235

rat. Medi. Cap.

VITT. EMANUELE
ELLANEE
MA
K
65

MISCELLANEE
BIBLIOTECA NAZ. VITT. EMANUELE
55
6 K
1
ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

LANEE
5
K
1
VITT. EMANUELE
MA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

De lesu auditu, qui autem vult ab hac infirmitate curari, legat ea quae scripta hic

A

VI a 49 B 20

12
15
2
38

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
12
140
24

gr. 85

PRACTICA MEDICINA SEV METHODVS COGNOSCENDORVM ET CVRANDORVM OMNIVM humani Corporis Affectuum,

Ab

HIERONYMO CAPIVACCIO,
Medico excellentiſſimo, Pataui Venetorum
publice olim propoſita,

NVNC VERO RECENS ELIMATA,
Librisq; ſeptem & capitibus interſtincta,

STVDIO ET OPERA
IOHANNIS HARTMANNI BEYERI. P.
& M.D. Reiq; publ. Francofurtenſis ad Mœnum Medici Ordinarii.

ACCESSIT *Index librorum & capitum bigeminus.*
Cum Priuilegio S. Cæſ. Maieſt. decennali.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Francofurti
Ex Officina Paltheniana, Sumtibus Petri Fiſcheri.

M. D. XCIIII.

AMPLISSIMIS ET PRVDENTISSIMIS VIRIS, DD. CONSVLIBVS ET CONSVLARIBVS INCLYTÆ REIPVBL. FRANCOFVRTENSIS AD

Mœnum Dominis & Mœcenatibus ſuis obſeruandis, S. P. D.

DVo ſunt, Viri Ampliſſimi & Prudentiſſimi, ad morbos recte curandũ inſtrumenta peræque neceſſaria; Ratio ſcilicet & Experientia: quæ ceu crura & fulcimenta quædam medicinæ ſuſtentandæ haud abs re ſtatui poſſe vidẽtur. Quemadmodum enim corpus humanum ad integram abſolutamq; ſui perfectionem gemino ab opifice Deo crure donatum eſt; quorum cõiuncto miniſterio varie corpus pro libitu vſuq; exigẽte verti, moueri, ac tranſportari ſolet; quorumq; alterum alterius carere ope & auxilio minime poteſt; imo ſolitarium ſocioq; deſtitutum, non modo nulli vſui, ſed impedimento potius & oneri eſt naturæ: ita propemodum medicina ratione duce, magiſtra vero experientia nititur, tanquam fulcris, ad conſummatam artis præſtantiſſimæ dignitatem obtinendũ neceſſariis. Horum tam recta ſunt vincula, tam ſtricti nexus amicitiæ, vt reipſa vere neutiquam ſeiungi; imo ne cogitatione quidem ſeparari commode poſſint. Conſpirant quippe in vnum eundemq; finem, ſanita-

tem nimirum hominis,tum conſeruandā,ſi præſens eſt,tum reparandam, ſi deperdita: ad quæ præſtandum mutuas tradunt operas;dum cauſas affectuum omnium,medendiq; ordinem ac rationem altera rimatur & exquirit;auxilia experta & comprobata confert altera.

Ratione inſtructum ad morbos expugnandos accedere Medicū debere, libello Galenus integro demonſtrat; optimum medicum eundē & philoſophum eſſe docens. Simul quoq; experientiam ibidem commendat, qua τοῦ θεραπευτικοῦ μέρους præcepta confirmari aſſerit.

ffectuum difficilior quam auxiliorum cognitio.

Equidem partem vtramq; facienti medicinam diligenter commendatam velim: nec vllum ſine clade mortalium funeſta hoc ad munus adhiberi poſſe ſtatuo,niſi ſufficienter veniat ab vtraq; paratus. Quod ſi tamen alterutri palma ſit deferenda: potius rationem experientiæ, quam hāc illi noſtro hoc ſeculo prætulerim. Quid enim quæſo vilius medicis eſt experimētis hoc tempore? Scatent formulis probatis omnia: nec angulus mundi vllus eſt, qui non receptas oleat. Vetulas videas veſanas, ſurdas, edentulas, ſagas, ſacerdotes, raſores,lictores,Iudæos,parricidas,facinoroſos quoſuis crucem meritos,imo & mentis inopes, omnes ad vnum tam remediis diuites,& copioſos,vt Rhenum aquæ facilius, quam πειρατεία hoc genus hominū deficere queant. Sunt & Medicis veris ratione atq; experientia conquiſiti theſauri: vnde tot præſtātia de ſimplicium & compoſitorum medicamentorum viribus volumina exſtant; vt hac fertiliorem in agro medico ſegetem nullam ſit cernere.

Hæc ergo multo vſu ac diutina experientia reperta ac comprobata, e monimentis maiorum mutuari & addiſcere haud eſt difficile: ita vt anus etiam viliſſima hanc locupletare ſyluam poſſit. At vero eadem indiuiduis accommodare, & præſidiis inuentis ſecundum rationem & appoſite ad ſanan-

ſanandum vti; hoc opus, hic labor; hic Rhodus eſt, vbi ſaltent Empeirici. Nec enim remediorum adminiſtratio, ſeu medicus eorundem vſus, experientia eſt: quam vltra hiſtoricas empeirias, & auxiliorum ſiue ſimplicium ſiue compoſitorum facultates minime ſurgere conſtat. Ratio autem longe diuinior in ampliſſimum ſe diffundit cāpum. Primum enim humani corporis elementa, principia & proprietates quæ ſecundum naturam inſunt, exactiſſime ſcrutatur: vt hac ſubiecti cognitione, ad ſanitatis tutelam quæ faciunt inuenire, & receſſum a naturali ſtatu æſtimare valeat. Deinde affectus præter naturam vel toti, vel partibus inhærentes, horumque cauſas ad amuſſim omnes ſtudio accuratiſſimo e ſignis propriis inueſtigat. Quæ Speculatricis medicinæ pars, vt præſtantiſſima, ita difficilima eſt: eo quod morbi cum ſuis cauſis ſæpenumero certis ſeſe indiciis non produnt: interdum quoque ita varie miſcentur & confunduntur, vt ſumma etiam adhibita diligentia, internoſci tamen perfecte & ſufficienter nequeant: ſitque ob id lapſus nullibi magis præceps, quam hac ipſa in parte. Vnde & στοχασμὸς medicinæ eſt opprobrium. His iactis fundamentis, in quibus totius negotii veluti cardo vertitur: ratio porro e Logica contrariorum lege, phyſicomedice adhibita, de præſidiis decernit: oppoſitorum quippe eadem diſciplina eſt; vnoquoq; rite cognito, alterum etiam cognoſcitur. Hinc tandem remediorum materiæ non magno negotio ex empeiriis decerpi, & methodice accommodari poſſunt.

Quamobrem ex iis quæ hucuſque attulimus patet ad bene medendum, cognitionem & morbi, & remedii, non ſuperficiariam, ſed plenam requiri: & cumprimis fructuoſam hanc, illam difficilimam, vtramque perneceſſariam eſſe.

Verum quod ſeculo hoc deprauato aliis in rebus vſuuenire ſolet, vt optimorum abuſus ſit peſſimus: id vel maxime *Abuſus & contemtus potiſſimum*

cognitionis affectuum, ſeu theoricæ partis medicinæ.

in medicina eſt frequens. Fraudes enim, impoſturæ & cædes Pſeudomedicorum eo vſque auctæ ſunt: vt plures, remediis perperam adhibitis, quam vi malignitateque morborum, iugulari ſit certiſſimum. Notitiam comparare omnium eorum, quæ vero Medico ad artem exercendum ſunt neceſſaria, arduum eſt: vitæ ergo breuitas, quæ arti longæ capiendæ ſatis non eſt, diligentia, induſtria, ſobrietate, pietate compenſanda: ſtudio indefeſſo literis humanioribus inuigilandum: pernoſcenda omnis macro & microcoſmi ratio: opera inſpiciunda Medicorum præſtantium. Dura verba hæc plæriſque ſunt: qui auaritiæ ſordibus pollutum gerentes animum, non ægri ſalutem, ſed crumenæ ſuæ lucrum quærunt. Vnde artis difficultate deterriti, laborumque pertæſi, quæ ad affectuum notitiam faciunt, penitus ſpernunt; morborumque catalogo contenti, in remediorum farragine & vbertate confidunt; ſatis ſuo ſe functos munere exiſtimantes, ſi chartas ſeſquipedales temere deſcriptis remediis impleant. Hanc in rem experimenta ad varios morbos varia ſecum portant: vnde, ſi datur occaſio (: quam miris ſtrophis captare ſolent:) nullis ducti medicis indicationibus, ſed codicilli ſui fiducia & præconio, transſcribere formulas poſſint. Continentur vero (: vt obiter hoc aſpergam:) in huiuſcemodi empeiricis libellis non raro exitioſa multa, & humanę ſaluti necem certam allatura. Quali amemini haud ita pridem me in quodam huius farinæ libro vernacula noſtra lingua euulgato deprehendiſſe: qui ad conuulſiones epilepticas ſtibium octo continuis diebus ſemiſcriptuli pondo quotidie exhibendum ſuadebat: &, ad veſicæ calculum, cantharidum quoque in vicem vnam ſemiſcriptulum. O tempora! o mores! Taliane Chriſtianus pro experimentis diuendat? Periculoſum certe nauigat mare, qui medicinæ ignarus in eiuſmodi libros incidit: & nonnunquam temeritatis pœ-

tatis pœ-

tatis pœnas haud immerito luit grauiſſimas. Velim igitur eos qui experimentis tument, in edendis iis cautiores & magis circumſpectos eſſe: nec mortem pro ſalute miſeris ægris verborum lenocinio offerre: ne quem ſeruare promiſerunt, nefarie & crudeliter iugulent. Fraus hæc e promtuariis eſt expertorum remediorum. Alii vero aliter pecuniam emungunt: nam, dum exarandis, transſcribendisque receptis non ſat lucelli ad ſe redundare vident; ipſi domi parant euporiſta, pulueres, electaria, ſales, vnguentum, terras ſigillatas, panaceas, &c. quæ ad omnia corporis incommoda miris modis deprædicant, magnoque nullius pretii merces vendunt: quibus ſæpe ita valetudo affligitur, vt ad excutiendum ab impoſtoriis illis remediis illatã noxam vix integrum pharmacopolium ſufficiat. Dolendum certe hominem homini Dæmonem eſſe: & argenti cauſa tot innocentes perimere. I Poeta: *---quid non mortalia pectora cogis*

Auri ſacra fames? ---

Sed de abuſu ſatis: in cuius locum vt verus & genuinus medicinæ vſus reſtituatur, opus hoc practicum incomparabile Hieronymi Capiuaccii, præceptoris olim mei, in apertum proferre decreui. Continet enim rationem & cogno-..di & curandi omnes totius humani corporis affectus; mira breuitate, & perſpicuitate comprehenſam. Auctor vt vir fuit generis ſplendore, nominis celebritate, eruditione, rerumque vſu nemini ſecundus: ita multis qui hac de re poſteritati monimenta ſcripta reliquerunt, palmam præripuiſſe videtur Methodi ac ordinis ſtudioſiſſimus eſt; ſolidisque philoſophiæ fundamentis vbiq; innititur. Qua in re neſcio ſane, an parẽ habeat inter eos, qui artẽ noſtram ſcriptis hactenus locupletarunt. Nemini tamen quicquam detractum cupio. Experimenta crepare non ſolet: iis tamen, ad principia ſingula reuocãs, adhibita ratione vtitur. Non tam

gaudet portentoſe & numeroſe compoſitis, quam apte & e re præſente deductis formulis. Methodicus enim totus eſt: qui temere nihil tentans, ex artis præſcripto agere omnia propoſuit. Hunc Viri Clariſſimi laborem, vt medicinæ Candidati beneuole complectantur, oro: nec tamen ob hoc magnopere laboro; cum vino vendibili hedera ſuſpenſa minime ſit opus.

Dedicationis cauſa.

Vobis autem, viri Ampliſſimi, Patriæ patres honorandi, hunc Præceptoris mei fœtum, quem partim docentis ore excepi, partim collegi, varie ſectum ſparſumque diſpoſui, & multis mendis liberaui; quantum horis ſucciſiuis per negotia fieri potuit: vobis, inquam, Commentarium hunc grati animi ſymbolum, & perpetuæ obſeruantiæ monimentum, ſummiſſe offero, dono, dico, conſecro. Sunt certe, quod ingenue fateor, ab A. & P. V. in me beneficia plurima collata; dum in præſtantiſſimis Germaniæ ac Italiæ gym[illegible] luiſtis, ſtudiorumque meorũ fautores ac promotores e[illegible]tiſtis. Pro quibus cum referre quas debeo grates nequeam; offero quas poſſum. Rogoque vt A. & P. V. chartaceum hoc clientis μνημόσυνον æqui boni conſulere, & ſibi porro me commendatum habere velint. Francofurti ad Mœnum. Prid. Kal. Septembr. Ann. 1594.

A. & P. V.

Studioſe colens

Iohanneshartmannus Beyer. D.

In Opera
Excellentis Medici Hieronymi Capiuaccii, collecta a viro clariſſimo & doctiſſimo D. Iohannehartmanno Beyero, Med. D. & Phyſico Francof. ad Mœnum

POEoniam damnare fidem, mundoque coæua,
Et Coo quondam lecta magiſteria,
Ebria Theſſalici properarunt auſa furoris
De Celsa qui ſe prædicat iſe domo.
Nec nihil annîſa e tumulo reuocata fauilla eſt,
Et lateri agglomerans fex furibunda malo.
Vnus amor cunctis, Acheronta mouere, Galeni
Diues in ingenium, quando ſuperna ſedent.
Sed nihil aduerſum armatas adamante cohortes
Proficiunt rudium iuncea tela virûm.
Vix auris tactis recidunt, & terga ſuorum,
Vulnificis alte morſibus vſque bibunt.
Scilicet in vana nulla eſt fiducia fraude:
Proſilit ex fumo; fumi vt imago perit.
Deſinite igniuori fuligineique miniſtri
Polluere inuictum Phillyriæ artis opus.
Non modo Sulphurei vis cruda atque aſpera flatus,
Vos coquet, atque aciem quam lacrymoſa teret;
Emicat infeſtum veluti mortalibus aſtrum
Bvcephalvs grandi robore & arte minax.
Ille vehit veſtris Neptunia munera prunis,
Funeſta & claudi vibrat in ora Dei.
Dvrivri latus hinc atque hinc ſtipant comitatus;
Quin itis celeres, corripitisque fugam?
Tu veri Studioſa manus, Aſclepia pubes
Excipe Bvcephali munus amore tui.
Aſſerit hic veteris ſplendorem ſobrius artis,
Vtque queas tuto & rite iuuare docet,
Si quod onus capiti molitur funera læſo; *I. Liber.*
Illud agit præceps, atque nocere vetat.

II. Si quid thoracem pulmoneſque vrget anhelos;
Non patitur; celeri fert medicamen ope.
III. Non minus artis habet graue cum quid viſcera rodit,
Omnia quæ promo condita ventre latent,
IIII. Afflictis ſolers ſuccurrit matribus, atque
Hyſtericis affert morribus auxilium.
V. Cum grauat articulos, & crux lacrymabilis vrit;
Non ſine conſilio, non ſine mente vir eſt.
VI. Toſtorum flammę membrorum, igneſque voraces
Aeſtus dediſcunt hoc medicante ſuos.
VII. Toxica mirantur Mithridatem impune bibentem;
Hic quid maius adeſt. Pontica fama ſile.
BVCEPHALVS medios it alexeierus in angues,
Neque nouercarum barbara iura timet.
Huius perge ſequi veſtigia, quisquis ad artem
Aſpiras medicam. Diues abibis ope.
Si modo BVCEPHALI tractaſſe ſcienter habenas
Noueris, & docta tangere calce latus.
Nam, niſi pelleo, generoſus origine, loro
Et duce ALEXANDRO, fortiter ire nequit.
Si rudis accedes, ſeſſorque audaculus; auſus
Lugebis ſtolidos, nec tetigiſſe voles.
Hunc igitur varie ditatum more medendi.
Noſſe probe haud ceſſa, nilque furenter age;
Quo gaudebis erit Panacean habebis ad omnes;
Tutam languores, fata morante DEO.
Quanta tibi gentes debent Capiuaccia virtus?
Amplificas medicas ingenioſus opes.
Sed nec vile tibi, IANNESHARTMINNE repoſtum eſt
Tantæ operæ pretium. Diſſita membra viri
Tu legis, & pulcra redigis compage figuram
In ſolidam, vt conſtet viuida forma ſibi.
Perge, vir, egregiis ditaſſe laboribus orbem:
Innumeros viues poſt tua fata dies.

Andreas Libauius M. D.
& P. Cæſ.

IN LAVDEM AVCTORIS M. ZAcharias Palthenius Typographus.

Πάντας ὅσους θνητῶν πάχει χόρος ἀγλαὸς ἀνδρῶν
Φρεσὶ μαθεῖν νούσους, αἶνον ἄπειρον ἔχει.
Τίς πηγὴ κρυερή, τίς αἴτια πρῶτα νόσοιο
Καρπαλίμως γνῶναι, αἶνον ἄπειρον ἔχει.
Ελκεσιν ἐσθλὰ δοῦναι ἐπὶ φάρμακα, δεινὸν ἀμύνειν
Λοιγὸν ἐπισταμένοις, πάμπλεον ἐστὶ κλέους.
Εὐμεθόδῳ τάδε πάντα βίβλῳ συγκλείεμεν ὀρθῶς,
Αἶνον ἄπειρον ἔχει, παμμεγέθες τε κλέος.
Ταῦτα σμικρῇ πολλοῖσι τετιμένος ἀνθρώποισι
Πρῶτος Βουκέφαλος πάντα δίδαξε βίβλῳ.
Πάντας ὅσους θνητῶν πάχει χόρος ἀγλαὸς ἀνδρῶν
Φρεσὶ μαθεῖν νούσους τῇδε δίδαξε βίβλῳ.
Τίς πηγὴ κρυερή, τίς αἴτια πρῶτα νόσοιο
Καρπαλίμως γνῶναι τῇδε δίδαξε βίβλῳ.
Ελκεσιν ἐσθλὰ δοῦναι ἐπὶ φάρμακα, δεινὸν ἀμύνειν
Λοιγὸν ἐπισταμένοις, τῇδε δίδαξε βίβλῳ.
Η μέγα θαῦμα πέλει τάδε πάντα διδάσκεμεν ἄλλους,
Ἔν τε σμικρῇ βίβλῳ, ἔντ' ὀλίγῳ τε χρόνῳ.
Τοὔνεκα Βουκεφάλου μέγα καὶ κλέος αἰὲν ἔσειται,
Εἰσόκε φῶς λαμπροῦ ἠελίοιο μένει.
Δεῦτε νέοι πάντες, περικαλλέα δέξατε χερσὶν,
Ην μήπω πύσει γαῖα μέλαινα, βίβλον.

ALIVD.

Morborum curas multi ſcripſere, ſed omnes,
Quippe vel inuitis pandere vera libet,
Vincit Bucephalus, quem ſunt mirata docentem
Oretenus, Venetæ pulpita culta ſcholæ,
Non eget hæc vllis res teſtibus, inſpice ſaltem,
Qui nunc de morbis proſtat in orbe, librum.
Cuius ſeu methodi formam ſeu ſtamina ſpectem,
Morborum curas cernere ſiue velim,
Succinctæ ſtamen methodi diſcentibus aptum eſt,
Et quoq; morborum docta medela placet.
Vnde viri laudes & nomina celſa manebunt,
Dum morbi vires corpora noſtra prement.

Palthenius F.

LIBER PRIMVS.

De Capitis, & Partium huic annexarum affectibus.

CAp. 1. De differentiis Externorum capitis affectuum: & ſpeciatim de capillorum Defectu: vbi comprehenduntur Areæ, Capillorũ defluuium, Caluitium, Tardiuſque pilorum, in mento præſertim, ortus. 1.
2. De capillorũ Exceſſu; tam in copioſo prouentu, quam in indecora duritie. 12.
3. De præcauenda Canitie, piliſque tingendis. 13.
4. De Achoribus, ſiue capitis vlcuſculis manantibus. 15.
5. De Pityriaſi, ſeu furfuribus & ſquamulis capitis. 18.
6. De Phtheiriaſi, ſeu pediculatione. 20.
7. Enumeratio capitis Internorum affectuum: & primũ de Capitis dolore: vbi cõmunia quędã tum theorica, tum practica, fuſius explicantur. 23.
8. De Phrenitide. 66.
9. De Lethargo, ſeu veterno. 87.
10. De Melancholia, tam ea quæ accidit primario affecto cerebro, quã quæ ob conſenſum vel a toto, vel ab hypochondriis. 94.
11. De Mania, ſeu furore. 120.
12. De Obliuione, & Fatuitate: ſeu de Memoriæ mentiſque detrimento. 125.
13. De Vertigine. 131.
14. De Incubo, ſeu Ephialte. 141.
15. De Comitiali morbo. 145.
16. De Apoplexia. 164.
17. De Comate, ſeu in ſomnum delatione: vbi Digreſſio phyſiologica, de Somni natura & cauſis. 175.
18. De Caro exquiſito. 179.
19. De Vigiliis præter naturam. 181.
20. De Comate vigili, ſeu catocho ſpurio. 185.
21. De Catocho exquiſito, ſeu catalepſi. 186.
22. De Tremore. 189.
23. De Torpore, ſeu ſtupore. 196.
24. De Reſolutione, ſeu paralyſi. 200.
25. De Conuulſione, ſeu ſpaſmo. 211.
26. De oris tortura. 221.
27. De Catarrho, ſeu deſtillatione. 225.
28. De Sternutatione. 240.
29. De Hydrocephalo, ſeu capitis hydrope. 244.
30. Ennumeratio affectuum oculorũ: & primum de Lippitudine, ſeu ophthalmia: vbi Digreſſio pathologica, de Signorum medicorum natura. 247.
31. De Phlyctænis, ſeu puſtulis corneæ. 263.
32. De Vlceribus corneæ. 265.
33. De Procidentia tunicæ rhagoeidis ſeu corneæ ruptura. 273.
34. De Suppuratione, ſeu hypopyo. 274.
35. De Effuſione pupillæ, ſeu mydriaſi. 276.
36. De Tabe pupillæ. 279.
37. De Suffuſione. 280.
38. De Sugillatione, ſeu macula oculi. 296.
39. De Pterygio, ſeu vngue oculi. 299.

40. De

40. *De Albugine, & cicatricibus oculorum.* 302.
41. *De Epiphora, ſeu lacrymarum effluxu.* 305.
42. *De Rhœade, ſeu imminutione carnis lacrymalis.* 308.
43. *De Encanthide, ſeu nimia carnis lacrymalis eminentia.* 310.
44. *De Aegilope, & Anchilope.* 311.
45. *De Macie oculi, ſeu atrophia.* 314.
46. *De Expreſſione oculi.* 315.
47. *De Strabiſmo.* 317.
48. *De Viſione læſa, citra morbum foris apparentem.* 318.
49. *De Læſo auditu.* 328.
50. *De Læſo olfactu.* 337.
51. *De Sanguinis e naribus eruptione.* 341.
52. *De Affectibus dentium præcipuis.* 344.
53. *De Faucium affectu, qui Angina dicitur.* 352.

LIBER SECVNDVS.

De Medii Ventris; id eſt, Thoracis, Pulmonum, & Cordis affectibus.

CAp. 1. *De Tuſſi morboſa. vbi Digreſſio pathologica; de Morbi natura, in genere; quibus nim. in categoriis ſit reponendus.* 359.
2. *De Reſpiratione depravata: nim. de Dyſpnoea, Aſthmate, & Orthopnoea.* 373.
3. *De Dolore thoracis: potiſſimum de Pleuritide.* 381.
4. *De Empyemate, vel Suppuratione* 400.
5. *De Inflamatione pulmonis.* 403.
6. *De Sputione cruenta.* 405.
7. *De Phthiſi, ſeu tabe ex vlcere pulmonis.* 417.
8. *De Cordis palpitatione.* 425.
9. *De Virium lapſu; nimirum de Syncope, & Leipothymia.* 431.

LIBER TERTIVS.

De partium imo ventre contentarum affectibus.

I. Oeſophagi affectus.

1. *De læſa Deglutitione.* 438.

II. Ventriculi affectus.

2. *Enumeratio affectuum ventriculi: & primum de Intemperie ventriculi.* 447.
3. *De Imminuta ventriculi magnitudine.* 483.
4. *De Tumore ventriculi.* 488.
5. *De Vlcere ventriculi.* 513.
6. *De Oris ventriculi dolore.* 517.
7. *De Fame morboſa: nim. de Inappetentia, Fame canina, Pica, & Bulimo.* 528.
8. *De Siti morboſa depravata.* 548
9. *De Læſa alimenti in ventriculo confectione, quæ eſt ἀπεψία, βραδυπεψία, & διαφθορά.* 554.
10. *De Singultu.* 565.
11. *De Vomitu, & Nauſea.* 576.
12. *De Cholera, ſeu bilis infernæ ſupernæq; eruptione.* 588.

III. Inteſtinorum affectus.

13. *Enumeratio affectuum inteſtinorum: & primum de Dolore inteſtinorum tam Colico, quam Iliaco: vbi & de Alui conſtipatione.* 595.
14. *De Lumbricis, ſeu vermibus inteſtinorum.* 626.
15. *De Profluvio alui, in genere.* 640.
16. *De Fluxu leienterico, ſeu lævitate inteſtinorum.* 649.
17. *De Sanguinolento alui fluxu, v*

de fluxu hepatico, dyſenteria, & teineſmo. 653.

IV. Hepatis affectus

18. De Hydrope, ſeu aqua inter cutem. 661.

19. Iecinoris affectuum magis accurata tractatio, & 1. de morbis, hepar vt membrum ſimilare infeſtantibus: qui ſunt, Intẽperies, Imbecillitas, Cachexia, & Hydrops. 668.

20. De Obſtructione iecoris. 691.

21. De Regio morbo, ſeu arquato, tũ flauo, tum nigro. 700.

22. De Scirrho, ſeu duro hepatis tumore. 708.

23. De Vlcere iecoris. 712.

24. De inflãmatione iecoris. 713.

V. Lienis affectus.

25. De Vitiis lienis in genere; quatenus ab hepatis diſtant affectibus: & ſpeciatim de Scirrho, qui frequẽter ſplenẽ obſidere ſolet. 724.

26. Plenior de Duro lienis tumore diſſertatio. 727.

VI. Renum affectus.

27. De Vrinæ profluuio, ſeu paſſione diabetica. 732.

28. De Lithiaſi, ſeu calculo renum. 746.

39. De Renum exulceratione, ſeu abſceſſu. 746.

VII. Veſicæ affectus.

30. De Mictione imminuta & ablata: ſiue de Dyſuria, & Iſchuria. 749.

31. De Retentione vrinæ paulo copioſior tractatio. 754.

32. De Mictione deprauata, ſeu Stranguria. 759.

IIX. Partium genitalium affectus.

33. De Gonorrhoea, ſeu inuito ſeminis profluuio. 760.

34. De Exſtincta virilitate, ſeu impotentia rei Venereæ. 763.

35. De Priapiſmo, ſeu colis præter naturã incremento & tentigine. 769.

LIBER QVARTVS.

De Matricis affectibus.

I. Menſium purgationem concernentes affectus.

1. De differentiis affectuum muliebrium: & 1, de Suppreſſione mẽſium: vbi etiam de ſanguine mẽſtruo nonnulla cognitu digna afferuntur. 775.

2. De Menſtruæ purgationis exſuperantia. 796.

3. De Vteri ſtillicidio. 805.

4. De Fluore muliebri, ſeu vterino. 810.

II. Spectantes conceptum.

5. De Sterilitate: vbi de Conceptione, ſeminis natura & potentia, fœtusq́ conformatione agitur. 818.

6. De Fœtu monſtroſo, ſiue irrito & inutili conceptu. 835.

7. De Mola, ſeu rudi carne in vtero concepta. 839.

III. Parturitionem attinentes.

8. De Aborſu: ſeu parturitione ablata & corrupta: vbi etiam cauſæ partus ſecundum naturã explicantur. 842.

9. De Partu laborioſo ac difficili. 848.

IV. Symptoma vteri, quatenus hic conſideratur vt pars ſeruiens indiuiduo, non ſpeciei.

10. De Strangulatu ab vtero. 851.

V. Appendix.

11. De Virginitatis probabilibus indiciis: vbi deflorationẽ nõ poſſe certis ſignis deprehendi docetur. 858.

LI-

LIBER QVINTVS.

De Arthritide, & Lue Venerea.

SECTIO PRIOR

De Articulorum doloribus. 860.

SECTIO POSTERIOR

De Venerea virulentia.

CAp. 1. *De Nomine, Definitione & Cauſis Luis Venereæ* 870.
2. *De Differentiis.* 873.
3. *De Signis.* 874.
4. *De Indicationibus.* 877.
5. *De Præſagiis.* 878.
6. *De Curationis parte quæ Cheirurgia abſoluitur.* 879.
7. *De Parte curationis Pharmaceutica, totum corpus reſpiciente.* 880.
De Medicamentis magis ſpecialibus ad ipſam luem directis, tũ alterantibus tũ Vacuantibus: & primum de eorum viribus. 881.
9. *De vſu Guaiaci, ſeu ligni Indici: & quomodo Sarſaparilla, china, Saſſifragia Indica, cum guaiaco, tanquã alexipharmaco principali, miſcenda & artificioſe temperanda veniant: quomodo item modo dicta ſeorſim vſurpanda.* 884.
10. *De adminiſtratione Hydrargyri, forma litus & ſuffumigii: deque noxis emendandis, quæ argentũ viuum comitari ſolent.* 890.
11. *De Curatione morborum & ſymptomatũ, quæ occaſione luis Venereæ ſuboriuntur.* 894.
12. *De Victus ratione in morbo Gallico obſeruanda.* 898.

LIBER SEXTVS.

De Febribus.

CAp. 1. *De Definitione Febris: deq; proprietatibus eius eſſentiam conſequentibus, quæ ſignorum communiũ loco ſunt. Diſſoluuntur etiam nonnullæ circa finitionem difficultates.* 900.
2. *De Cauſis febrium euidentibus ſeu externis.* 904.
3. *De Differentiis febrium principalibus, ab eſſentia ſeu calore deſumtis.* 905.
4. *Digreſſio pathologica, de Morbi natura ac definitione: ad ſequentem doctrinã de differentiis febrium intelligendam, neceſſaria.* 908.
5. *De communibus ſeu non principalibus febriũ differentiis.* 910.
6. *Omnes febres ad propoſitarũ aliquam ſpeciem ſeu differentiam referri poſſe, exemplis aliquot docetur.* 912.
7. *De Corporibus ad febres diſpoſitis.* 914.
8. *De Temporibus febrium vniuerſalibus & particularibus: quomodo in ſingulis ea obſeruari & cognoſci debeant.* 914.
9. *De febre Ephemera: ſeu Diaria. 1. quid ſit, quæ eius cauſa & indicia: tum quomodo alias nonnunquã in febres trãſeat: Obiter digreſſio de* Pulſibus *aſpergitur certe luculentiſſima.* 927.
10. *De Indicationibus, Præſagio, & Remediorum materiis in febre Diaria.* 936.
11. *De Putrida febris Definitione & Cauſis: vbiquoq; vniuerſim de Generatione & Corruptione miſto-*

rum corporũ agitur, putredinisque natura explicatur. 940.

12. *De Differentiis febriũ putridarũ. Simul de Inuaſionũ & Circuituum cauſis: deq; vera intermittentis febris origine, contra veterẽ opinionẽ, & Fernelium.* 947.

13. *De Signis febriũ putridarũ diagnoſticis: deq; ſignorum vſu, ſeu applicatione.* 954.

14. *Digreſſio, qua Rigoris & cognatorum ſymptomatum natura explicatur.* 959.

15. *De Curatiõe febris putridæ in genere: & 1. de Indicationibus.* 963.

16. *De Materia curationis cheirurgica, Venaſectiõe ſcilicet, cucurbitulis & hirudinibus: vbi quoq; de hæmorrhoidibus.* 965.

17. *De Pharmaceia: & primum de clementer vacuantibus, tum per Os, tum per Aluum.* 974.

18. *De Medicamentis materiã morbificam præparantibus, quæ vulgo Concoquentia dicuntur. Vbi de Coctionis & Cruditatis natura ac differentiis, diſcurſus phyſicus.* 981.

19. *De medicamentis, ore, aluo, vrina, per cutis meatus purgantibꝰ. Cum Digreſſione, de tẽpore exhibendorum catharticorũ.* 987.

20. *De vſu medicamentorũ Alterantium* 995.

21. *De Victus ratione, in febribus putridis obſeruanda.* 996.

22. *De Putridis febribꝰ in ſpecie: & 1. de febre Bilioſa ſeu tertiãa intermittente, tam exquiſita, quã notha* 1007.

23. *De Tertiana continua exquiſita & notha.* 1012.

24. *De Sãguinea febre, id eſt de Synocho putrida, & experte putredinis, deq; ſanguinea biloſæ finitima.* 1017.

25. *De febre Phlegmatica.* 1019.

26. *De febre Syncopali, ſeu cũ oris vẽtriculi offenſione; tum Humoroſa e crudorum ſuccorum copia; tum Minuta, e ſuccis valde tenuibus.* 1023.

27. *De febre Quartana, & cognatis Quinctana, Sextana, Septimana, Nonana.* 1025.

28. *De Hecticis febribus.* 1029.

29. *De Peſtilentis febris Definitione, Cauſis, Differẽtiis, & Signis.* 1034.

30. *De Præſeruatione a febre peſtilẽti.* 1039.

31. *De ratione Curandi febrẽ peſtiferã.* 1043.

LIBER SEPTIMUS.
De Venenis.

Cap. 1. *Quid ſit Venenum: & qua ratione in corpus agat.* 1048.

2. *De Differentiis Venenorum.* 1056.

3. *De Indiciis,* 1062.

4. *De Indicationibus,* 1064.

5. *De Præſagiis,* 1066.

6. *Quomodo venenis in genere cheirurgia, pharmaceia, & diæta ſit occurrendum.* 1068.

7. *Specialis quorundam venenorum tractatio: & 1. de Napello.* 1075.

8. *De Anacardo.* 1078.

9. *De Opio & Meconio.* 1079.

10. *De Helleboro albo.* 1081.

11. *De Cantharidibus.* 1083.

12. *De Canina rabie.* 1085.

PRACTICÆ MEDICINÆ Liber Primus;

DE CAPITIS, ET PARTIVM HVIC ANNEXARVM AFFECTIBVS.

CAPVT PRIMVM.

Enumeratio Capitis affectuum externorum: & primum de Capillorum defectu: nimirum, areis, defluuio capillorum, caluitio, tardoque pilorum ortu.

VITIA alia dicuntur ratione Sanitatis, alia ratione Pulcritudinis naturalis. Vitia ratione ſanitatis læſæ, ſunt affectus præter naturam partium viuentium, lædentes operationes: & ſunt morbi, proprie ita dicti. Vitia autem ratione pulcritudinis naturalis, ſunt affectus partium non viuentium, non lædentes operationes, ſed pulcritudinem naturalem: ideoque morbi ſunt, ſed non proprie ac ſimpliciter, verum in parte exornatoria (: quam ita Galenus vocat c. 2. l. 1. κ. τέχ.) ſeu in parte, quæ agit de decoratione. *Exornatoria pars medicinæ.* Facultas autem Comtoria, quæ verſatur circa pulcritudinem, non naturalem, ſed fucatam, non eſt pars artis medicæ. *Comtoria facultas.* Oportet tamen medicum & hanc artem callere, propter fœminas regias, vt Galenus ait, quibus obedire oportet; ea tamen ratione, vt dum exercemus artem iſtam, hoc faciamus citra detrimentum ſanitatis.

Externi capitis affectus præcipui.

Nos autem in præſentia agemus de affectibus partium capitis non viuentium, vſum tamen præſtantium: & proinde ratione Capillorum loquemur de horũ defectu, id eſt, de alopecia, de ophiaſi, de defluuio capillorum, de caluitio: item de capillorum exceſſu: tandem de vitiato capillorum colore, id eſt, de canitie. Ratione Cutis, loquemur de furfuribus, ſeu de porrigine: de pediculis: de vlceribus, ſiue ſint achores, ſiue faui.

DE DEFECTV CAPILLORVM.

Nomen.

SVB capillorum defectu comprehendimus areas, id eſt, alopeciam & ophiaſin: item defluuium capillorum, caluitium, tardum pilorum ortum, nam quidam, annum agentes vigeſimumquartum pilos in mento deſiderant.

Definitio.

Defectus autem capillorum eſt affectio, qua cutis capitis glabra redditur. Affectio dicitur, non morbus, c. 1. l. 1. [illegible]. Eſt enim ſymptoma, quod non neceſſario in morbum refertur: licet enim aliquando pili deficiant ob morbum, vt in lue Gallica: poſſunt tamen etiam citra morbum deficere, dum alimenti eſt vitium. (: ſic etiam mala coctio dari poteſt, quæ in morbum non refertur.) In affectione de qua loquimur, non læditur actio, ſed decorus aſpectus. Et affectio, qua cutis capitis glabra redditur: ſicut contra, in exceſſu capillorum, cutis capitis hirſuta & hiſpida redditur.

Deficientium pilorum cauſa.

Porro ad generationem & conſeruationem pilorum tria requiruntur: cutis, cui capillorum radices inhærent: materia ipſa: & calor agens. Cutis requiritur, quæ nec ſit humidior, nec ſiccior, nec denſior, nec laxior; ſed in horum medio ſita. Quod ſi vitium ſit cutis, pili deficiunt: &, ſi conſiſtat in nimia humidate, vel laxitate, eſt defectus, qui dicitur *Defluuium capillorũ*. Si cutis ſiccior & aridior ſit, fit defectus qui *Caluities* dicitur. Hoc habetur è Galen. aph. 28. ſect. 6. aph. 69. ſect. 5. vbi Hippocr. dicit, eunuchos nõ caluescere: nam propter teſtium abſciſſioné ſimiles reddũtur fœminis, quæ ob nimiam humiditatem non poſſunt calueſcere.

I. Cutis vitia.

II. Materia vitia.

Materiæ vitium eſt defectus, vel corruptio. Si materia deficiat, fit defectus capillorum, qui modo caluitium, modo defluuium capillorum dicitur: defluuium, quãdo per vniuerſam capitis cutim adeſt materiæ defectus: caluitium, quando defectus eſt potiſſimum in ſyncipite. Si materia corrumpitur, radices pilorum neceſſario cadunt. Hæc materia corrupta, ſi aliquas tantum capitis partes occupat, fit defectus capillorum qui eſt cum areis, & tũc eſt alopecia, aut ophiaſis: ſi omnes partes indifferẽter occupat, fit defectus, qui defluuium capillorum dicitur. Quidam aſſerunt alopeciam, & ophiaſin fieri a materiæ

riæ defectu. Sed longe falluntur: primo enim adeſt materia, ſed corrupta. Deinde in iis, qui lue Venerea laborant, ob materiam corruptam omnes capilli defluunt. Tertio hoc aduerſatur auctoribus: nam præter Alexand. & Auicennam, Galenus aph. 11. ſect. 5. dicit, in tabidis fieri defluuium capillorum, ob materiæ vel defectũ, vel prauitatem. Et aph. 34. ſect. 6. aperte dicit, ſicut alopecia & ophiaſis fiunt a prauis ſuccis, ita & defluuiũ capillorum ab iiſdem oriri. Nec illi ſe tueri poſſunt Galeni auctoritate, dum c. 2. l. 1. κ. τόπ. air, defluuium capillorum fieri ob defectum materiæ: ſic enim ait Galenus: eſt autem alia pilorum affectio, quæ defluuium capillorum dicitur. Per aliam, intelligit diuerſam ab ea affectione, de qua c. 1. egit. locutus autem eſt ibi de defectu capillorum ob prauos ſuccos: ergo hic loquitur de alia affectione, quæ fit ob defectum materiæ. Non igitur valet illorum conſequentia; quoddam defluuium capillorum fit ab alimenti defectu; ergo omne defluuium capillorum fit a defectu alimenti. Quare concludendum, tum ophiaſin & alopeciam, tum etiam, quandoque defluuium capillorum fieri a materiâ corrupta. Materia hæc corrupta, ſeu prauus ſuccus, eſt bilis, pituita ſalſa, vel atra bilis. Auicennas etiam proponit ſanguinem corruptum: nec tamen diſſentit a Græcis: nam per ſanguinem corruptum, intelligit ita corruptum, vt non ſeruet amplius naturam & formam ſanguinis; ſi enim forma ſanguinis perſiſteret, non poſſent abradi radices capillorum. Quod ſi ergo corruptio accidat ſecundum partem tenuem, degenerat in bilem: ſi ſecundum partem craſſam, degenerat in atram bilem: & ſic cum Græcis ſentit. Cauſæ propter quas generantur hi ſucci, aliæ ſunt internæ, aliæ externæ. Internæ ſunt vel ratione totius, vel ratione partis. Ratione totius, quando corpus eſt cacochymum, id eſt, totum refertum prauis ſuccis, qui facile capiti communicantur. Concurrunt vitia alicuius partis, vt cerebri, ventriculi, iecoris, & lienis, itemque vteri: quæ partes dum afficiuntur intemperie, vel obſtructione, facile praui humores generantur, qui in caput delati, pilorum radices depaſcunt, præcipue dum iecur lue gallica laborat. Cauſæ externæ nõ neceſſario occurrentes, ſunt percuſſiones capitis, quibus caput ita debile redditur, vt alimentum delatum non poſſit regere: & ſic corruptum alimentum deinde depaſcit radices capillorum. Cauſſæ neceſſario occurrentes, ſunt res non naturales: vnde adoleſcens ille boni habitus, alopecia tamen affectus fuit, quia in eſu fungorum deliquerat, cap. 1. lib. 1. κ. τόπ.

Tandem ad pilos producendum, requiritur calor agens validus, coniunctam potius habens ſiccitatem, quam humiditatem. Vnde corpora calida & ſicca magis ſunt piloſa: calore enim diminuto, pili deficiunt: defe- *III. Caloris vitia.*

ctus autem hic caloris aliquando eſt cum intemperie in paſſiuis, ſcilicet cum humiditate, vel ſiccitate.

Differentia. Si ergo vitium eſt vel Cutis, vel Materiæ, vel Caloris agentis, prodit defectus pilorum; vt quandoque ſit Area, quandoque Defluuium capillorum, interdum Caluitium, aliquando Tardus pilorum ortus. Areæ vel fiunt ſecundum formam Rotundam, & dicitur alopecia, quia vulpes ſæpe hac affectione laborat: vel ſecundum formam Oblongam, & dicitur ophiaſis, quia ſerpens hac ſæpe afficitur, Arabibus tyria dicitur, quia ſerpentes his vocãtur tyræ. In ophiaſi non eſt æqualitas, ſicut in alopecia: vnde Auenzoar c. 4. tractatu 1. l. 1. quærit, cur in ophiaſi non cadant pili æqualiter ſecundum rectum & rotundum, ſed ſecundum oblongum & obliquum! Cauſam eſſe dicit, quia ophiaſis pendet a materia acri & tenui, quæ non eſt vndique æqualis, ſed inæqualis, ita vt alia ſit tenuior, alia craſſior. Dat exemplum, ſi aqua pura, inquit, in terram decidat, parat ſibi iter rectum: quod ſi quis ſuper aquam proiiciat terram, vel lutum, aqua non amplius facit iter rectum, ſed obliquum. Sic in ophiaſi eſt inæqualitas arearum, quia materia eſt inæqualis.

Signa. In defluuio capillorum pili deficiunt indifferenter, ſecundum omnes partes cutis capitis. Areæ oculis patent. Si caluitium eſt, pili deficiunt in ſyncipite. Si fuerit tardus ortus pilorum, cognoſcitur, quod non adſunt pili in ea quantitate, quæ requiritur pro ratione ætatis. Cognito capillorum defluuio; aduertendum, an ſit ratione cutis, an ratione materiæ. Si ratione cutis; hæc eſt rarior, humidior, vel denſior, ſiccior. Si rarior & humidior, cognoſcitur, quia præceſſerunt cauſæ humectantes & rarefacientes cutim, item frequens vſus balnei aquæ dulcis, ſeu lotio frequens capitis cum aqua dulcis tepida: adeſt mollities cutis & capillorum: & ab humectantibus ac rarefacientibus maxime læditur æger. Quod ſi cutis ſit denſa & ſicca, præceſſere contraria: oppoſitorum enim eadem doctrina. Si fiat ob materiæ vitiũ, materia vel deficit, vel corrupta eſt. Si deficiat materia, neceſſario præceſſit aliqua immodica euacuatio alicuius humoris, præcipue vero ſanguinis: præceſſit coitus immodicus, vel morbus diuturnus; vnde conualaſcentes interdum depilantur, ob defectum materiæ. Et tunc ægri non percipiunt vllam acrimoniam, vel pruritum, quia materia non eſt corrupta. At, ſi materia fuerit corrupta, non præceſſerunt propoſita: percipiunt ægri pruritum: adſunt morbi, qui poſſunt hoc præſtare, verbi gratia, ſi fuerit morbus gallicus, aut ſi fuerit aliquis morbus, qui ceſſauit citra euacuationem, & ei ſuccedat capillorum defluuium, nemini dubium eſſe poteſt, hoc defluuium pendere a praua illa materia, quæ morbum cauſauit.

nit. Hoc declaro ex Aph. 34. ſect. 6. vbi Galenus dicit, nos non debere appellare caluitium, ſed defluuium capillorum: dum enim ſunt varices, & nulla apparet ſequens euacuatio, & ſequitur defluuium capillorum; certe hoc dependet ab illa materia, quæ cauſabat varices. Sic cognoſcuntur areæ, quæ neceſſario pendent a prauis ſuccis. Hic enim ſuccus, num ſit bilis, pituita, vel atra bilis, facile cognoſcitur. Nam l. 1. κ. τόπ. ſi cutis fuerit albicans, vitium pendet a pituita: ſi pallida, a bile: ſi nigra, a melancholia. Addit Galenus c. 18. l. 14. meth. prægreſſam viuendi rationem. Si quis enim fuerit vſus biliosis cibis, a bile pendebit, &c. Et ne erremus in hoc ſigno, ratione coloris cutis, monet Auicennas, vt fricemus aliquantum cutim capitis, quia per frictionem materia illa corrupta petit ſuperficiem cutis. Sed modica ſit frictio, non violenta; alias etiam ſanguis attrahitur, & cutis fit rubicunda. Alexander addit, cognoſci hæc vitia e colore capillorum, non defluxorum (: quia hi non aſſunt:) ſed illorum qui aſſunt (: non omnium, quia quidam non ſunt vitiati, alias & hi defluerent:) & ſunt in confinio areæ, qui aliquo modo contaminati ſunt. Tardus pilorum ortus facile cognoſcitur; fit enim ob vitium agentis caloris, aut ob vitium cutis. Si ſit vitium caloris; cognoſcitur, quia corpus eſt frigidum, languidum. Si autem corpus fuerit robuſtum & calidum, vitium in cutem referri debet. Vtrum porro cutis ſit humidior & laxior, vel ſiccior & denſior, id ſupra tradidimus.

Si cutis fuerit ſiccior, humectanda: ſi humidior, exſiccanda: ſi denſior, rarefacienda: ſi rarior, denſanda. Quoad materiam, ſi hæc deficiat, eſt addendum. Si corrupta ſit; vel vndique corrupta eſt, vel imminet, ne corrumpatur. Si eſt corrupta, tunc eſt cruda, vel cocta. Si cruda, eſt coquenda: ſi cocta, euacuanda. Si imminet, ne materia corrumpatur; imminet vel ratione totius, vel ratione partis. Si ratione totius, totum eſt corroborandum: ſi ratione partis, pars eſt corroboranda. Exempli gratia, ſi hoc immineat ratione caliditatis iecoris, corroboratio conſiſtit in iecoris refrigeratione. Si ſit ob malam proprietatem iecoris, vt in lue gallica; corroboratio eſt in depulſu malæ proprietatis iecoris. Denique ſi ſit vitium ratione debilitatis caloris, corroboratio conſiſtit in augendo calorem. *Indicationes.*

Hic autem dubitatio quædam tollenda: Cur Galenus cap. 1. l. 1. κ. τόπ. dicat, principium alopeciæ, non eſſe alopeciam: &, cur reprimentia conueniant, non in alopecia, ſed in principio alopeciæ? Quoad primum: res quæ fiunt, ſunt ſimilares, aut diſſimilares. cap. 2. l. 1. loc. aff. Similaris rei principium, habet eandem eſſentiam cum ſimilari re perfecta: ſic intemperies, cum ſit quiddam ſimilare, fit vt principium intemperiei ſit intem- *Dubitatio.* *Principium alopeciæ non eſt alopecia*

peries. At rei diſſimilaris principium, non habet eandem naturam cum re perfecta: vt, principium domus, non eſt domus, quia hæc eſt quid diſſimilare. Alopecia igitur eſt vitium, quod neceſſario formam aliquam requirit, neceſſario eſt area: & quia eſt aliquid diſſimilare, ideo principium alopeciæ non eſt alopecia. Quoad ſecundum: in principio alopeciæ materia eſt in fluxu, nondum firmata & impacta, quia nondum pilorum radices ſunt deuaſtatæ: ob id, cũ materia ſit in fluxu, licet reprimere. At, cum adeſt alopecia, iam radices capillorum ſunt corruptæ, quod ſignificat materiam eſſe fluxam & firmatam, quæ non cedit reprimentibus. Et ſic patet cur in principio alopeciæ conueniant reprimentia, non autem in alopecia ipſa.

In principio alopecia locum habet repercuſſio.

Prognoſtica.

Areæ curari poſſunt: quia ſuccus vitioſus, & materia in cute impacta, poteſt eradicari. Sed notandum, hæc vitia quandoque facilius & citius remoueri, quandoque difficilius & ſerius: pro diſcrimine & progreſſu arearum. Alopecia enim facilius euellitur, quam ophiaſis, ſecundum Auicen. & Alexand. quia in ophiaſi non modo abraduntur pilorum radices, ſed etiam abraditur cuticula: & ita ophiaſis eſt affectus ſæuior. Celſus & Auenzoar dicunt ophiaſin facilius curari. Pro quorum ſalute dicendum, eos loqui de ophiaſi, nõ abſolute, ſed quatenus eſt affectus puerilis: & quia pueri facilius ſanantur, hi auctores (: reſpicientes ad hanc facilitatem curationis, quæ habetur ratione ætatis:) dixerunt, ophiaſin facilius curari, ſcilicet in pueris, quam alopeciam in iuuene adulto. Sed cæteris paribus, ophiaſis difficilius curatur. Augetur etiam & minuitur curandi difficultas pro arearum progreſſu: recentes enim areæ facilius tolluntur: ſic alopecia recẽs facile tollitur, antiqua difficulter, vel nũquam. Præterea, ſi per modicã frictionem cutis capitis, mutetur color cutis; cito & facile vitium illud depellitur: at, ſi per modicam, vel mediocrem frictionem, non mutetur color cutis, vel vix mutetur; vitium illud non niſi difficulter, & longo temporis ſpatio tolli poterit. Si medio modo ſe habeat, medio etiam tempore tolletur. Quoad defluuium capillorum, hoc fit, vel ratione cutis, vel ratione materiæ. Si ratione cutis, ſi ſit laxior, vel humidior, poſsũt indicationes expleri. Si deficiat materia, poſſumus addere. Si materia corrupta ſit, idem eſt dicendum, quod diximus de areis. Si defluuium capillorum ſit a morbo Gallico, non poſſumus curationem polliceri, niſi præuideamus, num poſſit auferri morbus Gallicus. In caluitio non poſſumus audacter curationem polliceri: eſt enim inſanabile, aph. 34. ſect. 6. ſi fiat ratione ætatis; quia ætate ita ſiccatur cutis, vt non poſſit laxari, nec poſſit reſtitui humiditas. Auicennas dicit, caluitium (: quod ſcilicet accidit ante debitum tempus:)

pus: poſſe remoueri, & retardari. Quoad tardum pilorum ortum: ſi in cauſa ſit vitium agentis, vt ſi corpus eſt frigidum; poſſumus calefacere & curare. Si fiat vitio cutis, ſi hæc ſit laxior & humidior, poſſumus promittere ſalutem, quia poſſumus denſare & ſiccare. Si vero cutis ſit denſior & ſiccior, non poſſumus ita polliceri ſalutem: vnde quidam calidi temperamenti extremam attigerunt ſenectutem ſine pilis in mento.

Dictorum affectuum curatio.

QVOAD areas: & primum quoad cheirurgiam, hæc reſpicit totum, vel caput. *Arearum curatio.* Cheirurgia merito totius, conſiſtit in venæ ſectione, quæ locum non habet, niſi peccet ſanguis, id eſt, niſi redundet. Euacuatio ſanguinis poteſt fieri duplici præſidio; vel debili, vt frictionibus; vel valido, vt ſectione venæ. Si morbus eſt debilis, vtendum auxilio debili: valido, ſi validus. At areæ non ſunt morbus validus; imo ne morbus quidem, niſi in parte exornatoria. *Obiectio ſoluitur.* Ergo non videntur egere ſectione venæ. Dico in venæ ſectione conſiderandam eſſe, non tantum vehementiam morbi præſentem, ſed etiam imminentem. In areis imminet vehemens morbus, cuius ratione vacuandus eſt ſanguis valido auxilio. Nam in areis vtendum eſt topicis remediis calefacientibus, diſcutientibus, & attrahentibus a centro ad circumferentiam. Si his medicamentis vteremur ſine euacuatione ſanguinis, ad caput ſanguis attraheretur, & attractus poſſet cauſa eſſe phlegmonis cerebri, vel meningum. Quare, ratione huius maximi morbi imminentis, dum ſanguis redundat, vena ſecanda. *Venæ ſectio.* Galenus in cura alopeciæ, c. 1. l. 1. κ. τόπ non meminit venæ ſectionis, quia ibi non tradit curationem morborum, ſed rationem componendorum medicamentorum, deſumtis indicationibus a locis affectis. Ideo non loquitur de omnibus indicationibus, ſeu inſtrumentis. Circa quantitatem. Non eſt vacuandus ſanguis in multa copia: dum enim adeſt area, impoſſibile eſt, vt corpus ſit exquiſite plethoricum; quia area pendet a cacochymia, non tamen exquiſite, id eſt, non adeſt ſanguinis redundantia, ſed notha cacochymia: non excedamus igitur ℥vj, vel viij. Quo tempore? Lenita aluo. Quæ venæ ſecandæ? Variæ, pro varia diſpoſitione ægri. Si enim affectio pendebit e iecore, aperietur baſilica dextri brachii: ſi a liene, baſilica ſiniſtri: ſi ex hæmorrhoidibus, his applicabuntur hirudines. Si e menſibus ſuppreſſis, ſaphena ſecabitur. Quod ſi ætas, timiditas, aut vires debiles non poſſunt ferre ſectionem venæ, accedendum ad auxilia quæ gerunt vicem ſectionis venæ, ad cucurbitulas videlicet, quæ modo dorſo, *Cucurbitulæ.*

modo popliti, modo cubito ſunt applicandæ, pro varia ægri diſpoſitione. Cheirurgia vero, quæ reſpicit caput, duplex eſt, & proponitur ab Auicen. Alia euacuat caput, alia potius euacuat materiam exſiſtentem in cute capitis. Pro euacuatione capitis, dicit Auicennas, caput eſſe fricandum, & ſi per frictionem illam inſigniter rubicundum fiat caput, ita vt turgidæ conſpiciantur venæ circa frontem & tempora; tunc ſecandam eſſe venam frontis: vt poſtea capiti tuto remedia queant applicari. Quod ſi non appareat illa rubedo, deſiſtendum a ſectione illarum venarum. Notandum tamen, prius ſecandam eſſe venam cubiti, deinde venam frontis. Cheirurgia, qua euacuatur materia exſiſtens in cute capitis, proponitur ab Alexandro & Auicenna: Et eſt hæc. Si area ſit contumax, cutis capitis ſcarificanda eſt, ſic enim euacuantur ſeroſæ illæ materiæ, quæ abradunt radices capillorum. Prius tamen totum euacuari debet, pharmaco, aut venæ inciſione, ne attrahatur materia.

Sectio venæ frontis.

Scarificatio cutis capitis.

Medicamẽta communia.

De lenientibus, præparantibus, purgantibus, & totum, & caput, dicemus infra cap. 7. de dolore capitis. Auicennas monet, ſi infans areis corripiatur, ſufficere abſtinentiam: non danda pharmaca. Si puer fuerit decem annorum, poſſumus dare *pillularum cochiarum* ℈j. Si fuerit in ætate pubere, aſcendimus ad ʒſ.

Topica.

Quoad localia, ſecundum Gal. c. 1. l. 1. κ. τόπ. conueniunt attenuantia, diſcutientia, & gignentia bonum alimentum. Debent ergo calida eſſe, & tenuium partium: quare vitentur adſtringẽtia. Auicennas, ob materiæ confluxum ad caput, permiſcit aliqua corroborantia, quæ non ſunt valde ſtiptica, *vt ol. roſ compl.* Ego tantum tres formulas proponam, debilem, mediocrem, validam: quibus vtendum, prout areæ facile, vel difficulter cedunt. Debile medicamentum, hoc eſt: ℞ *cineris amygd. amar. perſicorum, radicum cannarum, abrotani, thuris in aceto maceratı, ana ʒıſ. ol. amygd. amar. adipis anſeris ana ʒıſ. Miſce, fiat linimentum.* Mediocre: ℞ *pulu. ſtaphidiſag. in aceto acerrimo macerata ʒıſ. ſpumæ maris, ſeu alcyonii, ſulphuris ignẽ non experti, ſem. erucæ, vtriuſque veratri ana ʒj. ol. de Kerua, fellis taurini, reſina terebinth. ana ℥j. Miſ. pro linimento. Reſina pini eſt in communi vſu: multo tamen valentior eſt reſina therebinthina, quæ eſt magis tenuium partium.* Validiſſimum: ℞ *euphorbii, ſinapis, piperis albi, naſturtii ana ℈j. adipis vrſi, ſi haberi poſſet, ſin minus, adipis anſeris ſylueſtris ʒıſ. ſtercoris capræ combuſti ʒij. ſucci cepæ ʒiij. ol. laurini, vel coſtini ʒvj. Miſ. pro linimento.* Si malum vrget, Auicennas aſcendit ad *cantharides, quæ poſſunt macerari in aceto, vel in decocto ſtaphidis agriæ.* Poſſumus, vſu poſtulante, vti *cãtharidibus, cũ pice liquida.* Auicennas etiam vtitur *lacte tithymali.* Prout enim rebellis eſt affectus, pro

ctus,pro eo ad valentia aſcendendum.Hinc Galenus,c.1.l.1.κ. τόπ.& c.18.l.14.meth.monet,vt quandoque incipiamus a valentioribus,non ſemper a debilioribus: ſi enim malum rebelle, non eſt æger debilibus fruſtra cruciãdus.Num autem malum rebelle ſit,cognoſcitur hoc modo. Antequam adhibeantur medicamenta propoſita,fricanda cutis eſt panno aſpero, vel radice bryoniæ, vel foliis ficuum, vel,ſi homines delicati hanc frictionem non ferant,caput fouendum ſpongiâ, in tepida imbutâ ; vt his rationibus laxentur pori cutis,quo medicamenta penetrare & operari queant. Quoad vtendi tempus: Poſt euacuationem totius, & capitis,abradendi pili,idque ſæpius,quoties renaſcuntur:deinde præſcriptis medicamentis fricanda eſt cutis: tum medicamenta propoſita adhibenda. Vt autem in alopecia & ophiaſi ſciamus, an vtendum ſit leuioribus vel fortioribus, fricanda eſt cutis: ſi enim per frictionem moderatam mutatur, vt calida reddatur, & ſecundum calorem fiat rubicunda,vel citrina; tunc debemus applicare medicamenta debilia; quia hinc cognoſcimus,affectionem eſſe debilem, non contumacem. Si vero per frictiones inſignes non mutatur cutis, vel vix mutatur; debemus auſpicari a valentioribus; quia indicium eſt admodum rebellis affectionis. Deinde ſciendum, num in medicamentis,quæ primum applicauimus, ſit inſiſtendum,an vero tranſeundum ad alia, vel debiliora,vel calidiora. Si ergo poſt remotionem medicamentorum, cutis facta ſit calidior ad tactum,item rubicundior,& tumidior,&,ſi adſit indicium aliquod exulcerationis, tunc deſcendendum ad debiliora; alias fierent vlcera & inflammationes in capite. Si non fiat mutatio propoſita, aſcendendum ad validiora.Hinc monet Galenus, c.18.l.14.meth. vt non ſemel,ſed bis, & ſæpius quotidie aduertamus, quomodo ſe habeat cutis, poſt remotionem medicamentorum. Si enim leuis ſit mutatio, debemus in illis progredi: ſi nulla ſit mutatio,aſcendendum ad validiora: ſi multa ſit mutatio,deſcendendum ad debilia,& partes oblinendæ, *adipe anſerino, & gallinæ*; mitigant enim feruorem & acrimoniam,introductam a validis medicamentis, & ſimul attenuant: non autem vtendum anodynis craſſe facientibus,quia aſtringunt.

Quoad diætam in areis. Aer erit calidus,vt ſucci adhærentes radicibus capillorum, euocentur a centro ad circumferentiam. Auicennas præcipit,vt pileus conficiatur e pellibus, vt fiat ſudor, & per ſudorem euacuatio: quod potiſſ.hyeme fieri debet. Galenus dicit, in æſtate adhibenda eſſe medicamenta ſub radiis ſolaribus, quia aër ille adiuuat: in hyeme vtendum his medicamentis in balneis,vel in hypocauſtis. Sit ergo ſemper aër calidus. Cibi ſint boni ſucci: victus mediocris. A vino abſtinendum,quia *Victus in areis.*

caput petit. Quod ſi conſuetudo vinum poſcat, id erit pauciferum & ſubaſtringens.

Curatio defluuii capillorum.

Defluuium capillorum. *Si a praua materia.* *Defluuium in lue Venerea.*

Capillorvm defluuium pendet a vitio materiæ, vel cutis. Vitium materiæ eſt corruptio, vel defectus. Si praua ſit materia, iiſdem occurrendum, quibus vſi ſumus in curatione arearum. Quod ſi peculiaris aliqua ſit deprauatio ſuccorum, vt in morbo gallico; non vtendum propoſitis medicamentis, ſed adhibenda ea, quæ priuatim luem gallicam reſpiciunt. Si ergo in morbo Gallico pili defluant, non debemus curare, vt pili detineantur, quod quidam faciunt, admotis aſtringentibus, ladano, oleo maſtichino, roſis, myrto, hæc enim in cauſa ſunt, vt morbus Gallicus ſæuiſſimus fiat, quia ſuccus vitioſus, impactus radicibus capillorum, adhuc magis figitur, & lues illa in corpus retrocedit. Quare poſt euacuationem totius & capitis, cum bibũnt decoctum guaiaci, Luna augeſcente capilli abradendi, & his euulſis, quotidie caput ſequẽti vnguine vngendum, ter, quater, & quinquies: renaſcuntur enim pili celerrime, & admodum firmi. *℞ pul. corticis guaiaci, abrotani combuſti, vel rad. cannæ, ana ℨß. decocti guaiaci, quo pro ſyrupo æger vtitur ℥ij. olei caryophyllorum vnguentariorum ℨj. ol. amygd. ℨß. vini albi montani ſubdulcis ℥iß. Miſc. fiat decoctio in duplici vaſe, per 12. vel 14. horas, ſeruetur ad vſum.*

Si ab inopia materia.

Si pendeat defluuium ab inopia materiæ: ſecundum Alexandrum & Galenum, vtendum medicamentis, quæ habent vim attrahẽdi materiam; item attractam conſeruandi, non abſumendi; tertio quæ habent vim, vt materia attracta in cute detineatur & hæreat, non defluat. Quare debent eſſe calida, vt attrahant: item humida, ne abſumant, quia ſiccitas conſumeret: item aſtringentia, denſantia, vt materia hæreat, non defluat. Alexander ergo caput fouet aqua tepida, quæ calfacit, & humectat: & inungit caput *hydrelæo*, ad materiam attrahendum & conſeruandum: præterea vtitur aliquo cõdenſante, *vt oleo roſato, maſtichino, myrtino, vino ſtiptico, & admiſcet ladanum.* Sic his aſtringentibus vtitur: quibus non debemus vti in defluuio capillorum e praua materia oborto. Quoad quantitatem: pro ℥j. calefacientis & humectantis, miſceri debet ʒj. condenſantis & aſtringentis: verbi gratia, pro ℥j. hydrelæi, imponatur ʒj. ladani, vel alterius adſtringentis. Victus his reſpondeat. Aër temperatus. Cibus mediocris, optime nutriens, humectans, quia materia deficit. Vinum vinoſum deſiccat: quare mediocre eſto.

Si deflu-

Si defluuium capillorum fiat vitio cutis: fit quia cutis eſt rarior, vel denſior. Si ſit rarior, vtendum condenſantibus & aſtringentibus: ideo Auicennas probat *baccas & folia myrti, corticas nucum uſtos, gallas immaturas cum vino ſtiptico, myrobalanos chebulas, emblicas. Vti etiam poſſumus oleo lentiſcino & myrtino*. Alexander caput fouet frigida, vt denſetur cutis. Aër ſit frigidus: cibus craſſefaciens, vt caro bubula, pedes vituli: vinum granatorum reſtringentium. *Si a cutis raritate.*

Si defluuium fiat ob denſitatem cutis: contrariis occurrendum. Ideo Auicennas vtitur attenuãtibus validis, vt *cinere ranarũ, ſinapi, calamintha, ruta, euphorbio: abluit caput aqua alterata cum alcyonio, aqua ſalita*. Aër ſit calidus: victus extenuans; condiantur cibi cinamomo, feniculo & calefacientibus. Potus ſit vini vinoſi, tenuis, & antiqui, quoniam extenuare volumus: vel aquæ alteratæ cinamomo, feniculo, &c. *Si a cute denſa.*

Curatio Caluitij.

Si fiat ratione defectus, occurrendum *oleo amygd. & hydrelæo*. Auicennas infantes ſuſcipit curandos, & qui non deuenerunt ad ſenectutem: de ſenibus enim actum eſt, quia materia in illis non poteſt refici. *Caluitium.*

Si fiat ratione denſitatis cutis, conueniunt extenuantia, quæ propoſita ſunt in areis.

Curatio tardi pilorum ortus.

Si fiat ratione caloris agentis, vtendum calorificis, verbi gratia expurgato corpore exhibendę ſunt *aqua Aponenſes*, & medicamenta calefacientia: vt corpus quod eſt frigidum, calidum reddatur. Optimæ etiam ſunt confectiones calefacientes. Si fiat ob vitium cutis: ſi cutis ſit humidior, rarior, ſiccior: e propoſitis patet quid ſit agendum. Si non oriantur pili, vt oriri deberent, ob denſitatem cutis; difficilime tollitur affectio. Tunc ergo Auicennas accipit *cantharides, ablatis alis & pedibus, exſiccat in umbra: deinde conterit & decoquit in ol. amygd. vel viol. vel in oleo communi:* his mentum inungit, quia hoc modo fiunt cruſtæ, quibus decidentibus naſcuntur pili. Mentum etiam inungi debet *melle anacardino. Vngula etiam aſini combuſta & trita, permiſcenda oleo ſeſamino; & pars vngenda. Sic oua formicarum, permiſcenda oleo de been; & pars ea vngenda. Poſſumus etiam accipere auellanarum medullam, contritamque miſcere cum oleo raphani.* *Tardus ortus pilorum.*

Vngatur etiam mentum cum cinere abrotani, & oleo antiquiſſimo. Præſtantiſſ. eſt ſecretum, aqua e fauo mellis deſtillata, Si enim vngatur ea mentum in vitio ob cutis denſitatem, mirabiliter pili erumpunt: ſumatur mel ſicuti extrahitur, vna cum cera & apibus, id eſt, fauus mellis, & totum deſtilletur.

CAPVT II.

De exceſſu Capillorum.

Nomen. PER exceſſum capillorum intelligimus, tum nimiam pilorum longitudinem, tum duritiem pilorum nimiam, quidam enim pilos ita duros habent, vt videantur pili ſuum cap. 3. lib. 1. *κ. τόπ.* Si pili ſunt prolixiores, impediunt, quo minus partibus medicamenta admoueri queant: vnde hi demendi. Durities vero pilorum, tum indecoros reddit homines, tum infenſa & moleſta eſt.

Sed primo loquemur de primo exceſſu: & proponemus remouentia pilos: & prohibentia nouã generationem pilorum. *Remouentia pilos.* Remouẽtia pilos ſunt duplicia, alia dicunt Pſilothra, quæ a pilis cutem denudant: nõ tamen inde pilorum radices abſumuntur, ſed cutis tantum redditur depilis. Alia ſunt, quorum vis intro magis penetrat, ita vt radices pilorum tollantur: & *Pſilothra.* hæc dicuntur exſtirpantia pilos. Pſilothra pertinent ad partem exornatoriam: exſtirpantia ad facultatem comtoriam. Pſilothra ſunt calida, & habent vim abradendi. At ne exulceretur cutis, mitiora miſcenda ſunt cum validioribus. Galenus ergo probat *pumicem vſtum. Præſtantiſſimum eſt medicamentum, quod recipit calcem viuam & auripigmẽtum, commiſta cum* *cap 64. l. 6.* *amylo, cum farina hordei, cum ſucco ptiſanæ. Aetius permiſcet cum ſucco oryzæ, & contundit omnia, ad inhibendum exulcerationem, in mortario plumbeo.* Aequa erit portio calcis & auripigmenti, ſi volumus medicamentum non multum validum: at, ſi volumus validius, imponemus auripigmentum in maiori copia, verbi gratia. *℞ auripigmentum ℥ij. calcis viuæ ℥j. ptiſanæ colatæ q. ſ. miſce, & in mortario plumbeo fiat linimentum.* Auicennas monet, ſi forſan inſtitutum noſtrum ſit, tollere pilos, vt pili qui renaſcũtur ſint molles, non duri, & teneriores, non aſperi; in pſilothro imponendos cineres vitis, verbi gratia, ad ℥iij. & locum diligenter eſſe fricandum poſt remotionem medicamenti, deliniendum locum *cum farina hordei, fabarum, & ſeminum melonum.* Sic enim pili naſcuntur molles & tenues. Auicennas etiam, ſi imminet excoriatio (: quod e dolore cognoſcitur:) auellit medicamentum: & ſi leuis eſt excoriatio, *lentes excorticatas tritas cum aq. roſ. mi-*

ſcet

ſcet cum modico ol. roſ. compl. & oblinit locum. Si excoriatio ſit inſignior, confugiendum ad medicamentum validius, *ad vnguentum roſatum, & infrigidans Galeni, ſed ſine aceto.* Ratione mali odoris, Auicen. miſcet odorata: hinc probat *cretam permiſſis aromatibus, vt caryophilis, cinamom. maci: ſi homines ditiores fuerint, addetur aliquid moſchi, vel ambræ.*

Quoad medicamenta penitus exſtirpantia: proponit Galenus *leporem marinum, qui ignotus eſt nobis: item hepar thynni putrefactum, qui magnus eſt piſcis, & haberi poteſt: probat cedriam, ſandaradam, vrticam marinam, lacrymam hederæ, bryoniæ, vitis albæ.* Hinc Aëtius dicit, ſi pubes puerorum inungatur cum lacryma vitis albæ, tardiſſime naſci pilos in pube. Eandem vim habet *ſuccus exſudans e viridibus ſarmentis, dum ad ignem comburuntur.* His pili tolluntur. *Exſtirpantia pilos.*

Prohibentia, ne pili tam facile pullulent, habent vim denſandi cutem: pili enim per apertos poros egrediuntur. Oportet etiam, vt habeant vim propellendi materias ad partes internas, ideo debent eſſe frigida & reprimentia. Hinc Auicennas probat *ſuccum hyoſcyami, mandragoræ: aſcendit ad opiū, permiſtum cum aceto: vtitur cinere ranarum lacuſtriū, quem permiſcet cum macilagine pſyllii, cum hyoſcyamo.* Sed aduertendum, ne mulieres vtantur iſtis in tempore purgationis menſtruorum, vel imminentibus menſtruis: maxime enim hoc obeſſet. *Prohibentia pilorum incrementum.*

Quoad pilos duriores, vt reddātur molliores & tenues: oportet vti iis, quæ habent vim deterſoriam, & ex Aëtio ſunt tenuium partium. Galenus probat *farinam hordei, fabarum, erui ſeu orobi, ariſtolochias, vtrumque veratrum, cinerem ſepiarum, & animalium quæ oſtrealia ſunt,* in quibus eſt vis attenuandi & detergendi, abſque eroſione. Et hæc poſſent miſceri cum *ſucco ptiſanæ*, id eſt, cum aliquo detergente, & attenuante. Si volumus odorata reddere, miſcemus *meliſſam, ſchoenanthum, moſchum,* &c. *Pili craſſi vt reddantur tenues.*

CAPVT III.

De vitiato colore capillorum.

DE tinctura capillorum agentes, paucis proſequimur Canitiem, quia eſt vitium turpe, præcipue in fœminis. Sed e pilorum tinctura, fœminæ interdum labuntur in apoplexiam, epilepſiam, veternum, catochum, in deſtillationes periculoſas, in mortem, cap. 3. l. 1. *x. τῶν.* Quare his prudenter vtendum. Canities fit ex humore pituitoſo, lento, viſcido, qui languide a calore propellitur. c. 5. l. 2. de temperament. Quare hæc *Tinctura capillorum canis vtendum.* *Canitiei cauſa.*

pituita eſt ſerum pituitæ, id eſt, corruptio quædam, contracta e pituita, quæ temporis progreſſu putreſcit. Tempora potiſſ. caneſcunt, quia ibi eſt muſculus carnoſus & humidus. Canities ergo ſecundum Galenum, indicat temperiem, frigidam & humidam. Adeſt putredo, e materia humida, diu detenta, & non tranſpirata.

Ad canitiem imminentem.

Quoad imminentem igitur canitiem, cum fiat propter imbecillitatem caloris, & ratione illius materiæ pituitoſæ putreſcentis; oritur indicatio, vt pituita collecta & putreſcens euacuetur; prohibeaturq;, ne amplius gignatur, coaceruetur & putreſcat. Et hinc recte Auicennas occurrit medicamentis purgātibus totum & caput, vt pituitā euacuet: de quibus nos ágemus c. 7. de dolore capitis. Ad prohibendū autem, ne materia pituitoſa generetur, oportet ſiccare, calfacere, roborare caput & vētriculum: quod fit *magnis antidotis*, de quibus cap. de dolore capitis. Ne vero hæc materia colligatur, cum id fiat ob cutis denſitatem; oritur indicatio aperiendi poros cutis, vt exhalet materia. Debemus ergo vti oleis calidis, ab Auicenna propoſitis, vt *oleo de been, de coſto, oleo quod fit e medulla colocynthidis, oleo e ſinapi, e caryophyllis vnguent: cuius frequēti vſu homines a canitie preſeruātur.*

Tingentia pilos.

Dum autem pili iam cani facti ſunt, vtēdum tingentibus pilos. Quæ tingunt pilos nigro colore, non debent eſſe ſtiptica, aut permiſcenda iis, quæ ſunt tenuium partium, ne ſtiptica noceant. Galenus & Auicen. multa proponunt.

Denigratio capillorum.

Ad nigros capillos ſequens medicamentum expertum eſt, & per menſem nigros ſeruat, ſine detrimento: ℞ *gallarum immatur. ℥iiij. (optimæ ſunt, quæ ex Iſtria deferuntur.) decoquātur in ſartagine cum ol. communi, tandiu, donec fere omnes gallæ diſruptæ ſint: tum imponātur ſuper pannum lineum, qui ligno incumbat, & ſic detineantur per noctem: poſt cōtuſa in mortario confecto e cupro, religantur in puluerem, & exſiccentur. Addantur deinde ſquamæ æris ℥j. alcannæ, id eſt, foliorum liguſtri ℥ij. folia hæc pulueriſentur: caryophyllorum pulueriſatorum ʒij. Hic puluis proiiciatur in vas figulinū non magnum, quale Patauii ſolido emitur: & vas repleātur vino aromatico, vel montano generoſo. Poſt addātur aluminis rochæ ʒij. corticum granatorū corticum nucum viridium ana ʒiſ. roriſmarini, ſaluiæ ana Manip. ß. Omnia miſceantur, & decoquantur ad conſumtionem medietatis vini.* Quod ſi ergo tingere volumus capillos, oportet accipere vini & pulueris eā quantitatem, quæ ſufficiens eſſe videtur pro illa vice: miſceri autem puluis cum vino debet, vt ea oriatur conſiſtentia, quæ in ptiſana colata requiritur. Capillis oblitis, locus inuoluatur panno lineo, & maneat inuolutus per 2. vel 3. horas: dein tollantur peciæ iſtę lineæ, & abluatur locus æquali portione aquæ & lixiuii, ita vt caput mundū reddatur. Et, ſi forte poſt ablutionē aliquid medicamēti remaneat,

maneat, vel in barba, vel in capite: ſumatur pannus, immerſus aquæ, quæ ſit referta copioſo ſapone, & eo optime fricetur ac detergeatur caput, & vndique exſiccetur. Deterſa autem materia medicamenti, caput ſiccandum: poſtea inungendum oleo caryophyllorum vnguentariorum: Durat hoc donec augentur pili; interdum menſem integrum. Sed faciendum eſt Luna decreſcente, vt diutius detineatur. Et notandum, quod illæ petiæ ſeruari poſſunt, ad eundem vſum, pro aliis vicibus.

Sequenti medicamento pili redduntur nitidiſſimi, fului, & ſplendentes: ℞ *rad. cannarum, faui mellis, ana* ℔ *ij. lupinorum in ſucco herbæ lanariæ maceratorum* ℥ *iſ. fol. liguſtri* ℥ *j. fl. verbaſci albi maceratorum in aceto* ʒ *vj. macis* ʒ *ij. ſalis communis* ʒ *iſ. croci* ʒ *j. Miſc. & deſtillentur omnia in alembico vitreo:* & ſub radiis ſolaribus inungantur radices capillorum. Vel *fauus mellis deſtilletur*, & primo aqua exibit, deinde oleum: quod oleum erit admirabile, ad reddendum capillos nitidos & ſplendentes. *Vt capilli fiant fului, nitidi.*

Faciei cutis ſplendens & nitida reddetur, hoc medicamẽto: ℞ *aq. cochlearum, limoniorum, florum fabarum, polygonati, ſiue ſigilli Salomonis, maluarum (intelligo ſemper flores:) ana* ℔ *j. Miſc.* & hęc aqua erit optima. Verum, vt ſit magis efficax, ſimplicia propoſita imponantur *in aqua polygonati*, & deſtillentur in alembico vitreo: & erit aqua ad faciei nitorem comparandum valde idonea, ſi moderate facies inungatur. *Facies vt nitida fiat.*

CAPVT IV.

De Tineis, ſeu de Achoribus, & Fauis.

HACTENVS de capillorum vitiis: ſequuntur affectus ad Cutem capitis pertinentes, vt ſunt Tinea, Porrigo, & Pedicularis morbus. *Tranſitio.*

Tinea dicitur a ſimilitudine illius vermis, qui abradit veſtes. Dicitur etiam vlcuſculum capitis. Eſt ergo tinea vlcuſculũ capitis, cutim depaſcens: *Definitio.* c.8.l.1. κ.τόπ. Vlcus eſt ſoluta vnitas, cum deperditione cutis capitis, a mordente ſucco excitata. Dicitur, cum deperditione cutis, ad differentiam vulneris.

Fit a mordaci ſucco: qui talis eſt, vel natura, vt bilis ichor; vel talis eſt ratione putredinis, vt alii humores, & præcipue ſalſa pituita: nec tantum a ſalſa pituita fit tinea, ſed ab aliis etiam, cum Alexandro. Cauſæ huius ſucci mordacis vel ſunt internæ, vt mala viſcerum diſpoſitio: vel externæ, vt mala diæta, eſus ciborum acrium & ſalſorum. *Cauſa.*

Tineæ ſex ſpecies ſunt. 1. Pſydracia, in quibus cutis ſecundum ſuperficiem exulceratur, nec admodum eius mutatur color. 2. Exanthemata, id

eſt efflorationes, quæ ad cranium penetrant, cutim mutant in colore, & eam reddunt aſperiorem: Alexander dicit, ea eſſe ſubrubicunda & aſpera.
3. 3. Exulceratio papillaris, ſunt vlcuſcula magis penetrantia, in quibus fit
4. attractio materiei, & tumor quidam inſtar papillæ. 4. Ficus; quando magis mordax eſt ſuccus, fit dolor, & maior materiæ attractio; oritur tumor
5. inſtar papillæ ficus. c. 2. l. 2. meth. 5. Si adhuc maior eſt acrimonia ſucci, non tantum fit tumor, ſed foramina quædam exigua, e quibus tenuis materia prodit, qui dicitur ichor: vnde hæc affectio vocatur Achor. c. 8. l. 1. *κ. τόπ.* Arabes vocāt ſaphati: nam Auicennas ait ſaphati eſſe puſtulam humidam, a qua ichor emanat: item, eſſe exulcerationem, habentem foramina plura exigua, e quibus aqua emanat, in qua eſt nonnihil viſciditatis.
6. Poſtremo, ſi adhuc magis vigeat vis ſucci abradentis, maxima fiunt foramina, e quibus emanat materia inſtar mellis; vnde Fauus dicitur, & meliceris. Hæ ſunt differentiæ tineæ: quæ omnes in hoc conueniunt, quod ratione putredinis ſunt contagioſæ. II. A loco affecto ſumuntur differentiæ; prout Magis vel Minus penetrant. Ab efficientibus cauſſis; vt prodeunt ab Ichore, Pituita ſalſa, Flaua bile, vel Melancholia.

Tinea omnis eſt contagioſa. *III.*

Signa. Cognoſcitur hæc affectio, quia homines ratione pruritus coguntur ad ſcalpendum. Apparet etiam indicium in cute. Succedit dolor, tumor, apparent foramina. Quæ autem ſit differentia huius affectionis, facile cognoſcitur e materia ipſarum declarata. An vero prodeat magis ab hoc, quam alio ſucco, docet Alexander, dicens: ſi exiens eſt tenue pallidum, erit humor bilioſus; ſi viſcidum, pituitoſus; ſi exiguum, & vix exit, indicium eſt ſucci melancholici. Cognoſcimus etiam e ſignis indicantibus hunc vel illum humorem.

Indicationes. Cum ſoluta ſit vnitas, oritur indicatio vniendi. Vnionem autem impediunt, dolor, inflammatio, & ſuccus deprauatus: ratione doloris, oritur indicatio mitigandi; ratione phlegmones, oritur indicatio remouendi: (: de ſpeciebus inflammationis agemus cap. 8. vbi de phrenitide:) ratione ſuccorum, ſi ſunt fixi & impacti, diſcutiendum & abſtergendum, præcipue ſi craſſi ſunt; ſi ſunt in fluxu, eſt repercutiendum; ſi ſunt fluxuri, eſt diuertendum, & toti corpori prouidendum.

Prognoſtica. Hi ſcopi abſolui poſſunt, quia eſt vlcuſculum: ſi tamen affectio ſit inueterata, difficilis eſt curationis.

Topica. 1. Galenus in achoribus proponit diſcutientia: quæ lediora ſunt, aut for-
2. tiora: illa cōueniunt, ſi affectus eſt in ſuperficie: hæc, ſi in profundo. Cum cutis bonum alimentum attrahere non poſſit, conueniunt reprimentia, quoties habemus materiam, quæ in fluxu eſt, citra corporis repletionem.

Diſcu-

Diſcutientia & reprimentia conueniunt ſimul, quoties habemus materiam impactam, & imminet malũ aliquod, vt inflammatio. Sed abſtinendum a frigidioribus, & ab obturantibus, & ab ingratis: vnde Archigenes male proponit ſemperuiuum, quod nimis refrigerat; ceruſſam, quæ obturat; vrinam tauri, quæ ingratum facit medicamentum. Reprimentia ſecũdum Galenum ſunt, *baccæ myrti, cortex pini, rubus canis, ſycomorus, oleum myrtinum, de rubo canis, de ſycomoro: oleum oblinit & diſcutit, myrtus reprimit. Conueniunt etiam lentiſcus, fructus & radix cyperi, cupreſſi, lentes.*

Materia auxiliorum.

Diſcucientia alia leuiora, *vt hordeum, oleum vetus, betæ folium & radix, bryonia, ſpuma argenti, cadmia, manna thuris, lupini, conchæ vſtæ.* Fortiſſima ſunt: *ſal, fex vſta, chalcitis, calx viua, fel, potiſſ. calidorum & ſiccorum animalium; vnde fel ſuillum omniũ eſt moderatiſſimũ, quia humidum. Addit etiam Galenus ſulphur, rad. cucum. ſylueſtris, rad. aſparagorum, rad. lilij, rad. veratri vtriuſque, folia fici, ſuccum ireos, ſuccum ſcillæ decoctæ in fornace, medicamentum e charta combuſta, quamuis veram chartam non habeamus. Excipi hæc poſſunt oleo veteri, oleo lucernæ, oleo amygd. amararum, melle, vino, & aceto: non tamen indiſcriminatim. Excipienda ſunt melle & oleo, cum diſcutere volumus. Vino excipimus, acri quidem, ſi volumus diſcutere, auſtero, ſi volumus reprimere. Aceto excipimus, ſiue repellamus, ſiue diſcutiamus; eſt enim tenuis ſubſtantiæ, & habet partem calidam, ac frigidam.* Ex his formulæ præſtituentur: vt in achoribus incipientibus ratione materiæ in fluxu: ℞ *baccarum myrti, rubi canini, ſycomori ana ℥ ij. vini auſteri ℔ ij. fiat decoctio ad tertias.* Diſcutiens leue: ℞ *hordei integri, rad. betæ, bryoniæ ana Man. ſ. olei veteris. ℔ ſ. vini acris ℥ iij. fiat decoctio ad tertias: Deinde facta expreſſione adde pulueris cadmiæ, lithargyri, lupinorum ana ʒ j. cochlearum vſtarum ʒ j. Miſc.* Reprimens ſimul & diſcutiens: ℞ *fol. lentiſci P. j. fructuum cyperi, cupreſſi, lentiſci ana ℥ ſ. aceti mediocris ℔ ſ. Miſc. & fiat infuſio in aceto feruente per 24. horas: dein facta expreſſione, adde olei myrtini, ol. roſ. compl. ana ℥ j. Miſc.* Validum medicamentum, quo tinea quæcunque eradicatur, multis ſecretum: ℞ *rad. cucum. agreſt. vtriuſque helleb. aſparagorum ana ℥ j. Macerentur omnia in aceto acerrimo feruenti per 24 horas: dein facta expreſſione adde ſuccorum ireos, ſcillæ decoctæ in fornace, ſulphuris ignem non experti, calcis viuæ ana ʒ iij. ol. laurini ℥ j. reſinæ terebinth. ℥ ij. Miſc. fiat vnguentum.* Quoad vtendi modum, actu calida admoueantur. Tempus applicandi eſt poſt corporis purgationem.

Formulæ.

Notandum circa Pharmacum, & venæ ſectionem in his morbis. Hæc duo valida auxilia ſunt, qui in morbis vehementiſſimis conueniunt, aph. 29. ſect. 2. Sed ſciendum, his vtendum eſſe, non ratione morbi præſentis,

Purgatio & phlebotomia.

quia hic eſt lenis, ſed ratione morbi imminentis: cum enim debeamus vel localibus medicamentis calidis, periculum eſt, ne ratione caliditatis attrahatur materia in caput, & fiat inflammatio, &c.

CAPVT V.

De porrigine, ſeu furfuribus.

Nomen. FVRFVRES, ita dicuntur, quia e capite decidit materia quædam, quæ ſimilis eſt furfuribus. Porrigo autem dicitur, quaſi prurigo, quia in hoc affectu homines infeſtantur pruritu quodam.

Definitio. Eſt autem porrigo ſolutio vnitatis, in ſuperficie cutis capitis a materia furfurea pendens. Hæc definitio tradita eſt per cauſam effectiuam, non per cauſam formalem: quia porrigo eſt triſtis ſenſus pruriginoſus, ideo ad dolorem refertur: vnde quæ cauſa formalis eſt doloris, ea etiam cauſa formalis eſt porriginis. Solutio ergo vnitatis eſt cauſa efficiens: a qua pendet hic ſenſus triſtis pruriginoſus; ita vt ſolutio vnitatis ſit cauſa immediata ſenſus pruriginoſi. Hæc ſolutio vnitatis reſidet in ſuperficie cutis capitis. Idem dicit Auicennas; in affectu furfuraceo adeſſe leuem excoriationem in ſuperiori cutis ſuperficie. Poſtremo diximus, pendens a materia furfuracea. Diximus, pendens; non cauſata. Nam effectus a cauſa ſua dupliciter producitur: primo, vt non dependeat in eſſe & conſeruari a ſuo producente; vnde fit, vt remoto efficiente, permaneat effectus. Secundo producitur effectus a ſuo producente, ea ratione, vt, quamprimum tollitur producens, ilico euaneſcat effectus, quoniam effectus in eſſe, & conſeruari pendet a ſuo producente. In propoſita ergo finitione diximus, pendens: quia ſolutio vnitatis, quæ eſt cauſa affectus furfuracei; in eſſe & conſeruari pendet a materia furfuracea: vnde materia hac ablata, ilico ceſſat ſolutio vnitatis. Hinc colligitur illam ſolutionem vnitatis non eſſe morbum, ſed affectionem, quia de ratione huius affectionis eſt, vt ad remotionem cauſæ, remoueatur etiam ipſa affectio.

At ſecus eſt loquendum de ipſo morbo: quia morbus neceſſario habet permanentiam. Hinc colligitur materiam hanc furfuraceam ſibi vendicare locum cauſæ efficientis, & quandoque locum exeuntis mutati, quando extra caput egreditur, quia egreditur id, quod non deberet egredi: habet autem locum efficientis, quatenus eſt cauſa ſoluens continuum.

Cauſa. Porro hæc materia furfuracea producitur e corruptis ichoribus: per hos autem ichores intelligo tenuem portionē excrementitiam ſucci alimentalis,

talis, quæ tenuis portio eſt vehiculum ſucci alimentalis. Et hæc portio eſt ea, quæ conceſſit in tenue excrementum tertiæ concoctionis. Cum ergo ichor ſit tenuis portio excrementitia ſucci alimentalis; neceſſario ichor proportionem habet cum ſucco alimentali. Hinc fit, vt ſanguis ichorem habeat mitem; bilis & melancholia immitem; quia tales ſunt eorum ſucci. Porrigo igitur fit a corruptis ichoribus ſanguinis, bilis flauæ, pituitæ, melancholiæ. Et hoc accidit, aut vitio capitis, aut vitio partium ſubiectarum, aut vitio totius. Vitio capitis, vbi caput calidius & humidius eſt; vel, vbi calidius & ſiccius. Auicennas dicit, hunc affectum fieri a nuda ſiccitate. Nos ichores neceſſarios eſſe dicimus. Sed Auicennas ſic eſt intelligendus, vt voluerit ratione ſiccitatis nudæ ichores adeo excreſcere, vt in materiam furfuraceam abeant: loquitur de cauſa efficiente ichores ſimiles furfuribus, non quod hic affectus prodeat e ſiccitate tantum. Concurrunt prȩterea vitia partium, vbi iecur eſt calidum, ventriculus frigidus: vbi deprauati ſunt ſucci, vbi præceſſit mala viuendi ratio. *Auicennæ conciliatio.*

Porrigo cauſatur ab ichore vel pituitoſo, vel melancholico, vel bilioſo, vel ſanguineo. Et vitiatur hic ichor vel in capite, vel in aliis corporis partibus. *Differentia.*

Facile cognoſcitur hæc affectio, e furfuribus decidentibus: conqueruntur homines de ſenſu triſti pruriginoſo. Differentiæ facile cognoſcuntur: quia, e Celſo, ſi malum pendet ab ichore pituitoſo, materia furfuracea decidens, aliqua e parte madida erit: ſi ex ichore biliſo & melancholico, ſiccitas apparebit. Et, ſi e bile, citrinus erit color: ſi e melancholia, niger. Vtrum autem hæc materia ſit genita vitio capitis, vel partium infernarum: recurrendum ad ſigna, indicantia intemperiem capitis & aliarum partium. *Signa.*

Cum affectus hic originem ducat e materia furfuracea, illa depellenda eſt. Cum autem cauſetur vitio ichoris, oportet perpendere, an ichores geniti ſint, an vero metus ſit ne gignantur. *Indicationes.*

Si geniti ſunt; vel fluxerunt ad caput, vel ſunt in fluxu. Si fluxerunt, oritur indicatio euacuandi eos. Si ſunt in fluxu, oritur indicatio reprimendi. Si metuitur ne gignantur; periculum illud imminet, vel propter vitium capitis, vel aliarum partium.

Si vitio capitis, caput eſt corroborandum: ſi calidius & humidius, refrigerandum & ſiccandum: ſi frigidius, calefaciendum, &c. Si procedat vitio aliarum partium, illarum vitiis occurrendum. Hæ indicationes facile abſolui poſſunt: nec opus eſt, vt in prognoſtico tempus teramus.

Curatio. Quoad cheirurgiam: ſanguis vacuandus, ſi in toto redundet ſanguis. Et quia hic affectus leuis eſt, nec morbus dici poteſt, ideo hac ratione leui præſidio ſanguis demendus. Cum autem ratione topicorum, quæ calida ſunt, periculum inflammationis capitis, ideoque morbus magnus immineat, vtendum valido auxilio: & proinde, ſi velimus cito curare, & totum corpus ſit refertum ſanguine, vena ſecanda eſt, vt ſanguis cito remoueatur. At, ſi velimus longo tempore furfures remouere, poſſumus vti debili auxilio, vt inedia, frictione, balneo, qui ſanguinē longo tēpore euacuant.

Topica. Medicamenta e c.6.l.1.κ.τόπ. debent eſſe detergentia, attenuantia, aſtringentia: abſtergentia, ratione materiæ impactæ: attenuantia, vt materia, quæ reſolui debet, attrahatur a centro ad circumferentiā: at ratione ichorum qui ſunt in fluxu, ne tam facile ſuſcipiantur, oportet vti reprimentibus, vt ichores fluentes recedant: & aſtringentibus, vt partes corroborentur, ne ita facile ſuſcipiant. Hinc Archigenes probat medicamentum confectum *ex atramento ſutorio, id eſt, chalcantho*, in hoc enim ſunt partes nitroſæ, quæ detergunt; item calidæ ac tenues quæ diſcutiunt, & robur addunt. Sed hoc medicamentum nimis vehemens eſt. Quare ita in curatione progrediendū. Expurgato corpore & capite, abluatur caput *mediocri lixinio, & addantur lixinio furfures, fumaria, beta, radices oxylapathi*; & ita abluatur caput: ablutum & ſiccatum caput, oblinatur cum *farina fabarum, lupinorum, orobi, & addatur aliquid ſalis mineralis, & ſubigatur cum aceto, & cum oleo amygdal. amaro.* Et hoc medicamentum detineatur in capite, per 2. 3. vel 4. horas, vel per totam noctem. Rurſus deinde abluatur caput, vrgente neceſſitate, *lixinio valentiore: vnde lixinio addatur ſtaphiſagria, medulla colocynthidis, agaricus, rad. cucum. agreſtis, & ita abluatur caput.* Si his non tollatur malum, deueniendum ad medicamentum validiſſimum Auicennæ, quod efficitur æquali portione *calcanthi, ſalis mineralis, & ſulphuris ignem non experti, & hæc cum ladano permiſcentur, diſſoluto in oleo maſtichino*, ratione corroborationis. Terram Cimoliam non propono, quia nos ea caremus. Nos medicamentis propoſitis addere poſſumus *terram illam, quæ proxima eſt thermis Aponenſibus, vel aliis thermis ſulphureis, quæ terra redolet naturam ſulphuris.*

CAPVT VI.

De Phtheiriaſi, ſeu morbo pediculari.

Definitio. HIc affectus eſt ſolutio vnitatis in profundo cutis capitis, a pediculo dependens. Dicitur ſolutio vnitatis, quia qui patiuntur hunc affectum, porri-

porrigine & dolore afficiũtur: & vbi dolor, ibi neceſſario ſolutio vnitatis. Hæc vnitatis ſolutio, ad differentiam porriginis, eſt in profundo cutis capitis.c.7.l. 1.x.τῶν. Hæc ſolutio vnitatis non cauſatur, ſed dependet a pediculo: vnde ablato pediculo, non eſt amplius affectus: ideo hæc affectio non eſt morbus. Et pediculus non eſt morbus, ſed cauſa efficiens morbi, quatenus efficit ſolutionem vnitatis, a qua pendet triſtis ille ſenſus, qui eſt cauſa doloris.

De ortu, cauſiſque pediculorum.

Eſt enim pediculus quoddam animal, toto genere præter naturã, quia maxime infeſtum eſt naturæ humanæ: vnde homines interdum moriuntur ex hoc affectu. Generantur in cutis profundo: quia in ſuperficie, & parte exteriore cutis non ita viget calor, vt poſſit animal procreare. Gignitur e ſuccis modice calidis, & modice putreſcentibus. Sunt modice calidi ſucci: nam calidiores ad totam deueniunt amaritudinem, vel acrimoniam, vt non ſint apti ad vitam ſuſcipiendum. Sunt etiam putreſcentes modice: nam vbi putredo eſt inſignis, materia non poteſt vitam ſuſcipere, ſed fit ophiaſis, aut alopecia. Porro hæc materia modice calida, modiceque putrida; ſunt reliquiæ tertiæ coctionis, & perinde reliquiæ materiæ ſanguineæ, pituitoſæ, melancholicæ; raro autem materiæ bilioſæ, propter amaritudinem bilis; quamuis materia bilioſa permiſta eſſe poteſt cũ reliquiis aliorum humorum. Cauſæ ſunt internæ, & externæ. Internæ, diſcraſia capitis calida & humida, item humida tantum: denſitas cutis capitis, ratione cuius materia detinetur, & non poteſt euaporare: intemperies etiam calida & humida cerebri: & intemperantiæ aliorum viſcerum, præcipue intemperantiæ in humido: vnde in pueris, fœminis, eunuchis, vigent pediculi, propter eorum humiditatem. Cauſæ externæ non neceſſario occurrentes ſunt, commercium cum pediculoſis, vt in præliis & nauibus. Cauſæ neceſſario occurrentes ſunt, aër frigidus, & præcipue vbi occurrit capiti rariori, quia ratione raritatis repletur caput, frigiditas denſat, & etiam eſt in cauſa, vt materia detenta aliquantulum putreſcat, & ita fiat idonea ad vitam ſuſcipiendum. Præterea ſunt cibi praui, vt eſus fungorum, ficuum, &c. Intermiſſio ſolitæ lotionis capitis: euacuatio ſolita ſuppreſſa, vt ſuppreſſa cauteria; vel remiſſæ purgationes, quæ quotannis fieri ſolent. Eſt etiam exercitium a cibo, vnde caput crudis vaporibus repletur, & potiſſ. poſt coitum ſolent pediculi multiplicari, ſecundum Auicennam, quia prę ter illud exercitium, adeſt vapor ille ſpermaticus, qui conducit ad multiplicandos pediculos. Hoc animal producitur e virtute calidi viuidi, vnde concurrit etiam Sol: ſicut enim Sol & homo generant hominem; ita Sol & aliquid proportionatum pediculis, generant pediculos.

Differentia. Oritur pediculus e ſanguine, pituita, vel melancholia, &c.

Signa. Facile cognoſcitur ex egreſſu, e colore, & e progreſſa diæta.

Indicationes. Geniti pediculi, ſunt interficiendi. Si reſpiciemus ad nondum genitos, occurrendum cauſis: & ideo conſiderare oportet ſuccum vitioſum, qui vel actu reperitur in cute capitis, vel imminet vt reperiatur. Si actu adeſt, oritur indicatio euacuandi. Si imminet, vel eſt ratione capitis, vel aliarum partium. Si ratione capitis; ſi eſt humidius, eſt ſiccandum; ſi frigidius, calfaciendũ, &c. Si vitio totius, vel aliarũ partium; illis vitiis eſt occurrendum.

Prognoſtica. Si pediculi orti ſunt a commercio, & affectus nouus eſt, facile curatur: contra, ſi inueteratus, & ſi ortum ducit e cacochymia. Hinc Sylla Dictator ex hoc affectu mortuus eſt. nam adeſt aſſidua illa afflictio, adeſt cacochymia in corpore: vigiliis continuis, propter illam afflictionem, intenditur cacochymia; & huius ratione vires diſſoluuntur. Malignitas huius affectus, ſecundum Auicennam, elucet ex inappetentia, dum emaciantur homines, & color corporis vitiatur, dum abraduntur venæ.

Localia. Medicamenta eſſe debent interficientia pediculos, & diſſoluentia pediculorum materiam, de qua illi generantur. Interficientia pediculos, debent eſſe frigida, quia pediculi calido fouentur: debent eſſe ſicca, quia humido aluntur: debent eſſe amara, quia dulcibus oblectantur. Ratione materiæ, quæ nutrit pediculos, debent medicamenta eſſe calida, & diſcutientia, exſtirpantia, & euocantia a centro ad circumferentiam illos ichores ſemicorruptos, qui generant pediculos. Inde debent eſſe medicamenta inuicem permiſta, quæ habeant contrarias vires. Plurima Galenus proponit c.7. l.1. κ.τόπ. potiſſ. *ſtaphidem agriam, quæ pedicularis herba dicitur: ſemina huius herbæ macerantur aceto acerrimo. Proponit etiam ſandaracham, auripigmentum (:ſandaracha eſt auripigmentum magis coctum:)* Hæc applicanda ſunt, ſi pediculi ſint ſub axillis, & circa pubem, & infernas partes. *Cautio.* At ſi ſint in mento & capillis, circa caput, non debemus his vti, quia ſunt depilatoria. Sed aliis tuto vti poſſumus: vt ſunt, *radix oxylapathi, radix betæ, quæ ratione nitroſitatis confert, alumen rotundum, ſal minerale, muria, aqua marina, fel tauri, oleum amygd. amar. abrotanum, abſinthium, braſſica, folia pſicæ, & alia amara.* Delicatioribus ita præſcribatur: *℞ rad. oxylapathi ℥j. oleum amygd. am. Decoquantur in ſ.q. aceti.* Validius: *℞ aluminis rotundi ʒijſ. rad. betæ ℥ſ. fellis taurini ʒiij. ol. amyg. amar. ℥j. Miſc. fiat linimentum.* Hoc approbatum in vſu eſt: *℞. ſem. ſtaphidis agriæ ʒij. infunde in aceti acerrimi. ℥iſ. per noctem; deinde colentur, & locus inungatur.* Eſt in vſu etiam; *hydrargyrum cum pomo cocto:* & vnica vice depellit pediculos.

CAPVT

CAPVT VII.

De differentiis interiorum Capitis affectuum. Et primum de Capitis dolore.

EXPLICATIS affectibus capitis Externis: ad Interos deinceps nos vertemus: vt ſunt, dolor capitis, phrenitis, lethargus, melancholia, mania, læſa memoria, vertigo, catochus, incubus, epilepſia, apoplexia, carus, ſtupor, tremor, paralyſis, conuulſio, ſomnus immoderatus, vigiliæ ſuperfluæ, deſtillatio. Hæc vitia omnia pertinent ad functionem animalé, vnica deſtillatione excepta. Porro, quoniam actio animalis pertinet ad facultatem vel cognoſcentem, vel mouentem; & ſi ad cognoſcentem, vel non principalem, id eſt, ad tactricem: vel principalem, id eſt, imaginatricem, ratiocinatricem, & memoratricem: ſciendum igitur, prædicta vitia, vel vnã lędere actionem, vel plures, vel omnes; item, interdum cum inflammatione, interdum citra inflammationem; propterea, aliquãdo cum anguſtia, aliquando citra anguſtiam. Verbi gratia, dolor capitis ad tactum pertinet; mania ad principem facultatem; tremor ad motum voluntarium; ſtupor ad ſenſum & motum; apoplexia & ſoporoſi affectus ad omnes functiones: phrenitis & lethargus vitia ſunt inflammatoria; epilepſia & melancholia carent inflammatione: tandem mania & melancholia ſunt vitia citra anguſtiam; vertigo & epilepſia cum anguſtia. *Tranſitio.* *Collatio affectuum capitis internorum.*

In his autem tractandis vitiis ſeptem capita explicabimus: nomen, definitionem, differentias, ſigna, præſidia, prognoſticum, & tandem præſidiorum materias. Ratio huius ordinis eſt: quod medici finis eſt, morbum expugnare: expugnatur autem præſidiorum materiis. Num vero ad harum vſum deſcendere oporteat, præſcire oportet per prognoſticum. Ad prognoſticum neceſſaria eſt cognitio indicationum & pręſidiorum: vt pateat, num ad illa accedendum ſit præſidia. Sed quoniam indicatio ſumitur a cognita eſſentia indicantis, & cognitio fit per ſigna, idcirco de ſignis etiam agendum. Quoniam autem indicans vtile & artificioſum indicat per eſſentiam ſpecificam & determinatam, & hæ conſtituuntur a differentiis: iure de differentiis dicendum. Et cum vtraque eſſentia ſpecifica, & determinata, ſupponat eſſentiam genericam; ideo dicendum eſt de definitione: definitio autem rei, ſupponit etiam nominis definitionem. Huic inſiſtentes methodo, internos deinceps capitis affectus perſequemur. *Methodus in explicandis ſingulis affectibus inuenta per analyſin.*

De dolore Capitis: primumque de definitione, & cauſis.

Nomen.

INTELLIGIMVS hic dolorem, quo homo ſecundum caput in ſenſu tactus cruciatur.

Doloris generatio.

Definitio autem vt pateat, primum oportet proponere modum, ſecundum quem generatur dolor. Vt enim dolor excitetur, neceſſarium eſt qualitatem tactilem, primam, vel ſecũdam, occurrere corpori neruoſo, inque id ea violentia agere, vt ſoluat cõtinuum. Hæc ſolutio continui, quoniam agit, non quando facta eſt, ſed dum fit; ideo ſub ratione motus euadit ſenſus obiectum commune, non proprium, ſed improportionatum; & ita agit in corpus neruoſum, vt huius tum perceptio, tum affectio, corrumpatur: vnde obiectum improportionatum in inſtanti impertitum cerebro, a ſenſorio interno iudicatur diſproportionatum, & diuerſum ab obiecto iucundo. Deprauata ergo eſt ſenſus interni actio: & hinc, ad differentiam voluptatis malæ, vis appetens: vnde emergit dolor, ceu affectio appetitus, contraria voluptati.

Definitio κε- φαλαλγίας.

Hæc igitur doloris capitis eſto definitio: quod ſit ſenſatio corrupta, partium neruoſarum capitis, dependens a ſolutione vnitatis.

Finis, quando ponendus in definitionibus.

Pauca hic de definitionibus medicis dicenda. Definitum igitur, ſi eſt ſecundum naturam, in huius definitione finis proponi poteſt, qui habet rationem boni: at ſi definitum eſt præter naturam, finalis cauſa non proponitur; vnde & in cephalalgia definienda finis eſt omiſſus. Præterea in definienda ſubſtantia & accidente, duplex eſt diſcrimen: nam ſubſtantia per ſolam formam & materiam, ſine cauſa efficiente definitur; accidens vero etiam per cauſam efficientem definiri oportet, ſi modo intellectus debet acquieſcere: ratio eſt, quoniam ſubſtantia conſtat e materia & forma, cumque forma materiæ inſit ſine medio, fit vt & eſſentia & cauſa ſit: contra in accidẽte, forma ineſt ſubiecto ope cauſæ efficiẽtis, verbi gratia, priuatio luminis ineſt Lunę, virtute interpoſitionis terræ inter Solem & Lunam: & hinc merito in definitione cephalalgias propoſuimus cauſam efficientem.

Quãdo cauſa efficiens locum habet in definitione.

Genus quãdo forma, et quando materia rationem habeat.

Alterum diſcrimen eſt, quod in definitione ſubſtantiæ, genus habet rationem materiæ, differentia formæ, quia hæc rei dat eſſe: contra in accidente, forma eſt genus, materia & efficiens differentia; cum enim accidens inſit ſubiecto, ideo per ſubiectum vnum accidens ab alio diſtinguitur; & cum a cauſa efficiente, pendeat eſſentia accidentis, ideo hæc locum formæ tenet, vltimæque differentiæ.

Quoad

Explicatur definitio κεφαλαλγίας.

Quoad igitur formam capitis doloris, diximus κεφαλαλγίαν eſſe ſenſationem corruptam: vt hinc intelligatur dolorem eſſe ſymptoma non morbum; & in genere læſæ actionis, ad differentiam ſymptomatum, quæ ſunt exeuntia mutata, vel qualitates mutatæ. Diximus etiá dolorem eſſe actionem corruptam, ad differentiam actionis imminutæ & ablatæ. Cæterum, tria hic explicanda: primum, qua ratione dolor ſit actio: deinde quomodo ſit actio corrupta: tum quomodo actio corrupta ſit forma doloris.

Quomodo dolor ſit actio, & paſſio.

Quoad primum: dolor & actio eſt & paſſio: dicitur enim paſſio, ſeu affectio, primum ratione corporis neruoſi, nimirum membranarum cerebri, quę ſuſcipiunt obiectú dolorificum, & quidem receptione violenta: cum igitur omnis ſenſatio poſita ſit in affectione ſeu receptione, etiam dolor erit affectio. Deinde etiam dolor dicitur affectio ratione appetitus ſenſitiui (: non enim eſt diſcordia inter philoſophos & medicos:) qui in dolore non iudicat, non agit, ſed male afficitur & patitur; quemadmodum bene afficitur in voluptate. Dolor autem eſt actio, quatenus poſitus eſt in iudicio, & quatenus pertinet ad cerebrum organum iudicans, a quo fit iudicium; non ad corpus neruoſum, cuius ſola eſt receptio, vt in methodo anatomica docuimus. Obiici auté poteſt e c. 75. artis medicæ, quod dolor omnino a læſa actione differat. Reſponſio. Galenus eo loci de actione tantum propria loquitur: vbi verum eſt, quod dolor non ſit actio propria, ſed communis tamen eſt, quod ibi nó negatur: verbi gratia, delirium eſt actio propria capitis, dolor autem non eſt propria capitis actio, quia etiam ad alias partes ſpectat.

Quomodo dolor ſit actio deprauata.

Dicitur autem hæc actio corrupta, ſeu deprauata, non quatenus affectus dolorificus ſeu improportionatus iudicatur, is enim recte iudicatur dolorificus; ſed quatenus fit cum violentia. Ita, ſi fel admoueatur linguæ, & hæc amarum ſentiat; in hoc non eſt error; ſed quia fel agit cum violentia. Sic in cholerica paſſione, ventriculi expulſio eſt deprauata; nam fit cum violentia.

Quomodo doloris forma, ſit ſenſatio corrupta.

Explicandum denique reſtat, quomodo ſenſatio corrupta ſit cauſa formalis. Dicimus igitur ſecundum medicos hoc verum eſſe, qui ſunt artifices ſenſati, & reſpiciunt ad id, quod eſt in ſenſu, ſeu ad id quod indicat, cuius gratia medicamentis debent vti. Secundum philoſophos vero ſenſatio corrupta potius habet rationem cauſæ efficientis: vnde philoſophus cap. 4. lib. 10. eth. ſtatuit, dolorem eſſe affectionem, cuius affectionis cauſa efficiens, ſit ſenſatio corrupta: nam in generatione doloris (: vt ſupra etiam docuimus:) poſtremo occurrit affectio appetitus ſenſitiui: vnde philoſophus libro 2. de anima ait, vbi dolor & voluptas, ibi appetitus: & Hippocrates ait, qui dolent, dolorem tamen non ſentiunt, his mens ægrotat: neceſſario igitur in dolore

etiam afficitur ſenſorium internum. At medici, vt ſenſati artifices, pro forma accipiunt cauſam efficientem, præſertim ſpectantem ad receptionem obiecti dolorifici: ſi enim, verbi gratia, dolor fiat, e neruo pedis puncto, aut vulnerato, medicamenta pedi applicantur, non capiti, ſeu menti. Huc reſpiciens Galen. c. 2. l. 2. de loc. aff. ait: dolorem eſſe triſtem ſenſum, ſicuti voluptas eſt ſenſus iucundus. In exquiſito enim dolore nulla prorſus eſt voluptas: licet ſpurius dolor voluptatis ſit particeps, non tamē eodem tempore, quemadmodum in dolore pruriginoſo, ſeu mordicante, in quo primum eſt voluptas, mox triſtis ſenſus. Hæc de cauſa formali dicta ſint.

Subiectum. Subiectum doloris capitis, eſt corpus neruoſum, c. 7. l. 12. meth. c. 6. l. 3. de plac. c. 5. l. 7. de plac. c. 9. l. 3. de vſ. p.

Cauſa efficiens. Huius autem doloris cauſa, dependet a ſolutione vnitatis: qua dolor in ſenſu tactus, a dolore reliquorum ſenſuum diſtinguitur; cum enim in omni ſenſu & dolor ſit & voluptas (: c. 3. l. de ſimp. diff. c. 6. l. 1. de ſimp. cauſ.) ſolus tamen dolor in ſenſu tactus ſit a ſolutione vnitatis. Per hanc etiam ſolutionem vnitatis, diſtinguitur dolor a grauitate, quæ etiam eſt ſenſatio corrupta partium neruoſarum, ſed citra ſolutionem cōtinui. c. 1. l. 2. κ. τόπ. c. 5. l. 3. de loc. aff. *Doloris proxima cauſa, eſt continui ſolutio.* Continui ergo ſolutio eſt cauſa proxima doloris (: quia vnius effectus, vnica tantum eſt proxima cauſa:) vnde Hippocrates in l. de homine, vt Galenus refert c. 6. l. de rig. inquit, quando natura mutatur & corrumpitur, id eſt, vnitas ſoluitur, dolorem accidere. Hæc ſolutio vnitatis, quatenus cauſa doloris dicitur, eſt obiectū tactus improportionatū, & quidem obiectum commune (: nimirum motus violentus: vnde Auicen. veritate coactus, 3. coll. 1. ait, dolorem fieri cum ſolutione vnitatis, e malo motu:) & per ſe ſenſibile, quod propria ratione agit in ſenſum, ad differentiam ſenſibilis per accidens: non tamen poteſt hoc obiectum commune agere, ſine proprio obiecto, id eſt, ſine qualitate tactili, vel prima, vel ſecunda, ad differentiam proprii ſenſibilis, quod & per ſe agit, & ſine motu.

Solutio continui duplex Porro hæc ſolutio vnitatis eſt realis, com. 34. l. 3. de fract. quamuis modo Euidens ſit, modo Ratione contēplabilis, de qua poſtrema & Galenus loquitur, c. 6. l. de inæq. intemp. Hæ ambæ vnitatis ſolutiones, id eſt, tam euidens, quam ratione contemplabilis, differunt, & cōueniunt. Conueniunt quidem, quod neutra eſt morbus, ſed tantum cauſa, vtraque enim eſt in fieri: ſiquidem Galenus c. 6. l. 1. de ſym. cauſ. dicit, doloris cauſam eſſe in fieri, non in facto eſſe: vnde dolor, ſiue capiatur vt actio, ſiue vt paſſio, fit, quia facultas, vel iudicans, vel recipiens fruſtratur, ob errorem externum, id eſt, ſolutionem vnitatis, non ob morbum: ſicut in paſſione cholerica expultrix læditur ob errorem externum, id eſt ob cauſam morbificam.

Differunt

Differunt etiam prædictæ vnitatis ſolutiones, quia euidens degenerat in morbum. Solutio enim vnitatis quæ fit a gladio, & eſt in fieri, degenerat in ſolutam vnitatem, quæ in facto eſt, id eſt, in morbũ, a quo tamẽ morbo nequaquã fit dolor. At continui ſolutio ratione contẽplabilis, non mutatur in morbũ: vnde Gal. ait, inflammationẽ citra vlcus, licet cũ dolore ſit coniũcta, nõ tamen eſſe morbũ in ſoluta vnitate. Quoniã autem ſolutio vnitatis dolorẽ excitat, quatenus eſt motus violẽtus, id eſt, obiectũ commune, ꝙ ſine ꝓprio agere nequit: ſciendũ, neceſſario aliquod obiectũ propriũ concurrere; ꝙ, ſi ſecundũ naturã eſt, ſenſum facit; ſi præter naturã, dolorem. In ſenſu igitur tactus, obiectũ illud proprium cõcurrens cũ motu, eſt qualitas tactilis, tũ prima, calor, frigus, hum. ſiccitas; tũ ſecunda, graue, leue, durum, molle, lubricum, aridum, aſperum, læue, craſſum, tenue, acutũ, obtuſum. *Obiectum proprium concurrens in excitando dolore.*

Licet ergo vna ſit immediata doloris cauſa, nimirum ſolutio continui: tres tamen ſunt cauſæ principales, nim. copia, qualitas prima, qualitas ſecunda; a qualitate enim prima fit ſolutio vnitatis, ratione contẽplabilis: a reliquis cauſis euidens fieri poteſt ſolutio continui. Proinde, cum Galenus ait, doloris cauſas eſſe intemperiẽ, & vnitatis ſolutionem, loquitur de cauſis principalibus, non autem de immediata, quam vnionis ſolutionem appellauimus. c. 1. l. 2. de ratione vict. acut. c. 7. l. 12. meth. c. 80. artis medicinalis. Præterea cum Galenus c. 12. l. 2. ſimp. ait, dolorem fieri ab intemperie, vel a cacochymia, vel ab vtraque ſimul: non in genere ibi Galenus loquitur, ſed ad mordicationem reſpicit, quæ producitur vel ab intemperie continentis, vt opus ſit alteratione; vel ab intemperie & copia contenti, ſeu materiæ, vt non tantum alteratione, ſed etiam vacuatione opus ſit. *Doloris cauſa, vna immediata, tres principales.*

Intemperies in genere ſumta, poteſt eſſe cauſa doloris, quatenus eſt inæqualis, id eſt, prout partim eſt in fieri, partim in facto eſſe; dolor enim exſiſtit, dum fit mutatio, non dum eſt facta. Id tamen notandum, intẽperiem inæqualem hic ſumi ratione partis neruoſæ: nam id quod hanc inæqualem dyſcraſiam producit, eſt intemperies in facto eſſe. Verbi gratia, bilis caliditas eſt in facto eſſe, ſed agẽs in partem neruoſam afficit, illam partem caliditate inæquali, vt vna portio ſit magis calefacta, quam reliqua; ſicut in muſculi inflammatione eſt intemperies inæqualis. Intemperies igitur in genere eſt cauſa doloris, quatenus inæqualis exſiſtit. *Intemperies eſt doloris cauſa, qua inæqualis.*

Porro intemperies ſpeciatim cõſiderata, omnis poteſt dolorẽ excitare, ſiue cõpoſita ſit, ſiue ſimplex: ſola humiditas excipitur c. 1. l. 2. κ. τόπ. adeo enim hæc agit debiliter, vt vnitatẽ ſoluere nequeat; imo humiditas etiam vnitatem fouet. Obiicitur autẽ ë c. 1. l. de ratione vict. vbi ait Gal. dolorem fieri, dum pars ſubito alteratur & ſimul, id eſt, cum violentia; id quod ab *Quæ intemperies dolorem excitare queat. Obiectio de humiditate,*

humiditate quoque fieri poſſe Gale.aſſerit. Reſpondeo violentam alterationem, a qualibet prima qualitate fieri poſſe, & proinde etiam ab humiditate, verum non ſola, ſed coniuncta, cũ caliditate aut frigiditate. Eodemque prorſus modo intelligendus eſt Galenus c. 3. l. de inæq. intemp. vbi ait dolorem fieri, dum alteratur & corrumpitur natura, id quod ab humiditate quoque fieri affirmat. Dolorem quoque fieri ab humiditate, ait Galen. c. 6. l. 1. de natura hum. vbi tamen loquitur de qualitate cum ſubſtantia, quę copia ſua eſt cauſa doloris: ait enim dolorem fieri ab humido, dum quis nimio potu repletur. Dolor ergo excitatur a caliditate, frigiditate, & ſiccitate: ab hac quidem remiſſus, ab illis vero, quæ maximæ ſunt actiuitatis, vehementiſſimus, c. 1. l. 2. κ τόπ. Calor dolorem excitat, quatenus fundit & liquat, tanta violentia & immoderantia, vt ſoluatur continuum: frigus autem, quatenus partem contrahit, condenſat, aſtringit, vt humidum exprimatur: vnde partes diuelluntur, vt fiant ſpatia vacua, tum quia humor exprimitur, tum quia mollis partis ſubſtantia contrahitur; vnde cum ſpatia fiant vacua, non ſeruatur continuitas, dolorque oritur. Quoad tempus, calidum citius agit, quam frigidum, quia promtius penetrat. Siccitas moderatos facit dolores, cap. 1. lib. 2. κ. τόπ. quia enim minoris eſt actiuitatis, minori etiam cum vehementia continuum ſoluit. Cum ergo Galenus dicit, c. 7. l. 12. meth. dolores vehementes fieri a ſicco; non puram ibi intelligit qualitatem, ſed materiam ſiccam. Siccitatem, ait Auicennas, per accidens efficere dolorem: calor enim & frigus, quia maximæ ſunt actiuitatis, non ſolum continuum ſoluunt, ſed etiam ſenſum prauum imprimũt: ſiccitas vero, quę minoris eſt actiuitatis, continuum quidem ſoluit, ſed violentum ſenſum non imprimit, quare per accidens, id eſt, per ſolutionem vnitatis cauſat dolorem. l. 1. fen. 2. doc. 2. c. 19. Et hinc Auerrhoës 3. coll. c. 31. proponens dolorem, vt fit ab intemperie, tanquam a cauſa eſſentiali, proponit calorem & frigus, non ſiccitatem. Hæc de qualitatibus primis.

Calor, vt ſit cauſa doloris. *Vt frigus.* *Vt ſiccitas.*

Secundam qualitatem Galenus & Auicennas exprimunt per ſolutionem vnitatis, non per durum, vel acutum, &c. ſicut prima qualitas expreſſa eſt per cal. frigus, &c. Cauſa autem huius diſcriminis eſt, quia dum dolor fit a calido vel frigido: ſolutio vnitatis eſt cauſa immediata, ſed nõ principalis: at, dum fit a ſecunda qualitate, ſolutio vnitatis eſt cauſa & immediata & eſſentialis; nam euidenter ſoluitur vnitas: nec pars dolens afficitur a ſecũda qualitate, vt a prima; pars enim a caliditate dolorifica incaleſcit, a materia autem dura, dolorem inferente, non euadit dura. Porro non omnis ſecunda qualitas poteſt eſſe cauſa doloris, ſed illa tantum, quæ poteſt ſoluere continuum, vt durities, non mollities: hinc Galenus ait, fieri

Cur ſecunda qualitas a Galeno exprimatur per vnitatis ſolutionem. *Quando ſecunda qualitas faciat dolorem.*

dolorem

dolorem a cauſa erodente, excedente, quaſſante, ſiccante, diſtendente, diuellente, rumpente, c. 2. l. 1. de fac. natural. c. 6. l. 2. de cauſ. ſym. c. 3. l. de inæq. intemp. c. 7. l. 12. meth.

Vt autem hæc omnia memoriæ mādari queant; cauſa doloris perpendenda erit ſecundum Speciem, & ſecundum Vitium ſpeciei. Si ſecundum ſpeciē; cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna eſt contentū: & potiſ. vel Vapor, vel Minera: & minera, vel eſt Ichor, vel Humor: & humor, vel Sanguis, Pituita, Bilis, vel Melancholia; adhuc humor vel Alimētalis, vel excrementitius. Externa cauſa potiſſime capitur ab Aſſumendis, & Foris incidentibus: Aſſumenda, ſunt cibi, potiones, medicamenta, venena: Foris incidentia etiam ſunt medicamenta, venena, præterea lapides, ligna, &c. Vitium ſpeciei, quamuis eſſe poſſit ſecundum Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi: hoc tamen in loco vitium tantum petendum eſt a copia & qualitate. Vitium pertinens ad ſubſtantiam, non eſt hoc in loco perpendendum: etſi enim materia aliqua toto ſit genere præter naturam, & proinde peccet ſecūdum ſubſtantiam; vt eſt virulentia Gallica, & materia putrida: doloris tamen cauſa eſt per copiam, aut qualitatem, non per ſubſtantiam: ſic verbi gratia; virulentia Gallica dolorem excitat, non ratione formæ, ſed qualitate tactili ſecunda, nim. acrimonia. Illud interim non negamus, vitium in ſubſtantia eſſe cauſam doloris intenſioris, verbi gratia, ſi dolor fiat a bile, lue venerea infecta, intenſior erit dolor, quam a bile ſimplici, quia tunc caliditas, a qua fit dolor, eſt organum formæ magnæ actiuitatis. Quoad vitium in Quantitate, patet copiam eſſe doloris cauſam: vnde plenitudo quoad vaſa, excitat dolorem, non quoad vires. Non autem vitium in copia eſt idem cum grauitate: nam & flatus copioſus vnitatem ſoluere poteſt, qui tamen grauitatis eſt expers. Materia ergo copioſa ſoluit continuum, per tenſionem, vel ruptionem, ſiue ſit humor, ſiue flatus copioſus. Sed oritur dubium: cum enim ſolutio vnitatis in dolore, ſit obiectum commune, itidemque copia & magnitudo ſit obiectum commune, videri poſſet ex iis quæ diximus, commune ſenſibile ſine proprio agere, quod eſt contra philoſophos. Reſpondemus, quod materia peccans ſecundum quantitatem, neceſſario afficiatur prima qualitate: quæ ſi non eſt vitioſa, tantū fit ſenſus; ſi vitioſa, non modo fit ſenſus, ſed ſenſus triſtis. Notandum autem materiam copioſam efficere dolorem per tenſionem & ruptionem ſi intrinſeca ſit materia; per contuſionis modum, ſi extra eſt materia, c. 2. l. 14. meth. Vitium ſecundum qualitatem, pertinet ad primam & ſecundam qualitatem. Ad primam, vt ſi materia eſt ſiccior: vnde Galenus c. 7. l. 12. meth. ait; diſtenſionem fieri a materia, quæ copia, aut ſiccitate diſten-

Cauſarum dolorificarum conſideratio medica.

Species cauſa doloris.

Vitium ſpeciei.

1. Subſtantiæ vitium.

2. Quantitatis.

3. Qualitatis vitia.

dit: ideoque is dolor inſignis eſt, cum fiat per diſtenſionem; nam ſi aliter capietur ſiccitas, remiſſum potius efficit dolorem, vt ſupra diximus. Quoad ſecundam qualitatẽ: ſi materia ſit intra corpus, cauſa doloris eſt, materia dura, grauis, acris; ſi autem externa eſt, etiam acuta materia. Excipitur ſcabrities, tenuitas, craſſities. Nam ſcabrities, niſi cum duritie ſit cõiuncta, nõ ſoluit continuũ: aut duritiei iuncta, acerbioris doloris eſt cauſa; vt calculus aſperior magis cruciat. Sic tenuitas non facit dolorẽ, niſi iungatur cũ calore, acrimonia, vel aliis qualitatibus, quæ tunc citius & maiori agunt impetu. Sic craſſities non niſi per grauitatem agit. Si materia ſit externa, ſoluit continuum per duritiem, grauitatem, acrimoniam (: vt fieri ſolet a cauſtico medicamento:) ſed præterea accedit acuties: hinc a materia graui & dura, fit contuſio, ſeu preſſio; ab acri, eroſio; ab acuta, inciſio. Quoad motum: motus eſt vitium adiuuans, non principale, verbi gratia, bilis, habens impetum in caput, eſt doloris cauſa, non vt mouetur, ſed vt peccat vel copia, vel qualitate.

4. Motus.

[illegible]κεφα-λαλγίας.

Ex his concludendum; dolorem capitis eſſe ſenſationem corruptam partium neruoſarum capitis: quæ ſenſatio corrupta pendet a ſolutione vnitatis; cuius cauſa efficiens peccat copia vel qualitate: & genita eſt vel in corpore, vel extra corpus: ſi in corpore, vel extra, vel intra caput; ſiue generetur ob læſam facultatem, ſiue ob errorem externum.

De differentiis dolorum capitis.

Differentia.

Hactenvs de nomine & definitione τῆς κεφαλαλγίας: ſequuntur differentiæ. Eſt autem diſtinctio doloris capitis ſumenda ab eſſentia: id eſt, a definitione; nimirum a forma, a ſubiecto, & efficiente. Forma doloris eſt triſtis ſenſatio: a qua nos in genere ſumemus differentias, non doloris tantum capitis, ſed & aliarum partium, e l. 2. de loc. aff. Triſtis autem ſenſatio multiplex eſt, prout multiplex ſubiectum afficitur, & vario modo cauſa efficiens agit: ideoque neceſſario diſtinctio hæc ſumitur, vel a ſubiecto, vel a cauſa efficiente, vel ab vtroque. A ſubiecto dolor prodit Pungitiuus, Frangitiuus, Tenſiuus, Laxatiuus, Grauatiuus, aliquo modo Stupidus, & Pulſatiuus. Dolor pungitiuus dicitur, quia ſentitur ſenſus punctorius:

1. Formales differentia, trium generum.

Primo a ſubiecto, ſeu parte dolente.

1. eiuſque ſubiectum proprium eſt membrana; corpus nimirum denſum & ſolidum; vt ſic cauſa dolorifica adhæreat loco, qui minorem habet reſi-
2. ſtentiam. Frangitiuus pertinet ad perioſtium, ſeu membranam oſſi adhærentem: & hic dolor producitur a materia, quæ reſidet inter os & perio-
3. ſtium, vt perioſtium rumpi, ſeu frangi videatur. Tenſiuus, tractiuus, ſeu

conuul-

conuulſiuus proprius eſt neruorum & tendinum: fitque a cauſa cum replente, tum inaniente. Laxatiuus, diuulſiuus, ſeu laceratiuus, ſpectat ad 4.
carnem muſculoſam & neruoſam: & producitur a materia, carnem extendente. Grauatiuus ſpectat ad viſcera, ſenſus exquiſiti expertia, vt ſunt 5.
renes, lien, hepar, pulmones, cerebrum: producitur a materia, quæ replet viſcus πιεζόμενον, ita vt ſoluatur vnitas membranæ ambientis illud viſcus; vnde dolor. Dolor veluti ſtupidus pertinet ad dentes, quorum ſubſtantia 6.
radios ſpiritus animalis admittit; & hic dolor fit ab acidis & aſtringentibus. Pulſatiuus pertinet ad arterias, quæ pulſant; non tamen dolent: 7.
nam dolor, ſeu doloris cauſa, eſt in partibus vicinis arteriarum, quæ pulſant vi inflammationis. Hæ ſunt formales differentiæ, a ſubiecto deſumtæ.

Si capiantur formales differentiæ a cauſa efficiente: oportet cauſam efficientem perpendere ſecundum Speciem, & ſecundum Vitium ſpeciei. Species eſt Vapor, vel Minera. Si vapor, fit dolor Expers grauitatis: ſi minera, fit dolor Particeps grauitatis. Si perpendatur cauſa efficiens ſecundum eius vitium, quamuis ſolutio vnitatis fiat a quantitate & qualitate, non autem a motu & quiete: motus tamen & quies, vt coniunguntur cum vitio quantitatis vel qualitatis, ſunt in cauſa vt dolor ſecundum formam differat: vnde differentiæ formales ſumendæ ſunt a quantitate, qualitate, & vbi. Quoad vitium ſecundum copiam, fit dolor Extenſiuus, cum pars extenditur ſecundum profunditatem; vt veſica a lotio copioſo. Vitium in qualitate, pertinet ad qualitatem primam vel ſecundam: in prima eſt vitium ſecundum Cal. frigus, ſiccitatem. Si ſecundum caliditatem, fit dolor Mordicatiuus, ſed cum ſenſu caliditatis. Si ſecundum frigiditatem, oritur dolor Mordicatiuus, ſed cum ſenſu frigoris, niſi vi frigiditatis, vel cauſæ refrigerantis, ſenſus vel imminuatur, vel auferatur: dolor enim fit, ſi cauſa refrigerans agat in partem, ſed reſiſtentem; quod ſi pars non reſiſtat, non fit dolor, ſed potius ſtupor, qui admodum improprie dicitur dolor ſtupefactiuus, cum potius ſit remedium doloris, & via ad ſenſum ablatum, id eſt, ad paralyſin: fit autem dum frigus eſt intenſum, & pars debilior, vt quamuis ſoluatur vnitas, obiectum tamen hoc dolorificum, & ſolutio vnitatis ſenſorio iudicanti offerri nequeat. Si vitium eſt ſecundum ſiccitatem, fit dolor Exaſperatiuus. Si cauſa efficiens peccet ſecundum qualitatem ſecundam: hæc qualitas eſt durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Si peccatum ſit ſecundum duritiem, fit dolor Compreſſiuus. Si ſecundum grauitatem, fit dolor cum ſenſu Grauitatis: vt hic dolor differat a dolore grauatiuo, qui eſt proprius viſcerum. Si ſecundum

Secundo a ſpecie cauſæ efficientis.

A copia.

A qualitate.

tiorem, vel Poſteriorem; vel Externam, vel internam. Vnde ſciendum ad partem, tam internam, quam externam, pertinere membranas, neruos, arterias & venas: ad externam autem cutim & carnem: ad internam, cerebri ſubſtantiam.

Reſtant differentiæ, quæ ſumuntur a cauſa efficiente. Cum ergo dolor *III. Diffe-*
fiat a ſolutione vnitatis, & hæc ſoluatur a cauſa morbifica: perpendenda *rētia a cau-*
eſt hæc cauſa, vel ſecundum ſpeciem, vel ſecundum vitium. Secundum *ſa efficiente.*
ſpeciem, dolor fit a cauſa Interna, vel Externa. Interna eſt in corpore: & eſt Continens, vel Contentum. Contentum eſt Vapor, aut Minera: vapor quilibet eſſe poteſt: minera poteſt eſſe quilibet tum Ichor, tum Humor. Vitium cauſæ, eſt Copia, vel Qualitas, ſi qualitas, eſt Prima, vel Secunda: ſi prima, intemperies Simplex, vel Compoſita: ſi ſecunda, eſt durities, grauitas, acrimonia, & acuties.

Non autem diſſentit a nobis Galenus, inter initia l. 2. κ.τόπ. vbi ſex tan- *Affectiones*
tum differentias ſeu ſpecies κεφαλαλγίας proponit. Prima eſt ſimplex qua- *ſex, ob quas*
litas, ſine materia: altera eſt humorum qualitas: tertia, humorum copia: *caput dolet:*
quarta eſt, dum humor tranſitum ſpirituum & liquorum prohibet: quin- *ſecundum*
cta, cum in parte propter imbecillitatem generantur flatus: ſexta eſt cau- *Galenum.*
ſa externa. Et hæ differentiæ omnes propriam poſtulant curationem. Ratio autem horum ſex ita poteſt elici. Dolor fit a cauſa externa & interna. Cauſa interna, id eſt, principalis eſt mediata, vel immediata. Immediata, eſt qualitas, vel quantitas. Quare hactenus duæ ſunt differentiæ doloris. Qualitas porro pertinet, & ad partes ſimilares, & ad humores. Si ad partes ſimilares, oritur prima ſpecies doloris: ſi ad humores, oritur ſecunda, propoſita a Galeno: ſi quantitas ſit cauſa, oritur tertia ſpecies. Cauſa mediata pertinet & ad contenta, & continentia. Si ad contenta, oritur quarta ſpecies doloris, in qua humores prohibent tranſitum liquorum & vaporum: vnde liquores qui non poſſunt pertranſire, ſunt cauſæ immediatę ſolutionis vnitatis: at humor prohibens trāſitum, eſt cauſa mediata, ſed principalis; quia vbi medicus occurrit humori impedienti tranſitum, tunc humores tranſeunt, & non retinentur, ſicut etiam vapores; ideoque tunc non fit ſolutio vnitatis, vel dolor. Si cauſa mediata pertineat ad continentia, oritur quincta doloris ſpecies, in qua generantur flatus, ob partis, & proinde continentis imbecillitatem: vnde flatus ſunt cauſa proxima ſolutionis vnitatis; imbecillitas partis cauſa principalis: quia vbi occurrimus imbecillitati, non generatur flatus, nec ſoluitur vnitas, neque dolor oritur. Cauſa externa, eſt ſexta doloris ſpecies, a Galeno propoſita.

De ſignis.

Signa. Hæc de differentiis: ſequuntur Signa. Primum ergo ſi in genere capiatur dolor, æger eum ſignificat, dum de dolore cōqueritur, niſi mens ægrotet. Quoad ſigna differentiarum quę a forma ſumuntur; has differentias ſimiliter patefacit æger, cōqueritur enim modo de dolore pungitiuo, modo de frangitiuo, &c. *Signa ſubiecti.* Si differentiæ ſumantur a ſubiecto, harum quædam ſignificantur ab ægrotante, verbi gratia, ſi conqueratur de dolore, vel ſecūdum totum caput, vel ſecundum partem; eamq; dextram vel ſiniſtram; anteriorem vel poſteriorem. Vtrū autem affecta ſit pars interna, vel externa, ſic cognoſcitur, e c.1.l.2.κ. τόπ. Si enim dolor accedat ad radices oculorū, afficitur pars interna; præſertim ſi per contactum non exacerbetur dolor: ſi contra, pars externa afficitur. Cęterum, particulæ affectæ, alię ſunt communes parti internæ & externæ: aliæ pertinent ſolum ad partes vel internas, vel externas. Particulæ communes ſunt, membranæ, nerui, arteriæ, & venæ. Membrana affecta cognoſcitur e dolore pungitiuo: neruus e tenſiuo: arteria, e pulſatiuo: venā affici, docent plenitudinis ſigna, de quibus alias, & præterea dolor extenſiuus. Particulæ, quæ ſedes occupant determinatas, ſunt, cutis, caro, & cerebri ſubſtantia. Si cutis lædatur, cognoſcitur, quia etiam leuem contactum ægre fert patiens: præterea caloris & coloris accidit mutatio. Si caro afficiatur, cognoſcitur e dolore laxatiuo, & pręſertim e dolore, qui cruciat ſecundum frontem & tempora: nam in his partibus caro reſidet. Cerebrum læſum eſſe cognoſcitur e dolore grauatiuo.

Signa cauſæ efficientis. Sequuntur ſigna differentiarum, quæ ſumuntur a cauſa efficiente. Cauſa efficiens perpenditur ſecundum ſpeciem, & ſecundum vitium ſpeciei. *Cauſa externa.* Quoad ſpeciem: cauſa eſt interna, vel externa. Num externa cauſa ſit prægreſſa, facile ægri vel aſtantes referre poſſunt. Cauſa interna, eſt continēs, *Pars δύσεγτος.* vel contentum. Si eſt pars continens, id eſt, ſi pars affecta eſt intemperię, cognoſcitur, quia dolor non erit cum ſenſu grauitatis; præterea non erit dolor errans, ſeu turgidus; aderunt etiam ſigna huius vel illius partis, intemperie affectæ. Si cauſa ſit contentū, oppoſita aderunt indicantia. Con- *Vapor.* tentum poteſt eſſe vapor, vel minera. Vapor cognoſcitur ex abſentia grauitatis, e leuitate, e dolore tenſiuo, & præterea e iuuamento dum flatuſ exeūt, adhæc e tinnitu aurium, e prægreſſis cauſis, quæ poſſunt flatus pro- *Minera.* ducere. Minera cognoſcitur e grauitate, e cauſis quæ humores generare poſſunt, e iuuamento, quod ſequitur humoris euacuationem. Minerę ſpe-
1. cies ſunt, ſanguis, bilis, pituita, & melācholia. Si ſanguis ſit cauſa, indicatur e ſignis plenitudinis, e dolore tenſiuo, rubedine, calore miti, e iuuamento,

quod

quod ſequitur ſanguinis euacuationem. Bilis indicatur e dolore mordicatiuo, e vigiliis, excrementis amaris reiectis per os, e pallore, e calore mordaci, e cauſis prægreſſis, quæ poſſunt bilem generare, tandem e iuuamento, quod ſequitur bilis euacuationem. Pituita indicatur e dolore, cum inſigni grauitate, e ſomno, e pituitoſis excrementis, e faciei decoloratione, e calore remiſſo, e cauſis prægreſſis, quæ potuerunt pituitam generare, e iuuamento quod ſequitur vacuationem pituitæ. Melancholia cognoſcitur e dolore remiſſo, exaſperatiuo, ſtabili, citra inſignem grauitatem, e vigiliis, e carentia excrementorum, vel ſi ſunt excrementa, ſunt ſicca, craſſa, arida, nigricantia; indicatur præterea e calore remiſſo, & colore obſcuriore, e cauſſis quæ melancholiam generare potuerunt, & e iuuamento, quod melancholiæ euacuationem ſequitur. Signa quæ indicant vitia ſpecierum, pertinent ad quantitatem, qualitatem, motum & quietem. Copia cognoſcitur e dolore extenſiuo, e cauſis, quæ copioſam materiam generare poſſunt. Verbi gratia, e cibis pituitoſis, in magna copia aſſumtis, indicatur pituita copioſa, &c. Vitium in qualitate, eſt qualitas prima, vel ſecunda. Prima, eſt intemperies ſimplex, vel compoſita. Simplex eſt caliditas, frigiditas, ſiccitas. Caliditas igitur indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, calorifica ſunt prægreſſa, & refrigerantia iuuant. Quod ſi caliditas eſt putrefactiua, indicatur e fœtore narium & oris, item e febre: quando autem caliditas eſt organum luis venereæ, ſigna aſſunt luis venereæ, de quibus ſuo loco. Frigiditas indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis, cauſæ refrigerantes ſunt prægreſſæ, frigida nocent, calida iuuant. Siccitas cognoſcitur e dolore exaſperatiuo, citra ſenſum caloris vel frigoris, ſiccantia præceſſere, & humida iuuant. Compoſita qualitas, indicatur e ſignis iam propoſitis, ſed complicatis. Secunda qualitas eſt durities, grauitas, acrimonia, & acuties. Durities cognoſcitur e dolore compreſſiuo, prægreſſæ ſunt cauſæ magna violentia reſoluentes, vel etiam prægreſſæ ſunt cauſæ refrigerantes & craſſefacientes; quinetiam dolor eſt cum ſenſu grauitatis, nec cedit medicamentis, quia eſt durities. Acrimonia cognoſcitur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis; item e dolore vel vlceroſo, vel pruriginoſo, e vigiliis, vel ex indiciis bilis. Grauitas indicatur e dolore cum ſenſu punctionis. Vitium ſecundum motum cognoſcitur e dolore errante: vitium ſecundum quietem, e dolore ſtabili.

Margin notes: 2. (Bilis) · 3. (Pituita) · 4. (Melancholia) · *Quæ indicēt vitia ſpecierum.* · 1. (Copia) · 2. (Vitium in qualitate) · 3. (Vitium ſecundum motum)

Iam etiã cognoſcendũ eſt, nũ materia reperiatur in capite, vel per derẽtionẽ, vel per generationẽ: & ſi per generationem, num generetur in capite, vel extra: ſi extra, nũ fluat in caput per transmiſſionẽ, vel receptionẽ; *Indicantia materiæ morbificæ generationẽ.*

Num materia retineatur in capite per detentionem, vel generationem.

item, per motum vel criticum, vel ſymptomaticum. Detentio enim cognoſcitur ex excrementis, non amplius exeuntibus. Vtrum autem cauſa detentionis ſit error externus, vel morbus, ſic cognoſcitur: ſi enim ſit error, præceſſere, verbi gratia, copioſi cibi, potus copioſus, item aſtringentia, craſſefacientia, ſiue ſint eſculenta, ſiue medicamenta. Si hæc non ſint prægreſſa, iudicare licet, detentionem prodire e morbo; Et ſi morbus ſit obſtructio, cognoſcitur, quia ſubito fit detentio; ſi intemperies, paulatim. Quoad generationem, cognoſcere oportet, num materia generetur in capite, vel extra caput: id quod nihil eſt aliud, quam cognoſcere, an dolor capitis ſit per eſſentiam, vel per conſenſum. Non eſt dicendum (c. vlt. l. 2. de loc. aff.) ſicuti aliqui dicunt, dolorem aſſiduum eſſe per eſſentiam; interpolatum, per conſenſum: hoc enim eſt falſum. Etenim dolor continuus poteſt eſſe per conſenſum, ſi ſemper materia extra caput genita, in caput euaporet: poteſt etiam per intervalla dolor affligere, etiam ſi ſit per eſſentiam, ſi nimirum per interualla materia generetur in capite. Quare cum Galeno alio modo dicendum, dolorem eſſe per eſſentiam, ſi nullum extra caput ſit vitium, & ſint indicia capitis male affecti: per conſenſum autem, ſi nullus morbus ſit in capite, ſed extra caput, vnde & materia extra caput generatur. Porro, ſi vitium ſit tam in capite, quam extra caput; per conſenſum tunc erit dolor, ſi morbus extra caput primo fuerit obortus, poſt morbus in capite: item ſi morbus extra caput ſit intenſior illo, qui eſt in capite: præterea ſi capitis dolor ad incrementum & decrementum vitii extra caput augeatur & minuatur: ſi contra fiat, dolor eſt per eſſentiam.

Num caput afficiatur per ἰδιοπάθειαν, aut συμπάθειαν.

Materia attractio, vel tranſmiſſio.

Cum autem materia fluat in caput vel attracta, vel tranſmiſſa: hæc diſcernenda erunt. Attractio indicatur e caliditate capitis. Suſceptio indicatur ex humiditate capitis, vel frigiditate. Rurſus dignoſcendum, num materia fluat per motum criticum, vel ſymptomaticum. Criticus fluxus, cognoſcitur e ſignis coctionis, e facili ægrotantis tolerantia, e dolore qui non poteſt eſſe vehemens ratione facultatis. Motus ſymptomaticus cognoſcitur e ſignis contrariis, id eſt, e cruditate, e mala tolerantia, e dolore qui poteſt eſſe vehemens, ratione facultatis,

Materia fluxus criticus vel ſymptomaticus.

De Scopis, ſeu Indicationibus.

Indicationes.

SEQVVNTVR indicationes: de quibus in genere hic agemus, quatenus cuiuslibet partis dolorem ſpectent. Supponemus autem præſidia, quæ requirit determinata cerebri proportio: & indicationes quæ capiuntur a virtute. Indicationes ſumuntur ab eſſentia; doloris autem eſ-

ſentia

ſentia eſt triſtis ſenſatio, procedens a cauſa morbifica, ſoluente cõtinuum. Triſtis ſenſatio, itemque cauſa adiuuans, indicant remedium anodynum, quod dolorem mitigat, non autem prohibet ne reuertatur: at cauſa principalis indicat remedium ſanans, prohibensque dolorem redire, cap. 18. lib. 5. ſimp. Cum autem triſtis ſenſatio pertinere queat ad iudicium & receptionem: anodynum, cauſa iudicii indicatur a vehemẽtia ſenſorii iudicantis, id eſt, cerebri, quæ vehementia pertinet ad affectionem cerebri, productam ab obiecto tactus improportionato. Cum ergo vere indicans, indicet contrarium in eodem genere, vt calidum indicat frigidum: patet quod in dolore affectio ſenſifica, indicet contrariam affectionem ſenſificam, quæ tamen vim habeat vehementiorem (: cum indicatum vehementius eſſe debeat indicante:) vt tanta in ſenſorio iudicante excitetur paſſio, quo affectio præcedens, nimirum dolorifica, remittatur. Quod ſi organum iudicans ab affectione indicata magis afficitur, quam a dolorifica: etiam facultas iudicans ab eadem magis afficietur, & propterea derelinquet obiectum dolorificum, ceu id, quod minus agit in organum iudicans. Eodem enim modo fieri ſolet, vt fortibus imaginationibus detenti, non intueãtur ea, quæ ante oculos feruntur; quia ſenſorium iudicans magis afficitur a fortibus imaginationibus, quam ab obiecto viſus, vt ſic obiectum viſus, vincatur ab affectione organi imaginatricis. Conſtat igitur, quod indicans ſit affectio ſenſifica præter naturam; eius ſubiectum, eſt organum iudicans, id eſt, cerebrum, & producitur hæc affectio a motu dolorifico & vehementi: patet etiam, quod indicatum ſit affectio ſenſifica, organi iudicantis, quæ vehementior ſit affectione indicante, & proinde ab obiecto vehementiori producatur, quam ſit obiectum dolorificum. Poteſt autem hoc obiectum, quod affectionem dolorificam diſſipat, tum iucundum eſſe, tum iniucundum: iucundum, quatenus obiectum verbi gratia, dulce, mitigat dolorem: iniucundũ, quatenus dolor vehementior minorem ſedat. Porro idem obiectum poteſt eſſe Proprium, vel Commune. Proprium pertinet ad quemlibet ſenſum: pertinet enim, verbi gratia, ad viſum, dum aſpicimus obiectum aliquod vehementer vel iucundum, vel iniucundum: ad auditum, cum aliquid audimus cum voluptate, vel cum dolore, ira, timore; nempe ſi quis verbis indignis reprehenſus turbetur & iraſcatur; aut ſi minis alicui metus iniiciatur: ad odoratum, dum olfactui offertur aliquid vehementer iucundum, vel iniucundum: ad guſtum, dum quid gratum offertur, vt dulce: ad tactum, dum occurrit obiectum ſolummodo iucundum, quod ſenſorium tactus ea voluptate afficiat, vt iudicans ſenſorium auertatur ab obiecto dolorifico: non autem in tactu locum ha-

I. Anodyni præſidium.

I. Anodynum pertinens ad iudicium.

Obiectum dolorificam affectionem obſcurans, ſeu iudicium auertens.

Proprium.

bet obiectum iniucundum, quia non poteſt in ſenſorio iudicante imprimi affectio, quæ ſit efficacior affectione dolorifica, niſi per vnitatis ſolutionem,& hinc per medium obiectum commune. Obiectum commune, licet ſit magnitudo, numerus, figura, motus & quies: potiſſ. tamen locum habet figura & motus. Figura quidem, ſi per eam imprimatur vel timor, vel voluptas: ſicut voluptas imprimi ſolet e figura rei amatæ. Motus etiam concurrit in ratione iniucundi, & tum cauſa doloris a motu ſedari ſolet.

Materia auertens iudiciũ in dolore.

Materia, producens in ſenſorio iudicante affectionem, quæ ſit vehementior dolorifica, poteſt eſſe cheirurgica, medicinalis, diætetica. Cheirurgica eſt, dum ſcarificamus, dum adminiſtramus ligaturas dolorificas. Medicinalis eſt, dum vtimur acribus, in quibus eſt vis exulcerandi. Diætetica poteſt eſſe ſimpliciter & medicinalis: ſimpliciter, vt ſunt cibi & potiones ſuaues, motus corporis mediocris, intuitus & auditio rerum iucũdarum, quæ ad animi accidentia reducuntur: diætetica medicinalis, vt eſculenta amara, viſio & auditio obiectorum iucundorum. Ad tale igitur anodynum reſpiciens Galenus, c. 7. l. 1. de tuend. val. ait, infantium dolores mitigari papilla nutricis ori indita, & motu mediocri, voce cantuque ſuaui.

II. Anodynũ pertinens ad receptionẽ.
Calidum.

Anodynum, quod pertinet ad receptionem, quæ quantum fit in parte neruoſa, eſt duplex, Calidum, & Frigidum, c. 18. l. 5. ſimp. Calidum reuera & proprie eſt anodynum, eſtque calidum in eo gradu, in quo eſt caliditas corporis patientis, quemadmodum etiam ſuppurans; vnde eſt calidum & humidum, ſed non in vno tantum gradu, verum modo temperatum, modo temperato calidius, prout eſt corpus patiẽtis. Eſt præterea hoc anodynum emplaſticum & viſcidum, vt poris occluſis, halituoſi ſpiritus detineantur, conſeruenturque & temperamentum corporis patientis, & ſubſtantia, quantitasque calidi innati. Indicatur hoc anodynum a calore naturali, & temperamento partis: dum enim hæc ſeruantur, ſeruatur etiam virtus robuſta, vt citra noxam triſtem illã ſenſationem poſſit fugare, quo mitior euadat dolor. Eſt ergo hoc anodynum indicatum vitale, quia indicatio fit a ſimili, & ſic fit conſeruatio. Frigidum anodynum, non reuera, ſed tantum ſecundum dici eſt anodynum, quia partẽ quaſi ſenſu priuat, & ſtupore afficit.

Frigidum, & ὑπνωτικόν.

Frigidũ ergo hoc neceſſario indicatur a calido, quod eſt organum tactus: nã quo pars calidior, eo etiã ſenſum habet magis exquiſitum. Proinde ne obiectum violentia ſua afficiat partẽ neruoſam: oportet remouere naturalem caliditatem partis neruoſæ, quæ caliditas naturalis, rationem habens cauſæ morbificæ, indicat frigidum vehemens, quod dum applicatur parti affectæ neruoſæ, inhibeat receptionem obiecti diſproportionati; vel etiam dum aſſumitur, refrigeret organum tum recipiens, tum iudicans:

iudicans: nam opium exhibitũ,non tãtum agit in partem recipientem,ſed etiam in cerebrum iudicans. Eſt ergo medicamentum hoc frigidum materia præſidii, indicari a calore naturali, & temperatura organi,tum recipientis, tum iudicantis.

III. Anodynum, indicatum a cauſa adiuuante.

Anodynum,quod indicatur a cauſa adiuuãte(c.18.l.5.ſimp.)eſt calidum in primo,& tenuis ſubſtantię,vacuans,digerens,rarefaciens,concoquens, reddens æquabilem materiam illam, quæ reperitur in parte dolente, ſiue ſit humor,ſiue flatus; & ſi humor,ſiue copioſus,ſiue acris,ſiue lentus,ſiue craſſus; & ſi ſpiritus ſeu flatus,ſiue craſſus, ſiue frigidus. Anodynum ergo calidius eſſe oportet temperato: & indicatur ab humore, vel vapore, qui cauſæ ſunt doloris non principales,ſed adiuuantes: poteſt enim dolor fieri a ſanguine, tanquam a cauſa principali, interimque etiam fieri poteſt, vt vapor vel humor parti dolenti adhæreat,quorum vi dolor augeatur.Sedatur ergo hic dolor,dum hæ materiæ vacuantur & attemperantur,cutiſque denſitas rarefit: quod conſequimur anodyno calido in primo, & tenuis ſubſtantiæ. Hæc de anodynis, quæ dolorem mitigant: quæ tamen non ſunt ſanantia,quia non prohibent doloris reditum,nec diriguntur ad cauſam principalem,verbi gratia,ad ſanguinem,dum hic eſt cauſa principalis.

II. Præſidium ſanans, quod indicatur a cauſa principali: eius nimirum.

Præſidium ſanans eſt, quod cauſam doloris aufert,ita vt nõ amplius reuertatur. Indicatur autẽ a cauſa principali; quæ cõſideranda eſt ſecundum ſpeciẽ,& ſecundum ſpeciei vitium.Quoad ſpeciẽ,cauſa eſt Externa,vel Interna.Ab externa cauſa nõ ſumitur indicatio;licet capiatur indicatio ab affectu,quẽ cauſa externa produxit, verbi gratia, in dolore a Solis ardore,oritur indicatio refrigerandi partem calefactam,&c. A cauſa interna determinata ſumitur indicatio (:ad differentiã genericæ,& ſpecificæ:) ſiue cauſa interna ſit continens, ſiue contentum,verbi gratia,ſi cauſa ſit ſanguis, ſanguinis vitium eſt adimẽdum; ſi pituita,pituitæ,&c. Quoad vitiũ ſpeciei,ab hoc vitio generico, generica ſumitur indicatio, a vitio ſpecifico ſpecifica,a determinato determinata. Verbi gratia, ſi dolor fiat a ſanguine,ſanguinis vitium in genere, vt eſt ſanguis præter naturã,indicat remediũ remouens. Si perpendamus ſanguinis vitium ſpecificum,vt v.g.peccat in quãto;indicat remediũ remouens ,quod cõtrahitur, & fit ſpecificum minuẽs, ad differentiã alterantis.Si deniq; perpendamus ſanguinẽ peccantẽ in quantitate determinata,v.g.ad librã;indicatur remediũ determinatum,minuens ad librã. Vitium ergo ſpeciei, vel pertinet ad cauſam principalẽ,vel ad cauſam cauſæ principalis. Quantũ ad cauſam principalẽ,licet huius vitium tantum pertineat ad copiã & qualitatẽ; quia tamẽ hæc ipſa vitia connectũtur cum ſubſtãtia,motu,& quiete: ob id indicationes ſumẽdæ ſunt a quolibet vitio.

1. Specie.

2. Vitio ſpeciei.

Si igitur vitium ſit ſecundum ſubſtantiam, oritur indicatio eradicandi: ſi ſecundum copiam, minuendi: ſi ſecundum qualitatem, alterandi per contrarium: ſi vitium ſit ſecundum motum, ſi quidem hic ſit criticus, non eſt prohibendus; & propterea in febricitantibus reprimentia capiti applicata nocent, vbi dolor eſt criticus: ſi autem motus non ſit criticus, inhibendus: Modus autem inhibitionis varius eſt; fieri enim poteſt, per attractionem, impulſionem, vel interceptionem: ſi vitium ſit ſecundum
2. quietem, indicatur remedium diſcutiens, ſeu minuens. Cauſa autem, quę auctor eſt cauſæ principalis, eſt membrum generans: vt, ſi gignit per intemperiem, oritur indicatio alterandi. Verbi gratia, ſi dolor capitis fiat a pituita, genita in ventriculo frigidiori, indicatur remedium calefaciens ventriculum. Hæc de indicationibus. Vbi notandum, Platonem & omnes medicos, recte ſtatuere, non eſſe alterandum, niſi prius vacuatum ſit corpus: nos tamen, licet hæc non propoſuerimus, accuſari non poſſumus; quia tantum loquimur de quid agendo, non autem de quando agendo.

Cur vacuãtium non ſit facta mentio.

De Prognoſticis.

Prognoſtica.

VT autem ſciamus, num ad præſidiorum materias deſcendere debeamus; conſiderare nos oportet Prognoſticum: quod non aliunde petitur, quam e victoria vel virtutis, vel rerum præter naturam. Virtus generalem quẽdam diſcurſum poſtulat, omnibus vitiis applicabilẽ, de quo alias dicemus. In præſentia autem tantum digrediemur circa res præter naturam, id eſt, circa triſtem ſenſationem, & circa cauſas effectrices principales: in quibus conſiderabimus, num ſint vehementes, ratione eſſentiæ, dignitatis,
1. *a dolore.* vel facultatis. Quantum igitur ad triſtem ſenſationem in dolore capitis, non eſt inſignis vehementia ratione eſſentiæ, nec enim quiſquam ob capitis dolorem mortuus eſt, aut ſeipſum interfecit, ſicut euenire conſueuit in dolore colico, in dolore aurium, oculorum, dentium, quia capitis partes ſenſum obtinẽt minus exquiſitum: Galenus c. 1 l. 2 *κ. τόπ.* Licet autem capitis dolor non ſit vehementiſſimus: aliqua tamen e parte eſt vehemẽs; & propterea quo eſt vehementior (: habet enim latitudinem quandam:) eo magis fit periculoſus. Quoad vehementiam dignitatis, dolor eſt vehementior, ſi afficiatur pars interna, quam ſi externa: imo interna parte affecta, tanta eſt vehementia ratione dignitatis, vt immineat phrenitis, lethargus, apoplexia, cæcitas. Quantum ad vehementiam ratione facultatis, exigua eſt vehementia, ſi ægrotantes leuiter ferant dolores, nec vitia periculoſa ſint annexa: contra, dolor eſt vehemens ratione facultatis, ſi patiens difficultet

difficulter toleret dolorem, ſi oboriatur animi deliquium, ſi vigiliæ ſint pertinaces, ſi annectatur delirium. Hæc de dolore: ſequitur cauſa efficiens, in qua oportet perpendere vehementiam & ſecundum ſpeciem, & ſecundum ſpeciei vitium. Quoad ſpeciem, cauſa eſt externa, vel interna: de quibus non ſtatuendum, vnam ſemper magis vel minus eſſe periculoſam: Fieri enim poteſt, vt dolor producatur a cauſa externa, qui tamē ſumme ſit periculoſus; vt dolor a magno ictu factus, magis eſt periculoſus, quam ſi fiat a pituita dulci. Quandoque contingit oppoſitum, exempli gratia, dolor factus a bile inſigniter putreſcente, eſt periculoſior, quam ſi fiat a Solis ardore. Quare neceſſarium eſt, vt cuiuslibet cauſæ vehementia perpendatur. Interna igitur cauſa, eſt intemperies, vel materia: materia, eſt vapor, vel minera: minera, eſt ſanguis, bilis, pituita, vel melancholia. Facilius quidem occurri poteſt ſanguini & bili, quam pituitæ & melancholiæ: attamen, vt vitium eſt vehementius, pro eo periculum intenditur. Verbi gratia, dolor qui producitur a ſanguine putreſcēte, eſt periculoſior, quam ſi fiat a pituita dulci. Breuiter ergo dicendum de vitiis cuiuslibet ſpeciei. Et primum quoad vitium continentis, id eſt, partis ſimilaris, quod vitium eſt qualitas, nimirum intemperies: hæc eſt Simplex, vel Compoſita: ſimplex, eſt calida, frigida, ſicca. Si igitur in his dyſcraſiis reliqua ſint paria, calida magis eſt periculoſa, quia frigidis tollenda eſt, quæ non agunt citra noxam: ſicca autem difficilioris eſt curationis, quia pertinaciter ſiccitas reſiſtit humido. Si non ſeruetur paritas, magis periculoſus eſt dolor, qui eſt vehemens, ſecundum eſſentiam, dignitatem & facultatem. Verbi gratia, ſi frigiditas ſit in habitu, ſi pertineat ad cerebrum, ſi denique officiat coctioni ipſius cerebri. Contentorum vitium pertinet ad formam, quantitatem, qualitatem, & vbi: ac proinde quo vitium eſt vehementius, eo dolor eſt periculoſior, verbi gratia, ſi dolor fiat a materia corrupta, venefica, admodum copioſa, acri, viſcida, craſſa, impacta: item ratione dignitatis, a materia occupante cerebrum: tandem ſi ratione vehementiæ facultatis, aſſint vigiliæ, immineat animi deliquium. Quoad cauſam externam, ſimiliter pro huius vehementia ſtatuere oportet. Exempli gratia, ſi dolor fiat ab inſigni contuſione, vt conſequatur delirium, ſuccedat vomitus, quia triplex adeſt vehementia, dolor eſt admodum periculoſus: contra, ſi cauſa externa ſit debilis, ſecundum propoſitas vehementias.

2. A dolore.

Secundum ſpeciem.

Secundum vitium.

De curationis parte, quæ manus ſit opera.

QVOAD materias Cheirurgicas agendum eſt de Venæſectione, de hirudinibus, de cucurbitulis, de frictionibus, de ligaturis, de fonticulis & ve-

Venæſectio.

ſicatoriis. VENA in eo capitis dolore ſecanda eſt, in quo ſanguis habet rationem cauſæ principalis, vel ſine qua non: dummodo virtus & in præſentia & in futurum ita poſſit eſſe robuſta, vt phlebotomiam perferat.
1. Quoad rectam adminiſtrationem: ſi dolor ſit vehementior, in quo ſanguinis actio eſt ſumma, vnica vice tantum ſanguinis emittendum, quantum ſufficit, ſi virtus ſit robuſta: ſi ſecus, partiri detractionem oportet. Hinc in dolore a ſanguine, ſi immineat inflammatio, & vitium maximi momenti, & proinde ſanguis ſit ſummæ actiuitatis vnica vice ſanguis eua-
2. cuandus. De modo: prout ſanguis eſt tenuior vel craſſior, pro eo foramen
3. modo anguſtius, modo amplius eſt faciendum. Quando agendum: Si ſanguis præſens eſt vehementior aliis indicantibus, eſt in cauſa, vt ilico aperiatur vena, citra moram: ſi contra, primum licet medicamentum exhibe-
4. re, mox venam ſecare. Quoad vbi agendum: pro ſanguinis varia ſubſiſtentia, variæ venæ ſecandæ. Si enim ſanguis euacuandus ſit in capite, vena capitis tundenda; ſique dolor occupet partem capitis poſteriorem, vena frontis eſt aperienda, per quam ſit & euacuatio & reuulſio. Si ſanguis euacuandus ſit infra caput: tum ſanguinis ſubſiſtentia pertinet ad locos vel ſupra renes, vel infra renes: ſi ſupra, aperienda baſilica; ſi infra, venæ crurum tundendæ. Si ſanguis euacuandus ſubſiſtat partim in capite, partim infra caput: tunc, ſi magis poteſt ſanguis in capite exſiſtens, aperienda eſt cephalica: ſi magis poteſt ſanguis extra caput, aperienda eſt cubiti vena media, vel cephalica (: non baſilica:) per quas vacuatur ſanguis exſiſtens in capite, & extra caput, quamuis per cephalicam euacuetur magis caput, quam thorax. Porro ſanguis infra caput, modo pertinet magis ad dextram partem, modo ad ſiniſtram: & hinc cubiti pedumque venæ ſecandæ, modo dextræ, modo ſiniſtræ; dextræ, ſi dolor ſit in dextra parte; & ſimiliter.

Arteriarum ſectio.

Quoad ſectionem arteriarum, cum non reperiantur, qui audeant ſecare; ne ægri prorſus deſerantur, optimum eſt occurrere medicamentis ſiccantibus & aſtringentibus arterias, vt inhibeatur fluxus. de quibus medicamentis ſuo loco.

Hirudines.

Hirudines ſanguinem vacuant, minus vehementer, quam venæ ſectio. Prout autem actio ſanguinis indicantis eſt vehementior, pro eo etiam oportet hirudinibus vti vicibus paucioribus: nam prima ſtatim vice euacuabitur ſanguis copioſus, ſi inſignis erit actio. Quoad modum, ſi ſanguis euacuandus erit craſſior; prius aqua tepida locus diutius foueri debet, vt ſanguis fundatur, cedat, & egrediatur. Tempus vtendi eſt, dum ſanguis indicans, ſua præſentia vincit alia indicantia. Verbi gratia, hirudines ſunt applicandæ capiti, per ſectionem venæ cubiti. Quoad vbi: pro varia ſubſiſtentia

ſtentia ſanguinis, variis etiam locis applicandæ ſunt hirudines; nimirum cruribus, hæmorrhoidibus, bracchiis, poſt aures, temporibus, fronti, & naribus: nam & Galenus in dolore capitis antiquo narium venas aperiebat.c.2.l.2.κ.τόπ.

Cucurbitulæ ſcarificatæ, vel ſunt materia principalis, dum indicans non admodum eſt vehemens: vel non principalis, dum ſanguis vehementer peccans eſt euacuandus, virtusque interim materiam principalem, id eſt, venæſectionem prohibet. Præterea cucurbitulæ ſcarificatæ ſunt materia remedii anodyni, ratione iudicii; cauſant enim dolorem; vt ſic dolor dolorem ſedet. Quoad vſum: ſi ſanguinis actio ſit vehementior, applicandæ plures cucurbitulæ, & ea vice ſæpius ſunt repetendæ, vt ſanguis inſignis actiuitatis vnica vice euacuetur. De modo: ſi ſanguis ægre exeat, propter craſſitiem: oportet foramina eſſe laxiora, & ſcarificationem profundiorem. De quando & vbi, idem dicendum, quod de Hirudinibus diximus. *Cucurbitula ſcarificata.*

Non ſcarificatę cucurbitulæ, vacuant tum Senſibiliter, tum Inſenſibiliter. Senſibiliter, dum, verbi gratia, poſt ſectam venam frontis, vel poſt hirudines admotas, cucurbitula applicatur, ſine ſcarificatione, vt adiuuet venæ ſectionem & hirudines, ſanguinemque non egredientem educat. Sed hæc doctrina eſt extra methodum medendi: nam hoc in loco indicās eſt venæ ſectio, vt eſt debilis, &c. Proinde ſi hoc modo ſumatur cucurbitula; non eſt, cur eius vſus proponatur. Inſenſibiliter vacuantes cucurbitulæ non ſcarificatæ, vires habent varias. Excitant enim dolorem, & ea ratione, ſunt materia remedii anodyni, ratione iudicii. Præterea, quatenus vel reuellendo, vel deriuando, commouent naturam morbificam, id eſt, vaporem, vel mineram, ſunt materia remedii non anodyni, ſed indicātur a cauſa principali, & ſine qua non. *Vſus* harum cucurbitularum præſcribi debet e conſequentibus vehementiam, tum triſtis ſenſationis, ratione iudicii, tum vaporis, tum mineræ; ſiue ſint cauſæ principales, vel ſine quibus non: quemadmodum dictum eſt de cucurbitulis ſcarificatis. Verbi gratia, ſi cucurbitula vſurpetur cauſa iudicii dolorifici; vt dolor maioris erit actiuitatis, ita maior probatur cucurbitula; a maiore enim dolor excitatur vehemētior, qui minorem remittit. Prout etiam maior eſt dolor, pro eo cucurbitula maiori cum flamma eſt adminiſtranda. Præterea eo tempore eſt applicanda, quo triſtis ſenſatio, ſeu affectio illa ſenſifica, eſt vehementior aliis indicantibus. Tandem cucurbitula adhibenda eſt parti, in qua ſubſiſtit vis, cuius cauſa fit receptio: vt propterea ſit applicanda parti neruoſæ. *Cucurbitula non ſcarificata.*

Frictiones, & Ligaturæ, quamuis poſſint reuellere deriuareque mate- *Frictiones & ligatura.*

tem. Veſicatorium, igitur, prout dolorificum, eſt materia anodyni, ratione iudicii: prout autem habet vim calefaciendi & exulcerãdi partem, eſt materia remedii ſanantis; quia ratione caliditatis & doloris fit attractio materiæ morbificæ; ratione imbecillitatis, fit eiuſdem receptio; veſicatorium enim partem reddit debilem. Differentia autem eſt inter veſicatorium & fonticulum: nam veſicatorium citius agit, quia citius diſſoluitur veſica, quam eſchara: & proinde dum materia morbifica euacuanda eſt maligna, quæ celerrime eſt educenda, magis probantur veſicatoria, quam fonticuli. Materiæ autem e quibus fit veſicatorium, ſunt acres: vt *cantharides, ſinapi, euphorbiũ, fermentum, acetum ſcilliticum, flammula Iouis, batrachium, ranunculus, allium, &c.* Verbi gratia, ℞ *canthar. præparat. ℥ij. ſinapi ʒß. fermenti ℥ij. aceti ſcillitici parum. fiat paſta pro veſicatorio.* Hæc tamen pertinent ad methodum componendi, non ad medendi methodum. *De vſu.* Prout affectio organi iudicantis, & actio materiæ morbificæ erit vehemens; pro eo & maiora & plura erunt adhibenda veſicatoria. *Quomodo.* Prout maior eſt reſiſtentia & affectionis propoſitæ, & materiæ morbificæ; pro eo, vel parum detinendum eſt veſicatorium, vt ſolum abſumatur cuticula; vel diutius, vt etiam cutis abſumatur. *Quando.* Vſurpãda ſunt veſicatoria, dum indicans hoc dominatur reliquis indicantibus: imo, perſeuerante pręſentia indicantis, quandoque lõgiori tempore ſunt ſeruanda. Solent autem conſeruari *beneficio cerati ſacri, beneficio diachylon ſimplicis, vel cum gummis; errant enim qui ſemper vtuntur cerato diapalma.* Vbi agendum ſumitur a ſubſtantia indicantis, quemadmodum in fonticulis dictum. Id tamen notandum, virtutem partis robuſtiorem requiri in fonticulis, quam in veſicatoriis. Cæterum Galenus cap. 1. l. 4. κ τόπ. dum emplaſtro vtitur, pilos deradit, vel pro inunctionibus, breuiores reddit, vt medicamenta efficacius operentur. Nos tamen huius deraſionis pilorum non meminimus: quia hæc materia cheirurgica, eſt extra methodum medendi, & pertinet ad materiam ſecundam: nam pilorum remotio reſpicit medicamenti applicandi imbecillitatem, non reſpicit corpus noſtrum; pili enim impediunt operationem medicamenti: vnde id quod indicat, non eſt in corpore, ſed eſt ceratum, &c.

Quomodo differat veſicatorium a fonticulo.

Materia veſicatorii.

Vſus veſicatoriorum.

Deraſio pilorum.

De curatione per medicamenta.

MATERIA medicinalis in capitis dolore eſt triplex. 1. Materia remedii anodyni. 2. Materia remedii ſanantis. 3. Materia remedii requiſiti a proportione cerebri. Materia igitur remedii anodyni, reſpicit, vel iudi-

Pharmaceia.

1. Anodynũ.

1. Anodynũ ratione iudicii. cium, vel violentam receptionem, vel cauſam adiuuantem. Anodynum ratione iudicii eſt duplex, vel eſt enim dolorificum, vehementius affectione ſenſifica: vel dirigitur ad ſenſorium diiudicans, vt eius caliditas naturalis veluti exſtinguatur. *Dolorificũ.* Dolorificum eſt, ſi aliquod acre medicamentum parti applicetur, quod eam exulceret, vt *veratrum album vel nigrum, cantharides, flammula Iouis, colocynthis, euphorbium, ſcammonium, ſinapi, piper, zinziber, & alia dolorifica:* his enim dolor extra caput excitatur, vt capitis dolor mitigetur. Vnde notandum, cantharides, verbi gratia, eſſe materiam remedii indicati in methodo medendi, dum iis vtimur ad excitandum dolorem; ſunt enim tunc materia remedii indicati ab affectione organi iudicantis: dum autem iiſdem vtimur, ad efficiendum veſicatorium, cantharides ſunt extra methodum medendi. *Vſus* eſt euidentiſſimus e ſuperius traditis. Illud ſaltem notetur, parti exulcerandæ admouendos eſſe pulueres propoſitorum medicamentorum, ad ℈ß. & dum capitis dolor ſedatur, excitatum iam dolorem extra caput, rurſus adimendum eſſe butyro.

Soporifera, & opiata. Medicamentum autem quod natiuum calorem ſenſorii iudicantis diſſipat, eſt ſoporiferum: vt *ſuccus lactucæ, nymphææ, ſolani, mandragoræ, capita papaueris, opium, magna antidoti, philonium Roman. diaſpermaton, requies Nicol. pilulæ de cynogloſſa.* Opium tutius datur in medicamentis compoſitis: vis enim opii, & fermentationis, & calidorum medicamentorũ vi minuitur; *Quando vti poſſumus opiatis.* vnde *miſceri cum opio debet, crocus, caſtorium, &c.* Galenus c. 1. l. 2. κ.τόπ. improbare videtur opiata: quia dolor capitis ſecundum eſſentiam non eſt admodum vehemens: paullo tamen poſt, in dolore a bile, probat paſtillum opiatum. Auicennas quoque cap. 10. & 29. eadem probat. Reſponſio: ſi vehementia κεφαλαλγίας conſideretur ſecundum eſſentiam, non probantur opiata; at ſi capiatur ſecundum facultatem, dolor ita vehemẽs eſſe poteſt, vt opiatis vti cogamur: ſi nimirum dolor a cauſa calida oriatur, vnde vigiliæ exſiſtunt, quæ vehementer deiiciunt vires; vnde vtendum opiatis, quæ torporem inducunt, & bilem refrigerant. *Vſus opiatorum.* De *vſu* opiatorum. Prout maior eſt actiuitas indicãtis, pro eo doſis opiati augeri debet, dummodo virtus ferat: vnde in inſigni dolore, licet exhibere ℈j. vel ʒß. Philonii Rom. id quod virtus perferre ſolet in capite calido, in corpore temperamenti calidioris, in florida ætate, in dolore recenti (: nam in antiquo vires languent.) Si virtus ſit debilis, minuenda eſt doſis, vt ſufficiat exhibere a ℈ß. ad g̃ xv. *Quomodo.* Opiata non debet actu frigida adminiſtrari, ſed calida vel tepida. *Quando.* Debemus autem ea vti, cum indicans ſuperat reliqua indicantia. Poſt vſurpationem vero opiatæ, ſecundum Galenum loco citato applicari debẽt calorifica, vt anethum, cinnamomum, &c. quę

corrigunt.

corrigunt nocumentum, quod ab opiato poteſt excitari. *Vbi* agendum, indicatur a ſubſiſtentia indicantis: cum ergo materia in capite ſubſiſtere queat, opiata adminiſtranda per os, applicanda naribus, fronti, &c. Notandum tamen melius eſſe, vt opiata applicentur, quam vt exhibeantur, nam exhibita nocent hepati & ventriculo: præterea tutius applicantur fronti, quam ſuturæ coronali, vel parti capitis poſteriori, quoniam virtus talia frigida non ſuſtinet: oxyrrhodina tamen coronali ſuturæ poſſunt applicari.

Anodynum cauſa receptionis, eſt calidum & frigidum. De frigido nihil dicemus: quia eius materia iam eſt propoſita, nimirum ſoporifera medicamenta & opiata; quæ ratione iudicii, agunt in cerebrum iudicans; ratione receptionis, agunt in partem neruoſam, cuius vnitas ſoluitur. Porro, calidum oportet eſſe ſimile corpori affecto, & emplaſticum. Huius remedii materia proponitur cap. 8. lib. 5. ſimp. nim. *hydrelæum, farina tritici, panis e tritico modice coctus, adeps porcinus, butyrum, lac bubulum, caprillum, ouillum, amygdalæ dulces, mucilago maluæ, omenta animalium pinguium.* Vsvs. Pro maiori moleſtia receptionis, maior doſis vſurpari debet. Verbi gratia, *℞ panis e tritico modice cocti, & optime triti ℥j. adipis ſuilli ℥ß. butyri ℥ jß. Miſ. ad ignem. Poſſumus etiam vti pane, decocto in lacte,* Si indicans ſit vehemens, medicamentum iam præſcriptum ſatis craſſum, id eſt, in magna copia adhibebitur. *Quomodo.* Eſt autem hoc medicamentum actu calidum applicandum, determinate, vt eſt pars affecta; ſic enim craſſis conſeruatur. *Quando.* Applicandum eſt hoc medicamentum, dum dominatur receptio. *Vbi.* Eſt applicandum parti, cuius vnitas ſoluitur. *2. Anodynum, ratione receptionis.*

Anodynum ratione cauſæ adiuuantis, eſt calidum in ordine primo, & tenuis ſubſtantiæ. Cuius materia eſt *oleum anethinum, cap. 18. lib. 5. ſimp. item chamæmelinum, oleum commune cum vino albo tenui. flores chamæmeli, vinum cum fœnugræco, oleum cum cymino, &c.* Hæ materiæ cutim rarefaciunt, & vapores, humoresque ad ſuperficiem euocando, materiam morbificam euacuant. Vsvs: *Quantum.* Si cauſa adiuuans ſit inſignis actiuitatis: propoſita adminiſtrentur in magna doſi. *Quomodo:* adminiſtrentur actu calida. Tempus opportunum ſit, dum cauſa adiuuans vincit alia indicantia: dum enim vincitur ab aliis indicantibus, non debetis hæc applicare. Verbi gratia, cum adiuuans vincitur a copioſa materia, replente totum corpus; primo totum eſt vacuandũ, deinde anodynum vſurpandum. *Vbi:* applicandum eſt parti recipienti. *3. Anodynum ratione cauſæ adiuuantis.*

Dictum hactenus de anodyno: ſequitur materia remedii ſanantis. Hæc materia reſpicit cauſam principalem, cum internam, tum externam. In-

2. Intemperies.

terna eſt, tum Dyſcraſia partium ſimilarium, tum materia morbifica. Quoad dyſcraſias proponemus medicamenta, quæ ſimplices tollunt: vnde & patebunt medicamenta, quibus compoſitæ curantur. Simplex intemperies, quæ dolorem facit capitis, eſt calida, frigida, vel ſicca.

Calida dyſcraſia.

In calida probatur *oleum roſaceum, ſuccus mori, folia portulacæ, & potiſſ. cum flore polentæ, id eſt, cum flore farinæ, confectæ ex hordeo viridi aſſo. c. 1. l. 2. κ. τόπ. Probatur etiam ſuccus portulacæ, polygoni, pampinorum vitis, endiuiæ, item omphacium, aqua roſacea, folia vitis cocta & trita, cum mulſa diluta; item ſpongia imbuta in aqua ſimplici vel roſacea. Alexander, ſi calor non eſt ingens, vtitur roſaceo cum aceto; ſi ingens, addit lactucam.* Cum his frigidis, licet commiſcere calida, quæ ſint inſtar vehiculorum: nimirum, *ol. chamamelin. & anethinum,* ſicut etiam Aëtius facit: imo hæc etiam calida ſeruant calorem natiuum, ne a frigidis ſinceris lædatur: tum hæc calida, materiam adiuuantem euocant.

Frigida intemperies.

In frigida intemperie probatur *oleum irinum, laurinum, cui propter odorem ingratum miſcere licet macim, cinnamomum, & folia odorata. Galenus probat farinam coctam, cum mulſa, ſed præterea cum vino, cum maiorana, ſerpillo, origano, calamintha: licet etiam vti cypero, cum adipe anſerino: probatur ſpongia, cum vino aromatico.* Si frigida intemperies ſit in habitu; aſcendere licet ad *euphorbium, cum oleo & cera.* Hoc modo: ♃ *euphorbii ʒij. olei communis, vel anethini ℥iij. ceræ, liquefactæ in prædicto oleo ʒvj. Miſc.* Sed præterea Galenus in cap. de Hemicrania, vt ſtrenuum medicamentum hoc probat:

Efficaciſſimum medicamentum, Gal c. 3. l. 2. κ. τόπ.

♃ *crocomagmatis, piperis albi, ana ʒj. euphorbii, ſi recens eſt ʒß. ſi non eſt recens ʒj. ſtercoris columbini, atramenti ſcriptorii, ana ℥ß. Terantur cum aceto acerrimo, & vino generoſo:* & pars affecta primum fricetur; deinde hoc medicamentum applicetur. Alexander prudentiſſimus, c. 10, lib. 1. monebat, vt, ſi forſan validius hoc medicamentum videretur, ei commiſceatur modicum *vel amyli, vel lactis.* Crocomagma, etſi varie paretur, hic tamen modus ſecundum Aëtium eſt optimus:

Aet. c. 169. l. 2. c. 50 l. 6. at paullo aliter cap. 50. l. 14.

♃ *croci ℈ij. myrrhæ el. roſ. ſicc. amyli, gummi ana ℈j terãtur cũ vino.* Roſæ hic permiſcentur, non vt refrigerẽt partem affectam, quæ antea frigida laborat intemperie; ſed vt mitigent medicamenta calidiora, & aſtrictione ſua conſeruent robur calidorum medicamentorum. Stercus columbinum monet Galenus capiendum eſſe, e columbis montanis, nam eſt medicamentum magis valens. Atramentum ſcriptorium, admodum turpe reddit caput: adeoque in huius medicamenti compoſitione omitti poteſt.

Therma factitia ſulphurea: ad imitationẽ naturalium ad caput directa.

Præter hæc, in dolore capitis ab intemperie frigida, probantur *aquæ ſulphureæ naturales.* At ſi harum aquarum ſit penuria, ſic poſſumus præſcribere: ♃ *ſulphuris viui ℔ j. ſalis ℔ ß. maioranæ, ſerpilli, ſtœchadis, calaminthæ mon. ſaluiæ, beton. roſmar. pulegii, meliſſæ,*

tiſſa, ana M.j. aquæ communis ℔ c. *fiat decoctio ad conſumt.* $\frac{1}{4}$ *pro ſtillicidio.* Cum hac aqua conficere poſſumus ſtillicidium per plures vices: ſecus autem fieri ſolet, dum eſt copia aquarum ſulphurearum ſponte ſcaturientium. Tandem in dolore contumaci, Rhaſis hoc vtitur medicamento: ℞ *euphorbii, ſinapis, caſtorii, piperis albi ſtyracis, calamitæ, rutæ, marrubii, ana* ℈j. *redigantur in puluerem, & vino generoſo aſpergantur, & formentur trochiſci: & dum vſurpantur, excipiantur vel vino odorato, vel oleo de coſto, vel ſimili medicamento calefaciente.* Noſtris temporibus nullo alio medicamento vti ſolent, quam *oleo chamæmelino:* probatur etiam, tãquam ſtrenuum, *oleum deſtillatum ex aniſo, e feniculo, ex aromatibus, e magnis antidotis, & oleum magni Hetruriæ Ducis, quod veluti miracula facere videtur: probatur etiam oleum deſtillatum e guaiaco, & admirabile eſt oleum deſtillatum e ſaſſafraſia.* In ſicca intemperie vtimur, *malua, althæa, amygdalis dulcibus, oleo communi, aqua tepida, lacte, medullis, pinguedinibus potiſſ gallinæ.* His igitur medicamentis vtimur, ad remouendum dyſcraſias, quæ dolorem excitant. *Vſus* horum medicamentorũ. *Quantum:* Quo maioris actiuitatis eſt intemperies; eo maior probatur dolis. *Quomodo:* In hoc cõueniunt omnes dyſcraſiæ, vt, quando ſunt difficilis paſſionis, id eſt, quando ſunt in habitu, indicent, medicamentum ſecundum eum modum eſſe adminiſtrandum, quo efficaciſſime agat, nimirum in modum ſtillicidii, in ſubſtantia ſolida; vnde Galenus in calida intemperie probat aſſiduam irrigationem cum oleis, non enim ſufficit ſimplex inunctio. Cæterum in frigida intemperie ſtillicidium probatur vehementius; nam propter motum excitatur calor. Diſſident autem dyſcraſiæ; nam prout vario modo reſiſtunt, pro eo etiam medicamenta vario modo ſunt adminiſtranda. Quia igitur intemperies calida, melius vincitur a frigido actu; idcirco expedit vti medicamentis actu frigidis. Contra, in frigida intemperie, actu calidis: in ſicca, moderate calidis. In intemperie igitur calida probatur roſaceum frigidiſſimum. Ne autem medicamẽtum a corpore calefiat, & hinc rurſus corpus calefaciat, Rhaſes ſuperponit pannũ, infuſum aqua & aceto, actu frigidis. *Quando* agendum, indicatur ab intemperie præſenti, ſed vincente alia indicantia. Quod ſi dyſcraſia vincatur a materia, exſiſtente vel in toto, vel in capite; oportet prius euacuare & totum, & caput, antequam applicentur medicamenta cauſa intemperiei. Quod etiam in alopecia Galenus obſeruat, cap. 2. l. 1. *κ. τῖτ. Vbi* agendum: ſi dyſcraſia ſit extra cranium, medicamenta ſunt applicanda: ſi in cranio, medicamenta ſunt applicanda, & exhibenda per os. Applicantur autem ſuturæ coronali & naribus: nam per has vias facile medicamentorum vis in cerebrum producitur. Cæterum quæ ap-

Sicca intemperies.

Vſus.

plicantur naribus, ſint ſuauis odoris; quæ exhibentur, ſuauis ſaporis: vt iucunda fiat curatio. Hæc de medicamentis, reſpicientibus intemperiem.

2. Materia morbifica. Sequuntur medicamenta, quæ reſpiciunt materiam morbificam. Hæc materia multiplex eſt: vel enim reperitur Extra caput, & eſt admodum mediata: vel In capite, & tunc eſt aut Intra, aut Extra cranium: ſi intra cranium, dolorque etiam cruciet intra cranium, materia eſt cauſa immediata; ſin vero dolor cruciet extra craniũ, eadem materia reſidens intra cranium, eſt cauſa mediata, immediata autem quę extra cranium ſubſiſtit. Nos confuſionem fugientes, primum loquemur de materia extra caput, deinde de materia exſiſtente in capite. Materia igitur exſiſtens extra caput, vel reſidet Citra iecur, & dicitur prima ſuperfluitas, vel Vltra, & dicitur cacochymia.

Prima ſuperfluitas. Tenuis. Prima ſuperfluitas, vel eſt Tenuis, vt ſeroſa & glioſa; vel Craſſa, vt melancholica & pituitoſa. Tenuis vacuatur, vel per Os, vel per Aluum. Per os vacuatur beneficio vomitorii, quod conficitur ex *aqua hordeacea tepida, cum iulapio acetoſo ſimplici, vel ſyrupo acetoſo ſimplici, vel etiam cum aceto.* Per aluum vacuatur, vel exhibitis per os, vel immiſſis per ſedem. Per os: *℞ mannæ el. ſyr. roſ. ſol. ana ℥ijß. cum aqua endiuiæ, fiat potio breuis.* Vel, *℞ floris caſſiæ rec. extr. ʒx. mannæ el. ʒiij. ſpecierum diarhodon Abb. ℈ß. M. & cum ſaccharo fiat bolus.* Per ſedem euacuans, iniicitur clyſmi modo: *℞ cremoris hordei ℔j. ſacchari rubri ℥ij. olei vel communis vel violacei ℥iij. oui vitellum, ſalis communis ℈j. Miſc. pro clyſtere.*

Craſſa. Si craſſa fuerit ſuperfluitas, vomitoriũ erit tale: *℞ ſucci raphani ℥jß. oxymellis ſimpl. ℥ij. iuris pinguis tepidi ℥x. Miſc. pro vomitorio.* Aluum ſubducet hoc ſequens, per os exhibitum. *℞ mellis roſ. ſol. ℥v. iuris pulli parũ. fiat potio breuis.* Si patiens forſitan nõ admittet ſyrupum roſaceum, nec medicamentum in bolo, ſed ſolum in potione, cuperetque mannam, hæc quia non euacuat ſuperfluitates craſſas, ſed tenues, iccirco adiungenda ſunt ea, quæ mannam adiuuant: *℞ mannæ el. ℥iiij. oxymellis ſimp. ℥ijß. cum iure pulli. fiat potio breuis.* Hic oxymel attenuat & abſtergit materiam, quam deterſam facilius manna educit. Si patiens deſideret bolum: *℞ ſpecierum hieræ ſimp. ʒiij. cum melle roſ. fiant boli.* Vel: *℞ flor. caſſiæ, nouiter extractæ ℥j. mannæ el. ʒij. ſpecierum hieræ ſimp. ʒijß. Miſce cum ſaccharo. fiant boli.* Per ſedem immitti poteſt ſequens: *℞ hieræ picræ ʒiij. mellis roſati ℥iij. olei vel communis, vel chamemelini ℥ijß. ſalis communis ʒj. iuris alterati cum furfuribus ℥x. ſucci betæ, vel mercurialis ℥ij. Miſce pro clyſmo.*

Vſus medicamentorũ in prima ſuperfluitate. VSVS. *Quantum.* Prout maior eſt actiuitas primæ ſuperfluitatis, pro eo etiam maior erit doſis euacuantium. Verbi gratia dare licet caſſiam ad ℥ij. mel roſ. ſol. ad ℔ß. ſyr. roſ. ſol. & mannam ad ℥v. ſpe-

℥v. ſpecies hieræ ad ʒiij. & vltra: vnde Galenus cap. 11. lib. 7. meth. præbebat duo magna cochlearia; ſed nos poſſumus exhibere vltra duo cochlearia magna, ob penuriam bonæ aloës. Dubitari autem poteſt, cur Galenus cap. 1. lib. 2. κ.τόπ. ſtatuat ſummam doſin ſpecierum hieræ eſſe ʒj. *Nota.* Reſponſio: Galenus ibi reſpicit ad hieram, vt attenuat pituitam impactam in tunicis ventriculi, ideoque in minore copia ſumit, vt diutius manens in ventriculo, magis attenuet; ſi enim in maiori doſi exhiberetur, non detineretur in vẽtriculo, & ſic non attenuaret impactam materiam. At lib. 7. meth. Galenus proponit hieram, quatenus ſenſibiliter euacuat, ideoque maiorem aloes copiam ſumit. *Quomodo:* Si prima ſuperfluitas ægre patiatur, exhibeatur medicamentum in bolo; ſi facile, in potione. Item in difficili paſſione primæ ſuperfluitatis, clyſmi confici debent e copioſis electariis, & exigua portione iuris, vt ſic detineãtur & magis operentur. Ad vires tamen ſemper nos reſpicere oportet: quæ ſi non admittant medicamentum in forma pilularum, exhiberi debet in potione. Nihil nos diximus de medicamentis, quæ cum caſſia miſcentur, vt ſunt ſemina aniſi, quæ ruditer oportet eſſe contuſa: hæc enim non pertinent ad præſens negotium, ſed ad methodum componendi. *Quando:* medicamenta hæc vſurpanda ſunt, dum prima ſuperfluitas vincit alia indicantia, nimirum ante præparationem materiæ. Et cum prima ſuperfluitas quotidie generetur, ſaltem alternis diebus vti oportet lenientibus, id eſt, clyſmis, niſi ſponte fluat aluus. *Vbi:* Euacuare licet per vomitum, ſi prima ſuperfluitas ſubſiſtentiam habeat circa os ſupernum: per ſedem, ſi ſubſiſtat circa fundum, aut ſecundum tenuia inteſtina, vbi quidam medicamentum per os exhiberi dicunt: ſi materia ſubſiſtit in craſſis inteſtinis, per ſedem oportet immittere medicamentum.

Sequuntur medicamenta, quæ reſpiciunt cacochymiam. Eſt autem cacochymia, materia bilioſa, pituitoſa & melãcholica: ideoque primum dicendum de præparantibus, deinde de purgantibus: idque generaliter, vt ad omnes morbos accommodari queat. *Cacochymia.*

Præparantia igitur bilem, pro huius varietate varia ſunt. In bile enim pallida, vtimur *Syrupo roſ. recent. de acetoſa, citri, de ſucco acetoſæ, de cich. de end. quibus ſyrupis additur decoctum e cichoraceis, ex hordeo.* Si bilis ſit flaua, & præſertim ſi vitellina; aſcendere licet ad *Syrupum viol. nenuph. de papau.* ob inſignem huius bilis caliditatem: decocta fieri poterunt *e lactuca.* Quod ſi bilis ſit particeps alicuius viſciditatis; permiſcere licet *Syrupum acetoſum ſimpl.* Notandum vero, cum in corpore bilioſo dulcia facile in bilem mutentur; ſyrupos præſcribendos eſſe in parua *Præparantia materiam bilioſam.*

quantitate, diluta in magna doſi: vt ♃ *Syr. de ſoncho, de ſucco acetoſo, ana ℥ß.* *decocti endiu. lact. hord.* ℔ ß. Si materia ſit pituitoſa, & quidem ſalſa: ♃ *Syr. de beton. oxym. ſimpl. de cich. ſimp. ana ℥ß. decoct. beton. cichor. ℥iij. Miſ. pro ſyrupo.* Betonica hic vtimur, propter materiam pituitoſam; ſed quia eſt ſalſa & calida, addimus cichoracea. Si pituita non ſit ſalſa, ſed moderate frigida, vt dulcis, & potiſſimum inſipida: hunc ſyrupum poſſumus præſcribere: ♃ *Syrup. de beton. mellis roſ. col. oxymel. ſimp. ana ʒvj. decocti beton. petroſelini ℥iij. Miſ. pro ſyrupo.* Si pituita ſit frigidior, cuiuſmodi eſt acida: ♃ *Syr. de beton. compoſ. de ſtœch. de hyſſopo, oxym. compoſ. ana ℥ß. decocti ſaluiæ, beton. ſtœch. hyſſopi ℥v. Miſ. hoc pro ſyr. Gratia huius pituitæ, licet etiam vti ſyrupo de corticibus cytri, de menta, de duab. & quinque rad. cum decocto maioranæ, roriſmar. origani, &c.* Si materia ſit melancholica, ſicque exuſta: ♃ *Syr. viol. de ſucco borrag. de fum. ana ℥ß. decocti lupul. borag. capill. Veneris viridium ℥iiij. Miſ. Probatur etiam ſyrupus de pomis ſimplex, de ſucco bugloſſæ, de lupulis.* Sin autem materia melancholica non ſit exuſta: ♃ *Syr. de corticibus citri, de fumaria ana ℥j. decocti meliſſæ, fumariæ, ſem. citri ℥iij. Miſ. pro ſyrupo.*

Preparãtia materiam pituitoſam. *Preparantia melancholiam.*

Vſus præparantium e ſuperioribus patet: illud ſaltem notetur circa modum, vt cauſa materiæ biliosæ exhibeantur ſyrupi actu frigidi, & præſertim ſi bilis ſit calidior, vt vitellina: in reliquis licet vti ſyrupis actu calidis.

Vtendi ratio.

Purgantia. *Quantum* ad medicamenta, quæ cacochymiam præparatam purgant: notandum, purgantia aliquando probari in cephalalgia a cauſa primitiua. Verbi gratia, ſi capitis dolor fiat ob Solis ardorem, ita vt Solis ardor tãtum calefaciat, purgantia non probantur, quia non adeſt materia purganda: ſi autem Solis ardor non modo calefaciat caput, verumetiam commoueat materiam, purgantia probantur, ſecundum Auicennam. In materia ergo bilioſa, ♃ *rhab. electi ℈iiij. infunde ſ. a. in decocto end. & facta diligenti expreſſione adde elect. de ſucco roſ. ʒij. mannæ el. ſyrupi roſ. ſol. ana ℥jß. Miſ. & fiat potio breuis.* Vel, ſi patiens bolum optet: ♃ *pulu. rhabarb. el. ʒj. elect. de ſucco roſ. ʒjß. trochiſcorum de violis cum ſcammon. ℈j. floris caſſ. nou. extr. ℥ß. Miſ. & cum ſaccharo fiat bolus.* Licet etiam hoc medicamentum præſcribere in dolore capitis. ♃ *Maſſæ pil. aur. ℈iiij. diacrydii gr. iiij. cum ſyrupo de ſoncho, fiãt pillulæ nº. V.*

Cholagoga.

Si materia pituitoſa ſit purganda: ♃ *Maſſæ pil. coch. ʒjß. maſtichin. ʒß. cum ſyrupo de beton. fiant pil. V. Probatur etiam agaricus, hiera Pachii, diaphœnicõn. & in contumaci dolore a pituita probantur pil. fœtidæ, pilulæ de euph. trochiſci alhandal.*

Phlegmagoga.

In materia melancholica: ♃ *Maſſæ pil. coch. cum helleboro præparatarum ʒjß. de fumaria ʒß. cum ſyrupo de pomis, fiãt pilulæ nº. V. Licet etiam vti ſena, polypodio, epithymo, veratro nigro: unde probatur ſyrupus de polyp. de epith. de pomis comp. de fumaria comp. confectio Hamech.*

Melanagoge.

Id tamen

Idtamen maxime notandum, e c. 2. l. 1. κ. τόπ. in omni capitis morbo, ſiue a bile fiat, ſiue a melancholia, ſemper phlegmagoga eſſe miſcenda: & ob id Galenus ſemper purgat *cum hiera e colocynthide, addito ſcammonio, propter materiam bilioſam; helleboro nigro, propter melancholiam. Vſus. Quantum.* Pro maiori actiuitate materiæ, vt pendet a maiori quantitate, probatur etiam maior doſis purgantium. Sed notandum, cum materia in dolore capitis expurganda ſit ſatis diſtans, augendam eſſe doſin medicamenti, ne facultas in longo itinere hebeſcat. Sed hoc nō pertinet ad methodū medendi, verum ad methodū componendi: quæ docet, ne medicamentorum vires in itinere frangantur, opus eſſe medicamento vehementiori, vel in doſi maiori. *Quomodo.* Probantur pilulæ, præſertim in materia pituitoſa & melancholica, quæ non ita cedunt, ſicut bilioſa. *Quando:* Exhibenda ſunt medicamenta, dum materia purganda vincit alia indicantia, vt ſi ſit concocta; item ſi cruda, ſed turgens interim, aut venefica, aut petens cerebrum, præſertim vbi imminet epilepſia, vel apoplexia, vel phrenitis. *Vbi agendum.* Subſiſtentia huius materiæ indicat, medicamenta per os eſſe exhibenda. Si fortaſſe prohibeat ventriculus; applicanda ſunt medicamenta propoſita vmbilico, ſunt immittenda per ſedem: vnde probantur clyſmi acres, præſertim quia hi (teſte Galeno c. 1. l. 2. κ. τόπ.) vacuant, quæ ſunt circa ventrem, circa meſenterium, & quæ circa ſima hepatis ſunt; vt ſic per partem, poſt partem fiat vacuatio etiam a remotis. Hæc de materia, quæ extra caput conſiſtit.

NB.

Vſus purgantium.

Materia mediata reſidens in capite, vel generatur In capite, vel Extra caput. Si in capite generetur, reſidet vel In venis, vel Extra venas. Si in venis, hæc materia vacuatur ſoluentibus, de quibus dictum. Si reperiatur extra cerebri venas, vacuatur præſertim per os; dein etiam per nares: hæc enim materia nihil aliud eſt, quam craſſum excrementum, quod neceſſario generatur in capite, & perducitur in infundibulum, & hinc ad glandulam, vt poſtea per foramina, & ea quidem ampla, ad palatum pertinentia, per os expurgetur. Verum perducitur etiam aliqua portio excrementi ad carunculas mamillares, & hinc ad nares, & proinde ad narium foramina, quę perducuntur ad internas partes ipſius palati. Vnde hæc materia modo per os, modo per nares eſt euacuanda. Fit autem vacuatio capitis (: ſecundum Galenum, c. 2. l. 2. κ. τόπ. & c. 1. l. 6. κ. τόπ.) per medicamenta calida, tenuis ſubſtantiæ, acria, detergentia, ſuauis & odoris, & ſaporis, & quantum fieri poteſt non venefica. Calida enim attrahunt materiam, in intimo capitis exſiſtentem: tenuia penetrant: acria per medium tactum irritant expultricem: detergentia faciunt, ne materia viſcida ita hæreat; ſuauitas ſaporis

Materia morbifica conſiſtens in capite: mediata tamen.

Qualitates eorum medicamentorum, quibus vacuatur materia in capite exſiſtens.

& odoris, facit, vt medicamenta cum iucunditate operentur: non debent eſſe venenata hæc medicamenta, quia perunt organum olfactus, linguam, œſophagum, tracheiam, vẽtriculum, pulmones. Medici tamen interdum venenatis vti coguntur, dum materia ad ſummum vehementiæ aſcendit: vtuntur enim *felle, colocynthide, c. 2. l. 2. κ. τόπ. ſcammonio, oxymelle cum turbith, & cum ſcammonio*, dum ſc. reſpiciunt ad pituitam cum bile permiſtam, ſicut Auicen. c. 29. tract. 1. licet etiam vti *hiera Archigenis cum colocynth.* Verum hæc omnia probantur, non quatenus ſunt venenata, ſed quoniam attrahunt determinatos humores.

Quomodo medicamenta ore detenta, in actum ducantur.

Dubitare autem quis poſſet, quomodo hæc medicamenta deducantur de potentia in actũ, cum non ingrediantur ventriculum, nec longo tempore in ore detineantur, ſicut alia in ventriculo? Dicendum eſt: medicamenta quæ agunt a proprietate occulta, non egere adeo multo tempore, vt ad actum deducantur, ſicuti requirunt ea, quæ manifeſtis agunt qualitatibus: ambra enim feſtucas trahit, ſi ſolum calefiat; & magnes ferrum, ſi ſolum fricetur. Accedit etiã, quod medicamenta, quæ applicantur ori, vel naribus, minore cum difficultate materiam determinatam attrahunt, ob vicinitatem; quam ea, quæ ingrediuntur ventriculum, quippe quæ materiam magis remotam, in artubus, venisque diſtantibus, hærentem, debeãt attrahere. Ex his ergo patet, eos decipi, qui nõ probant hæc medicamenta vehementia, quod putent ea nõ deduci de potentia in actum. Illud tamen obſeruandum, vt, quantum fieri poteſt, minus vehementia adminiſtrentur: niſi materia ſit contumax, nimirum frigida, craſſa, viſcida, impacta.

Ordines medicamentorum quibus caput purgatur.

Porro horum medicamentorum, quæ purgant materiam in capite exſiſtentem, certi quidam ſunt gradus: alia enim ſunt debilia, alia mediocria, alia fortiora. Debilia ſunt, *maſtiche, thus, origanum, pulegium, beta, manna, oxymel ſimplex.* Mediocria: *hyſſopus, folia & rad. capp. ſal. nigella, ſapo, maiorana, ſtruthium, eruca, naſturtium, cuminum, calamintha mont. dictamnum Cret. acorus, bacca lauri, folia lauri, piper, Zinziber, pyrethrum, ſuccus cyclaminis, ſuccus iridis, oxymel ſimpl. alliũ, cepa, ſinapi, confectio illa, quam vulgo appellant muſtardam.* Vehementia ſunt; *rhab. agaricus, ſena, epithym. polypod.* Adhuc vehementiora ſunt *ſcammonium, turbith, colocynthis, tithymalus, euphor. elater, vtrumque veratrum.* Sed quia hæc medicamenta nocere poſſunt, vel acrimonia, vel iniucunditate odoris & ſaporis, in medicamentis componendis oportet addere corrigentia: propter acrimoniam, *fœnum græcum, caricas pingues, paſſulas dulces, oleum viol. oleum amyg. dulcium:* propter odorem, aromata, *ambram, moſchum, galliam odoratam, ſtyracem calamitam, aſam odoratam*: propter ingratum ſaporem miſcenda ſunt

ea ſunt dulcia, *vt ſaccharum, mel, vinum dulce, paſſulæ, caricæ, & cætera.* Vsvs. *Quantum.* Summa doſis probatur, vbi ſumma eſt materiæ actiuitas. *Quomodo.* Si materia maxime reſiſtat, forma medicamentorum erit ſolida, vt ſunt turundæ, linimenta, & maſticatoria: ſin minus medicamẽtis liquidis vti poſſumus, vt ſunt decocta, ſeu gargariſmi. *Quando.* Oportet his vti, dum materia vincit alia indicantia, & non vincitur a materia exſiſtente in toto, vel in ventriculo. Vincit autem materia hæc expurgãda materiam actu ſoluentem continuum. Quare caputpurgia ſunt adminiſtranda poſt vacuationem totius & ventriculi, nimirum ante cibum, & ante topica medicamenta. *Vbi.* Cum materia ſubſiſtat intra cranium: iure hęc medicamenta applicantur naribus & ori, niſi ſit prohibens. Purgantia quidem per nares prohibentur, dum nares afficiuntur vlcere, vel aliquo tumore, dum nares obtinent venas cum orificiis laxis, vt periculum immineat hæmorrhagiæ narium: item dum vitiũ aliquod oculorum adeſt; quæ enim per nares purgãt, facile oculis poſſunt officere. Præterea dum cerebrum, vel vertigini, vel epilepſiæ eſt obnoxium, fugienda ſunt ea, quæ per nares purgant; ſternutamento quippe inſigniter cerebrum agitatur, vt facile vertigo, aut epilepſia oriatur. Purgantia per os prohibentur, ſi adeſt vitium palati, gingiuarum, dentium, linguæ, item vitia vẽtriculi, tracheiæ, pulmonum, dum hæ partes facile ſuſcipiunt cerebri excrementa, ſecundum Auicen. cap. 29. tractat. 1.

Ratio vtendi caputpurgiis.

Cautiones.

Iam formulas aliquot trademus, purgantium tum per os, tum per nares. Purgãtia per os, ſunt maſticatoria, gargariſmi, & inunctiones. Maſticatoriũ debile hoc erit: *℞ thuris ʒj. maſtiches ʒij. ceræ, caricarum pinguium ana ʒjß. Miſ. pro maſticatorio.* Mediore erit: *℞ ſinapi, piperis albi, pyrethri, ſalis communis ana ʒj. cum melle, fiat maſticatorium.* Vehemens erit: *℞ euphorbii, elaterii ana ℈ß. ſtaphiſagriæ ʒß. moſchi odorati g̃ iij. ceræ, ladani ana ʒij. Miſ. pro maſticatorio.* Gargariſmus debilis erit: *℞ caricarum pinus, origani, foliorum lapathi, foliorum hederæ, fol. betæ, ana P. j. aquæ communis ℔ iiij. fiat decoctio ad cõſumtionem ¼: deinde ℞ prædictæ decoctionis ℔ ß. oxymelit. ſimpl. ℥j ß. Miſ. pro gargariſmo.* Mediocris: *℞ cumini, calaminthæ mont. hyſſopi, rad. & fol. capp. ana P. j. ſinapi, piperis, pyrethri, ana ℈j. omnia ruditer contundantur: deinde recipe aquæ ſaluiæ ℔ iiij ß. fiat decoctio ad conſumtionem partis tertiæ: deinde recipe prædictæ decoctionis ℔ ß. oxymellis ſcillit. ℥j ß. Miſ. pro gargariſmo.* Vehemens gargariſmus: *℞ euphorb. ℈ ß. colocynth. agar. ana ʒj. foliorum cucumeris agreſt. P. j. aquæ calaminthæ ℔ iiij. fiat decoctio ad conſumtionem dimidii: deinde recipe prædicti decocti ℔ ß. oxymel. ſcill. ℥ij. Miſce pro gargariſmo.* Linimentum palati debile erit: ℞ *ſucci*

Formulæ.

Maſticatoria.

Gargariſmi.

Linimenta.

betæ, maluæ, lapathi, ana ℥ß. oxym. ſimpl. ℥j. Miſ. pro linimento. Mediocre: *♃ pulueris ſinapi, naſturtij, piperis albi, ameos, ana ℈ij. macerentur in aceto acri, deinde recipe ſucci ireos, cyclam. bryoniæ ana ℥ß. mellis ℥j. fiat linimentum. Huius claſſis etiam erit muſtarda.* Vehemens erit linimentum: *♃ ſapon. euphorb. ſtaphiſagr. ſcammonii ana ℈j. oxymel. ſcillit. ʒj ß. Miſce. Licebit etiam theriaca & mithridatio palatum inungere.*

Liquida. Purgantia per nares, ſunt liquida, pulueres, turundæ. Liquida ſunt adminiſtranda, vt operentur ſine detrimento: æger ergo declinabit caput ſuum ad poſteriora, & violentia aliqua liquor immittatur intra nares, interim æger os repleat aqua vel vino, maxime dum vehementiora naribus admouentur; ſic enim medicamentum non ingredietur os, quod iam repletum eſt, aut ingreſſi vires venenatæ frangentur, ne ori, ſubiectiſque partibus obeſſe queat. Hæc tamen admonitio eſt extra methodum. Liquidum autem debile, naribus applicandum, ſic poteſt præſcribi: *♃ ſucci betæ, fol. hederæ ana ℥j. mannæ el. ʒj ß. Miſ. pro naribus.* Mediocre: *♃ pulu. pyrethri, piperis, ſinapi ana ℈ß. ſuc. cyclam. ireos, ana ʒj ß. olei liliorum alb. cum aromat. oxym. ſcill. ana ʒvj. Miſc.* Vehemens erit: *♃ elaterii g̃ vij. dacrydii ℈j. pulu. vtriuſque veratri g̃ xv. Miſc.* His vehementioribus dolores contumaciſſimi ſuperantur.

Pulueres. Pulueres per arundinem in nares ſunt inſufflandi. Debilis hic erit: *℞ betæ, maioran. fol. hederæ, mannæ el. ana ʒj. fiat puluis.* Mediocris: *℞ pyrethri, pulu. albi ſinapi, caryophyll. ana ℈j. Miſ. & fiat puluis.* Vehemens: *℞ colocynth. ſtaphiſagriæ, vtriuſque veratri ana g̃ xv. moſchi g̃. iij. Miſ. & fiat puluis.*

Turunda. Turunda debilis erit: *℞ ſucci betæ, fol. hederæ ana ℈j. ceræ ʒj ß. Miſ. & fiat turunda.* Mediocris: *℞ pulu. ſinapi, naſturtii, praſſii, pyrethri, piperis albi ana ℈j. ladani, ceræ ana ʒij. Miſ. & fiat turunda.* Vehemens erit: *℞ euphorbii, elaterii, colocynth. ana ℈ß. moſchi g̃ iij. ſtyr. calamit. g̃ iiij. ladani ʒij. Miſ. & fiat turunda.*

Materia mediata extra caput genita, in capite tamen conſiſtens. Hactenus de medicamentis, quæ reſpiciunt materiam mediatam intra cranium contentam, & quidem in capite genitam. Sequuntur ea, quæ reſpiciunt materiam intra cranium contentam, quæ tamen extra caput genita, in hoc confluxit. Hæc igitur materia, quæ in caput fluxit; inque venis reſidet, non extra venas; & præterea nondum eſt impacta; retrahitur vel Deriuatione, vel Repercuſſione (: reuulſio enim ſpectat materiam, quæ nondum fluxit: de qua in c. de phrenitide:)

Deriuatio. Deriuatio fit per nares, per os, per brachia: & vel materia cheirurgica, vel medicinali, de quibus omnibus iam dictum eſt.

Repercuſſio. Reprimentia probantur in qualibet cephalalgia, quæ fouetur a materia fluxa, vel calida, vel frigida, c. 21. l. 13. meth. tam enim frigidus, quam calidus humor eſt repellendus, modo non moueatur motu

critico,

critico, l. 1. ad Glauc. Reprimentia aũt debẽt eſſe frigida, & craſſæ ſubſtantiæ, contraria enim ſunt attrahentibus, calidis & tenuis ſubſtantię. Debent etiam reprimentia eſſe aſtringentia, vt partem cui applicãtur poſſint denſare, ne propter laxitatem facile ſuſcipiat. Porro notandum (:quod tamen ad methodum componendi pertinet:) aſtringentia non poſſe penetrare, ideoque imbecillitati eorum eſſe occurrendum, per ea quæ reprimentia vehunt, nec tamen eorum vim frangunt, vt ſunt tenuia & frigida. Reprimentia debilia ſunt, c. 1. l. 2. κ. τόπ. *oleum chamamelinum (:ſed confectum erit ol. ex oliuis immaturis, alias non eſſet reprimens.) ol. roſat. completum:* mediocria, *ol. roſat. omphacinum, aqua roſ.* valentiora, *ſuccus ſempervivi, portulacæ, lactucæ, pſyllii, polygoni, pampinorum vitis, vuarum immaturarũ, mororum immaturorũ, myrtillarum, granatorũ acerb. arantiorum acerborum.* Hæc validiora probantur, dum materiæ morbificæ impetus eſt admodum vehemens, id eſt, ſi materia eſt calidior. Probantur, inquam, ſi modo virtus ratione qualitatis calidi innati id permittit: ſi enim remiſſa ſit caliditas innati calidi, valde frigida, ſeu vehementer repellentia non admittuntur: & hinc Galenus probat *oleum chamameli*, ſi corpus non tolerat vehementer frigida; vt in fœminis, eunuchis, pueris, & in iis, qui ſunt albicantis coloris. Cæterum in dolore particulari ex ebrietate, probatur *oleũ roſ. cum ſucco hederæ, & potiſſ. cum ſucco braſſicæ,* qui naturaliter ebrietati aduerſatur, vinique vapores reprimit; vnde Theophraſtus memorat, ſi prope vitem plantetur braſſica, eam a vite recedere, & remotiorem apparere. Quoad vehiculum reprimentium, Galenus *acetum* omnibus aliis anteponit, quia ob exiguum calorem, multam frigiditatem, & tenuem ſubſtantiam, incidit, diſcutit, reprimit. c. 8. l. 1. κ. τόπ. ſiccat etiam, c. 20. l. 1. ſimp. Dubitatur autem de aceto, quomodo in cephalalgia vſurpetur, cum tamen dolorem excitet, c. 19. l. 2. ſimp. acrimonia enim ſua morſum excitat: præterea cum ea, quę contra dolorem valeant, ſint mitigãtia, aut laxantia, quorũ hęc ſunt anodyna ratione cauſæ adiuuantis, illa ſunt anodyna ſuppurantia; acetum vero neutro modo concurrit, eſt enim frigidum, & non emplaſticum, ſed potius tenuis ſubſtantiæ. Reſpondeo: Si acetum ſumatur vt medicamentum principale, id eſt, copioſum, agit cum vehementia & ſoluit vnitatem, doloremque intendit. Si autem ſumatur, vt medicamentum non principale, ſed vt ſecundarium, quod ſaltem deferat reprimens & principale medicamentum; tunc adminiſtratur in exigua copia, nec ſoluit continuum, quo modo & nos ſumimus. Vt autem ſciatur, qua proportione acetum ſit permiſcendum, oportet ad tria reſpicere; nimirum ad vim aceti, ad imbecillitatem reprimentis, ad permittentia ac prohibentia. Quoad vim aceti,

c. 16 l. 5. ſimp.

Materia reprimẽtium.

ὄχημα reprimentium.

vt acetum eſt acrius, ita in minori copia miſcendum. Imbecillitas reprimentium cognoſcitur e materia reprimenda, & parte cui reprimens applicatur. In materia perpendimus motum & quietem: dum enim materia mouetur maiori impetu, opus eſt copioſiore aceto; dum quieſcit in parte profundiore, ſimiliter opus eſt copioſiore vehiculo: pars denſior, copioſius exigit acetum. Permittentia & prohibentia, ſunt res ſecundum & præter naturam. Secundum naturam eſt virtus: quæ ſi bona, acetum ea copia miſcendum, quæ indicatur ab imbecillitate reprimentis: ſin contra, in minori copia acetum eſt miſcendum. Res præter naturam, ſunt materia morbifica, vis doloris, vigiliæ. Materia morbifica, ſi fuerit ſicca, vt billioſa, vel melancholica, prohibetur acetum copioſum, quia exſiccat. Doloris vehementia, quia anodynum indicat, prohibet acetum copioſum, quod continuum ſoluit. Vigiliæ ſi aſſint vehementes, prohibent acetum: ideoque ſi hæ ſint vehementiſſimæ, loco aceti miſceri poteſt acidum citri, vel limonis, vel arantiorum, ita tamen vt hi fructus ſint maturi; miſceri etiam poteſt ſuccus acetoſç. Proportio autem aceti ad reprimentia debet eſſe a ſuboctupla, ad ſubquadruplam: vt pro reprimentis ℥j miſceri debet aceti ʒj. ad minimum, vel ʒij. ad ſummum.

Oxyrhodinorum formula. Reſtat vt formulas quaſdam reprimentium tradamus. Sanguinem reprimit ſequens: ℞ *ol. roſ. omphac. ℥ij. aquæ roſat. ℥j. aceti ʒvj. Miſce, & concutiantur omnia in mortario plumbeo, pro oxyrhodino.* Sequenti reprimitur bilis, ſi vigiliæ non ſint intenſæ. ℞ *olei roſati omphac. aquæ roſac. ana ℥j ß. ſucci endiuiæ, omphacini, ana ʒv. aceti ʒvj. Miſce pro oxyrhodino.* Si vigiliæ ſint intenſiores, billioſa materia hoc medicamento eſt reprimenda: ℞ *ol. roſati omph. ℥j. aquæ roſ. ℥j ß. olei viol. ℥j. ſucci lact. ℥ ß. aceti ʒiij ß. vel, aceti loco, acidi citri ℥j. Miſce.* Pituitam hoc reprimit. ℞ *oleum roſ. compl. ℥ij. olei chamam. confecti cum oliuis immaturis ℥j. aceti ʒvj. Miſce pro oxyrhodino.* Melancholia hoc reprimitur: ℞ *oleum roſ. compl. ℥j ß. chamamel. ʒß. ſucci maluæ ℥j. aceti ʒv. Miſc.*

Amminiſtratio repellentium. Vsvs. *Quantum.* Doſis compoſiti (: ſimplicium enim doſis pertinet ad artem componendi:) maior erit, pro maiori actiuitate materiæ reprimendæ: vnde dum applicatur reprimens cum linteo, exigua debet fieri expreſſio, ſi magna ſit materiæ actiuitas: contra, ſi exigua actiuitas materię, pannus valenter debet exprimi. *Quomodo.* Reprimentia actu frigida ſunt amminiſtranda, niſi prohibeat vel materia repellẽda, vel virtus. Materia n. repellenda, ſi eſt calida, tunc conſentiunt indicationes, quoniam & vt calida, & vt repellenda, indicat frigidũ; ideoque reprimens magis actu frigidum eſſe debet. At materia frigida, vt frigida, indicat calida; vt reprimẽda, indicat

indicat frigida: ideoque cum diſſentiant indicationes, reprimens actu nec calidum, nec frigidum, ſed tepidum debet amminiſtrari, c. 15. l. 1. ad Glaucon. Si virtus conſtet, id eſt, ſi calor innatus capitis vigeat, ſi caput calidum eſt, reprimens actu frigidum poteſt amminiſtrari: ſin minus, tepidum, vt eunuchis, fœminis, puerulis, ſenibus, in ambiente frigido. *Quando.* Reprimens eſt amminiſtrandum, dum materia reprimenda alia indicantia vincit: non vero habet locum, cum materia repellenda vincitur a materia exſiſtente in toto, vel deſtillante in pulmones, præcipue ſi acris ſit, aut maligna: tunc enim antequam vtamur repellentibus, vacuãdum totum corpus, deſtillationis materia minuenda & attemperanda. Et quoniam materia repellenda, vincit materiam reſoluendam: ideo primum repellentibus, deinde reſoluentibus vti oportet. *Vbi.* Cum materia repellenda ſit in capite: reprimens applicandum capiti. Eligenda autem eſt capitis pars, per quam reprimentia promtius permeent ad materiam repellendam: vt ſunt partes circa nares, & circa ſuturam coronalem.

Hactenus de materia Mediata. Sequuntur medicamenta, quæ reſpiciunt materiam Immediatam, reſidentem in parte neruoſa. Et hæc materia, ſiue vapor ſit, ſiue humor, euacuatur medicamentis ſuperius propoſitis, in dyſcraſia frigida. Quibus quędẽ adiicienda. Si ergo materia ſit vapor, probatur medicamentum confectum *e feniculo, cumino, aniſo, chamamelo, anetho, dauco, betonica, &c. cuiuſmodi eſt etiam ceratum ſacrum, ceratum de betonica.* *Vſus* patet e ſuperius propoſitis: quib. ſaltem duo addemus: primum, his actu calidis eſſe vtendum: alterum, hæc eſſe vſurpãda poſt totius & capitis euacuationem. Si materia ſit humoroſa & impacta; diſſoluenda eſt medicamentis propoſitis, quæ calida ſunt, & tenuis ſubſtantiæ, quibus etiam vti licet in phrenitide & lethargo: quamuis mitiora probentur ad bilem & ſanguinẽ; vehementiora ad pituitam & melancholiam. Verum notandum, vt, ſi materia fuerit ſicca, cum reſoluentibus miſceantur emollientia: alias materia craſſa & ſcirrhoſa euaderet, & curationem non admitteret; cuiuſmodi eſt pituita & melancholia. Notetur etiam in compoſitione medicamentorum reſoluentium, vt, ſi humor infectus fuerit lue venerea, miſceantur alexipharmaca. Reſoluentia ſunt, & quidem mitiora, *chamamel. anethum, beton. ſaluia, maioran. roſmarinus:* mediocria, *origanum, puleg. ſerpillum, nardus, fenic. nigella, calamintha mont. dictamnum Creticum:* fortiora, *piper, ſinapi, euphorbium, ſcammoniũ, colocynthis, veratrum, radix cucum. agreſtis, fimus columbinus, thapſia, &c.* Emolliẽtia ſunt: *ammoniacum, adeps anſerinus, medulla vituli, malua, althaa, emplaſtrũ de meliloto, diachylõ:* quæ vt reddãtur odorata, miſceri oportet, *macẽ, aromata, moſchũ.*

Materia morbifica immediata.

1.

2.

NB.

Inter alexipharmaca huc faciunt, *china, ſalſa parilla, guaiacum, ſaſſafras.* Notetur Galenum addere *acetum*, reprimentibus, non autem reſoluentibus; quia hæc tanquam, calida & tenuis ſubſtantiæ, non egent vehiculo. Facultas autem medicamẽtorum reſoluentium excipitur *modo aqua, modo vino, modo oleo:* vnde formæ variæ horum medicamentorũ ſolent præſcribi, verbi gratia, ſi ſolidum fiat medicamentum, tunc fieri ſolent trochiſci, pulueres. pilulæ odoratæ, linimenta, emplaſtra, cerata. Sed obiter animaduertenda eſt differentia inter inunctionem, vnguentum, linimẽtum, emplaſtrum, & ceratum: inunctio fit e ſolo oleo, ſine odoramentis & cera: vnguentum fit ex odoratis, ſed ſine cera, verbi gratia, ſi componatur medicamentum, ex oleo lil. alb. cum aromat. & ol. chamæme. linimentum fit ex oleo & cera, vt pro olei ℥j. ſufficiant ceræ ʒij. emplaſtrum recipit ceram & farinam, qualis in reſoluente medicamento eſt farina orobi: ceratum fit e cera admodum copioſa, vt pro olei ℥j. ſumantur ceræ ʒiij. iiij. vel vj. Recta adminiſtratio reſoluentium, patet e propoſitis. *Quantum.* Magna doſis indicatur, ſi materia impacta ſit magnæ actiuitatis. *Quomodo.* Reſoluens eſt adminiſtrandum actu calidum: magis quidem, ſi materia fuerit frigidior, & ſi virtus ferat: minus, ſi materia calidior, & ſi æger nõ queat perferre vehementer actu calida. Præterea, ſi materia magis reſiſtat; reſoluentia debent vſurpari in forma ſolida, vt magis agant: ſi contra, in liquida. *Quando.* Reſoluentibus vtendum eſt, quando materia impacta vincit alia indicantia: non autem iis vtendum, ſi materia impacta vincitur a materia redundante in toto, vel in cerebro: vnde ante reſoluentia, & totum, & caput vacuari debent. *Vbi.* Cum materia impacta ſubſiſtentiam habeat in capite, huic applicandum eſt ceratum ſacrum & exhibendum decoctum guaiaci.

Vſus reſoluentium.

Vt vero, quę hactenus de materia morbifica dicta ſunt, rectius intelligantur, ſubiectum σχηματισμὸν addidi.

In cap.

DE AFFECT. CAPITIS.

- In Cap. dolore, materia morbifica eſt vel
  - mediata; exſiſtens aut
    - extra caput
      - citra iecur; vt prima ſuperfluitas
        - tenuis
          - ſeroſa
          - bilioſa
        - craſſa
          - pituitoſa
          - melancholica
      - vltra iecur: vt cacochymia
        - bilioſa
        - pituitoſa
        - melancholica
    - in capite: quæ genita eſt vel
      - in capite: reſidetq;
        - in venis capitis
          - (all of the above: Præparanda & Vacuanda)
        - extra venas cerebri, Vacuanda per
          - os: quod fit
            - maſticatotio.
            - gargariſmo.
            - inunctione
          - nares: quod fit errhino.
      - extra caput: eaque Retrahenda vel
        - deriuatione, per
          - nares.
          - os.
          - brachia.
        - repercuſſione, per reprimens.
  - immediata; reſidens in parte neruoſa. Reſoluenda.

Cauſa externa. Hucuſq; de remedio ſanante, quod reſpicit cauſam internam: ſequitur remedium ſanans, reſpiciens cauſam principalem externam. Cauſæ igitur externæ, vel Neceſſario occurrunt, vel non Neceſſario. *Aer.* Neceſſario, aer, potus. Ab aeris caliditate dum fit dolor; probantur refrigerantia, propoſita ſupra in calida intemperie, ſed remiſſiora. Si dolor fit ab aere frigidiore, *Ventus.* probãtur calida, propoſita in dyſcraſia frigida. Si dolor prodeat a ventis, oportet cum Auicenna conſiderare, num ventus ſit Calidus, vt æſtiuus & auſtrinus: vel Frigidus, vt hyemalis, & aquilonaris. Si ventus calidus, perpendendum, num introierit, vel per nares, vel per aures, vel per vtrumq; Si enim per aures ingreſſus fuerit, oportet in aures inſtillare, vel *oleum chamæmelinum, vel methinum.* Hæc olea, licet ventus ſit calidus, probantur tamen propter diſſolutionem; vnde tepida ſunt amminiſtranda. Si per nares ventus introierit, medicamentum etiam per nares immittendum. Sed licebit etiam medicamentum applicare ſuturæ coronali. Et ſi contingat, vt imprimatur intemperies calida; licet poſtea refrigerantibus vti. Si dolor fiat a vento frigido: vtendum eſt medicamentis calfacientibus & reſoluentibus propoſitis, modo per nares, modo per aures, prout introiuit ventus frigidus. *Ebrietas.* Si ab immodico potu fiat dolor, nimirum ex ebrietate; vacuatio debet fieri, ſecundum Auicen. vel per vomitum, vel per aluum: optimumq; eſt, vt dormiant, quia ſomnus ſæpe e toto vapores reſoluit, & dolorem tollit: ſin hæc minus conducant, ad ea confugiendum, quæ poſſunt vini vapores reprimere, vt *oleum roſac. cum ſucco braſſicæ.* *Cauſa externæ nõ neceſſario occurrentes.* Cauſæ externæ non neceſſario occurrentes, ſunt contuſio, plaga &c. in quibus recurrendum eſt potius ad propria capita. Poſtremo breuiter quoq; dicendum eſt de cephalalgia, quæ producitur ex odoribus. *Odores.* Si enim dolor capitis fiat a malis odoribus, ſecundum Auicennam occurrendum eſt contrariis, nimirum bonis: Contra, ſi fiat a bonis, occurrendum etiam eſt odoribus contrariis, non quidem fœtidis, ſed in qualitate contrariis; vt ſi dolor fiat ab odore calido, remoueatur per rem odoratam frigidam, boni odoris, verbi gratia ſi dolor fiat a moſcho, (ſunt enim qui huius odorem ferre nequeunt) occurrendum eſt *violis, roſis:* & contra, ſi dolor fiat ob odorem frigidi, occurrendum calidis, vt *ambra.* Hoc licet quidam in ſcholis proponant, non tamen a me, vt verum fatear, admodum probatur.

9. Cephalica medicamenta. Hactenus de medicamento anodyno & ſanante. Sequuntur medicamenta, quæ reſpiciunt proportionem cerebri, quæ capitalia dicuntur. Hæc medicamenta tria in ſe continent: primum enim non iuuant in omni affectu capitis: ſi enim verbi gratia capitis affectus ſit calidus, & medica-

mentum

mentum cephalicum ſit calidum, nocebit. Secundo, cephalica etiam poſſint prodeſſe in vitiis aliarum partium: calida enim cephalica, etiam prodeſſe poſſunt in ventriculi affectu frigido. Tertio, dicũtur cephalica, quia maiori cum vtilitate affectibus capitis amminiſtrantur. Non enim dicuntur cephalica, quod conueniant in omni affectu capitis, quia in aliquibus nocent: nec quod proſint ſolum in capitis affectibus. Cur autem cephalica magis iuuant caput, quam aliam partem, nulla alia ratio reddi poteſt, quam quod habeant proportionem, quæ eius ſit naturæ, vt limitet contrahatque facultatem medicamenti, quo maioris ſit actiuitatis & vtilitatis ratione capitis, quam ratione aliarum partium. Cephalica, alia ſunt Calida, alia Frigida, alia Temperata. Calida probantur in dolore capitis, a cauſa frigida: frigida, a cauſa calida: temperata in omni dolore. Calida ſunt, *ſtœchas, roſmarinus, maiorana, ſaluia, hyſſopus, calamintha mont. magna antidoti*; quæ non tantum ſunt capitalia, verum etiam cordialia, ſplenetica. Frigida ſunt *roſa, ſaccharum roſac. viol. ſantali, diarhodon Abb.* Temperata ſunt, potiſſimum *cranium humanum, quod deſumetur aut ex homine viuente (nimirum vulnerato) aut e cadauere iam defuncto, item pæonia mas, non fœmina. Vſus. Quantum.* Hoc deſumitur a proportione capitis, quatenus eſt maioris, vel minoris actiuitatis: cum autem cerebri proportio non agat, ſed limitet facultatem agendi; ob id, vt facultatis actio erit vehementior, ita capitalia in maiori doſi erunt amminiſtranda; vt pro maiori robore cerebri, ſeu facultatis, opus ſit maiori quantitate medicamentorum. *Quomodo.* Cum proportio ſeruetur calidis; hæc medicamenta moderate calida ſunt amminiſtranda. *Quando.* Cum proportio præſens vincit alia indicantia, ſunt vſurpanda cephalica: non autem quando vincitur a materia replente vel totum, vel caput: Ante enim vſum capitalium, prius totum & caput vacuare oportet. *Vbi.* Cum proportio ſubſiſtentiam habeat in cerebro; propterea hæc medicamenta capiti ſunt applicanda, & naribus, & ſuturæ coronali, & per os exhibenda. *Vſus cephalicorum.*

De Victu in cephalalgia inſtituendo.

DE MATERIA medicinali diximus. Reſtat materia diætetica: quam ita explicabimus, vt ad quodlibet capitis vitium queat accommodari. Aer, quatenus eſt materia alimenti, erit expers fumi, pulueris, venti, & cuiuslibet vaporis noxii; ſed purus, odoris ſuauis, vt probe alat ſpiritus. Quatenus autem aer eſt materia remedii, pro varia doloris cauſa varius probatur: in cauſa calida, alterabitur *Victus ratio.* *Aer.*

pomis, roſis, foliis vitis, aqua roſ. erit etiam aer lucidus, non obſcurus: & ſi vigiliæ infeſtent, alterandus eſt aer *lactuca, nymphæa.* In cauſa frigida, aer alterabitur *origano, pulegio, ſaluia, maiorana, caryophyllis:* & ſi contingat ſomnum eſſe coniunctum, debet etiam alterari *aceto acri.*

Cibus. Cibus, vt eſt materia alimenti, erit boni ſucci, paucorum excrementorum, εὔχυλος, & εὐανάδοτος, ſuauis odoris & ſaporis: vt carnes optimæ, piſces, panis probus, &c. Cibus autem vt eſt materia remedii, vel eſt materia anodyni, vel ſanantis. Cibus habens rationem anodyni, erit ſuauis, dulcis, vt patiens oblectetur: vnde infantum dolores lacte mitigat Galenus cap. 7. lib. 1. de tu. ſan. Cibus, vt eſt materia remedii ſanantis, varius probatur, vt varium eſt vitium cauſæ principalis: quod pertinet ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Vitium ſecundum ſubſtantiam eſt, ſi verbi gratia materia ſit putrida; vnde probatur cibus conditus *aceto, acetoſa, acido citri:* & ſi aſſit virulentia venerea, licet cibum alterare *ſalſa, china, poteſt etiam lignum guaiacum cum cibis miſceri.* In vitio ſecundum quantitatem, probatur victus minuens, vt *cremor hordei, panatella liquidior.* In vitio ſecundum qualitatem ita procedendum; Si vitium in frigiditate ſit poſitum, tunc cibus eſt condiendus *feniculo, meliſſa, pulegio, aromatibus, melle, ſaccharo, roremarino, probanturque calida tum condimenta, tum epſonia,* Si in caliditate conſiſtat vitium, cibi condiendi *lactuca, acetoſa, endiuia, ſoncho, hordeo,* &c. & ſi forſan vigiliæ ſint annexæ, præſtat cibum præbere ex *amygdalis, quandoque etiam danda emulſio ſem. papau. albi.* Si vitium ad ſiccitatem pertineat; cibi condiendi ſunt *boragine, bugloſſa, malua, amygd. butyro, adipe etiã gallinæ aut vituli.* Si vitium ſit in materiæ tenuitate, condiuntur cibi *omphacio, granatis acerbis, ceraſiis acerbis, cydoniis.* Si materia ſit craſſior, & quidem calida, cibi condiendi *acetoſa, aceto, ſemin. melon.* Si materia ſit craſſa & frigida, cibis permiſcenda aromata. Si materia ſit viſcida & calida: condiatur cibus *hordeo:* ſi frigida, *melle, oxymelle, ſaccharo.* Quoad vitium ſecundum vbi: ſi ſpectet ad motum, condiantur cibi incraſſantibus propoſitis in materia tenui: ſi ſpectet ad quietem, condiantur cibi alterantibus, propoſitis in craſſa materia. Recta amminiſtratio ciborum. *Vſus ciborũ.* Quantum agendum, indicatur ab indicante vt agit: indicans eſt virtus, ratione alimenti: affectio cerebri & triſtis ſenſatio, eſt indicans ratione anodyni: materia morbifica principalis, eſt indicans ratione remedii ſanantis. Vnde ſi intenſior eſt actio virtutis, id eſt, ſi virtus eſt debilis, non fert inediam, probanturque cibi copioſi. Si dolor ſit intenſior, materia remedii anodyni dicitur eſſe copioſior; vnde cibi condiendi materia dulci, & copioſa. Præterea, ſi ſum-

ma ſit

ma ſit actio materiæ principalis, verbi gratia calidæ, cibi condiendi, exempli gratia endiuia copioſa, & ſic de aliis. *Quomodo.* Si virtus debilis eſt & facile labitur, probantur cibi liquidi, quia facilius corpora potu, quam cibo implentur. Cauſa autem materiæ, ſi materia fuerit frigida, actu calidis vtimur. *Quando.* Cibandum, dum indicans vincit: non autem dum vincitur, quod fit, ſi cibus in ventriculo exſiſtat: vnde hic primo concoquendus eſt.

Potus omnis debet eſſe cibi vehiculum: interdum tamen etiam eſt alimentum. Varius autem adminiſtrandus eſt potus, prout eſt materia vel alimenti, vel anodyni, vel ſanantis, ita tamen vt ſemper ſit cibi vehiculum. Potus, vt eſt alimentum, eius materia eſt *vinum, aqua cum ſaccharo, melle, carne,* (caro tamen non debet eſſe copioſa, alias potius eſſet cibus, non cibi vehiculum, vt ius conſummatum, deſtillatum.) Potus, vt eſt materia anodyni, debet eſſe ſuauis, vt *vinum dulce, aqua ſaccharata, mulſa.* Potus deniq;, vt eſt materia ſanantis, debet varius eſſe: oportet enim vt reſpiciat vitium ſecundum ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Si enim materia eſt putrida; probatur *aqua cum aceto, vel cum ſyrupo acetoſo ſimp. vel cum iulepo.* Et ſi coniuncta ſit lues venerea; aqua alterabitur *ſalſa: vel vinum fiat e ſalſa medicatum.* Si peccatum ſit ſecundum quantitatem; probatur *aqua ſimplex,* quia non egemus potu nutriente. Si materia ſit calidior; non probatur vinum, ſed *aqua vel ſimplex, vel alterata endiuia, aut alio refrigerante.* Si materia ſit frigida; probatur *vinum, vel aqua alterata ſaccharo, ſaluia, roremarino; vel etiam imponenda ſunt aromata.* Si materia eſt ſicca; conuenit *vinum dulce, aqua cum lacte, cum amygdalis.* Vſus. Idem dicendum, quod de cibo: præterquam circa Quando agendum explicari oportet, quando aqua, & quando vino vtendum. De aqua. Materia morbifica non prohibet aquam, ſiue ſit copioſa, ſiue calida: frigida etiam & cruda materia non prohibet aquam, modo calidis corrigatur: craſſa item viſcidaq; non prohibet aquam, dum corrigitur attenuantibus & detergentibus. Aqua vero prohibetur a virtute, quando imbecillis eſt, non ſecundum ſolida, ſed ſecundum ſpiritus, vt in ſyncope; tunc enim illico eſt roboranda, id quod per aquam fieri nequit, ſed per vinum, quod valenter reſtaurat, l. de marcore. Vinum prohibetur a materia cruda, copioſa, calida, & a materia quæ in caput mouetur: materia enim cruda & copioſa, agitata a vino, in caput fertur: calida vino redditur calidior: & quæ in caput habet impetum, adhuc magis in caput ducitur, cum tamen ſit retrahenda. Quare dum materia eſt concocta, dum copia minuta, caliditasq; remiſſa, & motus in caput refractus; cum magis poſſit virtus ad indican-

Potus.

Recta adminiſtratio potus.

dum vinum, quam materia morbifica ad prohibendum, ideo eſt exhibendum.

Cætera res non naturales. Reliquæ res non naturales reſpiciunt facultatis cuſtodiam, potiſſimum coctricis, & hinc etiam aliarum facultatum: ideoq; in his modus eſt ſeruandus. verbi gratia in cephalalgia, ſi magis coctio deſideretur, quam diſtributio; ſomnus ſuperabit vigiliam, repletio inanitionem, quies motum: contra, ſi magis exoptetur diſtributio. Si proba ſit concoctio & diſtributio, omnia hæc erunt mediocria, nullum excedet. Quod ſi ob malam diſpoſitionem corporis, proportio mutetur, vt ſomnus plus iuſto vigilias excedat: tunc ſomnus excedens non eſt amplius materia diætetica, ſed facta eſt mutatio in cauſam morbificam, vt in ſermone de ſomno dicemus. Motus erit mediocris. Sunt etiam materiæ remedii anodyni ratione iudicii, quæ pertinent ad animi accidentia, vt viſus & auditus rerum iucundarum, cap. 7. lib. 1. de tuen. ſan. Hæc de cap. dolore.

CAPVT VIII.
DE PHRENITIDE: ET PRImum de *Definitione, & Cauſis.*

Tranſitio. QVoniam ſæpe in cephalalgia per modum attractionis caput ita repletur, vt oboriatur affectio putrida, & hinc inflammatoria, à ſanguine vel calidiore, vt fiat Phrenitis, vel frigido, vt fiat Lethargus: merito iam de Phrenitide & Lethargo eſt dicendum.

Nomen. Phrenitidem Auicennas vocat Sirſen calidum, id eſt, apoſtema capitis calidum, voce Perſica; & Karabitum, voce Arabica, quod ſignificat; delirium perpetuum. Nec ταυτολογεῖ Auicennas, dum proponit Sibare: per hoc enim non intelligit Karabitum in genere, ſed in ſpecie delirium atrabilarium, quod Alexander vocat phrenitidem ferinam. Galenus φρενίτιδα vocat, 1. prorhet. 4. Loquemur autem nos de phrenitide exquiſita; in

Generatio phrenitidis. qua neceſſario adeſt delirium perpetuum, & febris ſecundaria. Hæc ita generatur. Succus vehementer calidus, procedens a toto, vel a parte, ſi vel tranſmiſſus, vel attractus caput petat, & ita per cerebrum eiusq; membranas excurrat, vt & membrana potiſſimum tenuis, tumore calido; cerebrum autem intemperie calida cum materia afficiatur: fit Phrenitis. Si membranæ primum afficiantur, præcedit dolor. Et cum cerebrum calido morbo afficiatur: ita labefactatur princeps cerebri facultas, vt eius actio neceſſario corrumpatur, hincq; fiat delirium aſſiduum.

Phrenitis

Phrenitis ergo ſeu delirium phreniticum, eſt actio deprauata princi- *Definitio.*
palis cerebri, dependens ab intemperie calida cum materia, coniuncta cum tumore calido membranarum. In hac doctrina ſequimur Galenum, in commentar. lib. 1. prorhet. cap. 8. lib. 4. de præſ. pulſ. cap. 7. lib. 2. de cauſ. ſymp. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. com. 73. ſect. 2. lib. 1. epid.

Forma eſt functio principalis deprauata; non morbus, cauſa, vel ſym- *Forma.*
ptoma excrementorum aut affectus mutati: ideoq; dum Auicennas ait, phrenitidem eſſe apoſtema calidum, tradit definitionem non per cauſam formalem, ſed per efficientem. Per deprauatam etiam actionem, diſtinguitur phrenitis, ab actione imminuta & ablata, id eſt, a fatuitate & amentia. cap. vlt. lib. 2. de cauſ. ſymp. Vt phrenitis eſt functio deprauata principalis: diſtinguitur ab eo vitio, in quo læditur actio non principalis. Vbi notandum in inſtrumento actionem principalem, vel ſimpliciter, vel ſecundum quid eſſe principalem. Simpliciter principalis eſt vncia: nam vni inſtrumento tribuitur vnica actio principalis, vt cerebro ratiocinatio. Actio principalis ſecundum quid, dicitur principalis, ratione actionum inferiorum: vt imaginatio, non eſt actio cerebri principalis, ratione diſcurſus; ſed ſi referatur ad actiones cerebri naturales, eſt principalis. In præſentia nos intelligimus deprauatam actionem principalem, & ſimpliciter, & ſecundum quid, id eſt, imaginationem, & diſcurſum.

Subiectum phrenitidis eſt cerebrum. cap. vlt. lib. 2. de loc. aff. Sed no- *Subiectum.*
tandum, cum ad facultatem cerebri principalem pertineat diſcurſus, imaginatrix, & memoria: in phrenitide deprauari diſcurſum & imaginationem; memoriam non deprauari, ſed auferri; vnde matulam petũt, vt mingant, mingere tamen obliuiſcuntur.

Quæ in definitione ſequuntur (nimirum dependens ab intemperie *Cauſa efficiens, vt in finitione exprimatur.*
calida, &c.) ſpectant cauſam efficientem. Dependens, dicimus: quia forma phrenitidis eſt actio, & quid in fieri. Addimus, ab intemperie calida, cum materia: ad differentiam lethargi, in quo cerebri morbus eſt tumor. Præterea dicimus, cum tumore calido membranarum, ad differentiam maniæ, & aſſidui delirii e ſepto tranſuerſo. Nam in mania functio princeps deprauata, dependet ab intemperie calida, vel ſine, vel cum materia: ſed citra tumorem membranarum. Sic in delirio perpetuo e diaphragmate, non eſt tumor in membranis, licet cerebri functio princeps deprauetur, ſed in tranſuerſo ſepto eſt vitium. Hinc Galenus capite 14. libro quarto, de cauſ. pulſ. reſpiciens ad cauſam, vt eſt tumor, ait, lethargum fieri ex affecto cerebro; phrenitidem, ex affecta pia matre, & ex affecto diaphragmate: reſpicit enim ad tumorem inflammatorium,

qui in lethargo pertinet ad cerebrum, in phrenitide exquiſita ad membranas, in ſpuria ad diaphragma. Quare in phrenitide legitima, ſubiectum cauſæ formalis, eſt cerebrum, ratione tumoris: ſubiectum autem cauſæ efficientis, eſt cerebrum, ratione intemperiei. Hæc ſuperficietenus de cauſa efficiente.

Plenior cauſæ eff. declaratio. Verum cum tota pene curatio ex his dependeat: exactius ſingula erunt explicanda. In phrenitide igitur, ratione cauſæ efficientis, duo ſunt morbi: Calida dyſcraſia cum materia: & tumor calidus membranarum. *1. Calida intemperies cerebri.* Calida eſt dyſcraſia cum materia: nam in phrenitide non abundat humor in cerebri ventriculis, alias cerebrum afficeretur vt pars inſtrumentalis; ſed abundat in cerebri ſubſtantia, cum cerebrum afficiatur vt ſimilare. cap.7.lib.3. de loc.aff. Porro intemperies hæc eſt calida, quia actio deprauatur; non frigida, quia nec imminuitur, nec aboletur. Calida autem hæc intemperies, modo Humidam, modo Siccam dyſcraſiam habet coniunctam: quia materia illa calida vel eſt Sanguis, vel ſanguinis Ichor, & Bilis. Dum enim ſanguis exſuperat, citra tumorem, parit intemperiem calidam & humidam: quæ, cum habeat annexam inflammationem membranarum, fit vt oriatur delirium aſſiduum. Et talis phrenitis eſt exquiſita, ſed non exacte: ad differentiam phrenitidis exquiſitiſſimæ, quæ fit ab intemperie calida & ſicca, de qua tit.3. lib. 1. prorrheticorum. *Intemperies cerebri æqualis, vel inæqualis.* Intemperies hæc morboſa, occupat cerebrum, vel ſecundum Partem, vel ſecundum Totum. Si ſecundum partem, eſt intemperies inæqualis, quæ in vna parte eſt intenſior, in alia remiſſior: ita vt etiam in vna parte intemperies poſſit eſſe morboſa; in alia intra ſanitatis latitudinem. *Phrenitis tumultuoſa, & hectica.* Et ex hac intemperie fit phrenitis tumultuoſa. Si dyſcraſia ad totum pertingat cerebrum, eſt intemperies æqualis, excitans phrenitidem hecticam, quæ primum eſt in habitudine, mox in habitu. Æqualis quidem fit intemperies, ſi materia morbifica occupat totum cerebrum: inæqualis, ſi partem. tit.33. lib.1. prorrhet. Eſt etiam alia differentia dyſcraſiæ æqualis & inæqualis: nam in inæquali cerebrum non afficitur tumore, cap. 8. lib. 4. de præſ. e pulſ. vt enim tumore afficiatur cerebri ſubſtantia, neceſſe eſt, vt materia morbifica prius occupet totum cerebrum. Materia ergo in phrenitide primum fluit, ſecundo hæret ſecundum partem cerebri, tertio hæret ſecundum totum cerebrum. com.73.ſect.2.lib.1.epid. & tandem fit tumor etiam in ſubſtantia cerebri: vnde Auicennas ait, phrenitidem interdum fieri ex apoſtemate cerebri; & Paullus inquit, in phrenitide cerebrum modo caliditate affici, modo inflammari. Et hæc de intemperie, ad cerebri ſubſtantiam pertinente.

Tumor

Tumor membranarum in phrenitide neceſſarius eſt, c. 14. l. 4. de cauſ. pulſ. aph. 73. ſect. 2. l. 1. epid. c. vlt. l. 2. de cauſ. ſymp. Cum autem omnis tumor ſit morbus in intemperie, non autem neceſſario in mala compoſitione: quæritur, cur in phrenitidis finitione propoſitus ſit membranarum tumor, non autem intemperies calida, cum materia tendente. Sciendum igitur inflammationem dupliciter ſumi poſſe: primum, vt eſt morbus, ſeparatus ab alio quocunque morbo: ſecundo, vt eſt tumor, ſeparatus, non ab aliis morbis, ſed ab aliis tumoribus. Primo modo, inflammatio eſt intemperies calida & humida, cum ſanguine tendente. cap. 12. & 13. l. de morb. differ. cap. 3. lib. de inæq. intemp. & hoc modo, inflammationis genus eſt intemperies (: quæ in inflammatione ſemper eſt morbus:) non tumor, qui nō ſemper morbus eſt, ſed interdum morbus, interdum ſymptoma, ſecūdum Galenum locis citatis. Si inflammatio ſumatur ſecundo modo, pro tumore ſeparato ab aliis tumoribus, vt ſumit Galenus in l. de tumoribus præter naturam, definitur; quod ſit tumor præter naturam, cum intemperie calida, & materia ſanguinea. Per tumorem enim ceu per genus, conuenit inflammatio cum reliquis tumoribus: Additur cum intemperie calida, ad differentiam ſcirrhi, œdematis: Additur etiam cum materia ſanguinea, ad differentiam eryſipelatis & cancri. Secundum priorem modum, intemperies in inflammatione primum locum obtinet; tumor ſecundum, quia non ſemper eſt morbus. Secundum poſteriorē modum, primum locum obtinet magnitudo aucta, quia tumor eſt morbus partis inſtrumentalis, ad differentiam ſimilaris; ſecundo, eſt morbus in intemperie. Soluta vnitas excluditur in inflammatione, niſi coniungatur vlcus: vt enim Galenus ait, c. 11. l. de differ. morb. ſi membrum inflammetur citra vlcus, tres ſunt morbi, vnus in mala compoſitione, alter morbus calidus, tertius humidus: at ſi membrum ſit inflammatum & exulceratum, tunc ſunt quatuor morbi. Notandum quoque in inflammatione ante ſuppurationem tres ſolum eſſe morbos; ſuppuratione autem accedente, addi quartum morbum: vnde Auicennas dixit, in tumore præter intemperiem & malam compoſitionem eſſe etiam morbum in ſoluta cōtinuitate. Cum ergo in membranis cerebri ſit tumor, qui neceſſario eſt morbus, propterea in definitione propoſitus eſt potius tumor, quam intemperies. Hic autem tumor cum ſit calidus, poteſt eſſe inflammatorius, eryſipelaceus, & cancroſus. Inflammatorius fit a ſanguine feruente, qui eſt in confinio bilis flauæ, vnde excitat delirium perpetuum, cauſatque phrenitidem exquiſitam. Eryſipelas exquiſitum dupliciter ſumitur: vel enim ſimpliciter eſt exquiſitum, vel ſecundum quid. Exquiſitum ſimplici-

Tumor meningum.

Inflammatio.

Eryſipelas externum.

ter in cute tantum conſiſtit, non in partibus profundioribus. cap. 1. & 5. l. 14. meth. & producitur ab ichore ſanguinis, vel etiam a flaua bile, ſed miſta cum ſeroſitate, aut cum ichore ſanguinis. Quod fiat ab ichore ſanguinis, teſtatur Galenus cap. 1. lib. 2. ad Glauc. vbi ait, eryſipelas fieri a ſanguine tenuiſſimo & calidiſſimo, id eſt, ex ichore ſanguinis, quem Galenus interdum vocat bilem rubram. Quod autem eryſipelas etiam fiat a bile flaua, teſtatur Galenus comm. aph. 2. l. 1. aphoriſmorum, & cap. 5. l. 2. de diff. febri. & l. de atra bile. Sed notandum, quod Galenus locis citatis, per bilem flauam intelligat, ſeparatam a ſanguine, pituita, & melancholia, miſtam tamen cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate, non cum humore. Flaua bilis ſincera, exulcerat: ideoque non producit eryſipelas, ſed herpetem: neceſſe igitur eſt, vt miſceatur cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate, in producendo eryſipelate. Hinc, cum Galenus cap. 10. lib. de tumoribus præter naturam, ait, cauſam eryſipelatis eſſe bilem, miſtam vel ſanguini, vel aquoſo ſanguini: hic per ſanguinem non intelligit humorem ſanguineum, ſed ichorem ſanguinis: ſi enim bilis miſceatur cum ſucco ſanguineo, non ichoroſo, non ſeroſo, fit eryſipelas phlegmonodes: at ibi Galenus loquitur de eryſipelate exquiſito, quod non eſt particeps inflammationis. His conſentit, quod ſcribit Galenus cap. vlt. l. de plen. ſolam bilem nec tumorem, nec pondus producere: nam antequam fiat tumor & ſenſus ponderis, bilis hæc exulcerat. Cum autem Galenus cap. 12. lib. de criſ. ait, bilem impermiſtam & copioſam, facere eryſipelata & herpetes, id oportet intelligere hoc modo, vt bilis ſeparata ab humoribus, miſta autem ichori ſanguinis, vel ſeroſitati, producat eryſipelas; ſeparata vero etiam ab ichore ſanguinis, producat herpetes. Eodemque prorſus modo intelligendus eſt Galenus cap. 5. l. de different. febri. Dubitatur autem, quomodo Galenus dicat, eryſipelas indicari e colore pallido, vel flauo, vel miſto, cap. 1. & 9. lib. 14. method. Reſponſio: eryſipelas fit a flaua bile, miſta cum ſeroſitate. Hæc autem miſtio triplex eſſe poteſt: aut enim portio ſeroſa dominatur, vnde color pallidus: aut flaua bilis dominatur, vnde color flauus: aut æquales vtriusque ſunt portiones, vnde color medius inter flauum & pallidum. Hæc de eryſipelate externo exquiſitiſſimo.

Eryſipelas internum. Eryſipelas exquiſitum, producitur ab ichore ſanguinis, & e flaua bile, miſta vel cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate: ſicuti dictum eſt de eryſipelate externo: ſed præterea eryſipelas internum, fit etiam a flaua bile, quæ ſeroſitatis expers eſt, ad differentiam externi eryſipelatis. Hinc Galenus cap. 7. l. 3. de loc. aff. ait, phrenitidem exquiſitam mitiorem fieri a bile pallida

pallida

pallida;id eſt, a bile flaua,permiſta cum ſeroſitate: vehementiorem, a bile flaua, ſeparata a ſeroſitate. Hac de cauſa etiam vehementior phrenitis produci poteſt a bile æruginoſa,com. 10. lib.1. prorhet. Si enim phrenitis fit ab atra bile, id eſt,a flaua præaſſata,cap.7.lib.3.de loc.affect. multo magis fieri poteſt phrenitis a bile æruginoſa,quæ minus praua eſt,quam atra.

Quæri autem poteſt, cur eryſipelas cutaneum non poſſit fieri a flaua bile ſincera, ſicut internum; ſed neceſſario permiſtum habeat ſanguinis ichorem, vel ſerum? Reſponſio. Allium appoſitum exulcerat, per os aſſumtum non exulcerat, quia partes externæ promtius patiuntur quam internæ: præterea allium appoſitum non refringitur a cibo, quemadmodum ſi aſſumitur. *Cur eryſipelas externũ non fiat a ſincera bile flaua.*

Similiter de flaua bile ſtatuendum: nam cum ſincera eſt, exulcerat partes externas, non internas, quia partes externæ, vt imbecilliores, facilius patiuntur: præterea bilis ſincera, in partes externas producta, ſi ſeparata ſit a ſanguine ichoroſo & ſero, facile exulcerat, cum non aſſit, quod bilem flauam poſſit corrigere; at dum flaua bilis ad internas fluit partes, non prorſus expers eſſe poteſt ſanguinis & ſeroſitatis, & propterea ab his mitigatur acrimonia, ne exulceret, vt hinc fiat eryſipelas: licet autem miſceantur ſanguis & ſerum, hæc tamen non ſunt cauſa principalis, quia non ſunt in magna copia. Ex his concludendum in phrenitide exquiſita, tumorem eſſe eryſipelaceum: qui produci poteſt ab ichore ſanguinis, a bile pallida, flaua, & æruginoſa.

Tandem phrenitis etiam producitur a tumore cancroſo, qui fit a flaua bile præaſſata, & in atram verſa. cap.10.lib.1. prorhet. c.7.l.3.de loc.aff. *Cancroſus tumor.*

Ex his ergo patet, quicunque tumor ſit in phrenitide, materias morbificas eſſe vehementer calidas. Generantur hæ materiæ extra caput, non in capite, ſed hepate: idque vel ob Errorem externum, vt e medicamentis calidis, victu calido; vel Læſa hepatis facultate; quæ vel Impeditur ob anguſtiam, vel Labefactatur ob intemperiem calidiorem; ſiue ſit natiua, ſiue aſſcititia; ſiue in habitudine, ſiue in habitu. Materia autem genita in hepate, fluit ab Hepate, vel a Toto corpore, & fluit, vel Tranſmiſſa, vel Attracta. Hæc ad explicationem definitionis. *Cauſa generans materiam morbificam in phrenitide.*

Porro e propoſita definitione colligitur, phrenitidem eſſe morbum compoſitum, & quidem primum (non ex accidente:) totius inſtrumenti, id eſt. cerebri, quatenus hoc eſt compoſitum e propria ſubſtantia & membranis, eſt enim intemperies calida cerebri, eſt morbus in magni *Phrenitis eſt morbus compoſitus primo totius cerebri.*

tudine eſt intemperies calida meningum. Hæc demonſtrari poſſunt e c. vlt. l. de morb. diff. Morbus enim, vel eſt Simplex, vel Compoſitus. Simplex eſt intemperies, aut mala compoſitio. Intemperies eſt morbus per ſe partis ſimilaris, ex accidente totius inſtrumenti, quatenus ſingulæ inſtrumenti partes intẽperie laborant. Mala cõpoſitio eſt morbus, primo totius inſtrumenti: vnde Galen. ait, c. 6. l. 2. meth. ſi hepatis vena afficiatur intemperie, morbum eſſe ex accidente hepatis; at ſi vena hepatis afficiatur obſtructione, morbum eſſe primo totius hepatis. Et c. vlt. l. de diff. morb. ſi membrum luxatur, & inflammatur, luxatio eſt morbus primum totius inſtrumenti, inflammatio autem, id eſt, intemperies ex accidenti eſt morbus totius inſtrumenti. Morbus compoſitus, occupat vel vnam inſtrumenti partem, vel plures. Si vnam, eſt morbus compoſitus, ex accidente totius inſtrumenti: vt ſi oculi ſola tunica annata afficiatur inflammatione & vlcere; item ſi vena hepatis afficiatur & obſtructione & intemperie. Quod ſi morbus compoſitus occupat plures inſtrumẽti partes: tunc primo, non ex accidente, eſt morbus totius inſtrumenti. Recte ergo phrenitidem diximus morbum compoſitum primo totius inſtrumenti.

De differentiis.

Differentia.
1. a forma.

DIFFERENTIÆ phrenitidis, ſumuntur a Forma, Subiecto, & Efficiente. Forma eſt functio principalis deprauata. Hinc tres ſpecies oriuntur: aut enim deprauatur Imaginatio, aut Ratio, aut vtraque actio. c. 2. l. 4. de loc. aff. c. 3. lib. de diff. ſimp. Excluditur memoria, nam hæc imminuitur, vel auffertur, non deprauatur: læditur autem, quia in phrenitide phantaſmata plus iuſto numeroſa memoriæ offeruntur.

2. a Subiecto.

Differentiæ a ſubiecto. Cerebrum in phrenitide afficitur, ſecundum ſedem vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque: ventriculus enim anterior eſt locus apprehenſionis interioris, poſtremus memoriæ, medius cogitationis. Nec obſtat, quod in phrenitide lædatur totum cerebrum: quatenus enim cerebrum ſecundum ſe totum afficitur, nõ eſt ſubiectum formæ, ſed eſt ſubiectum cauſæ efficientis. Quare ſtatuendum eſt cum Auicen in c. de anatom. cerebri, & cum omnibus Græcis, principes cerebri facultates diuerſas ſedes obtinere: quatenus enim ſunt facultates determinatæ, poſtulant ſedes donatas peculiari proportione; ſicut facultas χυλωτικὴ & αἱματοποιητική. Stabilire hoc videtur Galenus comment. c. 27. l. 1. prorhet. inquiens, ſi humor in vna aliqua cerebri parte firmetur, conſequi ſymptomatis ſpeciem, quæ peculiaris & affinis ſit, tum naturæ partis, tum

Anima ſentientis interiores facultates ſedibus eſſe diſcluſas.

tum humori, verbi gratia, ſi humor firmetur in parte anteriore, oboritur phrenitidis ſpecies, in qua læditur imaginatio; item, ſi humor ſit ſanguineus, oritur phrenitidis ſpecies, quæ eſt cum riſu, ratione ſanguinis. Addit Galenus: dum materia transfluit in cerebro, de vna parte in aliam, ſeruari ſpeciem affectionis, id eſt, manere vitium phreniticum, ab aliis affectibus ſeparatum (: non enim ita debent hæc intelligi, vt a multis eo rapiuntur, quaſi tunc ſeruentur ſpecies, ſeu differentiæ phrenitidis eædem: ſic enim Galenus ſibi ipſi contradiceret:) ſed pro parte affecta ſymptomata permutari, vt modo imaginatio, modo ratio lædatur. Aduerſarii ex hoc loco concludunt: ſi, dum materia ſedem in cerebro mutat, eadem tamen ſpecies phrenitidis manet, permutatis ſolum ſymptomatis; facultates ſane principes non differunt loco ſubiecto. Reſponſio. Non manet eadem ſpecies phrenitidis, ſed eadem ſpecies morbi.

Differentiæ a cauſa efficiente. Cauſa efficiens eſt vel in Cerebro, vel in Membranis. Cauſa efficiens, reſidens in cerebro, ſemper eſt intemperies calida cum materia: eaque modo Humida, modo Sicca: præterea modo Æqualis, modo Inæqualis: & ſi æqualis, vel in Habitudine vel in Habitu. Porro, quoniam intemperies eſt cum materia; etiam materia ſubdiuidi poteſt. Conſideratur enim vel ſecundum Speciem, vel ſecundum ſpeciei Vitium. Quoad ſpeciem: eſt quidem materia calida; ſed hæc poteſt eſſe, vel Ichor ſanguinis, vel Humor: ſi humor, Sanguis, vel Bilis: bilis, Miſta, vel Sincera: miſta, cum Ichore ſanguinis, vel cum Seroſitate: ſi bilis flaua eſt ſincera, eſt vel Exuſta, vel Non exuſta: ſi non exuſta, vocatur bilis flaua: ſi exuſta, hęc mutatur vel in Æruginoſam, vel Atrā, a qua producitur phrenitis ferina. Vitium materiæ, pertinet ad Copiam, vel ad Vbi. Ad copiam, vt vel Non tendit, vel Tendit, cum nimirum eſt in ſumma copia. At vbi vitium pertinet, vt materia occupat cerebrum, vel ſecundum Partem, vel ſecundum Totum. Cauſa efficiens, reſidens in membranis, eſt tumor calidus: qui eſt, vel Inflammatorius, vel Eryſipelaceus, vel Cācroſus. Cauſæ autem horum tumorum fuere propoſitæ a Galeno, lib. 1. prorhet. ab initio vſque ad com. 33. & com. 73. ſect. 2. l. 1. epid. c. 3. lib. de different. ſym. cap. 2. l. 4. de loc. aff. cap. 4. l. 5. de loc. aff. cap. 10. l. 3. de cauſ. pulſ. c. 14. l. 4. de cauſ. pulſ. *3. a cauſa efficiente.*

De ſignis.

SIGNA phrenitidis, alia Imminentem indicant, alia Præſentem. Imminens indicatur e vigiliis, e ſomno turbulento, ſermone immodico, dolore *Signa imminentis phrenitidis.*

occipitis, ex vrina primum craſſa & opaca, mox tenui & diaphana, e calore capitis, ex oculorum mutatione, conſpiciuntur enim ſqualentes, & color eorum mutatur. His ſymptomatis ſignificatur, materiam calidam caput petere: vnde læſo cerebro, oculi magna e parte ſpiritu animali deſtituuntur, vt propterea ſecundum colorem mutentur. Quod autem imminente phrenitide, dolor occiput tenet, cauſa eſt, quia vena circa iugulum in duos ramos diuiditur, qui per vertebras retro aſcendunt ad caput. Phrenitis præſens in genere indicatur e delirio aſſiduo, quod ad remiſſionem malorum extra caput non remittitur, quoniam videlicet cerebrum primaria affectione laborat. Indicatur præterea e vigiliis turbulentis, quia calor naturalis quaſi inflammatus, foras mouetur. Indicatur a reſpiratione magna & rara; nam phrenitici reſpirare obliuiſcuntur. c. 3. l. 2. de diff. reſpir. vnde cum per obliuionem rara fiat reſpiratio, magnitudine raritas ſuppletur. Poteſt etiam alia cauſa reddi; nam quia facultas motrix a cerebro prodit, beneficio ſpirituum animalium; ſane dum cerebrum læſum eſt, facultas motrix non ita petit muſculos. & hinc rara fit reſpiratio: cum autem propter febrem augeatur neceſſitas auentandi calorem cordis, hinc magna fit reſpiratio. Et per hanc reſpirationem phrenitis diſtinguitur ab inflammatione diaphragmatis: tunc enim reſpiratio modo eſt exigua & frequens, modo magna & anguſtoſa. Indicatur etiam phrenitis e ſiti non multa, quamuis præſentes ſint intenſæ ſitis cauſæ: ratio eſt, quia mens ægrotat: item quia animales ſpiritus ob læſum cerebrum, non mittunt radios ſufficientes ad os ventriculi ſuperius, ad quod ſitis pertinet. Pulſus in phrenitide, eſt paruus, c. 14. l. 4. de cauſ. pulſ. quia cor compatitur: itemque durus, ob membranam cerebri inflammatam: item celer & creber, quia ſumma adeſt neceſſitas propter febrem: nonnihil vndoſus eſt, quia afficitur cerebrum, quod eſt membrum molle: interdum eſt ſubtremulus, dum virtus languet, & ſyncope imminet: pulſus eſt præciſus, cum conuulſione quadam; nam ob neceſſitatem natura nititur extendere arteriam, quæ tamen duritie ſua obſtat. Præſens etiam phrenitis indicatur e febre continua, & ſæpe continente: meningum enim tumor calidus eſt continuus: indicatur e continente febre, quia propter tumorem calidum meningum, ſæpe putredo in magnis vaſis oritur; ideoque ſi phrenitis ſit mitior, & fiat transmiſſio a venis magnis ad paruas, tunc acceſſiones magna e parte ſunt de tertio in tertium, com. aph. 12. ſect. 1. magna e parte, ait Galenus, quia interdum acceſſiones fiunt de quarto in quartum, dum ſcilicet tumor eſt atrabilarius. Indicatur etiam præſens phrenitis, e lingua aſpera, modo nigra, modo citrina; quia vapores lin-

Signa præſentis phrenitidis in genere.

res linguam petentes, primum abſumunt humiditatem linguæ extimam, vt ſicca fiat; deinde etiam interiorem, vt lingua fiat aſpera ſeu inæqualis: &, ſi vapor ſit ſimpliciter bilioſus, lingua apppareт citrina; ſi vehementer exuſtus & fuliginoſus, nigra; quamuis etiam nigredo fiat a calore vehementi, qui partes diaphanas abſumit.

Signa differentiarum a Forma, ſunt facilima: hæ enim differentiæ cognoſcuntur e modo delirii. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 3. lib. de ſym. diff. *Signa differētiarum.* Verbi gratia, ſi quis phreniticus imaginetur ſtrepitum fieri in ſuo cubiculo, & iubeat expelli ſtrepitus auctores; læſa ſane eſt imaginatio, non ratiocinatio. Sed hæc facilia. *1. A forma.*

Differentiæ etiam a ſubiecto facile cognoſcuntur: ſi enim totum cerebrum afficiatur, vt Aëtius monet, omnis cerebri actio principalis erit læſa: ſi ſola imaginatio, læſa eſt pars anterior, &c. Signa cauſæ efficientis ſequuntur. *2. A ſubiect.* Cauſa efficiens ſpectat ad cerebrum, vel ad membranas. Quantum ad cerebrum, cauſa efficiens eſt intemperies calida cum materia: (de materia dicendum, vbi ſermo erit de cauſa efficiente, reſidente in membranis:) ideoque circa intemperiem cognoſcendum, num ſit humida, an ſicca; ſecundo an æqualis. *3. A cauſa eff.* *Intemperiei cerebri ſigna.* 1. Intemperies calida & humida cognoſcitur e ſignis indicantibus ſanguinem: de quibus infra. Præterea e delirio cum riſu. Intemperies calida & ſicca cognoſcitur, quia ſymptomata ſunt fortiora, nec deliria fiunt cum riſu, quia ipſorum cauſa eſt ichor ſanguinis, bili admodum confinis. 2. Si intemperies ſit inæqualis, ægri exclamant, loco conſiſtere nequeunt; vnde phrenitis hæc tumultuoſa vocatur, com. 33. lib. 1. prorhet. Si æqualis eſt intemperies, non ita patet phrenitis, ſed eſt obſcura & blanda: vnde vocatur phrenitis hectica: quam prudens medicus cognoſcet, quia prægreſſa eſt phrenitis tumultuoſa, quæ poſtea ita deliteſcit, vt dormire ægri videantur, cum tamen non dormiant: præterea ægri manus mouent citra impetum, ac ſi quid quærere aut tangere velint; nec mouent manus citra tremorem, qui tamen tremor ſolum apparet medico diligenti. Horum ſignorum ratio eſt hæc: cum enim afficiatur cerebrum, & ſecundum hanc intemperiem, & ſecundum calidum innatum, & ſecundum ſpiritus animales; fit vt omnes facultates lædantur: vnde licet aliquid inuenire ſtudeant, quia tamen motrix languet, manuum motus eſt debilis, & cum tremore, & ideo cum vigilandi impotentia. Pulſus eſt paruus, quia cor læditur. 3. Dignoſcenda etiam eſt intemperies in habitudine, & in habitu: in habitudine eſt, ſi deſierunt ſymptomata phrenitidis tumultuoſa: in habitu, ſi contra: ſciendum tamen intemperiem æqua-

Vitii materia ſigna. lem in habitudine cito deduci in habitum. Cæterum intemperies cerebri coniunctam habet materiam, cuius vitium cognoſcendum eſt, quatenus pertinet ad copiam, & vbi. Quoad copiam, ſi materia ſit admodum copioſa, vt tendat; cognoſcitur, quia ſutura coronalis veluti diſrumpi videtur, oculorum venæ maxime turgent, & ſunt ſigna phrenitidis hecticæ in habitu. Quoad vbi oportet cognoſcere, materiam, vt occupat vel totum cerebrum, vel partem. Si pars occupatur, erunt ſigna phrenitidis tumultuoſæ: ſi totum, erunt ſigna phrenitidis hecticæ. *Tumoris meningum ſigna.* Cauſa efficiens, pertinens ad membranas, eſt tumor inflammatorius, eryſipelaceus, cancroſus. Inflammatorius cognoſcitur e ſignis indicantibus ſanguinem, e delirio cum riſu, e rubore oculorum, e plenitudine venarum capitis, e dolore non admodum vehementi & mordaci. Eryſipelaceus, fit ab ichore ſanguinis, a bile pallida flaua, æruginoſa. Si ab ichore ſanguinis, ſigna aderunt copioſi ſanguinis in toto redundantis: & cum ichor ſanguinis accedat ad naturam bilis; indicatur e delirio ſine riſu, e deliriis moleſtis, ex oculorum rubedine tendente ad flauitiem. Si fiat a bile pallida; cognoſcitur e delirio ſine riſu, e vigiliis adhuc magis aſſiduis, ex oculorum rubedine remiſſa, & vergente ad flauitiem ſatis remiſſam, præterea e calore acri. Si fiat a flaua bile; omnia ſunt deteriora, & oculi ſunt flaui, caliditas eſt admodum acris in capite, aſſunt ſigna flauæ bilis in toto exſuperantis.

Si fiat a bile æruginoſa; tunc omnia ſymptomata adhuc ſunt deteriora, delirium nequaquam cum riſu, & ægrotantes ſunt propenſi ad percutiendum, vigiliæ ſunt pertinaciſſimæ, oculorum color flauus, cum obſcuritate, & calor acerrimus, delirium eſt ferinum, & ſi ſunt acceſſiones inuadunt de quarto in quartum.

De Indicationibus.

Indicationes. INDICATIONES ſumuntur a Virtute, & Rebus præter naturam. Virtus totius languens, indicat alimentum, cuius beneficio cuſtoditur quantitas & qualitas partium viuentium, & ſpiritus. Virtus partium capitis, capitalia requirit. Res præter naturam, pertinent vel ad Caput, vel ad ea quæ ſunt Infra caput. Quæ pertinēt ad caput, ſunt Dyſcraſia cerebri calida cum materia, & Tumor calidus meningū. Omittimus cauſas fluxionis. Si enim fluxio fiat per attractionē, & primum propter dolorem; in phrenitide non habet locum, quia mens ægrotat; ſi fiat attractio propter calorē, hic corrigitur

gitur vt intemperies calida. Si fluxio fiat per receptionem; vt per vnitatem, & humiditatem; hæc vitia coniunguntur reprimentibus & aſtringentibus,& ſiccantibus. Quare ratione capitis indicatio deſumitur, ab intemperie cal. cum materia, & a tumore calido. Quoad res præter naturã, infra caput exſiſtentes, vel ſunt Contenta, vel Continentia. Contenta, vt materiæ morbificæ: continentia, vt febris, quæ ſemper pertinet ad putredinem: & quandoq; eſt intemperies calida iecoris. Ab his ergo indicationes ſunt deſumendæ. Intemperies calida indicat refrigerantia: ſi ſicca, etiam humectãtia; ſi humida, ſiccantia. In omni quidem phrenitide eſt refrigerandum, magis tamen vbi dyſcraſia eſt calida & ſicca: vnde in phrenitide eryſipelacea magis refrigerandum, quam in ſanguinea. Hinc Galenus cap. 8. lib. 13. meth. ait, in eryſipelate magis refrigerantia, in inflammatione magis euacuantia indicari. Notandum obiter, intemperiem, quatenus vt morboſa conſideratur, eſſe indicans curatorium: at ſi capiatur intemperies verbi gratia meningum, vti cauſa eſt intemperiei cerebri, indicatio ſtatui poteſt præſeruatoria. Hæc intemperies indicat. Quoad materiam; tam ea quæ tumoris eſt cauſa, quam quæ coniuncta eſt cum intemperie calida in ſubſtantia cerebri, eſt indicans curatorium: eæ enim materiæ ſunt cauſæ continentes ex vſu: remota enim materia, quæ tumorem meningum efficit, remouetur etiam tumor: idem dicendum de materia, quæ fouet cerebri dyſcraſiam. Materiæ igitur varia ſpecies, indicat remedia determinata. verbi gratia ſanguis, vt eſt ſpecies huius materiæ, indicat remedium, quod dirigitur ad ſanguinem, id eſt, ad hanc ſpeciem tumoris, &c. Item pro vario vitio ſpecierum, varia etiam indicantur præſidia; prout vitium eſt in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & vbi. Si vitium eſt in ſubſtantia, id eſt, ſi materia feruens computruit, quod ſemper fit; indicatur præſidium e toto euacuans, ſeu eradicans: modo magis, modo minus, pro materiæ copia. Eradicatio enim materiæ in tumoribus, ſecũdum Galenum cap. 9. lib. 13. meth. fit vel per Translationem a capite ad alias partes: vel per Expulſionem extra corpus. Translatio fit per Impulſionem, vel Attractionem. Impulſio fit, dum partes repletæ materiam expellunt, ope reprimentium. Attractio fit, dum partes ſanæ attrahunt a læſa parte, ope caloris & doloris. Expulſio extra corpus, fit per effluxus Senſibiles, vel Inſenſibiles. Effluxus ſenſibilis fit, vel per meatus capitis, tumore affectos, vel per meatus partium vicinarum, quarum dum meatus aperiuntur, etiam aperiuntur meatus partis affectæ: & hæc vacuatio fit per modum deriuationis. Effluxus inſenſilis, fit per poros cutis capitis, quæ vacuatio dicitur reſolutio, diſcuſſio & relaxatio. Hi ergo ſunt modi eradicationis mate-

Dyſcraſia calida.

Materia morbifica.

riæ, tum fluxilis, tum impactæ: fluxilis enim cedit remediis repellentibus, attrahentibus etiam ad partes ſanas, & euacuantibus per meatus ſenſibiles; impacta tantum cedit digerentibus. Vnde obiter contra nonnullos notandum, reprimens non eſſe indicatum, quia reſpicit materiam & fluentem, & fluxam: quæ cum duo ſint indicantia, non poſſunt vnum indicare. Quod autem reprimens dirigatur ad materiam fluentem & fluxam, colligitur e cap. 17. lib. 14. method. vbi aſſeritur, quod in generatione vlceris, dum materia fluit, reprimentibus in maiori copia vti debeamus, quam dum materia non fluit. Quod etiam colligitur e ca. 16. li. 13. meth. cap. 15. lib. 11. meth. cap. 2. lib. de tum. præter naturam. Verum dubitare quis poſſet, cur digerentia & reprimentia, non indicata, ſed modi vacuationis ſeu eradicationis dicantur: cum tamen methodus docere videatur, materiam impactam eſſe digerendam, fluentem & fluxam, ſed nondum impactam, eſſe reprimendam: id quod methodus per indicationes docere videtur. Reſpondendum: hanc doctrinam pertinere non ad methodum medendi, ſed ad methodum medicamentorum, quæ nos docet, eam eſſe vim in medicamentis reprimentibus, vt vacuent materiam tam fluentem, quam fluxam, ſed nondum impactam: medicamentorum etiam methodus docet, digerentia non obtinere facultatem, vt vacuent materiam impactam. Hactenus de indicationibus, quæ ſumuntur a rebus præter naturam, in capite exſiſtentibus. Res præter naturam, quæ ſunt infra caput, ſunt Contenta, vel Continentia. Contenta vt varia ſunt ſpecie, ita etiam determinata indicant remedia. Contentorum autem vitia in phrenitide, ad quæ indicationes diriguntur, pertinent ad Formam, Quantitatem, Qualitatem, & Motum: ad formam, quia materia putreſcit: ad copiam, quia fieri vix poteſt, vt in corpore non peccet, humor vel principalis, vel non principalis: ad qualitatem, quia contenta ſunt calidiora, & adhuc calidiora redduntur, ratione febris: ad motum, nam materia infra caput exſiſtens, caput petit. Hinc oriuntur indicationes: nam materia putrida eſt eradicanda, copioſa minuenda, calidior refrigeranda, & quæ mouetur retrahenda. Retractio fit per impulſionem, vel per attractionem a capite infra caput, vel per interceptionem. Retrahens enim eſt indicatum, quod indicatur a motu vitioſo materiæ morbificæ: impulſio, attractio, interceptio, non ſunt indicata, ſed ſunt modi retractionis. Impulſio, ſeu repercuſſio, eſt modus retractionis, quo materia habens impetũ in caput in phrenitide, retrahitur, vt acquirat motum deorſum: & ſic repercuſſio, ratione materiæ fluentis, eſt modus retractionis: interim tamen ratione materiæ fluxæ, eſt modus euacuationis. Attractio, eſt modus retractionis, ad partes

Reprimens non eſſe indicatum.

Contenta.

Retractionis modi.

inferiores, a capite: attractionis autem modus eſt duplex, deriuatio, & reuulſio: deriuatio dicitur, dum fit attractio ad partē loco affecto vicinam: reuulſio dicitur, dum fit attractio ad partes remotas. c. 6. & c. 11. l. 13. meth. & hæc reuulſio ſpectat materiam fluentem tantum, deriuatio reſpicit & fluentem proximam, & fluxam, ſed non impactam, c. 2. l. 2. ad Glauc. Interceptio eſt, qua materia retrahitur, ſed citra impulſionem, & citra attractionem a parte affecta: ſi enim quis verbi gratia frigida abluat os, fit retractio materiæ, quæ caput petit; citra tamen impulſionem & attractionem. Hæc de indicationibus Contentorū. Continentia in phrenitide ſunt partes ſimilares corporis totius, ratione febris: & præterea ratione iecinoris, eſt intemperies calidior: vnde oritur indicatio refrigerandi & humectandi totum corpus, ſicut & iecur; præterquam in phrenitide ſanguinea, in qua iecur refrigerandum & exſiccandum eſt, cum ob caliditatem & humiditatem, copioſum generet ſanguinem. *Cōtinentia.*

De Praſagiis.

Ars prognoſticādi in duobus poſita eſt: primum, vt prænoſcamus, an victoria ſit futura, vel e parte morbi, vel e parte virtutis: ſecundo, vt prænoſcamus, nū victoria cito vel tarde ſit futura. Num victoria ſit futura e parte morbi, vel virtutis, cognoſcitur e vehementia rerum præter naturā, & virtutis. Virtus poſtulat diſcurſum generalem, de quo in præſentia non eſt agendum. In rebus præter natur., perpendenda eſt vehementia triplex; eſſentiæ, dignitatis, & facultatis, idq; & ſecundum morbum in genere, & ſecundum differētias. Num autē victoria cito vel tarde ſit futura, cognoſcere oportet e motu morbi tardo, vel veloci, in quam ſententiam Galenus cap. 4. lib. 3. de criſibus ait, in morbis conſiderari debere, ſpeciem, vehementiam, mores, & motum: quibus verbis auctor reſpicit, tum ad victoriam futuram, tum ad victoriæ tempus. Hanc prognoſticandi artem iam applicabimus phrenitidi.

Artis prognoſtica, duo capita. *1.* *2.*

Phrenitis ergo eſt vitium admodum periculoſum, vt paſſim lib. 1. prorhet. docetur, nulla enim inſignis vehementia deſideratur. Eſſentiæ enim vehementia inſignis eſt; quia eſt inſignis receſſus a naturali ſtatu, ſecundū cauſas, morbos, & ſymptomata: Capitis intemperies calida eſt admodum vehemens, febris eſt aſſidua, cauſa etiam huius vehementiæ eſt inſignis, materia enim eſt putrida & acris: ſymptomata quoq; ſunt vehemētia, nam functiones principales corrumpuntur, vigiliæ ſunt inſignes. Vehementia dignitatis adeſt maxima, nam intēperies propria ratione eſt vehemens, ratione dignitatis; quę vehemētia intenditur, quod in phrenitide occupatur cerebrū, cruciantur membranę, offenditur totū corpus. Vehemētia tandē

Generale præſagiū, de magnitudine huius affectus.

ratione facultatis eſt inſignis in phrenitide: nam pulſus in hac vt plurimum ſunt parui, vnde vitalis facultas debilis arguitur, cap. 14. li. 4. de cauſ. pulſ. cap. 14. lib. 1. ad Glaucon. Phrenitis ergo vt plurimum eſt mortalis, non tamen perpetuo, com. 73. ſect. 2. lib. 1. epid. vnde & Alexander gloriatur, ſe aliquos liberaſſe. Hæc de prognoſtico in genere.

Differentiarum prognoſtica.

Iam de prognoſticis differentiarũ: cuius generis varia a Galeno proponuntur, lib. 1. prorhet. a com. 1. vſq; ad com. 33. & lib. 1. epid. 2. 73. & lib. 3. epid. 3. 75. & aphor. 72. ſect. 4. & aphor. 12. ſect. 7. Verſabimur autem circa differentias, quæ ſumuntur a forma, & a cauſa efficiente: differentias a ſubiecto omittemus. nam dum perpendimus vehementiam dignitatis differentiarum, quæ ſumuntur a forma & efficiente, patet etiam vehementia differentiarum a ſubiecto. In differentiis a forma inſignis eſt vehementia ſecundum eſſentiam, ſi delirium eſt multum. Inſignis etiam vehementia ratione dignitatis, ſi lædatur & imaginatio & ratio: minor eſt vehementia, ſi ſola ratio lædatur: adhuc minor, ſi ſola imaginatio: vtriſq; enim læſis, cerebrum afficitur ſecundum partem anteriorem & mediam, vna læſa, ſecundum vnam tantum. Omittitur vehementia facultatis, quia hæc a cauſa efficiente potiſſimum dependet.

Prognoſtica differentiarum a forma.

Prognoſtica differentiarum a cauſa efficiente. 1. Ab intemperie.

Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa efficiẽte: perpendere oportet vehementiam intemperiei & materiæ. Quantum ad intemperiem: vehementia eſſentiæ eſt inſignis, quia maximus receſſus a naturali ſtatu, & intemperies in ſummo gradu, vnde aſſiduæ ſunt vigiliæ: eſt etiam vehementia ſecundum eſſentiam, dum intemperies eſt in habitu, ad differentiam intemperiei, quæ eſt in habitudine: vnde Galenus dixit, in fine lib. 12. meth. dum conuulſio ſuccedit phrenitidi exitiali, actum eſſe; hæc enim phrenitis habet intemperiem in habitu. Ratione dignitatis vehementia eſt inſignis, dum intemperies eſt æqualis, quæ occupat omnes cerebri partes. com. 33. lib. 1. prorhet. vnde ſi intemperies in phrenitide eſt æqualis & in habitu, mors eſt prædicenda. Ratione facultatis vehementia eſt inſignis, ſi ſymptomata ſunt vehementiora: vt ſi motus voluntarius fiat debilis; ſi phrenitici admodum debiliter ſe moueant; ſi vox amittatur; ſi pulſus debilis; ſi aluus affatim excernat. cap. 14. lib. 1. ad Glauc. (non enim ſumitur prognoſticum a voce amiſſa, &c. ſed hæc tantum ſunt ſigna, quæ patefaciunt vehementiam inſignem ratione facultatis.) Quoad materiam; in hac conſiderantur ſpecies, & vitium. Quoad ſpeciem: ſi phrenitis fiat a ſanguine, vehementia erit remiſſa: ſi ab ichore, intenſior: ſi a bile flaua, adhuc intenſior: ab æruginoſa, adhuc intenſior: ſi ab atra, intenſiſſima. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. atra enim bilis maxime a naturali ſtatu recedit: at non prorſus de-

2. A materia.

ſus deſperandum: nam Alexander fatetur, ſe liberaſſe phreniticum ex atra bile. Vitium materiæ pertinet ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Prout igitur materia magis erit putrida, copioſa, calida, & prout ea quæ fluit, maiori cum impetu caput petit, quæ autem fluxit prout magis quieſcit: pro eo maior eſt vehementia ſecundum eſſentiam. Hinc febris verbi gratia in phrenitide, quo vehementior, eo vehementius materiæ vitium ſignificat, ſecundum eſſentiam ſubſtantiæ, quantitatis, qualitatis: in febre enim vehementiore, materia magis eſt putrida, copioſa, calida. Adhæc ſi extenſio obſeruetur in cerebro, vt contingere ſolet in phrenitide hectica; inſignis eſt receſſus ſecundum copiam, vt phrenitis ſit ſtatuenda lethalis. Quod ſi materiæ vitium eſt vehemens ſecundum eſſentiam; ita lædi ſolet cerebrum, vt & ventriculus compatiatur, vomitusq; fiat: qua de cauſa, com. 10. lib. 1. prorhet. ſcribitur; vomitum in phrenitide peſſimum eſſe, ſi fiat citra læſionem ventriculi. Facit quoque ad eſſentiæ vehementiam, aphor. 72. ſect. 4. vrina enim alba & perſpicua in phrenitide, ſignificat magnam cruditatem, & inſignem vehementiam materiæ, vt etiam facultas naturalis compatiatur: præterea hæc vrina ſignificat flauam bilem in caput rapi, ideoq; materiam eſſe vehementem ſecundum motum. Hæc de vehementia materiæ ſecundum eſſentiam. Ratione dignitatis, inſignior eſt materiæ vehementia, quatenus materia occupat plures capitis partes. Ratione facultatis, materiæ vehementia eſt maior, vt eius vis eſt vehementior. Si ergo rigor in phrenitide ſit criticus, manifeſte indicat remiſſiorem vehementiam ratione facultatis, vt per ſudorem liberetur phreniticus, & tunc ſunt ſigna coctionis: contra indicatur inſignis vehementia facultatis, ſi rigor ſit ſymptomaticus, com. 13. lib. 1. prorhet. ſi etiam ſudor ſit frigidus, & extrema frigida, com. 75. ſect. 3. epid. nam hæc ſymptomata ſignificant vehementiã facultatis in materia morbifica admodum inſignem, quia calor, vna cum ſpiritu cor petit, & externa derelinquit. Adeſt etiam inſignis vehementia ratione facultatis, dum phrenitis ſuccedit inflammationi pulmonis, com. aph. 12. ſect. 7. niſi enim cerebri facultas eſſet imbecillis, non admitteret materiam morbificã. Ex his ergo patet, phrenitidem vt plurimum eſſe lethalem, raro ſalubrem.

Quando ſalus, aut mors ſit futura.

Num autem cito ſit futura mors vel ſalus, prædici poteſt e motu morbi. Phrenitis enim vt plurimum velocis eſt motus, nec ſeptimum pertranſit, ſed in ſexto etiam intermittit. Quod ſi autem phrenitis non ſit exacte exquiſita; non eſt ita celeris motus, ſed terminatur 11. 12. vel etiam 20. com. 75. ſect. 2. lib. 1. epid. Maxime autem motus velocioris aut tardioris ſignum eſſe ſolet febris: ardens enim eſt ſignum motus velocioris; non ardens, non ita velocis.

De Curatione.

Curatio.

Venæ ſectio comune remediũ, omnium ſpecierum φρενίτιδος, ſecundũ Auicennã.

De prognoſticis hactenus egimus. Sequuntur remediorum materiæ. Quoad cheirurgiam, in omni phrenitide vena eſt ſecunda. cap. 21. lib. 13. meth. quia in omni ſpecie phrenitidis eſt vitium vehemens in ſanguine. In ſanguinea quidem phrenitide, ſanguis habet rationem cauſæ principalis: in bilioſa & atrabilaria, habet ſanguis rationem cauſæ adiuuantis, vel cauſæ ſine qua non: niſi enim ſanguis miſceretur cum bile, non fieret tumor, ſed exulceratio: & ſic ſanguis habet rationem cauſæ adiuuantis. Nec repugnat Galenus cap. 2. lib. 2. ad Glauc. dum ait, in eryſipelate non eſſe ſecandam venam; loquitur enim de eryſipelate externo: at phrenitis eſt eryſipelas internum. Sanguis etiam interdum habet rationem cauſæ ſine qua non: nam interdum ſanguis infra caput abundat, vt ſit impedimento, quo minus capiti poſſimus occurrere. Quoniam ergo in phrenitide ſanguinea, ſanguis habet rationem cauſæ principalis: merito in hac ſpecie maior ſanguinis copia eſt educenda, quia tunc quoq; maior ipſius copia in toto abundat. Conſiderandum autem num virtus venæ ſectionem permittat: proinde in hectica phrenitide, non eſt vena ſecanda: in tumultuoſa licet ſecare, niſi hæc aliis morbis ſucceſſerit, nam virtus eſt debilis; propterea in tumultuoſa incipiente vena aperiatur. Si igitur virtus prohibeat phlebotomiam, huius loco vicaria vſurpanda, de quibus in doctrina de dolore capitis egimus. *Vſu. Quantum?* Cum ſumma ſit ſanguinis actio, ſanguis vnica vice eſt euacuandus: vnde Auicennas ad animi defectum euacuabat, in ſanguinea tantum, non in bilioſa. *Quomodo?* in bilioſa phrenitide, foramen anguſtius, in atrabilaria latius eſſe debet, in ſanguinea mediocre, quia ſanguis in tenuitate medio modo ſe habet. *Quando?* Si ſanguis vincit alia indicantia, ſtatim eadem hora vena ſecanda. cap. 21. lib. 13. method. Et Rhaſes aperit venam, antequam ſymptomata phrenitidis complicentur, id eſt, antequam materia copioſa in caput fluat. Præterea ſtatim vena ſecanda, quia cito virtus ſuccumbit. Galenus cap. 14. lib. 4. de cauſ. pulſ. ait, rariſſime pulſum eſſe magnum in phrenitide, vt plurimum paruum, ſcilicet reſpectu ad maximum, ideo ſtatim tundenda vena. Et hinc Auicennas primum ſecat venam, deinde clyſmo vtitur. Cæterum, ſi plures in phrenitide venæ ſint ſecandæ: primum eſt ſecanda vena, ratione ſanguinis exſiſtentis infra caput; ſecũdo, ratione ſanguinis in capite: quam primum vena cubiti, deinde frontis: ratio eſt, quia magis poteſt ſanguis infra caput; ſi enim primum vena frontis ſecetur, ſanguis infra exſiſtens, caput petens, magis repleret. *Vbi?* Auicennas ſecat cephalicam, per quam

Recta admi niſtratio venæ ſectionis.

& caput

& caput & totum vacuatur, magis, quam per baſilicam & communem. Monent Auicennas & Alexander ſi non ſit poſſibile, habere manus phreniticí, ſecandam eſſe venam in fronte, vt ſanguis e capite vacuetur: id quod intelligendum de phrenitide bilioſa & atrabilaria, in qua non eſt copioſus, in toto ſanguis, & ægri ſunt admodum inobedientes: at in ſanguinea hoc præceptum nequaquam habet locum, quia ſanguis copioſior facit delirium mitius, vt ægri brachia porrigant, poſſimusq; cephalicam aperire. Addit etiam Auicennas ſi virtus non permittat, vt vena brachii ſecetur; aperiendam eſſe frontis venam, e qua, vtpote minore, ſanguis in minore copia effluit, vnde minor iactura & diſſipatio ſpirituum. Hoc documentum non ſolum in phrenitide, ſed in quolibet etiam morbo longo ſeruandum, vt ſi vires non ſint admodum robuſtæ, tutius ſit minores venas aperire. Non ergo ſunt reprehendendi practici, qui in diuturnis morbis ſecant ſaluatellam. *Cautiones.*

Quod ſi in ſanguinea phrenitide, virtus non ferat venæ ſectionem: oportet cucurbitulis ſcarificatis vti: quæ non poſſunt applicari dorſo, ratione diſpoſitionis febrilis; nec applicari poſſunt partibus inferioribus, vt natibus & cruribus, ſed cubito applicari debent: ratio eſt, quia dum applicatur infernis partibus, vicem gerunt venæ ſectionis, potiſſimum baſilicæ; at ſi brachiis applicētur in ſummitate, vicem gerunt ſectionis venæ cephalicæ: Et propterea, cum in phrenitide ſit aperienda cephalica, per quā etiam caput euacuatur; ideo dum non poſſumus aperire cephalicā, cucurbitulas brachiis applicare debemus. Poſſunt etiā cucurbitulæ ſcarificatę prodeſſe, propter materiam impactā. In vſu quædam notanda ſunt circa tempus, & locū: reliqua enim patent, e doctrina de dolore capitis. Quoad tempus: cucurbitulæ ſcarificatæ, quæ adminiſtrantur propter materiā impactam, debēt adhiberi poſt totius corporis euacuationē, & poſt euacuationē materiæ exſiſtentis in capite, ſed nondū impactæ. Gal. enim c. 21. l. 13. meth. ait: in phrenitide cucurbitula capiti admota, & ſcarificata, quādoq; reuocauit phreniticū a morte. Miror equidē his temporibus præceptū hoc nō vſurpari: ideoq; hortor vos, vt vrgēte neceſſitate, id eſt, in pertinaci phrenitide, hanc cucurbitulā vſurpetis, ſicut & nos aliquādo vſi ſumus. Quoad locum, adhiberi debet ſuturæ coronali: oportetq; magnā eſſe cucurbitulam. *Cucurbitula.* *Recta amminiſtratio cucurbit.* *N B.*

In phrenitide probantur medicamenta, propoſita in dolore capitis, ab intēperie calida cum materia: addemus ſaltem quædā notatu digna. Circa medicamēta igitur gratia totius, id eſt, circa ſoluentia, duo ſunt explicāda: primū, an in phrenitide ſint vſurpāda: deinde, quo tempore ſint vſurpāda. Nū vſurpāda ſint, dubitatur: Auic. enim improbat ſoluētia medicamenta, *Materia medicinalis.* *Num ſoluentia locū habeāt in phrenitide.*

quia nimium calefaciunt. Et tamen idem Auicennas proponit *ſcammonium*. Pro ſolutione dicendum, Auicennam improbare ſcammonium, quando virtus non ferat; admittere autem ſi virtus poſſit ſuſtinere. Vtitur autem Auicennas ſcammonio non ſincero, neque etiam miſto cum aliis ſoluentibus, ſed cum lubricantibus, & his quidem frigidis: vnde probat lubricantia, quæ ſanguinis feruorem exſtinguunt, vt ſunt, *ſerum lactis, pruna, tamarindi, caſſia, manna:* quæ medicamenta in ſero ſunt diſſoluenda. Notandum igitur ſoluentia cum lenientibus duobus modis poſſe miſceri: primo vt electiue educant: ſecundo, vt inſtar ſtimuli & calcarium, adiuuent facultatem lenientium. Si primo modo vſurpentur lenientia, oportet vt in minima doſi exhibeantur; verbi gratia ℞. *flor. caſſ. non. extr.* ʒ x. *mannæ el.* ʒ ij. *dacrydii* g̃ v. hæc enim minima eſt doſis dacrydii. Si ſecundo modo ſoluentia adminiſtrentur, vt ſcilicet adiuuent lenientia, oportet ſoluentia miſcere infra minimam doſin, verbi gratia dacrydium ad g̃ iij. Pro vi igitur materiæ bilioſæ, dacrydium miſceri debet, modo in doſi minima, modo citra hanc. Et ſicut Auicennas miſcet ſcammonium ſeu dacrydium: ita nos poſſumus miſcere, *elect. de ſucco roſ. diaprun. ſolut. cum ſcammo. & multo magis rhab.* Quod ſi phrenitis ſit atrabilaria, poſſumus

Quãdo vtẽdum purgãtibus in φrenitidi. miſcere *ſenam, polypodium, epithymum, imo etiam helleborum nigrum.* Secundo explicandum, quando ſoluentia ſint exhibenda? Videtur Auicennas, & ante, & poſt concoctionem ſoluentia probare. Sed ſciendũ, Quando agendum ſumi ab indicante præſente, vincente alia indicantia: ideoq; ſi contingat, vt bilis admodum vehementer, & inſigni impetu moueatur in caput, magis poteſt ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum; imo magis poteſt, quam materia turgens. Quare tunc ante coctionem in phrenitide ſoluentia ſunt exhibenda. Si autem bilis non ſit tantæ vehementiæ: propinanda ſunt ſoluentia poſt concoctionem.

Caputpurgia, per os, & nares. Hæc de medicamentis ratione totius. Quoad medicamenta ratione capitis: hæc euacuant caput per meatus vel Senſibiles, vel Inſenſibiles. Vacuantia per meatus ſenſibiles, id eſt, per os, per nares, probantur citra maſticationem, nam phreniticus non obtemperat. ca. 2 1. l. 13. meth. Vnde Galenus vngebat palatum, medicamentis propoſitis in dolore capitis. Licet etiam euacuare per nares ſternutatoriis: vt autẽ hæc efficacius operentur, ante ſternutatoria parabitur euaporatio, ſeu ſuffumigium, cum *thymo, pulegio, origano, coctis in aceto:* ſi enim per nares fiat euaporatio in caput, materia præparabitur, vt promte ſternutatoriis cedat.

Topica. 1. Repercutientia: vi- Vacuãtia per meatus inſenſibiles, euacuant per modũ vel repercuſſionis, vel digeſtionis, prout materia vel impacta eſt, vel non impacta. Quo-

ad re-

ad reprimentia, Galenus c. 21. l. 13. meth. probat oxyrhodinum. Sed cum *depracedens caput.*
phrenitis ſit multiplex: ideo in ſanguinea phrenitide: ℞ *ole. roſ. completi, ole. roſati omphiac. ana* ℥ j ß. *aceti* ℥ ß. *Miſc.* Si phrenitis producatur vel a bile pallida, vel ab ichore ſanguinis, ita parabitur reprimens ℞ *ol. omphac.* ℥ *ij. olei roſ. compl.* ℥ *j. aceti* ʒ *iij. Miſ.* hic minor eſt quantitas ol. roſ. compl. & aceti, quia hęc phrenitis eſt calidior, quam ſuperior. Si fiat a bile flaua. ℞ *ol. roſ. omphac.* ℥ *iij. aceti* ʒ *iij. Miſ.* non miſcetur ol. roſ. compl. quoniam hæc phrenitis eſt calidior. Si phrenitis fiat a bile æruginoſa: ℞ *ol. roſ. omphac.* ℥ *ijß. ol. violati* ℥ ß. *ſucci lactuc.* ʒ *ij. acidi citri* ℥ ß. *Miſ.* Poſtremo in calidiſſima phrenitide, quæ fit ab atra bile: ℞ *ol. roſ. omphac.* ℥ *ij. olei nenuph.* ʒ *vj. ſucci lactuc.* ℥ ß. *acidi citri* ℥ ß. *Miſc.* Quoad dirigentia: primum applicanda ſunt *2. Dirigẽtia.*
minus vehementia, deinde aſcendendum ad vehementiora. c. 21. l. 13. method. Minus vehementia ſunt, *ol. anethinum, chamamelin. columba viuentes diſſecta, omenta animalium, melilotus, mucilago ſem. lini:* vehementiora ſunt, *origanum, puleg. thym. ruta, mẽtha, ſtœchas, hyſſopus, caſtorium, ſinapi.* Digerens igitur mite, erit tale: ℞ *ol. chamam. aneth. ana* ℥ j ß. *mucilag. ſem. lini* ʒ j. *aceti* ʒ *iij. Miſ.* Mediocre erit: ℞ *ol. rutacei, lil. alb. cum aromatibus, ana* ʒ *ij. orig. puleg. ſtœchad. ana P. ß. vini generoſi* ℥ *iij. fiat decoctio in duplici vaſe, ad conſumt. tertia partis vini. deinde cola, & vtere.* Vehemens erit: ℞ *puluc. dictamni Cret. colocynth. caſtorii, ſinap. ana* ʒ j. *olei de coſto, de euphorb. ana* ℥ ß. *ol. lil. alb. cum aromatibus* ℥ j ß. *Miſc.* Vſus horum medicamentorum, patet e ſermone de dol. cap. Vnum monebimus circa Quando agendum, in omni inflammatione obſeruandum. In principio enim phlegmones, probantur refrigerantia & aſtringentia: in incremento tepida, & mediocriter aſtringentia: in ſtatu moderate calefacientia & laxantia: in declinatione, calefacientia, & valenter diſcutientia. c. 16. l. 3. ſimp. Ratio talis eſt: Quando agendum, ſumitur ab indicante præſente, dum vincit alia indicantia. Quoniam igitur materia morbifica in principio magis poteſt, quatenus mouetur; igitur in principio opus eſt reprimentibus: In augmento materia fluxa vincit, quatenus fluxit, ſed nondum impacta eſt; vnde cedit moderate reprimentibus & digerẽtibus: In ſtatu vincit materia impacta; igitur ſolis digerentibus tunc vtendum: In declinatione maxime impacta eſt materia; proinde applicanda ſunt valenter diſcutientia. Sicuti igitur probantur reprimentia in principio & augmento, ſed valentiora in principio: ita dirigentia applicabuntur in ſtatu & declinatione, ſed valentiora in declinatione. Reprimentia valentiora ſunt, *oleum roſatum omphacinum, &c.* non ita potens eſt, *oleum roſatum completum.* Quoad dirigẽtia, in augmento probantur tepida, id eſt, remiſſe calida, in vigore, moderate calefacien-

Vſus medicamẽtorum topicorum in phrenitide.

tia & laxantia,id eſt,quę moderata ſint,& ſecundum caliditatem,& tenuitatem partium: tandem in declinatione, adhibentur calefacientia, & vehementer diſcutientia,id eſt,quæ vehementia ſunt,& ſecundum caliditatem & tenuitatem. Notandum vero,in phrenitide probari admodum valentia,& valentiora,quã indicet materia morbifica; nã materia morbifica eſt intra cranium:vnde Gal.c.18.l.11.meth.in inflammatione intra cranium probat *caſtoreum*, quamuis ſit calidius,quam cõueniat materiæ phlegmonen producenti: & hoc fit quia vis medicamenti in tranſitu frangitur.

Diæta. *Aër.* *Cibus tenuis.* Quoad diætam, Auicennas probat aërem purum & frigidum,ſine picturis: quoniam in phrenitide mens & ſpiritus plus iuſto agitantur. Cibi debent eſſe contrarii materiæ morbificæ, præſertim ſecundum vitium in quãtitate & qualitate. Quoad vitium materiæ in quanto, probatur victus minuens,prout materia copioſa caput petens,maioris eſt actiuitatis: quia ergo in ſtatu phrenitidis ſumma eſt actiuitas; ideo tunc victu tenuiſſimo vti oportet. Actiuitas e motu morbi cognoſcitur:proinde cum in phrenitide motus ſit velox,victus tenuis requiritur.Si phrenitidis terminus futurus eſt in quarto die, opus eſt victu tenuiſſimo: ſi quartum excedet,minus tenui vtendum.Notandum,ſi inflammatio teneat ventriculum,aut iecur, probari victum magis tenuem, quam in inflammatione aliarum partium,& quam in phrenitide: nam in ventriculo & iecore,alimentum pro toto corpore concoquitur, vt metus ſit, ne alimentum male concoctum

Cibus refrig. inflammationẽ augeat.c.17.l.11.meth. Quoad vitiũ materiæ in qualitate: probat victus refrigerans in phrenitide,modo magis,modo minus. Vnde in phrenitide ſanguinea,cibi ſunt parãdi cum *endiuia, acetoſa.ſem.mal.hordeo*.In bilioſa addere oportet *lactucã*.Et ſi a bile æruginoſa vel atra fiat, ad-

Potus. dantur in cibis,*emulſio ſeminũ melon.papau.albi,nymphæa,&c.* Quoad potum,in phrenitide,ſit aqua vel ſimplex,vel hordeacea,vel alterata cum *acetoſa & endiuia.* Quoad modum, Alexander probat tepidam, non actu frigidam potionem:quamuis enim potio actu frigida,feruorem mitigare videatur,inflammationẽ tamen reddit crudiorem,& hac ratione magis eam accendit,vnde & febris & deliriũ augetur. Vinum Alexander probat pauciferum,dilutum: vinum enim phreniticorum ferocitatem mitigat,& ferinos mores ad hilaritatẽ transfert: vinũ etiã ſomnũ conciliat, coctionẽ & diſtributionẽ iuuat,vires reficit,ſi modo recte vſurpetur. *Vſus.* Vnde cum Alex. in parua copia vino vti oportet,& tẽpore oportuno, id eſt, dũ magis vinum indicatur, quam prohibetur: indicatur autem vinum a virtute imbecilli, cuius imbecillitatis ſignũ ſunt multæ vigiliæ, cum pulſu debili, leipothymia,oris ventriculi imbecillitas,corporis frigiditas,vini cõſuetudo.

Cæterum

Cæterum videndum, nũ quod virtus poſtulat, res præter naturam permittant: id quod faciunt, febris remiſſa, calor præcordiorum debilis, materia cócocta: ideoque, cũ materia in ſeptimo concoquatur rationabiliter, Auicennas poſt ſeptimum, non ante, pauxillum vini admittit. Somnus etiam eſt conciliandus. Aluus quotidie ſit lubrica. Arceatur omnis motus, & vrgente neceſſitate, etiam ligetur æger, ſed citra vnitatis ſolutionem, nam hæc eſſet materia cheirurgica, non diætetica. Quoad animi accidentia, Alexander probat ad reuocandum mentem, vt pauci amici aſſideant, prudentes, grati & venerabiles ægro. *Cæteræ res non naturales.*

CAPVT IX.

De Lethargo.

LETHARGVS conuenit cum phrenitide, quatenus eſt malum inflammatoriũ: cóuenit etiam cum cephalalgia a pituita, quatenus producitur a ſanguine pituitoſo. Vocatur lethargus & veternus. Loquimur autem de Lethargo exquiſito, in quo omnes pene animæ functiones, potiſſ. memoria, veluti aboleri vidẽtur; & ad differẽtiam ſpurii lethargi, malũ eſt inflãmatorium, ac proinde febribus particeps. Vt autẽ generetur lethargus, neceſſariũ eſt, ſanguinẽ pituitoſum ita caput petere, vt cerebrũ inflãmetur & ſubſequatur febris, omnisq; functio animalis fere deficiat. Definitur lethargus exquiſitus, quod ſit functio deficiens principalis cerebri, depẽdens ab inflãmatione pituitoſa. Pro cuius definitionis intelligẽtia, legatur Gal. com. 1. ſect. 1. l. 1. prorhet. com. aph. 5. ſect. 2. com. aph. 30. ſect. 3. c. 5. l. 3. de loc. aff. c. 3. l. de ſym. diff. c. 3. l. quod animi mores, &c. c. 8. l. 4. de præſag. e pulſ. c. 13. & 14. l. 4. de cauſ. pulſ. c. 21. l. 13. meth. Forma eſt functio deficiens principalis. Si enim formaliter accipiatur lethargus, eſt ſymptoma, in genere actionis (: principalis:) imminutæ. Subiectum eſt cerebrum, ad differentiam functionum principalium aliorum viſcerum: vnde admodum imminuitur imaginatio, diſcurſus, memoria. Qua de cauſa Gal. c. 5 l. 3. de loc. aff. ait, in lethargo memoriam & rationem perire: & c. 3. l. de diff. ſym. dicit, imaginationem veluti deficere. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens, a qua lethargus dependet, eſt inflammatio pituitoſa: qua lethargus verus a notho diſtinguitur: qui fieri poteſt a vaporibus pituitoſis, prodeuntibus a febre pituitoſa principali, nõ ſymptomatica. Præterea ſpurius lethargus fieri poteſt a pituita copioſiore, quæ vel in capite detinetur ob anguſtiã, vel generatur ob frigiditatem At exquiſitus lethargus fit ab inflammatione, quam neceſſario ſequitur febris: quæ tamẽ non *Cauſa efficiens.* *Inflammatio eſt in lethargo.*

accidit in mania, in morbo bilioſo, quia in eo non fit inflãmatio. Nec ſufficit ad febrim excitandam, vt materia putreſcat: nam in dolore capitis a pituita, excernitur quandoque putrida pituita, non tamen eſt febris, quia non eſt inflammatio. Adhæc lethargus ſecundum ſpeciem cõtrarius quodammodo eſt phrenitidi, cap. 21. l. 13. meth. genere ergo cum phrenitide conueniat oportet; ideoque vtrumque vitium eſt inflammatorium. Dixit autem Galenus, quodammodo hæc eſſe contraria ſecundum ſpeciẽ: nam vtrumque vitium eſt calidum, quia inflammatorium: at phrenitis eſt inflammatio vehementer calida; lethargus autem eſt inflammatio admodum remiſſe calida. Nec his repugnat Galenus, dum l. 11. ſimpl. c. de caſtorio ſcribit, in lethargo, ſi abſit febris, probari caſtorium: de notho enim lethargo ibi loquitur. Sed notandum, inflammationem lethargicam differre a phrenitica, & materia, & loco. Materia enim in phrenitide eſt admodum calida, in lethargo eſt exiguæ caliditatis. Et in hac materia vitium eſſe poteſt in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & vbi: in ſubſtãtia, nam in lethargo materia pituitoſa putreſcit: in quantitate, nam fit morbus in magnitudine aucta: in qualitate, nam ſanguis, pituitoſus eſt aliquantiſper calidus, craſſus, viſcidus: eſt etiam vitium ſecundum motum, vt fluit in caput: ſecundum quietem, vt in cerebro hæret. Loco etiam lethargus diſtat a phrenitide: in hac enim membranæ inflammantur, in lethargo cerebri ſubſtantia. c. 13. & 14. l. 4. de cauſ. pulſ. com. aph. 30. ſect. 3. com. 1. l. 1. prorhet. Materia quidem in cerebro reſidet, non autem in ventriculis, ſed in poris cerebri, ſecundum Auicennam. Lethargus ergo auctore Auicenna, fit a cauſa & Refrigerante, & Calefaciente. A refrigerante, vt dum generatur pituita; de qua cauſa alibi diximus. A calefaciente, vt dum cauſa agit in ſanguinem pituitoſum, hunc putrefaciendo. Cauſa autem illa calefaciens, vel per Se calefacit, vel per Accidens. Per ſe, vt dum poſt generationem ſanguinis pituitoſi, calefit ſanguis: vt ſunt cepæ. Per accidens calefacit, frigus conſtipans.

Diſcrimen lethargi & phrenitidis. 1. In materia.

2 In loco affecto.

Cauſarum lethargi ſubdiuiſio.

Dubitatur autem cum in lethargo vigeat ſomnus & obliuio: quomodo ab inflammatione fieri queat? Pro ſolutione dicendum, ſomnum fieri poſſe etiam a ſola humiditate: vnde Galenus c. 8. l. 4. de præſag. & pulſ. ait, coma fieri propter humidas dyſcraſias. Neque in lethargo ſomnus eſt ita profundus, vt in comate, & caro. Quoad obliuionem, & inertiam imaginationis, ſeu diſcurſus; ſcire oportet cum Galeno in arte med. cerebrum eſſe aptum, ad actiones obeundum, dum ſubſtantiam obtinet tenuem, ac ſtabilem, quæ formas facile ſuſcipit: hæc autem in lethargo deſiderantur: nam in eo cerebrum ita ſe habet, vt ſpõgia, aqua repleta, vnde inſtar ſpongiæ, in

Vnde in lethargo ſomnus & obliuio oriatur.

giæ in tumorem attollitur: ſicut igitur ſpongia ita repleta humiditates non ſuſcipit, ita cerebrum repletum non ſuſcipit, aut vix ſuſcipit; vt imaginatio veluti deficiat. Præterea, vt ſpongia repleta, non ſinit humiditatem per ſuos poros penetrare: ita ſpecies permeare nō poſſunt per cerebrum, vnde diſcurſus & imaginatio læduntur.

Sed quædam loca Galeni, non omnino iam dictis conſentire videntur. Nam c.21. l.13. meth. ait lethargum fieri ab humore frigido. Reſponſio: Loquitur ibi Galenus, in reſpectu ad phrenitidem: huius enim ratione humor in lethargo eſt frigidus, non tamen abſolute eſt frigidus: eodemque reſpectu Auicennas ait, lethargū eſſe apoſtema frigidum, cum tamen aſſit inflammatio. Ait etiam Galenus com. aph. 3. ſect. 2. lethargum fieri a forti refrigeratione, coniuncta cum humiditate. Dicendum quod Galenus eo in loco reſpiciat ad lethargum nothum, non ad exquiſitum. Porro & hoc eſt animaduertendum, quod Auicennas dicit, medicos nominare lethargum apoſtema frigidum, ſiue ſit melancholicū, ſiue phlegmaticum. Hinc quis colligere poſſet, lethargum fieri a melācholia, quod tamen falſum eſt. Sed Auicennas, parum curans voces, admittit, apoſtema melancholicum poſſe nominari lethargum. Hæc de definitione. *Loca quædam Galeni explicantur.*

Differentiæ a forma, nullæ ſunt, niſi ſecundum magis & minus. Differentiæ a ſubiecto nullæ ſunt; ſubiectum enim ſemper eſt cerebrū, ſecundum omnes partes: niſi quis dicat, inflammationis materiam, occupare vel Cerebrum; vel Cerebrum, & membranas. Quoad differentias a cauſa efficiente, cum inflammatio ſemper ſit pituitoſa, differentiæ tantum ſunt ſecundum magis & minus: nam inflammationis materia eſt magis vel minus putrida, copioſa, humida, craſſa, viſcida; item, magis vel minus mouetur, magis vel minus eſt impacta, magis vel minus hæret in cerebro, aut in membranis. *Differentiæ.*

Lethargus imminēs, indicatur e ſenſu grauitatis ſecundū caput & totum corpus, ex inertia ſecūdum omnes functiones, e tremore: hæc .n. ſymptomata arguunt caput repleri ſanguine pituitoſo. Præſens autem lethargus in genere indicatur, ex actione animali principe deficiente, & potiſſ. memoria: item e ſomno præter naturā, c. 10. l. 3. de cauſ. pulſ. at in lethargo minus eſt profundus ſomnus, quam in caro: nam in lethargo ægri interrogati reſpondent, non autem in caro; & ratio eſt, quia in lethargo pituita putreſcit, & materia eſt particeps alicuius caliditatis. Indicatur etiam e tremore, e decubitu ſupino, cū iaceant lethargici diſtentis manibus & cruribus: indicatur ex anhelitu tardo & debili; nam facultas motrix non poteſt mouere: at anhelitus non eſt inæqualis, ſicuti in affecto diaphragmate: in- *Signa imminentis.* *Præſentis in genere.*

dicatur etiam cum Galeno c.13.l.4. de cauſ. pulſ. e pulſu magno, nam fluxio irritat facultatem, ſed hic pulſus eſt remittens, non poteſt perſeuerare in magnitudine, nam facultas, frangitur: indicatur e pulſu molli, quia cerebrum eſt viſcus molle: præterea indicatur e pulſu minus veloci & frequenti, quam in peripneumonia, nam cerebrum a corde magis diſtat, quam pulmo: ſed in lethargo pulſus eſt magis imbecillis, quam in peripneumonia, quia cerebrum eſt pars magis principalis. Indicatur ab excrementis pituitoſis. Et cum Auicen. e lotio quandoque retento propter obliuionem, & muſculi ſphincteris imbecillitatem, ob quam imbecillitatem non fit integra vrinæ excretio. Indicatur etiam e febre, quæ inflammationem ſequitur, ideoque ſecundaria eſt, cum in caro ſit principalis. c. 21.l.13. meth.c.5.l.3. de loc.aff. Quoad ſigna differentiarum, & primum earum, quæ a forma ſumuntur; e vehemētia & remiſſione ſymptomatum cognoſcitur lethargum magis vel minus eſſe vehementem. Differentiæ e ſubiecto, cognoſcuntur e vehementia ſymptomatum. V. g. ex obliuione magis læſa, cognoſcitis potiſſ. eſſe læſum cerebrum ſecundum partem poſteriorem. Quoad differentias quæ ſumuntur ab efficiente, oportet cognoſcere ſanguinem pituitoſum, ſecundum eius vitium, & locum. Quoad vitium, quodcunque ſit, cognoſcitur e ſignis, traditis in ſermone de dol. cap. Quoad ſedem ſanguinis pituitoſi, ſi occupetur tantum cerebrum, prægreſſa eſt ſola grauitas: ſi etiam pertineat ad membranas, vt monet Auicennas, præceſſit dolor punctorius.

Signa differentiarum.

Indicationes.

Præſidia ſumuntur ab eſſentia rei, id eſt, a forma, a ſubiecto, & efficiente. Forma eſt functio deficiens, vt prodit a facultate veluti obdormiente: Obdormit autem facultas ob cerebri affectionem morbificam. Hinc oritur indicatio exſtinguendi vehementiam affectionis morbificæ, per aliam affectionem vehementiorem, qua imminuatur prior affectio, vt mens ſopita agat. Indicationes, quæ ſumuntur a ſubiecto, id eſt, a cerebro, patent e cephalalgia. Cauſa efficiens eſt inflāmatio pituitoſa: quid indicet inflammatio, docetur in capite de Phrenitide: quid pituita poſſit indicare & secūdum ſpeciem, & ſecundum vitiū, in ſermone de cephalalgia docuimus.

Prognoſtica.

Lethargus eſt malum ſumme periculoſum, & quidem maiori periculo iunctum, quam inflammatio pulmonis, cap.13.lib.4. de cauſ. pulſ. Nam quoad morbum, quia eſt tumor calidus; eſt inſignis vehementia eſſentiæ. Cauſa eſt ſanguis pituitoſus, putridus, copioſus, viſcidus, craſſus, impactus; quare eſt ſumma vehementia eſſentiæ. Sicut etiam ratione ſymptomatum; nam functio principalis quaſi deficit. Si perpendamus vehementiam ratione dignitatis, ea certe ſumma eſt; primum enim eſt morbus in-

bus in intemperie: quare eſt vehementia, ratione dignitatis. Adhæc detinetur cerebrum, quare augetur vehemẽtia dignitatis: augetur etiam, quia annexa eſt febris, morbus vehemens ratione dignitatis. Nec deſideratur vehementia facultatis: nam in lethargo motus voluntarius totius corporis veluti deficit. Quamuis autem lethargus ſit vitiũ periculoſum; non tamen eſt prorſus mortale: vnde Hippoc. l. 2. de morbis ait; lethargũ interficere in ſeptimo, & ſi hunc pertranſeat, hominem ſanitati poſſe reſtitui: ſi enim in lethargo affectio protrahitur, tunc vis mali minuitur, & virtus eſt conſtans, com. aph. 50. ſect. 7. Proinde perpendenda eſt vehementia differentiarum. Quoad formã igitur, lethargus eſt inſignis vehementiæ ſecundum eſſentiã, ſi plane abolita ſit actio. Ratione dignitatis, maior eſt vehemẽtia, ſi inſignior eſt noxa ſecundũ omnes actiones; hoc enim ſignificabit cerebrũ eſſe vehementer læſum, ſecundũ omnes partes, & propterea ſummã eſſe vehementiã ratione dignitatis. Ratione facultatis, omittitur vehementia, nã pertinet ad cauſam efficientem. Cauſa igitur efficiẽs eſt ſanguis pituitoſus: & proinde inſignior vehementia erit ratione eſſentiæ, ſi vehementior erit putredo, ſi materia erit copioſior, craſſior, viſcidior, admodũ impacta. Ratione dignitatis ſumma erit vehemẽtia, ſi magis a materia occupetur cerebrũ, quam eius mẽbranæ. Ratione facultatis, cum Auic. ſi accidentia ſint fortiora, ſudor ſit admodũ copioſus, vt recedat a vehementia facultatis, ſi anhelitus ſit facilis, & ſymptomata declinẽt, & parotides erũpant. Quoad euentum lethargi, an ſit futurus vel cito, vel tarde; cũ lethargus ſit velocis motus, ideo cum Hipp. l. 2. de morbis, interficit in ſeptimo: & ſi protrahitur lethargus, bonus ſequitur euentus. Vnde colligitur, mortem cito contingere: ſalutem tarde: nam motus velox pendet a materia morbifica ratione dignitatis, & ideo cito interficit, quia occupatur cerebrum: non enim is motus velox prodit a vehementia eſſentiæ, & præſertim ſecundum vitium materiæ in qualitate, & vbi, quia materia ſecundum hæc vitia accepta, eſt craſſa, viſcida, hærens, ideoque tardi motus.

Prognoſtica e differẽtiis.

Euentus lethargi quis ſperandus.

Galenus cap. 21. lib. 13. meth. iubet ſtatim venam eſſe ſecandam, quia dum vehementer ſanguis peccat, vincit reliqua indicantia. Vſus patet ex alibi dictis. Probantur cucurbitulæ ſcarificatæ, interdum quatenus ſunt non principales, id eſt, quatenus gerunt vicem ſectionis venæ, quando ſcilicet virtus non tolerat venæſectionem: interdum etiam probantur vt materiæ principales, cauſa ſanguinis in capite collecti. Probantur etiam cucurbitulæ non ſcarificatæ, quatenus minuunt affectionem morbificam cerebri, vt facultas veluti dormiens excitetur: & ſic concurrunt cucurbitulæ non ſcarificatæ, vt materiæ dolorificæ. Laudantur ex-

Curatio.

Venaſectio.

Cucurbit.

dem quoque, vt euacuant per modum attractionis, propter calorem & & dolorem. *Vſus* patet e ſermone de dolore capitis. Frictiones & ligaturæ conueniunt, quatenus dolorificæ ſunt, & materiã a capite retrahunt. Vſus patet e ſerm. de dol. cap. Vbi quoque de veſicantibus & fonticulis locuti ſumus. Et quoniam in lethargo hæ materiæ probantur, quatenus ſunt dolorificæ; curandum, vt perſeueret dolor; hoc enim ceſſante, ceſſat etiam vtilitas. Proinde ferro candente inurendum eſt caput infra occipitium, e-ſchara excitata incidenda, & vi euellenda: prodeſt etiam circa periphereiam eſcharæ applicare veſicatorium, præſertim, quod conficitur ex allio craſſe contuſo & applicito, quod admodum eſt ſtrenuum & efficax veſicatorium. Hæc igitur medicus prudens cheirurgis imperabit.

Frictiones, & ligaturæ.

Medicamenta probantur eadem, quæ propoſita ſunt, in dol. cap. a pituita. Satis igitur ſit peculiaria quędam annotare. In euacuatione igitur totius, obſeruandũ, vt pro alui lenitione vtamur clyſmis acribus, & ſimilibus ſuppoſitoriis. E quibus hæc conficiantur; ſupra eſt traditũ. Addit Auicen. ſi ventriculus repletus eſſe videatur, probari vomitoriũ ex *oxymelle ſcillit. Verbi gratia, ℞ oxym. ſcill. ℥j ß. ſucci raphani ℥ij. iuris tepidi ℥viij. M. pro vomitorio.* Quoad ea quæ per os exhibentur, & per aluum purgant; Auicen. hæc non exhibet, niſi propter morbi longitudinẽ, & dum febris ſua caliditate non prohibet. Per morbi longitudinẽ, videtur intelligere lethargum, qui ſeptimũ pertranſierit, vt ſit exſpectãda ſalus: ſed, vt ſupra diximus, mors ſuccedit cito, ſalus autem lõgo temporis ſpatio, propter viſciditatẽ & craſſitiem pituitæ: & propterea non eſt præter rationẽ ſoluens exhibere. Præterea, ſi contingat vt ſit admodũ vehemens lethargus, & totum ſit repletũ; non abs re purgãtia propinat, ſi febris non ſit admodũ vehemens. Exhibet autem *modo caſtoriũ cum ſcammonio, modo ſolũ caſtorium, modo hieram cum colocynthide.* Si. n. Lethargus ſit particeps tremoris, & febris fuerit remiſſa, probatur caſtoriũ cum ſcãmonio: ſi febris ſit intenſa, probatur caſtorium ſine ſcãmonio: hæc deinceps, purgationis gratia, clyſmis acribus ſupplere oportet. Si lethargus tremore ſit expers, ꝓbatur hiera cũ colocynth. Ratio horũ eſt: nam dũ lethargus eſt particeps tremoris, ſanguis pituitoſus maxime cũ impetu petit caput, vt neruorum principia anguſtentur, & hinc fiat tremor. At pituita non poteſt cũ impetu caput petere, niſi habeat vehiculũ, quod eſt bilis: & hinc Auicen. vtitur ſcammon. vt vehiculũ detrahat: vtitur etiã caſtorio, vt attenuet & abſtergat materiã pituitoſam, quo neruorum principia ab anguſtia liberentur, & hinc tollatur tremor. Si lethargus particeps ſit tremoris, ſed febris vehemẽs; exhibet Auic. ſolũ caſtoriũ: nam febris ꝓhibet ſçammoniũ, nõ prohibet caſtoriũ, quia magis poteſt pituita, ad in-

Pharmacia.
Clyſmi acres.
Vomitoria.
Soluentia.
Ratio medicamẽtorum Auicennæ.

ad indicandum attenuantia ac detergentia, quam febris ad prohibendum caſtorii calorem: pituita deinde attenuata & deterſa clyſmis acribus vacuanda. Sed oritur dubitatio, quia Galenus lib. 11. ſimpl. cap. de caſt. probat caſtorium ſi non adſit febris, aut ſi non admodū calida: cur igitur Auicennas idem probat in febre intenſa? Dicendū, quod Galenus ibi loquatur de caſtorio cum pipere: at nos caſtoriū hic poſſumus medicamētis frigidis corrigere; vnde *loco piperis immiſcere poſſumus cichoracea.* Si cum lethargo non aderat tremor, Auicen. exhibebat hierā cum colocynthide, cuius loco nos exhibere poſſumus, *pil. coch. diſſolutas in decocto cichorii.* Ratio eſt: quia, vbi tremor non adeſt in lethargo, materia pituitoſa ſenſim caput petit, ideoq; ſine bile eſt: vnde ſolum pituita eſt euacuanda, ſed cito, ne figatur: Et hinc Auicennas probat acres clyſmos.

Sequuntur ea, quæ inſenſibiliter euacuant. Auicennas igitur cum Alexandro, *ſi febris non ſit vehemens, probat caſtorium ſolum; cum oxymelle probat etiam caſtorium, ſi ſit vehemens. Exhiberi ergo poterit caſtorium ad ℈j. oxymel, ad ℥ ij. cum iure, alterato cum cich. & beton. ad ℥ iiij.* Quæ applicantur, ſic poſſunt præſcribi: *℞. olei anethini ℥ iij. vini aromatici ℥ j. nitri ʒ ij. ſem. vrticæ, piperis albi, pyrethri, an. ʒ ß. fiat inunctio:* & hac inunctione fricetur totum corpus. *Inſenſibiliter vacuantia. Totum.*

Ratione capitis, quæ ſenſibiliter vacuant, fuere propoſita in dol. cap. a pituita. Auicennas potiſſimum probat *hyſſopum, calamintham, origanum, & mel ſcilliticum.* Sed hoc maxime in lethargo eſt notandum, vt amminiſtrentur ingrata per os, & per nares, vt excitetur facultas. Potiſſimum probantur ſternutatoria, quia lethargici non maſticant, auctore Galeno, in fine lib. de org. odoratus. Porro, quę materiam a capite vacuant inſenſibiliter, patent e ſerm. de cephalalgia. Notandum autē hoc loco cum Galeno, cap. 21. lib. 13. meth. probari reprimentia, ſed mitiora, vt ſufficiat vti *oleo roſ. compl. non omphacino cum aceto:* & Auicennas prudentiſſimus poſt duos dies miſcet *caſtorium.* Quoad reſoluentia, hic multo magis quam in phrenitide valida ea eſſe oportet. Alexander maxime probat *pilos humanos crematos & lauigatos.* Nos hoc vti poſſumus reſoluente: *℞. ſinap. ℥ ß. piperis albi, pyrethri, nigellæ, an. ʒ j ß. ammoniaci, opopanacis, an. ʒ ij. reſinæ quantum ſufficit. fiat dropax.* Licet etiam hoc vti medicamento: *℞. caſtorii ʒ iij. pilorum humanorum cremat. ʒ ij. ſucci ſcillæ ℥ ß. mithridatii antiqui ʒ iij. aceti ſcillit. ℥ ß. Miſ.* & applicetur hoc medicamentum capiti, fronti, & collo. *Caput vacuantia. Reprimētia. Reſoluentia.*

Quoad diætam, Auicennas probat, aerem calidum, ſiccum, luminoſum, id eſt, contrarium aeri phrenitidis. Cibus ſit minuens & attenuans: *Diæta.*

e quibus conficiatur, nouiſtis. Alexander, vbi ſomnus eſt, miſcet amygdalas, quibus vtitur cauſa vehiculi aliorum ciborum. Potus, ſit aqua hordei, cum cinnamomo: ſit etiã vinum tenue. Non autem dabitur potus actu frigidus. Quoad tempus: aqua eſt exhibenda vſq; ad ſtatum, incluſiue: vinum in declinatione: ratio e dictis patet. Quoad ſomnum, non permittatis, vt aſſiduo dormiant. Quoad inanitionem & repletionem, ſi contingat, vt lotium retineatur: ℞. *rad. raph. apii, an.* ℥ *j. par. et malu. althaa, an. p. j. contuſis adde, ol. aneth. butyri, an.* ℥ *j* ß. *ol. de ſcorp.* ℥ ß. *Miſ.* & hoc medicamentum actu calidum applicetur pectini & perinæo. Manibus etiam, ſecundum Auicennam comprimere poſſumus veſicam, & muſculos abdominis. Reliqua patent. Et hæc de lethargo ſufficiant.

Ad vrinæ retentionẽ.

CAPVT X.

DE MELANCHOLIA: ET PRImo de Definitione, & Cauſis.

Nomen. Per delirium melancholicum, intelligimus illud vitium, in quo corrumpitur imaginatio, cum timore & mœrore. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. vnde ſi contingat, vt maniacus timeat & triſtetur, duplex eſt delirium, ſcilicet maniacum, & melancholicum. Generatur autem delirium

Generatio. melancholicum hoc modo. Oportet vt capiti occurrat cauſa morbifica, vi cuius producatur phantaſma tenebricoſum, quod ita afficiat cerebrum, ſaltem ſecundum ſedem imaginatricis, & quandoque ſecundum ſedem etiam ratiocinatricis, vt harum facultatum functio deprauetur.

Definitio. Quamobrem delirium melancholicum eſt functio corrupta principalis, cum timore & mœrore, cerebri anterioris, dependens ab affectione

Forma. tenebricoſa. Forma, eſt functio corrupta principalis, cum timore & mœrore: ſic enim diſtinguitur melancholicum delirium, ab atrabilario; in quo functio principalis corrupta eſt, & cum mœrore, ſed non cum ti-

Subiectum. more. Subiectum eſt cerebrum anterius; vnde neceſſario corrumpitur imaginatio; interdum etiam ratio, ſed non perpetuo. Hinc Galenus cap. vlt. lib. 2. de cauſ. ſympt. ait, delirium melancholicum eſſe multarum ſpecierum, e corruptis ſpeciatim imaginationibus: ſique malum intendatur, corrumpi etiam rationem, vt melancholici interdum ſeipſos interficiant.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt affectio tenebricoſa. Hinc Galenus cap. vlt. lib. 2. de cauſ. ſympt. & cap. 7. lib. 3. de loc. aff. ait: ſicuti externæ tenebræ pauorem

inducunt,

inducunt; ſic atræ bilis color timorem efficit, dum cerebri ſubſtantiam affectione veluti tenebricoſa afficit. Porro cauſa immediata affectionis tenebricoſæ, eſt phantaſma tenebricoſum; quod, ad differentiam probi phantaſmatis, male afficit cerebrum. Sicuti enim in ſenſu externo, obiectum improportionatum male afficit: ita in functionibus internis idem contingit. Tenebricoſi phantaſmatis cauſa, eſt Externa, vel Interna. Externa pertinet ad immoderata animi accidentia, quæ ad metum & mœrorem attinent: nam ab his excitatur phantaſma tenebricoſum, vt homo ſine cauſa & triſtetur & timeat. Hinc Galenus ait, capite ſeptimo, libro tertio, de loc. aff. externas tenebras omnibus fere hominibus pauorem inducere, niſi vel admodum audaces ſint, vel docti. Et Hippocrates aphoriſmo 23. ſectio. 6. inquit: Si metus & mœſtitia longo tempore perſeuerent, melancholicum eſſe affectum. Metus autem & mœſtitia diuturna duobus modis ſumi poſſunt; primum, vt ratione horum viſcera refrigerantur, & de his ſuo loco dicemus; ſecundo hæc ſumuntur, vt procreant phantaſma tenebricoſum, quod afficit cerebrum citra præſentiam & materiæ melancholicæ, & intemperiei, verbi gratia ſi melancholicus imaginetur, ſe eſſe capite deſtitutum, & ratione pilei plumbei liberetur: cui dubium, eſſe affectum melancholicum, citra materiam, citra intemperiem?

Tenebricoſi phantaſmatis cauſa externa.

Cauſa interna immediata, eſt calor naturalis cerebri, prout miſtum habet ſpiritum animalem tenebricoſum, vi cuius omnia phantaſmata tenebricoſa euadunt. At ſpiritus animalis tenebricoſus redditur propter materiam melancholicam, teſte Galeno, cap. vltim. lib. de vſu reſpir. Ad bonam enim actionem opus eſt ſpiritu copioſo & puro: ſi ergo impurus ſit ſpiritus, functio corrumpitur. Cauſa autem impuritatis ſpiritus animalis, hoc in loco, eſt materia melancholica, etiam ſecundum Alexandrum, capite decimoſeptimo, libro primo. Per ſpiritum autem hic intelligimus ſpiritum, pertinentem ad cerebrum anterius. Neque obſtat, quamuis dicat Galenus cap. 7. lib. 3. de loc. aff. ſpiritum animalem non reperiri in anteriori cerebro: nam loquitur ibi de ſpiritu animali, vt eſt organum ſenſus & motus: ſecus enim ſtatuendum eſt, ſi ſpiritus animalis ſumitur pro organo principum facultatum. Vnde Galenus cap. 4. lib. 1. de cauſ. ſympt. ait, dum prior ventriculus repletur; intemperies accidit cerebro, & ſpiritui in ventriculis anterioribus. Item, cap. penultim. libro 7. de plac. ait, ſpiritum animalem per totum cerebrum eſſe diffuſum. Spiritus ergo animalis, pertinens ad cerebrum anterius, dum euadit tenebricoſus, eſt in cauſa corruptæ imaginationis, cum timore & mœrore.

Interna cauſa tenebricoſi phantaſmatis, eſt impuritas ſpiritus animalis.

Melãcholica materia eſt impuritatis cauſa.

Notandum autem cum ſpiritus animalis ſit organum facultatis animalis; ſicut facultas animalis dupliciter ſe habet, ita & ſpiritus animalis bifariam concurrit. Declaro, propter aduerſarios. Facultas vel influit, vt eſt facultas ſenſitiua & motrix; vel non influit, vt facultas principalis. Influens eget ſpiritu animali, vt per ipſius vel ſubſtantiam, vel radios influens, in parte agat, vt verbi gratia eſt vis motrix in oculis, in artubus: hic ſpiritus potiſſimum pertinet ad poſtremum ventriculum, diciturq; primum organum ſenſus & motus: primum quidem organũ dicitur, ratione temporis, nam facultas primo influit, deinde influxa operatur, & quidem alio inſtrumento præcipuo, quod eſt conſtitutio illius partis, & calidum inſitum. Facultas non influens, id eſt principalis, eget ſpiritu animali, vt coniungitur cum calido innato cerebri, & reſidet in poris cerebri. Quod ſi ergo materia melancholica petat cerebri ventriculos; non oritur melancholia, ſed neceſſarium eſt, vt materia occupet poros. Quo ſenſu Hippocrates par. 7. lib. 6. epid. circa finem, inquit: ſi melancholia repat in corpus cerebri, fieri epilepſiam; ſi in mentem, oboriri melancholicum affectum: vbi per corpus cerebri intelligit totum cerebrum, vt diſſimilare, nam in epilepſia cerebrum vt diſſimilare afficitur: per mentem intelligit ſubſtantiam ſimilarem, quæ eſt ſedes mentis.

N B.

In melancholia corrumpitur imaginatio ob errorem externum.

Ἀπόδειξις.

Ex his ergo colligere poſſumus, in affectu melancholico corrumpi imaginationem, ob errorem externum; nam pendet ab affectione tenebricoſa cerebri; cuius cauſa eſt phantaſma tenebricoſum, quod producitur a cauſa externa, vel interna, vt ſpiritus animalis fiat tenebricoſus, quem Syluestrem vocat Auicennas: Horum nullum eſt morbus. Sed confirmari etiam poteſt idem, hac ratione. Si enim imaginatio læderetur læſa facultate: id contingeret, quia facultas vel impediretur, vel labefactaretur. Non impeditur; alias enim cerebrum afficeretur vt diſſimilare; cum tamen Galenus dicat affici vt ſimilare. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. Non labefactatur; alias enim neceſſario cerebrum afficeretur intemperie, vi cuius imaginatio corrumperetur; quod falſum eſt: nam ſi eſſet intemperies, vel eſſet calida vel frigida: non poteſt eſſe calida, quia delirium eſſet maniacum, cum furore: neq; poteſt eſſe frigida intemperies, nam actio non corrumperetur, ſed imminueretur, aut auferretur. Hic tamen quis dicere poſſet, ab intemperie frigida deprauari actionem, ſi frigida intemperies eſt coniuncta cum materia. Sed κρυπτοφύγετον hoc eſt: nam dum intemperies frigida coniungitur cum materia melancholica, corrumpitur imaginatio a ſola materia: ſi enim vacuetur materia melancholica, & relinquatur intemperies frigida; imaginatio non amplius corrumpitur, ſed imminuitur, aut aufer-

Obiectio.

tur, vt

tur, vt non ſit affectus melancholicus, ſed potius fatuitas, amentia. Idem enim hoc loco ſtatuendum eſt, quod ſtatui poteſt de ventriculo frigido, cum materia acri: nam propter materiam acrem corrumpitur ventriculi actio: qua materia euacuata, cum relinquatur frigida intemperies, hæc actionem imminuet, non corrumpet. Dubitare autem quis poſſet, e cap. 7. lib. 3. de loc. aff. vbi Galenus inquit, in melancholico affectu cerebrum affici vt ſimilare: ac proinde affici intemperie, lædiq; facultatem. Reſpondeo: licet multis modis intelligi queat, cerebrum affici vt ſimilare: in nullo tamen illorum modorum vi frigiditatis corrumpetur imaginatio. Primum enim ſi intelligamus cerebrum affici vt ſimilare, id eſt, vt materia, ingreditur in ſubſtantiam ſimilarem cerebri, non in ventriculos; tunc imaginatio corrumpitur a materia, non ab intemperie. Secundo modo, ſi intelligatur, cerebrum affici vt ſimilare, vi caliditatis, vt in phrenitide, vi cuius caliditatis generatur materia melancholica; tunc imaginatio corrumpitur a materia, non autem ab intemperie calida. Tertio modo, ſi intelligatur affici cerebrum vt ſimilare, quatenus afficitur intemperie frigida: tunc intemperies hæc frigida cerebrum prehendit, vel ante delirium melancholicum, vel poſt: ſi ante, tunc delirium non fit immediate propter frigiditatem cerebri, ſed quatenus ob cerebri frigiditatem cor in conſenſum trahitur, vt ob cordis vitium gignatur materia melancholica; quæ dum cerebrum occupat, fit delirium: ſi intemperies frigida occurrat poſt melancholiam; tunc a materia melancholica refrigeratur cerebrum, delirii autem cauſa eſt materia, non intemperies frigida. Quare cauſa interna immediata phantaſmatis tenebricoſi, eſt calor naturalis cerebri, vt habet miſtum ſpiritum animalem, tenebricoſum redditum a materia melancholica. *Alia obiectio.*

Porro ſpiritus animalis dupliciter redditur tenebricoſus: primo ſecundum propriam ſubſtantiam; ſecundo ob miſtionem materiæ melancholicæ. Secundum propriam ſubſtantiam redditur tenebricoſus, in melancholia per Eſſentiam, in qua læditur coctio cerebri ob errorem externum, qui eſt materia e qua; nimirum vel aer impurus, vt euenire ſolet in peſte; vel ſpiritus vitalis cordis tenebricoſus: ſpiritus enim animalis ex aere, & ſpiritu vitali generatur. Excluditur autem læſio facultatis: nam ſi in caput feratur ſpiritus vitalis bonus, quamuis cerebrum ſit intemperatum; non tamen ille mutatur in animalem tenebricoſum: nam ſi cerebrum ſit calidius, fiet ſpiritus animalis calidior, & delirium maniacum: ſi autem cerebrum ſit frigidius, e bono ſpiritu vitali generabitur animalis vel exiguus, vel frigidior, vnde functio imminuitur, vt fiat fatuitas, non autem melan- *Spiritus animalis impuritas duplex. 1. in propria ſubſtantia.*

cholia, quoniam videlicet hic ſpiritus vitalis non fit tenebricoſus. Licet autem e ſpiritu bono vitali, a capite intemperato non poſſit generari ſpiritus animalis tenebricoſus: nihilominus e probo ſanguine in iecore genito, a corde diſtemperato generari poteſt ſpiritus vitalis tenebricoſus. Hoc vt intelligatur, ſupponendum eſt, maximum eſſe diſcrimen inter ſanguinem & ſpiritum: nam ſpiritus eſt miſtum a prædominio igneum, ratione vigoris; a prædominio aereum, ratione molis. Spiritus ergo ratione ignis, obtinet partes luminoſas, ratione aeris diaphanas: vt ſpiritus quaſi ſit expers portionis terreſtris & opacæ, quæ diaphanum terminat, ideoque ſit inuiſibilis: ſanguis autem partes opacas obtinet, vt ſit viſibilis. Vnde, dum ſpiritus vitalis probus fertur in caput intemperatum, non fit tenebricoſus, quia partes opacæ deſiderantur: at dum cor intemperie affectum agit in probum ſanguinem, poteſt hunc mutare in ſpiritum vitalem tenebricoſum, propter partes quas habet opacas. Conſtitutum igitur ſit, ſpiritum animalem ſecundum propriam ſubſtantiam tenebricoſum fieri, ob errorem externum; qui eſt vel aer impurus, vel ſpiritus vitalis tenebricoſus. Iam etiam intelligenda eſt cauſa ſpiritus vitalis tenebricoſi. Spiritus ergo vitalis tenebricoſus, eſt opus præter naturam genitum in corde, quod ſequitur læſam coctionem cordis: læditur autem coctio cordis, vel læſa facultate, vel ob errorem externum, vel vtroq; modo. Læditur facultas ob intemperiem calidam, item ob intemperiem frigidam, quæ efficacior eſt, ſi etiam ſit ſicca. Intemperies enim calida, dum agit in ſanguinem etiam bonum, reſoluit portiones diaphanas & luminoſas, quæ facilius reſoluuntur, vnde opacus redditur ſanguis. Idem efficit intemperies frigida & ſicca, exprimendo portiones diaphanas & luminoſas. Diximus autem intemperiem frigidam & ſiccam potiſſimum conſumere partes diaphanas: nam intemperies calida reddit ſpiritum tenebricoſum, ſed feruentem, vt fiat delirium ferinum. Intemperies autem frigida & ſicca, originem ducit vel a capite, vel ab alia cauſa. A capite, dum caput, ſeu cerebrum eſt affectum intemperie frigida & ſicca, ſine materia, vi cuius cor refrigeratur, vt gignat ſpiritum vitalem tenebricoſum; qui delatus in caput, mutatur in animalem ſpiritum tenebricoſum; nam ſummus inter viſcera conſenſus eſt. Hinc Auicennas dixit, melancholiam fieri ab intemperie frigida & ſicca, ſine materia; ſed ea ratione, vt compatiatur cor, frigidumq; & ſiccum euadat. Caput etiam refrigeratur & ſiccatur ab aere ſeptentrionali. Refrigeratur etiam cerebrum, a ſolicitudine, & mœſtitia cum vigiliis, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. aphor. 23. ſect. 6. dum enim cerebrum refrigeratur, etiam cor compatitur, vt ſpiritum vitalem gignat tenebricoſum,

Spiritus vitalis quibus de cauſis reddatur tenebricoſus.

1.

coſum, qui in cerebro in animalem tenebricoſum mutatur. Poteſt etiam frigiditas & ſiccitas fieri ex aliis cauſis: vt e medicamentis applicitis, de quibus in malis cordis. Si autem ſpiritus in corde tenebricoſus fiat ob errorem externum: hic error eſt præſertim ſanguis melancholicus, genitus in hepate, ſiue gignatur læſa facultate, ſiue alio modo. Generatur deniq; ſpiritus vitalis tenebricoſus, ſimul & facultate læſa, & ob errorem externum: id quod euenire ſolet in febribus peſtiferis, in febribus prope mortem: nam ſpiritus vitalis generatur e materia febrili, ab intemperie cordis, vt delatus in caput, mutetur in ſpiritum animalem, adeo ſyluestrem, vt patientes mortuorum recordentur, maximeq; timeant & mœſti ſint. Et hæc de ſpiritu animali, quatenus ſecundum propriam ſubſtantiam redditur tenebricoſus.

a. b.

a Impuritas ſpiritus animalis ob permiſtionem materiæ.

Verum ſpiritus animalis etiam redditur tenebricoſus, ob permiſtionem materiæ melancholicæ. Circa hanc materiam intelligere oportet, Speciem, Vitium, Cauſas Generantes, & cauſas Detinentes. Species materiæ, poteſt eſſe vapor melancholicus, vel Minera, ſeu humor. Si vapor ſit; cerebrum non afficitur primaria affectione, ſi autem ſit minera, cerebrum afficitur primaria affectione. capite ſeptimo, libro tertio, de locis aff. Per primariam autem affectionem non intelligimus cerebrum affici per eſſentiam; vt quidam nugantur. Nam Galenus loco cit. in melancholia per conſenſum a toto, ſtatuit cerebrum affici primaria affectione: quare per hanc intelligimus affectionem ex vſu, quæ vtile indicat. Hinc in melancholia hypochondriaca, quæ fit e flatu, ſatis eſt ſi occurramus mineræ: at ſi affectus melancholicus fit ex humore, oportet occurrere humori, non modo extra caput, verum etiam in capite exſiſtenti. Porro minera eſt Legitima, vel Spuria. Legitima, eſt humor, obtinens formam & accidentia humoris melancholici: vt, ſi materia ſit frigida, ſicca, nigra, craſſa. Spuria, eſt humor, ſola nigredine ſimilis melancholiæ.

1. Materiæ ſpecies.

Vitium materiæ, pertinet ad Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad quantitatem; nam etſi melancholia in exigua copia miſta ſit, cum ſpiritu animali, tamen nocet. In qualitate etiam vitium eſt, quia materia præter naturam eſt frigida & ſicca, quare non exuſta, teſte Galeno cap. 7. lib. 3. de loc. aff. diſtinguiturque hæc materia a naturali, tum alimentali, tum excrementitia: nam alimentalis eſt expers aciditatis: excrementitia quidem eſt acida, cap. 4. lib. 5. de vſ. p. verum quæ eſt præter naturam, multo eſt acidior, & propterea frigidior, ſiccior, & craſſior. Vitium quod ad vbi ſpectat, locum habet in melancholia per conſenſum, ſecundum mo-

2. Vitium materiæ.

tum. In melancholia per conſenſum materia peccat ſecundũ motum: in qualibet autem melancholia, ſiue per eſſentiam, ſiue per conſenſum, materia melancholica peccat ſecundum quietem; nam præter naturam quieſcit in cerebro. Quoad motum igitur, cum pateat quod nam ſit mobile, digredi oportet, circa terminum a quo, & circa terminum ad quem: vnde etiam patebit ſpatium per quod. Terminus a quo poteſt eſſe totũ, in melancholia per conſenſum a toto: totum autem eſt frigidum & ſiccum, frigiditate non natiua, ſed aſcititia. Nam cum Galeno cap.vlt.lib.2.de temperã. ſi quis a principiis generationis ſit frigidus & ſiccus; hic non eſt melancholicus, ſed pituitoſus. Vnde in affectu melancholico totum corpus ante vitium melancholicum eſt calidum & ſiccum: vi autem materiæ melancholicæ poſtea euadit totum corpus frigidum & ſiccum, nam refrigeratur & ſiccatur a materia melancholica, quæ frigida eſt & ſicca. Hinc Galenus cap.59.art.med.ait, dum corpus calidum & ſiccum, euadit frigidum & ſiccum, melancholia dominatur. Terminus a quo, in affectu melancholico, poteſt etiam eſſe corporis pars: & tunc fit melancholia Hypochondriaca, originem ducens a ventre inferiori. Quamvis autem plures partes ſint in ventre inferiori, Galenus tamen ſaltem ventriculum & lienem proponit, cap.7. lib.3. de loc.aff. cap.6. lib.5. de loc.aff. Auicennas addit meſenterium, hepar, & vterum. Cuius diſcriminis cauſa fuit, quod Galenus non e propoſito, ſed exempli tantum gratia ſermonem habuit de affectu melancholico; Auicennas vero e propoſito de hoc malo verba facit. Sed hic obſeruandum, quamuis in melancholia hypochondriaca materia pendeat a pluribus partibus: neceſſario tamen affici os ventriculi ſupernum. Hinc Galenus dicit, cap.6. lib.5. de loc.aff. ſi patiens ſit ſpleneticus, & accidat vt melancholia hypochondriaca afficiatur; coniiciendum eſt, quod e ſplene vitioſa ſanies, id eſt, materia melancholica vitioſa in ventriculum irruat; vt, quamuis hypochondriaca fiat a liene, accidat tamen, quia materia impertitur ventriculo, id eſt, orificio ſuperno. Hinc etiam Galenus capite ſeptimo, libro tertio, de loc. aff. aſſerit, tertium melancholiæ genus oriri a ventriculo: & medicos hoc tertium genus vocare melancholiam hypochondriacam. Inſignis enim eſt inter os ventriculi & cerebrum conſenſus. Dicit etiam Galenus cap.vlt.lib.de plenit. ſi melancholia infeſtet os ventriculi; homines fieri moroſos & triſtes. Terminus ad quem, ſemper eſt cerebrum: quod tamen diuerſimode concurrit: nam interdum Attrahit, interdum Suſcipit. Attrahit ratione doloris, & præcipue dum calidius eſt: vbi notandum, caliditatem cerebri, quæ tractionis cauſa eſt, ſemper excedere caliditatem loci, a quo caput trahit: terminus

terminus enim ad quē, ſemper eſt calidior termino a quo: Sic caput trahere poteſt a toto, a liene; quia caput eſſe poteſt calidius liene: non autē trahit caput a corde: Vnde Auicennas loquens de melancholia a corde, non proponit caput calidum. Suſcipit etiam caput, ob frigiditatem & humiditatem: ac perinde non ſemper in melancholia caput eſt humectandum, ſed interdum etiam ſiccandum. Hinc Auicennas ait, melancholiam quandoque fieri a corde calido & capite humido. Et hæc de vitio materiæ.

Sequuntur cauſæ generantes materiam melancholicam tum Spuriam tum Legitimam. Spuria materia tantum eſt melancholica ratione nigredinis: & generatur a cauſa refrigerante. Vnde Auicennas & Aetius ſcribunt, quod frigiditas clarum ſanguinis colorem reddat nigrum. Sumſerunt hoc a Galeno, qui c. 2. l. 3. de cauſ. ſym. inquit: ſanguinem nigreſcere a frigiditate; partes enim diaphanæ & luminoſæ exprimuntur, vt ſanguis magis reddatur opacus. Hęc autem cauſa refrigerans, ſi pertineat ad caput, fit melancholia, per eſſentiam: ad quam reſpiciens Galenus, c. 7. l. 3. de loc. aff. ait, melancholiam per eſſentiam fieri e ſolicitudinibus, e mœſtitia, cum vigiliis; nam ex his caput refrigerari poteſt. Si autem frigiditas ſpectet ad partes infra caput: tunc fit melāc holia per conſenſum a toto, repleto ſanguine nigricāte. Materia melancholica exquiſita, ſecundum Galen. c. 10. l. 2. ad Glauc, c. vlt. l. 2. de temperam. c. 7. l. 3. de loc. aff. producitur vitio vel Alimenti, vel Agentis. Alimenti vitio; vt ſi quis alatur carnibus ſuillis, braſſica, lente, pane furfuraceo, caſeo antiquo, & aliis a Galeno propoſitis, c. 7. l. 3. de loc. aff. Agentis vitio producitur; dum calor eſt intenſus, vt diſſipatis partibus tenuioribus, materia reddatur craſſa & nigra: vnde Galenus loc. cit. ait, melancholiam per morbos febriles generari. Porro hic calor intenſus, viget vel In capite, vel Extra caput. Si in capite; fit melancholia per eſſentiam: nam c. 7. l. 3. de loc. aff. caput ante affectum melancholicum, ſi detineatur calida aliqua diſpoſitione, vt inflammatione, phreniti de, &c. generat materiam frigidam & ſiccam; a qua poſtea ipſum quoquè caput frigidum & ſiccum euadit. Caput igitur ante morbum fuit calidum: ſequente morbo fit frigidum. Si calor vigeat infra caput, poteſt eſſe membrū, generationi humorum vel Deſtinatū, vt hepar; vel Non deſtinatum, vt ventriculus ſecūdum fundum, meſenterium, lien, & vterus. Si iecur generet melancholiam copioſam; hæc toti per venas impertitur: vnde fit melancholia per conſenſum a toto. Hic autem affectus potiſſimum viget in ætate declinante, in qua iecur ita calidum eſſe poteſt, vt generet melancholiam. Et in hac ætate declinante, cum in toto caliditas marceſcat: facile corpus totum a melācholia redditur frigidum & ſiccum. Secus ſtatuen-

3. Cauſæ generãtes melãcholicam materiam ſpuriam.

Melancholica materia exquiſita a quibus cauſis oriatur.

dum de ſenibus,propter frigiditatem hepatis; ob quam non generatur melancholia. At in ætate florente, licet maxime vigeat caliditas iecoris; quia tamen in hac ætate, etiam totum corpus vehementer eſt calidum; non ita facile a materia melancholica frigidum & ſiccum reddi poteſt. His fundamentis adductus Galenus c.7.l.3.de loc. aff.ait, homines colore rufo donatos, promte incidere in intemperiem melancholicam, flauos non item: qui enim colorem habent rufum, aſſimilantur hominibus ætatis declinantis; qui flauum, hominibus florentis ætatis. Quoad reliquas partes abdominis; eæ concurrunt ſuo calore, qui intenſus eſt redditus propter obſtructionem & anguſtiam: vnde hæ partes inflammatione veluti affici videntur.c.7.l.3.de loc.affect.

4. Cauſa detinētes materiam melācholicam.

Cauſæ detinentes,ſecundum Galenum c. 10.l. 2.ad Glauc.c.7.l.3.de loc.aff.pertinent ad melancholiam per conſenſum a toto; quatenus vi harum cauſarum, in venis totius corporis colligitur materia melancholica. Vnde cauſa interna eſſe poteſt lienis vitium, vt vel non Attrahat excrementum melancholicum, vel non Suſcipiat, vel non Expellat. Non attrahit; ſi lien ſit frigidior: non ſuſcipit,ſi afficiatur lien vel tumore, vel anguſtia: non expellit,ob frigiditatem,ob anguſtiam: vt propterea in toto colligatur materia melancholica. Huius claſſis eſt menſium ſuppreſſio, ob venarum vteri anguſtiam, & præſertim in mulieribus, generantibus ſanguinem melancholicum. Cauſæ externæ ſunt cauſæ aſtringentes; ſiue ſint cibi,ſiue medicamenta aſtringentia, & præſertim poſt vſum ciborum melancholicorum. Præterea huc facit, conſueta vacuatio ſuppreſſa, vt hæmorrhoidum,vteri(: notandum obiter: menſium ſuppreſſionem,vt refertur in ſuam cauſam internam, verbi gratia, in anguſtiam venarũ vteri, numerari inter cauſas internas: Si autem capiatur,vt conſueta vacuatio cohibita, recenſetur inter cauſas externas, quæ pertinent ad inanitionem & repletionem.)

De differentiis.

Differentia. 1. A forma.

IN melãcholia corrumpitur imaginatio cum timore & mœrore: & corrumpitur vel Sola,vel Simul cum ratione. Galenus c.7.l.3.de loc.aff.c.vlt. l.2. de cauſ. ſymp. ait, delirium melancholicum multiplex eſſe, prout ſpeciatim imaginatio corrumpitur: alius enim imaginatur, ſe eſſe factũ teſtaceum, alius Atlantem non ſuſtinere mundum. Cauſa autem variæ imaginationis eſt affectio tenebricoſa varia, vnde & phãtaſma tenebricoſum eſt varium. Diuerſa autem ſunt phantaſmata, pro varietate cauſæ Externæ, & Internæ. Quoad cauſam externam; vt varia fuit cuiuſque vitæ conditio, ita

varium

varium producitur phantaſma. Verbi gratia, ſi quis imaginetur ſe eſſe prophetam, ante aſtronomiæ ſtuduit: ſi quis imaginetur ſe eſſe regem, ante cum principibus vixit, &c. Quoad cauſam internã, pro varia corporis diſpoſitione, varię fiunt imaginationes: V. g. ſi aliquis ſit ſiccioris habitus, putabit ſe eſſe teſtaceum: ſi patiens flatus copioſos obtineat, imaginabitur ſe eſſe capite deſtitutum, &c. Quoad differentias a ſubiecto: cerebrum afficitur, vel tantum ſecundum Anteriorem partem, vel etiam ſecundum Mediam. Sumuntur etiã differentiæ ab efficiente, id eſt, a cauſa phantaſmatis. Hęc cauſa eſt Externa, vel Interna. Externa pertinet ad Animi accidentia, & nõ vlterius ſubdiuiditur. Cauſa interna eſt ſpiritus tenebricoſus. Eſt autem ſpiritus tenebricoſus, vel ſecundũ Propriam ſubſtantiã, vel ob Miſtionem materiæ melancholicæ. Si ſecundũ propriam ſubſtantiã; tunc genitus eſt, ex impuro vel Aere, vel Spiritu vitali. Aër nõ ſubdiuiditur. Spiritus vitalis procreatur a corde. Cauſa aũt cur vitioſus & impurus procreetur, eſt Simplex vel Cõpoſita. Simplex eſt Lęſa facultas, vel Error externus. Cõpoſita eſt ſimul læſa facultas, & error externus. Læſio facultatis eſt vel intemperies Calida, vel potiſſ. Frigida. Frigida producitur, vel a Frigiditate, vel a Siccitate capitis, vel Citra hæc. Error, & cauſa compoſita, nõ ſubdiuiduntur. Si altera e parte ſpiritus reddatur tenebricoſus, ob miſtionem materię melancholicæ, diuiſionẽ admittit. Et primũ, quoad ſpeciẽ, materia eſt Vapor, vel Minera. Minera eſt Legitima, vel Spuria. Vitium materiæ, ratione quantitatis, & qualitatis, habet differẽtiam ſecundũ Magis & Minus. V g. materia eſt, magis vel minus frigida, ſicca, craſſa. Quoad vitiũ ſecundũ vbi; ratione quietis, eſt differẽtia ſecundũ Magis & Minus. Ratione motus, & primũ cauſa termini a quo mouetur materia; dicẽdum, moueri vel a Toto, vnde eſt melãcholia per conſenſum a toto: vel a Parte, vnde eſt melãcholia per conſenſum ab hypochondriis. Et, ſi a parte mouetur materia, mouetur vel a Fundo ventriculi, vel a Meſenterio, vel ab Hepate, vel a Liene, vel ab Vtero. Terminus ad quẽ eſt cerebrũ: quod vel Attrahit, vel Suſcipit. Quoad cauſas generãtes; cũ generetur materia melãcholica, modo Spuria, modo Legitima: ideo & cauſa generans eſt duplex. Cauſa generans ſpuriam materiã, eſt cauſa refrigerans, quæ diuiſionem admittit ſecundũ Magis & Minus: & pręterea diuiſioni ſubiicit, vt ratione loci pertinet vel Ad caput, vel Infra caput. Cauſa generãs legitimã melancholiã, ſubdiuiditur: eſt. n. vel Intẽperies, vel Victus melãcholicus. Si intẽperies eſt calida, differre poteſt ſecundũ Magis & Minus: & præterea differre poteſt ratione loci: & eſt vel in Capite, vel in Toto, vel in Iecore, Liene, in Fũdo vẽtriculi, in Meſenterio &c. Cã detinẽs eſt Interna, vel Externa. Interna eſt vitiũ Lienis, vel Venarũ

2. A ſubiecto.

3. Ab efficiente.

ſedis,vel Vteri. Externa cauſa eſt aſtringens: & hæc differre poteſt ſecundum Magis & Minus; & præterea ſecundum ſpeciem, vt pertinere poteſt ad materiam ſpecificam, vel Medicinalem, vel Diæteticam.

De Signis.

Signa melancholiæ imminentis. IMMINENS melancholia indicatur e præſentia cauſarum, e vigiliis, e ſomno turbulento, cum triſtibus imaginibus, ex inertia totius corporis & ſermonis, ex oculorum lumine obtenebrato: hæc enim omnia indicant imminere phantaſma tenebricoſum, a quo poſtea cerebrum afficitur. *Signa præſentis: in genere.* Quoad melancholiam præſentem, cum Galeno c. 3. l. quod animi mores, c. vlt. l. 2. de cauſ. ſymp. c. 7. l. 3. de loc. aff. indicatur e timore & mœrore, ſine cauſa: nam, prout cerebrum afficitur affectione ſimili tenebris, ita fit timor & mœror. Producitur autem hæc affectio, non a colore nigro, vt Galeno aſcribit Auerrhoës; ſed a phantaſmate tenebricoſo, quod in cerebrum agit, vt in organum imaginatricis. *Difficilis Hippocratis aphoriſmus.* Notandum Hippocratem aph. 40. ſect. 7. dixiſſe; ſi lingua repente incontinens fiat, vt aliqua pars corporis ſtupore afficiatur, eſſe id melancholicum. Galenus in commento inquit, ſe ignorare, cur hæc ſint melancholica: quoniam linguæ paralyſis & ſtupor ſunt vitia, quæ potius fiunt a pituita, quam a meláncholia: Cum hoc ignorarit Galenus, nos forſan magis id ignoramus. Dicendum tamen fortaſſis, Hippocratem per melancholiam, non intelligere eam, de qua in præſentia eſt ſermo: ſed loqui de paralyſi linguæ, & de ſtupore alicuius partis, vt fiunt potius a melancholia, quam a pituita. Paralyſis enim & ſtupor capiuntur, vel vt ſimpliciter generantur, vel vt reſpiciunt ſubiectum, quod afficitur. Si capiantur primo modo, vt ſimpliciter generantur, paralyſis & ſtupor potius fiunt a pituita. Si autem capiantur vt reſpiciunt ſubiectum, cum hoc poſſit eſſe vel totum, vel pars: rationabile eſt, totum affici a materia copioſa, partem a minus copioſa: & præterea cum melancholia ſit in minori copia, quam pituita; ob id, dum afficitur vel lingua, vel alia corporis pars, ad differentiam totius; dicendum, hác affectionem prodire a melancholia, vt a materia minus copioſa.

Signa differentiarum. 1. A forma, & 2. A ſubiect. Quoad cognitionem differentiarum, & primum ratione formæ: has manifeſtabit ſermo ægri. Differentiæ a ſubiecto etiam facile cognoſcuntur: nam, verbi gratia, ſi obſeruemus ſolam imaginationem eſſe corruptam; ſtatuendum cerebrum ſecundum partem tantum anteriorem eſſe affectum: ſi etiam ratio afficiatur; cerebrum etiam ſecundum mediam partem eſt affectum. *3. A cauſa effic.* Quoad differentias a cauſa efficiente: cum fiat hoc

vitium

vitium ab affectione tenebricoſa, cuius cauſa eſt phantaſma tenebricoſum, quod producitur a cauſa externa, vel interna; nam difficulter hæ diſtinguentur, ex origine & curatione: Ex origine, ſi, verbi gratia, originem duxerit ex animi accidentibus: e curatione, vt ſi remoueatur ex impoſitione pilei plumbei, iudicabitis malum oriri a cauſa externa; contra, ſi ab interna. Quoad internam, cum ſit ſpiritus tenebricoſus redditus, vel ſecundum propriam ſubſtantiam, vel miſtionem materiæ melancholicæ: iudicabitur tenebricoſus eſſe redditus, ſecundum propriam ſubſtantiam, ſi delirium ſit aſſiduum: ſi præſentes, vel prægreſſæ ſint huius cauſæ, de quibus loco ſuo dictum eſt. Si enim fiat tenebricoſus ob permiſtionem materiæ melancholicæ; pariter cauſæ aderunt, vel præceſſerunt. Vnde, quoad ſpiritum tenebricoſum ſecundum ſubſtantiam, cum cauſa ſit, vel aër, vel ſpiritus vitalis; aër facile cognoſcetur. Si nullum ſit vitium in aëre, iudicandum eſt, malum prodire e ſpiritu vitali. Verum ſpiritus vitalis gignitur, vel læſa facultate, vel ob errorem externum, vel vtroque modo. Si gignatur læſa facultate; cognoſcitur e ſignis indicantibus cor vel calidius, vel frigidius; de quibus in propriis locis. At, cum frigiditas producatur vel a cerebro, vel ab alia cauſa: Si producatur cordis frigiditas a frigido cerebro, ſigna erunt frigidi cerebri, & præceſſere cauſæ refrigerantes, vt animi accidentia: Si vero non prodeat a capite, præceſſerunt cauſæ refrigerantes cor. Et ſi fiat ob errorem externum, id eſt, ob ſanguinem melancholicum, erunt ſigna hepatis calidioris, neque ſigna erunt totius corporis frigidi & ſicci. Si generetur & læſa facultate, & ob errorem externum: cognoſcitur facilime e ſignis febris peſtilentis, & mortiferæ. Si generetur ſpiritus tenebricoſus ob miſtionem materiæ melancholicæ; cognoſcenda ſunt ſigna ſpeciei, vitii, cauſarum generantium, & detinentium. Quoad ſpeciem; vapor cognoſcitur, quia ſymptomata ſunt mitiora, delirium eſt per interualla, nõ adeſt grauitas, & ſigna aſſunt hypochondriacæ. Si minera, ſeu humor eſt cauſa; omnia erunt grauiora. At minera, ſi ſit ſpuria; cognoſcitur e cauſis refrigerantibus: ſi legitima; e ſignis cauſarum calefacientium. Quoad vitium: & primum in quanto; cognoſcitur materia eſſe in maiori copia, e vehementia ſymptomatum, e grauitate. Vitium in qualitate, pertinet ad frigiditatem, ſiccitatem, & craſſitiem, ſed ſecundum magis & minus: id quod cognoſcitur ex intenſione & remiſſione ſymptomatum. Quoad vbi, cum reſpiciat motum, & quietem: materia quieſcens cognoſcitur e perſeuerantia ſymptomatum. Quoad motum; & primum quantum ad terminum a quo; eſſe totum corpus cognoſcitur, e cap. 7. lib. 3. loc. aff. ſi corporis habitus antea fuerit calidus,

Cauſa interna ſigna.

Spiritus tenebricoſi, ſecũdum ſubſtantiam, ſigna.

Signa tenebricoſi ſpiritus, ob miſtionem melancholicæ.

Species materia vt cognoſcatur.

Vitii ſigna.

nunc autem ſit frigidus & ſiccus: præterea cognoſcitur e ſuppreſſa aliqua vacuatione conſueta ſanguinis melancholici: præterea e vitio melancholico prægreſſo. Partem autem eſſe terminum a quo; cognoſcitur e ſignis melancholiæ hypochondriacæ; nimirum, quod prius oriuntur ſymptomata circa ventriculum, quam circa caput: adhæc, vt ventriculi ſymptomata intenduntur, ita etiam delirium melancholicum intenditur, & vt illa remittuntur, ita etiam minuitur delirium. Cum autem in hypochondriaca poſſit affici, fundus ventriculi, lien, iecur, &c. ſingula e propriis capitibus cognoſcentur. Facile etiam cognoſcitur terminus ad quem, id eſt, num caput attrahat, vel ſuſcipiat. Si attrahit; cognoſcitur e calore & dolore. Si ſuſcipit; cognoſcitur e ſignis frigiditatis, vel humiditatis cerebri: de quibus in dol. cap. Facile cognoſcitur, an cauſa generans, ſit cauſa melancholiæ, vel ſpuriæ, vel legitimæ, e ſignis caliditatis aut frigiditatis. Cauſæ detinentes admodum facile cognoſcuntur e ſermone ægri, & aſſidentium. Et quotieſcunque ſunt internæ; an pertineant, vel ad lienem, vel ad hæmorrhoidas, vel ad vterum: e propriis locis petendum.

Hypochondriaca ſigna

Cauſæ generantis indicia.

Signa detinentiũ cauſarum.

De Indicationibus.

Indicationes.

PRÆSIDIA ſumuntur ab eſſentia: eſſentia autem pertinet ad formam, ſubiectum, & cauſam efficientem. Forma non eſt ex vſu: nam pendet ab affectione. Quoad ſubiectum, cum ſit cerebrum & calidum innatum: oportet conſeruare & fouere proportionem cerebri, vt in ſermone de dolore cap. Quoad cauſam efficientem; cum ſit affectio tenebricoſa, cuius cauſa eſt phantaſma tenebricoſum, quod producitur a cauſa externa, vel interna; ſi capiatur cauſa efficiens, vt affectio tenebricoſa morboſa; indicat affectionem contrariam tenebricoſæ & morboſæ: vnde Paullus huc reſpiciens, dicit, mentem ad alia eſſe diuertendam. Verbi gratia, phantaſma quod imprimit in cerebro affectionem, eſt vſurpandum, vt imprimat affectionem, quæ ſit efficacior, quam tenebricoſa. Hoc remedium in affectu melancholico quandoque eſt ſanans, quandoque anodynum. Si enim affectio tenebricoſa pendeat a cauſa externa, eſt ſanans, quia malum non amplius redit; verbi gratia, cum per pileum plumbeum, homo prorſus liberatur: At ſi melancholia producitur a cauſa interna; erit remedium anodynum, non ſanans; nam huius beneficio, inquit Paullus, mens ad alia deducitur; at non prohibet hoc remedium mali reditum, quoniam adeſt cauſa interna. Quare indicatio eſt hau-

A Subiecto.

A cauſa effic.

Ab affectione tenebricoſa.

eſt haurienda a cauſa interna, & proinde a ſpiritu animali tenebricoſo. Hic autem eſt tenebricoſus, vel ſecundum propriam ſubſtantiam, vel ob miſtionem materiæ melancholicæ. Si ſit tenebricoſus ſecundum propriam ſubſtantiam, non videtur pertinere ad methodum medendi. & videtur eſſe indicans inutile; quia remouetur ad remotionem materiæ: ablato enim impuro aëre, vel ſpiritu vitali, ilico ſpiritus animalis purus euadit: vnde in id incumbendum eſſe videtur, quo aër, ſpiritusque vitalis cito puri reddantur. Quod ſi ergo, verbi gratia, ſpiritus animalis tenebricoſus fiat e prauo äëre, & pro remedio vſurpetur bonus aër; certe hæc materia remedii ſupponit indicans; de quo tamen, quodnam ſit, ambigitur? Spiritus enim animalis tenebricoſus non indicat vtile; aër autem non indicat, quia eſt cauſa externa.

A defectu puri alimenti ſpiritus animalis. Dubium.

Pro reſolutione ſcire oportet, ſpiritũ tenebricoſum, ea ratione qua eſt morbificus, indicare remouens: minus genericum eſt ſpiritus vitalis, vt vel exeedit, vel deficit: in præſentia, vitium in exceſſu non eſt ex vſu, dum enim aufertur alimentum impurum, ilico ceſſat exceſſus prauitatis: quare indicans eſt vitium ſecundum defectum; defectus enim puri alimenti, indicat purum alimentum: vnde indicatio eſt a præſenti vitio, cuius eſſentia eſt defectus puri alimenti: at defectus puri alimenti, ſi eſt aëris, indicat purum alimentum aëreum; ſi ſpirituum, indicat alimentum ſpiritale: vt alimentum aëreum, ceu indicatum, pro materia habeat aërem bonum, qui non eſt indicans; alimentum autem ſpiritale pro materia habeat ſpiritum vitalem purum.

λύσις.

Cum ergo opus ſit puro vel aëre, vel ſpiritu: Quoad aërem, huius inuentio eſt extra methodum medendi. Quoad ſpiritum vitalem, cum ſit cauſa morbifica interna, ideo habet rationem indicantis: ſpiritus enim vitalis purus, eſt materia remedii; impurus eſt indicans. Cum autem ſpiritus vitalis impurus pendeat, a vitio vel Generantis, vel Materiæ, vel a vitio Vtriuſque: ob id indicans vtile capi debet a vitio propoſitorum.

Ab impuritate ſpiritus vitalis.

1\. Vitium agentis pertinet ad cor; ideoque remedia ſunt referenda ad cor, quæ foueant vel proportionem cordis, vt cordialia; vel dirigantur ad cordis vitia diſſipanda. Verbi gratia, ſi intemperies calida eſt, indicantur frigida; & ſi frigida, indicantur calida. Et ſi contingat, vt intemperies cordis frigida, foueatur a frigiditate & ſiccitate cerebri; oritur indicatio calefaciendi & humectandi cerebrum.

2\. Materia e qua, eſt ſanguis melancholicus, genitus a iecinore calidiore: vnde oritur indicatio vacuandi ſanguinem melancholicum, & refrigerandi iecur. 3. Si producatur ratione vtriuſque, id eſt, & ratione vitii

agentis, & materiæ opus eſt & cor refrigerare, & materiam febrilem euacuare. Quatenus ſpiritus animalis tenebricoſus redditur, propter miſtionem materiæ melaucholicæ: ſumendæ ſunt indicationes a materia melancholica: & quidem a ſpecie, a vitio, a cauſa generante, & detinente. Quoad ſpeciem, ſiue ſit vapor, ſiue minera, tam ſpuria, quam legitima; prodit remedium determinatum, quod alias docuimus. Verbi gratia, ſi melancholia copia peccet, erit minuenda materia, ſed melancholica, vnde euadit remedium determinatum cauſa ſpeciei. Quoad vitium quantitatis, indicatur minuens. Quoad vitium qualitatis, cum ſit materia frigida, ſicca, craſſa; oritur indicatio calefaciendi, humectandi, & attenuandi, Quoad vitium ſecundum vbi, & primum ratione quietis; vt materia melancholica quieſcit, eſt dimouenda & diſcutienda: vt autem eſt in capite, eſt diſcutienda in capite, vt ſit indicans determinatum. Quoad motum, in hoc oportet perpendere tum fluxum, tum fluxus terminum. Fluxus, vt eſt præter naturam, indicat remedium retrahens: quod contrahitur a termino morbifico motus, nimirum a termino a quo, & ad quem. Hi autem termini poſſunt bifariam perpendi, Simul, & Seorſim. Si ſimul perpendantur, motus vitioſus eſt, vel ab ante ad poſt, aut contra: vel a dextro ad ſiniſtrum, & contra: vel a ſupra ad infra, & contra: & propterea indicatur remedium retrahens, vel ad anteriora, vel poſteriora; vel dextrorſum, vel ſiniſtrorſum; vel ſurſum, vel deorſum. Cum ergo in melancholico affectu materiæ motio ſit ab inferioribus ad ſuperiora: indicatur retrahens ad inferiora. Si ſeorſim perpendantur termini; quantum ad terminum a quo, cum ſit infra in affectu melancholico: hic terminus vel eſt communis, vel determinatus. Communis terminus in melancholia eſt totum: determinatus terminus, in melancholia ſcilicet hypochondriaca, ſunt hypochondria. Si ergo melancholia fiat per conſenſum a toto, vt terminus a quo ſit communis; indicatur remedium retrahens infra, ſed ad omnes partes, non modo ad brachia, ſed etiã ad crura, non modo ad dextrum latus, ſed etiam ad ſiniſtrum. Si autem terminus a quo ſit determinatus; indicatur remedium retrahens infra, ſed ad partes determinatas, verbi gratia, cum in melanćholia hypochondriaca, terminus a quo ſit regio abdominis; eſt vel media, vel dextra, vel ſiniſtra: ſi media, vt ſi melancholia fiat per conſenſum a fundo ventriculi, a meſenterio, & iis partibus quæ pertinent ad mediam regionem ab dominis; indicatur remedium retrahens infra abdomen, ad vtramq; partem, id eſt, ad crus & dextrum, & ſiniſtrum. Si autem fiat ab hepate; tunc indicatur remedium retrahens infra iecur, ad dextrum crus. Si fiat a liene, indicat remedium retrahens

A miſtione materiæ melancholica, cum ſpiritu animali.

1. A ſpecie materiæ.

2. A vitio materiæ.

trahens infra lienem, ad crus ſiniſtrum. Notandum harum propoſitarum partium ſitum, non indicare retrahens, cum a ſitu non capiatur indicatio: ſed ſitum eſſe ſignum termini morbifici a quo. Secundo notandum, differentiam eſſe inter retrahens infra, ad dextrum vel ſiniſtrum, vt indicatur a motu, ratione vel vtriusq; termini, vel ratione ſolius termini a quo: nam primum remedium, reſpicit vtrumq; terminum indifferenter, id eſt, ad dextrum & ſiniſtrum; prætereа indicat remedium retrahens ad terminum oppoſitum termino a quo, verbi gratia, ſi materia fluat ad dextrum, indicatur retrahens ad ſiniſtrum. At ſi remedium reſpiciat ſolum terminum a quo; remedium non eſt indifferens, verbi gratia ſi ſurſum moueatur materia in liene, indicatur retrahens infra ad partem ſiniſtram. Terminus ad quem, indicat vel vt attrahit, vel vt ſuſcipit. Si attrahat, cauſa doloris; indicat remedium vel ſanans, vel anodynum: Si attrahat cauſa caloris, indicat refrigerans. Si indicat terminus ad quem, vt ſuſcipit, cauſa frigiditatis, vel humiditatis; ſemper contrarium indicat. Quodlibet autem horum remediorum eſt retrahens, verbi gratia ſi terminus ad quem, ſit calidus, indicat frigidum retrahens, cuius beneficio retrahitur materia, vt non amplius fluat. Cauſæ etiã generantes ſuas habent indicationes. Cum igitur materia melancholica ſit ſpuria, vel legitima: ſi fuerit ſpuria, oritur indicatio calefaciendi, modo cerebrum, modo cor, prout cauſa generans materiam ſpuriam frigidam, pertinet ad cor, vel ad cerebrum. Si legitima ſit materia, ſi generetur vitio agentis, ſiq; ad caput pertineat; non indicat: nam cauſa generans legitimam melancholiam in capite, eſt intemperies calida, quæ præceſſit; indicatio autem non ſumitur a præterito. Si pertineat ad iecur, oritur indicatio refrigerandi iecur. Et ſi materiæ melancholicæ cauſa generans, eſt calor auctus ratione anguſtiæ, quemadmodum contingere ſolet in melancholia hypochondriaca: indicatio vtilis non ab anguſtia, ſed a materia obſtruente capitur, vt copioſa materia, ſit euacuanda, viſcida detergenda, &c. Quoad victum melancholicum, ab hoc non ſumitur indicatio: ſi enim vſurpentur cibi, qui ſunt materia alimenti indicati a virtute, malum euaneſcit. Quoad cauſas detinentes, cum ſint vitia lienis, ſedis, vel vteri; ſiue ſint dyſcraſiæ, ſiue obſtructiones: deſumentur indicationes e propriis capitibus.

3. A cauſa generante.

4. A cauſa detinente.

De Prognoſticis.

VITIVM hoc non eſt contemnendum, quia læditur actio principalis; vt propterea vitium ſit vehemens ratione dignitatis, ſaltem cauſa melioris *Prognoſtica.*

vitæ. Vnde cum Hippocrates ait, aphor. 53. ſect. 6. deſipientiam cum riſu eſſe bonam, cum ſtudio periculoſam: Galenus in com. addit, nullam deſipientiam eſſe ſecuram. Patet igitur non eſſe vitium deſpiciendum. Quoad vim differentiarum, & primum quoad differentias a forma: ſi imaginatio tantum corrumpatur; non adeo inſignis eſt vehementia: Si autem cum imaginatione corrumpatur etiam ratio; eſt vitiũ magis vehemens ratione eſſentiæ & dignitatis, quia imaginatio in priori eſt cerebri parte, ratio in media. Quoad differentias a cauſa efficiente: cum melancholia fiat ab affectione tenebricoſa, cuius cauſa eſt φάντασμα, cuius phantaſmatis cauſa eſt externa, vel interna: Si cauſa ſit externa, malum eſt admodum remiſſum: nam cauſa externa eſt minimæ vehementiæ, ratione eſſentiæ: vnde cum Alexandro hæc melancholia ſolo artificio curatur. Cauſa interna eſt ſpiritus animalis tenebricoſus: qui, ſi talis reddatur ſecundum propriam ſubſtantiam; ſi quidem hoc fiat ratione aeris impuri, hæc melancholia facile curatur, aeris mutatione. Maior eſt difficultas in curatione, ſi fiat a ſpiritu vitali; tunc enim ſpiritus animalis magis recedit a naturali ſtatu, vnde maior eſt vehementia eſſentiæ: adhæc, aer ſolum pertinet ad cerebrum, ſpiritus autem vitalis & ad cor, & ad cerebrum, vnde etiam eſt vehementia dignitatis. Cæterum, cum ſpiritus vitalis tenebricoſus generetur in corde ob varias cauſas: ſi gignatur vitio agentis, tunc cor eſt calidum, vel frigidum; dyſcraſia frigida vehementior eſt ratione eſſentiæ, quam calida: nam frigida poteſt eſſe intenſa, calida non, quia eſſet delirium ferinum: præterea, quoniam cor ſuapte natura eſt calidum, fit vt frigida intemperie exſiſtente maior ſit receſſus. Frigiditas cordis produci poteſt, vel a frigido & ſicco cerebro, vel ab alia cauſa: dum paritas ſeruatur, vitium eſt peius, ſi fiat a cerebro frigido & ſicco; nam malum eſt geminatum, quia adeſt morbus frigidus & in corde & in cerebro; & præterea additur vehementia dignitatis, cum lædatur cor & cerebrum. Verum, ſi ante cor non lædatur cerebrum, malum eſt remiſſius. Quod ſi contingat, cerebri frigiditatem eſſe vehementem, & in habitu; neceſſario malum melancholicum vſque ad mortem comitatur: vnde eſt com. aphoriſ. 56. ſect. 6: talis melancholia minatur ſtuporem, conuulſionem, cæcitatem. Si ſpiritus vitalis tenebricoſus producitur ob errorem externum, nimirum vitio materiæ melancholicæ, id eſt, ſanguinis melancholici in hepate geniti; curari poteſt, euacuando ſanguinem, & iecur refrigerando, ſi huius ratione ſpiritus vitalis reddatur tenebricoſus. Hoc autem modo facilius fieri poteſt, modo difficilius, pro diuerſitate cauſæ generantis, de qua paullo poſt. Si fiat ſpiritus vitalis tenebricoſus, vitio & agentis &

Prognoſtica differentiarum.

A forma & ſubiecto.

A cauſa efficiente.

A cauſa externa.

Ab impuritate ſpiritus animalis ſecundũ ſubſtantiam.

tis & materiæ, vt in febribus prope mortem; patet vitium eſſe lethale: Sed hæc melancholia potius eſt ſecundaria, quam principalis, nam pendet a vitio febris: eſt autem prorſus mortalis hæc melancholia: nam & agentis & materiæ omnis vehementia eſt in ſummo; Agens enim eſt cordis intemperies febrilis, maxime recedens a ſtatu naturali, vt inſignis ſit vehementia eſſentiæ: eſt intemperies cordis, quare ſumma vehementia dignitatis & facultatis, morſque eſt proxima. Materia e qua, eſt vapor febrilis, maxime recedens a ſtatu naturali, vnde ſumma vehementia ſecundum eſſentiam: nocet cordi, quare vehemens, ratione dignitatis: deiicit facultates, quare vehemens, ratione facultatis. Quod ſi ſpiritus animalis (non vitalis) fiat tenebricoſus ratione permiſtæ materiæ; oportet perpendere in materia, vehementiam ſpeciei, vitii, cauſæ generantis, & cauſæ detinentis. Quoad ſpeciem, vapor citius vincitur; quia minus recedit a ſpiritu, quam minera. Et minera ſpuria facilius curatur, nam recedit ſolum per colorem: exquiſita difficilius, quia etiam recedit ſecundum alia vitia. Quoad vitium materiæ: ratione quantitatis, vt materia eſt copioſior, ita difficilioris eſt curationis, vt immineat epilepſia, ſtupor, cæcitas, ob copioſam materiam, com. aphor. 56. ſect. 6. Ratione qualitatis, quo materia frigidior, ſiccior, craſſior, eo erit difficilioris curationis, nam adeſt maior vehementia ratione eſſentiæ. Ratione quietis, quo materia magis quieſcit, eo malum difficilioris eſt curationis. Ratione motus, & primum ratione fluxus, prout materia maiori cum impetu mouetur in caput, malum magis redditur periculoſum, nam eſt maior vehemētia ratione eſſentiæ. Quoad terminos, a quo, & ad quem: ſi ſimul perpendantur, ſi materia prorſus moueatur ab infra ad ſupra, malum magis eſt periculoſum; minus autem periculoſum, ſi materia incipiat moueri infra: Quod cognoſcens Hippocrates, ait aphor. 11. ſect. 6. atra bile vexatis, hæmorrhoides ſuperuenientes, bonũ. Si termini motus ſeorſim perpendantur: quantum ad terminum a quo, vt pertinet ad partes magis præcipuas, ita etiam augetur periculum, ob vehementiam dignitatis: vnde malum peius eſt; ſi prodeat a iecinore, quam ſi a liene, cæteris paribus. Quoad terminum ad quem, minus periculi eſt, ſi fiat modo attractionis, quam receptionis. Quoad cauſas generantes, ſi perpendatur cauſa generans, ratione materiæ ſpuriæ, ſi fuerit frigiditas, ſiquidem hæc ad cor pertineat, deterior eſt; nam magis recedit a naturali ſtatu, & præterea inſignis eſt vehementia, ratione dignitatis, quia in corde. Si hæc intemperies frigida pertineat ad cerebrum, cum Galeno capite ſeptimo, lib. tertio, de loc. aff. ſi recens ſit, facile curatur. Ratione exquiſitæ materiæ melancholicæ,

Ab impuritate ſpiritus animalis ob miſtionem melancholia.

1.

2.

3.

ſi fiat vitio alimenti, facile tollitur. Si fiat vitio agentis, cum ſit calor intenſior; difficultas curationis pendet a vehementia eſſentiæ, & potiſſimum materiæ: nam caliditas, quæ ad caput pertinet, iam deſiit ante affectum melancholicum; vt curatio dirigatur ad materiam, quæ magis vel minus vincitur, pro ratione vehementiæ, vt dictum eſt. Si autem caliditas ſit infra caput, ratione eſſentiæ non eſt admodum vehemens, alias enim generaretur materia exuſta, vnde delirium fieret ferinum, non melancholicum. Curationis ergo difficultas poſita eſt in materia obſtruente; quæ interdum ita eſt craſſa & viſcida, vt non poſſit expugnari: & vos in praxi obſeruabitis, melancholiam hypochondriacam quandoq; non poſſe curari.

4 Detinentes cauſæ attinent ad lienem, hæmorrhoidas, vterum. Vnde malum difficilius; quo lien frigidior, quo lienis obſtructio vehementior, quo lienis tumor maior: & ſi tumor ſit ſcirrhus, melancholia eſt incurabilis: idem dicendum de hæmorrhoidibus, & de vitiis vteri.

De Curatione.

Curatio. *Vena ſectio in melancholia per eſſentiam.*

Galenvs cap. 7. lib. 3. de locis aff. non proponit, phlebotomiam in melancholia per eſſentiam, quamuis malum ſit vehemens ſaltem ratione dignitatis, & virtus robuſta. Non autem probat, quia in hac melancholia per eſſentiam, adeſt materia melancholica excrementitia, genita a procedente caliditate capitis: ideoq; cum alia ſit a ſanguine, nec ſanguis in toto redundet, Galenus venam non ſecat. At ſi contingat, melancholiam eſſe per eſſentiam in capite, & a iecinore generetur ſanguis copioſus, vena erit ſecanda. Galenus ergo non admittit venæ ſectionem, dum reſpicit ad materiam quæ eſt principalis, ſiue ſit immediata, ſiue mediata. Verum ſi reſpiciamus ad cauſam ſine qua non, Galenus non improbaret venæ ſectionem; non enim licet caput euacuare, niſi totum euacuetur. Præterea Galenus loc. cit. reſpicit ad melancholiam recentem, quæ, vt ipſe ait, leuioribus tollitur: at ſi producatur longius, requirit fortiora, vt totum ſit euacuandum.

Vena ſectio in melãcholia per conſenſum a toto.

In melancholia autem per conſenſum a toto, vena eſt ſecanda: nam e neceſſitate in toto peccat ſanguis vehemens ſecundum eſſentiam, cum caput petat; vt vena ſecta neceſſario egrediatur ſanguis melancholicus, non tenuis. Ideoq; recte intelligendus eſt Galenus cap. 7. lib. 3. de loc. aff. dum ait, in melancholia ſi aperiatur vena cubiti, inſpiciendum eſſe ſanguinem, & ſi egrediatur ſanguis tenuis, ilico eſſe ſupprimendum; ſi autem craſſus & melancholicus, eſſe permittendum vt exeat. Galenus hoc in loco reſpicit ad melancholiam, quatenus ſit per conſenſum vel a toto

vel a

vel a parte: & ſecat venam ratione cognitionis, vt ſcire queat, an ſit melancholia per conſenſum a toto, an per conſenſum ab hypochondriis. Sic venæ ſectio Galeno eſt ſignum: ſiquidem in opere de locis affectis circa ſigna verſatur; nec ibi proponitur vt materia remedii. Quod ſi ergo ſanguis egrediatur non melancholicus: oportet iudicare, melancholiam non eſſe per conſenſum a toto. Recte ergo diximus in omni melancholia per conſenſum a toto, in venis totius redundare ſanguinem melancholicum. Hæc de venæ ſectione gratia melancholiæ per conſenſum a toto. Quoad melancholiam hypochondriacam; in hac probatur venæ ſectio, quia in hypochondriis generatur materia, cum ſanguine miſta: adhæc ob materiam obſtruentem caliditas intenditur: inſuper, niſi ſanguis euacuetur, tuto non poſſumus vti calidis medicamentis, ad materiam melancholicam obſtruentem: adhæc, hypochondriaca affectio eſt veluti inflammatio, quare conuenit venæ ſectio, vt ex accidenti refrigeret. Licet ergo ſanguinem euacuare in qualibet melancholia: ſed copioſiorem in melancholia per conſenſum a toto. Quoad rectam amminiſtrationem: pro vehementia ſanguinis, quandoq; confertim licet euacuare ſanguinem. Vnde Auicennas in illa melancholia, quam vocat Alchatrab, vnica vice ſanguinem euacuat, & iubet detineri foramen apertum ad leipothymiam. Quoad modum; amplius ſeu maius foramen faciendum. Quoad tempus, cum ſanguis vincit alia indicantia: ideo cum Auicenna a venæ ſectione eſt incipiendum, niſi virtus prohibeat: nam ſi ſit debilis, reficienda virtus, mox vena ſecanda. Et, ſi virtus non permittat venæ ſectionem, ad cucurbitulas confugiendum, & ad hirudines. Quoad Vbi, hoc indicatur a ſubſiſtentia ſanguinis: Si ergo ſanguis in capite contineatur, vena frontis ſecanda; ſi in toto, vena cubiti; ſi intra hypochondria, venæ crurum: & in melancholia a toto, ſi ſanguis ſubſiſtat & in toto, & in capite, ſecanda eſt vena cubiti, & frontis. Cæterum in melancholia per conſenſum a toto, ſi totum eſt repletum cauſa hepatis; ſecanda vena dextri cubiti: ſi autem ſanguis detineatur in toto, cauſa lienis; ſecanda vena cubiti ſiniſtri. Et hoc monere volui, eo quod ſupra dixi, in melancholia locum habere cauſas generantes, vt eſt hepar, & cauſas detinentes, vt eſt lien. In melancholia hypochondriaca, nunquam eſt ſecanda vena brachii, licet practici hoc non obſeruent: fundamentum eſt, nam ſanguis ſubſiſtit infra iecur; & præterea ſanguis ille ſurſum mittit vapores, vt oporteat deorſum retrahere, non ad brachia. Adhæc, cum ſanguis vitioſus pertineat ad hypochondria, & bonus ſanguis attineat ad totum (non enim eſt melancholia per conſenſum a toto, ſed per conſenſum ab hypochondriis) per ſe-

In melācholia hypochōdriaca.

Vſus venæ ſectionis.

In melācholia hypochōdriaca non eſſe ſecādam venam cubiti.

ctionem venæ cubiti, vacuatur ſanguis bonus, & non melancholicus: & facta hac euacuatione, ne detur vacuum, fit attractio ad ſuperiora ſanguinis melancholici. Hinc Galenus capite ſeptimo, libro tertio, de loc. aff. iubebat, vt in melancholia vena cubiti ſecetur, & ſi ſanguis non melancholicus egrediatur, ilico eſſe ſupprimendum: at in venis totius dum ſanguis eſt melancholicus, eſt melancholia per conſenſum a toto: dum autem in toto ſanguis non eſt melancholicus, ſi eſt melancholia per conſenſum, neceſſario eſt melancholia hypochondriaca. Quare in omni melancholia hypochondriaca hoc obſeruandum, dum ſanguis eſt euacuandus, vt euacuetur per venas crurum, vel per venas hæmorrhoidum, ſic enim ſanguis melancholicus euacuabitur & reuelletur ad inferiora: id quod per ſectam cubiti venam nunquam aſſequemur.

Hirudines. Quoad Hirudines, quamuis poſſint applicari hæmorrhoidibus in melancholia per conſenſum a toto: potiſſimum tamen probantur in hypochondriaca. Sed de his, & aliis, in ſermone de dolore capitis egimus.

Pharmacea. Medicamenta ſunt Vacuantia, & Alterantia. Vacuantia, vacuant per meatus Senſibiles, vel Inſenſibiles. Alterantia reſpiciunt vel Indicantia, vel Proportionem tum Cerebri, tum Cordis. Cum autem triplex ſit melancholia; videndum, quæ medicamenta magis in vna, quam in alia ſpecie probentur. Itaque quoad vacuantia per ſenſibiles meatus, & primo in melancholia per eſſentiam: ſi hæc materia genita eſt e ſpiritu vitali tenebricoſo; cauſa ſanguinis melancholici probatur medicamentum mite, vt *ſena, polypodium, epithymus, cum ſero lactis*, propter iecoris caliditatem, ob quam genita eſt materia melancholica. At ſi melancholia per eſſentiam facta ſit ob miſtionem materiæ melancholicæ, genitæ in capite: hæc melancholia eſt vel recens, vel antiqua: Si recens; purgantia medicamenta vehementiora non probantur; ratio eſt, quia materia ſolum abundat in capite, vnde exigua eſt materia nec pertinaciter hæret: & Galenus capite ſeptimo, libro tertio, de loc. aff. gloriatur, ſe recentem melancholiam per eſſentiam curaſſe ſolo balneo, & victu euchymo. Si inueterata ſit; fortiora ſunt vſurpanda, ait Galenus loc. cit. vbi per fortiora, non intelligit vehementer ſoluentia, ſed loquitur in reſpectu ad balneum, & victum euchymum; quibus medicamentum leniens eſt fortius. Ad hæc in ea melancholia materia eſt genita in capite, vt in toto alii ſucci poſſint dominari, nimirum pituitoſus & bilioſus ſuccus; qui quibus medicamentis purgandi ſint, in ſermon. de dol. cap. diximus.

1. Vacuantia ſenſibiliter.

1. In melancholia per eſſentiam.

Quare

Quare per fortia, intelligemus medicamenta, quæ melancholiam in capite exſiſtentem ſtrenue poſſunt euacuare: humor enim in capite exſiſtens, maxime vacuationi reſiſtit. Sunt autem hæc medicamenta quæ valide vacuant per os & nares, vt per meatus ſenſibiles; & quæ vacuant per ſuturas, vt per meatus inſenſibiles: de quibus medicamentis omnibus in ſermon. de cephalalgia. Si melancholia ſit per conſenſum a toto: *2 In melancholia per conſenſum a toto.* quoad medicamenta quæ euacuant per meatus ſenſibiles, probantur vacuantia & primas ſuperfluitates, & purgantia materiam melancholicam, in toto exſiſtentem: quæ medicamenta modo leuiora, modo fortiora ſunt amminiſtranda, pro vehementia materiæ. Quæ ſint hæc medicamenta, patet ex alibi dictis. At propter iuniores quædam monere oportet. *Notanda in vſu ſoluentium.* Primum ſi materia melancholica fiat vitio iecoris calidioris, generantis melancholiam: cum ſoluentibus miſcenda ſunt frigida. *1.* Si autem melancholica materia reperiatur in toto, cauſa lienis detinentis; miſcenda ſunt potius calida cum ſoluentibus. Vnde Galenus capite nono, libro decimoquarto, method. cum epithymo miſcet *modo ſerum, modo mulſam; ſerum ratione iecinoris; mulſam ratione cauſæ detinentis, nimirum lienis.* Secundo: cum vti debeamus leuioribus & fortioribus ſoluentibus, *2.* & vitium quandoque ſit diuturnum: formulas quaſdam, ſeu receptas trademus: præſertim modum explicabimus ordinandi *paſſulas*, de quo medicamento in ſermon. de dol. cap. nihil diximus. *Paſſulæ laxatiuæ.* Quare ♃. *fol. ſenæ* ℥ *iij. epithymi minutim inciſi* ℥ *j. infundantur in infuſione ſolutiua roſarum per* 24. *horas: deinde facta diligenti expreſſione, adde paſſul. dul.* ℔ *j. & fiat infuſio in prædicta infuſione, & immittantur in vas, addito ſaccharo, & ſeruentur ad vſum.* Et hoc erit ſatis mire medicamentum, quo poteritis vti ab ℥ ß, ad ℥ ij. & ſi volueritis, vt efficacius operetur; addetis *mel roſ. ſolutiuum.* Medicamentum autem forte erit: ♃. *cort. helleb. nigri* ℈ *iiij. ſem. aniſi, citri, cinnamomi, an.* ℥ *vij. paſſul. d.* ℥ *ij. fiat infuſio in ſero lactis: deinde facta diligenti expreſſione, adde mannæ el.* ℥ *ij. Miſ. & fiat potio breuis. Hic helleborus niger eſt baſis: ſerum, frigiditate ſua helleborum corrigit, & detergendo adiuuat: ſemina cum cinnamom. corrigunt vim hellebori nigri deleteriam, vt ſunt medicamenta cordialia; ſua etiam caliditate & tenuitate adiuuant: paſſulæ autem vt dulces, corrigunt amaritudinem; vt habent vim lubricandi, adiuuant: manna, vt dulcis, corrigit amaritudinem; vt habet vim leniendi, adiuuat.*

Tertio notandum circa Quando, in melancholia per conſenſum a toto, circa vacuantia leuiora & fortiora. *3.* Hæc melancholia correſpondet quartanæ exquiſitæ: in qua Galenus libro primo, ad Glaucon. capite pro-

prio præcepit, primum vtendum eſſe leuioribus, mox fortioribus: nam materia melancholica in principio indicat leuiora, & prohibet fortiora, quoniam in principio eſt craſſa, & non eſt æqualis: vnde leuiora medicamenta alliciunt portionem minus craſſam, nec agitant craſſiorem, nam ſunt debilia: at fortiora agitant illam materiam, ideoque primum leuioribus vtendum. Præterea medicamenta leuiora ſæpius ſunt exhibenda, fortiora raro: vnde Aetius probat *epithymũ* quotidie, & Auicennas ſingulis menſibus, non quotidie, vacuat cum fortibus: fundamentum ſumitur a virtute, quia virtus non perfert fortia ita frequenter vſurpata. Notandum quarto de medicamentis lenientibus, quod interdum ſint prætermittenda: quod præceptum colligitur a Galeno in libro de melancholia ſecundum Ruffi ſententiam: vbi inquit, melancholicos quandoque ad ſanitatem perduci, dum dimittuntur medicamenta; nam virtus aſſiduo vſu medicamentorum languet. Verum tum a medicamentis deſiſtendum eſt, cum maiori difficultate ægri ea perferunt: Hoc autem tempus eſt æſtiuum, & hyemale: vnde Galenus cap. 1. lib. quos & quando, &c. ait, purgandos eſſe melancholicos, & melancholiæ obnoxios, autumno, & vere ineunte; ad differentiam illorum corporum, quæ ſunt obnoxia bilioſis morbis. Nam materia melancholica, & ſimiliter pituitoſa, in veris initio magis poſſunt, quam materia bilioſa: etenim per hyemem humor genitus & collectus ita vrget, vt, niſi veris initio purgetur, procedente vere moueatur, & morbos efficiat. At materia bilioſa, cum exigua ſit in principio veris, & copioſior vere gignetur magis, quam hyeme; cum periculum ſit ne agat ineunte æſtate; in fine veris eſt purganda. Verum cum Galenus loc. cit. reſpiciat ad præſeruationem, ſi contingat vt malum melancholicum ſit admodum vehemens, vel æſtate, vel hyeme; his etiam temporibus oportet purgare materiam, quia tum maxime poteſt ad indicandum. Quincto notandum, materiam melancholicam interdum adeo eſſe contumacem, vt medici *antimonio* vti cogantur, & quandoque *veratro albo*. Hæc dicta ſint cauſa melancholiæ per conſenſum a toto. Quod ſi melancholia fuerit hypochondriaca; ſecundum Auicennam, antiqua multoties indiget vomitu, cum *veratro albo*. Cæterum, cum in melancholia hypochondriaca etiam pituita peccet: propterea hic probantur purgantia, quæ non modo melancholiam, ſed etiam pituitam educunt; eaque cum leuiora, tum fortiora, quæ in dolore capitis fuere propoſita. Verum Auicennas in malo pertinaci probat *album veratrum*; ſicut & Græci. Sed conſulo vt ab eius vſu caueatis: nam inſigne detrimentum poteſt afferre: de quo Oribaſius diligenter & prolixe.

3. In melancholia hypochondriaca.

Medica-

Medicamenta vacuantia per inſenſibiles meatus, ſiue citra ſudorem, ſiue cum ſudore; ſunt debilia, mediocria, & vehementia. Debilia etiam inter diæteticas materias recenſeri poſſunt, vacuantque excrementa tertiæ concoctionis: inter quæ præcipuum eſt *balneũ aqua dulcis*; quod probatur in qualibet melancholiæ ſpecie, at diuerſa ratione. Breuiter ergo ſciendum, balneum pertinere ad ſolium frigidæ, ad aërem, ad ſolium calidæ. Solium frigidæ in nulla melancholia probatur: prohibetur enim a materia melancholica frigida, ab intemperie frigida nondum morboſa, & morboſa in melancholia per eſſentiam; hæc enim a ſolio frigidæ intenderentur: Nec conuenit in melancholia per conſenſum a toto, prohibet etenim frigiditas totius: In melancholia denique hypochondriaca, cum incipiat totum refrigerari, frigidum etiam balneum improbatur. Præterea in affectu mel ncholico (: ad differentiam febris hecticæ cui ſolium frigidæ conuenit :) nec febris adeſt, nec virtus debilis, cuius ratione opus videatur aqua frigida, calidum inſitum vniente. Aër balnei eſt calidus, & habet vim euacuandi: vnde probatur magis in melancholia per conſenſum a toto; minus in melancholia per eſſentiam; adhuc minus in melancholia hypochondriaca. Ratio eſt, quia in melancholia per conſenſum a toto, aër balnei vacuat materiam melancholicam in toto exſiſtentem, in melancholia per eſſentiam, materia eſt ſolum in capite, vt vacuari poſſit ſolio calidæ, aëreque balnei exiguo ſit opus: in melancholia hypochondriaca, cum materia reſideat in hypochondriis, aër non ita agit in illas partes; & excrementa totius corporis, tertiæ ſcilicet concoctionis, ſolio calidæ euacuantur, vt non ita egeamus aëre balnei. Solium calidæ, mediocriter excedentis, cum ſit inſignis caliditatis, calefacit & euacuat: ideoque probatur in affectione melancholica, in qua agemus euacuatione. At ſolium modo debet eſſe calidius, modo minus calidũ: in melancholia per conſenſum a toto probatur calidius: minus calidum in melancholia per eſſentiam: & in melancholia hypochõdriaca ſufficit caliditas ad excremẽta tertiæ coctionis euocanda. Varius ergo balnei vſus eſt. Quoad quantum, cum actio ſit vehementior in melancholia per conſenſum a toto: ob id æger in hac melancholia diutius debet detineri, & in aere, & in ſolio, quam in reliquis melancholiæ ſpeciebus. De modo: Et aer, & ſolium calidæ, in melancholia per conſenſum a toto, debent eſſe actu magis calida. Quoad quando: ſunt adminiſtranda balnea, dum materia vincit alia indicantia: non autem dum vincitur a materia replente partes internas; quare eſt adminiſtrandum balneum poſt medicamenta vacuantia per ſenſibiles meatus. Quoad vbi agendum: ratione ſubſiſtentiæ excrementorum tertiæ coctionis, in

II. Diaphoretica.

1. Debilia.

Balneum.

Vſus balnei.

qualibet melancholiæ ſpecie, balneum eſt toti corpori adhibendum. Et ratione materiæ melancholicæ, ſi melancholia ſit per eſſentiam in capite, balneum præſertim circa caput vſurpandum: ſi melancholia ſit per conſenſum a toto, toti adhibendum: in hypochondriaca, hypochondriis; vt hypochondria foueri poſſint ſpongia, aqua calida madefacta; at propter calidum innatum, *aliquid maſtiches* miſcendum. Hæc ergo mitis eſt materia, vacuans per meatus inſenſibiles. Mediocris materia poteſt eſſe inunctio, quæ ſæpius cum balneo adminiſtratur. Vnde cum Aëtio probatur inunctio *e nitro, & oleo non aſtringente, & proinde communi, vel chamæmelino, vel anethino*; vt liceat pro qualibet vncia olei, immiſcere nitri ℈j. vſque ad ℈iiij. Et probatur hæc inunctio potiſſ. in melancholia per conſenſum a toto. Quoad vſum, quædam admonebimus, circa modum, & vbi. Quoad modum, inunctio adhibeatur calide & fricando: quia frictio, vt magis poteſt exercitatione, ita eſt in cauſa, vt melior fiat euacuatio materiæ melancholicę: vt aliqua e parte, com. aph. 15. ſect. 3. colligitur. Quoad Vbi, in melancholia per eſſentiam inunctio ſecundum caput probatur: in melancholia per cōſenſum a toto, toti applicāda: in melācholia hypochōdriaca hypochondriis. Adhęc inter mediocriter vacuantia per meatus inſenſibiles, connumerare licet calida, infra quartum gradum, quæ ſint tenuia, & expertia formæ ſummæ actiuitatis, vt eſt *ruta, anethum, chamæmelum, ſerpillum, puleg. cyminum, feniculum, daucus; ius galli, ius columbæ, quorum animalium ventres ſunt replendi iam propoſitis medicamentis: Sed inter hæc licet etiam recenſere aromaticum roſat. diacyminum*, quæ medicamenta potiſſ. probantur in melancholia hypochondriaca, in qua generatur materia melancholica viſceris caliditate accidentali; nam, vt ſuo loco audiuiſtis, intenditur caliditas, propter obſtructionem. Quoad fortiora vacuantia per inſenſibiles meatus, Auicennas probat *ſcillā, magnas antidotos*, quemadmodum etiam Galenus *theriacam* probat in quartana. Monebat Aëtius, theriacam hyeme & vere incoante eſſe exhibendam, in affectu melācholico frigido. Valeant igitur; qui in febribus quolibet tempore, etiam æſtiuo, exhibent theriacam, & ſic ægros interficiunt. Inter fortiora in melancholia hypochondriaca, probantur medicamenta *e chalybe, e guaiaco, e ſynapi*. Medicamentum e chalybe erit proponendum in malis lienis, infra cap. 26. lib. 3. Nunc notandum, *chalybis limaturam optime eſſe conterendam, & detinendam per plures dies in aceto: metalla enim ita fiunt tenuiora, & minus mordacia: acetum autem debet eſſe antiquum & acerrimum, & confectum e vino non aſtringente. Ponatur autem hoc medicamentum ad ignem per plures dies: ſed melius eſt vt preparetur in diebus canicularibus Solaribus*

2. Mediocria diaphoretica. Externa.

Interna.

3. Fortiora diaphoretica.

Vide Aëtiū c. 11. l. 2. itē que de hac metallicorū elaboratione lege Gal. c. 2. l. 2. c. 3. l. 3. c. 7. l. 4. ſ. T. ſ. ſtra.

ſo illo

le illo feruido: & oportet miſcere attenuantia & diſſoluentia propoſita, & cordialia cito proponenda. Quoad *guaiacum*, cum hoc etiam oportet miſcere reſoluentia, cordialia, capitalia, & potiſſimum ſaſſafras. Quoad *ſinapi*; eſt medicamentum rubrificans, quod conficitur ſecundum Aëtium c. 10. l. 6. *e ſinapi & ficubus ſiccis:* & hoc medicamentum applicatur parti hypochondriorum affectæ.

Alterantia, reſpiciunt Indicantia, & Proportionem. Indicantia ſunt vel vel Contenta, vel Continentia. Cauſa contenti, conueniunt in omni melancholia alterantia; nam in omni melancholia adeſt materia melancholica contenta: ſed in hypochondriaca, reſpicere etiam oportet ad pituitam. Quæ autem ſint alterantia pituitam & melancholiam; diximus in ſerm. de dol. cap. Verum, in iuniorum gratiam, cum materia melancholica ſit frigida, ſicca, craſſa, & quãdoque dura: cauſa calefaciendi & humectandi licet vti *borag. bugloſſo. liquiritia*, cauſa attenuationis, licet vti *meliſſa, ruta, ariſtol. ſcilla*; oportet miſcere *acetum*, & præſertim ſi pituita ſit permiſta. De aceto dubitatur, quia Auicennas ait, timorem eſſe propter malitiam: quod etiam inſinuaſſe videtur Hippocrates, com. 38. l. 3. de vict. acut. Dicendum, improbari acetum ſimplex, quod vim habet ſiccandi, & refrigerandi: nõ autem improbari acetum miſtum. Vnde Aëtius probat acetum acre, vinoſum, miſcẽda autẽ ſunt calida, & ratione ſiccitatis etiã humida, vt *borag. iuſculum:* & Aëtius dabat poſt cibum, nam ob cibi præſentiam non ita cito agit in vẽtriculum, corrigiturq; a cibo. Poſtremo in affectu melancholico, propter duritiẽ materię, probãtur, *malua, althæa, paſſulæ dulc. amygdalæ, &c.* Vſus horũ ex alibi dictis patet. Reſtãt ea, quæ continẽtia alterãt: Cõtinentia ſunt Totũ, vel Pars. Cauſa totius, ſolã in melãcholia per conſenſum a toto refrigerato & exſiccato, probatur *balneum aquædulcis, citra ſudorem*; nã vbi eſt ſudor, materia medicinalis eſt vacuãs, de qua in præſentia nõ loquimur. Et in adminiſtratione huius balnei, in melãcholia ſcil. per cõſenſum a toto, miſceatur *malua, althæa, borago, decoquãtur carnes pingues,* & præterea totum corpus inungatur *ol. amygd. vel adipe gallinaceo*, addito, cauſa penetrationis, exiguo vino tenuis ſubſtantiæ. Cauſa partis, id eſt, capitis, cordis, ventriculi, iecoris, lienis, & vteri; vt partes afficiuntur morbis calidis vel frigidis, ita variis oportet vti medicamẽtis: de quibus in propriis capitibus. Propter iuniores: Si, verbi gratia, pars ſit calidior, vti licet *ſero caprino, thermis refrigerantibus, vt eſt balneum B. Mariæ virginis in agro Patauino; aqua refrigerans*; licet etiam vti cõſeruis refrigerãtibus. Si pars ſit frigidior, ꝓbat *aqua Aponẽſis*, bibita ratione partis frigidæ: nã ſecus interficietis ægrotãtes. Extra ſint ol. calefaciẽtia, cõſeruæ, de quib. in prop. cap.

III. Alterantia.

1. Quæ alterant cõtenta.

2. Quæ alterant continentia.

3. Cephalica. Quoad alterantia, reſpicientia Proportionem: quę reſpiciunt capitis proportionem, fuere propoſita in ſermone de dolore capitis. Quæ reſpiciunt *4. Cordialia lætificantia.* proportionem Cordis, proponuntur a Rhaſe in cap. de melancholia, vbi probat *medicamentum Lætificans*, quod cum admodum ſit compoſitum, ſi quis defideret lætificans minus compoſitum, ita poterit præſcribere: *℞ ſucci meliſſæ, cum ſaccharo depurati ℥ß. ſem. citri mundator. cortic. citri ana ʒj. croci ℈ v. dianthos ℥j. cum ſyrupo de corticibus citri fiat electarium: cuius doſis ſit a ʒj. vſque ad ℥ß.* Adhuc minus compoſitum lætificans eſſe poteſt: *℞ ſucci meliſſæ ℥ß. ſem. citri ʒj ß. conſeruæ meliſſæ, diãthos, ana ℥j. Miſ. & fiat electarium. Doſis a ʒj ß. ad ʒvj.* Adhæc licet vti *diambra, diamoſchu, gallia moſchata, magnis antidotis.* Hæc ergo ſunt lætificantia calida. Lætificantia frigida ſunt *acetoſa, acidum citri, caphura, ſantali, margaritæ:* De quibus infra c. 8. l. 2. vbi de cordis παλμῷ. In affectu ergo melancholico, pro vario corporis ſtatu, vtendum, modo calidis, modo frigidis, modo miſtis. Vſus patet ex alibi dictis.

Diæta. Materia diætetica erit eadem, quæ in dolore cap. a melancholia eſt pręſcripta. Sed primum notandum, cum melancholia ſit malum diuturnum, probari victum conſeruantem, non minuentem, nec augentem. Et ſi contingat, vt corpus euadat ſiccius; probatur victus augens. Secundo notandum, cum alimentis miſcenda eſſe lætificantia: & condienda cibaria, *boragine, bugloſſa, & meliſſa etiam*, niſi calor partis prohibeat. Et in melancholia hypochondriaca probatur etiam *acetum acre*, cuius cochlear vnum dabat Aëtius, poſt omnem cibum; hoc enim minus ſiccat, & attenuat, & (quod maioris eſt vtilitatis:) reddit cibum attenuantem, vt in hypochondriaca materia craſſa obſtruens vincatur. Vltimo ea probantur animi accidentia, quibus minuitur affectio tenebricoſa, vnde Paullus ait, mentem ad alia eſſe auertendam; quod fieri poteſt verbis, & proinde per medium ſenſum auditus; item operibus, & per medium ſenſum tactus; verbis, vt cantu, fabulis, operibus, vt imponendo capiti pileum grauem, vt melancholicus non amplius imaginetur, ſe eſſe ſine capite, &c.

CAPVT XI.

De Mania.

Nomen. MELANCHOLIÆ affinis eſt Mania, ſeu furor; nimirum delirium citra timorem, cum excandeſcentia, vt ſæpenumero aſſidentes *Generatio.* percutere tentent. Generatur hoc malum, dum capiti occurrit cauſa calefactiua ex vſu; citra tumorem, vt cerebrum afficiatur ſecundum

cundum ſubſtantiam; & ita afficiatur, vt generetur ſpiritus animalis non tenebricoſus, ſed igneus; vt phantaſma igneum euadat; cerebrumque afficiat veluti ignea affectione; vt corrumpatur actio cerebri principalis, nempe vel imaginatio, vel ratio, vel vtraque. Delirium igitur maniacum eſt functio corrupta principalis cerebri, dependens ab affectione ignea, ex vſu affecto capite, citra tumorem. Forma & ſubiectum colliguntur e Galeno, cap. vlt. lib. 2. de cauſ. ſym. dum ait, in mania deprauari principes facultates cerebri. Aetius hanc functionem dicit eſſe imaginationem. *Definitio.* *Forma Subiect.*

Cauſa efficiens eſt affectio ignea: per quam mania diſtinguitur a delirio melancholico, in quo affectio eſt tenebricoſa. In hunc ſenſum Galenus ſcribit, cap. penult. lib. de vſu reſpirat. maniam produci a ſpiritu igneo. Sicut enim ſpiritus animalis tenebricoſus, producit phantaſma tenebricoſum, vt cerebrum afficiatur affectione tenebricoſa: ita ſpiritus animalis igneus, producit phantaſma igneum, & hinc affectionem igneam. Addimus: ex vſu affecto capite; vt hoc delirium maniacum diſtingueretur, a delirio maniaco quod fit in acceſſionibus febrium bilioſarum: nam in his febribus ſpiritus animales ignei euadunt, propter vapores, qui non ſunt ex vſu; vnde ſponte diſſipantur. At in mania, ſpiritus animalis redditur igneus, affecto capite ex vſu, id eſt, affecto capite a cauſa morbifica, quæ vtile indicat, ad differentiam vaporum. Hæc cauſa morbifica duplex eſt: aut enim mania fit e Mordacibus ſuccis, aut e Calida intemperie, com. aph. 53. ſect 6. cap. vlt. lib. 2. de cauſ. ſym. Spiritus ergo animalis igneus, eſt opus præter naturam; quod modo fit ob errorem externum, qui eſt mordax ſuccus; modo labefactata facultate cerebri, ob calidam intemperiem. Similiter functiones principales in hoc malo lęduntur, modo ob errorem externum, modo ob læſam facultatem: nam cerebri calida intemperies, & generare poteſt ſpiritum igneum, & eſſe in cauſa functionis corruptæ: vehementior tamen eſt, ratione læſionis functionum principum, quam ratione generationis ſpiritus ignei. Itaque cum duo ſint ex vſu, videlicet, calida intemperies, & mordax ſuccus: Quoad calidam intemperiem, cauſas habet, de quibus dictum in ſermone de dolo. cap. Quoad ſuccum mordacem, vt colligitur e com. aph. 56. ſect. 6. hic ſuccus eſt ſanguineus, bilioſus, atrabilarius. Sanguinem proponit Galenus, aph. 40. ſect. 5. ſuccum bilioſum & atrabilarium, aph. 56. ſect. 6. Hic ſuccus gignitur in iecore, vel Læſa facultate, ob caliditatem iecoris, vel ętiam propter obſtructionem: ſed prætérea generari poteſt ob Errorem externũ, id eſt, ob chylum calidiorem in ventriculo genitum, e victu calidiore. Poſtremo dictum fuit in definitione, citra tumorem: vt mania diſtingueretur a phre- *Cauſa effic.* *Cauſa ſubdiuiſio.* *Mania, non eſt cum tumore.*

nitide: nam in phrenitide eſt corrupta functio principalis cerebri, dependens ab affectione ignea, affecto capite ex vſu; ſed cum tenſione, cum tumore. Hanc ob cauſam in phrenitide neceſſario coniungitur febris: mania ſæpe eſt ſine febre.

Differentia. Quoad differentias, & primum a forma; dicendum, actionem læſam corruptam, eſſe vel Imaginationem, vel Rationem, vel Vtrãque. Ratione ſubiecti: cerebrum afficitur, ſecundum partem vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque. Ratione cauſæ efficientis: hæc eſt, vel Intemperies calida, vel Succus mordax: & hic ſuccus, vel eſt Sanguineus, vel Bilioſus, vel Atrabilarius.

Signa. Mania in genere leuiſſimo negotio cognoſcitur: videlicet ex imaginatione corrupta, cum excandeſcentia, cum procliuitate ad percutiendum. Facile etiam cognoſcũtur differentiæ a forma, & ſubiecto, e traditis in doctrina de phrenitide. Quoad differẽtias a cauſa efficiente: Si cauſa efficiens ſit intemperies; cognoſcitur e delirio perpetuo vniformi, quod ſimile eſt delirio ebriorum, ſecundum Galenum aph. 53. ſect. 6. Si autem cauſa ſit ſuccus, cognoſcetur e delirio nec aſſiduo, nec vniformi: nam ſuccus modo non fluit, modo fluit: & fluens, modo fluit in maiori copia, modo in minori; vt propterea non ſit vniforme delirium. Quis autem ſit ſuccus, cognoſci poteſt ex Aëtio, & e Galeno aph. 53. ſect. 6. ſi enim ſuccus fuerit ſanguineus, cum excandeſcentia erit riſus: ſi bilioſus, cum excandeſcentia erit ſtudium: ſi atrabilarius, & quidem per putrefactionem, cum excandeſcẽtia erit fletus, ſi per aduſtionem, alios æger percutit, & proprias carnes mordet, &c.

Indicationes. Præſidia haurienda ſunt e Subiecto & Cauſa efficiente. Quoad ſubiectum, cerebri proportio cum calido innato ſeruanda. Cauſa efficiens, eſt affectio ignea; & quod in cerebro eſt ex vſu. Ab affectione ignea, indicatur anodynum. A cauſa ex vſu, indicatur præſidium ſanans. Nam ab affectione ignea, dum mens ad alia adducitur, ſolummodo mitigatur delirium, poteſtque redire: & ideo præſidium hoc non eſt ſanans, ſed anodynum. Cauſa ex vſu, ſecundum Alexandrum, ſi eſt intemperies, indicat alterans per contrarium, id eſt, refrigerans: Si ſuccus mordax; hic ſuccus indicat & ſecundum ſpeciem, & ſecundum virium. Species ſucci triplex eſt: ideoque triplex prodit præſidium determinatum. Quoad vitium: ſi in mania ſuccus putreſcat, eſt eradicandus. Et quia copia peccat, eſt minuendus. Et quia eſt calidus & ſiccus, per contrarium eſt alterandus. Et quia in mania peccat, ratione motus, & quietis: ratione motus, indicat retrahens ad inferiora; & cum terminus a quo ſit iecur, indicat retrahens deorſum & dextorſum, ſicut docuimus in doctrina de melancholia: ratione quie-

ſæ quietis, indicat diſcutiens; quatenus in capite, indicat diſcutiens materiam quieſcentem in capite.

Prognoſtica in genere. Malum hoc periculoſum eſt: nec enim vlla deſipientia eſt ſecura. aph. 53. ſect. 6. quia ſemper adeſt vehementia, ratione eſſentiæ, & dignitatis. Ratione eſſentiæ, & ratione ſymptomatis, quia eſt functio principalis corrupta, eſt magnus receſſus a naturali ſtatu; & ratione cauſæ; hæc enim ipſa quoque multum recedit a naturali ſtatu. Dignitatis eſt vehementia; quia malũ pertinet ad cerebrum. *Prognoſtica differentiarum.* Periculum autem varium eſt, pro vehementia differentiarum. Vnde quoad formam, vitium hoc maniacum eſt magis periculoſum, ſi duæ lædantur functiones: quia inſignior eſt vehementia ratione dignitatis, cum cerebrum ſecundum duas partes afficiatur. Quoad cauſam efficiẽtem, malum peius eſt, ſi intemperies ſimul cum ſucco mordaci vigeat. At ſi cauſa ſeorſim perpẽdatur, intẽperies in habitu eſt peſſima; nam vitium ratione eſſentiæ eſt maximum. Quoad ſuccum; prout hic varius eſt, ratione ſpeciei, & vitii: ita vario modo prognoſticandum. Quantum ad ſpeciem; mania eſt minus periculoſa, ſi fiat a ſanguine; magis periculoſa, ſi fiat a bile; maxime periculoſa, ſi ab atra bile, & præſertim ſi ſuccus atrabilarius genitus eſt per aduſtionem; nam hic ſuccus in capite exſuperans, maxime recedit a naturali ſtatu. Quoad vitium ſucci; delirium maniacum eſt magis periculoſum, dum materia morbifica magis putreſcit, vel magis eſt copioſa, vel magis acris, vel magis cum impetu in caput mouetur, nam magis hæret & figitur: hæc enim vitia magis ſunt vehementia ſecundum eſſentiam. *Explicatio aphoriſmi 5. ſect. 7.* Hippocrates aphoriſmo 5. ſect. 7. ait a furore difficultas inteſtinorum, vel hydrops, vel mentis alienatio, bonum. Difficultas enim inteſtinorum & hydrops, ſunt ſigna, quæ ſignificant materiam morbificam deorſum retrahi, nec ita eſſe vehementem ſecundum eſſentiam, ſecundum vitium in motu, quia materia retrahitur infra. Per mentis alienationem Galenus intelligit delirium, quando in furore delirium fit vehementius: hoc enim eſt bonum ſignum, quod dirigitur ad materiam, vt peccat ſecundum quietem; ſignificat enim materiam pertinaciter quieſcentem iam incipere moueri; vt minor ſit vehementia ratione eſſentiæ,

Curatio. *Venæſectio.* Quoad materias cheirurgicas, probatur venæſectio in furore, ſi ſanguis peccet, vel vt cauſa principalis, vel vt adiuuans, vel ſine qua non. Sanguis principaliter, concurrit, ſi mania fiat a ſanguine: eſt cauſa adiuuãs, ſi mania fiat a materia miſta cum ſanguine: concurrit, vt ſine qua non, ſi in mania ſanguis abundat extra caput. Vnde Aetius ad hoc poſtremum reſpiciens, dicebat venam eſſe ſecandam, vt aliis auxiliis detur locus. Notandum,

nitide: nam in phrenitide eſt corrupta functio principalis cerebri, dependens ab affectione ignea, affecto capite ex vſu; ſed cum tenſione, cum tumore. Hanc ob cauſam in phrenitide neceſſario coniungitur febris: mania ſæpe eſt ſine febre.

Differentia. Quoad differentias, & primum a forma; dicendum, actionem læſam corruptam, eſſe vel Imaginationem, vel Rationem, vel Vtrãque. Ratione ſubiecti: cerebrum afficitur, ſecundum partem vel Anteriorem, vel Mediam, vel Vtramque. Ratione cauſæ efficientis: hæc eſt, vel Intemperies calida, vel Succus mordax: & hic ſuccus, vel eſt Sanguineus, vel Biliofus, vel Atrabilarius.

Signa. Mania in genere leuiſſimo negotio cognoſcitur: videlicet ex imaginatione corrupta, cum excandeſcentia, cum procliuitate ad percutiendum. Facile etiam cognoſcũtur differentiæ a forma, & ſubiecto, e traditis in doctrina de phrenitide. Quoad differẽtias a cauſa efficiente: Si cauſa efficiens ſit intemperies; cognoſcitur e delirio perpetuo vniformi, quod ſimile eſt delirio ebriorum, ſecundum Galenum aph. 53. ſect. 6. Si autem cauſa ſit ſuccus, cognoſcetur e delirio nec aſſiduo, nec vniformi: nam ſuccus modo non fluit, modo fluit: & fluens, modo fluit in maiori copia, modo in minori; vt propterea non ſit vniforme delirium. Quis autem ſit ſuccus, cognoſci poteſt ex Aëtio, & e Galeno aph. 53. ſect. 6. ſi enim ſuccus fuerit ſanguineus, cum excandeſcentia erit riſus: ſi bilioſus, cum excandeſcentia erit ſtudium: ſi atrabilarius, & quidem per putrefactionem, cum excandeſcẽtia erit fletus, ſi per aduſtionem, alios æger percutit, & proprias carnes mordet, &c. Præſidia haurienda ſunt e Subiecto & Cauſa efficiente.

Indicationes. Quoad ſubiectum, cerebri proportio cum calido innato ſeruanda. Cauſa efficiens, eſt affectio ignea; & quod in cerebro eſt ex vſu. Ab affectione ignea, indicatur anodynum. A cauſa ex vſu, indicatur præſidium ſanans. Nam ab affectione ignea, dum mens ad alia adducitur, ſolummodo mitigatur delirium, poteſtque redire: & ideo præſidium hoc non eſt ſanans, ſed anodynum. Cauſa ex vſu, ſecundum Alexandrum, ſi eſt intemperies, indicat alterans per contrarium, id eſt, refrigerans: Si ſuccus mordax; hic ſuccus indicat & ſecundum ſpeciem, & ſecundum vitium. Species ſucci triplex eſt: ideoque triplex prodit præſidium determinatum. Quoad vitium: ſi in mania ſuccus putreſcat, eſt eradicandus. Et quia copia peccat, eſt minuendus. Et quia eſt calidus & ſiccus, per contrarium eſt alterandus. Et quia in mania peccat, ratione motus, & quietis: ratione motus, indicat retrahens ad inferiora; & cum terminus a quo ſit iecur, indicat retrahens deorſum & dextorſum, ſicut docuimus in doctrina de melancholia: ratione quie-

ne quietis, indicat diſcutiens; quatenus in capite, indicat diſcutiens materiam quieſcentem in capite.

Malum hoc periculoſum eſt: nec enim vlla deſipientia eſt ſecura. aph. 53. ſect. 6. quia ſemper adeſt vehementia, ratione eſſentiæ, & dignitatis. Ratione eſſentiæ, & ratione ſymptomatis, quia eſt functio principalis corrupta, eſt magnus receſſus a naturali ſtatu; & ratione cauſæ; hæc enim ipſa quoque multum recedit a naturali ſtatu. Dignitatis eſt vehementia; quia malũ pertinet ad cerebrum. Periculum autem varium eſt, pro vehementia differentiarum. Vnde quoad formam, vitium hoc maniacum eſt magis periculoſum, ſi duæ lædantur functiones: quia inſignior eſt vehementia ratione dignitatis, cum cerebrum ſecundum duas partes afficiatur. Quoad cauſam efficiẽtem, malum peius eſt, ſi intemperies ſimul cum ſucco mordaci vigeat. At ſi cauſa ſeorſim perpẽdatur, intẽperies in habitu eſt peſſima; nam vitium ratione eſſentiæ eſt maximum. Quoad ſuccum; prout hic varius eſt, ratione ſpeciei, & vitii: ita vario modo prognoſticandum. Quantum ad ſpeciem; mania eſt minus periculoſa, ſi fiat a ſanguine; magis periculoſa, ſi fiat a bile; maxime periculoſa, ſi ab atra bile, & præſertim ſi ſuccus atrabilarius genitus eſt per aduſtionem; nam hic ſuccus in capite exſuperans, maxime recedit a naturali ſtatu. Quoad vitium ſucci; delirium maniacum eſt magis periculoſum, dum materia morbifica magis putreſcit, vel magis eſt copioſa, vel magis acris, vel magis cum impetu in caput mouetur, nam magis hæret & figitur: hæc enim vitia magis ſunt vehementia ſecundum eſſentiam. Hippocrates aphoriſmo 5. ſect. 7. ait a furore difficultas inteſtinorum, vel hydrops, vel mentis alienatio, bonum. Difficultas enim inteſtinorum & hydrops, ſunt ſigna, quæ ſignificant materiam morbificam deorſum retrahi, nec ita eſſe vehementem ſecundum eſſentiam, ſecundum vitium in motu, quia materia retrahitur infra. Per mentis alienationem Galenus intelligit delirium, quando in furore delirium fit vehementius: hoc enim eſt bonum ſignum, quod dirigitur ad materiam, vt peccat ſecundum quietem; ſignificat enim materiam pertinaciter quieſcentem iam incipere moueri; vt minor ſit vehementia ratione eſſentiæ.

Prognoſtica in genere.

Prognoſtica differentiarum.

Explicatio aphoriſmi 5. ſect. 7.

Quoad materias chirurgicas, probatur venæ ſectio in furore, ſi ſanguis peccet, vel vt cauſa principalis, vel vt adiuuans, vel ſine qua non. Sanguis principaliter, concurrit, ſi mania fiat a ſanguine: eſt cauſa adiuuãs, ſi mania fiat a materia miſta cum ſanguine: concurrit, vt ſine qua non, ſi in mania ſanguis abundat extra caput. Vnde Aetius ad hoc poſtremum reſpiciens, dicebat venam eſſe ſecandam, vt aliis auxiliis detur locus. Notandum,

Curatio. Venæſectio.

ſi in hoc malo ſanguis peccet, verbi gratia, vſque ad libram; potius libram eſſe vacuandam, quam ℥xj. nam præter vitium in copia, in mania etiam adeſt vitium in caliditate: beneficio venæ ſectionis, principaliter euacuatur ſanguinis copia; ſecūdario feruor exſtinguitur. In recta adminiſtratione, digrediemur circa Quantum, & Vbi. Quoad Quantum; cum ſanguis ſit ſummæ actiuitatis, in hoc malo: expedit vna vice euacuare, ſi vires tolerent. Quoad Vbi; ſi ſanguis ſubſiſtat in toto, & in capite; cum Aëtio tundenda cephalica: Si in toto ſaltem redundet ſanguis; tunc ſanguinis ſubſiſtentia ſequitur vel copiam, vel motum: ſi copiam, aperiatis venam cubiti vel communem, vel internam: ſi ſequatur motum, aperiatis venā crurum. Si ſanguis tantum reperiatur in capite; cum Aëtio aperienda vena frontis; & cum Auicenna poſſunt etiam aperiri venæ ſub lingua. Alexander addit cucurbitulas, hirudines, puluerem acrem: vt cruentum & ſanguinolentum reddatur caput. Notādum autem circa puluerem acriorem, quod numerari poſſit inter materias medicinales, dum puluis agit citra ſolutionem vnitatis: inter cheirurgicas, dum agit cum ſolutione vnitatis, ſicut hoc in loco, dum caput reddit cruentum. Ad has tamen materias non eſt confugiendum, niſi materia pertinaciter ſit impacta.

Alia præſidia cheirurgica.

Pharmacia.

Vacuantia.

Medicaméta probātur, vt in phrenitide, & vt in dolore capitis a ſanguine, & a bile. Quædam tamen hic notanda. Quoad vacuantia per meatus ſenſibiles, probantur vehemétia in mania, nam materia morbifica eſt ve-
1° hemens; & maniacus non admittit medicamenta copioſa; & præſertim vſurpari poſſunt, cū non ſit febris. Cauſa igitur bilis, detur *dacrydium*: propter atram bilem, detur *veratrum nigrum*. Et quoniam maniaci non ſunt obedientes, ſecundum Paullum exhibebuntur medicamenta *cum placētis, cum ſicubus, cum paſſulis*; Alexander etiā dabat *cum ouis*. Medicamenta autem hæc vehementer ſoluentia, quamprimum ſunt exhibenda; materia.n.
2. magis eſt potens, quam materia furioſa. Medicamenta, caput vacuantia,
3. etiam ſint fortiora: & propterea Aëtius aſcēdebat *ad Elaterium, ad album veratrum*. Quoad euacuantia per inſenſibiles meatus: Alexander probat *balneū aquæ dulcis*, & iubet, vt patiēs longo tēpore in ſolio calidæ detineatur, quo vapor acris euocetur.

Alterantia.

Alterātia eadem conueniunt, quæ in dolore cap. a materia acri. Quoad continens autem, cum ſit vel totum, vel pars: ratione totius, probat Alexander, vt poſt balneum totū corpus inungatur *hydrelæo, aqua, & oleo*. Ratione capitis, quod debet refrigerari, Aëtius frigida applicat capiti: Paullus admouet *oxyrhod. ol. roſ.* Auic. ſi calori iungatur ſiccitas, addit *lactuc. papau.* & ratione caloris naturalis cerebri, cū frigidis miſcet *chamæmelū*. Cauſa iecoris, probātur frigida, de quib. in mal. iecoris.

Diæta

Diæta ita eſt inſtituenda, vt fuit propoſitum, in dol. cap. & phrenitide. *Victus ratio.* Notandum igitur cum Aetio in hoc malo improbari dulcia, nam bileſcunt. Auicennas improbat obſtruentia: nam materia morbifica non eſt detinenda. Probat autem quæ mouent vrinam: vnde in mania vtendum diureticis validis, & in magna doſi, vt materia cito euacuetur, & non cogamur frequenter vti diureticis. Quoad potum; Aetius ſuadet, vt a vino *Potus.* penitus abſtineamus: aut ſi exhibendum ſit vinum, raro exhibeamus. Alexander vſu poſtulante, modicum vini exhibet, quod caput non petat. Auicennas dicit, vinum eſſe exhibendum in declinatione, ſed admiſta plurima aqua. Ratio horum omnium dictorum eſt; quia vinum dum calefacit, & materias in caput ducit, habet rationē cauſæ morbificæ; quatenus autem nutrit, habet rationē alimenti; quare probatur ſolum vt materia alimenti. Vnde in mania, ſi magis poteſt virtus quam materia morbifica; probatur vinum: ante declinationem magis poteſt materia; in declinatione magis poteſt virtus: vinum ergo in declinatione eſt exhibendum. Vigiliæ in hoc *Somnus.* malo ſuperant: ideo ſomnus conciliandus, cibiq; condiendi *papauere.* Quoad inanitionem, ſi aluus ſit ſtiptica; opus eſt vti clyſmo, ſecundum *Inanitio.* Auicennam. Quoad motum & quietem, cum agitentur maniaci, quies *Quies.* debet ſuperare motum: vnde cum Paullo interdum in lecto ſunt ligandi. Poſtremo, quoad animi accidentia: cum Galeno aphor. 21. ſect. 6. quia maniaci promtiſſime incidunt in furorem, occaſione cauſæ externæ; ob id *Animi accidentia.* ſtudendum, vt vſurpentur animi accidentia, quæ furorem mitigare poſſunt: & hoc tum verbis, tum operibus eſt efficiendum, & ita operibus, vt interdum etiam verbera adhibeantur.

CAPVT XII.

De memoria, & ratiocinatione læſis.

IN eodem capite, de labefactata memoria, & ratione verba faciemus: nam Galenus cap. 5. lib. 3. de loc. aff. voluit vtrumq; malum a ſimili morbo proficiſci: vt, ſi vna vehementer lædatur, neceſſarium ſit vtramq; facultatem lædi, cum vna alteri compatiatur. Quoad Nomen, læſa memoria, dicitur obliuio morboſa exquiſita: obliuio enim quid commune eſt, memoriæ & imminutæ & ablatæ. Dicitur *Nomen.* autem morboſa, ad differentiam non morboſæ, de qua Galenus cap. 12. lib. art. med. loquitur, inquiens, obliuionem indicare humidam cerebri ſubſtantiam. Obliuio autem morboſa fit, vitio vel Obiecti, vel Organi, id

eſt, aut ob errorem externum, aut labefactata facultate. Si ob errorem externum, eſt obliuio morboſa, ſed non exquiſita, vt in phrenitide, de qua in præſentia non loquimur: Si fiat læſa facultate; hæc vel Impeditur, vel Labefactatur: impeditur in epilepſia, apoplexia, & de hac non loquimur: ſi labefactatur, eſt obliuio morboſa exquiſita, de qua nos in præſentia, & Galenus cap. 5. lib. 3. de loc. aff. Vitium ratiocinatricis, dicitur diſcurſus morboſus, vt quid commune diminutæ & ablatæ rationis. Vnde Galenus dicit; cap. vlt. lib. 2. de ſympt. cauſ. cap. 5. lib. 3. de loc. aff. ſi ratio imminuatur, vitium vocatur μωρία, & μώρωσις: ſi auferatur, dicitur amentia, fatuitas, ſtultitia, ſtoliditas. Intelligitur autem ſtultitia morboſa exquiſita, quæ fit non impedita facultate, vt in epilepſia, ſed labefactata ob intemperiem. Eadem igitur dyſcraſia in poſteriori cerebri parte eſt cauſa obliuionis; in media parte eſt cauſa diſcurſus morboſi exquiſiti. Quod ſi ergo diligenter ſermo fiat de obliuione, nihil deſiderari poterit circa læſionem diſcurſus.

Tranſitio. Vt autem intelligatur generatio obliuionis morboſæ exquiſitæ, primum intelligendum, quomodo memoria fiat ſecundum naturam: hinc enim patebit etiam, quomodo & ratio & imaginatio ſecundum naturam obeantur. Breuiter ergo ſciendum, ad functiones principes obeundum, tria eſſe neceſſaria: videlicet agens, inſtrumentum, & obiectum. Agens eſt anima, & proinde ſubſtantia inuiſibilis, quæ nec intenſioni, nec remiſſioni eſt ſubiecta; vnde ſi ſenex haberet oculum iuuenis, videret inſtar iuuenis. In anima autem reperitur facultas, ad omnes animæ functiones obeundas inſtituta. Facultas vero non operatur, niſi euadat determinata; cum vnius facultatis vnica tantum ſit functio. Hinc in cerebro triplex eſt principalis actio, quia tres ſunt in cerebro facultates determinatæ. Cæterum, cum facultas communis & indifferens degeneret in determinatã, ſciendum, determinari eam beneficio proportionis ſui inſtrumenti; quæ proportio in cerebro, vt cerebrum eſt ſimilare, pendet a determinata proportione ſubſtantiarum elementorum: vt autem proportio reperitur in cerebro, quatenus eſt diſſimilare, pendet a proportione eorum, e quibus conſtituitur compoſitio, id eſt, a cõformatione, magnitudine, numero, & compoſitione; vnde proprietas compoſitionis nominari poteſt. Inſtrumentum eſt cerebrum, ſed præditum & calore innato, & conſtitutione. Per calidum innatum, intelligimus calidum ingenitum in cerebro, ſed miſtum cum ſpiritu animali, qui ſpiritus non pertinet ad ventriculos cerebri, ſed ad propriam cerebri ſubſtantiam. Per conſtitutionem intelligimus temperiem cerebri, compoſitionem, & vnitatem. Si hæc duo inſtrumen-

Ad functiones principes obeundum, tria neceſſaria.

Agens.

Inſtrumentum.

ta, id eſt, calidum innatum, & conſtitutio, inuicem conferantur; tunc ratione conſeruationis facultatum, primum locum tenet calidum innatum; ratione autem functionum, conſtitutio. Verum, quantum ad conſtitutionem, cum ea triplex ſit, primum locũ obtinet temperatura, reſpectu compoſitionis, & vnitatis; vt ſi vitium ſit in intemperie, facultas labefactetur, ſin in compoſitione, vel vnitate, impediatur; ſi in calido innato ſit vitium, lædatur actio ob errorem externum.

Obiectum eſt, in quod agit facultas, & a quo facultatis organum afficitur. Hoc autem obiectum cum eſſe poſſit vel corpulentum, vel ſpiritale: in præſentia locum habet obiectum ſpiritale; vt ſi lædatur obiectum, lædatur actio ob errorem externum. Cum igitur, e traditis, anima agat virtute facultatis determinati organi, & obiecti: certe anima in cerebro reſidens, memoriæ munia obire poteſt, per facultatem memoratricem, quæ contrahitur a cerebri proportione, ſecundum partem poſteriorem. Hæc facultas bene agit, ſi nullum ſit vitium in calido innato, nullum in conſtitutione, nullum in obiecto. Cæterum cum Ariſtotele libello de mem.* facultas memoratrix bene agit, ſi phantaſmata recipiat, conſeruet, ac (dicant alii quicquid velint) iudicet. Vnde Ariſtoteles reſpiciens ad receptionem, inquit; hebeti ingenio eſſe immemores, quorum cerebrum ita ſit craſſum, vt non permittat infigi imagines: ad retentionem reſpiciens, dicit, cerebrum humidius nihil retinere, inſtar aquarum vehementer & cum impetu fluentium: tandem inſinuans iudicium, (vbi reſpicit non ad facultatem, ſed ad facultatis opus) dicit, memoriam, id eſt, memoriæ opus eſſe habitum phantaſmatis, tanquam imaginis. Quare, ſi eſt habitus animi; igitur eſt cognitio, igitur eſt iudicium: vnde ſubdit Philoſophus, memoriam contemplari phantaſmatis impreſſionem. Vnde obiter colligere poteſtis, etiam imaginatricem iudicare & contemplari: & hac de cauſa in vertigine patientes ſe errare cognoſcunt, quia non eſt vitium ſecundum iudicium: in affectu autem melancholico non cognoſcunt ſe decipi, quia in eo eſt error ſecundum iudicium.

Obiectum.

** Facultas memoratrix citra diſcurſum recipit, conſeruat, & iudicat.*

Obiici autem ſolet e Galeno in libro de offic. med. ad artes conſtituendum, memoriam concurrere, vt conſeruat: ſenſum autem & mentem, inuenire & iudicare. Quare ſecundum Galenum memoria non iudicat! Pro ſolutione ſcire oportet; dari cognitionem integram, quæ in ſuo genere ad aliud non refertur; & hæc cognitio fit, vel ſine diſcurſu, vel cum diſcurſu: Si ſine diſcurſu, ſufficit ſenſus, vt recipit & iudicat, vt fiat ille habitus, ſeu illa cognitio, quæ vocatur

Obiectio ſoluitur.

peritia: ſi autem cum diſcurſu fiat cognitio, ad edendum integram cognitionem, id eſt, ſcientiam, neceſſario etiam concurrit ratiocinatrix, nam hæc perfecte poteſt inuenire & iudicare, nec eius iudicium refertur in iudicium vel imaginatricis, vel memoratricis; ſed contra, imaginatricis & memoratricis iudicium famulatur ratiocinatrici. Galenus igitur reſpiciens ad iudicium integrum, & ad integram cognitionem, proponit ſolum ſenſum & mentem. Poſſet quoque alia eſſe dubitatio: nam Galenus cap. 6. lib. 2. de mot. muſc. ait, imaginatricem imaginari, & recordari: nihil autem de memoratrice agit? Reſponſio. Anima eſt vnica ſubſtantia, quæ tamen plures habet partes; & vnica pars plures habet facultates; vnica autem facultas, vnicam tantum habet operationem. Vnde Galenus loc. cit. reſpiciens ad animæ partem in cerebro, hanc vocat imaginatricem, ſicut etiam lib. 6. de placit. Quare imaginatrix accepta non pro facultate, ſed pro parte animæ, imaginatur & recordatur. Conſtitutum igitur ſit, facultatem memoratricem, in cerebro poſteriori reſidentem, recipere, conſeruare, & iudicare, citra compoſitionem & diuiſionem, id eſt, citra diſcurſum.

Aliud dubium.

Generatio huius mali. Quare ad producendum obliuionem morboſam exquiſitam, neceſſarium eſt, vt cauſa morbifica agat in cerebrum, ſecundum partem poſteriorem, vt cerebrum ita afficiatur frigida intemperie, vt memoria ſecundum iudicium lædatur. *Definitio.* Obliuio igitur morboſa, eſt functio vehementer læſa principalis, cerebri poſterioris, dependens ab intemperie frigida. *Forma.* Forma eſt functio læſa vehementer principalis. Galenus enim cap. 5. lib. 3. de loc. aff. ait, in hoc malo memoriam vel aboleri, vel ſaltem grauiter lædi. *Subiectum.* Subiectum eſt cerebrum poſterius, ad quod memoria attinet, vt alibi a nobis eſt demonſtratum.

Cauſa efficiens. Efficiens cauſa, eſt frigida dyſcraſia: per quam hæc obliuio diſtinguitur, & a non morboſa, & a morboſa non exquiſita, qualis eſt in epilepſia ob anguſtiam. Hinc Galenus cap. 5. lib. 3. de loc. aff. proponit frigidam omnino intemperiem: ratio eſt, nam receptio læditur a ſicco, retentio ab humido, iudicium a frigido; & cum in obliuione læſio ſit ſecundum iudicium, neceſſario dependet a frigida intemperie. Hæc intemperies frigida, eſt Cum materia, vel Sine materia. Sine materia, vel Simplex, vel Compoſita, id eſt, vel frigida & ſicca; vel frigida & humida. Materia, quæ eſt cum intemperie, eſt vel Pituita, vel Melancholia. Cauſæ autem intemperierum & materierum traditæ ſunt in doctrina de dol. cap.

Differentia. Quoad differentias, & primum a forma: obliuio eſt Imminuta, vel Ablata. Præterea actio principalis læſa, pertinet vel ad Solam memoriam, & dicitur

dicitur obliuio; vel ad Memoriam ſimul cum ratione, & dicitur ſtultitia. Differentiæ a ſubiecto: cerebrum poſterius vel Solum afficitur, vel Simul etiam medium cerebrum. Differentiæ a cauſa efficiente: dyſcraſia frigida, vel eſt Sine materia, vel Cum materia, &c.

Signa in genere. Obliuio in genere, vt actio animalis læſa, eſt nota, & potius rationem ſigni habet, quam ſignati, quia offertur ſenſui, dum audimus patientem conqueri de obliuione, & de læſa memoria: Operatio læſa naturalis, ignota eſt, & cognoſcitur per excrementa; at obliuio non eſt actio naturalis læſa, ſed animalis; quæ cum ſeipſam pate faciat, non eget ſignis. *Signa differentiarum.* Quod autem obliuio ſit exquiſita, cognoſcitur inde quod ſenſim inuadit, non repente, vt in epilepſia. Quoad differentias, & primum a forma: num memoria ſit imminuta, vel ablata; manifeſtum eſt, & e verbis ægri intelligitur. Num læſa ſit, vel ſolum memoria, vel etiam ratiocinatio; & hoc quoq; verba patientis manifeſtabunt: ſi enim memoria ſolũ læſa eſt, non recordatur, ſed diſcurrit: ſi etiam ratiocinatio, nõ diſcurrit ęger, ſed perpetuo vel affirmat, vel negat, nec verbum verbo componit. Quoad ſubiectum, num afficiatur pars cerebri poſterior, an media quoq;, cognoſcitur ab operatione, quæ pertinet ad differentias formales; ſi enim læſio tantum eſt in memoria, laborat pars poſterior; ſi etiam in ratione & diſcurſu, media quoq; pars afficitur. Quoad differentias a cauſa efficiente, num ſit intemperies ſine materia, aut cum materia, ſimplex, aut compoſita, item num materia ſit pituitoſa, aut melancholica; horum omnium ſigna in ſermone de dol. cap. tradidimus, & poſſunt etiam peti e cap. 5. lib. 3. de loc. affect. aliisq; locis Galeni ſæpius citatis.

Indicationes. Quoad præſidia; intemperies contrarium indicat. Materia morbifica ſecundum ſpeciem, indicat remedia determinata, id eſt, reſpicientia vel pituitam, vel melancholiam. Quoad vitium materierum; hoc attinet ad quantitatem, qualitatem, & vbi: (non ad ſubſtantiam:) propterea oportet euacuare & calefacere vtramq; materiam; pituitam ſiccare & detergere; melancholiam humectare, tandem oportet materiam & retrahere, & diſcutere.

Prognoſtica. Malum periculoſum eſt, nam inſignis eſt vehementia eſſentiæ & dignitatis. Vehementia autem facultatis, non neceſſario eſt in hoc malo: ideoq; in eo, homo non moritur, ſed malum comitatur hominem vſq; ad mortem. Eſſentiæ eſt vehementia, quia eſt intemperies frigida, admodum recedens a naturali ſtatu. Vehementia dignitatis eſt, quod dyſcraſia eſt in cerebro, parte principali: vnde, etiam ſi obliuio non ſit exquiſita, periculoſa tamen eſt ob vehementiam dignitatis; nam cum Auicenna & Aetio,

minatur paralyſin, epilepſiam, apoplexiam, & quandoq; etiam mortem: nam materiæ morbificæ interdum additur vehementia facultatis. Periculum augetur vel minuitur, pro vehementia differentiarum. Quoad differentias a forma: obliuio minus eſt periculoſa, dum imminuta eſt actio, quam dum ablata; propter vehementiam eſſentiæ: item minus periculoſa, ſi tantum afficiatur memoria, quam ſi etiam diſcurſus, propter vehementiam dignitatis. Quoad differentias a cauſa efficiente, incurabile eſt malum, ſi frigiditas ſit in habitu; & præſertim ſi coniuncta ſit ſiccitas. Præterea, minoris eſt diſcriminis, ſi procedat a pituita, quam ſi a melancholia, propter vehementiam eſſentiæ; nam dum in cerebro redundat melancholia, maior eſt receſſus a naturali ſtatu, quam dum redundat pituita.

Prognoſtica different.

Curatio.

Venæ ſectio nõ probatur in obliuione exquiſita.

Quoad materiam cheirurgicam, licet affectus hic ſit vehemens, & vires ita robuſtæ, vt ſuſtineant album veratrum; a nemine tamen probatur venæ ſectio; quia in obliuione morboſa exquiſita ſanguinis vitium vehemens deſideratur; nec enim in hac obliuione, ſanguis habet rationem cauſæ principalis, quia non fit a ſanguine, ſed a pituita, &c. non concurrit etiam ſanguis vt adiuuans, nam ſincera eſt vel pituita, vel melancholia: denique non concurrit, vt cauſa ſine qua non, nam dum cerebrum afficitur morbo frigido, neceſſario etiam reliqua viſcera compatiuntur, vt ſanguis copioſus generari nequeat, qui curationem impediat. At ſi obliuio ſit non exquiſita, vena ſecari poteſt; nam ſanguis poteſt habere rationem cauſæ adiuuantis, ſi miſceatur cum pituita, aut melancholia; & talis obliuio coniuncta eſt cum riſu. Præterea in obliuione non exquiſita, ſanguis poteſt habere rationem cauſæ ſine qua non; vtpote, ſi iecur non compatiatur.

Pharmacia.

Vacuantia.

Cap. 23. li. 6.

Quoad medicamenta, Auicennas probat vehementer vacuantia & alterantia: vnde Aetius confugit quandoq; ad *helleborum album*, maximeq; probat *hieram Rufi. e colocynth. ex agarico, cum veratro nigro*; ſi coniungatur melancholia. Hieræ illius doſis eſt, cauſa purgationis ℥ ß. cauſa diſcuſſionis flatuum ʒ ß. vel magnitudo fabæ. cap. 115. lib. 3. Admonet Aetius circa album veratrum, vt exhibeatur, dum neceſſitas vrget: non enim exſpectandum, donec morbus ad tantam vehementiam perducatur, vt non cedat. Medicamenta alterantia, quæ etiam inſenſibiliter vacuare poſſunt ſecundum Aetium ita habent; *applicetur calamintha cocta in aceto acerrimo, cum nitro, pipere albo, caſtorio & ſinapi: intro exhibeatur, caſtorii ʒ 1. fragmentatim cornu cerui*. Auicennas probat *acorum conditum*. Probatur etiam medicamentum confectum *ex æquali portione olibani, cyperi, piperis, croci, myrrhæ;*

Alterantia.

myrrhæ; quod exhibetur ad ʒj. ſingulis diebus. Quidam etiam aſcendunt *ad confectionem anacardinam.* Sed notandum, his potiſſimum vtendum eſſe, in obliuione morboſa exquiſita exacte, quæ fit ab intemperie frigida, coniuncta cum humiditate, vel etiam cum pituita: non enim probantur, ſi ſit coniuncta ſiccitas, vel materia melancholica.

Extreme ſenes medicamentis curandi non ſunt, ſed ſola diæta. Aer igitur ſit luminoſus: iuſto nec frigidior, nec calidior. Cibus ſit mediocris & attenuans, quia vitium eſt diuturnum; & ſi materia adeſt, ea eſt craſſa. Vinum ſit tenue, album, non admodum vetus. Reliqua ad viuendi rationem pertinentia ſint moderata. Prodeſt in hoc malo ſpes; interdum & ira prodeſt, quia facultas animalis excitatur: nam per iram vitalis ſpiritus efferueſcit, qui poſtea petens caput, huic refrigerato prodeſſe poteſt. Hæc de læſa memoria & fatuitate. *Diæta.*

CAPVT XIII.

De Vertigine.

QVONIAM vertigo etiam pertinet ad facultates principales: ideo de hac dicendum: poſtea enim loquemur de incubo, epilepſia, apoplexia, & caro. Per vertiginem autem intelligimus illud vitium, in quo obiecta circumduci videntur: at patientes agnoſcũt falſam eſſe & viſionem, & imaginationem. Vertigo alia eſt Morboſa, alia Non morboſa. cap. 8. lib. 3. de loc. aff. Morboſa originem habere poteſt, vel citra externam cauſam, vel cum parua occaſione. Vertigo autem non morboſa eſt, cuius origo eſt occaſio inſignis. Vnde vertigo morboſa, non oritur tantum, ob vnicam, ſeu plures rotationes, ſed facile & leuiſſime: de qua morboſa nos in præſentia loquemur. In hac vertigine oportet vt cauſa morboſa occurrat capiti, & ita agat, vt caput ſecundum ventriculos lædatur; vt vel citra externam occaſionem, vel leui occaſione, ſpiritus animalis, in ventriculis cerebri reſidens, motu morboſa afficiatur; vt cum hic motus morbificus ad circularem vergat, afficiatur cerebrum ſecundum ſedem facultatis imaginatricis; vt cerebri ſubſtantia afficiatur affectione, non tenebricoſa, vt in melancholia; non ignea, vt in mania, ſed circulari; vt hinc corrumpatur imaginatio, vt patiens imaginetur obiecta circumagi. Et cum ſpiritus animalis ita agitetur, & non diſtribuatur in oculos ſecundum naturæ leges, læditur etiam viſio. Et tandem, cum ſpiritus agitentur in parte cerebri anteriore, vitium impertitur ventriculis etiam poſtremis, vt non prodeant in vniuerſum corpus

Nomen. *Generatio.*

radii ſpiritus animalis, quemadmodum opus eſſet: vnde etiam detrimentum fit ſecundum motum voluntarium.

Definitio.

Vertigo igitur eſt functio corrupta principalis, cerebri anterioris, cum læſione viſus & motus totius corporis, dependens ab affectione cerebri

Forma.

circulari. Functio corrupta dicitur, ad differentiam imminutæ & ablatæ: principalis, ad differentiam non principalis: cerebri, ad differentiam functionis principalis aliorum viſcerum; anterioris, ad differentiam corruptæ rationis, nam in vertigine corrumpitur imaginatio: ſed præterea corrumpitur imaginatio, cum læſione viſus & motus, ad differentiam delirii melancholici: dependens ab affectione circulari & morboſa, ad differentiam vertiginis non morboſæ, item ad differentiam epilepſiæ & apoplexiæ; nam in vertigine affectio hæc circularis, immediate producitur a ſpiritu animali, qui circumducitur præter naturam; quod locum non habet in vertigine non morboſa, neq; in epilepſia, vel apoplexia. Forma igitur

Subiectum.

vertiginis, eſt corrupta imaginatio, cum læſione viſus & motus. Subie-

Cauſa efficiens.

ctum præſertim eſt cerebrum, ſecundum partem anteriorem: aliquo modo etiam oculi. Efficiens, eſt affectio circularis, vt producitur a ſpiritu animali, quatenus præter naturam circumducitur.

Imaginatio læſa, in vertigine.

Hæc iam ſingula, plenius confirmabimus. Formalis cauſa igitur pertinet ad imaginationem, viſionem, & motum voluntarium. Ad imaginationem: nam, teſte Galeno com. 42. lib. 4. de ratione victus; vertiginoſi ſibi imaginantur, vel caput proprium circumduci, vel exteriora: ſpiritus enim animalis, vt circumducitur, producit phantaſma: quod ita cerebrum afficit, vt obiecta circumduci ægri imaginentur. Ad hanc ergo imaginationem confert obiectum, quod extra circumagitur, quales ſunt rotæ molendinorum: ſenſatum enim ſecundum Auicennam, efficit in organo ſenſitiuo formam, ſeu ſpeciem ſibi ſimilem, vt reliqua etiam viſibilia circumduci videantur: quemadmodum & lingua, amaritudine affecta, etiam dulcia iudicat amara. Adhæc obiectum externum, quod cir-

Viſio læſa.

cumducitur, eſt cauſa corruptæ imaginationis, quatenus vi obiecti, ſpiritus præter naturam mouetur, capite 8. lib. 3. l. aff. Quoad viſionem, hæc quandoque corrumpitur, quandoque imminuitur, & quandoque repente deſtruitur, comm. aphor. 17. ſect. 4. Ratio eſt: nam ſi ſpiritus ſolum affi-

Motus voluntarius læſus.

ciatur motu; tunc, ſi fieri poteſt, vt tranſmittatur ad oculos, non deſtruitur viſio; ſi autem non tranſmittatur, deſtruitur. Quoad motum voluntarium, cum Galeno cap. 8. lib. 3. l. aff. vertiginoſi interdum cadunt: nam ob morbificum motum ſpirituum animalium, deſiderantur radii, qui per totum corpus diſtribuantur.

Quoad

Quoad ſubiectum, eſt cerebrum anterius potiſſimum: vnde Galenus c.8.l.3.l.aff.ait; in vertigine etiam per conſenſum, affectionem cerebro eſſe aſcribendam: multo ergo magis in vertigine per eſſentiam, cerebrum ſubiecti habebit rationem. *Subiectum.*

Cauſa efficiens, eſt affectio illa circularis, vt producitur a ſpiritu animali, qui præter naturam circumducitur. Sicut enim vertigo non morboſa fit, cum quid crebro vertitur, quoniam inordinatus fit motus tum humorum, tum ſpirituum: ita in vertigine morboſa, malum producitur ob inordinatum motum. c.8.l.3.loc.aff. Hinc Auic. proponit, ſpirituum animalium motum circularem & vndoſum. Vertiginis igitur cauſa efficiens, eſt ſpiritus animalis, vitioſus redditus. Fundamentum colligitur ex Auicenna; nam ad edendum functiones ſenſitiuas, ſpiritus animalis concurrit vt inſtrumentum corporeum & patiens, ſed primum, & dignius. Dicit Auicennas, ſpiritum eſſe inſtrumentum corporeum; ad differentiam facultatis animæ, quæ eſt organum incorporeum & ſpiritale: conſtitutio autem partis viuentis, eſt organum corporeum, ſed materiale, non ſpiritale: organum autem corporeum, quod proinde eſt ſubſtantia, eſt ſpiritus animalis, & calidum inſitum in ſubſtantia cerebri, miſtum cum ſpiritu animali. Dixit etiam, ſpiritum eſſe organum paſſibile; ad differentiam facultatis, quæ non patitur, non ſuſcipit magis & minus. Dixit quoque hunc ſpiritum animalem eſſe organum primum, & dignius: primum, ratione temporis, quia famulatur facultati, antequam transmittatur; dignius, ob præſtantiam ſubſtantiæ. Spiritus animalis in ventriculis exſiſtens (:de quo Auicennas loquitur:) eſt primus, ratione temporis: nam phantaſmata primum recipiuntur in ſpiritu ventriculorum, deinde in calido innato cerebri. Idem ſpiritus, eſt inſtrumentum dignius, ob præſtantiam ſubſtantiæ: nam ſi ſpiritus animalis, in ventriculis exſiſtens, conferatur cum temperatura, ſpiritus dignior eſt, quia temperatura ſaltem eſt qualitas: Si conferatur cum calido inſito, adhuc dignior eſt ſpiritus animalis, in ventriculis reſidens, nam ab hoc perficitur calidum inſitum. Notandum tamen, ſpiritum animalem in ventriculis exſiſtentem, eſſe digniorem, ratione dignitatis ſubſtantiæ, non autem ratione operationis, nam ad edendum functionem, temperatura eſt dignior, ſecundum locum tenet calidum innatum, & poſtremo ſpiritus animalis ventriculorum. Conſtitutum igitur ſit omnem vertiginem produci a ſpiritu animali, reſidente in ventriculis cerebri, vt hic ſpiritus affectus eſt motu vitioſo, inordinato, & veluti circulari. Quamobrē vertiginis forma, vt eſt functio læſa, neceſſario fit ob errorem externum, non læſa facultate: dicant alii quicquid velint. Neque obſtat, *Cauſa efficiens, eſt motus circularis ſpiritus animalis.* *Vertigo fit tantum ob errorem externum.*

quamuis in vertigine interdum cerebrum afficiatur morbo; hic enim morbus eſt cauſa vitii ſpiritus animalis, non autem eſt cauſa actionis læſæ. *In vertigine læditur retentrix cerebri.* Eſt autem hic error externus, animalis ſpiritus. Hic ſpiritus eſt opus quoddam præter naturam, quod ſequitur læſam cerebri retentionem, non attractionem, non expulſionem, non alterationem. Si enim eſſet alteratio læſa, produceretur ſpiritus vel impurus, vel calidior, vel frigidior: at vitium eſt ſolum ſecundum motum, quare non ſequitur alterationem. Neque ſequitur læſam attractionem, quia hic ſpiritus iam eſt genitus, & reſidet in ventriculis. Tandem non ſequitur expulſionem læſam; quamuis enim interdum impediatur tranſitus ad oculos; vertigo tamen fit, quia in ventriculis præter naturam mouetur. Sequitur ergo retentionem, dum retentrix ita eſt debilis, vt ſi quid præter naturam contingat, non poſſit ſeruare ſpiritum, quin pręter naturam moueatur. Verum retentio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. *1. Quando retentio lædatur læſa facultate.* Facultas læditur, primum, vt labefactatur, c. 8. l. 3. l. aff. dum videlicet, fit vertigo propter intemperiem inæqualem, id eſt, ſecundum Auicen. dum intemperies diuerſa eſt a naturali temperamento, cuius origo eſt e caliditate, vel frigiditate; ſiue hæc calefacientia & refrigerantia admoueantur, ſiue aſſumantur; vt repente præter naturam, cerebrum vel calefiat, vel refrigeretur; vt motus morbificus in ſpiritu excitetur, citra motorem corporeum: nam cum ſit intemperies contraria temperaturæ cerebri & ſpirituum, fit agitatio in ſpiritu, quemadmodum, dum aqua & ignis aggregantur. Et ideo non eſt dicendum, ob intemperiem inæqualem generari vapores, ſed produci motum prauum in ſpiritu animali. *1. Ob dyſcraſiam.* *2. Ob anguſtiam.* Præterea læditur retentrix, vt impeditur ob ſemianguſtiam ventriculorum anteriorum cerebri: anguſtia autem illa non eſt coaleſcentia, nam cerebrum non ſuſtinet vlcus: non eſt conſtipatio, nam intra ventriculos cerebri, non poteſt colligi caro, vel materia, quæ conſtipet: non eſt ſubſidentia, quia hæc fit a materia, praua qualitate affecta, & proinde non citra conuulſionem, vnde potius fieret epilepſia, quam vertigo. *Compreſſio.* Quare hæc anguſtia poteſt eſſe compreſſio: vnde Paullus c. 12. l. 3. dicit, vertiginem fieri a confracta caluaria, vt comprimantur ventriculi anteriores cerebri. Eſt autem hæc compreſſio ſemianguſtia: nam ſi integra eſſet anguſtia, eſſet caros. Et hæc cõpreſſio pertinet ad partem anteriorem: nam ſi fieret in parte poſteriore, accideret obſtupeſcentia, non vertigo. *Obſtructio.* Præterea ſemianguſtia poteſt eſſe obſtructio: vnde Galenus cap. 8. lib. 3. loc. aff. vt & Auicen. inquiunt, fieri vertiginem propter multitudinem vaporis. *Materiæ obſtruentis cõſideratio.* Oportet ergo intelligere vaporis Speciem, Vitium, & Cauſam generantem. Quoad ſpeciem, vapor eſt Sanguineus, Bilioſus, Pituitoſus, vel

Melan-

Melancholicus. Vitium in vertigine, pertinere poteſt ad Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad ſubſtantiam, vt ſi homo, qui vertigine afficitur, afficiatur in febre peſtilenti; vnde vapor procul dubio eſt putridus: ſimiliter, ſi prodeat a lue venerea. Pertinet ad quantitatem, quoniam vapor reſidens in ventriculis cerebri, etiam in parua copia obeſt. Pertinet vitium ad qualitatem, vt vapor eſt calidior, vel frigidior. Vaporem calidum tangit Galenus, c.8. l. 3. l. aff. vbi non proponit vaporem frigidum, quia ſolum, exempli gratia, loquitur de vertigine; non e propoſito. Vaporem autem frigidum proponit, com. 23. l. 3. aphoriſmorum. Vitium etiam ſpectat ad vbi; primum, vt vapor præter naturam quieſcit in ventriculis: deinde ſecundum motum, vt vapor mouetur, ab infernis ad caput, modo per viam criſis, modo ſine criſi, ſiue per vaſa, ſiue per alios ductus. Cauſa generans eſt multiplex; prout varios humores, & hinc varios vapores generare poteſt. Vnde notandum cum Galeno c. 8. l. 3. de loc. aff. ſi vapor generetur In capite, vertiginem eſſe per eſſentiam: ſi Extra caput, per conſenſum; & tunc materia vel in Toto gignitur, vel in Parte: ſi in parte, vel in Ventriculo, vel in Inteſtinis, Iecore, Liene, Thorace, Vtero. Notandum autem differentiam eſſe inter vaporem melancholiæ, & vertiginis: nam vapor in melancholia non eſt ex vſu, non indicat vtile, nam a vapore in melancholia non producitur anguſtia: contra in vertigine vapor eſt ex vſu, quia cauſa eſt morbi, nimirum obſtructionis. Cæterum, cum facultas retentrix in vertigine, impediatur ob compreſſionem & obſtructionem: compreſſio non eget aliqua occaſione; & ideo ſecundum Auicennam, dum cauſa externa percutit, ſimul fit compreſſio, & ſpiritus agitatur. Obſtructio vero poſtulat occaſionem, ſed leuem: vnde Galenus cap. 8. lib. 3. l. aff. ait, vertiginoſos e parua occaſione obtenebrari. Leuis igitur occaſio, non eſt cauſa diſponens, ſed corpus diſpoſitum, ſeu cerebrum impellens in vertiginem, vt, verbi gratia, eſt mora ſub radiis ſolaribus, balneum poſt repletionem, motus a cibo & corporis & animi, motus in gyrum, proſpectus ab alto, intuitus obiectorum, quæ vel velociter, vel circulariter mouentur. Alia autem e parte retentio læditur in vertigine ob errorem externum, cap. 8. lib. 3. loc. aff. aph. 17. l. 4. aphoriſmorum, vertigo nimirum quæ fit per conſenſum a ventriculi ore ſuperiore, demorſo ab humore. Paullus proponit inter vertiginis cauſas, vehementes cruciatus. Auicennas dicit, vertiginem fieri ob famem, in his, qui famem facile non tolerant; vt ſecundum Auicennam, vertigo fiat, propter rem, incipientem continuari cum cerebro ſua qualitate non ſubſtantia, vt lædatur os ſuperius ventriculi, & ita lædatur, vt cerebrum

Vapor, in melancholia & vertigine vt differat.

Occaſio vertiginis.

II. Quomodo retentio lædatur ob errorem externum.

compatiatur. Vnde non fit, quia per famem vapores petunt cerebrum, ſed impertitur qualitas: nam perſentitur morſus oris ventriculi, propter magnitudinem neruorum, qui a cerebro ad os ventriculi perducuntur, per quos impertitur non materia, ſed qualitas realis, quæ dolorifica eſt, & cauſa ſymptomatis. Dum ergo qualitas dolorifica impertitur ſpiritui animali, vt eſt aduerſaria ſpiritui, ita agit, vt ſpiritus ſecũdum naturam detineri non poſſit: Et proinde fit vertigo, citra morbum, citra anguſtiam, & ob errorem externum.

Differentia. Sequuntur differentiæ: & primum a forma, quæ poſita eſt in læſa imaginatione, viſione, & motu voluntario. Imaginatio læditur, cum Galeno com. 42. l. 4. de ratione vict. vt patientes imaginentur, circumduci vel Caput, vel Exteriora: ſi enim ſpiritus animales agitẽtur ſolum in cerebro: imaginantur caput circumduci; ſi ſecũdum oculos, exteriora circumagi videntur. Quoad viſionem, cum Galeno loc. cit. viſio vel Non aufertur, & tunc vertigo ſeruat nomen generis; vel Aufertur, & dicitur vertigo tenebricoſa, σκότωμα: ſi enim non prohibeatur tranſitus ſpirituum animalium ad oculos, non aufertur viſio. Quoad motum voluntarium, differentia eſt ſecundum Magis & Minus; prout motus ſpirituum, magis vel minus eſt vehemens: nam in motu vehementiori, radii ſpiritus animalis minus diſtribuuntur, vt propterea patientes concidant. Ratione autem cauſæ efficientis dicendum, ſpiritum animalem præter naturam moueri, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Si læſa facultate; vel Labefactata ob intemperiem inæqualem, vel Impedita, aut ob Compreſſionem, aut Obſtructionem: obſtructio autem cum fiat a vapore, differentiæ ſumendæ ſunt, a vaporis ſpecie, vitio & cauſa generante; vt in explicatione definitionis diximus. Si ob errorem externum; hic nil aliud eſt, quam qualitas dolorifica. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: quia ſemper eſt idem.

Signa. Vertigo in genere, & ſecundum differentias a forma facile cognoſcitur e verbis patientis. Sufficiat ergo proponere ſigna ratione cauſæ efficientis. Num igitur ſpiritus animalis præter naturam moueatur, vel læſa facultate, vel ob errorem externum, diſtinguitur e præſentia & abſentia, vel læſionis facultatis, vel erroris. Si fiat læſa facultate; hæc læditur ob intemperiem, compreſſionem, & obſtructionem. Intemperies cum Auicen. cognoſcitur e leuitate capitis, & e prægreſſis cauſis quæ alterare poſſunt, vel adhibitis, vel aſſumtis. Compreſſio nota eſt per ſeipſum. Obſtructio cognoſcitur ex abſentia aliarum cauſarum, & e ſignis indicantibus vaporis ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, an vapor ſit ſang. pit. bil. &c. cognoſcitur e traditis de dol. cap. Quoad vitium, & quidem in ſubſtantia;

1. Læſæ facultatis ſigna.

Signa omnium, quæ in materia obſtruente cõſiderantur.

ſubſtantia; cognoſcitur, ſi febris ſit putrida, ſi aſſit lues venerea: vitium in quantitate vaporum, cognoſcitur e vehementia & remiſſione ſymptomatum; nam ſi vehementiora ſint ſymptomata, ſignificāt maiorem copiam. Quoad vitium in qualitate: primum, vapor calidus, cognoſcitur e vigiliis, ſenſu caliditatis, e ſignis mineræ calidæ. Vapor frigidus, cognoſcitur e priuatione ſenſus caliditatis, e ſomno, e ſignis mineræ frigidæ. Quoad vitium ſecundum vbi; an ſit vitium, vel ſolum in quiete, vel etiā in motu; cognoſcitur e ſignis, indicantibus vertiginem per eſſentiam, & per conſenſum. Quoad motum, oportet cognoſcere modum motus, ſpatium & terminum a quo. Modus motus, num ſit criticus, vel ſymptomaticus, cognoſcitur in febribus, e ſignis cruditatis, vel coctionis. Spatiū cognoſcitur; quia ſi per venas fluit, cauſa generans pertinet ad hepar; ſi per arterias, pertinet ad cor, & ſunt ſigna vaporis admodum calidi. Cognoſcere etiam oportet, num vapor caput petat per vaſa exteriora, vel interna. Si per exteriora; vaſa colli & capitis turgent; idem cognoſcitur e pulſu arteriarum, & tandem ex aſtringentibus applicitis, ſi iuuant; ſi enim non iuuant, ſtatuendum, vaporem per interna ſpatia caput petere. Quoad terminum a quo, an ſit vel totum, vel pars; cognoſcitur e ſignis indicantibus vitia vel totius, vel partis. Quoad cauſam generantem; cognoſcere oportet, an vapor ſit genitus in capite, vel extra: & hinc an vertigo ſit per eſſentiam, an per conſenſum. cap. 8. lib. 3. l. aff. Si vapor in capite gignatur, præceſſerunt, vel etiam ſunt præſentia ſymptomata, ad caput attinentia. Verbi gratia, dolor capitis, læſio in ſenſibus externis, tinnitus aurium, &c. Si vapor generetur extra caput; ſymptomata pertinebunt ad locum extra caput. Verbi gratia, ſi generetur in vētriculo, cognoſcetur e læſa ventriculi coctione, ex inappetentia, e grauitate ſecundum ventriculum, &c. Quoad errorem externum, cum ſit qualitas dolorifica, facile cognoſcetur; verbi gratia, e fame, e morſu oris ventriculi, c. 8. l. 3. l. aff. *2. Erroris externi ſigna.*

Præſidia ſumuntur a cauſa efficiente, id eſt, a ſpiritu animali, qui præter naturā mouetur, vel læſa retētrice, vel ob errorem exernum. Si lædatur facultas, & quidem ob intemperiem; indicatur alterans per contrarium. Si morbus ſit compreſſio; eſt negotium quod pertinet ad cheirurgos. Si obſtructio; indicatio capitur a vapore, qui cum emanet a minera; ob id indicationes ſunt potiſſ. capiendæ a vaporis & humoris ſpecie, vitio, & cauſa generante, de quibus in cephalalgia. Si malum fiat ob errorem externum, cum ſit qualitas ſpiritalis, quæ producitur ab affectione dolorifica; quid indicet dolorifica affectio, patet e ſuperius traditis. *Indicationes.*

Vertigo eſt malum, proximum epilepſiæ & apoplexiæ, com. aph 17. *Prognoſtica.*

ſect. 3. & proinde non eſt deſpicienda; cum in ea ſit vehementia eſſentię & dignitatis; nàm inſignis eſt receſſus ſecundum imaginationem, ſecundum viſum, ſecundum motum voluntarium. Et prætereà adeſt dignitatis vehementia, quia cerebrum afficitur. Verum diſcrimẽ occurrit pro vehementia differentiarum. Vnde ſi perpendantur differẽtiæ, quæ a forma ſumuntur; vertigo eſt magis periculoſa, ſi caput circumduci videatur, quam ſi ſolum exteriora. Similiter magis periculoſa eſt vertigo, vt vehemẽtior eſt lęſio, & in viſione, & in motu voluntario; nam ſunt effectus cauſæ magis vehementis. Quoad differentias a cauſa efficiente; Si cauſa efficiens ſit morbus, & primum ſi intemperies inæqualis; non admodũ periculoſa eſt vertigo, quia dyſcraſia inæqualis non difficulter tollitur. Si morbus ſit cõpreſſio, eſt vertigo admodũ periculoſa: quod tamen periculum intẽditur, prout cõpreſſio vehementior eſt ratione eſſentiæ, ratione dignitatis, ratione facultatis. V.g. ſi cauſa comprimens multum anguſtet, erit inſignis vehemẽtia ratione eſſentiæ: ſi cõprimatur magnum capitis ſpatium, erit vehementia dignitatis: ſi cõpatiatur ventriculus, a percuſſione capitis, erit vehementia facultatis: Vnde cum triplex hæc vehementia coniungitur, vertigo eſt lethalis. Si morbus ſit obſtructio, diuerſimode prognoſticandum, prout obſtructio eſt magis, vel minus vehemens. Et cum pendeat obſtructio a vapore; prognoſticum petendum a vehementia vaporis, ſecundum ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, ſi vapor ſit ſanguineus, eſt vertigo, quæ minatur delirium. Si vapor melancholicus, vertigo minatur epilepſiam: quod inſinuauit Aëtius, dicens, vertiginoſos eſſe inſanię obnoxios, ſi ante oculos obuerſentur ſanguinolẽta; imminere autem epilepſiam, ſi purpurea appareant: Et ratio eſſe poteſt: ſanguis enim fluxilis exiſtens, ratione humiditatis non ita facile hærere poteſt parietibus vẽtriculorum, vt potius fiat delirium: at melancholica materia; cum ſit ſicca, magis hæret, magis figitur, vt poſſit eſſe cauſa epilepſiæ. Quoad vitium ſpeciei; patet, vertiginem eſſe magis periculoſam, ſi vapor ſit putridus, ſi ſit admodum copioſus; ſi ſit inſignis caliditatis & frigiditatis, ſi velocioris motus, & præſertim ſi motus non ſit criticus, ſi generetur in capite. Vnde, cæteris paribus, vertigo per eſſentiam magis eſt periculoſa, quam quæ eſt per conſenſum.

Curatio. Materiæ adminiſtrandæ ſunt, vel Extra acceſſionem, vel In acceſſione. *Extra acceſſionem.* Extra acceſſionem, Rhaſes & Auicennas venam ſecant. Auicennas enim *Venæſectio.* ait, ſi vertigo fiat a ſanguine, aut ab humore contento in corpore, venam eſſe ſecandam: ſi autem cum ſanguine fuerint humores diuerſi, aut vertiginis cauſa humor præter ſanguinem, purgationibus vtendum. Sic autem

Auicen.

Auicen.eſt intelligendus: Si vertigo fiat a ſanguine,id eſt,a vapore ſanguineo, qui prodit vel ab humore ſanguineo exiſtente in capite, vel ab humore ſanguineo exſiſtente in toto; vena eſt ſecāda, nam adeſt ſanguis: at ſi fiat vertigo a vapore ſanguineo,prodeunte a ſanguine exiſtente in capite, diuerſi autem humores fuerint in toto corpore, id eſt, ſi humores in toto maxime recedant a natura ſanguinis: vt ſi vertigo fiat a vapore, prodeunte ab humore non ſanguineo; vtendum eſt purgantibus; quia humores recedunt a natura ſanguinis. Perpetuo ergo ſecanda vena,ſi ſanguis abundet,vel vt cauſa principalis,vel vt cauſa adiuuans,vel vt cauſa ſine qua non. *Vſu. Quantum.* Quamuis propter ſanguinem vehementis actiuitatis, in vertigine ſanguis eſſet euacuandus; non tamen id,propter virtutem,acertuatim fieri debet; nam vertiginoſi e qualibet occaſione concidunt: vena igitur potius in vertigine iteratis vicibus eſt ſecanda. *Quomodo.* Foramen fiet anguſtum,propter virtutem,ne ſi amplum ſit,confertim ſpiritus egrediantur: & vena tundatur ægris decumbentibus,non ſedentibus; & expedit munire caput cum oxyrhodino. *Quando.* Cauſa virtutis vena ſecanda extra paroxyſmum. Vnde dum Aetius inquit, ſecandam eſſe venam, ſiue ſit principium acceſſionis, ſiue poſt; reſpexit ad vertiginem,in qua acceſſio acceſſioni ſuccedit: in qua vertigine,propter tam frequentes acceſſiones, ſanguis eſt ita vehemens, vt magis poſſit ad indicandum, quam virtus ad prohibendum. At ſi vertigo non habeat tam frequentes & continuas acceſſiones,vena extra acceſſionem eſt ſecanda. *Vbi*; patet: pro varia enim ſubſiſtentia, variæ venæ ſunt ſecandæ. Addit Galenus c. 9. l. 6. de tuen. ſan. etiam arteriarum capitis ſectionem, ſi vapor caput petat per arterias externas: quæ materia eſt remedii retrahentis, per modum interceptionis.

Quoad medicamenta. Si vertigo fiat ab intemperie calida, ſiue frigida, patent medicamenta, e dol. cap. Si morbus ſit compreſſio, tollitur his, quæ traduntur in cap. de percuſſione capitis. Si morbus ſit obſtructio, cum obſtructio fiat a vapore, cuius varia ſpecies, varium vitium, varia cauſa generans: requiruntur diuerſa medicamenta, quæ omnia ſunt propoſita. Satis ſit hoc loco notare: ſi vapor ducatur per vaſa exteriora, cum non ita liceat vaſa diſſecare, nos vti poſſe hoc medicamento: *℞ boli Armen. ſang. Dracon. gall. immatur. corall. rub. acaciæ, balauſt. hypociſt. ana ℈j. aquæ roſac. vel plantarum ℥ij. Miſc.* & applicetur hoc medicamentum actu frigidum, & ſeruetur etiam actu frigidum. Si tandem vertigo fiat ob errorem externū: error externus, eſt cauſa, vel intrinſeca, vt in vertigine morboſa, vel extrinſeca, vt in vertigine non morboſa, quam abundantis doctrinæ gratia proponimus. Si cauſa fuerit interna, eſt cauſa dolorifica, *Pharmacia.*

cuius medicamenta patent e dol. cap. Notandum autem, ſi forte vertigo fiat a cauſa dolorifica, prodeunte ab ore ventriculi, vt e fame; cum Auic. probatur *panis buccella,ſeu mica,infuſa in ſuccis aſtringentib. vt in ſucco granatorum acidorum,omphacio*;ſic enim excreméta,quæ propter famem petunt os vétriculi, expelluntur ad fundum. Si vertigo fiat a cauſa dolorifica, id eſt, ab humoribus mordacibus; exhiberi debet *ſyrupus roſ.ſol. vel caſſia cum hiera ſpeciebus*, vt humores euacuentur: poſtea ad roborandū os ventriculi exhibebitur *diarhod. Abb. diatrion ſantal. ad* ℨj. *ſacchari roſ. ad* ℨß.

Vertigo non morboſa. Si error externus fuerit cauſa vertiginis non morboſæ, Auicennas probat ſomnum,& quietem corporis ac animi: Quod ſi non remoueatur vertigo, dat *buccellas, in ſuccis ſtipticis propoſitis*. Quibus verbis Auicennas reſpicit ad acceſſionem vertiginis.

Dieta. Aër. Cibus. Aër non ſit luminoſus & ſplendens: & ſi vertigo prodeat ab intemperie calida, ſit aër frigidus, ſi contra, calidus. Cibus, vt reſpicit motum ſpiritus animalis, debet eſſe craſſefaciens, modo calefaciēs, modo refrigerans. Si autem diſpoſitio frigida fuerit, in vltima menſa exhibere licet *diacydoniten cum melle, puln. coriandri.* Si diſpoſitio vergat ad calidum, probantur *pyra cydonia cum ſaccharo.* Si cibus reſpiciat cauſas, ob quas mouetur ſpiritus animalis, vt variæ ſunt cauſæ, ita varii cibi dandi, ſicut docuimus in dol. cap. In vertigine ex affectione dolorifica, id eſt, e fame, probantur cibi aſtringentes, propoſiti, ratione ſpirituum animalium: at notādum diſcrimen eſſe; nam cibus qui datur cauſa motus, debet exhiberi in altera menſa, poſt alios cibos: ſi autem exhibetur cauſa effectionis dolorificæ, exhibendus ante omnes cibos. *Potus.* Potus non ſit vinum, quia in vertigine caput facile repletur. Quod ſi vertigo a frigiditate ortum trahat; cum Aëtio quidem vinum poteſt exhiberi, ſed album, tenue, non vinoſum, non valde vetus, & moderatum, id eſt, in moderata copia. In vertigine a cauſa dolorifica, vinum probatur aſtringens. *Motus.* Motus fiat citra inclinationem capitis & dorſi. c. 3. l. 5. de tuen. ſan. Et quoad motum oculorum, oportet vt vertiginoſi inſpiciant obiecta non profunda, non quæ vehementer agitantur, aut quæ circulo mouentur, nec luminoſa; nam facile agitantur ſpiritus.

In paroxyſmo quæ vſurpanda. Acceſſio in vertigine ſponte euaneſcit. Quod ſi tamen pertinax eſſe videtur, probātur materiæ diuertētes, intercipientes, & roborātes ſpiritus. Diuertunt, ſuppoſitoria acria, ligaturæ, frictiones. Intercipiunt, vt in vertigine a fame, *mica panis*, infuſa in liquore aſtringente. Roborantur ſpiritus ſecundum Paullum, odoratis: vnde in vertigine a cauſa calida, odorata fiant ex *aqua roſ. ex aceto*, ſi prodeat a cauſa frigida, *cum moſcho, ambra, aſa odorata*, &c. Hæc ergo de vertigine.

CAPVT

CAPVT XIIII.

De Incubo.

DE incubo iam agemus, quia eſt malum quodammodo medium inter vertiginem & epilepſiam, eſtq; via ad epilepſiam. Per incubum autem intelligimus illud malum, quod ἐφιάλτης dicitur, in quo patientes tempore ſomni imaginantur ſe ſuffocari: & dum a ſomno ilico excitantur, vix aſſurgunt, ſed loquuntur, & mox recordantur affectionis, & falſam imaginationem fuiſſe agnoſcunt. Quomodo generetur hoc malum, difficile eſt intellectu. Ego tamen dicerem incubum generari, dum vapor craſſus, replet ventriculos cerebri, & potiſſimum poſtremum, vt radii ſpiritus animalis non poſſint prodire, qui radii gratia reſpirationis in ſomno, impertiũtur muſculis, reſpirationi deſtinatis; vnde fit vt læſa reſpiratione, triſtis ſenſus oboriatur grauitatis & ſuffocationis, qui dum offertur ſedi ſenſus communis & imaginatricis, fit vt patiens imaginetur, obiectum graue ita comprimere thoracem, vt veluti ſuffocari videatur. Incubus ergo eſt functio corrupta principalis cerebri anterioris, dependens ab affectione phantaſmatis, grauitatis & præfocationis auctoris. Forma eſt functio corrupta principalis. Subiectum, eſt cerebrum anterius, quod ſedes eſt imaginatricis. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens eſt affectio phantaſmatis, grauitatis & ſuffocationis auctoris: qua delirium in incubo diſtinguitur ab omni delirio: a delirio quidem melancholico, nam in incubo, nõ eſt affectio tenebricoſa: a maniaco, quia non eſt affectio ignea: a delirio in vertigine, quia non eſt affectio circularis; ſed eſt affectio aggrauans, comprimens. Et patientes in incubo cognoſcunt, falſam eſſe imaginationẽ, quia ſpiritus animalis nõ redditur impurus, ſicuti in delirio melãcholico. Verũ cum affectio prodeat a phantaſmate, vt eſt auctor imaginationis, grauitatis & ſuffocationis: explicãda eſt huius phantaſmatis cauſa. Producitur ergo hoc phantaſma ab obiecto, quod procedit e noxa, attinente ad thoracem, vt eſt organũ reſpirationis: nam, cũ patiens nitatur thoracẽ mouere cauſa reſpirationis, & non poſſit; ilico thorax grauitatis & ſuffocationis ſenſum generat; quæ triſtis ſenſatio dũ offertur cerebro, prodit phantaſma, quod, vt originẽ duxit a triſti ſenſu grauitatis & ſuffocationis, ita in cerebro imprimit affectionem, vt imaginatio fiat grauitatis & ſuffocationis. Sed forte quis quæret, quam ob cauſam thoraci occurrat noxa grauitatis & ſuffocationis? Sciendum, cauſam eſſe penuriam radiorum ſpiritus animalis, propter oppilationem cere- *Cauſa efficiens.* *Cauſa phantaſmatis in incubo.* *Obſtructio cerebri.*

bri, ſecundum Auicennam: vt remota oppilatione, homo ſubito liberetur. Intelligere ergo oportet, oppilationis eſſentiam, ſedem, tempus, & cauſam efficientem. Eſſentia eſt obſtructio: fit enim hoc malum a vapore craſſo, intra meatus incluſo: non autem eſt integra obſtructio, alias radii prorſus detinerentur. Quoad ſedem, hæc obſtructio attinet ad cerebrum poſterius, non ad ventriculos anteriores; nam a parte poſteriori prodeunt radii ſpiritus animalis, cauſa motus voluntarii; vt ſedes & locus affectus functionis corruptæ, ſit cerebri anterioris ſubſtantia, ſedes autem obſtructionis, ſit ventriculus poſterior, non ſubſtantia cerebri, nam alias læderetur memoria. Quoad tempus obſtructionis, dicit Auicennas, oriri tempore ſomni, dum motus vigiliarum ceſſat, id eſt, in principio ſomni: nam in vigiliis, vapores vel caput non petunt, vel ſi caput petunt, reſoluuntur. Contra, in principio ſomni, vapores petunt capitis interna, nec reſoluuntur: vnde ſi vapores ſint copioſi & craſſi, vt repleantur ventriculi, ita impediuntur radii, vt cum Aetio & Paullo, quamuis patientes ſurgere velint & clamare, non tamen poſſint: quod in ſomno ſecundum naturá non euenit, ſiquidem ſenſus in ſomno non prorſus otiantur. cap. 1. lib. 5. de gen. animal. Quoad cauſam obſtructionis, omnes dicũt communẽ cauſam eſſe vaporem. Quare intelligẽda eſt vaporis ſpecies, vitium, & cauſa generans. Quoad ſpeciem, ſecundum Auicennã vt plurimum eſt vapor craſſus, ſanguineus, pituitoſus, aut melancholicus, quandoq; vapor alimenti cerebri. Auicen. per materias ſanguineas intelligit tum ſanguinem craſſum, tum ſanguinẽ mutatũ in ſemen craſſum, a quo prodeunt vapores. Per vaporem autẽ alimẽti intelligit excremẽtũ tenue coctionis cerebri, quod excremẽtum poteſt degenerare in vaporẽ. Quare quoad ſpeciem attinet, eſt vapor ſanguinis, pituitæ, melancholiæ, ſeminis, & alimenti cerebri. Vitium ſpectat ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & vbi. Vitium in ſubſtantia excluditur; nam vapor putridus ſua acrimonia non poteſt ita aggregari, vt cauſa ſit incubi. Vitium in quanto locum habet: nam in incubo vapor inſigni copia exuberat. Locum etiam habet vitiũ in qualitate, nam vapor eſt frigidus, craſſus: vnde vapor ex alimento cerebri prodiens, ſecundum Auicennam incraſſatur. Quoad vitium ſecundũ vbi; in quolibet incubo eſt vitium ſecundum quietẽ, nam vapor præter naturã quieſcit: in aliquo autem incubo vapor peccat etiam ſecundum motum, vt eſt vapor prodiens e ſuis mineris, qui in caput eleuatur & mouetur. Quoad cauſam generantẽ, vapor in incubo vt plurimum extra caput generatur e ſuis mineris: quandoq; autẽ generatur in capite, dum frigus externũ vehemens repente occurrit capiti in principio ſomni, nam hoc frigus prohibet alimenti vaporẽ diſflari, & in pellit intus & incraſſat.

Vapor, obſtructionis cauſa.

Quoad

Quoad differentias deſumtas a forma: cum forma ſit functio corrupta imaginatricis, phantaſmatis grauis & ſuffocantis: differentia prodit, prout patiens imaginatur phantaſma vel Variorum colorum, vel phantaſma Venereum. Harum differentiarum cauſa, eſt vis varia mineræ, vel ratione coloris, vel vt poteſt veneris cupiditatem promouere: A ſubiecto nō ſumuntur differentiæ. A cauſa effic. ſumuntur differētiæ, & potiſſimum a vapore, ſecundum ſpeciē, vitium, & cauſam generantē. Quoad ſpeciem, vapor eſt vel Sanguineus, vel Pituitoſus, vel Melācholicus, vel Seminalis, vel Excrementū tenue cerebri. A vitio ſumuntur differentiæ, ſecundum quantitatē & qualitatē, ſecundum Magis & Minus. Quoad vbi, dicendū, peccare vaporem, vel Motu & quiete, vel Quiete tantū. A cauſa generante, vt generatur vel In capite, vel Extra: & ſi extra, vel in Ventriculo, vel Hepate, vel Teſtibus. Incubus in genere, & ſecundū differentias a forma, patet e verbis patientis. Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa effic. oportet cognoſcere vaporis ſpeciē, vitium, & cauſam generantem. Species cognoſcitur e ſignis, indicantibus humores, ſeu mineras, a quibus eleuantur vapores: de quibus ſignis alias. Auicen. ait, dum humor cauſat φάντασμα ſuo colore, ſi phantaſma rubedinē præ ſe ferat, indicari vaporem ſanguineum: ſi præ ſe ferat albedinē, indicari vaporem pituitoſum: ſi nigredinem, melancholicum: ſi venerem, ſeminalem. Verum, cum phantaſma albicans poſſit eſſe indiciū, & vaporis pituitoſi, & vaporis excrementi cerebri: vos ſuo loco diſtinguetis, e ſignis indicantibus cauſas generātes. Quoad vitium & ſecundum quantitatem, & ſecundum qualitatē, vt hæc vitia differant ſecundum magis & minus, cognoſcetis e vehemētia & perſeuerātia ſymptomatū: ſi ſymptomata erūt vehemētia vehemēs etiā vitiū indicatur. Quoad vbi, an vitium ſit ſolum ſecundum quietē, nec ne: cognoſcitur e ſignis indicantibus cauſas generantes. Vnde, quoad cognitionem cauſæ generātis, cum poſſit generari vapor, vel in capite, vel extra: cognoſcetis in capite generari, ſi homo dormiat in aere frigido, ita vt tempore ſomni aliquod refrigerans extrinſecus capiti occurrat. Sin minus, ſtatuendum, vaporem extra caput generari. Vtrum autem generetur in ventriculo, hepate, vel teſtibus, e propriis capitibus petendum. *Differentia.* *Signa.*

Præſidia quæ ex vſu ſunt, capiuntur a minera, & cauſa generante. Quoad mineram e qua; ſpecies mineræ indicat remedium determinatum: vitium, indicat contrarium; verbi gratia ſi minera ſit ſanguis copioſus, indicatur præſidium minuens ſanguinem. Cauſa generans, vel generat mineram, vel vaporem refrigerat & incraſſat. Cauſa generans minerā, vt varia eſt, ita variè ſumuntur indicationes, verbi gratia ſi cauſa generans pituitā ſit *Indicationes.*

ventriculus frigidior, oritur indicatio calefaciendi ventriculum,&c. Cauſa generans, quæ vaporem refrigerat & incraſſat, nil aliud indicat, quam remedium calefaciens.

Prognoſtica. Malum hoc, ſecundum Rhaſem, diligenter eſt tractandum, nam minatur epilepſiam, apoplexiam, melancholiam: etenim ſi eueniat, vt vapor hæreat in ventriculis cerebri, fit epilepſia: ſi vapor adeat totam cerebri ſubſtantiam, fit apoplexia: ſi vapor miſceatur cum ſpiritibus animalibus, fit melancholia. Viget autem vehementia eſſentiæ & dignitatis, ſecũdum cauſam, morbum, & ſymptomata. Nam quoad cauſam, vapor eſt copioſus, craſſus, frigidus; vnde vehemens ſecundum eſſentiam. Obſtructio, ſeu morbus eſt inſignis; quare vehemens ſecundum eſſentiam. Symptomata & ipſa vehementia; nam attinent ad imaginatricem, ad reſpirationem. Dignitatis vehementia adeſt, quia morbi, cauſæ & ſymptomata attinent ad cerebrum, partem præſtantem. Cęterum augetur periculum, pro vi differentiarum, earum potiſſimum quæ ſumuntur a cauſa efficiente, ſiquidem forma pendet ab efficiente. Vnde, cum cauſa efficiens ſit vapor: quoad ſpeciem; morbus eſt magis periculoſus, ſi vapor ſit melancholicus, quia maior eſt receſſus a naturali ſtatu. Quoad vitium; incubus eſt periculoſior, ſi vapor ſit copioſior, frigidior, craſſior, magis quieſcens: vt propterea cum Paullo & Aetio, incubus ſit magis periculoſus, dum diuturnus eſt, dum frequens, & æger ſtupidus permanet: nam hæc ſignificant vaporem admodum copioſum, frigidum, craſſum, & quieſcentem. Et, vt incubus eſt frequens, ſignificat cauſam generantem eſſe magis vehementé; verbi gratia ſi generetur a ventriculo frigido, quo frigidior erit ventriculus, eo etiam incubus erit magis periculoſus. Quoniam autem vapor poteſt eſſe cauſa incubi, modo per eſſentiam, modo per conſenſum: vt plurimum incubus per eſſentiam eſt minus periculoſus, quia producitur a frigore externo, caput refrigerante: magisq; recedit a naturali ſtatu frigiditas ventriculi, quam capitis, producta ab ambiente frigido, & præſertim quia ventriculi frigiditas poteſt eſſe in habitu.

Curatio. Vena ſecanda eſt, ſi incubus fiat a vapore ſanguineo, vt Rhaſes iubet. Quoad medicamenta in incubo per conſenſum, Auicennas probat medicamenta cauſa totius: in incubo per eſſentiam, probat medicamenta cauſa capitis: & in quolibet incubo, ſiue per eſſentiam, ſiue per conſenſum probat capitalia. Cauſa igitur totius probantur validiora: cuiuſmodi ſunt *pilulæ cochiæ:* & cauſa melancholiæ, *cochia cum veratro.* Auicennas propter humorem copioſum & craſſum, proponit hoc medicamentum: *℞. euphorbii, in alio exemplari legitur, hellebori nigri ℥j. ſcammonii ℈j. pulpæ colocynth.*

Medicamẽta communia pro toto.

locynth.℥ xv. ſeminum aniſorum ℈ j. Miſce. Hoc medicamentum dirigitur ad incubum e melancholia: vnde recipit helleborum nigrum in maiore doſi: ſcammonium additur propter bilem, quæ habet rationem vehiculi, & præterea poteſt craſſos humores attenuare, & expultricem ſopitam excitare: colocynthis additur, quia in omni malo capitis pituita eſt purganda: aniſum additur, vt ſoluentium facultas deleteria frangatur. Huius medicamenti ſumma doſis erit ʒ j. & dabitur, ſi virtus ſit fortis, quia eſt medicamentum ſatis potens. Quoad medicamenta cauſa capitis: in incubo per eſſentiam probatur *oleum lil. alb. oleum anethinum, cum nucibus cupreſſi, ſi coquantur in vino aſtringente, ad conſumtionem vini.* Probantur etiam emplaſtra rubrificantia, quæ conficiuntur *e ſinapi.* Nam olea propoſita, calefaciunt caput refrigeratum; & præterea virtute aſtrictionis repellunt vapores, qui poſſunt reprimi. Emplaſtra autem rubrificantia, capitis frigiditatem prorſus ſuperant, & vapores, qui non cedunt reprimentibus medicamentis, diſcutiunt. Quoad medicamenta capitalia, Auicennas cum Græcis probat *nigrum pæoniæ maris fructum, ſi ℥ xv. trita cum aqua in potu exhibeantur per plures dies, vt cerebri proportio foueatur.* *Topica pro capite.* *Cephalica. Aet. cap. 12. lib. 6.*

Diæta ex alibi dictis patet. Id notandum, improbari in ſomno decubitum ſupinum: nam eſt in cauſa, vt caput repleatur. *Victus.*

CAPVT XV.

De Epilepſia.

EPILEPSIA, alias dicitur, morbus ſacer, Herculeus, comitialis, ab Hippocrate in lib. de morb. ſacro, & Galeno lib. 6. epid. circa finem. Per epilepſiam intelligimus illud malum, quo infelices correpti, etiam ſtantes ilico in terram collabuntur, ſecundum totum corpus conuelluntur, omni ſenſu priuãtur, & omni principali functione cerebri deſtituuntur. *Nomen.*

Generatur malum hoc dum cauſa morbifica occurrit cerebro, vt cerebrum lædatur & ſecundum ventriculos, & ſecundum poros. Vnde dum læditur ſecundum ventriculos, id eſt, ſecundum ventriculorum parietes; cerebrum contrahitur, vt quod noxium eſt expellat, vnde & nerui contrahuntur, & hinc corpus muſculorum, vt totum corpus conuulſione afficiatur. Dum autem cerebrum efficitur ſecundum poros, omnis animalis functio aboletur, etiam extra cerebrum: nam vis animalis nõ influit. Sed præterea aufertur vis etiam animalis in cerebro: nam cerebrum ſecũdum poros ita afficitur, vt ſpiritus animalis miſtus cum calido innato afficiatur, vt citra intemperiem functio principalis aboleatur. *Generatio.*

Definitio. Definitio hæc eſſe poteſt: epilepſia eſt functio ablata principalis totius cerebri, cum amiſſione motus & ſenſus partium neruoſarum, & conuulſione totius corporis, dependens a cauſa morbifica, cerebrum ſecundum ventriculos & poros lædente. Colligitur hæc definitio e com.45.ſect.2. & aphor.29.ſect.3. & lib.6.epid. circa finem, & cap.2. lib.4. de loc.aff.ſed potiſſimum e capite 7. libro 3. l.affect. nec minus ex Auicenna in capite proprio.

Forma. *Ablatio functionis principalis.* Forma completur ſymptomatum triplici genere: vt propterea & triplex eſſe debeat ſubiectum. Primum ſymptomatis genus fuit functio abolita principalis: ſecundum, amiſſio motus & ſenſus: tertium, conuulſio. Notandum, cur primo loco in definitione proponatur functio principalis, deinde functio ablata motus & ſenſus, tertio, functio corrupta ſecundum motum, id eſt, conuulſio: & præſertim hoc eſt intelligendum, quia Galenus cap.7.lib.3.l.aff. dicit, epilepſiam eſſe conuulſionem. Vnde ferme omnes moderni, vt Altimarus & alii, ducti non ratione, ſed nuda Galeni auctoritate in ſuperficie intellecta, dicunt epilepſiam eſſe conuulſionem. Sciendum ergo cauſam fuiſſe, quoniam conuulſionis ſubiectum eſt totum corpus, quatenus conuellitur: motus autem & ſenſus ſubiectum, ſunt partes neruoſæ: functionis autem principalis ſubiectum eſt cerebrum. Vnde, cum epilepſia ſit vitium, quod principaliter attinet ad cerebrum, non ad totum: ob id nos in definitione primum ſymptoma ſtatuimus eſſe functionem principalem abolitam, quia functionis principalis ſubiectum eſt cerebrum: ſecundo loco propoſuimus motum & ſenſum, quia ſubiectum ſunt partes neruoſæ, quæ prodeunt a cerebro: tertio propoſuimus conuulſionem, quoniam pertinet ad muſculos, qui ad differentiam neruorum non prodeunt a cerebro, nec a ſpinali medulla. Hæc ergo fuit cauſa, ob quam ſymptomata, in definitione ita diſpoſuimus. Galenus autem cap.7.lib.3.loc.aff.ait, epilepſiam eſſe conuulſionem, quia cap.6. lib. ej. locutus eſt de conuulſione, & propterea pergens in ſermone de conuulſione, dicit epilepſiam eſſe conuulſionem. Vnde etiam Auicennas, cum locutus eſſet de incubo, in quo motus totius corporis læditur, dicit, epilepſiam eſſe vitium, in quo prohibentur membra animata a ſenſu & motu. Nos autem reſpicientes ad formam, vt attinet ad ſubiectum principale, primo loco propoſuimus functionem principalem, cuius ſubiectum eſt totum cerebrum, vt aboleatur omnis functio principalis: vt conuulſio epileptica diſtinguatur a tetano, & reliquis conuulſionibus, in quibus principalis functio non deperditur. Deinde dictum eſt, cum amiſſione motus & ſenſus, partium neruo-

neruoſarum. Vnde cum Auicenna in epilepſia prohibentur membra animata neruoſa a motu & ſenſu, vt motus voluntarius auferatur. Si aboletur ſenſus: ergo multo magis motus voluntarius. Nam ſenſus cauſa receptionis in patiendo conſtituitur; motus autem voluntarius eſt prorſus actiuus. Notandum, nos intelligere motum voluntarium eſſe ablatum, vt procedit a facultate, quæ non influit. Et tandem diximus: cum conuulſione totius corporis, e capite ſeptimo, libro tertio. l. aff. Propterea ſciendum, quantum attinet ad conuulſionem, hanc eſſe motum prauum non ablatum, retractionis partium, dependentem a muſculis præter naturam contractis: nam in ſpaſmo retrahitur pars, id eſt, totum membrum, vt ſpaſmus ſit affectio præter naturam membri; cum etiam in motu ſecundum naturam membrum patiatur. Verum, vt conuulſio eſt motus prauus, & hinc dependet a muſculis violenter retractis: ſecundum hanc rationem non eſt functio abolita, ſed praua & corrupta. Et propterea ſcire oportet, ſi verbi gratia brachium conuellatur, quod oſſa patiantur, muſculi vero agant, e comm. aphoriſm. 42. ſectio. 2. At in conuulſione muſculi concurrunt præter naturam, citra influxum facultatis, quia facultas non influit. Vnde in epilepſia motus voluntarius eſt ablatus ratione facultatis; corruptus cauſa muſculorum: Verum omnia dependent a cauſa morbifica, cerebrum ſecundum ventriculos & poros lædente. Poſtremo, cerebrum affici ſecundum ventriculos & poros colligitur e capite ſecundo, libro quarto. l. aff. vbi ait, in epilepſia cerebrum affici magis ſecundum ventriculos, quam ſecundum corpus: contra in apoplexia, cerebrum magis affici ſecundum corpus. Per corpus autem Galenus intelligit cerebrum, vt inſtrumentale, non vt ſimilare; quare ſecundum poros, non ſecundum temperiem: nam epilepſia cito fit & cito deſinit. Per ventriculos intelligit Galenus omnes ventriculos, vnde cap. 2. libro 4. l. aff. ait: vt in caro cerebrum magis afficitur ſecundum partes anteriores; ita in apoplexia & epilepſia, affici ſecundum vtramq; partem: quamuis cum Auicenna primum lædantur partes anteriores. Sciatis autem quod quamuis epilepſiæ cauſa ſit multiplex; & quælibet earum ſit cauſa conuulſionis ſecundum ventriculos cerebri; non tamen eſſe conuulſionem legitimam, id eſt, ſolius morbi: cum hæc conuulſio neque ex inanitione fit, neque e repletione. Non eſt ex inanitione: nam cum Galeno capite ſeptimo libro tertio. l. aff. epilepſia cito fit, & cito deſinit. Vnde notandum, Galeni ſyllogiſmum hunc fuiſſe: conuulſio quæ cito fit, & cito deſinit, non fit ex inanitione: at conuulſio epileptica cito fit, & cito deſinit. Ergo non eſt ex inanitione. Decipiuntur

Senſus, & motus amiſſio.

Motus corruptus, ſeu conuulſio.

Subiectum.

Epilepſia nõ eſt conuulſio legitima.

1. Ratio.

igitur, qui putant hoc loco maiorem propoſitionem eſſe, quod cito fit, & cito deſinit, non refertur in intemperiem: nam maior eſt hæc conuulſio, quæ cito fit & cito deſinit, non eſt ex inanitione. Hanc probat Galenus, nam inquit: vt vel cerebrum, vel tenuis eius membrana ad ariditaté corio ſimilem perueniat, hoc nequaquam cito fieri poteſt: at epilepſia cito fit, & cito deſinit: Ergo nõ eſt ex inanitione. Verũ, quamuis maior a Galeno propoſita, cap.7. lib.3. l.aff. non ſit, quod cito fit, & cito deſinit, non refertur in intemperiem; tamen hæc maior proponitur a Galeno cap.vlt. lib.2. de cauſ. ſymp. ſiquidem ait, epilepſiam & apoplexiam cito generari & diſcuti, quod in corporum dyſcraſia non poteſt accidere. Vt hæc ſit vera propoſitio cum Galeno, quod cito fit, & cito deſinit, non referri in intemperiem. Quod dictum ita intelligẽdum, vt Galenus per intemperiem intelligat intemperiem ex vſu, e qua ſumitur indicatio vtilis. Hoc verum eſſe, colligitur quia ipſam comparat ſucco pituitoſo, collecto in ventriculis cerebri, qui ſuccus ita eſt ex vſu, vt hoc euacuato ilico ceſſet malum. Vt verum ſit, quod cito fit, & cito deſinit, non referri in intemperiem ex vſu. Vt ſecus ſit ſtatuendum, de intemperie non ex vſu. Dyſcraſia ex vſu, eſt intemperies in febre hectica: non ex vſu, in ephemera: vt ephemera cito fiat, & cito deſinat: quod non eſſet ſtatuendum, ſi eſſet intemperies ex vſu. Sed ad rem redeamus. Probauimus hucusq; in epilepſia conuulſionem non eſſe ex inanitione; iam docebimus eam etiam non eſſe ex repletione: nam conuulſio e repletione eſt motus prauus, cuius cauſa eſt ſolum materia morbifica, non facultas: at in epilepſia, etiam per eſſentiam, facultas concurrit: qua de cauſa Galenus cap.7. lib.3. l.aff. ait, in epilepſia cerebrum ſeipſum quatere, vt expellat noxia. & cap.vlt. lib.1. de ſymp. cauſ. ait, in epilepſia conuulſionem eſſe motum vitioſum cerebri: vnde patet concurrere expultricem facultatem cerebri. Præterea & aliud eſt argumentum, quo

2. Ratio. cõuulſio legitima excluditur, ab epilepſia: Nam conuulſio epileptica pertinet ad cerebrum: at, ſecundum Galenum com.1. lib.5. aphor. conuulſio legitima fit vel inanitis, vel repletis corporibus neruoſis, a quibus motus voluntarius perficitur. Vnde conſequens eſt, cum cerebrum nec ſit neruoſum, nec perficiat motum voluntarium; ob id conuulſionis legitimæ ſubiectum eſſe non poſſe. Dictum autem fuit epilepſiam non eſſe conuulſionem legitimam, vt pertinet ad cerebrum: nam cum Galeno cap.7. lib.3. de loc. aff. in epilepſia præter ſpuriam conuulſionem poteſt interdum coniungi legitima conuulſio e repletione, quemadmodum colligitur e lib.6. epid. circa finem, vtpote ſi irrigentur neruorum exortus. Itaque in epilepſia, vt læditur cerebrum ſecundum ventriculos, conuulſio neceſſa-

Conuulſio in epilepſia eſt ſpuria, ratione cerebri.

neceſſario eſt ſpuria,vt ſit motus prauus ſolius expultricis:nam cauſa morbifica ita parietibus ventriculorum cerebri adhæret,vt e c.7.l.3.loc.aff.cerebrum contrahatur, quo noxam expellat. Vnde & Auicennas ait, cerebrum in epilepſia expellere id,quod nocet; Quemadmodum ventriculus expellit in ſingultu. Singultus autem e l. 2. de cauſ.ſym. eſt motus ſolius expultricis. Quare conuulſio epileptica erit motus prauus expultricis cerebri, irritatæ a cauſa morbifica: ſicuti enim in ſingultu impacta eſt materia in ore ventriculi; ita etiam in epilepſia impacta eſt parietibus ventriculorum cerebri. Et hinc eſt, quod dicit Galenus c.2.l.5.loc.aff. epilepſiam mediam eſſe inter carum & apoplexiam: nam in caro, cum obſtructio ſit integra, materia occupat ventriculos cerebri,non impacta eſt,vt in epilepſia,& in ſingultu.

Cauſa efficiens: primum interna, ſeu principalis.

Hactenus patet, epilepſiam produci a cauſa morbifica,vt eſt cauſa conuulſionis, quæ eſt motus ſolius expultricis: reſtat modo inquirendum, quænam ſit cauſa mouens. Vt autem pateat quæ ſit cauſa interna & principalis,ſtatuẽdum cum Galeno cap.7.lib.3.loc.aff.epilepſiam fieri, vel per Eſſentiam,vel per Conſenſum ab ore ventriculi, aut ab aliis partibus. Primum digrediemur circa epilepſiam per eſſentiam: ſecundo circa epilepſiam per conſenſum ab ore ventriculi; tertio ab aliis partibus. Quantum ad epilepſiam per eſſentiam; cauſa eſt Vapor,non minera. Ratio eſt: nam, vt teſtatur Auerrhoes (:quamuis impudenter in medicos inuehatur:) ſi cauſa epilepſiæ per eſſentiam eſſet minera frigida, ſeu humor craſſus, viſcidus, hærens in ventriculis cerebri; nequaquam fieri poſſet, vt epilepſia tam cito fieret, & tam cito euaneſceret. Argumentum Auerrhois inſtar eſt ἀποδείξεως,vt puto. Adhæc e Galeno c.7.l.3.loc.aff. in epilepſia cauſa eſt quandoque pituita, quandoque melancholia, quæ melancholia quia non generatur in capite,non poteſt eſſe cauſa epilepſiæ per eſſentiam. Veriſſimũ enim eſt in epilepſia per eſſentiam materiam generari in capite. Quare epilepſiæ cauſa immediata eſt vapor. Vnde Auicennas ait, epilepſiam fieri a materia, a minera; ſed addit, vt ab hac materia procedit vapor. Vt, quamuis melancholia non generetur in capite, generari tamen poſſit in capite vapor; vt ſit epilepſia per eſſentiam. Cum ergo cauſa ſit vapor; neceſſarium eſt intelligere & vaporis ſpeciem,& vitium,& cauſam generantem. Quoad ſpeciem,cum Auicen.vt plurimum eſt vapor pituitoſus,quãdoque melancholicus, quandoque ſanguineus: cuius tamen vaporis ſanguinei minera, eſt ſanguis vergens vel ad pituitoſum ſanguinem; vel ad melancholicum. Quoad Vitium, Vapor in epilepſia per eſſentiam, peccat copia,qualitate,& quiete. Copia; nam ſecus vapor non læderet cerebrum

Cauſa epilepſiæ per eſſentiam eſt Vapor.

Vaporis conſideratio: quatenus cauſa eſt epilepſiæ.

& ſecundum ventriculos,& ſecundum poros. Peccat qualitate; vt eſt frigidus,craſſus:vnde cum ſit proportio inter vaporem & mineram,rationabiliter dixit Galenus c.7.l.3.loc aff.epilepſiam per eſſentiam,ſemper fieri a craſſo humore, quatenus ſcilicet ab hoc eleuatur vapor: & hic vapor neceſſe eſt vt ſit frigidus,nam vapor calidus non poſſet ea copia aggregari, vt eſſet epilepſiæ cauſa. Quiete peccat; nam præter naturam in capite detinetur.Quoad cauſam generantem,eſt calor debilis,pertinẽs ad cerebrum: quare tum intemperies frigida, tum calidum innatũ imbecille, vi quorum præſertim generatur pituita. Et hinc corpora obnoxia ſunt epilepſiæ,in quibus potiſſ. pituita viget: tum quoad ætates,tum quoad ſexum. Quoad ætates,cum Paullo, epilepſiæ obnoxii ſunt ſenes, & pueri paruuli. Senes, quia frigidi & ſicci: in frigido autem & ſicco intemperamento multiplicatur pituita: & potiſſ. ſunt ſenes non vſque adeo decrepiti: nam in decrepitis fit potius apoplexia; niſi contingat,vt in decrepita ætate homines ſint robuſti, ſeu minus imbecilles, qui ſolent obnoxii eſſe epilepſiæ. Pueri ſunt obnoxii: nam & humidi ſunt, & alimento humido vtuntur. Vnde quemadmodum admonet Hippocrates in l. de morb.ſacro, ſi fœtus in vtero vel non purgetur, vel diminute; in cerebro colligitur pituita: quæ dum fœtus in lucem editur, niſi vel per vlcera,vel per ſaliuam expurgetur, cauſare ſolet epilepſiam. Galen. addit, com.aph.29.ſect.3.iuuenes etiam ſubiectos eſſe epilepſiæ; verum non vi ætatis, ſed ob errores frequentes & vehementes,qui in iuuenili ætate committuntur.Quoad ſexum,Celſus ait,mares frequentius corripi epilepſia: nam fœminæ quamuis frigidioris ſint craſeos, tamen & minus delinquunt, in viuendi ratione; &, ſi delinquant, beneficio purgationis menſtruæ non ita facile corripiuntur. Eſt porro hoc loco explicandum, quæ ſit vis tum vaporis,tum mineræ, a quibus prodit epilepſia. Quoad vaporem, vt adhæret parietibus ventriculorum cerebri, cauſat conuulſionem: vnde quamprimum transponuntur vapores,id eſt, a parietibus ad cauitatem, ilico ceſſat conuulſio,& patientes immoti iacent. Vt autem vapor lædit cerebrum ſecundum poros; eſt in cauſa ablatæ functionis & principalis,& ſenſus motusque voluntarii. Neque obſtat, quod dicit Galenus com. aph.45.ſect.2.apoplexiam fieri ob immodicam priuationem virtutis motiuæ, epilepſiam autem propter motum vitioſum: hoc non obſtat; nam motus vitioſus intelligendus eſt, non vt procedit a facultate, quia non influit; ſed vt procedit a muſculis præter naturam contractis. Humor autem eſt in cauſa obſtructionis,ſiquidem cum Galeno cap.7.lib.3.loc.aff.in epilepſia cerebri ventriculi obſtruuntur: ſed cum Auicenna obſtructio non eſt integra; nam

non

non fieret conuulſio; quemadmodum etiam non fit in apoplexia & caro.

Verum ſi epilepſia fiat per conſenſum ab ore ventriculi & aliis partibus; notandum fieri epilepſiam per conſenſum non modo ab ore ventriculi, & a parte externa, verumetiam ab alia parte interna, & a toto corpore. Nec propterea improbãdus Galenus: quia non loquitur de epilepſia e propoſito, ſed reſpicit ſolum ad cognationem locorum affectorum. Auic. autem e propoſito loquitur: vnde omnes epilepſiæ ſpecies proponit. Ob id in epileſia per cõſenſum breuiter intelligere oportet cauſæ ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, c.7.l.3.l.aff.c.6.l.5.l.aff. cauſa hæc eſt vel Vaporoſa ſubſtantia, vel Qualitas. Quoad vaporoſam ſubſtantiam, ea eſt multiplex, vt minera eſt multiplex: eſt enim chylus morbificus, e lacte productus in pueris; item eſt ſuccus pituitoſus, bilioſus, melancholicus, ſanguineus, vt eſſe poſſit & ſanguis non mẽſtruus & menſtruus: eſt etiam ſemen: vermis quoque defunctus; nam viuens morſu, non autem vapore in cauſa eſt. Quoad qualitatem; hæc ſpecie duplex eſt, nimirum ſpiritalis, vt dolorifica; Materialis, vt venefica. Vitium & vaporis & qualitatis ſequitur. Vitiũ vaporis pertinet ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatem, & motum; non dico vbi, ſed motum. Auicennas proponit malitiam ſubſtantiæ, id eſt, vitium in ſubſtantia, cuiuſmodi eſt vapor putridus, prodiens e ſuccis putreſcentibus, id eſt, chylo vel lacte putreſcente, e verme mortuo: proponit etiam vaporem lædentem quantitate & copia, verbi gratia, dum vapor prodit a pituita non admodum frigida, ſed a ſubdulci: tertio proponit qualitatem euidentem, dum ait in epilepſia vapores agere congelatione, frigiditate: quarto proponit vitium ſecundum qualitatem recõditam, inquiens, vaporem magis agere venenoſitate, verbi gratia, qualitate euidente agit vapor frigidior, prodiens a pituita acida; & vapor calidior, procedens a bile acriore; venefica qualitate agit vapor procedens ab excremento venefico: proponit denique vitium ſecundum motum, inquiens, epilepſiam fieri a vapore, qui in caput mouetur. Et cum in hoc vitioſo motu mobile pateat, ſat erit digredi circa terminum a quo, ſpatium per quod, & terminum ad quem. Terminus a quo, ſecundum Auic. eſt Totum, & Pars. Totum Galenus non ignorat, licet nõ proponat, c.7.l.3.l.aff. Ait enim Galenus, com.27.l.4. de ratione vict. fieri epilepſiam, dum ſpiritus non poteſt pertranſire meatus, ob ſanguinem venas ſupramodum opplentem: & dum hoc contingit (: vt addit Auicen.) vapor quandoq; attinet ad digitos pedis, quandoq; ad digitos manus: cum enim ſanguis venas ita replet, vt ſpiritus penetrare non permittat, fit vt veluti in mortuo corpore concreſcat ſanguis; &, cum Auic. a ſanguine abſcindatur

Cauſa epilepſiæ per conſenſum.

1. Species. Subſtantia vaporoſa & Qualitas.

2. Vitium primum vaporis.

calor natiuus; vt ita corrũpatur ſanguis, vt prodeat vapor vel qualitas venefica; cuius vis dum perducitur in cerebri ventriculos, fiat epilepſia. Hæc igitur epilepſia fit a vapore ſanguineo, ꝓdeũte a toto corpore, a venis totius; vt propterea ſit epilepſia etiã per conſenſum a toto. Quoad epilepſiam, quæ fit per conſenſum a parte: hæc pars eſt Externa, vel Interna. Si externa, neceſſario eſt pars neruoſa, vt iure attineat ad omnes artus ſupernos & infernos. Si interna, ſecundum Auicen. eſt ſtomachus, meſenterium, ſplen, teſtes, vterus. Quoad ſpatium per quod; Auicen. proponit vaſa, id eſt, venas & arterias: proponit ſpatia inſenſibilia, proponit neruos. Sed ſciendum, moueri vaporem per neruorum circumferentiam. Terminus ad quem, eſt cerebrum: præſertim quia ſuſcipit, ob imbecillitatem, vel Proportionis, vel Conſtitutionis. Proportio eſt contracta a parentibus, vel in conceptione, vel in formatione. Conſtitutio autem eſt intemperies cerebri frigida, vel humida, itemque raritas. Verum vt raritas eſt effectus vitioſæ formatricis; ita intemperies poteſt eſſe quandoque natiua, quandoque aſcititia. Quoad vitium qualitatis; ad ſubſtantiam & quantitatem non attinet, quia ſermo eſt de qualitate: eius ergo vitium pertinet ſolum ad qualitatem, & ad motum, ſed metaphoricum (: id eſt, quia corpus proprie mouetur, non qualitas:) ideoque Auicennas reſpiciens ad hunc motum, inquit, ad cerebrum eleuari qualitatem puram, ſine ſubſtãtia. Quod ſi igitur qualitas eſt ſpiritalis, vitium eſt, quia hæc qualitas eſt dolorifica; ſi materialis, quia venefica. Quoad dolorificam qualitatem; hæc lædit os ſuperius ventriculi: ratio eſt, e c.6.l.5.loc.aff. nam ventriculi os ſupernum ob εὐαισθησίαν in conſenſum ducit cerebrum. Vnde Grammaticus ille, cogitans, vel inediam ſuſtinens, &c. epilepſia corripiebatur. Cauſa horum eſt: quia ob immodicam cogitationem, & iram, compatitur ventriculus: & per inediã proprie afficitur ventriculus: vt in ventriculi affectione quomodocunque afficiatur, ſucci praui, excrementitii & acres (: ſi quando hos in corpore abundare contingat:) petant os ventriculi, & ſoluant continuum, vt cerebrum in conſenſum ducatur. Quoad qualitatem materialem, hæc eſt venefica: quemadmodum tradit Galenus c.7.l.3. loc. aff. Neque obſtat, quamuis adoleſcens ille ſenſu frigiditatis perſentiret: nam frigiditas erat affectus a veneno procedens. Quoad vitium ſecundum motum metaphoricum; ſufficiat perpendere terminum a quo, & ſpiritũ. Terminus a quo, primum qualitatis dolorificæ, eſt os ventriculi ſuperius, ob ſenſum exquiſitum: qualitas enim dolorifica aliarũ partium, non eſt æque potens ad efficiendum epilepſiam. Qualitatis autem veneficæ terminus a quo, c.7.l.3.loc.aff. eſt pars neruoſa; ad differentiam vaporis

Vitium qualitatis.

venefici,

venefici, qui poteſt etiã prodire a parte non neruoſa. Qualitatis igitur veneficæ terminus a quo, eſt pars neruoſa, & præſertim externa: vnde, cum Galeno, in adoleſcente e tibia oriebatur: ſed attinere etiam poteſt ad omnes artus. Spatium per quod, & qualitatis ſpiritalis, & veneficę, eſt idem; nimirum neruus, per quem fit aſcenſus, & motus ille metaphoricus; vt cum Galeno alteratis per continuitatem partibus, qualitas ſine ſubſtantia cerebro impertiatur. At ſolum nerui per continuitatem alterantur: vt propterea terminus a quo ſit pars neruoſa; ſpatium ſit neruus. Cauſa autem quæ generat vaporem; cum fiat, quoniam facultas non poteſt mineram regere; propterea oportet intelligere, quis ſit mineræ auctor. Minera autem cum ſit vel Non venefica, vel Venefica: quoad non veneficam; patet quis huius ſit auctor, ex alibi propoſitis. Verbi gratia, pituita generatur vel a vẽtriculo frigidiori, vel e cibis pituitoſis, & ſic de reliquis. Verum, ſi minera ſit venefica, cum Galeno, cap. vlt. lib. 2. de diff. feb. & lib. 6. loc. aff. circa finem, non generatur a facultate partis: verbi gratia, ſemen veneficum non generatur a facultate teſtium: quo fit, vt venena quandoque ſola vacuatione ſuperentur, citra alterationem partium. Quare minera euadit venefica, quoniam vel ſuapte natura eſt praua, vel quia ob longam detentionem prauitatem conſequitur. Quia enim hæc minera praua eſt excrementitia, parti non amica, expultrici non cedit, & derelicta eſt ab alteratrice, vt in alimentum mutari nequeat: non poteſt in eodem conſiſtere, ſed ſemper deterior redditur, præſertim cum ſui præſentia reddat calidum inſitũ imbecillum. Etenim ſi venenum ſit calidum; minuit ſubſtantiam calidi innati, & complexionem reddit igneam, eſtque in cauſa vt calidum moueatur, & feratur ad circumferentiam. Si autem materia praua ſit frigida; efficit intemperamẽtum frigidum, & motum calidi innati ad circumferentiam quaſi aufert. Cum ergo calidum innatum ob præſentiam materiæ prauioris, patiatur ſecundum quãtitatem, qualitatem & motum: fit vt venenum, quo diutius detinetur, eo peius euadat, eoque copioſius: humores enim vitioſi, ſua alteratione vicinos inficiũt, & in ſuam naturam mutant: quod ſi verum eſt de ſuccis vitioſis, multo magis de veneno, vtpote ſucco vitioſiſſimo, cap. 99. art. med. Videre hoc eſt in veneno canino: nam vbi homines ſunt demorſi a cane rabido, primis diebus & menſibus ab omni labe immunes eſſe videntur; ſed poſtea, cum venenum caninum ſeipſum multiplicat, ſymptomata illa erumpunt. Sequitur cauſa generans Qualitatem dolorificam, vel veneficam. Doloris cauſa eſt, quæ in orificio ventriculi vnitatem ſoluit. Veneficæ qualitatis cauſa Interna, vel Externa eſt. Interna, modo eſt propoſita. Externa eſt; veluti dum ani- *3. Cauſa generans.*

mal veneficum pungit, vt Scorpio. Hæc de cauſis epilepſiæ per conſenſum: circa quas notandum, in epilepſia per conſenſum, ventriculos cerebri non obſtrui, niſi vapor peccet copia; non autem obſtrui, ſi ſola peccet qualitate: ideoque falſum eſſe, omnem epilepſiam fieri ab obſtructione. Hæc de cauſis principalibus.

Cauſa externa epilepſia. Cauſę non principales, ſecundum Auicennam, ſunt cauſę Externæ, quæ plerunque adiuuāt principales: & ſumuntur a rebus non naturalibus, vel neceſſario vel non neceſſario occurrentibus. Neceſſario occurrit aër: de quo loquens Hippocrates in l de morb. ſacro dicit, aërem & in pueris, & in ſenibus, eſſe poſſe in cauſa epilepſiæ: in pueris quidem, vt vi aëris pituita fluit in ventriculos cerebri, cum caput vel calefit, vel refrigeratur; aër enim calidus pituitam liquat; frigidus autem exprimit cauſam principalem in cerebri ventriculos. Quoad ſenes, ait Hippocrates; hyem & his eſſe infeſtiſſimā, ver aliquo modo: hyems eſt infeſtiſſima; ſi enim in hyeme caput vi ignis calefiat primū, dū deinde homo in aëre frigido verſatur, & poſt e frigiditate ad teporem accedit, ſeu ad aërem calidum, tunc pituita, cauſa principalis epilepſiæ frigiditate exprimitur, calidate liquatur, vt promtiſſime in cerebri ventriculos fluat. Verno tempore fit epilepſia, vbi caput eſt inſolatum, inquit Hippocrates, non ita in æſtate; nam in æſtate non vigent repentinæ mutationes, vt in vere. Et propterea dicit Hippocrates aph. 20. ſect. 3. vere epilepſias fieri. Et aph. 4. ſect. 3. ait, quando eadem die aër modo eſt calidus, modo frigidus, exſpectare oportet morbos autumnales: inter morbos autē autumnales narrat epilepſiam, aph. 22. ſect. 3. Quoad cibum, hic ſecundum Auicennam eſt cauſa mouens, id eſt, non principalis, quatenus eſt immodicus; pręſertim ſi fiet ex apio, quod a proprietate impellit materiam ad ventriculos cerebri. Huius claſſis eſt hirci hepar comeſtum. Adhæc immoderata potio vini: vnde Galenus cap. 2. lib. 3. de temp. ait, epileſiam fieri e vino. Item, ſomnus, præſertim poſt cibum copioſum. Euigilatio repentina. Coitus plurimus. Immoderata repletio. Alui conſtipatio. Immodicus motus a cibo. Timor, ſiue e tumultu, ſiue vocis repentinæ. Quoad cauſas non neceſſario occurrentes, Auicennas proponit Corium caprinum, recens excorticatum indutum: adhæc ſuffumigium e cornu caprino, e myrrha, e marrubio, ex hepate hirci toſto, e lapide Gagate, e bitumine: His enim epilepſiæ cauſa principalis mouetur, & impellitur in ventriculos cerebri.

Differentia a forma. Differentiæ ſi ſumantur a forma; cum forma ſit functio ablata principalis, cum amiſſione motus & ſenſus, & conuulſione: differentia capitur ſolum ratione conuulſionis, ſecundum Magis & Minus: vnde interdum

conuul-

conuulſio adeo eſt exigua, vt Auicennas vocet ſpaſmum non ſenſatum. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: ſemper enim eſt idem. Cauſa efficiens, vel eſt Principalis, vel Excitans principalem. Cauſa principalis, eſt cauſa epilepſiæ, vel per Eſſentiam, vel per Conſenſum. Quoad epilepſiam per eſſentiam; differentiæ ſumuntur a vapore: quare a ſpecie, vitio & cauſa generante. A ſpecie: Vapor eſt Pituitoſus, Melancholicus, vel Sanguineus: & ſi ſanguineus, vergit vel ad Pituitoſum, vel ad Melancholicum. Quoad vitium: quilibet vapor peccat Copia, Frigiditate, Craſſitie, & Quiete; quare differentiæ ſumuntur ſecundum Magis & Minus. Quoad cauſam generantem, cum vapor generetur in capite, a calore imbecillo, e materia: differentiæ ſumuntur ab Agente, & a Materia. Ab agente, vt eſt vel Intemperies cerebri frigida; vel Calidum innatum refrigeratum. A materia, vt eſt vel Pituita, vel Melancholia, vel Sanguis. Quoad cauſam epilepſiæ per conſenſum: cauſa vel eſt Vapor, vel Qualitas. Vapor, eſt ſpecie multiplex, vt minera eſt multiplex: vnde vapor eſt vel Chyloſus, vel Pituitoſus, vel Bilioſus, vel Melancholicus, vel Sanguineus, vel Seminalis, vel Verminoſus. Vaporis vitium, pertinet ad Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, vel Euidentem, vel Reconditam. Secundum motum autem vapor cum ſemper peccet, a motu ſimpliciter accepto non ſumuntur differentiæ: ſed ſumuntur a termino a quo, a ſpatio, a termino ad quem. A termino a quo, vt eſt Totum, vel Pars: & ſi pars, vel Externa, vel Interna: & ſi interna, vel Ventriculus, vel Meſenterium, vel Teſtes, Vterus, &c. Spatium, eſt Vena, Arteria, aut Neruus. Terminus ad quem, eſt cauſa Proportionis, vel Conſtitutionis: & ſi cauſa eſt conſtitutionis, eſt vel Intemperies, vel Raritas. Quoad cauſam generantem, vt hic vapor prodit e varia minera, varia etiam eſt cauſa generans: potiſſimum tamen cauſa generans eſt venenoſitatis, vel Expers, vel Particeps. Sed qualitas etiam cauſa eſt epilepſiæ per conſenſum. Quoad ſpeciem igitur, qualitas vel eſt Dolorifica, vel Venefica. Quoad vitium, differentia eſt ſecundum Magis & Minus: nam dolor ſemper fit a cauſa dolorifica; qualitas venefica a cauſa venefica. Cæterum, ratione motus metaphorici; qualitas dolorifica pro termino a quo ſemper habet os ventriculi; vnde non oriuntur differẽtiæ: qualitas venefica, pro termino a quo habet partem neruoſam externam; & hæc admittit differentias, vt pertinere poteſt ad artus vel Infernos, vel Supernos. A ſpatio non ſumuntur differentiæ; nam ſemper eſt neruus. Cauſa generans eſt, vel Soluens continuum, vel Venefica. Poſtremo, quoad cauſas non principales, hæ cauſæ ſunt externæ, & occurrunt Neceſſario, vel Non neceſſario.

Differentia a cauſa eff.

Epilepſia per eſſentiam.

Epilepſia per conſenſum.

1. Ob vaporem.

2. Ob qualitatem.

Cauſa non princip.

Signa imminentis epilepſiæ. Epilepſia imminens cognoſcitur, ratione cauſę principalis e notha obliuione, e malis ſomnis & inſomniis, e debili motu, quandoque e morſu linguæ, e præcedenti vertigine, e prægreſſo incubo: hæc enim ſignificant caput lædi. Si coniungatur his, capitis grauitas, faciei pallor, & mutatio complexionis totius: indicia ſunt, non modo imminentis epilepſiæ, ſed etiam per eſſentiam. Oportet etiam præcognoſcere epilepſiam imminentem, vi cauſæ non principalis: quia dum aggreſſi ſumus curationem epilepſiæ, oportet ſcire, an ſit abſoluta curatio, nec ne; niſi enim ſit abſoluta, nos oportet pergere. Cognoſcitur autem e præſentia cauſarum, nō neceſſario occurrentium. Verbi gratia, ſi fiat ſuffumigium e bitumine, & patiens non corripiatur epilepſia; iudicandum eſt ſuperatam eſſe cauſam principalem; ſin minus, oppoſitum ſtatuendum.

Epilepſia præſens in genere ſeipſam patefacit, cadit enim homo in terram & conuellitur. Differentiæ etiam a forma notiſſimæ ſunt. Cauſa autem efficiens, & primum principalis, vtrum ſit cauſa epilepſiæ per eſſentiam, an per conſenſum, cognoſcitur e ſymptomatis, & in paroxyſmo, & extra paroxyſmum, cap. 7. lib. 3. loc. aff. In paroxyſmo, ſi epilepſia ſit per eſſentiam, cognoſcitur e conuulſione vehementi & longa, e ſpuma copioſa: ſi per conſenſum, conuulſio eſt debilis, vt quandoque fiat ſine ſpaſmo ſenſato, ſecundum Auicennam; præterea, ſpuma vel exigua, vel nulla. Cauſa huius diſcriminis eſt: nam in epilepſia per eſſentiam caput repletur & vaporibus & humoribus. Sed cur fiat ſpuma, in ſermone de apoplexia explicabimus. Extra paroxyſmum, ſi epilepſia ſit per eſſentiam, tunc ante paroxyſmum fuit capitis grauitas, capitis dolor, aſſunt ſigna intemperati cerebri: Si contra, cognoſcetis eſſe epilepſiam per conſenſum.

Num epilepſia ſit per eſſentiam, an per conſenſum.

Epilepſia per eſſentiam. In epilepſia per eſſentiam, cum huius cauſa ſit vapor; cognoſcitur ſpecies vaporis, id eſt, num vapor ſit pituitoſus, melancholicus, vel ſanguineus; e ſignis indicantibus mineras, de quibus in dolore cap. Quoad vitium, cum differentia ſit ſecundum magis & minus; cognoſcetur e vehementia & debilitate ſymptomatum. Cauſa generans, eſt agens, & materia e qua. Agens vtrum ſit vel calidum innatum cerebri, vel intemperies; cognoſcitur hoc modo. Si vitium fuerit in calido innato; minera eſt genita extra caput: ſi agens ſit intemperies; minera eſt genita in capite. Ideoque cum in epilepſia melancholica & ſanguinea, minera generetur extra caput; iudicandum eſt inter initia vaporem generari ab imbecillo calido innato: & ratio eſt; quoniam ob præſentiam materiæ morbificæ magis patitur calidum innatum, quam temperies.

Si epi-

Si epilepſia ſit pituitoſa; an pituita generetur in capite, vel in ventriculo, cognoſcetis e propriis capitibus. Quoad materiam e qua; quæ nam ſit hæc materia, patet e ſignis, traditis in ſermon. de dol. capitis. Quoad epilepſiam per conſenſum, cum huius cauſa ſit vapor, vel qualitas; hæcq; dolorifica, aut venefica: Si nulla præceſſit cauſa dolorifica, nec ſigna ſint veneni; iudicandum cauſam eſſe vaporem. At cum vapor interdum poſſit eſſe veneficus, diſtinguetur a ſola qualitate venefica: vt, ſi malum procedat a parte interna, ſit vapor; ſi a parte externa, poteſt eſſe qualitas, & vapor; at patiens referet, ſe ſentire vel auram quandam, vel puram frigiditatem. Cæterum, ſi cauſa epilepſiæ per conſenſum ſit vapor; oportet cognoſcere vaporis ſpeciem, vitium & cauſam generantem. Species cognoſcitur e cognitione mineræ, de qua in propriis capitibus, verbi gratia ſi procedat a verme, in doctrina de vermibus, &c. Quoad vitium & cauſam generantem; hæc cognoſcentur e ſignis, indicantibus vitia & cauſas generantes minerarum, de quibus in dol. cap. Quoad ſigna qualitatis in epilepſia per conſenſum: & primum quoad ſpeciem; ſi qualitas ſit dolorifica, cognoſcetis e cauſis agentibus in os ventriculi, verbi gratia e fame, e morſu ventriculi a verme, ſed non mortuo. Si qualitas ſit venefica, ſigna iam propoſita non aderunt. Quoad vitium in qualitate ſecundum magis & minus; cognoſcetis e vehementia & imbecillitate ſymptomatum. Ratione motus metaphorici; terminum a quo, & ſpatium, manifeſtabit patiens. Quoad cauſam generantem, an generetur in ventriculo, vel in alia parte neruoſa, facile etiam audietis ab ægrotante. Quoad ſigna cauſæ non principalis, quæ potius eſt dicenda occaſio quam cauſa, cum ſit externa; ab ægro & aſſidentibus declarabitur, ſiue neceſſario, ſiue non neceſſario occurrat.

Epilepſia per conſenſum.

Cauſa non principalis.

Præſidia ſumuntur, cauſa tum Acceſſionis, tum Totius epilepſiæ. Ratione acceſſionis, vt ſciamus quid agendum ſit tempore acceſſionis, præſidia ſumuntur a ſenſu ablato, a conuulſione, & a cauſa efficiente principali. A ſenſu ablato indicatur remedium dolorificum, vt pars neruoſa ita afficiatur, vt obiectum dolorificum impertiatur cerebro, vt cerebrum ad iudicandum excitetur. A conuulſione ſumitur præſidium, vt cum vi conuulſionis partes ſurſum trahantur, oriatur indicatio retrahendi deorſum. Quoad cauſam efficientem, ab hac ſumitur indicatio, vt reſidet in capite, in qualibet epilepſiæ acceſſione; quandoq; autem vt impetum habet in caput, atq; ſecundum hanc rationem fouet materiam reſidentem in capite. Vnde cauſa materiæ reſidentis in capite, oritur indicatio vacuandi materiam in capite exſiſtentem. Ratione autem cauſæ habentis impetum in caput, oritur indicatio retrahendi deorſum. Notandum, nos nihil dixiſſe

Indicationes, in paroxyſmo.

de ablatione principum facultatum, nec de motu ablato, quæ tamen ſymptomata locum habent in acceſſione epilepſiæ: ratio eſt, quia hæ functiones ablatæ ilico reſurgunt, ſolum detracta cauſa reſidente in cerebro: ideoque non ſunt ex vſu. Iudicium autem tangibilis qualitatis, excitatur præſidio dolorifico. Quoad indicationes hauriendas extra paroxyſmum, non ſumuntur a forma; nam forma non eſt præſens; ſed ſumuntur a ſubiecto & efficiente. A ſubiecto; vt cerebri calidum innatum ſeruetur, & proportio foueatur. Quoad cauſam efficientem; & primum in epilepſia per eſſentiam: cum cauſa ſit vapor genitus in capite, a calore imbecillo, e materia copioſa, frigida, craſſa, viſcida, genita vel in capite, vel extra caput: Primum ratione copiæ materiæ, oportet vacuare, ſed præterea calefacere, attenuare, detergere. Ratione materiæ extra caput, oritur indicatio retrahendi. Ratione imbecillitatis caloris, oritur indicatio calefaciendi. Ratione membri generantis, oritur indicatio per contrarium alterandi, verbi gratia ſi generetur pituita in ventriculo frigidiore, oritur indicatio calefaciendi ventriculum. Quoad epilepſiam per conſenſum; cum huius cauſa efficiens ſit vapor, vel qualitas: quoad vaporem; ratione motus, indicat retrahens ad infra: & quoad reliqua vitia vaporis, hæc non indicant; nam dum occurrimus mineræ, vapor ſponte deliteſcit. Vnde, quoad mineram, vt varia eſt ſpecie, varia indicat & ea determinata, exempli gratia ſi pituita ſit copioſa, frigida, viſcida; indicat vacuans, refrigerans, detergens, ſed pituitam; & ita euadit indicatum determinatum. Similiter e varia cauſa generante mineras, variæ oriuntur indicationes, verbi gratia ſi bilis generetur a iecore calidiore, iecur refrigerandum. Quoad qualitatem, ſi ſit dolorifica, patet quid dolor indicet in ſermon. de dol. capitis. Si qualitas ſit venefica, poſtulat bezoarticum. Si qualitas procedat a beſtia, poſtulat bezoarticum theriacale: Si non a beſtia, poſtulat bezoarticum alexipharmacum.

Extra paroxyſmum

Epilepſia per eſſentiam.

Epilepſia per conſenſum.

Prognoſtica. Malum hoc in genere non eſt exigui momenti, nam ſymptomata ſunt vehementia ſecundum eſſentiam & dignitatem: ſed perpendenda eſt vis differentiarum. Quoad differentias a forma; epilepſia periculoſior eſt, ſi functiones ablatæ, diutius ablatæ manent: præterea, ſi conuulſio eſt vehementior & diuturnior: nam hæc indicant cauſæ efficientis inſignem vehementiam. Quoad cauſas efficientes & primo, quoad epilepſiam per eſſentiam, cum cauſa efficiens ſit vapor, genitus in cerebro, e minera, exſiſtente in capite; perpendenda eſt vis vaporis, ſecundum ſpeciem, virium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, vapor eſt pituitoſus, melancholicus vel ſanguineus; cæteris paribus, magis eſt periculoſa epilepſia; ſi cauſa

Differentia a forma.

Differentia a cauſa efficiente in epilepſia per eſſentiam.

ſit va-

ſit vapor melancholicus, nam dum hic peccat in capite, eſt maior receſſus a naturali ſtatu, maiorq; vehementia ſecundum eſſentiam. Cæterum, vt vapor ſecundum ſpeciem differt, ita conuenit ſecundũ vitium, & cauſam generantem: quo igitur hæc erunt vehementiora, eo periculoſior eſt epilepſia: & ſi hæc ad ſummum vehementiæ attollantur, epilepſia eſt incurabilis. Sed propter iuniores digrediemur circa epilepſiam per eſſentiam, vt fit a pituita, vel a melancholia. Quoad epilepſiam quæ fit a pituita; vt ſpuma oris erit copioſior, ita periculoſior eſt epilepſia: indicatur enim pituita admodum copioſa. Periculoſa etiam epilepſia eſt, ſi mutetur in paralyſin, ſecundum Auicennam; indicat enim pituitā copioſam. Adhuc peior epilepſia eſt, ſi mutetur in apoplexiā: indicatur enim pituita ad ſummum copioſa. Adhæc inueterata epilepſia, eſt incurabilis, & producitur vſque ad mortē, ſecundum Hipp. in l. de morb. ſacro: nam in epilepſia recēti minor eſt vehementia ſecundũ vitium & materiæ, & cauſę generantis: in antiqua, contra: tempus ergo hoc in loco eſt ſignum vehementiæ. Inſuper cum Hippocrate eodem in loco, pueri & decrepiti vix euadunt: nam puerilis ætas indicat copioſam materiam, quæ præſertim copioſa eſt ſtatuenda, ſi feratur in vias, quæ in puerulis ſunt anguſtæ. Ætas ſenilis indicat vehementiam & ratione copiæ, & ratione frigiditatis, & ratione viſciditatis: ideoq; denotat inſignem eſſentiæ vehementiam. Vnde ad ætates reſpiciens Hippocrates aphor. 7. ſect. 5. ait: quibus epilepſia occurrit ante pubertatem, mutationē accipit; quibus poſt 25. annũ, fere commoriuntur. *Galenus* in com. ait, qui vltra pubertatem procedunt magna e parte moriuntur; vt, quo magis vltra procedunt, periculum euadat maius. *Hippocrates* reſpexit ad pituitam, vt copia peccat: *Quod ſi vitium ſit exiguum; mutatione aeris, cibi, & ætatis, liberantur,* aphor. 45. ſect. 2. propterea quod pituita non eſt admodum copioſa. *Hic ætas concurrit in ratione ſigni.* Quod de ætate dictum, idem de febre ſtatuendum. Galenus circa finem lib. 6. epid. ait; *quartana laborantes, epilepſia non capiuntur; & ſi prius capiantur, quartana ſuperueniente liberantur. His verbis Galenus reſpicit ad materiam non copioſam; nam vi quartanæ abſumitur, ſiquidem vi rigoris diſcutitur, & vi caloris febrilis attenuatur, & hinc vacuatur.* Quoad epilepſiam per eſſentiam a melancholia, ſimiliter dicendum, verbi gratia pro vario motu mutatur in melancholiam; vt ſi materia petat cerebrum ſecundum ventriculos, fit epilepſia; ſi miſceatur cum ſpiritibus animalibus, fit melancholia. Vnde Galenus ca. 7. li. 3. de loc. aff. & circa finem li. 6. epid. ait, epilepticos euadere melancholicos ratione motus materiæ. His iam propoſitis, ſi addatur vehementia facultatis, epilepſia redditur magis periculoſa.

Epilepſia a pituita.

Epilepſia a melacholia.

Vnde Galenus cap. 19. lib. 4. de cauſ. pulſ. ait, ſi modice natura infeſtetur, nulla fit in pulſu mutatio; ſi natura, ſiue facultas vehementer angatur, fit in pulſu mutatio. Hic pulſus eſt ſignum vehementiæ facultatis: non ſumitur prognoſticum a pulſu, ſed a vehementia. Quoad epilepſiam per conſenſum: huius cauſa eſt vapor: vel qualitas. Quoad vaporem, pro varia vehementia vaporis, vario modo prognoſticandum; verbi gratia, Si fiat epilepſia a toto, eſt vtilis & ſalutaris epilepſia, comm. 27. lib. 4. de ratione victus, nam in epilepſia per conuulſionem corpus incaleſcit, vnde ſanguis digeritur, & in partes non principales expellitur, vt ſanguinis vitium adimatur. Præterea epilepſia quandoq; non difficulter tollitur: vt ſi fiat a vapore ſanguinis menſtrui: nam, cum Paullo & Auicenna, ſi mulier concipiat, dum deponit fœtum, materiam, epilepſiæ cauſam vacuat. Epilepſia etiam interdum difficulter expugnatur; vt ſi fiat a vermibus; nam quandoq; vix hi ſuperari poſſunt. Epilepſia interdum eſt incurabilis: vt ſi fiat a vapore, in cuius motu terminus ad quem ſit cerebrum, per proportionem vitioſam, quæ natura eſt. Si cauſa ſit qualitas dolorifica: eſt curabilis, modo facile, modo difficulter, cap. 6. lib. 5. l. aff. Difficultas & facilitas pendent a diſpoſitione ſuperioris ventriculi, vt hæc eſt vel vehemens, vel remiſſa. Vnde interdum homines per ſolum vomitum liberantur. Cęterum animaduertatis, quandoq; negotium non eſſe ita facile: nam Grammaticus, qui liber euaſerat beneficio victus & aloes; ſolum vi inediæ quandoq; correptus eſt epilepſia; vnde prorſus ille Grammaticus liberari non potuit, propter ventriculi malam diſpoſitionem. Si cauſa ſit qualitas venefica, quandoq; vincitur; ratio eſt, quia generatur in parte externa: vt mirum non ſit, puerum a Galeno eſſe liberatum. cap. 7. lib. 3. de loc. aff. Si qualitas venefica e morſu beſtiæ procedit: periculum intenditur pro vehementia qualitatis. Hæc de prognoſtico, ratione euentus in epilepſia. Vtrum autem cito vel tarde futurus ſit euentus; ſumitur a motu morbi, vt eſt velox, vel tardus. Epilepſia ſtatuitur tardi motus a Galeno, aphor. 7. ſect. 5. & cap. 4. lib. 1. de criſ. Statuitur autem velocis motus, & proinde vitium acutum, cap. 21. lib. 4. de cauſ. pulſ. & ab Auicenna in tractatu de horis febriũ. Si enim epilepſia ſumitur pro vitio, quod completur e pluribus acceſſionibus; ſi acceſſiones ſint raræ, cum debilibus ſymptomatibus, epilepſia ſtatuitur chronica: contra, acuta, ſi acceſſiones ſint frequentes & vehementes, vt cum Auicenna & Paullo hæc epilepſia euentum non modo cito habeat, ſed ſtatim iuguletnam acceſſionum raritas, cum imbecillitate ſymptomatum ſignificat motum tardum: contra velocem indicant acceſſiones frequentes, & cum vehementibus ſymptomatis.

De epilepſia per conſenſum.

Motus epilepſia velox, vel tardus.

Quoad

Curatio. In paroxyſmo. Cheirurgia.

Quoad materias præſidiorum, & primum ratione acceſſionis, ſi acceſſio ſit vehemens & diuturna; probatur materia Cheirurgica, & Medicinalis. Quoad cheirurgicam; Aetius cap. 15. lib. 6. e ſententia Didymi, ſcarificabat, ſeu pungebat magnum digitum pedis, & *deſtillantem ſanguinem* labiis admouebat. Hæc materia, vt ego arbitror reſpicit tactum deperditum, & materiam morbificam, caput petentem: eſt enim materia dolorifica, ideoq; ſit attractio ad partem punctam: Quemadmodum etiam fieri poteſt virtute ferri candentis, quod infra occipitium apponitur. Admouebat autem labiis ſanguinem, forte ob conſenſum, qui eſt inter labia, & os ventriculi; hinc enim tremor labii ſolet eſſe indicium futuri vomitus: vnde cum huius cauſa afficiatur os ventriculi, vi huius poteſt etiam facultas cerebri excitari. Paullus præterea partes conuulſas in rectum dirigebat, & fricabat cum vehementia: non ergo eſt abs re, frictiones moliri cum pannis aſperis, manibus inunctis *oleo de coſto, & permiſto etiã ſinapi*. Quoad medicamenta, Paullus probabat *oleum* in gulam immiſſum cum penna, vt os ventriculi irritaretur: Et applicabat naribus *peucedanum*, *bitumen*, *picem*, *caſtorium*. Vnde probantur etiam *magna antidoti*, vt applicentur & naribus & palato. At corpus ante acceſſionem ſit vacuatum: nam ſi repletum ſit, ab his abſtinere oportet, & vtendum clyſmis acribus. Si acceſſio non cedat, cum Paullo, eſt minima ſpes ſalutis.

Medicamenta. N B.

Curatio, extra paroxyſmum. Vena ſectio.

Iam etiam breuiter proponenda, quæ extra acceſſionem ſint vſurpanda. Galenus cap. vlt. l. de venæ ſectio. aduerſus Eraſiſtr. ſecat venam in epileptico ſanguine repleto: nam & tempus veris erat, nec corpus exercitiis deſtinatum, nec inediam ſuſtinuerat; quare erat copioſus ſanguis. Vſus patet. Notandum tamen circa quando agendum, dixiſſe Celſum, in venæ ſectione exſpectandum eſſe diem, quo æger prolabitur. His enim verbis inſinuat ſecandam eſſe venam imminente acceſſione, vt vacuetur ſanguis, & fiat reuulſio a capite. Cucurbitulæ & fonticuli patent ex alibi dictis. Notetur tamen cum Galeno cap. 7. lib. 3. l. aff. & cum Rhaſi, ſi epilepſiæ cauſa ſit qualitas venefica, cucurbitulas ſcarificatas & veſicantia, etiam eſſe applicanda parti primo affectæ, e qua procedit aura, vel qualitas.

Medicamenta, ſi infans laboret.

Quoad medicamenta, & primum in infantibus, cum ſit epilepſia potiſſimum per eſſentiam; nutrici danda medicamenta, quæ pituitam euacuent, attenuent & detergant: de quibus in dol. cap. a pituita. Notetur autem cum Alexandro, acria eſſe vitanda, nam menſes mouent, & lac minuunt: vt ſi verbi gratia vti velimus *roremarino, feniculo*, &c. debeamus exhibere viridia, non ſicca. Cauſa autem corporis infantis, Aetius probat *mel deſpumatum* ad lingendum: probat odoramenta *e ruta*. Vngit etiam

caput infantis *oleo anethino, oleo irino*; & capiti admouet puluerem confe-ctum *e cypero, adianto, iride:* præterea caput lauat *aqua calida* & ſordes *melle* detergit. Applicat collo *radicem pæoniæ*, vt ſtomachum tangat.

Curatio adultorum.

Eodem modo in adultis vti oportet Vacuantibus, & Alterantibus. Vacuantia, vacuant Senſibiliter, aut Inſenſibiliter. Quoad vacuantia ſenſibiliter, probantur Lenientia, Purgantia totum & caput; de quibus in dol. capitis. Quoad vacuantia inſenſibiliter, quædam monebimus. Vnde ſi epilepſia ſit per eſſentiam, & potiſſimum ſi pituitoſa; cum Galeno in documento pro puero epileptico, probatur *medicamentum e ſcilla:* quare probatur *oxymel ſcilliticum, mel ſcilliticum, ſaccharum ſcilliticum. Oxymel tamen ſcilliticum, efficacius eſt melle ſcillitico: at cum Galeno eſt noxium neruis; quare tutius eſt, vti melle ſcillitico: & ſi hoc medicamentum conficiatur cum ſaccharo, minus etiam calefaciet.* Quoad vſum medicamenti e ſcilla: doſis eſt a ʒ ij. vſque ad ℥ j. Quomodo: dabitur actu calidum hoc medicamentum. Tempus: per 40. dies: nam materia morbifica per tot dies ſolet eſſe præſens. Aduertendum autem tempus eſſe opportunum, niſi prohibeat vel materia in toto exſiſtens, vel cibus ventriculum replens. Rhaſis cum melle ſcillitico addit ſpecies, paratas *e pyrethro, e ſtœchade, ex agarico, & aliis*, &c. quorum plurima proponuntur a Paullo, & Aetio, quæ vim habent calefaciendi, attenuandi, & hinc inſenſibiliter euacuandi. Addit Alexander *hyſſopi decoctum*, & teſtatur huius ſolius beneficio ſe plærosq; ſanaſſe: ſed præterea dat hoc decoctum modo ſincerum, modo cum oxymelite. Quoad inſenſibiliter vacuantia in epilepſia per conſenſum: circa hæc primo notandum cum Rhaſi, probari vacuantia per modum repercuſſionis; nam probat *oxyrhodinum*, non in epilepſia quacunq;, ſed in epilepſia per conſenſum a vapore calido; vt nullo pacto probetur in epilepſia per eſſentiam. Secundo notandum, Galeni auctoritate cap. 7. lib. 3. l. aff. in epilepſia per conſenſum a parte externa probari *medicamenta e thapſia, & ſinapi*; quæ ſunt applicanda parti primo affectæ. Cæterum, vt in hac epilepſia fiat etiam retractio per modum interceptionis: expedit inter partem affectam, & caput, loco videlicet qui ſuperior eſt parte affecta, imponere medicamentum, *confectum e ſanguine Dracon. bolo Armen. hypociſtide. gallis immat. malicorio, &c.*

Vacuantia inſenſibiliter, in epilepſia per eſſentiam.

In epilepſia per conſenſum.

Alterantia.

Quoad alterantia, probantur quæ fuere propoſita in dol. cap. Satis ſit quædam peculiaria notare. Probatur ergo *cranium humanum* puluerisatum: maxime etiam iuuat *oleum deſtillatum ex hoc cranio.* Alexander probat *cranium aſini, & prius dat ʒ iij. ſabinæ cum aqua; vt hoc medicamentum ſit vehiculum cranii.* Galenus lib. 6. ſimpl. probat *pæoniam.* Alexander cap.

15. lib.

r5.lib.1.plura habet. Probant aliqui *vngulam magnæ beſtiæ, id eſt, alcis*, & portant in annulis. Optimum medicamentum, cuius beneficio cerebri proportio maxime foueri poteſt, hoc eſſe puto: ℞. *pulueris radicis pæoniæ maris, ſem. nigrorum pæoniæ, pyrethri, hyſſopi, rutæ ſyluestris, polii montani an. ʒj. ſucci rutæ, ſampſuchi, an. ℥ß. cranii humani puluerisati, & aſinini cremati, an. ʒij. olei deſtillati e fecibus canis ʒjß radicis eryngii melle conditæ ℥j. theriacæ antiquæ, mithridatii antiqui an. ℥ß, conſeru. beton. roriſmar. an. ℥ ij. cum oxymelle, vel melle, vel ſaccharo ſcillitico, fiat electarium: cuius doſis ſit a ʒj, vſq; ad ℥ß. & exhibeatur poſt totius & capitis euacuationem, ieiuno ventriculo, per 50. aut 60. dies.*

Victus ratio patere debet, e traditis in dol. cap. in epilepſia ergo per eſſentiam probatur victus attenuans: e principio l. de victu atten. At pueris concedendi quandoq; fructus, ne clam copioſe comedant: vt docet Gal. in docum. pro puero epileptico. Alexander *apium* vt noxiũ improbat: eſt autem noſtrum petroſelinum. Notandum præterea cum Auic. vt in epilepſia cœna ſit parcior prandio: nam eſt capitis vitiũ. Galenus in conſilio pro puero epileptico iubet oppoſitũ. Ideoq; ſciendum, eo tempore exſtitiſſe conſuetudiné, vt homines cubitum non irent, niſi poſt multas a cœna horas: inſuper reſpicit Gal. ad pueros, qui interdiu dormiunt. Notandũ præterea in epilepſia per eſſentiã, eſſe exſpectandam horã prandii: non auté in epilepſia per conſenſum ab ore ventriculi: in fin. l. 6. de tuen. ſanit. c. 9. l. de venæ ſect. aduerſ. Eraſiſt. c. 6. l. 5. l. aff. nam non exſpectata hora prandii, ilico poſt cibum ſemiconcoctũ exhibẽdus eſt cibus: vt exempli gratia cibus ſit exhibendus quarta hora diei, quamuis hora prandii ſit hora ſexta. Potus ſit compar. Gal. in doc. pro pue. epil. exhibet *oxymel aqua dilutũ*; hyeme calidum; æſtate frigidũ: nam reſpicit ad epilepſiã per eſſentiam. Quare potus erit attenuans; hyeme actu calidus, nam hyeme calidũ innatum non diſſipatur, non mouetur ad circumferentiã, ſicut in æſtate. Quoad vinũ in epilepſia per eſſentiam, Alex. & Auic. non probant vinum, nam caput replet, præcipue ſi ſit antiquum. Verum cum hoc vitium ſit diuturnum, & affligat vltra puerilem ætatem, poteſt etiam vinum concedi, ſed pauciferum, ſubaſtringens, medicatum, non antiquum, & moderata copia ſumtũ. Nam cum Auicenna & reliquis, tale vinum roborat, animam dilatat, ſpiritus fouet; & excuſat a copioſa aqua, quæ refrigerando nocet; excuſat ab aqua cinnamomi, quæ in caput euaporat; excuſat a mulſa, quæ in iuuenibus bileſcit. Ad hæc vinum vt medicatum, materias morbificas minuit, dum paratur *guaiaco, hyſſopo*, &c. de quibus in dol. cap. a materia frigida. Nec nocet hoc vinũ: nam accipitur in parua copia, vt propterea non petat caput.

Diæta.

Cibus.

Quidã apio paluſtri hoc tribuunt, nõ hortenſi.

Potus.

Vinum.

Quoad epilepſiam per conſenſum, probatur vinum, niſi cauſa ſit calidior: vnde Galenus cap.6. lib. 5. l.aff. in epilepſia per conſenſum ab ore ventriculi, dicit; ſi patiens ſit ſitibundus, panem eſſe exhibendum, cum vino diluto, albo, ſubaſtringente; nam ventriculum roborat, & caput non petit. Probat autem in ſitibundo: nam ſitis eſt affectio dolorifica, cui occurrendum. Quoad inanitionem; probatur vt excrementa non colligantur, in corpore. Vnde, cum per *balneum aquæ dulcis* fiat inanitio excrementorum tertiæ coctionis, cum Auicenna non eſt malum balneum; & Auicennas loquitur de epilepſia per eſſentiā, a pituita: ſi ergo probatur balneum in epilepſia pituitoſa, multo magis probatur in melancholica. Sed notandum ex Auicenna cap.10. noxium eſſe, diu morari in balneo, & ante concoctionem cibi: vnde cap.11. idem Auicen. probat balneum, poſt ſolutionem ventris, & euacuationem materierum cum citra hepar, tum vltra hepar; & vbi patiens quieuerit aliquot dies a medicamentis. Nam balneum ita adminiſtratum vacuat excrementa tertiæ coctionis: nec periculum eſt vel obſtructionis, vel repletionis capitis, quæ nocumenta imminent, ſi homo diutius moretur in balneo; & vſurpetur balneum, ventriculo & toto repletis. Vnde Galenus cap. vlt. l. de venæ ſectio aduerſ. Eraſiſtr. in epilepſia improbat balneum, quoniam loquitur de epilepſia, corpore exſiſtente repleto: in quo corpore opus eſt venæ ſectione, alias enim balneum non poteſt hoc corpus euacuare, quemadmodum oportet.

Balneum, num in epilepſia locum habeat.

CAPVT XVI.
De Apoplexia.

Nomen. EPILEPSIÆ affinis eſt apoplexia aphor. 45. ſect. 2. & cap. 2. lib. 4. de loc. aff. Per apoplexiam autem intelligimus illud malum, in quo patiens prorſus omnibus functionibus animalibus priuatur, vt etiam reſpiratio vehementer lædatur. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum cauſa morbifica occurrens capiti, anguſtat ferme e toto cerebrum, & ſecundum ventriculos, & ſecundum poros; vt cerebri ſpiritus inſitus, & ſpiritus animalis, adeo deſtituantur motu ad circumferentiam, vt quilibet ſpiritus ad centrum ita impellatur, vt functio omnis animalis, ſaltem quo ad ſenſum, aboleatur. *Definitio.* Apoplexia ergo eſt functio ablata animalis cerebri, & totius corporis, dependens a facultate impedita ſecundum totum cerebrum. Colligitur hæc definitio e Galeno, aphor. 42. ſect. 2. aphoriſ. 45. ſectio. eiuſdem aphoriſ. vlt. ſectio. 3. aphoriſ. 56. ſectio. 6. & potiſſimum capite 7. & 10. libro 3. de loc. aff. & capite 2. libro 4. de loc. aff.

Forma

Forma apoplexiæ, eſt functio ablata animalis. Vnde apoplexia formaliter, eſt ſymptoma, in functione ablata animali, & principali, & non principali. Vnde Galenus c.3.l. de diff.ſym. reſpiciens ad facultates principales, ait, in apoplexia rectricis facultatis functiones aboleri. Et aph.42. ſect.2. dicit, in apoplexia reſpirationem repente lædi, & repente ſenſum motumque auferri. Reſpiratio ad ſenſum quandoque deficere videtur: & inter motus voluntarios, ſola reſpiratio ſeruatur, propter maximam eius neceſſitatem, ob quam natura, facultatem animalem, ſeu radios ſpiritus animalis, in apoplexia impertitur muſculis reſpirationis. Cerebrum & totum corpus ſunt ſubiectum apoplexiæ. Dum igitur proponitur cerebrum; facile colligere licet, ablatam eſſe functionem naturalem principalem: dum proponitur totum corpus; facile colligitur, functionem animalem ablatam pertinere ad ſenſum & motum voluntarium; vnde Galenus ait, in apoplexia totum corpus repente ſenſu & motu priuari, aph. 42. ſect. 2. & cap. 3. de diff. ſym. *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa, eſt facultas impedita, ſecundum totum cerebrum. In apoplexia enim læditur functio animalis, non ob errorem externum, ſed ob morbum, qui facultatem non labefactat, ſed impedit. Eſt autem morbus in mala compoſitione: vnde Auicen. dicit, apoplexiam fieri propter oppilationem: & Galenus inquit, apoplexiam ſubito fieri, & ſubito deſinere, c.7.l.3. loc. aff. c. vlt. l. de cauſ. ſymp. id quod euenit ob malam compoſitionem. Et aph. 42. ſec. 2. apoplexiā fieri, quoniā prohibetur trāſitus virtutis animalis. Quo ſenſu aph. 45. ſect. 2. addit, apoplexiā fieri ob omnimodam carētiam potentiæ motiuæ. Anguſtia autem eſt integra: vnde inquit, apoplexiam fieri a ſuccis, qui ventriculos cerebri abunde, id eſt, e toto implent. c.7.l.3. loc. aff. Notandum tamen, in quadam apoplexia anguſtiam eſſe integrā; in quadam non integram, in qua ſcilicet ſeruatur reſpiratio. Diximus autem facultatem impediri ſecundum totum cerebrum, id eſt, ſecundū partem anteriorem & poſteriorem; præterea ſecundum ventriculos, & ſecundum poros; ad differentiam cari, in quo anguſtia eſt ſolum ſecundum ventriculos. Hinc Galenus c.2.l.4. l. aff. dixit, in apoplexia & epilepſia lædi cerebrum, & ſecundum ventriculos, & ſecundum corpus, hoc eſt, ſecundum poros: differentiam autem eſſe, quoniam in epilepſia cerebrum magis afficitur ſecundum ventriculos, minus ſecundum corpus; in apoplexia, contra. His verbis ſignificat; in apoplexia lædi cerebrum magis, & ſecundum ventres, & ſecundum corpus, id eſt, omnibus modis, quam in epilepſia: ita tamen, vt ſi in apoplexia conferamus nocumentum, & ventriculorum & pororum, maius ſit nocumentum ſecundum poros, id eſt, ſe- *Cauſa efficiens eſt anguſtia; non dyſcraſia.* *Anguſtia eſt integra, vel non.*

cundum corpus, vt docetur c.5.l.3.l.aff. Cum igitur cerebrum lædatur ſecundum poros, non ſecundum ſubſtantiam; morbus ſane non eſt intẽperies, ſed mala compoſitio in vẽtriculis & poris cerebri: quæ mala compo-

Anguſtia cauſa externa.

ſitio eſt anguſtia. Anguſtia hæc ſecundũ poros eſt Denſitas; ſecundum vẽtriculos eſt Subſidẽtia, Compreſſio, & Obſtructio. Apoplectica anguſtia, ſecũdum Auicennam, fit aut propter Clauſionem, aut propter Repletionẽ, id eſt, fit a cauſa Externa, vel Interna. Cauſa externa eſt ictus, percuſſio: vt ſi ventriculi cerebri ob ictum comprimantur, fit anguſtia, quæ dicitur compreſſio. Si autem ob anguſtiam, ob compreſſionem, ſeu ob ictum, dolor impertitur cerebro; anguſtia illa non eſt compreſſio, ſed ſubſidentia.

Cauſa interna.

Cauſa interna, eſt qualitas vel materia. Si apoplexia fiat a qualitate, fit propter clauſionem, ratione ſc. qualitatis: ſi fiat a materia, fit propter repletionem.

Qualitas ſpiritalis.

Qualitas eſt Spiritalis, & Materialis. Spiritalis, eſt qualitas dolorifica: vnde fit apoplexia propter clauſionẽ, dum ad cerebrũ peruenit, quod dolorem facit: & hæc anguſtia eſt ſubſidentia. Et, cum qualitas dolorifica quandoque vigeat extra caput; Auicennas c.13. dixit, apoplexiam procreari a communitate alicuius membri: vnde datur apoplexia per conſenſum. Poteſt etiam qualitas dolorifica interdum primo attinere ad caput, vt in apoplexia ex ictu: ſi enim ictu comprimantur ventriculi, eſt cõpreſſio; ſed

Qualitas materialis.

ſi propter ictum fiat dolor, eſt ſubſidentia. Qualitas materialis eſt frigiditas fortis; qualis eſſe ſolet venefica, a qua fit anguſtia, quæ eſt ſubſidentia; & oritur, dum ſtipantur viæ cerebri, a vehementi frigiditate. Notandum quod Auicennas dicit, apoplexiam raro fieri a caliditate; raro enim accidit, vt a calida materia fiat apoplexia, quia ſæpenumero fit a pituita. Quo loco auctor, per caliditatem, non intelligit ſimplicem caliditatem, ſed cali-

Materia cauſans anguſtiam.

dã materiã, id eſt, ſanguinem. Sequitur de materia, quæ anguſtiæ cauſa eſt: vnde fit apoplexia propter repletionem. Materia ergo hæc, vel eſt facultatis inflãmatoriæ Particeps, vel Expers. Si particeps; eſt materia vel Admo-

Materia particeps inflammationis.

dum calida, vt in phrenitide; vel Remiſſe calida, vt in lethargo: Et hæc eſt anguſtia, quæ dicitur compreſſio: quia materia phrenitidis vel lethargi, comprimit ventriculos & poros cerebri. Si materia ſit expers facultatis inflammatoriæ; humor eſt vel Calidus, vel Frigidus. Si humor calidus, eſt

Sanguis: & φλεγμονώδης διάθεσις.

ſanguis: ad quem reſpiciens Galenus, aph.41.ſect.2 ait, apoplexiam fieri a diſpoſitione ſimili inflammationi: nam vt interpretatur Auicennas, hæc apoplexia fit a ſanguine, qui non egreditur vaſa, id eſt, venas & arterias; tunc enim fieret inflammatio, nec eſſet diſpoſitio ſimilis inflammationi. Dum ergo ſanguis vaſa non egreditur, ſed ea vehementer replet; fit affectus ſimilis inflammationi, & fit anguſtia, quæ eſt compreſſio: & ideo ne-

ceſſarium

ceſſarium eſt, vt ſanguis ſit copioſus. Teſtatur etiam Galenus c. 7. l. de cur. per venæſectionem, homines propter redundantem ſanguinem apoplexia corripi. Si frigidus humor ſit in cauſa, tunc fit anguſtia, quæ eſt obſtructio. Hinc Galen. ait, apoplexiam fieri a frigido craſſo & lento humore, c. 2. l. 4. loc. aff. c. 5. l. de atra bile. Et addit, aph. 56. ſect. 6. fieri etiam propter humorem melancholicum. At apoplexia dubio procul ſæpius fit a pituita: ideoque dicit Hipp. aph. vlt. ſect. 3. ſenes apoplexia corripi. vnde & Gal. c. 2. l. 2. de temp. teſtatur, ſenes facile corripi morbis frigidis, & perinde apoplexia. Quæ autem ſint cauſæ generantes horum humorũ, patet aliunde. *Pituita & melãcholia.*

Differentiæ primum ſumuntur a forma, vt forma attinet ad motum voluntarium, cauſa reſpirationis. Reſpiratio ergo vel ad ſenſum Aufertur, vel Imminuitur: & ſi imminuitur, vel Magis vel Minus, com. aph. 42. ſect. 2. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: nam in omni apoplexia ratione principum functionum, ſubiectum ſemper eſt cerebrum; ratione ſenſus & motus, totum corpus. Cauſa effectrix anguſtiæ apoplecticæ, eſt Qualitas, vel Subſtantia. Qualitas eſt vel Dolorifica, vel Frigiditas. Subſtantia, vel eſt Particeps inflammationis, vel Expers. Si particeps inflammationis; materia eſt vel Phrenitica, vel Lethargica. Si expers; humor eſt vel Calidus, vt ſanguis: vel Frigidus, vt pituita, aut melancholia. *Differentia a forma.* *A cauſa efficiente.*

Apoplexia imminens indicatur e dolore capitis, e dentium ſtridore in ſomno, e motu corporis pigro, ex inflatione venarum colli, e frequenti vertigine, incubo, epilepſia, & præſertim ſi fuerit ſenex: nam hæc ſignificant vigere in corpore, & potiſſ. in capite vehementiam cauſæ efficientis, & ſummam diſpoſitionem patientis. Præſens apoplexia in genere facile ſecundum Rhaſin cognoſcitur: homo enim quaſi dormiens iacet, & ſine ſomno ſtertit, & cum pungitur, non ſentit; quatenus enim iacet ſine ſomno, patet motum eſſe ablatum: dum ſtertit, manifeſtum eſt, læſam eſſe reſpirationem: dum pungitur, & non ſentit, conſtat ſenſum eſſe ablatum: aboletur etiam princeps functio, nam patiens extra paroxyſmum fatetur, ſe non recordari. Ex his ſignis cognoſcitur apoplexia diſtincta a ſyncope, præfocatione, caro. Diſtinguitur enim a ſyncope & præfocatione vteri; nam apoplecticus quaſi dormiens iacet, & (:quemadmodum dormiens:) ſeruat colorem ſuum, ſatis diuerſum a colore cadaueris: at in ſyncope & præfocatione, color faciei, eſt ſimilis colori cadaueris. Diſtinguitur a caro; quia primũ apoplecticus ſine ſomno ſtertit; præterea cũ pungitur nõ ſentit: at in caro, quãuis homo iaceat vt dormiens, non tamen ſtertit, maxime in caro leuiori; & ſi cõtingat, in caro eſſe ſtertorẽ, non eſt ſine ſomno, ſed cũ ſomno profundo: & in caro ſi homo pungatur, ſentit; quãmuis .n. non *Signa imminentis apoplexia.* *Præſentis apoplexia ſigna, in genere.*

loquatur homo punctus, cognoſcimus tamen eum ſentire, quia vi punctionis mouetur. Quoad differentias, & primum a forma: reſpiratio modo magis, modo minus læditur, quod manifeſtum eſt, ideoque ſignis non eſt opus. Quoad cauſam effic. Si, verbi gratia, qualitas ſit dolorifica, cognoſcitur e prægreſſis cauſis dolorificis, vel in capite, vel infra. Vt hinc etiam pateat apoplexia, quando fit per conſenſum. Et ſi cauſa ſit frigiditas, ante acceſſionem eſt ſenſus frigoris in mẽbro. Si humor fuerit; ſi quidem particeps ſit inflammationis, cognoſcitur e febre, e ſignis vel phrenitidis, vel lethargi præcedentis. Si humor inflammationis ſit expers; num ſit ſanguis, pituita, an melãcholia, cognoſcitur e ſignis humorũ, de quibus alibi.

Signa differentiarum.

Præſidia primum ſumuntur a forma. Senſus ergo ablatus, indicat præſidium dolorificum. Quoad cauſam eff. hæc eſt qualitas, vel humor: ideoque in acceſſione materiæ retrahere oportet, vt dictum eſt in ſermone de epilepſia. Extra autem acceſſionem, ſuppoſitis indicantibus vitalibus; ſi cauſa ſit qualitas, & quidem dolorifica; patet quid dolor indicet e ſuperioribus capitibus: ſi qualitas ſit frigiditas, oritur indicatio calefaciendi: & ſi foueatur a veneno, requirit bezoarticum, quod alexipharmacum vocatur. Humor, apoplexiæ cauſa, ſi particeps eſt inflammationis; quidnam indicet, patet e propoſitis e ſermone de phrenit. & de lethargo. Si ſit expers inflammationis, vt humor eſt varius ſpecie, ita indicat præſidium determinatum: & pro vitio vario, & pro cauſa generante varia, etiam præſidia varia haurienda. Verbi gratia, ſi apoplexia fiat a pituita copioſa, frigida, craſſa, viſcida, in capite reſidente, & genita in capite frigido humidoq;: oritur indicatio vacuandi, calefaciendi, attenuandi, detergendi pituitam in capite exſiſtentem, calefaciẽdi atque exſiccandi caput, & ſic de reliquis.

Indicationes.

Apoplexia magna e parte eſt incurabilis, aph. 42. ſect. 2. ideoque narratur inter morbos exitiales c. 10. l. 9. meth. quia omnis ferme vehementia adeſt. Nam inſignis eſt receſſus a naturali ſtatu, ſecundum ſymptomata, morbum & cauſas. Secundum ſymptomata; nam omnis functio animalis eſt ablata, & reſpiratio inſigniter eſt læſa, licet quandoque ſeruetur. Eſt vehementia ſecundum morbum; quia inſignis eſt anguſtia. Eſt vehementia ſecundum cauſas; quia vigent cauſæ, quæ inſignem anguſtiam promouẽt. Dignitatis vehementia eſt etiam in apoplexia; nam afficitur cerebrum, & ſecundum ventriculos, & ſecundum poros. Neque prorſus abeſt vehementia facultatis, cum patiens neceſſario iaceat. At apoplexia quandoque lethalis eſt, quandoque curabilis, pro vi differentiarum. Quantum igitur ad differentias a forma; præſertim perpendenda eſt reſpirationis vehementia: vnde Galenus ait, apoplexiam vt plurimum eſſe incurabilem,

Prognoſtica in genere.

Prognoſtica differentiarum.

1. A læſa reſpiratione.

pro-

pter reſpirationis lęſionem, aph. 42. ſect. 2. nam reſpiratio vehementer lęſa, ſignificatur vehementer lędi cerebrum, cap. 7. l. 3. l. aff. Hinc quatuor conſtituuntur differentiæ læſæ reſpirationis, aph. 42. ſect. 2. Aut enim reſpiratio ordinem ſeruat & apoplexia eſt debilis, id eſt, minus vehemens; aut reſpiratio eſt, inæqualis, inordinata, intermittens, & fit apoplexia vehementior; aut reſpiratio eſt magna & violenta, vnde apoplexia adhuc fortior; aut denique reſpiratio ad ſenſum aufertur, & eſt apoplexia fortiſſima. Galenus ergo aphoriſmo 42. ſect. 2. reſpiciens ad vehementiam harum differentiarum, ſtatuit apoplexiam debilem, non ſolui facile, id eſt, leuioribus medicamentis; vnde vt plurimum in paralyſin terminatur, c. 2. l. 4. l. aff. ſtatuit etiam apoplexiam fortem, id eſt, in qua reſpiratio eſt inordinata, eſſe incurabilem. Quod ſi ergo apoplexia curari nequit, ſi inordinata ſit reſpiratio, multo minus curabitur ſi ſit deperdita. Porro apoplexiam cum reſpiratione inordinata, vt plurimum eſſe incurabilem conſtat ex aph. 51. ſect. 6. vbi ſermo fit de apoplexia, in qua eſt reſpiratio cum ſtertore, id eſt, de apoplexia forti. Stertor autem interdum eſt intenſus, interdum remiſſus: vnde ſignificat apoplexiam fortem, ſed modo magis, modo minus fortem; Rhaſis vocat ægritudinem leuiorem, ſi homo parum ſterterit. Stertorem autem eſſe comitem fortis apoplexiæ, inde facile colligi poteſt: quoniam ſtertor fit, muſculis gutturis ad exſpirationem concurrentibus: dum ergo ſtertor fit, ſignum eſt reſpirationis admodum difficilis, & potiſſimum ſignum imbecillitatis muſculorum faucium: Nam in ſtertore ſonus ille editur, quoniam ſpiritus, ſeu aër, diu in gutture moratur nec expelli poteſt, citra magnum muſculorum conatum, vt in hunc ſpiritum muſculi agant, dum extrema adeſt neceſſitas, quæ viget in apoplexia forti, in qua radii ſpiritus animalis, vix ad thoracis muſculos permeant. Verum, licet ſtertor pertineat ad fortem apoplexiam; non tamen omnis apoplexia in qua eſt ſtertor, eſt ſtatuenda incurabilis. Apoplectici enim ſtertentes, intra ſeptem dies moriuntur, niſi febris apprehendat, aph. 51. ſect. 6. Quare, cum Hippocrate, apoplexia fortis, inſolubilis quidem eſt, ſed vt plurimum: nam hic mos loquendi fuit Hippocratis, vt in com. aph. 43. ſect. 2. notat Galenus. Concludamus igitur apoplexiam fortem, in qua reſpiratio eſt inordinata, & cum ſtertore, vt plurimum eſſe incurabilem. Quod ſi vero in apoplexia reſpiratio auferatur; inſinuare videtur Hippocrates, aph. 52. ſect. 2. nunquam homines poſſe liberari: ratio patet e iam dictis. Dubitatur autem contra: quia fœminæ præfocatæ non reſpirant, & tamen reuiuiſcunt. Item Auicennas ait; ſi contingat, vt in apoplexia reſpiratio auferatur, fieri poſſe vt homo reſtituatur. Reſponſio. Mulier præ-

Si reſpiratio inordinata; vt plurimū incurabilis eſt apoplexia.

Apoplexia cum reſpiratione ablata eſt incurabilis.

ſocata viuere poteſt ſine reſpiratione; nam in hoc vitio totum fœminæ corpus ita refrigeratur, vt ſufficiat ſola tranſpiratio. Quantum autem ad Auicennæ dictum; ſciendum eſt, apoplexiam fieri vel a materia, vel a qualitate. Si fiat a materia, & adimatur reſpiratio, apoplexia ſemper eſt incurabilis; quia tunc corpus non eſt refrigeratum, vt ſola tranſpiratio ſufficere queat: & huc reſpicit Hippocrates. At ſi apoplexia fiat a qualitate, quamuis adimatur reſpiratio, non tamen neceſſario eſt incurabilis; nam pro vitæ conſeruatione ſufficit tranſpiratio; nimirum, ſi oriatur a qualitate frigida: tunc enim calidum innatum, ſecundum Auicennam, non vehementi eget euentatione, & expulſione: ideoque in tali apoplexia tardāda eſt ſepultura, non minus 72. horis. Hæ de prognoſtico differentiarum a forma. Quoad cauſam efficientem; cum hæc ſit qualitas, vel ſubſtantia: ſi fuerit qualitas, verbi gratia, dolorifica, pro vehemētia cauſe ſoluentis continuum, intenditur periculum: vt ſi percutiatur alicui caput, vt in terram cadat, & euomat, ſubſequaturque apoplexia; hæc magis eſt periculoſa: at ſi non fiat vomitus, minus eſt periculoſa; quia vomitus eſt ſignum vehemētiæ cauſæ morbificæ. Si apoplexia fiat a qualitate frigida, quo frigiditas intenſior, & venenoſitatis particeps, ita apoplexia in ſuo genere magis erit periculoſa: non tamen prorſus eſt lethalis, quamuis reſpiratio aboleatur; niſi coniungatur vehemētia facultatis, præſertim vitalis: hinc Auicennas ait, in apoplexia e frigiditate, cum reſpiratione ablata, hominem ſanari; ſed addit, ſi pulſus non cadat. Quod ſi apoplexiæ cauſa ſit materia, ſi fuerit particeps inflammationis, eſt prauiſſima, nam ſumma eſt vehementia ratione eſſentiæ; quia in phrenitide & lethargo, materia, quæ cauſa eſt apoplexiæ, eſt putrida, & admodum copioſa, vt cōprimat: Et additur in hac apoplexia vehementia facultatis, nam omnis facultas languet, vi præcedētis inflammationis, ſiue phreniticæ, ſiue lethargicæ, vt prorſus de ſalute ſit deſperandum. Secus autem prædicendum, ſi materia non ſit particeps inflammationis. Vnde, ſi cauſa fuerit ſanguis, eſt curabilis: nam ſanguis ſola copia peccat, & in vaſis detinetur. A materia melancholica raro fit apoplexia, ſed ſi fiat, eſt admodum periculoſa; quia in hac materia maximus eſt receſſus a naturali ſtatu, præſertim cum in cerebro ita copioſa reſideat, vt efficiat apoplexiam. Si pituita fuerit in cauſa: prout vitium pituitæ magis eſt vehemens; pro eo etiam apoplexia vehementior; ideoque apoplexia pituitoſa eſt periculoſior, quo pituita eſt magis copioſa, magis frigida, craſſa, viſcida. Quoniam autem apoplexia pituitoſa frequentius contingit; circa eius prognoſticum neceſſe eſt, vt cognoſcamus vitia pituitæ, eorumque vitiorum vehementiam. Non ergo abs re erit, proponere ſigna, deſumta a febre

2. a cauſa eff. A qualitate.

A materia, quæ particeps eſt inflāmationis

A ſanguine.

A melancholia.

A pituita, et huius vitiis.

Vitia pituitæ vt cognoſcantur.

febre, ab oris ſpuma, a temperatura corporis, & ab ætate. Quoad febrem, dicit Hippocrates, aph. 51. ſect. 6. apoplecticos ſtertentes intra ſeptem dies mori, niſi febris apprehenderit: nam febris vim habet calefaciendi, extenuandi, & diſſipandi materiam pituitoſam, dummodo pituita non ſit admodum copioſa. Hæc ergo febris eſt indicium pituitæ, non admodum vehementis: Vnde, ſi non vincatur pituita a febre, ſignum eſt ſummæ vehementiæ, & perinde futuræ mortis. Spuma oris, eſt ſignum pituitæ vehementiſſimæ: vnde Rhaſis dicit, ſi ſpuma in ore apparuerit, non eſſe medendum. Vt autem pateat ratio huius dicti, oportet intelligere differentiam inter ſpumam apoplectici, & epileptici. Sciendũ igitur, cum Galeno, aph. 42. & 43. ſect. 2. ſpumam generari e materia humida & ſpiritali: agens autem eſſe, vel motum, vel calorem, vel vtrumque. Vnde, quoad ſpumam epilepſiæ; huius materia humida eſt ſaliua oris; materia ſpiritalis eſt vapor, qui e pulmone effertur; agens autem motus vehemens. In apoplexia autem ſpumæ materia humida, eſt propria pulmonis humiditas, non ſaliua; materia ſpiritalis eſt fuligo a corde prodiens; cauſa efficiens, eſt cordis caliditas, & motus violentus ſpiritus, & vehementiſſimus pulmonis conatus, vt pulmones veluti comprimantur. Quare in apoplexia, dum ſpuma generatur, comprimuntur pulmones, vt calor cordis priuetur euentatione, & fuliginum expulſione, & hinc ſequatur mors. Verum, cum ſpuma fiat, quoniam ſumma cum violẽtia pituita lædit cerebrum: ideo ſpuma eſt ſignum ſummæ vehementiæ pituitæ. Quoad temperaturam; Auicennas ait, apoplexiam in corpore calido & ſicco eſſe prauam: in tali enim corpore non generatur pituita, niſi a cauſa vehementi: quare craſis calida & ſicca; eſt ſignum vehementiæ pituitæ. Quoad ætatem; cum Paullo, apoplexia in iuuenibus eſt periculoſior, & præſertim æſtate: nam ætas iuuenilis & æſtas, ad ſimilitudinem craſeos calidæ & ſiccæ, ſunt ſigna vehementiæ pituitæ. Hæc de prognoſtico, quantum attinet ad futurum euentum ſimpliciter. Num autem euentus cito vel tarde ſit exſpectandus; dicendum, cum cito eſſe exſpectandum. Et ob id Rhaſis, reſpiciens ad apoplexiam pituitoſam, ait, eum vel cito interficere, vel degenerare in paralyſin: nam apoplexia, cum Galeno aph. 42. ſect. 2. eſt vitium acutiſſimum, & velocis motus: ratio eſt, quia partes principes non poſſunt perferre paſſiones fortes, & ſimul diuturnas.

A febribus. *A ſpuma.* *A craſi.* *Ab ætate.* *Apoplexia eſt morbus acutus.*

Quoad materias, & primum ratione acceſſionis. Venæſectio probatur in apoplexia ſanguinea, & in pituitoſa quoque ſecundum Auicennam, ſi aſſint ſigna ſanguinis: ibi enim ſanguis habet rationem cauſæ principalis; hic, ſine qua non. Sic in apoplexia a qualitate dolorifica, vi percuſſionis &

Curatio in paroxyſmo. 1. Chirurgia Venæſectio.

doloris fluit ſanguis, ideoque peccat, & habet rationem cauſæ adiuuantis: vnde & in hac apoplexia vena eſt ſecanda. Nec virtus in apoplexia prohibet venæſectionẽ, quia non reſoluitur virtus, ſecũdum ſpiritus, ſed opprimitur ſaltem; & virtus ſecundum ſolida atque carnes non deficit. Quare in apoplexia ſecanda vena, ſi ſanguis peccet: vbi notandum, vt, prout ſanguis peccãs erit, magis vel minus copioſus; ita etiam magis vel minus euacuetur. Et quoniam ſanguis potiſſ. excedit in apoplexia ſanguinea, ſecundum Auicen. multum ſanguinis vacuare oportet: ſecus in pituitoſa, in qua ſanguis non habet rationem cauſæ principalis. Quoad *vſum: Quantum.* Rhaſis ter & quater ſecat venam: neque obſtat, quamuis ſanguis ſit ſummæ actiuitatis, vt propterea potius vnica vice & confertim euacuandus eſſe videatur: nã cum Aëtio per iteratã venæſectionẽ mouetur materia, nec virtus ita diſſoluitur: addimus nos, iterata venæſectione, etiã cõfertim ſanguinem euacuari, nam exiguum eſt ſpatium inter vnam & alteram detractionem. Modus ex alibi dictis patet. *Quando.* Rhaſis venam ſecat ilico: Auicennas eam aperit hora acceſſionis; & iubet etiam in apoplexia pituitoſa eſſe ſecandam venam ante acres clyſteres; quia ſanguis tempore acceſſionis vincit alia indicãtia, vt, niſi ſubito vacuetur, homo moriatur: nec virtus prohibet, nam in acceſſione potius ſuffocatur. Sed quæ vena prius, quæ poſterius tundenda? Rhaſis primo ſecat venas medias, ſecundo remotas a capite, tertio proximas: reſpicit enim ad apoplexiã, in qua ſanguis abundat & in toto, & in capite: propter ſanguinem igitur, qui ſimul replet totum & caput, primum ſecãda vena media, id eſt, cephalica, quia ille ſanguis vincit alia indicantia; niſi enim ſubito minuatur ſanguis in capite exiſtens, homo moritur; niſi etiam ſubito minuatur ſanguis in toto exiſtẽs, hic per capitis venam apertã in caput trahetur, vt homo ſimiliter moriatur. Secundo loco, ſecãtur venę remotæ: nam magis poteſt ſanguis in toto peccans, quã in capite: peccans enim in toto, habet impetum in caput, qui impetus augeretur, ſi primum vena capitis ſecaretur. Quare vltimo loco vena proxima ſecãda, ſiue ſit vena narium, ſiue frontis, ſiue colli. Tempore igitur acceſſionis, ſpatio 12. horarum, tres venæ aperientur. Quoad *vbi:* Auicennas ſecat venas colli, cephalicã, pedum & nariũ; quia reſpicit ad varias ſubſiſtentias. Præterea Auicennas inter materias cheirurgicas, addit ferrũ candens; quod prodeſt vt materia dolorifica, ſenſum ablatũ reuocãs: Confert etiam, vt materia quæ attrahit, ratióne doloris & caloris. At hoc ferrũ candens probatur in apoplexia pituitoſa, nõ in ſanguinea: & admoueri poteſt ſuturæ coronali, & infra occipitiũ. Rhaſis probat & ſartaginem ferream calefactam, multoties prope caput appoſitam, vt capilli vrantur.

Ferrum candens.

Adhæc

Adhæc probatur cucurbitula magna cum inſigni flamma; & citra ſcarificationem, & cum ſcarificatione. Probantur ligaturæ & frictiones dolorificæ: quæ adminiſtrentur manibus inunctis *caſtorio, euphorbio, ſinapi, aqua etiam ardente.* *Cucurbitula.* *Ligaturæ frictiones.*

Si apoplexia prodeat a qualitate, ſiue fiat e percuſſione, ſiue alio modo; Auicennas nos remittit ad propria capita. *2. Pharmaceia.*

Si apoplexia fuerit ſanguinea, ſed citra inflammationem (nam ſi adeſt inflammatio, confugiendum ad ſermon. de phrenit. & lethargo) probantur medicamenta retrahentia, per modum Reuulſionis & Repercuſſionis. Reuulſionis gratia, probantur clyſmi acres; quoniam & in ſanguinea apoplexia viget pituita; præſertim cum vi clyſterum etiam ſanguis retrahatur. Quoad vſum: probantur hi clyſteres poſt venam ſectam; nam magis poteſt ſanguis. Sed obiiciat quis: in apoplexiæ acceſſione ſenſus tactus eſt ablatus: Ergo clyſmi acres non poſſunt expultricem irritare. Reſpondeo: probari clyſmos tempore acceſſionis: nam attrahunt ad inteſtina, & ratione caloris, quia ſunt calidi; & ratione ſimilitudinis, quia verbi gratia componuntur e colocynthide, quæ ſimilitudine pituitam attrahit, & ne detur vacuum. Vnde, vt facultas alteratrix in inteſtinis operetur, clyſmi diu ſunt detinendi: & ob id iubebat Rhaſis, repetendos eſſe clyſteres. Quoad expulſionem: hæc fit ab expultrice, adiuta a motrice. Expultrici auxiliantur nerui, per ſenſum tactus, cauſa commodioris vitæ, cap. 9. lib. 5. vſ. part. Cæterum, cum expultrix ſit neceſſaria cauſa vitæ, ideo aſſiduo agit, dum ſuperuacaneum quiddam eſt præſens, & agit etiam citra ſenſum tactus; ideo ipſum quoq; cerebrum, expers ſenſus, expellit. Quare, vt ſimpliciter expultrix excitetur, ſufficit præſentia ſuperuacanei; quemadmodum etiam plantæ ſuperuacanea expellunt citra ſenſum tactus: at cauſa vitæ commodioris, neceſſarium eſt, vt ſit ſenſus tactus. Motrix quoq; facultas ad expulſionem concurrit: ideoq;, cum motus voluntarius ſit ablatus, iubet Aetius, abdominis muſculos eſſe fricandos, & comprimendos. Sic ergo reuulſionis gratia clyſmis Auicennas vtitur. Gratia repercuſſionis Auicennas probat odoramenta, non calefacientia, ſed roborantia, id eſt, leuiter aſtringentia, verba gratia ſi odoramenta fiant *e pomis, ex aceto, ex aqua roſacea.* Rhaſis probat *oxyrhodinum, confectum ex ol. roſ. completo, & aceto.* Sed notandum hæc reprimentia probari, in acceſſione apoplexiæ ſanguineæ, non pituitoſæ. *Apoplexia ſanguinea.* *Reuellentia.* *Qua ratione clyſmis acribus vti queamus in apoplexia.* *Repercutientia.*

Quantum autem ad acceſſionem apoplexiæ pituitoſæ; Auicennas probat vacuantia per meatus ſenſibiles & inſenſibiles. Quoad vacuantia per ſenſibiles meatus, & primum ratione totius corporis; primo vtitur clyſ- *Apoplexia pituitoſa.*

mis acrioribus: ſecundo medicamentis, quæ per os exhibita aluum ſoluunt: tertio, vomitoriis. Ratio eſt: ſi quis enim ante clyſmos vti voluerit purgantibus per os exhibitis; materia copioſa non cedet purgantibus. Si quis vtatur vomitoriis ante purgantia per aluum; cum totum corpus & caput ſint repleta; caput vomitorio medicamento magis replebitur.

Clyſmi acres.

Quantum igitur ad clyſmos acres, probantur qui fuere propoſiti, in dol. cap. a pituita, verbi gratia. *℞. colocynthidis, albi veratri, an. ʒ j. ariſtol. rot. centaur. min. cyclamin. an. P. ß. aquæ ℔. iij. fiat decoctio ſufficiens: & ℞. prædicti decocti ℔ j. olei rutacei ℥ j ß. ſalis communis ℈ iij. Miſ. & ſine oui vitello fiat clyſter.*

Purgantia.

Quoad vſum: cum Rhaſi licet vti & bis, & ter. Purgātia, quæ per os aſſumuntur, ſunt *pilulæ fœtidæ pil. cochiæ, etiam cum helleboro*, præſertim ſi apoplexia ſit melancholica. Sed quoniam pilulæ in acceſſione non poſſunt deuorari, ideo ſunt diſſoluendæ. Quoad quando: exhibendæ ſunt tempore acceſſionis; nam magis poteſt materia quæ caput petit, quam poſſit cruditas: additq; Aetius; Apoplexiam nos cogere, vt temere omnia

Vomitoria.

tentemus, quia mors imminet. Quoad vomitoria, Auicennas *exhibet ʒ ij. olei de Kerua, & exhibet cum ſucco raphani.*

Vacuantia per os & nares.

Recte etiam ab omnibus probantur vacuantia per os & nares, quæ debent eſſe valentia & amara; de quibus in dol. cap.

Διαφορητικά.

Vacuantia per inſenſibiles meatus, debent eſſe vehementia, propoſita in dol. cap. vnde recte Auicennas vtitur *oleo rutaceo, cum pyrethro & caſtorio: vtitur oleo antiquo cum cucumere agreſti, cum ſcilla: aſcendit ad euphorbium & ſinapi. Poſſumus etiam aſcendere ad magnas antidotos.* Auicennas applicat capiti, & principio ſpinalis medullæ. Sed magnæ antidoti etiam intra os immitti poſſunt. Studendum autem ſecundum Rhaſin, vt medicamenta in ventriculum deſcendant; quare miſcenda ſunt dulcia: & exhibenda medicamenta liquida: & debent imponi in vaſe obtinente canalem perforatum; vt ad œſophagum perueniant; nam hoc modo ægris inuitis medicamenta in ventriculum deſcendunt.

Diæta.

Quoad diætam. Aer in ſanguinea apoplexia ſit temperatus: in pituitoſa & melancholica parum vergat ad calidum: nam aer frigidior, prohibet diſſolutionem materiæ; calidior liquat. Cibus ſit tenuiſſimus. Cauendum a vino: vnde in apoplexia ſanguinea, probatur *aqua hord. cum exiguo ſaccharo*: in pituitoſa, *mulſa cum hyſſ. ſaluia, pulegio*: in melancholica, *mulſa cum meliſſa, & boragine.*

Materiæ adminiſtrandæ extra acceſſionem, patent e dol. capitis.

CAPVT

CAPVT XVII.

De Somno præter naturam; ſeu Comate, proprie ita dicto; vel Caro, communiter ſumto.

ABSOLVTA apoplexia dicendum eſt de Somno præter naturam, de vigiliis, de catocho, ſtupore, tremore, paralyſi, & conuulſione: vt ſunt vitia ad animalem facultatem attinentia. Primum autem dicendum de ſomno & vigilia, quia magis ſpectant ad cerebrum; cum reliqui affectus magis ad neruos pertineant. Et prius de ſomno agendum, quam de vigilia; quia ſomnus magis affinis eſt apoplexiæ. Somnus ergo præter naturam, alias dicitur Subeth, coma, cataphora ſomnolenta, & communiter carus. Per hunc ſomnum præter naturam intelligimus ſomnum profundum, citra inflammationem cerebri, ad differentiam ſomni in lethargo; & citra anguſtiam morbificam, ad differentiam ſomni in apoplexia, & caro exquiſito. Hic autem notandum, carum dupliciter ſumi; communiter, & proprie. Si communiter accipiatur; coincidit cum comate, cum ſomno profundo, e com. 28. ſect. 2. l. 1. prorhet. Si proprie ſumatur; eſt ſomnus profundus, in quo aufertur ſenſus & motus, vt ibidem teſtatur Galenus. Nos ergo in præſentia per ſomnum profundũ intelligimus affectum, diſtinctum a ſomno lethargi, apoplexiæ, & cari, proprie accepti. *Tranſitio.* *Nomen.*

Vt autem intelligatur generatio ſomni præter naturam prius digredi oportet circa ſomnum ſecundum naturam. Sciendum igitur ſomnum & vigiliam, eſſe quidem proprietates, quæ communiter ad corpus & animã pertinent, magis tamẽ ad corpus. Somnus igitur eſt proprietas, corpori & animæ communis, ſenſuum opera cõſequens. Quare ſomnus eſt proprietas, ſeu affectio partis, vt pars eſt ſenſitiua, quatenus nimirũ eo tempore ab opere deſiſtit, poſt ſomnũ tamen rurſus ſentire & operari poteſt: vnde ſomnus ſecundum naturã eſt vt ita dicam experrectilis. Cum autem ſomnus ſecundum naturã ſit affectio: quæ nam eſt hæc affectio? Reſpondet philoſophus in l. de ſomno & vigilia, eſſe copulam, ſeu immobilitatẽ partis ſenſitiuæ. Forma ergo ſomni ſecundum naturã eſt copula: ſubiectum eſt pars ſenſitiua. Cum enim ſomnus non ſit actio, ſed affectio: (nam ſubiectũ patitur) affectio hæc pertinet potius ad quietem, quam ad motum, cum actiones intermittantur, cap. 9. lib. 3. de cauſ. pulſ. iure ergo philoſophus ſtatuit, hanc affectionem eſſe copulam, ſeu immobilitatem. Subiectum eſt pars ſenſitiua, quæ primum (: vt quod:) concurrit ad obeundum functiones, *Digreſſio phyſiologica.* *Forma ſomni.* *Somnus eſt affectio partis ſenſitiuæ.* *Copula, ſeu immobilitas.* *Subiectũ ſomni eſt cerebrum.*

quarnm in ſomno eſt intermiſſio. Vnde, cum in ſomno intermittantur principes functiones, nimirum ſenſus, & motus voluntarius; ſomnus debet eſſe affectio illius partis, quæ harum functionum eſt principium: hoc autem principium eſt ipſum cerebrum, quippe quod eſt ſedes facultatis communiſſimæ, quatenus hæc ad animalem contrahitur. Hinc Auicennas dicit: ſomnum eſſe cerebri affectionem, qua inſtrumenta, actiones animales intermittunt, reſpiratione excepta. Neq; obſtat, quamuis Philoſophus ſtatuat, functionum animalium originem eſſe cor: nam Philoſophus reſpicit ad principium facultatis communiſſimæ, vt alibi docuimus. Non negaſſet tamen Ariſtoteles, facultatem communiſſimam, a corde prodeuntem, contrahi in cerebro, vt euadat animalis: vt cerebrum ſecundum hanc rationem ſit ſomni ſubiectum. Vnde & Auerrhoes cap. 41. lib. 3. collectam ſtatuit, cor eſſe radicem ſomni, cerebrum autem eſſe primum inſtrumentum: nam cerebrum, ait, eſt frigidiſſimum membrorum principalium. Cor radix ſomni dicitur, prout eſt ſedes facultatis communiſſimæ: cerebrum autem concurrit vt primum inſtrumentum, id eſt, vt in cerebro facultas communiſſima euadit animalis; nam propterea cerebrum eſt frigidius, vt ſpiritum vitalem attemperet, & immutet in animalē. Porro efficiens cauſa ſomni, ſecundum Ariſtotelem, Galenum, & Auicennam, eſt reciprocatio ſpirituum & caloris ad interiora: ideoq; Auicennas, definiens ſomnum effectiue, dicit: quod ſomnus ſecundum naturam ſit reditus ſpiritus animalis ad cerebrum, cum profundatione ſpiritus vitalis ad cor. Cum ſpiritu autem vitali etiam calor intro repit, ac profundatur; vnde dormientes interitus ſunt calidiores, quam extra; ſecus autem in vigiliis, aphor. 1. ſect. 2. Quare cauſa efficiens ſomni ſecundum naturam, eſt reciprocatio ſpiritus & caloris. Cum autem ſomnus ſit affectio, & proinde quid in fieri: ita pendet a reciprocatione, vt reciprocatio vicem gerat cauſæ formalis, ſecundum Auerrhoem. Cæterum intelligere oportet a quo fiat hæc reciprocatio. Ariſtoteles inquit, eam fieri ab agente ſecundum naturam; ad differentiam ſomni præter naturam: ſicut contra, teſte Galeno, cap. 10. lib. 3. cauſ. pulſ. ſomnus præter naturam fit a cauſa violenta. Fit autem ſomnus a natura, quando ſe conuertit ad alimentum. Vnde, ſi ſomnus durat poſt ſuccos confectos, eſt morbificus ſomnus, & via ad mortem. Quomodo autem fit hæc reciprocatio a natura? Secundum Ariſtotelem fit vi vaporis (hæc eſt cauſa communis) qui prodit ex alimento, cerebrumq; petit. Prodit autem vapor ex alimento vel colliquato, quando ſomnus fit poſt cibum, vel poſt vigilias, citra corporis laborem, quamuis homo non concedat poſt vigilias: nam vt aſſiduo nutritur corpus, ita aſſiduo ex

Cor eſt ſomni radix: cerebrum, eſt primum inſtrumentū.

Efficiens cauſa ſomni, vapor condenſatus anguſtans.

Quomodo fiat reciprocatio ſpirituum, & caloris.

duo ex alimento fit euaporatio in caput: vnde Galenus ait, cap. vlt. l. de vtil. reſpir. euaporationem fieri e ſanguine, ex alimento, in cerebrum. At vapor prodiens ex alimento in caput, non eſt cauſa reciprocationis ſpirituum, niſi condenſetur, ob frigiditatem cerebri; ſic enim condenſatus, prohibet egreſſum ſpirituum & radiorum, & proinde influxum facultatis animalis. Durat igitur ſomnus, quandiu durat vapor condenſatus anguſtans. Cauſa finalis ſomni, ſecundum Ariſtotelem duplex eſt: præcipua eſt munus vigiliarum: homo enim dormit, vt commode per vigilias propria munia obeat, id eſt, munia quæ attinent ad facultatem animalem, non autem ad naturalem: nam facultas naturalis non ceſſat ab opere ſuo vnquam, quia dum operatur, parat ſibi alimentum, quo fouetur; contra facultas animalis, quoniam actione propria non fouetur, propterea actionē ſuam quandoq; intermittit. Cauſa finalis ſecundaria, eſt propria requies facultatis animalis: & hic finis ſecundarius ad præcipuum refertur; nam facultas quieſcit vt operetur. Ex his ergo quæ hactenus dicta ſunt, poſſumus colligere τῷ ἀναλύσει, definitionem ſomni ſecundum naturam; quod ſit copula cerebri, dependens a retractione naturali ſpiritus animalis, vt homo functiones animales obire poſſit. Porro ſomnus hic naturalis, ſecundum Auicennam, vel Abſolute eſt naturalis, vel Non abſolute. Abſolute naturalis eſt qui fit poſt vigilias, a cibo, vt ſpiritus in vigiliis diſſipatus reſtituatur: huiusq; reciprocatio fit a vapore, ex alimento non colliquato. Somnus naturalis non abſolute, quem Auicennas vocat ſomnum non naturalem, fit poſt inſignem laborem, vt ſpiritus plus iuſto diſſipatus reparetur: & in hoc ſomno fit reciprocatio a vapore alimenti colliquati.

Finis ſomni.

Definitio ſomni ſecundū naturam.

Diuiſio ſomni naturalis.

His explicatis, quantum ad generationem ſomni præter naturam: ſciendum, ſomnum præter naturam fieri, dum cerebro occurrit cauſa morbifica, ita agens, vt ſpiritus animalis præter naturam retrahatur in cerebrum, vt cerebrum ita afficiatur, vt difficulter homo expergiſcatur. Dependet autem a reciprocatione præter naturam ſpiritus animalis. Quare Somnus præter naturam eſt copula morbifica cerebri, dependens a reciprocatione præter naturam ſpiritus animalis. Forma ſomni præter naturam, eſt copula, qua veluti ligatur ſubiectum, nimirum cerebrum.

Generatio ſomni præter naturam.

Definitio.

Forma ſubiectum.

Cauſa efficiens, eſt reciprocatio præter naturam ſpiritus animalis. Porro, cauſa, a qua fit reciprocatio hæc præter naturam, eſt vel Intemperies, vel Materia: cap. 10. lib. 3. de cauſ. pulſ. cap. 8. lib. 4. de præſag. pulſ. cap. 5. lib. 3. de loc. aff. cap. 2. lib. 4. loc. aff. com. 28. ſect. 2. lib. 1. prorhet. & Auicennas cap. de ſuberh. Quoad intemperiem, eſt intemperies cerebri vel frigida, vel humida, vel frigida & humida. At potior intemperies eſt frigi-

Cauſa efficiens.

Dyſcraſia.

da: nam frigiditas ſtrenue condenſat vaporem alimenti: humiditas autem vaporem condenſatum a naturali frigiditate, conſeruat. Quæ autem cauſæ ſint intemperierum, patet alibi. Quoad materiam; eſt vapor, qui copia, & motu peccat: copia obſtruit, motu fertur in caput. Vnde Aetius dicit, Coma, id eſt, ſomnum præter naturam fieri, e vapore calido, & humido. Vt comatis cauſa immediata, prohibens ſpirituum egreſſum, non ſit vapor, peccans vel qualitate tantum, vel qualitate & copia: nec poſſit eſſe humor, peccans vel qualitate, vel copia, vel ſimul & copia & qualitate. Declaro. Si enim vapor peccet ſola qualitate, nimirum frigiditate, cauſa eſt comatis, ſed mediata, quatenus cerebrum refrigerat, quod refrigeratum deinde vapores denſat. Si vapor peccet copia & qualitate; copia ſane obſtruet, ſed non erit coma, verum caros exquiſitus. Si humor ſola copia peccet, pariter fiet caros exquiſitus, non coma de quo nunc loquimur. Si humor peccet ſola qualitate, erit cauſa comatis, ſed mediata, quatenus ſua qualitate frigida cerebrum refrigerat. Si peccet humor & copia & qualitate, fiet caros exquiſitus. Conſtitutum igitur ſit, coma fieri a vapore, ſola copia peccante. Hic vapor, ſecundum Auicennam prodit modo a Toto, modo a Parte. A toto, etiam cum Aetio, vt in febribus e vaporibus calidis & humidis. A parte, vt a ventriculo, per crapulas & ebrietates: & cum Auicenna prodire etiam poteſt, a pulmone, & aliis partibus.

Materia.

Coma fit a vapore, ſola copia peccante.

Differentia.

Quoad differentias, ratione formæ: Si copula cerebri ſit remiſſior, fit ſomnus præter naturam, quem vocant Coma, ſeu cataphoram: ſi copula ſit intenſior, fit ſomnus præter naturam quem vocant Coma ſomnolentum, ſeu cataphoram ſomnolentam: & ſi adhuc ſit copula intenſior, fit ſomnus præter naturam quem vocant carum. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ, nam ſemper eſt cerebrum. Ratione cauſæ effectricis: Reciprocatio ſpiritus animalis fit, vel ab Intemperie, quæ eſt aut Frigida, aut Humida, aut Frigida & Humida: vel a Vapore copioſo obſtruente; qui, vt peccat ſecundum motum, prodit vel a Toto, vel a Parte.

Signa.

Hoc malum in genere eſt notum; nam æger expergiſcitur quidem, ſed difficulter. Quoad differentias: coma cognoſcitur cum Rhaſi, quia patiens quaſi dormiens iacet, ſentit, mouetur, oculos vt plurimum clauſos habet; at vi clamoris oculos aperit, ſed ſtatim claudit; in ſumma, ingens ad ſomnum eſt inclinatio, vt patiens niſi excitetur dormiat. Coma ſomnolentum cognoſcitur, ſecundum Galenum in libr. de comate; quia ægri dormiunt diu & profunde, non loquuntur, difficul-

tet, en-

cet ſentiunt: & hæc cataphora ſomnolenta propria eſt lethargicorum. Cauſa efficiens, ſi ſit intemperies, ægri non loquuntur: ſi vapor, cum Aetio, peregrina loquuntur, ac veluti delirant.

Indicationes ex vſu ſunt; vt ſi ſomnus fiat ab intemperie, oriatur indicatio alterandi per contrarium: ſi cauſa ſit vapor, eſt vacuandus & retrahendus; occurrendumq; cauſæ generanti, vt alibi diximus. *Præſidia.*

Vitium hoc deſpiciendum non eſt: nam ſomnus profundus poteſt mutari in coma ſomnolentum, in carum, in apoplexiam. Sed periculum pro vi differentiarum intenditur, verbi gratia coma eſt minus periculoſum, comate ſomnolento; cum in hoc maior ſit vehementia ratione eſſentiæ. Cauſa efficiens, poteſt eſſe intemperies, & vapor: quæ autem horum ſit vehementia, patet e ſermone de dolore capitis. *Prognoſtica.*

Quæ materiæ ſint adminiſtrandæ, conſtat e dolore capitis. Breuiter ſaltem quædam monebimus. Materia igitur cheirurgica probatur dolorifica: vt ligaturæ, frictiones, ferrum candens, præſertim in comate ſomnolento. Medicamenta probantur, quæ agunt in ſenſorium tactus, & in organum facultatis expultricis: vt ſunt clyſmi acres, ſuppoſitoria acria, ſternutatoria. Si opus ſit vti *oxyrhodino*, conficiatur ex *aceto copioſo, & oleo exiguo: nam oleum, ſecundum Auicennam, dormire facit.* Aer ſit luminoſus. Cibus, *mulſa cum aceto.* Et in hoc malo probantur animi accidentia, quæ poſſunt animam agitare, vt triſtitia, ira, &c. *Curatio.* *Diæta.*

CAPVT XVIII.

De Caro exquiſito, ſeu proprie ita dicto.

PEr Carum intelligimus exquiſitum: nothus enim coincidit cum comate, de quo ſumus locuti: intelligimus ergo carum exquiſitum, cum Galen. capite ſecundo, libro quarto, de loc. affect. & comm. 21. lib. 2. de articul. in quo malo homo neque ſentit, neque mouetur, non intelligit, non recordatur; reſpiratio non aufertur, ſed quandoq; læditur. *Nomen.*

Generatur hoc malum, dum cauſa anguſtat ventriculos cerebri, vt ea fiat reciprocatio ſpiritus animalis, vt omnis functio animalis abolea- *Generatio.*

tur, excepto tactu, & reſpiratione, vt tactus imminuatur, & reſpiratio quandoq; lædatur. Caros igitur eſt functio ablata animalis, (reſpiratione excepta,) cerebri, & totius corporis, dependens a facultate impedita, ſecundum cerebri ventriculos. Forma, eſt functio ablata animalis, reſpiratione excepta: vt caros diſtinguatur ab epilepſia, in qua eſt conuulſio: & diſtinguatur ab aliqua apoplexia, in qua reſpiratio aufertur. cap. 2. lib. 4. loc. aff. At notandum circa tactum, & reſpirationem. Circa tactum: ſtatuit enim Galenus loc. cit. in caro hominem non ſentire. Aetius autem inquit, in caro hominem, dum pungitur, ſentire. Reſponſio. Tactus dupliciter poteſt conſiderari: quatenus ſcilicet in ſenſu tactus occurrit obiectū proportionatum, vel improportionatum: Si occurrat obiectum porportionatum, homo detentus caro non ſentit, cum Galeno: ſi improportionatum, ſentit, cum Aetio. Quoad reſpirationem, Galenus cap. 2. lib. 4. l. aff. dicit, in caro non lædi reſpirationem: vbi per carum intelligit carum remiſſiorem: nam in vehementiori læditur reſpiratio. capite primo, libro quinto. loc. affect. Subiectum, eſt cerebrum, cauſa functionum principalium; eſt quoq; totum, cauſa motus; nam homo iacet, nec poteſt ſurgere.

Definitio. *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt facultas impedita ſecundum ventriculos cerebri: qua caros diſtinguitur ab apoplexia, in qua facultas impeditur etiam ſecundum poros. Cum igitur in caro impediatur facultas ſecundum ventriculos: morbus in hoc vitio eſt anguſtia ventriculorum cerebri. Per ventriculos, Galenus cap. 2. lib. 4. l. aff. intelligit, non modo anteriores, ſed etiam potiſſimum medium; ait enim carum fieri, dum cranium comprimit ventriculos, & potiſsimum medium. Anguſtia in caro, eſt compreſsio, Subſidentia, & Obſtructio. Compreſsio fieri poteſt a cauſa Externa, & Interna. Externa, eſt cauſa percutiens, capite ſecundo, libro quarto, loc. affect. Interna, eſt affectus ſimilis inflammationi, vt colligitur ex aphoriſm. 42. ſectio. 2. ad ſimilitudinem apoplexiæ. Subſidentia quoque produci poteſt a cauſa externa, & interna. Subſidentia enim fit a qualitate dolorifica, vel a frigiditate. Si fiat a qualitate dolorifica, vt voluit Galenus capite ſecundo, libro quarto. loc. affect. dolor fieri poteſt a cauſa externa, vt ab ictu: vel ab interna, vt ſi aliqua corporis pars vi cauſæ internæ doleat, vt fiat caros per conſenſum, quemadmodum & apoplexia fieri ſolet. Si fuerit qualitas frigida, fieri poteſt a cauſa vel extra caput refrigerante, vel a frigiditate genita in aliqua corporis parte, & proinde a cauſa interna. Obſtructionis cauſa eſt Vapor, vel Minera. Vapor copioſus requiritur: vnde Paullus voluit in augmento

Anguſtia cauſa. *1.* *2.* *3.*

& vigo-

& vigore acceſſionum febrilium fieri carum. Minera, eſt pituita copioſa, frigida, humida, obſtruens quidem ventriculos cerebri, ſed non hærens in parietibus ventriculorum, quemadmodum in epilepſia & apoplexia.

Quoad differentias, a forma: In caro reſpiratio vel eſt Inculpata, vel Culpata. A ſubiecto non ſumuntur differētiæ, quia idem. A cauſa efficiente, anguſtia eſt, vel Compreſſio, vel Subſidentia, vel Obſtructio. *Differentia.*

Quoad ſigna. Aetius ſtatuit, carum diſtinctum cognoſci ab apoplexia: nam dum patiens pungitur ſentit, & corpus retrahit. Quoad ſigna differentiarum, & primum ratione formæ: reſpiratio an ſit inculpata, nec ne, per ſe patet. Quoad cauſam efficientē, & primum ſi fuerit compreſſio, cognoſcitur e cauſis comprimentibus, vt ex ictu, e ſignis copioſi ſanguinis. Subſidentia ſimiliter cognoſcitur e cognitione cauſarum. Cauſæ externę, manifeſtæ redduntur ab aſſidentibus. Cauſa interna, an prodeat ab aliqua parte; patiens manifeſtabit ſe perſenſiſſe dolorem, vel frigiditatem in aliqua parte: vnde aſſidentes referent, patientem ante paroxyſmum eſſe conqueſtum de dolore alicuius partis. Obſtructio, num fiat a vapore, an a pituita, patet e dolore capitis. *Signa.*

Quid indicet quælibet anguſtia; patet e ſermone de apoplexia. *Præſidium.*

Malum hoc ſemper magni eſt momenti, com. 28. ſect. 2. l. 2. prorhet. nam ſymptomatum adeſt inſignis vehementia ratione eſſentiæ, quia functio animalis eſt abolita: adeſt vehementia dignitatis, nam & ſymptomata, & cauſæ pertinent ad cerebrum. Varie autem prognoſticandum, pro vi differentiarum. Ratione formæ, caros magis eſt periculoſus, ſi læditur reſpiratio. Ratione cauſæ efficientis, ſi fuerit compreſſio ex ictu, eſt vitium ferme incurabile. Si compreſſio fiat a ſanguine, curari poteſt, quia ſanguis ſola copia peccat, & in propriis vaſis detinetur. Si anguſtia fuerit ſubſidentia; augetur & minuitur periculum, vt in ſermone de apoplexia diximus. Si anguſtia fuerit obſtructio, eſt malum curabile: poteſt enim ſuperari & vapor, & minera. Vnde plerique gloriantur ſe curaſſe apoplexiam, cum tamen carus fuerit. Euentus cito exſpectandus eſt: carus enim eſt vitium velocis motus. *Prognoſtica.*

Materiæ patent, e traditis in ſerm. de Apoplexia, & de dolore capitis. *Curatio.*

CAPVT XIX.

De vigilia morboſa.

SOMNO præter naturam, opponitur illud vitium, quod Auicennas *Nomen.*

Zaara vocat, id eſt, morboſam vigiliam. Huius generatio vt pateat, intelligenda eſt eſſentia vigiliæ ſecundum naturam. Vigilia igitur ſecundum naturam, cum philoſopho, eſt affectio cerebri, ſicut & ſomnus: differentia autem eſt, quia in ſomno affectio eſt copula, in vigilia, affectio eſt relaxatio. Sicut igitur copula pendet a reciprocatione ſpiritus animalis: ita relaxatio pendet a naturali effuſione ſpiritus, ad inſtrumenta ſenſus & motus. Præterea, vt reciprocatio fit ab alimenti vapore condenſato a cerebri frigiditate, ſecundum naturam, & conſeruato a moderata humiditate: ita in vigiliis ſpiritus effuſio fit, dum vapor condenſatus eſt reſolutus, vt ſpiritus animalis per radios inſtrumentis motus & ſenſus impertiatur, vt homo his vti valeat. Vigilia ergo ſecundum naturam eſt relaxatio cerebri, dependés a naturali effuſione ſpiritus animalis, gratia obeundarũ operationum.

Generatio vigiliæ ſecũdum naturam.

Hinc facile colligi poteſt, vigiliam præter naturam fieri, quotieſcunque cerebro occurrit cauſa morbifica, cuius vi alimenti vapor, vel in cerebrum non fertur; vel ſi deferatur, nec condenſatur, nec conſeruatur, ſed potius rareſit & abſumitur, vt importuna fiat egreſſio ſpiritus animalis. Vigilia ergo morboſa, eſt relaxatio cerebri, dependens ab effuſione præter naturam ſpiritus animalis. Forma eſt relaxatio. Subiectum eſt cerebrum.

Generatio vigiliæ præter naturã.

Definitio.

Forma ſubiecti.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens, eſt effuſio ſpiritus animalis præter naturam. Vnde Gal. c.10. l.3. de cauſ. pulſ. ait; in vigiliis morbificis calorem naturalé foras moueri immodice: ſicut enim ſpiritus animalis præter naturam egreditur, ita calidum innatũ immodice prçter naturã mouetur ad circũferentiam. Spiritus auté animalis egreditur propter cauſam morbificam, quæ multiplex eſſe poteſt. Ideoq; cum vigilia fiat, quoniã in cerebro deſideratur alimenti vapor condenſatus: ſciendũ, quod cerebrũ hoc vapore priuetur propter duas cauſas: prima cauſa morbifica eſt, quæ prohibet alimenti vaporem in caput deferri: altera eſt, quando cauſa morbifica vaporé in caput delatum, nõ denſat, nec cõſeruat. Declaro, diſcurrendo per cauſas & internas, & externas. Cauſa interna eſt Qualitas & Materia. Qualitas eſt Materialis, vel Spiritalis. Materialis proponitur a Gal. c.5. l.3. l. aff. vbi vult, vigiliarum cauſam eſſe intéperiem cerebri ſine materia: quæ intéperies, vel eſt calida, vel ſicca, vel calida & ſicca: ſed caliditas obtinet potiores partes, nã eſt maioris actiuitatis, vnde rarefacit & abſumit vaporé, nec permittit, vt in caput deferatur: ſiccitas vero ſolum abſumit. Qualitas ſpiritalis, eſt qualitas dolorifica. At quomodo hæc qualitas vigiliarum eſt cauſa? Sciendum dolorem duo efficere: primũ enim ſoluit vnitaté, vt obiectum improportionatum in inſtãti agat in cerebrum, & cerebrum hoc obiectum vt dolorificum iudicet. Secundo cauſa dolorifica qualitatem noxiam introducit, quam inſinuauit:

Cauſa interna.

1. Qualitas

Quomodo qualitas dolorifica, exciset vigilias

nuauit Galenus aph. 50. ſect. 6. dum ait, in magnis doloribus ad ventriculum fluere bilioſas ſuperfluitates; vt ſi dolor vigeat in inteſtinis, qualitas dolorifica impertiatur ori ventriculi: quemadmodum & vulnus capitis eſt cauſa vomitus, caput enim ventriculo communicat paſſionem, quæ paſſio nihil aliud eſt, quam qualitas ſpiritalis. Adhæc, c. 6. l. 5. loc. aff. Galen. dicit, ſyncopen fieri vitio ſtomachi, ob proprietatem doloris, id eſt, ob qualitatem dolorificam, quę longe alia eſt ab intemperie. Si ergo cauſa dolorifica tribuat cerebro qualitatem dolorificam, eſt cauſa vigiliarum; non tamen ſemper; nam quandoque eſt cauſa reciprocationis caloris, vt fiat carus. Si cauſa dolorifica tribuat ſolum obiectum improportionatum, tunc cauſa eſt, non ſomni, ſed vigiliarum: non enim permittit alimēti vaporem in caput ferri: quia materia, propter dolorem, fluit in partem quę primo afficitur, c. 3. & 5. l. 13. meth. Hæc de qualitate. Quoad materiam, oportet intelligere ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Species: eſt Vapor, vel Minera. Vaporis ſpecies tot ſunt, quot ſunt ſpecies mineræ. Minera igitur eſt vel ſanguis, vel bilis, vel pituita, vel melancholia. Quoad vitium, eſt materia putrida, calida, ſicca: putrida & calida, prohibet condenſari vaporem alimenti: materia ſicca alimenti vaporem abſumit. Sanguis concurrit vt putridus, & calidus: bilis, vt calida, ſicca: pituita, vt ſalſa, & proinde vt putrida calida: melancholia, ſi ſit exuſta, vt calida, ſicca; ſi non exuſta, vt ſicca. Cauſa generans quænam ſit, alibi diximus. Cauſæ externæ vigiliarum, ſecundum Auicennam poſſunt eſſe aër luminoſus, ſecundū Paullum inedia, & cibus nimis copioſus, qui dum ob copiam non coquitur, facit, vt deſideretur alimenti vapor: præterea eſt cibus pariens inſomnia, vt fabæ: adhæc ſunt cogitationes, mœrores, ſtrepitus, & reliqui animi motus immodici; propterea quod magis poſſunt ad efficiendum egreſſum ſpiritus animalis, quam poſſit alimenti vapor ad reciprocationem ſpirituum. *Materia.* *Cauſa externa.*

Differentiæ non ſumuntur a forma, niſi vt relaxatio eſt Intenſior, vel Remiſſior: Neque a ſubiecto. Sed ab efficiente: vt cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna, eſt Qualitas, vel Materia. *Differentia.*

Patet autem hoc vitium in genere, & ſecundum differentias a forma; num ſcilicet relaxatio ſit magis vel minus intenſa. Num cauſa efficiens ſit interna, vel externa, facile cognoſcitur. Si autem cauſa interna ſit; quænam hæc ſit cauſa, patet e traditis in ſermone de dol. cap. *Signa.*

Si vigilia fiat ob vaporem non condenſatum, idque ob intemperiem; oritur indicatio alterandi per contrarium; quare modo refrigerandum, modo humectandum. Si hoc fiat a materia; quid indicet materiæ ſpecies, vitium, cauſa generans, etiam patet. Si fiat vigilia, quoniam vapor conden- *Indicationes.*

ſatus abſumitur, a ſiccitate; oritur indicatio humectandi. Si vigilia fiat, quoniam vapor alimenti in caput nō trahitur; & ſi id fiat, quoniam retrahitur à dolore; patet, quid dolor indicet: Si autem fiat quoniam vapor alimenti ſimpliciter deficit; indicatur præſidium generans vaporem alimentalem.

Prognoſtica in genere. Vigilia eſt vitium vehemens ratione dignitatis, quia pertinet ad cerebrum: & ſi vigilia producatur, accedit vehementia facultatis: vnde vigiliæ homines reddunt graciles, c.12.l.3.de tuen. ſanit. aph.20. ſect.4. l.6. epid. corpus enim diſſoluitur, dum caliditas euaporans ſecum ducit non exiguas particulas corporeæ ſubſtantiæ. c.6.l.7. meth. com. vlt. l.2. de ratione vict. vnde rationabiliter dicitur, quæ vigiliæ vires lædant, cap.1. & 5. lib.12. meth. Et additur aph.18. ſect.7. vigiliis ſuccedere vel conuulſionem, vel deſipientiam: conuulſio quidem ſuccedit ex inanitione, nam vigiliæ vacuando ſiccant: deſipientia ſuccedit, quia in vigiliis ſanguis redditur bilioſus. Verum periculum intenditur pro vi differentiarum. Primum ergo ratione formæ, vt relaxatio eſt intenſior, ita vigiliæ magis ſunt periculoſæ: & addit Auicennas, ſi tuſſis ſubſequatur, homo moritur; nam tuſſis eſt ſignum vehementiſſimæ vigiliæ, qui ſua vehementia ita ſiccat & exaſperat laryngem, vt tuſſis oriatur. *Prognoſtica in ſpecie.* Ratione cauſæ efficientis; ſi prodeat a cauſa externa, minus eſt periculoſa, & ſatis remiſſa vigilia. Si cauſa ſit interna; eſt qualitas, vel materia. Qualitas eſt intemperies, vel dolor. Intemperies ſi ſit in habitu; eſt incurabilis, quemadmodum ſiccitas in ſene. Si cauſa ſit dolor; pro vi doloris varie prognoſticandum. Si vigilia ratione materiæ, fiat in phrenitide, in febribus; prognoſticum eſt petendum e vehementia morborum. Si in cauſa fuerit materia ſimpliciter, ſiue ſit materia bilioſa, ſiue melancholica, ſiue ſalſa pituita; prognoſticum eſt ſumendum a vehementia materiæ, vt alias docuimus. *Euentus.* Vtrum autem euentus cito vel tarde ſit futurus, cognoſcitur e motu cauſæ: verbi gratia, cauſæ phrenitidis ſunt velocis motus, pituita ſalſa, melancholia, tardi motus. At quamuis longa ſit vigilia, non tamen eſt aſſidua, ſed habet interualla: nam ſecus patiens obiret.

Curatio. Venaſectio. Quoad materias. Venæſectio non probatur, niſi vigilia comitetur morbum, cuius cauſa vena ſit ſecanda; vt in phrenitide, in febribus. *Pharmaceia.* Quoad medicamenta: vigilia, cum procedat vel ab intemperie, vel a dolore, vel a materia: ſi ab intemperie, ſi quidem hæc ſit calida; ſecundũ Auicen. *1. Intẽperies.* probantur *raſura curcurbitæ, mucilago pſyllii, virga paſtoris, ſemperuiuum, lactuca, mandragora, capita papaueris.* Si intemperies ſit ſicca; vti licet, *oleo amygd. dul. lacte, butyro.* Verum ſiccitati ſi coniuncta ſit frigiditas, prædictis addantur.

addantur *chamæmelum, fænumgræcum, melil. malua, althæa.* Si ſiccitati ſit cóiuncta caliditas; prædictis addãtur frigida iã ſuperius propoſita. Si vigiliæ cauſa ſit dolor; ſecundum Auicennam, cura erit doloris mitigatio, de qua alibi. Si cauſa ſit materia; ſi materia agat per mediam phrenitidem; patet quibus medicamentis ſit vtendum. Si agat materia citra mediam phrenitidem, cum eſſe poſſit, vel pituita, vel melancholia, vel bilis: ſi fuerit pituita ſalſa; Auicennas probat *ol amygd. dulcium, oleum commune, & decoctum in duplici vaſe, cum aqua hordei, & cum vino albo ſubdulci, cum pauco chamæmelo, meliloto & ſerpillo:* reſpicit enim ad pituitam ſalſam, quæ viſcida eſt & craſſa, vt detergentibus & attenuantibus opus ſit. Si materia ſit melancholica; cum ſit frigida & ſicca, oportet calida miſcere humidis: vt ſunt *malua, althæa, oleum amygdal. adeps gallinæ, &c.* Si materia fuerit biliſa; vti licet *violis, lactuca, cucurbita, nymphæa, mandragora, foliis & capitibus papaueris, hyoſcyamo, diacodeio, philonio Romano, ſyrupo de papau. requie Nicolai, pilulis de cynogloſſa.* His tamen frigidis calida ſunt miſcenda, & quædam etiam corrigentia, quæ dent penetrationem. Aëtius proponit odoramenta *e papauere, & mandragora, cum vino. Vſus* patet: monere tamen quædam licet, circa quando & vbi. *Quando.* Cum Paullo, oportet hæc adminiſtrare, ſi adeſt febris, in declinatione acceſſionis: adhęc, primo ea ſunt applicanda, deinde exhibenda. *Vbi:* cum bilis ſubſiſtentiam habeat & in toto, & in capite; medicamenta & per os exhibenda, & capiti applicanda, nimirum, ſuturæ coronali, temporibus, naribus; at opium non applicetur ſuturæ. — *2 Dolor.* *3 Materia.*

Quoad diætam, probatur aër obſcurus, & alteratus medicamẽtis ſoporiferis, *id eſt, lactuca, papauere, &c.* Probatur puluinar, ſi conficiatur *e capitibus papaueris, e radice papaueris nigri, &c.* Cibus ſit varius, pro cauſæ varietate: & cum Paullo miſcenda ſunt ſoporifera, dum vigilia vrget. Paullus probat validum exercitium, a quo ſcilicet fit inſignis colliquatio alimenti, vnde ex hoc vapor copioſus petit caput, & ſomnum excitat. — *Diæta.*

CAPVT XX.

De comate vigili.

PER Coma vigil, intelligimus malum, miſtum e ſomno & vigilia præter naturam. Generatur hoc malum, dum cauſa contraria agit in cerebrum, vt cerebrum afficiatur modo copula, modo relaxatione. Coma vigil igitur eſt affectio miſta e copula & relaxatione cerebri, dependens — *Nomen.* *Generatio.*

Forma. a quiete & motu præter naturam ſpiritus animalis. Forma eſt, quid miſtum e copula & relaxatione: e copula, vt eſt coma; e relaxatione, vt eſt vigil. Subiectum eſt cerebrum. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens, eſt ſpiritus animalis, quies ſeu reciprocatio, & motus, ſiue egreſſus. Quæ cauſæ ſint reciprocationis *Differentia.* & egreſſus ſpirituum, patet e ſuperius propoſitis. Quoad differentias, & primum a forma: vel Copula vincit, vel Relaxatio: vnde cum Galeno in l. de comate, datur cataphora vigil pigra, dum copula vincit; datur cataphora vigil non pigra, dum relaxatio vincit. Ratione cauſæ efficientis dicendum; materiam vel eſſe Participem inflammationis, vnde prodit cataphora vigil phrenitica; vel expertem inflammationis, vnde producitur, *Signa.* cataphora vigil non phrenitica a Galeno dicta. In genere hoc malum patet: nam cũ Galen. loc. cit. æger vigilat, nec tamen ſurgere poteſt. Quoad differentias ratione formæ: cataphora vigil non pigra, cognoſcitur e motu facili corporis & copioſo: pigra contra. Ratione cauſæ efficientis; cataphora vigil phrenitica, cognoſcitur e delirio; non phrenitica, ex abſentia delirii, niſi hæc cataphora fiat e vino; ſi autem fiat e vino, cognoſcitur inde, quod febris non adeſt, & præceſſit potio vini copioſi. Indi*Præſidia.*cationes, prognoſticum, materiæ; patent e traditis de ſimplici tum ſomno, tum vigilia.

CAPVT XXI.

De catocho exquiſito.

Tranſitio. HACTENVS dictum eſt de vitiis, attinentibus ad corpus & ventriculos cerebri. Iam dicendum de malis neruorum: nimirum, de catocho, tremore, ſtupore, paralyſi, & conuulſione. Et primum de catocho *Nomen.* dicendum; quia in hoc vitio cerebrum per eſſentiam afficitur. Per catochum intelligimus malum, quod vocant catalepſin, detentionem, congelationem. Non explico cauſam harum vocum: videte Altimarum. Intelligimus autem catochum exquiſitum, in quo patientes ſeruant eundem ſitum, quem antea obtinebant; præterea audiunt, vident, imaginantur, recordantur; ſed immoti inſtar ſtatuæ manent, ſenſuque tactus orbantur, cap. 16. lib. 4. de cauſ. puls. Excluditur ergo catochus nothus, quem *NB.* interdum Galenus coma vigil vocat: vt cap. 21. lib. 13. meth. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. cap. 3. l. de diff. ſymp. Quibus locis nonnulli, putantes Galenum loqui de catocho exquiſito, vehementer ſunt alucinati. Catochus *Generatio.* exquiſitus generatur, dum a cerebro frigido & ſicco, e materia melancholica, pro-

ſica, producitur vapor frigidus & ſiccus, vt ilico expellatur in neruos; vnde nerui motiui, qui aliis duriores ſunt, a vapore frigido & ſicco afficiuntur, & ſecundum partem internam condenſantur, vt radios ſpiritus animalis non admittant; ideoque motus voluntarius vna cum tactu deperditur: afficiuntur etiam nerui ſecundum partem externam, ſecundum quam ita refrigeratur, vt rigidi, ſeu tenſi permaneant, vnde homo ceu ſtatua redditur immobilis. Quare catochus exquiſitus eſt motus ablatus, *Definitio* cum abolitione receptionis obiecti tangibilis totius corporis, dependens à denſitate, cum frigiditate & ſiccitate neruorum motiuorum. Hæc definitio colligitur e Galeno, com. 56. ſect 2. l. 1. prorhet. non autem ex aliis locis, nam cap. 3. lib. de diff. ſym. & alibi, reſpicit Galenus ad catochum ſpurium. Forma huius mali eſt motus ablatus, cum abolitione receptionis obiecti tangibilis; patientes enim immoti manent. Vnde catochus di- *Forma.* ſtinguitur a tetano, & a catocho notho. A tetano; nam in hoc eſt motus corruptus, quia omnes muſculi mouentur ad ſuum principium. Diſtinguitur a catocho notho, quem etiam coma vigil nuncupant; quia in hoc, ſecundum Aëtium, patientes quandoque mouent manus ad caput; quod nequaquam fit in exquiſito. Quoad ſenſum tactus; ait Galenus, homines in catocho tangibilia non percipere. In definitione diximus, abolitam eſſe receptionem obiecti tangibilis; non autem functionem tactus eſſe ablatam; vt conſtaret, vitium hoc non eſſe poſitum in iudicio, ſed in receptione: iudicium enim in ſenſu tactus attinet ad cerebrum, quod non eſt læſum; receptio autem pertinet ad neruos, qui ſunt læſi. Subiectum hu- *Subiectum.* ius accidentis eſt totum corpus: patientes enim manent immoti ſecundum omnes partes.

Cauſa efficiens, eſt denſitas, cum frigiditate & ſiccitate neruorum mo- *Cauſa efficiens.* tiuorum. Vt hæc intelligantur; ſupponendum, neruos conſtare e portione interna cerebrali, ſeu medullari; & externa, ſeu membranea. Quemadmodum igitur nerui in paralyſi afficiuntur ſecūdum internas partes, in conuulſione ſecundum externas; ita in catocho ſecundum vtraſque afficiuntur: vt propter denſitatē ſpirituum animaliū radii non tranſeant; propter frigiditatem & ſiccitatem nerui rigidi euadant. Diximus autem in finitione neruos motiuos affici, quoniam hi, vt duriores, facilius a frigido & ſicco indureſcunt. Quia ergo nerui molles non afficiuntur; ideo patientes cum Galeno audiunt, vident, ſed oculi tamen non mouentur: & quia noxa non attinet ad cerebrum; recordantur & imaginantur. Cæterū cognoſcere oportet, ob quā cauſam nerui ita afficiātur. Paulus ꝓponit materiam *Cauſa catochi eſt vapor.* frigidā & ſiccā, id eſt, melancholicā; quæ materia melāncholica eſt vapor;

cum hoc malum cito fiat & cito deſinat, vt quatuor vicibus, aut pluribus quoque eodem die reuertatur: neque vacuatio aliqua ſenſibilis apparet, quia ſcilicet eſt vapor. Hic vapor, copia ſua poteſt denſare, & frigiditate atque ſiccitate veluti congelare. Materia e qua hic vapor generatur, eſt humor melancholicus, id eſt, frigidus & ſiccus. Agens cauſa, quæ hunc vaporem producit, interdum eſt calor imbecillis infra caput, dum videlicet vapor generatur e melancholia, infra caput collecta: ſemper autem agens eſt calor debilis capitis; & eſt capitis intemperies frigida, & ſicca, ſecundum Galenum aph. 3. ſect. 2. quæ intéperies vaporem frigidum & ſiccum, prodeuntem a loco extra caput, frigidiorem & ſicciorem reddit. In catocho ergo exquiſito materia eſt melancholica: vnde, dum Aëtius ait, catochum fieri a ſanguine, loquitur de catocho notho.

Differentia. A forma ſumuntur tantum differentiæ ſecundum Magis & Minus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: nam ſemper eſt totum. Ab efficiente: Vapor generatur In capite, vel Extra.

Signa. Catochus in genere patet. Differentiæ a forma ſecundum magis & minus, cognoſcuntur e diuturnitate & frequentia acceſſionum. Quoad cauſam efficientem; num vapor generetur in capite, vel extra; cognoſcitur e traditis in ſerm. de dol. cap.

Præſidia. A vapore ſumuntur hæ indicationes: vapor diſſoluendus eſt, & retrahendus, ſi habet impetum in caput. A materia e qua, cum ſit humor melancholicus frigidus & ſiccus; quid indicet, patet. Ratione agentis; cerebrum eſt calefaciendum & humectandum.

Prognoſtica. Hoc malum, quantum attinet ad acceſſionem, cito & facile ſuperatur: nam vaporis vehementia ratione eſſentiæ eſt remiſſa: nec adeſt inſignis vehementia ratione dignitatis, quia vapor afficit neruos, non cerebrum: & ob id dicit Galenus com. 5 6. ſect. 2. l. 1. prorhet. adoleſcentem illum euaſiſſe. *c. 4 l. 6.* Sed notandum; cum Aëtius inquit, catochum eſſe periculoſiorem lethargo; quod reſpiciat ad catochum nothum, ad vitium miſtum ex inflammatione phrenitica & lethargica; addit enim aquam frigidam eſſe noxiam, quod augeat inflammationem. Maior eſt difficultas in præſeruatione: quia cerebrum eſt frigidum & ſiccum: vt aſſit vehementia eſſentiæ & dignitatis.

Curatio. Materiæ extra acceſſionem vſurpandæ, patent e dol. cap. a materia melancholica. In acceſſione id ſolum notetur, Rhaſin probare *oleum ſeſaminum, quod eſt calidum & ſiccum in ſecundo, & addit duodecimam euphorbii partem*; quia videlicet, reſpicit ad diſcuſſionem vaporum in acceſſione. Nam extra acceſſionem oportet calefacere, & humectare.

CAPVT

CAPVT XXII.

De Tremore.

TREMOR ſolum pertinet ad motum, ad differentiam torporis, ſeu ſtuporis: ideo primo de Tremore dicendum. Per tremorem autem intelligimus morboſum; malum ſcilicet in quo totum mobile ſurſum & deorſum mouetur, cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſympt. & in l. de tremore, & aphor. 4. ſect. 1. lib. 3. epid. Generatur hoc malum, dum cauſa morbifica occurrit corpori; vi cuius radii ſpirituum animalium ita deficiunt, vt, dum facultas motrix, voluntati obtemperans, ad mouendum inſurgit, & membrum quidem attollit, ſed non detinet, quin membrum, ſiue mobile, ſuo pondere deorſum tendat. Quare tremor morboſus, eſt motus prauus a ſurſum ad deorſum, aſſiduus, totius mobilis neruoſi, dependens a facultate motrice, mouere tentante, præter naturam onerata. Forma eſt motus prauus a ſurſum ad deorſum: nam cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſympt. vult Galenus, tremorem eſſe motum prauum, ad differentiam imminuti, qui imminutus plerunq; eſt in ſtupore. Præterea, vt tremor eſt motus prauus; diſtinguitur a paralyſi, in qua motus eſt ablatus. Dicimus; a ſurſum ad deorſum; vt tremor diſtinguatur a conuulſione, in qua eſt quidem motus prauus, ſed membrum retrahitur. Notandum autem quod dicimus, a ſurſum ad deorſum; non, ſurſum deorſum; oportet enim exquiſitiſſime loqui in definitione: ratio autem eſt; quia mobile, quatenus ſurſum mouetur a virtute, potius diminute mouetur, quam corrupte: at motus deorſum prauus eſt, nam mobile deorſum mouetur, cum non deberet moueri; & hic motus dependet a pondere, ſeu onere, inuita virtute. Addimus in finitione, cauſa formæ; quod ſit aſſiduus motus; ad differentiam torporis, qui ſane etiam eſt motus prauus, qui fit a virtute ſurſum, a pondere deorſum; ſed quia torpor eſt leuis paralyſis membri, ideo membrum ægre ſurſum mouetur, vt ſtatim decidat, vnde fit huiuſmodi motus per interualla, vt per quoddam interuallum poſt decidentiam, ſurſum attollatur membrum: contra in tremore hic motus eſt aſſiduus. cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſympt. cap. 5. lib. de tremor. Et hinc quoq; Auicennas ait, tremorem fieri a motu lacertorum ſecundum continuitatem. Subiectum eſt mobile totum neruoſum. Mobile dicimus; ad exprimẽdum ſubiectum commune omni ſpeciei tremoris: tremor enim interdum pertinet ad totum corpus, interdum ad partem: dum ergo dicimus mobile; poteſt hoc mobile eſſe vel totum, vel pars. Addimus, totum, ſcilicet mobile; ad differentiam palpitationis, in

Nomen. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.*

qua non mouetur totum membrum, cap. 5. lib. de palpit. Addimus, neruoſum; vt conſtet, neruum eſſe præcipuam partem ſubiecti tremoris: vnde Galenus cap. 3. lib. 4. diff. pulſ. ait, tremorem ſpectare ad ſolos neruos; intelligens partem principalem.

Cauſa efficiens.

Efficiens cauſa, eſt facultas motrix, mouere tentans, præter naturam onerata. Quatenus enim tremor dependet a facultate motrice, diſtinguitur a palpitatione, & legitima conuulſione: vnde Galenus cap. 3. & 4. lib. de trem. ait, tremorem eſſe ſymptoma motricis imbecillis, quæ tentat mouere membrum. Dicimus oneratam eſſe facultatem, ad differentiam rigoris, cuius cauſa eſt ſola expultrix; tremoris autem cauſa eſt, & facultas motrix, & mobilis membri pondus, & pondus quidem præcipuum ſibi vendicat locum: vnde Galenus, reſpiciens ad hoc pondus, ad hoc inuoluntarium agens. cap. 6. lib. de tremor. inquit, tremorem eſſe motum inuoluntarium; quod ſi abſolute intelligatur, eſt falſum. Addimus facultatem motricem oneratam eſſe præter naturam; ad differentiam tremoris non morboſi; vt ſi fiat tremor ob onus iuſto grauius, quod baiulis contingit; vel ob timorem. Cum igitur in tremore concurrat onus præter naturam, explicandum eſt, ob quam cauſam mobile euadat ponderoſum.

Cauſa motus deprauati in tremore.

Sciendum igitur in tremore motum deprauari, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum, cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſymp. cap. 3. & 5. lib. de trem.

1. Læſa facultas, ob denſitatem.

Læditur facultas ob morbum; qui morbus eſt denſitas in poris neruorum, vt radii ſpirituum animalium ſaltem exigui permeent; vnde facultas motrix ſtrenue membrum mouere nequit. Denſitas hæc, vel eſt Semidenſitas, vel Integra denſitas: hæc ſecundum omnes partes mobilis, illa ſecundum aliquas; nam vtroq; modo radii deficiunt. Vnde Galenus inſinuans integram denſitatem, inquit, tremorem fieri, dum humores prorſus obſtruunt, id eſt, dum integra eſt denſitas. Quod ſi igitur integra fieret denſitas ſecundū omnes partes, eſſet paralyſis. At tremor fit, dum integra denſitas eſt ſecundum aliquas tantum partes, ita vt reliquæ fibræ non denſentur.

Cauſa denſitatis.

Cæterum denſitas & integra, & non integra, producitur a ſucco craſſo, viſcido, impacto; ad differentiam torporis, in quo humor nō eſt penitus impactus; ideoq; motus fit, qualis eſt in incipiente paralyſi, teſte Galeno loc. cit. Succus ille craſſus ac viſcidus, eſt ſuccus melancholicus, & vt plurimum pituitoſus. Cum ergo tremor fiat, læſa facultate ob denſitatem; merito Auicennas dixit, tremorem eſſe morbum inſtrumentalem.

2. Error externus.

At ſi fiat tremor ob errorem externum; hic error pertinet vel ad Virtutem, vel ad Mobile vel ad Vtrumq;.

Vitium radiorū fluentium, & fluxorum.

Ad virtutem pertinet error, dum vitium eſt ſecundum radios ſpiritus animalis, quatenus hi nequeunt facultatem influxam ſeruare robu-

ſtam;

ſtam: dum igitur error ſpectat ad ſolam virtutem, vitium eſt in radiis fluentibus ad mobile. Dum error ſpectat ſimul ad virtutem & mobile, vitium eſt in radiis fluxis. Quoad errorem igitur cauſa virtutis: hic error poſitus eſt in defectu radiorum ſpirituum, vt vitium radiorum, ſequatur vitium ſpirituũ. Vitium autem in ſpiritu eſt, quoniam ſpiritus vel Non generatur, vel ſi generatur Reſoluitur. Nõ generatur, vitio vel Materiæ e qua, vel vitio Agẽtis. Vitium agentis eſt; dum cerebrũ iuſto eſt frigidius, vt contingit in decrepitis: & huc pertinent cauſæ, quæ cerebrũ plus iuſto poſſunt refrigerare. Vitiũ materiæ e qua, eſt inopia alimẽti; ideoq; tremor oritur poſt morbos, vi quorum facultas nequit alimentũ idoneum conficere: idem euenire poteſt ob immodicas euacuationes, cum ſenſibiles, tum inſenſibiles, vt non infimum locũ obtineat euacuatio quæ fit per coitũ. Spiritus autẽ geniti reſoluuntur in deliquiis animi. Error pertinens ad mobile, eſt pondus mobilis: quemadmodũ contigit illi ancillæ, cui in puerperio ſanguis non fluxit: & Auic. merito etiam proponit potũ copioſum. Error ſimul pertinens & ad virtutẽ, & ad mobile, eſt id quod agit in mobile cum violẽtia; ſiue ſit Deleteriũ, vt punctio animalis venenati; ſiue Non deleterium; & hoc ſiue ſit Qualitas, ſiue Materia. Qualitas (ſecundũ Auic.) eſt caliditas adurẽs, agens cum impetu; & frigiditas vehemens, vi cuius homines interdũ quaſi ſemimortui & trementes euadunt, dum iter faciunt per loca frigidiora. Quoad materiam, tremor fit ab humore, vehementi qualitate prędito, cuiuſmodi eſt bilis: vnde Galenus aph. 26. ſect. 6. dicit, in febribus ardentibus fieri tremores, quoniam bilioſi humores ad neruos transfluunt. Hæ ergo cauſę habent rationem erroris: reſpectu quidem virtutis, quatenus aduerſantur radiis; reſpectu mobilis, quatenus lædunt calidum innatum. *Pondus mobilis.* *Agens in mobile cum violentia.*

Ratione formæ, diſcrimen tantum eſt ſecundum Magis & Minus. Ratione ſubiecti; tremore afficitur, vel Totum corpus, vel corporis Pars. Notandum autem cum Auicenna, ſi tremor fiat in vtraq; manu, non neceſſario tremorẽ eſſe in pedibus; contra, ſi tremor ſit in pedibus, neceſſario etiam eſſe in brachiis. Hic Auicen. ſermonem habet de tremore, cuius cauſa poteſt eſſe communis manibus & pedibus; eamq; cauſam affert triplicem. Prima cauſa eſt; dum a capite fluit materia, natura conatur ſeruare ſpinalẽ medullam, vt materia morbifica fluat in ramos proximos, manuũ ſcilicet & brachiorũ, ad differentiã pedum. Secunda cauſa; ſi fluat materia in principiũ ſpinalis medullæ, natura facilius expellit materiã ad proximas partes, nimirũ ad brachia & manus. Tertia cauſa eſt; quia facultas motrix in pedibus, non eget tam copioſis radiis ſpiritus animalis, vt manus; & hoc factũ eſt propter maximã neceſſitatẽ pedum, qui totũ corpus ſuſtinere debent. *Differentia.*

Cæterum, cum facultas non ſuſcipiat magis & minus: validæ virtutis in pedibus cauſa eſt, tum neruorum durities quæ maior eſt in pedibus, quam in manibus; (:quo enim nerui magis recedunt a cerebro, eo duriores euadunt:) tum calidum innatum neruorum pedum, quod efficacius & robuſtius eſt, quam in manibus: & Auicennas hoc calidum innatum pedum, vocat ſpiritum motiuum; vt propter ſpiritum motiuum robuſtiorem in pedibus, non ſit opus radiis ita copioſis, quemadmodũ in manibus. Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa efficiente Tremor fit Læſa facultate, aut ob Errorem externum. Si fiat læſa facultate, fit ob denſitatem, prodeuntem a materia, vel Pituitoſa, vel Melancholica. Error externus pertinet, vel ad Virtutem, vel ad Mobile, vel ad Vtrumq;. Si ad virtutem; quatenus Spiritus vel Non generatur, vel Reſoluitur. Si ad mobile, eſt materia onerans. Si ad vtrumq;, eſt quod violenter agit: & hoc Deleterium, vel Non deleterium: Si non deleterium; eſt Qualitas, vel Materia.

Signa. Tremor in genere oculis conſpicitur; vt etiam differentiæ a forma, &. ſubiecto. Quoad cauſam efficientẽ. 1. Si fiat tremor læſa facultate; cognoſcitur ex abſentia erroris externi: item e præcedenti deſtillatione vel abolita, vel imminuta, citra aliam euacuationem. Vtrum autem materia ſit pituitoſa, vel melancholica; cognoſcitur e ſignis traditis in dol. capitis. 2. Si fiat tremor, ob errorem externum: primum ſi hic attineat ad virtutem, quoniam ſpiritus non generantur vitio agentis; cognoſcitur e ſignis, indicantibus cerebrum frigidius, & hinc ex ætate ſenili: Si non generentur ſpiritus vitio materiæ e qua; cognoſcitur e ſignis inopiæ alimenti, vt e morbis prægreſſis, e vacuationibus. Si ſpiritus reſoluantur; cognoſcitur ex animi deliquio. Si error attineat ad mobile; cognoſcitur e repletione cibi vel potus: præterea e ſuppreſſa áliqua euacuatione, vt contigit illi ancillæ puerperæ. Si error ſpectet ad vtrumq;; cognoſcitur e punctione animalis venefici; ex inſigni calore vel frigore occurrente, vel etiam e febre ardente infeſtante, &c.

Indicationes. Galenus cap. 5. lib. de tremor. recte eos reprehendit, qui in omni tremore vtuntur calorificis; nam interdum etiam refrigerandum eſt. Vnde ab eſſentia ſumendæ ſunt indicationes: eſſentia autem tremoris poſita eſt, in forma, ſubiecto, & efficiente. A forma non ſumuntur indicationes, *A ſubiecto.* quia forma non indicat vtile. A ſubiecto ſumuntur indicationes, quatenus *A cauſa efficiente.* mobile neruoſum requirit præſidium, proportionem ſeruans, in omni affectu neruorum. Quoad cauſam efficientem; hæc eſt morbus, vel error 1. externus. Morbus eſt denſitas, procedens a materia: indicatio ex vſu, non ſumitur a denſitate, ſed a materia: materia ergo quatenus ſecundum ſpeciem eſt

dem eſt pituitoſa, vel melancholica; indicat præſidia vacuantia determinata: quatenus ſecundum vitium, eſt copioſa, frigida, craſſa, viſcida, quieſcens, & quatenus interdum mouetur, ac generatur vel in capite, vel in ventriculo, vt materia pituitoſa, vel in hepate, vt melancholica; patet quid hæc vitia indicent. Si cauſa efficiens ſit error externus: ſi pertineat ad virtutem, & hoc fiat, quoniam ſpiritus non generantur ob frigiditatem cerebri; oportet cerebrum calefacere: Si ſpiritus non generentur ob inopiam alimenti; indicatur alimentum augens. Si error pertineat ad mobile; cum ſit materia copioſa, indicat vacuans. Si error ad vtrumq; attineat; ſiquidem cauſa ſit venefica, requirit bezoarticum: ſi calida, frigidum; ſi frigida, calidum; ſi materia febrilis, hæc euacuanda & attemperanda.

Tremor deſpiciendus non eſt, cum mutetur in paralyſin. Multiplex autem tremoris euentus ſumi poteſt a vi differentiarum. Ratione formæ, vt motus prauus eſt vehementior, ita etiam tremor eſt vehementior. Quoad ſubiectum: tremor in toto peior eſt, quam in parte: ſi in parte, tremor periculoſior eſt, pro partis dignitate: ratio horum eſt, quia maior eſt vehementia dignitatis. Auicennas addit, tremorem in ſiniſtra parte eſſe magis periculoſum; quod non ſit propter vehementiam eſſentiæ, ſed quia pars ſiniſtra affecta, ſignificat nobis vehementiam ratione facultatis: nam calidum innatum (quod eſt facultatis inſtrumentum) ſiniſtræ partis facilius cedit & ſuccumbit. Quoad differẽtias ratione cauſæ efficientis; ſi eſt morbus, vix curatur; nam morbus eſt denſitas, producta a materia, quæ ſumme vehemens eſt ſecundum eſſentiam: vnde ſæpenumero hic tremor comitatur homines vſq; ad mortem. Si cauſa efficiens ſit error externus; ſi hic error pertineat ad virtutem, vt ſpiritus animales non generentur; ſi in cauſa eſt cerebri frigiditas, vt in ſenibus, non recipit curationem; quia adeſt vehementia, & ratione eſſentiæ, cum ſit inſignis frigiditas, & ratione dignitatis, cum hæc frigiditas occupet cerebrum. Si hoc fiat ob inopiam alimenti; pro varia vehementia varie prognoſticandum, verbi gratia, ſi inopia ſit alimenti ob ieiunium, ob coitum, &c. his remotis aderit alimenti copia. Si ſpiritus reſoluantur; vario modo prognoſticandum, pro vehementia deliquii animi, & cauſarum deliquii: & de his in propriis capitibus dicendum. Si error ſpectet ad ponderoſum mobile; materia ponderoſa euacuata, tremor euaneſcit, cap. 5. lib. de tremor. Si error pertineat ad vtrumq;; ſi cauſa ſit venefica; pro vi veneni prognoſticandum. Si cauſa non ſit venefica, ſi fuerit qualitas; tremor facile ſuperatur: Si fuerit materia; cum Galeno aphor. 26. ſect. 6. in tremore, qui occurrit in febre ardente, vacuata materia, etiam tremor euaneſcit. *Prognoſtica.*

Curatio.
Vena ſectio.

In tremore probatur venæ ſectio, dum ſanguis peccat in ratione cauſæ principalis, c.5.l. de trem. c.5.l. de venæ ſectione aduerſus Eraſiſt. vnde Hippocr. in puerpera venam ſecuit, quia ſanguis erat ſuppreſſus, & habebat rationem cauſæ principalis. Non autē ſecanda eſt vena, ſi ſanguis habeat rationem cauſæ ſine qua non: ratio eſt; quia in tremore (cum nō fiat hic motus prauus, niſi quando homines tentant ſe mouere) corpus potius quieſcit, & per quietē refrigeratur tum corpus, tum calidum innatum: vnde, ſi euacuetur ſanguis, qui habet rationē cauſæ ſine qua non; maior noxa, quā emolumentum ſequitur; quoniam per venæ ſectionem ex accidenti refrigeratur corpus. Sed notandum, vt, quando ſanguis habet rationem cauſæ, ſine qua nō poſſumus curare tremorē, venæ ſectio ſuppleatur cucurbitulis, & potiſſimū cibi parcitate; vt ſanguis imminutus non amplius curationem impediat. Animaduertendū quoq;, ſi cum tremore forte cōiungatur vitiū, requirens venę ſectionē, cauendum eſſe a venę ſectione quantū fieri poteſt; dico quantū fieri poteſt; nam ſi quis tremore affectus corriperetur pleuritide, angina, &c. cui dubium venā eſſe ſecandā? ſed non ratione tremoris. Quoad vſum: Quantū, ſeu quid agendū ſpecificum: ſanguis non eſt euacuandus in multa copia; imminuta enim copia tremor tollitur: quod ſi autē tremor non ceſſet, ſanguis minuatur ſaltē cibi parcitate: & niſi ceſſet tremor, venæ ſectio potius repetenda eſt, quā vt liceat vnica vice ſanguinē copioſum euacuare. Quoad Vbi: Hipp. in fœmina, cui ſuppreſſa erat purgatio puerperii, aperiebat venam tali, id eſt, ſaphenam. At, ſi ſanguis redundet in toto, ſecanda vena brachii. Auicennas & Paullus, probant cucurbitulas, cum magna flamma admotas, & ſcarificatas, appoſitas parti affectæ, ſed poſt totius & capitis euacuationē. Probantur autē hæ cucurbitulæ non in quocunq; tremore, ſed ſolū in eo, qui fit a materia denſante, vt materia illa euacuetur. Sunt autem applicandæ variis partibus, prout variæ partes ſunt affectæ: verbi gratia ſi vitium ſit in principio ſpinalis medullæ; applicandæ ſunt ceruici; Paullus applicabat vertebris vſq; ad lumbos.

Cucurbitula.

Pharmacia.
Medicamēta neruorū.

Medicamenta reſpiciunt vel ſubiectum, id eſt proportionem neruorū, vel cauſam efficientem. Quæ neruorum proportionem reſpiciunt, in omni neruorum malo poſſunt vſurpari: vnde probatur *caſtorium, niſi aliquod in corpore calidum prohibeat; probantur magnæ antidoti: Auicennas commendat cerebrum leporis aſſum, braſſicam, altheam.* Hæc medicamenta miſceri poſſunt aliis, quæ reſpiciunt cauſam efficientem.

1. Si tremor fiat a denſitate.
Interna.

Ratione ergo cauſæ efficientis: ſi fiat tremor a denſitate, ſeu materia denſante; primum vacuandum eſt totum, & caput, medicamentis quæ in tremore vehementia eſſe debent: deinde aſcendendum ad alia; vnde Auicennas

cennas probat *caſtorium, cum melle ſcillitico, cum ruta, cum ſcolopendrio: addiq; Auicennas ſemina maluarum, propter emollitionem: probat etiam ſuccum eupatorii, vna cum cerebro leporis aſſo: probantur etiam alia calefacientia.* Hæc adminiſtranda ſunt actu calida. Auicennas etiam probat *iura animalium pinguium, vt caſtratorum pinguium, agni pinguis*; de quibus etiam loquitur in ſerm. de paralyſi. Paullus aſcendit ad rubrificãtia. Nos addere poſſumus, *decoctum guaiaci, ſaſſafras*, & alia de quibus diximus in dol. cap. a materia pituitoſa, & melancholica. Ex eodẽ loco & vſus patet: hic tamen quædam monebimus. In tremore igitur tale medicamentum componi poteſt: ℞. *puluer. rutæ, ſcolopendrii, cerebri leporis aſſi an. ʒ ij. caſtorii ʒ j ß. (hæc medicamenta attenuant ac detergunt materiam, fouentq; neruorum proportionem) ſeminum maluæ, althææ an. ʒ j. ſucci eupatorii depurati cum ſaccharo ℥ ß. ſucci braſſicæ ℥ ß. mithridatii antiqui ℈ iiij. mellis ſcillitici ℥ ij. dianthos ℥ iij. Miſ. & ſeruetur hoc medicamentum in vaſe vitreo, & vas vitreum detineatur per aliquot dies in aere calido.* Hoc medicamentum e toto poteſt expugnare materiam, denſitatis cauſam, & neruos roborare. Doſis ſit a ʒ ß, vſq; ad ʒ ij, ſi hoc medicamentum exhibeatur ante decoctum guaiaci, vel ſaſſafras; nam in tremore oportet quandoq; hoc decoctum exhibere per 40. dies ante ſyrupum. Quod ſi non exhibeatur decoctum guaiaci, vel ſaſſafras, & ſolummodo detur medicamentum propoſitum, doſis eius eſſe debet a ʒ j. ad ℥ ß. Hoc medicamentum tantæ eſt vtilitatis, vt & materiæ morbificæ vires diſſipet, & expultrix vehementer inſurgat ad expugnandum materiam. Quoad vſum: doſis modo maior erit, modo minor, pro actiuitate materiæ. Præterea hoc medicamentum eſt exhibendum poſt purgationem totius; & per plures dies, ſi materia præſens ſit per plures dies. Et eſt exhibendum per os, vt ipſius vis ad neruos perducatur. Extra quoq; medicamenta ſunt applicanda: vt *oleum de coſto, de caſtorio, vulpinum, & alia*; vt ad ſinapiſmos aſcendere liceat. Probantur quoq; emollientia, vt *ius caruiũ pinguium, & potiſſimum ius tauri pinguioris, cum radice cucumeris agreſtis, cum malua, althea.* Et hæc medicamenta ſunt applicanda parti primo affectæ. Cauſa reſolutionis, probantur etiam *balnea ſalita, vt aqua marina, item balnea ſulphurea.* Cauſa remollitionis, probatur *balneum aquæ dulcis, ſed cum iuribus pinguioribus.* Hæc ergo medicamenta ſunt vſurpanda, dum tremor ſit læſa facultate, ob morbum. *Externa.*

At ſi tremor fiat ob errorem externum: ſi error attineat ad virtutem, vt ſpiritus non generentur, ob cerebri frigiditatem, cum Auicenna ſingulis 10. diebus oportet exhibere *pil. cochias*; exhibet etiam ʒ ij. *ſtœchados*, ad calefaciendum cerebrum: probantur etiam ea, quæ propoſuimus in dol. *2. Si tremor fiat ab errore externo.*

2. cap.ab intemperie frigida, cum pituita. Si non generentur ſpiritus ob inopiam alimenti,tunc cibis occurrendum,cap.5.lib.de tremor. non tamen deſiſtendum a medicamentis,quę occurrere poſſunt vitiis,vi quorum deficit alimentum, verbi gratia ſi deficiat alimentum, ob immoderatum fluxum ſanguinis, occurrendum medicamentis, quæ fluxum ſiſtunt. Si ſpiri-
3. tus reſoluantur, vt in deliquiis cardiacis, in leipothymia; calorifica extreme ſunt noxia,& potius probantur frigida,de quibus in ſermon.de cardiaca. Si error attineat ad mobile, verbi gratia ſi fiat tremor e copioſo vino;
4. cum Auicenna probatur *oleum paratum e cucumere aſinino, e cannabe, ex*
5. *handacocha, id eſt, trifolio communi.* Si error pertineat ad virtutem & mobile; ſi cauſa ſit venefica; confugiendum ad doctrinam de venenis. Si cau-
6. ſa ſit vehementer refrigerans, verbi gratia potus frigidioris aquæ; cum Rhaſi probatur *balneum*, ea ratione adminiſtratum, vt homo ſudet; & deinde oportet vt in Sole moretur, vel ſaltem ingrediatur *balneum ſul-*
7. *phureum, vel marinum, & inungatur oleo de coſto.* Si materia ſit calidior; caput inungendum eſt *oleo communi & refrigerante, vt violaceo*, quo caput rigandum. Hæc medicamenta applicanda non tantum capiti, ſed etiam a prima vertebra vſq; ad lumbos. Probatur medicamentum, paratum e *cruda farina hordeacea, quæ ſit oleo & aqua diluta.* Et quia hic tremor fieri ſolet in febribus; dum febris remittit, Paullus vngit corpus *oleo veteri*: & ſi febris perdurat, vtitur *balneo cum oleo, aut hydreleo, cum frictione molli*. Diæta patet.

CAPVT XXIII.

De Torpore, ſeu ſtupore.

Nomen. TREMORI quodammodo ſimilis eſt torpor. Loquimur autem hic de torpore in genere, qui prædicatur de quacunq; torporis ſpecie: intelligimus enim illud malum, in quo neceſſario tactus imminuitur, interdum & motus voluntarius violatur, dum enim vitium eſt in tactu, non neceſſario etiam eſt in motu, cap.5. lib. 1. de ſympt. cauſ. In ſenſu enim tantum eſt vitium, ſi afficiantur nerui ſenſitiui. Quod ſi motus voluntarius ſolum vitietur; niſi admodum inſignis ſit læſio, tunc eſt noxa in neruis motiuis. Cum ergo detur torpor, in quo vitium tantum eſt in tactu, ſine vitio motus; detur etiam torpor in quo eſt vitium ſolum in motu, ſine vitio in tactu: nos per torporem intelligimus illud malum, in quo vitium neceſſario eſt ſecundum tactum, vt tactus locum obtineat principalem: nec præter rationem: nam omnes nerui ſunt ſenſitiui, non omnes motiui; ac pro-

ac proinde ſenſus tactus principem locum ſibi vendicat. Torpor, ſic acceptus, generatur, dum corpori neruoſo occurrit cauſa morbifica, vi cuius neceſſario afficitur corpus neruoſum, propter imminutā receptionē obiecti tactus; & quandoq; etiam ita afficitur, vt motus quoq; lædatur. Cum autem vitium in motu nō habeat locum in quolibet torpore, in definitione omittendū. Torpor igitur exquiſitus & genericus, eſt receptio imminuta obiecti tangibilis nerui ſenſitiui, dependens a fruſtratione tactus. *Generatio.* *Definitio.*

Forma torporis, eſt receptio imminuta obiecti tangibilis. Dicitur receptio, ad differentiam iudicii: niſi enim error fieret in receptione, non eſſet error in iudicio. Dicitur receptio imminuta; ad differentiam receptionis corruptæ, quæ fit in dolore; & ad differētiam, receptionis ablatæ, quæ locum habet in paralyſi. Additur, obiecti tangibilis; ad differentiam obiecti viſibilis; ſi quidem & viſio imminuta poteſt ſtatui ſtupor oculi; at non eſt ſtupor exquiſitus, de quo loquimur, ad tactum pertinens. Sed dubitatur; nam Gal. c. 2. l. 2. loc. aff. ait, ſtuporem eſſe inſignem refrigerationem. Reſponſio: Galenus ibi reſpicit ad ſtuporem, vt effectiue conſideratur: nos autem in præſentia eum ſumimus formaliter. Quare ſtupor exquiſitus ſemper eſt receptio imminuta obiecti tangibilis. Sed quandoque fieri poteſt, vt ſtupor habeat annexum vitium in motu; quemadmodum accipitur a Galeno c. 1. l. 1. de ſym. cauſ. vbi ait, torporem eſſe compoſitum e difficultate ſenſus, & motus; vt a paralyſi non genere differat, cum & hęc pertineat ad ſenſum, motumque voluntarium, ſed magnitudine, quia paralyſis producitur a cauſis validioribus. Sed notandum, ſi in ſtupore ſenſus imminuatur, & coniunctum ſit vitium in motu; motum eſſe prauum, ſeu corruptum, præſertim vt membrum decidit, quemadmodum euidenter ſcribit Galen. c. 2. l. 2. de cauſ. ſymp. Differt autem torpor a tremore: quia in torpore, dum cadit membrum, non ilico ſurſum attollitur, ſed interiecto euidenti interuallo: & ratio eſt, quia virtus imbecillior eſt in torpore, quam in tremore: vnde torpor eſt incipiens paralyſis. *Forma.*

Subiectum torporis, eſt neruus, quatenus eſt ſenſitiuus: & proinde neruus mollis, qui eſt ſenſitiuus; & durus, quatenus, poteſt eſſe ſenſitiuus. In omni ergo torpore, ſubiectum eſt neruus, vt ſenſitiuus; in aliquo torpore, eſt neruus, vt motiuus. Hinc Galenus ait, torporis cauſam contentiuam eſſe in neruo, c. 5. l. 1. de ſym. cauſ. Sed oritur dubium, e c. 2. l. 2. loc. aff. vbi Galenus confutat Archigenem, dicentem, quod ſtupidus dolor pertineat ad neruos: ſtupor enim, ait Galenus, eſt indicium diſpoſitionis, id eſt, frigiditatis, non autem loci; nam ſtupor non modo ad neruos pertinet, ſed etiam ad venas, arterias, carnes, &c. Reſponſio. Stupor dupliciter ſumi po- *Subiectum.*

teſt: primo, vt ſenſibiliter non apparet, & ſic ſtuporis ſubiectum poteſt eſſe pars alia a parte neruoſa; ſed hic non eſt ſtupor exquiſitus: ſecundo, vt ſenſibiliter apparet, & ſic reſidet in tali ſubiecto, quod ſuos affectus poteſt ſentire, & pro voluntatis imperio moueri poteſt; & hoc ſubiectum eſt neruus.

Cauſa efficiens. Tandem in definitione diximus, dependens a fruſtratione tactus: nam modo fruſtratur ſolum tactus; modo cum facultate tactrice fruſtratur etiam facultas motrix. Quare intelligendæ ſunt cauſæ, ob quas hæ facultates fruſtrantur. Fruſtrãtur igitur, vel ob Morbum, vel ob Errorem externum. *1. Anguſtia.* Si ob morbũ; eſt affectus, qui cum Galeno c. 5. l. 1. de ſym. cauſ. eſt ſtuporis cauſa continens; in quo ſtupore facultas læditur, & proinde ob morbum: vt iure Galenus proponat ſtuporem ſuccedentem repletioni. At morbus talis eſt, vi cuius a cerebro ad neruos virtus tranſmitti prohibetur: quare hic morbus neceſſario eſt nerui anguſtia; vnde hunc ſtuporem Auicennas nominat morbum inſtrumentalem. Cæterum hæc anguſtia non eſt integra: eſt tamen intenſior, quam in tremore; vnde torpor leuis paralyſis dicitur, cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſymp. Anguſtia hæc, cum Galeno cap. 5. lib. 1. de ſym. cauſ. in neruo meatus habente, id eſt, in neruo optico, eſt obſtructio & compreſſio: in neruo autem non habente meatus, eſt conſtipatio, ſubſidentia (: quæ denſitas dicitur, c. 2. l. 2. de cauſ. ſym.) & compreſſio. *Conſtipatio.* De vitiis nerui optici, in affectibus oculorum loquemur. Quoad anguſtiam nerui meatibus deſtituti; conſtipatio eſt, dum neruus craſſeſcit, duriorque euadit, vt pori occludantur, & impediatur tranſitus facultatis, id eſt, radiorum ſpirituum animalium. Nerui autem craſſiores & duriores euadunt, propter ſuccum glutinoſum & craſſum: Qui ſuccus eſt vel alimentalis, vel excrementitius. Alimentalis, ſi nerui alimentum ſit craſſius & viſcidius. Succus autem eſt excrementitius, ſi torpor fiat e ſuppreſſa aliqua euacuatione: vnde Galenus ait, torporem fieri ab humore excrementitio, cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſymptom. *Subſidentia.* Subſidentia fit a frigore violento; & ſecundum Auicennam, a ſiccitate, & humiditate; a ſiccitate, quatenus per hanc neruorum fibræ & membranæ, id eſt, partes extrinſecæ colliguntur & vniuntur: ab humiditate, quatenus nerui remolliuntur, vt claudantur pori. *Compreſſio.* Compreſſio morboſa (: ad differentiam compreſſionis non morboſæ, quæ, verbi gratia, fieri poteſt a ligamentis:) fit a cauſa, reſidente quidem extra neruum, ſed in corpore: vt, a tumore vel inflammatorio, vel non inflammatorio. *2. Error externus.* Quod ſi facultas fruſtretur ob errorem externum: hic error attinet, vel ad Virtutem, vel ad Membrum. Si ad virtutem; idem eſt dicendum, quod in tremore: *Vitium ſpirituum.* Nam ſpiritus vel non gignuntur, vel reſoluuntur;

ſoluuntur: non gignuntur vitio agentis, ſi caput ſit frigidius, vt in ſenioribus; non generantur, vitio materiæ, dum deficit alimentum, ob cauſas vacuantes. Si reſoluuntur ſpiritus; fit ſtupor, dum proxima eſt ſyncope, & dum mors eſt propinqua. Si error pertineat ad membrum, cum Auicenna, pertinet ad calidum innatum membri, quatenus calidum innatum patitur ſecundum complexionem, ſecundum ſubſtantiam, ſeu quantitatem. Secundum complexionem patitur a cauſis refrigerantibus, vt ab opiatis, ſcorpione aquatico, torpedine piſce. cap. 8. lib. 5. de vſ. p. cap. 2. lib. 2. loc. aff. hæ enim cauſæ ſpiritum ſeu calidum inſitum refrigerant. Vnde notandum, cauſam refrigerantem dupliciter agere poſſe; primo, vt denſat, vnde ſtupor fit læſa facultate, ob morbum: ſecundo, vt minuit, ſeu remittit caliditatem caloris innati; & tunc fit ſtupor ob errorem externum, non læſa facultate. Patitur autem calidum innatum ſecundum quantitatem, dum eius ſubſtantia, vi caliditatis vehementis diſſoluitur; vt contingere poteſt in balneis calidioribus, in febribus ardentibus. Hæ ergo ſunt ſtuporis cauſæ: & formæ eædem, quæ in tremore: vt differentia tantum ſit ſecundum magis & minus. *Vitium calidi innati.*

Quoad differentias a forma: Receptio imminuta obiecti tangibilis, vel Simplex eſt, vel etiam Coniuncta cum læſione motus. Ratione ſubiecti; ſumuntur differentiæ & a neruo, & a nerui ſede. A neruo: nam hic vel tantum eſt Senſitiuus; vel & Senſitiuus, & motiuus. A ſede nerui: nam neruus pertinet vel ad Totum, vel ad Partem. Quoad cauſam efficientem; ſtupor fit Læſa facultate, aut ob Errorem externum. Si læſa facultate; ſi propter Conſtipationem, Denſitatem, vel Compreſſionem. Si ob errorem externum, pertinet ad Virtutem, vel ad Membrum. *Differentiæ.*

Stupor in genere patet e verbis ægrotantis, nam æger fatetur ſe tactilia ægre percipere; &, ſi moueri cogatur, dolere, ſi quieſcat, non dolere, cap. 2. lib. 2. loc. aff. Cauſa autem cur per motum dolor excitetur, per quietem, nullus; eſt: quia cum in ſtupore ſenſus ſit imminutus, facultas non inſurgit ad expellendum excrementa tertiæ coctionis: dum autem homo mouetur, hæc excrementa agitantur, vnde expultrix cum impetu inſurgit ad expellendum; & quoniam hæc excrementa tertiæ coctionis vi mouentur, ſoluunt continuum, vnde dolor fit: in quiete autem non ſoluitur continuum, ideoque non fit dolor. Sed hæc quæſtio ſatis eſt difficilis. Differentiæ ratione formæ; num læſio ſit tantum in tactu, an vero etiam in motu; manifeſtæ fient ab ægris. Ratione ſubiecti; ſi differentiæ ſumantur a neruo; an læſus ſit neruus ſenſitiuus, an motiuus; æger patefaciet. Si ſumantur differentiæ a ſede nerui; an afficiatur patiens *Signa.* *Signa differentiarum.*

ſecundum totum, vel ſecundum partem; cognoſcetur e ſymptomatis, totum vel partem affligentibus. Ratione cauſæ efficientis; idem dicendum, quod de tremore.

Indicationes. Quoad præſidia: conueniunt cum tremore: cura enim ſtuporis & tremoris eadem.

Prognoſtica. Vitium hoc deſpiciendum non eſt: ſi enim protrahatur, degenerat in apoplexiam, epilepſiam, ſpaſmum, & potiſſ. paralyſin, cum ſit leuis paralyſis. Augetur vero periculum, pro vehementia differentiarum. Quoad formam: ſtupor periculoſior, ſi noxa eſt, & in ſenſu, & in motu; & præſertim ſi noxa ſit vehemens, & perdurans. Ratione ſubiecti, vt ſignificat vehementiam dignitatis; ſtupor eſt periculoſior, quo plures partes occupantur; & quo viciniores ſunt cerebro. Ratione cauſæ efficientis idem dicendum, quod de tremore. Sed notandum cum Auicen. ſi ſtupor ſit in toto, hominem mori vna die. Non loquitur hic Auicennas de quolibet ſtupore: nam paralyſis ad totum pertinens, non perimit hominem vna die, licet multo ſit vehementior, quam ſtupor: loquitur autem de ſtupore, procedente ex inſigni ſpirituum reſolutione; vnde Auicennas dicit, hunc eſſe ſtuporem, qui euenit prope mortem, in hoc enim ſtupore nulla prorſus deſideratur vehementia. Secundo, Auicennas dicit; torporem a ſiccitate difficilime curari, quia adeſt inſignis vehementia ratione eſſentiæ.

Curatio. Materiæ eædem locum hic habent, quæ in tremore: vnde nec a Paullo, neque ab Aetio proponuntur.

CAPVT XXIIII.

De Paralyſi.

Nomen. QVONIAM torpor eſt leuis paralyſis, ideo iam de paralyſi dicemus. Per paralyſin, ſeu reſolutionem, intelligimus exquiſitam; vitium ſcilicet in quo aufertur motus voluntarius; quamuis interdum auferatur ſolum motus, interdum cum motu etiam ſenſus; ea tamen ratione, vt non lædatur facultas principalis, nec omnes corporis partes reſoluantur, quoniam non eſſet paralyſis, ſed apoplexia.

Generatio. Generatur paralyſis, dum corpori occurrit aliquid præter naturam, vi cuius muſculus orbatur facultate motrice, vt prorſus mouēdi munere priuetur; vnde membrum concidere neceſſe eſt.

Definitio. Paralyſis ergo eſt motus ablatus muſculi, dependens a fruſtratione facultatis motricis. Definitio hæc explicatur cum Auicen. in prop. cap. & cum Galeno cap. 6. & vlt. l. 1. loc. aff. c. vlt.

c.vlt.l.3.de l.aff.c.3.& 4.l.4.l.aff.c.5.l.1.de cauſ.ſym.c.2.l.2.de cauſ.ſym. c.5.l. de atra bile. Forma eſt motus ablatus; ad differentiã ſtuporis, in quo imminuitur, videlicet, ſecundum motum ſurſum: & ad differentiã tremoris atque conuulſionis, in quibus vitiis motus deprauatur. Sed in paralyſi motus ablatus interdum eſt ſolus, interdum coniunctus eſt ſenſus ablatus. c.vlt.l.3.de loc.aff. Subiectum eſt muſculus, qui eſt organum motus voluntarii: non autem ſubiectũ eſt corpus vniuerſum, ſic. n. eſſet apoplexia. *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens eſt fruſtratio facultatis motricis: qua diſtinguitur motus ablatus in paralyſi, a motu ablato diuerſo a paralyſi. Nam, ſecundũ Galenum c.2.l.2.de cauſ.ſym. quies eſt triplex: vna eſt, quæ fit a ſola potentia, dum videlicet brachium ſublatum immotum ſeruatur, vnde hic eſt motus tenſiuus, qui fit a ſola potentia; & hæc quies non habet locum in paralyſi: altera quies nec procedit a potentia, nec a cauſa morbifica, dum ſcilicet ſanum brachium ſuper ſolidũ aliquod reclinatur, vt quieſcat; in qua quiete facultas non fruſtratur, ſed potius ſecundum naturam otio fruitur; ideoque nec hæc quies in paralyſi locum habet: tertia quies proficiſcitur a cauſa morbifica, vi cuius facultas motrix otiari cogitur, queadmodum in paralyſi. Intelligendum igitur, qua ratione muſculi fruſtrentur facultate motrice. Dicimus ergo fruſtrari facultatem, quoniam vel Læditur, vel Error aliquis externus occurrit. Facultas læditur; dum in muſculo motui deſtinato, & motu priuato, adeſt morbus. Error autem externus locum habet; dum vitium eſt extra muſculum, ſiue illud vitium ſit morbus, ſiue non ſit morbus. Quare in paralyſi, muſculus motui deſtinatus priuatur vi animali, quoniam hæc vel a cerebro in muſculum influens, non ſuſcipitur, vel quoniam non influit. Non ſuſcipitur a muſculo; ob intemperiem muſculi vel frigidam, vel frigidam & humidam: nõ autem fit paralyſis (:ſecundum Auicen.) ob intemperiem calidam, nec ob intemperiem ſiccam, alias etiam corpora, hectica febre correpta, paralyſi afficerentur; quod tamen non accidit: Ratio eſt, quia calidũ non aduerſatur radiis ſpirituum animalium, nec aduerſatur calido inſito ipſius muſculi: contra, frigidum inimicum eſt & radiis & calido inſito. Non ergo intemperies calida, ſed frigida poteſt eſſe cauſa paralyſis. Et potuit hoc Auic. accepiſſe a Galeno, qui c.6. l.1.de loc. aff. admittit, paralyſin in quibuſdam fieri corporibus, quæ reſidẽt ſuper lapides frigidos, vel diu verſantur in aqua frigida; vt hinc muſculi refrigerentur, & non poſſint facultatem admittere. Notandum autem hanc frigiditatem pertinere ad muſculos; ſed potiſſ. ſecundum portiones neruoſas. Præterea hæc cauſa refrigerans, eſt vehemens, longe diuerſa, a frigiditate & humiditate hypoſarcæ, in qua nec afficiuntur nerui, neque *Cauſa efficiens.* *Fruſtratio facultatis motricis.* *1. Si facultas influens, non ſuſcipiatur.*

vſque adeo vehemens eſt frigiditas; vnde nec paralyſis fieri poteſt. Et cum hæc intẽperies pertineat ad muſculos, ſecundum partes neruoſas, hæc intẽperies non habet locũ in ductibus, ſeu viis, per quas facultas influit, quia per ductus ſolum influit facultas animalis cum radiis: at muſculi multifariam concurrunt; nam facultas per muſculorũ neruos influit & ſuſcipitur; præterea a muſculis fit motus, ſeu actio: ob id non in ductibus, ſed in muſculis dyſcraſia frigida eſt cauſa paralyſis. Porro, ſi fiat paralyſis, quoniam facultas a capite ad ſubiectas partes nõ influit; tunc non influit, vel quia trãſ-

2. Si facultatis tranſitus prohibeatur. mittitur quidẽ, ſed prohibetur tranſitus; vel quia non tranſmittitur. Trãſitus prohibetur ob morbum vel nerui, vel ſpinalis medullæ: & ſi nerui, vel in muſculo, vel extra muſculũ: inter morbos tamen in neruis, & in ſpinali medulla, exiguum eſt diſcrimen: quod ſi enim nerui muſculorum reſoluantur, eſt paralyſis per eſſentiam; ſi reſoluãtur nerui extra muſculos, vel ſpinalis medulla, eſt paralyſis per conſenſum. Sufficiat ergo hoc loco ſimul recenſere morbos, tum nerui in muſculis, & extra, tum ſpinalis medullæ.

Solutio vnitatis. Morbus ergo eſt, vel ſoluta vnitas, vel anguſtia. Soluta vnitas eſt cauſa paralyſis; quia vis animalis, ſecundũ naturæ leges, influit per neruos cõtinuos: hinc Gal. c. vlt. l. 3. loc. aff. ait, paralyſin interdum fieri propter ſpinæ inci-

Anguſtia. ſionem. Anguſtia eſt morbus pororum: nimir. conſtructio ſeu repletio, id eſt, cõpreſſio; deinde conſtipatio, quę improprie vocari poteſt obſtructio: deniq; denſitas: nã eædem ſunt cauſæ ſtuporis & paralyſis, magnitudine tãtum differentes, c. 5. l. 1. de cauſ. ſym. c. 2. l. 2. de cauſ. ſym. Cum ergo eædẽ ſint cauſæ; breuiter quędã monebimus, circa cõpreſſionẽ, conſtipationem, &

I. anguſtiã cõpoſitã e compreſſione atq; conſtipatione. Cõpreſſio fit e luxatione vertebrarũ: non tñ quælibet luxatio vertebrarũ ſpinæ eſt cauſa paralyſis, c. 3. l. 4. l. aff. nam primũ oportet, vt luxatio affatim & repente fiat, non ſenſim, alias non excitat paralyſin: præterea ſi luxatio fiat ſecundũ rectitudinem, nõ fit paralyſis; ſi in obliquũ, ſiquidẽ luxatio fiat in vertebris ceruicis, fit paralyſis; ſin fiat ſecundũ lumborũ partes, non fit paralyſis; ratio eſt, quoniã in lumbis totus neruus ꝓdit e vertebra ſuperiori; in ceruice autem e loco medio inter vertebrã ſuperiorem & inferiorẽ; vt neceſſario in cer-

II. uice neruus cõprimatur, pręſertim ſi ſubſequatur inflãmatio. Conſtipatio fit, quoniã nerui replentur, a ſucco craſſo, vel alimẽtali, vel excrementitio. Quoad excrementa, Auic. inſinuans differentiã inter conuulſionẽ & paralyſin, ſtatuit, materiã excremẽtitiam morbificam in ſpaſmo occupare neruos, ſecundũ partes externas, ſeu membranoſas, a meningibus prodeũtes; in paralyſi autẽ occupare neruorum partes internas, ſeu medullares, pro-

III. deuntes a cerebri ſubſtãtia. Anguſtia, miſta e cõpreſſione & cõſtipatione, prodit

prodita tumore: nã tumoris materia, vt penetrat, habet vim conſtipandi: vt cõprimit, habet vim cõprimendi. Si deniq; fiat paralyſis, quoniã vis non trãſmittitur; eſt paralyſis, quæ ſuccedit inflãmationi vulnerũ muſculorum tẽporalium: fit autem quoniam vis animalis confluit in partem inflammatam, vt pars illæſa paralyſi afficiatur. Omitto cerebri morbos; nam ſi vi horum morborum non tranſmitteretur facultas, fieret potius apoplexia. *3. Si facultas non tranſmittitur.*

Quoad differẽtias a forma; vel Motus ſolus eſt ablatus, vel Simul etiam ſenſus. Ratione ſubiecti: paralyſis attinet vel ad Dextram partem, vel ad Siniſtram, vel ad Vtramque: Et hinc, ad Caput, vel Infra: Et ſi infra, ad artus Supernos, vel Infernos. Quoad cauſam efficientem: in paralyſi virtus vel non Influit, vel non Suſcipitur: ſi non influat, vel nõ Tranſmittitur, vel Retrocedit, vt in inflãmatione, quę ſubſequitur vulnus muſculorũ tẽporaliũ. *Differentia.*

Paralyſis in genere patet; vt etiam ſecundũ differentias a forma, & ſubiecto. Differentiæ a cauſa efficiente, patent e traditis in ſerm. de torpore. *Signa.* Breuiter tamen ſciendum: ſi paralyſis fiat, quoniam facultas nõ ſuſcipitur ob frigiditatem, cognoſcitur e cauſis prægreſſis refrigerãtibus. V.g. ſi fuerint applicita opiata, ſi homo ſederit ſuper lapidem frigidum, vel etiam diu in aqua frigida fuerit cõmoratus. Si fiat paralyſis, quoniã virtus non influit; ſi fiat ob partium morbos; cognoſcere oportet morbos, & morborum ſedem. Morbus autem eſt ſoluta vnitas, vel anguſtia. Soluta vnitas facile cognoſcitur, nã pręgreſſa eſt cauſa incidens, vt poſt inciſionem ſtatim ſubſecuta ſit paralyſis. Anguſtia, denſitas, cõpreſſio, conſtipatio, miſtusque affectus e cõpreſſione & conſtipatione, facile cognoſcuntur e traditis de torpore; verbi gratia, denſitas cognoſcitur e pręgreſſa cauſa refrigerante; cõpreſſio, ex ictu, e luxatione; conſtipatio, e præcedẽte victu craſſiore, e ſuppreſſa aliqua euacuatione; affectus miſtus e compreſſione & conſtipatione, cognoſcitur e ſignis, indicãtibus tumores. Morbi ſedem quod attinet, num ſedes ſit muſculus, an vero ſedes ſit extra muſculum, cognoſcitur e c. 6.l.1.l.aff. V.g. ſi malum ſit in muſculo, vt in muſculis manus, cognoſcitur e prægreſſa percuſſione, vel frigiditate ſecundũ manum; & præterea e macie ſecundum manum, quia ratione quietis, quæ eſt in paralyſi, pars emaciatur: cognoſcitur etiã, ſi iuuant ea, quæ parti reſolutæ, id eſt manibus applicãtur. Quod ſi cõtra eueniat; iudicandũ eſt mali radicem eſſe extra partẽ affectam, extra muſculum. Vtrum autẽ mali ſedes attineat vel ad neruos, vel ad ſpinalem medullã; cognoſcitur e c.3.l.4.loc.aff. ad quam rem opus eſt tenere originem neruorum, tum a cerebro, tum a ſpina. Poſtremo, ſi fiat paralyſis, quoniam facultas retrocedit; cognoſcitur e prægreſſo vulnere muſculorum tẽporalium, præſertim dum inflammatio ſubſequitur.

1. *2.* *3.* (margin numbers beside the corresponding signs)

Indicationes. Præſidia ſumũtur,ſicut etiam in tremore,a ſubiecto,& cauſa efficiente. Ratione ſubiecti, ſeruanda eſt corporis neruoſi proportio. Ratione cauſæ efficientis,patet,ſi fiat,verbi gratia,ob frigiditatem,membrum eſſe calefaciendum: ſi fiat, quia vis non influit, propter ſolutam vnitatem, oritur indicatio vniendi: ſi propter denſitatem,calefaciendi; quia denſitas non eſt ex vſu, ſed cauſa denſitatis, nimirum frigiditas. Si morbus ſit compreſſio; ſi a luxatione, vel a tumore; his occurrendum; vnde, verbi gratia, oritur indicatio, os reponendi in propriam ſedem, & ſic de reliquis. Si morbus ſit conſtipatio; ſi fiat ab alimento craſſo, oportet attenuare: ſi ab excremento, oportet excrementum euacuare. Si morbus ſit miſtum quid e conſtipatione & compreſſione; indicatio ſumenda eſt a tumore. Si denique paralyſis fiat, quia facultas retro cedit; occurrendum vulneri muſculorum temporalium,

Prognoſtica in genere. Licet paralyſis hominem non occidit,ita tamen ad functiones ineptum reddit,vt eum mori ſatius eſſet, c.vlt.l.3.loc.aff. non ergo negligenda. Varie autem prognoſticandum, pro vi differentiarum. Paralyſis in genere maxime eſt periculoſa, ſi præter eſſentiæ vehementiam,cõiungitur etiam vehementia facultatis, verbi gratia, ſi membrum reſolutum, magnitudinem,& colorem naturalem ſeruat,non eſt vehementia facultatis; contra, ſi non ſeruat: & præſertim (:quemadmodum Auic. notat:) ſi lateris reſoluti oculus imminuatur: hæc enim indicant facultatis imbecillitatem, vt membrum non poſſit nutriri: & oculus imminutus indicat etiam ſpiritus animalis defectũ: quare eſt inſignis vehementia ratione facultatis. Quoad differentias a forma: paralyſis minus eſt periculoſa, ſi ſolum lædatur motus,vel ſenſus: magis,ſi in vtroq; ſit noxa. Quoad ſubiectũ, paralyſis eſt peior, in qua plures muſculi corripiuntur: eſt enim ſignum vehementiæ ſecundum eſſentiam,& formæ, & efficientis. Quoad differentias a cauſa effic.ſi fiat paralyſis, quoniam non ſuſcipitur facultas, ob muſculum frigiditate affectum; hæc eſt curabilis; vnde piſcator ille, c.4. l.3.de loc. aff.celeriter ſanatus eſt. Si paralyſis fiat, quoniam prohibetur tranſitus facultatis animalis: ſi morbus ſit ſoluta vnitas; eſt paralyſis incurabilis, quia neruus ſectus coaleſcere nequit, aph.19.ſect.6.& propterea in talibus paralyticis curatio non aggredienda. Si anguſtia ſit denſitas; & hæc paralyſis facile curatur: nam eſt affectus frigidus, qui a calido poteſt vinci. Si anguſtia ſit compreſſio,ſi ſimplex ſit compreſſio,ſiquidem pẽdeat a luxatione vertebrarum; cum Auicen.vtplurimũ eſt lethalis:nã nerui inſigniter contunduntur atq; atteruntur:& præterea luxatas vertebras,ad priſtinã ſedem reuocare,eſt admodũ arduum. Si cõpreſſio fit ex ictu,ſecundũ Auic. ſi nerui vehemen-

(Margin, beside the lines beginning "animalis defectũ" and "differentias a forma", next to the numbered points: *Prognoſtica differentia.* I. II. III. 1. 2.)

vehementer conterantur; malum eſt incurabile: ſi non vehementer atterantur; eſt curabile: Signum autem eſt neruos vehementer atteri, ſi poſt ictum ilico oriatur paralyſis; ſi non ilico oriatur paralyſis poſt ictum, non vehementer conteruntur nerui, ſed fit potius paralyſis, ratione phlegmones quæ ictui ſuccedit. Si autem anguſtia ſit conſtipatio, ſi fiat ab alimento craſſo; vix curari poteſt: vt etiam, ſi fiat ab excremento viſcido, cap. 4. lib. 4. loc. aff. Si anguſtia ſit vitium, miſtum e compreſſione & conſtipatione; cum cauſa ſit tumor vel inflammatorius, vel non inflammatorius; vterq; tumor vinci poteſt: at facilius tumor inflammatorius: vnde Galenus, reſpiciens ad tumorem inflammatorium, cap. 6. lib. 1. loc. aff. ait, paralyſin ex inflammatione ſpinæ curari 7. diebus: reſpiciens autem ad tumorem non inflammatorium, qui ad ſcirrhoſum vergit, cap. 4. lib. 4. loc. aff. gloriatur ſe hominem perfecte ſanaſſe, qui afficiebatur paralyſi ob tumorem non inflammatorium. Si fiat paralyſis, quoniam virtus retrocedit; hæc vt plurimum eſt lethalis: nam vulnera, & inflammationes muſculorum temporalium, ita ſe habent, vt nulla prorſus deſideretur vehementia. 8.

Quoad materiam cheirurgicam; quædam notanda circa venæ ſectionem, cucurbitulas, fonticulos. Quoad venæ ſectionem: in paralyſi ſecanda vena, ſi ſanguis vehementer peccet. Peccat autem ſanguis in paralyſi, ſub ratione cauſę principalis, ſi paralyſis fiat ab inflammatione, cum hęc a ſanguine fiat. Peccat etiam ſanguis quandoq;, vt cauſa ſine qua non poteſt fieri curatio, per alia remedia; vt ſi ſit ſanguis copioſus. At notandum, non eſſe in paralyſi vacuandum ſanguinem ea copia, qua peccat, verbi gratia ſi peccet ad ℔ j. ſatis eſt vacuare ad ℥ viij. Ratio eſt: quia, ſecūdum Aetiū, partes reſolutæ, cauſa quietis refrigerantur; vt non ſint magis refrigerandæ, per copioſam ſanguinis euacuationem. Quoad vſum: dicemus quædam, circa Quando, & Vbi. Quoad quando: Auicennas & Alexander ſecant venam ante alias materias; nam ſanguis vincit alia indicantia: ideoq; in paralyſi, ſecundum Aetium, a venæ ſectione ordiendum. Quoad Vbi: Aetius monet, detrahendum eſſe ſanguinem a parte ſana; nam in hac ſanguis redundat, & virtus partis ſanæ permittit. Quoad cucurbitulas: Auicennas probat & ſcarificatas, & non ſcarificatas; vt ſcilicet fiat vacuatio ſenſibilis, & inſenſibilis. Scarificatæ probantur; ſi paralyſis materia ſit copioſa, non impacta: non ſcarificatæ; ſi ſit impacta. Quoad vſum. Quando: Si cucurbitulis vtamur cauſa materiæ exſiſtentis in loco affecto, oportet his vti poſt venæ ſectionem; nam fluxa materia, vincitur a materia exſiſtente in toto. Vbi. Auicennas applicat cucurbitulas ſuper capita muſculorum. Si pars non admittat cucurbitulas; ſecundum Aetium hæ applicari poterunt par-

Curatio. *Venæſectio.* *Cucurbitula.*

Cauteria. tibus vicinis. Quoad cauteria: Aetius vrit circa cauitatem occipitii, in ſutura coronali, & circa ſuturam coronalem ad latera: & inquit beneficio vlcerum fluentium, hominem ſanitatem recuperare. Conueniunt autem cauteria, non in omni paralyſi, ſed in ea, quæ producitur a pituita, genita in capite; & quæ producitur a ſpinali medulla. Si ergo materia morbifica ſubſiſtentiam habet in principio ſpinæ, & in capite; Aetius vlcera excitat, & in occipitio, & ſutura coronali. Vnde ſi conſtipatio pertineat ad os ſacrum; etiam hæc pars inurenda eſt.

Medicamēta. 1. Vacuantia ſenſibiliter. Medicamenta alia ſunt Vacuantia, alia Alterantia. Vacuantia vacuant Senſibiliter, vel Inſenſibiliter. Alterantia reſpiciunt vel morbum vel proportionem neruorum. Quoad vacuantia, & primum per meatus ſenſibiles: in paralyſi frequentiore, quæ producitur a conſtipatione, ob pituitam; Auicennas cap. 1. de neruorum malis, probat purgantia vehementia; quia materia morbifica eſt craſſa & viſcida; nec virtus permittens deſideratur, cum nerui non ſint partes principales. Probat igitur *pilulas de euphorb.* Rhaſis probat *pilulas fœtidas.* Alexander probat *hieras magnas, recipientes colocynthidem.* Quoad *pilulas fœtidas*, componuntur e medicamentis purgantibus in ſecundo, tertio, quarto, gradu: in ſecundo quidem gradu purgat *centaurium minus*: in tertio, *hiera, ſagapenum, opopanax, colocynthis*, quæ purgat in tertia manſione tertii; in quarto purgat *euphorbium, elaterium.* Cum his purgantibus, in harum pilularum compoſitione, miſcentur copioſiora adiuuantia, quam corrigentia: vnde hoc medicamentum eſt purgans in tertio, circa tertiam manſionem. Eſt autem pilularum

Pilulæ fœtidæ. fœtidarum doſis minima, ℈ ij, vel ʒ ß. ſumma ℈ viij, vel ʒ ij ß. quæ ſumma doſis, eſt pars decima totius compoſiti medicamenti. Sed dubitatur: nam ſi pilulæ fœtidæ exhibeantur in ſumma doſi, nimirum ad ʒ ij ß. tunc euphorbium exhibebitur vnica vice ad gr. xv. cum tamen ſumma eius doſis non excedere debeat gr. xij. Reſponſio. Pharmaca purgantia ſi ſola exhibeantur, non debent ſummā doſin tranſcendere. Quod ſi autem pharmacum ſoluens cum aliis exhibeatur, ſiquidem non fiat fermentatio; ne tunc quidem purgans vltra ſummam ſuam doſin exhibendū. Si autem fiat fermentatio, licet ſummam doſin tranſcendere, quia fermentatione vis purgantium refringitur. Quare pilulæ fœtidæ, niſi ſint fermentatæ, non ſunt

Hiera Alexandri cap. 6. lib. 1. in hac doſi exhibendæ. *Hiera Alexandri, componitur ex aloe, agar. polypodio, opopanace, ſagapeno, veratro, colocynthide, ſcammonio:* miſcetq; Alexander, accommodata tum adiuuantia, tum corrigentia. Dubitatur autem de ſcammonio. Nam Alexander monet, dum exhibetur medicamentum purgans, nihil eſſe miſcendum loco ſtimuli, qualis ſtimulus eſt ſcammonium

nium: nam purgans, propter ſcammonium, ſeu ſtimulum, redditur inutile: dum enim volumus purgare pituitam, vel melancholiam, quæ materiæ cum difficultate purgantur; non prodeſt medicamentum purgans cito ad ventrem deferri, ſed expedit, vt diu moretur in ventriculo, vt efficacius agat, & melius vis purgantis diſtribuatur. Hoc pernoſcens etiam Auicennas, iubet vt poſt hieram non bibatur aqua, vel propinetur aliquod dilutum; quo ſcilicet hiera in ſtomacho moretur. Qua ergo ratione Alexander, in compoſitione illius medicamenti, ad purgandum pituitam, immiſcuit ſcammonium? Reſponſio. Si fiat fermentatio, poteſt ſcammonium miſceri cum medicamentis: & ſic Alexander hic miſcuit. Si autem non fiat fermentatio medicamenti, ſi exhibeatur ad materiam frigidam purgandum; cum Alexandro nil eſt miſcendum, quod ſtimuli habeat rationem, neque ſcammonium, neq; aliud. Si autem medicamentum purgans non fermentatum exhibeatur, ad purgandum materiam calidam vel bilioſam, licet miſcere aliquid loco ſtimuli: cum enim purgans ſit calidum, prodeſt vt diu non moretur in ventriculo & corpore: dum enim materia calida eſt purganda, probabile eſt, corpus etiam eſſe calidum; ideoq; hoc non eſt reddendum calidius, ob moram longam purgantis. Hinc Hippocrates com. 12. lib. 2. de ratione victus. quia vitium erat febrile & calidum, poſt purgans ilico exhibet *ptiſanam*, vt medicamentum non diu moretur, ſed ſtatim deſcendat. Quoad vſum, digrediamur tantum circa Quantum, & Quando. Quoad quantum: Rhaſis exhibet pilulas fœtidas ad ℈ j ß. quæ ſumma eſt doſis, poteſtq; imminui, pro actiuitate cauſæ. Quoad quando agendum, Auicennas ait, fortiora medicamenta eſſe exhibenda, ſolum poſt quartum, ſeptimum, vel decimum quartum diem: quia ante quartum diem, magis poteſt cruditas, ad prohibendum purgans. Nec obſtat, quamuis dicat Rhaſis, curam eſſe incipiendam a pilulis fœtidis: nam Rhaſis comparat materiam non crudam, cum morbifica, ſed materiam exſiſtentem in toto, ad differentiam materiæ exſiſtentis in parte; quia dubio procul incoandum eſt a purgatione totius, ſed, vt diximus, poſt quartum; propterea quod procedente malo, materia morbifica magis poteſt ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum. Notandum etiam circa quando agendum: Rhaſin pilulas exhibere pluribus diebus: nam dabat ſingulis tribus diebus, tribus vicibus: deinde ante quartam vicem, quieſcebat per aliquot dies: ratio eſt, quia reſpiciebat ad vim materiæ indicantis, & virtutis permittentis: quia enim materia diu eſt præſens; ob id pluribus vicibus purgans eſt propinandum: cauſa autem virtutis, per interualla, quia melius fert virtus.

Vſus.

Caute tanta doſis videndum.

Vacuantia inſenſibiliter. Medicamenta vacuantia inſenſibiliter, cum Auicenna, debent eſſe fortia & pinguia: Fortia hoc eſt vehementer calida, & admodum tenuis ſubſtantiæ; & ratio eſt, quoniam nerui & ſpinalis medulla profundas ſedes obtinent. Debent eſſe pinguia, vt horum ope medicamenta fortia diutius hæreant, nec eorum vis euaneſcat; & præterea pinguia hæc medicamenta prohibent generationem ſcirrhi. Cæterum, quoniam medicamenta vehementer reſoluentia, minuunt ſubſtantiam calidi innati; Auicennas cum calidis in paralyſi miſcet frigida, quę calidi inſiti diſſipationem prohibent: Auicennas igitur cum calidis miſcet *ſemen endiuiæ*: & Galenus cap. 12. lib. 7. κατὰ γένη, miſcet *oleum myrtinum*. Notandum autem vt refrigerantia, quæ cum calidis miſcentur, ſint moderata, non autem vehementia, vt eſt *opium*. Sed dubitatur, quia Galenus cap. 5. lib. 6. κατὰ γένη, ad paralyſin componit medicamentum *ex opio & hyoſcyamo*, quæ vehementer ſunt frigida. Reſponſio. Frigida cum calidis bifariam poſſunt miſceri; nimirum vt agunt vel in corpus, vel in medicamentum calidum: ſi miſcentur frigida medicamenta, vt agant in corpus, non debent vehementer eſſe frigida, quia neruis aduerſantur: ſi autem miſceantur frigida, vt agant in medicamenta, & quidem in calida, non eſt inconueniens, frigidiora miſceri, vt opium; ſed tunc eſt neceſſaria fermentatio, per quam frigida ita infringuntur, vt corrigant & conſeruent calida, nec corpus refrigerent, ſicut ante fermentationem, quemadmodum videmus refrigerare theriacam recentem. His ita conſtitutis, patet, cur Arabes & Græci vtantur medicamentis calidis, miſtis cum emollientibus & refrigerantibus. Vnde in paralyſi probatur medicamentum filii Zachariæ, laudatum a Meſue, quod *℞. coſti ℥ j. euphorbii, piperis an. ℥ j. cum triente, caſtorii ℥ ß. olei de coſto ℔ ß, fiat decoctio in duplici vaſe. Et ſi medicamentum valentius deſideretur, addere licet ℥ iij. vini generoſi, vt cypriis, & fiat decoctio ad conſumtionem vini.* Verum *Cap. 18. li. 3.* ne diffluat medicamentum, cum Paullo miſcenda eſt, pro ℥ j. huius medicamenti, ceræ in vino lotæ ʒ j. Meſues etiam ad paralyſin e denſitate, probat *medicamentum confectum e vulpe*. Quare probatur *oleum vulpinum; & licet etiam replere ventrem vulpis, æquali portione ſaluiæ, artemiſiæ, origani, baccarum lauri, rutæ, & potiſſimum radicibus cucumeris agreſtis; & coquatur vulpes, vel cum aqua marina, vel cum aqua ſulphurea, vel etiam cum vino, ad conſumtionem vulpis, vt fiat exacta decoctio. Et applicetur decoctio, applicetur item vulpes loco affecto.* Auicennas probat *thermas reſoluentes: vt liceat vti & aquis, & lutis, & ſtufis.* Probatur etiam in hac paralyſi vapor, ſeu *Vſus reſoluentium.* ſuffumigium *e pyrite, ſiue molari lapide, cum aceto medicato cum propoſitis medicamentis.* Quoad vſum. Quantum: In hac paralyſi probatur ſumma

doſis

doſis medicamentorum; nam materia morbifica eſt frigida, craſſa, viſcida, impacta, ideoq; tantæ eſt actiuitatis, vt non cedat medicamentis, niſi vehementer agant, id eſt, niſi dentur in doſi ſumma; ita vt etiam quandoq; ratione ſummæ doſis poſſit febris excitari; nam, ſecundum Auicennā paralytici a febre iuuantur: vnde Rhaſis *confectionem anacardinam, calidam in tertio gradu, exhibet ad ℥ ij.* noſtris temporibus aliquot grana dare ſolemus. Quomodo. Oportet hæc medicamenta adminiſtrare eo modo, vt valide agant: quare Meſues iubet, vt in ſicco balneo fiat frictio partium, *cum coſto, cum aniſo, dauco, vrtica, cum oleo confecto e ſinapi, e ſcammonio, agarico, turbith, & colocynthide.* Quando: Auicennas circa rubrificantia admonet, ne tanto tempore detineantur, vt locus exulceretur. Sed hinc quis inferre poſſet: Si locus non eſt exulcerandus. Ergo non probantur veſicatoria, & cauteria: quod tamen eſt falſum? Reſponſio. Si rubrificantia applicentur magnæ parti corporis, vt toti cruri; non debent detineri, donec exulcerent: nam virtus partis prohibet, dum videlicet, pars, denſitate affecta, eſt ſatis vaſta & magna: tunc ergo tandiu detinenda medicamenta, donec pars rubicunda euadat; & dum pars rubicunda reddita comprimitur digitis, ſi rubicunda permaneat etiam poſt compreſſionem, ilico auferatur medicamentum, quia imminet exulceratio. At ſi medicamenta applicantur exiguæ parti corporis, vt oſſi ſacro: tunc licet exulcerare. Quoad Vbi agendum: reſoluentia ſunt exhibenda per os, & applicanda. Quæ exhibentur, reſpiciunt materiam vbique ſubſiſtentem: hæc enim penetrant ad omnes corporis partes. Quæ applicantur, reſpiciunt materiam ſubſiſtentem in determinata parte. Notetur autem vt intus ſolum iucunda vſurpentur: quia oris & ventriculi virtus non permittit ingrata, quæ tamen interdum extra vſurpari queunt.

Alterantia reſpiciunt morbos, & neruorum proportionem. Quoad morbos; ſi eſt frigiditas, cum Galeno cap. 4. lib. 4. loc. aff. probantur calorifica: vt maxime probetur *mora in vino alterato cum calefacientibus medicamentis propoſitis.* *2. Alterantia.*

Medicamenta quæ reſpiciunt proportionem neruorum, ſunt propoſita in cap. de tremore. Maxime probatur *acorus conditus ſaccharo, vel melle: item caſtorium, cerebrum leporis aſſum, grana pini magna, id eſt, matura.* Et hæc ſunt alterantia, quæ calefaciendo magis iuuant, ratione neruorum, quam ratione aliarum partium. *Appropriata neruis.*

Quoad diætam, aer ſit calidus & ſiccus ratione materiæ. Cibus autem ſit attenuans, minuens, cauſa materiæ: at cauſa virtutis, cibus ſit mediocris: cauſa proportionis neruorum, cibus debet confici, e ſeruantibus propor- *Diæta.*

tionem. Quare in paralyſi probantur cibi optimi ſucci, conditi calefacientibus & ſiccantibus. Vnde recte Rhaſis exhibet, *ius ciceris, cum oleo & ſinapi.* Et Meſues dat *cappares, conditas aromatibus.* Abſtinendum autem *ab aceto*, quod nimia violentia agit in neruos. Quoad victum imminuentem; hic admodum erit minuens: vnde Auicennas exhibet *aquam hordei*, non pro potu, ſed pro cibo, *aquam mellis, carnes leues auium.* Ratione virtutis, cibus erit mediocris; vt *perdices, columbi, pulli gallinacei* moderata copia aſſumti. Quoad cibum, qui ſeruat neruorum proportionem; Auicennas exhibet *nucleos pineos*, ſed in ſecunda menſa, ideoq; amminiſtrandi ſunt pro opſonio in parua quantitate, & non pro condimento. Vnde errant, qui in paralyſi admittunt magnam quantitatem pinearum; quia bonum quidem & copioſum ſuccum gignunt, ſed craſſum, & difficile coquuntur: & proinde ſi pineæ vere pro cibo exhibeantur, victus non eſt tenuis, non mediocris, ſed plenus, & craſſefaciens, qui in paralyſi maxime eſt noxius. Præterea, pro opſonio probatur *acorus conditus ſaccharo, vel melle: item eryngii radices, ſimiliter condita.* Quoad vſum. Quando cibandum. In paralyſi e pituita, materia morbifica primis diebus vincit virtutem; & poſt quatuordecim dies materia vincitur a virtute: nam primis diebus materia eſt copioſior, nondum euacuata, virtus robuſta, non defatigata a medicamento; contra poſt quatuordecim dies: propterea ante decimumquartum diem, probatur victus minuens & tenuis; poſt decimumquartum diem probatur victus conſeruans. Quoad potum, Auicennas probat magis *aquam*, in paralyſi e pituita: nam vinum defert materias in neruos: & in paralyticis, vtpote frigiditate affectis, vinum facile aceſcit; acida vero neruis inimica. Rhaſis ergo probat *mulſam, non admodum aquoſam:* Meſues parat *cum ſaluia & maiorana.* Verum in morbo longo, & potiſſimum cauſa ventriculi, licet etiam ſecundum Auicennam *vinum* concedere, ſed antiquum, quia hoc non ita facile aceſcit. Probatur etiam medicatum, cum calidis, propoſitis in dol. cap. a pituita. Quoad vſum vini: quantum: in parua quantitate vinum eſt exhibendum; ſic enim nec ita facile aceſcit, nec defert materias in neruos. Quomodo: potus in paralyſi non ſit actu admodum frigidus, nam frigida nocent neruis, & ſecundum eorum temperiem, & ſecundum eorum calidum inſitum. Quoad quando: vinum non eſt exhibendum ante quatuordecim dies, ſed poſt.

Potus.

CAPVT XXV.

De Conuulſione.

PER conuulſionem, ſeu ſpaſmum cum Galeno cap. vlt. lib. de palpit. intelligimus prauum motum, quo membra ita afficiuntur, vt muſculi ad propria principia vi contrahantur. Differt ergo ſpaſmus a ſpaſmate: nam ſpaſma eſt malum, in quo nerui partes citra inciſionem, experiuntur vnitatis ſolutionem, cap. 2. lib. 2. meth. cap. 1. lib. 3. meth. cap. 1. lib. 6. meth. ſpaſmus autem eſt motus prauus membri. Porro loquimur hic & de notha, & de exquiſita conuulſione: quia ambæ genere conueniunt. Generatur autem conuulſio, dum cauſa morbifica occurrit neruo, cuius vi, nobis inuitis, muſculi ad proprium principium retrahuntur: vt ad muſculi retractionem, etiam membrum retrahatur, & motu conuulſiuo afficiatur. Conuulſio igitur eſt motus prauus retractionis mobilis, dependens a muſculis contractis præter naturam a neruis. cap. 1. & 2. lib. 2. de cauſ. ſympt. cap. 8. lib. 1. de motu muſcul. Forma eſt motus prauus retractionis, cap. 1. lib. 2. de cauſ. ſympt. quo conuulſio diſtinguitur a paralyſi, in qua non eſt motus prauus, ſed ablatus. Additur retractionis, ad differentiam tremoris, in quo motus eſt ſurſum ad deorſum; at in conuulſione eſt motus prauus, ſed retractionis. Ratione mobilis, hic motus eſt affectio: ratione agentis, eſt actio; animalis quidem in legitima conuulſione, naturalis in ſpuria. Subiectum eſt mobile, ſeu id, quod motu voluntario mouetur, quod a muſculo mouetur: & ſic diſtinguitur hic motus prauus retractionis, a motu prauo retractionis in ſingultu, qui attinet ad ventriculum, qui non eſt organum motus voluntarii. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens, ſunt muſculi præter naturam contracti a neruis: nam conuulſio eſt motus inuoluntarius, in quo muſculi ad ſuum principium retrahuntur, aphoriſm. 39. ſectio. 6. Nam muſculi in ſpaſmo non extenduntur, non transferuntur, non tenſi manent: ſed contrahuntur, cap. 8. lib. 1. de mot. muſcul. Additur, præter naturam; ad differentiam contractionis muſculorum ſecundum naturam, cap. 6. lib. 3. loc. aff. cap. 1. lib. 2. de ſymptom. cauſ. Sed cum muſculi retrahantur interdum a neruis, interdum a ligamentis: in ſpaſmo a neruis contrahuntur: at ſi membra a ligamentis contrahantur, manent contracta, non conuelluntur. *Cauſa efficiens.*

Cæterum, nerui functio læditur, vel *Læſa facultate*, vel ob Errorem externum: *Læſa* quidem facultate, in ſpaſmo legitimo; ob errorem externum in notho. *Cauſa affectionis nerui.*

I. Læſa facultas. Quoad læſionem facultatis; ad hanc reſpiciens Hippocrates, aphor.39. ſect. 6. ait: conuulſionem fieri vel ex inanitione, vel e repletione: nam in vtraque conuulſione neruus morbo afficitur: quem Auicennas ſtatuit eſſe morbum in magnitudine imminuta ſecundum longitudinem neruorum, quia nerui breuiores redduntur. Sed imminuta hæc magnitudo ſecundum longitudinem, coniunctam habet magnitudinem ſecundum latitudinem; vel auctam, & tum eſt conuulſio e repletione; vel imminutam, & eſt conuulſio ex inanitione. *Conuulſio e repletione.* Quoad conuulſionem e repletione; huius cauſa eſt materia: cuius ſpecies eſt humor, non vapor, cap. vltim. lib. de palpit. vapor enim muſculos implet, non neruos, cap. 2. lib. 1. *Species.* de cauſ. ſymptom. Hic humor eſt ſanguis, pituita, vel melancholia: bilis namq; excluditur a ſpaſmo e repletione orto: antequam enim excitet magnitudinem in neruo, expellitur ab expultrice: hinc Galenus cap. vlt. lib. 12. method. ait; conuulſionem fieri, vel ex inanitione, vel e repletione, vel a mordaci, id eſt, a bilioſo humore; bilis ergo à materia replente diſtinguitur.

1\. Sanguis autem eſt cauſa ſpaſmi, dum facit inflammationem: vnde Galenus cap. 2. lib. 2. de cauſ. ſympt. ait: ſpaſmum e repletione fieri ex inflammatione; & idem dicit cap. 1. lib. 1. de mot. muſcul. Porro phlegmone in parte neruoſa, eſt cauſa ſpaſmi, vel illius partis inflammatæ, vel totius corporis. Si inflammatio ſit cauſa ſpaſmi partis inflammatæ; tunc eſt conuulſio e repletione, de qua loquimur: ſi autem ſit cauſa conuulſionis totius corporis, eſt conuulſio, quæ non fit e repletione, ſed ob errorem externum; vnde Galenus comm. 34. lib. 3. prognoſt. ait: conuulſionem fieri ex inflammatione partis neruoſæ, dum pars neruoſa originem, id eſt, cerebrum in conſenſum ducit.

2\. A pituita frequentius fit ſpaſmus, quam ab aliis humoribus; nerui enim alimento pituitoſo nutriuntur; at ſi hoc non vincatur, abundat excrementum pituitoſum, quod ſpaſmi cauſa eſſe poteſt. com. aphor. 26. ſect. 2.

3\. Melancholia rarius ſpaſmi eſt cauſa. *Vitium.* Quoad vitium materiæ; hoc pertinet ad ſubſtantiam, dum conuulſio fit ab inflammatione, in qua ſanguis putreſcit: ad copiam, nam morbus eſt in magnitudine; ſucci enim copioſi anguſtant corpora neruoſa, cap. vlt. lib. de palpit. ad qualitatem, ratione pituitæ & melancholiæ, quæ ſunt materiæ frigidæ, viſcidæ, craſſæ; vnde Galenus aphor. 70. ſect. 5. ait: conuulſionem fieri e lentis humoribus: vitium ſpectat ad quieté, cum ſucci quieſcãt prҿter naturã in neruis, non enim parum impacta eſt materia in neruis, aphor. 70. ſect. 5. & coarctatur hæc materia ſecundum partes neruorũ externas, quæ conficiuntur e membranis: hinc, quia

quia materia conuulſionis eſt admodum craſſa,& magis impacta,quam in paralyſi, recte iubet Rhaſis, in ſpaſmo corpus magis eſſe inungendum, & magis fricandum oleo de coſto, quam in paralyſi. Cauſæ generantes has materias, patent ex alibi dictis. In conuulſione ex inanitione nerui exſiccantur. Neruorum ſiccitas in hac conuulſione, pertinet vel ad Solidam ſubſtantiam nerui,vel ad Roridam humiditatem. Si abſumatur ſolida nerui ſubſtantia; conuulſio hæc producitur a cauſa vehementer & cum impetu ſiccante: vnde Galen aph.1.ſect.5.ait, ab helleboro albo conuulſionem fieri ex inanitione, dum ſubſtantia nerui violenter & cum impetu ſiccatur. Hectica febre correpti,non conuelluntur; quia hæc corpora ſenſim,citra impetum,exſiccantur. Proinde ſi repentina fiat exſiccatio,idem contingit neruis,quod chordis vehementer ſiccatis,c.6.l.3.loc.aff. Cauſa autem hæc, vehementer, & cum impetu ſiccans, eſt vacuans Senſibiliter, vel Inſenſibiliter. Senſibiliter, vt dum fit conuulſio a veratro vehementer ſoluente. aph. 1. ſect. 5. cuiuſmodi etiam eſt conuulſio, quæ fieri ſolet per immoderata profluuia muliebria. aph. 56.ſect.5. Inſenſibiliter euacuans cauſa, eſt, tum Siccans, tum Simul & ſiccans, & calefaciens. Siccans, vt ſi conuulſio fiat a vigiliis, aph.18.ſect.7. Siccans cauſa & calefaciens ſimul, eſt tum Morbus, tum Cauſa. Morbus, vt phrenitis, vt febris: phrenitidem propoſuit Galenus, c.vlt.l.de palp.c.vlt.l.12.meth.febrem propoſuit, cap. vlt.l.de palp.aph.13.ſect.7.c.2.l.2.de cauſ.ſym.Oportet autem vt febris ſit vehemens, & cum violentia ſiccans. Præter morbum poteſt etiam eſſe cauſa, ex aph.13.ſect.7. vt ſi fiat conuulſio ob feruorem ambientis, ob cauteria, ob eſcharas, ſeu cruſtas, quæ vi ignis excitantur. Quod ſi in ſpaſmo ex inanitione, minuatur rorida humiditas nerui; hic ſpaſmus ſiccus dicitur ab Auicenna, & producitur a frigiditate, id eſt, ab opiatis, vel opio, congelante roridam humiditatem. De hac conuulſionis ſpecie, nec Altimarus, nec alii quicquam. Accepit autem Auicennas a Galeno, c.vlt.l.12. meth. vbi ait, conuulſionem fieri ex ingenti frigore, quod efficit quippiam veluti gelu.

Conuulſio ex inanitione.

Exſiccatio ſolida neruorum ſubſtantia.

Exſiccatio rorida humiditatis.

Quoad conuulſionem, quæ fit ob errorem externum: hanc Auicennas vocat, ſpaſmum non proportionatum ad materiam; ſcilicet in qua; hoc eſt, ad ſubiectum: inter hunc enim ſpaſmum, & ſubiectum non eſt proportio: nam ſpaſmus eſt motus voluntarius: ſubiectum autem eſt mobile neruoſum, quod in conuulſione ſpuria ſubiectum eſt, non facultatis motricis, ſed expultricis; ſpaſmus enim non proportionatus fit a cauſa, quam nerui refugiunt, & expellunt: pertinet ergo ad facultatem expultricem. Hæc cauſa, ſecundum Auicen. ſpecie eſt multiplex: poteſt eſſe Sub-

II. Error externus.

ſtantia, poteſt eſſe Qualitas. Subſtantia eſt Vapor, vel Minera. Qualitas eſt Materialis, vel Spiritalis. Materialis, eſt Venefica, vel Non venefica. Vaporem quidem proponit Gal. c. 2. l. 2. de cauſ. ſym. vbi vult, conuulſioné fieri a flatu implente muſculos, non neruos: Vapor autem vt plurimum eſt frigidus; ideoque producit conuulſionem ſatis leuem, quam Auicen. vocat ſaltum; vulgo dicunt crampe. Minera eſt humor calidus, mordax, & perinde irritans expultricem: quam cauſam propoſuit Gal. c. vlt. l. 12. meth. dum inquit, conuulſionem fieri e tenui & erodente humore, afficiente neruos, id eſt, ex humore bilioſo. Qualitas materialis non venefica, eſt frigiditas vehemens, congelans neruum: & hæc frigiditas impertitur neruis a cauſa Interna, vel Externa. Ad internam cauſam reſpiciens Galenus ait, com. 27. l. 4. de rationè vict. conuulſionem totius corporis fieri, ob copioſum ſanguinem, venas replentem, vt ſpiritus non poſſit penetrare; vnde ſanguis, veluti in corpore mortuo concreſcit, & frigidus euadit, quæ frigiditas neruis impertitur, & conuulſioné efficit. Ad cauſam externam reſpiciens Galenus c. 5. l. 9. meth. ait, conuuſſionem fieri ob frigidæ potionem immodicam, & importunam. Notandum autem cauſam refrigerantem tripliciter concurrere poſſe, ad efficiendum ſpaſmum. Primo, vt agens in neruos prohibet excretionem excrementorum; vnde cum excrementa non vacuantur, fit conuulſio e repletione, de qua ſupra diximus: & huc referri debet, quod Galenus ait, com. aph. 13. ſect. 6. frigus neruorum corpora reddere difficilia ad difflandum, ideoque neruos repleri. Secundo modo concurrit frigiditas, vt agit in roridam neruorum humiditatem, illam veluti congelando & inſpiſſando: hinc, quoniam imminuitur rorida humiditas, fit conuulſio e ſiccitate, quam tetigit Galenus c. vlt. l. 12. meth. Tertio modo concurrit frigiditas, quatenus ceu hoſtis agit in calidum neruorum inſitū, vt nerui expultrix ad expellēdum inſurgat: hinc fit cōuulſio e ſanguine frigidiore, vel e frigidæ potu, com. 27. l. 4. de vict. c. 8. & l. 9. meth. & hæc eſt conuulſio, de qua nunc loquimur. Qualitas materialis venefica, produci poteſt, a cauſa Interna, vel Externa. Ab interna, vt a vermibus defunctis: ſicut etiam venenum intus genitum, poteſt eſſe cauſa epilepſię & perinde multo magis ſpaſmi cauſa eſſe poteſt. Ab externa cauſa producitur: vt ſi conuulſio fiat a morſu ſcorpii; quam ſpeciem tetigit Galenus com. 1. ſect. 5. aphoriſmorum, vbi inquit, ſpaſmum fieri propter hellebori albi efficaciam, quæ humiditates ex neruis ad ſe trahit: hæc ergo vis veratri eſt venefica. Qualitas ſpiritalis, eſt qualitas dolorifica: & hinc oritur conuulſio, quæ fit ab ore ventriculi, c. vlt. l. 12. meth. com. aph. 1. ſect. 5. vt eſt conuulſio quæ fit ab albo veratro; non eo modo, quem iam

1. Vapor.

2. Humor acris.

3. Frigus.

Cauſa refrigerans, quomodo ſpaſmum efficiat.

4. Venenum.

5. Dolor.

lum propoſuimus, ſed dum vi hellebori excitatur vomitus, in quo os ventriculi veluti laceratur. Similis etiam conuulſio fieri poteſt, dum os ventriculi mordetur a materia mordaci; vt contingit illi adoleſcenti, qui æruginem euomuit. Quamobrem colligendum e com. aph. 1. ſect. 5. vera- *Ex helleboro ſpaſmus.* trum multifariam concurrere ad efficiendum ſpaſmum. Primum enim cauſa eſt legitimi ſpaſmi, ex inanitione, dum neruos euacuat. Deinde etiam eſt cauſa conuulſionis ex inanitione, dum vi ſua in diſtributione vehementer neruos ſiccat. Tertio eſt cauſa conuulſionis citra inanitionem, per qualitatem veneficam, dum trahit tanta cum violentia, vt afficiat neruos, vt hi ad expellendum inſurgant. Tandem veratrum concurrit ad ſpaſmum efficiendum, per qualitatem dolorificam; dum videlicet agit in neruos, per medium os ventriculi ſuperius.

Differentia. Conuulſionis differentiæ non ſumuntur a forma, niſi ſecundum Magis & Minus: vt motus eſt magis vel minus prauus. Ratione ſubiecti, mo- *A ſubiecto.* bile eſt Totú, vel Pars, com. 27. l. 4. de vict. com. 34. l. 3. prognoſt. Cæterum, pro partium varietate, conuulſio variis nominibus donatur. Verbi gratia, cum Galeno c. 2. l. 2. de ſymp. cauſ. ſi conuellantur muſculi mandibulares, vocatur τρισμὸς, id eſt, inuita dentium concuſſio ſeu ſtridor: Si conuellantur oculorum muſculi, dicitur Strabiſmus: ſi muſculi oris dicitur ſpaſmus cynicus: & cum Galeno cap. vlt. lib. de palp. ſi ſpinales muſculi, mouentes caput, omnes conuellantur, conuulſio dicitur tetanus: ſi conuellantur muſculi, mouentes caput ad anteriora, vocatur emproſthotonus: ſi mouentes ad poſteriora, opiſthotonus. Quoad cauſam efficientem: *A cauſa eff.* nerui functio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Si læſa facultate, eſt ſpaſmus legitimus: & hic vel e Repletione, vel ex Inanitione. Si e repletione; huius cauſa eſt Sanguis, Pituita, vel Melancholia. Si ex inanitione; imminuitur vel Nerui ſolida ſubſtantia, vel Humiditas rorida. Si conuulſio fiat ob errorem externum: error externus eſt Subſtantia, vel Qualitas. Subſtantia, eſt Vapor, vel Minera; ſed hæc minera eſt æris. Qualitas, eſt Materialis, vel Spiritalis. Sed oritur dubium; *Num dua tantum ſpecies ſpaſmi, ex inanitione, & repletione.* nam Hippocrates vbique tantum proponit conuulſionis duas ſpecies; vná e repletione, alteram ex inanitione. Et Galenus cap. 3. lib. 8. κ. τόπ. ait, ſe in conuulſione non inueniſſe tres ſpecies; at in ſingultu ſe vidiſſe tres ſpecies. Contra, cap. vlt. lib. 12. meth. ſcribit aperte, dari ſpaſmum, qui nec ex inanitione, nec e repletione oriatur. Reſponſio. Galenus lib. 8. κ. τόπ. reſpicit ad legitimum ſpaſmum, & ſingultum: at lib. 12. meth. & alibi, reſpicit ad ſpaſmum etiá nothum, qui fieri poteſt citra repletionem & inanitioné: & tunc neruus non concurrit, vt organú facultatis animalis, ſed vt or-

ganum facultatis expultricis: in ſpaſmo autem exquiſito, qui fit ex inanitione & repletione, neruus concurrit vt organum facultatis animalis. Verum alia in ſingultu eſt ratio: ſiue enim fiat ex inanitione, ſiue e repletione, ſiue citra has cauſas; ſemper ventriculus concurrit vt organum facultatis naturalis: & propterea omnes tres ſingultus ſpecies, ſunt exquiſitæ: quia ſingultus exquiſitus requirit ſubiectum, quod ſit organum facultatis naturalis, non autem animalis, quemadmodum in ſpaſmo ex inanitione & repletione.

Signa. Spaſmus in genere patet: ſicut etiam differentiæ a forma, & ſubiecto. Quoad cauſam efficientem, ſi fiat conuulſio læſa facultate; cognoſcitur, quia motus prauus eſt euidentior. Si fiat ob errorem externum, erit minus euidens: præterea cognoſcitur e cauſis prægreſſis, de quibus ſuo loco. An autem ſpaſmus fiat ex inanitione, vel repletione; facile cognoſcitur, e c. 6. l. 3. l. aff. ſi enim conuulſio fiat a labore, vigiliis, fame, febre ardente, phrenitide; iudicandum, quod fiat ex inanitione. Si contra, homo ſit plenus, otioſus, ſuppreſſa ſit aliqua euacuatio, & ſubſequatur conuulſio; iudicandum, quod fiat e repletione: præterea cum Galeno, aph. 26. ſect. 2. ſi conuulſio ilico fiat, iudicandum fieri e repletione: addit Auicennas, ſi pars conuulſa, velociter abſumat humidum, quod ipſi applicatur, eſſe conuulſionem ex inanitione; ſi contra, e repletione: niſi cauſa ſpaſmi e repletione, ſit phlegmone; huius enim vi humidum quod applicatur, facile exſiccatur. Quibus autem ſignis cognoſcantur cauſæ conuulſionis e repletione; patet ex alibi dictis. In ſpaſmo ex inanitione, cognoſcere oportet, num inanitio pertineat ad ſolidam nerui ſubſtantiam, an ad roridam humiditatem. Si ergo, verbi gratia, præceſſit vehemens frigus; iudicandum, inanitionem attinere ad humiditatem roridam: ſi prægreſſa ſit cauſa vacuans, vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter; iudicandum inanitionem ad ſolidam neruorum ſubſtantiam ſpectare. At, ſi conuulſio fiat ab errore externo; an ſit vapor, an materia acris, an qualitas vel frigida, vel venefica, vel dolorifica; patet e traditis in dol. cap. & potiſſ. in ſermone de epilepſia.

Indicationes. Suppoſitis præſidiis, quæ reſpiciunt neruorum proportionem, cum Galeno c. vlt. l. 12. meth. ſumendæ ſunt indicationes a Forma, & a Cauſa efficiente. A forma, vt eſt retractio præter naturam, & perinde doloris cauſa: hæc indicat remedium, extendens membrum conuulſum. Quoad cauſam efficientem, hæc eſt morbus, vel error externus. Si fuerit morbus, ſiquidem fuerit conuulſio e repletione, cuius cauſa ſit inflammatio; quid indicet inflammatio, patet. Si morbus ſit magnitudo, producta a melancholia, vel pituita; quid indicent hæ materiæ ſecundũ ſpeciem, ſecundum

vitium,

vitium, ſecundum cauſam generantem, etiam patet. Si conuulſio fiat ex inanitione; ſi abſumatur humiditas ſolidæ ſubſtantiæ, oritur indicatio humectandi. Si vitium pertineat ad roridam humiditatem, oritur indicatio calefaciendi, quia fit a frigore. Quoad errorem externum, ſiue ſit vapor, ſiue minera, ſiue qualitas materialis, aut ſpiritalis; quid indicent, docuimus in ſermone de epilepſia.

Conuulſio interdum eſt vtilis, interdum periculoſa, quandoque mortalis. Quoad differentias a forma; prout motus eſt magis deprauatus, prout retractio eſt intenſior, quo diutius durat; eo periculoſior eſt cōuulſio: quia eſt vehementia eſſentiæ. Quoad vehementiam dignitatis; vt plures afficiuntur partes, & quo vicinores ſunt cerebro; eo conuulſio periculoſior: vnde tetanus periculoſior eſt emproſthotono, & opiſthotono, quia plures muſculi in tetano occupantur: vnde Galenus com. aph. 6. ſect. 5. ait, qui tetano capiuntur, quatuor diebus mori poſſe, nam malum eſt geminatum, dum plures occupantur partes: quod ſi homo perduret vltra quartum, & non moriatur, ſignum eſt vehementiam eſſentiæ eſſe minorem. Quod ſi in tetano addatur vehemētia facultatis, malum prorſus eſt lethale. Vehementiam autem facultatis indicat locus affectus; verbi gratia, ſi conuulſio afficiat muſculos, pinnas narium mouentes; ſignificatur vehementia facultatis, quia adeſt inſignis imbecillitas: ſi enim per nares feratur multus ſpiritus, vt fiat cōuulſio, mors eſt propinqua, com. 60. l. 2. de ratione vict. nam conuulſio vehemens ratione eſſentiæ, eſt coniuncta cum vehementia facultatis, cum virium imbecillitate. Quoad vehementiam ratione cauſæ efficientis; in genere, quælibet cauſa, vt vehementior eſt ſecundum eſſentiam, dignitatem, & facultatem; ita etiam ſtatuendum eſt magis periculoſam eſſe conuulſionem. Vnde Paulus ait, ſi labia, palpebræ, aut lingua cōtrahantur; conuulſionem eſſe admodum periculoſam; nam hęc indicant vehementiam ratione eſſentiæ; vt materia morbifica ſecundum eſſentiam ſit adeo potens, vt poſſit has partes, cerebro proximas, afficere: indicant etiam vehementiam dignitatis, quatenus ſignificant cauſæ originem eſſe in cerebro, vel in ore ventriculi. At ſi ſeorſim perpendatur vehemētia cauſarum ſpaſmi: primum, ſi conuulſio fiat e repletione; curari poteſt: c. vlt. l. 12. meth. ſiue fiat hæc conuulſio citra inflammationem, ſiue cum inflammatione. Nam ſi fiat citra inflammationem, e pituita, vel melancholia; hæ materię vinci poſſunt: quandoque enim a febre ſuperātur: vnde febris ſuperueniens conuulſioni eſt ſalutaris, aph. 26. ſect. 2. & aph. 57. ſect. 4. vt febris habeat rationem ſigni, indicantis vehementiam non ad ſummum inſignem. Sed & ætas ſignum eſſe poteſt materiæ morbificæ

Prognoſtica.

1. a forma.

2. a cauſis in genere.

Spaſmus a repletione.

magis vel minus impactæ: vnde Galenus ait, com. 34. l. 3. progn pueros facile a ſpaſmo liberari. Si conuulſio fiat ex inflammatione; vinci poteſt, e c. vlt. l. de palp. niſi ſit inflammatio, quæ ſequatur vulnus lethale; tunc enim quælibet vehementia adeſt. Quoad conuulſionem ex inanitione; ſi fiat quoniam abſumitur ſolida nerui ſubſtantia; cum Galeno c. vlt. l. de palp. eſt mortalis: nam abſumitur ſubſtantia calidi innati, quæ ſeminalis eſt, vt breui tempore nequaquam poſſit reparari: hinc Galenus ait, c. vlt. l. 12. meth. ſi conuulſio fiat e ſiccitate, eſſe inſanabilem; dum ſcilicet ſiccitas eſt perfecta, id eſt, dum ſolida ſubſtantia ſiccatur, non ſecundum carnem, adipem, vel humiditatem roridam, ſed ſecundum ſubſtantiam fibroſam, & membranoſam, c. 5. l. 7. meth. vt antequam fiat conſumtio humiditatis fibroſæ & membranoſæ, homo moriatur. Quod ſi non ad ſummum perducatur ſiccitas; deſperandum non eſt prorſus, c. vlt. l. 12. meth. niſi ſuccedat hæc conuulſio vel febri, vel phrenitidi; quia tūc ſumma eſt vehementia ſiccitatis. Concludere ergo licet, ſpaſmum e ſiccitate, difficilime curari, & vt plurimum incurabilem eſſe: quemadmodum teſtatur Galenus aphoriſmo 26. ſect. 2. & aph. 57. ſect. 4. & aph. 70. ſect. 5. & aph. 13. & 18. ſect. 7. Si autem conuulſio fiat ex imminutione roridæ humiditatis; curabilis eſt: propterea quod humiditas congelata vincitur a caliditate. Et propterea Galenus c. vlt. l. 12. meth. hunc ſpaſmum curari poſſe ait. Si conuulſio fiat ob errorem externum: ſi quidem ſit ſubſtantia, & primum ſi ſit vapor: hæc conuulſio, ſecundum Auicennam, curatur cito, hora vna; ſi ſcilicet flatus prodeat a pituita; at ſi vapor prodeat a materia venefica, conuulſio poteſt eſſe admodum periculoſa. Si error ſit materia mordax; conuulſio eſt curabilis, c. vlt. l. 12. meth. nam poteſt vacuari illa materia, qua vacuata ceſſat conuulſio. Si error ſit qualitas, & quidem materialis, non venefica, vt frigiditas; conuulſio eſt curabilis; & quandoque etiam ſalutaris, com. 27. l. 4. de vict. nam in hac agitatur corpus, & per agitationem incaleſcit, vt ſanguinis vitiū, id eſt, frigiditas tollatur. Si qualitas ſit venefica; eſt conuulſio periculoſa, quia ſumma eſt eſſentiæ vehementia, vt colligitur e com. 1. ſect. 5. aphoriſmorum. Si qualitas ſit dolorifica: pro varia vehementia cauſæ dolorificæ, variē prognoſticandū. Verbi gratia, ſi fiat conuulſio ab ore ventriculi, vt afficitur a bile, cum Galeno c. vlt. l. 12. meth. & aph. 1. ſect. 5. bile vacuata, ceſſat conuulſio. At conuulſio notha, quæ interdum degenerat in exquiſitam, vt eſt conuulſio, quæ fit ab helleboro, moleſtante os ventriculi, hæc eſt periculoſa; ſed euadit lethalis, vbi præter cauſam dolorificam ſubſequitur vacuatio inſignis. Si fiat conuulſio e cauſa dolorifica partis inflammatæ propter vulnus; cum Galeno aph. 2. ſect. 5.

Spaſmus ab inanitione.

Spaſmus ob errorem externum.

ſect. 5. hæc conuulſio, quamuis ſpuria, vt fit a dolore, eſt ferme lethalis. Vnde pro varia affectione partis primario affectæ, vario modo eſt prognoſticandum.

Si ſanguis in ſpaſmo peccet; vena ſecanda, com. 28. l. 4. de vict. Quare *Curatio.* vena eſt ſecanda, ſi ſanguis habeat rationem cauſæ principalis, vt in con- *Venaſectio.* uulſione ex inflammatione; Item in conuulſione, quæ fit a copioſo, ac veluti congelato ſanguine: Eſt etiam ſecanda vena, dum ſanguis habet rationem cauſæ ſine qua non, vt in conuulſione e pituita, quæ tamen conuulſio occupat corpus ſanguine repletum. Vena ergo non eſt ſecanda in ſpaſmo ex inanitione; nam ſanguis potius deficit. Notandum autem circa quid agendum ſpecificum in ſanguinis euacuatione: ſi ſanguis peccet ad ℔j. tantum detrahendas eſſe ℥viij. propter dolorem enim & motũ virtus diſſoluitur. Vsvs. *Quantum.* Cauſa virtutis, vacuandus eſt ſanguis per plures vices. *Quando.* Statim vena eſt ſecanda: nam adeſt indicans, & virtus in principio non prohibet; quemadmodum procedente conuulſione prohibere poſſet: hinc Galenus com 28. lib 4. de vict. venam tundit ante fomenta, quamuis auctor ille primo vtatur fomentis; Galenus tamen auctorem non ſequitur, ſed methodum: nouit enim ſanguinem in ſpaſmo magis poſſe copia, quam frigiditate; quare primum ſecat venam, deinde vtitur calidis fomentis. Antequam autem ſecunda vice ſecet venam, vtitur fomentis; nam tunc ſanguis minus poteſt copia, quam frigiditate; cũ prima vice ſanguis fuerit imminutus. Cucurbitulæ ſcarificatæ probantur Aëtio & Auicennæ, quia vacuant: non ſcarificatę non probantur, quia attrahunt, & non vacuant. Quoad *Vbi:* ſi ſanguis in toto exſuperet; cucurbitulæ applicãdæ ſunt dorſo & cruribus: ſi redundet ſanguis in parte determinata; vt varia eſt pars, ita variis locis cucurbitulæ ſunt applicandæ. *Cucurbitulæ.* Ægineta, ſi crura erant contracta, applicabat poſtremis vertebris: ſi manus erant conuulſæ, applicabat ſeptimæ vertebræ: ſi conuulſio attinebat *Paullus cap. 19 & 20. l. 3.* ad labia, vel palpebras, applicabat cucurbitulas occipiti, & primis duabus vertebris: ſi aderat tetanus, applicabat ceruici ſecundum vtramque partem, & pectori qua carnoſius eſt, & præcordiis, & regioni renum. Omitto in præſentia circa cheirurgiam, neruі inciſionem, quam probat Galenus *Actuar. c. 1.* cap. 1. lib. 1. de motu muſc. nam hæc doctrina ſpectat ad ſermonem de vul- *l. 3. de meth.* neribus. *med.*

Quoad medicamenta, multa ſupponentes: ſi conuulſio fiat ex inanitio- *Pharmaceia.* ne propriæ humiditatis; Rhaſis, Paullus, Auicennas probant *aquam dulcem, oleum commune, lac, vt ex his fiat balneum.* Et ſi conuulſio fiat a cauſa ſimul ſiccante, & calfaciente; Auicen. miſcet propoſitis, *oleum roſ. complet.*

aquam roſ. vt alimentum detineatur, ratione leuis aſtrictionis, & vt fiat aliqua refrigeratio: & ſi cauſa ſit vehementer calefaciens; Auicennas aſcendit etiã *ad hordeum fractum ſine cortice, nam cortex ſiccat; addit violas, nymphaam, cucurbitas, melones, lactucam, & ex his parat balneum.* Vsvs. *Quomodo.* Balneum debet eſſe actu vel temperatum, vel tepidum; nam calidum ſiccaret. *Vbi.* Medicamenta modo toti, modo parti applicanda; prout ſiccitas vel eſt in toto, vel in parte. Si autem conuulſio fiat ex inanitione roridæ humiditatis; probantur calefacientia: vt eſt balneum e vino, vel ex aqua alterata cum calidis, de quibus alias. Si conuulſio fiat e repletione; & primum ſi fiat ab inflammatione; curatur medicamentis, quibus occurrere licet inflammationi, de quibus ſuo loco. Si ſpaſmus fiat citra inflammationem; occurrendum medicamentis, quæ in paralyſi ſunt præſcripta, de quibus ſupra. Sed iuniores notent, primum circa vacuantia per meatus ſenſibiles; Auicennam probare vehementia, non mediocria, & cauſa vacuationis totius, & cauſa capitis: de quibus dictum in dol. cap. a pituita, & a melancholia. Quoad vacuantia per inſenſibiles meatus, Rhaſis probat valentiora, quam in paralyſi, id eſt, magis calefacientia, & tenuis ſubſtantiæ, de quibus etiam diximus. Secundum Aëtium probatur *ſeſeli, id eſt, ſiler montanum, cum aceto mulſo, aut poſca:* non enim eſt præter rationem, miſcere acetum pro vehiculo; quam vis eo pro medicamento principali non debeamus vti. Quantum ad ea medicamenta, quæ applicantur: notandum, Auicennam mirifice commendare, ſi applicemus *renem tritum cum ſua pinguedine; & ideo probatur ren arietis, caſtratorum, capræ, agni, hœdi, vel etiam vituli, bouis, & potiſſimum tauri:* ren autem eſt detinendus donec exſiccetur, vel etiam fœteat, & mox alius ren admouẽdus. Addit Auicennas, membra conuulſa inuoluenda eſſe *lana, quæ madida humidaque oleo eſt ſeruanda.* Præterea Auicennas probat *aquam alteratam copioſo anetho, in qua decoquatur canis, aut vulpes, vſque ad diſſolutionem:* & hoc decocto æger ſemel aut bis eſt profundendus. Hippocrates aphoriſmo 25. ſectio. 5. in hoc ſpaſmo probat *frigidam,* ſi copioſe effundatur, calefacit enim per accidens, quatenus huius vi calor concentratur & vnitur. At ſecundum Auicennam, frigida non vtendum, niſi virtus ſit robuſta, ſecundum totum corpus, & ſecundum partem; vnde patiens erit iuuenis, carnoſus, expers vlceris; præterea frigida locum habet, ſi aſſit ambiens, vi cuius calor inſitus extra immodice moueatur; tunc enim ope frigidæ ab hoc motu liberatur, ideoque hæc materia in aere calido, nõ in frigido adminiſtranda; calidum enim innatum non poteſt ferre concentrationẽ & aëris, & frigiditatis aquæ. Addit Auicennas puerulis calidiora

A repletione.

lidiora non eſſe admouenda: vt liceat hoc medicamento vti pro pueris: ℞. *rad. lilii* ℥ j ß. *aniſorum* ʒ ß. *croci* ℈ ß. *mellis quantum ſufficit. Miſce.* Iubet etiam Auicennas aſſiduo puerorum membra eſſe deponenda *in aquam alteratam chamamelo, fœnograco, meliloto. Et ex his olea etiam pro pueris poſſunt parari.* Rhaſis iubet corpora conuulſa eſſe inungenda *oleo de coſto*; & valentius ac diutius fricanda, quam in paralyſi; nam materia magis eſt impacta. Si conuulſio fiat ob errorem externum; pro vario errore, varia medicamenta adminiſtranda, verbi gratia ſi error ſit flatus, probantur diſcutientia flatus, de quibus in dol. cap. a flatu, & ſic de reliquis. *Ab errore externo.*

Quoad diætam: notandum in ſpaſmo ex inanitione, cum Rhaſi & Græcis probari ſorbitionem *ex alica, & farre, & hordeo, e lacte amygdalino, & potiſſimum ex aqua carnis deſtillata, vel agni, vel hœdi.* Et, ſi ſiccitas foueatur a caliditate, addatis *lactucam, ſemina melonum, cucurbitas.* Si non aſſit caliditas, poteſt is miſcere cum aqua carnis *vinum medicatum.* Lactuca enim reddit aquam carnis refrigerantem: vinum, eam reddit calefacientem, & citius alentem: vnde patet, aquam carnis deſtillatam, ſi ſola exhibeatur, eſſe cibum nec calefacientem, nec refrigerantem. Quoad potum: Si conuulſio ſit e congelata rorida humiditate; probatur *vinum.* Si conuulſio ſit e repletione; Paullus probat victum tenuem, extenuantem. Vnde Auicennæ probatur *panis cum melle, & aqua ciceris.* Et, ſi virtus ſit debilis, ſecundum Auicennam eſt exhibenda *caro auicularum.* Vnde obiter colligendum, carnem magis nutrire, quam nutriat panis. Potus cum Paullo ſit *mulſa:* & cum Auicenna concedi etiam poteſt *vinum antiquum* in parua copia; at poſt totius & capitis euacuationem. *Diæta.*

CAPVT XXVI.

De Spaſmo Cynico.

SVCCEDIT vitium, quod componitur e paralyſi & conuulſione: facileq; cognitis ſimplicibus cognoſci poterit. Vocatur autem ſpaſmus cynicus, tortura oris, conuulſio canina, riſus Sardonius. Per ſpaſmum autem cynicum intelligimus vitium, in quo facies figuram naturalem non ſeruat. Generatur hoc malum dum capiti occurrit cauſa, vi cuius muſculi faciei ita læduntur ſecundum motum, vt figura faciei vitioſa reddatur. Spaſmus ergo cynicus eſt figura præter naturam faciei, dependens a motu præter naturam ſuorum muſculorum. Forma, eſt figura præter naturam; nam figura deformis euadit. Subiectum, eſt facies, id eſt, capitis pars anterior, a capillis ad mentum: vnde intelligimus non tantum os, ſed etiam *Nomen. Generatio. Definitio. Forma. Subiectum.*

maxillas, genas, oculos, frontem. Porro vitioſa figura attinet modo ad dextram partem, modo ad ſiniſtram: & modo ad omnes partes, modo ad aliquas; vnde os interdum eſt immune; vocatur tamen tortura oris, quia vt plurimum oris figura vitiatur, & quia os præcipua eſt pars faciei.

Cauſa efficiens. Dependet autem oris tortura, a motu præter naturam muſculorum faciei. Ideoq; ſtatuendum hoc vitium formaliter acceptum, eſſe ſymptoma: pendet enim a motu præter naturam, ab actione læſa: hic quippe tortuoſa oris figura eſt ſymptoma, nimirum qualitas mutata, quæ, vt opus, ſequitur actionem læſam, id eſt, motum præter naturam muſculorum faciei. At figura vitioſa, ſi conſideretur vt morbus, non pendet a læſa functione, ſed potius eſt cauſa læſæ functionis. Dum igitur Auicennas inquit, torturam oris eſſe morbum inſtrumentalem faciei; reſpexit ad cauſam effectricem principalem, qui eſt morbus in mala compoſitione; ſicut in paralyſi & ſpaſmo. Quia autem nos tradimus definitionem per cauſam formalem; neceſſario dicimus, torturam oris eſſe figuram vitioſam faciei, dependentem a motu præter naturam muſculorum. *Motus præter naturã.* Cæterum hoc loco per motum præter naturam, intelligimus motum ablatum, ſi vitium fiat a paralyſi; motum autem corruptum, ſi a conuulſione. *Muſculi faciei.* Per muſculos faciei, intelligimus muſculos, qui mouent maxillas inferiores, alas naſi, labia, & buccas, cap. 13. lib. 9. de vſ. p. Quamuis autem horum muſculorum maior pars neruos ſuſcipiat a tertio pari cerebri: nihilominus propoſiti muſculi priuatim ita ſe habent; vt muſculi oculorum neruos ſumant a ſecundo pari cerebri: muſculi maxillarum, alarum naſi, & labiorum, a tertio pari cerebri: muſculoſa autem latitudo, a qua buccæ mouentur, maxima e parte ſuſcipit neruos, a ſecundo pari ſpinæ, nonnullos etiam a tertio pari ſpinæ, & ſecundum regionem altiſſimam a quinto pari cerebri, cap. 7. lib. 9. de vſ. p. cap. 2. lib. 4. de loc. aff. & in lib. de neruorum diſſectione.

Cauſa motus præter naturam. Motus autem horum muſculorum præter naturam, fit propter cauſas vel paralyſis, vel conuulſionis: de quibus dictum. At notandum, eſt cap. 2. lib. 4. l. aff. & cap. 7. lib. de cauſ. morb. ſi oris tortura fiat e paralyſi; muſculos læſos eſſe in parte non contracta, verbi gratia ſi ſint reſoluti dextræ partis muſculi, tunc non operantur; operantur autem muſculi ſiniſtræ partis, dum ſcilicet ad ſuam originem retrahuntur; dum autem contracti ſunt, non diſtenduntur amplius, quoniam a ſeipſis diſtendi non poſſunt, nec diſtendi poſſunt a muſculis dextræ partis, quia hi ſunt reſoluti: & ob id muſculi partis non læſæ retracti permanent; ſecumq; partis læſæ muſcu-

muſculos contrahunt, & contractos ſeruant. Contra ſi fiat oris tortura e conuulſione, muſculi læſi ſunt in parte contracta, verbi gratia ſi dextræ partis muſculi conuellantur, muſculos ſiniſtræ partis non læſos ad ſe trahunt.

Secundo notandum e captie ſecundo, libro quarto, loc. affect. in hoc malo muſculos non fungi ſuo munere, quoniam noxa eſt vel in muſculis, vel extra muſculos: ſi extra muſculos, vel in neruis, vel in eorum principiis: ſi in neruorum principiis, vel in ſpinali medulla, ſecundum primas ceruicis vertebras; vel in cerebro, ſed ſecundum dimidium cerebri.

A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum Magis & Minus: prout figura eſt magis vel minus deformis. Quoad ſubiectum: figura vitioſa pertinet, vel ad Dextram faciei partem, vel ad Siniſtram. Quoad cauſam efficientem, ſumuntur differentiæ & a cauſa efficiente, & a ſede cauſæ efficientis. A cauſa efficiente; vt eſt vel Paralyſis, vel Conuulſio. A ſede; vt eſt vel Muſculus, vel Neruus: & ſi neruus, vel ſecundum Progreſſum, vel ſecundum Principium: & ſi ſecundum principium, vel ſecundum Spinam, vel ſecundum Cerebrum. *Differentia.*

Tortura oris imminens, ſecundum Auicennam cognoſcitur e faciei dolore, e ſtupore, e palpitatione. Præſens in genere non eget ſignis. Quoad differentias, quæ ſumuntur a forma & ſubiecto; ſunt manifeſtæ. Quoad cauſam efficientem, oportet cognoſcere Cauſam, & Sedem cauſæ. Quantum ad cauſam: ſi fiat e paralyſi; cognoſcitur, quia pars contorta rectificatur per retractionem: Si cauſa ſit conuulſio; rectificatur per extenſionem: vt in paralyſi pars læſa non ſit contracta, in ſpaſmo ſit contracta. Addit Auicennas torturam e paralyſi, indicari e faciei motu imbecillo, e ſenſu obtuſo, & ex eo, quod homo non ſentit extenſionem: & præterea cognoſcitur, quia palpebra inferior delabitur. Si fiat e conuulſione; cum Auicenna vt plurimum adeſt dolor, ſenſus non eſt obtuſus, durities adeſt in muſculis, cutis tenditur, & cutis magis elongatur a parte colli; & maiori cum difficultate fit reditus ad naturalem ſtatum. *Signa.*

Quoad ſedem cauſæ: Si ſedes ſit muſculus; figura vitioſa occupat ſolum partem faciei. Si autem ſedes ſit extra muſculum; ſi ſedes ſit neruus, & quidem ſecundum progreſſum; noxa erit ſolum in facie; ſi ſecundum principium; etiam noxa erit vltra faciem, verbi gratia ſi cerebrum ſit affectum ſecundum dimidium; noxa erit ſecundum dimidium faciei, & dimidium totius corporis. Si ſedes ſit

ſpinalis medulla; læſio erit ſecundum buccas, & partes infra ſpinam. Cæterum, ſi noxa ſit ſecundum progreſſum neruorum; ſi attineat ad ſecundum par neruorum cerebri; indicatur a vitioſa figura oculi: ſi pertineat ad tertium par neruorum cerebri; indicatur e figura vitioſa, occupante dimidium faciei ſecundum omnes partes: ſi attineat ad quinctum par; cognoſcitur e leui noxa buccarum, ſi ſpectet ad ſecundum & tertium par ſpinæ, & quidem ceruicis; cognoſcitur ex inſigni noxa buccarum.

Indicationes propoſitæ ſunt in paralyſi & conuulſione.

Prognoſtica. Malum hoc non eſt negligendum: nam minatur paralyſin etiam extra faciem, minatur epilepſiam, apoplexiam; quia cauſa morbifica lædit partes cerebro vicinas. Quoad differentias: Figura magis deformis, eſt periculoſior: quia maior receſſus a naturali ſtatu. Ratione dignitatis; vt occupat plures partes, ita magis periculoſa. Ratione cauſæ efficientis; cum fiat a paralyſi, vel ſpaſmo: hæc ſuperius ſunt propoſita. Auicennas addit: ſi oris tortura vltra 6. menſes producatur, vix curari: nam mali cauſa eſt admodum vehemens ſecundum eſſentiam: perdurante enim oris tortura, materia euadit magis viſcida, craſſa, impacta, & proinde maxime recedens a naturali ſtatu.

Cheirurgia. Auicennas, Paullus, Aetius, probant ligaturam, qua facies reducatur ad formam naturalem. Hoc autem intelligendum eſt de malo, ſi fiat e paralyſi, non autem ſi e ſpaſmo: nam in paralyſi pars eſt relaxata, in ſpaſmo contracta. Iidem venam ſecant, dum adſunt ſanguinis notæ: & quidem ſub lingua. Cucurbitulas etiam ſcarificatas primis vertebris applicant. Hoc præceptum locum habet, ſi oris tortura fiat a paralyſi, aut a ſpaſmo e repletione. Supponunt autem hi auctores, ſi ſanguis in toto redundet, primum cubiti venam eſſe aperiendam.

Pharmacia. Quoad medicamenta: probantur vehementia, purgantia totum, ſi opus ſit, totumq; ſit repletum: ratio eſt, quia hoc malum cito, quantum fieri poteſt, expugnandum; ſi enim diu perdurat, non curatur. Notandum autem cum Auicenna non eſſe feſtinanter gargariſmis vtendum; nam attrahunt ad partes affectas: vt his vti liceat poſt ſternutatoria. Quoad digerentia, Auicennas probat, *carnem elixam animalium ſylueſtrium, verbi gratia leporis, vulpis, lupi, cerui, apri.* has Auicennas applicat parti affectæ, & ſedi mali, & vertebris colli. Rhaſis probat *nucem moſchatam* in ore detentam, cauſa reſolutionis materiæ. Auicennas probat *maſticatorium ex acoro, pyrethro, nuce moſchata:* monetq; vt detineatur in parte affecta. Rhaſis quotidie ante cibum vtebatur hoc gargariſmo: ℞. *ſinapi* ℥ *iij. mulſæ* ℔ *j* ß. *fiat decoctio ad conſumtionem tertiæ: deinde adde ſyr. acetoſi, vel oxym. ſimp.* ℥ *ij. Miſ. pro garga-*

gargariſmo. Auicennas & Rhaſis aerem probant obſcurum. Cibus conuenit, vt in paralyſi, & ſpaſmo. Pro potu, Auicennas probat *aquam mellis.* Quoad motum, iubet Auicennas vt patiens non moueatur, vſq; ad quartum, vel ſeptimum: dum exercitio vti poteſt: nam ante corpus eſt euacuandum: dum autem corpus repletum eſt, per motum ad caput fluit materia. Tandem probatur, vt patiens intueatur ſpecula e chalybe, ſemperq; ſtudeat faciem ad naturalem ſtatum perducere. *Diæta.*

CAPVT XXVII.

De Catarrho.

Tranſitio.

HACTENVS de vitiis attinentibus ad cerebrum, quatenus eſt organum functionum animalium: iam dicendum de vitiis attinentibus ad cerebrum, vt eſt inſtrumentum functionis naturalis: propterea dicendum eſt de catarrho, multorum vitiorum fonte. Per catarrhum autem ſeu fluxionem, vel deſtillationem, intelligimus in genere omnem fluxum materiæ excrementitiæ a cerebro, extra cerebrum, ad quamcunq; partem fluat, ſiue detineatur, ſiue egrediatur. Non enim hic ſumimus catarrhum, quemadmodum ſumſit Galenus cap. 4. lib. 3. de ſym. cauſ. pro catarrhi ſpecie, in qua materia fluit in os: ſed loquimur de catarrho in genere. Catarrhus ita acceptus generatur; cum cerebro præter naturam occurrit aliquid, vi cuius fruſtratur facultas naturalis cerebri, vt cerebri excrementum craſſum morbificum euadat, & ita e cerebro egrediatur, vt corpus lædat. Catarrhus ergo eſt excrementum craſſum, affligens corpus, procedens a fruſtratione alteratricis cerebri. Colligitur hæc definitio e cap. 2. lib. de organ. odor. cap. 9. lib. 6. de tuend. ſanit. cap. 4. lib. 3. de ſympt. cauſ. & ex Hippocr. lib. de glandibus. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.*

Forma.

Forma eſt excrementum craſſum, affligens. Paullus ait, catarrhum eſſe deſcenſum præter naturam humoris excrementitii e capite in ſubiectas partes. Auicennas etiam ſtatuit, catarrhum eſſe curſum materiæ a cerebro. His nos non aduerſamur: etenim hi reſpexerunt ad explicationem vocis, ad definitionem notionalem, non ad eſſentialem: catarrhi enim vox ſignificat fluxum. Porro a definitione notionali facile poſſumus eſſentialem colligere, ſecundum doctrinam pathologicam, quam tradidit Galenus cap. vlt. lib. de differ. ſympt. cap. 4. lib. 3. de cauſ. ſympt. Cum enim vox catarrhi, ſignificet fluxum præter naturam materiæ a capite: catarrhus neceſſario eſt quid præter naturam. Genus ergo catarrhi, vel eſt Cauſa, vel

Morbus, vel Symptoma. Si ſymptoma: vel actio læſa, vel qualitas mutata, vel excrementum mutatum. Cum igitur in catarrho fluat materia præter naturam: patet catarrhi genus in definitione eſſentiali, eſſe excrementum mutatum. Recte igitur in finitione diximus, catarrhum eſſe excrementum craſſum, affligens. Diximus excrementum, ad differentiam alimenti. Diximus craſſum: nam in qualibet coctione duo excrementa ſegregantur ab alimento: nempe tenue, & craſſum: in cerebro, tenue excrementum eſt vapor, qui in ſublime elatus per caluariæ ſuturas excernitur: craſſum, eſt mucus pituitoſus, materia illa mucoſa, quæ per membranam perforatam egreditur, & perducitur ad nares, & potiſſimum ad os. Excrementum in catarrho neceſſario eſt craſſum: nam ſi quandoque tenue ſit, ſemper tamen miſtum eſt cum craſſo. Diximus affligens; ad differentiam excrementi craſſi non lædentis.

Excrementum. *Craſſum.* *Affligens.*

Hoc excrementum, quatenus habet vim affligendi & lædendi, parit febres catarrhales, intemperantias, malas compoſitiones, ſolutam vnitatem. Intelligere ergo oportet huius excrementi ſpeciem, & vitium. Quoad ſpeciem: eſt ſubſtantia mucoſa, vel Sincera, & vocatur mucus pituitoſus; vel Permiſta; idq; aut cum Sanguine, & dicitur mucus ſanguinolentus, cruentus; aut cum Bile, & eſt mucus bilioſus; aut cum Melancholia, & eſt mucus melancholicus. Quoad vitium: hoc excrementum, ſecundum Galenum cap. vlt. lib. de diff. ſympt. a naturali ſtatu diſcedit, vel Tota ſubſtantia, vel Quantitate, vel Qualitate: & dum Galenus proponit excrementum vt præter naturam excernitur, innuit vitium ſecundum Motum: vt proponit excrementum, quod præter naturam detinetur, innuit vitium ſecundum Quietem: non ergo Galenus omittit vitium ſecundum vbi. Quoad vitium in ſubſtantia: eſt excrementum cerebri, quod eſt præter naturã, non ratione loci, ſed ſecundum ſubſtantiã a toto genere, verbi gratia excrementum putridum, veneficum, venereum. Quoad vitium in quantitate: excrementum vel Abundat, vel Deficit. Quoad qualitatẽ: pertinere poteſt ad Primam, vel Secundam. Ad primam: vt excrementum eſt vel calidius, vel frigidius. Ad ſecundam: & vel ad modum ſubſtantiæ, vt eſt craſſum, aut tenue, aut viſcidum; vel ad propria ſenſuum obiecta, nimirum ad colorem, odorem, ſaporem. Ad colorem, dum excrementum hoc mucoſum ab albo recedit, vt eſt excrementum rubicundum, flauum, viride, nigrum. Ad odorem, dum male olet. Ad ſaporem, ſi eſt dulce, amarum, acre, ſalſum, acidum. Quoad motum: in hoc oportet perpendere terminum a quo, ſpatium, & terminum ad quem. Terminus a quo eſt cerebrum,

Noxa excrementi craſſi cerebri. *Species excrementi mucoſi.* *Vitium excrementi.* *1. Subſtantia vitium.* *2. Quantit.* *3. Qualit.* *4. Motus. Terminus a quo: nimirũ cerebrum.*

brum, cap.9. lib.6. de tuend. ſanit. com. aphor. 13. ſect. 3. Oportet autem ſcire, qua ratione cerebrum habeat rationem termini a quo. Cum Galeno igitur cap.4. lib.3. de ſympt. cauſ. oportet perpendere excernendi modum, qui duplex eſt: fit enim vel per tranſmiſſionem, vel per attractionem. Tranſmiſſionis modus, attinet ad terminum a quo, & ad terminum ad quem: modus attractionis ſaltem ad terminum ad quem. Quantum igitur ad terminum a quo: cerebrum, vt a ſe propellit excrementum concurrit dupliciter: primum, vt iuſto euadit robuſtius, vt in hoc retentrix cedere cogatur: ſecundo, vt expultrix ab excremento impellitur. Robuſtior euadit expultrix; dum ſubito, vi externi frigoris, partes cerebri denſantur, dum capite repleto, ſubſequitur aeris frigiditas, & ea vehemens, vt materia exprimatur infra: comm. aphoriſm. 13. ſectio. 3. vt catarrhus fiat grauior, ſi aer eſt frigidus & ſiccus, quam ſi frigidus & humidus: aer enim frigidus & ſiccus, in cauſa eſt, vt violenta magis fiat expreſſio. Impellitur autem expultrix ab excremento, dum peccat copia, vel qualitate, vel copia & qualitate ſimul: copioſum enim excrementum ſuo onere afficit expultricem; & ſi colliquetur, qualitate etiam afficit.

Spatium per quod, cum Hippocrate lib. de gland. eſt multiplex. Eſtq; vel Secundum, vel Præter naturam. Si ſecundum naturam; ſpatium pertinet ad Nares, &c. Si præter naturam; eſt Amplum, vel Anguſtum: amplum, eſt Oeſophagus, Trachea: anguſtum attinet vel ad Vacuitates, ſeu inania inter membrum & membrum, vel ad Organa: & ſi ad organa, vel Naturæ, vel Animæ: naturæ organa, ſunt Venæ & Arteriæ: animæ, ſunt Spinalis medulla & Nerui. *Spatium.*

Terminus ad quem, eſt Totum, vel Pars. Si totum, fit febris catarrhalis: Si pars, poteſt eſſe quælibet pars extra cerebrum. Et hæc pars attinet ad Artus, vel ad Ventres: ad artus, verbi gratia dum fiunt dolores articulares catarrhales: ad ventres, & vel ad Abdomen, Thoracem, Caput. Ad abdomen; verbi gratia ſi fiat dolor colicus catarrhalis, vel fluxus alui catarrhalis, vel gonorrhoea catarrhalis. Ad thoracem, vt eſt tumor catarrhalis in pleura, in pulmone, vt dum materia deſtillat in pulmones, & tunc Galenus catarrhum nomine generis appellat deſtillationem, comm. aphoriſm. 12. ſectio. 1. Si fluat materia ad caput, id eſt, ad partes capitis extra cerebrum: fluit vel ad Oculos, Nares, Aures, Os, aliaſve capitis partes, verbi gratia ſi materia fluat ad oculos, fit epiphora catarrhalis: ſi fluat in nares, vocatur Coryza ſeu grauedo, capite quarto, libro 3. de ſympt. cauſ. com. 49. lib. 2. prognoſt. ſi in os, nomine gene- *Terminus ad quem.*

ris dicitur catarrhus: ſi in fauces, dicitur raucedo: ſi in gargareonem, dicitur σταφύλη, ſeu acinus: ſi in glandulas oris, vocant ἀντιάδας, & παρίσθμια. Sed oportet intelligere; qua ratione hæc omnia dicantur terminus ad quem. Quod ſi ergo fluxio fiat per modum tranſmiſſionis: tunc pars eſt terminus ad quem, quatenus Suſcipit: ſuſcipit autem vitio temperiei, vel compoſitionis. Temperiei; dum hæc eſt vel Frigida, vel Humida, vel Frigida & Humida: compoſitionis vitio ſuſcipit pars; dum compoſita eſt e vaſis amplioribus, vel eſt confecta e ſubſtantia rariore. Si fluxio fiat per modum attractionis; tunc cauſa termini ad quem eſt Dolor, vel Calor, ſed intenſior quam in termino a quo. Quoad vitium ratione quietis: quies eſt præter naturam; nam mucus pituitoſus ſecundum naturam in cerebro reperitur, quare extra cerebrum præter naturam, niſi tempore opportuno per nares, & potiſſimum per os egrediatur. Si ergo hoc excrementum in partem aliquam decumbat, & ibi quieſcat; ſane hæc quies eſt morbifica. Quamobrem, ſi excrementum effluat, eſt ſymptoma in genere excrementi mutati: dum autem quieſcit in termino ad quem, euadit cauſa morbifica. Hæc de forma.

5. Quies.

Subiectum.

Subiectum catarrhi eſt corpus: vt enim materia præter naturam quieſcit in corpore, neceſſario lædit corpus, verbi gratia in febre catarrhali ſubiectum eſt totum corpus.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens, eſt fruſtratio alteratricis cerebri; ad differentiam fruſtrationis alteratricis aliarum partium. Intelligendum ergo qua ratione cerebri alteratrix fruſtretur. Galenus cap. 4. lib. 3. de ſympt. cauſ. ait: omnia ſymptomata prodire ex intemperie partium ſimilarium, & inſtrumentorum morbis, præterea materiæ quantitate, & qualitate. Quod idem eſt, ac ſi dixiſſet, omnia ſymptomata fieri vel læſa facultate, vel ob errorem externum: quemadmodum ait, cap. 1. lib. 3. de ſymptom. cauſ. Sicuti ergo diarrhoea eſt paſſio, quæ fit e coctione læſa in ventriculo; ita catarrhus fit e mala coctione in cerebro. Et, ſicuti ventriculi coctio læditur, vel læſa facultate, vel ob errorem externum: ita etiam ſtatuendum de cerebri coctione. Galenus loc. cit. reſpiciens ad facultatem læſam labefactatam, proponit dyſcraſias: reſpiciens ad facultatem læſam impeditam, proponit morbos inſtrumentorum: reſpiciens tandem ad errorem externum, proponit materiæ quantitatem, & qualitatem. Hoc igitur loco explicandum, quæ intemperies ſit catarrhi cauſa, quæ compoſitio, quæ materiæ quantitas, & qualitas.

1. Dyſcraſia.

Quoad intemperiē: catarrhus produci poteſt ab intemperie Calida, & a Frigida. Frequētius fit a frigida: vnde exquiſitiſſimus catarrhus fit a frigiditate,

ditate, nam cerebri temperies naturalis vergit ad frigiditatem, id eſt, ad remiſſum calorem. Vnde Galenus reſpiciens ad catarrhum qui frequentius occurrit, id eſt, ad exquiſitiſſimum; hunc inter frigida vitia connumerat, c. vlt. l. 2. de temperam. c. 5. l. 1. de tuend. ſan. aph. vlt. ſect. 3. Verum & a calida intemperie fit catharrus, com. aph. 12. ſect. 3. vnde Galenus c. 9. l. 6. de tuend. ſan. illos redarguit, qui ſemper in omni catarrho capiti calida applicabant, credentes catarrhum tantum fieri ab intemperie frigida. Quantum igitur ad intemperiem frigidam: cum Galeno aph. 12. ſect. 3. poteſt eſſe Remiſſa, vel Intenſa. Remiſſa producit excrementum pituitoſum vel ſubdulce, vel inſipidum: intenſa, acidum. Præterea intemperies frigida, poteſt eſſe coniuncta modo cum humida, modo cum ſicca. Intemperiem frigidam & humidam propoſuit Galenus, c. vlt. l. 2. de temp. frigidam & ſiccam aph. vlt. ſect. 3. Frigiditas autem dupliciter concurrere poteſt, ad producendum excrementum catarrhale; primum vt agit in alimentum, & hoc non poteſt vincere; vnde generatur excrementum pituitoſum, ſatis copioſum: ſecundo, vt vapores excrementitios a corpore elatos nec reſoluit, nec permittit vt egrediantur per ſuturas; vnde condenſantur, & miſti cum cerebri excremento craſſo deſcendunt; quemadmodum innuit philoſophus, circa finem, l. de ſomno & vig. & c. 7. l. 2. de part. animalium. *Frigida.*

Quoad intemperiem calidam: hæc poteſt eſſe calida, calida & humida, calida & ſicca. Concurrit autem vt potiſſ. calida intemperies generat excrementum cerebri ſalſum; & potiſſ. id producitur ab intemperie calida & ſicca. Oritur autem dubium, quia Galenus in arte med. c. de ſignis cerebri, ait: cerebrum calidum & ſiccum ſuperfluitatibus carere: ideo intemperies calida & ſicca non eſt cauſa catarrhi. Reſponſio. Galenus loc. cit. reſpicit ad cerebrum conſtitutum intra latitudinem ſanitatis: nunc autem loquimur de intemperie morboſa, qua fit attractio copioſioris materiæ. Hinc Auicennas in curatione catarrhi quandoque vtitur frigidis & humidis. Intemperies calida habet vim colliquãdi, vt excrementum calidius & tenuius reddatur; præſertim ſub mora ſolis, ſi patiens olfaciat aromata, quæ præſertim reddunt caput calidius, ſi patiens ſit natura rarioris habitus, vel etiam ſi rariorem habitum aſſequatur vi balnei, vel exercitii, vel aliorum. *Calida.*

Quoad comparationem: cauſa catarrhi eſt anguſtia, c. 1. l. 9. de vſ. p. caput enim veluti tectum eſt, domui calidæ ſuperpoſitum, vt recipiat excrementa, quæ ſi detineantur ob anguſtiam, fit catarrhus. *2. Anguſtia.*

Error externus, eſt quantitas & qualitas materiæ extra cerebrum genitæ. Vitium quidem eſt ſecundum copiam, dum capiti a iecore, vel a ventriculo impertitur impurum alimentum copioſius; vt, cum non regatur a cerebro, nec *3. Error externus.*

tum e verbis patientis. Quoad vitium ſecundum motum; ratione termini a quo: ſi capitis expultrix iuſto ſit robuſtior reddita; cognoſcitur, ſi capiti repleto, cauſa externa, cum impetu refrigerans, occurrerit: Hæc cauſa ſi deſideretur, iudicandum expultricem excitari a materia: copia autem & qualitas huius materiæ quibus ſignis cognoſcantur, patet ex alibi traditis. Quoad ſpatium per quod, ſi materia fluat per nares, vel per os; patet. Si fluat per œſophagum; indicatur ex inappetentia, e nauſea, e vomitu, e læſa coctione ventriculi, & e malis ventris inferioris. Si fluat materia per tracheiam; cognoſcitur e ſcreatu, e tuſſi, & difficili reſpiratione. Si fluat materia per vacuitates, per inania ſpatia membrorum; patiens conquereretur de ſenſu materiæ deſcendentis, ac citra dolorem inſignem, præterea e vitiis non neruorum, ſed partium carnoſarum. Si fluat materia per neruos; cognoſcitur e dolore, e neruorũ vitiis, vtpote e tremore, torpore, paralyſi, conuulſione. Si deſtillet materia per venas; cognoſcitur e tumore inflammatorio partium, e cachexia, ex hypoſarca, e febre latica, id eſt, catarrhali, e lotio non ſpumoſo, ſed in quo apparet ſpuma, vt ſpuma habeat rationem contenti: nam dum materia fluit per venas, vertitur in vaporem, qui miſtus cum materia humida, per motum & calorem, eſt in cauſa ſpumæ. Si materia fluat per arterias; cognoſcitur e pulſu molli, inæquali; modo frequenti, modo raro; vt materia catarrhalis modo eſt frigida, modo calida: adhæc cognoſcitur e motu prauo cordis, e leipothymia, e ſyncope. Quoad terminum ad quem; an ſit totum vel pars; patet e noxis vel totius, vel partis. Vtrum autem terminus ad quem concurrat, vel vt ſuſcipit, vel vt attrahit; non difficulter patebit: nam ſi manus, verbi gratia, antequam afficiatur tumore catarrhali, vel doleat, vel calidior ſit reddita; patet manum eſſe terminum ad quem, vt attrahit: ſi hæc deſiderentur; vt ſuſcipit: præſertim ſi manus ſit vel frigida, vel humida, vel obtineat vaſa latiora, vel rarioris ſit habitus. Quoad vitium ſecundum quietem: vt materia magis vel minus hæret, cognoſcitur, vt magis vel minus reſiſtit medicamentis. Quoad differentias a ſubiecto: an ſit totum, vel pars; patet e traditis. Quoad cauſam efficientem: vtrum catarrhus fiat læſa facultate, aut ob errorem externum; cognoſcitur inde, quod læſio facultatis indicatur e morbis capitis, de quibus ſuo loco. Error externus indicatur e ſignis ſignificantibus materiam caput petentem, vt vel copia, vel qualitate peccat: de quibus in dolore capitis diximus.

4. Motus, ſigna. Terminus a quo. Spatii ſigna. Terminus ad quem. 5 Quietis ſigna. Differētia a ſubiecto, & cauſa eff.

Præſidia cum Galeno c. 14. l. 5. meth. ſumuntur a forma, ſubiecto, & cauſa efficiente. Quoad formam; cum ſit craſſum excrementum, varium

Indicationes. Forma.

Species. & ſpecie & vitio; ſpecies indicat præſidium determinatum, verbi gratia; ſi pituita putreſcat, oritur indicatio non ſimpliciter eradicandi, ſed eradicandi pituitam. Quoad vitium excrementi catarrhalis perpendemus vitium quod vtile indicat. *Vitium.* Ratione ſubſtantiæ; indicatur eradicans: ratione quantitatis; imminuens: ratione qualitatis; per contrarium alterans. Ad hæc reſpiciens Auicennas, ait, æquabilem reddendam eſſe materiam. Quoad vitium ratione motus: perpendere oportet tum motum, tum terminos motus. *Motus.* Motus vt eſt præter naturam, indicat remedium remouens hunc motum præter naturam: & huius gratia Auicennas proponit ſectionem curſus; per quam non intelligit interceptionem, quia hæc non eſt præſidium, ſed intelligit prohibitionem curſus in genere: nam interceptio eſt modus prohibitionis curſus, nõ remedium. Si perpendatur motus ratione terminorum; & primum, ſi vterque terminus perpendatur; ea ratione curſus prohibetur; vt cum in catarrho materia moueatur vel ad partem ſiniſtram, vel ad partem dextram; indicetur remedium retrahens, vel ad partem ſiniſtram, vel dextram, ſiue hoc fiat per modum reuulſionis, deriuationis vel interceptionis: Vnde Auicennas cauſa vtriusque termini, proponit motum materiæ ad aliam partem; nimirum, non tantum ad dextrum vel ſiniſtrum, ſed etiam ad dextrum vel brachium, vel crus: vnde colligitur non ſuperuacaneum fuiſſe Auicennam. *Terminus a quo.* Si perpendatur motus ratione termini a quo; in catarrho a capite fluit materia, vel ſurſum, vt quando cutis capitis tumore afficitur; vel deorſum: hinc indicatur retrahẽs ad ſuperiora vel inferiora: Auicen. huius indicationis cauſa proponit motum materiæ ad aliam partem. *Terminus ad quem.* Ratione termini ad quem, quatenus attrahit, ratione doloris; indicatur remedium doloris vel anodynum, vel ſanans, vel vtrumque; quatenus attrahit ratione caliditatis; indicatur frigidum. Si terminus ad quem ſuſcipiat, & quidem ob frigiditatem; indicatur calidum: ſi ob humiditatem, ſiccum: ſi ob laxitatem, condenſans. Auicennas ad hæc præſidia reſpiciens, ratione termini ad quem, proponit anteceſſionem prohibitionis eius, quod timetur generari ex eo: nam dum occurrimus termino ad quem, antequã vel ſuſcipiat, vel attrahat; hęc eſt prohibitio anteceſſionis eius, quod timetur generari e vitio termini ad quem. *Quies.* Quoad vitium ratione quietis; indicatur diſcutiens: & ſi materia quieſcat, verbi gratia, in manu, indicatur remedium diſcutiens materiam in manu. Et hoc pręſidium non proponitur ab Auicenna: quia dirigitur ad catarrhi effectum, de qua in propriis capitibus dicendum. Verbi gratia, ſi materia quieſcat in pede, pertinet ad ſermonem de podagra. *a. Subiect.* Quoad ſubiectum, ſiue ſit totum, ſiue ſit pars: de his dicendum in ſermone proprio, de vitiis totius,

tiis totius, de vitiis partium. Tandem, quoad cauſam efficientem: ſi ſit morbus, ſiquidem ſit intemperies; per contrarium oportet alterare: Si anguſtia; materia anguſtans expugnanda. Si cauſa efficiens eſt error externus: pro varietate ſpeciei, vitii, cauſæ generantis, variant indicationes: de quibus in dol. cap. *3. Cauſa efficiens.*

Catarrhus contemnendus non eſt: quia vtplurimum eſt admodum vehemens ſecũdum eſſentiam, quia ferme omnium morborum eſt ſoboles: vnde Galenus ait, c. 8. l. 1. de tuend. ſanit. vi catarrhi totum languere. Præterea additur vehementia dignitatis; cum cerebrum ſit terminus a quo. Quædam tamen catarrhi ſpecies eſt vtilis. Quantum igitur ad differentias a forma: ſi perpendatur vis excrementi, & primum ſecundum ſpeciem; catarrhus eſt magis periculoſus, ſi atrabilarius, minus ſi biliosus, minus ſi ſanguineus, minus ſi pituitoſus; eſt enim minor receſſus a naturali ſtatu. Quoad vitium excrementi: ſi vitium ſit ſecundum ſubſtantiam; tunc inſignis eſt vehemẽtia ſecũdum eſſentiam, & propterea catarrhus admodum periculoſus. Si vitium attineat ad quantitatem; vt excrementum in maiori copia hæret, ita catarrhus magis periculoſus: & ſi caput doleat, ſignũ eſt copioſæ materiæ: vnde Auicennas dicit, dolorem capitis, coniunctum cum catarrho, fluxionem augere: quia ratione doloris fit attractio: ideo ſi catarrhus eſt cum dolore capitis, magis eſt periculoſus. Si vitium attineat ad qualitatem; catarrhus eſt periculoſior, ſi excrementum ſit calidum, craſſum, viſcidum, ingrati ſaporis, ingrati odoris, & vt magis recedit ab albo colore. Si vitium attineat ad vbi; ratione motus, ratione termini a quo; periculoſior eſt catarrhus, vt cerebrum maiori cum impetu expellit, com. aphoriſmorum 12. ſect. 3. Ratione ſpatii, per quod; cæteris paribus, catarrhus minus eſt vehemens, ſi materia fluat per nares: vnde Hippocrates ait, aph. 42. ſect. 2. l. 6. epid. vbi eſt lienis tumor, non eſſe grauedinem, & contra: quibus verbis Hippocratis non reſpicit ad catarrhum in genere, ſed ad catarrhum in ſpecie, in quo ſcilicet materia per nares purgatur; non enim proponit catarrhum, ſed grauedinem: & ob id (: quod Galeni pace dixerim:) non eſt reprehendendus Rufus & Sabinus, dicentes, cum ſanguis per grauedinem expurgatur, nihil in lienem deſcendere. Si materia deſtilleţ per nares, non ita defluit in lienem: Hæc cauſa eſt priuata, non prorſus contemnenda. Quamuis non ſit reiicienda Galeni ratio, & communis & priuata: communis, quod raro duo membra corporis æque ſint debilia, ideoque materia morbifica decumbat ſolum in partem magis debilẽ: priuata, quod grauedo quæ fit a pituita, per nares egrediente, fit e pituita tenui, & aquoſa; lienis autem tumor e materia craſſa & melancholica. Sed ad

Prognoſtica. *Prognoſtica differentia.* *Species excrementi.* *Vitium ſubſtantia.* *Quãtitatis.* *Qualitatis.* *Terminus a quo.* *Spatii.*

rem. Catarrhus minus eſt vehemens, ſi materia fluat per nares; magis vehemens, ſi per os; periculoſior, ſi per œſophagum; adhuc periculoſior, ſi per tracheiam, nã minatur phthiſin: ſi fluat materia per vacuitates membrorum, minus periculoſus eſt catarrhus; magis periculoſus, ſi per neruos; nec minus periculoſus, ſi per venas, nam minatur febres, atrophiam; peſſimus eſt catarrhus, ſi materia fluat per arterias, cauſa enim cordis imminet ſyncope. Ratione termini ad quem; primũ ſcire oportet; vt terminus ad quem eſt præſtãtior, ita catarrhum eſſe magis periculoſum; maxima enim dignitatis adeſt vehemẽtia: vnde Celſus ait, ſi nares habeant rationem termini ad quem, catarrhus eſt leuis; ſi fauces, eſt peior; ſi pulmones, eſt peſſimus; imminet enim tabes ſecũdum Hippocratem l. de gland. Minus periculoſus, eſt catarrhus; ſi terminus ad quem attrahat; magis periculoſus, ſi ſuſcipiat; & ſi ſuſcipiat ob imbecillitatem natiuam, eſt incurabilis, quemadmodum eſt podagra catarrhalis hæreditaria. Si perpendatur vitium ratione quietis: vt excrementum catarrhale magis hæret, ita catarrhus magis eſt periculoſus. Si reſpiciamus ad cauſam efficientem: magis periculoſus eſt catarrhus, ſi fiat læſa facultate; & magis ſi fiat labefactata; & deterior, ſi labefactata ſit ob intemperiem calidiorem, nam generatur excrementũ magis vehemens ſecundum eſſentiam. Si ſit frigida intemperies, & ea in habitu; catarrhus eſt incurabilis: vnde Hippocrates ait, aph. 40. ſect. 2. deſtillationes in valde ſenibus nõ ſuperari, non concoqui. Si fiat ob errorem externum: pro vehemẽtia materiæ, peccantis vel qualitate, vel copia; vario modo prognoſticandum: inſignis enim eſt vehementia, ſi, verbi gratia, materia copioſa & qualitate peccans extra cerebrũ generetur, admodum læſa facultate alicuius viſceris; verbi gratia, ſi fiat catarrhus affecto ventriculo intemperie in habitu, vix curari poteſt; & ſic de reliquis.

Termini ad quem.

Quietis.

Prognoſtica efficientis.

Curatio. Venæſectio.

Quoad materiam cheirurgicam: probatur venæ ſectio, ſi ſanguis vehementer peccet. In catarrho ſanguis peccare non poteſt ſub ratione cauſæ principalis, quia non fluit ſincerus; ſed vt cauſa adiuuans, vel vt cauſa ſine qua non. Concurrit vt adiuuans; dum catarrho ſanguis miſcetur cum excremento cerebri: vt propterea ſtatuendum ſit hunc catarrhum eſſe calidum, ob ſanguinis permiſtionem. Cõcurrere etiam poteſt ſanguis, vt cauſa ſine qua non, dum in toto abundat; veluti, cum Meſue, dum corpus eſt calidum, & ſanguineum, & catarrhus eſt calidus: dum enim corpus eſt calidum & ſanguineum, catarrhus fit vel a pituita ſalſa, vel a pituita cũ bile, vel a pituita cum ſanguine; & quomodocunque fiat, ſemper catarrhus eſt calidus. Vena ergo tantum eſt ſecanda in catarrho calido, vt ſtatuit Meſues, dum ſanguis habet rationem cauſæ adiuuantis, vel ſine qua non. Vnde

Rhaſis

Rhaſis probat venæſectionem in catarrho cum pruritu narium & palati; id eſt, in catarrho calido. In frigido catarrho igitur non eſt vena ſecanda, quia ſanguis non habet rationem cauſæ principalis, nec adiuuantis, nec ſine qua non: dum enim catarrhus eſt frigidus, corpus eſt frigidum: quare partes obtinent ſanguinem exiguum, vt propterea ſanguis non poſſit habere rationem cauſæ ſine qua nō, ſed potius habeat rationem materiæ remedii iuuantis; quemadmodum etiam febris, ſecundum Auic. habet rationem materiæ remedii in catarrho frigido. In frigido ergo catarrho venæſectio nocet: primum enim vacuatur ſanguis, & materia iuuans: deinde per accidēs refrigeratur corpus. Porro in catarrho calido, vehemens ſanguinis vitium indicatur; ſi afficiatur pars magni momenti, ſi febris ſit annexa. Nec tantum ſecanda eſt vena, vbi corpus eſt ſanguineum, ſed etiam dum deſcendit ad oculos, ad fauces, ad pulmones; & præſertim ſi febris ſit annexa: hæc enim ſignificant vehemēs ſanguinis peccatū, dum catarrhus eſt calidus: ſi autem catarrhus ſit frigidus, licet febris aſſit, vena non eſt ſecanda, quia febris eſt materia iuuans. Cū ergo in catarrho calido ſit ſecanda vena, id notandum, vt nō copioſius educatur ſanguis, nec ea copia, qua peccat: vnde venæſectio parca erit, ſecundū Auicennam: & ratio eſt, quia in catarrho ſanguis non peccat vt cauſa principalis: relinquenda igitur eſt aliqua ſanguinis copia, vt virtus poſſit ſuperare cauſam principalē, & poſſit etiam perferre medicamenta, quibus vti oportet ad cauſam principalem. Quoad vſum venæſectionis: duo circa Quando monebimus. Primum ſciendum, quod Galen. c. 14. l. 5. meth. reſpiciat ad catarrhum ſalſum. Si ergo patiens ſit ſanguine refertus; in eo catarrho ſanguis habet rationem cauſę ſine qua non, & vincit alia indicantia, pręſertim ſi corpus ſit robuſtum: & tunc vena eſt ſecanda. At ſi in catarrho ſalſo, patiens eſt exigui ſanguinis, ſanguis non habet rationem cauſæ ſine qua non; ideoque non ſtatim in principio eſt ſecanda vena. Dum enim ſanguis eſt exiguus, & copia adeſt vitioſorum ſuccorū; ſane virtus robuſta eſſe nequit: Cum autem neceſſarium ſit vti purgātibus, propter ſuccos vitioſos, quibus purgātibus virtus redditur debilior; propterea ſecundū Gal. cibis reficiēdus eſt æger: & ſi per hanc refectionē gignatur ſanguis, ea copia, vt habeat rationē cauſæ ſine qua non; ob id Gal. loc. cit. poſt purgationē vacuat ſanguinem; ſed reficit vires; & roborata virtute rurſus purgat; deinde rurſus reficit; & ſi res ſuadet, id eſt, ſi per refectionem a cibis, ſanguis eſt genitus, vt habeat rationem cauſæ ſine qua non, rurſus ſanguinem mittit. Secundo, notandum cum Rhaſi, ſecandam eſſe venam in catarrho, ſi poſt appoſitum pannulum calidum capiti, paſſio nec tollitur, nec imminuitur. Hic Rhaſis

Vſus venæſectionis.
i intixgaas.

reſpicit ad catarrhum calidum, in quo materia propellitur a capite refrigerato, a cauſa externa refrigerante: nam cognouit Rhaſis, in principio capitis frigiditatem quandoque vincere ſanguinem, quandoque a ſanguine vinci. Vincit quidem capitis frigiditas ſanguinem, ſi frigiditas ſit remiſſa, vt cedat pannis calidis; nam a pannis calidis, breui tempore vſurpatis, non calefit caput, vt ſanguis trahatur, ſed ſolum frigiditas tollitur, & ſuperata frigiditate, malum ſuperatur, hoc eſt, expreſſio materiæ catarrhalis ceſſat. Frigiditas autẽ capitis vincitur a ſanguine, ſi frigiditas ſit ita impreſſa, vt pannis calidis non cedat; vnde cum Rhaſi, paſſio nec adimitur, nec minuitur: ideoque neceſſarium eſt ea adhibere medicamenta, quæ magis calefaciant, quam panni calidi; & tunc ſi ſanguis abundaret, traheretur in caput: cum ergo ſanguis magis poſſit, quam capitis frigiditas; primum erit ſecanda vena. De cucurbitulis notandum circa *vbi*. Auicennas in deſtillatione ad pectus, non applicat cucurbitulas dorſo, ne materia attrahatur ad pectus, & ſic materiæ motus vitioſus augeatur: ſed applicat ſupra nucham, circa occipitium, vt fiat retractio per modum interceptionis.

Cucurbitula.

Cauteria.

Quoad cauteria: ſciendum cum Auicenna, in catarrho frigido vlcus eſſe excitandum in ſutura coronali; dum ſcilicet non adeſt prohibens, vt eſt materia copioſa, quæ generatur ob alicuius membri imbecillitatẽ: vt ſi, verbi gratia, a ventriculo imbecillo materia copioſa feratur in caput, imbecillius ventriculo exſiſtens; ſi tunc in ſutura coronali fieret inuſtio, totum corpus per locum affectum euacuaretur; quod eſt inconueniens. Expedit ergo tunc, cauſa capitis vlcus excitare, vel infra occipitium, vel in brachio; & cauſa ventriculi in cruribus. Si autem catarrhus ſit calidus: probatur vlcus in ſutura coronali: nam quáuis materia calida facilius euacuetur quam frigida: tamen cum eam habeat ſubſiſtentiam, vt per ſuturam coronalem retrahatur ſurſum, ne in pulmones deſcendat: ideo in ſutura coronali vlcus excitandum. Cauterium ergo in catarrho frigido, eſt materia remedii vacuantis, indicati a materia frigida, copia peccante: in calido autem catarrho, eſt materia remedii tum vacuantis, tum retrahentis, & hinc indicati a materia peccante copia & motu.

Pharmacia.

Medicamenta reſpiciunt Totum corpus, Caput, & Partes quę afficiuntur in catarrho. Medicamenta quæ reſpiciunt totum, & caput, propoſuimus in dol.cap. At medicamenta reſpicientia partes, quæ in catarrho afficiuntur, ſunt proponenda in propriis capitibus. Verbi gratia, ſi materia fluat ad pulmones; in vitiis pulmonum de his dicendum. Quare propter iuniores ſatis ſit quædam notare, circa purgantia totum, circa alterantia caput, & circa intercipientia.

Quantum

Quantum attinet ad totum: purgantia ſolum probantur, dum præſens eſt materia purganda: vnde Galenus comm.85.lib.4.de vict.(dum auctor ille probat *helleborum* in catarrho) monet, non omnibus veratrum eſſe dandum, nec in omni catarrho; vt interdum ſoli capiti ſit prouidendum, dum ſcilicet in toto materia non peccat. *1. Purgantia totum.*

Secundo notandum circa alterantia, & vna inſenſibiliter euacuantia: Alexandrum, cap. de ſputo ſanguin. redarguere Galenum, cap. 14.lib. 5. method. in catarrho ſalſo applicantem medicamentum coronali ſuturæ, confectum e *thapſia & fimo columbino*: at Alexander in catarrho calido non probat calida, ſed frigida! Reſponſio. Calefacientia ſunt materiæ vacuantes, retrahentes, & calefacientes. Galenus his vtitur, vt vacuantibus inſenſibiliter, & potiſſimum vt retrahant materiam; non autem vt calefaciant, id eſt, vtitur his propter materiam morbificam, non propter dyſcraſiam calidam; nam materia ſalſa peccat copia, & motu, vt petit pulmones; eſt ergo minuenda & ſurſum trahenda, quod conſequimur beneficio *thapſiæ & fimi columbini*. Galenus ergo, non loquitur de alterantibus, quia reſpicit ad indicationes, quæ ſumuntur a materia genita, non autem ad eas, quæ ſumuntur a cauſa generante. Contra autem cap.9.lib.6.de tuend. ſanit. Galenus reſpiciens non ad materiam, ſed ad capitis intemperiem, in catarrho calido probat frigida: de quibus diximus in dol.cap. *2. Alterantia.*

Tertio notandum in catarrho calido, circa modum adminiſtrandi materias refrigerantes; Aetium probare *ſtillicidium frigidum* ab alto ſupra caput, dummodo æger non ſit thoracis debilis. At Meſues & Auicennas admonent, in catarrho calido actu frigida, raro eſſe applicanda: cum enim modus agendi indicetur ab indicante, vt facile vel difficulter patitur; ſi accidat, capitis caliditaté eſſe intenſam, vt non facile cedat, probantur medicamenta actu frigida, dummodo nõ ſit prohibens præſens. In catarrho igitur calido, materia morbifica in thoracẽ vel actu fluit, vel imminet ne fluat. Si actu fluat; prohibens præſens eſt materia, vt peccat ſecundũ motum; & propterea prohibet medicamentum actu frigidum: nam huius vi augeretur vitium materiæ in motu, ſiquidem materia actu fluens in pulmones, per medicamentum actu frigidum magis flueret. Si autem immineat, ne materia fluat; tunc materiæ motus non prohibet, quoniam non eſt præſens. Quare quod prohibet, cum neceſſario ſit præſens, eſt thoracis imbecillitas. Et ob id Aetius probat ſtillicidium actu frigidum; niſi thorax facile offendatur, id eſt, dum thorax ita eſt imbecillis, vt promte ſuſcipiat, nec expellat, id eſt, dum thorax eſt vel humidior, vel laxior. *Stillicidium frigidum.*

Quarto notandum circa intercipientia. Secundum Auicennam & Ga- *3. Intercipientia.*

lenum capite trigeſimoprimo, libro tertio, de aliment. non licet vti *papauere*, dum materia iam deſtillauit in pectus; ſed eo vti licet, antequam deſtillet: nam Quando agendum, indicatur ab indicante præſenti, vt vincit alia indicantia. Vnde materia fluens, indicat retrahens; materia fluxa indicat expectorans, euacuans. At fluxa materia magis poteſt quam fluens; nam materia in pulmones fluxa magis nocet, vt propterea vti liceat medicamento potius euacuante: medicamentum autem retrahens per modum interceptionis, vt *papauer*, materiam fluxam reddit magis rebellem euacuationi. Quare vtendum eſt materia intercipiente, antequam fluat. Cum ergo per ſomnum materia fluat, & vigiliæ tempore materia fluxa expurgetur: practici *diacodeio & aliis intercipientibus poſt cœnam vtuntur, hora autem vigiliarum, expectorantibus*. Sed de his in malis pulmonum.

Diæta. *Aer.* Quoad Diætam: & primum quoad aerem; Auicennas ſuadet in omni catarrho cauendum eſſe ab aere frigido, & præcipue poſtquam corpus aeri calido fuit expoſitum: quoniam materia morbifica vi aeris frigidi propellitur ad ſubiectas partes, vnde augetur catarrhus. *Cibus.* Cibus copioſus in catarrho improbatur: & hinc Auicennas imperat, vt ægri famem & ſitim ſuſtineant. Celſus, ad ſpecialia magis deſcendens, admonet aſſueto cibo partem dimidiam eſſe adimendam: quod ſi patiens non obediat, vomitus erit inſtituendus: cibus etenim copioſus excrementum catarrhale auget. Et cum ſomni tempore a copioſo alimento prodeant vapores copioſi in caput; cum Meſue probatur cœna parcior prandio; niſi ſit patiens, qui per 4. horas a cœna cubitum eat, & niſi patiens conſueuerit vberius cœnare. Cur autem Galenus in conſil. pro puero epileptico probet cœnam prandio largiorem; diximus in ſermon. de epilepſia.

Potus. Quoad potum: in catarrho calido Rhaſis prohibet *vinum:* calefacit enim & defert materiam in caput. Et ſi calori nexa ſit humiditas, adhuc magis improbatur vinum; nam caput vt calidum attrahit, vt humidum ſuſcipit. At, ſi temperamentum ſit calidum & ſiccum, Galenus capite vndecimo, libro primo, de tuend. ſanit. vinum admittit: vinum enim habet vim humectandi, & attemperandi bilem, & per lotium, & per ſudorem euacuandi. Sed, cum Galeno capite ſexto, libro nono, de plac. Hippocrat. vinum erit in parua copia, & ſubdulce. In catarrho frigido, Auicennas non exhibet vinum, niſi aliquid vrgeat: & exhibet vinum mediocre, poſt maturationem catarrhi; nam vinum materiam defert in caput. *Somnus.* Somnum & vigiliam, radicem eſſe curationis catarrhi, dicit Auicennas. Prodeſt igitur vt homo vigilet, quantum fieri poteſt: nec dormiat interdiu, nec

repleto

repleto ventriculo: decubitus non ſit ſupinus. Quibus verbis Auicennas proponit, Quantum, Quomodo, & Quando. Quantum: cum ſomnus & vigilia ſint materiæ, quæ adminiſtrantur cauſa virtutis coctricis & expultricis; & cum in catarrho magis requiratur expulſio, quam coctio; (nam magis in catarrho egemus euacuatione, quam repletione) propterea in catarrho neceſſarium eſt, vt vigilia ſomnum excedat; cum per ſomnum fiat coctio & repletio, per vigilias diſtributio & inanitio: vt vigilia in catarrho ſit materia iuuans, ſomnus ſit cauſa morbifica. Quoad modum; quamuis ratione virtutis coquentis parum referat, an homo iaceat ſupinus vel pronus, vel ad latera, capite eleuato, vel depreſſo, tamen ratione materiæ catarrhalis plurimum refert: Decubitus enim ſupinus prohibetur a materia, vt caput petit, nam renes incaleſcunt, incaleſcit vena caua, vt vapores copioſi petant caput: Probatur igitur decubitus ad latera. Quoad decubitum, vt ſit capite eleuato, vel depreſſo: ſcire oportet, quemadmodum materia fluens a capite in thoracem, prohibet decubitum capite eleuato, nam ſic facile deſcendit materia: ita ſi materia in pulmones fluxit, prohibetur decubitus capite depreſſo; nam hoc decubitu ſit difficilis reſpiratio, vt repletis bronchiis homo non reſpiret, niſi recta ceruice, vt in orthopnoea. Quoad Quando agendum: primum probatur ſomnus nocturnus, nam virtus naturalis noctu concoquit, interdiu diſtribuit, & ratione conſuetudinis, & ratione aeris: ratione conſuetudinis, nam vt homines conſueuere noctu dormire, ita & concoquere; vt ſi mutetur conſuetudo, virtus fatigetur: Ratione aeris, nam aer nocturnus magis fauet motui ad centrum, & ob id coctioni; contra diurnus magis fauet motui ad circumferentiam, & proinde diſtributioni. Balneum aquæ dulcis Auicennas probat, in catarrho calido & frigido. Quoad vſum: & quidem Quando: monet, ſi catarrhus ſit præſens, & ſit frigidus, non probari balneum, ante maturationem; in catarrho autem calido probari: nam materia craſſa, viſcida, frigida non cedit balneo; materia autem calida cedit. Si catarrhus imminet, Auicennas prohibet balneum, quia mouet materiam. Id autem ſeruandum in catarrho, dum vſurpatur balneum, vt homo ſudet: non debet adminiſtrari, vt in febre hectica, ſed oportet ſudare; nam vi balnei, materia vitioſa euacuatur, & retrahitur ad ambitum totius: expedit etiam, vt corpus non ſit admodum repletum, nam balneum obeſſet. *Balneum.*

CAPVT XXVIII.

De Sternutamento.

Nomen. STERNVTAMENTVM eſt vitium, quod attinet ad expultricem cerebri. Per ſternutamentum autem intelligimus illud vitium, in quo eſt motus cum ſtrepitu, cum motione capitis, vt potiſſimum materia expurgetur per nares. *Generatio.* Generatur hoc malum, vt colligitur e cap. 3. & 4. lib. 2. de cauſ. ſympt. dum cauſa vehementer, & cum violentiâ agit in nares, vt ad narium affectionem afficiatur cerebrum, vt cerebri expultrix cum impetu ad expellendum inſurgat, vt vehementer concutiatur. Verum, cum expulſio ſit molienda per nares, ſeu per meatus non ſubſidentes; cum ſola virtus expellere nequeat, niſi ſpiritus vehementer impellantur; in hac vehementi impulſione, cum ſit colliſio, fit etiam ſonitus, vt impellatur aer ſeu ſpiritus ope muſculorum, vt propterea opus fuerit facultate motrice. *Definitio.* Sternutamentum igitur eſt motus prauus cum ſono cerebri, dependens ab eius expultrice, ſtimulata a naſo, & adiuta a motrice capitis & thoracis. *Forma.* cap. 1. 3. 4. 5. lib. 2. de cauſ. ſympt. aphor. 39. ſect. 6. aphor. 51. ſect. 7. Forma ſternutamenti eſt motus prauus cum ſono: eſt enim ſternutamentum, motus violentus, aphor. 39. ſect. 6. & ob id pro genere habet motum prauum, cap. 1. lib. 2. de cauſ. ſympt. Vnde, quamuis ſternutamentum non videatur eſſe præter naturam; eſt tamen e genere ſymptomatum, quoniam eſt motus violentus, & vehementioris impetus, quam ſit tuſſis. cap. 3. 4. 5. lib. eiuſdem. Nec obſtat, quamuis ſternutamentum interdum iuuat: nam & febris quandoq; vtilis eſt; præter naturam tamen exſiſtit. At in ſternutamento hic motus inſtar tuſſis habet ſtrepitum: vnde Galenus cap. 3. lib. 2. de cauſ. ſympt. ait: ſternutamentum genere conuenire cum tuſſi, ratione ſcilicet ſonitus, vnde etiam Hippocrates aphor. 51. ſect. 7. ſonitum proponit. *Subiectum.* Subiectum eſt cerebrum: vnde Auicennas ait: ſternutamentum eſſe motum proprium cerebri: motus hic, vt attinet ad caput, eſt paſſio; vt ad cerebrum, actio. Hinc Galenus ait, cap. 4. lib. 2. de cauſ. ſympt. in ſternutamento cauſam morbificam naturam excitare ad actionem.

Cauſa efficiens. Hic motus eſt actio expultricis cerebri: vnde gratia cauſæ efficientis, in definitione diximus; dependens a cerebri expultrice, ſtimulata a naſo, adiuta a motrice capitis & thoracis. His verbis triplex continetur cauſa efficiens: prima ſpectans ad Cerebrum; ſecunda ad Nares; tertia ad Caput & thoracem. *1. Expultrix cerebri.* Efficiens cauſa, quæ pertinet ad cerebrum, eſt expultrix: nam ſternutamentum, ad ſimilitudinem ſingultus, fit ab expultrice, cap. 2. lib. 2.

de cauſ.

de cauſ.ſympt. vnde & Auicennas dicit, ſternutamentum eſſe motum cerebri, ad expellendum nocumentum. Quoad nares: ſternutamentum fit, ſi nares irritentur: cap.5.lib.2. de cauſ.ſympt.aph.51.ſect.7.cap.4.& 5.li.2. de cauſ.ſymp. Primo quidem irritantur nares, ſecundo cerebrum: vt ſi ſternutamentum fiat etiam a cauſa interna, id eſt, a materia exſiſtente in capite, opus ſit, vt materia ſecundum aliquam ſui partem in nares feratur: vnde in phreniticis non eſt ſternutatio neceſſaria, quamuis in phreniticis caput ſit repletum materia acri & mordaciſſima. Porro nares afficiuntur & ſtimulantur a cauſa Interna, vel Externa. Vnde cum Galeno aphor.51.ſect.7. falſum eſt, omne ſternutamentum fieri e capite, id eſt, a cauſa interna, cum etiam fiat ab externa, verbi gratia dum nares pennis irritantur. Internam igitur cauſam propoſuit Hippocrates aphor.51.ſect.7. dum ait, ſternutamentum fieri e capite, calfacto cerebro, aut humectato eo quod in capite eſt inani. Quæ dicta noluit intelligere Galenus, & ideo redarguit Hippoc. Loquitur ergo Hippocr. de ſternutamento quod fit a cauſa interna; ad differentiam eius, quod fit a cauſa externa. Vnde, ſicuti ſternutamentū a cauſa externa, fit citra vitium capitis, ſi ſaltem irritentur nares, verbi gratia pennis: ita ſternutamentum, procedens ab interna cauſa, fit a capite male affecto. Hippocrates ergo reſpiciens ad cauſam internam, proponit ſternutamentum e capite: & ſtatuit fieri calefacto cerebro, aut humectato eo quod in capite eſt inani. Declaro. Cerebri caliditas bifariam concurrere poteſt: primo, vt caput calidum generat materiam mordacem, cuius portio, dum petit nares, fit irritatio ad ſternutamentum: deinde concurrit calidum cerebrū, ſicut in com. inquit Galenus, dum vi caliditatis ita attenuatur humor, vt deſcendat in nares, ſiue hic humor reperiatur in ventriculis, ſiue in ſpatio, quod cerebrum ambit exterius. At, quoad ſternutamentum vt fit inani in cerebro humectato; Galenus contra Hippocr. dicit, hoc eſſe ſuperfluum ad generationem ſternutamenti: nam, ait Galenus, ſi humor in capite abundet, non facit ſternutamentum, niſi in ventum conuertatur: vnde multi, inquit idem, reperiuntur homines, qui copioſum humorem per nares excernunt, non tamen omnes ſternutant, ſed hi tantum quibus mordax humiditas a capite fluit. Dicendum pro Hippocrate: dum Hippocrates proponit inane capitis humectatum; intelligit repletionem illius ſpatii interni, a materia mordaci ac tenui, quæ genita eſt extra caput; ad differentiam ſternutamenti, quod fit a capite calefacto: hæc autem materia eſt vel bilioſa, vel ſalſa, genita in ventre inferiori, quæ petit capitis inania, & hinc nares; vt inde fiat ſternutamentum citra capitis caliditatem. Sternutamenti ergo cauſa interna eſt materia mordax, a caliditate capitis

a Narium irritatio.

Interna cauſa ſtimulās.

Explicatio aphor 51. ſect.7.

vel genita, vel attenuata: & præterea alia e parte, cauſa interna eſt materia acris, alibi genita, & in caput fluxa. Hinc facile colligitur in ſternutamento cerebri expultricem fruſtrari ob errorem externum, qui eſt materia mordax. Quoad cauſam externam, cauſa eſt primo agens in nares, vel ſoluens continuum, vt penna. aphor. 51. ſect. 7. & cap. 5. lib. 2. de cauſ. ſympt. vel ſimul etiam calefaciens, vt aromata, quæ palata & naribus applicantur. Poſtremo in definitione diximus: adiuta a motrice capitis & thoracis. Hoc colligitur e cap. 4. lib. 2. de cauſ. ſympt. vbi vult Galenus ad ſternutamentum concitandum, caput concurrere, & per ſe, id eſt, per muſculos capitis; & per neruos pectoris, ac proinde per muſculos pectoris. Vnde Hippocrates aphor. 51. ſect. 7. ſtatuit, aerem ſonantem non modo prodire e capite, ſed etiam ab infra, & proinde e thorace. Quare, cum Auicenna concurrit motrix capitis, ad omne ſternutamentum; & motrix thoracis ad perfectum ſternutamentum.

Externa cauſa irritans.

3. Motrix capitis, & thoracis.

Differentia.

A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum Magis & Minus: vt in ſternutamento motus prauus cum ſonitu, eſt vel magis, vel minus prauus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: quia ſemper eſt cerebrũ. Quoad cauſam efficientẽ: præcipuæ differentiæ ſumuntur a cauſa irritante expultricem cerebri: vt hæc cauſa varia eſt, ſecundũ Speciem, ſecundum Affectum (non dico vitium) & ſecundum Cauſam generantem. Quoad ſpeciem; cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna, vel Vapor, vel Mordax minera. Externa, vel Soluens continuũ, vel etiam Calefaciens. Quoad affectum: ita afficitur cauſa irritans, vt ſit vel Salutaris, vel Morbifica (propterea, quatenus ſalutaris eſt, non conſideramus vitium, ſed affectum: quia enim eſt ſalutaris, nõ eſt vitioſa.) Salutaris eſt, dum agit tempeſtiue: morbifica, ſi intempeſtiue. Si tempeſtiue agat, non eſt ſternutamentum prorſus præter naturam: vnde Galenus dicit, cap. vlt. lib. de diff. ſympt. ſanguinis deiectionem, quamuis ſit ſymptoma toto genere præter naturam, non tamen eſſe præter naturam, ſi tempeſtiue fiat. In ſternutamento autem differentia eſt inter cauſas internas & externas: nam cauſa externa concurrit, modo vt ſalutaris, modo vt morbifica; ſed non vt affecta ſecundum propriam eſſentiam, verum ſaltem vt bene, vel male vſurpatur: ſi enim decenter vſurpetur, eſt materia remedii; ſin minus, eſt cauſa morbifica, verbi gratia ſi quis, toto repleto, applicet naribus piper; piper erit cauſa externa, ſed morbifica, quia male vſurpatur. At cauſa interna concurrit, modo vt ſalutaris, modo vt morbifica, vt bene vel male afficitur: non ratione vſus, ſicut cauſa externa, ſed ſecundum propriam eſſentiã. Quoad cauſam producentẽ: producitur cauſa interna vel In capite, vel Extra caput: vt diximus.

Sternu-

Sternutamentum in genere facile cognoſcitur: ſicut etiam differentiæ a forma. Quoad differentias cauſæ efficientis; an cauſa ſit externa, vel interna; cognoſcitur ex ægro & aſſidentibus, verbi gratia ſi ſit præſentia aromatum, facile dici poteſt, malũ prodire ab externa cauſa. Vtrum autem interna cauſa ſit vapor vel minera: conſtat e ſerm. de dol.cap. Sternutamentum ſi fiat, propterea, quod materia ſit male diſpoſita, cognoſcitur; ſi verbi gratia ſternutamentum fiat in principio catarrhi, ſi fiat toto corpore repleto, ſi patiens difficulter toleret. Si contra, indicium eſt materiæ bene affectæ, & tempeſtiue agentis. Vtrum autem materia genita ſit in capite, vel extra; cognoſcitur e traditis in ſerm. de dol.cap. *Signa.*

Forma in ſternutamento vtile non indicat. Subiectũ, id eſt, cerebrum, quid indicet, patet. Quoad cauſam efficientem; cum indicatio ſumatur a cauſa interna: quid indicet ſpecies internæ cauſæ, ſiue ſit vapor, ſiue minera; patet e traditis in dol.cap. Quoad ſpeciei affectum; ſi cauſa eſt bene affecta, vt irritet tempeſtiue; ſi perfecte agit, nil agendum: ſi imperfecte, adiuuanda. Cum autem imperfecte irritat & agit, quoniã remiſſæ eſt caliditatis, indicat calidum, vt perfecte irritet. Si materia ſit male affecta, vt irritet intempeſtiue; ſi hoc fiat ratione copiæ, minuenda materia; ſi ratione caliditatis, oportet refrigerare. Si fiat a capite calefacto, pariter oritur indicatio refrigerandi. Si fiat ab inani capitis repleto, oritur indicatio vacuandi: Et materia, quæ in caput fluit, eſt retrahenda: Et, ſi verbi gratia generetur in iecore calidiori, oritur indicatio refrigerandi iecur. *Indicationes.*

Sternutamentum, vt ſignum, eſt bonum: ſignificat enim virtutem robuſtam: vnde Auicennas ait, morti proximum non poſſe ſternutare, propter virtutis imbecillitatem: vt, ſi homo e medicamentis ſternutatoriis non ſternutet, cum Auicenna non ſit ſperandum de ſalute. Quod ſi vero ſternutamentum ſumatur vt habet rationem cauſæ: modo eſt vtile; modo non vtile: vtile, dum materia eſt bene affecta; nam, ſecundum Auicennam caput humidius exſiccat, ſuperuacua expellit, capitis grauitatem ſedat: iuuat etiam ad partum edendum, ad ſecundas excludendum. Non autem ſternutamentum eſt vtile, ſi fiat intempeſtiue: vnde Auicennas dicit, malum eſſe in principio catarrhi, nam caput replet: nocet etiam ſternutamentum febricitantibus, dum aſſiduum eſt, nam deiicit vires: non eſt etiam vtile, dum ſanguinis fluxum per nares promouet: nocet quoque ſi in pectore materia cruda & copioſa reſideat. Cæterum, quamuis noceat: poſſumus tamen ſalutem polliceri; nam poſſibile eſt caput euacuare, mordacem materiam attemperare, caput calefactum refrigerare, & caput ac totum euacuare. *Prognoſtica.*

Curatio. Quoad materias: ſufficiat proponere medicamenta, quæ vel cohibent ſternutamentum intempeſtiuum; vel tempeſtiuum imminutū adiuuant.
1. Quoad prohibentia, Auicennas probat *oleum roſat. oleum de ſalicibus.* Caput fouet Auicennas *aqua moderate calida.* Probantur odoramenta *e pomis, e roſis:* niſi ſit patiens, qui a proprietate roſas ferre non poteſt. Probantur denuo odoramenta e refrigerantibus, *vt violis.* Auicennas pro infantibus probat, *ſuccum fluentem e renibus integris aſſis: oportet autem ſumere ſuccum, antequam renes e toto coquantur: & poteſt ſumi hic ſuccus, e renib. vi-*
Oribaſ. cap. 48. li. de cura loc. affec. *tuli, agni, vel arietis.* Si ſternutamentum fiat a flatu: cum Græcis probatur *oleum nardinum: probatur medicamentum confectum ex aniſo & nigella:* nam hæc diſſoluunt flatus: vnde ceſſat ſternutamentum. Addit Aetius, ſe-
Paull. cap. 49 lib. 2. cundum Apollonii ſententiam, optimum eſſe, vt *ciconiæ pennæ* in cubicu-
Cap. 98 li 6. lo detineantur: vt impoſſibile ſit, pueros ſternutare, his præſentibus: quod
2. ſi verum eſt, a proprietate id efficiunt. Quoad medicamenta adiuuantia ſternutamentum: Auicennas probat inter leuiora *apium & ariſtolochiam:* fortiora ſunt, *albus helleborus, piper*, & alia propoſita in dol. cap. Diæta his correſpondere debet.

CAPVT XXIX.

De Affectione Hydrocephala.

Nomen. VITIVM hoc a cerebri excremento pendet. Per hydrocephalam affectionem, ſeu capitis hydropem, intelligimus illud malum, in quo caput ita repletur excremento aquoſo, vt in tumorem attollatur.
Generatio. Generatur hoc malum, quoniam excrementum aquoſum, in capite exſiſtens, ob vaſorum, vel anapedeſin, vel anaſtomoſin, vel diæreſin, e vaſis egreditur, & in capitis capacitatibus ita colligitur, vt tumorem pariat. Qua-
Definitio. re hydrocephala affectio eſt tumor capitis, procedens ab excremento aquoſo. Colligitur hæc definitio ex Aetio, cap. 1. lib. 6. Forma huius acci-
Forma. dentis eſt tumor, & proinde magnitudo aucta: quæ ſi exigua ſit, eſt ſym-
Subiectum. ptoma; ſi ingens, morbus. Subiectum eſt caput; ad differentiam tumoris aliarum partium.

Cauſa efficiens. Excrementum aquoſum eſt cauſa efficiens, ſed continens ex vſu: nam hoc excremento poſito ponitur tumor; & remoto, ſaltem quoad ſenſum remouetur. Porro intelligere oportet excrementi aquoſi ſpeciem, vi-
1. Species. tium, & cauſam generantem. Quoad ſpeciem; excrementum aquoſum vel Sincerum eſt, vel Miſtum cum alia materia. Sincerum, eſt excrementum tenue

tenue chyloſεως, quæ fit in ventriculo, quod excrementum in iecur diſtribuitur, & hinc in totum, & hinc in caput; cum hoc excrementum ſit ſanguinis vehiculum. Miſtum cum alia materia, eſt excrementum ſeroſum, miſtum vel cum Cerebri excremẽto craſſo, vel cum Sanguine (:vt teſtatur Aëtius:) Proinde cum alia materia ſemper coniungitur excrementum ſeroſum: nam ſi humor extra capitis vaſa elabitur; multo magis ſerum egreditur, quia tenuius. Vitium pertinere poteſt ad Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad ſubſtantiam; poſt collectionem materiæ ſemper; ante collectionem nonnunquam: nam dum materia eſt collecta, neceſſario putreſcit; antequã colligatur, eſſe poteſt non putrida; at quandoque ante collectionem, capite male affecto, poteſt eſſe putrida. Quoad quantitatem: peccat copia, quoniam eſt cauſa tumoris. Qualitas materiæ collectæ, ſemper eſt vitioſa, nimirum viſcida & lenta: ſed antequam colligatur, interdum poteſt eſſe vitioſa, interdum non: quemadmodum de vitio ſubſtantiæ diximus. Quoad vbi: ſecundum motum ſemper eſt vitii particeps, vt mouetur e vaſis extra vaſa. Secundum ſedem ſemper eſt vitioſa, nam quieſcit in morbifica ſede, quę ſedes eſt in capite, & quidem vel Extra cranium, vel Intra. Si extra cranium, quieſcit in ſpatio, vel Inter cranium & pericranium, vel Inter pericranium & cutim: poteſt etiam attinere ad Alias partes, vt ad muſculos temporales. Si materia intra cranium reſideat: vel reſidet Inter cranium & membranas, vel Inter membranas & cerebrum; non tamen in ventriculis, quia fieret epilepſia, apoplexia, carus, aut quid ſimile. Quoad cauſam, & potiſſimum vitii præcipui, hoc eſt, ſecundum motum; cum Aëtio materia mouetur, quoniam in vaſis contineri nequit, ob cauſam vel Obſcuram, vel Euidentem. Ob obſcuram, vt dum fit vaſorum apertio, vel ſecundum tunicas, vel ſecundum orificia: ſi ſecundum tunicas, fit diapedeſis, ob humiditatem, vel tenuitatem tunicarum vaſorum: ſi ſecundum orificia, fit anaſtomoſis, quæ producitur a materia copioſa, vel acri, vel quæ cum impetu mouetur. Si cauſa ſit euidens, eſt διάῤῥηξις, quæ fit a plaga, ab ictu: vt frequenter fieri ſolet in infantibus, dum obſtetrices imperitæ manu duriori partium efficiunt attritionem & diſruptionem. Quoad cauſam generantẽ; in hydrocephalo aliquo deſideratur, v.g. dum fit a cauſa euidente; locum autem habet in hydrocephalo, in quo materia genita eſt, antequam vaſa egrediatur. Et generatur vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læſa facultate; ob intemperiem frigidam, vel cerebri, vel hepatis, vel ventriculi. Ob errorem externum; ſi excrementum aquoſum ſit copioſius, vel ob immodicum potum, vel ob cibos aquoſiores.

2. Vitium.

3. Cauſa generans.

Differentiæ. Quoad differentias a forma. In hydrocephalo, tumor nonnunquam eſt Symptoma, nonnunquam Morbus. Subiectum ſemper eſt caput; ſed magis ſecundum vnam partem, quam ſecundum aliam. Ratione cauſæ efficientis, ſumi poſſunt differentiæ ab excremento aquoſo, vt differt ſpecie, vitio, cauſa generante; quemadmodum diximus.

Signa. Malum hoc facilime cognoſcitur: nam tumor perſentitur in parte, in qua eſt collectio, & ſentitur tumor mollis, cedens ad digitorũ contactum, præcipue, vt Paullus monet, ſi tumor ſit inter cranium & cutim: alias enim minus mollis perſentitur ob partes interpoſitas. Facile etiam differentiæ a forma cognoſcuntur; num tumor ſit magnus, vel paruus. Quoad ſubiectum; qua in parte tumor reperiatur, oculis cõſpicitur. Ratione cauſæ efficientis: excrementum poteſt eſſe ſincerum vel miſtum. Sincerum eſſe, & ſolum, cognoſcitur; ſi caput nec ſit intemperatum, nec a cauſa externa attritum vel percuſſum. Quod ſi indicia ſint capitis frigidioris, humidioris; iudicandum, cum excremẽto ſeroſo, miſtum eſſe cerebri excremẽtum. Et, ſi a cauſa externa caput ſit attritum, ſtatuendum, cum ſeroſo excremento ſanguinem eſſe permiſtum. Facile etiam cognoſcitur excrementi vitiũ. Si enim ſit in ſubſtantia; cognoſcitur e fœtore. Si in quantitate; e magnitudine tumoris: nam ſecundum Aetium, interdum tam copioſa eſt materia, vt ſuturæ cranii rumpi videãtur. Vitium in qualitate, cognoſcitur e capitis intemperantia: intenſum enim eſt vitium, ſi dyſcraſia intenſa. Vitium in motu cognoſcitur e mali origine: ſi enim, verbi gratia, vitium repente ſit obortum, ſignum eſt vehementis dyſcraſiæ. Materia quieſcens cognoſcitur; nam vbi quieſcit, ibi tumor ſentitur: & vt materia magis quieſcit circa extimas partes, ita etiam cum Paullo erit magis euidens, & magis mollis. At ſi materia ſit collecta intra cranium; indicatur e grauitate capitis, e vertigine, e ſenſibus obtuſis, e lacrymis; nec perſentitur tumor, niſi patiens ſit infans, propter oſſis mollitiem. Quoad cognitionem cauſæ vitii; ſi fuerit *διαίρεσις*, indicatur e prægreſſa cauſa ſoluente continuum, vt etiam ſit prægreſſus dolor. Si fuerit diapedeſis, aut anaſtomoſis, cognoſcitur inde, quod cauſæ euidentes non præceſſerunt: & in diapedeſi tumor eſt minor, quam in anaſtomoſi, quia per tunicas rarefactas materia exigua egreditur, ſecus per aperta orificia. Ratione cauſæ generantis: vtrũ ſpecies humoris genita ſit, vel læſa facultate, vel ob errorem externũ; cognoſcitur ex alibi ꝓpoſitis.

Indicationes. Præſidia quæ ſunt ex vſu, ſumuntur a cauſa tumoris, id eſt, a ſpecie materiæ, a vitio, a vitii cauſa, & a cauſa generante ſpeciem. A ſpecie: ſi materia aquoſa; hæc euacuanda: ſi miſta cum ſanguine; etiam ſanguis euacuandus. Quoad vitia: materia putreſcens eradicanda; non putrida etiam eradicanda;

-ellenda; nam cum ſit extra ſedem propriam, niſi eradicaretur, corrumpe-retur. Copia minuenda, tanta quanta peccat. Qualitatis vitio non eſt occurrendum: nam dum materia eradicatur, qualitas euaneſcit. Quoad vitii cauſam; ſi fuerit diapedeſis, vaſorum tunicæ denſandæ: ſi anaſtomoſis, vaſorum ora occludenda: ſi diæreſis, oritur indicatio vniendi. Quoad cauſam generantem ſpeciem; vt morbus huius vel illius viſceris eſt in cauſa generationis materiæ; ita huic morbo occurrendum.

In genere periculum ex hoc malo imminens decerni nequit. Potiſſimum periculum pendet a vehementia dignitatis, vt ſi materia quieſcat in parte externa, malum vincatur: ſi intra cranium, cum Paullo eſt vitium incurabile; potiſſ. ſi materia colligatur intra meninges & cerebrum: nulla enim pene inſignis vehementia deſideratur. At cum Aëtio, ſi forte non coniungatur vehementia facultatis, licet curationem tentare, ſed cum prædictione. *Prognoſtica.*

Quoad materias cheirurgicas: hæ probantur, dum materia ita copioſa eſt, vt reſolui non poſſit, vt non cedat medicamentis. Quomodo autẽ *ferro* ſit occurrendum, luculentiſſ. docet Aëtius. Si materia non ſit tam copioſa, vt medicamentis ceſſura videatur; Auicennas probat *cochleas integras, quæ bulliant in decocto artemiſiæ, ſtœchados, calaminthæ mont. vel cucumeris aſinini, vel iberidis, vel ebuli: poſt cochleæ ita decoctæ, contuſæ & calidæ, capiti deraſo applicentur. Oportet autem vt detineantur, quouſque ſponte decidant.* *Curatio.*

CAPVT XXX.

De Oculorum affectibus.

AD oculorum mala iam nos conferemus; nam oculus, & ſecundum tunicas, & ſecundum neruos a cerebro oritur; & præterea gratia melioris vitæ cerebro præ reliquis ſenſoriis magis inſeruit. Cũ autem oculus ſit organum, e pluribus ſimilaribus partibus conflatum: ſane oculus obnoxius eſt morbis in intẽperie, mala cõpoſitione, & ſoluta vnitate. *Tranſitio.*

Hæc autẽ vitia ita ſe habent, vt nomen adipiſcantur, prout pertinent ad Cauſam læſæ viſionis, vel ad Læſam viſionẽ. Quatenus ſpectãt ad cauſam læſæ viſionis; hæc vitia reſpiciunt oculum, vel ſecũdum Partem, vel ſecundum Totum. Si ſecundum partem; attinent vel ad Vnam partẽ, vel ad Plures. Si ad vnam partẽ; ſpectãt vel ad Tunicas, vel ad Angulos. Si ad tunicas; eſt vel Annata, vel Cornea, vel Rhagoeides ſeu vuea. Si malum attineat ad annatam; eſt Ophthalmia. Si ad corneam; dicendum de veſica, vlcere, ruptura, hypopyo. Si ſpectat ad rhagoeidem; agendum de mydriaſi, de *Enumeratio affectuum oculorum.*

conſtrictione pupillæ, de ſuffuſione. Si malum pertineat ad plures tunicas; dicendum de ſugillatione, de vngue, de albugine. Si malum pertineat ad angulos; dicendum de epiphora, de rhocade, de encanthide, de ægilope, de anchilope. Si malum attineat ad totum oculum; agendum eſt de atrophia, de prominentia oculi, de ſtrabiſmo. Si reſpiciamus ad viſionem læſam; huius cauſa agendum de læſa viſione, & ablata, & imminuta, & corrupta; modo magis interdiu, modo magis noctu; vnde de nyctalope dicendum.

De Ophthalmia.

Nomen. GALENVS c. 2. l. 4. κ. τόπ. ait, lippitudines eſſe malum admodũ frequens; quare de hoc modo diligenter dicendum. Dicitur ophthalmia a loco affecto, c. 2. l. 2. meth. Latini vocant lippitudinem, reſpicientes ad excrementa lacrymis ſimilia. Per lippitudinem autem intelligimus tum notham, tum exquiſitam; & exquiſitam tum remiſſam, tum intenſam. Sicut enim febris notha, febris tamen genere continetur; ita & de lippitudine ſtatuendum. Spuria lippitudo vocatur τάραξις, ſeu conturbatio, ſeu vacillatio. Exquiſita, ſed remiſſa generis nomen retinet: exquiſita magna, vt nigrum
Generatio. oculi ab albo cooperiatur, dicitur chemoſis, Auicennæ vardenegi. Generatur, dum materia morbifica ita agit in tunicam annatam, vt eam in tumo-
Definitio. rem attollat. Lippitudo ergo eſt tumor tunicæ annatæ oculi, procedens a
Forma. materia morbifica. Forma huius vitii eſt tumor: qui in lippitudine notha eſt ſymptoma; in exquiſita eſt morbus compoſitus, cum eſſe poſſit inflammatio. At ſi inflammatio ſolũ occupet annatam, vt eſt morbus compoſitus, eſt morbus, qui ex accidente viſus actionem impedit: nã eſt morbus per ſe tunicæ annatæ, & per accidens totius oculi, c. 2. l. 1. de ſympt. cauſ. At ſi inflammatio non ſolum detineat annatam, ſed ita increſcat, vt nigrum oculi contegatur, quemadmodum in lippitudine, quæ vocatur chemoſis: tunc eſt morbus, qui prima ratione viſionis actionem impedit: nam eſt morbus compoſitus, & ita compoſitus, vt plures occupet inſtrumenti partes; vt propterea ſit morbus primum totius inſtrumenti, a
Subiectum. quo prima ratione perfecta actio celebratur. Subiectum eſt annata oculi, c. 1. l. 2. ad Glauc. c. 2. l. 4. κ. τόπ.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt materia morbifica. Huius autem materiæ ſpecies, e c. vlt. l. 13. meth. poteſt eſſe tum Minera, tum Vapor. Minera eſſe poteſt Sanguis, Bilis, Melãcholia, Pituita. Si tumor fiat a ſanguine vel bile; eſt lippitudo exquiſita exacte. Si a melãcholia, vel a flatibus; eſt lippitudo exquiſita, non exacte. Si fiat e pituita; hæc pituita eſt vel Non lacrymalis, vel

Lacrymalis.

Lacrymalis. Si non lacrymalis; fit lippitudo exquiſita, ſed non exacte: ſi lacrymalis,id eſt,illa pituita; quæ in lacrymas ſolet commutari; fit lippitudo ſpuria, quæ τάραξις dicitur. Vitium materiæ morbificæ, poteſt attinere ad ſubſtantiam; ſi tumor fiat a materia putrida,a materia venerea. Ad copiam; niſi enim materia eſſet copioſa:tumorem nō pareret. Vitium etiam pertinet ad qualitatem; ad caliditatē, ſi lippitudo fiat a materia acri; ad frigiditatem,ſi fiat vel a craſſis humoribus,vel a flatibus.Spectat ad quietem; cum materia præter naturam quieſcat in annata. Ad motum ſpectat; cum ſit fluxus præter naturam.Huius motus terminus a quo,quandoq; eſt Totum; quādoque Pars: & ſi pars,quandoque Ventriculus,quandoq; Iecur, quandoque Lien,nonnūquam Vterus,ſed præſertim Cerebrū, c.vlt.l.13. meth. Spatium,ſunt vaſa, id eſt,Venæ & Arteriæ, eæque Reconditæ,aut Euidentes.Addit Auicen.materiam a cerebro deſcendere,per viam membranarū,vel Extra cranium,vel Intra. Terminus ad quem,eſt annata tunica:quæ Suſcipit propter humiditatē,raritatem: Attrahit propter dolorem vel calorē. Cauſa generans tum mineræ,tum vaporis,patet ex alibi dictis.

Quoad differentias a forma. Tumor vel eſt Σύμπτωμα, vt in ophthalmia ſpuria: vel Morbus,vt in exquiſita.Ratione ſubiecti,afficitur annata,vel ſecundum Vnum oculum,aut Dextrum,aut Siniſtrum;vel ſecundū Vtrumque.Et afficitur annata vel Sola, vnde eſt lippitudo: vel ſimul cum Vicinis partibus,vnde eſt chemoſis.Ratione cauſæ efficientis,ſumuntur differentiæ a Specie,vitio, & Cauſa generante: vt diximus. *Differentia.*

Antequā proponamus ſigna lippitudinis; primum in genere de ſignorū fontibus agemus. Ariſtot.ait c.25.l.2.rhet. enthymema fieri poſſe,tum ex aliis,tum quandoq; e ſigno.Enthymema conſtat e propoſitione & concluſione. Signum eſt propoſitio, c.27.l.2.priorum analyt. Forma ergo ſigni,id eſt,propoſitio, ſubiectum habet animam: propoſitio enim non eſt ens extra animam,ſed in anima.Cauſa efficiens propoſitionis,non eſt ſenſus,vt apud empeiricos, ſed intellectus: eſt autem intellectus,qui ſenſibus etiā vtitur,quia nihil poteſt eſſe in intellectu, quin prius fuerit in ſenſu: vt neceſſario ad ſigni productionem concurrat intellectus,non ſine obiectis ſenſuum exteriorum. Intellectus autem non operatur citra vtilitatem,ſed concurrit ea ratione, vt id ꝙ eſt ignotū, id eſt,ſignatum,cognoſcatur a poſteriori,nimirum,via demonſtrationis,vel ab effectu,vel a cauſa,ſed nō immediata & prima. Hæc, nimirum, cauſa & effectus,ita ſe habent ad ſignatum; vt ſi neceſſaria ſint, ſignum dicatur τεκμήριον, ſeu argumentum: ſi non ſint neceſſaria, nomine generis ſignum nuncupetur. Signum ergo medicum eſt propoſitio,producta ab intellectu, non ſine obiectis ſenſibilibus, *De arte ſignorum.* *Signum medicum, quid ſit?*

oſtendens a poſteriori ignotum in arte medica. Hinc ſequitur, quod omnē ſignum petēdum ſit, ab eo quod vel præcedit, vel ſequitur ſignatum: quare vel a Cauſa, vel ab Effectu. Cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna eſt cauſa efficiens, per modum vel Productionis, vel Conſecutionis. Cauſa interna per modum productionis, eſt vel præter naturam, vel ſecundum naturam. Præter naturam, vt ſpecies cauſæ morbificæ, id eſt, ſanguinis, pituitæ, &c. & morbi: quos fontes tetigere Hippocrates & Galen. aph. 12. ſect. 1. Cauſa autem ſecundum naturam eſt, vt ibidem proponit Galenus, temperatura, ætas, cōſuetudo: & huc etiā pertinet ſignum, propoſitum c. 8. art. med. quod ſumitur ab his, quæ inſunt, ſecundum eſſentiæ rationem, vt eſt temperies & compoſitio: ſignatum, eo in cap. eſt cōſtitutio, cuius cauſa eſt intemperies & cōpoſitio: quod ſi bona ſit temperies, bona cōpoſitio; ſunt cauſæ bonæ conſtitutionis. Cauſa interna concurrens per modum conſecutionis, tangitur a Gal. c. 14. l. 9. meth. & eſt corporis temperies, quæ fuit antequam homo febricitaret: vt ex hac tēperie, per modum cōſecutionis, prodeat febris receſſus in tali gradu. Cauſa autem externa eſt, v. g. aër calidior præcedens febrem; cibi bilioſi, præcedentes febrem bilioſam. Et hęc eſt cauſa externa præter naturam. Cauſa externa naturalis, eſt veluti conſtitutio parentum, ratione filii. Quoad effectum, cum Galeno c. 8. & 10. art. med. effectus produci poteſt ab agente vel Interno, vel Externo. Si producatur ab agente interno, eſt effectus in corpore, cuius corporis ſignatum eſt cognoſcendum. Effectus autem vel eſt Primarius, vel Secundarius. Primarius eſt, qui tempore poſtponitur ſignato, & a ſignato producitur, vt verbi gratia, eſt morbus frigidus ventriculi, ſi cōferatur cum diminuta coctione, nam tempore præcedit, & eſt cauſa coctionis diminutæ: quemadmodum etiam macies in febribus hectica. Effectus autem ſecundarius eſt, quem tēpore præcedit ſignatum, & ſignatū non eſt ipſius cauſa. V. g. ſignatum ſit temperies ſanitatis inſtrumenti, ſignum erit magnitudo, erit figura: & hi effectus tempore poſteriores ſunt ipſa temperie, non tamen ſunt effectus temperaturæ, ſed formatricis. Hinc recte Gal. ait, c. 9. l. 1. de vſ. p. effectus alteratricis ſequi temperiem; formatricis autem effectus accidere tēperaturæ, quia non ſunt effectus producti. Effectus qui producitur ab agente externo, proponitur c. 10. art. med. vbi dicitur, quod aliud ſit pręter omnia propoſita, nimirum alteratio (: id eſt, effectus :) quæ fit ab extrinſecus occurrentibus: reliqua autem propoſita, erant effectus agentis interni: & hæc alteratio oritur a iuuātibus, a lædentibus; vt ſignum ſit effectus, quatenus eſt alteratio cauſæ externæ. In vniuerſum ergo ſignorum fontes rediguntur vel ad cauſam, vel ad effectum; ſiue ſignatum ſit præteritum,

1. *Cauſa.*

2. *Effectus.*

ſiue præ-

ſiue præſens, ſiue futurum; ſiue ſignum ſit pathognomonicum, ſiue aſſidens, ſiue mox apparens, ſiue alio modo occurrat.

Auicennas in craſi oculorum ab his fontibus ſigna petit. Nam, quoad effectum cauſæ internæ, ſigna petit ab excremento, ab actione, a qualitate. Quoad actionem; ſigna ſumit ab actione propria & communi. Propria actio eſt viſio: ſi ergo bona ſit viſio, indicat oculi temperaturam fortem, id eſt, in habitu, & æqualem, ſecũdum omnes oculi partes. Si debilis ſit viſio, indicat defectum, ſed intra latitudinem ſanitatis, in complexione, & compoſitione. Bona autem viſio eſt, dum homo & procul, & prope videt, exacte, etiam obiectum minimum, nec a forti viſibili læditur. Debilis contra. Actio communis, eſt animalis, vel naturalis. Animalis; vt eſt oculi motus, qui ſi facile fiat, indicat oculi temperiem calidam, aut ſiccam: ſi difficulter fiat motus, indicat frigidam & humidam. Actio naturalis manifeſtatur ex excrementis, vt e copioſis excrementis, verbi gratia, indicatur temperies humida. Quoad qualitatem; cũ Auicenna, procedit, cauſa vel totius oculi, vel partium. Si cauſa totius oculi; reſpicere oportet ad qualitatẽ, vt eſt obiectum ſenſuum externorũ, vel proprium, vel cõmune. Proprium, ratione tactus & viſus. Ratione tactus e caliditate indicatur temperies calida, e frigiditate frigida, e duritie ſicca, e mollitie humida. Ratione viſus, e colore rubicũdo, citrino, indicatur tẽperies calida; e colore plũbeo, frigida. Quoad obiectũ commune, pertinet ad figurá, ad magnitudinẽ. Figura bona, ſignificat fortitudinẽ in creatione, & hinc tẽperiem. Magnitudo proportionata, indicat boná temperiem. Si reſpiciamus ad qualitatẽ, ratione partium oculi: cum Auicenna, e venis magnis indicatur tẽperies calida: e venis plenis, indicatur humida: e venis exignis, indicatur frigida: e venis vacuis, indicatur ſicca. Tádem, quoad effectum ratione cauſæ externæ; ſi alteratio facta a calidis, iuuat; indicatur frigida intemperies, & cõtra. Vt hinc manifeſtum ſit, oculi natiuá temperiem indicari cum Auicenna neceſſario conſequentibus, & nequaquá ab eſſentialiter inhęrentibus. Nam e c. 8. art. med. eſſentialiter inhærens, diſtinguitur a neceſſario cõſequentib. vt ſigna, quæ ſecundũ ſubſtãtiæ rationem inſunt, nõ ſint vſurpãda in cognitione temperaturæ: nam ſignatum eſt temperatura, & temperatura eſt, quod ſecundum eſſentiæ rationẽ ineſt: Quare idem eſſet ſignum & ſignatum. Vt ſigna quę inſunt ſecundum ſubſtantiæ rationẽ, cum ſint temperatura, & cõpoſitio, ſolum locum habeant, dum ſignatum eſt conſtitutio, prodiens e temperatura & cõpoſitione; ſiue conſtitutio attineat ad totum corpus, ſiue ad partem & inſtrumentum; ſiue conſtitutio ſit bona, ſiue ſit mala; & præterea, ſiue cõſtitutio ſit in latitudine ſanitatis, ſiue extra latitudinem. Semper ergo ſigna tantum ſumenda ſunt a cauſa & effectu.

Oculi ſani temperaturam, quæ ſigna indicet, ſecundum Auicen.

Signa lippitudinis in genere. Iam loquemur de ſignis indicantibus lippitudinem. Ophthalmia ergo in genere indicatur e neceſſario conſequentibus, id eſt, actione, excremento, & qualitate. Actione; vt indicatur e dolore; nam oculus vt exquiſiti ſenſus facile dolet. Indicatur ex excremento, vt in lippitudine excrementum emanat ob raritatem tunicæ. Indicatur e qualitate, hoc eſt, e magnitudine aucta, quia adeſt tumor; e rubedine oculi, nam portio etiam exigua ſanguinis, albam tunicam reddit rubicundam. *Signa differentiarum.* *A forma.* Quoad ſigna differentiarum, & primum ratione formæ: tumorem eſſe ſymptoma, & hinc eſſe ταραξιν, id eſt, ſpurium lippitudinem cognoſcitur e ſymptomatum remiſſione, & e prægreſſis cauſis externis. Si contra; iudicandum, tumorem eſſe morbum. *A ſubiecto.* Ratione ſubiecti, differentiæ patent; an nimirum, ſubiectum ſit vel vnus oculus, vel vterque: ſimiliter etiam patet, an tumor cooperiat pupillam, id eſt, num ſit chemoſis. *A cauſa eff.* Differentiæ ratione cauſæ efficientis, ſumuntur a materiæ ſpecie, vitio, & cauſa generante. Quoad ſpeciem, cum ſit ſanguis, bilis, pituita, melancholia, flatus: Sanguis cognoſcitur e dolore extenſiuo, ex excrementis quæ plurima non egrediuntur tempore ſomni: præterea ex excrementis non admodum mordacibus, e rubedine admodum euidenti (: rubedo eſt ſignum ophthalmiæ in genere: magna rubedo eſt ſignum ophthalmiæ a ſanguine:) præterea ſanguis indicatur e pulſatione temporum, & e cauſis prægreſſis, vi quarum poteſt ſanguis generari, de quibus in dol. cap. Bilem eſſe in cauſa ophthalmiæ, cognoſcitur e dolore inſigni; præterea e ſenſu mordacitatis, vt veluti oculus exulceretur, e ſenſu caliditatis; præterea e lacrymis tenuibus mordacibus, quandoque vlcerantibus, citrinis: adhæc e rubedine, ſed miſta cum flauitie. Pituita indicatur e ſenſu grauitatis, cum remiſſo calore, ex excrementis tepidis, vix mordentibus, niſi ſalſa ſit pituita; e viſcidis excrementis, vt fiat agglutinatio in ſomno; præterea e rubedine miſta cum albedine. Melancholia indicatur e grauatiuo dolore, ſed remiſſo, citra ſenſum caliditatis, niſi ſit atra bilis; ex excrementis craſſis, ad nigrum vergentibus, e rubedine obſcura, id eſt, declinante ad nigrum. Flatuoſa materia cognoſcitur e dolore extenſiuo, ſine grauitate, ex abſentia lacrymarum, e rubore exiguo, quatenus vi doloris trahitur ſanguis. Quoad cognitionem vitii: materia ſecundum ſubſtantiam peccans, & proinde putrida, cognoſcitur e tumore calido inflammatorio, vt vehementia ſint ſymptomata. Quantitas maior cognoſcitur e maiori tumore: minor, e minori. Quoad qualitatem: quæ ſigna indicant bilem vel ſanguinem, indicant caliditatem: quæ ſigna manifeſtant pituitam vel melancholiam, indicant frigiditatem; niſi

niſi pituita ſit ſalſa, vel melancholia exuſta. Quoad vitium ſecundum vbi: materia magis quieſcens cognoſcitur, ſi medicamentis non cedit. Vitium ſecundum motum, hac ratione cognoſcitur: vt fluxus velocior indicetur a ſymptomatis, prout celeriter oboriuntur. Quoad terminum a quo; an ſit totum, vel pars, cognoſcitur e ſignis, indicantibus vitia vel totius, vel partis. Quoad ſpatium; ſi euidens fuerit, cognoſcitur e vaſorum externorum amplitudine, e pulſu, e frontis extenſione, e rubedine, e tumore palpebrarum: ſi contra, iudicandum erit ſpatium eſſe reconditum. Quoad terminum ad quem; num oculus habeat rationem termini ad quem, vel vt ſuſcipit, vel vt attrahit, euidentiſſime patet e ſuperius traditis.

Cum lippitudo ſit tumor annatæ oculi, procedens a materia morbifica: a tumore, vt eſt magnitudo aucta, non poteſt ſumi indicatio vtilis. Ratione ſubiecti, in omni oculorum vitio, quod indicat, eſt calidum oculi innatum, vt eſt particeps ſpiritus animalis, reſidens in humore cryſtallino: & hoc calidum indicat alimentum, ea copia & qualitate, vt oculi calidum conſeruetur. Sed præterea oculi proportio requirit remedium, fouens oculi proportionem. Ratione cauſæ efficientis, vt hæc eſt multiplex ſpecie, vitio, & cauſa generante; ita variæ hauriri poſſunt indicationes: quæ omnes patent e ſuperius traditis. *Indicationes.*

Lippitudo in genere eſt malum curabile, niſi error committatur: cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. cap. 2. lib. 3. meth. cap. vlt. lib. 13. meth. At pro vehementia differentiarum prognoſticum variat. Vnde ratione formæ; lippitudo facilius tollitur, ſi tumor ſit ſymptoma; nam vehementia eſt remiſſa & ratione eſſentiæ, & ratione dignitatis, quia non cooperitur pupilla. Si tumor ſit morbus, difficilius tollitur, & præſertim ſi fuerit chemoſis: nam adeſt vehementia inſignis & eſſentiæ, & dignitatis, quandoquidem & magnus eſt tumor, & pupillam tegit. Ratione cauſæ efficientis: prognoſticum potiſſimum petendum ex ſpecie, & vitio. Quoad ſpeciem: Si materia fuerit flatus; facilius cedit, quam minera. Si perpendamus vitium; lippitudo eſt difficilioris curationis, prout materia eſt magis putrida, magis copioſa, calida, abradens: quamuis materia etiam frigidior & craſſior difficulter ſuperetur, ob vehementiam eſſentiæ. Quoad vitium ſecundum Vbi: Hippocrates reſpiciens ad motum, aphor. 17. ſect. 6. ait: lippientem alui profluuio corripi bonum: nam vitium in motu non eſt vehemens, cum materia moueatur ad aluum. Auicennas addit, reſpiciens ad motum & quietem in regione meridionali, lippitudinem facile curari, propter raritatem pororum, & ſolutionem naturæ ipſorum ægrotantium; contra in regione frigida: Regio videlicet ſignum eſt, vitii magis vel minus vehementis *Prognoſtica.*

ſecundum eſſentiam materiæ morbificæ; nam in calida regione, materia morbifica non ita quieſcit, propter poros latos; nec ita materia petit oculum, cum moueatur ad aluum: Regio ergo calida, ceu cauſa latitudinis pororum, & lubricitatis, eſt ſignum a cauſa ſumtum.

Quoad ſpatium, Galenus capite vltim. libro 13. meth. ait: malum facilius adimi, ſi materia fluat per ſpatia externa; hæc enim minoris ſunt dignitatis. Vtrum autem euentus lippitudinis futurus ſit cito vel tarde; Auicennas declarat, inquiens: lippitudinem eſſe velocis motus, ſi lacrymæ magis currant, & ſint mordaces; nam indicant velociorem motum materiæ. Contra ſtatuendum ſi lacrymæ ægre fluant: nam indicant materiæ motum tardiorem. Et hæc de prognoſtico. Ad materias progrediemur.

Euentus ophthalmia.

Curatio. Vena ſectio.

Quoad cheirurgiam: Vena ſecanda eſt, dum ſanguinis vitium eſt vehemens; quod vitium vehemens indicatur a lippitudine vehementi. Hinc Rhaſis iubet venam eſſe ſecandam, niſi lippitudo ſit leuis. Eſt ergo vena potius ſecanda in exquiſita lippitudine, quam in ταράξει, ſeu leui lippitudine: leuis enim lippitudo deſignat ſanguinis vitium debile. Porro, dum vehemens eſt ſanguinis vitium: ſanguis habet rationem vel cauſæ principalis, vel adiuuantis, vel ſine qua non. Sanguis quidem cauſæ principalis habet rationem, in lippitudine ſanguinea: adiuuantis in biliosa, ſi cum bile ſanguis eſt mixtus: habet rationem cauſæ ſine qua non, in omni ſpecie lippitudinis.

Cum autem in euacuatione reſpicere oporteat, ad ſpeciem humorum: recte iubet Galenus in oculorum dolore, redundante ſanguine, venam eſſe ſecandam: infeſtante malitia, id eſt, cacochymia, eſſe purgandum. commentar. aphoriſm. 31. ſectione ſexta, & capite vltimo, libro decimotertio, method. Rhaſis, ad quid agendum ſpecificum reſpiciens; addit: quo fortior lippitudo fuerit, eo plus ſanguinis eſſe detrahendum: nam fortior lippitudo, eſt ſignum copioſioris ſanguinis. Quoad vſum: Auicennas dicit, ſi lippitudo ſit admodum vehemens, eſſe euacuandum ſanguinem, vſque ad timorem leipothymiæ; nam ſanguinis euacuatio plurima, id eſt, vnica vice vſurpata, ſanat ſpatio vnius horæ: ratio Auicennæ eſt: dum enim vehemens eſt lippitudo, inſignis eſt ſanguinis actiuitas, a qua ſumitur quantum agendum. Liceat etiam monere circa vbi: Aetium ſecare venas ſupernas, id eſt, cephalicam. Auicennas inquit, ſecandam eſſe cephalicam in omni ſpecie lippitudinis. Rhaſis addit, ſecandam eſſe cephalicam, e manu, vel brachio, partis oppoſitæ oculo infirmo: nam Vbi agendum indicatur a ſanguine, vt in aliquo

loco

loco ſubſiſtit: in hoc malo ſanguinis ſubſiſtentia capitur, vt ſequitur ſanguinem, qui vel ſua copia affligit oculum, vel motu poteſt affligere. Si ergo perpendatur ſanguinis ſubſiſtentia, vt copia ſua oculum affligit; vena eiuſdem lateris ſecanda: &, ſi virtus robuſta ſit, ſecanda vena brachii; ſi non admodum robuſta, ſecanda eſt vena manus. Si autem ſubſiſtentia ſequatur ſanguinem, vt ſuo motu poteſt oculum affligere; cum Rhaſi vena oppoſiti lateris ſecanda; nam quo a longinquioribus fit euacuatio, eo reuulſio etiam eſt melior: vt liceat etiam quandoq; venas infernas aperire.

Auicennas præter propoſitas materias cheirurgicas, probat etiam ventoſam infra occiput: ſiquidem eſt materia ſtrenue retrahens ab oculis. *Cucurbit.*

Dum fluit materia per arterias externas, Galenus probat ſectionem arteriarum, cap. vltim. libro 13. meth. Præterea probantur etiam frictiones, & ligaturæ. *Arteriotomia.* *Frictiones.* *Ligatura.*

Auicennas laudat cauterium in ſutura coronali, in lippitudine, quæ fit a catarrho contumaci. *Cauterium.*

Quoad medicamenta: in ophthalmia probantur, & Anodyna, propter dolorem, & Sanantia. Anodyna, quæ ratione Iudicii ſunt adminiſtranda; patent in ſermone de dolore capitis. Anodyna autem cauſa Receptionis, ſunt Calida, vel Frigida. Medicamenta ſanantia, reſpiciunt vel Materiam morbificam, vel Oculi proportionem. Et ſi reſpiciunt materiam; reſpiciunt materiam vel Extra oculum, vel In oculo. Et ſi extra oculum; vel in Toto, vel in Capite. De his ergo medicamentis dicendum. *Pharmaceia.*

Anodyna frigida ſunt, *ſuccus lactucæ, ſolani, pomorum mandragoræ: ſed medicamentum etiam confici poteſt e ſeminibus & capitibus papaueris, item ex opio. Vnde Rhaſis probat collyrium vel Sief album, quod præter ceruſſam, ſarcocollam, tragacantham, recipit etiam opium.* *Anodyna.* 1.

Monet autem Galenus capite ſecundo, libro tertio, method. & capite vltimo, libro duodecimo, method. vt in grauiſſimis doloribus, non autem ſemper ſtupefacientibus vtamur, hoc eſt, opium recipientibus: nam hæc medicamenta nimis nocent oculis, vt quandoque viſio ita lædatur, vt nunquam redeat ad ſtatum naturalem. Quare collyrium ex opio probatur ſolum dum magna neceſſitas vrget, hoc eſt, dum dolor eſt acerbiſſimus, & potiſſimum ſi eſt vehemens ratione facultatis, id eſt, dum imminet ſyncope, & hinc mors. Quamobrem Auicennas non in qualibet lippitudine, ſed in ea, quæ fit a materia tenui & corrodente,

medicamentum opiatum probat: in hac enim opiatum potius eſt remedium ſanans, quam anodynum; nam ſanat materiam, id eſt, remouet vitium materiæ, vt dolor non reuertatur, quoniam corrigit materiæ tenuitatem & acrimoniam: vt non ſolum conferat mitigando dolorem, ſed ita agendo in materiam, vt materia morbifica non poſſit amplius ſoluere continuum, cauſaq; doloris eſſe. Improbantur ergo medicamenta opiata, ſi dolor fiat a flatu. Verum, quoniam medicamentum opiatum agit, non tantum in materiam morbificam, ſed etiam in oculi calidum innatum, & in temperiem: ne his noxa accidat, ſecundum Auicennam probatur cum medicamento opiato, *aqua cum ſaccharo, aqua cum melle*, vt oculus non lædatur: & Galenus huius rei gratia aſcendit *ad collyrium e cinnamomo.* Quoad rectam opiatorum adminiſtrationem: & primum, quoad Quantum agendum; non probatur magna doſis, verbi gratia. *℞. ſief albi, cum opio ʒ ß. lactis muliebris, aquæ ſaccharatæ an. ʒ vj. Miſce.* Quoad modum: opiatum applicetur actu tepidum. Quoad Quando agendum: vſurpetur dum dolor vincit alia indicantia: quare raro.

Quoad vbi agendum: applicetur temporibus, fronti, prope oculos, & vrgente neceſſitate, intra oculum. Galenus cap. vlt. lib. 12. meth. proponens *medicamentum e caſtorio, & e ſucco papaueris*, hoc medicamentum inſtillat in aures, ratio eſt; nam huius medicamenti vis perducitur non ad oculos, quia nullæ ſunt viæ, ſed ad cerebrũ, vnde fit ſomnus; & tunc cerebrum propter ſomnum, vt organũ facultatis iudicantis, redditur ineptum ad iudicandum obiectum dolorificum, ad tempus, id eſt, tempore ſomni.

2. Quoad anodyna non opiata, cum Galeno cap. vlt. lib. 13. meth. probatur *album oui: ſed probare etiam licet ouorum vitellos, ouum etiam integrum, concuſſum cum aqua roſacea. Probatur etiam pomum decoctum cum ſaccharo. Potiſſimum probatur cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. lac recenter expreſſum ex vberibus iuuenculæ, & temperatæ, & bene nutritæ. Probatur etiam farina hordei, cum oleo roſaceo, & luteis ouorum. Alexander loco farinæ hordeaceæ, vtebatur mica panis, cum roſaceo, & ouo.* Sed notandum, oleum eſſe oculis inimicum; nam dum oleum eſt particeps excrementi ſeroſi, non eſt expers mordacitatis: & ob id cum Galeno cap. 18. lib. 2. ſimpl. oportet vt oleum ſit dulce, candidum, & hinc ſeparatum a ſero, a portione mordaci: ſic enim non erit oculo infenſum, & præſertim, ſi permiſtum adhibetur. Verum, cum lac oportunum ſit medicamentum: notandum cum Auicenna non dimittendum eſſe lac inſtillatum in oculum longo tempore; ſed remouendum, & omni hora renouandum. Hoc dictum non pertinet ad methodum medendi, ratione primæ materiæ, id eſt, corporis humani; nam hoc fit, quo-

ſit, quoniam lac diu retentum in oculo corrumpitur; hoc ergo pendet e natura lactis, quatenus facile putreſcit. Et hinc Auicennas addit, non eſſe neceſſarium, vt album oui renouetur; nam ſi per horam dimittatur, non nocet: oui ergo album hac in parte præſtantius eſt lacte, quamuis lac magis abſtergat. Et propterea hæc Auicennæ dicta non pertinent ad Quando agendum. Quoad modum anodynorum: anodynum debet eſſe emplaſticum, in lippitudine ex inflammatione; & in vigore debet eſſe tepidum; in principio ad teporem aliquem accedere debet: & ratio eſt, quia in principio adeſt dolor, & materia per modum repercuſſionis eſt retrahenda: in ſtatu eſt quidem dolor, ſed materia eſt vacuanda per reſolutionẽ. Quoad anodynum, quod eſt calidum in primo, & tenuis ſubſtantiæ: cum Galeno cap. 1. lib. 4. κ. τόπ. eſt *ſpongia, infuſa in decocto meliloti, in decocto fœnugræci.* Et notandum, e cap. vlt. lib. 13. meth. in vſu cuiuslibet anodyni, & cuiuslibet medicamenti ocularis, ſuperiorem oculi genam, blandiſſime attollendam: & mox medicamentum infundendum. 3.

Medicamenta ſanantia, reſpiciunt materiam, vel proportionem. Ratione materiæ; & primum exſiſtentis extra oculum; & primũ in toto corpore; probantur lenientia, præparantia, purgantia, varia, pro varietate ſuccorum: de quibus in dol. ca. Id ſolum monere ſufficiat; in lippitudine, non eſſe negligenda vacuantia totum corpus: nam oculorum dolores ſoluuntur epoto medicamento ſoluente, aphor. 31. ſect. 6. & præterea Hippocr. ait, aph. 17. ſect. 6. lippientem alui profluuio corripi bonum: quod naturæ exemplum medicus imitari debet, ſecundum Galenum in comm. Quoad medicamenta ratione capitis: Auicennas probat euacuationem capitis, & per os, & per nares: probat autem medicamenta quæ extrahunt partem materiæ, non totam, nec trahunt materiam ad oculum: vt probentur mitiora caput euacuantia, de quibus in dol. cap.

Vacuantia totum, & caput.

Medicamenta ratione materiæ in oculo ſunt duplicia: prout materia morbifica reſidet, vel Extra tunicam annatam, vel In annata. Si materia reſideat extra annatam; cum Auicenna oportet oculos aſſiduo mundificare a lacrymis, a lacte inſtillato, &c. huius gratia oculus abluendus eſt *cum albo oui conquaſſato cum aqua hordei, vel ſacchari, nec non roſacea.* Addit Auicennas; contactum eſſe debere cum facilitate. Ratio eſt: primum enim mundus eſt ſeruandus oculus; nam materia morbifica hærens, dolorem intendit, & medicamentorum operationem prohibet ſua præſentia: ſecundo, probatur tactus facilis, propter virtutẽ, quæ diſſoluitur ratione tactus difficilis, quo dolor excitatur, calor intenditur, & materia attrahitur. Ratione materiæ morbificæ in annata; ſcire oportet, huius vitium attinere ad Co-

Topica. Extergẽtia.

piam, vel ad Vbi. Si ad copiam; probantur medicamenta vacuantia, per modum repercuſſionis & reſolutionis. Si peccatum ſit ſecundum vbi: vt vitium attinet ad motum, probantur medicamenta retrahentia, per modum repercuſſionis, & interceptionis. Si vitium ſpectet ad quietem, probantur medicamenta vacuantia per modum reſolutionis. Quare proponemus medicamenta intercipientia, reprimentia & reſoluentia.

Intercipientia. Intercipientia cum Galeno capite vltimo, libro decimotertio, method. probantur, dum materia fluit per vaſa externa: cuiuſmodi eſt *medicamentum, quod conficitur e roſis, hypociſtide, gallis immat. malicorio, ſanguine dracon. bolo Armena, ſantalis, an. part. æqual. & hoc medicamentum excipi poteſt ſucco coriandri, endiuiæ, vel aqua roſacea: vt, ſi materia ſit frigidior, excipiatur medicamentum intercipiens ſucco coriandri, vel vino aſtringente: & præterea ſi materia eſt frigida, addere licet crocum, ſalem, nucem cupreſſi: Si materia ſit calida, excipiendum medicamentum intercipiens, aqua roſacea, vel etiam aqua plantaginis.* Circa vſum ſufficiat admonere cum Auicenna medicamentum hoc intercipiens, non eſſe applicandum oculis, ſed vaſis, per quæ materia fluit. Rhaſis applicat fronti & palpebris. Diligenter cauendum, ne hoc medicamentum oculum ingrediatur, nocet enim nimia aſtrictione. *Reprimentia.* Reprimentia & reſoluentia in hoc conueniunt, quod intra oculos ſunt immittenda. Quoniam autem oculus promtiſſime patitur, ad differentiam aliarum partium, quæ inflammatione laborant; oportet hæc medicamenta aliquid peculiare obtinere; nimirum vt non ſint acria, non amara, non ſalſa, non acida, neque aſpera, capite ſecundo, libro quarto, κ.τόπ. capite vltimo, libro decimotertio, method. capite ſecundo, libro ſecundo, ad Glaucon. ne talia medicamenta violenter in oculos agendo noxam inferant. Probatur ergo medicamentum, quod ſit expers mordacitatis, mediocriter craſſum, lentum, læue, hoc eſt æquale: expers enim mordacitatis & æquale, agit citra violentiam; craſſum vero & lentum, non ſolum citra violentiam agit, ſed præterea etiam diu manet in oculo; vt per moram ſtrenue agat in materiam morbificam, nec frequenter medicus cogatur renouare medicamentum, & hinc palpebras genaſque attollere. In ocularibus igitur medicamentis, mordacitas, & aſperitas corrigenda. Mordacitas pendet, vel e caliditate, quemadmodum in medicamentis acribus, amaris, & ſalſis; vel e frigiditate, vt in acidis. Si pendeat e caliditate, medicamenta infundenda ſunt bis & ſæpius, *in aqua roſacea, in aqua endiuiæ, in aqua hordeacea, in lacte.* Si mordacitas pendeat a frigidita-

gidirate;corrigenda eſt *decoctio vel paſſularum, vel caricarum, vel fœnugraci, vel meliloti; vel etiam cum vino ſubdulci.* Quoad aſperitatem; cum Auicen. medicamenta ſunt conterenda, vt læuia & æqualia reddantur. Expedit etiam medicamenta diligenter abluere: vnde *fœnugræcum abluendum eſt, vt puluis, ſi quis adeſt, beneficio ablutionis amoneatur.* Quod ſi ergo contingat, vt medicamentum in puluerem tenuiſſimum redactum, ab oculo non perferri queat; puluis etiam tenuiſſimus incluſus panno lineo, immittatur in dilutum, ſiue ſit aqua roſacea, ſiue decoctum fœnugræci, vt medicamentum inſtilletur in oculum, per expreſſionem panni linei: ita enim citra omne incommodum aget. Sed medicamenta non tantum ante ipſorum vſum corrigenda ſunt, vt diximus: verum etiam in ipſo vſu & adminiſtratione. Quæ autem corrigunt, præſertim ſunt liquida, quibus collyria excipiuntur, *vt eſt aqua roſacea, album oui, lac, &c.* Pro ſingulis collyrii drachmis, excipiens liquidum ſit ab ℥ß. ad ℥j. & ſi oculus ſit exquiſitioris ſenſus, aſcendatis etiam ad ℥ij. Hinc Galenus capite ſecundo, libro quarto, κ.τόπ. iubet, vt in medicamentis, in quibus valide aſtringentia dominantur, plurimum albuminis oui, cum pauciſſimo collyrio miſceatur. Si aſtringens medicamentum non ſit ita validum, ſi collyrium non ſit ita aſtringens: eſt miſcendum cum liquore in minori copia: ratio eſt: quo enim collyrium magis efficax eſt ad excitandum dolorem, eo corrigens indicat validius, & proinde in maiori copia, cum in hac ſit maior virtus.

Cæterum, quoad reprimentia, cauendum eſt a vehementioribus, vt eſt acacia, omphacium, balauſt. gallæ immat. &c. capite ſecundo, libro quarto, κ.τόπ. hæc enim exaſperant, denſantque membra, & prohibent reſolutionem materiæ; & ſic in cauſa ſunt, vt dolor intendatur. Quod ſi tamen oculi aciem diſperſam exacuere & vnire voluerimus, parum quid miſcere oportet aſtringentium vehementium, quoniam oculi ſubſtantiam cogunt & aſtringunt. Dum ergo in lippitudine ſcopus eſt ſolum reprimendi; leuia ſaltem & mediocria aſtringentia probantur, nequaquam vehementia. Hinc Auicennas in principio improbat vehementer ſtiptica, quia tunc temporis ocularia dirigenda ſunt ad materiam copioſam & craſſam, non ad vniendum aciem oculi diſperſam, ſpirituſq; animales diſſipatos, aut ad calidum innatum cryſtallini vniendum: nam materia copioſa & craſſa in principio magis poteſt ad prohibendum vehementer aſtringentia, quam oculi acies ad eadem indicandum: contra procedente malo, dum materia morbifica minuitur, & acies oculi diſperſa magis magiſque diſpergitur; tunc vehemen-

ter aſtringentibus vti poſſumus, nimirum poſt principium. Porro commodiſſima ſunt mediocriter aſtringentia, ſecundum Galenum loc. cit. niſi in ophthalmia materia ſit admodum craſſa & frigida; ſiue humor ſit, ſiue vapor, vt reprimentibus non cedat, capite vltimo, libro decimotertio, method. Galenus igitur loc. cit. probauit *roſarum folia, flores, ſuccum, vt liceat vti aqua roſacea, aſcendit ad hypociſtidem, ad pompholygem, ſpodium, amylum, plumbum vſtum & lotum, ceruſſam lotam: & hæc excipi poſſunt aqua pluuiali, albo oui, aqua roſacea.* Quoad vſum: & primum quoad Quantum, hæc poterit eſſe formula: ♃. *florum roſarum* ʒ j. *tutiæ lotæ, ſpodii loti, ceruſſæ lotæ, amyli, tragacanthæ an.* ℈ j. *contundantur & fiat collyrium: cuius vſus ratione quantitatis erit:* ♃. *prædicti collyrii* ʒ ß. *aquæ roſaceæ* ʒ vj. *Miſce.* Prima recepta pertinet ad artem componendorum medicamentorum: ſecunda ad methodum medendi, vt dirigitur ad Quantum agendum. Quoad modum: reprimentia actu frigida applicanda; at frigiditas non admodum erit intenſa, nec oculus ligandus, alias reprimentia per oculi contactum caleſiunt, & oculum recalfaciunt. Expedit ergo panno lineo tenui, madefacto in aqua roſacea, fouere oculum: ita enim reprimens efficacius aget. Quoad quando agendum: reprimentia ſunt vſurpanda; dum materia morbifica reprimenda non ſuperatur ab aliis indicantibus. Vincitur autem materia reprimenda, a materia replente & totum & caput. cap. 1. lib. 4. κ.τόπ. & ſic recte nõ admittuntur vel reprimentia, vel anodyna, dum corpus eſt repletum, aph. 31. ſect. 6. Non igitur licet vti collyriis reprimentibus, ſecundum Auicennam, niſi poſt tres dies. Materia autem reprimenda, dum facta eſt euacuatio & totius & capitis, vincit alia indicantia: quatenus videlicet materia vel fluit, vel, ſi fluxit, non eſt impacta: vnde inter initia ſolis reprimentibus vti licet; in augmento debent eſſe miſta cum reſoluentibus, cap. Reſoluentia. 2. lib. 4. κ.τόπ. verbi gratia. ♃. *florum roſarum, ſpodii loti, ceruſſæ lotæ, an.* ℈ j. *hæc ſunt reprimentia: deinde adde, ſpicæ, croci, myrrhæ, thuris, an.* ℈ v. *fiat collyrium ſiccum.* ♃. *huius collyrii* ℈ ij. *vitellos ouorum num. ij. aquæ roſaceæ* ℥ ß. *vini ſtiptici* ʒ ij. *Miſce.* Et hoc medicamentum, vt recipit reprimentia in maiori doſi, quam reſoluentia; ita magis probatur in initio incrementi, quam verſus ſtatum. Quod ſi malum magis accedit ad ſtatum; reſoluentium doſis eſt augenda. Vnde Galenus capite vltim. libro 13. method. inter reſoluentia probat *fomentum, confectum ex aqua dulci, moderate calida; probat decoctum fœnugræci*; nam cum Galeno capite primo, libro quarto. κ.τόπ. diſcutit moderate, calfacit ſine morſu, quia ſuccum habet viſcidum, vt oui albumen. Probatur etiam *fomentum e milio, e thure, e caſtorio, ſpica, croco, e fellibus animalium, e feniculo, ex euphragia, & aliis, propoſitis a Galeno.*

Notan-

Notandum autem hæc *non eſſe excipienda aqua roſacea, nec albo oui, ſed lacte, quod virtute ſeri, ſine morſu vim habet detergendi. Sed medicamenta reſoluentia excipi poſſunt etiam luteis ouorum, aqua feniculi, euphragia, ruta, & ſimilium*. Horum autem vſus, quoad *Quantum* agendum, idem eſſe debet, qui fuit propoſitus de reprimentibus. *Quomodo.* Admouentur reſoluentia, vel tepida, vel calida: non actu frigida, vt reprimentia. *Quando.* Adminiſtranda ſunt poſt vacuationem totius & capitis: c. vltim. l. 13. meth. Auicennas, cum propoſuiſſet vaporem eſſe adminiſtrandum cum tepidis medicamentis; addit, ſufficere quandoque bis vti, aut ſemel, & quandoque eſſe neceſſarium, vt iteretur medicamentum, ſecundum fortitudinem & debilitatem lippitudinis: ratio eſt: nam indicans, vincens alia indicantia, quo diutius vincit, eo etiam diutius eſt vſurpandum medicamentum; at indicans diu vincit, dum fortis eſt lippitudo: Ergo in forti lippitudine repetendum eſt medicamentum.

Sequuntur medicamenta, quæ reſpiciunt id quod eſt ſecundum naturam in oculo. Hæc ergo vel reſpiciunt oculi proportionem, & probantur in ophthalmia, ſiue oculi a principio generationis, bene, ſiue male ſint conſtituti: vel reſpiciunt calidum innatum, cum ſpiritu animali, & probantur in ophthalmia, quando oculi a principiis generationis obtinent calidum diſſipabile, verbi gratia, dum ſunt prominentes. Proportionem reſpiciunt ſecundum Meſuem, & Auicennam, *nux moſchata cum melle, myrobolani chebula, melle vel ſaccharo condita, mel, feniculum: vnde Auicennas inquit, collyrium ex aqua feniculi omni hora eſſe mirabile: laudatur etiam chelidonia, euphragia, verbenaca recta, ruta, antimonium, tutia nutrita in aqua feniculi, in aqua maiorana: probatur etiam collyrium e granatis dulcibus & non dulcibus*. Horum medicamentorum vſus, patet e ſuperius propoſitis: nam ſi his medicamentis vtamur, vt reprimentibus, vſus reprimẽtium ſeruandus: ſi vt reſoluentibus, vſus reſoluentium ſeruandus. Medicamenta, quæ reſpiciunt diſſipationem calidi innati, cũ Galeno c. 2. l. 4. *κ. τόπ.* ſunt aſtringentia, *vt acacia, omphacium, balauſtium, gallæ immaturæ*: hæc enim vniendo & aſtringendo, aciem oculi exacuunt & intendunt. Hinc Auic. probat *collyrium e granatis non dulcibus, ſeu aſtringentibus*: at monet Galenus, vt his aſtringentibus nec ſinceris, nec copioſis vtamur, ſed parum ex his miſcere poſſumus. Quod ſi ergo contingat in oculo imbecillo non eſſe materiam; licet vti ſolo collyrio, e granatis acerbis, cum aqua roſacea: ſi autem adeſt materia morbifica, oportet quædam permiſcere. Vſus patet e propoſitis: ſufficiat quædam admonere circa modum, & quando. Quoad modum agendi: ſi hæc roborantia calidum innatum, miſceantur cum

Ad diſſipationem calidi innati oculorum.

reſoluentibus, ſunt adminiſtranda actu calida; ſi ſincera, actu frigida: ratio eſt; quoniam, dum ſinceris vtimur, non adeſt materia reſoluens, quæ prohibeat. Expedit autem ſecundum Auicen. in cuiuslibet medicamenti vſu ſubmergere oculum in medicamentum liquidum, & oculus, tunc eſt aperiendus: probatur ergo vas vitreum, vel argenteum, cõfectum ad portionem magnitudinis oculi, quod vas eſt replendum liquore, & in hoc eſt detinendus oculus. Quoad quando agendum: Si hæc medicamenta vſurpentur miſta cum medicamentis materiæ morbificæ, non licet his vti in principio: ſi autem ſolis vtamur, licet vti eo tempore, quo oculus eſt immunis a materia morbifica, nam non adeſt materia, quæ prohibeat.

Diæta. Aër non probatur lucidus, ſed purus, expers fumi, vaporis acris, pulueris. Probatur cibus boni ſucci, qui non mittat vapores in caput, qui ſit attenuans, vt diſſipet & attenuet materiam; qui ſit minuens, ſi adſit materia morbifica: vnde Galenus probat cibi parcitatem, id eſt, cibũ minuentem, c. 2. l. 4. *κ.τόπ.* Hinc Auicennas improbat *caules, lentes, lac*; nam hi cibi euaporant in caput: improbantur *aromata, agrumina*, nam caput petunt. Improbantur calidiora in lippitudine ex inflammatione: vnde Rhaſis in hac neque dulcia admittit, quia bileſcunt. Auicennas etiam prohibet copiam ſalis, vt propterea ſint vitandi cibi craſſi, vt ſunt *carnes ſalsæ, cibi qui conficiuntur e poſca*. Cum probentur cibi attenuantes, poſſunt cibi condiri his quę oculi proportionem reſpiciunt; vt ſunt *nux moſchata, euphragia, fœniculum*: quibus vti poſſumus pro cõdimento & pro opſonio. Cibaria autẽ condiantur calidis, niſi caliditas corporis prohibeat: vt improbentur in lippitudine ex inflãmatione. Tandem, cũ probetur minuens victus; ſecundum Rhaſiu, eſt abſtinendũ a carnibus. Quoad potũ: Rhaſis improbat *vinũ*, nã calefacit, & petit caput. *Aqua* etiã in magna copia improbatur, c. 6. l. 4. *κ.τόπ.* quia cibi vehiculum eſt, & materias in caput ducit. Vinũ aliquãdo ꝓbatur; nã dolores oculorũ ſoluũtur vini potione, aph. 31. ſect. 6. Proinde ſecundũ Gal. in com. in oculi dolore vinum cõuenit, dũ in oculorũ venulis ſanguis craſſus cõtinetur, ſine corporis repletione, nã hoc vinum materiã reſoluit. Alias aqua detur. Somnus & vigilia erunt moderata. Æger ſuper oculum infirmum non dormiat, nec capite eleuato; & puluinar non ſit e plumis, quia phlegmone augetur. Aluus ſeruetur lubrica: nam alui profluuium in lippitudine bonum. Probatur etiã vacuatio excremẽtorum tertiæ coctionis: vnde aph. 31. ſect. 6. c. vlt. l. 13. meth. probatur balneum aquæ dulcis, at toto purgato, & concocta inflammatione; quare in declinatione. Quoad motũ & quietem, ratione totius corporis, ſi reſpiciamus ad lippitudinẽ imminentẽ: e c. 3. l. 5. de tuen. ſan. probatur frequẽs ambulatio, curſus me-

ſus mediocris, geſtatio in vehiculo, probantur omnia citra fatigationem, & capite dorſoque non inclinatis. Si autem reſpicimus, ad lippitudinem præſentem, cum Gal. c. 2. l. 4. ὑγ. νι. exercitio vti licet, poſt mitigationem doloris, & ante balneũ: vt probetur mediocris quædã ambulatio. Ratione motus oculi, cum Auicenna motus ſuperfluus nocet; vt immoderatus riſus, fletus, aſpectus obiectorum paruorum, alborum, ſplendẽtium; nam oculi a luce offenduntur, quia ſpiritus diſſipantur, c. 3. l. 10. de vſ. p. Vnde Auic. ſuſpendebat pannum nigrum ante oculos, in ęgritudine, & viridem in diſpoſitione ſanitatis, vt ſpiritus ſeruarentur.

CAPVT XXXI.

De Veſica, ſeu Puſtula corneæ.

HVCVSQVE de affectu annatæ tunicæ: ſequuntur corneæ; quorum primũ Veſica eſt. Celſus malum hoc vocat puſtulam: Græci phlyctænam. Auicennas vocat veſicas: nam cornea inſtar veſicæ extuberat, cum repleatur materia aquoſa. Generatur hoc malum: quoniam materia ſeroſa, petens oculos, replet corneam inter corticem & corticem, ſeu inter tunicam & tunicam, vt cornea in tumorem attollatur. Vt corneæ veſica, ſeu puſtula, ſit tumor corneæ, procedens a materia aquoſa. Vnde forma huius vitii eſt tumor: Quare magnitudo aucta: quæ eſt modo ſymptoma, modo morbus. Eſt morbus, dum tumor perducitur ad corneam, vt cornea præeſt foramini rhagoeidis. Nam cum Auicenna hic tumor nocet viſui: ideo eſt morbus. Subiectum eſt cornea. Auicennas dicebat, corneam repleri ſecundum partem modo profundam, modo ſuperficiariam. Cauſa efficiens fuit materia ſeroſa: quæ procedit e cerebri excremẽto, mutato in aquoſum. Huius excrementi vitium eſt in ſubſtantia; ſi materia aquoſa putreſcat. Eſt vitium ſemper in quanto; nam ſemper copia peccat, quia tumoris eſt cauſa. Vitium eſt in qualitate; cum quandoque hæc materia ſit calida & acris. Eſt vitium ſecundum vbi, ſecundum motum; quia habet impetum in oculum. Secundum quietem; vt præter naturam inter tunicas corneæ quieſcit. Cauſa generans patet ex alibi dictis.

Nomen. ἀπὸ τοῦ φλύζειν, id eſt, bullire, ſeu bullas facere.

cap. 28. lib 5. Celſ.

Definitio.

Hinc facile ratione formæ colligitur, quod tumor ſit vel Symptoma vel morbus. Ratione ſubiecti: cornea afficitur ſecundum tunicas vel Internas, vel Externas. Ratione cauſæ efficiẽtis; materia eſt Putrida, vel Non putrida: vel Magis vel Minus copioſa: vel Acris, vel Acredinis expers: vel Magis vel Minus mouetur: vel Magis vel Minus eſt impacta. *Differentia.*

Hoc vitium in genere vos cognoſcetis ex extenſione corneæ: & præſertim extenſionem hanc deprehendetis, ſi æger ſupinus iaceat (: notate *Signa.*

hoc:) vt diligenter vterque oculus ſit inſpiciendus. Differentias ratione formæ cognoſcetis; Nam ſi tumor ſit inſignis, vt occupet corneam ſecundum regionem quæ ante ſtat cryſtallino; facile eſt iudicare, tumorem eſſe morbum: ſin minus, eſſe ſymptoma. Ratione ſubiecti; an cornea afficiatur ſecundum regionem attinentem ad cryſtallinum, oculis facile conſpiciemus, ſine ſignis aliis. Vtrum autem cornea afficiatur ſecundum tunicas externas, vel profundas: ſigna tradentes Aëtius & Auicennas, ſic diſtinguunt: ſi materia ſit inter tunicam primam & ſecundam, puſtula apparet nigra: ſi inter tertiam & quartam, alba. Cuius diſcriminis alia ratio proponitur ab Auicenna, alia ab Aëtio. Auicennæ cauſa fuit: nam dum puſtula pertinet ad ſuperficiem, non prohibet viſionem ab intuitu rhagoeidis: ſi autem puſtula ſit profunda, prohibet. Vnde cum ſuperficialis puſtula non prohibeat intuitum vueæ, hęc vuea vt eſt nigricans, ita eſt in cauſa, vt puſtula nigricans appareat. At puſtula profunda, non prohibet intuitũ rhagoeidis, vt firmetur viſio in puſtula: vnde puſtula alba apparet: nam producitur a materia alba; ſi exquiſita ſit puſtula ſeu veſica: nam ſpuria fieri poteſt a liquore, ſeu materia ſeroſa, ſanguini permiſta. Secundum Aëtium vero, ſi puſtula ſit in ſuperficie, nigra ea apparet; nam naturalis puſtulæ color eſt niger (: quia reſpicit ad puſtulam, quæ cum ſeroſitate ſanguinem habet permiſtum:) At ſi profunda ſit puſtula, albicans apparet: nam habet ſuperiacentem corneam albam. Quoniam vero interdum ob tunicæ corneæ eroſionem vuea procidit, & ſuperficialis puſtulæ ſpeciem exhibet: monet idem auctor exactius hæc eſſe diſtinguenda: quoniam varia eſt curatio. Cognoſcitur igitur puſtula in ſuperficie: nam vndique eſt ſubnigra. Quod ſi prolapſa fuerit vuea; cognoſcetis, quia non erit locus vndique ſubniger, ſicut in puſtula, ſed color erit inæqualis: nam circa fundum prolapſæ rhagoeidis albedo apparebit, propter corneæ albedinem. Adhęc cognoſcetis prolapſam vueam, e mutatione pupillæ, quæ parua fit, vel variatur ſecundum figuram: nam in prolapſu rhagoeidis, pupillæ figura rotunda non ſeruatur; quæ manet, ſi puſtula fuerit ſuperficiaria. Ratione cauſæ efficientis; quæ ſint ſigna ſpeciei, vitii, cauſæ generantis; patet ex alibi dictis.

c.29. l.7.

Præſidia. Quoad præſidia: materia in veſica collecta, tota vacuanda.

Prognoſtica. Quoad prognoſticum; curatio eſt facilis; curatio eſt difficilis; & quandoque mutatur in vitium incurabile: quod diſcrimen pendet e vi differentiarum. Vnde ratione formæ: difficilioris erit curationis, ſi tumor ſit morbus, propter vehementiam eſſentiæ & dignitatis. Adeſt vehementia eſſentiæ; nam vbi tumor eſt morbus, eſt maior receſſus a naturali ſtatu.

Vehe-

Vehementia quoque eſt ratione dignitatis: nam dum tumor eſt morbus, reſpicit regionem cryſtallini. Puſtula profundior, cum ſit vehementior ratione dignitatis, cum Auicenna eſt deterior: & præſertim quia cum Aëtio periculum imminet, ne cornea in profundo rumpatur, & hinc vuea concidat, & effluant humores. Ratione cauſæ efficientis: periculoſius eſt malum, ſi materia ſit putrida, ſi copioſior, ſi acrior, ſi cum impetu oculos petat: Vt, ſi contingat eum eſſe impetum, vt rumpatur cornea, mutari ſolet in vitium incurabile, præſertim ſi fiat ruptio in partes internas.

Quoad materias: ſufficiat proponere, quæ corneæ ſunt adhibenda. *Curatio.* Vnde quoad materiam cheirurgicam; dicebat Auicennas; ſi veſica ſit magna, ferro curanda: nam vitium eſt vehemens: indicat ergo remedium *1.* vacuans vehemens; cuius materia eſt potius ferrum, quam medicamentum. Nam niſi cito euacuetur materia, periculum imminet diſruptionis corneæ ad ſedem profundam. Quoad medicamenta: probantur acria, ſi *2.* parua ſit veſica: ſint autem & medicamenta vehementer ſiccantia: vt conficiendum ſit *collyrium e terra Samia torrefacta, e tutia, e cadmia, antimonio, ſcoria æris, & his ablutis: & gummi addatur, & omnia terantur in aqua pluuiali, & paretur collyrium, quod excipiatur aqua fœnugraci.* Animaduertatis Auicennam addere opium: quia componit medicamentũ, quod diu eſt ſeruandum, vt propter fermentationem opium obeſſe nequeat: at ſi recenti ſit vtendum; opium non eſt miſcẽdum. Propter iuniores ℞ *tutiæ, cadmiæ, ſcoriæ æris, lotarum, ana ℥ß. gummi ℥j. terantur in aqua euphragiæ, & fiat collyriũ. ℞ prædicti collyrii ℥ß. aquæ fœnugraci ℥vj. Miſc.* Sed notandum Aëtium probare etiam aſtringentia: quoniam non reſpicit ad veſicam exquiſitam, ſed ad tumorem aquoſum, qui ſit particeps inflammationis. Hoc verum eſſe, inde ſcitur, quia addit: mitigata inflammatione, opus eſſe vti myrrha, croco, nardo, & proinde diſcutientibus, non aſtringentibus. Hoc debetis notare, ne in curatione erretis.

CAPVT XXXII.

De Vlcere corneæ.

QVOAD vlcus corneæ; huius nomen patet. Generatur dum cor- *Nomen.* neæ occurit cauſa morbifica, quæ in corneæ ſubſtantiam per mo- *Generatio.* dum vel abraſionis, vel ſimul etiam eroſionis ita agit, vt corneæ ſubſtantia abſumatur & vnitas ſoluatur. Huius vlceris definitio *Definitio.* eſt: quod ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta corneæ, producta

a cauſa mordaci. Colligitur hæc definitio e c. 2. l. 13. meth. e c. 1. l. 4. meth. e c. 1. l. 6. meth. & e c. 1. l. 1. de loc. aff. Quoad formam: fuit ſoluta vnitas, cum imminuta ſubſtantia; vt vlcus ſit affectus miſtus e ſoluta vnitate, & magnitudine imminuta; ad differentiam ſimplicis vulneris. Subiectum fuit cornea; quæ vlceratur, modo magis, modo minus: Et proinde modo in ſuperficie, modo in profundo. Cauſa efficiens fuit cauſa mordax: quæ eſſe poteſt & interna & externa. Interna, eſt ſuccus mordax, tum ſecundum propriam naturam; vt bilis flaua, bilis atra, a qua producitur vlcus cancroſum: tum ratione putredinis; vt quilibet ſuccus, dum putreſcit. Addebat Auicennas; huiuſcemodi materiam vel aliunde confluere; vel eſſe reliquias lippitudinis, vel puſtulæ ſeu veſicæ. Cauſa autem externa ſunt medicamenta acria: & cum Auicenna eſſe poteſt ictus, percuſſio.

Differentia. Differentiæ diligenter propter iuniores ſunt tra dendæ: vt ſciant capere differentias, non modo in vlcere corneæ, ſed etiam in vlcere cuiuslibet partis. Sciendum igitur e cap. vlt. lib. 3. meth. differentias non eſſe capiendas a coniunctis; vt ſi quis dicat vlcus eſſe inflammationis, vel expers, vel particeps: nam ex his, ait Galenus, non conſtituuntur differentiæ. Et ratio eſt: quia quodlibet ſeorſim conſiſtit, vlcus per ſe cōſiſtit; inflammatio per ſe conſiſtit. Quare differentiæ capiendæ ſunt, vel ab vlceris materia; & hæ ſunt maxime propriæ: vel ab aliquo etiam ſunt capiendæ, quod eſt extra vlcus, quod tamē habet rationem cauſæ ſine qua non; & hæ ſunt differentiæ, non tamen ita propriæ, vt priores. Vnde quoad proprias: capiuntur ab vlceris figura, & magnitudine. A figura: vt vlcus eſt vel Obliquum, vel Rectum, vel Retortum, vel Quolibet alio modo figuratum. A magnitudine etiam capiuntur differentiæ: & primum a longitudine; vt vlcus eſt vel Lōgum, vel Breue. A latitudine; vlcus eſt Latum, vel Arctum ſeu anguſtum. A profunditate ſeu altitudine; vlcus eſt Superficiale, vel Profundum; ſeu eſt Æquale, vel Inæquale. Si corneæ vlcus ſit anguſtum & profundum; Græci vocant βόθριον, id eſt, foſſulam; Auicennas vocat aulunum. Si vlcus ſit latum & minus profundum; Paullus vocat κοίλωμα; ab Auicenna vocatur luluma, id eſt, vngula. Quoad differentias non proprias: capiuntur a tempore, a conſpectu, generationis ratione, & locis in quibus. *Paullus l. 3. c. 22.* Declaro. A tempore; vlcus eſt Recens, vel Antiquum. Ab aſpectu; eſt Euidens, aut Reconditum. A ratione generationis; vt facta eſt ſoluta vnitas, vel ſecundum Totum, vel ſecundum Partem. Quamuis hæc differentia pertineat potius ad vulnus. Si differentiæ capiantur a loco, a ſubiecto, hoc eſt, a cornea: cum Auicenna ſunt quinque ſpecies vlceris, quarum tres attinēt ad ſuperficiem, duæ ad profundum. Nec obſtat, quamuis Auicennas proponat

proponat ſeptem ſpecies: nam duę pertinent ad cauſam efficientem; non autem ad ſubiectum, de quo iam loquimur. Itaq; quoad vlcus partium externarum; ſi pertineat ad primam tunicā corneæ, ſecundum nigrum oculi, vocatur alchaſi, ſi ad ſecundam membranam, dicitur Nubes, chateman; nā inſtar nubis viſionem turbat: ſi pertineat ad coronam, vbi eſt nigredo, dicitur vlcus coronale, Paullo dicitur argemon: ſi autem vlcus ſpectet ad profundiores partes, ſpectat ad tertiam tunicam, & dicitur luluma, id eſt, vngula, a Paullo κοίλωμα: vel ad quartam, & vocatur aulunum. Paullo foſſula. Ratione autem cauſę efficientis, patet vlcus fieri a cauſa Externa, vel Interna. Et ſi interna: hæc differt vel ſpecie, vel vitio, vel cauſa generante. In præſentia duo notāda: primum cauſam morbificam, id eſt, materiam agere & vlcerando, & quandoque inducendo intemperiem calidam. Secundo notādum; ſi vlcus fiat a materia exuſta; ſi attineat vlcus ad ſuperficiem, vocari ab Auicenna aduſtiuum lanoſum: ſi attineat ad profundum, vocari aduſtiuum cruſtoſum.

Vlcus non difficulter cognoſcitur, e dolore pulſante. Et ſi fuerit in cornea, ad differentiam vlceris tunicæ annatæ, conſpicitur veluti punctum album: at ſi vlcus ſit in tunica annata, punctum non albicans apparet, ſed rubicundum: nā dum cornea vlcere afficitur, albedo apparet propter albedinem ſaniei: & dum vi vlceris cornea priuatur diaphaneitate, albū præ ſe fert colorem: nam διάφανής, dum terminatur, album cōſpicitur. At ſi vlceretur tunica annata; vlceris ſedes rubicunda conſpicitur: nam hæc tunica eſt multis venis referta, vt fluat ſanguis; qui quamuis exiguus ſit, in minima copia, euidens tamen rubedo cōſpicitur, quoniam in albo corpore exigua rubedo eſt euidēs. Sed præterea vlcus indicatur e prægreſſis cauſis vlceris. Facile etiam cognoſceris differentias, quę capiuntur a forma. Nam quæ ſit vlceris figura, quę magnitudo; viſui patet. Ratione ſubiecti: ſi cornea afficiatur ſecundū primam tunicā; indicatur ex aſperitate, & læſa viſione, quæ fieri videtur veluti per fumū. Si attineat ad ſęcundā tunicā cognoſceris e læſa viſione, in qua veluti p nubē intuitus fieri videtur. Si ſit ſpecies coronalis vocata; cū Auicenna cognoſceris, quia pertinebit ad regionem pupillæ. Si fuerit in cornea; ex albedine. Si pertineat ad annatam, eſt permiſta rubedo. Si pertineat ad profundum tunicæ; vix lumen poſſunt ferre. *Signa*

Sequitur pro curatione vlceris corneæ, vt de indicationibus agamus: circa quas hoc loco ita verſabimur, vt inde quiſque facile aſſequatur, quid agendum in omni vlcere. Itaque cum vlcus ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta partis viuentis, producta a materia corrodente: ob id indicationes ſunt hauriendæ, a rebus præter naturam, & a rebus ſecūdum na- *Indicationes vlcerum generales.*

2. A reb. præter naturā. turam. Quoad res præter naturam: cum G. l. l. 3. meth. c. vlt. vlcus indicat agglutinationem, id eſt, vnionem, vt vulneris labia coniungatur. At cum vlcus ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta (: in vlcere enim caro eſt imminuta:) carnis defectus indicat præſidium carnem generans. Et ſi imminuta ſit ſubſtantia cutis: cutis defectus indicat præſidium, cutim generans, id eſt, cicatricem inducens. Vt in vlcere ſcopi tres ſint: ſcilicet carnis generatio, agglutinatio, & cicatriſatio. Verum cum Galeno l. 3. meth. intelligere eſt operęprętium, qua arte caro generetur, quā arte fiat agglutinatio, & cicatriſatio. Itaque ſciendum cum Galeno c. 7. l. 3. meth. impletionem cauitatis, id eſt, generationem carnis, agglutinationem & cicatriſationem, eſſe naturæ opera; medici vero officium eſſe, vt docetur c. 6. l. 3. meth. remouere impedimenta: nam ſecus non eſt poſſibile illos ſcopos aſſequi. Quantum igitur attinet ad impedimentum: hoc eſt vel Læſio facultatis, vel Error externus. Huius numeri hæc eſt ratio: quoniam malum & vitioſum opus procedit vel a læſa facultate, vel ab errore externo: vt cum hæc impedimenta habeant rationem cauſæ; ideo dictum fuerit a Galeno c. 3. l. 4. meth. has indicationes eſſe præſeruatorias, quia a cauſa capiuntur. Habent autē hæc impedimenta (: vt admonet Gal. c. 1. l. 4. meth.) vel rationem efficientis cauſæ, cuiuſmodi ſunt ſubiectæ carnis affectus: vel cauſæ ſine qua non, quemadmodum eſt pilus, arena, & ſimilia, quę in vlceribus aliquādo reperiuntur. Hæc ergo impedimenta cum attineant vel ad læſam facultatem, vel ad errorem externum: quod illa attinet, quæ ſpectāt ad læſionem facultatis; vt iubet Gal. c. 7. l. 3. meth. ſi in parte vlcerata fuerit intemperies, indicat alterans per contrarium: Si morbus ſit tumor, tumoris materia (: quia tumor non indicat:) vacuans poſcit: &, ſi caro excreta & aucta habeat rationem tumoris morbifici, eſt diſſipanda. Quoad errorem externum; hic vt rationem habet impedimenti eſt Communis, vel Proprius. Communis eſt, qui reſpicit generationem carnis, agglutinationem, cicatriſationem. Proprius eſt, qui vnum tantum reſpicit e tribus prædictis. Quoad communem errorem, eſt Materia fluens & Cauſa morbifica, quæ alia eſt a conſtitutione partis, ab intemperie, a morbo: & reſidet hæc cauſa morbifica in parte vlcerata. Quoad materiam fluentem in partem vlceratam: ab hac varia indicantur præſidia: vt materia fluens varia eſt ſecundum ſpeciem, ſecundum vitium, ſecundum cauſam generantem. Propter iuniores; ſpecies ſit materiæ fluentis, vel Sanguis, vel Alius humor: ab his humoribus determinatæ hauriūtur indicationes. Et pariter ſunt hauriēdę indicationes a vitio ſecundum ſubſtantiam, qualitatē, quantitatē, & vbi, & præcipue ſecundū motū. Et ſimiliter ratione cauſæ generantis,

Margin notes:

Vlceris cura, quatenus a natura peragitur.

Impedimentorum ſublatio.

Impedimenta ratione læſæ facultatis.

Impedimenta ratione erroris externi.

1. Ob materiam fluentem.

rantis, varia ſunt hauriēda pręſidia: vt alterare oporteat modo iecur, modo vētriculum, modo alia viſcera, de quorum indicationibus in propriis capitibus. Quoad errorem communem, vt eſt cauſa morbifica reſidens in parte vlcerata; hæc multiplex eſſe poteſt, vt pilus, ſordes, materia putrida, caro contuſa, caro exereſcens, ſed non ad eam magnitudinem vt ſit morbus, quia eſſet læſio facultatis: huius claſſis eſt dolor in parte vlcerata, & ſimilia, quæ ſui præſentia prohibent carnis generationem, agglutinationem, & cicatriſationem. Quæ ſane cauſæ in genere indicant ablationem; in ſpecie, indicant ablationem ſpecificam: vt pilus, indicat, quod pilus ſit auferendus. Quoad errorem proprium: primum ſi reſpiciat carnis generationem; cum Galen. cap. 3. lib. 3. metho. etiam præſente proba facultate, & probo ſanguine; cum e neceſſitate generetur duplex excrementum, vtrumq; habet rationem erroris proprii, ratione generationis: vnde excrementum tenue, vt humidum, indicat ſiccans; excrementum autem craſſum, vt replet, indicat vacuans. At, cum euacuationem turbent medicamenta aſtringentia; minime hæc in carnis generatione ſunt adminiſtranda. Hinc Galenus magis ad ſpecifica deſcendit cap. 3. lib. 3. meth. vbi probat præſidium ſiccans & detergens primi ordinis: nam remedium ſiccans vltra primum ordinem, vt ſanguinem fluentem poteſt abſumere, ita carnis generationem impedit: indicat igitur ſiccum, ſed non vltra primum gradum. At Galenus admonebat vlcus humidius indicare ſiccius; corporis autem temperiem, quo humidior fuerit, tanto medicamentum minus ſiccum poſtulare: vt ſi vlcus ſit pariter humidum in ægris diuerſis, in ſicciori temperamento opus ſit ſicciori medicamento, in temperamento humidiori, minus ſicco. Cuius veritatis fundamentum deſumitur e cap. 1. lib. 5. meth. vbi docet, ea quæ ſunt præter naturam, indicare contrarium; quæ ſecundum naturam, ſimile; vt pars vlcerata ſiccior ſit magis ſiccanda, minus ſicca, minus ſiccanda. Ex his conſtat, in vtraq; ſanitatis intemperie probari ſiccum; & hoc ſiccum præſidium non indicari ab intemperie ſanitatis, nam humida humidum indicat, non ſiccum; ſed ab humido excremento indicari; permitti vero a temperie ſicca, non ab humida, verbi gratia ſi ab excremento vlceris humido indicatur ſiccum in primo gradum in tertia manſione; cauſa temperaturæ humidæ prohibetur: vt opus ſit vti medicamento ſicco in primo gradu, ſed non in tertia manſione, verum in prima. Vnde cum Galeno cap. 3. lib. 3. meth. cum medicamentorum ſiccantium alia magis ſiccent, alia minus: quale nam conueniat, iudicandum partim ex vlcerum diuerſitate; (vt ſunt, vlcus vel minus vel magis humidum) partim ex ægri temperatura: vt vlceris excrementum concurrat

2. Ob cauſam morbificam, in parte vlcerata.

3 Ob excrementa, quæ in carnis generatione proueniunt.

vt indicans, ægri temperies concurrat velut permittens, aut velut prohibens. Quoad errorem proprium ratione agglutinationis: cum Gal. cap. 1. li. 5. meth. probatur magis ſiccans, quam in generatione carnis, & ſiccans citra deterſionem, & leuiter aſtringens. Fundamentum eſt: quia hic error ad agglutinationem ſpectans, eſt duplex: alter eſt cum Galeno cap. 5. lib. 3. method. ſanguis fluens optimus: nam in agglutinatione oportet exſiccare quod affluit, etſi ſit optimus ſanguis. Alter autem error eſt carnis genitæ raritas; quæ indicat aſtringens: at cum minus poſſit raritas ad prohibendũ agglutinationem, quam ad cicatriſationem: ob id, vt in agglutinatione probatur ſiccius medicamentum, quam in generatione carnis: ita in agglutinatione probatur minus aſtringens, quam in cicatriſatione. Vt in agglutinatione, deſcendendo ad remedia determinatiſſima, locum habeat præſidium ſiccum in ſecundo gradu, & aſtringens in primo. Quoad errorem reſpicientem cicatriſationem; pariter cum Galeno cap. 5. lib. 3. meth. intelligendum vlcus ad cicatricem perduci generando cutem, quæ e ſubiecta carne creatur; cutem vero non poſſe exquiſitam regenerari, quia ſeminalis eſt; ideoq; generandum aliquid ſimile cuti: vnde cum cutis carne ſit ſiccior & denſior, ob id caro, vt humidior cute, indicat ſiccans; vt rarior, indicat aſtringens. Hæc igitur caro non modo indicat ſiccans & aſtringens, ſed multo magis quam in agglutinatione: nam cauſa cicatriſationis ſiccandus eſt humor, qui etiam in carne continetur, vt hæc euadat denſior. Quare in cicatriſatione indicatur remedium ſiccans in tertio, aſtringens in ſecundo. At ſi inuicem conferãtur ſiccantia, & cauſa cicatriſationis, & cauſa, non agglutinationis, ſed conſumtionis carnis excretæ; cum Galeno cap. 6. lib. 3. meth. ſicciora probantur cauſa carnis excretæ, quam cauſa cicatriſationis. His ita explicatis, patet cur Galenus cap. 5. lib. 4. method. ſecundum mentem Hippocratis lib. de vlc. dixerit, vlcus eſſe humidum, ſanum autem ſiccum; nec vlcera madefacienda niſi vino, cum vltimus finis ſit ſiccatio. Humidum enim eſt vlcus, hoc eſt, vlcus tandiu perſeuerat, quouſque durat humiditas morbifica; & ſanum eſt ſiccum, hoc eſt, dum morbifica humiditas eſt conſumta, quæ ſcilicet attinet ad generationem carnis, ad agglutinationem & cicatriſationem. Notandum quoque quod Galenus cap. 5. lib. 4. meth. dixit, vlcus, qua vlcus, mediocriter ſiccans indicare: vlcus enim qua vlcus, id eſt, quatenus eſt ſoluta vnitas; indicat agglutinans, quod cum Galeno cap. 1. lib. 5. method. eſt ſiccans in medio conſtitutum inter ſiccans ratione generationis carnis, & ratione cicatriſationis. Id autem quod in vlcere eſt ſecundum naturam; quamuis indicationes capi poſſint a temperatura & calido inſito partis vlceratæ; tamen

4 Ob ſanguinis boni affluxum, carnisq; genitæ raritatem.

5 Ob carnis humiditatẽ, & raritatẽ.

II. Indicationes a rebus ſecundũ naturam in vlcerata parte.

tamen potiſſimum capiuntur a calido innato. Ratio eſt; quoniam temperies conſeruatur, niſi vſurpentur medicamenta deſtruentia temperaturã. At calidum innatum, cum aſſiduo diſſipetur, indicat conſeruans: & cum in calido innato ſeruanda ſit quantitas, & hinc ſubſtantia & qualitas; ideo a calido indicatur calidum, quod Hippo. aph. 22. ſect. 5. calidum ſuppuratoriũ vocat, cuius beneficio cõſeruatur ſubſtantia & qualitas calidi innati, vnde pars vlcerata optimũ generat pus, quod maximũ eſt ſecuritatis indicium, nam (vt ait Gal. in com. lib. cit.) nihil mali aduenire vlceri poteſt, ſi bonum pus generetur. Hoc autem calidũ ſuppuratorium, oportet vt non modo ſit calidum (nam calidũ vt calidum ſecundum naturã ſimile indicat) ſed præterea ſufficit, vt ſit calidũ in primo gradu nõ vltra. Vnde Hipp. proponit calidũ, quod cutẽ emollit, dolorẽ ſedat, tenuisq; eſt ſubſtantia: ſiquidem cum Hipp. & Gal. cutẽ extenuat, diſcutit, & vacuat. Sed oppoſitum videtur propoſitũ eſſe a Gal. qui l. 5. ſimpl. ait, ſuppuratoriũ eſſe viſcidę ſubſtantiæ, vt poros claudat, ne calor diſſipetur. Itaq; pro reſolutione: calidũ ſuppuratoriũ, quod indicatur a calido, eſt duplex: vtrumq; moderate calidum, vt non excedat primum gradũ; at alterum tenue, alterum viſcidum. Id quod eſt tenuis ſubſtantiæ, cum Gal. aph. 22. ſect. 5. prohibetur a fluxione & a putredine: nã fluxio augetur a calido, maxime ſi hoc tenuis ſit ſubſtantiæ: putredo etiam a calido augetur. Vnde dicebat Hipp. loc. cit. calidũ ſuppuratoriũ eſſe bonum, ſed non in omni vlcere, quia nec in putrido, nec in eo quod eſt cum fluxione. Præterea ſuppuratoriũ tenuis ſubſtãtiæ prohibetur etiam a carne contuſa: nam (c. 5. l. 4. meth. & ſecundum Hipp. lib. de vlceribus) ſi caro ſit contuſa, oportet celerrime ſuppurare: at hoc præſtari non poteſt ſuppuratorio tenuis ſubſtantiæ, ſed opus eſt ſuppuratorio viſcido. Vnde [illegible] viſcidũ tantum in vlcere probatur, ſi eſt cum carne cõtuſa: quia hoc calidũ eſt & humidũ: in vlcere autẽ ſemper oportet exſiccare, niſi caro ſit cõtuſa; ſiquidẽ ſiccare oportet cauſa & generationis carnis, & glutinationis, & cicatriſationis: vt propterea recte Gal. c. 7. l. 1. κ. τόπ. dixerit, nullum humectans eſſe commodũ vlceribus. Sed ſtatim quis quęret; cur calidũ innatum conſeruetur ſuppuratorio tenuis ſubſtantiæ, niſi caro ſit contuſa? Dicendũ, cauſam eſſe, propterea quod calidum innatũ adiutum a ſuppuratorio tenui agit in bonum ſanguinẽ, cuius portio mutatur in ſubſtantiã calidi inſiti; vt propterea conſeruetur, nec egeat viſcido ſuppuratorio: At dum calidum inſitũ agit in carnem contuſam, quoniam hæc vniuerſa vertitur in pus, vt in hac actione nõ reparetur ſubſtantia calidi innati; ideo diſſiparetur & hæc ſubſtantia, niſi ſuppuratoriũ eſſet viſcidum. Et hæc de indicationibus & vlceris corneæ, & omnium vlcerum.

Prognoſticũ. Quoad prognoſticum. Oculi vlcus eſt vitium non contemnendum: quia enim abſumitur pars ſeminalis, non reparatur exacte; ideoq; oboritur cicatrix, vt cornea amittat diaphaneitaté, hincq; læ datur viſio. Sed pro varia vehementia differentiarum, vario modo eſt prognoſticandum. Statuendum igitur vlcus magnum eſſe magis periculoſum: nam adeſt vehementia ratione eſſentiæ. Rhaſes dicebat vlcus corneæ, magis eſſe periculoſum vlcere annatæ: nam adeſt maior vehementia dignitatis. Si vlcus ſit cancroſum; eſt incurabile, vnde deſtruitur viſio, in hoc enim vlcere nulla deſideratur vehementia. Et notandum cum Galeno cap. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. in ſoluta vnitate corneæ, periculum cæcitatis imminere: quia humor albugineus effluit. Dicebat autem Galenus loc. cit. hoc euenire vt plurimum: & propterea teſtatur puerum viſum recuperaſſe. Recte intelligendus Galenus. Nam loquitur de puero, qui fuit affectus vulnere, vt aliter de vlcere ſit ſtatuendum, in hoc enim eſt deperdita portio corneæ: vt nequaquam ſalutem polliceri debeatis.

Curatio. Dum igitur curationem hoc vlcus admittit; quantum attinet ad materias cheirurgicas,

1. patet rationabiliter Rhaſim, & Auicennã probare phlebotom. cucurbitulas, dum ſanguis peccat: neque improbantur fonticuli, dum vlcus fouetur ab excremento fluente ad oculum.

2. Topica. Galenus cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. probat *tutiam lotam, collyrium e thure, myrrha, croco, metallicis medicamentis lotis.* Animaduertere autem oportet; ſi coniunctus ſit dolor, addendum medicamentis propoſitis *oui candidum, ſuccum mandragoræ. Rhaſis vtebatur Sief alba cum lacte: ſi dolor aderat.* Si contingat vt vi vlceris rhagoeides procidat; *collyrio e tutia addere licet aſtringentia: vt liceat vti aqua roſacea, ſanguine drac. Vnde Rhaſis huc reſpiciens, probat collyrium, recipiens ſtibium; quod cum Galeno lib. 9. ſimpl. ſiccat & aſtringit, & propterea cum Dioſcoride vlcera mundificat & cicatriſat.* Si eueniat vt vlcus ſit ſordidum, Galenus loc. cit. addit *collyrium e vino, croco, ſale, cadmia, melle, & aliis propoſitis in cap. 7. Auicennas probat ſyrupum de melle, cum aqua fœnugræci. At ſi oculus fuerit exquiſitioris ſenſus; mellis loco præſtat vti ſacchara, ad detergendum.* Ad efficiendum cicatricem, probatur *ſief propoſitum a Rhaſi.* Et ſi vlcus ægre ducatur ad cicatricem, poteſtis cum Galeno cap. 7. lib. 4. κ. τόπ. vti hoc medicamento. ℞. *æris vſti* ℈ *ij. myrrhæ* ℈ *j. piperis* g *vij. miſyos aſſati* ℈ *j. croci* ℈ ß. *vini generoſi* ℥ *iij. vini paſſi cretici* ℥ *j* ß. *arida terantur, & infundantur in vino; & dum vinum erit imbibitum, oportet affundere paſſum; & deinde medicamentum concutiendum in vaſe æreo; & lento igne coquendum, ac ſeruandum in pixide ærea.* Diæta patet.

CAPVT

CAPVT XXXIII.

De Ruptura cornea.

RVPTVRA corneæ, Rhexis, πρόπτωσις, eſt illud malum, in quo corneæ vnitas ita diuiditur, vt vuea procidat. Vt ſi reſpiciamus ad ſolutam vnitatem corneæ, vocetur ruptio ῥῆξις: ſin ad procidentiam rhagoeidis, πρόπτωσις ῥαγοειδοῦς χιτῶνος, & hoc ad differentiam procidentiæ totius oculi. Generatur hoc malum, dum cauſa morbifica occurrens corneæ, ita ſoluit corneæ vnitatem, vt rhagoeides non poſſit ſedem ſuam ſeruare, ſed neceſſario procidat. Vt πρόπτωσις ſit ſitus præter naturam rhagoeidis, procedens a ſoluta vnitate corneæ. Cum Auicenna & Paullo forma huius vitii eſt ſitus præter naturam. Subiectum eſt rhagoeides: nam quia hæc procidens ſitum ſecundum naturam non ſeruat; iccirco huius mali eſt ſubiectum. Cauſa efficiens eſt ſoluta vnitas corneæ. Soluitur autem vnitas corneæ a cauſa Interna, vt a præcedenti vlcere; vel ab Externa, vt a percuſſione, a cauſa incidente corneam. *Nomen.* *Definitio.*

Quoad differentias: capiuntur a forma & efficiente, non a ſubiecto: nam ſitus præter naturam ſubiectum ſemper eſt vuea; ſolutæ vnitatis ſubiectum ſemper eſt cornea. Differentiæ ratione formæ, e Paullo & Auicenna: Situs rhagoeidis eſt vel Magis, vel Minus vitioſus. Hinc ſi rhagoeidis procidat exigua portio, oritur illud vitium, quod vocant μυοκέφαλον, id eſt, caput muſcæ; Arabes vocant affectionem formicalem. Si procidat maior portio rhagoeidis, fit σταφύλωμα, id eſt vueatio: nam quod egreditur habet formam vuæ. Si portio plurima procidat, fit μῆλον, id eſt, malum. Et ſi accidat, vt vna cum vuea procidat etiam cornea, Auicennas vocat orbicularem affectionem. Ratione cauſæ efficientis: ſi malum fiat a ſoluta vnitate corneæ; tunc vel Contrahitur calloſitas, vel Non contrahitur. Et ſi aſſit calloſitas, fit ἧλος, id eſt, clauus. Præterea, malum eſt a cauſa Externa, vel Interna. *Differentia.*

Signa. Hoc vitium in genere patet. Secundum differentias a forma; non eſt opus ſignis. Ratione cauſæ efficientis: ſi fuerit ſoluta vnitas; an callum contraxerit, inde patet: quoniam ſecundum circumferentiam rhagoeidis apparet albedo corneæ, quæ callum contraxit. Vtrum autem ſoluta vnitas fiat a cauſa interna, vel externa; patet ex alibi dictis. *Signa.*

Præſidia. Ratione ſitus præter naturam; rhagoeidis ſitus reſtituendus: & cauſa ſolutæ vnitatis, indicatur vnitio. *Indicationes.*

Vitium hoc ſecundum Auicennam & Græcos non facile curatur: nam *Prognoſtica.*

difficultas inde colligi poteſt, quia arduum eſt intropellere rhagoeidem, & corneæ ſolutam vnitatem remouere. At augetur difficultas, pro vi differentiarum. Ratione formæ eſt minus periculum in formicali: maius in ſtaphylomate: incurabile vitium eſt μῆλον, in hoc enim inſignis eſt vehementia eſſentiæ. Ratione cauſæ efficientis: dum reliqua ſunt paria, periculum intenditur, ſi ſoluatur vnitas a cauſa vlcerante; vt minus ſit periculum ſi ſoluatur a cauſa incidente: dum enim ſoluitur a cauſa vlcerante, eſt maior receſſus, quia adeſt defectus ſecundum ſubſtantiam corneæ. Et ſi callus ſit contractus, incurabile eſt malum: ob ſummam vehementiam eſſentiæ.

Curatio. Quoad remediorum materias: Cauſa proptoſeos clauelis, quæ non cedit medicamentis, probatur a Paullo, Aetio, Celſo, materia cheirurgica, ratione deformitatis minuendæ: vt confugiendum ſit ad ferrum. Auicennas vero ait quoſdam propter pulcritudinem eminentiam abſcindere: ipſe tamen iudicat rectius eſſe, vt ad ferrum non confugiamus, quoniam forte effunditur materia, & mutatur ad oculum ſanum. Quare in hac controuerſia id in praxi ſeruandum: vt ſi oculus ſanus ſit imbecillis, & exquiſiti ſenſus, tutius ſit a ferro recedere. Medicamenta probantur aſtringentia. Vnde Auicennas proponit *medicamenta confecta ex aqua, aceto, vino aſtringente: in quibus vel macerentur, vel bulliant roſæ, vel folia oliuæ, polygoni, rubi. Licet etiam terere gallas immaturas, terram ſigill. ceruſſam, & ſimilia. Vnde etiam probatur ſuccus foliorum oliuæ, ſuccus virgæ paſtoris, ſuccus polygoni.* Auicennas inter valentiora probat *collyrium ex cineribus, quibus os purgatur: & ſimiliter probat collyrium e croco, amylo, tragacantha, cum albo oui.* Et hoc notandum, ſi immineat inflammatio, medicamenta non eſſe excipienda *vino:* ſi vero dolor vrgeat, vel immineat, non eſſe excipienda *aceto.*

CAPVT XXXIIII.

De Puris collectione.

Nomen, Aliud vitium eſt ὑπώπιον, de quo paullo poſt, c. 38. PER collectionem puris, ſeu ὑπόπυον, cum Galeno cap. vlt. li. 14. meth. intelligimus illud vitium, in quo pus colligitur in oculo, & præſertim inter corneam & cryſtallinum. Generatur hoc vitium, dum tumoris materia in pus mutatur, vt oculus afficiatur tumore ſub cornea, vt lædatur viſio. *Definitio.* Quare Hypopyon eſt tumor ſub cornea, procedens a materia purulenta. Forma eſt tumor. Subiectum eſt oculi regio, ſub cornea: Et cum Auicenna ſedes poteſt eſſe duplex: propinqua, dum pus colligitur inter cor-

ter corneam & rhagoeidem; profunda, dum inter rhagoeidem & cryſtallinum pus colligitur. Cauſa efficiens eſt materia purulenta: quæ procedit e tumore, qui degenerat in abſceſſum; ſiue ſit tumor corneæ, ſiue rhagoeidis.

Differentiæ a forma. Tumor eſt Maior, vel Minor. A ſubiecto: materia purulenta reſidet, vel inter Corneam & rhagoeidem: vel inter Rhagoeidem & cryſtallinum. Ratione cauſæ efficientis dicendum, abſceſſum pertinere vel ad Corneam, vel ad Rhagoeidem. *Differentia.*

Malum hoc in genere patet. In conſpectu etiam ſunt differentiæ a forma ſumtæ: nam oculis intuemur, an tumor magnus ſit vel paruus. Ratione differentiarum a ſubiecto ſumtarum; ſi pus reſideat inter corneam & rhagoeidem; pus exactius conſpicitur, & affectus oculus ſano oculo eminentior apparet. Quantum attinet ad cauſam effectricem; num ſit pus, ita cognoſcetis: nam ſi caput, vel oculus concutiatur, mouebitur materia purulenta; & præterea pus eſſe cognoſcetis e præcedente abſceſſu. *Signa.*

Præſidia cap. vlt. lib. 14. meth. Pus vacuandum. At iuniores recte intelligant Galenum. Tribus modis fieri poteſt puris vacuatio: primum vt pus ſimul multum & totum vacuetur: ſecundo, vt paullatim euacuetur: tertia, vt transferatur ſeu tranſponatur in partem ignobilem. Vnde obiter colligatis, tranſponens non eſſe indicatum, ſed modum euacuationis: ac properea extra methodum. *Indicationes.*

Secundum Galenum cap. vlt. li. 14. meth. vitium hoc eſt curabile; quoad puris euacuationem; Nam ſi forte coniungatur vlcus, aut inflammatio, confugiendum ad propria capita. At, vlcere & inflammatione abſentibus; pus vacuari poteſt. *Prognoſtica.*

Materia cheirurgica loc. cit. eſt duplex. Altera; ſectio corneæ circa iridem: de qua monet Aetius, acum oblique eſſe immittendam; & deinde poſt euacuationem puris oui candidum inſtillandum; mox integrū ouum cum vino mulſo conquaſſatum, oculo imponendum. Altera materia cheirurgica eſt tranſpoſitio: oportet enim collocare ægros in ſella rectos, & caput concutere, vt pus deſcendat in partem ignobilem. Medicamenta loc. cit. improbantur valide ſiccantia: nam ea violentia cogunt materiam, vt euadat irreſolubilis. Ex cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. vitanda ſunt reprimentia, aſtringentia: quoniam pus vacuatur per modum reſolutionis ſeu digeſtionis: vt probentur *collyria e melle, myrrha, croco, fellibus, cum ſucco fœnugræci, fumariæ, feniculi & ſimilium*, de quibus dicendum in ſermone de ſuffuſione. *Curatio. Ca. 28. li. 7.*

CAPVT XXXV.

De Dilatatione pupillæ.

Nomen. HActenvs de annatæ & corneæ tunicæ affectibus: ſequuntur vitia magis ſpectantia ad rhagoeidem: vnde primo agendũ de Mydriaſi. Per hanc (quam Auicen. vocat alintiſar, Latini dilatationem pupillæ) intelligimus vitium, in quo cum Paullo, Aetio, Rhaſi, rhagoeidis foramen ita amplificatur, vt citra mutationem coloris in pupilla lædatur viſio. Generatur hoc malum, dum oculo occurrit cauſa morbifica: cuius vi foramen rhagoeidis præter naturam amplum euadit, vt viſio lædatur. *Definitio.* Mydriaſis ergo eſt amplitudo præter naturam foraminis rhagoeidis, producta a cauſa morbifica. *Forma.* Forma huius vitii, eſt amplitudo præter naturam, vt lædatur viſio: vt hoc vitium formaliter ſit conformatio morboſa, vt pertinet ad orificia: & eſt conformatio in orificio quidem, ſed ampliore non anguſtiore reddito. Hanc conformationem eſſe morboſam, teſtatur Galenus cap. 2. lib. 1. de ſympto. cauſ. & ratio in promtu eſt, nam dum pupilla amplior redditur, ſpatium non impletur ſpiritu animali, prout opus erat: vt hinc viſio lædatur; Vt e ſententia Græcorum & Arabum, patientes procul exacte non conſpiciant, & obiecta iis minora quam ſunt appareant. Non exacte procul conſpiciunt; quoniam vbi ſpiritus animalis eſt diſperſus, radios procul non poteſt emittere. Cur autem obiecta minora appareant, hoc ſcire eſt difficile, & ob id multi multa dicunt. Sed breuitatis gratia, vt hæc veritas cognoſcatur; primum ſcire oportet cur oculis etiam ſanis exſiſtentibus, obiecta minora appareant? Cauſa igitur eſt, quoniam oculus ſecundum cryſtallinum, & ſpiritus animales, magis & ſecundum omnes partes afficitur ab obiecto proximo: vt obiectum proximum magnum, quantum eſt, iudicetur ab oculo. At, ſi remotũ ſit obiectum, nec ſtrenue nec efficaciter, nec ſecundum omnes partes partes agit in cryſtallinum & ſpiritus: vt, cum minus afficiatur cryſtallinus, minus afficiatur ſpiritus; obiectũ diſtans ab oculo iudicetur minus. Idem ergo contingit oculo, dum foramen rhagoeidis amplius euadit: vt, cum ſpiritus animales diſſipentur, non vniantur, & ob id non afficiantur ab obiecto; quemadmodũ cum vniuntur; quia tunc defectus eſt in receptione, eſt etiam defectus in iudicio: & propterea obiecta minora apparent. *Subiectum.* Subiectum huius mali eſt vuea, vt eſt donata foramine. cap. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. *Cauſa efficiens.* Efficiens cauſa morbifica eſt vel Natiua, vel Aſcititia. Natiua prodit e prima formatione: aſcititia poſt. Cuius cauſa eſt vel Interna, vel Externa. Si interna, eſt tenſio rhagoeidis: tenditur autem vel Propria ratione, vel ex Accidente.

Propria ratione; vt afficitur vel vt Similaris, vel vt Pars inſtrumenti. Si afficitur vt ſimilaris pars, afficitur ſicca intemperie, ſed citra conſumtionem albuginei: humor enim albugineus ſi minuatur, fit potius anguſtia pupillæ, non dilatatio. Quod ſi rhagoeides vt pars inſtrumenti afficiatur; tumore afficitur. Tenditur ex accidente; dum rhagoeides a ſubiectis humoribus ad vtris ſimilitudinem repletur. Cauſa externa eſt ictus. Notandum autem cauſam percutientem concurrere vel mediate, dum ſcilicet vi percuſſionis rhagoeides copioſa materia repletur: immediate autem dum vi percuſſionis tunica laceratur, vt foramen amplius euadat.

Differentiæ a forma capiuntur ſecundum Magis & Minus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: ſemper enim eſt vuea. Ratione cauſæ efficientis; dicendum produci a cauſa Interna, vel Externa: Natiua vel Aſcititia. *Differentia.*

Hoc vitium in genere & ratione formæ patet; vt non ſit opus ſignis. Ratione cauſæ efficientis, cauſa externa patet. Interna & natiua inde patet, quoniam vitium fuit a principiis generationis. Aſcititia cognoſcitur: nam tunica ſi tenditur propria ratione; præcedunt cauſæ ſiccantes, adeſt tumor: ſi hæc deſiderentur; iudicandum rhagoeidem ex accidente tendi. *Signa.*

In genere hoc malum indicat remedium foramen anguſtans. Et ſi non foueatur ab aliqua cauſa, nihil aliud agendum: vt in mydriaſi natiua, & in ea quæ oritur e lacerata rhagoeide. At ſi a cauſa foueatur, vt in mydriaſi aſcititia a cauſa interna; ſi vuea tendatur propria ratione, ſi ratione ſiccitatis, oritur indicatio humectādi; ſi ratione tumoris, huius materia vacuanda. Si ex accidente tendatur, ſubiecti humores euacuandi. *Præſidia.*

In genere: cauſa viſionis læſæ malum: hoc non exigui eſt momenti. Vnde Galenus c. 2. l. 1. de ſym. cauſ. ait, nullam amplitudinem, ſiue natiuam, ſiue aſcititiam eſſe bonam. Verum pro differentiarum ratione, vario modo prognoſticandum. Ratione formæ; periculoſius eſt malum, ſi foramen eſt amplius: vnde Auicennas ait, ſi dilatatio ſequatur itidem, non remanere viſui aliquid de quo ſit curandum: nam ſumma eſt eſſentiæ vehementia. Ratione cauſæ efficientis: ſi malum fiat ab interna cauſa, ſi hæc natiua ſit; cum Auicen. vitium eſt incurabile: nam vitia formatricis adeo ſunt vehementia, vt nequeant expugnari. Si autem cauſa ſit aſcititia, cum Aëtio malum etiā ægre curabile eſt: nam rhagoeides, vt eſt corpus membranoſum, ſemel tenſum, ita induratur, vt non facile ad ſtatum naturalem redeat. Et ſi tendatur vi ſiccitatis, cum Galeno c. 2. l. 1. de ſym. cau. difficulter ſanatur. Secus ſi fiat a tumore. Et addit Galenus; ſi tendatur ratione inflammationis, ratione ſcirrhi, ratione abſceſſus, peritum medicum non magno negotio hoc malum poſſe ſuperare. Quod ſane difficulter intelligi *Prognoſtica.*

poteſt: vnde multi interpretes codicem deprauatum dixerunt. Ita igitur intelligendus Galenus; Rhagoeidis tumor bifariam accipi poteſt: primo modo vt tumor; vnde ſi eſt ſcirrhus, nequaquam facile curatur, imo curari nequit. Secundo modo tumor accipi poteſt, vt eſt in cauſa amplitudinis foraminis, & ſecundum hanc rationem non eſt difficile hoc malum expugnare, cum ſat ſit tumorem minuere; quo imminuto, licet non ſit prorſus exſtirpatus, tenſio etiam minuitur, vt non lædatur viſio. Si autem altera e parte tendatur vuea ex accidente; pro copia humoris replentis, vario modo prognoſticandum: & ob id Rhaſis dicebat; ſi poſt capitis dolorem foramen dilatetur vſque ad albedinem, parua eſt ſpes in cura, ob immodicam materiæ copiam, ob eſſentiæ vehementiam. Si mydriaſis fiat a cauſa extrinſeca, e percuſſione; cum Auicenna eſt incurabilis. Sed dubitari poteſt: nam Rhaſis ait, ſi pupilla poſt percuſſionem dilatetur, non eſſe timendum, eo quod ſanari queat: præterea ipſe quoque Auicennas curationem aggreditur. Dicendum pro reſolutione: ſi e percuſſione vuea laceretur; malum eſt incurabile: Si autem contingat, vt vi percuſſionis non laceretur, ſed tumor ſaltem in ea excitetur, a quo dilatatio foraminis prodeat; curabile hoc eſt malum.

Curatio. Materiæ. Sufficiet medicamenta proponere, cauſa vitii curabilis. Si ergo fiat vi ſiccitatis; cum Auicenna probantur humectantia: quemadmodum etiam probantur in ſicciore cryſtallino: vnde de his eo in loco. Scire autem oportet optimum medicamentum eſſe *lac iuuenculæ optime nutritæ: in cuius penuria ſubſtituatur lac recens caprillum, vel etiam vaccinum:* & lac imponatur vaſi, in quo detineatur oculus. Si malum fiat ratione tumoris; probantur, quæ fuere propoſita in lippitudine. Si e materia replente fiat malum; probantur reſoluentia, & tunicam rhagoeidem leuiter aſtringentia: vt iure Aëtius improbet vehementer refrigerantia & vehementer aſtringentia. Quare cum Auicenna & Aëtio, probatur *aqua marina, poſca aquoſa, collyrium e tutia, fellibus, &c.* vt abſumatur materia replẽs. Quãtum attinet ad aſtringentia; Aëtius hæc vocat ſubaſtringentia, id eſt, leuiter aſtringentia: *vt eſt collyrium e roſis, croco, cortice thuris; &, quod plurimum eſt, aſcendit ad acaciam.* Si malum fiat a cauſa percutiente, ſed non lacerante; huius cauſa Auicennas probat *emplaſtrum e farina fabarum excorticatarum, e farina hordeacea, cum aqua foliorum ſalicis, aut aqua endiuia, aut pauco vino, ſed aſtringente.* Et cauſa materiæ fluxæ, dum materia non amplius fluit, Auicennas probat *turturis vel columbi ſanguinem in oculum inſtillatum: & deinde aſcendit ad collyria reſoluentia e myrrha & fellibus,* vt materiam diſſipet.

CAPVT XXXVI.

De conſtrictione Pupillæ.

PER φθίσιν ſeu tabem pupillæ, intelligimus illud malum, in quo præter naturam minuitur foramen rhagoeidis: vnde Auicennas vocat conſtrictionē pupillæ. Porro hæc tabes pupillę diſtinguitur ab atrophia: nam atrophia attinet ad imminutionem, ſeu decrementum omnium partium oculi: at φθίσις, ſpectat ad imminutionem ſaltem foraminis, vt docet Galenus c. 5. l. 10. de vſ. part. Generatur malum hoc, dum occurrit cauſa morbifica, cuius vi rhagoeidis foramen præter naturam anguſtum redditur, vt lædatur viſio. Pupillæ ergo conſtrictio eſt anguſtia præter naturam foraminis rhagoeidis, producta a cauſa morbifica. Forma huius vitii, eſt anguſtia præter naturam, vt lædatur viſio. Vt hoc vitium formaliter ſit conformatio morboſa, prout ſpectat ad orificium. Subiectum eſt vuea, vt prædita eſt foramine. Ratione cauſæ efficientis dictum fuit produci hoc malum a cauſa morbifica, quæ (:c. 2. l. 1. de ſim. cau.) eſt cauſa, cuius vi rhagoeides laxatur, non tenditur. Laxatur autem vel Propria ratione, vel ex Accidente. Propria ratione, vt tunica afficitur intemperie humida: ex accidente, dum concidit. Concidit autem dum humor albugineus deficit. Deficit autem humor albugineus, vel ob ſolutam vnitatem tunicarum, vel ob alimenti inopiam.

Nomen.

Definitio.

Differentiæ a forma, ſumuntur ſecundum magis & minus: vt foramen conſtringitur ſecundum Magis & Minus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: ſemper enim idem eſt. Ratione cauſæ efficientis dicendum, laxari rhagoeidem, vel Per ſe, vel ex Accidente.

Differentia.

Hoc malum in genere, & ſecundum differentias a forma non eget ſignis. Quoad differentias ratione efficientis: ſi vuea laxetur ob intemperiem humidam; indicatur e viſione obtuſa, vt patiens proxima exacte non conſpiciat: indicatur etiam ex oculi humiditate: & e cauſis prægreſſis humectantibus. Si autem laxetur e defectu albuginei; cognoſcetis, quia patiens melius videbit in obſcuro, ſeu aëre non ita lucido: &, cum Paullo, obiecta maiora iudicabũtur, quam ſint. Cauſa igitur viſionis minus malæ in obſcuro eſt, quoniam ob defectum albuginei, lumen promtius occurrit cryſtallino, qui humor (:c. 3. l. 10. de vſ. part.) offenditur a luce. Obiecta autem maiora apparent: nā dum deficit albugineus, cryſtallinus ſuperficiem planam prorſus non ſeruat, vt qualitatem aliquã aſſequatur, vt quẽadmodũ in ſpeculo cõcauo res viſæ maiores apparent, ita etiam hoc cõtingat in

Signa.

oculum. Verum ita loquemur de ſuffuſione exquiſita, vt nil deſiderari poſſit, etiam cauſa nothæ. Generatur hoc malum, dum excrementum humoroſum occupat oculum, vt rhagoeidis foramen ita obſtruatur vt viſio lædatur. Proinde ſuffuſio legitima eſt obſtructio foraminis rhagoeidis, procedens ab humore excrementitio. Forma eſt obſtructio: vt etiam teſtatur Galen. c.6.l.7.plac. Et propterea Auicennas ſtatuit ſuffuſionem eſſe ægritudinem oppilatiuam. Sed notãdum, Galenum c.8.l.de diff. morb. ſtatuere ſuffuſionem eſſe morbum in numero: vbi reſpicit ad ſuffuſionem completam, in qua materia morbifica eſt ita concreta, vt videatur veluti mẽbrana, vt hinc particula addita videatur. At ſi capiatur ſuffuſio, vt foramen redditur vitioſum; morbus eſt obſtructio. Quare cum ſolum ſuffuſio perfecta ſit morbus in numero; quælibet autem ſuffuſio ſiue perfecta ſiue imperfecta, ſit morbus in via: huius ratione in finitione propoſita eſt obſtructio. Subiectum eſt vuea, foramine prædita: vt Galenus loc.cit. fatetur. *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens eſt humor excrementitius; Auicennas vocat humiditatem extraneam: vt ſuffuſio exquiſita diſtinguatur a notha; notha enim fieri poteſt, vel a vapore, vel ab humore; & præterea ab humore non extraneo. Declaro: fit ſuffuſio ſpuria a vapore, cum fiat a ventriculo, cum fiat a capite. A ventriculo c.2.l.4.de loc.aff. & c.2.l.1.de ſym.cauſ. ſi enim vapor crudus a ventriculo ſurſum feratur, fiunt ſymptomata ſimilia ſuffuſioni, non exquiſitæ ſuffuſiones, ſed ſpuriæ. A capite etiam ſuffuſio fieri poteſt, quemadmodum Galenus dixit c.2.l.4.de loc. aff. dum inquit, in phreniticide ſuccum billioſum in cerebro abundare, qui ſuccus bilioſus torrefit, & ex torrefacto hoc ſucco, prodit fumus, qui in oculos delatus, ſymptomata ſuffuſioni ſimilia parit: vt propterea ſit ſpuria ſuffuſio. Præterea quoad ſuffuſionem ſpuriam, vt fit ab humore; hæc etiam proponitur c.2.l.1.de ſym.cauſ. Fit autem ſi humor albugineus ita vehementer craſſeſcat, vt prohibeat viſionem: veluti contingere ſolet in ſuffuſione legitima: vt ſuffuſio procedens a craſſiore albugineo, ſit ſpuria, & minime deponenda. Cum autem legitima ſuffuſio procedat ab humore extraneo: indagare oportet huius humoris extranei ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. Species eſt humor pituitoſus: qui licet non ſemper ſit albus, ſed quandoque citrinus; quandoque niger; principalis tamen cauſa eſt pituita: vt pituita ſit ſpecies humoris; bilis autem & melancholia dum concurrunt, rationẽ habent cauſæ adiuuantis. Quoad vitium: pertinet ad quantitatem: vnde dicebat Auicennas, materiam hãc excrementitiam ita copioſam eſſe, vt poſſit anguſtare totum foramen. Pertinet vitium ad qualitatem; vt *Cauſa efficiens.* *Spuria ſuffuſio.* *Exquiſita ſuffuſio.*

materia eſt vel Tenuis, vel Craſſa: vnde cum Paullo quandoque ita craſſeſcit, vt membranam repræſentet. Sed præterea hæc materia vel eſt Fluxilis, vel Non fluxilis: vnde Galen. c. vlt. l. 14. meth. dicebat, ſuffuſionem fieri, quandoque ex humore ſeroſo & fluxili, qui punctione euacuatur (non fit depoſitio, ſed ſenſibilis euacuatio:) Adhæc vitium eſſe ſolet in colore: vt materia eſt vel aërea, vel gypſea, vel citrina, vel nigricans, vel cineritii coloris, vel coloris albi, qui vergit vel ad colorem margaritarum, vel ad colorem aureum, vel ad glaucum, id eſt, viridem: quamuis ſuffuſio ſit vitium diuerſum a glaucomate; vt ſtatuit Galenus c. 6. l. 10. de vſu partium. Vitium etiam attinet ad quietem, dum materia præter naturam quieſcit: & cum Galeno c. 1. & 4. l. 10. de vſu part quieſcit inter cryſtallinum & corneam, vt quieſcat modo Inter albugineum & rhagoeidem, modo Inter rhagoeidem & corneam. Quoad vitium ſecundum motum; ratione materiæ fluxæ; dum materia eſt tenuis, & nondum firmata. Ratione non fluxę materiæ; dum mouetur a termino a quo, ad terminū ad quem, per ſuum ſpatium. Terminus a quo, eſſe poteſt Extra oculum, & In oculo. Extra oculum; dum materia procedit vel a Toto, vel a Parte. In oculo, terminus a quo eſt oculus, ſecundum tunicas, vt tumor tunicæ degenerat in ſuffuſionem. Spatium autē eſt, vt materia fluit per venas, per meatus etiam inſenſibiles: vt, dum lippitudo mutatur in ſuffuſionem, nam materia mouetur per poros tunicarum. Terminus ad quem, patet e modo dictis de quiete. Quoad cauſam generantem: ratione agentis cum Auicenna eſſe poteſt ventriculus, & cerebrum: ratione materiæ ex qua; victus pituitoſus. Verum cum materia pituitoſa non generetur concreta; concreſcit quatenus diu manet in oculo, & potiſſimum (c. 2. l. 3. meth.) ex vſu opiatorum.

Differentia. Differentię ratione formæ. Obſtructio eſt vel Integra, vel Non integra. Ratione ſubiecti; ſemper eſt rhagoeides, ſecundum foramen ſuum. Ratione cauſæ efficientis; ſunt capiēdæ differentiæ a materia, vt differre poteſt, & Vitio, & Cauſa generante, vt modo dictum fuit.

Signa. *Cataracta ſpuria indicia.* Suffuſio in genere cognoſcitur e læſa viſione; addebat Aëtius cum aliqua impuritate pupillæ. Suffuſio autem exquiſita, diſtincta cognoſcitur a ſpuria: nam ſi a vapore notha fiat ſuffuſio, & prodeat a ventriculo, cum Galeno cap. 2. lib. 4. de loc. aff. inprimis vterque oculus æqualiter afficietur: contra in legitima. Secundo, ſi prodeat a ventriculo; ſi ſymptomata etiam per menſes aliquot perdurent, pupilla tamen non conſpicitur tenebricoſa: contra in legitima. Præterea, ſi prodeat a ventriculo, ſymptomata viſionis intermittunt: contra in legitima ſunt perpetua. Inſuper ſi fiat a ventriculo; ſi contingat, vt fiat perfecta concoctio

ctio in ventriculo, ſymptomata ſuffuſionis non apparent; at apparent, dum male habet ventriculus: vt ad augmentum & decremētum vitiorum ventriculi, augeantur & minuantur ſymptomata ſuffuſionis: contra in legitima. Quoad ſpuriam ſuffuſionem, vt prodit a vapore capitis; cognoſceris hanc e ſignis phreniticidis. Quoad ſpuriam, vt procedit a craſſitie albuginei; hæc maxima cum difficultate diſtincta cognoſcitur: & neceſſaria eſt hæc cognitio: quia ſi ſit notha, non licet deponere; in vanum cruciantur patiētes. Cognoſcetur igitur e noxa æquali in viſione: & ratio eſt, quia æqualiter vi craſſi alimenti afficitur albugineus, non magis ſecundum vnam partem, quam ſecundum aliam. Adhæc cum albugineus non moueatur, & ſuffuſionis exquiſitæ materia quandoque moueatur: dum afficitur albugineus; nec culices, nec muſcæ volitantes, apparent, quemadmodum in legitima. Quoad differētias: & primū ratione formæ, an obſtructio ſit integra, vel non: cognoſceris e ſignis indicantibus materiæ vitium ſecundum quietem; de quibus infra. Ratione cauſæ efficiētis, cum ſit materia: ſi fuerit pituita, quæ annexam habeat bilem, cognoſcetis e colore citrino: ſi annexa ſit melancholia, e colore nigricāte. Quoad vitium: copioſiorem materiam cognoſcetis, e vehementia ſymptomatum: vnde turbulētia vehemens, indicat materiam copioſam. Quoad qualitatis vitium: craſſiorem eſſe cognoſcetis, e viſione magis imminuta. Fluidam eſſe cognoſcetis, ſi moueatur ex oculi concuſſione. Quoad colorem: color non eget ſigno; ipſe enim ſignum eſt, verbi gratia, color aëreus ſignificat materiam fluidam: gypſeus, materiam craſſam non fluidam: citrinus, pituitam cum bile: nigricans, cum melancholia: cineritius, pituitam priuatam aquoſitate: vergens ad margaritalem, pituitam quæ ſit particeps diaphaneitatis, propter portiones aqueas & aëreas: vergens ad aureum, materiam pituitoſam, vt eſt particeps portionis igneæ, eiusque claræ: vergens ad glaucum, portionem igneam, non ita puram. Ratione quietis: cum Auicenna, ſi quieſcat ſecundum totam regionem pupillæ, denotabitur e læſa viſione, ſecundum totum obiectum: ſi quieſcat ſecundum partem, viſus exacte comprehendet, vel medietatem, vel partem obiecti, ſcilicet, vt ait Auicennas, propter ſitum: vt, ſi materia reſideat in pupilla verſus tempora, ſi patiens quid aſpiciat e regione temporum, obiectum exacte non conſpiciet; ſi e regione narium, exacte intuebitur obiectum. Si vitium hæreat in media regione pupillæ, obiectum perforatum apparebit. Vtrum enim materia reſideat, vel inter albugineum & rhagoeidem, vel inter rhagoeidem & corneam; difficulter cognoſcitur. At iudicandum eſt, materiam reſidere inter rhagoeidem

Signa exquiſita ſuffuſionis.

& corneam: primum, ſi pupilla obtenebrata euidentius conſpiciatur. Secundo, ſi a principio non apparuerunt culices volitantes. Contra, ſi colligatur materia intra albugineum & rhagoeidem; oppoſita apparebunt: & ratio eſt; quia dum materia reſidet inter corneam & rhagoeidem, non poteſt ita moueri, vt culices obſeruari videantur: & quia materia magis proxima eſt oculis medicorum; ideo etiam obtenebratio pupillæ euidentius conſpicitur. Quoad vitium ſecundum motum: ratione materiæ fluxæ, ſi moueatur materia, cognoſcetis e viſione obiectorum, quæ mobilia eſſe videntur. Ratione materiæ non fluxæ: & primum ratione termini a quo; an ſit totum vel pars, cognoſcetis e propriis ſignis. Si autem ſit oculus, cognoſcetis e vitio præcedenti. Verbi gratia, ſi prægreſſa eſt lippitudo. Spatium autem & terminus ad quem, patent e multoties propoſitis: & ſimiliter cauſa generans.

Indicationes. Quoad præſidia: cum Galeno c. vlt. l. 13. meth. cauſa contentiua ex vſu, eſt materia pituitoſa: hæc igitur remouenda, vt non amplius obſtruat. At cum plures ſint vacuandi modi; nimirum vacuatio ſenſibilis, & inſenſibilis: & ſi inſenſibilis; per modum repercuſſionis, vel digeſtionis, vel tranſpoſitionis: in ſuffuſione ſenſibilis vacuatio excluditur; nam ſuffuſionis materia non eſt fluxilis, niſi fiat e ſeroſo humore, quia in hoc conuenit vacuatio ſenſibilis. Excluditur repercuſſio: nam materia non cedit reprimentibus. Relinquitur ergo vacuatio per reſolutionem & transpoſitionem. At cum materia reſoluenda (quia frigida eſt & craſſa) non admittat reſoluentia: ideo calefacienda & attenuanda: & ne impediat tranſpoſitionem tenuitas, ideo eſt craſſefacienda.

Prognoſtica. Suffuſio modo facilius, modo difficilius ſuperatur, pro differentiarum vehementia. Et potiſſimum, pro vehementia eſſentiæ materiæ morbificæ ſecundum tenuitatem, craſſitiem, & quietem. Nam dum materia eſt tenuis, poteſt euacuari: non autem craſſa. Et ob id c. vlt. l. 4. meth. Galenus ait, Suffuſionem incipientem digeri poſſe: vbi autem diu conſtiterit, non poſſe digeri; quia materia eſt craſſior. Cæterum dum materia eſt craſſa, & non cedit reſoluentibus, vt vacuanda ſit per modum tranſpoſitionis; ſcire oportet, quandoque tranſponi poſſe, quandoque non poſſe. Hoc pendet e vitio ſecundum craſſitiem, & ſecundum quietem. Declaro: Quoad craſſitiem; ſi patiens nec lumen cernat, quamuis clauſo altero oculo pupilla dilatetur, tum adeſt craſſities, quæ non poteſt trãſponi. Quoad quietem: ſi materia quieſcat inter albugineum & rhagoeidem, poteſt tranſponi; ſi autem reſideat inter rhagoeidem & corneam, non permittatis vt cheirurgi tranſponant, nec enim tranſponi poteſt.

Materia

Curatio. *Venæ ſectio.*

Materia cheirurgica. Venæ ſectio probatur cauſa ſanguinis, vt hic concurrit tanquam cauſa ſine qua non. Nam ſi materia ſuffuſionis eſt reſoluenda; calida applicanda, vnde ſanguis attrahitur. Si materia eſt tranſponenda, dum materia tranſponenda eſt craſſefacienda; tum improbatur phlebotomia, hæc enim rarefacit, vt cum Auicenna noceat. At dum materia craſſa eſt effecta, vt tranſponi poſſit, probatur venæ ſectio, ne vi punctionis ſanguis affluat. Vſus ſectionis venæ patet ex alibi propoſitis. Circa *Seto.* autem ſetaceum, quod applicatur infra occipitium, notandum; probari in ſuffuſione incipiente, & dum inſtitutum eſt deponere: nam vi ſetacei oculus liberatur a noua fluxione. Quantum attinet ad punctionem, ratio- *Punctio.* ne cuius fit depoſitio; hanc prohibet immoderata vel craſſities, vel tenuitas; item neruorum opticorum, & cryſtallini vitia, quorum vitiorum vi patiens neq; lumen intueri poteſt, Quare dum ſunt vitia in cryſtallino, & æger lumen intueri non poteſt; non eſt deponenda ſuffuſio: nam quamuis materia optime deponatur, homo tamen viſum non recuperat. Vnde hæc vitia prohibent punctionem ex accidente.

Medicamẽta ratione totius.

Medicamenta Communia ſunt & Propria. De communibus notandum; ſi inſtitutum ſit, materiam, ſuffuſionis cauſam, inſenſibiliter vacuare; opus eſſe vt medicamentis euacuantibus totum, euacuantibus caput, & præparantibus, quæ omnia vim attenuandi habeant, vtamur: ſi autem inſtitutum ſit materiam præparare, non vt inſenſibiliter vacuetur, ſed vt deponatur; oportet præparare eum craſſefacientibus, *verbigratia cum decocto ex alica, meliloto, pineis, oryza, &c.* niſi viſceris alicuius obſtructio prohibeat. At ſi ſcopus ſit materiam tranſponere; probantur medicamenta inhibentia inflammationem, quæ excitari poſſet propter punctionem, a materia affluente; Vnde cum fluat materia, vt calida, vt tenuis; ideo probantur refrigerantia & euacuantia ſuccos bilioſos: quem in finem optimi practici exhibent *potius cichoracea, quam eufragiam, potius rhabarbarum quam agaricum.* Quoad medicamenta cauſa materiæ exſiſtentis in oculo: ſi materia eſt vacuanda inſenſibiliter probantur calefacientia, & attenuantia, ſed citra violentiam; Miſcenda etiam emollientia. Vnde cum hæc medicamenta & poſſint aſſumi, & poſſint applicari: quantum ad aſſumenda, probatur *decoctum e guaiaco, e ſalſa, e ſaſſafras, ex eufragia, feniculo, verbenaca recta; & addatur radices althææ (emollitionis gratia.) E quibus etiam medicamentis poſſunt pilulæ parari, exhibendæ ante decoctum.* Quoad applicanda: Galenus in fine lib. 4. κ. τόπ. probat *fel cum ſucco marrubii, & melle: probat myrrham & piper in æquali portione, cum melle. Probatur ſuccus feniculi, fel taurinum cum melle: applicatio item croci & piperis; in æquali doſi,*

Medicamẽta ratione materiæ in oculo, vacuanda inſenſibiliter. *Interna.* *Externa.*

cum felle taurino. Notandum vero differentias eſſe inter genera fellis: minus enim acre eſt fel piſcium, magis acre vituli, deinde bouis, deinde tauri: vt acrius ſit fel animalium e rapina viuentium. Et propterea Rhaſis conficit collyrium e diuerſis fellibus. Parari etiam poſſunt ex aromatibus. Quod ſi oculus permittat; poteſtis cum Rhaſi aſcendere ad collyrium *e ſagapeno, euphorbio, colocynth. cum ſucco feniculi. Inſuper ex his & ſimilibus per deſtillationem parantur olea, quæ efficaciſſima ſunt: & vos his vti debetis.* At notandum Auicennã cap. de cura viſus debilis, cum calidioribus miſcere ſtiptica, *vt aquam roſ.* quæ hoc in loco eſt materia remedii, indicati a calido innato, vt eius ſubſtantia diſſipatur vi medicamentorum calidiorum, quæ & attrahunt, & poſſunt excitare dolorem. Omitto linctum oculi; & inſufflationem in oculum; & alia: nam de his dicemus in ſermone de albugine.

Incraſſatio materia, quæ deponi debet. Quo autem ad medicamenta cauſã materiæ vt eſt deponenda: hæc eſt craſſefacienda, vt poſſit deponi. Intrinſecus ergo probantur potius alimentalia, quæ præbent alimentum craſſum: & oculo applicanda medicamenta confecta *e ſucco alicæ, oryzæ, e pineis, cum decocto fœnugraci, cum aqua roſ. & modico croci, cauſa penetrationis.*

Victus ratio. Diæta debet eſſe compar. Quare, ſi inſtitutum ſit materiam inſenſibiliter euacuare; diæta ſit attenuans: vnde cibi condiantur *aromatibus, feniculo: & puluis conficiatur e feniculo, euphragia, cum ſaccharo & cinnamomo:* Et patiens in prandio & in cœna, loco aromatum hoc puluere vtatur. Si autem materia ſit craſſefacienda, vt deponatur; probatur craſſefaciens, & proinde paratus *e farre, alica, oryza, e pedibus vitulinis, e caſeo recenti, e pineis, ex omphacio, &c.* Si autẽ punctio ſit vſurpanda; probantur cibi, prohibentes inflammationẽ: vt cibaria ſint condienda refrigerantibus, ſit abſtinendum a vino, & præſertim per 5. vel 6. dies, poſt adminiſtratã punctionem.

CAPVT XXXVIII.

De Sugillatione oculorum.

Nomen. QVONIAM de affectibus oculorum egimus, qui potiſſimum ſpectant ad tunicam vel annatam, vel corneam, vel rhagoeidem: reſtat vt ea quoque perſequamur vitia, quæ ad plures tunicas pertinent. Horum primum eſt Sugillatio, *ὑπόσφαγμα, ὑπώπιον,* ſeu *ἐκχύσις αἱματώδης*, id eſt, ſuffuſio ſanguinis, quæ ab Auicenna vocatur Altarfati, ab aliis macula oculi. Per eam nos intelligimus malum, in quo cornea

cum

cum annata tunica ita afficitur, vt obiecta colorem ad rubeum vergentem præ ſe ferant. Generatur, dum venulis tum annatæ, tum corneæ occurrit cauſa, cuius vi ſanguis egrediens, ita corneam tingit, vt rubicunda videatur.

Vnde ſugillatio eſt color præter naturam corneæ, procedens a ſanguine effuſo e venulis tunicarum oculi. Forma eſt color præter naturam: nam viſio læditur. Non proponitur in definitione, color rubeus: nam hic colligitur e cauſa efficiente, id eſt, ſanguine: neque conuenit definitiones prolixas efficere. Forma ergo eſt ſymptoma attinens ad qualitatem viſibilem, vt læditur viſio ob errorem externum: præſertim quia ſanguis non eſt cauſa tumoris, niſi ſugillatio degeneret in lippitudinem. Subiectum eſt cornea: nam cauſa læſæ viſionis eſt color corneæ, non annatæ. *Definitio.*

Cauſa efficiens eſt ſanguis effuſus e venulis tunicarum oculi. Vnde Galenus capite primo, libro quinto. κ. τόπ. ait, ſugillationem eſſe e genere effuſionum: nam ſanguis extra venas effunditur: Et Aetius proponit oculorum tunicas; nam venæ pertinent etiam ad corneam, ſaltem ſecundum partem ſpectantem ad iridem. At cum ſanguis egrediatur per anaſtomoſin, diapedeſin, & diæreſin, ſecundum Auicennam, cum cauſa huius mali ſit, vel Interna, vel Externa: quoad internam, eſt ſanguis, qui peccat copia, vel caliditate. Si copia; fit effuſio per διαίρεσιν, vena enim rumpitur: Si caliditate; fit effuſio per ἀναστόμωσιν: vnde Galenus loco cit. ait, raphanum mordendo venarum oſcula aperire, vbi tangit anaſtomoſin. Cauſa autem extrinſeca, ſi concurrat, vt contundit; fit effuſio per diapedeſin: ſi vt rumpit; per diæreſin: & ſi immodice agat, ita vt immodice agitetur ſanguis; per anaſtomoſin. *Cauſa efficiens.*

Vnde ex his ratione formæ dicendum, colorem eſſe, vel rubicundum, vel liueſcentem, vel nigricantem: nam ilico poſt effuſionem rubicundus apparet, mox concreſcens liueſcit, & tandem denigratur. Non capiuntur differentiæ a ſubiecto: nam ſemper eſt cornea. Quoad differentias ab efficiente cauſa eſt Interna, vel Externa. *Differentia.*

Hoc malum in genere, & ratione differentiarum a forma patet. Ratione efficientis, an cauſa ſit interna vel externa; audietis e patiente. Et ſi interna; ſigna ſunt ſanguinis vel copioſi, vel calidi, verbi gratia ſi copioſus ſit ſanguis, color erit exacte rubeus: ſi peccet caliditate, verget ad citrinum, & patiens ſentiet caliditatem. *Signa.*

Præſidia porro conſiderantibus duo ſunt perpendenda: quorum alterum eſt, Sanguis effuſus: alterum, Venarum vitium. Ratione ſanguinis: *Indicationes.*

cum ſanguis effuſus totus ſit morbus; vacuandus. Ratione vitii venarum; indicatur remedium aſtringens: quod in diapedeſi debet eſſe denſans; in anaſtomoſi occludens orificia; in diæreſi agglutinans.

Prognoſtica. Eſt autem de Galeni ſententia loc. cit. hoc malum curabile: nam vaſorum vitia ſunt exigua: & ſanguis effuſus, antequam concreſcat, facile vacuatur: ſecus ſi coeat & craſſeſcat, magis enim a naturali recedit.

Curatio, per aſtringẽtia, & diſcutiẽtia. Vnde cum in curando liceat vti & diſcutientibus & aſtringentibus: notandum circa Quando agendum, cum Galeno loc. cit. quantum ad aſtringentia, hæc probari dum adeſt præſentia indicantis aſtringens: & ob id Galenus in principio parum aſtringentium ammiſcebat, ne ſanguis effflueret: Dum autem vena in ſuam naturam redierat, probabat Galenus ſola diſcutientia. Diſcutientia autem cum ſint & imbecillia & valentia: Galenus loc. cit. inter initia probabat imbecillia; fortia in antiqua ſugillatione: nam in principio ſanguis effuſus facile diſſoluitur; quia nondum in grumum eſt conuerſus. Notandum vero circa validiora, ne hæc euadant cauſæ morbificæ, quoniam acriora poſſunt aperire orificia venarum, ita vt effundatur ſanguis per anaſtomoſin. His perceptis, facile intelligitur, *cur Galenus cap. 1. lib. 5. κ.τόπ. foueat oculum decocto fœnugraci, & meliloti, deinde vtatur collyrio e roſis, & excipiat primum aqua, deinde decocto meliloti & fœnugraci; nam beneficio aquæ inhibetur inflammatio; virtute autem meliloti & fœnugraci diſcutitur ſanguis effluxus.* Et ſuperato vitio venarum, id eſt, aſtrictis venis, *probat Galenus fomentum e ſolo fœnugraco: & probat ſpongiam infuſam in melle; item collyrium e myrrha, cum decocto fœnugraci.* Apparet igitur cur Galenus primum vtatur leuiter diſcutientibus cum aſtringentibus: mox ſinceris diſcutientibus & validis. Et eandem veritatem cognoſcens Galenus cap. 8. lib. 4. κ.τόπ. probat *ſanguinem columborum inſtillatum e teneris pennis; nam leuiter diſcutit, & nonnihil aſtringit. Probat etiam inter initia oui album.* Rhaſis dolore perſeuerante probat *oui album, cum roſaceo, inter initia.* At poſtea Galenus accedit ad *luteum ſeu vitellum oui, cum vino; ad melilotum cum vino; ad folia roſarum cum vino:* quæ omnia leuiter diſcutiunt & aſtringunt. Dum autem ſugillatio producitur; aſcendit Galenus ad *thus, bitumen, comam hyſſopi, nitrum, myrrham, &c.* Vnde Auicennas in contumaciſſima ſugillatione aſcendit ad *medicamentum confectum ex vna parte ſinapis, & duabus caricarum.* Antiqui enim confugiebant ad valentiſſima medicamenta, & ſic curabant.

CAPVT

CAPVT XXXIX.

De Vngue oculi.

PER πτερύγιον, ſeu vnguem, ſeu vngulam cum Auicenna, intelligimus malum, in quo tunica annata tegitur a ſubſtantia carnea, vt lædatur viſio. Et quamuis ferme omnes ſatis leuiter in hoc malo explicando procedant: nos tamen hoc negotium accurate, ſed breuiter perſcrutabimur. Generatur, dum vegetali facultati, ad oculorum angulos attinenti, luxuriandi datur occaſio; vt e ſanguine generet carnem, & ita carnem augeat, vt non modo annatæ tunicæ adhæreat, verum etiam corneæ, vt e directo cornea reſpicit cryſtallinum, vt lædatur viſio. Vnguis igitur eſt numerus præter naturam auctus oculi; procedens a carne adhærente tunicis oculorum externis. Forma huius vitii eſt numerus præter naturam auctus. Vnde Galenus in fine lib. 14. meth. iure dixit, pterygion viſui officere: Sicuti etiam ſtatuit cap. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. Vnde dicebat Auicennas, vngulam eſſe additionem coniunctiuæ. Subiectum eſt oculus: quoniam cum Galeno cap. 2. lib. 1. de ſympt. cauſ. in pterygio pupilla non ex accidente, ſed primaria ratione obtenebratur, vt per ſe ſit morbus totius oculi, ex accidente membranarum: Vt per pterygion intelligere oporteat morboſum, in quo auctus eſt numerus, vt attinet ad plures partes.

Nota, πτερύγιον de quo cap. 34. egimus, etiam vocari vnguē: at multum ab hoc diſtat affectu.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Cauſa efficiens eſt caro adhærens tunicis externis oculi. Inprimis hoc malum procedit a carne. Et a carne procedens, conſtat eſſe morbū in numero, ſed non toto genere præter naturam; ad differentiam calculi, & ad ſimilitudinem ſexti digiti in manu, vt docuit Galenus in fine lib. 14. meth. At hæc ſubſtantia nō eſt ſeminalis, ſed ſanguinea, nimirum ſubſtantia carnea, quæ poteſt eſſe particeps venarum, vt venæ ſunt germina venarū annatæ tunicæ. Vnde, dum Paullus ait, pterygion eſſe neruoſam excreſcentiam; ita loquitur, quoniam illa caro eſt admodum ſimilis ſubſtātiæ membranæ. Et ob id Rhaſis ille doctiſſimus ait, in vngue eſſe ſubſtantiam panniculo ſimilem. Vnde & Aetius ſatis proprie loquens, inquit: pterygion fieri carne creſcente. Et hinc malum hoc diſtinguitur a Sebel Arabum, de quo Græci non fuere locuti: & fortaſſe cauſa fuit, quia eodem modo curatur vt vnguis. Diſtinguitur igitur a Sebel: nam Sebel eſt morbus in numero, procedens a ſubſtantia venoſa; (non carnoſa) vt Rhaſis dixerit, eſſe veluti panniculum, contextum e venis rubeis, craſſis, id eſt, repletis: vbi enim venæ ſunt rubeæ & craſſæ, ſunt repletæ. Auicennas ait has venas ita contextas, conſpici etiam in ſuperficie corneæ: nam aliter viſio non læde-

Cauſa efficiens.

Sebel quid?

retur. Incrementum autem venæ ſuſcipiunt, quia tunicæ annatæ venæ extenduntur; nam cum hæ venæ ſint tenues; emanat fumus viſionem lædens: & ſecundum Auicennam prodit hic fumus e venis repletis, a materia fluente, per vaſa, vel intra cranium, vel extra. Verum cum in pterygio mali cauſa præcipua ſit ſubſtantia carnoſa; duo ſunt conſideranda; ſcilicet agens, & materia e qua generatur caro. Agens eſt alteratrix, per vim auctricem, reſidentem in carne pingui, pertinente ad angulos oculorum, & frequentius ad interiores angulos: vt dixerit Aetius raro prodire a paruis angulis, etſi interdum etiam poſſit incipere, a palpebra & ſuperna & inferna. Cæterum vt deſcendamus ad hic & nunc; vbicunq; incipit agere alteratrix, reſidet in carne, vt alteratrix per auctricem, virtute temperaturæ & calidi innati carnis, carnem augeat: vt cum Aetio ita augeat, vt quandoq; extendatur ad vſq; nigrum oculi. Verum alteratrici facultati datur occaſio, vt vltra terminum naturalem carnem extendat, cum Aetio: quoniam vi vel lippitudinis, vel aſſiduæ fluxionis, caro aſſecuta eſt ſcabritiem; ſeu inæqualitatem; vnde dum natura ſeu alteratrix ſcabroſam carnẽ æqualem reddere nititur, augmentũ morbificum parit. Quoad materiam e qua; principalis, eſt ſanguis. Nam caro & pinguis, & non pinguis, e ſanguine generatur. At cum ſanguine miſceri poteſt materia excrementitia: vt hinc pterygion generetur, modo durum, modo molle, variorum colorum; prout materia, alia a ſanguine, concurrit, vt adiuuans; quia ſanguis eſt principalis.

Differentia. Differentiæ potiſſimum a carne ſunt deſumendæ. Oportet igitur perpendere, cum Auicenna & Aetio, cauſam Generantem carnem, & Carnem genitam. Cauſa generans pertinet ad Angulos, vel ad Palpebras. A carnis genitæ vitio capiuntur differentiæ. Si enim vitium attineat ad ſubſtantiam; dicendum carnem eſſe vel Putridam, vt eſt cancroſa; vel Non putridam. Quoad vitium ratione quantitatis; caro eſt Longa vel Breuis; Anguſta, vel Lata; Tenuis vel Craſſa: Sic enim omnes quantitatis dimenſiones conſideramus. Vitium in qualitate; caro eſt Dura vel Mollis: Alba, aut Rubeſcens, aut Citrina, aut Nigricans. Quietis vitium: caro eſt Magis vel Minus hærens.

Signa. Malum hoc eſt vſq; adeo euidens, vt non egeat ſignis. Scire autem oportet cum Aetio, pterygion cancroſum cognoſci, e carne craſſa, dura, euerſa, eminente, nigricante: & tempora per conſenſum afficiente.

Indicationes. Porro cum Galeno cap. vlt. lib. 14. meth. caro hæc morboſa indicat remedium remouens carnem. At cum vacuationis modi ſint plures, vt euacuatio eſſe poſſit vel Inſenſibilis, vel Senſibilis: ſi caro ſit parua, & mollis;

medica-

medicamentis inſenſibiliter vacuantibus occurrendum. Si vero ſit magna & dura; materia ſenſibiliter vacuante eſt occurrendū, id eſt, materia cheirurgica. Sed hoc eſt extra methodum: nam e medendi methodo indicatur remedium carnem adimens: e methodo medicamentorum ſcimus medicamenta poſſe adimere carnem exiguam & mollem, non magnam & duram: e methodo materiæ cheirurgicæ docemur, ferrum carnem & magnam & duram poſſe vincere: e methodo pathologica addiſcimus in carne eſſe eam vim, vt exigua & mollis cedat vacuationi inſenſibili; non autem magna & dura.

Hoc malum in genere, cauſa viſionis, eſt vitium non deſpiciendum: ſed vario modo prognoſticandum, pro vario carnis vitio. Quod ſi ergo caro ſit putrida & cancroſa; cum Aetio malum eſt incurabile: Nam cancer habet radices, quæ non poſſunt euelli: vnde adeſt inſignis vehementia. Si autem caro ſit copioſior; difficilius vincitur. Et cum Aetio facilius curatur albicans; difficilius rubea vel citrina; in quibus videlicet periculum imminet, nec medicamentis fiat inflammatio; difficilioris eſt curationis, ſi nigra; nam cauſa melancholiæ eſt dura. Adhæc vt magis hæret, ita etiam difficilius curatur. Aetius addebat, pterygion interdum vtile eſſe, dum ſcilicet ſuffuſio eſt in principio, nam materia mutatur in vnguem: vnde aiebat Aetius, pterygia, in quibus ſunt principia ſuffuſionis, non eſſe curanda. *Prognoſtica.*

De materia cheirurgica, ratione oculi Aetius ita clare loquitur, vt non egeat explicatione. At poſt cheirurgiam, hoc eſt, poſt carnis detractionem cum ferro, probantur medicamenta, quæ prohibent tunicam annatam palpebris adhęrere; probantur quæ poſſunt prohibere inflammationem; & quæ portionem a ferro relictam exſtirpant. Vnde ad prohibendum coniunctionem cum palpebris; Aetius probat *muriam acrem, aquam ſalitam, quæ infundit in oculum: Auicennas probat cyminum maſticatum cum ſale; iubetq́ ægrum frequenter oculos mouere, niſi dolor prohibeat.* Ad inflammationem arcendum, Auicennas applicat *lanam ouo imbutam.* Tandem ad carnem derelictam eradicandum, proponit *collyria acria, poſt tres dies; ne fiat inflammatio. Collyria acria quæ ſint, alias audiuiſtis. Et cum Galeno cap. 2. lib. 4. κ. τόπ. aſcendendum ad collyrium ex æquali portione atramenti ſutorii, id eſt, chalcanthi, & ſalis ammoniaci, & dimidia parte gummi; quæ excipienda aceto. Vos confugere poteſtis ad oleum ex chalcantho, ſed correctum cum lacte.* *Curatio, poſt manualem operationem.* *Cap. 60. li. 7.*

CAPVT XL.

De Albugine.

Nomen. PER albuginem, ſeu λεύκωμα, intelligimus albuginem exquiſitam, ac proinde vitium in quo vi cicatricis, præſertim corneæ, læditur viſio: & hoc malum etiam dicitur Cicatrix. Generatur dum poſt vlcus corneæ fit cicatrix, vt cornea & craſſa & denſa ita reddatur, vt tranſitus turbetur *Definitio.* tum ſpiritus animalis, tum ſp:eciei viſibilis, vt lædatur viſio. Quare albugo nil aliud eſt, quam denſitas cum craſſitie morboſa corneæ, producta a cau-*Forma.* ſa cicatriſante. Forma eſt denſitas cum craſſitudine morboſa: nam vbi cicatrix, ibi denſitas & craſſities, ſecundum Aetium: qui, dum ait, craſſam cicatricem non eſſe curandam; reſpexit ad ſummam craſſitiem. Vnde cum forma poſita ſit in denſitate & craſſitie; albugo erit morbus in via, vt pori corneæ denſiores redduntur: & erit morbus in magnitudine aucta, non ſecundum longitudinem, & latitudinem, ſed profunditatem ra-*Subiectum.* tione craſſitiei. Subiectum eſt cornea. Nam ſi afficiatur tunica annata, *Efficiens.* non autem cornea, non læditur viſio. Efficiens eſt cauſa cicatriſans: vt hæc albugo diſtinguatur ab albugine producta a ſcirrho corneæ, ſeu pituita imbibita in cornea.

Differentia. Differentiæ a forma, ſecundum Magis & Minus: albugo eſt magis vel minus dura: Vnde Aetius duriorem vocat calloſam. Item, alia magis, alia minus craſſa: vnde Auicennas minus craſſam vocat nebulam, magis craſſam nomine generis vocat albuginem. Quod ſubiectum attinet; cum Paullo albugo reſidet in cornea, vel ſecundum Superficiem, & a Paullo vocatur cicatrix & nubecula: vel ſecundum Profundum, & ab eo dicitur albugo. Ratione cauſæ efficientis dicendum, cauſam cicatriſantem eſſe Remiſſiorem, aut Intenſiorem.

Signa. Malum hoc in genere patet oculis. Verum ob ſimilitudinem, quam habet albugo exquiſita, cum albugine quæ fit a ſcirrho; ita diſtinguetur. Si enim vlcus ſit prægreſſum, eſt legitima albugo. Signa differentiarum, & primo, ratione formæ. Minus craſſa, cognoſcitur e colore ſubalbo, qualis in nebulis conſpicitur. Craſſior, cognoſcitur e colore magis albicante, & viſione magis læſa. Ratione differentiarum a ſubiecto, cum Aetio, ſuperficialis cognoſcitur e colore albicante: profunda, e nigricante. Et ratio eſt: nam profunda, magis eſt vicina rhagoeidi, vt vicinitatis cauſa, dum aliqua fit viſio rhagoeidis, color appareat nigricans. Adhæc ſuperficiaria cognoſcitur ex inæqualitate corneę: vnde oportet ægrum ſupinum collocare, & diligentes

gēter intueri oculos, an appareat aliqua inæqualitas. Cauſa efficiens patet e relatione ægri, an nimirum fuerit cauſa cicatriſans intenſa, vel remiſſa.

Præſidia non capiuntur a cauſa efficiente; cauſa enim cicatriſans abeſt: capienda igitur a præſenti, nimirum ab effectu cauſæ cicatriſantis. Effectus eſt exſiccatio corneæ, pororum denſitas, corneæ craſſities: quare oportet humectare, aperire, attenuare. *Indicationes.*

Vitium hoc vix prorſus auferri poteſt; ſiue ſit exquiſita albugo, ſiue notha. In illa enim corneæ ſubſtantia eſt mutata in cicatricem, vt plurimum conſequamur, ſi minuatur cicatrix, quo minimum viſioni officiat. In notha, ſi e ſcirrho ſit, arduum eſt ſuperare ſcirrhum: ſi a pituita imbibita, vinci quidem poteſt, ſi materia non ſit vehementer impacta. Et addamus, ſi cornea afficiatur morphæa, nil aliud polliceri licet, quam coloris mutationem per tincturam. Cæterum ad exquiſitam, quod attinet, prognoſticum variat, pro vi differentiarum: dura enim peior eſt; ſi ſumma durities, incurabilis eſt: vnde Aëtius inquit, non opus eſſe cicatricē calloſam curare: & Rhaſis ait, in pueris albuginem eſſe mitiorem; quia in adultis eſt ſiccior; non autem quia in infantibus cornea poſſit regenerari, vt quidam ſcripſerunt: nam idem ob hanc cauſam in adultis cicatricem non curari ſtatuit, niſi tenuiſſima ſit: vt curatio non pendeat e generatione corneæ. Præterea, albugo craſſior eſt deterior; magis enim recedit a naturali ſtatu. Vt, ſi albugo ſit & dura & craſſa, non liceat curam aggredi, ſecundum Aëtium. Item: profunda eſt peior: nam vehementior ratione dignitatis: nec medicamenta tam facile poſſunt malum attingere. Cæterum, ne fruſtra fiat deſcenſus ad materias præſidiorum; perpendere etiam oportet mala, quæ ſimul lædunt cum albugine: vnde Aetius inquit, ſi fuerit ſuffuſio, aut glaucedo; vanum eſſe cicatricem abſumere. *Prognoſtica.*

Medicamenta topica pertinent vel ad artem curatricem, vel ad artem exornatoriam, veluti albuginem tingentia. Quæ prioris ſunt generis, alia humectant cicatricem, vt facilius attenuetur; alia attenuant. At cum Aëtio excoriantia ſeu exulcerantia, vitanda; cicatriſant enim & cicatricem reddunt craſſiorem. Vſurpanda igitur medicamenta, quæ probantur ſiue ſit ſuffuſio, ſiue albugo, tum legitima, tum ſpuria. Hinc Rhaſis probat *vaporem aquæ dulcis calidæ, vſque ad oculorum rubedinem.* Vos vti poteritis hoc medicamento: *℞ foliorum maluæ, rad. alth. fœnugræci ſeminis ana P. j. aquæ ℔ij. fiat decoctio, pro vapore.* Deinde facta hac euaporatione, vtendum hoc medicamento: *℞ thuris igniti, & mox in decocto fœnugræci exſtincti ʒj. croci ℈j. muſcilaginis fœnugræci ʒv. Miſce pro collyrio.* Eiuſdem fere claſſis hoc eſt: *℞ pompholygis lotæ ℈j. mirrhæ ℈ß. croci g. v. muſcilaginis fœnugræci* *Curatio.* *Humectantia, & attenuantia cicatricem.*

℥ij. *Miſc.* Validius erit medicamétum, *ſi conficiatur e fellibus, & præſertim e felle galli antiqui, vel animalium e rapina viuentium*: Et ſi correctione opus erit, *addatis muſcilaginem fœnugraci.* Efficax eſt medicamentum ab Auic. propoſitum. *Verbi gratia,* ℞ *alcyonis loti, ſarcocollæ lotæ, ana* ʒß: *ſacchari candi* ʒj. *fiat puluis, & excipiatur decocto fœnugraci.* Ad hæc ℞ *ſuccorum depuratorum feniculi, rutæ, anagallidis, chelidoniæ mai. an.* ʒß. *tutiæ, ſquamæ æris, aloës ana* ℈ß. *mellis roſ. muſcilag. fœnugraci ana* ℥j. Et ſi deſideretis validius hoc medicamentum *pro qualibet collyrii drachma addatis guttam olei deſtillati, vel e cinnamomo, vel e feniculo.* Si plura deſideretis, videatis Galenum c. 7. & vlt. l. 4. *κ. τόπ.* Rhaſis proponit vnum medicamentum, quod alia ſuperat, vt vincat etiam cicatricem brutorum: ℞ *chelidoniæ, feniculi ana* ʒx. *aquæ* ℔iiij. *fiat decoctio ad conſumtionẽ trium partium, deinde cola: poſtea adde vitri nõ perfecte decocti, alcyonii, ſtercoris ſtellionis, ſalis mineralis, ſacchari albi, ana* ʒj. *Hæ ſpecies infundantur in prædicto decocto, mox ſiccentur; rurſus infundantur, & rurſus ſiccentur; vt poſtea in oculũ poſſint immitti.* Et notetis, quamuis e propoſitis medicamentis quædam habeant vim aſtringendi, probátur tamen in albugine contumaci: nam aſtringentia ob craſſam ſubſtantiam, ſunt in cauſa, vt medicaméta diu perſiſtant, & hinc magis agant: Et notetis, ſi forte ſit albugo non exquiſita, ſiue ex ſcirrho, ſiue e pituita imbibita, ſiue etiam ſit incipiens ſuffuſio: admirabile eſſe medicamentum, *ſi perforetur arundo feniculi in horto a nodo ad nodum, & foramen repleatur ſale minerali & ſaccharo, & deinde cera occludatur, & per noctem detineatur, & mane extrahatur liquor; vt liceat huius liquoris guttam in oculum immittere.* Et ſi legitima ſit albugo; *addatis puluerem gallarum immaturarum ad ſaccharum & ſalem, in arundinem.* Et ſi albugo ſit notha; *addatis euphragiam.* Similiter probatur *arundo ebuli*: & fiet efficacius medicamentum: præſertim ſi foramen repleatur *colocynthide.* Probatur etiam *liquor e pane ſalſo, cum marathro & colocynthide: & vocant aquam panis.* Poſtremo admirabile eſt hoc medicamentum: ℞ *frumenti viridis* ℔jß. *ſeminum fenic.* ℔ß. *ſalis mineralis* ℥iij. *foliorum rutæ, euffragiæ, fenic. chelidon. ſaluiæ, marrubii, cucumeris agreſtis, ſalicis, ana M.ß. ſem. fœnugraci, rutæ, ana* ʒiij. *cinamomi, caryophyllorum ana* ʒjß. *croci* ℈ij. *colocinthid.* ʒij. *Incidantur herbæ, contũdantur ſemina, & infundãtur in vino aromatico, ea quantitate, vt ſupernatet, & immitantur omnia in vas æreum, foramine occluſo, & vas exponatur Soli per triginta dies, & frequẽter miſceatur: deinde fiat deſtillatio, & ſeruetur ad vſum.* Hæc gratia curationis.

Albuginem tingentia. Quoniam vero nonnunquam reperiuntur fœminæ albugine detentæ; neceſſarium eſt confugere ad artem exornatoriam, vt albugo tingatur: icirco

circo probátur *caro mali punicæ dulcis*, quæ conterenda eſt, & modica aqua inſtillāda in oculum: Et huiuſcemodi etiam aqua albugo eſt fricanda. Deinde accipiatis *ſuccum hyoſcyami*, & illinatis albuginem per 15. dies. Hoc enim eſt medicamentum, quod & tingit albuginem, & diſſipare etiã poteſt.

CAPVT XLI.

De Epiphora.

EXPEDITIS vitiis attinentibus ad tunicas: dicendum de malis angulorum. Sunt autem epiphora, rhoeas, encanthis, & ægilops. Epiphoram Auicennas vocat lacrymã, Celſus pituitæ curſum: per eam vero intelligimus malum, in quo aſſiduo pituita deſtillat in oculos, vt cũ Auicen. & Rhaſi, oculi aquoſa humiditate perpetuo ſint repleti: vt intelligere hic oporteat lacrymam morboſam, non voluntariam. Generatur, dum (: cum ſit ſpecies catarrhi:) cerebro occurrit cauſa præter naturã, vi cuius fruſtratur vis naturalis cerebri, vt a cerebro excrementum aquoſum fluat præter naturã in oculos. Epiphora igitur eſt excrementum ſeroſum, affligens oculum, procedens a fruſtratione alteratricis cerebri. Forma huius vitii eſt excrementum ſeroſum affligens. Quod cognoſcens Auicennas, dicebat, oculos in hoc malo ſemper humidos eſſe humiditate aquoſa. Additum fuit affligens, id eſt, lædens oculos: nam modo hoc excrementum nocet angulis, modo viſionem turbat: & hac ratione epiphora ſeu lacryma morboſa, diſtinguitur a lacryma voluntaria; in qua excremẽtum ſeroſum; ſed ſincerum, & citra oculi noxam, per oculos egreditur. Verbi gratia, in mœſtitia per modum compreſſionis; in lætitia per modum dilatationis; ſicuti etiam vi iræ perſeuerantis. Vnde, vt epiphoræ forma pateat, explicare oportet ſeroſi humoris ſpeciem & vitium: nam cauſa generans patebit in cauſa efficiente. Quoad ſpeciem igitur, eſt materia ſeroſa: quare excrementum tenue, quod generatur in ventriculo: eſt & excrementum, quod defertur in caput, vt eſt alimenti vehiculum; & ſicuti in caput defertur alimentum copioſum, ita etiam opus fuit copioſo ſero. Vnde in epiphora excremẽtum ſeroſum eſt materia principalis & neceſſaria. Eſt materia principalis: quoniam cũ ſeroſitate miſceri poteſt materia non principalis, vt materia bilioſa, pituitoſa; ſed in exigua copia. Miſcetur autem quandoq; materia principalis, at non neceſſario: dum cum ſeroſitate miſcetur excrementũ pituitoſum, ſed copioſum: vt materia principalis in hac epiphora ſit miſtũ e ſero & pituita: ac pituita, quãuis ſit cauſa principalis, tamen nõ eſt cauſa neceſſaria: quoniã excrementũ ſeroſum locum

Nomen.

Definitio.

Forma.

Excrementi ſeroſi conſideratio.

habet in omni epiphora; non autem pituita. Species igitur eſt vel Serum, vel ſerum cum pituita Miſtum. Quoad vitium, attinere poteſt ad Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad ſubſtantiam; ſi materia putreſcat, vt in epiphora ſalſa, in epiphora e lue venerea. Ad quantitatem vitium attinet; vt copia excedit. Ad qualitatem; vt materia eſt vel calida, vel frigida, vel liquida, compacta, viſcida, ſalſa, acris, vel harum qualitatũ expers: Præterea eſſe poteſt albicans, vel flaueſcens. Quantũ attinet ad quietem; quieſcit vel non quieſcit in oculo: & ideo Auicennas ait, quandoque currere lacrymas. Quoad vitium in motu; ratione termini a quo, quamuis poſſit procedere & a Toto, & a Parte; terminus tamen principalis eſt cerebrum, & iccirco ait Auicen. principium epiphoræ eſſe cerebrum. Cerebrum autem euadit terminus a quo; vt materiam vel Non detinet, vel Expellit. Non detinet; dum vi Frigiditatis exprimitur, dum vi Caliditatis colliquatur. Expellit autem, dum expultrix facultas, vi vel Copiæ vel Qualitatis ad expellendum inſurgit. Spatium in motu, poteſt eſſe Externum, dum materia fluit per venas extra cranium: poteſt eſſe ſpatium Internum, ſi fluat materia non per neruos opticos, ſed per vaſa intra cranium. Terminus ad quem eſt oculus, ſecundum angulos: vt vel Suſcipit, vel Attrahit: Suſcipit ob imbecillitatem; quæ pendet ab intemperie, ſi oculus ſit humidior; pendet a mala compoſitione in via, ſi oculi ſubſtantia ſit rarior; pendet a morbo in numero, ſi caro lacrymalis deſideretur. Quæ ſane cauſæ iam propoſitæ, ante ortum ſunt cauſæ imbecillitatis natiuę: poſt ortum ſunt cauſæ imbecillitatis aſſcititiæ. Oculus autem attrahit, vi vel Doloris, vel Caloris.

Subiectum. Subiectum eſt oculus: in epiphora enim læditur oculus. Vt autem iuniores addiſcãt terminos huius artis, ſciant: ſi oculus conſideretur, vt vel ſuſcipit, vel attrahit, habere rationem termini ad quem: ſi autem conſideretur vt læditur, habere rationem non termini ad quem, ſed ſubiecti: & propterea non ſumus ſuperflui in ſermone noſtro.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt fruſtratio alteratricis cerebri: principium enim epiphoræ ſecundum Auicennam eſt cerebrum. Qua ratione autem alteratrix fruſtretur; dictum eſt cap. 27. in ſerm. de catarrho.

Differentia. Differentiæ a forma: Excrementum ſeroſum eſt Sincerum, vel Miſtum: vel Hoc, vel Illo modo peccans. A ſubiecto: oculus læditur, vel ſecundum ſe Totus, vel ſecundum Angulos. A cauſa efficiente prodit malum a cerebro, vi vel Morbi, vel Erroris externi, vt in catarrho.

Signa. Epiphora in genere patet. Ratione formæ: excrementi ſpecies, & excrementi vitia ſunt notiſſima e traditis in ſermone de catarrho. Ratione ſubiecti: vtrum oculus afficiatur vel ſecundum ſe totus, vel ſecundum angulos,

gulos, oculis facilime conſpicietur. Ratione cauſæ efficientis repetenda erunt ſigna, e doctrina de catarrho.

Multis ſuppoſitis, indicatis in ſermone de catarrho. cum Galeno c. vlt. l. 13. meth. in epiphora excrementum ſecundum ſpeciem indicat remedium determinatum, ſecundum vitium, indicat contrarium. Et ſimiliter ratione cauſæ efficientis; ſi fuerit intemperies capitis, indicat alterãs contrarium: vt in ſermone de catarrho dictum. *Indicationes.*

Hoc vitium non prorſus eſt incurabile. Vnde Galenus ait, cap. vlt. lib. 13. meth. diuturnas etiam fluxiones fuiſſe curatas, oculis dimiſſis. At pro vi differentiarum, epiphora eſt incurabilis, curabilis, facile vel difficulter. Vnde, ſi perpendantur differentiæ ratione formæ, ratione ſpeciei; difficilius malum vincitur, ſi excrementum ſit miſtum ex ſeroſo & pituitoſo, quia magis recedit a naturali ſtatu. Si vitium perpendamus; malum eſt magis pernicioſum, ſi excrementum eſt putridum, copioſum, ſi viſcidum, calidum, ſalſum, ſi hæret: & peius etiam eſt, ſi caput concurrit vt terminus a quo, ſi materiam non detinet, veluti contingere ſolet, dum homo eſt morti vicinus. Præterea eſt difficilioris curationis, ſi materia fluat per vaſa recondita: vt teſtatur Galenus cap. vlt. lib. 13. meth. Difficilius etiam curatur, ſi oculus ſuſcipiat, quam ſi attrahat: & ſi ſuſcipiat ob imbecillitatem natiuam, malum eſt incurabile; præſertim ſi imbecillitas pendeat e defectu carnis lacrymalis: nam hac deficiente, etiam poſt ortum, malum incurabile eſt. Ratione cauſæ efficientis; ſi contingat, vt cerebri intemperies ſit in habitu, non debetis polliceri perfectam curationem. *Prognoſtica.*

Materiæ. Notandum circa cheirurgiam, e cap. 8. lib. 4. κ. τόπ. ſi augeſcat fluxio, accedatque dolor, venam eſſe ſecandam. Sic Galenus intelligendus, quod venæſectio dirigatur ad ſanguinem, quatenus vi doloris fluit, vt immineat inflammatio: ideo venæſectio a Galeno propoſita eſt materia remedii reuulſorii; præſertim cum ibi loquatur de epiphora in corpore quod eget purgantibus, id eſt, cacochymo. Medicamenta Galenus loco citato applicat vel fronti & temporibus, vel oculis. Quoad priora: potiſſimum ea probantur, ſi materia fluat per vaſa externa: quoniam materiam morbificam, per modum interceptionis retrahunt. In epiphora calida, licebit vti hoc medicamento: *℞ roſ. rubrarum, myrtillorum ana ℥j. boli Armenæ; ſang. Dracon. ana ℨij. hypociſt. ſucci plantag. ana ℨjß. gallarum immat. ℥j. excipiantur oui albo; &, penetrationis gratia, exiguo aceto. Et in hac epiphora calida non applicetis hoc medicamentum cum panno rubro, ſed lineo panno, tenui, infuſo in aqua roſacea.* Et ſi epiphora ſit frigida: probatur *lana infuſa in vino aſtringente*; item hoc probatur medicamentum: *Curatio. Venæſectio. Topica. 1. Intercipientia.*

ſecundum quantitatem, vel ſecundum Partem, vel ſecundum ſe Totam. E ſententia autem Grȩcorum & Arabũ, hæc caruncula afficitur vel A primo ortu, vel Poſt: & ſi poſt, afficitur vel a cauſa Interna, vt a ſuccis acribus, quemadmodum in epiphora; vel ab Externa, vt a medicamentis acrioribus, a ferro incidente, dum in cura pterygii vel ægilopis, errores a cheirurgis committuntur.

Differentiæ a forma: vitium eſt in quantitate deficiente vel Continua, vel Diſcreta. A ſubiecto: malum eſt in oculo vel Dextro, vel Siniſtro, vel Vtroque. Ab efficiente: cauſa eſt vel Natiua, vel Aſcititia. *Differentiæ.*

Eſt autem Vitium hoc prorſus notum, & ſecundum genus, & ſecundum differentias: non ergo opus eſt ſignis. *Signa.*

Quoad præſidia; c. 16. l. 14. meth. Caro deperdita indicat præſidium, regenerans; imminuta, augens carnem. *Indicationes.*

Si caro prorſus ſit deperdita, vitiũ eſt incurabile: nam hȩc caro eſt ſpermatica, nec poteſt regenerari. Si autẽ ſit imminuta: curationem admittit: cum foramẽ occludi poſſit. At notandũ (: vt diſtinguamur ab empeiricis:) cũ hæc caruncula ſit neruoſa & carnea, & proinde ſit pars partim ſeminalis, partim ſanguinea: ſecundum partem ſanguineam incrementum eam admittere, non autem ſecundum partem ſeminalem: Quamuis liceat aliquantiſper ſimilem efficere carnem, vt præſtet eundem vſum, hoc eſt, vt foramen occludat, perinde ac ſi ſimilis generetur. *Prognoſtica.*

Materiæ. Gal. c. 6. l. 14. meth. videtur proponere duplicis claſſis medicamenta: primũ mediocriter aſtringẽtia: deinde ea *quæ e glaucio parantur, & e croco, & quæ nardina vocãtur, & e vino confecta.* Vnde dum portio ſanguinea regeneratur, probãtur mediocriter aſtringẽtia: dum genita eſt, vt reddatur ſimilis carni neruoſæ ac ſeminali, probãtur magis aſtringẽtia, vt collyria nardina, quæ cõficiuntur e gallis immaturis, & aliis valide aſtringentibus; hinc Paullus etiã probat alumen cum vino. Quare pro generatione carnis probatur *vinum cũ roſis & exiguo croco:* ꝓ carne genita, vt reddatur compacta, id eſt, ſimilis ſeminali, probatur *vinũ aſtringens, cũ gallis, aloe, & exiguo alumine.* Vt in hoc malo primũ ſit vtendum agglutinantibus, mox cicatriſantibus. Vnde notetur differentiã eſſe inter generantia carnem in vlceribus, & inter generãtia carnem lacrymalem: nam in vlcere probãtur ſiccãtia, detergẽtia, citra aſtrictionem, ne craſſum excrementum cohibeatur: at in generatione carnis lacrymalis, cum debeat generari caro ſanguinea, ſimilis neruoſæ, opus eſt magis ſiccantibus, quam ea ſunt quæ conueniunt in generatione carnis in vlcere. Hȩc magis ſiccãtia, ita abſumunt excrementa, vt medicamenta aſtringentia nullam inferre noxam queant. *Curatio.*

CAPVT XLIII.

De Encanthide.

Nomen. RHOEADI opponitur Encanthis: Auicennas vocat additionem carnis lacrymalis. Per hanc intelligimus illud vitium, in quo caro lacrymalis ſuſcipit incrementum, vt quandoque palpebræ diduci nequeant. Generatur, dum alteratrici carnis occurrit cauſa, vi cuius alteratrix e ſanguine portionem carnis ſanguineam maiorem reddit, quam deceat. *Definitio.* Vt encanthis ſit magnitudo aucta carnis lacrymalis, dependens a portione ſanguinea aucta præter naturam. *Forma.* Forma huius vitii eſt magnitudo aucta; quæ quandoque eſt morboſa, ſi cum Auicenna lædatur viſio. *Subiectum.* Subiectum proximum, eſt caro lacrymalis; hæc enim iuſto maior redditur. Remotum ſubiectum eſt oculus, ſecundum angulum maioré, vt hic angulus ſedes eſt carnis. Vnde ſi lædatur viſio, ſtatui ſubiectum poteſt non modo angulus, verumetiam oculus. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens eſt portio ſanguinea prę̨ter naturam aucta. Vnde cum caro augeatur ſecundum propriam ſubſtantiam ſanguineam, vt non gignatur noua caro, quemadmodum in pterigio: ideo πτερύγιον eſt morbus in numero; encanthis autem eſt morbus non in numero, ſed in magnitudine aucta. Cauſa autem eſt ſanguis fluens in maiori copia in venas, ſed citra violētiam. Nam ſi violenter flueret, fieret inflammatio, non encanthis. Fluit autem potiſſimum per modum transmiſſionis, vt hepar mittit ſanguinem copioſiorem; quáuis etiá concurrere poſſit attractio, ratione immoderatę caliditatis ipſius oculi: vt euenire poteſt cauſa dulcis aquę tepidæ, ſi huius vſus ſit immoderatus.

Differentia. Differentiæ a forma. Magnitudo aucta eſt Morbus, vel Symptoma. A ſubiecto: afficitur angulus maior oculi Dextri, vel Siniſtri, vel Vtriuſque. Ab efficiente: caro eſt aucta vel Magis, vel Minus.

Signa. Eſt autem hoc vitium omnino notum; nec ſignis eget.

Præſidia. Cum Paullo portio ſanguinea aucta, minuenda.

Prognoſtica. Curabile eſt hoc malum: nam caro adimi poteſt.

Curatio. Materiæ. Auicen. probat materiá incidentem, & cheirurgicam. At mo- *1. Inciſio.* net, vt nó radicitus incidatur, ſed ſolú pars aucta: ná alias fieret rhoëas. Expedit autem ad inciſionem confugere, ſi nó exigua eſt carnis excreſcentia, nam oculus melius ſuſtinet inciſionem, quá medicaméta cóſumentia carné frequenter applicata, quia excitant doloré. Expedit autem poſt inciſionem *oui album diligenter agitatum aqua roſ. oculo applicare*, vt prohibeatur *2. Catharetica medicamenta.* inflámatio. At quoad medicaméta, quæ loco ferri carné abſumunt, ad quæ

eſt con-

eſt confugiendũ, ſi patientes ferrum nolũt admittere, inſtar fœminarum: Paullus probat ſeptica, & cauſtica. Septica ſunt quæ exedũt, ſeu abradunt, vt proin carnem abſumant: vt ſunt cap. 15. lib. 5. ſimpl. *auripigmentum, quod arſenicum dicitur, ſandaracha, dryopteris, pityocampe, aconitum:* quæ omnia ſine dolore poſſunt carnem, ſed tenellam ac mollem, eliquare. Si autem caro aucta ſit durior; probantur cauſtica, quæ ſecundum loc. cit. Galeni, ſunt calida, & craſſæ ſubſtantiæ, vt ad ſimilitudinem ignis pariant eſcharam, vt ſunt *chalcitis, miſy, melanteria, chalcanthum: vt probetur oleum e chalcantho; ſed roſacea correctum.*

CAPVT XLIIII.

De Ægilope, & Anchilope.

PER tumorem magni anguli, intelligimus vitium, quod vocat Auicennas apoſtema lacrymalium: qui tumor, pro vario ſtatu, vocatur modo anchilops, modo ægilops. Auicennas interdũ vocat Garab, quando tumor nimirum degenerat in fiſtulam, non ſemper. Generatur, dum materia iuxta magnum angulum ita affligit, vt tumor oboriatur. Ægilops igitur eſt tuberculũ iuxta magnum angulum oculi, procedens a materia morbifica. Forma eſt tuberculum, ſecundum Galenum cap. 2. lib. 5. κ.τόπ. Vnde Auicennas ait, quamuis quandoq; emineat, quandoq; extra non appareat; intus tamen adeſſe tumorem. Subiectum attinet ad partem magno angulo proximam, ſecundum Aetium; & Galenus loc. cit. dicit, tuberculum reſidere inter os naſi, & magnum oculi angulum. Cauſa efficiens eſt materia morbifica: quæ eſt ſuccus vel Alimentalis, vel Excrementitius. Alimentalis, vt ſanguis; ſiue ſit bilioſus, ſiue pituitoſus, ſiue melancholicus. Nec præter rationem: quia hoc malum quandoq; eſt inflammatorium; & ob id Aetius dicit, incipiente inflammatione, repellentia probari; & Galenus ait, nonnunquam degenerare in abſceſſum. Poteſt ergo eſſe tumor inflammatorius ſeu tumor procedens a ſucco alimentario. Notetur cum Paullo abſceſſum capi bifariã: primo, vt nondũ in vlcus erupit, & vocatur tunc anchilops, Auicennas vocat akilus; ſecundo, vt iam eruptus eſt abſceſſus, & dicitur ægilops. Cauſa etiam eſſe poteſt ſuccus excrementitius, quemadmodum colligere licet ex Aetio, dum materia colligitur in magno angulo oculi, humor ſcilicet lentus, melleus, aut pultaceus, plerumq; tunica ſeu folliculo contentus: & hoc vitium etiam anchilops vocatur, quia eſt tumor non diſruptus. Vnde colligere licet e Galeno cap. 12. lib. 14. meth. hunc tumorem prodeuntem a ſucco excre-

Nomen. *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.* *Cauſa efficiens.* *Cap. 87. li. 7.*

mentitio, eſſet de genere vel meliceridis, cum pendet a ſucco melleo; vel de genere eſſe atheromatis, cum pendet ab humore pultaceo. Non proponit Aetius ſuccum ſimilem ſæuo, a quo fit ſteatoma: nam dum proponit meliceridem & atheroma; inſinuat etiam ſteatoma.

Differentia. Differentiæ a forma: Tuberculum eſt Maius, vel Minus: item vel Coniunctam habet ſolutam vnitatem, vt in ægilope; vel Non habet ſolutam vnitatem, vt in anchilope. A ſubiecto: pars afficitur ſecundum Superficiem, vel Profundum. A cauſa efficiente materia, eſt vel Alimentalis, vel Excrementitia.

Signa. In genere vitium hoc, cum Auicenna eſt euidens ſaltem tactui, ſi non viſui: nam vt plurimum conſpicitur eminentia, vel ſaltem percipitur in compreſſione, vt etiam in compreſſione fiat dolor. Quoad differentias ratione formæ, & ſubiecti; hæ patent. Ratione cauſæ efficientis cognoſcere oportet, vtrum tumor ſit vel inflammatorius, vel non inflammatorius. Si ſit inflammatorius; cognoſcitur e dolore, calore, colore mutato, & immobilitate: contra autem ſi non ſit particeps inflammationis; vnde Auicennas ait; hunc tumorem, ſcilicet ſine inflammatione, tactu moueri. Quoad tumorem non inflammatorium; cognoſcetis eſſe meliceridem, e minori duritie; atheroma, e maiori duritie; & ſi ſumma ſit durities, indicium eſt ſteatomatis.

Præſidia. Indicationes capiūtur a materia tumoris, & ab vlcere, ſi vlcus ſubſequatur. Quid materia tumoris, quidq; vlcus indicet; ſuis locis intellexiſtis.

Prognoſtica. Vitium hoc e cap. 2. lib. 5. κ.τόπ. eſt ægre curabile: eſt enim vehemens ratione eſſentiæ & dignitatis; vt, ſi negligatur, coniungatur etiam vehementia facultatis. Declaro: eſt vehemens ſecundum eſſentiam; nam tumoris materia ſatis a natura recedit; quamuis magis recedat in tumore non inflammatorio, vt maxime recedat in ſteatomate. Adhæc vehementia eſſentiæ perpenditur, dum id quod eſt præter naturam, non ſolum multiplex eſt, ſed etiam contrarium. Nam, quæ ſunt præter naturam, quo ſunt plura, eo vehementius agunt aduerſus naturam. Quare perpendere quæ ſunt præter naturam ratione numeri, eſt conſiderare in prognoſtico vehementiam eſſentiæ. Præterea quæ ſunt præter naturam, dum ſunt contraria, vi medicamentorum euadunt vehementiora: nam ſi malum ſit & calidum & frigidum, vt locum habeant contrariæ indicationes; curatio redditur difficilior: quia medicamenta calida augent morbum calidum ac morbus calidus vel vehemens euadit, vel perſeuerat ſecundum eſſentiam. Vnde vt applicemus prognoſticum noſtro propoſito; ſi præter tumorem fuerit vlcus, curatio redditur difficilior: quia quę ſunt pręter naturam.

turam, ſunt plura. In tumore inflammatorio adeſt cōtrarietas, quæ eſt cauſa difficilis curationis: quoniam quæ materiam diſcutiunt ſunt calida, vnde augent inflammationem. Quoad vehementiam dignitatis, ea etiam in hoc malo adeſt, nam afficitur locus ita oculo vicinus, vt oculus ipſe facile lædatur; qui eſt membrum nobile cauſa vitæ & commodioris & melioris: & ratio eſt, quia (vt ait Galenus loc. cit.) medicamenta debent adminiſtrari liquida, quæ influunt in oculum, vt oculus lædatur. Adhæc oportet vt medicamenta hæreant, vnde eſt neceſſarium ligare oculum, vſq; ad mali curationem; quam tot diebus perferre eſt impoſſibile. Qua de cauſa, ita referente Galeno, Apollonius medicamenta non ſcripſit, & Archigenes potiſſimum vtitur materia cheirurgica; quoniam materia cheirurgica nō attingit oculum, quemadmodum medicamenta. Verum, vt in aliis affectibus, ita & hic prognoſticum variat, ratione differentiarum. Ratione enim formæ; difficilioris eſt curationis, ſi cum magnitudine, ſit coniuncta ſoluta vnitas: difficilioris etiam curationis eſt, ſi tumor occupet partes profundas. Ratione cauſæ efficientis ſi fuerit inflammatio, & immineat abſceſſus, & hinc vlcus; fit vt ægilops ſit difficilioris curationis: vnde Auicen. ait: ſi ruptio fiat ad interiora, malum reddi magis difficile, vt immineat oſſium corruptio. Vt ex his colligere liceat, ægilopem difficilius curari, quam anchilopem. At ſi tumor nō ſit inflammatorius: quamuis tumoris materia non exulceret; tamen adeo recedit a naturali ſtatu, vt non cedat vllis medicamentis, ſed ſolum materiæ cheirurgicæ.

Materiæ. Cheirurgica materia in ægilope & anchilope probari poteſt. *Curatio.* In ægilope; ſi aſſit corruptū; ſi malum in fiſtulam degenerarit: vnde Aetius probat cauterium ignitū. In anchilope, Aetius probat ſuperficiem eſſe ſecandam, vt folliculus continens materiam adimatur, cum nequaquam cedat medicamentis. Topica vſurpanda ſunt, vel ſimul cum materia cheirurgica, vel ſola. Quoad priora, Auicen. dum adminiſtratur cauterium ignitū, oculo applicat *ſpongiam frigida infuſam, nam inhibetur inflammatio. Addit Aetius lenticulam decoctam cum melle:* & remota cruſta, probat *alumen cum reſina terebinthina. Et Paullus applicabat paſſulas, cum liquida terebinthina in modum emplaſtri.* Et ſi quis deſiderat cicatricem non indecorā, & præſertim dum fœminæ afficiuntur, poteſt vti cum Auicen. *foliis rutæ cum aqua granatorum; quæ e ſententia Auicen. conferunt a proprietate. Paullus addebat ad pulcram cicatricem efficiendam, rutam ſatiuam cum lixiuio tritam, & decoctam: lixiuium antē conficiatur e cinere & calce.* Quoad topica, quæ ſola adminiſtrantur; probantur in tumore inflammatorio: vnde dum perducitur ad ſuppurationem; cum Auic. oportet vti *pane permiſto cum lacte muliebri,*

Et validius reddetur medicamentum addito croco, cum aqua erucæ, vel myrrha, cum felle vaccino. Et dum facta eſt diſruptio, probatur *erui farina, cum melle, aloe, myrrha. Atq; Paullus probat cochleas tritas cum teſtis: & licet addere aloem & myrrham:* quod medicamentum etiam ſuppurationem prohibere poteſt.

CAPVT XLV.

De Atrophia oculi.

Nomen. EXPLICATIS malis, quæ pertinent ad partes oculi: dicendum de vitiis ad totum oculum attinentibus. Quare de atrophia, prominentia oculi, de ſtraboſitate. Itaq; per ἀτροφίαν intelligimus oculi malum, quod Auicennas vocat profunditatem pupillæ. Celſus vocat oculum imminutum. Et ob id intelligimus illud vitium, in quo totus oculus minor euadit, ad differentiam phthiſis, in qua oculus minor euadit, ſolum ſecundum pupillam. Generatur, dum oculo occurrit cauſa, vi cuius oculus ſecundum omnes partes ita priuatur alimento; vt partes omnes imminuantur. *Definitio.* Vt ἀτροφία ſit magnitudo imminuta præter naturam totius oculi, *Forma.* procedens ab alimenti penuria. Forma eſt magnitudo imminuta præter naturam. Siquidem cum Aetio oculus paullatim fit minor: vnde excauatur: Aliquando obſcurior euadit: Et præterea viſum impedit: ita enim locutus eſt Aetius. Quoniam vt oculus imminuitur, ita etiam cauatur: contra accidit, dum augetur. Præterea, vt ſpiritus animales deficiunt; ita & obſcurus euadit oculus, & viſio læditur, præſertim quia calidum innatum *Subiectum.* deficit, nec ſeruatur temperies. Subiectum eſt totus oculus, ad differen- *Cauſa efficiens.* tiam φθίσεως. Cauſa efficiens eſt alimenti penuria. Cum Auicenna autem deficit alimentum, quoniam vel Abſumitur, vel Non attrahitur ab oculo. Abſumitur in febribus, & præſertim coniunctis cum vigiliis; item in vacuationibus vehementibus; in animi affectibus; & Aetius etiam addebat, abſumi in vehementi capitis dolore, dum cranium perforatur. Nam vi horum vitiorum, fit diſſolutio ſanguinis & ſpiritus. Alia autem e parte alimentum deficit, quia non attrahitur, ob frigus vehemens oculo occurrens.

Differentia. Differentiæ a forma capiuntur ſecundum Magis & Minus. A ſubiecto non capiuntur: ſemper enim eſt idem. A cauſa efficiente alimentum deficit, quia vel Abſumitur, vel Non attrahitur.

Signa. Patet vitium in genere; & ratione differentiarum a forma. Ratione differen-

differentiarum cauſæ: facile eſt cognoſcere, an alimentum deficiat, quia abſumatur a febribus, & aliis cauſis propoſitis: vt etiam facile cognoſcitur, ſi deficiat, quoniam non attrahitur; cognoſcitur enim e frigiditate præcedente.

Alimentum deficiens, indicat præſidium augens alimentum. Et ſi cauſa aſſit conſumens, huic occurrendum. Et ſic de reliquis. *Indicationes.*

Malum ægre curatur: licet periculum pro vi differentiarum augeatur. Vnde malum eſt magis periculoſum, ſi minor ſit oculus. Et præterea augetur periculum, vt cauſæ ſunt vehementiores. *Prognoſtica.*

Materiæ. Aetius probat *ſpongiam ex aqua calida expreſſam. Probatur etiam lac tepidum infuſum in oculum. Expedit etiam caput aqua calida perfundere, & prohibere collyriis.* Sed dubitatio eſt, quia Paullus applicat oculo medicamentum acre, confectum *ex ærugine:* vt hoc ſit collyrium vehemens. Reſpondendum, Aetium tradere curam ſolius ἀτροφίας, vt proinde etiam cornea ſit exſiccata: cuius ratione prorſus ſit deſiſtendum a collyriis. At Paullus in eodem capite loquitur & de atrophia, & præterea de phthiſi; in qua cum cornea non ſit exſiccata, ideo probat acria, vt attrahatur alimentum; vt dictum eſt ſupra capite 36. de phthiſi oculi. *Curatio.*

CAPVT XLVI.

De Expreſſione oculi.

PER ἐκπιεσμὸν, ſeu oculi expreſſionem, quam Auicennas vocat exitum oculi, intelligimus illud malum, in quo ita exprimitur oculus, vt prominens appareat. Generatur, dum oculo occurrit cauſa, vi cuius ſeptimus muſculus reſidens in baſi oculi, & circumdans neruū opticum, non poteſt oculum firmare; vnde procidit; & hinc extra propriam ſedem permanet. *Nomen.*

Ἐκπιεσμὸς igitur eſt ſitus præter naturam oculi, procedens a muſculo, non potente oculum firmare. Forma eſt ſitus præter naturam: nam ſedem occupat externam. Et ſi lædatur viſio, eſt morbus in ſitu: ſi non lædatur, eſt ſymptoma in qualitate mutata, id eſt, in magnitudine aucta, vt prominens oculus maior apparet oculo profundo. Subiectum eſt oculus. Cauſa efficiens eſt vitium pertinens ad muſculum, vt non poteſt oculum firmare. Et cum Galeno cap. 8. lib. 10. de vſ. p. eſt ſeptimus muſculus: quamuis cap. 2. lib. 4. de loc. aff hic muſculus in tres etiam poſſit diuidi. At vtcunq; dicamus; dum læditur hic muſculus, oculus procidit. Dicebat autem Auicennas muſculum affici, vel Propria ratione, vel Ex accidenti. *Definitio.* *Cauſa efficiens.*

Propria ratione; dum paralyſi afficitur, vt Galenus fatetur cap. 2. lib. 4. loc. aff. Ex accidenti; dum oculus vel ponderoſior euadit, vel violentia aliqua exprimitur extra. Ponderoſior euadit, e fluxione copioſa, vt voluit etiam Aetius. Vi autem exprimitur, ſecundum Aetium, in his qui ſtrangulantur in certaminibus, in difficili partu: Auicennas addit vomitum violentum, vociferationem, &c. vi quorum omnium oculus exprimitur.

Differentia. Differentiæ a forma: Situs eſt Morbus, vel Symptoma. A ſubiecto non capiuntur differentiæ. Ab efficiente dicendum, muſculum non firmare oculum vt læditur, vel Propria ratione, vel Ex accidente.

Signa. In genere malum patet. Quoad differentias, ratione formæ: ſi Situs ſit morbus; cognoſcitur e læſa viſione. Ratione cauſæ efficientis ſi muſculus lædatur ratione propria; cognoſcitur inde quod pupilla eandem ſeruat magnitudinem; nam oculus non repletur, nec ſentitur a patiente tenſio vehemens. Si ex accidente lædatur; ſi hoc fiat quia oculus euadit ponderoſior; cognoſcetis ex aucta pupilla. Si fiat ex cauſa exprimente; cognoſcetis e cauſis prægreſſis, iam propoſitis.

Indicationes. Præſidia capiuntur a forma, & a cauſa efficiente interna. Ratione formæ; indicatur præſidium redigens oculum in propriam ſedē. Ab efficiente, ſi ſit paralyſis materiæ, hæc vacuanda: ſi ſit materia ponderans, hæc vacuanda: ſi ſit materia vi oculum exprimens, & hæc vacuanda. Si eſt dolor in partu; doloris præſidia haurienda.

Prognoſtica. Vitium hoc vt plurimum curabile eſt. Ratione enim formæ cum Auicenna, ſi leuis ſit egreſſio oculi; facilis erit cura; ſi contra, non leuis. Ratione cauſæ efficientis ſi fiat vi paralyſis; cura eſt ſatis difficilis, vt e doctrina de paralyſi intelligitur. Si fiat ob oculi repletionem, vel coarctationem; eſt vitium curabile, quamuis modo facilius, modo difficilius curetur, pro vehementia cauſarum intenſiore & remiſſiore.

Curatio. Materiæ: Multis ſuppoſitis ac notis, Aetius & Paullus poſt totius euacuationem, probant, & rationabiliter, cucurbitam, quæ occipitio eſt applicanda, vt intro trahatur oculus. Topica duplicia ſunt: & reſpiciunt vel cauſam ſitus, vel ſitum. Quæ reſpiciunt cauſam ſitus; calida & tenuis ſubſtantiæ ſunt, vnde cauſa paralyſis Auicennas probat odoramenta & ſuffumigia cognita & propoſita in paralyſi: vt liceat vti *medicamēto cōfecto e cinnamomo, pipere, caryophyllis, &c.* Et cauſa materiæ ponderantis, conſimilibus eſt progrediendum, vt *medicamento confecto e fenic. anagall. ruta, &c.* Quæ ſitum reſpiciunt, cum Aetio debent vim habere comprimendi. Et propterea Auicennas probat *collyrium e ſumach: item emplaſtrum e farina fabacea, cum roſis, thure, & albo oui.*

CAPVT

CAPVT XLVII.

De Strabiſmo.

STRABISMVS, ſtraboſitas Auicennæ, malum eſt, in quo vtrinſq; oculi non poteſt eſſe vnus aſpectus. Generatur, dum cauſa occurrit muſculis oculum mouentibus, vt munere ſuo fungi non poſſint, vt fruſtretur facultas viſoria, & ita fruſtretur, vt non fiat vtriuſq; oculi vnus aſpectus, ſed viſio inæqualis fiat. Strabiſmus igitur eſt viſio inæqualis oculorum, dependens a motu præter naturam muſculorum motiuorum. Forma eſt viſio inæqualis: cum Paullo enim ſtrabones ſecundum rectum non intuentur; quare inæquabiliter. Subiectum non eſt oculus, ſed ſunt ambo oculi, quoniam ad rectum intuitum concurrunt ambo oculi. *Nomen.* *Definitio*

Cauſa efficiens eſt motus præter naturam muſculorum motiuorum: nam facultas non fruſtratur, niſi quia muſculis occurrit cauſa præter naturam, ratione cuius fit, vt functio muſculorum lædatur, vt vel Minuatur, vel Auferatur, vel Corrumpatur. In definitione autem propoſiti ſunt muſculi, ſed motiui, quoniam cum Galeno cap. 8. lib. 10. de vſ. p. vt ſeptimus muſculus firmat oculum, ita ſex alii muſculi mouent oculum; vt propterea ſeptimus muſculus oculum firmans, ab hac finitione excludatur; præſertim quia dum ſeptimus muſculus paralyſi afficitur, concidit oculus. Itaq; cum malum pendeat a vitio muſculorum: cum Auicenna, neruorum muſculorum affectus eſt vel Natiuus, vel Aſſcititius. Si natiuus; huius cauſa oculi affecti motus imminuitur, ad differentiam non læſi oculi: & hic affectus attinet ad imbecillitatem calidi natiui: nam cum Galeno & Hippocrate apho. 43. ſect. 7. mulier amphidexia non fit; quoniam in fœmina neruorum robur deſideratur, nam in fœmina calidum innatum nec eſt ita robuſtum, nec ſimilariũ partium ea eſt caliditas, vt in maribus. Vnde in præſentia a ſimili eſt dicendum, fieri poſſe, vt vnius oculi muſculi imbecilliores, alterius validiores generentur: quare fit viſio inæqualis. Affectus aſſcititius cauſam habet muſculos vel paralyſi, vel conuulſione correptos. *Cauſa efficiens.*

Differentiæ a forma: Viſio inæqualis eſt vel ad Vnam, vel ad Aliam partem. A ſubiecto non capiuntur differentiæ, quoniã viſio inæqualis ſpectat ad vtrumq; oculum. A cauſa efficiente affectus eſt Natiuus, vel Aſſcititius. *Differentia.*

In genere, & ratione differentiarum a forma, malum patet. Differentiæ a cauſa efficiẽte. Si affectus ſit natiuus; cognoſcitur, quia a principio ortus viſio fuit inæqualis: contra, ſi aſſcititius. Et ſi aſſcititius; vtrum cauſa ſit paralyſis, vel conuulſio; petendum eſt e propriis capitibus. *Signa.*

Praſidia. Indicationes capiuntur a vitio muſculorũ. Si ergo vitium ſit natiuum: indicat præſidium efficiens calidum innatum robuſtum, id eſt, calefaciens & nutriens: Calefaciens ratione qualitatis calidi innati; nutriens ratione ſubſtantiæ calidi innati. Si aſſcititium ſit vitium: locum habent indicationes paralyſis & conuulſionis.

Prognoſtica. Cum Auicenna, ſi hoc vitium fuerit natiuum, eſt incurabile niſi ſit admodum recens: quod intelligere non eſt admodum facile: nam quamuis recens ſit affectus, cum tamen ſit natiuus, non videtur curationem admittere. Sciendum igitur, licet vitium ſit natiuum, ſi tamen ſit admodum recens, non eſſe de ſalute deſperandum. Nam ſicut manus ſiniſtra interdum per exercitationem fungi poteſt munere dextræ manus: ita imbecillitas natiua poteſt corrigi, vt malum tollatur. Si autem malum ſit aſſcititium; idem eſt dicendum, quod in prognoſtico paralyſeos & conuulſionis dictum fuit.

Curatio. Materiæ. Si vitium eſt natiuum; æquandæ ſunt cunæ, & ponenda candela accenſa in parte oppoſita ſtraboſitati. Probat etiam Auicennas filum appenſum rubrum, cum re rubra, vtpote cum corallis, in parte oppoſita; vt infans aſſiduo aſpiciat eam partem. Nam hoc exercitium (vt ait Auicen. qui omnia cognouit) confert in æquando oculos. Et vt intelligatis cauſam, hæc eſt: quoniam ſicuti manus ſiniſtra ope exercitii quodammodo euadit dextra, id eſt, huius obit munia: ita laboris ſeu exercitii virtute calidum innatum muſculorum robur acquirit, vt hi muſculi æque moueant, ac muſculi alterius oculi. Vnde ad præſeruandos infantes a ſtraboſitate iubet Paullus vt lucerna ponatur e regione oculorum, non ad latera, ſed directo, ſic enim muſculi æqualiter agunt & ſe exercent: contra, ſi a latere ponatur. Si affectus ſit aſſcititius, probantur medicamenta propoſita in paralyſi & conuulſione.

CAPVT XLVIII.

De Læſa viſione.

Nomen. AFFECTVS oculorum foris apparentes, qui cauſa ſunt læſæ viſionis, hucuſq; explicauimus: Sequitur, de viſione lęſa, citra morbum euidentem. Quoad nomen igitur; per malum propoſitum intelligimus illud vitium, in quo læditur viſio citra morbum oculi apparentem; hoc eſt, citra malam compoſitionem, tumores, ſolutam vnitatem, vlcus: vt non excludatur vitioſus color, nam non eſt morbus. Vnde Paullus reſpiciens ad quandam ſpeciem huius læſæ viſionis, ait: viſus obſcuritas fit ſine manifeſto oculi affectu.

Gene-

Generantur dum corpori, ſiue extra oculum ſiue in oculo, occurrit cauſa, vi cuius citra euidentem morbum fruſtratur facultas viſiua, vt læ datur viſio. Læſa igitur viſio, eſt functio præter naturam oculi, dependens a fruſtratione viſus citra morbum oculi euidentem. Forma eſt functio præter naturam: vnde formaliter hoc vitium eſt ſymptoma, attinens ad actionem. Additum eſt præter naturam; in genere: vt ex hoc pateret, functionem omnibus modis poſſe lædi, id eſt, imminui, auferri, corrumpi. Subiectum eſt oculus: vt contrahatur functio præter naturam, vt ſit functio oculi. Notetur: cum in oculo multiplex functio locum habere poſſit: contrahitur hæc functio virtute cauſæ efficientis; vbi dicitur, dependens a fruſtratione viſus: vt neceſſarium ſit colligere, hanc functionem eſſe viſionem læſam. Nam viſio eſt actio, quæ pertinet ad facultatem viſoriam. Additum fuit; citra morbum euidentem: ad differentiam læſæ viſionis, cum morbis euidentibus, de quibus ſupra actum eſt. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.*

In præſentia igitur explicanda eſt cauſa, ob quam fruſtratur facultas viſoria. Hanc cauſam vt intelligatis, legite Galenum c. 2. l. 1. de ſym. cauſ. & c. 2. l. 4. de loc. aff. Sciendum ergo cum facultas animalis contrahatur, vt reddatur viſoria in cryſtallino: ſequi, fruſtrari hanc facultatem determinatam, quoniam vel Læditur vel occurrit Error externus. Quotieſcunque læditur, ob morbum cryſtallini: quotieſcunque fruſtratur, ob errorem; qui error eſt vitium vltra morbos cryſtallini, quodcunque ſit illud vitium, ſiue morbus, ſiue non. Quoad morbum cryſtallini, id eſt, morbum non euidentem; cum Galeno locis citatis poteſt eſſe quælibet Intemperies, & quædam Compoſitio. Declaro. Intemperies poteſt eſſe octuplex. Notandum, circa paſſiuas intemperantias (: id eſt, quæ attinent ad qualitates paſſiuas:) ab his intemperãtiis produci glaucoma, ſeu glaucedinem, quam viriditatem Auicennas vocat. Et hoc loco ſciãt iuniores, per oculum glaucum intelligi oculum, dum euadit particeps coloris miſti e viridi & albo, veluti eſt color maris, cœli, vnde etiam cæſius hic color dicitur. Color autem glaucus quandoque eſt expers, quandoque eſt particeps ſplendoris. Particeps eſt, verbi gratia, in oculis noctuæ, felis: vnde hoc vitium quandoque vocatur Glaucopis, ab oculis noctuarum. Huius vitii e Paullo, Aëtio, Auicenna, colligi poſſunt quinque ſpecies: prima attinet ad rhagoëidem, vt ſit a natiua humiditate copioſa: ſecunda ſit a ſiccitate rhagoëeidis, vt in ſenibus, in quibus multiplicatur quidem humiditas extranea, ſed reſoluitur innata: tertia eſt glaucedo, quæ ſit e prægreſſa ſuffuſione, humore iuxta pupillam concreto, quæ ſpecies ad differentiam glaucedinis rhagoëidis viſum impedit: quarta eſt, dũ humor cryſtallinus præ nimia humidi- *Cauſa læſæ viſionis.* *1. Morbus cryſtallini.* *Intemperies cryſtallini.*

tate glaucus euadit: quincta pertinet ad cryſtallinum, & eſt morboſa, & ſplendoris expers, & fit ab intemperie ſicca cryſtallini. Quod ſi contingat oculum ſiccari propter penuriam humoris albuginei; cum patiens exactius videat in tenebris, quam interdiu, vitium vocatur ab Auicenna algichar, a Græcis μύωψ. Ex his colligere licet glaucedinem produci etiam poſſe ab humiditate, & ſiccitate cryſtallini; quemadmodum ab Auicenna traditum eſt: nec præter rationem. Fundamentum igitur eſt; quoniam color viridis copioſiores partes habet opacas; contra color albus copioſiores habet diaphanas: at color glaucus vt miſtus e viridi & albo, medio modo ſe habet. Nam propter copioſam humiditatem, portio diaphana euadit opaca, cum præ nimia humiditate non fiat diſſolutio; vt hinc color euadat glaucus, & ſi albus color ſuſcipiat aliquam viriditatem. Fit etiam color albus glaucus, ratione ſiccitatis; & dupliciter: primum, dum ratione ſiccitatis humiditas reſoluitur, vt color viridis obſcurus degeneret in glaucum, id eſt, in viridem clarum. Secundo hoc fieri poteſt, vt color albus degeneret in glaucum, id eſt, miſtum ex albo & viridi, vi ſiccitatis, qua conſumuntur partes diaphanæ, vt opacæ permaneant dominantes, quemadmodum contingit in glaucedine exquiſita. Quoad malam compoſitionẽ: perpendere oportet cryſtallini Raritatem & Situm. Quoad raritatem, & eam morbificam; hoc vitium Aëtius cap. 44. lib. 17. vocat oculi debilitatem. Verum hæc eſt immodica cryſtallini raritas potius natiua. Quoad ſitum, cum Galeno cap. 12. lib. 10. de vſu part. locum habet, vt cryſtallinus ſurſum vel deorſum vergit: vt cum obiectum duplex appareat: propterea quod conorum axes in duplici firmantur plano, nam rhagoeidis pars, a qua deflectit cryſtallinus, cryſtallinum ſecat in duas partes. Hic autem ſitus eſt vel morboſus, vel non morboſus. Situs non morboſus (: cap. 12. lib. 10. de vſ. part.) eſt, dum alterius oculi pupilla manu comprimitur. Morboſus, qui producitur a cauſa morbifica. Et hic duplex eſſe poteſt; nimirum vel non ex vſu, hoc eſt, non indicans vtile, vt hũc ſitum logicum etiam appellare liceat: vel ex vſu. Situs morboſus, ſed non ex vſu, proponitur c. 2. l. 4. de loc. aff. ſi nimirum hoc malum fiat a muſculis; ſiquidem remoto vitio muſculorum, cryſtallinus ilico ſitum recuperat. Situs autẽ morboſus, & ex vſu eſt: ſi fiat vel ob ictum oculi, vel ob immoderatam fluxionem. Quo autem ad errorem externum; hic vel In oculo eſt, vel Extra. Si in oculo pertinere poteſt ad Corneam, ad Humorem albugineum, & ad Spiritus animales. Et cum pertinere poſſit ad corneam; omiſſis morbis euidentibus, de quibus dictum eſt, cum Galeno c. 2. l. de ſym. cauſ. cornea affici poteſt Craſſitie, Humiditate, Colore. Quoad craſſitiem &

Raritas cryſtallini.

Situs cryſtallini.

II. Error externus, in oculo.

tiem & humiditatẽ: ſi vi horum vitiorũ afficiatur cornea; malum vocatur Caligo: Vnde quoad craſſitiem, cum Galeno c. 5. l. 10. de vſ. part. hæc accidit ſenibus, in quibus in decrepita ætate cornea rugoſa redditur, cornea euadit duplicata, rugis ſuper rugas incidentibus. Humiditas locum habet, dum cornea afficitur humida intemperie. Coloris cauſa producitur παρόρασις, ſeu alucinatio. Auicen. vocat imaginationem. Vnde, vt euidens reddatur doctrina παροράσεως: ſciendum fieri & ob colorem corneæ vitiatum, & citra colorem corneæ. Ob colorem corneæ, vt in præſentia intelligimus; dum afficitur cornea ab humore, qui contingere poteſt, vt in ictero contingit, in quo radii tranſeuntes per corneam citrinam, ſunt in cauſa, vt omnia obiecta citrina appareant. Παρόρασις autem fit citra vitium coloris corneæ, etiam cum Galeno cap. 2. lib. 1. de ſym. cauſ. ob vitium coloris albuginei. Sed præterea & tertia παροράσεως, ſpecies additur: quæ eſt, dum oculis clauſis in obſcuro obiecta variorum colorum conſpici videntur. Et præterea vt hoc intelligatur, ſcire oportet, colorem, vt eſt viſus obiectum, dupliciter conſiderari poſſe: primo modo, vt color fit e miſtione elementorum, dum terra concurrit vt portio opaca; aqua & aër, vt portio diaphana; ignis, vt luminoſa: Et hic color ſolum extra oculos conſpicitur. Secundo modo fit color e varia miſtione lucis & tenebrarum, & huiuſcemodi color etiam intra oculum generari poteſt, ac conſpici: vt colligitur e contex. 23. lib. 1. prognoſt. Galeni, quemadmodum euenire poteſt in phrenitide, in qua vapores torrefacti habent rationem tenebrarũ; ſpiritus autem & cryſtallini ſplendor, habẽt rationem luminis. Hæc de cornea. Porro, vt e cap. 2. lib. 1. de ſymp. cauſis colligitur, humoris albuginei vitium attinet ad Quantitatem & Qualitatẽ. Ad quantitatem; vt modo Augetur, modo Minuitur: ſed horum vitiorum doctrina patet e traditis de Mydriaſi, & de Conſtrictione pupillæ. Quoad qualitatem; eſt albuginei Craſſities & Color. Craſſities perpendenda eſt, ſecundum gradũ, ſitum, & cauſam efficientẽ. Secundum gradum, vt humor albugineus eſt vel Magis vel Minus craſſus: ſi remiſſa ſit craſſities dicitur ἀμβλυωπία, id eſt, viſio obſcura: ſi intenſa, prodit ἀμαύρωσις, id eſt, viſus deſtructio. Quoad ſitum ſeu ſubiectum craſſitiei: craſſities pertinet ad albugineum, vel ſecundum Totum, vel ſecundum Partem: & ſi ſecundum partem, vel ſecundum Circumferentiam, vel ſecundum Centrum. Si craſſities perpẽdatur ratione cauſæ efficientis, hæc craſſities producitur vel ex Alimento, vel ex Excremento: & ſi ab excremento, vel ab Humore, vel a Vapore: & ſi ab humore, ab humore vel Magis vel Minus craſſo: & ſi a vapore, peccante vel Copia, vel Motu. Color albuginei varius eſſe poteſt.

1. Corneæ craſſities & humiditas.

Color corneæ.

2. Albuginei humoris vitia.

3 Spirituum vitia. Et hæc de vitiis attinentibus ad humorem albugineum. Quantum attinet vitia ſpirituum: ſecundum Galenum c.2.l.1.de ſym.cauſ.cum ad viſionem efficiendum opus ſit ſpiritu animali copioſo & puro: iccirco vitium attinet ad Quantitatem & Qualitatem. Quoad quantitatem: deficit ſpiritus animalis, vel e Toto, vnde fit Cæcitas, vel ſecundum Partem, vnde Imminuitur viſio. *Penuria.* Verum vtrumque vitium fit ab eadem cauſa genere, differente ſolum ſecundum magis & minus: vt ſufficiat dicere ſolum de cauſis priuationis ſpiritus. Oculus ergo animali ſpiritu priuatur, quoniam ſpiritus in oculum non influit. Non influit, quoniam vel Retrahitur, vel eius fluxus Impeditur. Retrahitur ſcilicet in cerebrum, dum exiguus eſt ſpiritus, vt ſufficiat & pro cerebro, & pro oculo. Sunt autem exigui ſpiritus, dum vel Reſoluuntur, vt in euacuationibus immodicis: vel Non generantur, vt in morituris, quemadmodum Galen.ait c.2.l.4.loc.aff.vnde & Hippocrates aph.24 ſect.1.l.6.epid. obſcurationem in ægrotantibus malam eſſe ait. Si autem ſpiritus fluxus impediatur; hoc fit propter anguſtiam vel Ventriculorum cerebri, vel Opticorum. Ob anguſtiam vētriculorum cerebri, vt in caro, epilepſia, apoplexia: Opticorum autem vt in vertigine tenebricoſa, & citra vertiginem: vbi, ſi anguſtia ſit integra in opticis, fit ἀμαύρωσις, modernis gutta ſerena; ſi nō ſit integra, dicitur ἀμβλυωπία. Quoad vitium ſpiritus ſecundum qualitatem, cap.2.lib.1.de ſym. eſt ſpiritus veluti nebuloſus, humidus, turbidus. *Impuritas ſpirituum.* Cauſa eſt, immoderata humiditas, vel alimenti, vel cerebri; quamuis etiam concurrat intemperies frigida & ſicca cerebri, ad generandum impuros ſpiritus, quemadmodum in decrepitis. Cæterum, vitium ſpiritus animalis eſt vel ſimplex, vel miſtum: ſimplex eſt, dum ſpiritus ſolum vel eſt exiguus, vel humidus: miſtum, dum ſpiritus ſimul eſt & exiguus & humidus. Quod ſi ergo ſpiritus ſit exiguus & purus; cum Galeno, loc.cit.proxima homo exacte videt, remota neutiquam; & hoc vitium dicitur μυωπία, luſcioſitas. Si autem ſpiritus ſit ſimul copioſus & humidus; homo videt, non tamen exacte nec diſtincte, & peius videt in obſcuro; vnde vocatur hoc vitium nyctalops, hoc eſt, nocturna cæcitas. Si ſpiritus ſit ſimul exiguus & humidus; homo nec exacte, nec procul videt; vt accedat hoc vitium ad nocturnam cæcitatem, quoniam radii ſunt & exigui, & impuri: vnde cauſa exiguitatis non procul diffunduntur; cauſa impuritatis homo non poteſt exacte videre. *III. Error externus extra oculos.* Quoad vitia capitis: pertinent hæc vel ad Opticos, vel ad Cerebrum. Hæc vitia Galenus c.2.l.1.de ſym.c.vocat morbos facultatis, quamuis habeant rationem erroris externi, ſi conferantur cum morbis cryſtallini. Verum quoad opticos: viſio læditur aliqua e parte, ob immodicam humiditatem, cuius cauſa,

ſpiritus.

ſpiritus impuritatem contrahere poſſunt: ſed potiſſimum opticorum vitium, pertinet ad malam compoſitionem & ſolutam vnitatem. Mala compoſitio, eſt anguſtia: quę ſi integra ſit, vitium vocatur ἀμαύρωσις, obſcuratio: vnde Auicen. ait, obſcurationem eſſe obturationem nerui viſiui: ſi non ſit integra anguſtia, vocatur amblyopia. Notãdum vero opticorũ anguſtiam attinere vel ad horum neruorum ſubſtantiam, vel ad meatum. Si ad ſubſtantiam; fit anguſtia, quæ eſt pororum denſitas, & fieri poteſt modo a frigore, modo a materia implente poros, vt dictum eſt de paralyſi, vt condenſentur pori, & meatus optici apertus permaneat, vt trãſeat ſpiritus animalis, non facultas, hęc enim non permeat per foramen, ſed per propriam neruorum ſubſtantiam. Si autem anguſtia ſpectat ad foramen optici; anguſtia eſt obſtructio, quæ fit a pituita; poteſt quoque eſſe compreſſio, quę fieri ſolet e compreſſione ſeu innixu adiacentiũ, ſiue e tumore vel inflammatorio, vel non inflammatorio, vt in doctrina paralyſis dictum eſt. Quoad ſolutam vnitatem; eſt euidens, quãdo ob vulnera nerui optici incidun-
tur. Quoad cerebri vitia: eſſe poteſt intemperies, quæ eſt cauſa ſpiritus vel 2.
exigui, vel impuri: eſſe poteſt anguſtia, quæ prohibet tranſitum facultatis & ſpirituum, vt in caro, &c. in phrenitide etiam, vt monuit Galenus cap. 2.
l. 4. loc. aff. Quoad vitia infra caput: vitium pertinere poteſt, vel ad Totum corpus, vel ad aliquam Partem. Ad totum, veluti cum Auicenna in acceſſionibus febrium: ad partem, vtpote ad ventriculum; quando ſcilicet, oculis a ventriculo vapores impertiuntur, c. 2. l. 1. de ſymp. cauſ. & c. 2. l. 4. de loc. aff. 3.

Quoad differentias. A forma: viſio eſt vel Imminuta, vel Ablata, vel Corrupta. A ſubiecto non capiuntur differentiæ. A cauſa efficiente cauſa eſt Morbus, vel Error externus: vt iam traditum eſt. *Differentia.*

Hoc vitium in genere & ratione formæ patet. At quantum ad cauſam efficientem attinet; cum eſſe poſſit vel morbus cryſtallini, vel error externus: Si fuerit morbus cryſtallini, & primum, ſi intemperies; indicabitur e ſplendore imminuto: & ſi intemperies ſit calida, lædetur a calidis, iuuabitur a frigidis: contra, in frigida intemperie. Si dyſcraſia ſicca ſit; cognoſcetur ex oculi ariditate: ſi humida, e lippitudine ſuperflua. Sed præterea dyſcraſiam ſiccam & humidam cognoſcimus e colore glauco. At ſi glaucedo fiat e ſiccitate; patientes vix ferunt lumen, ita vt melius videant in obſcuro: contra, ſi glaucedo fiat ex humiditate. Quoad cryſtallini morbum, dum eſt mala compoſitio: ſi fuerit immoderata raritas; cum Aëtio cognoſcitur, quia patiens obiectum nec album, nec ſplendidum poteſt perferre: & præterea e leui occaſione oculum claudit, & lacrymatur, & *Signa.* *Cryſtallini affectus.* *I.* *II.*

III. pręſertim inter legendum. Situs autem vitioſus cognoſcitur e lęſa viſione, in qua quodlibet obiectum apparet geminatum. Et ſi contingat, vt ictus non ſit prægreſſus, nec ſigna ſint epiphoræ; iudicandum, hoc malum prodire vitio muſculorum. Quoad errorem externum: & primum, ſi pertineat ad corneam: cum vitium ſit craſſities, humiditas, color: craſſities cognoſcetur ex eo, quod cornea rugoſa conſpicietur & inæqualis, quemadmodum in ſenibus: humiditas e læſa viſione indicabitur, in qua homo veluti per nebulam ſeu fumum conſpicere videtur: color cognoſcetur & e læſa viſione, quia omnia obiecta colore infecta apparebunt; & præterea hic ipſe color eſt potius ſignum, quam ſignatum, cum in oculos incurrat. Quoad vitium albuginei poſthabito vitio in quantitate (: de quo in ſermone de mydriaſi & conſtrictione pupillæ dictum eſt:) cum attinet ad craſſitiem, & colorem: craſſities cum differat ſecundum gradum, ſecundum ſedem, & cauſam efficientem; Quantum ad gradum attinet, craſſities intenſior indicabitur e viſione magis læſa, & pupillæ obſcuritate intenſiore reddita. Quoad ſedem: ſi craſſities attineat ad totum albugineum; indicabitur e læſa viſione, in qua æquale obiectum ſecundum omnes partes apparebit æquale: at ſi ad partem albuginei attineat; ſi contingat, vt craſſities occupet albugineum ſecundum rectum, obiectum quod conſpicietur, linea recta refertum eſſe videbitur; ſi ſecundum obliquum, obliqua. Si contingat, vt craſſities attineat ad circumferentiam; tunc obiecta plura ſimul non poſſunt conſpici. Si autem craſſities occupet centrum; omnia obiecta perforata in medio apparebunt. Quoad cauſam efficientem, ſi craſſities fiat ex alimento; indicabitur ex æquali læſione, & prægreſſo alimento craſſiore. Si fiat ex excremento; indicabitur ex inæquali læſione albuginei. Et ſi excrementum ſit humoroſum; indicabitur e læſa viſione, in qua obiecta vitio ſtabili referta conſpicientur: ſi e vapore; apparebunt culices, muſcæ volitantes. Si vitium ad colorem attineat; color facile conſpicitur, non tamen tam facile in albugineo, ac in cornea.

Corneæ vitia.

Albuginei vitia.

1.

2.

3.

4.

Spirituum vitia.

Quoad vitia ſpiritus: ſi ſpiritus e toto deficiat, indicabitur e viſione ablata: ſi ſecundum partem, ex imminuta; vt patiens remota non poſſit videre exacte. Et ſi deficiat, quoniam retrahitur; indicabitur ex immodicis vacuationibus, ex imbecillitate virium, cuiuſmodi prope mortem eſſe ſolet. Si fluxus impediatur: cum poſſit impediri ex anguſtia vel ventriculorum cerebri, vel opticorum; de his ſuo loco dicemus. Si ad qualitatem attineat vitium ſpirituum, cognoſcetur e læſa viſione, in qua homo non videt exacte, quamuis procul videat. Et ſi ſpiritus fuerit tum exiguus,

exiguus, cum impurus; indicabitur e læſa viſione, in qua homo nec exacte, nec procul poteſt conſpicere.

Quoad vitia neruorum opticorum: anguſtia cap. 2. lib. 4. loc. aff. cognoſcitur e læſa viſione, non apparente aliquo vitio in oculo: & ſi integra ſit anguſtia, indicabitur ex ablata viſione; ſi imminuta anguſtia, ex imminuta viſione, vt homo procul non videat. Et ſi anguſtia attineat ad nerui ſubſtantiam, quod aliquando obſeruaui; indicatur e viſione ablata, in qua dilatatur pupilla vnius oculi, ſi alter claudatur. At ſi anguſtia ad foramen attineat, cum Galeno cap. 2. lib. 4. loc. aff. ſi anguſtia fuerit integra ſecundum vnum oculum, vt homo prorſus non videat, poterit tamen dilatari pupilla alterius oculi, ſed non dilatabitur pupilla oculi læſi. Si oculus afficiatur inflammatione; cognoſcitur e rubedine oculorum, e pulſatione, e calore: & ſi tumor non fuerit inflammatorius, e grauitate: Et ſi hæc non appareant, anguſtiam ex obſtructione fieri coniectandum eſt: Et, ſi ſoluatur vnitas, e vulnere. *Opticorum vitia.*

Indicationes, hauriendæ pro curatione læſæ viſionis, ferme innumeræ ſunt: patent autem e ſuperius propoſitis: nam, verbi gratia, ſi lædatur viſio ob intemperiem cryſtallini, alterandum per contrarium, &c. *Indicationes.*

Non eſt autem vitium hoc negligendum, cauſa vitæ & commodioris & melioris. Verum modo facile, modo difficulter, modo omnino non ſuccurri poteſt. Ratione igitur formæ, dum omnia ſunt paria; difficilius remouetur hoc malum, ſi ablata ſit viſio. Ratione cauſæ efficientis, ſi morbus ſit intemperies, difficilioris curationis, ſi in habitu: Augetur difficultas, ſi intemperies declinet ad ſiccum, vt in glaucedine: & propterea dicit Galenus capite decimoſexto, libro decimo, de vſu partic. glaucedinem potiſſimum parere cæcitatem. Paullus reſpiciens ad exactam curationem glaucedinis, ait, omnia glaucomata non curari: ratio eſſe potuit, quia ſi fiat glaucedo, glauca reddita rhagoide, vel a principio generationis, vel in ſenili ætate; patet has duas ſpecies glaucedinis eſſe incurabiles: ſi fiat glaucedo ab humore congelato, hæc etiam ſpecies cum Aëtio eſt incurabilis: ſi oriatur ab humiditate natiua cryſtallini, etiam incurabilis; non enim vinci poteſt copia humiditatis cryſtallini: Si fuerit glaucedinis quincta illa ſpecies, quæ exquiſita eſt, & fit ratione ſiccitatis; hæc etiam eſt incurabilis, niſi ſiccitas ſit admodum debilis, quemadmodum cum Aetio in incipiente glaucedine: vt, ſi aliquantiſper ſit progreſſa, actum ſit. Ita ergo intelligendus eſt Paullus. Si autem morbus cryſtallini ſit *Prognoſtica.*

raritas, poteſt remitti: vnde curationem Aëtius aggreditur. *Si vitium fuerit ſitus*, vt ſi ſitus vitioſus fuerit; pro varia cauſa varie prognoſticandum. Verbi gratia, ſi fiat muſculorum vitio, vt ſunt affecti vel paralyſi, vel cõuulſione; confugiendum ad propria capita: & ſic de reliquis. Quoad errorem externum, ſi pertineat ad corneam: in genere, ſi corneæ vitium ſit magnum (: c. 2. l. 1. ſym. cauſ.) viſio in totum impeditur. Et, ſi rugoſa ſit reddita cornea, ſicuti in ſenibus; vitium eſt incurabile. Si vitium ſit humiditas: poteſt vinci. Vincitur etiam ſi vitium in colore ſit poſitum: quia materia coloris poteſt euacuari. Quoad albugineum, ſi huius vitium fuerit craſſities; varie prognoſticandum, pro gradu & efficiente cauſa craſſitiei. Quo enim maior craſſities, eo cura difficilior: vt ſi auferatur viſio, incurabile ſit vitium. Adhæc ſi craſſities fiat ex alimento craſſo, vix curabilis; & ſi protrahatur, non poteſt vinci. Si vero fiat ex excremento: ſi fuerit humor, curatio eſt difficilis, & quandoque impoſſibilis, nimirum, ſi humor fuerit copioſius, craſſus, viſcidus, impactus. Si excrementum fuerit vapor, curabile vitium. Similiter ſi vitium in colore ſit poſitum. Quamuis maior ſit difficultas in vincendo colore albuginei, quam corneæ: cum albugineus in loco ſit profundiore. Quoad vitium ſpirituum: ſi ſpiritus deficiant e retractione, quoniam ſpiritus non generantur; malum incurabile: nam homines morti iam ſunt proximi. Si autem ſpiritus deficiant quia reſoluuntur propter vacuationes immoderatas; prognoſticum varium eſt, pro vehementia illarum euacuationum. Si ſpirituum tranſitus prohibeatur, vel ob anguſtiam opticorum, vel ventriculorum cerebri; propria capita conſulenda. Si vitium pertineat ad qualitatem: ſi ſpiritus ſit humidior, ob humiditatem vel cerebri, vel alimenti; curabile eſt vitium: niſi coniuncta ſit ſiccitas ipſius cerebri, vt in ætate decrepita, quia malum tunc incurabile. Quoad vitia opticorum, ſi vitium ſit humiditas; curari poteſt. Si fuerit anguſtia, & hæc ad ſubſtantiam neruorum pertineat; non eſt malum incurabile. Et ſimiliter, ſi ad foramen optici, quod tamen vitium difficulter expugnatur, & incurabile eſt, niſi cito occurramus. Si vitium ſit ſoluta vnitas, actum eſt. Quoad vitia cerebri, totius corporis, ventriculi; horum vitiorum prognoſtica e propriis capitibus ſumenda.

Curatio.

Quoad materias. Primum cauſa cryſtallini notandum; Si fuerit intemperies calida; probari *oculorum ablutionem cum frigida, cum aqua roſarum.* Si fuerit dyſcraſia frigida; *abluendi ſunt oculi aqua feniculi, euphragiæ, vino vel ſincero, vel medicato cum propoſitis.* Si humida fuerit intemperies: Rhaſis probat *puluerem e tutia lota & ſiccata: & abluit oculos aqua feniculi: addit*

etiam

etiam aromata, collyria e fellibus, & ſimilia, in doctrina ſuffuſionis tradita. Si intemperies ſicca ſit: Rhaſis caput perfundit *tepida*: naribus, auribus applicat humectantia, vt *oleum amygd.* totumq; corpus fouet *balneo aquæ dulcis*: iuuat *lac* oculo inſtillatum. Quoad raritatem cryſtallini: huius cauſa Aetius cap. 44. præter materias diuertentes, vt ſunt frictiones, &c. probat, vt caput *frigida* perfundatur, & ſi opus eſt, applicẽtur oculis frigida aſtringentia, vt *aqua roſ. cum ſumach*. Quoad ſitum cryſtallini vitioſum; materiæ ſunt petendæ e traditis de paralyſi, de conuulſione, de ſugillatione, de epiphora. Quoad corneam: & primum ratione craſſitiei; oculus eſt fouendus *lacte, vino dulci, decocto fœnugræci, meliloti, feniculi viridis, (propter ſiccitatem, quæ in ſenili viget ætate.)* Ratione humiditatis probantur, quæ etiam conueniunt in humidiore cryſtallino. Ratione coloris vſurpantur diſcutientia, quæ conueniunt in ſuffuſione; *vt eſt vinum cum euphragia*. Quoad vitium ſpirituum: ratione quantitatis, ſi deficiant, quoniam vel non generantur, vel reſoluuntur; occurrendum potius alimentis, vt *pane cum vino aromatico, aqua carnis, &c.* Si deficiant ſpiritus, quoniam prohibetur tranſitus ob anguſtiam vel ventriculorum cerebri, vel opticorum; probantur paullo poſt ſequentia. Ratione impuritatis laudantur quæ generant purum ſanguinem: quare ſint *bona cibaria*: *& oculo applicetur vinum cum feniculo, &c.* Quoad vitia opticorum: ratione humiditatis, conducunt ſiccantia, quæ etiam fuere probata in humidiore cryſtallino. Ratione anguſtiæ opticorum: ſi malum ſit a ſanguine; cum Aetio vena ſecanda; & quam primum fieri poteſt occipitio cucurbitula applicanda: & ſi non ſit larga ſanguinis copia, primum eſt aperienda vena capitis; mox cucurbita occipiti eſt affigenda; & præterea totum corpus purgandum; deinde cum Paullo vomitus cum violentia prouocandus: item ſternutamentum vehemens excitandum: non alia de cauſa, niſi vt materia anguſtans commoueatur, nec figatur; quia actum eſt, vbi figitur. Vnde in praxi vos hortor ita progredi, *vt eadem hora, qua acceditis, ſubeatis immitti acrem clyſterem: deinde ſi ſanguis eſt copioſus, aperiatur cephalica: eadem die poſt vij. horas exhibeatis pil. fœtidas, vel cochias ad ʒ ij ß. Deinde caput vacuetur; & ſecetur vena frontis; poſtea vena angulorum: applicetur cucurbita occipitio: & ilico etiam vſurpetur ſetaceum: & fiat vacuatio per os, per nares, confeſtim, validis medicamentis. Et deinde cum Paullo & Aetio caput perfundendum aqua ſalſa actu calida. Licet etiam aſcendere ad ſinapiſmum. Oculus foueatur ſpongia, infuſa in aqua marina ac ſalſa. Probantur etiam collyria, de quibus in doctrina ſuffuſionis & albuginis dictum eſt. Et præterea ſtatim exhibeatur decoctum e guaiaco, id eſt, attenuans: & hoc exhibeatur, vt potiſſimum pa-*

Ordo medicamẽtorum adhibendorum in gutta ſerena.

tientes ſudent ſecundum caput; quod non eſt faciendum in reliquis malis oculorum. Quoad vitia cerebri, totius corporis, & ventriculi: propria capita conſulantur. Hæc igitur de læſa viſione, & de præcipuis oculorum malis dicta ſufficiant.

CAPVT XLIX.

De Læſo auditu.

Nomen. LOQVIMVR hic de qualibet auditus læſione: ſiue deprauetur, ſiue
Generatio. imminuatur, ſiue auferatur. Generatur hoc malum, quoties organo auditus aliquid præter naturam occurrit, vt vel non fiat receptio ſpeciei auditus, vel non fiat iudicium. Nam ad auditum efficiendum neceſſarium eſt, vt e colliſione corporum durorum ita percutiatur aer, vt excitetur ſonus, qui poſtea per medium aerem debet agere in ſenſorium, & hoc mouere: vt, poſtquam mouerit ſenſorium, & poſtquam fuerit
Definitio. acceptum a facultatē auditrice, iudicetur. Quare læſus auditus eſt functio præter naturam auris, dependens a fruſtratione auditus, cap. 3. lib. 4. loc. affect. cap. 3. lib. 1. de cauſ. ſympt. lib. de organ. odoratus, cap. 1. lib. 3. κ.τόπ.
Forma. Forma eſt functio læſa: quæ vel Corrupta eſt, vt in ſibilo & tinnitu: vel
Subiectum. Diminuta, vt in ſubſurditie, & in ſurdaſtris: vel Ablata, vt in ſurditate. Subiectum ſunt aures: per quas intelligimus, & partem Principalem, quæ eſt neruus, ortus e quincto pari neruorum cerebri, (*non ſecundum omnes ſui partes, ſed tantum ſecundum illam portionem, quæ pertinet ad principium labyrinthi, quod eſt prope cerebrum, non prope aures externas, in qua parte neruus eſt dilatatus: neruus ergo expanſus, eſt præcipua pars auris, correſpondens cryſtallino in oculo*) & partes Non principales, vt eſt membrana, quæ eſt in principio tympani; item oſſa, quæ conſtituunt meatum auditorium oſſeum, & cartilago, e qua conficitur meatus auditorius externus, qui cartilagineus dicitur. Non propono illa tria oſſicula, quia ad rem noſtram non pertinent: errant enim valde qui credunt, auditum lædi ob vitia oſſiculorum; ignorantq; anatomen.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt fruſtratio facultatis auditricis. Fruſtratur vel ob Morbos, vel ob Errores externos. Morbus eſt conſtitutio præter naturam alicuius organi: & quod eſt præter hanc conſtitutionem, habet rationem erroris externi.

1. Quibus morbis lædatur auditus. Quantum ad morbos: hi poſſunt perpendi, vel ratione facultatis Communis, vel ratione facultatis Determinatæ. Quantum ad morbos, ratione quo-

ne quorum non poteſt facultas communis operari, ſed fruſtratur: hi morbi pertinent vel ad Cerebrum, vel ad Neruum quincti paris; hic autem per neruum quincti paris, non intelligo neruum, ſecundum portionem expanſam, quæ locus eſt facultatis determinatæ; iam enim loquor de facultate communi, quæ nondum eſt determinata, nondum eſt reddita auditoria; & ob id per neruum intelligo, vt incipit a cerebro, & ductum habet.

Quantum igitur ad cerebrum: potiſſimum cerebri morbus eſt in via, in anguſtia; vt in apoplexia, epilepſia, &c. in quibus affectibus homo non audit, ratione facultatis communis, quæ impeditur ob morbum cerebri. Interdum, ſed raro, contingit ob morbum frigidum; ſed oportet, vt intemperies admodum ſit frigida; nam ſecus non erit in cauſa læſi auditus. Notandum, ob anguſtiam cerebri, ita lædi auditum, vt auferatur: ob intemperiem vero non auferri, ſed tantum imminui. *Morbi cerebri.*

Quoad neruum, ſecundum partem iam propoſitam, huius morbus eſt denſitas: quia hic non habet foramen, vt opticus, ſed habet ſubſtantiam raram; ideoque ſi afficiatur ſecundum raritatem, fiatque neruus iuſto denſior, tunc læditur auditus. Denſitas hæc, eſt Remiſſa, vel Inſignis; Integra, vel Non. Si eſt integra; non poteſt permeare facultas: vnde homines ſurdi euadunt, ſecundum illam aurem, quæ eſt e regione illius nerui; quoniam ſcilicet ob denſitatem, facultas animalis non diſtribuitur in neruum expanſum. Si denſitas non ſit perfecta & integra; non prohibetur facultatis tranſitus, & proinde non aufertur auditus, ſed tantum imminuitur; non ob vitium nerui expanſi, quem ſupponimus eſſe bene conſtitutum, ſed ob denſitatem ſecundum progreſſum illius nerui. Animalis enim ſpiritus eſt organum motus, & ſenſus, & proinde etiam auditus; nam ſine auxilio ſpiritus animalis, facultas nequaquam exactiſſime poteſt operari. Spiritus autem animalis, non ea ratione concurrit ad auditum (ſicut plerique falſo imaginantur) quemadmodum concurrit ad viſum. Nam ad viſionem efficiendam neceſſe eſt, vt ſpiritus animalis ſecundum propriam ſubſtantiam producatur in oculos; vnde nerui optici natura perforati ſunt: at in auditu, ſpiritus animalis non ſecundum propriam ſubſtantiam perducitur in aures; ſed in cerebro exſiſtens prope principium quincti paris neruorum cerebri, ſolis inſtar ſuos emittit radios, qui viuificant facultatem auditricem. Vnde, ſi neruus denſior eſt redditus, ſed non integre; difficulter, & in parua copia, huiuſmodi radii, auribus impertiuntur, ideoq; auditus fit imminutus. *Denſitas nerui auditorii.*

Cauſæ obſtructionis cerebri, & denſitatis nerui, ſæpe ſunt propoſitæ: ſed potiſſima cauſa, eſt pituita. Sequuntur morbi, pertinentes ad facultatem determinatam: Supponendi autem hoc loco ſunt morbi noti, totius auris; vt dyſcraſiæ, tumores inflammatorii, & non inflammatorii, item ſolutæ vnitates; quæ vitia, vt in qualibet parte, ita etiam in auribus locum habent. Dicemus ergo de morbis pertinentibus ad auris partes. Principalis pars eſt neruus expanſus: cuius morbus poteſt eſſe intemperies, & potiſſimũ frigida, facta a cauſis refrigerantibus: nam propter hanc frigiditatem, facultas non poteſt iudicare, vt par eſt; vnde auditus imminuitur. Poteſt etiam eſſe morbus in mala compoſitione, in denſitate, in tumore: vnde ſpecies debite ſuſcipi non poteſt, ideoq; non fit receptio, & per conſequens etiam iudicium non fit, quia iudicium neceſſario ſupponit receptionem. Si igitur denſitas ſit integra, aufertur auditus; ſi non integra imminuitur. Partes non principales ſunt (:myninga, membranula, ita a barbaris dicta:) oſſa, cartilagines: mitto tria oſſicula, quia cum moueantur a muſculo, hic potius eſt inſtrumentum naturæ, quemadmodum etiam muſculi abdominis: nec enim hæc oſſicula conducunt, vt melius fiat actio, ſed tantum ad tutelam, ſeu cuſtodiam: vt in anatomicis demonſtrabimus. Quantum igitur ad myningam; huius morbi ſunt in mala compoſitione, & potiſſimum eſt denſitas præter naturã, quæ eſt in cauſa, vt ſpecies ſoni non poſſit diſtribui intra aures: vnde aboletur receptio, ſi denſitas ſit integra; imminuitur, ſi non integra. Oritur autem denſitas, cum ob copiam humiditatis, ſeu pituitoſi humoris; tum propter cicatricem, quæ interdum ſequitur vlcera. Sequuntur oſſa, quæ conſtituunt meatum auditorium intimum: hic meatus ea ratione afficitur, quatenus repletur humoribus, qui a cerebro ad aures fluunt. Cartilago, efformans meatum auditorium externum, afficitur; quoties hic meatus repletur, vel a materia interna, quæ a capite confluit; vel ab externa, quoties caro plus iuſto excreſcit poſt vlcus; poteſt etiam repleri a quocunq; tumore; item repleri poteſt, vt ego vidi, ſi quis imprudenter immittat goſſipium intra aures, & ibi detineat, vt per diuturnam retentionem, concurrente aliqua humiditate, ad ſummam duritiem perducatur.

Morbi totius auris. *Morbi nerui expanſi.* *Morbi myninga.* *Morbi meatus oſſei.* *Morbi meatus cartilaginei.*

Præterea auditus læditur, ob Humorem, ob Vaporem, ob Aerem externum, & ob Aerem ſeu calidum ingenitum. Quantum ad humorem, & ad vaporem: ſi contigat, vt meatus non anguſtetur; tunc huiuſmodi humor, vel vapor, poteſt permiſceri cum calido ingenito auris; e qua permiſtione calidum ingenitum neceſſario euadit impurum, vt imminuatur auditus, ſed ob errorem externum. Inſuper, vapor dum exitum quærit, ſolet eſſe

II. Quomodo auditus lædatur ob errorem externum. *1. Ob humorem vel vaporem.*

ſet eſſe in cauſa tinnitus & ſibili; non quatenus permiſtus eſt calido ingenito (nam calidum innatum, ſeu complantatum, inſertum in neruo expanſo, eſt illud quod recipit ſpeciem: ſenſibile autem poſitum ſupra ſenſorium, non cauſat ſenſationem) ſed quatenus cum impetu mouetur in ſpatio, quod eſt inter neruum expanſum, & feneſtram tympani. Dum enim vapor hic quærit exitum, vel ſponte, vel impulſus; mouetur cum impetu, a principio meatus, id eſt, a neruo expanſo, ad finem meatus, id eſt, ad feneſtram tympani: in hoc ſpatio non eſt aer ingenitus, ſed externus: & propterea dum iſte vapor cum impetu motum habet in illam feneſtram; percutitur ab oſſe, ratione cuius percuſſionis fit ſonus, & ſibilus. Dum igitur humor & vapor inuicem miſcentur, in meatibus illis auditoriis, oſſeis: vapor quærit exitum circa partes illas oſſeas, quæ pertingunt ad aerem externum, id eſt, circa illas feneſtras tympani, & proinde percutitur ab oſſibus, vnde ſonus editur: cum enim hic locus aliqua e parte diſtet a neruo expanſo, a præcipuo organo auditus, hinc fit, vt hic ſonus ſeu ſtrepitus ſentiatur, quia tunc ſenſibile non eſt poſitum ſupra ſenſorium.

Aer etiam extrinſecus ſolet cauſa eſſe tinnitus & ſibili. Nam vt fiat auditus, neceſſe eſt aerem externum ingredi aures, non per myringam, per meatum cartilagineum, ſed per os, per nares, ad quas partes pertingunt meatus auditorii. Et hoc eſt, quod optime dixit Philoſophus, meatus auditorios pertingere ad aerem externum, vt hunc ſuſcipiant. Porro aer hic externus, neceſſario ingreditur aures, vt coniungatur cum calido innato nerui expanſi: nam, ſicuti in oculis cum calido innato cryſtallini coniungitur ſpiritus animalis; vnde viſionis organum luminoſum & igneum vocatur, & tenuiſſimum, dum ſermo eſt de calido innato cryſtallini, non ſimpliciter de cryſtallino: eodem modo neruus expanſus, habet ſuum calidum ingenitum, quod debet eſſe aereum, vel aeris particeps; alias enim non poſſet affici, ſeu pati a ſono, cuius ſubiectum eſt aer: vnde, vt hoc organum recipiat ſonum, vt poſtea fiat iudicium; neceſſarium fuit, vt calidum ingenitum eſſet aereum, non luminoſum. Et, ſicut calidum innatum oculi conſeruatur beneficio ſpiritus animalis, qui defluit a cerebro: ita calidum ingenitum aurium, cum ſit aereum, & aer non producatur in cerebro, ſed ſit aer iſte externus: ideo neceſſarium fuit, vt meatus auditorii connexum haberent cum aere, vt aerem ſuſciperent. Verum, quia aer, ingrediens meatum auditorium, non poteſt commutari in aerem ingenitum, niſi beneficio facultatis alteratricis, exſiſtentis in neruo expanſo: ſi contingat, vt neruus expanſus ſit intemperatus; tunc *2. Ob aerem externum.*

non poteſt aerem externum ſuſceptum, mutare in ſubſtantiam calidi ſui ingeniti: & hic aer, dum conuerti nequit in calidum ingenitum, non poteſt ibi quieſcere, ſed commouetur & agitatur in meatu illo oſſeo, ſiue in labyrintho, ſiue in cochlea: ac proinde fit ſonus, quia aer percutitur ab oſſibus: percipitur autem hic ſonus, ſeu ſtrepitus, quia locus ille aliquantum remotus eſt a neruo expanſo. Talis autem ſibilus ſeu tinnitus eſt perpetuus, quia cauſa eſt perpetua: perſeuerat enim intemperies, & aſſiduo aer ingreditur. Intemperies hæc plerunq; eſt frigida: ſed interdum etiam calidior eſſe poteſt.

3. Ob aerem innatum. Denique læditur auditus ob vitium aeris ingeniti. Hac autem ratione auditus imminui, & obtuſus fieri poteſt: non autem poteſt fieri ſibilus. Fit autem auditus obtuſus, dum aer hic ingenitus, ſiue calidum ingenitum redditur vitioſum & impurum: Sicuti enim puritas organi eſt cauſa bonæ receptionis, & exacti iudicii; ita impuritas ſenſorii eſt cauſa obtuſi & diminuti auditus. Cur autem ob calidum innatum vitioſum, non poſſit fieri ſibilus; cauſa hæc eſt. Licet enim aer iſte ingenitus moueatur; (nam calidum innatum mouetur) non tamen ita mouetur, vt deſerat neruum expanſum, vt mutet locum; & ideo dicitur complantatus aer: motus autem eius eſt, quoniam ſurſum & deorſum mouetur, in eadem tamen parte, in eodem neruo expanſo: quod cum ita ſit, non poteſt eſſe cauſa ſibili; quia ſenſibile poſitum ſupra ſenſorium, non cauſat ſenſationem. Redditur autem impurum hoc calidum ingenitum, & ab Extrinſeco, ſcilicet ab impuro aere; & ab Intrinſeco, quoties alimentum impurum ſuggeritur neruo expanſo.

Differentia. Differentiæ a forma: Auditus vel eſt Corruptus, vt eſt ſibilus; vel Diminutus, vel Ablatus. A ſubiecto: afficitur auris vel Tota, vel ſecundum Partem: &, ſi ſecundum partem, vel Principalem, vel Non principalem. Ab efficiente: auditus læditur, vel ob Morbum, vel ob Errorem externum.

Signa. Malum in genere patet; ſicut & differentiæ a forma: quia æger conqueritur de auditu deprauato, imminuto, aut ablato. Quoad differentias a ſubiecto; facile cognoſcitur an auris ſit læſa, vel cerebrum: & quæ auris pars: nam ſi, verbi gratia affectus ſit in meatu externo; obſeruabitur anguſtia, caruncula, cum inſtrumento auriculari, nec poteſt tangi myringa.

Signa cauſæ efficient.

Cerebri morbi. Quoad cauſam efficientem: primum, ſi fiat malum ob morbum cerebri; cognoſcetur e ſignis apoplexiæ, epilepſiæ; de quibus ſuo loco.

Si mor-

Si morbus ſit anguſtia, ſeu denſitas, ſecundum quinctum par neruorum; cognoſcetur, quia non erunt ſigna apoplexiæ, epilepſiæ, & vitium ſubito inuadit. Et prout anguſtia vel eſt integra, vel non integra; pro eo auditus modo aufertur, modo imminuitur, ſed citra ſibilum; nam ob anguſtiam huius quincti paris, auditus non deprauatur. Si morbus fuerit in neruo expanſo; cognoſcetur, quia præter id quod non ſunt ſigna vitiati cerebri, læſio tantum eſt in ſenſorio auditus, non autem in viſu, olfactu, vel alio aliquo ſenſorio: præterea, extra nihil mali apparet. Et quia huiuſmodi neruus expanſus poteſt lædi, & ob intemperiem, & ob denſitatem: intemperies cognoſcetur, quia malum fit paullatim, anguſtia cognoſcetur, quod cito fit hoc malum, & præſertim ſolet contingere, quoties cohibita eſt aliqua conſueta cerebri euacuatio. *Nerui anguſtia.* *Vitium neruus expanſi.*

Morbi myringæ cognoſcuntur; quia obſeruatur fluxio ad illam partem: præterea æger fuit expoſitus aeri frigidiori nudis auribus. Si vitium myringæ fiat ex vlcere; facile cognoſcitur, quando poſt vlcus excitatur cicatrix adeo denſa, vt auditus auferatur: quod etiam contingere poteſt ob alias cauſas, vt ob fluxionem. Quare maxima diligentia eſt opus, vt cognoſcatur an auditus ſit ablatus, ob morbum myringæ, vel potius nerui expanſi: quod ſic cognoſcitur. Sumatur ferrum longitudine cubiti; & vna extremitas imponatur ſupra dentes, altera autem extremitas imponatur, verbi gratia ſupra chordas citharæ: & quiſpiam ferro commoueat chordas citharæ: tunc, ſi æger ſentit ſonum citharæ, ſurditas dependet a morbo myringæ: ſi non ſentit, ſurditas dependet a morbo nerui expanſi, vt prorſus exſtincta ſit vis facultatis. Nam auditus fit, quoties ſonus, excitatus a percuſſione aeris inter duo dura corpora, recipitur in aere, tanquam in ſubiecto, & per medium aerem perducitur ad ſenſorium auditus, nimirum ad neruum expanſum. *Myringæ morbi.* *NB.*

Dupliciter autem poteſt perduci: primum, per meatum cartilagineum, per aures externas, & tunc oportet ſpeciem ſoni permeare per myringam; ideoque ſi myringa denſior eſt reddita, ſpecies permeare nequit, neque cum aere interno in tympano vniri poteſt, ac proinde non fit auditus. Secundo ſpecies ſoni perducitur ad neruum expanſum, non per aures externas, ſed per os, in quo ſunt meatus quidam, pertingentes ad meatus oſſeos auditorios, per quos, propter conſeruationem calidi ingeniti ſemper ingreditur aer, & ſic fieri poteſt, vt ſonus percipiatur. Quare ſi morbus ſit in myringa, non in neruo expanſo; ferro dentibus pa-

tientis appoſito, & percuſſa citharaꝫ patiens ſentiet ſtrepitum & ſonitum illum.

Meatuum vitia. Sequuntur ſigna indicantia anguſtiam ſecundum meatus. Si ergo anguſtia fuerit in meatu cartilagineo, ſeu externo; ſtylo ſeu ſpecillo facile deprehendetur, & manus impedimentum ſentiet. Secus enim ſi anguſtia ſit ſecundum meatus oſſeos, ſeu internos. Porro hic meatus redditur anguſtus, vel ſecundum Labyrinthum, vel ſecundum Tympanum. Si anguſtia tantum ſit ſecundum tympanum; æger perſentiet ſonum, ſi dentibus ferrum apponatur: ſi in labyrintho, non ſentiet; nam ſpecies, ſiue ingrediantur per meatum cartilagineum, ſiue per os, neceſſe eſt, vt permeent per feneſtram illam, quæ pertinet ad labyrinthum. Diſtinguitur etiam anguſtia hæc ab intemperie; quoniam hoc malum cito fit.

Errorũ externorum ſigna. Quoad ſigna errorum externorum: ſi humor ſit in cauſa, vt vel aer, vel vapor plus iuſto moueatur, vt non habeat liberum motum ac tranſitum; cognoſcetur, quod aderit ſibilus & tinnitus, quo affligente, ægrotantes dicent, ſe perſentire ſtrepitum veluti currentis aquæ; propterea quod ratione vaporis, vt habet permiſtum humorem, non poteſt fieri ſonus exactus. Si error pertineat ad vapores ſinceros, ita vt nulla permiſta ſit humiditas, quæ obliniat meatus oſſeos, aderit ſibilus, inſtar ſoni campanæ; quia concuſſio illa fit ab oſſibus, non madefactis ab humore. Si cauſa læſi auditus eſt in aere externo: cognoſcitur e tinnitu; quia aer non poteſt regi a calido ingenito, ideoque percutitur ab oſſibus, vnde fit ſonitus: eſt autem hic tinnitus perpetuus, quia perpetuo aer ingreditur, agitatur, concutitur. Denique vitium eſſe in calido ingenito, ſeu implantato; cognoſcitur e diminuto auditu: nam dum hoc calidum, quod eſt organum facultatis, redditur impurum; neceſſe eſt, etiam auditum fieri impurum ſeu obtuſum: nec aderunt ſigna indicantia intemperiem, vel cerebri, vel nerui, vel alterius partis, de quibus ſuo loco.

Indicationes. Poſthabitis indicationibus inutilibus; conſiderabimus tantum morbos qui ex vſu ſunt. Obſtructio, anguſtia, ſunt morbi logici, non ex vſu, nihil enim indicant, ſed cauſa tantum ipſorum indicat. Quare morbi, in præſentia, ſunt morbi ex intemperie; & præſertim intemperies nerui expanſi, qui præcipua eſt auris pars: quare ſi intemperies eſt calida, indicat frigidum; ſi frigida, calidum. Præterea id quod ex vſu indicat, eſt humor, & vapor: quæ materiæ indicant euacuantia, & diſcutientia: vnde & alterare, & euacuare potiſſimum oportet.

Quoad

Quoad differentias formales: primo intuitu videtur peior affectio, dum auditus eſt ablatus: quod tamen non eſt dicendum. Nam quamuis, dum cætera ſunt paria, peior affectio eſt ablatus auditus, quam corruptus, aut deprauatus: interdum tamen ſurditas remouetur, & auditus recuperatur; tinnitus autem exſtirpari nequit. Propterea perpendere oportet, & locos affectos, & cauſas efficientes. Quantum ad locos affectos: quo partes profundiores ſunt offenſæ, cæteris paribus; eo curatio redditur difficilior: medicamenta enim efficacius agunt in partes proximas, & externas, quam in remotas & intimas. Quantum ad cauſas efficientes: Si morbus occupet neruum, vt a cerebro fertur in meatum auditorium; curatio eſt difficilis. Imo hoc malum magis eſt contumax, quam anguſtia opticorum; quia hic neruus non afficitur anguſtia, ſed potius denſitate, & permeat per meatus anguſtos oſſeos, vt neque vis Diaboli illuc poſſit perduci, dum malum eſt aliquantiſper progreſſum. Et hoc ideo moneo; ne ſuſcipiatis curationem, ſi malum ſit in neruo expanſo, & ablatus ſit auditus ob malum nerui expanſi, & vitium aliquouſque ſit progreſſum. Et maior eſt difficultas, vbi adeſt denſitas: cum difficilius ſit, euacuare, quam alterare. Si malum pertineat ad myringam, & morbus ſit denſitas e cicatrice, vlcus ſubſequente; tunc, ſi auditus ſit ablatus, actum eſt; euidens enim ſignum eſt, denſitatem nequaquam medicamentis ceſſuram: ſi imminutus tantum ſit auditus, & malum recens, cicatrix illa non eſt vſque adeo denſa, & poſſumus aliquid polliceri. Si vero anguſtia ſit ſecundum meatus: ſiquidem ſecundum meatum cartilagineum, malum tolli poteſt, & quandoque facile tollitur; quia eſt externum, vt meatum expurgare poſſimus. Maior eſt difficultas, ſi anguſtia ſit in tympano: attamen aliqua ſanationis ſpes relinquitur. Quod ſi anguſtia ſit in labyrintho, & malum ſit progreſſum, vt auditus auferatur; impoſſibilis eſt curatio, quoniam nimis eſt reconditus labyrinthus, & oſſeus quoque: proinde tunc nõ debetis curandos ſuſcipere ægrotantes. Quoad errores externos: Si humor eſt cauſa læſi auditus; ſpes reſtat, quia humor euacuari poteſt. Sic etiam ſi vapor ſit; diſcuti poteſt. Si aër ſit in cauſa, quia perpetuus eſt ſibilus, ſatis difficile eſt hoc malum tollere, quia prodit, ob inſignem & confirmatam dyſcraſiam nerui expanſi: proinde primo quoque tempore occurrendum, antequam malum inualeſcat. *Prognoſtica.*

De materia cheirurgica, non eſt quod multa dicamus. Nam ſi in corpore redundabit ſanguis; erit euacuandus, quia habet rationem cauſæ ſine qua non. Idem de cucurbitulis ſtatuendum. Nec eſt præter rationem vti fonticulis; præſertim vt homines, quæ male habent ſecundum vnam *Curatio. Cheirurgia.*

aurem, præſeruentur, ne etiam ſecundum alteram lædantur: vnde e in auditu etiam ablato, in qua nulla eſt ſpes ſalutis, poſſumus vti fonticulis, vt illæſam aurem, ſanam conſeruemus. Ad eandem intentionem probatur ſetaceum: ideoque ſi inter initia ad ſetaceum deueniatur, poteſt aliqua ſanationis ſpes eſſe. Veſicatoriis quoque & auerſionem & deriuationem moliri poſſumus.

Pharmaceia. Quoad medicamenta, non proponemus ea, quæ reſpiciunt totum, vel caput: de his enim alias ſæpe. Id ſolum notandum; in morbis frigidis aurium, opus eſſe vehementer purgantibus; vt ſunt *pilulæ cochiæ, euphorb. licet etiam aſcendere ad antimonium*; *optimum eſt permiſcere pilulas Arabicas.* Ratione capitis; proſunt maſticatoria, & vehementiſſima ſternutatoria; *Localia.* vt cum impetu excutiatur materia, quæ pertinet ad aures. Topica debent eſſe frigida, vel calida: frigida in intemperie calida, & contra: præterea ob *Frigida.* diſcuſſionem humorum & vaporum calida conueniunt. Frigida ſunt, *lactuca, violæ, nenuphar, & ſi calor ſit intenſus, papauer: his tamen ſemper miſcenda ſunt calefacientia, anethum, thus, fœnugræcum, chamæmelum, &c.* Nam hæc & vehicula ſunt frigidorum, & præterea conſeruant calidum inna- *Calida.* tum ipſius auris. Sed vitia ſæpius ſunt frigida; ideoque calefacientia locum habent: ſæpe etiam euocandi ſunt ac diſcutiendi vapores: & præterea licet vti, verbi gratia, *cepa, cocta ſub cineribus, allio, aromatis, oleis deſtillatis; nam auris ſuſtinet vehementiſſima ſiccantia: & propterea licet etiam aſcenderr ad caſtorium, ad crocum, cum aceto ſcillitico, ad amygdalas amaras, ariſtol. rutam, iridem, ameos, cuminum, daucum, cyclaminum, euphorbium, tandem ad vtrumque veratrum, ad colocynthidem.* Inter initia autem potiſſimum permiſceri debent emollientia; vt eſt *radix althææ, rad. cucumeris agreſtis, ammoniacum, adeps anſeris, anguillæ.* Quod ſi forſitan ob calidiora medica- *Modus administrandi* menta excitetur inflammatio; imponatur *vnguentum roſaceum.* Hæc medicamenta varie poſſunt adminiſtrari; potiſſimum in modum Vaporis, in *Vapor.* modum Sacculi, in modum Tentæ. Vaporis ſpecie ſic vſurpentur: *℞ colo-* *Sacculus.* *locynth. ℥ß. vtriuſque veratri ʒiij. euphorb. ʒjß. cinnamomi, caryophyll. ana ʒj. Contundenda contundantur, incidenda incidantur craſſo modo, & infundantur in vino, verbi gratia, in vini ℔ij. aquæ ardentis ℥ß. Miſce pro vapore.* Vinum hoc calefiat in aliquo vaſe, & vapor admittatur per arundinem, cuius vna extremitas in vas, alterum in meatum cartilagineum auris leſæ pertingat. Si homo bene habeat ſecundum alteram aurem, hæc ne recipiat vaporem munienda eſt, madefaciendo eam vino rubro, & aqua roſacea, miſtis; ne fiat inflammatio, vel attractio: nam ſuffumigium poſſet aurem ſanam calefacere. Sacculus: *℞ colocynth. vtriuſque veratri, ana ℥ß. cyclamini ʒiij.*

mi ℥iij. cepæ ℥ß. fiat ſacculus, & calidus applicetur. Prodeſt etiam mox applicare *panem, recens e furno extractum : & præſertim ſi ſit medicatus, confectus cum propriis medicamentis*. Tenta etiã remedium eſt efficaciſſimum: ℞ *colocynth. veratri albi ana ℈j. euphorbii ℈ß. fiat tenta, id eſt, turunda excepta, vel melle, vel ſucco cepæ, vel ſucco raphani*. Hic autem conſideranda patientis natura: nam ſi facile toleret, tenta confici poteſt *cum ſucco cepæ:* ſin minus, *cum melle:* ſi adhuc delicatior fuerit, *cum carne caricarum*. Sic enim medicamentis datur conſiſtentia: & formantur inſtar turundæ; quæ modo maior, modo minor erit, pro ratione auris affectæ. Tenta detineatur per 2. 3. 4. vel etiam 5. dies: nam colocynthis, quæ proprietate ducit pituitam, mora hac ita deducitur a potentia ad actum, vt fiat pituitæ attractio; mora etiam diuturna, pituita attenuatur ac detergetur, vt attenuata ac deterſa, a proprietate colocynthidis mirifice attrahatur. *Turunda.*

CAPVT L.

De læſo Olfactu.

IN genere hic loquimur de læſo odoratu; ſiue deprauetur ſiue imminuatur, aut auferatur. Producitur hoc malum, quoties in organo odoratus aliqua e parte fit receſſus a naturali ſtatu. Ideoque tenendũ, quomodo fiat olfactus ſecundum naturam. Oportet igitur, vt ab obiecto corpore vapor procedat; qui nares ingreditur, ſi corpus odorabile proximũ eſt; ſi vero remotũ, tunc a corpore odorabili prodit vapor, qui in aëre exſiſtens ſpeciẽ parit, vt ſpecies per mediũ aërem deferatur in nares. Sunt enim animalia, quæ per plura miliaria perſentiũt odores corporũ; vbi dici nequit, vapores multiplicari per tãtum ſpatium. Porro ſpecies petit nares, per foramina oſſis ethmoeidis, & per foramina membranæ cerebri, ac ſuſcipitur in carunculis mamillaribus, in ſubſtantia vaporoſa caruncularum mamillarum, quæ nihil aliud ſunt, quã portiones ventriculorum anteriorum cerebri: quare in ſubſtantia vaporoſa ſpecies ſuſcipitur, & in legitima ſubſtãtia illarum caruncularum fit iudiciũ. Hinc colligitur, lędi olfactum, quoties aliquid morbificum occurrit, vel naribus externis, vel oſſibus, vel mẽbranis, vel cerebro, ſecundum extremitates dictas; vt ſic ſpecies vel non recipiatur, vel non iudicetur, vt decet. Quamobrem Læſus olfactus eſt functio præter naturã narium, dependens a fruſtratione olfactus, c. 3. & 4. l. 1. de cauſ. ſym. c. vlt. l. 3. loc. aff. c. 3. l. 3. κ.τόπ. Forma, eſt functio præter naturam, Corrupta, Imminuta, vel Ablata. Subiectum ſunt nares: per quas intelligimus quodlibet olfactus organum. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens fruſtrationis olfactus, eſt vel Læſa facultas, vel Error externus. Læditur facultas animalis; eaque vel Communis, vel Determinata. Communis læditur a morbis cerebri; ſcilicet Intemperie & Anguſtia. Intemperies potiſſimum eſt frigidior & humidior, maxime anteriorum cerebri ventriculorum. Anguſtia eſt, vt in apoplexia, epilepſia. Facultas determinata læditur morbo organi vel Principalis, vel Non principalis. Organum principale, ſunt carunculæ mamillares: quæ affici poſſunt, intemperie & anguſtia: nam inſignis dyſcraſia poteſt eſſe cauſa læſi olfactus, præſertim ſecundum iudicium: anguſtia autē eſt cauſa, vt lædatur olfactus, quia ſpecies vel non, vel vix ſuſcipiuntur, ob malam compoſitionem. In his etiam carūculis, eſt morbus quidam natiuus, nimirum vitioſa proportio illarum caruncularum, qua homines non poſſunt ferre odores iucundos, ſed magis delectantur ingratis (: ſicut quidam ratione ventriculi abhorrent a caſeo, vt vomant, ſi exhibeatur:) & hic morbus eſt reconditus, nec curatur per indicationes. Morbus organi non principalis, eſt anguſtia in f raminibus membranæ, quæ inſtar cribri perforata eſt: item anguſtia in oſſe ethmoeide: præterea, anguſtia in externis naribus, quæ in catarrho, ſeu grauedine ſolet affligere; item in inflammatione; in cancro; in excreſcētia carnis; in tumore carnoſo, qui fit a ſucco craſſo & viſcido, qui, ſi intra nares detineatur, ſarcoma dicitur, ſi exſtat extra nares, polypus: tandem externarum narium morbus eſt vlcus, quod dicitur ozæna, in quo quo potiſſimum deprauatur olfactus. Error externus, cuius ratione facultas fruſtratur; primum poteſt eſſe vapor putridus, ſcaturiens a naribus, a cerebro, dentibus, gingiuis, ventriculo, & aliis partibus: vnde olfactus deprauatur, & iniucundus euadit (: ſicut etiam deprauatur actio ſenſus tactus, in dolore:) Error etiā externus, poteſt eſſe humor, non quocunque modo, ſed impactus in principali organo, in carunculis mamillaribus; qui humor cauſa eſt actionis deprauatæ, vt fœtida placeant; ſicuti contingit in ventriculo, dum pica adeſt.

Cerebri morbi.

Organi olfactus morbi.

Error externus.

Differentiæ. Differentiæ a forma patent: vt etiam a ſubiecto; nares enim afficiuntur. Quoad efficientem: olfactus læditur Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Et, ſi læſa facultate, vel ob morbū Cerebri, vel Principalis organi, vel Membranæ, Oſſis ethmoeidis, Narium externarum. Error externus, vel eſt Vapor putridus, vel Humor bilioſus.

Malum in genere notum eſt: ſicut etiam differentiæ formales; num ſcilicet olfactus ſit imminutus, ablatus, vel corruptus. Locus in genere patet. Quoad differentias a cauſa efficiente: & primum, quoad morbum cerebri; hic cognoſcitur, quia non tantum noxa eſt in olfactu, ſed etiā in aliis ſenſibus.

ſenſibus. Morbus organi principalis cognoſcitur; quia eſt læſio in ſolo olfactu; item materia fluit per nares, quia non eſt anguſtia in foraminibus, ſed in carunculis mamillaribus: prætcrea non adeſt raritas, quæ adeſt dum eſt anguſtia in ſpongoeide. Quod ſi cognouimus noxam eſſe in organo principali: diſtinguendum, an ſit intemperies, vel alius morbus. Si ſit intemperies, fit paullatim: ſi obſtructio, ilico: ſi inflammatio, dolor præceſſit, inflammato enim organo hoc principali, fieri non poteſt, quin & membranæ cõpatiantur: ſi malũ organi principalis ſit proportio; cognoſcitur, quia odor aliis indiuiduis iucundus, huic erit ingratus: & hoc ſemper ſit, quia vitium eſt natiuum. Si malum fuerit in membrana; reſpiratio aliqua e parte eſt difficilis; quia illius membranæ foramina cõferunt ad reſpirationẽ: neque adeſt raritas, quia locus ille ſatis eſt recõditus. Si in ethmoeide ſit anguſtia; non fluit materia per nares, reſpiratio læditur, adeſt raritas, & intra nares nihil mali cernitur. At ſi malum ſit in externis naribus; grauedinem oculis conſpicietis: ſimiliter ſi adeſt cancer, ozæna, vlcus. Quoad errorem externum: Vapor cognoſcitur, quia olfactus eſt deprauatus, conqueritur patiens de ingrato odore. A qua autem parte producatur vapor, cognoſcitur e propriis ſignis. Humor eſt in cauſa, dum eſt impactus: vnde interdum omnia fœtida apparent, interdum, quæ boni ſunt odoris diſplicent, & magis placent iniucunda: at hoc nõ ſemper fit, quia hoc malum non eſt natiuum, nec proportio mala eſt, ſed vitiũ eſt in errore externo, nimirum, in humore morbifico, qui aut eſt putridus, aut non. Si putridus, omnia fœtida apparent: ſi non putridus, apparent alia ſymptomata. 2. 3. 4.

Indicationes. Indicationes ſumuntur a cauſa efficiente. Morbi cerebri quid indicent, patet. Quoad morbos caruncularum mamillarium: intemperies indicat alterans per contrarium: anguſtia quid indicet, patet: proportio ſimiliter patet. Anguſtia membranæ, & ethmoeidis, cum pendeat a craſſa & viſcida materia; indicat attenuans, detergens. Quoad morbos externarum narium; quid grauedo, aut inflammatio indicent, ſuo dictum loco. Si cancer eſt; nulla ſpes reliqua. Vbi polypus, ſarcoma; indicatur attenuatio & diſcuſſio. Ozæna, ſeu vlcus fœtidum, quid indicet, ſuo loco diximus. Quoad errorem: vapor indicat diſſoluens: humor, attenuans, ac detergens, quia viſcidus.

Prognoſtica. Quoad differentias formales: cæteris paribus, malum difficilius curatur, ſi olfactus eſt ablatus; facilius, ſi imminutus, aut corruptus. Quoad cauſam efficientem: morbi cerebri, an poſſint curari, nec ne, ſuo loco dictum. Quoad morbos organi principalis: intemperies in habitu, vix poteſt amoueri, & præſertim dum eſt cauſa ablati olfactus. Dum anguſtia eſt

antiqua, curare impoſſibile eſt: nam ſi pẽdet a materia pertinaciter impacta in carunculis mamillaribus, locis abditis; non eſt poſſibile remouere materiam. Secus autem ſi antiqua non fuerit. Proportio, quia eſt vitium natiuum, tolli nequit: fieri tamen poſſet, vt ſymptoma illud remoueretur, manente morbo interim, ſi ſuppeteret materia prçſidii admodum efficax: ſæpe enim actus ſecundus remouetur, manẽte primo. Anguſtia membranarum & oſſium, ſatis difficulter tollitur: vbi tamen malum eſt recẽs, non deſperandum. Quoad morbos narium externarum: grauedo poteſt remoueri, ſicut & inflammatio, polypus, ſarcoma, ozæna: cancer tolli nequit. Quoad errorem externum: vapores excuti, humores diſſolui facile poſſunt: ſed maiori difficultate ſuperantur humores.

Curatio. Quoad materias præſidiorum: non loquemur de remediis totius capitis, nec de morborum cerebri cura, neque de intemperie. Si anguſtia fuerit; materias auxiliorũ quæretis, in anguſtia opticorum. Ratione proportionis, nõ ſuppetit materia ſimilis: ſed cõſulo, vt, niſi aliquid ꝓhibeat, frequenter adminiſtretis *magnas antidotos*, per os. Et, ſi quid prohibeat, veluti iecoris caliditas, permiſceatis aquam aliquam refrigerãtem. Præterea licet vti iis, quæ ſunt iucundi odoris. Si vitium fuerit in ethmoide: vtendum propoſitis in anguſtia opticorum. Poſſunt etiam intra nares imponi, *caſtorium, ſuccus cyclamini, colocynthis, veratrum vtrumque: licet etiã aſcendere ad euphorbiũ, elaterium*. Et permiſcenda ſunt iucunda, vt, *aromata, moſchus, aſa dulcis*. Vti his poſſumus in modum vaporis, & in modum liquoris: Diligentiam autẽ adhibebit miniſter, qui in nares inſtillat ſuccos, cum pulueribus; ne portio horum medicamentorum, quç ingrata ſunt, per foramina palati in os perueniat, ideoq; æger aquam ore detineat, vt, ſi medicamentum in os ingrediatur, non ita facile lædat. Quoad vitia narium externarum. Quantum ad grauedinem, medicamenta patent e catarrho: in præſentia tantum loquemur de polypo, & ozænis. Quoad polypum, vſurpãda eſt materia cheirurgica, potiſſimum gratia totius: deinde poſt totius expurgationem, tumor ille ferro abſumendus, niſi cancroſus ſit polypus. Hoc malum enim vel non, vel difficulter & longo temporis ſpatio remouetur. Quoad medicamenta: Galenus c. 3. l. 3. ſimp. probat *naſturtium, album veratrum, lotionem cum vino odorato*. Hoc etiã in polypo & ſarcomate, eſt efficax: *℞ aluminis ſciſſi, myrrhæ, ſandarachæ, ana ℈j. gallarũ, atramenti ſutoriu vſti ℈ß. fiat puluis, qui imponatur ſuper polypum*. Aliud: *℞ miſyos aſſati ℈j pulueris ſacchari ℈ß. Miſc. & applicetur*. Quando ægri nolunt admittere vehementia, Galenus probat medicamẽtum: *e granatis recentibus contuſis, ita vt moderate coquatur id quod exprimitur: deinde permittere oportet vt ſicce-*

Ad obſtructionem ethmoidis.

Ad polypum

vt ſiccetur: poſtea redigatur in puluerem, & applicetur: poteſt excipi cum melle, vt medicamentum detineatur, quãtum fieri poteſt. Si mollior ſit polypus, fiat medicamẽtum *e granatis auſteris:* ſi durus, *ex acidis.* Si his nõ cedat malum, deueniendum *ad cauſtica.* Si fuerit ozæna, quandoque in ozæna eſt cruſta, quæ primo eſt auferẽda: vnde applicetur *adeps anſeris, butyrum, vnguentum roſaceum, oleũ cum cera & adipe gallinæ: Maxime etiã prodeſt vapor aquæ calidæ moderate:* vt horum beneficio cruſta reddatur mollis, & facile poſſit remoueri. Et cum facta fuerit emollitio, probatur ſternutatio, quia tunc cruſta expellitur. Cruſta remota; oportet vlcera, quia ſordida ſunt, mũdare. Si ſordities eſt remiſſa; vti poſſumus *ſacch aro, melle, puln. roſarum, puln. ſcabioſæ, CC. nec improbatur vnguẽtum de ceruſſa,* præſertim ſi ſuſpicio ſit alicuius inflammationis. Si maior fuerit ſordities; tunc confugiendum ad ea, quæ magis ſiccant, & mundificant. Sed aduertendum, an hæc vlcera, ita ſordida, ſint corroſiua, nec ne? Si corroſiua fuerint, ſiccantibus vtendum, & aſtringentibus; vt eſt *ſuccus rubi cum alumine.* Si ſit corroſio vehemens; eſchara eſt excitanda, deinde adimenda. Excitatur cauſticis. Quibus tollatur, diximus. Et, ſi patiens eſt fortis; oportet eſcharam efficere cũ ferro candente. Eſchara ablata; vtendum mundificatiuis, vt *veratro præſertim albo, naſturtio, calamintha cum melle, ſulphure cum aceto: in vſu eſt oleũ ſulphuris, e chalcantho: poſſumus vti vnguento Ægyptiaco, & paſtillis illis ſiccantibus, Andronii, Paſionis, & Polyidæ.* Quoad errorẽ externum: hic eſt Vapor vel Humor. Si vapor ſit extra nares: occurrendum illis partibus, a quibus promanat: vt ſi procedat ab ore, gingiuis, &c. his proſpiciendum medicamentis propriis. Si vapor reperiatur in naribus: euaporatio facta curetur diſcutientibus medicamẽtis, & quæ ſimul ſunt iucũdi odoris: V.g. *ex aniſo, dauco, feniculo, cũ vino odorato:* vapor enim e tali prodiens vino, reliquos vapores poteſt diſcutere. Quoad humores impactos in carunculis mamillaribus; horũ cauſa vtendũ illis, quæ habẽt vim attenuandi, quæ ſunt calida & tenuis ſubſtãtiæ: de quib. diximus in cura anguſtiæ neruorũ opticorum. — *Ad ozænã.*

CAPVT LI.

De narium Hæmorrhagia.

HÆMORRHAGIA narium, eſt exiens mutatum ſanguinolentum narium, cap. vlt. l. de diff. ſymp. cap. 2. li. 3. de cauſ. ſymp. tex. aliquot. l. 3. prorhet. Dicitur exiens ſanguinolentum; ad differentiam aliorum mutatorum, quæ per nares poſſunt egredi. Cum autem ſanguis per nares non egrediatur ſecundum naturam; fit vt hoc exiens, toto genere ſit præter na- — *Definitio.* — *Hæmorrhagia critica, & ſymptomatica.*

turam. Quod ſi tamen fluxus narium ſit criticus, & tempeſtiue fiat; non eſt toto genere præter naturam, imo ſecundum naturã: at fluxus ſymptomaticus per nares, toto genere præter naturam eſt, & ratione materiæ fluẽtis, & ratione temporis. Dicitur, exiens mutatum narium; ad differentiam egredientis per alias vias. Sanguis autem, qui per cauitatem naris egreditur, interdum fluit a venis arteriisque cerebri, e quibus deſcendens egreditur; interdũ a vaſis narium fluit, quæ a palato prodeunt, & ad nares perreptant.

Cauſa. Porro hoc exiens mutatũ eſt ſymptoma, quod inſequitur aliud ſymptoma, & neceſſario ſequitur actionem læſam, nimirum læſam retentionem; ſi enim in venis retineretur ſanguis, non efflueret. Actio autem cum læ-datur, vel læſa facultate, vel ob errorem externũ: ſtatuimus in hæmorrhagia narium, actionem lædi, non ob errorem externum, ſed Læſa facultate. Quoniam vero facultas vaſorum læſa eſt; neceſſario morbus erit in vaſis.

c. 2. l. 5. meth. Et hic morbus ſecundum Galenum, eſt Διαίρεσις, Διαπήδησις, vel Ἀναστόμωσις. Διαίρεσις eſt ſoluta vaſorum vnitas: quæ producitur vel ab Interna cauſa, vt a ſanguine copioſo, frangente venas, a ſanguine calido & mordaci, a ſanguine flatuoſo & rumpente: vel à cauſa Externa, vt a contundente, ab incidente; vnde poſt plagas fluxus ſanguis ſequitur. Διαπήδησις eſt morbus non in ſoluta vnitate, ſed in mala compoſitione, & conformatione, nimirum, raritas ſecundum vaſorum ſubſtantiam: dum enim tunicæ venarum & arteriarum, propriam ſeruant denſitatem, ſanguis continetur: vbi autem iuſto humidiores & rariores euadũt tunicæ, ſanguis egreditur. Fit hic morbus a ſanguine tenui & aquoſo. Ἀναστόμωσις eſt immodica apertio orificiorum vaſorum: eſtque morbus in mala compoſitione, ſeu conformatione, nimirum, in via: ac producitur vel a cauſa Interna, vt a ſanguine vel copia, vel caliditate nimia expultricem irritante; vnde facultas inſurgẽs, tanto ſanguinem impetu propellit, vt vaſorum orificia recludantur: vel a cauſa oritur Externa, quæ vim habet relaxandi, vt balneum aquæ dulcis,

Differentia. Differentiæ a forma: Fluxus narium eſt Criticus, vel Symptomaticus. A loco: progreditur e vaſis Cerebri, vel Narium: vaſa, ſunt Venæ, vel Arteriæ. A cauſa efficiente: egreditur ob Diæreſin, Diapedeſin, Anaſtomoſin.

Signa. In genere hæmorrhagia facile cognoſcitur. Quoad differentias a forma: ſi fluxus eſt criticus; ſalutaris eſt: nam ſymptomata, quæ ante fluxum homines exercebant, euaneſcunt, & fluxus facile fertur; at ſi eſt ſymptomaticus: interdum fluxus ægre ſuſtinetur, & pulſus euadit languidior. Differentiæ a loco: Si egreditur a venis narium, ægri moleſtiam quandã in naribus ſentiunt: præterea hic fluxus facile cedit medicamentis, quia locus eſt proximus: adhæc cauſæ prægreſſæ, offendũt potius nares, quam

caput,

caput. Si egreditur e venis cerebri; fit contra: maxima enim cum difficultate coercetur fluxus, quia locus eſt reconditus: cauſæ morbificæ occupant potius caput, quam nares. Vtrum fluat a vena, an vero ab arteria, facile cognoſcitur: ſi enim ab arteria; ſanguis eſt admodum calidus, flauus, tenuis, & magno cum impetu egreditur: contra, ſi e vena; erit rubicundior, nigricans. Quoad cauſam efficienté: an ſit ſoluta vnitas, raritas, apertio orificiorum; facile cognoſcitur: vbi enim eſt raritas, multa copia non egreditur. Num ſit recluſio orificiorum, an ſoluta vnitas, cognoſcitur e prægreſſis cauſis, quas prius attulimus, quæ poſſunt vel continuum ſoluere, vel orificia aperire, de quibus etiam in doctrina de dolore capitis: vbi quoq; propoſuimus cauſas, producentes ſanguinem calidum, aut flatulentum, &c.

Si fluxus eſt criticus, nequaquam eſt coercendus, niſi ſit immodicus; tum enim eadem indicat, quæ ſymptomaticus. Hic ergo indicat, quod ſit coercendus. Si fiat a ſoluta vnitate; poſcit remedium vniens, glutinans: ſi a raritate, condenſans: ſi ab immodica apertione, aſtringens. Sed cauſæ etiam vtile indicant, potiſſimum ſanguis; qui, vt copioſus, indicat minuens; vt calidus, refrigerans; vt tenuis, craſſefaciens; vt flatulentus, diſcutiens; vt impetum habet, reuellens. Vt autem a variis cauſis producitur, varia indicat, verbi gratia ſi fiat a iecore calidiore, indicatur remedium refrigerans iecur, &c. *Indicationes.*

Quoad prognoſtica: potiſſimum quoad fluxum ſymptomaticum, hic modo magis, modo minus periculoſus eſt, & ratione loci, & ratione cauſæ efficientis: ratione loci; ſi procedat a vaſis cerebri, periculoſior eſt, quam ſi a vaſis narium: & ſi ab arteria, quam ſi a vena. Ratione cauſæ efficientis; facile ſedatur, ſi fiat ob raritatem: non ita facile, ſi ob recluſionem: ægerrime, ſi ob ſolutam vnitatem. Vnde, quo ſanguis fuerit copioſior, calidior, tenuior, maiori cum impetu agitatus; eo malum eſt contumacius. *Prognoſtica.*

Quoad materias cheirurgicas, probatur venæ ſectio: ſic enim minuitur ſanguis, refrigeratur vniuerſum corpus, & proinde nimius ſanguinis feruor adimitur: & cum venæ ſectio ſit materia remedii reuulſorii, huius beneficio compeſcimus impetum ſanguinis. De vſu. Si ſumma eſt vehementia, expedit confertim ſanguinem vacuare, vſq; ad animi deliquium: ſin minus, repetitis vicibus, vſu ita poſcente, ſanguis detrahi poteſt. De loco; aperienda vena cubiti dextri, ſi ſanguis egreditur e nare dextra; ſiniſtri, ſi e nare ſiniſtra. Galenus cucurbitulas applicat, e directo naris affectæ, modo ſiniſtro hypochondrio, modo dextro. Non dicemus de frictionibus, ligaturis dolorificis; quibus vtendum, ceu materia reuellente. *Venæ ſectio.* *Cucurbitulæ.*

Medicamẽta generalia. Materiæ medicinales multæ poſſunt proponi. Lenientia, præparantia, purgantia, alterantia, ex alibi traditis conſtant: nam ſi malum ſit à ſanguine feruente, qui generatur a iocinore calidiore; vtemur *ſero lactis, aquis Beatæ Virginis, aquis Veronenſibus*, & ſimilibus refrigerantibus.

Medicamẽta ſpecialia. Δυνάμεις ἄῤῥητοι. Sed ratione loci affecti probantur, quæ habent vim refrigerandi, & conſtringendi. Quædam etiam occulta iuuant qualitate: vt, *ſuccus ſtercoris recentis aſini, intra nares impoſitus; puluis cochlearum vſtarum, cuius drachmis ſingulis, commiſceantur ſingulæ vnciæ cretæ, addaturq; acetum roſaceum, & hoc medicamentum, fronti applicatum, mirifice iuuat. Laudantur etiam iaſpis, & mentha de collo ſuſpenſa. Rhaſes probat baſilicum cum caphura; licet enim ocimum proprietate occulta iuuet, quia tamen calidum eſt, nocere poteſt, vnde caphura ei miſcetur: id quod in aliis etiam huius generis faciendum. Prodeſt puluis e ſanguine draconis, acacia, hypociſtide, & aliis id genus, permiſtis cum omphacio, cum ſucco cydoniorum, &c. quæ poſſunt intra nares imponi.*

Num vinũ conueniat. De potu. Abſtinendum a *vino*: niſi virtus magis poſſit ad indicandum: quia vinum calfacit, & petit caput, vnde fluxus narium augetur: Virtus tamen imbecilla, requirit propter ſpiritus, dum ſyncope imminet, aut leipothymia. Vinum ergo detur oligophorum, & in pauca quantitate, permiſtum cum frigida, & actu propinetur frigidum: ſic enim ſuccurremus virtuti languenti, nec fluxum ſanguinis multum intendemus.

CAPVT LII.

De Affectibus dentium.

Dentium affectus. DENTES conſideramus, vel quatenus Generantur, vel quatenus Geniti ſunt. cap. 8. & 9. lib. 5. κ. τ. π. Dum oriuntur infantibus, difficulter & cum dolore producuntur: ideo agendum de difficili dentium ortu. Dum geniti ſunt, aut Actu læduntur, aut Ne lædantur metus eſt. Si periculum læſionis imminet; huius ratione agendum de præſeruatione dentium. Si actu dentes afficiuntur, vel Dolent, vel Perforantur, vel Mouentur, vel Perferre nihil queunt, vel Colore aliquo vitioſo afficiuntur.

I. De dentitione, ſeu ortu dentium difficili.

Cauſa. Oritur hoc vitium ob craſſitiem gingiuarum, & earum viſciditatem. Ideo gingiuæ ſunt emolliendæ & extenuandæ; dolorq;, qui acerbus eſſe ſolet, mitigandus.

Curatio. Oblinendæ ſunt gingiuæ *lacte aſinino, vel canino*, quod à proprietate iuuare

uare creditur. Galenus lib. 5. κ.τόπ. Præterea ſecundum Auicennam prodeſt litus *ex oleo liliorum, & amygdalarum dulcium, ſi nonnihil cyperi addatur, nimirum ſemiſcrupulus ad oleorum vnciam.* Vrgente dolore, Auicennas aſcendebat etiam *ad ſuccum ſolani.* Verum non eſt vtendum hiſce valentioribus, niſi dolores ſint maximi. Tutiora poſſunt comparari auxilia ad dolorem ſimul & craſſitiem; ſi gingiuæ infantis oblinantur *butyro recenti, loto e decocto lactuca.* Galenus remedium commendat appropriatum, *corticem cochleæ de collo ſuſpenſum:* ego vero dentes eo tangi ſeu gingiuas maluerim.

II. De præſeruandis a noxa dentibus.

Præſeruandi ſunt dentes, vt permaneant temperati, ſtabiles, & mundi. Vnde cauendum a maſticatione durorũ, vt oſſium: a nimium vel frigidorum, vel calidorum contactu: maxime cauendum, ne quis poſt vſum frigidorum, ilico vtatur calidis, vel contra; cum natura nõ ferat has repentinas mutationes. Galenus pro præſeruatione dentium probat, *vt decoquamus radicem tithymali in vino, vſq; ad conſumtionem vini dimidii, & eo decocto ſemel in menſe inungamus.* A corroſione præſeruantur, ſi perfricentur *alumine & myrrha:* quod ſi hoc medicamentũ nimis videatur aſtringens, melle excipiatur, verbi gratia ℞. *iam dictorum* ʒ ß. *mellis* ℥ ß. Præterea Galenus, ad reddendum dentes nitidos, odoratosq;, & ad præſeruandum a dolore, & eroſione, a motu; dicit, bonum eſſe medicamentũ *ex hyſſopo, tragacantha, & ſphondylio: hæc trita, excipiantur melle & ſale, cum pauco pipere pulueriſato; & fricentur dentes.* Aetius medicamentum proponit, cuius vſus per 7. dies a dolore præſeruat dentes: ℞. *ſucci racemorum vitis albæ* ℔ j ß. *corticum rad. mori* ℥ j ß. *coquantur ad conſumtionem medietatis ſucci: & hoc medicamento abluantur dentes, ante prandium, & ante cœnam, per dies ſeptem continuos.* Auicennas etiam fricabat dentes *melle, ſaccharo, ſale: tum os vino abluebat.* Deniq; remedium hoc prophylacticum eſt facilimum: *ſemper dentes a ſumto cibo ſale fricentur, & os vino abluatur.* Remedia.

III. De dolore dentium.

Dentes pulſante dolore afficiuntur, vt Gal. lib. 5. κ.τόπ. c. proprio, ait: ad radicem enim dentiũ neruus inſeritur, a tertio pari neruorũ cerebri: vnde dentes in radice dolent, nõ in ſuperiori parte, quod apparet, dum dẽtes lima abradimus citra dolorẽ. Pulſans fit dolor, ratione affectus inflãmatorii: poteſt autẽ dens tali affectu corripi, quoniã augetur, vt recte Aetius explicat. Dũ enim neruus, denti inſertus, propriũ alimentũ allicit, huiusq; por- De ſenſu dentium.

tionem in propriam ſubſtantiam conuertit: quod tunc reſtat, & non poteſt in ſubſtantiam conuerti, reſidet in cauitatibus dentium; & quia eſt excrementum nerui vtile, ideo non putreſcit, ſed augetur dens, & quia augetur, inflammatorio quaſi affectu afficitur, & ſic dolore pulſante. Porro dolor dentis, eſt triſtis ſenſatio, dependens a ſolutione continui dentis. Excluditur hac definitione dolor gingiuarum, & nerui: quamuis ex hoc loco, omnium horum dolorum curatio, manifeſta eſſe queat.

Definitio.

Cauſæ efficientes odontalgiæ.

Dolor dentium, dependet a ſoluta vnitate interna. Soluitur vnitas ab Intemperie, & Materia. Intemperies poteſt eſſe quæcunq;, tum Simplex, tum Compoſita: frigiditate tamen potiſſimum dentes afficiuntur, quæ neruis, oſſibus, dentibus inimica eſt, aphoriſ. 18. ſectio. 5. Materia, ſoluens vnitatem, eſt Corpulenta, vel Vaporoſa. Corpulenta, eſt Excrementitia, & Alimentalis. Excrementitia poteſt eſſe materia quæcunq;, & Putrida, & Non putrida, & interdum etiam Vermes prodeunt a materia putrida. Alimentalis materia, eſt excrementum illud vtile nerui, e quo dens veluti inflammatione afficitur; hæc tamen non eſt vera inflammatio. At gingiuæ vere poſſunt inflammari, & dum inflammantur, affectio dicitur ἐπουλίς: quod ſi gingiuarum etiam caro augeatur, huiuſq; ratione dolores fiant, affectio dicitur παρουλίς. Materia vaporoſa & flatulenta interdum vrget in radice dentium: aliquando vapores a ventriculo prodeuntes, dentes petunt; & hi acidiores eſſe ſolent. Quantum ad externas cauſas, ſolet fieri dolor dentium ex acidis, vt ex acido lacte, e ſorbitionibus, & eſculentis acidis, atq; acerbis; quia hæc acerba tanquam comprimunt, & ſic continuum ſoluunt.

Differentiæ doloris dentium.

Dolor dentium modo eſt grauatiuus, modo conſtrictiuus, interdum exaſperatiuus, quandoq; mordicatiuus, aliquando pulſans, nonnunquam ſtupidus, qui αἱμωδία dicitur, eſtq; dolor, dentibus proprius. Aliud enim eſt, ſi ſtupore dentes afficiantur, qui dolor ſtupefactiuus dicitur, non ſtupidus: fit autem hic dolor, ob cauſas refrigerantes, non ſoluentes continuũ, ſed tollentes ſenſum: item cum neruus dentis eſt obſtructus, aufertur ſenſus, & non eſt dolor, ſed ſtupor, qui via eſt ad paralyſin: hic dolor ſtupefactiuus, vel eſt in dente, vel in neruo, vel in gingiuis: & naſcitur a cauſa interna, vel externa.

Signa.

Signa generalia notiſſima ſunt: æger enim de dentis dolore conqueritur. Quoad ſigna differentiarum a forma, num dolor ſit ſtupidus, vel mordicans, æger referet. Quoad differentias a loco affecto: oportet cognoſcere, an ſit dolor in gingiuis, vel in corpore dentis, vel in neruo ſubſtrato: ſi in gingiuis, aderunt ſigna inflammatæ gingiuæ, color gingiuarum erit mutatus

tatus, & dum gingiuæ digitis comprimuntur, dolor reddetur intenſior; dolor medicamentis cedet, quia doloris cauſa eſt in ſuperficie. Si vero dolor ſit in neruo, vel in dente, contra fiet; nam compreſſis gingiuis, dolor non augebitur. Vtrum vero ſit in dente, an in neruo; diſtinguendum. Si in dente; dolor non ita profundus ab ægro percipietur; poteſt aliqua eſſe mutatio in dentis colore; patiens dicet, dolorem moleſtare tantum ſecũdum longitudinem dentis. Si in neruo, dolor ſentietur profundus, & non moleſtabit ſecundum longitudinem, ſed diſtendetur potius ſecundum gingiuas, ſicut neruus extenditur, vnde potius ſecũdum latitudinem dolor percipietur: Quoad cognitionẽ cauſarum efficientium; vtrum fiat a cauſa interna vel externa; ægri referent, num præceſſerit cauſa externa, nec ne. Si cauſa ſit interna, ſigna intemperiei, e doctrina de capitis dolore, petantur. Signa materiæ: vt ſanguinis, dolor grauatiuus, & ſapor ſubdulcis: pituitæ, dolor extẽſiuus, & vel ſalſus, vel inſipidus: melãcholię, dolor obſtructiuus, & ſapor acidus: bilis, dolor mordax, & ſapor amarus. Si oriatur a materia alimentali dentis; erit dolor pulſans, color dentis ad liuorẽ verget, non in ſuperficie tantum; ſed in toto dente, ideo oportet limula aliquantiſper dentem conterere, quod fit ſine dolore: quando vero color dentis in ſuperficie mutatur, dum dentes ſunt immundi, id non fit ratione alimenti, ſed ob alias cauſas, poſt tradendas. *Signa cauſarum.*

Dolor indicat mitigantia dolorem. Cauſa, ſi ſit intemperies; alteranda per contrarium. Si materia; tum, ſi hæc eſt impacta; erit diſcutienda, & eradicanda: ſi non impacta; reprimenda & reuellenda: habita tamen totius primo ratione. *Indicationes.*

Dolor dentium intenſiſſimus eſt, & maioris momenti, quam dolor capitis. lib. 1. κ. τόπ. quod verum eſt, ratione ſymptomatum: at ratione cauſarum, dolor capitis multo eſt periculoſior, & multo maioris momenti, præcipue ſi eſt intra cranium; cauſa enim propior eſt cerebro, & multa mala minatur, cæcitatem, apoplexiam, epilepſiam, &c. *Prognoſtica.*

Cheirurgia refertur vel ad ſanguinem in corpore exſiſtentem, vel ad dentem. Sanguis enim quando doloris cauſa eſt; euacuandus venit; vt in dolore ac inflammatione gingiuarum. Addit Rhaſis in dolore per conſenſum, a parte ſanguine repleta, venam eſſe ſecandam. Pro reuulſione ſecanda eſt vena cubiti. Hirudines admouere poſſumus venis gingiuarum. Secundum Auicennam, cucurbitulam ſcarificatam applicare licet. Quantum ad cheirurgiam, quæ dirigitur ad dentem; ait Galenus, ſi dolor eſt in profundo, perforari poſſe dentem acu ignita: vbi tamen cauendum, ne reliqui dentes & gingiuæ afficiantur; ideo paſta, vel cera dentes ſunt ob- *Curatio.*

linendi. Si cætera non conueniunt; dens extrahendus, ſi dolor eſt in dente, non in neruo, aut gingiuis: debet autem extrahi, ſi eſt perforatus, vel mobilis; alias minime, quia febres & inflammationes fieri poſſunt.

Apophlegmatiſmi, cuius gratia hic in vſum veniant.

Medicamenta quod attinet: pro euacuatione capitis, non vtendum maſticatoriis, ſed apophlegmatiſmis, vacuantibus pituitam. Galenus lib. 10. meth. iubet maſticare ſtaphiſagriam: ſed tamen maſticatoria non conueniunt, quia non debemus euacuare caput per locum affectum: proinde Galenus iſthoc maſticatorio non vtitur, pro capitis euacuatione, ſed pro euacuatione materiæ, quæ dolorem in dente cauſat, quæ materia fluxa eſt: ea propter enim vult nos dolente dente vti debere maſticatorio.

Topica. 1. Ad dolorem. Anodyna.

Localia, quædam reſpiciunt Dolorem, quædam Cauſas doloris. Dolor remouetur, interdum medicamentis citra extractionem dentis, interdum dens extrahitur medicamentis, de quibus ſuo loco. Medicamenta, quæ referuntur ad dolorem, ſunt mitigantia dolorem: e quibus mitiora primum vſurpanda, vt *decoctum violarum, decoctum ſeminum & florum lactucæ, florum nymphææ*; poſtea aſcendendum ad valentiora, *ad mandragoram, ad emulſionem ſeminum papaueris albi, ad ſolatrum*; (quo ſemper ſine delectu vtebatur Archigenes, quamobrem recte a Galeno reprehenditur.) Et ſi dolor ſit internus, ratione penetrationis, *addatis aliquid aceti*: ſi autem in gingiuis ſit dolor, *non vtendum aceto, ſed lacte, & præcipue aſinino*. Vſu poſcente, ſi videlicet ſyncope ob dolorem immineat; *opio vtendum*, vt quando dolor profundus eſt, *ſumatur opii ℥ j. croci ℥ j. addatur modicum ſapæ*; & dolore ſopito *ilico os abluatur decocto ſaluiæ, roriſmar. maioran. hyſſopi: poſſunt etiam hæc in vino decoqui, vt ſic noxa, ab opio impreſſa, adimatur.*

2. Ad cauſam doloris. Gingiuarũ inflammatio.

In gingiuis exſiſtente dolore, ad cauſam tollendum leuioribus vti poſſumus: validioribus, ſi dolor ſit in neruo & dente. Ad tollendum autem dolorem gingiuarum, progredimur cum reprimentibus & diſcutientibus. Reprimentia, ſi validiora ſint, faciunt in gingiuis quid ſimile contuſioni; quia intus comprimunt. Diſcutientia, ſi validiora ſint, inducunt quid ſimile abraſioni; quia abradunt gingiuas. Proinde non validioribus, ſed leuioribus in gingiuarum dolore vtendum; quia gingiua eſt proxima. Hinc Galenus proponit *oleum lentiſcinum, quod fieri debet e ſucco expreſſo e fructibus lentiſci. Oleum hoc actu calidum admoueatur, nam moderate reprimit & diſcutit. Inter initia poſſumus miſcere aliquid olei roſacei. Tum progrediemur cum decocto meliloti; poſtea fœnugræci, maluæ, caricarum, præcipue pinguium, quibus in ſtatu vtendum: poſt addenda quæ magis diſcutiunt, vt decoctum e malua, maiorana, roremarino. Acetum vtetur in cura gingiuarum, ſecundum Aetium: aut ſit paucum, non admodum acre, miſtum*

Gingiua ſanguinolenta.

miſtum cum aliis medicamentis. Si dolor eſſet in gingiuis, vt hæ fierent cruentæ; Galenus ſumit *duas partes aloes, vnam aluminis, myrrhæ tantundem, & hunc puluerem gingiuis adhibet: ceſſante autem fluxu ſanguinis, gingiuas melle abluit.*

Αἱμωδία.

Si dolor dentium ſit ſtupidus: *fricentur dentes portulaca, & hæc maſticetur; nam cum ille dolor fiat ab acidis, exaſperantibus; per lentorem portulaca tollitur. Si acida exaſperantia ſint friabilia; tum non poſſumus vti portulaca, verum oleo communi, butyro, pinguedine aliqua, vt anatis; item lacte aſinino, quod optimum eſt, ob craſſitiem: poſſumus etiam dentes ſale fricare, & tepida poſt abluere.*

Dolor e caliditate.

Dolore non exſiſtente ſtupido; ſi fiat ob caliditatem, occurremus refrigerantibus, quæ fuere propoſita: *acetum eſt optimum, item decoctum violarum, lactucæ, hordei, acetoſæ, &c.* Quidam tantum ſentiunt calorem, vt ipſis dens comburi videatur; quos Aetius ſic curauit: *ſumſit niuem, miſcuit cum melle & oleo roſaceo; & tepidum hoc, non actu frigidum, dentibus admouit. Ad eandem intentionem, Auicennas imponit ſuccos propoſitos: & caput inungit oleo roſaceo & aceto; vt ſic refrigerato capite, poſtea etiam dentes per conſenſum refrigerentur.*

Dolor e frigore.

In dyſcraſia frigida, vtendum contrariis, ſuperius propoſitis: præcipue confert *fomentum e ſale & milio. Aetius etiam abluit os cum decocto e pyrethro, e roremarino, nigella, calamintha montana, dictamno Cret. & aliis. Decoctio fiet in aceto: fieri etiam poteſt in vino, quod calefacit.* Vt autem prohibeatur exulceratio, quam calida hæc facere poſſunt, Galenus vtitur *ſucco roſarum, & permiſcet aliquid lactis, præcipue aſinini.* Auicennas probat, ſi dente dolente maſticetur *pyrethrum, luteum oui aſſati, panis calidus ſtatim ac e furno extrahitur; vnde etiam huius panis euaporatio in dentes prodeſt. Conducunt fomenta e ſale & milio frixis, & orobo, quæ extrinſecus applicabuntur.* Galenus & Auicennas hoc medicamentum vſurpant: *Munitis aliis dentibus cera, aut paſta, ſumatur ramuſculus ſchœnanthi, qui igniatur, item pyrethrum in oleo feruentiſſimo excalfactum, admotoq; ſpecillo tangatur dens: huius medicamenti, vt cauſa ſit recondita, iuuat tamen.*

Dolor e ſiccitate.

Si dolor fiat a ſicca intemperie; conferunt humectantia: vt *butyrum, adeps gallinaceus, quibus dentes inungantur: os colluatur lacte aſinino, decocto maluæ, fœnugræci, caricarum pinguium. Aſtringentia lædunt: vnde a medicamento e moris facto plurimos noxam percepiſſe Aetius ſcribit.*

Dolor a materia.

Si dolor cauſatur a materia; conueniunt Reprimentia & Diſcutientia. Reprimentia, ratione materiæ nondum impactæ: vt *decoctum*

e gallis immaturis, e roſis, e floribus malorum granatorum, ex horum cortice, & hæc decoquantur vel cum poſca, vel cum vino aſtringente: prodeſt ucm diamorum. Diſcutientia reſpiciunt materiam iam impactam; ſuntque calida: quæ in frigida dyſcraſia propoſuimus. Notandum vero, ſit ne materia hæc corrupta, an vero alimentaria. Si corrupta & putrida, interdum generantur vermes: ideoque occurrendum *ſuffumigio ex allio, porro, ſcordio, radice cucum. agr. colocynthide: magis confert vti ſuffumigio, quam his admotis os abluere, quia admodum eſſent ingrata.* Si materia eſt alimentalis, vt in dolore pulſante; Galenus probat *nucleum perſicorum, & permiſcet cum myrrha, cum ariſtolochia, puluere iridis, & aliis, quæ ſiccando copioſum alimentum abſumunt.*

Vſus propoſitorum medicamentorum.

Hæc de remediis: pauca iam de vſu. In affectu frigido, medicamenta ſunt adhibenda calida, in calido tepida; vitentur enim actu frigida: diſcutientia ſint calida, repercutientia tepida. Vtendum his medicamentis & ante prandium, & ante cœnam, 4. horis poſt prandium, & quidem pluribus vicibus.

Iuuãtia per idiorvſugcriar.

Sunt quædam medicamenta, occulta proprietate agentia, vt *cornu cerui vſtum & tritum: dens canis mortui, ſi comburatur in furno, & vſtus cum paſta miſceatur: ſenecta ſerpentis, combuſta, trita, cum melle permiſta, dentibusq; adhibita: ranunculus admotus brachio e directo dentis dolentis, confert ratione reuulſionis, quia exulcerat & veſicam excitat.*

Medicamẽta dentẽ extrahentia.

Poſtremo dentis dolor tollitur, medicamentis, quæ dentem extrahunt: vnde Galenus *pyrethrum per 40. dies macerat in aceto acerrimo: ſi moram ferre non queamus, pyrethrum aceto incoquatur acerrimo, ad conſumtionem trium quinctarum, vt ſi ſumantur ℥ x. decoquantur. ad conſumtionem ℥ vj. ſupra dentem dolentem ponatur. Eode modo vtitur ſucco tithymali. Aetius vermes terreſtres ſiccat, comburit & aſpergit: & deinde limula dentis aliquam portionem tollit: ſed ego magis conſiderem in pyrethro.* Licet autem hæc medicamenta non e toto dentem euellant: in cauſa tamen ſunt, vt facile dein extrahi queat. Diæta medicamentis reſpondere debet.

IIII. De perforatione dentium.

Perforantur dentes a ſucco erodente. Vitium eſt manifeſtum. Indicantur vnientia ſolutam continuitatem, & exſtirpantia illum ſuccum vitioſum. Solutam quidem vnitatem tollere non poſſumus, at prohibere poſſumus ne maior fiat. Ergo quoad cheirurgiam, licet accipere ferrum ignitum, & in foramen dentis perforati immittere; quia ſic vlceratio non procedit

Curatio.

cedit vlterius; prius tamen aliis dentibus proſpiciemus, eos paſta vel cera muniendo: vrgente neceſſitate demum adhæc confugiendum. Deinde medicamenta debent eſſe diſcutientia, & aſtringentia.

V. De mobilitate dentium.

Mobilitas dentium, oritur ſecundum Galenum, a cauſa Interna, vel Externa. Interna eſt defectus alimenti, vt in ſenibus, quod etiam fieri poteſt in conualeſcentibus, & in his qui inedia vtuntur: deficiente enim alimento, dentes minuuntur, & locelli fiunt ampliores. Idem fit ob nimiam humiditatem nerui, qui ſubſternitur radicibus dentium. Fit etiã ob ſuccos & humores abradentes, vt in morbo Gallico. Item ob diminutionem gingiuarum; vel quia abraduntur gingiuæ, vel quia cruentæ fiunt. Externa cauſa, eſt ictus, plaga, &c. Indicatio oritur reficiendi, ſi eſt defectus alimenti: ſiccandi, ſi neruus humidior: & ſic de aliis cauſis: præcipue tamen notandum, aſtringendas eſſe gingiuas iis, quæ ad firmitatem dentium conducunt. Hæ indicationes omnes poſſunt abſolui, excepta in ſenibus alimenti refectione. *Cauſa.* *Indicationes.* *Prognoſtica*

Quoad cheirurgiam: ſi dens mouetur ratione ictus, ſicque accidat, vt nimis promineat; limula tolletur prominentia; poſtea occurretur aſtringentibus, & reprimentibus, *eroſis, e malicorio.* Si cauſa mobilitatis ſit interna, vt defectus alimenti in ſenibus & aliis ætatibus; conueniunt tum cibi, tum aſtringentia. Si neruus humidior; proſunt ſiccantia: vt *pompholyx, puluis ireos, myrrha, &c.* Si in cauſa ſint ſucci vitioſi: conueniunt diſcutientia, propoſita prius. Si fiat ob imminutas gingiuas; in dolore gingiuarum medicamenta tradidimus. Circa victum notandum, vt homines comedant liquida, non maſticent, ſed potius ſorbeant: quia dentes mobiles difficulter maſticant. *Curatio.*

VI. De hebetudine dentium.

Hebetudo dentium, eſt affectio manifeſta, c. 8. l. 5. κ. τόπ. in ea nec frigida: nec calida homines ferre poſſunt. Fit interdũ a calore, plurimum tamen a frigore, interdum ob exquiſitum ſenſum: ſi poſtremum, nec calida, nec frigida ferre queunt: ſi frigus aſſit remiſſum, nõ poſſunt ferre frigida, quia frigida intemperies a frigidis læditur: ſi vero intenſus ſit vel calor, vel frigus, tunc patiens nec calida, nec frigida poteſt ferre. Et hoc experimento probatur: Sint enim duo, quorum alter habeat manum frigidiſſimam, alter frigidam tantum: vterque eodem modo, eodemque tempore, admoueat manum igni: is qui manum habet moderate frigidam, *Cauſa & Signa.*

non ſentiet dolorem,ſed iuuabitur; at qui manum habet valde frigidam, ſentiet maximum dolorem: nec enim ferre poteſt contrarium propter ſummam reſiſtentiam maximæ frigiditatis.

Indicationes. Quoad curam, ſi fiat a calore, refrigerandum: ſi a frigore, calfaciendum: ſi ob ſenſum exquiſitum, refrigerandum & craſſefaciendum; nam refrigerantia, ſenſum minuunt ſeu obtundunt; incraſſantia tollunt tenuitatem,& raritatem dentis,quæ αἱμωδίας cauſa eſt. *Prognoſtica.* Quod ſi exquiſitus hic ſenſus inſit a principiis generationis; difficulter tollitur.

Medicamenta. Galenus & Auicennas, in frigore *vtuntur oleo parato e ſynapi:* in calore *vtuntur portulaca, caphura. Sed notandum, in ſenſu exquiſito, cum caphura & ſucco lactucæ miſceri debere aſtringentia.*

VII. De nigrore dentium.

PER nigrorem intelligimus colorem nigrum, non liuidum, qui fit ob copiam alimenti in dolore pulſante. Nigredo dentium oritur ob ſuccos vitioſos, qui in ſuperficie hærent.

Tollitur autem *puluere cornu ceruini, ariſtolochiæ, & oſſium ſepiæ; quo ſæpe fricandi dentes: deinde lima abradendi: denique abluendi vino odorato. Ita & dentes redduntur nitidi, & oris halitus ſoluens.*

CAPVT LIII.

De Faucium affectu, qui Angina dicitur.

Nomen. AGEMVS hoc capite de exquiſita angina: de qua etiam Galenus loquitur, cap. 5. lib. 4. de loc. affect. Ideoque conſiderabimus anginam, tanquam affectum inflammatorium. Ac proinde, ſi vel ad aſperam arteriam, vel ad œſophagum deſcendat catarrhus, ſeu materia pituitoſa: angina illud vitium ſtatui non debet. Verumtamen de exquiſita angina ita loquemur, vt, quid notha, ſeu ſpuria ſit, inde quoque eluceſcat.

Generatio. Ad generationem exquiſitæ anginæ, neceſſarium eſt, vt ſanguis in fauces confluat, & ita ſuſcipiatur, vt meatus ad fauces pertinentes comprimantur, adeo vt hinc difficilis fiat tum reſpiratio, tum deglutitio.

Definitio. Quare angina exquiſita, eſt compreſſio faucium, procedens ab inflammatione, c. 5. l. 4. de loc. aff. comment. 18. lib. 3. prognoſt. com. 20. l. 4. de vict. aph. 34. ſect. 4. aph. 22. 16. ſect. 3. aph. 53. ſect. 2. l. 1. prorhet. c. 20. l. 4. de cauſ. pulſ. com. 30. l. 4 de rat. vict.

Forma. Forma eſt compreſſio, quæ eſt ſpecies anguſtiæ: nam anguſtia prædicatur

catur de ſubſidentia, de coaleſcentia, de conſtipatione, de obſtructione, & de compreſſione: quæ differentia hic explicanda non eſt, ſed ſupponenda; proponitur a Galeno in l. de diff. morb. Loco igitur formæ ſtatuimus compreſſionem: ratio patebit e cauſa efficiente. Quãuis hęc definitio non prorſus eſt formalis: nã in angina neceſſario læditur reſpiratio: vt angina formaliter potius ſit ſymptoma, quã morbus, ſeu compreſſio. Nos autem curationis gratia tradidimus per morbum, per cauſam efficiẽtem, ſed non admodum remotam. Ideoque hæc definitio eſt cauſalis, non formalis.

Subiectum, ſunt fauces: per quas intelligimus illam capitis partem, quæ conſtituta eſt e gula, & larynge, id eſt, principio tracheiæ arteriæ: ſiquidem in angina vtplurimum vtraque pars afficitur, licet modo hæc magis, modo illa. *Locus affectus.*

Cauſa efficiens, eſt inflammatio: qua angina exquiſita, a notha diſtinguitur: quemadmodum per ſubiectum, diſtinguitur angina ab inflammatione glandularum iuxta linguam. Per hanc etiam cauſam, diſtinguitur ab œdemate, & ſcirrho; qui tumores ſi quandoque fauces occupent, non eſt angina exquiſita, ſed notha. Præterea, ex hac cauſa illud etiam colligitur, anginæ anguſtiam eſſe compreſſionem, non obſtructionem: nam dum inflammatione afficiuntur muſculi, ſpectantes ad fauces; eſt neceſſarium, vt meatus ad fauces pertinentes anguſtentur: vnde hæc anguſtia eſt compreſſio, quia fit ab inflammatione. Huc ergo reſpiciens Galen. com. 20. l. 4. de ratione vict. ait, anginam eſſe inflammationem, vt inflammatio ſit anginæ genus: nam indicatio ex vſu, non ſumitur ab anguſtia, vel compreſſione, ſed ab inflammatione. Et hinc patet anginam, procedentem a luxatione vertebrarum colli, non eſſe legitimam: niſi forte ad luxationem vertebrarum ſubſequatur inflammatio. Porro, cum inflammatio ſit tumor ſanguineus: per ſanguinem poſſumus intelligere, & linoſum, & pituitoſum, & melancholicum. Exquiſitiſſima tamen angina eſt, quæ fit a ſanguine feruente & bilioſo. Cauſa generans ſanguinis bilioſi, eſt hepar calidius. Cauſæ fluxionis ſanguinis explicatę ſunt in phrenitide: fluit enim ſanguis quandoque per modum Attractionis, veluti ſi fauces plus iuſto caleſiant, aut dolore afficiantur; quandoque fit fluxio per Tranſmiſſionem, ſi fauces ſint imbecilles, laxæ, aptæ ad ſuſcipiendum. *Cauſa efficiens.*

A forma non ſumuntur differẽtiæ, niſi ſecundum Magis & Minus: quia omnis angina exquiſita eſt compreſſio. A ſubiecto ſumuntur differentiæ, notatu dignæ, quæ maxime conferunt ad prognoſticum, & curationem: de quibus Gal. loquitur, com. 18. l. 3. prognoſt. c. 3. l. 4. de l. aff. aph. 34. ſect. 4. Subiectum, ſunt fauces; quæ pertinent ad guttur, & ad œſophagũ ſeu gulã. *Differentia.*

Fauces ergo interdum magis ſunt inflammatæ ſecundum Guttur, interdum ſecundum Oeſophagum. Si inflammatio magis afficit guttur; pertinet ad partes gutturis, vel Internas, vel Externas. Si ad internas, verbi gratia, quando afficiuntur illi muſculi, qui laryngem mouent, ad vocem efficiendam, fit Cynanche. Si inflammatio occupat potius externos gutturis muſculos, fit Paracynanche, quæ via eſt ad cynanchen, quia inflammatio muſculorum externorum, niſi diligens medicus proſpiciat, progreditur ad muſculos etiam internos. Si inflammatio magis afficiat gulam, inflammari poſſunt muſculi Interni, vel Externi. Si interni, dicitur Synanche. Si externi, vocatur Paraſynanche. Quoad cauſam efficientem, cum ſit inflammatio; poteſt hæc inflammatio eſſe tumor vel Bilioſus, vel Pituitoſus, vel Melancholicus. Angina quidem, quæ fit a pituita, eſt notha: ſed quæ fit a ſanguine pituitoſo, eſt exquiſita, verum non exacte. Quomodo autem detur vitium, exacte vel non exacte exquiſitum, in doctrina de febribus dicemus. Sumuntur etiam differentiæ, vt ſanguis in angina efficienda fluit, per modum vel Attractionis, vel Tranſmiſſionis.

Signa. Vitium hoc in genere facile cognoſcitur: quia ægrotantes euidenter conqueruntur de anguſtia circa fauces, vnde impeditur & deglutitio, & reſpiratio: præterea hæc anguſtia non eſt ſine dolore. In oedemate, & proinde in angina notha, eſt anguſtia, ſed ſine dolore; quia hæc materia non habet illũ impetum, vt ſoluat continuũ. Sed in exquiſita angina, quomodocunque ſanguis fluat, ſiue per attractionem, ſiue per trãſmiſſionem, eo fluit impetu, vt ſoluat continuum, & dolorem excitet: quia ſanguinea materia eſt calida. Præterea in angina exquiſita neceſſario eſt febris, & quidem continua: ſi autem ſit notha, non neceſſario eſt febris. Formales differentiæ facile cognoſcuntur, num compreſſio ſit inſignis, vel remiſſa: prout ſcilicet ægri magis vel minus conqueruntur de anguſtia. Quoad differentias a ſubiecto: ſi ſit cynanche, vbi ſcilicet affecti ſunt muſculi interni; cognoſcitur, quia adeſt orthopnoea, non poſſunt ſpirare, niſi recta ceruice, quoniam difficilima eſt reſpiratio: dolor eſt admodum acerbus: præterea in partibus externis non cernitur aliqua mutatio in colore, quia malum eſt intus. In paracynanche, dolor nõ eſt ita acerbus; nec reſpiratio ita difficilis, vt in cynanche: præterea circa ceruicem apparet aliquis tumor: compreſſa ceruice, dolor exacerbatur, quia inflammati ſunt muſculi externi. Synanche cognoſcitur; quia adhuc minor eſt reſpirationis difficultas, quam in paracynanche: ſed deglutitio maxime difficilis fiet, vt vix poſſit aqua permeare. In paraſynanche deglutitio quidem erit difficilis; ſed multo minori difficultate fiet reſpiratio: præterea rubedo apparebit in ceruice.

In ceruice: perſentietur dolor, loco contrectato, quia inflammatio extra vergit. Quoad cauſas efficientes: facile cognoſcetur, an ſit ſanguis bilioſus, an pituitoſus, an melancholicus, e propriis ſignis: verbi gratia, ſi ſit ſanguis bilioſus; dolor erit admodũ intẽſus, ſenſus caliditatis vehemẽtiſſimus, febris inſignis, ardentiſſima, &c. Facile etiam cognoſcetur, num fluat per modum attractionis, vel tranſmiſſionis; vt in doctrina de phrenitide diximus. Verbi gratia, ſi ante anginam prægreſſus eſt in ceruice dolor, vel aliquis calor; iudicandum eſt, fluxam eſſe materiam, per modum attractionis: ſin minus, per modum transmiſſionis.

Indicationes deſumẽdæ ab his quæ ſunt ex vſu: quare pro vario ſanguinis peccato, variæ hauriendæ ſunt indicationes: verbi gratia, bilioſus ſanguis & calidus, indicat refrigerantia. Pręterea in phrenitide diximus de reprimentibus & aliis. Nec hic repetenda ſunt fruſtra. *Indicationes.*

Malum hoc periculo non caret; quia afficitur locus deglutitioni deſtinatus, & ſpiritui: præterea eſt annexa febris continua, quæ maxime calori innato aduerſatur, vt omnes actiones naturales lædantur. Quare ſi mitior occurrat angina, non parui ea eſt facienda: quia niſi medicus diligenter progrediatur, lethalis euadere poteſt. Quoad differentias: varie prognoſticandum. Quoad compreſſionem: quo compreſſio eſt vehementior, eo magis timere oportet. Similiter cynanche eſt peſſimus affectus, vt ante quartum interficiat, quandoque eodem die: ſecundum Galenum, com. 16. 17. 18. l. 3. prognoſt. & vt dicã, quod ſentio, ferme omnes moriuntur. Minus eſt periculũ in paracynanche, quia afficiuntur muſculi externi; vnde hæc ad ſeptimum protrahitur: interim tamen & ipſa ſatis eſt periculoſa. Synanche adhuc minus eſt periculoſa, quam paracynanche; quia reſpiratio minus læditur, licet in ſynãche maxime lædatur deglutitio, vt nec aqua permeare poſſit: at ſine cibo aliquantiſper manere poſſunt homines, ſine reſpiratione non poſſunt: & hoc eo magis, quod in angina maxima eſt reſpirationis neceſſitas, cum propter febrem augeatur neceſſitas euentandi calorem cordis. Omnium minime periculoſa eſt paraſynanche; quia parum læditur reſpiratio & deglutitio; eſt quidẽ læſa deglutitio, ſed non eſt ablata; nam potio poteſt permeare. Quoad cauſam efficientem: ſi fiat a ſanguine melancholico, ſeu atrabilario; actum eſt. Si a ſanguine pituitoſo; poteſt quidem tolli, ſed eſt diuturnior. Tandem, notandum: ſi in angina tanta ſit reſpirandi difficultas, vt per os ſpuma erumpat; nunquam curationem eſſe aggrediendam, ſed cito futuram mortem prædicendam: ſignum enim hoc lethale eſt. Hæc ſpuma eiuſdem eſt naturæ, & eaſdem habet cauſas, quas etiam habet ſpuma in apoplexia.

Prognoſtica. *com. aph. 12. ſect. 1.*

Chirurgia. Venæſectio conuenit; quia ſanguis habet rationem cauſæ principalis: nam inflammatio eſt affectus ſanguineus: attamen, prout magis vel minus ſanguinea eſt inflammatio, pro eo etiam ſanguis in maiori vel minori quãtitate eſt educẽdus. Celerrime au. :m in angina ad venæſectionẽ confugiendum, dummodo aſſunt permittentia: nam in hoc morbo ſanguinis præſentiam conſequitur inſignis vehementia ſanguinis; læditur enim reſpiratio: ſine qua vita conſiſtere nequit. Quoad vbi agendum: in angina ſanguis redundare ſolet in toto, in capite, & in faucibus: quare ratione ſanguinis in toto exſiſtentis, ſecanda eſt vena cubiti; & magis quidem cubiti, quam pedis; quia per venam cubiti non modo vacuatur ſanguis in toto exiſtens, ſed aliqua etiam fit deriuatio a faucibus: vt expediat etiam ſecare venam magis proximam, ſcilicet cephalicam, quoniam etiam ad caput reſpicimus. Deinde propter ſanguinem, ſubſiſtentem in capite, expedit ſecare venam capitis, & applicare hirudines poſt aures. Poſt accedendum ad locos magis proximos, & aperiendæ venæ narium. Tandem aperiendæ venæ ſub lingua. Non tamen in quolibet ægro ita procedendum; ſed pro neceſſitate. Nam ſi per venæſectionem inſigniter minuatur malum, non debetis cruciare ægrotantes: vbi autem malum eſt contumax, dicto modo procedendum. His adminiſtratis, ſi malum vergere videtur ad externas partes, adiuuanda eſt materia, & ceruici cucurbitulæ ſcarificatæ applicandæ: quando enim reliquæ ſanguinis euacuationes ſunt adminiſtratæ, maxime confert mouere ſanguinem ad circumferentiam: vnde Galenus dixit, aph. 37. ſect. 6. bonum eſſe, ſi tumor extra appareat: Et ſic materia ad circumferentiam attrahenda. Ego in hoc caſu nihil dico de ſectione illius partis, quia his temporibus deſiderantur, qui ſciant operari. De cucurbitulis, quibus vti licet loco venæſectionis, alias diximus.

Pharmaceia. Medicamenta reſpiciunt totum & fauces. Totum reſpicientia ſunt, quæ vacuant humorem in corpore peccantem, ſiue ſit pituita, ſiue bilis, ſiue melancholia. Et in hoc malo oportet feſtinare; quia ſumma eſt vehementia humoris, impetum ad fauces habentis; vnde læditur reſpiratio, & mors imminet. Mea igitur ſententia, magis poteſt hæc materia, quatenus auget tumorem faucium, quam poſſit materia furioſa. Materia enim furioſa, eam ob cauſam vacuanda eſt ante coctionem; quia periculum eſt, ne petat partem principalem, & ſic mortem inferat. Sic & in angina imminet mors, quia læditur reſpiratio. Quare in praxi obſeruandum, vt electiue educentia, ilico poſt ſanguinis euacuationem propinentur, non ante. Verum, quando cynanche eſt cum ſynanche, id eſt, quãdo tumor detinet fauces, & ſecundum guttur, & ſecundum gulam, vt difficilis admodum ſit

dum ſit reſpiratio & deglutitio: tunc non eſt dandum pharmacum, ſed clyſteribus acrioribus vtendum: verbi gratia in angina bilioſa hoc modo. ℞. *decocti maluarũ, centaurii minoris, &c. ℔j. elect. de ſucco roſ. (nam ſcammonium recipit) ʒiij. mellis roſ. ℥ ij. ol. communis ℥ iiij. ſalis communis ʒ ß. Miſ. pro clyſmo.* Multo acrior debet eſſe clyſter, ſi angina ſit pituitoſa. Si tantum cynanche infeſtet, vt difficilima quidem ſit reſpiratio, ſed deglutitio non ſit ablata; detur pharmacũ in potu, nõ in bolo, verbi gratia in angina bilioſa hoc modo. ℞ *rhab. el. ℈ iiij. fiat infuſio in decocto fructuũ, & facta diligẽti expreſſione adde mannæ opt. ℥ ij. Miſ. fiat potio breuis.* Poſt hanc potionẽ detur *ſeri lactis caprini a ℔ j. ad ℔ ij. Potione quidem vacuatur bilis: vt autem vacuatio fiat citra inſignem caliditatem corporis, quia adeſt febris, exhibetur ſerum lactis. Nec præter rationem eſt in tali angina, etiam ſequẽti die ſerum ad ℔ iij. vel iiij. exhibere.*

Quoad topica: inter initia licet vti reprimentibus, ne inflammatio augeatur: & propterea *ſuccus mororum maxime probatur, vnde diamoron in vſu eſt. Et poſſumus ſuccũ mororum, vel etiam diamoron diſſoluere cum aqua roſacea, plantaginis, cum aqua portulacæ. Deinde vero poteſtis addere nonnihil ſapæ, vt mitigetur etiam dolor: poſtea nonnihil ſacchari ad detenſionem: & præterea poteſtis aſcendere ad vſum mellis. Et maxime ſolet conferre medicamentum illud e nucibus: & poteſtis inter initia miſcere ſuccum malorum granatorum, cydoniorum.* Vrgente neceſſitate, quando obſeruatur inſignis fluxus, non ſolum *ad rhu opſoniorum, omphacium, ſed etiam ad balauſtium, malicorium, ad hypociſtidem, acaciam aſcendendum.* Sed his non vtendum ſinceris: permiſceri debent *glycyrrhiza, iniubæ, paſſula, carica, &c.* Notandum, in angina quandoq; dolorem eſſe acerbiſſimum, cuius ratione maxima poteſt fieri attractio: propterea adhunc mitigandum, medicamentum non tantum fieri debet *e iuiubis, fœnugræco, paſſulis, ſapa, &c. ſed aſcendendum etiam eſt ad ſerum lactis, & vrgente neceſſitate, ad ipſum lac. Sed ægrotantes hæc non deglutiant, verum in ore detineant, & exſpuant. Addere etiam licet ſemina papaueris albi, quorum ℥ ß. miſcenda cum ſero, vel etiam cum lacte.* Et his potiſſimum vti licet in angina bilioſa. Si autem ſit pituitoſa; locum non habent hæc vehementer repellentia: verum *diamoro poſſumus addere decoctum e nucibus cupreſſi.* Et poſtea oportet ſenſim aſcendere ad reſoluentia; quibus vti licet in quacunq; angina. Nam ſicut Galenus, cap. 20. lib. 13. meth. in diſſolutione materiæ iiſdem vtitur medicamentis, tam in phrenitide, quam in lethargo: ita nos in qualibet angina, iiſdem vti poſſumus reſoluentibus. Quare ægri in ore detineant medicamentum, confectum *e caricis, e fœnugræco, e mulſa cum origano, cum hyſſopo, thymo, calamintha*

Localia.

Repriment-tia.

Reſoluentia.

montana, pulegio, &c. his enim vti licet, pro reſolutione materiæ. Præterea extrinſecus ad ceruicem medicamentis vtendum, non quidem reprimentibus, nam interficeretur æger; ſed hoc, vel ſimili, tuto inter initia vti poſſumus: ℞. *flor. caſſiæ nuper extr.* ℥ *iij. ſapæ* ℥ ß. *caricarum* ℥ *ij. ol. amygd. dul.* ℥ *j. Miſ. & applicetur: dolorem enim mitigat citra repercuſſionem. Ad idem propoſitum poſſumus applicare panem, decoctum cum lacte: & poſſumus addere oui vitellum: ita enim dolor mitigabitur.* Procedente malo, oportet etiam ad diſcutientia aſcendere: & ſi dolor vrgeat, hoc modo medicamenta miſcere poſſumus: ℞. *ſapæ (ratione doloris) floris caſſiæ nuper extr. an.* ℥ *iij. nidi hirundin.* ℥ *vj. (ratione reſolutionis: ſolet eſſe admirabile medicamentum) Miſ. fiat emplaſtrum, & applicetur.* Procedente malo, non contenti ſitis ſolo nido hirundinis: ſed cum eo miſceatis reſoluentia, quæ fuere propoſita, *vt ſunt ruta, pulegium, &c. Maxime probatur cinis cochlearum, cancrorum. Sumantur horum cinerum* ℥ *ij. nidi hirundinis* ℥ *vj. aceti, vel mellis ſcilliticj* ℥ ß. *& cum oleo reſolutiuo fiat medicamentum. Probatur etiam ceratum ſacrum, cerinæ, & ſimilia reſoluentia. Vrgente neceſſitate, opus eſt confugere ad ſinapiſmos, quibus materia euocetur ad partes externas.*

Inſtrumentum ad faciliorem deglutitionem comparatũ.

Quoad victum. Cum ægri deglutire nequeunt, cannula immittenda intra gulam, vt fiat cibariorum deglutitio. Sed quando adeſt inflammatio in illa parte, nimis irritatur. Propterea conſulo, vt non, niſi maxima neceſſitas vrgeat, ad cannulã hanc confugiatis. Probo magis, vt paretur aliquod inſtrumentum, ad modum fiſtulæ, quod imponatur prope œſophagum: & præterea aſſit veſica, munda, repleta potione nutriente, & hæc veſica ſit appoſita fiſtulæ, vt in clyſmis fieri ſolet: poſt impetu quodam veſica comprimatur, vt etiam cum impetu potio illa deducatur ad œſophagum. Quoſdam deſperatos, ob famem, fiſtulæ huius beneficio reſtitutos vidi.

FINIS LIBRI PRIMI.

PRACTI-

PRACTICÆ MEDICINÆ

Liber Secundus;

DE THORACIS, ET PARTIVM EO CONTENTARVM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

De Tuſsi morboſa.

IN morbis tractandis ordine reſolutiuo vti ſolemus: nam gratia finis verſamur circa nomen, eſſentiam, ſpecies & ſigna: gratia autem principiorum, quibus finem aſſequi licet, agimus de indicationibus, prognoſtico, & de materiis præſidiorum. Quantum ergo ad vitia attinet ventris medii, ſeu thoracis; agemus de Tuſſi morboſa, de Aſthmate, de Pleuritide, Empyemate, Peripneumonia, Sanguinis ſputo, Phthiſi, Palpitatione cordis, & Syncope. *Methodus explicandorũ affectuũ: de qua & ſupra, cap. 7. lib 1.*

Tuſſis, Græcis βὴξ dicitur. Eſtq; alia Morboſa, quæ procedit a cauſa aduerſaria expultrici: alia Non morboſa, quæ fit concurrente ſola voluntate, citra expultricis moleſtiam. Nos in præſentia de morboſa dicemus: in qua euidenter admodum & efficaciter fit ſtrepitus; ad differentiam illius accidentis, quod præcedit tuſſim, & κέρχνος dicitur: quod vitium reſpondet nauſeæ, quæ vomitus eſt ἀνάδρομος cap. 4. libr. 2. de cauſ. ſymptom. Κέρχνος enim eſt leuis impetus tuſſiendi, & differt a tuſſi ſecundum minus. Sic ergo de tuſſi loquemur, vt etiam pateat quid ſit agendum circa κέρχνον. *Nomen.*

Sed priuſquam tradatur definitio; cognoſcendum eſt, primo, quæ ſit *De morbi natura, in genere.*

Operationis tres cauſæ. morbi natura: ſecundo quomodo fiat tuſſis morboſa. Quoad primum, vt ſciatur quænam ſit morbi eſſentia: oportet intelligere, quonam modo fiat operatio ſecundum naturam; & quomodo ratione morbi lædatur operatio. Quare dico, ad edendum operationem, potiſſimum tria, & ea quidem neceſſario, concurrere: vnum eſt, quod præcipuum locum ſibi vendicat, & præcipuus operationis eſt auctor; nimirum Facultas, quæ concurrit, vt QVO. Alterum eſt Suppoſitum, quod concurrit vt QVOD: quo ſenſu Philoſophus dixit, non pupillam videre, non viſum, ſed oculum totum. Tertium eſt id, quod gratia operationis concurrit, vt CVM QVO, id eſt, vt inſtrumentum, (non vt principale agens, quod eſt anima) vt inſtrumentum præcipuum (ad differentiam non præcipui) quod nihil aliud eſt, quam

Operatio tribus læditur. Cõſtitutio, (ad differentiam calidi innati.) Hinc ſequitur, vt dum bene habent hæc tria, bona fiat operatio, neq; ſit operatio læſa propter morbum: contra, vt actio euadat morboſa, neceſſe eſt, vt hæc tria male habeant.

1\. Primum quidem, quoad facultatem; neceſſarium eſt, ſi debeat lædi, vt fruſtretur: ita tamen vt hæc fruſtratio neceſſario pendeat a vitio & ſuppoſiti & inſtrumenti; ad differentiam fruſtrationis facultatis, dependentis ab errore externo; quia tunc non eſt morbus. Quare facultas fruſtratur & læditur, (quamuis proprie loquendo, facultas lædi nequeat, quia non ſuſcipit magis & minus) dum eius fruſtratio non dependet ab errore externo, ſed a vitio ſuppoſiti, & inſtrumenti, id eſt, conſtitutionis. Vt morbus, formaliter acceptus, ſit læſio facultatis, ſeu impotentia facultatis ad agendũ: & hac ratione formaliter omnis morbus eſt in ſecunda ſpecie qualitatis.

2\. Quoad ſuppoſitum, quod concurrit, vt QVOD; neceſſarium eſt, vt male afficiatur: nam ſuppoſitum bene affectum, bene operatur, vbi eſt intra limites ſanitatis. Quare, cum ſanitati opponatur ægritudo, eſt neceſſarium, vt male ſit diſpoſitum. Ergo ratione ſuppoſiti, omnis morbus eſt diſpoſitio præter naturam. Et hoc modo omnis morbus eſt in prima ſpecie qualitatis.

3\. Quoad inſtrumentum, quo mediante agit ſuppoſitum, aut ſuppoſiti facultas; cum hoc inſtrumentum ſit ſuppoſiti conſtitutio: ſicuti, dum conſtitutio eſt ſecundum naturam, bona editur operatio: ita, dum eſt præter naturam, læditur operatio. Quare ratione inſtrumenti, præcipui, omnis morbus eſt conſtitutio præter naturam. Sed hoc loco notandum, conſtitutionem eſſe genus quoddam ſubalternum. Generis autem ſubalterni natura, cum ſeruetur in natura ſuorum analogatorũ; fit vt conſtitutio, quæ conſiſtit in temperie, pertineat ad qualitatẽ; quæ in compoſitione, ad magnitudinem, ad numerum; & ſecundum hanc rationem cõſtitutio dirigitur ad prædicamentum quantitatis. Sicut ergo omnis morbus, ratione facultatis

cultatis & ſuppoſiti eſt in prædicamento qualitatis: ita ratione inſtrumenti, id eſt, conſtitutionis, modo eſt in qualitatis categoria, modo in aliis. Hinc fit, vt varie morbus definiri queat. Nam ratione facultatis, morbus eſt læſio facultatis: ratione ſuppoſiti, morbus eſt diſpoſitio præter naturã: ratione inſtrumenti, morbus eſt conſtitutio præter naturã. Notandum autẽ hæc tria ita ſe habere; vt læſio facultatis, & diſpoſitio præter naturã, pendeant a conſtitutione præter naturã; non contra: & propterea tantũ conſtitutionem, non læſionẽ facultatis, non diſpoſitionẽ præter naturã eſſe morbum, ex vſu indicantẽ vtile. Non tamẽ hoc eſt ſtatuendũ de omni conſtitutione præter naturã: nam obſtructio, verbi gratia eſt conſtitutio præter naturã non tamẽ ex vſu; quia ſublata obſtructionis cauſa, ilico obſtructio tollitur. Et hoc ſignificauit Gal. c. 1. l. 1. de loc. aff. inquiens, dari morbos vſq; adeo ſolutu faciles, vt quamprimũ tollitur cauſa efficiens, ilico euaneſcat morbus. Hinc facile colligitur, conſtitutionẽ eſſe cauſam continentem (de qua tot nugas proferunt multi) & læſionis facultatis, & diſpoſitionis præter naturam. Quamobrem, neceſſario morbus fit, quoniam facultas læditur: læditur autem facultas, quia ſuppoſitum male diſponitur: Suppoſitum autem male diſponitur ſeu afficitur, quoniam eius organum læditur, quoniam redditur præter naturam ſuppoſiti conſtitutio. Morbus ergo formaliter eſt læſio facultatis. At ſi definiatur effectiue, & primum non ex vſu, id eſt, vt non indicet vtile; eſt diſpoſitio preter naturam. Quod ſi definiatur effectiue: ſed ex vſu; eſt conſtitutio præter naturam.

Morbus varie definiri poteſt, pro varia conſideratione læſa operationis.

Τὸ συνεκτικὸν αἴτιον

Quomodo porro efficiatur tuſſis, colligitur e Galeno cap. 7. l. 4. meth. c. 3. & 4. l. 2. de ſympt. cauſ. Cum igitur tuſſis ſignificet ſtrepitũ quendam; formatũ in larynge, ob aerem percuſſum a larynge, beneficio muſculorũ: ſciendũ eſt, hunc non eſſe quemlibet aerem, ſed eum, qui a pulmone in laryngem effertur, & cum violentia quadam impellitur: impellitur autem ab expultrice pulmonis, vt pulmo eſt deſtinatus & attractioni & emiſſioni aeris. Quare dum pulmo virtute ſua expultrice aerem expellit, duo requiruntur: ſcilicet muſculi, & id quod irritat expultricem. Muſculi quidem neceſſarii ſunt; quia pulmo ad tuſſim efficiendam impellit aerem per arterias, per tracheiam, quæ cum ſit cartilaginea non poteſt ita conſtringi, vt noxa per aerem vehementer commotum expellatur: ideoq; hæc agitatio ſine muſculis fieri nequit. Sed oportet etiam adeſſe irritans, ſeu moleſtans; quod agit in pulmones, præſertim ſecundum aſperas arterias, & potiſſimum ſecundum aſperarum arteriarũ membranas, quatenus hæ membranæ ſunt ſenſus participes. Fit ergo tuſſis, quoniã aer, vi efflatus, impellitur a pulmonis expultrice, irritata, & adiuta a muſculis.

Generò tuſſis.

Definitio formalis. Quare tuſſis formaliter ita definiri poteſt: quod ſit vox, dependens à laryngo, aerem vi efflatum percutiente. Nam vox, vt ſonus, eſt motus aeris percuſſi: ideoq; ſonus in larynge, eſt motus aeris, ſed vi impulſi, ſeu efflati. Quare forma in hac definitione, eſt vox, ſeu ſonus, ſeu motus. Subiectum, eſt aer, vi efflatus. Cauſa efficiens, eſt larynx percutiens. Verum hæc formalis definitio potius pertinet ad philoſophos, nec eſt ex vſu, id eſt, non indicat vtile. Propterea tuſſis effectiue ita eſt definienda: quod ſit efflatio violenta, tracheiæ pulmonis, dependens ab expultrice, adiuta a voluntate, & irritata; vt irritans expellatur. Porro cauſa finalis hic apponitur; quia, licet agamus de tuſſi morboſa præter naturam, accidit tamen interdum, vt hæc ſit vtilis. Idem enim ſtatuit Galenus cap. 3. lib. 5. loc. aff. vbi ait, tuſſim eſſe accidens naturale, non quod ſit ſecundum naturam, ſed quod ſit ſymptoma ſpectans ad facultatem naturalem: nam per tuſſim expelluntur quæ ſunt infeſta: ſicuti etiam expelluntur per ſternutamentum, per ſingultum, per nauſeam. Et huc etiam quadrat, quod cap. 17. lib. 2. ſimpl. dicitur; tuſſim eſſe paſſionem ingenitam cauſa ſalutis, vt quæ guttur infeſtant, expellantur. Gratia ergo huius vtilitatis propoſuimus cauſam finalẽ. Cæterum, in finitione etiam diximus, tuſſim eſſe efflationem violentam. Sic cap. 3. lib. 2. de ſympt. cauſ. tuſſis dicitur, exitus aeris incitatus: & cap. 4. lib. eiuſd. dicitur vehementiſſima efflatio. Et com. 12. ſect. 1. lib. 1. epid. dicitur, tuſſim fieri a ſpiritu concitato, vehementer impulſo. Sed cum efflatio ſit ſymptoma, & quidem actio; neceſſe eſt, vt pertineat ad aliquod membrũ: quare in definitione diximus; tracheiæ, ſeu aſperæ arteriæ. Addimus; pulmonis: nam Galenus cap. 5. lib. 2. de ſympt. cauſ. ait, muſculos vehementer ſe iniicere pulmoni, vt multam, celerem, ſeu vehementem moueant efflationem. Et cap. 10. lib. 2. de criſibus dicitur, pleuram, quæ vicina eſt pulmoni, huic communicare affectionem, vt fiat tuſſis. Patet igitur tuſſim pertinere ad pulmones: non tamẽ ad quaſuis eius partes, ſed ad aſperas arterias. Hinc Galenus aph. 46. ſect. 6. dixit: ſi tubercula in pectore, in pulmone exſiſtentia, nihil emittunt, fieri difficilem reſpirationem: ſi autem hæc tubercula aliquid emittant ad aſperas arterias, tunc fieri tuſſim. Et cap. 8. lib. 7. de vſu part. ait: ſi ſanguis effundatur ex arteriis læuibus in aſperas, fieri tuſſim. Hoc modo etiam alia Galeni loca intelligenda ſunt. Dum enim cap. vlt. lib. 4. loc. aff. dicit, in hepatis inflammatione tuſſim fieri: ſciendum, tuſſim excitari tunc, quando ab hepate caliditas, vel vapor impertitur pulmoni. Sic cap. 5. lib. 4. loc. aff. dicitur; ſanguinem, guttur irritantem cauſare tuſſim: ſcilicet quatenus per medium guttur pulmo afficitur. His & Auicennas aſſentitur, inquiens, tuſſi expelli nocumenta a pulmone: & addit; præter pul-

Definitio effectiua.

Finis.

Forma.

Subiectum.

ter pul-

ter pulmonem alia etiam eſſe membra, ſed communicantia pulmoni: cum tuſſis fieri nequeat, niſi vitium communicetur pulmoni: quare concludit, tuſſim fieri affecto pulmone, vel primario, vel per conſenſum.

Sequitur in definitione: dependens ab expultrice. Nam ſtatuimus, in tuſſi efflationem illam violentam eſſe actionem facultatis expultricis. Vnde Galenus, com. vlt. l. 3. de iis, quæ in offic. med. ait; tuſſim eſſe motum præter naturam facultatis naturalis; ad differentiam vitalis: & quidem, expultricis pulmonis, & pectoris. Addit c. 4. l. 2. de cauſis ſympt. hanc facultatem expultricem eſſe vnam e facultatibus naturalibus. Et cap. 6. dicit, expultricem, ob vehementem motum ſe concitare in tuſſi vehementer; ita vt tuſſis ſit motus quidam expultricis, ſed validus. Sic etiam Auicen. ait, tuſſim eſſe e motibus, quibus natura expellit, quod contriſtat. Poſtea in definitione diximus: adiutā a voluntate. Nam Galenus c. 4. l. 2. de ſym. cauſ. ſtatuit, muſculos pectoris concurrere ad tuſſim, dum contrahunt pulmones. Et l. 5. de loc. aff. ait: tuſſim excitari a validiſſima & celerrima thoracis conſtrictione. Et c. 8. l. 4. de loc. aff. ait: ſine vehementi thoracis conſtrictione, tuſſim eſſatu dignam non fieri. Et com. 43. lib. 2. progn. ait, tuſſis cauſſam principalem eſſe duplicem; vnam eſſe id, quod habet initium motionis; ſignificans facultatem voluntarie motricem, quæ vna eſt e principalibus cauſis, ſiquidem per violentam thoracis conſtrictionem, ſpiritus foras pellitur, & ſecum materiam educit. Ergo prima cauſa e principalibus, eſt facultas mouens, non ſpiritus, vt male quidam in margine notant, qui profitentur Grecas literas, interim tamen Galenum tantum in ſuperficie intelligunt. Notandum, quod Auicennas dicit, facultatem hāc motricem, ſpectare ad muſculos pectoris, & ad ſeptum tranſuerſum. De muſculis pectus contrahentibus, difficultas non eſt: ſed de ſepto. Hoc ergo, licet non contrahat pectus, ſed tantum dilatet; attamen conducit ad tuſſim: quia dum fit dilatatio, attrahitur & inſpiratur copioſus aër, per ſeptum; qui ſic copioſus attractus, mox per contractionem copioſus etiam excernitur; & ſic in cauſa eſt, vt tuſſis vehemens fiat. Qua de re legatis etiam interpretes Auicennæ. Cæterum thoracis muſculi, alii ſunt ſuperiores, alii intercoſtales. E ſuperioribus concurrunt quinctus & ſextus muſculus. Ex intercoſtalibus, qui pertinent ad coſtas exquiſitas; exteriores muſculi non concurrunt ad tuſſim, ſed interiores: at exteriores, qui ſpectant ad coſtas nothas, auctores ſunt contractionis, & proinde tuſſis. Addit Galenus c. 15. l. 5. de vſ. part. muſculos abdominis; qui & ipſi ſunt auctores motus voluntarii. Præterea diximus, irritata: nam expultrix non ſponte concurrit, ſed irritata. Vnde Galenus c. 4. l. 2. de ſym. cauſ. ait; tuſ-

Cauſæ: I expellentes, ſeu mouentes.

Facultas expultrix.

Muſculi pectoris.

Num diaphragma ad tuſſim faciat.

Quinā muſculi ad tuſſim concurrant.

2. Cauſa irritantes.

ſim eſſe motum facultatis naturalis, quæ cogitur a cauſa morbifica. Quod etiam proponit c. 3. & 6. l. eiuſd. Et comment. 43. l. 2. progn. ait; principalem cauſam eſſe materiæ vitium, quod irritat expultricem. Poſtremo diximus: *vt irritans expellatur*. Hinc enim diſtinguitur morboſa tuſſis, a non morboſa. Vnde Galenus cap. 4. lib. 2. de ſym. cauſ. ait: in tuſſi propelli materiam, vias obſtruentem: idemque ait, com. 3. ſect. 5. lib. 6. epid. aph. 2. ſect. 4. cap. 7. lib. 2. ſimpl. medicament. Porro cauſa irritans, ſecundum Auicennam, eſt Interna, vel Externa. Interna eſt vel Coniuncta, id eſt, immediata, vel Antecedens, id eſt, mediata. Coniuncta cauſa, ſecundum Auicennam, eſt effectus cauſæ corporeæ, id eſt, effectus materiæ morbificæ: qui effectus, vel eſt Intẽperies, vel Solutio vnitatis, vel Cõpoſitio morboſa. Intemperies, eſt calida, vel frigida, vel humida, vel ſicca; vel ſine materia, vel cum materia, & poteſt eſſe cum qualibet materia ſanguinea, bilioſa, pituitoſa, & melancholica. Hic Auicennas non proponit materiam purulentam: quia cognouit, propoſitas materias poſſe in pus mutari. Deinde notandum, quod Auicennas ſtatuat, intemperiem humidam ſine materia, cauſam tuſſis eſſe poſſe. Licet enim non ſoluat continuum; quia tamen morboſa eſt, & proinde infenſa, poteſt cauſa eſſe, nõ quidem doloris, quia nõdum fit ſolutio vnitatis, ſed alicuius triſtis ſenſationis: quemadmodum etiam contingit, vt ratione grauitatis, materiæ aggrauantis, fiat ſenſus grauitatis, non dolor; quia materia aggrauat & contriſtat, citra ſolutionem vnitatis. Eodem etiam modo, humida intemperies ſine materia, quatenus noxa eſt, poteſt eſſe cauſa triſtis ſenſationis, vt expultrix inſurgat ad expellendum, ſed citra ſolutionem vnitatis. Poſtremo notandum, per intemperiem, eſſe intelligendam intemperiem inæqualem; vt proponit Galenus cap. 4. lib. 2. de ſympt. cauſ. & cap. 8. lib. 4. loc. aff. Vt plurimum autem cauſa tuſſis, eſt intemperies frigida: vnde Galenus ait, cap. 13. lib. 5. meth. tuſſim fieri, refrigeratis inſtrumentis ſpiritus: & recte quidem, nam cap. 4. l. 2. de ſympt. cauſ. ait, ſi ſoli muſculi afficiantur, non fieri tuſſim, ſed eam affectionem, quæ dicitur κέρχνος. Sed notandum, ſi tuſſis fiat ab intemperie ſine materia, eam vocari tuſſim ſiccam, ſeu aridam, ſicut etiam nuncupat Galenus com. 12. ſect. 1. l. 2. epid. & aph. 54. ſect. 4. Dicitur autem tuſſis ſicca, quia nullum adeſt ſputum, nulla exſpuitur materia. Et hæc de intemperie. Præterea Auicennas inter cauſas proximas recenſet ſolutam vnionem; quam vocat roſolutionem ſingularis, vt contingit in phthiſi: & hæc ſoluta vnitas eſt materiæ mordacis, de qua agemus in doctrina de phthiſi. Tandem inter cauſas proximas, proponitur mala compoſitio: ad quam reſpiciens Auicennas, dicit, tuſſim fieri propter Apoſtema, id eſt, tumores, &

Dyſcraſia.

Tuſſis ſicca.

Soluta vnitas.

Mala compoſitio.

tes, & Oppilationes, quæ omnia ſunt vitia in mala compoſitione. Vnde etiam Galenus comment. 24. ſectio. 2. lib. 6. epid. ait; tuſſim malignam fieri ex humore, defluente a capite, ex vlcere viſcerum ſpirabilium, ex abſceſſibus, ex empyemate, & frequenter ex obſtructione & aſperitate, quæ aſperitas pertinet ad malam compoſitionem. Cum igitur frequenter tuſſis fiat propter obſtructionem, ſeu aſperitatem: hinc Galenus obſtructionem potiſſimum propoſuit, cap. 7. lib. 4. meth. & cap. 4. lib. 2. de ſymp. cauſ. dum ait, per tuſſim expelli eas materias, quæ vias obſtruunt. Aſperitatem proponit Galenus cap. 4. lib. 2. de ſym. cauſ. cap. 7. lib. de morborum different. comment. 12. ſectio. 1. lib. 1. epidem. aphoriſ. 54. ſectio. 4. Hæc de cauſa intrinſeca proxima.

Quoad cauſas antecedentes: Auicennas proponit Repletionem, & Anteceſſionem cauſarum corporearum, ad cauſas coniunctas. Per repletionem intelligit materiam in corpore exſiſtentem, non in thorace, nam hæc eſſet proxima materia: materia autem corpus replens, multiplex eſſe poteſt; nimirum pituitoſa, melancholica, & quælibet materia. Per anteceſſionem corporearum cauſarum, intelligit cauſas, & Generantes materias, & Tribuentes impetum ipſi materiæ. Cauſæ generantes ſunt, verbi gratia, calidius hepar, vt generat bilem: ſic enim caliditas hepatis eſt cauſa præcedens cauſas corporeas, generans cauſas corporeas. Sic ratione frigiditatis capitis, generatur materia pituitoſa, quæ cauſa eſt tuſſis; vnde Galenus ait, ſenes tuſſi corripi, qui caput habent frigidum. aphoriſm. vltim. ſectio. 3. cap. 2. libro 2. de temperamen. Cauſæ autem antecedentes, non generantes, ſed impetum, ſeu motum tribuentes, ſunt cauſæ quæ efficiunt, vt materia fluat in thoracem, vel a Toto corpore, vel ab aliqua Parte, vtplurimum enim procedit a capite. Porro hic fluxus fit, vel per Tranſmiſſionem, vel per Attractionem. Cauſæ impetum tribuentes per transmiſſionem, pendent, & a parte Tranſmittente, & a Suſcipiente. A transmittente, quatenus eſt robuſta: a ſuſcipiente, vt eſt imbecillis, frigida, humida, laxa. Fluxus autem fit per attractionem, quoties pars quæ attrahit, nimirum pectus, vel Dolore vel Calore afficitur. Hæc de cauſis internis. *Antecedentes cauſæ.*

Quoad externas, ſeu primitiuas; hæ, ſecundum Auicennam lædunt, vel in Complexione, vel in Formis: in complexione, quatenus alterant: in formis, quoties ſunt in cauſa malæ compoſitionis, ſeu anguſtiæ. Vt plurimum autem tuſſis fit propter aërem ambientem: propterea Hippocrates, com. 24. ſectio. 2. lib. 6. epid. ait; tuſſim aridam, & parum irritantem fieri ex aëre: vt, ſi homines loquantur, aut os hiet, tunc potiſſimum fiat *Externæ cauſæ.*

tuſſis; quando autem non loquuntur, non fiat tuſſis: nam ore aperto aër frigidus attrahitur, qui moleſtans cauſa eſt tuſſis. Sic etiam Galenus aphoriſ. 15. ſect. 3. ait, dominante vento frigido, tuſſim fieri. Sed fit etiam tuſſi, ex alia cauſa refrigerante, nimirum e niue & glacie, quæ pectori ſunt inimica, aph. 24. ſect. 5. Et addit Galenus c. 9. l. 10. meth. quandoque medicamentum frigidum, thoraci admotum, tuſſim excitare. Auicennas addit fumum, puluerem, cibos acidos, põticos, portionem cibi vel potus, quæ tempore maſticationis, aut potionis, ob hominum negligentiam, dum ſimul loqui & edere volunt, deſcendit in tracheiam. Et hęc de definitionis explicatione.

Differentia. Sequuntur differentiæ: & primum a forma: cum enim tuſſis ſit efflatio, hęc efflatio Magis vel Minus eſt vehemens. Subiectum eſt pulmo; qui afficitur ſecundum aſperas arterias, easque vel Omnes, vel Aliquas; & ſi ſecundum aliquas, vel ſecundum Dextram partem, vel ſecundum Siniſtram. Ratione cauſæ efficientis, cum ea ſit facultas expultrix, vt irritatur ab aliqua cauſa morbifica: dicendum, hanc cauſam eſſe Internam, vel Externam: internam, eſſe Proximam, vel Remotam: externam, vel Neceſſario, vel Non neceſſario occurrentem. Non facimus mentionem iſtarum differentiarum tuſſis, quibus dicitur Arida, vel Humida; nam hæc ſunt differentiæ accidentales, quæ non pendent a definitione. Arida eſt tuſſis, in qua nihil exſpuitur, com. 17. ſect. 2. l. 6. epid. & com. 12. ſect. 1. l. 1. epid. quod fit, vel quia non adeſt materia; vel quia materia quæ adeſt, excerni non poteſt, propter viſciditatem, craſſitiem, aut tenuitatem.

Signa: Tuſſis in genere facile cognoſcitur, e ſtrepitu illo euidenti. Quoad dif-

1. ferentias, primo deſumtas a forma; vt tuſſis eſt efflatio vel magis, vel minus violenta; hæc facile cognoſcitur, ex ægri relatione, qui magis minusve violentam eſſe tuſſim ait. Quoad differentias a ſubiecto: ſi pulmo

2. ſecundum aſperas arterias omnes afficiatur, tuſſis eſt admodum acerba, & omnis decubitus eſt moleſtus: ſi autem lædatur pulmo ſecundum partem, tunc percipitur noxa in parte dextra vel ſiniſtra, & patientes conque-

3. runtur magis de vna parte, quam de alia. Quoad cauſam efficientem tuſſis: num ſit interna, vel externa, referet patiens; qui etiam poterit narrare, quænam ſit cauſa: verbi gratia, quod tuſſi fuerit correptus, poſt admotum thoraci medicamentum frigidum. Si vero patiens affirmet, nullam eſſe prægreſſam cauſam externam: colligitur, tuſſim produci a cauſa interna. Et hęc eſt immediata, vel mediata. Immediata eſt intemperies, mala compoſitio, ſoluta vnitas. Intemperies eſſe cognoſcitur, quando nullum adeſt ſignum, vel malæ compoſitionis, vel ſolutæ vnitatis: de quibus ſignis in ſuis.

ſuis capitibus. Si igitur nullum ſit ſignum aliorum morborum, & indicium ſit intemperiei: cognoſcitur dyſcraſiam eſſe ſine materia, ſi tuſſis prorſus ſit arida: nam licet interdum etiam in dyſcraſia cum materia nihil excerni queat, vt & tunc arida ſit tuſſis; nihilominus hæc tuſſis non eſt prorſus arida, ſed dum perſeuerat, neceſſarium eſt, vt aliqua portio materiæ amittat viſciditatem aut craſſitiem, & ſic aliquid excernatur. Et cum intemperies poſſit eſſe calida, frigida, humida, & ſicca: calida, cognoſcitur e ſenſu caloris in thorace ſeu pectore; item e ſiti, non qualibet, ſed quæ frigida inſpiratione ſedatur, non exſpiratione (*: omnis quidem ſitis pertinet ad os ventriculi: ſed cauſa principalis ſitis, interdum eſt in ore ventriculi, & tum ſedatur potione; interdum reſidet in pulmone, intemperie calida affecto, quæ communicatur ori ventriculi, vnde etiam ſitis fit, quæ inſpiratione aeris frigidi ſedatur; & hæc eſt illa ſitis pulmonis, quæ calidam intemperiem pulmonum indicat:*) indicatur etiam e rubedine faciei; dum enim pulmo eſt iuſto calidior, fit euaporatio in faciem; præterea indicatur e pulſu magno, dilatantur enim arteriæ, dum pulmones ſunt calidiores & latiores, vnde magni pulſus; indicatur denique e cauſis prægreſſis, verbi gratia, ſi prægreſſæ ſunt cauſæ calefacientes: ſed cognoſcitur etiam e iuuantibus, quia calida nocent, frigida iuuant. Frigida intemperies ex oppoſitis facile cognoſci poterit: quia oppoſitorum eadem doctrina. Signa ergo erunt, quod homines non ſentient caliditatem in pectore: nec ſitis erit intenſa; nam ratione tuſſis commouentur pulmones, & agitati incaleſcunt, vt fiat quidem ſitis, ſed admodum exigua. Reliqua ſigna patent, &c. Sicca intemperies inde cognoſcitur, quod augetur motu, fame, & aliis cauſis ſiccantibus. Humida cognoſcitur e cauſis oppoſitis, & præſertim ſi prægreſſæ ſint cauſæ humectantes. Compoſitæ intemperies, e ſignis complicatis cognoſcuntur. Quoad cognitionem materiæ: morbifica materia indicatur e ſputo: nam ſi fuerit dyſcraſia ſine materia, nullum eſt ſputum. Species autem materiæ, cognoſcitur e ſputo determinato. Verbi gratia, ſi per tuſſim excernatur pituitoſa materia, iudicabitis tuſſim originem ducere a pituita. Quoad malam compoſitionem, hæc eſt, aſperitas, obſtructio, tumor. Aſperitas cognoſcitur e tuſſi ſine ſputo; præterea e cauſis prægreſſis, quæ habent vim exaſperandi de quibus ſuo loco dictum. Obſtructio cognoſcitur e difficultate ſpirandi: præterea e prægreſſis cauſis, quæ obſtruere poſſunt, verbi gratia, e victu craſſefaciente. Tumor cognoſcitur e propriis capitibus; verbi gratia, ſi fiat tuſſis ob tumorem pleuræ, e capite proprio cognoſcetur. Soluta vnitas vt ſit cognoſcenda, petatur e cap. de phthiſi. Quoad cauſas internas mediatas: hæ ſunt vel reple-

tio, vel anteceſſio cauſarum, &c. Repletio cognoſcitur e propriis ſignis, indicantibus plenitudinem; de quibus in proprio capite. Quoad anteceſſionem cauſarum, hæ ſunt vel generantes, vel tribuentes impetum. Generantes cognoſcuntur e ſuis ſignis; de quibus in propriis locis. Verbi gratia, ſi gignatur pituita a cerebro frigidiori, erunt ſigna cerebri frigidi. Quoad cauſas tribuentes impetum: cum hic impetus, ſeu fluxus fiat vel per tranſmiſſionem, vel attractionem: cognoſcitur fieri per attractionem, vbi in thorace erit dolor, vel calor. Si hæc non adſunt; indicium eſt materiam fluere per modum transmiſſionis.

Indicationes. Quoad indicationes, cum tuſſis ſit efflatio violenta pulmonis, dependens ab expultrice irritata: Efflatio ſeu cauſa formalis non indicat, non eſt ex vſu; quia dependet a cauſa efficiente. Subiectum eſt pulmo, qui ſecundum ſuam proportionem requirit ſimile, quod pneumonicum dicere liceat. Effectrix cauſa eſt expultrix irritata. Cauſa igitur expultricem irritans, cum ſit interna, vel externa; interna, proxima, vel remota; proxima, morbus, & primum morbus in intemperie: oritur ergo indicatio alterandi per contrarium, &, ſi intemperies habeat materiam morbificam annexam, materia ſuas habet indicationes; prout ea materia eſt miſtum præter naturam, lædens pulmones, quemadmodum in methodo medendi fuſius declarauimus. Præterea morbus, vt immediata cauſa, eſt mala compoſitio; nimirum aſperitas, quæ indicat læuigans: item obſtructio, quæ ipſa non indicat vtile; ſed obſtructionis cauſa, ſiue materia; quæ copioſa, indicat imminuens, craſſa attenuans, viſcida detergens. Morbus etiam eſt tumor, ratione malæ compoſitionis. De remotis indicationibus, in propriis agemus capitibus. Verbi gratia, de Pleuritide. Quoad ſolutam vnitatem: de huius indicationibus dicendum capite de Phthiſi. Cauſa interna non proxima, eſt repletio, vel anteceſſio cauſæ. Repletio indicat vacuans; idque varium, pro repletionis diuerſitate. Verbi gratia, ſi repletio ſit ſanguinea, indicat ſanguinem vacuans, &c. Quoad anteceſſionem cauſarum: hæ cauſæ ſunt vel generantes, vel tribuentes impetum. Cauſæ generantes contrarium indicant, exempli gratia, ſi cauſa ſeu materia tuſſis generetur a frigidiori cerebro; oritur indicatio calefaciendi. Si ſint cauſæ tribuentes impetum; verbi gratia, ſi tuſſis fiat per modum tranſmiſſionis, cum pulmo recipiat ob imbecillitatem, humiditatem, laxitatem, oritur indicatio denſandi, &c. Si per modum attractionis; ſi ratione caloris, oportet refrigerare; dolores lenire. Si denique cauſa ſit extrinſeca; non indicat, niſi ſit præſens, & intra corpus: & prout ea cauſa varia eſt, pro eo varia indicat, exempli gra-

pli gratia, ſi tracheiam ingrediatur mica panis, eſt vacuanda, &c.

In genere autem hic nihil prædici poteſt: modo enim tuſſis periculoſa, modo non. Ratione differentiarum formalium: vt efflatio in tuſſi eſt magis vel minus violenta; ita magis vel minus intenditur periculum: vnde Auicennas ait, tuſſim vehementem, perducere ad ſputum ſanguinis. Quoad differentias a ſubiecto: prout pulmo ſecundum plures partes eſt male affectus; pro eo periculum augetur. Quoad differentias a cauſa efficiente: pro malignitate, vi ac potentia cauſæ irritantis, augetur periculum. Vnde Galenus, com. 18. ſect. 3. l. 6. epid. ait, periculoſam eſſe tuſſim, ſi humor a capite deſtillãs, fuerit tenuis, acris; ſiue fiat excretio, ſiue nõ; ſi enim non fiat, putreſcit materia, & pulmones erodit: ſi autem fiat excretio materiæ tenuis & acris, fit tuſſis admodum violenta, vi cuius caput repletur, & rurſus materia deſtillat, facitque vt vas aliquod frangatur. Contra vero tuſſis periculoſa non eſt, ſi fiat ex intemperie, ex aſperitate, e qualitate ambientis. Et hinc cap. 9. lib. 10. meth. Galenus ait, ſi tuſſis fiat e medicamento refrigerante, thoraci appoſito; ſi auferatur medicamentum frigidum; tuſſim ſedari. Et cap. 4. lib. 2. de ſym. cauſ. ait; hanc tuſſim tolli per ſpiritus cohibitionem facile, niſi forte valida ſit intemperies. Non tamen prorſus deſpicienda tuſſis, quæ fit ex intemperie: nam cum Galeno cap. 13. l. 5. meth. adoleſcens quidam, ob frigiditatem, ſanguinem exſpuit ad dimidiam heminam. *Prognoſtica.*

Materiæ cheirurgicæ, reſpiciunt vel ſanguinem, vt Venæſectio; vel quamlibet materiam, vt Fonticuli. Cum ergo tuſſis fiat a varia cauſa, quælibet materia poteſt adminiſtrari; de quibus in propriis capitibus: verbi gratia, ſi tuſſis fiat vi pleuritidis, de venæſectione in eo loco diligenter loquemur. De fonticulis, ſi fiat e deſtillatione, egimus ſupra, cap. 27. lib. 1. de catarrho. Circa ſanguinem id monuiſſe ſat ſit; venam in omni morbo ſecandam eſſe, ſi ſanguis peccet, vel vt cauſa principalis, vel ſine qua non; idque tum habere locum, ſi ſanguinis peccatum ſit vehemens, ſecundum formam, qualitatem, vel motum: vbi tamen neceſſarium etiam eſt, vt vires permittant. *Curatio.*

Medicamenta reſpiciunt Totum, vel Partem affectam, ſcilicet thoracem. Quæ totum reſpiciunt, pertinent ad diſcurſum generalem. Medicamẽta thoracis ſunt, Intercipientia, Vacuãtia, Alterãtia. De intercipiẽtibus Gal. c. 4. l. 7. κ. τόπ. Talia ſunt *ſacchar. viol. bolus Arm. ſantali, cydonia, tragacãtha, corallia, terra Samia, balauſtia, hypociſtis, amylũ, hyoſciamus albus, ſuccus acaciæ, ſuccus ſymphyti, plantaginis, papauer, Gal. etiã opiũ addit; quod fermentatũ eſſe oporteret, ſed nemo veſtrũ propinet.* Hæc medicamenta intercipientia *Medicamenta.* *Intercipientia.*

canda autem horum medicamentorum facultas. Tuſſim excitant mordentia & pinguia. cap. 16. lib. 2. ſimpl. nam tuſſis fit, dum in gutture, ſeu principio tracheiæ eſt inæqualitas (: per viam enim æqualem aer ſine tuſſi fertur) quam viæ inæqualitatem mordacia inducunt exaſperando, pinguia illinendo & replendo. cap. 17. lib. 2. ſimpl. Inter leuiter mordacia numeratur *melicratum, oxymeli*: melicratum probatur in materia craſſa; oxymeli in viſcida, quia hoc maiorem habet vim deterſoriam, com. 2. lib. 3. de ratione vict. (*Hippocrates com. 10. lib. 3. de ratione vict. ait, melicratum pulmonem mollire, ſputum mediocriter educere, tuſſim mitigare, habere vim attenuandi; quamuis plus quam mediocriter ſputum viſcidum faciat: at ſi melicratum ſputum faceret viſcidum, obeſſet? Galenus ait, Hippocratem per emphaſin locutum eſſe: cum enim melicratum non valenter attenuet; ſi contingat materiam eſſe admodum craſſam & viſcidam, cum hanc nequeat vincere & attenuare, relinquit viſcidam, non facit viſcidam.*) Sed ad rem: in craſſa materia probatur melicratum, in viſcida oxymeli. Ratio petitur e com. 2. lib. 3. de vict. acut. vbi Galenus dicit, humores per tuſſim vacuandos debere eſſe conſiſtentes moderate; tenuiores enim & fluidiores effugiunt aerem, & ab eo impelli non poſſunt; viſcidiores autem nimis hærent; & craſſiores iuſto non cedunt. Quare craſſiores ſunt attenuandi, medicamentis moderate humidis, vt melicrato, quod moderate attenuat. Viſcidiores humores expectorandi ſunt: id quod fit, non iis quæ humida tantum ſunt, ſed inſuper etiam deterſoriis, vt eſt oxymeli. Idem teſtatur Galenus cap. 8. lib. 4. loc. aff. Hinc Auicennas probat *ſyrupum de hyſſopo, vbi opus eſt abſterſione*. Et Galenus cap. 1. li. 7. κ. τόπ. hæc medicamenta in tres claſſes diuidit: alia enim læuigant aſperitates, & illita inæqualitatem promouent, ſicq; tuſsis ſunt cauſa: vt, quæ conficiuntur *e paſſo, e gummis, tragacantha, glycyrrhiza, amylo, pineis, penidiis, ſyrupo violaceo, ſaccharo candito, &c.* Alia contraria his ſunt, nimirum mordacia; quæ probantur, ſi materia euacuanda ſit copioſa, craſſa, viſcida: talia conficiuntur *e pipere, caſſia lignea, cinnamomo, galbano, reſina terebinth. vnde Galenus cap. 8. lib. 2. de antid. ex his conficit medicamentum, quod vocat Athanaſiam, efficaciſſimum: hoc modo. ℞. piperis albi ℈ xl. coſti, meu, aſari, agarici, ſcordii, dauci Cretici, petroſelini an. ℥ ß. croci, myrrhæ, an. ℥ j. cinamomi, caſſiæ ligneæ, fl. iunci odorati an. ℥ j ß. mellis, quantum ſufficit, Doſis, auellana.* Tertio ſunt alia medicamenta media, quæ leuiter, citra acrimoniam, detergent: & probantur in tuſsi, quæ fit a materia non admodum copioſa, nec viſcida. Fiunt *e ſucco ptiſanæ, ex amygdalis dulcibus, fabis elixis, &c. cuiuſmodi etiam poteſt eſſe bugloſſa, eſt enim calida & humida, coctaq; cum melicrato conuenit in tuſſi cum aſperitate, li. 6. ſimpl. cap. de bu-*

Obiectio ſoluitur.

gloſſa. Huius claſſis etiam eſt caro dactylorum. Hæc & ſimilia maxime conueniunt in tuſſi ex aſperitate, quæ ſcilicet habent aliquam humiditatem, & non mordent, cap. 95. art. med. Iam formulam proponemus: *℞. piperis albi ℈ x. ſyrupi de praſſio, oxymelitis ſcillitici an. ℥ j. penid. pinearum an. ℥ ß. Miſ. pro lambitiuo. Ratio eſt: quia cito, tuto, iucunde curandum. Vt cito curetur, materiæ morbificæ opponenda ſunt contraria: Supponentes ergo materiam euacuandam eſſe pituitoſam, frigidam, craſſam, viſcidam; proponimus piper, quod calefacit & attenuat; item ſyrupum de praſſio, cum oxymelite ſcill. quæ calefaciunt, attenuant, detergent. Hæc tria, quia ſunt materiæ contraria indicanti, conſtituunt baſin huius medicamenti. Vt autem tuta ſit euacuatio, oportet permiſcere penidia, pineas, quæ obtundunt reliquorum acrimoniam, quæ alias guttur abradi poſſet. Medicamenta baſis ſunt in maiori copia: nec enim oportet a toto vim baſis vincere, ſed ſolum contemperare. Tandem, vt euacuatio fiat cum facilitate & iucunditate; medicamentum hoc eſt confectum e dulcibus & iucundis pineis & penidiis.* Sed notandum, in tuſſi a pituita frigida, craſſa, & viſcida, non ſemper propoſitum medicamentum idem eſſe adminiſtrandum, & eodem modo; ſed vario modo eſſe componendum. Quare diligenter aduertendum, quæ ſit actiuitas materiæ euacuandæ, & partium, in quas medicamentum inducitur. Quo enim materia fuerit frigidior, copioſior, craſſior, viſcidior; eo maiorem materiæ actionem ſignificat: & propterea baſin e ſumma doſi medicamentorum conficere debemus. Quoad partem; pars eſt os & guttur: os, quo magis abhorret ab amaris, eo maior doſis eſſe debet dulcium, niſi forte patiens habeat aluum fluidam, infeſtetur vermibus, &c. tunc enim a dulcibus abſtinendum. Quoad guttur; ſi fuerit aridius, & ſatis laxum, vt poſſit exulcerari; minuenda eſt doſis acrium medicamentorum. *Vſus* remedii huius: Si materiæ euacuandæ ſumma fuerit actiuitas, verbi gratia ſumma doſis erit ℥ j. Quoad *modum*: ſi materia vacuanda fuerit admodum contumax, inſignis reſiſtentiæ, difficilis paſſionis: debetis exhibere medicamentum minus fluidum: ſi contra, magis fluidum, vnde lambitiuum cum diluto permiſceri poteſt. *Tempus* eſt, vbi adeſt materia, & nihil prohibet, id eſt, vbi totum eſt vacuatum, & ventriculus non eſt repletus.

Pneumonica. Tandem κατ' ἰδιοσυγκρισίαν hoc in affectu nonnulla prodeſſe creduntur, quod occulta quadam vi pulmones mirifice roborent: huius generis eſt *fere omnis pulmo, præcipue tamen vulpis. Hinc laudatur eclegma e vulpis pulmone. Et quidam e pulmonibus vulpis, vituli, & caſtrati, additis ſaluia, hyſſopo, capillis Veneris, radicibus ari & glycyrrhiza, &c. liquorem vitreis organis eliciunt: huiusq; ℥ iiij. cum ſaccharo cryſtallino albo propinant.*

CAPVT

CAPVT II.

De Reſpiratione deprauata.

DEPRAVATA reſpiratio pertinet ad vitia pulmonis: & intelligimus reſpirationem crebriorem. Hæc autem eſt motus deprauatus pulmonis, dependens ab anguſtia bronchiorum. Pro intelle-ctu huius definitionis quædam de reſpiratione ſecundum naturam dicemus. *Nomen.* *Definitio.*

Reſpiratio ſecundum naturam, eſt motus eleuationis & depreſſionis pulmonum, procedens a thorace, cauſa vitæ. Vnde Galenus capite tertio, libro ſeptimo, de adminiſtra. anatom. dicit, reſpirationis ſecundum naturam principalia organa eſſe tria; ſcilicet pulmonem, thoracem, & cor: pulmo eſt organum principale, vt dilatatur & comprimitur, vt afficitur & patitur, non vt agit: ergo in reſpiratione inter membra quæ afficiuntur, pulmo principalem tenet locum. Thorax, eſt principium ſeu organum reſpirationis, in ratione agentis: habetq; ſe thorax ad reſpirationem, vt oculus ad viſionem; ſicuti enim viſio eſt præcipua oculi actio, ita reſpiratio eſt præcipua functio thoracis. Ergo thorax eſt præcipuum organum in ratione agentis, vt agit per muſculos, & potiſſimum per ſeptum tranſuerſum: vt iure voluntaria ſit reſpiratio, quæ ita ad thoracem pertinet, ſicut ambulatio ad crura. capite nono, libro primo, de difficili reſpiratio. Cor etiam præcipuum eſt organum reſpirationis, non quod afficiatur, nec in ratione agentis, ſed in ratione finis; nam reſpiratio propterea fit, vt cordis calor refrigeratione & ventilatione ſeruetur. capite nono, libro ſeptimo, de vſu part. Cum igitur in reſpiratione pulmo principaliter afficiatur; thorax principaliter agat; & cor ſit organum, ſeu membrum, propter quod pulmo afficitur a thorace: Sequitur, quod crebra reſpiratio morboſa præter naturam, ſit motus præter naturam pulmonis, dependens ab anguſtia bronchiorum. Formalis cauſa eſt motus prauus, corruptus, præter naturam: qui motus eſt affectio, ratione pulmonis; actio autem ratione thoracis. Subiectum eſt pulmo, qui in reſpiratione naturali recte afficitur, recte comprimitur & dilatatur; in reſpiratione autem præter naturam, male afficitur. *Reſpiratio ſecundum naturam.* *Forma.* *Subiectum.*

Effectrix cauſa eſt anguſtia bronchiorum pulmonis. capite 10. libro 1. de difficili reſpirat. (reſpiratio crebra, quæ per curſum fieri ſolet, non eſt *Cauſa efficiens.*

præter naturam, ſed quæ fit ob anguſtiam bronchiorum.) Porro anguſtia eſt genus quoddam, quod prædicatur de Coaleſcentia, Subſidentia, Compreſsione, Conſtipatione, & Obſtructione. cap. 7. lib. de diff. morb. & de cauſ. morb. Coaleſcentia ab hoc negotio excluditur, quia ſequitur vlcus partium: dum autem pulmones exulcerantur, moriuntur potius homines, fitq; potius phthiſis, quam vitium de quo iam loquimur. Subſidentia potiſsimum fit a cauſis aſtringentibus & refrigerantibus: cauſæ autem hæ refrigerantes & aſtringentes, rationabiliter potius ſunt excludendæ, quia aſperæ pulmonis arteriæ, cum donatæ ſint ſubſtantia dura, cartilaginea, non poſſunt ſubſidere, vel per aſtringentia, vel per refrigerantia. Subſidentia autem vt monet Auicennas, quandoq; ſed raro fieri poteſt ob ariditatem, arefactionem. Auicennas etiam proponit reſpirationem morboſam fieri poſſe a cauſa refrigerante: ſed non ea ratione, quod ob frigiditatem bronchia ſubſideant; verum quia ob hanc generatur & colligitur materia pituitoſa, craſſa, quæ poſtea difficilem reddit reſpirationē. Compreſsio hic locum habet, quæ fit a materia, quæ eſt extra bronchia, videlicet circa vertebras thoracis, vt contingere ſolet in gibboſitate, com. aph. 46. ſect. 6. item a materia exſiſtente in pulmone, ſed extra aſperas arterias, vtpote ſi materia repleat pulmonis arterias non aſperas, ſed leues. cap. 11. lib. 1. de diff. reſp. qualis reſpiratio morboſa corripuit Medicum illum Antipatrum, cap. vlt. lib. 4. loc. aff. Hæc materia, compreſsionis cauſa, eſſe poteſt & Vapor, & Minera: Vapor, copioſus & craſſus: Minera, potiſsimum pituita: item tuberculū, tumor, qui in thorace exſiſtens comprimit bronchia. Conſtipatio etiam locum habet, & proponitur, cap. 11. lib. 1. de diff. reſp. producitur a tuberculo crudo exſiſtente intra bronchia: nam ſi extra, fit compreſsio. Obſtructio etiam cauſa eſſe poteſt crebrioris reſpirationis: fit a materia copioſa, vel craſſa, vel viſcida: poteſtq; eſſe Vapor & Minera, verbi gratia pituita, quæ ſit intra bronchia, non extra, lib. 4. de rat. vict. Et hæc ea eſt ſpecies difficilis reſpirationis, quæ vt plurimum accidit. Hæc autem materia vel in pulmone generatur, ob intemperiem pulmonum, præſertim frigidam, vel quandoq; gulæ, com. 26. ſect. 3. apho. interdum a capite fluit, vel ab aliis etiam partibus, vel a toto: & hæc fluxio fit vel tranſmiſſa, vel attracta. Tranſmiſſa, & proinde recepta ob imbecillitatem pulmonum, ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem; quemadmodum attrahi ſolet, vel ratione doloris, vel caloris.

Coaleſcentia. *Subſidētia.* *Compreſſio.* *Conſtipatio.* *Obſtructio.*

Differentia. Motus hic deprauatus differentias admittit ſecundum Magis & Minus, prout eſt magis vel minus frequens. Si enim eſt minus frequens, minus denſus, vocatur Difficilis anhelatio ſeu reſpiratio: ſi magis denſus, dicitur

citur Aſthma; & omnes aſthmatici nuncupantur, com. aphor. 46. ſect. 6. ſi maxime ſit frequens, vocatur Orthopnœa, com. 21. lib. 4. de rat. vict. quia ægrotantes non poſſunt reſpirare, niſi recta ceruice. Ratione ſubiecti, id eſt, bronchiorum, vel afficiuntur Omnia pulmonis bronchia, vel Quædam: & ſi quædam, vel Dextra, vel Siniſtra. Ratione cauſæ efficientis; hoc malum fit ab anguſtia, quæ eſt Subſidentia, Compreſſio, Conſtipatio, vel Obſtructio.

In genere frequens reſpiratio facile cognoſcitur: diſtinguẽdum tamen eſt e cap. 4. & 7. lib. 4. de loc. aff. num fiat ratione ardoris, vel imbecillitatis, vel potius ratione anguſtiæ. Si ob ardorem; cognoſcitur, quia reſpiratio eſt maior & frequentior, cum caliditate; apparet thoracis calor & faciei rubedo; quia dum pulmones incaleſcunt, & thorax feruet, fit euaporatio in caput, vt facies rubeat. Si ob imbecillitatem; non aſſunt ſigna ardoris, deſiderantur ſigna anguſtiæ; narium pinnæ euidentiſſime contrahuntur, & thorax collabitur. Si ob anguſtiam; cognoſcitur, quia totus thorax celeriter & frequenter dilatatur, nec aſſunt imbecillitatis ſigna. Et ex his facile cognoſcuntur differentiæ formales, an reſpiratio ſit magis vel minus frequens: nam ſi fuerit difficilima reſpiratio, coguntur ſedere, quando ſcilicet eſt orthopnœa; quod non contingit, vbi eſt valde frequens. Subiectum etiam, ſeu locus affectus facile cognoſcitur: nam ſi affecta ſint omnia bronchia, ſæuiſſima eſt læſio; ſi non omnia, mitior eſt affectio. Vtrum affecta ſint bronchia dextra, vel ſiniſtra; cognoſcitur e vario decubitu, prout magis patiuntur ſi in vno latere decumbant, quam in altero, vt de tuſſi diximus. Quoad cauſam efficientem; ſi fuerit ſubſidentia; indicatur e pulſu duro; præterea adeſt ſitus, lingua eſt aſpera, prægreſſæ ſunt cauſæ exſiccantes. Compreſſio cognoſcitur, quia difficilior erit inſpiratio, quam exſpiratio: quia compreſſio fit a materia extra meatus. Cum autem compreſſio fiat a materia, cognoſcere etiam oportet, quæ ſit hæc materia, & quis locus materiæ. Materia poteſt eſſe vapor, vel minera. Si vapor, non aderit ſenſus grauitatis: contra, ſi minera. Quoad locum, in quo detinetur materia, compreſſionis cauſa: ſi materia reſideat in læuibus arteriis, atq; ita fiat compreſſio aſperarum arteriarum, ſecundum Galenum cap. vltim. lib. 4. loc. affect. cognoſcitur ex inæqualitate pulſus, contra, ſi fuerit extra læues arterias. Quoad conſtipationem, quæ producitur a tuberculo; cognoſcitur, quia difficilis eſt reſpiratio, ſed citra ſtertorem, quia non adeſt materia, quæ petat laryngem, quæ ſit in cauſa, vt non fiat ſonus acutus; ſed potius fit difficilis reſpiratio, citra hunc ſtertorem: & difficilis hæc reſpiratio fit ſenſim, quoniam tuberculum paullatim generatur; eſtq; diffici- *Signa.*

Aaa

lis illa reſpiratio aſſidua, quia ſemper eſt præſens tuberculi materia. Obſtructio cognoſcitur, quia eſt difficilis reſpiratio, ſed cum ſtertore: nam materia ſui humiditate (vt de voce diximus) eſt in cauſa, vt aer pertingens ad laryngem non efficiat vocem ſonoram, ſed potius cum ſtertore & inæqualitate: præterea cognoſcitur, quia fit ſubito, & deſinit difficilis reſpiratio per excretionem materiæ. Quæ autem materia ſit, cognoſcitur e propriis ſignis: verbi gratia ſi ſit pituita, excernetur pituita: ſi pus, hoc excernetur.

Indicationes. Præſidia ſumuntur ab eſſentia indicantis: ideoq; confugiendum ad cap. 6. lib. 7. *x.* τῶν. Forma nihil vtile indicat. Subiectum eſt pulmo, qui requirit potius, quam indicat: quia eius proportio latet. Quoad cauſam efficientem; anguſtia non eſt ex vſu: ſpecies etiam anguſtiæ non ſunt ex vſu, quia licet morbi ſint, remota tamen cauſa ilico euaneſcunt, libro primo, de loc. affect. Quare cauſæ anguſtiæ ſunt ex vſu. Subſidentiæ ergo cauſa, cum ſit ſiccitas, indicat humidum. Compreſſionis cauſa, ſi fuerit vapor, indicat diſcutiens, ſiue vacuans per inſenſibiles meatus: ſi minera, hæc varias habet indicationes, pro vario peccato: vt, verbi gratia ſit vacuanda, detergenda, attenuanda; reſpiciendo ad copiam, craſſitiem, viſciditatem. Stipationis cauſa, nimirum tuberculum crudum, eſt concoquendum, attenuandum, materia vacuanda, vt loco cit. Galenus docet. Si obſtructio ſit; cum huius cauſa ſit materia copioſa, craſſa, vel viſcida; patet quid indicet hæc materia.

Prognoſtica. Malum in genere graue eſt, quia reſpicit vitam; cum ademta reſpiratione fere de vita actum ſit. Quoad differentias formales; maius eſt periculum, quo reſpiratio difficilior: vnde orthopnœa periculoſior eſt aſthmate, cæteris paribus. Quoad differentias a ſubiecto, grauius eſt malum, ſi totus pulmo afficiatur. Quoad differentias a cauſa efficiente: ſi fuerit ſubſidentia, malum eſt periculoſiſſimum: quia partem impenſe exſiccatam humectare, difficile eſt. Compreſſio, ſi fiat e vapore, minus periculoſa: ſi e minera, vt pituita, difficilius ſuperatur. Si fuerit cauſa tuberculum, adhuc eſt peius: vnde Hippocrates aphoriſm. 46. ſectio. 6. dicit; qui gibbi ex aſthmate fiunt ante pubertatem, moriuntur: nam tubercula augentur, & thorax anguſtatur, vnde ſequitur ſuffocatio. Quo ergo tubercula maiora, eo maius periculum. Idem de conſtipatione dicendum: difficilis enim reſpiratio a conſtipatione orta, admodum periculoſa eſt, quia fit e tuberculo. Cæterum, tuberculum minus durum, eſt magis periculoſum; propterea quod deducitur ad ſuppurationem, vnde fit phthiſis. Quoad obſtructionem; ſi fiat e vapore, vitium minus peri-

culoſum:

culoſum: ſi e pituita, magis periculoſum: ſi e pure, vt in empyemate, malum periculoſiſſimum. Poſtremo maxime augetur periculum, ſi vires ſint imbecilliores, quales eſſe ſolent potiſſimum in ſenio extremo, com. aphor. 40. ſect. 2.

Curatio extra acceſſionem. *Venæſectio.* Materiæ referuntur ad Totum, ad Pectus, & ad Paroxyſmum. Ad totum refertur potiſſimum materia cheirurgica. Ergo, quoad venæ ſectionem: ſi vrgeat neceſſitas, ſecundum Paullum, vena ſecetur, & ſanguis detrahatur, quantum vires permittunt. Fiat autem hoc antequam medicamenta thoraci applicentur ratione pituitæ: alias ſanguis in thoracem attrahetur. Auicennas dicit in aſthmate a vapore fumoſo, & ab humore in ſiniſtro cordis ventriculo, conferre ſectionem baſilicæ venæ ſiniſtri brachii. Hic reſpicit Auicennas ad feruentem ſanguinem, in ſiniſtro cordis ventriculo; quia in hoc magis feruet. Quod ſi alia ſanguinis ſit ſubſiſtentia; vt ſi aſthma foueatur a ſuppreſſione hæmorrhoidum; hæ aperiendæ, non baſilica. Præterea in aſthmate inueterato, quod aliis remediis non cedit, probatur vſtio, ſecundum collum, pectus, dorſum (niſi enim ad vſtionem deueniatur, moriuntur) circa medium vertebrarum, & circa medium coſtarum. Sint autem vſtiones mediocriter latæ: & mediæ inter ſuperficiem & profundum: ſinendumque vt vlcera vſtione excitata diu fluant. Aetius ita adminiſtrat: Quoad quantitatem; vſtiones ſint ſatis latæ, mediocriter profundæ, pro actiuitate materiæ; ideoque cum materia ſit inſignis actiuitatis, vſtio non debet eſſe anguſta, ſed lata. Quoad modum; fieri debent ferro, modo magis, modo minus candente, prout maior vel minor eſt materiæ reſiſtentia. Quoad tempus; oportet his vti, dum adeſt præſentia indicantis, quod nimirum tunc temporis maxime poſſit & vrgeat. Ad vſtiones igitur deueniendum, ſi materia morbifica non cedit aliis remediis: & oportet vlcuſcula diu fluere, & diu eſſe præſentia, prout materia morbifica ſua præſentia magis perſeuerat. Quoad vbi; vſtiones ſunt efficiendæ in collo & thorace; ibi enim materia habet ſubſiſtentiam, & per illam regionem eſt ductus aſperæ arteriæ. Sunt autem efficiendæ vſtiones in ſpatiis intermediis vertebrarum & coſtarum: nam oſſa prohibent exitum materiæ. Quod ſi materia fluens, quæ hoc malum fouet, prodeat a capite: non eſt imitandus Aetius; ſed vſtio facienda in ſutura coronali; quia materia non fluxa, ſed fluens, & etiam fluxura ibi iam habet ſubſiſtentiam, & vacuatur vſtione in capite excitata. Ita ſi malum foueatur a materia, quæ procedat a toto: tunc vſtiones & brachiis, & cruribus adhibendæ.

Vſtio, ad materiam, quæ pertinaciter bronchiis adhæret.

Cap. 57. li. 8.

Pharmacia totum reſpiciens. Medicamenta, quæ totum reſpiciunt, requirunt diſcurſum generalem, ſiue ſint lenientia, ſiue præparantia, ſiue purgantia. Id notandum; in hoc malo fortiſſima medicamenta conuenire, quia peccatum materiæ eſt vehementiſſimum, & materia diu perſeuerat. Hinc Paullus validiſſimis purgat, & continuam ſatis inſtituit purgationem; & probat etiam *colocynthidem*; Rhaſis *elaterium* (non mirum eſt quod iam pauci curantur: quia ſaltem damus parum agarici.) Elaterium ergo non tantum in hydrope dandum, ſed etiam in aſthmate & orthopnœa, cum fiunt a craſſa materia. Galenus etiam cap. vlt. lib. 7. κ τόπ. probat vehementiſſima. Poſſumus ita præſcribere, cum Galeno: *℞. ſinapis ʒ j. ſalis communis ʒ ß. elaterii ℥ xv. terantur cum aqua, & fiant paſtilli; alternis diebus exhibeantur. Conficit autem Galenus octo paſtillos: vt in quolibet paſtillo ſint ℥ ij. elaterii, nec tamen integra duo. Vt autem tuta ſit curatio, ante horum paſtillorum adminiſtrationem præmitti debent clyſteres; & poſt paſtillos, mulſæ ℥ vj. exhiberi debent.* Communiter practicantes noſtro tempore, exhibent pilulas ſingulis 30. diebus, ſed neminem curant. Galeni ergo imitatione, ſi malum contumax ſit, ſuadeo, vt, ſi non alternis diebus, ſaltem ſingulis quatuor vel quinque diebus exhibeatis vnum propoſitorum paſtillorum. Nam *ratione ſinapis attenuatur pituita: ratione ſalis fit deterſio viſcidæ pituitæ: ratione elaterii euacuatur. Mulſa autem ſuperbibitur, vt huius beneficio elaterium citius deſcendat, habet enim vim quandam veneficam, & naturæ noſtræ aduerſam, cum in parua copia ſumtum valenter purget: ideoq; diu in corpore morari non debet.* Sic Auicennas, hac ductus ratione, poſt colocynthidem exhibet mulſam: exhibet autem colocynthidem, modo in maiori copia, modo in minori; prout eſt maior actiuitas pituitæ: ſi dat in minori quantitate, exhibet mulſæ ℥ iij. & poſt tres horas, ab exhibita colocynthide, quia exigua colocynthis non poteſt ita obeſſe: ſi dat in maiori quantitate, exhibet mulſam copioſam, nimirum ℔ ß: & citius, id eſt, non poſt tres horas, ſed poſt horam, ne copioſior colocynthis diu in corpore manens, obſit. Hic colocynthis eſt indicans, relata ad mulſam: (alias colocynthis, vt materia remedii, eſt indicatum, ſeu requiſitum a pituita) indicatum autem eſt detergens: quia enim colocynthis viſcidam habet naturam, quæ facile hæret; ob id indicat detergens, cuius materia eſt mulſa. Quoad vſum: *quantum*, ſumitur ab actione colocynthidis; ideo copioſior colocynthis, cum ſit maioris actiuitatis, maiorem doſin mulſæ indicat: *quando*, ſumitur a præſentia indicantis, ſed vehementis: copioſior ergo colocynthis, quia magis vrget, & magis eſt velox, ergo etiam citius mulſa exhibenda, vt

Cathartica valentiſſima.

non

non ſint exſpectandæ tres horæ, ſed liceat propinare in parua copia ſtatim poſt exhibitam colocynthidem.

Sequuntur medicamenta quæ reſpiciunt materiam morbificam, in pectore contentam: quæ eſt Vapor, vel Minera. Si vapor: vti poſſumus *oleo de ſpica, laurino, rutaceo, anethino, chamamelino: item maiorana, aniſo, cymino: probantur etiam diacyminum, magna antidoti.* Vsvs. Quoad *Quantum.* ℞. *ol. de ſpica, rutacei, anethini, chamamelini ana* ℥ß. *pulu. aniſorum, cymini, fenic. ana* ℈ß. *cera lota vino aromatico* ʒ j ß. *Miſce ad ignem, fiat linimentum.* Modus varius eſſe poteſt: vt inunctio, fomentum, emplaſtrum, ceratum, ſacculus; pro paſſione ſeu reſiſtentia materiæ morbificæ: Si enim vapor diſcutiendus fuerit frigidus, admodum craſſus, potius vtendum emplaſtris, vel ceratis, quam ſimplici inunctione. Tempus: poſt totius euacuationem: materia enim totum replens, habet rationem prohibentis. *Diſcutientia vaporẽ.*

Si minera cauſa eſt aſthmatis; videndum num ſit Pituita, vel Tumor ſimilis abſceſſui. Si ergo fuerit pituita (: vt plerunque:) craſſa & viſcida, e c. vlt l. 7. κ. τόπ. probantur attenuantia & detergentia, ſed citra inſignem caliditatem: fugienda frigida aſtringentia, nam prohibent potius diſſolutionem pituitæ. Auicennas etiam improbat diuretica fortia; nam hæc extrahunt ſubtile: & propterea opus eſt aliqua humiditate, vt pituita craſſa educatur: quale eſt *decoctum fœnigraci, cum ficubus, melle copioſo, & paſſulis: loco mellis vti licet, ſaccharo, vel penidiis, granis pini, dactylis, liquiritia, &c. quæ ſunt permiſcenda cum acribus detergentibus.* Tale ergo cum Galeno erit medicamentum: ℞. *ſucci ſcillæ crudæ, mellis ana* ℥iij. *fiat decoctio, adde prunæ, ad expectorandum materiam: detur* ℥j. Vel tale fiat: ℞. *paſſul. abiectis acinis, fœnigraci lotis ana* ℥ß. *aquæ* ℔j. *fiat decoctio, donec paſſulæ, & fœnumgræcum diſſoluantur: deinde adde aniſorum, ſulphuris viui ana* ℥j. *ammoniaci, caſtorii, melanthii ana* ʒ ij. *aqua diluantur, & fiant catapotia, & exhibeantur cum* ℥vj. *mulſæ calidæ, vini melliti.* Vel tale paretur: ℞. *ſulphuris viui, ſeminis rutæ ſylueſt. ana* ʒ j. *ariſtolochiæ rotũdæ, abſinthii, ammoniaci, abrotani, ana* ℥ß. *terantur cum aceto, & fiant paſtilli, a* ℈j. *ad* ʒ jß. *Galenus dat tres paſtillos, pondere* ℈j. *& mane, & ſero. Noſtro tempore hoc non fit: ideo non curamus. Enula probatur lib. 6. ſimpl. cap. propr. primo decoquitur ſub cineribus, deinde cum melle fit lambitiuum. Dioſcorides maxime probat in potione botryn. & eſt valde efficax, ad diſſipandum materiam in thorace contentam. Auicennas probat ius galli decrepiti, de quo diligenter loquitur Meſue: venter galli medicamentis conuenientibus implendus.* Quoad medicamenta admouenda: ℞. *caricas N° vij. farinæ lolii, mellis ana* ℥j. *ceræ* ℥ß. *Miſce ad ignem, applicetur thoraci.* Quod ſi materia ſit ſummæ reſiſtentiæ; medicamẽtis eo modo vten- *Pituitam educantia.*

dum, vt maxime penetrent; id quod fit ſpecie vaporis, fumi, ſuffumigij hoc modo: ℞. *ſtyracis, abrotani, terebinthinæ, ſandarachæ, ſinapis, cardamomi, ana part. æq. cum aqua, fiant paſtilli: & Auicennas excipit adipe vaccino, mollientia ſc. miſcens cum acrib. & detergentibus.*

Tuberculum. Quoad tuberculum, cuius ratione fit aſthma, ſeu difficilis reſpiratio: probat Gal. attenuantia & ſiccātia, l. 7. κ.τόπ. vt ſunt *macis, nux moſchata, piper, caryophylli, cinamom. zingiber: poſſumus addere galliam moſchatam, & excipere ſyrupo de corticibus citri.* Extra applicandum medicamentum, ad ſiccandum tuberculum. Verbi gratia, ℞. *reſinæ pini ſiccæ ℥ j, iridis ℥ j ß. ſalis, ærug. ammoniaci, ana ʒ j. rad. cucum. ſylu. centaurii min. ana ʒ ij. olei communis, aceti, ana ℥ ij. Metalla cum aceto diſſoluantur, herbæ contundantur, & cribro excutiantur, liquabilia liquentur, colentur, omnibusq; vnitis, fiat emplaſt.*

Subſidentia. Si aſthma fiat propter ſubſidentiam; non vtendum eſt attenuantibus, vel detergentibus, ſed contrariis, nimirum humectantibus: quorum materia eſt *lac aſininum, ſecundum Auicennam; item caprinum: licet etiam vti penidiis cum lacte, hordeo, amygdalis, dactylis pinguibus, &c.*

Appropriata. Præterea in hoc malo probantur quæ a proprietate poſſunt prodeſſe, & ſunt ea, quæ reſpiciunt proportionem pulmonis, vt *pulmo vulpis, pulmo erinacei ſylueſtris: ſiccatorum doſis eſt ʒ ij. vnde probatur lohoch de pulmone vulpis.*

Diæta. Variat diæta pro cauſarum varietate: verbi gratia, in aſthmate a ſubſidentia, victus debet eſſe humectans: ſi fiat ab obſtructione, attenuans. Vinum ſit medicatum, *e botry potiſſimum, vt Paullus probat: item e guaiaco, & pectoratis medicamentis ſuo loco propoſitis. Poterit vinum hoc tempore vindemiæ parari.*

Curatio in paroxyſmo. Hæc extra paroxyſmum agenda ſunt. Quod ſi eſſetis præſentes tempore paroxyſmi: iubeatis, vt æger ſedeat bronchiis dilatatis, & pectus ſit nudum ſine indumentis, aër frigidus, vel per ſe, vel ventilatus flabellis; quia cum exiguus aër eo tempore inſpiretur, oportet id ſupplere frigiditate, alias æger ſuffocaretur. Eo tempore pectori applicanda ſunt laxantia temperata, vt *oleum amygd. decoctum maluæ, pinguedines gallinæ, ſuis, vituli, &c.* Probantur etiam diuerſiones, cum frictionibus, ligaturis, balanis, & ſi poſſibile eſt cum clyſmis acrioribus. Paullus cognoſcens ſummam vim huius paroxyſmi, dat in potu ʒ iij. *aphronitri, cum mulſa* ℔ ß. quia imminet ſuffocatio. Auicennas exhibet *centaurium maius, & contundit: poſtremo, vrgente neceſſitate, exhibet ℥ ß. ſalis, quia mors imminet, & ʒ ij. naſturtij, cum mulſæ ℥ v.* Si vſus poſtulare videatur, his vti poteſtis: ſic enim vacuatur & diſſoluitur materia pituitoſa, quæ eſt cauſa paroxyſmi. Et hoc tempore, nimirum,

nimirum in paroxyſmo victus debet eſſe tenuiſſimus. Hæc de reſpiratione difficili.

CAPVT III.

De dolore Thoracis.

PROPONIMVS dolorem thoracis; reſpicientes ad pleuritidem & exquiſitam & notham. Dolor ergo thoracis eſt ſenſatio corrupta organi tactus thoracis, dependens a ſolutione vnitatis. Ad dolorem efficiendum neceſſarium eſt, vt qualitas tangibilis vel prima, vel ſecunda, occurrat corpori ſenſitiuo, vt violentia quadam agat, & ſic continuum ſoluat: quæ ſolutio eſt obiectum ſenſus (: non proprium, ſed commune, id eſt, motus, productus a qualitate tangibili:) improportionatum: vnde ita agit, vt producatur ſenſatio violenta, & corrupta, non imminuta, vel ablata: & hinc obiectū hoc improportionatum, impertitur ſenſui communi; qui hoc obiectum improportionatum iudicat & cognoſcit vt iniucundum; & vt iniucundū offertur ſenſitiuo appetitui, vt fugam arripiat, fiatque dolor, qui voluptati eſt contrarius. *Nomen.* *Subiectum.*

Forma ergo doloris thoracis, eſt ſenſatio corrupta. Ideoque hoc vitium non eſt morbus, non cauſa morbi, ſed ſymptoma; nimirum actio corrupta. Medicus confundit actionem & paſſionem; quia eſt artifex ſenſitiuus: idemque motus etiam apud Philoſophos, dicitur actio, ratione agentis; paſſio, ratione patientis. Eſt autem hæc actio corrupta, non quidem quod aliter fiat, quam debeat, ſed quia fit cum violentia: nam obiectum dolorificum, quatenus vt dolorificum ſentitur, non eſt deceptio, ſed quia fit cum violentia. Notandum autem ſenſionem triſtem, ſeu deprauatam, eſſe cauſam formalem ſecundum Medicos, non proprie: ſi enim proprie loqui velimus, eſt affectio præter naturam, quæ tanquam ab efficiente efficitur a ſenſatione corrupta; nam quod afficitur, eſt appetitus ſenſitiuus, & ſenſorium externum. Appetitus hoc modo afficitur; obiectum commune, tanquam improportionatum offertur; vnde Philoſophus text. 20. l. 2. de anima, dicit, vbi dolor & voluptas, ibi appetitus: quod accepit ab Hippoc. aph. 7. ſect. 2. vbi inquit: ὁκόσοι πονέοντές τι τοῦ σώματος, τὰ πολλὰ τῶν πόνων οὐκ αἰσθάνονται, τούτοισιν ἡ γνώμη νοσέει. Ecce dolor refertur in ſenſum internum. Quare, ſecundū Philoſophos, doloris forma eſt affectio ſenſus interni: apud medicos autem ſenſatos, forma doloris ſtatui poteſt ſenſatio corrupta ſenſorii externi; quatenus in ſenſorium externum referuntur præſidia, de quibus non philoſophus, ſed medicus loquitur, vt docet Galen. c. 7. l. 12. meth. *Forma.*

Subiectum. Subiectum doloris, eſt organum tactus thoracis: per organum autem tactus intelligimus partem quę ita afficitur & cruciatur a qualitatibus tangibilibus, vt afficiatur ſenſus communis. Quare hoc ſenſorium externum tactus, neceſſario eſt pars neruoſa, c.6.l.3. de plac. c.5.l.7. de plac. c.9.l.3. de vſu part. Vt autem dolorem hunc ab aliis doloribus diſtinguamus; addimus, thoracis: per thoracem intelligimus partes neruoſas thoracis, membranas, muſculos: excluduntur cum Auicenna, cor, pulmones, oſſa. Porro partes illæ neruoſæ ſunt organum tactus, ſolum ratione receptionis, non ratione iudicii: nec enim caro, nec cutis, nec nerui ſentiunt, ratione iudicii.

Cauſa efficiens omnis doloris. ſupra f. 26. Efficiens cauſa eſt ſolutio vnitatis. Hac dolor a grauitate diſtinguitur, quæ triſtis ſenſus eſt, ſed fit a materia copioſa, ponderoſa, citra ſolutionem vnitatis, l.2.l.aff. Per ſolutionem autem vnitatis intelligimus motũ quendam violentum, aliquid quod eſt in fieri, & proinde obiectum commune; & quod per ſe eſt ſenſibile, quod tamen (: ad proprii ſenſibilis differentiam:) non agit ſine proprio, non ſine qualitate tangibili. Et hæc ſolutio vnitatis, vt colligitur e com. 34. l.3. de fract. eſt realis, ita tamen vt ſit modo euidens, modo ratione contemplabilis; verbi gratia, in vulnere, eſt euidens vnitatis ſolutio: in inflammatione, ſi ratione ſanguinis ſoluatur vnitas, fieri poteſt vt illa ſoluta vnitas non ſit euidens, ad ſenſum, ſed tamen realis, ac ratione contemplabilis. Notandum autem nullam ſolutionem vnitatis eſſe morbum: quia morbus eſt in facto eſſe, ſolutio vnitatis in fieri. Hinc Galenus cap. 2. lib. de differen. morborum, inquit; ſi membrum ſit inflammatum, citra exulcerationem, non eſſe morbum in ſoluta vnitate. Porro ſolutionis vnitatis cauſa eſt qualitas tangibilis, & Prima, & Secunda. Quoad primam qualitatem, eſt intemperies inęqualis, intemperies in fieri, non in facto eſſe: & poteſt eſſe omnis intemperies, tam Simplex, quam Compoſita, humida tantum excepta: ratio eſt, quia humida non poteſt ſoluere continuum. Qualitas ſecunda tangibilis, proponitur a Galeno, c.7.l.12. meth. eaque rumpendo, frangendo, incidendo, vel erodendo vnitatem ſoluit: quare hæc ſecunda qualitas eſt quiddam durum, graue, craſſum, tenue: ruptio fit a graui & craſſo: contuſio, a duro & graui: inciſio a tenui, ſed citra caliditatem: eroſio, a tenui cum caliditate. Quare ſolutio vnitatis fit a qualitate tangibili, quatenus ea eſt cauſa vel Interna, vel Externa. Nam quoad primam qualitatem, interna eſt Continens, vel Contentum. Continens: vt intemperies partis, vnde intemperies vnius partis agit in aliam partem, & eius vnitatem ſoluit. Poteſt eſſe contentum: vt materia ſeu humor in corpore exſiſtens, qui alterãdo ſoluit continuum,

verbi

verbi gratia, ſanguis, calefaciendo. Externa autem cauſa, quæ pariter alterando agit: vt, verbi gratia, ſi dolor fiat ratione medicamenti calidioris applicati. Similiter ſecunda qualitas tangibilis, poteſt eſſe cauſa Interna & Externa. Interna, vel Vapor, vel Minera; vt vel contundendo, vel rumpendo, vel frangendo, vel abtundendo poteſt continuum ſoluere; quod etiam efficere poteſt diſtendendo, ſicuti potiſſimum contingit in pleuritide. Et hæc de cauſis ſolutæ vnitatis, internis, & externis.

Iam tractabimus cauſas doloris Pleuritici, e c. 1 5. l. de conſtit. art. c. 10. l. 2. de criſibus, com. aph. 3 3. ſect. 6. c. 9. l. 2. de loc. aff. Pleuritidis ergo cauſa eſt ſanguis: quia omnis inflammatio neceſſario eſt affectus ſanguineus. At hic ſanguis multiplex eſſe poteſt: nimir. ſuccus ſanguineus, calidus & humidus; bilioſus; pituitoſus; & melãcholicus. Potiſſimũ tamen in pleuritide eſt ſanguis tenuis & bilioſus: quia pleura eam obtinet denſitatem, vt difficulter ſuſcipiat ſanguinem craſſum, pituitoſum, melancholicũ. Cauſæ generantes ſanguinem patent: verbi gratia, iecur calidius, generat ſanguinem bilioſum. Item cauſæ, ſanguini genito impetum tribuentes, patent: harum enim vi ſanguis, qui cauſa eſt pleuritidis, vel attrahitur, vel ſuſcipitur: attrahitur, ratione doloris, & caloris; vnde interdũ contingit inter initia dolorem eſſe in pleura, qui nondum ſit pleuritis, ſeu inflammatio; ſed poſtea, dolore perſeuerãte, fit attractio ſanguinis, & hinc inflammatio. Suſcipitur ſanguis ob imbecillitatem pleuræ; ob laxitatem, vt in iis fit, qui ſingulis annis pleuritide corripi ſolent. Hæc de definitione. *Cauſa pleuritidis.*

Quoad differentias formales, multiplex poteſt eſſe ſpecies, prout triſtis ſenſatio varia eſſe poteſt: vt in dolore cap. oſtendimus. In pleuritide triſtis ſenſatio potiſſimum eſt pungitiua, quia membrana afficitur. Quoad ſubiectum: hoc eſt Membrana, vel Muſculus: membrana, Interna, vel Externa: muſculus, vel Diaphragma, vel Intercoſtales; & hi vel Interiores, vel Exteriores. Quoad cauſam efficientem; dolor lateris prodit a qualitate tangibili vel Prima, vel Secunda; Interna vel Externa. *Differentia.*

In genere dolor facile cognoſcitur, patiens enim de dolore circa pleuram conqueritur. Differẽtias a forma manifeſtat etiam patiens: dum conqueritur de dolore pungitiuo, vel de alio. Quoad differentias a ſubiecto: cognoſcendum, an crucietur thorax, vel ſecundum totum, vel ſecundum partem: & ſi ſecundum partem, num ſecundum dextram, ſiniſtram, anteriorẽ, poſteriorem, ſuperiorẽ, inferiorem: quod patiens declarabit. Membranæ affectæ eſſe cognoſcuntur, e dolore pungitiuo; muſculi e dolore laxatiuo, & ſi dolor erit inflammatorius, etiam e dolore pulſante. Deinde cognoſcere oportet, quænam mẽbrana ſit affecta; quis muſculus læſus. Mẽ- *Signa.*

branæ aliæ ſunt Externæ, vt perioſtiũ, quod eſt extra pleuram, & coſtas intus & extra ambit; dicitur autem externa membrana, quia ſupra pleurã eſt: aliæ membranæ ſunt Internæ, vt pleura, & mediaſtinum. Perioſtium affectum eſſe cognoſcitur; quãdo æger, dum decumbit in dolentem partem, magis cruciatur, verbi gratia, ſi conqueratur de dolore in dextra parte, decumbens ſuper dextram partem magis dolebit; quia per hunc decubitum comprimitur perioſtium. Practici vulgares errãt, dum ſtatuunt, ſi æger ſuper parte affecta decumbẽs peius habet, dolorẽ eſſe in parte externa ipſius pleuræ: nam hæc membrana eſt ſatis tenuis; vt, ſi inflammetur ſecundum partem internam, neceſſario etiã pars externa afficiatur: quare Galen. per externam pleuram intelligit perioſtium, non veram pleuram. Et ſic læſum eſſe perioſtiũ cognoſcitur. Cum autẽ perioſtium circumdet coſtas, ſecundum partẽ internam & externã: cognoſcitur inflammationem eſſe potiſſimum ſecundũ partem externam, quando digitorum preſſu dolor exacerbatur. Quod ſi pleura ſit læſa; cognoſcitur; quia decubitus ſuper latus dolens minus eſt moleſtus: contra, per decubitum in latere oppoſito, pleura extenditur, & tenſa dolet acerbius. Mediaſtinum læſum eſſe cognoſcitur; quia dolor affligit per medium pectus, vſque ad infimam partem thoracis: ſi vero ſuccingens coſtas membrana afficiatur; dolor potius eſt ad latera. Quoad muſculos: ſi afficiatur Septum; dolor erit circa nothas coſtas & augebitur inſpiratione, cui diaphragma deſtinatum eſt. Si reliqui muſculi afficiantur, facile cognoſcetur: dolor enim augebitur ad compreſſionem thoracis, modo magis, modo minus, prout muſculi intercoſtales vel interiores, vel exteriores afficientur, verbi gratia; ſi exteriores afficiuntur, per leuem compreſſionem exacerbatur dolor. Quoad cauſas efficientes: cognoſcendum, an fiat ſolutio vnitatis, vel a qualitate, vel a materia: & ſi a qualitate, num a prima, vel ſecunda. Quoad primam: cognoſcitur, quia dolor eſt ſtabilis, non errans, ſine grauitate. Et hæc prima qualitas, cum multiplex eſſe poſſit; ſi fuerit caliditas; cognoſcitur e dolore inſigni, cum ſenſu caliditatis: cauſæ calidæ præceſſerunt: calida nocent: frigida iuuant. Si frigiditas; cognoſcitur ex oppoſitis. Si ſiccitas; cognoſcitur e dolore remiſſo, citra ſenſum vel caliditatis, vel frigiditatis: cauſæ exſiccãtes ſunt pręgreſſæ: exſiccantia nocent, humida iuuant. Quoad materiam, vel ſecundam qualitatem tangibilem: hæc materia poteſt eſſe Vapor, vel Minera. Si vapor; cognoſcitur e dolore errante: Si flatus exſiſtat ſatis craſſus, vt dolor ſit ſummus; patebit e dolore, qui erit citra omnem grauitatem: & cognoſcitur præterea a iuuantibus, quia iuuant diſcutientia. Si eſt minera; dolor eſt ſtabilis, & cum grauitate. Præterea, cum minera eſſe poſſit vel

cum

eum; vel ſine putredine: ſi non eſt putrida, non aderit febris: ſi putrida, contra; tumque illa erunt ſigna pleuritidis, de quibus Galenus c. 15. de conſt. art. c. 10. l. 2. de criſi. c. 8. l. 4. de cauſ. pulſ. nimirum dolor pungens, difficilis reſpiratio, tuſſis, pulſus ſerratus, febris continua. Dolor quidem eſt pungens; eo quod membrana eſt inflammata. Reſpiratio eſt difficilis, frequens, crebra: nam ob materiam, inflammationis cauſam, non poteſt dilatari pleura, vnde hic defectus frequentia ſuppletur, ideoque eſt difficultas, nam frequentia intenditur, quia augetur neceſſitas, ratione febris. Adeſt tuſſis; quia pulmo compatitur. Pulſus eſt durus; quia pleura afficitur, quæ eſt corpus denſum: & pulſus euadit ſerratus, quia pleura ob ſui reſiſtentiam inæqualiter a materia obſidetur: eſt velox & frequens, ob caliditatem febrilem. Febris eſt continua: nã fuligines aſſiduo cor petũt, a pleura inflammata. Quænam autem ſit materia pleuritidis, cognoſcitur ex Auicenna & Galeno, com. aph. 33. ſect. 6. nam ſi ſputum ſit rubicundũ cauſa eſt ſanguis: ſi flauum, bilis: ſi nigricans, melancholia: ſi albicans, pituita. Sed quoniam in pleuritide, frequenter materia a capite deſtillat, ſputum albicans non poteſt humorem detegere: iccirco aduertendum, num iuncta ſit deſtillatio. Sic etiam ſputum nigricans interdum nõ eſt ſignum melancholiæ, ſed pleuritidis lethalis: præſertim ſi inter initia præceſſit ſputum rubicundum, flauum; quod poſtea nigricans ſequitur. Si pleuritis ſit ſicca, ſine ſputo: cognoſcitur materia, e ſignis, indicantibus dominium, vel ſanguinis, vel alterius humoris in toto corpore.

Præſidia ſumuntur a forma, ſubiecto, & cauſa efficiente. Forma eſt triſtis ſenſatio: quæ ſumitur ratione & iudicii, & receptionis. Si ratione iudicii; indicatur remedium, mentem ad alia auertens: nam fortibus detenti imaginationibus, delata ſub oculos non vident: & digladiatores interdum vulnerantur, vt non ſentiant, quia imaginationem alio habent conuerſam. Receptio non pertinet ad mentem, ſeu ſenſum interiorem, ſed ad organum; huius ratione indicatur anodynum; quod triplex proponitur, cap. 18. lib. 5. ſimpl. digerens, ſuppurans, & ſtupefaciens. Hæc tria ſunt indicata: ergo neceſſario tria indicantia: quia vnum non niſi vnum indicat. In triſti ergo ſenſatione, quæ non ad iudicium, ſed ad receptionem refertur, conſideramus vel ipſam receptionem, vel opus quod neceſſario ſequitur receptionem. Si conſideramus ipſam receptionem, ad hanc concurrit facultas & organum: ſi enim, verbi gratia, manus percutiatur, non poſſet excitari dolor, vel receptio dolorifica, niſi facultas a cerebro ad manum tranſmitteretur. Concurrit ergo ad receptionem facultas & organum. Facultas nihil indicat, quia non patitur. Organum, quia pa- *Indicationes.*

titur, indicat. Porro organum producitur a facultate generatrice (: vt in anatomicis docuimus:) quæ agit per potentiam vel alteratricem, vel formatricem. Quoad alteraticem; organum ad recipiendum aptum efficitur ab alteratrice calidum. Hæc ergo temperatura calida, quę in triſti ſenſatione habet rationem cauſæ morbificæ, indicat contrarium, nimirum frigidum narcoticum: calidum quippe organum, indicat frigidum. Galen. inquit, hoc impropriiſſime eſſe anodynum: aduerſatur enim temperaturæ, ſeu calido innato, id eſt, iis quæ ſecundum naturam ſe habent. Deinde generatrix per potentiam formatricem, organũ ſenſus tactus facit rarũ: vbi enim nerui ſunt molliores, ſenſus eſt magis exquiſitus, vt in orificio ſuperiori vẽtriculi: quia vbi maior raritas, ibi ſpiritus animalis promtius mittit ſuos radios, quorum beneficio facultas ſenſitiua eſt magis apta ad recipiendum. Organum ergo, vt rarum, habet rationem cauſæ morbificæ, in triſti ſenſatione: ideoque indicat emplaſticum, vel ſuppurans, quatenus hoc denſare poteſt. Et hoc proprie eſt anodynum; eſt enim moderate calidum, nec aduerſatur calido innato: non tamen eſt propriiſſime anodynum, quia, licet denſans nõ aduerſetur organo, vt eſt particeps calidi innati; aduerſatur tamen organo in eo quod hoc debet eſſe rarum; nam denſitate organi raritas imminuitur, vt radii ſpirituum animalium non ita promte transmittantur. Tertio & vltimo, ſi conſideretur triſtis ſenſatio, & quidem receptio, ratione operis; indicatur leuiter digerens, quod calidum eſt in primo, & tenuis ſubſtantiæ. Hoc opus eſt materia, quæ dolorem ſequitur, ſeu quæ a dolore attrahitur; non materia quæ pręcedit dolorem (: hæc enim eſt cauſa efficiens:) ſed quæ ante dolorem non fuit; & opus eſt triſtis ſenſationis: in dolore enim dum facultas expultrix ad expellendum inſurgit: tuñc concurrit in partem dolentem aliquid ſanguinis & ſpiritus, vt pars dolens aliquo modo repleatur: vt docet Galenus c. 3. l. 13. methodi. Et hæc materia, quæ ſequitur dolorem & receptionem, eſt illa quæ indicat digerens. Hoc indicatum, ſecundum Galenum, eſt propriiſſime anodynum: cum enim ſit calidum, non aduerſatur temperaturæ organi, ſeu calido innato: & cum ſit tenuis ſubſtantiæ, non aduerſatur raritati. Quare triſtis ſenſatio indicat Auertens mentem ad alia, Frigidum, Denſans, moderate Diſcutiens. Subiectum, ſeu thorax quid indicet; patet: & forſitan pleuritis poteſt requirere ſecundum ſui proportionem remedium pleuriticum, quod quidam pro ſecreto habent. Quoad cauſam efficientem: ſolutio vnitatis non indicat vtile: qualitas autem tangibilis indicat, vt eſt cauſa ſolutionis vnitatis, & proinde doloris. Prima qualitas, indicat alterans per contrarium, verbi gratia, caliditas refrigerans.

Secunda

Secunda qualitas, eſt materia, nimirum Vapor, vel Minera: vapor indicat diſcutiens; minera ſenſibiliter euacuans, verbi gratia ſanguinea ſanguinem vacuans. Cæterum, cum hæ materiæ ſint miſtum præter naturam, lædens hominem ſecundum thoracem: hinc variæ ſumuntur indicationes. Cum enim ſit miſtum præter naturam; peccare poteſt ſecundum formã, qualitatem, & quantitatem. Vitium ſecundum formam poteſt eſſe duplex: vel enim materia eſt putrida, & indicat eradicans; vel non eſt putrida, habet tamen formam & naturam aduerſariam corpori noſtro, vt materia venefica, virulentia Gallica; & hæc non indicat, quia non eſt nota eſſentia, ſed requirit alexipharmacum. Peccatum ſecundum quantitatem indicat minuens. Secundum qualitatem vitium, indicat alterans per contrarium, calidum indicat frigidum. Peccatum ſecundum qualitatem motiuam, indicat reuulſorium, deriuatorium, reprimens. Peccatum in quiete, indicat diſcutiens. Si ſumatur materia, vt lædit; ſi vehementer lædit, indicat remedium vehemens ſeu validum; vt lædit thoracem, indicat remedium vacuans per tuſſim.

In genere de periculo nihil ſtatui poteſt: quidam enim dolor eſt periculoſus, quidam vacat periculo. Quoad differentias igitur formales, vt triſtis ſenſatio eſt magis vel minus vehemens; ita etiam intenditur diſcrimen. Quoad differentias e ſubiecto, cæteris paribus; dolor magis eſt periculoſus, ſi occupat partes internas. Quoad differentias a cauſa efficiente; ſufficiat vim materiæ perpendere: nam ſi, verbi gratia fiat dolor in thorace, vel e vulnere, vel e contuſione; non pertinet ad vos, ſed ad cheirurgos de prognoſtico loqui. Materia poteſt eſſe vapor, vel minera. Si minera; cæteris paribus, dolor magis eſt periculoſus, quia facilius vapor expugnari poteſt. Quoad mineram, de ea ſaltem materia loquemur, quæ poteſt eſſe cauſa pleuritidis: & cum fiat pleuritis a ſanguine; oportet ſanguinis vim, ſeu vehementiam perpendere. Sanguis ergo, cauſa pleuritidis, eſt miſtum præter naturam, pleuram lædens. Quatenus ſanguis eſt miſtum, oportet conſiderare, an ſanguis ſit purus, an potius bilioſus, pituitoſus, melancholicus. cap. 15. libr. de conſtit. art. & cap. 10. lib. 12. de criſibus. Si ſanguis ſit vel purus, vel bilioſus; pleuritis erit minus periculoſa: ſi melancholicus, ſumme periculoſa: non ita ſi pituitoſus, quamuis ſit diuturnior, quam ſi in cauſa ſit ſanguis bilioſus, aut purus. Si perpendamus vim ſanguinis, vt eſt præter naturam: peccatum eſt ſecundum formam, quantitatem, qualitatem. Quoad peccatum ſecundum formam; ſi ſanguis fuerit ſummæ actiuitatis, eſt pluritis periculoſa, verbi gratia ſanguis in pleuritide eſt ſummæ actiuitatis, dum pleuriticus laborat morbo Gallico: iccirco ſummum eſt *Prognoſtica.*

prædicendum periculũ. Quod ſi ſanguis, qui cauſa eſt pleuritidis, ſit ſumme putridus; pariter pleuritis eſt admodum periculoſa, & ferme lethalis. Quoad vitium in quantitate: quo ſanguis copioſior, eo malum magis periculoſum. Quoad qualitatem, ſanguis calidior, & tenuis, citius poteſt vinci: at viſcidior, craſſior, tardius. Quoad peccatum ſanguinis in quiete: quo magis parti adhæret ſanguis, eo periculoſior pleuritis, ſoletq; in empyema degenerare. Quoad motum materiæ; pleuritis periculoſior, ſi motio fiat per modum tranſmiſſionis, quam per modum attractionis. Vnde Hippocrates aphor. 11. ſect. 7. a pleuritide peripneumonia, malum: nam dum materia mouetur intro, ad pulmones, malum; ſi extra, eſt potius bonum. Si deniq; conſideremus ſanguinem, vt lædit: quo vehementius lædit, eo periculoſior pleuritis. Hinc Galenus cap. 5. lib. 4. de præſag. e pulſ. dicit: ſi pulſus ſit maxime durus, euidenter ſerratus, paruus, creberrimus; lethalis eſt pleuritis: quia hi motus nobis ſignificant vehementiſſimam læſionem ſanguinis. Si perpendamus ſanguinem, vt lædit pleuram: ſi verbi gratia lædat pleuram ſecundum partem ſiniſtram, eſt pleuritis deterior, propter ſiniſtrum cordis ventriculum.

Curatio. Vena ſectio, dolore aſcendente: pharmacum, deſcendente.

Quoad materias, primum de cheirurgicis loquemur. Dicit autem Auicen. inflammationi thoracis cõmuniter conuenire venæ ſectionẽ. At vero Hippocr. com. 11. lib. 2. de rat. vict. acut. ait, dolore aſcendente eſſe ſecandam venam; deſcendente, eſſe vtendũ pharmaco. Hoc loco ergo duplex eſt indicatũ; ſcilicet remedium vehemens, vacuans ſanguinẽ, cuius materia eſt venæ ſectio; & remediũ vehemens, vacuans humorẽ alium a ſanguine, cuius materia eſt niger helleborus, peplus. Si duplex indicatũ, ergo duplex indicans, alterum, ſanguis; alterũ, ſuccus non ſanguineus. Hippoc. autem ad hæc duo indicantia reſpicere, inde probari poteſt; quia loco citato non loquitur de omni pleuritide, ſed de ea quæ fit a ſanguine, miſto cũ alio ſucco: nam a principio illius ſecundi libri de rat. vict. vſq; ad 11. & 12. contextũ, loquitur de illa pleuritide, in qua licet fomẽta tentare, quibus dolor ſedetur; & ſi fomentis dolor non minui, ſed intendi videatur, confugit ad venæ ſectionẽ, & ad pharmacum. Quod ſi pleuritis, de qua loquitur Hipp. eſſet pleuritis a ſolo ſanguine facta, citra permiſtionẽ: non inſtitueret curã tentatiuã; nec enim ita fuit ignarus, vt non cognoſceret affectũ exquiſite ſanguineũ. Patet igitur, ratione huius curæ tentatiuæ, proponere Hippoc. eam pleuritidẽ, quæ fit a ſanguine, permiſto cũ alio ſucco: ideo duplex indicans, ſanguis, & ſuccus ab hoc diuerſus. Cur aut Hippocr. dolore aſcendente ſanguinẽ vacuat; deſcendẽte purgat? Reſpicit ad citã celeremq; doloris remotionẽ: agit enim de inſigni dolore, quem fomentis mitigare nõ

potuit.

potuit,imo qui inde auctus eſt. In remouēdo hoc dolore, reſpicit ad eſſentiam indicantis; quæ petenda eſt a motu materiæ peccantis, prout ſcilicet inclinationē & impetum habet ſurſum, vel deorſum. Quare in pleuritide, quæ fit a ſanguine permiſto cum aliis ſuccis, ſi dolor vehemens ſit, qui fomentis nō cedat; mitigandus eſt euacuatione materiæ fluxæ; quod fit, dolore aſcendente per venæ ſectionē, deſcendente per pharmacum. Permittens ſuppoſuit Hippocrates: at Galenus vt interpres, id proponit: Si enim febris ſit vehemens, quamuis minus vtile ſit dolore deſcendente venā ſecare, eſt tamen tutius: magis quidem vtile eſt pharmaco vti, quia pharmaco euacuatur materia, quæ eſt cauſa doloris, non item per venæ ſectionē, ſcilicet dolore deſcendente: tutius tamen eſt ſecare venam, quando febris eſt intenſa; tunc enim virtus non poteſt ſuſtinere caliditatem pharmaci, & febris. Et hæc de illo Hippocratis loco.

Si ſputū ſanguineū, num ſecanda vena.

Licet aūt pleuritis ſit inflammatio, & affectus ſanguineus, ſanguinis vacuationem indicans: nō tamen ſemper ſecanda eſt vena, quamuis virtus ſit robuſta, exempli gratia in pleuritide cūm ſputo ſanguinolēto: vnde Hipp. circa finē ſect. 3. lib. 6. epid. nō mittit ſanguinē in pleuritide, in qua ſanguis exſpuitur: Gal. rationē affert, quia inflammatio eſt mitis. Quidam hac decepti auctoritate, nunquā ſecant venā, ſi ſputum ſit ſanguineū. Sed nos ad methodum & fundamenta reuocantes omnia, diſtinguere debemus, dum ſanguis exſpuitur, num ſanguinis peccatum ſit vehemens, nec ne. Si non eſt vehemens, mitis eſt inflammatio; qualis ea fuit, quæ ab Hippocr. proponitur: dum ſcilicet ſanguis qui fluit, egreditur, nō retinetur, ideoq; ſenſibiliter dolor imminuitur; e quibus mitis cognoſcitur inflāmatio: ideoq; tunc nō eſt ſecanda vena; quia ſanguis in hac miti inflammatione a materia euacuatur per tuſſim. Si peccatū ſanguinis ſit vehemens, inflammatio nō eſt mitis: dum ſcilicet æger exſpuit ſanguinem, ſed in parua copia, & dolor non minuitur, ſed intenditur potius; quia ſcilicet maior eſt portio ſanguinis fluentis, quam eius qui excernitur: proinde vena ſecanda, cūm vitiū ſanguinis ſit vehemens. Patet ergo, an in pleuritide venam ſecare liceat.

Vallaſius aliter interpretatur, in ſuis commētariis.

Circa *quid agendum* ſpecificum; notandum, vacuari debere ſanguinem ad ℔ j. ſi ad ℔ j. peccat. Sed hoc eſt peculiare in pleuritide, ſanguinem ſtatui peccantem, qui non modo fluit, verum etiam fluxit; nam ſanguis fluxus eſt in cauſa doloris, quem per venæ ſectionem volumus imminuere: vnde merito Hippocrates c. 10. libro 2. de vict. ratio. permittit egredi ſanguinem, vſque ad eius mutationem; quia hæc nobis ſignificat mutari ſanguinem etiam fluxum, qui actu cauſat dolorem. Vſus venæ ſectionis. *Quantum agendum*, ſumitur ab actione ſanguinis. Si ergo ſumma

ſit ſanguinis actio, verbi gratia ſi dolor ſit vehementiſſimus, ratione copioſi ſanguinis: vnica vice & confertim ſanguis vacuandus. Supponere autem oportet virtutem robuſtam: ſi enim debilis ſit; vel repetenda venæ ſectio, vel cucurbitulis ſcarificatis complere oportet. *Modus agendi* deſumitur a paſſione ſanguinis, vt facilius, vel difficilius egreditur. Quare in pleuritide a ſanguine bilioſo, foramen faciendum eſt anguſtum; amplum, ſi fiat a ſanguine melancholico; medio modo, ſi a pituitoſo, vel puro. Quoad *quando agendum:* oportet intelligere, quæ vena ſit primum ſecanda, & quo tempore vena ſecanda. Cum autem quando agendum, ſumatur a præſentia indicantis, & abſentia prohibentis; ſtatim ab initio, quamprimum indicantis ſanguinis præſentia adeſt, & nihil prohibet, vena tundenda. Nec obſtat, quod Hippocrates venam Anaxioni die octauo aperuit: nam, vt Galenus notat, a principio non fuit vocatus, alias etiam a principio venam ſecuiſſet; quia indicans adeſt, & nihil prohibet, præſertim virtus inter initia non prohibet, quia fortis eſt.

Num fomẽtis ante venæ ſectionem vti liceat.

Dubitatur, num liceat venam ſecare poſt fomenta, mitigantia dolorem? Nam Hippocrates libr. 2. de vict. rat. inter initia inquit, dolorem lateris tentandum eſſe fomentis ſedare. Quæ auctoritas male intellecta, multis eſt exitio. Si enim ſummo mane ad pleuriticum accedatis, nec venam aperiatis, ſed applicetis fomenta: fieri poteſt, vt maior copia ſanguinis attrahatur; at poſtea circa veſperam, propter inuaſionem febris, non licet venam ſecare, & ſequentem tamen diem exſpectare eſt lethale, quia nimium augetur inflammatio. Loquitur ergo Hippocrates de vera pleuritide; non de dolore qui fit a flatu: nam præter id, quod ſignis Hippocrates flatus cognoſcere potuit: ſi flatus non cedat fomentis, quomodo Hippocrates eſſet arbitratus eum ceſſurum venæ ſectioni? Loquitur ergo de pleuritide, & dolore inflammatorio, de pleuritide exquiſita, quæ fit a ſanguine: in qua, ſi non iuuent fomenta, iuuet remedium ſanguinem vacuans. Non autem loquitur Hippocrates de qualibet pleuritide ſanguinea; nec enim in omni ſanguinea progredi poſſumus cura tentatiua. Quod ſi ergo pleuritis fiat a ſanguine, ſed exiguo & in parua copia; nec manifeſtum ſit, an in corpore ſit copioſa materia, ob humorum retroceſſum: licet tentare fomentis, num doloris cauſa diſſolui queat: & cum in corpore non ſubſit humor, non fit attractio nouæ materiæ; ideoq; remouetur pleuritis, & curatur affectus inflammatorius citra venæ ſectionem: neq; enim vena ſecanda eſt, niſi ſanguis affectus ſit vitio vehementi: Sed ſi contingat, vt in hac cura tentatiua, poſt applicatum fomentum non leniatur dolor, ſed intendatur; cum hæc intenſio ſignificet corporis repletionem, & vitium.

tium.

rium ſanguinis vehemens: tunc vena ſecanda eſt, monente Hippocrate. Quod ſi offeratur corpus quadratum, plethoricum, quod pleuritide laboret: fomentis locus non eſt, ſed ante fomenta vena eſt ſecanda. Aliud etiam oritur dubium: quia Auicennas quarta, primi, cap. 20. de phleboto. dicit: cum euacuare volueris, prius ſeda dolorem: ergo videtur primum dolor fomentis ſedandus, deinde vena ſecanda. Galenus com. aph. 23. ſect. 1. dicit: in vehementiſſimis doloribus, maximum eſſe remedium ad leipothymiam vſq; vacuare. Galenus igitur ſtatim euacuat, nec prius fomentis vtitur. Quare confugiemus ad methodum, pro lite hac dirimenda. Verſamur circa quando agendum, quod ſumitur a præſentia indicantis, & abſentia prohibentis; ita vt magis poſſit indicans, quam prohibens. Hic ergo perpendere debemus vehementiā doloris, qui ſedari debet; & vehementiam ſanguinis, qui euacuari debet: &, ſi magis poſſit dolor, prius fomentis vtendum: ſi magis ſanguis, vena ilico ſecanda. Quod ſi igitur vena aperienda ſit remota a loco dolente: primum dolor ſedari debet, poſt tundenda vena: quia magis poteſt dolor, quam ſanguis ille remotus, qui dolorem vel nullo modo, vel tarde auferre poteſt: ideoq; ſententia Auicennæ hęc eſt: Cum a longinquo vacuare voles, prius dolorem ſeda. At ſi vena ſecanda eſt proxima; magis poteſt ſanguis, quam dolor; & per venam proximam apertam vacuatur ſanguis, qui actu cauſat dolorem; ideo in doloribus vehementiſſimis Galenus, reſpiciens ad venam proximam, ante fomenta venam ſecabat. Ergo, ſi ſanguinis aſſit vehementia, ſemper ante fomenta vena eſt diuidenda.

Auicennæ ſententia enarratur.

Quoniam vero plures interdum venæ ſunt ſecandæ: videndū quæ primo, quæ ſecundo incidenda. Auicennas in thoracis inflammatione, primum ſecat ſaphenam oppoſiti lateris: deinde venam brachii oppoſiti: tertio venam brachii eiuſdem lateris. Hic ergo proponitur & Vbi, & Quando agendum. Quoad *vbi agendum*; reſpicit Auicennas ad triplicem ſubſiſtentiam ſanguinis; ideo enim tres venas ſecat. Nam ſi materia fluxa, quæ conſiſtentiam habet in pectore, ſit exigua: ſufficit interdum ſecare tantum ſaphenam, vt euacuetur materia in toto exſiſtens, & ad locum diſtantem fiat reuulſio. Si autē maior ſit copia materiæ fluxæ, oportet ſecare venam eiuſdem lateris. Tres deniq; venas ſecat Auicennas, quando triplex eſt ſanguinis ſubſiſtentia: accidit enim interdum, vt corpus vniuerſum ſanguine ſit repletum: quare, cum ſanguis habeat ſubſiſtentiā circa partes infernas, infra iecur; merito probatur ſectio ſaphenæ: & cum ſanguis etiam habeat ſubſiſtentiam ſupra iecur, ſecundum partem & dextram, & ſiniſtrā; recte ſecatur vena vtriuſq; brachii. Hæc ergo ratio eſt, cur triplex tundēda vena.

Quæ vena aperienda: &, ſi plures, quo ordine.

Quoad *quando agendum:* Auicennas primo ſecat ſaphenã, deinde venam brachii oppoſiti; tertio eiuſdem lateris:non quod ſemper ita ſit agendum, ſed tum, quando adeſt præſentia indicantiũ, & nihil prohibet. Si ergo materia fluxa, pleuritidis cauſa, ſit exigua; quæ autẽ fluit, & fluxura eſt, ſit copioſa: tunc adeſt præſentia ſanguinis indicantis: ſed magis poteſt materia fluxura, quam fluxa, quia dolor eſt exiguus, qui nobis patefacit, nõ eſſe admodum vehementẽ vim ſanguinis fluxi. Quia ergo quando agendũ, indicatur a præſentia eius cuius vis eſt vehementior; materiæ autẽ fluxuræ, nõ fluxæ, hoc in caſu, vis eſt vehementior:ideo Auicen. ſecare debuit alias venas, quam eiuſdem lateris. Cæterum, dum perpendimus materiam fluxuram; hæc vacuari poteſt per venam brachii oppoſiti, & per ſaphenã. Auicennas ſaphenam ſecat:quia magis poteſt materia, quæ eſt circa artus in febribus; quo magis enim a lõginquis attrahes, tanto magis reuelles; efficacior enim reuulſio, quæ fit a longinquioribus partibus:ideoq; interdũ ſufficit remouere ſanguinis impetum, per ſolam ſectã ſaphenam. Non ergo voluit Auicen. ſemper tres venas eſſe ſecandas: quia & vna interdũ ſufficit, aliquãdo duæ, &c. Si enim dolor ſit exiguus, & corpus repletũ ſatis; primo ſaphena ſcindenda: a cuius ſectione dolor vel minuitur, vel non. Si minuitur; iudicare poſſumus, per ſaphenę ſectionẽ, ſufficientem factã eſſe reuulſionem, vt alia venæ ſectione opus nõ ſit. At ſi dolor perſeueret; cogimur ſecare venã oppoſiti lateris, vt ab alio latere fiat reuulſio: nã exſiſtente perſeuerantia doloris, ſed exigui, magis poteſt vehementia ſanguinis fluxuri, quã fluxi, quia dolor exiguus: quare ſecũdo loco vena brachii oppoſiti ſecanda. Et ſi ab huius ſectione dolor euaneſcit, nec vehementia intenditur, nihil aliud agendũ. Quod ſi perſeueret, tertiã venã aperire cogimur. Nec huic ſententiæ Gal. aduerſatur: licet dicat, ſectionem venæ ab oppoſito latere, vel nihil, vel tarde iuuare. Cum enim Gal. agat de quando agendum; reſpicit ad præſentiã vehementis indicantis. Ideoq; ſi dolor ſit vehemens, qui, verbi gratia fomentis non cedat, ſed augeatur, vel etiam ante fomenta vehemens ſit dolor:hic ſignificat, ſanguinem fluxum eſſe vehementẽ, maximeq; poſſe ad indicandum:ideo quamprimum vena eiuſdem lateris aperienda; quia per ſaphenam, vel oppoſitum latus, ſanguis fluxus non ita poteſt euacuari: & cum ſanguis fluxus ſit in cauſa doloris vehementis, cum non euacuetur per venæ ſectionem oppoſiti lateris, remanet dolor; quare remedium nullum: & dolor permanet diutius, quam par ſit; quare tardum remedium. Cum autem ad curandum medici plærunq; vocentur, quãdo malum quodammodo progreſſum eſt, & dolor eſt vehemens: certe tunc vena eiuſdem lateris aperienda eſt.

Quoad

Quoad Cucurbitulas ſcarificatas; quandoq; conueniunt loco ſectionis venæ,cum virtus debilis eſt, quæ venæ ſectionem tolerare nequit: vel, etiam ſi vires mediocres ſint,ſi tamen vniuerſum ſanguinē peccantem per venam ſectam educere nō licet, poſt venæ ſectionem id ſupplendū eſt cucurbitulis ſcarificatis. Quoad locum: Aetius applicat thoraci. Vbi notandum: quatenus cucurbitulæ ſunt vicariæ venæ ſectionis, eas nequaquam appplicandas eſſe loco affecto (ſicut etiā de venæ ſectione diximus)ſed eo modo adminiſtrandas, vt fiat reuulſio, & deriuatio, quæ eſt miſtum quiddam ex euacuatione,& reuulſione.Iccirco cucurbitulæ,venæ ſectionis loco adhibitæ,applicari debēt vel infra thoracē,vel in brachiis; nequaquam dorſo,loco affecto. Quatenus autem cucurbitulæ propria ratione conſiderantur,vt auxilium topicum; reſpiciunt materiā fluxam,& euacuationē non totius corporis, ſed repletionis determinatæ: & quia hic ſanguis fluxus ſubſiſtentiā habet in thorace; pro euacuatione determinata cum Aetio cucurbitulæ applicādæ ſunt thoraci. Vtimur cucurbitulis loco venæ ſectionis,in principio: contra, cucurbitulis gratia repletionis determinatæ, non vtimur inter initia,ſed poſt euacuationem totius. *Cucurbitulæ ſcarificatæ.*

Medicamenta in pleuritide reſpiciunt Dolorem,vel Pleuram,vel Cauſam efficientē. Dolorem reſpiciunt anodyna: quæ vel propriiſſime ita dicuntur, vel proprie, vel improprie. Propriiſſime anodyna ſunt, quæ moderate diſcutiunt, calida ſunt in primo, & tenuium partium: vt *oleum anethinum,chamamelinum,fœnumgræcum*. Quoad vſum: ℞. *ol. anethini, chamemel.an.℥ ß.pulu. tenuiſſ. anethi ℈ j. Miſce.* Applicetur moderate calidū, nam materia morbifica diſcutienda id indicat,quæ calido cedit,frigido nō cedit:erit autem moderate calidū,quia affectus inflammatorius valde calidum prohibet. Vtendū hoc medicamento, quando dolor eſt vehemens, & nihil prohibet: prohibet autem materia replens totum: quare prius aut vena ſecanda, aut ſaltem aluus mollienda, antequā hæc medicamenta applicentur. Locus patet:ſi enim pleuritis ſit in dextro latere:illa ſubſiſtentia indicat parti dextræ eſſe adhibendum anodynū.Sequuntur anodyna proprie ita dicta,nimirū denſantia, quæ humida ſunt,vt *malua, althæa, lac, butyrum, amygd.dulces, aqua temperata moderata caliditatis,hydrelæum,farina triticea, panis triticeus mediocriter coctus, adeps gallinaceus, ſuillus.* Hippocrates fomētis ante venæ ſectionē vtitur,vt inde cognoſcat,an materia copioſa ſubſit in corpore.Nos autē loquimur de fomentis,quibus poſt venæ ſectionē vti licet,ratione doloris vehemētis,quæ ſunt humectātia,denſantia,emplaſtica,ſuppurātia (applicentur vt libet.) Quoad vſum.℞. *panis tritici, decocti in lacte ℥ ij. Vtere. Præterea.* ℞. *malu.alth.an.M.ß.aquæ ℔ ij fiat*

I. Anodyna. *Diſcutientia.* *Denſantia.*

decoctio ad conſumt. tertiæ partis, pro fomento. Poſſumus eodem modo pinguedines applicare. Quoad modum: his tepidis vtendum, & fomentis & inunctionibus. Sumantur veſicæ, & dimidia parte repleantur propoſitis medicamentis. Admirabile eſt, ſi hæc medicamenta parentur cum omento: verbi gratia. *℞. omentū vel caſtrati, vel vituli, vel ſuis, calefiat moderate cum oleo amygd. dulc. cum oleo ſeſamino, & ſimilibus.* Tempus patet, nimirū poſt venæ ſectionē, & poſtquam corpus bene expurgatum eſt. Quoad vbi: his anodynis denſantibus non tantum vtendum applicando, ſed etiam exhibendo. Nam vbi agendum indicatur a ſubſiſtentia indicantis. Si ergo pleuritis ſit interna, intra coſtas: medicamenta applicita, non ita facile poſſunt permeare, dolor eſt acerbus, qui non ceſſit venæ ſectioni, cuius inſignis doloris ratione virium lapſus imminet, & membranarum corruptio: ideo cogimur iudicare, ſanguinis ſubſiſtentiam eſſe in parte interna: & tunc hęc anodyna (quod pauci ſciunt) exhibenda ſunt. Conſulo igitur, vt vrgente neceſſitate, exhibeatis *ol. amygd. dulc recens expreſſi ℥ viij. Ne autem ratione olei inflammatio interna augeatur; permiſcenda eſt bona quantitas aquæ hordei: ſic enim dolor mitigatur, nec febris intenditur.* Et tutius eſt his vti, quam illis medicamentis, quæ ſunt frigida, & improprie anodyna dicuntur. Galenus t. 33. lib. 1. de rat. vict. *opiata in pleuritide improbat; nec enim ſanant, ſed ſenſum tollunt, & ſunt in cauſa, vt reſpiratio admodum difficilis euadat.* Auicennas in dolore admodum intenſo, qui digerentibus non cedit, vtitur frigidis, potiſſimum ſi vigiliæ infeſtant: exhibet *ſemina papau. albi, cum ſaccharo, quod deterget hoc modo. ℞. emulſ. ſem. pap. ʒ iij. ſacchari ʒ j. addantur duo vel tria cochlearia ptiſanæ hordeaceæ colatæ.* Medicaméta hæc non exhibeantur actu frigida, quia virtus prohibet cauſa reſpirationis; licet frigida magis obtunderēt doloris cauſam. Quoad quādo: exhibeantur ſi eſt dolor vehemētiſſimus, qui vigiliarū ſit cauſa. Quoad vbi: hæc extra applicari non debēt, maxime enim læderetur reſpiratio; ſed intro per os tantū dāda ſunt.

Frigida, ſeu opiata.

II. Appropriata.

Sequuntur medicamenta, ſubiectum, ſeu pleuram reſpicientia: talia ſunt *dens apri, flores rubri papaueris, quorum magna copia eſt tempore meſſis:* ego non raro ſum vſus, dolor enim ſedatur, & pleura roboratur, vt materiam expellat morbificam. Quoad vſum: *℞. dentis apri ℈ j. flor. papau. rubri ℈ ij. addatur ſyr. de liquirit. vel de capill. Ven. ℥ ß. Miſ.* Quoad modum, poteſt eſſe lambitiuum, vel electarium. Efficax hoc eſt electarium: *℞. pulu. dentis apri ʒ ß. ſem. rubri papau. ʒ j ß. conſeruæ e flor. maluarum ℥ j ß. cum ſyrupo viol. fiat electariū, cuius doſis a ʒ j. ad ʒ ß.* exhibeatur per vnam, vel duas horas ante omnem cibum. Sępe detur: quia mitigatur dolor, euacuatur materia, fouetur pleuræ proportio.

Quoad

III.

Cauſam reſpicientia.

Quoad materiam medicinalem, quæ cauſam efficientem reſpicit potiſſimum in pleuritide: hęc medicamenta referuntur ad materiam, vel exſiſtentem in Toto, vel in Thorace. Quæ totum reſpiciunt, poſtulant diſcurſum generalem. Vnum notandum, circa *quando* purgandum. Hippocrates dolore deſcendente, inter initia pharmacum propinat, vt peplum, helleborum. Vult ergo in principio eſſe exhibendum: ſicut enim dolore aſcendente vena ſecanda eſt inter initia; ita deſcendēte, purgandum inter initia, niſi febris prohibeat. Dolore quidem aſcendente pharmacum ſoluens in declinatione propinandum; nam in principio ſecatur vena; in declinatione autem cum materia ſit concocta, nec aſſit cruditas, nec febris vehemens, adeſt indicans, & nihil prohibet. At ſi dolor deſcendat, pharmacum modo in principio, modo in declinatione exhibendum; prout adeſt indicans, & non adeſt prohibens. Si igitur in principio aſſit indicans, & non aſſit prohibens: tunc in principio ſoluens erit exhibendum. Non adeſt prohibens, ſi febris ſit remiſſa: tunc enim magis poteſt materia morbifica ad indicandum, quam febris ad prohibendum. Iccirco Galenus ait: ſi febris ſit vehemens, non eſſe purgandum; ſi non ſit vehemens, etiam exhibendā eſſe colocynthidem. Sed dubitatur, quomodo, dolore deſcendente, in principio, materia, quæ adhuc cruda eſt, magis poſſit ad indicandum, quam vel febris, vel materiæ cruditas, ad prohibendum? Non poteſt reſponderi, materiam illam turgere: ea enim turget & furioſa dicitur, quæ huc illuc agitatur, vt ignoretur in quod viſcus ruere poſſit, metusque ſit, ne petat partem aliquam principem: at materia in pleuritide habet raptum ad partem ignobilem, & ad partem quam medicus cognoſcit. Quare dicendum, hanc materiam morbificam eſſe crudam, & habere impetum deorſum, ad partem inferiorem pleuræ: hancque materiam, vt habet impetum deorſum in pleuram, magis poſſe ad indicandum pharmacum, quam cruditas ad prohibendum. Ratio eſt, quia Hippocrates loquitur de pleuritide, in qua eſt dolor vehemens; non de omni, ſed in qua dolor fomentis non cedit. Dum igitur augetur dolor ob impetum materiæ; occurrēdum eſt, ne ob materiæ impetum, maxima excitetur inflāmatio. At fomentis occurrere non poſſumus. Ergo ſoluente pharmaco materia hęc euacuanda: ideo materia magis indicat, quam cruditas prohibeat, quamque febris remiſſa prohibeat: præſertim quia hæc materia, quatenus impetum habet deorſum, facile redditur obediēs pharmaco deorſum trahenti. Si febris ſit intenſa, Auicennas noctu purgat: nos vel die, vel noctu, prout adeſt indicans, & abeſt prohibens. Si enim pleuriticus noctu peius habeat, interdiu purgamus; quia morbi vehementia

Quādo purgandum in pleuritide.

noctu prohibet. Auicennas autem ita loquitur, vt ſignificet, dolore deſcendente, cum ſumma vehementia materię, impetum deorſum habentis ſtatim inter initia pharmacum eſſe exhibendum, ita vt etiã noctu demus, ſi circa veſperam vocemur, diem ſequentem non exſpectantes. Quod ſi autem febris fuerit vehemens, ſecundum Galenum vena ſecanda, etiam dolore deſcendente: & eodem die vti poſſumus medicamento inferius vacuante, ſed leniente: Verbi gratia, mane ſecetis venam, circa veſperam exhibeatis leniens.

Diſcutientia vaporem. Quoad materiam fluentem, in thorace contentam: ſi ſit Vapor, non eſt verus dolor pleuriticus: & tunc vti licet *anetho, chamamelo, feniculo, cumino, dauco, aniſo, petroſelino, aromatibus, & aliis*, quę ſua caliditate non nocẽt, quia affectus non eſt inflammatorius. *Repellentia materiam fluentem.* Si autem materia fluens fuerit Minera: repellentibus & aſtringentibus parce vtendum, c. 17. l. 11. meth. impediunt enim thoracis dilatationem. Sufficit ergo *oleum roſaceum potius completum, quam omphacinum, cum aceto. Et, ſi materia ſit bilioſa, addatur oleum violaceum, vel potius aqua violarum: ſi pituitoſa, oleum chamamelinum, maſtichinum.* Vſus ſit pro diſcrimine indicantium, verbi gratia, ſi materia ſit bilioſa, & proinde huius ſit maior actio quam pituitæ; poteſtis oleum roſ. completum in maiori quantitate præſcribere, quam in pleuritide a ſanguine pituitoſo. Quoad modum: cum Galeno cap. 15. libro 1. ad Glaucon. in calida fluxione vtendum eſt oxyrrhodino, actu frigido; in frigida, tepido; quod in genere de inflammatione dictum, in pleuritide locum non habet, nunquam enim in hac actu frigidum eſſe debet medicamentum, quamuis in fluxione bilioſa minus calidum eſſe debeat. Quoad *quando:* vtendum his medicamentis, dum adeſt præſentia indicantis: nimirum in principio, dum materia fluit, & non eſt impacta. Oportet autem abeſſe prohibens. Prohibet in principio materia exſiſtens in toto & thorace. In toto, dũ eſt admodũ copioſa: quare in primis vena ſecanda, antequam vtamur reprimentibus. Per materiam in thorace exſiſtentem, intelligo materiam, quæ eſt in aliquo viſcere thoracis, & mouetur in thorace exſiſtens, vel a corde, vel a pulmone ad pleuram: verbi gratia, quando peripneumonia mutatur in pleuritidem: in hoc caſu reprimentibus æger necaretur, quia impetus eſt a parte nobili ad ignobilem: & reprimentia præterea prohibentur a virtute debili cordis, pulmonis, quatenus hæc viſcera propter imbecillitatem facile ſuſcipiunt. Quamobrem, ſi adeſt tuſſis, quæ tamen non fit ratione pleuritidis; ſi adeſt peripneumonia; ſi homines ſunt obnoxii palpitationi cordis: ſignificatur harum partium imbecillitas: ideoque tunc nullo pacto reprimentibus vtendum. Quo-

ad vbi:

ádvbi: patet, quod parti dolenti ſint adhibenda medicamenta.

Expectorantia.

Si materia iam fluxa ſit, at nondum impacta: ſi fuerit ſanguis, præſertim feruens ac bilioſus: exhiberi debent, *ſyrupus violaceus, iuiubinus, de capillis Vener. item intuba, ſebeſten, amylum, ſaccharum candum, amygdalæ, ſemina frigida mai. & minora*. Si ſanguis non ſit ita feruens, his adiungemus *ſyrupum acetoſum ſimplicem*. Si ſanguis ſit pituitoſus; addemus *oxymeli ſimplex, ſyrupum liquiritiæ, ſyrupum de farfara, loch de pino, loch de pulmone vulpis: & parabimus eclegma, e melle, e mulſa*: nam ratione ſanguinis pituitoſi opus eſt detergentibus. Si ſanguis fuerit melancholicus; aduertendum, an ſanguis ille ſit exuſtus, nec ne. Si exuſtus fuerit; addatis *ſyrupum de pomis ſimpl. ſyrupum violarum, mucilagines ſeminis althææ, maluarum; addatis paſſulas, caricas*. Si non fuerit exuſtus; ſatis erit, vti medicamentis, quibus etiam vtimur ratione pituitæ, id eſt attenuantibus, ratione craſſitiei. Hæc igitur ſunt medicamenta, quibus vtimur pro euacuanda materia, in thorace & pectore exſiſtente. De *Vſu*. Doſis augetur vel minuitur, pro varia ratione indicantis: nimirum pro copia, caliditate, craſſitie, tenuitate, viſciditate. Ratione ergo bilis, quæ calida ac tenuis eſt, & proinde ſummæ actionis, ita præſcribemus: ℞. *ſyrupum viol.* ℥j ß. *ſacchari candi violacei* ℥ß. *emulſ. ſemin. melon. cucurb. ana* ℥iij. *Miſ. fiat lambitiuum*. Si ſanguis fuerit pituitoſus, craſſus, viſcidus; ita præſcribatur: ℞. *oxymelit. ſimpl.* ℥j ß *ſyrupi de farfara* ℥ß. *penidiorum* ℥iij. *Miſ. & fiat lambitiuum*. Quoad modum: lambitiuum poteſt eſſe magis vel minus liquidum. Minus liquidum conuenit, dum maior eſt reſiſtentia, difficilior paſſio; vt ſi ſanguis ſit pituitoſus & melancholicus: contra, ſi bilioſus. Quoad quando agendum: his medicamentis vtendum, dum adeſt indicans, & nihil prohibet. Indicans adeſt, dum materia morbifica egreditur pleuram: hoc enim tempore materia mouetur in pulmones, & per tuſſim ope eclegmatum excernitur: non debet manere in thorace, quia orietur empyema: lambitiuis igitur vtendum, quando materia egreditur pleuram; ergo quamprimum: nam in pleuritide inflammationis materia etiam inter initia reſudat, ſicut in ophthalmia. Quare inter initia eclegmatis vtendum, niſi aſſit prohibens. Prohibet autem primum materia exſiſtens in toto. Male igitur quidam practici in prima viſitatione præſcribunt lambitiua (: ſunt quaſi fœminæ, iſti Medici:) nam materia in toto exſiſtens prohibet: eclegma enim exhibitum eſt in cauſa tuſſis; tuſſi autem agitantur pulmones, thorax, & pleura: ideoque ſi corpus ſit repletum, maius fit nocumentum, ratione attractionis nouæ materiæ, quam iuuamentum. Quare & poſt venæſectionem, & poſt leniens,

Cum aceto paratorum vſus vitetur vbi neruoſum genus imbecillum eſt, in pueris, macilentis, hyſtericis, &c.

Error quorundam.

lambitiua demum præſcribi debent: poteſtque & ſanguis vacuari, & leniens exhiberi, eodem die; nec enim cunctandum. Prohibetur etiam lambitiuum, a materia, quæ euidenter replet ventriculum, & præſertim a materia cibali. Hinc boni practici lambitiua exhibent ante cibum; & minimum per duas horas poſt cibum. Vbi agendum, patet: materiæ enim ſubſiſtentia indicat, medicamentum per os eſſe exhibendum.

Reſoluentia materiam impactam. Tandem opus eſt medicamentis, quæ mineram ſeu materiam impactam vacuent; non poteſt autem vacuari, niſi mutetur in vaporem. Quare hæc medicamenta debent eſſe calida, tenuis ſubſtantiæ: hæc ſunt mitia, mediocria, vehementia: quibus vtendum, prout materia poſtulabit. Inter mitia recenſere licet, quæ proponuntur ab Hippocrate & Galeno, l. 2. de rat. vict. nim. *ſpongia madefacta in aqua calida, furfures, milium, althaa, chamæmelum, fœnumgræcum.* Mediocre medicamentũ, ſecundum Hippocratem, & Galenum, loc. cit. confici poteſt *ex orobo: item ex anetho, hyſſopo, origano.* Vehementius medicamentum conficitur *e ſale, dictamno Cretico, halcyonio, iberide & ſinapi.* Quoad *quantum* agendum; ita præſcribi poteſt: *℞. furfurum M. ß orobi, milii, ana ℥ j. Miſce fiat ſacculus & applicetur.* Quoad modum: hæc medicamenta actu calida adminiſtrentur, modo magis, modo minus, pro reſiſtentia. Forma poteſt eſſe inunctio, fomentum, ceratum, ſacculus, veſica. Quoad quando agendum: his vtendum, dum adeſt materia impacta, nec aliquid prohibeat. Prohibet autem materia exſiſtens in toto: licet enim ab initio quædam fiat reſolutio, & medicamentum iuuare videatur, poſtea tamen nocet, quia pars laxior redditur, & fluxio augetur: quare totum ante omnia euacuandum, c. 2. l. 2. ad Glaucon. Præterea prohibet materia in thorace ſeu pectore exſiſtens, ſed nondum impacta: hæc ergo linctuum ope primum vacuanda eſt; deinde accedendum ad materiam impactam. Vbi agendum patet: poſſumus enim reſoluentibus vti & intus, & extra. Intus ea adminiſtrari debent, quæ ſunt iucunda: nam virtus oris & palati prohibet iniucunda.

Victus. Diæta, pro cauſæ varietate variat. In billioſa pleuritide victus magis debet eſſe refrigerãs, quam in pituitoſa. Victus autem in hoc affectu inflammatorio non erit plenus, nam interficerentur ægri; ſed tenuis: Dabitur ergo *ptiſana colata, & parata potius ſine carne. Licet exhibere panem, vel in aqua, vel in iure dilutiſſimo. Licet exhibere mulſam, & eam potius aquoſam.* Nam beneficio huius victus, materia ex accidenti euacuatur: & virtus robuſta ſolet permittere. De *vſu* ciborum. Quoad quantum agendum; pro actione materiæ morbificæ, & actione virtutis, oportet augere, & imminuere quantitatẽ. In pleuritide ſumma eſt actio materiæ, ſi copioſa eſt materia:

teria: quo ergo materia copioſior, eo minus cibi alimentalis exhibendum. Virtutis autem actio ſumma eſt, ſi debilis eſt virtus: nam virtus robuſta eſt deſpicienda: quare virtute robuſta exſiſtēte, cibus admodum exiguus eſt exhibendus. Quoad modum: ſit liquidior cibus, ſi maior reſiſtentia materię. Quoad quando agendum: Hippocrates t. 44. l. 1. de rat. vict. proponit priſanam, melicratum, & aquam, victum ſcilicet admodum tenuem, vſque ad nonum diem. Male ergo faciunt, qui ilico deueniunt ad cibum plenum. Addit Galenus com. 23. l. 1. de rat. vict. ſi os madefiat, & ſputum a pulmone prodeat; bonum eſſe, ſorbitionem exhibere, & ſorbitionis quantitatem augere. Et in com. 25. ait; quod, quo plus expurgatur materiæ; eo plus cibi ſit offerendum, vſque ad iudicationem. Et com. 22. dicit: antequam appareat ſputum, ſorbitionem eſſe exhibēdam exiguam. Et com. 25. dicit: mane ſorbitionem eſſe exhibendam; veſperi autem cibum: ſorbitio eſt victus magis tenuis; cibus, minus tenuis. Hæc ad methodum reuocanda. Dum eſt ſputum, dum os madefit; virtus magis poteſt ad indicandum alimentum, quam materia morbifica ad prohibendum. Contra, dum non eſt ſputum; materia morbifica magis poteſt ad prohibendum alimentum, quam virtus ad indicandum. Ratio: dum enim ſputum adeſt, fit euacuatio materiæ morbificæ: & eo tempore, præter id, quod minuitur materia morbifica, ſputū etiam vacuatur per tuſſim, vt pulmones laborent; vbi autem labor, ibi non prodeſt fames. Præterea Galenus in cœna exhibet cibum minus tenuem; non quod hoc ſemper obſeruandum ſit: ſed quod eo tempore conſuetudo eſſet, vt liberalius cœnarent, quam panderent. Reſpicit ergo Galenus ad conſuetudinem; quæ non eſt indicans; ſed ſignum manifeſtans nobis virtutem, quæ magis eo tempore cibum poteſt regere. Quoad potum: Hippocrates com. 40. l. 3. de rat. vict. improbat *aquam crudam, quia non permeat. Coquenda igitur, & alteranda attenuantibus, aceto, hordeo, & ſimilibus.* Admittitur etiam *vinum aquoſum exiguum. Et com. 2. atque 4. l. 3. de rat. vict. videtur probare vinum dulcem, ſed non admodum craſſum.* Hinc quidam ſatis ſunt in vino præbendo audaces. Igitur quoad vſum, & quando agendum: aqua eſt exhibenda tempore cibi, vt ſit cibi vehiculum: & virtus non prohibet, plerunque in declinatione. Vinum etiam exhibendum tempore cibi, vt vehiculum: prohibet autem inflammatio: quare quandiu illa adeſt, non debet vinum exhiberi, com. 2. l. 3. de rat. vict. com. 21. l. eiuſd. magis enim nutrit vna potio mellis, quam duæ potiones vini aquoſi. Quare præſente febre, & exſiſtente inflammatione, non debet vinum dari, ſed potio iam propoſita. *Potus.*

CAPVT IIII.

De Empyemate.

Nomen. PER empyema intelligimus illud vitium, in quo thorax repletur materia purulenta, cap. 2. l. 2. meth. c. 8. lib. 5. meth. c. 9. l. 4. de cauſ. pulſ. com. aph. 27. ſect. 6. Generatur hoc malum, quoniam pus præter naturam replet cauitatem thoracis. *Definitio.* Empyema ergo eſt conſtipatio cauitatis thoracis, prodiens a pure. Forma huius vitii eſt conſtipatio: quare anguſtia determinata, id eſt, diſtincta ab obſtructione, & reliquis anguſtiæ ſpeciebus. Subiectum eſt thorax, vt obtinet cauitatem: nam ſi perpendatur thorax non ſecundum cauitatem, ſed potius quantitatem; empyema poteſt ſtatui morbus in magnitudine aucta.

Cauſa. Cauſa efficiens eſt materia purulenta: ad differẽtiam humoris & aquoſitatis. Diſcurremus ergo circa pus: de quo Galenus agit, c. 3. 6. 8. & 9. l. 5. ſimp. & com. aph. 47. ſectio. 2. & c. 5. l. 4. meth. & c. 16. l. 11. meth. Per pus intelligimus contentum, non continens; & proinde miſtum a toto genere præter naturam: eſt enim opus prorſus inutile & ſuperuacaneum; vt ratione agentis aliqua e parte ſit naturale, quatenus ad huius generationem concurrit, non modo calor præter naturam, ſed etiam calor naturalis. Eſt autem pus opus, quod ſequitur thoracis vel expulſionem, vel coctionem: Expulſionem, dum aliunde fluit, & non generatur in thorace: cum videlicet, propter copiam, & propterea ob errorem externum expulſio læditur, vt expultrix non poſſit expellere; ſicut contingit poſt anginam, poſt peripneumoniam, poſt pleuritidem; quando hæ inflammationes ad ſuppurationem deducuntur. Pus ſequitur coctionem; quoties generatur in cauitate thoracis. Vnde empyema, non ſemper ſequitur inflammationem; ſed quandoque generatur materia purulenta in cauitate thoracis, vt in deſtillatione a capite, vt colligitur e Galeno & Hippocrate, aph. 30. & 38. ſect. 7. in qua coctione & generatione puris, quandoque læditur facultas, ob thoracis intemperiem, productam a materia deſtillante: ſed quandoque id fit, & potiſſimum ob errorem externum. Error externus eſt materia deſtillans: quæ, cum ſit excrementitia, non poteſt verti in alimentum, ſed mutatur in pus; quod tamen non legitimum eſt, ſed ſpurium; quemadmodum exquiſitũ eſt pus, quod prodit a loco inflammato.

Differentia. Quoad differentias a forma: conſtipatio eſt Maior vel Minor. Quoad ſubiectum: thorax repletur, vel ſecundum Omnem cauitatem; vel ſecundum Par-

dum Partem, eamque Dextram, vel Siniſtram, Quoad cauſam efficientem: pus generatur vel Extra, vel Intra cauitatem.

Signa. Signa Galenus tradit c.7.& 8.l.4.de loc.aff.& l.2.prognoſt.com.60.& ſeqq. In genere empyema cognoſcitur e ſenſu grauitatis, in profundo thoracis; e fluctuatione; e difficili reſpiratione, & cum aliquo fœtore; e tuſſi, quæ primo eſt ſicca, mox cum materia purulenta; e macie; & ſi progreditur, ſubſequitur hectica febris; a pure enim putridi vapores eleuantur, qui cor petunt, eiuſque ſolidam ſubſtantiá ponunt in calefacto eſſe. Quoad ſigna differentiarum a forma: cognoſcitur maior & minor conſtipatio, e vehementia & remiſſione ſymptomatum. Quoad differentias a ſubiecto: ſi pus, verbi gratia, ſit in cauitate dextra, patiens melius decumbet in dextra parte. Et, cum Auicenna, ſi applicabitis linteum madefactum thoraci, ſecundum vtramque partem, & dextram, & ſiniſtram; citius id exſiccabitur ſecundum partem, in qua eſt materia purulenta. Quoad differentias a cauſa efficiẽte: Si empyema ſuccedit anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi; facile cognoſcitur pus eſſe legitimum, & extra genitum: ſi autem ſuccedat deſtillationi, oppoſitum ſtatuendum.

Indicationes. A forma non ſumuntur indicationes ex vſu. A ſubiecto non ſumitur indicatio, niſi vt roborentur thoracis viſcera. A cauſa efficiente, id eſt, a pure ſumuntur indicationes; quatenus eſt miſtum a toto genere præter naturam, lædens thoracem. Vt miſtum præter naturam; oritur indicatio eradicandi, quia a toto genere eſt præter naturam. Si viſcidum; oritur indicatio detergendi: ſi acre; attemperandi. Vt lædit vehementer; indicat remedium vehemens: ad quam vehementiam reſpiciens Galenus, dicit interdum narcoticis eſſe opus. Vt lædit thoracem; indicatur remedium tuſſiculare, id eſt, vacuans per tuſſim.

Prognoſtica. Vitium in genere periculoſum eſt: dũ enim materia a toto genere præter naturã in cauitate thoracis adeſt; niſi euacuetur ſpatio 40.dierũ, actum eſt. Quoad differentias formales; malum eſt periculoſius, ſi conſtipatio eſt maior. Quoad ſubiectũ; malum periculoſius eſt, ſi tota cauitas afficiatur, quam ſi ſecundum partem fiat repletio: ſi repleta eſt ſiniſtra cauitas, periculoſius eſt vitiũ, ratione ſiniſtri ventriculi cordis. Quoad cauſam efficientẽ; malum eſt periculoſius, vt pus eſt magis putridum, vt eſt copioſius, vt acrius & viſcidius. Hinc Hippoc.aph.44.ſect.7.dicit; ſi effluat pus album, ægros periculum euadere. Adhæc malum eſt peius, vt pus magis hæret: vt vehemẽtius lædit; vt extra thoracem generatur. Si empyema ſuccedat anginæ, peripneumoniæ, pleuritidi; peius eſt, quã ſi ſequatur deſtillationem.

Quoad præſidiorum materias; patent e pleuritide: notanda quædam

Venaſectio. proponemus, circa ſectionem venæ, & ſectionem thoracis. Auicennas venam ſecat. Galenus autem c. 7. l. 4. de loc. aff. ait, eos qui empyemate laborant, vires habere imbecilliores: quare non videtur adeſſe virtus permittens venæſectionem? Pro reſolutione ſciendum: ſi empyema fiat e deſtillatione, virtutem poſſe eſſe robuſtam. Deinde ſi fiat empyema ex inflammatione, id bifariam accidere poteſt: primum, ſi fiat ruptio inflammationis ante maturationem, antequam ſanguis e toto in pus conuertatur; & tunc adhuc eſt ſanguis, & propterea ſanguis eſt euacuandus: & virtus poteſt eſſe robuſta, quia malum non eſt admodum progreſſum, cum ſanguis nondum ſit in pus conuerſus. Et de hoc empyemate loquitur Auicennas: ideoque dicit; ſi apoſtema rumpatur ante maturationem, erumpit ſanguis; quare neceſſaria eſt venæſectio. Sed ſi ruptio fiat poſt maturationem, tunc non adeſt ſanguis, ſed pus: ergo non eſt ſanguis vacuandus: *Thoracis perforatio.* & virtus tunc eſt debilis. Et ad hoc empyema reſpicit Galenus. Sectio thoracis eſt materia vehementis remedii, vacuantis pus. Vnde Auicennas ait; ſi materia purulenta ſit copioſa, vt non poſſit 40. diebus euacuari, thoracem eſſe perforandum. Et Galenus com. aph. 27. ſect. 6. probat thoracis vſtionem, perforationem, dum eſt pus plurimum, vt euacuari non poſſe videatur. Dum ergo pus affectum eſt vitio vehementi, neque debilibus auxiliis cedit, oportet ad vſtionē confugere: niſi enim fiat euacuatio ſpatio 40. dierum, nulla eſt ſpes ſalutis. Quoad vſum: & primo, quoad *quantum agendum*: ſi fuerit ſumma actio puris; confertim pus eſt euacuandum: ſed quia virtus eſt debilis, ſenſim id, & pluribus vicibus præſtare oportet, vnde Hippocrates cognoſcens virium infirmitatem, dicit; qui ſuppurati ſunt, ſiue vrantur, ſiue ſecentur, ſi pus vniuerſum fluxerit, omnes moriuntur. aph. 27. ſect. 6. Quoad *modum*: ſi vehemens puris eſt reſiſtentia, licet vti ferro candente: &, ſi virtus ſit debilis, foramen non ſit admodum amplum: amplius, ſi non ita debilis. Quoad *quando agendum*: ſectio vel vſtio inſtituenda, quando adeſt præſentia indicantis, id eſt, quando non poteſt pus expurgari ſpatio 40. dierum. Quod *vbi agendum*: pro varia ſubſiſtentia thorax aperiri debet, modo in dextra, modo in ſiniſtra parte. At oſſa prohibent: iccirco perforatio eſt facienda inter coſtas. Virtus etiam medullæ ſpinalis & viſcerum prohibet: vnde perforatio facienda eſt, inferne ſurſum numerando, in coſtis legitimis, inter tertiam & quartam, vel quartam & quinctam; ratione viſcerum: præterea perforatio debet eſſe remota a ſpinali medulla, per tres digitos, citra extremitatem coſtarum. Hęc de cheirurgia.

Medicamenta cōmunia ſupponimus. Ergo proponemus tātum medicamenta

Expurgātia pus e cauitate thoracis.

menta reſpicientia pus in thorace exſiſtens. Pus ante 40. diem eſt vacuandū: ne cogamur ad perforationem confugere. Animaduertendum igitur, nū pus moueatur, vel quieſcat. Si moueatur; quandoq; mouetur ad vnam partem, quandoq; ad aliā. Si moueatur, verbi gratia ad aluum: exhibeatur *manna, mel violatum ſolut. tandem agaricus: probantur etiam clyſmi e melle roſac. & ptiſana; mel enim roſaceum detergit, ptiſana detergit, & acrimoniam puris attemperat, ne inteſtina abradantur.* Si ad renes impetum habeat: exhibenda diuretica, *ceterach, petroſel. aſparagi, feniculum, & alia diuretica valentia: quibus mitiora permiſceantur, ratione acrimoniæ puris, vt ſunt ſyrup. de capillis Ven. ſemina frigida.* Si pus impetum habeat ſimul & ad renes, & ad aluum: maxime probatur *ius galli, mediocriter antiqui, cum melle roſato, vt fiat euacuatio per aluum, & cum diureticis, vt fiat euacuatio per renes.* Si ad pulmones impetum habeat: oportet vti *loch de pulmone vulpis, oxymelite ſimpl. & ſcillitico, poteſt aliquid mannæ addi; & ratione acrimoniæ puris aliquid ſyrupi violati, nonnihil liquiritiæ.* Si motum habeat ad cutim: poſt perforationem maxime probatur *mulſa, modo magis, modo minus diluta, pro viſciditate & acrimonia puris.* Si deniq; conquieſcat materia purulenta, id eſt, non habeat impetum: applicari debent *althæa, ol. lil. alb. cerine, emplaſtrum ſacrum, & ſimilia, quæ poſſunt materiam impactam attenuare & diſſoluere.* Quod ſi ob puris acrimoniam dolor ſit intenſiſſimus, Auicennas ſtupefacientibus vtitur, ſed cum moderatione, ne reſpiratio reddatur difficilis. Poſſumus ergo vti *ſeminibus pap. albi, non vltra ℨ iij. vel iiij. idq; in dolore vehementi.* *Narcotica.*

Diæta ad proportionem reſpondebit. Quare ſi pus impetum habeat ad aluum; cum cibis *beta miſcenda, & alia lubricantia: poſſumus etiam cibariis addere, mel, caricas, paſſulas, vt aluus fiat lubrica.* Si ad renes impetum habeat; cibis permiſcenda *ſemina melonum, petroſelinum.* Et ſic de aliis. Potus ſimiliter præſtituendus: &, niſi ſit febris, vinum exhibere licet. *Diæta.*

CAPVT V.

De Peripneumonia.

PERIPNEVMONIA pene vt pleuritis curatur: quare de eā pauca. Intelligimus autem inflammationem pulmonis, cap. 2. lib. 2. ad Glauc. *Nomen.*

Generatur hoc vitium, quia ſanguis fluit in pulmones, & ita agit in pulmones, vt calefiant, & tumeant. Peripneumonia ergo eſt tumor calidus pulmonis, procedens a ſanguine. Forma eſt tumor calidus: vnde pul- *Definitio.*

mones in peripneumonia afficiuntur duplici morbo; in aucta magnitudine, quia eſt tumor; & in intemperie, quia eſt tumor calidus. Subiectum eſt pulmo; non pleura, vt in pleuritide. Cauſa efficiens eſt ſanguis, quia affectus eſt inflammatorius. cap. 2. lib. 4. de præſag. pulſ. cap. 9. lib. 2. loc. aff. Vt plurimum peripneumonia fit a ſanguine pituitoſo, quamuis poſſit etiam alius eſſe ſanguis: ſicut pleuritis promtius fit a ſanguine bilioſo, cap. 10. lib. 2. de criſ. cap. 12. lib. 4. de cauſ. pulſ. pulmo enim laxus eſt, & bilē ſuſceptam non facile detinere poteſt; pituitam autem vtpote viſcidam, facilius. Cæterum, cum ſanguis, peripneumoniæ cauſa, ſit miſtū præter naturam, lædens pulmones: quatenus eſt miſtum; poteſt eſſe quilibet ſanguis, ſed præcipue pituitoſus. Quatenus præter naturam; peccatum ſanguinis eſſe poteſt ſecundum formam, ſi ſit putridus; ſecundum quantitatem, ſi copia peccat; ſecundum qualitatem & primam, & ſecundam, tum alteratricem, tum motricem; ſicut declarauimus in pleuritide. Vt autem hic ſanguis lædit; lædit potius vehementer. Vt lædit pulmones; eos vel Totos, vel ſecundum Partem lædit.

Cauſa efficiens.

Differentia.

Quoad differentias a forma: vt peripneumonia eſt tumor calidus, differentia eſt ſecundum Magis, vel Minus. A ſubiecto: pulmo Totus, vel ſecundum Partem afficitur. Ab efficiente: ſanguis eſt Purus, vel Permiſtus: Item, ſanguis vel Attrahitur a pulmone, vel Tranſmittitur in pulmonem; & vel a Toto, vel a Parte.

Signa.

In genere peripneumonia indicatur e reſpiratione, dolore, tuſſi, pulſu vitioſo, febre aſſidua, & colore maxillarum mutato. cap. 9. lib. 2. loc. affect. cap. 7. lib. 4. de loc. aff. cap. 2. lib. 4. de præſag. e pulſ. cap. 12. lib. 4. de cauſ. pulſuum. Reſpiratio difficilior eſt, quam in pleuritide; nam maior eſt neceſſitas euentandi caloris. Dolor, ad differentiam pleuritidis, eſt grauatiuus, & ſatis remiſſus, non cum ſenſu punctionis. Ideo eſtote diligentes: nam interdum medici vocant peripneumoniam, pleuritidem obſcuram, & interdum putant eſſe flatus: vnde ægri vinum bibunt, & moriuntur; ſicut accidit Fallopio. Tuſſis moleſtior eſt, quam in pleuritide; quia primario afficitur pulmo; in pleuritide per conſenſum. Pulſus eſt mollis, velox, creber, inæqualis; qui quandoq; magnus videtur, nam vehementer percutitur arteria; ſed eſt tamen languidus, quia vis ſeu facultas frangitur. Facies deniq; eſt rubicunda, ob euaporationem ſanguinis in caput. Quoad differentias a forma: ſymptomata vehementiora, indicant affectionem vehementiorē. Quoad differentias a ſubiecto; ſi afficiatur totus pulmo; dolor ille grauatiuus, omnes partes thoracis occupabit. Quoad differētias a cauſa efficiente: quis nā ſit ſanguis peccans, cognoſcetur e traditis in pleuritide.

Quoad

Quoad præſidia, ſecundum Auicennam & Rhaſim, eadem eſt cura peripneumoniæ & pleuritidis: vt differentia tantum ſit ratione ſubiecti. Hic ergo indicatio oritur corroborandi pulmones. *Indicationes.*

Malum autem hoc maxime eſt periculoſum: cum enim ſanguis vehementer lædat & ſummæ ſit actiuitatis, ac reſiſtentiæ; ſi contingat virtutem eſſe debilem; vitium prorſus eſt lethale, ſolis Sacerdotibus relinquendum. cap. 5. lib. 10. meth. Quoad differentias formales: vt tumor eſt maior, ita peius vitium. A ſubiecto: maximum periculum, ſi totus pulmo afficiatur. Ab efficiente: vehementia ſanguinis ponderanda, vt in pleuritide: vbi notandum, peripneumoniam a ſanguine bilioſo, quæ raro fit, eſſe periculoſiſſimam; ſolet enim interdum fieri, ob bilis copiam, & craſſitiem, & ob pulmonis imbecillitatem: quæ peſſima ſunt. *Prognoſtica.*

Quoad materiam cheirurgicam: Rhaſis in principio baſilicam ſecat: deinde curat malum: vt pleuritidem. Vnica enim baſilica in peripneumonia eſt ſecanda, & quidem ſtatim; nam ſanguis eſt affectus vitio vehementi, & vehementer lædit pulmones: præterea virtus in peripneumonia, quamuis robuſta, cito tamen ſuccumbit; contra, in pleuritide. Quoad quando: adeſt indicans, ſanguis vehementer lædens, & imminet virtutis lapſus: ergo quamprimum vena ſecanda. Quoad vbi: ſanguis ſubſiſtentiam habet circa pulmones: ergo baſilica aperienda. Medicamenta conueniunt, quæ in pleuritide: differentia eſt ſecundum magis & minus: nam ſanguis magis lædit in peripneumonia, quam in pleuritide: quare omnia ſunt vehementiora. Præterea diſcrimen eſt in loco affecto: in pleuritide læditur pleura; in peripneumonia, pulmo. Ideoque medicamentis miſcenda ſunt, quæ pulmonem reſpiciunt, vt ſunt *pulmonaria*, *pulmo vulpis puluerisſatus*. Reliqua petenda e cap. de pleuritide, & de tuſſi. Idem de diæta iudicium: præcipue in peripneumonia a *vino* abſtinendum, magis enim nocet, quam in pleuritide, quia eſt inflammatio viſceris intimioris, quod malam ſuam affectionem cordi communicat. *Curatio.* 1. 2. 3.

CAPVT VI.

De Sputo ſanguinis.

SPVTVM ſanguinolentum, eſt malum frequens, quod multos iugulat ob medicorũ inertiam: ideo de hoc malo diligenter tractabimus. Poteſt autẽ dupliciter ſumi ſputum ſanguinolentũ: non principaliter, *Nomen.*

cum ſuccedit inflammationi, verbi gratia quando in pleuritide ſputum cruentum eiicitur; & de hoc non loquimur. Secundo igitur modo per ſputum ſanguinolentum intelligimus ſanguinem, per os egredientem, & immediate prodeuntem e vaſis ſanguinem detinentibus: ad differentiam ſputi cruenti non principalis, quod fit, dum ſanguis non immediate e vaſis exit, ſed e capacitate membri.

Generatio. Generatur malum hoc, dum cauſa aliqua præter naturam occurrit vaſis ſanguinem continentibus, ita ea afficiens, vt facultas retentrix vaſorum non poſſit ſanguinem retinere, vnde per os egreditur.

Definitio. Hoc ergo ſputum cruentum, eſt exiens ſanguis oris, procedens a læſa retentione vaſorum ſanguinem continentium.

Forma. Forma eſt exiens ſanguis; cap. vlt. lib. de diff. ſympt. cap. vlt. lib. 3. de ſympto. cauſ. cap. 2. lib. 5. meth. Eſt exiens mutatum: non morbus, non cauſa, ſed ſymptoma; non actio læſa, non qualitas, ſed exiens; & cum exiens mutatum poſſit eſſe varium, hic eſt ſanguinolentum: vbi per ſanguinem intelligimus & venalem, & arterialem, ad differentiam alterius materiæ, quæ poteſt egredi.

Subiectum. Subiectum, per quod egreditur, eſt os: ad differentiam ſanguinis egredientis per nares, vel per alias partes. Hoc exiens a toto genere eſt præter naturam, ratione loci, quia ſanguis per os egreditur; ad differentiam ſanguinis per vterum exeuntis, is enim locus a natura deſtinatus eſt ſanguini exeunti, ideoq; illa excretio non eſt præter naturam ratione loci. Non tamen ſputum ſanguineum toto genere præter naturam eſt, omnibus modis, & ſimpliciter: quia interdum egreditur ſanguis non putridus; interdum critice per os egreditur: dicitur ergo toto genere præter naturam, ratione loci.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt læſa retentrix vaſorum ſanguinis. Quare duo explicanda: primo, quæ nam ſit cauſa læſæ retentionis: ſecundo, quæ ſit cauſa ob quam vaſa, ſanguinem detinentia, afficiantur.

1. Cauſa ergo læſæ retentionis eſt id, a quo pendet exiens hoc mutatum: quod cum ſit ſymptoma ſecundum, neceſſario dependet a primo (*primum ſymptoma, eſt actio læſa, quæ immediate morbum ſequitur: ſecundum eſt tum qualitas mutata, tum exiens; quæ a primo dependent.*) Primum ſymptoma eſt actio: quæ multiplex eſſe poteſt: attractio, retentio, concoctio, expulſio. In definitione propoſuimus retentionem, non alias actiones; nam hæc vaſa a natura genita ſunt ad ſanguinem detinendum; ideoq; ſi contingat vt horum vaſorum lædatur retentio, egreditur ſanguis. Læditur autem retentio, non ob errorem externum, ſed læſa retentrice, eo modo, quo facultas lædi poteſt, id eſt, quatenus vas, ſanguinem continens, quod eſt ſedes facultatis retentricis,

2. afficitur aliquo morbo. Nam in ſputo ſanguineo, neceſſe eſt vas affici aliquo

quô morbo. Hic morbus quandoq; eſt mala compoſitio, nonnunquam ſoluta vnitas. Mala compoſitio eſt duplex: primũ Anaſtomoſis, id eſt, apertio immodica præter naturam orificiorum vaſorum: qui morbus pertinet ad conformationẽ, vt conſiſtit in meatu. Anaſtomoſeos huius cauſa interna, eſt ſanguis copioſus & calidior, qui ſui copia & caliditate quãdoq; præter naturam orificia vaſorũ aperit. Externa cauſa eſſe poteſt balneum aquæ dulcis, item aloe, &c. Alter morbus pertinens ad malam compoſitionem, eſt Diapedeſis, id eſt, raritas præter naturã meatuum, qui pertinent ad tunicas vaſorum. Huius morbi cauſa potiſſimum eſſe ſolet ſanguis tenuior, ſeroſior. Hi duo morbi ſunt malæ compoſitionis, vt expreſſe Galenus in lib. de diff. morb. aſſerit. Interim tamen Galenus cap. 1. lib. 3. meth. videtur anaſtomoſin & diapedeſin referre ad ſolutam vnitatem: vbi ſciendum, hos ipſos morbos non quidem eſſe in ſoluta vnitate, ſed poſſe eſſe cauſas ſolutæ vnitatis: hæc enim fieri poteſt, ex immodica apertione, & raritate; cum non infrequens ſit, vnum morbum ſequi alium. Tandem eſt alius morbus, ſoluta vnitas: a Galeno loc. cit. dicitur διαίρεσις, id eſt, diſſolutio. Huius ſolutæ vnitatis cauſa interna, poteſt eſſe ſanguis copioſus & flatulentus, qui facit ſolutam vnitatem non quamlibet, ſed ruptionem: fieri item poteſt ſoluta vnitas a ſanguine acri, qui abradendo efficit ſolutam vnitatem: vnde hæc ſoluta vnitas non eſt ſimplex, ſed neceſſario habet aliquid permiſtum, ſcilicet deperditionem ſubſtãtiæ partis: & hæc cauſa potiſſimum eſt pituita ſalſa. Cauſa extrinſeca, poteſt eſſe quælibet primitiua, quæ cum impetu agit; ſiue ſit, verbi gratia pondus oneroſum, ſiue vox immoderata, vel quælibet alia externa cauſa, quæ aut contundendo, aut incidendo, poteſt vaſorum vnitatem ſoluere. Per vaſa autem continentia ſanguinem, intelligimus vaſa pertinentia ad pulmonẽ, ad guttur, ad os, ad caput, ad ventriculum, ad hepar, ad lienem, ad vterum. Anaſtomoſi magis obnoxia ſunt vaſa calidiora & humidiora, quæ promtiſſime afficiuntur & reſerantur. Diapedeſi obnoxia ſunt tenuiora. Quoad diæreſin; ſi vaſa fuerint tenuia & mollia, promtiſſime abraduntur, & franguntur a cauſa extrinſeca: ſi craſſa & dura facilius diſſoluuntur ab interna cauſa, verbi gratia ſanguine replente, flatulento, nam vaſa dura quia non poſſunt extendi, rumpuntur.

Ἀναστόμωσις.

Διαπήδησις.

Διαίρεσις.

Quatenus ſanguis exiens eſt miſtum: poteſt eſſe Sincerus ſanguis, vel Permiſtus cum aliis humoribus. Vt autem eſt præter naturam, ſecundum formam vel eſt Putridus, vel Non: ſecundum quantitatem, Magis vel Minus copioſus: ſecundum qualitatem, Primam quidem, calidus eſt vel frigidus; ſecundum qualitatem Secundam; eſt huius vel illius coloris, odoris, ſaporis, &c. Præterea perpendere oportet motum: vbi reſpiciendum *Differentia.*

ad modum, & ad terminum a quo. Ad modum, vt egreditur Critice, vel Symptomatice: item, cum Spuitione, cum Screatu, cum Tuſſi, cum Vomitu. Quoad terminum a quo; differentiæ oriuntur, vt prodit ſanguis a Vena, vel ab Arteria; & vel pulmonis, pectoris, gutturis, oris, capitis, ventriculi, iecoris, lienis, vteri. Quoad differentias a cauſa ſymptomatis: fit exitus ſanguinis, vel ob Malam compoſitionem, vel ob Solutam vnitatem: ſi ob malam compoſitionem, vel Anaſtomoſin, vel Diapedeſin: ſi ob ſolutam vnitatem, vel Simplicem, vel cum Deperditione partis, vt quando fit ex abraſione.

Signa. In genere vitium hoc eſt manifeſtum. Quoad differentias ſymptomatis huius, vt eſt miſtum; num ſanguis per os egrediens ſincerus ſit, an permiſtus cum alia materia; oculis conſpicitur. Quatenus autem eſt præter naturam, & primo ſecundum formam: an ſanguis ſit putridus, nec ne; odor indicat, & ſapor: de quo conqueretur ægrotans. Quoad vitium ſecundum qualitates primas & ſecundas: ſanguinis ſputum in genere ſeipſum manifeſtat, an calidum, craſſum, magis vel minus rubicundum, huius vel illius odoris; quæ vel ex ægri relatione, vel aſpectu, manifeſta fiunt, verbi gratia ſi calidum erit, ægrotus dicet, ſe perſentire ſenſum caliditatis: craſſities & color oculis cognoſcuntur. Quoad modum ſanguinis egredientis: cognoſcendum, an exeat vel per ſimplicem exſpuitionem, vel per ſcreatum, vel per tuſſim, vel per vomitum. An vero exeat per viam criſis, vel non; cognoſcitur e tolerantia ægri: nam ſi exiens eſt criticum, ægri facile tolerant: & ſi quandoque contingat in febribus putridis, in ardentibus, ſigna erunt coctionis: ſi contra, erit ſymptomaticum exiens. Circa terminum a quo, cognoſcendum, an egrediatur a vena, vel arteria, capite ſecundo, libro de atrabil. ſi ab arteria prodeat, ſanguis eſt admodum calidus, ſatis tenuis, potius flauus, quam rubicundus, & ſaltu quodam impetuoſo exit: contra, ſi a vena.

A qua parte ſanguis prodeat. Deinde etiam cognoſcendum, a qua parte ſanguis prodeat. Si ergo egrediatur e pulmonum vaſis, non niſi per tuſſim excerni poteſt; nullus dolor erit, quia pulmo ſenſu caret, & præſertim eo ſenſu, ob quem dolor oboriri poteſt. Si a pectore prodeat, egreditur quidem cum tuſſi, ſed poteſt eſſe dolor, quia pectus ſeu thorax non caret ſenſu tactus. Poteſt etiam fieri, vt prodeat a capite, & tuſſi excernatur, ſine dolore: hinc ſi contingat, vt ſanguis in capite exſiſtens, deſcendat in pulmones, & hinc per tuſſim, ac ſine dolore per os egrediatur; aderunt ſigna capitis male affecti. Si autem prodeat a pulmone, non adſunt ſigna malarum aliarum partium. Et præterea accidere poteſt, vt ſimul cum ſanguine

guine egrediatur pulmonis ſubſtantia; & tunc ſanguis procul dubio a pulmone prodit: ſed hoc rariſſimum eſt. Oportet autem diligenter obſeruare, quæ per tuſſim excernuntur: nam interdum pituita craſſa & viſcida tuſſi eiicitur, habens ſanguinem permiſtum: vt aliqui interdum ſuſpicentur, ſubſtantiam illam albicantem eſſe ſubſtantiam pulmonis: at hoc falſiſſimum eſt; nam in pulmonis ſubſtantia non eſt viſciditas. Præterea, cum hoc ſit rariſſimum, cognoſcitur ſanguis prodire a pulmone, quoties eſt ſpumoſus: nam a capite ſpumans eſſe non poteſt. Sed dubitatur, cur non ſanguis etiam a capite in pectus deſcendens, ſpumoſus fiat? nam ſpuma fit e materia humida & vaporoſa, concurrente, vel calore, vel motu, vel vtriſque. Si ergo ſanguis a capite in pectus deſtillet; adeſt materia humida, ſcilicet ſanguinea, & materia vaporoſa, ſcilicet aer, qui aſſiduo inſpiratur, & exſpiratur; adeſt etiam motus, nam ſanguis a capite in pectus deſcendit, & a pectore in os aſcendit, ideoque adeſt motus: in eo etiam loco calor eſt: præterea dum ſanguis tuſſi expellitur, neceſſario generatur ſpuma. Sed reſpondendum; ſpumoſum ſanguinem, differre a ſanguine cum ſpuma. Sanguis ſpumoſus eſt, qui ſecundum omnes ſui partes & internas, & externas, eſt refertus ſpuma: & hic ſolum a pulmone prodit. Sed ſi ſpuma ſit in ſanguinis ſuperficie, hic a capite procedit, & potius dicitur cum ſpuma, quam ſpumoſus. Quare ſanguinem ſputo reiectum, diligenter virgulto agitatum luſtrare debetis. Si a pectore prodeat ſanguis, non eſt ſpumoſus, ob rationem dictam: non copioſus, non admodum feruens: at qui a pulmone, eſt feruens: præterea ſanguis erit nigricans (qualis a pulmone non prodit) & quandoque grumoſus, quia egreditur venas pectoris, & per moram aliquantulam grumeſcit: poſſunt etiam apparere noxæ circa thoracem, verbi gratia ſi prægreſſa ſit aliqua cauſa percutiens thoracem, & ſubſecutum ſit ſputum ſanguinolentum. Si prodeat a gutture; egreditur cum ſcreatu: adeſt quoque tuſſis, ſed exigua. Si ab ore; egreditur ſimplici exſpuitione. Si a capite, frequens eſt ſcreatus, titillatio quædam eſt in gutture: ſanguis eſt cum ſpuma, non ſpumoſus: Aetius addit, præcedere dolorem capitis, grauitatem & calorem capitis, vertiginem, ebrietatem, plagam capitis. Si prodeat a ventriculo, ſanguis eſt exiguus, nam paruæ ſunt ventriculi venæ: egreditur cum vomitu: miſtus eſt cum pituita, nam hæc in ventriculo generatur. Si prodit a iecore, vel liene, cum vomitu excernitur, quia primum petit ventriculum, ſed eſt copioſus: & quidem, ſi a liene, nigricans eſt, poſſuntque adeſſe lienis vitia: contra, ſi a iecore.

Si prodeat ab vtero, varius eſt ſanguis, prout varia eſt materia illa menſtrualis; aſſunt indicia affecti vteri; eſt tempus, quo alias fluere menſes conſueuerunt, iam tamen ſuppreſſi ſunt, vnde tale ſputum ſuccedit. Quo-

Cauſarum ſigna. ad ſigna cauſarum: anaſtomoſis cognoſcitur, quia egreditur ſine dolore: præceſſerunt, vel aſſunt cauſæ, quæ poſſunt anaſtomoſin efficere, verbi gratia ſi ſanguis in corpore ſit copioſus, calidus; ſi prægreſſus vſus immoderatus balnei aquæ dulcis. Diapedeſis cognoſcitur, quia eſt ſine dolore, & ſanguis neceſſario exiguus, tenuis, ſeroſus. Diæreſis cognoſcitur, quia dolor eſſe poteſt præſens, qui fit, non ratione corporis proprii vel venæ, vel arteriæ, (vt in methodo anatomica docuimus) ſed propter partes vicinas, & potiſſimum propter externas membranas, quæ neruoſæ ſunt: cognoſcitur etiam, quia per initia ſanguis exiguus egreditur; at quia diæreſis indies augetur, copioſior etiam tum exit ſanguis, & confertim, cum impetu. Si forte diæreſis producatur a cauſa abradente, verbi gratia ſi cauſa abradens ſit ſalſa pituita, adeſt catarrhus ſalſus a capite in pectus, cui ſuccedit ſputum ſanguinolentũ; tunc enim ſuſpicio eſſe poteſt, diæreſin a cauſa abradente eſſe excitatam. Si fiat diæreſis a cauſa frangente, ab incidente, pungente, & ſimilibus, citra abraſionem; iudicandum diæreſin eſſe ſimplicem, non cum deperditione ſubſtantiæ.

Indicationes. Cum autem exiens ſanguinolentum oris, procedat a læſa retentione; ob id oculi dirigendi ſunt ad Sanguinem, & ad læſam Retentionem: cap. 5.13.14.lib.5. meth.cap.4.lib.7.κ.τόπ. Sanguis pro vario peccato varia indicat: copioſus, imminutionem; calidus, refrigerationem; tenuis, incraſſationem: ratione motus, oportet reuellere, intercipere. Et cum ſanguis vehementer lædat, opus eſt vehementi remedio. Retentio, vel retentrix læſa, nihil ex vſu indicat. Anaſtomoſis autem indicat aſtringentia: diapedeſis, condenſantia: diæreſis, vnientia, & agglutinantia; quandoq; autem dum ſcilicet in diæreſi adeſt etiam deperditio ſubſtantiæ partis, quando fit propter abraſionem, tunc præter vniens, opus eſt etiam ſarcotico, regenerante quod eſt deperditum.

Prognoſtica. Cæterum ſanguis per os egrediens, qualiſcunque fuerit, malus: aphoriſm. 25. ſection. 4. Auicennas ait, non omne ſputum ſanguinis eſſe timoroſum, ſed quoddam eſſe cum ſanitate: vbi ſcilicet intelligit ſputum cruentum non principale, quod apparet in inflammationibus; in pleuritide enim, verbi gratia ſi adeſt ſputum ſanguineum, eſt potius bonum, & ſignificat ruptionem apoſtematum. Galenus autem loquitur de ſputo ſanguinis principali: de quo & nos agimus. Hoc in genere non vacat periculo: quod tamen pro vi differentiarum variat. Nam quoad ſanguinem, malum

malum eſt periculoſius; ſi ſanguis ſit putridus, copioſus, calidus, tenuis, flauus, ſalſus, ſpumoſus, cum tuſſi. Ratione loci: vitium eſt periculoſius, ſi ab arteria, quam ſi a vena, c.7. l.5. meth. Periculoſum eſt hoc malum, ſi a pulmone: nam ſi ſubſequatur inflammatio, in totum ægrotantes non poſſunt ſanari, c. 14. l.5. meth. Minus periculoſum, ſi ex aliis partibus; vnde Hippocrates aphor. 37. ſect. 7. ait, qui euomunt ſanguinem, ſed ſine febre, malum eſt non admodum periculoſum. Diapedeſis minus periculoſa: magis anaſtomoſis: maxime diæreſis, & potiſſimum, ſi fiat ex eroſione. Præterea Galenus c. 14. l. 5. meth. ait; inciſionem & fractionem poſſe curari: at ſi fiat diæreſis a cauſa abradente, impoſſibile eſſe, vt in totum ſanetur: vt fuſius explicabimus in ſerm. de phthiſi. *Huic medicus ita occurrat, ne ſubſequatur inflammatio.*

Quoad materiam cheirurgicam: venæſectio conuenit, quia adeſt indicans, nimirum ſanguinis peccatum vehemens; non tamen ſemper omnibus modis, ſed quandoque copia, interdum ſolo motu ſeu impetu, ad vaſa vel huius vel illius partis. Interdum autem virtus prohibet, vt in muliere illa Romana, quæ per quatriduum ieiunarat, c. 13. l. 5. meth. Si igitur permittat virtus, ſemper vena aperienda. *Vſus.* Auicennas in plethora aperit ſaphenam, poſtea baſilicam. Sanguis enim in illa repletione habet ſubſiſtentiam ſupra & infra iecur. Quoad *quando agendum*, primum tundit ſaphenam: nam in ſputo ſanguinis opus eſt reuellere, & reuulſio potentior eſt, ad magis longinqua facta: propterea vena remota primum aperitur, deinde proxima. Addit Auicennas in ſputo ſanguinis e catarrho non valde bilioſo, opus eſſe ſtatim phlebotomare. Hic proponitur quid agendum, & quando. Quid agendum; dum ait, eſſe venam ſecandam, in ſputo ſanguinis non valde bilioſo, ad differentiam valde bilioſi; nam in catarrho valde bilioſo, non eſt ſecanda vena, ſed oportet purgare; iuxta Hippocratis ſententiam; ſi talia purgentur, qualia, &c. Quoad *quando*; dicit ſtatim: nam adeſt indicans: vnde ſi nihil prohibeat, quamprimum eſt ſecanda vena. Addit Auicennas, in ſputo ſanguinis a pulmone; ſecandam eſſe baſilicam partis ſolutæ vnitatis; & phlebotomiam fieri debere ſubtilem, ac interpolatam tribus horis pro conſeruatione virtutis. Hinc etiam Galenus, c. 8. lib. 5. meth. in ſputo ſanguinis a fractura vaſorum pulmonis, quamprimum incidit venam internam, & bis, terve vacuat, cauſa reuulſionis: poſteriori etiam die venam ſecat, ſi fortis fuerit virtus. Ex his verbis colligitur quantum agendum, quando, & vbi. Quoad *quantum agendum*; Auicennas proponit phlebotomiam ſubtilem, per quam non intelligit foramen paruum, hoc enim a tenuitate & craſſitie ſanguinis indicatur; ſed intelligit venæſectionem talem, in qua, licet ſanguis copia peccet, verbigra- *Curatio. Venæſectio.*

tia, ad ℔ij. tamen non educitur vna vice ad ℔ij. ſed in parua copia, & vicibus pluribus. Cauſa huius præcepti eſt: quia in ſputo ſanguinis, neceſſario ſemper ſanguis peccat ſecundum motum, & interdum ſecundum copiam. Ergo ſemper indicatur remedium reuulſorium; & interdum vacuans. Sanguis ratione copiæ magis poteſt; ratione motus, minus: nam ſanguis copioſus & præſens actu operatur; ratione motus operatur tantum ſanguis proximus vaſi affecto, non remotus. Cum ergo non ita vigeat ſanguinis vehementia, ratione motus: idcirco Auicennas ſanguinem educit in parua copia, & vicibus ſupplet. Protinus autem ſecat venam, quia ſanguis vehementer peccat, & adeſt præſentia ſanguinis vehementer peccantis. Si contingat, vt perſeueret hoc vitium vehemens: etiam ſequenti die adeſt præſentia, ideoque vena tunc etiam aperienda. Quoad *vbi*: vena cubiti interna, eiuſdem lateris aperienda; prout vas pulmonis afficitur ſecundum partem dextram, vel ſiniſtram. Hinc Galenus com. aphor. 32. ſect. 5. in vomitu ſanguinis ob ſuppreſſionem menſium, ſecat ſaphenam; quia reſpicit ad ſubſiſtentiam, quę ſequitur eſſentiam indicantis, id eſt, impetum ſanguinis. Quoad reliquam materiam cheirurgicã, Galenus in fine lib. 1. ad Glauc. ſi ſanguis a liene prodeat, cucurbitulam magnam ſiniſtro hypochondrio adhibet: ſi a iecore, dextro.

Cucurbitula magna.

Medicamẽta, ratione totius. Expurgantia materiã acrem.

Galenus cap. 14. lib. 5. meth. in ſputo ſanguinis imminente, e catarrho, quamprimum probat medicamentum *ex aloe, e ſcammonio, e colocynthide, ex agarico, e bdellio, & gummi Arabico*: vt plura excremẽta poſſint euacuari. Sed cum aloe aperiat venarum orificia: ego neſcio, an in ſputo ſanguinis liceat vti tali remedio. Et augetur difficultas, quia Galenus hæc medicamenta quamprimum exhibet, etiam ante coctionem; non tantum aloem, ſed etiam colocynthidem, medicamenta vehementiſſima. Sed methodus Galenũ tuetur: non enim de ſputo ſanguinis præſenti loquitur; ſed de imminenti, non e qualibet cauſa, non ex anamaſtoſi, nõ e copia ſanguinis, ſed e catarrho, in quo ob materiam acrem imminet ſputum ſanguinolentum ex abraſione: materia enim catarrhalis eſt acris, peccat in qualitate: ergo non imminet apertio, ſed abraſio. Proinde medicamentum ex aloe confici poteſt, quia non eſt apertio actu, ſed eſt periculum abraſionis. Ob eandem cauſam ante coctionẽ exhibet medicamentum electiue purgans, in principio, cruda adhuc exſiſtẽte materia: adeſt enim indicãs, quod magis poteſt quam prohibens. Indicans eſt ſuccus vitioſus, qui poteſt eſſe in cauſa abraſionis, & ſputi cruenti, & tunc malum eſſet inſanabile: ergo materia, quæ poteſt eſſe in cauſa mali inſanabilis, vehemens eſt, & multum poteſt; & quidem magis quam furioſa: nam furioſa huc & illud mouetur,

vt peri-

vt periculum ſit: ne petat partem principalem, quam ſi petat, actum eſt: interdum autem non petit partem principalem, quod ſi fit, non eſt periculum mortis. Sed materia hęc catarrhalis, quoties excitat ſputum ſanguinis, excitat vitium neceſſario mortale. Cum igitur materia furioſa magis poſſit ad indicandum, quam eius cruditas ad prohibendum: multo magis coctio negligenda eſt in ſputo ſanguinis e mordacibus ſuccis, præſertim dum imminet abraſio. Quamobrem in ſputo ſanguinis præſenti, & imminenti, quamprimum, non exſpectata cōcoctione, pharmacum ſoluens eſt propinandum: quia materia catarrhalis, quæ abradit, vel abradere poteſt, magis poteſt ad indicandum, quam cruditas ad prohibendum.

Sequuntur medicamenta magis determinata. Hæc reſpiciunt, vel materiam catarrhalem, vel ſanguinem. Materia catarrhalis perpenditur, vel vt fluit, vel vt fluxit. Si fluit, cum Galeno cap. 13. lib. 5. meth. oportet vti *theriaca, ſed recenti, verbi gratia, quatuor menſium: quod ſi recentis copia non ſit, vtamur Mithridatio recenti: ſi nec hoc præſto ſit, vtamur requie Nicolai, Philonio Rom. quæ tamen duo non debent ita recentia eſſe, ſed vnius anni.* His enim vtimur ratione materiæ fluentis; & iam ſupponimus totum eſſe vacuatum. Dum igitur corpore vacuato materia adhuc fluit; oportet intercipere, craſſefacere, medicamentis propoſitis. Si ob defectum theriacæ & Mithridatii, cogamur vti Philonio; non ſincero vti debemus, ſed permiſcebimus *ſaccharum roſaceum, vt maior ſit doſis ſacchari roſ.* Quod ſi tantus non ſit impetus materiæ fluentis: poſſumus vti *ſaccharo roſaceo, vel eiuſdem anni, vel etiam antiquo, cum bolo Armeno.* VSVS. Quoad *quantum agēdum*, ita præſcribatur: *℞. theriacæ recentis ʒj. fiant boli.* Vel: *℞. Philonii Rom. ſaltem vnius anni ℈j. ſacchari roſati ʒij. Miſce.* Sequens magis tutum eſt, & frequentius poteſt exhiberi: *℞. ſacchari antiqui roſati ℥j. boli Arm. ℈ij. Miſce: exhibeatur hoc duabus vicibus.* Quidam imprudentes Medici deſcribunt electaria adeo craſſa & dura, vt ſint inſtar lapidis: & hi a pharmacopolis deridentur. Ideo ſi ob ſummam materię indicantis actionem, cogamur vti bolo Armena in magna copia, & permiſceatur ſaccharum roſaceum; debemus etiam addere aliquod medicamētum liquidius, vt electarium poſſit deuorari. Si igitur ſcopus ſit incraſſandi, vt materia fluens intercipiatur: permiſceri poſſumus *ſyrupum de roſis ſiccis, vel ſyrupum myrtinum.* Porro Galenus theriacam, gratia interceptionis, exhibet poſt clyſteres acutos: quia alias materia in toto exſiſtens prohibet: quare prius vacuanda: & cum non ſemper medicamenta per os exhiberi queant, ſed adminiſtrandi clyſteres acuti: & poſt clyſmos vti oportet intercipientibus. Præterea Galenus exhibet theriacam (: quod etiam in re-

Intercipientia, & incraſſantia materiam catharralem fluentem.

liquis incercipientibus obſeruandum:) non modo poſt aeres clyſteres, ſed etiam poſt ligaturas artuum: reuellebat enim materiam ad partes longinquas viliores. Poſt, capiti *ſtercus columbinum* applicabat, volens inprimis diuertere materiam, quæ eſt in capite, & ab hoc fluxura erat. Non autem oportet ſtatim confugere ad theriacam: ideo Galenus exhibebat theriacam, quando ægrotantes debebant dormire: ratio eſt, quia tempore ſomni adeſt materia deſcendens: ergo eſt præſens fluens; neq; adeſt prohibens, quia iam erat facta euacuatio, reuulſio. Hæc de materia vt fluit.

Euacuantia materiam catarrhali fluxam. Si reſpiciamus ad materiam, fluxam in pulmones: hæc vel eſt materia catarrhalis, vel ſanguis. Si materia catarrhalis ſit fluxa, oportet vti *melle cocto, ſaccharo, melle roſaceo aliqua e parte cocto*; quia hæc euacuant, & detergunt, & mitia ſunt; nam in ſputo ſanguinis periculum eſt, ne vehementer expectorantia intendant anaſtomoſin, diapedeſin, diæreſin: quare *non vtimur melle crudo, ſed cocto & roſaceo.* Aliquando materia catarrhalis ſatis eſt contumax, vt cogamur confugere ad valentiora, *ad ſyrupum de farfara, de hyſſopo, ad loch de pulmone vulpis:* de quibus in ſermone de tuſſi. Vsvs: *quando agendum.* Galenus c. 13. l. 5. meth. poſt ſecundum diem vtitur mitioribus, & valentioribus quincto die, nam primis diebus adeſt præſentia indicantis: ſecundo die adeſt indicans, ſcilicet materia iam fluxa, ſed adeſt etiam prohibens, id eſt, morbus vaſis, ſcilicet anaſtomoſis, diapedeſis, & diæreſis; qui morbi egent quiete, cum per motum, & per tuſſim augeantur: ideoque non oportet tam cito ad vehementiora accedere, & tutius eſt mitioribus illis vti.

Sanguinem fluxum & concretum diſſoluentia, & euacuantia. Quod ſi materia fluxa, ſit ſanguis fluxus: ſi forte ſit principium concretionis in principio, ſecundum Auicennam, exhibendum eſt *acetum cum aqua, id eſt poſca.* Si forte tuſſis exacerbetur, ab aceto abſtinendum, aut non niſi exiguo vtendum. Vnde Galenus, cap. 8. l. 5. meth. poſt ſectam venam, tribus vicibus, poſt ligaturas, poſt frictiones, ratione ſanguinis fluxi dat poſcã dilutam, id eſt, aquam copioſam, cum aceto exiguo; & exhibet tepidam, bis & ter, ternis horis. Hic quid agendũ, capitur a ſanguine concreto & fluxo; qui indicat diſſoluens; cuius materia eſt poſca diluta. Quoniam vero hæc excitat tuſſim, quæ vaſis morbum, nimirum anaſtomoſin, diapedeſin, & diæreſin, augere poteſt; ideo ſi tuſſis moleſtet, cum Auicenna prorſus eſt abſtinendum ab aceto; & loco poſcæ tutius eſt vti mulſa. Quoad morbum: Galenus dat poſcam tepidam, non calidam, non frigidam: ſanguis enim grumoſus ſua paſſione & reſiſtentia, indicat medicamentum actu calidum, quia frigidum non diſſoluit: cum autem caliditas intenſa prohibeatur a morbo vaſis (calidum enim auget anaſtomoſin, diapedeſin,

pedeſin, diæreſin:) igitur Galenus vſus eſt poſca tepida. Quoad *quando agendum:* Galenus vtitur in principio; quia tum adeſt indicans, ſanguis grumoſus: ſed quia prohibet materiæ copia; ideo prius euacuat, imminuit: & quia prohibet materiæ impetus; ideo primum reuellit, & poſtea vtitur poſca. Non autem vtitur poſca aſſiduo, ſed vicibus interpolatis: quia aſſiduum vſum prohibet morbus vaſis; nam tuſſis augeretur.

Iam vero morborum medicamenta ſunt tractanda. Apertio flagitat aſtringentia: fractio, agglutinantia: eroſio, agglutinantia, & renutrientia. Inter aſtringentia debilia numerantur, *roſæ, terra ſigillata, manna thuris, cortexve thuris, cortex pini, fructus ſpinæ Ægyptiacæ, lapis hæmatites.* Vehementiora ſunt; *balauſtiũ, hypociſtis, rhus opſoniorũ, omphacium, gallæ immaturæ, malicorium, præſtantiſſimum cõficitur medicamẽtum ex hyoſcyamo.* Vehiculum aptum eligendum eſt, his medicamentis aſtringentibus, c. 4. l. 7. κ. τόπ. Si ergo ſanguis prodeat ab hepate, permiſceatur *agrimonia, pẽtaphyllum, filix mas.* Si a liene: *ceterach, tamariſcus.* Si a capite: *betonica.* Si a pectore, *ammi, aniſum, ſpica, farfara, ſaccharo & melle etiam vti licet.* Nec propterea mirandum, quod Galenus cum aſtringentibus miſcet ammi, aniſum, ſpicam, quæ vim habent aperiendi; vtitur enim his gratia vehiculi. Notandum; ſi materias vehiculorum in ſubſtantia permiſcemus, vt aniſum, ſpicam, &c. pro ℥j. aſtringentium, ſufficere ℈ij. vehiculi, vt ſeruetur duodecupla proportio. *Vſus.* Quoad *quantum:* e dictis formulas concinnare facillimum eſt. Modus ex alibi traditis patet. Noteris circa *quando agendum:* prius occurrendum eſſe copiæ & motui ſanguinis, cap. 6. lib. 5. meth. nec ilico aſtringendum, ſed poſt reuulſionem, & euacuationem totius. Idem dicendum de agglutinantibus: præter enim aſtringentia, addenda ſunt emplaſtica, viſcida: vnde probatur *conſolida tragacantha, plantago, albumen oui.* Vſus. Circa *quando,* monet Galenus cap. 8. lib. 5. meth. his vtendum eſſe poſt totius euacuationem. Cæterum, ſi malum ſit ex eroſione, Auicennas probat vſum *thuris, myrti, ſanguinem Dracon. plantaginem, ſemen portulacæ.* Galenus cap. 6. lib. 5. meth. ait; ſi eroſio ſit exigua, exhibendos *paſtillos Andronis, Polyidæ, paſtillos e charta combuſta; qui habent vim abſumendi materiam fluxam, & purulentam. cap. 1. libro* 5. κ. τόπ. *& conficiuntur e vehementiſſimis medicamentis, tum ex aliis, tum e chalcantho.* Vnde aliqui habent pro ſecreto in ſputo ſanguinis, *oleum deſtillatum e chalcantho, cuius guttam j, aut ſummum guttas ij. exhibent, cum aqua plantaginis.* Si ergo ex eroſione ſanguis paullatim exit, ſtatuit Galenus hos paſtillos eſſe exhibendos. Si autem ſanguinis fluxus ſit profuſior & copioſus, oportet vti vehementer aſtringentibus; deinde his aſtringentibus

Aſtringentia.

Agglutinantia.

oportet permiſcere dictos paſtillos; & tandem oportet exhibere ſolos paſtillos, ſed diſſolutos *cum ſucco, vel decocto e rubo, e myrto, e lentiſco, e cotoneo, e meſpilis.* Et ante horum adminiſtrationem inprimis toti eſt præuidendum. Sic ergo Galenus verſatur circa *quando* agendum: primo occurrit toti: deinde exhibet ſola aſtringentia, poſt miſcet paſtillos, denique ſolos dat paſtillos. Quando agendum, ſumitur a præſentia indicantis vehementioris: iccirco Galenus inter initia toti proſpicit: adeſt enim indicans, ſanguis replens totum, fluens in locum affectum: opus eſt ergo remedio & minuente ſanguinem, & reuellente. Et hoc eſt venæſectio; qua primum vtendum eſt, quia magis poteſt ſanguis, quam reliqua indicantia, quam morbi vaſorum; quia licet non ſemper habeat rationem cauſæ principalis, habet tamen rationem cauſæ ſine qua non. Præterea, ſi inuicem conferamus paſtillos, & medicamenta aſtringentia: ſi ſanguis paullatim fluat, oportet prius vti paſtillis, quam aſtringentibus. Sermo enim hic eſt, de ſputo ſanguinis ex eroſione, vbi eſt ſoluta vnitas, cum deperditione ſubſtantiæ partis. Ratione deperditæ ſubſtantiæ, oportet vti medicamento exſiccante, abſumente purulentam materiam, quæ generatur in abraſione, quæ impedit nutritionem, incarnationem: indicatur ergo ſiccans, cuius materia eſt paſtillus. Subito deuenit Galenus ad paſtillos ita vehementes: quia vbi malum progreditur, actum eſt. Medici noſtri his nunquam vtuntur: dant ſaccharum roſatum, bolum Armen. aquam roſarum: & omnes ægri moriuntur: quoniam niſi fiat exſiccatio ex integro, non eſt poſſibile tolli ſolutam vnitatem. Vrget igitur maxime purulenta materia, quæ ſiccans indicat: propterea ſolis paſtillis vtebatur Galenus. Soluta vnitas, indicat vniens, ſeu aſtringens vehementer. Si igitur ſanguis fluat paullatim; magis poteſt quod indicat ſiccans, quam quod indicat aſtringens: quia vbi ſanguis paullatim fluit, ſoluta vnitas eſt exigua: quare non multum poteſt: magis igitur poteſt quod indicat ſiccans: Sufficit ergo ſolis vti paſtillis. At ſi ſanguis in magna copia fluat, & vitium producatur ex eroſione (: de quo iam loquimur:) primo oportet vti ſolis aſtringentibus, quoniam magis poteſt ſoluta vnitas, quam purulenta materia: ſoluta enim vnitas magna eſt, cuius ſignum eſt magna ſanguinis perfuſio, ideo maximum imminet periculum: & proinde niſi ilico occurramus vehementer aſtringentibus, tanta poteſt fieri perfuſio ſanguinis, vt homo ilico moriatur. Vbi imminet mors, ibi indicans eſt vehemens. Ideo Galenus primo vtitur ſolis aſtringentibus: ſecundo vtitur vehementer aſtringentibus & paſtillis; quia vtrumque indicans eſt æque vehemens, eſt præſens vtrumque; nam

eo tempo-

eo tempore æqualiter poteſt materia abradens, & ſoluta vnitas: ideo cum aſtringentibus permiſcentur paſtilli ſiccantes. Tandem vtitur ſolis paſtillis: quia eo tempore ita imminuta eſt ſoluta vnitas, virtute aſtringentium, vt occurrendum ſaltem ſit materiæ abradenti, propterea vtitur ſolis paſtillis, non deſpiciens tamen ſolutam vnitatem: Excipit enim paſtillos aliquo ſucco aſtringente, Verbi gratia: *℞. paſtill. ʒj. ſucci plantaginis, vel roſarum, vel ſimilis* ℈ß. Circa quando agendum, notandum in aſtringentibus (: ſi ea conferamus, non cum ſiccantibus, ſed cum aſtringentibus:) eſſe incipiendum ab imbecillioribus, cap. 15. lib. 5. meth. vbi ſcilicet periculum vitæ non imminet: a vehementioribus contra, ſi imminet vitæ periculum; tum enim malum eſt vehemens; poteſt eſſe in cauſa mortis, vel phthiſis, quare ſtatim vtendum validioribus. At ſi non adeſt hoc diſcrimen, præſens quidem eſt id, quod indicat aſtringens; ſed hoc indicans non eſt ita vehemens: quare neque licet vti vehementi medicamento.

Diæta erit refrigerans, craſſefaciens. Potio, ſecundum Auicennam, ſit *aqua pluuialis, cum bolo, cum roſis; aqua chalybeata:* hæc enim ſtiptica ſunt. Vinum non conuenit. At ſi leipothymia & ſyncope oriantur, probatur *vinum*, ſed quod proſit ratione virtutis; non noceat, ratione rerum præter naturam: quare ſit pauciferum, in copia exigua, chalybeatum, actu frigidū: ita enim conſulemus viribus, fluenti ſanguini, & morbis vaſorum. *Victus.*

CAPVT VII.

De Phthiſi.

PER PHTHISIN intelligimus non omnem tabem, ſeu omnem corporis conſumtionem, ſed illam tantum maciem, cuius cauſa eſt vlcus pulmonis. commen. aph. 10. ſectio. 3. commen. aph. 8. ſectio. 4. commen. aph. 16. ſectio. 7. Sed ita de phthiſi loquemur; vt appareat etiam cognitio & cura, cuiuslibet maciei. Generatur hoc malum, dum cauſa morbifica occurrit pulmoni, & ita in eum agit, vt pulmo afficiatur vlcere, & vt vi vlceris generetur ſanies, materia purulenta; a qua neceſſario emanat vapor ſanioſus & putridus, qui ita in cor agit, vt ſolida cordis ſubſtantia afficiatur morbo calido, vt hinc calor influens a corde in totum, euadat igneus & præter naturam, totique corpori communicetur, vt totum corpus corripiatur hectica febre, & hinc e neceſſitate ſubſequatur macies. *Nomen.* *Generatio.*

Definitio. Pththiſis ergo eſt magnitudo imminuta, cum caliditate & ſiccitate totius, producta ab vlcere pulmonis, cap. 1. lib. 2. de præſag. e pulſ. cap. 9. lib. 6. de tuend. ſan. lib. 5. method. medendi, comment. 17 ſectio. 1. lib. 1. epid. com. aphor. 16. ſectio. 3. com. aphor. 9. ſectio. 5. com. aphor. 16. ſectio. 7.

Forma. Forma eſt magnitudo imminuta, cum caliditate & ſiccitate. Magnitudo imminuta, primum eſt ſymptoma; deinde morbus: dum enim in corpore fit macies, imminuitur magnitudo, & inter initia habet tantum rationem ſymptomatis, quia propter hanc nondum læditur actio: ſed malo procedente, ita imminuitur, vt non ſit amplius ſymptoma, ſed morbus, actionem lædens. Diximus, cum caliditate & ſiccitate: vbi intelligimus morbum, non ſymptoma. Galenus nuncupat febrem paruam, id eſt, febrem hecticam. Diſtinguitur ergo hæc tabes ab illa macie, quæ fit e ſenio; a macie, quæ fit ob intemperiem frigidam & ſiccam. Hinc etiam neceſſario ſequitur; cum totum afficiatur hac febre hectica; facultatem naturalem labefactari, ob morbum calidum & ſiccum partium ſimilarium: vnde, cum hæc alteratrix non poſſit concoquere alimentum, non nutritur corpus; & præterea ſubſtantia genita abſumitur a caliditate & ſiccitate. Quia igitur bona ſubſtantia non regeneratur, & genita abſumitur, ſiue ſit pinguedo ſiue caro; neceſſario ſequitur macies. Subiectum eſt totum corpus: ad differentiam maciei alicuius partis.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens eſt vlcus pulmonis: hinc enim phthiſis hæc diſtinguitur a quacunque alia tabe. Vlcus autem pulmonis poteſt eſſe in cauſa maciei totius: quia ab huius ſanie prodit fuligo, quæ ita afficit cor in calefaciendo, vt fiat febris, vt caro genita abſumatur, nec alia generari poſſit.

Cauſa vlceris pulmonis. Cum autem vlcus (: cap. 1. lib. 4. meth.) ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta partis vlceratæ: cauſa eius non poteſt eſſe quæcunque, ſed materia abradens. cap. 1. libro 1. de loc. affect. Hæc materia vim habet abradendi, vel Propria ratione, vel ex Accidente: propria ratione, cum ſua natura poteſt abradere, citra putredinem; vt bilis, quæ mordax eſt, item pituita ſalſa: ex accidenti poteſt abradere materia, ratione putredinis, vnde materia acris euadit, nimirum, quilibet humor putreſcens. Quando igitur Galenus dicit, vlcus fieri vel propter cacochymiam, vel propter putredinem: per cacochymiam inſinuat materiā propria ratione abradentem: per corruptelam autem ſeu putredinem, materiam ex accidenti abradentem. Sed notandum cum Galeno comment. 17. ſectio. prima, libro primo, epid. materiam quæ poteſt eſſe in cauſa vlceris pulmonis, vel Aliunde fluere, vel Non. Aliunde non fluit, verbi gratia

Materia exulcerans, vel aliunde fluit, vel nō.

dum vas

dum vas pulmonis rumpitur, & ſanguis in pulmone putreſcit, qui poſteà putridus exulcerat: idem fieri poteſt, ſi vlcus fiat e peripneumonia. Aliunde fluit, verbi gratia ſi fluat ex inflammatione vicinarum partium; & potiſſimum hoc fit, dum materia deſtillat a capite, com. aphor. 13. ſect. 3. Præcipue hoc malum naſcitur ab anno 18. ad 35. quia in hac ætate, & multi errores in victu committuntur, & vaſa prompte poſſunt abradi, com. apho. 29. ſect. 3. Quæ vero ſint cauſæ generantes has materias catarrhales, a capite prodeuntes, ſatis diximus cap. de catarrho.

Quoad formam: cum ſit magnitudo imminuta cum febre: ſecundum Magis & Minus eſt differentia. Quoad ſubiectum: pulmo abraditur, vel ſecundum Vaſa, vel ſecundum Subſtantiam: &, vel ſecundum Dextram, vel Siniſtram partem. Quoad cauſam efficientem materia abradit vel Propria ratione, vel ob Putredinem. Item, prodit vel Ex affecto pulmone; vel Aliunde fluit. *Differentiæ.*

Malum hoc non difficulter cognoſcitur. cap. 5. lib. 1. loc. aff. cap. vlt. lib. 4. de loc. aff. cap. 11. lib. 4. de cauſ. pulſ. Nam quoad actionem læſam, adeſt tuſſis vehemens: pulmonis enim exulceratio eſt malum inſigne, maxime irritatur expultrix. Tuſſis eſt ſine dolore: quia in pulmone, non eſt tantus ſenſus, vt dolor poſſit oboriri: &, ſi aliquis reperitur ſenſus, id fit potius ratione membranarum. Præterea hoc malum, quoad actionem læſam, cognoſcitur e pulſu febrili & hectico: eſt autẽ pulſus hecticus, ſed cum quadam mollitie, quæ mollities non obſeruatur in febre hectica, vbi pulmo non eſt exulceratus: mollities enim pulmonis eſt in cauſa. Cognoſcitur etiam e reiectis, ſeu exeuntibus: nam materia purulenta tuſſi excernitur: quod ſputum purulentum, in aquam proiectum, deſcendit; & prunis impoſitum fœtet; ideoq; percontandi etiam ſunt aſſidentes, num ſentiant ægri exſpuitionem fœtidam, præter conſuetudinem. Interdum accidit, vt ſputum deſcendat, & fœteat, nec tamen ſit pus: fieri enim poteſt, vt a capite pituita deſtillet in pulmones, & putreſcat: quæ ratione putredinis, fœtet; & quia grauis eſt, poteſt deſcendere. Vnde memini videre me nonnunquam ſputum male olens, & fundum petens, ſine febre, ac proinde ſine vlcere & phthiſi: vidi etiam tale ſputum cum febre, ſed ſine phthiſi; nam ægri ſanitati ſunt reſtituti. Quare diligenter ligno aliquo explorandum, num ſit pus, vel pituita, nam pituita eſt viſcida, quæ non facile continuitatem e toto deperdit, quia non eſt lentum, vt pituita. Cognoſcitur etiam phthiſis ratione qualitatis mutatæ: nam calor in toto eſt mordax, præſertim in thorace: quia adeſt febris hectica, & fomes eſt in thorace. Cognoſcitur etiam e macie. Vbi vlcus eſt in pulmone, ſemper perſeuerat *Signa in genere.*

macies,& indies augetur. Si igitur interdum appareat macies, quæ aliquo modo minuatur, & regeneretur aliquo modo caro; non eſt phthiſis: vbi enim phthiſis, ibi vlcus pulmonis, & proinde febris, & macies. Hoc dico, quia interdum deſtillationes in pectus delapſæ, præſertim in iuuenibus, ſuppurantur, ſeu deducuntur ad quandam conſiſtentiam, puri ſimilem: vnde ratione putredinis fiunt febres, ſequitur macies, citra phthiſin. Cognoſcitur etiam e colore plumbeo circa faciem: præterquam quod a cibo facies rubicunda euadit: cum enim totum corpus male habeat, non generatur bonum nutrimentum, vnde color plumbeus: ſed a cibo, cum fiat euaporatio in caput, hinc fit rubedo in facie, circa genas, quia a pulmone in faciem mittuntur vapores. Differentiæ a forma facile cognoſcuntur: an ſcilicet magnitudo ſit magis vel minus imminuta: an caliditas in toto, ſit magis vel minus intenſa. Hæc cognoſcuntur ex intenſione, & remiſſione ſymptomatum. Quoad differentias a ſubiecto: ſi vlcus ſit ſecundum propriam pulmonis ſubſtantiam: cognoſcitur, quia quandoq; exſpuentur carunculæ, cum tuſſi, nimirum propria ſubſtantia pulmonum: & vel non egreditur ſanguis, vel admodum paucus. At ſi malum ſit ſecundum vaſa: ſi afficiatur tracheia, exiguus etiam erit ſanguis: ſed apparebūt reiecta bronchia, ſcilicet portio aliqua membranæ. Si vlcus fiat ſecundum venas, vel arterias; egredietur ſanguis in magna quantitate. Quoad differentias a ſubiecto; prout afficitur pulmo ſecundum partem dextram, vel ſiniſtram: erunt querelæ circa illam partem. Quoad differentias a cauſa efficiente: Si materia abradat propria ratione; cognoſcitur, quia ſputum eſt ſalſum, amarum: ſin minus, ſignum eſt, materiam abradere non propria ratione, ſed ex accidente. Num autem materia prodeat ex ipſo pulmone, an aliunde fluat, ita cognoſcitur. Si enim verbi gratia præcedat fractura vaſis in pulmone, vel ſi fiat a peripneumonia; cognoſcitur, non eſſe fluxionem ex aliis partibus. Si vero aliunde fluat, cognoſcitur; quia vel ſuccedit inflammationi vicinarum partium, vel deſtillationi.

Signa differentiarum.

Indicationes.

Cum phthiſis ſit magnitudo imminuta, cum febre, producta ab vlcere pulmonis: indicatio ſumi debet, a magnitudine imminuta, a febre, ab vlcere, & a pulmone. Magnitudo imminuta, indicat auctionem; eſſe ſcilicet regenerandam ſubſtantiam deperditam in toto. Ratione febris, oportet refrigerare, & humectare. Vlcus, vt eſt ſoluta vnitas, indicat agglutinans (*cicatrizans locum habet in vlceribus externis, in quibus cutis eſt deperdita; ideo oportet ſubſtantiam carneam conuertere in cutim: quod non eſt facie lum in internis.*) Quatenus autem in vlcere deperdita eſt ſubſtantia, indicatur regenerans id quod deperditum eſt. Porro non medicamen-

camentum, ſed natura, agglutinat, & regenerat: medicamenta ſolum auferunt impedimenta, quæ obſtant facultati, quo minus poſſit, vel regenerare carnem, vel agglutinare. Talia autem impedimenta in phthiſi ſunt, tum morbus, vi cuius facultas naturalis læditur: tum aliquis error externus. Quare indicationes ſumendæ ſunt a morbo, & errore externo. Quoad morbum: cum in phthiſi neceſſario ſit febris, quæ eſt morbus totius: igitur eſt etiam morbus calidus pulmonis: præſertim quia in vlcere etiam gignitur ſanies calida, cuius etiam cauſa incaleſcunt pulmones. Quare pulmonis intemperies calida, vtpote quæ cauſa eſt, quo minus recte facultas agere poſſit; indicat refrigerans. Error externus poteſt eſſe communis, & proprius. Communis dicitur, qui pertinet tum ad renutritionem, tum ad agglutinationem. Et hic nihil aliud eſt, quam ſuccus peccans & extra pulmonem, & fluxus etiam, verbi gratia ſalſa pituita. Hic ſuccus, prout varie peccat, pro eo variæ ſunt indicationes: de quibus ſæpe alias. Error externus proprius reſpicit vel ſolam renutritionem, vel agglutinationem. Si reſpiciat tantum renutritionem, indicat ſiccans, detergens: propter duplex excrementum, tenue, humidumq;, quod ſiccans poſcit; & craſſum, quod indicat detergens. Si reſpiciat agglutinationem, indicans eſt humiditas alimentalis, ſeu naturalis, quæ non conſeruationem, ſed destructionem potius indicat: quia habet rationem cauſæ morbificæ, ſine qua non. Hæc humiditas alimentalis, in præſentia poteſt eſſe duplex: appoſita, & nõ appoſita. Appoſita indicat ſiccans, vt abſumatur & diſſipetur: non appoſita indicat repellens. In agglutinatione igitur etiã abſumendæ ſunt materiæ alimentales; ſecus enim nunquã fieri poteſt agglutinatió, propter impedimentum. Pulmo deniq; requirit, quæ ſibi ſunt familiaria.

His ſcopis ſatisfacere, tum difficile eſt, tum vero impoſſibile. capite 5. libro 4. de loc. affect. capite 8. 11. 14. libro 5. meth. Nam ſi indicationes inter ſe conferantur; febris indicat humectans, vlcus ſiccans. Præterea ſi ſeorſim indicationes perpendamus: cauſa febris, ſatis difficile eſt ſcopos explere: nam eſt morbus in habitu: licet enim hectica febris inter initia ſit in habitudine, promte tamen in habitum degenerat. Augetur difficultas in remotione febris, quia fouetur ab vlcere; quo non ſublato, febris tolli nequit. Præterea ſumma eſt difficultas in regeneratione, & agglutinatione, tum ob pulmonis morbum, tum ob errorem externum. Ob morbum pulmonis, quia oporteret morbum pulmonis calidum auferre. Quoad errorem externum; ſi reſpiciamus ad communem regenerationi & agglutinationi; non admodum difficile eſt ſanguinem euacuare: maior difficultas eſt in remotione cacochymiæ: & hanc *Prognoſtica*

ob cauſam inſanabile eſt vlcus, quod fit ex eroſione vitioſi ſucci. Difficultas etiam eſt ratione erroris externi proprii, cauſa regenerationis materiæ deperditæ: nam deficit materia alimentalis, deficit materia ſeminalis. Præterea neceſſario excrementa abundant: quia in regeneratione carnis, neceſſario duplex generatur excrementum, quod cum per tuſſim debeat euacuari, lacerantur pulmones, & illo motu etiam inflammantur. Si reſpiciamus ad errorem externum proprium, cauſa agglutinationis: licet humiditas alimentalis, & appoſita, & non appoſita poſſit abſumi; nihilominus non poteſt eſſe agglutinatio ſtabilis; quia cauitas in vlcere pulmonis non poteſt repleri: ergo poſt agglutinationem relinquitur fiſtula calloſa, quæ eo facilius diſrumpitur, quo cauitas amplior relicta eſt. Ex his colligitur, quamprimum eſſe agglutinandum: nam ab initio cauitas minor eſt, ideoq; non tam facile diſrumpitur; hominesq; diutius poſſunt viuere.

Curatio. Cheirurgia. Fortibus, ſecundum Auicennam, vena aperiri poteſt. Fonticulis etiam vti licet, in fluxu a capite: nam dum vlcus pulmonis fouetur a deſtillatione e capite, indicatur fonticulus, remedium reuellens; nec adeſt prohibens; præſertim quando vlcus eſt exiguum, malũ recens: præmitti tamen prius debet euacuatio totius. Alexander ait, in vlcere antiquo, & in phthiſi progreſſa, non eſſe fonticulis & cauteriis ægros afflictos magis cruciandos. Si malum ſit admodum vehemens; cauterium affigendum eſt in ſutura coronali, vt fiat reuulſio. Et ſi deſtillatio foueatur ab infernis partibus, a iecore; cauteria etiam in cruribus excitẽtur. Non ſunt hæc differenda, vt multi iam ſolent: poſtea enim nihil tale eſt faciendum. In copioſa deſtillatione, non tantum dictis partibus cauteria affigenda; ſed etiam infra occipitium. Quamprimum igitur occurrendum: poſtea enim vbi affectus eſt calidus in pulmone, & imminuta eſt fluxio: cauterium occludi poteſt.

Pharmaceia. 1. Toti, vt proſpiciendum. Medicamenta reſpiciunt totum, febrem, regenerationem eius quod deperditum eſt in vlcere pulmonis, agglutinationem, & proinde excitationem calli, tandem ipſos pulmones. Quæ totum reſpiciunt, valde ſunt neceſſaria: hoc tempore non recte adminiſtrantur, propterea pauci curantur. Fui his diebus Venetiis, & ægro præſcripſi ℥j. oxymelitis, & ℥j. mellis roſati, vt detergeretur pituita in ventriculo exſiſtens, quæ erat in cauſa multarum noxarum. Pharmacopola errore miſit ℥x. & æger accepit ℥viij ß. medicamenti ex oxymelite ſimpl. & roſato. Id medicamentum vehementer agens in pituitam, aliquam moleſtiam excitauit; ſed poſtea ita deſcendit in inteſtina pituita, & ita fuit excreta, vt omnia ſymptomata mitigarentur. Quare oportet medicos eſſe audaces nonnunquam. Auicennas

cthnas etiam in phthiſi cauſa totius exhibet *pilulas cochias:* communes practici non exhibent, & male faciunt. Fluxioni enim ſtatim occurrendum eſt; nam bene ſperandum, vbi non magna cauitas eſt in vlcere: fit autem magna, vbi malum producitur; id quod fit ob materiam in pulmones influentem. Quare hæc materia eſt euacuanda. Poſt vnam igitur alui lenitionem, poſt duos vel tres ſyrupos, quamprimum cum Auicenna exhibendæ ſunt cochiæ, vt totum expurgetur, & caput euacuetur: & ſic fluxioni occurratur. Quod de cochiis dico; idem intelligendum de aliis ſoluentibus fortibus: nam vitium ſucci peccantis eſt vehemens, & habet rationem cauſæ ſine qua non: ergo validum purgans dabitur, potiſſimum quia virtus permittit, quæ id procedente malo prohibet. Nam inter initia, licet ſit febris hectica, eſt in habitudine, non in habitu: & dum eſt in habitudine, virtus in febre hectica adhuc nihil eſt perpeſſa. cap. 9. lib. 1. de diff. feb.

Febris poſcit refrigerantia: de quibus alibi. Notandum circa vſum *lactis*, ad refrigerationem, & humectationem. Lac ab Auicenna in phthiſi probatur: nam ratione *butyri* poteſt humectare, æquare ſuccos acres, & etiam ſubſtantifice humectare: ratione *ſeri*, deterget: ratione *partis caſeoſa* agglutinat. Tempore quo agglutinare volumus, lac non eſt exhibendum: ſua enim humiditate prohibet calli generationem, & facit vt non ita abſumi queant humiditates alimētales. Quare licet vti lacte; ſed ante tempus agglutinationis, ad deterſionem. Et quo magis progreditur materia; lac exhibendum; quod minus deterget, minus humectat; quale eſſet *lac aſtringens, chalybeatum*. Sed de lacte fuſius, agemus in doctrina de febribus hecticis. cap. 28. lib. 6. 2. Adfebrim. Lac.

Medicamenta carnem regenerantia; ſunt ea quæ vlcus mundificant: nec enim caro generari poteſt, niſi fiat mundificatio. Quia igitur duplex gignitur excrementum; Auicennas probat *mulſam, aquam cum ſaccharo:* & ſi aſſit copia puris, vtitur etiam expectorantibus, vt *ſyrupo de hyſſopo, de liquiritia:* de quibus cap. de tuſſi. 3 Mundificantia vlcus.

Cauſa agglutinationis, Auicennas probat *ſaccharum roſatum vnius anni, cum bolo Armena, cum terra Lemnia, cum pulmone vulpis*. Licet etiam ad validiora aſcendere; ad *theriacam, Mithridatium, diacyminum*, vt abſumatur humiditas alimentalis; licet aſſit febris hectica. Sic præſcribi poteſt: ℞. *terra Lemn. ʒ iij: amyli, boli Armen. roſ. rub. an. ℥ ß. carabe, gran. myrti, an. ʒ vj. cancrorum aduſtorum, ſem. portulacæ, an. ʒ xv. corall. rub. tragacanthæ, ſpodii, ſemin. granat. ſilueſtr. an. ʒ v. ſucci reſiccati feniculi, ſucci liquirit. an. ʒ vij. cum ſucco portulac. & aqua roſ. fiant paſtilli: doſis ʒ j. per multos dies*. Medicamentum hoc agglutinat, inducit callum: quia non modo poteſt humidi- 4 Agglutinantia.

tates excrementitias abſumere, ſed etiam alimentales. Huius fere generis quædam proponuntur a Galeno cap. 2. lib. 7. κ. τόπ. Pro vehiculo *mel poteſt miſceri: quo medicamenta ad vlcus pulmonis deducuntur*. cap. 7. lib. 4. meth. Ex his colligitur, aſcendendum eſſe ad vehementer ſiccantia, quia alias non inducitur callus. Quare ad *paſtillos Andronios in phthiſi confugiendum*. Hodie non vtuntur: ideo homines non curantur. Quidam empeirici, curant phthiſicos ad tempus, his medicamentis callum inducentes, qui non ita cito rumpitur, ſi exigua eſt cauitas, & ſi cito occurritur. Aliqui habent pro ſecreto (& ego ſuadeo vt exhibeatis, in initio ad guttas ij, vel tres) *oleũ e chalcantho, cum aqua roſac, vel cum ſucco plantaginis, & modico ſacchare, ratione penetrationis*. His pro agglutinatione, & calli excitatione vtendum. *Vſus*. Quoad *quantum agendum*: Auicennas exhibet ſaccharum roſatum in magna copia, quia ſumma eſt actio indicantis. Quoad *quando*: Auicennas exhibet ſaccharum roſ. omni hora, ſemper enim adeſt præſentia indicantis; quare etiam tempore cibi, & ante, & poſt cibum, vt cibus ſit agglutinans. Hoc obſeruandum omnino eſt: licet hodie non obſeruetur. Quoad tempus: ad fortiora quamprimum eſt confugiendum: vnde ſi in phthiſi exhibendum ſit oleum e vitriolo, & ſaccharum roſaceum; primo oleum e vitriolo exhibendũ: nam inter initia adeſt præſentia indicantis vehementiſſimi, quia indies augetur macies; præterea inter initia virtus non ita prohibet, ſicut procedente malo; nam tandem hectica in habitudine, tranſfertur in habitum, macies indies intenditur: vt virtus ſiccãtia medicamenta & fortiora, melius permittat inter initia.

5. Appropriata pulmoni. Cauſa pulmonis proſunt, *pulmo vulpis, cancri combuſti, pulmonaria, cornu cerui*. Hæc virtutem & proportionem pulmonis ſeruant, & quædam etiam, vt ceruinum cornu, vim exſiccandi habent.

Diæta. Victus ſiccans eſſe debet. cap. 5. lib. 5. meth. cap. 2. lib. 7. κ. τόπ. nec ſemper oportet vti benedicta illa ptiſana. Aer ergo ſit exſiccans, ſiue natura, ſiue arte: & dum per inſpirationem attrahitur, habeat vim ſiccandi pulmones vlceratos. Similiter cibi ſunt parandi cum ſiccantibus. Quoad potum: Auicennas non prohibet *vinum album pauciferum, in principio*, id eſt, antequam ſuccedat vel febris, vel inflammatio. Nam in ſputo ſanguinis, quod minatur pulmonis vlcus, antequam fiat febris, & potiſſimum in habitu, antequam fiat inflammatio, licet vinum exhibere. At dum febris, vel inflammatio eſt excitata; Auicennas probat potius *aquam pluuialẽ, aquam aſtringentem*. Tempore igitur agglutinationis nequaquam vti licet vino; quia tum adeſt febris. Et optimum eſt etiam inter initia abſtinere a vino. Et forte Auicennas inter initia *vinum exhibet album & tenue, vt mundificet pe-*

ſiccet pectus, ratione tenuitatis vini; præterea, vt vires robuſtas reddat: nam malo procedente, prorſus a vino deſiſtendum; ideo, vt virtus diuturnitati morbi poſſit ſufficere, ab initio vinum propinat. Sic enim Hippocrates iubet, inter initia magis conſulendum viribus, diæta & potu quam in ſtatu. Et hoc potiſſimum in vlcere pulmonis faciendum: in hoc enim febris ſubſequitur, & euadit in habitu, vt e toto vinum prohibeatur. Quare potius vtendum *aqua chalybeata, aqua correcta cum ſucco granat. cum rhu opſon. cum myrtis*; vt exſiccentur humiditates alimentales, & fiat agglutinatio & callus: callus enim quamprimum id fieri poteſt, excitari debet, eoq; omne fere eſt dirigendum conſilium.

CAPVT VIII.

De Cordis Palpitatione.

CORDIS propria & præcipua functio eſt, generare calorem naturalem: eſt enim cor fons vitæ, & proinde cauſa illius caloris, qui eſt nexus animæ cum corpore: ad hanc caloris generationem neceſſarius eſt cordis motus, qui cum in palpitatione deprauetur, medicus hunc ſtudio ſummo conſeruare conabitur. Huius vitii natura recte intellecta; patebit etiam, quid in aliis cordis vitiis ſit agendum: nam ad hoc malum procreandum concurrunt dyſcraſiæ & materiæ morbificæ, quæ ad alia etiam cordis vitia ſolent momentum afferre. Palpitationem cordis, Auicennas cordis tremorem vocat: vbi tremor non proprie accipitur; nam proprie ſpectat ad inſtrumentum, motui voluntario deſtinatum. Intelligimus autem omnem cordis motum deprauatum; ad differentiam imminuti, vt fit in leipothymia; & ad differentiam ablati, ſaltem quoad ſenſum, vt in ſyncope. Licet autem de motu deprauato agamus: hinc tamen etiam patebit, quis ſit motus imminutus & ablatus, quomodo etiam his occurrendũ. Fit hoc malum, dum cauſa morbifica cordi occurrens, ita agit, vt vis pulſifica, deſtinata motui cordis, ita fruſtretur, vt cor motu prauo afficiatur, & præter naturæ leges eleuetur, ac deprimatur. Cordis ergo palpitatio eſt motus prauus cordis, dependens a fruſtratione facultatis pulſificæ: Seu, eſt eleuatio & depreſſio praua cordis, dependens a fruſtratione motricis cordis. Forma eſt motus prauus: ad differentiam imminuti, & ablati ad ſenſum. Sed cum in legitima cordis palpitatione, motus ſit tardus & rarus: videri potius imminutus poſſet, quam deprauatus? Reſponſio: licet motus tunc ſit tardus & rarus: nihilominus cor magis dilatatur,

Nomen. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.*

quam pro naturæ lege: & hæc violenta dilatatio eſt in cauſa motus depra-uati:ſic etiam præter naturam deprimitur magis, quam ſit opus. Cum igitur ſit exceſſus & violentia in eleuatione ac depreſſione: ideo motus hic eſt deprauatus. Verum, quia ſermo eſt, non ſolum de legitima palpitatione, ſed etiam de notha, id eſt, de quolibet prauo cordis motu: hic motus bifariam contingit. Primum, vt cor mouetur inſtar vtrium, dum oleo, vel alia materia replentur & inaniuntur: & hic motus cordi occurrẽs, eſt motus cordis prauus, ſed a toto genere præter naturã. Alio modo præter naturam cor poteſt moueri, ad ſimilitudinem follium fabrorũ, dum replentur quatenus attrahunt: & hic motus eſt quidem præter naturam; ſed non

Subiectum. toto genere. Subiectum eſt cor: ad differentiam palpitationis aliarum partium. Cor autem ſubiectum idoneum eſt palpitationis, quia habet cauitates, & meatus.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt fruſtratio facultatis pulſificæ. Hac particula cordis palpitatio differt a motu prauo voluntario, qui in conuulſionibus oriri ſolet. Facultas pulſifica, non eſt motrix voluntaria, ſed naturalis, quæ vitam reſpicit, non meliorem vitam; & quidem eſt facultas naturalis tum attractrix, tum expultrix. Hęc duplex facultas in palpitatione fruſtratur. In legitima quidem palpitatione, in qua cor mouetur inſtar vtrium, attractrix cordis ita fruſtratur, vt nullo modo concurrat: ſicut etiam in conuulſione legitima facultas animalis non concurrit: ideoq; legitima palpitatio eſt motus ſolius morbi, nimirum rei præter naturã: nec enim attractrix concurrit; quemadmodum etiam dum vtres replentur, non concurrit attractio vtrium. At in palpitatione notha, in qua cor mouetur ad ſimilitudinẽ follium; attractrix quidem fruſtratur, quia nõ operatur vt decet, ſed tamen ipſa concurrit, licet præter naturã, ſicuti dum replentur folles materia attracta. Quare ſpuria palpitatio non eſt motus ſolius morbi. Expultrix concurrit in legitima & notha palpitatione. Nam in legitima palpitatione, dum cor ſecundum ſui cauitates inſtar vtrium repletur a materia morbifica; niſi cordis facultas expultrix ad expellendum concurreret, ſane animal moreretur. Quare palpitatio cordis ratione attractionis, eſt motus ſolius morbi, in legitima palpitatione: nequaquam autẽ ratione expultricis. Quamobrẽ in qualibet palpitatione expultrix concurrit. Sed notandũ, attractricẽ alio modo fruſtrari, quã fruſtratur expultrix. Attractrix fruſtratur ob errorẽ externũ in legitima palpitatione: in notha interdũ ob morbũ. In legitima, attractrix ſemper fruſtratur ob errorẽ externũ, nõ ob morbũ: nam quoties fit palpitatio ad ſimilitudinẽ vtrium, citra morbũ concurrit materia replens morbifica. At in notha palpitatione cõcurrit morbus, qui po-

qui poteſt eſſe intemperies, mala compoſitio, ſoluta vnitas. Intemperies poteſt eſſe calida (: loquimur de notha palpitatione :) poteſt eſſe inflāmatio, eryſipelas: ratione quorum morborum ita afficitur cor, vt moueatur motu præter naturam, qui motus non eſt tardus, nec rarus, ſicut in legitima palpitatione, ſed frequens, velox, com. aphor. 65. ſectio. 4. & vocatur καρδιωγμός, morſus cordis. Præterea poteſt eſſe mala compoſitio, tumor, anguſtia. Tumor poteſt eſſe calidus, frigidus. Calidus non poteſt ad augmentum perduci, ſine morte patientis. Anguſtia etiam locum habet: vnde Auicennas dicit, fieri tumorem, quia clauditur curſus ſanguinis, vel ſpiritus; vnde neceſſario vis pulſifica cor præter naturam eleuare nititur. Eſt etiam ſoluta vnitas, ſicut ſolet contingere in cordis vulnere. Sed monet Galenus c. 2. l. 5. de loc. affect. ſi contingat vulnus in cordis ſubſtantia, fieri motumq; cordis prauum, ſi autem in cauitatibus, non fieri motum cordis, ſed homines ilico mori. Poſtremo, præter morbos, eſt error externus; qui poteſt eſſe Humor quilibet, cor occupans (: in notha palpitatione :) poteſt eſſe Vapor quilibet, excepto craſſo; quia palpitatio quæ fit a vapore craſſo, eſt legitima. Concurrunt etiam cauſæ externæ, vt cauſa venefica, animi accidentia immoderata; in animi enim motibus cor palpitat, ſed eſt palpitatio obſcura. c. 3. l. 6. de plac. c. 1. l. 8. de plac. c. 10. l. 4. de diff. pulſ. Cauſa efficiens palpitationem legitimam, nihil eſt aliud quam flatus, ſeu materia flatulenta frigida; quæ materia generatur ab agente frigido, ab intemperie frigida; ſiue ſit in corde, ſiue extra cor. Vnde Galenus c. 5. l. de palpit. reſpiciens ad legitimam palpitationem, inquit; omnem palpitationem eſſe effectum frigiditatis. Hinc quidam male inferunt, palpitationem eſſe ſymptoma, quod pendeat a morbo frigido: nam palpitatio pendet a flatu, qui generatur a frigido.

Differentia. Quoad formam; cum palpitatio ſit motus prauus, compoſitus ex eleuatione & depreſſione; eſt ſimilis eleuationi & depreſſioni, vel Vtrium, vel Follium fabrorum. Quoad ſubiectum: Cor afficitur, vel ſecundum Cauitates, ſeu vētriculos, vel ſecundum Vaſa, id eſt, venas & arterias: item, afficitur vel ſecundum Dextram, vel Siniſtram partem. Quoad cauſam efficientem: in palpitatione eſt vel Morbus, vel Cauſa: morbus eſt intemperies, tumor, anguſtia, vulnus, ſoluta vnitas. Cauſa eſt Interna, vel Externa: interna eſt Humor, vel Vapor: externæ, poſſunt eſſe venena, animi accidentia: ita tamen, vt legitima palpitatio (: quemadmodum diximus:) fiat tantum e flatu copioſo, frigido, craſſo.

Signa. Palpitatio in genere cognoſcitur, ſi tangamus patientem & ſecundum carpum, & ſecundum pectus. In carpo cognoſcitur e vehementi pulſus

mutatione: in pectore, quia motus erit præter naturam. Aduertendum autem hunc motum eſſe internum; non in partibus externis; quia tunc potius eſt aneuriſma, id eſt motus pertinens ad arterias extra cor. Quoad differentias formales: Si motus ſit ſimilis motui vtrium (vt in legitima palpitatione, quæ rariſſima eſt, & curationem ferme non admittit) eſt motus tardus, & rarus. Si motus ſit ſimilis motui follium fabrorum, vt in palpitatione notha: motus eſt velox & frequens. Quoad differentias a ſubiecto: num malum ſit in dextra, vel ſiniſtra parte; &, an afficiantur vaſa cordis, an potius ventriculi: hoc cognoſcere eſt admodum difficile, & fortaſſe impoſſibile: &, ſi aliqua coniectura hoc licet aſſequi, hæc eſt: ſi contingat, malum eſſe circa ventriculos, difficillima eſt tolerantia. Sed non multum refert hoc cognoſcere. Quoad cauſam efficientem. Intemperies calida cognoſcitur e motu frequenti, veloci, e calida ſpiratione, e ſiti, e cauſis etiam prægreſſis, quæ poterāt calefacere. Tumor cognoſcitur; quia motus eſt ſatis magnus, frequens, velox, inæqualis, inordinatus, reſpiratio difficilima, adeſt febris, leipothymia, ſyncope; & antequā tumor inflammationis deducatur ad augmentum, homo moritur; vt moriatur, antequam pulſus fiat durus. Anguſtia pariter cognoſcitur e motu veloci, frequenti, reſpiratione difficili, prægreſſæ ſunt cauſæ obſtruentes. Vulnus ſeipſum manifeſtat. Cauſa externa cognoſcitur, e relatione aſtantium: ſi, verbi gratia, prægreſſa ſunt animi accidentia immoderata; ſi ſuſpicio eſt de veneno. Contra, ſi hæc non præceſſerunt, cauſa erit interna. Si fuerit humor, quicunque ſit, ſemper pulſus eſt frequens, & velox. Quis autem ſit humor, e propriis capitibus diſcendum, e ſignorum arte. Si vapor calidus & tenuis, eſt motus frequens, & velox: Si frigidus & craſſus, vt in palpitatione legitima; motus eſt tardus & rarus.

Indicationes. A forma, ſeu prauo motu, non ſumitur vtilis indicatio. A ſubiecto corde, ſumitur indicatio vitalis. Cor, proportionatū aliquid requirit per ſuam proportionem. Adhęc per ſuum calidum innatum indicat vt conſeruetur, ratione quantitatis alimentum; ratione qualitatis, calidum ſimile. Quoad cauſam efficientē: morbus calidus, indicat frigidū. Tumor & anguſtia, non indicant vtile: materia autem quæ actu facit tumorē & anguſtiam, indicat ſui euacuationē. Soluta vnitas, dimittenda ſacerdotibus. Humor & vapor, pro vitii varietate, varia indicant. Cauſa externa non indicat, vel indicat ſui eradicationem, v.g. venenum extra corpus genitum, habet rationem cauſæ externæ; intra corpus autem aſſumtū, ſubit naturā cauſæ internæ. Quid autē exacte venenū indicet, ſuo loco dicetur: inf. nimir. c. 4. l. 7. Iā ſupponatur, veneni curationem nos conſequi poſſe, non tantum experientia, ſed etiam methodo, & ratione.

Palpitatio in genere deſpicienda non eſt: quia permutari poteſt ad ſyncopen,& ad mortẽ. Vehemens autẽ hoc vitium eſt ratione dignitatis,quia læditur motus cordis. Sed periculũ variat,pro vi differẽtiarum. Nam quoad differẽtias formales: Si motus ſit inſtar vtrium, palpitatio eſt periculoſiſſima. Vnde Gal.c.2.l.5.de loc.aff.ait: Qui ſæpe & breui interuallo fuere correpti palpitatione,omnes ante ſenectutẽ moriũtur. Loquitur hic Gal. de palpitatione legitima, quæ vehemens eſt ratione cauſæ, & ratione virtutis;non ratione morbi,quia legitima fit tantũ ob errorẽ externum. Cauſa eſt flatus copioſus, frigidus,craſſus,occupãs cauitates cordis. Eſt ergo in hac cauſa vehemẽtia dignitatis; quia occupat cor: eſt vehemẽtia eſſentiæ; quia flatus copioſus,frigidus, craſſus, ideoq; longo tempore durans: adeſt vehementia facultatis, quia in legitima palpitatione malũ non perfertur a facultate,vnde ſubſequitur pulſus debilis,leipothymia,interdum ſyncope (*morbus mali moris, ſeu malignus, habet vehementiam facultatis, nõ quartam & nouam quandam vehementiam.*) Quare cũ in palpitatione legitima flatus vehementia ſit inſignis; & virtus etiam ita debilis,vt non poſſit nõ admittere flatus: merito Gal.dixit,hos ante ſenectutem mori. Quoad ſubiectum; cæteris paribus,palpitatio magis eſt periculoſa,dum cor offenditur ſecundum ſiniſtrã partem,quam dextram: eſt enim maior vehementia ratione facultatis: item palpitatio periculoſior, ſi cor læditur ſecundum cauitatẽ,quã ſi ſecundũ venas,vel arterias. Quoad cauſam efficientẽ: Si palpitatio fiat a cordis caliditate in habitu; vix adimi poteſt: in habitudine eſt maior ſpes ſalutis,ratione vehementiæ facultatis. Si tumor ſit in cauſa; vitium mortale,c.2.l.5.loc.aff. quia adeſt vehemẽtia triplex,& virtus eſt debilis. Si anguſtia ſit cauſa; malum difficulter tollitur, non tamen eſt mortale. Si vulnus; actum eſt. Quoad materiã: ſi materia eſt in cauſa illius motus, qui fit inſtar vtrium; curationem perfectam nõ admittit,vt homines e toto poſſint liberari: quia hæc materia,id eſt, flatus copioſus,frigidus,craſſus,habet triplicem vehementiam. Si cauſa ſit venenũ,ſiue extra,ſiue intra corpus genitũ: vix tolli vitiũ poteſt,quæ habet triplicẽ vehementiã. Si fiat ratione timoris,iræ,&c.curari poteſt, quia nõ adeſt ſumma illa vehemẽtia. *Prognoſtica.* *aph. 42. ſectio. 2.*

Quoad materiam cheirurgicam: proponemus tantum notatu digniora. Venæſectio probatur,redundante ſanguine, c.5.l.de palp.loquitur autem ibi Galenus de palpitatione legitima, a flatu copioſo,frigido, craſſo: in qua peccat ſanguis,non vt cauſa principalis,ſed vt ſine qua non: ſi ergo ſanguis tunc redundet,vacuandus; alias flatus diſcutientibus vti non poterimus,quia cor calidis illis potius replebitur,quam euacuabitur. Auicennas,ſi palpitatio fiat a ſanguine melancholico,venam ſecat: quia ſanguis in *Curatio.*

vitio hoc vehementiſſimo, habet rationem cauſæ principalis, vel ſine qua non. *Vſus.* Auicennas ilico ſecat venam; nam adeſt præſentia vehementis indicantis, & nihil prohibet: & hoc faciendum eſt, actu etiam exſiſtente palpitatione; nam interdum durat acceſſio, & perducit ad leipothymiam, ad ſineopem, ad mortem; vt neceſſarium ſit exonerare naturam, præſertim quia virtus non prohibet; nec enim reſoluitur virtus, ſed potius ſuffocatur. In præſeruatione, tempus veris eligendum, c. 2. l. 5. loc. aff. tunc enim adeſt ſanguinis abundãtia, & tunc imminet, ne materia repat in cor; virtusque tunc eſt robuſta. Vbi agendum patet. De cucurbitulis, hirudinibus, cauteriis, gratia præſeruationis, ſæpe alias diximus.

Pharmaceia. Cor alterantia.

Medicamenta totum reſpicientia, aliundè patent. Iam alterantia ſaltem proponemus: quorum nonnulla ſunt temperata, quædam frigida, alia calidiora. Auicennas inter temperata cordialia recenſet, *aurum, argentum, bugloſſam, hyacinthum, quinquefolium, adiantum*. Inter frigida numerat, *acetum, acidum citri, margaritas, corallia, carabe, caphuram, ſantalos, roſas, ſpodium, terram ſigillatam, poma, violas.* Inter calidà proponit *doronicum, Zedoariam, moſchum odoratum, ambram, ſericum crudum, crocum, been vtrumque, caryophyllos, lignum aloes, meliſſam, cardamomum, cubebas, folia & ſemina citri, folium, enulam, calaminthan montanam, dictamnum Creticum, aromata. Galenus maxime commendat caſtorium, c. 2. l. 5. loc. aff. c. 5. l. de palpit. Poſſumus nos addere, magnas antidotos, diambram, diamoſchum, galliam moſchatam, electarium calidum lætificans Rhaſis. Addit Galenus loc. cit. pyrethrum, euphorbium ſulphur, thermas nitroſas, & ſalſas.* In omnibus malis cordis, ſecundum Auicennam, fugienda ſunt vehementer calefacientia, vehementer refrigerantia, & vehementer aſtringentia: nam a calidioribus virtutis ſubſtantia diſſoluitur: a frigidioribus, qualitas refrigeratur; aſtringentia cohibent excrementa, quæ in nutrimenti confectione generantur: nec enim faciunt vt nimis concentretur calor, quemadmodum plurimi dicunt, quia virtus nihil aliud in ſe claudit, quam bonam quantitatem & qualitatem ſui ſubiecti, ſuæ ſubſtantiæ; ita vt aſtringens non immediate reſpiciat virtutem. Porro addit Auicennas: in cordis intemperie frigida, audacter vti licere calidis; in calidà autem non ita audacter frigidis vtendum; quia hæc opitulantur quidem ramo, id eſt, corpori cordis, dyſcraſia calida laboranti; ſed officiunt radici; id eſt, calido innato, quod eſt vinculum corporis cum anima; quia enim hoc eſt primum, quod poſt conceptionem gignitur (: vt in tractatu noſtro de fœtus formatione oſtendimus:) ideo radix iure dicitur. Quare non video, cur quidam temperiem cordis a calido innato non diſtinguunt. Nam in frigida cordis intemperie,

calidis

calidis occurrimus, quibus non cogimur frigida miſcere; quia calida hæc medicamenta citra frigidorum permiſtionem nō nocent cordi, quia hoc eſt redditum frigidius; neque nocent calido innato, quia eſt quaſi ſimile quiddam. At in calida intemperie, frigidis occurrimus; quibus tamen calida etiam miſcere cogimur, propter calidum innatum; & præterea etiam gratia vehiculi.

Vſus medicamentorum, patet ex alibi dictis. Propter iuniores, ſi palpitatio fiat a cauſa potiſſimū frigida: *℞. cinnamom. agallochi, ſerici crudi, calaminthæ mont. ana ℈ij. (hæc ſunt inſtar baſis) moſchi, ambræ, galliæ moſchatæ, ana ǥ v. (pro adiuuante: quamuis etiam poſſint rationem baſis habere) dianthos ʒiij. cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electarium. Doſis a ʒij. ad ʒj.* Poſſet addi aliquid leuiter aſtringens, vt eſt *puluis maſtiches:* nam dum viſcus frigidum calefacere tantum volumus, poſſumus calidis vti ſine aſtringentibus: at ſi volumus frigidam materiam euacuare, craſſam & copioſam materiam diffl are; omnibus modis aſtringentia permiſcenda ſunt. Quare in cordis palpitatione, ſi inſtitutum eſt cor frigidum calefacere; poſſumus ab aſtringentibus abſtinere: nam vbi adeſt intemperies frigida, non imminet diſſipatio. At ſi propoſitum noſtrum eſt materiam morbificam diſſoluere; admiſcenda ſunt moderate aſtringentia, quod obſeruatur in tumoribus ventriculi, iecoris, & ſimilium partium: licet enim virtus ipſa indicet ſolum, ratione quantitatis & qualitatis; dum tamen calidis vtimur, ad materiam morbificam diſſoluendum; periculum eſt, ne etiam diſſoluatur ſubſtantia calidi innati: propterea in hoc caſu aſtringentia permiſcemus.

CAPVT IX.

De virium diſſolutione, id eſt, de Leipothymia, & Syncope.

PER virium diſſolutionem intelligimus & leipothymiam, ſeu animi deliquium, & ſyncopen. comment. aph. 41. ſectio. 2. & c. 14. lib. 1. ad Glauc. Generatur hoc malum, dum corpori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius ſumma cum violentia ſpiritus vitalis in corde aggrauatur, vnde cordis virtus imminuitur, & debilitatur. Virium ergo diſſolutio eſt virtus debilis cordis, dependens a fruſtratione motricis cordis. Forma eſt virtus debilis, id eſt, motus præter naturam, non deprauatus, *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.* *Forma.*

ſed debilis, id eſt, nonnihil imminutus, nonnihil etiam ablatus quoad ſenſum: quia ſi omnino tolleretur, non eſſet virium diſſolutio, ſed mors: eſt igitur virtus debilis. Subiectum eſt cor: quod læditur & ſecundum attractionem, & ſecundum expulſionem.

Subi. Imm.

Cauſa efficiens.

Efficiens cauſa eſt fruſtratio motricis. cap. 5. 6. 7. lib. 12. meth. cap. 14. lib. 1. ad Glauc. cap. 2. lib. 5. loc. affect. comment. 48. lib. 2. de rat. vict. Quidam volunt, palpitationem pertinerere ad vim pulſificam, ſeu motricem cordis: ſyncopen ad facultatem cordis vitalem. At hæc ridicula ſunt: nam in ſyncope quiuis cernit, minui & auferri pulſum; quæ ſane ſpectant ad vim pulſificam, ad vim motricem cordis: hæc vis pulſifica, eſt attractrix, & expultrix. Vitalis autem facultas nihil aliud eſt, quam alteratrix facultas cordis: ſicut enim coctrix, ſeu alteratrix ventriculi vocatur χυλωτικὴ, coctrix iecoris, αἱματοποιητικὴ, id eſt, ſanguificatrix; ita coctrix, ſeu alteratrix cordis vocatur vitalis. Cæterum, fruſtratur facultas motrix cordis ob errorem externum (non læditur, ſed fruſtratur.) Quamuis enim in ſyncope cor afficiatur morbo: hic morbus tamen non eſt læſio huius facultatis, ſed aliarum. Error autem hic externus nihil aliud eſt, quam vitalis ſpiritus præter naturam cum violentia aggregatus in corde. Hinc Auicennas dicit, ſyncopen fieri propter congregationem caloris & ſpiritus in corde; vt reliquæ corporis partes ſint orbatæ ſpiritu, vt mortuæ videantur. Ergo error externus eſt cauſa morbifica, nimirum, ſpiritus vitalis, ſumma cum violentia in corde aggregatus. Et hoc contingit huic ſpiritui, quia læditur retentio cordis. Læditur autem retentio cordis, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione, quando læditur retentio citra expulſionem: ex accidenti, quando læditur propter expulſionem. Si retentio lædatur citra expulſionem; ſpiritus aggregatur propter cauſam reſoluentem: dum enim cauſa reſoluens agit, niſi id quod reſiduum eſt, in corde aggregaretur, ilico moreretur animal. Si retentio lædatur vitio expulſionis; tunc aggregatur ſpiritus propter cauſam non reſoluentem, ſed contrariam, id eſt, ſuffocantem. Quare virium diſſolutio fit vel per Reſolutionem, vel per Suffocationem. Reſolutio fit, dum læditur retentio, citra vitium expulſionis. Hæc retentio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas retentrix ob morbum cordis (:hic tamen morbus non eſt in cauſa immediata:) & quidé ob morbum in via ampliore, non anguſtiore; cuius cauſa eſſe poteſt immoderata caliditas, coniuncta cum humiditate. Error autem externus, eſt ſpiritus vitalis exiguus; item eiuſdem tenuitas immoderata; iuſto enim tenuior facile reſoluitur. Porro ſpiritus exiguus eſt per Se, vel per Accidens

Reſolutio ſpirituum.

cidens. Per ſe eſt exiguus, cum non generatur copioſus. Non autem generatur copioſus, vel Læſa alteratrice, vel ob Errorem externum. Læditur alteratrix, ſeu coctrix, vel vitalis facultas ob morbum, & potiſſimum ob intemperiem frigidam & ſiccam: & hic morbus eſt cauſa ſyncopes mediata, quia generat exiguum ſpiritum, qui facile reſoluitur. Error externus eſt ſuccus crudus, qui non eſt aptus, vt mutetur in copioſum ſpiritum vitalem, quamuis cor optime ſit temperatum. Huius ordinis etiam eſt inedia: nam etſi optime cor ſit conſtitutum; in inedia tamen non poteſt copioſus ſpiritus vitalis generari. Per accidens autem ſpiritus eſt exiguus, quando generatur quidem, ſed non detinetur in corpore: quod fit ob calorem inſignem, immoderatas vigilias, inanitiones, motus immoderatos, &c. his enim ſpiritus, etiam in magna copia generatus, minuitur & euacuatur.

Deinde fit diſſolutio virium per Suffocationem: vnde vel Læditur facultas, vel occurrit aliquis Error externus. Læditur ob morbum in via, in anguſtia; quæ fieri poteſt a materia copioſa, vel craſſa; Interna, vel Externa. Cauſa interna, eſt ſuccus prauus, corruptus; qualis eſſe ſolet, in ſuppreſſione menſium, puerperii: poteſt etiam ſuccus eſſe veneficus, vt in febribus peſtilentibus, in retentione ſeminis. Cauſa externa eſt aer prauus, peſtilens; cibi ſimiles; potiones; & animi pathemata, vt timor. *Suffocatio ſpirituum, & caloris.*

Quoad formam: motus debilis, vel Imminutus eſt, vt in leipothymia; vel Ablatus, id eſt, inſigniter debilitatus, aut ad ſenſum ſaltem ablatus, vt in ſyncope. Quoad ſubiectum: læditur cor, ſecundum partem Dextram, vel Siniſtram. Quoad cauſam efficientem; hæc eſt Reſoluens, vel Suffocans; quarum differentiæ e dictis patent. *Differentia*

In genere hoc malum cognoſcitur, quia pulſus euadit paruus, debilis, ſecundum omnes dimenſiones: ad differentiam pulſus læſi in palpitatione. Deinde cognoſcitur e facie pallore ſuffuſa, quia ſpiritus, & cum ſpiritu ſanguis reuocatur ad cor: vnde ob eandem cauſam externa frigent. Cognoſcitur etiam e ſudore, & humiditate rorida, ac præſertim circa frontem, quia aliqua e parte compatitur cerebrum: erumpit autem illa humiditas rorida; quia partes, calore deſtitutæ, nequeunt ſubſtantificam humiditatem detinere: & frigida erumpit hæc humiditas rorida; quia exit per poros cutis frigidæ: frigida autem eſt cutis ob reuocationem caloris. *Signa.*

Differentiæ formales, facile patent: nam ſi fuerit ſyncope; omnia ſymptomata ſunt vehementiora, quam in leipothymia: præterea ſyncope indicatur ex amiſſione vocis, nec poſſunt loqui; quod non contingit

in leipothymia. Ægri autem dum ad ſe redeunt, recordantur caſus: ad differentiam epilepticorum, qui non recordantur; quia in ſyncope magis læditur cor; in epilepſia magis cerebrum.

Differentiæ a ſubiecto ita cognoſcuntur: ſi enim ſymptomata magis vrgent ſecundum partem ſiniſtram: indicium eſt potius cor affici ſecundum partem ſiniſtram: & contra. Quoad differentias a cauſa efficiente: facile reſoluentes cauſæ a ſuffocantibus diſtingui poſſunt. Verbi gratia, ſi homo afficiatur macie, ſi præcedat inſignis vacuatio, immoderatus corporis motus, lætitia effuſa, cibi parcitas, inedia; fieri ſolet virium diſſolutio a cauſa reſoluente. Si contra cohibeatur aliqua euacuatio ſolita, homo plus iuſto comedat & bibat, timore corruptus ſit; ſtatuendum, virium diſſolutionem fieri a cauſa ſuffocante.

Indicationes. Vitales indicationes ſumuntur a ſubiecto, & cauſa efficiente. A ſubiecto, vt dictum eſt cap. de palpit. cordis. A cauſa efficiente: Si ſit cauſa reſoluens; ſi immoderata apertio, indicat occludens, aſtringens: Si immodica euacuatio, quæ fit ob immodicum impetum materiæ; motus ille cohibendus, & quandoque etiam reuellendus: eſt enim reuellendus cauſa curationis: nam ſi, verbi gratia, fiat ſyncope, ob immoderatum ſudorem, ſecundum totum corpus licet aſtringere, non licet reuellere: at ſi fiat ſyncope e reſolutione, ob fluxum ſanguinis narium, licet reuellere ad infernas partes. Si vero reſolutio fiat, quia non gignuntur ſpiritus, ob intemperiem cordis frigidam; indicatur calefaciens: & ſic de reliquis. Quod ſi cum frigiditate eſt coniuncta ſiccitas; ſimul humectandum. Si malum fiat a cauſa ſuffocante; obſtructio non indicat; materia autem obſtructionis, copioſa, craſſa, viſcida, indicat minuens, attenuans, detergens. Si malum fiat non propter morbum, ſed ob errorem externum; hic error pertinet ad cauſam externam, vel internam. Externa non indicat. Interna cauſa eſt materia, quæ poteſt eſſe toto genere præter naturam, ideoque eradicanda: poteſt eſſe copioſa, vnde minuenda.

Prognoſtica. Vitium hoc periculoſiſſimnm, via eſt ad mortem: afficitur enim pars quæ gratia vitæ præcipuum locum obtinet. Quoad differentias: Syncope periculoſior eſt quam leipothymia. Periculoſius etiam malum, ſi pars ſiniſtra afficitur. Quoad cauſam effectricem; cæteris paribus, periculoſius malum, ſi fit a cauſa reſoluente, quam ſuffocante. Dixi, cæteris paribus: nam ſi ſuffocatio fiat a cauſa peſtilēte, venefica: certe malū eſt quaſi lethale.

Curatio. Præſeruatio ſpectat ad hunc, vel illum morbum: ideoq; hac dimiſſa, de *Phlebotomia.* curatione mali præſentis agemus. Quæritur autem primū, an actu exſiſtēte ſyncope, vena ſit ſecāda, nec ne? Hoc videtur colligi poſſe e Gal. com. 24

82.111.l.4.de rat.vict.probatur enim venæ ſectio in pulſus carẽtia. Et ratio eſt; quia in ſyncope triplex eſt ſanguinis peccatum inſigne, indicans venæ ſectionem, ſcilicet in forma, in quantitate, & motu. In forma, quando ſanguis ita prauus redditur, vt non ſit aptus ad nutriendum; cum ſit putrefactus, cum ſit in via ad putredinem: & icirco euacuandus eſt. Peccatum in quantitate eſt, cum ſanguis probus peccat ſecundum copiam, vt in habitu athletico, quemadmodum Hippocrates dicit aphor. 3. ſect. 1. & cum hoc vitium ſit vehemens, egemus materia vacuante vehementi. Tertium peccatum eſt ratione motus: quia fieri poteſt, vt ſanguis probus copia non excedat, nec ſigna aſſint plenitudinis; ſed peccet tamen ſecundum motum, vt immineat aliqua inflammatio; verbi gratia ſi aliquis, probum habens ſanguinem, nec copia excedentem, cadat ab alto, vel percutiatur: ratione illius ictus fieri poteſt, vt ſanguis motum præter naturam acquirat, cui motui, tanquam vitio, occurrendum ſit, euacuando ſimul & reuellendo. In ſyncope igitur locum habere poteſt triplex hoc peccatum: poteſt enim ſyncope fieri a ſanguine prauo & inepto nutritioni: poteſt fieri a ſanguine copioſiori, vt in plethora: poteſt fieri a ſanguine peccante ſecundum motum, verbi gratia dum fit ſuppreſſio menſium, vt hic ſanguis impetum ad cor habeat: item, ſi fiat ſyncope ex immoderato fluxu ſanguinis narium, nam & tunc ſanguis in motu peccat. His poſitis, dicimus, *in ſyncope actu exſiſtente, non eſſe ſecandam venam; niſi peccatum ſanguinis ſit ſecundum copiam.* Quare vena ſecari poteſt, ſi vitium ſanguinis ſit ſimul in quanto & forma: item, ſi ſimul in quanto & motu: at ſi in forma tantum, vel in motu tantum; venam aperire maxima eſto religio. Fundamentum ſumitur e vi indicantis ſanguinis, & e vi virtutis. Nam ad venæ ſectionem non tantum indicans, ſed etiam virtus robuſta permittens requiritur. Si ergo in ſyncope actu exſiſtente conſideremus vim ſanguinis indicantis: certe ſumma eius vis eſt, quando vel ſola copia peccat, vel ſimul cum copia & in forma, & in motu: imminet enim præſentaneum ſuffocationis periculum, ob immodicam copiam: ſicut etiam ignis ab immodica lignorum copia ſuffocatur. Præterea adeſt etiam permittens, id eſt, virtus: quando ſcilicet patiens non eſt priuatus carne, & virtus robuſta eſt ſecundum ſolida, ſecundum carnoſum genus. Dubium igitur tantum eſt de virtute ſecundum ſpiritus. Virtus igitur ſecundum ſpiritus dupliciter poteſt eſſe debilis: vel quia reſoluitur, & hæc imbecillitas prohibet venæ ſectionem; vel quia ſuffocatur, quæ non prohibet venæ ſectionem, ſed permittit; niſi enim ilico copia tollatur, derepente ſuffocantur ſpiritus, & æger moritur. Ideo Galenus locis citatis, in pulſus carentia ſecat venam. *Vſu.* Quoad *quan-*

tum: non confertim euacuandum, in multa copia: virtus enim permittit quidem venæ ſectionem, non tamen concedit vacuationem copioſam. Quoad *tempus*: vena ſecanda eſt, actu exſiſtēte ſyncope, quia adeſt præſentia indicantis ſanguinis, & virtutis permittentis. Quoad *vbi*: vena varia eſt ſecanda, pro varia ſubſiſtentia ſanguinis, verbi gratia ſi corpus ſit plethoricum, vt ſanguis in toto exſiſtat; cum ſanguinis fons ſit hepar, licet baſilicam aperire. Si fiat ſyncope e ſuppreſſione menſium, puerperii, & ſanguis ſit copioſior; aperienda eſt vena inferna: quia eſt materia & vacuans ſanguinem, & ſimul impetum ſanguinis reuellens. Peccatum ſanguinis in ſolo motu, coerceri poteſt ligaturis, cucurbitulis: Sic etiam peccatum ſanguinis in ſola forma, aliis præſidiis tolli poteſt. Frictiones, ligaturæ, euulſio pilorum capitis & barbæ, poſſunt cum vtilitate adminiſtrari, in ſyncope a ſuffocatione. Si autem e reſolutione fiat ſyncope; licet interdum etiam vti ligaturis & frictionibus, non indifferenter, ſed ſecundum partes remotas contrarias, verbi gratia ſi fiat ſyncope ob immoderatum fluorem alui, oportet fricare & ligare brachia: ſi ob narium hæmorrhagiam, crura liganda ſunt, & fricanda.

Ligaturæ, frictiones.

Medicamēta excitantia eos qui animo linquuntur.

Quoad medicamenta, quibus egemus actu exſiſtente ſyncope. Si fiat e reſolutione, oportet vti frigidis: vt ſunt *aqua frigida, roſacea, acetum, &c. quæ fronti, & faciei applicanda*. Si fiat ſyncope e ſuffocatione, calidis vtendum: vnde expedit fricare partes, & palatum etiam *mithridatica confectione, & theriaca, aliisq; non modo calidis, ſed etiam ingratis, & iniucundis, vt virtus ſuffocata expergiſcatur. Conducit etiam magnopere naſturtium, nigella, diaſinapi, &c. quæ intra nares immittenda, vt excitetur ſternutamentum, vi cuius virtus ſuffocata excitetur*. Notandum; ſi in ſyncope, forte e ſuffocatione, hæc ſternutamenta adminiſtrentur, & homo non ſternutet, (non exſiſtente vitio in naribus, vel caruncullis mamillaribus) actum eſſe: ideoq; diſcedat medicus.

Victus.
Aer.

Quoad diætam: aer probatur purus, vt materia alimenti ſpiritus: probatur etiam aer vt materia remedii. Et in ſyncope e reſolutione probatur aer frigidus. In ſyncope autem e ſuffocatione, non probatur aer calidus, ſed potius moderate frigidus, cap. 14. lib. 1. ad Glauc. ratio eſt: quamuis enim virtus ſuffocetur, & fiat concentratio ſpirituum; attamen probari aer calidus non poteſt, quia in ſyncope e ſuffocatione adeſt magna neceſſitas euentandi calorem, ne ſuffocetur; ideo potius opus eſt inſpiratione aeris frigidi: quod etiam obſeruatur in aſthmate, in difficili reſpiratione; quamuis hæc fiant a materia frigida & pituitoſa, aere tamen egemus frigido, propter neceſſitatem euentandi caloris. Quoad cibum. Non poſſunt ma-

Cibus.

ſunt maſticare. Si ergo fuerit ſyncope e reſolutione; probatur *potio ex aqua carnis, e capi deſtillato; & ad celerem penetrationem, cum aqua carnis etiam vinum miſcendum: vnde probatur vinum aromaticum.* His tamen non in omni ſyncope vtendum: nam ſi fuerit e ſuffocatione, & præſertim e copioſo ſanguine; a vino abſtinendum. Nec obſtat Galeni dictum, cap. 4. 5. lib. 12. meth. omnibus, qui actu detinentur ſyncope, vinum eſſe exhibendum: non enim abſolute intelligit omnes, ſed omnes de quibus ibi loquitur: loquitur autem ibi de ſyncope, quæ non fit a copioſo ſanguine, ſed a ſuccis bilioſis, pituitoſis: & proinde idem Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. non omnibus vinum exhibet.

FINIS LIBRI SECVNDI.

PRACTICÆ MEDICINÆ
Liber Tertius;
DE PARTIVM IMO VENTRE CONTENTARVM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

De Læſa deglutitione: quæ OEſophagi eſt affectio.

Tranſitio.

INſtrvmenta corporis humani pertinent vel ad Ventres, vel ad Artus. Si ad ventres; vel ad Caput, vel Thoracem, vel Abdomen. Cum igitur hactenus capitis & thoracis affectus præcipuos mediocri diligentia ſimus proſecuti: deinceps mala ad Abdomen ſpectantia proponere inſtituimus.

Quid agendum hoc libro, & quo ordine.

Sciendum vero abdomen cauſa tum vitæ, tum commodioris vitæ in ſe continere Hepar; & huius cauſa Ventriculum, Inteſtina, Veſicam felleam, Lienem, Renes, Veſicam vrinariam: gratia autem ſpeciei Genitalia vocata organa, tam virilia in maribus, quam in fœminis muliebria. Nos igitur circa omnium harum partium vitia digrediemur: nec citra diligentiam: ſiquidem in quolibet vitio verſabimur circa nomen, definitionem, differentias, ſigna, præſidia, prognoſticum, & præſidiorum materias: & aſſiduo conabimur doctrinã hiſtoricam euitare, & ſcientificam amplecti: maxime vero dum ſermo fit de præſidiorum materiis; noſtrum inſtitutum erit, non ſimpliciter tradere rece-

re receptas,(quod pertinet ad empeiricos)ſed tradere artem,formulas ſeu receptas præſcribendi. Verum, quanquam abdominis pars præcipua ſit iecur, nihilominus nos primum de ventriculi malis dicemus: & ratio eſt, propterea quod ventriculus eſt inſtrumentum, cui primo quæ aſſumuntur occurrunt: primum enim virtus ventriculi aliquantiſper vincens cibaria & potiones, in cauſa eſt, vt quæ ingeruntur, deinceps apprime vincantur ab hepate. Cæterum hoc loco per ventriculum intelligimus totum viſcus, duabus conſtans partibus; nimirum meatu quem tranſeunt, quæ aſſumuntur; deinde vtre in quem ſuſcipiuntur: iccirco ne vitium in defectu a nobis committatur; per ventriculum intelligemus non modo ſuſcipientem partem, nempe ventriculi corpus, quod ventriculũ vocant; ſed etiam partem quæ eorum quæ ingeruntur eſt ductus, quam partem œſophagum vocare conſueuerunt. Quamobrem agendum nobis erit de vitiis tum OEſophagi, tum Corporis ventriculi: & primum œſophagi; quia quod aſſumitur, primum œſophagum, poſtea ventriculum adit.

Quantum igitur ad vitia œſophagi: ſecundum Auicennam membrum hoc obnoxium eſt cuilibet vitiorum generi: ſiquidem intemperie, mala compoſitione, & ſoluta vnitate corripi poteſt. At cum omnia hæc mala, vt inſinuare videtur Auicennas, conſentientia eſſe videantur, prout vni officiunt deglutitioni, propter quam œſophagus eſt creatus: ob id de læſa deglutitione ſermo inſtituendus: nam læſæ deglutitionis doctrina recte concepta, nihil quod ad œſophagi mala intelligendum neceſſarium vel vtile eſſe videtur, deſiderari poterit. Quoad nomen, ὄνομα relinquo Grammaticis: per læſam autem deglutitionem intelligimus illud vitium, in quo homo præter leges naturæ, cum aliquid per os ingeritur, ita afficitur, vt quod aſſumitur, nequaquam ſecundum naturæ ſtatuta ab ore in ventriculum deſcendere valeat: vt propterea læſam deglutitionem audire oporteat genericam. Huius mali, vt definitio promtius eluceſcat, primum (vt moris noſtri eſt) læſæ deglutitionis generatio explicanda: & facilioris doctrinæ gratia quomodo deglutitio ſecundum naturam celebretur, oſtendendum. Sciendum ergo cum Galeno cap. 8. lib. 4. de vſu part. cap. 11. lib. 5. de vſu part. cap. 5. lib. 6. de vſu part. & cap. 8. lib. 3. de facult. naturalibus, & cap. 5. lib. 5. de loc. affect. a quo accepit Auicennas prima, primi, cap. vlt. & lib. 3. fen 13. cap. 1. ad deglutitionem ſecundum naturam celebrandum, neceſſario concurrere facultatem, tum naturalem, tum voluntarie motricem. Quoad naturalem: ſcire oportet, eſſe attractricem & expultricem. Quantum ad attractricem; potiſſimum ſpectat ad œſophagum, aliquo autem modo ad ventriculum. Ad œſophagum attinet; vt per rectas fibras, in

Affectus œſophagi.

Nomen.

Generatio.

Vt fiat deglutitio ſecundum naturam.

œſophagi tunica interna inſertas, cibum ad œſophagi initium expreſſum, in partes penitiores attrahit. Spectat etiam ad ventriculum; vt per rectas fibras fit attractio. Hinc fit, deglutitionem optimam expleri, ſi appetentia ciborum deglutitionem præcedat: nam dum vigilat appetentia ventriculi, non dormit attractrix; vt propterea deglutitio ægre perficiatur, niſi appetitus præeat: quod euenit in aſſumtione vel ciborum, vel medicamentorum iniucundorum. Quo autem ad expultricem: eſt hæc œſophagi facultas, quæ ope fibrarum tranſuerſarum, tunicæ externæ adhærentium, cibos in œſophagum attractos, in ventriculum protrudit. Quoad facultatem motricem: duplex eſt; altera laryngem ſurſum trahit; reliqua autem cibum ad œſophagi initium exprimit. Facultas autem motrix, quæ laryngem ſurſum pellit, attinere poteſt ad hyoeidis oſſis muſculos, qui laryngem ſurſum in tantum eleuant, quantum gula deorſum trahitur. Expedit autem laryngem aſcendere: nam ſecus, cum larynx tota ſit cartilaginea, cibi deſcenſum inhiberet. Nec vero ſurſum larynx eleuata eandem ſedem ſeruat: verum (cap.8. lib.3. de facult. natural.) completa deglutitione, luculenter deſcendere cernitur. Id autem aſſequitur per rectas fibras, inſertas internæ tunicæ ventriculi: quæ ſane tunica, cum intus inueſtiat tum gulam, tum os, tum præterea intrinſecus ſecundum ſummitatem arteriæ ſeu laryngis extendatur; fit, vt dum gula a ventriculo deorſum trahitur, ſimul etiam ſumma arteria trahatur, & proinde larynx deſcendat. Motrix autem quæ cibum ad œſophagi initium exprimit, attinet ad faucium muſculos: qui dum ad ſuum principiũ trahuntur, cibum in œſophagum depellunt. His ſic conſtitutis, patet, cibum aſſumtũ deſcendere & tractu & pulſu. Vt cum Auicen. deglutitio ſecundũ naturã bifariam perpẽdi poſſit: altero modo, vt incipit deglutitio, altero vt perficitur. Vt incipit, fit ope attractricis œſophagi, & virtute muſculorum: vt autẽ perficitur, fit virtute expultricis œſophagi, & virtute attractricis oris ventriculi. Hæc Gal. cognoſcens, iure c.5. l.5. de loc. aff. dicit, gulæ duplicẽ eſſe vſum: nam in deglutitione gula concurrit dupliciter; primũ inſtar viæ, vt deglutitionis auctor eſt facultas tum muſculorũ, tum ventriculi: concurrit deinde in ratione organi operãtis, vt deglutitionis eſt opifex gulæ facultas, ſiue attractrix, ſiue expultrix. His explicatis facile colligitur, deglutitionem naturæ leges egredi, dum aliquid occurrit præter naturã, turbans vel gulam, vel vicinos muſculos, vel ventriculũ, vt gula, quemadmodum decet, vel non attrahat, vel non expellat. Et ſi muſculorũ vicinorum motus lædatur, vel ventriculi attractio infeſtetur: dubio procul quoq; deglutitio pręter naturam oboritur. Quare deglutitio læſa eſt functio pręter naturã gulæ, dependens a fruſtratione

Vt fiat deglutitio præter naturã.

Definitio.

ſtratione

ſtratione facultatis deglutitricis. Definitum eſt accidens præter naturam: neceſſe eſt ergo vt pateat eius eſſentia per formam, ſubiectum, & cauſam effectricem. Quoad formam: dixi eſſe functionem præter naturam; vt deglutitio morboſa diſtingueretur a naturali: Et, vt præter naturam; proponitur forma generica, complectens deglutitionem Ablatam, Imminutam, & Corruptam. Subiectum eſt gula: vt diſtinguatur hæc functio præter naturam, a functione præter naturam cuiuslibet alterius inſtrumenti. *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens eſt fruſtratio facultatis deglutitricis: vt diſtinguatur definitũ a functione gulæ fruſtrata, vt nutritur. Vnde explicare oportet, quã ob cauſam facultas deglutitrix fruſtretur. Sciendũ, fruſtrationem hãc pendere vel e læſione facultatis, vel ab Errore externo. Quoad læſionẽ facultatis: locũ hæc habet, dum gula afficitur morbo, vi cuius deglutitrix facultas vel Labefactatur, vel Impeditur, vel Vtrumq; patitur. Error autẽ externus, attinet ad omnem gulæ noxã, quæ eſt extra conſtitutionem gulæ, id eſt, extra intemperiem, extra malam compoſitionẽ, extra ſolutam vnitatẽ. Id ergo omne, quod eſt extra conſtitutionẽ, habet rationem erroris externi, ſiue ſit vicinarũ partiũ morbus, ſiue nullus ſit morbus partiũ. Declaro cum Gal. & Auicen. cap. proprio. Primũ ergo quoad læſionẽ facultatis: vt morbus eſt multiplex, ita multiplex eſt facultatis læſio. Hinc cum morbus eſſe poſſit, tum ſimplicis, tum miſtæ potentiæ: ſi ſit ſimplicis potentiæ, facultas vel labefactatur, vel impeditur. Si autem ſit morbus miſtæ potentiæ, ſimul facultas & labefactatur & impeditur. Quoad morbũ ſimplicis potentiæ, vi cuius facultas ſolum labefactatur; eſt verbi gratia intemperies quælibet ſecundũ Auic. potiſſimũ tamen intemperies frigida, humida, ſicca, vt contingit in febribus: etenim ſi interna gulæ tunica corripiatur intemperie, labefactatur facultas attractrix: ſi externa, labefactatur expultrix: ſi vtraq; tunica morbo corripiatur, etiam vtraq; facultas labefactatur. Quoad morbũ ſimplicis potẽtiæ, vi cuius facultas impeditur; eſt morbus in Mala cõpoſitione, & in Soluta vnitate: propter malã compoſitionẽ, via ſeu ductus anguſtatur; propter ſolutã vnitatẽ via redditur inæqualis. Mala cõpoſitio eſt anguſtia, hoc eſt, Obſtructio, Cõſtipatio, Coaleſcẽtia, & Compreſſio. Obſtructio fit a materia ſimpliciter replẽte œſophagũ; quę materia multiplex eſſe poteſt, vt materia deſtillans a capite, itẽ ſecundũ Auic. vermes numeroſi: vnde obſtructionis materia concurrit, quatenus peccat, vel copia, vel craſſitie, vel viſciditate & lentore. Cõſtipatio fit dũ naſcitur caro, poſt vlcus œſophagi, qñ ad agglutinationẽ pducitur; tũc .n. caro ita poteſt cõcreſcere, vt cõſtipetur œſophagus. c. 2. l. 3. de ſymp. cauſ. Coaleſcẽtia fit, cũ poſt vlceris œſophagi agglutinationẽ, citra carnis excreſcẽtiã, anguſtus redditur *Cauſa efficiens.* *Læſa facultas.*

œſophagus, cuius anguſtiæ cauſa immediata, non eſt caro, vt in conſtipatione, ſed cicatrix. Compreſſionis cauſa eſt, quod extrinſecus comprimit gulam: ſiue ſit tumor partium vicinarum, vel non inflammatorius, vel inflammatorius, vt in angina: ſiue etiam cum Auicenna ſit vicinarum vertebrarum luxatio ad interiora. Soluta vnitas, eſt vlcus: de cauſis autem vlceris, dicemus in ſermone de vlcere ventriculi. Quoad morbum miſtæ potentiæ, qui deglutitricem facultatem tum labefactat, tum impedit; hic morbus eſt gulæ tumor, ſiue frigidus, ſiue calidus: per intemperiem enim morboſam labefactatur facultas; per magnitudinem auctam impeditur.

Error externus. Hæc de morbis. Quoad errorem externum; hic poteſt eſſe cauſa Externa, vel Interna. Cauſa interna, cum Auicenna, eſt vitium partium vel Vicinarum, vel Non vicinarum. Vitium partium vicinarum, attinet vel ad Muſculos vicinos, vel ad Ventriculum. Ad muſculos, vt afficiuntur vel Paralyſi, vel Conuulſione, vel Tumore. *(Sed duo hic notanda primo. Si hac mala dirigantur ad deglutitionem, vt prodit a facultate animali, eſſe vitia, propter quæ læditur facultas animalis: Si autem dirigantur ad deglutitionem, vt prodit a facultate naturali, has cauſas eſſe errores externos, non morbos. Secundo notandum; ſi muſculi afficiantur tumore, vt vi huius tumoris ſolum lædatur motus muſculorum, eſſe vitium, quod attinet ad errorem externum: at ſi vi tumoris, non modo lædatur motus muſculorũ, verum etiam gula anguſtetur & comprimatur; tunc etiam lædi facultatem, & proinde habere rationẽ morbi.)* Porro error externus ſpectat ad ventriculum, ſi citra noxam œſophagi ventriculus afficiatur inappetentia, vt non attrahat cibum. Ad partes non vicinas ſpectat error, dum læditur deglutitio ob debilitatem virtutis: vt in fine morborum acutorum contingit; in his enim omnium partium calor languet. Error externus, prout ſpectat ad cauſas externas, eſt vitium in his quæ ingeruntur: vt dum ingeruntur craſſiora, male maſticata; & dum confertim ingeruntur.

Differentia. Differẽtiæ a forma: Deglutitio vel Aufertur, vel Male fit: ſi male fit, Imminuitur, aut Deprauatur. Differentiæ a ſubiecto: Afficitur gula, ſecundum partem Internam, vel Externam: ſecundum Supernam, vel Infernam. Differentiæ a cauſa effectrice: Deglutitio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum: horum ſubdiuiſio e traditis patet.

Signa. Deglutitio in genere, & ſecundum differentias a forma, non eget ſignis: æger enim conqueritur de deglutitione, & de hac vel ablata, vel imminuta, vel corrupta; quæ corrupta deglutitio fit vel cum dolore, vel cum prauo motu. Quoad differentias, ratione ſubiecti: Si gula ſit affecta ſecundum partem ſupernã; tumor quandoq; oculis conſpicitur: & ilico aſſumto

Differentia a ſubiecto.

cibo

cibo deglutitionis impedimentum ſentitur. Si pars inferna ſit affecta; cibi aliquantiſper libere deſcendunt, ſed mox in tranſitu iter turbatur. Vtrum autem gula afficiatur ſecundum tunicam externam, vel internam, patebit e cognitione differentiarum, quæ ſumuntur a cauſa efficiente. Quoad differentias a cauſa efficiente: hęc eſt morbus, aut error externus. Si morbus, & primum ſi ſit intemperies; ex eo deprehenditur, quia cibus difficulter deſcendit, ſine ſenſu anguſtiæ. Et ſi ob intemperiem labefactetur attractrix; cognoſcetur inde, quod cibus tum liquidus, tum ſolidus deſcendet, ſed ægre. Si labefactetur expultrix; cognoſcetur, quod cibus liquidus deſcendet, non autem ſolidus. Si dyſcraſia ad calidum declinet, indicabitur e ſenſu caliditatis, & cauſis calidis prægreſſis: contra, ſi ad frigidum. Si verget ad humidum, cognoſcetur ex oris humiditate, e priuatione ſitis, e prægreſſis cauſis humectantibus: contra, ſi ad ſiccum. Si morbus ſit anguſtia; indicabitur e cibo, ægre deſcendente, ſed cum ſenſu anguſtiæ. Et ſi anguſtia fuerit obſtructio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione, ſiue dolore: vtrum autem obſtructionis cauſa ſit vel materia deſtillans, vel vermis; cognoſcetur e propriis capitibus. Si anguſtia ſit conſtipatio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione citra dolorem, citra ſitim, citra febrem: & præterea vlcus eſt prægreſſum. Si cauſa ſit coaleſcentia; indicatur e ſignis vlceris (coaleſcentia enim vlcus ſequitur) ſed minor erit difficultas in deglutitione, quam dum fit a tumore carnoſo; quoniam a cicatrice producitur exigua anguſtia. Et ſi anguſtia ſit compreſſio, ſi fiat a tumore partium vicinarum; ſigna erunt tumoris, vt in angina: ſi ſit vertebrarum luxatio; indicabitur e prægreſſa cauſa luxationis, & intendetur deglutitionis noxa in ſupino decubitu. Si cauſa ſit vlcus; indicabitur e dolore, qui tempore deglutitionis intendetur: item e ſiti, e puris excretione, e prægreſſis cauſis vlcerantibus. Si cauſa ſit tumor gulæ; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione: & ſi tumor fuerit frigidus, non aderit ſenſus caliditatis, non febris, non ſitis, non dolor: Si tumor ſit calidus, contra. Sequitur cognitio erroris externi. Hic eſt cauſa interna, vel externa. Si interna: & primum ſi vitium ſit ſecundum muſculos oſſis hyoeidis; cibus protruditur ope muſculorum faucium, & quidem intra œſophagum; ſed cibus ſolidus vix deſcendit, cum prohibeatur a tracheiæ ſubſtantia cartilaginea, quæ ſurſum non attollitur, propter vitium muſculorum hyoeidis. Si vitium ſit ſecundum muſculos faucium, indicatur inde, quod cibus non truditur intra gulam, vnde vel non deſcendit, vel vix deſcendit. Et ſi muſculi afficiantur paralyſi; deglutitur ſolum cibus liquidus; idque fit, vel quoniam muſculi hyoeidis laryngem ſurſum non trahunt, vel quoniam mu-

Diff. a cauſa effic.

Dyſcraſia.

Anguſtia.

Vlceris.

Tumoris.

Erroris externi ſigna.

ſculi faucium cibum deorſum nó pellunt. Si vero muſculi afficiantur conuulſione: & quidem ſi faucium muſculi conuellantur, vt vi retrahantur ad ſuum principium; fiet vt cibi in gulam impellãtur, nobisq; inuitis cibi deſcendãt: Si muſculi hyoeidis cõuellantur; ſurſum trahunt laryngẽ, & hinc ſurſum pellunt cibum, & præſertim cibum liquidum: ſolidus enim cibus põdere ſuo deſcẽdit, nec ita facile cedit motui cõuulſiuo, quemadmodum liquidus. Si error attineat ad ventriculũ; indicabitur ex appetẽtia. Si error ſpectet ad partes remotas; indicabit̃ e morbis, q vires diſſipare potuerũt. Si tandẽ error attineat ad cauſas externas; ęger & aſſidẽtes referre poterũt.

Indicationes. Præſidia ſumuntur ab eſſentia indicantis: eſſentia autem deglutitionis poſita eſt in forma, ſubiecto, & cauſa efficiente: ſufficit tamen præſidia ex vſu ſolum capere a cauſa efficiente. Si igitur fiat deglutitio læſa facultate: & primum, ſi morbus ſit intemperies; indicat alterans per contrarium: magis autem particularia, in ſermone de intemperie ventriculi perſequemur. Si morbus ſit anguſtia; indicatio capitur a cauſa continente ex vſu, non ab anguſtia. Si igitur anguſtia ſit obſtructio; materia obſtructionis erit vacuanda; ſi anguſtia ſit conſtipatio; caro excreta abſumenda: Si anguſtia ſit coaleſcentia; cicatrix atterenda, ſiue conſumenda: Si anguſtia ſit compreſſio, & quidem ſi compreſſionis cauſa ſit tumor; materia tumoris vacuãda. (non conſideramus in tumore magnitudinem auctam, quia eſt morbus nõ ex vſu.) Si compreſſio fiat ob vertebrarum luxationem; ſitus vertebris reſtituendus. Si morbus ſit vel vlcus, vel tumor: indicationes tradentur in ſermonibus de vlcere ventriculi, & de tumore ventriculi. Si deglutitio lædatur ob errorem externum: hic eſt cauſa interna vel externa. Si interna, & ſi attineat ad muſculos, ſiue afficiantur paralyſi, ſiue cõuulſione, ſiue tumore: indicationes petantur e propriis capitibus. Si error ad ventriculum attineat: huius indicationes explicabuntur in ſerm. de læſa appetentia. Si error attineat ad partes remotas, id eſt, ad cor, & ad cerebrũ; de his ſuis dicemus locis. Tandẽ, ſi error ſit cauſa externa; ab hac nõ ſumitur indicatio.

Prognoſtica. Vitium præſens negligendum non eſt, cum citra deglutitionem homo diu viuere nequeat. At vis differentiarum vt varia eſt, ita varium minatur periculum. Si ergo reliqua ſunt paria; ratione formæ deglutitio eſt periculoſior, ſi ſit ablata. Ratione cauſæ efficientis, pro varia vehementia, vario modo prognoſticandum: nõ tamen proponemus hic vehementiam cauſæ efficientis; cum illa prognoſtica plurimorum vitiorum, opportunius locis propriis explicentur. Breuiter tamen ſciendum: ſi mali cauſa ſit intẽperies, curari poſſe: at ægrius ſi dyſcraſia ſit in habitu, & ſi ſit ſicca; nam maior eſt receſſus. Si morbus ſit anguſtia, nulla eſt anguſtia quæ ob vehementiam.

mentiam eſſentiæ deterior ſit, quam compreſſio a luxatione vertebrarum: vnde Auicennas huius curam, ceu deploratæ, non proponit. Materia obſtructionis, conſtipationis, & propoſitorum tumorum, ſaltem ſecundum aliquã partem vinci poteſt, quod dico propter tumorẽ carnoſum conſtipantem, & potiſſ. propter cicatricem, quæ eſt cauſa coaleſcentiæ. Si vehementia dignitatis perpẽdatur; vt cauſa cruciat magis prope ventriculũ, malũ eſt magis periculoſum. Si deniq; cauſa efficiens ſit error; pro diuerſa vehemẽtia erroris, varie prognoſticãdum: ꝙ e propoſitis facile colligi poteſt.

Circa materias præſidiorum breues erimus, e propriis enim capitibus peti poſſunt. Quoad materiam igitur cheirurgicam: ſi deglutitio auferatur, & malum medicamentis non cedat, oportet candelam ceream in gulam immittere: & huius beneficio plerique ſanitati ſunt reſtituti. Aëtius ait, ſi malum fiat e paralyſi, cucurbitulas mento eſſe affigendas. *Curatio.* *Cheirurgia.*

Quoad medicamenta, quinq; ſunt notanda: tria quidem ſunt cõmunia: quartum reſpicit intẽperiem humidã: quinctum inflammationem. I. Exhibenda ſunt medicamenta craſſa & viſcida: & ſi opus eſt attenuatione ac deterſione, miſcenda ſunt craſſa & viſcida, vt diutius hæreant, & operẽtur: operatio enim fit in tempore, & per contactum, v.g. dum cauſa deglutitionis, quæ ꝑducitur a materia viſcida, vtimur *melle, vel ſaccharo; miſcere oportet farinã amyli, albũ oui, tragacãtham, quæ baſin corrigunt, ſicut albuminis oui viſciditas ſacchari vim fluidã corrigit, interim tamẽ ſaccharũ minus detergere facit.* Quod ſi medicamẽta, quæ cum deterʃgentibus & attenuantibus miſcẽtur, habent etiam vim deterſoriam; nõ corrigunt tantum, ſed etiã adiuuant baſin. Sed hæc nõ pertinent ad methodum medendi, verũ ad methodum ſimpliciũ & compoſitorũ: ad methodum quidẽ ſimplicium, dũ dicimus craſſa & viſcida eſſe eligẽda; ad cõpoſitorum methodũ, vbi de medicamentorum miſtione agimus. Et hoc primũ eſt documentũ, quod Auic. proponit in c. de cura vlcerum gulæ. II. documentum: Medicamenta ea arte ſunt adminiſtranda, vt paullatim bibantur: hic enim *agendi modus* indicatur a reſiſtentia indicantis: gulæ vitium nõ cedit medicamentis, niſi ab his tangatur: propterea ſenſim oportet medicamentum deſcendere. Reſiſtentiæ autem ſignum hic eſt pars affecta, nimirum gula, ſecundum ſuam compoſitionem; ideoq; compoſitio eſt ſignũ. III. Medicamenta ſunt applicanda ſuper dorſum inter duas ſpatulas: nam *Vbi agendum* indicatur a ſubſiſtentia vitii: ſubſiſtit autem in gula, quæ poſt tracheiam deſcẽdit inter duas ſpatulas: & hinc gulæ ſitus, eſt ſignum ſubſiſtentiæ, a qua Vbi agendum indicatur. Si ergo accidat, vt in deglutitione muſculi paralyſi afficiantur, cum Aëtio acria, id eſt, reſoluentia applicanda ſunt parti iuxta tonſillas. *Pharmacia.* *1. Canon.* *2. Canon.* *3. Canon.* *cap. 17. l 13. metho. med.*

4. Canon: ad humiditatem: IIII. Si deglutitio fiat ob humiditatem: probantur medicamenta ſtiptica & calefacientia: hæc vt ſeruent calidum innatum, quod ab humore obruitur; illa vt ſiccent; qualia ſtiptica ſunt *roſæ, balauſtia, &c.* calida ſunt, *aniſum, been vtrumque, ſpica, myrrha, &c.* Quandoque cum ſtipticis frigidis miſcenda ſunt calida fortia, quæ non tantum reſpiciunt calidum innatum, ſed corrigunt ſtiptica, ne frigiditate noceant. In hac miſcella Auicennas maxime probat *anruden, quem puto eſſe ſuccum odoratum laſerpitii, vulgo benzoin dicitur.*

5. Canon: ad phlegmonē. V. Dum gula inflammatione afficitur; probantur medicamenta tum applicanda, tum aſſumenda. Applicanda ſunt medicamenta dorſo inter ſpatulas: & primum reprimentia compoſita ex odoriferis, & fructibus propoſitis in curatione apoſtematum ventriculi; cuiuſmodi eſt medicamentum hoc: ℞. *ol. roſati completi ℥j. olei cydoniorum ℥ß. (hæc conſtituunt baſin) aceti ʒiij. (penetratione baſin adiuuat:) ceræ lotæ in aqua roſac. ʒijß (diuturniore mora facit vt medicamentum in agendo ſit efficacius) Miſce, & fiat linimentum.* Deinde Auicennas accedit ad medicamenta reprimentia, & digerentia. Vnde reprimentibus iam propoſitis addit *ammoniacum, bdellium, ficus, adipes, vt fiat digeſtio.* Tertio neglectis reprimentibus, aſcendit ad reſoluentia: vnde conficit medicamentum *e granis lauri, e pyrethro; ex iride, ariſtolochia, & ſimilibus digerentibus.* Tandem ſi inflammatio gulæ, ad ſuppurationem mutetur (quod declarabimus in ſermone de tumore ventriculi.) probat Auicennas *medicamentum confectum e ſinapi, e gummi, e ruta ſylueſtri: & aſcendere licet ad fimum columbinum, vt abſceſſus diſrumpatur.*

1\.

2\. Quoad ea quæ abſumuntur, propter inflammationem, probat Auicennas *medicamentum confectum e lente, e ſpodio, e mucilagine pſyllii, e ſemine portulacæ, & aqua cucurbitæ: quod medicamentum reprimendi vim habet.* Deinde his reprimentibus addit reſoluentia, vt ſunt *aqua feniculi, ficus, dactyli, lac amygdalinum.* Poſt reprimentibus dimiſſis, probat *farinam orobi & ciceris.* Tandem ſi ruptione opus ſit (niſi enim abſceſſus diſrumpatur, homo moritur) laudat *ſorbitionem confectam e radice lilii cœleſtis, ex amygdalis amaris, & praſſio, additque ficus, cum exiguo ſinapi: vt hoc medicamento fiat ruptio, & homo deglutire queat.* Diæta his proportione reſpondebit: de qua tamen in ventriculi dyſcraſiis.

CAPVT.

CAPVT II.

De differentiis affectuum ventriculi: & primum de Dyſcraſia.

HACTENVS de œſophagi malis: nunc dicendum de vitiis Corporis ventriculi. Plura autem ſunt ventriculi vitia: tum quia ventriculus eſt inſtrumẽtum, e pluribus partibus ſimilaribus compoſitum: tum quia eſt inſtrumentum functionum & animæ, & naturæ, non tantum communium, ſed etiam propriarum. Si ſumatur ventriculus, vt eſt organum e partibus ſimilaribus compoſitum; vitia eius ſunt morbi, & a morbis nomen aſſumunt: ſi vero conſideretur ventriculus, vt eſt organum functionũ; vitia eius ſunt ſymptomata, & a ſymptomatis nomen accipiunt. Dicendum igitur nobis eſt, & de Morbis, & de Symptomatis. Quorum omnium numerus arte eſt eliciẽdus, hoc modo. Ventriculus primum conſideratur vt inſtrumentum, e ſimilaribus compoſitum. Similarium partium morbus eſt Intemperies. Si vẽtriculus ſumatur, vt eſt quid diſſimilare & compoſitum: eius vitium eſt Mala compoſitio, potiſſ. in magnitudine vel imminuta, vt Paruitas ventriculi; vel aucta, vt Tumor ventriculi. Vitia autem vẽtriculi partibus ſimilaribus & diſſimilaribus cõmunia, ſunt Vlcera. Hæc de morbis. Symptomata reſpiciunt ventriculum, vt eſt plurium functionum organum. Functiones ſunt Communes & Propriæ. Communis functio potiſſ. attinet ad tactum: vnde dicẽdum de Dolore, ſeu Cardialgia. Propriæ actiones ventriculi, ſunt Attractio, Alteratio, Expulſio, Retentio: hæ actiones dicũtur propriẽ, quatenus referuntur ad cibum & potum, in quæ agit vẽtriculus, vt fiat chylus: quatenus autem hæ actiones reſpiciunt alimentũ, quo vẽtriculus alitur, ſunt potius functiones communes, ſicut ipſa nutritio eſt communis actio. Quamuis autem inſtitutum noſtrũ ſit verſari circa has actiones, quatenus propriæ ſunt: ita tamẽ digrediemur, vt nihil deſiderari poſſit circa communes functiones. Quantũ igitur ad attractionem; hæc poſtulat naturalem appetentiã, nam appetentia præter naturam nocet attractioni; ideo dicendum de Appetentia læſa. Et cum appetentiæ obiectum ſit duplex, nempe Cibus, & Potus: gratia cibi, dicemus de Fame morboſa: gratia potus, de Siti morboſa. Ratione famis morboſæ, patere poterit eſſentia & curatio, Diminutæ appetentiæ, Faſtidii ciborum, Deſtructionis appetitus, Famis vaccinæ, Appetitus canini, & Picæ, ſeu malaciæ. Eodemque modo de qualibet ſiti morboſa dicendum. Quoad alterationem, quæ ſecunda eſt ventriculi actio; huius cauſa dicen-

Ventriculi affectuum enumeratio.

Morbi ventriculi.

Symptomata vẽtriculi.

in leipothymia. Ægri autem dum ad ſe redeunt, recordantur caſus: ad differentiam epilepticorum, qui non recordantur; quia in ſyncope magis læditur cor; in epilepſia magis cerebrum.

Differentiæ a ſubiecto ita cognoſcuntur: ſi enim ſymptomata magis vrgent ſecundum partem ſiniſtram: indicium eſt potius cor affici ſecundum partem ſiniſtram: & contra. Quoad differentias a cauſa efficiente: facile reſoluentes cauſæ a ſuffocantibus diſtingui poſſunt. Verbi gratia, ſi homo afficiatur macie, ſi præcedat inſignis vacuatio, immoderatus corporis motus, lætitia effuſa, cibi parcitas, inedia; fieri ſolet virium diſſolutio a cauſa reſoluente. Si contra cohibeatur aliqua euacuatio ſolita, homo plus iuſto comedat & bibat, timore corruptus ſit; ſtatuendum, virium diſſolutionem fieri a cauſa ſuffocante.

Indicationes. Vitales indicationes ſumuntur a ſubiecto, & cauſa efficiente. A ſubiecto, vt dictum eſt cap. de palpit. cordis. A cauſa efficiente: Si ſit cauſa reſoluens; ſi immoderata apertio, indicat occludens, aſtringens: Si immodica euacuatio, quæ fit ob immodicum impetum materiæ; motus ille cohibendus, & quandoque etiam reuellendus: eſt enim reuellendus cauſa curationis: nam ſi, verbi gratia, fiat ſyncope, ob immoderatum ſudorem, ſecundum totum corpus licet aſtringere, non licet reuellere: at ſi fiat ſyncope e reſolutione, ob fluxum ſanguinis narium, licet reuellere ad infernas partes. Si vero reſolutio fiat, quia non gignuntur ſpiritus, ob intemperiem cordis frigidam; indicatur calefaciens: & ſic de reliquis. Quod ſi cum frigiditate eſt coniuncta ſiccitas; ſimul humectandum. Si malum fiat a cauſa ſuffocante; obſtructio non indicat; materia autem obſtructionis, copioſa, craſſa, viſcida, indicat minuens, attenuans, detergens. Si malum fiat non propter morbum, ſed ob errorem externum; hic error pertinet ad cauſam externam, vel internam. Externa non indicat. Interna cauſa eſt materia, quæ poteſt eſſe toto genere præter naturam, ideoque eradicanda: poteſt eſſe copioſa, vnde minuenda.

Prognoſtica. Vitium hoc periculoſiſſimum, via eſt ad mortem: afficitur enim pars quæ gratia vitæ præcipuum locum obtinet. Quoad differentias: Syncope periculoſior eſt quam leipothymia. Periculoſius etiam malum, ſi pars ſiniſtra afficitur. Quoad cauſam effectricem; cæteris paribus, periculoſius malum, ſi ſit a cauſa reſoluente, quam ſuffocante. Dixi, cæteris paribus: nam ſi ſuffocatio fiat a cauſa peſtilēte, venefica: certe malū eſt quaſi lethale.

Curatio. Phlebotomia. Præſeruatio ſpectat ad hunc, vel illum morbum: ideoq; hac dimiſſa, de curatione mali præſentis agemus. Quæritur autem primū, an actu exſiſtēte ſyncope, vena ſit ſecāda, nec ne? Hoc videtur colligi poſſe e Gal. com. 24.

82.111.

8.2.1 1.l.4.de rat.vict.probatur enim venæ ſectio in pulſus carẽtia. Et ratio eſt; quia in ſyncope triplex eſt ſanguinis peccatum inſigne, indicans venæ ſectionem, ſcilicet in forma, in quantitate, & motu. In forma, quando ſanguis ita prauus redditur, vt non ſit aptus ad nutriendum; cum ſit putrefactus, cum ſit in via ad putredinem: & iccirco euacuandus eſt. Peccatum in quantitate eſt, cum ſanguis probus peccat ſecundum copiam, vt in habitu athletico, quemadmodum Hippocrates dicit aphor. 3. ſect. 1. & cum hoc vitium ſit vehemens, egemus materia vacuante vehementi. Tertium peccatum eſt ratione motus: quia fieri poteſt, vt ſanguis probus copia non excedat, nec ſigna aſſint plenitudinis; ſed peccet tamen ſecundum motum, vt immineat aliqua inflammatio; verbi gratia ſi aliquis, probum habens ſanguinem, nec copia excedentem, cadat ab alto, vel percutiatur: ratione illius ictus fieri poteſt, vt ſanguis motum præter naturam acquirat, cui motui, tanquam vitio, occurrendum ſit, euacuando ſimul & reuellendo. In ſyncope igitur locum habere poteſt triplex hoc peccatum: poteſt enim ſyncope fieri a ſanguine prauo & inepto nutritioni: poteſt fieri a ſanguine copioſiori, vt in plethora: poteſt fieri a ſanguine peccante ſecundum motum, verbi gratia dum fit ſuppreſſio menſium, vt hic ſanguis impetum ad cor habeat: item, ſi fiat ſyncope ex immoderato fluxu ſanguinis narium, nam & tunc ſanguis in motu peccat. His poſitis, dicimus, *in ſyncope actu exſiſtente, non eſſe ſecandam venam*; *niſi peccatum ſanguinis ſit ſecundum copiam*. Quare vena ſecari poteſt, ſi vitium ſanguinis ſit ſimul in quanto & forma: item, ſi ſimul in quanto & motu: at ſi in forma tantum, vel in motu tantum; venam aperire maxima eſto religio. Fundamentum ſumitur e vi indicantis ſanguinis, & e vi virtutis. Nam ad venæ ſectionem non tantum indicans, ſed etiam virtus robuſta permittens requiritur. Si ergo in ſyncope actu exſiſtente conſideremus vim ſanguinis indicantis: certe ſumma eius vis eſt, quando vel ſola copia peccat, vel ſimul cum copia & in forma, & in motu: imminet enim præſentaneum ſuffocationis periculum, ob immodicam copiam: ſicut etiam ignis ab immodica lignorum copia ſuffocatur. Præterea adeſt etiam permittens, id eſt, virtus: quando ſcilicet patiens non eſt priuatus carne, & virtus robuſta eſt ſecundum ſolida, ſecundum carnoſum genus. Dubium igitur tantum eſt de virtute ſecundum ſpiritus. Virtus igitur ſecundum ſpiritus dupliciter poteſt eſſe debilis: vel quia reſoluitur, & hæc imbecillitas prohibet venæ ſectionem, vel quia ſuffocatur, quæ non prohibet venæ ſectionem, ſed permittit; niſi enim ilico copia tollatur, derepente ſuffocantur ſpiritus, & æger moritur. Ideo Galenus locis citatis, in pulſus carentia ſecat venam. *Vſus*. Quoad *quan-*

tum: non confertim euacuandum, in multa copia: virtus enim permittit quidem venæ ſectionem, non tamen concedit vacuationem copioſam. Quoad *tempus:* vena ſecanda eſt, actu exſiſtẽte ſyncope, quia adeſt præſentia indicantis ſanguinis, & virtutis permittentis. Quoad *vbi:* vena varia eſt ſecanda, pro varia ſubſiſtentia ſanguinis, verbi gratia ſi corpus ſit plethoricum, vt ſanguis in toto exſiſtat; cum ſanguinis fons ſit hepar, licet baſilicam aperire. Si fiat ſyncope e ſuppreſſione menſium, puerperii, & ſanguis ſit copioſior; aperienda eſt vena inferna: quia eſt materia & vacuans ſanguinem, & ſimul impetum ſanguinis reuellens. Peccatum ſanguinis in ſolo motu, coerceri poteſt ligaturis, cucurbitulis: Sic etiam peccatum ſanguinis in ſola forma, aliis præſidiis tolli poteſt. Frictiones, ligaturæ, euulſio pilorum capitis & barbæ, poſſunt cum vtilitate adminiſtrari, in ſyncope a ſuffocatione. Si autem e reſolutione fiat ſyncope; licet interdum etiam vti ligaturis & frictionibus, non indifferenter, ſed ſecundum partes remotas contrarias, verbi gratia ſi fiat ſyncope ob immoderatum fluorem alui, oportet fricare & ligare brachia: ſi ob narium hæmorrhagiam, crura liganda ſunt, & fricanda.

Ligatura, frictiones.

Quoad medicamenta, quibus egemus actu exſiſtente ſyncope. Si fiat e reſolutione, oportet vti frigidis: vt ſunt *aqua frigida, roſacea, acetum, &c. quæ fronti, & faciei applicanda.* Si fiat ſyncope e ſuffocatione, calidis vtendum: vnde expedit fricare partes, & palatum etiam *mithridatica confectione, & theriaca, aliisq; non modo calidis, ſed etiam ingratis, & iniucundis, vt virtus ſuffocata expergiſcatur. Conducit etiam magnopere naſturtium, nigella, diaſinapi, &c. quæ intra nares immittenda, vt excitetur ſternutamentum, vi cuius virtus ſuffocata excitetur.* Notandum; ſi in ſyncope, forte e ſuffocatione, hæc ſternutamenta adminiſtrentur, & homo non ſternutet, (non exſiſtente vitio in naribus, vel caruneulis mamillaribus) actum eſſe: ideoq; diſcedat medicus.

Medicamẽta excitantia eos qui animo linquuntur.

Quoad diætam: aer probatur purus, vt materia alimenti ſpiritus: probatur etiam aer vt materia remedii. Et in ſyncope e reſolutione probatur aer frigidus. In ſyncope autem e ſuffocatione, non probatur aer calidus, ſed potius moderate frigidus, cap. 14. lib. 1. ad Glauc. ratio eſt: quamuis enim virtus ſuffocetur, & fiat concentratio ſpirituum; attamen probari aer calidus non poteſt, quia in ſyncope e ſuffocatione adeſt magna neceſſitas euentandi calorem, ne ſuffocetur; ideo potius opus eſt inſpiratione aeris frigidi: quod etiam obſeruatur in aſthmate, in difficili reſpiratione; quamuis hæc fiant a materia frigida & pituitoſa, aere tamen egemus frigido, propter neceſſitatem euentandi caloris. Quoad cibum. Non poſſunt ma-

Victus. Aer.

Cibus.

ſunt maſticare. Si ergo fuerit ſyncope e reſolutione; probatur *potio ex aqua carnis, e capi deſtillato; & ad celerem penetrationem, cum aqua carnis etiam vinum miſcendum: vnde probatur vinum aromaticum.* His tamen non in omni ſyncope vtendum: nam ſi fuerit e ſuffocatione, & præſertim e copioſo ſanguine; a vino abſtinendum. Nec obſtat Galeni dictum, cap. 4. 5. lib. 12. meth. omnibus, qui actu detinentur ſyncope, vinum eſſe exhibendum: non enim abſolute intelligit omnes, ſed omnes de quibus ibi loquitur: loquitur autem ibi de ſyncope, quæ non fit a copioſo ſanguine, ſed a ſuccis bilioſis, pituitoſis: & proinde idem Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. non omnibus vinum exhibet.

FINIS LIBRI SECVNDI.

PRACTICÆ MEDICINÆ
Liber Tertius;
DE PARTIVM IMO VENTRE CONTENTARVM AFFECTIBVS.

CAPVT I.

De Læſa deglutitione: quæ OEſophagi eſt affectio.

Tranſitio.

INSTRVMENTA corporis humani pertinent vel ad Ventres, vel ad Artus. Si ad ventres; vel ad Caput, vel Thoracem, vel Abdomen. Cum igitur hactenus capitis & thoracis affectus præcipuos mediocri diligentia ſimus proſecuti: deinceps mala ad ABDOMEN ſpectantia proponere inſtituimus.

Quid agendum hoc libro, & quo ordine.

Sciendum vero abdomen cauſa tum vitæ, tum commodioris vitæ in ſe continere Hepar; & huius cauſa Ventriculum, Inteſtina, Veſicam felleam, Lienem, Renes, Veſicam vrinariam: gratia autem ſpeciei Genitalia vocata organa, tam virilia in maribus, quam in fœminis muliebria. Nos igitur circa omnium harum partium vitia digrediemur: nec citra diligentiam: ſiquidem in quolibet vitio verſabimur circa nomen, definitionem, differentias, ſigna, præſidia, prognoſticum, & præſidiorum materias: & aſſiduo conabimur doctrinā hiſtoricam euitare, & ſcientificam amplecti: maxime vero dum ſermo fit de præſidiorum materiis; noſtrum inſtitutum erit, non ſimpliciter tradere rece-

re receptas,(quod pertinet ad empeiricos)ſed tradere artem,formulas ſeu receptas præſcribendi. Verum, quanquam abdominis pars præcipua ſit iecur, nihilominus nos primum de ventriculi malis dicemus: & ratio eſt, propterea quod ventriculus eſt inſtrumentum, cui primo quæ aſſumuntur occurrunt: primum enim virtus ventriculi aliquantiſper vincens cibaria & potiones, in cauſa eſt, vt quæ ingeruntur, deinceps apprime vincantur ab hepate. Cæterum hoc loco per ventriculum intelligimus totum viſcus, duabus conſtans partibus; nimirum meatu quem tranſeunt, quæ aſſumuntur; deinde vtre in quem ſuſcipiuntur: iccirco ne vitium in defectu a nobis committatur; per ventriculum intelligemus non modo ſuſcipientem partem, nempe ventriculi corpus, quod ventriculũ vocant; ſed etiam partem quæ eorum quæ ingeruntur eſt ductus, quam partem œſophagum vocare conſueuerunt. Quamobrem agendum nobis erit de vitiis tum OEſophagi, tum Corporis ventriculi: & primum œſophagi; quia quod aſſumitur, primum œſophagum, poſtea ventriculum adit.

Quantum igitur ad vitia œſophagi: ſecundum Auicennam membrum hoc obnoxium eſt cuilibet vitiorum generi: ſiquidem intemperie, mala compoſitione, & ſoluta vnitate corripi poteſt. At cum omnia hæc mala, vt inſinuare videtur Auicennas, conſentientia eſſe videantur, prout vni officiunt deglutitioni, propter quam œſophagus eſt creatus: ob id de læſa deglutitione ſermo inſtituendus: nam læſæ deglutitionis doctrina recte concepta, nihil quod ad œſophagi mala intelligendum neceſſarium vel vtile eſſe videtur, deſiderari poterit. Quoad nomen, [illegible] relinquo Grammaticis: per læſam autem deglutitionem intelligimus illud vitium, in quo homo præter leges naturæ, cum aliquid per os ingeritur, ita afficitur, vt quod aſſumitur, nequaquam ſecundum naturæ ſtatuta ab ore in ventriculum deſcendere valeat: vt propterea læſam deglutitionem audire oporteat genericam. Huius mali, vt definitio promtius eluceſcat, primum (vt moris noſtri eſt) læſæ deglutitionis generatio explicanda: & facilioris doctrinæ gratia quomodo deglutitio ſecundum naturam celebretur, oſtendendum. Sciendum ergo cum Galeno cap. 8. lib. 4. de vſu part. cap. 11. lib. 5. de vſu part cap. 5. lib. 6. de vſu part. & cap. 8. lib. 3. de facult. naturalibus, & cap. 5. lib. 5. de loc. affect. a quo accepit Auicennas prima, primi, cap. vlt. & lib. 3. fen 13. cap. 1. ad deglutitionem ſecundum naturam celebrandum, neceſſario concurrere facultatem, tum naturalem, tum voluntarie motricem. Quoad naturalem: ſcire oportet, eſſe attractricem & expultricem. Quantum ad attractricem; potiſſimum ſpectat ad œſophagum, aliquo autem modo ad ventriculum. Ad œſophagum attinet; vt per rectas fibras, in

Affectus œſophagi.

Nomen.

Generatio.

Vt fiat deglutitio ſecundum naturam.

œſophagi tunica interna inſertas, cibum ad œſophagi initium expreſſum, in partes penitiores attrahit. Spectat etiam ad ventriculum; vt per rectas fibras fit attractio. Hinc fit, deglutitionem optimam expleri, ſi appetentia ciborum deglutitionem præcedat: nam dum vigilat appetentia ventriculi, non dormit attractrix; vt propterea deglutitio ægre perficiatur, niſi appetitus præeat: quod euenit in aſſumtione vel ciborum, vel medicamentorum iniucundorum. Quo autem ad expultricem: eſt hæc œſophagi facultas, quæ ope fibrarum tranſuerſarum, tunicæ externæ adhærentium, cibos in œſophagum attractos, in ventriculum protrudit. Quoad facultatem motricem: duplex eſt; altera laryngem ſurſum trahit; reliqua autem cibum ad œſophagi initium exprimit. Facultas autem motrix, quæ laryngem ſurſum pellit, attinere poteſt ad hyoeidis oſſis muſculos, qui laryngem ſurſum in tantum eleuant, quantum gula deorſum trahitur. Expedit autem laryngem aſcendere: nam ſecus, cum larynx tota ſit cartilaginea, cibi deſcenſum inhiberet. Nec vero ſurſum larynx eleuata eandem ſedem ſeruat: verum (cap. 8. lib. 3. de facult. natural.) completa deglutitione, luculenter deſcendere cernitur. Id autem aſſequitur per rectas fibras, inſertas internæ tunicæ ventriculi: quæ ſane tunica, cum intus inueſtiat tum gulam, tum os, tum præterea intrinſecus ſecundum ſummitatem arteriæ ſeu laryngis extendatur; fit, vt dum gula a ventriculo deorſum trahitur, ſimul etiam ſumma arteria trahatur, & proinde larynx deſcendat. Motrix autem quæ cibum ad œſophagi initium exprimit, attinet ad faucium muſculos: qui dum ad ſuum principiũ trahuntur, cibum in œſophagum depellunt. His ſic conſtitutis, patet, cibum aſſumtũ deſcendere & tractu & pulſu. Vt cum Auicen. deglutitio ſecundũ naturã bifariam perpẽdi poſſit: altero modo, vt incipit deglutitio, altero vt perficitur. Vt incipit, fit ope attractricis œſophagi, & virtute muſculorum: vt autẽ perficitur, fit virtute expultricis œſophagi, & virtute attractricis oris ventriculi. Hæc Gal. cognoſcens, iure c. 5. l. 5. de loc. aff. dicit, gulæ duplicẽ eſſe vſum: nam in deglutitione gula concurrit dupliciter; primũ inſtar viæ, vt deglutitionis auctor eſt facultas tum muſculorũ, tum ventriculi: concurrit deinde in ratione organi operãtis, vt deglutitionis eſt opifex gulæ facultas, ſiue attractrix, ſiue expultrix. His explicatis facile colligitur, deglutitionem naturæ leges egredi, dum aliquid occurrit præter naturã, turbans vel gulam, vel vicinos muſculos, vel ventriculũ, vt gula, quemadmodum decet, vel non attrahat, vel non expellat. Et ſi muſculorũ vicinorum motus lædatur, vel ventriculi attractio infeſtetur: dubio procul quoq; deglutitio pręter naturam oboritur. Quare deglutitio læſa eſt functio pręter naturã gulæ, dependens a fruſtratione

Vt fiat deglutitio præter naturã.

Definitio.

ſtratione facultatis deglutitricis. Definitum eſt accidens præter naturam: neceſſe eſt ergo vt pateat eius eſſentia per formam, ſubiectum, & cauſam effectricem. Quoad formam: dixi eſſe functionem præter naturam; vt deglutitio morboſa diſtingueretur a naturali: Et, vt præter naturam; proponitur forma generica, complectens deglutitionem Ablatam, Imminutam, & Corruptam. Subiectum eſt gula: vt diſtinguatur hæc functio præter naturam, a functione præter naturam cuiuslibet alterius inſtrumenti. *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa efficiens eſt fruſtratio facultatis deglutitricis: vt diſtinguatur definitũ a functione gulæ fruſtrata, vt nutritur. Vnde explicare oportet, quã ob cauſam facultas deglutitrix fruſtretur. Sciendũ, fruſtrationem hãc pendere vel e læſione facultatis, vel ab Errore externo. Quoad læſioné facultatis: locũ hæc habet, dum gula afficitur morbo, vi cuius deglutitrix facultas vel Labefactatur, vel Impeditur, vel Vtrumq; patitur. Error auté externus, attinet ad omnem gulæ noxã, quæ eſt extra conſtitutionem gulæ, id eſt, extra intemperiem, extra malam compoſitioné, extra ſolutam vnitaté. Id ergo omne, quod eſt extra conſtitutioné, habet rationem erroris externi, ſiue ſit vicinarũ partiũ morbus, ſiue nullus ſit morbus partiũ. Declaro cum Gal. & Auicen. cap. proprio. Primũ ergo quoad læſioné facultatis: vt morbus eſt multiplex, ita multiplex eſt facultatis læſio. Hinc cum morbus eſſe poſſit, tum ſimplicis, tum miſtæ potentiæ: ſi ſit ſimplicis potentiæ, facultas vel labefactatur, vel impeditur. Si autem ſit morbus miſtæ potentiæ, ſimul facultas & labefactatur & impeditur. Quoad morbũ ſimplicis potentiæ, vi cuius facultas ſolum labefactatur; eſt verbi gratia intemperies quælibet ſecundũ Auic. potiſſimũ tamen intemperies frigida, humida, ſicca, vt contingit in febribus: etenim ſi interna gulæ tunica corripiatur intemperie, labefactatur facultas attractrix: ſi externa, labefactatur expultrix: ſi vtraq; tunica morbo corripiatur, etiam vtraq; facultas labefactatur. Quoad morbũ ſimplicis potẽtiæ, vi cuius facultas impeditur; eſt morbus in Mala cõpoſitione, & in Soluta vnitate: propter malã compoſitioné, via ſeu ductus anguſtatur; propter ſolutã vnitaté via redditur inæqualis. Mala cõpoſitio eſt anguſtia, hoc eſt, Obſtructio, Cõſtipatio, Coaleſcẽtia, & Compreſſio. Obſtructio fit a materia ſimpliciter replẽte œſophagũ; quę materia multiplex eſſe poteſt, vt materia deſtillans a capite, itẽ ſecundũ Auic. vermes numeroſi: vnde obſtructionis materia concurrit, quatenus peccat, vel copia, vel craſſitie, vel viſciditate & lentore. Cõſtipatio fit dũ naſcitur caro, poſt vlcus œſophagi, qñ ad agglutinationẽ pducitur; tũc .n. caro ita poteſt cõcreſcere, vt cõſtipetur œſophagus. c. 2. l. 3. de ſymp. cauſ. Coaleſcẽtia fit, cũ poſt vlceris œſophagi agglutinationẽ, citra carnis excreſcẽtiã, anguſtus redditur *Cauſa efficiens.* *Læſa facultas.*

œſophagus, cuius anguſtiæ cauſa immediata, non eſt caro, vt in conſtipatione, ſed cicatrix. Compreſſionis cauſa eſt, quod extrinſecus comprimit gulam: ſiue ſit tumor partium vicinarum, vel non inflammatorius, vel inflammatorius, vt in angina: ſiue etiam cum Auicenna ſit vicinarum vertebrarum luxatio ad interiora. Soluta vnitas, eſt vlcus: de cauſis autem vlceris, dicemus in ſermone de vlcere ventriculi. Quoad morbum miſtæ potentiæ, qui deglutitricem facultatem tum labefactat, tum impedit; hic morbus eſt gulæ tumor, ſiue frigidus, ſiue calidus: per intemperiem enim morboſam labefactatur facultas; per magnitudinem auctam impeditur.

Error externus. Hæc de morbis. Quoad errorem externum; hic poteſt eſſe cauſa Externa, vel Interna. Cauſa interna, cum Auicenna, eſt vitium partium vel Vicinarum, vel Non vicinarum. Vitium partium vicinarum, attinet vel ad Muſculos vicinos, vel ad Ventriculum. Ad muſculos, vt afficiuntur vel Paralyſi, vel Conuulſione, vel Tumore. (*Sed duo hic notanda primo. Si hæc mala dirigantur ad deglutitionem, vt prodit a facultate animali, eſſe vitia, propter quæ læditur facultas animalis: Si autem dirigantur ad deglutitionem, vt prodit a facultate naturali, has cauſas eſſe errores externos, non morbos. Secundo notandum; ſi muſculi afficiantur tumore, vt vi huius tumoris ſolum lædatur motus muſculorum, eſſe vitium, quod attinet ad errorem externum: at ſi vi tumoris, non modo lædatur motus muſculorũ, verum etiam gula anguſtetur & comprimatur; tunc etiam lædi facultatem, & proinde habere rationẽ morbi.*) Porro error externus ſpectat ad ventriculum, ſi citra noxam œſophagi ventriculus afficiatur inappetentia, vt non attrahat cibum. Ad partes non vicinas ſpectat error, dum læditur deglutitio ob debilitatem virtutis: vt in fine morborum acutorum contingit; in his enim omnium partium calor languet. Error externus, prout ſpectat ad cauſas externas, eſt vitium in his quæ ingeruntur: vt dum ingeruntur craſſiora, male maſticata; & dum confertim ingeruntur.

Differentia. Differẽtiæ a forma: Deglutitio vel Aufertur, vel Male fit: ſi male fit, Imminuitur, aut Deprauatur. Differentiæ a ſubiecto: Afficitur gula, ſecundum partem Internam, vel Externam: ſecundum Supernam, vel Infernam. Differentiæ a cauſa effectrice: Deglutitio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum: horum ſubdiuiſio e traditis patet.

Signa. Deglutitio in genere, & ſecundum differentias a forma, non eget ſignis: æger enim conqueritur de deglutitione, & de hac vel ablata, vel imminuta, vel corrupta; quæ corrupta deglutitio fit vel cum dolore, vel cum prauo motu. *Differentia a ſubiecto.* Quoad differentias, ratione ſubiecti: Si gula ſit affecta ſecundum partem ſupernã; tumor quandoq; oculis conſpicitur: & ilico aſſumto

cibo

cibo deglutitionis impedimentum ſentitur. Si pars inferna ſit affecta; cibi aliquantiſper libere deſcendunt, ſed mox in tranſitu iter turbatur. Vtrum autem gula afficiatur ſecundum tunicam externam, vel internam, patebit e cognitione differentiarum, quæ ſumuntur a cauſa efficiente. Quoad differentias a cauſa efficiente: hęc eſt morbus, aut error externus. Si morbus, & primum ſi ſit intemperies; ex eo deprehenditur, quia cibus difficulter deſcendit, ſine ſenſu anguſtiæ. Et ſi ob intemperiem labefactetur attractrix; cognoſcetur inde, quod cibus tum liquidus, tum ſolidus deſcendet, ſed ægre. Si labefactetur expultrix; cognoſcetur, quod cibus liquidus deſcendet, non autem ſolidus. Si dyſcraſia ad calidum declinet, indicabitur e ſenſu caliditatis, & cauſis calidis prægreſſis: contra, ſi ad frigidum. Si verget ad humidum, cognoſcetur ex oris humiditate, e priuatione ſitis, e prægreſſis cauſis humectantibus: contra, ſi ad ſiccum. Si morbus ſit anguſtia; indicabitur e cibo, ægre deſcendente, ſed cum ſenſu anguſtiæ. Et ſi anguſtia fuerit obſtructio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione, ſiue dolore: vtrum autem obſtructionis cauſa ſit vel materia deſtillans, vel vermis; cognoſcetur e propriis capitibus. Si anguſtia ſit conſtipatio; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione citra dolorem, citra ſitim, citra febrem: & præterea vlcus eſt prægreſſum. Si cauſa ſit coaleſcentia; indicatur e ſignis vlceris (coaleſcentia enim vlcus ſequitur) ſed minor erit difficultas in deglutitione, quam dum fit a tumore carnoſo; quoniam a cicatrice producitur exigua anguſtia. Et ſi anguſtia ſit compreſſio, ſi fiat a tumore partium vicinarum; ſigna erunt tumoris, vt in angina: ſi ſit vertebrarum luxatio; indicabitur e prægreſſa cauſa luxationis, & intendetur deglutitionis noxa in ſupino decubitu. Si cauſa ſit vlcus; indicabitur e dolore, qui tempore deglutitionis intendetur: item e ſiti, e puris excretione, e prægreſſis cauſis vlcerantibus. Si cauſa ſit tumor gulæ; indicabitur e difficili & inæquali deglutitione: & ſi tumor fuerit frigidus, non aderit ſenſus caliditatis, non febris, non ſitis, non dolor: Si tumor ſit calidus, contra. Sequitur cognitio erroris externi. Hic eſt cauſa interna, vel externa. Si interna: & primum ſi vitium ſit ſecundum muſculos oſſis hyoeidis; cibus protruditur ope muſculorum faucium, & quidem intra œſophagum; ſed cibus ſolidus vix deſcendit, cum prohibeatur a tracheiæ ſubſtantia cartilaginea, quæ ſurſum non attollitur, propter vitium muſculorum hyoeidis. Si vitium ſit ſecundum muſculos faucium, indicatur inde, quod cibus non truditur intra gulam, vnde vel non deſcendit, vel vix deſcendit. Et ſi muſculi afficiantur paralyſi; deglutitur ſolum cibus liquidus; idque fit, vel quoniam muſculi hyoeidis laryngem ſurſum non trahunt, vel quoniam mu-

Diff. a cauſa effic.

Dyſcraſia.

Anguſtia.

Vlceris.

Tumoris.

Erroris externi ſigna.

ſculi faucium cibum deorſum nõ pellunt. Si vero muſculi afficiantur conuulſione: & quidem ſi faucium muſculi conuellantur, vt vi retrahantur ad ſuum principium; fiet vt cibi in gulam impellãtur, nobisq; inuitis cibi deſcendãt: Si muſculi hyoeidis cõuellantur; ſurſum trahunt laryngẽ, & hinc ſurſum pellunt cibum, & præſertim cibum liquidum: ſolidus enim cibus põdere ſuo deſcẽdit, nec ita facile cedit motui cõuulſiuo, quemadmodum liquidus. Si error attineat ad ventriculũ; indicabitur ex appetẽtia. Si error ſpectet ad partes remotas; indicabit e morbis, q̃ vires diſſipare potuerũt. Si tandẽ error attineat ad cauſas externas, ęger & aſſidẽtes referre poterũt.

Indicationes. Præſidia ſumuntur ab eſſentia indicantis: eſſentia autem deglutitionis poſita eſt in forma, ſubiecto, & cauſa efficiente: ſufficit tamen præſidia ex vſu ſolum capere a cauſa efficiente. Si igitur fiat deglutitio læſa facultate: & primum, ſi morbus ſit intemperies; indicat alterans per contrarium: magis autem particularia, in ſermone de intemperie ventriculi perſequemur. Si morbus ſit anguſtia; indicatio capitur a cauſa continente ex vſu, non ab anguſtia. Si igitur anguſtia ſit obſtructio; materia obſtructionis erit vacuanda; ſi anguſtia ſit conſtipatio; caro excreta abſumenda: Si anguſtia ſit coaleſcentia; cicatrix atterenda, ſiue conſumenda: Si anguſtia ſit compreſſio, & quidem ſi compreſſionis cauſa ſit tumor; materia tumoris vacuãda. (non conſideramus in tumore magnitudinem auctam, quia eſt morbus nõ ex vſu.) Si compreſſio fiat ob vertebrarum luxationem; ſitus vertebris reſtituendus. Si morbus ſit vel vlcus, vel tumor: indicationes tradentur in ſermonibus de vlcere ventriculi, & de tumore ventriculi. Si deglutitio læ datur ob errorem externum: hic eſt cauſa interna vel externa. Si interna, & ſi attineat ad muſculos, ſiue afficiantur paralyſi, ſiue cõuulſione, ſiue tumore: indicationes petantur e propriis capitibus. Si error ad ventriculum attineat: huius indicationes explicabuntur in ſerm. de læſa appetentia. Si error attineat ad partes remotas, id eſt, ad cor, & ad cerebrũ; de his ſuis dicemus locis. Tandẽ, ſi error ſit cauſa externa; ab hac nõ ſumitur indicatio.

Prognoſtica. Vitium præſens negligendum non eſt, cum citra deglutitionem homo diu viuere nequeat. At vis differentiarum vt varia eſt, ita varium minatur periculum. Si ergo reliqua ſunt paria; ratione formæ deglutitio eſt periculoſior, ſi ſit ablata. Ratione cauſæ efficientis, pro varia vehementia, vario modo prognoſticandum: nõ tamen proponemus hic vehementiam cauſæ efficientis; cum illa prognoſtica plurimorum vitiorum, opportunius locis propriis explicentur. Breuiter tamen ſciendum: ſi mali cauſa ſit intẽperies, curari poſſe: at ægrius ſi dyſcraſia ſit in habitu, & ſi ſit ſicca; nam maior eſt receſſus. Si morbus ſit anguſtia, nulla eſt anguſtia quæ ob vehementiam.

mentiam eſſentiæ deterior ſit, quam compreſſio a luxatione vertebrarum: vnde Auicennas huius curam, ceu deploratæ, non proponit. Materia obſtructionis, conſtipationis, & propoſitorum tumorum, ſaltem ſecundum aliquã partem vinci poteſt, quod dico propter tumorẽ carnoſum conſtipantem, & potiſſ. propter cicatricem, quæ eſt cauſa coaleſcentiæ. Si vehementia dignitatis perpẽdatur; vt cauſa cruciat magis prope ventriculũ, malũ eſt magis periculoſum. Si deniq; cauſa efficiens ſit error; pro diuerſa vehemẽtia erroris, varie prognoſticãdum: quod e propoſitis facile colligi poteſt.

Circa materias præſidiorum breues erimus: e propriis enim capitibus peti poſſunt. Quoad materiam igitur cheirurgicam: ſi deglutitio auferatur, & malum medicamentis non cedat, oportet candelam ceream in gulam immittere: & huius beneficio plerique ſanitati ſunt reſtituti. Aëtius ait, ſi malum fiat e paralyſi, cucurbitulas mento eſſe affigendas. *Curatio.* *Cheirurgia.*

Quoad medicamenta, quinq; ſunt notanda: tria quidem ſunt cõmunia: quartum reſpicit intẽperiem humidã: quinctum inflammationem. I. Exhibenda ſunt medicamenta craſſa & viſcida: & ſi opus eſt attenuatione ac deterſione, miſcenda ſunt craſſa & viſcida, vt diutius hæreant, & operẽtur: operatio enim fit in tempore, & per contactum, v.g. dum cauſa deglutitionis, quæ producitur a materia viſcida, vtimur *melle, vel ſaccharo; miſcere oportet farinã amyli, albũ oui, tragacãtham, quæ baſin corrigunt, ſicut albuminis oui viſciditas ſacchari vim fluidã corrigit, interim tamẽ ſaccharũ minus detergere facit.* Quod ſi medicamẽta, quæ cum detergentibus & attenuantibus miſcẽtur, habent etiam vim deterſoriam; nõ corrigunt tantum, ſed etiã adiuuant baſin. Sed hæc nõ pertinent ad methodum medendi, verũ ad methodum ſimpliciũ & compoſitorũ: ad methodum quidẽ ſimplicium, dũ dicimus craſſa & viſcida eſſe eligẽda; ad cõpoſitorum methodũ, vbi de medicamentorum miſtione agimus. Et hoc primũ eſt documentũ, quod Auic. proponit in c. de cura vlcerum gulæ. II. documentum: Medicamenta ea arte ſunt adminiſtranda, vt paullatim bibantur: hic enim *agendi modus* indicatur a reſiſtentia indicantis: gulæ vitium nõ cedit medicamentis, niſi ab his tangatur: propterea ſenſim oportet medicamentum deſcendere. Reſiſtentiæ autem ſignum hic eſt pars affecta, nimirum gula, ſecundum ſuam compoſitionem; ideoq; compoſitio eſt ſignũ. III. Medicamenta ſunt applicanda ſuper dorſum inter duas ſpatulas: nam *Vbi agendum* indicatur a ſubſiſtentia vitii: ſubſiſtit autem in gula, quæ poſt tracheiam deſcẽdit inter duas ſpatulas: & hinc gulæ ſitus, eſt ſignum ſubſiſtentiæ, a qua Vbi agendum indicatur. Si ergo accidat, vt in deglutitione muſculi paralyſi afficiantur, cum Aëtio acria, id eſt, reſoluentia applicanda ſunt parti iuxta tonſillas. *Pharmacetia.* *1. Canon.* *2. Canon.* *3. Canon.* *cap. 17. l 13. metho med.*

CAPVT II.

De differentiis affectuum ventriculi: & primum de Dyſcraſia.

HACTENVS de œſophagi malis: nunc dicendum de vitiis Corporis ventriculi. Plura autem ſunt ventriculi vitia: tum quia ventriculus eſt inſtrumẽtum, e pluribus partibus ſimilaribus compoſitum: tum quia eſt inſtrumentum functionum & animæ, & naturæ, non tantum communium, ſed etiam propriarum. Si ſumatur ventriculus, vt eſt organum e partibus ſimilaribus compoſitum; vitia eius ſunt morbi, & a morbis nomen aſſumunt: ſi vero conſideretur ventriculus, vt eſt organum functionũ; vitia eius ſunt ſymptomata, & a ſymptomatis nomen accipiunt. Dicendum igitur nobis eſt, & de Morbis, & de Symptomatis. Quorum omnium numerus arte eſt eliciẽdus, hoc modo. Ventriculus primum conſideratur vt inſtrumentum, e ſimilaribus compoſitum. Similarium partium morbus eſt Intemperies. Si vẽtriculus ſumatur, vt eſt quid diſſimilare & compoſitum: eius vitium eſt Mala compoſitio, potiſſ. in magnitudine vel imminuta, vt Paruitas ventriculi; vel aucta, vt Tumor ventriculi. Vitia autem vẽtriculi partibus ſimilaribus & diſſimilaribus cõmunia, ſunt Vlcera. Hæc de morbis. Symptomata reſpiciunt ventriculum, vt eſt plurium functionum organum. Functiones ſunt Communes & Propriæ. Communis functio potiſſ. attinet ad tactum: vnde dicẽdum de Dolore, ſeu Cardialgia. Propriæ actiones ventriculi, ſunt Attractio, Alteratio, Expulſio, Retentio: hæ actiones dicũtur proprię, quatenus referuntur ad cibum & potum, in quæ agit vẽtriculus, vt fiat chylus: quatenus autem hæ actiones reſpiciunt alimentũ, quo vẽtriculus alitur, ſunt potius functiones communes, ſicut ipſa nutritio eſt communis actio. Quamuis autem inſtitutum noſtrũ ſit verſari circa has actiones, quatenus propriæ ſunt: ita tamẽ digrediemur, vt nihil deſiderari poſſit circa communes functiones. Quantũ igitur ad attractionem; hæc poſtulat naturalem appetentiã, nam appetentia præter naturam nocet attractioni; ideo dicendum de Appetentia læſa. Et cum appetentiæ obiectum ſit duplex, nempe Cibus, & Potus: gratia cibi, dicemus de Fame morboſa: gratia potus, de Siti morboſa. Ratione famis morboſæ, patere poterit eſſentia & curatio, Diminutæ appetentiæ, Faſtidii ciborum, Deſtructionis appetitus, Famis vaccinæ, Appetitus canini, & Picæ, ſeu malaciæ. Eodemque modo de qualibet ſiti morboſa dicendum. Quoad alterationem, quæ ſecunda eſt ventriculi actio; huius cauſa dicen-

Ventriculi affectuum enumeratio.

Morbi ventriculi.

Symptomata vẽtriculi.

dum de Concoctione ventriculi morboſa. Quoad expulſionem; loquemur de Singultu, de Vomitu, de Cholera. Quoad retentionem eſſet dicendum de Lienteria & Cœliaca: de quibus tamen commodiùs in malis inteſtinorum, vbi de alui fluxu loquemur.

Vitia igitur ventriculi quæ explicabimus, hæc ſunt: dyſcraſia, paruitas, tumor, vlcus, cardialgia, fames, ſitis, læſa chylificatio, ſingultus, vomitus, & cholera.

De intemperie ventriculi: & primum de Definitione & Cauſis.

Nomen. PER intemperiem, malam complexionem, δυσκρασίαν, intelligimus morboſam intemperiem, ad differentiam intemperiei ſanitatis. Galen. c. 2. l. 4. *Generatio.* meth. morboſam hanc intemperiem vocat imbecillitatem. Generatur hæc intemperies (vt inſinuat Galenus c. 3. l. 7. meth.) dum ventriculo cauſa alterans occurrit, ita agens in ventriculi temperamentum, vt hoc degeneret in intemperiem, atque ita recedat a naturali ſtatu, vt ventriculi actio *Definitio.* lædatur. Proinde ventriculi intemperies morboſa, eſt morbus partium ſi-*Forma.* milarium ventriculi, procedens a cauſa alterante. Forma eſt morbus, genus proximum intemperiei: per quam formam definitum diſtinguitur, & a temperie, & ab intemperie ſanitatis; quia dicimus intemperiem de qua *Subiectum.* loquimur eſſe morbum. Subiectum ſunt partes ſimilares ventriculi: quo ſubiecto definitum diſtinguitur a mala compoſitione, quæ & ipſa morbus eſt, ſed non partium ſimilarium, verum diſſimilarium. Addimus; Ventriculi: vt definitũ diſtinguatur ab intemperie aliarum partium ſimilarium.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt cauſa alterans: qua definitum diſtinguitur ab vlcere ventriculi; quod licet ſit morbus partium ſimilarium ventriculi, non tamen fit a cauſa alterante, ſed a cauſa ſoluente continuum. Ratio huius cauſæ efficientis hæc eſt: quod complexionalis qualitas, e mutua actione & paſſione primarum qualitatum emergit: vt complexio vnica ſit qualitas ſecunda, in qua tamen viget potentia modo vnius qualitatis, modo duarum. Cum ergo intemperies fiat e mutatione naturalis temperamenti: a cauſa alterante eam fieri neceſſe eſt. c. 3. l. 7. meth. Galenus c. 8. l. 2. de fac. natural. ait, intemperiem non eſſe morbum, ſed cauſam primorum morborum: craſis enim eſt præcipuum organum facultatis naturalis, in primis corporibus, id eſt, in partibus ſimilaribus; quæ ſi vitioſa reddatur, & in intemperiem mutetur, oritur læſio facultatis partium ſimilarium, cuius læſionis cauſa contentiua eſt intemperies: nam actio læſa, immediate pendet a læſione facultatis, & hæc proxime pendet ab intemperie morboſa.

Porro

Porro cauſa hæc alterans multiplex eſt, ſecundum Speciem, ſecundum Vitium, & ſecundum Cauſam generantem. Quoad ſpeciem: cauſa alterans eſt Interna, vel Externa. Interna eſt Continens, vel Contentum. Continens eſt membrum vicinum ventriculo: vt omentum, hepar, lien: ſi enim vi lienis ita refrigeretur hepar, vt oboriatur hydrops; mirum eſſe non debet, ſi etiam a membris vicinis ventriculus poſſit alterari. Contentum poteſt eſſe quilibet Humor, & Flatus, c. 11. l. 7. meth. Externa cauſa occurrit Neceſſario, vel Non neceſſario. Neceſſario; vt ſex res non naturales, potiſſimum cibus & potus, quæ integris facultatibus in ventriculum agunt. Non neceſſario occurrunt medicamenta Aſſumta & Applicata. *Species.*

Quoad vitia ſpecierũ; licet varia ſint, neceſſario tamen in propoſito morbo attinent ad qualitatem primam. Materia enim morbifica ventriculum reddit intemperatum, quatenus vim habet calefaciendi, refrigerandi, humectandi, ſiccandi, vel coniunctim hæc faciendi. c. 11. l. 7. meth. Horum autem vitiorum diſcrimen dependet tum e vario vitio humorum, tum e diuerſitate ipſius ventriculi, id eſt, e varia diſpoſitione ventriculi. Declaro: E vitio materiæ: nam ſi, verbi gratia, humor ſit pituita, pituita eſt frigida & humida; quod ſi tamen fiat, vt pituita plurimum excedat per frigidum, parum per humidum; erit in cauſa frigidæ intemperiei, non humidæ: at ſi vehementer excedat, & ſecundum frigiditatem, & ſecundum humiditatem; cauſa erit dyſcraſiæ compoſitæ, nimirum, frigidæ & humidæ. Quoad diſpoſitionem ventriculi, hæc quoque concurrit: nam ſi ventriculus ſit calidus & humidus ſecundum naturam; vi putuitæ frigidæ & humidæ, fieri poteſt ſola intemperies humida: in habentibus enim ſymbolum facilis eſt tranſitus: vnde cum ventriculi tunicæ obtineant exiguam caliditatem, & aſſiduo in ventriculo generetur ſuccus pituitoſus, fieri poteſt vt ventriculus facilius & frequẽtius corripiatur intemperie frigida & humida. *Vitia.*

Cauſa generans, perpendenda eſt potiſſ. ratione contenti, id eſt, humoris, ſiue materiæ. Contentum generatur In ventriculo, vel Extra ventriculum: nã pituita non tantũ in ventriculo generatur, ſed etiã in capite, e quo deſtillare poteſt in ventriculum. Sed prętereagen eratur humor in iecore. Gignitur humor, vel læſa facultate, vel ob errorẽ externum. Sed de humorũ generatione alias. Iã proponemus cauſas magis ſpeciales, intemperiei Calidæ, Frigidæ, Siccæ, Humidæ. *Cauſa generans.*

Quantum ad cauſas intemperiei calidæ; ſecundum Gal. c. 2. l. de cauſ. morb. hæ ſunt vel Internæ, vt materia bilioſa, materia putrida, materia ſanguinea; vel Externæ, vt calidi cibi, potio calida, medicamenta calida, & exhibita, & applicata. *Calida dyſcraſia cauſa.*

Quoad cauſas intemperiei frigidæ: ſecundũ c. 3. l. de cauſ. morb. interna cauſa poteſt eſſe Continẽs, & *Frigida intemperiei cauſa.*

Contentum. Continens concurrit, vel Immediate, vel per Medium: Immediate, vt pars vicina frigida reddita, nimirum iecur, lien, omentum, diaphragma, abdominis muſculi: additur etiam ventriculi ſiccitas, cap. 7. lib. 7. meth. quia dum ſiccitas perdurat, ſuccedit frigiditas: nam deficiente nutrimento, quod fit e ſucco calido, rationabile eſt partem reddi frigidam. Cauſa continens, mediate concurrens, eſt hepar, non vt frigidum, ſed vt calidum: quia, vt calidum, conſumit pinguedinem, & potiſſimum omenti, vt hinc ventriculus refrigeretur. Cauſa interna, vt habet rationem contenti, eſt materia melancholica, materia pituitoſa, materia flatulenta: nam hę materię ſua frigiditate, reddere poſſunt ventriculum frigidum. Externa cauſa eſſe poteſt, frigidus cibus, frigidus potus, frigida medicamẽta, & potiſſimum ſolent eſſe opiata admodũ frigida. Quoad intemperiem ſiccam, vt huius cauſæ intelligãtur, oportet ſcire, quot humiditates pertineant ad partem viuentem, non enim oritur intemperies ſicca, niſi humiditas abſumatur. Sciendũ ergo e c. 5. & 6. l. 7. meth. c. 11. l. 10. meth. in parte viuente quinq; eſſe humiditates: prima continetur in venis & arteriis exilibus partis viuentis: & hæc humiditas eſt ſanguis veluti dealbatus, qui dum vaſa egreditur, mutatur in alias humiditates: Reliquę autem humiditates extra vaſa continentur; quarum vna eſt elementalis, tres autem ſunt vitæ ſeu animæ. Elementalis humiditas eſt cauſa, vt miſtum vnitatem ſeruet: hac enim humiditate deficiente, miſtum in cinerem diſſoluitur. Tres reliquæ humiditates ſunt, quarum ope partes vita fruuntur; ad quod præſtandum, cõcurrunt vel mediate, vel immediate. Mediate concurrit humiditas, quæ continetur extra vaſa, in animalis partibus, ad ſimilitudinem roris diſperſa; vnde humiditas rorida dicitur: hęc generatur ex humiditate vaſcula egrediente; & in alias mutatur humiditates, ope quarum partes immediate vita fruũtur. Humiditas autem quæ immediate vitã reſpicit, eſt duplex; quia & partes viuentes ſunt duplices, aliæ ſanguineæ, vt partes carnoſæ & pingues; aliæ ſpermaticæ, vt partes neruoſæ, fibroſæ, mẽbraneæ, &c. ſic etiam altera humiditas eſt Sanguinea, altera Seminalis; vtraque conſeruatur ope humiditatis roridę; & quidem e portione puriore, humiditas ſeminalis. Et quoniã hæ humiditates potiſſimum pertinent ad ſubſtantiam calidi inſiti partium ſanguinearum & ſpermaticarum, propterea diximus eas vitã immediate ſeruare. Quamuis igitur quælibet pars viuens quinque obtineat humiditates; nihilominus intemperies ſicca tantum eſt triplex: nim. dum abſumitur humiditas rorida, ſanguinea, ſeminalis. Elementaris .n. permanet etiã poſt mortem; quoniã ſola putredine, vel combuſtione diſſipatur. Humiditas etiã vaſorum exilium excluditur: nã vaſcula nõ ſunt de eſſentia

Siccæ intemperiei cauſa.

partis,

partis, ſed ſunt organa communia: vnde hanc humiditatem ab aliis diuerſam eſſe, Galenus ſcripſit, cap 6. lib. 7. meth. Siccus ergo eſt morbus, ſi abſumitur humiditas rorida: ſiccior, ſi ſanguinea: ad ſummum ſiccus, ſi ſeminalis. Huc Galenus reſpiciens, cap. 11. lib. 10. meth. inquit: cauſam ſiccantem primum agere in roridam humiditatem, ſecundo in ſanguineam, tertio in ſeminalem. Porro iam explicanda eſt cauſa conſumens has humiditates. Dicimus ergo cum Galeno cap. 4. lib. de morb. cauſ. & cap. 6. lib. 7. meth. morbum ſiccum oboriri, dum ſanguis deficit: vnde cauſa abſumens ſanguinem, eſt cauſa ſiccans. Hæc cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna, eſt Continens, & Contentum. Continens, verbi gratia hepar, dum calore ſuo immodico ſanguinem conſumit. Contentum, verbi gratia materia biliosa, materia melancholica, dum vi ſiccitatis, & bilis etiam vi caliditatis, diſſoluunt humiditatem, ſicut melancholia frigore ſuo eandem poteſt exprimere; melancholia item exuſta, calida inſtar bilis, calore humiditatem diſſipat. Cauſa externa eſt diæta ſiccans; vt cibi conditi aromatibus, cibi ſaliti, agrumina (, id eſt, cepæ, porrum, &c.) vinum generoſum antiquum, paucitas cibi & potus. Huius claſſis eſt euacuatio, præſertim per vomitum. Adhæc, motus corporis & animi immoderatus. Item, medicamenta purgantia, aquæ thermales: deniq; omnia medicamenta calefacientia & exſiccantia. Quoad intemperiem humidam: primum ſcire oportet, quot modis morbus humidus oboriatur. Fit ergo morbus humidus, ob humiditatum exſuperantiam: ſicut ob harum penuriam, ſiccitas. Exſuperantia alia eſt ſecundum Quantitatem, alia ſecundum Qualitatem. Secundum quantitatem, dum humiditatis ſubſtantia augetur ſecundum copiam. Secundum qualitatem, dum humiditatis ſubſtantia humidior redditur. Vnde, ſi contingat alimentalem humiditatem deficere ſecundum copiam, & excedere ſecundum humiditatem: patiens erit affectus morbo & ſicco, & humido: ſicco, vt humiditas deficit; humido, vt humiditas qualitate humidiore afficitur: & ſic idem membrum, ſecundum eandem partem & eodem tempore, corripi poteſt morbo & ſicco, & humido: Nec tamen eodem tempore aſſunt contraria: nam, cum morbus ſiccus fiat e penuria alimenti, huic opponitur copia: at morbus humidus, fit a materia humidiore, vnde penuriæ opponitur abundantia, non humiditas: ideoq;, ſi morbus humidus fiat a copia alimenti, hic non poteſt coniungi cum morbo ſicco; quia copiæ opponitur inopia & penuria. Ex his patet, humidum eſſe morbum, dum & humiditatis ſubſtantia redditur copioſa, & dum redditur humidior. Cauſa humiditatis copioſioris, e cap. 5. lib. de cauſ. morb. eſt ſanguis, copia peccans. Cauſæ ſanguinis copioſioris

Humida intemp. cauſa.

mediatæ ſunt, a quib. ſanguis poteſt multiplicari. Cauſa porro, quę ſubſtātiā humiditatis reddit humidiorē, vel eſt Interna, vt pituita humidior, ſanguis humidior, qui præſertim in hydrope hypoſarca vigere ſolet: vel Extena, vt cibi humidiores, fructus, potus aquæ, medicamenta humectantia. Hæc de cauſis dyſcraſiæ ſimplicis: e quib. etiam cōpoſitæ poſſunt intelligi.

De Differentiis.

Differentia a forma. IAM de differentiis agemus. Forma intemperiei eſt, quod lædat operationem: vnde perpendi debet, Vis lædendi, & Terminus, ad quem niſi perueniat intemperies, non læditur actio. Formales ergo differentiæ ſumi debent, & a vi ſeu facultate, & a termino. Facultas ſumitur, vel vt Agit, & agendo eſt in cauſa, vt læſa facultate lædatur actio: vel vt Imprimitur vis, in parte ſimilari. Si primo modo vis capiatur: tunc, ſi vis eſt ſimplex, etiam intemperies eſt Simplex: ſi compoſita, Compoſita. Simplex intemperies, eſt Calida, Frigida, Humida, vel Sicca, Compoſita intemperies, perpenditur ſecundum vires Diuerſas, aut Contrarias. Si ſecundum diuerſas; eſt intemperies, vel calida & humida, vel calida & ſicca; vel frigida & humida, vel frigida & ſicca. Si perpendatur ſecundum vires contrarias; tunc intemperies eſt vel calida & frigida, vel humida & ſicca. Notandum autem eſt, primum de intemperie calida & frigida, quod ſit inæqualis, cum non omnes particulæ in hac intemperie æqualiter afficiantur, e cap. 1. lib. de inæqual. intemper. ſæpe enim ventriculus, verbi gratia ſecundum os ſuperius afficitur intemperie calida, ob vapores bilioſos; at ſecundum fundum, frigida, ob pituitam: vnde intemperies hæc compoſita, frigida & calida, ad diuerſas pertinet inſtrumenti partes. Secundo notandum circa intemperiem compoſitam, humidam & ſiccam; eam attinere poſſe ad eandem particulam eiuſdem inſtrumenti, quoniam non producitur a contrariis cauſis; cum morbus ſiccus fiat ob penuriam humiditatum; humidus autem ob præſentiam agentis qualitate humida. Hæc, ſi facultas ſumitur, vt Agit. Si vero ſumatur, vt vis intemperiei Imprimitur in parte ſimilari: patet cum Galeno cap. 5. lib. de cauſ. morb. partes alterari, vel ſolis qualitatibus, vel affluente materia: vnde intemperies dicitur, vel Cum materia, vel Sine materia. Si ſumantur differentiæ a termino intemperiei: hic terminus eſt vel Abſolutus, vel Reſpectiuus. Si ſit abſolutus; intemperies eſt vel in Habitudine, vel in Habitu. Quæ eſt in habitudine, poteſt eſſe inæqualis: quæ in habitu, æqualis. Si terminus ſit reſpectiuus; perpenditur, quatenus refertur ad terminum temperamenti naturalis: vnde dyſcraſia a naturali craſi recedit, vel per Vnum, vel per Plures gradus. Sed ambigitur hoc lo-

hoc loco, de diuiſione dyſcraſiæ in materialem & immaterialem. Hæ enim differentiæ quibuſdã videntur eſſentiales, e c. 5. l. de diff. morb. in quo Gal. tradit morborũ differentias eſſentiales. Aliis autẽ hæ differentię nõ videntur eſſentiales: nam Gal. c. vlt. l. 3. meth. iubet, non eſſe ſumendas differentias ab his, quæ per ſe cõſiſtere poſſunt; quia ſunt potius affectus compoſiti, vt vlcus cum inflammatione: vnde nõ eſſent differentiæ vlceris eſſentiales, aliud eſſe cum inflammatione, aliud ſine inflammatione: Eodẽ modo & intemperies, & materia, ſeorſim conſiſtere poſſe videntur, verbi gratia ſi ſit frigida intemperies, cũ materia pituitoſa, fieri poteſt, vt remoueatur materia pituitoſa, & remaneat intemperies. Reſpondemus: differentias prædictas eſſe eſſentiales, pertinentes ad morbum partiũ ſimilarium: nam in parte ſimilari, a Gal. c. 5. l. de morb. diff. duæ conſtituuntur differentiæ morborũ, quatenus ſcilicet pars afficitur intemperie vel cum materia, vel ſine materia: vbi Gal. e propoſito loquitur de differentiis eſſentialibus. Sic etiam c. 12. l. eiuſd. loquens Gal. de compoſitis morbis partium ſimilarium, proponit 4 dyſcraſias compoſitas ſine materia, & totidẽ cum materia. Quod ſi pars ſimilaris afficiatur intemperie, cum tumore, aſſitq; pituita, ſic tamen vt pars corripiatur intemperie, non ratione pituitæ, ſed ſine materia: præterea ſi alia ſit intemperies, cum materia, ſiue tumore, ita tamen, vt non producatur huius ratione morbus: (poteſt enim magnitudo quædam eſſe non morboſa, c. 12. l. de diff. morb.) certe maximũ erit diſcrimen, inter dyſcraſiã hanc cum materia, & illam ſine materia. Sed obiectionibus etiam propoſitis ſatis faciemus. Sciendum igitur, materiã fluentem dupliciter poſſe accipi: primo modo, vt materiæ qualitas alia eſt ab intemperie: verbi gratia ſi intemperies ſit frigida & humida, materia autẽ calida & ſicca; & hoc modo materia nõ eſt de eſſentia intemperiei. Secundo modo accipi poteſt materia, vt eſt eiuſdẽ qualitatis cum intemperie, verbi gratia dyſcraſia frigida & humida, cum pituita frigida & humida: & hoc modo materia poteſt eſſe de eſſentia dyſcraſiæ. Notandũ autẽ hoc loco eſt, quomodo materia ſit de eſſentia intẽperiei: maxime, cum morbus ſit accidens, materia autẽ ſubſtantia: non ſcilicet quod ſit forma, quia morbi forma eſt accidens; ſed quod gerat vicẽ formæ, quatenus eſt cauſa contentiua ex vſu. Licet aũt hæc materia ſit cauſa cõtentiua ex vſu: nõ tamen ea poſita, vel remota, ponitur etiã vel remouetur intẽperies; poteſt enim pituita in dyſcraſia cũ materia remoueri, manente intemperie frigida & humida. Sed materiã dicitur cauſa contentiua, quatenus cõcurrit ad conſtitutionẽ ſpeciei morbi: ad ſimilitudinẽ ſanguinis in inflammatione, & bilis in febre bilioſa: nam, vt abſente ſanguine, inflãmationis ſpecies deſideratur; & nõ præſente

Contra Michaelem Gauaſſetium, cap. 10 lib. de reb. præter nat.

materia biliosa, ſpecies bilioſæ febris non adeſt, ſic non præſente materia; aboletur ſpecies intemperiei cum materia: Et proinde materia ita coniungitur cum intemperie, vt vtrumq; per ſe conſiſtere nequeat. Recte ergo a nobis ſtatutum eſt, citatam differentiam eſſentialem eſſe: vt ſpecies hæc, nimirum intemperies cum materia, diſtinguatur ab alia ſpecie, nimirum ab intemperie ſine materia. Quoad differentias ratione ſubiecti: & primum quoad intemperiem ſine materia: dicendum, ventriculum affici, vel ſecundum Totum, vel ſecundum Partem. Si ſecundum partem, vel Supernam, vel Infernam. Cauſa autem materiei dicendum, ventriculum lædi a materia, vt reſidet vel in Cauitate, vel in Tunicis ventriculi. Quoad differentias ratione cauſæ efficientis; e ſuperioribus facile colligi poteſt, quoad ſpeciem, cauſam eſſe Internam, vel Externam: quoad Internam, habere rationem, vel Continentis, vel Contenti: quoad Externam, occurrere vel Neceſſario, vel Non neceſſario. Quoad vitium; poſitum eſt in qualitate Simplici, vel Compoſita. Quoad cauſam generantem, præſertim attinentem ad contentum; dicendum, quod hoc generetur vel In ventriculo, vel Extra: & hoc vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum.

Differentia a ſubiecto.

Differentia ab efficiente.

De Signis.

Nvnc vt cognoſci debeat intemperies, tradendum. Intemperies igitur in genere, vt eſt intemperies ventriculi; cognoſcitur cum Auicenna, ſi concoctio non ſit bona, nec tamen in ventriculo fuerit tumor, vel vlcus, neq; corruptio in cibo: tunc enim dyſcraſia ventriculum eſſe correptum, iudicare oportet. Vnde Galenus ait, ventriculũ eſſe intemperatum, ſi male concoquit, cap. vlt. lib. 2. de temper. Quoad ſigna differentiarum, & primo earum quæ ſumuntur a forma: quatenus 1, intemperies eſt Simplex, vel Compoſita. 2, vt eſt ſine, vel cum materia. 3, vt eſt in habitudine, vel habitu. 4, vt eſt vel in primo gradu, vel in alio. Num ſit dyſcraſia ſimplex, vel compoſita; cognoſcitur e ſignis ſimplicibus, vel compoſitis: verbigratia cum Galeno cap. 8. lib. 7. meth. ſi noceant tantum calida, indicatur intemperies calida tantum: ſi etiam auſtera noceant, indicatur etiam ſicca intemperies. Sufficiet ergo proponere ſigna dyſcraſiæ ſimplicis. Igitur quoad Calidam intemperiem; cum Auicenna cognoſcitur ex effectu, & cauſa. Ab effectu, vt producitur ab agente interno, vel externo. Ab interno; & primum indicatur ab actione, hoc eſt, e ſiti, e fame imminuta, e ſenſu caliditatis, e praua cibi concoctione, niſi prorſus deiiciatur virtus. Notandum coctionem prauam non eſſe ſignum propria ratione, ſed virtute

Signa intẽperiei in genere.

Signa differentiarum a forma.

Signa calida intemperiei.

tute

ture exeuntium: vt praua coctio ſecundum hanc rationem ſit ſignatum, exiens autem ſignum. Dum ergo praua fit coctio, exeuntia ſunt ſigna intemperiei calidæ; ſi egrediatur ructus nidorulentus, cap.1. lib.3. de cauſ. ſympt. ſi ſaliua lutoſa, id eſt, lenta & viſcida, nam calore abſumuntur partes, quæ ſunt fluxiles, non viſcidæ: præterea, ſi qualitas mutata, id eſt, ſi caliditas ad tactum appareat, circa ventriculi regionem: item, ſi aſſit extuberantia venarum, nam ſanguis in venis abundat, quia cum prauus generetur, ob intemperiem calidiorem, natura ab eo abhorrens ipſum non attrahit. Indicatur etiam calida intemperies, ab effectu agentis externi, dum ſcilicet frigida iuuant, calida nocent: Indicatur etiam a cauſa: vt prægreſſa eſt cauſa calefaciens, verbi gratia ex aſſumtis aromatibus, & ſimilibus.

Frigida intemperies e contrariis indicatur: nimirū e ſiti imminuta, e fame intenſa, e ſenſu frigiditatis, e coctione vel ablata, vel imminuta, vel corrupta: quomodo autē cognoſcatur læſa coctio, dicemus in ſermone de læſa coctione ventriculi: corrupta a frigida dyſcraſia coctio, e cap.1. lib.3. de cauſ. ſympt. indicatur e ructu acido, non nidorulento, præſertim, ſi cibi ingerantur, vel frigidi, vel temperati: indicatur etiam e tepore ad tactum: item, ex alteratione noxia frigidorum: e prægreſſa cauſa refrigerante. *Frigida ſigna.*

Intemperies ſicca, indicatur e ſiti, e fame cibi liquidi & elixi, non aſſati: dyſcraſia enim morboſa differt a non morboſa, quod hæc ſimilia, illa contraria appetat: cap.63. art. med. Indicatur etiam e ſenſu tenſionis, quem ægrotantes referent: indicabitur e coctione imminuta; vbi enim ſiccitas, ibi deficit calidum innatum: indicabitur e magnitudine abdominis imminuta; ex alteratione ſiccantium moleſta, & alteratione humectantium iucunda: tandem e prægreſſa cauſa exſiccante. *Sicca ſigna.*

Humida intemperies cognoſcitur e ſiti imminuta, e fame exigua, & e fame cibi ſiccioris, ſiue aſſi. At ſi exceſſus ſit in humiditate ſecundum quantitatem; (morbus enim humidus duplex a nobis ſupra eſt propoſitus) indicatur ex appetentia imminuta, ſed citra nauſeam: Signa vix aderunt coctionis læſæ; quia eſt exceſſus ſecundum quantitatem: indicabitur etiam e magnitudine abdominis aucta, ſed citra tumorem: indicabitur ex alteratione moleſta cibi copioſi, quia morbus pendet a copia: indicabitur ex vtilitate pauci cibi: & e præcedenti victu copioſo. Si in morbo humido exceſſus ſit ſecundum qualitatem; indicabitur e nauſea, e ſaliua copioſa, e mollitie abdominis, e carnis magnitudine imminuta: præterea ex alteratione noxia humectantium, & prægreſſis cauſis humectantibus. *Humida ſigna.*

Hæc de ſignis intemperiei ſimplicis: & proinde etiam compoſitæ.

Num intemperies ſit Cũ, an Sine materia.

Secundo loco cognoſcendum eſt: num ſit intemperies Cum materia, vel Sine materia. Dyſcraſia ſine materia eſt iudicanda, ſecundum Auicennam, ſi deſiderentur ſigna materiæ morbificæ: cum materia, ſi aſſint. De ſignis autem indicantibus materias, mox ſuo loco agemus.

Num intemperies ſit in habitu, vel habitudine.

Tertio cognoſcere oportet, num intemperies ſit in habitu, vel habitudine. Intemperies in habitu cognoſcitur, ſi ſymptomata ſint vniformia, ſi alteratio vix ſit ſenſibilis. Intemperies autem in habitudine, cognoſcitur e ſymptomatis, quæ modo intenduntur, modo remittuntur; non enim ſunt vniformia: & patiens dum iuuatur, euidenter iuuamentum perſentit.

Signa graduũ intemperiei.

Quarto oportet cognoſcere, num intemperies ſit in primo gradu, vel in aliis gradibus. Si ergo ſymptomata ſint remiſſiora, indicant malum eſſe in primo gradu: ſi intenſiora, in aliis gradibus, verbi gratia e ſiti, aliquae parte aucta, indicatur dyſcraſia calida in primo gradu: ex intenſiori autem ſiti, indicabitur intemperies calida intenſior, in ſecundo gradu, &c.

Signa differentiarum a Subiecto.

Quoad differentias a ſubiecto: primum, an intemperies lædat ventriculi partem ſupernam, vel infernam; cognóſcitur e ſymptomatis determinatis, verbi gratia e læſa appetentia, indicatur intemperies in parte ſuperna, vt etiam e ſingultu: cõtra e ſymptomatis attinentibus ad læſam coctionem, indicatur dyſcraſia ſecundum partem infernam. Et quia intemperies quandoq; eſt coniuncta cum materia: an materia lædat ventriculum, vel ſecundum cauitatem, vel ſecundum tunicas, Ita cognoſcetur: ſi enim lædatur ſecundum cauitatem, indicabitur e fluctuatione, e nauſea, ad quam ſequitur vel vomitus, vel alui deiectio. Si materia lædat ſecundũ tunicas; indicabitur e nauſea, ſed cui non ſuccedat vomitus; & præterea indicari poteſt e ſingultu.

Signa differentiarum a cauſa efficiente.

Quoad differentias ratione cauſæ efficientis; ſufficit verſari circa cognitionem ſpeciei: nam cæterorum cognitio pertinet potius ad propria capita. Igitur quoad ſpeciem: an ſit cauſa interna, vel externa; cognoſcitur e relatione ægrorum & aſſidentium. Interna poteſt eſſe Continens, vel Contentum. Quoad continens: an ſit iecur, lien, omentum, diaphragma, muſculi abdominis; cognoſcetur e propriis capitibus. Si cauſa interna ſit contentum: eſt vel ſanguis, vel bilis, vel melancholia, vel pituita, vel vapor.

Sanguinis ſigna.

Sanguis indicatur e præcedente appetentia, quæ mox eſt imminuta: præterea e ſputo dulci, e vomitu ſanguinis, e miti caliditate, e magnitudine abdominis, e venis ſanguine repletis, e tolerantia vacuationis ſanguinis, e cauſis aptis ad generationẽ ſanguinis, vt ſunt temperatura calida & humida, ætas adoleſcentiæ: præterea indicatur e victu ſanguineo, id eſt, ex aere verno, e

cibis

cibis boni & copioſi ſucci, e ſimili potu, e ſomno, e vacuatione ſanguinis ſuppreſſa, e quiete & animi & corporis non admodum excedente. Bilis indicatur e ſiti, e ſputo amaro, e vomitu bilioſo, & reliquis excretionibus bilioſis: præterea e mordaci caliditate, ilico erumpente, ex abdominis gracilitate, e tolerantia vacuationis bilis, & e cauſis bilis, vt ſunt, calidum & ſiccum iecur, iuuentus, parentes bilioſi: indicatur etiam e vacuatione bilioſa cohibita, & præterea e motu immoderato corporis & animi, & proinde ex ira. Melancholia indicatur e fame intenſa, e ſputo acido, & reliquis excretionibus melancholicis, & proinde nigricantibus: indicatur etiam e frigiditate ſecundum abdomen, e gracilitate, e tolerantia vacuationis melancholiæ: e prægreſſis melancholiæ cauſis, ex iiſdem quoq; præſentibus, vt iecur calidum & ſiccum, quod cauſa eſt generationis; nam vt detineatur melancholia, in cauſa eſt obſtructio & tumor lienis: indicatur etiam ex ætate conſiſtente, ex aere autumnali, e cibis melancholicis, e vino nigro craſſo, e vigiliis, e vacuatione melancholiæ intermiſſa, e mœrore & timore. Pituita indicatur e ſiti imminuta, niſi ſalſa ſit pituita: indicatur præterea ex inappetentia, e ſputo pituitoſo, & reliquis excretionibus pituitæ: item ex abdominis tepore & mollitie, e tolerantia vacuationis pituitæ: e cauſis, vt temperatura frigida ventriculi, temperatura frigida cerebri: item e ſenio, e parentibus pituitoſis, ex aere frigido & humido, e cibis pituitoſis, e ſimili potu, e ſomno, ex impedita, ſeu intermiſſa pituitæ euacuatione; ex immodica quiete corporis & animi. Flatus, ſeu vapor indicatur e ſenſu extenſionis citra grauitatem, e dolore errante, e flatibus erumpentibus, ex abdominis tepore, magnitudine, duritie, ſed non permanente, nam flatus erumpit: præterea ex vtili flatuum eruptione, ex aere frigido, e cibis flatulentis, e potu flatulento, e flatuum eruptione cohibita.

Signa bilis. *Melancholiæ ſigna.* *Pituitæ ſigna.* *Flatus ſigna.*

De Præſidiis, ſeu Indicationibus.

His cognitis, ad præſidia accedendum: quæ ſumuntur ab eſſentia illius, in quod diriguntur præſidia. Eſſentia autem huius mali in eo conſiſtit, quod ſit morbus partium ſimilarium ventriculi, productus a cauſa alterante. Præſidia ergo deſumenda erunt, ab intemperie morboſa, a partibus ſimilaribus ventriculi, & a cauſa alterante. Morbus, ſeu forma huius affectus, nimirum intemperies; indicat alterans per contrarium, capite 1. libro 8. α $\pi\tau$. capite 4. libro 2. method. cap. 3. lib. 7. method. At contrahitur morbus per differentias. Differentiæ primum ſumuntur a forma: & quidem vel a potentia, vel a termino dyſcraſiæ. Si a potentia; vel vt Agit,

Indicationes. *A forma, ſeu intemperie.*

1. vel vt Imprimitur. Quatenus agit intemperies: ſi ſimplex ſit, indicat alte-
rans contrarium ſimplex: ſi compoſita, compoſitum. Notandum circa ſic-
cam intemperiem, e cap. 6. lib. 7. meth. ſiccitatem curari, ſi meatus con-
tracti dilatentur; ac quod in vicinas particulas eſt compulſum, retraha-
tur; & ſimilaris partis propria humiditas, nutrimento humectante reſar-
ciatur. Hæc verba dupliciter poſſunt intelligi: primo, vt hæc ſint indica-
ta: vt ſcilicet meatus contractus, indicet remedium dilatans: vt humidi-
tas alimentalis, compulſa in vicinas particulas, indicet retrahens: vt ali-
mentum ſimilaris particulæ deficiens, indicet reparans alimentum. Hæc
expoſitio mihi non ſatis facit: tum quia per numerum tot indicationum
prolixior redditur methodus medendi: tum potiſſimum quoniam reme-
dia & dilatantia & retrahentia, non ſunt remedia ſpecifica; contenta ſub
generico humectante: qui enim veram profitentur methodum, oportet
vt progrediantur a generico ad ſpecificum, ita vt ſpecificum contineatur
ſub generico. Secundo ergo modo explicandus mihi videtur Galenus:
nempe a morbo ſicco indicari humectans: modos autem humectationis
pertinere non ad methodum medendi, ſed ad materias; quæ plures eſſe
poſſunt; cum aliæ materiæ partem exſiccatã humectent dilatando, aliæ re-
2. trahendo, aliæ replendo. Sumitur etiã indicatio ab intemperie, quatenus
imprimitur in parte ſimilari. Et tunc intemperies, vel eſt Sine materia, vel
Cum materia. Si ſine materia; indicatur ſolum alterans per contrarium. Si
cum materia; indicatur remediũ per contrarium alterans, ſed coniunctũ
cum remedio remouente materiã: vt remedium genericũ ſit per contra-
rium alterans: ſub quo continetur duplex remedium minus genericum,
videlicet, vel ſolum alterans, vel ſimul remouens materiam. Remedium
ſolum alterans, non admittit ſubdiuiſionem. Circa remedium alterans
ſimul & remouens materiam, duo ſunt notanda: primum, hoc eſſe indi-
catum curatorium; quia etiam remedium genericum eſt curatorium;
cum ſumatur a materia, a qua conſtituitur ſpecies intemperiei cum ma-
teria. Secundo notandum, varium eſſe hoc remedium, & pro varia ſpe-
cie, & pro vario vitio materiæ. Si enim verbi gratia intemperies ſit fri-
gida, cum materia pituitoſa: indicat remedium calefaciens, coniunctum
cum remedio remouente materiam pituitoſam. Ita pro varietate vitii ma-
teriæ, indicatur alterans, coniunctum cum remedio, verbi gratia pitui-
tam copioſam vacuante, frigidam calefaciente, viſcidam detergen-
3. te, &c. Si differentiæ ſumantur a termino, & primum a termino abſo-
luto; dyſcraſia eſt vel in habitu, vel in habitudine. Si in habitudine; in-
dicat remedium per contrarium alterans, breuiori tempore. Si in
habitu;

habitu; indicat remedium per contrarium alterás, longiori tempore, cum in diuturniore morbo efficacior facta ſit alteratio. Verbi gratia, ſi dyſcraſia ſit frigida in primo gradu, ſed in habitudine: indicat calidum in primo, ſed breuiori tempore calefaciens. Si differentiæ ſumantur a termino reſpectiuo; intemperies eſt in gradu primo, vel in aliis gradibus: & proinde indicatur alterans per contrarium, in primo, vel in aliis gradibus. 4.

Quoad indicationes a ſubiecto: præſidia ſumi debent a partibus ſimilaribus ventriculi. Et hæc præſidia ſunt vitalia, quia diriguntur ad cuſtodiam vitæ ventriculi. Cum autem ventriculi vita, ſit operatio animæ ventriculi; & facultas animæ ita contrahatur, vt euadat χυλωτικὴ, id eſt, mutatrix cibi in chylum: & hæc facultas contrahatur beneficio proportionis partium ſimilarium ventriculi: tandemque hæc facultas contracta agat, mediantibus inſtrumentis, nempe conſtitutione & calido innato: ideo præſidia ſunt deſumenda, a proportione, a conſtitutione, & a calido inſito. *Indic. a ſubiecto.*

Proportio vētriculi, quia recondita eſt, nō indicat, ſed requirit remedium ſimili proportione donatum, quod ſtomachicum vocari poteſt. Conſtitutio, eſt craſis, compoſitio, & vnitas. Craſis indicat ſimilia, in omni vitio ventriculi; niſi intēperies ſit morboſa, de qua nunc loquimur: tunc enim non ſumitur indicatio, quia craſis non adeſt: omnis autem indicatio ſumitur a præſenti. A compoſitione & vnitate, in intemperie nō ſumuntur indicationes: ſi enim partis viuentis ſeruetur quantitas & qualitas; ſeruatur etiam compoſitio & vnitas. Calidum inſitum, indicat prǽſidium, quod ſeruet ſubſtātiam & qualitatem calidi inſiti: vnde indicat præſidium, tum alimentale, ratione ſubſtantiæ; tū moderate calidum, ratione qualitatis conſeruandæ. Hęc de præſidiis, quæ ſumuntur a parte, nimirum a ventriculo. *I.* *II.* *III.*

Non fecimus mentionē aſtringentium, & eorum quæ ſenſum ventriculi exquiſitum obtundunt. Nam quantum ad aſtringentia, hæc non indicantur a ventriculo: licet enim Gal. in morbis partium principum, dum indicatio eſt laxandi & digerendi, miſceat aſtringentia: hæc tamen non pertinent ad methodū medendi, ſed ad methodum componendi: laxātia enim medicamenta, quæ indicantur a materia euacuāda, quoniam diſſipant calidum inſitum, ideo aſtringentibus ſunt corrigēda. Proinde aſtringens eſt indicatum non a ventriculo, ſed a medicamento relaxante. Quoad ea, quæ obtundunt ſenſum exquiſitum: id quod indicat, & prohibet, non eſt ſenſus exquiſitus, ſed calidum inſitum, cuius ſubſtātia diſſipatur violentia doloris, maxime ſi pars ſit ſenſus exquiſiti. Sicut ergo calidum inſitum, indicat ſuæ ſubſtantiæ conſeruationē, ita etiam prohibet omnia, quæ eandem ſubſtātiam poſſunt diſſipare, vt ſunt medicamenta ſtrenue detergentia, & *Aſtringentia, a quo indicentur.* *Obtundentia τὴν αἴσθησιν.*

medicaméta dolorifica. Quodauté hæc poſſint calidum innatũ diſſoluere nos cognoſcimus e ſenſu exquiſito: qui ſigni, nõ indicãtis habet rationem.

Indicatio a cauſa effic. Cauſa efficiens multiplex eſt, ſecundum ſpecié, vitium, & cauſam generantem. Secundũ ſpeciem, cauſa eſt Externa, vel Interna. Ab externa nulla ſumitur indicatio. Ab interna, ſumitur indicatio determinata: verbi gratia, ſi malum fiat a vitio frigido; indicatur calidum. Sed ſi ſpecies ſit pituita; indicatur remedium calefaciens pituitam: & ſic de cæteris. Quoad vitium: hoc in malo præſenti potiſſimum pertinet ad primam qualitaté: vt ſi, verbi gratia, cauſa alterans ſit refrigerans, oriatur indicatio calefaciendi. Cæterum, ſi vitium, & præſertim ratione contenti, annexum eſt, cum alio vitio; alia etiam prodeunt præſidia: Vnde, ſi, v.g. materia putreſcat, eſt eradicanda: ſi copioſa, minuenda: ſi craſſa, attenuanda: ſi tenuis, craſſefacienda: ſi viſcida, detergenda: ſi præter naturam moueatur, retrahenda. Notãdum circa peccatũ in quiete: Si ſeruanda eſſet contrarietas, quies indicaret pręſidium mouens. At mea ſentẽtia, vitium in quiete non eſt indicans ex vſu: tũ, quod quies eſt motus priuatio; tũ quod quies pendet e materiæ copia, frigiditate, craſſitie, & viſciditate, quę vitia in cauſa ſunt materię quieſcẽtis, vt impediatur expultrix, quo minus materiam expellere, & hinc mouere valeat. Vtiles ergo indicationes ſumũtur e copia, frigiditate, craſſitie, & viſciditate: non auté e quiete. Tandem ratione cauſæ generãtis perpendẽda eſt cauſa contenti: nã pro varia cauſa varii ſunt ſcopi hauriendi: v.g. ſi bilis generetur ab hepate calidiore, hepar refrigerandum eſt: & ſic de reliquis.

De Præſagiis.

Prognoſtica in genere. VENTRICVLI intemperies in genere, malum eſt non exigui momẽti: nam omnis vehementia dignitatis adeſt. Dignitatis autem vehementia eſt duplex: vna ratione præcipui organi facultatis operantis: altera, ratione loci, in quo celebratur functio. Vtraq; eſt in ventriculi dyſcraſia. Nã vehementiã ratione organi proponit G. l.c. 12. l.7. meth. dum aſſerit, morbũ in intemperie eſſe digniorem, quoniã & materię dignitas eſt alia a temperie, & temperies eſt dignior aliis inſtrumẽtis, nimirum, compoſitione & vnitate. Vehementiam ratione loci, tangit Gal c. vlt. l.7. meth. dum dicit, ventriculi opus omnibus particulis eſſe perneceſſariũ, ad portionem iecoris.

Prima differentia a forma. Diſcrimen tamen pendet a vi differentiarum, ratione Formæ, & ratione Cauſæ efficiẽtis. Forma eſt ſimplex, vel cõpoſita: ſine materia, vel cum materia: in habitu, vel habitudine: in hoc vel in illo gradu: reſpicitq; ventriculum, ratione vel loci, vel proportionis. Primũ, ſi capiatur vt Simplex: *Intemperies ſimplex.* eſt Calida, frigida, humida, vel ſicca. Gal. c.5. l.7. meth. confert dyſcraſias e

primum.

primum actiuas cum paſſiuis: deinde actiuas inuicem: tertio paſſiuas inuicem. Sumit autem hoc in loco Galenus prognoſticum a vehementia eſſentiæ intemperiei, ratione reſiſtentiæ, quatenus contraria eſt, non virtuti, ſed materiæ præſidiorum (:omne enim vitium opponitur inimico ſuo, nimirũ virtuti, & materię præſidiorũ:) vnde hoc in loco dyſcraſia vehemens ſtatuitur, quæ vehemẽter opponitur materiæ præſidiorum, & huic vehementer reſiſtit: minus autẽ vehemẽs dyſcraſia, quæ facilius cedit medicamentis. Primũ ergo Gal. confert actiuas cũ paſſiuis: ſtatuẽs, facilius & breuiori tẽpore curari actiuas, lõgiori paſſiuas: morbi.n. calidi & frigidi, corrigũtur qualitatibus quæ maximæ ſunt actiuitatis; calidi a frigido, & cõtra: morbi autem humidi & ſicci, corriguntur a materia debili, & magis materiali, id eſt, exiguæ actiuitatis. Proinde ſecundum vehementiam eſſentię, morbi calidi & frigidi ſunt remiſſiores; humidi & ſicci, intenſiores, id eſt, vehementiores. Secundo Gal. inuicem confert actiuas, intẽperiem, nimir. calidam & frigidam; quæ conueniunt, quoniã pari quodammodo tempore remouentur; quia vehementia, relata ad materias præſidiorum, par eſſe videtur, cum medicamentum tam calidum, quam frigidũ, ſit inſignis actiuitatis; vt ferme eodem tempore frigidum medicamentũ corrigat morbum calidum; & medicamentum calidum, morbum frigidũ. Addit autem Galen. *quodammodo:* quia calor efficacior eſt ad agendũ, quam frigus; non tamen multo eſt efficacior; maxime, quia membrum morbo frigido affectũ denſius euadit, nec ita admittit medicamẽtum calidũ. Addit Galen. intẽperiem calidam & frigidam diſcrepare in eo, quod tutius ſit calefacere, quã refrigerare. Tertio Gal. inuicem confert paſſiuas, nim. dyſcraſiam humidã & ſiccam: quæ diſſentiunt, quod ſicca longiori tẽpore vincitur & remouetur; humida breuiori: quia in morbo humido vehementia eſſentiæ, relata ad materias, eſt remiſſior; in morbo ſicco intẽſior: humidus quippe morbus refertur in materiã ſiccã, quę ſola materia poteſt humiditatẽ conſumere: at morbus ſiccus opponitur materiæ humectanti, quæ e c. 7. l. 7. meth. non ſola humectare poteſt, ſed neceſſariũ eſt concurrere partẽ ſicco morbo affectã, vt materiã humectantẽ alliciat, attrahat, apponat, agglutinet, & aſſimilet; q̃ functiones admodũ ægre fiunt. Addit Gal. dyſcraſiã humidã & ſiccã, in eo conuenire, ꝙ æque tutũ eſt, humectare, & ſicare. Cæterũ, cum Gal. adiungit; tutius eſſe, occurrere calidis, quam frigidis: & æq; tutũ eſſe, morbũ humidũ, & morbũ ſiccũ vincere: notandũ, hæc non pertinere ad artẽ prognoſticãdi, ſed ad materierũ doctrinã, qua docemur medicamenta calida tutius agere in morbum frigidum, quam frigida agant in morbũ calidum: vnde ſecuritas in calefaciendo & refrigerando eſt impar;

niſi enim corpora vicina parti læſæ valida ſint, timor eſt ne a refrigerantibus lædantur, quam noxam calidum medicamentum non infert. Præterea e doctrina materierum diſcimus, in vſu ſiccantium & humectantium medicamẽtorum, parem eſſe ſecuritatem; quia vtraque ſunt exiguæ actiuitatis, vt propterea membrum, parti læſæ vicinum non lędatur. Hinc, cum intẽperies humida, vincatur a materia ſicca, quæ ſola agit ad differẽtiam humectantis; & citrā periculũ, ad differentiam frigidi.: propterea Gal. ſtatuit c.9.l.7.meth. intemperiem humidã omnium facilime curari. Hęc de prognoſtico, ratione dyſcraſiæ ſimplicis. Quoad dyſcraſiam compoſitam; hæc ægrius curatur, quam ſimplex: nam in compoſita; vehemẽtia eſſentiæ eſt intenſior, quia malum eſt geminatũ: magis enim poſſunt duo inimici, quã vnus. At ſi inuicem cõparentur dyſcraſiæ compoſitæ; omnium grauiſſima eſt frigida & ſicca, & iccirco ad corrigendum difficilima, e c.7.lib.7.meth. quibus verbis Gal. reſpicit ad vehementiã eſſentię, collatã & ad vires, & ad materias: ad vires, dum ait, omniũ eſſe grauiſſimam; nam vita & virtus in calido & humido conſiſtunt, quibus morbus frigidus & ſiccus e diametro repugnat: reſpicit Galen. ad materias, dum addit, morbum frigidum & ſiccum ad corrigẽdum eſſe difficilimum; ratio patet: nam, cum opus ſit materia tum calefaciente, tum humectante; medicamentum vehementer calefaciens, etiam ſiccat, vt ſiccando noceat; medicamentum autem humectans, ſiccitatem non corrigit, niſi (vt audiuiſtis) beneficio eius quod nutritur, id quod debile eſt; cum ſit frigidum & ſiccum. Cæterum, ſi compoſitio in intemperiebus attineat ad qualitates contrarias; verbi gratia, dum adeſt morbus calidus & frigidus, humidus & ſiccus: viget vehementia eſſentiæ, relata ad vires & materias: ad vires, nam malum duplicatum eſt: ad materias, nam quæ materia corrigit vnam dyſcraſiam, auget contrariam.

Intemper. compoſita.

Si conſideremus intemperiem Sine materia & Cum materia: difficilius curatur intemperies cum materia; nam duo ſunt inimici. Quod ſi materia cũ intemperie coniuncta ſimilis ſit, facilius curatur, & contra: c.10.l.6.de tuen.val. quod prognoſticum pendet e vehementia eſſentiæ, relatę ad materias: nam ſi inuicem conſentiant intemperies & materia, idem medicamentum vtrumque corrigit; ſecus, ſi diſſentiant. v. g. ſi materia ſit frigida in calido ventriculo. In hac autem diſcrepantia materiæ & dyſcraſiæ, peius eſt ſuccum frigidum eſſe in ventriculo calido; quam ſuccum calidum in ventriculo frigido: nam medicamentum vacuans etiam calefacit, vt ventriculi frigiditatem corrigat, caliditatem augeat.

Intemper. cum & ſine materia.

Porro, intemperies in habitu, difficilioris eſt curationis, quam quæ in habitudine: ſumto ſcilicet fundamento a vehementia eſſentiæ, relatæ non ad vires, ſed ad materias: nam

Intemper. ἐκτικὴ & σχετική.

nam intemperies tam in habitu, quam in habitudine, poteſt eſſe calida in primo, in eadem parte, & poteſt eſſe cauſa leipothymiæ: vt vtriusque dyſcraſiæ æqualis ſit vehementia, & eſſentiæ, & dignitatis, & facultatis. Diſcrimen in eo eſt, quod morbus in habitu minus cedit medicamentis; & hæc eſt vehementia eſſentiæ relatæ ad materias. Si intemperies ſit in hoc vel illo gradu; difficilioris eſt curationis, quæ per plures gradus receſſit: nam vehementia eſſentiæ ad vires relata, eſt intenſior: vnde cum Galeno, loco citato, intemperies ſicca in vltimo gradu eſt incurabilis; ad quem ſi nondum peruenerit, curari poteſt. *Graduum cõſideratio.*

Tandem, intemperies reſpicit ventriculum ratione loci, vel proportionis. Ratione ſitus, vel loci; ventriculus turbari poteſt, ſecundum partem ſupernam vel infernam. Et quidem, malum magis eſt periculoſum, ſi afficiat ventriculum ſecundum partem ſupernam c.6.l.5. de loc. aff. Sed dubitatio oritur: nam ventriculus videtur obtinere vim digniorem & pręſtantiorem ſecundum partem infernam; quia præcipua ventriculi actio, nim. concoctio in fundo ventriculi perficitur? Statuendum igitur ventriculi dyſcraſiam eſſe vehementiorem ratione dignitatis, in fundo ventriculi: at intẽperiem partis ſuperioris magis eſſe periculoſam, propter vehemẽtiam facultatis: nam ob ἀκαρδησίαν oris ventriculi, facile cordis facultas collabitur, vt fiat ſyncope. Vnde obiter notandum, vehementiam dignitatis, ſuperari a vehementia facultatis. Intenditur quoque periculum, dum os ſupernum afficitur, quatenus obtinet compoſitionem, ſecundum quã ipſius vitia cor in cõſenſum trahunt, ratione ſitus vicini; & cerebrum quoq; per neruos, vt augeatur dignitatis vehementia. Quoad intemperiem, vt reſpicit ventriculum, ratione proportionis; difficilis redditur curatio, ſi proportio ventriculi eſt imbecillis: nam duplex eſt malum, verbi gratia, ſi quis habeat proportionem, vt non admittat vacuantia, quibus tamen opus eſt, propter intemperiem cum materia: ſane difficilior redditur curatio. Hæc de prognoſtico differentiarum a Forma. *Prognoſtica differentiæ a ſubiecto. 1. 2.*

Sequuntur prognoſtica differentiarũ a cauſa efficiente. Quia vero prognoſticum eſt ſumendum a vehementia eorum, in quæ præſidiorum materiæ diriguntur: ob id capiendum eſt prognoſticum a vehementia cauſarum efficientium; non omnium, ſed præſentium & internarum. Cauſa interna eſt Continens, vel Contentum: a quorum vehementia petendum prognoſticum. Quoad ſpeciem igitur cauſæ efficientis: dum cætera ſunt paria, difficilius occurrere poſſumus continentibus quam contentis: nam continentia non poſſunt eradicari, quamuis periculũ intendatur: contenta poſſunt eradicari, & promtius flatus. Notandum quod vehementia, quę *Prognoſtica differentiarum a cauſa efficiente.*

ſumitur a ſpecie cauſæ efficientis, ſtatui poſſit vehementia & dignitatis, & eſſentiæ; ſed diuerſa ratione: dignitatis quidē, ſi inuicem conferātur continentia & contenta; nam continentia ſunt digniora: & inter contenta, humores ſunt digniores, flatus ignobiliores. Hęc vehementia proponitur a Galeno c. 12. l. 7. meth. nam dum comparat ſuccos vitioſos, & ventriculi intemperiem: dicit intemperiem eſſe vehementiorem dignitate, quia ſcilicet etiam temperies dignior eſt ſuccis: quare & vitioſa continentia ſunt digniora contentis; nam continentia vitæ munia obeunt, & obtinent organum actionis præcipuum, nempe temperiem: humores autem non viuunt, ideo ſunt ignobiliores: & licet ad actionem conferant; hoc tamen fit ſecundario, quatenus in ratione obiecti concurrunt. Flatus nec viuunt, nec habent rationem obiecti: ideo ignobiliores. Quod ſi inuicem conferamus Continentia & Contenta; continentia ſunt digniora, & proinde in cauſa difficilioris curationis, quo digniori functioni ſunt deſtinata: quare maior dignitatis vehementia attinet ad iecur, minor ad lienem, adhuc minor ad omentum. Quoad contenta; maior eſt dignitas ſucci alimentalis, minor excrementitii, adhuc minor vaporis. Hæc de vehementia dignitatis ratione ſpeciei. Additur vehementia eſſentiæ, quatenus refertur non ad vires, ſed ad præſidiorum materias. Et hanc inſinuauit Galenus c. 5. l. 7. meth. vt ſupra citauimus. Quoad prognoſticum ratione vitii ſpeciei; patet pro varia vehementia vitii, vario modo eſſe prognoſticandum: vt, ſi vehementia ſit in ſummo, malum ſit incurabile: verbi gratia, ſi frigidioris ventriculi cauſa ſit omenti frigiditas in ſummo, & in habitu; malum eſt incurabile: & præſertim ſi hæc frigiditas attineat ad hepar. Idem ſtatuendum eſt de cauſa generante, verbi gratia, ſi frigiditas ventriculi prodeat a pituita, quæ generatur a capite, affecto ſumma frigiditate, & in habitu; malum eſt incurabile: & ſic de reliquis.

De materia Cheirurgica.

Curatio. Phlebotomia.

QVOAD materias; & primum Cheirurgicas: ſuppoſitis fonticulis, & aliis, de quibus alias dictum, breuiter de venæſectione loquemur. Itaque in ventriculi intemperie, vena eſt ſecanda, dum ſanguis eſt præſens, & vitio inſigni affectus; in ratione cauſæ vel principalis, vel adiuuantis, vel ſine qua non: & dum virtus robuſta permittit: ſecus nequaquam. Cum autem dyſcraſia ſit cum materia, vel ſine materia: ſi ſit ſine materia, vena ſecari poteſt in intemperie calida, frigida, humida; non in ſicca. Ratio eſt: Quantum enim ad calidam intemperiem, Auicennas cap. 18. inquit, ſtomachum

tract. 1. fen 13. lib. 3.

machum igneum, poſſe eſſe in cauſa generationis ſanguinis vitioſi, vt a membris non alliciatur, vnde venæ replentur: hic ergo ſanguis vitioſus per venæſectionem eſt euacuandus. Notandum, ſanguinem in calida intemperie ſine materia, non poſſe eſſe cauſam principalem, vel adiuuantem: eſt enim intemperies ſine materia; vt ſanguis nec ſit cauſa principalis, nec adiuuans; maxime, quia reſidet in locis, admodum remotis a ventriculo. Sed neque habet rationem cauſæ ſine qua non: nam cum ſanguis reſideat in venis remotis a ventriculo, & extimis, vt venæ tumidæ conſpiciantur, ſi vſurpentur cauſa calidioris ventriculi medicamenta refrigerantia, non eſt periculum, vt ſanguis fluat in ventriculum: & ideo curatio per ſanguinem non impeditur. Cum ergo in calida intemperie ſine materia, ſanguis, nec habeat ratione͂ cauſæ principalis, nec adiuuantis, nec ſine qua non: dubitatur, qua ratione vena ſecetur? Pro reſolutione dicendum; ſanguinem euacuari, quoniã habet rationem cauſæ principalis, ſed non vt refertur ad intemperiem ventriculi, verũ vt eſt, vel eſſe poteſt cauſa & principalis & adiuuans aliorum morborum: vtpote, dũ præſentia ſua eſt in cauſa, vt corpus non nutriatur, immineatque febris putrida; nam ſanguis vitioſus facile putreſcit. Quoad intemperiem frigidam, in hac poteſt ſecari vena, quia ſanguis peccare poteſt in ratione cauſę ſine qua non: nam in intẽperie frigida, dum medicamenta calida applicãtur ventriculo, ſanguis in corpore abundans fluere poteſt in ventriculum, vt fiat tumor: & hoc monuit Galenus c. 11. l. 7. meth. At notandum ſanguinem redundare, ſi ventriculi intemperies fuerit remiſſa, & in habitudine: nam ſi intenſa ſit, vel in habitu, non generatur chylus, qui poſſit in copioſum ſanguinem mutari. Vnde Auicennas c. 19. loquens de ſignis complexionis frigidæ ventriculi, inquit: *Si corpus egeat phlebotomia, a qua non ſit excuſatio, hanc nocere:* his verbis inſinuauit, ſi homo frigidiorem obtinens ventriculum egeat phlebotomia, videlicet ratione alterius affectionis, verbi gratia, ſi angina afficiatur, vt non ſit excuſatio a phlebotomia, hæc nocet, ratione frigiditatis ventriculi, quia malum intenditur, cum venæſectio ex accidente refrigeret. Quoad *humidam* intemperiem, ſi fiat e copioſa humiditate probatur venæſectio; nam ſanguis redundans, mutatur in copioſam humiditatem: vnde ſanguis habet rationem cauſæ principalis, eſtque detrahendus, vt imminuatur humiditas. Si humiditas fiat e qualitate; non ſecanda vena, quia non habet rationem cauſæ ſine qua non: nam dum vtimur ſiccis & aſtringentibus, fluxio non imminet. *In ſicca intemperie*, quia ſanguis deficit; patet in hac venam non eſſe ſecandam. Et tandem, quoad intemperiem cum materia: ſi materia ſit ſanguinea; vena ſecanda,

quia tunc ſanguis habet rationem cauſæ principalis. Si autem materia alia ſit a ſanguine; vena ſecari poteſt, ſi ſanguis habeat ratione cauſæ adiuuantis, vel ſine qua nõ, ratione intemperiei, vel ſi habeat rationem cauſæ principalis, merito alterius morbi, vt ſupra dictum. *Vſus* patet ex alibi dictis; præſertim, quia in ſermone de tumore ventriculi, maxime inflammatorio, de recta adminiſtratione venæſectionis loquemur.

De Medicamentis.

Pharmacia. De materia Cheirurgica hactenus: iam de Medicinali. Materia medicinalis dirigitur vel ad Materiam morbificã, vel ad Intemperiem, vel ad Proportionem ventriculi. Medicamenta quę reſpiciunt materiam, diriguntur ad intemperiem, vel in Genere, vel in Specie. Per intemperiem in genere, intelligimus intemperiem, & ſine materia, & cum materia: per intemperiem in ſpecie, intelligimus intemperiem cum materia. Medicamẽta, quæ dirigũtur ad materiam morbificam intemperiei in genere, reſpiciunt materiam, quæ vel Cedit medicamentis, vel Non cedit. Si primo modo; ſunt medicamenta Vacuantia ſenſibiliter: quæ, ſi dirigantur ad primas ſuperfluitates, vocantur *Lenientia:* ſi ad cacochymiam, dicuntur *Purgantia.* Si medicamenta ſecundo modo referantur ad materiam, quæ non cedat vacuantibus; dicuntur *Præparantia*, quæ præparant materiam, vt cedat vacuantibus. Medicamẽta, quæ reſpiciunt materiam morbificam intemperiei in ſpecie, id eſt, materiam impactam, qua cõſtituitur ſpecies intemperiei; hæc vocantur *Reſoluentia*, id eſt, vacuantia inſenſibiliter. Quoad medicamenta, quæ diriguntur ad intemperiem; ſunt medicamenta *Alterantia per contrarium.* Medicamenta denique reſpicientia proportionem, ſunt *Alterantia per ſimilia*, id eſt, ſtomachica medicamenta. Patet ergo, quia ratione dicendum ſit de medicamentis Lenientibus, præparantibus, purgantibus, reſoluentibus, alterantibus per contrarium, & ſtomachicis.

1. Lenientia. Quoad Lenientia; omiſſis Vomitoriis & Clyſmis, de quibus alio egimus loco magis opportuno, nim. c. 7. l. 1. & c. 17. 19. l. 6. dicemus de lenientibus, quæ per os exhibentur cauſa primarum ſuperfluitatum. Superfluitates ſunt Frigidæ, vel Calidæ. Si frigidæ, id eſt, pituitoſæ: animaduertere oportet, num materia illa pituitoſa, detineatur in ventriculo calidiore, vel frigidiore. c. 10. l. 6. de tuen. ſan. Si in ventriculo calido ſit pituita, ſiue ſit tenuis, ſiue craſſa, ſiue viſcida; ſiue in cauitate reſideat, ſiue aliquantiſper ſit impacta, vti licet *caſſia, ſyrupo roſat. ſolut. manna, melle violaceo ſolut. & vt plurimum aſcendere licet ad mel. roſ. ſolut.* Sed, cum hæc materia reperiatur in ventriculo calido; oportet hęc medicamenta diſſoluere *cum decocto endiuia,*

Pituita in ventriculo calido.

diniæ, acetoſa. Verbigratia ♃. flor. caſſiæ recens extr. ℥j ß. *manna el.* ʒij. *cum ſaccharo fiat bolus. Notandum, nos cum caſſia non miſcere ſemina aniſorum, quæ calida ſunt, quoniam ſupponimus ventriculum eſſe calidum.* Si malles potionem: *♃. mellis roſ. ſol.* ℥ ij. *mellis viol. ſol.* ℥ iiij. *decocti acetoſæ parum, fiat potio breuis. Hic baſis eſt mel viol. ſol. quia opus eſt euacuare pituitam: ſed quia pituita reperitur in ventriculo calido; ideo vtimur melle, ſed violaceo: & quoniam mel violaceum, non eſt vſq; adeo potens, præſertim dum pituita eſt viſcida; ideo in ratione adiuuantis medicamenti addimus, mel roſ. ſolutiuum, quod efficacius eſt melle violaceo ſolutiuo. Verum, cum in vtroq; medicamento reperiatur mel, quod calore ſuo ventriculo calidiori poſſet obeſſe: ideo in ratione corrigentis baſin, nos diſſoluimus hoc medicamentum cum decocto refrigerante.* Cæterum notare oportet circa *hieram*, eam in calidiore ventriculo obeſſe: quamuis, dum adeſt pituita admodum copioſa, admodum craſſa & viſcida, tunicisq; adhærens, exhiberi queat; ſed vel cum caſſia, vt calor remittatur; vel poſt hieram ilico propinandum aliquod decoctum refrigerans, *vt aqua hordeacea, aut ſerum lactis ad* ℥ *vj. vel viij.* hæc enim non tantum refrigerant, ſed etiam abſtergunt. Si pituita reperiatur in ventriculo frigidiore: & quidem ſi tenuis ſit pituita; probatur *manna, cum melle roſ. ſol. verbi gratia ♃. mellis roſ. ſol.* ℥ *iij. manna el.* ℥ *ij. cum decocto menthæ, fiat potio breuis.* Si pituita ſit craſſa, viſcida, ſi in cauitate; licet exhibere *mel roſ. ſol. ſed licet etiam dare hieram*, quæ materiam craſſam attenuat fluxilemq; reddit. In potione medicamentum præſcribetur ſine hiera, propter amaritudinem, hoc modo. *♃. mellis roſ. ſol.* ℥ *v. oxymelit. ſimp.* ℥j ß. *cum decocto betonicæ. fiat potio breuis.* Si placeat exhibere hierã, & mel roſ. ſol. id fiet hoc modo. *♃. ſpecierum hieræ* ʒ *iij. cum melle roſ. ſol. fiãt bols. Deinde, ♃. mellis roſ. ſol.* ℥ *iij. decocti aniſorum parũ. fiat potio breuis. Primum exhibebitur bolus, deinde potio.* Si materia pituitoſa ſit impacta, vt non cedat hieræ, ſed medicamẽtis egeat præparantibus, quæ diutius morantur in ventriculo, quam euacuantia: huiuſmodi non eſt hiera, ſi exhibeatur vt medicamẽtum leniens. Sunt practici nonnulli, qui nunquã hierã exhibent, niſi prius aliquod attenuans propinent: in quo recte faciũt, dum materia pituitoſa in tunicis reſidet, & impacta eſt; tunc enim non ilico eſt exhibenda hiera in ratione lenientis: errant vero dum idem obſeruant, materia reſidente in cauitate; nam hieræ facultas eſt, attenuare & educere pituitam, in cauitate reſidentem.

Hierapicra.

Pituita in ventriculo frigido.

Alucinatio quorundã.

Si ſuperfluitas ſit bilioſa: Et primum, ſi in ventriculo calidiore ſit bilis tenuis; vtemur *manna, ſyrupo roſ. ſol. ſyr. viol. ſol. tamarindis, cum decocto refrigerante. verbi gratia ♃. ſyr. viol. ſol. manna el. an.* ℥ *ij. decocti hordei, cum* ʒ *iij pulpæ tamarindorum, parum: fiat potio breuis.* Si bilioſa ſuperfluitas ſit

Bilis in ventriculo calido.

craſſa, probatur *caſſia:* nam bilis cedit caſſiæ, dum modo reſideat in cauitate ventriculi: ſi enim in tunicis ſit firmata, poſtulat præparantia, de quibus ſuo loco. Si bilis ſit in ventriculo frigidiori; licet vti *manna, ſyrupo roſ. ſol. diſſolutis in decocto calefaciente, vt betonicæ:* poſſumus etiam vti medicamentis a Gal. c. 10. l. 6. de tuen. valitud. c. 11. l. 7. meth. med. propoſitis: nimirum *mulſa, in qua coctum ſit abſinthium*; hoc enim medicamentũ ſuccum bilioſum tenuem in ventriculo contentũ, deorſum propellit. Si bilis fuerit craſſior; probatur *hiera*, quæ craſſam bilem, tunicis adhærentẽ, attenuat; nam bilis facilius cedit, quam pituita: præterea hiera eſt medicamentũ euacuans, & frigidum ventriculum calefaciens: vt iure dixerit Auicen. non eſſe vtilius medicamentũ in ventriculi morbis, qui a materia prodeunt, quam eſt hiera. Additq; Auic. *hieram cum decocto abſinthii eſſe vltimum medicamentum.* Quibus verbis reſpicit ad vacuationem bilis: nam e c. 10. l. 6. de tuen. ſan. ſi pituita in ventriculo detineatur, abſinthii potio eſt aduerſiſſima, quia abſinthium aſtrictione ſua pituitã ventriculo magis affigit. Cum ergo hiera adeo nobile ſit medicamentũ, quædam circa eam notanda: Componitur hiera *ex aloe, cinamomo, xylobalſamo, aſaro, ſpica, croco, & maſtiche:* ſecundũ Gal. c. 11. l. 7. meth. c. 10. l. 6. de tuen. ſan. c. 1. l. 2. κ. τόπ. Conficitur quidẽ ex aloe lota, ſi volumus magis roborare, & minus euacuare: vel ex aloe nõ lota, ſi minus roborare, magis purgare volumus: nam per lotionẽ portiones tenues vacuãtes abſumuntur, & partes terreſtres remanent. Sed cum hiera ſit medicamentũ, non aſtringens, ſed ſenſibiliter euacuans; ſit præterea calefaciens, attenuans, & hinc inſenſibiliter euacuans: ſcire oportet, cum baſis huius medicamenti ſit aloe; ſi inſtitutũ eſt magis ſenſibiliter euacuare, oportet vt medicamentum conficiatur e baſi in multa doſi: ſi contra, in minori doſi: maior doſis erit aloes ʒ cxx. reliquorum ʒ vj. minor doſis erit, aloes ʒ lxxx. reliquorum ʒ vj. Et ſi cõtingat, vt patiens dolori capitis ſit obnoxius; doſis croci eſt minuenda. Sicut ergo diſcrimen eſt in compoſitione huius medicamenti, ita eſt diuerſitas in doſi: vnde Gal. c. 11. l. 7. meth. ſtatuit hieræ ſummam doſin eſſe ℥ ß. minimam ʒ j. At c. 1. l. 2. κ. τόπ. ſtatuit ſummam doſin hieræ eſſe ʒ j. minimam ʒ ß. Ratio eſt: nam dum animus eſt vacuare ſenſibiliter; opus eſt medicamẽto in maiori doſi: & ſic intelligendus eſt Gal. c. 11. l. 7. meth. dum autem calefacere volumus & attenuare; oportet medicamentũ exhibere in minore doſi; nam medicamentum alterans, vt poſſit attenuare & alterare materiam, eſt neceſſariũ, vt diutius in ventriculo permaneat, & propterea in minori copia exhibendũ; nam ſi in magna offeratur, cito impetũ habebit ad aluum, præſertim ſi baſis medicamẽti ſit in magna copia, verbi gratia ſi hiera cõponatur ex aloes ʒ cxx. non poteſt

Bilis in frigido ventriculo.

Hiera compoſitio, & doſis.

Vide ſupra, pag. 51.

poteſt diu in ventriculo permanere, ad differentiam hieræ, vt componitur e ʒ lxxx. aloes. Cum ergo in præſentia ſermo ſit de hiera, vt de medicamento leniente; oportet vt componatur ex aloe vel non lota, vel vix lota: & oportet vt recipiat aloes ʒ cxx. & doſis ſit a ʒ j. vſq; ad ℥ ß.

Vſus lenientium quamuis pateat ex alibi dictis, notandum tamen circa *quantum agendũ*, cum indicetur a prima ſuperfluitate, ratione actiuitatis: ſi ſuperfluitas fuerit pituitoſa & copioſa, & admodũ frigida, & proinde ſummæ actiuitatis; ad ſummã doſin oportet aſcendere. Quoad *modum agendi*, cum ſumatur a ſuperfluitate, vt reſiſtit: ſi verbi gratia ſuperfluitas ſit pituita frigida, craſſa, viſcida, & hinc contumax; oportet exhibere medicamentũ leniens in forma ſolida, nam diutius moratur in ventriculo, & hinc magis agit. Potiſſimũ probatur leniens ſolidum, ſi amarũ fuerit: nam medicamentũ amarum liquidũ, non ita permittit virtus oris. Circa *Quando agendum*, cum capiatur ab indicante præſenti, vincente alia indicãtia: quia hoc ſæpe euenit, ideo ſæpe leniens exhibendum. *Vbi agendum*, ſumitur a ſubſiſtentia ſuperfluitatis in ventriculo: vnde leniens per os eſt exhibendum. *Vtendi ratio.*

Quoad præparantia: hæc, cum Gal. c. 11. l. 7. meth. c. 10. l. 6. de tuen. ſan. probantur cauſa materiæ exſiſtentis vel in Ventriculo, vel in Reliquo corpore. Si reſideat in ventriculo, & materia ſit craſſa, viſcida, tunicis impacta, non cedit medicamẽtis, niſi attenuetur & detergeatur. Illa materia eſt Frigida, vel Calida. Quoad frigidã: & primum ſi reſideat in vẽtriculo calidiore, probantur attenuantia & detergẽtia, ſed citra calorẽ, vt *oxymeli ſimplex*: & ſi vẽtriculi caliditas ſit intenſior, probatur *ſyrupus acetoſus ſimplex*: ſi caliditas ſit remiſſior, licet vti *ſyrupo de betonica, melle roſ.* Sed hęc ſunt triuialia: magis recõdita ſunt proponẽda, quibus nõ citra vtilitatẽ vſi ſumus. Vnde, ſi materia ſit frigida in calido vẽtriculo: *℞. pulu. quinquefolii, rad. filicis maris, pulu. liquiritiæ, capillorũ Ven. ſpecierũ diarhod. Abb. an. ℈ ß. ſacchari optimi ℥ iij. cum aqua acetoſæ. fiãt rotulæ. Doſis huius medicamẽti ſit a ʒ j. ad ℥ ß. & eſt efficax medicamentũ ad attenuandum materiã, citra caliditatẽ ventriculi, & magis agit quã ſyrupi.* Si ventriculus ſit frigidior, cum Gal. loc. cit. probatur *diatrionpiper. diacalaminthæ: licet etiam vti oxymelite ſcillitico, melle ſcillitico: ſunt enim medicamẽta ſatis efficacia, ad pituitã attenuandũ & detergendũ, in ventriculo frigido.* Licet etiã vti hoc medicamẽto: *℞. pulu. ſaluiæ, maiorã. calaminthæ mont. cinamomi, macis an. ℈ ß. ſacchari optimi ℥ iiij. cum aqua cinamomi, fiãt rotulæ: eritq; medicamentũ iucundum & efficaciſſimum, doſis a ʒ j. ad ℥ ß.* Probãtur etiã medicamẽta, quæ vacuãt inſenſibiliter: de quib. infra. Quod ſi materia ſit Calida: & primũ ſi ventriculus etiã ſit calidior; vtemur *ſyrupo acetoſo ſimplici, de ſucco acetoſæ, de acido citri bene maturi: & magis pro-* *II. Præparantia.* *Frigidæ materiæ præparatio.* *Calidæ materiæ præparatio.*

derit medicamentum ex his ſuccis confectũ, ſi conſiciatur ſine ſaccharo, vel cum exiguo admodũ ſaccharo: nam dulcia in membro calidiore bileſcunt: unde probatur ſuccus acetoſæ, cum ſucco acido citri, & exiguo aceto. Et ſi opretur medicamentũ non ita fluidum, licet addere puluerem: *verbi gratia ♃. pulueris foliorũ acetoſæ, radicis quinquefolii an. ℈ j. cum ſucco acetoſæ vel citri, fiant pilulæ v. & exhibeantur.* Si materia ſit biliosa, & hęreat in ventriculo frigidiore; probatur *oxymeli, cum ſyrupo acetoſo ſimplici: licet etiam ſimul propoſitos pulueres exhibere, cum oxymelite ſimplici.* At ſi materia morbifica ſit extra ventriculum; cum generetur, in iecinore: de hac ſuo loco dicendum.

Ratio vtendi. Quoad vſum præparantium: admonebimus quædam circa Quomodo, & Quando agendũ. *Modus* ſumitur ab indicante, prout facile vel difficulter patitur a contrario. Si ergo materia morbifica ægre patiatur; medicamentũ vſurpandum ſecundũ talem modum, vt efficaciter agat: at eo efficacius agit, quo diutius moratur; id quod aſſequitur per formam ſolidã: Proinde præparantia (quod pertinet ad methodũ componendi medicaméta) debent eſſe potius ſolidioris conſiſtentiæ, vt pilulæ, boli, rotulæ, ſi materia præparanda ſit craſſior ac viſcidior, ſiue in ventriculo ſit, ſiue vltra. Quoniã autem ſolidum, nõ poteſt agere in materiam remotam: ideo indicat adiuuans, id eſt, deducens in locum diſtantem: vnde cum ſolidis medicamentis miſcenda ſunt liquida, tanquam vehiculũ. Hac ratione practici præparant materiã in ventriculo exſiſtentem, exhibendo medicamenta, ſine dilutis; quibus optimi practici vtuntur, dum materia eſt vltra ventriculũ. Quoad *Quando agendũ:* hoc ſumitur ab indicante præſente, vincente alia indicantia. Cum igitur in ventriculo frigido referto pituita, longo tempore perſeuerat indicans; ob id diu, & proinde quotidie medicamentis vti licet, ſi virtus permittat. Permittit autẽ virtus frequentẽ vſum medicamentorũ calidorũ, citra iniucunditatẽ agentiũ; vt eſt diatrionpiper. diacalaminthes, quibus quotidie vti poſſumus: contra, hiera, propter amaritudinẽ, non poſſumus aſſiduo vti, c.10. l.6. de tuen. ſan. Non tamen nimis raro hiera vti debemus, ſed frequenter, dum in ventriculo frigido & humido materia eſt impacta: præſertim ſi hiera componatur e ʒ lxxx. aloes, non autẽ e ʒ cxx. Præcipiendũ ergo eſt pharmacopœis, vt habeant ſpecies hieræ duobus modis cõpoſitas. Dum enim præparare volumus; efficaciſſima eſt hiera e ʒ lxxx. ſi eius ℈ij. vel ʒ j. ſumatur, & cum ſaccharo, vel melle bolus conficiatur, & frequenter exhibeatur. Medicamentũ enim hoc præparans erit ſaluberimũ.

III. Purgantia. Iam quoq; agendum eſt de purgantibus, quæ reſpiciunt cacochymiam, id eſt, prauos ſuccos in corpore exſiſtentes: de quibus egimus cap.7. lib.1. & cap.19. lib.6. vnde circa vſum horum medicamentorũ in præſentia tria

monere

monere ſatis fuerit. Primo ſtudendum, vt mitiora purgantia exhibeantur: viteturq; *confecta e ſcammonio, helleboro, & colocynthide:* niſi forſitan cum intemperie ventriculi ſit coniunctum aliquod vitiũ ſummi momenti. v.g. apoplexia, aut epilepſia; quæ cogunt nos ad vehementiora confugere; id quod tutius facere poſſumus, ſi intemperies ſit frigida & humida. Niſi igitur cogat malum maioris momenti, non licet aſcendere *vltra agaricum, rhabarb. ſenam, polypodium, epithymum.* Secundo notandum, cum ſoluentibus eſſe miſcenda medicamenta ſtomachica, quæ proportionem ventriculi fouent, de quibus ſuo loco. Hæc autem potiſſimum probantur, ſi non tantum corrigant ſoluẽtia, ſed etiam intemperiem. verbi gratia; ſi in morbo calidiore ventriculi, cum ſoluentibus miſceamus *acetoſam, acidum citri, violas:* in frigida autem intemperie licet miſcere *ſaluiam, mentham, aromata, vinum aromaticum.* v.g. in calidiori intemperie *recipe rhabarb. el. ʒj. infundatur in ſufficienti decocto acetoſæ, & endiuiæ: & facta diligenti expreſſione, adde ſyrupi violacei, ſolidæ mannæ el. ana ℥. ij. Miſce, & fiat potio breuis, qua expurgabitur bilioſa materia, citra detrimentum ventriculi calidioris.* Si ventriculus ſit frigidior, & velimus exhibere rhabarbaram, ita præſcribendum: *℞. rhabarb. el. ʒj. vini aromatici ℈ ij. fiat infuſio in ſufficienti quantiate decocti ſaluiæ & menthæ: & facta diligenti expreſſione, adde mellis roſati ſolutiui, mannæ el. ana ℥ ij. Miſce & fiat potio breuis.* Tertio notandum, vt non aſcendamus ad ſummam doſin; propter virtutem imbecillam in ventriculo, quia hic intemperie laborat.

Sequuntur medicamenta reſoluentia, quibus vtimur propter materiã impactam in ventriculo. Hæc medicamenta ſunt calida, & tenuis ſubſtantiæ: nimirum *aromata, vinum aromaticum, ſaluia, calamintha montana, eryngium, ammi, feniculum, botrys, maiorana, oxymeli ſcillit. mel ſcilliticum, ſed poſſumus etiam ſcillam conficere cum ſaccharo, loco mellis, cum corpora ſunt delicatiora: vti etiam licet ſale theriacali, nam vehementer diſcutit. vti licet radice anthoræ, magnis antidotis, ſed antiquis: præterea vti poſſumus diatrion-pip. diacalamintha, diagalanga; licet etiam aſcendere ad confectionem anacardinam: efficaciſſimum etiam medicamentum eſt hiera, confecta cum ʒ lxxx. aloës, non cum ʒ cxx. Item vti poſſumus guaiaco, ſaſſafras, quæ & Indica ſaſſifragia dicitur, ſalſa, china.* Sed notandum, cum hęc medicamenta calefaciãt & ſiccent, differentiam eſſe ſecundũ magis & minus: nam in ventriculo frigidiore, referto pituita, probantur valentiora: ſi autem ventriculus afficiatur intemperie calida, cauſa bilis, debilioribus vti oportet. Verbi gratia, ſi ventriculus ſit frigidus, & pituita repletus, poſſumus exhibere *ſaſſafras cum vino: Auicennas aſcendit etiam ad rubrificantia.* In calidiore ventri-

Margin: 2. (beside "rhabarb. ſenam…"); 3. (beside "Tertio notandum"); 4. *Reſoluentia.* (beside "Sequuntur medicamenta reſoluentia")

culo, propter bilem, vti licet *china, ſine vino; & cum carne, niſi coniuncta ſit ſiccitas.* Sed de reſoluentibus vberius loquemur in ſermone de tumore ventriculi. At hoc loco intelligere oportet, an cum reſoluentibus ſint miſcenda aſtringentia? Auicennas capit. 24. in cura generali malorum ventriculi, inquit: non euacues medicamenta reſoluentia a ſtipticis & aſtringentibus, vt conſeruetur virtus. Cum reſoluentibus ergo miſcet aſtringentia. At idem Auicennas capit. 33. inquit: Si humor ſit frigidus & humidus, oportet vti reſoluentibus, nec miſcenda ſunt ſtiptica; error enim is eſt maximus, ſiue ſint cibi, ſiue medicamenta. Pro reſolutione ſcire oportet, ſermonem eſſe de vacuantibus ventriculum, vel Senſibiliter vel Inſenſibiliter. Medicamenta quæ ſenſibiliter euacuant, ſunt calida ſicca, & impetu quodam agunt; vnde neceſſario diſſolueretur ſubſtantia calidi innati, niſi miſcerentur aſtringentia. Medicamenta autem inſenſibiliter euacuantia, ſunt, quæ diriguntur ad humorem imbibitum in tunicis: hic humor, vel eſt particeps caliditatis, vt bilis; vel ſiccitatis, vt melancholia; vel expers eſt & caloris & ſiccitatis, vt pituita, quæ generatur in ventriculo frigidiore. Si humor particeps fuerit caliditatis, cum abſumatur ſubſtantia calidi innati, a caliditate humoris: propterea cum reſoluentibus ſunt miſcenda aſtringentia: quia calidum innatum ſuſtinere non poteſt diſſipationem, quæ fit & ab humore calido, & a medicamento calido. Si humor fuerit particeps ſiccitatis, vt melancholia; cum vi ſiccitatis abſumatur calidum innatum, ob id miſcenda etiam ſunt aſtringentia cum reſoluentibus: quia calidum innatum diſſiparetur & ab humore ſicco, & a calido medicamento. Si humor impactus ſit particeps frigiditatis & humiditatis; cum a frigido humore non diſſipetur ſubſtantia calidi innati, ſed potius vi humiditatis ſuffocetur, & vi frigiditatis remittatur calor inſiti calidi; ob id medicamenta reſoluentia non ſunt corrigenda aſtringentibus: vnde Auicennas, ſi humor eſt frigidus & humidus, non miſcet aſtringentia. Non ergo perpetuo improbantur aſtringentia, ſed vbi reſoluenda eſt pituita.

Stiptica quãdo ſint miſceda reſoluentibus.

5. Dicendum modo de Alterantibus per contrarium. Si ergo ſimplex ſit intemperies: & primum, ſi intemperies calida, probatur *medicamentum confectum e roſis, violis, cichorio, endiuia, ſoncho, acetoſa, hordeo, acido citri, cydoniis, lactuca, aceto, caphura.* Si inſignis ſit calor; aſcendamus ad *papauer, ad aquam frigidam.* Sed notandum, cum frigidis calida eſſe miſcenda, ita tamen vt frigida ſint copioſiora. Vnde medicamenta exhibeantur in conſeruis; iubeatis vt non imponatur ſaccharum in quantitate conſueta, ſed in mino-

Alterantia per contrarium.

Calida intemperies.

minori; ideoque ſaccharum roſaceum ita præſcribendum, vt conficiatur cum minori copia ſacchari, propterea quod dulcia bileſcunt. Si autem medicamenta hæc frigida applicentur, cũ frigidis oportet miſcere *maſtichem*, quamuis intemperies ſit calida: verbi gratia, ℞. *olei violati ℥j. ſucci lactucæ ℥ß. olei maſtichini ℥ß. ceræ lotæ in aceto ʒjß. Miſce & fiat linimentum.* Calida cum frigidis miſcenda ſunt: quia frigida proſunt quidem, vt tollunt morbum calidum, ſed nocent vt minuunt caliditatem calidi innati. Notandum circa vſum iſtorum medicamentorum, Auicennam in capite de cura intemperiei calidioris dixiſſe; cum emplaſtras ſtomachum frigidis medicamentis, caue ne ſeptum attingas: vnde expedit medicamentum applicare inferius, circa vmbilicum. Et ſi contingat vt medicamentum ſit iuſto frigidius, adhuc magis nocebit. Deſumſit hoc a Galeno capit. 8. libr. 7. meth. vbi ſcribitur, frigida præcordiis applicata, æſtum ventriculi remittere, ſed lædi reſpirationem, propter diaphragma. Huic ergo nocumento oportet calidis occurrere: nam ratione caliditatis ventriculi opus eſt frigidis; ſed ratione reſpirationis opus eſt calidis: & ideo monet Galenus, vt poſt vſum calidorum redeamus ad frigida, quæ tamen non præcordiis, ſed verſus vmbilicum ſunt applicanda. Et ob id cum Galeno capit. 8. libro 7. meth. in inſigni caliditate, ſi vicina corpora ventriculo non ſint robuſta, tutius eſt progredi mitioribus, & iis longiori tempore. Quod etiam obſeruandum eſt in his quæ aſſumuntur: ſi enim in intemperie calidiore ventriculi velimus exhibere aquam frigidam; animaduertere oportet, num æger ſit robuſtus vel imbecillis ſecundum gulam: ſi enim ſit imbecillis, nequaquam frigida eſt exhibenda; vt monuit Galenus loco citato.

Quoad intemperiem frigidam; cum probentur medicamenta calidiora, duo circa hæc ſunt notanda. Primum, vt non ſint vehementer calefacientia: hæc enim, quatenus habent vim exſiccandi, poſſunt obeſſe, & morbum ſiccum inducere: loquimur enim hic de intemperie frigida ſimplici, & ſupponimus temperiem in paſſiuis qualitatibus. Quare in frigida intemperie ſimplici, probatur *conſerua e betonica, conſerua e ſaluia, e rore marino: probatur aromaticum roſatum: probantur aquæ Mutinenſes, D. Petri: non probantur aquæ Aponenſes, quia iuſto ſunt calidiores, & ſiccant. Probatur etiam oleum maſtichinum, chamæmelinum, cum parua quantitate olei de ſpica.* Auicennas, cognoſcens in hac intemperie calidiora poſſe nocere ſiccando, miſcet *adipem gallinæ, vt medicamentorum vim ſiccantem corrigat.* Quare & vos ſi vti volueritis calidioribus, poteritis adminiſtrare *cum omento, vel vituli, vel caſtrati. Probare etiam poſſumus Zingiber*

Frigida intemperies. 1. canon.

ſed conditum cum ſacchare: licet etiam exhibere diatrionpip. ſed cum vino: nam, mel, ſaccharum, vinum, ſubſtantifice humectant: vt propterea etiam probetur piper, ſed cum cibis, qui noxam ſiccitatis tollunt. Exhibere etiam li-
2. canon. *cet calidiora, ſed cum iure, ob eandem cauſam*. Secundo notandum eſt, vt medicus cum calefacientibus miſceat aſtringentia, ne diſſoluatur ſubſtantia calidi innati. Ob id Auicennas probat, vt *cum decocto ſpica miſceatur aliquid maſtiches*: nam beneficio maſtiches prohibemus diſſolutionem calidi inſiti. Poteſt igitur probari huiuſmodi medicamentum: ℞. *olei nardini ℥j. ceræ ℥ß. Cera autem liquetur in oleo nardino: & poſtquam medicamentum hoc eſt refrigeratum, adde maſtiches ʒij. Miſce. Baſis eſt oleum nardinum, vt habet vim calefaciendi: cera habet rationem adiuuantis, quatenus eſt in cauſa, vt diutius permaneat medicamentum, & magis efficaciter agat: additur maſtiche, vt habet rationem corrigentis; corrigit enim oleum nardinum, ne diſſoluat ſubſtantiam calidi innati.* Sed prætereà hoc locum habet. ℞. *olei de ſpica ℔. iij. maſtichini ℔ j. olei amygd. dulc. ℔ß. vini generoſi ℔. j. ſchœnanthi, ſpicæ, nucis moſchatæ, macis ana ʒij. maſtiches ʒj. menthæ viridis M. ß. maluarum p. j. Contundenda contundantur craſſo modo: & fiat infuſio per diem naturalem, & fiat decoctio in duplici vaſe, ad conſumtionem vini: deinde colentur pro ſtillicidio.* Poſſumus etiam vti hoc oleo, maximo cum fructu, in ratione fomẽti, cum omento: optimum enim eſt medicamentum, cum ſit compoſitum e calidis, & e corrigentibus; nimirum humectantibus & aſtringentibus. Quoad vſum horum medicamento-
Cautio in applicandis calidis. rum, ſufficit quippiam monere circa *Vbi agendum*: id eſt, circa ea, quæ extrinſecus admouentur. Sciendum igitur diſcrimen omne inter calida & frigida: nam frigida prohibentur a virtute: id eſt, a ſepto tranſuerſo, ſeu a calido inſito ſepti: calida autem non prohibentur: vnde Galenus cap. 5. lib. 7. meth. dixit, tutius eſſe calefacere quam refrigerare. Cæterum ſi contingat, vt pars vicina ſit calido morbo affecta: tutius eſt applicare calida verſus vmbilicum, & regionem ſiniſtram; quia in dextra regione caliditas iecoris poteſt prohibere.

Humida dyſcraſia. Quoad humidam intemperiem: huius cauſa probantur medicamenta ſiccantia; ſed citra caliditatem & frigiditatem; quia hic agimus de dyſcraſia tantum humida: ideoque ſi medicamenta exſiccantia ſint frigida, oportet ea calidis corrigere; & ſi calida, frigidis corrigenda. Probatur ergo medicamentum confectum ex reſiccantibus calidis & frigidis inuicem miſtis: inde enim reſultat medicamentum ſiccans, citra calorem & frigus. Vſurpari poteſt medicamentum, quod conficitur *e roſis, coralliis, ſantalis, e bolo Arm. ex omphacio, quinquefolio, ſumach.* Hæc ſunt ſiccantia frigida. Calida

ſunt

ſunt, *nux expreſſi, maſtiche, agrimon. beton.* Ex his confectũ medicamentũ, ſiccabit citra caliditatem & frigiditatem. Notandũ, cum e propoſitis medicamentis alia ſint aſtringentia, vt *roſæ, corallium, omphacium* &c. alia aperientia, vt *quinquefolium, betonica, agrimonia:* ſi contigat, vt aluus ſit lubrica, nec patiens ſit cõrreptus aliqua obſtructione; probari adſtringentia: ſi autem aluus ſit ſtiptica, & patiens ſit correptus obſtructione aliqua, vel obnoxius ſit obſtructioni; præferri aperientia. Vnde Paullus c. 37, lib. 3. probat in hac intemperie *acetum ſcilliticum, ius oliuæ ſale conditum.* Quoad vſum medicamentorum vt applicantur, notare oportet, ſi ad caliditatem vergant ſiccantia, vel etiam ſint temperata in actiuis, & ſint non adſtringentia; ventriculo poſſunt applicari, vt etiam ſeptum attingant. At ſi medicaméta exſiccantia ſint frigidiora, vel adſtringentia, nõ debent ſepto applicari; nam læditur reſpiratio. Vbi agendum indicatur quidem ab intemperie humida, vt lædit ventriculum: ſed prohibetur a virtute ſepti; quę tamẽ ſepti virtus non prohibet adſtringentia, ratione quantitatis, vel qualitatis; nec ſepti virtus indicat quod eſt contrarium adſtringenti: vnde fit, vt non liceat adſtringentia applicare, quia euadunt cauſæ morbificæ, quatenus lædunt reſpirationem. *Cautio.*

Si intemperies ſit ſicca, & ſimplex; remiſſa eſt: nam intemperies ſicca intenſa, coniunctam habet aliam qualitatem. Probantur igitur cauſa ſiccæ dyſcraſiæ *materiæ alimentales*, de quibus ſuo loco: nam intemperies ſicca, fit a penuria alimenti. Notandum tamen, non eſſe contemnenda medicamenta humectantia: quamuis enim hæc nõ repleant, vt alimenta; meatus tamen contractos dilatant, & alimentum impulſum in vicinas partes reuellunt: quemadmodum eſt *malua, althæa, borago, bugloſſa. poma. paſſulæ dulces, adeps vituli. gallinæ, omenta, lac, aqua dulcis, vinum dulce.* Quæ medicamenta, extra vſurpata, humectant, non ſolum dilatando meatus contractos, ſed etiam retrahendo alimentum. Sed præterea quæ aſſumuntur in ratione alimenti, replent. v. g. *poma, borago, bugloſſa, amygdalæ, lac, vinum.* Sed notandum, vt iis quæ applicantur, miſceantur adſtringentia: propoſita enim medicamenta, vt habẽt vim laxandi, ita calidi innati ſubſtantiã diſſipant: vt proſit addere *maſtichen.* Quare in ſicco ventriculo hoc medicamentũ poſſumus præſcribere ℞. *ol. amygd. dulc.* ℔. iiij *ol. maſtichin.* ℔. j. *vini dulcis, non generoſi,* ℔. j. *foliorum malu. borag. bugloſſ. ana P.* j. *paſſularum dulcium* ℥j. *maſtiches* ʒiij. *Miſ. pro ſtillicidio, contuſis contundendis. Hoc oleo poteris etiam omentum calefacere, & applicare.* *Sicca intemperies.*

Hactenus de medicamentis, quæ alterant ſimplicem intemperiem: ſequuntur ea, quę dyſcraſiam compoſitam alterant. Et primũ, ſi intemperies *Cal. & hũ. dyſcraſia.*

fuerit calida & humida: notandum e cap. 9. l. 7. meth. humiditatem vinci a caliditate: ideoque, cum caliditas attrahat, & ventriculus humidior ſuſcipiat, imminere inflammationem. Quare ſi intemperies calida ſit intenſa, probatur potio frigidæ: nam quamuis etiam frigida humectet; tamen relicta humiditas non minatur inſignem noxam, & facile cedit ſiccantibus. Cæterum probatur etiam miſtum medicamentum, confectum e refrigerantibus & ſiccantibus, quæ medicamenta, quia ſeorſim ſunt propoſita, in morbo tum calido, tum humido; ideo iam non repetenda ſunt.

Cal. & ſicca dyſcraſia. Quoad intemperiem calidam & ſiccam: cum Galeno cap. 8. & 9. l. 7. meth. & cum Auicenn. reſpicere oportet ad gradum caliditatis & ſiccitatis, vt pateat, num liceat vti vehementer refrigerantibus, potiſſimũ aqua frigida. Vnde quoad intemperiem calidam; ſi fuerit remiſſa, non vltra primum gradum; probantur moderate frigida, non autem probatur frigidæ potus. Si contra caliditas ſit intenſa, in ſecundo vel tertio gradu, probatur potus frigidæ, niſi virtus prohibeat. Virtutis autem ſtatum patefacit ſiccitas: hæc enim ſi remiſſa ſit, ſignificat virtutem, tolerantem frigidæ potum: vnde Auicennas ait, hominem quandoque ſanari integre potu frigidæ, dum non eſt ſiccitas ſuperflua. Quod ſi intenſa ſit ſiccitas, denotat, quod virtus frigidam perferre nequeat: vnde Galenus cap. 9. l. 7. meth. ait, dum cum ſiccitate eſt coniunctus calor, refrigerantia non eſſe adeo ſecura; nam vbi ſiccitas in ventriculo intenſa eſt, totum etiam corpus ſiccum redditur: tunc igitur aqua copioſa, vi ſua permeat in partes, in quibus penuria eſt roridæ humiditatis, carnis, adipis; ideoque ea violentia tangit calidum inſitum, vt hoc neceſſario ſecundum caliditatem patiatur: quod non euenit, ſi coniuncta ſit humiditas. Cæterum, ſi non vti liceat aqua frigida; cum Galeno vti oportet minus frigidis, vt tutius, quamuis longiori tempore, homo ſanitati reſtituatur: vnde probatur medicamentum confectum *e violis, lactuca, amygdalis, pomis, floribus maluarũ &c.* Ventriculo igitur hoc medicamentum applicari poterit: *Recipe ol. violacei* ℔. *iii. olei amygd. dulc. roſacei completi ana* ℔i. *vini dulcis, aquæ vel communis, vel roſaceæ, ana* ℔. ß. *foliorum lactucæ, maluarum, violarũ ana P.* i *maſtiches* ℥ii. *Miſ. & fiat infuſio &c. & pro ſtillicidio, & pro fomento, cum omento. Probatur etiam omentum in hac intemperie, madefactum lacte.* Quoniam autem ſermo eſt de ſiccitate, in qua totum corpus ſiccatur; probatur etiam *balneum cum inunctione: balneum conficitur ex aqua dulci, moderate calida, vt non excitet ſudorem: inunctio conficitur ex oleo amygdalino, & exiguo tum oleo violaceo, tum vino ſubdulci.* Ratio horum medicamentorum hæc eſt: propoſitum nobis eſt, corpus ſiccatum ſub-

ſtantiſ-

ſtantifice humectare, id quod fit ope alimenti: balneum & inunctio, non quidem ſunt alimenta; ſed tamen ita concurrunt, vt corpus alimento in iecinore genito, repleatur: non enim poſſet totum corpus alimento repleri, niſi attraheret alimentum, ſuſciperet, apponeret, agglutinaret, & aſſimilaret. Balneum igitur meatus, ſiccitate contractos, dilatat, vt libere alimentum fluat; id quod balneum præſtat moderata ſua caliditate & humiditate: præterea balnei caliditate attrahitur alimentum, & hinc retrahitur, quod in vicinas partes vi ſiccitatis eſt compulſum: inſuper calore balnei fouetur qualitas id eſt caliditas calidi innati, vt fiat aſſimilatio: deniq; propter humiditatem balnei, alimentum ſuſcipitur. Inunctio, quatenus conficitur ex oleo id eſt e lenta materia; facit vt alimentum attractum non euaporet, ſed detineatur, apponatur, agglutinetur: quatenus autem conficitur ex oleo amygd. & e vino; calefaciendo conſeruat calidum inſitum vt fiat aſſimilatio. Additur autem oleum violaceum exiguum: nam huius virtute alimentum detinetur: & in præſentia ſermo eſt de morbo calido; vt oleum violaceum frigiditate ſua proſit: ſi enim ſiccitati non ſit annexa caliditas, ſed frigiditas: expedit abſtinere ab oleo violaceo.

Quoad intemperiem frigidam & humidam:: probantur vehementer calefacientia; vt fuerunt reſoluentia, propoſita cauſa pituitæ. v. g. *aromata, guaiacum, ſaſſafras, vinum generoſum, angelica odorata &c. In præſentia addere licet Aponenſes aquas, quia ſermo eſt, de intemperie frigida & humida. Probantur etiam olea deſtillata ex aniſo. feniculo, aromatibus; cũ quibus oleis deſtillatis poſſumus conficere rotulas: pro ℥i. ſacchari, ſufficit vt imponantur guttæ ij, vel iii. olei deſtillati.* Cum autẽ hoc vitium ſit admodum frequens, ꝓponã optimum ſtillicidium, quod, meo iudicio, longe eſt efficacius, quã ſtillicidium aquarum Aponenſium. *℞. ol. de ſpica ℔iii. de abſinthio ℔ii. olei de coſto ℔i. vini vel Cyprii, vel ad ſummum generoſi ℔i. aquæ vitæ ℥iiii. cinamomi, macis, nucis moſchatæ, zingiberis, caryophyllorum ana ʒi ß. ſaſſafras ℥i. menthæ, maioranæ, origani, meliſſæ, calaminthæ mont. ana P. ß. ſeminis feniculi, cymini, aniſorum, dauci, ammios, ana ʒii. ß. Miſ. pro ſtillicidio. Licet etiam hoc oleo veſicas bubulas ſemi replere, & applicare ventriculo. Licet quoq; hoc oleo decoquere ouorum vitellos, & applicare ventriculo. Vnde etiam laudatur ceratum ex aromatibus, & cera lota in aqua vitæ.*

Frig. & hu. dyſcraſia.

Verum ſi dyſcraſia frigida non fuerit coniuncta cum humiditate, ſed cum ſiccitate; ſi frigiditas ſit remiſſa; probatur *conſerua e floribus maluarũ, e floribus borag. bugloſſ. & addatis quinctam partem conſeruæ e beton. vel ſextam partẽ conſeruæ e floribus roriſmarini.* Et foueatur ventriculus extra eodem fomento, quod fuit propoſitum in ſicco ventriculo: ſed in præſentia,

Frig & ſicca dyſcraſia.

quia coniuncta eſt frigiditas, *vinum debet eſſe magis copioſum, & magis vinoſum: & ſimiliter oleum maſtichinum: & præterea addere poteſtis meliſſam viridem.* Quod ſi contingat, vt aer ſit frigidior, cũ Galeno c. 7. l. 7. meth. oportet vti *lana, medicamento hoc imbuta*: nam aer frigidus in ratione cauſſæ, eſt ſignum frigiditatis magis contumacis. Et quia totum exſiccatur, oportet *balneum nonnihil calidius eſſe, quam in ſimplici ſiccitate: addanturq; malua, flores chamameli.* Fiat inunctio ſecundum totum cum *oleo amygdalino, chamamelino, & cum vino nõ ita exiguo, vt in ſimplici ſiccitate.* Si annexa ſit intenſa frigiditas; probatur *conſerua e meliſſa, cum melle.* Et extra, augenda eſt doſis *maſtiches, vini, & meliſſæ viridis.* Quamuis autem aer non ſit frigidior, licet tamen vti *lana medicamento propoſito imbuta: licet etiam vti omento. Balneum calidius eſſe oportet: ita tamen vt non prouocetur ſudor. In inunctione augeatur copia vini, & olei chamamelini.* Galenus c. 7. meth. *lib.* 7. in dyſcraſia ſicca cum intenſa frigiditate, peculiare proponit medicamentũ. *pix enim arida, liquanda cum oleo amygdalino exiguo: & hoc medicamentum actu calidum vſurpandum.*

Cal & frig. dyſcraſia. In calida ſimul & frigida intemperie; intra oportet adminiſtrare temperata: nam & calida & frigida obeſſent. Conficiendum ergo medicamẽtum *e borag. bugloſſ. endiu. cichorio, violis, roſis, quibus addantur betonica, abſinthium, ſaluia, exiguum cinamomum.* Hæc medicamenta exacte ſunt miſcenda, vt reſultet miſtum temperatum: id quod conſequimur per decoctionem, & potiſſ. per fermentationem, id eſt ſi diu permiſta maneant, antequam adminiſtrentur; & ſub radiis ſolaribus detineantur, vel in hypocauſto. Formula hæc erit: ℞. *conſeruarum borag. cichor. roſacea, e betonica, roremarino, ana* ℥i. *pulueris cinamomi* ʒi. *cum ſyrupo de acido citri, & de corticibus citri. fiat electarium: cuius doſis a* ʒii. *ad* ℥i. Medicamenta quæ extra adminiſtrantur, fundo debent applicari, verſus vmbilicum: debent etiam ſupra admoueri, in fine pectoris. Verũ oportet vt diuerſa ſint medicamẽta: calida enim ea parte ventriculo ſunt applicanda, vbi viget intemperies frigida, & frigida, vbi viget calida intemperies. Si intemperies calida detineat os ventriculi, & ſeptum ſit imbecillum: eſſent quidem medicamenta frigida ſupra, id eſt circa finem pectoris applicanda; non tamen id licet, propter ſepti imbecillitatem: ideoque præcipiendum ægro, vt in ore detineat frigida medicamenta, quale eſt, *aqua hordei, cum emulſione ſeminum melonum*; nam ob continuitatem tunicæ, hæc frigiditas communicatur ori ventriculi, & non læditur diaphragma.

Hum. & ſicca dyſcraſia. In humida & ſicca ſimul intemperie; propter ſiccitatem probantur *alimenta*, de quibus cito agemus: propter humidam dyſcraſiam, probantur

tur ſiccantia, ſuperius propoſita, in intemperie ſicca; ne tamẽ his morbus ſiccus augeatur, v.g exhibendus eſt *puluis quinquefolii, cum iure, ſaccharo, vel melle*: nam quinquefolium, vt exſiccans, occurit morbo humido; medicamentum autem illud, quatenus eſt alimentale, ratione iuris, ſacchari, vel mellis, occurrit morbo ſicco. Et hæc dicta ſint de alterantibus per cõtrarium.

Proponenda deniq; ſunt ſtomachica id eſt quæ fouent proportionem ventriculi. Auicennas ergo probat *pelles intrinſecas ventris gallinacei*: quãuis parui faciat hoc medicamentũ Galenus. l. 11. ſimp. eſt tamẽ medicamẽtum quod obeſſe non poteſt. Probat etiam Auicennas *coralliũ in potu, ad* ℈ß *& propterea etiam coralliũ de collo ſuſpendit.* Notandũ autem cum Galeno c. 24. l. 5. ſimpl. medicamenta a proprietate operantia, nõ iuuare in omni morbo illius partis, ſed interdũ qualitate euidenti nocere poſſe; ꝓinde qualitates illæ noxiæ corrigi debent. Ita in ventriculo frigido & ſicco; ſi exhibeatur coralliũ, quod & ipſum frigidum ſiccumq; exſiſtit; nocebit, niſi a medicamento calido atq; humido corrigatur. Meſues probat *chebulas & emblicas: ſed cum myrobolani ſint frigida & ſicca; in morbo frigido & ſicco vel non debent adminiſtrari; vel corrigi debet melle aut ſaccharo, quæ ſunt materiæ calefacientes & alimentales.* Præcipuũ locum inter medicamẽta a proprietate conferentia, obtinent *magnæ antidoti, quæ componuntur e multis medicamentis ſtomachicis*: verum quoniam euidenter calefaciunt & ſiccant, in morbo calido & ſicco nocẽt; in frigido & humido omnibus reliquis ſunt anteponendę: vnde in tali morbo quidam pro ſecreto habent: ℞. *minæ aromaticæ* ℥j *theriacæ antiquæ* ʒj *vini aromatici cum mentha preparati* ℥iß. *Miſc.* Hæc de medicamentis. *Stomachica ſeu appropriata.*

De victus ratione.

Reſtat tandẽ, vt de materia etiam diætetica loquamur. De aere egimus in malis capitis & thoracis. In cibo & potu, primũ cõmunia quædam afferemus: deinde in ſpecie de diæta in intemperie & ſine materia, & cum materia, loquemur. Communia quædam Auicennas proponit, de quantitate & qualitate. Quoad quantitatem, ait: ciborum immodicam copiam eſſe inimicam ventriculo; & hinc corpus hominis guloſi non augetur, quia cibus iuſto copioſior digeri nequit. Quoad qualitatem, & primo reconditam; inquit Auicennas, quæ diſplicent eſſe fugienda, quoniam ſunt noxia ventriculo, & ipſius proportioni aduerſantur. Quoad qualitatem euidentem; ait ea quæ ſtiptica non ſunt, ventriculo nocere, vt *lac,* *Diæta.* *Copia ciborum vitãda* *Natura aduerſa itemq; relaxantia, fugienda.*

medullæ, cerebellum, acetoſa, grana pini: hæc enim habent vim laxandi, quamuis grana pini etiam propter craſſitiem & viſciditatem noceant, cum ſint difficilis coctionis: valeant igitur qui tam libenter concedunt nucleos pineos. Laxantia autem nocent, quia diſſoluunt calidum innatum ventriculi, quo tamen maxime eſt opus, ad chylum elaborandum. In ſicco tamen ventriculo, in quo meatus contracti ſunt, tuto vſurpantur quæ meatus contractos laxãt vt lac: nec enim diſſolutionis calidi innati metus eſt.

Diæta in dyſcraſia ſine materia Frig. temper. Sed ad magis ſpecialia deſcendemus. Quoad intemperiẽ ſine materia & primo frigidam; probatur cibus facilis coctionis & facilis diſtributionis, & exigui excrementi. Cibus condiendus eſt calidis & iucundis; nim. *aromatibus, roremarino, ſaluia, fenieulo, petroſelino, meliſſa, mentha &c.* Pro potu ſit *vinũ quod accedat ad vinoſum, non recens: & ſit vel ſincerum vel medicatũ cum abſinthio, ſaluia, guaiaco &c.* Si patiens non bibat vinum, probatur *aqua, ſed iam prædictis calidis alterata.* Potus non exhibebitur vehementer actu frigidus: quia intemperies frigida eſt. *Calida.* In Calida intemperie probantur cibi conditi *hordeo, cucurbita, emulſione ſeminum melonum, lactuca, ſoncho, endiuia &c.* Potus ſit *aqua aut vinum pauciferum.* Potio euidenter actu frigida concedi poteſt. *Humida.* In Humida intemperie probatur cibus ex *aniculis montanis, e perdicibus, turturibus, pullis gallinaceis, ſed aſſis.* Condiantur cibi *aceto, ſale, coriandro, aromatibus*, ſed in parua copia, ne oriatur morbus calidus. *Sicca.* In Sicca dyſcraſia, Galenus cap. 6. l. 7. meth. probat *lac humanum, non improbat aſininum.* At ne aceſcat in ventriculo, miſceatur *mel vel ſaccharum*, ſed in parua copia; dum in actiuis non eſt exceſſus. Sed de lacte opportunius infra cap. 28. l. 6. de febre hectica. Addit Galenus, ſi æger non delectetur lacte, poſſe exhiberi *cremorem ptiſanæ, vel alicæ. Probatur etiam vſus recentium ouorum. Item panis purus, non furfuraceus, coctus in furno, vt æqualiter coquatur; fermentatus, vt facile coquatur in ventriculo & diſtribuatur. Probatur etiam panis ſalitus in ſicco ventriculo, vt diſtribuatur, & ſic occurrat ſiccitati totius corporis. Hinc ſale condiendi ſunt cibi viſcidi, vt cochlea, teſtudines, alica: non autem ptiſana, & reliqua cibaria, quæ facile diſtribuuntur.* Et in praxi notandum eſt, vt dum ſiccitas in ventriculo tantum exſiſtit, totum vero corpus nondum eſt reſiccatum; *vt a ſale abſtineamus, nec demus panem ſalitum,* quia hic tantum probatur ratione ſiccitatis totius corporis. Probat etiam Galenus *piſces ſaxatiles, decoctos cum iure albo, id eſt aqua, oleo exiguo, porro & anetho:* ratio eſt, vt velox fiat diſtributio. Notandum tamen, ſi patiens non egeat anetho, ab hoc abſtinendum eſſe, nam ſi Galenus abſtinet a lacte, dum æger nõ delectatur lacte, multo magis debemus

nos

nos abſtinere ab anetho. Probat etiam Galenus *alas & teſtes gallinaceorũ, qui ad vberiorem humectationem lacte ſint nutriti. Probantur carnes molles:* nam duriores ſunt difficilis coctionis & diſtributionis: vnde non probatur *ſuilla caro*, quamuis maxime nutriat, quoniam facultas non poteſt coquere. In ſicco ventriculo prodeſt, vt ter in die naturali homo cibetur. Potus non debet eſſe *vinum adſtringens*: nam omnia auſtera ſunt contraria ſiccitati. cap. 6. l. 7. meth. quia humiditatem alimentalem abſumunt, imbibunt, & exprimunt in ſinum ventriculi, truduntque ad vicina membra. Idem tamen Galenus eodem in loco, probat vinum adſtringens? Dicendum pro reſolutione: in ſicco ventriculo probari vinum aquoſum, quod pauci caloris particeps mitius agit in calidum innatum, nec hoc diſſoluit, ſed ſecundum ſubſtantiam & qualitatem conſeruat: quod ab aqua fieri nequit, vnde non aqua, ſed vinum aquoſum probatur. Cum autem hoc vinum ſit tenuis ſubſtantiæ, ſicut facile deſcendit in ventriculum, ita etiam facile rurſus egrederetur, cibumque, cuius eſt vehiculum, incoctum ſecum duceret: oportet ergo leuiter eſſe adſtringens, vt cibus in ventriculo detentus concoquatur. Neque ob leuem adſtrictionem ſiccitatis imminet periculum: quia hoc vinum non ita eſt adſtringens, vt humiditates alimentales ebibat, abſumat, vel exprimat in cauitatem ventriculi, partes vevicinas; quemadmodum eſt vinum auſterum, de quo loquitur Galenus in principio capitis. Vinum generoſum, cum admodum ſit calidum, ferit vires imbecilles: nam calidum innatum, quod in ventriculo ſicco non fouetur ab humiditate alimentali, quæ reſiccata eſt, facile a vino meraco diſſoluitur. Quare in ſicco ventriculo licet vti *vino aquoſo adſtringente ſed leuiter*: atque ita nulla eſt diſcordia in dictis Galeni. *Galenus conciliatur.*

Hæc de cibo & potu, ratione ſimplicis dyſcraſiæ. Quoad intemperiem compoſitã: in calida & humida intemperie, cibi ſunt condiendi frigidis & ſiccantibus; quæ non debẽt eſſe adſtringentia, ſi patiens ſecundũ abdomẽ afficiatur obſtructionibus, vel ſit obnoxius obſtructionibus: ideoque cibi tunc condiendi *endiuia, ſoncho, aceto, ſucco citri, limonis; ſed iſti fructus ſint optime maturi, ne adſtringant; licet etiam condire ſucco aurantii non acerbi.* At ſi obſtructionis non ſit metus, condiantur cibi adſtringentibus; vt *granatis acerbis, omphacio, mina cydoniorum ſimplici, ſucco citri, limonis, ſed hi fructus ſint immaturi; licet etiam cibos condire aurantiis acerbis, ceraſis acerbis.* Notandum tamen, vt adſtringentia moderate vſurpentur ne fiat obſtructio. Potus ſit *vinum pauciferum*, modo magis, modo minus adſtringens. Probatur etiam *aqua ſimiliter alterata.* Quoad *Dyſcr. compoſ. Calida humida.*

intemperiem Calidam & ſiccam: e Galeno cap. 6. 7. & 8. l. 7. meth. ſi ſiccitati iunctus ſit calor remiſſius, probatur *lac*, vt in intemperie ſicca tantum: diſcrimen ſolum eſt, vt ratione caliditatis annexæ *mel, quod lacti miſcetur, minuatur, vt guſtu vix percipiatur: vel tutius loco mellis ſaccharo vti poſſumus, v.g. in lactis ℔ i impõere poſſumus ſacchari ʒij, vel iulepi violacei ℥ß* Quoad reliquos cibos, probantur iam propoſiti, in intemperie ſicca tantum, relictis tamen condimentis calidis. Potus erit *vinũ*, ſed magis aquoſum, quã in intemperie ſicca tantũ. Potio non ſit admodũ actu frigida, niſi aer ſit calidior, qui feruore ſuo morbum calidum magis ad patiendũ difficilem reddat. Si cum ſiccitate coniunctus ſit calor intenſus, licet ſitis vrgeat, lac tamen, quia ſiticuloſis eſt noxium (aph. 64. ſect. 5.) in hac dyſcraſia non proponitur a Galeno, c. 8. l. 7. meth. niſi caliditas refringatur: lac enim ob feruorem ventriculi inſignem corrumpitur. Cibi ergo probãtur cõfecti ex *hordeo, lactuca, melonibus, cucurbita, anguria &c.* Potus ſit *vel vinum, ſed admodũ aquoſum, vel aqua ſiue ſimplex, ſiue hordeacea: optimus potus eſt, ſi fiat e deſtillato iure longo pulli, cum ſucco anguriæ*: qui potus maxime cõuenit, in ventriculo admodũ calido & ſicco. Quoad intemperiẽ Frigidam

Frig. ſicca. & ſiccã; in hac quoq; animaduertere oportet, num ſiccitati annexa ſit frigiditas remiſſa, vel intenſa. Si remiſſa: probatur *lac cum melle copioſiore, quã in temperie ſicca tantum. v.g. in lactis ℔.ß miſcere poſſumus mellis ℥j.ß vſq; ad ℥ij.* Cibi condiendi ſunt *melle & ſaccharo copioſore.* Probantur etiam cibi magis actu calidi. Potus ſit *vinum minus aquoſum, & plurĩũ annorum, quã in dyſcraſia ſicca tantum.* Si cum ſiccitate coniuncta ſit frigiditas intenſa, *cum lacte mel adhuc copioſius miſcebitur: vt liceat etiam mel ſolũ exhibere*; ſi enim decoctũ ſit & deſpumatũ, ferme totum mutatur in alimentum. Cibi condiendi *melle & ſaccharo*, in magna copia, vt cibi magis calefaciant. Potus ſit *vinum calidius, magis generoſum & antiquum, quam in ſicca intemperie tantum. Si patiens vinum non bibat: detur ius cum melle vel ſaccharo, vel etiam mulſa detur ſed meracior, cum aliqua portione cinamomi.*

Frig. humida. In Frigida & humida intemperie, probantur cibi, qui fuere propoſiti in intemperie frigida. Condiendi ſunt cibi calidioribus, vt aromatibus & aliis. Idem de potu dicendum.

Cal. frigida Quoad intemperiem Calidam & frigidam; ſicut medicamenta temperata probauimus; ita etiam victus temperatus probatur. Cibi ergo condiendi ſunt, condimentis tum calidis tum frigidis: nam ita cibus erit temperatus. *Vinum ſit mediocre, non vinoſum, nec aquoſum: vel etiam vti licet aqua, ſeu iure, quæ tamen debent alterari hordeo & cinamomo.*

Hum. ſicca. Quoad intemperiem Humidã & ſiccam; ꝓbantur materiæ alimentales, quẽadmodũ fuere ꝓpoſitę, in temperie ſicca tantũ. At

ratione

ratione humiditatis abſtinendum ab humidioribus. Probantur igitur *auiculæ montanæ, columbæ turriales. Cibi ſint aſſi: conditi exiguo aceto.* Potus ſit *vinum medicatum, cum quinquefolio, vel capillo Veneris, in quibus eſt aliqua vis ſiccandi.*

Dyſcraſia cũ materia.

In intemperie cũ materia, varia ratio victus eſt, pro vario vitio ipſius materiæ, ſecundum quantitatem & qualitatem. Ratione quãtitatis; probatur victus minuẽs, cuius beneficio materia morbifica inſenſibiliter euacuatur. Vnde cibus dabitur in exigua copia, niſi quid prohibeat: prohibet aũt virtus, ſi ſc. materia morbifica non niſi longo tempore abſumi poteſt; veluti ſi pituita ſit copioſa, craſſa, viſcida, frigida. Vitiũ in qualitate materiæ, eſt primũ in prima qualitate: vt ſi materia morbifica ſit calidior, probetur victus frigidior; de quo in intemperie calida diximus: ſi cõtra materia ſit frigidior, probetur cibus calidus. Et ſic de reliquis. Si vitium ſit in qualitate ſecunda: ſi materia adhæreat, quoniam eſt craſſa & viſcida; probatur victus attenuans (: victus tenuis dirigitur ad quantitatem materiæ: victus attenuans, ad qualitatem ſecundam:) nimirum calidus & tenuis ſubſtantiæ: at varius, pro diſcrimine materiæ, & pro ſtatu virtutis. Si ergo materia fuerit craſſior; probatur victus magis attenuans, vt in dyſcraſia frigida & humida, cum materia pituitoſa: quem victum permittit & materiæ frigiditas & virtus. Si permittentia non aſſint, mitioribus eſt occurendum: non autem permittit intemperies calida: nam calidum a calido augetur: nec permittit virtus in ſicco morbo; quæ enim ſunt calida & tenuis ſubſtantię, diſſoluũt calidum innatum, quod eſt exiguum in ſicca intemperie. Tunc ergo cibi condiendi ſunt attenuantibus citra caliditatem, vt *quinquefolio, feniculo viridi, radicibus petroſelini, non ſeminibus; & ab aromatibus eſt deſiſtendum.* Hæc de cibo & potu.

Alui beneficium. Vomitus.

Reliqua patent. Sufficit cum Auicenna notare, quoad inanitionem, vt aluus ſeruetur lubrica, vt homo fugiat Venerem. Quoad motum, vt caueat patiens ſecundum ventriculum a vomitu laborioſo: nam per motum hunc violentum, diſſoluitur ſubſtantia calidi inſiti.

CAPVT III.

De paruitate ventriculi.

Tranſitio.

EXPLICATIS vitiis pertinentibus ad ventriculum, vt ventriculus eſt conſtitutus e partibus ſimilaribus: modo agemus de vitiis attinentibus ad ventriculum, vt eſt inſtrumentum, & quid diſſi-

milare. Hæc vitia ſunt Paruitas & Tumor. Primum igitur de paruitate dicemus, propterea quod eſt vitium natiuum. Per paruitatem autem ventriculi intelligimus vitium in reſpectu ad reliqua membra, ad totum corpus: non enim intelligimus paruitatem ſimpliciter, ſed in reſpectu ad alia mem bar, vt ſi ventriculus ſit paruus, iecur autem magnum, totum corpus magnum. Hoc vitium generatur, dum parentibus occurrit aliquod noxium, vi cuius emittitur ſemen ita deficiens, vt generetur calidum inſitum ita vitioſum, vt facultas generatrix ita fruſtretur, vt procreetur ventriculus plus quam decet minor. Eſt igitur ventriculi paruitas magnitudo imminuta vẽtriculi, producta a fruſtratione generatricis. Forma eſt magnitudo imminuta: quæ, vt eſt magis vel minus imminuta, & proinde vt magis vel minus proportione caret, ad magnitudinem reliquorum organorum; ita magnitudo hæc imminuta locum ſibi vendicat modo ſymptomatis, modo morbiſymptomatis, in qualitate mutata, id eſt, in magnitudine diminuta, quæ cum parum deficiat a proportione reliquorum inſtrumentorũ, nó eſt cauſa læſæ actionis: non igitur morbus eſt, ſed ſymptoma. Paruitas autem ventriculi habet rationem morbi, dum multum recedit a magnitudine reliquorum inſtrumentorũ, ita vt lędatur actio, & per conſequens ſit morbus. Subiectum eſt ventriculus, ad differentiã paruitatis aliorũ inſtrumentorũ.

Nomen.

Definitio

Cauſa efficiens. Fruſtratio generatricis vitio calidi inſiti ſeminalis, & materni ſanguinis.

Cauſa efficiens, eſt fruſtratio facultatis generatricis: vt hæc paruitas natiua, de qua loquimur, diſtingueretur a paruitate aſcititia, quę euenire poſſet in macie ventriculi. Et propterea intelligẽdum, qua ratione fruſtretur generatrix: quod difficilimum eſt. Quare ſciẽdum, e traditis a nobis in doctrina de formatiõe fœtus; fruſtrari generatricem, vt reſidet in vtero, id eſt, in calido primigenio exſiſtente in vtero: vt vitium attineat ad calidum inſitum, non autem ad vterum, ſicuti quidam credunt. Si enim eueniat vt vterus ſit paruus: in cauſa erit parui tum ventriculi, tum reliquorum inſtrumẽtorum: in præſentia autem eſt ſermo de paruitate ſolius ventriculi. Vnde, vt veritas ſatis recondita eluceſcat, confugiendum ad Galenum, c. 11. li. de arte med. vbi ſtatuit, paruum caput neceſſario eſſe malum: caput autem magnum, eſſe modo bonum, modo malum; bonum, ſi producatur ab inſita virtute robuſta, quæ copioſam & optimam materiam efformare poſſit, vt caput ſit tum magnum, tum bene formatum: caput autem magnum eſt malum, ſi prodeat non a robore facultatis, ſed ſolum a copia materię; tũcq; producitur caput magnum, ſed non concinne formatum. Ex his verbis colligendum, virtutem procreãtem inſtrumenta, eſſe inſitam; & modo robuſtam, modo imbecillam: & præterea agere virtutem procreantem inſtrumenta in materiam modo bonam, modo malam. Vnde hoc loco duo ſunt intel-

intelligenda :primum, quid ſit hæc inſita virtus, vt etiam conſtet, quod ſit eius ſubiectum: deinde, quidnam intelligere oporteat per materiam vel bonam vel malam, e qua organa formantur. Et hæc duo breuiter explicabimus. Quoad primum, per inſitam virtutem intelligimus facultatem generatricem a parentibus tributam: cuius ſubiectum fuit ſemé eiaculatum; deinde ſubiectum fuit ſemen cum ſanguine, in calidum primigenium conuerſum: vt propterea facultas generatrix reſideat in calido primigenio. Ad quod reſpiciens Galenus in com. aduerſus Lycum, ait, animalia ſortiri primam generationem e calido innato. Proponit primam generationem, ad differentiam ſecundæ: ſiquidem animalia in ſecunda generatione ſortiuntur partes ſolidas & viuentes; in prima autem generatione calidũ inſitum. Amplius cum facultas generatrix reſideat in calido inſito; eſt modo robuſta, modo debilis: non propria ratione, quia nõ ſuſcipit magis & minus; ſed hoc fit, prout calidũ primigenium eſt, modo robuſtũ, modo debile: vt calidum inſitũ ſecundum quantitaté & qualitaté quandoq; bene habeat, quandoq; male: vnde ſi contingat vt calidum inſitum ſit copioſum & bene temperatum; eſt ſedes & organum generatricis robuſtæ: ſi contra, debilis virtutis. Cęterũ, cum calidũ inſitum generetur e parentum ſemine: vt varium emittitur ſemé, ita fit varium calidum inſitum. Sciendum auté varium profundi ſemen, non modo pro diſcrimine parentum, vt parentes probũ vel improbum ſemen tribuunt, in diuerſis congreſſibus; verum etiá diſcrimé eſſe in ſemine, quod vnico congreſſu emittitur. Ná in eodé coitu præſtantius eſt ſemen, quod primo effunditur, quia magis eſt in teſtibus elaboratũ & eſt magis ſpiritu vitali plenum: ideoq; in tertia & poſterioribus eiaculationibus emittit' ſemen minus elaboratum; & in ſuperfluo coitu emittitur etiá ſemen cruentum, crudum & incoctũ. Quare ſi eueniat, vt ſeminis portio melior attineat ad hepar, minus proba ad vétriculum; fiet, vt fœtus melius formetur ſecundum hepar, quá ſecundũ ventriculum: vt hinc ventriculus fieri poſſit paruus. Verũ id quoq; ſciendũ, ſemé eiaculatũ eſſe quoddam miſtũ e ſpiritu vitali, & humore. humoré auté probũ prodire a paréte qui optimũ ſanguinem generat, & qui teſtes habet robuſtos: ſpiritũ probũ emanare, tũ ab optimo corde, tũ ab aliis partib. Iccirco neceſſe eſt ſemen in quantitate & qualitate eſſe optimũ: ita tñ vt ſemen capiat quantitatem ab humore, qualitaté a ſpiritu. Vitalis aũt ſpiritus a corde prodiés primũ reliquis impertit' partib. mox ab his procedens, progredit' in humiditaté ſeminalé tépore coitus: quo fit, vt cũ ad generatricé attineat ſimile generare, ſi cõtingat, vt ſpiritus prodeát a parente donato magnis oculis, fœtus ſimilis producatur; & ſimiliter ſi prodeat a vétriculo paruo, fiat vétriculus paruus.

Quare conſtitutum ſit, per calidum inſitum eſſe intelligendum calidum primigenium: per inſitam vero virtutem, a Galeno propoſitam, intelligere oportere facultatem generatricem; cuius ſubiectum eſt calidum: quod ſi bene habet ſecundum quantitatem & qualitatem, eſt ſedes virtutis robuſtæ; ſi contra, debilis: tandem materiam e qua, eſſe ſanguinem maternum. Hinc liquet, ſi virtus ſit robuſta in calido inſito; & ſanguis maternus bene habeat ſecundum quantitatem, & ſecundum qualitatem; produci optima inſtrumenta: ſi autem contingat, vt vitium ſit in virtute inſita, hoc eſt, e parte calidi inſiti, & probitas in ſanguine materno: vt dum pater eſt male conſtitutus, mulier autē probe habet: tunc organa procreantur vitioſa, & præſertim male figurata & intemperata: etenim imbecilla virtus, ratione calidi inſiti vitioſi, materiam etiam optimam vincere nō poteſt. Si autem vitium ſit in ſanguine, non in virtute: ſi ſanguis deficiat; organa creabuntur exigua ſed bene figurata: Si autem ſanguis abundet; producētur organa magna, at male figurata. Si ſanguis vitioſus ſit ratione qualitatis; generantur organa intemperata. Si deniq; vitium ſit & in virtute, & in ſanguine: ſi ſanguis deficiat; organa producentur exigua, & male figurata: Si abundet ſanguis; organa creabuntur tum magna, tum monſtroſa. Ex his igitur colligendum, ventriculum iuſto minorem creari, ſi calidum inſitum ſit particeps facultatis generationis impertitæ a ſpiritu, prodeunte a parente, donato paruo ventriculo. Interim tamen non ſemper pater paruum obtinet vētriculum; ſed fit etiam paruus ventriculus, ſi calidum inſitum, vt attinet ad ventriculum, ſit imbecillum: vt quamuis ſanguis maternus ſit copioſus, exiguus tamen a calido imbecillo attrahatur. Quod ſi abſolute ſanguis maternus deficiat; paruitas oritur non modo ſecundum ventriculum, ſed etiam ſecundum omnes partes. Ex his colligere licet, imminutam magnitudinem natiuā accidere ventriculo, dum fruſtratur facultas generatrix vitio vel calidi innati, vel vitio ſimul Sanguinis materni.

Differentia. Cęterum ventriculi paruitas modo Magis, modo Minus eſt diſproportionata. Proditq; hoc vitium, quoad differentias, a cauſa efficiente, vel ſolum a Calido inſito; vel & a Calido inſito, & a ſanguine materno.

Signa. Galenus c. 71. art. med. admonet quandoq; ventriculum eſſe adeo eminentem, id eſt, vergentem ad exteriora, vt tangentes facile magnitudinem & paruitatem ventriculi agnoſcant: vt propterea paruus ventriculus ita conſtitutus non egeat ſignis. Si autem ventriculus ſitum obtineat profundiorem; cum Auicenna ventriculi paruitas indicatur e difficili tolerantia cibi copioſi, vt patientes repleantur ante ſaturitatem cibi.

Præſidia. Quoad indicationes: attinent hæ ad præſeruationem: nam paruitas ventri-

ventriculi eſt effectus generatricis, e materno ſanguine; quorum nullum eſt præſens: indicatio autem ſumitur a præſenti. Quare in præſentia ſcopi debent eſſe præſeruatorii: vt homo præſeruetur a malis, quæ vi paruitatis ventriculi occurrere poſſint. At cum hæc mala prodeant a vitiis, attinentibus ad opera, id eſt, a vitioſis operibus parui vẽtriculi: ſciendum hoc opus eſſe vel alimentale, vel excrementitium. Opus alimentale eſt chylus quantitate deficiens, qui non ſufficit pro alẽdo corpore: vnde ἀτροφία imminet. Quare huiuſcemodi opus ita deficiens, indicat remedium, producens chylum copioſum, vt ſufficiat pro corporis nutritione. Opus excremẽtitium eſt prima ſuperfluitas, quæ, vt noxia, indicat remedium expellens, ſeu euacuans.

Licet nulla ſit ſpes ampliandi ventriculum; quia deſideratur tum agens, tum materia e qua: non tamen eſt impoſſibile ſcopos præſeruatorios explere. Verum facilius eſt, primas ſuperfluitates vacuare: minus facile, procurare, vt chylus generetur ita copioſus, vt ſufficiat pro totius corporis nutritione, difficultas autem varia offertur, pro ratione paruitatis ventriculi, & temperamenti, & totius corporis. Nam difficultas magis magiſq; augetur, quo ventriculus erit minor, in reſpectu ad totum corpus: nam opus eſt copioſo alimento, quod ventriculus paruus non poteſt coquere. Difficultas augetur, ſi annectatur intemperies: nam ventriculus dyſcratus adhuc ægrius concoquit. Et difficultas etiam intenditur, ſi totum corpus fuerit calidum & ſiccum: hoc eſt, abſumens copioſum alimentum: & ſi etiam totum corpus fuerit rari habitus, nam fit diſſolutio. *Prognoſtica.*

Quoad materias præſidiorum, & primum cheirurgicas: in defectu chyli deficit ſanguis: quare non ſecanda vena. At ratione excrementi, & præſertim, ſi aluus non ſit lubrica, probantur fonticuli. *Curatio.*

Quoad medicamenta: probantur lenientia propoſita in ſerm. de intemper. ventriculi, & roborantia. Auicennas probat vomitum bis in menſe, ſi homo facile euomat. Quare oportet leuioribus vomitoriis vti: vt *oxymelite ſimpl. in iure tepido.*

Quoad diætã: cum Auic. probãtur cibi copioſi alimenti, & exigui excrementi. Sed hi cibi debent eſſe copia exigui, propter ventriculi paruitatem: ſed pluribus exhiberi debet vicibus in die: nam cauſa nutritionis opus eſt copioſo alimento; quod ventriculus nequit capere, cum ſit paruus, ideo pluribus vicibus cibi euchymi, & multum nutrientes ſunt offerendi. *Diæta.*

CAPVT IIII.

De Tumore ventriculi.

VENTRICVLVS cum non modo corripiatur magnitudine imminuta, verum etiam aucta: & magnitudo aucta poſſit eſſe & natiua, & aſſcititia: de natiua non eſt dicendum; præſertim cum huius natura pateat e ſuperius propoſitis, & præterea magnus ventriculus ſit in cauſa potius boni quam mali operis. Propterea dicendum eſt de magnitudine aucta aſſcititia, quæ vocatur Tumor: qui cum ſit malum & frequens, & periculoſum; ideo diligenter de eo dicendum. Et quidem in præſentia diligentiores erimus: ita in tumoribus aliarum partium breuiſſimi erimus. Quoad nomen: cum Galeno, libro de tumor. præter naturam, capite 1. ſcire oportet, tumorem biſariam accipi poſſe: primum, vt attinet ad quantitatem primam; deinde vt ſpectat ad quantitatem non primam. Declaro. Per primam quantitatem intelligimus tumorem prodeuntem a materia, ſola peccante copia, vt hæc materia, verbi gratia, eſt bona vel caro, vel pinguedo: per non primam quantitatem intelligere oportet vitium, ſeu tumorem, qui ſpectat ad materiam, peccantem non modo ſecundum quantitatem, verum etiam ſecundum qualitatem; vt verbi gratia eſt tumor qui fit a bile copioſa, vnde ſit a bile & copioſa, & calida, ſiccaque; ac proinde a materia, & copia, & qualitate peccante. In præſentia igitur per tumorem intelligimus ſpectantem ad quantitatem non primam. Vt inſtitutum ſit, dicere de ventriculo non carnoſiore, non obeſiore; ſed correpto inflammatione, eryſipelate, œdemate, ſcirrho, cancro, carbunculo, abſceſſu, & inflatione. Et fortaſſe quædam intelligetis, rara, & a nobis diligenter meditata. Verum cum tumor ſic acceptus cum Galeno, poſſit eſſe tum morbus, tum ſymptoma: in præſentia per tumorem intelligimus morboſum. Adhæc cum vi tumoris morboſi lædatur actio ventriculi, & vt ventriculus eſt inſtrumentum, & vt obtinet partes ſimilares: nunc principaliter ſermo erit de tumore ventriculi, vt eſt inſtrumentum: ſecundario vero, vt ventriculus obtinet partes ſimilares. Verbi gratia: cum inflammatio ſit morbus in compoſitione & intemperie: principaliter reſpicimus ad inflammationem, vt eſt morbus in compoſitione. Tumor igitur hunc in modum acceptus, ſic generatur: dum nimirum ventriculo occurrit materia peccans,

Nomen.

Generatio.

cans & copia, & qualitate, vt ventriculus & augeatur, & alteretur, atque ad eam perducatur magnitudinem & intemperiem, vt ratione vtriuſque lædatur actio. Quare ventriculi tumor eſt magnitudo aucta cum intemperie, lædens operationem ventriculi, procedens a materia, copia, & qualitate peccante. In qua definitione forma eſt magnitudo aucta cum intemperie, lædens operationes: nam tumor morboſus, eſt morbus compoſitus e magnitudine aucta & intemperie: vnde proponitur a nobis tum magnitudo, tum intemperies eo exceſſu, vt lædatur actio; & propterea magnitudo aucta ſit morbus, & intemperies ſit morbus. Vnde Galenus capite primo libr. tertio de cauſ. ſymptom. ait; ventriculi actionem lædi ob morbos partium diſſimilarium, hoc eſt, ob inflammationem, ob eryſipelas, & hinc ob magnitudinem auctam, ſeu tumorem: quo loci Galenus proponit ventriculum, vt eſt quid diſſimilare. Idem Galenus reſpiciens ad intemperiem capit. 2. libr. de tumor. præter natur. ſtatuit, in inflãmatione partem non modo augeri ſecundum quantitatem, ſed etiam alterari ſecundum qualitatem. Quare tumor erit morbus, in mala compoſitione, & in intemperie: ſiquidem dum humor peccat & copia, & qualitate, ita qualitate alterat, vt citius noceat qualitate, quam copia: verbi gratia, ſi ſanguis fluat in ventriculum, primum eſt cauſa morbi in intemperie; ſecundo eſt cauſa morbi in mala compoſitione: & propterea dicit Galen. cap. 12. lib. de diff. morb. inflammationem neceſſario eſſe morbum in intemperie, non neceſſario in mala compoſitione. Subiectum eſt ventriculus: vt diſtinguatur tumor, de quo iam loquimur, a tumore aliorum inſtrumentorum. Et cum ventriculus vix afficiatur tumore ſecundum ſe totum; dicitur ſubiectum tumoris ſecundum ſedem vel Internam, vel Externam; vel Dextram, vel Siniſtram; vel Infernam, vel Supernam. Quamuis intemperies, ad differentiam magnitudinis auctæ, vt plurimum totum ventriculum afficiat.

Definitio. *Forma.* *Subiectum.*

Cauſa autem tumoris eſt materia, copia & qualitate peccans: ad differentiam tumoris, qui produci poteſt vel a carne, vel a pinguedine; quæ materiæ, ſola copia peccant. In hac materia perpendi debet Species, Vitium, & Cauſſa generans. Quoad ſpeciem: eſt Vapor, vel Minera. Vaporis ratione fit tumor, quem Auicennas vocat inflationem, poteſtque etiam dici tympanites ventriculi, Paulus vocat flatum ventriculi, Aetius nominat inflationem. Minera, eſt Sanguis, Bilis, Pituita, Melancholia, & Pus. Quoad materiam ſanguineam: eſſe poteſt vel Sanguis, vel Ichor ſanguinis. Si fuerit ſanguis: fit tumor, qui vocatur inflammatio, in qua inflammatione capit. 2. lib. de tumor. præter natur, ſan-

Cauſa efficiens. *I. Species cauſſæ efficientis.* *Sanguis.*

guis non modo fluit, ſed fluxus detinetur, & ſic tumorem procreat:& ob id Galenus ait, c. 12. lib. 2. criſ. ſanguinem in loco impactum, putreſcere, & hinc creare inflammationem. Si autem fuerit ichor ſanguinis, fit tumor, qui dicitur eryſipelas. Concurrit autem ſanguinis ichor, modo Sincerus, modo Miſtus cum flaua bile: vnde Galenus reſpiciens ad Sincerum ſanguinis ichorem. cap. 1. lib. 2. ad Glauc. dicit, e ſanguine ferueſcente & tenuiſſimo, fieri eryſipelas: vbi per ſanguinem tenuiſſimum intelligit ichorem ſanguinis, qui etiam rubra bilis dicitur. Reſpiciens autem Galenus ad ichorem ſanguineum, miſtum cum bile flaua, cap. 10. lib. de tum. præter nat. inquit, eryſipelas fieri a bile, miſta cum ſanguine: vbi per ſanguinem neceſſario intelligit ichorem: nam bilis miſta cum humore ſanguineo, cauſſat non eryſipelas, ſed eryſipelas phlegmonodes. Building Bilioſa vero materia eſt, quæ cauſſat eryſipelas, capit. 1. libr. 14. meth. aph. 2. ſect. 1. & cap. 5. lib. 2. de diff. feb. Notandum autem cum eryſepelas ſit vel Internum, vel Externum: Internum fieri poſſe a bile, tum ſincera, tum miſta: externum autem ſolum produci poſſe a bile flaua miſta, vel cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate, vt ſit bilis, quam vocant pallidam. Confirmatur hoc Galeni teſtimonio. Nam primum reſpiciens ad internum eryſipelas cap. 7. lib. 3. l. aff. ſtatuit phrenitidem, & hinc eryſipelas internum fieri non ſolum a pallida bile, verum etiam a flaua. Et com. 10. lib. 1. prorhet. voluit fieri phrenitidem a bile etiam æruginoſa: etenim, ſi phrenitis fit ab atra bile, multo magis fieri poteſt a bile æruginoſa. Quod vero attinet ad eryſipelas externum, Galenus cap. 10. lib. de tum. præter nat. inquit, eryſipelas fieri a bile miſta, vel cum ſanguine, vel cum aquoſa ſanie; vt ſi bilis ſit ſincera, non miſta, cum Galeno loco citato, ſit cauſa vlceris, non tumoris. Quare cum in præſentia ſit ſermo de tumore ventriculi, & proinde de tumore interno: ſtatuendum fuerit, bilem concurrere poſſe & ſinceram & miſtam: Si ſincera ſit bilis, eſt flaua bilis, vel etiam ſupra flauam, ſed infra atram: miſta bilis eſt, vel cum ichore ſanguinis, vel cum ſeroſitate. Hæc de materia bilioſa. Quoad materiam pituitoſam: Galenus ad hanc reſpiciens, cap. 10. lib. de tum. præter naturam, ſtatuit, vi pituitæ procreari poſſe tumorem duplicem, hoc eſt, œdema, & ſcirrhum. Hi autem tumores inuicem conueniunt, vt ſunt pituitoſi; differunt autem pro vario vitio pituitæ: infra diſcriminis cauſa patebit, cum de vitio ſpeciei loquemur; nunc enim verſamur circa ſpeciem materiæ, non circa vitium. Quoad melancholiã: ab hac fit ſcirrhus, cancer, carbunculus: qui tumores, cum prodeant e vario melancholiæ vitio, de hoc ſuo loco dicemus. Quoad materiam puru-

Ichor ſanguinis.

Bilis flaua

Vide ſupra pag. 70.

Pituita.

Melãcholia.

purulentam; hæc eſt in cauſa abſceſſus. Hæ ergo ſunt ſpecies materię, a qua producuntur tumores. Vnde, ſi ſpecies ſint ſimplices, tumores fiunt ſimplices & exquiſiti: ſi autem ſpecies inuicem miſceãtur, fiunt tumores miſti & nothi, v.g. ſi tumor fiat a ſolo ſanguine, fit inflãmatio: ſi miſceatur cũ ſanguine bilis, fit inflammatio eryſipelatodes; ſi pituita fit inflammatio œdematoſa, vel etiam ſcirrhoſa, ſi melancohlia, fit inflammatio ſcirrhoſa, cancroſa, vel etiam particeps carbunculi. Hæc de ſpecie materiæ morbificæ. *Pm.*

Quantum ad vitium ſpeciei; hoc eſt in ſubſtantia, quantitate, qualitate, & vbi. Quoad *ſubſtantiam*: cum hoc vitium poſitum ſit in putredine; locum habet in inflammatione, in eryſipelate, in cancro, carbunculo, & abſceſſu: nam in inflammatione, vt dicitur cap. 2. l. de tum. præter nat. ſanguis in loco perſpiratione priuato ita detinetur, vt putreſcat: quare eſt peccatũ in ſubſtantia: in eryſipelate etiam bilis ita putreſcit, vt ſit in cauſa putridæ febris: idem eſt dicendum de cancro, & de carbunculo: quamuis materia morbifica minus putreſcat in cancro nõ exulcerato, magis in exulcerato cancro, adhuc magis in carbunculo: in abſceſſu etiam patet, pus eſſe materiam putridam id eſt peccantem ſecundum formam. Vt colligere liceat, tumorem flatulentum, œdema & ſcirrhum nõ prodire a materia putrida, niſi ſit ſalſa pituita, quæ poteſt eſſe putrida; ſed tunc fit œdema nothũ, vt ſit veluti eryſipelas nothum: quemadmodũ & cauſus nothus fit e pituita ſalſa. Quoad vitium ſecundum *quantitatem*; hoc vitium eſt commune omni ſpeciei; nam tumor eſt magnitudo lædens operationes, quare fit a copioſa materia. Quoad vitium ſecundum *qualitatem*: hoc vitium perpendendum eſt & in genere, & in ſpecie. Si in genere; in nulla ſpecie materiæ deſideratur: & ratio eſt; quoniam ventriculi tumor annexã habet intemperiẽ. Si ſermo fiat de vitio ſecundum qualitatẽ in ſpecie: varium eſt vitium, pro varietate ſpeciei: vnde quoad *flatũ*, vitium eſt ſecundũ frigiditatẽ & craſſitiem: ſi enim vapor ſit calidus vel tenuis, nõ poteſt colligi ea copia, vt ſit cauſa tumoris: vnde inflatio eſt tumor cum morbo frigido. Quoad *materiã ſanguineam*; cum ſit vel ſanguis, vel ſanguinis ichor: ſi fuerit ſanguis; vitium poſitum eſt in caliditate & humiditate: verum, cum Galeno c. 2. l. de. tum præter nat. calidior euadit ſanguis: vt propterea e c. 12. de morbo. diff. inflammatio ſit morb⁹ calidus & humidus. Si autẽ materia ſanguinea ſit ichor; vitiũ ſtatui debet, in inſigni caliditate & tenuitate, vt accedat ad naturam bilis: vt propterea non modo calefaciat, ſed etiam ſiccet. Hinc Galenus c. 1. l. 2. ad Glauc. ait, e ſanguine efferueſcente & tenuiſſ. fieri eryſipelas, quod eſt tumor calidus & ſiccus. Quoad *bilem*; huius

1. Vitium cauſa tumoris.
Subſtantiæ vitium.
Quãt. vitiũ
Qualitatis vitium.
1. 2. 3.

vitium poſitum eſt in calore & ſiccitate: vt propterea tumor bilioſus ſit tumor calidus & ſiccus. Quoad *pituitā*; eſſe poteſt ſalſedinis vel expers, vel particeps. Si ſit expers ſalſedinis; eſt pituita frigida, humida; modo tenuis modo craſſa. Vnde cum Galeno c. 1. l. de tum. præter naturā ſi tenuis ſit pituita, fit œdema; ſi craſſa, fit ſcirrhus. Hinc œdema eſt tumor frigidus & humidus: ſcirrhus autem eſt tumor frigidus & humidus, ſed qui accedit ad ſiccum, vt colligitur e cap. 7. & 9. l. 5. ſimpl. Si pituita ſit ſalſa; vitium conſiſtit in calido & ſicco: vt propterea fiat tumor calidus & ſiccus. Quoad *melancholiam*; cum Galeno c. 1. l. de tum. præter naturā & c. 4. l. de atra bile; ſi melancholia ſit expers exuſtionis, quę vocatur nigra bilis; ab hac fit tumor ſcirrhoſus, *frigidus*, ſiccus, & durus. Verum, cum durities multiplex eſſe poſſit: operæ pretiū eſt, vt intelligatur, quot modis tumor durus pduci poſſit. Sciendum igitur cum Galeno c. 4. l. 5. ſimpl. duritiem fieri, dum corpus vel ſicceſcit, vel concreſcit, vel nimiū repletur: vt cauſæ ad duritiem concurrentes eſſe poſſint vel ſimplices, vel coniunctæ. Quoad ſiccitatem; ſiccatur corpus validis exercitiis, ſole ardente, inedia, febre ardente: & ſiccari etiam poteſt corpus a ſiccantibus medicamentis, citra refrigerationē. Quoad concretionē, ſeu congelationem, congelatur corpus a vehementi frigore. Frigoris autē cauſa multiplex eſſe poteſt; vna a foris incidentibus, vt eſt aer, aqua frigida, medicamenta refrigerantia, quibus quādoq; aliqui medici abutuntur in eryſipelate: ſecunda cauſa eſt dyſcraſia frigida partis: tertia eſt humor fluens frigidus. Quoad repletionē, corpus repletur a copioſo humore. Quod ſi cauſæ duritiei inuicē coniungantur, miſta fit durities, v. g. durities fit per exſiccationē & congelationē, ſi quis laboret in frigore; eſt enim cauſa ſiccans, & cauſa refrigerans: durities autē fit per repletionem & congelationem, ſi tumor fiat ab influxu materiæ frigidæ; nam a materia fluente, ratione copiæ, fit repletio; ratione frigiditatis fit congelatio. Si fiat durities per ſiccationē, congelationem, & repletionem, eſt tumor, qui producitur a materia copioſa, frigida, & ſicca, ſicut contingit in ſcirrho. Si vero materia melancholica ſit parcipes exuſtionis; vocatur atra bilis: & huius vitium poſitum eſt in calore, ſiccitate & craſſitie: vnde fit tumor qui annexum habet morbum calidum & ſiccum. Cæterum admonet Galenus cap. 13. l. de tum. p. nat. ſi contingat, vt hæc materia, ſeu atra bilis, non ferueat, tumorem fieri cancroſum. Additque cap 8. ſi non ferueat, & ſit minus acris; vel calida, fieri cancrum non exulceratum: ſi acrior euadat, produci cancrum exulceratum: & ſi efferueſcat, fieri carbunculum. Si autem materia fuerit *purulenta*; fit abſceſſus: & cum omne pus ſit calidum, abſceſſus eſt tumor, qui habet coniunctum morbum

Motus & quietis vitia.

bum calidum. Si vitium prependatur ſecundum *vbi:* quoad quietem; ſemper materia præter naturam quieſcit. Quoad motum; hoc vitium locum habet in tumore, quando materia generatur extra ventriculum: quod vitium deſideratur in tumore flatulento, ſi flatus generetur in ventriculo: deſideratur etiam in tumore pituitoſo, ſi pituita generetur in ventriculo: præterea & in abſceſſu hoc vitium deſideratur, ſi pus generetur in ventriculo: etenim ſi pus gignatur extra ventriculũ, & fluat in ventriculũ, abceſſus non ꝓducitur, ſed alia mala oriũtur. Et propterea cum motus ſit perpendendũ in tumore, qui producitur a materia, q̃ extra ventriculũ generatur: in motu cum ſint quatuor, mobile, terminus a quo, ſpatium perꝙ, & terminus ad quẽ. Quoad mobile; patet quod nam ſit, ex iis quæ de ſpecie diximus. Termin⁹ a quo, poteſt eſſe modo totũ corpus, modo pars. Totũ, ſi materia in toto corpore colligatur, ſiue ſit ſanguis, ſiue ali⁹ humor. Poteſt eſſe pars. v.g. iecur, ratione ſanguinis & bilis, & ſi fuerit melancholia, lien, iecur; ſi pituita, cerebrũ. Siue .a. ſit totum ſiue pars corporis; vtrũq; concurrit in ratione termini a quo, vt ventriculũ ſuperet, penes tranſmiſſionẽ; & terminus a quo ſuperetur a ventriculo, penes attractionẽ. Spatium per ꝙ, ſunt vaſa, & potiſſ. venæ. Terminus ad quẽ, eſt ventriculus; vt vel attrahit, vel ſuſcipit. Attrahit vi caloris vel doloris: ſuſcipit ob intemperiem vel frigidã, vel humidã, vel frigidam & humidã; ſuſcipit etiã ob raritatẽ: vt ventriculus ob mollitiẽ & raritatẽ facile ſuſcipiat: vbi notandũ, raritatẽ eſſe vitiũ natiuũ, intẽpiẽ eſſe vitiũ, tũ natiuũ, tum aſſcititiũ. Hæc de vitio ſpeciei.

3. Cauſa generans materiam tumoris.

Cauſa generans materiã morbificã, dirigitur ad flatũ, ſanguinẽ, bilem, pituitam, melancholiã, & pus. Quoad *flatũ*; cum Aetio, Paullo, Auicenna, cũ flatus pro ſui generatione requirat materiã e qua, & agens; vitium attinere poteſt, modo ad agens, modo ad materiam e qua, modo ad vtrumq;. Ad agens; dum ventriculi caliditas ſpectat vel ad calidum innatũ imbecillum, 1. vel ad intemperiem ventriculi: vt quamuis cibus nõ offeratur flatulentus, tamen ob imbecillitatem caliditatis ventriculi, vertatur in flatum. Attinet autem vitiũ ad materiam, dum ventriculus repletur vel humore pituitoſo, vel ſimilibus cibis, id eſt vt ait Auicenn. ſi cibus ſit in quo viget humiditas extranea: etenim, dum etiam eſt calidus ventriculus, non poteſt extraneã illam humiditatem reſoluere, & propterea in flatũ mutatur. Vnde ſi ventriculus ſit refertus materia flatulenta; ſi in hanc agat frigidus ventriculus, cum Paullo & Aetio ita agit, vt nullũ vaporẽ efficiat, ob imbecillitatẽ: nam frigidus ventriculus nec poteſt attenuare, nec conſumere, nec cibũ diſſoluere. Si .a. in materiã flatulentã agat ventricul⁹ nõ frigidus, ſed vehemẽter calid⁹: generatur flat⁹ nebuloſus, verũ in pauca quãtitate, vt p vnũ vel alterũ

auctum euacuetur. Quare flatus generatur e materia flatulenta, ab inſigni caliditate: at non eſt ita copioſus, vt poſſit eſſe in cauſa tumoris. Cæterum cum Auicenn. inflatio fieri etiã poteſt a materia melãcholica: ſed tunc eſt tumor flatulentus coniunctus cum ſiccitate. Pertinet deniq; vitium ſimul ad agens, & ad materiam e qua: dum calor eſt debilis, & materia eſt flatulẽta. Quoad *materiam ſanguineã*; cum eſſe poſſit, vel ſanguis, vel ichor ſan-
2. guinis: quoad ſanguinem; patet, copioſum ſanguinem generari ex alimento bono, & copioſi ſucci, a iecore calido & humido. Quoad ichorem; huius materia e qua, eſt ſanguis: agens, calor intenſior partis, in qua reperitur ſanguis. Et ob id ſcribit Galenus cap. 2. l. de tum. præter natur. ſaniem tenuiorem ſanguinis, id eſt ichorem ſanguinis, in inflammatione, generari e ſanguine vi caliditatis inflammatoriæ, & proinde intenſæ. Quoad
3. *bilem*; patet eam generari e cibis bilioſis, ab hepate calido & ſicco. Quo-
4. ad *pituitam*; & primum non ſalſam: hæc generatur e materia frigida & humida, id eſt e portione cibi frigida & humida; a frigido ventriculo, atque etiam a cerebro. At ſi pituita ſit ſalſa, cum ſit calida; ſciendum, quod generetur ab agente tum putredinali, tum non putredinali. Et ob id ſciendum cum Philoſopho, cauſam immediatam ſalſedinis eſſe vaporem calidum exuſtum, miſtum cum materia aquea. Hic vapor calidus neceſſario generatur a cauſa calefaciente: at cauſa hæc eſt putredinalis, dum v. g. pituita ob putredinem fit ſalſa: namq; calor putrefaciens, agens in pituitam, producit vaporem exuſtum; qui vt permiſcetur cum portione aquea, eſt in cauſa ſalſedinis. Calor autẽ eſt nõ putredinalis, veluti cum pituita fit ſalſa, ob miſtionem ſalſæ ſeroſæ humiditatis, quæ ſeroſa humiditas reddita eſt ſalſa, quia a calore inſigni, portio ſeroſæ humiditatis eſt conuerſa in vaporem exuſtum, qui miſtus cum aquoſa humiditate hanc ſalſam reddit: vt ſi deinde hæc humiditas ſeroſa ſalſa, miſceatur cum pituita non ſalſa; pituita hæc euadit ſalſa: veluti, ſi miſceatur aqua ſalita, cum iure dulci, ius eua-
5. dit ſalſum. Quoad *melancholiam*, ex alibi dictis patet generari a calidi-
6. tate hepatis: quamuis atra bilis generetur a caliditate intenſiori. Quoad *materiam purulentam*; cum Galeno com. vlt. l. 1. prognoſt. huius generationis gratia ſupponere oportet, requiri materiam e qua, & agens. Materia e qua, eſt ſanguis diſperſus per exiguas partes in loco inflammato: vt cum hic ſanguis ſit extra venas; non mutetur in ſubſtantiam partis: vnde eſt materia, e qua generatur pus: quare eſt materia prorſus nec benigna, nec maligna. Agens eſt calor partis inflammatæ: & eſt particeps gradus tum caloris naturalis tum caloris præter naturam: vt beneficio gradus naturalis, ſanguis coquatur; vi autem gradus caloris præter natu-

naturam, putreſcat: vt pus ſit quiddam miſtum, e ſanguine partim concocto, partim putrefacto. Hinc pus optimum obtinet partes concoctas plurimas, putrefactas paucas: contra autem ſe habet, pus peſſimum: ſicuti mediocre pus, medio modo. Vnde cum portio concocta ſit albicans, ad ſimilitudinem partis, ſit æqualis, ſit leuis; portio autem putrefacta ſit fœtida: facile colligere licet, optimum pus eſſe candidum, æquale, læue, & minime fœtidum, ſeu exigui fœtoris, vt fiat ab ingenito calido, ſed non plane vincente, propter calorem putredinalem, & materiam non prorſus benignam.

Si tumor ventriculi perpendatur ſecundum formam: cum ſit magnitudo aucta, cum intemperie, lædens operationes; cum magnitudo aucta ſit morbus, lædens operationes: differentia eſt ſecundum Magis & Minus. At tumor, vt habet iunctam intemperiem, diuiſioni ſubiicitur: nam intemperies vel eſt Frigida, vt in tumore flatulento; vel Calida & humida, vt in inflammatione; vel Calida & ſicca, vt in eryſipelate, in cancro, in carbunculo; vel Frigida & humida, vt in œdemate; vel Frigida & ſicca, vt in ſcirrho; vel Calida, vt in abſceſſu. Hi autem tumores ita ſe habent, vt detineant ventriculum vel ſecundum Totum, vel ſecundum Partem: & ſi ſecundum partem, vel Internam, vel Externam; Dextram vel Siniſtram; Supernam, vel Infernam; Poſteriorem, vel Anteriorem. Tandem ita ſe habet hic tumor, vt ratione efficientis ſecundum ſpeciem fiat, vel a Vapore, vel a Minera. Si a minera, a materia vel Sanguinea, vel Biliosa, vel Pituitoſa, vel Melancholica, vel Purulenta. Et ratione vitii materiæ; dicendum, ratione ſubſtantiæ; materiam vel eſſe Putridam, vel Non putridam. Ratione quantitatis, in copia Maiori, vel Minori. Ratione qualitatis primæ, materiam eſſe Calidam, vel Frigidam: & ſi calida fuerit, eſſe vel Calidam & humidam, vel Calidam & ſiccam: & ſi fuerit frigida, eſſe vel Frigidam & humidam, vel Frigidam & ſiccam. Ratione ſecundæ qualitatis, ſtatuendum, eſſe vel Craſſam vel Tenuem. Ratione quietis, dicendum, Magis vel Minus quieſcere. Ratione motus; vt mouetur a termino a quo; mouetur vel a Toto, vel a Parte: ratione termini ad quem; vt ventriculus vel Attrahit, vel Suſcipit. Et poſtremo, ratione cauſæ generantis, dicendum; vt materia morbifica eſt varia, ita diuerſam eſſe cauſam generantem, prout vitium dependet e Parte vel Materiæ, vel Agentis, vel Vtriuſque.

Differentia. I. *II.* *III.*

Facilime ſenſus tenſionis manifeſtat ventriculi tumorem in genere: quamuis vix percipiatur in œdemate. Verum cum tumor poſſit eſſe modo maior, modo minor: cognoſcetis, e vehementia & remiſſione ſymptomatum. Verbi gratia, ſi remiſſa ſint ſymptomata, tumor indicatur paruus.

Signa. I. Differentia a forma.

Vtrum autem cum magnitudine morboſa ſit coniunctus morbus vel calidus, vel frigidus, vel etiam alius morbus: cognoſcitur potiſſimum e cognitione differentiarum, quæ capiuntur a cauſa efficiente: verbi gratia, dum cognoſcimus tumorem fieri a ſanguine; patet etiam cum magnitudine coniunctum eſſe morbum calidum & humidum.

2. Differentia a ſubiecto. Verum ſi afficiatur totus vētriculus; ſenſus vel dolorificus, vel grauitatis, cruciabit ſecundum omnes partes: vt, quomodocunque decumbat æger, noxā percipiat. At ſi tumor fuerit in parte, & quidem interna, cognoſcitur e dolore, ſi aſperior euadet, dum cibus ingeritur, & dum cibus concoquitur. Ratio eſt: quia dum cibus aſſumitur, per fibras rectas attrahitur, vt eo tempore tunica interna agitetur: cum ergo dolor per quietem miteſcat, per motum exacerbetur; & cum laboret tunica interna ventriculi in deſcenſu cibi; ideo hoc tempore dolor intenditur. Et ſimiliter dum cibus concoquitur, cum cibus internam tunicam tangat, ſua copia, & quandoque etiā qualitate eſt in cauſa. vt tumor validius ſoluat cōtinuum. Si autem afficiatur vētriculus ſecundum partem externam; cognoſcitur, ſi poſt cibi concoctionem dolor augetur; & ratio eſt; quia poſt cibi concoctionem cibus ventriculum egreditur, vnde deſcendit in inteſtina, in meſenterium, vt in his partibus aliquantiſper cibus concoctus detineatur: vnde dum cibus egreditur ventriculum, cū expellatur per fibras trāſuerſas, quæ ſunt inſertæ in tunica externa; dolor in hoc egreſſu augetur: dum autem cibus in inteſtinis detinetur, & in meſenterio, ſimiliter intenditur dolor, quia cibus vētriculum ſecundum tunicam externam comprimit: ſed præterea & vapor, ſi acris ſit, ſi poſt cibum concoctū petat ventriculū; eſt etiā in cauſa, vt dolor augeatur. Si autem tumor occupet ventriculum ſecundum partem dextram, vel ſiniſtrā: cognoſcitur facilime e ſede doloris. Similiter, ſi afficiatur vētriculus, ſecundum partem infernam vel ſupernam. Et, cæteris paribus, ſi tumor eſt in parte ſuperna, dolor eſt acerbior: quia pars ſuperior, eſt exquiſitioris ſenſus. Prẹterea cum affici poſſit vētriculus, ſecundū partem anteriorem, vel poſteriorem; tumorem eſſe in parte anteriore, tactu deprehendi poteſt, vt ſignis non ſit opus: ſi tumor ſit in parte poſteriori; ſi malum in poſteriori parte pertineat potius ad externā tunicam, cognoſcitur, quia æger peius habet, dum ſupinus decumbit: ſi autem tumor in parte poſteriori ſpectet potius ad internas partes, cognoſcitur, quia æger peius habet, dum pronus decumbit, quia moleſtior eſt ille decubitus, per quam pars affecta magis comprimitur.

3. Differētia a cauſ. eff. Quoad differentias, quæ ſumuntur a cauſa efficiente: oportet cognoſcere cauſæ morbificæ ſpeciem, vitiū & cauſam generantem. Quoad ſpeciem, cum

eiſem, cum ſit materia flatulenta, ſanguinea, billioſa, pituitoſa, melancholica, & purulenta: Flatulenta indicatur e dolore extenſiuo, citra ſenſum grauitatis; & præterea tangenti apparet ventriculus inſtar tympani; ventriculus item calidus ad tactum non deprehenditur; nec febris neceſſario ſubſequitur; adhæc iuuant, quæ diſcutiunt flatus; & cauſæ ſunt prægreſſæ, a quibus poſſunt flatus generari. Vtrum autem materia ſit, vel ſanguinea, vel billioſa, vel pituitoſa, vel melancholica: cognoſcitur e ſignis, de quibus diximus in ſermone de intemperie ventriculi cum materia. Sequuntur ſigna indicantia materiã purulentam, vt ſunt, pręgreſſa inflammatio, in qua, cum ſymptomata remitti deberent, intenduntur potius; quoniam ſcilicet ſanguis nõ reſoluitur, ſed mutatur in pus; in puris autem generatione dolores & febres, & proinde ſymptomata augentur. Quoad vitii cognitionem: & primum vitii in ſubſtantia: Si materia, verbi gratia, eſt putrida; indicatur e febre, & reliquis ſignis, indicantibus vitium quod eſt in caliditate, de quibus ſuo loco. Si vitium ſit in quanto; prout maius eſt vel minus vitium, ita indicatur e vehemẽtia & remiſſione ſymptomatum: vt euidens ſit, quo vehementiora ſunt ſymptomata, eo materiam magis in quanto peccare. Quoad vitium in qualitate; & primum, cum poſſit eſſe materia calida vel frigida, tenuis, vel craſſa: quoad materiam caliditate peccantem; cum Auicenna hæc cognoſcitur ex inſigni dolore: vbi enim inſignis eſt caliditas, cum violẽtia ſo uitur vnitas: indicatur etiam ex inappetentia, ex ſiti; & in præſentia ſupponatis cauſam & inappetentiæ & ſitis, nam de his in propriis capitib. agemus: præterea indicatur materia calida e ſenſu caliditatis ſecundum regionem ventriculi: inſuper e febre. Verũ, cum dentur gradus in caliditate: caliditas minus intenſa indicabitur e ſymptomatis mitioribus; intenſior contra ex intenſioribus: vt, cum mitior ſit calidit as in ſanguine, intenſior in ichore ſanguinis, intenſior in bilioſa materia, adhuc intenſior & cõtumacior in atra bile, & intenſiſſima ſit caliditas in atra bile efferueſcente; ex his qui prudens medicus erit, cognoſcet, & inflammationem, & reliquos tumores calidos. Si enim ſit inflammatio; mitior eſt caliditas, quam in reliquis tumoribus calidis. Cognoſcitur etiam materia calida peccans e febre. Et quia ratione materiæ calidæ in conſenſum ſæpe ducitur cerebrum; cognoſcitur e delirio. Quoad ſalſam pituitam; hæc non attingit bilis, vel atræ bilis caliditatis gradum, quia non eſt ita calida ſalſa pituita: vnde fit, vt ſymptomata eius ſint mitiora. Materia frigida, indicatur ex appetentia, e carentia ſitis: præterea e ſenſu frigiditatis ſecundum regionem ventriculi: ex abſentia febris: & e prægreſſis cauſis, quæ poſſunt materias frigidas generare. Vtrũ autem materia ſit te-

Speciei ſigna *Vitii ſigna.*

nuis vel craſſa; hæc vitia potiſſimum perpenduntur gratia pituitæ: ſiquidem pituita eſſe poteſt tum tenuis, tum craſſa: nam ſanguis mediocritatem ſeruat; ichor & linioſa materia, ſunt materiæ tenues: melancholia eſt materia craſſa. Itaque pituita, cum poſſit eſſe modo tenuis, modo craſſa: tenuis indicabitur e mollitie ſecundum ventriculum: craſſa cognoſcetur e duritie: & hinc cognoſcere licet, an ſit vel œdema, vel ſcirrhus; cum œdema fiat a materia tenui, ſcirrhus a materia craſſa. Quoad vitium ſecundum motum: & primum, ratione termini a quo; cum eſſe poſſit vel totum, vel pars: totum cognoſcitur ex aliqua cohibita euacuatione, ope cuius totum prius euacuabatur, verbi gratia, ſi aliquis ſit conſuetus vacuare ſanguinem per nares, & ſupprimatur hæc vacuatio, & ſubſequatur inflammatio: ſtatuendum eſt moueri a toto. Pars autem in ratione termini a quo, indicabitur e ſignis indicantibus huius vel illius partis vitium, verbi gratia, ſi tumor oriatur poſt capitis grauitatem, poſt ſuppreſſam capitis vacuationem, vel per os, vel per nares; iudicandum eſt, terminum a quo eſſe cerebrum: & ſic de reliquis. Quoad cauſam generantem: cum cauſa concurrens ad generationem, ſit materia e qua, & ſit agens: Si vitium attineat ad materiam e qua; indicabitur e victu præcedenti: verbi gratia, e cibis prægreſſis flatulentis, indicatur tumorem flatulentum generari a materia e qua. Si vitium pertineat ad agens; cognoſcitur a mala diſpoſitione alicuius partis: verbi gratia, ſi ventriculi tumor ſequatur frigiditatem & humiditatem cerebri, facile poteritis iudicare, vitium non pertinere ad materiam e qua, ſed ad agens, id eſt, ad intemperiem frigidam & humidam cerebri. Quod ſi contingat vt fiat tumor, poſteaquam prægreſſus eſt victus malus, & ſint ſigna imbecillitatis alicuius partis; dubio procul ſtatuendum, vitium attinere non modo ad materiam e qua, ſed etiam ad agens. Et quod dictum eſt de cerebro, deque ventriculo; dicendum eſt de qualibet alia parte: verbi gratia, ſi ſint ſigna calidioris iecinoris, & ſit, verbi gratia, eryſipelas; facile iudicare poteritis, cauſam generantem attinere ad iecur, ad hoc determinatum agens. Quod ſi patiens, præter iecoris caliditatem ſit vſus cibis linioſis; etiam leui negotio cognoſcetis, vitium ratione generantis, pertinere ad vtrumque.

Signa cauſæ generantis.

Indicationes.

Præſidia non ſumuntur a forma, quatenus hæc conſtituitur in magnitudine aucta, quæ non indicat vtile: Sed intemperies indicat per contrarium alterans. Quoad ſubiectum: cum ſit ventriculus; quid indicet, & quid requirat, propoſuimus in ſermone de intemperie ventriculi. Materia autem morbifica indicat. Si enim perpendatur ſpecies, nihil aliud indicat, quam remedium determinatum: verbi gratia, ſi materia ſit ſanguis, & ratione

I. II. III.

Indicatio e ſpecie.

& ratione quantitatis opus ſit euacuare, ratione caliditatis, refrigerare; habetis remedium vacuans, remedium refrigerans: ſed neutrum eſt determinatum: euadit autem determinatum ratione ſpeciei: quia ratione ſanguinis, remedium vacuans determinatur ad ſanguinem; refrigerans determinatur ad ſanguinem. Quoad materiæ morbificæ vitium; ſi ad ſubſtantiam ſpectet; indicat eradicans: huiuſmodi eſt materia flatulenta, putrida, & purulenta. Si vitium in quantitate; oritur indicatio minuendi. Modi autem minutionis plures eſſe poſſunt: fit enim minutio ſenſibiliter, vel inſenſibiliter. Inſenſibilis minutio fit per modum repercuſſionis, reſolutionis, vel exſiccationis; quemadmodum locum habet in œdemate, teſte Galeno cap. 3. lib. 2. ad Glauc. Si vitium pertineat ad qualitatem; hoc vitium perpendendum eſt ſecundum qualitatem primam, vel ſecundam. Quoad qualitatem primam; oportet per contrarium alterare: verbi gratia in tumore a flatu, oportet calefacere: in inflammatione refrigerare: in œdemate ac ſcirrho calefacere. Quoad ſecundam qualitatem; materia craſſa attenuanda, tenuis, ſi fluxa eſt, non debet incraſſari. Quæri autem poteſt, quid ſtatuendum ſit de duritie, & de indicationibus ratione ſcirrhi? Sciendum igitur cum Galeno cap. 4. lib. 5. ſimpl. cum tumor durus fiat a materia dura, propterea indicari præſidium emolliens: at cum hoc præſidium emolliens ſit nimis genericum; ideo ſubdit Galenus, cum vna non ſit induratorum eſſentia, ſed triplex, ob id nō vnicam eſſe medelam. Cum autem induratorum triplex natura in eo poſita ſit, quod materia morbifica peccat copia, frigiditate, & ſiccitate: ideo oportet cauſa tumoris duri euacuare, calefacere, humectare: vt hæc ſint præſidia emollientia. Quamuis Galenus dicat loc. cit. a medicis proprie vocari præſidium emolliens, quod dirigitur ad duritiem, quæ fit a frigiditate: &, ſi fiat durities a ſiccitate, nuncupari humectans: ſi a copia, vacuans; non autem emolliens. Sed de nominibus nihil erimus ſoliciti. Ad rem. In ſcirrho ratione materiæ duræ, oportet emollire; quare euacuare, calefacere, humectare. Quoad vitium, attinens ad vbi: hoc pertinet ad quietem, & motum. Ratione quietis, nihil ex vſu indicari poteſt. Quoad motum; indicatur remedium retrahens ad partes alias, a ventriculo. Quoad cauſam generantem: variæ ſunt hauriendæ indicationes, vt varia eſſe poteſt cauſa generans: verbi gratia ſi cauſa generans ſit immoderata iecoris caliditas; oritur indicatio refrigerandi, &c. Cæterum quædam monebimus circa cauſam generantem purulentam materiam, in abſceſſibus. Hæc ergo poſtulat præſidium in inflammatione, ſi metuitur ne hæc degeneret in abſceſſum: nam ſi fiat inflammatio, quæ citra abſceſſum poſſit terminari; non eſt cogitandum de præſidio re-

Indicationes a vitio.

Indicationes a cauſa generante.

De præſidio abſceſſuum: & vnde Suppurantia inducentur.

ſpiciente cauſam generantē pus. Si igitur inflammatio in pus & in abſceſſum mutetur: ſtudendum eſt vnice vt ſanguis in bonum pus mutetur. Licet enim ſuppuratio non ſit vera concoctio; propterea quod pus etiam optimum, nec indiuiduum, nec ſpeciem ſeruat: eſt tamen puris generatio maturitas quædam putreſcentis ſanguinis, & hinc quoq; concoctio, ſed metaphorica; in qua portio benigna requiritur ſanguinis, quantum fieri poteſt, & requiritur etiam calor naturalis. Cum igitur expediat, vt pus generetur, ſed bonum, quantum fieri poteſt: iccirco ad duo reſpicere oportet: nimirum ad ſanguinem, vt habet rationem materiæ e qua; & ad calorem naturalem, vt habet rationem agentis. Quoad ſanguinem, cum a benignitate recedat, vt putreſcit; & quanto magis putreſcit, tanto magis recedat a naturali ſtatu: iccirco ne putreſcat, oritur indicatio refrigerandi & ſiccandi: cum putredo vigeat, vi caliditatis & humiditatis. Cæterum, cum ſanguis putreſcens quandoq; ad frigidum vergere poſſit; ideo oritur indicatio calefaciendi. Si contingat, vt ſit craſſior; oritur indicatio attenuandi: ſi tenuior; incraſſandi, vt bonum generetur pus. Quoad agens: cum ſit calor naturalis, qui turbatur & offenditur in ſuppuratione a calore extraneo: ideo in puris generatione indicationes ſunt capiendæ, a calore tum extraneo, tum naturali. Vnde ratione caloris extranei, oritur indicatio refrigerandi: ratione autem caloris naturalis, hic ſeruandus eſt, ſecundum ſubſtantiam, ſeu quantitatem & qualitatem. Et cum caloris naturalis ſubſtantia ſit vaporoſa, qualitas ſit caliditas: ratione ſubſtantiæ indicatur præſidium vaporoſum; ratione caliditatis indicatur præſidium calidum, in eodem caliditatis gradu, in quo eſt pars, in qua debet fieri ſuppuratio. Et quia hæc dicta ſunt magni momenti; non fuerit præter rationem, vtrumq; dictum probare Galeni teſtimonio. Et primum, quoad præſidium vaporoſum; hoc inſinuauit Galenus cap. 4. lib. 5. ſimpl. *(vbi mirari ſubit, quomodo hæc Galeni locā intelligant, qui ſtatuunt non eſſe differentiam inter calidum inſitum, & temperiem.)* Galenus ait, cataplaſma e triticea farina confectum in natura temperata calorem non alterare, ſed tantum in ſubſtantiam agere: vnde cap. 5. ſubdit, catellos, ventriculo impoſitos, calorem ſecundum ſubſtantiam & copiā augere, non ſecundum qualitatem: vt cap. 7. concludat, medicamentum pus mouens, ad differentiam emollientis, quantitatē potius, quam qualitatē augere: & propterea medicamentum pus mouens, quantitate potius quam qualitate agere. Et fundamentum eſt: nam calidum innatum ſecundum ſubſtantiam aſſiduo diſſipatur; permanet autē idem caliditatis gradus, niſi aliquod extrinſecus occurrat: vnde pus mouens, cum ſit calidum in eodem gradu, in quo eſt calor; caloris,

qualitas

qualitas non mutatur: & cum idem ſeruetur caliditatis gradus; calor naturalis ſecundum qualitatem non patitur. Hinc medicamentum pus mouens, quamuis tenuitate ſua calefaciat; non dicitur tamen agere, quia non mutat caliditatē caloris naturalis, ſed eam ſeruat. Verum cum pus mouens ſit calidum & humidum, & proinde obtineat ſubſtantiā, quæ promte euaporat: ideo medicamentū ſuppurans habet ſubſtantiā vaporoſam ſimilem ſubſtantiæ calidi innati: vt propterea ſubſtantia calidi innati augeatur a vapore, ſeu a ſubſtātia vaporoſa, prodeunte a ſuppurātibus. Proinde cum calidum mutetur ſecundum ſubſtantiā, & augeatur beneficio ſuppurantiū: ſecundum hanc rationē patitur calidum innatum ſecundum ſubſtantiā, id eſt, ſecundum quantitatē: ideoq; ſicuti calidū innatum ſecundū ſubſtantiā abſumitur, ita operæpretium eſt vt reparetur. Et, cum hæc ſit vis medicamenti ſuppurantis, vt augeat caloris quantitatē, non qualitatem; iure Gal. dixit, ſuppurans agere nō qualitate, ſed quantitate. Ex his igitur colligi poteſt, ſatis differre ſuppuratorium ab emolliente. Sed Gal. c. 2. l. 5. ſimpl. ait, pus mouens eſſe calidum & humidum: & hac ratione fieri, vt corporis humiditas ſecundum ſubſtantiam conſumatur, vt aſtrictione ſit opus: & concludit Galenus, medicamenta ſuppurantia, nec ſubſtantiam abſumere, nec augere. Propterea, cum e Galeno ſuppurantia modo augeant ſubſtantiā calidi innati, modo imminuant, modo nec augeant, nec imminuant: ideo vt intelligatis Galenum, ſciendum, humiditatem in corpore exſiſtentem bifariam conſiderari poſſe: altero modo, vt pertinet ad partes ſimilares, ſiue ſit humiditas rorida, ſiue ſit humiditas appoſita: deinde conſideratur humiditas, vt pertinet non ad partes viuentes, ſed ad calidum inſitum. *(Calidum inſitum aliud eſt a temperamento: craſis enim pertinet ad partes ſimilares, ſeu viuentes: calidum innatum eſt quid extra partes viuentes: ideoq; calidum inſitum obtinet humiditatem, quæ eſt alia ab humiditate partium viuentium.)* His cognitis, ſatisfacientes difficultati, dicimus: ſi primo modo ſumatur humiditas, vt pertinet ad partes ſimilares; hæc non augetur a ſuppurantibus: Si autem ſecundo modo ſumatur humiditas, ſcilicet vt attinet ad calidum innatum; ſecundum hanc rationem pus mouens poteſt augere ſubſtantiam calidi innati: & ita eſt intelligendus Galenus capite quinto. Hæc ſolutio eſt Galeni capite quarto, libro quinto, ſimplic. vbi ait, pus mouens naturales partis humiditates, nec augere, nec minuere: ſed augere naturalis caloris humiditatem, non partis. Hactenus igitur locuti ſumus de præſidio vaporoſo. Quoad præſidium calefaciens; indicatur hoc a calido inſito: quod vt ſeruetur, ſuppurans poſtulat in eodem caliditatis gradū, in quo eſt calidum innatum.

Hæc veritas confirmatur Galeni teſtimonio: ait enim cap.2. lib.5. ſimpl. pus mouens eſſe ita calidum & humidum, vt caliditatē producat ſimilem corpori. Et addit cap.5. pus mouens, obtinere craſin æqualem: vt vim habeat potius conſeruandi, quam alterandi partes, in quibus fit ſuppuratio: vt in ſuppuratione augeatur humiditas, & calor conſeruetur. Cæterum animaduertere oportet, non adeſſe materiam, quæ poſſit & ſubſtantiam augere, atq; etiam calorem cōſeruare, niſi omnia aſſint, quæ adiumentum præſtent: vt ſi verbi gratia ſanguis, qui debet mutari in pus, iuſto ſit humidior, & caro ſit contuſa. Propterea in phlegmone, dum animus eſt pus generare; ratione ſanguinis, ſi contingat vt ſit vitioſus, per contrarium corrigendus, calor extraneus remittendus, & refrigerandus: opus etiam eſt augere ſubſtantiam caloris naturalis, & ſeruare temperiem. Sed dubitatio oritur: ſiquidem quiſpiam ſuſpicari poſſet, nos fuiſſe diminutos. Nam Galenus cap.8. lib.5. ſimpl. ait, medicamentum ſuppuratorium opus eſſe, vt ſit emplaſticum, viſcidum: & rationem reddit, inquiens: cum pori noſtri corporis debeant occludi, vt halituoſus ſpiritus includatur; opus eſſe, vt pus mouens ſit viſcidum. Nihil autem nos de viſciditate diximus? Reſponſio facilis eſt: etenim verum eſt, ad ſuppurationem celebrandum opus eſſe præſidio, donato caliditate ſimili, cum caliditate corporis, & vaporoſa ſubſtantia, & præterea opus eſſe, vt ſit emplaſticum. Verum hoc præſidium ita ſe habet, vt ea ratione qua proponitur calidum, dirigatur in qualitatem caloris, id eſt, indicatur a qualitate caloris: vt vaporoſum, dirigatur in ſubſtantiam caloris, id eſt, indicatur a ſubſtantia caloris. At viſcidum, nō dirigitur in calidum innatum: quia ſi dirigeretur, doctrina noſtra fuiſſet diminuta: dirigitur ergo in medicamentū pus mouens, quod eſt calidum, humidum, vaporoſum; & propterea, vt eſt tenue, cum huius cauſa vim habeat nocendi, eget correctione, & proinde miſtione viſcidi medicamenti: niſi contingat, vt medicamentum pus mouens ſit etiam viſcidum, quemadmodum eſt triticea farina: at ſi verbi gratia vſurpetur aqua dulcis; optimum eſt permiſcere oleum, vt corrigatur aquæ tenuitas, & medicamentum fiat calidum, vaporoſum, & emplaſticum. Verum cum hæc doctrina pertineat ad methodum medicamentorū: ideo de præſidio hoc emplaſtico rationabiliter in ſermone de indicationibus nihil a nobis dictum fuit.

Prognoſtica, in genere.

Tumor ventriculi eſt malum inſignis momenti: nam neceſſario adeſt vehementia & eſſentiæ, & dignitatis. Eſſentiæ quidem adeſt vehementia; nam dum tumor lædit operationes, vt nō habeat rationem ſymptomatis, ſed morbi; dubio procul eſt magnus receſſus a naturali ſtatu: quare inſignis vehementia eſſentiæ. Et præterea intenditur vehementia eſſentiæ; quoniā in ven-

in ventriculi tumore, de quo loquimur, quæ ſunt præter naturã, ſunt plura: ſiquidẽ annexa eſt intemperies; eſt enim morbus in magnitudine aucta, cum intemperie. Dignitatis adeſt vehementia: nam afficitur ventriculus, qui ducere poteſt in conſenſum præcipua viſcera: & cum Gal. ca.17.li.11. meth. inſtar hepatis alimentũ concoquit pro toto corpore: vt in tumore tum iecoris, tum ventriculi, opus ſit tenuiori cibo, quã in aliis tumoribus. Vnde Gal.c.5.l.10.meth. loquens de ventriculi inflammatione, ait: vitium eſſe mortiferũ, his patientibus, qui imbecillas obtinent vires: nam inflammatio prohibet alimentũ, quo tamẽ eget virtus debilis. Adhæc vehementia dignitatis intenditur, cum hoc vitiũ ſpectet ad intemperiem: quoniam cum Gal.c.12.l.7.meth. etiam temperies dignitatẽ ſibi vehementem vendicat. Concludendum ergo tumorẽ ventriculi non exigui eſſe momenti. Sed pro vi differentiarũ periculum intenditur. Quoad differentias ratione formæ, cum ſit magnitudo aucta cum intemperie: quoad vehementiã eſſentiæ, ratione magnitudinis auctæ; vt magnitudo eſt vel magis, vel minus aucta, ita intenditur & minuitur periculũ. Ratione autẽ intemperiei; quid poſſit intemperies, diximus in ſerm. de intemperie ventriculi. Quoad vehementiã dignitatis; eſt ſumma vehementia, ſi afficiatur totus ventriculus: remiſſior vehemẽtia, ſi afficiatur ſecundum partẽ. Et quoad partem; eſt remiſſior dignitatis vehemẽtia, ſi afficiatur ventriculus ſecundum partẽ externam. Quoad internam; remiſſior eſt vehementia dignitatis, ſi afficiatur ventriculus ſecundũ partem infernã, nam minus imminet vehementia facultatis. Quoad differẽtias quæ ſumuntur ab efficiente, primũ varia eſt vis, pro varietate ſpeciei, pro diſcrimine vitii, pro diuerſitate cauſæ generantis. Declaro, ſed poſthabita vehementia dignitatis; idem enim dicendũ eſſet, quod modo eſt propoſitũ. Quoad ſpeciẽ: cum ſit flatus, ſanguis, bilis, pituita, melancholia, & pus: notandum, flatum magis recedere a naturali ſtatu, quam recedat ſanguis; minus tamen periculoſum eſſe tumorem flatulentum, quam ſit tumor inflammatorius: ratio eſt; quia licet vehemẽtia eſſentiæ ſit intenſior in flatu, quam in ſanguine, vt hæ materiæ ſecundũ ſpeciem perpenduntur: tamen ſi inuicem cõferantur penes vitia, cum ſanguinis vitium ſit vehementius vitio flatus, propterea ſtatuendũ, tumorem flatulentum eſſe minus periculoſum. Quoad mineram; malum eſt mitius, ſi fiat a ſanguine, quã ſi fiat vel ab ichore ſanguinis, vel a bile, ſiue flaua, ſiue atra. Vt, ſi ſeruetur paritas, minoris diſcriminis ſit inflammatio, quã eryſipelas, cancer, carbunculus: nam horum tumorũ materiæ magis recedunt, quam recedat ſanguis. Si autem materia ſit vel pituitoſa, vel melancholica; ſunt materiæ quæ ſecundum ſpeciem magis recedunt a natura, quam ſanguis:

Prima differentia a forma.

Prima differẽtia a ſubiecto.

Prima differentia a cauſa efficiente.

Prima ſpeciei.

natura enim poſita eſt in calido & humido, qualis eſt ſanguis; pituita autem eſt frigida & humida; melancholia frigida & ſicca: interim tamen inflammatio eſt magis periculoſa œdemate & ſcirrho: nam ſanguis eſt maioris actiuitatis, vt immineat vehementia facultatis. Quare vehementia eſſentiæ, prodiens a materia ſpecifica, prout recedit a naturali ſtatu; & præterea vehementia facultatis, prodiens a cauſa ſpecifica; ita ſe habent, vt neceſſarium ſit ſtatuere, maius eſſe diſcrimen, dum adeſt maior actiuitas: & hinc fit, œdema & ſcirrhum, cum pendeant a ſpecie magis recedente a naturali ſtatu, ſed exiguæ actiuitatis, tumores eſſe minus periculoſos, quamuis longiori tempore poſſint expugnari. Si inuicem conferantur pituita & melancholia, ſtatuendum eſt, melancholiam magis recedere a natura, nec minoris eſſe actiuitatis: & proinde ſcirrhum eſſe magis periculoſum œdemate.

Tandem ſi materia ſit purulenta: huius vehementia, ſi dirigatur ad ſpeciem, eſt ſatis inſignis: ſiquidem pus etiam optimum eſt a toto genere præter naturam, & propterea minatur vehementiam facultatis: nec præter rationem, quoniam eſt malum, quod ſequitur inflammationem, vi cuius facultas reddita eſt debilis: & præterea non eſt materia purulenta exiguæ actiuitatis, cum producat vlcus. Quod ſi perpendatur materiæ vitium, & primo ſecundum ſubſtantiam: ſi materia ſit putrida, malum eſt magis periculoſum, nam magis recedit a natura: & propterea quo putredo eſt inſignior, eo etiam tumor eſt periculoſior. Iccirco recte ſtatui poteſt, inflammationem, eryſipelas, cancrum, carbunculum, abſceſſum, eſſe vitia admodum periculoſa: atque prout hæc mala pendent a materia inſigniter putreſcente, fit etiam, vt magis hi tumores periculoſi euadant; quoniam vehementiæ inſigni eſſentiæ additur vehementia facultatis. Secundum quantitatem vitium quo maius eſt, ita etiam augetur periculum: vnde Galenus capite nono, libro de tumor. præter naturá dicit; dum magna eſt inflammatio, imminere gangrænam, & hinc ſphacelum, & mortem: ratio eſt; quoniam in gangræna membrum corrumpitur ſolum ſecundum partem, in ſphacelo ſecundum totum. Notandum autem oriri hæc incommoda, cum Galeno capite nono, libro ſecundo, ad Glaucon. propterea quod gangræna fit e magna inflammatione, & hinc e copioſo admodum ſanguine, vnde ſanguis ita abundat, vt arteriæ ex anguſtia loci non poſſint attolli: quo fit vt adimatur tranſpiratio: ademta autem tranſpiratione calor inſitus ſuffocatur, & materia inflammationis malignior euadit, hincque vis impertitur cordi, & ſequitur mors.

Prima vitii.

Si pro-

Si prognoſticum capiatur a materia, vt peccat ſecundum qualitatem; primum, quoad caliditatem & frigiditatem, ſtatuendum eſt, vitium eſſe magis periculoſum ſecundum caliditatem, quam ſecundum frigiditatem: ratio eſt: nam vbi viget caliditas, eſt contrarietas inter indicationes; quæ contrarietas non adeſt, dum materia peccat frigiditate: & propterea dum viget caliditas, vehementia eſſentiæ eſt inſignior. Hoc confirmatur: nam dum materia caliditate peccat, reſoluentia materiam, vt calida, caliditatem intendunt: in tumore autem frigido, reſoluentia, quatenus calida, frigiditatem remittunt. Et ſi inuicem conferantur tumores calidi; quo materia erit calidior, malum erit magis periculoſum: vnde eryſipelas eſt malum magis periculoſum, quam inflammatio; quoniam in eryſipelate caliditas eſt intenſior. Idem eſt ſtatuendum de materia frigida. Quoad materiam, vt eſt vel craſſa, vel tenuis; craſſa eſt periculoſior: vnde ſcirrhus eſt vitium periculoſius, quam œdema: & propterea carbunculus, cum producatur a materia & vehementer calida, & craſſa; ob id hominem citius interficit, quam cancer. Quoad vitium ſecundum quietem; ſicuti materia magis quieſcit, ita vitium eſt magis periculoſum: vnde flatus facilius ſuperatur, difficilius tumor œdematoſus, adhuc difficilius tumor ſcirrhoſus; quoniam in ſcirrho materia pertinaciſſime quieſcit. Quoad motum; pro varietate & termini a quo, & termini ad quem, varie prognoſticandum. Ergo, ſi moueatur materia a termino a quo principali, vt a cerebro, & eo ipſo vehementer affecto; & ventriculus in ratione termini ad quem, potius ſuſcipiat, quam attrahat; malum erit periculoſius: ſi contra, minus periculoſum. Quoad cauſam generantem; ſi vitium attineat ſolum ad materiam e qua; tumor facile ſuperari poteſt. Excipitur autem abſceſſus. Hac enim ratione in tumore flatulento, ſi fiat e cibis flatulentis; in eryſipelate, ſi bilis fiat e cibis bilioſis; bona eſt ſalutis ſpes: at ſi in abſceſſu ſanguis ſit vehementer putrefactus; tunc, quamuis vitium ſit ſolum ratione materiæ, tamen vitium eſt periculoſum: quoniam e ſanguine vehementer putrefacto, generatur pus, quod peſſimum eſt: & propterea vehementia adeſt ſecundum eſſentiam. Quoad agens: cum ſit dyſcraſia partis, & præterea ſit etiam partis calor naturalis; dubio procul periculoſior eſt tumor, ſi intemperies eſt admodum intenſa, & calor naturalis imbecillis: ſiquidem adeſt admodum inſignis vehementia eſſentiæ: contra ſtatuendum, ſi intemperies ſit remiſſior; ſi calor naturalis minus imbecillis.

Prima cauſa generantis.

Euẽtus qualis & quando ſperandus.

Ratione euentus, quomodo futurus ſit ad bonum, vel malum, dixi

mus: vtrum autem cito vel tarde ſit futurus; huius cognitio deſumitur a materia, & intemperie. Quoad materiam; ſicuti materia modo velocius, modo tardius mouetur; ita etiam indicat de euentu. Quare in tumore frigido tardus euentus, quoniam materia tarde mouetur: quemadmodum in œdemate, in ſcirrho, ad differentiam inflammationis, & eryſipelatis. Quoad intemperiem; prout intemperies eſt maioris reſiſtentiæ: ita eſt in cauſa tardioris euentus: quemadmodum eſt intemperies in habitu, ad differentiam intemperiei in habitudine.

De Curatione.

Cheirurgia. Sanguinis vacuatio.

QVOAD materiam cheirurgicã; hæc dirigi poteſt, vel ad Sanguinem, vel ad Alias materias. Si dirigatur ad ſanguinem; patet probari venæ ſectionem, hirudines, cucurbitulas: quotieſcunque vitium eſt in ſanguine. Quare cum in tumore calido vix fieri poſſit, vt non peccet ſanguis: iccirco in tumoribus calidis, propoſitas materias vſurpabimus. Excipitur tumor calidus purulentus. Nam cum hic tumor purulentus, id eſt, abſceſſus, ſequatur inflammationem; & rationi conſonum ſit, venam fuiſſe ſectam, cauſa inflammationis; & vires eſſe debiles: non præter rationem eſt deſiſtendum a vacuantibus ſanguinem in abſceſſu. Cæterum, quoad tumores frigidos, id eſt, inflammationem, œdema, & ſcirrhum: in his cum generetur chylus pituitoſus, vi cuius fit, ſanguinem potius deficere; propterea in tumoribus frigidis non eſt ſanguis vacuandus. Hæc de cheirurgia, vt reſpicit ſanguinem: vſus ex alibi propoſitis patet. Quoad cheirurgiam, vt reſpicit alias materias a ſanguine: materiæ hæ morbificæ vel Fluunt, vel ſunt Fluxæ. Si fluant; probãtur fonticuli, & potiſſimũ in tumoribus frigidis. Si autem materiæ ſint fluxæ; materia cheirurgica probatur in abſceſſu, & in tumore flatulento. Declaro: quoad abſceſſum, quandoque ad ferrum confugiendum: non tamen in omni abſceſſu. Vnde Galenus ait, cap. 5. lib. 13. meth. Si pus notabile in ſuppurante particula ſit contentum, non expedit, quod nonnulli faciunt, protinus incidere; ſed digerentibus eſt procedendum. At ſi contingat puris copiam non poſſe ſuperari a medicamentis, oportet ſecare: nam oportet pus egredi, quod digeſtioni non cedit. Dicit autem Galenus loc. cit. ſecandum eſſe, vbi pus notatur editiſſimũ; nam ibi cutis eſt tenuiſſima: & probat Galenus ſectionem non magnã, quæ myrti folia imitetur: in qua inciſione, cũ longitudo ſit maior latitudine, obiter admonet Galen. in abſceſſu inguinũ longitudinem per tranſuerſum eſſe ducendã, non autem per membri rectitudinẽ.

Aliorum humorum vacuatio. Pus vt educendum.

E qui-

E quibus verbis colligendum: primum, cum pus vacuari poſſit,& inſenſibiliter,& ſenſibiliter; tutius eſſe inſenſibiliter euacuare: Verum, ſi puris copia vrgeat, neceſſarium eſſe ſenſibiliter euacuare. Secundo colligendum; cum materia quæ euacuatur ſenſibiliter, ſit tum medicamentis, tum materia cheirurgica ſenſibiliter vacuanda: quoad medicamenta, deinceps proponenda, hæc probantur, dum abſceſſus attinet ad partem internam. Quoad ferrum; ad hoc confugiendum, dum abſceſſus extra vergit: inciſioque vtilis eſt eo loci, vbi pus eſt magis imminens; ibi enim tenuior cutis eſt. His verbis Galenus reſpicit ad *vbi agendum*, ratione ferri: nam cum vbi agendum indicetur a ſubſiſtētia ſecundum regionem ventriculi; quemadmodum ſectio ratione materiæ morbificæ opportunior eſt in regione attinente ad ventriculum; expedit tamen cauſa virtutis, non indifferenter ſecare, ſed incidere partem, cuius ſectionem melius ſuſtinet virtus: hæc autem pars eſt tenuior quam cognoſcimus ex eminentia puris. Prӕterea notandum, cum Galenus dixit, probari ſectionem ad ſimilitudinem foliorum myrti: proponere Galenum ſectionis *modum*, qui eſt extra methodum medendi, & attinet ad doctrinam materiæ cheirurgicæ. Et ideo extra methodum medendi datur non tantum methodus medicamentorum, & alimentorum, ſed etiam materiæ cheirurgicæ. Ratione flatulenti tumoris; ſi dolor vrgeat, (c.6. l.2. ad Glauc.) magna cucurbitula, cum copioſa flamma applicanda, vbi eſt flatus. *Flatuum vacuatio.*

Non loquar de communibus medicamentis: de his enim dixi in cephalalgia, & dyſcraſia ventriculi: & quæ deſiderantur, proponentur in doctrina de febribus. In præſentia autem oportet reſpicere ad medicamenta, quæ diriguntur ad materiam tumoris. Et in genere ratione cuiuſque materiæ debent eſſe medicamenta euacuantia: cauſa abſceſſus etiam pus mouentia. Et prӕterea ſi perpendamus medicamenta cauſa abſceſſus; ſunt vacuantia inſenſibiliter: dum materiam vel intro pellunt, vel foras euacuant, vel ſiccando abſumunt. De his ergo dicendum: vt conſtet in quibus tumoribus hæc medicamenta ſint vſurpanda; & quæ magis in vno, quam in alio. Reprimentia dimittenda ſunt in tumore flatulento, in œdemate, in ſcirrho, in abſceſſu: nam horum tumorum materiæ, reprimentibus non cedunt, ſed vi reprimentium magis contumaces euadunt. Probantur autem in inflammatione, in eryſipelate, cancro, carbunculo. Verum in tumore calidiore reprimentia ſint magis efficacia. Atque in omni tnmore notandum, e cap. 20. lib. 13. meth. dum medicamenta exhibentur, *abſtinendum eſſe a chalcantho, miſy, ſory, &c.* quibus vis corrumpens eſt miſta. Exhibet autem hæc Galenus cap. 6. lib. 5. meth. nam in ſputo *Pharmaceia: ad materiam tumoris.* *1. Reprimentia.* *Cautio, de reprimentibus vitriolatis & acribus.*

ſanguinis ex eroſione probat paſtillos Andronios, qui conficiuntur e chalcantho. Sciendum chalcanthum, & alia id genus medicamenta, bifariam accipi poſſe: vel vt aſtringunt, vel vt ſiccantur. Si capiantur ea ratione, qua aſtringunt, & habent vim reprimendi; non ſunt medicamenta hæc e chalcantho exhibenda: ratio eſt, quia non caremus medicamentis aliis, quæ ſunt amica naturæ, quæ reprimere & ipſa valeant ad ſimilitudinem chalcanthi: verbi gratia, balauſtium, hypociſtis, quæ non minus aſtringunt, quam chalcanthum, & propterea non debemus vti chalcantho, cum alia ſint medicamenta tutiora, æque aſtringentia. Si ſumantur vitriolata, vt habent vim ſiccandi: his medicamentis quandoque vti cogimur; dum ſcilicet celerrime eſt exſiccandum, quemadmodum in profuſione ſanguinis, e materia erodente: nam ſi ilico occurramus, niſi quamprimum materia illa abradens abſumatur & exſiccetur, nulla relinquitur ſalutis ſpes: & potiſſimum medicamento e chalcantho vti cogimur; quoniam deſiderantur alia medicamenta amica, quæ ita ſiccent, quemadmodum paſtilli e chalcantho confecti. Sed ad rem redeamus: cum in tumore ventriculi opus ſit vti reprimentibus, modo intenſioribus, modo remiſſioribus, vt tumoris materia, eſt vel magis, vel minus calida: primum, ſi tumoris materia ab inſigni feruore recedat, id eſt, ſi non ſit admodum calida, probatur medicamentum confectum *e mentha, maſtiche, abſinthio, & mina cydoniorum ſimplici.* Si calidior ſit materia; probatur medicamentum confectum *e roſis, ſantalis, e caphura, e cydoniis, e myrto, granatis, & ſucco immaturo vel limonis, vel citri, atque omphacio.* Quoad rectam horum medicamentorum adminiſtrationem; inprimis quoad *quantum agendum:* cum reprimentia poſſint eſſe vel minus, vel magis frigida; præterea poſſint adminiſtrari & intus, & extra: quoad minus frigida, & quæ potius aſſumuntur, ſeu intus adminiſtrantur, hoc præſcribi poteſt: *℞. pulueris menthæ, maſtiches, abſinthii pontici ana ℈ xv. cum mina cydoniorum ſimplici, fiant pilulæ, N° v. & omnes exhibeantur.* Si autem medicamentum eſt applicandum, hoc modo præſcribetur: *℞. olei roſat. completi, maſtichini, de abſinthio ana ℥ß. pulueris maſtichis, nucum cupreſſi, ſpecierum diarhod. Abb ℈ vij. ceræ lotæ in vino tenui ʒij. Miſce, fiat linimentum. Animaduertetis in hoc medicamento reprimente impoſui ceram, lotam, non vino craſſo, ſed tenui, vt ſit vehiculum reprimentium.* Quoad reprimentia frigidiora, & primum ſi exhibeantur: *℞. pulueris roſarum rub. corallorum rubrorum, ſantalorum rub. ana ℈ß. caphuræ ℈ v. cum omphacio, vel vino granatorum, vel ſucco cydoniorum, fiant pilulæ, N° v.* Si autem medicamentum eſt applicandum: *℞. carnis cydoniorum, ſub cineribus decoctæ, carnis*

Materia reprimentium.

Vſus reprimentium.

pirorum:

pirorum immaturorum ſimiliter decocta ana ℥ß. ſucci paſſularum immaturarum ℥iij. granati integri & contuſi ℥ij. pulueris roſ. rub. ſantalorum, corticis cucurbitæ, portulacæ ana ℥ vij. olei cydoniorum, myrtini ana ℥vj. olei maſtichini ℥ß. farinæ hordeaceæ ℥j. fiat emplaſtrum.

Quoad *modum*; in tumore calidiori, reprimentia actu frigida, ſed moderate, exhibeantur & moderate calida admoueantur. In tumore autem minus calido, actu calida ſunt vſurpanda reprimentia; at minus calida ſunt exhibenda, magis actu calida dum applicantur. Ratio eſt: quoniam tumoris materia calidior, valentius fluit & mouetur, ideoque ægrius cedit reprimentibus: vnde, quæ actu frigida ſunt, cum efficacius reprimant, in calidiori materia potiſſimum probantur. Verum actu frigida vehementer prohibet calor ventriculi: ſiquidem ventriculi calor ſimilia poſtulat: & multo magis actu frigida, prohibentur, a partis externæ calore; nam hic eſt imbecillior calore ventriculi: accedit, medicamenta quæ applicantur actu frigida, vim ſuam reprimentem non poſſe communicare materiæ lædenti ventriculum, quemadmodum efficere poſſunt, quæ exhibentur intro: & ob id reprimentia actu frigida poſſunt exhiberi, non debent autem applicari.

Quoad *quando agendum:* reprimentia adminiſtranda, dū materia morbifica reprimenda præſens, vincit alia indicantia: quare ſunt adminiſtranda, & poſt totius euacuationem, & dum materia fluit, vel iamiam eſt fluxa, & nondum eſt impacta. Et ob id reprimentia probantur in principio & augmento; & valentiora in principio: non probantur in ſtatu, neque in declinatione; nam impacta materia reprimentibus non cedit Nec improbandi ſunt medici, qui & in ſtatu, & in declinatione vtuntur oleo maſtichino, vel de abſinthio: nam hi prudentes medici his medicamentis non vtuntur tanquam reprimentibus, ſed gratia caloris naturalis, ne diſſoluatur: ideoque hæc aſtringentia miſcent, ad corrigendum reſoluentia.

Quoad *Reſoluentia*, e c.4. l.2. ad Glauc. ſunt duplicia: nimirum vel debilia, & vocantur Emollientia: vel validiora, & nomine generis dicūtur Reſoluentia. Quoad emollientia, de his dicit Galenus; emollientia vocari, quæ calorem habent tepidum, non vehementem, & humiditatem nec multam, nec omnino minimam: etenim, vbi minima eſt humiditas, medicamenta plus quam oportet ſiccant; vbi autem copioſior eſt humiditas, medicamenta nihil omnino reſoluunt. Emollientia igitur habent vim reſoluendi: dicant alii quicquid velint. Et Galenus cap. 2. libro 5. ſimp. ait, emollientia eſſe calida & humida; ea ratione, vt ſint calidiora

a Emollientia, ſeu reſoluentia imbecilliora.

pus mouentibus, & ob id intenſiorem accendant caliditatem, quam ſit in corpore patiente, vt reſoluant, hincque reſolutio fiat vi caliditatis, cui humiditas non ſuffragatur, quoniam humiditas eſt admodum exigua; ſed nec humiditas refragatur, quoniam admodum copioſa non eſt. Quare emollientia, cum vim obtineant reſoluentem, & dum fit reſolutio, fiat exſiccatio: rationabiliter Galenus cap. 6. lib. 5. ſimp. ſtatuit emollientia calefacere & exſiccare: calefaciunt quidem, nam ſunt calidiora corpore patiente: ſiccant quoniam vi caliditatis, inſenſibiliter per halitum digerunt. Quanquam autem emollientia, & pus mouentia excedunt caliditate, & calidiora ſunt corpore patiente; tamen non ſunt magnopere calida: & hinc cap. 6. lib. 5. ſimp. & cap. 4. lib. 2. ad Glauc. Galenus ait; emollientia præter id, quod ſenſim per halitum digerunt, materiam concretam, ſeu congelatam fundere; vt materia quid ſimile patiatur, illis, quæ ſub Sole funduntur. Et propterea cum emollientia nonnihil ſint calidiora paſſo, & præterea aliquantiſper humida; fit vt hæc medicamenta prorſus aduerſentur, duritiei: nam, cum durities fiat a concretione, a repletione, & a ſiccitate; & hæc omnia concurrant in ſcirrho: medicamenta emollientia, per calorem occurrunt concretioni: per calorem intenſiorem caliditate corporis, occurrunt repletioni, vt inſenſibiliter minuunt: & tandem emollientia, quatenus humiditatem continent, occurrunt ſiccitati: & propterea materia morbifica ſiccior, ſicuti ope humiditatis

Materia remolliẽtium. attemperatur, ita a caliditate promtius funditur & digeritur. Cum ergo hæc ſit emollientium natura; iure Galenus cap. 4. lib. 2. ad Glauc. pro exemplo proponit *medullas, adipes, & cap. 7. lib. 5. ſimp. proponit bdellium, ſtyracem, galbanum, ammoniacum, ſed probatur etiam malua, althea, & hæc ſimplicia ſecundum radices, ſecundum folia, flores, & mucilaginem: addatis paſſulas dulces (non acerbas) fœnumgræcum, melilotum.* Inter compoſita,

Vſus emollientium. *emplaſtrum de meliloto, diachylon ſimplex, diachylon cũ gummis.* Vnde pro iunioribus ſi medicamenta exhibeantur: *℞. ammoniaci ʒß. cum mucilagine altheæ, fiant pil. iij. quibus deuoratis, exhibeatis ʒj. paſſularum, cum decocto rad. altheæ ad ℥j.* Acceptis pilulis pro emollitione: hoc ilico medicamentum exhibeatur: *℞. caricas Nº. iij. paſſularum dulc. ʒj. rad. alth. ʒij. aquæ communis ℔j. fiat decoctio ad conſumtionem vnius tertiæ. ℞. prædictæ decoctionis ℥ij. fiat potio.* Si autem extra ſint applicanda emollientia: *℞. medullæ vitulinæ, adipis anſerini, ana ℥ß. ammoniaci, bdellii, ana ʒj. mucilaginis altheæ, ſeminum lini, ana ʒij. olei amygd. dulc. ℥j. & pro relaxantium correctione maſtiches ʒß. Miſce.* Hæc de *quantum agendo*, ratione emollientium. Quoad *modum:* emollientia actu calida ſunt adminiſtranda: nam,

da: nam agunt caliditate, & præterea materia emollienda ope caliditatis funditur: adhæc materia vacuanda magis cedit actu calidis. Quoad *tempus*: vtendum emollientibus, dum materia dura præſens vincit alia indicantia, id eſt, dum durities pendet a concretione & ſiccitate; ſiquidem, ſi pendeat ſolum a repletione, prout materia replens vincit, pro eo licet vti potius vehementer reſoluentibus, quam emollientibus. Hæc dicta ſint de emollientibus, id eſt, de debiliter reſoluentibus.

Quoad *valide reſoluentia*; hæc ſunt calida & ſicca, tenuium partium, & probantur in tumore tum calido, tum frigido: & ob id Galenus cap. 21. lib. 13. meth. eadem probat, & in phrenitide, id eſt, in tumore calido, & in lethargo. De quibus reſoluentibus diximus in dyſcraſia frigida ventriculi cum materia. Sed propter iuniores notandum; probari medicamentum, *ſi conficiatur e ſchoenantho, calamintha, maiorana, ſerpillo, meliſſa, aromatibus, guaiaco, ſaſſafras*: & inter compoſita probatur *diatrionpipereon*, *diacynum, diagalanga: probantur etiam troch. ſci de rhabarb. magna antidotis: item olea & cerata ex his confecta. Hinc Galenus cap. 6. l. 2. ad Glauc. in tumore flatulento probat medicamentum confectum ex oleo, in quo ebullierint medicamenta calida, & tenuis ſubſtantiæ: quemadmodum eſt cyminum, ſemen apii, marathri, dauci, & ſimilium*. Et ſi contingat, vt frigidior ſit ventriculus, licet addere *rutam, grana lauri, oleum laurinum, item vinum generoſum, in quo fieri debet decoctio in duplici vaſe, ad conſumtionem vini*. Auicennas ad reſoluendum materiam in potu exhibebat *caſtorium, cum oleo antiquo, & aceto ſcillitico*. Vt mirandum non ſit, ſi nos hoc tempore non exſtirpemus tumores ventriculi, quia ſolum mitioribus vtimur. Vnde propter iuniores: ℞. *caſtorii ℈ij. olei antiqui, aceti ſcillitici ana ℥j. Miſce, & fiat potio. Aetius dicit, ariſtolochiam longam & rotundam ad ℨj. exhibendam. Dat etiam decoctum calaminthæ, aut polii ſcilicet montani, cum exiguo melle, & pauciſſimo pipere, tenuiſſime trito. Probat etiam Aetius ouillum talum, vſtum bibitum. Idem ad extra probat veſicam bubulam, aqua & oleo ſemiplenam; ſed loco aquæ, etiam vino vti licet. Et vrgente neceſſitate, aſcendit etiam ad cataplaſma e ſinapi*. Hæc de reſoluentibus: quorum vſus patet e traditis de intemperie ventriculi. At notandum, pituitam, œdematis cauſam, quid peculiare poſtulare. Nam expedit, cum medicamentis calidis & ſiccis, tenuiſque ſubſtantiæ, miſcere aſtringentia: quod Galenus tradit cap. 3. libro 2. ad Glauc. ſtatuens, in œdemate curationis intentionem eſſe miſtam; cum expediat aliquid ſubſtantiæ diſſoluere, & aliquid congregare, & reſtringere: nec præter rationem; ſiquidem e cap. 6. libro 7. meth. auſtera medicamenta humiditatem abſumunt, dum par-

3. Reſoluentia valide.

Materia reſoluentium.

Vſus reſoluentium.

In œdemate aſtringentia miſcenda reſoluētibus.

tim ebibunt, partim in ſinum ventris per exiguos meatus humiditatem exprimunt, partim ad continentes partes trudunt: Et propterea hæc ſunt medicamenta quæ euacuant, ſeu conſumunt; ſed exſiccando, non autem quod euocent materiam ad circumferentiam: vt componantur hæc medicamenta *ex aceto, ſale, cinere; ideoque probatur lixiuium cum alumine.* Hæc de medicamentis cauſa cuiuslibet tumoris: excepto tamen abſceſſu.

4. *Suppurantia.* Quoad medicamenta igitur, quibus vti licet gratia abſceſſus; ſcire oportet hæc eſſe pus Mouentia, & pus Euacuantia. Quoad pus mouentia; ſunt quæ fouent calidum innatum, quod pus optimum generat, & præſertim ſi foueatur. Quare probantur medicamenta calida, humida, vaporoſa, viſcida: & cum Galen. cap. 8. lib. 5. ſimp. non mordacia, ſeu acria, quæ vim habent liquandi, attrahendi, & non adhærent parti: Oportet autem

Materia ſuppurantes. vt medicamentum pus mouens parti adhæreat. Quare e cap. 4. lib. 5. ſimp. probatur *farina triticea, quæ e cap. 8. libro 5. ſimp. debet eſſe pura, ſine ſurfuribus*; ſiquidem eſt calida, humida, emplaſtica, mordacitatis expers: probatur item medicamentum confectum *e caricis pinguioribus, e dactylis pinguibus, ex amygdalis dulcibus, althæa, malua, oleo communi, adipe ſuillo, vel gallinaceo.* Quibus medicamentis quandoque addenda ſunt frigida, quandoque calida: frigida quidem, ratione calidioris ſanguinis, vel calidioris ventriculi; item, ſi a calore extraneo turbetur calor naturalis: calida vero ratione frigiditatis vel ſanguinis, vel ventriculi. Quoad frigida igitur; erunt veluti *decoctũ cydoniorum, violarum, cum exiguo lacte vel aſinino, vel caprillo; & ſi horum copia non adeſt, licet vti lacte vaccino.* Calida ſunt, veluti medicamentum confectum *e granis pini, cum exiguo croco: licet etiam vti radicibus petroſelini, ſed viridibus; quia loquimur non de reſoluentibus, ſed de pus mouentibus. Præterea probatur medicamentum confectum e ſapa. Adhæc probantur ſemina lini, radices cucumeris agreſtis, farina orobi,*

Vſus τῶν ἐμπυϊκῶν. *oleum anethinum, liliorum alborum, diachylon cum gummis.* Hæc de pus mouentibus. Quorum vſus hic eſſe poteſt; ſi pus mouentia exhibeantur: *℞. caricarum, dactylorum ana ℥ß. lactis amygdalini ℥j. ſapæ ℥ß. Miſce. Et huius medicamenti doſis ſit a ʒij. ad ℥j.* Si autem pus mouens eſt extra adminiſtrandum: *℞. adipis ſuilli, rad. althææ ſub cineribus decoctæ ana ℥ß. olei amygd. dul. ℥j. farinæ triticeæ puræ ʒvj. & fiat emplaſtrum. Modus* horum medicamentorum eſt, vt medicamentum pus mouens nunquam actu frigidum adminiſtretur. Et *tempus* opportunum eſt, dum ſanguis, qui in pus mutari debet, vincit alia indicantia: & patet vincere alia indicantia, dum ea eſt copia, vt non poſſit reſolui. Et *locus* etiam patet: nam, cum & calor

naturalis,

naturalis, & ſanguis in pus mutandus, ſubſiſtentiam habeant ſecundum ventriculum: & per os, & extra hoc medicamentum eſt adminiſtrandum: quamuis liberalius modo intro, modo extra; prout ſanguis attinere videtur ad partes vel intimas, vel extimas.

Cum autem medicamentis quoque pus ſit vacuandum: non improbantur propoſita reſoluentia. Sed oportet etiam quandoque confugere ad medicamenta vacuantia ſenſibiliter: quæ habent vim attenuandi, laxandi, & ſoluendi continuitatem parietum abſceſſus; vt hinc pus facile egrediatur: veluti eſt medicamētum confectum *e decocto caricarum, paſſularum, glycyrrhizæ, maluarum, addita mulſa, cum pipere, & radice ireos.* Et vrgente neceſſitate, aſcendendum *ad ſynapi, cum ſale*; quo aſſumto medicamento agitandus eſt ventriculus vomitu, tuſſi, ſternutamento, vt fiat diſruptio. Et ſi contingat, vt poſt ruptionem pus non euacuetur; eſtote diligentes, & exhibeatis *mel roſatum ſolut.* Et deinde fiat agglutinatio: ſed de agglutinationibus in ſequenti capite. Notandum, vt exhibeantur medicamenta in ſumma doſi, quoniam vehemens eſt puris actiuitas: & exhibeatis actu calida, non frigida. Et præterea, quamprimum exhibeatis: nam periculum eſt in mora. Et expedit tum exhibere, tum quandoque applicare. comment. 40. lib. 1. prognoſt. & cap. 7. lib. 2. ad Glauc. Diæta patet, ex alibi dictis.

3. Euacuantia pus, ſenſibiliter.

Vſus.

CAPVT X.

De Vlcere ventriculi.

PER ventriculi vlcus, intelligimus ſolutam vnitatem, diſtinctā a vulnere: nam de vlcere, non de vulnere loqui inſtituimus. Generatur ventriculi vlcus, dum cauſa morbifica agit in ventriculum; & ita agit, vt ventriculi ſubſtantia per modum modo abraſionis, modo vna eroſionis, abſumatur, & vnitas ſoluatur. Atque ob id vlcus ventriculi eſt ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta ventriculi, producta a cauſa mordaci. Hæc finitio colligitur e Galeno paſſim, & lib. 3. 4. & 5. methodi: quemadmodum alibi fuſius declarauimus, in ſermone de vlcere corneæ. Quare Forma eſt ſoluta vnitas, cum imminuta ſubſtantia: hincque vlcus eſt affectus miſtus e ſoluta vnitate, & magnitudine imminuta. Subiectum eſt ventriculus: quo diſtinguitur vlcus ventriculi, ab vlcere aliarum partium. Cauſa efficiens, eſt cauſa mordax; ad differentiam vulneris: de cuius ſpecie & vitio ſaltem dicemus; nam ex alibi traditis

Nomen.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Cauſa efficiens.

tim ebibunt, partim in ſinum ventris per exiguos meatus humiditatem exprimunt, partim ad continentes partes trudunt: Et propterea hæc ſunt medicamenta quæ euacuant, ſeu conſumunt; ſed exſiccando, non autem quod euocent materiam ad circumferentiam: vt componantur hæc medicamenta *ex aceto, ſale, cinere; ideoque probatur lixiuium cum alumine*. Hæc de medicamentis cauſa cuiuslibet tumoris: excepto tamen abſceſſu.

4. Suppurantia.

Quoad medicamenta igitur, quibus vti licet gratia abſceſſus; ſcire oportet hæc eſſe pus Mouentia, & pus Euacuantia. Quoad pus mouentia; ſunt quæ fouent calidum innatum, quod pus optimum generat, & præſertim ſi foueatur. Quare probantur medicamenta calida, humida, vaporoſa, viſcida: & cum Galen. cap. 8. lib. 5. ſimp. non mordacia, ſeu acria, quæ vim habent liquandi, attrahendi, & non adhærent parti: Oportet autem

Materia ſuppurantes.

vt medicamentum pus mouens parti adhæreat. Quare e cap. 4. lib. 5. ſimp. probatur *farina triticea, quæ e cap. 8. libro 5. ſimp. debet eſſe pura, ſine furfuribus*; ſiquidem eſt calida, humida, emplaſtica, mordacitatis expers: probatur item medicamentum confectum *e caricis pinguioribus, e dactylis pinguibus, ex amygdalis dulcibus, althæa, malua, oleo communi, adipe ſuillo, vel gallinaceo*. Quibus medicamentis quandoque addenda ſunt frigida, quandoque calida: frigida quidem, ratione calidioris ſanguinis, vel calidioris ventriculi; item, ſi a calore extraneo turbetur calor naturalis: calida vero ratione frigiditatis vel ſanguinis, vel ventriculi. Quoad frigida igitur; erunt veluti *decoctũ cydoniorum, violarum, cum exiguo lacte vel aſinino, vel caprillo; & ſi horum copia non adeſt, licet vti lacte vaccino*. Calida ſunt, veluti medicamentum confectum *e granis pini, cum exiguo croco: licet etiam vti radicibus petroſelini, ſed viridibus; quia loquimur non de reſoluentibus, ſed de pus mouentibus. Præterea probatur medicamentum confectum e ſapa. Adhæc probantur ſemina lini, radices cucumeris agreſtis, farina orobi,*

Vſus τῶν ἐμπυϊκῶν.

oleum anethinum, liliorum alborum, diachylon cum gummis. Hæc de pus mouentibus. Quorum vſus hic eſſe poteſt; ſi pus mouentia exhibeantur: *℞. caricarum, dactylorum ana ℥ß. lactis amygdalini ℥j. ſapæ ℥ß. Miſce. Et huius medicamenti doſis ſit a ʒij. ad ℥j.* Si autem pus mouens eſt extra adminiſtrandum: *℞. adipis ſuilli, rad. althææ ſub cineribus decoctæ ana ℥ß. olei amygd. dul. ℥j. farinæ triticeæ puræ ʒvj. & fiat emplaſtrum. Modus* horum medicamentorum eſt, vt medicamentum pus mouens nunquam actu frigidum adminiſtretur. Et *tempus* opportunum eſt, dum ſanguis, qui in pus mutari debet, vincit alia indicantia: & patet vincere alia indicantia, dum ea eſt copia, vt non poſſit reſolui. Et *locus* etiam patet: nam, cum & calor naturalis,

naturalis, & ſanguis in pus mutandus, ſubſiſtentiam habeant ſecundum ventriculum: & per os, & extra hoc medicamentum eſt adminiſtrandum: quamuis liberalius modo intro, modo extra; prout ſanguis attinere videtur ad partes vel intimas, vel extimas.

Cum autem medicamentis quoque pus ſit vacuandum: non improbantur propoſita reſoluentia. Sed oportet etiam quandoque confugere ad medicamenta vacuantia ſenſibiliter: quæ habent vim attenuandi, laxandi, & ſoluendi continuitatem parietum abſceſſus; vt hinc pus facile egrediatur: veluti eſt medicamētum confectum *e decocto caricarum, paſſularum, glycyrrhizæ, maluarum, addita mulſa, cum pipere, & radice ireos.* Et vrgente neceſſitate, aſcendendum *ad ſynapi, cum ſale*; quo aſſumto medicamento agitandus eſt ventriculus vomitu, tuſſi, ſternutamento, vt fiat diſruptio. Et ſi contingat, vt poſt ruptionem pus non euacuetur; eſtote diligentes, & exhibeatis *mel roſatum ſolut.* Et deinde fiat agglutinatio: ſed de agglutinationibus in ſequenti capite. Notandum, vt exhibeantur medicamenta in ſumma doſi, quoniam vehemens eſt puris actiuitas: & exhibeatis actu calida, non frigida. Et præterea, quamprimum exhibeatis: nam periculum eſt in mora. Et expedit tum exhibere, tum quandoque applicare. comment. 40. lib. 1. prognoſt. & cap. 7. lib. 2. ad Glauc. Diæta patet, ex alibi dictis.

5. Euacuantia pus, ſenſibiliter.

Vſus.

CAPVT X.

De Vlcere ventriculi.

PER ventriculi vlcus, intelligimus ſolutam vnitatem, diſtinctā a vulnere: nam de vlcere, non de vulnere loqui inſtituimus. Generatur ventriculi vlcus, dum cauſa morbifica agit in ventriculum; & ita agit, vt ventriculi ſubſtantia per modum modo abraſionis, modo vna eroſionis, abſumatur, & vnitas ſoluatur. Atque ob id vlcus ventriculi eſt ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta ventriculi, producta a cauſa mordaci. Hæc finitio colligitur e Galeno paſſim, & lib. 3. 4. & 5. methodi: quemadmodum alibi fuſius declarauimus, in ſermone de vlcere corneæ. Quare Forma eſt ſoluta vnitas, cum imminuta ſubſtantia: hincque vlcus eſt affectus miſtus e ſoluta vnitate, & magnitudine imminuta. Subiectum eſt ventriculus: quo diſtinguitur vlcus ventriculi, ab vlcere aliarum partium. Cauſa efficiens, eſt cauſa mordax; ad differentiam vulneris: de cuius ſpecie & vitio ſaltem dicemus; nam ex alibi traditis

Nomen. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.* *Subiectum.* *Cauſa efficiens.*

dis patet cauſa generans. Quoad ſpeciem; cauſa eſt Interna vel Externa; Interna eſſe poteſt quilibet ſuccus, & cum Auicenna etiam materia catarrhalis,& atra bilis; vnde prodit vlcus cancroſum. Externa cauſa poteſt eſſe Neceſſario occurrens, vt agrumina, id eſt, allium, cepæ, &c. vel Non neceſſario occurrens, veluti medicamentum corrodens, venenum corrodens. Quoad vitium; quamuis pertinere poſſit ad ſubſtantiam, quantitatem, qualitatẽ, & vbi: tamen communiter & neceſſario ſpectat ad caliditatem, cuius cauſa fit exulceratio: quod cognoſcens Auicennas, inquit, vlcus fieri propter acuitatem humorum; additque, multoties etiã fieri e catartho mordicante, recipiente putredinem. Notandum Auicennam rationabiliter addere putredinem: nam ſuccus mordax eſſe poteſt vel propria ratione, vt bilis flaua, bilis atra; vel ſuccus mordax eſſe poteſt ratione putredinis, non propria ratione, veluti in pituita, & materia catarrhali. Statutum ergo ſit vitium commune in caliditate ſitum eſſe. Quantitatis vitium eſt copia: vnde Galenus c. 3. l. 3. de temp. ait, agrumina cutim exulcerare, nam ſincera applicantur; & præterea cutis calor cedit, non reſiſtit: non ita exulcerantur partes internę ab agruminibus, quoniam calor magis reſiſtit, & præterea cum copioſo cibo miſcentur agrumina: quare opus eſt ad vlcerandum copia inſigni.

Differentiæ. Differentiæ quæ ad vlcus externum attinẽt, iam a nobis omittãtur: agimus enim de interno. Ratione ergo formæ; ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta, dyſcraſiæ calidioris vel eſt Expers, vel Particeps: & intemperies, eſt vel in Habitudine, vel in Habitu; vt vlcus cacoethes prodeat. Ratione ſubiecti; vlcus vel eſt in ventriculi parte Superiori vel Inferiori, Quoad cauſam efficientem, vlcus producitur a cauſa Interna vel Externa.

Signa. Secundum Auicennam ventriculi vlcus indicatur e dolore pungitiuo, vlceroſo, præſertim dum in ventriculum aliquod inſuaue deſcendit; quo fit vt quiete dolor mitior euadat. Indicatur etiam ex inappetentia, e ſiti, e ructu fœtido, (quia vbi vlcus, ibi pus) e vomitu ſaniei, & e cauſis prægreſſis vlceris. Cæterum cum vlcus poſſit corripere vicinas partes, id eſt, vel gulam, vel ſuperna inteſtina, hæc ita diſtinguentur: ſi enim in gula ſit vlcus; indicabitur e dolore in poſteriori parte inter ſpatulas; item e dolore cruciante a collo ſeu ceruice, vſque ad pectoris initium, & præſertim intendetur dolor tempore deglutitionis. Si autem attineat vlcus ad inteſtina; indicabitur e dolore affligente circa vmbilicum, & infra, & dolor acerbior euadet tempore expulſionis. Si autem vlcus ſit in ventriculo; indicabitur e dolore vigente in regione ventriculi, & augebitur dolor, dum cibus ingreditur vẽtriculum, dum etiam concoquitur, & præterea dũ tranſmittitur

mittitur in inteſtina, nam hoc tempore mouetur ventriculus. Quoad ſigna differentiarum; & primum ratione formæ: ſi coniuncta ſit intemperies calida, cognoſcetur e ſuis ſignis. Quoad differentias ratione ſubiecti; hæ differentiæ patent e traditis de tumore ventriculi. Et ſimiliter patent differentiæ, quæ ſumuntur a cauſa efficiente.

Quoad præſidia: & primum ſi ſumantur a rebus præter naturam: ſoluta vnitas, indicat vnientia: cauſa magnitudinis imminutæ, oritur indicatio regenerandæ carnis. Cum igitur opus ſit præſidio & vniente, & carnem generante; cum ſint præſentia impedimenta, hæc remouenda. Impedimenta autem ſunt, vel Morbus, vel Cauſa. Si ergo morbus ſit vel calida intemperies, vel tumor: quid indicent hi morbi, ſuis locis dictum. Si autem quod impedit eſt cauſa; hæc cauſa vel eſt Communis, vel Propria. Si cauſa ſit communis; eſt tum Materia fluens, tum Alia cauſa a conſtitutione morbi. Quare ratione materiæ fluentis, variæ oriuntur indicationes; pro varietate fluentis materiæ, & ſecundum ſpeciem, & ſecundum vitium, & ſecundum cauſam generantem: quemadmodum alibi exacte docuimus. Ratione autem cauſæ morbificæ, diuerſæ a morbo; ſiue ſit dolor, ſiue pituita, ſiue ſordes: his, contrariis occurrendum. Si autem cauſa impediens ſit propria: primum ſi propria ſit, vt reſpicit generationem carnis; hæc cauſa impediens, nihil aliud eſt, quam duplex excrementũ; nempe tenue, & craſſum. Et hoc loco notandum, vtrumq; excrementum, cum ſit toto genere præter naturam, indicare præſidium e toto eradicans. Verum ratione excrementi tenuis, vacuare oportet per modum ſiccationis: ratione autem craſſi, per modum deterſionis. Si autem cauſa impediens propria dirigatur ad agglutinationem; cum id quod impedit, ſit ſanguis etiam optimus fluens, & præterea raritas carnis; ob id oritur indicatio abſumendi ſanguinis, per modum exſiccationis; & oritur indicatio carnem raram leuiter denſandi. Alia autem e parte, ratione rerum ſecundum naturam, in vlcere oritur calidum ſuppuratorium, id eſt, indicatur calidum, ſimile caliditati caloris naturalis: ſed hoc calidum ſuppuratorium tenue indicatur; cum in vlcere ventriculi non ſit caro contuſa. *Indicationes.*

Ventriculi vlcus eſt malum grauiſſimũ, & ferme lethale, ob vehementiam dignitatis: corripit enim hoc vlcus ventriculum, nimirum viſcus ſpermaticum, quod chylificationi deſtinatum eſt, & ὁμοιομερές. Cum igitur ventriculus ſit membrum ſpermaticum; dum conſumitur, exacte non poteſt refici. Quatenus autem ventriculus, eſt chyloſi deſtinatus; oportet ventriculum admittere cibum & potum: & hinc curatio redditur difficilior, tum quia virtus laborat cauſa cibi, ad concoquendum cibum; tum quia cibi & *Prognoſtica, in genere.*

potiones vim medicamentorum refringunt; & præterea dum cibi & potus deſcendunt, ſecum ducunt medicamenta, quæ cum hærere nequeant, parum agunt. Et tandem curatio eſt difficilior, ob ſenſum exquiſitum: huius enim vi in conſenſum ducitur cor; patitur cerebrum; nec detergentia valida poſſunt adminiſtrari; propterea quod dolor fit intenſus, hincq; principes partes ita compatiuntur, vt ſubſequatur vehementia facultatis.

Prima differentiarum. Sed pro vi differentiarũ, diſcrimen etiam eſt varium. Nam ratione formæ, cum ſit ſoluta vnitas, cum magnitudine imminuta, quandoq; coniuncta

1. cum intemperie; ratione eſſentiæ inſignior eſt vehementia, ſi ſoluta vnitas eſt maior, & ſi magis eſt imminuta ſubſtantia; magiſq; intenditur periculum, ſi annexa ſit intemperies, quoniam inſignis eſt receſſus a naturali ſtatu. Quo fit, vt, ſi intemperies ſit in habitu, vitium ſit mortale: nam intemperies in habitu, eſt in cauſa vehementiæ eſſentiæ adeo inſignis, vt nõ poſſit exſtirpari: & propterea, (quod in externis patet partibus) cancer eſt periculoſior carbunculo; hic enim ſuppurari poteſt, ille non poteſt; quamuis in carbunculo atra bilis ſit efferueſcens: & ratio eſt, quia in carbunculo

2. lo intemperies eſt in habitudine, in cancro eſt in habitu. Præterea ſi vlceris ſedes perpendatur; periculoſius erit vlcus, ſi afficiat partes ſuperiores, ſiquidem ſubſequitur ſyncope, tabes: ratio eſt; quoniã intenditur vehemen-

3. tia dignitatis & facultatis. Quoad differentias ratione cauſæ efficientis; vlcus ventriculi erit periculoſius, ſi fiat a materia vehementer putrida, a materia copioſiori, acriori: veluti ſi fiat vlcus a virulentia venerea copioſa, atrabilaria: & ob id Galenus cap. 5. lib. de atra bile teſtatur, vlcus ab atra bile eſſe incurabile.

Curatio. Quoad præſidiorum materias. Primum ſi ſanguis copia ſua impediat vlceris repletionem; vena ſecanda, ſi virtus permittat. At virtus non permittit, ſi vlcus eſt progreſſum. Præterea dum vlcus progreditur, deficit ſanguis.

Pharmacia. Quoad medicamenta; ſufficiat hæc proponere, cauſa Generationis carnis, & Agglutinationis. Cauſa generationis carnis, probantur medicamenta vacuantia excrementa, per modum Deterſionis, & Exſiccatio-

Detergẽtia. nis: quæ cum Galeno cap. 7. lib. 4. meth. non debent eſſe mordacia: nam prohibentur mordacia a ventriculi virtute, cuius virtutis ſignum eſt ſenſus exquiſitus. Verum expedit, vt validiora adminiſtrentur; pro excrementorum copia, & lentore. Contra ſi res habuerit, id eſt, ſi excrementa non ſint ita copioſa, nec ita lenta; probantur debiliora, & præſertim in ventriculo æſtuante. Quare probatur *aqua ſaccharata, aqua hordeacea, cum ſeminibus melonum, probatur ſerum lactis vel ſincerũ, vel cum lacte, probatur aqua*

B. Vir-

B. Virginis, aqua Veronenſis. Expedit quandoq; in his medicamentis immiſcere *mannam, vel ſyr. roſ. ſol. quoniam opus eſt vt deterſum excrementum euacuetur, non vomitu, ſed vel per aluum, vel per renes.* Si autem excrementum fuerit viſcidius, quemadmodum eſſe poteſt in ventriculo nõ æſtuante; probatur *mel non coctum, probatur mulſa non aquoſa, probatur ius ciceꝝum, cum melle, & ſucco paſſul. Probatur etiam aqua tegula, quæ reperitur in agro D. Petri, cum melle roſ. ſolut.* Et ſi excrementum in vlcere fuerit putrilaginoſum; cum Auicenna poteſtis aſcendere etiam *ad hieram: ſed deinde exhibeatis vel ſerum, vel aquam hordei.* Quoad vacuantia per modum ſiccationis, quibus vtimur gratia excrementi tenuis; probantur *tragacantha, thus, maſtiche, ſarcocolla. cornu cerui, cum aqua hordei, vel cum ſero.* *Exſiccantia.*

Quoad agglutinantia; cum Galeno cap. 7. lib. 4. meth. vti licet *hypociſtide, balauſtiis, gallis immat. malicorio, ſucco plantag. &c.* Notandum in calidiore ventriculo hęc medicamenta eſſe adminiſtranda, *cum aqua vel plantag. vel roſacea.* Si autẽ frigidior ſit ventriculus, exhibeatis *cum decocto menthæ, cum vino auſtero: abſtineatis a melle, quoniã abſtergit.* Neq; obſtat; quamuis Galen. loc. cit. proponat mel, ſimul cum glutinantibus: Galenus enim miſcet mel, in ratione vehiculi, quoniam reſpicit ad vlcera remota; nos autem in præſentia loquimur de vlcere ventriculi; & propterea non eſt opus melle, ceu vehiculo. Quinimo in praxi obſerueris, vt medicamentum diu maneat in ventriculo: ideoq; non probatur dilutum admodum copioſum. Et præterea proderit admouere medicamentum *e pice nauali, addita maſtiche, bolo Arm. ſang. Drac. & ſimilibus aſtringentibus.* Quod cognoſcens Aetius, applicabat *ceratum ex oleo aut melino, aut roſaceo, cum aliqua portione thuris.* Diæta erit compar. *Agglutinãtia.*

CAPVT VI.

De Cardialgia.

PER dolorem oris ſuperni ventriculi intelligimus illud malum, quod vocant Cardialgiam, id eſt, cordis dolorem. Vnde Galenus cap. 2. lib. 2. meth. ait, eſſe vitium, quod nomen capit a ſymptomate & loco affecto, id eſt, corde: at per cor, non intelligit Galenus quod clauditur a thorace; ſed intelligit os ventriculi ſupernum, quod teſte Galeno capite 1. libro 8. κ. τόπ. vocabant cor medici antiqui. Vnde ex eodem Galeno, aphoriſm. 65. ſectio. 4. cum cardialgia capiatur pro crebro & veloci cordis motu, & capiatur pro affectu oris ventriculi: in præſentia accipitur pro affectu oris ventriculi. At non accipitur pro omni dolore ventriculi: *Nomen.*

ſiquidem e cap.8. lib.2. de plac. medici non omnem oris ventriculi dolorem, vocant cordis dolorem, ſeu cardialgiam; ſed illum tantum dolorem, in quo acrimonia humorum mordet: & propterea ſubdit Galenus morſum fieri in angore, dum morſiunculæ euidenter in ore ventriculi creantur. Quare colligendum, morſiunculas, ſeu morſum, quandoq; eſſe euidentem, quandoq; non ita euidentem. Si euidens ſit; eſt cardialgia admodum exquiſita: ſi non ita euidens, eſt cardialgia exquiſita, ſed non exacte. In præſentia autem de vtraq; ſermo eſt. Et ob id Galenus com.30. lib.3. progn. ait, medicos morſum oris ventriculi vocare cardiogmum, & cardialgiam. Vnde Galenus com.30. ſect.1. lib.1. prorhet. per cardiogmum intelligit cordis, ſeu ſtomachi morſum. Ideoq; notandum, cum tres ſint voces; nimirum cardialgia, cardiogmus, & cardiaca: cardialgiam eſſe nomen generis: cardiogmum, ſpeciei, in qua ſpecie eſt euidens morſus: cardiacam eſſe nomen ſpeciei, in qua malum producitur a cauſa venefica. Cardialgia in genere producitur, dum cauſa morbifica agit in os ventriculi, & ea violentia agit, vt ſoluat continuum, & producat qualitatem dolorificam, ſpiritalem, infenſam calido inſito ventriculi; hincque fiat triſtis ſenſatio; vi cuius compatiatur cor; vt hinc fiat mutatio in pulſu; hincque cor afficiatur vel leipothymia, vel ſyncope. Et propterea cardialgia eſt ſenſatio corrupta oris superni ventriculi, dependens a ſolutione vnitatis, cum qualitate dolorifica, vehementer infeſta, ſeu noxia.

Generatio. *Definitio.*

Forma. Forma eſt ſenſatio corrupta: quod cognoſcens Galenus cap.7. lib.1. de ſympt. cauſ. ait, cardialgiam eſſe ſymptoma e tactorio genere. Vnde notandum, e cap.8. lib.2. de plac. triſtem ſenſationem quandoque eſſe euidentem, quandoque non: vnde ægrotantes de dolore quandoque conqueruntur, quandoque non, & communiter vocant angorem. Verum ſiue euidens, ſiue non euidens ſit triſtis ſenſatio; attinet ad tactum.

Subiectum. Subiectum eſt os ſupernum ventriculi, quod tactus eſt organum, ſeu ſubiectum. Quod hoc ſit verum, ait Galenus cap.9. lib.5. de vſu part. proponens ſenſoria tactus; tactus ſenſorium eſſe internas manus partes, & os ventriculi. Quæ ſit horum verborum ratio, intelligetis e clariſſimis anatomicis. Senſus enim tactus potiſſimum viget in his duabus partibus; ſed differenter: viget in internis partibus manus potiſſimum gratia melioris vitæ: quia nihil poteſt eſſe in intellectu, niſi prius fuerit in ſenſu. Proponit aũt Gal. os ventriculi, reſpiciẽs ad commodiorẽ vitam: propterea quod in ore vẽtriculi, beneficio huius tactus, fit appetitus cibi & potus; quæ cõducũt ad commodiorẽ vitam. Gal. c.1. l.8. κ. τόπ. & c.8. l.2. de plac. & c.7. l.1. de ſympt. cauſ. ſtatuit cardialgiã eſſe ſymptoma, quod attinet ad os ventriculi.

Notan-

Notandum auté, per os ventriculi in hoc affectu opus eſſe intelliger e partes viuentes, neruoſas, & ſubſtantiã calidi inſiti; quod calidum inſitũ potiſſimum afficitur in angore, non in dolore: & hinc qualitas ſpiritalis moleſta impertitur portioni neruoſæ; vnde fit triſtis ſenſatio, quam vocant cruciatum, ſeu angorem.

Dependet hoc vitium a ſolutione vnitatis, cum qualitate dolorifica vehementer infeſta: nam doloris cauſa immediata eſt ſolutio vnitatis, quatenus eſt obiectum improportionatum tactus, & proinde eſt obiectum commune, hoc eſt motus: vt docuimus cap. 7. l. 1. de dol. capitis. Addidimus cum ſoluta vnitate coniunctam eſſe qualitatem dolorificam vehementer infeſtam: perquam particulã diſtinguitur cardialgia a doloribus, in quibus non viget hæc qualitas dolorifica, vi cuius qualitatis imminet leipothymia & ſyncope. Vnde cum dolore non annectitur angor; queadmodũ cum cardialgia angor coniungitur. Hinc Galenus cap. 7. l. 1. de ſymptom. cauſ. ait, cardialgiam eſſe ſymptoma ſatis infeſtum: quia reſpexit ad qualitatem illam infeſtam, vnde quandoque naſcitur ſyncope cardiaca. Sed iam explicandum, qua de cauſa oriatur ſolutio hæc vnitatis, cum qualitate ita infeſta. Prodit ergo hoc malum ſemper ab Agente, ſeu vitio agentis; nonnunquam etiam e parte Patientis. Et hinc ſi paritas ſeruetur in agente, & diſcrimen ſit in paſſo; in cardialgia non eſt exigua differentia: verbi gratia ſi malum producatur ab humore prauo erodente, & os ventriculi non ſit exquiſiti ſenſus; malum erit mitius: ſi [illegible]; deterius; quia producitur qualitas dolorifica vehementer noxia. Et propterea Alexander cap. 9. l. 7. ſcribit: in cardialgia a virulento humore ſi os ventriculi ſit exquiſiti ſenſus, hunc patientem ſtatim mori: nam qualitatis noxiæ auctor eſt, tum humor virulentus prauus, tum exquiſitus ſenſus. Cæterum, cum præter [illegible], cardialgiæ etiam cauſa ſit, quæ ita continuum ſoluit, vt ſpiritalis qualitas emergat infeſta; iure hæc cauſa explicanda. Cauſa igitur eſt Interna, vel Externa. Interna poteſt eſſe Vapor, & Minera. Minera poteſt eſſe Viuens, vt vermis; vel Vitæ expers; & tunc poteſt eſſe Ichor, vel Humor, & potiſſimum humor bilioſus. Externa cauſa eſſe poteſt medicamentum acre, venenum. Et huiuſmodi cauſæ agunt, prout vitium obtinent, ſecundum Formam, vel ſecundum Qualitatem, vel Vtroque modo. Secundum formam; dum cauſa eſt toto genere præter naturam. Secundum qualitatem; dum cauſa eſt calida, acris, mordax. Vtroque modo; dum cauſa eſt & toto genere præter naturam, & ſimul mordax. Notandum, ſi cauſa ſit toto genere præter naturam; hunc affectum a medicis vocari cardiacum: ſi vitium ſit in

Cauſa efficiens.

Exquiſitioris ventriculi ſenſus.

Cauſa ſoluens continuum.

Species huius cauſa.

Vitiũ cauſa.

euidenti acrimonia; vocari cardiogmum: ſi non ſit in ita euidenti acrimonia dici cardialgiam. Sed breuiter circa vitia ſingularum ſpecierum digrediemur. Quoad cauſam igitur internam; & primum quoad vaporem; toto genere hic præter naturam eſt, veluti vapor prodiens a verme. Minera vitæ particeps, toto genere præter naturam, eſt vermis vita præditus: vermes enim ad ſimilitudinem pernicioſorum humorum lædere ſolent, ideoque Alexander ſtatuit cardiacum affectum fieri a lumbricis. Vermes autem agunt vel vapore, vnde fit angor: vel punctione, vnde fit dolor. Si minera ſit vitæ expers; poteſt eſſe ichor, quem proponit Galenus, com. 38. ſect. 3. l. 1. prorhet. inquiens, cardialgiam fieri, dum copia ſanguinis in venis aceruata, tenue ſerũ, id eſt ichor, os petit. Quoad humorem; ſi ſit venificus, patet hunc eſſe toto genere præter naturam. Sed poteſt etiam eſſe calidior mordax. Galenus igitur reſpiciens ad vitia toto genere præter naturã, c. 2. l. 5. de loc. aff. ait, in cardialgia affici os vẽtriculi, a venenoſo humore: reſpiciens autem ad mordacitatem, c. 7. l. 1. de ſymp. cauſ. ait, cardialgiam produci a ſuccis mordacibus; id quod etiam docet. cap. 14. l. 1. ad Glaucon. Et cap. 8. l. 2. de plac. inſinuans, exquiſitam exacte cardialgiam produci a ſucco mordaci; aſſerit, cardialgiam tantum appellari, cum acrimonia humorum mordet. Et cum bilis ſit humor mordax; Auicennas l. 4. fen. 1. tract. 2. cap. 21. inquit, in febribus dolorem ſtomachi procreari ex effuſione bilis ad ſtomachum. Et Galenus aph. 65. ſect. 4. ait, cardialgiam fieri a flaua bile, ebulliente in tunicis ventriculi. Vnde colligi poteſt, humoris peccantis vitium ſecundum quietem, in hoc poſitum eſſe, vt in tunicis ventriculi occludatur & quieſcat: quod etiam ſcribitur cap. 24. l. 2. de aliment. & com. 30. ſect. 1. prorhet. & apud Hippocratem com. 30. l. 3. prognoſt. Vnde non mirandum, ſi Hippocrates com. 24. l. 2. de ratione vict. ſtatuit, cardialgiam fieri ex inedia: per hanc enim venter bile repletur; vnde morſu & contriſtatione afficitur ventriculus hincque victus diſſoluitur. Hic Galenus per morſum intelligit dolorem, vt ab humore ſoluatur vnitas: per contriſtationem, intelligit qualitatem dolorificam. Eadem de cauſa Galenus cap. 8. l. 2. de plac. ait, morſum ventriculi fieri non ſolum dolore correptis, ſed etiã e fame; præſertim ſi coniuncta ſint vehementia exercitia: ventriculus enim bile repletur. Cauſæ externæ ſunt venena, & medicamenta acria.

Differentia. Quoad differentias; & primum a forma: in cardialgia ſenſatio corrupta eſt Euidens, vel Non euidens. Euidens dicitur morſus; non euidens, angor; cap. 1. l. 8. κατ. τόπ. Angor ſemper adeſt; interdum & mor-

& morſus; cap. 8. l. 2. de plac. Ideoque in cardialgia eſt angor vel ſolus, vel ſimul cum triſti ſenſatione euidenti. Cauſa eſt; cum enim ſemper in cardialgia diſſoluatur ſubſtantia calidi inſiti, ideo ſemper eſt angor; & quia interdum ſoluitur vnitas partium viuentium, fit triſtis ſenſatio euidens. Ratione ſubiecti; in hoc malo ſemper afficitur os ventriculi: verum in morſu ſoluitur vnitas partis viuentis; in angore ſoluitur vnitas calidi inſiti: & propterea dicendum, in cardialgia ſolui vnitatem, vel, ſolius calidi innati, vel ſimul etiam partium neruoſarum & viuentium. Quoad cauſam efficientem & primum, ſi ſecundum ſpeciem perpendatur; dicendum, cardialgiam fieri a cauſa Interna, vel Externa. Si ab interna, vel a Vapore, vel a Verme, vel ab Ichore, vel ab Humore, & præſertim bilioſo. Externa cauſa, eſt Medicamentum acre, vel Venenum. Si cauſa efficiens perpendatur ſolum ſecundum vitium; eſt vel Toto genere præter naturam, vel Calida & Acris.

Niſi patientis mens ægrotet, ipſemet hoc malum indicabit. Sed cognoſcitur etiã e pulſu frequenti, paruo; quia cor compatitur: item, e corporis inquietudine, nõ enim poteſt ęger in vna lecti parte ſe continere; cũ enim in cardialgia homo euadat debilis, muſculi nec breuem tenſionẽ efficere poſſunt, vt a patiente perferatur; nec præterea mediã figuram inter flexam & extenſam homo tolerare poteſt: vnde, licet æger impotens ſit ad motũ, alias tamen alio partes proiicit, deſiderans conſequi figurã dolore carentem; quã cum inuenire nequeat, tandẽ fit inquietudo, quoniã patiens triſti ſenſatione afficitur; vnde quaſi onus quoddam excutere cupiens, alias aliam figurã appetit, ideoq; patiens ſemper eſt in motu, c. vlt. l. 1. de motũ muſcul. Indicatur etiam hoc malum e frigiditate extremorum: quoniã calor & ſpiritus intro trahuntur. cap. 5. l. de trem. Item indicatur e ſudore circa faciem, & circa pectus; ratio eſt, quoniam in hoc malo ita compatitur caput & cor, vt facultas retentrix alimentalem humiditatem non poſſit retinere: ac proinde ſudor non tantum indicat cardialgiam, ſed eam inſignem. Differentiæ quæ ſumuntur a forma, ita ſunt cognoſcendæ, vt inquiramus, an cum angore connexa ſit triſtis ſenſatio euidens, nec ne: ſed has differentias æger manifeſtabit. Quoad differentias ratione ſubiecti; manifeſtantur a differentiis formalibus: nam ſolus angor, indicat ſolutã vnitatem calidi inſiti; ſi coniungatur euidens dolor, indicat ſolutionem vnitatis in parte viuente. Quoad differentias ratione efficientis, an cauſa ſit interna, vel externa; æger & aſſidentes patefacient. Sed quoad internam cauſam; ſi fuerit vapor, indicatur e ſolo angore. Si autem annexus ſit dolor euidens, indicatur minera. At minera, ſi fuerit vermis,

Signa in genere.

Signa diff.

ſigna erunt vermium. Si fuerit ichor, cum Galeno. com. 58. ſect. 3. l. 1. prorhet. indicatur e coniuncto lumborum dolore: ſi quidẽ plurima abundantiæ portio, ad infernas partes repens, eſt in cauſa, vt, ſi hæc materia detineatur, (cum conſueuerit defluere per hæmorrhoides) ſi non euacuetur, lumborum dolor producatur. Si autem fuerit bilis; indicatur ex amaritudine oris, e vomitu bilis, e febre biloſa, & reliquis bilis indiciis. Vtrũ autem cauſa ſit venefica, vel ſolũ acris; ita ſcitur: ſi eſt venefica, etiã citra ἀναισθησίας ventriculi, facile ſequitur leipothymia, & ſyncope, fit extremorum frigiditas; contra, ſi materia non ſit venifica.

Indicationes. Quoad præſidia: ſecundum Galenum cap. 1. l. 8. κατ. τόπ. & cap. 14. l. 1. ad Glauc. ſumuntur a triſti ſenſatione, ab ore ventriculi, & a cauſa ſoluente continuum. Vnde a triſti ſenſatione indicatur anodynum, præſertim ſi triſtis ſenſatio fuerit euidens. Quid per anodynum veniat intelligendum diximus in dolore cap. Quoad os ventriculi; ratione proportionis, requirit remedium fouens proportionem; ratione calidi inſiti, cum moueatur præter naturam ad circumferentiam, indicatur præſidium impellens calidum inſitum ad centrum. Quoad cauſam ſoluentem continuum; ſecundum ſpeciem, indicat determinata. Secundum vitium, ſi a toto genere præter naturã, indicat eradicans: & ſi venefica, alexipharmacũ: ſi acris, indicat refrigerans Quibus præſidiis habitis, facile auctores intelligentur. Quoad anodynum igitur; hoc inſinuauit Auicennas, l. 3. ſen. 13. tr. 1. cap. 34. vbi in ventriculo ſenſus exquiſiti, probat narcotica cum facilitate. Quoad præſidia oris ventriculi, ratione calidi inſiti ad hoc præſidium reſpexit Alexander cap. 10. l. 7. vbi probat, quæ particulas reſolutas poſſunt confirmare, hoc eſt impellere ad centrum, calidum inſitum. Et Galenus cap. 1. l. 8. κατ. τόπ. in morſu oris ventriculi, & in anxietate ſeu angore, probat communiter adſtringentia. hæc enim motum immodicum calidi inſiti ad circumferentiam compeſcunt. Præſidia cauſæ ſoluentis continuum tangit Galenus, cap. 1. l. 8. κατ. τόπ. dum ait; pleriſque miſeri calefacientia & ſiccantia. Vnde cap. 24. l. 2. aliment. probatur in cardialgia, polenta, ſeu farina ex hordeo viridi aſſato, cum ſucco punicorum. Et cap. 14. l. 1. ad Glaucum, probãtur vacuantia per aluum: ibi enim reſpicit Galenus ad cauſam ſoluentem continuum, quæ cauſa vt plurimum eſt minera, & ob id vt plurimum cum aſtringentibus miſcenda vacuantia, & præſertim inſenſibiliter vacuantia. Notandum autem cum materia morbifica poſſit vacuari ſenſibiliter & inſenſibiliter in cardialgia; Galenus vtramque vacuationem propoſuit. Inſenſibilem probat; per modum reſolutionis, per modum ſiccationis, per

modum

modum repercuſſionis,& reuulſionis. Reſolutionem & exſiccationem, inſinuat cap. 1. lib. 8. κατ. τόπ. vbi probat calefacientia & ſiccantia. Calefacientia vacuant per modum reſolutionis: ſiccantia, per modum ſiccationis. Reſpiciens ad ſiccationem & repercuſſionem ca. 24. lib. 2. alim. probat polentam cum ſucco punicorum; polenta enim humorem ſiccat: quare euacuat per modum ſiccationis: ſuccus autem punicorum euacuat per modum repercuſſionis. Neq; Galenus neglexit reuulſionem: nam cap. 14. lib. 1. ad Glauc. proponit vacuantia per aluum. Quoad ſenſibiliter vacuantia, per vomitum,& per aluum; hæc proponit Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. Et iccirco materia reſidens in cauitate ventriculi, vacuāda ſenſibiliter: quieſcens in tunicis, vacuanda inſenſibiliter.

Cum Hippocrate & Galeno com. 74. ſect. 2. lib. 1. epid. cardialgia eſt ſymptoma ſemper prauum, nedum in principio. Per hæc verba inſinuat Galenus, eſſe ſymptoma, quod moleſtat in angore, peius in principio: nam materia eſt magis copioſa, nec a medicamentis correcta. Atq; Hippoc. vna cum Galen. aph. 65. ſect. 4. ait: cordis, id eſt, ſtomachi morſum eſſe malum: licet deterius ſit malum, quod pertinet ad morſum veri cordis; quoniam cor eſt dignius ore ventriculi. Rationabiliter autem cardialgia eſt periculi plena: nam omnis ferme viget vehementia. Quælibet enim cardialgia fit a cauſa admodum infenſa, & hinc multum recedente a ſtatu naturali: quare adeſt inſignis vehementia eſſentiæ. Additur vehementia dignitatis: nam afficitur os ventriculi, ita vt cor conſentiat. Et ſi contingat, vt os ventriculi ſit exquiſitioris ſenſus; coniungitur vehementia facultatis: vnde cum Alex. homo ſtatim interit. Adhæc cum immineat, vel actu ſit leipothymia; adeſt vehementia facultatis: vnde Galen. ca. 5. l. de trem. ait, in deliquiis ventriculi robur ſolui: hinc tremor; hinc calor mouetur ad extra, & vires diſſipantur per ſudores. Vnde ait Galenus, hos calefacere, eſſe errorem maximum: cum oporteat potius refrigerare & aſtringere. Sed dubitatur? nam Galenus ca. 5. li. 2. de cauſ. ſymp. ait: per dolorem animam contra moueri, ac moueatur e gaudio; hincq; ſimilia maximo timori produci ſymptomata: nam vi doloris color corporis euaneſcit, homines refrigerantur, & quādoq; moriuntur; ſicuti euenit his qui timent. Si ergo dolor, inſtar timoris eſt in cauſa motus ad cētrum: quomodo in cardialgia eſt motus ad circumferentiam? Reſponſio. Si dolor ſumatur vt triſtis ſenſatio; motus fit ad centrum: at ſi ſi ſumatur ratione qualitatis dolorificæ, & cauſæ mordacis continuum ſoluentis; eſt motus ad circumferentiam. Quare ſtatuendum, cardialgiam in genere eſſe malum periculoſum. Verum, periculum intenditur pro vi differentiarum. Ratione enim formæ; ſi cum angore iungatur

Prognoſtica in genere.

1. Differentiae.

dolor euidens, malum eſt periculoſius: quia quod eſt præter naturam, eſt magis numeroſum. Vnde Galen.c.1.lib.5.loc.aff.ait; nonnullos in ſyncope e ſtomacho mori. Ratione cauſæ eff.patet, ſi paritas ſeruetur, deteriorem eſſe cardialgiam, ſi fiat a minera, quam ſi a vapore. Et ſi fiat a cauſa venefica, peius eſt malum, quam ſi fiat a cauſa acri, non venefica. Et propterea Alexander reſpiciens ad prauitatem cauſæ, ait, cardiacum affectum, prodeuntẽ a verme, eſſe mortalem.

Curatio. Phlebotomia. Auicen.l.4.fen.1.tr.2.ca.30.improbat venæſectionem. Galenus autem ca.14.l.1.ad Glauc.dum ratione alterius affectus vena eſt ſecanda, iubet, vt primum cardialgiæ vehementia refringatur: quoniam vtplurimum cardialgia non fit a ſanguine, & virtus languet. Dictum autem eſt vtplurimũ non fieri a ſanguine: quoniam ſecundu: Gal.com.38.ſect.3.l.1 prorhet.cardialgia quandoq; fit e ſanguinis ichore; dum ſcil. in venis aceruatur ſanguis, qui per hæmorrhoidas vacuari conſueuit. Non ergo eſt præter rationem, in hac cardialgia hæmorrhoides aperire.

Pharmacеia. Vomitu & aluo purgãtia. Quoad Medicamenta; probantur Vacuantia Senſibiliter, & Inſenſibiliter; prǽterea Firmantia calidi impetum ad extra: & Alexipharmaca. Quoad ſenſibiliter vacuantia; Galenus cap.14.lib.1.ad Glauc.ait, ſi contingat e vitioſis humoribus fieri cardialgiam; hos humores *aqua moderata calida; aut hydrelai potu per vomitum eſſe euacuandos:* hæc enim medicamenta attemperãt vitioſos humores. Sed neceſſarium eſt excitare vomitum, ſi contingat vt patiens difficulter euomat: curandum eſt, ait Galenus, omnibus modis, vt æger euomat. Et propterea os ventriculi, manus & pedes debent calefieri: ſique his remediis vomitus non fiat, procurandus eſt *digitis, & pennis oleo intinctis,* vt irritetur expultrix. Et ſi eueniat, homines horum ope non euomere: *rurſus oleum calidum eſt exhibendum:* hoc enim oleum ſæpius ſolet vomitum prouocare, & ventrem molliorem facere. Euacuatio autem, quæ per aluum fit, ſolet eſſe vtilis: vnde, inquit Galenus, niſi ſponte accidat, *glandibus* vtendum. Et propterea etiam Auicennas ait, vomitum iuuare, & clyſmum leuem conuenire. Alexander c.10.lib.7. vacuans & confirmans ventriculum, probat medicamentum quod vocat Glycy: & optimum eſt, vt exhibeatis ægrotantibus: præſcribetur ergo hoc modo: *℞.aceti ℥vjß.corticum radicum fenic.ʒij.aloes hepaticæ ʒvj.mellis optimi, ſeu Attici ℥iiijß.fiat eclegma. Atque Alexander exhibet cochlearia ij.aut iij. hoc eſt, ʒvj. aut ʒviiij.* At animaduertendum ne ſit febris: tunc enim non conuenit. Et ob id Galenus cap.14.lib.1.ad Glauc.non proponit hieram: quoniam loquitur de ſymptomatibus ſeu cardialgia cum febre: ideoque non eſt diſcordia inter

Ale-

Alexandrum & Galenum. Cæterum Galen. ad vacuandum bilem, probat *comam abſinthii in melicrato decoctam & potam*. Quod medicamentum nō eſt medicamentum ſimpliciter vacuās, quemadmodum oleum, verum etiam aſtringens: nam abſinthium ponticum aſtringendo roborat. Hæc de vacuantibus ſenſibiliter.

Quoad vacuantia inſenſibiliter; quæ euacuant per modum reſolutionis; oportet vt ſint calida: quæ euacuant per modū Siccationis, debent eſſe ſicca: quæ euacuant per modu Repercuſſionis, oportet vt ſint aſtringētia. Quo fit, vt *medicamentum confectum e melicrato & abſinthio*, omnes facultates obtineat. Et in hoc admirari oportet ſummam diligentiam Galeni. In melle enim eſt vis detergendi, & reſoluendi, ratione caliditatis: in abſinthio, per eius caliditatem, eſt vis reſoluendi; per ſiccitatem, ſiccandi; per aſtrictionem habet vim repellendi, & præterea compeſcendi motum immoderatum calidi inſiti. Non ergo illi ſunt improbandi, qui vtuntur *ſeminibus citri*: hæc enim ſemina præter vim alexipharmacam, per modum reſolutionis etiam vacuant. Sic etiam in cardialgia probantur *rad. & ſem. fœniculi, meliſſa, & ſimilia reſoluentia.* *Inſenſibiliter vacuantia.*

Quoad firmantia calidi inſiti impetum, & proinde aſtringentia: ad hęc reſpiciens Galenus capit. 14. lib. 1. ad Glauc. ait, membra eſſe roboranda, & Admotis, & Aſſumtis: veluti inter ea, quæ aſſumuntur, eſt *potio abſinthii. Alexander probat ſuccum granatorum, & grana etiam. Auicennas exhibet parum ſyrupi de malis cydoniis, cum ſyrupo acetoſo, vel omphacio. Et propterea etiam vti licet rhu opſoniorum, & vino cydoniorum, quod eſt in communi vſu.* Hæc ergo probantur inter aſtringentia. Ex his poteſt fieri medicamentum, quod applicitum roboret: verbi gratia, *℞. oua integra num. iij. oleorum maſtich. de abſinth. cydoniorum ana ℥j. fiat decoctio in ſartagine, & in fine adde pulueris ſpecierum diarhod. Abbatis, aromatici roſati, coralliorum, ana ℈ß. Miſce. & fiant placenta. Probatur etiam fomentum e vino rubro, alterato cum roſis, abſinthio, maſtiche, &c.* *Motū caloris firmātia.*

Quoad alexipharmaca; probantur *ſemina citri, ſemina acetoſæ, quæ præter vim beZoarticam non calefaciunt, vnde & in febri his vti licet; & quod maius eſt, manifeſte aſtringunt, roborant. Licet etiam vti coralliis, ſantalis, margaritis, hyacintho, foliis auri, bolo Arm. terra ſigill. efficaciſſimū eſt medicamentum, lapis beZoar, præſertim orientalis. Et, niſi febris prohibeat, primum locum ſibi vēdicant magnæ antidoti.* Ratio eſt, quia magnę antidoti, vt medicamēta calida vacuant per modū reſolutionis; vt ſicca, per modū ſiccationis; vt recipiunt aſtringentia, per modum repercuſſionis, & præterea per vim *Alexipharmaca.*

conſtringentem calidi inſiti diſſolutionem prohibent; atque virtute proportionis mirabilis habent vim alexipharmacam, & omnium partium corporis, atque hinc oris ventriculi, & cordis proportionem fouere poſſunt. Vnde non mirandum, ſi auctor ille, qui edidit librum de Theriaca ad Pamphilianum, & ad Piſon. ca. 15. fateatur, theriacam tamquam ad vitam reuocaſſe cardiacos.

Aſtringentibus ſemper vtendum: vacuantib. cum ſyncope abeſt.

Cęterum, cum in cardialgia probentur vacuantia & aſtringentia: dubitatio oritur circa *Quando agendum*: nam Galenus cap. 14. lib. 1. ad Glauc. monet in principio non eſſe vtendum aſtringentibus, ſed quando partes alui ſunt expurgatæ: dum enim humor detinetur, non licet aſtringere, ſed calefacere, hoc eſt, vacuationem ſenſibilem adiuuare, vel per vomitum, vel per aluum. At contra idem Galenus cap. 1. lib. 8. κατ. τόπ. iubet in morſu ſeu angore communiter probari aſtringentia; pleriſq; autem opus eſſe miſcere calefacientia & ſiccantia. Hinc igitur plerumque miſcet calefacientia & ſiccantia: ſemper autem vtitur aſtringentibus. Ita etiam Alexander primo omnium vtitur aſtringentibus; mox vacuantibus; quemadmodum erat medicamentum ex aloe. Reſponſio. Quando agendum capitur ab indicante præſente, ſed vincente alia indicantia: ideoque cum indicans ſit motus immoderatus calidi inſiti, & materia morbifica; ſi magis poteſt motus importunus calidi inſiti, vſurpanda ſunt aſtringentia; dum autem minus poteſt, ſunt adminiſtranda vacuantia. Quare dum ſyncope vel adeſt, vel imminet; tunc magis poteſt motus calidi inſiti, quam materia morbifica: ſi autem contra nec præſens ſit ſyncope, nec vſque adeo immineat, tunc magis poteſt materia morbifica, quam motus calidi inſiti. Ob id dum Galenus loc. citat. lib. 1. ad Glauc. probat vacuantia; reſpicit ad cardialgiam, in qua ſyncope non adeſt. Et dum lib. 8. κατ. τόπ. probat in morſu & angore aſtringentia, inſinuat, in qualibet cardialgia probari aſtringentia: quoniam in omni cardialgia viget motus importunus calidi innati. At Galenus non dicit, his aſtringentibus omni tempore eſſe vtendum: ſupponit enim adminiſtranda eſſe aſtringētia in omni cardialgia; ſed tempore opportuno. Nec Alexander improbandus, qui primum vtitur aſtringentibus: reſpicit enim ad cardialgiam, in qua magis poteſt motus calidi inſiti: nam agit de cardialgia, in qua imminet ſyncope. Atq; hinc Alex. dum conquieſcebat affectus, id eſt, dum refringebatur motus calidi innati, vt ſyncope non immineret, vtebatur vacuantibus.

Victus ratio

Sequitur Diæta. Si adeſt ſudor; Celſus ad hunc prohibendum, probat aerem non calidum, cum feneſtris patentibus. Quod ſi talis ſit cardialgia, in qua extrema frigent: prodeſt, extrema inungere, manibuſq; excalfactis partes

partes fricare & fouere. Præterea Celſus ad reficiendos ſpiritus, naribus admouet *roſas & vinum:* vnde probari poſſunt odoramenta, quæ fiunt *ex aceto, roſis, pomis aurantiis, citro & violis:* aer enim ita alteratus ſpiritus reficit. Cibus ſit medicinalis, non facilis corruptionis, qui ſaltem per aliquam ſiccitatem, ſeu per modum ſiccationis abſumat. Quare probantur cibi aſtringentes, non admodum facilis coctionis, & exſiccantes. Hinc Galenus capit. 24. lib. 1. alim. edoctus ab Hippocrate lib. 2. epid. ſect. 1. circa principium, exhibet *polentam ſucco punici aſperſam*, ſemel in die: nam ſuccus mali punici, moderatur motum calidi innati, ne nimis ad circumferentiam feratur; reprimit etiam materiam: polenta vero datur quia non facile corrumpitur ab æſtuante ventriculo; & facultate ſiccandi, materiam morbificam abſumit. Notandum, quod Galenus hoc ſolo cibo ſolum ſemel in die vtatur: id quod locum habet in ea cardialgia, qua mulier illa torquebatur, cuius cauſa erat humor vitioſus & copioſus, quo ventriculi os ita replebatur, vt nauſeabunda eſſet mulier, ideoque potius euacuatione, quam repletione erat opus. Si vero cardialgia teneat corpus, quod inediam non ferat; cibus & bis & ter in die eſt exhibendus. Auicennas cap. 30. ſi oriatur ſyncope, ante vel prope paroxiſmum, exhibet *fruſtum panis, cum aqua granatorum, vel cum aqua agreſta:* & ſi ſubſequatur ſyncope, dat etiam *panem cum vino antiquo, ſed in parua copia, nimirum ad ℥iij. Præterea probatur cremor hordei infrigidatus, cum granis granatorum, & iure:* exhibetur actu frigidus, ne ita facile vincatur a calido igneo, in ventriculo exſiſtente, & per conſequens corrumpatur: cuius rei gratia idem etiam cremor munitur granatis. Conſummatiſſimus Alexander, probat cibos difficilis coctionis, quia hi difficulter corrumpuntur: vt *mala mediocriter aſtringentia, pyra, perſica, vuam auſteram:* & ſi æger ſit valde calidus, & & humores ſint nimium rodentes, exhibet *panem etiam cum frigida.* His autem cibis Alexander vtitur inter initia: reliquo autem tempore paullatim exhibet, quæ ægre coquuntur, & acres ſuccos attemperare poſſunt; vt eſt *vuluula, id eſt, vterus, & omaſum, id eſt, pingue inteſtinum: admittit buccinas, cochleas, cancros, ventriculos anſerum, malum citrium ſine cortice, nam in cortice eſt vis calefaciendi.* Monet autem Alexander, cito eſſe occurrendum cibo. Et Celſus addit, ſi vires ſint debiles, cibum eſſe exhibendum non multum, ſed ſæpe; ſic enim nutrit, nec onerat. Vnde probatur *deſtillatum caponis, vituli, & potiſſimum pedum vitulorum, item deſtillatum e cochleis:* oportet enim viſcidum eſſe, ne corrumpatur. Quoad potum: Celſus *vinum* fugit, niſi ſit ſitis & virtus concidat: ideoq; ſi æger in tuto eſt, curandum, ne ad imbecillitatem redeat, idq; cibis validis, remoto vino: at ſi metus ſit,

ægrum deficere poſſe, probantur cibaria in vinum intincta, vinum autem debet eſſe auſterum & mediocre. Quod ſi æger cibum abſumere nequeat: vinum exhiberi poteſt, ſed actu frigidum, & in mediocri copia: idem etiam facere licet, ſi cibi euomantur. Addit Celſus, in aluum quandoque iniiciẽdum eſſe *ptiſanæ cremorem, vel etiam alica*: hæc enim infuſa vires tuentur: vaporibus enim a cremore prodeuntibus; reparatur ſubſtantia vaporoſa calidi inſiti, quamuis non fiat nutritio partis viuentis. Quoad inanitionẽ & repletionem, cum in cardialgia quandoq; noceat inanitio per ſudorem, iure Celſus corpus aſpergit pulueribus aſtringentibus, vt *myrti, rubi, vel etiã arida fece vini auſteri:* & vrgente neceſſitate oblinit corpus *gypſo*, ad inhibendum ſudorem. Vnde mirandum non eſt, ſi hoc tempore cardialgia affecti moriuntur, quia medici permittunt ſudare.

CAPVT VII.

De Fame morboſa.

Nomen. PER famem morboſam intelligimus famem præter naturam, id eſt, læſam appetentiam attinentem ad cibum, ad differentiam ſitis. Hæc autem vel Aufertur, vel Imminuitur, vel Corrumpitur. Generatio famis morboſæ, patebit e generatione famis ſecundum naturam. Primum ſupponendum, appetitum vel eſſe mortalem, vt eſt naturalis & animalis; vel immortalem, vt eſt rationalis & voluntas. *Appetitus quotuplex.* Appetitus naturalis, excitatur a penuria ſimilis; animalis, a bono apparẽte; naturalis a bono vero. Porro naturalis appetitus confert ad vitam, ad vitam commodiorem, & ad meliorem vitam. Declaro. Appetitus naturalis, id eſt, vis concupiſcibilis, quatenus reſpicit vitam, non eſt facultas ſimpliciter naturalis; ſeu ſimpliciter neceſſaria ad vitam; (: *nam facultates ſimpliciter ad vitã neceſſariæ ſunt ſolum quatuor, attractrix, retentrix, alteratrix, & expultrix; quarũ nulla eſt facultas cõcupiſcibilis*) ſed eſt facultas, cuius cauſa melius celebratur operatio neceſſaria ad vitam, nimirũ attractio: hinc fit, vt facultas concupiſcibilis quodammodo ſtatui poſſit attractionis principiũ; dum enim adeſt appetentia, fit attractio; dum non adeſt, fit potius expulſio. Hic appetitus ineſt omnibus animalis partibus, quæ conuenientem omnes qualitatem deſiderant, c. 6. l. 3. fac. natur. ineſt etiã plantis, c. vlt. l. 6. de plac. ideoq; eũ non influentẽ, ſed inſitum eſſe oportet. Si capiatur facultas cõcupiſcibilis, quatenus reſpicit commodiorem vitã; huius principium eſt hepar. c. 18. l. 6. vſ. part. c. vlt. l. 6. de plac. ideoq; laborãte iecinoris facultate, perit cibi & potus

appe-

appetitus.com. 13.ſect. 3.l.3.epid. Hinc liquet, quod concupiſcibilis cauſa vitę, dirigatur ad id quod eſt ſimile cuilibet parti: cauſa autem commodioris vitę, pro conſeruando indiuiduo, referatur ad cibum; pro ſpecie ſeruanda ad Venerē. Et propterea facultas hæc concupiſcibilis non eſt inſita, ſed influit ab hepate in os ventriculi, vt homo cibum, potumq; appetat; & in pudenda, ad Veneris deſiderium. Si denique capiatur concupiſcibilis cauſa melioris vitæ; eſt ſane iam propoſita concupiſcibilis. Verum cum Galen. c. 5. l. 7 de plac. accipitur hæc facultas cōcupiſcibilis, prout vincitur & regitur a facultate iraſcibili & rationali, vnde homo ſecundum iuſtitiā viuit. Animalis, ſeu ſentiēs appetitus, reſidet in cerebro, tanquā in fonte: & influit præcipue in pudenda, & in os ventriculi. Vnde apparet vim appetentē diuerſam eſſe a facultate tactrice: quamuis vtraq; facultas a cerebro, per neruos ſexti paris in os ventriculi influat: per eundem enim neruum influit & motus & ſenſus; quare & tactus & animalis appetentia. Sicuti enim eadem lingua particeps eſt guſtus & tactus: ita idem vētriculi os, eadem tēperie & proportione eſt donatum, vt per eoſdem neruos, vtramq; vim admittat. Ex his facile patere poteſt modus, quo fit fames & ſitis.

Quomodo fames ſit appetitus calidi ſicci: ſitis, frigidi & humidi. Ariſt. tex. 28 li. 2. de anima.

Iam vero explicandum eſt, quomodo fames dicatur appetitus calidi & ſicci; ſitis frigidi & humidi. Per ſiccum igitur intelligere oportet ſolidum; per humidum liquidum: vnde ſecundum Hippoc. facilius eſt impleri potu quam cibo; hoc eſt, liquido, quam ſolido. Hic duplex appetitus, ſolidi ſcil. & liquidi, ideo eſt neceſſarius, quia ſolido, id eſt, cibo, ſeu alimento, ſolidę corporis partes nutriuntur; liquido autē ſolidum alimentum defertur. Vnde, ſi exacte loqui volumus, fames erit appetitus alimēti; ſitis erit appetitus vehiculi alimenti. Quo autē intelligatur, cur fames ſit appetitus calidi, & ſitis frigidi: ſupponēdum eſt e c. 6. l. de rigore, ad calidum innatum attinere ſubſtantiā, qualitatem, & motum, tum ad centrum, tum ad circumferentiam. Penes hæc igitur calidum innatum læditur: ſecundum ſubſtātiam quidē, ſi deficiat alimētum; ſecundum qualitatē, id eſt, caliditatē, ſi aliquod frigidum occurrit, vt exſtinguatur, inſtar flammę, quæ ab aqua exſtinguitur; ſecundum motum ad cētrum, ſi grauatur a copia; ſecundum motum ad circumferentiā, ſi ab immodico calore diſſoluatur, ſicut exigua flāma a maiori diſſipatur. Notandum obiter, vitium in motu eſſe cauſā noxæ caloris natiui ſecundum ſubſtantiā: nā dum calor a copia grauatur, ſubſtantia euadit impura; dum a calore afficitur, & extra mouet, ſubſtātia minuitur. Quare cum expediat per famē & ſitim, nō modo corpus nutrire, verum etiā calidum inſitum cuſtodire, per calidum ſeruat motus caloris, ne plus iuſto cōcentretur; per frigidum autem cuſtoditur calor, ne plus quam decet extraferatur: vn-

de calidum ad famem attinet, frigidum ad ſitim. Nam in fame locum habet alimentum ſiccum, id eſt, ſolidum, in quod, dum agit calidum, ita concentratur, vt ſuffocari poſſet, niſi ope calidi extra ad circumferētiam eius motus ſeruaretur. At in ſiti locum habet humidum, id eſt, liquidum, nempe cibi vehiculum; quia calor innatus extra, & ad circumferentiam mouetur, idque eo magis, quo cibus eſt calidior, & ambiens aer calidior. Vt ergo hic caloris ad extra motus compeſcatur, opus eſt frigido: vnde poſt cibos calidiores, & tempore æſtiuo, potus etiam frigidior deſideratur. Sitis ergo eſt appetitus frigidi & humidi: licet enim ſitientes plerumque magis appetant vinum, quam aquām: vtrumq; tamen cibi eſt vehiculum, & actu frigidum offertur: vini autem deſiderium potius accidit ratione guſtus & voluptatis; vnde Ariſtoteles dicit com. 28. li. 2. de anima, ſaporem eſſe cibi & potus condimentum.

Generatio famis naturalis.

Porro, vt intelligatur, quomodo fiat fames ſecundum naturam: ſciendū eſt ex c. 7. li. 1. de ſymp. cauſ. in fame quinque eſſe motus: primus, eſt inanitio totius corporis: ſecundus, eſt appetentia membrorum naturalis alimenti & potionis: tertius eſt ventris ſuctio: quartus, eſt ſenſus ſuctionis: quintus, pertinet ad appetentiam animalem. Tres priores motus ſunt naturales, ſeu ſpectant ad functionem naturalem; reliqui duo ad animalem: vnde a Galeno fames & ſitis recenſentur modo inter naturæ functiones, vt c. 4. lib. de diff. ſymp. modo inter animales actiones, vt ca. 7. lib. 1. de ſymp. cauſ.
1 Totius corporis inanitio fit, quoniam corpus aſſiduo conſumitur: vnde
2 & neceſſaria eſt inſtauratio ſeu refectio. Concupiſcentia naturalis fit, concurrente facultate concupiſcibili inſita, vt partes inanitæ repleantur: cibo enim reſtituitur, quicquid ſiccioris ſubſtantiæ effluxit; potione autem
3 quicquid humiditatis effluxit. c. 2. l. 1. de tuen. ſan. Ventris ſuctus attinet ad ventriculi venas, quæ inanitæ concurrunt attractrice vi, vnde attrahunt ab ore ventriculi, vi cuius attractionis os ventriculi ſupernum afficitur motu, qui motus intenditur a melancholia, quæ ventriculum contrahit & mouet, cap. 4. lib. 5. vſ. part. Vbi tamen notandum, ſi cum motu coniungatur frigiditas, fieri famem; ſi caliditas, oriri ſitim; quia appetitus non eſt rei præſentis, ſed abſentis: hinc melancholia agens in ventriculum, quia frigida eſt, cauſat famem; contra, bilis calida, in cauſa eſt ſitis: vnde in ventriculo ſuctionis producitur motus, & obiectum commune, quod coniunctum habet proprium obiectum, nimirum in fame frigidum, in ſiti calidum. Senſus ſuctionis & receptio obiecti fit ab attra-
4 ctione venarum ventriculi, & cauſa agente in os ventriculi ſui, vel caliditate, vel frigiditate. Hæc receptio fit in ore ventriculi, quatenus ventri-

ventriculi os eſt organũ tactus, beneficio neruorum, quos a cerebro ſuſcipit: inſigniter autẽ os ventriculi afficitur, tum ob neruorum mollitiem & magnitudinem, tum ob vim concupiſcibilem a iecore impertitam. Quare os ventriculi, quatenus organum tactus eſt, afficitur a proprio obiecto, nim. a calido in ſiti, a frigido in fame: afficitur item a communi obiecto, nim. a motu. Appetentia animalis fit in ore ventriculi, quatenus hanc ſuſcipit a cerebro per neruos; vnde Auicennas dicit, Ventriculum ſuſcipere neruos a cerebro, vt acquirat ſenſum, per quem percipiat famem; hoc eſt acquirat appetitum ſenſitiuum, cuius vi animal ad cibum & potum ſe conuertat. Cæterum, vis appetens non inſita eſt ventriculo, ſed influit a cerebro, dum impellitur & excitatur ab obiectis ſenſuum externorum; primum quidem ac principaliter a tactu, ſecundario ab obiectis aliorum ſenſuum: vnde Ariſtoteles l. 2. de anima dicit, tactum eſſe ſenſum alimenti; cęteros autẽ ſenſus per accidens concurrere: nam ſecundum Philoſophum, alimur e calido, frigido, humido & ſicco, quæ ſunt obiecta tactus; reliqui vero ſenſus per accidens concurrunt; nihil enim ad alimentum conducit color, ſonus, odor; & ſi odorata nutriunt, hoc fit, quatenus ſunt calida, vel frigida, vel humida, vel ſicca, non autem vt odorata. Sic & ſapor concurrit vt condimentum, non vt alimentum. Adhæc vis animalis in cerebro reſidens, etiam principaliter excitatur ab obiecto tactus; ex accidenti ab obiecto reliquorũ ſenſuum: quoniam tactus obiectum primum afficit os ventriculi, prout eſt organum tactus; obiecta autem reliquorum ſenſuum non agunt in os ventriculi, ſed in propria organa, & propterea mediantibus, vel oculis, vel auribus, vel naribus, vel lingua: vnde ita afficitur cerebrum, vt animalis appetentia excitetur, & excitata influat in os ventriculi, & tandem deſiderium replendi emergat. Ex his igitur colligi poteſt, ingerendorum appetentiam ſecundum naturam fieri; primo, dum membra inaniuntur; ſecundo, dum inanita attrahunt a venis ventris; tertio, dum venæ inanitæ attrahendo ventriculi os agitant; quarto, dum ventriculi os afficitur, vt affectionem cerebro impertiatur; quincto, dum in os ventriculi influit animalis concupiſcentia, neceſſario impulſa ab obiecto tactus oris ventriculi, ex accidenti autem ab obiecto reliquorum ſenſuum. Vnde obiectum tactus eſt eſſentialis cauſa famis & ſitis; obiecta reliquorum ſenſuum, ſunt cauſa vt melius fiat & fames & ſitis: v. g. ſi quis poſt inediam fameſcat, & vel optima inſpiciat cibaria, vel de his ſermo fiat, vel olfaciat, vel guſtet, augebitur cibi cupiditas; quia facultas ſentiens vna impellitur ab obiecto & tactus, & aliorum ſenſuum.

Fames naturalis quid ſit?

Hinc fames naturalis ita definiri poteſt: quod ſit appetitus ſecundũ naturam oris ventriculi, procedens ab eius motu, dependente a penuria alimenti, gratia inſtaurationis animalis. Forma, in hac finitione, eſt appetitus ſecundum naturã; ad differentiam famis morboſæ. Subiectum eſt os ventriculi ſupernum. Cauſa efficiens eſt motus, quo afficitur os ventriculi ob penuriam alimenti, ad differentiã ſitis in qua ſc. adeſt nõ alimenti penuria. ſed vehiculi alimenti. Finalis cauſa eſt animalis refectio & inſtauratio.

Famis morboſæ generatio.

Quare fames morboſa generatur, dum corpori occurrit aliquid pręter naturã, vi cuius facultates aliquæ, appetitioni cibi deſtinatæ, ita ſuo munere fruſtrantur, vt functio appetentiæ animalis oris ventriculi vſq; adeo lædatur, vt pręter naturã euadat. Proinde fames morboſa eſt concupiſcentia animalis præter naturam oris ventriculi, dependens a fruſtratione concupiſcibilis cibo deſtinatæ. *Definitio.* *Forma.* Forma eſt concupiſcentia animalis præter naturam; ad differentiam concupiſcibilis naturalis (: vnde colligitur famem eſſe ſymptoma ad actiones attinens). Eſt autẽ præter naturam, ad differẽtiam concupiſcibilis ſecundum naturam; & proinde ad differentiam famis ſecundum naturã. Hęc igitur concupiſcentia animalis, pertinet ad cauſam formalẽ: nã quãuis in fame lęſio eſſe poſſit ſecundũ cõcupiſcentiã naturalẽ, ea tamẽ habet rationẽ cauſæ efficientis, nõ formalis. *Subiect.* Subiectũ Galenus proponit c. 1. l. 8. κ. τόπ. vbi famem recenſet inter ſymptomata oris ventriculi.

Cauſa efficiens.

Cauſa efficiens in finitione proponitur, his verbis: dependens a fruſtratione concupiſcibilis, cibo deſtinatæ. Dicimus cibo deſtinatæ ad differentiam ſitis morboſæ; quæ pendet a fruſtratione concupiſcibilis potui dicatæ. Hic explicanda cauſa, ob quam concupiſcentia animalis fruſtratur: fruſtratur autem vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione; dum vitium eſt in quincto motu: ex accidenti, dum læſio eſt in re-
1. liquis quatuor motibus; nempe in ſenſu ſuctionis, in ſuctu, in vacuatorum appetentia naturali, & totius corporis inanitione. De horum motuum vitiis dicemus.

Appetitus animalis vitia. Vitia concupiſcentia animalis, reſidentis in cerebro.

Animalis igitur appetentia fruſtrari poteſt, quatenus pertinet vel ad Cerebrum (antequam ſc. in os ventriculi influxerit.) vel ad Os ventriculi prout ab hoc ſuſcipitur. Si primo modo ſumitur, vt ad cerebrum attinet; functio huius facultatis concupiſcibilis læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos vel Cerebri, vel Neruorum ſexti paris. Ob morbos cerebri; veluti in apoplexia, epilepſia, caro, & aliis cerebri morbis; vi quorum prohibetur fluxus facultatis concupiſcibilis a cerebro in os ventriculi. Læditur autem facultas ob morbos neruorum ſexti paris; quando huiuſmodi nerui afficiuntur potiſſimum denſitate; cuius cauſa eſſe ſolet tum quælibet materia

Denſans, tum Refrigerans. Sed de malis cerebri & neruorum alibi. Cæterum hæc vitia ita ſe habent, vt dum Integra eſt anguſtia, fames auferatur: ſi Non integra, fames minuatur. Quod ſi concupiſcibilis actio lædatur ob errorem externum; hic error eſt, vel Vitioſa cerebri proportio, vel Obiectum improportionatum. Vitioſa proportio viget in his, qui etiam fameſcunt, dum intuentur murem, vel dum de mure ſit ſermo; nam quamuis fameſcant, ilico tamen fames prorſus aboletur: vnde huiuſmodi homines & nauſea & quandoque vomitu afficiuntur. Obiectum improportionatum principaliter attinet ad ſenſum Internum, vel Externum. Ad internum; veluti dum immoderata animi accidentia occurrunt: idem enim his euenit, quod iis, qui fortibus imaginationibus detinentur, qui ob oculos poſita non cernunt, nec aſpiciunt, vt phreniticis quandoque accidit: ſi enim magis poteſt obiectum morbificum, quam obiectum impellens facultatem concupiſcibilem ad cibum; neceſſario fames vel minuitur, vel aufertur: contra, ſi obiectum ſit potens ad impellendum concupiſcentiam; fames intenditur, vnde patiens, vt phreniticus violentia quadã cibum petit. Si obiectum improportionatum ſpectet ad ſenſum externum; attinet vel ad Viſum, vel ad Auditum, vel ad Olfactum, vel ad Guſtum, (de tactu dicemus in ſuctionis ſenſu: attinet enim ad os ventriculi.) Viſus obiectum concurrit ad deſtruendum, appetitum, dum vim interiorem auertit ad excitandum animalem appetentiam: verbi gratia ſi in menſa aliquis videat manum humanam coctam, vel euomentem aliquem, licet fameſcat, ilico tamẽ deſtruitur appetitus. Quoad auditum; fames aufertur, ſi quis comedens audiat loquentem de rebus tetris & iniucundis. Olfactus aufert famem, ſi deuorentur fœtida; ſi etiam offeratur aliquis cibus, qui obtineat odorẽ proportioni organi olfactus aduerſarium, veluti accidit, dum aliquis caſeum comedit, & eius odorem percipiens vel eum non admittit, vel reuomit. Quoad guſtum; deſtruitur appetitus, dum iniucunda aſſumuntur: & hæc vel ſimpliciter ſunt ingrata, vel vni certo indiuiduo ſunt iniucunda, aliis autem grata: & tunc vitium pendet a vitioſa proportione linguæ illius indiuidui; veluti ſi aliquis caſei ſaporem prorſus reſpuat. Hæc igitur ſunt vitia animalis concupiſcentiæ, vt attinet ad cerebrum. Si vitia concupiſcibilis animalis perpendantur, vt ſpectat ad os ventriculi, id eſt quatenus facultas a cerebro ori ventriculi eſt impertita: tunc huius facultatis functio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, dum os ventriculi afficitur, vel Intemperie, vel Mala compoſitione, vel Soluta vnitate: de quibus morbis iam ſupra egimus.

Appetitus animalis vitia, vt ſpectat ad orificium ventriculi.

Si lędatur ob errorem externum; hic error poſitus eſt in proportione culpata oris ventriculi; veluti dum homines inſcii caſeum in ferculis aſſumunt; vnde fit, vt quamuis nec odorem, nec ſaporem caſei percipiant, nauſea tamen fiat, ac deſtruatur appetitus. Notandum autem hoc loco, proportionem oris ventriculi a naturali deflectere & recedere; quoniam vel Deficit, vel Excedit. Si deficiat; ſunt homines qui vix appetunt: ſi excedat; ſunt homines, qui nimis appetunt, vt, dum comedunt ac bibunt, magis edere ac bibere cupiant. Verum cum appetentiam animalem adiuuet naturalis concupiſcentia prodiens ab hepate; in ratione erroris externi concurrit cum Auicenna debilitas hepatis. Hæc ſunt vitia concupiſcentiæ naturalis.

11. *Senſus ſuctionis vitia. 1. ratione cerebri.*

Sequuntur vitia attinentia ad ſenſum ſuctionis; qui motus ſpectat ad facultatem tactricem. Hæc igitur facultas (cum inſtar concupiſcibilis animalis a cerebro ori ventriculi communicetur) fruſtrari poteſt, vt attinet vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi. Quatenus ad Cerebrum attinet; lædi poteſt ob morbos cerebri, & neruorum ſexti paris; vt modo diximus, de concupiſcentia animali. Si occurrat error externus; occurrit dum in ore ventriculi ſuctio recipitur; non autem ratione iudicii, quia hoc fit in cerebro, non in ore ventriculi. Itaque error externus eſſe poteſt cerebri proportio, vel quia vis ſentiens & iudicans tangibilis diſtrahitur ab obiectis aliorum ſenſuum, quatenus hæc obiecta ſunt efficaciora, ſicut diximus de concupiſcentia animali. At differentia eſt inter concupiſcentiam animalē & tactum: quoniã ratione concupiſcentię animalis, obiecta agunt indifferenter in vim ſentientem; ratione autē tactus obiecta determinate agunt in facultatem iudicantē obiecta tangibilia, veluti dum a viuo vermo os ventriculi pungitur: nam in ore ventriculi fit affectio, vi cuius ita afficitur cerebrum, vt facultas ſentiens diſtrahatur a iudicio ſuctionis, quæ ſuctio fit ab alia cauſa agente in os ventriculi: & huius ordinis ſunt vapores vermium defunctorum, materiæ veneficæ, & putridæ; nam vi harum cauſarum magis afficitur os ventriculi, vt eſt organum tactus, quam a ſuctione. Si ſuctionis ſenſus attineat ad os ventriculi, quã recipit obiecta tangibilia; receptio hæc læditur vel Læſa facultatę, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos oris ventriculi, qui iam propoſiti ſunt, vi quorum fit fames morboſa; nam licet fiat ſuctio, ea tamen non ſentitur, vt decet; vnde, ſi prorſus non ſentiatur ſuctio, aufertur actio; ſi vix ſentiatur, id eſt cum difficultate, imminuitur; ſi plus ſentiatur, corrumpitur. Declaro. Et primo ſi perpendatur intemperies; Galenus com. aph. 20. ſectio 2. & com. 11. ſectio 1. l. 3. epid. dicit: ſi intemperies

2. ratione oris ventriculi.

peries ſumma fuerit, ſenſus ſuctionis non fit: nam vt inquit Auicennas, virtus perit, quoniam organum ob ſummā intemperiem prorſus ineptū redditur. Hæc ſumma intemperies, eſt Frigida, vel Calida. Si frigida; fit fames vaccina ſeu magna, quæ eſt affectus frigid⁹, coniunctus cum ſiccitate, c. 7. l. 3. de ſym. cauſ. At ſi alia e parte fit ſumma caliditas, etiam cum ſiccitate coniuncta; non fit ſitis, quoniam ſuctio nō recipitur. Si autem intemperies non ſit ſumma, a qualibet intemperie, excepta humida, ſuctionis receptio intenditur & augetur. Cæterum diſcrimen eſt inter tactum, & animalem appetentiam: nam animalis appetentia, quacunque dominante intemperie indifferenter ſe habet ad cibum & potum; tactus non indifferenter. Ratio huius diſcriminis eſt: quia appetentia animalis ab alia facultate naturali impellitur, nempe a ſenſu interiori; tactus minime, cum ab obiecto recepto, vt offertur ſenſorio iudicanti, ſenſus interior potius impellatur, non impellat; hincque in fame procedat obiecti tangibilis receptio, in cerebro iudicium, & mox ſequatur impulſio, prodiens a facultate ſentiente, in concupiſcibilem animalem: vnde concupiſcibilis animalis impulſa deſcendit in os ventriculi; & fit fames. Itaque cum tactus ad differentiam concupiſcibilis non indifferenter ſe habeat ad cibum & potum; fit, vt ſi ventriculi os, tanquam organum ſuctionis ſenſus, afficiatur intemperie frigida, intendatur fames, & minuatur ſitis: ſi afficiatur intemperie calida, minuatur fames, intendatur ſitis: ſi afficiatur intemperie ſicca, augeatur & fames, & ſitis: ſi humida, fames minuatur, ſed magis ſitis. Ratio eſt: nam cum appetitus cibi & potus fiat, quoniam afficitur os ventriculi ſuctione; ſuctio autem ſimilis eſt ſolutioni vnitatis; & ſolutio vnitatis fiat a calido, frigido, ſicco, non ab humido: fit vt ab humido non excitetur appetitus, ſed potius minuatur; licet magis minuatur ſitis, quam fames: nam præter id, quod non fit ſuctio ab humido, adeſt præſentia humiditatis; ſitis autem fit ob humidi penuriam. Quo autem ad caliditatem, frigiditatem, ſiccitatem; quamuis a qualibet fiat ſuctio: tamen, cum fames ſit appetitus calidi, ſitis autem frigidi: ob id, dum caliditas mouet tactum, per hunc ſenſus interior impellit appetentiam animalem in frigidum; dum enim viget caliditas, adeſt penuria frigidi, vnde minuitur cupiditas calidi, & augetur oriturque frigidi appetitus; hincque fames minuitur, & ſitis augetur. Contra autem accidit, ſi frigiditas agat in tactum: fames enim intenditur, & ſitis minuitur. Quoad cauſam ſiccantem: vel eſt intemperies ſicca Coniuncta cum actiuis, vel eſt Sola. Si coniuncta; quoniam iuuat & intendit ſuctionē, ideo auget ſitim, ſi caliditati iungatur; & famē, ſi frigiditati com. 19. ſect. 4.

aphoriſm, & cap. 30. li. 1. ſimp. Si autem ſola ſit ſiccitas, in penuria alimenti augetur fames; in penuria vehiculi alimenti, augetur ſitis. Hæc de intemperie. Quoad malam compoſitionẽ; cõcurrit, quatenus anguſtat neruos oris ventriculi: quo fit, vt os ventriculi nõ afficiatur a ſuctione: ob anguſtiã enim tactrix facultas influens a cerebro, non ſuſcipitur in ore ventriculi. Quoad ſolutam vnitatem; eſt in cauſa deiectæ appetentiæ; propterea quod os ventriculi magis afficitur a morbo in ſoluta vnitate, quam a ſuctione: vnde, licet vtrumque obiectum offeratur ſenſorio tactus; tamen iudicium dirigitur potius ad obiectum, quod promouetur vi ſolutæ vnitatis, quam ſuctionis; quia obiectum efficacius & potentius, ſenſum iudicantem ad ſe allicit, vt reliquorum obiectorum iudicium non exerceat. Quoad errorem externum hic attinet tum ad Proportionem oris ventriculi, tum ad Cauſas, quæ ventriculi ſenſum vel exquiſitum, vel obtuſum reddunt. Si exquiſitus reddatur, intenditur appetitus: ſi contra, minuitur. Quoad proportionem; hæc ſpectat ad os ventriculi, quatenus eſt organon tactus; & iccirco pro varia proportione vario modo afficitur: & hinc in aliquo indiuiduo ſuctio remiſſa magis afficit os ventriculi, quam in alio indiuiduo ſuctio intenſa; cuiuſmodi viget in his, qui famem vel ſitim nequaquam perferre poſſunt. Quo vero ad reliquas cauſas; præſertim ſunt veneficæ, & vehementer refrigerantes; vi quarum licet fiat ſuctio, non tamen ſentitur. Vnde non eſt mirandum, ſi opiata appetitum deſtruant: ſi etiam Galenus dixerit com. aph. 21. ſect. 2. ab aere frigidiore primum tactum excitari, mox exſtingui, hincque os ventriculi a ſuctione non affici.

III. *Suctionis vitia.*

Si autem perpendamus ſuctionis vitia, ita ſe habẽt; aut enim non fit ſuctio, vnde appetitus aufertur: aut debiliter fit ſuctio, vnde appetitus minuitur: vel ſuctio iuſto fit intenſior, vnde appetitus deprauatur. Et ob id, cum ſuctio ſit motus oris ventriculi, dependens a cauſa agitante os ventriculi: læditur hæc ſuctio, dum cauſa viget vel In ore ventriculi, vel Infra: vnde primum afficiuntur venæ ventriculi, mox afficitur os ventriculi.

Læſa ſuctio ratione cauſa in ventriculi orificio.

Quo igitur ad cauſam immediate agentem in os ventriculi: huius perpendenda & Species, & Vitium. Quoad ſpeciem; cum Galeno c. 7. l. 1. de ſym. cauſ. & c. 9. l. 6. de tuen. ſan. com. aph. 21. ſect. 2. & com. 1. l. 4. de ratione vict. cauſa eſt Interna, vel Externa. Interna, Vapor, & Minera. Si minera; poteſt eſſe Sanies, prodiens vel ex vlcere, vel ex abſceſſu: poteſt etiam eſſe Humor. Externa cauſa, poteſt eſſe medicamentum, venenum, aer, cibus, potus, com. 34. l. 2. de victus ratione. & com. 1. l. 4. de rat. vict. & com. aph. 19. ſect. 4. & cap. 27. l. 3. alim. Vitium attinere poteſt

poteſt ad Subſtantiam, Quantitatem, Qualitatem, & Vbi. Ad ſubſtantiam, vt eſt ſuccus vitioſus, qui eſt in cauſa picæ. At potiſſimum locum habet vitium in quanto, & in quali: nam vitium ſecundum vbi, cõmune eſt & quanto & quali: niſi enim cauſa moueatur in os ventriculi, & ibi quieſcat; copia vel qualitate non aget; cum per contactum actio fiat. Cæterum, cum cauſa lædat vel Copia, vel Qualitate: quoad Copiam, huius cauſa ſuctio aufertur, vel ſaltem minuitur; dum vel excedit, vel deficit: nam ſi excedat, ſiue cauſa ſit interna, ſiue externa; tum copia replet os ventriculi, & impedit, quo minus corrugari & agitari poſſit; quamuis a venis ventriculi fiat attractio: vnde pituita cõpioſa, reſidens in ore ventriculi, impediens ſuctionem, eſt cauſa inappetentiæ. Et pariter, quoad cauſas externas; vt ait Galenus capit. 27. libro tertio de alimen. pingues & lenti cibi ita celeriter implent, vt appetitus euertatur. Quoad vitium in qualitate; concurrit materia, quatenus agit Caliditate, Frigiditate, Siccitate, Humiditate. At eſt diſcrimen: nam materia concurrens humiditate, eſt in cauſa vt minuatur ſuctio: qua autem concurrit reliquis qualitatibus, cauſa eſt ſuctionis intenſioris; nam ſuctus affinis eſt ſolutioni vnitatis, quæ a qualibet cauſa fieri poteſt, excepta humiditate. Quare, vi materiæ humidioris, minuitur deſiderium cibi & potus; vi autem reliquarum qualitatum, intẽditur appetitus; circa cibum quidem, ſi materia eſt frigida; circa potum, ſi calida, ſi ſicca: nam dum frigiditas ſuctionem parit, ita afficitur os ventriculi, vt obiectum offeratur ſenſui interiori, qui ſenſus, cum agnoſcat præſentiam eſſe frigidi, facultatem appetentem impellit ad appetitum illius, cuius eſt penuria. Idem de reliquis cauſis, in os ventriculi agentibus, ſtatuendum. Sed notandum, cum intenditur fames vel ſitis; deſiderium eſſe vel boni, vel mali, tum cibi, tum potus. Deſiderium eſt boni, quando quis appetit bonas carnes, bonum vinum: mali deſiderium eſt, ſi appetat carbones, aquam turbulentam, vrinam. Huius diſcriminis cauſa colligitur e Galen. in arte med. capite de ſignis ventriculi; dum dicit, intemperantias morboſas a naturalibus differre: nam intemperantiæ naturales, ſimilia appetunt; morboſæ contraria. Vnde ventriculus ſecundum naturam calidus, in penuria cibi appetit cibum calidum: frigidus autem natura vẽtriculus, appetit frigidum. Contra ventriculus pręter naturam calidus, appetit cibum frigidum. Hęc differentia inde pendet: dum n. vẽtriculus ſecundum naturã eſt conſtitutus, eget conſeruantibus, quę ſimilia ſunt, vnde dum ſit ſuctio, ita afficitur ſenſus interior, vt concupiſcentiam animalẽ impellat in penuria cibi, ad deſiderium cibi; & in penuria cibi, in ventriculo ſecundum

Vnde deſiderium boni, malive cibi & potus.

naturam calido, impellat ad deſiderium cibi calidi; propterea quod, ſenſui interiori offertur ſuctio cum ſenſu caliditatis naturalis conſeruandæ, vnde concupiſcentia animalis, impellitur ad deſiderium ſimilis. Si ventriculus ſit præter naturam calidus, ſenſui interiori offertur ſuctio, cum ſenſu caliditatis morboſæ, non conſeruandæ, ſed deſtruendæ: vnde concupiſcentia animalis impellitur ad deſiderium non ſimilis, ſed contrarii, nim. frigidi, vt morbus calidus diſſipetur ac vincatur; & præſertim quia concupiſcentia animalis, influxa in os ventriculi; fouetur a concupiſcentia naturali, a iecinore ꝓdeunte, quippe quæ ſemper appetit ꝗ conſeruat, ac veluti fugit, quod eſt inimicũ: ideo cum in ventriculo, calido morbo affecto, caliditas ſit inimica & contraria, ꝓpterea fit appetitus contrarii. Sed explicandũ etiam eſt, cur in ventriculo male affecto appetitus ſit intenſus ad contrariũ, ꝗ modo bonum eſt, vt quando quis appetit capones; modo malum, vt quando carbones appetit. Dicendũ, diſcrimen ꝓdire a cauſa morboſa, q̃ ſuctionis auctor eſt; quę cauſa vel minoris, vel maioris eſt actiuitatis. Minoris eſt actiuitatis; quotiescunq; min⁹ recedit a naturali ſtatu, nec pertinaciter adhæret ori ventriculi. Maioris eſt actiuitatis; dum cauſa magis recedit a naturali ſtatu, & hinc eſt a toto genere præter naturam, & præterea magis impertitur ori ventriculi: impertitur autẽ nõ ſecundum fibras, nam fieret ſingultus; ſed ſecundũ portiones membranoſas, quẽadmodum euenire ſolet prægnantibus, prę ſertim ad ſecundum vel tertium menſem; nam prægnantes hoc tempore ſcatent ſuccis vitioſis ſecundum ventriculũ. Verum & in viris ſimiles ſucci redundare poſſunt, præſertim in ſcabioſis, in elephanticis. Itaque ſucci, qua ſunt præter naturam, ſunt in cauſa appetitus contrarii; quatenus ſunt exiguæ actiuitatis, ſunt in cauſa appetitus quidẽ contrarii, ſed boni: Si ſucci ſint præter naturam, ſunt in cauſa appetitus præter naturã & quatenus ſunt inſignis actiuitatis, ſunt in cauſa appetitus contrarii, nõ boni, id eſt nõ alimentalis, ſed medicinalis. ratio eſt, quia prauus ſuccus potius a medicamento, quã ab alimento corrigitur. v. g. calx eſt efficacior ad abſumendum materiam impactam, quam panis biscoctus: vrina etiam magis ſtrenue abſumit ſuccum vitioſum, quam aqua: nam alimentum magis a corpore patitur, quam agat; medicamentum magis agit, quam patiatur. Succus igitur prauus eſt cauſa cupiditatis ſucci praui, & proinde ſibi ſimilis. Vnde Galenus cap. 7. l. 1. de ſym. cauſ. ait, vitioſum ſuccum excitare appetentiam, naturalis affectus ſimilitudine; quẽadmodum enim naturalis affect⁹ efficit appetitũ ſimilis, hoc eſt & naturalis, & boni; ita ſuccus vitioſus excitat appetitũ ſimilis, hoc eſt vitioſi, praui, nim. efficacis actiuitatis: quamuis diſcrimen ſit: nam quod

Ventriculus male affectus contrariũ appetit.

quod deſideratur ob affectum ſecundum naturam, naturale eſt, & conſeruat affectum naturalem: quod autem deſideratur cauſa ſucci vitioſi, eſt quidem ſimile, nam eſt vitioſum & prauum, non eſt autem alimentale, ſed deſtruit ſuccum vitioſum, quia omne morboſum refertur in ſui deſtructionem. Alia ex parte læditur ſuctio, ratione cauſæ, quæ viget infra os ventriculi, vtpote in venis ventriculi, & fundo ventriculi. Cum ergo ſuctio ſecundum naturam fiat, dum ventriculi venæ naturaliter trahunt ab ore ventriculi: ſequitur, ſuctionem leges naturæ egredi, dum venæ vel non attrahunt, vnde fit inappetentia; vel imminute attrahunt, vnde fit imminuta appetentia; vel plus iuſto attrahunt, vnde oritur fames canina. Cæterum, dum venæ repletæ ſunt, vis attractrix, & naturalis concupiſcentia ceſſat a ſuo munere; dum ſunt inanitæ, attrahunt, & naturaliter appetunt: ideo dicendum de cauſis tum Replentibus, quæ cauſæ ſunt inappetentiæ; tum Vacuantibus, quæ cauſæ ſunt famis, & faciunt vt lædatur attractio & concupiſcibilis naturalis venarum, quæ ab ore ventriculi attrahunt. Quoad cauſas replentes; e capit. 7. lib. 1. de ſymptomat. cauſ. attractio venarum læditur, vel ob Morbum venarum, vel ob Errorem externum. Venarum morbi ſunt tumores, obſtructiones, a materia replente prodeuntes; ſed principem locum obtinet caliditas, quippe quæ ſuccos fundendo implet, cum hi fuſi, locum maiorem occupent. Error externus eſſe poteſt materia replens ventriculum, potiſſimum ſecundum fundum; & præſertim eſſe ſolet ſuccus crudus collectus, cuius claſſis etiam ſunt ſucci excrementitii, qui interdum propter famem in ventriculum confluunt; dum enim diu fames vrget, ventriculus ſuccos vitioſos allicit, qui replentes, attractionem impediunt, ita vt fames tunc in inappetentiam degeneret. Inanientes cauſæ ſunt venarum frigiditas, quæ exprimendo vacuat: item calor corporis robuſtus abſumens, vnde qui plurimum habent calidi, plurimum abſumunt, attrahunt, & denique valenter appetunt. Inanitionis etiam cauſa eſt, retentricis imbecillitas, ſiue ſimpliciter, ſiue in reſpectu ad expultricē, quemadmodum contingit in immoderatis euacuationibus. Huius ordinis eſt etiam vermis alimentum conſumens.

Suctio læſa ratione cauſæ in venis & fundo ventriculi.

IIII. Vitia inanitionis totius corporis.

Tandem, ſi reſpicimus ad totius corporis inanitionem; dum hæc imminuitur, fit inappetentia; dum augetur, fit fames. Immodica euacuatio, & abſolute talis eſt, & in reſpectu ad aſſumta alimenta: & fit, tum per ſenſibilem vacuationem, tum per cibi parcitatem. Imminuta autem inanitio fit, dum quod effluit, modicum eſt: hoc autem eſt vel ſimpliciter modicum, ſicuti in corpore denſioris cutis; vel eſt modicum reſpectu illius quod in-

geritur, quod experiuntur homines in delitiis vitam agentes, qui die noctuq; potant & otiantur.

Differentia. Quoad Differentias a forma: Concupiſcentia animalis redditur præter naturam, quatenus vel Non fit, vel Male fit. Si non fit; Adeſt naturæ fames, vel Non adeſt: ſi adeſt, fit fames vaccina, ſeu magna, in qua, licet inter initia vigeat appetentia animalis, ilico tamen aufertur, & adeſt fames naturæ, videlicet inſignis indigentia alimenti. Si autem non adeſt fames naturæ; fit fames, quæ dicitur Inappetentia, ſeu cibi faſtidium, id eſt, ἀνορεξία. Si animalis concupiſcentia male fiat; tunc vel Imminuitur, & fit Fames imminuta; vel Corrumpitur, & tunc intenſum eſt deſiderium, vel ſimpliciter cibi, & fit fames canina; vel praui cibi, & dicitur κίττα, pica, ſeu malacia. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ, cum malum ſolum ad os ventriculi pertineat. Ratione cauſæ efficientis; cum malum pendeat a fruſtratione concupiſcibilis cibo deſtinatæ; dicendum, fruſtrari vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Harum cauſarum ſubdiuiſio patet e ſupra dictis.

Signa. Cognitio famis morboſæ in genere, patebit ab ægro: ſicuti etiam differentiæ a forma: dicit enim æger, vel nihil ſe appetere, vel vix appetere, vel plus quam deceat. Quoad differentias ratione cauſæ efficientis; cum malum fiat, quoniam fruſtratur concupiſcibilis animalis, vel propria ratione, vel ex accidenti: hoc cognoſcitur, e præſentia, & abſentia ſignorum læſionis, vel propria ratione, vel ex accidenti: de quibus ſignis ſeorſim dicendũ. Itaq; ſi fruſtretur propria ratione, cum cauſa morbifica attineat vel ad Cerebrum, vel ad Os ventriculi: ſi ſpectet ad Cerebrum; ſi læſio fiat ob morbos cerebri; ſigna erunt morborum, de quibus in propriis capitibus. Si lædatur ob errorẽ externum: ſi error externus ſit cerebri proportio, cognoſcetis inde, quod lædetur appetitus, quamprimum obiectum vel viſui offeratur, vel de eo fiat ſermo, v.g. de mure. Si error ſit obiectum improportionatum; ſi attineat ad ſenſum interiorem; deprehendetis ex immoderatis animi accidẽtibus, e delirio. Si error attineat ad ſenſus externos; cognoſcetis ex obiectis ſenſuum externorum, v.g. ſi ilico poſt intuitum manus humanæ decoctæ, concidat appetitus, facile eſt cognoſcere, mali cauſam eſſe obiectum viſus; & ſic de reliquis. Si autem fruſtratio concupiſcibilis pertineat ad os ventriculi: ſi læſio fiat propter morbos oris vẽtriculi; ſigna erunt morborum, de quibus ſupra. Si lædatur ob errorem externum: ſi error ſit mala ventriculi proportio; cognoſceris, ſi malum oboriatur poſt aliquod aſſumtum, inſcio ægro: adhæc cognoſcetis e defectu, vel exceſſu ferme perpetuo appetentiæ, citra cauſam euidentem. Mali autẽ cauſam eſſe

Signa diff. a cauſ. effic.

1

ieci-

iecinoris debilitaté; cognoſcetis e ſignis indicantibus vitia hepatis, de qui-
bus ſuo loco. Si fruſtretur cõcupiſcibilis ex accidenti: & primum, ſi vitium 2
ſit in ſenſu ſuctionis; ſi vitium attineat, vel ad cerebrum, vel ad neruos; ſigna
petenda e propriis capp. Si vero mali cauſa ſit error externus: ſi error fuerit
vitioſa proportio; indicabitur, ſi præter noxas vel ventriculi, vel aliarum
partium, homo plus iuſto vel appetat, vel a cibo abhorreat: id enim fit, quo-
niã in cerebro eſt proportio, vt cuius facultas ſentiens, vel eſt pigra, vel ni-
mis vigilans ad excitãdum animalẽ appetentiam. Obiectum autem diſtra-
hens facultatem, cognoſcetur; quoniam occurrit obiectum, quod eſt effi-
cacius ſuctione; veluti ſi pungatur ventriculus. Si autem vitium attineat ad
os ventriculi, ſi cauſa ſint morbi; ſigna erunt morborum oris ventriculi, de
quibus diximus. Si error externus ſit proportio; cognoſcetur ex eo, quod
non plus iuſto famem vel ferre, vel non ferre poſſunt. Si error ſint venena,
vel opiata; horum ſigna aderunt. Si deinde mali cauſa ſit vitium in ſuctione 3
non in ſenſu ſuctionis: ſi vigeat in ore ventriculi; oportet cognoſcere ſpeciẽ
& vitium huius cauſæ. Si cauſa ſit interna, cognoſcetis, quia nulla externa
cauſa eſt pręgreſſa. Vtrum autem interna cauſa ſit vapor, vel minera; & quę
minera; cognoſcetis e ſignis, traditis in malis ventriculi. Externæ cauſæ co-
gnoſcuntur e patiente & aſſidentibus. Quoad cauſam vitii: omiſſo vitio in
quanto, & vbi, quoniã in his tantum eſt differentia ſecundum magis & mi-
nus, vnde diſcrimẽ cognoſcitur ex intẽſione & remiſſione ſymptomatum,
ſi vitium ſit in ſubſtantia; indicabitur e deſiderio praui cibi, vt carbonis. Si
vitium ſit in qualitate; caliditas cognoſcetur e diminuta appetẽtia, frigidi-
tas e fame aucta, ſiccitas ſimiliter e fame aucta, & præſertim ſi annexa ſit fri
giditas, nam ſi cum ſiccitate coniungatur caliditas, indicabitur e ſiti aucta:
humiditas ex imminuta appetentia cognoſcetur. Si autem fruſtretur con-
cupiſcibilis vitio appetentiæ naturalis venarum ventriculi: ſi malum pen-
deat a cauſa replente, ſi hæc cauſa replens ſit morbus, hoc eſt, intemperies
calida, tumor, obſtructio: cognitio patet e traditis ſignis morborum ven-
triculi. Si autem cauſa ſit error externus, cum ſit materia replens ventricu-
lum; ſi materia ſit paullatim collecta; cognoſcetur e fame, quę ſenſim immi
nuta eſt. Si autẽ hoc factum ſit vi prolixioris famis præcedentis, vt nõ paul-
latim ſit collecta materia, ſed violentia quadã attracta; cognoſcetis e fame
prægreſſa, e ieiunio. Si cauſæ ſint inanientes; ſi fuerit frigiditas; patebit
e ſignis indicantibus frigiditatem ventriculi ſecundum fundum, de qui-
bus dictum eſt. Si calor robuſtus conſumat; cognoſcetur e temperatura ca-
lida principalium viſcerum, e carnoſo habitu, ex ætate florente. Si cau-
ſa inaniens ſit imbecillitas retentricis; cognoſcetis e fluxu ventris.

4 Si vermis ſit abſumens;ſigna erunt vermium, de quibus infra. Tandem ſi appetentiæ vitium ſit poſitũ in inanitione totius corporis: excedens inanitio indicabitur ex inedia,exercitio intenſo,& ſimilibus: deficiens inanitio contra indicabitur e cutis denſitate,& cum Auicenna ex otio.

Indicationes. A forma nihil ex vſu indicatur. Cauſa ſubiecti, oportet ſeruare calidum inſitum oris ventriculi,& oportet fouere proportionem. Ratione efficientis,cũ efficiens ſit vel morbus,vel error externus: Si morbus;quid indicent morbi,tum ventriculi,tum aliarum partium,petendum e propriis locis. Si cauſa ſit error externus;ſi cauſa interna;ſi ad ventriculum attineat;quid indicet,dictum fuit:ſi autem ad alias partes;ſuis etiam locis dicetur. Si cauſa ſit externa;hæc non indicat.

Prognoſtica. Fames morboſa in genere eſt vitium non deſpiciendum:quoniã aduerſatur inſtaurationi animalis,vnde eſt vehementia eſſentiæ: & attinet ad os ventriculi,quare vehementia dignitatis. Verum diſcrimen eſt pro vi differentiarum. Vnde ratione formę,cum fames vel auferatur,vel minuatur,vel corrumpatur:ſi paritas ſeruetur,periculoſius eſt vitium,ſi auferatur fames: ideoq; Hippoc.aph.6.ſect.7.ait,inappetentiã eſſe malum, & præſertim in morbis diuturnis;nam patitur homo ſecundum totũ corpus,ſecũdum vẽtriculũ,ſecundum caput:ſecundum totum quidẽ,quoniã non nutritur;ſecundũ ventriculũ &caput,quoniã facultas ſentiẽs ſuo munere deſtituitur, deſinit,& ad interitum properat:quo fit,vt dum inappetentia protrahitur, conſequatur vehementia facultatis;ſiquidem cum Hippoc.aph.59.ſect.7. fames corpora ſiccat;& ſiccare eſt deducere ad mortem. Sed notandũ,cum fames ſit quadruplex;Inappetẽtia,Fames canina,Pica,& Fames vaccina. Si fuerit inappetentia;ſi patiens copioſo alimento non egeat,periculo vacat; veluti in principiis morborũ materialium. At ſi patiens alimento egeat,veluti in morbis diuturnis,in pueris,in euacuationibus immoderatis;tũc malum non eſt exigui periculi:nam virtus concidit, vnde adeſt vehemẽtia facultatis:quod potiſſimũ euenit,dum prorſus aboletur appetentia;nam admodum recedit a naturali ſtatu,& multo magis,quam imminuta appetentia. Si fuerit fames canina;ſi fuerit cum deſiderio boni cibi,inter initia vinci poteſt;at dum producitur, periculo non vacat, & cum Auicenna, degenerat in famem vaccinam: quo enim fames canina diutius durat, eo fit vehementior;&quãdoq; coniungitur vehemẽtia facultatis, hincq; oriunt ſyncopę,& homines moriuntur:nã in fame canina cibus ingeritur ſupra cibum incoctum,cibus etiã euomitur,vnde corpus non alitur,&vis vẽtriculi hebeſcit,ideoq; fit fames naturæ. In pica,cum ſit deſiderium praui cibi,vitium eſt curabile,quoniam pendet a ſucco vitioſo,qui vacuari poteſt:& ob id Ga-

id Galenus cap.7.lib.1. de ſympt.cauſ. ait. prægnantes hoc malo ſollicitari, quandiu ſucci in ventriculo vigent. Sed notandum, malum eſſe mitius, quo deſiderium fuerit cibi minus praui; quia tunc malum producitur a materia minus recedente a naturali ſtatu; & propterea eſt vehementia eſſentiæ non admodũ intenſa. Vaccina fames eſt admodum periculoſa: nam cito annectitur vehementia facultatis, quia cum Aetio animi deliquia oboriuntur. Cæterum, ſi prognoſticum capiatur a vi cauſarum efficientium; pro vehementia cauſarum augetur & minuitur periculum. Quę autem ſit vis cauſæ, hoc eſt & morborũ, & erroris externi; patet ex iis quæ dicta ſunt in malis ventriculi. Hoc loco quædam notandã, circa intemperiem, & circa proportionem. Circa intemperiem ſtatuit Auicennas, cum inappetentiæ cauſa efficiens eſſe poſſit caliditas & frigiditas; vitium eſſe deterius ſi producatur a frigiditate; nam a caliditate appetitus minus intenditur, a frigiditate magis; & propterea ſi accidat, vt vi frigiditatis deſtruatur appetitus, hoc fit ob inſignem frigiditatem. Quare cum inappetentiæ cauſa eſſe poſſit tum frigiditas, tum caliditas: cum frigiditas magis recedat a naturali ſtatu, & hinc ſit vehementior ſecundum eſſentiam; ob id frigiditas eſt cauſa deterioris inappetentiæ. Circa proportionem ſcire oportet, quemadmodum proportio eſt natiua, introducta a principiis generationis, & immutabilis: at fieri poteſt, vt facultas a proportione contracta, quandoq; a ſecundo actu, id eſt, ab operatione deficiat; ſicuti etiam magnes deficere ſolet ab attractione ferri, ſecundo actu, e contactu adamantis: ita colligere etiam licet, famem morboſam, a proportione prodeuntem, corrigi poſſe, non deſtructa proportione: nam ſtante vita, neceſſario permanet proportio; at proportio ita poteſt affici, vt cum non conſeruetur facultas, facultatis actio, & hinc actus ſecundus pereat.

De materiis breuiter dicemus. Quid enim poſtulent morbi ventriculi, cerebri & neruorũ; dictũ eſt ſuis locis. Seorſim autẽ circa quamlibet famẽ digrediemur. Quo igitur ad inappetentiam attinet: cum Aetio, Paullo, Alexandro, & Auicenna, cum malum fiat potiſſimum, quoniam ventriculus vel repletur, vel intemperatus redditur: quantum attinet ad repletionem ventriculi; probantur vomitoria, ſi æger ad vomitum ſit procliuis: ſin minus, probantur vacuantia per aluum. Vnde pro vomitorio *aquam copioſam vtpote ad ℔ j ß. & tepidam, frequenter exhibebimus.* Alexãder improbat *mulſam*, vt quæ intemperiem latentem corpori inſinuet: quod propoſuit Alexander, quoniam vomitorio vtitur cauſa bilis, & iccirco mulſa improbatur, quia poteſt calefacere, & in bilioſo corpore in bilem mutari. Id quod intelligendum de mulſa meraciore, quæ multam mellis copiam recipit.

Curatio.

Ἡ ἀνορεξία.

Ad repletionem ventriculi.

Paullus enim probat mulſam, ſcilicet dilutiſſimã, cum copioſiſſima aqua. Sed quia vomitoria nocent iis qui difficulter euomunt: (ventriculus enim vellicatur, diſtenditur, & hinc appetitus magis ſubuertitur) ob id ſtudendũ, vt quantũ fieri poteſt, vomitus facile fiat: ad quod conſequendũ cibis humectantibus & potionibus occurrendũ; ſic namq; recrementa humoroſa ſupernatant, hincq; facile educuntur per vomitum. Et ob id etiam Paullus *ante tepidam exhibet vel ptiſanæ cremorẽ, vel ouorum lutea*. At ſi prorſus difficulter vomat patiens; probatur potius *aloe, quam ſcammonium: hoc enim ſtomachũ offendit, & propterea vel non exhibendũ, vel in parua copia, & malis cotoneis caſtigatũ; vnde exhiberi poteſt Diacydonites, confectũ cum exiguo ſcammonio, ſeu diacrydio.* Quod ſi Paullus, cum reliquis, admittit ſcammoniũ, nobis etiam licebit vti *rhabarbaro*. Cauſa vero cur Græci ſcammonio ſint vſi, & cur nos rhabarbarũ admittamus, eſt; quoniam expedit quam celerrime bilẽ vacuare: nam expedit appetitũ reuocari. Verum cum medicamenta facilius per aluum euacuent, cum Paullo copioſa & temperata alimenta prius exhibẽda: quare per duos vel tres dies exhibere licet *ouorum vitellos, in iure conquaſſatos: licet etiam exhibere cremorem ptiſanæ, & ſimilia.* Verũ, ſi humores vacuandi ſint craſſi & viſcidi: exhibere poteritis *ſpecierũ hieræ ℥ ß. cum melle roſato ſolutiuo.* Et vt humores cedant, cum Aetio probatur *oxymeli, item cibi parati cum aqua ſalita, & proinde ſal, cappares, oliuæ, & ſimilia attenuantia, & incidentia.* Optimum in hoc malo eſt medicamẽtum, ſi exhibeatur *mellis roſ. ſolut. ℥ v. cum oxym. ſimpl. ℥ ij.* Si autẽ ventriculus ſit intemperatus; ſi intemperies calida; Auicen. probat *frigidæ potum*, ſed ea quantitate, qua calidũ innatum non exſtinguatur: vnde exhibere licet a ℔ j ß. ad ℔ ij. & potius repetere. Alexander probat *quæ cum aceto parantur. Quare exhibere licet poſcam, id eſt, aquam cum aceto, lactucam, endiuiam, aceto conditas, vt refrigeretur ventriculus. Paullus exhibet panem poſca imbutũ, & opſonium e lacte & aceto paratũ; poteſt etiam confici cibus e portulaca cum aceto* (: per opſonium intelligimus cibum ab aliis ſeparatũ, veluti eſt ſalſa, quæ conficitur e petroſelino, ex amygdalis, & aliis id genus.) Auicen. etiam extrinſecus probat medicamẽtum confectũ *ex oleo roſaceo, carne cydoniorum, roſis, cum exiguo maſtiches: verbi gratia ℞. carnis cydon. decoctæ ſub cineribus ℥ j. olei roſ. complet. ℥ j ß. pulu. roſar. ʒ j ß. maſtiches ℈ ß. Miſce, & fiat emplaſtrũ. Maſtiche miſcetur ad corrigenda medicamenta frigida, & vt ſeruetur calidum innatum.* Si autem intemperies fuerit frigida; Auicen. proponit *decoctum piperis, cinamom. diatrionpiper. diacalaminth. mithridatium.* Alexander probat *theriacam, decoctum rutæ, aniſorum; probat allia, ius columbæ, & vuarum paſſarum*: vuæ enim paſſæ ſtomacho ſunt gratæ, con-

Ad intemperiem ventriculi.
Calida.
Frigida.

tempe-

temperant ſuccos malignos,& crudos concoquunt, & nutriunt. Alexander cum Paullo probat *vinum vetus, & conditū, id eſt, calidis alteratum*, de quibus in ſermone de frigido ventriculo. Extra aūt probat medicamentū, confectū *ex oleo de ſpica, de abſinth. maſtichino, additis maſtiche, xyloaloe, galliamoſchata, maci, & aliis ab Auicen. propoſitis.* Verū admonet Paullus, ſi forte contingat, vt ſit patiens qui ſimulet inappetentiam, quoniam deſiderat ſibi concedi inutilia, tunc oportet patientes grauiter reprehendere, vt vtiles cibos admittant. Si non obediant, & hinc contabeſcant; expedit cibum parum deteriorem exhibere. Cibaria autem cum Paullo ita parāda ſunt in hoc malo, vt facile deuorentur: quæ non multa egent maſticatione, iniucunditatem afferunt, & appetentiam euertunt.

Fames canina ſequitur. Hæc ſi fiat citra inanitionem; cum ſuctio in hac intendatur, vi vel frigidæ intemperiei, vel materię acidæ: e dictis patet, quę medicamenta conueniant. Id ſolum cum Aetio notandū: probari cibaria, quæ & ſenſum ſuctionis obtundunt, ſeu compeſcunt; & materiā morbificam attenuant, ac incidunt, vt facile poſſit euacuari. Ad ſenſum ſuctionis obtundendum; Gal. com. aph. 21. ſect. 2. probat lenta, & pinguia; nam hęc replent os ventriculi, vt a ſuctione nō ita afficiatur. Aetius probat iniucūda, & quæ in magna copia accepta parce nutriunt. Hinc cōueniunt *pultes, placenta cum melle copioſo, aut oleo plurimo, aut adipe anſerino, gallinaceo, ſuillo, item malua, cerebella. Præterea lac, vel ſolum, vel cum melle: item oryza cum lacte & amygdala, nuces pineæ.* Abſtinendū ab acidis & aſtringentibus: nam hæc ſuctionem intendunt. Quoad incidentia & attenuantia; probantur cibi conditi *allio, porro, thymo, ſatureia, origano, &c.* (vnde non eſt mirū, cum ita varia ſint vſurpanda, quod patientes ſæpe nō reſtituuntur ſanitati.) *Probatur etiam vinum alteratū calaminiha, ſaluia, guaiaco, ſaſſafras, &c. Vinum autem ſit tenue, fuluum, odoratum, non valde vetuſtum:* & dabitur tum ieiuno, tum poſt ſumtum cibū, in magna copia, id eſt, ſecundū Aetium, quantum homo bibere poteſt; quoniā hoc vinum ventriculū calefacit, humores acidos deſtruit: ideoq. ſolū vinum quandoq; ſufficit, ad perfectā curationem; quam in ſententiā Hippocr. aph. 21. ſect. 2. ait, famē vini potione ſolui: vbi per famem, intelligitur canina (teſte Gal. in com.) facta vel ab intemperie frigida, vel ab humore acido: & gloriatur Gal. ſe multos, indeſinenter fameſcētes, ſanaſſe vino abundanter exhibito. Quod ſi fiat fames canina vi inanitionis; medicamēta & cibi probantur, quæ a dictis plurimū diſtant. Aloe tūc infenſiſſima eſt, vt etiā incidentia & tenuantia. Probātur autē denſantia cutim; vt medicamentū confectum *ex oleo omphacino, cum myrto, aut roſis, ad lentū igne decoctis.* Licet etiā, vrgēte neceſſitate, immiſce-

Ἡ κυνοφεξία, ἢ κυνώδης ὄρεξις.

Ad frigidā dyſcraſiam, materiam acidam. & ſenſum ſuctionis.

Ad inanitionem.

re *alumen ſciſſile, prius in aceto tritum: pro ſingulis ſcilicet olei omphacini vnciis, miſceri poterunt ſinguli ſcrupuli aluminis.* Cibos Aetius probat ſtabiles, id eſt, qui ægre corrumpantur, *vt cochleæ ſunt, & omne genus oſtreorum. Probat etiam carnem ſuum ætate florentium, & potiſſimum probat ventres & vuluas ſuum: & in ſumma probat cibos tardæ coctionis, & tardæ diſtributionis: vnde & oua indurata, aut in ſartagine frixa, imo panem non fermentatū. Vinum, in fame canina ex inanitione, potius lædit, teſte Galeno: quare exhibenda aqua, vel vinum aſtringens.* Notandum cum Aetio, circa quantum agendum, in cibis craſſefacientibus, & medicamentis aſtringentibus, quæ extra applicantur; vt, quantum acceſſio imminuitur, tantum etiam minui debere cibos craſſos, & medicamenta aſtringentia; ne aliud grauius ſuboriatur malum, dum crudis craſſisq; ſuccis corpus repletur.

Μαλακία, ἢ κίττα. Quoad Picam: in hac oportet ſuccum in ore ventriculi impactū diſcutere; & in cauitate exſiſtentē euacuare; & ventriculum roborare ne ſuſcipiat.

Vacuantia. Quoad vacuantia igitur; niſi vomitus ſit admodum difficilis, probatur *ius pulli tepidum, cum ſyrupo acetoſo ſimplici, vel etiam cum oxymelite: & vſu poſtulante, ad ſuccum raphani aſcendere licet*, præſertim ſi vtero non gerat: hæc enim mitius tractanda, ne fiat abortus. Et ob id Aetius exhibet *aquam tepidam*, præcipue ſi fœmina ventriculū habeat repletum humore acri, acido, aut ſalſo. Si patiens maxima difficultate vomat; probantur *ſpecies hieræ, mel roſ. ſol. cum oxymelite:* ſi vtero gerat, hieræ ſpecies non conueniūt, quia menſes prouocant. Si lutū appetat patiens; ſecundum Auicen. exhibeatūr *aqua, cum vomitoriis, ad ℔ j ß. & in ea diſſoluatur lutum mundū ad ℥ j.*

Diſcutientia. Quoad diſcutientia ſuccos impactos in ore ventriculi; probatur *diatrionpiper. diacalaminthes, & potiſſimū licet conficere pilulas e quinq. granis ammios, macis, ſaſſafras, & Zingiberis, fiāt pil. num. vij. cum oxymelite ſcillit.* hoc medicamentum ſumma vehementia diſcutit ſuccos. *Probatur etiam oxymeli ſcilliticū.*

Roborantia. Quoad roborantia os ventriculi; Aetius probat *ſuccū mali punici dulcis, cum mentha ſicca, ſed aſperſa cremore portulacæ, vel inſperſa decocto polygoni, quæ habent vim aſtringendi. Probantur & alia aſtringentia; vt eſt confectio e ſantalis, & diacydonites cum ſacchare.* Extrinſecus probatur cataplaſma, confectum *e roſis, gallis immaturis, malicorio, myrto, cotoneis, quæ baſeos erūt loco: addendis quæ tenuis ſint ſubſtantiæ pro vehiculo: item quæ corrigant frigida, ne calidum inſitum lædatur: pro correctione frigidorū, addatur maſtiche & abſinthium: pro vehiculo, miſceatur feniculum, cyminū, aromata: baſis autem in maiori erit quantitate, verbi gratia ℞. roſarū. gallarum immaturarū, malicorii, myrtillorum an. ℥ j. carnis cydon. decoctæ ſub cineribus ℥ ß. maſtiches, abſinth. an. ℈ ß. fenic. cymini, cinamom. an. gr. v. Miſc. & fiat cataplaſma.*

Cibus

Cibus proportione reſpōdebit. Victus mediocris erit, niſi ſit prægnans: tunc enim ſuaſu Aëtii, cibum oportet exhibere in minori copia, ſi ſcilicet prægnans ſit, in qua multus ſanguis collectus ſit. Si patiens cibos reſpuat; occurrendum variis & iucundis opſoniis. Si terram patiens appetat; prodeſt exhibere *amylum recens* (ſecundum Aëtium) vice terræ. A dulcibus opſoniis abſtinendum, quia ventriculi os laxant. Et, ſi patiens delectetur dulcibus, miſcenda aſtringentia: vnde opſonium fieri poſſet *e ſacchare, cum ſucco cydoniorum.* Ad minuendum ſenſum ſuctionis in pica, probantur *pedes, roſtra, ventriculi porcorum.* Verum ante cibum, dum inſtitutum eſt ſuccos diſcutere, Aëtius exhibet *olinas ſale cōditas, vel v. vel vij. amygdalas amaras.* Dum propoſitum eſt ventriculum firmum reddere, exhiberi poteſt, *vel polentæ, vel panis, cum ſucco cydoniorum, aut punicorum madefactus. Poſt cibum Aëtius probat paſſulas.* Et, ſi periculum eſt vomitus, *probat pomagranata, pira.* Pro potu probat *vinum fuluum, odoratum, antiquum, & pro robore ventriculi ſubaſtringens.* — Diæta.

Vaccina fames, vel Exquiſita eſt, vel Notha, ſeu ſpuria. Exquiſita eſt, quæ fit a frigiditate agente in os ventriculi; vnde primo intenditur animalis appetentia, mox aufertur, & relinquitur fames naturæ. Notha fit (ſecundum Alexandrum) ab immodico calore agente in os ventriculi: vnde calidum innatum ita diſſoluitur, vt niſi æger cibum aſſumat, animo deficiat. In malo igitur vtroque adeſt alimenti penuria: ideoque alimentis occurrendum in exquiſita calefacientibus, in ſpuria refrigerantibus. Quoad medicamenta famis vaccinæ exquiſitæ: probantur medicamenta propoſita in temperie frigidi ventriculi, verbi gratia, vti licet *dianthos, conſerua e betonica.* In fame autem vaccina ſpuria, probantur propoſita in calidiori ventriculi intemperie, vt eſt, verbi gratia, *ſaccharum roſatum, conſerua ex acido citri, &c.* At cum Alexandro notandum, *ab opio cauendum eſſe, licet intenſus ſit feruor. Vrgente tamen neceſſitate probantur magnæ antidoti, ſed recentes. Item Philon. Roman. hæc enim opium recipiunt, ſed plurimis calidis miſtum. Expedit autem his miſcere conſeruas calefacientes, ut eſt dianthon. Proinde Alexander opium ſincerū prohibet quod nonnulli cū frigida exhibebant.* Quoad ea quæ admouentur in fame vaccina notha; probatur *emplaſtrum e carne cydoniorum, additis oleo roſ. cum roſis, & exiguo maſtiches.* Quoad diætam: primum in vaccina fame exquiſita, probatur aër alteratus, *ambra, moſcho, cinamom. aniſo, maci, &c. licet etiam odorari carnem aſſatam*; ita enim aër aptus redditur, ad reficiēdos ſpiritus. Probatur *odor vini aromatici cum aceto.* Præterea in penuria materierum, cum Galeno l. de med. facile parabil. cap. 15. licet etiam ad olfaciendum porrigere *acetum. fructus odo-* — Βούλιμος. — Medicamenta. — Diæta.

ratos, & terram aceto madefactam. Cibi ſint euchymi & eupepti. *Vinum probatur vinoſum*. Si fames vaccina ſit notha; probatur aër frigidus: quare odoramenta fiant *ex aqua roſacea, roſis, aceto, pomis, violis, caphura, &c.* Cibos Alexander probat qui ægre coquuntur, *vt oryzam*, & alia ſuperius dicta. Alterandi cibi ſunt in hac fame notha, *endiuia, lactuca, portulaca. Vinum erit pauciferum, & ſubaſtringens.*

CAPVT VIII.

De Siti morboſa.

Nomen. PER hanc intelligimus ſitim corruptam, hoc eſt, intenſiorem redditam, ſiue ſit immoderatæ potionis, ſiue potionis prauæ. Excludimus ſitim ablatam, & imminutam: harum enim doctrina patet e traditis de fame morboſa. Proinde corrupta ſitis generatur, cum corpori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius os ventriculi afficitur, vt hæc affectio impertiatur ſenſui interiori, & hinc impellatur animalis appetentia, vt ea lege influat in os ventriculi, vt deſiderium potus præter naturam intendatur. Sitis ergo corrupta, eſt concupiſcentia animalis deprauata oris ventriculi, dependens a fruſtratione concupiſcibilis potio deſtinatæ. Forma huius vitii eſt concupiſcentia animalis (de qua ſupra) deprauata: ad differentiam & ſitis ſecundum naturam, & præter naturam, ſed ablatæ & imminutæ. Subiectum eſt os ventriculi.

Generatio.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Cauſa efficiens. Ratione efficientis, diximus, quod dependeat a fruſtratione concupiſcibilis potui deſtinatæ: ad differentiam famis. Iam ergo proponendæ ſunt cauſæ, ob quas hæc facultas fruſtratur. Galenus c. 30. l. 1. ſimpl. ait, ſitim fieri, partim humoris inopia, partim caloris copia. Dum enim vehiculi eſt inopia, inſurgit appetitus huius humiditatis, huius liquidi. Præterea dum adeſt calor immoderatus, eſt priuatio frigidi; vnde plus iuſto calidum inſitum extra mouetur: quare excitatur appetitus frigidi, vt retundatur caloris motus ad extra, & prohibeatur diſſolutio. Cum igitur humoris inopia fiat appetitus humidi, caloris inopia, appetitus frigidi; nihil aliud fit, quam ſitis. Immediata quidem ſitis cauſa vnica eſt, cum vnus affectus non poſſit habere duplicem cauſam; ſed mediata, eſt multiplex, quæ tamen ad duos principes fontes reducitur; nimirum ad duplex vitium humiditatis roridæ oris ventriculi: quorum vnum attinet ad quátitatem imminutam, dum humiditas deficit; alterum ad qualitatem, dũ humiditas non deficit, ſed efferueſcit. Porro indagandæ ſunt cauſæ, ob quas rorida humiditas, & deficit & efferueſcit. Deficit, cum Auic. Alex. & reliquis, propter cauſam

Internam,

Internam, vel Externam. Interna cauſa, eſt morbus ſiccus oris vētriculi, & humor ſiccās, & renū diabetica affectio: com. aph. 19. ſect. 4. Externa cauſa non neceſſario occurrens, eſt veluti medicamētum ſoluens, nimium purgans; medicamentū etiam aſtringēs & exprimens humiditatem; item venena exſiccātia. Cauſa externa neceſſario occurrens, eſt veluti cibus ſtipticus, cōſumens humiditatem: item defectus potionis, com. aph. 17. ſect. 5. item immoderata inanitio, vigiliæ, timores, mœrores, dum excedūt. Efferueſcit rorida humiditas, ob cauſam Internā, vel Externam. Interna, eſt cauſa calefaciens; quæ vel ſimplex eſt Qualitas, vel Humor calidus. c. 30. l. 1. ſimpl. Simplex caliditas detinens os vētriculi, vel eſt cauſa Præcipua, vel Sine qua non. Cauſa præcipua, ſeu principalis, eſt intemperies ventriculi calidior, quæ ſuborta ſit citra vitium caliditatis alterius partis. com. aph. 19. ſect. 4. Caliditas autem ſine qua non, eſt caliditas affligens os ventriculi, ſed impertita ori vētriculi vel a Toto, vel a Parte. com. 1. l. 4. de ratione victus. Si caliditas ſit in toto, vel in febre ardēti, ſitim omnino parit e neceſſitate. Si fuerit caliditas in parte; ſitis nō oboritur, niſi pars primo affecta proxima ſit ventriculo, aptaq; ſit ad producendum ſitim: primum locum cum Galeno, tenet os ventriculi; ſecundū, ventriculi corpus; tertium, œſophagus; quartum, pulmones; quinctū, ieiunum inteſtinum. Ratio eſt: nam os vētriculi eſt pars, ſine cuius affectione non fit ſitis: reliquę partes ſitim cōmittunt, quatenus in cōſenſum ducunt os vētriculi, h. e. vbi impertiuntur veluti caliditatē ori ventriculi. Dum Gal. pulmonem proponit, non excludit cor, quatenus cor eſt viſcus in thorace contentū: vnde Auicen. ſtatuit, ſitim fieri a corde, & a pulmone, dū hæc viſcera inualeſcūt. Præterea, cum ſitis fiat a ieiuno inteſtino; iure Auicen. ait, etiā fieri ab hepate. Quin etiam, cum Auicen. a cerebro, ſi inſignē contraxerit feruorem, caliditas impertiri poteſt ori ventriculi; indeque ſitis excitari. Auic. non fuit ſuperfluus, nec Galen. diminutus: hic enim per modū exempli loquitur; ille e propoſito. Hæc de ſimplici caliditate, quæ eſt in cauſa ſitis. Quoad materiam: poteſt eſſe Vapor, vel Minera. Vapor eſt febrilis, item ſalſus vapor, prodiēs a materia aquoſa in hydrope aſcite; vnde Auic. ait, ſitim fieri in hydrope, quoniā ꝓhibetur trāſitus humiditatis, quæ mēbra humectare debebat: dū ait, mēbra priuari humiditate, intelligit ſitim naturæ, non animæ; ratione vētriculi, intelligit ſitim animę; nā materia aquoſa, ſeu potulēta, ſi detineatur, ſalſa euadit, & hinc mittit in os vētriculi vapores ſalſos, & calidos, vnde fit ſitis. Quēadmodū etiā vermis mortuus, vapore calido poteſt ſitim parere. Quoad humorē ſeu minerā, præſertim eſt materia bilioſa, itē ſalſa pituita. At humoris viciū, quandoq; eſt a toto genere præter naturā; veluti ſi quis

Defectus humiditatis roridæ.

Efferueſcentia humiditatis roridæ.

I.

II.

appetit vrinam, c.7. l.1. de ſym. cauſ. ſed hic humor vergit ad calidum, ad differentiam humoris, qui picæ eſt cauſa. Cæterum & vitium in ſubſtantia eſſe poteſt, dũ humor putreſcit. Sed perpetuo vitiũ ſitum eſt in caliditate, qua afficitur bilis amara, pituita dulcis, pituita potiſſimum ſalſa. Cauſa externa non neceſſario occurrens, eſt medicamentum calidum, vel acre, vel ſalſum. com.aph.19. ſect.4. prætereа & medicamentum purgans, qua euacuat, & humiditatem abſumit (: ſi enim concurrat vt calidum, humiditatem accendit.) Huius ordinis eſt venenum calidum. Efficax admodum cauſa ſitis eſt viperarum punctio, quoniam emittitur virulentia, cuius forma eſt tantæ actiuitatis, vt ſui calore, ceu organo, vehementer accendat oris humiditatem, & vehementer ſiccet, ac abſumat. Secundum Auicennam igitur, vinum viperinum, ceu veneficum, ſitim parit. Cauſa autem externa neceſſario occurrens, eſt aër æſtiuus, præſertim ſi eo tẽpore fiat iter. Concurrit etiam cibus vel copioſus vel calidus, vel craſſus, vel lentus. Copioſus quidem cibus, cauſa eſt ſitis; nam huius gratia laborat calor ventriculi, vnde efferueſcit humiditas, præcipue quia cibus copioſus non facile deſcendit, vnde vicinus manens ori ventriculi, ſuo vapore humiditatem accẽdit. Quo fit, hanc ſitim ſomno ſedari: quippe qui eſt in cauſa, vt calor vniatur, & non ita laboret. Somnus etiam prodeſt cum Galeno, com.aph. 27. ſect.5. quoniam eſt in cauſa, vt deſcendat id quod facit ſitim. Calidus deinde cibus in cauſa eſt ſitis, quoniam humiditatem accendit: vnde ſeſamum, & eryſimon, vt calida ſunt, faciunt ſitim. c.30. l.1. alim. quemadmodum etiam cibi aromatibus conditi, & cum Auicen. piſces ſaliti. Cibus denique craſſus & lẽtus poteſt eſſe in cauſa ſitis, inſtar cibi copioſi; quoniam calor laborat, & in attenuatione, & in deterſione. Præterea cauſa ſitis eſt potio calida, vt vinum, aqua ſalſa. com.35. l.2. de ratione vict. & com.1. l.4. de rat. vict. & com.aph.27. ſect.5. Auicennas addit ſomnum, tanquam cauſam ſitis, ſi ſcilicet fiat ſuper cibum calidum: nam in cauſa eſt, vt vapor calidus petat os ventriculi. Auicennas etiam addit motum vehementem & linguæ, & totius corporis: & tandem iram: nam huius cauſa humiditas oris ventriculi accenditur.

Differentiæ. Quoad differentias, ratione formæ; concupiſcibilis intenſior, eſt vel ſimpliciter Potus, vel Potionis prauę. A ſubiecto non ſumũtur differentię. Ratione efficientis; ſuctio eſt immodica, quoniam oris ventriculi humiditas, vel Deficit, vel Feruet. Atque vtcunque ſe habeat; defectus & feruoris cauſa eſt, vel Interna, vel Externa.

Signa. Sitis in genere ab ægro fit euidens: ſicut etiam differentiæ a forma. Ratione cauſæ efficientis; cum oris ventriculi humiditas vel deficiat, vel accendatur;

cendatur; cum Auicenna deprehenderetur, e ſignis præſentibus vel inopiæ humiditatis, vel excedentis caliditatis. Quoad cauſas inopiæ humiditatis, & proinde quoad cauſas ſiccantes: ſi cauſa ſiccans ſit intemperies ventriculi; ſigna patent e proprio loco. Et ſimiliter ſi in cauſa fuerit humor ſiccans. Si cauſa ſit, morbus renum; ſunt ſigna diabeticæ affectionis. Si cauſa ſit accendens humiditatem oris ventriculi; vtrum ſit vel caliditas, vel humor calidus; cognoſcetur e traditis de intemperie ventriculi calida, vel ſine materia, vel cum materia. Vtrum autem caliditas ſit vel principalis, vel ſine qua non; deprehendetis e ſignis, vel indicantibus, vel non indicantibus vitium extra ventriculum: verbi gratia, e febre cognoſcetis, caliditatem eſſe ſine qua non, & a toto prodire. Si in iecinore fuerit inflammatio; pariter cognoſcetis ex hac inflammatione, caliditatem eſſe ſine qua non, & prodire ab hepate. Et ſic de reliquis. Num cauſa ſit vapor, vel humor; cognoſcetis e traditis in ſermone de intemperie ventriculi; vbi tradita ſunt ſigna cuiuslibet & vaporis, & humoris.

Secundum Galenum c. 30. l. 1. ſimp. ſi ſitis fiat ex humoris inopia; humectare oportet: ſi e caloris abundantia; ſi ſimplex ſit caliditas, oritur indicatio refrigerandi; ſi humor, vacuandi. *Indicationes.*

Non autem eſt cōtemnendum hoc vitium: quia, vt & fames, nocet refectioni corporis. Si autem perpendamus differentias: ratione formæ; ſitis eſt magis periculoſa, ſi fuerit deſiderium prauæ potionis. Ratione cauſæ efficientis: ſi cauſa efficiens ſit vehementior; malum non tantum periculoſum eſt, ſed interdum etiam lethale: & propterea Galenus cap. 7. l. 1. de cauſis ſym. ait, obiiſſe quoſdam, qui pertinaciter ſitim ſuſtinere voluerunt: & nonnullos obiiſſe, qui malignam aquam immoderate biberant: præterea, qui viperam comederat, & qui vinum viperinum biberat: obiit etiam ex inopia & feruore humiditatis, qui vinum vetus ad ebrietatem hauſerat. Vbi notandum, ſitim non fuiſſe mortis cauſam, ſed fuiſſe occaſionem, vt homo impatiens vinum biberet immodice, quod vinum deinde mortis fuit cauſa: ſicut etiam contingit ei, qui ardenti correptus febri, immodice frigidam bibit. Sed ad rem: Cauſa admodum vehemens eſt in cauſa mortis: nam inſigniter afficitur os ventriculi; vt emergat qualitas ſpiritalis ita infenſa, vt cordis calor euertatur, & homo pereat. *Prognoſtica.*

In hoc malo pro diuerſitate cauſarum variis vti oportet præſidiorum materiis: cap. 30. lib. 1. ſimp. Nam in ſiti a ſiccitate, omne *acetum* improbatur. In ſiti a caliditate & ſiccitate, probatur *acetum, ſed aqua miſtum.* Tandem in ſiti, a pituita ſalſa, probatur acetum ſimplex. Acetum enim ſtrenue refrigerat, & humectare non poteſt; expedite permeat, incidit; *Curatio.* *Aceti vſus.*

quare in ſiti e ſiccitate improbatur, cum exſiccet: in ſiti e caliditate & ſiccitate, probatur, ſed aqua miſtum; nam acetum refrigerat, aqua permiſta humectat: probatur denique acetum ſimplex in ſiti, cuius cauſa eſt ſalſa pituita, quoniam refrigerat ſalſam calidamque pituitam: præterea pituitæ humiditatem ſiccat, craſſitiem incidit. *Vacuantia* probantur in ſiti, quæ fit a materia. Proinde cum Alexandro, ſi patiens facile euomat; ſi peccet bilis; probatur *aqua hordeacea tepida, & ſimplex aqua tepida.* Auicennas dicit, aquam frigidam ſitim augere, & tepidam minuere: quoniam vi aquæ frigidæ bilis, quæ eſt in cauſa ſitis, magis detinetur, & virtute tepidæ euacuatur. Si pituita ſalſa ſitis ſit cauſa; probatur *aqua hordeacea, cum oxymelite.* Et ſi æger difficulter vomat; probantur varia per aluum lenientia: de quibus alibi diximus. Quoad *alterantia:* probantur, quæ fauces poſſunt alterare: ea enim alteratio ori ventriculi impertitur. Quare cum Galeno, com. aph. 54 ſect. 4. dicendum, febre ardenti correptos, non ſitire, ſi a tuſſi ſicca leuiter irritentur; quoniam per tuſſim oris partes humectantur. Iure igitur Auicennas probat *frigidam,* adminiſtratam ſuper linguam. Confert in ore detinere *nucleos prunorum, folia lactucæ, immerſa in frigida: probantur caules lactucæ. Et cum Aetio probatur liquiritia. Vti etiam licet cremore pampinorum vitis, ſucco portulacæ, ſucco cucumeris: probantur etiam grana punicorum, arantii, probantur limones, fruſta melonum quæ ſunt prope corticem, anguriæ, cucumeres.* Poſſumus hoc medicamento vti: ℞. *ſeminum cucumeris hortenſis, melonum, amygdal. dulcium, diacodeion in forma ſolida, cum ſaccharo, ana ʒj. cum albumine ouorum, fiant pilulæ.* Et, ſi malum non cedat; hæc medicamenta non tantum in ore ſunt detinenda, ſed etiam deuoranda.

Vacuantia.

Refrigerantia & humectantia.

Cæterum, ſi eueniat, vt immoderatus ſit vini appetitus, vt propterea homo ebrius euadat; bifariam poſſumus occurrere: primum, remediis, quorum beneficio homo a copioſo vino abſtinet: deinde medicamentis, quorum beneficio homo citra ebrietatem bibat, quantum libuerit. Quoad primum, potius alimentis quam medicamentis occurri poteſt: ideo in doctrina de diæta ſimul hæc perſequemur. Auicennas igitur in ſiti procedente a pulmone probat aëris frigidi attractionem: quare vrgente feruore pulmonis, expedit prope os detinere vas frigida repletum. Cibus (niſi ſitis prodeat a ſalſa pituita) probatur refrigerans & humectans. Vnde Galenus cap. 4 lib. 3. de temperam. probat *lactucam:* & cap. 9. lib. 1. de alimen. & cap. 5. lib. de priſana, probat *ptiſanam hordeaceam.* In ſumma probantur cibi propoſiti in calidiore & ſicciore ventriculo. Si autem ſitis prodeat a ſalſo humore; cum Alexandro ad deterſionem probantur *cibi ſalſi,*

Diæta, in ſiti tenenda.

vt cap-

vt cappares, ſalſamenta, piſces ſaliti: c. 6. l. 7. Quoad potum, ſi ſitis procedat ex inopia alimenti; *vinum* exhibendum, quale ſine noxa bibere conſueuerunt. Si ſitis prodeat e caliditate; *aqua* exhibenda. com. aph. 27. ſect. 5. Si e bile fiat ſitis; probatur *aqua*. Si e ſalſa pituita; *cum aqua oportet miſcere acetum*. Tandem ſi immodicum ſit deſiderium vini: & primum, vt patiens ab hoc appetitu vindicetur, probatur *vinum detentum in vaſe, in quo, patiente inſcio, immiſſa ſit vel anguilla, vel lacerta viua, vel teſtudo lacuſtris, vel ſemina caulium. Probatur etiam vinum medicatum, cum myrto, vel granatis.* Cæterum Auicennas circa vſum potus probat, vt non bibatur aqua plurima ſubito: vnde Philoſophus probl. 57. ſect. 1. ad exſtinguendum ſitim laudat potum exiguum, ſed frequenter exhibitum. Probat quidem paruam doſin: nam licet poſſit eſſe indicans ſummæ actiuitatis, tamen virtus prohibet; quoniam aqua copioſa mortificat calidum inſitum, ſecundum Auicennam: verum gratia ſitis atque etiam virtutis, oportet frequenter exhibere. Et ſi contingat, vt indicans ſit admodum vehemens; potio exhibenda eſt etiam tempore noctis, com. aph. 27, ſect. 5. quod non faciendum, ſi modica ſit ſitis, quoniam ſitis non valde intenſa per ſomnum corrigitur. Si ſitis fiat e caliditate; ſecundum Aetium, probantur vigiliæ, quoniam refrigerant: & propterea ſomnus (vt ſupra dixi) ſuper cibum calidum, ſitim excitat. At ſi fiat ſitis a ſiccitate; cum Aetio & Auicenna probatur ſomnus. Et ſimiliter ſi fiat ex humore: nam per ſomnum coquitur humor & deſcendit. In ſiti e ſiccitate; quia labor ſiccat, improbantur tum corporis, tum animi motus, ſecundum Hippocratem. text. 31. l. de ſal. diæt.

Vt vini oriatur faſtidium.

Plura, de diæta.

Quod ſi patiens ſumme vinum appetat, ac facile inebrietur: occurrendum præſidiis & aſſumtis, & applicitis. Quoad aſſumta; antequã homo vinum bibere incipiat, oportet *vt hauriat duo vel tria cochlearia olei communis ſimplicis, extracti ex immaturis oliuis, & oportet addere ſem. caulium ℈j: oleum quidem ſupernatando prohibet aſcenſum vini vaporum; & quia factum eſt ex oliuis immaturis, propellit etiam vapores vini ad partes infernas, præſertim ſi miſceatur puluis caulium*; ſumma enim eſt inimicitia inter caules, & vitem: nam ſi braſſica prope vitem plantetur, diſcedere ab inuicem hæc duo videntur. Quoad ea quæ admouentur; roborandum eſt caput, & abluendum e *lixiuio, & aqua alterata cum braſſicis*. Videatur Galenus, cap. 1. lib. 2. κατὰ τόπους.

Ad auertendum ebrietatem.

CAPVT IX.

De læſa chylificatione.

Nomen. DVPLEX in ventriculo celebratur coctio, vna cibi, altera chyli: nam ope alteratricis cibus primum mutatur in chylum; mox chyli portio ope eiuſdem alteratricis in ſubſtantiam conuertitur ventriculi. Nos in præſentia verſabimur circa concoctionem, vt ad cibum refertur, cuius opus eſt chylus: mutationem autem cibi in chylum, vocamus chylificationem. c. 1. l. 3. de ſym. cauſ. Per chylum vero non oportet intelligere cremorem ptiſanæ, ſubſtantiam albam, aut lac; ſed cibum, mutatum in quandam ſubſtantiam, quæ conuenientem aſſequitur qualitatem, vt in iecinore in ſanguinem cõuerti poſſit. Quoniam ergo impoſſibile eſt, vt error, qui in prima actione committitur, corrigatur in ſecunda coctione: ſequitur, quod per chylum non debemus intelligere ſubſtantiam ſimpliciter liquidam, & albam; ſed eam, quæ obtinet conuenientem qualitatem, quam acquirit ab alteratrice ventriculi. Quod ſi enim e bruto ſanguis extrahatur, ſanguis eſt; ſed nõ eſt ſanguis, qui in humano iecore in ſanguinem ſit conuerſus: ideo in ſanguinem in humano iecinore debet conuerti. Dicemus ergo de læſa chylificatione, & quidem in genere, hoc eſt, quatenus Aufertur, Imminuitur, & Corrumpitur. *Generatio.* Malum hoc ita ſumtum, hoc modo generatur: oportet ventriculo aliquid occurrere præter naturam, vi cuius chylificatio (vel propria ratione, vel fruſtratione reliquarum facultatum, famulantium chylificationi) ita fruſtretur, vt mutatio cibi in chylum præter naturam efficiatur. *Definitio.* Vnde ſic poteſt definiri: *Forma.* Læſa chylificatio eſt functio præter naturam ventriculi, dependens a fruſtratione chylificatricis. Forma, eſt functio præter naturam, quare quid genericum, quod prædicatur de chylificatione ablata, imminuta, & corrupta. Nam cum Galeno cap. 4. lib. de diff. ſym. in coctione triplex eſt vitium nempe cruditas, concoquendi tarditas, & prauitas. Cruditas, ſeu *ἀπεψία* dicitur, ſi nulla omnino alteratio fiat, cap. 1. lib. 3. de ſym. cauſ. Si autem cibus alteretur, non tamen ſicut oportet, cruditas a Galeno adhuc vocatur, at non vt prius. Et propterea dum nulla fit alteratio, vocari poteſt cruditas ſimpliciter: dum fit aliqua alteratio, ſed non vt fieri debet, fit cruditas ſecundum quid, quia in hac non priuatur, ſed deprauatur. Cæterum, hæc alteratio deprauata duplex eſſe poteſt: nam vel alteratio tarde fit, & cibi nondum conueniẽtem mutationẽ ſuſceperunt: & vocatur *βραδυπεψία*, ſeu tarda

tarda coctio: vel fit alteratio, vt cibus corrumpatur omnino, vnde cum Galeno naturalem gratiam cibus prorſus recipere nequit; & hæc proprium nomen non habet; ſed licet nobis διαφθοράν, id eſt, chylificationem corruptam nominare. Notandum igitur differentiam eſſe, inter imminutam & corruptam coctionem: nam in diminuta, cibus naturalem gratiam ſuſcipit, ſed tempore longiori: in corrupta nequaquam cibus ſuſcipit naturalem gratiam. Et propterea dum dicit Galenus, in tarda coctione cibum nondum conuenientem mutationem ſuſcipere; nil aliud vult, quam cibum, qui nondum conuenientem mutationem ſuſcepit decenti tempore, tandem tarde mutationem decentem accepturum. At dum Aetius dicit, interdum contingere, (ſcilicet in bradypepſia) vt cibus nunquam propriam mutationem accipiat; intelligit, ſecũdum aliquam cibi partem: nam ſi cibus ſecundum omnes partes propriam tranſmutationem non ſuſciperet; ſecundum nullam partem nutriret: ideoq; in tarda coctione fieret atrophia, non gracilitas, quæ non penetrat vltra pinguedinem & carnem, ſicut macies: quod tamen citato Galeni loco aduerſatur. Subiectum eſt ventriculus; per quod diſtinguitur a fruſtratione læſa aliarũ partium: intelligere autem oportet ventriculum præſertim ſecundum fundum. Vnde Auicennas dicit, nocumenta digeſtionis ſequi nocumenta in inferiori ſtomacho. *Subiectum.*

Efficiens cauſa, his verbis deſcribitur: dependens a fruſtratione chylificatricis: qua particula, diſtinguitur læſa chylificatio, a læſa ventriculi attractione, retentione, & expulſione, cap. 1. lib. 3. de ſympt. cauſ. Fruſtratur autem chylificatrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Hoc vt intelligatur, ſupponendum e cap. 8. & 11. lib. 3. de facult. natural. ventriculum, inſtar cuiuslibet partis, quatuor facultatibus eſſe donatum; nempe alteratrice, attractrice, retentrice, & expultrice: quæ facultates, præter communes functiones, quas gratia nutritionis obeunt, id etiam in gratiam totius corporis præſtant. Vnde alteratrix cibum mutat in chylum: attractrix rectis fibris contractis, cibum attrahit: retentrix fibris obliquis cibum attractum vndiq; amplexatur, & donec in chylum mutetur, continet: expultrix deniq; fibris tranſuerſis tum quodlibet excrementum, tum chyli portionem ſuperuacaneam expellit. Chylificatio igitur propria ratione dicitur fruſtrari, dum deficit a ſuo munere, citra fruſtrationem reliquarum facultatum. Cum Galeno igitur, cap. 1. lib. 3. de ſympt. cauſ. chylificatrix propria ratione fruſtratur, vel quia Læditur, vel quia aliquis Error externus occurrit. Læditur facultas ob morbos ventriculi. Vnde, ſi morbi ſint in intemperie, Labefactatur facultas: ſi in mala compoſitione, Impeditur. Et *Cauſa efficiens.* *Chylificæ facultatis fruſtratio.* *Fruſtratio χυλώσεως propria ratione.* *1. Ob morbos ventriculi.*

de his morbis ſuo loco diximus. Galenus ait, facultatem labefactari, ob intemperies quaſdam actiuarum qualitatum: quaſdam dicit; intelligens intemperiem ægritudinis, ad differentiam intemperantiarum ſanitatis: proponit autem tantum actiuas qualitates, quia reſpicit ad intemperantias, vt ſunt cauſa ablatæ actionis breui tempore, id eſt, vt ſunt magnæ actiuitatis: quod fit a calido, & frigido, non ab humido & ſicco. Quod ſi ab humido auferatur actio, hoc fit per mediam hydropem: &, ſi per ſiccitatem auferatur actio, hoc fit interuentu ſenii, vel maraſmi. Notandũ per quamlibet valde intenſam intemperiem auferri coctionem, ſeu actionem: ita tamen, vt citius & magis lædant qualitates actiuæ; & inter actiuas cum Auicenna magis lædat intemperies frigida, quia magis nocet calido inſito. Hæc de cauſis, ob quas læditur chylificatrix propria ratione. Dubitatur autem num etiam lædi poſſit ob errorem externum. Nam Galenus cap. vlt. lib. 1. de loc. aff. ait, naturæ actionem ſemper lædi affecto organo: ſi ergo ſemper afficitur organum; ſemper læditur actio vi morbi, non autem propter errorem externum. Reſponſio. Organi affectio non ſemper eſt morbus, ſed interdum eſt error externus, vi cuius afficitur organum, & quidem organum naturæ, ad differentiam organi animæ, id eſt, facultatis animalis: & recte quidem, nam animalis facultas influit, naturalis eſt inſita: vnde error qui afficit organum naturæ, eſt etiam error ex vſu, id eſt, indicans vtile. Sed ad rem. Si chylificatrix fruſtretur propria ratione, ob errorem externum: Galenus cap. 1. lib. 3. de ſympt. cauſ. ſtatuit errorem externum triplicem eſſe, nempe attinentem ad Ventris excrementum, ad Cibum, ad Tempus ſomni. Ratio noſtri hæc eſt. Error externus rationem habet cauſæ morbificæ: & hæc Interna eſt, vel Externa. Si interna, eſt excrementum in ventriculo detentum. Si externa, hæc eſt Principalis, vel Secundaria: principalis eſt cibus; ſecundaria, eſt ſomnus exiguus. Cibus quidem eſt cauſa præcipua: nam ad coctionem celebrandum duo potiſſimum concurrunt, nimirum agens & paſſum: agens eſt ventriculus; paſſum eſt cibus. Et propterea dicit Auicennas cibi coctionem lædi, quatenus vitium eſt, vel in receptore cibi, id eſt, in ventriculo, vel in cibo. Somnum autẽ exiguum eſſe errorem in ratione cauſæ non principalis, inde facile colligitur; quoniam, licet nullum ſit vitium, vel in ventriculo, vel in cibo; tamen ſi error committatur in ſomno, vt ſomnus iuſto breuior ſit, læditur actio. Quare Auicennas ſumma diligẽtia reſpiciens ad cauſas non principales; inquit, coctionem lædi, vt vitium eſt in rebus accidentibus, ſuperuenientibus poſt aſſumtum cibum, quemadmodum eſt ſomnus exiguus. Quare Galenus per vitium in tempore ſomni, inſinuauit omnes cauſas ex-

a Ob errorẽ externum.

Error externus triplex.

tas externas, ſed non principales: nam in eodem capite proponit etiam vitæ rationem, in cenſu erroris externi, quia proponit equitationem, piſcationem, ambulationem, nauigationem, Venerem, balneum, &c. Itaq; cum error externus ſit triplex, nimirum excrementum, cibus, & ea quæ extrinſecus ſuperueniunt: quantum attinet ad excrementum; poteſt eſſe Vapor, ſed potiſſimum Humor: hicq; humor eſſe poteſt Pituitoſus, Biliofus, Melancholicus. Excrementi autem vitium multiplex eſſe poteſt, nempe Putridum, vt quilibet humor: præterea Frigidum, vt excrementum pituitoſum, & melancholicum: Calidum, vt bilis, pituita ſalſa, bilis atra exuſta. Præterea vitium eſſe poteſt in excremento, quatenus Moram trahit in ventriculo; & quatenus Aliunde fluit: oportet autem fluere, ſecundū Auicennā a capite, ab hepate, ſplene, & alus partibus: ſiquidem & generatur quandoq; in ventriculo, quandoq; extra. Cæterum, Galenus cap. 1. lib. 3. de ſympt. cauſ. ait: ſi excrementum ſit calidum; chyliſicationem corrumpi, in qua corruptione cibus mutatur in chylum nidorulentum: hoc autem excrementum calidum & nidorulentum varii poteſt eſſe nidoris; modo enim tanquam virus, modo lutum, modo crudos piſces, modo indicibilem putredinem olet. Si autem excrementum ſit frigidum, ſi cibis permiſceatur; corruptio fit acida; de qua locutus eſt Galenus cap. 4. lib. 5. de vſu part. Quod ſi excrementum frigidum non permiſceatur cibo; tunc coctio imminuitur. Auicennas ait, coctionem ciboſq; corrumpi, quia cibi vel acquirunt qualitatem, non proportionatam ad aliquam qualitatē conſuetam, vel putreſcunt cibi, vel aduruntur, vel aceſcunt. Quibus hoc vult: Si excrementum toto genere ſit præter naturam, quamuis non putridum, cibos affici qualitate inſueta: ſi autem excrementum putreſcat, cibum putreſcere: ſi excrementum ſit calidum, cibos aduri, & nidore affici: ſi frigidum ſit excrementum, cibos aceſcere. Hæc de excremento. Quoad cibum, hic bifariā accipitur: primum, vt eſt materia alimentalis: deinde, quatenus vſurpatur & adminiſtratur. Si capiatur vt materia alimentalis; perpendi poteſt, vel ſecundū vitium, vel ſecundū cauſam efficientē. Vitium attinet ad ſubſtantiā, vel ad qualitatē. Si perpendatur ſecundū cauſam; tunc vitium pendet vel a natura, vel ab arte. Deniq; ſi accipiatur cibus, vt vſurpatur; vitium pertinet ad quantum agendum, quomodo agendum, & quandoagendum. Declaro. Vitium ad ſubſtantiam ſpectat, dum cibi ſunt vel putridi, vel ſua forma aduerſarii, qui coctionem corrumpunt, & ſecundum Anicennam a proprietate appetentiam euertunt. In qualitate prima vitium eſt, dum cibi ſunt vel calidiores, vel frigidiores: in ſecunda qualitate, dum cibus eſt vel tenuior, ac facile corruptibilis; vel craſſior, &

1. Excrementum in ventriculo.

2 Cibus.

1.

2.

grauis, diuq; manens in ventriculo; &, ſi non coquatur, remanet vel cru-
3. dus, vel imminute coctus. Si vitium attineat ad cauſam efficientem; ſi cau-
4. ſa ſit natura, eſt cibus natura prauus, vt fungi. Si cauſa ſit ars; dirigitur ars vel ad vnum cibum, vel ad plures. Si ad vnum cibum ars dirigatur; eſt veluti, frumentum boni ſucci, quod vitium contrahit ob malam artem, ſi nimirum diu ſeruetur, vt ab auaris fieri ſolet, vel ſi in loco humidiore ſeruetur, vt corrumpatur. Ita ſi ouum boni ſucci, per coctionem durius euadat. Artificium dirigitur ad plures cibos, vt ſunt cibi qui conficiuntur e
5. paſta & lacte, quemadmodum ſunt tortæ. Tandem, ſi capiatur cibus vt vſurpatur: quoad quantum agendum; ſi vitium ſit in exceſſu, cibus nõ vincitur, non coquitur, vnde crudus permanet: ſi in defectu, veluti exuritur,
6. vnde fit corruptio nidorulenta. Quoad modum; cibus nocet, dum iuſto
7. vel calidior, vel frigidior vſurpatur. Quoad tempus ſeu quando agendum; bifariam perpenditur: primum, vt cibus exhibetur horis diuerſis, interuallo ſcilicet quinque, vel ſex, vel plurium, aut pauciorum horarum; & ſi committatur error, vocatur a Galeno intempeſtiuitas. Deinde perpenditur tempus, quatenus cibus eadem hora offertur: dum in eodem prandio, vel in eadem cœna plures exhibentur cibi; vnus prius, alter poſterius: & ſi contingat error, a Galeno dicitur, incongruus ordo. In vtroq; vitium eſt, quando cibus exhibetur, præſente aliquo quod prohibet, id eſt, quod vincit indicantia alimentum. Si enim diuerſis horis exhibeatur cibus: id quod prohibet, ſeu vincit, eſt materia exſiſtens vel in ventriculo, vel infra ventriculum: in ventriculo, dum hic repletus eſt vel cibo, vel excremento; Auicennas vocat, repletionem in ſtomacho, dum cibus ſupra cibum incoctum ingeritur; innuens repletionem a cibo: præterea, remanentiam alterius, diuerſi ſcilicet a cibo; innuens repletionem ventriculi ab excremento. Materia infra ventriculum exſiſtens etiam prohibet, quo minus recte fiat coctio: ideoq; vtile eſt, primum materiam exercitiis diſtribuere, mox cibum exhibere. Vnde Auicennas dixit, errorem externum conſiſtere in tempore cibandi, ſi aſſumatur cibus poſt expulſionem cibi primi, id eſt, cibi in chylum conuerſi, ante exercitium conſuetum. Quoad cibos qui eadem hora exhibentur; id quod prohibet, eſt cibus prius aſſumtus. Cum enim cibus ſit vel tardæ, vel velocis digeſtionis; item, vel aſtringens, vel aperiens: ſi prius aſſumatur cibus tardæ digeſtionis, ſui præſentia prohibet cibum velocis digeſtionis; alias enim fieret ſupernatatio & corruptio. Sic cibus ſtipticus prius ſumtus, prohibet cibum aperientem: niſi (monente
6. Extrinſecus ſuperuenientia. Auicenna) præmittatur cibus ſtipticus ad cohibendum aluum. Sequitur cauſa externa ſecundaria, ſeu ſuperueniens ventriculo; vi cuius venter non

conco-

concoquit, nec concoquere tentat. Hæc autem cauſa eſt primum aer, peccans vel ſubſtantia, vel immodico calore aut frigore: quibus omnibus coctio læditur. Huc facit, potus copioſus, potus deficiens, ſomnus exiguus, vigiliæ: nam cibus eget ſomno gratia concoctionis. Addit etiam Auicennas importunum & vehementem motum tum corporis, tum animi. Læditur etiam coctio, ſi ilico poſt cibum quis Venere vtatur, balneo, equitatione, curſu, &c. Sic chylificatrix propria ratione læditur.

Sequuntur cauſæ, ob quas chylificatrix ex accidenti læditur ſeu potius fruſtratur: quæ diriguntur ad Attractionem, Retentionem, & Expulſionem. Attractio, cum Galeno cap. 2. lib. 3. de ſympt. cauſ. læditur, quoniam vel Aufertur, & dicitur paralyſis vẽtriculi: vel Imminuitur, dum vix & longo tempore fit attractio, & dicitur ſtupor: vel Corrumpitur, dum fit cum malo ventriculi motu, nempe cum palpitatione, vel ſingultu, vel concuſſione, vel veluti tremore. Læditur igitur attractio vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob morbos, de quibus ſupra diximus: præſertim autem ob intemperiem frigidam, humidam, quamuis a qualibet morboſa intemperie lædatur. Porro, vt intelligatur, quid ſtatuendum ſit de qualibet intemperie, facultatem lædente: ſciendum (cum Galeno cap. 5. lib. 3. de ſympt. cauſ. & cum Auicenna prima, primi, cap. proprio de virtutibus naturalibus) caliditatẽ omnibus facultatibus eſſe communem: humiditatem autem iuuare concoctionem, præſertim ſecundum nutritionem, & potiſſimum ſecundum incrementum: ſiccitatem autem reliquis tribus opitulari. At in concoctione ſeu alteratione, intenſior requiritur caliditas, quam humiditas; ne tamen ita ſit intenſa, vt colliquet: hinc fit ventriculũ iuuari a caliditate vicinarum partium, vt omenti, &c. Remiſſiori caliditate opus eſt in attractione: adhuc remiſſiori, in expulſione: maxime remiſſa, in retentione. Hinc fit, retentricem & expultricem a frigiditate, ſed per accidens, iuuari. Siccitas a concoctione excluditur: magis viget in retentrice; minus in attractrice; adhuc minus in expultrice: & ratio eſt, quoniam attractrix ſiccum requirit, quatenus apponit; præſertim autem attractrix quæ operatur ſine fibris; nam quæ fibris euidentibus operatur, non apponit, & proinde ita ſicco non eget. Sic retentrix etiam aſtringendo ſiccum poſtulat. Quod ſi inuicem conferamus caliditatem cum ſiccitate: in retentrice, magis adiuuat ſiccitas, quam caliditas; contra in attractrice: expultrix autem magis eget caliditate, quam ſiccitate, quoniam ad motum cõfert caliditas, ad quietem ſiccitas: in retentrice autem tempus motus eſt breue, tempus quietis longum; contra in attractrice, tempus motus longum, quietis breue: in expultrice nulla quies eſt, ſed

Fruſtratio χυλώσεως ex accidente.

1. Attractio læſa.

tantum motus, in quo tamen motu cum fiat quædam denſitas ad exprimendum accommodata, ſiccitas auxiliatur. Vnde colligendum, coctricem iuuari præſertim a calido natiuo, & proinde a calido cum humido: reliquas autem facultates adiuuari a calido naturali aſſcititio. Ideoq; cum in pueritia vigeat calor natiuus; merito in pueris magis viget coctio, quam reliquæ functiones: & propterea pueri parum plerunq; valent ſecundum retentionem, quia retentrix præ cæteris ſiccum magis poſtulat. Facile hinc patet, attractricem præſertim lædi ab intemperie frigida, ab intemperie humida. Et, ſi intemperies ſit remiſſa, & in habitudine; ventriculus incipit relaxari, vnde ægre fit attractio: ſi autem intemperies ſit intenſa, vel in habitu; tunc iam relaxatus eſt ventriculus, ita vt cibum trahere prorſus non valeat. Si autem lædatur attractio ob errorem externum: e cap. 2. lib. 3. de ſympt. cauſ. ſi error ſit cauſa interna; eſt materia quæ citra medium morbum ventriculum exercet, ſiue hæc materia pariat ſingultum, ſiue concuſſionem, ſiue veluti tremorem, ſiue palpitationem. Si cauſa ſit externa; eſt materia vel medicinalis, vel cibalis, quæ præ nimia humiditate rectas fibras laxat, vel aliquem e propoſitis motibus molitur, quoniam hi motus fieri etiam poſſunt a cauſa externa. In retentione bona, cibi vndiq; a ventriculo tangi debent, & tandiu detineri, donec concoquantur. Hæc læditur tripliciter: primum enim Aufertur, dum cibus ne exiguo quidem tempore detinetur, vt in leienteria: ſecundo Imminuitur, dum ſecundum aliquam tantum partem cibus tangitur a ventriculo; vel ſaltem ante conſummatam coctionem egreditur; vel etiam dum ambo hæc concurrunt: tertio Corrumpitur; dum ciborum fit amplexus, cum aliquo e propoſitis motibus. Porro ſi facultas hæc lædatur; læſio pendet a ventriculi morbis, qui præſertim ventriculum affligunt ſecundum fibras obliquas: morbi autem ſunt, intemperies, mala compoſitio, & ſoluta vnitas: de quibus ſupra. Intemperies frigida & humida retentricem lædunt penes detentionem: caliditas & ſiccitas ventriculum offendunt, penes amplexum; ſiccitas enim facit, vt cibus a ventriculo non tangatur. Quoad malam compoſitionem; læditur retentrix a magnitudine imminuta natiua, vnde non concoquitur cibus idoneus, ſufficiens ad nutritionem totius, quoniam ventriculus non poteſt continere tantum cibi, quantum oportet. Quoad ſolutam vnitatem; retentrix impeditur potius a vulnere, quam ab vlcere; quoniam ob vulnus cibus non detinetur: propter vlcus autem dum pars vlcerata irritatur a cibis, expultrix inſurgit; quare non eſt vitium in retentione, ſicut in vulnere. Si autem retentrix fruſtretur ob errorem externum: ſi error externus ſit cauſa interna; eſt excremen-

2. Retentio læſa.

excrementum vel flatulentum, vel aquoſum, vel copioſum, vel humidum: at potiſſimum ab excremento flatulento & aquoſo retentrix fruſtratur ſecundum amplexũ. Addit Auicen. vitioſos humores, & potiſſimũ mordaces. Si error externus ſit cauſa extrinſeca; hæc cauſa eſt cibus flatulentus, copioſus, humidus, & cum Auicen. etiã calidus, cibus grauis. Huius claſſis etiam eſt potio immodica, quæ vera eſt fluctuationis cauſa, ſecundum Galenum. Auicennas addit potionem calidam, vnde fit patientes iuuari potu frigido. Potio quidem copioſa facit, vt ventriculus non amplexetur cibos: calida autem potio facit, vt eos non detineat ventriculus. Expulſio naturalis fit, e cap. 7. lib. 4. vſu part. dum omnes ventriculi partes aſtringuntur, & ſolum orificium infernum recluditur: vnde chylus in deſcenſu ad inteſtina, alio modo deſcendit virtute expultricis, ventriculo ſcilicet ſecundum omnes partes conſtricto; alio modo deſcendit læſa retentrice, laxato nimirum ventriculo ſecundum omnes partes. Hinc ſequitur, expulſionem naturæ limites egredi; dum vel Aufertur, veluti in intenſo voluulo, in quo vitio materia fecalis ſeu ſtercoroſa ita tranſmittitur ab inteſtinis, vt ventriculus hanc prorſus admittat, eamq; nequeat infra expellere. Expulſio autem Imminuitur, quemadmodum in remiſſo voluulo. Vel Deprauatur expulſio, ſicuti in palpitatione, ſingultu, vibrato motu, veluti tremore, nauſea, vomitu, & cholera: de quibus infra. Læditur expultrix, Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Facultas læditur ob ventriculi morbos; præſertim dum occupant fibras tranſuerſas. Morbi autem ſunt, intemperies, mala compoſitio, & ſoluta vnitas. Ab omni intemperie læditur expultrix: ſed potiſſimum a frigida, ab humida, a frigida & humida. Nam quamuis intenſior requiratur calor in coctione & attractione, quam in expulſione: tamen in expulſione caliditas ſiccitatem vincit: vnde potiſſimum ab inſigni frigiditate expultricis functio aufertur; a remiſſiori imminuitur. Si morbus ſit calidus; tunc actio corrumpitur, & intempeſtiue fit expulſio. Malæ compoſitionis cauſa eſt anguſtia, ſecundum os infernum ventriculi, e capite 2. libro 3. de ſymptom. cauſ. quod in quibuſdam volulli ſpeciebus euenit, in quibus os infernum vel e toto, vel ſecundum partem occluditur. Hic Galenus quaſdam ſpecies voluuli proponit, quia voluulus etiam fit ob anguſtiam inteſtinorum. Anguſtia autem eſt obſtructio, quæ fit a materia copioſa, craſſa, viſcida: ſed anguſtia etiã eſſe poteſt cõſtipatio & compreſſio, productæ a tumore vel cõſtipante, vel comprimente. Quoad errorẽ externum, in ratione cauſæ internæ; poteſt eſſe materia, id eſt, vapor & minera: & peccans ſecundũ formã, ſiue materia ſit putrida, ſiue nõ putrida: & peccãs etiam ſecundũ quantitatem,

3. Expulſio læſa.

vt copioſior materia, vel ſecundum qualitatẽ. At materia calida, inſtar materiæ a toto genere præter naturã, & copioſæ; eſt cauſa expulſionis deprauatæ: contra, materia frigida, eſt cauſa imminutæ expulſionis. Concurrit etiam error, in ratione cauſæ externæ: verbi gratia medicamentũ purgans eſt cauſa expulſionis corruptæ: opiata, ſunt cauſæ expulſionis imminutæ.

Differentia.

Quoad differentias: ratione formæ, Chylificatio vel Non fit, & dicitur cruditas; vel Male fit; tuncq; aut Tarde, & dicitur tarda coctio; aut Corrupte, & dici poteſt chylificatio corrupta, quæ eſt vel Acida, vel Nidorulenta. Ratione efficientis; chylificatio fruſtratur, vel Propria ratione, vel ex Accidenti.

Signa.
Differentia a forma.

In genere hoc malum ab ægro patefit: & præterea cognoſcitur e mutatis excrementis. Quoad differentias formales; num chylificatio ſit ablata, imminuta, vel corrupta; cognoſcetur e c.4.l.de diff ſympt. Ablata enim coctio indicatur; ſi cibi ingeſti nullã ſuſcipiunt mutationẽ, vnde etiam oua integra deiiciuntur. Imminuta coctio cognoſcitur e cibis, qui longo tempore cõcoquuntur. Corrupta deprehenditur e ructibus: at corruptio acida, indicatur e ructibus acidis; nidoroſa, e nidorulentis. Sed notandum, ructus indicare coctionem corruptam, ſi procedant potius e chylo, quam e cibo; dum nimirum poſt cibum concoctum perſeuerant ructus acidi.

Secunda differentia ab efficiente.
Coctricis læſa per ſe, ſigna.

Quoad differentias efficientis: & primum, ſi fruſtretur chylificatrix primaria ratione; tunc læditur chylificatio, quamuis cibus facile deſcendat in ventriculũ, & decenti tempore detineatur, verbi gratia ſi quis cum appetitu capiat oua, & decenter detineat, tamen excernat, quemadmodũ accepit: iudicandũ, chylificationem propria ratione fruſtrari: ſi contra, ſecundario. Verum, cum fruſtretur chylificatrix, quoniã vel læditur, vel occurrit error externus: ſi ſigna erunt morborũ; iudicandum facultatem lædi: ſin minus; iudicandum fruſtrari chylificatricem ob errorem externum: verbi gratia, ſi poſt aſſumta oua copioſa & frixa, coctio corrumpatur; facile patet, fruſtrari facultatẽ ob errorem externum: qui error quandoq; eſt cauſa interna, veluti eſt materia in ventriculo. Quare cognoſcendũ eſt, num malũ procedat vel læſa facultate, vel ratione huius materiæ, ſeu erroris. Gal.c.4. l.1.de loc.aff. ad hoc cognoſcendũ, iubebat panem offerri, ſi corruptio erat nidorulenta; mel autẽ ſi corruptio erat acida: quibus aſſumtis, ait Galenus, ſi, quod egreditur, & præcipue per vomitum, fuerit Syncerũ, ſine miſtione humoris vel calidi, vel frigidi; iudicandum eſt facultatem lædi: Si autem ſit humor permiſtus; indicatur læſam eſſe coctionem ob errorem externum. Et cum illa materia, habẽs rationem erroris externi, egrediatur quidem, ſi in cauitate ventriculi reſideat; non autem egrediatur, ſi in tunicis

ſit im-

ſit impacta: ob id ſtatuendum, coctionem (ſi humor permiſtus non egrediatur) potius lædi vi materiæ, quam morbi, ſi appetentiæ ſymptomata magis ſint contumacia: exēpli gratia, ſi materia calida fuerit, ſitis erit magis contumax: ſi frigida, fames inſignior erit: quæ ſymptomata mitiora erunt, ſimplex ſi fuerit intemperies. Cum autem chylificatio fruſtretur, vel ob morbum, vel ob errorem externum: quæ ſint ſigna tum morbi, tum errorum, alibi dictum eſt.

Si fruſtretur chylificatio ſecundario: primum, ſi fruſtretur vitio attractricis: indicabitur e cibo, qui deſcēdit vel citra delectamentum, vel cum difficultate; vel etiam quia vētriculus ſecundum os ſupernum aliquo motu prauo afficitur. Si autem vitium attineat ad retentricem: & primum, ſi vitium ſit in *complexu cibi*, e c.4.l.3.fac. natural. complexus ablatus & imminutus; indicatur e flatu, & fluctuatione cum ſonitu, ſeu ſtrepitu: nam flatus occupat ſpatium inter cibum, & ventriculum, & ſic prohibet complexum: ſic etiam materia aquoſa fluctuans, eſt in cauſa, vt cibus non poſſit a ventriculo tangi; quia aquoſa materia ſpatium in ventriculo occupat: & propterea e ſolo flatu indicatur complexus imminutus; e ſola fluctuatione cum ſonitu, indicatur complexus ablatus; e flatu autem vna cum ſonitu, indicatur complexus imminutus, dummodo non ingerantur cibi flatulenti; nam ſi aſſumantur, indicatur complexus ablatus; quia dum gignitur flatus, vitiumque fuerit potius cauſa ventriculi, quam cibi; facultas non ita languet, cum flatus fiant quidem a calore imbecillo, non tamen ita ſumme imbecillo. Tandem complexus corruptus, indicatur e prauis motibus, ſi hi fiant tempore complexus. Quo autem ad *detentionem*, e c.4.l.de ſym.diff. detentio ablata indicatur e leienteria, in qua cibi nō mutati egrediuntur; at ilico egrediuntur, ad differentiam læſæ coctionis propria ratione; & præterea egrediuntur citra morſum, ad differentiam leienteriæ, quæ fit vitio expultricis. Detentio imminuta indicatur e cœliaca affectione, (de qua ſuo loco) ſi nihil ſit in inteſtinis, quod ciborum ſemicoctorum exitum prohibeat: nam ſi tale fuerit; indicatur imminuta detentio, e cibi corruptione, quoniam cibi ſemicocti facile corrumpuntur, vnde per aluum deſcendentes fœtidi ſentiuntur: cum fœtore autem erit mordicatio, ſi cibi ſint acres; erit inflatio, ſi aſſumti cibi ſint flatulenti: vtrumque experientur ægri, ſi cibi fuerint tum acres, tum flatulenti: neutrum autem ſentient ægrotantes, ſi cibi probi ſint accepti; tunc enim ſolum corrumpuntur, & fiunt graueolentes: quia ob diminutam detentionem ſemicocti deſcendunt. Tandem deprauata indicatur detentio e prauis motibus, ſi fiant tempore detentionis. Expulſio e c.4.l.de diff.ſym.& c.2.l.3.de ſym.

Signa læſæ tractricis.

Signum retētricis læſæ.

Signa læſæ expultricis. cauſ. ſi ſit ablata; indicatur ex ileo, ſeu voluulo, in quo nihil a ventriculo in inteſtina impellitur. Diminuta indicatur expulſio, é tarda excretione. Deprauata, e prauis motibus, quæ fiunt tempore expulſionis: ſed præterea e fluxu alui, cum morſu; ex intempeſtiua & veloci excretione. Hęc de ſignis.

Indicationes. Quoad præſidia; patent. Nam chylificatio, ſiue lædatur primario, ſiue ſecundario; ſiue læſa facultate, ſiue ob errorem externum: quid hæc indicent, dictum fuit in prioribus affectibus ventriculi. Notandum autem excrementorum alui deiectionem præcipuum eſſe cruditatis remedium.

Præſagia. Quoad prognoſticum; patet hoc e traditis de intemperie ventriculi, & reliquis ventriculi morbis. Notãdum tamen in genere, malum eſſe non negligendum: vnde mater ægritudinum Auicennæ dicitur; quia eſt vitium vehemens ratione dignitatis, cuius cauſa morbi innumeri oriri queunt: niſi enim medicus ſit diligẽs, æger maxima incurrit mala. Verum pro vi differentiarum, periculum eſt varium. Nam quoad differentias a forma; cum Galeno c. 1. l. 3. de ſym. cauſ. chylificatio ablata, minatur atrophiam: imminuta, gracilitatem: corrupta, eryſipelata, cancros, vlcera ſerpentia, &c. præſertim ſi corruptio fuerit nidorulenta: nam ſi acida exſtiterit, minatur hydropem, & cũ Auicenna minatur recidiuam. Ratione cauſæ efficientis, admonet Galen. loc. cit. in errore externo vehementiã eſſe remiſſiorem: vnde dicit, ſymptoma, quod e cibis oritur, facile corrigi; quod autem fit e virtutis collapſu, id eſt, ex intemperie, & præſertim in habitu, eſſe malum, quod in leienteriam, & in hydropem finitur. Addit Auicennas; ſi coctio lædatur a materia, facile curari: & ſi accidat, aut propter malitiam complexionis, aut debilitatem virtutis, ægre curari. Per virtutis debilitatem, non intelligit effectum morboſæ complexionis; nam iam dixit, malum ægre curari, propter malitiam complexionis: intelligit igitur imbecillitatem calidi innati. Errant igitur, qui intemperiem cum calido innato confundunt.

Curatio. Ratio decubitus tempore ſomni. Materiæ præſidiorum patent e vitiis ventriculi. Sufficit ex Auicenna, vnum monere, circa decubitum tempore ſomni, qui erit ſupra latus ſiniſtrum; ita enim iecur ventriculum comprehendit, ſuoque calore fouet. Decubitus autem ſuper dextrum latus, deſcenſui cibi fauet: nam ventriculus in parte dextra infernum obtinet orificiũ, per quod chylus a ventriculo in inteſtina deſcendit. Et ob id Auicennas in curatione cibi ſupernatantis, & tarde deſcendentis, probat tempore ſomni decubitum in dextro latere. E quibus obiter colligatis, ſalutare eſſe in priori ſomno decumbere ſuper latus ſiniſtrum, in poſteriore tempore ſuper dextrum.

CAPVT

CAPVT X.

De Singultu.

PER SINGVLTVM intelligimus quemcunque ſingultum, & hinc *Nomen.* omnem ventriculi motum, in quo ventriculus quaſi conuulſionem *Generatio.* pati videtur. Generatur hoc malum, dum noxium occurrit ventriculo, præſertim ſecundum omnes fibras: vnde expultrix inſurgit ad noxium expellendum, ea violentia, vt dum nititur expellere, fibræ ita afficiantur, vt ventriculus veluti conuulſione affici videatur; & proinde ita prauus oboriatur motus, vt viciſſim fiat tenſio, ac dilatatio. Quare ſingultus eſt *Definitio.* motus prauus tenſionis & dilatationis ventriculi, dependens ab expultrice præter naturam impulſa a cauſa agente in fibras. Forma ſingultus, eſt *Forma.* motus prauus tenſionis, & dilatationis. Sic enim cap. 1. lib. 2. de cauſ. ſym. Galenus ait; motum prauum eſſe genus commune conuulſionis, tremoris, rigoris ſeu motus vibrantis, palpitationis, vomitus, & ſingultus. Quare per hanc particulam ſingultus diſtinguitur a vitiis, in quibus functio vel aufertur, vel imminuitur: quia ſingultus eſt motus prauus. Hic motus prauus, eſt cũ tenſione & dilatatione: eſt enim veluti conuulſiuus: nam in ſingultu fit contractio, ſicuti in conuulſione; & ſtomachus ſic afficitur in ſingultu, ſicuti muſculus in conuulſione, comment. aph. 3. ſect. 7. quia nimirum in ſingultu ventriculus contrahitur. Galenus proponit motum veluti conuulſiuum: nam conuulſio pertinet ad organum animæ; ſingultus ad naturæ organum: ideoque e comment. aphor. 39. ſectio. 6. ſingultus proprie non eſt conuulſio, ſed quidam motus, cum vomitu genere conueniens: nam & ſingultus & vomitus, ſunt vitia ad naturæ organa ſpectantia. Cæterum, ſingultus eſt motus vehementior vomitu: nam in vomitu natura euidenter expellit, quæ ſolum in ventriculi ſpatio latiori continentur: in ſingultu autem ea expelluntur, quæ reſident in loco penitiore: vnde ſingultus non parum aſſimilatur motui conuulſiuo. Hinc Auicennas ſtatuit, ſingultum eſſe motum compoſitum inſtar ſpaſmi, vt ſcilicet ſit contractio & dilatatio, ſeu flexio, & extenſio; vel motus cum tenſione dilatatiua, vt videlicet quadam viciſſitudine fit tenſio, & dilatatio. Tenditur ventriculus (ſecundum Auicennam) dum vel fugit quod nocet, aut præparatur ad motum fortis expulſionis, atque ita dilatatur: dum enim expellit ventriculus, ita ſe habet, vt arcus, ſagittas proiiciens. At cur Galenus com. aph. 39. ſect. 6. ait, ſingultum eſſe motum, vo- *Dubium ſoluitur.*

mitu vehementiorem: contra Auicen. inquit, ſingultum eſſe motum debiliorẽ vomitu? Reſponſio. Singultus & vomitus bifariam poſſunt accipi: primum, vt vtrumque vitium eſt motus ratione ſubiecti, & proinde paſſio: ſecundo hæc vitia capi poſſunt in ratione cauſæ efficientis, & tunc hi motus non ſunt paſſiones, ſed actiones. Si ſumantur pro paſſionibus; ſingultus eſt motus vehementior vomitu, quoniam ventriculus in ſingultu magis patitur, nam læditur a materia impacta; in vomitu afficitur a materia, reſidente in cauitate. Si hi motus capiantur pro actionibus; vomitus eſt motus vehementior ſingultu, nam per vomitum fit vacuatio ſenſibilis; ſecus per ſingultum.

Subiectum. Subiectum huius affectus eſt ventriculus: ad differentiam conuulſionis, cuius ſubiectum eſt organum facultatis animalis motricis, nimir. muſculus. Ventriculus autem e c. 2. l. 3. de ſym. cauſ. nec ſecundum os, nec ſecundum ſe totum, eſt muſculus: quare ventriculus eſt ſubiectum ſingultus, quatenus eſt facultatis naturalis organum. Per ventriculum autem intelligimus & corpus ventriculi, & œſophagum: nam in ſingultu ventriculus quandoque afficitur magis in vna parte, quandoque magis in alia: modo ſcilicet ſecundum ſe totum, modo ſecundum gulam, modo ſecundum os ſuperius, com. aph. 3. ſect. 7 quod orificium ſupernum c. 6. l. 5. loc. aff. ſolum proponitur ſingultus ſubiectum; non ſane, quod id tantum ſingultus ſubiectum ſit, ſed quod ibi verba fiant de vitiis oris ventriculi; & præterea hæc eſt pars, qua affecta magis afficitur vẽtriculus. Auicennas etiam dicit, ſingultus motum attinere, aut ad totum ventriculum, aut ad meri, id eſt, œſophagum.

Cauſa efficiens. Ratione cauſæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice præter naturam, impulſa a cauſa agente in fibras. Singultus eſt motus ſolius expultricis, c. 1. l. 2. de cauſ. ſym. ad differentiam conuulſionis & palpitationis; quæ vitia ſunt motus ſolius morbi: item ad differentiam tremoris, qui eſt motus & morbi, & naturæ. Nec obſtat, licet Galenus dicat, c. 2. l. 3. de ſym. cauſ. ſingultum eſſe commune ſymptoma expultricis, & retentricis: nam ſingultus capitur, vel pro effectu, ſeu ſymptomate, & ſic eſt ſymptoma ſolius expultricis; vel ſumitur pro cauſa efficiente, & ſic eſt commune ſymptoma tum retentricis, tum expultricis: nam ſi ſingultus fiat ab expultrice, irritata a cauſa morbifica, dum chylus expellitur a ventriculo; ſingultus eſt cauſa læſæ expulſionis: at ſi fiat ſingultus eo tempore, quo retentrix cibum detinet; ſingultus eſt cauſa læſæ retentionis: ita, ſi fiat ſingultus eo tẽpore, quo facultas attractrix cibum attrahit; ſingultus eſt prauus motus attractricis, & propterea ſingultus eſt cauſa prauæ attractionis. Galenus dum

dum ſingultum ſumit pro cauſa efficiente, ait, eum eſſe ſymptoma commune expultricis & retétricis, nec attractricis meminit: quia ſcilicet nondum de attractrice erat locutus. Proinde poſtea verba faciens de attractione, ſtatuit attractricem praue attrahere, propter prauos motus; de quibus ſæpe dixiſſe ſe ait, nimirum in ſermone de læſa retentione, de læſa expulſione; vbi inter reliquos motus etiam ſingultum propoſuit. Quare ſingultus, vt eſt prauus motus, poteſt etiam eſſe cauſa læſæ attractionis. Conſtitutum igitur ſit, ſingultum eſſe motum ſolius expultricis, quemadmodum in finitione diximus. Hinc ſingultus diſtinguitur a reliquis motibus, vim ventriculo inferentibus, & præſertim a cõuulſione, palpitatione, & tremore; quatenus ſingultus eſt motus ſolius naturæ, hoc eſt, expultricis. Cæterum, cum præter hos motus ſit veluti tremor, ſit nauſea, ſit vomitus, ſit motus fibrans: diſtinguendi ſunt hi motus a ſingultu. Ventriculi veluti tremor (nec enim vero tremore ventriculus afficitur) e c. 2. l. 3. de ſym. cauſ. dicitur ille motus, in quo, ſicut in legitimo tremore, facultas motrix nititur membrum ſurſum attollere, membrum autem ſuo pondere non cedit: ſic etiam vis ventriculi ſtudet, ventriculi corpus cum cibo coniungere, ac veluti attollere; at ventriculus ſui grauitate reluctatur. At quoniam in hoc motu non concurrit vis animalis, quemadmodum concurrit in legitimo tremore, ſed concurrit facultas naturalis; ob id dicitur veluti tremor, qui ratione ponderoſi ventriculi ſtatui poteſt motus morbi; ratione autem naturæ concurrentis, cenſeri poteſt naturæ motus, hoc eſt, retentricis, & expultricis; nam retentrix propter ciborum amplexum, ventriculum quodammodo attollit; expultrix autem præter os infernum, totum vẽtriculum aſtringit, & proinde veluti attollit. Excipitur concoctrix: quæ citra motum euidentem agit. Excluditur attractrix; dum enim hæc fibris vtitur rectis, ventriculus deorſum potius trahitur, quam quod ſurſum impellatur. Singultus ergo eſt motus ſolius expultricis: veluti tremor, eſt motus miſtus morbi, & retentricis, atque expultricis. Nauſea, vomitus, & motus vibrans, ſunt etiam motus ſolius expultricis, quemadmodum ſingultus: nam in nauſea expultrix noxia expellere contendit: in vomitu natura expellit ſenſibiliter: motus denique vibrans, qui etiam concuſſio dici poteſt, & rigor, fit a ſola expultrice: quemadmodum enim in febribus fit rigor, quia expellitur materia per totum corpus; ita in motu fibrante ſecundum totum ventriculum, irritatur expultrix; quemadmodum in nauſea expultrix irritatur ſolum ſecundũ ſupernam partem: præterea in nauſea expultrix irritatur a materia impacta; contra in motu vibrante irritatur a materia quæ mouetur, nec citra impetum. Cum igitur

Diſtinctio ſingultus ab aliis motib.

Quaſi tremor.

Nauſea, vomitus, vibratio.

nauſea,vomitus,motus vibrans,ſint motus ſolius expultricis,quemadmodum ſingultus: diximus in definitione, ad diſtinctionem, ſingultum dependere ab expultrice,impulſa a cauſa præter naturã,in fibras agẽte. Nam in ſingultu expultrix præter naturam contrahit ventriculi fibras: primum enim rectas fibras & obliquas contrahit; quæ tamen ſecundum naturam contrahuntur ab alia facultate, rectæ ſcilicet ab attractrice, obliquæ a retentrice: fit etiam contractio præter naturam, dum expultrix tranſuerſas contrahit ad ſuperiora; cum naturaliter contrahantur ad inferiora, quia chylus expellitur per os infernum. Quia igitur in ſingultu, præter naturam contrahunt fibræ, modo rectæ, modo obliquæ, modo tranſuerſæ; iure varius ac multiformis oritur ſingultus. Et cum hæc contractio ſit morbifica, quoniam cauſa morbifica potiſſimum agit in ventriculum ſecundum fibras; ob id ſingultus diſtinguitur a nauſea, vomitu, & motu vibrante: nam in nauſea expultrix impellitur a cauſa agente in portionem ventriculi membraneam, & materia ſeu cauſa in ea impacta eſt: in vomitu impellitur a cauſa agente in portionem membraneam, ſed hæc materia reſidet in cauitate, non eſt impacta: in vibrante motu impellitur a cauſa agente in portionem membraneam, ſed quæ per ventriculi corpus impetu mouetur: at in ſingultu expultrix præter naturam impellitur a cauſa agente in fibras.

Subdiuiſio cauſæ. Cauſa igitur cuiuslibet ſingultus immediata eſt expultrix, præter naturam fibras contrahens, impulſa a cauſa morbifica agente in fibras. Iam exponendæ ſunt cauſæ, ob quas facultas expultrix fruſtratur: id autem fit, vel quia Læditur, vel quia Error aliquis externus occurrit. Læditur expultrix a cauſa vel Quantitate, vel Qualitate peccante. com. aph. 13. & 39. ſectio. 6. *Morbus in imminuta, vel aucta magnitudine.* Cauſa quantitate peccans eſt Inaniens, vel Replens: vnde emergit ſingultus vel ex inanitione, vel e repletione, & vterque fit ratione morbi: ſi enim fiat ex inanitione, fibræ afficiuntur morbo in magnitudine imminuta, ſecundum breuitatem, & nullo modo aucta: ſi e repletione, fibræ afficiuntur morbo in magnitudine aucta ſecundum latitudinem, imminuta ſecundum longitudinem. Hinc, cum fibræ promtius repleantur, quam inaniantur: fit, vt ſingultus a repletione frequentius oriatur; ex inanitione autem adeo raro, vt quodammodo anceps ſit, an detur. com. aph. 13. ſect. 6. Et ob id Galenus c. 3. l. 8. κ. τόπ. dicit, an ſingultus fiat ad ſimilitudinem conuulſionis ob nimiam vacuationem, dignum eſſe conſideratione: innuens, ſingultum ex inanitione raro oboriri. Et Alexander, c. 13. l. 7. ait, ſingultum ex inanitione raro contingere. Porro ſingultus ex inanitione, cum Alexandro, Auicenna, & reliquis, fit a cauſa vacuante vel Senſibiliter, vnde

ter, vnde fit in dyſentericis, & quomodocunque plus iuſto ſenſibiliter vacuatis: vel fit a cauſa vacuante Inſenſibiliter, veluti ob immoderatam famem, ieiunium, ob febres, quæ habent vim ſiccandi; nam ſingultus ex inanitione, non fit ſimpliciter e febre intenſa, ſed perſeuerante, ideoque Auicennas ait, fieri in poſtremo ſeu vltimo febrium ardentium: & Rhaſis addit, fieri poſt febrem. Singultus e repletione, producitur a materia replente, ſed ea lege, vt fiat tumor, vi cuius fibræ ſecundum latitudinem augeantur. Quæ autem tumoris ſint cauſæ, ſuo loco diximus. Et hæc de ſingultus cauſis, quantitate peccantibus, vi quarum expultrix læditur: vnde morbi oriuntur per ſe totius ventriculi, & ex accidenti fibratum..

Si lædatur expultrix a cauſa qualitate agente; ventriculus afficitur vi vel Frigiditatis, vel Caliditatis. Si afficiatur vi frigiditatis; capitur frigiditas, vt ſimplex frigiditas, quæ, vt contraria, immediate agit in organum expultricis: nam, ſecundum Auicennam, frigiditas ſingultus cauſa eſt tribus modis: vno modo, mediate, duobus immediate. Mediate concurrit frigiditas; dum vi frigiditatis, alimenti portio excrementitia, quæ deberet difflari, detinetur; nam frigiditas corpora, & potiſſimum neruoſa, ad difflandum difficilia reddit. comment. aphor. 13. ſectio. 6. & hinc excrementitia portio, quæ non difflatur, immediate concurrit; frigiditas autem mediate. Concurrit etiam immediate frigiditas, cum Auicenna, prout frigiditas eſt, vel cum materia, vel ſine materia. In præſentia ergo cum ſermo ſit de ſimplici qualitate, intelligere oportet frigiditatem ſine materia. Patet autem eam immediate concurrere, ſiue ſit ſine materia ſiue cum materia. Si autem qualitas vergat ad calidum; hæc accipitur, vt contraria, immediate agens in ventriculum: ſiquidem & caliditas tribus modis poteſt eſſe ſingultus cauſa, vno mediate, duobus immediate. Mediate concurrit caliditas, ſecundum Auicennam, dum ab ea caliditate producitur vapor, qui non diſſoluitur: vnde cauſa immediata ſingultus eſt vapor; mediata caliditas. Immediate concurrit caliditas, vel cum materia, vel ſine materia. In præſentia accipitur ſine materia. Hæc autem caliditas vigere ſolet in febri ardente, non vt ſiccat; (nam ſuo loco de febre ſiccante diximus) nec conſideratur hoc loco febris ardens, vt mittit vapores febriles; ſed vt ſimplex caliditas ventriculo impertitur; nam febris eſt intemperies calida omnium partium ſimilarium corporis. *Dyſcraſia calida & frigida.*

Hactenus conſtitutum ſit, ſingultum fieri læſa expultrice, & proinde ob morbum, vel in mala compoſitione, id eſt, in magnitudine imminuta vel aucta; vel in intemperie calida aut frigida.

Error externus. Si autem alia e parte expultrix fruſtretur ob errorem externum: ſciendum cũ Gal. com.aph.1.ſect.5.& com.aph.13.& 39.ſect.6.& com.aph. 10.& 17.ſect.7.& com.69.l.4.de ratione vict.& potiſſimum c.3.l.8. κ.τόπ. errorem eſſe cauſam Internam, & Externã. Interna, eſt Qualitas, vel Materia. Materia, eſt Vapor, vel Minera. Minera, vel eſt vitæ Particeps, vt vermis; vel Expers vitæ, vt Humor vel Ichor. Quantum ad qualitatem attinet; qualitas eſt ſpiritalis, & proinde a toto genere præter naturam: quo reſpiciens Aetius, ait, ſingultum fieri in tetanis, in animi deliquiis, in altiori ſopore: in tetanis, vt arbitror, quia qualitas ſpiritalis ventriculo impertitur a neruis, non vapor, non aliqua materia: in animi deliquiis impertitur a corde: in ſopore profundiore, a cerebro. Et hinc etiã Auicen. ſcribit, ſingultũ fieri in capitis percuſſione, quia tunc ſpiritalis qualitas a cerebro cõmunicatur ventriculo. Materia autem cum poſſit eſſe vapor: eſt vapor a toto genere præter naturam; veluti ſunt vapores prodeuntes a vermibus, item a fecibus, veluti in voluulo exitiali, quemadmodũ fatetur Galenus com.aph.10.ſect.7. Huius ordinis eſt vapor putridus, prodiens a materia putreſcente. Vnde mirum non eſt, ſi ſingultus fiant in febribus peſtilentibus. Præterea vapor copia peccare poteſt: & iccirco dicit Auicennas ſingultum fieri a vapore, qui producitur a calore, ſed non poteſt diſſolui; quare copia peccat. Peccare etiam poteſt qualitate, & præſertim caliditate: ſicuti eſt vapor febrilis; qui, licet prodeat a materia febrili, nempe putreſcente; tamen agit potius ratiõne caliditatis, quam putredinis: & ob id Auicennas ait, ſingultum fieri per communitatem, ſeu conſenſum a toto. Aëtius addit, ſingultum fieri a vapore febrili, pręſertim dum corripitur inflammatione, vel ventriculus, vel aliquod viſcus: nam vapor e loco inflammato petit ventriculi fibras. Si cauſa ſingultus ſit minera, & quidem ſi ſit vitæ particeps; eſt vermis: qui in præſentia (ne fiat confuſio) ſtatuitur cauſa ſingultus, non vapore, ſed morſu. Si minera vitæ ſit expers; poteſt eſſe quilibet ſuccus, ſiue ſit humor, ſiue ichor, dummodo hæc materia ſit præter naturam, ſiue venefica, ſiue putrida, & hinc a toto genere præter naturam; ſiue etiam copia peccet. Ad quem ſingultum Galen. reſpiciens c.3.l.8. κ.τόπ. ait, ſingultum fieri propter frigiditatem, & repletionem: vbi Galenus per frigiditatem inſinuat, ſingultus cauſam immediatam eſſe materiam copioſam, nam a frigiditate prohibetur diſſlatio: per repletionem autem intelligit materiam copia peccantem, etiamſi vi frigiditatis non prohibeatur diſſlatio. Vnde Galen. ſeipſum explicans, com.aph.14.ſect.6. ait, frigiditatem, inhibentem diſſlationem, eſſe in cauſa repletionis. Et ob id etiam Aetius in ſingultu e frigiditate, non tãtum vtitur calefacientibus, ſed etiam

Qualitas ſpiritalis.

Vapor.

Lumbrici.

Humor, & ichor: horũque vitium in copia, & qualitate.

ſed etiam vacuantibus, quia reſpicit ad copiam. Auicennas etiam hanc cauſam proponens, dicit, ſingultum fieri a re nocente, ſui grauitate; quare copia. Et Alexander proponit excrementa grauantia, & copioſa. Vt manifeſtum ſit, ſingultum fieri a copioſa materia: id quod bifariam fieri poteſt: primum, quatenus copia materiæ fit tumor, ideoq; fit ſingultus, in quo fruſtratur facultas, quia vi morbi læditur: deinde fit ſingultus, quatenus vi copioſæ materiæ grauantis, citra tumorem, fit ſingultus, & proinde ob errorem externum. In minera eſt vitium etiam in qualitate: proinde Galenus cap.3. lib.8. κ.τόπ. ait, ſingultum fieri ob mordaces humores: & præterea ob humores medicamentaria qualitate præditos: quibus verbis Galenus ſignificat, humores mordaces genitos, vi cauſæ internæ, & vi cauſæ externæ. Generantur quidem mordaces humores a cauſa interna; dum vi caloris, vel inflammationis, vel febris generantur: at a cauſa externa generantur, ſi acre vſurpetur medicamentum, quod ſuccos, antea etiam non acres, ſua qualitate medicamentaria, id eſt, acrimonia afficiat. Et quamuis ſingultus fieri poſſit a quolibet ſucco mordaci, & hinc a pituita ſalſa; tamen frequentius fit a ſucco bilioſo; nam hic ſuccus ſuapte natura eſt calidus & ſiccus. Vnde, dum vi cauſæ morbificæ eius calor intenditur, & petit ventriculum; fit ſingultus: ideoq; Galenus com.aphor.17.ſect.7.ait; ſingultum e bile, fieri a cauſa calida, a flaua bile, quæ etiam copioſa generatur vi inflammationis iecinoris. Si autem error ſit cauſa externa; cum Auicenna eſt venenum, ac potiſſimum acre: item piper, allium, lac corruptum, & ſimilia quæ ſingultum excitant, dum ingeſta partes penitiores, id eſt, fibras adeunt, vnde expultrix non ſine violentia irritatur. Hinc Galenus com.aphor.39.ſect.6. dicit, ſingultum fieri, ſi quis acre aliquid deglutiat, vt piper, vel per ſe ſolum, vel cum melle, mox vinum bibat, aqua calida temperatum; quoniam calida potio, piper deuehit ad interiora; ad fibras. *Cauſa externa.*

Quoad differẽtias ratione formæ: cum ſingultus ſit motus prauus tenſionis, & dilatationis: dicendum, motum hunc vergere, vel ad Rectum, vel ad Obliquum, vel ad Tranſuerſum, prout variæ fibræ afficiuntur. Ratione ſubiecti dicendum; ſingultum attinere vel ad ventriculi Corpus, vel ad eius Os, vel ad Gulam. Ratione cauſæ efficientis, dicendum; expultricem fruſtrari, vel quia Læditur, vel quia Error externus occurrit. At notandum, Galenum cap.3. lib.8. κ.τόπ. dicere, differentiam eſſe inter conuulſionem & ſingultum: nam legitima conuulſio, eſt duplicis tantum ſpeciei, nempe ex inanitione, & repletione: legitimus autem ſingultus triplici ſpecie donatur: fundamentum eſt; quia legitimæ conuulſionis ſubiectum, eſt organum animæ, ſeu facultas animalis: ſingultus autem exquiſiti *Differentia.*

ſubiectum, eſt organum naturæ: ideo conuulſio ſi fiat ab expultrice, eſt conuulſio ſpuria; contra ſingultus ab expultrice eſt legitimus.

Signa. Singultus in genere ſeipſum prodit, quoniam eſt auditus obiectū. Differentias a forma æger patefacit; num ſcilicet ventriculus trahatur magis ſecundum rectum, vel obliquum, vel tranſuerſum. Sic etiam æger manifeſtabit differentias a ſubiecto; oſtendet enim ſedem affectam. Et præterea ſi gula afficiatur, indicabitur e difficili deglutitione, e propulſione cibi in os, præſertim ſi fiat retractio fibrarum rectarum ad ſuperiora. Si afficiatur os ventriculi; acerbum erit vitium: vnde vix fit ſine angore, ſine leipothymia. Si malum infra cruciat; nec angor, nec leipothymia aderit. Ratione cauſæ efficientis; cum ſingultus fiat, vel læſa facultate, vel ob errorem externum: diſtinguetis e ſignis, quatenus vel aſſunt, vel abſunt, aut læſæ facultatis, aut erroris externi. Vnde, cum ſingultus ortus e læſione facultatis, prodeat vi morbi, qui eſt vel mala compoſitio, vel intemperies: quoad malam compoſitionem, & primum in magnitudine imminuta; indicabitur e prægreſſis cauſis inanientibus: verbi gratia e præcedenti fluxu, e ieiunio, e febre ardenti, &c. Magnitudo aucta indicabitur e prægreſſis cauſis replentibus; de quibus ſupra diximus. Si morbus ſit intemperies frigida, aut calida: harum ſigna patent ex intemperie ventriculi. Si ſingultus fiat ob errorem externum, cum hic error ſit cauſa interna, vel externa: num externa ſit prægreſſa, & quænam; patefaciet æger, & aſſidentes. Si ſit cauſa interna, ſi qualitas ſpiritalis; indicabitur a præſentibus affectibus, a quibus hæc qualitas procreatur: verbi gratia ſi in tetano oriatur ſingultus; iudicandum, ſingultus cauſam eſſe qualitatem ſpiritalem. Si cauſa interna ſit materia, ſiue vapor, ſiue minera; patet ex alibi traditis.

Indicationes. Præſidia ſumuntur ab eſſentia, quæ attinent ad formam, ſubiectum, & cauſam effectricem. Forma eſt motus prauus, & proinde ſymptoma, a quo non ſumitur indicatio, niſi habeat rationem cauſæ: id eſt, niſi ſit admodum vehemens. Cum Galeno igitur capite 1. libro 12. meth. ſymptoma indicat remedium ſedans, id eſt, mitigans, non ſanans. Quare in præſentia indicatur remedium ſedans ſingultum. Sed hoc nimis genericum eſt remedium: quare ſpecificum eſt inueniendum. Cum igitur ſingultus vehemens, pendeat ab inſigni caliditate oris ventriculi, quæ viget in ventriculo ſenſus exquiſiti, vt teſtatur Alexander; & præterea viget in ſingultu a materia mordaci: propterea remedium ſedans ſingultum, frigidum eſſe oportet vehementer, vt oris ventriculi caliditas inſignis vincatur: vnde & ſtupefaciens indicatur, quod Aetius probat in

bat in ſingultu a cauſa mordaci. Quoad ſubiectum; cum ſit ventriculus: 2.
quemadmodum in quolibet ventriculi vitio, eius calidum inſitum ſeruandum, & proportio fouenda, ſecundum partes carnoſas, & ſecundum membranas; ita priuatim in ſingultu oportet fibrarum proportionem ſeruare: & iccirco Alexander proponit medicamenta, a proprietate ſingultum expugnantia. Effectrix cauſa, quia multiplex eſt; indicat etiam 3.
remedium contrarium multiplex. Si fiat ex inanitione; indicatur remedium replens: ſi e repletione; vacuans. Si e qualitate ſpiritali; indicatur remedium materiale, quo præſente qualitas ſpiritalis non agat: vnde, ſicuti radii ſolares, præſente nube, ſuo munere fungi nequeunt; ita qualitas ſpiritalis, præſente aliqua materia, agere nequit. Aetius igitur reſpiciens ad qualitatis ſpiritalis diſſipationem, aſſiduo bibendam exhibet, aut mulſam, aut aquam puram, moderate calidam.

Præſagia. Singultus in genere, nec malus eſt, nec bonus: quia quidam ſingultus eſt incurabilis, quidam vix curatur, quidam facile curatur; aliquis eſt vtilis. Et ob id Auicennas dicit, in ſignis criſis, ſingultum quandoque eſſe bonum, quandoque malum. Quare vis differentiarum perpendenda. Ratione formæ igitur ſingultus eſt admodum periculoſus, ſi triplex vehementia inſignis aſſit: nimirum quoad vehementiam eſſentiæ, ſi in ſingultu fuerit inſignis tum tenſio, tum dilatatio: quoad vehementiam dignitatis, ſi afficiatur os ventriculi, ſi omnes fibræ afficiantur: quoad vehementiam facultatis, ſi immineat leipothymia. Ratione cauſæ efficientis; cum hæc ſit morbus, vel error externus: ſi morbus, ſi fuerit ſingultus ex inanitione; cum Galeno commenta. 69. libro quarto, de ratione victus fere curam non recipit; nam admodum recedit a vita, quæ in humido poſita eſt. In hunc ſenſum Auicennas ait; ſi ſingultus fiat a ſiccitate, eſt timoroſus: ſi tamen ſiccitas non ſit confirmata, humidis curari poteſt. Alexander etiam dicit, hunc ſingultum eſſe periculoſum: at ſe nouiſſe quendam, frigida ſeruatum. Si ſingultus fiat e repletione; vinci poteſt, ſiccantibus & abſtergentibus. commentar. 69. libro quarto, de ratione victus. nec enim vitium in materia ita vehemens eſt ſecundum eſſentiam, vt vacuantibus non cedat; nam etiam ſternutamento euacuatur. comment. aphor. 13. ſectio. 6. & proinde a ſingultu habito, ſternutatio ſuperueniens bonum: nam vt ſternutatio materiam vincit, ita eſt ſignum vehementiæ non inſignis materiæ morbificæ. Si ſingultus cauſa ſit morbus calidus, vel frigidus: patet quid ſit prædicendum de his morbis.

Quoad errorem externum; ſi ſit qualitas ſpiritalis; ſingultus eſt lethalis:

nam eſt effectus cauſæ admodum vehementis;& multum recedentis a naturali ſtatu. Proinde Aetius ait: ſi ſingultus eueniat in altiori ſopore, aut animi deliquiis, aut tetano; mortem non longe abeſſe: ſingultus enim ſignum eſt ſummæ vehementiæ ſoporis, animi deliquii, & tetani. Si cauſa, ſeu error externus ſit materia morbifica; hæc vinci poteſt, niſi pendeat a cauſa nimis vehementi. Propterea dicit Galenus com.69.lib.4. de ratione vict. ſingultum a mordaci humore procedentem, vacuatione ſanari. Additum autem fuit, ſingultum prodeuntem a materia, expugnari poſſe; niſi materiæ opifex ſit nimis vehemens; vtpote ſi qua fuerit inflammatio. Et ob id Hippocrates aphor. 3. ſect.7. dicit, a vomitu ſingultum, & oculorum ruborem, malum: nam ſi poſt vomitum perſeueret ſingultus, & ſingultus vi vomitus non adimatur; indicium erit inflammationis vel cerebri, vel ventriculi; & præſertim, ſi oculorum rubor coniungatur. Si ergo ſingultus materia fouetur ab inflammatione viſcerum; ſingultus maxime eſt periculoſus; quia eius cauſa, id eſt, materia, pendet ab efficiente admodum vehementi, nimirum a viſcerum inflammatione. Auicennas etiam ait, quando vomitus non ſedat ſingultum, & rubor eſt in oculo, eſt malum: innuens, vomitum eſſe ſignum inſignis vehementiæ cauſæ ſingultus. Si error ſit cauſa externa; pro varia vi vario modo prædicendum: verbi gratia ſingultus erit periculoſus, ſi fiat a veneno: facile ſuperabitur; ſi a pipere. Et Aetius iubet, in lethali ſingultu præclara remedia non eſſe vſurpanda.

Curatio. Cheirurgia. Quoad materiam cheirurgicam: cum non liceat venam ſecare, niſi ſanguis peccet; ob id Auicennas in ſingultu, cuius cauſa eſt inflammatio, venam ſecat: nam inflammatio eſt malum ſanguineum. Et hinc Alexander venam ſecat, tantum in ſingultu ex inflammatione; niſi vires diſſuadeant, quæ maxime in ſingultu concidunt, quoniam ſingultus violentia promte calidum inſitum diſſoluitur. Auicenas probat cucurbitulas ſine ſcarificatione, quæ inſenſibiliter vacuant materiam morbificam, quæ viget in ſingultu e repletione: eas autem admouet ventriculo, ventri inferiori, & in medio ſpatularum, præſertim dum ſingultus œſophagum exercet; nam iuxta dorſum œſophagus poſt tracheiam aſcendit.

Pharmaceia. Medicamenta triplicia ſunt: quædam enim reſpiciunt ſingultum, quatenus eſt ſymptoma vehemens, id eſt, quatenus rationem habet cauſæ; & hæc ſunt ſedantia ſingultum: quædam autem reſpiciunt fibrarum proportionem: quædam deniq; ſingulis cauſis aduerſantur. Quoad medicamenta

Singultum ſedantia. ſedantia ſingultum; Aetius probat refrigerantia: vnde vti licet *ſucco lactucæ, diacodeion, nymphæa, lacte papaueris albi: & Auicennas ad philoniũ Rom. aſcendit; quod medicamentum probatur non tantum vt ſtupefaciens, ſed etiam vt ro-*

et roborans, reſoluens, & expellens: philonium enim quatenus frigida recipit, ſtupefacit: quatenus non permittit calidum inſitum diſſolui, habet vim roborandi, nempe ope moderate aſtringentium & refrigerantium: quæ vero recipit calida & tenuis ſubſtantia, reſoluit: quæ ſuſcipit, quæ poſſunt iuuare a proprietate, eſt in cauſa vt facultas expultrix noxia expellat. Cæterum quamuis in ſingultu vehementiori probentur ſtupefacientia: tamen cauſa virtutis oris ventriculi non facile tolerantur: vnde & corrigenda ſunt, & non niſi in parua copia danda; nec debemus excedere philonii ℈ j.

Materiæ, quæ reſpiciunt proportionem fibrarũ, proponuntur ab Alexandro: inquit enim, ſi multis arte tentatis æger non iuuetur, etiam ad naturalia confugiendum. Inter reliqua proponuntur *feſtuca aut lapilli, e terra ſublati, ſi capiti ſingultientis imponantur, ipſo ignorante.* Proponuntur etiam a proprietate conferentia, in potu, *apium, aſarum, daucus, caſtorium*: quibus tamen non in omni ſingultu vtendum; quia in ſingultu ex inanitione, ſuo calore & ſiccitate magis obeſſent. Et iccirco Auicennas prudenter ait; in ſingultu a materia frigida, *caſtorium mirabilem obtinere proprietatem, datum ad ℈ j.* *Naturalia appropriata.*

Sequuntur medicamenta reſpicientia cauſam efficientem. Si ergo ſingultus ſit ex inanitione; cum Alexandro probatur *aqua temperata: vnde etiam teſtatur quendam frigida ſorbitione fuiſſe ſeruatũ. Probat etiam aquam hordeaceam, cum lacte amygdalino.* Quod ſi ſingultus fiat ex inanitione, citra cauſam calefacientẽ, vtpote ex immodica euacuatione; probatur *aqua temperata:* at ſi ſingultus fiat ex inanitione, vi cauſæ calefacientis; probatur *frigida. Auicennas exhibet lac recenter mulctum, ſuccum citrullorum, aquam cucurbitæ: & alia refrigerantia ac humectantia.* Verum cum his vti liceat & intus & extra: quæ intus vſurpantur, cum Alexandro creberrime ſunt exhibenda, & cum Rhaſi, paullatim: ratio eſt, quia medicamentum ſic adminiſtratum, diutius contingit ventriculum, & efficacius operatur. Quæ extra applicantur, cum Rhaſi ſunt applicanda vertebris ceruicis, vt *oleum amygdalinum, ſed cum frictione penetrabili.* Si ſingultus prodeat e repletione; cum Auicenna probantur medicamenta vacuantia ſenſibiliter, & inſenſibiliter. Senſibiliter; per vomitum, per aluum: vnde præter vomitoria laudantur *ſpecies hieræ.* Inſenſibiliter vacuantia, vel propria ratione, vel per medium motum materiam vacuare poſſunt. Quæ propria ratione vacuant, ſunt calida, tenuis ſubſtantiæ; ideoq; materiam euacuant per modum reſolutionis & deterſionis; vt eſt *ſuccus laſerpitii, oxymeli, daucus, cyminum cum melle. com. 69. lib. 4. de rat. vict. hæc medicamenta decoqui poſſunt cum melle, ad conſiſtentiam eclegmatis. Probatur etiam caſtorium e poſca, ace-* *Ad cauſas ſingultus.*

tum mulſum, acetum ſcilliticum. Auicennas probat zingiber decoctum in aqua cum penidiis: item probat magnas antidotos, ad diſſoluendum materiam. Alexander applicat ventriculo oleum, in quo decoquit caſtorium, ſtyracem & maſtichem; & inter coquendum, oleum ruta agitat: ideoq; licet etiam decoquere in duplici vaſe cum vino, ad conſumtionem vini. Auicennas etiam aſcendit ad rubrificantia. Et propterea in ſingultu etiam ſtillicidio vti licet. Medicamenta per medium motum vacuantia, ſunt quæ ſternutationem promouent: a ſternutatione enim ſingultus remouetur. aphor. 13. ſect. 6. Huius ordinis cum Auicenna eſt, repentina aſperſio frigidæ ſuper faciem; nam mouet cum labore, ſeu medio motu. Vnde notetis, frigidam habere vim diſcutiendi, ſed per medium motum. Sin autem ſingultus fiat e morbis frigidis, ſiue etiam e calidis: confugiendũ ad morbos calidos & frigidos ventriculi. Si ſingultus fiat a materia: quæcunq; ſit materia; patet etiã, quibus medicamentis ſit vtendum. Si fiat ſingultus ex excrementis rodentibus & corruptis: probantur medicamenta detergentia, attemperantia, vt quæ ex *hordeo* parantur. Addit Alexander hos non eſſe purgandos, ſcilicet ſoluentibus: nam lenientibus vti licet, vt *manna, ſyr. viol. ſol. caſſia.*

Victus ratio. Diæta varia inſtituenda, pro varietate cauſæ: verbi gratia ſi ſingultus fiat e frigiditate, probatur aer calidus. Quoad cibum: ſi ſingultus fiat ex inanitione; probatur *lac, & carnes bonæ, ſed copia exigua*. Si ſingultus fiat e repletione; cum Auicenna probatur victus attenuans, & ieiuniũ. Idem de potu dicendum. Quoad motum & quietem: quies corporis & animi probatur in ſingultu ex inanitione: contra, in ſingultu a repletione probatur motus, & quidem motus cum labore, vt eſt vociferatio. Alexander probat aurium & oris occluſionem; nam cum Auicenna hinc vnitur & augetur caliditas, vnde impetum acquirit ad exeundum verſus poros, & quærit attractionem aeris, vnde humor mouetur. Et propterea in hoc ſingultu cum Auicenna confert ira, timor, gaudium; ſed oportet vt repente eueniant: ſic enim non ſunt contraria, ſed conueniunt in motu.

CAPVT XI.

De Vomitu, & Nauſea.

SEQVITVR, vt de Vomitu dicamus; ita tamen vt nauſea etiam pateat. Per vomitum autem intelligimus vitium, in quo materia ſenſibiliter per os a ventriculo intempeſtiue expellitur. Generatur vomitus cum Galeno cap. 4. lib. 5. vſu part. & cap. 2. lib. 3. de cauſ. ſympt. cap. 3. lib. 2. de cauſ.

Nomen.

Generatio.

cauſ.ſymp. dum ventriculo occurrit cauſa, ita cum infeſtans,vt eius expultrix ad expellendum inſurgat,ſed intempeſtiue:quo fit,vt os ventriculi recludatur, & tunicæ prius diſtentæ contrahantur, & ope fibrarum tranſuerſarum ſurſum per œ ophagum, & demum per os materia ſenſibiliter expellatur. Quare vomitus nil aliud eſt,quam motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellente materiam per os ſenſibiliter. Forma eſt motus prauus: cap.3.lib.2.de cauſ.ſymp.ad differentiam motus ſecundum naturam, & proinde vomitus tempeſtiui: item ad differentiam motus præter naturam, qui eſt ablatus, vel imminutus. Vomitus ergo formaliter eſt actio læſa, quæ fit cum motu euidenti: ad differentiam læſæ actionis, quæ fit citra motum euidentem. Subiectum eſt ventriculus: ad differentiam functionum cum motu aliarum partium.

Definitio.

Forma.

Subiectum.

Ratione cauſæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expellente materiam per os ſenſibiliter. Diximus, dependens ab expultrice: quoniam actio cum motu ventriculi poteſt eſſe attractio, retentio, expulſio: at cum aliquid euomitur, eſt actio expultricis. Expellitur autem materia per os, ſeu viam oris; ad differentiam expulſionis per aluum. Idq; fit ſenſibiliter, ad differentiam nauſeæ: nam expultrix in vomitu agit in materiam reſidentem in cauitate, & præſertim ſupernatantem, com.aph.39.ſect.6. & cap.3.lib.2.de cauſ.ſympt. At in nauſea expultrix agit in materiam impactam, vnde fit vacuatio inſenſibilis. Differt autem nauſea a ſubuerſione: nam ventriculi ſubuerſio fit, dum appetentia ventriculi læſa eſt ratione cibi, ideoque ſubuerſio non fit, niſi cibo aſſumto: nauſea autem fit ſine cibi aſſumtione; ſecundum Aetium. Porro quæritur, cum vomitus ſit actio, an poſſit referri in exiens mutatum? Vbi ſciendum, vomitum dupliciter accipi poſſe; nimirum vt vomitus in aliud refertur, quod ſit vel ſymptoma, vel efficiens. Si capiatur vomitus vt refertur in aliud ſymptoma: poteſt recenſeri inter exeuntia; nam eſt exiens, quod refertur in læſionem expultricis. Quare ſecundum hanc rationem, vomitus formaliter eſt exiens mutatum: effectiue, eſt expulſio læſa: cum enim vomitus ſit exiens, ſequitur læſam eſſe expulſionem. Et hoc modo ſumitur a Galeno, cap.vlt. lib. de diff. ſympt. nam ibi Galenus loquitur de ſymptomatis, quæ conſiſtunt in exeunte mutato. Si ſumatur vomitus vt ſymptoma, quod non refertur in aliud ſymptoma, ſed in cauſam: formaliter eſt actio læſa; nam actionis læſio immediate refertur non in ſymptoma, ſed in cauſam efficientem, quæ eſt facultas fruſtrata, vel ob morbum, vel ob errorem externum. Et hoc modo ſumit Galenus, capite tertio, libro 2. de cauſ. ſymptom. nam ibi loquitur de motibus ſeu actionibus prauis.

Cauſa efficiens.

Diagnoſis affectuum cognatorum.

Vomitus e quo ſymptomatum genere.

Nobis placuit ſumere ſecundo modo: quatenus eſt ſymptoma, quod refertur in cauſam efficientem: ratio eſt; quia vomitus ſecundo hoc modo acceptus, magis genere conuenit cum ſingultu, nauſea, & reliquis malis, quæ motum illegitimum pro communi genere habent. Deinde etiam quæritur: cum vomitus ſit motus prauus, an poſſit eſſe ſecundum naturã? Dicimus in vomitu perpendendum eſſe, vel locum per quem excernitur materia, vel agens, quod ad expellendum concurrit. Si perpendatur locus, per quem materia excernitur; ſtatuendum, vomitum eſſe a toto genere præter naturam, non quidem abſolute, ſed ratione loci, per quem excernitur materia; nam a natura non eſt creatum os ventriculi, vt per illud materia euacuetur. Et ſecundum hunc modum Galenus loquitur, cap. vlt. lib. de diſt. ſympt. ſtatuens, ſanguinis profuſiones & vomitiones toto genere eſſe præter naturam; ad differentiam vacuationis, quæ fit per aluum, veſicam, vterum; quæ membra, ad differentiam ventriculi, deſtinata ſunt ad excretionem; vnde excretio ſanguinis per vterum, non eſt a toto genere præter naturam. Si autem perpendatur in vomitu agens, quod ad excernendum concurrit; capitur vel ſecundum ſpeciẽ, vel ſecundum actionẽ. Si ſecundũ ſpeciem; e cap. 1. li. 2. de cauſ. ſympt. eſt ſpeciei vel vnius, vel duplicis. Vnius eſt ſpeciei, dum ſolum eſt vel ſecundũ naturam, vel præter naturam. Duplicis ſpeciei eſt, dum vnum eſt ſecundũ naturam, aliud præter naturã. Si ergo agens ſit duplicis ſpeciei; motus ſtatuitur miſtus, vt ſit opus & morbi & facultatis, veluti torpor. Sin agens ſit vnius ſpeciei; fit motus qui comitatur morboſos affectus, quemadmodum palpitatio & conuulſio: vnde hic motus ſtatuitur a toto genere præter naturam. Quod ſi agens vnius ſit ſpeciei, & fiat motus ſolius facultatis; ſtatuitur opus ſolius naturæ, vt ſternutatio, tuſſis, ſingultus, vomitus. Galenus quidem vomitum gratia exempli non proponit cap. 1. lib. 2. de cauſ. ſympt. ſed tamen cap. 3. lib. eiuſd. proponit, dum ait; vomitum eſſe expultricis actionem: vnde vomitus tuſſi aſſimilatur, quatenus vterq; motus ſolius eſt expultricis. Et ob id, ſecundum hanc rationem, vomitus ſtatui poteſt motus, a toto genere ſecundum naturam. Si autem capiatur agens ſecundum actionem: perpendimus vel modũ ſecundum quem fit actio; vel tempus in quo fit actio. Si perpendamus modum ſecundum quem fit actio; hic duplex eſt, e cap. 1. lib. 2. de cauſ. ſympt. prout expultrix impellitur a cauſa vel morboſa, vel non morboſa. Vnde, ſicuti excretio, quæ per aluũ fit, poteſt eſſe motus ſolius naturæ, nec irritatę a cauſa morbifica, quoniã hęc eſt vacuatio, quæ fit per locum, vacuationi a natura deſtinatũ, & proinde hic motus nõ eſt ſymptoma, quia actio ſecũdũ naturã obitur: ita contra in vomitu fit excretio per locũ inanitioni nõ deſtina-

Quomodo vomitus ſit opus naturæ: & quomodo præter naturam.

1. Ratione loci.

2. Ratione ſpeciei agentis.

3 Ratione modi actionis.

ſtinatum, & fit quidē expulſio a natura, ſed quatenus a cauſa morboſa violēter agitatur. Et propterea quemadmodū ſingultus eſt motus ſolius naturæ, a cauſa morboſa violēter coactæ, & proinde eſt motus prauus: ita etiam vomitus eſt motus prauus, & proinde ſymptoma, quia eſt opus naturę, ſed coactæ. c. 3. l. 2. de cauſ. ſympt. Si denique perpendamus tempus in quo fit actio: fit vel tempeſtiue, vel intempeſtiue; c. vlt. l. de diff. ſymp. Tempeſtiue fit, cum expellitur quod contriſtat: intempeſtiue ſi aliorum fiat euacuatio, non moleſtantium. Quare ſi vomitus tempeſtiue fiat, quamuis ſit toto genere præter naturam, quatenus fit per os ventriculi; nondum tamen præter naturam eſt, quia fit cum prouidentia de animalis ſalute, & virtutis robore. Vnde com. aph. 2. ſect. 1. dicitur, in vomitibus ſpontaneis, ſi talia purgentur, qualia purgari oportet, confert, & facile ferunt ægrotantes; vacuantur enim quæ corpus infeſtant: ideo ſi vacuentur non moleſtantia, grauiter ferunt ægri, quia educitur materia non morboſa, cuius præſentia cuſtodiebatur virtus. Quare ſi tempeſtiue fiat vomitus, eſt opus naturæ: ſi intempeſtiue, eſt ſymptoma. Verum dum eſt naturæ opus, nulla actio læditur, vt in ſudore, alui deiectione, vrina: hæ enim vacuationes, etſi multo ampliores ægris occurrant, quam pro naturæ modo; non tamen inter ſymptomata recenſentur, ſed inter naturę opera, dum fiunt non ſolum nulla actione læſa, ſed etiam cum virtutis robore, & prouidētia animalis ſalutis. Quare cum vomitus tempeſtiue factus ſit opus naturæ, non læſa aliqua actione: nos hic loquimur tantū de vomitu intempeſtiuo, qui eſt prauus motus, & ſymptoma, & ratione loci toto genere præter naturā.

4. Ratione tēporis, quo fit actio.

Iam dicendum, quænam cauſa expultricem ad vomitum incitet: id autem facit tantum error externus. Hic error quatuor modis cōſiderari poteſt: ſecundum ſpeciem, vitium, cauſam generantem, & modum quo concurrit ad facultatem irritandum. Quoad ſpeciem; materia eſt cauſa Interna, vel Externa. Interna, vel eſt Vitæ particeps, vt vermis: vel Expers, & aut materia Alimentalis, aut Excrementitia. Si alimētalis; ſuccus vel Chyloſus, vel Sanguineus. Si chyloſus; vel Coctus, vel Crudus; & hinc particeps vel Pituitæ, vel Succi crudi. Si ſanguineus; vel eſt Sincerus, vel Particeps ſucci alimentalis, ſiue pituitoſi, ſiue bilioſi, ſiue melancholici. Materia excrementitia, vel eſt Non prima, vel Prima. Non prima eſt, quæ fit ex alia excrementitia: prima, quæ non fit e priori. Non prima, vt vermis defunctus; hic enim generatur e putri materia. Prima attinet ad coctionem vel Primam, vel Sequentes. Si ad primam; eſt materia Fecalis, vel Seroſa. Si ad ſequentes coctiones; pertinet vel ad Secundam, vel ad Tertiam. Si ad ſecundam; excrementum eſt vel Bilioſum, vel Melancholicum. Si ad

Cauſa efficientis ſubdiuiſio.

1. A ſpecie.

tertiam; materia excrementitia eſt vel Sanies, vel Mucus cerebri. Externa cauſa, concurrit Neceſſario, vel Non neceſſario. Non neceſſario occurrens, poteſt eſſe venenum, medicamentum. Neceſſario; cibus, potus.

2 A vitio. Quoad vitium: ſi attineat ad ſubſtantiam; eſt materia vel Simpliciter toto genere præter naturam, vt vermis viuens, venenum: vel eſt toto genere præter naturam, non ſimpliciter, ſed ratione Putredinis, vt eſt vermis mortuus, & quælibet materia putrida. Si vitium ad quantitatem ſpectet; eſt quælibet materia, copia grauans. Si ad qualitatem; eſt materia calida, ſiue ſit bilis, ſiue pituita talis. Si vitium attineat ad *Vbi:* ſi ad quietem; vitium in hoc poſitum eſt, vt materia reſidet in cauitate ventriculi, ſupra fundum, & ſupernatat. Si ad motum ſpectet vitium: terminus ad quem eſt Ventriculus; terminus a quo, vel Totum, vel Pars; vt ſæpe diximus.

Cerebro vulnerato bilis vomitum ſuperuenire. Sed notandum, quomodo in diſſectione cerebri, bilis vomitum ſuperuenire dicat Hippocrates, aphor. 50. ſectio. 6. Galenus ait, id fieri, quoniam cerebrum præciſum, citiſſime ſuam paſſionem ventriculo communicat, id eſt, qualitatem ſpiritalem, vi cuius partes proximæ ipſi ventriculo, & proinde iecur, ſuperfluitates, præſertim tenues & bilioſas, & ſeroſas, dimittunt in ventriculum: vt hic motus materierum a iecore in ventriculum fiat per modum tranſmiſſionis, cum ventriculus imbecillis euaſerit, vi qualitatis ſpiritalis; & ita imbecillis, vt vicinas ſuperfluitates admittat; quæ deinde ſuperfluitates, dum irritant expultricem, per vomitum educuntur.

3. A cauſa generante. Cauſa generans varia eſt, pro diſcrimine materiæ: vt alibi diximus.

4 A modo irritationis. Poſtremo, ſi capiatur materia penes modum, quo irritat expultricem: concurrit vel Propria ratione, vel ex Accidenti. Propria ratione; dum materia morbifica, ſuapte natura, id eſt, vi proprii vitii agere poteſt. Ex accidenti autem dum vitium attinet non ad materiam, ſed ad ventriculum: quod vitium poſitum eſt, vel in morbis, vel in deſtructione appetentiæ cibi. Si in morbis eſt ſitum; morbus eſt vel Intemperies, vel Mala compoſitio, vel Soluta vnitas. In intemperie, verbi gratia, ſi ventriculus ſit frigidior, cibus etiã exiguus euadet copioſus: ſi ventriculus calidior ſit, cibus etiam non mordax irritare poterit. Mala compoſitio, eſt, verbi gratia, anguſtia in orificio inferno ventriculi: vnde materia non poteſt infra expelli, ideoque irritat expultricem ad ſuperiora. Soluta vnio, eſt vlcus, vt cuius a cibo etiam probo facultas irritatur. Si vitium ſit poſitum in deſtructione appetitus cibi; fit vomitus ex imaginatione obiecti iniucundi; vtpote ſi quis aliquem vomentem intueatur, ilico poteſt euomere cibum etiam probum; nam ita afficitur imaginatricis organum, & dum impellitur animalis appetentia, hæc ita influit in os ventriculi, & hoc ita afficit, vt diſſipetur ci-

petur cibi appetentia, & cibi attractio; vnde potio expultrix irritatur a cibo bono.

A forma non ſumuntur vomitus differentiæ, niſi ſecundum magis & minus, prout eſt Magis aut Minus prauus: & hinc vomitus ſtatuitur Magis aut Minus vehemens. Ob id, ratione differentiarum a forma, non licet dicere, vomitum eſſe vel criticum, vel ſymptomaticum: nam vomitus criticus fit tempeſtiue, & eſt naturæ opus, non ſymptoma, de quo hic loquimur: quare non eſt motus prauus, niſi ſit vomitus criticus imminutus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: nam ſubiectum eſt ventriculus. Cauſa efficiens eſt error externus: cuius variæ ſunt differentiæ, ſecundum ſpeciem, vitium, cauſam generantem, & modum quo concurrit ad irritandum expultricem: de quibus ſupra. Id notetur, ſi vomitus fiat ab errore, in ratione cauſæ internæ; vocari vomitum ſpontinum. *Differentiæ.*

Vomitus in genere eſt manifeſtus. Sed morbificus vomitus, diſtinguẽdus eſt ab eo, qui eſt naturæ opus. Si igitur cõferat, & leuiter ferant patientes; eſt vomitus ſecundum naturam: ſi contra; præter naturam: de quo nos iam loquimur. com. aph. 2. ſect. 1. Differẽtiæ a forma patent. Sic etiam differentiæ a cauſa efficiente patere poſſunt ex alibi traditis. In præſentia ſufficiant ſigna materi ę morbificæ irritãtis propria ratione, & ex accidẽti. Igitur ſi materia propria ratione lædat; cognoſcitur inde, quod materia quæ euomitur, eſt vitioſa: ſi ex accidenti; indicatur e materia egrediente inculpata. Vtrum autem ventriculi vitium poſitum ſit, vel in intemperie, vel in mala compoſitione, vel ſoluta vnitate; ſuis traditum eſt locis. *Signa.*

Quoad præſidia: cum vomitus ſit motus prauus, procedẽs a materia irritante expultricem: præſidia potiſſ. ſunt capienda a materia irritãte, quoniam hac ſuperata ilico ceſſat vomitus: interdum tamen etiam a vomitu, quatenus prauus eſt, præſidia haurire cogimur. Quo igitur ad materiam; cum perpendatur ſecundum ſpeciem, vitium, cauſam generantẽ, modum quo ad irritandum concurrit: quoad ſpeciem; indicantur præſidia determinata. Quoad vitiũ; varia indicantur præſidia, de quibus alibi. Nunc duo notanda, ratione vitii ſecundum vbi. Primum eſt Alexandri; qui c. 11. l. 7. ait: ſi crudi humores ſolum redundent in ventriculo, & non e toto corpore confluant; ægrotantes medicamentis ſollicitandos non eſſe: ſi autẽ humores e toto corpore confluant in ventriculũ; probari interdũ ſanguinis miſſionem, interdum purgationem, interdum vtrumque. Per crudos humores in toto ventriculo redundantes, intelligit Alexander portiones cibi frigidas & craſſas, qui non potuerunt in chylum cõuerti: vnde hi crudi ſucci nõ egent euacuatione, ſed potius alteratione, vt concoquantur, & in *Indicationes.*

alimentum mutentur: & ob id Alexander ſol ovictu hos crudos humores mutat. Cum igitur ſucci crudi peccare poſſint copia, & neceſſario ſint frigidi, craſſique: ob id opus eſt euacuatione, calefactione & attenuatione: quorum præſidiorum materiæ cum Alexandro, attinere debent potius ad victum, quam ad materiam cheirurgicam, aut medicinalem: nam per victum tenuem humoris copia minuitur; per victum calidum, vincitur frigiditas, & ob id ſucci crudi ita diſponuntur, vt a calore naturali coquantur. Quoad humores, qui confluunt e toto corpore in ventriculum, cum peccent copia & motu; ſunt minuendi, & retrahendi: quia vitium vehemens eſt, poſtulatur etiam vehemens præſidium; cuius materia, cauſa ſanguinis eſt venæſectio; cauſa reliquorum humorum, medicamentum purgans: ideoque iure cum Alexandro maioribus vtendũ remediis. Alterum, quod notandum diximus, ſpectat ad vomitum criticum imminutum; vbi quæritur, a quo indicetur remedium adiuuãs. Hoc vt intelligatur, primo ſciendum, differentiam eſſe inter vomitum ſymptomaticum & criticum: ille enim fit intempeſtiue, ideoq; eſt prauus, & ſymptoma: hic autem fit tempeſtiue, & eſt vel integer, in quo tota materia vacuatur, ideoque ab eo nulla debet ſumi indicatio; vel eſt imminutus, in quo non tota vacuatur materia, quia, licet fiat tempeſtiue, tamen nec ita vehemens, nec perſeuerans eſt, quemadmodum requirit materia morboſa: proinde vomitus criticus imminutus non eſt opus naturæ, ſed ſymptoma, nimirum actio læſa imminuta. Cauſa huius vomitus eſt materia, cuius vitium poſitum eſt in motu, quia minus vacuatur, quam decet: & proinde hic motus imminutus adiuuandus. Denique, cum interdum contingat, vt antequam materia e toto vincatur, vires patientis collabantur: fit, vt etiam a vomitu, quatenus eſt ſymptoma, indicatio hauriatur: quoniam eſt ſymptoma habens rationem cauſæ, id eſt, lædens vires. Cum igitur vomitus formaliter acceptus ſit motus prauus, in quo neceſſario aperitur os ſupernum ventriculi; propterea indicatur remedium occludens os ventriculi, videlicet aſtringens. Vnde Galenus, com. aph. 37. ſect. 7. vomitum ſanguinis curat aſtringentibus & refrigerantibus; aſtringentia reſpiciunt apertionem orificii, & in vomitu ſanguineo, diapedeſin, anaſtomoſin, vel diæreſin venarum, a quibus erumpit ſanguis: refrigerantia dirigũtur ad ſanguinis caliditatem, cuius cauſa ſanguis facile fluit.

Prognoſtica. Quoad vomitum in genere, nihil certi poteſt ſtatui circa euentum. Quoad differentias ratione formæ: ſi vomitus ſit criticus diminutus; facile adiuuari poteſt. Si autem vomitus ſit ſymptomaticus; quo eſt vehementior, eo pericoloſior. Ratione efficientis: cum cauſa efficiens ſit multiplex, ex

tiplex, ex

triplex, ex alibi dictis patet quid minetur: verbi gratia; quoad ſpeciem; vomitus eſt peior, ſi atra bilis; mitior, ſi pituita: nam atra bilis magis recedit a naturali ſtatu. Quoad vitium; peior eſt vomitus, ſi fiat a pituita putrida, quam ſi a copioſa: nam materia putrida eſt magis inimica. Quoad cauſam generantem; vomitus eſt magis periculoſus, ſi fiat a materia genita potius vi morbi, quam erroris externi: verbi gratia, cum Galeno com. 39. ſect. 2. progn. bilis porracea eſt in cauſa vomitus minus periculoſi, ſi generetur in ventriculo ex oleribus, quam ſi generetur ratione morbi in venis: nam ſi bilis generetur ob errorem externum, non eſt ita praua, & vnus tantum eſt inimicus; at ſi generetur ob morbos in venis, eſt peior, & duplex eſt hoſtis. Quoad motū, ſecundum quem cauſa concurrit ad irritandum expultricem; periculum eſt maius, dum pendet a materia, propria ratione agente; & præterea ex eo, vi cuius materia etiam proba vomitum efficit: verbi gratia, ſi vomitus fiat a pituita copioſa, vel cibo copioſo; vomitus erit minus periculoſus: magis periculoſus ſi fiat a bono cibo, ſed vi vlceris: nam vlcus magis recedit a naturali ſtatu, quam vel pituita copioſa, vel cibus copioſus. Sed oportet etiam ad artem prognoſticandi dirigere Hippocratis aphoriſmum 37. ſect. 7. vbi inquit: quicumque euomunt ſanguinem, ſi ſine febre, ſalutare; ſi cum febre, malum. Hic ſtatuitur ſanguinis vomitus cum febre eſſe magis periculoſus. Licet enim non ſit diſcrimen in ſpecie; nam in vtroque vomitu, & ſine febre, & cum febre, euomitur ſanguis: differentia tamen eſt in ſanguinis vitio, & numero rerum præter naturam. Quo enim ad vitium; ſanguis eſt calidior in vomitu cum febre; quare magis recedit a naturali ſtatu, & proinde vehementior eſt ſecundum eſſentiam. Quo vero ad numerum; in vomitu ſine febre, naturæ inimicus eſt ſanguis peccans, & venarum vitium, id eſt, diapedeſis, anaſtomoſis, vel diæreſis: in vomitu autem cum febre, etiam præter propoſita vitia eſt inflammatio, & febris ſequens inflammationem. Ergo ſanguinis vomitus cum febre, malum. Redigemus etiam ad prognoſticum, context. 38. l. 2. prognoſt. vbi Hippocrates ait; Vomitus eſt vtilis, ſi fiat a pituita, ac bile, ſi maxime permiſceantur, & præſertim ſi materia non fuerit valde craſſa, neque multa; ſinceræ enim vomitiones deteriores ſunt. Reſpicit Hippocrates ad vehementiam materiæ penes cauſam generantem. Quod artificium cognoſcens Galenus, ait in commento; humorem biliofum ſincerum multam indicare caliditatem, generantem ſcilicet bilem: contra, pituitam ſinceram, indicare frigiditatem vehementem, generantem pituitam. Hoc confirmatur ab Hippocrate, context. 39. vbi ait, varios colores, id eſt, porraceum, liuidum, aut nigrum, eſſe ma-

Explicatur aph. 37. ſect. 7. de vomitu cum & ſine febre.

Alius Hipp. locus enarratur: de colore materia vomitu reiecta.

lum: quod verum eſt, quatenus hi colores indicant cauſas generantes admodũ vehementes. Cum ergo Hippocrates reſpexerit ad vehementiam cauſæ generantis; recte ſtatuit, vomitum materiæ miſtæ, e bile pituita, eſſe vtilem, id eſt, minus malum; materiæ autem ſinceræ eſſe deteriorem: ratio eſt, quia, ſicut miſta materia generatur ab intemperie remiſſiore; ita & vomitus miſtæ materiæ minus eſt malus. At vomitus materiæ ſinceræ eſt deterior: nam bilis ſincera, id eſt, ſumme flaua, & vitellina, indicat inſignem caliditatem; pituita ſincera, & acida, inſignem frigiditatem, ſcilicet generantem. Cæterum, materia ſincera eſt ſignum maioris vehementiæ, non tantum vt eſt ſincera, ſed etiam vt eſt craſſior: nam cum Galeno ſincerus humor craſſior exiſtit, pituita quidem propter frigiditatem aſtringentem quaſi concreta; bilis autem propter caliditatem euaporantem tanquam aſſata. Vnde colligitur, materiam etiam copioſam eſſe indicium cauſæ generantis vehementioris. Et hinc Hippocrates locis cit. iure ſtatuit, vomitum materiæ vitioſæ, affectæ prauo odore, malo colore, eſſe malum; quia indicat cauſam generantem vehementer peccantem. Materia enim fœtida & putrida indicat agens, in quo calor præter naturam dominatur. Materia prauo colore infecta etiam eſt mala: quia praui colores ſignificant cauſam generantem admodum vehementem: nam porraceus color, vi caliditatis morboſæ genitus, indicat inſignem caliditatem in venis: materia liuida & nigra, differunt ſecundum magis & minus, quare niger color indicat peiorem cauſam generantem. Sufficiat iam circa nigrum tantum colorem digredi. Nigra igitur redditur materia, vel ob miſtionem nigræ materiæ, vel citra miſtionem. Si reddatur nigra ob miſtionem materiæ; cum Galeno, context. 22. lib. 2. prognoſt. dum excretio ab atra bile tingitur, oportet vt materia nigra ſit copioſa, nec modice miſta, nam ſecus exeuntia eſſent liuida, non nigra. Materia autem nigra poteſt eſſe atra bilis, vel melancholia: peior eſt excretio atræ bilis, quia magis recedit. Si autem vomitus fiat materiæ nigræ citra miſtionem alterius materiæ; hic color indicat cauſam generantem, admodum vehementer vel refrigerantem, vel calefacientem. Et hinc Galenus context. 29. l. 2. prognoſt. ait, nigredinem fieri ob vehementiam frigiditatis, vel caliditatis. Ob frigus quidem; dum ſanguis congeſtus in globos nigreſcit: frigore enim ſanguinis partes diaphanæ exprimuntur. Ob calorem; dum ſanguis contrahit nigredinem, ſi veluti comburatur: calor enim inſignis portiones diaphanas diſſoluit. Partibus igitur diaphanis diſſipatis, dominantur opacæ; & hinc materia nigra euadit. Conſtitutum igitur ſit, materiam quæ euomitur, ratione praui coloris indicare vehementiam eſſentiæ cauſæ generantis;

rantis: vt hinc periculoſus ſit vomitus. Iccirco Hippocrates text. 40. lib. 2. prognoſt. ait: ſi homo omnes vomat colores, exitiale. Nam dum plures ſunt colores, plures ſunt ſinceræ materiæ, quæ ſe inuicem quidem contingunt, ſed non ſunt exacte miſtæ, quemadmodum requirit vomitus materiæ non ſinceræ: plures autem illæ ſinceræ materiæ, nil aliud indicant, quam in corpore multas haberi difficiles affectiones: nam cum cauſa generans ſit vehemens, & propria ratione, & vt numeroſior; iure hic vomitus Hipprocrati eſt exitialis.

Alexander in vomitu procedente a toto, probat venæſectionem, ſi ſanguis abundat. Auicennas ſecat venam, ſi patiens ſit repletus ſanguine; & primo ſecat baſilicam: nam ſanguis ſubſiſtentiam habet in iecinore, eſtque copioſus, & vires inter initia ſunt robuſtæ. Mox, ſi reliquiæ ſanguinis ſuperſunt, ſecat venas pedum: quia ſanguis non eſt ita copioſus, nec ita potens, virtus etiam non eſt ita firma, vt primo tempore. Denique, ſi adhuc aſſint ſanguinis reliquiæ, & virtus ſectionem venæ non poſſit perferre; Auicennas cucurbitulas cum ſcarificatione cruribus applicat. Paullus cucurbitulam cum magna flamma admouet circa vmbilicum: & addit violentas frictiones, vehementes ligaturas ſecundum crura; ad materiam retrahendum. *Curatio.* *Cheirurgia.*

Medicamenta, quibus vomitui occurrendum, reſpiciunt vomitum vel Imminutum, vel Superfluum. Ad imminutum vomitum probantur medicamenta, quæ ſenſibiliter per vomitum euacuant. Vnde Auicennas decima tertia, tertii, tract. 5. cap. 12. inquit, vomitum vomitu abſcindi: quod in vomitu ſuperfluo locum non habet, in quo timoroſum eſt fluxu fluxum curare, quarta, primi, cap. tertio. Itaque in vomitu imminuto, cum Galeno, cap. 11. lib. 7. meth. ſi materia ſit pituitoſa, craſſa, viſcida, probatur hoc medicamentum: *℞. ſucci raphani ℥vj. oxymelitis ſimplicis ℥iß. iuris pulli tepidi ℔j. Miſce pro vomitorio.* Si materia ſit minus craſſa, minus viſcida: Galenus exhibet *mulſam cum aceto in cremore ptiſanæ, verbi gratia, ℞. mulſæ ℥ij. aceti ℥ß. cremoris ptiſanæ hordeaceæ ℥viij. Miſce pro vomitorio.* Si autem materia ſit bilioſa; poſſumus exhibere *℥x. aquæ tepidæ, vel ſimplicis, vel hordeaceæ, cum ℥j. ſyrupi acetoſi ſimplicis.* Quod ſi admodum acris & mordax ſit bilioſa materia; *loco aquæ tepidæ vti poſſumus iure pingui.* Si autem materia ſit melancholica, dummodo non ſit atrabilaria; probatur *mulſa, cum ſucco raphani in iure.* Si autem vomitus fuerit materiæ ſanguineæ; non probatur vomitorium, niſi ſanguis ſit vel concretus, vel immineat, ne concreſcat: tunc enim probatur *mulſa calida (non tepida) ad ℥vij. cum ſyrupo acetoſo, ad ℥iß. cum melle ad ℥ß. & hoc ſi* *Pharmaceia.* *Vomitoria.*

immineat ſanguinis concretio. Quod ſi iam concretus ſit ſanguis; probatur *mulſa ad ℥vj. cum decocto vel matricariæ, vel thymi, vel etiam ebuli, vrgente neceſſitate, ad concretionem diſſoluendum; doſis decocti erit ad ʒiiij.* His medicamentis ſi non cedat malum, quia de vita patientis agitur; propinare cogimur *aquam cineris, ſeu lixiuium, ad ℥v. cum lacte ficuum, ad quantitatem ʒj. cum bdellio, & opoponace, ad doſin ℈ij. Auicennas probat ʒij. coaguli leporis, & aquæ menthæ ℥ij. cum ſalis contriti ʒij.* Improbatur autem vomitorium in vomitu ſanguinis, dum menſes ſunt ſuppreſſi: nam non decet ſanguinem menſtruum per os euacuare: attamen, cum exitiale ſit, hunc ſanguinem menſtruum in corpore detineri; occurrendum potius materia cheirurgica, de qua ſuo loco.

Cohibentia vomitum. 1. Reuellentia, ſenſibiliter, & inſenſibiliter.

In vomitu ſuperfluo probantur medicamenta Reuellentia, & Aſtringentia. Reuellentia ſunt vacuantia Senſibiliter, vel Inſenſibiliter. Senſibiliter vacuantia, ſunt medicamenta per clyſteres infuſa: nam medicamentum per os exhibitum, potius egreditur per vomitum: quare non reuellit, non retrahit, ideoque potius nocet. Auicennas probat clyſmos acutos; quos ait, multoties vomitum abſcindere. Reuellentia inſenſibiliter vacuantia, ſunt calida medicamenta, & tenuis ſubſtantiæ. Quare cum Auicenna mirabile eſt in ſedando vomitu calefacere extremitates. Nec ſibi contradicit Auicennas, dum decima tertia, tertii &c. ſcribit, infrigidationem extremitatum ſedare vomitum velocem calidum: reſpicit enim ad vomitum, qui habet rationem cauſæ, vt eſt vomitus, in quo velociter mouetur materia calida: extremitates namque refrigeratæ, frigiditatem impertiuntur ori ventriculi, quod inde aſtringitur, & vomitus ſedatur. Hic igitur refrigeratio extremorum dirigitur ad vomitum, non ad materiam. Contra, extremorum calefactio, non reſpicit vomitum, ſed materiam vomitus, quam ad inferiores partes retrahit: ideoque Auicennas proponit medicamenta vehementer calida, ita vt etiam ad rubrificantia aſcendat, & ad exulcerantia, quæ ſæpius cruribus applicat, reuulſionis gratia.

2. Aſtringentia, in materia frigida.

Aſtringentia vomitum reſpiciunt, quatenus eſt ſymptoma, habens rationem cauſæ. Cum autem vomitus fiat a materia frigida, vel calida: Si materia ſit frigida; & primum ſi ſit materia melancholica; cum Auicenna quantum fieri poteſt abſtinendum ab aſtringentibus, hæc enim materiam melancholicam craſſiorem reddunt. Vnde & in vomitu a pituitoſa materia aſtringentibus mitioribus vtendum; & proinde iis medicamentis, quæ parum etiam attenuare valent. Quare in vomitu a materia frigida, probatur *diacydonites cum melle: probatur ſaccharum roſaceum*

etiam

etiam vnius anni, ſed cum maſtiche, mentha, thure: pro ſingulis vnciis ſacchari roſacei, ſufficit miſcere ℈ j. propoſitorum medicamentorũ: & hac vncia in duas doſes diuidatur. Extra autem probatur *oleum de abſinthio, de mentha, maſtichinum, verbi gratia ad ℥ ß. cum puluere maſtiches, mentha, abſinthii, & gallarum immaturarum ad ℈ v. pro ſingulo medicamento: & addantur ʒ ij. ceræ elotæ cum vino aſtringente fiat linimentum. Probatur etiam panis torrefactus, madefactus vino maluatico, cum puluere nucum cupreſſi.* In vomitu a materia calida, probantur aſtringentia valentiora, id eſt, frigida, craſſa: quoniam oportet os ventriculi occludere, & calidam materiam attemperare, tenuemq; craſſefacere. Quare probatur *ſyrupus de granatis, ſyr. de ribes, de cydoniis, roſatus e ſiccis roſis, myrtinus: & hi ſyrupi exhibendi, vel cum aqua plantaginis, vel cum aqua chalybeata. Probatur etiam ſaccharum roſaceum vetus, diacydonites, ſed non cum melle, vt prius, ſed cum ſaccharo. Probatur diacornu, quod eſt medicamentum mirabile.* Si vomitus adeo ſit vehemens, vt cum Auicenna deficiat curatio: aſcendendum *ad ſemen lactucæ, deinde ad ſemen papaueris, præterea ad corticem papaueris nigri, & vrgente neceſſitate, ad corticem radicis mandragoræ, & tandem ad philonium Rom. & proinde ad recipientia opium: vnde Auicennas probat trochiſcos Amaricos nuncupatos, qui conficiuntur e ſeminibus aniſorum, apii, ex abſinthio, cinamomo, opio, & caſtorio.* Opium eſt baſis, cuius virtute potiſſimum ſedatur vomitus: abſinthium ſua vi aſtringente opium adiuuat: caſtorium eſt alexipharmacum opii; cuius tum odor, tum ſapor corrigitur aniſo, cinamomo, & reliquis iucundis, quæ etiam vt calida, opii frigiditatem corrigunt. Extrinſecus probatur medicamentum *ex oleo roſaceo, melino, myrtino, cum exiguo maſtichino, additis pulueribus coralliorum, ſantalorum, malicorii, cum cera.* Formula patet e ſupra dictis. *Probatur etiam panis torrefactus, madefactus aqua roſacea, vel vino aſtringente, additis pulueribus modo dictis.* Addit Auicennas extremorum refrigerationem: quemadmodum ſi manus pedesq; in frigidam immergantur.

Aſtringentia in calida materia.

Gal. cap. 8. lib. 8. κ. τόπ.

Diæta varia eſt, pro varia vomitus cauſa. Secundum Auicennam igitur in vomitu e cibi corruptione, probantur cibi, ſuauis odoris & saporis: qui calidi ſint in corruptione acida; frigidi, in nidoroſa. Tandem addit Auicennas in vomitu contumaci, in quo virium lapſus imminet, eſſe exhibendam *aquam carnis, e pullis, & extremitatibus hædorum & caſtratorum: quæ aqua ſic conficitur. Pulli, & extremitates hædorum atq; caſtratorum in aqua elixantur: deinde aqua illa abiicitur: mox rurſus decoquuntur carnes in alia aqua, quouſque diſſoluantur: deinde carnes teruntur in mortario, & hinc aqua exprimitur: cui deinde ſunt miſcenda vel ſemina, vel aro-*

Victus ratio.

Aqua carnis, vires inſtaurans.

inata, modo calida, modo frigida, pro mali conditione. Hic aquam carnis parandi modus tunc probatur, cum vires collabuntur ob immodicam vacuationem; in qua opus eſt alimento velociter nutriente, neque ita diſſipabili. Hac de cauſa Auicennas accipit cum carne pulli etiam animalium extremitates, quæ viſcidum & firmum præbent alimentum. Et eandem ob cauſam, primum pullos elixat, mox aquam abiicit; quoniam per primam elixationem portiones tenues, & facile diſſipabiles euaporant, & diſſoluuntur: remanent autem portiones magis firmæ & ſolidiores, quibus cauſa fluxus egemus. Quod ſi autem vires concidant citra fluxum; ſatius eſt in aqua carnis paranda, tenues etiam portiones ſeruare: neque carnibus pullorum, animalium extremitates tunc ſunt addendæ, nam potius obeſſent. Cæterum, cum aqua carnis ab Auicenna propoſita, in virium lapſu vi vomitus, ſtabile alimentum præbeat, verum non celeriter nutriat: iccirco prudentiſſimus Auicennas cum aqua carnis dat *parum vini, quoniam vinum omnium celerrime nutrit.* Auicennas etiam addit, paullatim cibum eſſe exhibendum, ne motus motui addatur. Vnde cum quies proſit, ſtatuit Auicennas curæ radicem eſſe ſomnum. Et hæc de Vomitu.

CAPVT XII.

De Cholera.

PEr choleram, ſeu Barbarorum choliricam, intelligimus illud vitium, in quo patiens ſecundum ventriculum ita turbatur, vt materia & per os, & per ſedem euacuetur. Vnde ſermo noſter dirigitur, ad choleram exquiſitam & notham; humidam, & aridam. *Nomen.*

Generatur cholera, dum materia morbifica agit in ventriculum, non ſecundum vnicam tantum partem, ſed e capite ſecundo, libro tertio, de ſymptom. cauſ. ſecundum totum ventriculum, id eſt, ſecundum partem ſupernam & infernam: hincque expultrix adeo irritatur, vt materia & per os, & per aluum expellatur. *Generatio.*

Cholera igitur eſt motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os. *Definitio.*

Forma eſt motus prauus. capite ſecundo, libro tertio, de ſymptom. cauſ. qui motus prauus eſt expulſio, & hinc functio deprauata, quam Alexander vocat immoderatam perturbationem. Auicennas dicit, choleram eſſe motum materiæ morbificæ: nam loquitur de fluxu, & accipit hoc *Forma.*

pit hoc vitium in ratione exeuntis mutati: Galenus autem in ratione læſæ actionis: Quare non ſibi repugnant. Subiectum eſt ventriculus totus, ſecundum partem ſuperiorem & inferiorem. *Subiectum.*

Ratione cauſæ efficientis, diximus: dependens ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os. Vnde cholera diſtinguitur ab eo vitio, quod quidam choleram eſſe credunt, cum tamen non ſit; vt monet Galenus tex. 103. libro quarto, de ratione victus. loquens enim de arida cholera inquit: Cum ſpiritus vitii cauſa interdum retineantur, interdum exeant; ſi ſpiritus retineantur, non gignitur cholera: probabilius enim eſt, choleram vocare, dum ſpiritus & vapores egrediuntur, non autem dum retinentur. Hactenus ergo patet, choleram pendere ab expultrice, expellente materiam per vtrumque os. Iam inquirendum, quam ob cauſam expultrix ad expellendum inſurgat. Cum igitur expultrix concurrat vt cauſa præter naturam: dicendum in qualibet cholera eam fruſtrari ob errorem externum, non læſa facultate: nam immediata cauſa eſt materia, ita aduerſaria ventriculo, vt expultrix ſumma violentia inſurgat ad expellendum. Hinc Galenus capite ſecundo, libro tertio, de cauſ. ſymptom. ſcribit, in cholera ventriculum expellere quod offendit. Id igitur quod offendit, conſiderandum eſt, ſecundum ſpeciem, vitium, & cauſam generantem. *Cauſa efficiens.* *Materia irritans expultricem.*

Quoad ſpeciem, eſt cauſa Interna, vel Externa. Interna e con. 103. libro quarto, de ratione victus. poteſt eſſe Vapor, vel Minera: vapor eſt cauſa choleræ ſiccæ: minera poteſt eſſe cauſa choleræ tum ſiccæ, tum humidæ; humidæ quidem, ſi materia morbifica per os & aluum euacuetur, copia effatu digna: ſiccæ, ſi cauſa ſit materia biliosa (ſecundum Alexandrum) verum materia in parua copia egreditur; vnde, niſi flatus vel vapores egrediantur, vitium dignum non eſt nomine choleræ. Quantum ad mineram; poteſt eſſe Chylus, vel Humor: & humor, vel Pituitoſus, ſeu aquoſus, vel Bilioſus, non tantum bilis flaua, ſed cum Auicenna etiam æruginoſa; quare eſſe poteſt etiam porracea, & vitellina. Cauſa externa, non neceſſario occurrens, ſunt medicamenta acria, venena. Externa cauſa, neceſſario occurrens, attinere poteſt ad cibum, ad potum: vt eſt cibus facilis corruptionis, vt lac: item e capite 4. libro 2. aliment. pepones, dum probe non coquuntur: ſimiliter fungi, ſi non vincantur. capite 4. lib. de cibis bon. & mod. ſucci: item potio putrida vel vini, vel aquæ. *1. Species materiæ.*

Quoad vitium ſpeciei: & primum quoad vapores; hi ſunt acres: tex. 103. lib. 4. de ratio. vict. vi enim acrimoniæ corpora neruoſa mordentur. *2. Vitium materiæ.*

Quoad mineram; eſſe poteſt quilibet ſuccus, ſiue ſit chylus, ſiue humor, dum hic ſuccus eſt putridus, & proinde toto genere præter naturam. Verum in cholera exacte exquiſita, vt vult Galenus loco citato eſt materia acris; nam habet modum generationis communem cuilibet choleræ: ſicuti enim cholera humida, fit ex acri humore; ita cholera ſicca, fit ex acri vapore. Diximus autem choleram exquiſitiſſimam fieri a minera acri; quoniam cum Aetio fit cholera e cruditate, non modo nidoroſa, ſed etiam acida: at magis exquiſita cholera prodit e corruptione nidoroſa. Quoad cauſas externas, ſi fuerit venenum; patet vitium eſſe ſecundum ſubſtantiam; ſed poteſt annecti acrimonia. Si autem ſit medicamentum, eſt calidum: quare acre. Et idem dicendum eſt de cibis ac potionibus.

Cauſa generans. Quoad cauſam generantem; & primum quantum attinet ad vaporem, cum ſit vapor acris; generatur rationabiliter e minera acri, ſed viſcida; vt minera hæc nequeat expelli, quia ſi expelleretur, non eſſet cholera ſicca. Quoad mineram; potiſſimum generatur tripliciter: nempe: vitio vel eorum quæ ingeruntur, vel ventriculi, vel iecinoris. Generatur minera vitio eorum quæ ingeruntur, dum (cum Galeno loco citato) cholera fit ex acri humore, qui e comeſtorum corruptione prodit; veluti eſt cholera, cum Alexandro, quæ fit ob frigida applicita, aut ab aqua frigida, ſiue admota, ſiue bibita. Auicennas, dum quaſi interpretatur Alexandrum, inquit, choleram fieri e potu frigidæ in ieiunio, ſequente cibo craſſo: nam dum poſt ieiunium ingeritur cibus craſſus & difficilis coctionis; vi ieiunii iuſto citius attrahitur chylus, & proinde crudus; præſertim cum a cauſa refrigerante, vel aſſumta, vel admota, reddatur ventriculus ad cibum craſſum concoquendum imbecillior. At in hac cholera, cum Aetio, vomitus acidus oboritur. Materia etiam gignitur vitio ventriculi: & cum Alexandro proprie cholera nuncupatur. Cum Auicenna magis fit æſtate & autumno, propter debilitatem digeſtionis; quia tunc calor imbecillior eſt: minoratur autem hyeme & vere; quia tunc firmior eſt calor. Tandem generatur minera vitio iecinoris & venarum: nam calore hepatis & venarum, ſuccus bilioſus generatur: ideoque mirum non eſt, febricitantes quandoque cholera corripi. Alexander inquit, hanc eſſe choleram e bile prodeuntem. Et Hippocrates aphoriſm. 30. ſectio. 3. ait, poſt iuuenilem ætatem vigere choleram, quæ ſcilicet fit a bile; tunc temporis collecta; licet enim eadem in iuuentute generetur; non tamen ita colligitur, ſed expellitur.

In for-

In forma, differentia eſt ſecundum magis & minus, quatenus motus eſt Magis vel Minus prauus. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ: niſi dicamus, ventriculum magis affici, vel Supra, vel Infra. Ratione efficientis, cauſa eſt Interna, vel Externa. *Differentia.*

Hic affectus in genere indicatur e nauſea, ſiti, e triſti ſenſatione ſecundum totum ventriculum & inteſtina, ex angore, quia vehementer afficitur os ventriculi. Præterea compatiente corde, indicatur e pulſu læſo: & compatientibus neruis, cum Actio indicatur e contractione muſculorum manuum, & pedum. Tandem indicatur e materia, ſupra & infra erumpente. Differentias a forma æger patefaciet: num ſcilicet motus ſit magis vel minus prauus. *Signa.*

Quoad differentias a ſubiecto: ſi magis afficiatur ventriculus ſecũdum partes ſupernas; ſymptomata magis cruciabunt ſupra: ſi magis ſecundum partes infernas, contra.

Quoad differentias ratione efficientis: primum an choleræ cauſa ſit interna, vel externa, cognoſcitur ex ægro & aſſidentibus; dum externam cauſam vel prægreſſam, vel non prægreſſam dicunt. Si ſit cauſa interna: ſi vapor; dicet æger ſe percipere vaporem acrem exeuntem. Si ſit minera; oculis materia conſpicietur: ita vt ſpecies materiæ etiam viſu deprehendatur. Quæ autem ſit cauſa generans, patet ex alibi dictis.

Quoad præſidia: cum cholera ſit motus prauus ventriculi, dependens ab expultrice materiam expellente & ſupra, & infra: a motu prauo, vt eſt ſymptoma, habens rationem cauſæ, cum plus iuſto vtrumque ventriculi os relaxetur, oritur indicatio aſtringendi. Deinde, vt hic motus pendet ab expultrice, quæ irritatur a materia, cum haurienda ſint præſidia a ſpecie materiæ, a vitio, & a cauſa generante: Quoad ſpeciem; determinata indicantur præſidia; vnde ſi bilis peccet, medicamenta dirigenda ſunt in bilem; ſi cibus, in cibum; ſecundum Alexandrum. Pro varietate vitiorum; varia indicantur contraria remedia. Vnde, ſecundum Alexandrum ratione copioſæ materiæ, opus eſt vacuare; cauſa bilis calidioris, opus eſt refrigerare, &c. Similiter patet varias cauſas generantes, varia poſtulare præſidia: vnde, ſecundum Alexandrum in cholera prodeunte ab imbecillitate ſtomachi, roborandus eſt ventriculus, eiusq; intemperies remouenda. *Indicationes.*

Cholera in genere eſt malum periculoſiſſimum; nulla enim deeſt vehementia. Quatenus enim omnis cholera eſt motus admodum prauus; adeſt inſignis receſſus, & proinde inſignis vehementia eſſentiæ. Et qua- *Prognoſtica.*

tenus cholera pendet a materia admodum moleſta expultrici; augetur vehementia eſſentiæ. Prætereа quatenus malum attinet ad totum ventriculum; adeſt vehementia dignitatis. Quatenus autem læditur pulſus, & vel imminet, vel ſuperuenit ſyncope; vehementia adeſt facultatis. Hinc, ſecundum Alexandrum cholera eſt acutiſſimus affectus, qui ſyncopen inſignem, & hinc immodicam virium reſolutionem inducit. Verum pro varia vi differentiarum, intenditur, & minuitur periculum. Vnde cholera magis eſt periculoſa, ſi motus ſit magis prauus, ſi magis vigeat ſecundum os ſupernum, ſi cauſa magis recedat a naturali ſtatu: verbi gratia deterior eſt cholera, ſi fiat a bile æruginoſa, quam ſi a flaua. Idem de externis cauſis ſtatuendum. Hinc Galenus capite quarto, libro de cib. bon. & mod. ſucci, ait, a boletis deuoratis neminem obiiſſe; vi autem cæterorum fungorum alios mortuos eſſe, alios proxime ad mortem acceſſiſſe. Quamuis autem cholera periculoſiſſimum ſit malum, quod celerem necem minatur: cum Rhaſi tamen non prorſus eſt deſperandum. Et cum Alexandro celerrime eſt occurendum, nam etiam leuis mora tabem committit, & periculum affert.

Curatio. Cheirurgia. Quoad materias igitur cheirurgicas; Rhaſes probat artuum ligaturas, tanquam materias remedii reuellentis. Ligandi autem & fricandi ſunt artus, modo ſuperni, modo inferni, modo vtrique; prout ſubſiſtentia ſequitur materiam, quæ impetum ad os vel aluum habet, modo inæqualem, modo æqualem. Si enim æqualis ſit impetus; frictiones & ligaturæ probantur ſecundum omnes artus, id eſt, manus & pedes: ſi impetus ſit inæqualis; & ſi vehementior ad os, oportet ligare artus infernos; ſi ad aluum, ſupernos. Rhaſes prætereа ad inhibendum vehementiorem impetum, magnam cucurbitam ſtomacho adhibet, ſine ſcarificatione: quæ tamen in arida cholera non probatur, ſed in humida, in qua neq; cibus detinetur.

Pharmacia. Vacuantia. Medicamenta probantur Vacuantia & Aſtringentia. Vacuantia probantur in cholera ſicca, vt vaporum minera euacuetur. Probantur etiam in humida cholera cum Alexandro, ſi fiat e cibis corruptis; ſi etiam fiat a bile, in qua nil mentione dignum erumpit. Vacuantia autem hæc frigida ſint oportet: quia feruens eſt materia morbifica. Quare Alexander cum reliquis probat *mulſam, ſed dilutam: & ſi æger non libenter mulſam admittat, iubet aquam tepidam liberaliter eſſe bibendam.* *Probatur etiam ſerum lactis caprini, vel vaccini; ſed ſine ſeminibus melonum: cum non ſit inſtitutum per lotium vacuare, quia corrupta materia non debet per*

bet per medium iecur permeare. Cum lactis autem ſero, gratia vomitus, miſceri debet oleum, vel butyrum: gratia deiectionis per aluum, miſceri poſſunt manna, ſyr. roſ. ſolut. tamarindi. Non improbantur aquæ Veronenſes, vel B. Virginis. Probantur item clyſteres e cremore hordei, e ſero lactis, addito ſacchare cum oui vitello, ſed ſine ſale. Quoad *vſum*, notandum circa exhibitionem aquæ, quatenus eſt materia remedii vacuantis per vomitum; Rhaſin exhibere aquam copioſam, moderate calidam, ſæpe, & quamprimum. Ratio eſt: quoad *quantum agendum*; probat aquam copioſam; quia pauca non poteſt vacuare: & præterea, quia ſumma eſt actio materiæ morbificæ, cum naturam cogat ad expellendum per vtrumque os. Quoad *modum*; probat aquam moderate calidam, id eſt, tepidam: hac enim acris materia attemperatur, & ventriculi orificia laxantur, vnde materia promtius euacuatur. Quoad *tempus*; propinat aquam quamprimum; nam materia morbifica præſens vincit alia indicantia; vnde Alexander iubet, choleram celerrime eſſe curandam. Sæpe autem exhibetur aqua; quia perſeuerat materia præſens, vincens alia indicantia. Quoad *vbi*; aqua vſurpatur per os; quia materia morbifica reſidet in ventriculo.

Aſtringentia medicamenta Exhibenda ſunt & Applicanda. Rhaſis exhibet *trochiſcos de olibano, cum aqua & niue, & rob ſeu ſucco granatorum: exhibetque ſemel, ac iterum. Componuntur hi trochiſci, e maſtiche, olibano, cubebis, cardamomo, gallia moſchata, caryophyllis, & caphura: quæ omnia medicamenta ſunt calida, excepta caphura.* Rob autem granatorum, ſic conficitur: *Succus granatorum acetoſorum in vas mittitur, in quo detinetur, donec pars craſſior reſideat: deinde purior portio accipitur, & decoquitur ad iulepi conſiſtentiam: deinde in eum adhuc calentem imponuntur ſtipites menthæ viridis, qui eo vſque detinentur, donec ſuccus refrigeretur.* Baſis in trochiſcis eſt thus: in rob granatorum, baſis eſt ſuccus granatorum. Baſis autem medicamenti compoſiti e trochiſcis, rob granatorum, aqua, & niue; ſunt trochiſci: nam inſtitutum eſt tuto aſtringere, & citra detrimentum calidi inſiti. Cum igitur aſtringentia frigida, nimium cogant calidum innatum: ob id medicamentum recipit aſtringentia calida, vt eſt thus, & reliqua. Verum pro adiuuante, gratia aſtrictionis, additur caphura, quæ ſui frigiditate occludit orificium ventriculi. Et ob id etiam additur rob de granatis, cum niue, ſeu aqua gelida. Quoniam igitur cholera eſt vitium calidum: iccirco paſtilli ex olibano, compoſiti e plurimis calidis, non exhibentur ſinceri, ſed cum ſucco granatorum, id eſt, cum *Aſtringentia.*

medicamento frigido & aſtringente. *Vſus* hic eſſe poteſt: ℞. *trochiſc. de olib.* ʒ j. *rob. de granatis* ʒ vj. *aqua gelidæ* ℥ ß. *Miſce.* Quoad *modum*; exhibeatur hoc medicamentum actu frigidum, quoniam validius aſtringit. Quoad *tempus*; exhibet Rhaſis hoc medicamentum, dum apertio orificiorum vincit alia indicantia: nimirum dum vomitus, vel ventris deiectio vehementer fiunt, & ſymptomata terrefacientia ſuperueniunt. His medicamentis aſtringentibus addere poſſumus ea, quæ in doctrina de vomitu propoſuimus: & quæ proponemus in ſermone de fluxu alui. Addit Rhaſes, ſi in cholera admodum inſignis ſit vacuatio; pedes & crura madefieri debere aqua gelida: &, malo vrgente, pedes, cruraque, in propoſitam aquam immitti debere: nam artubus refrigeratis, frigiditas ventriculo impertitur, vnde clauduntur orificia, & fluxus ſiſtitur.

Victus ratio. Quoad diætam: probatur aer, reficiens ſpiritus, qui in cholera diſſipantur: quare, cum Rhaſi, pulli ſunt aſſandi, & ante nares ſcindendi. Quoad cibum; ſi ægritudo quieuerit, & vacuatio non amplius perſeueret; ſecundum Rhaſin probantur alimenta leuia, id eſt, facilis coctionis. Si autem vacuatio perſeueret in cholera, vt ſyncope vel immineat, vel etiam aſſit: ſi immineat, exhibet Rhaſis *panem, infuſum in ſucco granatorum, cum vino*; & monet idem auctor, ægros eſſe cogendos ad comedendum; & ſi euomant, iterum atque iterum dandos cibos; nam virtus vincit alia indicantia: & potiſſimum ad *vinum* confugiendum, ſi ſuperueniat ſyncope. Hinc Alexander ait: ſi vomitus perſeueret, probari *menthæ decoctum*, quod ſtomacho gratum eſt, & naturaliter ad hunc affectum accommodatum, cui tamen vinum miſceri debet: notat enim Alexander ſe multos nouiſſe, qui e ſola vini potione, præter ſpem mortis periculum euaſerint. Ad corpus facilius nutriendum probatur a Rhaſi, balneum aquæ dulcis, per horam; nam facile attrahitur alimentum. Et ſi contingat conuulſionem oboriri: balneo aquæ dulcis addi debet aliquod pingue, vt eſt *butyrum, oleum: iuuat etiam mirifice balneum e ſolo oleo.* Hæc de ventriculi malis.

CAPVT

CAPVT XIII.

De natura, vſu, vitiiſque præcipuis Inteſtinorum: & primum de Dolore inteſtinorum Colico, atque Iliaco: ſimul etiam de Aluo præter naturam cohibita.

DE ventriculi malis hucuſque diximus. Quia autem inteſtina proxima ſunt ventriculo, & ab eius orificio inferiori oriuntur: de inteſtinorum malis iam agemus. Primum autem vitiorum numerum indagabimus: quod vt recte fieri queat, de inteſtinorum natura quædam pręmittemus. Inteſtina igitur ſunt inſtrumentum, cōfectum e tribus tunicis, fibris tranſuerſis & rectis, pinguetudine, & organis communibus. Quamuis autem inteſtinum, vnum ſit corpus continuum: ita tamen formatum eſt, vt ſecundum partem, attinentem ad ventriculum, ſit magis tenue; ſecundum partem qua ſedem ſpectat, minus ſit tenue. Vtrumque autem & tenue, & non tenue inteſtinū, in tria diuiditur. Inteſtinum igitur, quatenus eſt vnum corpus, exſiſtit cauſa communis vtilitatis: quatenus autem partes habet, diſcrimen aliquod eſt in vſu & functionibus. Hoc vt intelligatur, ſciendum: inteſtina conferre, cauſa materiæ & alimentalis, & excrementitiæ. Materia alimentalis, eſt chylus: qui, dum in ventriculo eſt aſſecutus ſuam perfectionem, inteſtinis eget, vt ductibus, per quos, tanquam per viam, hepar petat. Si contingat, chylum ſecundum aliquam partem non eſſe adeptum perfectionem: inteſtina chylum imperfectum perficiunt. Hinc Galenus c. 8. l. 4. de vſ. part. ait; inteſtina eſſe organa diſtributionis: & cap. 17. l. 4. de vſ. part. in inteſtinis cibum mutari in chylum: & c. 12. l. 5. de vſ. part. ait, inteſtina eſſe coctionis organa, non tantum diſtributionis. Cum ergo inteſtinum, gratia alimenti, ſit organum diſtributionis, & coctionis: quantum attinet ad diſtributionem, ſciendum cum Galeno c. 17. l. 4. vſu part. in inteſtinis chylum perfici, & fieri fecum excretionem, vt bona fiat diſtributio. Conferunt autem inteſtina ad diſtributionem, e c. 3. l. 6. loc. aff. quatenus ſunt ductus: nam ventriculus chylum in ieiunum inteſtinum per duodenum transmittit, & iecur a ventriculo trahit. Vnde inteſtina non agunt, non attrahunt a ventriculo. Nec obſtat, quod inteſtina fibras rectas habent: nam hæ tantum ſunt ad tutelam tranſuerſarum. cap. 17. lib. 4. vſ. p. Proinde chyli diſtributio eſt actio

Tranſitio.

De natura & vſu inteſtinorum.

Chyli diſtributio, & plenior elaboratio, ope inteſtinorū.

ratione ventriculi expellentis, & hepatis attrahentis: vſus autem pertinet ad inteſtina, non actio. Porro, ſecundum Auicennam, omnia inteſtina concurrũt ad digeſtionem, id eſt, ad chyli diſtributionem; recipiunt enim venas hepatis ſeu ramos meſaraicarum; plures quidem inteſtinum ieiunum, pauciores reliqua: proinde chyli diſtributio magis viget in tenuibus inteſtinis, quam in craſſis, cap. 17. & 18. l. 4. de vſu part. Quoad concoctionem: ſi perpendamus chyli imperfecti coctionem; cum inteſtinorum tunica interna ſimilitudinem habeat cum interna ventriculi tunica: recte inteſtinum ſtatuitur organum coctionis. cap. 12. lib. 5. vſu part. At cum calor magis vigeat in tenuibus inteſtinis; ob id tenuia inteſtina potiſſimum alimentum coquunt. cap. 18. lib 4. de vſu part. Hæc de materia alimentali. Excrementum, in quod agit inteſtinum, eſt excrementum mutationis cibi in chylum, & non eſt quodlibet excrementum: quoniam in ventriculo, præter chylum triplex generatur excrementum; ſicuti etiam in venarum coctione, triplex reperitur excrementum; nempe biliosum, melancholicum, & ſeroſum. cap. 2. lib. 3. de ſym. cauſ. Nec obſtat, quod paſſim Galenus dicit, in qualibet coctione duplex tantum generari excrementum, nimirum tenue, & craſſum. Excrementum enim bifariam ſumitur. Primum, vt prorſus eſt inutile, & nullo modo in ſanguinem verti poteſt: ſicuti accipit Galenus cap. 1. lib. 6. de tuen. ſan. inquiens; excrementum vocari ciborum ſubſtantiam, quæ in nutrimentum non abit: vt eſt excrementum ſeroſum, ſeu humidum; & fecale, ſeu ſiccum. Deinde ſumitur excrementum, vt ſecundum aliquam ſui partem eſt vtile, vt in ſanguinẽ mutari poſſit: ſicut ſumitur a Philoſopho, cap. 18. lib. 1. de gen. animal. dum ait, pituitam eſſe vtile excrementum primi alimenti, id eſt, chyli, quod in ſanguinem mutari poteſt: vnde & Gal. c. 8. l. de atrabile ait; pituitam quæ in ventriculo generatur e cibis pituitoſis, in hepate mutari in ſanguinẽ, ſcilicet ſecundum portionẽ alimentalem; nam portio excrementitia, depulſa ad inteſtina, cum nequeat acquirere formam fecis, alba cum fecibus egreditur. His ſic poſitis: verum eſt, in qualibet coctione duo tantum eſſe excrementa, ſed inutilia. Et propterea non eſt inconueniens tertium excrementum generari, quod in ſanguinem poſſit mutari. Quo autem ad Galenum cap. 2. lib. 3. de cauſ. ſym. dum proponit tria excrementa, quorum nullum in ſanguinem mutari poteſt: id hoc modo accipiendum. In ſanguificatione duplex tantum producitur excrementum; bilioſum ſcilicet & melancholicum: Galenus proponit etiam tertium, nimirum excrementum ſeroſum, & prorſus inutile ad alendum; quod, licet in venis non generetur (: eſt enim tenue chylificationis excrementum

Excrementorum excretio, & vermium generatio in inteſtinis.

in vena-

in ventriculo genitum.) repetitur tamen in venis, & in generatione ſanguinis; quia hoc excremento opus fuit, vt vehiculo chyli. Perpetuum igitur eſt, in omni coctione duo tantum inutilia generari excrementa. Cum ergo conſtet triplex excrementum in ventriculo generari; ſeroſum, fecale, & pituitoſum; quæ ſingula vna cum chylo in inteſtina mittuntur: iam explicandum eſt, quidnam circa hæc tria excrementa agãt inteſtina. Quoad excrementum ſeroſum; in hoc non agunt inteſtina, ſed concurrunt, vt ductus: fit enim diſtributio ſeroſi excrementi, vt ſit portionis alimentalis vehiculum. Quoad excrementum fecale, & pituitoſum; inteſtina bifariam concurrunt: nimirum quatenus agentia, & quatenus rationem habent loci agentis. Qua enim ſunt agentia, reſpiciunt feces: quatenus ſunt locus agentis, reſpiciunt vermes. Declaro magis. Quoad fecale excrementum; inteſtina concurrunt ad fecum expulſionem; expulſio eſt actio. Ideo Galenus c. 17. l. 4. vſ. part. ait, omne inteſtinum vnam ſpeciem motus habere, hoc eſt, expulſionem; & propterea inteſtina obtinere villos tranſuerſos: id quod etiã aſſeritur c. 3. & 4. l. 3. de ſymp. cauſ. Differentia tamen eſt inter inteſtina: nam tenuia magis reſpiciunt chyli diſtributionem; craſſa magis expulſionem fecum: c. 18. l. 4. vſu part. Hinc Philoſophus ait, inteſtina eſſe conceptaculum excrementi ſicci, c. penult. l. 3. de partib. anim. Nec ad detentionem fecum opus fuit fibris obliquis: quia ſpiræ, ſeu circumuolutiones ſufficiunt. Et dum Galen. c. 7. l. 3. fac. natural. inquit, in tenuibus inteſtinis ſtercus generari; ſignificauit excrementũ chylificationis craſſum, ſeparari a chylo, & a ſero; quod tamen integre demũ fit in craſſis inteſtinis. Principaliter ergo productio fecũ, attinet ad tenuia inteſtina; integra autẽ creatio ad craſſa: quẽadmodum etiã fatetur Hippoc. l. de carnibus. Quare cõſtitutum ſit, inteſtinum eſſe organum expulſionis fecum, & hinc pituitoſi excrementi. Quoad inteſtina vt vermes reſpiciunt: ſupponẽdũ in præſentia, vermes generari in inteſtinis, e materia putrida, exiſtẽte in inteſtinis: agẽs autem non eſſe calorẽ inteſtinalem, ſed calorẽ inſitum materiæ putreſcẽtis. Quare inteſtina cõcurrunt vt ſedes, in qua e putreſcẽte materia vermes generãtur. E dictis igitur cõſtat, inteſtinũ eſſe organum diſtributionis, concoctionis, expulſionis, & ſedes generationis vermium.

Vſus inteſtinorum ſecũdum Auicennam.

Auicennas circa ſingula inteſtina digreditur, ſcribens: duodenum genitum eſſe ad expellendũ feces a ſtomacho; non enim hæc expulſio de chylo accipi poteſt, qui expellitur a ventriculo, & attrahitur a iecinore. Ieiunum, ait, expellere infra, præſertim quia bilis e veſicula fellis prodiens, mouet expultricem, cum mordicatione. In ileo autem inteſtino, dicit morari cibum: vbi chyli portio imperfecta perficitur, & feces ſegre-

gantur a chylo,& expelluntur. Cæcum ſtatuit recipere a ſupra,& expellere infra,vt etiam ſit fecum locus,in quo detinentur: & addit,in ruptura inguinis facilius deſcendere, quia non admodum coniunctum eſt cum meſenterio. In Colo ait, eſſe aggregationem fecum, expreſſionem, & gradationem ad expellendas feces, poſt complementum reſidui e cibo. Denique ad rectum inteſtinum refert expulſionem fecum ad extra.

Vitia inteſtinorum præcipua. His ita explicatis: conſtat, inteſtinum eſſe inſtrumentum animæ,ratione nerui; & inſtrumentum naturæ, ratione reliquarum partium. Quatenus igitur inteſtinum eſt animæ inſtrumentum; eſt obnoxium DOLORI. Quatenus autem eſt organum naturæ; cum inteſtinum ſit deſtinatum coctioni chyli, non perfecte elaborati in ventriculo; & diſtributioni chyli; & expulſioni, tum fecalis excrementi, tum pituitoſi: quatenus inteſtinum eſt organum deſtinatum coctioni, & expulſioni; eſt promta ſedes VERMIVM; quoniam dum chylus non perficitur, dum excrementa non expelluntur, putreſcunt,indeque vermes oriuntur: tandem, quatenus inteſtinum accommodatum eſt diſtributioni chyli,& excretioni excrementorum, facile corripitur ALVI FLVXV, & STIPTICITATE. Cum autem ſtipticitas cruciet patientes in dolore præſertim iliaco, & colico: ob id, breuitatis cauſa, de hac ſtipticitate in ſermone de dolore inteſtinorum agemus. Propterea concludendum, inteſtinorum vitia diſcutienda eſſe, Dolorem, Vermes,Fluxum alui.

De dolore Inteſtinorum.

Nomen. PER dolorem hic intelligimus omnem inteſtinorum dolorem. *Generatio.* Generatur,ſi qualitas tangibilis ea violentia agat in inteſtina,vt fiat ſolutio continui; quæ ſolutio continui in ratione motus violēti, & proinde obiecti communis improportionati, ea vi agit in inteſtina, quatenus ſunt corpora neruoſa, vt corrupta fiat tum affectio, tum receptio; quæ in inſtanti impertiuntur cerebro,& ſenſui interno,a quo ſenſu interno iudicatur iniucundū; vnde ſenſus interni actio eſt triſtis: & hinc ad differentiam voluptatis male afficitur vis appetens, hincq; fit dolor,id eſt, affectio *Definitio.* voluptati contraria. Dolor igitur inteſtinorum eſt ſenſatio corrupta inte*Forma.*ſtinorū,dependens a ſolutione vnitatis. Forma eſt ſenſatio corrupta,quæ, ſi capiatur vt eius ſubiectum eſt inteſtinum; potius eſt affectio,quā actio; actio enim ad cerebrum attinet, quatenus iudicat,vt in doctrina de dolore capitis docuimus. Hæc autem affectio, ad inteſtina attinens, eſt corrupta, *Subiectum.* quia fit cum violentia. Subiectum huius mali eſt inteſtinum: quo hic dolor

dolor diſtinguitur a dolore aliarum partium. Inteſtinum autem eſt ſubiectum doloris, quoniam neruos recipit, a ſexto pari cerebri: & proinde omne inteſtinum dolori eſt obnoxium; potiſſimum tamẽ Colum, eo quod longum eſt & anfractuoſum, & cum Alexandro craſſum ac denſum; vnde cauſa dolorifica moram in eo trahit, ac continuum ſoluit.

Ratione efficientis; diximus, dependere a ſolutione vnitatis, quo hic dolor contrahitur ad ſenſum tactus; cum in omni ſenſu dolor fiat, citra ſolutionem vnitatis, tactu excepto. Et hinc etiam diſtinguitur hic dolor a grauitate; quæ eſt ſenſatio corrupta, prodiens a materia ponderoſa, ſed citra vnitatis ſolutionem. Porro in cauſa vnitatem ſoluente, conſideratur ſpecies, vitium, cauſæ generantes ſpecierum, & cauſæ eaſdem detinentes. Quoad ſpeciem; cauſa eſt Interna vel Externa. Interna eſt materia, vitæ vel Particeps, vel Expers. Particeps; vt vermis: vnde Auicennas dicit, colicum dolorem fieri, dum plurimi vermes congregantur. Si cauſa ſit vitæ expers, eſt Vapor, vel Minera. Vapor præſertim eſt Pituitoſus, licet etiam Bilioſus eſſe poſſit. Minera eſt vel Alimentalis, vel Excrementitia. Alimentalis, eſt Sanguis. Excrementitia ſpectat ad coctionem Primam, vel Secundam, vel Tertiam. Ad primam ſpectat materia vel Pituitoſa, vel Fecalis. Ad ſecundã id eſt, iecinoris coctionem ſpectat materia vel Bilioſa, vel Melancholica. Ad tertiam ſpectat, Sanies, Calculus. Cauſa externa neceſſario occurrens, eſt Cibus vel Potus: Non neceſſario occurrens, medicamenta, venena, ferrum, lapis, ligna, & ſimilia; quæ ſoluendo continuum, vel abradũt, vel frangunt, vel contundunt, vel incidunt; quæ potiſſimum referenda ſunt ad Aſſumenda, & Foris incidentia.

Cauſa effic.

Subdiuiſio.

1. Species cauſa.

Vitium ſpeciei multiplex eſſe poteſt: quælibet tamen cauſa concurrit ſoluendo continuum, vel Copia, vel Qualitate: verbi gratia, lapis, vt toto genere præter naturam, non ſoluit continuum, ſed ratione duritiei, ſeu ratione qualitatis. Ita virulentia venerea, materia putrida, ſoluit continuum, ratione qualitatis, vt calida, vt acris. Sed explicanda ſunt ſingula vitia, vtpote a quibus vtiles indicationes ſumuntur. Breuiter ergò digrediendum circa propoſitas cauſas. Et primũ ſupponendum: cõmune eſſe cuilibet cauſę, quantum attinet ad *vbi*, materiam præter naturam quieſcere in inteſtinis, ſiquidem actio fit per contactum. Deinde, quoad motum, ſeu vitium in motu, ſciendum, ſi cauſæ gignantur in inteſtinis, vitium quidem eſſe ſecundum motum, ſed in ratione cauſæ adiuuantis. Et ob id Galen. cap. 5. l. 2. loc. aff. dicit, materiam quæ mouetur, dolorem parere vehementiorem, quam quieſcentem. At principaliter concurrit materia morbifica, vt agit vel Copia, vel Qualitate. Quod ſi cauſæ non gignantur in inteſtinis; annectitur

2. Vitium ſpeciei. Communia quadam.

etiam vitium ſecundum motum, quatenus materia mouetur, vel Attracta, vel Tranſmiſſa. His ſuppoſitis: quoad vermes; vitium eſt in ſubſtantia; cum vermes ſint toto genere præter naturam. Spectat etiam ad quantitatem; nam cum Auicenna plures congregantur. Pertinet ad qualitatem ſecundam; dum vermes mordent, inſtar materiæ acutæ, quæ ſoluit continuum. Quoad vaporem: vitium eſt in ſubſtantia; dum vapores prodeunt e putri materia. In quantitate; dum vapores ſunt copioſi In qualitate, dum ſunt calidi, frigidi, vel craſſi: vnde dolor colicus præſertim fit a vapore copioſo, frigido, craſſo. Quoad mineram: primo ſciēdum, commune eſſe vitium ſecundum ſubſtantiam, materiæ & alimentali, & excrementitiæ, dum hæ materiæ putreſcunt: vnde Auicennas ait, oboriri dolores colicos, iliacos, per ægritudines peſtilentes, qui proinde contagioſi ſunt. Cæterum, ſi ſeorſum perpendatur minera: & primum, ſi fuerit alimentalis; ſi ſanguis, ſanguinis vitium eſt toto genere præter naturam, dum venas egreditur, & decumbit in inteſtina, & concreſcit; vnde poſtea copia & frigiditate ſoluit continuum. Sanguis etiam concurrit, quatenus inflammationis inteſtinorum eſt auctor. Quare, vt putreſcit, eſt vitium ſecundum formam: eſt autem cauſa doloris, quatenus copia & caliditate ſoluit continuum. Quoad materias excrementitias, ſi ſint primæ coctionis, vt materia pituitoſa, & fecalis: pituitoſa eſſe poteſt putrida, copioſa, frigida, craſſa, lenta, veluti pituita acida, & vitrea: poteſt eſſe calida, vt ſalſa pituita. Materia autem fecalis peccat ſecundum ſubſtantiam, ſi putreſcat: ac præſertim peccat copia & duritie: quo fit, vt dolor potiſſimum fiat e fecibus copioſis, ſiccis & duris, licet etiam interdum ex acrimonia ſecum fiat. Quoad excrementa ſecundæ coctionis; cum ſit materia biliosa & melancholica: Bilis peccare poteſt, vt putrida, copioſa, calidior. Melancholia autem peccat frigiditate; niſi vel putreſcat, vel exuratur: tunc enim caliditate ſoluit continuum. Quoad excrementa tertiæ coctionis; cum ſit hoc excrementum vel ſanies, vel calculus: Saniei vitia attinent ad ſubſtantiam: pertinere etiam poſſunt ad copiam: ac neceſſario ſanies vi caloris ſoluit continuum. Calculus toto genere eſt præter naturam: ſoluit autem continuum copia, & præſertim duritie. Ex his facile intelliguntur vitia cauſæ externæ: quorum tamen vitiorum cognitione non valde eſt opus, cum a cauſa externa non ſumatur indicatio.

Lumbrici. *Vapor.* *Minera in genere.* *Sanguis.* *Excrementitia.*

3. Cauſa generantes. Quoad cauſas generantes propoſitas ſpecies: Vermis generatur e materia putreſcente in inteſtinis, a calido inſito materiæ putreſcentis. Vapor generatur e minera, potiſſimum pituitoſa, e calido inteſtinorum imbecillo: vnde

lo: vnde minera mutatur in vaporem, quem calor imbecillis diſſoluere non poteſt. Sanguis eſt cauſa doloris, dum vel grumeſcit, vel inflammationem excitat: concreſcit autem, quoniam deeſt cauſa præſeruans ſanguinem a concretione, nimirum vena quæ concurrit vt locus conſeruans locatum, & ſpiritus vitalis; quæ duo deſiderantur, dum ſanguis venas egreditur, & in inteſtinis colligitur. Dum autem ſanguis inflammationis eſt auctor; cum peccet copia & caliditate: copioſi ſanguinis cauſa attinet ad inteſtina, vt præter naturam vel ſuſcipiunt, vel attrahunt. Calidioris autem ſanguinis cauſa, eſt caliditas exſiſtens in parte inflammata. Pituita generatur e cibis pituitoſis, a ventriculi calore debili. Feces generantur e ciborum portione terreſtri, a calore ventriculi: & ſegregantur a portione chyli, & ſeri, in inteſtinis: vnde quo copioſior eſt cibi portio terreſtris, eo etiam feces copioſiores generantur: & quo diutius detinentur feces, eo duriores euadunt. Bilis & melancholia generantur e portione excrementitia, non cibi, ſed chyli, a calore iecoris: vnde portio tenuior mutatur in bilem, craſſior in melancholiam. Sanies generatur e ſanguine ſemimalo; a calore tum naturali, tum præter naturam. Calculus raro generatur in inteſtinis: vnde id Galenus nec vidit, nec audiuit. cap. 2. lib. 6. loc. aff. Ego tamen teſtor me vidiſſe calculum ad magnitudinem oui gallinacei, excretum a patiente, obnoxio dolori colico, & qui ſolum aquam potauerat; fuitque hic Excellentiſſimus Friſimelica, qui aliquando grauiſſime afflictus, excreuit hunc calculum. Generatur autem calculus e craſſa & viſcida materia, a calore vel intenſiori, & celeriter agente, vel remiſſiori & lõgiori tempore operãte. Cum igitur in inteſtinis vigere poſſit materia, quæ diutius detineatur; ea in hac mora verti poteſt in lapidem; præſertim, ſi inteſtinorum calor intendatur, vel obſtructionis, vel inflammationis vi, vel deniq; medicamenti calidioris. Hæc de cauſis generantibus,

Quoad cauſas detinentes hæ locum habent in dolore Colico, & Iliaco. In colico enim dolore difficilis fecum eſt excretio. In iliaco autem dolore, ſecundum Galenum, com. aph. 44. ſect. 6. nihil exit inferius, neq; ex acerrimo clyſtere: vnde etiam aph. 10. ſect. 7. ait, in ileo nihil ad inferiora deſcendere; hoc autem fit, quia expultrix non poteſt ſe exonerare, propter anguſtiam partium inferiorum: vnde cogitur natura violenter ad ſuperiora materias extrudere. Et ob id e c. 2. li. 3. de cauſ. ſym. dolor iliacus fit e priuatione expultricis. Cum ergo materia detineatur propter anguſtiam: hæc eſſe poteſt Obſtructio, Conſtipatio, Compreſſio, & Subſidentia. Excipitur autem illa anguſtia, quam vocant coaleſcentiam: nam tanta eſt inteſtinorum amplitudo, vt, dum in vlcere fit agglutinatio, non poſſit ea *Cauſa detinentes.*

Obſtructio. fieri coaleſcentia, vi cuius materia intus detineatur. Obſtructio igitur fit a craſſo flatu: fieri etiam poteſt a quolibet humore, a sanie copioſa, & proinde potius a ſanie abſceſſus, quam a ſanie vlceris: verum promtius fit obſtructio a copioſo flatu, & craſſa tum pituita, tum melancholia: vix autem fit a bile, vel grumoſo ſanguine, vel ſanie. Sicut enim flatus, & materia pituitoſa ac melancholica, ſunt materiæ quæ paullatim colligi poſſunt, & ea copia cumulari, vt obſtruant: ita ſanguis extra venas egreſſus, bilis, ſanies, ſunt materiæ adeo infenſæ, vt nequaquam ea copia aceruentur, vt coli obſtructionem faciant; niſi forte, quod raro fit, hę materiæ confertim, non paullatim vnica vice ad inteſtina confluant. Quare notandum, in dolore inteſtinorum interdum eandem materiam, tum anguſtiam, tum dolorem committere; interdum vero aliam materiam dolorem parere, aliam obſtructionem. Dum enim copioſus eſt flatus, ſoluit continuum, & obſtruit: dum autem flatus non eſt copioſus, dolorem efficit flatus occluſus; quod autem obſtruit, non eſt flatus, ſed eſt pituita, vel quid aliud a flatu. *Conſtipatio.* Conſtipatio fit ex inflammatione, e vermibus, e calculo, e fecibus. Fit ex inflammatione non qualibet, ſed ea quæ occupat propriam inteſtinorum ſubſtantiam, & vſq; adeo internam occupat ſedem, vt occludatur inteſtinum: quare inſignis eſt inflammatio, cuius cauſæ propoſitæ ſunt in ventriculi inflammatione. E vermibus fit conſtipatio, dum cum Auicenna plures congregantur: de cauſis vermium ſuo loco. E calculo oritur conſtipatio, ſi magnus fuerit. Oritur etiam e fecibus copioſis, & aridis: vnde aluus conſtipatur. *Hic autem commode proponemus cauſas aluum conſtipantes.* Feces ſecundum naturam excernuntur, dum ex inteſtinis tempeſtiue expelluntur ab expultrice. Aluus igitur aſtricta eſt, dum feces præter naturam detinentur in inteſtinis. Et hæc detentio ſequitur læſam expulſionem, quoniam expultrix fruſtratur. Fruſtratur autem, vel quia ad expellendum non impellitur; vel quamuis impellatur, expellere tamen nequit. Quoad primum, cum expultrix irritetur a ſenſu tactus; non irritatur, dum vitium eſt in tactu. Vnde tactus læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ſentiens; vel Communis, vel Determinata. Communis; ob morbos cerebri, vel ductuum, id eſt, neruorum. Determinata; præſertim ſecundum receptionem, dum inteſtinorum nerui denſitate afficiuntur; ſiue denſitas fiat a materia, ſiue a frigiditate, cuius auctor eſt medicamētum ſtupefaciens. Tactus autem receptio læditur ob errorem externum; dum bilis non fluit a iecinore ad inteſtina, quemadmodum contingere ſolet in icteritia citrina; dum etiam homines vtuntur cibo pauco, ſiquidem generantur feces exiguæ, non irritantes. Sin autem expultrix inteſtinorum irritetur,

tetur, & tamen expellere nequeat: tunc expulſio læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, & primo labefactatur, ob vitioſas inteſtinorum intemperantias: quæ octo eſſe poſſunt, cum Aetio, quatuor ſimplices, totidem compoſitæ, quas ad eam magnitudinem perduci oportet, vt expultrix imbecilla reddatur. Impeditur autem facultas ob inteſtinorum anguſtiam, tum eam, de qua diximus, tum de qua dicemus: nam verbi gratia, ſicut obſtructio flatus detinet, ita etiam poteſt detinere feces: ſimiliter compreſſio, ſicut flatus detinet, ita etiam feces poteſt detinere. Hinc Aetius dicit, feces cohiberi, propter inflammationem partium, recto inteſtino vicinarum; veluti propter inflammationem veſicæ, & vteri. Si autem expultrix non poſſit expellere ob errorem externum: pendet a cauſa Interna, vel Externa. Interna ſunt feces, quę vel Sincerę ſunt, vel Miſtæ cum alia materia. Si capiantur feces vt ſinceræ; vitium cõtrahunt penes copiam, qualitatem, & motum. Penes copiam; ſi iuſto ſint copioſiores; quę procreantur e cibis copioſioribus. Vitium eſt in qualitate; dum feces ſiccæ & aridæ euadunt: id quod fit ob cauſas Internas vel Externas. Internæ cauſæ ſunt, habitus totius corporis rarus, e calida intemperie; vnde humiditates totum petunt, & feces remanent ſiccæ: adhæc vis immoderata attractricis membrorum, veluti euenire ſolet in cõualeſcentibus, in quibus plurima fit diſtributio humiditatis in corpus: febris etiam ea eſt vis, vt humiditates abſumat: adhęc coniungitur hepatis, meſaraicarum, & vicinarum partium immoderata caliditas, vi cuius fecalis humiditas euocatur: præterea huius ordinis eſt inteſtinorum ſiccitas, ſiccans feces. Externæ cauſæ debent ſumi, ab Aſſumendis, Foris incidentibus, Faciendis, & Vacuandis. Ab aſſumendis; dum feces ſiccantur a medicamentis ſiccis exhibitis, a cibis ſolidis, ſiccantibus, aſſis; a potu exiguo, & ſiccante. Foris incidentia ſunt, medicamenta ſicca applicita, aer calidus, vt æſtiuus & fornacis. Facienda ſunt, immoderatus motus corporis vel animi. Ea quę vacuantur, ſunt copioſæ vacuationes per lotium, per ſudorem: vi enim horum exſiccantur feces. Tandem vitium in fecibus penes motum eſt, dum præter naturam aſcendunt: quod fit, dum homo ad excernendum feces impellitur, diutius tamen excretionem cohibet, & ob id, dum infra eſſent depellendæ, ſurſum præter naturam mouentur: vnde aluus fit ſtiptica. Miſtæ feces, vel cum Pituita, vel cum Flatu ſunt miſtæ. Si cum pituita; ſui lentore ſunt in cauſa, vt non expellantur: cauſæ harum fecum, ſunt medicamenta viſcida, cibi lenti, vt eſt caſeus. Si cum flatu ſint miſtæ, vi flatus ſuſpenduntur feces, vnde deorſum expelli nequeunt: cauſa autem ſunt cibi flatulenti, vt legumina. Hæc de errore externo, qui pendet a cauſa in-

terna. Si error externus (ob quem facultas expultrix non poteſt feces expellere) capiatur a cauſa externa: ſpectare poteſt ad Aſſumenda vel Admouenda. Aſſumenda ſunt medicamenta aſtringentia, exhibiti cibi aſtringentes, & præſertim cum Aetio, aſſumti ante dulcia & pinguia. Admouenda ſunt, veluti dum aſtringentia abdomini applicantur. Et hæc de conſtipatione. Compreſſio fit e vicinorum membrorum tumore, vel inflammatorio vel non inflammatorio, vi cuius comprimuntur inteſtina; veluti eſt tumor vel partis ſimæ iecoris, vel lienis, renum, veſicæ, vteri. Vnde notandum, vicinas partes, tumore affectas, bifariam concurrere: primo, quatenus comprimendo ſunt in cauſa detentionis fecum, a quibus fit conſtipatio: & de his ſupra locuti ſumus. Deinde quatenus tumor comprimens eſt cauſa detentionis materiæ diuerſæ a fecibus, a qua materia ſoluitur vnitas: & hoc modo in præſentia intelligimus. Subſidentia oritur, dum inteſtina naturalem mutant ſitum. Fit autem ob flatus inteſtina contorquentes, vel quia ligamenta diſrumpuntur, vel peritonæum ſoluitur: vnde inteſtina modo in ſcrotũ, modo inter peritonæum & abdomen, & præſertim in inguina dilabuntur. Ligamentorum autem & peritonæi ruptio fit, vel e flatu impetente, vel caſu ab alto in ventrem, vel alio ictu, vel vulnere, & ſimilibus, quorum vi propoſitæ partes diſſoluuntur, vnde inteſtina ſubſident, & materiæ detinentur. Hęc de cauſis cuiuſlibet doloris inteſtinorum.

Subſidentia

Sed priuſquam ad differentias accedamus, loca quædam difficilia explicabimus. Galen. igitur c. 5. l. 2. loc. aff. ait, vehementiores dolores eſſe in tenuibus inteſtinis. Et ibidem tamen, vt etiam c. 2. li. 5. loc. aff. ſcribit, vehementiorem eſſe dolorem in craſſis inteſtinis, ob craſſam ſubſtantiam; non ita vehementem in tenuibus, propter raram ſubſtantiam; vel etiam in craſſis inteſtinis leuiorem eſſe dolorem, ſi cauſa ſit leuior. Reſponſio. Dolor inteſtinorum penes cauſam efficientem bifariam ſumi poteſt: primo, vt fit a materia frigida & craſſa, veluti a pituita, vel a flatu craſſo: deinde vt fit ab aliis cauſis, veluti ab inflammatione, ab aridis fecibus. Si primo modo dolor accipiatur, ſtatuendum dolores colicos, & proinde dolores craſſorum inteſtinorum vehementiores eſſe doloribus iliacis: vnde Galen. ca. 5. l. 2. loc. aff. proponit illos dolores colicos, quos præcedit cruditas, & flatus: & ſubdit, ex huiuſmodi doloribus, ſcilicet prodeuntibus a pituita & flatu, vehementiores fieri in craſſis inteſtinis, mitiores in tenuibus. Hinc Galen. c. 2. l. 6. loc. aff. ait, probabile eſſe, frigidos, craſſos, & viſcidos humores, aut flatus, dolores parere vehementiſſimos in craſſis inteſtinis, ob ſubſtãtiam craſſam & denſam: ſecus autem eſſe ſtatuẽdum de tenuibus inteſtinis, quorũ tunicæ ſunt rarę, vnde non tã diu cauſas morbificas detinent. Quod ſi do-

Num in craſſis an tenuibus inteſtinis atrociores ſint dolores.

ſi dolores fiant ab inflammatione, ab aridis fecibus; ſtatuendum, vehemẽtiſſimos dolores oboriri in tenuibus inteſtinis; quoniam doloris cauſa, ſiue ſit inflammatio, ſiue ſtercus, diu moram trahere poteſt, etiam in tenuibus inteſtinis; quæ cum ſint exquiſitioris ſenſus, quam craſſa inteſtina, hinc acerbius cruciantur. Et ob id Galen. c. 2. li. 6. loc. aff. cum propoſuiſſet dolores prodeuntes e flatibus & pituita; ſubdit, interdum alios eſſe dolores, id eſt, prodeuntes ab aliis cauſis efficientibus, qui vehementiſſimi ſunt, & in ſublimioribus inteſtinis eueniunt; vt qui ab inflammatione, vel aridis fecibus producuntur. Secundo notãdum, quomodo Auic. ſtatuat, dolores iliacos ab iiſdem produci cauſis, a quibus colici? Id autem hoc modo intelligendũ. Cum ſermo fiat de dolore, quatenus eſt vel intenſior, vel remiſſior, in ileo, & colo: quoad intenſiorem dolorem; ſi fiat e pituita & flatu, attinet ad craſſa inteſtina: ſi ab inflãmatione, vel a fecibus, pertinet ad ileõ. Quoad remiſſiorem dolorem; ſi fiat ab inflammatione, ſpectat ad craſſa inteſtina: ſi e craſſis humoribus, ad ileon. Tertio notandum, Hippocratem dixiſſe, aph. 44. ſect. 6. Quibus e ſtillicidio vrinæ ileos ſuperuenerit, in ſeptem diebus pereunt; niſi febre ſuperueniente ſatis vrina fluxerit. Galenus in com. ait, hanc Hippocratis ſententiam aduerſari & experientiæ, & rationi. Experientiæ, dum teſtatur Galenus, ſe pleroſque vidiſſe, qui mingere non poterant, nec paucos mortuos eſſe, quibus ſupra modum extenſa erat veſica: nullum tamen ileoſum euaſiſſe. Aduerſatur autem rationi, nam cum in tumore vteri in prægnante non producatur ileos; multo minus excitabitur ob tumorem veſicæ: quoniam veſica ſuo tumore rectum tantum inteſtinum poteſt comprimere: vteri autẽ tumor poteſt etiã comprimere ſuperna inteſtina, cum ad præcordia extendatur. Sed ego ſentio ita intelligendum eſſe Hippoc. Per vrinę ſtillicidiũ non intelligitur ſtillicidium prodiens ab inflammatione veſicæ, ſed a pituita frigida: nã auxilio eſt febris, quæ ſane non iuuat ratione inflammationis, ſed ratione pituitæ. Per iliacum autem intelligit Hipp. ileon, cuius cauſa eſt pituita. His poſitis, addimus, nõ eſſe impoſſibile, vt quis primũ patiat vrinæ ſtillicidium, mox dolorẽ iliacum: quoniã euenire poteſt, vt aliquod ſit indiuiduũ adeo refertum pituita, vt repletio fiat, & ſecundũ veſicã, & ſecundum inteſtina. Vnde non dicit Hippocrates, ſtillicidio vrinæ ſemper ſuccedere ileon; ſed, *quibus, &c.* inſinuans hæc vitia non corripere quoſcumque, ſed aliquos tantum, id eſt, pituita refertos ſecundum veſicam & inteſtina: quoniam ob repletionem veſicæ fit ſtillicidium, & comprimitur aliquantiſper rectum inteſtinum: ob repletionem autem inteſtinorum, pituita ſuã copia replet; ſui frigiditate ſenſum reddit obtuſum; ſui viſciditate

Quomodo colica & iliaca ab iiſdẽ cauſis oriantur.

Explicatio aphoriſmi difficilis, de ileo ſtranguria ſuperueniente.

non permittit feces deſcendere. Vnde ileos non fit e tumore, ſed e pituita. Et homo perit, niſi beneficio febris vacuetur pituita per lotium: cum enim homo non poſſit ſuſtinere & ſtillicidium, & ileon; dum immunis euadit a ſtillicidio, ſperandum deinde eſt, ileum poſſe ſuperari.

Differentia. 1 Differentiæ quę a forma ſumuntur, reſpiciunt vel ſubiectum, vel cauſam efficientem, vel vtrumq;. Differentia reſpiciens ſubiectum, eſt dolor Pungitiuus; hic enim proprius eſt membranarum; inteſtinum auté eſt corpus membranoſum. Differétię quę reſpiciunt cauſam efficienté, reſpiciunt vel Speciem, vel Vitium ſpeciei. Si ſpeciem, cum ſpecies ſit Vapor, aut Minera; ſi vapor, eſt dolor expers grauitatis: ſi minera; eſt dolor particeps grauitatis. Si autem perpédamus vitium, hoc eſt vel Simplex, vel Compoſitum. Si vitium eſt ſimplex; & primum, ſi in quantitate; dolor eſt extenſiuus, a materia copioſa; in quo dolore inteſtina ſecundum profunditatem extenduntur, ad differentiam doloris tenſiui, neruorum proprii, in quo eſt tenſio ſecundum longitudinem, nó ſecundum profunditaté. Si autem vitium ſit in qualitate, cum ſit qualitas, vel caliditas, vel frigiditas, vel ſiccitas (excipitur enim humiditas, a qua nõ fit dolor) ſi vitium in caliditate ſit poſitũ: dolor prodit mordicatiuus, cum ſenſu caliditatis. Si vitium ſit frigiditas; dolor eſt mordicatiuus, cum ſenſu frigiditatis. Fit auté hic dolor, dum inteſtinorũ caliditas reſiſtit cauſæ refrigeranti, nã ſecus non fieret dolor, ſed potius tolleretur ſenſus. Si vitium ſit ſiccitas; fit dolor exaſperatiuus. Si deinde vitiũ attineat ad motum; dolor fit turgens, ſeu errans. Si ad quietem; erit dolor ſtabilis. Si cauſæ vitium ſit miſtum: v.g. ſi ſpectet ad qualitatem, veluti eſt durities, & ad motum; dolor fit contuſiuus, cuiuſmodi eſt dolor qui fit a calculo, qui cum impetu mouetur. Si autem vitium pertineat ad qualitatem ſimul & quietem; dolor fit compreſſiuus. Si deinde dolor reſpiciat ſubiectum, atq; efficientis vitium: oritur dolor modo perforatiuus, modo acualis. Nam dolor perforatiuus attinet ad membrum membraneum & craſſum, quemadmodum eſt colon, in quod agit materia craſſa, & impetu agens. Acualis dolor idem ſubiectum poſtulat: at differt ratione efficientis, quia cauſa efficiens eſt minus craſſa, & minori cum impetu agens. Notandum vero hác actioné vt vel maiori, vel minori cum impetu efficitur, attinere ad materiæ vitium, quandoq; in qualitate, quandoq; in motu. In qualitate, vt materia eſt magis vel minus frigida. Vnde cum materia admodum frigida ſit vitrea, ſui craſſitie & viſciditate quieſcens: doloris perforatiui auctor eſſe poteſt; veluti, dum pituita ea eſt, qualis a Galeno locis propoſitis exprimitur, quo dolore etiam Galenus fuit correptus. Quandoque etiam vitium attinet ad motum; veluti dum pituita mutatur in flatum, qui ſi intenſe

tenſe moueatur, dolorem parit perforatiuum, ſi remiſſius moueatur, acualem. Quoad differentias, quæ capiuntur ratione ſubiecti: dolor afficit inteſtina vel Omnia, vel Aliqua: & hæc vel Superna, vel Inferna. Differentiæ ratione cauſæ efficientis, ſumuntur a Specie, a Vitio, a Cauſa generãte, a Cauſa detinente, ſeu colligente. Quoad ſpeciem: cauſa eſt Interna, vel Externa. Quoad vitium, hoc eſt, Principale, vel Adiuuans. Principale, eſt in Quanto, vel Quali. Adiuuans in Motu, vel Quiete. Cauſa generans, eſt Morbus, vel Error externus. Cauſa colligens, cum ſit Anguſtia, pendet a cauſa reſidente vel In inteſtinis, vel Extra inteſtina. Si intra; eſt Obſtructio, vel Conſtipatio. Si extra; eſt Compreſſio, vel Subſidentia.

Signa.

Diagnoſis colici, & nephritici, doloris.

Malum hoc in genere indicatur e dolore abdominis, ſecundum regionem inteſtinorum. Dolor autem cum Auic. ſemper eſt pungitiuus. Verum cum inteſtina ſedem habeant proximam renibus, & præſertim colon: ideo tradenda ſunt ſigna, diſtinguẽtia dolorem colicum a renali. Etenim, quamuis cum Gale. c. 2. l. 6. loc. aff. nil obſit, etiamſi inter initia ignoremus, an dolor ſit inteſtinalis, vel renalis; propterea quod in vtroque dolore anodynis occurrimus: attamen progrediente malo expedit ſcire, an dolor ſit inteſtinalis, vel renalis; quoniam diuerſis occurrendum remediis. Signa igitur e c. 2. & 3. l. 6. loc aff. capiuntur & a communibus vtriq; dolori, & a propriis.

Communia ſigna vtriq; dolori.

Cõmunia ſunt, dolor abdominis, vomitus, nauſea, alui ſtipatio, dolor dorſi, crurũ tremor, & impotẽtia flectendi corpus. Quoad dolorẽ pertinentẽ ad abdomen, affectis inteſtinis dolor eſt pũgitiuus: læſis renibus, dolor eſt grauatiuus: quoniã tactus viget in inteſtinis ſecundum propriam membranã, in renibus aũt ſecundum membranã ambientem: vnde, ſi inteſtina dolore afficiãtur, intenſior eſt dolor; remiſſior, ſi renes. Indicatur etiã dolor inteſtinorũ e dolore amplum ſpatiũ occupante: cõtra, renalis indicatur e dolore, locum anguſtum cruciante: ratio eſt, quia renes occupant anguſtam ſedem, inteſtina amplam. Adhæc dolor colicus, quamuis incipiat modo a dextris, modo a ſiniſtris, quemadmodum renalis: tamẽ colicus dolor dum incipit a dextra parte, affligit regionem infra renem dextrum, atq; per inferiorem ventriculi ſedem, in dextra parte aſcendit in ſedem, cui ſiniſter ren ſubiacet: vnde cum Galeno dolor colicus interdum locum renibus eminentiorem affligit. Si autem colicus dolor a læuo latere incipiat; progreditur verſus abdomen & pectinem: quo fit, vt partes magis anteriores, quã poſteriores petat. Contra renalis, ſi accidat vt lapis deſcẽdat; primum partes detinet ſupernas, mox infernas inuadit, & circa poſteriores potius partes, quam anteriores vergit. Deinde diſtinguũtur hi dolores; quoniam dolor colicus repente inuadit, quia breui tempore anguſtatur inteſtinumq;

renalis autem dolor non repente, ſed longo inuadit tempore, nam lapis non cito creatur. Et ſi aliquando renalis dolor cito intendatur ac repente; hoc non euenit inter initia, ſed poſt lapidis generationem, dum moueri incipit. Præterea renalis dolor inanitionis tempore magis cruciat; colicus mitefcit, ciboq; aſſumto intēditur; ratio eſt; quia repletionis tempore, ventriculus repletus, colon comprimit, dum autem ventriculus eſt vacuus, compreſſio deſinit: in dolore autē renali, cibus in ventriculo exſiſtens, nō comprimit renes, ſicuti quando deſcendit, & ab aſſumto cibo dolor renalis miteſcit, quoniam cibi portio tenuior & aquoſior, dum petit renes, vim obtinet anodynam. Indicatur etiam dolor colicus e dolore qui poteſt eſſe errans: at renalis indicatur e permanente dolore. Atq; dū obſeruatur motus; percipitur ſecūdum vreterum progreſſum, dum per hæc vaſa lapis in veſicam prolabitur. Quoad reliqua communia ſymptomata: ſufficiat in iis vehementiam & tempus perpendere. Quoad vehementiam; in dolore colico, vehemētiora ſunt, vomitus, nauſea, alui ſtipatio: contra in renali dolore, vehementiora ſunt dorſi & crurum tremor, & flectendi corporis impotentia: ratio eſt, quia inteſtina magis conſentiunt cum ventriculo, renes aūt cum dorſo & cruribus. Quoad tēpus: in colico dolore quę magis affligunt, etiam citius inuadunt: atq; ad eundē modum in dolore renali. Et propterea in dolore colico citius oritur vomitus, quam in renali dolore: & tardius in dolore colico inuadit dolor dorſi: cōtra in dolore renali, citius oritur dolor dorſi, quam vomitus. Tandē etiam diſtinguuntur propriis indiciis, Dolor renalis indicatur ex excretione arenularū, vel calculi e lotio mutato, e ſtupore femoris: quæ ſigna ſi non aſſint, indicatur dolor colicus. His addi poteſt alteratio, quā pariunt iuuantia, vel lædentia: nā ſi conquieſcat patiēs per vomitum, vel deiectionē alui; dolor colicus indicatur: Sin quieſcat patiēs per mictionem calculi, arenularum, vel craſſi lotii; indicatur dolor renalis. His igitur ſignis renalis dolor a colico diſtinguitur.

Propria ſigna vtriuſque doloris.

Differentias a forma patefacit æger, dicens cruciari ſe dolore extenſiuo vel alio. Quoad differentias a ſubiecto: Si omnia inteſtina afficiātur; dolor affligit totum abdomen: cōtra, ſi non omnia; & quidem, ſi malum ſit in ſupernis inteſtinis, e c. 2. l. 6. loc. aff. magis ſuperatur a potionibus, quam a clyſteribus; contra ſi ſit in infernis. Cæterum, cum dolor attinens ad ſuperna, præſertim ſit iliacus, ad inferna, colicus: quoad Iliacum dolorem; e cap. 2. lib. 6. loc. aff. & comm. 6. ſect. 1. lib. 3. epid. indicatur e dolore aliquantiſper ad præcordia aſcendente: & cum Aetio, e difficili exſpiratione, quæ interdum fœtet; non quod vapores putridi prodeunt a pulmone; ſed quoniam putridi vapores prodeuntes a ventriculo, miſcentur cum aere

Signa diff. a forma & ſubiecto.

Iliaci doloris ſigna.

qui

qui exſpiratur. Indicatur etiam hic dolor e nauſea; quia vapor hæret in tunicis ventriculi. Item e vomitu, ita vt ægri neque potum continere queant: nam ſecundum Aetium, dum malum intenditur, omnia ſurſum feruntur, ideoq; fit vomitus, non tantum cibi, potus, bilis, pituitæ, ſed interdum etiam ſtercoris; qua etiam de cauſa ructus ſunt fœtidi. Hic autem notandum, omnia indicia ad fœtorem attinẽtia, eſſe indicia ilei inſalubris: deinde materiam fœtentem eſſe poſſe tum vaporem, tum mineram. Indicatur etiam dolor iliacus ex integra alui ſtipatione: vnde Gale. com. aph. 44 ſect. 6. & com. aph. 10. ſect. 7. ait; hoc cõpetere omni & ſoli exquiſito dolori iliaco, ad differentiam doloris colici, & iliaci non exquiſiti: nam in dolore colico exquiſito ſufficit difficilis excretio; in iliaco exquiſito, neceſſaria eſt integra ſtipatio. Proinde Auicennas reſpiciens ad dolorem iliacum exquiſitum; dicit in ileo podicem ita aſtringi, vt neq; ſpecilli extremum ſuſcipere poſſit; quæ integra ſtipatio locum non habet in dolore iliaco non exquiſito. Sed oritur dubium: nam Hippoc. cõ. 6. ſect. 2. l. 5. epid. proponit, mulierẽ iliaco dolore affectã, in qua deiectiones erant crudæ & tenues; & tamen dolor iliacus erat exitialis & exquiſitus. Sciendum ergo Hippoc. proponere dolorẽ iliacum, prodeuntem ex inflãmatione: vnde queãdmodum in inflãmatione oculorum effluit materia tenuis; ita etiã in inflammatione inteſtinorum: vnde non deſcendunt feces, non deſcendunt inteſtinorum excrementa, ſed deſcẽdit inflammationis materia tenuis. Cæterum, cum dolor iliacus occupet vel totum inteſtinum, vel partem: ſi totum inteſtinum detineatur, indicatur e dolore cruciante circa vtrumq; ileum, pręterea circa medium ventrem, circa vmbilicum, vt omnes hæ partes doleant: Si autem dolor cruciet inteſtinum ileum ſecundum partem; ſi inteſtinum afficiatur ſecundum mediam regionẽ, indicatur e dolore in ileo ſiniſtro; ſi ſecundum principium, indicatur e dolore circa iecur; ſi ſecundum finem, indicatur e dolore circa ilium dextrum, propter humiliorẽ ſedẽ renis dextri. Quoad dolorẽ Colicum; cum colon afficiatur modo totum, modo ſecundum partem: ſi totum affligatur, indicatur e dolore cruciãte circa vtrumq; ilium, & infra vmbilicum, & ſupra verſus ventriculi fundum: Si afficiatur ſecundum partem, & quidem mediam, indicatur e dolore in ilio ſiniſtro; ſi ſecundum principium, in ilio dextro; ſi ſecundum finem, indicatur e dolore non aſcendente ad vmbilicum, ſed prope.

Quomodo cruda ac tenues deiectiões in ileo.

Quãdo inteſtini pars afficiatur.

Colici doloris ſigna.

Sequuntur ſigna indicantia differentias, quę ſumuntur a cauſa efficiente. Quoad ſpeciem; an cauſa ſit interna vel externa: patet ex alibi dictis. Quoad cauſas internas: ſi fuerint vermes; aſſunt horum ſigna. Si ſpecie ſit *vapor*; indicatur e dolore ſine grauitate, e dolore extenſiuo, propter

Signa diff. a cauſ. effic.

Signa ſpeciei.

copioſos flatus, e dolore errante, nō ſtabili, e rugitibus copioſis, e fecibus bubulis ſimilibus, quæ ob copioſos flatus aquæ ſupernatat: indicatur etiā e prægreſſis cauſis, quæ potuerunt generare flatus: præterea ex vtili alteratione, quā æger percipit, dum flatus erumpunt. Quoad *ſanguinem, ſi grumeſcat*, indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, ratione copiæ, præterea e refrigeratione totius corporis; item e prægreſſis cauſis violentis, vi quarum ſanguis venas egredi potuit: tandem indicatur e commodo & vtilitate, quam ſentit patiens, dum fit ſanguinis grumoſi deiectio. Si *ſanguis ſit inflammationis auctor*; indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis & caliditatis, e dolore extenſiuo, e dolore permanente, e febre, & reliquis inflammationis ſignis. Quoad *pituitam*, indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, e mordicatiuo, ſed cum ſenſu frigiditatis, niſi ſalſa ſit pituita; indicatur etiam e dolore permanente, niſi miſti ſint flatus, tunc enim etiam indicatur e fecibus bubulis ſimilibus: & Auicen. monet, in dolore colico, magis ſuſpenſas eſſe feces, vbi magis dominantur flatus: indicatur etiam e prægreſſis cauſis generantibus pituitam: & ex vtilitate, dum excernitur pituita. Quoad *feces*; indicantur e dolore grauatiuo, extenſiuo, citra ſenſum caliditatis, vel frigiditatis: præterea e cupiditate excernē-di; e dolore exaſperatiuo, propter ſiccitatē fecū; e dolore cōpreſſiuo, propter duritiē; e dolore quieſcente; & e deiectione fecis duræ, quibuſdā mucilaginibus obuolutæ; nā dum feces diu morantur in inteſtinis, pituita adhæret: prętereà indicatur e prægreſſis cauſis, vel generantibus, vel colligētibus feces: nec non e cōmoditate percepta, dum feces deiiciuntur. Quoad *bilem*; indicatur e dolore, cum exiguo ſenſu grauitatis; bilis enim ob tenuitatem non ita eſt ponderoſa: indicatur e dolore non admodum extēſiuo, quoniā admodum copioſa bilis non colligit: indicatur e dolore mordicatiuo, cum inſigni ſenſu caliditatis, ita vt interiora, ſecūdum Alexan. vri videantur; & præterea indicatur e ſiti inexſtinguibili, e bilioſa deiectione, e febre bilioſa, e cauſis pręgreſſis generantibus bilem; e iuuamento vacuationis bilis, & refrigerationis. Quoad *melāchol iam*; indicatur e dolore cum exiguo ſenſu grauitatis, nec admodum extenſiuo; nam melancholia non eſt ita copioſa, vt pituita: indicatur etiam e dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis, niſi melancholia ſit exuſta: indicatur e dolore compreſſiuo, propter duritiem: e dolore quieſcente, e ructibus acidis, e nigris deiectis, e cauſis prægreſſis, quæ poſſunt producere melancholiam, e commun vacuatione melancholiæ, quæ prodeſt. Quoad *ſaniem*; indicatur e dolore, cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, ſiquidem in abſceſſibus ſanies copioſa viget: indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, e

puru-

purulétis deiectionibus, e prægreſſis cauſis abſceſſus, ex emolumento vacuationis ſaniei. Quoad *calculum*; indicatur e dolore, cum inſigni ſenſu grauitatis, & admodum extēſiuo, e dolore experte morſus, & ſine ſenſu vel caliditatis, vel frigiditatis: indicatur e dolore contuſiuo, ſi moueatur calculus; e dolore compreſſiuo, ſi quieſcat: e prægreſſis cauſis generantibus calculum: poſtremo e iuuamento deiectionis calculi. Et præterea, ſi contingat, vt antea quoque patiens liber euaſerit a dolore, per calculi excretionem; & nunc ſimili dolore crucietur: coniiciendum, hunc etiam dolorem prodire e calculo. Et hoc conſequimur virtute non ſigni, ſed exempli. Hæc de ſignis ſpecierum. Sequuntur ſigna, quæ indicant vitia. Vitia principaliter ſpectant ad quantitatem & qualitatem; & vt adiuuantia, ſpectant ad ſubſtantiam, & vbi. Quoad vitium ſecundum formam; cum ſit materia venerea, vel quælibet putrida materia: venerea indicatur e propriis ſignis: putrida indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, quia putrida materia eſt calida: indicatur etiam e fœtida excretione, e febre. Quoad vitium in quantitate; indicatur e dolore extenſiuo. Vitium in qualitate: ſi ſit ſecundum caliditatem; indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis: ſi qualitas ſit frigida; indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis. Vitium in ſiccitate, indicatur e dolore exaſperatiuo. Vitium in motu, indicatur e dolore errante: in quiete, e dolore ſtabili. Si vitium ſit miſtum, ſitque indifferens ratione ſubiecti, vt detineatur pars membranea & craſſa; ſi contingat, vt vitium ſit maioris actiuitatis, indicatur e dolore perforatiuo: ſi minoris actiuitatis, indicatur e dolore actuali. Quoad cognitionem cauſæ generantis; hæc cognitio petenda eſt e propriis capitibus. Quoad cognitionem cauſarum detinentium; cum hæ cauſæ pertineant ad anguſtiam, quatenus eſt vel obſtructio, vel conſtipatio, vel compreſſio, vel ſubſidentia: quoad obſtructionem, patet e ſignis cauſæ obſtruentis: & idem de reliquis dicendum. Cauſæ autem hæ manifeſtari debent in propriis locis.

Signa vitii.

Signa cauſæ generantis, & detinētis.

Quoad præſidia: cum hoc vitium ſit ſenſatio corrupta inteſtinorum, dependens a cauſa ſoluente continuum: quantum attinet ad ſenſationem corruptam; dum habet rationem cauſæ, indicat anodynum. Quoad inteſtina; horum proportio poſtulat remedium fouens proportionem. Quoad cauſam ſoluentem continuum; in genere indicat remedium non anodynum, ſed ſanans. Et cum cauſa interna ſit multiplex, ſecundum ſpeciem, vitium, cauſam generantem, & detinentem: hæc omnia indicāt contraria præſidia: de quibus ſæpe diximus.

Indicationes.

Praſagia. Quoad prognoſticum: hoc malum in genere nō eſt deſpiciēdum; quia omnis vehementiæ particeps eſſe poteſt: & primum vehemētiæ eſſentię; nā dolor, quatenus eſt ſenſatio corrupta, admodum recedit a naturali ſtatu, nim. a ſenſu iucundo. Adeſt vehementia dignitatis; quoniā afficiuntur inteſtina, quæ, vt ſenſum exquiſitū habentia, principes partes in cōſenſum trahunt. *Progn. diff. a forma, & ſubiecto.* Facultatis etiā vehementia vel adeſt, vel imminet; quia cum Galeno c. 14. l. 1. ad Glaucon. omnis dolor vires exſoluit. Cæterum, ſuppoſitis rebus ſecundum naturam: quoad differentias formales; ratione vehementiæ eſſentiæ, dolor vehementior eſt periculoſior. Ratione dignitatis; dolor magis periculoſus, ſi afficiantur tenuia inteſtina; tunc enim malum eſt acutiſſimum; & proinde periculoſum; com. 6. ſect. 2. libr. 3. epidem. vnde iliaci vix poſſunt conualeſcere: cap. 2. l. 6. loc. aff. Porro cum præcipui inteſtinorum dolores, ſint Iliacus, & Colicus: circa hos digrediemur. Iliacus ergo dolor magis eſt periculoſus, ſi totum inteſtinum afficiatur: minus periculoſus, ſi inteſtinum ſecundum partem lædatur: & adhuc minus periculoſus, ſi inteſtinum ſecundum partem infernam cruci etur: quoniam dolor, quo partes occupat vel plures, vel ſuperiores, eo vehementior eſt ratione dignitatis. Colicus etiam dolor non vacat periculo, propter ſenſum exquiſitum; vnde & homines animi deliquio fatigati obeunt, & manus ſibi violentas inferunt. cap. 1. l. 2. κατ. τόπ. Quod ſi dolor vrgeat ſecundum vmbilicum; eſt minus periculoſus: nam ibi eſt pars inferior, & minoris dignitatis, in quam partem etiam clyſteres ſtrenue agunt. Si dolor afficiat partem ſiniſtram; magis eſt periculoſus; nam dignitatis vehementia intenditur. Et adhuc periculoſior eſt dolor, ſi dextra quoque pars afficiatur: maximum enim adeſt diſcrimen, ſi totum inteſtinum afficiatur. Quoad vehementiam facultatis; quo triſtis ſenſatio erit vehementior, eo dolor erit periculoſior. Hinc Galenus com. 48. l. 2. de rat. vict. ait; ob dolores ſæpe pulſus deficere, & oboriri animi deliquium. Prauus igitur eſt dolor iliacus & colicus, dum coniungitur vehementia facultatis, vt dum animi deliquia, & ſyncopæ oboriuntur. Vehementia etiā facultatis indicatur a perpetua extremorum frigiditate, vnde Galenus cō. 6. ſect. 2. l. 3. epid. ait: iliacam ad perniciem tendere, dum perpetua eſt extremorū frigiditas. Frigiditas autē eſt ſignum vehementiæ, non modo facultatis, (quia vires læduntur) ſed etiam eſſentiæ; quia plurimus eſt receſſus a naturali ſtatu. *Pr. diff. a cauſa efficiente.* Si perpendatur vis differentiarum ratione cauſæ efficientis; eadē eſt ratio & in forma, & in cauſa efficiente, merito vehementiæ & dignitatis, & facultatis: vt ſufficiat digredi circa vehementiā eſſentiæ. Itaq; cum cauſa efficiens perpēdatur ſecundū ſpeciē, vitium, cauſam generantē

& de-

& declinentem: cum reliqua pateant; ſufficit quædam breuiter admonere. Hippocrates ergo aph. 44. ſect. 6. ait: quibus e ſtillicidio vrinæ ileos ſuperuenerit, in ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperueniente copioſa vrina fluxerit. Hippocrates hoc loco prognoſticum capit a vehementia eſſentiæ, vt pertinet ad vehementiam duplicis cauſæ, id eſt cauſæ doloris iliaci, & cauſæ ſtillicidii: vnde ſi febris ſuperueniat, & vrina fluat; vrinæ fluxus cũ febre, eſt ſignum vehementiæ materiæ ſecundum eſſentiá, ſed non admodum inſignis, cum vincatur a febre, & patiens reſtituatur: nam cum antea duo eſſent mala; vnicum tantum permanet, cum iam ſuperatum ſit ſtillicidium. Galenus addit, in iliaca vomitum ſtercoris eſſe exitialem. Hoc prognoſticum pendet a vehementia eſſentiæ ſpeciei; & a vitio ſpeciei: a ſpecie; quoniam dum per os excernitur materia fecalis, excernitur materia, quæ ſumme recedit a naturali ſtatu: a vitio ſpeciei etiam pendet prognoſticum, nim. a motu fecum, nam feces mouentur ad ſuperiora, & propterea vitium eſt vehementiſſimum. Auicẽnas ſequentia ſymptomata lethalia eſſe dicit, dum fœtorem præ ſe ferunt; ea autem ſunt, ſtercoris vomitus, ſudor, anhelitus, ructus, flatus per ſedem erumpentes: fœtor enim minatur periculum, quia indicat inſigne vitium ſecundum ſubſtantiá. Primum autẽ ꝓponit ſtercoris vomitum, quia ſtercus ſecundũ omnes ſui partes petit os; ideoq; vapor min⁹ eſt malus: deinde ꝓponit ſudorẽ, q indicat copioſos eſſe vapores, habentes impetũ ad omnes corporis partes: reliqua, q̃ ꝓponit, ſunt ſigna vaporis minus copioſi, quia vapor vnicã tantum partẽ petit: tertio ergo ſequitur anhelitus, qui ſignũ eſt grauis vitii, præſertim ſi vapor petat pulmones: quarto eſt ruct⁹ fœtidus, q min⁹ eſt piculoſus, quia eſt ſignũ vaporis, qui in os mouetur: quincto ſunt flat⁹ per ſedẽ exeuntes, q potius ſunt ſignũ ſalutare, ſeu motus ſalutaris; adeſt enim materia, q̃ mouetur ad infernas partes; attamen malũ ſignum eſt, quaten⁹ ſignificat materiã eſſe putridã. Hippocrates etiam aph. 10. ſect. 7. ait: ab ileo vomit⁹, ſingultus, deſipientia, vel conuulſio, malum. Sumitur hoc ꝓgnoſticũ a vehementia eſſentiæ materiæ fecalis, ſecundũ quantitatẽ, & motum: quorũ vitiorũ ſigna ſunt ſymptomata ab Hippocrate ꝓpoſita: nam, vt Galen⁹ in cõ. inquit, hæc ſymptomata fiunt ab inteſtinis a ſe expellere ſtercus appetentib⁹. Ad copiã quidẽ attinet vitiũ, quatenus inteſtina appetunt expellere feces, diu moleſtantes, qua tẽporis diuturnitate ſterc⁹ copioſum eſt aggregatũ, qꝫ licet nõ moueatur, ita tamẽ afficit inteſtina, vt qualitas ſpiritalis impertiatur ventriculo, vnde vomitus fit, non fecum, ſed materiæ exſiſtentis in ventriculo. Deinde vitiũ attinet ad motum: nã, cum Galeno, ſtercus aſcendit, vnde læditur ventriculus; ideoque ſit ſingultus, & compatiente neruorum

principio, fieri poteſt deſipientia & conuulſio. Galenus com. 6. ſect. 2. li. 3. epid. cum Hippocrate ſtatuit, in ileo maligno eſſe extremorum frigiditatem: de qua dictum eſt ſupra. Ibidem ait, dolorem eſſe periculoſum, quoties vrinæ ſunt prauæ. Praua vrina eſt ſignum vehementiæ cauſæ ſecundum eſſentiam; nimirum & fecum, & tumoris inflammatorii, cuius vi feces detinentur; idque duobus modis: primo, quatenus recedunt a naturali ſtatu, vt ducunt in conſenſum genus venoſum, vnde vrina eſt praua: ſecundo, quatenus vitium duplicatur, eſt inſignis vehementiæ; inteſtinorum enim vitium intenſum, coniungitur cum vitio venarum: vnde Galenus ait, ſi vrina ſit bona, paruam ſalutis ſpem ab ea peti poſſe; ſi autem praua ſit, non parum facere ad malum; nam quando malum inteſtinorum habet coniunctam prauam vrinam, non eſt ſimplex affectio. Aetius ait; ileon eſſe malum pueris familiare; at naturalis humiditatis beneficio pueros euadere: ſenibus non admodum accidere: ſi tamen corripiantur, fere nunquam euadere. Prognoſtici huius hæc eſt ſententia. Ætas puerilis eſt ſignum virtutis robuſtæ, præſertim ſecundum calidum inſitum: vnde naturalis humiditatis beneficio pueri euadunt: oppoſitum de ſenibus eſt ſtatuendum. Præterea puerilis ætas eſt ſignum vehementiæ eſſentiæ remiſſioris cauſæ morbificæ; vt materia nec ſit ita copioſa, nec arida, vt in ſenili ætate: ſi igitur pueri frequenter afficiuntur, id fit ob inteſtinorum paruitatem, quæ proinde ab exigua materia anguſtari poſſunt. Quoad prognoſticum, ratione cauſæ detinentis: quoad obſtructionem; poteſt expugnari: nam pituita & copioſa, & frigida, & craſſa, & lenta, vinci poteſt. Conſtipatio ægrius ſuperatur: etenim cauſa eſt inſignioris vehementiæ, quam cauſa obſtructionis: ſiue conſtipatio fiat a verme, ſiue ab arido ſtercore, ſiue a calculo: multo deterior eſt conſtipatio, ſi fiat ab inflammatione; vnde Paulus dicit, colicam inflammatoriam, inter omnes eſſe grauiſſimam; nam minatur ileum, quoniam ſanguis magis poteſt, vt ſit vehementia ſecundum eſſentiam, admodum inſignis, penes copiam, & potiſſimum quietem, cum ſanguis in inflammatione ſit vehementer impactus. Quoad compreſſionem; huius cauſa cum ſint tumores partium vicinarum; pro varietate tumorũ, vario modo prognoſticandum: de quibus in propriis capitibus. Quoad ſubſidentiam; pariter pro varia cauſa; varie prognoſticandum.

De Curatione.

Curatio Cheirurgic. SEQVVNTVR præſidiorum materiæ: & primum cheirurgicæ. Auicenna cum Græcis ſtatuit in dolore inteſtinali ſecandam eſſe venam; ſi ſan-

ſi ſanguis vehementer peccet; in ratione cauſæ vel principalis, quemadmodum in dolore prodeunte ab inflammatione: vel in ratione cauſæ ſine qua nõ, vt in dolore a flatu, a pituita, ſed in corpore ſanguine repleto. Propterea cum dolor iliacus frequenter fiat ab inflammatione, & frequentius quam dolor colicus: recte magis frequenter ſecatur vena in dolore iliaco. Quoad vſum, & primum quoad *Quando:* Rhaſis inter initia ſecat venam: Aetius, antequam topica vſurpentur: Auicennas, ſi ſecanda ſit baſilica & ſaphena; primum baſilicam, mox ſaphenã aperit. Cum enim quando agendum ſumatur ab indicante præſente, vincente alia indicantia; inter initia vena eſt ſecanda: quia ſanguis ita vincit, vt nihil prohibeat. Et, ante topica vena eſt ſecanda: nam ſanguis ita vincit, vt dum eſt præſens, topica prohibeat: quia ſanguis, vi localium, flueret in inteſtina. Tandem, ſi vena & cubiti & pedis ſit ſecanda; illa primum tundenda: quia magis poteſt ſanguis ſubſiſtens ſupra iecur, quam infra. Quoad *Vbi* agendum: omnes venam cubiti ſecant: Auicennas baſilicam. Alexander tali venam tundit; ſi dolor fiat ab inflammatione, ita adaucta vt vrinam ſupprimat, aut ſi ſanguis etiam ad veſicam pertingat. Hæc enim loca oſtendit varia ſanguinis ſubſiſtentia: vnde, cum ſanguis ſubſiſtat in iecore, & venis inteſtinorum; ſecanda baſilica: modo dextra, modo ſiniſtra, prout dolor ſolicitat regionem dextram, vel ſiniſtram: Et, cum ſanguis fluat in veſicæ vaſa, hincque infra iecur; vena pedis ſecanda. Cucurbitulæ ſcarificatæ probantur loco venæſectionis, dum prohibetur venæſectio. Eædem quoque probantur, quatenus propria ratione agunt, & non vicem gerunt venæſectionis, veluti in dolore ab inflammatione: ſed hæ cucurbitulæ propria ratione agentes, vſurpantur poſt totius euacuationem, & applicantur parti inflammatę; ad differentiam cucurbitularum, quæ vicem gerunt venæſectionis; nam ſanguis in parte inflammata ſubſiſtit. Cucurbitulæ etiam non ſcarificatæ probantur: vnde Galenus c. vlt. l. 12. meth. probat cucurbitulam maximam: & Paullus adminiſtrat cum flamma copioſa, poſt totius euacuationem: applicat autem abdomini, potiſſimum ſecundum vmbilici regionem. Hic igitur a Galeno & Paullo, proponitur neceſſitas, & vſus. Quoad neceſſitatem; cucurbitula eſt materia remedii, vehementer diſcutientis flatus; nam etiam citra excalfactionem partis vehementer trahit, c. 6. l. 13. meth. ideoque in dolore colico e flatu, eſt veluti incantamentum. c. vlt. l. 12. meth. Quoad vſum: probatur cucurbitula quam maxima, nam ſumma eſt flatus actio: deinde probatur cum flamma copioſa, id eſt, vehementer agens, nam flatus copioſus & craſſus eſt difficilis paſſionis: tertio, probatur poſt totius euacuationem, nam materia

Cucurbitulæ.

replens prohibet: tandem applicatur abdomini, & potiſſimum vmbilico, nam flatus ſubſiſtentiam habet in abdomine, & præſertim ſecundum vmbilicum: & quia in his locis non adeſt ventriculus, lien, aut iecur, ideo hæc viſcera non prohibent applicationem cucurbitulæ.

Frict. ligatura, &c. Tandem laudantur etiam cheirurgicæ materiæ, quæ ſunt materia anodyni ratione iudicii; ita agentes, vt ſenſorium iudicans afficiatur cauſa dolorifica vincente: vincitur autem ab affectione dolorifica intenſiori, quia dolor remiſſus a vehementiori extinguitur. Tales autem ſunt frictiones vehementes & dolorificæ, ſimiles ligaturæ, cucurbitulæ cum dolore applicitæ, parti non dolenti. Hæ materiæ cheirurgicæ, quatenus dolorem excitant, ſunt materiæ anodyni, ratione iudicii: quatenus autem retrahunt ab inteſtinis, ſunt materiæ ſanantes; quoniam cauſam doloris principalem reſpiciunt.

Pharmaceia. Materia medicinalis eſt triplex; ſcilicet materia Anodyni, materia remedii Sanantis, & materia Proportionis.

I. Anodyna. Quoad materiam anodyni: Anodynum quadruplex eſt, vt in doctrina de capitis dolore monſtrauimus: vnum ratione iudicii, alterum ratione
1. cauſæ adiuuantis, tertium & quartum, ratione receptionis. Quoad anodynum ratione iudicii; cum pertineat ad materiam cheirurgicam, medicinalem, & diæteticam; de materia cheirurgica dictum eſt; de diætetica dicetur ſuo loco. Ergo, quoad medicinalem materiam; probatur medicamentum, vi cuius excitetur dolor admodum intenſus, in parte diuerſa ab inteſtinis: verbi gratia, ſi patiens geſtet veſicantia, vel fonticulos; tunc locis exulceratis applicanda ſunt acria medicamenta, vt *helleborus niger & al-*
2. *bus, euphorbium, ſinapi, &c.* Quoad materiam remedii anodyni, ratione cauſæ adiuuantis; cum Galeno c. 18. l. 5. ſimp. probatur *oleum anethinum, chamemelinum; item commune, in quo ebullierint anethum, chamamelum, & cyminum in parua copia; licet etiam addere vinum album tenue.* Ratio horum medicamentorum eſt, quoniam cutim rarefaciunt, & ad circumferentiam trahunt humores ac vapores. Quoad vſum horum medicamentorum ſufficiat modum agendi explanare. Proinde hæc medicaméta actu calida admoueantur: ea tamen lege, vt medicamentum actu calidum exſiſtens, primum caliditatis gradum non excedat; nam ſi excedat, eſt mate-
3. ria remedii, non anodyni, ſed ſanantis. Quoad anodynum ratione receptionis, hoc duplex eſt, nempe materia calida inſtar corporis patientis, & materia lenta, inſtar ſuppurantis: necnon materia frigida. Medicamentum calidum, e cap. 7. & 8. lib. 5. ſimp. eſt *hydrelaum, farina triticea, panis triticeus, ſed modice coctus, adeps ſuillus, butyrum, lac bubulum, lac ouillum,*

amygdali-

amygdalinum, mucilagines maluæ & althææ, omenta animalium, aqua dulcis moderate calida. Alexander anodynis humidis miſcet modo frigida, modo calida; vt eodem tempore occurrat & dolori,& cauſæ doloris. Proinde, ſi dolor colicus ſit e frigido humore; probat *balneum aquæ dulcis*,quod dolorem quidem mitigat,ſed nō curat. Si dolor fiat a cauſa calida;vti poſſumus,vel ſinceris anodynis,vel miſcere poſſumus frigida; vt ſunt *violæ, hordeum, &c.* & hoc medicamentum ita miſtum, eſt tum anodynum, tum ſanans. Si dolor fiat a cauſa frigida; addi poſſunt *anethum, melilotus, fœnumgræcum, chamæmelum, oleum amygdalarum amar.* quod & ipſum eſt medicamentum & anodynum,& ſanans.

Vſus. Quoad *quantum:* medicamenta propoſita in ſumma doſi ſunt vſurpanda, ſi ſumma ſit actio indicantis: vnde quandoque licet exhibere *oleum amygdalinum, vſque ad* ℔j.

Quoad *modum:* ſi difficilima ſit paſſio indicantis; adminiſtrandum eſt medicamentum vt efficaciſſime agat: veluti dum veſicæ medicamentis implentur, ſecundum Aëtium. Redditur autem ſtrenuum valde medicamentum,ſi in modum ſtillicidii admoueatur: & præſertim, cum Auicenna,ſi liquore ſeu decocto conueniente repleatur vas,in cuius fundo plura ſint foramina; deinde vas illud eleuetur a patiente,ad longitudinem ſtaturæ humanæ; & liquor dimittatur ſupra ventrem; ſic enim ſtillæ frequentes deſtillantes efficaciſſime operantur: probari autem poteſt vaſculum,quod eſt in communi vſu,pro irrigandis hortis; & hoc medicamentum Auicennas ait eſſe vehementis iuuamenti. In quolibet autem dolore,ſiue fiat a cauſa frigida, ſiue a calida; obſeruandum, vt anodynum vſurpetur actu calidum, non frigidum: verum in dolore a cauſa calida, caliditas erit moderata, id eſt, tepor potius, quam caliditas; in dolore a cauſa frigida, caliditas teporem excedet. Licet enim doloris calidi reſiſtentia ab anodyno actu frigido magis vincatur: id tamen prohibet, primum materia doloris,quæ indicat vacuans per modum attractionis:deinde prohibet inteſtinorum calor inſitus,qui calida indicat. Quare cum difficilior ſit paſſio materiæ frigidæ, quam calidæ; ob id anodynum actu magis calidum adminiſtrandum, in dolore a cauſa frigida.

Quoad *tempus:* his vtendum,dum dolor vincit materiam replentem: at materia replens vincit, præſertim ſi anodynum applicetur, ſecus ſi exhibeatur: nam dum applicatur anodynum calidum, materia in toto exſiſtens fluit in partem dolentem: at ſi exhibeatur, ſi anodynum ſit deſtitutum vi vacuante, poteſt eſſe in cauſa, vt materia fluat: ſi vero facultatem habeat euacuandi, ſi materia replens totum ſit ſanguis, primum ſanguis

vacuandus; ſi materia replens ſit alia a ſanguine, quamprimum vtendum hoc anodyno exhibito: ℞. *olei amygdalini dul.* ℥vj. *olei amygdal. amar.* ℥ij. *mellis roſ. ſol.* ℥iß. ſi modo dolor fiat a materia frigida: nam ſi fiat a calida materia; exhibeatur *oleum amygdalinum, cum manna, vel ſyrupo violaceo ſolutiuo.* Quoad *Vbi* agendum, cum inteſtina afficiantur, propterea quod receptio ſubſiſtentiam habet in inteſtinis: recte medicamenta & abdomini poſſunt applicari, & per os exhiberi; vtputa dum oleum propinatur, quod in iliacis mirabile eſſe Galenus ait, in l. de medic. facile parabil. ita vt homo, etiamſi fere ſtranguletur, huius tamen medicamenti beneficio ſeruari queat. Sed notandum, in quolibet dolore inteſtinorum, anodynum poſſe applicari abdomini, & regioni dolenti. At ſi dolor occupet

4. tenuia inteſtina, anodynum probatur per os; ſi craſſa, per ſedem. Frigida medicamenta, ratione receptionis ſunt *lactuca, nymphea, ſuccus ſolani, mandragora, hyoſcyamus, capita papaueris, ſemina papaueris, opium, philonium Rom. requies Nicolai, pilulæ de cynogloſſa, magna antidoti recentes.*

Stupefacientibus quo in caſu poſſimus vti.

Locum autem habent opiata, dum vehemens eſt dolor, maximaque vrget neceſſitas: c. vlt. l. 12. meth. Vrget autem neceſſitas, dum dolor colicus fit, vel a ſucco calido, vel a frigido & craſſo, ſed cui vapor eſt miſtus; & præterea dum adeſt febris: Ratio Galeni eſt; quia in dolore a ſucco calido, magis poteſt dolor, quam cauſa doloris; nam dolor pendens a materia calida, vehementiſſimus eſt: materia autem calida eſt tenuis, eſt etiam calida: vnde, cum ſtupefacientia ſint frigida & ſicca; primo ſenſui torporem inferunt; ſecundo, humorum acrium tenuitatem cogunt & craſſefaciunt; tertio, materiæ caliditatem exſtinguunt. In dolore a ſucco frigido & craſſo, cum flatu atque febre, etiam magis poteſt dolor, quam cauſa: quia a flatu fit dolor intenſiſſimus; vnde magis poteſt, quam materia frigida, præſertim ſi febris ſit annexa. Contra ſtatuendum eſt de dolore a ſucco frigido, vel ſine flatu, vel cum flatu, ſed citra febrim: nam vbi non eſt flatus, ibi nec dolor tam atrox eſſe poteſt: ſi autem ſit flatus, & febris abſit, cui non corrigatur opiatum a febre, ob id ab opiato deſiſtēdum. Et hæc Galenus de dolore colico prodidit. At, ſi dolor ſit iliacus, a flatu, etiam ſine febre; cum Rhaſi probatur opiatum, vt philonium, &c. ſi vehemens ſit dolor, vt ſyncope immineat: plurimum enim poteſt dolor, quia adeſt vehemētia eſſentiæ; item dignitatis, quia dolor eſt non in colo, ſed in ileo; præterea additur vehementia facultatis, quia ſyncope imminet: & potiſſ. augeri poteſt dolor, quia flatus ſumma cum violentia diſtendunt. Verum non probatur quodlibet opiatum, ſed philonium, quod recipit medicamenta calida, & flatus diſcutientia. Vnde ſciendum, etiam in dolore

dolore a cauſa calida, & in dolore a cauſa frigida cum flatu & febre, probari quidem opiata, ſed non ſincera: nam licet magis poſſit vis doloris, quam cauſæ, & caloris inſiti: attamen dolor non poteſt tantum, vt cauſam morbificam, & calidum inſitum, prorſus deſpicere liceat; præſertim, cum inteſtinorum temperamentum non ſit admodum calidum, nec inteſtinorum calidum inſitum ſit admodum robuſtum. Quare opiatis calida miſceri poſſunt. Rhaſis autem opiatis etiam interdum addit ſoluentia; vt *ſcammonium.* Vbi notandum, non eſſe miſcenda opiata cum ſoluentibus, ſi principale inſtitutum ſit ventrem ſoluere; opiata enim vim ſoluentium turbant, & actionem impediunt. Interdum tamen cum opiatis licet miſcere ſoluentia; dum ſcopus eſt vehementiam doloris compeſcere, & materiam in inteſtinis exſiſtentem euacuare: & præterea ſoluentia efficiunt, vt opiata breuiori tempore retineantur, & minus refrigerent. Rhaſis miſcet ſcammonium, quod acrimonia ſua irritat expultricē, vt materia proxima expellatur. Hæc de opiatorum neceſſitate. Quoad *vſum* opiatorum, & primum, quoad *quantum:* ſi ſumma ſit actio doloris, ſumma doſis probatur: vnde philon. datur ad ʒ j. & Rhaſis ſuum philonium, quod Romano mitius eſt, exhibet ad ʒ j ß. Quoad *modum:* opiata non actu frigida ſunt admouenda; nam partis affectæ calor prohibet. Quoad *quando:* opiata ſunt vſurpanda, dum dolor vincit alia indicantia, id eſt, ſi ſit intenſiſſimus cap. 1. & 7. lib. 12. meth. & ſi aſſit metus ſyncopes. Quoad *vbi agendum:* Aetius & Auicennas exhibent per os, & immittunt per ſedem: at virtus melius ſuſtinet immiſſa per ſedem, quam exhibita. Sed cauſa ſubſiſtentiæ indicantis, in dolore iliaco, præſtat per os exhibere; in colico per ſedem immittere. Hæc de materia medicinali remedii anodyni.

Quādo narcotica miſcere liceat purgantibus.

Quoad materiam medicinalem remedii ſanantis; digrediemur circa dolorem e Vapore, e Pituita, e Bile, ex Inflammatione, & e Febribus. Quoad dolorem a vapore prodeuntem, quem Auicennas vocat Colicam ventoſam; & primum, quoad ea quæ exhibentur: Auicennas probat *medicamentum confectum e ſemine carui, rutæ, in decocto aniſorum, feniculi, cymini, dauci, &c. Vel decoquantur hæc in vino generoſo, aut in mulſa meraciori. Rhaſis probat confectionem e baccis lauri, exhibitam cum vino generoſo, vel cum aqua alteratā aniſo, ſimilibúsq;: & hoc medicamentum omnibus antepo.nit. Meſues, ceu admirabile, laudat oleum de kerua, quod efficaciſſime flatus diſcutit. His addi poſſunt, diacyminum, diacalamintha, diagalanga, magna antidotus, ſed antiquæ, ſaſſafras, anthora, guaiacum, ius galli repleti cum diſcutientibus flatus. Admirabilia ſunt, quæ potiſſimum apud Germanos reperiuntur, olea deſtillata e feniculo, & aromatibus.* Hæc ſunt diſcutientia flatus. Quoad

II. Sanans remedium. Ad colicam flatulentā. Interna.

non permittit feces deſcendere. Vnde ileos non fit e tumore, ſed e pituita. Et homo perit, niſi beneficio febris vacuetur pituita per lotium: cum enim homo non poſſit ſuſtinere & ſtillicidium, & ileon; dum immunis euadit a ſtillicidio, ſperandum deinde eſt, ileum poſſe ſuperari.

Differentia. 1 Differentiæ quę a forma ſumuntur, reſpiciunt vel ſubiectum, vel cauſam efficientem, vel vtrumq;. Differentia reſpiciens ſubiectum, eſt dolor Pungitiuus; hic enim proprius eſt membranarum; inteſtinum autē eſt corpus membranoſum. Differētię quę reſpiciunt cauſam efficientē, reſpiciunt vel Speciem, vel Vitium ſpeciei. Si ſpeciem, cum ſpecies ſit Vapor, aut Minera; ſi vapor, eſt dolor expers grauitatis: ſi minera; eſt dolor particeps grauitatis. Si autem perpēdamus vitium, hoc eſt vel Simplex, vel Compoſitum. Si vitium eſt ſimplex; & primum, ſi in quantitate; dolor eſt extenſiuus, a materia copioſa; in quo dolore inteſtina ſecundum profunditatem extenduntur, ad differentiam doloris tenſiui, neruorum proprii, in quo eſt tenſio ſecundum longitudinem, nō ſecundum profunditatē. Si autem vitium ſit in qualitate, cum ſit qualitas, vel caliditas, vel frigiditas, vel ſiccitas (excipitur enim humiditas, a qua nō fit dolor) ſi vitium in caliditate ſit poſitū: dolor prodit mordicatiuus, cum ſenſu caliditatis. Si vitium ſit frigiditas; dolor eſt mordicatiuus, cum ſenſu frigiditatis. Fit autē hic dolor, dum inteſtinorū caliditas reſiſtit cauſæ refrigeranti, nā ſecus non fieret dolor, ſed potius tolleretur ſenſus. Si vitium ſit ſiccitas; fit dolor exaſperatiuus. Si deinde vitiū attineat ad motum; dolor fit turgens, ſeu errans. Si ad quietem; erit dolor ſtabilis. Si cauſæ vitium ſit miſtum: v.g. ſi ſpectet ad qualitatem, veluti eſt durities, & ad motum; dolor fit contuſiuus, cuiuſmodi eſt dolor qui fit a calculo, qui cum impetu mouetur. Si autem vitium pertineat ad qualitatem ſimul & quietem; dolor fit compreſſiuus. Si deinde dolor reſpiciat ſubiectum, atq; efficientis vitium: oritur dolor modo perforatiuus, modo acualis. Nam dolor perforatiuus attinet ad membrum membraneum & craſſum, quemadmodum eſt colon, in quod agit materia craſſa, & impetu agens. Acualis dolor idem ſubiectum poſtulat: at differt ratione efficientis, quia cauſa efficiens eſt minus craſſa, & minori cum impetu agens. Notandum vero hāc actionē vt vel maiori, vel minori cum impetu efficitur, attinere ad materiæ vitium, quandoq; in qualitate, quandoq; in motu. In qualitate, vt materia eſt magis vel minus frigida. Vnde cum materia admodum frigida ſit vitrea, ſui craſſitie & viſciditate quieſcens: doloris perforatiui auctor eſſe poteſt; veluti, dum pituita ea eſt, qualis a Galeno locis propoſitis exprimitur, quo dolore etiam Galenus fuit correptus. Quandoque etiam vitium attinet ad motum; veluti dum pituita mutatur in flatum, qui ſi intenſe

tenſe moueatur,dolorem parit perforatiuum,ſi remiſſius moueatur,acualem.Quoad differentias,quæ capiuntur ratione ſubiecti:dolor afficit inteſtina vel Omnia,vel Aliqua:& hæc vel Superna,vel Inferna.Differentiæ ratione cauſæ efficientis,ſumuntur a Specie,a Vitio,a Cauſa generāte,a Cauſa detinente,ſeu colligente.Quoad ſpeciem:cauſa eſt Interna,vel Externa. Quoad vitium,hoc eſt,Principale,vel Adiuuans.Principale,eſt in Quanto, vel Quali.Adiuuans in Motu,vel Quiete.Cauſa generans, eſt Morbus,vel Error externus.Cauſa colligens,cum ſit Anguſtia,pendet a cauſa reſidente vel In inteſtinis,vel Extra inteſtina.Si intra;eſt Obſtructio,vel Conſtipatio.Si extra;eſt Compreſſio,vel Subſidentia.

Signa. Diagnoſis colici,& nephritici doloris.

Malum hoc in genere indicatur e dolore abdominis, ſecundum regionem inteſtinorum.Dolor autem cum Auic.ſemper eſt pungitiuus. Verum cum inteſtina ſedem habeant proximam renibus,& præſertim colon:ideo tradenda ſunt ſigna,diſtinguētia dolorem colicum a renali.Etenim,quamuis cum Gale.c.2.l.6.loc.aff.nil obſit,etiamſi inter initia ignoremus,an dolor ſit inteſtinalis,vel renalis; propterea quod in vtroque dolore anodynis occurrimus:attamen progrediente malo expedit ſcire, an dolor ſit inteſtinalis,vel renalis;quoniam diuerſis occurrendum remediis. Signa igitur e c.1.& 3.l.6.loc.aff.capiuntur & a communibus vtriq; dolori, & a propriis. Cōmunia ſunt,dolor abdominis,vomitus,nauſea,alui ſtipatio,dolor dorſi, crurū tremor,& impotētia flectendi corpus.Quoad dolorē pertinentē ad abdomen,affectis inteſtinis dolor eſt pūgitiuus:læſis renibus,dolor eſt grauatiuus:quoniā tactus viget in inteſtinis ſecundum propriam membranā, in renibus aūt ſecundum membranā ambientem.vnde,ſi inteſtina dolore afficiātur,intenſior eſt dolor;remiſſior, ſi renes.Indicatur etiā dolor inteſtinorū e dolore amplum ſpatiū occupante:cōtra,renalis indicatur e dolore,locum anguſtum cruciante:ratio eſt,quia renes occupant anguſtam ſedem,inteſtina amplam. Adhæc dolor colicus,quamuis incipiat modo a dextris, modo a ſiniſtris,quemadmodum renalis:tamē colicus dolor dum incipit a dextra parte,affligit regionem infra renem dextrum, atq; per inferiorem ventriculi ſedem, in dextra parte aſcendit in ſedem, cui ſiniſter ren ſubiacet:vnde cum Galeno dolor colicus interdum locum renibus eminentiorem affligit.Si autem colicus dolor a læuo latere incipiat;progreditur verſus abdomen & pectinem:quo fit,vt partes magis anteriores,quā poſteriores petat.Contra renalis,ſi accidat vt lapis deſcēdat;primum partes detinet ſupernas,mox infernas inuadit, & circa poſteriores potius partes,quam anteriores vergit.Deinde diſtinguūtur hi dolores;quoniam dolor colicus repente inuadit, quia breui tempore anguſtatur inteſtinum,

Communia ſigna vtriq; dolori.

renalis autem dolor non repente, ſed longo inuadit tempore, nam lapis non cito creatur. Et ſi aliquando renalis dolor cito intendatur ac repente; hoc non euenit inter initia, ſed poſt lapidis generationem, dum moueri incipit. Preterea renalis dolor inanitionis tempore magis cruciat; colicus miteſcit, ciboq; aſſumto intēditur; ratio eſt; quia repletionis tempore, ventriculus repletus, colon comprimit, dum autem ventriculus eſt vacuus, compreſſio deſinit: in dolore autē renali, cibus in ventriculo exiſtens, nō comprimit renes, ſicuti quando deſcendit, & ab aſſumto cibo dolor renalis miteſcit, quoniam cibi portio tenuior & aquoſior, dum petit renes, vim obtinet anodynam. Indicatur etiam dolor colicus e dolore qui poteſt eſſe errans: at renalis indicatur e permanente dolore. Atq; dū obſeruatur motus; percipitur ſecūdum vreterum progreſſum, dum per hæc vaſa lapis in veſicam prolabitur. Quoad reliqua communia ſymptomata: ſufficiat in iis vehementiam & tempus perpendere. Quoad vehementiam; in dolore colico, vehemētiora ſunt, vomitus, nauſea, alui ſtipatio: contra in renali dolore, vehementiora ſunt dorſi & crurum tremor, & flectendi corporis impotentia: ratio eſt, quia inteſtina magis conſentiunt cum ventriculo, renes aūt cum dorſo & cruribus. Quoad tēpus: in colico dolore quę magis affligunt, etiam citius inuadunt: atq; ad eundē modum in dolore renali. Et propterea in dolore colico citius oritur vomitus, quam in renali dolore: & tardius in dolore colico inuadit dolor dorſi: cōtra in dolore renali, citius oritur dolor dorſi, quam vomitus. Tandē etiam diſtinguuntur propriis indiciis. Dolor renalis *indicatur ex excretione* arenularūm, vel calculi e lōtio mutato, e ſtupore femoris: quæ ſigna ſi non adſint, indicatur dolor colicus. *His addi* poteſt alteratio, quā pariunt iuuantia, vel lædentia: nā ſi conquieſcat patiēs per vomitum, vel deiectionē alui; dolor colicus indicatur; Sin quieſcat patiēs per mictionem calculi, arenularum, vel craſſi lotii; indicatur dolor renalis. His igitur ſignis renalis dolor a colico diſtinguitur.

Propria ſigna vtriuſque doloris.

Differentias a forma patefacit æger, dicens cruciari ſe dolore extenſiuo vel alio. Quoad differentias a ſubiecto: Si omnia inteſtina afficiātur; dolor affligit totum abdomen: cōtra, ſi non omnia; & quidem, ſi malum ſit in ſupernis inteſtinis, e c. 2. l. 6. loc. aff. magis ſuperatur a potionibus, quam a clyſteribus; contra ſi ſit in infernis. Cæterum, cum dolor attinens ad ſuperna, præſertim ſit iliacus, ad inferna, colicus: quoad Iliacum dolorem; e cap. 2. lib. 6. loc. aff. & comm. 6. ſect. 2. lib. 3. epid. indicatur e dolore aliquantiſper ad præcordia aſcendente: & cum Aetio, e difficili exſpiratione, quæ interdum fœtet; non quod vapores putridi prodeunt a pulmone; ſed quoniam putridi vapores prodeuntes a ventriculo, miſcentur cum aere

Signa diff. a forma & ſubiecto.

Iliaci doloris ſigna.

qui

qui exſpiratur. Indicatur etiam hic dolor e nauſea; quia vapor hæret in tunicis ventriculi. Item e vomitu, ita vt ægri neque potum continere queant: nam ſecundum Aetium, dum malum intenditur, omnia ſurſum feruntur, ideoq; fit vomitus, non tantum cibi, potus, bilis, pituitæ, ſed interdum etiam ſtercoris; qua etiam de cauſa ructus ſunt fœtidi. Hic autem notandum, omnia indicia ad fœtorem attinẽtia, eſſe indicia ilei inſalubris: deinde materiam fœtentem eſſe poſſe tum vaporem, tum mineram. Indicatur etiam dolor iliacus ex integra alui ſtipatione: vnde Gale. com. aph. 44 ſect. 6. & com. aph. 10. ſect. 7. ait; hoc cõpetere omni & ſoli exquiſito dolori iliaco, ad differentiam doloris colici, & iliaci non exquiſiti: nam in dolore colico exquiſito ſufficit difficilis excretio; in iliaco exquiſito, neceſſaria eſt integra ſtipatio. Proinde Auicennas reſpiciens ad dolorem iliacum exquiſitum; dicit in ileo podicem ita aſtringi, vt neq; ſpecilli extremum ſuſcipere poſſit; quæ integra ſtipatio locum non habet in dolore iliaco non exquiſito. Sed oritur dubium: nam Hippoc. cõ. 6. ſect. 2. l. 5. epid. proponit, mulierẽ iliaco dolore affectã, in qua deiectiones erant crudæ & tenues; & tamen dolor iliacus erat exitialis & exquiſitus. Sciendum ergo Hippoc. proponere dolorẽ iliacum, prodeuntem ex inflãmatione: vnde quẽadmodum in inflãmatione oculorum effluit materia tenuis; ita etiã in inflammatione inteſtinorum: vnde non deſcendunt feces, non deſcendunt inteſtinorum excrementa, ſed deſcẽdit inflammationis materia tenuis. Cæterum, cum dolor iliacus occupet vel totum inteſtinum, vel partem: ſi totum inteſtinum detineatur, indicatur e dolore cruciante circa vtrumq; ileum, prӕterea circa medium ventrem, circa vmbilicum, vt omnes hæ partes doleant: Si autem dolor cruciet inteſtinum ileum ſecundum partem; ſi inteſtinum afficiatur ſecundum mediam regionẽ, indicatur e dolore in ileo ſiniſtro; ſi ſecundum principium, indicatur e dolore circa iecur; ſi ſecundum finem, indicatur e dolore circa ilium dextrum, propter humiliorẽ ſedẽ renis dextri. Quoad dolorẽ Colicum; cum colon afficiatur modo totum, modo ſecundum partem: ſi totum affligatur, indicatur e dolore cruciãte circa vtrumq; ilium, & infra vmbilicum, & ſupra verſus ventriculi fundum: Si afficiatur ſecundum partem, & quidem mediam, indicatur e dolore in ilio ſiniſtro; ſi ſecundum principium, in ilio dextro; ſi ſecundum finem, indicatur e dolore non aſcendente ad vmbilicum, ſed prope.

Quomodo cruda ac tenues deiectiões in ileo.

Quãdo inteſtini pars afficiatur.

Colici doloris ſigna.

Sequuntur ſigna indicantia differentias, quӕ ſumuntur a cauſa efficiente. Quoad ſpeciem; an cauſa ſit interna vel externa: patet ex alibi dictis. Quoad cauſas internas: ſi fuerint vermes; aſſunt horum ſigna. Si ſpecies ſit *vapor*; indicatur e dolore ſine grauitate, e dolore extenſiuo, propter

Signa diff. a cauſ. effic.

Signa ſpeciei.

copioſos flatus, e dolore errante, nõ ſtabili, e rugitibus copioſis, e fecibus bubulis ſimilibus, quæ ob copioſos flatus aquæ ſupernatát: indicatur etiã e prægreſſis cauſis, quæ potuerunt generare flatus: præterea ex vtili alteratione, quã æger percipit, dum flatus erumpunt. Quoad *ſanguinem, ſi grumeſcat*, indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, ratione copiæ, præterea e refrigeratione totius corporis, item e prægreſſis cauſis violentis, vi quarum ſanguis venas egredi potuit: tandem indicatur e commodo & vtilitate, quam ſentit patiens, dum fit ſanguinis grumoſi deiectio. Si *ſanguis ſit inflammationis auctor*; indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis & caliditatis, e dolore extenſiuo, e dolore permanente, e febre, & reliquis inflammationis ſignis. Quoad *pituitam*, indicatur e dolore cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, e mordicatiuo, ſed cum ſenſu frigiditatis, niſi ſalſa ſit pituita; indicatur etiam e dolore permanente, niſi miſti ſint flatus, tunc enim etiam indicatur e fecibus bubulis ſimilibus: & Auicen. monet, in dolore colico, magis ſuſpenſas eſſe feces, vbi magis dominantur flatus: indicatur etiam e prægreſſis cauſis generantibus pituitam: & ex vtilitate, dum excernitur pituita. Quoad *feces*; indicantur e doloregrauatiuo, extenſiuo, citra ſenſum caliditatis, vel frigiditatis: præterea e cupiditate excernẽdi; e dolore exaſperatiuo, propter ſiccitatẽ fecũ; e dolore cõpreſſiuo, propter duritiẽ; e dolore quieſcente; & e deiectione fecis duræ, quibuſdã mucilaginibus obuolutæ; nã dum feces diu morantur in inteſtinis, pituita adhæret: pręterea indicatur e prægreſſis cauſis, vel generantibus, vel colligẽtibus feces: nec non e cõmoditate percepta, dum feces deiiciuntur. Quoad *bilem*; indicatur e dolore, cum exiguo ſenſu grauitatis; bilis enim ob tenuitatem non ita eſt ponderoſa: indicatur e dolore non admodum extẽſiuo, quoniã admodum copioſa bilis non colligit: indicatur e dolore mordicatiuo, cum inſigni ſenſu caliditatis, ita vt interiora, ſecũdum Alexan. vri videantur; & præterea indicatur e ſiti inexſtinguibili, e bilioſa deiectione, e febre bilioſa, e cauſis pręgreſſis generantibus bilem; e iuuamento vacuationis bilis, & refrigerationis. Quoad *melãcholiam*; indicatur e dolore cum exiguo ſenſu grauitatis, nec admodum extenſiuo; nam melancholia non eſt ita copioſa, vt pituita: indicatur etiam e dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis, niſi melancholia ſit exuſta: indicatur e dolore compreſſiuo, propter duritiem: e dolore quieſcente, e ructibus acidis, e nigris deiectis, e cauſis prægreſſis, quæ poſſunt producere melancholiam, e commum vacuatione melancholiæ, quæ prodeſt. Quoad *ſaniem*; indicatur e dolore, cum ſenſu grauitatis, e dolore extenſiuo, ſiquidem in abſceſſibus ſanies copioſa viget: indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, e puru-

purulẽtis deiectionibus, e prægreſſis cauſis abſceſſus, ex emolumento vacuationis ſaniei. Quoad *calculum*; indicatur e dolore, cum inſigni ſenſu grauitatis, & admodum extẽſiuo, e dolore experte morſus, & ſine ſenſu vel caliditatis, vel frigiditatis: indicatur e dolore contuſiuo, ſi moueatur calculus; e dolore compreſſiuo, ſi quieſcat: e prægreſſis cauſis generantibus calculum: poſtremo e iuuamento deiectionis calculi. Et præterea, ſi contingat, vt antea quoque patiens liber euaſerit a dolore, per calculi excretionem; & nunc ſimili dolore crucietur: coniiciendum, hunc etiam dolorem prodire e calculo. Et hoc conſequimur virtute non ſigni, ſed exempli. Hæc de ſignis ſpecierum. Sequuntur ſigna, quæ indicant vitia. Vitia principaliter ſpectant ad quantitatem & qualitatem; & vt adiuuantia, ſpectant ad ſubſtantiam, & vbi. Quoad vitium ſecundum formam; cum ſit materia venerea, vel quælibet putrida materia: venerea indicatur e propriis ſignis: putrida indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis, quia putrida materia eſt calida: indicatur etiam e fœtida excretione, e febre. Quoad vitium in quantitate; indicatur e dolore extenſiuo. Vitium in qualitate: ſi ſit ſecundum caliditatem; indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu caliditatis: ſi qualitas ſit frigida; indicatur e dolore mordicatiuo, cum ſenſu frigiditatis. Vitium in ſiccitate, indicatur e dolore exaſperatiuo. Vitium in motu, indicatur e dolore errante: in quiete, e dolore ſtabili. Si vitium ſit miſtum, ſitque indifferens ratione ſubiecti, vt detineatur pars membranea & craſſa; ſi contingat, vt vitium ſit maioris actiuitatis, indicatur e dolore perforatiuo: ſi minoris actiuitatis, indicatur e dolore actuali. Quoad cognitionem cauſæ generantis; hæc cognitio petenda eſt e propriis capitibus. Quoad cognitionem cauſarum detinentium; cum hæ cauſæ pertineant ad anguſtiam, quatenus eſt vel obſtructio, vel conſtipatio, vel compreſſio, vel ſubſidentia: quoad obſtructionem, patet e ſignis cauſæ obſtruentis: & idem de reliquis dicendum. Cauſæ autem hæ manifeſtari debent in propriis locis.

Signa vitii.

Signa cauſæ generantis, & detinẽtis.

Quoad præſidia: cum hoc vitium ſit ſenſatio corrupta inteſtinorum, dependens a cauſa ſoluente continuum: quantum attinet ad ſenſationem corruptam; dum habet rationem cauſæ, indicat anodynum. Quoad inteſtina; horum proportio poſtulat remedium fouens proportionem. Quoad cauſam ſoluentem continuum; in genere indicat remedium non anodynum, ſed ſanans. Et cum cauſa interna ſit multiplex, ſecundum ſpeciem, vitium, cauſam generantem, & detinentem: hæc omnia indicãt contraria præſidia: de quibus ſæpe diximus.

Indicationes.

Præſagia.

Quoad prognoſticum: hoc malum in genere nō eſt deſpiciēdum; quia omnis vehementiæ particeps eſſe poteſt: & primum vehemētiæ eſſentię; nā dolor, quatenus eſt ſenſatio corrupta, admodum recedit a naturali ſtatu, nim. a ſenſu iucundo. Adeſt vehementia dignitatis; quoniā afficiuntur inteſtina, quæ, vt ſenſum exquiſitū habentia, principes partes in cōſenſūm trahunt. Facultatis etiā vehementia vel adeſt, vel imminet; quia cum Galeno c. 14. l. 1. ad Glaucon. omnis dolor vires exſoluit. Cæterum, ſuppoſitis rebus ſecundum naturam: quoad differentias formales; ratione vehementiæ eſſentiæ, dolor vehementior eſt periculoſior. Ratione dignitatis; dolor magis periculoſus, ſi afficiantur tenuia inteſtina; tunc enim malum eſt acutiſſimum; & proinde periculoſum; com. 6. ſect. 2. libr. 3. epidem. vnde iliaci vix poſſunt conualeſcere: cap. 2. l. 6. loc. aff. Porro cum præcipui inteſtinorum dolores, ſint Iliacus, & Colicus: circa hos digrediemur. Iliacus ergo dolor magis eſt periculoſus, ſi totum inteſtinum afficiatur: minus periculoſus, ſi inteſtinum ſecundum partem lædatur: & adhuc minus periculoſus, ſi inteſtinum ſecundum partem infernam cruciatur: quoniam dolor, quo partes occupat vel plures, vel ſuperiores, eo vementior eſt ratione dignitatis. Colicus etiam dolor non vacat periculo, propter ſenſum exquiſitum; vnde & homines animi deliquio fatigati obeunt, & manus ſibi violentas inferunt. cap. 1. l. 2. κατ. τόπ. Quod ſi dolor vrgeat ſecundum vmbilicum; eſt minus periculoſus: nam ibi eſt pars inferior, & minoris dignitatis, in quam partem etiam clyſteres ſtrenue agunt. Si dolor afficiat partem ſiniſtram; magis eſt periculoſus; nam dignitatis vehementia intenditur. Et adhuc periculoſior eſt dolor, ſi dextra quoque pars afficiatur: maximum enim adeſt diſcrimen, ſi totum inteſtinum afficiatur. Quoad vehementiam facultatis; quo triſtis ſenſatio erit vehementior, eo dolor erit periculoſior. Hinc Galenus com. 48. l. 2. de rat. vict. ait; ob dolores ſæpe pulſus deficere, & oboriri animi deliquium. Prauus igitur eſt dolor iliacus & colicus, dum coniungitur vehementia facultatis, vt dum animi deliquia, & ſyncopæ oboriuntur. Vehementia etiā facultatis indicatur a perpetua extremorum frigiditate, vnde Galenus cō. 6. ſect. 2. l. 3. epid. ait: iliacam ad perniciem tendere, dum perpetua eſt extremorū frigiditas. Frigiditas autē eſt ſignum vehementiæ, non modo facultatis, (quia vires læduntur) ſed etiam eſſentiæ; quia plurimus eſt receſſus a naturali ſtatu. Si perpendatur vis differentiarum ratione cauſæ efficientis; eadē eſt ratio & in forma, & in cauſa efficiente, merito vehementiæ & dignitatis, & facultatis: vt ſufficiat digredi circa vehementiā eſſentiæ. Itaq; cum cauſa efficiens perpēdatur ſecundū ſpeciē, vitium, cauſam generantē

Progn. diff. a forma, & ſubiecto.

Pr. diff. a cauſa efficiente.

& de-

& detinentem: cum reliqua pateant; ſufficit quædam breuiter admonere. Hippocrates ergo aph. 44. ſect. 6. ait: quibus e ſtillicidio vrinæ ileos ſuperuenerit, in ſeptem diebus pereunt, niſi febre ſuperueniente copioſa vrina fluxerit. Hippocrates hoc loco prognoſticum capit a vehementia eſſentiæ, vt pertinet ad vehementiam duplicis cauſæ, id eſt cauſæ doloris iliaci, & cauſæ ſtillicidii: vnde ſi febris ſuperueniat, & vrina fluat; vrinæ fluxus cũ febre, eſt ſignum vehementiæ materiæ ſecundum eſſentiã, ſed non admodum in ſignis, cum vincatur a febre, & patiens reſtituatur: nam cum antea duo eſſent mala; vnicum tantum permanet, cum iam ſuperatum ſit ſtillicidium. Galenus addit, in iliaca vomitum ſtercoris eſſe exitialem. Hoc prognoſticum pendet a vehementia eſſentiæ ſpeciei; & a vitio ſpeciei: a ſpecie; quoniam dum per os excernitur materia fecalis, excernitur materia, quæ ſumme recedit a naturali ſtatu: a vitio ſpeciei etiam pendet prognoſticum, nim. a motu fecum, nam feces mouentur ad ſuperiora, & propterea vitium eſt vehementiſſimum. Auicẽnas ſequentia ſymptomata lethalia eſſe dicit, dum fœtorem præ ſe ferunt; ea autem ſunt, ſtercoris vomitus, ſudor, anhelitus, ructus, flatus per ſedem erumpentes: fœtor enim minatur periculum, quia indicat inſigne vitium ſecundum ſubſtantiã. Primum autẽ ꝓponit ſtercoris vomitum, quia ſtercus ſecundũ omnes ſui partes petit os; ideoq; vapor min⁹ eſt malus: deinde ꝓponit ſudorẽ, q indicat copioſos eſſe vapores, habentes impetũ ad omnes corporis partes: reliqua, q̃ ꝓponit, ſunt ſigna vaporis minus copioſi, quia vapor vnicã tantum partẽ petit: tertio ergo ſequitur anhelitus, qui ſignũ eſt grauis vitii, præſertim ſi vapor petat pulmones: quarto eſt ruct⁹ fœtidus, q min⁹ eſt piculoſus, quia eſt ſignũ vaporis, qui in os mouetur: quincto ſunt flat⁹ per ſedẽ exeuntes, q potius ſunt ſignũ ſalutare, ſeu motus ſalutaris; adeſt enim materia, q̃ mouetur ad infernas partes; attamen malũ ſignum eſt, quaten⁹ ſignificat materiã eſſe putridã. Hippocrates etiam aph. 10. ſect. 7. ait: ab ileo vomit⁹, ſingultus, deſipientia, vel conuulſio, malum. Sumitur hoc ꝓgnoſticũ a vehementia eſſentiæ materiæ fecalis, ſecundũ quantitatẽ, & motum: quorũ vitiorũ ſigna ſunt ſymptomata ab Hippocrate ꝓpoſita: nam, vt Galen⁹ in cõ. inquit, hæc ſymptomata fiunt ab inteſtinis a ſe expellere ſtercus appetentib⁹. Ad copiã quidẽ attinet vitiũ, quatenus inteſtina appetunt expellere feces, diu moleſtantes, qua tẽporis diuturnitate ſterc⁹ copioſum eſt aggregatũ, q, licet nõ moueatur, ita tamẽ afficit inteſtina, vt qualitas ſpiritalis impertiatur ventriculo, vnde vomitus fit, non fecum, ſed materiæ exiſtentis in ventriculo. Deinde vitiũ attinet ad motum: nã, cum Galeno, ſtercus aſcendit, vnde læditur ventriculus; ideoque fit ſingultus, & compatiente neruorum

principio, fieri poteſt deſipientia & conuulſio. Galenus com. 6. ſect. 2. li. 3. epid. cum Hippocrate ſtatuit, in ileo maligno eſſe extremorum frigiditatem: de qua dictum eſt ſupra. Ibidem ait, dolorem eſſe periculoſum, quoties vrinæ ſunt prauæ. Praua vrina eſt ſignum vehementiæ cauſæ ſecundum eſſentiam; nimirum & fecum, & tumoris inflammatorii, cuius vi feces detinentur; idque duobus modis: primo, quatenus recedunt a naturali ſtatu, vt ducunt in conſenſum genus venoſum, vnde vrina eſt praua: ſecundo, quatenus vitium duplicatur, eſt inſignis vehementiæ; inteſtinorum enim vitium intenſum, coniungitur cum vitio venarum: vnde Galenus ait, ſi vrina ſit bona, paruam ſalutis ſpem ab ea peti poſſe; ſi autem praua ſit, non parum facere ad malum; nam quando malum inteſtinorum habet coniunctam prauam vrinam, non eſt ſimplex affectio. Aetius ait; ileon eſſe malum pueris familiare; at naturalis humiditatis beneficio pueros euadere: ſenibus non admodum accidere: ſi tamen corripiantur, fere nunquam euadere. Prognoſtici huius hæc eſt ſententia. Ætas puerilis eſt ſignum virtutis robuſtæ, præſertim ſecundum calidum inſitum: vnde naturalis humiditatis beneficio pueri euadunt: oppoſitum de ſenibus eſt ſtatuendum. Præterea puerilis ætas eſt ſignum vehementiæ eſſentiæ remiſſioris cauſæ morbificæ; vt materia nec ſit ita copioſa, nec arida, vt in ſenili ætate: ſi igitur pueri frequenter afficiuntur, id fit ob inteſtinorum paruitatem, quæ proinde ab exigua materia anguſtari poſſunt. Quoad prognoſticum, ratione cauſæ detinentis: quoad obſtructionem; poteſt expugnari: nam pituita & copioſa, & frigida, & craſſa, & lenta, vinci poteſt. Conſtipatio ægrius ſuperatur: etenim cauſa eſt inſignioris vehementiæ, quam cauſa obſtructionis: ſiue conſtipatio fiat a verme, ſiue ab arido ſtercore, ſiue a calculo: multo deterior eſt conſtipatio, ſi fiat ab inflammatione; vnde Paulus dicit, colicam inflammatoriam, inter omnes eſſe grauiſſimam; nam minatur ileum, quoniam ſanguis magis poteſt, vt ſit vehementia ſecundum eſſentiam, admodum inſignis, penes copiam, & potiſſimum quietem, cum ſanguis in inflammatione ſit vehementer impactus. Quoad compreſſionem; huius cauſa cum ſint tumores partium vicinarum; pro varietate tumorũ, vario modo prognoſticandum: de quibus in propriis capitibus. Quoad ſubſidentiam; pariter pro varia cauſa; varie prognoſticandum.

De Curatione.

Curatio Cheirurgic. SEQVVNTVR præſidiorum materiæ: & primum cheirurgicæ. Auicenna cum Græcis ſtatuit in dolore inteſtinali ſecandam eſſe venam, ſi ſan-

ſi ſanguis vehementer peccet; in ratione cauſæ vel principalis, quemadmodum in dolore prodeunte ab inflammatione: vel in ratione cauſæ ſine qua nõ, vt in dolore a flatu, a pituita, ſed in corpore ſanguine repleto. Propterea cum dolor iliacus frequenter fiat ab inflammatione, & frequentius quam dolor colicus: recte magis frequenter ſecatur vena in dolore iliaco. Quoad vſum, & primum quoad *Quando:* Rhaſis inter initia ſecat venam: Aetius, antequam topica vſurpentur: Auicennas, ſi ſecanda ſit baſilica & ſaphena; primum baſilicam, mox ſaphenã aperit. Cum enim quando agendum ſumatur ab indicante præſente, vincente alia indicantia; inter initia vena eſt ſecanda: quia ſanguis ita vincit, vt nihil prohibeat. Et, ante topica vena eſt ſecanda: nam ſanguis ita vincit, vt dum eſt præſens, topica prohibeat: quia ſanguis, vi localium, flueret in inteſtina. Tandem, ſi vena & cubiti & pedis ſit ſecanda; illa primum tundenda: quia magis poteſt ſanguis ſubſiſtens ſupra iecur, quam infra. Quoad *Vbi* agendum: omnes venam cubiti ſecant: Auicennas baſilicam. Alexander tali venam tundit; ſi dolor fiat ab inflammatione, ita adaucta vt vrinam ſupprimat, aut ſi ſanguis etiam ad veſicam pertingat. Hæc enim loca oſtendit varia ſanguinis ſubſiſtentia: vnde, cum ſanguis ſubſiſtat in iecore, & venis inteſtinorum; ſecanda baſilica: modo dextra, modo ſiniſtra, prout dolor ſolicitat regionem dextram, vel ſiniſtram: Et, cum ſanguis fluat in veſicæ vaſa, hincque infra iecur; vena pedis ſecanda. Cucurbitulæ ſcarificatæ probantur loco venæſectionis, dum prohibetur venæſectio. Eædem quoque probantur, quatenus propria ratione agunt, & non vicem gerunt venæſectionis, veluti in dolore ab inflammatione: ſed hæ cucurbitulæ propria ratione agentes, vſurpantur poſt totius euacuationem, & applicantur parti inflammatę; ad differentiam cucurbitularum, quæ vicem gerunt venæſectionis; nam ſanguis in parte inflammata ſubſiſtit. Cucurbitulæ etiam non ſcarificatæ probantur: vnde Galenus c. vlt. l. 12. meth. probat cucurbitulam maximam: & Paullus adminiſtrat cum flamma copioſa, poſt totius euacuationem: applicat autem abdomini, potiſſimum ſecundum vmbilici regionem. Hic igitur a Galeno & Paullo, proponitur neceſſitas, & vſus. Quoad neceſſitatem; cucurbitula eſt materia remedii, vehementer diſcutientis flatus; nam etiam citra excalfactionem partis vehementer trahit, c. 6. l. 13. meth. ideoque in dolore colico e flatu, eſt veluti incantamentum. c. vlt. l. 12. meth. Quoad vſum: probatur cucurbitula quam maxima, nam ſumma eſt flatus actio: deinde probatur cum flamma copioſa, id eſt, vehementer agens, nam flatus copioſus & craſſus eſt difficilis paſſionis: tertio, probatur poſt totius euacuationem, nam materia *Cucurbitula.*

Hhhh

replens prohibet: tandem applicatur abdomini, & potiſſimum vmbilico, nam flatus ſubſiſtentiam habet in abdomine, & præſertim ſecundum vmbilicum: & quia in his locis non adeſt ventriculus, lien, aut iecur, ideo hæc viſcera non prohibent applicationem cucurbitulæ.

Frict. ligaturæ, &c. Tandem laudantur etiam cheirurgicæ materiæ, quæ ſunt materia anodyni, ratione iudicii; ita agentes, vt ſenſorium iudicans afficiatur cauſa dolorifica vincente: vincitur autem ab affectione dolorifica intenſiori, quia dolor remiſſus a vehementiori exſtinguitur. Tales autem ſunt frictiones vehementes & dolorificæ, ſimiles ligaturæ, cucurbitulæ cum dolore applicitæ, parti non dolenti. Hæ materiæ cheirurgicæ, quatenus dolorem excitant, ſunt materiæ anodyni, ratione iudicii: quatenus autem retrahunt ab inteſtinis, ſunt materiæ ſanantes; quoniam cauſam doloris principalem reſpiciunt.

Pharmaceia. Materia medicinalis eſt triplex; ſcilicet materia Anodyni, materia remedii Sanantis, & materia Proportionis.

I. Anodyna. Quoad materiam anodyni: Anodynum quadruplex eſt, vt in doctrina de capitis dolore monſtrauimus: vnum ratione iudicii, alterum ratione
1. cauſæ adiuuantis, tertium & quartum, ratione receptionis. Quoad anodynum ratione iudicii; cum pertineat ad materiam cheirurgicam, medicinalem, & diæteticam; de materia cheirurgica dictum eſt; de diætetica dicetur ſuo loco. Ergo, quoad medicinalem materiam; probatur medicamentum, vi cuius excitetur dolor admodum intenſus, in parte diuerſa ab inteſtinis: verbi gratia, ſi patiens geſtet veſicantia, vel fonticulos; tunc locis exulceratis applicanda ſunt acria medicamenta, vt *helleborus niger & al-*
2. *bus, euphorbium, ſinapi, &c.* Quoad materiam remedii anodyni, ratione cauſæ adiuuantis; cum Galeno c. 18. l. 5. ſimp. probatur *oleum anethinum, chamemelinum; item commune, in quo ebullierint anethum, chamamelum, & cyminum in parua copia; licet etiam addere vinum album tenue.* Ratio horum medicamentorum eſt, quoniam cutim rarefaciunt, & ad circumferentiam trahunt humores ac vapores. Quoad vſum horum medicamentorum ſufficiat modum agendi explanare. Proinde hæc medicaméta actu calida admoueantur: ea tamen lege, vt medicamentum actu calidum exſiſtens, primum caliditatis gradum non excedat; nam ſi excedat, eſt mate-
3. ria remedii, non anodyni, ſed ſanantis. Quoad anodynum ratione receptionis, hoc duplex eſt, nempe materia calida inſtar corporis patientis, & materia lenta, inſtar ſuppurantis: nec non materia frigida. Medicamentum calidum, e cap. 7. & 8. lib. 5. ſimp. eſt *hydrelæum, farina triticea, panis triticeus, ſed modice coctus, adeps ſuillus, butyrum, lac bubulum, lac ouillum,*

amygdali-

amygdalinum, mucilagines maluæ & althææ, omenta animalium, aqua dulcis moderate calida. Alexander anodynis humidis miſcet modo frigida, modo calida; vt eodem tempore occurrat & dolori, & cauſæ doloris. Proinde, ſi dolor colicus ſit e frigido humore; probat *balneum aquæ dulcis*, quod dolorem quidem mitigat, ſed nõ curat. Si dolor fiat a cauſa calida; vti poſſumus, vel ſinceris anodynis, vel miſcere poſſumus frigida; vt ſunt *violæ, hordeum, &c.* & hoc medicamentum ita miſtum, eſt tum anodynum, tum ſanans. Si dolor fiat a cauſa frigida; addi poſſunt *anethum, melilotus, fœnumgræcum, chamæmelum, oleum amygdalarum amar.* quod & ipſum eſt medicamentum & anodynum, & ſanans.

Vſus. Quoad *quantum:* medicamenta propoſita in ſumma doſi ſunt vſurpanda, ſi ſumma ſit actio indicantis: vnde quandoque licet exhibere *oleum amygdalinum, vſque ad ℔j.*

Quoad *modum:* ſi difficilima ſit paſſio indicantis; adminiſtrandum eſt medicamentum vt efficaciſſime agat: veluti dum veſicæ medicamentis implentur, ſecundum Aëtium. Redditur autem ſtrenuum valde medicamentum, ſi in modum ſtillicidii admoueatur: & præſertim, cum Auicenna, ſi liquore ſeu decocto conueniente repleatur vas, in cuius fundo plura ſint foramina; deinde vas illud eleuetur a patiente, ad longitudinem ſtaturæ humanæ; & liquor dimittatur ſupra ventrem; ſic enim ſtillæ frequentes deſtillantes efficaciſſime operantur: probari autem poteſt vaſculum, quod eſt in communi vſu, pro irrigandis hortis; & hoc medicamentum Auicennas ait eſſe vehementis iuuamenti. In quolibet autem dolore, ſiue fiat a cauſa frigida, ſiue a calida; obſeruandum, vt anodynum vſurpetur actu calidum, non frigidum: verum in dolore a cauſa calida, caliditas erit moderata, id eſt, tepor potius, quam caliditas; in dolore a cauſa frigida, caliditas teporem excedet. Licet enim doloris calidi reſiſtentia ab anodyno actu frigido magis vincatur: id tamen prohibet, primum materia doloris, quæ indicat vacuans per modum attractionis: deinde prohibet inteſtinorum calor inſitus, qui calida indicat. Quare cum difficilior ſit paſſio materiæ frigidæ, quam calidæ; ob id anodynum actu magis calidum adminiſtrandum, in dolore a cauſa frigida.

Quoad *tempus:* his vtendum, dum dolor vincit materiam replentem: at materia replens vincit, præſertim ſi anodynum applicetur, ſecus ſi exhibeatur: nam dum applicatur anodynum calidum, materia in toto exſiſtens fluit in partem dolentem: at ſi exhibeatur, ſi anodynum ſit deſtitutum vi vacuante, poteſt eſſe in cauſa, vt materia fluat: ſi vero facultatem habeat euacuandi, ſi materia replens totum ſit ſanguis, primum ſanguis

dolore a cauſa calida, & in dolore a cauſa frigida cum flatu & febre, probari quidem opiata, ſed non ſincera: nam licet magis poſſit vis doloris, quam cauſæ, & caloris inſiti: attamen dolor non poteſt tantum, vt cauſam morbificam, & calidum inſitum, prorſus deſpicere liceat; præſertim, cum inteſtinorum temperamentum non ſit admodum calidum, nec inteſtinorum calidum inſitum ſit admodum robuſtum. Quare opiatis calida miſceri poſſunt. Rhaſis autem opiatis etiam interdum addit ſoluentia; vt *ſcammonium*. Vbi notandum, non eſſe miſcenda opiata cum ſoluentibus, ſi principale inſtitutum ſit ventrem ſoluere; opiata enim vim ſoluentium turbant, & actionem impediunt. Interdum tamen cum opiatis licet miſcere ſoluentia; dum ſcopus eſt vehementiam doloris compeſcere, & materiam in inteſtinis exſiſtentem euacuare: & præterea ſoluentia efficiunt, vt opiata breuiori tempore retineantur, & minus refrigerent. Rhaſis miſcet ſcammonium, quod acrimonia ſua irritat expultricẽ, vt materia proxima expellatur. Hæc de opiatorum neceſſitate. Quoad *vſum* opiatorum, & primum, quoad *quantum*: ſi ſumma ſit actio doloris, ſumma doſis probatur: vnde philon. datur ad ʒ j. & Rhaſis ſuum philonium, quod Romano mitius eſt, exhibet ad ʒ j ß. Quoad *modum*: opiata non actu frigida ſunt admouenda; nam partis affectæ calor prohibet. Quoad *quando*: opiata ſunt vſurpanda, dum dolor vincit alia indicantia, id eſt, ſi ſit intenſiſſimus cap. 1. & 7. lib. 12. meth. & ſi aſſit metus syncopes. Quoad *vbi agendum*: Aetius & Auicennas exhibent per os, & immittunt per ſedem: at virtus melius ſuſtinet immiſſa per ſedem, quam exhibita. Sed cauſa ſubſiſtentiæ indicantis, in dolore iliaco, præſtat per os exhibere; in colico per ſedem immittere. Hæc de materia medicinali remedii anodyni.

Quãdo narcotica miſcere liceat purgantibus.

Quoad materiam medicinalem remedii ſanantis; digredicmur circa dolorem e Vapore, e Pituita, e Bile, ex Inflammatione, & e Febribus. Quoad dolorem a vapore prodeuntem, quem Auicennas vocat Colicam ventoſam; & primum, quoad ea quæ exhibentur: Auicennas probat *medicamentum confectum e ſemine carui, rutæ, in decocto aniſorum, feniculi, cymini, dauci, &c. Vel decoquantur hæc in vino generoſo, aut in mulſa meraciori. Rhaſis probat confectionem e baccis lauri, exhibitam cum vino generoſo, vel cum aqua alteratã aniſo, ſimilibúsq́: & hoc medicamentum omnibus antepo- nit. Meſues, ceu admirabile, laudat oleum de kerua, quod efficaciſſime flatus diſcutit. His addi poſſunt, diacyminum, diacalamintha, diagalanga, magna antidotus, ſed antiqua, ſaſſafras, anthora, guaiacum, ius galli repleti cum diſcutientibus flatus. Admirabilia ſunt, quæ potiſſimum apud Germanos reperiuntur, olea deſtillata e feniculo, & aromatibus.* Hæc ſunt diſcutientia flatus. Quoad

II. Sanans remedium. Ad colicam flatulentã. Interna.

vſum, & primum, quoad *quantum*: Raſis in dolore vehementiori exhibet confectionem e baccis lauri ad ʒ j. Auicennas exhibet olei de kerua, primum ʒ iij. deinde ſingulis diebus addit ℈ ij. & g̃ v. & aſcendit ad ʒ x ß. hincque ſingulis diebus adimit ℈ ij. & g̃ v. donec doſis deſcendat ad ʒ iij. Quare in eodem dolore exhibet doſin maximam, infimam, & mediocrem. Ratio autem hæc eſt: In dolore colico e flatu, ſumma eſt actio flatus: quare aſcendendum fuit ad ſummam doſin. At quia vapor, ob craſſitiem, perſeuerat, vt neceſſe ſit medicamentum longiori tempore vſurpare; proinde, licet a flatu ſummæ actiuitatis, ſumma doſis medicamenti indicetur; virtus tamen eam non permittit; ideoq; medicamentum etiam in mediocri & infima doſi exhibendum. Et quia virtus facilius fert ſummam doſin, dum ſenſim aſſueſcit: ob id Auicennas ab infima doſi, ad ſummam, per mediocrem ſenſim progreditur: & dum factus eſt aſcenſus ad ſummam doſin, cum imminuta ſit actiuitas flatus, & vires ſint defatigatæ; recte doſis minuitur: & cum ſubinde magis minuatur vaporis actio, eodem etiam modo doſis minui debet, donec ſuperetur vapor, vt actio ſit infima, & proinde minima doſis ſufficiat. *Modus* autem eſt cum Rhaſi, vt medicamentum exhibeatur actu calidum: nam vapor craſſus, quatenus ægre diſcutitur, indicat efficax diſcutiens, id eſt, medicamentum actu calidum. Quoad *quando*. Rhaſis exhibet diſcutiētia flatus multis vicibus. Auicen. exhibet oleum de kerua, vſq; ad 22. dies: quoniā indicans perſeuerat. Si autē medicamētum per ſedem immittantur; probantur propoſita medicamenta: ſed licet etiā addere iniucunda, quia virtus inteſtinorū ea permittit, virtus autem oris non permittit; talia ſunt, *oleum anethinum, ol. de caſtorio, &c.* Auicennas habet clyſmum efficaciſſimum, ad flatus expugnandum: *℞. ſucci rutæ ℔ iij, & in huius penuria ruta copioſa decoquatur in aquæ ℔ xij, ad conſumtionem trium partium; deinde ℞. vel ſucci rutæ, vel decocti prædicti ℔ iij. hyſſopi, rutæ, origani, anethi, chamæmeli, calaminthæ montanæ an. P. j. ſeminum lini, fœnigræci, petroſelini, feniculi, dauci, an. ʒ ij. fiat decoctio ad conſumtionem duarum partium. Deinde ℞. prædicti decocti ℔ j. olei chamæmelini completi ℔ ß. fiat decoctio ad conſumtionem decocti, adde caſtorii ʒ j. opopanacis ʒ ij. adipis anatis ℥ j. (ad emolliendum feces) Miſ. pro clyſtere.* Doſis huius clyſmi aſcendit ad ℥ vij. & ʒ iij. non vltra, & aliquando ſolum immittuntur ℥ v. Nam hic Auicennas reſpicit ad dolorem vehementiorem, prodeuntem e flatu ſummæ actiuitatis: ideoque requiritur medicamentum ſtrenue agens in flatus; vt eſt clyſmus, conſtans medicamentis vehementibus, copioſis. Summa doſis eſt ℥ vij. & ʒ iij. quia hoc eſt totum medicamentum. Vnde colligitur contra aliquos practicos, clyſteres eſſe efficaciſſimos, etiamſi ad libras

Aluo ſubiicienda.

libras non immittantur; modo componantur e medicamentis & copioſis, & vehementibus. Ex his etiam patet, quæ abdomini ſint applicanda: ea enim ſunt propoſita. Circa *modum* tantum notandum; efficaciſſimum eſſe medicamentum, ſi propoſita ſemina flatus diſcutientia, immittantur in vas cinere calente repletum. Et hæc de Colica flatulenta. *Applicãda.*

Si dolor colicus fiat a pituita: inter Vacuantia ſenſibiliter, probantur Lenientia, & Soluentia. Quoad lenientia; probatur *mel roſatum ſolutiuum: Auicennas probat hieram, ſed admonet agaricum non eſſe miſcendum*, ne ſcilicet excitetur vomitus, qui in dolore colico, cum alui ſuppreſſione, non eſt tutus; nec licet vti agarico, quia trahit materiam ad locum læſum. Circa vſum, & primo circa *quando*, notandum; quamprimum vtendum eſſe lenientibus, nam materia morbifica vincit alia indicantia, niſi quandoq; materia morbifica vincatur a vehementiori dolore, vbi anodynis vtendum; quamuis etiam lenientia anodynis miſceri queant, vt ſi exhibeantur ſpecies hieræ, mox oleum amygdalinum. Quoad *vbi agendum*, vſurpanda ſunt lenientia, & per os, & per ſedem, pro materiæ ſubſiſtentia: in iliaca per os, in colica per ſedem. Quoad ſoluentia: probatur *agaricus*, *& potiſſimum diaturbith*, quoniam non ita imminet vomitus e diaturbith, ſicuti ex agarico. Rhaſis probat *medicamentũ e turbith, zingibere, & ſaccharo: & aſcendit ad euphorbium, ad colocynthidem. Aetius vtitur colocynthide, per noctem infuſa in vino generoſo: id quod aliqui pro ſecreto habẽt. Præterea in dolore iliaco Aetius aſcendit ad elaterium, cum terebinthina: hinc verbi gratia vti licet, elaterii ℈ iij. cum terebinthinæ ʒ j. Rhaſis probat pilulas, quas vocat* * *iliacas.* *Colica phlegmatica.* *1 Lenientia.* *2. Purgãtia.* ** De his vide raras obſeruationes Dodonæi. cap. 36.*

Dubitatur autem circa medicamentum Rhaſis, quod vocat *medicamentũ de gallia*: nam præter aromata recipit ſcammonium, quod bilem attrahit; & recipit ſuccum cydoniorũ, qui refrigerat & aſtringit, in dolore a pituita. Arculanus ſoluens hanc difficultatẽ, ait, in codice aliquid deſiderari, vnde addit, turbith ʒ xxviij. Hæc ſolutio nimis eſt puerilis. Sciendũ igitur Rhaſin ſermonem habere de ileo, prodeunte a cauſa frigida, cum alui ſtipatione & nauſea: vnde ſermonem habet de ileo vehementiſſimo, in quo vi ſtipationis, & nauſeæ imminet vomitus fecum. Conficit igitur Rhaſis medicamentum ex aromatibus, vt frigida materia attemperetur, attenueturq;: & vt aromatum familiaritate, & ſuaui odore nauſea compeſcatur. Inſuper vero, vt materia deſcendat (non aſcendat) miſcet tum maſtichem, tum ſuccum cydoniorũ. Scammonium autẽ miſcet ad ℈ vj. vt cum acre ſit medicamentũ, & bilem alliciat, & ſua acrimonia expultricẽ irritet; quatenus autẽ bilem attrahit, eſt in cauſa, vt bilis attracta ipſa quoq; irritet expultricem. Quoad *vſum* ſoluentium; notandum circa *quando*; cum capiatur ab indi-

cante vincente alia indicātia: dum dolor ita eſt vehemens, vt niſi materia expellatur, ſubſequatur fecis vomitus; ſoluentibus vtendum: nam talis materia, quæ minatur vomitum fecum, magis poteſt, quam materia furioſa, ſeu turgens; quæ cum vincat cruditatis vehementiam, multo magis materia minans vomitum fecum, cruditatem ſuperabit. Accedit, materiam non eſſe in venis miſtam cum bonis ſuccis, nam reperitur in inteſtinis. Verum, ſi cacochymia vigeat in toto; non licet ante coctionem ſoluens exhibere. Quare Auicennas monet, ne ilico vtamur clyſteribus acu-

3. Diſcutiētia. tis. Sequitur vt de Alterantibus agamus: quæ etiam inſenſibiliter vacuare poſſunt. De his Galenus capite vltimo, libro duodecimo, method. præcipit, cauendum a vehementer calefacientibus, niſi etiam vehementer digerant: nam frigidos, craſſos, & lentos ſuccos liquant, & mutant in flatus; vnde dolor intenditur. Ea autem calefacientia improbantur a Galeno, quæ ſunt craſſæ ſubſtantiæ, nō quæ tenuis: quamuis potiſſimum ea probentur, quæ ſint tenuis ſubſtantiæ, & non vehementer calida, quæ incidunt ſimul & coquunt pituitam, nec vertunt in flatum. Interim tamen etiam, ſed minus, probantur, quæ ſunt tenuia & vehementis caliditatis: ſuccos enim liquant quidem & in flatus mutant; verum quia tenuia ſunt, flatus diſcutiunt: vnde dolor quidem intenditur, ſed non perſeuerat. Cum ergo probentur, quæ valenter calefaciunt, hoc eſt, quæ aſcendunt vltra ſecundum caliditatis gradum; & probentur quæ infra ſubſiſtunt: iure Alexander lib. 10. probat *ſuccum foliorum rhamni, cum vij. vel viij. granis piperis, & duabus cochlearibus mellis.* Quamuis autem e lib. 8. ſimplic. thamni ſuccus ſit frigidus, vel in fine primi, vel in principio ſecundi: eo tamen Alexander vtitur, quia eſt attenuans in ſecundo gradu: nec frigiditate obeſt, quoniam ob mel & piper, medicamentum euadit tenue, & moderatæ caliditatis. Aetius probat *radices verbenacæ rectæ, tenuiter contuſas, & decoquit in aqua, ad conſumtionem duarum partium.* Auicennas mirabile medicamentum conficit, *ex æquali portione caſtorii, piperis, aniſi, ad* ʒj ß. Galenus cap. 4. lib *9. κ. τόπ.* probat *cineremq́ cornu cerui iuuenis, cum pipere albo, & myrrha: pro cornu* ʒj. *accipi poſſunt reliquorum* ℥ ij. Notandum autem circa *quando agendum*, dum hoc medicamentum, & ſimilia in modum fomenti vſurpantur, dixiſſe Alexandrum, niſi dolor ope fomentorum miteſcat, non opus eſſe diu calefacere, neq; ad vehementiora eſſe confugiendum, quoniam materia copioſa prohibet: quare materia primo vacuanda, mox

4 Diſcutiētia ſimul & vacuantia. fomentis, quod reſiduum eſt, diſſoluendum. Quantum deniq; ad vacuantia & inſenſibiliter, & ſenſibiliter; probatur *ius galli antiqui, cum calorificis propoſitis alterati; ſed additis ſoluentibus, vt eſt turbith, cum carthamo, ſeu cnico.*

enico. Huius claſſis eſt oleum e ſeminibus lini, & amygdalarum amararum, addito nitro, & melle roſ. ſol. Alexander in potu probat aquas ſulphureas & bituminoſas, & exhibet dolore actu exſiſtente. At expedit ſimul exhibere mel roſ. ſolut.

Si dolor fiat a bile; Galenus cap. 7. lib. 12. meth. in quolibet dolore probat Refrigerantia & humectantia; in aliquo autem dolore (ſcilicet a bile) probat Vacuantia bilem, videlicet dum bilis retinetur: in aliquo autem dolore probat Aſtringentia, ſcilicet dum aluus eſt liquidior. Cognoſcenda igitur ſunt medicamenta refrigerantia & humectantia; vacuantia bilem; & aſtringentia. Quoad refrigerantia & humectátia; probatur *medicamentum compoſitum e violis, pomis, lactuca, nymphæa; conficiatur autem vel ſine ſaccharo, vel cum exiguo ſaccharo. Præſertim autem probatur frigida potus, niſi aliquid prohibeat:* hoc enim gloriatur Alexander e toto ſe dolorem bilioſum ſanaſſe; quia vi huius vincitur & materia morbifica, & cauſa generans. Quoad vacuantia, cap. 7. lib. 12. meth. probatur *hiera, qua Alexander tantum vtitur, ſi bilis ſolum in inteſtinis vigeat; nam ſi aliunde fluat, addit ſcammonium.* Dubitare autem quis poſſet, cur probetur hiera, medicamentum calidum, præſertim cum vis vacuatoria attineat ſolum ad aloen? quare tutius videretur, vti vel ſola aloe, vel ſimul cum refrigerantibus? Pro reſolutione dicendum; ſi contingat bilem pertinaciter hærere in inteſtinis, probari hieram: & huc Alexander & Galenus reſpexerunt: Alexander enim proponit bilem tunicis affixam. Quod ſi bilis non admodum hæreat; *aloe ſine aromatibus probatur, &, ſecundum Auicennam, miſceri debet cum prunis. Vnde probantur etiam tamarindi, manna, ſyr. roſ. ſol. quæ in aqua hordei ſunt diſſoluenda.* Si bilis aliunde confluat, *loco ſcammonii rhabarbaro vtendum.* Et ſi eueniat bilem eſſe affixam, vt hiera ſit opus; ne vi calidorum lædatur patiens, *vel hiera eſt exhibenda cum aliquo refrigerante, vel poſt hieram exhibendum apozema refrigerans, vt eſt aqua hordei, vel cichorii.* Deniq; quoad aſtringentia; hæc probantur, dum aluus eſt liquidior, & imminet dyſenteria. Galenus cap. 7. lib. 12. meth. probat *halicam, coctam in aqua, immiſtis granis mali punici: probatur etiam cremor rhois opſoniorum, probantur auſteri fructus.* De aliis aſtringentibus in fluxu alui dicendum.

Colica bilioſa.

1. 2. 3.

Si dolor inteſtinorum prodeat ab inflammatione; probantur medicamenta Vacuantia, & Refrigerantia, præſertim ſi inflammatio ſit feruidior. Quoad euacuantia; probantur & quæ exhibentur, & quæ immittuntur. Quoad exhibenda; Auicennas inter lenientia probat *medicamentum, confectum e caſſia, ſebeſten, ſyrupo violaceo ſolutiuo, & tamarindis, diſſolutis cum decocto vel hordei, vel endiuiæ.* Et, ſi bilis exſuperet; Auicennas

Colica ab inflammatione. 1.

aſcendit *ad ſcammonium, ſed tempore opportuno, apparentibus ſignis coctionis: at tutius eſt rhabarbaro uti, cum caſſia.* Per ſedem probantur *infuſa e caſſia, oleo violato, cremore hordei, lacte, & ſero:* hæc enim

2. medicamenta & vacuant, & refrigerant. Quantum ad refrigerantia; & primum, quoad ea quæ aſſumuntur; Auicennas probat *citrulos, aquam citrulorum, mucilaginem ſeminum pſyllii*, & quæ in dolore colico, a bile citra inflammationem fuere propoſita: excipitur autem frigidæ potio, quoniam internis inflammationibus nocet. Quoad ea quæ admouentur; eadem probantur quæ dicta ſunt in ventriculi inflammatione.

Colica, ab alui fecibus retentis. Quoad dolorem a fecibus prodeuntem; probantur Emollientia, & calida atque acria expultricem Irritantia. Quoad aſſumenda; probatur *ius galli decrepiti, & oportet vt decoquatur, ſecundum Auicennam addito ſale, anetho, polypodio, & quandoque cum carthamo; Alexander vinum addit, vt medicamentum euadat iucundius. Probat Auicennas ius ſpinachiorum, prunorum. Alexander aſcendit ad pilulas de euphorbio, & de plumbo, nam in plumbo eſt pondus, vnde deſcendit, & ſecum ducit feces.* Et in hoc malo ferme lethali, quia imminet vomitus ſtercoris, quidam ſunt, nec improbandi, qui vtuntur *argento vino, ſeu Mercurio per os, quia deſcendit. Quare in malo hoc contumaci eſt etiam confugiendum ad elaterium, ad antimonium, ad nucleos pineos purgantes: ſunt enim efficaciſſima ſoluentia, & liberant hominis a morte vicina.* Quoad ea, quæ infunduntur per ſedem; probat Auicennas *clyſteres confectos e maluis, althæa, fœnugraco, furfuribus, caricis, & ex his paratur decoctum, cui additur ſaccharum rubrum, oleum amygdalinum, butyrum, pinguedines; item ad irritandum expultricem, ſal & colocynthis.* Et ſi feces vehementer reſiſtant, probatur clyſter adminiſtratus ſecundum modum ab Alexandro propoſitum, niſi adſit inflammatio. Quoad ea quæ applicantur: circa vmbilicum applicabuntur *butyrum, oleum amygdalinum, adipes, fel bouis, elaterium, vnguentum Agrippæ, vnguentum de cyclamino.* Et hæc de materia medicinali ſanante.

III. Appropriata. Quoad materiam remedii, reſpicientis proportionem inteſtinorum: e capite quarto, libro nono, κατὰ τόπους. probatur *cochlea cruda, trita, cum duobus cyathis, id eſt, ℥ xxvj. vel vini, vel aquæ. Probantur interanea gallinarum, trita, repoſita in vas fictile. Ventriculum quidem gallinarum aliquando paruis facit Galenus, non omnia inteſtina: & aſpernari videtur in malis ventriculi, non inteſtinorum: vnde hoc medicamen-*

camentum non eſt ſpernendum. Galenus præterea libro decimo, ſimplicium, capite de ſtercore, in dolore colico, ſine inflammatione, probat *ſtercus lupinum, & exhibet cum ſale, & pipere; ſed in colica frigida: nam in calida debet exhiberi cum aqua, vtputa ad ℥j. Auicennas probat inteſtinum lupinum: quia poteſt eſſe aliqua proportio inter inteſtinum, & inteſtinum. Dioſcorides probat alaudam aſſam comeſtam. Auicennas in potu probat cornu cerui vſtum, quod etiam medicamentum proponitur capite quarto, libro nono.* κ.τόπ. Reliqua apud Aetium & Alexandrum videnda.

Sequitur materia diætetica. Quoad cibum, de hoc dicendum vt reſpicit vitium, in Quanto, & in Quali. Primum ergo, vt reſpicit vitium in quanto; ad minuendum materiam, cum Alexandro abſtinendum a *carnibus*, ſi vires permittant: ſiquidem, vt monet Auicennas, vel ob doloris vehementiam, vel ob vacuationem, virtus quandoque ita languet, vt expediat exhibere *aquam carnis, ouorum vitellos, panem in iure, & vinum.* Secundo, ſi capiatur victus, vt dirigitur ad vitium in qualitate; cum dolor fiat a cauſa modo frigida, modo calida: ſi a frigida, e capite vltimo, libro duodecimo, method. probatur *allium*, nam flatus diſcutit, & ſitim non infert, vt ſit ruſticorum theriaca. Dioſcorides ait, allium ſitim parere: eſt enim calidum & ſiccum in quarto, e libro octauo, ſimplicium. At ſciendum, allium ad differentiam ceparum ſitim non excitare, quia cepa e libro ſeptimo, ſimplicium, non modo eſt calida & ſicca in quarto gradu, verum etiam eſt craſſæ ſubſtantiæ. Quare cum Galenus loco citato loquatur de dolore colico, prodeunte e craſſa & viſcida pituita: cepa, dum agit in pituitam, ob propriam craſſitiem non diſſipatur; ſed agit in tunicas ventriculi, & ſitim excitat. At allium, cum ſit tenuis ſubſtantiæ, agens in pituitam, ob ſuæ ſubſtantiæ tenuitatem diſſipatur; quare non agit in tunicas, & propterea ſitim non excitat. Vnde ſi allium ingeratur in nudum ventriculum, non refertum pituita, ſitim promouebit. Et hinc Galenus capite vltimo, libro ſecundo, aliment. probat allium in corporibus non bilioſis, ſed pituitoſis: Quare in colica frigida probatur allium crudum, in robuſtis corporibus; in reliquis coctum. Alexander probat *vſum porrorum in magna copia: item apium, aſparagum, ſuccum amygdalarum cum melle, & pipere: quibus etiam condienda eſt ptiſana*, vt ſic vim refrigerandi amittat (hic obiter notandum, ne in febribus ita alteretur ptiſana, vt vim refrigerandi amittat.) Auicennas cibos condit aromatibus. Poſtre-

Diæta. Cibus.

mo, quoad dolorem a cauſa calida; Alexander probat *ptiſanam, ſi citra miſtionem porri aut ſalis exhibeatur, quoniam ſine ſale refrigerat, & bilem abſtergit. Probat etiam ouorum lutea: vnde obiter colligitur, ea refrigerare, & proinde in febribus exhiberi poſſe, contra aliquos. Probantur olera, vt lactuca, poma. Cucurbita improbatur, nam ſecundum Alexandrum vi quadam naturali colo aduerſatur. Probantur piſces duræ carnis, oſtra, cochleæ marina, pedes bubuli, ventriculi ſuum, &c.*

Potus. Quoad potum: in colica frigida Alexander probat *vinum album, tenue, non aſtringens, & generoſum:* vnde cap. vltim. lib. 12. meth. Galenus ait, agricolam e meraciori vino bene habuiſſe. Alexander probat *vinum medicatum, ſiue aniſatum, ſiue apiatum.* Quod ſi patiens vinum non admittat, Auicennas probat *ſyrupum de melle, cum ſpeciebus.* Probatur etiam tunc potus a Rhaſi propoſitus: verbi gratia, *ſi quis capiat mellis* ℔ j. *aquæ* ℔ vj. *& decoquat ad ſpiſſitudinem iulepi: deinde cuilibet libræ addat piperis pulueriſati* ℥ ij. *in panno ligati: poſt, refrigerato ſyrupo fiat expreſſio.* Aetius probat potum exiguum, licet homo ſitiat; nam copioſa humiditas fauet pituitæ. Auicennas ad mitigandam ſitim, probat *iulepum, cum potu miſtum*, nam ratione dulcedinis, potus magis penetrat. Et tandem in dolore a cauſa calida, Alexander probat *aquam*, etiam extra acceſſionem. Et præſertim abſtinendum a vino, in colica ex inflammatione.

CAPVT XIIII.

De Vermibus inteſtinorum.

Nomen. QVEMADMODVM Galenus capite 7. libro 1. κ.τόπ. a pediculis morbum pedicularem vocat: ita nos a vermibus vermicularem appellabimus. Cum autem vermis attinere poſſit ad plures corporis partes: nunc intelligimus, quatenus ſpectat ad in-*Generatio.* teſtina. Generatur hoc malum, dum in inteſtinis creantur vermes, qui *Definitio.* ita inteſtina afficiunt, vt corripiant morbo in numero aucto. Quare morbus vermicularis inteſtinorum, eſt numerus præter naturam au-*Forma.* ctus, prodiens a verme. Forma eſt numerus auctus: nam in hoc morbo eſt generatio ſubſtantiæ, quæ antea non erat. cap. 8. lib. de morb. diff. & cap. penult. lib. 14. meth. Numerus auctus eſt morbus, quatenus eſt conſtitutio præter naturam, lædens operationes: nam huius ſuppoſitum vſq; adeo male afficitur, vt facultas ad agendum impotens reddatur:

omnis

omnis quippe morbus eſt lęſio facultatis, quæ pendet a mala ſuppoſiti diſpoſitione, & quæ dependet a mala conſtitutione corporis patientis. Subiectum in hac finitione, eſt inteſtinum: ad differentiam morbi vermicularis aliarum partium. c. vl t. l. 14. meth. *Subiectum.*

Cauſa efficiens eſt vermis: qua cauſa numerus auctus præter naturam inteſtinorum, ab alio eorum numero diſtinguitur. Porro, cum vermis (e fine l. 14. meth.) ſit ſubſtantia, toto genere præter naturam; ea autem, quæ præter naturā ſunt, poſſint eſſe vel cauſæ, vel morbi, vel ſymptomata: ſtatuimus, vermes eſſe cauſam, & ſymptomata. Nam vermis habet rationem cauſæ efficientis, ſed contentiuæ, & ex vſu, quatenus concurrit ad conſtitutionem ſpeciei morbi: ideoque eſt cauſa efficiens, quæ gerit vicem formæ. Declaro. Et primum, ſi vermis capiatur, vt cauſa contentiua ex vſu, qua poſita, ponitur & ipſa conſtitutio præter naturam, & qua remota, remouetur: ſecundū hanc rationem vermis eſt ſemper morbi in numero cauſa, quia aſſiduo adeſt ſubſtantia, quæ ante non fuit: interdum vermis etiam cauſa eſt anguſtiæ & conſtipationis, cum copia excedit, & replet. Et ſecundum hos modos vermis eſt cauſa contentiua ex vſu: nam præſente verme, neceſſario eſt numerus auctus; eo abſente, imminutus: id quod etiam ſtatuendum eſt de verme præſenti copioſo & replente, vbi tunc adeſt conſtipatio; eo autem abſente, abeſt. Si autem capiatur cauſa contentiua, vt concurrit ad conſtituendam ſpeciem morbi; vermis concurrit ad conſtituendam ſpeciem morbi vermicularis, quemadmodum ſanguis concurrit ad conſtituendam inflammationem: ſicuti enim hæc ſine ſanguine eſſe non poteſt; ita nec morbus vermicularis ſine verme. Cæterum vermis etiam rationem habet ſymptomatis, quatenus eſt excrementum mutatum; nam ſi egrediatur, egreditur quod non deberet ſecundum naturam egredi: ſi detineatur, detinetur, quod ſecundum naturæ leges non erat detinendum. Iam etiam circa vermium cauſas digrediemur. Loquemur autem de verme viuente: cuius doctrina explicata, patet etiam de mortuo quid ſit ſtatuendum. Generatur autem vermis in inteſtinis, dum in his colligitur pituita, quæ calido prædita, putreſcit: vnde dum calor pituitæ robuſtus, agit in pituitam putreſcentem, ſole concurrente, procreatur animal vermiculare. Quare vermis eſt animal vermiculare, toto genere præter naturam, in inteſtinis genitum, e pituita putreſcente, a calido pituitæ robuſto. Dicimus eſſe animal vermiculare toto genere præter naturam: vt pateat natura vermis; ſiue refertur ad naturam in communi, ſiue ad naturam humanam. Nam, vt refertur ad naturam in communi: non eſt elementum, non miſtum, ſed animal; & ſecundum Auicennam, non

Cauſa efficiens.

Cauſarum vermiū plenior conſideratio.

Vermis, quid.

principio,fieri poteſt deſipientia & conuulſio.Galenus com.6.ſect.2.li.3. epid.cum Hippocrate ſtatuit,in ileo maligno eſſe extremorum frigiditatem:de qua dictum eſt ſupra.Ibidem ait,dolorem eſſe periculoſum,quoties vrinæ ſunt prauæ. Praua vrina eſt ſignum vehementiæ cauſæ ſecundum eſſentiam;nimirum & fecum,& tumoris inflammatorii, cuius vi feces detinentur;idque duobus modis:primo,quatenus recedunt a naturali ſtatu,vt ducunt in conſenſum genus venoſum,vnde vrina eſt praua:ſecundo,quatenus vitium duplicatur, eſt inſignis vehementiæ; inteſtinorum enim vitium intenſum,coniungitur cum vitio venarum:vnde Galenus ait, ſi vrina ſit bona, paruam ſalutis ſpem ab ea peti poſſe; ſi autem praua ſit, non parum facere ad malum; nam quando malum inteſtinorum habet coniunctam prauam vrinam,non eſt ſimplex affectio. Aetius ait;ileon eſſe malum pueris familiare;at naturalis humiditatis beneficio pueros euadere:ſenibus non admodum accidere: ſi tamen corripiantur,fere nunquam euadere. Prognoſtici huius hæc eſt ſententia. Ætas puerilis eſt ſignum virtutis robuſtæ, præſertim ſecundum calidum inſitum: vnde naturalis humiditatis beneficio pueri euadunt: oppoſitum de ſenibus eſt ſtatuendum.Præterea puerilis ætas eſt ſignum vehementiæ eſſentiæ remiſſioris cauſæ morbificæ;vt materia nec ſit ita copioſa, nec arida,vt in ſenili ætate: ſi igitur pueri frequenter afficiuntur, id fit ob inteſtinorum paruitatem, quæ proinde ab exigua materia anguſtari poſſunt. Quoad prognoſticum, ratione cauſæ detinentis: quoad obſtructionem; poteſt expugnari:nam pituita & copioſa, & frigida,& craſſa,& lenta,vinci poteſt. Conſtipatio ægrius ſuperatur:etenim cauſa eſt inſignioris vehementiæ, quam cauſa obſtructionis:ſiue conſtipatio fiat a verme,ſiue ab arido ſtercore,ſiue a calculo: multo deterior eſt conſtipatio,ſi fiat ab inflammatione; vnde Paulus dicit,colicam inflammatoriam,inter omnes eſſe grauiſſimam; nam minatur ileum,quoniam ſanguis magis poteſt, vt ſit vehementia ſecundum eſſentiam,admodum inſignis,penes copiam,& potiſſimum quietem,cum ſanguis in inflammatione ſit vehementer impactus. Quoad compreſſionem; huius cauſa cum ſint tumores partium vicinarum; pro varietate tumorũ, vario modo prognoſticandum:de quibus in propriis capitibus. Quoad ſubſidentiam;pariter pro varia cauſa;varie prognoſticandum.

De Curatione.

Curatio Cheirurgic. SEQVVNTVR præſidiorum materiæ: & primum cheirurgicæ. Auicenna cum Græcis ſtatuit in dolore inteſtinali ſecandam eſſe venam; ſi ſan-

ſi ſanguis vehementer peccet; in ratione cauſæ vel principalis, quemadmodum in dolore prodeunte ab inflammatione: vel in ratione cauſæ ſine qua nō, vt in dolore a flatu, a pituita, ſed in corpore ſanguine repleto. Propterea cum dolor iliacus frequenter fiat ab inflammatione, & frequentius quam dolor colicus: recte magis frequenter ſecatur vena in dolore iliaco. Quoad vſum, & primum quoad *Quando:* Rhaſis inter initia ſecat venam: Aetius, antequam topica vſurpentur: Auicennas, ſi ſecanda ſit baſilica & ſaphena; primum baſilicam, mox ſaphenā aperit. Cum enim quandoagendum ſumatur ab indicante præſente, vincente alia indicantia; inter initia vena eſt ſecanda: quia ſanguis ita vincit, vt nihil prohibeat. Et, ante topica vena eſt ſecanda: nam ſanguis ita vincit, vt dum eſt præſens, topica prohibeat: quia ſanguis, vi localium, flueret in inteſtina. Tandem, ſi vena & cubiti & pedis ſit ſecanda; illa primum tundenda: quia magis poteſt ſanguis ſubſiſtens ſupra iecur, quam infra. Quoad *Vbi* agendum: omnes venam cubiti ſecant: Auicennas baſilicam. Alexander tali venam tundit; ſi dolor fiat ab inflammatione, ita adaucta vt vrinam ſupprimat, aut ſi ſanguis etiam ad veſicam pertingat. Hæc enim loca oſtendit varia ſanguinis ſubſiſtentia: vnde, cum ſanguis ſubſiſtat in iecore, & venis inteſtinorum; ſecanda baſilica: modo dextra, modo ſiniſtra, prout dolor ſollicitat regionem dextram, vel ſiniſtram: Et, cum ſanguis fluat in veſicæ vaſa, hincque infra iecur; vena pedis ſecanda. Cucurbitulæ ſcarificatæ probantur loco venæſectionis, dum prohibetur venæſectio. Eædem quoque probantur, quatenus propria ratione agunt, & non vicem gerunt venæſectionis, veluti in dolore ab inflammatione: ſed hæ cucurbitulæ propria ratione agentes, vſurpantur poſt totius euacuationem, & applicantur parti inflammatę; ad differentiam cucurbitularum, quæ vicem gerunt venæſectionis; nam ſanguis in parte inflammata ſubſiſtit. Cucurbitulæ etiam non ſcarificatæ probantur: vnde Galenus c. vlt. l. 12. meth. probat cucurbitulam maximam: & Paullus adminiſtrat cum flamma copioſa, poſt totius euacuationem: applicat autem abdomini, potiſſimum ſecundum vmbilici regionem. Hic igitur a Galeno & Paullo, proponitur neceſſitas, & vſus. Quoad neceſſitatem; cucurbitula eſt materia remedii, vehementer diſcutientis flatus; nam etiam citra excalfactionem partis vehementer trahit, c. 6. l. 13. meth. ideoque in dolore colico e flatu, eſt veluti incantamentum. c. vlt. l. 12. meth. Quoad vſum: probatur cucurbitula quam maxima, nam ſumma eſt flatus actio: deinde probatur cum flamma copioſa, id eſt, vehementer agens, nam flatus copioſus & craſſus eſt difficilis paſſionis: tertio, probatur poſt totius euacuationem, nam materia

Cucurbitula.

replens prohibet: tandem applicatur abdomini,& potiſſimum vmbilico, nam flatus ſubſiſtentiam habet in abdomine,& præſertim ſecundum vmbilicum: & quia in his locis non adeſt ventriculus,lien,aut iecur,ideo hæc viſcera non prohibent applicationem cucurbitulæ.

Frict. ligatura,&c. Tandem laudantur etiam cheirurgicæ materiæ, quæ ſunt materia anodyni,ratione iudicii; ita agentes,vt ſenſorium iudicans afficiatur cauſa dolorifica vincente: vincitur autem ab affectione dolorifica intenſiori, quia dolor remiſſus a vehementiori exſtinguitur. Tales autem ſunt frictiones vehementes & dolorificæ, ſimiles ligaturæ, cucurbitulæ cum dolore applicitæ, parti non dolenti. Hæ materiæ cheirurgicæ, quatenus dolorem excitant,ſunt materiæ anodyni,ratione iudicii: quatenus autem retrahunt ab inteſtinis, ſunt materiæ ſanantes; quoniam cauſam doloris principalem reſpiciunt.

Pharmaceia. Materia medicinalis eſt triplex; ſcilicet materia Anodyni,materia remedii Sanantis, & materia Proportionis.

I. *Anodyna.* 1. Quoad materiam anodyni: Anodynum quadruplex eſt, vt in doctrina de capitis dolore monſtrauimus: vnum ratione iudicii, alterum ratione cauſæ adiuuantis, tertium & quartum, ratione receptionis. Quoad anodynum ratione iudicii; cum pertineat ad materiam cheirurgicam, medicinalem, & diæteticam; de materia cheirurgica dictum eſt; de diætetica dicetur ſuo loco. Ergo, quoad medicinalem materiam; probatur medicamentum, vi cuius excitetur dolor admodum intenſus, in parte diuerſa ab inteſtinis: verbi gratia, ſi patiens geſtet veſicantia, vel fonticulos; tunc locis exulceratis applicanda ſunt acria medicamenta, vt *helleborus niger & albus*,

2. *euphorbium*, *ſinapi*, *&c.* Quoad materiam remedii anodyni, ratione cauſæ adiuuantis; cum Galeno c.18.l.5.ſimp. probatur *oleum anethinum, chamæmelinum*; *item commune, in quo ebullierint anethum, chamæmelum, & cyminum in parua copia*; *licet etiam addere vinum album tenue.* Ratio horum medicamentorum eſt, quoniam cutim rarefaciunt, & ad circumferentiam trahunt humores ac vapores. Quoad vſum horum medicamentorum ſufficiat modum agendi explanare. Proinde hæc medicaméta actu calida admoueantur: ea tamen lege, vt medicamentum actu calidum exſiſtens, primum caliditatis gradum non excedat; nam ſi excedat, eſt materia remedii, non anodyni, ſed ſanantis.

3. Quoad anodynum ratione receptionis, hoc duplex eſt, nempe materia calida inſtar corporis patientis, & materia lenta, inſtar ſuppurantis: nec non materia frigida. Medicamentum calidum, e cap.7. & 8. lib. 5. ſimp. eſt *hydrelæum, farina triticea, panis triticeus, ſed modice coctus, adeps ſuillus, butyrum, lac bubulum, lac ouillum,*

amygdali-

amygdalinum, mucilagines malua & althaa, omenta animalium, aqua dulcis moderate calida. Alexander anodynis humidis miſcet modo frigida, modo calida; vt eodem tempore occurrat & dolori,& cauſæ doloris. Proinde, ſi dolor colicus fit e frigido humore; probat *balneum aqua dulcis*, quod dolorem quidem mitigat, ſed nõ curat. Si dolor fiat a cauſa calida; vti poſſumus, vel ſinceris anodynis, vel miſcere poſſumus frigida; vt ſunt *viola, hordeum, &c.* & hoc medicamentum ita miſtum, eſt tum anodynum, tum ſanans. Si dolor fiat a cauſa frigida; addi poſſunt *anethum, melilotus, fœnumgræcum, chamamelum, oleum amygdalarum amar.* quod & ipſum eſt medicamentum & anodynum,& ſanans.

Vſus. Quoad *quantum:* medicamenta propoſita in ſumma doſi ſunt vſurpanda, ſi ſumma ſit actio indicantis: vnde quandoque licet exhibere *oleum amygdalinum, vſque ad* ℔j.

Quoad *modum:* ſi difficilima ſit paſſio indicantis; adminiſtrandum eſt medicamentum vt efficaciſſime agat: veluti dum veſicæ medicamentis implentur, ſecundum Aëtium. Redditur autem ſtrenuum valde medicamentum,ſi in modum ſtillicidii admoueatur: & præſertim, cum Auicenna,ſi liquore ſeu decocto conueniente repleatur vas, in cuius fundo plura ſint foramina; deinde vas illud eleuetur a patiente,ad longitudinem ſtaturæ humanæ; & liquor dimittatur ſupra ventrem; ſic enim ſtillæ frequentes deſtillantes efficaciſſime operantur: probari autem poteſt vaſculum,quod eſt in communi vſu,pro irrigandis hortis; & hoc medicamentum Auicennas ait eſſe vehementis iuuamenti. In quolibet autem dolore,ſiue fiat a cauſa frigida, ſiue a calida; obſeruandum, vt anodynum vſurpetur actu calidum, non frigidum: verum in dolore a cauſa calida, caliditas erit moderata, id eſt, tepor potius, quam caliditas; in dolore a cauſa frigida, caliditas teporem excedet. Licet enim doloris calidi reſiſtentia ab anodyno actu frigido magis vincatur: id tamen prohibet, primum materia doloris,quæ indicat vacuans per modum attractionis: deinde prohibet inteſtinorum calor inſitus,qui calida indicat. Quare cum difficilior ſit paſſio materiæ frigidæ, quam calidæ; ob id anodynum actu magis calidum adminiſtrandum, in dolore a cauſa frigida.

Quoad *tempus:* his vtendum,dum dolor vincit materiam replentem: at materia replens vincit, præſertim ſi anodynum applicetur, ſecus ſi exhibeatur: nam dum applicatur anodynum calidum, materia in toto exſiſtens fluit in partem dolentem: at ſi exhibeatur, ſi anodynum ſit deſtitutum vi vacuante, poteſt eſſe in cauſa, vt materia fluat: ſi vero facultatem habeat euacuandi, ſi materia replens totum ſit ſanguis, primum ſanguis

dolore a cauſa calida, & in dolore a cauſa frigida cum flatu & febre, proba-ri quidem opiata, ſed non ſincera: nam licet magis poſſit vis doloris, quam cauſæ, & caloris inſiti: attamen dolor non poteſt tantum, vt cauſam mor-bificam, & calidum inſitum, prorſus deſpicere liceat; præſertim, cum in-teſtinorum temperamentum non ſit admodum calidum, nec inteſtino-rum calidum inſitum ſit admodum robuſtum. Quare opiatis calida miſce-ri poſſunt. Rhaſis autem opiatis etiam interdum addit ſoluentia; vt *ſcam-monium.* Vbi notandum, non eſſe miſcenda opiata cum ſoluentibus, ſi principale inſtitutum ſit ventrem ſoluere; opiata enim vim ſoluentium turbant, & actionem impediunt. Interdum tamen cum opiatis licet mi-ſcere ſoluentia; dum ſcopus eſt vehementiam doloris compeſcere, & ma-teriam in inteſtinis exſiſtentem euacuare: & præterea ſoluentia efficiunt, vt opiata breuiori tempore retineantur, & minus refrigerent. Rhaſis mi-ſcet ſcammonium, quod acrimonia ſua irritat expultricé, vt materia pro-xima expellatur. Hæc de opiatorum neceſſitate. Quoad *vſum* opiatorum, & primum, quoad *quantum:* ſi ſumma ſit actio doloris, ſumma doſis pro-batur: vnde philon. datur ad ʒ j. & Rhaſis ſuum philonium, quod Ro-mano mitius eſt, exhibet ad ʒ j ß. Quoad *modum:* opiata non actu frigida ſunt admouenda; nam partis affectæ calor prohibet. Quoad *quando:* opia-ta ſunt vſurpanda, dum dolor vincit alia indicantia, id eſt, ſi ſit intenſiſſi-mus cap. 1. & 7. lib. 12. meth. & ſi aſſit metus ſyncopes. Quoad *vbi agen-dum:* Aetius & Auicennas exhibent per os, & immittunt per ſedem: at virtus melius ſuſtinet immiſſa per ſedem, quam exhibita. Sed cauſa ſubſi-ſtentiæ indicantis, in dolore iliaco, præſtat per os exhibere; in colico per ſedem immittere. Hæc de materia medicinali remedii anodyni.

Quãdo narcotica miſcere liceat purgantibus.

Quoad materiam medicinalem remedii ſanantis; digrediemur circa dolorem e Vapore, e Pituita, e Bile, ex Inflammatione, & e Febribus. Quoad dolorem a vapore prodeuntem, quem Auicennas vocat Colicam ventoſam; & primum, quoad ea quæ exhibentur: Auicennas probat *me-dicamentum confectum e ſemine carui, rutæ, in decocto aniſorum, feniculi, cy-mini, dauci, &c. Vel decoquantur hæc in vino generoſo, aut in mulſa meraciori. Rhaſis probat confectionem e baccis lauri, exhibitam cum vino generoſo, vel cum aqua alterata aniſo, ſimilibúsq́ue: & hoc medicamentum omnibus antepo-nit. Meſues, ceu admirabile, laudat oleum de kerua, quod efficaciſſime flatus diſcutit. His addi poſſunt, diacyminum, diacalamintha, diagalanga, magnæ an-tidoti, ſed antiquæ, ſaſſafras, anthora, guaiacum, ius galli repleti cum diſcutien-tibus flatus. Admirabilia ſunt, quæ potiſſimum apud Germanos reperiuntur, olea deſtillata e feniculo, & aromatibus.* Hæc ſunt diſcutientia flatus. Quoad

II. Sanans remedium. Ad colicam flatulentã. Interna.

vſum, & primum, quoad *quantum*: Raſis in dolore vehementiori exhibet confectionem e baccis lauri ad ʒj. Auicennas exhibet olei de kerua, primum ʒiij. deinde ſingulis diebus addit ℈ij. & g̃v. & aſcendit ad ʒx ß. hincque ſingulis diebus adimit ℈ij. & g̃v. donec doſis deſcendat ad ʒiij. Quare in eodem dolore exhibet doſin maximam, infimam, & mediocrem. Ratio autem hæc eſt: In dolore colico e flatu, ſumma eſt actio flatus: quare aſcendendum fuit ad ſummam doſin. At quia vapor, ob craſſitiem, perſeuerat, vt neceſſe ſit medicamentum longiori tempore vſurpare; proinde, licet a flatu ſummæ actiuitatis, ſumma doſis medicamenti indicetur; virtus tamen eam non permittit; ideoq; medicamentum etiam in mediocri & infima doſi exhibendum. Et quia virtus facilius fert ſummam doſin, dum ſenſim aſſueſcit: ob id Auicennas ab infima doſi, ad ſummam, per mediocrem ſenſim progreditur: & dum factus eſt aſcenſus ad ſummam doſin, cum imminuta ſit actiuitas flatus, & vires ſint defatigatæ; recte doſis minuitur: & cum ſubinde magis minuatur vaporis actio, eodem etiam modo doſis minui debet, donec ſuperetur vapor, vt actio ſit infima, & proinde minima doſis ſufficiat. *Modus* autem eſt cum Rhaſi, vt medicamentum exhibeatur actu calidum: nam vapor craſſus, quatenus ægre diſcutitur, indicat efficax diſcutiens, id eſt, medicamentum actu calidum. Quoad *quando*. Rhaſis exhibet diſcutiẽtia flatus multis vicibus. Auicen. exhibet oleum de kerua, vſq; ad 22. dies: quoniã indicans perſeuerat. Si autẽ medicamẽtum per ſedem immittantur; probantur propoſita medicamenta: ſed licet etiã addere iniucunda, quia virtus inteſtinorũ ea permittit, virtus autem oris non permittit; talia ſunt, *oleum anethinum, ol. de caſtorio, &c.* Auicennas habet clyſmum efficaciſſimum, ad flatus expugnandum: *℞. ſucci rutæ* ℔ *iij, & in huius penuria ruta copioſa decoquatur in aqua* ℔ *xij, ad conſumtionem trium partium; deinde ℞. vel ſucci rutæ, vel decocti prædicti* ℔ *iij. hyſſopi, rutæ, origani, anethi, chamameli, calaminthæ montanæ ãn. P. j. ſeminum lini, fœnigræci, petroſelini, feniculi, dauci, an. ʒij. fiat decoctio ad conſumtionem duarum partium. Deinde ℞. prædicti decocti* ℔ *j. olei chamamelini completi* ℔ *ß. fiat decoctio ad conſumtionem decocti, adde caſtorii ʒj. opopanacis ʒij. adipis anatis ℥j. (ad emolliendum feces) Miſ. pro clyſtere.* Doſis huius clyſmi aſcendit ad ℥vij. & ʒiij. non vltra, & aliquando ſolum immittuntur ℥v. Nam hic Auicennas reſpicit ad dolorem vehementiorem, prodeuntem e flatu ſummæ actiuitatis: ideoque requiritur medicamentum ſtrenue agens in flatus; vt eſt clyſmus, conſtans medicamentis vehementibus, copioſis. Summa doſis eſt ℥vij. & ʒiij. quia hoc eſt totum medicamentum. Vnde colligitur contra aliquos practicos, clyſteres eſſe efficaciſſimos, etiamſi ad libras.

Aluo ſubiicienda.

libras non immittantur, modo componantur e medicamentis & copioſis,& vehementibus. Ex his etiam patet, quæ abdomini ſint applicanda: ea enim ſunt propoſita. Circa *modum* tantum notandum; efficaciſſimum eſſe medicamentum, ſi propoſita ſemina flatus diſcutientia, immittantur in vas cinere calente repletum. Et hæc de Colica flatulenta. *Applicãda.*

Si dolor colicus fiat a pituita: inter Vacuantia ſenſibiliter, probantur Lenientia, & Soluentia. Quoad lenientia; probatur *melroſatum ſolutiuum: Auicennas probat hieram, ſed admonet agaricum non eſſe miſcendum*, ne ſcilicet excitetur vomitus, qui in dolore colico, cum alui ſuppreſſione, non eſt tutus; nec licet vti agarico, quia trahit materiam ad locum læſum. Circa vſum, & primo circa *quando*, notandum; quamprimum vtendum eſſe lenientibus, nam materia morbifica vincit alia indicantia, niſi quandoq; materia morbifica vincatur a vehementiori dolore, vbi anodynis vtendum; quamuis etiam lenientia anodynis miſceri queant, vt ſi exhibeantur ſpecies hieræ, mox oleum amygdalinum. Quoad *vbi agendum*, vſurpanda ſunt lenientia, & per os, & per ſedem, pro materiæ ſubſiſtentia: in iliaca per os, in colica per ſedem. Quoad ſoluentia: probatur *agaricus, & potiſſimum diaturbith*, quoniam non ita imminet vomitus e diaturbith, ſicuti ex agarico. Rhaſis probat *medicamentũ e turbith, zingibere, & ſaccharo: & aſcendit ad euphorbium, ad colocynthidem. Aetius vtitur colocynthide, per noctem infuſa in vino generoſo: id quod aliqui pro ſecreto habẽt. Praterea in dolore iliaco Aetius aſcendit ad elaterium, cum terebinthina: hinc verbi gratia vti licet, elaterii g̃ iij. cum terebinthina ʒj. Rhaſis probat pilulas, quas vocat* * *iliacas.* Dubitatur autem circa medicamentum Rhaſis, quod vocat *medicamentũ de gallia*: nam præter aromata recipit ſcammonium, quod bilem attrahit; & recipit ſuccum cydoniorũ, qui refrigerat & aſtringit, in dolore a pituita. Arculanus ſoluens hanc difficultatẽ, ait, in codice aliquid deſiderari, vnde addit, turbith ʒxxviij. Hæc ſoluto nimis eſt puerilis. Sciendũ igitur Rhaſin ſermonem habere de ileo, prodeunte a cauſa frigida, cum alui ſtipatione & nauſea: vnde ſermonem habet de ileo vehementiſſimo, in quo vi ſtipationis, & nauſeæ imminet vomitus fecum. Conficit igitur Rhaſis medicamentum ex aromatibus, vt frigida materia attemperetur, attenueturq; & vt aromatum familiaritate, & ſuaui odore nauſea compeſcatur. Inſuper vero, vt materia deſcendat (non aſcendat) miſcet tum maſtichem, tum ſuccum cydoniorũ. Scammonium autẽ miſcet ad g̃ vj. vt cum acre ſit medicamentũ, & bilem alliciat, & ſua acrimonia expultricẽ irritet; quatenus autẽ bilem attrahit, eſt in cauſa, vt bilis attracta ipſa quoq; irritet expultricem. Quoad *vſum* ſoluentium; notandum circa *quando*; cum capiatur ab indi-

Colica phlegmatica.
1 Lenientia.
2. Purgãtia.
** De his vide raras obſeruationes Dodonæi. cap. 36.*

cante vincente alia indicãtia: dum dolor ita eſt vehemens, vt niſi materia expellatur, ſubſequatur fecis vomitus; ſoluentibus vtendum: nam talis materia, quæ minatur vomitum fecum, magis poteſt, quam materia furioſa, ſeu turgens; quæ cum vincat cruditatis vehementiam, multo magis materia minans vomitum fecum, cruditatem ſuperabit. Accedit, materiam non eſſe in venis miſtam cum bonis ſuccis, nam reperitur in inteſtinis. Verum, ſi cacochymia vigeat in toto; non licet ante coctionem ſoluens exhibere. Quare Auicennas monet, ne ilico vtamur clyſteribus acutis. Sequitur vt de Alterantibus agamus: quæ etiam inſenſibiliter vacuare poſſunt. De his Galenus capite vltimo, libro duodecimo, method. præcipit, cauendum a vehementer calefacientibus, niſi etiam vehementer digerant: nam frigidos, craſſos, & lentos ſuccos liquant, & mutant in flatus; vnde dolor intenditur. Ea autem calefacientia improbantur a Galeno, quæ ſunt craſſæ ſubſtantiæ, nõ quæ tenuis: quamuis potiſſimum ea probentur, quæ ſint tenuis ſubſtantiæ, & non vehementer calida, quæ incidunt ſimul & coquunt pituitam, nec vertunt in flatum. Interim tamen etiam, ſed minus, probantur, quæ ſunt tenuia & vehementis caliditatis: ſuccos enim liquant quidem & in flatus mutant; verum quia tenuia ſunt, flatus diſcutiunt: vnde dolor quidem intenditur, ſed non perſeuerat. Cum ergo probentur, quæ valenter calefaciunt, hoc eſt, quæ aſcendunt vltra ſecundum caliditatis gradum; & probentur quæ infra ſubſiſtunt: iure Alexander lib. 10. probat *ſuccum foliorum rhamni, cum vij. vel viij. granis piperis, & duobus cochlearibus mellis.* Quamuis autem e lib. 8. ſimplic. rhamni ſuccus ſit frigidus, vel in fine primi, vel in principio ſecundi: eo tamen Alexander vtitur, quia eſt attenuans in ſecundo gradu: nec frigiditate obeſt, quoniam ob mel & piper, medicamentum euadit tenue, & moderatæ caliditatis. Aetius probat *radices verbenacæ rectæ, tenuiter contuſas, & decoquit in aqua, ad conſumtionem duarum partium.* Auicennas mirabile medicamentum conficit, *ex æquali portione caſtorii, piperis, aniſi, ad* ʒj ß. Galenus cap. 4. lib 9. *κ.τ.π.* probat *cineremq́ cornu cerui iuuenis, cum pipere albo, & myrrha: pro cornu* ʒj. *accipi poſſunt reliquorum* ℥ ij. Notandum autem circa *quando agendum*, dum hoc medicamentum, & ſimilia in modum fomenti vſurpantur; dixiſſe Alexandrum, niſi dolor ope fomentorum miteſcat, non opus eſſe diu calefacere, neq; ad vehementiora eſſe confugiendum, quoniam materia copioſa prohibet: quare materia primo vacuanda, mox fomentis, quod reſiduum eſt, diſſoluendum. Quantum deniq; ad vacuantia & inſenſibiliter, & ſenſibiliter; probatur *ius galli antiqui, cum calorificis propoſitis alterati; ſed additis ſoluentibus, vt eſt turbith, cum carthamo, ſeu cnico.*

3. Diſcutiẽtia.

4. Diſcutiẽtia ſimul & vacuantia.

anico. Huius claſſis eſt oleum e ſeminibus lini, & amygdalarum amararum, addito nitro, & melle roſ. ſol. Alexander in potu probat aquas ſulphureas & bituminoſas, & exhibet dolore actu exſiſtente. At expedit ſimul exhibere mel roſ. ſolut.

Colica biliosa.

Si dolor fiat a bile; Galenus cap. 7. lib. 1 2. meth. in quolibet dolore pro
bat Refrigerantia & humectantia; in aliquo autem dolore (ſcilicet a bile)
probat Vacuantia bilem, videlicet dum bilis retinetur: in aliquo autem do-
lore probat Aſtringentia, ſcilicet dum aluus eſt liquidior. Cognoſcenda
igitur ſunt medicamenta refrigerantia & humectantia; vacuantia bilem;
& aſtringentia. Quoad refrigerantia & humectātia; probatur *medicamen-* 1.
tum compoſitum e violis, pomis, lactuca, nymphea; conficiatur autem vel ſine
ſaccharo, vel cum exiguo ſaccharo. Præſertim autem probatur frigida potus, niſi
aliquid prohibeat: hoc enim gloriatur Alexander e toto ſe dolorem bilio-
ſum ſanaſſe; quia vi huius vincitur & materia morbifica, & cauſa generans.
Quoad vacuantia, cap. 7. lib. 1 2. meth. probatur *hiera, qua Alexander tan-* 2.
tum vtitur, ſi bilis ſolum in inteſtinis vigeat; nam ſi aliunde fluat, addit ſcam-
monium. Dubitare autem quis poſſet, cur probetur hiera, medicamentum
calidum, præſertim cum vis vacuatoria attineat ſolum ad aloen? quare tu-
tius videretur, vti vel ſola aloe, vel ſimul cum refrigerantibus? Pro reſolu-
tione dicendum; ſi contingat bilem pertinaciter hærere in inteſtinis, pro-
bari hieram: & huc Alexander & Galenus reſpexerunt: Alexander enim
proponit bilem tunicis affixam. Quod ſi bilis non admodum hæreat; *aloe*
ſine aromatibus probatur, &, ſecundum Auicennam, miſceri debet cum prunis.
Vnde probantur etiam tamarindi, manna, ſyr. roſ. ſol. quæ in aqua hordei ſunt
diſſoluenda. Si bilis aliunde confluat, *loco ſcammonii rhabarbaro vtendum.*
Et ſi eueniat bilem eſſe affixam, vt hiera ſit opus; ne vi calidorum lædatur
patiens, *vel hiera eſt exhibenda cum aliquo refrigerante, vel poſt hieram ex-*
hibendum apozema refrigerans, vt eſt aqua hordei, vel cichorii. Deniq; quo- 3.
ad aſtringentia; hæc probantur, dum aluus eſt liquidior, & imminet dyſen-
teria. Galenus cap. 7. lib. 1 2. meth. probat *halicam, coctam in aqua, immi-*
ſtis granis mali punici: probatur etiam cremor rhois opſoniorum, probantur au-
ſteri fructus. De aliis aſtringentibus in fluxu alui dicendum.

Colica ab inflammatione.

Si dolor inteſtinorum prodeat ab inflammatione; probantur medica-
menta Vacuantia, & Refrigerantia, præſertim ſi inflammatio ſit ferui-
dior. Quoad euacuantia; probantur & quæ exhibentur, & quæ immit-
tuntur. Quoad exhibenda; Auicennas inter lenientia probat *medicamen-* 1.
tum, confectum e caſſia, ſebeſten, ſyrupo violaceo ſolutino, & tamarindis, diſſo-
lutis cum decocto vel hordei, vel endiuiæ. Et, ſi bilis exſuperet; Auicennas

aſcendit *ad ſcammonium*, *ſed tempore opportuno*, *apparentibus ſignis coctionis: at tutius eſt rhabarbaro vti*, *cum caſſia.* Per ſedem probantur *infuſa e caſſia*, *oleo violato*, *cremore hordei*, *lacte*, *& ſero:* hæc enim medicamenta & vacuant, & refrigerant.
2. Quantum ad refrigerantia; & primum, quoad ea quæ aſſumuntur; Auicennas probat *citrulos*, *aquam citrulorum*, *mucilaginem ſeminum pſyllii*, & quæ in dolore colico, a bile citra inflammationem fuere propoſita: excipitur autem frigidæ potio, quoniam internis inflammationibus nocet. Quoad ea quæ admouentur; eadem probantur quæ dicta ſunt in ventriculi inflammatione.

Colica, ab alui fecibus retentis. Quoad dolorem a fecibus prodeuntem; probantur Emollientia, & calida atque acria expultricem Irritantia. Quoad aſſumenda; probatur *ius galli decrepiti*, *& oportet vt decoquatur*, *ſecundum Auicennam addito ſale*, *anetho*, *polypodio*, *& quandoque cum carthamo*; *Alexander vinum addit*, *vt medicamentum euadat iucundius. Probat Auicennas ius ſpinachiorum*, *prunorum*. *Alexander aſcendit ad pilulas de euphorbio*, *& de plumbo*, *nam in plumbo eſt pondus*, *vnde deſcendit*, *& ſecum ducit feces.* Et in hoc malo ferme lethali, quia imminet vomitus ſtercoris, quidam ſunt, nec improbandi, qui vtuntur *argento viuo*, *ſeu Mercurio per os*, *quia deſcendit. Quare in malo hoc contumaci eſt etiam confugiendum ad elaterium*, *ad antimonium*, *ad nucleos pineos purgantes: ſunt enim efficaciſſima ſoluentia*, *& liberant hominis a morte vicina.* Quoad ea, quæ infunduntur per ſedem; probat Auicennas *clyſteres confectos e maluis*, *althea*, *fœnugraco*, *furfuribus*, *caricis*, *& ex his paratur decoctum*, *cui additur ſaccharum rubrum*, *oleum amygdalinum*, *butyrum*, *pinguedines*; *item ad irritandum expultricem*, *ſal & colocynthis.* Et ſi feces vehementer reſiſtant, probatur clyſter adminiſtratus ſecundum modum ab Alexandro propoſitum, niſi aſſit inflammatio. Quoad ea quæ applicantur: circa vmbilicum applicabuntur *butyrum*, *oleum amygdalinum*, *adipes*, *fel bouis*, *elaterium*, *vnguentum Agrippæ*, *vnguentum de cyclamino.* Et hæc de materia medicinali ſanante.

III. Appropriata. Quoad materiam remedii, reſpicientis proportionem inteſtinorum: e capite quarto, libro nono, [illegible]. probatur *cochlea cruda*, *trita*, *cum duobus cyathis*, *id eſt*, *ʒ xxvj. vel vini*, *vel aquæ. Probantur interanea gallinarum*, *trita*, *repoſita in vas fictile. Ventriculum quidem gallinarum aliquando parui facit Galenus*, *non omnia inteſtina: & aſpernari videtur in malis ventriculi*, *non inteſtinorum: vnde hoc medicamen-*

camentum non eſt ſpernendum. Galenus prætereà libro decimo, ſimplicium, capite de ſtercore, in dolore colico, ſine inflammatione, probat *ſtercus lupinum, & exhibet cum ſale, & pipere; ſed in colica frigida: nam in calida debet exhiberi cum aqua, vtputa ad ℥j. Auicennas probat inteſtinum lupinum: quia poteſt eſſe aliqua proportio inter inteſtinum, & inteſtinum. Dioſcorides probat alaudam aſſam comeſtam. Auicennas in potu probat cornu ceruı vſtum, quod etiam medicamentum proponitur capite quarto, libro nono. κ.τόπ.* Reliqua apud Aetium & Alexandrum videnda.

Sequitur materia diætetica. Quoad cibum, de hoc dicendum vt reſpicit vitium, in Quanto, & in Quali. Primum ergo, vt reſpicit vitium in quanto; ad minuendum materiam, cum Alexandro abſtinendum a *carnibus*, ſi vires permittant: ſiquidem, vt monet Auicennas, vel ob doloris vehementiam, vel ob vacuationem, virtus quandoque ita languet, vt expediat exhibere *aquam carnis, ouorum vitellos, panem in iure, & vinum.* Secundo, ſi capiatur victus, vt dirigitur ad vitium in qualitate; cum dolor fiat a cauſa modo frigida, modo calida: ſi a frigida, e capite vltimo, libro duodecimo, method. probatur *allium*, nam flatus diſcutit, & ſitim non infert, vt ſit ruſticorum theriaca. Dioſcorides ait, allium ſitim parere: eſt enim calidum & ſiccum in quarto, e libro octauo, ſimplicium. At ſciendum, allium ad differentiam ceparum ſitim non excitare, quia cepa e libro ſeptimo, ſimplicium, non modo eſt calida & ſicca in quarto gradu, verum etiam eſt craſſæ ſubſtantiæ. Quare cum Galenus loco citato loquatur de dolore colico, prodeunte e craſſa & viſcida pituita: cepa, dum agit in pituitam, ob propriam craſſitiem non diſſipatur; ſed agit in tunicas ventriculi, & ſitim excitat. At allium, cum ſit tenuis ſubſtantiæ, agens in pituitam, ob ſuæ ſubſtantiæ tenuitatem diſſipatur; quare non agit in tunicas, & propterea ſitim non excitat. Vnde ſi allium ingeratur in nudum ventriculum, non refertum pituita, ſitim promouebit. Et hinc Galenus capite vltimo, libro ſecundo, aliment. probat allium in corporibus non bilioſis, ſed pituitoſis: Quare in colica frigida probatur allium crudum, in robuſtis corporibus; in reliquis coctum. Alexander probat *vſum porrorum in magna copia: item apium, aſparagum, ſuccum amygdalarum cum melle, & pipere: quibus etiam condienda eſt ptiſana*, vt ſic vim refrigerandi amittat (hic obiter notandum, ne in febribus ita alteretur ptiſana, vt vim refrigerandi amittat.) Auicennas cibos condit aromatibus. Poſtre- *Diæta. Cibus.*

omnis quippe morbus eſt læſio facultatis, quæ pendet a mala ſuppoſiti diſpoſitione, & quæ dependet a mala conſtitutione corporis patientis. Subiectum in hac finitione, eſt inteſtinum: ad differentiam morbi vermicularis aliarum partium. c. vlt. l. 14. meth. *Subiectum.*

Cauſa efficiens eſt vermis: qua cauſa numerus auctus præter naturam inteſtinorum, ab alio eorum numero diſtinguitur. Porro, cum vermis (e fine l. 14. meth.) ſit ſubſtantia, toto genere præter naturam; ea autem, quæ præter naturā ſunt, poſſint eſſe vel cauſæ, vel morbi, vel ſymptomata: ſtatuimus, vermes eſſe cauſam, & ſymptomata. Nam vermis habet rationem cauſæ efficientis, ſed contentiuæ, & ex vſu, quatenus concurrit ad conſtitutionem ſpeciei morbi: ideoque eſt cauſa efficiens, quæ gerit vicem formæ. Declaro. Et primum, ſi vermis capiatur, vt cauſa contentiua ex vſu, qua poſita, ponitur & ipſa conſtitutio præter naturam, & qua remota, remouetur: ſecundū hanc rationem vermis eſt ſemper morbi in numero cauſa, quia aſſiduo adeſt ſubſtantia, quæ ante non fuit: interdum vermis etiam cauſa eſt anguſtiæ & conſtipationis, cum copia excedit, & replet. Et ſecundum hos modos vermis eſt cauſa contentiua ex vſu: nam præſente verme, neceſſario eſt numerus auctus; eo abſente, imminutus: id quod etiam ſtatuendum eſt de verme præſenti copioſo & replente, vbi tunc adeſt conſtipatio; eo autem abſente, abeſt. Si autem capiatur cauſa contentiua, vt concurrit ad conſtituendam ſpeciem morbi; vermis concurrit ad conſtituendam ſpeciem morbi vermicularis, quemadmodum ſanguis concurrit ad conſtituendam inflammationem: ſicuti enim hæc ſine ſanguine eſſe non poteſt; ita nec morbus vermicularis ſine verme. Cæterum vermis etiam rationem habet ſymptomatis, quatenus eſt excrementum mutatum; nam ſi egrediatur, egreditur quod non deberet ſecundum naturam egredi: ſi detineatur, detinetur, quod ſecundum naturæ leges non erat detinendum. Iam etiam circa vermium cauſas digrediemur. Loquemur autem de verme viuente: cuius doctrina explicata, patet etiam de mortuo quid ſit ſtatuendum. Generatur autem vermis in inteſtinis, dum in his colligitur pituita, quæ calido prædita, putreſcit: vnde dum calor pituitæ robuſtus, agit in pituitam putreſcentem, ſole concurrente, procreatur animal vermiculare. Quare vermis eſt animal vermiculare, toto genere præter naturam, in inteſtinis genitum, e pituita putreſcente, a calido pituitæ robuſto. Dicimus eſſe animal vermiculare toto genere præter naturam: vt pateat natura vermis; ſiue refertur ad naturam in communi, ſiue ad naturam humanam. Nam, vt refertur ad naturam in communi: non eſt elementum, non miſtum, ſed animal; & ſecundum Auicennam, non

Cauſa efficiens.

Cauſarum vermiū plenior conſideratio.

Vermis, quid.

eſt animal muſcale, ſed vermiculare; quod idem poteſt in hac definitione, ac rationale in definitione hominis; denotat enim formam vermis, quæ quia latet, ita eſt circumſcribenda. Si autem vermis referatur ad naturam humanam; eſt toto genere præter naturam, nam generatur ſubſtantia, quæ non deberet generari. Notandũ cum Auicenna, ſi conferatur vermis cum materia adeo putrida, vt vermis ex ea generari nequeat; vermem minus obeſſe, quam materiam putridam: ideoque melius eſſe, vt e materia fiat vermis, quam vt materia remaneat ſecundum ſe pura, id eſt, inſigniter putrefacta. Deinde diximus: in inteſtinis genitum: ad differentiam vermium, qui extra inteſtina generantur, vt in auribus, & aliis partibus. Vermes lati ſolum in inteſtinis generantur, e cap. 19. lib. 5. de triſt. animal. Cum autem ſermo etiam fiat de verme lædente ventriculum, quæritur, an in ventriculo generentur vermes. Reſpondet Ariſtoteles cap. 3. lib. 4. meteor. vermes non fieri in cibi coctione, ſed in ſegregata putrefactione in inferiore ventre, qui tamen aliquando ſurſum aſcendunt. Galenus comment. aphor. 26. ſectio. 3. tradit, aſcarides generari in extremo recti inteſtini; latos autem vermes generari in omnibus inteſtinis; rotundos magis in ſuperioribus generari: nec vllam facit ventriculi mentionem. Ratio autem hæc eſt: Vermes fiunt concurrente materia humida, & viſcida: humida, vt putreſcat; viſcida, vt obtineat calorem robuſtum: quæ cum deſiderentur in ventriculo, non autem in inteſtinis; iure vermes non in ventriculo, ſed in inteſtinis procreantur. Deſiderari autem hæc in ventriculo, non in inteſtinis, patet: nam pituita in ventriculo eſt miſta cum cibo, cum chylo, cum excremento & tenui, & craſſo, ac reſidet in loco amplo: vnde, licet pituita putreſcat in ventriculo, non tamen eſt particeps caloris idonei ad generationem vermium, tum quia ob miſtionem aliarum materierum, & maxime excrementi ſeroſi, non poteſt obtinere lentorem, vt calor rubuſtus ſeruetur; tum etiam, quia ob loci amplitudinem pituitæ calor diſſipatur. Contra, in inteſtinis pituita eſt ſecreta ab alia materia, & detinetur in loco minus amplo: vnde, quatenus eſt ſeparata, non adeſt materia, quæ eius lentorem refringat; quare calor potens ſeruatur, maxime quia in inteſtinis minor eſt capacitas, & quia etiam ſpiritæ reperiuntur, quæ caloris robori ſuffragantur. Materia vermium e qua, eſt pituita putreſcens: vnde Galenus comment. aph. 26. ſectio. 3. ait, vermes fieri e putredine: & Ariſtoteles cap. 3. libro 4. meteor. ait, vermes fieri in ſegregatione putrefacta. Aëtius dicit, in principio acceſſionum generari vermes; reſpicit enim ad ſubſtantiam e ſubiacente corruptione, id eſt, ad materiam quæ incipit putreſcere; quare in principio morborum non

Locus generationis vermiũ: & num etiã in ventriculo gignantur.

Materia e qua, lumbricorum.

rum non

rum non fiunt vermes, niſi prius materia incipiat putreſcere: deinde addit Aëtius, vermes generari in vigore reſpiciens ad ſubſtantiam, quæ putreſcit ob malitiam morbi, vi cuius, vt calidi alieni, allicitur calor e materia, vt putreſcat: tandem ſubdit, in declinatione vermes accipere ſubſtantiam e permutatione omnium in melius, id eſt, e materia minus putreſcente, quam in ſtatu. Vnde recte ſcribit Auicennas, ſatius eſſe, vt materia ſuſcipiat formam vermis, quam vt remaneat vehementer putrida. Verum in putredine eſt latitudo: vnde ſecundum Auicennam, vel eſt putredo remiſſa, & tunc fiunt vermes rotundi; vel eſt vehemens, & fiunt aſcarides, nam calor putredinalis magis viget in infernis inteſtinis; vel eſt in medio conſtituta, & fiunt vermes lati. Porro, materia putreſcens e qua vermis generatur, eſt pituita: quæ ob humiditatem, & viſciditatem ad vermis generationem eſt idonea. Hinc Paullus dicit, vermium omnium originem prodire e cruda & craſſa pituita, putredini accommodata, id eſt, humida. Auicennas ait, vermium materiam eſſe phlegma, quod in inteſtinis calefit, & putreſcit. Notandum autem phlegma in inteſtinis collectum, eſſe vermium materiam dupliciter: primo, vt ſeruat formam phlegmatis; ſecundo, vt degenerat in pus pituitoſum, veluti in vlceribus: vnde ſi ſanies in vlcere non ſit pituitoſa, non generatur vermis. E melancholia, bile, ſanguine, non fit vermis. Melancholia enim eſt frigida & ſicca: quare longinqua a proportione vitæ: nec adeſt calor potens in melancholia ad generandum vermem. Bilis autem ita eſt calida, vt ex ea non gignatur animal humidum, ſeu vermis humidus, ob contrarias complexiones: cum enim vermis ſit moderate calidus, & magis humidus; a vehementi caliditate bilis ita conſumitur humiditas, quæ etiam in bile eſt exigua, vt non poſſit vermis generari. Sed nec e ſanguine generatur vermis: quia ſanguini cuſtodia eſt attributa, cum omnia membra vehementer ſanguine egeant: præterea ſanguis proportione reſpondet carni, oſſi, id eſt, partibus viuentibus, quibus animal ſecundum naturam eſt donatum; non autem vermi: inſuper ſanguis ad differentiam pituitæ, non eſt materia quæ funditur ad inteſtina, & in eis remanet. Quibus verbis innuit Auicennas, ſanguinem non facile putreſcere, cum a natura cuſtodiatur: &, ſi putreſcat, nō eſſe materiam idoneam, ad formam vermis ſuſcipiendam, cum ſit materia, mutari idonea in carnem & oſſa, quorum natura eſt admodum diuerſa a verme; nam vermis collatus ad naturam humanam, eſt toto genere præter naturā: adhæc ſanguis non mutatur in vermem, quoniam non effunditur ad inteſtina; & ſi fundatur, non remanet; & ſi remaneat, grumeſcit, vnde ita refrigeratur, vt ſi ſubſequatur putredo, non ſit

particeps caloris, qui vermis opifex eſſe queat. Nec obſtat, quamuis conſpiciatur vermis quandoque rubeus, quandoque flauus, interdum niger: nam id euenit, vel quoniam aliqua portio horum ſuccorum cum pituita miſcetur, vel quia a ferme aliqua fit ſuctio. Nec obſtat, quod Paullus dicit, interdum bilem vna cum lumbricis egredi: nam id fit, quoniam bilis petit vel ventriculum, vel inteſtina. Tandem in definitione diximus: a calore pituitæ robuſto: hæc enim eſt cauſa efficiens proxima; nam remota eſt Sol. Proxima hæc cauſa proponitur ab Ariſtotele l.4.mete.cap. de putredine, vbi ſtatuit, generari beſtias, quoniam naturalis calor rei putreſcentis, idemque diſcretus ab ambiente, facultatem habet cogendi ea, quę ſunt excreta ab ambiente. Quare vermis fit, dum fit putredo a calore inſito rei ſeu pituitæ putreſcentis. Oportet autem calorem eſſe robuſtum: nam ſecus ab alieno calore ita diſſiparetur, vt materia tota putreſceret, nec in vermem mutari poſſet. Auicennas hac de cauſa dicit, vermem fieri a factore potenti. Et Galenus com. aph. 26. ſect. 3. dicit, ſolam putredinem non ſufficere ad vermium generationem, verum calorem plurimum requiri. Hinc cum Hippocrate, pueri adultiores corripiũtur vermibus; nam in valde tenelllis, non generatur pituita ita viſcida, vt ſit particeps caloris ita intenſi, vt generet animal. Hæc de definitione.

Cauſa effic. proxima.

Differentia.

Quoad differentias: cum hoc malum ſit numerus auctus præter naturam inteſtinorum, procedens a verme: Ratione formæ dicendum, numerum auctum eſſe vel Solum, vel cum Conſtipatione. Ratione ſubiecti dicendum, morbo corripi inteſtina vel Superiora, vel Infima, vel Media. Ratione efficientis, ſumendæ ſunt differentiæ a verme. At cum vermis ſit animal vermiculare, in inteſtinis genitum e pituita putreſcente, a calore pituitæ robuſto: ratione formæ, cum Ariſtotele c.9.l.5. de hiſt. animal. & Galeno com. aph. 26. ſectio. 3. tres ſunt lumbricorum ſpecies: alii enim ſunt Teretes, qui ſunt longi, rotundi, graciles, & a nonnullis vocantur ſerpentes: alii ſunt Lati, qui cucurbitini vocantur, nam aſſimilantur ſeminibus cucurbitæ: & Galenus hunc vermem c 17.l.14.meth. vocat ceriam, nam faſciam longam & latam præ ſe fert: alii denique ſunt Parui, qui aſcarides dicuntur, id eſt, eſcam rodentes. Auicennas quatuor ſpecies videtur recenſere, attamen has tres ſolum proponit: nam per vermes rotundos & longos, intelligit primam ſpeciem: per rotundos & breues, intelligit aſcarides: per latos, ſiue ſint longi, ſiue breues, intelligit ſecundam ſpeciem; nam vermes lati & longi nil aliud ſunt, quam connexus plurium vermium latorum, ſed breuium. Ratione loci, in quo vermes generantur, ita ſunt ſumendæ differentiæ; cum locus ille ſit inteſtinum; ſecundum Auicennam, lon-

nam, longi & rotundi generantur in ſuperioribus inteſtinis, & quandoque vltra cubiti longitudinem producuntur: vermes lati generantur potiſſimum in mediis inteſtinis, id eſt, in colo, & cæco; quãuis interdum gignantur in omnibus inteſtinis, vt extendantur ad ventriculum, & ſedem; vnde quandoque, vt quidam referunt, lõgitudine æquant 30. pedes. Aſcarides generantur in recto inteſtino, & magni non euadunt, quia vna cum fecibus excernuntur. Ratione materiæ e qua; cum ſit pituita putrida, a chylo ſeparata; cum Auicenna tripliciter ſe habet: vnde, ſi exigua ſit tum putredo, tum ſegregatio, vermes fiunt longi & rotundi; & hæc pituita viget in primis inteſtinis, in quibus pituita minus ſecreta eſt a chylo; & viget calor, vnde non admodum praua euadit pituita. Si autem ſumma ſit putredo materiæ pituitoſæ & ſegregatio, generantur aſcarides; & propterea aſcarides cum Auicenna generantur e deteriori materia, quæ in recto inteſtino exuberare ſolet. Si autẽ pituita medio modo ſe habeat, procreãtur lati: & ob id dicit Auicennas, materiam latorum eſſe vehementius putreſcentem, materia longorum; hæc autem pituita redundat in mediis inteſtinis, & vſque adeo adhæret inteſtinorum tunicis, vt vermis veluti e tunicis enatus videatur. Hinc Paullus & Aetius dicebant, latos lumbricos eſſe quaſi mutationem annatæ membranæ in vermem: dicunt *quaſi*: nam vermis non fit e membranis, ſed e pituita, & e viſcoſitatibus, ſecundum Auicennam, fixis in ſuperficie inteſtinorum, vt membrana in vermem mutari videatur. Tandem ratione cauſæ efficientis; cum ſit calor potens; ab hoc non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum magis & minus: vnde calor magis potens, generat vermem magis viuidum; minus potens, minus viuacem.

Cum autem morbus vermicularis, tanquã a cauſa continente prodeat a verme: ſufficiet de ſignis vermium dicere. In genere vermis indicatur ex effectu & cauſis. Ex effectu, id eſt, e læſa functione, exeunte mutato, & qualitate mutata. E functione: & primum e rixa, id eſt, temerario delirio: præterea ex horribilitate locutionis, ex emiſſione linguæ, e voce aliquando intercepta, ex inſigni inteſtinorum dolore, eoque perforatiuo, e conuulſiuo motu, e ſcalptu narium, e dentium ſtridore in ſomno, e ſiti, ex ira aduerſus expergefacientes, e pulſu imbecillo, e motu cordis prauo, vt cor veluti palpitare videatur. Quoad exiens mutatum; indicatur vermis e ſaliuæ expulſu in nocte, vnde os eſt humidum, e vomitu pituitæ non citra fœtorem, præterea e vermibus excretis, ex egeſtione alui ſæpe liquida. Quoad qualitatem mutatam; indicatur vermis e ventris tumore, hydropico ſimili, e labiis per noctem humidioribus, per diem ſiccis, ex oris fœ- *Signa in genere.*

vermium nutritione, vermes enecant. Nec præter rationem vermis, quatenus ſubſtantia animata, indicat mortiferum: nam vermis mortuus facilius expellitur, ſiquidem viuens, vicinas inteſtinorum partes apprehendit; mortuus autem cum fecibus vacuatur. Si deinde vermis capiatur vt ſubſtantia toto genere præter naturam; indicat eradicans. Vitium quantitatis hoc loco perpendendum non eſt; cum remedium eradicans omnem quantitatem diſſipet. Quoad vitium in qualitate; cum vermis ſit calidus & humidus, indicat refrigerans & ſiccans. Quoad motum, hic duplex eſt: alter, vt vermis petit ventriculum, & hinc ſurſum mouetur; vnde indicat retrahens infra, ſiue retractionis cauſa ſit, vt vermis fugiat, veluti dum amara ſupra vſurpantur; ſiue illa cauſa ſit, vt vermis non fugiat, ſed alliciatur, veluti dum dulcia infra vſurpantur. Alter motus eſt, dum vermes fugiunt amara, vi quorum expedit, vt vermes interficiantur. Quare, cum vermis moueatur procul ab amaris, indicat attrahens ad amara, hoc autem eſt dulce.

Quantum ad pituitæ vitium; vt putrida, indicat eradicans: &, ſi eradicari nequeat, vt copioſa, indicat minuens; vt humida, ſiccans; vt viſcida, detergens; vt mouetur ad inteſtina, retrahens. Ratione cauſæ generantis; *III.* ſufficit perpendere præſidia, cauſa pituitæ: nam niſi generetur pituita, vermis non poteſt generari. Vnde ſi, verbi gratia, pituita generetur ob ventriculi mala, ob ventriculi, ſcilicet intemperiem; huic contrariis occurrendum, vt ſuo loco docuimus.

Morbus hic non exigui eſt momenti, cum vigeat inſignis vehementia eſſentiæ: eſt enim maximus receſſus a naturali ſtatu, tum ratione vermium, qui toto genere ſunt præter naturam; tum ratione materiæ e qua, cum ſit materia putrida. Quare ob inſignem vehementiam eſſentiæ, non raro præter vehementiam dignitatis, ſubſequitur vehementia facultatis, vt patientes periclitentur. Vnde Paullus dicit, pleroſque, nulla lumbricorum cura habita, a vermibus fuiſſe exeſos, & conuulſos obiiſſe. *Prognoſtica in genere.*

Cæterum hæc mala intenduntur & remittuntur pro varia vehementia differentiarum, & patientis robore, ac imbecillitate. Cum autem huius vitii differẽtiæ capiantur a vermis forma, & materia pituitoſa: expedit perpendere vim ſpeciei, vitii & cauſæ generantis. Vnde quoad vermem; & primum quoad ſpeciem, cum ſint tres ſpecies; Auicennas ſtatuit minus prauos eſſe aſcarides; deteriores eſſe teretes; deterrimos eſſe latos & longos; nam ſi lati ſint & breues, his peiores ſunt teretes. Ratio Auicennæ eſt: quia, licet aſcaridum materia ſit magis putrida, tamen minus *Prognoſtica different.* *I.*

periculum imminet, quatenus aſcarides & parui ſunt, & cum fecibus promte expelluntur, & præterea a viſceribus magis diſtant: nam, vt ſunt parui ſignificant vitiū in genere exiguum; vt cum fecibus facile expelluntur, ſignificant vitium in quiete remiſſum; vt diſtant a viſceribus, colligere licet, vehementiam dignitatis non eſſe inſignem. Quod ſi vero contingat, vt aſcarides ſint magni, & diu detineantur: omnia, ſecundum Auicennam, ſunt intenſiſſima, ſucceduntque ſyncopæ & mortes. Dum enim aſcarides vaſtiores euadunt, inſigne eſt vitium in quantitate: quatenus autem diu detinentur, eſt vitium vehemens in quiete: & vt ſyncopas pariunt, eſt inſignis vehementia facultatis. Lati vermes ſi etiam ſint longi, ſunt deteriores longis & rotundis: quamuis enim in rotundis magis poſſit vehementia dignitatis, quatenus generantur in ſupernis inteſtinis; tamen in latis & longis materiæ vitium in forma eſt vehementius: & ſimiliter ſecundum quantitatem, & viſciditatem: & præterea, vt pertinaciter quieſcunt: & tandem adeſt dignitas vehementiæ, cum lati attinere poſſint etiam ad ſuperna inteſtina. Secus ſtatuendum, ſi lati ſint teretes.

11\. Et hactenus de prognoſtico a ſpecie. Quoad vitium ſpeciei; primum, ſi capiatur ſecundum ſubſtantiam, quatenus vermis eſt ſubſtantia animata; referri poteſt ad alium vermem, vel animatum, vel defunctum. Si referatur ad animatum; cum Aëtio vermes rubri, ſunt peiores albis, quoniam rubri aluntur ſanguine, & hinc probum alimentum conſumunt: contra, albi nutriuntur pituita: & ob id in rubris locum habet vehementia inſignior eſſentiæ, cum magis aduerſentur naturæ vermes rubri, quam albi. Si autem vermis referatur ad mortuum; cum Aëtio viuentes ſunt defunctis deteriores: contra, cum Auicenna, defuncti ſunt peiores viuentibus. Aëtius reſpexit ad vehementiam eſſentiæ; ratione reſiſtentiæ, aduerſus non virtutem, ſed medicamenta euacuantia: nam ægrius excernuntur vermes viuentes, vnde expedit illos interficere: quare vermis viuens, eſt ſignum vehementiæ inſignioris ratione reſiſtentiæ. At Auicennas reſpexit ad vehementiam eſſentiæ, aduerſus virtutem, ratione materiæ e qua: nam quo magis putreſcit materia; eo breuioris vitæ creantur vermes. Vnde vermis defunctus eſt ſignum inſignis vehementiæ eſſentiæ, materiæ putreſcentis, in corpore exſuperantis. Quoad vitium ſecundum quantitatem: patet, vermes maiores, & numeroſiores, deteriores eſſe paruis, paucioribus: etenim, dum vermis eſt maior, vel numeroſior, maior eſt receſſus a naturali ſtatu, & propterea inſignior eſt vehementia eſſentiæ: quæ referri poteſt in virtutem, vt, magis lædit; & in medicamenta, vt magis reſiſtit. Quoad vitium ſecundum qualitatem;

tem; vermis calidior eſt peior; nam eſt magis viuax, & hinc magis recedens a naturali ſtatu: vnde adeſt vehementia eſſentiæ ratione virtutis, vt magis læditur; præſertim vt patiens magis mordetur. Et præterea adeſt vehementia eſſentiæ ratione præſidiorum; cum facile non cedant interficientibus medicamentis: quia ſcilicet vermes ſunt magis viuaces. Quoad vitium in quiete; vermis eſt deterior, quo magis detinetur. Vnde dicit Auicennas, aſcarides, ſi diu detineantur, eſſe periculoſos. Quoad vitium ſecundum motum; perpendere oportet tempus, & terminum ad quem. Quoad tempus; cum Auicenna & Græcis ſatius eſt, vt vermes generentur circa declinationem morborum, quam circa vel initia, vel vigorem: nam dum vermis inter initia egreditur; ſignificat inſignem putredinem, vi cuius natura intempeſtiue ad expellendum impellitur. Dum vero vermis in vigore egreditur; ſignificat immodicam malitiam, vnde totis viribus natura nititur vermem expellere. At ſi circa declinationem; ſignificat mutationem in melius. E dictis igitur colligendum, vermem inter initia egredientem, eſſe ſignum vehementiæ inſignis eſſentiæ materiæ morbificæ: dum autem egreditur in vigore, eſſe ſignum inſignis vehementiæ, & eſſentiæ, & facultatis: dum in declinatione egreditur, eſſe ſignum remiſſæ vehementię, tum eſſentiæ, tum facultatis. Quoad terminum ad quem; cum Galeno com. 18. lib. 2. prognoſt. melius eſt, vt vermes deorſum pellantur, quam vt ſurſum aſcendant. Vnde peſſimum, ſi moliantur ad peritonæum vermes: & ſi, vt Paullus notat, ex inguinibus erumpant. Quoad vitium ſpeciei, vt dirigitur ad materiam e qua; patet malum eſſe periculoſius, vt pituita hæret magis vel putrida, vel copioſa, vel viſcida, vel quieſcens: ſiquidem tunc eſſentiæ vehementia eſt inſignior. Quoad cauſam generantem; perpendenda hæc eſt cauſa potiſſimum pituitæ: vnde vario modo prognoſticandum, pro varia ventriculi conditione, vt alibi diximus. Verum addendum: propoſitas vehementias intendi, ſi cum vermibus annectatur vel febris, vel alui profluuium. Nam multiplex malum peius eſt quam ſimplex. Præterea quoad febrem; febris primum vermium alimentum abſumit, vnde vermis magis affligit: ſecundo, cum calor febrilis vermem infeſtet; vermis redditur magis infenſus. Tertio, febris, vt poſtulat frigida, prohibet calida, non permittit amara; quare eſt in cauſa vt vermis non pereat, & hinc perſeueret vehementia vermiũ, penes vitium ſecundum ſubſtantiam. Quarto, ſi febris ſit putrida, cum vigeat putredo, exſuperat materia, e qua vermis producitur. Quare febris eſt ſignum multiplicis vehementiæ eſſentiæ inſignis, & vermis, & materiæ e qua. Quoad alui profluuium; cum Auicenna ſatius eſt, ſi vermes vna

Cap. 57. li. 4.

8.

cum fecibus exeant, quam ſi alui fluxus ſit coniunctus; nam feces citra ſpirituum iacturam excernuntur; alui autem fluxus languorem inducit, præſertim ſi fuerit fluxus alui ſanguineus. Quare alui profluuium eſt ſignum inſignis vehementiæ facultatis. Tandem vehementia quælibet inſignis indicatur, & potiſſimum facultatis, ſi anhelitus ſit frequens, frigidus, intumeſcat corpus; & præſertim ſi oculi immoti conſpiciantur, prorſus deſperandum eſt, quia ſumma eſt facultatis vehementia.

Curatio. Cheirurgia. Quoad præſidiorum materias: in hoc malo, venæ ſectio non probatur; nam per venam ſectam nec vermes, nec materia e qua, id eſt, pituita, euacuantur. At ſi forte cum hoc malo ſit annexum malum ſanguineum; probatur venæ ſectio. Quod ſi aliquis obnoxius vermibus ſit, propter copioſam pituitam, quæ in ventriculo generatur: probari poſſunt fonticuli in cruribus, ad præſeruandum.

Pharmaceia. Quoad medicamenta; hæc diriguntur vel ad Patientem non lactentem, vel ad Infantem exſugentem lac. Quoad patientem non lactentem; materia medicinalis eſt duplex: alia reſpicit Materiam e qua, alia Vermes. *Phlegmagoga.* Reſpicientia materiam e qua, diriguntur ad Pituitam; & vel ad Vitia pituitæ, vel ad Cauſam generantem: de quibus in ſermone de intemperie ventriculi diximus. Nunc ſufficiat admonere; ſi pituita tantum reſideat in primis ductibus, præſertim probari *ſpecies hieræ:* Si autem etiam in toto abundet, probari *agaricum, non rhabarbarum (quod plerique vſurpant) licet enim hoc amarore ſuo proſit ad enecandos vermes; nocet tamen, vt allicit non pituitam, ſed bilem; inde enim relinquitur pituita*, qua dominante, ſopores, epilepſiæ, apoplexiæ, & mortes ſuccedunt. Quare pro pituita in toto exſuperante probatur agaricus, nam huius vi educitur pituita, & cum Meſue egreditur etiam vermis: ſiquidem amaritudine agarici vermes pereunt; & ob vim ſoluentem, vna cum pituita egrediuntur. De vſu autem agarici in ſermone de affectibus ventriculi diximus.

1. Necantia lumbricos. Medicamenta, quæ vermes reſpiciunt, ſunt Interficientia, Allicientia, Eradicantia. Interficientia ſeu enecantia vermes; enecant vel Citra aſtrictionem, vel Cum aſtrictione. Si citra aſtrictionem; ſunt Calida, aut Frigida. Si cum aſtrictione; aſtringunt vel Leuiter, vel Inſigniter. Calidis vtendum, ſi febris non inhibeat: frigidis autem, ſi febris vrgeat. Non aſtringentia vſurpanda, ſi aluus non ſit lubrica; probantur aſtringentia ſi aluus fluat: &, ſi moderate fluat, leuiter aſtrigentia probantur; ſin autem

larga

larga ſit fluxio, aſcendendum ad magis aſtringentia. Calida interficientia citra aſtrictionem, diriguntur vel ad Omnes vermes, vel potius ad Vnicam ſpeciem.

Quoad priora, quæ reſpiciunt vermes indifferenter; Auicennas cum reliquis probat *abrotanum, coſtum amarum, citri ſemina & cortices, perſicariam, perſici folia, perſicorum nucleos, ſcordium, magnas antidotos, ſed antiquas.* Teretes vermes magis reſpiciunt, *abſinthium vulgare, ſantonium, cuius ſemina ſaccharo condita ſunt in communi vſu; hoc autem medicamentum & interficit vermes, ratione amaritudinis ſeminum, & eoſdem allicit, ratione ſacchari. Vti etiam poſſumus lupinis amaris, centaurio minori, ruta, hyſſopo, iua, naſturtio, praſſio, thymo, cymino, heliotropio minori. Democritus maxime probat ſtercus muris pulueriſatum.* Latos magis iugulant, *anchuſa, lauri baccæ, cardamomum, nigella trita cum ſale, filix mas & fœmina; quamuis filix fœmina in fœminis ſit ſuſpecta, quoniam e ſententia Dioſcoridis eſt cauſa ſterilitatis.* Aſcarides ab iiſdem necantur, a quibus lati.

Frigida enecantia ſunt, *acetum, hordeum, ſed cum cortice, cornu cerui, lactuca agreſtis, ſuccus citri, limonis, arantii medii ſaporis, ſed ſumantur hi ſucci e fructibus maturis, nam immaturi aſtringunt: probatur oxymeli, ſyrupus acetoſ. ſimplic. Aetius probat vermes terrenos ſiccatos, numero vij. cum ſapa, aut cum mulſa. Probatur etiam radix graminis quæ in communi eſt vſu; nam e libro ſexto ſimplicium, hæc radix eſt frigida, ſicca, ſubdulcis, ſubacris, ſubacerba:* qua frigida & ſicca, aduerſatur vermi calido & humido: quatenus eſt ſubdulcis, allicit vermes, ne fugiant ab interficientibus: quatenus eſt ſubacris, vermium humiditatem abſumit: quatenus eſt ſubacerba; diu moratur; vnde efficaciter agit in vermes; nec aluum reddit ſtipticam, cum leuis ſit aſtrictionis, præſertim cum ſit ſubdulcis, ſubacris. *Probatur etiam oleum: vnde cibi oleo potius ſunt condiendi, quam butyro: contra clyſteres parandi:* nam butyrum allicit vermes; ab oleo fugiunt: etenim, ſicuti butyrum eſt acrimoniæ expers, ita oleum, e capite 18. libro 2. ſimplic. niſi beneficio artis candidum reddatur, non eſt expers mordacitatis, ſiquidem mordax eſt portio olei ſeroſa.

Quoad interficientia quæ vna aſtringunt, & primum quæ leuiter aſtringunt; ſunt *roſæ, cichorium, maſtiche, cortex radicis mori, & cum Aetio abſinthium, portulaca, myrtus, ſumach, plantago, &c.* Hæc de interficientibus. In quorum vſu notandum; quod vermes necantia

non debeant balani forma adminiſtrari, niſi in aſcaridibus. Præterea, ſi ſuperiora inteſtina afficiantur, & vermes ad ventriculum aſcendant; clyſteres allicientes parari debent: ſi deſcendant, & affectio ſpectet ad inteſtina craſſa; clyſmis amaris vtendum, qui vermes attingere poſſunt; non autem glandibus amaris, quæ non vltra rectum inteſtinum poſſunt aſcendere: ideoq; in vermibus longis & rotundis locum habent balani allicientes: nam interficientes, quia non ſtatim poſſunt vermes attingere, & in eos agere; faciunt vt ſurſum repant: quod in enematibus non metuendum, quæ contactu ſtatim necant.

2 Allicientia. Quoad Allicientia; hæc locum habent, dum vermes viuunt: & plerunq; interficientibus miſceri ſolent. Accedunt autem ad calidum & humidum; & ſunt pinguia; vt *ſaccharum, mel, fauus mellis, lac, butyrum, adipes, ſapa, medullæ expertes acrimoniæ.* Porro, quoad vbi agendum; dum vermes in ventriculo ſubſiſtunt, allicientia non ſunt per os exhibenda, ſed per ſedem, ne vermes aſcendant. Glandes hoc in caſu non debent oleo inungi, quod inimicum eſt vermibus, nec eos prolectare poteſt. Si vermes in ventriculo ſubſiſtentes ad os habeant impetum, & homo facile euomat; allicientia in ore ſunt detinenda, non deuoranda, vt *ſaccharum, & os ſæpe lacte colluendum*, vt alliciantur. Expellentia & eradicantia, vt plurimum ſunt amara; vt

3. Expellentia. *aloe, eaq; non lota, ſi robuſtus ſit patiens: vnde maxime probantur ſpecies hieræ, item pilula Rufi, & agaricus, carthamus, iris, decoctum ebuli, epithymi; aſcendere etiam licet ad veratrum nigrum & colocynthidem. Paullus etiam euphorbium & ſcammonium exhibet: ideoq; nec rhabarbarum improbandum videtur.* Sed notandum; ſcammonium & rhabarbarum, vt bilem allicientia, improbari in vermibus, quemadmodum ſupra diximus: probari autem, quatenus amarore vermes interficiunt, acrimonia abſumunt vermium humiditatem, & expultricem irritant. Quare ſi bilis in toto reperiatur, & vermes ſubſiſtant in primis viis; hæc medicamenta probantur, vel citra minimam doſin, vel ad ſummum in minima doſi: quoniam enim non vacuare bilem, ſed amarore vermes necare eſt animus; iccirco ſubſiſtimus infra minimam doſin, qua non allicitur bilis, ſed vermes iugulantur. *His addi poſſunt fella. Cum Aetio probatur oleum omphacinum, ad ℥j ß.* Quoad *vſum:* licet ſumma ſit actio vermium; non tamen ſimpliciter ſumma doſis ſoluentium exhiberi debet, & præſertim bilem ducentium: vnde rhabarbari ſumma doſis erit ʒj, ſcammonii g̃v. Præterea quoad *vbi*; iniucunda, vt fel, poſſunt vmbilico aptari. Interficientia ſupra vmbilicum applicari debent, ne aſcendant vermes, dum fugiunt medicamenta: at euacuantia ipſi vmbilico ſunt imponenda. Circa aſcarides notandū, quoad *vbi* agendum; poſ-

Cholagoga quatenus vſurpanda.

dũm;poſſe per inferius amara adminiſtrari. Vnde Aetius quandoq; aſcendit ad *paſtillos Andronios*, qui vehementer ſiccant, & materiam vermium, nimirum pituitam, ſiccando abſumunt.

De Victus ratione.

QVOAD Diætam: notandum, an aſſit febris, & alui profluuium, nec ne. Si enim non aſſint; cum Auicenna probantur cibi calefacientes & ſiccantes, attenuantes, detergentes, expertes pinguedinis & dulcedinis, & potius acres, vel acidi: hi enim cibi calefaciendo & ſiccando prohibent pituitæ generationem; ſiccando aduerſantur humiditati vermium; attenuando craſſam pituitam attenuant; detergendo viſcidam diſſipant, & vermes hærentes mouent: quatenus autem cibus eſt expers dulcedinis & pinguedinis, adimitur vermibus alimentum. Vnde Aetius probat *allium: Auicennas probat ius cicerum, folia caulium, oliuas ſalitas, nuces ſiccas, amygdalas, perſica, feniculum ſale & aceto conditum, cappares, carnes ſalitas, carnes columbi ſilueſtris.* Victus tenuis improbatur: alias enim vermes magis rodunt inteſtina & ventriculum: ideo parum cibi, at ſæpe exhibendum. Potus proportione reſpondebit. Quod ſi patiens febricitet; probantur *cibi parati ex hordeo, & cum Aetio e ptiſana, decocta cum plurimo oleo omphacino.* Cibi condiantur *aceto, acido citri*, &c. Si annexus ſit fluor alui; cum Auicenna cibi condiantur *rhoe opſoniorum, ſeu ſumach, ſucco granatorum, omphacio, aceto roſ. & ſimilibus.* Si aluus ſit nimis auara; cum Aetio probatur *halica, cum decocto ſebeſten, ptiſana cum copioſo oleo omphacino.* Et his vtendum, ſi patiens non ſit lactens. *Diæta.*

Si autem patiens ſit infans lactens: diriguntur materiæ ad Nutricem, & Infantem. Ratione nutricis conueniunt iam propoſita medicamenta. Ratione infantis probatur *fel tauri, vel aliorum animalium, probatur aloe, farina lupinorum, mel:* Et hæc ſunt applicanda vmbilico. Expedit etiam *allium admouere prope os infantis. Aetius probat ſalis granum in ore detentum, vt liqueſiat, & deglutiatur; nam vi acredinis, vermes ſtatim ſubſident. Probantur glandes e melle.* Si pruritus vrgeat, cum Aetio ignitis lapidibus anus fouenda, quia pueri non poſſunt perferre pruritum. Incantamenta omitto; non enim ad rationalem medicum pertinent: & ſi quis ſcire cupiat, videat Sauonarolam in ſermone de vermibus. *Cura infantum.*

Hæc dicta ſint de morbo vermiculari inteſtinorum.

CAPVT XV.

De Alui ſeu inteſtinorum fluxu, in genere.

Nomen. INTESTINA ſunt inſtrumenta, per quæ egrediuntur excrementa craſſa primæ coctionis, dum homo ſecundum naturam eſt conſtitutus. Quod ſi materia per hos ductus non ſecundum naturam egrediatur: oboritur illud vitium, quod vocant alui profluuium: quando ſcilicet per aluum egreditur materia, quæ non deberet egredi. *Generatio.* Generatur hoc vitium, dum inteſtinis occurrit cauſa morbifica, cuius vi læditur ipſorum retentio. *Definitio.* Profluuium igitur alui, eſt exiens mutatum materiæ morbificæ; dependens a læſa retentione inteſtinorum. *Forma.* Forma eſt exiens; ad differentiam excrementi quod detinetur, vt contingit in alui ſtiptieitate. Exiens mutatum dicitur; ad differentiam excrementi ſecundum naturam. Materiæ morbificæ; ad differentiam ſimpliciter fecum, quæ ſunt excrementa ſecundum naturam.

Materia morbifica quotuplex. Hæc materia morbifica, quæ egreditur, neceſſario eſt minera; ad differentiam vaporis: nam ſi ſoli flatus erumpant, non eſt alui fluxus. Porro hæc materia morbifica, eſt cibus, com. 13. lib. 2. prognoſt. cap. 11. lib. 1. de criſ. Cibus autem bifariam perpenditur: primum, vt Non eſt mutatus; ſecundo vt eſt Mutatus in ventriculo. Si egrediatur cibus non mutatus; fit fluxus Leientericus, Cœliacus: vt differentia ſit ſolum ſecundum magis & minus. Si autem cibus ſit mutatus; mutatio conſideratur ſecundum triplices coctiones. Quoad mutationem primæ coctionis: hæc materia eſt vel Alimentalis, in quam mutatur cibus in prima coctione: vel Excrementitia. Si alimentalis; fit fluxus Chyloſus, quia chylus egreditur. Materia excrementitia primæ coctionis, eſt excrementū ſtercoroſum, craſſum: vnde appellant fluxum Stercoralem. Si conſideremus hanc materiam, ſcilicet cibum, vt mutationem ſuſcipit in ſecunda coctione: vel eſt materia Alimentalis, vel Excrementitia. Si alimentalis; eſt ſanguis; quare fit profluuium ſanguinis, quod largiori voce dicitur Dyſenteria. Si materia fuerit excrementitia; quandoque eſt Humor, quandoque Ichor. Per humorem intelligimus excrementum Bilioſum, Melancholicum: per ichores, quemlibet ſuccum alimentalem: & dicitur hic fluxus Diarrhoea, communi voce profluuium. Si conſideretur mutatio in tertia coctione; eſt materia vel Alimentalis, vel Excrementitia. Per alimentalem intelligimus materiam pinguem, pinguedinem, humiditates alimentales: vnde

vnde fit fluxus, qui dicitur Colliquatiuus. Si vero materia ſit excrementitia, non poteſt eſſe niſi præter naturam: & ſolet in ea copia generari; vt, ſi defluat per inteſtina, excitetur profluuium alui. Hæc materia duplex eſt: alia pertinet ad ſolum Cerebrum: alia poteſt ſpectare ad Alias etiam partes. Ad cerebrum pertinet; quando excrementum tertiæ coctionis ipſius cerebri, quod vocant pituitam ſeu mucum, demittitur ad inteſtina: & appellatur profluuium Cerebrale, catarrhale. Ad alias partes ſpectare poteſt excrementum, ſed potius internas; quando in harum partium abſceſſibus generatur copioſum pus, quod ad inteſtina fluit: & dicitur fluxus Purulentus. Sed accidit etiam interdum, vt per aluum reiiciantur calculi, vermes: quos tamen nos non propoſuimus; quia in fluxu alui præcipuas materias attulimus, cum quibus accidit quandoq;, vt vermes & calculi ſint coniuncti. Hæc de materia morbifica: & quotuplex ea ſit. Iam explicandum eſt, quot modis materia morbifica peccet. Peccat autem in Subſtantia, Quantitate, Qualitate, & Vbi: capite 2. & 6. libro 8. de placitis. In ſubſtantia; ſi exiens corrumpatur, & acquirat formam toto genere præter naturam, quandoque remiſſæ, quandoque inſignis actiuitatis: verbi gratia, ſi in febri peſtilenti fiat fluxus materiæ peſtilentialis: hæc enim materia ſuſcepit mutationem ſecundum ſubſtantiam, & formam accepit maximæ actiuitatis: dantur enim gradus: ad quod interdum reſpiciens Galenus, dicit; febres peſtilentes ab aliis differre, ſecundum excellentiam putredinis. Vitium in quantitate eſt; quando materia, collata cum iis, quæ per os aſſumta ſunt, quantitate excedit. Vitium in qualitate, eſt in Prima, vel Secunda: in prima; vt ſi fiat fluxus materiæ calidioris, vel frigidioris: in ſecunda; vt ſi fiat fluxus materiæ immutatæ ſecundum colorem, odorem, vel conſiſtentiam. Tandem ſi motum perpendimus localem, ſeu lationem; quoties in fluxu materia præter naturam mouetur, dicitur peccatum in motu; vt ſit fluxus Symptomaticus. Addimus in definitione: profluuium alui; ad differentiam profluuii aliarum partium. *Vitia materiæ morbificæ.*

Vltimo dicimus: dependens a læſa retentione. Sermonem enim in præſentia habemus de ſymptomate ſecundo; ad differentiam primi, id eſt, læſæ actionis (*primum dicitur ſymptoma, quod immediate morbum ſequitur: ſecundum, quod ſequitur primum; vt hoc loco exiens mutatum. cap. 2. libro 3. de cauſ. ſympto.*) Retentio autem quia prorſus eſt in fieri, vt omnis actio, nihil indicat: ideoque cauſæ læſionis afferendæ. Retentio læditur, quando eius facultas fruſtratur. Fruſtratur autem primario facultas retentrix inteſtinorum, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. *Cauſa efficiens.* *Fruſtratio retentricis: 1 primario.*

Læſio facultatis fit ob morbum, qui pertinet ad inteſtina: & vel occupat inteſtinorum Tunicas, vel Vaſa. Si tunicas; eſt intemperies inſigniter humida: vnde potiſſimum contingere ſolet cœliaca. Si ad vaſa ſpectat: eſt morbus vel in Compoſitione, vel in Soluta vnitate. Si in mala compoſitione: pertinet ad Poros vaſorum, & eſt diapedeſis; vt fiat fluxus ſanguinis per aluum, per diapedeſin: vel occupat Orificia vaſorum; & tunc fit profluuium ſanguinolentum, per anaſtomoſin. Si in ſoluta vnitate; fit fluxus ſanguinolentus a διαιρέσει. Error externus, eſt materia immodica, quæ non poteſt a retentrice detineri. *2. Ex accidente.* Si facultas inteſtinorum retentrix ſecundario fruſtretur: id accidit, quia fruſtratur vel Expultrix inteſtinorum, vel Motrix, deſtinata a natura propter alui excrementa detinendum. Expultrix quandoque læditur ob Vlcus, vt fit in dyſenteria; quandoque ob Inflammationem. Quibus vitiis exſiſtentibus, materia irritat expultricem; non quia habet vim mordendi; nec quod ſui copia extendat; ſed pondere; vt colligitur e cap. 13. lib. 3. facult. natural. vbi Galenus vult expultricem inſurgere ad expellendum, non modo ratione morſus, vel copiæ; ſed etiam ratione ponderis. Per pondus intelligit materiam, quæ propria ratione ob ſui copiam, non deberet quidem aggrauare; ſed aggrauat tamen, quia relata ad vires fit ponderoſa: vt contingere ſolet, quando inteſtina ſunt affecta vlcere, vel inflammatione. Præter morbos expultricis poteſt eſſe error externus: vt materia copioſa, mordax. Cauſa denique lædens eſt motrix pertinens ad ani muſculum, cuius officium eſt partem occludere, vt non aſſiduo excrementa reiiciantur & expellantur: hic muſculus ſi paralyſi afficiatur; oboritur fluxus alui: & hac ratione retentrix inteſtinorum non propria ratione, ſed ex accidenti fruſtratur.

Differentia. Cum ſermo fiat, de profluuio alui in genere: differentia debet capi a materia quæ fluit; a loco, vnde fluit; & a cauſa efficiente. A materia fluente tot ſumi poſſunt differentiæ, quot ſpecies & vitia materiæ morbificæ ſupra ſunt propoſita. Quoad locum, vnde fluit: materia fluit vel a Toto, vel a Parte: ſi a parte, vel ab Hac, vel ab Illa: & ab inteſtinis vel Supernis, vel Infernis. Quoad cauſas efficientes profluuium alui fit, quando fruſtratur retentrix, vel Propria ratione, vel ex Accidenti.

Signa differẽtia. a materia. Vitium hoc in genere patet. Quoad differentias, primo quæ a materia capiuntur: materia quæ egreditur, oculis ſubiicitur; an ſit cibus qualis aſſumtus eſt, an chylus, an feces, & quæcunque alia materia. Quoad vitium: peccatum in ſubſtantia, id eſt, corruptio, cognoſcitur e fœtore,

fœtore, ſupra naturalem fœtorem; e morſu, vbi enim corruptio & putredo, ibi calor extraneus, & materia mordax. Vitium in quantitate cognoſcitur, ſi exeuntia ſunt in maiori quantitate, quam conueniat pro ratione aſſumtorum. Vitium in qualitate cognoſcitur; verbi gratia, ſi materia peccet ſecundum caliditatem, ægri teſtabũtur in exitu ſe ſentire materiam calentem; & præterea indicatur ex acrimonia: ſi materia peccet ſecundum frigiditatem, contra. Vitium in qualitate ſecunda facile patet; mutatio ſc. ſecundum conſiſtentiam, colorem, &c. Quoad vitium in motu locali; cognoſcitur profluuium nõ criticum, ſed potius ſymptomaticum, e mala tolerantia patientis; & quia in lotio coctionis indicia deſiderantur. Quoad differentias termini a quo: materia fluit a toto, ſi prægreſſa ſit totius corporis repletio: verbi gratia, ſi quis cõſueuerit pati fluxum ſanguinis per hœmorrhoides; & hæc excretio poſt ſupprimatur, & ſequatur profluuium ſanguinis, præſertim melancholici: ſignum eſt materiam collectã in toto eſſe, & a toto fluere. Idem de parte ſtatuendum: materiam ſcilicet potius ab hac parte, quam ab alia prodire, ob diſpoſitionẽ partis, &c. verbi gratia, ſi quis copioſiſſimam habeat euacuationem per os, & per nares excrementi pituitoſi cerebri; & cohibita hac euacuatione ſuccedat profluium alui pituitoſæ materiæ; tunc cognoſcitur prodire a cerebro. Et ſic de reliquis. Cauſa efficiens cognoſcitur e propriis vitiis: verbi gratia, ſi erunt ſigna humiditatis immodicæ; iudicandum eſt labefactatam retentricem facultatem. Cognoſcitur autem humiditas, quia celerrime & citra morſum euacuantur, quæ ingeruntur. Si morbus pertinens ad retentionem ſit diapedeſis, vel anaſtomoſis, vel diæreſis; egreditur ſanguis: de quibus in ſermone de ſputo ſanguinis, cap. 6. lib. 2. Si hoc malum fiat vitio expultricis; aderit inflammatio, vlcus. Signa autem ſunt, inteſtina his vitiis detineri; dolor, febris, &c. de quibus cap. de Dyſenteria. Si vitium ſpectet ad facultatem motricem; aderunt ſigna paralyſis illius muſculi: de quibus alias: item inuitis ægrotantibus, & citra morſum egredietur materia. *Signa different. a cauſa efficiente.*

Indicationes vtiles, capiuntur ab Exeunte, & Efficiente. Ab exeunte, primo a peccato exeuntis materiæ: vt ſi vitium in ſubſtãtia, eradicandum: in qualitate, alterandum contrariis: in quantitate, minuendum: in motu, retrahendũ. Ratione efficientis: ſi capiantur indicationes a morbis, quorum vi facultas fruſtratur; retentricis morbus, ſcilicet immodica humiditas, indicat ſiccum. Quoad morbum ſecundum vaſa; diapedeſis indicat denſum; anaſtomoſis, aſtringens; diæreſis, agglutinans. Quoad morbos expultricis: ſi fuerit vlcus, patet indicatio: ſi inflammatio, itidem indica- *Indicationes.*

tio patet, e doctrina de tumore ventriculi. De paralyſi muſculi alias.

Prognoſtica. 1. In genere de periculo nihil certi poteſt ſtatui. Quoad differentias igitur formales; cum propoſita ſit materia, eius tum ſpecies perpendi debet, tum vitium. Quoad ſpeciem: ſi eſt fluxus cibi non mutati; eſt admodum periculoſum, quia materia eſt vehemens ratione dignitatis, ſcilicet ventriculi; quia læſa eſt actio principalis, nimirum coctio ventriculi. Adeſt etiam vehementia eſſentiæ, quia eſt inſignis receſſus ab excremento naturali. Adeſt vehementia facultatis corpus regentis; quia vbi cibus egreditur, quemadmodum aſſumitur, virtus ferre non poteſt. Ideo fluxus cibalis maxime eſt periculoſus, & lethalis; ſi ſcilicet vires infirmæ ſint, & fluxus diu duret. Fecum fluxus, non eſt admodum periculoſus: quia in hac materia non eſt triplex illa vehementia. Similiter etiam diſcurrendum circa materiam exeuntem, quæ generatur in ſecunda, & tertia coctione. Notandum; cæteris paribus alui profluuium ſemper magis eſſe periculoſum, quoties egreditur materia alimentalis, quam ſi excrementitia: vnde fluxus ſanguinis periculoſus eſt; maxime autem colliquatiuus. Quoad materiæ vitium: ſi eſt in forma, dum ſcilicet exiens eſt corruptum; profluuium ſatis eſt periculoſum: præſertim quia adeſt vehementia facultatis; nam omnis materia corrupta, eſt maligna, mali moris, quæ duo pertinēt ad vehementiam facultatis: cæterum [illegible]enditur hoc periculum, prout forma eſt maioris actiuitatis. Si vitium in [illegible]uanto: malum periculoſius, ſi in maiori copia egreditur: quia vbi maior copia materiæ, ibi maior receſſus a naturali ſtatu, maior vehementia eſſentiæ, & facultatis. Si vitium in qualitate: fluxus periculoſior, ob vehementiam eſſentiæ, qui magis a naturæ modo recedit: verbi gratia, fluxus atræ bilis peſſimus, quia peccatum in qualitate eſt inſigne. Vitium in motu eo periculoſius, quo maior impetus: tunc enim maior vehementia eſſentiæ. Quo-
2. ad ſubiectum: profluuium eſt magis periculoſum, ſi inteſtina ſuperna affi-
3. ciantur, quam ſi inferna: quia maior dignitatis vehementia. Quoad efficientes: ſi perpendamus morbos; vt vehementiores ſunt, ita fluxus periculoſior. Si humida intemperies; non eſt ita deſperandum: licet augeatur periculum, ſi hæc fuerit in habitu: quia adeſt vehementia eſſentiæ. Si in cauſa ſit diapedeſis, vel anaſtomoſis; eſt leuis vehementia: multo peius eſt alui profluuium, ſi ſit diæreſis.

Quoad expultricem; ſi morbus ſit inflammatio; pro vehementiori vel remiſſiori inflammatione varie prognoſticandum. Similiter dicendum de vlcere: quemadmodum diximus de tumore, & vlcere ventriculi. De motrice, ſeu paralyſi alias. (*In prognoſticando reſpicimus ad vehementiam*

mentiam rerum præter naturam, & ad virtutem. Vehementia facultatis, non pertinet ad vires, ſed ad res præter naturam. Quando enim conſideramus vires, tum conſideramus res ſecundum naturam; prout ſcilicet virtus eſt robuſta, vel imbecillis. Declaro: Si materia ſit mordax, cuius ratione dolor excitetur, & alui profluuium: hoc non pertinet ad res ſecundum naturam, ſed præter naturam: quia perpendimus materiam, quæ ita eſt mali moris, vt non regatur. Amplius vero in eodem ſubiecto propoſito, dum ratione materiæ illius mordacis, excitatur animi deliquium; conſideramus, an patiens ſit iuuenis, vel ſenex; boni habitus, an mali; carnoſus, an emaciatus: & hoc eſt reſpicere ad vires.) In alui profluuio ſi vires ſint imbecilliores, eſt periculoſum. Ideo Hippocrates aphor. 12. ſect. 5. in tabidis fluxum eſſe lethalem dixit; quia in his virtus debilis. Et Galenus cap. 5. lib. 2. ad Glaucon. qui ſcirrho hepatis tenentur, ſi corripiantur alui profluuio, ait eſſe lethale; quia vires ſuccumbunt. Ita, cæteris paribus, magis periculoſum eſt profluuium, in ſenili ætate, in puerili, quam in florente, quia vires citius collabuntur. Idem iudicium eſt de temperatura & habitu, quatenus ſunt ſigna virtutis debilis, vel robuſtæ.

Quoad venæſectionem; hæc non conuenit, niſi ſanguis peccet. Sanguis autem in alui profluuio tantum peccare poteſt, vt habet rationem cauſæ principalis; non vt habet rationem cauſæ ſine qua non; quia ſi poſſet ſic peccare, eſſet etiam euacuandus. Declaro: Sanguis habet rationem cauſæ principalis in profluuio ſanguinis: quare aperienda vena, vt ſanguis, qui præter naturam in inteſtina habet impetum, retrahatur: niſi enim fiat retractio, periculum eſt, ne vires omnino collabantur. Ita etiam ſanguis habet rationem cauſæ principalis, in profluuio alui, quæ fit ob inflammationem inteſtinorum: quia inflammatio fit a ſanguine, tanquam a cauſa principali. In reliquis fluxibus, non poteſt ſanguis habere rationem cauſæ ſine qua non; multo minus cauſæ principalis: nam ſi fluxus ſit materiæ biliosæ, vel pituitoſæ; poſſumus his cauſis occurrere citra euacuationem ſanguinis; hic enim veluti frenum eſt, moderans ſuccos calidos, & frigidos. In nonnullis quidem affectibus vena ſecatur, gratia ſanguinis, qui habet rationem cauſæ ſine qua non: verbi gratia, in frigida dyſcraſia ventriculi hoc facimus, propter ſequentem curationẽ: oportet enim ventriculo applicare medicamenta calida, quæ attraherẽt a toto in ventriculum, ſi ſanguis adeſſet; ideoque hic haberet rationem cauſæ ſine qua non. At in profluuio alui non applicamus attrahentia, nec calida, nec relaxãtia; ſed frigida potius aſtringentia. Et ob id ſemper ad fundamenta oportet reſpicere. Altimarus ꝓbat venæſectionẽ, ſed nõ explicat, nũ ſemper, nec ne.

Curatio.
Venæſectio.

Si ſanguis peccet ratione qualitatis: ſat eſt refrigerare;non euacuare: ſi ratione tenuitatis; craſſefacere. Quandoque eſt vitium ratione quantitatis: ideoq; minuere licet ſanguinem per venæſectionem. Sed ſemper in quolibet fluxu alui, qui fit a ſanguine principaliter concurrente, vitium eſt in motu; ideoque vtendum venæſectione: cuius beneficio nō ſolum minuimus ſanguinem, ſi copia peccet; ſed etiam retrahimus ab inteſtinis. Quare ſi vires ſint robuſtæ,vena ſecanda: ſin minus,ad cucurbitulas cōfugiendum. Venæſectio & cucurbitulæ, ſunt materiæ remedii vacuantis ſanguinem; ideoque non indicantur in methodo medēdi, ſed extra methodum. In profluuio igitur alui,cum ſanguis peccet,interdum ratione copiæ;ſemper autem ratione motus; prout vehementius eſt peccatum, prout virtus robuſtior; ita etiam magis audacter vtemur venæſectione. Si non ſit tanta vehementia,ſi vires diſſuadeant; vtemur potius cucurbitulis. *Vſus*.Dū vena eſt ſecanda, non fiet euacuatio in magna copia: ſed potius reuulſionis gratia pluribus vicibus eſt quid detrahendum. Quoad *quando*: oportet maxime feſtinare, eadem hora: quia in profluuio alui, a ſanguine, principaliter indicante, adeſt præſentia ſanguinis peccantis,& virtus non prohibet: ſed in progreſſu facile prohibere poteſt, quia in fluxu alui, virtus non poteſt robuſta manere: Quare etiam noctu,eadem hora qua cœperit fluxus,ſecari debet vena ſuperior; quia vtimur venæſectione reuellendi cauſa. Sed cum profluuium alui a ſanguine duplex ſit; vel citra inflammationem inteſtinorum,vel cum ea: Si citra,ſatius eſt pertundere cephalicam, tanquam remotiorem: ſin adſit inflammatio, potius baſilica ſcindenda.

Cucurbitulæ. Probantur etiam cucurbitulæ ſcarificatæ, & non ſcarificatæ. Scarificatæ; quando non poſſumus venam ſecare: & hæ applicandæ ſunt potius ſuperioribus partibus; ſi non ſit coniuncta febris,thoraci,dorſo; ſi febris coniuncta ſit, applicabuntur brachiis,& ibi ad libitum extrahi ſanguis poteſt. Non ſcarificatæ cucurbitulæ diuerſas obtinent facultates,pro variis locis: Si applicentur ſupernis partibus, vel dorſo, vel brachiis, vim habent reuellendi: & his vti licet,non modo in fluxu alui ſanguineo,ſed in quolibet fluxu, reuulſionis gratia. Si autem cucurbitula non ſcarificata applicetur abdomini; non permittit materiam fluxam egredi, vt Auicennas notat. Notandum ne ſit affectus inflammatorius: neve ſit corpus repletum. Quod de cucurbitulis non ſcarificatis, partibus ſupernis applicandis; diximus: idem quoque de frictionibus & ligaturis ſtatuendum;ad retrahendum, ſcilicet materiæ impetum.

Pharmacia. Quoad medicamenta: materia corrupta,eradicanda: copioſa,minuenda: mala qualitate affecta, alteranda; nimirum;tenuis incraſſanda; impetum ſa-

rum faciens retrahenda, reuellenda, deriuanda. Id quod vim habet eradicandi, poteſt etiam minuere, reuellere: verbi gratia dum euacuatio fit ſenſibiliter per vomitum, per aluum, per lotium, & quandoque per ſudorem. Quare in alui profluuio vti poſſumus *tamarindis, prunis, myrobalanis citrinis, cepulis, emplicis, nigris*; dum inſtitutum eſt, humores minuere per aluum: permiſceri autem debent *roſæ, ſantala*: quia in profluuio alui, cuiuſcumque ſit materiæ, neceſſario fit aliqua calidi innati diſſolutio; præſertim dum euacuantia adhibemus. Ideo non improbandus *ſyrupus roſ. ſolutiuus, qui diſſoluitur in decoctione endiu. cum ſantalis. Probatur rheum, cum ſantalis, roſis. Probatur aqua B. Virginis.* Et in fluxibus materiæ calidioris, *aqua B. Virginis Veronenſes, ſunt optima*; quia minuunt materiam morbificam, contemperant ſuccos acres, & (quod maximum eſt) non permittunt ſubſtantiam calidi innati diſſipari: Si forte ſit profluuium pituitoſæ & ſalſæ materiæ; cum periculum immineat diſſenteriæ, cum materia mordicare incipiens hæreat in inteſtinorum partibus; maxime probo vſum *aquarum Tectutii in agro Piſtorienſi: ſi exhibeantur huius aquæ ℔ ij, vel ℔ iij, per quatuor horas ante prandium.* Nec erit præter rationem, ſi ante cibum exhibeatis aliquid, quod vim habeat corroborandi inteſtina, nimirum aliqua adſtringentia, vt *quæ parantur e roſis.* Materiæ propoſitæ ſic poſſunt præſcribi. *Recipe pulpæ tamarind. diapruni non ſolut. ana ℥ß. pulu. roſ. ℈j. cum ſucco roſ. fiat boli.* Vel, *Recipe rhei immaturi ʒj ſacchari roſati ʒiij. fiat bolus.* In fluxu bilioſo hoc medicamento vtuntur; ſed rheo immaturo, cum ſaccharo roſato; ne ſubſtantia calidi innati diſſoluatur. Adminiſtrantur talia in forma conſiſtenti; licet & liquida non improbentur. Quoad *tempus*: debetis quamprimum exhibere: quia adeſt præſentia indicantis: & in profluuio alui periculum eſt, ne diſſoluantur vires. Quoad *vbi agendum*: interdum per os, interdum per ſedem ſunt immittenda; ratione diuerſæ ſubſiſtentiæ: ſi enim inteſtina ſuperna ſint affecta, non eſt ita tutum per os exhibere ſoluentia.

1. *Vacuantia per aluum.*

Quoad alterantia; oportet variis vti, prout multiplex eſſe poteſt materia. In præſentia notetur, ſi peccatum ſit ſecundum ſubſtantiam; prodeſſe *ſalſam parillam, chinam, & antidotos recentes, dum homo correptus eſt lue Gallica, & adeſt alui profluuium*: tunc enim non deſiſtendum a ſalſa, quia malum pendet a virulentia Gallica. Secundo notandum, vt cum medicamentis reſpicientibus varias materias, miſceantur leuiter adſtringentia; vt *roſ. cichor. abſinth. agrimonia &c.* quia in fluxu alui neceſſario ſeperditur ſubſtantia calidi innati. Quare, ſi ratione materiæ morbi-

1 *Alterantia.*

ficæ cogamur vti attenuantibus, laxantibus, hæc maxime nocent niſi leuiter adſtringentia miſceantur. Tertio notandum, vt caueatis a dulcibus: hæc enim quia calida & humida, reddunt materiam fluxilem & laxam: potiſſimum ergo nocent, quando fluxus fit a calida materia, in corpore calido. Quarto notandum; ſi alui profluuium tuſſim iunctam habeat; abſtinendum eſſe ab adſtringentibus: ſi tuſſis non adſit, omnia leuiter adſtringentia locum habere. Veruntamen, cum medicamenta adſtringant, vel per craſſam, vel per viſcidam ſubſtantiam: dum adeſt tuſſis, admittuntur adſtringentia, quæ viſcidam habent ſubſtantiam; vt eſt *tragacantha, farina amyli, ſymphytum, plantago.* Quincto notandum, ne vtamur iis quæ recipiunt *acetum*: & potiſſimum ab acri & copioſo aceto eſt abſtinendum. Formula huiuſmodi ſit: *Recipe ſucci ſonchi depurati ℥ij. pulueris ſalſæ ℥j. tragacanthæ ʒß. ſp. e ſantalis ʒß. Miſce, & fiant boli.* Hoc medicamentum virulentiam gallicam, ſeu profluuium inde dependens, alterat: quia autem ſonchus, & ſalſa parilla aperiunt atque laxant, pro corrigenda baſi, & potiſſimum ſalſa, permiſcemus ʒß. vel ſpec. ſantal. vel tragacanthæ. Quoad *vſum*, monet Auicennas, liquida nocere: potius formam conſiſtentem prodeſſe.

Medicamenta, quæ reſpiciunt vitium materiæ ſecundum motum, quæ ſcilicet habent vim retrahendi, ſunt medicamenta diuertentia, quæ ſcili-
III. cet per vomitum euacuant: quibus vti licet, ſi ventriculus non ſit debilis.
Diuertētia. Vomitoria ſunt præparanda *cum iuribus pinguibus, cum ſucco raphani.* Nō
Vomitoria. licet vti valentioribus. Cauendum ab *oleo*: ne nimium relaxetur ventriculus. Poſſunt etiam diuertentia eſſe medicamenta, quæ per ſudorem e-
Sudorifera. uacuant. Extra licet vti *balneo moderate calido.* Licet inungere ventriculum *cum oleo anethino, chamamelino.* Totum inungere licet, excepto abdomine: propter laxantia enim, inteſtina plus iuſto reciperent ſuperfluitates. Si corpus febre affectum non ſit, Auicennas ad ſudorem prouocandum etiam probat *vinum aquoſum*; non pro potu, nec pro vehicu-
Diuretica. lo cibi, ſed pro medicamento euacuante per ſudorem. Præterea medicamenta retrahentia poſſunt etiam eſſe deriuantia, id eſt diuretica: vt ſunt *ſerum, mel cydoniorum, lupuli, aſparagi.* Non igitur præter rationem eſt, cum alterantibus miſcere diuretica.

IV. Oportet etiam vti medicamentis, materiam fluxilem, craſſam red-
Incraſſantia. dentibus. Hæc ſunt adſtringentia, modo validiora, modo debiliora, prō tenuitate materiæ, & diſſolutione calidi innati. Valentiora ſunt, e cap. 5. l. 5. meth. *balauſtia, hypociſtis, rhus opſoniorum, acatia, malicorium, meſpila, galla.* Debilia; *manna thuris, cortex pini, terra ſigillata.* In profluuio al-

uio alui admodum pertinaci, medicamentum efficaciſſimum ad incraſſandum proponitur ab Auicenna: & eſt *caſeus antiquus ſalitus; qui ſæpe lauari & decoqui debet, vt prorſus euadat ſalis expers. Doſis ʒj, cum ſucco cydoniorum.* Aetius & alii ad ſiſtendum aluum probant *coagulum equi, & aliorum animalium: quod ſane ita adminiſtrari oportet, vt e toto ſal amoueatur.* Formula ſit talis: *Recipe pulu. gallarum immat. rhois opſoniorum, myrtillorum ana ℈j. cum ſucco cydoniorum, fiat pilulæ & exhibeantur.* Extra hoc modo: *Recipe carnis cydoniorum ℥ij. pulu. roſ. ſpodii, boli Arm. ana ℈j. ol. cydon. myrtini, ana ʒvj. ceræ lotæ cum vino auſtero ʒij. Miſce, fiat linimentum.* Circa *quando agendum*, Auicennas ait: ſi fuerit alui fluor materiæ putris, & vires non ſint debiles; non vtendum eſſe adſtringentibus; quia talis materia eradicanda eſt: cogimur tamen interdum admiſcere adſtringentia, gratia calidi innati. Quoad opiatum; hoc eſt materia remedii, indicati a cauſa morbifica, vt peccat vel caliditate, vel tenuitate: ea tamen ratione, vt vtrumque vitium ſecundum eſſentiam ſit vehementiſſimum: vbi enim talis eſt materia, infeſtant longę vigiliæ, adeſt dolor. Opiata autem ſunt, *Philonium Roman. requies Nicol. pilulæ de cynogloſſo, antidoti recentes &c.* Quæ Auicennas probat, quia materiam tenuem craſſefaciunt; vigilias mitigant, ſenſum obtundunt. Sed hæc ſolent debiles vires exſtinguere: faceturque Auicennas, ſe vidiſſe vnum defunctum e ſuppoſitorio opiato. Proinde permittens adeſſe oportet, nimirum vires robuſtas: nam ſi calidum innatum ſecundum qualitatem fiat debile, exſtinguetur ab opiato. *Vſus.* Summa doſis opiatorum erit ʒj. *Tempus*: cum adeſt præſentia indicantis, id eſt materia iam propoſita: & virtus permittit. Quare non exſpectandum eſt, vt materia morbifica, quæ eſt vehemens ſecundum propriam eſſentiam, acquirat vehementiam ratione facultatis, vt fiat animi deliquium: ideo non eſt differenda adminiſtratio opiatorum. Quoad *Vbi*, poſſunt adminiſtrari per os, & per ſedem. *Opiata.*

Diæta medicamentis reſpondebit. Auicennas improbat dulcia, ſalſa, acria: & cum cibis miſcet moderate adſtringentia, magis vel minus, prout neceſſitas poſtulare videtur. *Diæta.*

CAPVT XVI.

De Leienteria.

QVamuis plures ſunt ſpecies alui fluxus: de duabus tamẽ ſolum agam: quibus recte intellectis, iter ad reliquas curandum patebit facilimũ.

Nomen. Per leienteriam intelligimus omnem fluxum, in quo id quod aſſumendo ingreditur, citra mutationem expellitur; ſiue hic fluxus procedat ex inteſtinis tantū; ſiue etiam ſimul e ventriculo. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum aliquid præter naturā occurit inteſtinis, ita vt retentio auferatur: vnde quod ingreditur inteſtina, affatim, & non mutatum exit. *Definitio.* Leienteria ergo eſt fluxus alui eſculentorum nō mutatorum; dependens a retentrice abolita inteſtinorum. Genus eſt fluxus alui: quod contrahitur per differentiam: propterea diximus; eſculentorum non mutatorum. Per eſculenta nō mutata, cum Galeno com. aph. 1. ſect. 6. intelligimus cibum: vt ſi quis comedat carnem vitulinam, eandemque nondum in chylum mutatam deiiciat. Præterea per eſculenta non mutata, intelligimus etiam chylum. Si enim non inteſtina ſolum lædantur, ſed etiam ventriculus; cibus egreditur: at ſi lædantur ſola inteſtina; egreditur chylus, ſed permanens non ſecretus a fecibus.

Cauſa effic. Poſtremo diximus: dependens a retentione abolita inteſtinorum: quod colligitur e cap. 2. l. 6. loc. aff. com. aph. 22. ſect. 3. com. aph. 12. ſect. 4. com. aph. 1. ſect. 6. & cap. 11. l. 1. de criſ. cap 2. l. 3. de ſym. cauſ. In qualibet leienteria fruſtratur facultas retentrix: & vel Primario id eſt propria ratione; vel Secundario, propter vitium expultricis. Retentrix vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ab intemperie frigida & humida, vel ſine materia, vel cum materia pituitoſa, frigida: & hæc eſt exquiſitiſſima leienteria. Addit Auicennas interdum præcedere intemperiem calidam, cuius ratione retentrix mortificatur; quando nim. ob vehementiam caliditatis diſſipatur ſubſtantia calidi innati, & hinc ſuccedit frigiditas. Quæ autem ſint cauſæ intemperiei frigidæ & humidæ, item pituitæ acidæ, diximus cap. de intemperie ventriculi. Impeditur retentrix, ſecundum Aetium, quando inteſtina afficiuntur cicatrice, quæ ſolet ſuccedere dyſenteriæ. Et in hoc malo chylus tantum eiicitur; non autem cibus nondum mutatus. Hæc potius notha eſt leienteria. Galenus com. aph. 1. ſect. 6. non reprehendit antiquos, qui hanc leienteriam proponebant; ſed eos, qui credebant hanc ſolam eſſe cauſam leienteriæ. Egreditur ergo chylus, cum non poſſit permeare ob denſitatem cicatricis: & talis exit, qualis in inteſtina ingreditur. Expultrix facultas læditur ab vlcere: dum enim materia petit partem exulceratam, irritat expultricem, quæ inſurgens ita agit, vt retentrix ſecundario lædatur. De cauſis vlceris, in vlcere ventriculi diximus. Quoad alteratricem, hæc labefactatur ex accidenti: nam cibus exit incoctus, quia non retinetur, ſed cito deiicitur: ſi enim retineretur, etiam concoqueretur.

Differen-

Differentiæ ſumuntur potiſſimum a materia, quæ egreditur,& a cauſa efficiente. Materia eſt Cibus,vel Chylus. Efficiés, eſt retentrix fruſtrata,vel Primario,vel Secundario. Si primario;vel læditur ob intemperiem frigidã & humidam;vel impeditur ob cicatricem & denſitatem. Secundario,ob vitium expultricis,id eſt,ob vlcus. *Differentiæ.*

Læuor inteſtinorum in genere facile cognoſcitur, ex egreſſu veloci eſculentorum non mutatorum. Oculis etiam conſpicitur materia;num cibus vel chylus egrediatur. Quoad differentias a cauſa efficiente. Si retentrix labefactetur, egreditur cibus; ſi impediatur, chylus; & prægreſſa eſt dyſenteria, cicatrix. Si vitium ſit in expultrice, ſigna ſunt vlceris. *Signa.*

Porro, ſupponentes indicationes generales, de quibus in alui profluuio diximus; tantum ſpecificas proponemus. Igitur, quoad vitium retentricis, ſi labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: oritur indicatio calefaciendi & exſiccandi. Si annexa ſit pituitoſa materia; patet quid indicet. Si retentrix impeditur ob cicatricem,& denſitatem; oritur indicatio rarefaciendi;&, ſi coniuncta ſit durities, emolliendi. Quoad vitium expultricis; locum habent vlceris indicationes: de quibus cap. de vlcere ventriculi diximus,& infra etiam dicemus. *Indicationes.*

Hic fluxus in genere admodum eſt periculoſus, ratione dignitatis: præterquam enim quod læditur retentio, etiam concoctio ex accidenti læditur. Eſt inſignis vehementia eſſentiæ; nam exiens, plurimum recedit a naturali ſtatu; cum enim feces egredi deberent, egreditur cibus; vel chylus. Sæpe etiam adeſt vehementia facultatis: nam vires ferre nõ poſſunt egreſſum cibi vel chyli; vnde mala tolerantia,& leipothymia facile ſequuntur. Quoad differẽtias a materia: Leienteria eſt periculoſior, ſi egreditur cibus; minus, ſi chylus: dum enim cibus egreditur, vehementia dignitatis eſt intenſior, quia læditur ventriculus, non tantum inteſtina. Et eſt etiam maior vehementia eſſentiæ: nam ab excretionibus ſecundum naturam magis recedit cibus non mutatus, quam chylus. Quoad cauſam efficiẽtem, leienteria admodũ pericoloſa eſt, ſi retentrix propria ratione lędatur. Cum autem retentrix poſſit labefactari,& impediri: ſi impediatur; malum fere incurabile; quia cicatricis denſitas nõ poteſt e toto amoueri. Licet vero ratione cicatricis hic fluxus e toto ſit incurabilis: nihilominus tamen homo ita affectus, diutius viuere poteſt; quam ſi retentrix labefactata ſit in cauſa mali: niſi enim breui & primo tempore curetur, fieri non poteſt, vt homo diu viuat; quia, dum cibus non mutatus egreditur, ſuccedit atrophia. Si impediatur; chylus non totus egreditur, quia cicatrix nõ occupat tota inteſtina: vnde chylus permeare poteſt per illa loca, quæ cicatrice nõ ſunt obducta. *Prognoſtica.* *Different.*

Curatio. Vena in hoc malo ſecanda non eſt, quia potius defectus eſt ſanguinis. *Lenientia.* Notandum circa communia medicamenta, ratione retentricis; ſi verbi gratia, leienteria fiat ab intemperie, ſed cum materia, hæc euacuanda eſt: non enim ſemper aſtringendum eſt, ſed conſiderandæ cauſæ. Exhiberi ergo poteſt *mel roſa. ſolutiuum, & potiſſimũ hiera. verbi gratia, ℞ ſp. hieræ ℥ij. pul. abſinthij ℈ß. cum melle roſa. ſolut. fiant boli.* Cum autem leienteria fieri poſſit, ob vitium vel expultricis: quibus medicamẽtis potiſſimum communibus, vtendum ſit, dum lęditur retentrix; iam docuimus. Si autem fiat vitio expultricis; nimirum ob vlcus: vtendum *ſyrupo roſa. ſolutiuo, vel* *Præparãtia.* *manna cum ſero chalybeato.* Quoad præparantia; ſi retentrix lædatur, materiæ exhibendæ ſunt *cum ſaluia, mentha, cum diatrionpipereon*; ratione pituitoſæ materiæ. Contra, ſi oblatur vitio expultricis, dandum *decoctum e ſoncho, hepatica, hordeo*: ideoq; frigidis hic vtendum; ſicuti cauſa retentricis, ca- *Purgantia.* lidis. Ob id diligenter oportet cognoſcere veras cauſas malorum. Notandum autem in leienteria, & cœliaca affectione (: tantum enim differunt *Medicamenta ſpecialia.* ſecundum minus:) non vtendum eſſe vehementer purgantibus: quare nõ licet vltra propoſita aſcendere. Quę autem medicamenta materias per lotium euacuent; in generali fluxus doctrina propoſuimus.

Quoad leienteriam ob vitium retentricis; retentio vel labefactatur, vel impeditur. Labefactatur ob intemperiem frigidam & humidam: quare occurrendum calefacientibus & ſiccantibus: de quibus egimus in ſermone de ventriculi dyſcraſia frigida & humida. *Cicatricem attenuãtia.* At ſi impediatur ob cicatricem; cum Aetio vtendum acribus, valde attenuantibus: verbi gratia: *℞. oxymeli ſcill. mellis roſa. ana ℥ß. ſpec. diatrionpiper. ʒj. conſerua e flor. malu. ʒiij ſucci cidoniorum ʒij. Miſce, pro aliquot vicibus.* Oxymeli hic ponitur, vt cicatricis denſitas attenuetur. Mel roſatum idem præſtat; ſed minus efficaciter: & præterea beneficio roſarum eſt in cauſa, vt non ita fluat medicamentum. Adduntur ſpecies diatrionpipereon, ad efficaciorem operationem & rarefactionem. Conſerua e floribus maluæ additur, gratia emollitionis. Tandem adiungitur cydoniorum ſuccus, vt medicamẽtum moram trahat, & ratione moræ fiat actio. Quia autem interdum contingit, vt cicatrice hac exſiſtente, corpus ita ſit conſtitutum, vt calida ferre nequeat: propterea hæc corrigenda ſunt cum aliquo refrigerante, quod interim attenuandi ac detergendi vim habeat: vt eſt *hordeum, cremor hordei.* Vel, iam propoſita medicamenta propinate; & poſtea aliquid hordei exhibere. Si leienteria fiat vitio expultricis: medicamenta peti poſſunt e cap. de vlcere ventriculi: item e cap. ſequenti de Dyſenteria.

Diæta

Diæta proportione reſpondeat. Et proinde ſi labefacta ſit retentio; occurrendum cibis calefacientibus & ſiccantibus. Si autem fiat leienteria ratione cicatricis; oportet vti cibis extenuantibus, rarefacientibus: vnde Aetius probat cibos acres, & cum aromatibus. Si fiat ratione vlceris, ratione expultricis: cum vlcus fiat a materia calida & mordaci; cibis frigidis occurrendum. *Diæta.*

CAPVT XVII.

De Fluxu alui ſanguinolento.

PER fluxum alui ſanguinolentum, cum Galeno cap. 4. lib. 5. de cauſ. ſymptomat. intelligimus omnem alui fluxum, in quo ſanguis egreditur: nimirum, fluxum Hepaticum, Dyſenteriam, Teneſmum; dummodo ſanguis per aluum egrediatur. Generatur, dum aliquid morbificum & præter naturam occurit venis inteſtinorum; cuius cauſa ſanguis ibi non retinetur, ſed per aluum egreditur. Vitium igitur hoc eſt fluxus alui ſanguineus, dependens a læſa retentione venarum inteſtinorum. Genus eſt alui fluxus: quod contrahitur per vocabulum ſanguinis; ad differentiam aliorum alui fluxuum. Per ſanguinem autem intelligimus & purum, & miſtum, etiam cum reliquis ſuccis excrementitiis. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.*

Addimus; dependens a læſa retentione venarum inteſtinorum; ad differentiam hæmorrhoidum. Læditur autem retentrix ob morbum, vel in Mala compoſitione, vel in Soluta vnitate. Mala compoſitio eſt diapedeſis, id eſt, immodica raritas tunicarum venarum in inteſtinis: item anaſtomoſis, id eſt, immodica apertio orificiorum venarum. Soluta vnitas dicitur diæreſis, quando vnitas venarum in inteſtinis ſoluitur, ca. vlt. li. 5. loc. aff. cap. vlt. lib. 3. de cauſ. ſymptomat. cap. 2. lib. 5. meth. In diapedeſi egreditur ſanguis ſeroſus; qui ob tenuitatem facile egreditur. Per ſanguinem autem ſeroſum, non intelligimus ichoroſum: ſanguis enim ſeroſus eſt potius frigidus; & eſt verus ſanguis, permiſtus cum ſeroſitate, id eſt, cum excremento tenui, quod generatur in coctione prima, ſeu ventriculi. Sanguis autem ichoroſus eſt, qui ob cauſam aliquam calefacientem vertitur in ichorem: ita vt portio illa ichoroſa ſit feruens, calida; e qua fiunt eryſipelata, febris ſynochus, vel cum, vel ſine putredine. In præſentia igitur per ſanguinem ſeroſum, intelligimus frigidum, aquoſum, vergentem ad aliquam albedinem, vt ſimilis ſit loturæ carnis animalis *Cauſ. effic.* *Diapedeſis.* *Sanguinis ſeroſi & ichoroſi diſtinctio.*

recens mactati. Et generatur a iecore frigidiore: quod ſua frigiditate non poteſt ſegregare ſerum a vero ſanguine. In anaſtomoſi egreditur ſanguis vel copioſus, vel acris atque mordax: talis enim ſanguis orificia venarum reſerare poteſt. Copioſus ſanguis generatur a iecore calido & humido, e bonis & copioſis cibis: vel colligitur, ſuppreſſa aliqua conſueta vacuatione, quemadmodum etiam colligi poteſt, quoties artuum aliquis eſt abſceſſus. Et hunc fluxum vocant cruentam dyſenteriam. Acris ſanguis generatur a iecore calido vehemēter, ita vt in paſſiuis potius annexa ſit ſiccitas, quam humiditas. Hæc autem caliditas vel eſt propria, vel ex accidenti. Propria; dum iecur a principio generationis redditum eſt calidius; vel etiam dum effectum eſt calidius, ſed citra obſtructionem. Ex accidenti; quoties iecur calidius redditum eſt, propter obſtructiones: vnde calor iecoris intenditur; generatur ſanguis mordax; & impeditur etiam tranſitus ſanguinis per venam cauam, qui propterea truditur ad venas inteſtinorum, earumq; orificia recludit. Quoad diæreſin; ſoluta vnitas poteſt fieri, ratione vulneris, ruptionis, contuſionis. Sed hæc ad cheirurgos pertinent. Nos in præſentia diæreſin perpendimus; vt fit per modum abraſionis, quemadmodum in exulceratione. Hæc exulceratio vocatur Dyſenteria inteſtinalis: & ſi occupet rectum inteſtinum, dicitur Teneſmus, vbi non tantum ſanguis egreditur, ſed adeſt etiam fere aſſidua excernendi cupiditas, eaque ſæpe inanis. Cauſa eſt materia mordax: vt capit. de vlcere ventriculi diximus. Hæc autem materia, vt traditur com. aph. 26. ſect. 4. abradit, primo pinguedinem, deinde ſuperficiem internam inteſtinorum; tandem veram inteſtinorum ſubſtantiam. Species huius materiæ colligi poſſunt e commentar. aph. 12. ſect. 3. & commentar. aphoriſm. 26. ſectio. 4. Sunt autem bilis, flaua ſcilicet & atra; ideoque etiam bilis media inter flauam & atram; item pituita ſalſa; ſanguis acris; & ſanies. Et, ſi teneſmus a flatu oriatur; eſt nothus teneſmus.

Anaſtomoſis. *Diæreſis.* *Differentia.*

Fluxus ſanguinolenti differentiæ ſumuntur a Sanguine, a Loco, & ab Efficiente. Sanguis vel eſt Purus, vel Permiſtus: vel peccat Copia, vel Qualitate: Si qualitate, eſt tenuis, vel acris. Quoad locum: prodit a venis inteſtinorum Supernorum, vel Infernorum. Cauſa efficiens eſt vel Mala compoſitio, nimirum diapedeſis, aut anaſtomoſis: vel Soluta vnitas, ſeu diæreſis.

Signa. *Diagnoſis ac hæmorrhoidibus.*

In genere hoc malum facile cognoſcitur. Sed oportet diſtinguere fluxum hunc ſanguinolentum, ab hæmorrhoidibus. Si igitur fluxus ſit hæmorrhoidalis, egreditur ſanguis ſincerus: adeſtque tenſio, & tu-

mor aliquis circa venas : quandoque etiam orificia illarum venarum recluſa eſſe apparent. His abſentibus, iudicandum eſt, ſanguinem effluere a propriis inteſtinorum venis. Quoad differentias quæ a ſanguine ſumuntur; Si ſanguis copia tantum peccet ; egreditur ruber ; & ilico concreſcit:& egreditur ſine dolore,quia non eſt mordax.Si autem fuerit ſeroſus; egreditur ſatis tenuis,non rubicundus,ſed leuiter admodum rubeus,inſtar loturæ carnium animalium recens mactatorum: non concreſcit, ob permiſtum ſerum : & egreditur ſine dolore,quia nondum eſt particeps acrimoniæ; eſtque potius frigidus, quam calidus. Si egreditur ſanguis acris; cognoſcitur e flauitie;& quia cum aliquo dolore egreditur,habet enim vim mordicandi. Quoad differentias a loco; e ca. 2.lib.6.de loc.aff. cognoſcitur,ſanguinem erumpere a partibus ſuperioribus, ſi miſtus appareat cum excrementis: in eo enim tranſitu fit miſtio: præterea pinguedo vel nulla excernitur,vel admodum exigua:adhæc clyſteres non iuuant. Si horum oppoſita aſſint:dicendum, ſanguinem effluere e venis inferiorum inteſtinorum. Quoad differentias efficientis; Si cauſa eſt diapedeſis : ſanguis exit ſeroſus, vel aquoſus, ſine dolore. Si anaſtomoſis : egreditur ſanguis copioſus,rubore infectus,aliquando acris,cum mordacitate aliqua. Diæreſis cognoſcitur e dolore, quia ſoluitur vnitas: adhæc quia egreditur aliqua ſanies,in dyſenteria enim ſanies generatur. Cæterum, cum diæreſeos,& proinde dyſenteriæ cauſa poſſit eſſe multiplex; nimirum bilis flaua, atra, ſalſa pituita,ſanguis acris, & ſanies in abſceſſu genita : hæ materiæ cognoſcuntur e fluxibus prægreſſis: verbi gratia; ſi fluxus bilis flauæ prægreſſus ſit, & ſubſecuta dyſenteria; facilis tunc eſt coniectura, hanc dyſenteriam originem ducere e flaua bile. Idem de reliquis eſt iudicium. Potiſſimum ſaniem in cauſa eſſe deprehenditur, ſi prægreſſus eſt abſceſſus.

Signa diff. 1 2 3

Præſidia ſumuntur a Morbis, a Cauſis, & a Virtute. Quoad morbos : diapedeſis indicat denſans : anaſtomoſis, anguſtans : diæreſis, vniens. Quoad cauſas : Diapedeſis producitur a ſanguine ſeroſo,quare hic inaniendus, deriuandus ad renes : cum per renes portio illa ſeroſa potiſſimum ſit euacuanda. Adhæc, cum hic ſanguis generetur a iecore potiſſimum frigido : oportet iecur calefacere. Anaſtomoſeos cauſa eſt ſanguis, vel copioſus, qui indicat minuens ; vel acris, qui indicat attemperans. Et cum gignatur a iecore calidiori, indicatur refrigerans. Diæreſeos cauſa eſt ſuccus abradens : qui euacuandus: ſanguis fluens arcendus,ſiue per reuulſionem,ſiue per deriuationem. Re- *Indicationes.*

liquæ diæreſeos & vlcerum indicationes accuratius pertractantur capit. de vlcere ventriculi. Quandoque in diæreti, & proinde in dyſenteria coniunctus eſt dolor, qui indicat calidum, vel tenuis ſubſtantiæ, vel viſcidæ; aut frigidum: de quibus alibi copioſe diximus. Virtus indicat alimentum.

Prognoſtica. In genere de periculo nihil certi ſtatui poteſt: fluxus enim alui ſanguinolentus interdum rariſſime remouetur: interdum remouetur a ſola natura, ſine medicamentis; vt teſtatur Galenus capit. 2. lib. 1. loc. aff. Quoad

1 ſanguinem, qui egreditur; Si verbi gratia ſanguis peccat copia, fluxus eſt minus periculoſus: nam minor adeſt vehementia, & ſecundum eſſentiam, & ſecundum facultatem. Si ſanguis ſeroſus exeat; fluxus magis eſt periculoſus: quia intenſior eſt vehementia eſſentiæ, & facultatis: vehementia quidem eſſentiæ maior, quia ſanguis ſeroſus magis recedit a naturali ſtatu, quã ſanguis ſola copia peccans. Adeſt vehementia ratione facultatis; quia dum ſanguis alimentalis generatur ſeroſus, virtus nõ ſuſtinet ſanguinis euacuationem, quia eſt exiguus. Intenditur etiam periculum, quia generatur ſanguis ſeroſus ob intemperiem frigidam iecoris. Si acris egrediatur ſanguis; fluxus perículoſior eſt, quam dum egreditur copioſus; ſed minus idem eſt periculoſus, quam dum egreditur ſeroſus; ratio pendet a vehemẽtia eſſentiæ; non enim debet ſanguis acris eſſe; ideoq; magis a natura recedit, quam copioſus, minus quam ſeroſus. Præterea maior eſt receſſus, ſi iecur eſt frigidius, vt dum ſanguis ſeroſus exit; quam ſi calidius, vt dum acris exit. Quoad differentias a loco: reliquis paribus, fluxus eſt magis periculoſus, ſi ma-

2 teria prodeat a venis inteſtinorum ſuperiorum: nam e parte rerum pręter naturam, maior eſt vehementia ratione dignitatis, & facultatis: ratione dignitatis, quia ſuperiora inteſtina ſunt digniora, vtpote quæ diſtributioni chyli ſunt deſtinata: ratione facultatis, nam dum fluxus eſt in tenuibus inteſtinis, dolores ſunt vehementiores, quia non ita facile ſuſtinentur; idque præſertim ob conſenſum, quem cum principibus partibus obtinent maiorem, quam craſſa. Quoad differentias ab efficiente; cæteris paribus, fa-

3 cilius tollitur diapedeſis; difficilius anaſtomoſis; adhuc difficilius diæreſis, quia hic eſt vlcus, quod ſi magnum fiat, etiam lethale eſt malum, comment. aphoriſm. 26. ſect. 4. Notandum autem in vlcere inteſtinorum augeri & minui periculum pro vehementia cauſæ abradentis, vt diximus de vlcere ventriculi: Si enim fiat ab atra bile, actum eſt; ſi eſt cancroſum, le-

4 thale, nam ſumma eſt vehementia eſſentiæ; & ſic de reliquis. Virtus quo debilior, eo malum periculoſius. Vnde ad vires reſpiciens Galenus commentar. aphoriſm. 43. ſect. 6. ait; ſi lienoſi afficiantur dyſenteria longa, ſubſequi

ſubſequi aut hydropem, aut leienteriam, aut mortem; quia virtus eſt debilis. Hinc etiam commentar.aphoriſm.23.ſectio.7.ait:a deiectione ſincera difficultas inteſtinorum,malum : nam & cauſa praua eſt, & virtus debilis.Item comm.aphor.3.ſect.6.ait;in longis difficultatibus inteſtinorum,inediæ e faſtidio,malum;& cum febre,peius:hæc enim ſignificant virtutem debilem.

Quoad materiam cheirurgicam; dum ſanguis vehementer peccat, & vires permittunt, vena ſecanda eſt. Hinc Alexander in dyſenteria, ſi ſit inflammatio cum dolore, ſi corpus iuuenile, boni temperamenti, & vires permittant, ſique malum oriatur a primitiua cauſa; venam brachii ſecat, & ſanguinem euacuat ad ℔. ij. Nam ſi hæ conditiones in vnum non concurrant : cum eodem Alexandro, potius per vices, & copia exigua ſanguis euacuandus. Aetius etiam interdum venam ſecat : & quidem plus mittit ſanguinis, ſi maxima inflammatio; & præſertim ſi cohibita ſit conſueta euacuatio. Porro cum fluxus pendeat vel a diapedeſi, vel anaſtomoſi, vel diæreſi : oportet ſcire, quid agendum in quolibet vitio, circa vacuationem ſanguinis. In diapedeſi, vena ſecari non debet : quia ſanguis bonus eſt exiguus : adeſt ſanguis ſeroſus, qui potius diureticis vacuandus eſt, non per venæ ſectionem. Præterea, vbi ſanguis generatur ſeroſus, iecur eſt frigidum : non ergo magis debet refrigerari per venæ ſectionem. In anaſtomoſi, ſi ſanguis ſit copioſus, venæ ſectione detrahi debet, & in magna copia : ſin acris ſit ſanguis, poteſt etiam ſecari vena, ſed non in tanta copia; ſic enim primo euacuabitur ſanguis acris; ſecundo ex accidenti refrigerabitur iecur calidius. Quoad diæreſin; ſecanda eſt vena, ſi diæreſis originem ducat a ſanguine mordaci;& præterea ſi annexa ſit inflammatio, cum hæc proprie fiat a ſanguine. Quoad *tempus* : ſtatim in prima viſitatione vena ſecari debet; quia in fluxu vires cito poſſunt reddi debiles. Quoad *vbi*, probatur potiſſimum, vt cubiti vena ſecetur; quia non modo fit ſanguinis euacuatio, ſed etiam reuulſio : & ſic occurrimus non tantum ſanguini copioſo,acri, ſed etiam ſanguini,qui præter leges naturæ mouetur.Cucurbitulæ,& alia, alibi dicta ſunt.

Curatio. Vena ſectio.

Quoad medicamenta:in Diapedeſi oportet vti diureticis,& calidis:diureticis,propter ſanguinem ſeroſum;calidis,propter frigiditatem hepatis. Quare medicamenta parentur e *ceterach,aſparago,origano,feniculo,cum iure cicerum, hoc modo:* ℞. *pul.ceterach,aſparagi,origani,feniculi,ana* ℥.vij. *iuris cicerum* ʒ viij. *Miſce.* Cauſa iecoris refrigerati vtendum *cyphoide,*

Pharmaceia. Ad diapedeſin medicamenta.

magnis antidotis, trochiſcis de abſinthio, eupatorio: maxime probatur decoctum ſaſſafras. Cauſa loci affecti, ad partem denſandum, vti poſſumus *clyſtere confecto e vino auſtero, cum verbaſco, & nucibus cupreſſi.* Quibus etiam extrinſecus fomenti forma vtendum.

Ad anaſtomoſin. In anaſtomoſi vtendum medicamentis, quæ reſpiciunt ſanguinis caliditatem & motum. Quare in hoc caſu (non in omni fluxu) vtendum *aquis Beatæ Virginis:* quæ ægrum interficerent, ſi fluxus prodiret a ſanguine ſeroſo, per diapedeſin. Vti etiam poſſumus *ſero lactis chalybeato, cum ſemine melonum.* Vel, ℞. *ſucci endiuiæ depurati* ℥ß. *pul. roſ.* ℈ij. *corall. rub.* g. *xv. miſce, pro vna vice.* Gratia inteſtinorum, vtendum *clyſtere compoſito ex aqua Beatæ Virginis; vel e ſero chalybeato, cum vino auſtero, additis roſis, & ſucco plantaginis. Verbi gratia.* ℞ *puluer. roſati* ʒj. *ſucci plantaginis* ʒvj. *aqua Beatæ Virginis, vini auſteri ana* ℥v. *miſce pro clyſmo.* Vino hic vtimur ratione moderatæ alicuius caliditatis, ad conſeruandum calidum innatum: eſt tamen auſterum, quia etiam oportet occurrere anaſtomoſi.

Ad diæreſin. Quoad diæreſin: vtendum medicamentis, quæ reſpiciunt ſuccum mordacem, exulcerantem: & quæ diriguntur ad vlcus, & ad dolorem: nam in dyſenteria quandoque dolor acerbiſſimus patientes cruciat. Quoad

I *Vacuantia.* ſuccum igitur mordentem; ſi hic fuerit bilis flaua; oportet hanc vacuare: quare probatur *ſyrupus roſ. ſol. tamarindi, potiſſimum cum caſſia, pruna Damaſcena (: quæ Alexander probat:) ſerum lactis chalybeatum.* His flaua bilis euacuatur, nec augetur mordacitas, nec diæreſis curationi officimus. Si fuerit pituita ſalſa; exhibeantur *myrobal. Kebulæ, cum melle roſato ſoluto.* Sed quia pituita ſalſa eſt mordax: debetis hæc medicamenta diſſoluere, vel *cum ſero, vel cum hordeo,* cum detergentibus, & potiſſimum etiam refrigerantibus. Si materia fuerit atra bilis; probantur *myrobal. nigra, ſyrup. violæ ſolut. cum ſero, ratione caliditatis.* Si autem vlcus fiat cancroſum; hæc cum prædictione exhibebuntur: eſt enim lethale, & curari non poteſt. Si materia mordax ſit ſanies, vt in abſceſſibus: probatur *mel roſatum ſolutum, mel viol. ſolut. cum ſero lactis.*

II *Ad vlcus.* Quoad *vſum.* hæc euacuantia quamprimum ſunt exhibenda: niſi enim hæ materiæ mordaces euacuentur, prohibent vlceris agglutinationem. Porro, ratione vlceris, medicamenta eſſe debent Mundificantia, Implen-

I. Mundificātia vlcus. tia, Agglutinantia. Mundificantia leuiora ſunt, *furfures, hordeum, lupini, fumaria, mel crudum mel roſatum, mulſa, orobus, parietaria, amygdalæ amaræ, ſerum lactis, aqua Beatæ Virginis.* Vehementiora ſunt, *praſſium, gentiana, aqua oliuarum ſalitarum, aqua piſcium ſalitorum: quidā addunt vrinam.*

Vehe-

Vehementiſſima ſunt, quæ proponuntur a Galeno c. 5. l. 9. κ. τόπ. *charta combuſta, calx viua (:nõ exſtincta:) cadmia, ſandaracha, ſquama æris, ſulphur, aruſtum: & inter compoſita, trochiſci de charta combuſta.* In dyſenteria igitur his vti poſſumus, pro vlcerum diſcrimine: debilioribus, in minori vlcere; vehementioribus in grauiori. Paſtilli modo citati, ita fiunt: *Recipe chartæ combuſtæ ʒx. ſandarachæ, auripigmenti, ſquamæ æris, aluminis ſciſſi, calcis viuæ, omphacii, ana ʒv. croci, opii ana ʒij. conterenda conterantur; cum vino myrtino, fiant paſtilli.* Hic fortia corriguntur: & ne vlcus fiat corroſiuum ob acria medicamenta, miſcetur omphacium, quod prohibet vlteriorem corroſionem. Præterea Galenus calcem exſtinguit, cum ſucco plantaginis, ob eandem intentionem. Conficit medicamentum cum vino myrtino adſtringente, & prohibente corroſionem. Interdum loco vini, vtitur decocto roſarum. Reſpiciens ad dolorem, qui in dyſenteria eſſe ſolet, quia ab acribus medicamentis exacerbari poſſet, ideo permiſcet opium: pro cuius correctione crocum addit. Quoad *vſum*: fortioribus in pauca quantitate vtendum. *Modus & tempus* patent. Quoad *locum*: pro ſubſtantia mali in inteſtinis tenuibus, vel craſſis, vti debemus medicamentis: obſeruantes, vt fortiora non per os exhibeantur, ſed tantum per inferiora. Implentia cauitatem ſunt, *ſarcocolla, maſtiche, bolus Armena, cortex thuris, cum vino ſtiptico.* Quibus ſupra & infra vti licet: ſi infra; addere poſſumus *conſolidam, ſiue tutiam.* Nec eſt abs re, hæc medicamenta diluere *cum cremore vel alica, vel cochlearum, vel teſtudinum.* Agglutinantia proponuntur a Galeno cap. 7. l. 4. meth. & cap. de vlcere ventriculi. Hæc vim habẽt ſiccandi, adſtringendi: vt, *balauſtia, gallæ, malicorium, rhus opſon. roſa, cum decocto cydoniorum, myrtyllorum, rubi*: & niſi inflammationis ſit ſuſpicio, *cum vino etiam auſtero. Recipe baccarum myrti ℥j. mala cotonea mediocria numero ij. aquæ ℔ v. ſcobis, ſeu limaturæ corticis vel loti arboris, vel pini ℥ijß. fiat decoctio ad tertias.* Cum Aetio licet hoc medicamento vti etiam in potu: exhibet, quantum homo bibere poteſt. Sed licet etiam infundere per clyſterem. Cauſa doloris licet vti anodynis: quæ triplicia ſunt, propriiſſima, propria, & impropria. In dyſenteria propriiſſimis vti non poſſumus, quia & calida ſunt in primo, & tenuis ſubſtantiæ; ideoque vim habẽt laxandi: in fluxu autem laxare non licet. Probantur igitur anodyna propria, & impropria: hæc frigida ſunt; illa ſubſtantiæ viſcidæ. Propria ſunt *ſeuum caprinum, quod eſt magis ſtipticum quam hircinum, licet hircinum magis reſoluat.* Probatur etiam *adeps ſuillus*, qui vtrumque ſeuum ſuperat in mitigando dolore: quia autem non habet vim ſtipticam, non

2. Implentia.

3. Agglutinantia.

III. *Ad dolorẽ.*

Anodyna digerentia.

licet eo ſincero vti, ſed aliquid adſtringens, & magis condenſans permiſcendum. Ad quod fundamentum reſpiciens Auicennas, vtitur *butyro, ſed cum ſanguine draconis.* Galenus cap. 1. l. 12. meth. probat *ſuccum tragi, & ſeuum hircinum: ceratum roſatum, mitigat dolorem, roborat: præterea addi poteſt cremor hordei*; vt medicamentum aliqua e parte accedat ad improprie anodynum, ratione alicuius ſed exiguæ frigiditatis. Probatur *cremor alicæ, ius arietis, ius caſtrati.* Ad mitigandum dolorem præſtantiſſimum eſt, quod conficitur *e iure inteſtinorum brutorum. Sicut etiam probatur ius confectum e teſtudinibus, ex anguillis, e cochleis. Omentum caſtratorum animalium optimum eſt.* Pro clyſtere ita ordinabitur: *Recipe ſeui hircini* ℥ij. *ouum integrum, iuris inteſtinalis* ℥vij. *miſce pro clyſmo.* Sal non imponendus. Non iniiciatur clyſter admodum calidus. Poſſumus etiam inunctione vti: *Recipe butyri* ℥ß. *ſeui hircini* ʒvj. *ſanguinis dracon.* ℈j. *olei maſtichini, cydon. ana* ℥ß. *Miſce, & fiat inunctio.* Fomentum: *Recipe decocti tragi, hordei, alicæ, ana* ℥ii. *olei maſtichi.* ℥i. *myrtini* ℥ß. *fiat optima conquaſſatio, & pannus infuſus applicetur abdomini.* Quoad improprie anodyna, probatur *mandragora, hyoſcyamus, papaueris ſemina, capita, & opium ipſum.* Sed notandum, circa *quando agendum*; non vtendum eſſe his medicamentis, potiſſimum quæ opium recipiunt, niſi dolor ſit vehementiſſimus, & vires poſſint ſuſtinere; interdum enim ne ſuppoſitoria quidem ex opio ferre poſſunt. Poſt vſum horum, *vt Philonii, vel ſimilium, inteſtina abluenda ſunt cum vino*, vt corrigatur detrimentum, & frigiditas, quæ ab opiatis induci ſolet.

Anodyna frigida.

Ad dolorem in teneſmo.

Quantum ad dolorem in teneſmo; potiſſimum probantur ſuppoſitoria. In dyſenteria autem omnino ſtudendum, vt homines præſeruentur a teneſmo: nam in deſcenſu materiæ acris vix fieri poteſt, vt non ſubſequatur teneſmus. Ideo fiat *ſuppoſitorium e ſeuo hircino.* Potiſſimum autem iuuat, ſi vel paretur inſeſſus vel fiat euaporatio *e decocto florum verbaſci, cum butyro, cum caulibus.* Vrgente dolore, addantur etiam *capita papaueris. V. G. Recipe flores caulium. flores verbaſci, ana M. j. capita papau. albi, numero viii. butyri* ℥iii. *aquæ* ℔vi. *fiat decoctio ad quartam partem, & fiat euaporatio.* Poteſt etiam adminiſtrari fomentum. *℞. chamæmeli, tapſi barbati ana M. j. flo. calendulæ Mß. fiat ſacculus, qui caleſiat ex aqua feruente; vel e vino optimo, ſi cauſa ſit frigida; ſedíq; admoneatur.* Præterea in cauſa frigida, *lignum nucis aut cupreſſi bene calidum podici applicetur*: quod ſane opem ferre ſolet haud mediocrem. Si dolor & egerendi conatus vehemens ſit, ac ſuperioribus nihil cedat; *balanis e ſeuo aut pingue-*

Diæta.

pinguedine, cum cera, miſcenda ſunt narcotica, vt Philon. athanaſia, &c.

Diæta varia eſſe debet, pro diſcrimine cauſarum: reſpondebitque medicamentis, verbi gratia ſi fiat fluxus ob diapedeſin, *vinum* eſt exhibendum; ſi ob diæreſin, nequaquam, cum ſit dyſenteria, feruor & inflammatio in inteſtinis.

CAPVT XIIX.

De Hepatis affectibus: & primum De Hydrope.

Iecinoris affectus præcipui.

SANGVIFICATIO reſpicit vitam, non meliorem vitam. Sanguificatricis autem facultatis inſtrumentum legitimum, eſt ſola iecoris conſtitutio. Ideoque vitia illa excutiemus, vt quorum male habet iecur ſecundum conſtitutionem. Per conſtitutionem intelligimus temperamentum iecoris, & compoſitionem. Non loquor de calore innato, ſeu de ſpiritu innato (: ſunt hæc duo ſynonyma :) quia hic ſpiritus non eſt verum inſtrumentum huius facultatis; quamuis ſæpe Galenus dixerit, ſpiritum ſeu calorem innatum eſſe animam, aut primum animæ inſtrumentum. Ratione temperamenti iecoris, agemus de Hydrope: ratione compoſitionis, de obſtructione: ex his reliqua vitia facile patebunt.

Nomen. Generatio.

Hydrops ita nominatur, quia neceſſario in hoc malo peccat materia ſeroſa, aquoſa, in omni hydropis ſpecie. Generatur hoc malum dum iecori aliquid præter naturam occurrit, vi cuius ita læditur ſanguificatio, vt producatur materia, quæ ſit opus quoddam præter naturam: quæ, dum propellitur in cauitatem abdominis, ſui præſentia ita replet cauitatem, vt abdomen augeatur. Hydrops igitur nihil aliud eſt, quam tumor inferioris ventris, procedens a ſeroſitate. Forma eſt tumor: qui in hydrope quandoque eſt morbus, quandoque ſymptoma. Si enim magnitudo hæc aucta, eſt cauſa læſæ operationis; eſt morbus: ſin minus, ſymptoma, quando ſcilicet tumor in abdomine paruus eſt, vt non lædatur actio abdominis, ſed & muſculi abdominis, & reliquę partes, ſuo officio fungantur. Quod ſi tum forte aliqua actio lædatur, eſt ex alia cauſa. Subiectum proprium eſt venter inferior, ad differentiam partium aliarum, & hydropis capitis, ſeu ventris ſupremi, & hydropis thoracis. Per ventrem inferiorem, intelligimus vniuerſum abdomen.

Definitio. Forma.

Subiectum.

Cauſ. eff. eſt materia ſeroſa.

Efficiens cauſa, eſt ſeroſa & aquoſa materia: ſicut enim nomen huius vitii indicat, neceſſe eſt, vt magnitudo fiat a materia aquoſa

Cæterum hæc materia aquoſa nõ ſemper ſuperat; nec fieri poteſt vt ſit ſincera: habet enim materiam flatulentam & pituitoſam congenitã. Diſcrimen autem eſt, quia quandoque materia aquoſa prædominatur, quandoque flatulenta, quandoque pituitoſa: prima ſpecies vocatur Aſcites; ſecun- Tympanites; tertia Anaſarca. Hæc materia, ſecundum Galenum cap. 2. l. 3. de ſym. cauſ. eſt prauum opus, inſequens læſam ſanguificationẽ. Quamuis enim iecur materiam puram gignat: nihilominus ſæpe fit, vt ob ſuum robur & præſtantiam opus genitum in ſe non contineat, ſed expellat. Expellit autem in hydrope in abdominis cauitatem, & ſpatium illud potiſſimum quod eſt inter peritonæum & inteſtina; non ad cauitatem inteſtinorum, ſic enim non fieret tumor, ſed materia per aluum egrederetur. Læditur autem iecoris ſanguificatio, quia eius facultas fruſtratur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum: interdum, quia ab obſtructione impeditur: potiſſimum autem quia labefactatur facultas ob intemperiem, quæ eſt morbus, habens rationem cauſæ efficientis tumorem, ſed remotæ, non proximæ. Labefactatur autem facultas ſanguificatrix, quia ſubſtantia propria intemperie afficitur. Per propriam ſubſtantiam intelligo id, quod paſſim Galenus vocauit proprietatem ſubſtantiæ, cap. 8. l. 3. de ſym. cauſa, quia ſanguificatrix pro proprio domicilio habet hanc proprietatem iecoris. Subſtantiam appello propriam, quia ita eſt peculiaris iecoris, vt in reliquo corpore nulla ſit ſubſtantia, quæ ſimilis ſit ſubſtantiæ iecoris: quemadmodũ enim domicilium facultatis viſiuæ eſt humor cryſtallinus: ita facultatis ſanguificatricis ſedes, eſt propria iecoris ſubſtantia. Quod ſi quis dicat, vniuerſum iecur eſſe domicilium ſanguificationis; nec is male dicit; quia ſanguificatio fit a propria iecoris ſubſtantia, & a toto iecore, vt vtrumque ad hanc actionem concurrat: quemadmodum & Philoſophus dicit, non pupillam videre, ſed oculum totum: actio enim eſt ſuppoſitorum; & ideo dico, vtrumque concurrere, tum propriam ſubſtantiam, tum iecur totum; vt *Quod*, concurrit ſubſtantia iecoris propria, tanquam quid præcipuum, ad edendum ſanguificationem, non tamen perfectam: at vero totum iecur concurrit, vt *Quid*, non ad incoandam, ſed ad perficiendam αἱμάτωσιν. In propoſito malo labefactatur facultas, quia redditur intemperata propria iecoris ſubſtantia; cum hæc ſit illud præcipuum, quod concurrit vt agens, ſed per temperiem, tanquam proprium inſtrumentum. Hæc autem intemperies frigida tantum eſſe poteſt, non calida: nam flatus, aquoſitas, & pituita, ſunt opera frigida; quæ, ceu effectus, teſtantur ſuorum principiorum naturam. Effectus ſunt frigidi: ergo etiam

Fruſtratio ſanguificatricis.

Dyſcraſia frigida iecoris.

etiam calor eſt imbecillis, & intemperies frigida. c. 5. l. 5. de loc. aff. Flatus etiam generari poſſe ab intemperie calidiore, non negamus: ſed hoc non fit læſa facultate, verum ob errorem externum. Hæc intemperies frigida ſolet eſſe humida; interdum eſt ſicca, vt in ætate ſenili. Et hæc intemperies, quandoque habet cōgenitum iecoris tumorem frigidum, ſcirrhoſum: imo neceſſario perſeuerante hepatis ſcirrho, hydrops ſuccedit. Porro intemperies frigida, modo intenſior eſt, modo remiſſior. Semper generatur materia ſeroſa: quia non poteſt eſſe hydrops, niſi ſit aqua: verum ſi intenſa eſt iecoris frigida dyſcraſia, generatur aquoſa materia exſuperans, vnde aſcites fit: ſi remiſſior fuerit frigiditas, materia pituitoſa & flatulenta dominantur. Hæc vero frigiditas interdum primam originem habet in iecore; interdum primo alias partes occupat, moxque iecori poſtea impertitur: verbi gratia, primo excitatur intemperies frigida in iecore, ob potum frigidiorem, hinc plus iuſto refrigeratur iecur. Ob immodicum etiam ſanguinis fluxum, iecur refrigeratur. Præterea interdum ob immodicam iecoris caliditatem hydrops ſuccedit, vt in præſeruatione tūc egeamus frigidis (; nam in cura calefaciendum, quia hydropis materia fit a iecoris frigiditate.) Poteſt autem iecoris frigiditas etiam a cauſa calida produci; quia cum violentia diſſipatur calidum innatum iecoris, vt frigidum euadat. Inſuper frigiditas hæc aliquando in aliis partibus primo oritur: verbi gratia, quando hydrops fit a ſcirrhoſo liene: tunc enim non fit, quia materia producitur a liene; ſed a frigiditate iecoris, quæ cauſata fuit a frigiditate lienis. Quod de liene dico, idem de reliquis partibus intelligendum; meſenterio, omento, ventriculo, diaphragmate. Generatur autem materia ob errorem externum, quoties noxia materia ſubminiſtratur hepati: ſiue ventriculus ob intemperiem hanc materiam gignat; ſiue error in cibis & potu committatur. *Error externus.*

Quoad formam: tumor vel eſt Morbus, vel Symptoma: item vitium hoc in magnitudine, interdum Annexam habet intēperiem frigidam, interdum Non. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ, quia abdomen vnicum eſt ſubiectum. Quoad cauſam efficientē, alia Proxima eſt, alia Remota. Proxima eſt tumoris materia quæ dominatur, ſeu exſuperat: eſtque Vapor, vel Minera. Si vapor, hydrops Tympanias. Si minera, eſt materia vel pituitoſa, & dicitur Anaſarca: vel aquoſa, & dicitur Aſcites. Cauſa remota eſt, ob quam hæ materiæ generantur: cuius differentias propoſuimus. *Differentia.*

Hoc malum in genere facile cognoſcitur: quia oculis & manibus ventrem præter naturam tumidiorem (: ad differentiam grauidarum:) cognoſcimus. Quoad differentias formales: ſi tumor ſit morbus, læduntur fun- *Signa.*

ctiones non tantum iecoris, ſed etiam muſculorum abdominis, & ſepti tranſuerſi: contra, ſi ſymptoma. Præterea, an cum magnitudine aucta, iungatur morboſa intemperies; cognoſcitur, quia abdominis partes non nutriuntur ob intemperiem. Quoad cauſam efficientem, & primũ quoad proximam; e c. 3. l. 4. de dignoſcend. pulſ. ſic cognoſcitur: tangi debet abdomẽ, pulſari, & commoueri: nam ſi fuerit anaſarca, ad tactum & compreſſum excitabitur fouea, quæ pituitæ eſt indicium. Si pulſu exaudiatur ſonus, inſtar tympani, ſignificatur flatus, & tympanites. Si commoueatur æger de latere in latus; & murmur, ſtrepitus, ac veluti fluctuatio quædam aquæ ſecũdum abdomen audiatur; eſt aſcites. Interdum hydropes permiſti ſunt: verbi gratia, ſi in compreſſione obſeruetur fouea, cum duritie, & pulſu ſonitus non audiatur; erit tympanites: nam quia in hoc hydrope permiſtus eſt flatus, item aqua copioſa; hæc aqua prohibet, quo minus ſonitus e copioſo flatu audiatur: & hoc cognoſcitur e duritie, quæ tactu obſeruatur, indicat enim flatus copiam. Quod ſi aſcites ſolus ſit; nec ſonitus percipitur, nec durities. Quoad cauſas remotas; ſi materia gignatur, læſa facultate ob intemperiem iecoris frigidam; prægreſſæ ſunt cauſæ, quæ iecur potuerunt refrigerare: vt immodicus frigidæ potus, immoderatum ſanguinis profluuium, tumor frigidus vicinarum partium, &c. Verbi gratia, ſi quis patiatur tumorem lienis, & hydropicus euadat, facile cauſa cognoſcitur. Quod ſi hęc abfuerint, & vitia potius ad ventriculum pertineãt: dicemus, materiam genitam eſſe ob errorem externum.

Indicationes. Tumor, momentaneam habet permanentiam, & remota cauſa cedit: proinde non indicat vtile. Morbus indicat vtile: ideo ſi adeſt frigiditas abdominis, indiget calefactione. Vtiles igitur indicationes deſumuntur a cauſa efficiente. Hæc duplex eſt: alia proxima, alia remota. Quoad proximam: materia vaporoſa, indicat vacuans per inſenſibiles meatus; ſicut etiam minera, quatenus in vaporem conuertitur. Minera autem per ſe conſiderata, vapori contradiſtincta, indicat vacuans per meatus ſenſibiles, ideoque euacuanda, ſiue ſit pituita, ſiue aqua. Quoad cauſam remotam; hæc eſt vel materia genita (*: nam indicatio ſumitur a præſenti; ideoque non a materia generanda:*) vel cauſa generans. Genita materia eſt, quæ nondum producit tumorem, & nondum collecta eſt in cauitate (: alias enim eſſet proxima materia:) & hæc non tantum indicat euacuans, vt materia, quæ in cauitatem fluxit, & proxima dicitur; ſed etiam ratione motus & fluxionis indicat vacuans reuulſorium, deriuatorium. Cauſa generans hanc materiam, eſt iecoris dyſcraſia: quæ indicat alterans per contrarium. Quoad cauſam cauſæ: ſi morbus ſit vel in liene, vel in aliis partibus vici-

bus vicinis; quid indicent harum partium morbi, e propriis capitibus petendum. Vitales indicationes deſumuntur a ſubiecto; non tamen ab abdomine, quia non eſt pars præcipua, quæ eam obtineat præſtantiam, vt ab ea indicationes vitales haurire cogamur: vnde interdum neglecta abdominis virtute, abdomen pertunditur. Per ſubiectum igitur hoc in loco, non intelligimus ſubiectum morbi, ſed cauſæ morbificæ, cauſæ generantis: quod ſubiectum eſt hepar, interdum lien, interdum ventriculus. Sed ſufficiat ſolum verſari circa iecur: quod ſane, ad ſimilitudinem ventriculi, per ſuum calidum innatum indicat moderate calefaciẽs, nutriens: & per proportionem ſubſtantiæ ſuæ propriæ requirit Hepaticum auxilium, quod foueat & roboret propriam iecoris ſubſtantiam. *Indicatio a ſubiecto cauſa generantis.*

Malum hoc ab initio non eſt incurabile: comment. 111. lib. 5. de vict. ac. Augetur periculum pro vi differentiarum, vt interdum ſpes omnis aboleatur. Quoad formam: deterior eſt hydrops, ſi tumor morbus eſt; ſi annexa intemperies frigida morboſa. Quoad differentias a ſubiecto (: non morbi, quia hoc ſubiectum idem ſemper eſt:) cauſarum efficientium primarum; tympanias difficilius curatur, quam aſcites. *Prognoſtica.*

Quoad differentias a cauſa efficiente. Si cauſa proxima, ſit materia flatulenta, difficulter vacuari poteſt, quia per meatus inſenſibiles educenda: vt autem reſidet in cauitate interna peritonæi, ægerrime euacuatur: quo reſpiciens Aëtius, dicit: tympaniam difficilius curari. Si reſpicias ad cauſam remotam, generantem has materias; cum materia aquoſa fiat a iecore frigido magis intenſo, quam flatus & pituita: ob id dixit Auicennas, aſcitem difficilius curari. Non ergo pugnat cum Aëtio, qui reſpexit ad proximam cauſam. Præterea pro diſcrimine cauſæ remotæ, varie etiam prædicendum. Si iecoris frigiditas ſit coniuncta ſcirrho; mors prædicenda. Et ſi fiat e ſcirrho lienis, qui ſit incurabilis, etiam impoſſibile eſt, iecoris frigiditatem, quæ fouetur a ſcirrho lienis, e toto ſuperare. Sed differentia eſt: quia ſi ſcirrhus in iecore eſt, citius perimit. Si contingat, verbi gratia, vt fiat per morbum acutum (: nam huic interdum hydrops ſuccedit, com. 1. lib. 2. prognoſt.) vtplurimum lethalis eſt hydrops; quia in iecore eſt inſignis noxa, & virtus eſt debilis, ob morbum acutum præcedentem.

Secanda eſt vena, dum in corpore hydropico peccat ſanguis, & virtus permittit. Virtus poteſt eſſe robuſta in quacunque hydropis ſpecie, etiam in aſcite; vnde Auicennas in aſcite abdomen perforat, cum virtus eſt valde fortis. Sanguis peccat, ſi fiat hydrops e ſuppreſſione ſanguinis menſtrui, hæmorrhoidum. commen. 111. lib. 4. de vict. acut. & hic hydrops *Curatio. Venaſectio.*

non eſt tympanias, non aſcites, ſed hypoſarca: imo ſi eſſet aſcites, non prohiberetur venæſectio, ſi ſanguis peccaret ob ſuppreſſam aliquam euacuationem. Errant igitur qui ad ſolam auctoritatem reſpiciunt Galeni, dicentis, non eſſe ſecandā venam in hydrope, niſi ſit hypoſarca, & fiat a ſanguinis ſuppreſſione. Hinc Auicennas, ad methodum reſpiciens, dicit in aſcite ſecandā eſſe venam, dum hydropicus conqueritur de dolore lateris: ſignificans, ſi hydropicus afficiatur etiam inflāmatione, pleuritide, angina, &c. venam eſſe ſecandam, cum in his malis peccatum ſanguinis ſit vehemens.

Veſicatoria, & fonticuli. Præterea in hydrope veſicatoria probantur; quæ poſſunt abdomini & cruribus opportuno tempore applicari. Probantur & fonticuli, niſi aliquid prohibeat, in aſcite: prohibet autem quandoque virtus, pertinens ad crura; quia cruribus ſunt adminiſtrandi, vt colligitur e com. aph. 8. ſectio. 6. Si enim in hydrope crura ſint tumefacta; virtus crurum prohibet exulcerationem fonticulorum; cum periculum ſit, ne vlcera putrilaginoſa, & gangrænoſa euadant. Si ergo tumida ſint crura, locum non habent fonticuli: ſi nondum ſint tumida; optimum eſt vlcera excitare fonticulis.

Punctio. Præterea in aſcite probatur punctio ſecundum vmbilicū, & ſcrotum; vbi hæ partes tumidiores apparent, ob aquæ præſentiam. Prodeſt etiam punctio ſecundum talum. c. 3. l. 9. κ. τόπ. Probatur ſetaceum circa ſcrotum; ſi

παρακέντησις. pars illa eſt aqua repleta. Tandem ad abdominis perforationem confugiendum, dum ſumma eſt vis materiæ aquoſæ, vt mitioribus euacuari nequeat. Summa vehementia cognoſcitur; quando breui tempore copioſa aqua generatur. Euacuatio in hac materia, non fiat conſertim, quia virtus non poteſt ſuſtinere. *Tempus*, eſt præſentia indicantis, ſi nihil prohibet. Quando ergo copioſa eſt materia, & virtus fortis; non debemus exſpectare dum patientes proximi ſint morti. Quoad *Vbi*: perforatio facienda in abdominis parte dextra, ſi lien eſt affectus; in ſiniſtra, ſi iecur; per tres digitos ſub vmbilico verſus latera. Indicatur hoc a ſubſiſtentia aquæ. Aqua indifferenter ſubſiſtit in qualibet parte ventris inferioris: nec tamen quælibet abdominis pars indifferenter aperitur; quia affectus ſecundum aliquas partes prohibet, ſecundum aliquas permittit. Dum enim affectio eſt in liene, oportet vt æger decumbat in parte ſiniſtra: & hic decubitus eſt magis commodus, ratione huius ægri; quod ſi ergo foramen in hac parte fieret, vix poſſet præcaueri, ne aqua aſſiduo egrederetur. Eadem

Cucurbitula. ratio eſt de iecore. Cucurbitulis etiam, & aliis cheirurgicis materiis vti licet: magna potiſſimum cucurbitula, cum multa flamma, abdomini in tympanite admoueri poteſt.

Medicamenta. Præſuppoſitis medicamētis communibus, de appropriatis loquemur: ea ſunt

ea ſunt Euacuantia, Alterantia, & Corroborantia. Vacuantia vacuant vel per Διαφόρησιν, vel per Senſibiles meatus. Senſibiliter vacuantia, alia reſpiciunt cauſam remotã tumoris, alia proximam. Materia remota, eſt aqua, vel pituita. Aqua euacuari poteſt per aluum, & per lotium. Per aluum euacuatur materia aquoſa *ſucco iridis*, *ſucco ſoldanellæ*, *ſucco ebuli*, *& ſambuci*. Reſpicimus hic ad materiam, quæ nondum in abdominis cauitate eſt collecta, ſed colligi poteſt: ideoq; cum adhuc ſit in venis & ductibus, non egemus remediis vehementiſſimis, nec ad elaterium aſcendendum. Pituitoſa materia euacuatur *agarico*, *carthamo*: non licet vti colocynthide. De rhabarbaro nihil dicimus, quia in hydrope eſt inſtar peſtis; cum non bilis, ſed pituita ſit euacuanda. Vtendum igitur agarico; non vehementioribus: quia reſpicimus ad pituitam, quæ reſidet circa iecur, & partes vicinas. *Vſus. Quantum*: ſucci propoſiti exhiberi poſſunt a ℥ ij. ad ℥ vj. Et his vtendum, toto ferme morbi proceſſu, non tantum ante vehementiora, ſed & poſt, prout aderit præſentia huius materiæ, quæ regeneratur, & nondum eſt perducta ad locum, vt tumorem efficiat. Licet etiam gratia huius materiæ vti diureticis proprie dictis. Quoad *modum*: potius adminiſtrentur in puluere; quia omnis materia humida, ſua humiditate actuali nocet.

Vacuantia materiam remotam.

Quæ cauſam proximam tumoris ſenſibiliter vacuant; debent eſſe efficaciſſima. Ratione aquæ igitur probamus *elaterium*, *antimonium*; quia hęc materia reperitur in illa cauitate abdominis, quæ eſt inter peritonæum & inteſtina, vbi non ſunt meatus: vnde neceſſarium eſt, vt medicamentum ſumma violentia attrahat materiam illam aquoſam: ideo licet vti *elaterio ad g̃ ij. iij. iiij. & vltra, cum pilulis alephanginis, pro correctione elaterii*. Ratione pituitæ, aſcendendum *ad trochiſcos albandal, qui conficiuntur e colocynthide: probantur pilulæ fœtidæ, de euphorbio. Vſus: quando*: His vtendum poſt mitiora: primum enim mitioribus vtendum, deinde valentioribus, & rurſus validioribus, pro præſentia materiæ vel proximæ, vel remotæ. Quoad euacuantia inſenſibiliter; probatur *medicamentum e cochleis*, *Aetii: medicamentum ex artemiſia, decocta in vino generoſo, & dictamno Cretico. Emplaſtra e baccis lauri maxime probantur. Si mittatur homo in aceruum frumenti, ſub radiis ſolaribus; eſt mirabile. Sudorifera probantur, & præſertim nouum illud inſtrumentum ligneum, quod ad exigendos ſudores, in morbo potiſſimum Gallico, iam vſurpari ſolet. Probatur emplaſtrum confectum ex albo veratro: vnguentum Aggrippæ.*

Vacuantia materiam proximam.

Roborantia ſunt calida, vt *decoctum guaiaci, ſaſſafras: item hepar lupi valde commendatur*. In viuendi ratione, ab omni humido abſtinendum.

Alterantia, & roborantia.

CAPVT XIX.

Plenior affectuum iecoris explicatio: & primum de vitiis ad hepar, vt membrum ſimilare, ſpectantibus.

Morbi iecur infeſtantes.

IECVR poteſt conſiderari, vt membrum ſimilare & diſſimilare: ideoq; variis morbis affici poteſt, cap. 6. lib. 8. *x. τεχ.* cap. 7. lib. 5. loc. aff. Ratione partium ſimilarium affici poteſt iecur Intemperie; item Imbecillitate, quam vocant hepaticam affectionem; præterea Cachexia & Hydrope. Ratione partium diſſimilarium, affici poteſt iecur Obſtructione. Quod ſi conſideretur iecur ſimul & vt ſimilare, & vt diſſimilare; afficitur Inflammatione, Scirrho, Vlcere. Inflammatio, quatenus eſt intemperies, pertinet ad partes ſimilares: quatenus tumor, ſeu magnitudo aucta, ad diſſimilares pertinet. Idem dicendum de tumore ſcirrhoſo. Vlcus eſt ſoluta vnitas, quæ in partibus ſimilaribus & diſſimilaribus locum habet. Si iecur conſideretur ratione ſuæ proprietatis, vt pars determinata; poteſt detineri morbo Gallico, de quo nos infra operis huius libro quincto agemus.

De iecoris Intemperie, Imbecillitate, Cachexia, & Hydrope: primo quidem de Definitionibus, & Cauſis.

Dyſcraſia nomen.

Per intemperiem intelligimus morboſam: quia verſamur in parte curatrice, non in parte tuendæ ſanitatis. Galenus enim cap. 4. lib. 2. temper. aliam facit intemperiem ſanitatis, cuius ratione membrum eſt vel neutrum, vel inſalubre, perſiſtit tamen intra latitudinem ſanitatis. Alia intemperies eſt ægritudinis, cuius ratione membrum egreditur limites ſanitatis, & non eſt amplius neutrum, ſed ægrum. *Eſt autem intemperies, temperamentum naturale immutatum, lædens operationes iecoris.* Eſt craſis naturalis immutata: quia dum fit intemperies, fit morbus, qui procedit ex immutatione naturalis temperamenti. Eſt autem temperies mutata: & propterea morbus non eſt in fieri, ſed in facto eſſe: morbus non conſiſtit in mutatione, ſed in mutato eſſe. Quæ autem ſint cauſæ, ob quas naturale temperamentum immutatur; diximus cap. de intemperie ventriculi: verbi gratia cibus calidior, medicamentum calidius; hęc enim vt ventriculum calidiorem,

Dyſcraſia iecoris, quid?

m reddere poſſunt, ita etiam iecur. Quod de cauſa calefaciente dicimus; em de refrigerante, & reliquis dicendum. Facultas iecoris attractrix & lteratrix potiſſimum læduntur ob intemperiem frigidam: retentrix ob lyſcraſiam humidam: expultrix ob ſiccam.cap.2.lib.3.de ſymp.cauſ.Hinc colligendum, ſi iecur afficiatur intemperie frigida; ſuccedere hepatis imbecillitatem, cachexiam, & hydropem: quando enim non eſt admodum intenſa intemperies, fit iecoris imbecillitas: ſi intenſior, fit cachexia: ſi adhuc magis intendatur, fit hyprops.

Imbecillitas iecoris vocatur affectus hepaticus, per quem interdum Galenus videtur intelligere frigidam intemperiem. At lib. 8. κ. τόπ. imbecillitatem iecoris etiam ex aliis intemperantiis oriri, ſtatuit; cum dicit, pleraſq; hepatis affectiones, initium ducere ab illis deiectionibus, in quibus excreta ſimilia ſunt loturæ carnis animalis recens mactati. Verum quidem eſt, quod illæ deiectiones non perſeuerant, dum malum progreditur, ſed mutantur, pro diſcrimine intemperiei: vnde optime locutus eſt Galenus, quando dixit, initium capere a deiectionibus. Inter initia ſunt illæ deiectiones; mutantur auté malo progrediente, vt infra in ſignis trademus. Et forſan Altimarus hoc non vidit. Exquiſita imbecillitas & proprie dicta, refertur ad intemperiem frigidam; ratione cuius attractrix iecoris non attrahit, vt deberet; & ſanguificatrix diminute ſanguificat: vnde imminuitur functio attractricis & alteratricis, ratione frigiditatis. De cauſis autem intemperiei frigidæ, locuti ſumus cap. de intemperie ventriculi. *Imbecillitas hepatis.*

Quod ſi frigida iecoris intemperies magis confirmetur; introducitur Cachexia, id eſt, malus habitus totius corporis: quod vitium eſt via ad hydropem, ſicut imbecillitas ad cachexiam. Fit cachexia (quicquid dicat Altimarus) quando non fit bona nutritio, ob tertiam coctioné læſam. Læditur autem coctio hæc tertia (, ſicut etiá coctio ventriculi, c.1.l.3.de ſym.cauſ.) non tantum ob intemperié partium, vt Altimarus velle videtur; ſed etiam ob erroré externum, id eſt, ob vitium alimenti: maxime cum vitium primę coctionis nó poſſit corrigi in ſecunda; nec ſecundæ vitiú in tertia. Læditur ergo coctio illa tertia, ob noxium alimentum, id eſt, ob vitioſum & improbum ſanguinem, qui generatur ratione intemperiei iecoris frigidæ. Hæc autem eſt Exquiſita Cachexia. Notha enim ſecundum Auicenná fieri poteſt, etiam ob vitium pulmonis, quando aqua in pulmone colligitur. Quare *Cachexia eſt deformitas totius, procedens ab intemperie frigida iecoris.* Hinc colligitur, malum hoc eſſe ſymptoma, conſiſtens in qualitate mutata; quæ qualitas mutata refertur in frigidam intemperiem iecoris, tanquam in morbum præcipuum. *Cachexia.*

Hydrops.

Si intemperies magis magiſq; confirmetur, cachexia degenerat in hydropem, ſeu aquam intercutem. Hoc malum fieri nequit, niſi iecur afficiatur frigida intemperie. Temperamentum enim iecoris mutatur in frigidius, vt alimentum non conuertatur in probum ſanguinem, ſed vel in aquoſitatem, vel in ſanguinem pituitoſum, vel in flatus. Et his eſt hydrops exquiſitus, in quo iecur per eſſentiam afficitur; ad differentiam Nothi hydropis. Galenus. c. 7. l. 5. d. loc. aff. dicit, in hydrope affici iecur, interdum primario, interdum ſecūdario. Quod male quidam interpretantur; interdum per eſſentiam, interdum per conſenſum. Si enim in omni hydrope iecur afficitur dyſcraſia frigida; quomodo poteſt affici per conſenſum? Quare ſtatuendū, iecur ſemper per eſſentiam affici: frigidam tamen hanc dyſcraſiam aliquando in iecur primo introduci, interdum primo in alias partes, & ab his poſtea in iecur: verbi gratia, ſi quis poſt ieiunium bibat aquam frigidiſſimā & copioſam: veriſimile eſt, hinc iecur primo refrigerari, ob quam refrigerationem non fiat bona ſanguificatio. Interdum autem ab aliis partibus frigiditas iecori impertitur. ca. 5. l. 2. ad Glauc. vt, ſi ob ſcirrhum lienis hydrops oriatur: cum enim ratione tumoris lien reddatur frigidus, hanc ſuam frigiditatem iecori communicat, vt iecur afficiatur frigido morbo.

Definitio hydropis.

Hydrops ergo eſt tumor ventris productus ab intemperie frigida iecoris. Tumor interdum eſt morbus, ſi ad inſignem perducatur magnitudinem, vt functionem lædat, interdum eſt ſymptoma, cum non lædit functionem: vt explicatur c. 12. l. d. diff. morb. Quare Galenus ad varia reſpiciens, varie loquitur: nec ob id ſibi contradicit, vt Argēterius exiſtimat: nam in lib. de tumoribus prȩter naturam, circa finem, connumerat hydropem inter tumores, quatenus eſt morbus. At l. d. diff. ſym. c. 4. vult, hydropem eſſe ſymptoma, & quidem in genere functionis læſæ. At obiicitur: ſi tumor eſt ſymptoma; nō tñ eſt læſa actio, ſed qualitas mutata? Reſpondendum Galenum loco citato, hydropem conſiderare vt ſymptoma eſt, non ventris inferioris, ſed iecoris: iecoris morbus eſt frigida dyſcraſia; ſymptoma vero eſt læſa ſanguificatio. Dicitur tumor ventris inferioris, ad differētiam hydropis, qui fit e pulmone, & eſt tumor in ventre medio. Hic tumor ventris inferioris, producitur a frigida intemperie iecoris, ad differentiam hydropis nothi.

Frigida iecoris intemperies: & huius cauſa.

Porro frigida iecoris intemperies in hydrope ſemper adeſt, ſecundum Auicennam; quia calor iecoris imminuitur, tum quia reſoluitur, tum quia interdum exſtinguitur: nam calor iecoris naturalis interdum repente imminuitur, interdum autem longiori temporis ſpatio remittitur. Et hoc Auicennas deſumſit e Gal. com. 1. l. 2. prog. & ca. 7. l. 5. loc. aff. c. 5. l. 2. ad Glauc. & com. aph. 22. ſect. 5. Addit Galenus, intemperiē

hanc

hanc frigidam, eſſe vel Cum tumore iecoris, vel Citra tumorem. Dum eſt citra tumorem; hoc fit, vel ratione cauſæ Calefacientis, & proinde diſſoluentis calorem naturalem (: ſicut minor flamma a maiori diſſipatur, vt etiam inſinuat Alexander:) vel ratione cauſæ Refrigerantis. Quæ autem ſit cauſa calefaciens, quę refrigerans; dictum eſt in ventriculi intemperie: verbi gratia, immodicus vſus medicamentorum calefacientium, vſus frigidorum, copia frigidæ. Admonet Gal. imminui calorem iecoris, quia cauſæ calorem imminuentes, agunt in iecur, vel Immediate, vel per Medium. Immediate, dum verbi gratia e potione frigidæ iecur refrigeratur (hic in curatione reſpiciendũ ad iecur, non ad aliam partem.) Interdũ cauſæ agunt per medium; quod vel eſt Totum corpus, vel aliqua corporis Pars. Totum corpus multis de cauſis refrigerari poteſt: interdum propter febres, quæ calorem diſſoluunt; interdum ob immodicas euacuationes, quæ corpus refrigerant: idem accidit ob ſuppreſſam vacuationẽ conſuetam, vel menſium, vel hæmorrhoidum: ſic enim totum refrigeratur, & frigiditas iecori impertitur. Pars autem refrigerata iecori impertitur frigiditatem, vel per ſimam partem, vt refrigeratus ventriculus, refrigerata inteſtina, meſenterium refrigeratum, lien vitio frigido laborans: vel pars iecori frigiditatem communicat, per vias ſpectantes ad partem gibbam; vt ſunt partes ſpiritales, nimirum pulmo; item renes & vterus. Hæ ſunt cauſæ hydropis.

Sed pro recta hydropis curatione, paullo altius cauſas eius rimari oportet. Hydrops omnis fit a iecoris frigiditate: com. aphor. 11. ſectio. 4. attamen diſcrimen eſt: nam, ſi intenſior ſit frigiditas, oritur Aſcites, quia aqua producitur, ſeu aquoſitas, & ſanguis ſeroſus: ſi frigiditas remiſſior, producitur vel ſanguis pituitoſus, vnde Hypoſarca; vel flatus, vnde Tympanias. Loquemur ergo de cauſis materiæ aquoſæ, pituitoſæ, & flatulentæ. *Cauſa triū hydropis ſpecierum.*

Materia aquoſa, ſecundum Auicennam, eſt cauſa coniuncta aſcitis, ſeu tumoris abdominis (non intemperiei frigidæ, cuius eſt effectus.) Hæc materia aquoſa frigida eſt & humida, quia producitur ab intemperie, non calida, ſed frigida; effectus autem ſapiunt naturam ſuarum cauſarum: item oritur e potione frigidæ, ex vſu cucumeris, anguriæ, melonum. Hæc aqua dum egreditur per abdomen, aut per alias vias, fœtet, nec videtur putredinis expers: vnde qui aſcite laborant, interdum magna ſiti afficiuntur; vapores enim ab aquoſa materia prodeuntes, calidi, ſicciq;, petunt os ventriculi. Frigida quidem hæc eſt materia, quia producitur a frigido: ſed poſtquam genita eſt, cum ſit excrementitia, & reſideat in loco, qui familiaris & naturalis non eſt aquoſitati; putreſcit, & ratione putredinis calorem acquirit: vnde ſitis, & reliqua fiunt. Hæc materia aquoſa, eſt portio cibi & *Aſcitis cauſa.*

potus: quos dum natura conficere non poteſt, producit ſanguinem aquoſum: interdum & lotium ipſum permiſcetur, nam aſcite laborantes, exiguum reddunt lotium. Reſidet hæc materia inter Zirbum, & Siphac, id eſt, inter omentum & inteſtina, vt pertingat etiam ad diaphragma. Sed dubitatur, cur hæc materia in corpore colligatur? & cur potius in propoſito loco, quam in aliis? item per quas vias in hanc abdominis capacitatem deferatur. Secundum Auicennam, colligitur hæc materia in corpore, vel ratione Facultatis, vel ratione Materiæ, vel ratione Viarum. Ratione facultatis, vel Segregantis iecoris, vel Attrahentis renum. Dum enim iecur eſt robuſtum, & optima fit ſanguificatio; fit etiam ſegregatio & expulſio excrementorum, & proinde ſeroſitatis: quæ omnia fiunt a valido iecore. Sin accidat, vt iecur frigidius euadat; non poteſt propria munia obire, non recte ſanguificat, non ſegregat: & hic eſt exquiſitiſſimus hydrops, quia fit vitio iecoris. Si autem renes conſideremus; dum ſunt robuſti, valide attrahunt: dum imbecilles ſunt, & præſertim dum frigidi, non attrahunt, & proinde ſeroſitas colligitur. Et hic eſt hydrops ſpurius: præſertim ſi cum frigiditate renum, non fuerit coniuncta frigiditas iecoris. Vitio autem materiæ hoc fit; quoties materia vel plurima eſt (vt Auicennas inquit) vel non bene digeſta. Plurima eſt, cum aliqui frigida copioſiſſima vtuntur. Et animaduertendum; ſi accidat, vt ſimpliciter retineatur potio, & venter intumeſcat, hic eſt hydrops ſpurius, qui facile tollitur: Si vero non modo detineatur potio, ſed etiam refrigeretur iecur; tunc hydrops eſt legitimus. Materia autem non bene digeſta eſt, dum non bene concoquitur a iecore: & hic eſt hydrops exquiſitus. Ratione viarum fit hydrops, quoties viæ anguſtantur, & potiſſimum viæ ad renes pertingentes. Anguſtantur autem vel ratione materiæ copioſæ, craſſæ, vel viſcidæ, interdum ratione calculi, ratione apoſtematis, inflammationis. Hæ cauſæ ſunt, per quas materia in corpore retinetur. Sed cur potiſſimum reſidet in cauitate abdominis? Auicennas dicit hoc fieri, ob imbecillitatem partium, ob propinquitatem, & ob minus incommodum. Ob imbecillitatem partis: quia partes debiles facile ſuſcipiunt: illa autem pars laxa eſt & debilis. Accedit propinquitas: eſt enim cauitas illa maxime proxima parti affectæ: quia iecur in ventre inferiori reſidet. Denique minus detrimentum eſt; nam copioſa aqua diu poteſt in illa cauitate detineri, citra ægri interitum, & citra dolorem.

Quibus de cauſis materia aquoſa in corpore colligatur.

Cur materia potiſſimũ in abdomine coaceruetur.

Quibus viis materia aquoſa in abdomen confluat.

Sed per quas vias hæc aquoſitas defertur? Plures ſunt modi propoſiti ab Auicenna. Primus eſſe poteſt, quem proponit Galenus, comment.

aphoriſ m

aphoriſm. 55. ſectio. 7. vbi vult, iecur interdum ſcatere quibuſdam puſtulis, ſeu veſicis, aqua repletis, quæ poſtea, dum diſrumpuntur, ſunt in cauſa, vt neceſſario illa aquoſitas in abdominis cauitatem dilabatur. Interdum citra has veſicas materia in iecore reſidet, & in cauitatem fluit. Interdum fluit per venas meſaraicas. Interdum per vmbilicales venas, quæ diſrumpuntur. Interdum hic fluxus fit, ſi vas aliquod vrinarium diſrumpatur: tunc enim ſeroſa materia confluit in cauitatem abdominis. Et hic eſt exquiſitus hydrops, in quo materia gignitur a frigiditate iecoris: & niſi ab hac gignatur, non eſt exquiſitus hydrops, per quaſcunq; vias materia fluat.

Quod de aqua & aſcite iam diximus; idem dicendum de ſanguine pituitoſo, de hydrope hypoſarca: qui, ſi exquiſitus eſſe debet, neceſſarium eſt, vt ſanguis pituitoſus gignatur a iecoris frigiditate. Hinc Auicennas dicit, in hypoſarca tertiam coctionem lædi, ita vt materia alimentalis partibus adhærere nequeat; vnde partes tument, & fit tumor œdematoſus. Hæc coctio læditur, vel vitio Partis, vel vitio Materiæ. Ratione partium corporis; cum refrigeratæ ſunt: vt contingere ſolet iis, qui degunt in locis humidis, paluſtribus, in carceribus humidioribus: ob has enim cauſas extimæ partes corporis, ita refrigerantur, & languent; vt, licet ad partes optimum deferatur alimentum, non tamen mutari poſſit, nec regi a partibus tumentibus. Et hic hypoſarca nothus eſt, quia non fit vitio iecoris. Vnde hypoſarca interdum non admodum difficulter curatur; ſi ſcilicet non ſit exquiſitus. Interdum coctio tertia læditur vitio materiæ. Hæc materia, quæ cauſat tumorem totius, interdum eſt materia non pituitoſa, ſed liquefacta; quemadmodum accidit in febribus. Quando igitur colliquamenta fiunt, & anguſtia eſt in viis renum: non eſt impoſſibile materiam liquefactam, protrudi ad externas corporis partes: quæ cum non poſſit in ſubſtantiam partium conuerti; intumeſcunt partes. Sed hic ſpurius eſt hydrops, imo neq; hydropis nomen meretur: cum potius fiat ratione cauſæ calfacientis. Interdum eſt materia pituitoſa, quæ ad partes defertur: ideoq; cum vitioſum alimentum affluat, læditur coctio, non vitio partium, ſed vitio ipſius materiæ. Hæc autem materia triplicem habere poteſt generationis modum. Primum enim hæc materia pituitoſa produci poteſt, ob victum pituitoſum: & hic non eſt hydrops legitimus. Deinde hęc materia fieri poteſt ob errorem ventriculi, ob dyſcraſiam ipſius: & frequenter ſolet contingere eiuſmodi hydrops, ſed non eſt exquiſitus, cum non fiat vitio hepatis, ſed ventriculi. Tertio fieri poteſt a frigiditate, & diminuto calore hepatis: & hic eſt hydrops anaſarca exquiſitiſſimus. *Hypoſarca cauſa.*

Tympania cauſa. Idem prorſus dicendum de materia flatulenta, quæ tympanitis eſt cauſa. Hæc materia flatulenta producitur, vel ratione Materiæ, vel ratione Agentis, ſecundum Auicennam: quod a Galeno deſumſiſſe videtur, qui cap. 7. lib. 14. meth. vult, materiam flatulentam generari, interdum a calore diminuto, interdum a calore auctiore reddito: nec enim flatus tantum producuntur a frigida intemperie. Quod ſi materia flatulenta producatur ab intenſiori calore; hoc neceſſario fit ob materiæ vitium, quæ ſuapte natura eſt flatulenta, vt ſunt legumina: Et hic hydrops non eſt exquiſitus, cum non fiat ob iecoris frigiditatem. Si flatus fiant vitio agentis: in tympania multiplex poteſt eſſe agens: nimirum inteſtina frigida, ventriculus frigidus: interdum contingere poteſt, vt iecoris intemperies potius calida ſit, quam frigida, inter initia, quando fit vitio ventriculi, non iecoris. At ſi fiat iecoris vitio, eſt exquiſitiſſimus hydrops. Sed oritur dubitatio: nam com. *Dubium.* aphor. 11. ſect. 4. dicitur, aſcitem produci ab intemperie frigidiori; hypoſarcam & tympaniam, a remiſſiori. Hinc ergo ſequi videretur; quod, ſicut iecur primo remiſſe, deinde intenſe frigidum fit; ita etiam patiens primo hypoſarca, vel tympania, poſtmodum aſcite, apprehendi debeat? Cui tamen experientia repugnat; cum multi ab initio ſtatim aſcite, eoq; legitimo, corripiantur? Reſponſio: Cauſæ refrigerantes interdum adeo ſunt potentes, vt breuiſſimo temporis ſpatio inducant dyſcraſiam intenſe frigidam; vnde quamprimum fit, aſcites. Præterea notandum, has materias in hydrope plerunq; eſſe permiſtas: vt interdum tumor abdominis producatur e materia pituitoſa, & aquoſa, & flatulenta. Frigida enim intemperies, ſiue intenſa ſit, ſiue remiſſa, has materias poteſt producere; idque ob diuerſitatem materiæ & ciborum; non ratione agentis: ſic cibi quædam partes ſunt aquoſæ; aliæ quæ facile in pituitam vertuntur, nonnullæ quæ in flatum. Idem in ſanis quoq; conſpicimus: iecur enim ſanum, vnica conſtans temperie, per eam e variis ciborum partibus, non tantum ſanguinem generat, ſed etiam alios ſuccos alimentales.

De Differentiis.

Differentia. Intemperies, vel eſt Sine materia, vel Cum materia. Quæ ſine materia, eſt Simplex vel Compoſita, vt diximus cap. de intemperie ventriculi. Si cum materia: hæc eſt ſanguinea, pituitoſa, bilioſa, melancholica, flatulenta. Cum autem intemperies frigida occurrat: ſi remiſſa fuerit, oritur Imbecillitas dicta: ſi intenſior, Cachexia: ſi adhuc intenſior, Hydrops: Et, ſi ratione dyſcraſiæ frigidæ intenſioris, producatur pituita, fit Anaſarca; ſi flatus, Tympanias; ſi aqua, cum ſumma eſt intemperies, fit Aſcites.

De Si-

De Signis.

AD iecoris dyſcraſias cognoſcendum, oportet excrementa inſpicere, c.7.l.5.loc.aff. Si enim hæc vitioſa ſint, & nullus error commiſſus in-cibis, ratione vel quantitatis, vel qualitatis, vel ordinis: ſtatuendum, eſſe vitium aliquod internum, id eſt, intemperiem alicuius partis, potiſſimum ventriculi, vel iecoris: id quod e corporis colore internoſci poteſt: ſi enim nulla in corporis colore appareat mutatio, intemperies eſt ventriculi; ſi color mutetur, iecur intemperatum eſt. Nos ad hoc ſignum a colore ſumtum (: cui multum Galenus tribuit, vt etiam Auicennas, cap. proprio:) alia addere poſſumus. Dum enim ventriculus læditur, nō modo excrementa ſunt mutata, ſed etiam aliquid chyli excernitur. Quæ autem ſit intemperies, num calida, frigida, humida, ſicca; cognoſci poteſt e cap. de intemp. ventriculi: & ex iis quæ proponit Galenus c.6.l.8. κ. τόπ. Verbi gratia, ſi calidior fuerit intemperies, aderit cibi inappetentia, potionis appetentia, id eſt, ſitis: pulſus frequens, velox: deiectiones bilioſæ. Et quia intemperatum eſt iecur, interdum etiam aliquid ſanguinis egreditur; vt quidam dyſenteriam eſſe ſuſpicentur, ſicut Galenus dicit, cum tamen non ſit: vomitus bilioſus, interdum bilis æruginoſæ, ſecundum Alexandrum, lotium flauum: caliditas mordax, præſertim ſecundum plantas pedum, & volas manuum: ſcabrities linguæ: corpus emaciatum. His addi poſſunt cauſæ calefacientes prægreſſæ: itē quod ægri calidis læduntur, iuuantur frigidis. Si dyſcraſia, frigida: erit potius cibi appetentia, nulla ſitis, pulſus tardus, rarus; excrementa pituitoſa, &c. Si humida intemperies; nulla ſitis, pulſus mollis, excrementa humidiora; lotium ſpiſſum, craſſum, ſecundum Auicennam, neque corpora gracilia: præceſſere cauſę humectantes, iuuantur ſiccis, læduntur humidis. In ſicca intemperie, omnia ſunt oppoſita. Quod de intemperie ſimplici diximus: item de compoſita ſtatuendū, ſignis coniunctis. Si intemperies annexam habeat materiam: num hæc materia ſit ſanguis, bilis, pituita, melancholia, flatus: cognoſci poteſt ex iis, quæ diximus cap. de intemp. ventriculi.

Dyſcraſia iecoris ſigna.

Hepatica affectio, cognoſcitur ex excrementis. c.7.l.5. loc. aff. c.6.l.8. κ.τόπους. Non ſufficit, eam indicari e ſubrubicundis excrementis, quæ ſimilia ſunt loturæ carnis, &c. ſed cum imbecillitas hepatis multiplex ſit; diſtincte cognoſcendum, quęnam facultas potiſſimū lædatur. Si enim lęſa fuerit attractrix; deiectiones erunt liquidæ, chyloſæ, quia chylus non attrahitur. Si alteratrix, id eſt, ſanguificatrix; tunc apparebunt deiectiones illæ, ſimiles loturæ carnis. Si retentrix fuerit debilis; non tantum hæ deie-

Imbecillitatis hepatis ſigna.

ctiones apparebunt, ſimiles loturæ carnis, ſed etiam frequens erit deiectio, quia retentrix læſa, non retinet, vt opus eſt: hoc non fit dum alteratrix læditur. Si expultrix læditur; potius eſt alui ſtipticitas, & exiguæ deiectionis.

Cachexiæ ſigna. Malus habitus facilime cognoſcitur: totius enim corporis habitus ſubtumidus veluti eſt. Sed diſtinguendum, an hoc vitium productum ſit, vel ratione partium externarum corporis, vel ratione materiæ. Si vitio partium; præceſſerunt cauſæ, quæ potuerunt partes labefactare, refrigerare, humectare: verbi gratia, ſi quis decubuerit in carceribus ſubterraneis, in locis frigidis & humidis. Si nihil tale præceſſerit; iudicandum, cachexiam ortam eſſe, ratione materiæ, ſeu praui alimenti ad partes delati. Vtrum autem alimentum hoc vitioſum ſit redditum, vel ob errorem externum in cibis, vel ob vitium ventriculi, vel ob vitium iecoris; e propriis capitibus cognoſcendum: ſi præceſſit praua viuendi ratio; ſi ſunt indicia læſi ventriculi: his non apparentibus, indicatur hepatis intemperies. Cachexia autem triplex eſt: nam eſt via ad hydropem, vel aſcitem, vel hypoſarcam, vel tympaniam. Si via fuerit ad tympaniam; flatus dominantur, ſunt querelæ de flatibus: vnde tympanites imminet. Si hypoſarca immineat; in toto corpore apparet veluti flauities quædam & extumeſcentia, initium œdematoſi tumoris, qui ſane non apparet in cachexia tendente ad aſcitem, vel tympaniam. Si aſcites immineat; lotium ſenſibiliter imminui conſpicitur.

Hydropis ſigna. Hydrops facile cognoſcitur e tumore ventris inferioris, qui effatu dignus eſt; adeſt ſitis, difficultas anhelitus, &c. Præterea e commen. 3. lib. 2. prognoſt. adeſt tumor pedum, in omni ſpecie hydropis, magis tamen in vna, quam in altera. Quoad ſigna differentiarum: num hydrops originem duxerit a cauſa vel calefaciente, vel refrigerante; cognoſcitur ex iis quæ fuere prægreſſa. An hydrops ſubſiſtat, vel cum tumore ſcirrhoſo iecoris, vel citra: cognoſcitur ex indiciis tumoris ſcirrhoſi; de quibus proprio capite. Præterea oportet diſtinguere, an cauſa hydropem faciens, agat in iecur vel per aliquod medium, vel immediate: Si enim nullum fuerit vitium in toto, ſi nulla etiam ſit noxa in parte corporis; certe hydrops ortus eſt a cauſa, quæ ſine medio iecur reddidit intemperatum: verbi gratia, ſi hydrops frigidæ potum ſecutus eſt; cui dubium eſt, ſine medio eum eſſe cauſatum? Quod ſi, verbi gratia, præceſſerit ſcirrhus lienis; patet quod ex hoc duxerit originem. Si ſolita vacuatio ſit ſuppreſſa; facile eſt concludere, e toto originem duxiſſe, & a toto iecur fuiſſe affectum. Quoad ſpecies hydropis; e cap. 3. libro 4. de dignoſc. pulſ. oportet abdomen

domen tangere, percutere, & ad latera conuoluere. Compreſſo enim abdomine, ſi fouea inducatur, tanquam in paſta; eſt anaſarca, tumor œdematoſus, pituitoſus. Si pulſu ſonitus audiatur, vel etiam durities percipiatur; eſt tympanites: percuſſio enim & colliſio flatuum, edit ſtrepitum. Sed præterea etiam duritiem conſiderare oportet: ſi enim percuſſo abdomine hydropici, non audiatur ſonitus, interim autem ſit durities; etiam tunc eſt tympanias: nam durities illa non poteſt fieri a pituita, nec ab aqua, ſed a flatu. E duritie ergo infertur tympanites, licet non ſit ſonitus: ſed is non eſt verus tympanites, ſed permiſtus cum aſcite: vnde cum venter ſit repletus flatu, & aqua; ratione flatus fit durities; aqua autem impedit, quo minus ſonitus poſſit audiri. Si deuoluto ægro de latere in latus audiatur fluctuatio; cognoſcitur aquoſitas, & aſcites. Cognito aſcite, quæritur an aqua genita ſit vitio vel virtutis, vel materiæ, vel viarum. Si vitio virtutis; vel iecoris non ſegregantis, vel renum, non attrahentium. Cognoſcitur autem e ſignis indicantibus intemperiem frigidam iecoris; de quibus diximus: e ſignis indicantibus intemperiem frigidam renum; de quibus capite proprio. Si fuerit ratione materiæ; vel eſt copioſa, vel non bene digeſta. Si copioſa; præceſſit frigidæ potus immodicus. Si non bene digeſta; aſſunt ſigna cruditatis, excrementa cruda, vt ſupra diximus. Si ratione viarum: cognoſcitur, quia eſt anguſtia, vel in renibus, vel in vicinis partibus. Et de obſtructione renum, dicendum in proprio cap. Idem dicendum de hypoſarca: oportet enim cognoſcere, an productus ſit, vel vitio partium, vel materiæ: idque e cauſis prægreſſis. Materia ſua habet ſigna indicantia.

De Indicationibus.

In intemperie, oritur indicatio alterandi per contrarium. cap. 3 lib. 2. meth. cap. 3. lib. 7. meth. & pro ſpecie dyſcraſiæ, diuerſa oritur indicatio alterandi, ſiue ſimplex fuerit intemperies, ſiue compoſita. Si materia ſit coniuncta; præter alterationem, oritur indicatio euacuandi: euacuatio autem pro materiæ varietate variat: verbi gratia, ſi dyſcraſia eſt cum materia ſanguinea, oritur indicatio euacuandi ſanguinem, &c. *Dyſcraſia quid indicet.*

Imbecillitas pendet e frigidiore iecoris intemperie: ergo oritur indicatio calefaciendi. *Imbecillitatis indicationes.*

Quoad cachexiã; indicationes hauriẽdæ ſunt a partibus extimis; a materia quæ decumbit in partes extimas; atque a iecore, hãc materiam producẽte. Si conſideremus extimas partes, quæ veluti ſubtumidæ apparent: *Cachexia indicationes.*

conſiderari oportet imbecillitatem partium, quæ poteſt eſſe natiuá,& aſſcititia. Natiua non indicat, dependet enim e lege naturæ, quia a natura factum eſt, vt in corpore aliquæ partes eſſent robuſtiores, tranſmittentes, aliquæ imbecilliores, vt ſunt partes externæ: vnde partes extimæ non ſunt corroborandæ, quia remearet materia in viſcera, in partes principes, quæ a natura redditæ ſunt robuſtiores. Imbecillitas partium aſcititia originem ducit ex erroribus, qui committuntur circa habitationem in locis frigidis, & ſubterraneis humidioribus: vnde hæc imbecillitas conſiſtit in intemperie frigida & humida partium. Ratione ergo huius imbecillitatis aſcititiæ oritur indicatio roborandi, partes externas calefaciendi & ſiccandi, vt beneficio huius roboris poſſit alimentum a toto regi. Si conſideremus materiam, quæ eſt in cauſa cachexię; oritur indicatio euacuandi, quæcunque ſit illa materia, quia noxia eſt. Si conſideremus partem generantem, eſt iecur frigidum: quare oritur indicatio roborandi, id eſt, calefaciendi iecur; prius tamen totius habita prouidentia..

Hydropis indicationes. In curatione autem hydropis, Galenus tres intentiones proponit, circa finem l. 2. ad Glauc. Primo, vt ſanemus durum tumorem viſceris. Secundo, vt admoueamus, quæ poſſunt humiditatem exſiccare. Tertio, vt in potu præbeamus præſidia, quæ vrinam ciere poſſunt. Hæc dicta ad rei naturam reuocanda. Hydrops igitur eſt tumor ventris infimi, productus a frigida hepatis intemperie. Reſpiciendum ergo ad tumorem, & ad cauſam tumoris. A tumore oritur indicatio euacuandi materiam, e qua tumor producitur, ſiue ſit aqua, ſiue fl tus, ſiue pituita, &c. Et hoc eſt, quod Galenus dicit, applicanda eſſe medicamenta humores diſſipantia, id eſt, quæ eradicant humorem abdominis. Quoad cauſam; hæc duplex eſt: materia, quæ nondum fluxit in ventrem, licet genita ſit, fluere tamen poteſt: altera cauſa, eſt frigida iecoris intemperies. Materia genita, quæ nondum fluxit in cauitatem ventris inferioris; indicat reuellentia, & potiſſimum deriuantia materiam per lotium, ſi materia talis ſit, quæ facile poſſit per illas vias deduci: ſi alia eſt, per aluum. Hinc Galenus, ratione aquoſitatis, in potu offert diuretica, vt fiat deriuatio materiæ ad renes, & vias lotii. Vitium iecoris eſt cauſa, vi cuius poteſt noua noxia materia generari: ratione huius vitii oritur indicatio roborandi iecur: ſi tantum eſt frigida intemperies, oritur indicatio calefaciendi: At ſi iecur, non tantum afficitur frigida intemperie, ſed etiam tumore ſcirrhoſo, & proinde afficitur mala compoſitione; oritur indicatio, non tantum calefaciendi; ſed etiam, ratione duri tumoris, molliendi & diſcutiendi: vnde Galenus proponit ſanantia durum viſceris tumorem, reſpiciens ad vitium iecoris, ad cauſam

generantem,

generantem nouam materiam. Tres igitur præcipuos ſcopos Galen. propoſuit: diſcuſſionem tumoris; reuulſionem materiæ, & roborationem iecoris.

De Prognoſticis.

IECORIS intemperies vitium eſt non contemnendum: quia viſcus læſum eſt præcipuum, quod natura, quãtum poteſt, tueri conatur: ideo dum intemperatum euadit, vitium non caret periculo. Diſcrimen variat, pro ſpecie dyſcraſiæ, vt diximus cap. de intemp. ventriculi. Dyſcraſia in actiuis, facilius corrigitur, quam quæ in paſſiuis eſt, &c. *Dyſcraſia.*

Imbecillitas vitium peius eſt, quam ſimplex intemperantia: nam dyſcraſia in imbecillitate eſt intenſior; cum ſit malum, quod hydropem minatur, niſi celerrime occurramus, c. 6. l. 8. τ. ϖ. Si tamen diligentia adhibeatur, curari poteſt. *Imbecillitas.*

Maior difficultas eſt in cachexia, quę hydropi propior eſt, quã imbecillitas. Attamen & hæc curari poteſt; dummodo, vt Auicennas monet, non prodeat ex hydrope pulmonis, quæ notha eſt cachexia: item ſi non prodeat e morbis acutis, quia hæc maxime eſt periculoſa. *Cachexia.*

Galenus com. 111. lib. 4. de vict. acut. eos erraſſe monſtrat, qui tympaniam ſolum curari poſſe crediderant: nam etiam aſcites, & hypoſarca interdum curantur. Hydrops ergo interdum lethalis eſt; interdum curatur, modo facilius, modo magis difficulter, pro diſcrimine cauſarum & ſymptomatum: verbi gratia, ſi hydrops fiat poſt morbum acutum, eſt lethalis; comment. 1. & 5. lib. 2. prognoſt. quia vires redditæ ſunt imbecilles, & iecur eſt refrigeratum. Attamen Hippocrates aphor. 5. ſectio. 7. ait: a furore hydrops, bonum. Furor autem exſiſtit in morbis acutis; & ſic hydrops morbis acutis ſuccedens, videretur bonus pronuntiari? Reſponſio. Hydrops a furore bonus eſt, non abſolute, ſed ſecundum quid: non ratione furoris, qui dum perſeuerat, celerrime homines pereunt: Si ergo hydrops ſuccedat, ſuccedit vitio acuto, ideoque malus eſt, & incurabilis: dicitur autem bonus ſecundum quid, quia hydropici diutius viuere poſſunt, nam homines celerius pereunt ratione furoris. Præterea Hippocrates ait, aphor. 43. ſectio. 6. ſi lienoſis ſuccedat inteſtinorum difficultas, & hæc protrahatur in hydropem; moriuntur: quia validiſſimæ cauſæ præceſſere: primum enim præceſſit tumor lienis, ratione cuius poteſt refrigerari iecur, & debile reddere totum corpus: ſuccedit dyſenteria, quæ, ratione tum euacuationis, tum doloris, vires poteſt labefactare ac diſſoluere: vnde ſi poſtea ſuccedit hydrops, neceſſario homines pereunt. Gale- *Hydrops.*

nus cap.5.lib.2.ad Glauc.ait, tumorem hepatis ſcirrhoſum ab initio ſanari poſſe; antiquum eſſe incurabilem, vnde patientes hydropici fiũt,& neceſſario moriuntur, quidam tardius, quidam citius: citiſſime quidem illi, in quibus alui fluxus coniungitur: vires enim valde diſſipantur,dum iecur patitur ſcirrhum,&hydropem,aluique fluxus accedit.Hippocrates tamen aph.29.ſect.7.inquit, ventris fluxum fortem eſſe bonum: vbi loquitur de hypoſarca (:non de hydrope in genere:) qui non fit ob tumorem ſcirrhoſum lienis; & præterea ſi euacuatur materia,quæ euacuari debet: Nos autem ſupra loquebamur de alui fluxu, qui coniunctum habet hydropem, ſcirrhumque lienis, vnde vires proſternuntur. Addit Auicennas, hydropem e liene procedentem eſſe minus prauum, quam qui e iecore primario oritur; lien enim non eſt membrum principale,vt iecur.Hęc ſunt prognoſtica ratione cauſarum. Quoad ſymptomata, Auicennas dicit,peſſimum eſſe hydropem,dum ea quę excernuntur admodum fœtida ſunt: indicant enim corruptionem,& ſummam virium imbecillitatem. Peſſimus etiam hydrops eſt,dum quaſi portiones quædam carneæ aluo reiiciuntur: indicant enim iecoris corruptionem , & citam mortem afferunt. Prauus eſt hydrops, quando in alui deiectionibus aliquid ſanguinolentum conſpicitur: tunc enim non euacuatur materia, quæ hydropis cauſa eſt, ſed ſanguis, qui non deberet vacuari. Sumuntur etiam prognoſtica a lotio: Quanto enim lotium magis eſt exiguum,tanto deterior hydrops; quia ſignificatur materiam in ventrem decumbere. Eo etiam peior hydrops, quo magis coloratum eſt lotium: non enim tingitur ob iecoris caliditatem,ſed ob partes ſanguinis; neque ratione frigiditatis portio ſeroſa a ſanguine ſegregatur. Lotium igitur coloratum eſt primum ſignum: & interdum ſumme tinctum apparet, frigido interim exſiſtẽte iecore. Peſſimum etiam eſt ſignum, dum adeſt anhelitus difficultas, dum tuſſis moleſta eſt; tales enim morti ſunt proximi. Quoad differentias hydropis: ſecundum Auicennam,aſcites maxime periculoſus:& quidam dari poteſt hypoſarca, leuior cæteris ſpeciebus: vt in medio tympanias collocatus videatur. Aëtius autem dicit,tympaniam eſſe peiorem aſcite,vt etiam Altimarus. Auicennas fundamentum ſumſit, e com.aph.11.ſect.4. vbi Galenus inquit, aquoſitatem, quæ viget in aſcite, produci ab intemperie frigidiore, quam ſit frigiditas,producens flatus & tympaniam. Si ergo in aſcite iecur redditur frigidius,quam in tympania; aſcites videtur magis lethalis. Et minime periculoſus anaſarca videtur; quia materia pituitoſa fit ab intemperie minus frigida,quam ſit frigiditas producens vel aquam, vel flatum. Auicennas igitur reſpexit ad cauſam, quæ producit materiam. At Aëtius reſpexit

Quanam hydropis ſpecies periculoſior.

ad ma-

ad materiam, quæ tumorem cauſatur: facilius enim remouetur aquoſitas, quam flatus: nimirũ per punctionẽ abdominis, qua flatus vacuari nequit.

De Curatione.

In dyſcraſia iecoris, ſi ſanguis redundat, eſt euacuandus, & quidem valido auxilio, quia vehemens affectus. Vnde potiſſimũ venæſectio conuenit in calida intemperiẽ, in qua ſanguis redundare poteſt. Et ſic tum ſanguis vacuatur, tum iecur refrigeratur. *Venæſectio in dyſcraſia hepatis.*

In iecoris imbecillitate, generatur improbus ſanguis, qui euacuandus eſt: &, ſi eum natura euacuat, medicus non debet euacuare: ſi autem natura non euacuat, arte ſanguis educendus. Hinc Galen. cap. 6. lib. 8. κ. τόπ. non proponit venæſectionem; quia (: vt ibidem inquit, & cap. 2. lib. , . de ſympt. cauſ. & cap. 7. lib. 5. de loc. aff.) loquitur de iecoris imbecillitate, in qua euacuatur materia ſimilis loturæ carnis recens mactatæ, id eſt, in qua egreditur ſanguis ille crudus, qui gignitur ob imbecillitatem iecoris: cum ergo in hac imbecillitate aſſint excrementa cruenta, non egemus euacuatione quæ fit arte. Quod ſi materia, & ſanguis ille in corpore detineatur, ob ſuppreſſionem hæmorrhoidum, aut menſium: tum ſane, quia ſanguis redundat, isque malum fouet, & a natura non vacuatur; artis ope eſt ſubtrahendus, & quidem venæſectione, vtpote valido auxilio, quia iecoris imbecillitas eſt affectus inſignis & validus: dummodo ætas, & vires permittãt. Ætas poteſt permittere. Sed etiam vires poſſunt permittere: nam ſi aliquando in hydrope virtus ita valida eſt, vt venæſectionem permittat; multo magis in hepatis imbecillitate; quia in hydrope, ob intenſiorem intemperiem, vires magis ſunt proſtratæ: præterea e com. 1 1. lib. 4. de rat. vict. in hypoſarca licet venam ſecare; ergo, multo magis in iecoris imbecillitate. Et hoc eſt, quod præcepit Auicennas: non enim in qualibet iecoris imbecillitate venam aperit, ſed in ea, cuius cauſa eſt ſuppreſſio hæmorrhoidum, vel menſium; vt periculum ſit exſtinctionis caloris, niſi ſanguis euacuetur. Altimarus non meminit venæſectionis: forſan quia Galenus c. 6. l. 8. κ. τόπ. non proponit venæſectionem in cura imbecillitatis iecoris. Capite enim nono eiuſdem lib. proponit quidem venæſectionem, ſed ibi non loquitur de imbecillitate iecoris, ſed de alio affectu, nimirum, de tumore. Quomodo autem Galenus non admittat venæſectionem, & quomodo Auicennas eandem admittat, e iam dictis patet. Menſibus autem ſuppreſſis, potiſſimum aperiendæ ſunt venæ inferiores. Hirudines hæmorrhoidibus affigendæ. Et, ſi vires non vſque adeo conſtant, loco ſectionis venæ crura ſcarificanda: cucurbitulæ applicandæ ſunt *Nõ in iecoris imbecillitate venam ſecare licet.*

cruribus, popliti, & ſupra malleolos. Quod ſi iecoris imbecillitas contumax ſit, vt iecur non exacte poſſit corroborari; ad præſeruandum potius, ne incidant ægri in cachexiam, vel hydropem, probantur fonticuli & cauteria, quæ cruribus, ſunt adminiſtranda.

Venæſectio in cachexia. De cachexia idem dicendum, quod de imbecillitate. Auicennas enim venam aperit, dum oritur e retentione ſanguinis. Et quia in hydrope aliquando venæſectio conuenit; multo magis in cachexia, in qua vires non ſunt ita languidæ. Præſertim autem confugiendum ad cauſſaria, vt præſeruentur homines ab hydrope.

Num in hydrope vena ſecanda. Quoad hydropem; Altimarus ſaltem verba Galeni proponit, & nil aliud. Galenus com. 11. l. 4. vict. ac. ait in hypoſarca venam poſſe aperiri, dummodo oriatur e ſuppreſſis menſibus, vel hæmorrhoidibus, vel ex alia cauſa, quæ plethorica ſit: aſcitem autem vel tympanitem, neminem auſum fuiſſe per venam ſectam curare. Ergo e Galeni ſententia venæſectio competit tantum in hypoſarca, & quidem in illo ſolo, qui oritur a ſanguine retento. Auicennas autem venæſectionem approbare videtur, etiam in aſcite & tympanite: nam in cap. de aſcite inquit: ſi hydrops ſit aſcites, & homo correptus ſit pleuritide, quamprimum eſſe ſecandam venam; deinde curandum eſſe hydropem. Et in hypoſarca dicit, aperiendam eſſe venam, & magis in hoc, quam in reliquis. Quare in reliquis etiam admittit venæſectionem. In tympanite ait, venæſectionem locum habere, quamuis raro. Hic ad vera fundamenta confugiendum. Nunquam ſecanda vena, niſi aſſit indicatio euacuandi ſanguinis; niſi ſit peccatum ſanguinis. Peccatum igitur ſanguinis hoc in loco duobus modis perpendere oportet: Primo, vt hydropem fouet, vt eſt origo hydropis. Secundo, vt fouet non hydropem, ſed alium morbum, qui cum hydrope coniungitur. Si primo modo conſideramus ſanguinem, quatenus hydropem fouet; redundat ſanguis tantum in hypoſarca: dum enim malum diu progreditur, & fit aſcites, ac tympanites; magis atque magis refrigeratur iecur, vt non poſſit eſſe illa ſanguinis copia, quæ tantum redundat in anaſarca. Propterea ſi obruatur calor, ſicque iecur refrigeretur ob retentum ſanguinem vel menſium, vel hæmorrhoidum, vel alium; tunc ſanguis originem & fomentum præbet hydropi anaſarcæ: &, niſi occurramus, vſque adeo ſuffocabitur calor, vt non modo ſit anaſarca, ſed etiam fiat aſcites, ac tympanites. Oritur igitur indicatio euacuandi ſanguinem: & quidem valido auxilio, quia validum vitium. Et hoc ipſum Galenus proponit, com. 11. lib. 4. de vict. acut. vbi venam ſecat in anaſarca; reſpiciens ad ſanguinem qui fouet hydropem, qualis redundat tantum in anaſarca.

Si autem

Si autem conſideremus ſanguinem, quatenus fouet morbum cum hydrope coniunctum, ſiue cum anaſarca, ſiue cum aſcite, ſiue cum tympanite: neceſſe eſt ſanguinem euacuare. Ponatur enim quis aſcite correptus, (eſt enim hic ſæuior hydrops) & ſimul etiam anginam patiatur: ſi venam aperiamus, iecur magis refrigerabitur, & augebitur hydrops: ſi non aperiamus venam, ilico homo ſtrangulabitur. Quare neceſſarium eſt venam aperire: vt imminenti morti occurramus. Et hoc ſignificauit Auicennas: nam cap. de aſcite, proponit tales hydropicos, qui conqueruntur de dolore catarrhali ex inflammatione: ideoq; ait, propter morbum coniunctum quamprimum venam ſecandam, poſtea hydropem curandum eſſe. Quare Auicennas hoc loco venæ ſectionem non dirigit ad hydropem; quia præcipit, vt poſt venæ ſectionem curetur hydrops. Si ergo aperienda eſt vena, ratione anaſarcæ; ſecentur venæ infernæ, hæmorrhoides aperiantur hirudinibus, & ſecentur, quæ propoſitæ ſunt in iecoris imbecillitate. Quod ſi aperiuntur venæ, non ratione hydropis, ſed ob vitium coniunctum cum hydrope, ſi verbi gratia fuerit angina, cephalica tundenda (; nec enim reſpicimus ad ſanguinem fouentem hydropem; ſed morbos iunctos hydropi:) vel aliæ ſecandæ venæ, pro diuerſitate morborum, cum hydrope coniunctorum. *Quæ vena ſecanda.*

Sed præterea in hydrope aliquando confugiendum eſt ad cucurbitulas, ad veſicatoria, ad cauteria, ad punctiones, ad ſetaceum, & perforationem abdominis. Cucurbitulæ non ſcarificatæ, ſecundum Rhaſim, & magnæ, & cum copioſa flamma, abdomini applicantur in tympania, poſt totius purgationem: flatus enim diſcutiunt valentiſſime. *Cucurbitulæ.*

Veſicatoriis potiſſimum in aſcite vtendum: quamuis & in anaſarca non improbentur: poſſunt enim ſeroſitates educere. Poſſunt affigi variis partibus, videlicet cruribus, imo etiam abdomini. Vnde non tantum vno licet vti veſicatorio, vt in febribus peſtilentibus, ſed pluribus, pro rei neceſſitate: ideoque in vtroque crure duo fieri poſſunt, in abdomine 4: eſt enim affectus rebellis, & omnia tentanda, antequam ad perforationem deueniamus. Veſicatoria fieri poſſunt *e batrachio, vel flammula Iouis, ex allio, e lepidio, potiſſimum e cantharidibus.* Nec formidandæ ſunt cantharides, quod noxam inferant veſicæ: ſi enim extrinſecus vſurpentur, leuis eſt noxa, quæ facile corrigi poteſt. Cantharides etiam ſemper præſto ſunt. Ita præſcribatur: *℞. puluer. cantharidum præparatarum ℥ß. (non ordino pro duobus vel tribus veſicatoriis, vt in febribus peſtilentibus, ſed pro viij. & decem) pulueris ſinapis ʒß. fermenti ʒ vj. (alii ſolent accipere ℥j. & ℥jß. at ſufficiunt ʒ vj. imo iiij.) aceti ſcillitici parum, fiat paſta.* Acetum ſcilliticum *Veſicatoria.*

non eſt in cauſa, vt cantharides non operentur; ego enim ſæpius vſus ſum: ſi non imponatur, neque tum erit malum. Aduertendum autem quia hydrops eſt morbus diuturnus; & veſicatoria operantur ſolum per 3. 4. aut 6. dies; quid poſtea ſit agendum. Nam dum veſicæ diſrumpuntur, aqua egreditur: & dum poſtea imponimus folia hederæ, vel vitis, cum butyro; purgatio plerunque ſuccedit per 3. vel 4. dies, non vltra: at in hydrope aliquando vacuationem produci oportet per 20. 30. aut plures dies. Et hoc etiam obſeruandum eſt in febre peſtilenti. Quidam denuo veſicatoria ſolent applicare. Sed ſi admoueantur iiſdem partibus, quibus prima vice applicata fuerunt; excitantur dolores acerbiſſimi, & vires reſoluuntur. Quare vel illis partibus non affigenda; vel (quod melius eſt) illis partibus applicandum *emplaſtrum ſacrum, quod diadictamnum vocatur*, quoniam ingreditur dictamnum creticum: hoc enim medicamentum vim habet euocandi a centro ad circumferentiam. Et (quod obiter dico) ſi in aſcite applicetur toti ventri, optime facit.

Cauteria. Cauteria in hydrope locum non habent, ſi tumida ſunt crura: vlcera enim in hydropicis difficulter curantur. aphoriſm. 8. ſection. 6. quia exſiccationem poſtulant, cum interim hydropica corpora humidiora ſint. Præterea calor in hydropicis languet; vt periculum ſit, ne vlcera cancroſa euadant. In veſicatoriis autem alia ratio eſt, quæ potius excoriationes ſunt, & tantum partes ſuperficiarias corrumpunt; cauteria autem altum ſubeunt. Ego vidi, tumore pedum præſente, & aſcendente, ſupra genu factum eſſe cauterium, indeque obortam gangrænam, & miſerum obiiſſe. Quod ſi crura nondum ſint tumida, nondum labefactata; poſſumus cauteriis vti: ſic enim homines præſeruantur, & mitior hydrops tollitur, & forſan etiam ſæuior. Auicennas in capit. de aſcite, proponit cauteria: prius tamen abdomen perforat: & ſic procul dubio cauteriis vtitur ratione præſeruationis, non ratione curationis. Quare in aſcite, ſi tumidi ſunt pedes; locum non habent cauteria. Si non ſunt tumidi; poſſumus iis vti, & ante perforationem, & poſt eam. Ante perforationem; cum crura non ſunt tumefacta: his enim id interdum efficimus, vt perforatione non ſit opus. Poſt perforationem vtimur cauteriis; vt homines præſeruemus, ne rurſus incidant in hydropem. Quod ſi enim contingat, vt aliquis hydropicus citra perforationem ſanetur: ſi videatur periculum imminere, ne rurſus fiat hydrops, (quod periculum in

ætate declinante imminet) optimum etiam eſt poſt remotum hydropem cauteriis vti.

Per punctiones & ſcarificationes, quæ talis applicantur, aqua copioſa effluit, per locos decentes: capite tertio, libro nono. κ. τεχ. Sed in aſcite non tantum expedit perforare partes inferiores; verum etiam ſecundum Aetium acubus interdum pungere licet ſcrotum, quia in hydrope aqua in ſcrotum deſcendit: & experientia optimum hoc fuiſſe remedium comprobauit. *Punctiones.*

Setaceum fit ferro candente, quo perforatur cutis ſcroti, dum materia deſcendit in ſcrotum. Poſſumus igitur punctionibus, vel ſetaceo vti: prout ægri magis vnum auxilium, quam aliud admittunt. *Setaceum.*

Abdominis perforatio eſt maximum præſidium: quo vtendum, quando præſentes ſunt ſcopi & indicantes, & permittentes. Indicantes ſcopi, ſumuntur e rebus præter naturam: quæ ſunt hydrops, & materia aquoſa. In ſolo aſcite licet perforare: in reliquis ſpeciebus non. Quod ſi autem hydrops aſcites fuerit lethalis; verbi gratia ſi originem duxerit e ſcirrho iecoris; ſi ſubſecutus fuerit morbos acutos, &c. aut ſi alia ſigna lethalia affuerint: non eſt ad hoc præſidium confugiendum. Quoad materiam aquoſam, in abdominis interſtitio collectam: aduertendum, num tumor ſit amplus, nec ne: ſi magnus, indicat perforationem: ſi paruus, nequaquam. Deinde, ſi non modo ſit magnus tumor, ſed etiam celerrime ad hanc magnitudinem peruenerit; etiam hoc velox incrementum indicat perforationem. Tertio; ſi, exhibitis hydragogis, aquoſitas euacuatur, nec tamen tumor imminuitur, ſed vel in eodem conſiſtit, vel etiam augetur (:quia maior eſt portio materiæ quæ regeneratur, quam quæ euacuatur:) ex hoc etiam indicatur perforatio cutis. Ratio autem cur modo dicta indicent perforationem, hæc eſt: dum enim hæc conſpiciuntur; indicant tantam eſſe hydropis vehementiam, vt non ſit ceſſurus reliquis præſidiis, ſed tantum maximo huic præſidio, nimirum perforationi abdominis. Scopi permittentes & prohibentes, ſumuntur e rebus ſecundum naturam, & non naturalibus. Auicennas non perforat abdomen, niſi corpus fuerit valde forte, id eſt, quod poſt perforationem poſſit mediocre perferre exercitium, & minorationem cibi: tale autem corpus eſt, quod non eſt gracile, in quo non eſt macies, præſertim circa femora & vmbilicum. Dum ergo acceditis ad patientes, non exſpectetis donec fiant debiles; quia fruſtra poſtmodũ hoc auxilio vtemini. Quare corporis macies prohibet. Requiritur etiam ætas florens, media inter puerilem & ſenilem. Quoad res

Perforatio abdominis. *Indicantia.* *Permittentia [illegible].*

non naturales: aer debet eſſe temperatus, non calidior, nec frigidior: tempore igitur hyemis, aer alterandus. *De tempore.* Dicit Auicennas: non audeas perforare abdomen, quandiu poſſibilis eſt alia cura. Hoc Moderni ita explicant; omnia prius eſſe tentanda, quam ferrum. At maximus hic eſt error: nam Auicennas etiam poſt perforationem aliis auxiliis vtitur. Quare id vult docere Auicennas; non eſſe aſcendendum ad perforationem abdominis, niſi præcognoſcamus, malum aliis leuioribus præſidiis tolli non poſſe. Dum ergo videmus tumorem celerrime increſcere, & alia propoſita: ilico eſt confugiendum ad hoc remedium: Quod ſi enim omnia prius voluerimus tentare; procul dubio gracilis reddetur patiens, & virtus prohibebit. Si igitur præcognoſcamus malum tanti eſſe vigoris, quod omnibus reſiſtat auxiliis, præterquam perforationi; audacter ad hanc confugiendum eſt, non tamen citra prædictionem: neceſſariis enim indicandum, malum eſſe periculoſum, & vnicam ſpem ſalutis reſtare, quæ in hoc poſita ſit auxilio. Hora eligenda eſt, in qua cibus non replet ventriculum. *Quomodo*, vero auxilium hoc adminiſtrandum ſit Albucaſis docet, & cheirurgi norunt. *De loco.* Perforatio fieri debet per tres digitos infra vmbilicum, potius verſus latera. Ratio eſt: quoniam ibi non ſunt tot partes neruoſæ, tot tendines, vt in media parte. Vt autem ſciatur, num perforatio fieri debeat in parte ſiniſtra, vel dextra: aduertendum, num hydrops originem duxerit e tumore lienis, vel iecoris; an vero nullus ſit tumor; quia etiam citra tumorem hydrops fieri poteſt. Si tumor ſit lienis, perforanda pars dextra: ſi iecoris, ſiniſtra. Memini perforatum eſſe quendam Hebræum, qui ſpatio 24. horarum obiit: quia nocte ſequenti (in die enim facta eſt perforatio) effluxit copioſiſſima aqua, ita vt pauimentum conclauis aquoſitate illa permadeſceret: quod factum eſt, quia noctu patiens decubuit ſuper latus perforatum; vnde tota nocte egreſſa eſt aqua, & tandem ſequenti die ipſa anima. Quare ſi tumor eſt in liene, perforandum latus dextrum: tunc enim patientes minori moleſtia decumbunt in latus ſiniſtrum, quia non ita ſuſpenſum eſt viſcus eo decubitu: ideoque ſi tum etiam latus ſiniſtrum eſſet perforatum, facile noctu aqua in maxima copia egrederetur: quod non fit, ſi latus dextrum eſt perforatum. Si iecoris ſit tumor; pars ſiniſtra perforanda: ob dictam rationem. Si hydrops ſit citra tumorem iecoris, vel lienis; oportet ægros interrogare, in quo latere melius & frequentius dormire ſoleant: nam eius oppoſitum erit perforandum.

Ratio vtendi.

Quantū extrahendum.

Extrahenda porro eſt per foramen non vniuerſa aquoſitas, ſed maxima eius:

ma eius portio: quia quod reliquum erit aquæ, cæteris præſidiis poterit eradicari. Id autem non confertim, ſed ſenſim faciendum. Male igitur quidam ſingulis vicibus ad 3. vel 4. libras aquæ educunt; dicentes, niſi in magna copia aqua educatur, tunc maiorem eſſe portionem eius quæ regeneratur, quam quæ euacuatur. Maximus hic eſt error: nam ſingulis diebus aqua educi debet, non ad libras, ſed in parua copia: & exhibenda ſunt ea, quæ iecur corroborant, ne gignat adeo copioſam aquoſitatem: tunc enim minor erit portio quæ regeneratur, quam quæ vacuatur. Pauca ergo aqua, & ea ſenſim vacuanda. Quod etiam Hippocrates affirmat, aphoriſ. 27. ſect. 6. dum ſuppurati, inquit, & hydropici, vruntur vel ſecantur; ſi pus, vel aqua vniuerſim effluxerit, moriuntur: quia (vt Galenus addit) imminuuntur vires, ob ſpirituum exitum: & viſcera etiam ventris inferioris (quæ antea ratione aquoſitatis tumida erant, nec in deorſum tendebant) poſt aquam confertim euacuatam collabuntur, & ſecum ducunt ſuperna viſcera, quæ laxiora fiunt; vnde vires concidunt. Quare poteritis euacuare ad ℥ v. vj. aut viij. ſingulis vicibus, modo magis, modo minus, pro virium tolerantia. Quare ſuaſu Auicennæ tangatis pulſum, & ſemper manum arteriæ admotam teneatis: & dum incipit virtus vel parumper debilitari, deſiſtendum ilico; nec exſpectanda euidens imbecillitas.

De medicamentis communibus, nimirum de lenientibus, præparantibus, purgantibus, & corroborantibus, ſæpe diximus. Auicennas in hydrope vomitoriis vtitur; quia his fit reuulſio ad ſuperiores partes, ne materia decumbat in cauitatem. Priuata medicamenta alia ſunt Euacuantia, alia Alterantia: & per alterantia intelligimus non tantum calfacientia, ſed etiam refrigerantia, humectantia & exſiccantia: quia loquimur de intemperie iecoris qualibet. Euacuantia reſpiciunt potiſſimum hydropem, eiusque materiam, vel Fluxam in cauitatem, vel Fluxuram. Materia fluxura euacuanda eſt interdum per vomitum, interdum per ſeceſſum, interdum (& potiſſimum) per lotium, interdum per ſudorem. De vomitoriis alias diximus: iam tantum particularia præſidia proponemus. Per lotium euacuantia ſunt diuretica; quæ (quicquid alii dicant) diriguntur tantum ad materiam, quæ poteſt decumbere in cauitatem; non ad materiam quæ iam eſt collecta: hæc enim per lotium euacuari nullo modo poteſt: &, licet hoc fieri poſſet, non tamen deberet fieri: nam materia in cauitate reſidens, ſi per lotium euacuanda eſſet, oporteret vt rurſus ingrederetur iecur; at non eſt committendum, vt materia noxia membrum nobile ingrediatur. Diuretica igitur non vacuant aquam fluxam, *Medicamenta.* *Diuretica.*

ſed eam quæ fluere poteſt ; & ſic ne fluat prohibent. Hinc Galenus diuretica in potu addit, libro ſecundo, ad Glaucon. in fine: quæ multa ſunt, & proponuntur a Galeno capite tertio, libro nono. κ.τόπ. item ab Auicenna, Aetio, & aliis. Præſtantiſſima autem ſunt, quæ conficiuntur *e radice filicis, ex aſparagis, e ſpica nardi, e feniculo, petroſelino, dictamno Cretico, calamintha montana, pulegio, cinamomo, maci, caryophyllis, nuce moſchata, e ſpeciebus dialacca, e ſpeciebus diacurcuma, diatymini, diacalamintha*. Cum intenſioribus autem mitiora ſunt permiſcenda: nimirum *capillus Veneris, ceterach, liquiritia, ius cicerum, & alia* quæ poſſunt calidiora illa attemperare. Sed non dari debent copioſa diluta (: qualia propinantur ſi non adeſt hydrops:) non igitur excedent liquores ℥ iiij. vel vj. & expedit propoſitis medicamentis vti in puluere. Poterimus ergo exhibere, verbi gratia *ſpecierum diacurcuma, vel diacalamintha ℈j. & cum ſyrupo de corticibus citri conficere pilulam: poſt quam deuoratam propinabimus iuris cicerum ℥ iiij. vel vj.*

Cantharides, diureticum vehementiſſimũ, in iſchuria hydropicorum.

Interdum hydropici patiuntur lotii ſuppreſſionem: vnde non tantum augetur aquoſitas in abdomine, ſed etiam imminet mors repentina. Quare in promtu habere oportet remedium aliquod potens: vt eſt vſus *cantharidum*, quæ maxime in aſcite per os exhibendæ. Sed has Dioſcorides capite 1. libro 6. veſicæ ceu venenum aduerſari dicit, eamque exulcerare. Nec eſt, vt quis dicat, Dioſcoridem aliud ſenſiſſe, dum libro 2. cantharidibus ad hydropem vtitur: ibi enim e mente aliorum loquitur. Galenus capite 6. libro 2. de antidot. aliquo modo videtur improbare vſum cantharidum, cum Aſclepiade. Auicennas cap. de hydrope, ſcribit, quoſdam fuiſſe, qui exhibuerint cantharides; ſeque eum putare errorem maximum. Hippocrates contra cantharides in potu probare videtur, com. 124. libro 4. vict. acut. & Galenus admittit in commentar. itemque libro 11. ſimplic. Quare ſciendum, exhiberi poſſe cantharides, quibuſdam ſeruatis conditionibus. Primum, ſi in hydrope (& etiam in aliis caſibus) lotium ita ſit ſuppreſſum, vt non cedat aliis auxiliis: quia ergo mors imminet, cogimur ad validiſſima confugere. Et hoc faciendum eſt, quando lotium eſt ſuppreſſum, non vitio veſicæ; (ſic enim poſſemus occurrere ſyringa ipſi anguſtiæ) ſed ob vitium renum, quod in hydrope ſolet contingere. Præterea notandum, vt cantharides propinentur integræ. capite ſexto, libro ſecundo, de antidot. Dum enim extrinſecus cantharides applicamus, ad veſicas excitandum, vtimur ſolo ventre, reiectis alis & pedibus; hæc enim in cauſa ſunt, vt venter non poſſit ita valide operari; nec periculum eſt vt partes extimæ lædantur, ſolo ventre appli-

tre applicato. At ſi intro exhibentur cantharides, ad duo oportet reſpicere; primum, vt operentur, & lotium prouocent, cuius gratia ventrem exhibemus: deinde, ne inferant inſigne detrimentum, cuius gratia permiſcemus alas & pedes, quæ partes in cauſa ſunt, ne venter ita noceat veſicæ. Quinetiam eæ ſeruandæ ſunt conditiones, quas proponit Galenus capite vigeſimotertio, libro tertio, ſimplicium, vt exhibeantur in parua copia, & permiſtæ cum aliis medicamentis, potiſſimum cum iis, quæ in cauſa ſunt, ne veſica plurimum patiatur. Quare poteritis exhibere *cantharidem vnam integram, cum ℈j. vel pulu. rutæ, vel ſpicæ, vel cum aliquo conſimili. Et ſuperbibendum detur aliquid pingue, vt iuris pulli pinguis ℥ iiij. vel vj.* vt colligitur e com. 124. lib. 4. vict. Hoc modo vtiliter & tuto dantur cantharides, in hydrope, & aliis lotii ſuppreſſionibus. Ego ab omnibus deſertos, cantharidum vſu reſtitutos vidi.

Alia diuretica.

Auicennas *vrinam* in potu exhibet: vt etiam Galenus capite tertio, libro nono. κατὰ τόπους. attamen libro decimo, ſimplicium ait, eſſe auxilium ingratum & abominabile. Conuenit quidem, quia calfacit, detergit, aperit, quæ omnia proſunt hydropi. At ſi patiens non libenter admittat, non debemus ea vti; quia non deſunt alia medicamenta. Quod ſi ſponte quis expetat, dari debet. Præterea Aetius monet, in aſcite ferme toto curationis tempore exhibenda eſſe diuretica: quia in aſcite aſſiduo generatur aquoſitas; ideoq; ea aſſiduo eſt deriuanda ad vias lotii. Fiat ergo ius ſuperius propoſitum a Galeno: ſic enim frequenti diureticorum vſu, & diminuimus materiam, & calefacimus.

Hydrotica.

Per ſudorem etiam euacuandum, quod faciunt eadem propoſita diuretica: in rerum autem affectibus declarabimus, quæ magis prouocent lotium, quæ magis ſudorem. Quare iiſdem vtendum, quæ fuere propoſita, exceptis cantharidibus. Commendatur etiam *guaiaci & ſaſſafraſiæ decoctum.* Præterea excitandus eſt ſudor medicamentis, quæ extrinſecus admouentur, & potiſſimum *balneis ſiccis*, quæ conficiuntur ex herbis calfacientibus, & aqua calida: vix enim homines reſtitui poſſunt, niſi ſudent.

Hydragoga.

Eſt etiam aquoſitas ſenſibiliter vacuanda per ſeceſſum. Medicamenta quæ hoc præſtant, vel reſpiciunt materiam nondum delapſam in cauitatem abdominis; (de cuius materiæ euacuatione in præſentia loquimur) vel eam, quæ iam decubuit in cauitatem. Vtrobiq; medicamenta conueniunt quæ ſunt hydragoga: at ratione aquę collectę, exhibenda ſunt robuſtiſſima; ratione aquæ nondum delapſæ, mitiora, quia hæc materia eſt fluxilis, tenuis, ac facile attrahitur, præſertim quia aſſunt ductus, per quos

facile attrahitur. At materia aquoſa, quæ in cauitatem abdominis fluxit, non reperitur in iecore, neque in venis, ſed extra eas. Vnde, licet tenuis ſit; difficilius tamen elicitur, quam materia craſſa, viſcida, pituitoſa & melancholica, eo quod hæc materia craſſa melancholica, quæ euacuatur per ſeceſſum, reperitur in venis: at materia aquoſa eſt extra venas, ideoque non ſunt ductus commodi, per quos ad inteſtina deueniat. Quare vtendum eſt remediis valentiſſimis, quæ deleteria ſunt; & ad grana tantum exhibentur. Quoad materiam, quæ nondum defluxit, poſſumus vti *ſucco iridis, radice iridis, a ʒ ij. vſque ad ʒ vj.* & proponuntur a Dioſcoride, Auicenna, Aetio, & Galeno capite 3. libro 9. *κ.τόπ.* In eadem quantitate prodeſt *ſuccus qui extrahitur e ſecundo cortice ſambuci: item ſuccus qui extrahitur e radice ebuli. Poſſunt hæc medicamenta exhiberi, cum mulſa ℥ iij. vel iiij. Poteſt exhiberi puluis, cum mulſa. Poſſunt decoqui folia in iure pulli, vel columbi: & exhiberi folia braſſicæ marinæ.* Materia quæ in cauitatem fluxit, non poteſt euacuari ſuperioribus medicamentis, niſi exhibeantur in maxima quantitate. Quæ autem vere id præſtant, ſunt vehementiſſima: eaque vacuant vel ſenſibiliter, vel inſenſibiliter. Senſibiliter vacuant, *ſuccus tithymalorum, grana cataputiæ, antimonium præparatum. Ego elaterio vtor: incipio a gr. ß. quia eſt validiſſimum medicamentum, & poſtea exhibeo gr. ij. iij. ad v. ſed ſenſim: nec augenda doſis, niſi materia euacuanda poſtulet, & vires tolerent.* Formula: ℞. *elaterii gr. ij. pil. alephang. ℈ j. cum ſucco iridis, fiant pilulæ.* Quidam hydropici non poſſunt admittere elaterium, ſed in ſyncopen labuntur: ideo his non eſt dandum. Quidam facile ferunt. Qui elaterium non poſſunt admittere, ii neque *antimonium* ferunt, quod vehemens eſt, & admodum periculoſum: idem de ſucco tithymali ſtatuendum. Ego tunc imitor Aetium: *Sumo radicem cucumeris agreſtis, & inciſam redigo in puluerem, cuius pulueris ʒ j. immitto in vinum generoſum, vt maluaticum, ad ℥ xij. vel xiiij. macero per triduum; & exhibeo vinum hoc cum puluere, tribus vicibus, per tres dies continuos: poſtea intermitto per 3. vel 4. dies; & rurſus exhibeo per triduum; rurſus intermitto, & rurſus exhibeo.* Sic enim tumor citra ægri moleſtiam minuitur: radix enim illa vino corrigitur, quod etiam corroborat ventriculum & iecur. Compoſita medicamenta huius generis, ſunt *pilulæ de ſagapeno, fœtidæ, de euphorbio, de elaterio: eſt etiam medicamentum illud, quod alkalkangi vocant, & recipit propoſita medicamenta.* Ego magis probo elaterium, vel puluerem radicis. Elaterium autem non vna tantum vice exhibendum, ſed ſingulis hebdomadibus ſemel, per vices v. aut vij. vt pluribus vicibus aqua euacuetur.

Ad aquam in venis adhuc hærentem.

Ad aquas in cauitatē delapſas.

Pro

Proſunt etiam ea quæ extrinſecus applicantur, c. 3. l. 9. κ. τόπ. Vnde Meſue laudat *vnguentum factum ex artanita, ſeu cyclam: vnguentum Agrippa, &* *proponit medicamentum factum ex elaterio.*

CAPVT XX.

De obſtructione hepatis.

OBSTRVCTIO Auicennæ dicitur mater ægritudinum iecoris: & eſt ſpecies anguſtiæ, c. 8. l. de diff. morb. Generatur autem dum humor iecoris meatus ita replet, vt fiat morboſa obſtructio, vi cuius neceſſario lędatur operatio totius hepatis. Quare iecoris obſtructio, eſt anguſtia morboſa iecoris, producta ab humore, replente meatus iecoris. Forma eſt anguſtia, ad differentiam ampliationis & dilatationis meatuum. Eſt autem anguſtia morboſa, ad quam immediate ſequitur læſio actionum: non autem illa anguſtia, quæ intra ſanitatis latitudinem conſiſtit. Subiectum, eſt iecur. Licet enim cauſa obſtructionis primo agat in meatus iecoris, non tamen hi tantum afficiuntur morbo, ſed totum iecur, c. 6. l. 2. meth. Obſtructio poteſt eſſe morbus vaſorum ex accidente; prout accidit, vaſa eſſe particulas iecoris, ceu membri inſtrumentalis. Hic autem morbus per ſe ſtatuitur tantum totius iecoris, quoniam actio quæ læditur, eſt actio totius hepatis, quam obit iecur, vt eſt membrum diſſimilare. Quare anguſtiæ morboſæ ſubiectum eſt iecur. *Generatio.* *Definitio.* *Forma.*

Cauſa efficiens, eſt humor. Si enim meatus repleantur ab alia materia, vt a calculo, quod interdum in ictero accidit; tunc illa anguſtia non eſt obſtructio, ſed conſtipatio. Hic autem humor, modo eſt Sincerus, modo Permiſtus cum flatu. Dicimus, humorem replere meatus, ad differentiam compreſſionis, quæ fit a materia extrinſecus detenta, quæ comprimendo anguſtat: & ad differentiam ſubſidentiæ, quæ fit citra humorem replentem: & ad differentiam coaleſcentiæ, cuius cauſa eſt cicatrix. Porro obſtructio non eſt ex vſu, & permanentiam habet momentaneam; nam remota cauſa, ſponte euaneſcit. cap. 1. lib. 1. loc. affect. Ideo natura humoris, a qua vtiles indicationes ſumuntur, accurate cognoſcenda. Hic ergo humor, quatenus eſt miſtum, & ſubſtantia interdum Pura eſt minera, interdum Permiſtum habet vaporem, ſeu flatum. Quoad quantitatem, obſtructio fit, non tantum a materia quæ toto genere eſt præter naturam, & putrida, vt eſt ſanguis corruptus, ſed etiam a materia, ſola copia peccante. Eſt etiã peccatum aliquando in qualitate ſecunda: ſi materia eſt craſſa, *Cauſa efficiens.*

vt melancholia, pituita, ſanguis; aut viſcida, vt pituita. Hæ materiæ generantur In iecore, vel Aliunde confluunt. Generantur autem in iecore, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbos, potiſſimum ob dyſcraſias. Error externus eſt, dum iecori bene conſtituto, offertur vitioſus chylus, ſiue producatur vitio ventriculi, ſiue ob errorem externum. Interdum materia non generatur in iecori, ſed confluit vel a Toto, vel a Parte, a capite, a ventriculo, a liene, ab vtero. Et hic confluxus fit, vel per modum Attractionis, dum iecur eſt calidius, aut dolore afficitur; vel per modum Tranſmiſſionis, dum iecur imbecillum eſt redditum, & ad fluxiones ſuſcipiendas maxime idoneum.

Differentia. Ratione formæ differentia tantum eſt ſecundum Magis & Minus. Sed notandum cum obſtructione aliquando coniungi poſſe intemperiem, vt duplex ſit morbus, & tunc etiam a forma ſumi poſſunt differentiæ. Si ex intemperie ità lædatur actio, vt generetur humor vitioſus, qui eſt cauſa obſtructionis: tunc intemperies illa non eſt recenſenda inter morbos, ſed inter cauſam efficientem, quatenus generat humorem obſtruentem. Quod ſi intemperies illa talem ſuccum non gignat; non tamen ex hoc propriæ differentiæ ſunt hauriendæ: niſi dicamus, obſtructionem eſſe coniunctam cum alio morbo, ſicut etiam cum obſtructione febris eſſe poteſt. Quare veræ differentiæ ſumuntur a ſubiecto, & cauſa efficiente. Quoad ſubiectum: obſtructio occupat iecur ſecundum partem Simam, vel Gibbam. Ratione cauſæ efficientis; ſumuntur differentiæ, vel ab humore, de quibus ſupra dictum: vel a meatibus iecoris, id eſt, a ſubiecto, non morbi, ſed humoris, id eſt, cauſæ efficientis. Hi ergo meatus ſunt venæ partis Gibbæ, vel Simæ: Præterea vel pertingunt ad Veſicam fellem, vnde fit icterus citrinus: vel ad Lienem, vnde icterus niger; vel ad Reliquas partes ſimas iecoris, vnde fit ſimpliciter obſtructio iecoris.

Signa generalia. Vbi obſtructio eſt morboſa (ſecundum Auicennam cap. proprio, & Galenum cap. 2. lib. de cib. bon. & mal. ſucc.) ægri grauitatem quandam perſentiunt ſecundum iecoris regionem. Et quia impedita facultas non exacte ſanguificat: cognoſcitur e mutatis excrementis, potiſſimum e lotio exiguo, quia obſtructio tranſitum impedit. Sic etiam cognoſcitur ex aliqua mutatione coloris corporis totius, faciei, &c. pallor enim quidam notatur, quia non generatur ſanguis ille floridus, quemadmodum

I. antea.

Signa differentiarum. Quoad differentias formales, quæ improprie ſunt differentiæ: cognoſcitur obſtructio maior vel minor, e conditione ſymptomatum: nam

quo

quo ſunt vehementiora, eo maior obſtructio. Quoad differentias a loco affecto, e cap. 7. libro 5. loc. affect. cognoſcuntur: nam ſi, verbi gratia, in parte gibba fuerit obſtructio, fieri poteſt, vt, dum tanguntur hypochondria, abdomen ſecundum illam regionem reſiſtat: atque hinc etiam fit, vt partes ad thoracem ſpectantes magis lædantur: &, cum ſeptum tranſuerſum comprimatur, aliqua oritur reſpirandi difficultas: & talis patiens maxime conqueritur, ſe non poſſe ſcalas aſcendere, vt antea: & ob leuem etiam motum corporis percipit in anhelando difficultatem, quia iecor ſecundum partem conuexam eſt affectum, quæ maiorem habet conſenſum cum partibus thoracis. Si vero ſecundum ſimam iecor affectum fuerit; tactu nihil percipitur, quia illa pars eſt ſatis remota: nec ita patientes conqueruntur de impotentia ad motum, nec de difficultate anhelitus. Magis autem in conſenſum ducitur ventriculus: vnde inappetentiæ oboriuntur. Hinc etiam facile ſitis excitatur. Et fieri poteſt, vt alui excrementa non ſint vere ſanguinolenta: liquida eſſe poſſunt, quia chylus non permeat: ſed cum chylus in iecur perduci nequeat, quia obſtructum eſt, alui excrementa apparent, vel non ſanguinolenta, vel ſi ſanguinolenta conſpiciuntur, ſunt ſanguinolenta non vere & proprie, ſed inſtar loturæ carnis nuper mactatæ; vt nonnihil cruoris in iis conſpiciatur, quia chylus, quamuis non poteſt e toto in ſanguinem mutari, tamen rudem aliquam acquirit mutationem. Quoad differentias a cauſa efficiente. Differentiæ erant duplices; vel ratione materiæ humoris, vel ratione ſubiecti humoris. Quoad differentias ratione humoris; an id corpus quod obſtruit, ſit vel ſanguis, vel pituita, vel bilis; & qua ratione gignatur; & quo modo confluat; alterius eſt loci, vbi traduntur ſigna huius vel illius humoris dominantis, & ſigna indicantia cauſas generantes. Quoad differentias, ratione ſubiecti, non morbi, ſed cauſa efficientis: ſi materia obſtruens occupabit meatus, pertinentes ad veſicam felleam; color aderit citrinus, & aderunt reliqua ſigna citrinæ icteritiæ. Si vero obſtruantur viæ reſpicientes lienem; cognoſcetur e corporis colore nigro, & ſignis icteritiæ nigræ. Si vero materia occupat reliquas partes; non erunt indicia icteritiæ, ſed erunt excrementa mutata ſanguinolenta, & non ſanguinolenta: vt, ſi fiat obſtructio viæ in gibbo iecoris, erunt ſanguinolenta, quia in parte ſima non obſtructa generatur ſanguis, qui tamen non poteſt diſtribui, ob vias obſtructas, ſpectantes ad partem gibbam; retrocedit ergo cum excrementis per aluum effluens, & alui excrementa reddit ſanguinolenta: quod non apparet, ſi reliquæ viæ fuerint obſtructæ.

(Right margin, beside the lines beginning "quo ſunt vehementiora", "ferentias a cauſa efficiente" and "cauſas generantes": II., III., IIII.)

Præſidia. Vtiles indicationes ſunt Vitales & Præſeruatoriæ. Quoad vitalem; hæc indicat conſeruans: Indicatio enim vitalis, tantum ſumitur a virtute, cuius eſſentia pertinet ad calorem innatum iecoris, qui nihil aliud indicat, quam calidum moderate, & aſtringens moderate. Medicamentum autem hepaticum, ſumitur etiam a virtute iecoris, ſed ab eſſentia ignota, ideo non indicatur, ſed requiritur tantum. Hæc igitur eſſentia nobis ignota, nihil aliud eſt, quam ſedes & domicilium virtutis; nimirum, proportio quædam determinata & ignota, peculiaris iecori. Proportio hæc requirit remedium ſimile: quia inter proportiones datur ſimilitudo & diſſimilitudo: verbi gratia, inter proportionem magnetis & ferri, datur ſimilitudo.

Differentia. Differentia autem eſt inter proportiones: quia vna eſt maioris actiuitatis, alia minoris: hinc facultas illa, quæ limitatur a proportione magis efficaci, habet rationem patientis: exempli gratia, maxima diſſimilitudo eſt inter proportionem magnetis & adamantis: ſed proportio adamantis eſt efficacior: & ideo quamprimum fricamus magnetem, ilico deſiſtit a proprio munere: vnde neceſſe eſt repetere medicamenta, quæ viuificant hanc proportionem a proprietate.

Indicationes. Indicationes præſeruatoriæ deſumuntur a materia, & a cauſa generante materiam: verbi gratia, ſi obſtructio fiat a materia copioſa, indicat minuens: ſi a craſſa, attenuans: ſi a viſcida, detergens. Et merito cauſæ generantis, ſi materia viſcida pituitoſa generetur a ventriculo frigido; oritur indicatio calefaciendi.

Prognoſtica. Obſtructio eſt vitium magni momenti: quia læditur ſanguificatio ad vitam neceſſaria. com. penult. lib. 1. de ſalub. diæta. Et, vbi adeſt obſtructio, eſt initium & fundamentum omnium morborum. Variat periculum, pro vi differentiarum. Quoad formales differentias, quantumuis improprias; prout obſtructio maior vel minor eſt, ita maius vel minus eſt periculum.

Quoad differentias a ſubiecto; cæteris paribus, maius eſt periculum, ſi iecur afficitur ſecundum partem gibbam, quam ſecundum ſimam: ratio eſt, nam ea pars magis remota eſt, & promtius cor trahit in conſenſum.

Quoad differentias a cauſis efficientibus; deterior eſt obſtructio, ſi fiat a minera tantum, quam ſi a minera & vapore ſimul ſeu flatu: facilius enim vacuatur flatus. Satis etiam periculoſa eſt illa obſtructio, quæ fit a materia toto genere præter naturam, a materia putrida; & tunc cum obſtructione plerumq; febris iungitur, vnde vires bifariam patiũtur, tum ratione morbi iecoris, tũ ratione febris. Minus periculoſa eſt obſtructio facta a materia quæ pec-

quæ peccat ſola quantitate, quam quæ fit a materia craſſa & viſcida: nam facilius materia copioſa minuitur, quam craſſa attenuatur. Intenditur etiam vel minuitur periculum, prout materia fuerit magis vel minus craſſa & viſcida: vnde, ſi fiat a materia melancholica, quæ eſt craſſiſſima, vt ſæpe durities contrahatur; fieri vix poteſt, vt homo ſanitati reſtituatur. Quod dictum eſt de materia, idem intelligendum de cauſa generante, prout magis vel minus efficax fuerit.

Curatio. Phlebotomia. Venæ ſectio locum habet, ſi adeſt indicans, nimirum ſanguis, & vis eius vehemens. Hinc Auicennas dicit, in iecoris obſtructione eſſe ſecandam venam, quando ſit antiqua. Quod non ſuperficialiter intelligendum: nam ſi ſemper exſpectare vellemus, donec antiqua fieret obſtructio, hæc certe ita augeretur, vt valde eſſet periculoſa. Item ſi fiat obſtructio a materia pituitoſa, viſcida, craſſa; ſi hæc antiquetur, non eſt vena ſecanda, quia non peccat ſanguis: & ſecundum Galenum capite 14. libr. 11. meth. per venæſectionem non remouetur obſtructio, quæ producitur a craſſa & viſcida materia; idque eo minus, quo magis eſt antiqua. Auicennas ergo per obſtructionem antiquam inſinuat vehemens in ſanguine peccatum. Ideoque ſi obſtructio fiat a ſanguine, non cedente leuioribus præſidiorum materiis, vena eſt ſecanda. Quoad *vbi agendum*; ſanguis habet eam ſubſiſtentiam, vt commode euacuetur per venam baſilicam. Si autem obſtructio oriatur a ſuppreſſis menſibus; tunc ſanguis eam habet ſubſiſtentiam, vt promte euacuetur per ſaphenam: præſertim quia ſanguis peccat ſecundum motum, dum impetum habet ab vtero in iecur, ab infra ad ſupra; vt deorſum reuelli expediat, & proinde venæ infernæ ſecandæ.

Fonticuli. Probantur etiam fonticuli ſecundum crura, prǽſertim in obſtructione, quæ non fit a ſanguine, ſed a craſſa viſcida materia, quæ aliquando ita eſt rebellis, potiſſimum ſi coniuncta eſt frigida intemperies iecoris vel ventriculi, vt fonticulis vti cogamur, quo materia noua, quę regeneratur, nō fluat ad venas, ſed potius ad crura reuellatur.

Φαρμακεία. Vacuantia. Medicamenta alia communia, alia determinata. Communia ſunt, quibus etiam in aliis morbis eſt locus: & ſunt quæ determinatos humores poſſunt euacuare. Vnde, *ſi pituita peccet, vtendum agarico; ſi melancholia, epithymo, ſena, polypodio; ſi bilis flaua, rhabarbaro.* Circa hæc medicamenta notandum: a pleriſque errores committi, potiſſimum in vſu *rhabarbari*: opinantur enim nos in qualibet iecoris obſtructione tuto vti poſſe rhabarbaro. *Error quorũdam in vſu rhabarbari.* Si namque a bile fiat obſtructio, probatur rhabarbarum: ſi a pituita, vel melancholia, nequaquam: præſer-

tim quia pituita eſt tenuis. Quod ſi peccet pituita craſſa, vel melancholia, nocebit vſus rhabarbari: euacuat enim bilem, quæ ſui præſentia habet rationem materiæ ſanantis, cum ſua caliditate remittat frigus pituitæ, & melancholiæ; attenuet etiam, atque aliquo modo detergeat. Eſt etiam alius error circa rhabarbari vſum. Cum enim hic
2 morbus diuturnus ſit, præcipiunt Medici, vt æger frequenter, id eſt, ſingulis vel alternis diebus, maſticet rhabarbarum, & deuoret. At hoc peſſimum eſt conſilium: vacuatur enim bilis, quæ non peccat, & proinde non eſt euacuanda: & intenditur quoque obſtructio, quia rhabarbarum non adminiſtratur in infuſione, ſed in ſubſtantia, quæ ob craſſitiem in cauſa eſt, vt obſtructio augeatur. Errant etiam, quia exhibent rhabarbarum maſticandum cum paſſulis, vt iniucunditas tollatur: ſed hac ratione rhabarbari ſubſtantia perducitur ad iecur, ad locum obſtructum: dulcia enim ſunt vehiculum aliorum: vnde vaſa illa magis obſtruuntur. Quare non indifferẽter vtendum rhabarbaro: ſed pro materiæ diuerſitate, remedijs diuerſis vtendum.

Vitalia remedia: reſpicientia tum proportionẽ, tum cal. innatũ iecoris

In obſtructione, vt etiam in hydrope, opus eſt vti vitalibus: vt eſt *hepar lupi*, *cyphoeides Galeni cap. 7. lib. 8.* κατὰ τόπ. *magna antidotis, abſinthium*, *mentha*: & hæc ſunt calefacientia. Refrigerantia ſunt, *roſa, vel ſaccharum roſatum*, *cichoracea, vt endiuia, cichorium, ſonchus*; Hæ ſunt materiæ medicamenti vitalis: quædam tamen ſunt hepatica, quædam non. Vitalia ſunt, ſed non hepatica, quæ non reſpiciunt proportionem iecoris, ſed manifeſtis qualitatibus reſpiciunt calidum eius innatum, quod indicat moderate aſtringens. Hac de cauſa Auicennas in obſtructione hepatis, vtitur attenuantibus & detergentibus, vt remoueatur peccatum materiæ, vt craſſa ſcilicet attenuetur, & viſcida detergeatur: quare hæc ſunt præſeruatoria. His autem permiſcet aſtringentia, vt ſeruetur iecoris calidum innatum: talia ſunt *roſa*, *cichoracea*, *abſinthium*, non ratione omnium facultatum, ſed ratione facultatis aſtrictoriæ. Quare abſinthium, verbi gratia, eſt materia remedii vitalis, & præſeruatorii: vitalis, vt habet vim aſtringendi & muniendi calorem naturalem: præſeruatorii, vt habet vim detergendi. Hæc igitur quæ reſpiciunt calorem, ſunt quidem vitalia, quia conſeruant calorem, ſed non ſunt hepatica, niſi improprie, cuiuſmodi eſt *agrimonia, &c*. Hepaticum ergo eſt *hepar lupi*.

Obſtructio cũ dyſcraſia calida.

Si obſtructio hepatis coniunctam habeat intemperiem calidam; reſpiciendo ad materias vitales, ſic poſſumus præſcribere: *Recipe trochiſcorum cyphoeidis ℥iiß. hepatis lupi ℥ß. pulueris agrimoniæ ℥ij. conſerua*

cich.

cich. roſarum. ana ℥jß. *cum ſyrupo de ſucco ſonchi, fiat electarium. Cuius doſis a* ʒij. *ad* ℥j. Ratio huius medicamenti. Inſtitutum eſt conſeruare iecoris facultatem, conſeruando ſcilicet eius calorem innatum, per illud, quod habet ſimilitudinem cum proportione iecoris: propoſitum etiam eſt, remouere dyſcraſiam calidam iecoris. Trochiſci igitur cyphoeidis, reſpiciunt proportionem iecoris, & parum calefaciunt: cuius gratia adduntur refrigerantia. Iecur lupi eſt baſis, & eſt materia remedii vitalis; præcipua enim cauſa eſt corroborationis hepatis: quemadmodum propria caro iecoris eſt præcipua cauſa ſanguificationis: adeo immiſcetur hoc medicamentum in magna ſatis quantitate, ad ℥ß. & præſertim quia per primas qualitates non poteſt nocere. Puluis agrimoniæ miſcetur, vt iuuet attenuando, & per moderatam caliditatem hepatis calorem conſeruet: non autem obeſt calore ſuo, quia non pertranſit primum gradum. Miſcetur conſerua roſarum & cichorii, vt remittatur calida iecoris intemperies: deinde vt ob leuem vim aſtrictoriam, iecoris calor vniatur: tertio, quia dulcia iecori amica ſunt, hæc medicamenta vehiculum ſunt reliquorum, & ſunt in cauſa, vt medicamentum citius perducatur ad iecur. Additur ſyrupus de ſucco ſonchi, vt medicamentum acquirat eam conſiſtentiam, quæ oblectat ægros.

Si iecoris obſtructio coniunctam habeat frigiditatem; medicamentum tale erit: *Recipe hepatis lupi* ℥ß. *mithridatii antiqui* ʒij. *pulueris abſinthii* ʒij. *conſerua ex abſinthio, e foliis agrimonia viridis ana* ℥iß. *cum ſyrupo de corticibus citri fiat electarium, cuius doſis a* ʒij. *ad* ℥j. Hepar lupi, in hoc medicamento, tota ſubſtantia prodeſt: & cum in actiuis ſit temperatum, nec calore, nec frigore poteſt obeſſe. Mithridatium proportionem habet ſimilem proportioni iecoris: & præterea calefacit. Abſinthium per leuem aſtrictionem conſeruat hepatis calidum innatum: & ob caliditatem, remittit frigidam intemperiem. Conſeruæ remittunt intemperiem. Et quatenus tum ipſæ conſeruæ, tum ſyrupus de corticibus citri, conſtant ſaccharo, faciunt vt medicamentum facile attrahatur a iecore, & retineatur ab eius retentrice, quæ iucunda & ſuauia retinet. His medicamentis roborandum eſt hepar, & ſecundum calidum innatum, & ſecundum proportionem. Quoad vtendi rationem: circa *quomodo agendum* notetur, vt medicamentum aliqua ex parte ſit liquidum; quia ea eſt paſſio principaliter indicantis, nimirum caliditatis iecoris, & proportionis requirentis. Si enim iuſto liquidius ſit medicamentum, præterlabi-

Obſtructio cum intemperie frigida.

Vtendi rat.

tur,& ita non ſuperatur paſſio indicantis, ſed potius reſiſtit, non cedit. Nec medicamenta actu frigida adminiſtrentur: quia calidum innatum, prohibet actu frigidum. Et, ſi hepar obſtructum ſit frigidius, medicamentum magis actu calidum propinabitur. *Tempus vtendi* eſt, quando adeſt præſentia indicantis; & nihil prohibet. Semper adeſt præſentia indicãtis; quia perpetuo adeſt calidum hepatis in actu, ſemper adeſt proportio. Veruntamen non ſemper licet vti hoc medicamento, quia poteſt aliquid adeſſe, quod ſit efficacius ad prohibendum, quam virtus ad indicandum: id autem eſt materia replens totum, & potiſſimum proximos ductus, ventriculum, venas meſaraicas. Talis ergo materia habet rationem cauſæ, ſine qua non: ſi enim præſente hac materia exhibeantur propoſita medicamenta, ſequitur inſigne detrimentum, quia hæc materia vna deducitur in iecur, & obſtructio augetur. *Vbi.* Medicamenta intus & extra vſurpari poſſunt: magis tamen probo vt exhibeantur, præſertim medicamenta quæ tota forma agunt, quæ reſpiciunt proportionem; ad differentiam illorum, quæ reſpiciunt calidum innatum, quæ ſunt moderate calida & aſtringentia. Ratio eſt, quia vbi agendum ſumitur a ſubſiſtentia principaliter indicantis. Quare, ratione proportionis iecoris, potius exhibenda ſunt medicamenta, quam applicanda. Et hinc etiam aſtringentia, quæ reſpiciunt calorem innatum, tutius exhibentur, quam applicantur: nam abſinthium, verbi gratia, aſſumtum, roborat aliqua e parte, aſtringit, euacuat; quod non facit applicitum.

Ἐκφρακτικὰ, ſeu infarctu liberantia.

Præſeruatoria remedia diriguntur ad materiam, quæ eſt cauſa obſtructionis. Vnde ſemper admiſcenda ſunt attenuantia, detergentia, moderate tamen calida, in omnibus compoſitionibus. Interdum in receptis permiſcenda ſunt calefacientia, refrigerantia, aliquando emollientia, ſemper moderate aſtringentia. Moderate aſtringentes materias propoſuimus, vbi egimus de materiis vitalibus. Materiæ attenuantes ſunt, *ſecuridaca folia & ſemen; mirabiliter enim attenuant, & exobſtruunt; chelidonium maius, id eſt, fumaria, non autem herba denticularis, qua non vtendum; pentaphyllum validiſſime attenuat, citra caliditatem; tormentilla attenuat, & nonnihil aſtringit: filix mas valde probatur; item betonica, agrimonia, abſinthium.*

Alucinatio quorundam

Vulgares practici reſpicientes ad verba Galeni, non ad ſenſum, in obſtructione hepatis vtuntur *abſinthio & eupatorio*; in obſtructione lienis, *ceterach & capparibus.* At interdum in hepatis etiam obſtructione, potius vtendum eſt ceterach & capparibus, quam abſinthio & eupatorio. Ratio ſumitur a recta indicantium

cantium cognitione:nam hæc medicamenta ſunt materia remedii non vitalis,ſed præſeruatorii,id eſt ſunt materia remedii nó requiſiti,ſed indicati: igitur ab eſſentia nota indicantis. Remedium igitur attenuans,indicatur a materia craſſa:hæc ſi vehemens ſit, indicat medicamentum vehemens attenuans;ſi debilis,attenuans debile. Aduertatur autem,dum materia craſſa obſtruens ſtatuitur vehemens; non ſtatui vehementem ratione actiuitatis,quia actiuitas non dependet a craſſitie,ſed potius a reſiſtentia. In obſtructione igitur,materia craſſa,prout vel magis vel minus eſt craſſa;ita etiam indicat remedium magis vel minus attenuans, magis vel minus vehemens. Et quia cognouit Galenus,cæteris paribus,obſtruentem materiam eſſe craſſiorem in liene,quam in iecore: ideo ſtatuit in lienis obſtructione opus eſſe capparibus, aſpleno,quæ vehementer attenuant. At ſi materia iecur obſtruens admodum ſit craſſa (;nam interdum lapideſcit:) ob vehementem reſiſtentiam expedit ad vehementiſſima aſcendere, ad ceterach, ad cappares. Si cum obſtructione iuncta ſit intemperies frigida; poſſumus addere *hyſſopum,feniculum,praſſium, quod aliqui pro ſecreto habent.* Si iuncta ſit caliditas,cum ſuperius propoſitis miſcenda *cichoracea, hepatica, acetoſa.* Si materia aliqua e parte duritiem contraxerit,permiſcenda ſunt, *malua,althea, amygdala dulces, liquiritia,paſſula dulces,carica,mel,ſaccharũ.* Dulcibus tantum ratione ventriculi vti debemus id eſt in parua copia:alias vertuntur in bilem. Quoad *vſum* propoſitorum medicamentorum:ſi iecur obſtructum ſit a materia ſatis craſſa, quæ non e toto induruerit,& ſit iuncta frigiditas; vtendum hoc medicamento, quod attenuat,detergit,& remouet obſtructionis cauſam, & frigiditatem coniunctam. *Recipe pulu. ſecuridacæ ℥j. trochiſc. de eupatorio ʒvj. pulu. fumariæ ℥ß. mithridatii antiqui ʒij. hepatis lupi ʒiiß. conſerua e foliis viridibus agrimoniæ ℥iij. cum ſyr. de abſinthio,fiat electarium,cuius doſis a ʒij. ad ℥j.* Hoc medicamentum conſtat non tantum ex attenuantibus & detergentibus,verú etiã e vitalibus, quæ reſpiciunt calidum innatum iecoris,& eius proportionem: ſed in minori quantitate poſita ſunt vitalia, in maiori præſeruatoria : nam impoſuimus ℥j. ſecuridacæ , quia inſtitutum eſt potiſſimum oppugnare materiam, obſtruentem, non neglecta tamen proportione, & calido innato. Quoad *quando:* prohibere poteſt vſum huius medicamenti,materia replens ventriculum, primas vias, & totum corpus. Prius ergo totum euacuari debet. Sed oportet hoc medicamentum exhibere per plures dies: ideoque in magna quantitate præſcripſimus,quę excedit ℥vii,vel viii. dum enim perſeuerat indicans, materia frigida,longo tempore perſeuerãdum eſt in vſu huius medicamenti, & conſimilis. Hoc medicamentum per os

Vtendi ratio.

exhibendum. Poſſunt etiam extrinſecus applicari medicamenta, quæ ex oleis & ſimilibus medicamentis conficiuntur.

Diæta. Victus reſpondeat. Si ergo fiat obſtructio a materia ſola copia peccante; probatur victus tenuis (, non dico attenuans:) vt copioſa materia minuatur. Si fiat obſtructio a materia viſcida, craſſa; obeſſet victus tenuis: ideo probatur victus medius inter plenum & tenuem. Hic autem victus mediocris debet eſſe attenuans. Dulcibus vtendum, non vt cibis, ſed vt condimentis, id eſt in parua quantitate. Galenus improbat *vina dulcia.* Exhiberi poteſt *aqua, cum exiguo vel mellis, vel ſacchari.* Vbi vinum concedi poteſt, dabitur *vinum tenuis ſubſtantiæ, & admiſcebitur parua portio vini dulcis, ratione condimenti.*

CAPVT XXI.

De ictero, ſeu Aurigine.

Generatio. PEr icteritiam intelligo flauam & nigram. Generatur, dum bilis excrementitia ita detinetur inter partes corporis cutaneas, vt color a naturali ſtatu mutetur, & euadat præter naturā. *Definitio.* Icterus ergo eſt color præter naturā in cute totius corporis, procedens a bile excrementitia. Forma, eſt color præter naturā, id eſt, ſymptoma, nim. qualitas mutata viſibilis: multiplex autem eſt hic color, ꝓut huius cauſa eſt multiplex. Subiectū eſt cutis tota; ad differentiā cutis ſecundū partē aliquā: vnde v. g. in eryſipelate mutatur color cutis; ſed in illa tantum parte, in qua eſt eryſipelas.

Cauſa efficiens. Efficiens, eſt bilis excrementitia; ad differentiam alimentalis, & aliorum ſuccorum: nam in anaſarca mutatur color totius corporis, vt quandoque color roſeus albus euadat, ratione pituitæ. Bilis porro eſt Flaua, vel Atra; ſeu melancholica: item, vel eſt Toto genere præter naturā vel Non toto genere præter naturā eſt putrida, qualis in febribus eſſe ſolet (. Auicennas negare videtur, icteritiā dari in febribus: ſed loquitur de icteritia principali, quæ nō fit in febre: at icteritia nō principalis fit ratione febris; quia ſequitur eam.) Cū igitur loquamur de qualibet icteritia, iure diximus hāc bilioſam materiā poſſe eſſe putridā, cuiuſmodi redundat in putridis febribus. Cæterum, hæc materia nō poteſt eſſe cauſa icteri, niſi cutem occupet, & eius colorē mutet. Bilioſa materia bifariā in cute reperitur: primo, quia talis in cute Generatur deinde, quia Fluit in cutē. Generatur in cute, ſi ſit iuſto calidior: tunc enim alimentum etiā probum, in cutem delatum, mutatur in bilem. Fluit autem materia, potius tranſmiſſa, quam attracta; quia

iecoris

iecoris partes ſolent eſſe calidiores, quam cutis: vt attractio a cute, tanquã minus calido, fieri nequeat. Quod ſi tamen cutis ſit calidior, adiuuatur fluxio. Materia ergo hæc tranſmittitur ab hepate: quia eius expultrix inſurgit ad expellendum vel ratione Copiæ, vel Qualitatis. Copioſa eſt materia duobus modis: vel quia in magna copia Gignitur, vel quia tantũ Colligitur; & non euacuatur, ſicut opus eſſet. Si primo modo hoc fiat; id contingit, vel Læſa facultate iecoris ob temperiem calidiorem; vel ob Errorem externum, cibos & potus in magna copia aſſumtos, qui facile in bilẽ mutantur. Si altero modo bilis ſit copioſa; hoc fit vitio Iecoris, vel Aliarũ partiũ, per quas deberet euacuari. Si vitio iecoris; fit ratione obſtructionis, vt cuius nõ poteſt ita expelli, vt par erat: vnde collecta materia adeo ſtimulat & grauat, vt ad partes cutaneas expellatur. Vitio aliarũ partium; vt Lienis, & Veſicæ felleæ. Lienis vitio; dum non Attrahit, vel non Suſcipit. Nõ attrahit, ratione frigiditatis. Non ſuſcipit, quoties afficitur vel obſtructione, vel tumore. Ratione felleæ veſicæ fit; quia vel non Attrahit, vel nõ Suſcipit; vel ratione anguſtiæ, vel tumoris: & anguſtia quandoq; in veſica fellea eſt conſtipatio, producta a lapidibus: nam vidi aliquot ictericos, quorum cadaueribus apertis, in veſica fellis copioſi lapilli ſunt inuenti. Poſtremo, ratione qualitatis inſurgit ad expellendum. Et hæc qualitas vel eſt Venefica, vel Non. Non eſt, ſicut fit in febribus putridis, in quibus materia eam acquirit acrimoniam, vt expultrix ad expellendum inſurgat. Hæc expulſio poteſt eſſe Critica, vel Symptomatica. Qualitas venefica eſt quando aliquis mordetur a vipera, ſecundum Auicen. & Galenum: c. 7. l. 5. loc. aff. viperæ enim morſus ita afficit ſanguinẽ, vt vertatur in bilem excrementitiam veneficã, vt expultrix iecoris eam expellat ad cutim. Quomodo autẽ ab vno morſu viperæ ſanguis iecoris mutetur in bilioſum hoc excrementũ; non ita facile intelligitur. Ego ſentio, poſt morſum materiam veneficam per ſolutam vnitatem corpus ingredi; non tamen agere in partes cutaneas: quia non eſt veriſimile, veneficam illã materiam vi ſua primum petere omnes partes extrinſecas, ſed ſolum illam quæ mordetur. Nõ autem vna corporis pars prius, alia poſterius colore illo bilis afficitur, ſed omnes ſimul: quia bilis hæc excrementitia procedit a quodã fonte, qui eam per proprios canales trãſmittit ad omnes corporis partes, eodẽ tempore: vnde etiã eodem fere tempore mutatio apparet ſecundũ vniuerſam cutim. Hic autẽ fons eſt iecur: nec enim cor eſſe poteſt, alias ſæuiora fie.ẽt ſymptomata. In morſu ergo viperæ magis videtur affici corpus ſecundum partes venoſas: & hinc vis venefica primũ impertitur iecori & prius quã cordi. Neq; hoc aduerſatur naturę veneni, quod eſt corruptiuũ cordis

Quomodo a morſu viperæ homo fiat auriginoſus.

& confertim: non eſt corrumpens, ſed corruptiuũ; niſi enim occurramus, habet facultatem, qua poteſt corrumpere cor, & interficere hominem. Non tamen hinc concluditur, venenum ante cor non poſſe alias partes primum offendere: nam cantharides primum offendunt veſicam, lepus marinus pulmones, & poſtea cor: ſic venenum in morſu viperæ, prius petit hepar, quam cor. Dum autem petit iecur, fit vt ſanguis in excrementitiam bilem mutetur, & acquirat prauum colorem, vnde poſtea mutatur color totius cutis. Hæc autem actio fit a veneno, a proportione maioris inæqualitatis, vt magis poſſit venenum, quam ſanguis, aut iecur in facultate alteratrice. Venenum igitur per ſuam facultatem quæ eſt maximę actiuitatis, ope ſuæ proportionis, quæ eſt non organum, ſed locus conſeruans & domicilium facultatis veneficæ, ſummæ eſt actiuitatis. Et, cum diſſimilitudo ſit, inter proportionem veneni & ſanguinis, & hepatis; fit vt facultas veneni maioris ſit actiuitatis, cauſa proportionis, facultas hepatis, minoris; ſanguinis, adhuc minoris: & cum non poſſit ſanguis reſiſtere ſaltem ſecũdum aliquam ſui partem; ita vincitur a veneno vt corrumpatur, & fiat toto genere præter naturã, & color mutetur. Hepatis autem facultas, cum ſit minoris actiuitatis, quam veneni; cedit facultati veneni; ſed non ita ſicut ſanguis, quia magis reſiſtit (: nam minoris actiuitatis eſt ſanguis, quã hepar) vnde hepar nõ ita corrumpitur a venẽo vt ſanguis. Hinc fit, vt licet aliqua e parte patiatur iecur, nõ tamẽ corrumpatur: ratione paſſionis fit, vt adimatur actus ſecundus facultatis alteratricis, vt non poſſit alterare & vincere, non poſſit regere ſanguinem, ſicut opus eſſet. Hinc igitur ſequitur, vt, cũ ſumma ſit vis veneni; ſanguis per propriam vim nõ poſſit reſiſtere, & quodammodo relinquatur a iecore, ac neceſſario corrumpatur, & ita corruptus ad partes cutaneas tranſmitatur. Tanta autem eſt veneni violentia; vt niſi medicus quam celerrime occurrat, venenum, vt eſt corruptiuum cordis, ita actu etiam corrumpat. Hoc verum eſſe, oſtendit curatio; ſecundum illud Hippocratis. Auicennas enim reſpiciens ad vim veneni, dicit adiuuandam naturam bezoartico, quod poteſt ſuperare venenum. Nam venenũ eã habet potentiam, vt ſuperet naturam humanã. c. 4. l. 3. de temperam. Et hinc Auerrhoes collect. 3. dicit, venenũ per accidens curari a medicamento bezoartico; quia medicamentum nõ agit in venenum, alias per ſe fieret curatio, non per accidens, ſed agit in corpus humanum, & ita agit, vt, cum natura non poſſit vincere venenum, aſſequatur eam virtutem beneficio bezoartici, quæ eſt ſupra humanam, ratione cuius, ita roboratur, vt vincat venenum. Quod cognoſcens Auicennas dicit, bezoarticum medicamentum eſſe in cauſa, vt venenum vincatur, quia conſeruat & auget ſa-

get ſanitatem & virtutem in ſpiritu. Sanitas conſiſtit in temperie, compoſitione, & vnitate. Bezoarticum nihil præſtat ratione horum trium. Sic etiam venenum in icteritia dum agit in hepar, non mutat temperiẽ: nam ſi mutaretur temperies, ea nõ ita cito reſtitueretur ſanitati. Per ſanitatem autem Auicennas intelligit bonã affectionẽ facultatis. Declaro. Corpus ſanum donatum eſt facultate, quę ita afficitur, vt bonas edat operationes: ſi enim fuerit morbus, ſi lædatur temperies facultatis; affectio nõ eſt ampli⁹ ſecundum naturã, ſed præter naturã, vt merito ſequantur actiones læſæ: vt ſecundũ hanc rationẽ morb⁹ ſit læſio, ſit affectio præter naturã facultatis, ſicuti ſanitas eſt affectio ſecundũ naturã facultatis. Nec ſecundũ hunc modum poſſum⁹ intelligere ſanitatẽ ab Auicẽna ꝓpoſitã: quia, licet hæc ſanitas nõ ſit temperies, nõ compoſitio, non vnitas; tamẽ ab his dependet, vt illa habeant rationem cauſæ continentis, quia poſita intemperie, ponitur mala affectio, & remota, remouetur: ſimiliter, poſita temperie, compoſitione, & vnitate, ſequitur ſanitas, bona affectio facultatis. Vnde non poſſumus intelligere ſecundum hunc modum, quia nec venenum mutat temperiem, nec bezoarticum mutat temperiem. Quod dico de intemperie, idem dicendum de compoſitione & vnitate. Præter hæc tria igitur neceſſario requiritur ꝓportio, quæ eſt domiciliũ facultatis, vt facultas maioris & minoris actiuitatis reddatur, non modo beneficio conſtitutionis & ſpiritus, verum etiam virtute ſui domicilii; ſiue proportionis, in qua eſt virtus conſeruatiua locati. Quare ſimilitudo eſt inter proportionem bezoartici & corporis viuentis: & proportio bezoartici eſt in cauſa, vt ſeruetur facultas maioris actiuitatis; beneficio cuius ita roboratur facultas corporis humani, vt acquirat poteſtatem ſuper humanam, quia ſecus non poſſent vinci venena. Acquirit autem ſuperiorem virtutem, & viuificatur atque augetur ſanitas; quia facultatis affectio redditur magis robuſta ob bezoarticum, quod habet proportionem ſimilem, cuius beneficio facultas fit robuſtior. Hinc in ictero venenum non agit in conſtitutionem, ſed in proportionem: ſicut etiam adamas agit in magnetem, & ſui præſentia in cauſa eſt, ob proportionis diuerſitatem, vt tollatur actus facultatis, vt facultas non poſſit agere. Hoc igitur modo agit venenum in iecur, vt facultas eius non poſſit regere ſanguinem. De ſpiritu eadem eſt ratio. Si bezoarticum auget ſanitatem in parte viuente, & virtutem in ſpiritu; neceſſe eſt, vt venenum aduerſetur ſpiritui: nam morbum oſtendit cura. Et cum bezoarticum ſit amicum omnibus corporis partibus, & cõſeruet virtutem in ſpiritu innato; neceſſe eſt, vt in omnibus partibus reperiatur ſpiritus. Quare e mor-

ſu viperæ venenum petit hepar, & ſanguis acquirit colorem præter naturam, & tranſmittitur ad cutem, vnde huius color mutatur.

Differentiæ. Quoad differentias a forma: icteritia eſt Nigra, vel Citrina. Quoad efficientem: icterus prodit a bile Flaua, vel Atra, quæ perpetuo toto genere eſt præter naturam. Sciendum autem materiam præter naturam bifariam accipi poſſe. Primo modo, vt prorſus, & ſecundum propriam eſſentiam tranſgreditur limites naturæ; ſicut eſt materia putrida. Deinde ratione loci, in quo reperitur: quando ſcilicet ille locus non eſt deſtinatus huic materiæ a natura; ſicut contingit materiæ, a qua cauſatur icterus. Præterea ab efficiente ſumuntur differentiæ; prout hæc materia Generatur in cute, vel aliunde Confluit. Et, ſi aliunde; bifariam fit, quia tranſmittitur vel ratione Copiæ, vel Qualitatis. Si ratione copiæ; vel quia Generatur, vel Coacervatur. Qualitas tandem eſt Euidens, aut Recondita.

Signa. Icterus in genere facile patet: præſertim ſi aſpiciatur album oculi, quod facile inficitur. Mira naturæ eſt prouidentia, quod in ictero aliquando cornea tota afficitur colore citrino, præterquam ſecundum regionem quæ ante cryſtallinum locatur. Hinc ſæpe icterici inſpicientes parietem album, album iudicant: interdum quodlibet obiectum citrinum eſſe putāt. Quoad differentias formales, facile conſpicitur, an color ſit citrinus, an niger, vel tendens ad nigrū, qualis eſt viridis. Quoad differentias ab efficiente; facile cognoſcitur e colore, num ſit flaua, vel atra bilis. Num autem hæc materia ſit putrida, vel nō; cognoſcitur e febre putrida adiuncta. Præterea cognoſcendum an fluat, nec ne: nā ſi non fluat materia a iecore ad cutem; paullatim fit hic morbus, totum corpus tactui ſe offert calidum, pulſant vehementer arteriæ ob caliditatem, & non mutantur excrementa. Si autē fluat; malum breui tempore ortū eſt. Sed notandū, tametſi tranſmittatur materia a centro ad ſuperficiē; non tamen fieri rigorem, vt in febribus: quia in febribus materia tranſmittitur ſummo cum impetu, in ictero ſenſim. Porro materia trāſmittitur, quia peccatū eſt vel in copia, vel qualitate. Copia duob⁹ modis poteſt cōtingere; & quia generatur, & quia colligitur. Generatur ob vitium calidius hepatis; ſeu, ob vitium in cibo. Si e cibo; cognoſcitur ex ægro. Si ob vitiū iecoris calidioris; tum lotiū maxime erit coloratum: &, ſi immittatur pannus lineus, tingetur colore citrino, vel nigro: alui autem deiectio non erit albicans, ſed colorata, quia non adeſt anguſtia aliqua, vi cuius colligatur excrementum, & impediatur tranſitus bilis ad inteſtina. Vtrum autem vitium hepatis calidum, ſit intemperies, vel inflammatio, vel eryſipelas: cognoſcitur e propriis capitibus. Si altero modo produ-

producatur icterus a bile, non vt copia peccat, ſed quia colligitur; hoc fit, quando bilis in decenti copia generatur, & non euacuatur, ſed ob cumulationẽ ita fit copioſa. Si fiat vitio lienis, vel iecoris, vel veſicæ felleæ; ſic diſtinguendum. Nam ſi vitio hepatis; erunt ſigna obſtructionis. Si vitio lienis; præter id quod nigra erit icteritia, aderunt ſigna indicantia vitia lienis: vt, ſi colligatur excrementum melancholicum, quia non attrahitur a liene, ob eius frigiditatem; cognoſcetur e ſignis propriis frigidi lienis; & tactu nullus percipietur in liene tumor. Si colligatur excrementum melancholicum, quia lien non ſuſcipit: percipietur tenſio, & quandoque tumor, ac durities in liene, pro diuerſa mala diſpoſitione lienis. Si colligatur vitio veſicæ fellis; cognoſcetur e colore citrino, deinde quia feces non ſunt citrinæ, ſed albicantes. Si vero fiat ratione qualitatis; præter id quod ægri acrimoniam perſentient, aderit etiam febris. Sed aduertendum in febribus hunc materiæ fluxum aliquando criticum, aliquando ſymptomaticum eſſe. Criticus eſt; quando prægreſſa ſunt coctionis ſigna, æger facile perfert, febris minuitur. Si ſymptomaticus; oppoſita fiunt. Si denique materia fuerit venefica; cognoſcitur e ſignis veneni, ſed potiſſimum color ad viridem vergit, mutatur pulſus; nam licet venenum non ſtatim petat cor, breui tamen tempore fertur in cor.

Præſidia tantum ſumuntur ab efficiente: a colore enim non ſumitur indicatio: neque icterus niger albo remedio, tanquam cõtrario curari poteſt. Bilis ergo excrementitia, vt toto genere præter naturã eſt, indicat eradicans: verum vt hæc materia eradicetur, ratione cutis indicatur laxans, rarefaciens. Indicationes in hoc malo non ſumuntur a ſubiecto: ideo, dum rarefaciens medicamentũ indicatur a denſitate cutis, cutis nõ eſt ſubiectũ icteri, ſed habet rationẽ efficientis, ſine qua nõ. Non poteſt euacuari bilis, quia cutis ſua denſitate prohibet. Præterea, cum hæc materia generetur in cute, vel aliunde cõfluat: vt generatur in cute, & producitur a cute calidiori; cutis indicat refrigerans. Si autem fluit; ſi perpendamus motum, ſi eſt criticus, eſt adiuuandus: ſi autem ſymptomaticus, quia eſt ad locos decentes, nimirum ad partes cutaneas & ignobiles, neque tum eſt inhibendus. Quare indicatio ſumitur a materia, prout vel grauat, vel irritat facultatem, id eſt prout peccat vel copia, vel qualitate. Si copia; reſpiciendum ad cauſam, ratione cuius adeſt bilis copioſa. Duplex eſt cauſa, alia generans, alia colligens. Generans, cum ſit vitiũ calidũ hepatis; indicat remedium refrigerans. Si colligens ſit cauſa; colligitur vitio obſtructionis iecoris, vel lienis, vel veſicæ felleæ: vnde pro diſcrimine vitiorũ variæ ſumi

Indicationes.

debent indicationes: verbi gratia, ſi colligatur ob frigidatem lienis, oritur indicatio calefaciendi: ſi ob tumorē ſcirrhoſum, refrigerandum, attenuandum, emolliendum. Si vero vitium ſit in qualitate; ſi qualitas eſt euidens, indicatur attemperans: ſi venefica, recondita; non indicat, quia non eſt nota eius eſſentia in veneno, ſed potius requirit bezoarticum.

Prognoſtica. Vitium hoc non eſt contemnendum: nam quamuis prima facie ad decorationem pertinere videatur, nihilominus dum protrahitur, pertinet ad artem curandi, quia egreditur latitudinem ſanitatis. Diſtinguitur ergo curatio ratione differentiarum. Quoad formales; cæteris paribus, ægrius remouetur icterus niger, quam citrinus. Quoad efficientem: ſi ab atra bile procedit, difficilius curatur, quam ſi a flaua. Præterea periculoſior erit, ſi a materia putrida, ſi a venifica; & præſertim niſi illico occurramus. Quoad materiam; hæc ſumitur vt fluit, vel non fluit. Si accipiatur vt fluit; poſſumus ſalutem polliceri, quia totum calidius redditum, poteſt refrigerari. Si vero alia e parte icterus fiat, vt materia quæ fluit, fluat tranſmiſſa vel ob copiam, vel malam qualitatem: ſi ob copiā, vel quia generatur, vel quia colligitur: ſi generatur copioſa bilis ob errorem externum; poſſumus audacter ſalutem polliceri, vt cito etiam remoueatur. Si autem gignatur læſa facucultate iecoris; varium erit prognoſticum: vt quandoque etiam impoſſibile ſit icterum remouere: verbi gratia ſi generetur copioſa bilis ob inflammationem, vel eryſipelas, potiſſimum hepatis, vix fieri poteſt, vt homo reſtituatur. Si autem ob ſimplicem intemperiem calidiorem; non erit curatio difficilis. Sin autem copioſa ſit materia, quia colligitur propter obſtructionē vel lienis, vel hepatis, vel veſicæ felleæ: prout mala erit diſpoſitio huius vel illius partis, ita prognoſticandum: verbi gratia, ſi fiat ob ſcirrhum lienis, nemo ſalutem promittet: ſi contingat ob conſtipationē veſicæ felleæ, quæ producatur a calculis generatis in veſica fellis; quis ſalutem polliceretur? Quoad malam qualitatem; hæc eſt putrida, vel venefica: ſi putrida, vt in febribus, ſitque hic motus criticus; optime ſperandum; contra, ſi ſymptomaticus: vt colligitur com. aph. 64. ſect. 4. Si materia fuerit venefica; cito euaneſcit, ſi celerrime occurramus. cap. 7. l. 5. loc. aff.

Curatio Phlebotomia. Vena, ſecundum Græcos, ſecanda eſt, ſi multitudo ſit ſanguinis, ſi dolor in iecore vel liene. Arabes probant venæ ſectionem, vbi venæ ſunt repletæ. Non igitur in omni ictero vena ſecanda, dum ſanguis redundat, ſed vbi peccatum ſanguinis eſt vehemens. Licet autem icterus fiat a bile excrementitia; ſanguis tamen in eo duobus modis peccare poteſt: vel vt habet rationem cauſæ ſine qua non; quia in ictero non poſſumus occurrere materiæ fluxæ, neque fluxuræ, neque etiam generanti, niſi prius euacuetur

ſanguis

ſanguis:vel, vt habet rationem cauſæ principalis; quoties imminet, vt ob hepatis caliditatem ſanguis conuertatur in bilem excrementitiam. Sanguis autem eſt vacuandus non confertim, ſed paulatim, & per vices: nam ob bilem redundantem, & quæ miſcetur cum ſanguine, fit,vt partes non bene alantur,ſed vires euadant debiliores. Ilico autem vena ſecanda, quia inter initia adeſt indicans, nec adeſt prohibens. Locus varius eligendus, pro varia ſanguinis ſubſiſtentia. Galenus c. 1. l. *θ.θερ.μεθ.* ſecabat venam ſub lingua,reſpiciens ad ſanguinem ſubſiſtentem in capite. Auicennas cucurbitulam ſcarificatam applicabat lieni; vt huius beneficio attraheretur excrementum melancholicum a liene:& propter frigiditatem lienis, applicari poteſt cum magna flamma,vt fiat valida attractio. *Vacuantia.*

Vomitoriis vtendum, quia & euacuatur corpus a materia, & fit reuulſio. Pro vomitorio licet vti *decocto maluæ, cum ſucco raphani, cum agarico etiam non præparato, cum oxymelite.* Licet etiam vti ſoluentibus aluum: & licet aſcendere ad vehementiora, cap. vlt. lib. 5. loc. aff. verbi gratia, *dacrydium, helleborum nigrum, item ad colocynthidem,* ratione pituitæ; quia in ictero quandoque fiunt obſtructiones e copioſa & contumaci pituita, vt neceſſarium ſit ad valentiora confugere, vt ad *troch. alhandal.* ſed virium habeatur ratio.

Quoad peculiaria medicamenta, alia diriguntur ad materiam fluxam, alia ad fluxuram. Quoad fluxuram; reſpiciunt cauſam vel generantem, vel colligentem. Quoad generantem; eſſe poteſt immodica iecoris caliditas: vnde Rhaſis probat *ſuccum endiuiæ, ſolatri, cum aqua hordei* (aduertendum, non ſemper opus eſſe calidis attenuantibus) *vtebatur etiam trochiſcis de caphura, cum ſucco granatorum:* item frigidis aſtringentibus, quia iecur ob caliditatem generat bilem. Vtebatur ſucco granatorum, vt materia remedii vitalis, vt imminueretur caliditas hepatis. Quod de frigidis dictum, de aliis etiam intelligendum. Si materia colligatur; confugiendum ad ea, quæ remouent cauſas, ob quas materia colligitur. Cauſæ ſunt innumeræ; de quibus propriis capitibus. Sed quia obſtructio ſolet eſſe frequens cauſa, & ſecundum veſicam felleam, & ſecundum iecur atq; lienem: exempli gratia vnum medicamentum proponemus, cui in obſtructione contumaci locus eſt: *℞. limaturæ chalybis (in diebus canicularibus optime præparatæ ex aceto acerrimo, in quo ſint decocta rad. althææ) ℔.j. pul. anchuſæ, cornu cerui, agrimon. ceterach, fumar. parietar. ana ℥ij. cinamomi ℥j. vini ℔.xij. Vinum autem ſit modo magis, modo minus generoſum, pro diſpoſitione corporis: fiat infuſio, & detineatur ſub radiis ſolaribus 8. dies. Doſis ſit ab ℥j. ad ℔ß.* *Ad materiã fluxuram.* *Infuſio limatura chalib.*

Ratione materiæ fluxæ oportet vti *balneo aquæ dulcis, alterato cum mal-* *Euacuãtia*

materiam e cute. *nis,maiorana,anetho,&c.*quorum beneficio cutis laxetur, aperiantur pori, attenuetur materia, atque ita in cute exſiſtens euacuetur: ad quod apprime conducit ſudatorium,quod hoc tempore in uſu eſt, pro faciliori ſudore eorum,qui morbo Gallico laborant.

CAPVT XXII.

De Scirrho Iecoris.

Nomen. *Definitio.* SCIRRHVS iecoris, eſt morbus compoſitus: & interdum ſuccedit inflammationi. Intelligimus autem hic per ſcirrhum, tum exquiſitum, tum non exquiſitum, id eſt,& ſenſus expertem, & participem.cap.16.lib.14.method.Iecoris ergo ſcirrhus eſt tumor præter naturam,frigidus,durus,& corpulentus. Dicitur tumor præter naturam,& proinde morbus in magnitudine. Hic autem tumor eſt frigidus,com.21.l.4.de rat. vict.cap.4.li.2.ad Glauc.cap.6.lib.14.method.cap.8.lib.8.κατὰ τόπ.Nam cum hic tumor fiat a frigida materia, tumor etiam,ſeu effectus erit frigidus.Hinc colligitur,quod ſit morbus, non tãtum in aucta magnitudine, ſed etiam in intemperie frigida. Et ſic ſcirrhus diſtinguitur ab omni tumore præter naturam calido, nimirum ab inflammatione,eryſipelate, cancro. Dicitur etiam tumor durus,commen.21.lib.4.vict.ac.capit.8.libr.8.κατὰ τόπ.capit. 4. lib. 2. ad Glauc. vbi ad curandum ſcirrhum probantur emollientia. Et ſic diſtinguitur a tumore œdematoſo. Poſtremo dicitur tumor corpulentus, apud Galenum locis citatis,vbi vult, ſcirrhum cauſari a materia viſcida,craſſa,corpulenta: ad differentiam tumoris flatulenti,ſeu vaporoſi.

Cauſa effic. Quoad cauſas ſcirrhi internas:fit e materia vel glutinoſa, vel craſſa, vel ſimul & glutinoſa & craſſa: nam materia ſcirrhi peccat vel ratione craſſitiei, vel viſciditatis, vel ratione vtriuſque. Quare ſcirrhus fieri poteſt, non tantum e materia melancholica, ſed etiam e materia pituitoſa: nam melancholia craſſa eſt, non viſcida: pituita autem viſcida eſt, & interdum craſſa. Nam Galenus capit. 4. libr. 2. de differen. febr. loquens de febre putrida, pituitoſa vult non totam materiam pituitoſam exuri, ſed ratione viſciditatis nonnihil relinqui: at materia melancholica in febre quartana inſtar oſſis comburitur, quia ſicca eſt,non viſcida. Quare cum fiat ſcirrhus e viſcida materia; dicendum, non tantum fieri e melancholia, ſed etiam e pituita. Sed dubitatur: nam Galenus capit. 4. lib. 2. ad Glauc. & capit. 4. lib. 14. method.ait, ſcir-

ſcirrhum ſuccedere inflammationi, & comitari eryſipelas: Quomodo igitur fit e melancholia, e pituita? Reſponſio. Inflammatio degenerat in ſcirrhum, quando ſanguis craſſeſcit, & acquirit naturam melancholiæ. Succedit etiam ſcirrhus eryſipelati, non omni, ſed quando Medici præter modum & importune refrigerantibus vtuntur: nam pars adeo redditur debilis, vt non tantum humores collecti craſſeſcant, verum etiam proprium alimentum non poſſit regi, ſed euadat viſcidum & craſſum; vnde ſcirrhus. Præterea ſunt cauſæ externæ, quæ proponuntur cap. vlt. libr. de cib. bon. & mod. ſuc. & cap. 4. lib. 2. ad Glauc. vt ſunt cibi craſſi & viſcidi, victus craſſefaciens, vinum craſſum. Præterea fieri poteſt e cauſis non neceſſario occurrentibus, hoc eſt, ex errore medicorum, dum neſciunt recte tractare vel inflammationem, vel eryſipelas.

Quoad differentias a loco affecto: iecur ſcirrho afficitur ſecundum partem Simam, vel Gibbam. c. 7. l. 5. loc. aff. A materia, hæc eſt viſcida, vel craſſa, id eſt, Pituitoſa, vel Melancholica. *Differentia.*

Scirrhus iecoris in genere, cognoſcitur e ſenſu grauitatis, etiam ſi ſcirrhus exquiſitus ſit. preſſu enim dolor ſentitur, quia vicinæ partes ſenſitiuæ ob tumorem iecoris comprimũtur, & earum vnitas ſoluitur. Ægri melius decumbunt in latere dextro, quam ſiniſtro: nam ſi in ſiniſtro decumbant, tunc latus ſcirrho detentum comprimit ventriculum, vnde fit dolor veluti contuſiuus, ratione ponderis. Senſus grauitatis ob membranam inueſtientem maxime adeſt, ſi ſcirrhus non eſt exquiſitus: ſi exquiſitus, non item, licet ob compreſſionem partes vicinæ doleant. Sed non tantum reſpiciendum ad dolorem, num aſſit, nec ne: verum ad diuturnitatem & contumaciam affectus. Si enim non cedit remediis, iudicandum, eſſe exquiſitum ſcirrhum; & hic non eſt ſuſcipiendus, quia non poteſt curari: at non exquiſitus cedit remediis. Adeſt autem ſenſus grauitatis ſine febre, ad differentiem inflammationis: nam ſcirrhus eſt tumor frigidus: inflammationem iecoris neceſſario comitatur febris; ſcirrhum non neceſſario, ſed contingenter. Inſuper ſcirrhus hepatis cognoſcitur e pulſu euidenter duriore, quia tumor hic multo durior eſt, quam tumor inflammationis. capit. 4. libr. 1. de præſag. pulſ. capit. 9. lib. 4. de præſag. pulſ. Secundum Auicennam quoque cognoſcitur e lotio diminuto. E qualitate etiam mutata, viſibili, & tangibili: e viſibili; corpora emaciata conſpiciuntur, quia non recte fit ſanguificatio, neque etiam diſtributio: præterea color corporis mutatur, quod peculiare eſt, in affectibus iecoris & lienis. E tangibili; *Signa.*

quia in regione iecoris tumor durus percipitur, præſertim ſi inflammatio fuerit in parte gibba, c. 7. lib. 5. loc. aff. Aduertendum autem hunc tumorem durum euidentius percipi, quando patiens vel rectus manet, vel etiam decumbit in parte ſiniſtra, quia magis deſcendit tumor ille infra coſtas, vnde magis conſpicuus apparet. Notat Galenus hoc eſſe verum, niſi ſuccedat hydrops: tunc enim venter aqua repletur, quæ impedimento eſt, quo minus tactu durum tumorem perſentire queamus. Quoad differentias: num ſit in parte gibba, vel ſima; cognoſcitur e cap. de inflam. iecoris. De ſignis etiam materiæ pituitoſæ & melancholicæ, ſuo loco.

Indicationes. Cum ſcirrhus ſit tumor frigidus præter naturam, vt neceſſario iecur afficiatur imbecillitate, & morbo in magnitudine aucta: quoad imbecillitatem oritur indicatio corroborandi. Cum vero hæc imbecillitas prodeat e frigida intemperie; corroboratio erit calefactio iecoris. Ratione magnitudinis, ratione materiæ, oritur indicatio remouendi materiam; quæ tamen indicatio non eſt vtilis, cum non præſcribat remedium. Cum vero hæc materia interdum ſit viſcida, interdum craſſa, interdum viſcida & craſſa, ſemper autem dura: propterea oritur indicatio interdum abſtergendi, aliquando attenuandi; interdum ſimul abſtergendi & attenuandi, ſemper autem emolliendi; totius habita ratione. c. 8. l. 8. κατ. τόπ. c. 4. li. 2. ad Glauc. c. 4. lib. 14. meth. c. 6. lib. 5. de ſimp. med.

Prognoſtica. Hos ſcopos interdum abſoluere poſſumus, interdum nequaquam. Scirrhus enim inter initia non exquiſitus ſanari poteſt; exquiſitus nunquam. c. 4 lib. 2. ad Glauc. adeſt enim frigida illa intemperies, & adeſt durities, quæ nullis mollientibus cedit. In ſcirrho ergo exquiſito, ſi concurrat fluxus ventris, celeriter moriuntur: ſi non iungatur ille fluxus, aliquandiu perdurant. Quare ſcirrhus iecoris ab initio eſt periculoſus, & difficulter curatur: antiquus autem curari nullo modo poteſt.

Curatio. *Materia cheirurgica.* Vena ſecanda non eſt, quia imminet hydrops: materia enim non eſt ſanguinea, ſed pituitoſa, melancholica, craſſa, viſcida: venæſectio refrigeraret iecur, antea frigidum. Secundum Auicennam & Aetium vti poſſumus cucurbitulis ſcarificatis, quæ iecoris regioni applicētur. Licet etiam illis partibus applicare veſicatoria, cauſtica medicamenta, cum Aetio, de quibus alias; & vlcera diutius ſunt aperta detinenda. Prius autem totum expurgandum. Expedit etiam gratia reuulſionis cauteria affigere cruribus, dum crura non ſunt tumida.

Vacuantia totū corpus. Sequuntur medicamenta. Suppoſitis præparantibus & lenientibus: abſtinendum a ſoluentibus valentiſſimis, propter iecoris infirmitatem. Debilioribus ergo ſecundum Auicennam vtendum, quæ euacuant pituitam, melan-

melancholiam. Si malum non cedit leuioribus; cogimur ad fortiora aſſcendere. Quare Galenus c. 15. l. 13. meth. vtitur *clyſtere acerrimo, e centaurio min. & colocynthide. Auicennas ad helleb. album aſcendit, quod valentiſſime per vomitũ vacuat.* Extremis morbis, extrema opponenda remedia.

Topica ſunt emollientia, digerentia, attenuantia, corroborantia: c. 4. l. 2. ad Glauc. c. 8. l. 8. κ. τόπ. Vti ergo poſſumus *medulla ceruina, medulla vituli, adipe gallinæ, vituli, anſeris, bdellio, ammoniaco, thymiamate; item rad. althææ, maluarum cucumeris agreſtis.* Hæc digerunt & emolliunt. Oportet etiam addere attenuantia: vt ſunt *myrrha calamintha, origanum, ſerpillum, aromata.* Corroborantia ſunt *abſinthium, myrobalani, maſtiche.* Quando ergo vti volumus *emplaſtro, vel melle, miſceatur oleum maſtichinum, oleum de abſinthio,* vt non tantum emolliamus & digeramus, ſed etiam corroboremus. Optimum eſt, ſi pars affecta oblinatur *luto D. Bartholomæi,* quia in eo eſt maxima vis emolliendi. Præterea permiſceatur *lutum D. Bartholomæi, cum luto D. Helenæ, vel D. Petri, quæ in collibus Euganeis exſtant, prope Patauium.* Sequens remedium, corpore expurgato, mirabiliter emollit, digerit, roborat, quod expertum eſt ſæpe: *℞. pulpæ colocynth. partes iiij. radicis cucum. agreſtis partem j. & modicum abſinthii: includantur ſacculo, qui aſſiduo detinatur in loco læſo.* Localia.

Quoad interna: Aëtius pro diſſoluendo tumore ſcirrhoſo iecoris, maxime probat *anagallidis ſuccum ad ℥j. vel ℈iiij. poſſumus etiam puluerẽ anagallidis exhibere. Dat cum mulſa: & ſi febres non erant vehementes, dabat cum oxymelite. Probat etiam, tanquam efficaciſſimum medicamentum, quod componitur e ſabinæ puluere, & e fece aridæ vini, id eſt e fece quæ reperitur in fundo dolii, præſertim in quo detentum fuit vinum dulce: datque ad quantitatem cochlearis, ad quantitatem drachmæ.* Hoc ſe reſtituiſſe dicit, ſcirrhum, vbi hydrops imminuit. Probat etiam medicamentum, quod parari poteſt *ex æquali portione fœnugræci, coſti, petroſelini, eupatorii: dat ℥j.* Vehementiſſimum pharmacum, ſecundum Aëtium, eſt *ammoniacum, cuius ℥j cum maſtiches granis viij exhiberi intro poterit.* Sed duo ſunt medicamenta, quibus feliciſſime vti poſſumus: nimirum, *decoctum ſarſæ pariglię, quod parabitur cum medicamentis iecur reſpicientibus: verbi gratia, cum agrimon. petroſel. rad. althææ; ratione emollitionis.* Alterum auxilium eſt *vſus chalybis, cuius limatura in ſubſtantia exhibetur:* modum autem præparandi & vtendi, paulo poſt, cap. 25. & 26. de lienis ſcirrho agentes docebimus. Interna reſoluentia & attenuãtia. Aëtius e 11. l. 10. L. Mercat. c. 6 & 18. l. 2. de aff. mul.

Victus mediocris erit & attenuans: vt dicit Galenus, ab initio lib. de attenu. vict. eo enim vitia diuturna eradicantur. Hunc etiam probat Aëtius. Potus erit ſimilis. Interdum in cibis poſſumus concedere *amigdalas, pi-*

Vnde a natura ſanguinis recedit, vt potius purgandum ſit, quam vena ſecanda. Medicamenta & Diæta, petenda e cap. de vlcere ventriculi. Aëtius recurrit ad præſidia, quibus vtimur in vlcere pulmonis, renum, veſicæ. Vnde pro mundificatione vlceris, licet vti *ſero lactis caprini, cũ mulſa, vel cum ſaccharo, &c.* Priuatim autem hoc eſt obſeruandum, vt hepatica medicamenta permiſceantur. Propterea Aëtius permiſcet *Cypheos medicamentum:* de quibus ſupra, cap. 17. & 20.

(Patauii quidam deplorato iecoris vlcere laborauit, homo robuſtus alias, & nauticis laboribus addictus. Huic Medicus tum temporis Venetus clariſſimus, H. S. præter reliquorum Medicorum conſilia, curauit abdominis partem in regione iecoris nouacula aperiri, vt plurimum puris per vulnus efflueret. Vnde poſtmodum bene curato vulnere homo ſuperſtes manſit: & triennio poſt, ſaltauit ac laborauit, nihil ſentiens incommodi.) *Hiſtoria curati vlceris iecoris.*

CAPVT XXIIII.

De inflammatione Iecoris.

VITIVM hoc eſt tumor præter naturam ſanguineus iecoris. Occupat autem iecur, & quatenus ſimilare, & quatenus diſſimilare. *Definitio.* Vt ſimilare; quia neceſſario adeſt intemperies calida. Vt diſſimilare; quia adeſt tumor, morbus in magnitudine. Subiectum eſt *Subiectum.* iecur. c. 7. l. 5. de loc. aff. vbi per iecur intelligimus carnem iecoris: nam materia ſanguinea ingreditur poroſitates iecoris, & ita iecoris ſubſtantia tumida euadit. Et quamuis in hoc malo iecur interdum magis affligatur ſecundum partem ſimam, interdum vero magis ſecundum partem gibbam: attamen iecur ſecundum partem vtramq; afficitur: dum enim pars ſima inflammatur, etiam gibba fit particeps inflammationis, & contra; ob partium connexum. Materia non tantum eſt ſincerus ſanguis, ſed etiam *Cauſa efficiens.* pituitoſus & melancholicus. Quæ materia ſanguinea confluit in poroſitates iecoris, vel per modum Attractionis, ob dolorem, aut calorem; vel per modum Tranſmiſſionis, dum materia ad iecur tranſmittitur a Toto, vel Parte. Iecur autem ſuſcipit ob imbecillitatem aſcititiam (: natura enim iecur, vt partem principem, robuſtam condidit:) obortam ob noxas, quas iecur perpeſſum eſt.

Differentiæ poſſunt ſumi e loco affecto, & materia. Iecur enim afficitur magis, vel ſecundum partem Simam, vel Gibbam. Materia eſt Sanguis, vel Pituita, vel humor Billioſus, vel Melancholicus.

Signa. Signa triplicia proponemus. Primum indicantia inflammationem iecoris. Deinde, diſcernentia inflammationem iecoris, ab inflammationibus partium vicinarum, id eſt, membranæ ſuccingentis iecur, meſenterii, muſculorum abdominis, qui in parte dextra reſident, & notharum coſtarum partis dextræ: vnde multi fuere decepti, credentes eſſe pleuritidem, cum tamen eſſet iecoris inflammatio. Tertio afferemus ſigna differentiarum.

I. Signa inflãmationis iecoris, in genere. 1. Séſus grauitatis. *De ſignis primi generis*. Inflammatio iecoris cognoſcitur ſecundum Galenum cap. 7. lib. 5. loc. aff. cap. 4. 8. & 9. lib. 2 loc. aff. cap. 7. lib. 4. cauſ. pulſ. primum e ſenſu grauitatis in regione iecoris, & dextri hypochondrii: & interdum accidere ait Galenus, vt coſtæ in conſenſum ducantur: nam in quibuſdam iecur annectitur coſtis per membranas aliquas, in quibus neceſſarium eſt, vt grauitatis ſenſus etiam coſtis communicetur; non autem in illis, in quibus membranæ hæ deſiderantur: in pleriſque tamen repe-*2. Febris.* riuntur illi nerui. Quare Galenus ait, id *interdum* accidere. Sed quia etiam in obſtructione & ſcirrho iecoris eſt ſenſus grauitatis, ſciendum, in inflammatione, cum ſenſu grauitatis coniunctam eſſe febrem, quæ ilico cum ſenſu grauitatis oboritur: in obſtructione autem & ſcirrho, licet aliquando accidat febrem coniungi; præceſſit tamen febrem ſenſus grauitatis. Et, ſi accidat (: quod non eſt impoſſibile:) vt eodem tempore in obſtructione appareat grauitatis ſenſus, & febris oriatur; cognoſcetis per alia ſigna. Notandum dum Alexander dicit, febrem conſequi tantum magnam inflammationem; eum non de omni febre loqui, ſed de ardenti: *3 Moleſtia decubitus in latere.* alias in omni inflammatione, etiam exigua, neceſſario eſt febris. Præterea cognoſcitur hoc vitium, quoniam grauitatis ſenſus affligit patientem, ſiue decumbat in latere dextro, ſiue ſiniſtro: minus autem affligitur, dum ſupinus decumbit: ratio eſt, dum enim æger in dextro latere decumbit, opprimitur iecur a pondere ventriculi, & inteſtinorum: dum decumbit in latere ſiniſtro, tenditur iecur inflammatum, vnde conſentit membrana, atque lien, & grauitatis ſenſus magis augetur. Hæc non fiunt, dum homo ſupi-*4 Pulſus.* nus iacet. Cognoſcitur etiam e pulſu, cap. 7. lib. 4. cauſ. pulſ. Pulſus enim fit celerior, frequentior, inæqualis; item, durus, ſerratus, & vibrans. Ratio. Cum enim inflammationis ratione, quatenus eſt affectus calidus, augeatur neceſſitas euentandi calorem cordis; hinc fit celerior & frequentior pulſus: cui frequentiæ inæqualitas ſuccedit. Deinde quia non modo eſt affectus calidus, ſed etiam eſt morbus in magnitudine (: tumor enim eſt:) hinc fit durities in pulſu, ratione arteriarum quæ tenduntur. Et, cum non æqualis fiat tenſio; hinc arteriæ corpus inæqualiter dilatatur, & pulſus non tantum eſt durus, ſed etiam ſerratus. Et cum

tendantur arteriæ ratione tumoris; id etiam accidit, vt vis pulſifica agens in arteriam, arteriæ corpus habeat non ita cedens, ſed reſiſtens; vnde fit pulſus vibrans. Sed dubitatur, ſi pulſus ſerratus indicat inflammationem iecoris; quomodo alias Galenus dixerit, eum eſſe perpetuum indicium pleuritidis? Reſponſio. Pulſus inflammationum duobus modis perpendi poteſt: vel ratione inflammationis, vel ratione loci inflammati. *Galeni loca conciliantur.* Si conſideretur pulſus ratione inflammationis; quatenus inflammatio eſt tumor, cum tendantur arteriæ, eſt pulſus durus, ſerratus. Et hoc modo intelligere oportet Galenum, vbi voluit, pulſum eſſe durum & ſerrinum in inflammatione iecoris. Si conſideretur pulſus ratione partis inflammatæ: ſi pars fuerit humida, laxa; ſi conferamus pulſum membri laxi, quando hoc membrum non eſt inflammatum, ad ſeipſum quando eſt inflammatum; pulſus membri laxi non inflammati erit mollis; pulſus autem membri laxi inflammati, erit durus, ratione inflammationis. Sed ſi conferamus pulſum membri laxi inflammati, cum pulſu membri duri inflammati: pulſus membri laxi inflammati, in relatione ad pulſum membri duri inflammati, erit mollis. Propterea Galenus, loquens de inflammatione pulmonis, inquit, eſſe pulſum mollem, non quod in inflammatione ſit pulſus mollis, ſed in relatione ad pulſum, qui reperitur in inflammatione membri duri. Quare dum inflammatur membrana ſuccingens coſtas, cum ſit corpus multum membranoſum, quod maxime tenditur ratione inflammationis: hac de cauſa Galenus dixit, pulſum ſerrinum eſſe proprium pleuritidis; quia eſt maxime euidens, ratione loci affecti inflammati. Quare Galenus ſibi non contradicit. Ideoq;, cum Galenus cap.8.lib.8 κ.τόπ. dicat, iecur eſſe membrum compagis humidioris; propterea in inflammatione iecoris non poteſt eſſe pulſus ſerrinus, ſi conferatur iecur ad membrum durum; poteſt autem eſſe, ſi conferatur iecur ad ſeipſum non inflammatum. E tali igitur pulſu cognoſcitur iecoris in- *5. Ἀνορεξία.*
flammatio, & præſertim e pulſu febrili & duriori. Præterea ſecundum Ga- *6. Sitis.*
lenum cap.7. lib.5. loc.aff. cognoſcitur, ex inappetentia, e cibi faſtidio. E *7. Aluus dura.*
ſiti, quæ admodum moleſta eſt. Indicatur etiam ex alui excrementis cohibitis, niſi cum iecoris inflammatione ſit coniuncta hepatica affectio, quæ debilitas iecoris nuncupatur, in qua deiectiones ſimiles ſunt loturæ carnis. Dubitatur autem quomodo cum inflammatione iecoris poſſit coniungi hepatica affectio; quæ prodit ex intemperie frigida iecoris. Reſponſio. Non eſt impoſſibile, vt hepatica affectio prodeat ex intemperie calida: ſicut enim fit ratione frigiditatis, quando iecur non poteſt alimentum exacte ſeparare; ita etiam fieri poteſt ratione intemperiei calidæ, cu-

ius ratione alimentum iuſto citius attrahitur a ventriculo ad iecur;& cum chylus crudus attrahatur, non poteſt e toto vinci: vnde poſſunt fieri deiectiones illæ. Aluus igitur ſtiptica eſt, niſi ſit coniuncta hepatica affectio.

8 Lotium. Indicatur etiam e lotio non copioſo, ſecundum Auicennam, quoniam aquoſitates abſumuntur. Et eſt lotium coloratum, ratione feruoris ſanguinis, vel bilis. Præterea indicari poteſt, e vomitu bilis flauæ vitellinæ, & interdum æruginoſæ: nam non eſt impoſſibile, vt in iecoris inflammatione huiuſmodi materiæ generentur. Inſuper ſignificatur e mordaci calore totius corporis, ratione febris quæ adeſt: quamuis interdum, dum inflammatio eſt maligna, extrema refrigerentur. Mutatur etiam color totius. Et, lingua apparet rubicunda, deinde nigra.

9. Vomitus. *10 Calor totius.* *11. Color totius.* *12 Lingua color.*

II Signa diagnoſtica. Sequuntur ſigna, diſtinguentia iecoris inflammationem, ab inflammationibus partium proximarum; nimirum membranæ iecoris, meſenterii, muſculorum abdominis, & pleuræ, prout adhæret nothis coſtis dextræ partis. Inflammatio membranæ hepar inueſtientis, ſecundum Auicennam, & Aetium, non difficulter diſtinguetur; ob dolorem inſignem, qui non eſt in iecoris inflammatione; cum membrana iecur circumdans ſit ſenſitiua, ad differentiam ſubſtantiæ iecoris. Præterea pulſus erunt duriores: & febris erit admodum intenſa; præſertim quia inflammatio occupans membranam potius producitur a ſanguine tenui, bilioſo, feruido, quam a ſanguine melancholico, & craſſo.

Inflammatio tunicæ iecoris.

Meſenterii inflamatio. Quod ſi inflammatio occuparit meſenterium, e cap.7.lib.5.loc.affect. cognoſcetur; quia præter id quod non erit facta mutatio in colore totius corporis, (non enim mutatur color ob inflammationem meſenterii, vt inflammato iecore) ſymptomata erunt remiſſiora; quia non inflammatur pars principalis. Præterea in excrementis alui primum apparebit quædam tenuis ſanies; dein procedente inflammatione, cum magis materia concoquetur, cum excrementis exibit materia quædam ad ſimilitudinem puris, magis concocta: rationem reddit Galenus loco citat. nam dum inflammata eſt pars, quæ habet tegumentum a ſubſtantia aliqua tenui, etiam in initio inflammationis aliquid reſudat; vt in ophthalmia obſeruatur; quod tamen crudum eſt, quia inter initia morbi: at vero quod

Muſculorũ abdominis inflammatio. poſtea egreditur eſt magis concoctum. Si inflammati ſint muſculi abdominis partis dextræ; ita diſtinguetur: non enim erit color totius mutatus. Præterea ſi inflammatio occupauerit partem gibbam iecoris, tactu obſeruabitur tumor rotundus, inſtar figuræ iecoris: contra ſenſim deliteſcet, ſi in muſculis fuerit inflammatio. Inſuper iecore inflammato, facile diſtinguetis, pertractantes cutim abdominis, non enim conſentit cutis: contra; ſi in-

ſi in-

ſi inflammentur muſculi, præcipue externi: imo, interdum apparebit cutis rubicunda, dum externi muſculi ſunt inflammati. Si pleuram teneat inflammatio, prout ſpectat ad nothas coſtas dextri lateris; diſtinguetur e dolore, tuſſi, pulſu, colore corporis. cap. 9. lib. 2. loc. affect. E dolore; quia grauiter ægri læduntur, ſiue in latere dextro, ſiue in ſiniſtro decumbant: faciliusq; decumbunt ſupini inflammato iecore: non ita cruciantur ſymptomatis, vt grauitate, difficultate anhelitus, &c. Hoc non apparet, dum inflammatio eſt in pleura: nam prout inflammatio detinet vel internam, vel externam partem, ita etiam exacerbatur dolor, dum decumbit vel in parte dextra, vel in parte ſiniſtra, vt cap. de pleuritide diximus: præterea potius eſt dolor pungitiuus, quam ſenſus grauitatis. E tuſſi etiam diſtinguuntur. In iecoris enim inflammatione tuſſis ſemper acida eſt, ſine ſputo, quia nulla materia corpulenta defluit ad pulmones: fit tamen tuſſis, non quod comprimantur pulmones, ſed quia caliditas inſignis impertitur pulmoni, vnde excitatur tuſſis, quæ tamen acida eſt: In pleuritide eſt cum ſputo; ſi non inter initia, ſaltem procedente malo. Item, in pleuritide pulſus eſt durus, ſerrinus; in iecoris inflammatione mollis, ſi conferatur cum pulſu inflammationis pleuræ, vt ſupra diximus. Præterea diſtinguuntur ratione coloris in toto corpore; qui mutatur in intemperie iecoris; non mutatur in pleura inflammata. *Pleuritis dextra, ad coſtas ſpurias.*

Quoad ſigna differentiarum: differentiæ ſumuntur a loco affecto, & materia inflammationis. Quoad locum affectum; e capite ſeptimo, libro tertio, loc. affect. ſi fuerit inflammatio in parte gibba, tumor tactu apparebit, dummodo magna ſit inflammatio; & niſi incumbentes muſculi ſint impedimento; impediunt autem quando corpus non eſt gracile, ſed carnoſum & pingue: & propterea tunc neceſſarium eſt ad alia ſigna confugere. Poſſumus ergo diſtinguere e ſymptomatis: ſi enim ſymptomata, pertinentia ad partes thoracis, fuerint grauiora, quam ſymptomata quæ ſpectant ad inteſtina, ad ventriculum; dicendum, inflammationem occupare partem gibbam: Si oppoſito modo ſe habeant ſymptomata, vt grauiora ſint, quæ ſpectant ad ventriculum; ſtatuendum iecur eſſe inflammatum magis ſecundum partem ſimam. *III. Differentiarum ſigna.*

Differentiæ deſumtæ a materia, an ſit ſanguis, an pituita, an bilis, an ſuccus melancholicus; cognoſcentur ex alibi propoſitis. In præſentia hoc admonere liceat; e capite 7. libro 5. loc. affect. Si verbi gratia inflammatio oriatur e ſanguine bilioſo, vt ſit eryſipelas, vel particeps eryſipelatis; ſæuiſſima erunt ſymptomata, febris ardens: remiſſior autem erit febris,

ſi fuerit ſuccus pituitoſus & melancholicus. Ex acceſſionibus etiam materia inflammationis deprehendi poteſt, ſi diligentia adhibeatur. Licet enim febris ſit continua: attamen ægri interdum alternis diebus affliguntur, interdum ſingulis, interdum de quarto in quartum.

Indicationes. Præſidia petantur e cap. de inflammatione ventriculi. Breuiter tamen ſciendum, e cap. 8. lib. 13. meth. indicationes ratione inflammationis vel eſſe Curatrices, vel Præſeruatrices. Curatrices ſunt refrigeratio & euacuatio: quia in inflammatione eſt morbus in intemperie calida, vnde refrigerandum; eſt in materia & magnitudine, vnde euacuandum. Dyſcraſia calida, & magnitudo aucta ſunt duo morbi; quia offendunt actiones ſimilarem & diſſimilarem. Intentiones autem præſeruatrices, virtute quarum prohibere oportet, ne augeatur phlegmone; hæ diriguntur in materiam vel Fluentem, vel Fluxuram. Ratione fluentis, oritur indicatio reprimendi: ratione fluxuræ in genere oritur indicatio reuellendi; in ſpecie autem, ſi fluxura ſit materia per modum attractionis, oritur indicatio mitigandi dolorem, ſi id fiat ratione doloris; oritur indicatio refrigerandi; ſi attractio fiat ratione caloris. Si fluxio fiat per modum tranſmiſſionis; roborandum eſt iecur, ne ſuſcipiat: & mandanti etiam parti occurrendum, ne generet; prius tamen totius habenda ratio.

Prognoſtica. Periculoſus & lethalis eſt hic affectus: eſt enim intemperies, magnitudo aucta, detinetur pars præcipua, imminet hydrops, ſecundum Auicennam, & atrophia, e lib. de pulſ. ad tyrones: nam in hepatis phlegmone, iecur læditur, & ratione generationis ſanguinis, & ratione diſtributionis. Verum vt periculi diuerſitas deprehendatur, oportet conſiderare differentias, & ea quæ conſequuntur inflammationem iecoris. Si conſideremus differentias, & primum deſumtas a loco affecto; dicit Auicennas deteriorem eſſe inflammationé, dum occupat partem gibbam, quam quando detinet partem ſimam: ratio eſt, quia partes thoracis, & proinde nobiliores magis patiuntur dum inflammatur iecur ſecundum partem gibbam, ad differentiam inflammationis detinentis partem ſimam. Galenus cap. 7. lib. 5. loc. affect. teſtatur, grauiora eſſe ſymptomata, dum iecur ſecundum partem ſimam inflammatur: vbi nó aduerſatur Auicennæ; non enim loquitur de omnibus ſymptomatis, ſed ſpectantibus ad ventriculum, vt ſunt ſitis, inappetentia, nauſea, & reliqua ventriculi ſymptomata, quæ magis moleſta ſunt. Sed non propterea illa inflammatio magis eſt periculoſa: vnde etiam ſubdit Galenus, inflammata parte conuexa, tuſſes magis moleſtare. Conſtitutum igitur ſit, deteriorem eſſe inflammationem partis gibbæ. Quoad differentias a materia: non eſt ita periculoſa inflammatio, quæ

rio, quæ fit e ſanguine: periculoſior eſt, quæ fit e ſucco bilioſo, quia eryſipelas adeſt, & febris ardens, minaturq; tabem, in lib. aduerſus Iulianum in aphoriſmos. Nec periculo vacant illæ inflammationes, quæ fiunt e ſucco melancholico; facile enim degenerant in ſcirrhum, vbi res deſperata. Si conſideremus ea quæ conſequuntur: Singultus in iecoris inflammatione, malum: aphor. 17. ſect. 7. rationem reddit Galenus tum alibi, tum in com. niſi enim vehemens ſit inflammatio, non ita afficitur ventriculus, vt fiat ſingultus: quare ſi adeſt ſingultus, praua eſt inflammatio. Similiter dum annectitur febris ardens, minatur tabem. Et, ſecundum Auicennam, dum coniungitur alui fluxus, homines moriuntur: & per alui fluxum, intelligimus fluxum ſymptomaticum, qui non fit cum tolerantia virium, vnde cum vires languidæ ſint, neceſſario moriuntur ægri. Galenus enim cap. 5. lib. 10. meth. ait in inflammatione iecoris vnicam eſſe ſpem ſalutis, nempe virium robur: vnde viribus languentibus ægri ſuccumbunt.

Vena ſecanda eſt; quia affectus ſanguineus. Quamprimum autem vena tundenda, ſecundum Auicennam; & quidem ante reprimentia: nam ſecus facile fiet ſcirrhus, & maxime intendetur inflammatio, ſi diſcutientia adhibeantur. Aetius ait, ſecandam eſſe venam primo die, itemque ſecundo, & ſeptimo, dum dolor moleſtat: innuens, primo die venam aperiendam: &, ſi augeatur inflammatio, ſi intendatur grauitatis ſenſus, dummodo ſint permittentia, etiam ſeptimo venam ſecari poſſe. Vacuandus autem eſt ſanguis non iteratis vicibus, ſed confertim: nam in maximis inflammationibus nullum maius eſt præſidium, quam euacuare vſque ad animi defectum. aphoriſ. 23. ſect. 1. Secanda autem baſilica dextri lateris: cap. 11. lib. 13. meth. quod etiam voluit Ariſtotelis cap. 4. lib. 7. de hiſt. animal. Si hæc vena lateat; aliæ venæ brachii tundantur. Quod ſi ſuppreſſi ſint menſes; aperiatis venas infernas. Si virtus non eſſet ita valida vt ferat venæ ſectionem; applicabuntur cucurbitulæ ſcarificatæ cruribus: reuellunt enim a capite (libr. de hirudine) multò magis a iecore, & præſertim inter initia. Secus autem dicendum de cucurbitulis, quæ applicantur parti affectæ, ratione euacuationis materiæ fluxæ & impactæ: ſuntq; præſidium topicum. *Curatio. Cheirurgia.*

Medicamenta alia Communia, alia Propria. Communia ſunt lenientia, præparantia, purgantia. Circa Lenientia notandum, interdum his vtendum per ſuperius, interdum tantum clyſmis vtendum. Si enim inflammatio partem gibbam occupat; licet vti lenientibus per ſuperius: nam quamuis horum vis & poteſtas producatur non tantum ad tenuia inteſtina, verum etiam ad meſaraicas, & ad portas iecoris; tamen locus *Pharmacia. Communia medicamenta: 1. Lenientia.*

Xxxx

inflammationis non irritatur, quia eſt in parte ſuperiori gibba. Quare poteritis exhibere *mel roſatum ſolutiuum*, *mannam*; *nec ſpernendi tamarindi*, vt ſimul educantur ſuperfluitates, & mitigetur feruor inflammationis. At ſi inflammatio fuerit in parte ſima; non debent exhiberi lenientia per ſuperius, quia afficiuntur venæ meſaraicæ, maxime afficitur ventriculus, vitium eſt in parte proxima, in parte ſima, quæ agitatur a lenientibus: propterea clyſmi ſufficiunt, qui mediocres eſſe debent; in inflammatione pituitoſa, *e maluis & furfuribus*, *vel alio ſimili*: ſi inflammatio fuerit feruidior, ſit *ptiſana hordeacea colata*, *decoctum hordei*, *ſint refrigerantia*, *item oleum violaceum*, *cui addetur aliquid olei roſati completi*, ad corroborandas partes vicinas, partes iecoris.

2. *Præparantia.* In Præparantibus notandum; ſi inflammatio feruidior; vtendum refrigerantibus, *cichoraceis*, *hepatica*, *&c.* ſi non eſt ita feruens; vtendum *agrimonia*, *betonica*, *&c.* Potius autem conueniunt decocta, quam ſyrupi: &, ſi ſyrupi exhibeantur, ita temperabuntur, vt miſtum non ſit dulce: Alexander enim ſuadet, vt in iecoris inflammatione maxime vitemus dulcia. Aut ergo non exhibeantur ſyrupi, aut exhibeantur ſine dulcibus.

3. *Purgantia.* In Purgantibus animaduertendum, quæ nam iecoris pars ſit inflammata. Si enim pars gibba inflammatur; non ſunt exhibenda ſoluentia, ſecundum Auicennam, ſed euacuantia per lotium. At, ſi pars ſima eſt inflammata; vtendum euacuantibus per aluum. Si enim ſecus fecerimus, reddetur natura imbecillis, irritabitur præter rationem inflammatio. Et hoc ſumſiſſe potuit Auicennas a Galeno capite decimoquinto, libro decimotertio, method. vbi vult, partem ſimam eſſe purgandam per aluum, gibbam per lotium. Quare, ſi pars gibba eſt inflammata; debemus exhibere lenientia, de quibus ſuperius locuti ſumus; non autem ſoluentia: quia materia illa euacuanda eſt per lotium: niſi fortaſſe natura tentaret euacuationem per aluum, & diminute: vnde, apparentibus ſignis concoctionis, poteritis naturam adiuuare. Si inflammata fuerit pars ſima; probat Galenus capite decimoquarto, decimoquinto, & decimoſexto, libro decimotertio, method. *carthamum ſeu cnicum*, *vrticam*, *radicem polypodii*, *poſſumus miſcere aliquid epithymi*: *& vrgente neceſſitate inquit Galenus ſe exhibuiſſe veratrum nigrum*, *cum ptiſana hordeacea colata. Nos exhibere poſſumus rhabarbarum*, *ſi redundarit bilis*; *agaricum*, *ſi inflammatio ſit pituitoſa*; *ſi melancholica*, *ſenam*, *epithymum*, *polypodium*, *nigrum veratrum*. Vnde in praxi notandum, ad valentiora aſcendendum eſſe, non in inflammatione binioſa, ſed præſertim in melancholica; quia

lica; quia hæc poteſt degenerare in morbum incurabilem, nimirum in ſcirrhum. Quod ſi materia cauſans inflammationem reſideat in parte gibba: occurrendum, ſecundum Galenum, *diureticis, apio, petroſelino, betonica, dauco, aſaro, aſparagis, &c. de quibus in renum affectibus*. Exhibenda autem ſunt hæc medicamenta, quando concocta eſt materia, non ante: nam (libro decimotertio, method.) qui inter initia purgare volunt, inflammationes reddunt pertinaciſſimas. Quare ſoluentia exhibeantur concocta materia; ſiue per ſuperius exhibeantur, ſiue per inferius infundantur.

Topica, ad inflammationem concaua iecoris partis. Reprimentia.

Priuata medicamenta ſequuntur, dum inflammatio occupat partem ſimam. Hæc referuntur ad Materiam, & ad Iecur. Et ſunt Reprimentia, ac Reſoluentia. Reprimentia conueniunt & ratione materiæ, & ratione loci affecti: capite decimoquinto, & decimoſexto, libro decimotertio, method. Materia enim feruens refrigeratur ope reprimentium: fluxa autem, ſed nondum impacta, retrocedit, vnde non augetur inflammatio. Conducunt etiam ratione loci affecti: iecur etenim inflammatum & calefactum exigit refrigerantia, qualia ſunt reprimentia. Præterea iecur poſtulat roborantia, quibus tonus ipſius ſeruetur, qualia ſunt aſtringentia, & reprimentia. Reprimentia autem vel vere talia ſunt, id eſt, frigida, vel calida. Frigida ſunt, *oleum roſatum omphacinum, oleum cydon. myrtinum, ſuccus cydon. ſuccus vitis, omphacium, ſumach, acetum, ſantali, diatrionſantal. vnguentum ſantalinum, vnguentum Meſ.* Et quæ reprimunt citra refrigerationem: vt *nuces cupreſſi, nuces quercus, maſtiche, oleum maſtichinum, & oleum abſinthii acerbum maxime confert in affectibus hepatis.* Hæc ergo reprimunt, tum refrigerando, tum citra refrigerationem: illis vtendum in phlegmone feruente & bilioſa; his, in pituitoſa & melancholica, ne fiat ſcirrhus. Quoad *modum:* non debent actu frigida applicari iecori. cap. 12. lib. 13. meth. niſi eſſet eryſipelas, & inſignis feruor, vt monet Auicennas: tunc enim inter initia id fieri poſſet. Quoties tamen non eſt feruor ſummus, oportet moderate calida applicare. Neq; ſinceris vtendum reprimentibus, niſi fuerit eryſipelas; quia non eſt periculum, vt fiat ſcirrhus. Secus autem dum inflammatio eſt pituitoſa, vel melancholica. Quare cum reprimentibus miſcenda etiam ſunt aperientia, & propterea tutius eſt, vti reprimentibus calidis, quam frigidis. Ratio autem quare attenuantia ſint miſcenda; ſumi poteſt e cap. 15. lib. 13. meth. primum ratione materiæ, quæ non tantum fluida eſt, ſed etiam fluxa, vnde & ſenſus grauitatis adeſt: egemus ergo non tantum reprimentibus ſed etiam attenuantibus, ſeu laxantibus. Deinde ratione loci affecti, nimirum iecoris; in quo

tum ſubſtantia perpendi debet, tum ſitus. Quoad ſubſtantiam; iecur non eſt donatum ſubſtantia laxa & molli, vt cerebrum & pulmo: quare ſincera reprimentia non ita poſſunt penetrare per craſſam iecoris ſubſtantiam. Quoad ſitum iecoris, hoc viſcus potius interna ſede, quam externa eſt collocatum: ideo medicamenta non ita facile poſſunt perduci in locum profundiorem, & propterea egemus aperientibus; vnde *abſinthium* eſt optimum præſidium; nam ratione partis amaræ eſt tenuis ſubſtantiæ, eſtq; vehiculum partis craſſæ, partis aſtringentis, ac reprimentis. Hinc Galenus *abſinthium in oleo decoquit vaſe duplici; & carnem cydon. decoquit in aqua, poſſumus etiam in vino decoquere: facta decoctione abſinthii & cydon. accipit oleum, quod iam ſuſceperat vim abſinthii, & vinum quod ſuſceperat cydonii facultatem, quandoque etiam addit carnem cydon. omniaque ſimul miſta decoquit: poſtea accipit pulu. myrobalan. verbi gratia in inflammatione pituitoſa pulu. myrobal. chebul. & pulu. rad. ireos, vt non tantum reprimat, ſed etiam attenuet, pro ſingulis vnciis olei & aqua, ſumatur vtriuſque pulueris* ʒß. *Tandem miſcet Galenus aliquid ceræ, verbi gratia* ʒij. Quoad *quando*: vtendum reprimentibus, non modo in primo, ſed omni tempore, non quia aſſiduo materia fluat, ſed ratione loci affecti iecoris. Quoad *locum*: medicamenta hæc applicanda regioni iecoris: non autem intro danda, quia habent vim aſtringendi. *Forma* poteſt eſſe vnctionis, linimenti, emplaſtri, cerati.

Digerentia. Reſoluentia quoq; non erunt ſincera, ſed permiſta cum reprimentibus: vnde vti poſſumus calefacientibus & ſiccantibus, quæ propoſuimus cap. de intemper. ventriculi: vt ſunt, *oleum vetus, oleum irin. decoctum calaminthæ, hyſſopi, pulegii, &c.* Notandum autem, & præſertim in inflammatione melancholica, vt permiſceantur emollientia, ne fiat ſcirrhus: vt ſunt *adipes, medulla*, de quibus cap. de ſcirrho.

Suppuratio phlegmones. Licet vero ſummo ſit ſtudio cauendum, ne phlegmone iecoris in ſuppurationem terminetur; cum inde vlcus relinquatur, fere immedicabile: attamen ſi ex febris & doloris intenſione, ſuppurari materiam cognoſcimus; hac quoq; in parte natura deſerenda non eſt, ſed emollientibus & maturantibus iuuanda: *verbi gratia, ℞. rad. alth. fol. maluæ, fl. chamameli, an. M. j. farinæ hordei tantundem, ſem. lini* ℥ß. *bulliant: dein piſtentur: & add. pingued. gallinæ quantum ſufficit pro cataplaſmate.* Addi etiam poſſunt *caricæ, fœnumgræcum, oleum amygdal. vitelli ouorum, crocus, &c. itemq; ad viſceris tonum coma abſinthii.* Hinc abſceſſus rumpendus eſt, vlcusq; tergendum ac glutinandum: quemadmodum capite 4. & cap. 25. huius libri docuimus.

Victus

Victus quo tenuior, eo citius remouetur in phlegmone: virium tamen habenda ratio. Improbantur *allium, malum punicum*; nam abſtinendum eſt a cibo viſcido, aſtringente, craſſo, ne ſuperfluitates in iecore detineantur, dum meatus anguſtantur a viſcidis, vt ab allio; & ab aſtringentibus, vt eſt malum punicum. Abſtinendum etiam ab aperientibus, quæ acria ſunt, quia irritant partem inflammatam. Vitanda etiam aperientia dulcia; vt *manna, ſyrupi*; quia iecur intumeſcit, niſi permiſceantur amara, vel acida. Quare cauendum ab vſu aromatum, & acrium. Oportet autem vti detergentibus & aperientibus citra acrimoniam, citra dulcedinem: vnde Galenus probat *ptiſanam colatam*. Sed quia non omnes poſſunt perferre ptiſanam, præcipit Alexander, vt exhibeamus *panem tritum, vel etiam piſces*, præſertim dum inflammatio eſt feruidior, biliosa: cibis etiam miſcet *amygdalas*, quæ non ſunt valde dulces, & habent vim aliquam attenuandi, aperiendi. Cibi condiendi *aceto, acetoſa, endiuia*, quia aperiunt & refrigerant: &, ſi inſignis eſt inflammatio, licet aſcendere ad *lactucam*. A *vino* abſtinendum. cap. vlt. lib. 4. meth. Conuenit *aqua hordei: item aqua alterata cum modico carnis: vbi virtus eſt debilis; ſit ius longum, & alteratum endiuia, hepatica. Optima autem eſt aqua hordei, quia refrigerat, abſtergit, & propterea minuit obſtructiones.* Auicennas aquam hordei in inflammatione iecoris ſuſpectam eſſe dicit. Sed puto codicem eſſe corruptum, & pro aqua hordei, legendam eſſe mulſam: quod tranſcripſiſſe videtur a Galeno, præſertim c. 14. l. 13. meth.

Diæta. *Potus.* *Codex Auicenna reſtituitur.*

Si autem gibba iecoris pars ſit inflammata: ſtatim in prima viſitatione, ſi aluus non fluat, & ſit inflammatio e ſanguine, conuenit talis clyſter: ℞. *aqu. hord. mulſæ ana* ℔ß. *ol. viol. roſati completi ana* ℥j. *caſſia extractæ* ℥ß. *oui vitellum, miſce pro clyſmo*. Et eadem viſitatione iubeatis, vt aperiatur vena baſilica dextri brachii, & ſanguis emittatur pro virium tolerantia. Inſtituatur victus tenuis, vt eſt *ptiſana, aqua hordei*. Ordinetur ſyrupus, quem bis in die accipiat. Et expedit, vt die ſequente exhibeamus lenitiuum; quia non ſufficit clyſmus: ſermo enim eſt de inflammatione partis gibbæ. Syrupus ſit: ℞. *ſyrupum roſ. ſol.* ℥iß. *mannæ el.* ℥iß. *decocti tamarind. quantum ſufficit, fiat potio breuis*. Facta euacuatione per clyſmum, per venæſectionem, per lenitiuum: reprimens fiat; ℞. *ol. roſ. completi, cydon. ana* ℥vj. *de abſinth.* ℥ij. *puluer. ſantal.* ℈ij. *ceræ* ℥ß. *Miſce pro linimento, quod applicetur regioni iecoris.*

Ad hepatis cõuexi phlegmonem.

CAPVT XXV.

De affectibus Lienis, in genere: & ſpeciatim de Duro ſplenis tumore.

Iecinoris & ſplenis affectuũ diſcrimen.

1. Differentia ratione morborũ, & cauſarum morbificarũ.

AVICENNAS, Paullus, Aëtius, ſcribunt, curationem vitiorum lienis admodum affinem eſſe curationi vitiorum iecoris. Diſcrimen tamen eſt in parte Pathologica, Semeiotica, & Curatiua. Quoad pathologicam partem: lien magis obnoxius eſt morbis frigidis, iecur calidis: & proinde lien non ita facile afficitur inflammatione, minus eryſipelate, quam hepar; frequentius autem ſcirrho, quia allicit ſanguinem craſſum & melancholicum, qui frigidus eſt: vnde lien ob leuem cauſam refrigeratur, & tumore ſcirrhoſo afficitur. Lien a natura conſtitutus eſt, vt mundificet ſanguinem a craſſo, & melancholico excremento: vnde lien optime cõſtitutus tum cenſetur, cum tẽperatus eſt, & liber ab obſtructionibus, vt poſſit attrahere, & concoquere craſſum ſanguinem, huncque in alimentum conuertere, & quod reliquum eſt expellere per venas in ventriculũ, vt fames excitetur; poſtea hoc excrementũ in naturaliter habentibus per inteſtina ſecedit. Quod ſi autem lien male affectus ſit, colligitur ſuccus melãcholicus in corpore, qui non expurgatus facit nigrũ icterum.

2. Signorum ratione, differentia.

Quoad partem Semeioticam; in hac perpenduntur ſigna Diagnoſtica, & Prognoſtica. Quoad ea quæ præſentia indicant, e l. 5. de loc. aff. diſcrimen eſt: quia, ſicut affecto iecore, ſymptomata potius occupant partem dextram; ita affecto liene, ſiniſtram. Inſuper, quemadmodum in malis iecoris color, dum mutatur, fit citrinus: ita in malis lienis fit nigricans, quia abundat ſanguis niger. Quoad prognoſtica; diſcrimen proponitur ab Aëtio: Cæteris paribus malum hepatis eſt grauius malo lienis: quia iecur eſt pars præſtantior. Vnde ſi inflammatur vtrumque viſcus; inflammatio in hepate eſt periculoſior, quã in liene. Quamuis enim ex Hippocrate morbi magis ſint periculoſi, qui non ſunt proportionati cum parte affecta: præſtantia tamen iecoris plus poteſt, quam diſpoſitio in liene.

Curationis diſcrimen. I. II.

Quoad partem curatiuam; & quidam cheirurgiam: differentia eſt penes modum & locum. Quoad modum; in venæſectione amplius erit foramen, dum lien afficitur, quam dum hepar. Quoad locum; in malis iecoris tunditur baſilica dextra: in vitiis lienis aperitur baſilica ſiniſtri lateris; aut communis, ſi hæc nõ appareat; aut cephalica; aut, ſi & hæc lateat, vel etiam, ſi virtus non ſit admodum robuſta, ſaluatella ſiniſtra, inter quartum &

tum & quintum digitum; ſecundum Alexandrum, Paullum, Auicennam & Galenum, *c.* 2. *l.* 9. *κ. τόπ.* Quoad materiam medicinalem: diſcrimen eſt III.
ſecundum vim medicamentorum: nam e c. 17. l. 13. meth. & c. 5. l. 2. ad Glauc. cauſa lienis oportet vti vehementioribus, ſiue ſint alterãtia, ſiue vacuantia. Ratio ſumitur e partis dignitate & ſede: quia hepar eſt viſcus magis excellens, ideo non fert adeo fortia: & ſedes iecoris eſt in loco magis propinquo, lien in remotiore. Vtendum etiam vehementioribus gratia materiæ; quæ eſt frigida, craſſa, terreſtris, contumax. Cum ergo in malis lienis vti oporteat vehementioribus, quæ vires non ferunt; occurrendum eſt mitioribus, ſed in maiori quantitate. Inſuper cum Auicenna miſceatis *acetum*, vt ſit aliorum vehiculum. Quoad modum euacuandi; e Galeno, IIII.
differentia eſt, quia iecur poteſt euacuari his, quæ euacuant per aluum, & per lotium; lien per aluum ſolum, quia non eſt via, per quam poſſit expurgari per veſicam. Nec tamen propterea in malis lienis prohibentur diuretica. Galenus enim reſpicit ad materiam coniunctam, fluxam, & exſiſtentem in liene: vnde cauſa materiæ antecedentis, ne fluat in lienem, & tumor eius augeatur, optimum eſt vti diureticis. Vltima differentia eſt ratio- V.
ne præſidii vitalis: in malis hepatis, vtendum hepaticis: in lienis, ſplenicis, qualia ſunt ſecundum Auicennam, *ammoniacum, allium ſylueſtre, ſecundum Aëtium quoque lien noctua. Cappares & aſplenum non ſunt ſplenica; nec abſinthium & agrimonia ſunt hepatica: ſed differunt, quod alia ſunt vehementiora, alia remiſſiora.*

His igitur obſeruatis; cognita iecoris affectuum natura, de ſplenis etiam vitiis facile ſtatui poterit. Quare & nos hoc loco, breuitati conſulentes, ſolum Splenis ſcirrhum, quo frequentius corripi ſolet, tractabimus.

De ſcirrho Lienis.

QVOAD materiam cheirurgicam; Galenus c. 2. l. 9. *κ. τόπ.* iubet, vt aperiatur vena poſt aurem ſiniſtram & extrahatur ſanguis ad ℥ij. vel iij. quo oblinatur tumor. Fatetur Galenus hoc eſſe ſummum præſidium, agens a proprietate potius contraria, quam ſimili: ipſe vocat naturalem cõtrarietatem: nam inimicitia eſt inter ſanguinem extractum, & materiam tumoris. Circa materiam cheirurgicam Aëtius aſcendit ad veſicatoria, ad cauteria: & vlcera diutius aperta detinet, vt materia egrediente per locos exulceratos tandem deſinat tumor. Quare in tumore contumaci ad hæc accedendum: prius tamen totum expurgari debet, & materia tumoris, quantum fieri poteſt, remolliri, nam mollior reddita promtius cedit.

Generatio. *Cheirurgia.*

Interna attenuātia & emollientia. Quoad materiam medicinalem: oportet ea vti intus & extra. Intrinſecus cum Aetio & Auicenna vtendum ʒij. *lienis equi puluerifati, & allii ſyluestris: & bibatur poſt puluerem oxymelitis* ℔ß. *vt puluis deducatur ad lienem, materia attenuetur & detergeatur. Allium contundatur, extrahatur ſuccus, & reſiccatus in puluerem redigatur: huius pulueris recipe* ℈j. *ammoniaci diſſoluti in aceto* ʒß. *(acetum ſit in quo ſint macerata rad. ſcillæ; vel ſit acetum ſcilliticum.) pulu. lienis equi, vel aſini* ℈ij. *cum oxymelite ſcillitico. parentur pilulæ, vel boli.* Dentur. Et hæc eſt vnica doſis. Datur per quatuor vel quinque horas ante cibum: & ilico propinatur oxymelitis ℔ß. Si quis non poteſt perferre oxymeli ſincerum, detur dilutum: *Verbi gratia,* ℞. *oxymelitis* ℥ij. *decocti ſcillæ, tamariſci, ſeminum ſecuridacæ* ℥iiij. Detur per plures vices. Non improbo *decoctum ſarſæ parillæ: redditur efficacius, ſi in eo decoquātur ſcilla, & tamariſcus:* cauſa emollitionis, poteſt etiam decoqui *radix althææ* & vt fiat adhuc efficacius, poteſt in facta decoctione quater & ſæpius extingui *chalybs ignitus*. Hoc decoctum ſalſæ chalybeatum detur mane & ſero per quatuor dies: & ante decoctum dentur ℈ij. vel iij. pulueris, & duæ vel tres pilulæ ſuperius deſcriptæ. Idem ſeruetur in exhibendis his pilulis, quod diximus in lue Venerea. Dabitis ante cibum ſyrupum. Cibus ſit medicinalis, contrarius humori ſcirrhi. Probatur *vinum chalybeatū*, quod eſt valde efficax, non tantum ad abſumendum tumorem lienis, ſed etiam ad eradicandum materiam; quæ cauſa eſt obſtructionis in quacunque parte ventris inferioris. Hoc tantum diſcrimen notari debet: Si materia eſt in iecore, ſunt adhibenda hepatica: ſi in liene, ſplenica: ſi in vtero, vterina. *Limatura chalybis.* Vnde in tumore ſcirrhoſo lienis ſic præſcribatur: ℞. *limaturæ chalybis* ℔j. *(in diebus canicularibus ſub radiis Solis hæc limatura infundatur per tres aut plures dies in aceto acerrimo, in quo ſint maceratæ rad. althææ.) pulu. ceterach, ſecuridacæ, tamariſci, cort. rad. capp. ana* ʒij. *cariophyll.* ʒj. *lienis equi, vel aſini* ʒij. *vini generoſi* ℔ xij. *fiat infuſio per dies octo vel decem, & in tempore calido detineatur vas ſub radiis ſolaribus; in frigido, in hypocauſto: & vas vitreum ſæpe commoueatur in die: & poſt diem decimum hoc vinum detur. Doſis ab* ℥ij. *ad* ℥viij. *ſeruatis ſeruandis*, de quibus alias. Dabitur enim per quinque horas ante prandium in lecto. & decumbat æger in latere ſiniſtro; dormiat, ſi poteſt; deinde ſurgat, ambulet, ſi poteſt, per ſtadium, & vltra. In illis diebus aluus fluat ſponte, vel arte.

Emollientia externa. Oportet etiam præſidiis extrinſecus emollientibus vti. Fomentum prodeſt *e maluis, althæa, rad. cucumeris ſylueſtris. Medicamentū etiam e medullis, adipibus, e quibus diachylon conficitur.* Efficaciora quædā proponam. Aëtius ſumit *lapidem molarem, vel pyritem, redigit in laminam, vel puluerem*

Si in

Si in laminam redigatur, oportet eam calefacere ope vaporum prodeuntium e feruente aceto ſcillitico. Præſtat etiam applicare puluerem. Medicamento hoc vti licet, poſt emollitionem aliquam: *℞. ſucci fol. helleb. alb. ℥j. pulu. lapidis pyritis, vel molaris ʒß. ſucci cucum. agreſtis ʒiij. ammoniaci diſſoluti in aceto (in quo ſit macerata medulla colocynth.) ʒiij. ol. de capp. amyg. amar. ana ʒß. ceræ lotæ in decocto colocynthidis, vel albi veratri ℥j. Miſc. & applicetur.* Poſſumus etiam accipere partes æquales *ſucci allii ſylueſtris, & ſucci albi veratri, cum oleis amygd. dulc. & amararum.*

Victus ſit compar: nimirum medicinalis, qui materiam illam abſumat. Ante pilulas igitur propoſitas probatur *potus chalybeatus: chalybs in aqua exſtinguatur, non in vino, quia amareſcit, & dein aqua cum vino miſcenda.* Et quia non ſemper licet dare aquam, ſed vinum ſincerum; poſſumus vti *vino medicato e ceterach, tamariſco. Addi poteſt aqua, fortior facta chalybe ignito & exſtincto.* *Diata.*

CAPVT XXVI.

De ſcirrho Lienis dilucida magis commentatio.

GENERATVR hoc malum, dum lien afficitur intemperie frigida, & in tumorem attollitur. c. 6. & 9. l. 14. meth. Scirrhus enim lienis eſt tumor frigidus lienis, productus ab humore indurato. Non recte definitur tumor durus: eſt enim accidens præter naturam, & potius morbus, quam cauſa, aut ſymptoma. Cum ergo ſit morbus, erit in magnitudine aucta, & in frigida intemperie. Quia vbi eſt ſcirrhus, etiam non exquiſitus; fieri non poteſt, vt pars affecta non laboret morbo frigido. Euenire autem poteſt, vt magnitudo ſit parum aucta, & habeat potius rationem qualitatis mutatæ, quã morbi. Recte igitur diximus: eſſe tumorem frigidũ: quia in omni ſcirrho, neceſſario eſt tumor, & frigida dyſcraſia. Formalis igitur cauſa claudit in ſe duplicem morbum. Efficiens cauſa eſt humor durus; ad differentiam flatus, nam ab hoc etiam duri tumores fiunt, vt in tympanite. Non ſufficit, vt humor ſit frigidus viſcidus; ſed etiam oportet, vt ſit durus. (*ratione duritiei oritur indicatio emolliendi, quæ non eſt curatiua, ſed præſeruatiua; quia reſpicit cauſam efficientem, nimirum humorem durũ: quia autem ſcirrhum definiunt tumorem durum, vt durities habet rationem formæ; coguntur fateri emollitionem eſſe indicationem curatiuam: & ſic omnia confundunt.*) Cauſa igitur efficiens eſt humor durus: vt diſtinguatur ab œdemate, & quocunque tumore non ſcirrhoſo. Talis hu- *Definitio.* *Cauſa efficiens.*

mor poteſt eſſe Pituita & Melancholia: libro 8. κατὰ τόπους. cap. 4. libro 1. ad Glauc. cap. 4. libro 14. meth. Reliqui humores, vt Sanguis, & potiſſimum Flaua bilis, licet tenues ſint, nihilominus habent partes craſſas. Vnde etiam inflammatio, & interdum eryſipelas, degenerant in ſcirrhum, quando, ſcilicet humorum tenuiores portiones ab imperitis medicis diſſoluuntur, vnde remanent craſſæ, quæ induratæ ſcirrhum faciunt.

Differentia. A forma non ſumuntur differentiæ, niſi ſecundum magis & minus: vt ſcirrhus maximus poſſit exquiſitus cenſeri. Niſi forte quis dicat, eum eſſe morbum frigidum, & ſic eſſe Magis vel Minus frigidum. Ratione tumoris, hic eſt Morbus, vel Qualitas mutata. Neque a ſubiecto ſumuntur differentiæ: niſi dicamus, lienem affici vel magis, vel minus, ſecundum partem vnam, quam alteram. Ab efficiente ſumuntur differentiæ: humor enim durus plurimum eſt Melancholicus, interdum etiam Pituitoſus, raro Sanguis, vel Bilis.

Signa. Ad tactum ſentitur durities: & mutatur color ſecundum faciem. An ſit exquiſitus cognoſcitur; quia dum digitis premitur, ægri non ſentiunt dolorem. Facile etiam cognoſcitur efficiens: verbi gratia, ſi eryſipelas eſt prægreſſum, vel inflammatio; rationabile eſt, vel e ſanguine, vel e bile craſſiore promotum fuiſſe ſcirrhum. Sin minus; ſunt ſigna pituitæ, vel melancholiæ dominantis; neque prægreſſum eſt eryſipelas, vel inflammatio.

Præſidia. Indicatio tantum eſt calefaciendi: quia a forma ſumitur indicatio curatiua: morbus eſt frigidus, ergo indicantur calefacientia. A morbo in magnitudine aucta non ſumitur indicatio, quia hic morbus eſt ratione contemplabilis. A ſubiecto oritur indicatio vitalis: ratione caloris enim oritur indicatio moderate tum calefaciendi, tum aſtringendi. Ab efficiente ſumitur indicatio præſeruatoria: & cum hæc materia ſit humor durus, emolliendum: &, quia materia dura, poteſt eſſe craſſa, viſcida, ideo detergendum, incidendum. Auferenda autem ſunt impedimenta, quæ in cauſa ſunt, vt non poſſint ſcopi propoſiti impleri: ideo toti proſpiciendum.

Prognoſtica. Hiſce ſcopis ſatisfacere arduum eſt: ſcirrhus enim eſt affectus contumax, & ratione loci affecti, & ratione materiæ. Quoad differentias formales; ſi ſcirrhus ita ſit frigidus, vt ſit exquiſitus, non poteſt homo prorſus liberari. Quoad locum affectum; prout viæ magis vel minus obſidentur, vel ſecundum ſuperficiem, vel ſecundum partes profundas; ita etiam maior & minor erit difficultas in cura. Ratione efficientis peior ſcirrhus eſt a melancholia, quam a pituita: & quo durior fuerit, eo cura difficilior. Licet autem ſcirrhus ſit exquiſitus; is tamen ita quoque imminui po-

minui poteſt, vt homo diu poſſit viuere: dum ſcilicet ita occurrimus, vt iecur non trahatur in conſenſum; ſi enim iecur rẽfrigeretur, actum eſt; nam neceſſario ſubſequitur hydrops, deinde mors: vnde ſcirrhus hepatis citius interficitur, quam lienis.

Vena ſecanda eſt ſi ſanguis redundet; &, ſi virtus ſit robuſta. Quare inter initia ſcirrhi ſanguis mittendus; tunc enim duo propoſiti ſcopi adeſſe poſſunt: non autem quando eſt progreſſus, quia hydrops ſequeretur. Secanda autem baſilica ſiniſtra: &, ſi virtus non ſit admodum conſtans, ſaluatella ſiniſtra; vel aperiendæ hæmorrhoides. *Curatio.* *Venaſectio.*

Veſicatoria probantur in ſcirrho contumaci, quatuor, vel quinque, & ſatis vehementia: hoc modo. *℞. pulu. canthar. ℥v. pulu. euphorbii, verat. nigri, veratri albi, ana ℈ij. fermenti ℥iij. aceti ſcill. parum. fiant paſta pro veſicatoriis (: dum in febrib. malignis vtimur veſicatoriis, ſufficiant medicamenta veſicantia; quia poſtea fit attractio ratione doloris, & caloris; atque receptio, ratione imbecillitatis. At in ſcirrho lienis miſcemus medicamenta, quæ attrahunt non ſolum qualitate manifeſta, ſed etiam recondita: nam euphorbium attrahit pituitam, helleborus niger melancholiam, albus melancholiam, & pituitam: vnde, prout ſcirrhus eſt melancholicus, vel pituitoſus, vel miſtus, diuerſa medicamenta imponenda: plerunque tamen fit a ſucco melancholico, permiſto cum pituitoſo.)* Applicanda veſicatoria, *quando* adeſt præſentia indicantis, nimirum materia ſcirrhi: & quando nil prohibet, vt eſt corporis repletio, & immoderata materiæ durities: vnde totum corpus prius purgandum, & materia emollienda; poſt applicanda veſicatoria. Tandiu veſicatoriis vtendum, quandiu adeſt præſentia indicantis, niſi aliud prohibeat. Virtus non permittit vt diutius ſeruentur, quam decem, aut quindecem dies: tunc enim claudantur, & poſt factam conſiderationem quieſcant ægri per quindecem aut viginti dies, & poſtea rurſus applicentur, quia non excitabitur tantus dolor. *Vbi agendum* ſumitur a ſubſiſtentia materiæ in liene: applicanda igitur abdomini ſiniſtro, circa lienis ſedem. *Veſicatoria.*

Sed ob ſcirrhi contumaciam, etiam ad cauteria aſcendendum, quæ ſunt efficaciſſimum remedium: alias hydrops ſequitur; non enim ſufficit *ol. de capparibus, nec diachylon in aceto maceratum,* quibus vulgo vtuntur, citra emolumentum. Aëtius & alii in affectibus iecoris ad cauteria aſcendunt: ergo hæc lien, vt membrum minus præſtans, multo magis ſuſtinet. Cauteria autem dupliciter vti poſſumus: primum, ratione materiæ, quæ nondum cauſat, nec fouet ſcirrhum; & tunc fonticuli excitabuntur in cruribus, potiſſimum in ſiniſtro: Secundo, ratione materiæ, quæ actu cauſat ſcirrhum; de quibus nos potiſſimum loquimur. Cauteria ergo pro ma- *Cauteria.*

gnitudine tumoris, plura, vel pauciora inurentur. Et hæc proprie dicun-tur cauteria, quorum beneficio fit euacuatio, non reuulſio: vnde crurum vlcera, non ſunt proprie cauteria. Vrentur autem quando adeſt præſentia indicantis, id eſt, quando malum aliis medicamentis & veſicatoriis non cedit. Cauteria autem diutius aperta teneri poſſunt quam veſicatoria. Et fiant ferro candenti, vel cauſtico. Applicentur regioni lienis. In vlcus immittatur pila *ex ambra, cinere; potiſſimũ e radice vel medulla arundinis, aut ebuli, & imponatur frequenter puluis veratri nigri, ſi æger poteſt perferre, item veratri albi*. Porro non confugiendum ad veſicatoria & cauteria, propter moleſtiam, niſi quando aliter fieri non poteſt.

Medicamẽta interna, extenuãtia ſplenem. Sequuntur peculiaria medicamenta, reſpicientia materiam a qua ſcirrhus producitur. Vti poſſumus purgantibus vehementibus: cauſa pituitæ *medicamentis e colocynthide confectis*; cauſa melancholiæ, *iis quæ fiunt ex helleb. nigro*. Verum ſuppoſita totius purgatione, quoad peculiaria medicamenta, *puluis lienis aſini ſatis efficax eſt ad abſumendum materiam ſcirrhi, ſi intro aſſumatur a ʒß. ad ʒij. & vt perducatur ad lienem, addãtur ℥iiij. vel vj. vini albi, tenuis ſubſtantiæ, generoſi*; niſi febris prohibeat; ſic enim prius occurrendum eſſet febri. l. 9. κτ τόπους. *Primis diebus macerentur radices althææ, & capparum, cum febris ceterach*. Eodem modo vti poſſumus *puluere hepatis lupi, cinere veſpertilionum ad ʒij. cum aceto mulſo, vel cum aceto ſcillitico*. Et, cum liceat per plures dies exhibere; *vel in aceto, vel mulſa* macerentur medicamenta iam propoſita. Obſeruetur etiam, ſicut in lue Venerea, vt ſingulis decem diebus aliquod medicamentum electiue ducens, vel pituitam, vel melancholiam, prout in corpore redundabit, exhibeatur. Præſtabit etiam, vt alternis diebus adminiſtrentur *clyſteres ex albo veratro*: horum enim beneficio, materia, quæ aliqua e parte funditur, attrahitur ad inteſtina. Dabuntur etiam *pulueres e praſſio, tamariſco: magis proderunt, ſi cum vino chalybeato exhibeantur*. Antiqui hoc proponunt efficaciſſimum, quod tamen nunc non eſt in vſu. ℞. *ſemin. erucæ ℥ß. piperis, ammoniaci, ſpicæ, ſcolopendr. ana ʒij. arida cribrentur, ammoniacum autem diſſoluatur in aceto ſcillitico: fiant pilulæ, quarum doſis a ʒß. ad ʒij. & exhibeantur cum ℥v. aceti vel mulſæ*. Aëtius probat admirabile, quod nos hoc modo poterimus præſcribere. ℞. *rad. capparum, tamariſci, limaturæ chalybis præparat. ana ℥vj. ammoniaci ʒj. ſemin. ſecuridacæ ʒß. ſtœchad. abſinthii ana ʒiij. ſcolopendr. ʒx. fiant pilulæ: doſis a ℈j. ad ℈iiij.* Eſt efficax propter chalybem: vt ſufficiant ℈iiij. nec licet aſcendere ad ʒij. *Exhibeatur cum ℔ß. vel aceti, vel vini fortiſſimi.*

Limatura chalybis.

Medicamentum omnium efficaciſſimum, in ſcirrho valde contumaci:

℞. limu-

℞. limaturæ chalybis ℔ *j. maceretur in aceto acerrimo (in quo macerata ſint radices althææ, aſparagi) & ponatur ſub radiis ſolaribus: aceto poſtea reiecto exſiccetur limatura, & redigatur in puluerem tenuiſſimum: huius ergo chalybis, ita preparati,* ℞. ℔ *. puln. ſecuridacæ, guaiaci, ſarſæ, ceterach, tamariſci, rad. capparum, ſerpilli, ſalis theriacalis an.* ℥ *ij. vini, vel aceti, vel poſcæ,* ℔ *xij. Imponantur hæc omnia in vaſe vitreo, & vas ponatur ad radios ſolares, vel in hypocauſto, & frequenter in die concutiatur, vt fiat optima commiſtio, idq; per* 10. 15. *aut* 20. *dies. Doſis ab* ℥ *ij. ad* ℥ *viij.* pro materia & magnitudine ſcirrhi: virium tamen ratione auſpicandum a minima doſi, & ſenſim per mediocrem ad ſummam aſcendendum. Actu calidum, non frigidum exhibeatur; quia ſic indicat paſſio materiæ reſiſtentis. Bibat autem patiens hoc medicamentum decumbens in lecto per horam, in latere ſiniſtro; deinde ſurgat, ambulet, & ſe exerceat ad ſudorem. Poſt integram corporis purgationem aſſumat, per quinque horas ante prandium; & per plures dies; donec omne illud vitium abſumatur. Tota quantitas ſit ℔ xij. vini: quia adeſt præſentia virium, & nihil prohibet.

Extrinſecus probantur emollientia, quæ conficiuntur *ex ammoniaco, bdellio, adipibus, medullis. Vnde exſtat diachylon ſimplex, cum gummis: emplaſtrum de meliloto efficaciſſimum eſt. Lutum D. Bartholomæi efficaciſſimum eſt.* Hinc aſcendendum ad extenuantia, vt ſunt *ſtœchas, cappares, tamariſci, naſturtium, myrrha:* item ad fortiora, *vt ſunt ſinapi, colocynthis, veratrum album & nigrum. Licet vti luto D. Petri, D. Helenæ, quia magis reſoluunt, quam emolliunt. Vti etiam poſſumus ſacro cerato. Habemus etiam emplaſtrum cerine vocatum. Maxime probatur ſuffumigium e lapide molari, vel pyrite: vel ſuper lapidem ignitum proiciatur acetum, in quo macerata ſint prædicta emollientia: & cum reſoluere volumus, in aceto maceranda ſunt diſcutientia propoſita, potiſſimum dictamnus.* Cæterum, cum lien debeat ſuccum melancholicum attrahere, concoquere, expellere; opus eſt vt eius calor conſeruetur; qui ab emollientibus & reſoluentibus diſſipatur: quare his permiſcenda ſunt leuiter aſtringentia, vt *ol. maſtichinum, abſinthium.* cap. 2. lib. 9. *κ. τόπ.* Galenus tali vtitur medicamento: ℞. *myrrhæ, mannæ thuris an* ℨ *iij. ſinapi, naſturtii an.* ℨ *ij. aceti ſcillit. quantum ſufficit. Sinapi & naſturtium contundantur & cribrentur: manna thuris, & myrrha diſſoluantur in aceto, & redigantur ad formam emplaſtri.* Hoc efficaciter ſcirrhum lienis diſſoluit.

Victus debet eſſe mediocris, & moderate attenuans. Fiat *vinum medicatum* tempore vindemiæ, cum propoſitis medicamentis, & præſertim cum *ceterach, tamariſco.* Quidam habent pro ſecreto, *ſi vinum con-*

Externa, emollientia, & extenuātia.

Diæta.

ſeruetur in vaſe confecto e tamariſco: & , ſi patiens bibat e cyatho, qui confectus ſit e tamariſco.

CAPVT XXVII.

De Renum Affectibus: & primum de Diabete.

Renes quibus teneantur affectibus. RENES, quia ſunt partes inſtrumentariæ, obnoxii ſunt morbis in intemperie, in mala compoſitione, & ſoluta vnitate. Nos igitur tractabimus de Diabete, Calculo renali, & Vlcere. Quibus cognitis: omnia alia renum vitia, facile curari poterunt. De diabete, quia rariſſimus eſt affectus, breuiter & confuſe Galenus loquitur, capite tertio, libro ſexto, de loc. affect. capite vltimo, libro de different. *Nomen.* ſymptomat. capite duodecimo, libro primo, de criſibus. Per diabetem autem intelligimus illud vitium, quo homines plurimum mingunt: redduntque lotium confertim & copioſum, vt biberunt: hocque malum dum progreditur, homines contabeſcunt. Intelligimus autem hic tam exquiſitum, de quo Galenus locis citatis, (cuius auctoritate Medici decepti, ſæpe ægros interficiunt) quam ſpurium. *Generatio.* Generatur hoc malum, dum aliquid morbificum occurrit corpori, cuius ratione intus ita læduntur renes, vt ſicut lotium confluit in renes, ita etiam egrediatur, & hinc *Definitio.* mictio fiat copioſa. Diabetes igitur eſt exiens ſeroſum renum, depen*Forma.*dens a læſa actione renum. Forma eſt exiens: ergo ſymptoma ſecundum. Hoc autem exiens eſt materia ſeroſa, aquoſa; ad differentiam aliorum exeuntium, ſiue ſit pus, ſiue ſanguis, ſiue aliud quippiam. Quod autem in diabete egreditur eſt lotium: vnde Auicennas dicit, illos mingere ſicut bibunt.

Subiectum. Subiectum ſunt renes, ad differentiam veſicæ; quemadmodum optime declarat Galenus locis citatis, potiſſimum cap. 3. libr. 6. de loc. affect. vbi euidenter aſſerit, quamuis copioſum lotium poſſit conſpici, non modo in diabete, ſed etiam in aliis affectibus: in diabete tamen neceſſario vitium eſſe ſecundum renes.

Cauſa efficiens. Addimus: dependens a læſa retentione renum. Cum enim exiens mutatum ſit ſymptoma ſecundum: neceſſario in primum refertur, quod eſt actio læſa. Læſa autem hic eſt non expulſio, ſed retentio. Porro re-

tentio

tentio læditur, vel Læſa facultate retentrice renum; vel ob Errorem externum. Dicimus retentionem lædi, læſa retentrice: propria enim ratione, & immediate, nulla alia facultas læditur. Nec obſtat, quod Galenus dicit crudum, & nequaquam coctum lotium emitti: hoc enim primaria ratione non ſpectat ad coctricem, ſeu alteratricem; quæ coqueret ſane, ſi detineretur; quia autem non detinetur, ideo non alteratur: vitium igitur in retentione eſt.

Læditur autem retentrix ob malam compoſitionem, vt optime proponit Auicennas; inquiens, hoc malum fieri, quando meatus, ſeu orificia nimis ſunt aperta: vt morbus immediatus, ratione cuius læditur retentio, ſit morbus in mala compoſitione. Et hinc Alexander dixit, opus eſſe aſtringentibus: quia cognouit malum eſſe in immoderata apertione.

Cauſa immoderatæ huius recluſionis, eſt Interna, vel Externa. Interna, eſt Humor, vel Serum. De humore loquens Aetius, dicit: diabetem fieri ab humoribus imbibitis in renibus; ab humoribus acribus, mordacibus, ſalſis; qui ob acrimoniam abradere poſſunt, & recludere orificia vaſorum. Altera cauſa interna eſt ſerum, ſeu lotium, quod aperit orificia, tum quatenus impetu ad renes fluit, tum quatenus eſt copioſum. Fluit autem lotium, ſeu ſerum, vel quia Attrahitur, vel quia Tranſmittitur. Attractionem Galenus tetigit locis citatis; tranſmiſſionis autem non meminit, ne vno quidem verbo: vnde Medici his adducti auctoritatibus crediderunt, nullum diabetem fieri per modum tranſmiſſionis: quod tamen eſt falſiſſimum. Si lotium fluat, quia attrahitur ab immodica renum caliditate; eſt diabetes exquiſitus, in quo refrigerare oportet. At vero etiam per modum tranſmiſſionis ſerum poteſt fluere; vbi potius calefacere oportet; & hic Diabetes nothus eſt.

Hanc ſpeciem cognouit Aretæus; qui dixit, diabetem aliquando fieri in morbis acutis, quando cum impetu materia aquoſa fluit ad renes. Et hanc fluxionem etiam cognouit Auicennas; dum voluit, quandoque in diabete renes eſſe frigidiores: quando igitur renes ſunt frigidi, tunc impoſſibile eſt fluxionem fieri per modum attractionis, ſed fit per modum tranſmiſſionis, vt pars robuſta tranſmittat ad debilem. Porro lotium aperit etiam orificia, ratione copiæ. Quare videndum, quibus de cauſis lotium fiat copioſum. Fit igitur copioſum, quando generatur a iecore calidiore: vbi enim iecur calidius eſt, facile plus iuſto funditur *Cap. 2. li. 2.*

ſanguis; quemadmodum fieri ſolet a diureticis calidis & ſiccis. Quod ſi contingat in toto etiam corpore immoderatam caliditatem exſuperare; adhuc copioſius lotium gignitur. Præterea multum fit ſerum, ob copiam potus: plurimum autem bibunt homines, interdum ob ſitim, interdum ob prauam conſuetudinem. Cauſa externa, quæ poteſt orificia vaſorum relaxare, poſſunt eſſe Aſſumta, vel Applicata. Aſſumta; vt immodicus vſus diureticorum, vt diaſatyrionis, quo iam homines vtuntur, vt ſint ad Venerem efficaces, ſed poſtea mingunt. Applicata poſſunt eſſe, dum renibus applicantur iuſto calidiora, & potiſſimum quæ laxant; vt immodicus vſus balnei aquæ dulcis; & immoderata applicatio relaxantium.

Differentia. Quoad formam, & locum affectum; differentia tantum eſt ſecundum Magis & Minus. Quoad cauſam efficientem hæc eſt Interna, vel Externa. Interna, Humor, vel Lotium. Lotium, quatenus vel Impetu fluit, vel Copioſum eſt. Impetu fluens, vel Attractum, vt in legitimo diabete; vel Tranſmiſſum, vt in ſpurio. Copioſum lotium generatur, vel a Caliditate iecoris, aut totius; vel ratione Copioſi potus. Cauſa externa, vel Aſſumta eſt, vel Applicata.

Signa in genere. Malo hoc imminente, ſecundum Auicennam, & Græcos, exſiccatur os & labia: lotium præter conſuetudinem in maiori copia emittitur. Et quo magis progreditur malum, eo euidentius cognoſcitur. Nam patientes emaciantur, & tandem tabidi euadunt: quia dum lotium per corpus non perducitur, ſed ilico per veſicam excernitur, deficit τὸ τῆς τροφῆς ὄχημα.

Signa differentiæ. Quoad differentias: Num apertio orificiorum excitata ſit a cauſa interna, vel externa; cognoſcitur ex ægro & aſſidentibus: verbi gratia, fatebuntur ſe vſos eſſe diureticis, balneo aquæ dulcis, longo tempore, & præſertim ſecundum renes: tunc enim ſtatuendum, malum a cauſa externa eſſe ortum: Sin minus hæc affuerint; ab interna. Cum autem cauſa interna ſit humor, vel lotium: ſi humor imbibitus ſit & impactus; patientes circa renes grauitatem percipiunt, & triſtem ſenſum, qui oritur a ſalſedine & acrimonia humorum. Si cauſa fuerit lotium; nulla aderit grauitas: nam ſicut lotium fluit, ita egreditur, non retinetur, nec facit grauitatem. Cæterum, cum ſerum ſit in cauſa, ratione tum impetus, tum copiæ: Quoad impetum; cognoſcendum eſt, an materia ſeroſa fluat attracta, an potius tranſmiſſa. Si fluat per attractionem; ægri ſentiunt caliditatem circa renum regionem, conqueruntur de

feruore.

feruore renum:calida applicata nocent,frigida iuuant, & hoc malũ potiſſimum corripit iuuenes calidi temperamenti, & qui calidos habẽt renes. Si fluat tranſmiſſa;non aderit incendium in renibus: fieriq; poteſt,vt poſt morbos acutos hoc malum fuerit ſubſecutum, tranſmiſſa ſc. ad renes materia:præterea, frigida nocent,calida iuuant: obſeruaturq; hoc malum,in temperamentis frigidis,in ſenibus,& ętate decrepitis.Lotium autẽ copioſum,ſi generetur e copioſa potione, cognoſcitur ex ægro:ſi ob immodicã ſitim bibere cogantur,idem ex ægro intelligitur.Quod ſi homines copioſa potione non vtantur,& tamen copioſum lotium gignatur:iudicandum eſt huius cauſam eſſe internam: quæ, ſi fuerit iecoris immoderata caliditas,cognoſcetur hæc e propriis ſignis:ſi autem totius corporis immodica ſit caliditas,etiam hæc propriis indicabitur ſignis.

Indicatiſes. Præſidia in hoc malo tãtum ſumuntur ab efficiente:poſſuntq; eſſe tum curatoria,tum præſeruatoria: licet alias a cauſa efficiente tãtum præſeruatoriæ ſumantur indicationes. Quare ſciendum,cauſam efficientẽ diabetis duplicem eſſe:aliam proximam,aliam remotam. Proxima eſt immodica apertio orificiorum:q̃,licet ſtatuatur cauſa efficiens diabetis,eſt tamẽ morbus,quẽ immediate ſequitur læſa retentio:oritur ergo indicatio adſtringẽdi,ſecundum Alexandrũ.Remotior cauſa,ſeu materia,q̃ vere eſt effectrix, eſt humor,vel lotiũ. Humor indicat ſui euacuationẽ. Lotium fluit vel attractum,vel tranſmiſſum. Quatenus ergo impetũ habet in renes;indicat ſui reuulſionem,deriuationẽ:quatenus attrahitur;oportet refrigerare,ſecundum Alexandrum,cum attractio illa fiat ab immodico renum colore. Si lotium fluit tranſmiſſum ; oportet potius calefacere, quia pars ſuſcipit ob imbecillitatẽ.Si ſumatur lotiũ,quatenus copioſum eſt : ſi gignatur ob caliditatẽ totius,vel hepatis;oritur indicatio refrigerandi totũ & iecur. Sin homo ob ſitim plurimũ bibere cogatur;ſiti occurrendum. A cauſa externa,non ſumitur indicatio.

Prognoſtica. Malum hoc periculoſum eſt; niſi enim occurratur, celeriter homines tabe moriuntur. Inter initia leui negotio expugnari poteſt:in progreſſu a. vtplurimum redditur inexpugnabile,quia vires fiunt languidæ.Sed ꝑ differentiarum ratione,variat periculum:v. g. ſi immodica apertio originem traxerit a cauſa externa,leuiori negotio tollitur,quã ſi ab interna:nec enim ita facile humores interni impacti euacuari poſſunt. Itẽ ſi lotium profluat attractum,facilius curatur,quam tranſmiſſum;pręſertim quia hoc malum, tranſmiſſo ſc. lotio,ſenes corripit. Non eſt impoſſibilis curatio,ſi copioſum gignatur lotium ob caliditatem iecoris, aut totius ; hæc enim remitti poteſt:item ſi fiat ob ſitim,confugiendum ad caput de ſiti.

Curatio vena ſectio. Auicennas & Græci inter initia moderate ſanguinē detrahunt: ſi malum ſit inueteratum, nequaquā. Sanguis in hoc malo peccare poteſt potiſſimū vt cauſa ſine qua non: nec enim renibus occurrere poſſumus, priuſquā totum ſit euacuatū. Non ergo in omni diabete ſanguis mittendus, ſed quādo ſanguis peccat, toto ſc. repleto. Monet autem Auicennas, ſanguinē moderate eſſe detrahendum; licet fieri poſſit, vt in magna copia peccet: nam vires magnam vacuationem nō permittunt; quia ob defectum vehiculi alimenti, corpus nō nutritur, vt debebat, vnde neceſſario vires debilitantur: & quāuis ab initio forſan nondum debilitatæ ſint; medicus tamē in venæ ſectione nō modo præſentes, ſed etiā futuras vires reſpicere debet. Si malū inueteratū eſt, nullo pacto vena ſecanda; nō ꝙ malum inueteratū hoc prohibeat; ſed quia vires debilitatæ ꝓhibent, quarū ſignū eſt malū inueteratū.

Medicamēta. *1. Lenientia* Græci adhibent *caſſiam cum tamarindis: v. g. ℞. fl. caſſ. recens extr. ℥vij. pulpæ tamarind. ℥v. miſc. fiat bolus.* Notandum nō imponi magnā quantitatem tamarindorum; quia inſtitutū eſt aluum lenire, & mitigare impetum materię biliosæ. Quare male nonnulli plurimos pulueres miſcent, *liquiritiæ, ſem. melon. aniſi &c.* ſic enim medicamentū fieret diureticum, a quo inter initia cauendū. Auicēnas hoc medicamentum quidē ꝓponit: & præterea clyſmos moderate refrigerātes, *ex hordeo, lacte, & ſero lactis, ol. viol. fol. viol. mal & ſimilibus*: his tamen nō ſemper vtendū eſt. Imo ꝓbatur interdū maxime vſus huius medicamēti: *℞. mel roſ. ſol. ℥v. iuris pulli parū, miſce. fiat potio.* Si patiens nolit potionē: poteſtis exhibere *caſſiam cū myrobal. chebul. emblic.* vt proxima pituita euacuetur. Quod ea de cauſa admoneo: nam ſi fuerit exquiſitus diabetes, in quo lotium fluat attractum; cum iecur ſit feruidum; oportet vti lenientibus ſupra ꝓpe ſitis. Sed ſi fuerit nothus, in quo fluit lotium potiſſ. tranſmiſſum, cum ætati ſenili plurimum accidat, cauēdum a refrigerantibus. Quod de lenientibus dixi, idem de reliquis intelligi volo. In diabete ergo exquiſito, refrigerantia ita præſcribantur: *℞. fol.*

2. Præparātia. *cich endiu. hepaticæ. ana P. F. aqua hord. ℔ß. fiat decoctio ad conſumpt. quinctæ partis: huius decocti ℞. ℥iiij (accipio in magna copia, ratione ſitis) ſyrupi roſ. ℥ß. miſce pro potu.* In diabete a. notho, cū in ventriculo, & reliquis partibꝰ exſuperet pituita, vt in ſenili ætate, præſertim decrepita: vtendum eſt *melle, non ſyrupo, roſato; non aqua hordei, ſed potius confecta e mentha: v. g. Recipe mellis roſ. oxymel ſimp. ana ℥vj. cum aquis vel decoctis appropriatis, fiat potus.*

3. Vacuantia. Quoad euacuantia: euacuandum per aluum, vomitum, lotium, ſudorē. Per aluum, in exquiſito diabete, hoc modo *℞. pulu. rhei ℈iii. pulp. tamarind. fl. caſſiæ ana ℥iii. cum ſaccharo fiat bolus.* In pituitoſa materia euacuanda: *℞. agar. trochiſcati ℈iiii. pul. myrob. cheb. embl. ana ℈ii. cū melle roſ. fiant pil.*

vel bo-

vel bolus. Quoad euacuantia per vomitũ: in exquiſito diabete expedit *copioſam frigidã prebere, ad* ℔iiii: poſt hanc exhibitã illico excitare expultricẽ ad vomitu *penna oleo intincta, vel ſimili.* Aduertendũ illico opus eſſe poſt exhibitã frigidam incitare expultricẽ; nam ſecus aqua deſcenderet ad renes, & non prouocaretur vomitus: hic a. iuuat, tum gratia reuulſionis, tũ quia ſitim mitigat. In diabete non exquiſito, exhibeantur *oxymelitis ſimp.* ℥ii. *cũ iuris pulli tepidi* ℥ix. Sudor prouocari poteſt, nõ his quæ aſſumuntur, quia materia adduceretur in renes, ſed his quæ applicantur: vtpote inſtrumẽto quod eſt in cõmuni vſu, in curatione luis Gallicæ: eo a. tempore, quo hoc inſtrumento vtimur (de diabete hoc intelligatur, nõ de aliis affectib⁹.) renes inungemus, in diabete exquiſito, *vnguẽto roſaceo*; in ſpurio, *oleo maſtichino, cum puluere nucum cupreſſi.* Euacuantibus per lotiũ vtimur in hoc affectu, nõ propter euacuationẽ totius, ſed & renes repleti euacuentur: nõ n. his vtimur, ſi renes nõ ſunt repleti. In diabete exquiſito, hoc vtẽdũ: ℞. *emulſ. ſem. melõ. cucurb. citruli, anguriæ, ana* ʒvi. *ſeri lactis optime depurati* ℔iiii. *miſce.* In diabete notho: ℞. *fol. ceterach, rad. aſparagi ana P.* ß. *iuris cicerũ rub.* ℔iß. *fiat decoctio ad conſumtionem tertiæ partis: poſt expreſſionem, Recipe huius decocti* ℥x. *pulu. ceterach* ℈i. *miſce.*

Quoad alterantia: in diabete exquiſito frigida cõueniunt. Poſſum⁹ ergo exhibere *aquas B. Virginis, aquas Veronenſes, ad* ℔. *vi. viii. vel x. itẽ ſerũ lactis ad* ℔iii. *vel v. Licet exhibere ſaccharum violatũ, cum fl. nymph. &c.* Renibus applicari poſſunt, *infrigidans Galeni, ol. viol. & expertus ſum, mirũ in modum prodeſſe. Applicatio fol. magnorum nymphææ prodeſt, quæ (vt frigida ſint) ſæpe renouabuntur; vel folia ipſa refrigerãda ſunt cũ ſpongia, in aqua frigida madefacta.* In diabete nõ exq̃ſito, vti poſſum⁹ *cõſerua e betonica, vt perducatur ad renes, conſerua dianthos, licetq́ ad magnas antidotos aſcendere. Applicare licet oleũ maſtichin. de ſpica. Foueri poſſunt renes ſpongia e vino madefacta.* Vt hinc appareat maximum eſſe diſcrimen inter nothum & exquiſitum diabetem. 4. *Alterantia.*

Tandem adſtrigentia ꝓponenda ſunt, quibus in omni diabete loc⁹ dat̃, quatenus fit ab imõdica meatuũ aptione. In exquiſito igit̃ diabete ℞. *troch. de ſpod. de balauſt. ana* ℈i. *ſacchari roſ. antiqui* ℥ii. *pulu. ceterach, vt ſit vehiculũ,* ℈ß. *cum omphacio fiat electar. Doſis ſit* ℥ß. Vrgente neceſſitate, quia interdum imminet ſyncope, licet aſcendere *ad theriacã recentem, ad Philõ. Rõ.* nam ſecus obirent. Extrinſecus applicare poteſtis *ol. roſ. nõ modo cõpletum, ſed etiam omphacinum: verbigratia Recipe ol. omphacini roſ.* ℥i. *pulu. balauſt. gall. immatur. cort. gran. ana* ℈i. *ceræ* ʒi. *miſce.* In ſpurio diabete, adſtringentia erunt moderatiora: *Recipe pulu. maſtich. boli Arm. ana* ℈i. *ſacchari confecti e mentha* ℥i. *& gratia vehiculi, conſerua betonicæ* ℥ß. *cum* 5. *Adſtringentia.*

ſyrupo de mentha, fiat electar. cuius doſis a ʒij. *ad* iij. *vel* iiij. prout indicantis actio erit vehemens. Extrinſecus applicandum *oleum maſtichinum, cum pulu. cupreſſi.* Et in ingenti neceſſitate, aſcendatis *ad vngentum Comitiſſæ, & vnguentum de corticibus caſtanearum, & diſſoluatis cum oleo maſtichino.*

CAPVT XXIIX.

De calculo Renum.

Generatio. CAlculus renalis, ſeu potius vitium calculoſum, renale dicitur ad differentiã vitii calculoſi veſicæ. Generatur hoc vitium, dum calcul⁹ in renibus genitus, ita lædit renes, vt non poſſint amplius recte operari: vnde vi *Definitio.* calculi geniti, renes morbo afficiuntur. Quare hoc vitiũ calculoſum nihil aliud eſt, quã morbus renum, ꝓcedens a calculo, in renibus genito. Forma *Forma.* huius vitii, nim. calculi, eſt morb⁹, vbi intelligimus & ſolutã vnitatẽ, & malã compoſitionẽ; & hanc quaten⁹ pertinet ad numerũ, & ad malã conformationem; quę, cum in ſe claudat ſuperficiẽ, figurã, meatus, cauitates; pręſertim intelligimus vitium in meatib⁹. Quare hoc vitium calculoſum poteſt eſſe morb⁹ in ſoluta vnitate, itẽ in numero, item in via, in anguſtia. Sub*Subiect.* iectum, ſunt renes; non calculus; quia morbi ſubiectum ſemper eſt pars *Cauſa efficiens.* viua. Cauſa effectrix eſt calculus. Porro calculum tres illos morbos excitare poſſe, demonſtrandum eſt. Morbum igitur in via lapis poteſt producere: ſi enim ſanguis, v. g. ob ſui copiam & craſſitiem poteſt in cauſa eſſe obſtructionis; certe & calculus renum meatus anguſtare & conſtipare poteſt. Pręterea, quatenus calculus adhæret renibus, eſt morbus in numero, toto genere præter naturam; ſicut in manu ſex digitos habente, eſt etiã morbus in numero, non tamen toto genere præter naturã (*. hic manus eſt ſubiectũ morbi: morbus eſt accidens, nim. numerus: cauſa efficiens, eſt ſubſtantia nim. ſextus digitus; nec enim quiſquã ſanus digitũ morbũ eſſe dixerit, licet Fernelius & Argenterius Gale. hoc aſcribunt, quod digitus ſit morbus; cum tamen hoc ne ſomniauerit quidẽ Galenus.*) Quare dum calculus eſt in renibus, eſt morbus in numero, quia renes morbo afficiuntur: ſicut enim calculus obſtruens eſt in cauſa, vt renes afficiantur morbo in via; ita etiam calculus renes numero pręter naturã afficiens, eſt in cauſa, vt renes afficiant̃ morbo in *Dubiũ ſoluitur.* numero. Sed dicet aliquis: cur ſanguis, ꝗ in phlegmone cauſa eſt auctę magnitudinis, nõ etiã eſt in cauſa numeri aucti? ſicut n. calculus parti adhęret, vt aliquid præter naturã, ac ſupfluũ; ita etiã ſanguis parti adhęret inflãmatę: id ꝙ etiã de pituita, & alio humore dici poſſet? Attamẽ Galenus in his non ſtatuit

ſtatuit morbũ in numero: ſed tantum ratione ſexti digiti, ratione calculi & lumbricorum, ratione membranæ in ſuffuſione? Reſpondendum: partem viuentem affici morbo in numero, quando parti viuenti adhæret materia, quæ non amplius eſt humor; veluti eſt ſextus digitus, membrana, calculus, vermes, imo etiam pus, nam exſiſtente pure in aliqua parte, pars iſta detinetur morbo in numero. Hoc autem non eſt dicẽdum de ſanguine, & aliis humoribus: qui in cauſa quidem eſſe poſſunt auctæ magnitudinis, non autem aucti numeri; cum partis rationem ſubire nequeant. Conſtitutum igitur ſit, calculum in rene exſiſtentem, eſſe cauſam efficientem morbi: qui morbus varius eſt, modo anguſtia, modo numerus auctus, modo ſoluta vnitas: prout calculus vario modo renes afficit. Morbus in via, & numero, eſt ratione contemplabilis: at morbus in ſoluta vnitate, eſt ex vſu: in illis ſaltem ad calculum reſpiciendum eſt: in hoc, non tantum ad calculum, ſed etiam ad ſolutam vnitatem. Quare cum ſibi præcipuum locum vendicet calculus, vt cauſa efficiens: diligenter eius natura eſt attendenda, a Galeno cap. 17. lib. 3. fac. alim. c. 2. l. de cib. bon. & mod. ſucci. c. 4. l. 14. meth. com. 15. ſect. 3. lib. 6. epid. Cum autem calculus ſit ſubſtantia, dicẽdum de ipſius materia, & cauſa generante. Materia lapidis eſt pituita; quæ ſola ob ſuam humiditatem & viſcoſitatem in cauſa eſſe poteſt, vt partes vniantur, & vnitæ in calculum degenerent. Hæc pituita vel Sola eſt, vel cum alia materia Commiſta: quæ quandoque eſt pus viſcidum; licet poſſet etiam alia materia eſſe: vnde Galenus locis citatis proponit ſanguinem melancholicum, flauum, rufum. Cauſa hanc materiam generans, (: nondum dico de cauſa generante lapidem:) multiplex eſſe poteſt, & in pluribus corporis partibus reſidere, in hepate, renibus, ventriculo; modo in pluribus, modo in paucioribus partibus. Declaro. Reſidet in renibus; cum verbi gratia renum inflammatio degenerat in pus, in abſceſſum. Quandoque cauſa generans reſidet in iecore; vt dum calculus fit e materia ſanguinea, bilioſa, melancholica: & potiſſimum hoc fit in iecore, vel læſa facultate, vel ob errorem externum: læditur facultas, ob intemperiem calidam: errores autem externi deſumendi ſunt e mala victus ratione. In ventriculo reſidet cauſa generans pituitam: quæ & ipſa generatur læſa facultate ob intemperiem frigidam; vel ob errorem externum. Quæ omnes materiæ genitę fluunt in renes; quandoq; Attractę, ob renum caliditatem; quandoq; Tranſmiſſæ ob renum frigiditatem. Cauſa generans calculum nihil aliud eſt, quam calor. ca. 17. l. 3. de fac. alimentorum, vbi proponitur calor intenſus & ardens: ſed poteſt etiam eſſe calor non admodum ardens, vt proponitur com. aph. vlt. ſect. 3. Calor vehemens & ardens præcipuus

De calculi natura.

Materia.

Cauſa generans materiã lapidis.

Cauſa generans calculum.

reſidet in renibus;non principalis autem,& quandoque famulans in iecore. Calor iecoris intenſus, ſubminiſtrat & diſponit materiam,vt poſtea in renibus facile mutetur in lapidem:vt calor renum ſit principalis, qui vltimam formam dat materiæ. Quare calculus generatur a caliditate renum, quamuis hæc caliditas non ſit adeo intenſa, ſicut contingit in ſenibus;in quibus calor licet non ſit adeo vehemens,producit tamen calculum; ſed hoc fit longo tempore;ad differentiam calculi,qui a calore intenſo cito generatur,eo quod ſumma vi partes tenues abſumuntur, vt remaneant craſſæ,ac cito materia lapideſcat.Fernelius addit calculoſam conſtitutionem: inſinuans,præter calorem aliam eſſe cauſam;quod tamen eſt falſum. Sane reperiuntur quædā indiuidua,admodum obnoxia renali calculo; licet nec ventriculum habeant admodum frigidum, nec renes admodum calidos: vt fatendum ſit,renes horum indiuiduorum ita eſſe cōſtitutos, ſecundum proportionem,quæ eſt domicilium facultatis alteratricis (hæc enim in loco eſt) vt facultas alteratrix,mediante calore renum, quo ceu inſtrumento vtitur,calculos gignat,& ad hos gignendum ſit efficaciſſima.Deceptus ergo eſt Fernelius,credēs proportionem eſſe cauſam efficientem: hæc enim proportio,tantum eſt domicilium facultatis alteratricis, quæ calore, ceu organo:lapides gignit.Quare inter cauſas inſtrumentales, præter propoſitas,nullas alias referre licet.

Contra Fernelium.

Differentia.

Quoad differentias a forma:morbus calculoſus vel eſt in Anguſtia, vel in Numuro,vel in Soluta vnitate.Quoad ſubiectum: vitium eſt in Vtroq; rene,vel Altero tantum.Ratione efficientis;differentiæ ſumuntur a calculo,& a cauſis calculi.A calculo;vt eſt Paruus,vel Magnus; Vnus, vel Multiplex;Læuis ſeu æqualis,vel Aſper ſeu inæqualis. Quoad cauſā,hæc eſt Materia vel Generās.Materia vel eſt Sola Pituita,vel pituita Permiſta cum alia materia,quæ eſt vel pus,vel alius humor. Cauſa generans hanc materiam, vel eſt Ventriculus frigidus,vel Hepar calidius,vel etiam Renes inflammatione affecti,vt materiam purulentam gignant.Cauſa generans calculum, eſt cauſa vel Subminiſtrans, vt immodica iecoris caliditas; vel Principalis, vt renum caliditas,ſiue intenſa,ſiue remiſſa, ſiue organum ſit debile, ſiue robuſtum.

Signa in genere.

In genere hoc malum cognoſcitur,e cont.5.ſectio.1.li.6.epid.e dolore grauatiuo in regione renum. Quod ſi dolor interdum non tantum grauatiuus ſit, ſed etiam intenſus,ac pungens: non pertinet ad generalia calculi ſigna,ſed eſt ſignum certæ alicuius differentiæ. Augetur dolor (ſecundum Galenum) poſt cibum,vbi deſcendit intra ventriculum,quia comprimuntur renes.Imminuitur dolor, poſt deiectionem alui,quia non fit illa compreſſio.

preſſio. Pręterea ſtupor ſentitur circa femora & crura. Lotium primo redditur craſſum, deinde, cum retinetur materia, redditur aquoſum ac tenue: quandoq; minguntur arenulæ, quandoq; etiam calculi. Ideoq; hoc lotio apparẽte, facile diſtinguitur dolor renum, a dolore colico. c.2.l.6.loc.aff. Quoad differentias formales: ſi adeſt anguſtia; non ita copioſum redditur lotium: ſi morbus in numero, & in ſoluta vnitate; acerbiſſimus eſt dolor, & cum lotio nonnihil ſanguinis egreditur. An alter ren, an vterq. affectus ſit: cognoſcitur e ſede doloris. Quoad differentias ab efficienti: tum magnus calcu- *Signa diff.* lus cognoſcitur e vehementia doloris, qui indies intenditur, cum augeatur calculus; dolor acerbiſſimus eſt; vixq; poteſt fieri, quin ſoluatur vnitas. Nõ egredietur ſanguis, ſi lapis non fuerit aſper. Materia e qua, facile cognoſcitur: v.g. pituita permiſta cum pure, cognoſcitur; quia eſt prægreſſa inflãmatio, quę perducta eſt ad ſuppurationem. Si permiſtus fuerit ſanguis, cognoſcitur e dominio ſanguinis, vel huius, vel illius: & præterea e colore arenularum, ſi eiiciãtur; qui modo cinereus eſt modo rubicũdus, modo flauus. A qua cauſa gignatur hæc materia; cognoſcitur e ſignis indicantibus, vel caliditatẽ hepatis, vel frigiditatem ventriculi. Facile etiam cognoſcitur cauſa, a qua generatur calculus, an ſit calor renum inteſus, vel remiſſus: aderunt ſigna caliditatis in regione renum. Vtrum autem calor renum ſit organũ facultatis, quæ fouetur a proportione natiua, a domicilio natiuo; cognoſcitur inde, quod patientes ob leuiſſimam cauſam generant calculos.

Quoad pręſidia: Hippoc. inquit: quieſcere nõ conducit, ſed exerceri, nõ *Indicatiões, in calculo iã genito.* repleri. Iuuenes veratro purgare, poplitẽ incidere, per vrinas vacuare, attenuare, ac mollire. Non facit mẽtionem refrigerationis renum; nec remotionis cauſarum, producentium calculos. Quare ſciendum, Hippocra. his verbis reſpexiſſe ad indicationes & remedia, cauſa calculi geniti; non autẽ cauſa calculi, vt poteſt generari. Nos reſpicere oportet ad calculum, vtroq; modo acceptum. Quoad calculum genitum; conſiderauit Hippoc. eum eſſe toto genere præter naturam, ideoq; euacuandum. Et quia in renibus reperitur, non poteſt eradicari, niſi per ea, quæ renes euacuant: ideo dicit, vrinaria euacuare. Porro in corpore patiente nonnulla reperiuntur, quæ hanc calculi eradicationem impediunt; quorum alia ad totum corpus, alia ad renes pertinent. Hippoc. ad hæc ambo reſpexit. Impedimentum totius eſt repletio: cui niſi occurramus, calculum euacuare non poſſumus. Repletio fit, vel a ſanguine: vel ab alio ſucco. Quoad ſanguinem: Hipp. poplitẽ incidit. Quoad ſuccũ recedentẽ a natura ſanguinis; dicit, iuuenes purgare veratro: & quia hæc materia euacuanda cruda eſt, dicit eſſe cõcoquendũ: additq; nõ oportere repleri, nec quieſcere, ſed exerceri; vt ſcilicet hoc modo

crudi humores(: quemadmodum Galenus in comm. monet:) ad maturationem & coctionem perducantur. Impedimentum ad renes pertinens, duplex eſt; materię craſſities; & viarum anguſtia: ideo Hippocrates attenuat, & emollit. Quod ſi calculus in renibus genitus non ſit, ſed immineat, ne gignatur: indicationes ſumendæ ſunt, a materia, a cauſa generante tum materiam, tum calculum. Ratione materiæ e qua; ſi verbi gratia fuerit pituita, hæc euacuanda, ac diuertenda, ne fluat in renes: idemq; de omni alia materia ſtatuendum. Cauſa generans materiam, ſi verbi gratia, fuerit iecur calidius, refrigerandum: ſi ventriculus frigidior, generans pituitam, calefaciendum; & ſic de reliquis. Cauſa generans calculum, eſt calor renum: qui vel eſt organum ſimpliciter facultatis, tunc oritur indicatio refrigerandi; vel eſt organum facultatis ſummæ actiuitatis, hæc autem ſummæ eſt actiuitatis ratione ſui domicilii, ſuæ proportionis, quæ non indicat, ſed requirit tantum præſidium renale.

Ind. ad præcauendum calculi generationem.

Prognoſtica.

In genere malum hoc eſt ſatis infenſum, quia dolorificum: poſtea malũ eſt vehemens ſaltem ratione reſiſtentiæ. Quod ſi calculus renalis diu perduret; vitium fit incurabile, & comitatur vſque ad mortem. Periculum tamen variat, pro vi differentiarum, & pro vi ac diſpoſitione corporis affecti, verbi gratia, ſi corpus affectum vires habeat imbecilles; vitium magis eſt periculoſum, ſicut in corporibus gracilibus. Quoad differentias formales; ſi morbus fuerit in anguſtia, vel numero; prognoſticum ſumitur ab efficiente cauſa, non a morbo, qui non eſt ex vſu. Quod ſi fuerit ſoluta vnitas; morbus curatu eſt difficilimus. Ratione ſubiecti; multo peius eſt, ſi ambo renes afficiantur. Ratione cauſæ efficientis; malum peius, ſi calculus maior, aſperior, oblongus peior, quam rotundus: ſic enim & maiorem infert dolorem, & difficilius euacuatur. Ratione materiæ e qua; ſi hæc fuerit viſcidior, copioſior; difficilior eſt remotio. Quoad cauſam, quæ materiam generat, ſiue ſit calor iecoris, ſiue frigus ventriculi, recurrendum ad propria capita: eo ſuppoſito, ſi intemperies non in habitudine ſit, ſed in habitu, fieri vix poſſe, vt homines a calculo præſeruentur. Quoad cauſam, quæ calculum generat: ſi ſimpliciter fuerit caliditas partis; aliquo modo ſalutem polliceri poteſtis: at ſi calor renum ſit in habitu (: quod maius eſt:) ſi ſit organum facultatis ſummæ actiuitatis; vix fieri poteſt, vt e toto præſeruentur; veluti contingit illis ægris, qui a calculoſis orti ſunt parentibus: id tamen his præſtari poteſt, ne tam frequenter, neq; ita vehementer a calculo lædantur.

Curatio.
Venæ ſectio.

Si ſanguis ſit copioſus; eſt emittendus. com. 5. ſect. 1. libr. 6. epid. Sanguis hic aliquando habet rationem cauſæ principalis; aliquando, ſine qua non.

non. Cauſæ principalis rationem habet, quando verbi gratia calculus vel producitur, vel produci poteſt, ob inflammationem renum; aut ſi fiat, vel fieri queat e pituita, vna cum ſanguine. Quod ſi ſanguis his modis non concurrat, interim tamen copioſus ſit, habet rationem cauſæ ſine qua nõ: quia nec calculus, nec pituitoſa materia euacuari poteſt, niſi ſanguis copioſior exſiſtens fuerit eductus. Quia ergo ſanguis in hoc malo eſt vehemens; remedio etiam vehementi opus eſt, nimirum venæſectione. Verum non oportet ſanguinem vacuare in ea copia, in qua peccat, v.g. ſi peccet ratione copiæ ad ℔. j nõ debet ℔. j. educi, licet ſanguis ita indicet: virtus enim hanc quantitatem prohibet; quia dum adeſt calculus, dolor affligit; & calculus ſuapte natura eſt malum diuturnum. Cur vero Galenus tantum emittit, quantum peccat? Quia nimirum reſpicit ad calculum, nondum actu genitum: tunc enim poteſt ſanguis vacuari ea copia, quæ indicatur; quia virtus non prohibet. De *vſu*. Hippocrates aperit venam poplitis; Galenus vel hanc ipſam, vel eam quæ ad malleolos decurrit. c. 11. lib. 13. meth. Sed tamen in praxi etiam cubiti venas aperiri oportet. Vbi agendum enim ſumitur a ſanguinis ſubſiſtentia: & quia ſanguis quandoque ſubſiſtit in partibus iecoris; neceſſe eſt aperire venas cubiti: ſi autem ſubſiſtat circa renes, & infernas partes; vena poplitis, vel malleolorum tundenda. Cucurbitulę etiam non ſcarificatæ locum habent; quæ (quatenus tantum ad calculum reſpicimus) primum applicandæ renibus, ſenſim poſtea deorſum progrediendo ad inguina, vt ſic calculus in veſicam deſcendat: & hoc indicat ſubſiſtentia calculi, præſertim, quatenus obtinet prædictam poſitionem. *Cucubitulæ.*

Trallianus probat *myrtum*, gratia euacuationis calculi: dubitatur tamen, qua ratione tuto vti queamus medicamento hoc aſtringente, ad expellendum calculum. (? *Myrtus non legitur in quibuſdam Tralliani codicibus. Hic facultatibus conſtat contrariis: non ſolum enim aſtringit, ſed etiam acrimoniam quandam habet admiſtam. ca. 18. lib. 2. de alim. facult. propter partes quaſdam tenues & calidas vt Galenus in fine lib. 7. de ſimpl. medicam. fac. aſſerit. Et hinc Dioſcorides vrinam cire myrtum prodidit memoria, ca. 128. lib. 1. de mat. med. vt etiam Auicennas cap. 446. tractat. 2. lib. 2. & Aetius cap. 152. lib. 3. Interim notandum, aſtringentia contra calculum & vrinæ difficultates adhiberi tum coniuncta diureticis, vt hæc in renibus eo diutius detineantur; tum per ſe aliquando ſola, vt renibus debilibus robur addatur: huius generis ſunt ſpongiolæ ſeu pilulæ, quæ virgis roſæ caninæ annaſcuntur, glandes, lentiſcus, rubus, &c. quæ lotio promouendo apta eſſe monet Dioſcorides.*) ſed vt methodice progrediamur: materiæ medicinales reſpicere debent, materiam e qua fit calculus; calculũ ipſum; intemperaturas; proportionem. De remediis, quibus vten- *Pharmacia.*

1. Ad materiam calculi.

dum gratia materię e qua, ſæpe dictum eſt, ſiue vacuent pituitam, ſiue alios humores: id tantum notetur, ſi calculus ſit genitus, vehementiora eſſe adhibenda; ſi nondum genitus, mediocria. Quare ſuppoſitis lenientibus, pręparantibus & purgantibus; loquemur de iis, quibus vtimur gratia calculi iam geniti.

2. Remedia ad calculũ iam genitũ.

Poſt generalia igitur euacuantia, probantur medicamenta lapidẽ comminuẽtia; euacuantia lapidẽ comminutum: itẽ deferentia has materias remediorum: remorantia, quæ ſunt in cauſa, vt medicamenta frãgentia diu in renibus morentur; lapidis enim confractio eſt motus, ſeu actio, quæ non fit in inſtanti: probãtur etiã oblinentia, vt lapis iam confractus leuiori negotio per vias tranſire queat: tandem proſunt diſſoluentia flatus, quia dum calculus eſt genitus, ſæpe oboriuntur flatus, qui niſi diſſoluantur, dolor geminatur a lapide, & a flatu.

Frangentia

Comminuunt, ſecundũ Gręcos, manifeſta qualitate. *cic. extractum e ciceribus viridibus; vel, ſi deſint virides, vti poſſumus exſiccatis, coctis, & poſtea contuſis, vt extrahatur ſuccus; & eſt efficax ad frangendum calculũ renum (fateor enim me neſcire, quæ calculũ in veſica frangere queant) Probãtur polytrichũ, capillus Veneris, acetũ ſcillit. quod eſt efficaciſſimũ, aſparagi radices & ſemina, in id aũt ſylueſtres aſparagi ſunt efficaciores; betonica, ſeme althaæ, capparis: & admirabile eſt medicamentũ, quod conficitur e granis ficuum: licet etiã vti ſemin. graminis ſed ſem. ficuum eſt efficacius. Probatur lapis Iudaicus, cortex lauri, cardamõ. pulegium, fructus paliuri, ſaxifragia valde laudatur, ſed vereor vt legitima habeatur. Prodeſt vitrum cõbuſtum, oleum amygd. amar. & conſulo, vt vrgente neceſſitate exhibeatur hoc oleum, quia non tantum lapidem frangit, ſed etiam oblinit, laxat, & aperit vias. Probatur oleũ abietinum. Terebinthina plurimum tribuo, maxime Cypriæ. Extremitates poliĩ montani, quibuſdam pro ſecreto ſunt. fueruntque ex Iſtria aduecta, quibus ego renales calculos euacuaui, interdum integros, interdum confractos. Radicibus ononidis feliciter vſus ſum: quæ nonnullis ſecreta ſunt.*

Terebinthina inſignes habet vires leniendi & detergendi partes vrinarias, omnium pene & veterum & recentiorum ſuffragio: maxime G. Fallopij, Io. Cratonis & Fr. Valleriola.

Comminuentia lapides tota forma, deſcribuntur ab Aetio, & reliquis. *Probatur ergo lapis qui reperitur in ſpongia, lapis etiam veſicæ in puluere exhibitus, cinis ſcorpionum, cinis ſcarabaeorum, cinis teſtarum ouorum, & præſertim eorum, e quibus ſunt excluſi pulli, cinis lumbricorum terreſtriũ, & leporis decollati, cicadæ aridæ tritæ, ſang. hirci ſi optime ſit confectus. ſang. galli decrepiti eodẽ modo confectus, vt hircinus. Aliqui pro ſecreto habent, oſſa capitis lucii piſcis pulueriſata, dẽtes apri, puluerẽ e ſtercore murinum.* Inter compoſita, eſt *ole. de ciceribus. de cicadis, de lepore combuſto: liceta. etiã parare magnas antidotos* Quę autẽ poſſunt euacuare lapidẽ iam confractum, ſunt diuretica, vt *apium. petroſel. fenic.* Sequuntur ea, quæ efficiunt, vt medicamẽta diutius perſiſtant in renibus, vt *polypod. nuc. pinea,*

Diuretica.

Detinentia.

ſpongiola,

ſpongiolæ, & capitula ſylueſt. roſ. myrtus: vnde Alex. cõpoſuit medicamentum e myrto. Oblinentia ſunt *paſſulæ, amygd. dulces, althæa*. Inter diſſoluentia flatus, probantur diuretica propoſita, quæ cum calida ſint, tenuiſq; ſubſtãtiæ, poſſunt flatus diſcutere: vnde reliquis medicamentis permiſceri poſſunt, *ſemina apii, anethi, dauci, feniculi*. *Oblinentia.* *Carminantia.*

Alexander c. 4. l. 9. compoſuit medicamentum, quod vocauit manum Dei, ob pręſtantiam in lapide frangendo: fit *e myrrha, myrto &c.* Efficax hoc eſt: *Recipe pulu. betonicæ, ſem. ficuum, cinerum ſcarab. cicadarum, leporis combuſti ana ʒj. hæc ſunt baſis: adde pulueris ſanguinis hirci, qui etiam concurrit ad baſin; deinde pulueris roſ. rubr. ana ʒj. (roſæ faciunt, vt baſis diutius in renibus moretur.) ſem. althææ ʒiß. oblinunt: conſeru. de beton. ℥j. cum aceto ſcilliticO fiat electarium. Doſis a ʒij. ad ℥ß.* Quoties poſt huius vſum apozema exhibetur, eſt efficaciſſimum. Si e toto renalem calculum velis cõminuere, & expellere: oportet medicamentum exhibere in potione, & in magna quantitate, cuius beneficio confectum medicamentũ ad renes perducitur, lapidemq; euacuat. Hoc autem medicamentũ eſt cõficiendum e decocto cicerum: *Recipe decocti cicerum rub. ℔iß. in quo macera per horas 4. vel 5. ononidis ʒvi. & polii montani P. ß. & poſt infuſionem, oportet fieri decoctionem ad tertiam partem, vt ℔i. maneat*, exhibeatur illico poſt exhibitũ medicamentũ, a nobis modo propoſitũ, detur actu calidum. *Tempus*: quando adeſt præſentia indicãtis, & nihil prohibet: quod prohibet, eſt materia replens totum: vnde neceſſe eſt primũ vacuare validis purgantibus, de quibus diximus. Item, quod prohibet, eſt viarũ anguſtia: quare ante hæc medicamenta extrinſecus vtendũ eſt iis vnctionibus, quæ vias laxant & molliunt; *e maluis, alth. ol. amygd. ſcorpion. butyro: optimum etiã eſt ſedere in balneo aquæ dulcis, alteráto cum malua, althæa.* Quoniam autem nõ ita cito calculus frangi poteſt: ideo non ſufficit hoc medicamentum vna vice, & die exhibere, ſed pluries: ſpatio enim quinq;, ſex, aut ſeptem dierum lapis frangitur, & cõminutæ partes ſingulis diebus excernuntur. Quod ſi medicamẽtum in promtu nõ ſit; e tẽpore hoc paretur: *℞. ſang. hirci ʒi. pulu. ceter. ℈ß. cum ſyrup. cap. ven. vel roſ. (propter morã & permanentiã) fiant boli, vel pilulæ.* *Laxãtia ductus vrinæ.*

Quoad cauſam generantem materiam, e qua fit lapis; eſt ventriculi frigiditas, iecoris caliditas: de quibus loco proprio. Quoad cauſam generantem calculum: ratione intemperiei calidæ renum, vel iecoris, probatur refrigerans, vt *ſerum lactis caprini, aquæ refrigerantes.* 3 *Alterãtia*

Renum proportionem reſpiciunt, *magnæ antidoti: quidam pro ſecreto habent renes ſuillos exſiccatos, & in pulueres redactos: licet ergo exhibere ʒj huius pulueris, cum ℈ß. theriacæ, & fiat bolus cum ſyrupo capill. Veneris.* 4 *Renũ proportionem ſpectantia.*

Abſtinendum in victu ab his quæ conficiuntur *e paſtu & lacte*. Quoad inanitionem; ſaluberrimum eſt, vt corpus mundum ſeruetur; & potiſſimũ vt fiat euacuatio per vomitum, vt aſſueſcant ægri ad vomitum; ſic enim nõ aggregatur materia, e qua lapides generantur.

CAPVT XXIX.

De Vlcere Renum.

Deſinitio. VLcvs renale nihil aliud eſt, quam vnitas ſoluta, cum deperdita ſubſtantia renum, producta a materia corrodente. Forma eſt ſoluta vnitas, cum diminuta ſubſtantia; ad differentiam vulneris, in quo ſæpe tantum eſt ſoluta vnitas, l.4.meth. ab initio. Subiectũ *Cauſa effic.* ſunt renes. Efficiens eſt materia abradens; ad differentiam vulneris compoſiti, in quo & vnitas ſoluta eſt, & ablata portio ſubſtantiæ: ſed vulneris cauſa incidens eſt, vlceris abradens: commentar. aphoriſm. 75. ſect.4. cap. 2. lib.6. loc. aff. E quibus locis etiam colligitur, quod hęc materia poſſit eſſe ſanguis, pituita, bilis vtraque, & materia purulenta. Sanguis eſſe non poteſt, niſi habeat vim corrodendi, ideoque non eſt ſanguis quocunque modo acceptus, ſed vt reperitur extra venas & arterias: dum enim ſanguis vaſa egreditur, & retinetur in renibus, ita acris euadit, vt abradat. Exit autem extra vaſa ſanguis, vel per diapedeſin, quod contingit, dum ſanguis iuſto eſt tenuior; vel per anaſtomoſin, ſiue fiat a copia ſanguinis, ſiue ab impetente, id eſt, a ſanguine, qui magno impetu mouetur, ſiue etiam ab acriori ſanguine: vel per diæreſin, quæ fit potiſſimum a calculo: poteſt quidem fieri ob alias cauſas quæ abradunt, ſed etiam fieri poteſt a calculo renali, non ſane (: vt quidam putant:) quod calculus immediata ſit vlceris cauſa, nec enim mordax eſt calculus; ſed quia contundit, & ob inæqualitatem vnitatem ſoluit; dum autem ſoluit vnitatem vaſorum, egreditur ſanguis, qui poſtea putreſcens, & euadens mordax, vlceris cauſa eſt immediata. Idem dicendum de pituita ſalſa, de bile flaua, de atra, ſed aduſta, quæ cauſa eſt vlceris cancroſi & atrabilarii, quod raro contingit. Fit etiam vlcus a materia purulenta, quæ interdum generatur in renibus; interdum extra eos, ſupra renes, non infra. Dico autem ſupra: nam cum inflammatio alicuius partis degenerat in abſceſſum; quoties abſceſſus diſrumpitur, ad inducendum vlcus neceſſarium eſt, vt abſceſſus ſit in ſuperiori parte, vt per hunc ſitum materia purulenta in renes deſcendat; & niſi expurgetur materia purulenta; neceſſario fit vlcus renum. Et quod dictum

dictum eſt de inflammatione partium ſupernarum, idem dicendum de inflammatione renum.

Vlcus porro renum a forma dicitur Magnum, vel Paruum. A ſubiecto, afficitur ren vel Vterque, vel Alteruter: item, vel ſecundum Superficiem, vel ſecundum Profundum. Cauſa efficiens eſt Sanguis, Pituita, Bilis flaua, Bilis atra, vel Purulenta materia. *Differentia.*

Vlcus renum, vt in genere ſit cognoſcendum, docetur cap. 3. l. 6. loc. aff. & com. 75. 76. ſect. 4. aph. Primum indicatur e pure, quod per plures dies mingitur: nam ſi per pauciores dies excernatur, fieri poteſt, vt procedat ab abſceſſu, citra renum exulcerationem. Indicatur e dolore circa lumbos. Item, ſi cum pure excernantur arenulæ, & portio renum, ſed hoc rariſſimum eſt: &, ſi cum pure egrediantur carunculæ veluti capilli: præterea indicatur e pure, non admodum fœtente, quia in renibus eſt calor, qui magis aptus eſt ad incraſſandum ſuccos, quam calor veſicæ: item, pus eſt ſatis permiſtum cum lotio, ob longitudinem viæ; ſecus autem apparet in vlcere veſicæ: præterea facilis fit mictio, quæ non ita facilis eſt in vlcere veſicę. Non indicatur a febre: quia febris nō neceſſario comitatur vlcus renū: cum pus nō detineatur ſed euacuetur. Quoad differentias formales: an vlcus magnū ſit, vel paruum, cognoſcitur e copia puris, e vehemētia & debilitate ſymptomatum. Num vterque ren affectus ſit, vel vnus tantum; facile patiens oſtendet. Vtrum autem vlcus ſit, vel ſecundum ſuperficiem, vel ſecundum profundum, ita cognoſcitur: quia ſi ſecundum partes profundas; copioſum erit pus, & ſanguis cum pure egredietur. Quoad cauſas efficientes, an ſit ſanguis, an pituita, an bilis flaua, vel atra; cognoſcitur e propriis ſignis. Si autem fuerit pus; cognoſcitur e ſignis indicantibus progreſſam inflammationem, progreſſum abſceſſum. *Signa.*

In vlcere oritur duplex indicatio: vniendi nimirum & regenerandi carnes. Hæc autem præſtari nequeunt, niſi remoueantur impedimenta; quæ ſunt, mala renū conſtitutio, & externus error. Impedimenta, quæ pertinēt ad conſtitutionem renum, ſunt vel intemperies, & oritur indicatio q. contrariū alterandi; vel tumor, & oritur indicatio materiā tumoris euacuandi. Quoad errorem externum, vel eſt Cōmunis, vel Proprius. Cōmunis eſt, ꝙ cōmuniter impedire poteſt & vnionē, & regenerationē carnis: eſtq; nihil aliud quam ſanguis peccans; ſi ergo hic peccet copia, eſt imminuendus; ſi motu, reuellendus; ſi qualitate, alterandus. Error proprius eſt, qui reſpicit priuatam regenerationē carnis: eſtq; excrementum, quod in generatione carnis prouenit; & hoc cum duplex ſit, tenue indicat moderate ſiccans; craſſum, detergēs. Error proprius in agglutinatione, & vnione, nō eſt ſan- *Indicationes.*

guis,non excrementum,ſed materia alimentalis,& humiditas rorida,quia imo etiam appoſita,quæ ſui præſentia impedit vnionem; atque ob id non modo indicat ſiccans remedium;ſed magis ſiccans.

Prognoſtica. Vlcus renum in genere ſatis eſt periculoſum:cõ.aph. 6. ſect. 6.nam pars vlcere affecta quieſcere deberet;renes vero aſſiduo operantur. Augetur periculum:præterquã enim ꝙ renes aſſiduo trahunt materiã ſeroſam, accedit etiam quod illa materia ſit acris,vt potius faciat ad vlceris incrementum,quam decrementum. Admonet autẽ Galen. magis periculoſum eſſe vlcus veſicæ;quia ægrius agglutinari poteſt, propter ſubſtantiã membraneã. Quoad differentias formales;quo maius vlcus,eo periculoſius. Item magis eſt periculoſum ſi vterq; ren afficiatur: & quidem ſi ſecundum partes magis profundas. Quoad cauſam efficientẽ; ꝓ varia vi cauſarum, varie prædicendũ. Si eſt ab atra bile,actum eſt, quia vlcus eſt cancroſum. Secus ſtatuendum,ſi minus prauæ fuerint materiæ. Reſpiciendum etiam ad vires:ſi infirmæ ſint,vt in gracilibus,in ſenili ætate;ſpes ſalutis eſt exigua.

Curatio. Cheirurgica prætermittam:quia de cõmuni euacuatione ſæpe dixi. Lenientia,præparantia,& purgantia etiam ſupponenda ſunt. Peculiaria autẽ ſunt Euacuantia, & Agglutinantia. In vlcere igitur renum,poſt corporis expurgationem,illico confugiendum ad medicamenta,quæ poſſunt renes mundare,ab excremento tum tenui,tum craſſo. Maxime probatur *aqua ſaccharata:*& ſi contingat vt corpus perferat calida medicamenta, *loco aquæ ſaccharata,vti poſſumus mulſa terebinthina.* Si vlcus fiat a pituita ſalſa ratione viſciditatis vti poſſumus valido medicamento detergente, quia vlcus cito ſanandum,nam ſecus incurabile euadit. *Si ſaccharum non ſufficit;exhibeatis mulſam;*quod ſi caliditas, vel renum, vel corporis prohibeat; non propterea abſtinendum eſt a mulſa, ſed tunc poteſtis vti *mulſa pro ratione magis diluta:ſi enim caliditas non prohibeat,imponatis mel in maiori quantitate;ſi prohibeat,in minori;& addatis ſemina melonum;hoc modo: Recipe mulſæ aquoſæ ℔i.emulſ.ſem. melon.℥iis. Si caliditas non prohibeat, poteſtis vti mulſa meraciori:& addatis ceterach,& aſcendatis ad feniculum,* & cito expurgetis renes. Ideo etiam probamus *ſerum lactis: detur ad ℔iii.& vt ſit efficacius,addantur emulſ.ſem.melon.℥ss. ſi nonnihil mellis addideritis,erit efficacius. Sic etiam terebinthina liquore conuenienti nouies vel decies lauari debet,vt acrimoniam deponat.*

De tergentia renes.

Conſolidantia ulcerum. Quando vlcus eſt mundum redditum,feſtinare oportet ad agglutinantia:quæ conficiuntur *ex amylo,tragacantha, bolo Arm. & in hoc caſu maxime probatur terra figillata:preterea medicamenta ſunt conficienda ex acacia,e ſucco barbæ hircinæ,ſanguine draconis.* Sed notandũ,qꝫ error in hac cura eſt

cauſa

cauſa mortis;vt illico poſt mundificationẽ, hoc,vel ſimile, conficiatur: ℞ *tragacantha,boli Arm.terræ ſigill.farinæ amyli,ana ʒi.cum ſyrupo cap.Ven.ſem cum emulſ.ſem. melon.fiat paſta. Doſis a ʒi. ad ʒii.* & poſt deuoratũ hoc medicamentũ illico exhibeantur,*aquæ hordei ℥vi aut ℥viii.cum emulſ.ſem.melon.℥i.* vt hoc ſc. medicamentũ ſit vehiculũ agglutinantis. Et vbi exhibueritis quotidie per vj. aut viij. dies continuos;conficiatis aliud medicamentum,quod ſit magis ſiccans, & magis vniens. *Recipe tragacanth. terræ ſig. ſang. dracon. ana ʒj. acaciæ ℈i. cum emulſ. ſem.melon. fiat paſta:doſis ʒj. cum alioquo diuretico.* Vt autem medicamenta agglutinantia efficacius agant; prodeſt vt commorentur in renibus: ad quod aſſequendum præſtat,ſi renibus applicentur, quæ habent vim nonnihil adſtringendi & ſiccandi,veluti eſt *emplaſtrum confectum e roſis,e myrto,cydoniis, e lentibus,ſanguine dracon. bolo. Arm. maſtich.&c.* **Externa.**

Cibi erunt detergentes,& mundificantes:vnde parentur *ex hordeo ſem. melon. e ciceribus,&c.* Tempore a. agglutinationis condiendi cibi *conſolida,oryza:uti poſſumus pedibus vitulinis,& aliis id genus*, in quibus eſt vis agglutinandi,& adſtringendi. **Diæta.**

CAPVT XXX.

De affectibus veſicæ vrinariæ:ac primum de Mictione Imminuta,& Ablata.

OPus veſicæ eſt mictio: quæ functio, etſi ſit voluntaria non tamen primum eſt voluntaria, nam membrum vt agens (.non vt afficitur.) non modo eſt membrum voluntarium, ſed etiam naturale. Reſpiratio eſt functio e toto voluntaria: etſi enim concurrat pulmo, qui eſt naturæ inſtrumentũ;pulmo tamen non concurrit vt agens, ſed vt paſſum. Veſica autem ad mictionem concurrit vt agens, quæ non afficitur,ſed operatur. Ideo de hac fruſtratione propria agemus. Mictio fit hoc modo: Lotium primum ſenſim propellitur a renibus in vaſa vrinaria,a quibus veſica trahit lotiũ fibris rectis. At quando Galenus ait,veſicam nõ trahere lotium,ita eſt intelligẽdus;quod veſica nõ attrahat a renibus,ſed renes propellant in veſicam per vaſa vrinaria, & ex his vaſis veſica trahat per fibras. Detinetur autem lotiũ in veſica,ne continuo homines mingere cogantur: detinetur autem tempore decenti, per fibras obliquas, & per muſculum qui ceruicẽ adſtringit: poſtea naturaliter expellitur,ab expultrice veſicę, per fibras tranſuerſas; cui expulſioni opem fert muſculus ceruicis, dum non

Mictio quo ſit actio voluntaria.

Mictio naturalis vt fiat.

Differentia mictionis præter naturam.

conſtringitur, ſed potius laxatur: opem etiam ferunt abdominis muſculi ſimul cum ſepto tranſuerſo. Porro præter naturam fit mictio, quando receſſus eſt a mictione naturali: qui eſſe ſolet, cum mictio Aufertur, Imminuitur, vel Deprauatur. Cum aufertur, fit lotii ſuppreſſio, ἰσχυρία: ſi imminuitur, & cũ difficultate egreditur in parua copia, δυσουρία: ſi deprauatur, fit lotii incontinentia, ardor lotii, στραγγουρία, ſtillicidium cum ardore, dolore: vtręque autem hæ noxæ referuntur ad mictionem vel diminutam, vel deprauatam.

De Iſchuria.

Cauſa mictionis ablata.

ISchuria eſt functio ablata veſicæ, dependens a fruſtratione expultricis lotii. In præſentia cauſas mictionis imminutæ, pretermittam; ſunt enim eædem cum cauſis ablatæ; ſed differunt ſecundum magis & minus. Cauſæ ablatæ mictionis, proponuntur a Galeno cap. 1. l. 1. de loc. aff. c. 2. l. 3. de cauſ. ſympt. c. 4. l. 6. loc. aff. ſermo autem eſt, non tantum de actione læſa, de primo ſymptomate; ſed etiã de exeunte, quia detinetur, quod egredi deberet. Aufertur autem mictio, vel Læſa facultate, expultrice, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel quia Impeditur. Per læſam facultatem intelligimus morbum, vel in veſica, vel in muſculis ceruicis ipſius veſicæ. Quoad veſicam; læditur expultrix, vel quia labefactatur, vel quia impeditur. *Intelligimus hic expultricem, quæ lotium expellit; non quæ propellit excrementa tertia coctionis, tum tenuia, tum craſſa, quæ ſunt excrementa nutritionis veſicæ.*) Labefactatur ob quamlibet intemperiem inſignem, & potiſſimum humidiorem, ac frigidiorem; cuius cauſæ poſſunt eſſe opiata, & alia refrigerantia: nam dum fit mictio ſecundum naturã, oportet vt veſicæ corpus contrahatur per tranſuerſas fibras, alias non fit mictio. Detinetur igitur lotium, ſi contingat vt ea ſit conſtitutio in veſica, vt non poſſit cõſtringi: & hoc interdum fit ob errorẽ externum, tum; ratione lotii copioſi; vti illis accidit, qui cum magnatibus conuerſantᷣ; qui, licet mingendi appetitus adſit, detinent tamen lotium; & hoc in tanta copia augetur, vt veſica non poſſit amplius contrahi. Fit etiam hoc interdum ob frigidam intemperiẽ, coniunctam cum humiditate, ſiue ſiccitate; quæ in cauſa ſunt, vt veſicæ corpus conſtringi nequeat. Expultrix vero non labefactatur, ſed impeditur ob morbum in mala compoſitione, nimirum in magnitudine aucta, & potiſſimum in anguſtia ceruicis, ſeu colli veſicæ.

Facultas veſicæ labefactata.

Facultas veſicæ impedita.

Dum veſica inflãmatur, lotium ſupprimitur impedita facultate: fit autem in veſica phlegmone, ſicut in aliis partib⁹. Eſt etiam vitium in anguſtia: quę varia eſſe poteſt, ſicut varia eſſe poteſt materia, quæ anguſtum reddit meatum

tum ceruicis veſicæ; poteſt eſſe ſanguis concretus, pus craſſum, calculus renum, vel veſicæ, caro, tuberculum carnoſum; quod vitium accidit poſt gonorrhœam, poſt vlcus, dum enim vlcus perducitur ad cicatricem, ſolet nutrimentum ſuſcipere, & ita caro aucta, ſolet foramen obturare: poteſt cauſa eſſe tuberculum inflammatorium, quod facile perducitur ad ſuppurationem: poteſt eſſe tuberculum pituitoſum, quod non ita facile cedit ſuppurantibus: fieri etiam poteſt, vt anguſtia procedat a materia pituitoſa, craſſa. His de cauſis anguſtus redditur meatus, potiſſimum ob conſtipationem & obſtructionem; interdum etiam ob compreſſionem, cum ratione humoris exſiſtentis in ceruice, meatus ille internus comprimitur. Inſuper læditur etiam facultas muſculi ceruicis: & læditur hæc, quando muſculus affligitur morbo, vt dum afficitur conuulſione, propter phlegmonem; aut repletionem; item dum afficitur tumore, & proinde morbo aucto in magnitudine; interdum in immodica ſiccitate; & ratione huius conuulſionis ita conſtringitur, vt non poſſit relaxari. Præterea concurrit error externus: qui petendus eſt e cauſis modo Internis, modo Externis: Internæ cauſæ poſſunt eſſe inflammatio; tumor in partibus vicinis, vt in recto inteſtino: & huius ratione ita comprimitur ceruix veſicæ, vt non fiat mictio, propter anguſtiam. Idem fit, ſi renes laborent morbo in mala compoſitione, vt non poſſit tranſire lotium: & hæc dicitur lotii ſuppreſſio non exquiſita, ſed notha; quia non eſt morbus in veſica, ſed renibus. Sic etiam ſi vas vrinale rumpatur, vrina non deſcendit. Internis cauſis etiam materia morbi annumeratur, vt dum lotium copioſum eſt in cauſa ablatæ mictionis; quia ita extenditur veſica, vt non poſſit conſtringi. Colligitur autem lotium copioſum in veſica, quia patiens non ſentit veſicam repleri, eo quod ſenſus tactus in veſica otiatur. Otiatur autem vis ſenſifica, quia vel non ſuſcipitur, vel non tranſmittitur. Non ſuſcipitur, dum noxa eſt in neruis veſicæ, vt non poſſint vim animalem ſuſcipere: Non tranſmittitur, cum eſt vitium in ſupernis partibus nerui; vel potius homo aliis negotiis eſt occupatus. Error e cauſa externa ſumi poteſt; dum homo plus iuſto bibit, & copioſum generat lotium; quod vbi detinetur, eſt in cauſa vt veſica non contrahatur.

Facultas muſculi ceruicis, labefactata.

Error externus.

Mictio aufertur vel imminuitur: quod patiens facile manifeſtabit. Num autem auferatur læſa facultate, vel ob errorem externum: diſtinguitur e ſignis indicantibus morbos vel veſicæ, vel muſculi: nam hiſce aliquo morbo correptis, erit mictio ablata læſa facultate. Morbus autem veſicæ & muſculi, ita diſtinguetur. Si eſt in veſica; poteſt eſſe intemperies, & mala compoſitio. Si fuerit intemperies; eſt in cauſa, vt expultrix non poſſit *Signa.*

contrahere corpus veſicæ: ideoq; oportet vt manibus contrahatis veſicam, & cum ex hac compreſſa redditur lotium, dicendum, eſſe labefactatam expultricem; ſin minus, impeditam, vt ſi fuerit anguſtia in ceruice, nimirum conſtipatio, vel compreſſio, e calculo, vel ex alia materia. Si morbus fuerit in muſculis ceruicis; licet comprimatur veſica, non tamen fiet mictio. Præterea etiam cognoſcitur læſa facultas, ſi non aſſint indicia erroris externi. Porro impeditur facultas vel Veſicæ, vel Muſculi. Si muſculi; erunt indicia conuulſionis: ſi ſigna hæc non ſunt, dicendum, impeditam eſſe facultatem veſicæ expultricem. Cum vero a morbis multis poſſit impediri; e propriis indiciis morbi cognoſcentur: verbi gratia, ſi fuerit calculus; ſentient ægri moleſtiam, dolorem circa pubem, & potiſſimum dum equitant, dum per loca inæqualia ambulant: ratione etiam triſtis ſenſus, qui excitatur a calculo, ægri, præſertim pueri, frequenter ſcalpunt pudenda, potiſſimum in perinæo; cap. 1. lib. 1. de loc. aff. præterea ſunt ſigna calculi, & præceſſit mictio arenularum. Si vero fuerit inflammatio; perſentiunt ardorem in toto veſicæ corpore, comitatur febris, ita vt hæc inflammatio ſit magni momenti. Si materia fuerit carnoſa; prægreſſa ſunt vlceris ſigna, præceſſit gonorrhœa. Si fuerit ſanguinis grumus; præceſſit ſanguinis mictio; huic ſi lotii ſuppreſſio ſuccedat, probabile eſt anguſtiam prodire a ſanguine grumoſo: inſuper ſunt animi deliquia, & refrigerantur extrema, quæ fiunt dum ſanguis grumoſus detinetur. Si obſtructio fiat ab alia materia, vt pituitoſa, purulenta; ſunt propria indicia: a materia purulenta, verbi gratia, ſi præceſſit abſceſſus circa renes: vnde, ſi pus cum lotio egrediatur, & poſtea mictio auferatur; ſignum eſt, mictionem auferri a craſſo illo pure. Si præceſſit externa cauſa, cognoſcitur ex ægri & aſtantium relatu: ſin minus, cauſa eſt interna. Cæterum, in ſuppreſſione lotii error externus, dum ſumitur a cauſa interna, nimirum a vitio renum in anguſtia, ita cognoſcitur: loca affecta oportet tangere, num tumor ſit circa regionem veſicæ, qui adeſt, dum veſica eſt repleta: præterea interrogandi ægri, an aſſit voluntas mingendi; ſi enim vitium ſit in renibus, vt lotium non pertranſeat, non adeſt voluntas mingendi, & ita citra rationem eſt, vti ſyringe.

Indicationes. A functione læſa non ſumuntur præſidia. Quare ſi lotium ſupprimatur labefactata facultate, oportet veſicam calefacere, ſi ob frigidam intemperiem labefactatur. Impeditur facultas, ob morbos veſicæ, & muſculi. Morbi veſicæ non ſunt ex vſu; ideoq; ad materias reſpiciendum eſt. Si materia eſt calculus, euacuandus: ſi caro, tollenda: ſi pituita, tollenda. Si muſculus conuulſione afficitur; ſi ex inanitione, humectandum; ſi e repletione,

pletione, euacuandum. Si fiat ab errore externo, ſiue ſumatur a cauſa interna, ſiue externa; quia cauſa eſt ex vſu, dummodo ſit præſens & perſeueret, eſt remouenda.

His ſcopis interdum facile, quandoque difficulter, aliquando etiam nullo modo poſſumus ſatisfacere. Si enim ablata ſit mictio, labefactata facultate ob intemperiem frigidam; facile poteſt veſica comprimi, vt reddatur lotium: & hæc frigida intemperies poteſt tolli a calore, idq; non difficulter omnino. Facile etiam malum tollitur, ſi ab errore externo oriatur: ſi enim verbi gratia collecta ſit vrina ob negotium; manibus compreſſa veſica, liberat. At periculoſum eſt malum, ſi fiat ratione inflammationis, ratione tumoris carnoſi, ratione grumoſi ſanguinis: prout enim materia eſt magis rebellis, ita augetur difficultas: vt actum fere ſit in conuulſione ex inanitione, quæ febribus ardentibus ſolet ſuccedere, nam iſti e lotii ſuppreſſione celerrime moriuntur. *Prognoſtica.*

In hoc malo confugiendum ad venæ ſectionem, ad ſyringem. Venæ ſectio locum habet; ſi ſanguis peccet; vt in inflammatione ceruicis veſicæ: hic quidam decepti, dum putant eſſe affectum inteſtinorum, vtuntur clyſmis carminatiuis. Circa Syringem notandum: Si ſuppreſſio lotii fiat renum vitio, vt vrina non deſcendat; fruſtra vtimur ſyringe. Si in veſica lotium detinetur; neque tum ſemper ea vtendum: & præſertim dum ſupprimitur ob inflammationem, quia ſoluitur vnitas; non enim poteſt ſyrinx immitti, niſi dilatetur ceruix, quia tumor intus impedit. Si non affuerit inflammatio; optimum erit ad ſyringem confugere: & poſſumus etiam eius loco immittere candelam paruam, oblitam ol. communi, vel amygdalino. *Curatio.*

Si lædatur mictio ob calculum veſicæ; opus eſt perforare ceruicem, & lapidem extrahere; quod tuto & feliciter fit a medicis prudentibus: adeſt enim præſentia indicantis, & nil prohibet. Hæc perforatio interdum eſt neceſſaria, dum lotium ſupprimitur e concreto ſanguine; non ſemper tamen, ſed cum ſanguis retinetur, & non cedit aliis remediis; prius tamen alia auxilia tentanda.

Medicamenta varia eſſe poſſunt, pro varietate cauſæ: nos circa præcipuas cauſas digrediemur. Si ergo auferatur mictio a calculo; iam diximus de remediis calculi. Si fuerit grumus ſanguinis; neceſſe eſt ad valentiora confugere: vnde detur *decoctum nymph. origani, & addatur ℥ ij. oxymelitis ſcillitici.* Si his non reſoluatur ſanguinis grumus; confugiendum *ad lixiuium, in potu dando ℥ vj. vel vij. & ſyrupi cap. Ven. ℥ j. vel ℥ j. emulſ. ſem. melon. & ʒ j. calcis viuæ*, vt vult Aetius. Vrgente neceſſitate non impro- *Medicamenta.* *Ad grumos ſanguinis.*

bantur *cantharides*; non eſt abs re, vti extrinſecus, & immittere per ſyringem. Vel medicamenta parentur *ex aqua maris, & muria, de lixiuio acerrimo, & calce:* ſatius eſt iis vti extrinſecus, deinde intrinſecus. Vti etiam poſſumus nonnullis, quæ occulta qualitate iuuant: vt eſt *veſica damula pulueriſata, a ʒj. ad ij. cum aliquo diuretico. Commendatur etiam puluis cancrorum fluuiatilium, & marinorum in eadem quantitate.*

CAPVT XXXI.

Iterum de ſuppreßione ſeu retentione lotii paullo luculentius agitur.

Cauſa. 1. Anguſtia. SVPPRESSIO vrinæ fit, Læſa facultate expultrice, aut ob Errorem externum. Si læſa facultate; vel Labefactatur, vel Impeditur. Si impeditur; eſt Compreſſio, Conſtipatio, Subſidentia, vel Obſtructio. Compreſſio eſt, dum foramen colli veſicæ ita anguſtatur, vt expultrix lotium expellere nequeat. Hæc compreſſio fit a tumore ſiue calido, ſiue frigido, vicinarum partium, nimirum inteſtini recti, & in mulieribus vteri. Conſtipatio fit a multis cauſis: a tumore, non partium vicinarum, ſed qui occupat collum veſicæ, ſiue ſit tumor inflammatorius, ſiue frigidus: fit etiam conſtipatio a calculo, in renibus, aut veſica genito, qui protruſus ad orificium ceruicis veſicæ, meatum ita occludit, vt lotium ſupprimatur: præterea fit a tuberculo (*: tumor eſt morbus in magnitudine aucta, ſecundum propriam ſubſtantiam ceruicis veſicæ: tuberculum autem eſt paruus tumor, qui non obſidet ſubſtantiam ceruicis, ſed meatum, cuius parietibus adhæret:*) tuberculum autem triplex eſſe poteſt, nimirum carnoſum, quod fit poſt vlcus, & præſertim poſt vlcus, quod ſequitur gonorrhœam: item calloſum, quod fit ſenſim e craſſa & lenta materia: item phlegmonoſum, de quo com. aphor. 82. ſect. 4. cuius cauſa eſt materia ſanguinea. Subſidentia fit, quando aliqua cum violentia ſubſidet meatus ceruicis: id quod fit ab immodica ſiccitate, vt aliquando in febribus ardentibus: poteſt etiam fieri propter conuulſionem, vt Galenus ſtatuit, commenta. 17. ſection. 3. libro primo, prorhet. Obſtructio fit ab humore (: anguſtia enim a pure facta, potius eſt conſtipatio, quam obſtructio, ſi exacte loqui volu-
2. Intemperies. mus.) Humor hic eſt ſanguis, vel Pituita. Sanguis; quoties grumeſcit; alias enim ſi fluit, non retinetur, neq; obſtruit. Eſt præterea pituita lenta &
3. Vrina nimis replens veſicam. craſſa. Labefactatur facultas ob intemperiem potiſſimum frigidam, cuius ratione veſica conſtringi nequit. Fruſtratur etiam facultas expultrix

ob erro-

ob errorem externum; qui nihil aliud eſt, quam lotium copioſum; cum ſcilicet veſica adeo repletur lotio, vt expultrix nequeat contrahere veſicam, quamuis nullum ſit vitium in muſculis, vel ceruice. Et ideo lotium hoc copioſum, vt cauſa immediata fruſtrationis facultatis, cum non ſit morbus, eſt error externus. Repletur autem veſica lotio copioſo, nobis vel Inuitis, vel Volentibus. Inuitis quidem nobis; dum vis animalis ſenſifica, vel non Suſcipitur, vel non Tranſmittitur, vt in veſica non ſit ſenſus præſentis lotii *(: Miror Altimarum, & alios, qui putant, facultatem contractricem, differre ab expultrice.)* Non ſuſcipitur facultas animalis, dum in neruis ad veſicam pertinentibus eſt anguſtia: cum ergo facultas non ſentiat lotium, hoc nobis inuitis multiplicatur. Hæc autem poteſt vocari paralyſis veſicæ *(: eſt alia etiam paralyſis in veſica, ſpectans ad ceruicis muſculum: cum huius motus ita aufertur, vt non fiat ſuppreſſio, ſed incontinentia lotii: at de hac paralyſi iam non loquimur, ſed de illa, quæ ſpectat ad neruos veſicæ, quorum beneficio veſica, naturaliter habens, ſe repleri lotio ſentit, & ad expellendum inſurgit.)* Non tranſmittitur ſenſus ad veſicam, in deliriis, phrenitide, lethargo. Interdum lotium aggregatur, nobis volentibus: ſtimulamur enim ad miſtionem, ſed mingere nolumus, quia negotiis ſumus occupati.

Differentiæ non ſumuntur a forma, neque a materia. Quoad cauſam efficientem; lotii ſuppreſſio fit, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læſa facultas, Labefactatur vel Impeditur. Impeditur ob compreſſionem, conſtipationem, ſubſidentiam, vel obſtructionem. Error externus, eſt lotium copioſum, quod aceruatur nobis inuitis, vel volentibus. *Differentia.*

In genere hoc malum facile cognoſcitur; quia homines mingere nequeunt. Diſtinguendum autem eſt, cum ſupprimatur lotium, ob læſam veſicam, vel quia malum ſit in renibus: altera enim propria ſuppreſſio eſt, altera impropria. Suppreſſio propria eſt, quando adeſt deſiderium mingendi: præterea circa veſicæ regionem eſt dolor ac tenſio. Hæc non aſſunt, ſi malum pertinet ad renes: tunc enim lotium in veſicam non fluit, Quoad differentias a cauſa efficiente. Si labefactatur facultas; ſigna aſſunt frigiditatis, præceſſere cauſę refrigerantes, verbi gratia, dum medici ad veſicæ inflammationem curandum vſi ſunt nimis refrigerantibus: cognoſcitur etiam, quia hoc ſymptoma fit paullatim, & non ſubito: paullatim enim fit intemperies: præterea cognoſcitur, quia, ſi veſica manibus comprimatur, patiens mingit. Si facultas impediatur ob anguſtiam: anguſtia in genere indicatur inde; quod, licet manibus veſica comprimatur, homo tamen non mingit. In ſpecie, compreſſio noſcitur e ſignis indicantibus tumorem vicinarum partium, nimirum vteri, inteſtini recti. Conſtipatio- *Signa.*

nis cauſa varia eſt: ſi, verbi gratia; fuerit lapis, vrina repente ſupprimitur; & ratio eſt, quia calculus poteſt repente impetum habere in ceruicis meatum: præterea, ſi homo commoueatur, ſi ſupinus decumbat, mingit; quia fieri poteſt, vt lapis deſcendat, & relinquat meatum ceruicis: itē in pudendis ægri ſentiunt pruritum, vt frequenter ſcalpant pudenda: fieri etiam poteſt, vt prægreſſa ſint calculi renalis indicia, & deſcenderit calculus a renibus per vaſa vrinaria in veſicam, neque extra veſicam egreſſus ſit calculus: pathognomonicum & perpetuum ſignum calculi in veſica eſt ardor lotii, ſemper enim mingunt cum dolore. Si interdum contingat, vt ſit ſuſpicio vel ſalſæ pituitę, vel lotii acrioris, vt ardor vrinę ex his cauſis prodire videatur: poſſumus diſtinguere ex arenulis, ſeu calculis alias excretis; & tandem beneficio ſyringis. Si conſtipatio fiat a tumore; tactu ſentitur renitentia. &, cum tumor poſſit eſſe calidus, vel frigidus: calidus tumor & inflammatio cognoſcitur e vehementi dolore, e ſenſu caliditatis, e febri: frigidus, contra. Tuberculum cognoſcitur immiſſione candelæ: nec enim tactu hoc deprehenditur, cum ſit intra meatum; ſed candelæ immiſſione euidens impedimentum ſentitur. Tuberculum autem carnoſum eſſe iudicabitur, ſi præceſſerit gonorrhoea, ad quam vlcus ſit ſubſecutum. Calloſum cognoſcitur e duritie, quę in candelæ immiſſione ſentitur; aſſunt ſigna pituitæ; præceſſit non ſuppreſſio lotii, ſed difficultas mingendi. Phlegmonoſum cognoſcitur e dolore, & calore. Conſtipatio a pure fieri cognoſcitur, quia poſt abſceſſum ex aliqua parte egreſſum eſt pus: vnde ſi ſuccedat lotii ſuppreſſio, iudicandum e retento pure produci. Subſidentiam fieri e ſiccitate, cognoſcitur, e febri ardente, & ſiccitate totius. Si fiat e conuulſione, hanc oculis poteſtis percipere. Obſtructio, ſi fiat a ſanguine; cognoſcitur, quia ſanguis præceſſit in lotio; & cum retinetur ſanguis, quia grumeſcit, non modo ſupprimitur lotium, ſed etiam pulſus fit debilis, fit ſyncope, vt totum corpus refrigeretur, quia ſanguis extra proprium locum exſiſtens, non modo vertitur in grumum, ſed etiam quodammodo materiam veneficam acquirit. Si obſtructio fiat a pituita; cognoſcitur, quia ante ſuppreſſionem egreſſa eſt materia pituitoſa, quæ poſtea detinetur, & cauſat obſtructionē. Error externus cognoſcitur, quia malum ſubito fit: &, ſi veſica manibus comprimatur, hæc compreſſio iuuat. Verum autem lotium copioſum ſit collectum, nobis inuitis, aut volentibus; facile cognoſcitur.

Indicationes. Præſidia ſumuntur ab efficiente cauſa ſuppreſſionis: poſſuntq; eſſe curatiua, & præſeruatiua. Si efficiens eſt morbus, ſunt curatiua; ſin minus, præſeruatiua, quę tamen in arte curatrice, ratione finis vniuerſalis, poſſunt nuncu-

nuncupari curatoria. Si ergo facultas labefactatur ob intemperiem frigidam; oritur indicatio calefaciendi. Si impediatur facultas ob anguſtiam, ſiue ſit compreſſio, cōſtipatio, &c. nulla ſumitur indicatio curatiua ex vſu, ſed omnis eſt præſeruatoria, quæ ſumitur a cauſa anguſtiæ: verbi gratia, ſi anguſtia fiat ob ſanguinis grumum, indicatur eradicans, diſſoluens. Quoad errorem externum; ſi fiat nobis inuitis; excitanda eſt virtus ſenſifica, quæ ſopita eſt; euacuanda materia, quæ replet neruos, &c.

Suppreſſio lotii in genere eſt vitium periculoſum, niſi enim occurramus, fiunt dolores, conuulſiones, tremores, deſipientiæ; quia partes principes in conſenſum trahuntur, & citò etiam ægri moriuntur. Quoad differentias: Si facultas labefactatur; tollitur quidem ſuppreſſio lotii, per veſicæ compreſſionem, ſed non tollitur cauſa: quia calefacienda eſt frigida veſica; quod conſequi poſſumus, ſed non ita facile, præſertim ſi intemperies frigida fuerit in habitu. Si impediatur facultas, & primum per compreſſionem; oportet perpendere vim, & vehementiam tumorum vicinarum partiū. Quoad conſtipationē, ſi fuerit tumor inflammatorius; vitium ſatis periculoſum. Si tumor frigidus; vix adimitur longo temporis ſpatio. Si fuerit veſicæ lapis; tranſponitur, ſed non poteſt frangi, ſicut calculus renalis, ideoq; ad ſectionem confugiendum. Si tuberculum fuerit, ſiue carnoſum, ſiue calloſum; impoſſibile eſt, integram curam explere, ſed minuere tantum poſſumus: locus enim eſt reconditus, medicamenta abluuntur, cauſa morbifica reſiſtit. Si tuberculum fuerit phlegmonoſum; quandoq; ſuppuratur, & fit ruptio, vnde homines liberātur. Si pus fuerit; poteſt euacuari: ſed vlcus ægre cōſolidatur, & pro vario ſtatu vlceris, & pro vario loco. Si fuerit ſubſidentia, & fiat ratione ſiccitatis; maxime difficulter malū hoc remoueri poteſt. Si cōuulſio ex inanitione: actū eſt: ſi e repletione; difficulter curatur. Si cōuulſio nō proportionata ad materiā; poteſtis polliceri ſalutē, quia materia poteſt euacuari. Si fuerit obſtructio: ſi a pituita; curari poteſt: ſi a ſanguinis grumo; maxima eſt difficultas; vnde Gal. e tali cauſa vnū tantum vidit curatū, c.3.l.6.l.aff. nam ſequitur maior putredo, & tandē mors; ideoq; in hac ſuppreſſione maxime feſtinandū. Quoad errorem externū: Si lotiū colligatur copioſum nobis inuitis, in paralyſi neruorū; malū eſt incurabile, quia locus nimis profundus. Si fiat in phrenitide & lethargo; videātur propria cap. Si nobis volētibus, facile & ſpōte curatur. *Prognoſtica.*

Quoad materias præſidiorum: probatur venæſectio, ſi ſanguis peccet, vel vt cauſa principalis, vt in phlegmone ceruicis veſicæ; vel vt cauſa ſine qua non, habens rationem impedimenti, vt ſi ſit copioſus in toto, impetu commotus, in forma peccans. Notetur circa *quando:* Si ſanguis habet ra- *Curatio. Cheirurgia.*

tionem cauſæ principalis; vena ſecanda actu exſiſtente ſymptomate, id eſt, lotii ſuppreſſione: nam ſi voluerimus vti vel ſynange, vel relaxantibus, vel diureticis; interficiemus ægros. Sed ſi ſanguis habet rationem cauſæ ſine qua non; vacuandus eſt extra acceſſionem. Licet etiam confugere ad ſectionẽ in peritonæo. In calculo non improbatur candela, neque ſyrinx: hac tamen in phlegmone non vtendum, quia hac præſente non poſſumus pertranſire in veſicam, & augemus phlegmonem. Manu etiam comprimere licet veſicam: quia, niſi ſit anguſtia, tolletur lotii ſuppreſſio.

Medicamẽta ad ſymptoma actu affligens.

Medicamenta totius ſupponam. Propria, vel reſpiciunt Cauſas, vt vlcus, inflammationem, calculum, &c. de quibus ſuis locis: vel Symptomata, quorum vſus eſt actu exſiſtente lotii ſuppreſſione; de quibus paucula afferimus. Quare niſi ſit inflammatio, probatur *medicamentum confectum ex amomo, acoro, ammoniaco, aniſo, & aſaro, & amygdalis amaris, dauco, coſto, myrrha, rubia tinctorum, ſabina, virga aurea, quam aliqui habent pro ſecreto.* Si reliqua non conferant, licet adſcendere ad *cantharides*, quia agitur de vita: verbi gratia, ſi aliter non poſſimus, licet hoc vti medicamento: ℞. *integram cantharidem (quia alæ alexiteria ſunt ventris) pulueris veſicæ dantulæ, id eſt, muſtelæ pulueris cancrorum fluuiatilium & marinorum ana ℈j. cum ſyrupo cap. Ven. fiant pilulæ. Poſt pilulas exhibeatis iuris cicerum rubeorum ℥iiij. vel v. & ſucci raphani ℥ij.* Licet etiam vti compoſitis illis medicamentis; vt *elect. Iuſtino, de ciceribus.* Denique omnia lapidem frãgentia vſui ſunt, actu exſiſtente ſuppreſſione; dummodo non ſit inflammatio. Probantur etiam extrinſecus applicita. Niſi ergo ſit phlegmone, hoc vtamur: ℞. *bacc. lauri ʒß. anethi, fol. maluæ parietariæ, ana P. ſ. ſucci raphani, farinæ cicer. rubrorum, butyri, adipis anatis, ol. de ſcorpion. ana ℥ß. ol. lil. alb. ℥j. Miſce.* Hoc & alia huius generis applicentur ſuper pinæum, & ſecundum regionem inteſtini recti. Et his partibus applicetur veſica bubula, his oleis ſemiplena. Probatur *inſeſſus in balneo aquæ dulcis, cum malua, althæa, &c. & magis prodeſt inſeſſus in oleo communi*, vt partes relaxentur, & lotium poſſit permeare. Multum poſſunt *clyſteres*; quibus ego interdum ſolis lotii ſuppreſſionem curaui, cum aliis non cederet: fiant e laxantibus, emollientibus. Potiſſimum præſtat vſus medicamentorum quæ per os aſſumuntur, tempore inſeſſionis. Ratione ſymptomatis, accipere poſſumus *cimicem viuentem*, & mittere in foramen glandis, vt vis ſopita excitetur. Si horum copia non ſit; imponatis *aliquid ſalis.* Et his addatur diligens viuendi ratio: quæ potius cauſas reſpicit, quam ſymptoma ſeu preſentem ſuppreſſionem.

CAPVT

CAPVT XXXII.

De mictione deprauata.

DEPRAVATA mictio dicitur Stranguria,& vrinæ ſtillicidium. Fit vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, ob morbum Veſicæ,vel Muſculi. Veſicę morbus primum eſt vlcus: tunc enim non detinetur lotium,ſed fit mictio cum difficultate, & ardore. Deinde alius veſicæ morbus eſt, qui inducitur a calculo, non quidem anguſtante meatum ceruicis,ſic enim potius eſſet cōſtipatio, & mictio ablata, vel imminuta; ſed quatenus eſt morbus in numero: hic enim numerus auctus ſui pręſentia eſt in cauſa,vt cum difficultate & dolore fiat mictio,ac potiſſimum ægri torquentur circa finem mictionis. Muſculi morbus eſt paralyſis: vnde muſculo laxato,præter volūtatem lotium egreditur. Inſuper hæc actio læditur ob errorem externum: qui eſt deſumendus e cauſis Internis & Externis. Internæ, ſunt mala, non veſicæ,non muſculi,ſed vicinarum partiū: vt ſi fuerit tumor,inflammatio,non in parte inferiori,ſed ſuper veſicam;ſemper cōprimitur veſicæ corpus,vt deprauata fiat mictio; quod vtero gerentibus cōtingit. Adhæc occurit materia acris, & lotium acre, permiſtum cum acri materia, cum ſalſa pituita,cū ſanie,cum materia bilioſa: nam dum iuſto acrior redditur vrina,cogitur homo iuſto frequentius mingere, & ideo deprauatur mictio. E cauſis externis poteſt error deſumi, quatenus redditur lotium acre: nam mordax fit lotium, modo ob feruorem iecoris, renum; modo ob prauum victum & potum,vſūmque frequentem ciborum & potuum acrium. *Cauſa.*

Num autem mictio deprauata procedat a læſa facultate, & ob errorem externum; ſic cognoſcitur: Si enim lædatur facultas; adeſt vel vlcus in veſica,vel paralyſis. Si ſit vlcus; lotium redditur cum dolore, perſentitur acrimonia, mordacitas,& interdum egreditur ſanies,quæ ab vlcere procedit. Si fiat a paralyſi; fit mictio ſine dolore,citra voluntatem. Si fiat ob errorem externum: ſi cauſa ſit interna; erunt ſigna caliditatis hepatis & renum, ſalſæ pituitæ, bilis, neque in viuendi ratione error eſt commiſſus. Quod ſi poſt agrumina copioſa, poſt aromata fiat ardor vrinæ, & mictio corrumpatur; procul dubio corrumpitur ob errorem externum, qui fit a cauſa externa. *Signa.*

Præſidia ſumuntur a cauſis lædentibus facultatem, & ab errore externo: verbi gratia,in vlcere ſunt indicationes vlceris,de quibus cap. de vlcere ventriculi. Error externus,qui præſens eſt,remouendus. *Indicationes.*

Prognoſtica. Conſideranda autem hic eſt vis cauſarum & morborum: verbi gratia, ſi ob lotium acre deprauatur mictio, quod ſit tale redditum a cauſa primitiua; facile tollitur vitium: difficilius autem ſi a caliditate renum & iecoris: & adhuc difficilius ſi ex vlcere; nec tamen credendum veſicæ vlcus omnino non poſſe curari; nam ſi diligentes eritis, antequam figat radices, non erit impoſſibile. Eſt etiam magna difficultas, vbi paralyſis eſt in cauſa, quia eſt vitium ſatis rebelle. lib. 1. de locis affect. Et ſic diſcurrendum per morbos & cauſas.

Curatio. Medicamentis variis vtendum, pro differentia cauſarum: verbi gratia, ſi fiat a paralyſi, calorificis vtendum. Si ex vlcere; vtendum iis, de quibus in vlcere ventriculi eſt dictum. Differentia tamen eſt, quia in vlcere veſicæ, medicamenta immittere poſſumus per ſyringem. Debent autem parari *e ſero lactis cum ſaccharo*, & primo detergentia, deinde ſiccãtia moderate. Medicamentum paretur *e ſarcocolla, e thure, e tragacantha.* De agglutinantibus alibi egimus. Gal. l. 4. meth. proponit medicamenta, quæ competunt parti vlceratæ. *Appropriata.* Porro in mictione deprauata, & potiſſimum in lotii incontinẽtia, ſecundum Auic. & Paul. vti poſſumus quibuſdam a proprietate iuuantibus; vt eſt *puluis paratus a gutture gallinæ, puluis e veſica ſuilla, & quidam hoc pro ſecreto habent, potiſſimum in pueris, qui non poſſunt retinere lotium. Eſt & puluis teſticuli leporis, cerebri eiuſdem: quibus vti licet a ʒj. ad ʒiij. Et vt hæ materia in veſicam perducantur, miſcenda ſunt diuretica.*

CAPVT XXXIII.

De partium Genitalium vitiis: & primum de Gonorrhoea.

Definitio. MEMBRA generationi deſtinata, affici ſolent gonorrhoea. c. vlt. l. 6. loc. aff. c. 10. l. 14. de vſ. part. c. 4. l. 3. de cauſ. ſym. Eſt autem hoc vitium in quo fluit ſemen. Huius ergo ſeminis fluxus, eſt exiens mutatum ſeminis, aſſiduo per colem egredientis. Eſt autem exiens mutatum, non toto genere præter naturam, ratione materię exeuntis; quia per colem ſecũdum naturæ leges ſolet egredi ſemen. Eſt autem præter naturam, quia intempeſtiue egreditur, nobis inuitis, aſſiduo. *Cauſa.* Hoc ſymptoma ſecundum, refertur in actionem læſam retentricẽ, quæ pertinet ad vaſa ſpermatica: nã ſi intus præter naturam ſemen detineretur, non fieret gonorrhoea. Hæc autem actio læditur vel Læſa facultate, vel ob Errorem externũ. *I.* Læditur facultas retentrix vaſorum ſeminalium, quia vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ob intẽperiem quamlibet inſignem, & potiſſi-

potiſſimum humidiorē, vi cuius ita laxantur vaſa, vt ſeminalis materia non detineatur. Hęc autē humida intemperies, poteſt eſſe vel ſimplex, vel coniuncta cum calida. Impeditur facultas, ob malam compoſitionem; ob immodicam apertionem vaſorū; ſiue fiat ex immodico coitu, ſiue ab immodico exercitio & motu. Læditur vero ob errorem externum, ob vitium ſeminis: quod ſane vitium, vel eſt in Quantitate, vel Qualitate. In quanto; II. cum eſt copioſum, ſiue ex intermiſſa Venere, ſiue e copioſis cibis. Peccatum eſt in qualitate vel Manifeſta, vel Recondita. Si in manifeſta; vel Prima, vel Secunda. In prima; cum ſemen eſt calidius, mordax: ſiue tale ſit a iecore calidiore, ſiue ab aſſumtis acribus & calidis. In ſecunda qualitate eſt etiam vitium, dum ſemen eſt redditum vel tenuius, vel putridum. Redditur tenuius; quia non concoquitur, ſed crudum permanet, ſiue e frigiditate vaſorum, ſiue iecoris & ventriculi, ſiue e frigidis aſſumtis: nam dum crudum permanet, eſt etiam fluxile, & liquidum, vt non detineri poſſit. Peccatum in ſecunda qualitate, potius comitante formam, quá materiam, eſt, dum ſemen putreſcit; quod fit, quando concurrente extraneo calore a natura non poteſt regi. Qualitas recondita eſt, dum ſemen afficitur virulentia gallica, quæ expultricem irritat, vt non poſſit detineri: poteſt etiam ea virulentia eſſe, qualis viget in leproſis, & elephanticis.

Actio hic læditur, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Et, dum ſemen egreditur, modo exit pene Flaccido exſiſtente, modo Extenſo. Nec hoc aduerſatur Galeno. Dum enim hôc vitium ſincerum eſt, ſemen exit pene flaccido exſiſtente: at ſi gonorrhoea coniunctum habeat aliud vitium, vt priapiſmum, egreditur ſemen pene extenſo. *Differentia.*

Facilime vitium hoc in genere cognoſcitur, quia aſſiduo ſemen egreditur. Quoad differentias: Labefactata facultas cognoſcitur e ſignis ſuperfluæ humiditatis, e prægreſſis cauſis humectantibus, vt ſunt, potus frigidæ, balnea aquæ dulcis. Et, ſi coniuncta ſit frigiditas; adeſt ſenſus frigidi, nulla adeſt mordacitas: ſecus, ſi aſſit caliditas. Impedita facultas cognoſcitur, quia prægreſſa eſt immodica Venus & intempeſtiua; præceſſit immodicum exercitium; nec ſunt indicia culpata ſeminis. Si læditur actio ob errorem externum; oppoſita erunt ſigna. Et primo, ſi ſemen copioſum ſit in cauſa, exit ſemen non infectum, non iuſto liquidius, non mali odoris, non vitioſi coloris, ſine acrimonia. Si vitium ſit in qualitate manifeſta: & quidem in prima, dum calidius eſt; non exit citra dolorem, eſt citrinum & bilioſum aſſunt indicia bilioſi ventriculi & iecoris, pręceſſit vſus calidorum. Si qualitas ſecūda eſt tenuitas; exit aquoſum, ſine ſenſu caliditatis; aſſunt indicia cruditatis in iecore, teſtibus, & ventriculo. Si ſit putridum; cogno- *Signa.*

ſcitur e fœtore, ex indiciis putredinis, & cum morſu egreditur. Si eſt qualitas recondita; ſunt ſigna luis Venereæ, lepræ, elephantiaſeos.

Indicationes. Si hoc malum fiat labefactata facultate; oportet exſiccare, modo calefacere, modo refrigerare. Si impedita; oportet occurrere recluſis meatibus, eſt aſtringendum. Si ob errorem externum; ſi ſemen ſit copioſum, oportet minuere: ſi calidius, refrigerare: ſi tenuius, craſſefacere: ſi putridum, refrigerare & ſiccare. Si recondita ſit qualitas; dentur alexipharmaca, aduerſantia illi virulentiæ.

Prognoſtica In genere hoc malum non eſt contemnẽdum: aduerſatur enim indiuiduo, quia æger contabeſcit; & ſpeciei conſeruationi, quia hæc corpora infœcunda euadunt. Quoad differentias: Si malum procedat a labefactata facultate; tolli poteſt exſiccando, & refrigerando. Si fiat impedita facultate; illa apertio curari poteſt aſtringentibus. Si fiat ob errorem externum; facile occurrimus ſeminis copiæ: & poſſumus calidius refrigerare: difficilius eſt malum, ſi ſemen tenuius ſit & crudum; tunc enim tanta eſt imbecillitas partium, vt difficulter poſſimus partem intemperatam ad naturalem craſin reducere. Difficulter etiam putredini, & virulento ſemini poſſumus occurrere; præſertim ſi virulentia gallica ſit, vel elephantica.

Curatio. Si ſanguis redundat, vena ſecanda: ſed parce demendus ſanguis, quia in hoc malo egreditur ſemen, quod eſt reliquum vltimi alimenti.

1\. Remediorum materiæ variæ ſunt, pro cauſarum varietate. Dum enim labefactatur facultas ob humiditatem, ſi cõiuncta ſit caliditas; oportet vti refrigerantibus & ſiccantibus, & vna aſtringentibus, tum intus, tum extra: *V.g. ℞. ſacchari antiqui roſ. ℥j. coral. alb. ʒß. ſantal. citrin. ʒß. cydon. ʒß. Detur duab. vicib.* Regio inter teſtes & anum inungatur *ol. roſ. compl. omphacino, myrtino: pro ſingulis olei vnciis, addatis ʒß. pulueris refrigerantis & exſiccantis, vt balauſt. malicorii: & pro qualibet vncia olei, addatis ceræ ʒj. vel ʒij. ad*

2\. *conſiſtentiam.* Si cum humiditate ſit coniuncta frigiditas; occurrendum eſt calidis & ſiccis: parentur igitur medicamenta *e maſtiche, nuce cupreſſi, e*

3\. *mentha, thure, vino aſtringente.* Horum vſus, intus & extra. Si lædatur actio impedita facultate, ob immodicam vaſorum apertionem; propoſitis vti licet; non ea tamen ratione, qua refrigerant & exſiccant, ſed potius vt a-

4\. ſtringunt. Si vero ob errorem externum lædatur actio: ſi vitium ſeminis ſit in quanto; oportet iis vti, quę copioſo ſemini aduerſantur: vnde conficiatur medicamentum *e ſemine cannabis ſylueſtris, e ſemine filicis, lactucæ, foliorum nymphææ, ſemin. & fol. calaminthæ, periclymeni:* ſed horum ſeminum ſit moderatus vſus, quia nõ ſolum imminuunt ſemen, ſed etiam reddunt infœcundum. Si vero peccatum ſit in qualitate euidenti, vel prima, vel ſe-

vel ſecunda: ſi in prima, hoc fit dum ſemen eſt calidius: vnde vtendum re- 3.
frigerantibus, intus & extra: paretur ergo medicamentum, non tantum *e roſis, & cichoraceis, ſed etiam e lactuca*, e refrigerantibus potiſſimum hepar & renes: vnde quidam vtuntur *medicamento parato ex aqua roſacea, ſucco limonis, & albumine oui*. In gonorrhœa calida licet etiam vti *aquis, quæ ſunt ſubſalſæ, vt B. Virginis, & Tectutii, nam refrigerant. Nec improbandus vſus ſeri lactis caprini*. Extra etiam refrigerantia ſunt adhibenda renibus: poſſumus igitur inungere *vnguento roſ. Meſ. refrigerante Galeni*. Licet applicare folia frigida viridia *nymphææ*: & in hac gonorrhœa (non in omni) confert geſtare *laminam plumbeam, perforatam tamen*. Si vitium ſit in qualitate ſecunda, hæc reſpicit vel materiam, vel formam: materiam, dum ſemen eſt tenue; formam, dum eſt putridum. Tenue, frigidum & crudum, 4.
producitur ob frigiditatem, ratione cuius non poteſt corrigi: ob id, ſi dentur refrigerantia, licet craſſefaciant, magis tamen lædunt: Si dentur aſtringentia, interficiunt. Oportet ergo vti calorificis, corroborantibus calorem; vt calor maxime redditus robuſtus, concoquat ſemen, quod concoctum redditur craſſum. Vnde in hac gonorrhœa calorificis vtendum, intus, & extra: talia ſunt *aquæ Aponenſes, & alia remedia*. Si ſemen ſit putri- 5.
dum, non eſt aſtringendum, quod alii faciunt: non vtendum aqua roſ. cum albo oui, ſed refrigerantibus & exſiccantibus citra aſtrictionem: vnde medicamentum parabitur *ex aqua acetoſæ, ſucco limonis, & ſucco acidi citri immaturi*; vt ſiccando, refrigerando, & aperiendo occurratur putredini: conueniunt ea, quæ febribus putridis (: putredo per euentationẽ minuitur: aſtringentibus augetur:) Si virulentum fuerit ſemen; oportet alexipharmacis occurrere, tum communibus, quibus vtimur in omni materia virulenta & deleteria, vt ſunt *magna antidota*; tum determinatis, verbi gratia ſi virulentia ſit elephantica, præſtat vſus *ſalis theriacalis, intus & extra, vſus olei viperini*.

CAPVT XXXIIII.

De Impotentia coeundi.

Hoc vitium eſt læſa facultas, quæ pertinet ad membra deſtinata generationi. Actio hæc varie lædi poteſt: &, vt læſionis modi intelligantur, oportet videre, quomodo ſecundum naturam fiat coitus. Secundum Galenum ad coitum duo ſunt neceſſaria: colis erectio, & ſeminis eiaculatio. Ad erectionem tria ſunt neceſſaria: ſpiri-

Coitus naturalis.

Erectio colis.

tus, ſanguis, & inſtrumentum motui voluntario deſtinatum, muſculi ſcilicet colis. Hæc autem tria ita ſe habere debent. Spiritus vitalis oportet vt ſit copioſus, non craſſus. Quidam obiiciunt: in coitu non tantum colis erigitur, ſed ita erectus permanet: Ergo hoc fit ob craſſum ſpiritum. Errant: nam hoc fit ob copiam; quia continuo ſuggeritur copioſus ſpiritus, & purus. Sanguis & ipſe eſt neceſſarius, vt huius opera nutriatur & foueatur colis, & non gracileſcat, ſi ſolum ſpiritum copioſum & purum ſuſcipiat. Spiritus procedit ex arteriis: ſanguis e venis. Oportet etiam vt muſculi recte ſint conſtituti: qui vim animalem ſuſceptam, ita foueant ac retineant, vt optima organa animalis facultatis. Ad ſeminis eiaculationem tria ſunt neceſſaria: primo, vt bonum ſemen generetur: ſecundo, vt hoc genitum tranſmittatur ad penem, in illas veſiculas, & ibi detineatur: tertio oportet vt ingrediatur meatum vrinarium, & per illum expellatur in vterum. Quare, quoad ſeminis generationem; vt optimum in teſtibus generetur, oportet vt producatur ex optimo ſanguine; & vaſa ſeminalia ſint aperta, vt per ea ſanguis in teſtes deferatur, & in his acquiratur optima proportio, & temperatura decens. Vt autem ſemen genitum deferatur in veſiculas dictas, prope penem; oportet, vt ſemen genitum non ſit craſſius, & viæ ſint apertæ. Tandem, vt fiat eiaculatio; oportet vt meatus colis ſint recluſi, & meatus vrinarius apertus, colis muſculi optime conſtituti, quia hi etiam tum ad erectionem, tum ad eiaculationem concurrunt.

Seminis eiaculatio.

Ex his eſt concludendum: impotentiam coeundi noxam eſſe, vel ſecundum Erectionem, vel ſecundum Eiaculationem. Erectio lædi poteſt, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas, quoties morbus eſt in Cole, vel in Muſculis. Morbus in cole eſt intemperies, & potiſſimum frigida; item frigida & ſicca, vt in ſenili ætate, & in athletis, in quibus partes iſtæ afficiuntur intemperie frigida, ob immodicum otium. In muſculis vitium eſt, cum afficiuntur paralyſi. Error externus eſt cauſa ablatæ erectionis, dum eſt defectus vel ſecundum Spiritum, vel ſecundum Sanguinem. Spiritus autem variis modis ſolent deficere: & potiſſimum, quia vel non generantur, vel non deferuntur. Non generantur, dum corpus eſt frigidum, potiſſimum vero cor; vnde qui cor frigidum habent, non ſunt apti huic negotio. Si nõ deferuntur; hoc poteſt eſſe, quia aliquis meatus occluſus eſt; vel quia ſpiritus in alias partes auocantur, vt accidit illis, qui præ nimio timore afficiuntur, & moriuntur. Vnde etiamſi corpus ſit refertum ſpiritu vitali copioſo; ſi afficiantur timore, facile eſt, vt ſpiritus non deferatur in colem, ſed in alias partes remotas, vt etiam ob immodicam lætitiam fieri ſolet. Inſuper eſt vitium in ſanguine, dum non gignitur,

Cauſa impotentiæ τοῦ ἀφροδισιασμοῦ. 1.

quantum opus eſt, in frigido corpore, in ætate ſenili. Ratione etiam imaginationis nimis agitantur & commouentur ſpiritus, vt in penem non confluant: & ob id impotentia oritur. Eiaculatio etiam læditur vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Læditur facultas ob morbum, non ſolum colis, ſed etiam teſtium, & meatuum prodeuntium a teſtibus in colem, quia omnes iſtæ partes conducunt ad eiaculationem; in qua eſt neceſſaria generatio ſeminis, & eius tranſmiſſio. Vnde, quoad teſtes, non generatur ſemen læſa facultate, id eſt, otiante proportione, vt in pueris: ſed hæc non eſt impotentia præter naturam, ſed e naturæ legibus, quia hæc proportio non viget, niſi in florente ætate. Quare potiſſima cauſa eſt intemperies; & poteſt eſſe quælibet. Eiaculatio igitur ſeminis lædi poteſt vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Læditur facultas, cum morbus detinet vel vaſa, vel teſtes; quæ vaſa a teſtibus in colem deferuntur, vel in muſculos. Et eſſe poſſunt morbi in intemperie & mala compoſitione, & potiſſimum in via: ſic intemperies frigidior eſt in cauſa, vt ſemen non emittatur, quia non generatur. Si penis afficiatur anguſtia, mala compoſitione; functio læditur, læſa facultate, ſeu potius impedita. Error externus petendus eſt ex improbo ſanguine, cuius vitio non poteſt probum ſemen generari: de cuius ſanguinis cauſis alias diximus, ſiue ſimpliciter deficiat, ſiue ſit vitioſus. Impotentia igitur coeundi, eſt actio ablata colis, famulantis generationi, non citra violentiam oborta. *Definitio.*

Coeundi difficultas, ſeu impotentia oritur, vel læſa Erectione virgæ, vel ablata ſeminis Eiaculatione. Et vtraq; functio lædi poteſt Læſa facultate, vel ob Errorem externum. *Differentiæ.*

In genere hoc vitium facile cognoſcitur e relatu patientis, e facie: vbi barbam albicantem conſpicitis, impotentes dixeritis. Quoad differentias: an fiat, quia non erigitur colis, vel quia non fit eiaculatio; patiens dicet. Si contingat hoc vitium, quia non erigitur colis; diſtinguendum, an hoc fiat læſa facultate, vel ob errorem externum: ſi enim, verbi gratia, colis ſatis flaccidus, frigidus, & exſanguis conſpiciatur; procul dubio hoc fit læſa facultate. Si contra, vitium eſt in toto, ſecundum iecur & cor. *Signa.*

Eodem modo, ſi ablata ſit eiaculatio ſeminis, propter facultatem, vel errorem externum; cognoſcitur, quia aderunt ſigna morborum, aderit indicium teſtium frigidorum, anguſtiæ: vt, ſi poſt gonorrhoeam fiat vlcus in cole, & vlcus deducatur ad cicatricem, deinde impediatur eiaculatio; non fit hoc ob aliam cauſam, quam quod propter cicatricem pori colis fuere occluſi: & ſic de reliquis.

Contra verò ſi vitium fuerit in errore externo: verbi gratia ſi patiens fuerit frigidi ventriculi, ſi emaciatus, vt non gignatur ſemen: tunc enim impeditur ſeminis eiaculatio ob errorem externum.

Indicationes. Scopi ſumuntur a morbis ex vſu, & ab erroribus externis: verbi gratia ſi malum oriatur ob frigidam intemperiem colis; calefaciendum, &c.

Prognoſtica. Prout autem malorum vis magis & minus vehemens fuerit, ita vario modo prædicendum: verbi gratia, ſi malum ſit ob frigiditatem colis, teſtium; non eſt deſperandum de curatione. Si procedat a cicatrice; actum eſt. Et ſic per cauſas diſcurrendum.

Curatio. Adhibenda ea ſunt, quæ a proprietate conferunt, id eſt, quæ ſpiritus viuificant, & ſemen producunt copioſum: vt ſecundum Auicennam *venter & cauda ſcinci, pudendum aridum cerui, radix orchios, id eſt, teſticuli maioris canis, & alia ſimilia.*

Venaſectio. Vena non audacter ſecetur: quia copia ſpirituum maxima in coitu egemus, ideoque etiam ſanguine copioſo. Ratione igitur huius affectus non eſt ſecanda vena; licet quandoq; ratione alterius affectus ſecari poſſit, veluti ſi fiat coeundi impotentia ab obſtructione; occurrendum eſt deobſtruentibus, & calefacientibus: vbi, ſi totum ſanguine refertum ſit, ſanguis primo eſt euacuandus valido auxilio, quia morbus magnus imminet, quia ratione medicamentorum calidorum, quæ deberent exhiberi, imminet inflammatio, aut febris: ideo tunc ſecanda eſt vena.

Medicamenta. Quoad medicamenta, peculiaria tantum proponemus: cauſarum ſeruato ordine. Impotentia coeundi fit, vel quia virga non erigitur, vel quia ſemen non eiaculatur in vterum. Virga non erigitur, ratione vel ſpirituum, vel colis, vel muſculorum. Quoad ſpiritus; deficiunt vel ſimpliciter, vel ſecundum quid. Si ſimplex ſit defectus, ſunt reparandi: vbi vtendum duplicibus remediis, ſecundum Galenum cap. vlt. lib. 6. loc. aff. primo reſtituentibus & reparantibus ſpiritus, deinde producentibus flatus, ratione quorum fieri poſſit erectio. Generantia ſpiritus, ſunt tum cibi, tum medicamenta corroborantia & calefacientia cor: de quibus in affectibus cordis. Speciatim vero hic notandum, vt ſint odorata: qualia ſunt *diamoſchu, dianthon.* Extrinſecus etiam præter inunctiones ab aliis propoſitas ratione coitus, confici poteſt *ſacculus e ſerico, in quo ponatur goſſipium, cui inuolutum ſit aliquid moſchi, ambræ, Zibethi.* Hoc auxilium cor reddit calidum, & reſpicit ſpiritus. Flatus producentia proponuntur a Galeno lib. 7. ſimp. quæ ſunt calida & humida: vt *maior radix teſticuli canis, minor enim eſt acida gracilis, ac deſtituitur humiditate flatulenta; contra maior, ſeu inferior plena eſt illa humiditate. Huius generis ſunt faba, cicer, ſemina erucæ, vrticæ, rapi, paſti-*

gi; paſtinacæ, cerebellum paſſeris, virga cerui arida radix erulæ, bacca hederæ: inter compoſita diaſatyrion. Quidam, vt Macarobus, pro ſecreto habent *cepas frixas cum butyro.* Sed ab his abſtinendum, quantum fieri poteſt, quia ſunt in cauſa peſſimi odoris, & malæ reſpirationis. Si ſit vitium ſpirituum ſecundum quid: hoc erit, vel ratione viarum, vel ratione motus ſpiritus. Si ratione viarum, vel erunt obſtructæ, vel nimis latæ. Si obſtructæ; erit occurrendum deobſtruentibus: vnde conducit *diaſatyrion, & propoſita medicamenta, quæ exhibentur cum galanga, & aliis deobſtruentibus. Ius cicerum maxime confert.* Si apertæ nimis erunt viæ; vtendum *teſticulo canino, cerebello paſſeris: ſed his vtendum cum aſtringentibus, cum ſucco roſ. cydoniorum.* Extrinſecus foueri debent partes *infrigidante Galeni, aqua roſacea.* Si autem defectus ſit ſpirituum ſecundum quid ratione motus: Si ſpiritus dilatentur; præcipiatis, vt ante coitum abluatur os *aqua roſ.* & cordis regio madefiat ex *aqua roſ.* vt fiat refrigeratio, & concentratio ſpirituum, ne dilatentur. Si defectus ſit ſpirituum, quia concentrantur, nomine timoris, aut curæ: remoueatur omnis timor, & cura. Si vitium ſit ratione ſanguinis: hoc erit in ſubſtantia, quantitate, vel qualitate. Quoad ſubſtantiæ vitium: ſi ſanguis ſit putridus, & corpus cacochymum; epicraſi vtendum: & tunc abſtinendum a coitu, vt ſanguis corrigatur, & ſemen generetur. Quoad vitium quantitatis: Si defectus ſit ſanguinis ſimpliciter; vtendum cibis, de quibus poſtea. Si fuerit defectus ſecundum quid; vel eſt ratione viarum, vel ratione attractricis colis. Si ſit ratione viarum obſtructarum; vtendum deobſtruentibus, valentioribus, quam ſupra ad arteriarum obſtructiones vſi fuimus; & quandoque aſcendendum *ad caſtorium, & magnas confectiones.* Si vitium ſit ratione attractricis colis, quæ languida eſt ac debilis; cum Aetio calefaciendum, humectandum: vnde vſus eſſe poteſt *olei caryophyllorum, cui addantur oleum recens amygd. adeps ſuillus recens, ambra pro odore: & inungatur colis.* Si vitium ſit in muſculis; vtendum medicamentis reſpicientibus paralyſin, vt materia diſcutiatur. Et hæc medicamenta non ſolum adminiſtranda ſunt peni, ſed etiam perinæo, & circa os ſacrum; quia nerui & viæ ab illis partibus proueniunt. Conueniunt autem *ſtillicidia aquæ Aponenſis* circa illud os ſacrum: quia excalfaciunt, & deobſtruunt.

Si vitium ſit, quia ſemen non eiaculatur; vt ſemen emittatur, primum requiritur, vt generetur: ad quod hæc tria ſunt neceſſaria; materia, viæ, agens. Quoad materiam; debet eſſe ſanguis bonus, qui generatur ratione ciborum. Si igitur producatur ſanguis frigidior; calefaciendum hepar, & ventriculus. Si in viis ſit vitium, quia obſtruuntur; deobſtruendum.

Quoad vitium agentis: ſi defectus ſit natiuus; aut nil, aut parum effici poteſt: & tunc eſt potius calefaciendum. Si vitium ſit aſcititium; pro diuerſitate affectuum in illis partibus, diuerſis eſt vtendum præſidiis. Si ſit ſcirrhus, emollientibus agendum. Si egrediatur ſemen, ſed non deferatur ad penem; calfacientibus opus eſt. Aetius teſtatur quendam noctu eieciſſe ſemen, non autem in coitu: ratio; quia ſemen erat craſſum, & e parte frigidum: vnde noctu, cum calor vigeat in interioribus, aperta ſunt vaſa ſeminaria, & eiectum ſemen: tempore autem coitus, cum externæ partes ſint calidiores, internæ frigidiores, vaſa, ratione frigiditatis aperiri non potuerunt, nec ſemen eiaculari. Hunc ſe curaſſe Aetius gloriatur calefacientibus, & cum caſtorio. Si oriatur vitium, quia ſemen non peruenit ad fiſtulam, cum hoc fiat ob cicatricem; ſi dura eſt cicatrix, & inueterata, nihil agendum: ſi recens, intromittatur *candela cerea, oblita cum medulla ceruina, vel bouis, cum adipe, addaturq́; moſchus, ambra, &c.* Si vitium ſit in languida expultrice; ſi obſtructi ſunt nerui; conueniunt deobſtruentia, vt in paralyſi. Si autem fiat ratione paralyſeos illorum muſculorum; conueniunt ea quæ tollunt paralyſin.

Diæta. Cibus & potus medicamentis reſpondeant. Quare ſi defectus eſt ſanguinis & ſpirituum; proſunt ea, quæ gignunt ſanguinem copioſum, & ſpiritus; *vt caro pullorum, caponum, phaſianorum, oua ſorbilia, teſtes gallorum.* Si flatus ſunt gignendi: prodeſt *cibus cum iure cicerum, cum eruca, cum ſeminibus paſtinacæ, rapa, cum hormino.* Si opus ſit ſemine magis acri, ad facultatem quaſi ſopitam irritandum; *ſunt piſces oſtreacei, legumina.* Cibi etiam aromatibus condiendi. Vnde [redacted] hoc habent pro ſecreto: *accipiunt columbos & decoquunt cum macere; ſic etiam capones decoquunt, vt cum his ſint magis ſtrenui ad coitum. Habetis carduos artiſchoccos appellatos, quos poteſtis edere cum modico piperis albi, & modico ſalis.* Cum ſemen frigidum eſt, & expultrix debilis; quærendi ſunt cibi varii, pro diuerſitate cauſarum. Condiantur cibi *modo melle, modo lacte, modo butyro:* vnde conferunt *oua frixa, cum butyro; cepæ frixæ cum ſaccharo, & etiam cum vino.* Compoſitio ſequens optima eſt; eo tamen obſeruato, vt fiat varia decoctio, cum variis, pro diuerſitate cauſarum: ℞. *pinearum, amygd. dul. piſtaciorum an.* ℥ *j. dactylorum ping. caſtanearum, auellan. an.* ℥ *ß. teſticuli maioris canini, id eſt, radicis maioris orchios, cerebri paſſerum, an.* ʒ *ij. caudæ ſcinci* ʒ *ij ß. ſem. aniſi, feniculi, vrticæ: erucæ, paſtinacæ, an.* ʒ *ß. Decoquantur omnia, vel in lacte, vel in vino dulci, ſeu antiquo, ſeu muſto, præcipue cum flatus multiplicare volumus; vel decoctio fiat cum melle, & ſaccharo: in fine decoctionis adde piperis albi, Zingiberis, galangæ, an.* ʒ *j. moſchi* ʒ *ß. Miſce, & fiat*

confectio:

confectio: qua poteſtis uti tribus, vel quatuor diebus ante coitum, ad quantitatem ℥ ß. vel ℥ j. non modo ſemel, ſed vel bis in die. Potus reſpondeat. *Vinum* optimum ſit, cum eſt defectus ſpirituum vel ſanguinis. *Muſtum* flatus multiplicat. Quoad animi accidentia; fugiantur triſtia: aſſint ſpectacula, colloquia, lectiones rerum Venerearum. *Potus.*

CAPVT XXXV.

De Priapiſmo, vel Satyriaſi.

PRIAPISMVS eſt colis affectus, admodum periculoſus, & moleſtus, cap. vlt. lib. 6. de loc. affect. cap. 2. lib. 2. meth. cap. 4. lib. 3. de ſympt. cauſ. Per priapiſmum autem Galenus intelligit affectum, in quo penis præter voluntatem erectus permanet. Paullus ait, in hoc affectu virgam pati tenſionem inuitam, citra palpitationem: ſi autem cum tenſione aſſit etiam palpitatio, tunc vocat Satyriaſin. Sed apud Galenum, ſiue ſit palpitatio, ſiue non, modo penis tenſio ſit inuita, dicitur Priapiſmus, vel Satyriaſis. Quidam definiunt, quod ſit erectio virgæ inuita: quæ nominis ſaltem declaratio eſt, non definitio, ac ſi diceremus, indumentum eſſe veſtimentum. Priapiſmus igitur eſt actio deprauata facultatis motricis inuitæ colis, dependens a tumore permanente vaporoſo. Forma eſt actio deprauata: quia fit erectio, quæ fieri non deberet: eſtque inuita, & præter voluntatem. Cum autem omne ſymptoma referatur in morbum: hoc refertur in tumorem permanentem colis: per quam particulam diſtinguitur ab eo tumore penis, qui eſt affectus in compoſitione, in magnitudine aucta, quæ fit tempore coitus: talis enim tumor & erectio non permanet, ſed perit poſt coitum. *Nomen.* *Definitio.*

Hic autem tumor non eſt inflammatorius, nec ſcirrhoſus, ſed flatulentus, & vaporoſus, qui pendet a materia vaporoſa. Vapor hic duplex eſſe poteſt: vel Spirituoſus & viuificus, vel Flatulentus, qui in neruo colis detinetur. Crebrius fit priapiſmus a ſpiritu, quam a flatu. cap. vlt. lib. 6. loc. affect. *Cauſa efficiens.*

Fit autem tum a ſpiritu, tum a flatu, ratione horum vel Copiæ, vel Qualitatis. Fit enim priapiſmus, quando arteriæ ad colem deuenientes, ſecundum ſua orificia aperiũtur, vnde maxima copia ſpiritus procumbit in neruum fiſtularẽ colis. Ad hanc igitur nimiam apertionem orificiorũ, ceu ad vitium principale, reſpiciens Gal. refert priapiſmum in morbum arteriarum. Nos autem ad tumorẽ eum referimus, reſpicientes ad vitium proxi- *Arteriarum vitium.*

mum. Si ergo copioſiores ſunt ſpiritus & ſemen, vt plus iuſto aperiantur orificia arteriarum; intumeſcit penis: quod accidit iis, qui ſoliti ſunt vti Venere, & poſtea intermiſerunt. Ideo in athletis non eſt periculum de priapiſmo, licet habeant robuſtum corpus; nec enim generant ſemen copioſum, licet abſtineant a Venere. Sic igitur priapiſmus a ſpiritibus fit, ratione copiæ. Accidit etiam hoc ratione qualitatis, cum ſemen redditum eſt acre, vt ratione acrimoniæ & tenuitatis, aperiantur orificia arteriarum, quibus apertis, ſpiritus in illas pariter confluunt, & cauſant priapiſmum: quod illis accidit, qui patiuntur gonorrhœam, e ſemine acriori, & qui vtuntur acri victus ratione. Fit etiam hoc vitium ratione flatuum aperientium orificia arteriarum & venarum: quibus apertis, erumpunt ſpiritus, vna cum flatu, vt fiat priapiſmus. Et hoc dicit Galenus accidiſſe illi, qui non conſuetus erat ſe cingere, & deinde ſe cinxit; in eo enim flatus multiplicati ſunt, ob aperta arteriarum orificia. Ob has cauſas tumor fit in priapiſmo ratione ſpirituum.

Colis vitiū. Fit etiam a flatibus, qui generantur in ipſo neruo fiſtulari: & dupliciter generari poſſunt: primo ratione imbecillitatis colis, ſecundo ratione materiæ. Ratione imbecillitatis generantur; cum partis illius calor redditur debilior. Ratione materiæ; ſi ab aucto penis calore attrahatur materia cruda & frigida, quæ neque a fortiori partis calore elaborari poſſit. Vnde flatus non tantum generantur a calore debili, ſed etiam fortiori, quia materia mala reſiſtit calori. Hinc colligit Auicennas hoc vitium fieri in iunioribus, non pueris, nec ſenibus, quando delinquunt in victus ratione: ob id ratione alimenti non poſſunt vndiquaque boni flatus generari; ratione autem caloris fortis poteſt fieri tenſio ob nimiam laxitatem partis: in ſenibus autem fieri nequit, ob frigiditatem magnam.

Dubia quædam. Sed oritur dubitatio: cum priapiſmus ſit erectio penis inuita; quomodo Galenus capite vltimo, libro ſexto, loc. affect. dixerit, priapiſmum fieri e concepta libidine? Notandum, deſiderium libidinis poſſe eſſe, nobis volentibus, & nobis inuitis. In priapiſmo ergo eſt erectio virgæ, ſine deſiderio libidinis, vel cum deſiderio, nobis tamen inuitis. Dubitatur etiam; quare Galenus dicat priapiſmum eſſe ſymptoma. capite 4. libro 3. de cauſ. ſymptom. capite vltimo, libro 6. loc. affect. contra autem, eſſe tumorem & morbum, cap. 7. & 8. lib. 14. metho. Hæc enim contradictio eſſe videtur. Reſponſio. Si priapiſmus conſideretur formaliter, eſt ſymptoma: ſi effectiue, eſt morbus, quatenus hoc ſymptoma dependet a tumore, vt a cauſa efficiente. Galenus ergo cap. 4. lib. 3. de cauſ. ſympt. dicit priapiſ-

priapiſmum eſſe ſymptoma,quia loquitur de cauſis ſymptomatum: at l.14. meth. conſiderat priapiſmum, vt morbum;quia ibi docet indicationes & artem curatiuam, nullæ autem indicationes proprie ſumuntur a ſymptomate. Alia difficultas eſt: nam c.vlt.l.6.loc.aff.inquit Galenus,ſe vnum vidiſſe,qui ſit paſſus priapiſmum e flatibus: duos tamen curauit.Reſponſio. Flatus poſſunt dupliciter generari, vel vitio agentis, ob debilem calorem colis; vel vitio materiæ flatulentæ. Si conſiderentur flatus, quatenus producuntur vitio agentis; hic priapiſmus rariſſime fieri poteſt; quia partes cum ſunt frigidæ, non ita facile poſſunt tendi. Si vero flatus generētur ratione materiæ; priapiſmus frequenter fieri poteſt: de quo Galenus loquitur,duos ſe curaſſe dicens.

Priapiſmus fit vitio vel Arteriarum, vel Colis. Si vitio arteriarum: fit a ſpiritu, quia orificia vaſorum aperiuntur, vel ob ſemen copioſum, vel ob acre,vel ob flatulentum. Si vitio colis fiat; fit ratione flatuum, qui generantur,aut ratione Partis,ob debilem calorem,aut ratione Materiæ. Hinc Paullus dicit, priapiſmum eſſe vitium neceſſario compoſitum, quia non eſt ſemper inflatio adiuncta. Præterea eſt vitium vehemens ſecundũ quid, non ſimpliciter;ratione partis, habentis conſenſum cum principibus partibus: eſt vitium acutum,& diuturnum,vnde Paullus cucurbitulas admouendas eſſe dicit: non autem eſt diuturnum e propria natura; ſed cum adeſt inflatio; vnde diuturnitas eſt ratione inflationis, nō ratione priapiſmi. Præterea eſt vitium particulare & determinatum, ſi conſideretur ratione ſymptomatis; eſt enim actio deprauata colis, erectio inuita: at ſi conſideretur ratione morbi, id eſt, tumoris,non eſt vitium determinatum,ſed indeterminatum,quia etiam poteſt alias partes occupare. *Differentia.*

Priapiſmus in genere facile cognoſcitur; quia colis rigidus permanet, citra deſiderium libidinis, neque tumor ita deliteſcit, eſt enim rubicundior. Differentiæ diſtinguentur e c.vlt.l.6. de locis affect. Si nulla ſit palpitatio in cole,& maxime lædatur a medicamentis calidis; dicendum,eſſe priapiſmum e vapore confluente. Contra,ſi pendeat a materia flatulenta, quæ genita ſit in cole; aderit palpitatio,& iuuabitur a calidis, flatusque diſſoluentibus. Quod ſi cognoſcatur priapiſmus factus eſſe, ex affluente materia vaporoſa: confluit hæc materia,quia orificia arteriarum aperiuntur, vel ob ſeminis copiam, vel ob eiuſdem acrimoniam, vel ob flatus impetu quodam in illas partes erumpentes. Si ſit e copia ſeminis; præceſſit abſtinentia a coitu; præceſſere cauſæ & cibi ſemen generantes. Si ſit e ſeminis acrimonia; præceſſere indicia ſeminis acrioris, cibi acres, condiri aromatibus,& quibus ſanguis fuit redditus acrior,& ſic etiam ſemen;præ- *Signa.*

Alii exiſtimant, cinctura comprimente lumbos calefieri. terea eſt feruor in renibus. Si fiat e flatibus; cognoſcitur, quia homines præter conſuetudinem cincti fuerunt; cuius ligaturæ cauſa flatus fuerunt detenti; poſtea ſoluto ligamento cum impetu prorumpunt in illas partes, e quo impetu aperiuntur orificia arteriarum, vt flatus illi deueniant in partes colis, & tenſionem faciant. Si vitium pendeat e materia flatulenta, quæ genita fuit in pene; cognoſcitur e palpitatione. Si flatus generatus ſit ob partis debilitatem, nimirum ob colis intemperiem, ſeu calorem debilem; tunc præceſſit pigritia ad coitum. Si autem malum ſit e vitio materiæ; adeſt potius caliditas in pene, ita vt ratione inſignis caloris facta fuerit attractio materiæ, quæ cruda eſt & mala e propria natura, vt neque ab inſigni calore poſſit elaborari.

Indicationes. Priapiſmus dependet a tumore vaporoſo, cuius ratione periculum inflammationis imminet; ad quam prohibendam, oritur indicatio refrigerandi colem. Quoad vaporem, non conſiderata inflammatione: perpendi debet vapor qui actu eſt in cole, & qui non eſt actu in cole. Ratione vaporis, actu exſiſtentis in cole, adeſt indicatio illum abſumendi, & diſſoluendi. Quoad prohibitionem, ne rurſus vapor in cole reperiatur, nullæ ſunt indicationes: quia (; vt diximus:) hic vapor vel affluit, vel in cole generatur. Affluit, ob apertionem orificiorum vaſorum; prouidendum igitur, ne orificia magis aperiantur: cum autem apertio procedat a copioſo ſemine; ſemen copioſum genitum, vacuandum per coitum; & ne amplius gignatur in tanta copia, occurrendum cibis, non generantibus ſemen copioſum. Si pendeat a ſemine acri; temporaneum. Si a minimo impetu ſpirituum & flatuum; ille impetus eſt tollendus: ideo partes cinctæ & ligatæ ſunt diſſoluendæ. Si generatur flatus in cole, ratione agentis, id eſt, caloris debilis; eſt indicatio calefaciendi. Si ratione materiæ, quia tunc concurrit calor auctior; refrigerandum:. ratione autem materiæ crudæ, craſſæ, frigidæ; calefaciendum, extenuandum, incidendum.

Prognoſtica. An autem his poſſimus ſatisfacere, colligitur e Galeno, cap. vltimo, libro 6. loc. affect. cap. 7. libro 14. meth. Licet enim hoc vitium curationem admittat, non tamen eſt ſine periculo. Hinc Aëtius inquit eſſe malum maxime periculoſum, cum procedat e copioſo ſemine, quia quandoque fiunt conuulſiones inſignes, ſyncope, refrigerationes partium, tandemque mors.

Curatio. *Venæſectio.* Ad imminentē phlegmonem arcendum, probatur venæſectio: omnes ſecant venam cubiti, non inferiorem. In hoc enim affectu capimus indicationem venæſectionis potius a repletione totius, quam partis affectæ; quia in priapiſmo illo, qui eſt ſine inflammatione, oritur hoc vitium a materia

teria

teria vaporoſa, quæ non euacuatur per venæſectionem: ideo venæſectio reſpicit euacuationem totius: vnde eligendus locus, per quem commode totum vacuari poteſt: hic autem locus eſt ſuperior, ideoque commode vena cubiti ſecari poteſt. Accedit quod hoc etiam fit ratione multitudinis ſanguinis, pendentis a iecore: vnde per venas ſuperiores reuellitur ſanguis, & inflammatio imminens tollitur. Si eſſet inflammatio in pudendo; conueniret venæſectio inferior. Interdum conuenit cucurbitula ſcarificata, coli admota, non ratione priapiſmi, ſed ratione inflammationis, quæ aliquando priapiſmo eſt coniuncta. In tali igitur caſu, in declinatione, toto expurgato, poteſt admoueri cucurbitula: ſed eſt remedium admodum moleſtum: ideo melius erit vti aliis. *Cucurbitula.*

Quoad medicamenta communia: improbatur vſus ſoluentium, cum horũ ratione fluxiones cauſentur, ad partes coli vicinas. c.9.l.9.κ. τόπ. c.8. l.14.meth. Et ſic multo magis improbantur diuretica. Vomitoria maxime conueniunt. In iis autem qui nõ facile vomunt, vti poſſumus ſoluentibus, ſed ea ſunt leuiora; vt *mel.roſ.ſol.ſyr.roſ.ſol.ſena, ad melancholiam*; *rheum, ad bilem*; *agaricus, ad pituitam*. Quoad peculiaria: Galen. proponit refrigerantia, calefacientia, & attenuantia. Quidam autẽ dicunt, non ita libere calidis eſſe vtẽdum, quod vim habeant aperiendi orificia arteriarum, vt malum augeatur. Nos pro Galeni defenſione dicimus; vtendum eſſe calidis, ſed frigidis admiſtis. Prẹterea cõcedo, ſi priapiſmus fiat a vapore cõfluente, ꝙ non conueniant: attamen nõ improbantur in priapiſmo, qui fit e vapore, genito in parte, ratione materiæ; quæ tamen medicamenta calida ſint moderate. Si igitur priapiſmus fiat ratione vaporis confluentis; vtendum refrigerantibus, vt eſt *oleum omphacinum*; *& ratione penetrationis additur aliquid aceti, vel aliquid ſucci polygani*. His refrigerantibus poſſumus inhibere phlegmonem, & impetum ſpirituum, & claudere orificia arteriarum. Sed præter hæc reſpiciendum ad cauſas ſeminis copioſi, ad acrimoniam ſeminis, ad impetum ſpirituum. Vnde Paullus ait, priapiſmi curam coincidere cum cura gonorrhoeæ: quia ratione ſeminis copioſi, vtẽdum eſt propoſitis in gonorrhoea e copioſo ſemine. Idem dicendum de acri ſemine. Ratione ſpirituum, impetum facientium, oportet reſoluere: & præcipue curare, vt cincturæ laxentur. Ratione vaporis iam influxi in penem, vtendum reſoluentibus temperatis, quæ non excedant primum caliditatis gradum: vnde prodeſt *fomentum e chamæmelo, ſem. lini, foliis maluæ, meliloti*. Flatus proprie dicti, indigerent valentioribus: ſed ad ſpiritus, qui non ſunt veri flatus, his propoſitis vtendum. Si materia genita ſit in cole, & quidem vitio agentis; tunc vtendum calefacientibus;

Medicamenta. *Vacuantia.* *Alterantia.* *cap.57. lib.3.*

Alii exiſtimant, cinctura comprimente lumbos caleſieri.

terea eſt feruor in renibus. Si fiat e flatibus; cognoſcitur, quia homines præter conſuetudinem cincti fuerunt; cuius ligaturæ cauſa flatus fuerunt detenti; poſtea ſoluto ligamento cum impetu prorumpunt in illas partes, e quo impetu aperiuntur orificia arteriarum, vt flatus illi deueniant in partes colis, & tenſionem faciant. Si vitium pendeat e materia flatulenta, quæ genita fuit in pene; cognoſcitur e palpitatione. Si flatus generatus ſit ob partis debilitatem, nimirum ob colis intemperiem, ſeu calorem debilem; tunc præceſſit pigritia ad coitum. Si autem malum ſit e vitio materiæ; adeſt potius caliditas in pene, ita vt ratione inſignis caloris facta fuerit attractio materiæ, quæ cruda eſt & mala e propria natura, vt neque ab inſigni calore poſſit elaborari.

Indicationes.

Priapiſmus dependet a tumore vaporoſo, cuius ratione periculum inflammationis imminet; ad quam prohibendam, oritur indicatio refrigerandi colem. Quoad vaporem, non conſiderata inflammatione: perpendi debet vapor qui actu eſt in cole, & qui non eſt actu in cole. Ratione vaporis, actu exſiſtentis in cole, adeſt indicatio illum abſumendi, & diſſoluendi. Quoad prohibitionem, ne rurſus vapor in cole reperiatur, nullæ ſunt indicationes: quia (; vt diximus:) hic vapor vel affluit, vel in cole generatur. Affluit, ob apertionem orificiorum vaſorum; prouidendum igitur, ne orificia magis aperiantur: cum autem apertio procedat a copioſo ſemine; ſemen copioſum genitum, vacuandum per coitum; & ne amplius gignatur in tanta copia, occurrendum cibis, non generantibus ſemen copioſum. Si pendeat a ſemine acri; temporaneum. Si a minimo impetu ſpirituum & flatuum; ille impetus eſt tollendus: ideo partes cinctæ & ligatæ ſunt diſſoluendæ. Si generatur flatus in cole, ratione agentis, id eſt, caloris debilis; eſt indicatio calefaciendi. Si ratione materiæ, quia tunc concurrit calor auctior; refrigerandum: ratione autem materiæ crudæ, craſſæ, frigidæ; calefaciendum, extenuandum, incidendum.

Prognoſtica.

An autem his poſſimus ſatisfacere, colligitur e Galeno, cap. vltimo, libro 6. loc. affect. cap. 7. libro 14. meth. Licet enim hoc vitium curationem admittat, non tamen eſt ſine periculo. Hinc Aëtius inquit eſſe malum maxime periculoſum, cum procedat e copioſo ſemine, quia quandoque fiunt conuulſiones inſignes, ſyncope, refrigerationes partium, tandemque mors.

Curatio. *Venæſectio.*

Ad imminentē phlegmonem arcendum, probatur venæſectio: omnes ſecant venam cubiti, non inferiorem. In hoc enim affectu capimus indicationem venæſectionis potius a repletione totius, quam partis affectæ; quia in priapiſmo illo, qui eſt ſine inflammatione, oritur hoc vitium a ma-

teria.

teria vaporoſa, quæ non euacuatur per venæſectionem: ideo venæſectio reſpicit euacuationem totius: vnde eligendus locus, per quem commode totum vacuari poteſt: hic autem locus eſt ſuperior, ideoque commode vena cubiti ſecari poteſt. Accedit quod hoc etiam fit ratione multitudinis ſanguinis, pendentis a iecore: vnde per venas ſuperiores reuellitur ſanguis, & inflammatio imminens tollitur. Si eſſet inflammatio in pudendo; conueniret venæſectio inferior. Interdum conuenit cucurbitula ſcarificata, coli admota, non ratione priapiſmi, ſed ratione inflammationis, quæ aliquando priapiſmo eſt coniuncta. In tali igitur caſu, in declinatione, toto expurgato, poteſt admoueri cucurbitula: ſed eſt remedium admodum moleſtum: ideo melius erit vti aliis. *Cucurbitula.*

Quoad medicamenta communia: improbatur vſus ſoluentium, cum horũ ratione fluxiones cauſentur, ad partes coli vicinas. c.9.l.9.κ.τόπ. c.8. l.14.meth. Et ſic multo magis improbantur diuretica. Vomitoria maxime conueniunt. In iis autem qui nõ facile vomunt, vti poſſumus ſoluentibus, ſed ea ſunt leuiora; vt *mel.roſ.ſol.ſyr.roſ.ſol.ſena, ad melancholiam*; *rheum, ad bilem*; *agaricus, ad pituitam*. Quoad peculiaria: Galen. proponit refrigerantia, calefacientia, & attenuantia. Quidam autẽ dicunt, non ita libere calidis eſſe vtẽdum, quod vim habeant aperiendi orificia arteriarum, vt malum augeatur. Nos pro Galeni defenſione dicimus; vtendum eſſe calidis, ſed frigidis admiſtis. Præterea cõcedo, ſi priapiſmus fiat a vapore cõfluente, ꝙ non conueniant: attamen nõ improbantur in priapiſmo, qui fit e vapore, genito in parte, ratione materiæ; quæ tamen medicamenta calida ſint moderate. Si igitur priapiſmus fiat ratione vaporis confluentis; vtendum refrigerantibus, vt eſt *oleum omphacinum*; *& ratione penetrationis additur aliquid aceti, vel aliquid ſucci polygani*. His refrigerantibus poſſumus inhibere phlegmonem, & impetum ſpirituum, & claudere orificia arteriarum. Sed præter hæc reſpiciendum ad cauſas ſeminis copioſi, ad acrimoniam ſeminis, ad impetum ſpirituum. Vnde Paullus ait, priapiſmi curam coincidere cum cura gonorrhoeæ: quia ratione ſeminis copioſi, vtẽdum eſt propoſitis in gonorrhoea e copioſo ſemine. Idem dicendum de acri ſemine. Ratione ſpirituum, impetum facientium, oportet reſoluere: & præcipue curare, vt cincturæ laxentur. Ratione vaporis iam influxi in penem, vtendum reſoluentibus temperatis, quæ non excedant primum caliditatis gradum: vnde prodeſt *fomentum e chamæmelo, ſem. lini, foliis malua, meliloti*. Flatus proprie dicti, indigerent valentioribus: ſed ad ſpiritus, qui non ſunt veri flatus, his propoſitis vtendum. Si materia genita ſit in cole, & quidem vitio agentis; tunc vtendum calefacientibus;

Medicamenta. *Vacuantia.* *Alterantia.* *cap.57. lib.3.*

excepto principio; quia in principio occurrendum temperatis, vt *ol. roſ. completo*, quo inhibeatur inflammatio. Deinde cum calidis & extenuantibus progrediendum: tunc enim non eſt periculum, vt aperiant magis orificia vaſorum, quia in hoc priapiſmo non ſunt aperta: vnde vtendum *oleis chamæmeli, rutæ, lil. alborum, cum aromatibus: & fomentis e chamæmelo, e foliis & baccis lauri, e feniculo, aniſo.* Si autem ratione materiæ flatus oriatur in pene: medicamentis totum reſpicientibus occurrendum, ne materia gignatur. Ratione materiæ impactæ, vtendum calefacientibus, & extenuantibus. Et quia temperies partis calidior eſt, ideo vtendum moderate refrigerantibus: & in hoc caſu vtendum moderatis, vt *fomento e chamamelo, e malua.* Si maxime vrgeat caliditas partium: moderate refrigerantia adhibenda, ſecundum Galenum, vt *ol. roſ. completum*, nec aſcendendum ad lactucam. Medicamentis etiam remiſſe calfacientibus, extenuanda eſt ac diſſoluenda materia, quia tunc non adeſt periculum inflammationis: temperatis igitur vtendum, & ſenſim ad validiora aſcendendum, vt *ad rutam, aniſum, feniculum.* Hæc ſunt medicamenta extrinſeca. Intrinſecus conueniunt, propoſita in gonorrhoea.

Diæta. Victus ſit tenuis, quia morbus acutus. Modo ſit calefaciẽs & extenuans; modo refrigerans & craſſefaciens. Refrigerans quidem, ſi priapiſmus ſit e ſpiritu confluente, vbi orificia claudenda: item cum pendet a ſemine acriori. Calefaciens autem, cum pendet a flatu, genito in cole, ob frigiditatem, cum debilitate colis. Tali victu vtendum quamprimum, & poſt purgationem corporis. De potu idem dicendum: qui modo ſit refrigerans & craſſefaciens, vt *potus vini auſteri*: modo calefaciens, & extenuans, vt *vinum dulce*. Hoc accipiatur de declinatione; nam inter initia a vino abſtinendum, cum immineat inflammatio.

PRACTI-

PRACTICÆ MEDICINÆ
Liber Quartus;
DE VTERI AFFECTIBVS; SEV, MORBIS MVLIEBRIBVS.

CAPVT PRIMVM.

Vitiorum matricis enumeratio: & primum de Menſibus præter naturam cohibitis.

PARTES corporis humani,aliæ conferunt ad conſeruationem Indiuidui,aliæ ad cõſeruationem Speciei. Quæ ad indiuidui conſeruationem conferunt, aliæ conferunt ad Vitam,aliæ ad Bene viuere. Quæ ad vitam,ſunt Cerebrum,Cor & Iecur. Quæ ad bene viuere,ſunt Oculi,Aures,Nares. Quæ ad conſeruationem ſpeciei conferunt, ſunt Teſtes & Pudenda: in fœminis eſt Matrix, ſeu vterus. Galenus ab init.lib.14. de vſ.par. *Diuiſio partium corporis humani.*

In præſentia nos de vteri vitiis agemus. Accipitur autem vterus duobus modis: primo, vt eſt pars viuens, conueniens cum aliis partibus viuentibus: ſecundo, vt eſt pars viuens, ſed deſtinata. Si primo modo accipiatur vterus,capitur vt inſtrumentum alicuius facultatis: nam ſecus non poteſt eſſe pars viuens. Vt autem vterus eſt organum facultatis, poteſt eſſe organum ſimilare,vel diſſimilare. Quare vterus obnoxius eſt morbo in intemperie,in ſoluta vnitate,& in mala compoſitione:quatenus ſcilicet *Vterus quibus affectibus prabendatur.*

conſideratur, vt pars viuens, ſed indifferens. Si autem ſecundo modo acci-piatur, vt pars determinata; ſecundum hanc rationem reſpicit conſeruationem ſpeciei, non autem indiuidui. Et hoc modo vterus deſtinatus eſt purgationi menſtruæ, conceptioni, atque partui. Quare loquemur de læſa purgatione, de læſa conceptione, & de læſa parturitione. Quod ſi vteri functiones lædantur; hoc fit Læſa facultate, vel ob Errorē externum. Læſa facultate; propter morbos. Vnde ſi dixerim de his lęſis actionibus, neceſſarium etiam erit, vt dicā de omnibus morbis vteri. Nam quantū lęſam vteri purgationem menſtruam attinet: hæc purgatio læditur, vel quia Aufertur, vel quia Imminuitur, vel quia Corrumpitur. Si aufertur; huius ratione dicendum eſt de ſuppreſſis menſibus. Si imminuitur; dicendum de imminutis menſibus. Si deprauatur; bifariam hoc contingit: primo, quia ſanguis egreditur: ſecundo, quia alia materia a ſanguine egreditur. Si primo modo; corrumpitur purgatio, vel ratione copiæ, vel ratione modi exeundi. Si ratione copiæ; huius cauſa dicemus de profluuio menſium. Si peccatum eſt penes modum; huius gratia loquemur de ſtillicidio menſium. Si autē corrumpitur purgatio, quia egreditur alia materia a ſanguine; agendum erit de coloribus menſium; id eſt, de profluuio albo vterino. Et hæc vitia ſunt læſæ purgationis. Conceptio, vel Aufertur, vel Imminuitur, vel Corrumpitur. Cauſa ablatæ conceptionis, loquemur de ſterilitate. Cauſa imminutæ conceptionis, agemus de tarda & rara cōceptione. Merito deprauatæ conceptionis, loquemur de fœtu imbecilli, de mola, de monſtro. Parturitio poteſt Auferri, Imminui aut Corrumpi. Gratia ablatæ parturitionis, loquemur de abortu: Cauſa imminutæ, loquemur de tarda parturitione: Cauſa corruptæ, de difficultate partus. Fœtus aliquando editur mortuus, dolore acerbiſſimo; vel ſecundinæ relinquuntur. Et hi ſunt particulares vteri affectus; quatenus matrix ſpeciei conſeruationem ſpectat: Si vero conſideretur ratione indiuidui; communia vitia ſunt præfocatio, inflammatio, vlcus, &c. De quibus ordine deinceps loquemur.

Purgationis menſtruæ vitia.

Cōceptionis vitia.

Parturitionis vitia.

Communia.

De ſuppreſſis menſibus, id eſt, de Purgatione ablata.

Nomen. Suppreſſorum menſium cauſa vehementior eſt; imminutorum minus vehemens. Quare ſuppreſſio & imminutio differunt tantum ſecundum magis & minus. Voco potius menſes ſuppreſſos, quam ſuppreſſionem menſium. Suppreſſio enim eſt actio læſa, at menſes ſuppreſſi, ſunt excrementum mutatum. Rectius vitium hoc donatur nomine excrementi, quam

quam actionis: quia excrementum refertur in actionem, & eam ſequitur; non contra. Menſes ergo præter naturam ſuppreſſi nihil aliud ſunt quam excrementum ſanguinolentum cohibitum præter naturam vteri, dependens ab expulſione ablata. Forma, eſt excrementum ſanguinolentum præter naturam cohibitum. Dicitur excrementum; quia in præſentia formaliter ſermo eſt de ſymptomate; quod nō eſt actio læſa, non qualitas mutata. Eſt autem ſymptoma ſecundum, quod ſequitur primum, nimirum actionem læſam. Vnde actio læſa habet rationem cauſæ efficientis; ſymptoma habet rationem effectus, ſeu operis. Hoc autem opus poteſt eſſe duplex: Vel enim egreditur, quod non deberet egredi, & eſt exiens; vel non egreditur, quod deberet egredi, & non eſt exiens, ſed excrementum. Quapropter in definitione dixi eſſe excrementum, ad differentiam exeuntis. Hoc autem excrementum eſt ſanguinolentum; ad differentiam alterius excrementi, quod non eſt ſanguinolentum. Dixi, præter naturam: ad differentiam excrementi ſanguinolenti, quod nō egreditur quidem, non eſt tamen vitioſum, non eſt ſymptoma, quia præter naturam non detinetur, veluti ſanguis menſtruus, qui non effluit, tempore geſtationis fœtus; tempore etiam, quo mulieres lac exhibent: hic, licet detineatur, non eſt tamen præter naturam, nec eſt vitium, de quo loquimur. Dixi, præter naturam cohibitum: in hoc enim malo ſanguis non ſemper detinetur in vtero: quandoque in vtero, quandoque in reliquo corpore: quandoque fluit ad vterum, quandoque non: Et, ſi fluit, quandoque tranſmittitur in alias partes. Dum ergo dicimus excrementum cohibitum; hæc vox eſt generica, cuilibet ſuppreſſioni ſanguinis præter naturam conueniens, ſiue reperiatur in venis vteri, ſiue non reperiatur. Vnde ex his facile colligi poteſt, excrementum ſanguinis præter naturam cohibitum, nihil aliud eſſe, quam corpus quoddam, quod recedit a ſanguine menſtruo ſecūdum naturam ſe habente. Tenenda igitur eſt natura ſanguinis menſtrui ſecundum naturam.

Definitio.

Excrementum.

Sanguinolentum.

Præter naturam.

Quare ſanguis menſtrui eſt excrementum ſanguineum, genitum a calore fœminæ, propter ſpeciei conſeruationem. Dicitur excrementum: quia hic ſanguis nec quantitate, nec qualitate prodeſt fœminæ: nec enim eo nutritur. l. de atra bile. Eſt ergo quid ſuperuacaneum: vtile tamen, gratia ſpeciei: quia ſecundū Auicennam tres ſunt partes huius ſanguinis, duæ benignæ, vna maligna. Altera benigna conuertitur in alimentum fœtus; altera in lac mutatur: maligna detinetur in vtero, ad tempus vſque partus. Cauſa efficiens, eſt calor fœminæ, remiſſior quam calor maris. c. 5. l. 2. de ſem. c. 6. l. 14. de vſ. part. Fœmina enim omnis natura frigidior eſt mare

Sanguis menſtruus ſecundū naturam, quid?

bene conſtituto: vnde fœmina nō poteſt eſſe amphidexia, quod contingit in corpore robuſto, calidiore, cuiuſmodi non poteſt eſſe fœmina. com. aph. 43. ſect. 7. Cur autem calor fœminæ, & non maris, aptus eſſe poſſit ad generationem ſanguinis menſtrui, patet e Galeno, loco citato, & c. 2. l. 3. de cauſ. pulſ. nam ad generandum ſanguinem excremētitium ſuperfluum, opus eſt quidem calore generante, non autem diſſipante ac diſſoluente: talis eſt remiſſior, ſeu mitior; intenſus quippe diſſipat. Quare ſtatutum ſit generari hunc ſanguinem a calore fœminæ, id eſt, debiliori.

Quomodo fœmina dicatur calidior mare.

Neq; obſtat, licet Hippocrates l. de morb. mul. videatur aſſerere, fœminam eſſe calidiorem mare: vnde & Galenus l. 3. de cauſ. pulſ. dicit, fœminis pulſus eſſe frequentiores. Dicit Hippocrates, fœminas eſſe calidiores, quia ſanguinem habēt calidiorem; & eſſe calidiores viris, quia habent ſanguinem calidiorem viris: ita vt ſanguis non pendeat a caliditate fœminæ: ſed contra caliditas fœminæ pendeat a caliditate ſanguinis: nec enim dicit Hippocrates; fœminam ideo habere ſanguinem calidiorem, quia fœmina eſt calidior: inſinuat enim caliditatem non natiuam, ſed aſcititiam, pendentem a ſanguine calidiore excrementitio ac ſuperfluo. Quia igitur ſanguis fœminæ eſt calidior, & hic magis redundat in fœmina, quam in maſculo; idcirco, quoad aſcititiam caliditatem fœmina eſt calidior mare: licet hic calidior ſit illa, quoad caliditatem natiuam. Et hac etiam de cauſa, pulſus fœminis eſt frequentior.

Vſus mēſtrui ſanguinis.

Cauſa finalis generationis ſanguinis menſtrui, eſt conſeruatio ſpeciei: nam, ſecundum Auicen. aliqua portio ſanguinis, vertitur in alimentum fœtus, aliqua portio in lac pro conſeruatione infantis; vnde ſanguis iſte aliquando per plures menſes detinetur in corpore fœminæ, propter conſeruationem ſpeciei. Et hoc propoſuit Hippocrates, & Galenus aph. 60. ſect. 5. c. 5. lib. 2. de ſem. c. 8. l. 14. vſ. p. niſi enim ſanguis hic in corpore detineatur tempore geſtationis fœtus, impoſſibibile eſt, fœtum eſſe ſanum: itemque, niſi detineatur eo tempore, quo fœminæ lactant, infantes maximam faciunt iacturam. Sicut autem hic ſanguis cōfert ad ſpeciei conſeruationem: ita eſt in cauſa maximi detrimenti indiuidui fœminæ: quæ ſæpius periclitatur, niſi debito tēpore ſanguis hic collectus egrediatur per vterum: ab ætatis anno 13. vſque ad 50. ſingulis menſibus, excepto tempore imprægnationis & ſuctionis lactis.

Cur menſes effluant ab an. 13. ad 50. c. 1. & 5 li. 7. hiſtor. animal. c. 20. li. 2. de gen. animal.

Cur autem hoc tempore effluat, ratio eſt: quia ſaluberrimum eſt, eo tempore hunc ſanguinem effluere, quo generatur: non autem generatur ante annum decimumtertium, neque etiam poſt quinquageſimum: id quod verum eſt ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. Ante decimum tertium annum non egreditur ſanguis, quia venæ ſunt anguſtiores, quæ procedente ætate dilatantur: vt Hippocrates ait, l. de genitura.

tura. At vero hoc ſimpliciter ita acceptum, mihi non ſatisfacit. Si enim hæc venarum anguſtia eſt vnica & ſola cauſa, quod menſes non fluunt, & non potius abſentia ſanguinis ſuperflui ante decimumtertiũ annum: cur non puellæ tum temporis maxima incommoda patiuntur? Ratio eſt euidens, eaque eadem in qualibet ætate: dum enim adeſt aliquid ſuperfluum, ſi diu id detineatur, detrimentum affert. Quare dicendum, in hac ætate ſanguinem per vterum nõ excerni, quia non generatur ſuperfluus: ob immodicam enim huius ætatis humiditatem calor hebeſcit, & non fit vſque adeo aptus ad ſanguinem ſuperfluum generandum. Accedit etiam quod fœminæ in hac ætate egent copioſo ſanguine, non ratione nutritionis, ſed ob augmentum. Præterea in hac ætate puellæ in aſſiduo verſantur motu, vt ob vehemens exercitium ſanguis genitus diſſoluatur. Hæc ergo quia ita ſe habent, neceſſario etiam euenit, vt venæ ſint anguſtæ, exiles, & inanitæ, non turgeſcentes, nec refertæ ſanguine, vt poſtea. Poſt quinquageſimum annum non fluunt menſes: quia tunc calor ita languet, vt cruditates vigeant, & propterea ſanguis exſuperare nequeat. lib. 14. vſ. par. In mediis ætatibus copioſior generatur ſanguis, vnde venæ ſunt amplæ: & propterea expedit pro ſalute fœminæ, vt hoc tempore effluat. Cur autem ſingulis menſibus effluit hic ſanguis? vt Hippoc. ait lib. de ſeptim. & octim. partu. Quia non conueniebat aſſiduo fluere, ſed per interualla mediocria. Licet enim ſanguis ille ſecundum aliquas portiones ſit benignus, ſecundum aliquas tamen eſt ſatis noxius: ideoque diu detineri non poteſt, citra noxam fœminæ. Cum ergo fœmina ſtatui quodammodo poſſit paruus mundus; non fuit abs re, vt ſecundum motus Lunæ, & proinde quolibet menſe ſanguis hic egrederetur. Egreditur autem ſecundum leges naturæ in debita quantitate, & per aliquot dies. Debita menſura, ex Hippocrate, eſt quantitas ℔ j ß. dies ſunt tres: quamuis fœminæ etiam ſanę, per pauciores interdum dies purgentur: id quod contingit pro copia & qualitate ſanguinis: prout enim ſanguis eſt copioſior, ita etiam in maiori quantitate effluit, & per plures dies: ſic calidior, tenuior, paucioribus diebus effluit; contra, frigidior, craſſior.

Cur ſingulis menſib. ſanguis hic effluat.

Quantum egrediatur ſanguinis menſtrui & quandiu.

Ex his colligitur, tunc menſes eſſe præter naturam ſuppreſſos, quando in fœmina ſanguis non fluit, ſed detinetur ab anno decimotertio ad quinquageſimum, dummodo non ſit vtero gerens, dummodo non lactet infantem. His non exſiſtentibus, ſi ſanguis non effluat; morbificum eſt, & præter naturam. Quare in definitione, ratione cauſæ formalis, recte diximus; menſium ſuppreſſionem violentam eſſe excrementum ſanguinis cohibitum præter naturam. Subiectum eſt vterus: vnde diximus, eſſe

Suppreſſi menſes præter naturã.

Subiectum.

excrementum vteri;ad differentiam ſanguinis,qui per alios ductus effluit, per os,per nares.

Cauſæ effici-ens menſium ſuppreſſionē, eſt ablata expulſio.

Quoad cauſam efficientem, diximus, dependere ab expulſione ablata. Malum hoc,eſt ſymptoma ſecundum, nimirum excrementum, quod ſequitur primum, nimirum actionem læſam, id eſt, expulſionem ablatam. Dum enim menſes ſecundum naturā ſe habent, egreditur hoc excrementum,& proinde ab expultrice expellitur: contra, ſi præter naturam ſe habent menſes,& cohibeantur, neceſſarium eſt,expultricem fruſtrari, ita vt actio auferatur,quia in pręſentia loquimur de menſibus e toto ſuppreſſis. Porro læditur actio,id eſt,aufertur expulſio,quia fruſtratur expultrix. Fruſtratur expultrix,vel Læſa facultate,vel ob Errorem externum. Læſio facultatis nil aliud eſt, quam morbus: de quibus morbis loquitur Galenus com.aph.28.& 57.ſect.5.c.4.l.3.de ſymp.cauſ. Morbi vteri,alii Proprii ſunt,qui pro ſubiecto per ſe habent corpus vteri: alii non Proprii,qui occupant ligamenta,ceruicem vteri, venas & vaſa, quæ potiſſimum ad collū vteri pertinent. Notandum autem nos in præſentia loqui de qualibet ſuppreſſione menſium violenta, præter naturam. Multis enim modis fieri poteſt,vt ſanguis non erumpat. Primo,ſi fluit quidem in vteri regionem,ſed ob impedimentum in vtero,non egreditur,ſed retinetur. Secundo,ſi ſanguis a toto quidem tranſmittitur in vterum, ſed is ab vtero non recipitur, verum tranſmittitur in alias partes;vnde egreditur non per vterum,ſed interdum per nares,interdum per os,interdum per alias vias. Tertio,ſi non fluit,nec tranſmittitur in vterum. De his ergo omnibus mēſium ſuppreſſionibus loquemur in genere, non tantum cauſa ſanitatis fœminæ, ſed etiam cauſa conſeruationis ſpeciei: dum enim ſanguis in vterum fluit, ſed non euacuatur, eſt in cauſa, vt morbo corripiatur fœmina: dum vero ſanguis non egreditur per vterum. ſed per os, vel nares, vel etiam ſi omnino non fluit, licet hoc non afferat fœminæ detrimentum, nocet tamen conſeruationi ſpeciei,quia turbatur cōceptio. His ita conſtitutis,morbus,qui cauſa eſt ſuppreſſionis menſium, interdum eſt mala compoſitio, vt excludatur ſoluta vnitas,& intemperies;interdū eſt intemperies. Si enim menſes ſupprimantur,quia ſanguis recipitur quidem in vtero,ſed propter impedimentum non poteſt effluere: tunc locum habet tantū mala compoſitio. Si autem menſes ſupprimantur,quia ſanguis in alias partes trāſmittitur,excipitur quidē ſoluta vnitas,ſed non intemperies:nam ſi menſes ſupprimantur,quia ſanguis fluens in vterū ꝓpter impedimentum aliquod nō egredit̄, hoc nō pōt ꝓuenire a ſoluta vnitate,qa ſoluta vnitas eſt potius in cauſa,vt magis effluat ſanguis. Neq; etiā intēperies eſt ꝓponenda;nulla.n.

Læſio facultatis expultricis, ob vteri morbos.

Retētio ſanguinis qui in vterū iam influxit.

dyſcraſia

dyſcraſia immediate, id eſt, citra aliũ morbũ, poteſt eſſe in cauſa, vt ſanguis detineatur. Intemperies autem poteſt eſſe cauſa alterius morbi, qui morbus nihil aliud eſt, quam mala compoſitio, morbus in via, qui in genere poteſt vocari anguſtia. Hæc anguſtia, quatenus pertinet ad poros vteri, vocatur denſitas: vt pertinet ad orificia vaſorum vteri, retinet nomen generis & dicitur anguſtia. Denſitas fit a frigido: cum frigido autem interdum iungitur ſiccitas, interdum humiditas, aliquando neutrum. Denſus fit vterus, ſi cum frigido vel neutrum iungatur, vel humiditas: Durus fit, ſi annectitur ſiccitas. Denſitas eſt morbus in via: durities nõ eſt morbus, ſed ſymptoma, qualitas mutata, ꝓducta nõ ab intẽperie propoſita tantũ, ſed etiã a materia frigida pituitoſa, a materia melancholica. Pręterea producitur denſitas a cauſa externa, maxime a frigidis medicamẽtis applicatis, a frigidiore aere, dũ præſertim vterus frigido aeri occurrit tẽpore menſiũ, tempore partus, hoc enim tempore vterus facilime patitur. Anguſtia, quæ cauſa eſt ſuppreſſorum menſium, multiplex eſſe poteſt: nimirum obſtructio, coaleſcẽtia, conſtipatio, compreſſio, & ſubſidentia. Obſtructio producitur a materia craſſa, copioſa, viſcida. Coaleſcentia fit poſt vteri vlcera, quæ, dum ad cicatricem perducuntur, fit vt vaſa coaleſcant. Conſtipatio fieri ſolet ob carnem annatam, ob pelliculam ab Aetio propoſitam, quæ vteri os claudit. Compreſſio fieri poteſt a tumoribus vicinarũ partium, & ab omento pinguiori reddito. Subſidentia euenit, quoties vterus loco mouetur, ſiue diſtorqueatur ad latera, ſiue occultetur ſub rectum inteſtinum. Hi ſunt morbi, ob quos ſupprimũtur menſes, eo quod ſanguis influxus detinetur in vtero, & non poteſt expelli. Sequuntur morbi, vi quorum ſanguis per vterum non egreditur, non quia detinetur in vtero, ſed quia ab vtero in alias regiones expellitur: vnde interdum contingit ſputum ſanguinis, interdum fluxus narium, interdum quippiam aliud. Proinde e Galeno c. 4. li. 3. de ſymp. cauſ. & com. aph. 57. ſect. 5. hic morbus nihil aliud eſt, quam robur vaſorum vteri. Hoc autem robur, eſt morbus, quia ratione huius læditur expultrix: ergo eſt noxium robur. Hic autem morbus nil aliud eſt, quam intemperies calida & ſicca: quia dum frigida & humida matrix euadit, redditur impotens ad expellendum; potens autem & robuſta euadit pars per caliditatem & ſiccitatem. Hoc robur, hic morbus calidus & ſiccus vteri, eſt naturalis, vel aſcititius. Hæc de læſione facultatis. Error externus nihil aliud eſt quam ſanguis. Huius vitium varium. In quantitate enim vel Deficit, vel Exſuperat. Deficit propter febres, & diuturnos morbos, propter inediam, inſignes motus, exercitia inſignia: vnde, quia menſes non erumpunt, fœmina concipere nequit. Exſuperat ſanguis ob co-

Denſitas vteri.

Anguſtia.

Si ſanguis ad alias partes propellatur ab vtero.

Error externus.

pioſos cibos, ob otium, & reliquas cauſas, quæ poſſunt plethoram gignere. In qualitate peccat ſanguis, dum eſt frigidior, viſcidior, craſſior. Secundum motum peccat ſanguis, dum impetum habet non in vterum, ſed in alias partes.

Differentia. Differentiæ ſumuntur a Forma, & cauſa Efficiente. Idem enim ſemper eſt ſubiectum, ſeu locus affectus, id eſt, vterus. In definitione diximus, menſes ſuppreſſos eſſe ſanguineum excremētum cohibitum præter naturam. Cohibitum eſt, vel quia Non detinetur in vtero, vel quia Detinet. Quoad cauſam efficientem: expultrix fruſtratur vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Et, ſi læſa facultate; ob morbum, qui eſt vel denſitas, vel obſtructio, vel coaleſcentia, vel conſtipatio, vel compreſſio, vel ſubſidentia: vel morbus calidus, vel frigidus. Si ob errorem externum; hic eſt ſanguis, qui peccat qualitate, quantitate, vel motu.

Signa. Vitium hoc in genere facile cognoſcitur: dum ſcilicet intra decimumtertium & quinquageſimum annum, menſes nō apparent: nec conceptionis aſſunt indicia. *Signa differentiarum a forma.* Quoad differentias a forma; intelligendum, num ſanguis cohibeatur, vel quia retinetur, vel quia non retinetur. Si non retineatur; non eſt dolor in vtero, non ſunt ſymptomata vterum affligentia: ſed potius adeſt vel fluxus ſanguinis narium, vel ſputum ſanguinis: vnde non apparent menſes. quia ſanguis cohibetur; ita tamen vt non retineatur in vtero. Si in vtero retineatur; ex Hippoc. de morb. mul. & l. de natura pueri, indicatur e dolore in imo ventre, e dolore in lumbis: ratio eſt, quia ſanguis hic retentus continuum ſoluit, & proinde dolorem efficit. Vnde ex Hipp. l. c. non fit dolor, quamuis tempore geſtationis fœtus & impraegnationis ſanguis detineatur in vtero; quoniam ſanguis, qui tēpore geſtationis fœtus in vtero detinetur, non ſoluit continuum: dum autem præter naturam ſupprimuntur menſes, ſanguis ſoluit continuum. Ratio eſt: nam tempore, quo fœtus in vtero detinetur, & tempore quo fœtus lactatur, ſanguis cōfluit in vterum citra impetum, quia aſſiduo fluit, ſingulis horis, ſed paullatim, ac ſenſim, citra violentiam; vnde continuum non ſoluitur. At, dum ſupprimuntur menſes præter naturam nō influit aſſiduo, ſed in corpore generatur, aceruatur, & tempore menſiū a natura confertim & cum impetu in vterum impellitur: vt ob hanc violentiā ſoluatur vnitas, & tunc oboriatur dolor. Præterea indicatur e febre, ex horrore: dum enim ſanguis præter naturam detinetur, excrementitius eſt, nō regitur, ſed putreſcit; com. aph. 61. ſect. 5. vnde oboriuntur febres, & quandoq; a natura ad extimas & ſenſitiuas partes materia protruditur, vt ſubſequantur horrores: quæ ſane non eueniunt, dum ſanguis non retinetur, & per os, nareſve effluit.

effluit. Indicatur etiam e delirio, vt Hippoc. tradit lib. de morb. mul. nam dum ſanguis præter naturam detinetur, fiunt euaporationes in caput; vnde deliria, eaq; diuerſa, pro diſcrimine ſanguinis qui detinetur; talis enim vapor, qualis minera. Indicatur etiam e lacte: ſi enim mulier, quæ nec peperit, nec vtero gerit, lac habet, indicium eſt menſium ſuppreſſorum: aph. 39 ſect. 5. Generatur autem lac in menſium ſuppreſſione, quia ſanguis fluens in vterum, cum non poſſit expelli, in vtero detinetur, & ſecundum aliquam ſui partem poteſt deduci in mammas, per venas mãmarias, communes vtero cum mammis. Quod ſi ſanguis etiam fluat ad mammas, per venas proprias mammarum, non per communes; conuertitur in alimentum mammarum; vel, ſi exſuperet, nõ mutatur in lac, ſed oboritur tumor, inflammatio. Generatur autem lac in mammis a proprietate mammarũ, e ſanguine aliquantiſper elaborato in venis vteri & mammarum communibus: nam in his venis (:ad differentiam propriarum venarum:) eſt proprietas, beneficio cuius ſanguis poteſt a mammis in lac conuerti. Sicut enim chylus præparat in venis meſaraicis; & ſpiritus animalis in plexu retiformi: ita lac in venis mammariis. Quare ſi non ſint ſigna geſtationis vteri, & mulier non peperit: tunc lactis præſentia indicat menſium ſuppreſſionem. Quoad ſanguinem, vt detinetur propter morbos; & proinde, quoad cognitionem differentiarum, quæ capiuntur a cauſa efficiente: primum cognoſcere oportet, an fruſtretur expultrix læſa facultate, vel ob errorem externum: id quod cognoſcitur e præſentia, vel abſentia vnius aut alterius: verbi gratia, ſi fuerint ſigna erroris externi, non fit a morbo: contra, ſi non ſint erroris externi indicia. Oportet autem ſcire ſigna cuiuſlibet cauſæ efficientis. Denſitas cognoſcitur, quia prægreſſæ ſunt cauſæ refrigerantes, expoſita fuit mulier frigidiori aeri. Obſtructio cognoſcitur e ſignis indicantibus ſanguinem craſſum, viſcidum. Coaleſcentia deprehenditur, quia neceſſario prægreſſum eſt vlcus. Cõpreſſio cognoſcitur, quia vel aſſunt tumores vicinarũ partium (: quorum propria ſunt ſigna :) vel omentum eſt redditum pinguius, vt in admodum obeſis. Conſtipationem obſtetrices cognoſcunt, ſiue ſit caruncula, ſiue pelliculæ. Subſidentia facile cognoſcitur: ſiue enim ad latera, ſiue ſub inteſtinum rectum reuoluatur vterus, præter id quod fœminæ præſentiũt, obſtetrices etiam facile obſeruant. Quoad robur, id eſt, morbum calidum & ſiccum; cognoſcitur, quia fœminæ quodãmodo ſunt viriles, habẽt vocẽ grauiorẽ, ſunt calidiores, hirſutæ, caliditas circa vterũ perſentitur, pars illa facile excãdeſcit. Errorẽ etiã externũ facile poſſumus cognoſcere; ſiue ſanguis peccet copia, ſiue qualitate, ſiue motu. Si enim copia peccet, v. g. ſi deficiat; mulier eſt emaciata,

Signa differentiarum a cauſa efficiente.

Morborum ſigna.

prægreſſi ſunt, vel etiam aſſunt morbi, vt febris quartana; vi quorum morborum ſanguis neceſſario deficit. Contraria apparēt, ſi ſanguis exſuperet. De qualitate, dictum alias. Quoad motum, an confluat in hanc vel illā partem, noſcitur e ſignis propriis.

Indicatiões. Præſidia vtilia ſumuntur a cauſa efficiente, & a loco affecto. Cauſa efficiens eſt fruſtratio expultricis: quæ poteſt fruſtrari ob morbum, & ob errorem externum. *Morbi quid indicent.* Morbus multiplex eſſe poteſt, nimirū denſitas, obſtructio, coaleſcentia, conſtipatio, compreſſio, ſubſidentia, & robur. Denſitas, cum quodammodo pendeat a cauſa refrigerante, ob id indicat præſidium calefaciens. Et, ſi cum denſitate coniuncta ſit durities; erit indicatio non modo calefaciendi, ſed etiā humectandi, emolliendi. Obſtructio non indicat vtile: vtilis aūt indicatio ſumit a cauſa, id eſt, a materia; quæ vt copioſa, indicat imminuens; vt craſſa, attenuans; vt viſcida, detergens. Coaleſcentia nihil aliud indicat, quam remedium ſiccans, diſſipans illam cicatricem. Conſtipatio, cum fiat vel a carne, vel a pellicula; indicat remediū exſtirpans carnem, pelliculam ſeu membranā. Compreſſio ſi fiat a tumore; quid indicet tumor patet e doctrina de tumore ventriculi: Si fuerit pinguedo; indicat exſiccans. Subſidentia indicat remedium, q̧ reſtituat vterū in propriam ſedē. Robur in viragine, indicat humectans & relaxans. *Error externus quid indicet.* Error externus eſt ſanguis: hic copia peccans, ſi exſuperat, indicat minuens; ſi deficiat, addens. Si peccat qualitate; ſanguis frigidior indicat calefaciēs; craſſior attenuans, &c. Si peccat motu; indicat reuellens, retrahens ad partes inferiores. *Locus affectus quid indicet.* Quoad locum affectum; præſidia ſumuntur a proportione vteri, a calore vteri, & quandoq; a ſenſu vteri. Proportio ſeruanda eſt, pro conſeruatione partim indiuidui, ſcilicet fœminæ; partim, & potiſſimū ſpeciei: vnde requiritur interdum præſidium, quod a proprietate, & qualitate recondita ſuffragatur vtero. A calore indicatur remedium calorificum, conſeruans calidum. Calor quidem conſeruatur a calido, & ab aſtringente, cuius vi calor non diſſoluitur, ſed vnitur: ventriculi calor, indicat remedium aſtringens: at calor vteri, potius calidum indicat, quia purgatio, ſeu fluxus ſanguinis menſtrui aſtringentibus prohiberetur. Senſus vteri interdum exquiſitus eſt, vt non poſſit perferre medicamenta acria: & ſic vterus indicat mitigans. Hoc mitigans remedium, eſt præſeruatorium: vterinum & calorificum, ſunt remedia vitalia.

Prognoſtica. Malum hoc in genere non eſt deſpiciendum: nam quamuis interdum non obſit fœminæ, detrimentum tamen affert conſeruationi ſpeciei, quia turbatur conceptio. *Progn. differentiar. a forma.* Quoad formam; hæc eſt excrementum ſanguineum præter naturam cohibitum; idq; vel quia non detinetur in vtero, vel quia detine-

detinetur. Malignius aũt & periculoſius eſt illud excrementum, ꝙ retinet in puerperio, tẽpore fœtus; vt ait Gal. con. 73. ſect. 3. l. 3. epid. ratio eſt: qa tẽpore geſtationis vteri, benignior portio ſanguinis vertitur in alimẽtum fœtus, aliqua portio etiam benigna demittitur in mammas, & cõuertitur in lac: peſſima illa portio remanet in vtero, & relinquitur, vt tempore partus expurgetur. Si ergo detineatur; peſſima eſt retẽtio, & pene deleteria; quæ retenta purgatio ſæpius fœminas interficit. Menſtrua autem purgatio minoris eſt diſcriminis, ſi cohibetur quidem, ſed non ſuſcipitur. Et hoc proponit Hippoc. aph. 33. ſect. 5. inquiens; in ſuppreſſione menſium, fluxum ſanguinis narium bonũ eſſe: ratio eſt, quia ſanguis, quamvis non egrediatur per vterum, non retinetur tamen in vtero, ſed per nares egreditur: & id non ſimpliciter eſt bonum, ſed ratione fœminæ; non aũt ratione conceptionis; quia niſi recte fluant menſes, aboletur conceptio. At ſi ſanguis ſupprimatur, ita vt in vtero ſuſcipiatur: tunc hæc ſuppreſſio eſt multo peior, q̃ dum ſupprimitur, non tamen ſuſcipitur. Si enim ſanguis intus retentus ſupprimitur, peius eſt; quoniam ſuccedunt vitia, vel ſecundũ vterũ, vel ſecundum totum corpus, vel ſecundum viſcera. Declaro, ex aph. 57. ſect. 5. & c. 5. l. 6. loc. affe. Dum ſupprimuntur menſes, & materia detinetur; progreſſu temporis materia tumorẽ efficit, vt & circa ilia tumores obſeruentur, quia detinetur materia. Totum etiam quandoq; afficitur, cum Galen. com. 1. ſect. 1. l. 6. Epid. c. 9. l. 4. de præſag. e pulſ. nam vi hui⁹ ſuppreſſionis corpora febre afficiunt; quandoq; etiã hydrope, morbo valde periculoſo. Præterea etiã viſcera afficiuntur, dum detinet hic ſanguis: ſi. n. petat mammas, ſuccedit furor, & lædit pars princeps, nimirũ cerebrum, aph. 40. ſect. 5. ꝙ non ſemper, ſed quandoq; contingit; imo raro id accidit, ſecundũ Gal. in com. quia ſanguis ſuppreſſus eſt admodum feruens, vt non poſſit regi a calore mammarum, & nõ poſſit in lac conuerti; quo fit, vt ſanguis hic feruens euaporet in caput, & furorem efficiat. Ex his conſtat quid prædicendum ſit merito differentiarum, quæ capiuntur a forma. Conſiderari etiam debet ſubiectum, vterus. Si enim fœmina nõ peperit, deterior eſt menſiũ ſuppreſſio, quam ſi peperit. l. 1. de morb. mul. nam vterus in fœmina quæ nondum peperit, nõ eſt ita ſolitus impleri; quare, ſi repleatur ob ſanguinẽ menſtruum, eo magis affligit. Cõtra, ſi mulier peperit, quia ſolitus eſt vterus impleri, non ita afficit. Quare, ꝙ proponitur ab Hipp. de prognoſtico, referendum eſt ad vterum, ad locum affectum. Cauſa efficiẽs, eſt morbus, vel error externus. Cæteris parib⁹, deterior eſt affectio, ſi fiat ratione morbi; ſed non ſemper: nam ſi v. g. cõtingat vt ſupprimãtur mẽſes ob defectum ſanguinis, q deficiat ob febrẽ hecticam, ob phthiſin; nulla eſt ſpes ſalutis,

Progn. differẽtia ab efficiente cauſa.

quamuis hæc ſuppreſſio fiat ob errorē externum. Quoad morbos; hi pñt eſſe natiui, vel aſcititii: c.vlt.l.3.ſym.cauſ. Cæteris parib*, peior eſt ſuppreſſio, quæ procedit a morbo natiuo. Sed præterea cū morbus poſſit eſſe multiplex: quoad denſitatē; non eſt impoſſibile hanc remouere, licet.n. calefacere: verum difficilius euadit negotium, ſi cum denſitate coniuncta eſt durities. Quoad obſtructionē; facilius remouetur malum, ſi fiat a materia copioſa, quam ſi a craſſa, aut viſcida. Quoad coaleſcentiam; impoſſibilis eſt curatio: non poſſunt deleri cicatrices. Quoad conſtipationem; curari poteſt: nam & caro adiecta, & pellicula poteſt abſcindi. Quoad compreſſionem; ſi fiat a tumore; pro diſcrimine tumoris varium eſt prognoſticum, vt diximus in doctrina de tumore ventriculi. Si procedat a pinguedine; poteſtis præſentē pinguedinē facile abſumere. Sed ſi a principiis generationis ortum habuerit pinguedo; ſæpe huiuſmodi fœminæ ſteriles permanent, quia menſes ſupprimuntur. Quoad ſubſidentiā; poteſt vterus in priſtinam ſedē reduci: niſi forte malum originē ducat a fractis vinculis, quia tūc actū eſt. Si fuerit robur; curari poteſt: quia nō eſt impoſſibile refrigerare & humectare, & imminuere robur illud conceptioni inſenſum. Hippoc. l. 1. de morb. mul. ait, ſi menſium ſuppreſſio perſeueret per ſex menſes, & non remoueatur ante ſextum menſem; non eſſe poſſibile, vt fœminæ reſtituantē. Sed refragatur experientia, & Gal. com. 29. ſect. 3. l. 6. epid. Reſpōſio: Hippocrates loquitur de fœmina quæ patitur deliriū, anxietates, obmuteſcentiam, aut defectum inſignem, ſitim, & alia id genus ſæua ſymptomata: fieri enim tunc non poteſt, vt malum hoc vltra ſex menſes producatur, quia nō poſſunt adeo ſæua ſymptomata tolerari. Si aūt menſes ſupprimantur, neq; hæc ſymptomata fiant; menſium ſuppreſſio, perdurās vltra ſex menſes, pōt tamē amoueri. Quod de morbo dictum eſt, idem de errore externo dicendum: ſi enim v.g. menſes ſupprimantur ob copioſum ſanguinem, non eſt difficile; maior eſt difficultas ob defectum, ob qualitatem, ob impetum.

Curatio. *Vena ſectio.* Galenus loc. citato gloriatur ſe curaſſe mulierē illam venæ ſectione: cui, licet emaciatæ, venę tñ fuerunt repletæ: ideo Galen. venā ſecuit, & ſanguinem eduxit vltra ℔ iij. nam dum hoc malum nō fit e defectu ſanguinis, ſed ex redundantia, vena eſt ſecanda, quia ſanguis in hoc caſu habet rationem vehemētis: nam licet qñq; nō noceat mulieri, habet tñ rationē vehemētis, quia prohibet conceptionē. *Vſus. Quoad quantum agendum*; ſi redundet ſanguis ad ℔ iij. eſt etiā rationi cōſentaneū, vt in hac quātitate educatē. Sed Gal. l.c. euacuat ſanguinē ſcdm hāc rōem, vt tribus vicib. ſanguinē educat: prima vice ℔ j ß. ſecunda ℔ j. tertia ℥ viij. Hic Galenus inſinuat rectam adminiſtrationē ſectionis venæ, penes quantitatē: vult enim Gale. ſecandā eſſe

eſſe venam non vnica vice,ſed pluribus,quia ſanguis ille in fœmina redundans,non erat ſummæ actionis,quia actu non efficiebat morbum,ſed poterat efficere,& pręſertim in fœmina emaciata,in qua vires quidem erant validæ ſecundum ſolida, non tamen ſecundum carnoſum genus. Tutius ergo erat vacuationem partiri, & ratione virtutis, & potiſſimum ratione ſanguinis,quia actio non erat ſumma. *Quomodo*. Foramen non fiat anguſtum,quia ſanguis menſtruus eſt craſſus, vt difficulter egrediatur per foramen anguſtum. Et hoc de modo. *Quoad tempus*: in ſuppreſſione mẽſium, Medici fere omnes hoc obſeruant,vt venam aperiant prope tempus menſium,per 3.aut 4.dies ante tempus menſium. Galenus interdũ venã aperit indifferenter quolibet tempore,interdũ per 3.aut 4.dies ante menſes.c.11. & 18.l.de cura.per venę ſectionẽ. Medici etiã per 10.aut 15.dies ante tempus menſium ſecant venam brachii. Quare ſciendũ,quando agendũ ſumi a præſentia indicantis,id eſt,a ſanguine.In ſuppreſſione menſiũ adeſt pręſentia indicantis,& prope tempus menſium,& procul ab eo. Dum mẽſes ſupprimũtur; ſanguis in corpore redundat omni tempore. Cur igitur vena inferior ſecatur prope tempus menſium; vena ſuperior alio tempore? Reſponſio. Sanguis in hoc malo dupliciter a medicis perpenditur: primo, vt quieſcit: ſecundo, vt mouetur. Quieſcit, procul a tempore ſtatuto menſium: mouetur autẽ prope tempus mẽſium. Licet igitur ſemper adſit præſentia ſanguinis: tamen ſanguinis præſentia,vt cõſequitur ſanguinis eſſentiam,vt mouetur; hæc præſentia nõ eſt ſemper,ſed locũ habet prope tempus menſium,quia eo tempore mouetur ſanguis: at ſanguinis præſentia,vt conſequitur eſſentiam ſanguinis quieſcentis, hæc præſentia locum habet, non in imminentibus menſibus,ſed procul a tempore menſium. Galenus ergo reſpiciens ad præſentiam motus,id eſt,ad ſanguinẽ,quatenus mouetur; ſecat venam per 3.aut 4.dies ante tempus menſium,quia tunc ſanguis agitari incipit: &,ſi negligentia,vel inſcitia medici nõ fuerit vena ſecta per 3.aut 4.dies ante menſes,licet etiã eo tempore,quo menſes incipiunt,venam ſecare: potius tamen ſecundũ Galenum,ante menſium tempus vena aperienda. Galenus etiã c.5.l.9.meth.eo tempore quo menſes diminute fluunt,venã aperit: quia tũ adeſt præſentia ſanguinis,vt mouetur. Nec propterea improbandi ſunt practicãtes, dũ venas alio etiã tempore aperiunt: quia adeſt pſentia ſanguinis quieſcentis. *Quoad vbi agendum*; Galen.c.11. li.13.meth.& c.11.ac 18.l.de cur.per venæ ſectionẽ probat ſectionẽ venę infernæ. Aetius ſecat venã non modo pedis,ſed etiã brachii. Vbi agendũ, indicatur a ſubſiſtentia ſanguinis,quæ duplex eſt in ſuppreſſione mẽſium: alia cõſequitur eſſentiam ſanguinis vt mouetur,alia vt quieſcit. Si reſpicia-

mus ad ſubſiſtentiam ſanguinis qui mouetur; venæ infernæ ſecandæ ſunt: & huc auctores illi reſpexerũt: ſecãt enim venã vel tempore menſium, vel prope menſes: vnde patet eos tunc loqui de venæ ſectione, vt reſpicit ſanguinẽ qui mouetur. Si vero reſpiciamus ad ſanguinis ſubſiſtẽtiam, vt conſequitur ſanguinem quieſcentem; ſanguis quieſcit ſupra iecur in toto corpore; ideoque ad vacuandum ſanguinem ſuperfluum quieſcentem, vena brachii ſecanda, per quam promte & facile ſanguis euacuatur.

Cucurbitulæ: primum ſcarificatæ. Quoad Cucurbitulas, & primũ ſcarificatas; Galen. c. 18. l. de cur. per venæ ſectionem, inquit, aduertendum eſſe, an mulieres ſint vel nigræ, & graciles, vel albæ & carnoſæ. Si enim nigræ ſint & graciles, venam eſſe ſecandam: ſi albæ & carnoſæ, cucurbitulas ſcarificatas eſſe applicandas. Venæ ſectio eſt materia remedii vehementis, vacuantis ſanguinẽ quemcunq;, id eſt, craſſum & tenuem. Cucurbitulæ autẽ ſcarificatæ ſunt materia remedii debilis, vacuantis ſanguinẽ potiſſimum tenuem. His ita poſitis, ſi fœmina nigra & gracilis patiatur menſium ſuppreſſionem, probatur venę ſectio, & interdũ cucurbitulæ ſcarificatæ: ſi autẽ fœmina alba & carnoſa, nõ probatur venæ ſectio, ſed ſolũ cucurbitulæ ſcarificatæ. In nigra enim fœmina redũdat ſanguis craſſus, qui poteſt per venam ſectã euacuari: adeſt indicatio, nihil eſt ꝙ prohibet: vnde Galenus recte probat venæ ſectionẽ. Si tamen cõtingat nigram fœminã eſſe debilem, vt venæ ſectio ob virtutis imbecillitatẽ prohibeatur; licet cucurbitulas ſcarificatas applicare. Neq; hoc aduerſatur Galeno: is enim in nigra ꝓbat venæ ſectionẽ ſeruatis ſeruandis, id eſt, dũ non aſſunt prohibẽtia, nimirũ virtutis debilitas. Si ſanguis ſupprimitur in fœminis albis, indicat ſui vacuationẽ; virtus etiã poteſt eſſe robuſta: nec enim fœmina alba ſemper eſt ita debilis, vt prohibeat venæ ſectionẽ, ꝑſertim quia fœmina alba, aliis morbis laborãs, ſuſtinet venę ſectionẽ brachii, in qua virtus magis robuſta reqritur, q̃ in ſectione venę pedum. Quod ſi ergo virtus põt eſſe robuſta, cur Galenus venæ ſectionẽ improbat? Hoc propoſuit Galenus, quia cognouit adeſſe indicans, ſed ꝑterea etiã adeſſe ꝓhibens, ꝙ eſt, non quidẽ virtus totius, q̃ robuſta eſſe põt, ſed exilitas venarum: in alba enim fœmina, venæ ſunt anguſtæ, latentes & profundæ, ꝑſertim ſecundũ crura; vnde vena aperiri nõ poteſt. Sic etiã Galenus, loquens de ſectione venarũ cubiti, in affectibus iecoris, dicit ſecandã eſſe baſilicã, dummodo appareat: at, ſi non appareat, ſecandã eſſe mediam. Sic etiã cum in fœmina alba & carnoſa vena ſit anguſta & recondita; iure cucurbitulæ potius applicantur. Quod *modum* adminiſtrationis: Si mulier nigra & gracilis, in qua venæ appareant, ſit imbecillis, vt ꝓhibeatur venæ ſectio; huius loco cucurbitæ ſcarificatæ adhibendæ: & cum in ea fœmina exſuperet ſanguis

guis craſſus, cuius paſſio eſt difficilis, & ſumma reſiſtentia: ab hac difficili paſſione indicatur modus, beneficio cuius craſſus etiã ſanguis egrediatur: q̃ conſequi poſſimus, ſi ante appoſitionẽ cucurbitulæ fomentis per tempus aliquod partẽ foueamus, ſpongia madefacta in aqua calida moderate, & expreſſa: ſic enim funditur ſanguis, vt facilius egrediatur. Cucurbitulæ non ſcarificatæ in ſuppreſſione menſium proponuntur a Galeno, c.19.li. 13.meth. vbi ait, cucurbitulas non ſcarificatas, eſſe applicandas cũ magna flamma pubi & inguinibus, poſt corporis inanitionem. Proponit Galenus rectam adminiſtrationẽ harum cucurbitularum, penes *quantũ, quando & vbi*. Ob difficilem enim paſſionẽ ſanguinis ſuppreſſi, applicantur cum copioſa flamma. Et quidem poſt corporis inanitionem; quia materia replens totum, ſui præſentia prohibet adminiſtrationẽ cucurbitularum. Locus indicatur a ſanguinis ſubſiſtentia: ideoq;, ſiue in alias partes ſanguis moueatur, ſiue in vterum impetum habeat, ſed imbecillum; inguinibus ac pubi applicandę ſunt cucurbitulæ, tanquam materia remedii vel adiuuantis, vel reuellentis: adiuuantis, dum ſanguis in vterum fluit, ſed motus eſt imbecillus, qui adiuuandus eſt: reuellentis, cum tempore menſium ſanguis non fertur ad vterum, ſed in ſuperiores partes mouetur. *Cucurbitulæ ſiccæ.*

Quoad hæmorrhoides: oportet cognoſcere, num liceat applicare hirudines hæmorrhoidibus. Hirudines igitur appoſitæ hæmorrhoidibus, ſunt materia remedii deriuatorii, id eſt, euacuantis ſanguinem, qui reſidet circa vteri regionem: non tñ hic ſanguis eſt impactus, alias materiæ deriuanti non cederet. Hæc ergo cũ ſit natura hirudinum; dubitatur num earũ tutus ſit vſus. Galen. enim c.8.li.de p̃cognit. vbi proponit hiſtoriam vxoris Boethi, q̃ muliebre profluuiũ patiebatur, probat materias deriuantes, euacuationẽ per lotium, per ſedẽ, & proponit ẽt euacuationẽ per hęmorrhoides. Hic loquitur Galen. nõ de profluuio ſanguinis menſtrui, ſed de profluuio muliebri, id eſt, humoris nõ ſanguinei. Quare in menſium ſuppreſſione nõ põt probari materia deriuãs; magis enim mẽſes ſupprimerentur: ſi.n. materia deriuans remoratur fluxum menſium, ergo nõ conuenit in ſuppreſſione. At Hipp.aph.33.ſect.5.ait in ſuppreſſione menſium, ſi ſanguis fluat e naribus, bonum: & Galen. in com. ait, non tm̃ bonum eſſe ſanguinis euacuationẽ per nares, ſed ẽt per aluum, & proinde per hæmorrhoides. Ergo hirudines probari videntur. Ego huius ſum ſententiæ, dum menſes ſunt ſuppreſſi, & præſertim eo tempore quo menſes fluere deberent, nequaq̃ hirudinibus dari locum; potius enim per deriuationem prohiberetur fluxus, quam adiuuaretur. Notandum igitur, ſi reſpiciamus ad cõceptionem & conſeruationem ſpeciei, ad quam ordinatus menſium fluxus requiritur; *Hæmorrhoides.*

non probari hirudines. Et huc reſpexit Galenus: volés enim vxoré Boethi fœcundam reddere, vſus eſt remediis deriuantibus, ad adimendum illud muliebre profluuium, quod erat in cauſa ſterilitatis. Si reſpiciamus ſalutem fœminæ, non conceptionem; expedit vt applicentur hirudines, vt ſanguis euacuetur; ſicut enim ꝓdeſt fœminę, vt ſanguis educatur per nares, ita etiã prodeſt, vt per hæmorrhoides euacuetur, ſi per vterũ fieri nequeat.

Medicamẽta. Sequitur materia medicinalis: quę reſpicit Locum affectum, & Cauſam efficientem. De medicamentis locum affectum reſpicientibus, agemus in ſermone de læſa conceptione. Cauſa efficiens, eſt Morbus, vel Error externus. Non agemus hic de medicamentis remouentibus morbos: ſiue enim ſit intemperies, ſiue tumor, &c. medicaméta peti poſſunt e doctrina affectuum vẽtriculi. Error autem externus, licet multiplex eſſe queat, nos tamẽ loquemur de medicamentis quæ reſpiciunt ſanguinẽ, vt eſt craſſior, viſcidior, immobilis, & ſic loquemur de medicamẽtis prouocãtibus menſes. Quia autẽ non tuto licet vti prouocantibus menſes, niſi corpus expurgetur; ob id quædam monebimus circa lenientia & purgantia. De præparantibus enim ſæpe alias dictũ fuit.

I. *Lenientia.* Quoad lenientia, Galen. c. 18. l. de curatione per venæ ſectionẽ, & c. 3. l. 8. κ. τόπ. potiſſimũ probat *ſpecies hieræ ſimplicis*: quia nõ modo habent vim leniendi aluum, expurgãdi primas ſuperfluitates, ratione aloes, ſed etiã prouocandi menſes, ratione aromatũ. Quare interdũ exhibitione ſpecierũ hieræ & aluus lubrica redditur, & ſanguis ẽt per vterũ effluit. Quoad *quãdo agendum*, Galenus exhibet hieram ilico poſt balneum, & eo tempore, quo fœminæ virtute balnei caliditatẽ percipiunt. Ne tamen fœmina ſit repleta: quia tunc vi balnei vteri partes laxæ euadent, vteruſq; replebitur, & ſuccedet inflammatio. Hieræ igitur ſpecies eo tempore probantur, quo adeſt præſentia indicantis, & nil prohibet: ſanguis ſuppreſſus, indicat: repletio totius prohibet. Quare totũ prius expurgandum. Ergo inter initia ad leniendam aluum detur hiera, prætermiſſo balneo: corpore autem expurgato, licet vti ſpeciebus hieræ ilico poſt balneum.

II. *Purgantia.* Quoad ſoluentia: practici proponunt *magnas hieras, vt Hermetis, Archigenis, Logadii, Ruſi*: quibus tamen non indifferenter vtendum. Si enim in corpore fœminæ exſuperat non tantum pituita, ſed etiam bilis flaua, vel atra; licet vti omnibus hieris propoſitis, excepta hiera Ruſi, præſertim ſola, quæ probatur in ſucco pituitoſo: priores enim hierę non modo recipiunt *colocynthidem, ſed etiam veratrum nigrum, & ſcammonium*, & propterea his vtendum, dum omnes ſucci exſuperant: efficaciſſima eſt hiera Hermetis, quæ colocynthidem, helleborum, & ſcammonium in maiori quantitate ſuſcipit. Hiera Ruſi, ſeu diacolocynthidos, probatur

probatur dum ſola pituita exſuperat. Quoad *rectam adminiſtrationem*, & primum quoad *quantum agendum*, ſumma doſis, ſecundum Aet. c. 111. l. 3 eſt ℥ß. minima ʒj. Paullus ca. 71. l. 3. monet ſummam doſin eſſe ʒij. minimã ʒjß. Vt autem pateat, quinã auctor ſit imitandus; ſciẽdum medicamentorum doſin eſſe ſummam, mediam, & minimam, pro varia cõditione actionis principaliter indicantis, id eſt, ſucci peccantis: ſumma enim actio indicat ſummam doſin. Sed hoc modo non dirimitur lis inter Paullum & Aetium. Quare tutius imitari poſſumus Paullum: cum hæc medicamenta ſolutiua ſint violenta. Quod ſi Aetii partes tueri placeat; dicendum ſermonem de hieris magnis duplicem eſſe poſſe: loquimur enim de pharmacis aut fermentatis, aut non fermentatis. Per fermentationem medicamenta ſecundum ſuas vires nõ parum refringuntur: ideoq; Aetius reſpicit ad hieras fermentatas, quarum vires refractæ ſunt, vt ſumma doſis eſſe queat ℥ß. Paullus autem reſpicit ad hieras recens confectas, in quibus cum medicamenta proprias vires ſeruant, tutius ſumma doſis ſtatuitur ʒij. Hoc verum eſſe, teſtatur theriaca, quæ recens ſtupefacit, antiqua vigilias excitat, ob opium fermentatione refractum. Quoad *quando agendum*, Hippocrates purgans mulieres menſium ſuppreſſionem patientes, monet aduertendum eſſe, an purgatio fiat per vomitum, vel per aluum. Si fiat per vomitum, ante pharmacum non adhibet vtero fomentum: ſi per aluum, antequam pharmacum propinet, fomentum vtero adhibet. Dum enim per vomitum euacuatio eſt inſtituenda, materia mouetur ſurſum, & fomentum quod vtero admouetur, eſt in cauſa, vt materia deorſum impetum habeat: fomentum enim vt habet vim laxandi; ſui præſentia prohibet, quo minus vti liceat vomitorio. Quare recte ſtatuit Hippoc. dum exhibetur vomitorium, nequaquam fomentum eſſe adhibendum. Dum autem per aluum vacuare volumus, adeſt præſentia indicantis, materia noxia, quæ deorſum mouetur; quem motum etiam adiuuat fomentum, quatenus in cauſa eſt, vt materia deorſum moueatur, quemadmodũ etiam pharmacum: vnde natura non defatigatur duplici & contrario motu. Sed quare Hippocrates primo vtitur fomento, deinde pharmaco purgante? quia fomento vterus laxus redditur, quæ laxitas eſt in cauſa, vt etiam materia purganda fundatur, non ita hæreat, & ob id facilius a pharmaco attrahatur. Et quia hieras magnas non modo ingrediuntur ſoluentia, ſed etiam aromata; fit vt non modo fiat purgatio per aluum, ſed quandoque etiam menſes prouocentur; & præſertim ſi adhibeatur fomentum laxans vterum.

Ipſe quoq; Paullus hierarum doſin perfectam ſtatuit ℥ß. cap 8. li. 6.

Sequuntur medicamenta prouocantia menſes, & ea quæ ſunt vehi-

111 *Ducentia menſes.*

cula. Menſes ducentia, ſunt tenuis ſubſtantiæ :- eaque vel Calida, quæ validiora ſunt; vel Frigida, quæ imbecilliora. Frigidis interdum propter febres, vel alios affectus calidos eſt vtendum: vt ſunt *capilli Veneris, virides tamen, polytrichum, & potiſſimum radices oxalidis ſylueſtris, nam domeſtica oxalidis radices menſes cient debiliter.* Calida probat Hippocrates in libro de ſuperfœtatio. quorum alia ſunt vehementiſſima, alia minus vehementia. Vehementiſſima extremis morbis competunt: vt *alumen Ægyptiacum, cantharides, colocynthis, elaterium, flos æris, lac ficus, tithymalus, album veratrum, euphorbium.* Hoc tempore morbi non curantur, quia medici ſunt nimis timidi, nec vſurpant præterquam pulegium & capillum Veneris. Minus fortia ab eodem Hippocrate probantur, libr. ſecundo de morb. mul. vt *myrrha (: vnde Rhaſes probat trochiſcos de myrrha:) item piper, ſal, xiphium & gladiolus, cuius ſuccus mirabilis eſt, & ſatis vehemens, non vehementiſſimus.* In libro autem de ſuperfœtatione pariter inter minus fortia ab Hippocrate probatur *radix ari, artemiſia, bulbus ciclaminis, cuius & radice & folijs vti licet: item cardamomum, caſtorium, nitrum, peplus, ſcilla: vnde trochiſci e ſcilla a pleriſque laudantur; item ſtapiſagria, thapſia.* Galenus capit. decimooctauo libro de curatione per venæſectionem, ſimiliter inter minus fortia probat *ſabinam, dictamnum Creticum. Aetius addit thlaſpi, nigellam, feniculum, daucum, petroſelinum.* Mediocria ſunt ſecundum Hippocratem, *ſemen anethi, cupreſſus: non autem exhibeantur baccæ cupreſſi.* 'Galenus loco citato probat *calaminthам, pulegium, apium, petroſelinum. Huius ſunt farinæ cappares, chamædrys, betonica, rubia, ſcordium, aſarum, pæonia, baccæ fraxini: probatur etiam rectius vſus foliorum & radicum mercurialis, quod mirabile eſt medicamentum.*

Rubia aſtringit: quod iuniores obſeruarunt medici.

'Ὀχήματα eorum quæ menſes promouent.

Vehiculi rationem habent dulcia & odorata. Inter dulcia vtendum *ſacchare, melle, vino dulci, liquiritia, paſſulis, malua, & althæa.* Odoratis etiam vterus delectatur: vnde practici miſcent *ambram, moſchum, galliam moſchatam, & aromata;* nam aromata tum ratione ſuauis odoris, ſunt vehiculum reliquorum, tum propria ratione menſes poſſunt prouocare ob caliditatem & tenuem ſubſtantiam.

Recta adminiſtratio eorum quæ menſes ducunt.

Hactenus de medicamentis cientibus menſes: dicendum de recta eorum adminiſtratione. Quoad *quantum agendum;* pro varia actione principaliter indicantis ſanguinis ſuppreſſi, varia doſis probatur. Si enim ſumma ſit actio, medicamenta in ſumma doſi ſunt adminiſtranda: vnde Rhaſis præſcribit: *Recipe trochiſc. de myrrha ℈iiij. decocti ſeminum iuniperi*

℥viij

℥viij. fiat potio. Hæc eſt ſumma doſis: noſtro enim tempore trochiſci dantur ad ℈ß. vel ad ℈j. vnde vitia non curantur. Quod ſi *decoctum e ſeminibus iuniperi paretur cum melle, vel ſaccharo,* adhuc efficacius erit medicamentum, quia minus difficulter permeabit ad vias vteri. Hippocrates in lib. de ſuperfœtat. probat hoc medicamentum: *Recipe tæda minutim conciſæ, quæ pinguis ſit, nam quo pinguior eo melior. ℥j. ſem. apii. cumini Æthiop. ana ℥ß. thuris ʒij. coquantur e vino oderato dulci. Doſis ſit moderata.* Galenus lib. 2. de antidot. præſcribit: *℞. dictamni Cretici ʒj. polii montani ʒjß. piperis longi ʒij. rutæ ſylueſtris ʒiij. ſcordii ʒjß fiat puluis tenuiſſimus: ℞ pulueris huius ʒj. mulſi ℥viij. fiat potio.* Et hæc etiam eſt magna doſis. Merito autem proponitur vinum mulſum, quia ratione dulcedinis facile permeat ad vias vteri. Non propono libros de medicinis facile parabilibus, quia ſunt ſuſpecti, licet quædam in iis reperiantur efficaciſſima remedia. *Modus agendi* varius probatur, pro varia conditione paſſionis ſanguinis ſuppreſſi. Galenus capit. 18. libr. de curat. per venæſectionem, probat vt medicamenta redigantur in puluerem tenuiſſimum: ſic enim adminiſtrata medicamenta efficacius agunt in ſanguinem, vt ſanguis non ita reſiſtat, ſed magis cedat. Galenus etiam commentar. aphoriſm. 36. ſectio. 5. & alibi probat, linimenta, fomenta, peſſaria, & ſuffumigia. Præ omnibus autem modis probantur ſuffumigia, aphoriſmo. 28. ſection. quinta: ſic enim medicamentum efficaciſſime agit, & ipſe etiam ſuffitus aromatum muliebria ducit, & maxime confert, dummodo non aſſit grauitas capitis; hebeſcit enim vis medicamentorum in tranſitu, dum exhibentur forma pulueris, potionis, pilularum, boli, antequam perducantur in vterum, quod non fit, ſi modo ſuffumigia adminiſtrantur. Præterea hæc medicamenta, quæ in potu vel bolo exhibentur, cum ſint calida (: nam menſes ducentia ſunt calida :) ſæpe tranſitu ſuo lædunt iecur calidius, ideoque tutius magis conuenit ſuffumigium; quia ſæpe menſes ſupprimuntur ob ſanguinis craſſitiem, qui craſſus ſanguis generatur in iecore calido. Anteponitur etiam hic modus reliquis, ſecundum Galenum: quia reperiuntur quædam fœminæ, quæ non permittunt clyſteres, peſſaria, admittunt autem ſuffumigia. Suffumigium etiam magis penetrat. Eſt ergo hic modus vtiliſſimus, & nihil eſt quod prohibeat, præterquam capitis imbecillitas: ſunt enim fœminæ, quibus cerebrum facile turbatur ab aromatibus. In adminiſtrando autem ſuffumigio duo notanda, ſecundum Galenum: primo, vt cingantur fœminæ: deinde, vt fumus per cannulam aſcendat in ceruicem vteri: ita enim

ſuffumigium non facile petit caput. Quoad *quando agendum*, ſecundum Hippocratem, menſes ducentia ſunt adminiſtranda poſt corporis purgationem: materia enim totum replens, prohibet; quia euocans menſes vel non poſſet permeare; vel, ſi poſſet permeare, ſecum duceret materiam totum replentem, cum detrimento fœminæ. Et debent hæc medicamenta adminiſtrari per plures dies, ante prandium per quinque horas, & ilico poſt balneum. Per plures dies exhibet Hippocrates; quia ſanguis ſuppreſſus ob craſſitiem & viſciditatem ita eſt contumax, vt diu ſit præſens: quare, cum per plures dies perſeueret præſentia ſanguinis, per plures etiam dies medicamenta ſunt adminiſtranda. Exhibet etiam Hippocrates per quinque horas ante prandium, quia cibi præſentia prohibet: mortiferum enim eſt menſes ducentia, & quidem valida, exhibere, niſi ventriculus cibis ſit vacuus, vel cibus exactè ſit concoctus: alias enim chylus crudus, vi medicamentorum menſes ducentium, traheretur in venas, in iecur, in vterum; vnde menſes magis ſupprimerentur. Ilico a balneo Galenus adminiſtrat, quia ilico a balneo non adeſt præſentia prohibentis (: nam ſuppono balneum adminiſtrari poſt purgationem totius, ieiuno & vacuo ventriculo:) & adeſt permittens, quod coindicat hoc medicamentum, nimirum laxitas vteri; quia laxus vterus facile admittit hæc medicamenta; laxatque cutem vi balnei. Hippocrates autem incipit a leuioribus, & poſtea fortibus vtitur: deinde rurſus leuioribus, & mox fortioribus, &c. quæ viciſſitudine quadam continuat. Reſpicit enim ad ſanguinem ſuppreſſum vehementem; & proinde ad indicantia & remedia vehementia. Nam ſi malum eſſet debile, non liceret vti vehementioribus, ſed debilioribus tantum; quia debet eſſe proportio inter medicamenta & affectus præter naturam. Vtitur autem permutatis vicibus, primum debilibus, deinde fortibus, &c. quia reſpicit non modo ad præſentiam indicantis, ſed etiam ad præſentiam prohibentis, ad virtutem, quæ interdum prohibet, interdum permittit. Dum medicamenta fortia ſunt adhibenda, natura, ſeu virtus ea non facile ſuſtinet, niſi aliquantiſper aſſueſcat: quare primum mitiora ſunt exhibenda; & progreſſu temporis fortiora, dum non amplius adeſt prohibens; tunc enim adeſt præſentia indicantis vehementiſſimi, & virtus aſſueta permittit. Poſt fortia Hippocrat. rurſus vtitur debilibus: quod bifariam fieri poteſt, primo, vt in debilibus iſtis permaneamus vſq; ad remotionem mali: deinde, vt iis non inſiſtamus vſque ad finem mali, ſed aliquo tempore leuibus vtamur, poſtea rurſus fortioribus. Et hic vterque modus in praxi obſeruandus eſt: non tamen indifferenter. Si enim contingat,

gat, vt poſt fortia medicamenta maxime imminuatur vehementia affectus morbifici, & ſanguis debilis reddatur: tunc ſufficit poſt fortia vti debilibus, ad finem mali; quia adeſt præſentia indicantis debilis, nõ vehementis. At ſi contingat, vt poſt fortia ſanguis adhuc vehementiam conſeruet: neceſſarium eſt viciſſim vti debilibus & fortibus: debilibus quidẽ vtendum, quia virtus non permittit aſſiduum vſum vehementium; poteſt enim eum aliquandiu perferre, ſed non longo tempore. Quare gratia virtutis prohibentis nõ poſſumus perſeuerare in vehementibus; ſed cogimur vti debilibus. Quia autem perſeuerat vehementia indicantis; dum natura aliquod robur accepit, rurſus, ſecundum Hippocratem, fortibus vti licet, quia non adeſt præſentia prohibentis. Quoad *vbi agendum*. Hæc medicamenta poſſunt per os exhiberi, & extra applicari circa regionem vteri, pro indicantis ſubſiſtentia. Medicamenta fortiſſima, vt *euphorbium, elaterium, ſquama æris, ſuccus tithymali*, non ſunt exhibenda, ſed applicanda. Licet enim vbi agendum indicetur a ſubſiſtentia ſanguinis: virtus tamen quandoque permittit, quandoque prohibet. Virtus oris ventriculi, & partium infernarum prohibet, vt nequaquam hæc ſint per os exhibenda: virtus autem vteri, & præſertim ſecundum partes cutaneas, permittit. Odorata vtero applicanda, non naribus, quia hoc indicantis ſubſiſtentia requirit: ſanguis enim, qui inclinationem habet ad partes infernas, indicat remedium adiuuans, non reuellens: dulcia ergo, quia attrahunt ad inferas partes, idcirco partibus infernis applicanda ſunt, non naribus.

Victu attenuante Galen' plæroſq; liberauit. com. aph. 36. ſect. 5. quod accipiendum, non de qualibet ſuppreſſione menſium, ſed de illa, quæ fit a craſſo & viſcido ſanguine. Quiſnam ſit hic victus, alias dictum eſt. Iam notandum circa condimenta; quamuis in *aceto* vis ſit attenuandi, id tamen vitandum eſſe, quantum fieri poteſt, quia infenſum eſt partibus neruoſis, & vtero: com. 39. l. 3. vict. ac. Quare cibi vel non condiendi ſunt aceto, vel exiguo, nec admodum potenti. Condiendi autem ſunt cibi dulcibus, quorum virtute ciborum facultas facile perducitur ad vterum. Sed dulcibus his tantũ vtendũ vt condimentis, & vehiculis, non vt cibo, id eſt in parua copia; nam feminæ quæ hoc malum patiuntur, frequenter obnoxiæ ſunt iecoris, lienis, & viſcerum obſtructionibus; quę a dulcibus copioſis magis obſtruuntur, & in tumorem attolluntur. Quoad *quando agendum*: Galenus c. 18. l. de cur. per venæ ſectionem, probat victum attenuantem, per 8. vel 9. dies ante tempus ſtatutum menſium. Indicans enim, nimirum ſanguis præter naturam cohibitus per 8. vel 9. dies ante ſtatutum tempus menſium, indicat propellendum eſſe ſanguinem ad vterum, vt egrediatur Diæta.

(*Indicans hoc loco non eſt virtus, quæ indifferenter præſens eſt, & his diebus, & alias, ſed ſanguis ſuppreſſus.* Vnde hoc tempore ſanguis adeſt, qui impetum habet in vterum, qui impetus naturalis eſt, ſed imminutus, & proinde adiuuandus: quare indicat remedium adiuuans hunc motum, cuius materia eſt victus attenuans, quo vtendum hoc tempore, quia adeſt præſentia ſanguinis, qui impetum habet in vterum, ſed diminutum.

CAPVT II.

De immoderato ſanguinis per vterum profluuio.

Generatio. AD generationem huius vitii neceſſarium eſt, vt aliquod noxium occurrat venis vteri; vi cuius vteri venę non poſſint ſanguiné continere; *Definitio.* vnde per vterum effluit in maiori copia, quam decet. Profluuiũ ergo ſanguinis immoderatum, eſt exiens ſanguinolentum immoderatum vteri, dependens a læſa retentione venarum vteri. Forma eſt exiens ſanguinolentum immoderatum. Exiens dicitur; ad differentiam excrementi quod detinetur: ſanguinolentũ dicitur; ad differentiã exeuntis, quod nõ eſt ſanguis, vt fit in profluuio vterino & muliebri, vbi egreditur materia a ſanguine diuerſa. Dicitur immoderatum; quia ſanguis egreditur in maiori quantitate; quam decet: ad differentiam profluuii ſanguinis ſecundum naturam, in quo eſt exiens ſanguinolentum, ſed moderatum: item hoc dicitur ad differentiam profluuii præter naturam, vt eſt ſtillicidium menſium, & ſtillicidium ſanguinis per vterum; egreditur enim exiens ſanguinolentum, ſed in minima copia.

Cauſa efficiens. Cauſa efficiens, eſt lęſa retentio vaſorum vteri. Quamuis autem per terminos formæ & ſubiecti, definitum ſatis limitatum videtur: cauſam tamen efficientem etiam apponi neceſſarium fuit, qua ſcilicet malũ hoc diſtinguitur ab eo fluxu ſanguinolento & immoderato per vterum, qui interdũ fit, dũ menſes ſuppreſſi ſunt vel imminuti per duos aut tres menſes, & poſtea quarto menſe, v. g. præter conſuetum naturæ ordinem ſanguis p vterũ effluit in maxima quantitate, id eſt in maiori, quam deceat pro conſuetudine mulieris, vt ſi v. g. ſolita ſit fœmina ſingulo menſe euacuare ſanguinem ad ℔j ß. euacuet ad ℔iiij. Hoc ſane eſt exiens ſanguinolentũ immoderatum vteri, ſed aliã habet efficientẽ cauſam, nim. robuſtã expultricem venarum vteri, cui, ſecundũ naturę leges, cedit retentrix. At noſtri mali ꝓpoſiti cauſa efficiens, eſt læſa retentio. *Læſio retentricis vteri.* Læditur a. retentio neceſſario ob læſionẽ facultatis, id eſt ob morbos, nõ ob errorẽ externum. c. vlt. l. de diff. ſym. c. 2.

l. 3. de

l. 3. de cauſ. ſympt. c. 2. l. 5. meth. ſicut etiã docuimus in fluxu ſanguinis narũ, & de ſputo ſang. Morbus eſt triplex, diapedeſis, anaſtomoſis, dięreſis; & proinde in via, in meatu, in ſoluta vnitate. Fiunt a. hi morbi quandoque ob noxas præcipuas vteri, quandoq; ob vitium, ꝙ principaliter pertinet, vel ad totum corpus, vel ad ſanguinẽ: vnde merito dicit Galenus, ꝓfluuium hoc fieri vel vitio Vteri, vel Totius, vel Sanguinis: com. aph. 57. ſect. 5. quia nõ reſpicit ad vitia cõmunia immediata, ſed ad vitia principalia, ad vitium in quod medicus conſilium dirigere debet. Quoad vitia vteri, potiſſ. 1.
locũ habet anaſtomoſis, & dięreſis. Anaſtomoſis, id eſt recluſio orificiorum venarum fit ob immoderatũ vſum balnei relaxantis, ob fomentum relaxans vtero adhibitum; quandoq; etiam ob immoderatũ coitum. Dięreſis & ſoluta vnitas, vt monet Hip. l. 2. de mor. mul. fieri ſolet in difficultate partus: nam vaſa quandoq; diſrumpuntur, quandoq; etiã in partu aliquid noxium relinquitur in vtero, ꝙ putreſcens, acre & mordicans euadit, vt ſolutam vnitatem, imo vlcus efficiat; vnde, ſi venæ abradantur, hoc malum producitur. Quoad vitia totius; vi malorũ totius, vterus ſecundum ve- 2.
nas affici poteſt quolibet morbo, e propoſitis, ſc. anaſtomoſi, dięreſi, diapedeſi, id eſt immodica laxitate & raritate tunicarum venarum. Nam dum totum afficitur, vt prauo ſanguine repleatur (: ꝙ potiſſ. fit, vbi fœmina male habet ſecundũ ventriculum, vbi iecur languet:) fieri poteſt, vt in toto colligatur vitioſus ſanguis, qui, cum a toto detineri nequeat, protruditur ad vteri vaſa: vnde, ſi tenuis eſt, fit diapedeſis; ſi copioſus & impetuoſus, fit anaſtomoſis; ſi acris & mordax, dięreſis. Quoad vitium ſanguinis; pariter 3.
a ſanguine vitioſo, citra totius languorem, omnes hi morbi oriri poſſunt. Si n. ſanguis fuerit tenuior, per diapedeſin effluit: ſi copioſus, ꝑ anaſtomoſin: ſin acris, ſalſus, mordax, ꝑ dięreſin, quia ab hoc ſanguine vnitas ſoluitur.

Quoad differentias, q̃ ſumuntur a forma; exiens hoc ſanguinis varium *Differentia.* eſſe poteſt, ꝓut varium eſt, quod egreditur. Varium a. eſſe ſolet, præſertim in ratione miſti, & proinde ſecundum Subſtantiam, & Qualitatem. Secundum Subſtantiam, ſeu formam, vel eſt Putridum, vel Non putridum. Secundum qualitatẽ; hæc eſt Recondita, vel Euidens: & ſecundum euidentẽ, exiens hoc vel eſt calidum, vel frigidum; vel tenuius, vel craſſius; vel huius, vel illius odoris, coloris. A ſubiecto non ſumuntur differentiæ; nam idem eſt locus affectus: niſi quis forte dicat, venas vteri affectas eſſe, vel dextras, vel ſiniſtras. A cauſa efficiente: malum hoc fit ob noxam vel Vteri, vel Totius, vel Sanguinis.

Malum hoc in genere facile cognoſcitur; quia oculis ſanguis egrediens *Signa in genere.* conſpicitur, & quidem in magna cópia. Porro ſecundum Galenum cap. 5.

l. 6. loc. aff. profluuium ſanguinis copioſi, interdũ eſt noxium, de quo nos hic loquimur; interdum ſalutare, quod fit a robuſta expultrice. Diſtinguuntur autẽ e mala tolerantia fœminæ; quæ cognoſcitur, tum e Galeno l. c. tum e mutatione coloris fœminæ, qui fœdus eſt; item e tumore pedũ, vnde & hydrops imminet, item e læſione appetitus, e læſa coctione. Hippocrates l. 2. de morb. mul. addit, nos hoc malum cognoſcere e colore exeuntis rubro; ad differentiam profluuii muliebris, quod nõ eſt rubicundum, ſed alterius coloris. Et quia in profluuio muliebri interdum materia egreditur colore rubicundo donata; nam ſanguis vteri rubicundus eſt: ideo Hippocrates addit, præter rubrum colorem neceſſario materiã egredientem grumeſcere; ichor autem non grumeſcit. Quoad differentias formales: ex odore ſanguis putridus a non putrido diſtinguitur; aliæ qualitates e colore percipiuntur. Differentias a loco mulier ſignificabit: num ſcilicet malum ſit in parte dextra, vel ſiniſtra. Quoad differentias a cauſa efficiente; oportet cognoſcere, an ſit diapedeſis, anaſtomoſis, vel diæreſis. Diapedeſis cognoſcitur, quia ſanguis fluit citra dolorem, & eſt tenuis, aquoſus, vt vix concreſcat, præterea in exigua quantitate egreditur, ſed per plures dies: vnde hac ratione profluuium eſt immoderatum, quia copioſus ſanguis egreditur; cuius ſignum eſt, quod fœminę non perferunt. Anaſtomoſis cognoſcitur, quia ſanguis egreditur ſine dolore, confertim, & ſanguis exiens euidenter concreſcit. Diæreſis cognoſcitur, quia ſanguis cum dolore effluit, ſuntque ſigna euidentia ſolutæ vnitatis. Verum cum ſanguis effluat propter morbos, propter læſionem retentrici; dictumque ſit, hæc mala fieri ob præcipuum vitium vel vteri, vel totius, vel ſanguinis: hæc vitia principalia ita cognoſcentur. Si enim præcipuum vitium ad vterum pertineat; id cognoſcetur; v. g. ex ictu, e plaga ſecundũ vterum, e fomentis relaxantibus vtero adhibitis, & reliquis cauſis prægreſſis, iam propoſitis. Si vero princeps malum ſpectet ad totũ; id cognoſcetur e malo colore totius, & inappetentia, e læſis coctionibus. Notandum autem hæc ſigna quandoque indicare hoc profluuium in genere; quandoque vero indicare profluuium, vt fit vitio totius. Si primo modo, color fœdus totius, & reliqua propoſitã vitia non præceſſerunt, ſed fuerunt ſubſecuta: v. g. color fœdus totius corporis ſubſequitur profluuium ſanguinis immoderatum, vt hydrops etiam immineat. Sed ſi hæc ſigna præcedant profluuium hoc immoderatum: tunc ſunt indicia huius profluuii non in genere, ſed vt fit vitio totius. Si denique malum præcipuum referatur in ſanguinem; cognoſcetur ſanguis vel copioſior, vel tenuior, vel etiam acrior, e propriis ſignis: de quibus alias.

Signa diff.

Præſi-

Præſidia ſumuntur a virtute,& a cauſa efficiente. Quid n. locus affectus, ſeu vterus indicet,dicemus in læſa conceptione. Quoad virtuté;ſermo eſt in præſentia de profluuio immoderato , quod neceſſario eſt contra tolerantiã virtutis,quia calor diſſoluitur. Profluuiũ ergo hoc,vt immoderatũ, ratione virtutis,ratione caloris qui diſſipatur,indicat remediũ cõcentrans, adſtringens,cuius beneficio vniatur calor,qui plus iuſto diſſoluit. Præſidia etiam haurienda ſunt a morbo:idq; dupliciter:primo,vt eſt talis morb⁹,& vt potiſſ. fit à tali cauſa:vnde diapedeſis,indicat cõdenſans;anaſtomoſis,adſtringens,obſerans;diæreſis, ſi ſimplex, agglutinans;ſi, miſta id eſt ſi cauitaté habet annexã,indicat remediũ nutriens. Quatenus a. hæc mala fiunt vel ab vtero,vel a toto,vel a ſanguine;aliæ oriuntur indicationes. Vitiũ vteri variũm , varia indicat :v. g. ſi morbi hi procedant a materia putreſcente,exſiſtente in vtero;hæc materia eradicãda. Si fiat vitio totius;oritur indicatio roborandi ventriculũ,iecur; horum viſcerum intemperiẽ corrigendo per contrarium. Si fiat vitio ſanguinis;varia eſt indicatio;ſi enim tenuis ſit ſanguis,indicatur craſſefaciens:ſi acrior, attemperans:Si peccat ſecundum motum ſeu impetum ; motus ſimpliciter indicat remedium, beneficio cuius quieſcat. Impetus a. ad vterum indicat reuellens. Nihil dico de ſanguine copioſo:quia cum profluuium ſit ſuperfluum, nõ adeſt copia, ſed potius penuria ſanguinis. *Indicationes.*

Malum hoc in genere non eſt deſpiciendum;quia noxam affert, & ſpeciei,& indiuiduo. Speciei;quia turbat conceptionem , dum eam ꝓhibet, vel,ſi forte fœmina conceperit , ſolet eſſe in cauſa abortus. Nocet etiam indiuiduo fœminæ,ſecundum Hippocratem,aph. 57. ſect. 5. & Galenum cap. 9. l. 4. de præſag. pul. fœminæ enim cachexia afficiuntur , hydrope, patiuntur animi defectus,cõuulſiones. Si animi defectus fiat in profluuio ſanguinis immoderato,eſt ſymptoma admodum infenſum fœminæ. Si autem eueniat fœminis,vt contingere ſolet,præ timore nimio , non debem⁹ vſque adeo exhorreſcere:modo non fiat ob longam euacuationem. Conuulſio etiã peſſima eſt,vt colligitur e cõ. aph. 56. ſect. 5. vbi ait;dũ cõuulſiones fiunt,quãdo pars neruoſa afficitur, has conuulſiones nõ eſſe vſq; adeo lethales,quia cerebrũ facile cõpatitur:at, ſi pars affecta non ſit neruoſa,& vi huius ſuccedat conuulſio,peſſima hæc eſt,quia cerebrum ducitur in cõſenſum cũ parte nõ neruoſa,ob vehementiã affectuũ. Quia igitur vter⁹ nõ eſt membrũ neruoſum,ſed membraneum;fit, vt dum vtero affecto ſubſequuntur conuulſiones,hæ ſint lethales. Quoad differentias formales,vitiũ eſt maioris piculi,ſi ꝙ egreditur eſt putridum,virulentũ,acre. Quoad differentias a loco affecto;maius adeſt piculũ,ſi vter⁹ ſecundũ omnes partes af- *Prognoſtica*

ficiatur. Ab efficiente;maius eſt periculum, ſi fiat ob diæreſin:minus,ſi ob diapedeſin. Cum autem hæc mala fiant quandoque ob vitium vteri,quandoque totius,quandoque ſanguinis:facile eſt perpendere vim horum vitiorum;de quibus alias diximus.

Curatio Phlebotomia.

Rhaſis venam ſecat:itemq; Aetius. Rhaſis reſpicit ad profluuiũ immoderatum,vt ſanguis copia non peccet. Et proinde in ſermone de indicationibus,nihil diximus de imminutione ſanguinis, Venæ ſectio eſt materia remedii vehementis,ſed reuulſorii , indicati a ſanguine,peccante,nõ qualitate,ſed impetu:& ita impetu,vt vitiũ hoc ſit vehemens , cuius gratia neceſſe ſit confugere ad materiam remedii vacuantis reuulſorii vehementis; quod nil aliud eſt,q̃ venæ ſectio. *Quoad vſum:circa quando*, duo ſunt obſeruanda:Primũ,quod Rhaſis venã ſecat nõ vno die ſed pluribus. Hic non loquitur de quantitate diſcreta , quia nõ reſpicit ad ſanguinẽ vt copia peccat, ſed vt peccat motu. Quatenus ergo peccat ſecundũ motum;eius præſentia(:quæ indicat quando agendũ:) eſt perpendenda:quæ cũ perſeueret plures dies,propterea etiã Rhaſis p plures dies venã ſecat. Secundo notãdum,ꝙ Rhaſis ait,per hebdomadã vtendum eſſe adſtringentib⁹, & tunc,ſi ꝓfluuiũ creſcat,nõ eſſe ſecandã venã:at,ſi non creſcat,ſecandã eſſe venam. Rhaſis ergo primũ vtitur adſtringentib⁹,poſtea venã ſecat. Aetius contra, primũ ſecat venã,poſtea vtitur adſtringentib⁹:nam ſi primo adſtringentia vſurpent̃,noxa creat̃ fœminę,vt hydrops & alia mala immineant. Reſponſio. Vterq; auctor reſpexit ad præſentiã indicantis. Rhaſis q̃dem reſpexit ad ꝓfluuiũ immoderatũ ſanguinis,in quo ſanguis in maiori copia,q̃ decet, eſt egreſſus;vt in ſanguine peccatũ ſit ſolũ ſecundũ motum , nõ a. ſecundũ qualitatẽ;in quo malo adeſt præſentia caloris indicã:is,q calor diſſoluitur; vt neceſſariũ ſit vti adſtringentib⁹, beneficio quorũ nõ modo occurrimus calori, ſed etiam motui ſanguinis,quia adſtringentia poſſunt cõpeſcere impetũ ſanguinis. Quare perſeuerante hac præſentia indicantis,licet ꝓgredi medicamentis adſtringentibus. His ſi nõ cedat ſanguis ſuo impetu;hic impetus,hoc peccatũ in motu eſt vſq; adeo vehemens,vt indicet remediũ reuulſoriũ vehemens,cuius materia eſt venæ ſectio. Rhaſis igitur,dum adeſt hæc præſentia indicantis,& malũ non cedit adſtringentibus , eo tempore probat venæ ſectionẽ. Aetius vero reſpexit ad ſuperfluũ ſanguinis,ꝙ non modo immoderatũ eſt,ſed immoderatũ euadere poteſt. Quod ſane imminet ratione & impetus,& copiæ ſanguinis. Ideoq; merito copiæ non eſſet tutũ,imo maxime periculoſum,ante venæ ſectionẽ adſtringere: quia peccatũ in copia magis poteſt ad indicandũ euacuationẽ,q̃ calor ad adſtringẽdum. In praxi ergo ita ꝓcedendũ. Si obſeruet̃ ſanguinis egreſſus in maiori copia,

cõpia,quã decet;imitandus eſt Rhaſis:at, ſi immineat immoderatũ ꝓfluuiũ(: quod cognoſcitur,quia ſuperiorum ſimile quippiam contingit:) ſequendus eſt Aetius,quia copioſus ſanguis non eſt adſtringentibus in corpore detinendus. Quoad *locum*: ſecandæ ſunt venæ cubiti:quia talis eſt ſubſiſtentia indicantis,& præſertim vt ſubſequitur motum ſanguinis.

Quoad Cucurbitulas;Hippocr. has applicat nõ modo ſpatulis,ſed etiã cruribus. Aetius etiam ſcapulis.Cucurbitulæ ſcarificatæ,in hoc malo,ſunt materia remedii indicati a ſanguine,vt peccat,nõ copia, ſed motu potius. Quare ſunt materia remedii& reuulſorii,&deriuatorii.Cucurbitulę,vt reuellentes,ſunt applicandæ ſcapulis;ſic n. ſanguis deſcẽdens ſurſum trahit. Cucurbitulæ a.vt deriuantes applicandæ ſunt cruribus:nam caua vena deſcendit in lumbos,& in duos ramos diuiditur, qui per crura deſcendunt,a quibus quædam venæ deducuntur in vterum:ideoq; per has fit deriuatio. Auicẽ. hac in parte imitatus eſt Galenũ,q c.8.l.de præcogn. in ꝓfluuio muliebri(.nõ ſanguinis.)ꝓbat euacuationẽ per lotiũ,per ſedẽ;& proinde probat remediũ deriuatorium. Cucurbitulæ nõ ſcarificatæ probãtur magnæ, & cum flãma copioſa admotæ mãmis.l. 1. de morb. mul. aph. 50. ſect. 5.c. 19.l.13.meth. quia huiuſmodi cucurbitulæ ſunt materia remedii reuulſorii,indicati a ſanguine,vt impetũ habet in vterum. Recte a. modo iam declarato adminiſtrantur. Nã cum ſumma ſit actio ſanguinis,qui impetũ habet in vterum;iccirco magnæ probantur cucurbitulæ. Et, cum ſumma ſit reſiſtentia;probantur cum magna flãma.Pręterea probãtur ea ratione,vt modo applicentur vni parti,modo alteri,prout præſentia ſanguinis magis impetũ habet ſecundum vnã partẽ,quã ſecundum alterã. Tandẽ applicant mãmis,vel potius ſub mammis,merito ſubſiſtentiæ ſanguinis,vt peccat ſecundum motum:ſiquidẽ cõmunes ſunt hæ venæ & mãmis, & vtero:vnde ſanguinem promtę ad ſuperiores partes trahunt, vt ita coerceatur motus ſanguinis ad vterũ factus.Sed prohibere ſolet virtus reſpirationi deſtinata. Quare,ſi eueniat,vt dum applicantur hæ cucurbitulæ, lædatur reſpiratio, (:vt monet Galenus:)nõ ſunt his partibus applicandę.Sed hoc loco occurrit difficultas.quia ſuperius dictum eſt,e mente Hippoc. & aliorũ, probari in hoc malo cucurbitulas,q̃ ſcarificatæ cruribus applicantur. Cur ergo cucurbitulæ non ſcarificatæ,cruribus, & ipſæ applicantur ? Reſponſio. Quia ſcarificatę nõ modo attrahunt ſanguinem permodum deriuationis, ſed etiã euacuant. Cucurbitulæ a. nõ ſcarificatæ attrahunt, non euacuant, & propterea non applicantur cruribus. Ligaturæ ſunt materia reuulſorii præſidii.Quoad *vbi*:Galẽ: c. 14.l. 1. ad Glauc. in hoc malo iubet eſſe ligãdos artus ſupernos brachii; faciendasque plures & fortes ligaturas, quia

Cucurbitulæ.

Ligatura.

ſuñ a eſt reſiſtentia ſanguinis. Plures probat; vt ſignificet, quãdo, adminiſtrãtur ligaturæ, nõ eſſe partes ligatas detinendas per horã; alias mortuæ q. euaderent: ideo per vices ligare & ſoluere oportet. Sic ergo Gale. brachiorũ ligaturas ꝓbat. Hippocr. vero l. 2. de morb. quẽ ſecuti ſunt Auicẽ. Paullus, Aetius ꝓbat ligaturas & ſecundũ brachiũ, & ſecundum crura ſupra genua. Cur igit Gale. tantũ applicat partibꝰ ſupernis Hippoc. ſupernis & infernis? Reſponſio. Vbi agendũ indicatur a ſubſiſtentia principaliter indicantis, id eſt ſanguinis, motu peccantis. Huius a. duplex eſſe poteſt ſubſiſtẽtia, altera ſupra vterũ, q̃ conſequitur ſanguinẽ, vt mouetur a ſupra ad infra, id eſt ad vterũ: merito cuius ꝓbantur ligaturę in brachiis, vt ſanguis q mouetur in vterũ, ad ſuperna retrahatur. Altera ſubſiſtentia eſt infra vterũ, q̃ cõſequitur eſſentiã indicantis ſanguinẽ pariter vt peccat ſecundũ motum, q eſt a partibꝰ infernis, ad partes ſupnas, id eſt a femoribus ad vterũ: & tunc ligatura ſupra genu eſt adminiſtrãda, vt retrahatur ſanguis aſcẽdens, vt per has ligaturas deſcendat: ſicuti potiſſ. dum fœminæ ſanguine reperiuntur refertæ ſecundũ femur. Concordia a. Galeni & Hippocr. facile patebit e quæſtione ſequenti, de *quando agendũ*. Galẽ. igitur applicat ligaturas brachio, eo tempore quo his ſolis vtitur ligaturis. Hippocr. eodem tempore & hora vtitur ligaturis & ſecundũ brachia, & ſecundũ coxas. Horum ratio talis eſt: Quãdo agendum ſumitur a præſentia indicantis: dum ſanguis mouetur a ſupra ad infra, habet impetũ ad vterum; reuellendum ergo niſi aliquid ꝓhibeat, hoc eſt tempus opportunum. Hippocr. a. & ipſe reſpexit ad indicantia quãdo agendum. Vnde, dum adeſt hoc profluuiũ, adeſt impetꝰ ſanguinis ad vterum, id eſt a ſupra ad infra. Sed dum ligaturæ adminiſtrãtur, id fieri ſolet, vt ſanguis exſiſtens infra vterum, impetum habeat ad vterum, moueatur ab infra ad ſupra: & propterea Hippocr. nõ ligat coxas tantum (nec enim poſſet defendi.) ſed ligat coxas eo tempore, quo etiã ligat brachia; vt beneficio duplicis ligaturæ eodẽ tempore cohibeat vtrumq; motum ad vterum, ſiue ſit a ſupra ad infra, ſiue ab infra ad ſupra. In praxi ergo obſeruandum, vt dum ligantur coxæ ſupra genua, primum ligentur partes ſupernæ, deinde infernæ; & primũ etiam diſſoluantur ligaturæ coxarum, poſteriori tempore ligaturæ brachiorum. Oportet a. vt ligaturæ ſecundum brachia ſint fortiores ligaturis partiũ infernarum. Et e dictis ratio eſt in ꝓmtu: primum n. ſunt ligandi artus ſuperni, quia niſi ligentur, nõ adeſt præſentia indicantis ligaturas partiũ infernarum. Et ob eandem rationem primum etiam diſſoluere oportet ligaturas partium infernarum. Et quia efficacior eſt impetus a ſupra ad infra, quam ab infra ad ſupra, ideo ligaturæ partium ſuperiorum debent eſſe fortiores.

Quoad

Quoad materias medicinales; nihil dicemus de reſpicientibus totum. Loquemur tãtum de materia medicinali gratia ſanguinis, morborum vteri, & virtutis. De his medicamentis breuiter agemus, quia omnia ſimilem vim & facultatem habent. Quantum ad ſanguinem; is peccat in hoc malo ſui tenuitate, acrimonia, impetu. Vnde in hoc malo vtendum fomentis refrigerãtibus, craſſefacientibus, & proinde aſtringentibus. Merito autẽ morborum vteri; cum vteri viæ ſint plus iuſto peruiæ; pariter probantur medicamẽta craſſefacientia, refrigerantia, & proinde aſtringentia. Gratia virtutis, vt diſſipatur calor, egemus craſſefacientibus & aſtringentibus. Quare agendum de medicamentis frigidis & aſtringentibus. Hæc autem duplicia ſunt: alia quidem craſſefacientia citra ſtupefactionem: alia craſſefacientia & ſimul ſtupefacientia. Craſſefacientia citra ſtupefactionem, poſſunt eſſe materia remedii indicati a ſanguine, & a morbo, & a virtute. At craſſefacientia cum ſtupefactione, nequaquam poſſunt eſſe materia remedii indicati a virtute; quoniam virtus potius prohibet, cum debilis eſt. Craſſefacientia citra ſtupefactionem, craſſefaciunt & aſtringunt, vel ſine lentore, vel cum lentore. Quæ craſſefaciunt citra lentorem, probantur præſertim in anaſtomoſi; quæ cum lentore, in diæreſi. Quoad priora, Hippocrates lib. 2. de morb. mul. probat *corallium, cornu cerui, ſantalos, gallas immaturas, roſas, myrtum, meſpila, ſorba, malicorium, mora immatura, & omnia acerba.* Quæ craſſefaciunt vna cum lentore, ſunt *ſymphytum, tragacantha, carabe, trochiſci de carabe ſine opio, bolus Arm. plantago, albumen oui, pedes vitulini, farina citra fermentum.* Quoad *vſum*, & primo quoad doſin; probatur doſis modo minor, modo maior; pro actione morbi principaliter indicantis. Quoad *modum*; vti licet quandoq; forma linimenti, quãdoq; forma inſeſſus, pulu. boli, potionis. Quoad *quando*; ſunt adminiſtranda, dum adeſt præſentia indicantis, & nihil prohibet; prohibet autem materia obſtruens viſcera, & præſertim dum hęc medicamenta per os exhibentur. *Vbi.* Poſſunt autem hęc medicamenta exhiberi, & applicari. Quoad ea quę exhibentur; Hippocrates li. 2 de morb. mul. exhibet ℥j. *mororum rubi ſiccatorum, cum* ℥j. *paſtæ, id eſt, farinæ ſine fermento.* Et dum Hippocratis propoſitum erat adhuc magis craſſefacere, aſcendebat ad maiorem doſin, reſpiciens ad maiorem vehementiam actionis ſanguinis. Vnde morbo imminente permiſcebat ℥ij. *paſtæ, & exhibebat cum vino nigro aſtringente, niſi eſſet febris; quia vbi febris, loco vini aqua vti oportet. Præterea Hippoc. exhibebat malum punicum decoctum cum vino propoſito, cum non erat febris. Probatur etiam inter alia ſemen pomi granati contritum, & exhibebat cum polenta, id eſt cum farina confecta e viridi hordeo aſſato.* Vrgente neceſſitate, idem Hip-

Pharmacia.

Medicamenta aſtringentia.

1. Aſtringentia & incraſſantia ſimpliciter.

pocrates exhibebat ℈j. *ſtercoris muli, quod comburebat & conterebat, exhibebatq́, cum vino aſtringente. Sic probabat ſpongiam, eamq́; contritam cum vino exhibebat.* (:hoc fœminę habent pro ſecreto:) Licet etiam exhibere *ſaccharum roſaceum antiquum, diacydonium, diamorum a* ℥ij. ad ℥ß. Galen. hoc exhibet. ℞. *corall. balauſt. ana* gr. x *gummi* ℈ß. *excipiantur albo oui, & exhibeantur cum aqua & vini* ℥vij. Auicennas hoc probat: ℞. *mũmiæ, terra ſigillat. boli Arm. orientalis, gallarum immaturarum, ſang. drac. galliæ moſchatæ, aluminis ana* ℈ß. *caphuræ* gr. ij. *Soluantur ſyrupo myrtino.* Gallia vtitur tanquam vehiculo, eſt enim calida ſicca, tenuis ſubſtantię; nec cohibet mẽſes ſed potius prouocat: & ſi conferatur cum baſi medicamenti, quæ conſtituitur e craſſefaciẽtibus, & aſtringẽtibus in ea eſt proportione, quæ ſeruanda eſt in recta medicamentorum compoſitione. Dubitatur autem cur alumen proponatur. Per alumen igitur non intelligitur crudum alumen, ſed cõbuſtum, quod ſæpe etiam exſtinctum ſit in lacte chalybeato, vel in ſero lactis chalybeato: beneficio enim huius præparationis nõ eſt amplius mordax & abradens, ſed habet vim aſtringendi citra omne detrimentum.

Externa. Quoad externa; Hippocrates lib. 2. de morb. mul. potiſſimum probat *poſcam cum foliis roſarum; huius loco etiam vti poſſumus vino aſtringente. Practici applicant vnguentum Hippocratis dictum, vnguentum Comitiſſæ, vnguentum de caſtaneis.* Poſſunt autem externa medicamenta adminiſtrari forma inunctionis, fomenti. Pectini etiam actu frigida applicari poſſunt, ea tamen frigiditate, vt fœmina horrore non afficiatur: qui modus indicatur a paſſione indicantis, nimirum ſanguinis fluentis; qui cum vehementer reſiſtat, efficacius requirit medicamentum, quale eſt, ſi actu

e Aſtringẽtia narcot. frigidum applicetur. Sed præterea probantur aſtringentia, quæ habent vim ſtupefaciendi, quæ conficiuntur *ex opio : vnde probantur trochiſci de Carabe cum opio, & magis probantur deſcripti a Rhaſe, quam a Meſue, quia illi recipiunt opium in minori quantitate. Hæc exhibentur. Hippocrates etiam applicat medicamentum confectum ex hyoſcyamo & cicuta.* Hæ materiæ indicantur a ſanguine, ſed non facile permittuntur a virtute vteri: nam calor vteri indicat calidum; vt periculum ſit, ne plus iuſto hebeſcat, propter frigidiora medicamenta. Quare miſcenda ſunt, quæ ob craſſitudinem ſubſtantiæ aſtringunt; ob caliditatem autẽ calorem ſeruant, ne ita a ſtupefacientibus lædatur; vt eſt *maſtiche, mentha, bacca cupreſſi, &c.*

Diæta. Victum craſſefacientem probat Hippo. qui indicatur a ſanguine tenuiore, & plus iuſto fluxili. Probat autem *cibum aſſum, & panem aſſatum ſub cineribus.* Hic modus agendi, indicatur a ſanguinis paſſione, vt ſcilicet cibus craſſefaciens magis craſſefiat. In lue Gallica exhibetur panis aſſatus, ea ratione,

tione, vt viruléria gallica valéter ſiccetur. Neq; obſtat, quod habet aliquã vim craſſeſaciendi. Licet n. in lue non ſit vtẽdum craſſeſacientibus, ſed attenuantibus, & euacuantibus materiam pèr ſudorem, per inſenſibilem tráſpirationem: vtimur tamen pane propoſito cauſa vehementis exſiccationis; & impedimento, ſcilicet craſſiciei, occurrimus decocto guaiaci, ſarſæ parillæ, &c. quibus materia ſatis attenuatur, euocatur ac diſſipatur. *Panis aſſus in morbo Gallico.*

CAPVT III.

De Stillicidio menſium.

PER menſium ſtillicidium intelligimus fluxum ſanguis, dum fit ſtillatim, & e neceſſitate cum dolore, vt monet Aetius. Doloris enim cauſa peculiare caput huic malo donatur; alias ſufficerent ea quæ propoſita fuere in ſermone de ſuppreſſione & profluuio menſium. Generatur hoc malum, dum ſanguis cum impetu fluit in vterum, & eo cum impetu, vt ſoluat continuum, & hinc dolor excitetur, & ſtillatim egrediatur ſanguis: quia ſanguis ſuo impetu ita agit in vterum, vt neceſſario expultrix proprio munere fruſtretur. Quare ſtillicidium menſium eſt exiens ſanguinolentum ſtillatitium vteri, dependens a fruſtratione expultricis venarum vteri. Dicitur exiens; ad differentiam excrementi, quod detinetur. Sanguinolentum, ad differentiam exeuntis, quod non eſt ſanguis. Stillatitium; ad differentiam exeuntis ſanguinei, quod non ſtillatim egreditur, ſed in magna copia. *Nomen.* *Generatio.* *Definitio.*

Quoad cauſam efficientem; diximus, dependere a fruſtratione expultricis vaſorum vteri: vt hoc malum diſtingueretur a profluuio menſium, quod fit per diapedeſin: hoc enim fit, dum ſanguis ſtillatim & ſenſim egreditur, ſed ſine dolore, ob fruſtrationem retentricis. Inquirenda igitur eſt cauſa, ob quam expultrix fruſtratur, Aetius cap. proprio inquit, quandoque eſſe cauſas ſpecie diuerſas, id eſt anguſtiam multiplicẽ, virium debilitatem, ſanguinis multitudinem, ſanguinem pituitoſum, & ſanguinẽ feculentum. Huius numeri ratio talis eſt. Expultrix fruſtratur, vel quia Læditur facultas, vel ob Errorẽ externum. Læſio facultatis eſt morbus. Facultas aũt lęditur, ſi vel Labefactatur, vel Impeditur. Labefactatur ob quãlibet intemperiẽ immodicã. Nã quoad calidã, ſecundum Auic. licet expulſio fiat a calido per ſe, quẽadmodum a frigido per accidens; verumtamẽ intenſior requirit̨ caliditas in cõcoctione, quam expulſione: vt immoderata caliditas expultricẽ poſſit labefactare. Sed præterea intẽperies frigida poteſt eſſe in *Cauſa efficiens.*

cauſa: nam licet frigiditas adiuuet expulſionem, hoc tamen fit ſecundario & per accidens, vt potius conferat ad reddēdum idoneum miſtum, quā ad viuificandum facultatem: vnde intemperies frigida facultatem labefactare poteſt. Præterea cum expulſio fiat potius a ſicco, quam humido; gratia humiditatis intemperies poteſt expultricem labefactare. Sicca etiam in cauſa eſſe poteſt: nam licet a ſicco fiat expulſio, ſiccitas tamē magis fauet retentrici: vnde ſiccitas valentior poteſt facultatē expultricem labefactare. Conſtat ergo labefactari expultricem ob intemperiem. Ad quæ vitia reſpiciēs Aetius, propoſuit debilitatem virium. Si vero expultrix impediatur; impeditur ob morbum in mala compoſitione, ob anguſtiam; quæ eſſe poteſt coaleſcentia, conſtipatio, compreſſio, ſubſidētia, & obſtructio: has omnes inſinuans Aetius, proponit anguſtiam multiplicem. Porro fruſtratur expultrix ob errorem externum: qui nil aliud eſt, quam ſanguis: qui peccat vel Copia, vel Qualitate. Quoad copiam, Aetius proponit ſanguinis multitudinem. Sanguis qualitate peccans, poteſt eſſe viſcidus, vel craſſus: ille pituitoſus, hic feculentus.

Differentia. Sufficit autem differentias ſumere ab efficiente cauſa. Fit ergo hoc malum, quia vel Læditur facultas, vel aliquis Error committitur. Læditur facultas, vel quia Labefactatur, vel Impeditur. Error adeſt, quia ſanguis peccat Copia vel Qualitate.

Signa. Malum hoc in genere facile cognoſcitur: ſtillatim enim egreditur ſanguis, & cum dolore. De ſignis differentiarum in ſuppreſſione menſium diximus.

Indicatiões. Quoad præſidia: ſufficit hæc haurire a dolore: reliqua enim tradita ſunt in menſium ſupreſſione & profluuio. Quare præſidia ſunt ſumenda a dolore, & a cauſis doloris: de quibus alibi diximus.

Prognoſtica. Idem de prognoſtico ſtatuendum, quod in menſibus ſuppreſſis dictum eſt: oportet enim perpendere vim morborum & ſanguinis.

Curatio. Aetius proponit materias, quæ potiſſimum reſpiciunt dolorem. Vnde quoad materiam cheirurgicam, hāc proponit ratione cauſæ doloris, quia per materiam cheirurgicam remouetur dolor, ob remotionem cauſę. Aetius ergo proponit ſectionem venæ, cucurbitulas ſcarificatas, & non ſcarificatas, hirudines & ligaturas. Quoad venęſectionem, ait: ſi dolor perſeueret poſt fomenta, ſecandam eſſe cubiti venam, & ſanguinem pro virium ratione detrahendum: deinde rurſus fomenta eſſe iteranda. His verbis Aetius proponit, tum neceſſitatem venæſectionis, tum rectam adminiſtrationem. Quoad neceſſitatem venæſectionis; proponit venæſectionem, reſpiciens, nō modo ad remedium genericum, ſed etiam ſpecificum. Quoad

Phlebotom.

reme-

remedium genericum; id quod indicat remedium vehemens, vacuans ſanguinem, nihil aliud eſt, quam ſanguis, vi vehementi affectus: quam vehementiam exprimens Aetius inquit, ſi poſt fomenta dolor non minuatur, venam eſſe ſecandam: hinc enim euidens fit, ſanguinem eſſe vehementem, qui non cedit fomentis. Remedium ſpecificum inſinuat, dum ait, ſanguinem eſſe vacuandum, pro virium ratione. Hoc in loco non reſpicit ad vſum, id eſt, ad quantum agendum, ſed ad remedium ſpecificum; ſicut enim ſanguis vt vehemens, indicat vehemens remediũ; ita ſanguis, vt copioſus, indicat remedium vacuans ſanguinem in magna copia. Hoc in loco iubet Aetius, ſanguinem eſſe vacuandum in ea quantitate, quæ requiritur pro virium ratione: hoc enim remedium ſpecificum indicatur a copia ſanguinis; coindicatur & permittitur a viribus. In aliquibus morbis magis poteſt ſanguinis copia, quam virtus: in quibuſdam contra. Prudentiſſimus Aetius cognoſcens in ſtillicidio menſium circa quantitatem ſanguinis euacuandi, magis ad vires quam ad copiam ſanguinis eſſe reſpiciendum, quia in hoc malo ſanguis ſtillatim egreditur: ob id dixit, ſanguinem eſſe vacuandum, pro ratione virium. Præterea proponit rectam adminiſtrationem, & præſertim quando & vbi agendum: quia reliqua nota ſunt. *Quando?* Iubet eſſe ſecandam venam poſt fomenta: vnde proponit fomenta ſectioni venæ; & rurſus poſt venam ſectam vtitur fomentis. Nam quando agendum, ſumitur a præſentia indicantis. Nonne ante fomenta aderat præſentia ſanguinis? Si poſt fomenta adeſt præſentia ſanguinis: multo magis ante fomenta? Imitatus eſt Aetius Senem, qui lib. 2. de rat. vict. ait, in pleuritide dolorem fomentis eſſe ſedandum; &, ſi non cedat fomentis, venam eſſe ſecandam: vtebatur enim fomentis, vt cognoſceret an materia eſſet copioſa, necne; & proinde, an indicans eſſet vehemens, necne. Sic Aetius, vt cognoſcat, an ſanguis, cauſa doloris ſtillicidii, ſit vehemens, necne; vtitur fomentis: & vbi per fomenta cognoſcit, ſanguinem eſſe vehementem, dum ſcilicet non cedit fomentis, ſtatim ad venæ ſectionem confugit: & poſt venam ſectam, cum refracta eſt vehementia indicantis, fomentis vtitur. Quoad *vbi*; ſecat venam cubiti: talis enim eſt ſanguinis ſubſiſtentia, qui conſequitur impetum ſanguinis a ſupra ad infra.

Cucurbitulas etiam probat Aetius, ſi malum non cedit fomentis: quarum tres aut quatuor, citra ſcarificationem, pectini & inguinibus applicat: &, ſi dolor perſeueret, etiam cum ſcarificatione, ita vt immoderata ſanguinis quantitas euacuetur. His verbis proponit auctor cucurbitularum neceſſitatem & vſum. Quoad neceſſitatem; duo proponit: primum, *Cucurbitulæ.*

cum dicit, cucurbitulas eſſe recenſendas inter validiora auxilia: cognouit enim cucurbitulas eſſe materias remedii & diſcutientis, & deriuantis; & proinde euacuantis tum ſenſibiliter, tum inſenſibiliter. Cucurbitulæ enim ſcarificatæ ſenſibiliter euacuant. Cum ergo malum non cedit fomentis; patet doloris cauſam ita eſſe vehementem, vt ad validiora ſit accedendum; non quidem validiora, ratione venæ ſectionis, ſed ratione fomentorum. Alterum circa neceſſitatem tangit Aetius, dum ait; immoderatam ſanguinis quantitatem eſſe euacuandam, quia in hoc malo licet non euacuetur ſanguis in multa copia, ex aliqua tamen parte euacuatur, vt ſufficiat moderata ſanguinis euacuatio: & ob id per cucurbitulas ſanguis detrahendus non ad libras, ſed ad vncias. Quoad *vſum:* & primum *quantum agendum:* applicandæ ſunt modo tres modo quatuor cucurbitulæ: prout enim maior eſt ſanguinis actio; pro eo pluribus vel paucioribus cucurbitulis vtendum. Quoad *modum:* applicandæ ſunt interdum cum, interdum ſine ſcarificatione; prout varia eſt paſſio ſanguinis: ſi enim ſanguis facile cedat, probantur non ſcarificatæ: ſi maior ſit reſiſtentia ſanguinis, probantur ſcarificatæ. Eo autem tempore probantur quo adeſt præſentia indicantis, quam præſentiam ſignificant fomenta, dum his ſanguis non cedit. In praxi notandum, ante fomenta quandoque adeſſe præſentiam indicantis; cum inſignis eſt dolor. Tutius autem eſt primum vti fomentis, deinde cucurbitulis. Licet vero ante fomenta aſſit præſentia ſanguinis; quia tamen per cucurbitulas euacuatur ſanguis potius tenuis, quã craſſus; dum ſanguis craſſus eſt, ſua craſſitie prohibet vſum cucurbitularum: ad craſſum enim ſanguinem fundendum & attenuandum, expedit vti fomentis; poſt quem vſum adeſt præſentia ſanguinis, neque craſſities amplius prohibet, quia non adeſt. Quoad *vbi;* applicat pectini & inguinibus, propter ſubſiſtentiam ſanguinis, dolorem in vtero excitantis.

Hirudines. Poſt cucurbitulas, ait Aetius, hirudines pectini & inguinibus eſſe applicandas; quia æque iuuant ad attrahendum, atque cucurbitulæ. His verbis Aetius proponit hirudinum neceſſitatem, & potiſſimum quando agendum. Neceſſitatem; cum inquit, æque iuuare ad attrahendum, ac cucurbitulas: dum enim ſanguis ſui vehementia perſeuerat ad excitandum dolorem; eſt neceſſarium etiam confugere ad hirudines, quæ æque trahunt ac cucurbitulæ, non ſimpliciter, ſed dum adhibentur poſt cucurbitulas ſcarificatas. Hoc ergo in praxi obſeruandum, vt poſt applicationem cucurbitularum ſcarificatarum, non rurſus applicentur cucurbitulæ, ne intenſior dolor excitetur. Vt autem ſanguis euacuetur, optimum

eſt,

eſt, vt hirudines applicentur aliquibus foraminibus: ita enim copioſus ſanguis egredietur ſine dolore, qui metuendus eſſet, ſi rurſus applicarentur cucurbitulæ. Pauci hoc obſeruāt, quia pauci intelligunt Aetium. Quoad *quando agendum*: applicandæ ſunt hirudines poſt cucurbitulas: quia poſt eas adeſt præſentia indicantis; & nihil prohibet.

Poſtremo probat Aetius, vt faſciis ligentur extremitates infernæ, & ſupernæ: nam harū beneficio coercetur impetus ſanguinii in vterum, ſiue motus ſit a ſupra ad infra, ſiue contra. *Ligatura.*

Medicamenta proponit Aetius, quæ referuntur ad dolorem, tum quatenus ſymptoma eſt, tum quatenus a ſanguine, tanquam a cauſa, excitatur. Quoad priora medicamenta, a dolore indicatur frigidum & humidum. Sed de materia frigida & ſtupefaciente nihil meminit Aetius, quia non probatur: in menſium profluuio probatur, quia in ſtillicidio materia non euacuatur vt opus eſt: vnde opiatis non eſt vtendum. Sat ergo fuit Aetio, proponere medicamenta humectantia, beneficio quorum mitigatur dolor. Vnde potiſſimum probat *lanam ſuccidam, cum vino & oleo roſaceo. Probat veſicam ſemiplenam medicamentis humectantibus; verbi gratia, oleo ſeſamino, amygd. dul. lil. alb. decocto maluæ, alth. fœnigraeci, meliloti, &c. Sic probatur vſus butyri, medullarum, adipis, potiſſimum vitulini, gallinacei, ſuilli: quorum beneficio hebeſcit aliqua e parte calor & acuties.* Quæ cauſam doloris reſpiciunt, ſunt reſoluentia: vnde Aetius propoſitis medicamentis addit *rutam, artemiſiam, matricariam, ſemen lini, anethi: addit etiam terebinthinam oleo liquatam.* Et vrgente neceſſitate aſcendit ad *encathiſmata, ad epithemata, ad ſinapiſmos, vt ſinapi & euphorbio etiam vtatur, ad cauſam doloris eradicandum.* Et hæc applicat partibus propoſitis. Præterea probat *medicamentum e pyrethro, & ſtaphide agria confectum,* in quibus eſt vis calefaciendi, attenuandi, exſiccandi, & diſſoluendi. Sufficiat monere circa *modum.* Aetius inquit, *balnea naturalia calida eſſe applicanda, & aquam marinam frigidam eſſe adhibendam.* Modus indicatur a paſſione indicantis. Cognouit Aetius, talem eſſe paſſionem ſanguinis, vt difficulter cedat reſoluentibus. Quare balnea ſulphurea, vt efficacius agant, actu calida ſunt adminiſtranda. Ex altera parte, paſſio doloris indicat ſui reſiſtentia, vt actu frigidum medicamentum adminiſtretur. Non igitur mirum eſt, ſi Aetius ad vtriuſq; indicantis paſſionem reſpiciens, modo actu calida, modo actu frigida adminiſtrat. *Φαρμακεία.* *Anodyna humectātia.* *Reſoluētia.*

Quoad diætam; cauendum eſt ab acribus & flatulentis: acria enim dolorem exacerbant: & flatulenta, & proinde craſſa atq; viſcida, ſunt in cauſa, vt cū maiori difficultate ſanguis egrediatur. Quorum vtrumq; cauendum in hoc modo. *Victus.*

CAPVT IIII.

De profluuio albo.

Nomen. VItium hoc dicitur profluuium album, muliebre, vterinum. Hipp. aph. 36. ſect. 5. appellat menſes decolores: quia menſes colorati, ſunt menſes rubri; hi autem fluores nõ ſeruant colorem decentem. Et Galen. c. vlt. l. 3. de ſym. cauſ. ſub eodem nomine profluuii albi claudit & profluuium muliebre, & profluuium vterinum. De omnibus igitur his malis hoc in capite dicendum. *Generatio.* Generatur hoc malum, quando materia morbifica excrementitia in venis vteri exſiſtens, ita irritat expultricem, vt hæc materia per vterũ egrediatur. *Definitio.* Malũ ergo hoc eſt exiens excrementitium venarum vteri, procedẽs a fruſtratione expultricis vteri. Exiens dicitur; ad differentiam excrementi quod non excernitur, ſed retinetur. Excrementitium; ad differentiam ſanguinis, qui eſt exiens alimentale, quod dũ in corpore retinetur, poteſt in alimentũ conuerti. Secus autẽ ſtatuendum eſt de exeunte in profluuio albo, ꝙ eſt exiens excrementitium. Hoc exiens cũ Galeno c. 5. l. 6. loc. aff. non modo poteſt eſſe humor, ſed etiã ichor. Humor ſcilicet pituitoſus, bilioſus, melãcholicus, & atrabilaris. Sanguis autẽ non proponitur; quia in hoc malo primaria ratione nõ egreditur, licet quandoq; per viam cõſecutionis aliqua portio egredi poſſit. Quoad ichorem; poteſt eſſe quilibet ichor: nam Galen. l. cit. proponit ichorẽ aquoſum, ſubpallidum, & rubrum: aquoſus eſt ichor pituitæ; ſubpallidus, humoris melancholici; ruber, ſanguinis & bilis, quia ichor bilis ſubruber eſt. Conſtitutum ergo ſit hoc exiens excrementitium eſſe & humorem, & ichorem. *Subiectum.* Subiectum, ſunt venæ vteri: ad differentiam aliorum vaſorum; verbi gratia, ad differentiam vaſorum ſeminalium, vt diſtinguatur hoc vitium a gonorrhoea. Præterea per venas diſtinguimus hæc mala a meatu veſicæ, vt hoc malum diſtinguatur a profluuio lotii, arenularum. Diximus vteri; vt hoc exiens diſtingueretur ab exeunte per venas, non vteri, ſed aliarum partium.

Cauſa efficiens. Quoad cauſam efficientem; diximus: procedens a fruſtratione expultricis. Vt per hanc particulam diſtingueretur hoc malum a profluuio ſanguinis: qui, licet ratione fœtus poſſet habere rationem alimenti, non excrementi; ratione tamen fœminæ rationẽ habet excrementi: vt ſit exiens excrementitium venarum vteri: ſed hoc non procedit a fruſtratione facultatis expultricis, verum a retentricis fruſtratione. At exiens in albo profluuio, procedit a fruſtratione expultricis. Inquirendum ergo quam ob cauſam fruſtretur facultas expultrix. Dicimus eam fruſtrari

non

non læſa facultate,id eſt,non ob morbum,vt colligitur ex Hippocr.l.1. de morb.mul.& e c.5.l.6.loc.aff. vbi inquit,profluuium muliebre fieri,vtero nequaquã affecto. Si vterus non afficitur;certe locum non habet læſio facultatis,ſed ſolum error externus. Nec obſtat,licet idem Gal.loc.citato dicat,in profluuio vterino affici vterum: nam morbus, quo vterus afficit' in profluuio vterino,non eſt morbus pertinẽs ad expultricẽ, ſed ad alteratricem. Conſtitutum ergo ſit,fieri ob errorem externum:qui nil aliud eſt,q̃ materia excremẽtitia,a nobis propoſita.Hęc materia,vt colligit' e c.5.l.6. loc.aff.& c.vlt.l.3. de cauſ.ſym. generatur quandoq; In vtero,quandoque Extra vterum. In vtero,in profluuio vterino; quia fruſtratur concoctrix, quandoq; ob morbum.i.intemperiẽ frigidã,quæ etiã humiditatẽ coniunctam poteſt habere; quandoq. ob errorẽ externum .i. ob ſanguinẽ crudũ, qui detinetur in acetabulis vteri .i. in orificiis venarum vteri;vt ſanguis ſic pituitoſus & crudus redditus, ſui copia aggrauet expultricem, & ita egrediatur. Extra vterum generatur ad eundem modũ, vel Læſa facultate,vel ob Errorẽ externum.Læſa facultate;ob morbum quandoq; ipſius capitis; vt interdum fiat profluuiũ album a capite refrigerato,humectato:quãdoque ob morbũ ventriculi frigidũ & ſiccũ, & præſertim in profluuio pituitoſo:quandoq; ob morbũ iecoris, cum iecur afficitur morbo calidiore, vt ſanguis bilioſus,melancholicus,& ſimiles ichores producantur. Sed prætera hi ſucci,hæc excrementa poſſunt generari, ob fruſtrationẽ alteratricis,propter errorẽ externum,id eſt,ob prauam viuendi rationẽ; quæ, prout varia eſt,ita ſolet eſſe cauſa,vt varii ſucci generẽtur:v.g. ſi diæta fuerit pituitoſa,mulier vſa fuerit cibis pituitoſis,potu aquæ; ſanguis iure producitur pituitoſus.Sic ſi veſcatur cibis calidioribus, bibat vinum meracius;generantur ſucci acriores,bilioſi,atrabilarii.

Quoad differentias formales: Cum hoc malum ſit exiens excrementitium;differentiæ ſunt penes Eſſentiam,& penes Vitium.Penes eſſentiam; vt ſit Humor,vel Ichor.Si humor,vel pituita,vel bilis flaua,vel atra.Peccatum eſt in qualitate,quantitate,vel motu.In præſentia admonere ſufficiat penes motum;ex aph.36.ſect.5. hoc excrementum, vt aſſiduo mouetur, facere profluuiũ perpetuum; vt per interualla mouetur, facere profluuiũ per interualla:& hoc eſt vitium,quod vocant menſes decolores,modo anticipantes,modo poſtponentes.Quoad differentias a ſubiecto:venæ vteri vel ſunt Corporis vteri,vel Ceruicis vteri. Quoad cauſam efficientem;ab hac prodeunt differentiæ illæ,qua dicitur profluuium Muliebre, vel Vterinum:muliebre id dicitur,in quo excrementum generatur extra vterum: vterinum,in quo excrementum generatur in vtero. *Differentia.*

Signa in genere. Diſtinguitur hoc profluuium, ab menſium profluuio immoderato, his tribus; nimirum ſubſtantia, colore, & motu illius quod egreditur. Quoad ſubſtantiam; in profluuio ſanguinis excrementum ſubſtantiam habet, quę concreſcit: at in malo noſtro propoſito, id quod effluit, non concreſcit. Quoad colorem; is exacte rubicundus eſt in profluuio, de quo ſupra diximus: in loc. autem malo color non eſt rubor, vnde profluuium album vocatur. Et, ſi contingat, cum excrementis egredi aliquam ſanguinis portionem, non tamen color erit ruber: vnde Hippoc. vocat menſes decolores, quia hoc excremẽtum deſtituitur illo rubicundo colore. Quoad motum; profluuium ſanguinis menſtrui nõ eſt ita perpetuum, quemadmodũ profluuium muliebre, quod per annos etiam aliquot continuo durat; inſuper menſes decolores, non ſeruant certas periodos, ſed incertas. Ex his malum *Signa differẽtiar. a forma.* hoc in genere cognoſcitur. Quoad ſigna differẽtiarum formalium; oportet perpendere materiam penes ſpeciem, & vitiũ. Species eſt ichor, vel humor: cuius dignotio traditur l. 1. de morb. mul. nam ſi v. g. ſit ichor; cognoſcitur materiam egredi tenuem, & veluti aqueam, ſi ſubſtantia ſpectetur; ſi humor, exiens obtinet ſubſtantiam craſſiorem, inſtar mellis. Species ichoris ita deprehenditur: ſi pituitoſus ſit, erit excrementum albicans; ſi melancholicus, ſubpallidum; ſi bilioſus, ſubrubrum, flaueſcẽs cum materia quæ egreditur apparebit; ſi ſit ichor ſanguinis, colorem rubicundũ referet, nullus tamen grumus apparebit, non concreſcet, quia non eſt ſanguis, ſed eius ichor. Si fuerit humor; oculis conſpicietis quis nam ſit: & ſigna aderũt huius vel illius prædominantis. Sed notandum, ꝙ aliquando vna cum humoribus aliqua portio ſanguinis egreditur, quæ ita humorum colorẽ turbat, vt primo intuitu non ita euidenter liceat peccantem humorẽ cognoſcere. Attamen ſecundum Hippocr. l. 1. de morb. mul. & ſecundum Aëtium, hi ſucci deprehendentur, ſi panni infecti ſeruẽtur per diem, deinde vero ſimplici lotione abluantur, poſtea in vmbra ſiccentur: nam lotura ſanguinis portio abluitur, & humor derelinquitur, qui vario modo pannum tingit, vt modo albicans conſpiciatur, ratione pituitæ; modo citrinus, ratione bi*Signa differentiarum a ſubiecto.* lis; modo nigricans, ob melancholiam. Quoad differẽtias a ſubiecto; num egrediatur materia per venas corporis vteri, vel potius ceruicis; ita diſtinguetur: dum materia egreditur per venas ceruicis, nõ ſolet eſſe admodum copioſa, quemadmodũ dum effluit per venas vteri, quia copioſiores ſunt: ſecundo, dum materia egreditur per venas vteri, poſt conceptum, tempore geſtationis vteri, profluuium ceſſat; at ſi materia fluat per venas ceruicis *Signa diff. a cauſ. effic.* vteri, etiam poſt conceptum, tempore geſtationis vteri, profluuium illud perſeuerat. Quoad differentias cauſæ efficientis; oportet cognoſcere, an excremen-

excrementũ gignat vel in vtero, vel extra, id eſt, an profluuiũ ſit muliebre, an potius vterinum. Diſtinguentur, primum ratione copiæ; nam dum materia generatur extra vterum, copioſa eſt, & copia etiam in profluuio muliebri excernitur: ſi gignatur in vtero, non eſt admodum copioſa, licet ex Hippocr. ſententia aſſiduo putrida materia deſcendat. Secundo diſtingui poterunt e ſignis, indicãtibus vitia vel totius, vel alicuius partis non ignobilis, vt iecoris, ventriculi, cerebri: ſi enim adſint ſigna indicantia vitia partium extra vterum; dicendum, materiam generari extra vterum: ſi contra vterus perpeſſus ſit aliquam contuſionem vel corruptionem; ſtatuendum potius materiam generari in vtero, profluuium eſſe vterinum. Tertio internoſci poterunt per colorẽ: nam ſi materia gignatur in vtero, color materiæ erit albus: ſi extra vterũ, non erit ita albus: ratio eſt, quia cum materia confluat in vterum per venas ſupra vterũ, vix fieri poteſt, ob ſanguinis præſentiã, quin illius excrementi color nonnihil mutetur. Quarto diſtinguentur: nam ſi profluuium fuerit muliebre, id eſt, materia gignatur extra vterum, poſt fluxum menſium ſecundum naturam, profluuium muliebre minuetur, quia hoc excrementum tempore ſtatuto vna cum ſanguine menſtruo eſt euacuatũ, vt cum ceſſauerint menſes, nõ videatur eſſe profluuiũ adeo copioſum, quemadmodũ ante menſes: oppoſitũ eſt, ſi profluuiũ fuerit vterinũ, ſi materia gignatur in vtero: nam cum hæc materia reſideat in orificiis venarũ, hæc nihil aliud eſt, q̃ ſuccus quidam pituitoſus, & proinde viſcidus: vnde tẽpore menſium humores viſcidi a ſanguine menſtruo agitantur, ſed propter viſciditatẽ non ita facile effluunt. Dum vero mẽſes ceſſant, materia hæc iam commota, & aliqua e parte exterſa ab expultrice expellitur, vt merito poſt menſes hoc profluuium augeatur.

Quoad præſidia: ſuppoſitis vitalibus, ea ſumenda ſunt ex indicantibus ex vſu, & proinde ab excremento. Galenus c. 8. lib. de præcognit. loquitur tantum de profluuio muliebri, quo cruciebatur vxor Boëthi. Nos ea ad omne profluuium, tum muliebre, tum vterinum, trãsferre poſſumus. Sunt ergo deſumenda præſidia ab excremento, vt perpendi poteſt penes qualitatem, copiam, motum atq; vt ab agente morbifico producitur. Penes copiam, indicatur minuens, vacuans: q. præſidium etiã cognouit Hippoc. aph. 56. ſect. 5. vbi ait; vbi fœminæ patiuntur menſes decolores, purgatione indigent. Merito qualitatis; alterans per contrarium. Cauſa motus, indicatur deriuans, reuellens: & proinde indicatur remedium euacuans per lotium, per ſedem, merito præſidii deriuantis: gratia autem reuellentis, indicatur remedium euacuans per ſudorem, indicatur vomitorium. Galen. non meminit vomitorii; quia non reſpicit ad quodlibet profluuium, ſed

Indicatiões.

ad indiuiduum; mulierem quæ habet ventriculum imbecillem, vnde non poteſt vomitoriis vti. Ea autem ratione qua excremẽtum producitur; pro vario generante, varia oriuntur præſidia: verbi gratia ſi producatur excrementum a cerebro frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & ſiccandi cerebrum: ſi a calido iecore, refrigerandi.

Prognoſtica. Scopi propoſiti maiori e parte poſſunt expleri: nec tamen vitium contemnendum eſt, quia obeſt conceptioni: &, ſi quandoque concipiat mulier, poteſt euenire facile vt fiat abortus. Pro diſcrimine tamen differentiarum malum eſt magis vel minus periculoſum. Hippoc. aph. 36. ſect. 5. inſinuare videtur, deterius eſſe hoc malum, ſi portiones alimẽtales in excrementa mutentur, & effluant.

Curatio.
Vena ſectio. Vena ſecanda non eſt in profluuio muliebri: ſed poteſt ſecari in profluuio vterino: quia in profluuio muliebri extra vterum in toto corpore redundat ſuccus vitioſus, recedens a natura ſanguinis; vt locum habeat purgatio. At in profluuio vteri, cauſa mali eſt excrementitia, maxime recedẽs a natura ſanguinis. Sed fieri poteſt, vt, licet hoc excrementum redundet in vtero, nihilominus in toto corpore redundet ſanguis; & cum hic habeat rationem cauſæ ſine qua non, & proinde ſit vehemens, fit vt venę ſectio adminiſtrari poſſit.

Materia medicinales. Medicamenta ſunt triplicia: Vacuantia; Alterantia partes, quæ ſuccos improbos producunt; Corroborantia virtutem, quæ ſunt aſtringentia.

I.
Vacuantia.
1. Vacuãtia per aluum. Vacuantia, vacuant materiam exſiſtentẽ Extra vterum, vel Intra. Priora euacuant per aluum, per lotium, per cutim, per vomitum. Quoad vacuantia per aluum, Galenus cap. 8. lib. de præcogn. probat medicamenta quæ vacuant aquam. Nec tamen conceditur vſus *elaterii*, quod ſtrenue aquoſitatem educit; nam fœmina molliſſimum & laxum habet ventriculum, qui vſum elaterii ferre nequit. Quod ſi occurrat mulier robuſtum habens ventriculum, nec tamẽ huic eſſet exhibendum elaterium; ſuppoſito, quod profluuium procedat ab ichore pituitoſo: vti enim poſſumus medicamẽto hydragogo, ſed non vehementiſſimo, quale eſt elaterium, quia hęc materia aquoſa non reſidet in cauitate abdominis, e qua in aluum non ſunt manifeſti ductus, vt in hydrope, ſed in venis; nam per venas affluit, non in cauitatem abdominis, ſed in venas vteri, vnde promte vacuari poteſt. Præterea quia materia eſt tenuis & fluxilis, facile poteſt educi. Vnde laudantur *ebulus*, *braſſica ſilueſtris*, *ſoldanella*, quibus materia peccans per lotium & aluum euacuatur.

2. Diuretica. Probantur etiam quæ per lotium euacuant, deriuando; vt *apium*, *aſarum*, *aqua incocta*, *& exhibita*, quibus abluuntur renes, & veſica. Hæc tamen,

men, ſi alio modo adminiſtrentur, menſes cient: nimirum ſi exhibeantur cum dulcibus, *melle & ſaccharo*, quorum virtute ad vterum deducuntur: qua de cauſa Galenus cap. 3. lib. 8 κατὰ τόπ. ad prouocandos menſes probat *hieram, ſed cum mulſa*, cuius dulcedine medicamentum pro vehiculo vtitur. Notandum tamen, *apium, & aſarum*, non exhibenda eſſe in quolibet profluuio muliebri decolori: ſed etiam alia multum diuerſa, pro varia fœminæ conſtitutione. Si enim malum oriatur ob redundantem ſuccum nō aquoſum, ſed pituitoſum; exhibebitur *agaricus, non ſuccus ireos*: ſi ob ſuccum bilioſum; dabitur *rhabarbarum*. Idem ſtatuendum de diureticis. Galenus enim in vxore Boëthi probat *apium & aſarum*, vere diuretica, id eſt, calida, ſicca, & tenuis ſubſtantiæ; quia illa fœmina habebat ventriculum imbecillum, & totum corpus erat frigidum, ac humidum. At ſi billioſa ſit fœmina, in qua exſuperent ſucci acres; vti poſſumus diureticis impropriе dictis, id eſt, quæ non ob caliditatem, ſed ob ſubſtantiæ tenuitatem potius lotium promouent, vt ſunt *ſemina frigida maiora & minora*.

Quoad ea quæ per cutim euacuant, Galenus loco citato, inquit, ſe iuſſiſſe, vt fœmina quæ patiebatur profluuium muliebre aquoſum, primo fricaretur molliſſimo linteo, deinde aſperrimo. Vtitur ergo primum frictione molli, deinde aſpera: poſt hanc vngit corpus ſolo melle multum cocto, & frigido actu, ea frigiditate, quam præ ſe fert aqua fontis æſtiuó tempore. Hic duo ſunt declaranda. Primum neceſſitas propoſitarum materierum. Deinde modus; & præſertim penes id quod adhibet mel coctum, & actu frigidum. Quoad primum: Frictio mollis, eſt materia remedii euacuantis per cutim, qua pori aperiuntur: frictio aſpera, eſt materia remedii alterantis, ſiccantis totum corpus, quod in illa fœmina erat iuſto humidius: mollis enim frictio cutim rarefacit; dura, aſperaque cogit & ſiccat, l.b. 2. de tuend. valetud. Probat deinde mel ſincerum, tanquam materiam remedii alterantis, id eſt, calefacientis & ſiccantis totum corpus illius fœminæ, quæ erat frigida & humida: & recte probat citra picem & reſinam; hæc enim calidiora noxam inferre poſſunt, humiditatem prædominantem liquando, quæ poſtea maiore impetu in vterum fluere poſſet. Hac ergo de cauſa Galenus mel ſolum probat. Quoad rectam adminiſtrationem mellis; probat Galenus mel multum coctum, & frigidum actu ea frigiditate, quæ eſt in aqua fontis æſtiuo tempore. Modus indicatur a paſſione indicantis. Inſtitutum Galeni erat, corpus humidius ſiccare; ita vt indicabat nimia mollities, nimia humiditas. Quare cum difficulter illa fœmina pateretur, cum ſummæ eſſet reſiſtentiæ; medicamentum ſiccans ita erat adminiſtrandum, vt vehementer exſiccaret. Mel autem quo ma-

3. Vacuãtia per cutim.

gis coquitur, eo magis craſſeſcit, & proinde eo magis cogit, ſiccat: vt recte probetur mel multum coctum. Probatur autem potius actu frigidum, quam calidum: quia ſic indicat paſſio humiditatis, nimirũ prompta liquatio, quam ex vſu arenæ Galenus cognouerat. Si ergo mel adminiſtretur actu frigidum, prohibetur liquatio: quæ etiam ob aſperas frictiones imminebat. Quare artificioſe Galenus eſt progreſſus: vt merito dignus fuerit quadringentis aureis.

4. Vomitoria. Quoad euacuantia per vomitum; hæc non proponuntur a Galeno loco citato: quia mulier imbecillum habebat ventriculum & totum corpus: nõ autem decet per partem imbecillam vacuare. Si fœminæ ſint, quæ facile vomant, ita vt ventriculus vomitoria perferat; danda ſunt vomitoria, quia euacuant per modum reuulſionis.

Vſus vacuantium. Quoad rectam adminiſtrationem vacuantium medicamentorum; Galenus loco citato probat, vt primo die exhibeatur medicamentum purgãs aquam; ſecundo die, diureticum; tertio die rurſus aquam ducens, ſed in minori doſi, quam primo die; deinde a quarto die, ad decimumquintum exhibet diuretica, interdum autem interponit, quæ per aluum euacuant. Vnde his diebus quotidie per horam ante prandium & ante cœnam fricat corpus primum ſindone molli, deinde aſpera; & poſtremo melle vngit. Quare hinc colligitur, Galenum primo euacuare per aluum, ſecundo per lotium, tertio per cutim, deinde permutatis vicibus modo hoc, modo illo vacuationis genere vti. His verbis inſinuat Galenus *quando agendum*. Cognouit in illa fœmina magis poſſe præſentiam materiæ aquoſæ, quę debebat per aluum euacuari; & proinde primo vtitur medicamentis aquam euacuantibus. Secundo cognouit magis poſſe præſentiam materiæ, quæ circa iecur reſidet in venis emulgentibus circa renes; quam poteſt præſentia materiæ, quæ ad totam cutim ſpectat: & ob id ante euacuantia per cutim, probat diuretica. Tertio die rurſus exhibet medicamentum aquam ducens: quia cum non liceat primo die totam materiam per aluum vacuare, repetenda fuit euacuatio, in minori tamen doſi die tertio, in maiori, die primo: ratio eſt, quia primo die vt maior erat copia materiæ, ita actio erat vehementior, quæ proinde maiorem doſim indicabat. Quarto die Galenus per cutim euacuat, deinde etiam totum roborat, quia magis poteſt præſentia materiæ, quam præſentia imbecillitatis: quare primum vtitur frictione molli, deinde aſpera, poſtremo inunctione. His autem vtitur ante prandium, & ante cœnam: quia cibus ſui præſentia prohibet. A quarto denique vſque ad quinctumdecimum per vices modo vno, modo altero vtitur medicamento; prout adeſt pręſentia vel huius, vel illius indicãtis.

Tandem

Tandem quoad euacuantia, probantur ea quæ vacuant materiam in vtero exſiſtentem. Vnde Hippocrates lib. de morb. mul. in profluuio vteri muliebri, ad euacuandum materiam in vtero, probat vt lauetur vterus *ſucco ficuum immaturarum & ſilueſtrium. Probat etiam medicamentum paratum e ſicca reſina, e foliis tamariſci, e ſemine lini, quæ in vino indebat, & cum adipe anſerino per cyſterem infundebat: quo medicamento adminiſtrato, Hippocrates vterum aceto colluebat. Auicenna probat clyſteres confectos e decocto ireos, & braſſica. Et peſſaria etiam parari poſſunt, e medulla cucumeris ſilueſtris, & aliis.* de quibus in ſuppreſſis menſibus egimus, quæ vim habēt attenuandi, & detergendi. *5. Vacuātia in vtero contentam materiam.*

Probantur etiam medicamenta quæ reſpiciunt cauſam, a qua generantur ſucci propoſiti excrementitii: de quibus alibi. Prout enim varium eſt producens, pro eo variis vtendum medicamentis: vt, ſi a ventriculo frigido & humido producatur; probantur calefacientia & exſiccantia, *aqua ſulphurea, guaiaci decoctum*, & quæ ſunt propoſita in malis ventriculi. Si producens ſit iecur calidum; probantur frigida, *aqua refrigerantes, aqua B. Virginis.* II. *Medicamenta reſpicientia cauſam generantem ſuccos.*

Poſtremo probantur aſtringentia, quibus virtus vteri roboratur. Vnde ab Auicenna & Paulo probantur medicamenta, quæ etiam conferunt in profluuio ſanguinis immoderato. Hippocrates probat medicamentum confectum *e roſis, myrto, rubo.* Et propter calorem vteri, qui calida indicat, probat medicamentum confectum *e maſtiche, mentha, thure, foliis cupreſſi, foliis viridibus oliuæ, & hæc adminiſtrat, vel cum cera, vel cum farina lentium, vel etiam cum vino acerbo.* Præterea Hippocrates vrgente neceſſitate aſcendit ad medicamentum, quod fit *vel ex aqua, vel e vino aſtringēte, alterato cum balauſtiis, gallis, malicorio, myrto:* & ratione caloris vteri, *iuncum odoratum* addit: quia non eſt tutum frigidis vti ſinceris. Aetius in hoc malo probat medicamentum, quod ceu medicina delectabilis Aſpaſia vulgo dicitur, eſtque in communi vſu apud meretrices: ſi enim fœmina ſe ſe abluat frequenter hoc medicamento, veluti virgo videtur: *Sumuntur galla immatura, per octiduum in aqua macerantur: deinde in hanc aquam lana immittitur, & ea non exprimitur, ſed ſiccatur, & frequēter applicatur.* Circa *vbi agendum*, notare oportet, medicamentis aſtringentibus, non vtendum eſſe per os, ne in viſceribus obſtructiones excitentur: vel ſaltem deſiſtendum a vehementer aſtringentibus. Hippocrates autem hæc applicat pectini; quia principale indicans in vtero ſubſiſtentiam habet. Quoad *quando agendum*; in hoc morbo, ſiue ſit profluuium vteri, ſiue muliebre, hæc non adhibenda ſunt eo tempore, quo ſecundum naturæ leges men- III. *Corroborantia vterum.*

ſes effluunt: quia ſanguis menſtruus, vt mouetur & egreditur per vterum, ſui præſentia prohibet adminiſtrationem horum aſtringentium.

Victus. Diæta medicamentis reſpondeat. Hippoc. l. 2. de morb. mul. probat, *lac bubulum copioſum recens emulctum.* Qui tamen cibus non indifferenter eſt exhibendus. Si enim fœmina ob profluuium reddita ſit emaciata, lac probatur, quia non modo aliqua e parte craſſefacit, ſed etiam vehementer nutrit, & præſertim ſi multa copia exhibetur. Quod ſi emaciata nō ſit, & præſertim ſi obſtructiones aſſint; ab vſu lactis abſtinendum.

CAPVT V.

De vitiis circa conceptionem: & primum de Sterilitate: ad quam rectius intelligendam, fœcunditatis natura prius explicatur.

Tranſitio. ABſolutis vitiis, pertinentibus ad Purgationem menſium: dicendum modo de vitiis, quæ pertinere videntur ad Conceptionem. Quæ cum multifariam lædi poſſit, de quolibet vitio dicendum: & præcipue de Sterilitate, de Monſtro, de Mola. Sed quoniam rectum eſt index ſuimet & obliqui: neceſſum eſt, vt primum digrediamur circa conceptionem ſecundum naturam. Vbi tria explicabimus: primo modum, ſecundum quem fit conceptio: deinde eſſentiam conceptionis: tertio, ſigna, quibus diſtinguimus fœminas fœcundas a ſterilibus.

Modus conceptionis ſecundum naturam. Ad conceptionem celebrandum neceſſarium eſt, vt mas cum fœmina, non citra oblectationem, coniungatur, vt ab vtroq; fiat eiaculatio ſeminis fœcundi, partim quidem in vterum, partim in vteri ceruicem: ea tamen ratione, vt, quæ ſeminis portio coniicitur in ceruicem, ab vteri attractrice in vterum attrahatur, a retentrice ita retineatur, vt os vteri claudatur, & his peractis exacte vtrumq; ſemen miſceatur, & beneficio facultatis, ſeu proprietatis conceptricis vteri, vis illa in ſemine exſiſtēs, quodammodo ſopita, excitetur, vt exporrecta fœtum formet, & efficiat.

Eſſētia conceptionis: qua definitione explicatur. Quoad eſſentiam: Conceptio ſecundum naturam nihil aliud eſt, q̄ alteratio ſeminis fœcundi, procedēs ab alteratione vteri, propter ſpeciei conſeruationem. Quoad formam; dicitur alteratio ſecundum naturā: quatenus enim a facultate prodit, nō eſt opus, ſed actio; quæ non eſt animalis, nō vitalis, ſed naturalis, quatenus actio naturalis pōt eſſe attractio, retētio, expulſio. Hac ergo alteratione actio eſt diſtincta a reliqs functionib⁹. Subiectum eſt ſemē fœcundū, nimirū id q alterat: quo hæc alteratio diſtinguit

ab illa

ab illa quæ eſt ſanguinis,alimenti. Cauſa efficiens eſt alteratio vteri;ad differentiam alterationis quæ fit ab alteratrice aliarum partium, verbi gratia teſtium. Et quia alteratrix vteri duplex eſt,priuata & communis; vt patere,hoc in loco concurrere,non priuatam,ſed communem; additum eſt, propter ſpeciei conſeruationem: nam priuata alteratrix, agens in alimentum,ita alterat alimentum,vt nutriatur & conſeruetur vterus,vt conſeruetur fœmina. At alteratrix dum agit propter conſeruationem ſpeciei; illa quidem a Medicis poteſt nuncupari conceptrix, quæ excitat viuificam facultatem, in ſemine ſopitam, beneficio proportionis vteri, quam ſibi præſcribit ac limitat hæc proprietas, facultas hæc conceptrix: ſicut ſanguificatrix ad ſanguificandum concurrit beneficio proportionis iecoris, quam ſibi præſcribit & limitat ſanguificatrix, opem tamen ferente calido.

Sed pro exacta explicatione definitionis, duo a nobis tradenda ſunt: primum, quid ſit ſemen fœcundum: deinde, quæ eius ſit vis, ſeu quomodo fœtus formetur. Semen ergo nihil aliud eſt, quam miſtum ex excremento vtili, & ſpiritu, procedens a mare & fœmina, in vtero permiſtum. Semen fœcundum eſt miſtum; quia eius ſubſtantia non eſt ſimplex, ſed miſta e ſpiritu, & excremento vitali vtili. Spiritum proponit Philoſophus cap. 3. lib. 2. de gen. animal. vbi vult, in ſemine eſſe ſpiritum, qui ſemen fœcundum faciat, & proportione reſpondeat, τῷ τῶν ἄστρων στοιχείῳ; eius enim calor non abſumit, ſed potius generat & conſeruat. Hoc etiam fatetur Galenus cap. 4. & 8. lib. 1. de ſem. & Hippocrates lib. de genitur. quod ſemen fœcundum plenum ſit ſpiritu, & potiſſimum vitali: vnde fit, vt illi qui nimium Veneri indulgent, peius habeant e minima ſeminis emiſſione, quam e copioſo ſanguinis fluxu, ſeu per os, ſeu per nares; non alia de cauſa, quam quod cum ſeminis emiſſione ſpiritus vitalis diſſipatur. Altera ſeminis portio eſt excrementum vtile: per quod intelligimus cum Philoſopho reliquias vltimi alimenti, id eſt, ſanguinis. Nam primum alimentum eſt cibus, ſecundum chylus, tertium & vltimum ſanguis. Errant igitur, qui per vltimum alimentum intelligunt humiditates alimentales: ſiue enim vltimum alimentum ſtatuatur humiditas rorida, ſiue apposita, ſiue agglutinata; hæ humiditates non poſſunt amplius regredi tempore coitus; id quod multo minus de aſſimilata cogitandum eſt; quia in vaſis ſeminariis circa principia euidenter conſpicitur ſanguis, qui poſtea in ſemen mutatur; vnde in coitu immoderato etiam ſanguis eiaculatur. Per excrementum ergo vtile intelligimus ſanguinem; qui habet rationem excrementi, id eſt, ſuperuacanei. Cum autem

Semen fœcundũ quid: & quibus conſtet partibus.

ſemen conſtitutum ſit e ſpiritu & ſanguine; & proinde e materia vaporoſa, & corpulenta humida: neceſſario ſequitur, ſemen eſſe ſpumoſum, vt teſtatur Galenus capite quinto, libro primo, de ſem. cap. nono, libro decimoquarto, vſ. par. aſſunt enim cauſæ ſpumæ, nimirum materia vaporoſa & humida, calor & motus. Procedit ſemen a mare & fœmina, mediate vel immediate: immediate, quando a teſtibus procedit; mediate, quando ab aliis partibus. Neceſſarium autem fuit, ſemen tum a mare, tum a fœmina prodire: ſemen enim fœcundum debet eſſe calidum, quam caliditatem ſemini non poteſt tribuere calor fœminæ, qui debilis eſt, propter conſeruationem & augmentum fœtus, vt ſcilicet fœmina copioſiorem ſanguinem produceret, quem procul dubio calor fœminæ auctior aſſumeret. Interim tamen muliebre ſemen, ad calorem illum ſpermatis maris contemperandum, requiritur; vt nimirum copulato & prorſus confuſo vtroque ſemine, κρᾶσις σύμμετρος, & conueniens generationi moderatio oboriatur. Procedit autem ſemen (: teſte Hippocrate lib. de genitur. & Galeno capite quarto & quinto, libro ſecundo, de ſem.) a toto corpore, & a præcipuis partibus: mutilati enim liberos non mutilatos procreant. Ratione vtilis excrementi, ſemen procedit a toto: ratione ſpiritus, a principalibus partibus, maxime a corde. Nam quoad ſanguinem, vt habet rationem vtilis excrementi, ſi procedit ab vna tantum parte, aut a paucioribus; partes illæ ſummum detrimentum percipiunt, quia ſanguine nimis priuantur: at, minus incommodum ſentiunt, dum ſanguis non ab vna tantum parte, ſed a toto procedit. Huc reſpiciens Hippocrates dicit, ſemen prodire a toto, ab omnibus partibus, & ab omni humore, id eſt, a ſanguine, in toto corpore contento. Quoad ſpiritum; non erat opus, vt a toto procederet, ſed tantum a principalibus partibus. Nam vim eam accipit ſpiritus in virtute principum partium; vt licet ſanguis procedat a corpore mutilato, nihilominus liberi procreentur integri, quia in ſpiritu, vt procedit a principe parte, eſt vis, qua integre poteſt fœtus produci. Conſtat ergo qua ratione ſemen mediate procedat a mare & fœmina. Immediate a teſtibus oritur, cap. decimo quarto, decimo quinto & penult. libro primo, de ſem. capite quarto, libro ſecundo, de ſemi. nam ſemen vltimam perfectionem a teſtibus acquirit: quia in vaſis ſeminariis aliqua vis eſt generandi ſemen; non tamen fœcundum generatur, niſi vltimam perfectionem acquirat in ſubſtantia teſtium. Vnde Galenus dicit, ſi quis ſumma cum dexteritate nequaquam lædens vaſa ſeminaria, nec ſuperiorem membranam, retrahat teſtes, gigni ſemen, ſed non fœcundum: nam proprietas ſeminalis non modo in teſtibus re-

A ſexu vtroq; ſemen emittitur.

Semen vnde decidatur.

Elaboratio ſeminis in teſtibus.

bus reſidet, ſed in omni parte corporis ſpermatica: differentia autem eſt, quia in teſtibus eſt vis ſummæ actiuitatis, in reliquis partibus minoris actiuitatis. In reliquis autem partibus generari ſemen facile e Galeno probatur: ſeminales enim partes e ſemine aluntur & conſeruantur, quod ſemen non in teſtibus generatur (: alias toti tranſmitteretur ſemen a teſtibus:) ſed in ſingulis corporis partibus, in quibus tamen vis gignendi ſemen remiſſa eſt, vt tantum ſeminis generetur, quantum ſufficit ad conſeruationem illius partis indiuiduæ. Hinc recte Galenus ait, deperditam ſubſtantiam arteriæ non poſſe reparari; at ſubſtantiam deperditæ venæ, (: quamuis & hæc ſit pars ſpermatica:) interdum reparari poſſe: ratio eſt, quia arteria tunicas ſextuplo craſſiores habet, ad cuius reſtaurationem copioſo ſemine opus eſt, quod non poteſt generare vis illa ſeminalis arteriæ. Vena autem tunicam habet tenuem, quæ non eget adeo copioſo ſanguine: vnde ſi patiens ſit robuſtus, valido colore donatus, qualis eſt calor natiuus qui viget in pueris; fieri poteſt, vt portio deperdita reparetur. In teſtibus autem ſumma vis eſt generandi ſeminis; quam cognouit Hippocrates text. vigeſimo ſeptimo, ſectione quarta, libro ſexto, epidem. & Galenus capite penultimo, libro primo, de ſemi. In paraſtatis quidem etiam ſemen gignitur, ſed id fœcundum non eſt, niſi commiſceatur cum ſemine, quod generatur in legitima teſtium ſubſtantia: ſicuti etiam ſemen fœminæ fœcundum non eſt, niſi cum virili miſceatur. Summa autem vi teſtes donati ſunt, non præter rationem: nam ad conceptionem opus eſt ſemine copioſo, craſſo, lento & albicante, vt tota interior vteri ſuperficies oblinatur, capite quarto, libro ſecundo, de ſem. quare ad generãdum ſemen copioſum, craſſum, lentum, neceſſarium fuit, vt ſumma vis ineſſet teſtibus. Deinde, quia ſemen fit e ſanguine, e materia rubra, quæ neceſſario alba debet euadere; neceſſe eſt, vt ſtrenue ſanguis concoquatur, quod fieri non poteſt, niſi virtus teſtium ſit robuſtiſſima. Licet autem ſumma ſit vis in teſtibus; non eſt tamen adeo inſignis vt ſemper producat ſemen æque fœcundum, vt colligitur e capite tertio, libro ſecundo, de ſemin. ideo in ſecunda eiaculatione & reliquis, minus fœcundum generatur, & ſemper minus lentum, & magis tenue. Conſtat ergo ſemen fœcundum eſſe miſtum e ſpiritu & excremento vtili, procedens a mare & fœmina.

Poſtremo diximus, ſemen maris & fœminæ exacte in vtero miſceri; quia reſpiciunt vnum finem, nimirum generationem vel maris, vel fœminæ. capite 11. libro 14. vſ. par. commen. 11. lib. 1. de natur. hum. cap. 4. lib. 2. *Confuſio ſeminis vtriuſque.*

Porro ad conceptionem recte celebrandam, requiruntur quædam communia mari & fœminæ; quædam priuata, quæ fœminam potiſſimum reſpiciunt. Communia ſunt, Generatio ſeminis, Euacuatio ſeminis & Voluptas. Priuata, quæ tantum fœminæ competunt, ſunt ſeminis Attractio & Retentio. Ad generationem ſeminis opus eſt determinata complexione, & ætate vtriuſque. Quoad complexionem; cum Galen. aph. 63. ſectio 5. locum habet temperies, vbi viget calor, id eſt, inſtrumentum generationis ſeminis & ſanguinis: vnde corpora temperata, vel parũ recedentia, vt calida & humida, maxime referta ſunt ſanguine & ſemine. At intemperies intenſa, & potiſſimum ſimilis in vtroq; ſexu, in cauſa eſt vt auferantur actiones. Remiſſa intemperies poteſt ſemen generare, præſertim ſi diſſimilis, id eſt, ſi fœmina ſit frigidior, mas iuſto calidior, vel contra: nam in hac commutatione fit ſeminis miſtio ea ratione, vt alterum ſemen remittat vitium alterius. Quoad ætatem; mulier ſit ætatis florentis, cap. 2. lib. 2. de ſan. tuen. cap. 4. lib. 14. de vſ. par. quia in priori ætate, vbi corpora maxime augentur, eſt defectus ſeminis, alimenti: in poſtremis ætatibus deſideratur agens, calor, qui poteſt ſemen fœcundum reddere. Plato in lib. de rep. ſuadet, vt mas cum fœmina coniungatur ab anno trigeſimo ad quadrageſimum. Quoad ſeminis euacuationem; ſciendum, quomodo fiat, & quo tempore. De primo, Galenus commen. aph. 63. ſectio 5. dicit, non eiaculari ſemen quia a ſpiritu propellatur, ſed potius quia comprimatur tenſione vaſorum. Non propellitur a ſpiritu, quia hic ita permiſtus eſt cum materia ſeminali, vt & ipſe ſpiritus egeat propulſione. Spiritus ergo non propellit, ſed vna cum excremento propellitur: quia totum illud miſtum eliditur, & exprimitur: nam tenſione vaſorum fit hæc eiaculatio & à mare, & a fœmina. A mare, ea ratione & modo, vt compellatur in ceruicem vteri: vnde maris virga eſſe debet recta, & longitudinis decentis. Fœmina autem eiaculatur ſemen, non modo in ceruicem, ſed etiam in fundum vteri; per apices, id eſt, per cornua vteri. cap. 13. lib. de ſectione vteri. Quo fit, vt tempore imprægnationis ſemen illud quod eiaculatur in ceruicem, egrediatur, niſi fiat ſuperfœtatio: quod autem eiaculatur per cornua in fundum vteri, reſidet vſque ad tempus partus, circa tunicam inteſtinalem, vel allantoidem dictam. Quoad tempus eiaculationis, e Galeno, capite ſeptimo, libro primo, de ſemin. probatur eiaculatio quæ fit eodem tempore; ita enim fit exacta miſtio, & ſemen vnum ab altero fouetur. Oritur autem difficultas, quia Hippocrates lib. de natu. pueri, videtur aſſerere, tempus eiaculationis eſſe vel incipientibus, vel ceſſantibus menſibus, non autem tempore menſium:

Generatio ſeminis.

Eiaculatio ſeminis.

menſium: rationem inſinuaſſe videtur Galenus c.vlt.l.de diſſ. vuluæ: nam dum menſes fluunt, facile fieri poteſt, vt ſanguine menſtruo ſemen contaminetur. At videtur eadem eſſe ratio, dum menſes incipiunt fluere, quia tunc natura inſurgit ad expellendum in vterum ſanguinem, tempore vnius menſis collectum: quod ſi tum fiat ſeminis eiaculatio, obruitur a ſanguine? Crediderim ergo Hippocratem ita eſſe intelligendum, conceptioni fœminam non eſſe idoneam, niſi menſes fluere incipiant: nam cui menſes nunquam fluxere, concipere nequit, quia non poteſt ſemen adhærere. Quare exſpectandum, donec in fœmina appareant menſes: & ſi inceperunt, & ea etiam vice rurſus ceſſarunt; vti licet coniunctione, gratia conceptionis: tunc enim ratione inæqualitatis, quæ in orificiis vaſorum reperitur, ilico poſt menſes, ſemen facilius adhæret.

Voluptas in vſu venereo. Quoad voluptatem; ad hanc efficiendam concurrit materia ſeroſa: capite 9. libro 14. vſu part. & præter hanc concurrit etiam humor, qui eſt ſimilis ſpermati; qui generatur in illis locis prope collum ceruicis, quos paraſtatas vocant; vt hæ partes ſenſu exquiſito donatæ, ob ſummam cognationem, inſigni voluptate afficiantur: at, ſi contingat, has materias, ob cauſas morbificas, plus iuſto acriores euadere, ſoluitur vnitas, & dolor ſequitur. Aduertendum tamen, talem materiam, quæ eſt ſimilis ſpermati, in fœminis fœcundam non eſſe; vt merito in coitu eiaculetur in ceruicem, & non ingrediatur vterum, quia non attrahitur ab vteri attractione: in viris vero, qui calidiores ſunt, hæc materia ſeminalis, cum reliquis permiſta, reddit ſemen fœcundum. Hac ergo de cauſa dixit Hippocrates, l.de genit. voluptatem inſigniorem eſſe in mare; licet fœmina duplici ratione afficiatur voluptate, quatenus ſemen tum eiaculatur, tum ſuſcipit. Hæc de communibus mari & fœminæ.

Spermatis attractio & retentio. Priuata, erant attractio, & retentio ſeminis. Ratione attractionis; expedit vt os vteri recludatur, & vterus ſit bene conſtitutus. Quoad retentionem; oportet vt ſemen detineatur in vtero, & hæreat: cap.3. libro 14. vſ.part.& l.de ſuperfœt. Quare expedit, vt virtus retentrix ſit robuſta, vt os vteri claudatur. Et neceſſarium eſt, vt ſit prægreſſa euacuatio menſtruorum, vt ſemen adhæreat, & contineatur. Ex his patet, quid ſit ſemen fœcundum.

Potentia ſeminis. Quoad vim huius ſeminis; Galenus cap.10. lib.1. de ſem. ait: Semen fœcundum eſſe principium vegetabile, quod beneficio conceptionis deducitur de potentia in actum: quod vegetabile principium, e ſemine, tanquam e materia determinata, venas, arterias, neruos, & reliquas corporis partes efficit. Quare hic cognoſcendum, primo, quomodo ad hæc eſt effi-

ciendum concurrat ſemen fœcundum. Secundo, quomodo formet. Tertio, quomodo fœtum conſeruet & augeat. Quarto, quæ ſit cauſa ſimilitudinis & diſſimilitudinis inter liberos & parentes.

Quomodo ſemẽ ſit cauſa conformationis.

E ſententia Hippocratis, ita referente Galeno cap. 1. lib. 1. de ſem. concurrit ſemen, & vt agens, & vt paſſum, ſeu materia e qua fit fœtus. Spiritus ſeminis, cui vis eſt ſumma, rationem habet agentis. Altera autem ſeminis pars, nimirum excrementum vtile, habet rationem materiæ. Nec aduerſatur Galen. dum c. 2. l. 1. de ſem. ait, ſanguinem menſtruum eſſe materiam, ſemen eſſe agens: ibi enim vult, ſemen magis obtinere rationem agentis, menſtruum materiæ. Præterea ſemen fœminæ hoc inprimis præſtat, vt vniuerſum vterum madefaciat: non enim poteſt tanta eſſe copia ſeminis maris, vt vndique corpus vteri contingat. cap. 7. lib. 1. de ſem. cap. 1. & 4. lib. 2. de ſem. cap. 11. lib. 14. vſ. part. Semen item fœminæ eſt id, e quo producitur allantoides tunica. Poſtremo ſemen fœminæ eſt alimentum ſeminis virilis.

Fœtus formatio.

Secundo explicandum, quomodo formetur fœtus. In ſemine, vt ſubiecto, reſidet principium vegetabile, quod eſt facultatis naturalis, non vitalis, non animalis. cap. 10. libro 1. de ſem. Hoc tamen vegetabile principium, non eſt temperamentum: quia qualitates ſunt organa, hoc autem vegetabile principium eſt quid ſuperius. cap. vlt. lib. 2. de temperam. *In Fernelium.* Non voluit Galenus, vt quidam imaginantur, hoc principium eſſe diuinum: Si enim eſt vegetabile, eſt etiam mortale & corruptibile: non ergo diuinum. Statuit tamen eſſe ſupra cal. frig. &c. quia hæc ſunt organa, illud autem habet rationem agentis principalis, quod ſane merito anteponendum eſt organo, licet vtraque ad effectum producendum concurrant. Statuendum ergo formari fœtum, quia in ſemine reſidet hoc principium vegetabile. Vnde ſciendum hoc loco, e qua materia hoc vegetale principium, quod ſemini eſt tributum, mediantibus ſpiritibus producat fœtum.

cap. 3. l. 2. de facult. nat.

Dicendum cum Hippocrate ab initio libri de natura fœtus, produci e ſemine viri & fœminæ, & e puriore portione ſanguinis menſtrui: ratio eſt, quia hæ omnes materiæ e ſpiritu & humore conſtant, vt beneficio vtriuſque fiat, vt principium vegetale ex his formet fœtum. Sed aduertendum, non indifferenter iis materiis vti principium vegetale: primum enim generantur inuolucra, deinde producitur fœtus. Inuolucra tria ſunt: primum eſt χορίον, quod generatur e parte impuriore ſeminis viri & fœminæ; & eſt illud inuolucrum, in quod pertingunt vaſa imbecilliora. Alterum eſt membrana allantoides, quæ producitur e ſemine fœminæ, cap. 6. & 10. l. 1. de ſem. cap. 4. lib. 2. de ſem. Tertium dicitur ἄμνιον, quod producitur e ſemine adhuc magis impuro: & cum membrana hæc proxima ſit

fœtui,

fœtui, dicitur ab aliquibus induſium; & generatur in omnibus (: *nam inter capacitatem amnii & allãtoidis colligitur humiditas, vſque ad tempus partus; cuius contactu fœtus læderetur, niſi hæc interueniret membrana:*) non in quibuſdam tantum, vt obſtetrices ſtatuunt: interdum ſimul cum chorio egreditur: interdum autem chorion ita adhæret vtero, vt cum fœtu tantum egrediatur membrana amnios. Quoad formationem fœtus; ſciendum e Galeno cap. 8. lib. 1. de ſem. iecur generari e ſanguine venoſo, cor ex arteriali, cerebrum e ſolo ſemine. Vbi Gal. ita intelligendus eſt; cerebrum gigni e ſolo ſemine, reliqua autem principalia viſcera, non e ſolo ſemine, ſed etiam e ſanguine vel venoſo, vel arterioſo. Non autem omnes partes fœtus ſimul generãtur; ſed prius id, quod melius eſt ratione fœtus: vt primum iecur, deinde cor, poſt cerebrum: fœtus enim primo eget nutritione, poſtremo motu. Eodem tempore viſcera pręcipua generari incipiunt; ſed vnum prius perficitur altero. Vnde quatuor tempora fœtus licet concipere, e c. 9. l. 1. de ſem. Primum eſt, dum adhuc apparet ſemen & genitura dicitur: ſecundum, dum conſpicitur ſubſtantia carnea: tertium, quando abſoluta ſunt tria viſcera, nondum tamen perfecti artus, & adhuc dicitur fœtus: quartum, quando artus ſunt abſoluti, & Hippocrati dicitur infans. Tempus fœtus (: ex Hipprocrate l. de ſeptimeſtri partu:) longiſſimum eſt dierũ quadraginta duorũ: poteſt autem eſſe minus longũ, quia mas perficitur ſpatio triginta dierũ, fœmina vt plurimũ ſpatio quadraginta duorum dierum: & hoc probat Hippoc. l. de nat. pueri: ſumta ratione a genitura, a purgatione, & abortu. A genitura; quia ſemẽ fœminæ eſt minus calidum, & magis humidum; vt ob id non tam cito poſſit concreſcere, & ratione remiſſioris caloris, non ita cito poſſit efformari. A purgatione; quia experiẽtia ſæpe eſt comprobatum, dum fœmina parit marem, purgari in triginta diebus; dũ autem fœmina naſcitur, purgationem durare ad 42. dies. Abortus hoc etiam manifeſtum facit: quia ſi eſt fœminæ abortus, non eſt fœmina perfecta, niſi poſt 36. dies, circa diem 42. ſi autem fiat abortus maris, & fiat poſt triginta dies, obſeruabitur fœtus perfectus. Tempus autem infantis, cum Hippocrate lib. de nat. pueri tale eſt: ſi fuerit mas, mouetur menſe tertio; ſi fœmina, quarto: mas enim fit e ſanguine calidiori, & proinde principium eſt efficacius, & reddit infantem idoneum ad ſuſcipiendum motum in breuiori tempore. Hinc etiam colligi poteſt, cur fœtus quandoque vnicus ſit, quandoque multiplex. Si enim ſemen ſit continuum, non diuiſum, vnus eſt fœtus; ſi diuidatur, multiplex eſſe poteſt. In brutis autem potiſſ. diuiditur; quia matrix brutorum, cellulas habet euidẽter ſeparatas: in fœmina autẽ huiuſmodi cellulæ, non conſpiciuntur; ap-

parent ſolum duo obtuſi anguli, vnde interdum ſeparatur ſemen, vt multiplicetur fœtus. Multiplices autem fœtus interdum iiſdem inuolucris teguntur, interdum ſeparatis: iiſdem, ſi idem fuerit ſexus, quia tunc maxima eſt ſimilitudo in ſemine, ratione cuius fit, vt idem inuolucrum ſufficiat: contra fit, ſi diſſimilitudo ſit in ſexu, vt cum mas & fœmina producuntur.

De conſeruatione ſeu alimento fœtus.

Tertio, propoſitum eſt loqui de alimento fœtus: quod eſt ſanguis, & lac. Sanguinem propoſuit Hippocrates l. de nat. pueri, & Galenus cap. 6. lib. 1. de ſem. eſt enim purior & inculpata portio ſanguinis menſtrui, qui gratia nutritionis fœtus confluit in vterum, ſed non eo modo, quo ſanguis menſtruus tempore menſtruorum: tunc enim confluit potiſſimum per modum transmiſſionis, vt expultrix inſurgat ad expellendum, nec attractrix aliqua e parte concurrat: at dum nutritur fœtus, aſſiduo confluit, & potiſſimum attractus confluit a facultate attractrice fœtus. Subiectum huius facultatis attractricis eſt ſemen; quod Galenus dicit nutriri, non tamen eſt vera nutritio. Statutum ergo ſit, fœtum ſanguine nutriri. Sed præterea nutritur lacte. cap. quarto, libro decimoquarto, de vſu part. com. aphor. 37. ſectio. 5. nam interdum fœtus tam copioſo eget alimento, vt ſanguis non ſufficiat, præſertim quia fœtus nutritur ſanguine dulciſſimo & puriſſimo: vnde cum ſanguis deficiat, merito tanquam ſimili nutritur lacte. Et hoc præcipue fit menſibus poſtremis, quibus fœtus eſt magnus, & copioſo eget alimento.

Quibus de cauſis nati parentibus ſimiles vel diſſimiles fiat.

Poſtremo, propoſuimus explicare cauſam ſimilitudinis, & diſſimilitudinis. Similitudo conſideratur ſecundum ſpeciem, ſexum, & effigiem: c. 2. & 5. lib. 2. de ſem. Quoad ſimilitudinem ſpeciei; cum fœtus fiat e ſemine maris & fœminæ, & ſanguine menſtruo; ſpiritusque concurrat, & ſpiritus potiſſimum pendeat e ſubſtantia materiæ, & hęc dominetur in fœmi-
1. na (: nam præter ſemen adeſt ſanguis menſtruus:) fit rationabiliter, vt fœtus ſequatur ſecundum ſpeciem fœminam: vnde ex oue & hirco, naſci-
2. tur ouis: e capra & ariete, caper. Sexus, ſequitur ſemen robuſtum, ſecundum Hippocratem lib. de genitura. Si vir non admodum robuſtus, rem habeat cum fœmina non robuſta, generabitur fœmina: ſi autem cum fœmina robuſta, licet maris ſemen non ſit robuſtum, ita tamen ſemen fœminæ aget in ſemen maris, vt ex hoc ſemine producatur mas. Sic eadem fœmina cum vno viro producit marem, cum alio fœminam; prout mas habet ſemen magis vel minus robuſtum. Si ergo ſemen emittitur robuſtum & calidum, ſiue maris, ſiue fœminæ, generatur mas; ſi non robuſtum, fœmina. Hinc mas producitur, dum fit conceptio in

dextra

dextra matrice, & dum mas eſt robuſtior ſecundum dextrum teſtem. Et hæc omnia oriuntur ex vnica cauſa, quia in parte dextra eſt maior caliditas, & producitur ſemen robuſtius. In dextro enim latere poſitum eſt iecur, & propterea in illa parte venæ laxiores & completiores deducuntur. Sic etiam ſemen maris robuſtius & calidius, procedit a teſte dextro. Hippocrates lib. de ſuperfœt. Galenus cap. 5. lib. 2. de ſem. Hinc ſecundum Hippocratem, mas concipitur, ſi teſticulus ſiniſter ſtringatur arcte, quantum citra dolorem fieri poteſt, vt cum impetu prodeat ſemen a dextro teſte.

Cur autem gemelli modo ſint mares, modo fœminæ, modo mas & fœmina; nulla alia eſt ratio, quam ſemen: ſi enim ſemen maris & fœminæ ſit robuſtum, vterq; fœtus erit maſculus: ſi amborum ſemen ſit imbecillum, vterq; erit fœmina. Si autem maris ſemen ſit robuſtum, fœminæ imbecillum; euenire poteſt, vt ſemen imbecillum, vincatur a robuſto ſemine maris, & ita vterq; fœtus erit maſculus. Si ſemen maris ſit imbecillum, & fœminæ robuſtum, & ſemen maris vincatur a ſemine fœminæ; turſus vterq; fœtus erit maſculus. Si robuſtum ſemen vincatur ab imbecillo alterius; (quia interdum robur eſt exiguum, imbecillitas autem intenſa) tunc vterq; fœtus erit fœmina. Quod ſi maris ſemen ſit varium, vt aliqua portio ſit ſumme robuſta, aliqua imbecilla; ſiquidem ſemen in prima eiaculatione eſt robuſtius; fieri ſolet, vt merito portionis robuſtioris generetur mas; merito imbecillioris, fœmina: vnde alter gemellorum eſt mas, alter fœmina. Aliquando in poſtrema eiaculatione adeo imbecillum eſt ſemen, vt fœmina concipiat fœtum duplicem, quorum alter mas eſt, alter monſtroſus, & quādoq; etiam mola: & hinc teſtata eſt experientia, fœminā peperiſſe ſimul & fœtum integrum, & monſtrum; & quandoq; poſt fœtum integrum, in vtero manſiſſe molam. Hoc iis euenire ſolet, qui plus iuſto Veneri indulgent. Quoad ſimilitudinem effigiei; explicandum, primo, 5.
cur infans interdum magis ſit ſimilis matri, interdum patri. Secundo, cur ſecundum aliquas partes infans ſit ſimilis patri, ſecundum aliquas matri. Tertio, cur infans quandoq; ſit maxime diſſimilis. Quoad primum; huius cauſa recenſeri videtur ab Hippocrate, in lib. de aere, & aquis: vbi cauſam transfert in vim ſeminis, & vim menſtruorum, quatenus in his eſt ſpiritus, qui a toto procedit. Si ergo ſemen fœminæ ſit robuſtius, fœtus magis ſimilis eſt matri: ſi contra, patri. Et licet plerunq; ſemen maris ſit efficacius; nihilominus pręter ſemen fœminæ, adeſt etiam vis in ſanguine menſtruo: vnde ſi contingat fœminam eſſe robuſtam, & refertam ſanguine probo ſpiritali, fit vt fœtus maxime aſſimiletur matri. Quoad ſecundum; cur fœtus ſecundum aliquas partes magis ſit ſimilis patri, ſecundum ali-

quas matri: in cauſa eſt vis ſeminis ſecundum partem ſpiritalem. Hippocrates lib. de genitur. cap. 1. lib. 2. de ſem. Cum ergo ſemen procedat a toto, ab hac vel illa parte, vt a capite, a thorace, &c. ſi fœmina ſit robuſtior mare, ſecundum caput, mas autem ſit melius conſtitutus ſecundum thoracem, quam fœmina; infans ſecundum caput magis aſſimilatur matri, ſecundum thoracem magis patri aſſimilatur: ratio, quia ſemen a fœmina procedens, procedit a capite robuſto, & proinde a portione ſeminis, in qua eſt vis efficacior, quam in portione ſeminis maris. Quoad poſtremum; ſciendum, cur fœtus diſſimilis gignatur. Cauſa autem refertur in vim ſeminis, vt procedit a capite forti, & fixæ imaginationi deſtinato: nam ob vigentem imaginationem tanta vis ſemini tribuitur, vt concipiatur fœtus, qui præ ſe ferat figuram illius imaginationis. Eſt autem duplex imaginatio: altera, concurrit tempore coitus, altera poſt coitum. Tempore coitus eſt vis ſeminis, vt procedit a capite: poſt coitum, locum habet, non in patre, ſed in matre tantum, quoties mater obiectum aliquod concipit, vt cauſa illius fortis imaginationis vis tribuatur, non ſemini, ſed ſanguini menſtruo, & potiſſimum primis diebus.

Signa fœcunditatis. *1. In fœmina.* His explicatis, cognoſcendum eſt, num fœmina ſit fœcunda, vel ſterilis. Secundum Hippocratem lib. de ſuperfœt. & aphoriſ. 59. & 62. ſect. 5. primum fœminam lauare oportet, poſt menſtruas purgationes, & galbanum igne coctum vtero applicare, & fœminæ ventri alligare; deinde poſt 6. aut 8. horas, oportet experiri, an in vertice fœminæ appareat odor galbani, nec ne: ſi appareat, fœmina eſt fœcunda. Idem explorabat Hippocrates ſuffumigiis e myrrha, aromatis; fœminam ita ligabat, vt non poſſet per infernas partes ſuffumigium euaporare: & ſi ad os odor perducebatur, dicebat, fœminam eſſe fœcundam; ſin minus, ſterilem: nam dum odor galbani perducitur ad caput, ſignum eſt, vterum non eſſe dyſcratum, nec obſtructum, nec durum.

2. In mare. Num mas fœcundus ſit; ex vrina & ſemine cognoſcitur. In vrina maris, ſecundum Auicennam, hordeum eſt macerandum, deinde hordeum illud ſepeliendum; & ſi germinet, indicium eſt fœcundi maris. Probat etiam, vt in vrinam immittatur ſulfur viuum, & vrina aliquandiu ſeruetur: ſi enim putreſcente vrina generetur vermis, ſtatuendum eſt virum illum eſſe fœcundum; ſin minus, ſterilem. Addit etiam Auicennas, præcipiendum eſſe, vt mas mingat ſuper lactucam, quæ ſi non exareſcat, indicat marem fœcundum. Quoad ſemen, cum Auicenna & Ariſtotele cap. 6. lib. 3. de gen. animal. ſi maris ſemen proiiciatur in aquam, & deſcendat; mas fœcundus eſt: quia ſemen craſſum & ponderoſum, bonum.

Num

Num autem aptitudo ſit ad procreandum mares, vel fœminas, ita cognoſcitur, e com. 27. ſect. 4. lib. 6. epid. nam in mare, in ætate adoleſcentiæ dexter teſticulus prius turget, & mamma in fœminis: dextra enim pars, vt robuſtior & calidior, maxime confert ad generandum marem: præterea qui ſunt calido temperamento, potius mares procreant. *Num quis aptus ſit ad procreationẽ maris, vel fœminæ.*

Cognoſcitur autem fœminam concepiſſe, e cap. 2. lib. 1. de ſem. & cap. 3. lib. 3. facult. natural. quia fœmina in coitu quodammodo perſentit vterum conuelli & retrahi; quia fit attractio, & retentio ſeminis: nec enim fieri poteſt conceptio, niſi attrahatur & retineatur ſemen. Mas etiam conceptioné aliqua e parte, ſed raro, poteſt animaduertere: ſentit enim mas in coitu pudendum ab vtero retrahi, ac ſi a cucurbitula retraheretur. Obſtetrices os ſentiunt clauſum, citra tamen duritiem: vbi enim durities, occluſio eſt morboſa. Præterea aphor. 41. ſect. 5. ſi poſt aſſumtam mulſam, fœmina in ventre tormina ſentiat, facta eſt conceptio: quia ob vterũ clauſum flatus, qui excitantur a mulſa, non habent liberum exitum. Impr ægnatio etiam cognoſcitur ex anguſtia oris vteri (aphor. 54. ſect. 5.) quæ etiam perſeuerat; nam ſi non duret, fit abortus. Præterea indicatur e vertigine, dolore lumborũ, e cibi faſtidio, e nauſea, vomitu, pica, e vitiis noxiſq; ventriculi, quia hic compatitur in geſtatione vteri: deinde e ſuppreſſione mẽſium; vnde adeſt corporis grauitas, languor, deſidia: quæ tamen ſymptomata apparent citra horrorem & febrem aph. 61. ſect. 5. c. 7. l. 1. de ſympt. cauſ. c. 5. l. 6. loc. aff. Interdum tamen & prægnantibus menſes fluunt; aliquando etiam albicãtes menſes: quia materia hæc egreditur per venas nõ vteri, ſed ceruicis vteri, & maxima cum vtilitate fœtus. Ex Hipp. lib. de nat. pueri, indicatur fœtus in vtero, e motu quem fœminæ in vtero ſentiunt, citra dolorem, quia non fit a flatu. Præterea vbera intumeſcũt, quia lacte replentur. Item, cum Hipp. lib. de ſuperfœt. indicatur ex oculis albidis: quia dum fœtus eſt in vtero, ſanguis copioſus, & ſpiritus copioſus confluunt in vterum, vt reliquæ partes non ita ſpiritu abundent. Addit Auicennas, vrinam, quæ in principio decolorata eſt, in vltimis menſibus coloratiorẽ fieri: in poſtremis enim menſibus ob magnitudinẽ fœtus comprimuntur vaſa, viſcera, plus iuſto vnitur calor, & ita lotium magis coloratum euadit. *Factæ cõceptionis ſigna.*

Quoad ſigna ſexum indicãtia, Hipp. ad diſtinguendũ fœtum maſculinũ a fœminino, l. de ſuperfœt. dicit; maſculũ indicari, ſi mamma dextra magis turgeat, & prius turgeſcere incipiat, quã ſiniſtra; ſignificatur enim fœtum reſidere in vteri dextro. Præterea mutatio percipitur in oculis: ſi enim a ſtatu naturali maior ſit facta mutatio in dextro; indicatur maſculus. Sic & e colore: e cõ. aph. 42. ſec. 5. ſi fœmina gerat maſculũ, magis eſt colorata: quia *Signa ſexũ indicantia.*

virtute caliditatis maris, totum fœminæ corpus magis incaleſcit, & bene coloratum euadit: hilarior quoq; eſt mulier, & ad omnia magis promta: dum progredi incipit, dextrum pedem proponit: pulſus dextræ manus validior: Quod ſi tamen fœmina in victu delinquat; potius decolorata euadit. Indicatur etiam maſculus e motu validiore. Hoc tamen ſignum fallax eſt, ſi fœtus maſculus ſit imbecillis; nam tunc cum impetu moueri non poteſt: ſigna autem tunc aſſunt fœtus imbecilli; de quibus ſuo loco. Potiſſimum autem fœminæ obſeruabunt motum in dextra parte. Indicatur etiam e lacte, ſecundum Hippocrat. lib. de ſteril. ſi enim lac proiectum ſupra folia condenſetur, maſculum indicat, quia vegetum calorem ſignificat.

Signa numeri fœtus. Oportet etiam cognoſcere an in vtero fœtus ſit vnus, vel multiplex: Gemelli aſſunt, ſi venter præter conſuetudinem intumuerit. Solet etiam accidere, vt mulier duos fœtus gerens, vnum pariat; &, niſi obſtetrix ſit diligens, alter fœtus relinquatur in vtero: tuncq; periculum eſt, ne mulier pereat. Hinc igitur iubet Auicennas, vt inſpiciatur prioris infantis vmbilicus: & ſi appareat ruga, vel nodus, ſtatuendum, adhuc alium fœtum reſtare in vtero. Si gemelli aſſint, qui eodem tempore concepti ſint; eodem etiam tempore pariuntur. Cognoſcuntur eodem tempore eſſe concepti, ſi os vteri prorſus fuerit clauſum: nam in ſuperfœtatione non exacte clauditur. Hoc etiam deprehenditur, quia poſt primam conceptionem, non fuere ſigna nouæ conceptionis.

De Sterilitate.

Generatio. Ergo quoad conceptionem morboſam; primum agendum de conceptione ablata, quæ Sterilitas dicitur. Generatur, quia aliquid morbificum occurrit vtero, vi cuius ita fruſtratur conceptrix, vt prorſus aboleatur conceptio. Hoc ergo malum nil aliud eſt, quam functio ablata vteri, *Definitio.* dependens a fruſtratione conceptricis. Forma eſt functio ablata; nimirum ſymptoma, quod neq; eſt effectus, neq; opus, ſed actio ablata. Cauſa *Cauſa efficiens.* efficiens, eſt fruſtratio conceptricis. Fruſtratur facultas, vel quia læditur, vel ob Errorem externum. Læditur neceſſario ob morbum vteri: quia hæc facultas pro ſubiecto habet partem viuentem, nimirum vterum. Facultas læditur, quia Labefactatur, vel Impeditur, cap. 1. lib. 3. de ſymp. cauſ. Labefactatur ob intemperiem: impeditur ob malam compoſitionem, & *Dyſcraſia.* ſolutam vnitatem. Intemperies poteſt eſſe quælibet, ſi ſit inſignis: aphor. 62. ſect. 5. Frigida intemperies bifariam concurrere ſolet, primo immediate, & hinc ſtatui poteſt morbus: ſecundo mediate, id eſt, per medium morbum

morbum in mala compoſitione, vt aliqua e parte intemperies frigida habeat locum cauſæ morbificæ. Declaro. Frigida intemperies eſt cauſa immediata ſterilitatis, dum ita agit in ſemen, vt, cum in conceptione conceptrix vis in ſemine exſiſtens excolatur; contra frigiditate vis ſeminis magis ſopiatur, & etiam exſtinguatur. Mediate autem concurrit, dum ob intemperiem frigidam vteri corpus denſum euadit. Calida intemperies ſemen torrefacit & exurit; vt vis in ſemine exſiſtens diſſipetur. Humida intemperies vim ſeminis obruit: vnde ob inſignem humiditatem retentrix læditur, vt ſemen non contineatur. Sicca intemperies abſumit pabulum caloris, qui eſt inſtrumentum conceptricis: vnde, diſſipato pabulo, calor diſſoluitur, & conceptrix otiatur. Hæ intemperantiæ ſunt in cauſa ſterilitatis, dum ſunt intenſæ. Et interdum ſunt Natiuæ; interdum Aſcititiæ.

Quoad malam compoſitionem, hæc eſt mala conformatio, magnitudo vitioſa, vitioſus ſitus. Mala conformatio, eſt ſuperficies vteri læuis, non aſpera: & hæc vel natiua, vel aſcititia: natiua, quando fœminæ tempore etiam ſtatuto non fruuntur menſtrua purgatione; vnde, cum non aperiantur orificia vaſorum, vterus ſecundum internam ſuperficiem eſt adeo læuis, vt non poſſit ſemen continere, & proinde non fieri poſſit conceptus. Aſcititia fieri ſolet poſt vlcera, quæ ad cicatricem perducuntur. Sed hæc læuitas, non ita poteſt cauſa eſſe ſterilitatis, vt prior; quia non pertinet ad totum vterum, ſed ad vnicam tantum partem exiguam, quia vlcus vteri magnum curationem non admittit. Præterea, quoad conformationem; eſt vitium in meatibus: nimirum vel immodica apertio, nam dum os vteri nimis eſt recluſum, ſemen contineri nequit; ſecundum Hippocratem lib. de genit. vel anguſtia, & potiſſimum compreſſio; quandoque etiam conſtipatio. Compreſſio recenſetur ab Hippocrate lib. de ſuperfœt. & lib. de natur. mul. & aphoriſm. 46. ſectio. 5. & fit ob immodicam pinguedinem omenti. Conſtipatio eſt, quando membrana annaſcitur ori. Præterea morbus eſt in meatibus, non modo oris vteri, ſed etiam vaſorum vteri, quæ vel ſeminis ſunt, vel alimenti, id eſt, ſanguinis. Si fuerint vaſa ſeminis, quandoque nimium recluduntur, vt fieri ſolet in gonorrhoea, vt ab immodico fluxu ſeminis virile ſemen corrumpatur, nec poſſit hærere. Vitium eſt etiam, ſi hæc vaſa nimium occludantur; quia attractrix vteri, non poteſt ſemen muliebre attrahere, ob anguſtiam & conſtrictionem illorum vaſorum. Quoad vaſa alimenti, pariter vel recluduntur, vel anguſtantur. Si recludantur, conceptio aboletur: quia ob aſſiduum influxum ſanguinis, ſemen hærere non po-

Mala compoſitio. 1.

reſt. Quod ſi nimis anguſtentur, neq; tunc poteſt hærere; quia deſiderantur cotyledones.

2. Quoad magnitudinem; eſt morbus in magnitudine potius aucta, vt eſt tumor quilibet vterum occupans, ſiue ſit inflammatio, ſiue eryſipelas, ſiue carbunculus, cancer, œdema, ſcirrhus, ſiue etiam tumor flatulentus, ſiue aquoſus, vt contingit in hydrope vteri: de quibus in malis ventriculi diximus. Hi tumores vel occupant Sedem vteri, vel Ceruicem: &, ſi fundus ſit affectus, ſemen non detinetur, ſed effluit: ſi occupetur vterus ſecundum ceruicem, ſemen non attrahitur. Notandum autem circa flatulentum tumorem & aquoſum; falſum eſſe, horum tumorum, vel materierum, a quibus hi tumores producuntur, vnicam eſſe ſedem: nam quandoq; materia in vtero colligitur; quandoq; in veſicis, quæ præter naturam in vtero generantur (; quia ſi in iecore generantur, multo magis in vtero: vt Aetius non ſit reprehendendus) & quandoq; hæ materiæ colliguntur inter vteri tunicas; vt colligere licet ex Hippocrate, in lib. de nat. mul. interdum etiam hæ materiæ in vteri capacitate continentur, ore vteri occluſo.

3. Præterea eſt vitium in vitioſo ſitu, cum Hippocrate in lib. de ſteril. qui ſitus poteſt eſſe vitioſus & ſurſum, & deorſum. Deorſum, quando fit procidentia vteri, ſecundum dextram, & ſiniſtram partem. Cauſam ſitus vitioſi, & præſertim ſurſum, Galenus cap. 5. lib. 6. loc. affect. dicit, eſſe repletionem, & proinde tenſionem ligamentorum, vt in ſuppreſſione menſium. Fernelius voluit cauſam eſſe laxitatem ligamentorum, non tenſionem: dum enim ligamenta laxantur, vterus liberum habet motum, & proinde noxia fugit, iucunda perſequitur. Hæc erroris plena ſunt: nam dum fœminæ patiuntur vteri procidentiam, & aſcenſum; ſitus ſtabilis eſt, qui mutari non poteſt, ſiue iucunda, ſiue iniucunda adhibeantur, niſi præſidia habeant vim euacuandi. Aduerſatur etiam Hippocrati; qui voluit in aſcenſu vteri conceptionem aboleri, quod vterus non poſſit moueri, ita vt nequeat ſemen attrahere. Id quidem verum eſt, quandoq; fieri poſſe, vt vterus modo in vnam partem, modo in aliam moueatur. Sed hic ſitus non eſt ſtabilis, quia non pendet a repletione ligamentorum. Statuendum ergo cum Galeno, ſi tendantur ligamenta, ſurſum attolli vterum: vt, ſi æqualiter repleantur, attollatur ſurſum vterus, nec magis ad dextram, quam ſiniſtram vergat: at, ſi repleantur vincula dextræ partis, vterus ſitum habet in dextra parte, & in eam mouetur. Et hoc vitium ab Hippocrate vocatur diſtorſio vteri, quando magis declinat ad alterutrum latus. Vteri ſitus deorſum vocatur deſcenſus vteri: &, ſi maxime deſcendat, vo-

dat, vocatur prolapſus, procidentia. Hoc vitium fit laxatis ligamentis, minus in deſcenſu, magis in procidentia, vt euenire ſolet in difficili partu. Impeditur etiam facultas ratione vlceris, vi cuius ſemen nequaquam detineri poteſt, vt proinde aboleatur conceptio. *Vlcus.*

Alia vero e parte fruſtratur conceptrix ob errorem externum: qui potiſſimum petendus eſt a ſemine; quia conceptio ſecundum naturam celebratur, cum conceptrix agit in ſemen fœcundum. Quare error externus eſt deſumendus a vitioſo ſemine. In ſemine oportet perpendere & Generationem, & Eiaculationem. *Error externus.*

Quoad generationem ſeminis; vitium eſt ratione cauſæ quandoq; Internæ, quandoq; Externæ. Interna, eſt mala totius corporis diſpoſitio: vnde hydropicæ vix poſſunt concipere. Quoad externam cauſam; Hippocrates in lib. de genitur. proponit ſectionem arteriarum poſt aures; tunc enim cerebrum copioſo ſpiritu priuatur, quo fit vt a cerebro non demittatur ſemen fœcundum, quod tamen, ratione ſpiritus agentis, neceſſario procedere debet a partibus principibus, & proinde a cerebro. Præterea inter externas cauſas recenſere licet ebrietatem: nam copioſi ſpiritus petunt potius caput, quam internas partes. 1.

Quoad eiaculationem ſeminis; vitium eſt penes cauſas Externas, & Internas. Internæ, ſunt vitia, quæ pertinent ad teſtes, & potiſſimum maris, & ad penem maris, & ad vaſa ſeminaria maris & fœminæ. Vitium teſtium proponit Hippocrates aphoriſ. 63. ſectio. 5. Galenus eum aphoriſmum Hippocrate indignum arbitratur. Sed non intellexit. Cum enim in aphoriſmo 62. Hippocrates propoſuiſſet cauſas ſterilitatis e parte fœminæ, quæ ſpectabant ad dyſcraſias vteri: in 63. inquit, ſimiliter in maribus; innuens, ſicut vteri dyſcraſia eſt in cauſa ſterilitatis, ita dyſcraſias teſtium maris eſſe cauſas ſterilitatis: proponit enim quatuor dyſcraſias, primo humidam, non totius hominis (in hoc enim fuit deceptus Galenus) ſed teſtium maris. Si enim in 62. aphoriſmo locutus eſt de intemperie non totius fœminæ: ſed tantum vteri; fuit pariter neceſſarium, vt in hoc aphoriſmo loqueretur de intemperie non totius maris, ſed tantum teſticulorum. Reſpiciens ad humidam intemperiem, ait, ſterilitatem fieri, quoniam propter corporis teſtium raritatem ſpiritus extra fertur, vt ſemen non tranſmittatur ad os vteri. Quoad ſiccam intemperiem, ait, aboleri conceptionem, quia propter ſpiſſitudinem humoris non exit foras. Ob teſtium frigidam intemperiem, ſemen non incaleſcit, ſed torpidū euadit, vnde ad os vteri tranſmitti nequit, ſed colligitur in teſtibus. Ob caliditatem ſemen plus iuſto torretur, cogitur & craſſeſcit, vt nequeat eiaculari. 2.

Quoad vaſa ſeminaria, vitium eſt in anguſtia, vi cuius ſemen non poteſt eiaculari. Hæc autem anguſtia, ſiue ſit obſtructio; ſiue compreſſio, occupat vaſa, non prope vterum, non vt inſeruntur in vterum: quia anguſtia in vaſis vbi vtero inſeruntur, eſt morbus vteri, de quo diximus antea. Quoad vitia penis; eſt anguſtia, vi cuius impeditur ſeminis eiaculatio: eſt quandoque longitudo immodica, vi cuius diutius moratur ſemen, antequam in vterum tranſmittatur. Hanc eandem noxam patitur ſemen, propter obliquitatem penis. Ob breuitatem etiam immodicam, non poteſt ſemen eiaculari, vt decet. Quoad externas cauſas; error eſt in tempore eiaculationis: nam niſi eiaculatio vtriuſque ferme fiat eodem tempore, non fit conceptio. Et hoc obſeruant perfidi homines, qui concumbentes nolunt conceptionem fieri. Error etiam poteſt fieri ab externa cauſa, vt ab odio: hoc enim ſi adeſt, vix fieri poteſt conceptio.

Differentia. Quoad differentias a cauſa efficiente. Fit ſterilitas & aufertur conceptio, vel Læſa facultate, vel ob Errorem externum. Si læſa facultate; vel Labefactata ob intemperiem vteri, vel Impedita ob malam compoſitionem, vel ob ſolutam vnitatem. Si autem ob errorem externum; hic deſumendus eſt e ſeminis vel Generatione, vel Eiaculatione.

Signa. Signa morborum vteri, intemperierum, tumoris, peti poſſunt e malis ventriculi. Malum autem hoc in genere non difficile noſcitur, e ſignis conceptionis, antea traditis. Cum Hippocrate aphoriſm. 59. & 62. ſect. 5. facile cognoſcuntur intemperantiæ vteri, præſertim e ſuffumigiis aromatum.

Indicationes. In præſentia ſufficit præſidia proponere, quæ reſpiciunt vterum, ſecundum eius proportionem, quæ requirit vterinum remedium. Calor vteri, indicat calorificum, vniens & conſeruans calorem vteri. Præſeruatoria autem reſpiciunt non proportionem & calorem vteri, ſed ſenſum vteri exquiſitum; hic indicat obtundens ſenſum: quia non dirigitur ad conſeruationem, veluti vitale, ſed ad deſtructionem. De præſidiis quæ ſumuntur a morbo, id eſt, a dyſcraſia, mala compoſitione, vlcere, item a ſemine; alias ſuo loco agitur.

Prognoſtica. Vitium hoc non eſt contemnendum, quia agitur de ſpeciei diſcrimine. Pro vi morborum & cauſarum, quandoq; bene ſperandum eſt; aliquando prorſus deſperandum. Et hoc loco digrediendum eſſet circa vim intemperierum, circa vim tumoris & ſolutæ vnitatis. Quorum prognoſtica e malis ventriculi petenda.

Hippo-

Hippocrates in lib. de ſuperfœt. probat in fœminis venæſectionem, bis in anno, ſecundum manus & pedes: nam reſpexit ad principale indicans, ad fœminas quæ non concipiunt, quia ſanguis in corpore exſuperat. Cum ergo malum perſeueret; expedit bis in anno venam ſecare. Et cum redundet in toto corpore; nec impetum habeat in vterum; recte probatur ſectio venarum brachii, & pedum. Vnde vulgares errant, qui aſſerunt fœminas ſteriles euadere, ſi iis vena pedis pertundatur. Quod eſt contra Hippocratem, rationem, & experientiam. *Curatio. Venaſectio.*

Vnicum proponam medicamentum, quod ex iis componitur, quæ proportionem, & calorem vteri reſpiciunt: *℞. rad. maioris teſticuli, id eſt, ſatyrii, dentis apri, teſticulorum vulpis, apri; matricis ſuillæ fœcundæ, coaguli leporis, ana ʒj. macerentur in lacte mulieris fœcundæ: ſileris; hormini, eryſimi, erucæ, ſaluiæ, paſtinacæ ſylueſtris, ana ʒij. (Et hæc baſin conſtituunt.) Adiuuantia addantur; bacc. iuniperi, xyloal. galliæ moſchatæ; cyperi, caryophyll. ana ʒß. ſucci ſeu liquoris nucis muſchatæ ʒij. (huius ratione medicamentum facile perducitur in vterum.) Conſerua e floribus citri ℥iiij. Cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electarium, cuius doſis a ʒj. ad ℥ß.* *Roborans vterum.*

CAPVT VI.

De Monſtro.

FORMATRIX, dum fœtum formare nititur, dupliciter errat: vel enim formatio deprauatur, & fit Monſtrum; vel aufertur, & fit Mola. Monſtrum autem hic dicimus, quod raro accidit, & recedit ab effectibus conſuetis, non ad bonum, ſed ad malum, turpe, deforme. Generatur, quia aliquid noxium vtero occurrit, vi cuius neceſſarium eſt, vt actio formatricis deprauetur. Monſtrum ergo eſt animal in vtero genitum, a deprauata formatrice. Animal dicitur; ad differentiam molæ, quæ non viuit vita animalis. In vtero ad differentiam animalium, quæ in aliis partibus generantur. A deprauata formatrice; ad differentiam animalis non monſtroſi; ad differentiam fœtus probi & inculpati. Monſtrum enim eſt opus quoddam contra naturam: quare neceſſe eſt, vt conſequatur aliquam actionem læſam, quæ nihil aliud eſſe poteſt, quam formatio deprauata. Læditur actio, quia facultas læditur. Hoc ergo loco formatrix fruſtratur. Facultas fruſtrari poteſt Læſa facultate, vel ob Errorem externum. De hoc autem diu anceps fui: nam vbi læſio facultatis, ibi neceſſario morbus: & vbi morbus, ibi neceſſario *Nomen. Generatio. Definitio. Cauſa efficiens. ἀπορία, de ſubiecto formatricis.*

ſubiectum pars viuens, quia morbus & ſanitas ſunt paſſiones corporis viuentis. Facultas formatrix, non videtur pro ſubiecto habere vterum; quia hic eſt ſubiectum conceptricis: Si autem formatricis ſubiectum ſit ſemen, cum ſanguine menſtruo; hæc, quia contenta ſunt, non viuunt, & propterea non poſſunt eſſe ſubiectum morbi. Quare, ſi formatrix fruſtretur, ſtatuendum fruſtrari tantum ob errorem externum? Pro veritate dicimus, formatricis ſubiectum inter initia, & potiſſimum ante ſextum diem, non eſſe viuens: vnde Hippocrates genituram appellat, non fœtum: poſt hos dies, licet fœtus non ſit formatus, quia non perficitur ante triginta dies, imo fœmina non niſi poſt triginta ſex dies formatur: igitur poſt ſextum diem, cum fœtus incipiat viuere vita plantæ, eſt ſubiectum formatricis, eſt ſubiectum viuens.

Formatrix læditur ob ineptã materia[illegible] ar.

Et ſecundum hanc rationem ſtatuere licet, formatricem lædi vel fruſtrari ob morbum, qui eſt morbus fœtus, non vteri; & quidem fœtus, vt viuit vita plantæ, non animalis. Sed cognoſcendum eſt, quod vitium eſſe poſſit in facultate formatrice. Quidam igitur voluerunt, monſtrum eſſe erratum non ratione agentis vniuerſalis, ſed particularis; vt proinde aliqui dixerint, vitium eſſe & errorem ratione materiæ, vt refert Philoſophus text. octuageſimo ſecundo, lib. ſecundo, phyſicæ acroaſeos, & cap. quarto, libro quarto, de gen. animal. quidam dixerunt monſtrum eſſe errorem naturæ; quemadmodum enim errores fiunt in arte, ita etiam in natura. Galenus cap. 9. lib. de cauſ. morb. cap. 2. lib. 2. de diebus decret. videtur aſſerere, monſtrum eſſe errorem naturæ. Ego ſtatuo agens nec vniuerſale, nec particulare errare poſſe: & proinde monſtrum non eſſe errorem naturæ ſiue vniuerſalis, ſiue particularis. Proprium vegetabile, vis formatrix in ſemine reſidens, quæ eſt agens particulare, dirigitur ab agente vniuerſali, ab intelligentia non errante: & cum hæc vis formatrix agat in materiam, ſecundum diſpoſitionem materiæ; neceſſarium eſt, vt opus & effectum producat, ita vt nequaquam aberret; imo aberraret, ſi, agens in materiam certo modo diſpoſitam, efformaret quid præter diſpoſitionem illius materiæ. Sed hoc efficere non poteſt: igitur natura nec vniuerſalis, nec particularis poteſt aberrare. Sed cur ab Ariſtotele & Medicis monſtrum ſtatuitur inter errores externos? Per errores, intelligunt effectus noxios.

Monſtrum duplex.

Porro monſtroſitas & praua efformatio poteſt eſſe duplex; primo, ſecundum ſpeciem; deinde ſecundum compoſitionem tantum. Secundum ſpeciem; quando fœminæ concipiunt animalia bruta, & ſerpentes quandoque pariunt. Vnde hæc conformatio diuerſa eſt ab illa, in qua editur

fœtus

fœtus humanus, ſed qui caput habet vitulinum; quod caput, vt colligitur e Philoſopho, non eſt caput vituli, ſed humanum, licet figuram habeat vituli. Sed quandoque, vt dixi, generantur animalia, quæ prorſus & vere ſunt extra ſpeciem humanam. Datur etiam aliud monſtrum, in quo non eſt diſſimilitudo ſecundum ſpeciem; dum ſcilicet fœtus humanus eſt, ſed ſolum ſecundum compoſitionem. Quoad cauſas monſtri: Monſtrum ſecundum ſpiritum ſemper fit ob errorem externum, non ob morbum. Cùm autem error externus capiatur a ſemine, a ſanguine, & vtero: vitium potiſſimum petendum eſt a ſemine: quod vitium duplex eſt; primum, quando fœminæ attrahunt ſemen beſtiarum: ſed quandoque etiam fieri poteſt e vi ſeminis, quæ imprimitur ob fortem imaginationem; interdum enim tantum poteſt imaginatio, qua parentes beſtias concipiunt, vt ſemini per ſpiritus tanta fiat impreſſio, vt beſtiæ formentur. In eadem autem ſpecie, quandoque poteſt fruſtrari facultas ob morbum poſt primos dies, ob intemperiem, & præſertim frigidam; nam cum vis formatrix egeat calore robuſto ad formandum fœtum; ſi fœtus nondum efformatus iuſto ſit frigidior, facile formatur fœtus monſtroſus. *Monſtrum ſecundum ſpeciem.*

Quoad monſtrum ſecundum compoſitionem; fieri ſolet monſtrum, quia error eſt in compoſitione, id eſt, in cõformatione, magnitudine, numero, ſitu. Quoad malam conformationem; quandoque inæquales ſunt partes, quia ſemen eſt iuſto craſſius, eſt intemperatum: quo fit, vt etiam ob intemperiem & inæqualitatem male figuretur fœtus. Et hoc teſtatur Galenus cap. 14. 15. art. med. vbi vult rationi conſonum eſſe, figuram ob materiæ vitium, & ob potentiæ imbecillitatem, vitiari: non quod hoc accidat errore formatricis; ſed per potentiæ imbecillitatem inſinuauit calorem debilem. Cum Hippocrate etiam in lib. de genit. figura quandoque, ſed rariſſime vitiari poteſt, cauſa vteri: quando vterus inæqualis eſt, & potiſſimum ſecundum ſubſtantiam. Fit etiam error quandoque in magnitudine aucta, quandoque imminuta: aucta; cum materia ſanguinis eſt iuſto copioſior, & præſertim, ſi cum copia eſt connexa praua materiæ qualitas. Fit error in magnitudine imminuta, e defectu ſeminis, ſanguinis, e parte vteri: ſed hoc rariſſimum eſt, quia vterus eſt extenſibilis. Aduertendum autem, vel totum fœtum eſſe paruum, ſi ſimpliciter deficiat ſanguis, vel magis ſecundum vnum membrum, prout ſemen procedit a parte imbecilli: vt reperiantur fœtus, qui exiguas habent partes, veluti parentes. Præterea eſt vitium in numero deficiente & excedente: Deficiente; dum eſt error in ſanguine; nam vbi hæ materiæ *Monſtrum ſecundum compoſitionem.* I. II. III.

deficiunt; fieri poteſt, vt fœtus fiat aliqua parte orbatus. Notandum cum Hippocrate in lib. de ſemeſtri partu, naſci pueros aliqua parte orbatos, ſed propter abſceſſum, qui fœtum afficit octauo menſe, ſed non eſt vitium formationis, vis enim formatrix perdurat ad quadrageſimumſecundum diem.

IIII. Poſtremum vitium circa monſtrum eſt vitioſus ſitus. Quandoque enim fit, vt iecur locetur in parte ſiniſtra, lien in dextra. Philoſophus cauſam reddens, cap. 4. lib. 4. de gen. animal. dicit, non aliam eſſe cauſam, niſi quia cum impetu materia ad indecentes locos defertur: vt, ſi portio ſanguinis, e qua confici debet iecur, propellatur in ſiniſtram partem, fit monſtrum, in quo eſt vitium ſecundum ſitum.

Differentia. Differentiæ ſumi poſſunt a forma, & cauſa efficiente. A forma; vt animal hoc monſtroſum vitioſum eſt redditum ſecundum malam compoſitionem, id eſt, ſecundum confirmationem, magnitudinem, numerum, & ſitum. Quoad cauſam efficientem. Formatrix fruſtratur vel læſa facultate, id eſt, ob vitium ſanguinis, vel ſeminis, vel quandoque etiam vteri.

Signa. Monſtrum in genere oculis conſpicitur: vt & differentiæ a forma. Efficientis cauſæ differentiæ, cognoſcuntur e ſignis indicantibus vitia parentum, vel e parte ſeminis, vel e parte ſanguinis menſtrui, vel e parte vteri.

Indicationes. Quoad præſidia: in monſtro genito vitium tollendum eſt: verbi gratia, ſextus digitus. Deinde prohibendum eſt, ne monſtrum generetur: quod conſequimur, adimendo vitia e parte vel ſeminis, vel ſanguinis, vel vteri: verbi gratia, ſi immineat monſtri generatio a frigidiori ſemine, orietur indicatio calefaciendi corpus, vt gignatur ſemen non ita frigidum, &c.

Prognoſtica. Vtrumque autem præſtare eſt poſſibile, & quandoque impoſſibile. Quantum ad inhibitionem generationis noui monſtri; ſi immineat ex imaginatione parentum, e mala viuendi ratione, poſſumus polliceri inhibitionem. Si autem immineat ob intemperies antiquas parentum, ob prauitatem vteri, & inæqualitatem ſubſtantiæ vteri; impoſſibile eſt, vt aliquid boni polliceamur. Pariter, quoad monſtrum iam genitum; ſi ſextus digitus ſit, facile poteſt amputari. Si mala conceptio ſecundum neruos opticos, ſecundum meatum auditorium, vt infantes naſcantur ſurdi, cæci; actum eſt. Ex his facile poteſtis colligere, quandoque ſcopos facile poſſe abſolui, quandoque nequaquam.

Curatio. Materiæ ſunt variæ: cauſa ſexti digiti, confugiendum ad materiam cheirurgicam. Ad inhibitionem generationis noui monſtri, ſi immi-

nete:

ret e malá viuendi ratione, bona victus ratio conſtituenda. Et ſic de reliquis.

CAPVT VII.

De Mola.

PER MOLAM exquiſitam intelligimus carnem quandam rudem, informem, quæ eſt vita prædita, ad differentiam tumoris durioris vteri, quem aliqui medici, ſed impropriè nuncupant molam. Generatur, quando aliquid morbificum vtero occurrit, vi cuius, quod concipitur, formari nequaquam poteſt, vt idoneum ſit ad formam animalis ſuſcipiendum. Mola igitur eſt caro præter naturam in vtero genita, procedens a formatione ablata. Eſt caro præter naturam quia officit, licet vita ſit prædita. capit. decimotertio, libro decimoquarto meth. Diximus, in vtero: ad differentiam carnis, quæ poteſt in aliis corporis partibus generari. Tandem diximus, procedere a formatione ablata, ad differentiam molæ nothæ, id eſt, tumoris duri, quem Aëtius vocat molam, qui non procedit a formatione ablata. Porro formatio hæc aboletur, ſecundum Hippocratem lib. de morbis mul. ob craſſam genituram: non enim mola gignitur citra permiſtionem ſeminis maris, cap. ſeptimo, lib. decimoquarto, vſ. part. Quod ſi quandoque virgines pariant molam; non eſt mola exquiſita. Quare genitura craſſa eſt in cauſa: nam huius ratione ea fit conceptio, vt vis formatrix, principium illud vegetale, quodammodo obruatur, vt non poſſit formare. Hoc etiam Ariſtoteles libro 4. de genit. animal. proponit; vbi vult molæ cauſam eſſe humorem concoctu difficilem: qui nihil aliud eſt, quam craſſus ſuccus, vel humor. Auicennas proponit multitudinem materiæ, a qua ſcilicet vegetale principium obruitur. Præterea addit in cauſá molæ eſſe coitum, in quo matrix comprehendit aquam mulieris, & extendit eam cum nutrimento, & propter defectum virtutis maſculi non fit conceptio, vt fœtus formari poſſit. Per quæ verba voluit ſignificare, defectum non tantum e parte ſanguinis menſtrui, ſed etiam e parte ſeminis: dixit enim fieri propter defectum virtutis maſculi, id eſt, ſeminis maris. Mola ergo eſt morbus in numero aucto, quod vitium fit ratione formatricis ablatæ: fruſtratur autem formatrix ob errorem externum, id eſt, ob vitium Seminis, vel Sanguinis.

Nomen. *Generatio.* *Definitio.* *Cauſa efficiens.*

De differentiis.

Differentiæ ſumendæ ſunt a loco, & cauſa efficiente. A loco; vt reſidet *Differentia.*

De Curatione.

Quoad materias: Auicennas ſecat venam cubiti & pedis, quia ſcilicet ſanguis redundat in fœmina, & habet vrgentis rationem: nam cum oporteat admodum calidis vti, poſſet fieri ad vterum attractio a toto, vnde in vtero excitaretur inflammatio. Per venæſectionem etiam adimitur alimentum molæ, quæ ſanguine nutritur. Et cum per phlebotomiam moueatur mola, non ita reſiſtit expultrici. Secantur autem venæ ſupernæ & infernæ, propter ſanguinis ſubſiſtentiam ſupra & infra vterum. Hippocrates l. 1. de morb. mul. probat cucurbitam ſcarificatam, applicatam vtero, ad laterum mollitudinem, & probat detractionem copioſi ſanguinis; quia reſpicit ſanguinem circa vterum exſiſtentem, qui aſſiduo attrahitur a mola pro nutritione: quo fit, vt cum copioſus ſanguis attrahatur, copioſus ſit euacuandus: & præſertim quia medici eſt inſtitutum, ne mola nutriatur, ſed priuetur ſanguine. Applicat vtero ad laterum mollitudinem, propter ſanguinis ſubſiſtentiam circa vterum. *Curatio. Cheirurgia.*

De Medicamentis.

Præſuppoſitis medicamentis totum reſpientibus, deſcendemus ad priuata: quibus non vtendum, ſi aſſit prohibens, id eſt, materia replens totum. Mollentia ergo, verbi gratia, fomenti forma parentur *ex althæa, malua, e rad. cucum. agreſtis, e pinguedinibus, adipibus.* Hoc tempore expedit etiam detinere *emplaſtrum diachylon cum gummis, de meliloto,* quæ pectini, perinæo, & poſteriori etiam parti applicētur. Probantur etiam attenuantia: quæ ob caliditatem, & tenuem ſubſtantiam, tum materiam craſſam attenuant, tum expultricem irritant ad expellendum. Vnde ab Hippocrate lib. 1. de morb. mul. ſimiliter probantur & aſſumta, & applicata. Exhibebitur ergo *dictamnus Creticus, & caſtorium cum vino: Verbi gratia, ℞. caſtorii ʒß. dictamni Cretici ℈ß. cum vino odorato dulci exhibeantur,* vt vis medicamentorum promtius perducatur ad vterum. Aëtius etiam probat *odoramentum e ruta & aceto.* Auicennas probat quæ abortum efficiunt: vnde licet applicare *fel bouinum, cum filice fœmina.* Hippocrates lib. 1. de morb. mul. probat *clyſmum ex acribus,* id eſt, ex iis quę poſſunt menſes prouocare. Quare cum Hippocrate lib. 2. de morb. mul. abluere licet vterum, & in eum infundere *muriam cum ſucco gladioli & aceto.* Et, vt vnico verbo dicam, conferunt quæ fuere propoſita in ſuppreſſione menſium. *Medicamenta. Mollientia. Attenuantia, & expultricē irritātia, id eſt, menſes ducentia.*

CAPVT VIII.

De abortu: vbi etiam de partu ſecundum naturam agitur.

SEQVVNTVR vitia quę pertinent ad lęſam parturitionem; vt Abortus, & Partus difficultas. Vt autem hæc intelligantur, dicendum de partu ſecundum naturam. *Partus definitio.* Partus eſt expulſio infantis in caput, tempeſtiue procedens ab expulſione vteri, concurrentibus infante & matre, cum vtriuſque ſalute, propter ſpeciei conſeruationem. *Forma.* Diximus, eſſe expulſionem infantis in caput, cum Hippocrate in l. de nat. pueri, & de ſeptimeſtri partu: ſiquidem dum infans egreditur ſecundum caput, nullum patitur detrimentum in reliquis corporis partibus. Non ergo eſt naturalis partus, ſi egrediatur non ſecundum caput, ſed ſecundũ brachia, pedes, vel alias partes. *Tempus.* Diximus tempeſtiue: tẽpus enim partus eſt vt plurimum a ſeptimo menſe ad vndecimum. c.7.l.7. de nat. animal. Sæpe autẽ decipiuntur mulieres (ait Ariſtot.) quia fieri poteſt, vt vterus repleatur flatu, & ſupprimantur menſes tantum, nec tamen mulier ſit prægnans: & poſt hoc tempus euenire poteſt, vt erũpat menſes, & mulier cum viro coniungatur, & concipiat: vt tẽpus conceptionis ſit hoc poſtremum, non prius. Licet autem opportunum tempus ſit a ſeptimo ad vndecimum, ſæpius tamen fœminæ pariunt nono menſe, minus frequenter ſeptimo, rarius decimo, rariſſime vndecimo. Excluditur octauus menſis: quia fœtus octimeſtris non viuit. Quamuis ſecundum Ariſtot. c.4.l.7. de nat. animal. fœtus octimeſtris quandoq; ſit vitalis, præſertim in Æthiopia, & potiſſimum in fœminis fœcundis. *Fœmina cur non ſemper eodem tempore pariat.* Explicandum autem cur fœmina diuerſis temporibus pariat. Et primum videtur contradictio eſſe in verbis Ariſtotelis: nam c.10.l.4. de gen. animal. ait, equæ fœminæ non idem eſſe tempus pariendi, ſed interdum citius, interdum ſerius parere. At lib.7. de hiſt. animal. ſtatuit, ſoli fœminæ humanæ contingere, vt diuerſo tempore pariat, non autem brutis. Ita eſt intelligendus Philoſophus: vt, ſi ſermo ſit de eadẽ vnaque fœmina equa, ſemper eodem menſe pariat: at, ſi de pluribus equabus loquamur, vna equa vno menſe parit, alia alio. Cur autem bruta vno menſe pariunt, homo diuerſis? Statuendum cum Philoſopho c.10.l.4. de nat. animal. debitam magnitudinem eſſe in cauſa, vt fiat parturitio; quæ debita magnitudo citius producitur in fœtu maſculino, quam fœminino, beneficio caloris: quod habetur etiam c.4.l.7. de nat. animal.

Magnitu-

Magnitudinem autem ſtatutam eſſe cauſam parturitionis, inde colligitur; quia dum fœtus eſt adeptus decentem magnitudinem, vt illius beneficio poſſit propria munia obire, non amplius vtero includi debet: & proinde egreditur. Præterea cum Hippocrate in lib. de natur. pueri, cum fœtus eſt aſſecutus debitam magnitudinem, eget copioſo alimento, vt conſeruetur; at cum deficit alimentum, calcitrat, & diſruptis inuolucris egreditur. Quia ergo determinata hæc magnitudo fœtus, in brutis eodem tempore producitur; in homine, non eodem tempore; fit vt ſolá bruta eodem tempore pariant. Cur autem decens illa magnitudo in brutis ſolis eodem tempore acquiratur, in cauſa eſt ſimilis viuendi ratio: homo enim maximam in viuendi ratione diſſimilitudinem committit: ideo mulieres diuerſo tempore pariunt. Quæritur etiam, cur octimeſtris fœtus non ſit vitalis? Non poteſt cauſa transferri in ſolum motum, quod fœtus menſe octauo moueatur: nam ſi ſeptimo eſt parturitio, ſexto eſt motus: ſi decimo, menſe nono eſt motus. Quare potius cum Hippocrate lib. de ſeptimeſt. partu ſtatuendum, cauſam eſſe, quia octauus menſis efficit vnum e quadragenariis. Tria enim ſunt quadragenaria, in quibus vitæ periculum ſubit fœtus. Primum eſt in primo menſe, vnde tunc facile fit abortus: Alterum in octauo menſe: Tertium poſt partum. Cum igitur in octauo menſe ſit ſecundum quadragenarium, & proinde ſit tempus, quod diſcrimen fœtui afferre poteſt, & eo tempore fœtus laboret; ſi tunc fœtus egrediatur, vitalis eſſe non poteſt, quia non poteſt pati periculum ſecundi quadragenarii, & etiam tertii. Nec Ariſtoteles medicis repugnat: non enim dicit octimeſtrem partum ſimpliciter eſſe vitalem, ſed tantum in fœcundis, quæ concipiunt fœtus robuſtiſſimos, qui poſſunt perferre violentiam vtriuſq; quadragenarii. *Octimeſtris partus, non eſt vitalis.*

Diximus poſtea in finitione partus; quod fiat ab expultrice vteri. Galenus enim cap. 3. lib. 3. de facult. natural. inquit, os matricis aperiri, vt etiam ait, cap. 9. lib. de diſſ. vuluæ, & capite 7. libro 15. vſu part. Concurrit autem infans, & mater: infans, calcitrando, & diſrumpendo inuolucra, ſecundum Hippocratem lib. de natur. puer. & com. 1. ſect. 1. lib. 6. epid. Quoad matrem; non tantum concurrit vteri expultrix, ſed etiam mulier voluntarie concurrit per muſculos abdominis, cap. 3. lib. 3. facult. natural. Hinc obſtetrices fœminas parturientes hortantur ad expellendum fœtum. *Cauſa efficiens partus.*

Diximus; cum vtriuſq; ſalute: nam ſecus non eſſet partus ſecundum naturam. Et quoad matrem, partus eſt cum eius ſalute, ſi bene purgetur, ea tamen ratione, vt multo copioſior ſit purgatio primis diebus: vt, ſi partus eſt maris, ſufficiat purgatio, a 20. die, vſq; ad 30. ſi ergo eritis apud has fœ- *Cauſa finalis.*

minas, poſt 30. diem, ſi peperit marem, non debetis tentare purgationem; quia iã purgata eſt. At ſi partus fuerit fœminæ, purgatio fit a 25. die, ad 42. Quo vero ad ſaluté pueri; cum Hipp. lib. de octim. partu, fit partus cum ſalute pueri, dum partus eſt facilis: periculũ enim imminet ne pereat, ſi partus ſit difficilis, quia infans extra vterũ mutat aerem, alimentũ, excrementum, indumentũ, vmbilicum: nam intra vterũ omnes partes erant occluſæ præter vmbilicum, contra poſt partum occluſus eſt tantum vmbilicus.

De Abortu.

Nomen. PARTVS qui non fit ſecundum naturam, eſt Abortus, vel Difficilis partus. Per abortum cum Hippocrate lib. 1. de morb. mul. intelligimus illud vitium, in quo perditur fœtus; ſiue egrediatur, ſiue in vtero detineatur. Generatur dum aliquid morbificum occurrit vtero, vi cuius expultrix ad expellendum inſurgit. *Definitio.* Abortus ergo eſt partus præter naturam fœtus immaturi, procedens ab expulſione vteri læſa. Dicitur, partus præter naturam, quia poteſt eſſe hæc actio læſa, & actio præter naturam, vel ablata, vel corrupta. Ablata; dum fœtus perditur, & in vtero detinetur, vt non poſſit excludi: vnde medici quandoq; coguntur deuenire ad ferrum. Corrumpitur autem, quoties excluditur fœtus immaturus: ad differentiam partus difficilis, in quo tempeſtiue excluditur fœtus maturus & perfectus. *Cauſa efficiens.* Cauſa efficiens eſt læſa expultrix vteri: nam in abortu expultrix irritatur, cap. 12. lib. 3. facult. natural. Læditur autem expulſio, primum ob molem fœtus, ſecundo ob pondus, tertio ob morſum. Moles immodica, ita grauat expultricem, vt ad expellendum inſurgat: ſic etiam pondus: licet enim fœtus non ſit aſſecutus inſignem molem, poteſt tamen eſſe ponderoſus ratione virtutis, & ob id aggrauare expultricem. Morſus etiam ob mordacitatem & acrimoniam poteſt expultricẽ irritare. Porro cauſa abortus eſt vel in Fœmina, vel in Vtero, vel in Fœtu. Quoad fœminã aliæ cauſæ ſunt Internæ, aliæ Externæ. Internæ ſunt morbi: nam dum fœmina vtero gerens morbis corripitur, facile in conſenſum trahitur vterus, & expultrix ad expellendum irritatur. com. 7. ſect. 2. lib. 3. epid. Hi autem morbi plures eſſe poſſunt, ſecundum Galenum com. aph. 55. ſect. 5. vt febris, pro cuius vi, magis vel minus abortus periculum impendet. Præterea, ex aph. 27. ſect. 7. teneſmus ſolet eſſe cauſa abortus: nam vi doloris in recto inteſtino, & vi inanis illius cupiditatis excernendi, maxime compatitur vterus. Sic conuulſio eſt cauſa abortus; quia irritatur & totum corpus, & vterus, com. 30. ſect. 3. lib. 1. epid. Quoad cauſas externas: eſt aer hyemis auſtralis pluuioſæ, ver ſiccum & aquilonium; tunc enim facile fit abortus: aph. 12. ſect. 3. nam

nam per præcedenté aeris conſtitutionem laxatur & repletur vterus; & ſi ſuccedat cōſtitutio ſicca & frigida, vix fieri poteſt, vt non fiat expreſſio fœtus, & proinde abortus. Auicen. addit aerem balnei. Gal. aphor. 44. ſect. 5. proponit cibi parcitaté & prauitatem: dum enim fœtus alimento deſtituitur, perditur; & ob prauum alimentū, male nutritur, vnde redundant praua excrementa, quorū vi fit morſus. Idem dicendum de motu immodico, de ſuperflua inanitione: nā immoderata euacuatio eſt cauſa abortus. aph. 31. & 34. ſect. 5. & proinde etiā profluuium ſanguinis, menſes ſuperflui, immodicus motus, & immoderata animi accidentia, vt ira, timor, triſtitia. Tandem ſunt cauſæ externæ, non neceſſario occurrentes, venæ ſectio, medicamenta male amminiſtrata. Explicandum etiam, quomodo hoc vitium contingat ratione vteri. Cum Gal. ergo, aph. 43. ſect. 5. vteri eryſipelas ſolet eſſe cauſa abortus, nam in conſenſum ducuntur partes principes, præſertim iecur, vt gignatur vitioſus ſanguis, vi cuius perditur fœtus. Sic etiam vteri inflammatio & vlcus. Item mucor acetabulorum, apho. 45. ſect. 5. & lib. 2. de morb. mul. vnde potiſſimum fit abortus 2. & 3. menſe: nam in primo menſe non multum ponderat fœtus: poſt tertium vero menſem mucor acetabulorum abſumitur, vt tunc nō immineat abortus. Cauſa etiam abortus eſſe ſolet immodica paruitas vteri, cum Hipp. in lib. de ſuperfœt. nam dum vterus eſt iuſto minor, & fœtus ad quandam magnitudinē productus eſt; cum nequeat amplius augeri, ob vteri paruitatem, neceſſe eſt, vt perdatur. Poſtremo fit etiam abortus ratione fœtus, cap. 2. 3. & 12. lib. 3. facult. natural. dum ſemen patris vel matris vitioſum eſt. 2. 3.

Differentia. Quoad differentias a forma: abortus eſt partus pręter naturā vel Ablatus, quando fœtus nō excluditur; vel Corruptus, quādo fœtus excluditur, ſed immaturus. Quoad efficiē. abortus fit, vitio Mulieris, Vteri, vel Fœtus.

Signa imminentis abortus. Imminens abortus cognoſcitur e gracilitate matris. aph. 44. ſect. 5. cum enim mater emaciata eſt, eget copioſo alimento, vt non ſufficiat alimentū pro matre & fœtu, vnde abortus imminet. Indicatur etiā imminens abortus e gracilitate mammarū, præſertim ſi gracilitas repente inuadit: aph. 37. ſect. 5. c. 8. l. 14. vſ. p. Vnde Hipp. dicit, aph. 35. ſect. 5. quæ corruptura ſunt fœtus, his mammæ extenuantur: ſi vero rurſus duræ fiant, dolor aut mammas, aut coxas, aut oculos, aut genua infeſtabit, & nō corrumpent fœtum. Dum enim gracileſcunt mammæ; ſignificant defectū alimenti, vnde fœtus corrumpitur: quod ſi contingat, mammas rurſus intumeſcere; cum materia morbifica deſerat vterū, & petat mammas, & alias etiam corporis partes; hinc dolor occupat vel mammas, vel alias partes: materia ſcilicet morbifica vterum relinquente: vnde fœminæ non abortiunt.

Si fiat ob vteri paruitatem; perditur quidem fœtus,ſed mulier propterea non perit. Si fiat ob mucorem acetabulorum;neque tum fœmina perit; & hoc vitium poſſumus amouere.

Quoad materias;venæ ſectio quandoq; ꝓbatur: v.g. ſi mulier ſit correpta febri,merito febris ſanguis vacuādus. Quandoq; etiam fieri ſolet vt fiat abortus,cum fœmina ſanguine nimis abundat, quo fit,vt cum impetu decumbens in vterum,ſit in cauſa, vt fiat abortus,vnde venæ ſectio probatur. Quandoque fuit ſecta vena cum maxima vtilitate, vt fuerit fœmina præſeruata ab abortu. Expedit potiſſimum primis menſibus venam ſecare;quia adeſt præſentia indicantis,id eſt ſanguinis copioſi:quo etiam tempore fœtus non eget adeo copioſo alimento. Neque primis menſibus adeſt prohibens, vt poſtremis: in his enim virtus fœtus non ita permittit, non ita coindicat. Atque tutum eſt venas ſupernas pertundere,quia ſanguis ſupra iecur ſubſiſtit; præſentia abortus imminet,ſi fiat impetus ſanguinis a ſupra ad infra. Præterea quandoque opus eſt ferro & manuali operatione ad extrahendum fœtū mortuum,quemadmodū docet Aetius. Ad hæc autem confugiendum; quoties ope medicamentorum non poteſt egredi fœtus mortuus: de quibus medicamentis loquemur in partus difficultāte. *Curatio. Phlebotom.*

Quoad medicamenta;primū animaduertere oportet,an fœtus obierit. Cum Hippocrate igitur l. 1. de morb. mul. oportet fouere vterum *oleo liliorum alborum,malua,althea,radicibus cucumeris agreſtis, & addere oportet butyrum,adipes,medullas*,vt e toto,quantū fieri poteſt,vterus laxetur:qa ſecundum hunc modum facile excluditur fœtus mortuus. Sed pręterea cū Hippocr. acria etiam applicare oportet, ꝓpoſita in ſuppreſſione menſiū. Item cum Hippocrate purgationes p os exhibendæ: vnde aſcendendū eſt ad *helleborum nigrum,elaterium cum myrrha*: ℞. *elaterii* ℥. *ii. aut iii. myrrhæ* ℈ß. Neceſſe eſt etiā confugere ad ſternutatoria: vt expediat naribus immittere *ſtruthium,nigellam, elaterium*: per ſternutamenta enim fœtus excludi poteſt. Sed de medicamentis,q̃ poſſunt fœtum mortuum expellere, dicendum ſequenti capite. Si excludatur fœtus,ſed immaturus;cū Hippocrate in l. de exſectione fœtus,ſi nō ſecundum caput exeat, oportet retundere fœtū,vt in caput deſcendat. Si a. fiat excluſio; inprimis animaduertere oportet,an actu excludatur,an vero ne intempeſtiue excutiatur met'ſit: dum n. actu excluditur;cum Auicēna abſtinendū ab adſtringentib', & oportet vti laxantibus:ne,ꝙ fieri nō raro ſolet, relinquantur in vtero membranæ,vel excrementa praua tempore puerperii:vnde, ſi adſtringentibus vtemur,peribit ſine dubio fœmina. Ob id Auicēnas imꝓbans adſtringētia· *Medicamenta. Ad excludendū fœtum.* 1. 2.

proponit *ſuffumigium e bdellio, hyſſopo, origano, & ſinapi*: vnde & excluditur fœtus, & excrementa expurgantur feliciſſime. Si fœtus non ſit mortuus, neq; tamen excludatur, ſed immineat abortus, & fœtus regrediatur; tunc eſt ſaluberrimũ vti adſtringentibus: quorum beneficio efficitur ne mulier abortiar, ſed fœtum conſeruet. Et ideo cum Auicenna & reliquis probātur *trochiſci de carabe, de ſpodio, probantur ſaccharum roſatum antiquum, cum bolo Arm. & adſtringentibus, de quibus in fluxu immoderato diximus*. Secretum quoq; mulieribus eſt Italicis ad prohibendũ aborſum, grauidis *propinare in ouo ſorbili puluerem cocci infectoriũ, pauco maſtiches addito*. Extra etiam obſtetrices, dum hoc periculũ animaduertunt applicabunt dorſo *vnguentum e caſtaneis, vnguentũ Hipp*. Aliq imaginantur (: quod ego ignoro:) *adamantē* geſtatum in digito, prǽſeruare fœminas ab abortu: quēadmodũ etiā Dioſcor. & Aetius dicunt, *lapidem aetitem* idem præſtare, ſi ad ſiniſtrum brachium alligetur. Sed ego magis probo adſtringentia.

Ad prohibē. [illegible]

Poſtremo animaduertere oportet, dum nõ eſt abort⁹ factus, ſed piculũ imminet, nõ tamen ita præſentaneũ; num mulier vtero gerat, vel nõ. Si gerit; pbantur moderate adſtringentia, vt roborentur ligamenta. Si nõ gerit, & alias grauida abortiuit; optimũ eſt præſeruare. Vnde put abortus committitur vel vitio fœminę, vel vteri, vel fœtus, id eſt ſeminis parentũ; ita occurrendum variis medicamentis, put varia cauſa eſt abortus, de quibus in pprio cap. v. g. ſi mulier abortiat ppter mucorē acetabulorũ, oportet, antequā vtero gerat, acetabula ſiccare, & euacuare mucoſitates illas, de quarũ euacuatione ſupra diximus. Ideo propriis capp. hæc medicamenta ſunt proponenda.

Vt tractāda quæ aborti ſe ſolent.

CAPVT IX.

De Pariendi difficultate.

Nomen.

PEr partus difficultatē intelligimus vitiũ, in quo fœtus maturus non expellitur, vt opus eſt. Gignitur hoc malũ, quia vtero aliquid morbificũ occurrit, vi cuius vteri expultrix fruſtratur. Part⁹ ergo difficilis, eſt partus præter naturā maturi fœtus, pcedens a læſa expulſione vteri. Partus autē præter naturā dicitur tribus modis: primo, quia parturitio aufertur, id eſt quando fœtus maturus nõ excluditur, ſed detinetur in vtero: ſecundo quia minuitur quoties longiori tempore fit, quam fieri deberet: tertio quia deprauatur; quoties fit cũ dolore iuſto acerbiore, & vtplurimũ cum noxa vteri. Dictũ eſt maturi; ad differentiā abortus, in quo eſt fœtus immaturus.

Generatio.

Definitio.

Proce-

Procedit autẽ a læſa expulſione. Fruſtratur autem expultrix, vel quia Læditur, vel ob Errorem externum. Læditur, ob morbos vteri. Error externus, eſt vitium Fœminæ, Fœtus, vel Membranarũ. *Cauſa efficiens*
1. Quoad morbos vteri, primum eſt immodica ſiccitas, vi cuius fœtus nõ poteſt facile excludi, quẽadmodũ opus eſſet. Pręterea eſt anguſtia, i. morb⁹ in via: tumor vteri, id eſt morbus in magnitudine aucta: item paruitas vteri, ſecundum Auicennã. Et tandem poteſt eſſe vlcus, ſoluta vnitas. Ob hos igitur vteri morbos, læditur vteri expultrix, vt partus fiat cum difficultate.
2. Quoad vitia fœminę; ea pertinent vel ad Totum corpus, vel ad Partem determinatam. Morbus totius, ex aph. 55. ſect. 5. eſt febris; quæ ſi adeſt tempore partus, hunc reddit difficilem. Sed præterea in cauſa eſt habitus fœminæ obeſus. Item ætas maturior, ante decimum quartum annum: ſiquidem tunc viæ ſunt adeo anguſtæ, vt partus fiat difficilis. Sic etiam ſeniores, vt poſt quadrageſimum annum difficulter pariunt, ob viriũ imbecillitatem. Præterea cum Hippocrate l. de nat. pu. mulier partui non aſſueta, parit cum difficultate: vt etiam mollis ac delicata, quæ noxas & dolores non facile tolerare poteſt; item quæ non facile parturire poteſt. Partes etiam, quæ vtero vicinæ ſunt; laborioſum reddunt partum: verbi gratia, ſi veſica calculo afficiatur; ſi hæmorrhoides tumeant; ſi inteſtina ſint repleta flatibus; ſi læſi ſint maſculi abdominis.
3 Quoad vitia fœtus; ſi moriatur, eſt cauſa difficultatis part⁹: quia ad ſui exitum nil poteſt conferre, eo q; non viuit. Quoad fœtum viuentem; ſi perpendamus ſexum; in partu fœminæ maior eſt difficultas, quia mas robuſtior eſt fœmina. Quoad vim fœtus; ſi imbecillis fuerit, ſiue mas, ſiue fœmina, eſt in cauſa difficultatis partus. Secundum Hippocratem namque l. 1. de morb. mul. fœtus robuſtus, & proinde valide calcitrans, facile excluditur. Quoad magnitudinem; magnus fœtus eſt cauſa difficultatis partus, quia ægre excluditur. Fœtus etiam iuſto minor, quia non habet iuſtum pondus, poteſt eſſe cauſa difficultatis partus: licet maior fœtus ſit cauſa maioris difficultatis quã minor. Quoad fœtus quantitatem diſcretã; cæteris paribus, fœtus duplex, id eſt gemelli, ſunt in cauſa difficilis partus, præſertim ſi accidat, vt vterq; eodẽ tempore in vteri ceruicem decumbat. Quod deniq; ad figuram; ſi fœtus fuerit biceps, cũ difficultate excluditur. Si mala fuerit figura, vt in caput non deſcendat; neceſſario eſt cauſa difficilis partus
4 Quoad membranas inuoluentes fœtum; ſi craſſiores fuerint, difficulter pariunt fœminæ: ob craſſitiem enim immodicam, non facile poſſunt expelli. Tenuiores etiam cauſa ſunt difficultatis partus; quia citius quam par eſt dirumpuntur, vt aquoſitas iuſto citius egrediatur, quæ ſui præſentia lubricando eſt in cauſa, vt fœtus cum facilitate egrediatur: vnde hęc poſtea dum effluxit, partũ non poteſt iuuare.

exhibet *elaterium, cum ranunculo, v.g.* g̃.*ij.vel iij.exhibet cantharides inte-* *imo exiguã
gras,quia alæ ſunt alexiteria ventris, ſcil. vnam cantharidem, cum caſtorii* cantharidis
℈j.*& cymini Æthiopici* ʒß.Et ad eandem intentionem probat per ſuperi- portionem:
us & inferius, quæ menſes valide prouocare poſſunt. Sequenti medica- ait enim,
mento ſæpe fœtus mortuus excluſus eſt: ℞.*pul.ſabinæ,calaminthæ montanæ* κανθαρίδος
cinamom.dictamni Cretic.myrrhæ, caſtorii ana ℈ß.*croci* g̃.*vj.decocti cicerum* μικρόν.
rub.℥*vj.ſyr.de capill.Ven.*℥*ij.Miſce & fiat potio.* Tutius hoc eſt,quã quod 3
ex elaterio,vel cantharidibus conſtat. Si fiat partus difficultas vitio mem-
branarum; ſi craſſiores ſint,iubet Aetius,vt obſtetrix ſumma cum dexteri- 4
tate membranas laceret: &, ſi tenuiores fuerint, iubet Galenus cap.5.lib.
15.vſ.p.vt in vterum aliquid liquidum immittatur, cuius beneficio partes
lubricæ euadunt;cum humor egreſſus ſit, ob nimiam membranarum te-
nuitatem. Idem Aetius probat *albumen oui, cum decocto maluæ, aut fœnu
græci, aut cremore ptiſanæ, aut cum oleo amygdal. dulc.* Secundum Auicen.
a proprietate conferunt *lapis magnes* detentus in ſiniſtra manu. Expedit et- 5
iam ſuffire vterum cum *vngula aſini vel equi.* Probatur etiam ſuffumigium
paratum *cum oculis piſcis ſalsi.* Applicant etiam *corallum* in coxa dextra: &
quandoq; alligant femori lapidem *aetitem.*

CAPVT X.

De Præfocatione ab vtero.

HACTENVS de particularibus vteri affectibus diximus: reſtant *Tranſitio.*
vitia vteri communia, quæ ſunt præfocatio, inflammatio, vlcus.
Cum autem e doctrina de affectibus ventriculi & iecoris pateat
quid agendum ſit in vlcere & inflammatione vteri; his omiſſis,
tantum circa vteri præfocationem digrediemur. Galenus cap.5.lib.6.loc.
aff.mulieres præfocatione detentas, vocat hyſtericas, id eſt, ſecundum vte- *Nomen.*
rum affectas. Dicitur autem præfocatio, quia hæ mulieres ſtrangulari &
ſuffocari videntur. Communiter hoc malum definire ſolent; quod præfo-
catio vteri ſit intemperies frigida vteri, dependens a venenata qualitate. *Definitio*
Verum impoſſibile eſt, in vteri præfocatione eſſe intemperiem frigidam, *Altimari &*
e Galeni ſententia. Nam ca.7.lib.3.de loc.aff.dicit, id quod cito fit, & cito *aliorum.*
deſinit, non poſſe referri in intemperiem: hoc ea ratione dicit, vt probet e-
pilepſiam non poſſe referri in intemperiem. Et hoc etiam de præfocatio-
ne ſtatui poteſt, quæ cito fit, & cito deſinit; deſinit enim, & interficit ali-
quot horarum ſpatio. Præterea ſi referretur præfocatio vteri in intempe-

riem vteri; certe hæc eſſet inſignis intemperies: quia ratione huius præfocationis totum corpus mulieris refrigeratur, ita vt mortis imaginem præbeat: quod fieri non poſſet, niſi inſignis eſſet illa dyſcraſia; Quod ſi hæc eſſet inſignis dyſcraſia; non poſſet tolli, niſi medicamenta calida applicarentur vtero: at Galenus capit. 5. libr. 6. de loc. aff. dicit, curari præfocationem vteri, ſiue fiat e retento ſemine, ſiue e ſanguine menſtruo, nullo prorſus adhibito auxilio ratione corporis vteri. Ergo non poteſt eſſe intemperies vteri. Ego affectum hunc ſic definiendum puto; quod præfocatio vteri, ſit refrigeratio totius corporis & vteri, dependens a veneno frigido, propter obſtructionem vaſorum, ad vterum pertinentium. Dicitur refrigeratio totius corporis; quia ita ſecundum totum refrigerantur mulieres, vt mori videantur. Dicitur etiam refrigeratio vteri; quoniam frigiditas totius corporis, in vteri ſtrangulatu prouenit a frigiditate vteri. Cum refrigerationem dico; nolo intemperiem; refrigeratio enim eſt ſymptoma & affectio; intemperies eſt morbus. Quare ego præfocationem vteri non refero in dyſcraſiam frigidam, tanquam in morbum vteri; ſed in refrigerationem, id eſt, qualitatem mutatam tangibilem, & proinde in ſymptoma. Dependet autem hæc refrigeratio a veneno frigido. Et hoc ſymptoma refertur in morbum in mala compoſitione, in via, nimirum in obſtructionem vaſorum ad vterum pertingentium. Hæc autem obſtructio ſecundum Galenum, fit e retento ſemine, vel ſanguine menſtruo. Nam vidua quædam, vt Galenus refert, quæ a coitu abſtinuerat, quamuis menſes ipſi fluebant, incidit in vteri ſtrangulatum; a quo poſtea conualuit, vbi poſt calorifica admota partibus inferioribus, & per contrectationem illarum partium, excretum fuit copioſum ſemen. Vnde patet, etiam e retento ſemine fieri præfocationem. Differentia tamen eſt inter præfocationem cauſatam e ſemine, & cauſatam e ſanguine menſtruo. Dum enim fit e retento ſemine, non retrahitur vterus ad latera, vel ad partes ſuperiores: at, dum fit e ſanguine menſtruo; retrahitur vterus vel ſurſum, vel ad latera; quia venæ ad vterum delatæ replentur & humectantur, & proinde replentur vincula illa, quibus dorſo vterus alligatur: vnde ratione huius humectationis ac repletionis illa vincula retrahuntur ac abbreuiantur, & hinc vterus retrahitur. Conſtitutum ergo ſit, præfocationem vteri fieri ex obſtructione vaſorum deuenientium ad vterum, quæ vaſa continent ſemen & ſanguinem menſtruum: quibus retentis ſequitur refrigeratio tum vteri, tum totius corporis, & inde hæc præfocatio.

Auctoris definitio.

Cauſa efficiens.

Sed

Sed contra ſentire videntur Hippocrates & Aetius. Nam Hippocrates libr. 1. de morb. mul. dicit, vteri præfocationem fieri, quando venæ inaniuntur, & ſiccatur vterus. Reſponſio. Vaſa vteri ſunt duplicia; alia deferunt materias ad vterum, ſemen ſcilicet & ſanguinem menſtruum: aliæ autem ſunt venæ propriæ vteri. Præfocatio vteri fit, quia venenum frigidum generatur, propter obſtructionem vaſorum, non vteri, ſed vaſorum ad vterum pertingentium. Dum igitur vaſa, materias deferentia ad vterum, obſtruuntur; certum eſt, quod tunc venæ vteri inaniuntur, vnde ſiccatur vterus, qui antea irrigabatur & humectabatur ratione tum ſanguinis menſtrui, tum ſeminis. Inaniuntur autem venæ vteri, quoniam obſtruuntur vaſa deferentia materias ad vterum. Et ſic explicandus eſt citatus Hippocratis locus. Præterea Hippocrates ibidem ait, fieri vteri præfocationem in prægnantibus e nimio labore, e cibi faſtidio: vterum enim ratione laboris incaleſcere; & fœtum alimento priuari, propter inappetentiam. Hinc videtur vteri præfocatio potius conſiſtere in caliditate, quam in frigiditate. Reſponſio. Hippocrates vult ſignificare, ratione caloris & laboris vterum incaleſcere, & calefactum attrahere. Cum autem aſſit cibi faſtidium, dũ mulieres comedunt citra appetentiam; plurimæ ſuperfluitates colliguntur, & alimentum bonum eſt paucum; iuxta illud, Quod ſapit, nutrit: hæ autem ſuperfluitates attrahuntur ab vtero, ratione caliditatis; vnde vaſa replentur, quibus repletis fit obſtructio, & his obſtructis fit præfocatio. Quare pręfocatio refertur in obſtructionem, non autem in dyſcraſiam frigidam. Aetius etiã nobis contrariari videtur, qui dicit, fieri præfocationem, dum vterus refrigeratur menſibus prodeuntibus. Admodum difficile eſt intelligere, quid per hæc verba velit Aetius. Nam ſi ſtatuit, vteri præfocationem fieri e ſanguine menſtruo prodeunte, eo quod ratione mẽſium immodice prodeũtium, vterus refrigeratur: quomodo igitur fit præfocatio e menſtruo ſanguine retento? Reſponſio. Dum adeſt præfocatio vteri; coniungitur etiam ſyncope, vel ſaltẽ animi defectus. Aetius ergo reſpiciens ad ſyncopen, quæ fieri poteſt ob affectum vterum; cognouit ſyncopen non modo fieri poſſe in ſuppreſſione menſium, ſed etiam e profluuio menſium: nam ſi fiat euacuatio ſanguinis vel per vterum, vel per aliam quamcunq; partem; ſi ſit immodica, poteſt ſyncopen producere. Ideo dicẽdum, quod illa præfocatio, de qua loquitur Aetius, non eſt vera præfocatio: dum enim eſt vera præfocatio, & ſecundum Hippocrat. l. 2. de morb. & ſecundum omnes medicos naribus odorata admota, maximẽ nocẽt; fœtida autẽ inferioribus partibus admota obſunt. Quare in præfocatione odorata adhibenda ſunt partibus

Hippocratis loca explicantur.

Aetii locus ca. 68. l. 16.

inferioribus,fœtida naribus. At hæc ita fieri nequeunt, in menſium profluuio: dum enim cum hoc eſt ſyncope,odoratata naribus,fœtida imis partibus ſunt admouenda. Quare penitus cõtraria eſt ratio curationis. Sermo igitur eſt de ſyncope,quæ fit,dum mulier afficitur obſtructione vaſorum, ad vterum pertingentium,quæ pendere poteſt,e retentione vel ſanguinis menſtrui, vel ſeminis vel etinm a nimio fluxu ſanguinis menſuri. Et ob id Aetius non loquitur de vera præfocatione vteri,ſed de coniuncta cum ſyncope, quæ ab vtraq; cauſa dicta prouenire poteſt.

Differentia. Præcipuæ differentiæ proponuntur a Galeno cap.5.l.6.loc.aff. Fit enim vteri præfocatio ob retentum vel Semen, vel Sanguinem menſtruum. Quoad communes differẽtias: prçfocatio eſt vitium ſolubile: præterea eſt vitium vehemens & ſimpliciter,& ſecundum quid. Simpliciter quidem, quia eſt magnus receſſus. Secundum quid vero; quoniam eſt affectio in parte conſentiente cum partibus principibus. Prçterea eſt vitium chronicum,inſtar morbi comitialis; ſed ratione totius morbi. Eſt autem exacte peracutum,ratione acceſſionis; quoniam breui ſpatio poteſt interficere. Eſt præterea vitium commune,& indeterminatum, quia adeſt obſtructio in illis vaſis; quæ eſt morbus indifferens,quoniam alias etiam partes occupare poteſt.

Signa. Cognoſcitur autem mulier præfocata,quoniam repente & ilico affligitur,& inſigniter,quandoq; obmuteſcit,quandoq; in ſyncopẽ labitur, quãdoq; leipothymia oboritur,quandoq; fiunt conuulſiones, quandoq; epilepſia. Diſtinguendum autem,num epilepſia, vel ſyncope fiat vitio cordis, vel cerebri,vel vteri: & iccirco recurrendum ad ſigna indicantia malas affe-*Signa diff.* ctiones harum vel illarum partium. Dum cognouimus vteri præfocationem; oportet videre an ille ſtrangulatus proueniat e retento ſemine, vel menſtruo. Galenus dicit,multo deteriorem eſſe eum, qui fit e retento ſemine; vnde pulſus deficit,& inſpiratio non ſolum læditur,ſed etiam aufertur,quia calor in corpore mulieris exiguus permanet, quia ſcilicet refrigeratur totum corpus, quia refrigeratur vterus, propter obſtructionem vaſorum deferentium ſemen ad vterum : ſemen autem illud in venenum conuertitur: quod (pro more venenorum etiam aliorum, vt ſcorpii, viperæ,&c.) ilico vim ſuam veneficam toti corpori communicat. Dum igitur fit tanta refrigeratio corporis, vt exiguus calor in eo permaneat: poteſt etiam reſpiratio auferri,manente tamen vita: remanet autem tranſpiratio,quamuis reſpiratio auferatur; illa quippe ſufficere poteſt pro vitç ſuſtentatione in hoc caſu,quoniam corporis calor exiguus per tranſpirationem ſatis euentari poteſt,nec maiori eget ventilatione. Hinc decipiuntur

practici

practici illi, qui (vt experiantur an mulier præfocata ſit mortua, necne;) ori mulieris hyſtericæ ſolent apponere flocculos lanæ, qui ſi non moueantur, dicunt eſſe mortuam: ſic ſpeculum ori adhibitum, ſi non inficiatur, dicunt eſſe mortuam. Et thoraci poculum aqua plenum imponunt: & ſi aqua non moueatur, mortuam dicunt propter ablatam diaphragmatis actionem, quæ ad reſpirationem neceſſaria eſt. Sed hi decipiuntur; quia ſigna propoſita non indicant ablationem vitæ, ſed ablatam reſpirationem, cum qua tamen vita ſtare poteſt, quoniam permanet tranſpiratio. Quare ſi præfocatio fit e retento ſemine, grauiora ſunt ſymptomata, quam vbi fit e retento ſanguine menſtruo. Aliud ſignum eſt apud Galenum & Auicennam: quando enim ſtrangulatus fit ob retentum ſanguinem menſtuuum; vterus conuertitur vel ſurſum, vel ad latera; id quod ſenſibiliter interdum ab obſtetricibus obſeruatur. Dum autem fit e retento ſemine, talis conuerſio non obſeruatur. Præterea ſi fiat ob ſemen retentum; indicatur ex intermiſſa ſolita Venere. Notandum autem, Galenum reprehendere illos, qui dicunt, ſtrangulatum fieri ob vteri commotionem. Ideoque Hippocrates dum libr. 2. de morb. mul. atteſtatur, vterum ad præcordia aſcendere, non vult, eum vere aſcendere, ſed vim illam veneficam, & inſigniter refrigerantem, communicari præcordiis, & hinc toti corpori: vnde, ſi communicatur cordi, fit ſyncope, ſi cerebro, fit epilepſia. Quod hoc verum ſit, inde patet; quia dicit, vterum deſcendere ad coxas, non ſecundum proprium corpus, ſed ſecundum vim: Sic etiam dicendum, quod ſecundum vim ad præcordia aſcendat.

In præſenti vteri ſtrangulatu, oritur indicatio exobſtruendi, & prohibendi, ne obſtructio magis augeatur: vnde oritur indicatio reuellendi. Ratione vero imminentis pręfocationis, oritur indicatio euacuandi, tum ſanguinem menſtruum, tum ſemen: & oritur indicatio prohibendi, ne hæc retineantur. Et deniq; totius ratio habenda. *Indicatiões.*

Affectus hic vehementiſſimus eſt, qui aliquando paucarum horarum ſpatio interficit. Optimum autem eſt, vt, ſi mulier præfocata mortua eſſe videatur, ſeruetur triduum, id eſt, horas 72. & ſi tunc corpus fœteat, mors cognoſcitur: ſi enim inſignis eſt affectio, interdum videntur mortuæ mulieres, & tamen reuiuiſcunt. Sæuior eſt affectio, ſi fiat a retento ſemine, quam ſi a ſanguine menſtruo: tum ob cauſam ante dictam, tum ob anguſtiam temporis. Malum peius eſt, ſi coniuncta eſt ſyncope. Si aſſint ſternutationes, bonum: aph. 35. ſect. 5. Quare præfocatio eſt vitium admodum periculoſum; quod tamen curationem quandoque admittit, ſi nullus *Prognoſtica.*

committatur error: alias in principio maximus fit progreſſus, ſi negligentius tractetur.

Curatio. Cheirurgia. Quoad cheirurgiam. In præfocatione actu exſiſtente, ſi fuerit e retento ſemine, non conuenit venam ſecare, quia tunc non adeſt indicatio vacuandi ſanguinem: quod etiam ſtatuit Auicennas. Si vero ſtrangulatus pendeat e retento ſanguine menſtruo: ſanguis euacuandus. Et, cum præfocatio ſit morbus vehemens, non ſecundum quid, ſed ſimpliciter; ideo valido auxilio ſanguis debet euacuari, ſcilicet per venæſectionem, dummodo ætas & vires permittant. De viribus dubitatur: quia in ſtrangulatu adeſt ſyncope, nimirum præceps virium lapſus. Videamus igitur, num in hoc vitio ita cõſtent vires, vt admittant venæſectionem. Galenus ca. 3. l. 10. meth. & c. 5. li. 12. meth. ait, vires conſiſtere in ſpiritibus, carnoſo genere, & ſolidis particulis. In præfocatione vires ſunt languidæ, ratione ſpirituum: poſſunt autem validæ eſſe ratione carnoſi generis, quoniam non omnes hyſtericæ ſunt excarnes: poſſunt etiam eſſe validę vires in ſolidis particulis. Sed obiiciat quis, Galenum c. 5. lib. 12. meth. dicere, vires eſſe validas in ſolidis particulis, quando ſolidæ partes ſunt bene temperatæ: at in præfocatione vteri non poſſunt eſſe bene temperatæ, quia adeſt refrigeratio in toto corpore, & proinde in ſolidis particulis. Huic dubitationi ſatisfacit Galenus cap. 2. lib. 3. de præſag. e pulſ. vbi ait, cor vel incaluiſſe, vel incaleſcere: ſi cor incaluit, languidæ ſunt vires; ſi incaleſcit, poſſunt eſſe validæ. At præfocatio vteri eſt affectio, id eſt refrigeratio; non autem eſt intemperies: & ob id non eſt in facto eſſe: non ergo eſt frigiditas, ſeu frigida dyſcraſia, cuius ratione vires conſtare nequeant in ſolidis, ſed eſt refrigeratio. Quare vires conſtant, quoad ſolidas partes, & quãdoq; etiam, quoad carnoſum genus; quamuis deficiãt ratione ſpirituum. Ideo in præfocatione a ſanguine mõſtruo, vena ſecari poteſt. Hinc Galenus com. 23. & 24. li. 4. de vict. rat. ſecat venam ἐν τῇ τῶν φλεβῶν ἀπολήψει, vbi patiens obmutuit, & eſt carẽtia pulſus, ac proinde ſyncope: vnde in ſyncope etiam acuta exſiſtente, licet venam ſecare, vt c. 9 li. 2. docuimus. Auicen. reprobat phlebotomiam: ſed ibi loquitur de præfocatione e retento ſemine: probat autem in eo ſtrangulatu, in quo vterus retrahitur: ſi enim ad dextram retrahatur, ſaphenam dextram ſecat; ſi ad ſiniſtram, aperit ſaphenam ſiniſtram: ſi ſurſum retrahatur, vtramque ſaphenam tũdit. Retrahitur autem vterus, ad harum aliquam poſitionem, vbi fit præfocatio ob retentionem ſanguinis menſtrui: Et, dum adeſt hæc retractio, tum actu adeſt ſyncope, & præfocatio. Quare Auicennas in præfocatione actu exſiſtente ſecat venam: Et recte: quia imminet caloris ſuffocatio, cuius præſentaneum remedium eſt venæſectio. Diebus elapſis præ-

præfui curationi mulieris, quæ in die octies correpta fuit vteri ſtrangulatu: & noluit admittere venæſectionem alter medicus, qui aderat. Inuito tamen illo medico, ſecta fuit vena: & ipſa ſtatim euaſit. Quare audacter in tali caſu ad venæſectionem accedendum: alias mulieribus pereundum eſſet. Quod ſi venæſectioni aliqua de cauſa non ſit locus: accedẽdum ad cucurbitulas ſcarificatas. Auicennas capit. prop. docet, quando magis vti poſſimus cucurbitulis, & quando magis venæſectione: quem hac de re conſuletis.

Inter initia præfocationis, optimum eſt vti aliquo euacuante, electiue educente; vt ſi vtamur ſuppoſitorio acri. Et male faciunt illi, qui ſtatim ab initio deueniunt ad frictiones, & odoramenta, ſiue hæc ſint odorata, ſiue fœtida: quoniam oportet prius totum vacuare, & potiſſimum vteri partes. Et, ſi opus ſit venæſectione, ad hanc ſtatim deueniendum, euacuato prius corpore, cum aliquo ſuppoſitorio. Deinde accedendum ad frictiones. *Medicamenta generalia*

Quoad medicamenta peculiaria: in paroxyſmo non poſſumus dare *conyzam*, *caſtorium*, *ſulphur coctum*, & alia quæ proponuntur ab Hippocrate, lib. 2. de morb. mul. Verum quidem eſt, quod ad præſeruationem vti liceat aperientibus, & prouocantibus menſes: de quibus ſuo loco. Sed vbi eſt acceſſio, non eſt poſſibile ea exhibere: nam mulieres hyſtericæ non poſſunt deglutire, cum veluti mortuæ iaceant. Vi ergo aperietur os, & infundetur *caſtorium*, quod ratione fœtoris conducit. Tempore autem præfocationis, ſi ſit e retento ſemine; obſtetrices ſumant *bombacem, vel lanam, imbutam oleis rerum aromaticarum, vt oleo cariophyllorum, moſcho, ambra, Zibetho*, eamque penitus in pudenda ponant. Quinetiam contrectando partes illas agitent, vt ſemen proiiciatur: vt Galenus refert cap 5. lib. 6. loc. aff. Si mulier viro deſponſata fuerit, vir penem inungat *oleis prædictis, vel Zibetho, &c.* & cum ea coeat: hac enim ratione, partibus illis commotis, mulier expergefieri poteſt, & ſemen emittere, vnde liberetur. Si præfocatio ſit e retento ſanguine menſtruo; tempore acceſſionis licet vti *radice cyclaminis, & caulibus mercurialis*. In omni cauſa inungentur pudenda & partes vteri, rebus odoratis: naribus vero apponentur ingrata, vt ſunt *aſa fœtida, galbanum, caſtorium*, & alia fœtida, quæ ſunt in communi vſu. *Specialia.*

CAPVT XI.

Appendix: qua diſſeritur, in humano genere virginitatem non poſſe certis & indubiis notis aſtrui.

PROBABILIA ſigna virginitatis in mare ſumuntur e mutatione odoris & vocis: in fœmina, ex hymene, & venarum congerie, quibus os ceruicis vteri affici conſueuit.

Odoris mutatio. Quoad odorem; ante coitum putant ſimilem ſeruari; at poſt deflorationem, eum mutari ad inſuauem & hircinum. Verum nos ſtatuimus in pubertate hanc odoris mutationem accidere, quod ſemen eo tempore gignatur. *Cauſa 1.* Dum enim ſemen procreatur, ſpiritus vitales largius quam antea in teſtes diffunduntur, reliquum autem corpus eos pauciores habet, ideoque natura, ſpirituum copioſorum ope deſtituta, humores & excrementa non ita ſuperat, vt antea; vnde neceſſario odoris mutatio. *Cauſa 2.* Deinde vis ſeminis generatrix, ante ſeminis generationem quaſi ſopita, eo tempore quo ſemen producitur, ita excitatur, vt ſemen gignat, & vim ſuam, id eſt, qualitatem quandam realem toti corpori impertiatur: vnde humores & excrementa corporis, a priſtina odoris bonitate deſciſcunt, caroque vniuerſa ſimilem affectionem contrahit. Hinc caſtratorum animalium carnes iucundiores; non caſtratorum inſuaues, ſiue Venerem exerceant, ſiue non; quamuis euidentior ſit in iis mutatio, quæ Venere vtuntur. Quia igitur odoris mutatio fit, quoniam ſemen gignitur: ab ea non poteſt vllum ſignum certum virginitatis, vel deflorationis ſumi.

Vocis mutatio. Vocis mutatio duplex eſt: vel enim vox pura, ſeu ſonora, in impuram, ſeu raucam mutatur. vel acuta in grauem. In pubertate igitur, non e coitu, ſed ob ſeminis generationem, vocis puritas non retinetur. Cum enim vox ſit ſonus aeris efflati, dependens a glottide mota: fit vt vox ſonora fiat, dum aer efflatus a pura glottide percutitur. At in ſeminis generatione vtrumq; deſideratur: vnde vox impuritatis fit particeps; quia ſpiritus deficiũt; & vis illa ſeminalis toti, & proinde etiã laryngi impertit. Acutę vocis cauſa immediata, eſt aer velociter impulſus: tarde autem agitat⁹, aer eſt cauſa grauis vocis. Quare in pubertate vox fit grauior, non e coitu neceſſario, ſed e conſtitutione laryngis, & generatione ſeminis: e cõſtitutione laryngis, quia inſtrumẽti anguſtia, vt in pueris, eſt cauſa vocis acutæ, eo quod aer velociter impellitur: at in pubertate inſtrumẽta fiũt ampliora, vnde aer tã velociter moueri nequit

E ſemi-

E ſeminis generatione; quia ſpiritus vitales in teſtes decumbunt, minoreque copia ad reliquas corporis partes deferuntur, vnde aer minori impetu agitatur. Quare e vocis mutatione, non ſumitur certum indicium virginitatis, aut deflorationis.

Quoad fœminas: & primum quoad Hymnem; huius cauſa efficiens eſt facultas generatrix, quæ cum ſemine parentum in vterum deducitur. Materia e qua, ſunt portiones fibroſæ & membranoſæ, pertinentes vt plurimum ad os ceruicis (: nam ſecundum Aetium in quibuſdam fœminis in ipſius pudendi labiis ſolet hæc membrana generari; in quibuſdam etiam circa vteri oſculum.) quæ ita extenduntur, luxuriante facultate generatrice, vt membrana hæc ꝓducatur. Finalis cauſa hui⁹ membranæ nulla eſt, qa eius generatio non eſt neceſſaria; cum aliquando generetur, aliquando nō; vt omnes anatomici fatentur. Et Aetius hanc membranulam inter morbos recenſet; tantum abeſt, vt vtilem eam exiſtimet, Præterea, cum fœtu in lucē edito, natura etiam materias ſeminales gignat (: vt patet in tumoribus folliculis donatis, pterygio, & Sebel:) non mirū eſt, ſi tempore formationis fœtus pars aliqua etiam non neceſſaria procreetur. Ergo abſentia hymenis, non arguit mulierem eſſe defloratam; nec præſentia certum eſt virginitatis indicium: nam ſi foramen ſit amplius, ſeminis ingreſſus non impeditur, maxime ſi virile pudendum non admodum vaſtum, muliebre autem peramplum ſit.

Hymen: Vide Columbum, & ParANUM.

c. 96. lib. 16.

Quod venarum congeriem attinet, non negamus fieri poſſe, vt circa os ceruicis venulæ nonnihil extendantur. Cum enim hoc fiat in vitio, quod Arabes Sebel vocant (: in quo venoſa ſubſtantia ita extenditur, venulæque inuicē ita inſeruntur, vt ex iis veluti panniculus quidā efformari videatur:) nō mirandum, ſi in generatione fœtus, facultas illa generatrix luxurians, e venulis ad os ceruicis attinentibus, formet contextum quendam venarum, quibus diſruptis ſanguinis effluat. Sed neque harum venarum generatio eſt perpetua: vnde nec latentibus his venulis, neceſſario violata eſt virginitas; nec apparentibus, neceſſario eſt integra: poteſt enim euenire, vt hæ venulæ in congreſſu ſanguinem non emittant, ſi ſcilicet venarum cumulus ſit exiguus, pudendum fœminæ vaſtum, virile paruulum.

Venarum congeries.

Quamobrem defloratio, vel natura tegi vel arte ita occultari poteſt, vt interdum etiam periti Medici & obſtetrices fallantur.

PRACTICÆ MEDICINÆ
Liber Quintus;
DE ARTHRITIDE, ET LVE VENEREA.

SECTIO PRIOR:
De articulorum doloribus.

Nomen. PEr arthritidẽ intelligimus dolorem cuiuslibet articuli, quemlibetq; dolorẽ articularẽ, ſecundum cõ. aph. 55. ſect. 6. & dirigitur hæc vox ad cheiragrã, ad podagrã, ad gonagrã, ad dolorẽ coxendicũ, & deniq; ad omnes articulorũ dolores. Deſumta eſt vox, ab actione læſa, quia dolor vocatur; & a loco affecto, quia dicit articularis: hic a. dolor intelligitur, prout fit a materia, nõ à ſimplici qualitate. Verumtamen ita de hoc dolore loquemur, vt etiã pateat quid agendũ ſit, ſi dolor a ſimplici qualitate oriat.

Generatio. Generatio huius mali, inſinuatur a Galeno cõ. aph. 49. ſect. 6. Materia n. fluens ad articulos, neceſſe eſt, vt ligamenta repleat; nõ n. fit dolor articularis, ſi ſola articulorũ cauitas repleatur: neq; ſufficit, vt ſolũ afficiatur περιόστεον: neceſſariũ ergo eſt repleri ligamenta, q̃ repleta, dum cõprimunt tendines, & reliquas neruoſas partes vicinas, ſoluunt continuum, cõprimendo; vnde dolor, oritur.

Definitio. Proinde dolor articularis, eſt triſtis ſenſatio partiũ neruoſarũ articulorum, depẽdens a ſolutione vnitatis, facta a cõpreſſione ligamentorũ. Cauſa formalis eſt triſtis ſenſatio: quę in doctrina de dolore capitis explicatur.

Subiectum. Subiectũ, ſunt partes neruoſæ articulorum id eſt

id eſt nerui, tendines, perioſtion; non ligamenta, q̄ non ſentiunt, q̄uis hæc ſubiectum ſint cauſæ efficientis. Diximus articulorum; ad differentiam aliarũ partium. Per articulum (ſecundũ Galẽ. c. 5. l. 12. de vſu p.) intelligimus oſſium compoſitionẽ, factã, ꝑpter motum voluntariũ: ad q̄ conſtitutionẽ articulorũ concurrunt oſſa, cartilagines, membranæ, ligamenta, tendines, nerui, caro muſculoſa, vaſa, cutis, ipſaq; membrana carnoſa. At ſubiectum huius doloris, ſunt ſolæ partes ſenſitiuæ, id eſt nerui, tendines, membranæ.

Cauſa efficiens huius doloris, eſt ſolutio vnitatis, dependens a compreſſione ligamentorum: vt colligitur e c. 80. art. med. & cap. 2. l. 10. κατ. τόπ. vbi cõmunis cauſa doloris articularis ſtatuitur tenſio. Porro materiæ tendentis ſubiectũ, ſunt ligamenta; ſi n. partes neruoſæ, id eſt nerui, tendines, replerenẽ, fierent cõuulſiones: vnde Paullus c. 78. l. 3. ait, nõ eſſe inflammationẽ inter internodia, ſed circa articulos, q̄a ibi reſident ligamenta: hoc a. nõ eſt perpetuũ, quia interdũ replentur oſſium cauitates, interdũ materia reſidet inter os & perioſtium. Vitiũ ergo hoc ad ligamenta ꝑtinens, poteſt dici morbus in aucta magnitudine, tumor; item ſi oſſium cauitates replentur, poteſt ſtatui morbus in cauitate. Ad ligamentorũ a. repletionẽ requiruntur tria, humoris Copia, humoris Motus, & articulorum Imbecillitas; cõ. aph. 28. ſect. 6. Primũ ergo de humore copioſo duo explicanda: vnum, quisnam ſit hic humor: alterum, quæ eius cauſa. Humor occupans articulos, principalis cauſa doloris, eſt Sanguis, vel Pituita: non bilis; hæc n. adeo mordax eſt, vt potius vlcera excitet, quam tumores: nõ melancholia; quę in magna copia nõ generatur, & ꝑterea adeo craſſa eſt, vt vix aliquid reperiatẽ, q eius vehiculum eſſe queat, vnde a ſola melancholia, vel nõ fit dolor articularis, vel rariſſime. Porro Sanguis vel Sincerus eſſe poteſt, vel Permiſtus cum bile, cum pituita, cum melancholia: vt bilis, pituita, melancholia habeant rationẽ humoris principalis, ſed nõ ſinceri, verũ permiſti, ita vt ſanguis tamen prædominetur. Pituita, poteſt eſſe ſincera, vel ꝑmiſta ſanguini, bili, melancholiæ: ita tamen, vt pituita ꝑdominetur. Hi ergo humores duo rationẽ habẽt cauſæ principalis, in dolore articulorũ. Vehiculũ a. horũ humorũ multiplex eſſe poteſt: interdũ eſt ſerũ, id eſt excremẽtũ tenue, primę coctionis; interdũ ichor, id eſt materia præter naturã reddita, genita e tenuiore parte humoris; poteſt quoq; eſſe bilis flaua. Hæ doloris ſunt cauſę: plurimũ quidẽ pituita, interdum tantũ etiam alii ſucci, vt ſanguis, a quo fit dolor articulorum inflãmatorius. Cauſa huius humoris, qui eſt arthritidis auctor, Generans eſt vel Colligens. Generans patet ex alibi dictis: nam quiuis humor generatur ab aliquo agente ex aliqua materia. v. g. ſanguis generatur a iecore calidiore, e bono & copioſo chylo: pituita a

Cauſa effic.

Ligamenta repleri in arthritide.

Vnde fiat ligamentorũ repletio.

1.

Humoris replentis ſpecies.

ὄχημα.

Cauſa humoris replentis.

frigiditate vẽtriculi, e cibis pituitoſis &c. Cauſa colligẽs, eſt ſuppreſſa aliqua conſueta vacuatio: vnde aph. 29. ſect. 6. dicit γυνὴ οὐ ποδαγριᾷ, ἢν μὴ τὰ καταμήνια αὐτῇ ἐκλίπῃ. Hinc etiã ſæpe arthritis oritur, dũ vacuatio p nares ſupprimit. Hactenus de humore copioſo. Cæterũ cauſæ q̃ faciunt vt humor moueatur, ſunt, humoris Copia, Qualitas, Expultricis robur, Viarum amplitudo.

2. *Cauſ. motus humorum.* Dum n. humor iuſto eſt copioſior, aggrauat facultatẽ, vt ad expellendum inſurgat. Qualitas noxia expultricẽ irritat. Robur etiam expultricis reqritur: niſi n. pars, in qua repitur materia, robuſtã obtineat expultricem, non expellit, nõ tranſmittit, ſed potius ſuſcipit. Viarũ etiam anguſtia, tranſitum impedit. Viæ a. p quas hæc materia mouetur, ſunt vaſa .i. venæ, arteriæ, preterea ſpatia media inter cutem & carnẽ, vt ſtatuit Ferneli⁹, ſed nõ hæc ſola, vt ipſe male arbitratur. Viæ redduntur laxiores, e balneo aquę dulcis, c. vlt. l. 11. meth. Articulorũ imbecillitas eſt Natiua, vel Aſcititia. Natiua; quæ a

3 *Imbecillitas articulorũ.* principio generationis adeſt, & hæc impreſſa eſt fœtui, vel tempore cõceptionis, vel poſt. Tempore cõceptionis, cũ patiens eſt ortus e prauo ſemine parentũ qui articulos habuere imbecillos. Poſt cõceptionẽ; cum imbecillitas in vtero a matre contrahit, q̃ prauo vtitur alimẽto, cuius vi ligamẽta euadunt laxa, frigida, humida, & pinde admodũ apta ad ſuſcipiendũ ſupfluitates. Imbecillitas aſcititia oriri poteſt a cauſis, q̃ agunt poſteaquã patiens in lucẽ edit⁹ eſt: & hæ ſunt Internæ cauſæ, vel Externę. Internæ; vt humores: v. g. ſi quis copioſam gignat pituitã, vt alimentũ euadat pituitoſum, hoc decumbens in articulos, poteſt oſſa & ligamenta humidiora & frigidiora reddere. Externæ cauſæ, vel Neceſſario occurrunt, vel Nõ neceſſario. Neceſſario; vt viuendi ratio, cuius vi partes articulorũ laxantur, refrigerãtur, humectantur; vt aer frigidus, cibus pituitoſus, pot⁹ plus iuſto frigidior, vinũ copioſum (: nam dũ non regitur a natura, refrigerat, & maxime articulis officit:) ſomnus im̃oderatus, meridian⁹, immoderata repletio, & potiſſ. immoderata inanitio, vnde Venus arthritidẽ cauſat; ſimiliter & quies immodica, & motus immoderatus intempeſtiu⁹, tũ corporis, tum animi: hęc omnia in cauſa ſunt, vt partes articulorũ laxę reddãtur. cõ. aph. 16. 20. 22. & vlt. ſect. 3. & cõ. aph. 28 29. 30. 49. 55. ſect. 6. &, c. 5. l. 1. de alim. fac. l. de cibis bõ. & mal. ſucc. c. vlt. l. 11. meth. c. 4. l. 14. meth. c. penult. l. 10. κ. τόπ. Nõ neceſſario occurrentes cauſæ ſunt; vt ſi qs articulis applicet refrigerãtia, verſetur in locis frigidis & humidis, illegitime balneo aqua dulcis vtat.

Differentia Differentiæ ſumuntur a forma, ſubiecto, & cauſa efficiente. Forma eſt triſtis ſenſatio; quæ modo Magis, modo Minus eſt moleſta. Subiectũ ſunt partes articulorum, vel Omnium, & dicitur arthritis, dolor articularis; vel Quorundam; vnde, ſi occupat articulos manuum dicitur cheiragra: ſi.

p. dum

pedum, podagra; ſi genu, gonagra; ſi coxas, ἰσχιὰς dicitur. Cauſa effectrix, eſt humor Copioſus, Mobilis, & Articulorum imbecillitas. Humor, eſt Sanguis, vel Pituita: ſanguis aut ſolus, aut cum pituita, vel bile, vel rariſſime cum melancholia: pituita vel ſincera, vel miſta cum ſanguine, bile, aut rariſſime cum melancholia. Copia huius humoris, vel eſt Maior, vel Minor. Mobilitas: mouetur humor, vel per Transmiſſionem, vel per Collectionem quandoque: ſemper tamen locum habet transmiſſio, vt e ſuperioribus patet. Articulorum imbecillitas, vel eſt Natiua, vel Aſcititia: natiua; tempore conceptionis, vel poſt: aſcititia, a cauſis internis, vel externis; & his aut neceſſario, aut non neceſſario occurrentibus.

In genere arthritis patet; nam æger de dolore circa articulos conqueritur. Hic autem dolor diſtinguitur ab eo qui non fit a materia, & qui vere articularis non eſt; quia in arthritide neceſſario ſunt ſigna humoris redundantis; de quibus ſuo loco. Differentiæ a forma facile patent; num dolor magis vel minus ſit intenſus. Differentiæ a ſubiecto: num afficiantur articuli omnes, vel ſaltem aliqui; demonſtrabunt ægri. Differentiæ a cauſa effectrice: Si eſt ſanguis ſincerus, exſuperans, citra aliorum ammiſſtionē; cognoſcitur e calore ſatis miti; nō enim ita mordax eſt, vt calor bilis flauæ, aut pituitæ ſalſæ; eſt tñ ſatis copioſus, ſi conferatur cū pituita influente, in qua fere nullus apparet calor: partes etiā tunc ſunt rubentes: tumor eſt ſatis inſignis; corpus eſt temperamenti calidioris & humidioris: habitus carnoſus: ætas florens: tēpus veris: patiens vſus eſt optimis & copioſis cibis: ſuppreſſa eſſe poteſt conſueta vacuatio, vt per nares, &c. Si eſt pituita; calor eſt exiguus: color albicans: tumor mollis, præſertim inter initia; temporis enim progreſſu, pituita in tophos degenerat: tandem pituitæ aderunt ſigna, quæ alibi traduntur. Quoad per miſtos humores: ſi ſanguis cum pituita fuerit miſtus; calor eſt mediocris, non ita intenſus: rubedo moderata, vergens ad albedinem: color ſubrubeus potius, quam rubeus: tumor mediocris: ſigna vtriuſque humoris dominantis; Verbi gratia, ſi ventriculus ſit frigidus, aut ſimul caput; & calor cum humiditate abundet in iecore, vt gignatur copioſus ſanguis. Si ſanguis ſit cum bile miſtus; calor erit intenſior, mordacior: rubedo cum flauedine quadam: & ſigna erunt vtriuſque humoris redundantis. Si ſit miſtus cum melancholia; calor erit remiſſus: rubedo modo vergens ad flauedinem, albedinem, ſed habens quandam obſcuritatem: & ſigna aderunt vtriuſque humoris. Si pituita cum ſanguine permiſta fuerit; calor erit ſatis remiſſus: color albicans, cum exigua quadam rubedine, ſed ma-

Signa generalia. *Specialia.* *Sanguinis.* *Pituitæ.* *Miſtorum.*

5. Hi ergo errores deſumti ſunt a cauſis internis. Quoad cauſas externas; eſt aeris immoderatus exceſſus, inedia, timor, coitus tempore imprægnationis, vt ſtatuit Hippocrates l. de ſuperfœt. Et quoad cauſas fortuitas; difficilis eſt partus propter imperitas obſtetrices, propter adſtringentia quæ vtero applicantur, propter odoramenta, quæ naribus applicantur. Ob has ergo cauſas læditur expulſio vteri.

Differentia. Differentiæ ſumi poſſunt a forma & cauſa efficiẽte. Quoad formã; actio Aufertur, quando fœtus maturus moritur in vtero; vel Imminuitur, vel Deprauatur; idq; Læſa facultate, aut ob Errorem externum.

Signa. Imminens partus difficultas indicatur, ſi purgamenta egrediuntur ante partũ: ſecundum Hippoc. in l. de exſectione fœtus. Præſens facile cognoſcitur: nam ſecundũ Ariſtotelẽ l. 7. de hiſt. animal. dolor magis affligit circa poſteriora, quã anteriora. Differentiæ e propriis indiciis facile deprehenduntur. Nam differentias formales ꝙ attinet; quibus ſignis cognoſcatur fœtus mortuus in vtero, declaraui. Quoad differentias a cauſa effic. dicendum eſſet de ſignis morborum vteri: fœminę, & partium vteri: quæ patent. Cauſa externa per ſe manifeſta eſt.

Indicationes. Præſidia ſumuntur a cauſis, ob quas fruſtrat᷑ expultrix: vt ſunt morbi vteri, morbi totius fœminæ, febris, vitia vicinarum partiũ, calculus veſicæ, tumor hæmorrhoidum, & alii affectus, de quibus ſuis locis.

Prognoſtica. Vitium hoc magni eſt momenti: nam facile accidere poteſt, vt huius ratione fœmina ſputo ſanguinis, & phthiſi corripiatur, præſertim ſi difficultas fiat partus, & purgatio prohibeatur, ſi ob partus difficultatem vterus inflammetur, vt dicit Hippocrates, com. 85. ſect. 3. l. 3. epid. Bene autem ſperandum eſt, ſi fœmina ſternutarit. aph. 35. ſect. 5. Quoad differentias formales; ſatis pernicioſum eſt, ſi fœtus immaturus moriatur. Circa differentias a cauſa efficiente facile digredi poſſumus.

Curatio. Cheirurgia. Quoad materiam cheirurgicam: Hippocrates l. 1. de morb. mul. ſi mulier erat ſanguinea, ſecabat venam in malleolis, quia inſtitutum erat Hippocratis, ſanguini illi copioſo impetum dare in vterum, vt beneficio illius impetus extruderetur fœtus. Aetius fœtum mortuum ferro iubet extrahi, ſi ſc. non cedit medicamentis, quæ ibi præſcribit.

Medicamenta. Medicamenta ſecundum Paullũ probantur laxantia, quibus viæ aperiuntur; vt facilius egrediatur fœtus: & ideo ꝓbat *oleum dulce calidum, oleum*
1. *lil. alborum, amygd. decoctum maluæ, althææ, hydreleum, vt inde fiat inſeſſus:* ita n. facile excluditur fœtus. Sufficit nunc proponere medicamenta, qui-
2. bus vtendum, vbi mortuus eſt fœtus: non n. facile admittendum, vt cheirurgi ad ferrum confugiant. Hippocrates ergo lib. 1. de morb. mul. exhi-

exhibet *elaterium, cum ranunculo, v.g.* ℥*.ij.vel iij.exhibet cantharides inte-* * *imo exiguā*
gras, quia alæ ſunt alexiteria ventris, ſcil. vnam cantharidem, cum caſtorii* *cantharidis*
℈j.*& cymini Æthiopici* ʒß.Et ad eandem intentionem probat per ſuperi- *portionem:*
us & inferius, quæ menſes valide prouocare poſſunt. Sequenti medica- *ait enim,*
mento ſæpe fœtus mortuus excluſus eſt: ℞.*pul.ſabinæ, calaminthæ montanæ* *κανθαρίδος μικρόν.*
cinamom.dictamni Cretic.myrrhæ, caſtorii ana ℈ß.*croci* ℥.*vj.decocti cicerum*
rub.℥*vj.ſyr.de capill.Ven.*℥*ij. Miſce & fiat potio.* Tutius hoc eſt, quā quod 3
ex elaterio, vel cantharidibus conſtat. Si fiat partus difficultas vitio mem-
branarum; ſi craſſiores ſint, iubet Aetius, vt obſtetrix ſumma cum dexteri- 4
tate membranas laceret: &, ſi tenuiores fuerint, iubet Galenus cap.5.lib.
15.vſ.p.vt in vterum aliquid liquidum immittatur, cuius beneficio partes
lubricæ euadunt; cum humor egreſſus ſit, ob nimiam membranarum te-
nuitatem. Idem Aetius probat *albumen oui, cum decocto maluæ, aut fœnu*
græci, aut cremore ptiſanæ, aut cum oleo amygdal. dulc. Secundum Auicen.
a proprietate conferunt *lapis magnes* detentus in ſiniſtra manu. Expedit et- 5
iam ſuffire vterum cum *vngula aſini vel equi*. Probatur etiam ſuffumigium
paratum *cum oculis piſcis ſaliti.* Applicant etiam *corallum* in coxa dextra: &
quandoq; alligant femori lapidem *aetitem.*

CAPVT X.

De Præfocatione ab vtero.

HACTENVS de particularibus vteri affectibus diximus: reſtant *Tranſitio.*
vitia vteri communia, quæ ſunt præfocatio, inflammatio, vlcus.
Cum autem e doctrina de affectibus ventriculi & iecoris pateat
quid agendum ſit in vlcere & inflammatione vteri; his omiſſis,
tantum circa vteri præfocationem digrediemur. Galenus cap.5.lib.6.loc.
aff.mulieres præfocatione detentas, vocat hyſtericas, id eſt, ſecundum vte- *Nomen.*
rum affectas. Dicitur autem præfocatio, quia hæ mulieres ſtrangulari &
ſuffocari videntur. Communiter hoc malum definire ſolent; quod præfo-
catio vteri ſit intemperies frigida vteri, dependens a venenata qualitate. *Definitio Altimari &*
Verum impoſſibile eſt, in vteri præfocatione eſſe intemperiem frigidam, *aliorum.*
e Galeni ſententia. Nam ca.7.lib.3.de loc.aff.dicit, id quod cito fit, & cito
deſinit, non poſſe referri in intemperiem: hoc ea ratione dicit, vt probet e-
pilepſiam non poſſe referri in intemperiem. Et hoc etiam de præfocatio-
ne ſtatui poteſt, quæ cito fit, & cito deſinit; q̄ deſinit enim, & interficit ali-
quot horarum ſpatio. Præterea ſi referretur præfocatio vteri in intempe-

Sed contra ſentire videntur Hippocrates & Aetius. Nam Hippocrates libr. 1. de morb. mul. dicit, vteri præfocationem fieri, quando venæ inaniuntur, & ſiccatur vterus. Reſponſio. Vaſa vteri ſunt duplicia; alia deferunt materias ad vterum, ſemen ſcilicet & ſanguinem menſtruum: aliæ autem ſunt venæ propriæ vteri. Præfocatio vteri fit, quia venenum frigidum generatur, propter obſtructionem vaſorum, non vteri, ſed vaſorum ad vterum pertingentium. Dum igitur vaſa, materias deferentia ad vterum, obſtruuntur; certum eſt, quod tunc venæ vteri inaniuntur, vnde ſiccatur vterus, qui antea irrigabatur & humectabatur ratione tum ſanguinis menſtrui, tum ſeminis. Inaniuntur autem venæ vteri, quoniam obſtruuntur vaſa deferentia materias ad vterum. Et ſic explicandus eſt citatus Hippocratis locus. Præterea Hippocrates ibidem ait, fieri vteri præfocationem in prægnantibus e nimio labore, e cibi faſtidio: vterum enim ratione laboris incaleſcere; & fœtum alimento priuari, propter inappetentiam. Hinc videtur vteri præfocatio potius conſiſtere in caliditate, quam in frigiditate. Reſponſio. Hippocrates vult ſignificare, ratione caloris & laboris vterum incaleſcere, & calefactum attrahere. Cum autem adſit cibi faſtidium, dũ mulieres comedunt citra appetentiam; plurimæ ſuperfluitates colliguntur, & alimentum bonum eſt paucum; iuxta illud, Quod ſapit, nutrit: hæ autem ſuperfluitates attrahuntur ab vtero, ratione caliditatis; vnde vaſa replentur, quibus repletis fit obſtructio, & his obſtructis fit præfocatio. Quare præfocatio refertur in obſtructionem, non autem in dyſcraſiam frigidam. Aetius etiã nobis contrariari videtur; qui dicit, fieri præfocationem, dum vterus refrigeratur menſibus prodeuntibus. Admodum difficile eſt intelligere, quid per hæc verba velit Aetius. Nam ſi ſtatuit, vteri præfocationem fieri e ſanguine menſtruo prodeunte, eo quod ratione mẽſium immodice prodeũtium, vterus refrigeratur: quomodo igitur fit præfocatio e menſtruo ſanguine retento? Reſponſio. Dum adeſt præfocatio vteri; coniungitur etiam ſyncope, vel ſaltẽ animi defectus. Aetius ergo reſpiciens ad ſyncopen, quæ fieri poteſt ob affectum vterum; cognouit ſyncopen non modo fieri poſſe in ſuppreſſione menſium, ſed etiam e profluuio menſium: nam ſi fiat euacuatio ſanguinis vel per vterum, vel per aliam quamcunq; partem; ſi ſit immodica, poteſt ſyncopen producere. Ideo dicẽdum, quod illa præfocatio, de qua loquitur Aetius, non eſt vera præfocatio: dum enim eſt vera præfocatio, & ſecundum Hippocrat. l. 2. de morb. & ſecundum omnes medicos naribus odorata admota, maximẽ nocẽt; fœtida autẽ inferioribus partibus admota obſunt. Quare in præfocatione odorata adhibenda ſũt partibus

Hippocratis loca explicantur.

Aetii locus ca. 68. l. 16.

inferioribus,fætida naribus. At hæc ita fieri nequeunt, in menſium profluuio:dum enim cum hoc eſt ſyncope,odorata naribus,fœtida imis partibus ſunt admouenda.Quare penitus cõtraria eſt ratio curationis. Sermo igitur eſt de ſyncope,quæ fit,dum mulier afficitur obſtructione vaſorum, ad vterum pertingentium,quæ pendere poteſt,e retentione vel ſanguinis menſtrui, vel ſeminis vel etinm a nimio fluxu ſanguinis menſuri. Et ob id Aetius non loquitur de vera præfocatione vteri,ſed de coniuncta cum ſyncope, quæ ab vtraq; cauſa dicta prouenire poteſt.

Differentia. Præcipuæ differentiæ proponuntur a Galeno cap.5.l.6.loc.aff.Fit enim vteri præfocatio ob retentum vel Semen, vel Sanguinem menſtruum. Quoad communes differẽtias:pręfocatio eſt vitium ſolubile:prætereà eſt vitium vehemens & ſimpliciter,& ſecundum quid. Simpliciter quidem, quia eſt magnus receſſus. Secundum quid vero; quoniam eſt affectio in parte conſentiente cum partibus principibus.Prętereà eſt vitium chronicum,inſtar morbi comitialis; ſed ratione totius morbi. Eſt autem exacte peracutum,ratione acceſſionis; quoniam breui ſpatio poteſt interficere. Eſt præterea vitium commune,& indeterminatum, quia adeſt obſtructio in illis vaſis;quæ eſt morbus indifferens,quoniam alias etiam partes occupare poteſt.

Signa. Cognoſcitur autem mulier præfocata,quoniam repente& ilico affligitur,& inſigniter,quandoq; obmuteſcit,quandoq; in ſyncopẽ labitur, quãdoq; leipothymia oboritur,quandoq; fiunt conuulſiones, quandoq; epilepſia.Diſtinguendum autem,num epilepſia, vel ſyncope fiat vitio cordis, vel cerebri,vel vteri:&iccirco recurrendum ad ſigna indicantia malas affe-

Signa diff. ctiones harum vel illarum partium. Dum cognouimus vteri præfocationem; oportet videre an ille ſtrangulatus proueniat e retento ſemine, vel menſtruo.Galenus dicit,multo deteriorem eſſe eum, qui fit e retento ſemine;vnde pulſus deficit,& inſpiratio non ſolum læditur,ſed etiam aufertur,quia calor in corpore mulieris exiguus permanet, quia ſcilicet refrigeratur totum corpus, quia refrigeratur vterus, propter obſtructionem vaſorum deferentium ſemen ad vterum : ſemen autem illud in venenum conuertitur: quod (pro more venenorum etiam aliorum, vt ſcorpii, viperæ,&c.)illico vim ſuam veneficam toti corpori communicat. Dum igitur fit tanta refrigeratio corporis, vt exiguus calor in eo permaneat: poteſt etiam reſpiratio auferri,manente tamen vita: remanet autem tranſpiratio,quamuis reſpiratio auferatur;illa quippe ſufficere poteſt pro vitę ſuſtentatione in hoc caſu,quoniam corporis calor exiguus per tranſpirationem ſatis euentari poteſt,nec maiori eget ventilatione. Hinc decipiuntur

practici

practici illi, qui (vt experiantur an mulier præfocata ſit mortua, nec ne; ori mulieris hyſtericæ ſolent apponere flocculos lanæ, qui ſi non moueantur, dicunt eſſe mortuam: ſic ſpeculum ori adhibitum, ſi non inficiatur, dicunt eſſe mortuam. Et thoraci poculum aqua plenum imponunt: & ſi aqua non moueatur, mortuam dicunt propter ablatam diaphragmatis actionem, quæ ad reſpirationem neceſſaria eſt. Sed hi decipiuntur; quia ſigna propoſita non indicant ablationem vitæ, ſed ablatam reſpirationem, cum qua tamen vita ſtare poteſt, quoniam permanet tranſpiratio. Quare ſi præfocatio fit e retento ſemine, grauiora ſunt ſymptomata, quam vbi fit e retento ſanguine menſtruo. Aliud ſignum eſt apud Galenum & Auicennam: quando enim ſtrangulatus fit ob retentum ſanguinem menſtruum; vterus conuertitur vel ſurſum, vel ad latera; id quod ſenſibiliter interdum ab obſtetricibus obſeruatur. Dum autem fit e retento ſemine, talis conuerſio non obſeruatur. Præterea ſi fiat ob ſemen retentum; indicatur ex intermiſſa ſolita Venere. Notandum autem, Galenum reprehendere illos, qui dicunt, ſtrangulatum fieri ob vteri commotionem. Ideoque Hippocrates dum libr. 2. de morb. mul. atteſtatur, vterum ad præcordia aſcendere, non vult, eum vere aſcendere; ſed vim illam veneficam, & inſigniter refrigerantem, communicari præcordiis, & hinc toti corpori: vnde, ſi communicatur cordi, fit ſyncope, ſi cerebro, fit epilepſia. Quod hoc verum ſit, inde patet; quia dicit, vterum deſcendere ad coxas, non ſecundum proprium corpus, ſed ſecundum vim: Sic etiam dicendum, quod ſecundum vim ad præcordia aſcendat.

In præſenti vteri ſtrangulatu, oritur indicatio exobſtruendi, & prohibendi, ne obſtructio magis augeatur: vnde oritur indicatio reuellendi. Ratione vero imminentis præfocationis, oritur indicatio euacuandi, tum ſanguinem menſtruum, tum ſemen: & oritur indicatio prohibendi, ne hæc retineantur: Et deniq. totius ratio habenda. *Indicatiões.*

Affectus hic vehementiſſimus eſt, qui aliquando paucarum horarum ſpatio interficit. Optimum autem eſt, vt, ſi mulier præfocata mortua eſſe videatur, ſeruetur triduum, id eſt, horas 72. & ſi tunc corpus fœteat, mors cognoſcitur: ſi enim inſignis eſt affectio, interdum videntur mortuæ mulieres, & tamen reuiuiſcunt. Sæuior eſt affectio, ſi fiat a retento ſemine, quam ſi a ſanguine menſtruo: tum ob cauſam ante dictam, tum ob anguſtiam temporis. Malum peius eſt, ſi coniuncta eſt ſyncope. Si aſſint ſternutationes, bonum: aph. 35. ſect. 5. Quare præfocatio eſt vitium admodum periculoſum; quod tamen curationem quandoque admittit, ſi nullus *Prognoſtica.*

committatur error: alias in principio maximus ſit progreſſus, ſi negligentius tractetur.

Curatio. Chirurgia. Quoad cheirurgiam. In præfocatione actu exſiſtente, ſi fuerit e retento ſemine, non conuenit venam ſecare, quia tunc non adeſt indicatio vacuandi ſanguinem: quod etiam ſtatuit Auicennas. Si vero ſtrangulatus pendeat e retento ſanguine menſtruo: ſanguis euacuandus. Et, cum præfocatio ſit morbus vehemens, non ſecundum quid, ſed ſimpliciter; ideo valido auxilio ſanguis debet euacuari, ſcilicet per venæſectionem, dummodo ætas & vires permittant. De viribus dubitatur: quia in ſtrangulatu adeſt ſyncope, nimirum præceps virium lapſus. Videamus igitur, num in hoc vitio ita cõſtent vires, vt admittant venæſectionem. Galenus ca. 3. l. 10. meth. & c. 5. li. 12. meth. ait, vires conſiſtere in ſpiritibus, carnoſo genere, & ſolidis particulis. In præfocatione vires ſunt languidæ, ratione ſpirituum: poſſunt autem validæ eſſe ratione carnoſi generis, quoniam non omnes hyſtericæ ſunt excarnes: poſſunt etiam eſſe validę vires in ſolidis particulis. Sed obiiciat quis, Galenum c. 5. lib. 12. meth. dicere, vires eſſe validas in ſolidis particulis, quando ſolidæ partes ſunt bene temperatæ: at in præfocatione vteri non poſſunt eſſe bene temperatæ, quia adeſt refrigeratio in toto corpore, & proinde in ſolidis particulis. Huic dubitationi ſatisfacit Galenus cap. 2. lib. 3. de præſag. e pulſ. vbi ait, cor vel incaluiſſe, vel incaleſcere: ſi cor incaluit, languidæ ſunt vires; ſi incaleſcit, poſſunt eſſe validæ. At præfocatio vteri eſt affectio, id eſt refrigeratio; non autem eſt intemperies: & ob id, non eſt in facto eſſe: non ergo eſt frigiditas, ſeu frigida dyſcraſia, cuius ratione vires conſtare nequeant in ſolidis, ſed eſt refrigeratio. Quare vires conſtant, quoad ſolidas partes, & quãdoq; etiam, quoad carnoſum genus; quamuis deficiãt ratione ſpirituum. Ideo in præfocatione a ſanguine mõſtruo, vena ſecari poteſt. Hinc Galenus com. 23. & 24. li. 4. de vict. rat. ſecat venam ἐν τῇ τῶν φλεβῶν ἀπολήψει, vbi patiens obmutuit, & eſt carẽtia pulſus, ac proinde ſyncope: vnde in ſyncope etiam acuta exſiſtente, licet venam ſecare, vt c. 9 li. 2. docuimus. Auicen. reprobat phlebotomiam: ſed ibi loquitur de præfocatione e retento ſemine: probat autem in eo ſtrangulatu, in quo vterus retrahitur: ſi enim ad dextram retrahatur, ſaphenam dextram ſecat; ſi ad ſiniſtram, aperit ſaphenam ſiniſtram: ſi ſurſum retrahatur, vtramque ſaphenam tũdit. Retrahitur autem vterus, ad harum aliquam poſitionem, vbi fit præfocatio ob retentionem ſanguinis menſtrui: Et, dum adeſt hæc retractio, tum actu adeſt ſyncope, & præfocatio. Quare Auicennas in præfocatione actu exſiſtente ſecat venam: Et recte: quia imminet caloris ſuffocatio, cuius præſentaneum remedium eſt venæſectio. Diebus elapſis præ-

præfui curationi mulieris, quæ in die octies correpta fuit vteri ſtrangulatu:& noluit admittere venæſectionem alter medicus, qui aderat. Innito tamen illo medico, ſecta fuit vena:& ipſa ſtatim euaſit. Quare audacter in tali caſu ad venæſectionem accedendum: alias mulieribus pereundum eſſet. Quod ſi venæſectioni aliqua de cauſa non ſit locus· accedēdum ad cucurbitulas ſcarificatas. Auicennas capit. prop. docet, quando magis vti poſſimus cucurbitulis,& quando magis venæſectione: quem hac de re cónſuletis.

Inter initia præfocationis, optimum eſt vti aliquo euacuante, electiue educente; vt ſi vtamur ſuppoſitorio acri. Et male faciunt illi, qui ſtatim ab initio deueniunt ad frictiones,& odoramenta, ſiue hæc ſint odorata, ſiue fœtida: quoniam oportet prius totum vacuare, & potiſſimum vteri partes. Et, ſi opus ſit venæſectione, ad hanc ſtatim deueniendum, euacuato prius corpore, cum aliquo ſuppoſitorio. Deinde accedendum ad frictiones. *Medicamenta generalia*

Quoad medicamenta peculiaria: in paroxyſmo non poſſumus dare *conyZam*, *caſtorium*, *ſulphur coctum*, & alia quæ proponuntur ab Hippocrate, lib. 2. de morb. mul. Verum quidem eſt, quod ad præſeruationem vti liceat aperientibus,& prouocantibus menſes: de quibus ſuo loco. Sed vbi eſt acceſſio, non eſt poſſibile ea exhibere: nam mulieres hyſtericæ non poſſunt deglutire, cum veluti mortuæ iaceant. Vi ergo aperietur os, & infundetur *caſtorium*, quod ratione fœtoris conducit. Tempore autem præfocationis, ſi fit e retento ſemine; obſtetrices ſumant *bombacem, vel lanam, imbutam oleis rerum aromaticarum, vt oleo cariophyllorum, moſcho, ambra, Zibetho*, eamque penitus in pudenda ponant. Quinetiam contrectando partes illas agitent, vt ſemen proiiciatur: vt Galenus refert cap 5. lib. 6. loc. aff. Si mulier viro deſponſata fuerit, vir penem inungat *oleis prædictis, vel Zibetho, &c.*& cum ea coeat: hac enim ratione, partibus illis commotis, mulier expergefieri poteſt,& ſemen emittere, vnde liberetur. Si præfocatio fit e retento ſanguine menſtruo; tempore acceſſionis licet vti *radice cyclaminis, & caulibus mercurialis*. In omni cauſa inungentur pudenda & partes vteri, rebus odoratis: naribus vero apponentur ingrata, vt ſunt *aſa fœtida, galbanum, caſtorium*, & alia fœtida, quæ ſunt in communi vſu. *Specialia.*

CAPVT XI.

Appendix: qua diſſeritur, in humano genere virginitatem non poſſe certis & indubiis notis aſtrui.

PROBABILIA ſigna virginitatis in mare ſumuntur e mutatione odoris & vocis: in fœmina, ex hymene, & venarum congerie, quibus os ceruicis vteri affici conſueuit.

Odoris mutatio. Quoad odorem; ante coitum putant ſimilem ſeruari; at poſt deflorationem, eum mutari ad inſuauem & hircinum. Verum nos ſtatuimus in pubertate hanc odoris mutationem accidere, quod ſemen eo tempore gignatur. *Cauſa 1.* Dum enim ſemen procreatur, ſpiritus vitales largius quam antea in teſtes diffunduntur, reliquum autem corpus eos pauciores habet, ideoque natura, ſpirituum copioſorum ope deſtituta, humores & excrementa non ita ſuperat, vt antea; vnde neceſſario odoris mutatio. *Cauſa 2.* Deinde vis ſeminis generatrix, ante ſeminis generationem quaſi ſopita, eo tempore quo ſemen producitur, ita excitatur, vt ſemen gignat, & vim ſuam, id eſt, qualitatem quandam realem toti corpori impertiatur: vnde humores & excrementa corporis, a priſtina odoris bonitate deſciſcunt, caroque vniuerſa ſimilem affectionem contrahit. Hinc caſtratorum animalium carnes iucundiores; non caſtratorum inſuaues, ſiue Venerem exerceant, ſiue non; quamuis euidentior ſit in iis mutatio, quæ Venere vtuntur. Quia igitur odoris mutatio fit, quoniam ſemen gignitur: ab ea non poteſt vllum ſignum certum virginitatis, vel deflorationis ſumi.

Vocis mutatio. Vocis mutatio duplex eſt: vel enim vox pura, ſeu ſonora, in impuram, ſeu raucam mutatur. vel acuta in grauem. In pubertate igitur, non e coitu, ſed ob ſeminis generationem, vocis puritas non retinetur. Cum enim vox ſit ſonus aeris efflati, dependens a glottide mota: fit vt vox ſonora fiat, dum aer efflatus a pura glottide percutitur. At in ſeminis generatione vtrumq; deſideratur: vnde vox impuritatis fit particeps; quia ſpiritus deficiũt; & vis illa ſeminalis toti, & proinde etiã laryngi impertitᷓ. Acutę vocis cauſa immediata, eſt aer velociter impulſus: tardè agitatus, aer eſt cauſa grauis vocis. Quare in pubertate vox fit grauior, non e coitu neceſſario, ſed e conſtitutione laryngis, & generatione ſeminis: e cõſtitutione laryngis, quia inſtrumẽti anguſtia, vt in pueris, eſt cauſa vocis acutæ, eo quod aer velociter impellitur: at in pubertate inſtrumẽta fiũt ampliora, vnde aer tã velociter moueri nequit

E ſemi-

E ſeminis generatione; quia ſpiritus vitales in teſtes decumbunt, minoreque copia ad reliquas corporis partes deferuntur, vnde aer minori impetu agitatur. Quare e vocis mutatione, non ſumitur certum indicium virginitatis, aut deflorationis.

Quoad fœminas: & primum quoad Hymnem; huius cauſa efficiens eſt facultas generatrix, quæ cum ſemine parentum in vterum deducitur. Materia e qua, ſunt portiones fibroſæ & membranoſæ, pertinentes vt plurimum ad os ceruicis (: nam ſecundum Aetium in quibuſdam fœminis in ipſius pudendi labiis ſolet hæc membrana generari; in quibuſdam etiam circa vteri oſculum.) quæ ita extenduntur, luxuriante facultate generatrice, vt membrana hæc ꝑducatur. Finalis cauſa huiꝰ membranæ nulla eſt, qa eius generatio non eſt neceſſaria; cum aliquando generetur, aliquando nō; vt omnes anatomici fatentur. Et Aetius hanc membranulam inter morbos recenſet; tantum abeſt, vt vtilem eam exiſtimet. Præterea, cum fœtu in lucē edito, natura etiam materias ſeminales gignat (: vt patet in tumoribus folliculis donatis, pterygio, & Sebel:) non mirū eſt, ſi tempore formationis fœtus pars aliqua etiam non neceſſaria procreetur. Ergo abſentia hymenis, non arguit mulierem eſſe defloratam; nec præſentia certum eſt virginitatis indicium: nam ſi foramen ſit amplius, ſeminis ingreſſus non impeditur, maxime ſi virile pudendum non admodum vaſtum, muliebre autem peramplum ſit. *Hymen: Vide Colübum, & Parum.* *c. 96. lib. 16.*

Quod venarum congeriem attinet, non negamus fieri poſſe, vt circa os ceruicis venulæ nonnihil extendantur. Cum enim hoc fiat in vitio, quod Arabes Sebel vocant (: in quo venoſa ſubſtantia ita extenditur, venulæque inuicē ita inſeruntur, vt ex iis veluti panniculus quidā efformari videatur:) nō mirandum, ſi in generatione fœtus, facultas illa generatrix luxurians, e venulis ad os ceruicis attinentibus, formet contextum quendam venarum, quibus diſruptis ſanguiuis effluat. Sed neque harum venarum generatio eſt perpetua: vnde nec latentibus his venulis, neceſſario violata eſt virginitas; nec apparentibus, neceſſario eſt integra: poteſt enim euenire, vt hæ venulæ in congreſſu ſanguinem non emittant, ſi ſcilicet venarum cumulus ſit exiguus, pudendum fœminæ vaſtum, virile paruulum. *Venarum congeries.*

Quamobrem defloratio, vel natura tegi vel arte ita occultari poteſt, vt interdum etiam periti Medici & obſtetrices fallantur.

PRACTICÆ MEDICINÆ
Liber Quintus;
DE ARTHRITIDE, ET LVE VENEREA.

SECTIO PRIOR:
De articulorum doloribus.

Nomen. PEr arthritidẽ intelligimus dolorem cuiuslibet articuli, quemlibetq; dolorẽ articularẽ, ſecundum cõ. aph. 55. ſect. 6. & dirigitur hæc vox ad cheiragrã, ad podagrã, ad gonagrã, ad dolorẽ coxendicũ, & deniq; ad omnes articulorũ dolores. Deſumta eſt vox, ab actione læſa, quia dolor vocatur; & a loco affecto, quia dicitᷣ articularis: hic a. dolor intelligitur, prout fit a materia, nõ à ſimplici qualitate. Verumtamen ita de hoc dolore loquemur, vt etiã pateat qòid agendũ ſit, ſi dolor a ſimplici qualitate oriatᷣ. *Generatio.* Generatio huius mali, inſinuatur a Galeno cõ. aph. 49. ſect. 6. Materia n. fluens ad articulos, neceſſe eſt, vt ligamenta repleat; nõ n. fit dolor articularis, ſi ſola articulorũ cauitas repleatur: neq; ſufficit, vt ſolũ afficiatur πεσίον: neceſſariũ ergo eſt repleri ligamenta, q̃ repleta, dum cõprimunt tendines, & reliquas neruoſas partes vicinas, ſoluunt continuũm, *Definitio* cõprimendo; vnde dolor, oritur. Proinde dolor articularis, eſt triſtis ſenſatio partiũ neruoſarũ articulorum, depẽdens a ſolutione vnitatis, facta a cõpreſſione ligamentorũ. *Subiectum.* Cauſa formalis eſt triſtis ſenſatio: quę in doctrina de dolore capitis explicatur. Subiectũ, ſunt partes neruoſæ articulorum id eſt

id eſt nerui, tendines, perioſtion; non ligamenta, q̄ non ſentiunt, q̄uis hæc ſubiectum ſint cauſæ efficientis. Diximus articulorum; ad differentiam aliarũ partium. Per articulum (ſecundũ Galē. c. 5. l. 12. de vſu p.) intelligimus oſſium compoſitionē, factā ꝓpter motum voluntariũ: ad q̃ conſtitutionē articulorũ concurrunt oſſa, cartilagines, membranæ, ligamenta, tendines, nerui, caro muſculoſa, vaſa, cutis, ipſaq; membrana carnoſa. At ſubiectum huius doloris, ſunt ſolæ partes ſenſitiuæ, id eſt nerui, tendines, membranæ.

Cauſa effic.

Cauſa efficiens huius doloris, eſt ſolutio vnitatis, dependens a compreſſione ligamentorum: vt colligitur e c. 80. art. med. & cap. 2. l. 10. κατ. τόπ. vbi cõmunis cauſa doloris articularis ſtatuitur tenſio. Porro materiæ tendentis ſubiectũ, ſunt ligamenta; ſi n. partes neruoſæ, id eſt nerui, tendines, replerent, fierent cõuulſiones: vnde Paullus c. 78. l. 3. ait, nõ eſſe inflammationē inter internodia, ſed circa articulos, q̄a ibi reſident ligamenta: hoc a. nõ eſt perpetuũ, quia interdũ replentur oſſium cauitates, interdũ materia reſidet inter os & perioſtium. Vitiũ ergo hoc ad ligamenta ꝑtinens, poteſt dici morbus in aucta magnitudine, tumor; item ſi oſſium cauitates replentur, poteſt ſtatui morbus in cauitate. Ad ligamentorũ a. repletionē requiruntur tria, humoris Copia, humoris Motus, & articulorum Imbecillitas; cõ. aph. 28. ſect. 6. Primũ ergo de humore copioſo duo explicanda: vnum, quisnam ſit hic humor: alterum, quæ eius cauſa. Humor occupans articulos, principalis cauſa doloris, eſt Sanguis, vel Pituita: non bilis; hæc n. adeo mordax eſt, vt potius vlcera excitet, quam tumores: nõ melancholia; quę in magna copia nõ generatur, & ꝑterea adeo craſſa eſt, vt vix aliquid reperiatꝰ, q̄ eius vehiculum eſſe queat, vnde a ſola melancholia, vel nõ fit dolor articularis, vel rariſſime. Porro Sanguis vel Sincerus eſſe poteſt, vel Permiſtus cum bile, cum pituita, cum melancholia: vt bilis, pituita, melancholia habeant rationē humoris principalis, ſed nõ ſinceri, verũ permiſti, ita vt ſanguis tamen prædominetur. Pituita, poteſt eſſe ſincera, vel ꝑmiſta ſanguini, bili, melancholiæ: ita tamen, vt pituita ꝑdominetur. Hi ergo humores duo rationē habẽt cauſæ principalis, in dolore articulorũ. Vehiculũ a. horũ humorũ multiplex eſſe poteſt: interdũ eſt ſerũ, id eſt excremẽtũ tenue, primę coctionis; interdũ ichor, id eſt materia præter naturā reddita, genita e tenuiore parte humoris; poteſt quoq; eſſe bilis flaua. Hæ doloris ſunt cauſę: plurimũ quidē pituita, interdum tantũ etiam alii ſucci, vt ſanguis, a quo fit dolor articulorum inflãmatorius. Cauſa huius humoris, qui eſt arthritidis auctor, Generans eſt vel Colligens. Generans patet ex alibi dictis: nam quiuis humor generatur ab aliquo agente ex aliqua materia. v. g. ſanguis generatur a iecore calidiore, e bono & copioſo chylo: pituita a

Ligamenta repleri in arthritide.

Vnde fiat ligamentorũ. repletio.

1. Humoris replentis ſpecies.

ὄχημα.

Cauſa humoris replētis.

pedum, podagra; ſi genu, gonagra; ſi coxas, ἰσχιὰς dicitur. Cauſa effectrix, eſt humor Copioſus, Mobilis, & Articulorum imbecillitas. Humor, eſt Sanguis, vel Pituita: ſanguis aut ſolus, aut cum pituita, vel bile, vel rariſſime cum melancholia: pituita vel ſincera, vel miſta cum ſanguine, bile, aut rariſſime cum melancholia. Copia huius humoris, vel eſt Maior, vel Minor. Mobilitas: mouetur humor, vel per Transmiſſionem, vel per Collectionem quandoque: ſemper tamen locum habet transmiſſio, vt e ſuperioribus patet. Articulorum imbecillitas, vel eſt Natiua, vel Aſcititia: natiua; tempore conceptionis, vel poſt: aſcititia, a cauſis internis, vel externis; & his aut neceſſario, aut non neceſſario occurrentibus.

In genere arthritis patet; nam æger de dolore circa articulos conqueritur. Hic autem dolor diſtinguitur ab eo qui non fit a materia, & qui vere articularis non eſt; quia in arthritide neceſſario ſunt ſigna humoris redundantis; de quibus ſuo loco. Differentiæ a forma facile patent; num dolor magis vel minus ſit intenſus. Differentiæ a ſubiecto: num afficiantur articuli omnes, vel ſaltem aliqui; demonſtrabunt ægri. Differentiæ a cauſa effectrice: Si eſt ſanguis ſincerus, exſuperans, citra aliorum ammiſtionē; cognoſcitur e calore ſatis miti; nō enim ita mordax eſt, vt calor bilis flauæ, aut pituitæ ſalſæ; eſt tñ ſatis copioſus, ſi conferatur cū pituita influente, in qua fere nullus apparet calor: partes etiā tunc ſunt rubentes: tumor eſt ſatis inſignis; corpus eſt temperamenti calidioris & humidioris: habitus carnoſus: ætas florens: tēpus veris: patiens vſus eſt optimis & copioſis cibis: ſuppreſſa eſſe poteſt conſueta vacuatio, vt per nares, &c. Si eſt pituita; calor eſt exiguus: color albicans: tumor mollis, præſertim inter initia; temporis enim progreſſu, pituita in tophos degenerat: tandem pituitæ aderunt ſigna, quæ alibi traduntur. Quoad per miſtos humores: ſi ſanguis cum pituita fuerit miſtus; calor eſt mediocris, non ita intenſus: rubedo moderata, vergens ad albedinem: color ſubrubeus potius, quam rubeus: tumor mediocris: ſigna vtriuſque humoris dominantis; Verbi gratia, ſi ventriculus ſit frigidus, aut ſimul caput; & calor cum humiditate abundet in iecore, vt gignatur copioſus ſanguis. Si ſanguis ſit cum bile miſtus; calor erit intenſior, mordacior: rubedo cum flauedine quadam: & ſigna erunt vtriuſque humoris redundantis. Si ſit miſtus cum melancholia; calor erit remiſſus: rubedo modo vergens ad flauedinem, albedinem, ſed habens quandam obſcuritatem: & ſigna aderunt vtriuſque humoris. Si pituita cum ſanguine permiſta fuerit; calor erit ſatis remiſſus: color albicans, cum exigua quadam rubedine, ſed ma-

Signa generalia.

Specialia.

Sanguinis.

Pituitæ.

Miſtorum.

gis ad albedinem declinabit, quia prædominatur pituita: aderunt ſigna vtriuſque humoris. Si pituita ſit cum bile; calor non erit remiſſus, quia bilis eſt acris: color albicans, ſed aliqua e parte palleſcens, vt eſt color paleæ: aderunt ſigna humoris vtriuſque. Idem ſtatuendum de melancholia; color enim ad nigredinem & opacitatem verget. Quoad motum:

Motus. ſi humor mouetur per ſolam tranſmiſſionem: tum in parte ad articulos pertinente, non præceſſit aliquis dolor, vel calor, antequam articularis obortus eſt dolor. At ſi prægreſſus ſit dolor vel calor, quorum ratione fit attractio; facile patet, humorem fluere, non tantum per modum transmiſſionis, ſed etiam attractionis.

Imbecil. art. De imbecillitate articulorum, num ſit natiua, an aſſcititia; & illa e ſemine, an alimento matris, hæc, ſitne e cauſis internis vel externis: facile referre poterunt ægri & aſtantes.

Indicatiões. Cum autem hoc malum ſit triſtis ſenſatio, quæ dependet a materia, replente ligamenta; neceſſario indicationes vtiles ab his tribus tantum ſumuntur: nimirum a triſti ſenſatione, a materia, & a ligamentorum imbecillitate.

1. Triſtis ſenſatio, indicat anodynum, quod eſt triplex; primum frigidum; deinde humidum moderate & viſcidum; tertio calidum in primo, & tenuis ſubſtantiæ; capite decimo nono, ſimpl. libro quinto. (*Vide ſupra fol. 37. 38.*) Hoc ſcilicet indicatur a dolore, quatenus conſideratur ratione receptionis: nam ſi iudicium ſpectemus, triſtis ſenſatio, indicat remedium, quod mentem ad alia auertat.

2. Quoad materiam; ratione ſpeciei, ſi ſanguis ſit in cauſa, ſcopi dirigũtur ad ſanguinem; ſi pituita, ad pituitam, &c. Ratione vitii, in qualibet materia, perpendimus copiam, motum, cauſam generantem & colligentem. Copia indicat minuens. Motus, ni quid obſtet, indicat auertens; ſi nimirũ ſit præter naturam & inutilis: quod ſi dolor articulorum fiat a materia, quæ per viam criſis mouetur, vt quandoque in febribus putridis malignis accidit; hic motus non eſt inhibendus. Cauſa generans indicat contrarium: verbi gratia, ſi caput gignat pituitam, ob intemperiem frigidam & humidam; indicat calfaciens & ſiccans. Cauſa colligens, indicat contrariũ: verbi gratia, ſi menſes ſint ſuppreſſi, ratione materiæ obſtruentis; oportet materiei occurrere, ſi ſit craſſa, attenuando, ſi

3. viſcida detergendo. Ligamenta cum ſuſcipiant, ob frigiditatem, humiditatem, laxitatem; indicant calida, ſicca, denſantia. De virtute indicante nihil dico: quia communis eſt omnium morborum.

Prognoſtica. De Arthritide in genere ſtatui non poteſt, num ſit facilis, vel difficilis curationis: ſed differentias luſtrare oportet. Alexander ait, podagram cognitam, non difficulter tolli; quod de recenti verum eſt: nam nodoſa cognoſcitur; eſt tamen incurabilis.

A forma. Forma huius mali eſt triſtis ſenſatio: ergo

vbi

vbi dolor ſeu triſtis ſenſatio intenſior, arthritis eſt magis periculoſa: eſt e-
nim vehementia ſecundum eſſentiam,& interdũ etiam ratione facultatis,
cũ dolor concitat animi deliquium. Quoad ſubiectum: hinc nulla oriun- *A ſubiecto.*
tur prognoſtica. Nam quantũ ad articulum, vt eſt magis vel minus præſtãs;
pertinet ad vehementiam dignitatis, ac proinde ad differẽtias a cauſa effi-
ciente; quatenus ratione articuli affecti, maior vel minor eſt vehementia;
vnde articulus ſolũ rationem habet ſigni. Quoad articulum, vt eſt dexter,
vel ſiniſter; arthritis in parte ſiniſtra difficilius curatur, ſecundũ Auicennã:
hoc vero nõ pertinet ad locum affectum, ſed ad virtutem, magis in dextro,
minus in ſiniſtro robuſtam. Si perpendimus ſubiectũ, quatenus nerui ſunt
ſubiectũ triſtis ſenſationis; nec hoc quidẽ ſpectat ad locum affectum, ſed
ad virtutem robuſtiorem, vel imbecilliorem: nam εὐαισθησία, eſt ſignũ vir-
tutis debilis. Denique ſubiecta materiæ replentis, id eſt, ligamenta, non ad
locum affectum ſpectant, ſed ad cauſam efficientem, vt infra patebit. Por-
ro cauſa effectrix, eſt humor, & articulorum imbecillitas. Humor ſi co- *A cauſa ef-*
pioſior, craſſior, viſcidior, durior, ita vt tophi generentur; malum primo *fic.*
eſt difficilius, poſt incurabile. Humoris motus diuturnior, difficiliorem
reddit curationem. Augetur difficultas, ſi motus non tantum fit per mo-
dum tranſmiſſionis, ſed etiam per modum attractionis. Quoad cauſam
generantem; curatio eſt difficilior, ſi maior eſt vehementia eſſentiæ: ver-
bi gratia, ſi cerebri intemperies, generans pituitam, aut ventriculi frigidi-
tas, ſit in habitu: minus eſt periculi, ſi in habitudine. Quoad cauſas colli-
gentes; curatio eſt difficilior, ſi inſignis eſſentiæ adeſt vehementia: verbi
gratia, ſi materia obſtruens ſit admodum copioſa, craſſa, viſcida, vt vacuari
nequeat; ſicut interdum fit in ſuppreſſis menſibus. Quantum ad imbe-
cillitatem articulorum; difficulter curatur natiua: item, aſſcititia, ſi fri-
gus & humor eſt in habitu. Quoad virtutem; difficilior eſt curatio, ſi *A virtute.*
patiens afficitur ſecundum partem ſiniſtram, ſi ætas ſenilis, ſi corpus ema-
ciatum, & exquiſiti ſenſus: in his enim corporibus virtus eſt debilior. A-
uicennas ait, difficilem eſſe curati›nem in corpore pingui: eſt enim & hæc
materia ſignum virtutis debilis: ſic etiam in emaciato: at in carnoſo cor-
pore robuſta eſt virtus,

Ad curationem progrediamur: & primum ad materiam cheirurgicam, *Curatio.*
Sanguis e lib. 10. κατὰ τόπ. c. 2. in arthritide vacuandus eſt, ſi rationem ha- *Venæ ſectio.*
bet cauſæ principalis, vel ſine qua non. Circa *quando agendum*: Vena ape-
rienda tempore veris: adeſt enim indicans & permittens. Aetius in-
quit ſtatim eſſe ſecandam venam: Auicennas, non ſtatim; ne humor com-
moueatur, vt fluat. Aetius ſcilicet reſpexit arthritidem imminentem:

cum enim quis quotannis per interualla corripitur arthritide, verbi gratia, in fine veris; non exſpectabimus finem veris, ſed ſtatim, antequam malum accedat, venam aperiemus: adeſt enim indicans, ſanguinis copia, quæ niſi educeretur, tempore conſueto veniente, flueret, doloremque efficeret: vnde tum nihil prohibet phlebotomiam. Auicennas autem reſpexit ad dolorem actu præſentem, cum materia iam eſt in motu: adeſt quidem indicans, ſed prohibet materia, quæ cœpit moueri: nã per venæ ſectionem omnes corporis humores cõmouentur. Interim victus ratione & aliis, de quibus ſuo loco, id efficiendum (: ſed moderate tamen :) vt ne ita fluat humor; & dum non amplius fluit, vena ſecanda. *Vbi agendum:* pro varia ſubſiſtentia, variæ venæ tundendæ: ſi ergo ſanguis exſuperans exſiſtat in toto corpore, verbi gratia, in iſchiade, poſſumus & infernas, & ſupernas venas aperire. Cucurbitulæ poſſunt adminiſtrari, ratione totius & partis. Ratione totius; pro varia ſubſiſtentia ſanguinis, variis partibus poſſunt applicari; vt dorſo, cruribus, &c. Ratione partis; cucurbitulæ ſcarificatæ ſunt applicandæ loco affecto: verbi gratia, in dolore coxendicum, coxendici, & cum copioſa flamma, ſecundum Galen. li. 10. κ.τόπ. vt vacuatio fiat ſanguinis iam fluxi. Venam poſſumus ſecare, & cucurbitulas adminiſtrare dorſo & cruribus, ratione totius, ante exhibitionem pharmaceiæ: at materia in toto exſiſtẽs, prohibet loco affecto cucurbitas applicari. Cauteria nõ ſunt locis affectis affigenda, ſed robuſtioribus, vt per hæc loca materia peccans euacuetur. Vtẽdum eſt cauteriis corpore euacuato, antequam arthritis ſit reddita tophacea; tunc enim fruſtra adhiberẽtur. Pluribus locis applicanda: verbi gratia, in coxendicis dolore, non vni parti candens ferrum applicandum, ſed 4. 5. 6. aut 7. locis: ſic enim exſtirpari poteſt dolor arthriticus, & homines a claudicatione præſeruantur: aph. 60. ſect. 6.

Cucurbitulæ.

Cauteria.

Medicamẽta reſpicere debent Materiam, Partem & Dolorẽ. Materiam reſpicientia, ſunt Lenientia, Præparantia & Euacuantia. Lenientia variant, pro ratione ſuperfluitatis. Si enim hæc ſit in vẽtriculo, cõuenit leniens vomitorium; vt hoc: *℞. ſucci raphani ℥ij. oxymelitis ſimpl. ℥j. ß. iuris ping. & non ſaliti ℥viij. Miſc. pro vomitorio.* Notandum, Auicennam in arthritide non probare *acetum & oxymeli:* his tamen in vomitorio vti licet: nec enim tunc penetrat acetum, ſed pituitam in ventriculo incidit, & abſtergit: at in ſyrupo & electario prohibetur. Clyſteres lenientes, fiant e leuioribus, etiam in dolore coxendicis: nam licet in hoc probentur clyſmi acriores, *e centaurio minori, & colocynthide*; non tamen admittendi ſunt interim, ante venæ ſectionem, & leuem euacuationem: nam qui iſtorum, in dolore coxendico, facile ad locum affectum materia attrahitur.

Medicamẽta reſpicientia materiã.

Lenientia.

hitur. Per os etiam exhiberi poſſunt, lenientia, quæ aluum ſubducunt, eaque varia.

Præparantia etiam pro materiæ ratione varia ſunt: de quibus alibi. Id notandum; ab aceto abſtinendum eſſe. *Præparãtia.*

Probantur vacuantia a remotis partibus, tum Senſibiliter, tum Inſenſibiliter. Quæ ſenſibiliter vacuant, ſunt varia; prout materia euacuanda eſt, vel pituita, vel melancholia, vel bilis. Notandum vero ſecundum Auicennam, in arthritide phlegmatica, *præter agaricum & colocynthidem, rhabarbarum eſſe miſcendum*: cholera enim facit currere phlegma: vnde probantur *pilulæ cochiæ*: ſi melancholia peccet, fiant *cochiæ cum helleboro*. Maxime etiam valent *pil. de hermodact. Meſuæ*: quadam affectæ ſunt malignitate, ſed oportet vt caſtigentur: & non tantum pituitam vacuant, ſed vias etiam anguſtant, vt homines ab aliis paroxyſmis præſeruentur. Formula talis erit: ℞. *pil. de hermod.* ʒ j *cochiarum, maſtichin. ana* ℈ j. *cum ſyr. de beton. fiãt pil. num. v.* Non improbantur vomitoria; vnde in pertinaci arthritide, & iſchiade, *antimonio vti poſſumus, & clyſmis acribus*. Hic tamen circa *quando agendum* obſeruetur, vt hæc ſoluentia non exhibeantur, niſi fluxus materiæ iam ceſſauerit; quia ſoluentia humores magis exagitant. *Vacuantia. 1. αἰσθητικῶς.*

Sunt etiam vſurpanda quæ inſenſibiliter euacuant, tum Intus, tum Extra. Intra corpus varia dari poſſunt, pro vario humoris dominio: ſi enim humor exſuperãs eſt calidus; exhibeatur *decoctum ſalſæ parillæ, guaiaci, chinæ, cum cichoraceis*; quia oportet attenuare, diſcutere, & rarefacere, ſine caliditate. Si humor ſit frigidus ac pituitoſus, vt plerumque; detur *decoctum guaiaci, ſaſſafras, cum iua, ſtœchade, ſaluia, betonica: probantur antiquæ antidoti, aqua ſulphurea*, & ſimilia calefacientia, ac attenuantia, de quibus in lue venerea agemus, & alibi. Alexander medicus ſenior, ad materiam pituitoſam proponit medicamentum efficaciſſimum; quod vocat Diacoralliũ: ℞ *corallis, non noſtri marini, (:habet enim vim aſtringendi; at hic aperientibus opus eſt:) ſed anagallidis* ʒ ij. *hæc inſignem habet vim attenuandi & abſumendi humores pituitoſos, calidoque innato partium animalis eſt amica: adde myrrhæ* ℥ iiij. *quæ valde detergit, & ad remota penetrat, menſes valde mouet: caryophil.* ℥ ß. *rhapontici* ℥ j. *quod mirabiliter detergit. folii* ℥ ß. *raro bonum inuenitur; ego bis tantum vidi; eius loco imponemus nardi indicæ* ʒ vj, *vel* ℥ j. *rad. pæoniæ* ℥ j. *ariſtoloch. rot. longæ, ana* ℥ ij. *ſpicænardi* ℥ iiij. *fiat puluis tenuiſſimus: & exhibeatur ad* ℈ j. *ſummo mane, ante cibum per 6 horas, cum tepidæ* ℥ v. Medicamentum hoc calefacit, ſiccat, attenuat, detergit, incidit pituitam, calefacit ligamenta; propter odorata reſtaurat ſpiritus. Quia plus iuſto eſt calidum; exhibetur cum tepida, ne nimium corpus exurat. Alexan- *2. ἀδήλως. Interna. Διὰ κοραλλίων lib. 11. vtile naturis humidis.*

der quotidie exhibet, per centum dies, intermittit dies 30; rurſum exhibet 100 dies, deinde intermittit 30 dies; poſtea rurſus exhibet, non quotidie, ſed diebus alternis per 160 dies. Hodie hoc medicamentum non eſt in vſu: vnde mirum non eſt, arthritidem curari non poſſe, quia antiquorũ præcepta non obſeruantur. Exhibetur per centum dies, quia indicans diu perſeuerat: 30 diebus intermittitur, propter virtutem: poſtea virtute roborata, rurſus exhibetur: denique ratione & indicantis, & virtutis, alternis diebus exhibetur, &c. Locum ſaltem habet in dolore pituitoſo, vetuſto, & non tophaceo: vt Alexander ſtatuit. Datur per 6 horas ante cibum; quia natura non poteſt eodem tempore & cibum regere, & adeo efficax medicamentum: diſtributio ergo huius medicamenti fit ſpatio horarum 6, vel 7 aut 8, ſi ægri ferre tandiu famem queant. Datur cum tepida; vt melius penetret. Diacorallium omnibus anteponendum eſt: ad eundem tamen ſcopum facit *terebinthina Cypria, & caſtorium.* Hæc de iis quæ intro dant.

Externa. Extrinſecus, pro vacuatione applicantur Emollientia, Digerentia, aliquando Reprimentia, ſed raro. *Reprimentia.* Reprimentibus non licet vti in iſchiade; quia materia non cedit: in reliquis articulis, & præſertim, ſi fluxio ſit materiæ calidæ, vti poſſumus, ſecundum Alexandrum, *medicamento e cortice malorum punicorum, e rhoe, e farina hordei, cocta in vino auſtero: pro ſingulis vnciis farinæ, imponere poſſumus pulueris* ℈ ß. Si materia ſit frigida; addantur *folia terebinthi, cupreſſi.* *Emolliẽtia.* Emollientibus potiſſimum vtendum in dolore antiquo; quia probabile eſt, materiam aliquo modo duram eſſe redditam. Loco igitur affecto applicare poſſumus, ſecundum Galenum, cap. 2. lib. 10. *κατὰ τόπ. ammoniacum, aceto diſſolutum, cum cera; ſumentur enim hæc in portione æquali, addetur vigeſimaquarta croci pars; poſſunt etiam addi medulla, adipes, vt patet cuivis.* Emolliens efficaciſſimum, quo & in arthritide, & in quolibet affectu a duriore materia vti licet, proponitur a Galeno, cap. 2. lib. 9 *κατὰ τόπ.* Nos ſic præſcribemus: ℞ *bdellii, adipis vitulini, ammoniaci thymiamatis, iridis ana* ʒ ij. *opopanacis. galbani, thuris. flor. roriſmar. ſtyracis, an.* ʒ j. *piperis* ℈ j. *ol. iuniperini* ℥ j, & ʒ ij ß. *vini quãtũ ſufficit, fiat emplaſtrũ.* Oportet medicamẽta arida cõtundere & cribrare: ammoniacũ aũt opopanacem, & thus, diſſoluere in vino: huic medicamento miſcentur piper, & alia attenuantia, ac digerentia, vt ſint emollientium vehiculum. Ad emolliendum etiam materias duras, maxime probatur *caſeus antiquus, decoctus cum iure carnis ſuillæ ſalitæ: vt luta etiam ſint imponenda, quale S. Bartholomæi.* *Digerentia.* Digerentia calidiora ſunt emollientibus, tenuioriſque ſubſtantiæ, c. 2. l. 9. *κατὰ τόπ.* Efficax erit medicamentum, *compoſitum e cera, lota in vino, ſine decocto lauri, præterea e pipere, ex oleo antiquo:* (: quod efficaciſſi-

mum

mum eſt: vt quandoque cognouerim pertinaciſſimas materias ſublatas eſſe, eo oleo, quod Brixiæ reperitur:). Probantur etiam, quæ conficiuntur *ex auripigmento, alumine ſciſſili, calce viua, myrrha, ruta, lauro, abrotano, reſina terebinthina, caſtorio, ſulphure viuo, iberide: licet aſcẽdere ad ſinapi, & thapſiam.* Inter digerentia valida ſunt, *euphorbium, ſuccus cucumeris agreſtis, vtrumque veratrum, colocynthis, lac tithymalorum.* Veteres etiam ad *ferrum ignitum* aſcendebant. His non vtendum, niſi poſt emollientia, & poſt exactiſſimam purgationem. Detineantur ad 4 aut 6 horas: ante & poſt prodeſt *vſus balneorum ſulphureorũ*, quia ſic materia illa prorſus tollitur. Laudantur etiam ſuffumigia. Hæc probantur ratione materiæ morbificæ.

Ratione partis, Auicennas probat *oſſa humana, redacta in puluerem: nos, ſi non humana, ſaltem brutorum oſſa, in inſigni articulorum dolore, puluerisata, exhibebimus cum antidotis*; præſertim ſi a pituita ortus ſit dolor. Probatur etiam ad partes illas roborandum, *oleum maſtichinum ſalitum, vinum auſterum, vinacea, quæ modice denſant.* II. *Roborantia partem & exſiccantia.*

Poſtremo, medicamenta dolorem reſpicientia, ſunt, *oleum anethinum, fœnumgræcum, cum melle, vino; ouum integrum cum vino, cum lacte chalybeato, cum furfuribus in lacte decoctis: oui vitellus, cum oleo roſaceo: ſemina pſyllii, macerata in aqua, vt euadant viſcida, quæ debent miſceri cum farina hordei: Licet vti ſucco hordeaceo, ſeu cremore ptiſanæ.* Vrgente dolore, vbi leipothymia imminet, aſcendere licet *ad ſuccum ſolani, lactucam, ſempervivum, & farinam hordeaceam.* Tandem etiam exhibere poſſumus *philonium, vel quid proportione reſpondens, vt ſunt magna antidoti, ſed recentes. Opio* extrinſecus interdum vti licet, ſi dolor eſt intenſiſſimus, & intemperies calida, & natura calidior, & dolor coxendicis: *ſed opium eſto exiguum, cum croco: verbi gratia opii ℈ ij. croci ℈ iiij. cum poſca, vel farina hordeacea.* III. *Annodyna.*

Victus ad proportionem reſpondere debet; alius in pituitoſa materia, alius in reliquis: & pro potu, vti licet *melicrato.* *Diæta.*

POSTERIOR QVINTI LIBRI SECTIO:

DE MORBO GALLICO.

CAPVT I.

De Nomine, Definitione, & Cauſſis virulentiæ Gallicæ, ſeu Luis Venereæ.

Nomen. PER Luem Veneream intelligimus id *quod habet rationem cauſæ efficientis, non autem effectus, vt febrem, &c.* In humano corpore ea primum generari nequit, ſed extrinſecus accedit, & corpus hominis ingrediens, contactu id ſuã in ſubſtantiam mutare poteſt: hinc licet ab initio exigua ſit; ſenſim tamen, dum corpus in ſuam ſubſtantiã vertit, augetur. *Generatio.*

Definitio. Lues ergo venerea, *eſt excrementum præter naturam a toto genere, potens multifariam lædere hominem, genitum ex humana ſubſtantia, a ſimili.*

Excrementum. Dicitur primo *excrementum*, id eſt, contentum excrementitium; ad differentiam continentis, & ad differentiam contenti alimentalis: nam etiãſi interdum continens, id eſt, caro, vel os, &c. interdum etiam alimentum, id eſt, ſanguis, materia fiat luis; neceſſe tamen eſt, vt tunc & cõtinens, & contentum alimentale in excrementum degeneret.

Præter naturam. Secundo, dicitur *præter naturam*, id eſt, excrementum prorſus inutile, & morbificum; ad differentiam excrementi naturalis, ſeu ſecundum naturam.

Toto genere. Tertio, dicitur *a toto genere*, ad differentiam excrementi, quod quidem præter naturam eſt, ſed non a toto genere, vt bilis excrementitia morbifica: at materia luis venereæ, cum neceſſario ſit putrida, patet, quod toto genere ſit præter naturam. Porro hæc luis materia ſecundum Speciem poteſt eſſe quodlibet excremẽtum in corpore hominis; *nimirum ſanguis, pituita,* *Species excrementi venerei.*

tuita, bilis vtraque, ichor, ſerum, lac, ſemen, ſanies; dum ſcilicet in hanc virulentiam degenerant. Hoc autem excrementum in omni lue neceſſario præter naturam eſt, ſecundum hæc 4 vitia, ſcilicet ſecundum formam, putrediné, caliditatem, lentorem. Primum enim *forma* luis certa ſui proportione aduerſaria eſt humano corpori; vnde non niſi alexipharmacis deleri poteſt. Hinc tamen non ſequitur, quod ſit morbus nouus, a proprietate occulta; omnis enim morbus, aut eſt dyſcraſia, aut mala compoſitio, aut ſoluta vnitas: interim cauſa morbi noua generari poteſt, quæ tamen non niſi modo dictos morbos inducere poteſt. Materia luis etiam eſt *putrida*: niſi enim putredo adeſſet, non eſſet malum contagioſum, vt paſſim in problematis Ariſtot. teſtatur. Quod ſi vapores ab hac materia putrida eleuentur, & cor petant (: quod tamen fit rariſſime:) febris excitatur. Tum hæc virulentia eſt *calida*: vnde in corpore exuſtiones apparét: & hinc ægri dolores ac feruores ſentiunt, ſi materia ſit copioſa. *Hoc tamen notandum, non vniuerſam luis materiam eſſe virulentam: dum enim fiunt verbi gratia gummata tumoris durioris, vel e craſſa pituita, vel e melancholia; portio huius materiæ virulenta, ſæpenumero beneficio medicamentorũ diſſipatur, remanet vero frigida, quæ non eſt virulenta: vnde & tumor ille non amplius eſt Gallicus.* Poſtremo hæc materia, neceſſario aliquid *lentoris* habet: vt enim vitium fiat contagioſum, oportet validam fieri actionem & impreſſionem; quæ cum iuſto fiat tempore, mora opus eſt, & lentore.

Vitia.

In materia etiam pituitoſa virulẽta portio calida eſt.

Quarto, in definitione dictũ eſt: *potẽs multifariã lædere hominẽ.* Vbi duo ſunt declarãda: primũ, quotuplex ſit hęc lęſio: deinde, q̃d in homine lædat; totũne, an pars? Lues igit̃ venerea, producit cauſas morbificas, morbos, & ſymptomata. Quoad cauſas; dum hæc lues agit in corpus, producit materias morbificas, primũ calefaciẽdo, deinde putrefaciẽdo, tandẽ mutãdo id ꝙ in corpore eſt, in materiã virulentã. Lues eñ hæc ſummæ eſt actiuitatis; eiuſq; actiones oẽs a forma, ceu præcipuo agẽte, ꝓcedunt; q̃ tñ forma agit mediãtib. inſtrumẽtis: ſic p caliditatẽ, calefacit; ſi diu actio perſeueret, materia nõ modo reddit̃ calidior, ſed etiã corrũpit̃, & ita alterat̃, vt putreſcat; id ꝙ præcipue fit rõe lentoris, cuius gratia diu agẽs virulentia, tandẽ cauſas morbificas, toto genere ꝑter naturã efficit. Quoad morbos: lues ꝓducit dyſcraſias, tum cões, tum determinatas: cões, vt febres; ſi enim virulentia hæc agat in ſpiritus, eoſq; feruidiores reddat (: ꝙ fieri põt:) ephemeræ oriũtur: ſi fuligines emittat putridas, vt accendãtur cordis humores, fiũt putridæ: ſi caliditas impertiat̃ ſolidis, fit hectica. Hinc experiẽtia tẽſtat̃, interdũ homines febre correptos, curari nõ potuiſſe, niſi beneficio alexipharmaci. Intẽperiem etiã determinatam producit: ſi enim lues ſatis eſt feruida, inq; iecore

Effecta luis.

Cauſa morbifica.

Morbi.

viget, calidã in hoc dyſcraſiã excitat. Producit etiã morbos in mala compoſitione: vt obſtructiones, tumores, veluti ſunt bubones, gummata, verrucæ, puſtulæ, &c. Bubones, ſunt *tumores inflammatorii circa partes adenoſas inguinũ; fiunt e ſanguine, ſed permiſto cum lue venerea*. Gummata, *ſunt tumores duriores, qui fiunt a materia craſſa, ſed ſemper miſta cum lue venerea: & hæc ſi mordacitatis expers eſt, gũmata fiunt ſine vlcere; ſi vero ſit mordax, gummata ſunt cum exeſione & exulceratione, itemq; oſſis corroſione*. Verrucæ ſunt *tumores admodum duri; fiunt e materia dura, exigua*. Puſtulæ *fiunt e materia tenuiore, acri & mordaci: vnde ſæpe exulcerationem coniunctam habent*. Sed enim lues nõ modo hos in aucta magnitudine morbos producit, verũ alios etiã in numero diminuto: vnde interdũ accidit caſus dẽtiũ; interdũ aliqua pars corporis deperdit̃, vt naſus, &c. Deniq; luis vi, morbi in ſoluta vnitate excitantur, id eſt, vlcera, quæ tñ vna etiã morbi ſunt in magnitudine imminuta. Si vlcus occupat penem, vocant cariem; ſi pedes, manus, & partes ani, vocant rhagades; in reliquis partib. ſimpliciter dicunt̃ vlcera. Symptomata a lue plurima producuntur: potiſſimum dolores, qui varias corporis partes occupãt; tinnitus aurium admodũ rebellis: gonorrhoea, cum lues agit in vaſa ſeminaria: depilatio, ſeu glabrities, cum lues petit pilorum radices, id eſt, qñ lues permiſcet̃ fuligini, a qua fouentur & generantur pili.

Symptomata.

De ſede luis Venerea.

Hæc de effectis luis. Sequitur vt tradamus, *quidnam in homine a lue Venerea lædatur; totumne an pars*? Dicimus ergo ſubiectũ effectus ipſius virulentiæ, poſſe eſſe & Totum, & quãlibet corporis Partẽ. Nam febris, quæ luis eſt effect⁹, totius corporis vitiũ eſt, vnde & cordis: hæc enim lues ſummæ eſt actiuitatis, & contraria nõ vni parti, ſed omnib. & toti humanæ naturæ; nõ ſolũ facultati naturali, vt quidã nugant̃. *Subiectum* vero non effectus luis, ſed ipſius virulentiæ, in quo propria luis ſubſtãtia, ceu in fomite, & principali domicilio reperitur, põt eſſe pars multiplex: frequẽtius tamẽ iecur affici ſolet, quia hoc malum plerũq; oritur ob Veneris vſum, in quo, ratione motus & caloris, pori illius partis recludũtur, vt lues promtum habeat in iecur tranſitum. Sed hoc nõ eſt perpetuũ: lues enim etiã aliam corporis partem petere põt (:*omne enim agens, in paſſum proximum agit*:) vnde interdũ cerebrũ patitur, dum capitis oboriuntur dolores, dum itẽ facultas animalis, & principalis, & nõ principalis languet: interdũ afficit̃ ventricul⁹; vel lien: poſſunt etiã reliquę corporis partes eſſe putridæ, præter ſolũ cor, ꝙ ob calorẽ, denſitatẽ, & robur, nequaquã præcipua luis ſedes eſſe poteſt.

Materia luis e qua.

Quinto, in definitione dictum eſt: *genitũ ex humana ſubſtantia*. Materia enim e qua, eſt ſubſtantia hominis: per quam & contenta, & continẽtia intelligũtur (*ſpiritus in lue Gallica excludũtur: quia poſſunt pati & alterari, nõ*

autem

autem putreſcere: vt c.39.lib.6.de febribus, demonſtrabimus.) Contenta ſunt ſucci corporis, tum alimentales, tum excrementitii, vt ichor, ſerum, lac, ſemen, &c. Continentia, ſunt partes tum ſanguineę, vt carnoſę, pingues, adipoſæ: tum ſpermaticæ, vt oſſa, &c.

Poſtremo, in definitione dictum eſt: *genitum a ſimili*, id eſt, a lue venerea, quæ in partem viciná, quam tangit, alterando agit: vt colligitur e c.99. art.med. Hæc ergo lues quæ rationem habet efficientis, extrinſecus accedit: non enim hæc ſponte in corpore humano generari poteſt, vt venenũ. *(nil facit ad curationem, ſi quis immodica diligentia, primum luis auctorem inquirere velit: idem enim eſſet, ac ſi quis quærere vellet, ouumne prius ſit genitũ, an gallina!)* De modis igitur, quibus hæc virulentia homini accidit, plenius diſſeramus. Homo nondum infectus, luem accipit, vel In vtero, vel Extra vterum. In vtero, dupliciter: vel e Semine parentum infectorum, maxime ſi laborẽt gonorrhoea Gallica; hoc enim ſemen degenerat in calidum innatum peſſimum, vnde lues ſumme maligna: vel ex Alimento, vt ſi mater lue ſit infecta, vel poſt conceptum inficiatur, ſic enim ſanguinem, lue infectum, fœtui ſubminiſtrat. Quod ſi homo ſuſcipiat virulentiam extra vterũ: ſuſcipit Per concubitum, vel Citra. E concubitu accidit vtplurimum: eo enim pori aperiuntur, partes incaleſcunt, & virulẽtia illa facile in vaporem vertitur, qui corporis partes ingreditur. Citra concubitum etiam fit; vt ſi puer lac ſugat, e nutrice infecta: itẽ, ſi puer infectus lac ſugat e nutrice non infecta, eo contactu nutricem poteſt inficere: ſic & per oſculum hoc poteſt contingere, vnde fœmina fœminam inficere poteſt: per linteamina etiam ſudore venereo, vel ſanie infecta, lues cõferri poteſt, ſi quis in iis dormiat; non enim hoc eſt impoſſibile. *Cauſa efficiens.*

CAPVT II. *De differentiis.*

Qvælibet lues, homini contraria eſt ſecundum formam: alia tamẽ Magis, alia Minus. Interdum maius eſt vitium ſecundum formã, quam ſecundum caliditatem, interdum contra: præterea, interdum eſt minus vitium ſecundum putredinem, quam ſecundum caliditatẽ: interdum eſt intenſius vitium ſecundum lentorem, quam ſecundum alias qualitates. Differentiæ ab effectis: lues poteſt producere, vel Cauſas, vel Morbos, vel Symptomata. Cauſas producit, vel ſolum Alterando, vel etiã Corrumpendo. Morbus, eſt Intemperies, Mala compoſitio, vel Soluta vnitas. Symptoma eſt vel actio læſa, vel Exiens mutatum, vel Qualitas mutata. Ratione ſubiecti, afficitur vel Totum, vt in febribus; vel Pars, vt in re- *Differentia.*

liquis vitiis, potiſſimum tamen hepar. Materia e qua, eſt Contentum, vel Continens. Cauſa efficiens conſideratur vel penes Subſtantiam & eſſentiam, vel penes Originem: quantum ad eſſentiam, eſt differẽtia ſecundum Magis & Minus; alia efficacior, alia, &c. Quoad originem, extrinſecus accedit, idque vel In vtero, vel Extra vterum.

CAPVT *III.* *De ſignis.*

Signa generalia, luis iam in corpus agentis.

SIgna luis, alia ſunt Generalia, alia Specialia. Generalia, indicant luem vel Manifeſtam, vel in corpore Latitantem. Si manifeſte agat lues; indicatur ex effectis: quæ ſunt Symptomata, & Morbi. Symptomata ſunt, dolor pruriginoſus, ob luis acrimoniam: præterea dolor vlceroſus. (*:pruriginoſus ſpectat magis ad partes extimas; vlceroſus ad intimas: cum enim materia luis ſit viſcida & lenta, non ita fluxilis; plurima eius portio in partibus intimis detinetur, & dolorem vlceroſum facit.*) Indicatur etiam e dolore, qui potiſſimum circa veſperam cruciare incipit: hæc enim eſt hora, in qua moueri incipit materia melãcholica, quæ ſæpenumero in lue Venerea adeſt, cum ſit materia putrida, calida, & exuſta: per noctem ergo dolor intẽditur, quia humor exuſtus non ita facile tum difflatur, ob frigus noctis, poroſq; clauſos; ob Lunæ etiam, quæ humoribus dominatur, operationem; tum quod natura quietior materiam tunc digerere nititur, vt Auicennas docet cap. 4. tracta. 1. fen. 2. lib. 4. Poteſt vero & alius humor cum lue interdum permiſtus eſſe, qui de die magis affligat. Sæpe magis cruciantur partes intermediæ: nam lues promtius agit in partes carnoſas, in muſculos, quam in tendines, in ligamenta, inque partes ad articulos ſpectantes. Indicatur etiam e gonorrhoea, non tamẽ qualibet, (*.nam quadam γνήσια citra luem Gallicam oriri poteſt.*) ſed ſatis fœtente, quia lues eſt putrida: color ipſius vergit ad liuiditatem, interdum ad nigredinem; nam lues eſt materia exuſta: non eſt cum tolerantia ægrotantis; materia enim ſeminalis, quæ partium ſpermaticarum alimentum eſſe debebat, ob prauitatem egreditur; contra gonorrhoea e copioſo ſemine orta, fit cum tolerantia: maximeque lues indicatur, ſi gonorrhoeam non præceſſit coitus immoderatus, quem alias citra luis ſuſpicionem gonorrhoea ſequi poteſt. Indicatur etiam e caſu pilorum, ſiue congenitorum, ſiue poſtgenitorum, ſiue omnium: lues enim ſua malignitate & acrimonia pilorum radices abradit; permiſtaque fuliginibus, e quibus pili generantur, facit vt hæ nequaquam idoneum ſint pilorum alimentum.

Indicatur

Indicatur prætereá e febre, quæ ſolet circa veſperá exacerbari: cauſa e dictis patet. Indicatur e tumoribus, bubonibus, &c. e caſu dentium: præſertim ſi non fuerit prægreſſum venenum, q̃ potuerit gingiuas abradere. Indicatur e carie, e ſciſſuris in manibus, & pedibus, & circa anum. Pręterea e prægreſſis cauſis: verbi gratia, ſi prægreſſus ſit coitus, ſiue aliæ cauſæ, de quibus ſupra. Indicatur etiam e iuuantibus; quando vitium, ſiue ſit febris, ſiue aliud, non cedit niſi alexipharmacis.

Quod ſi lues, in corpore latitans (*: annos enim aliquot nonnunquam deliteſcit:*) ob exiguam copiam nõ agat; cognoſci debet, & Ante curationem, & Poſt curationem. Ante curationem, prudens medicus obſeruabit, num caries ilico ſit orta poſt coitum, necne. Quibuſdã enim qui mane vtuntur venere, circa veſperá caries erumpit; & tunc coniiciendum eſt, luem adhęſiſſe peni in coitu, & hũc exulceraſſe, non auté penetraſſe in corpus: & hi nõ ſunt cruciandi decocto guaiaci. Quidam vero non ilico poſt coitũ corripiuntur carie, ſed demum poſt triginta vel quadraginta dies, & tunc ſtatuendum eſt in corpore latitare luem, & e coitu vapores in iecur, inque partes intimas penetraſſe; deinde poſt aliquot dies, luem transmiſſam eſſe ad penem, & vlcuſcula excitaſſe. Poſt curationem etiam cognoſcendum eſt, num lues e toto ſit victa, necne. Iudicatur autem latitare adhuc virulentia, ſi caries quidem curata eſt, ſed cum difficultate; idque magis, ſi poſt vlceris curationem remaneat aliquis tumor, & durities. Præterea, ſi gonorrhoea ſit, citra immoderatum coitum; ſignum eſt, vaſa imbecillia eſſe facta, non ob nimium coitum, ſed potius ob malignitatem materiæ venereæ. Inſuper lues poſt curationem relicta eſſe cognoſcitur, ſi effecta, hoc eſt, morbi & ſymptomata non prorſus abolentur: item, ſi homo poſt concubitum, etiamſi coitu vtatur ſumma cum prudentia, vlcera tamen in pene accipiat; ſignum enim eſt relictæ luis. Idem cognoſcitur, ſi cura non fuit diligens, & ſi breuis; verbi gratia, per 15. dies, &c.

Signa generalia, morbi Gallici latentis.

Num lues e toto ſit curata.

Sequũtur iam ſigna ſpecialia differentiarum. Differentiæ formales ſumuntur ab excremento lædente ſecundum magis & minus, penes formam, quantitatem, putredinem, caliditatem, lentorem: quæ omnes differentiæ cognoſcendæ ſunt. Quoad formam: cognoſcendum an ſit ſummæ actiuitatis, necne? Summæ autem eſt actiuitatis, ſi patiens infelix vnico tantum congreſſu infectionem eſt lucratus: item, ſi citra coitum: præterea, ſi cito incipit lædere; ſic enim noui quoſdam, qui poſt menſem a contracta lue, ſymptomatis fuere afflicti ſæuiſſimis: ſummæ etiam actiuitatis ſignum eſt, ſi non adeſt tolerantia. Exigua actiuitas con-

Signa ſpecialia.

Forma.

trariis arguitur. Quoad vitium ſecundum quantitatem; cognoſcitur lues vehemens, ſi totum corpus, pluresve eius partes occuparit: contra, ſi pauciores. Quoad putredinẽ: inſignis putredo cognoſcitur e gonorrhoea admodum fœtente, ex vlceribus fœtentibus, e putrida febre. Caliditas valde vehemens cognoſcitur, a doloribus acerbis, ex ardore in gonorrhoea, e pruritu, e feruore in locis affectis, ſiue ſint vlcera, ſiue alia vitia. Lentor vehementior indicatur, pro ſymptomatum perſeuerantia: licet enim ſymptomata ſint exigua, difficulter tamen cedunt, ratione lentoris.

Effectorum. Differentiæ ab effectis, num ſcilicet lues excitarit morbos, an ſymptomata; & quales ſint morbi, qualiave ſymptomata; cognoſcuntur e propriis ſignis: verbi gratia, ſi ſit febris, cognoſcitur e ſignis febris: ſi bubo, e ſignis bubonis, &c.

Subiecti. Differentiæ a ſubiecto. Subiectum, vel effectui luis, vel ipſi lui ſubiicitur. Effectui ſubiicitur totum corpus, aut pars corporis. Totum ſubiici effectui, cognoſcitur e febre, e que macie totius: partem vero e vitiis determinatis; vt, ſi gonorrhoea adſit, cognoſcitur locus affectus. Subiectum ipſius virulentiæ, eſt pars interna vel externa. Externa, oculis conſpicitur. Interna poteſt eſſe ventriculus, iecur, lien, cerebrum, & in fœminis vterus. Si eſt ventriculus; lues forſitan ex oſculo infectæ excitata eſt, præſertim ſi ilico homo bibit, vel comedit: tunc etiam vitia luis e chylo potiſſimum emanant; & querela eſt de læſa χυλώσει circa ventriculum. Iecur luis fomes eſſe cognoſcitur, ſi malum originem duxit e coitu; ſi bubo ſit circa inguen dextrum; ſi etiam reliqua ſymptomata magis pertinẽt ad dextram partem: potiſſimum ſi ſanguificatio læſa eſt (: *quæ tunc læditur, non læſa facultate, ſed ob errorem externum, id eſt, ob præſentiam luis: quamuis interdum etiam poſſit coniungi morbus iecinoris; ſed hoc extra propoſitum:*) Si lien ſit fomes, cognoſcitur e lienis tumore; e bubone in inguine ſiniſtro; reliqua etiam ſymptomata ſiniſtrã partem magis vexant: præterea indicatur e mali contumacia: ſi enim lien male habet, non poteſt expurgari excrementum melancholicũ; ꝙ vbi lue inficitur, ægerrime exſtirpari poteſt. Si cerebrum luis eſt domicilium (: ꝙ ego aliquando obſeruaui:) malum incipit e pannis infectis applicatis capiti; præterea cognoſcitur e dolore, & reliquis noxis, quæ primum occupant caput; hinc e doloribus articularibus, dum potiſſimum hi dolores a capite prodeunt lue affecto. Vterus deniq; fomes luis eſſe cognoſcitur e ſuppreſſis menſibus, vel etiam nimium fluentibus poſt coitum, e gonorrhoea, ex vteri doloribus, e moleſtia circa mammas, quæ vtero conſentiunt, e carie circa pudenda.

Differen-

Differentiæ a materia e qua. Hæc materia eſt Contentũ,vel Continẽs Si eſt contentũ alimentale; cognoſcitur e difficili tolerantia, quia corpus non nutritur, cum alimentum ſit infectum: ſi autem ſit excrementitium, non ita difficilis eſt tolerantia: quæ autem ſint excrementa,id eſt,num ſint biliosa, pituitoſa, vel melancholica; cognoſcitur e propriis ſignis: verbi gratia,ſi ſit materia melancholica, ſigna aderũt dominantis melancholiæ, & malum erit contumaciſſimum.Quoad continentia,num ſit pars carnoſa,an pinguis,an ſeminalis,vt oſſa; facile cognoſcitur. *Signa differẽtiar. a materia e qua.*

Quoad cauſam efficientem; cognoſcendum eſt, an lues originem duxerit vel in vtero, vel extra vterum: quod e relatione aſſidentium & patientis facile cognoſcitur.Si enim infans verbi gratia,in lucem editus,corripiatur hac lue, nec aliquid extrinſecus contigerit: tunc ſane in vtero contracta erit lues. Num vero orta ſit e ſemine,an vero poſt conceptionem ex alimento matris; facile ſciri poteſt: nam ſi parentes fuerunt infecti lue venerea,e ſemine malum eſt contractum. Si extra vterum; facile cognoſcitur,an per coitum,an cauſa lactis,an cauſa nutricis, an per pannos; e relatione aſſidentium & ægrotorum. *Signa cauſæ efficientis.*

CAPVT IIII. *De præſidiis.*

Etiamſi lues aliqua e parte experientia,& ſine methodo curatur, plurimum tamen per indicationes, & methodum amouetur. Præſidia ergo deſumenda ſunt e luis eſſentia, nimirum ab excremento, a læſione, ab homine: non a cauſa efficiente, quæ externa eſt: nec a materia e qua; ſi enim hæc iam in luem mutata eſt, ſufficit indicationes ſumere a lue genita, id eſt,ab excremento venereo; ſi vero in luem nondũ eſt conuerſa, huic occurrimus, dum toti prouidemus: verbi gratia,ſi fiat ex humore,humor eſt euacuãdus. Sufficit ergo a tribus,in definitione propoſitis,petere indicationes. Quoad excrementum; quatenus toto genere eſt præter naturam,indicat remedium eradicãs,id eſt,prorſus euacuans: c.6.lib.13.meth. Quatenus autem obtinet proportionem,quæ eſt domicilium formæ cõtrariæ,indicat alexipharmacum. Ratione putredinis; ſi excremẽtum hoc putrefactũ eſt,ea quoq; de cauſa toto genere eſt præter naturam,& eradicans indicat: ſi vero tum demũ putreſcit, indicat refrigerans & ſiccans;nam calor extraneus,& humiditas,cauſæ ſunt putredinis. Ratione caliditatis,indicat frigidum.Quatenus lentum excrementum,indicat detergens.Hęc ſunt vitia,quæ neceſſario inſunt excremento. Interdum vero euenit, vt excrementum hoc ſit craſſum; vnde attenuans indicat: interdum eſt durum, vt in lue melancholica contingere poteſt; *Indicationes* *1. ab excremento.*

2. *a læſionib.* tunc indicat emolliens. Quoad læſiones: variæ indicationes ſumi poſſunt, pro varia læſione: de quibus in propriis capitibus: verbi gratia, ſi læſio fuerit febris; oriuntur indicationes febriles, &c. quas in curatione harum læſionum non negligemus. 3. *ab homine.* Quoad hominem; indicationes ſunt ſumendæ, vt homo ſecundum varias partes eſt ſedes luis venereæ: interdum ſcilicet ſecundum ventriculum, quandoque ſecundum iecur, lienem, cerebrum, vterum. Horum igitur viſcerum calidum innatum, ratione craſeωs, indicat calidum; ratione ſubſtantiæ, indicat alimentum. Proportio horũ viſcerum, requirit ſimile: vt hepar hepaticum, &c. Totum autem corpus humanum, ratione virtutis indicat alimentum. Cæterum, cum nõ poſſimus occurrere, vel virulentiæ, vel læſioni, vel homini, ſiue ſecũdum totum, ſiue ſecundum partem, niſi toti ſit proſpectum: ideo toti occurrimus, idq; varie, pro varia totius conſtitutione: dum enim corpora ſunt impura, nec alexipharmacis, nec topicis, nec alimentis occurrendum.

CAPVT V. *De præſagiis.*

Prognoſtica. DOctrina prædictionum dependet a vi Rerum præter naturam, & a virtute. Quoad res præter naturam; conſiderare oportet vehementiam & luis, & ſymptomatum. Quoad luem, ſat eſt, ſi digrediamur circa vehementiam luis genitæ, non generantis: lues enim generãs, eſt ſignum vehementiæ luis genitæ; vt ſi quis accipiat luem a vehementer infecta; tunc affectio vehemens in fœmina, eſt ſignum vehementiæ luis genitæ in homine. Quantum ergo ad vehementiam, ratione dignitatis; hæc deſumitur a nobilitate partium: minor enim eſt vehementia, ſi lues obſideat lienem, intenſior ſi ventriculum, adhuc intenſior ſi iecur, adhuc magis, ſi cerebrum: & in fœminis intenſior eſt, ſi vterum, quam ſi lienem detineat. Vehementia ratione eſſentiæ maior eſt, prout luis forma eſt maioris actiuitatis (: quod vt cognoſcatur, docuimus:) item, prout lues magis eſt putrida, calida, lenta, craſſa, dura: item, ſi excrementum prodiit a materia melancholica, vel a materia alimentali: in hac enim maior eſt receſſus a naturali ſtatu. Vehementia facultatis locum habet, ſi lues adeo ſit intenſa, vt oboriantur conuulſiones, leipothymiæ, pulſuum infirmitas, ſyncope, & proinde difficilis tolerantia: hoc potiſſimum fit, ſi virulentia ſit alimentalis, & ſi partes ſint exquiſiti ſenſus. Quoad luis effecta; in ſingulis triplicem hanc vehementiam conſiderare oportet, ſiue ſint morbi, ſiue ſymptomata; vt febris, dyſcraſia iecoris calida, obſtructio, tumores, caſus dentium, vlcera: verbi gratia, ſi in lue ſit vlcus pulmonis,

monis, ſumma eſt vehementia ratione dignitatis,&c. Quantum ad virtutem; bene ſperandum, ſi ea eſt robuſta, id eſt, ſi corpus eſt boni temperamenti, boni habitus, in florente ætate, & facile ſuſtinere poteſt præſidiorum materias: contra,ſi virtus debilis.

CAPVT VI. *De parte curationis cheirurgica.*

IN curatione luis curabilis,primum dicendum de materia cheirurgica,ratione totius.Probatur ergo venæ ſectio,ſi ſanguis habet rationẽ,vel cauſæ principalis,vel cauſæ ſine qua non. Cauſæ principalis rationem habet; dum lues generatur e ſanguine; dum præterea corpus lue affectum, morbo ſanguineo, vt inflammatione laborat. Rationem habet cauſæ ſine qua non; ſi hæc & reliqua mala, non ſint orta e ſanguine,ſed ex alia materia. *Vſus*. Ea autem copia ſanguinis detrahenda eſt,quæ peccat: & confertim,ſi vires permittant: citiſſime enim lues exſtirpãda,& proinde ſi ſanguis hoc impediat,ſane confertim eſt euacuandus,dummodo vires non prohibeant; vel etiam ipſa lues,inguina petens. Nam experientia comprobatum eſt, interdum per bubones ſuppuratos & apertos, luem e toto eſſe exſtirpatam, vt nõ opus fuerit alia medicatione.Motus ergo luis ad inguina,prohibet venæ ſectionem. Hinc medicus prudens,ſi inguina videt intumeſcere,nullam euacuationem molietur; ſed obſeruabit,num tumor ad maturationem deueniat,necne.Si producitur ad maturationem beneficio vel naturæ,vel medicamentorum, de quibus ſuo loco;permittendũ eſt,vt locus aperiatur.Quod ſi e loco aperto ſanies egrediatur; ſumma prudentia medicus animaduertet, num hæc vacuatio per inguina,ſit futura ſufficiens, necne. Sufficientem cognoſcet; ſi malum ſit recens,ſi non coniuncta alia ſymptomata,ſi copioſa effluat materia. Quod ſi ex oppoſitis iudicetur vacuationem per inguina nõ ſufficere; eodem tempore vena ſecanda eſt; nec enim lues tunc prohibet. Ne tamen materiæ impetus tollatur; id animaduertendum, vt variæ ſecẽtur venæ,pro varia ſubſiſtentia. Si enim ſubſiſtentia fuerit in capite; ſecanda eſt cephalica,modo dextra,modo ſiniſtra,prout affectio dextrã, vel ſiniſtram partem occupare videbitur.Si in ventriculo, aut iecore; baſilica dextri lateris aperienda: ſi in liene; baſilica lateris ſiniſtri: ſi in vtero; ſaphena tundenda. Quod ſi bubo ſit præſens; ſi adeſt ſpes ſuppurationis, infimas venas ſecare oportet: ſi ſpes ſuppurationis nulla reſtet, reſpiciendum eſt ad ſubſiſtentiam circa iecur,& baſilica dextra ſecanda.

τὰ χειρουργικά. *Phlebotomia.*

Quoad Fonticulos,ratione totius: ſi lues ſit cõtumax,nec medicamen- *Cauteria.*

tis cedat; non improbatur vſus fonticulorum, quo lues perpetuo euacuetur. De loco: ſi fomes fuerit caput; excitentur vlcera in brachiis: ſi iecur, ventriculus, lien, vterus; in cruribus.

CAPVT VII.

De medicamentis communibus, ratione totius.

τὰ φαρμακευτικὰ: primum reſpicientia TOTVM.

MAteria medicinalis, reſpicit vel Totum, vel Luis virulentiam vel Effectus, id eſt, morbos & ſymptomata. Medicamenta quæ reſpiciunt totum, ſunt Lenientia, Præparantia & Purgantia. Roborantia hic non habent locum: quia hæc reſpiciunt fomitem, & locum determinatum. Lenientia debent eſſe varia, prout varia eſt ſuperfluitas. Si ergo lues eſt calidior & bilioſa; cauendum *ab hiera*: contra ſi lues ſit pituitoſa, ſi ventriculus, & primi ductus pituita repleti, licet vti *ſpeciebus hieræ*.

Lenientia.

Præparātia.

Præparantia quoque variant, pro varietate materiæ præparandæ: hæc tamen ſimul reſpicere debent vitia luis, ſecundum formam, putredinem, caliditatem, lentorem, & interdum etiam duritiem: præſtat enim eodem tempore ad exitum præparare materias, & virulentas, & non virulentas. Sic ergo propter formam luis, ſi materia præparāda ſit calida; cum ſyrupis miſceri poſſunt, *acetoſa, vel acidum citri, vel quinquefolium, vel capillus Veneris, vel ſonchus*: ſi materia ſit frigida; potius miſcenda ſunt, *meliſſa, cortex citri, ſem. citri*. Propter luis putredinem permiſceri poſſunt, *acetoſa, acidum citri, acetum, adiantum*: & hæc potiſſimū, ſi materia præparanda fuerit calida: quod ſi nō ſit inſigniter calida; ſiccis licet occurrere, etiamſi non ſint frigida, vt eſt *agrimonia, ceterach*. Propter caliditatem virulentię, permiſcere oportet *cichoracea*: quod ſi adhuc ſit calidior, permiſcere licet *violas*: ſi adhuc intenſior calor, *lactucam & nymphæam* miſcebimus. Ratione lentoris, permiſcendū eſt *hordeum, oxymeli ſymplex*: ſi viſcidior materia, licet aſcendere *ad oxymeli compoſitum, ad hyſſopum, praſſium*. Hæc cū vim habeant attenuandi, etiam materię craſſiori occurrunt. Si materia ſit dura; permiſceri debent, quæ conficiuntur *e pomis, boragine, buglöſſo, liquiritia, althæa, malva*. Ex his variæ remediorum formulæ præſcribi poſſunt: verbi gratia, ſi materia calidior ſit præparanda, & annexa ſit luis durities. ℞. *ſyr. de ſucco acetoſæ, acetoſi ſimpl. de liquiritia, ana ℥ij. aquæ hordeaceæ, alteratæ cū acetoſa, endiuia, boragine, & althææ ℥iiij. v. vel vj.* Hic decocti quantitas multū ſuperat quantitatem ſyruporum, quia materia præparanda eſt calida: ideoque dulcia, quæ facile biteſcunt & calorem concipiunt, parce miſcemus.

Purgan-

Purgantia varia eſſe debent, pro diuerſitate ſucci purgandi. Quoniam ergo in lue venerea, ob caliditatem, & exuſtionem, potiſſimũ vigent ſucci atri: maxime probantur medicamenta, confecta *e polypodio, epithymo, helleboro nigro: vnde practici cõmode pilulas cochias cum helleboro exhibent*. Notandum autem in lue opus eſſe purgatione diligenti & exacta: cum enim lues hæc per omnes regiones euacuetur; maxime, in vaporem verſa, per poros cutis: ſane humores in corpore exſiſtentes, & hanc luis vacuationem impedientes, diligenter ſunt educendi. Bene ergo faciunt illi practici, qui etiam ſyrupis compoſitis vtuntur, & repetita purgatione: laudantur etiam illi, qui ſingulis decem diebus, dum patiens decocto vtitur, purgantia exhibent. Syrupi compoſiti hæc poteſt eſſe formula: ℞ *ſyr. de fumar. compoſ. de polypodio ana ℥j.ß. decocti boraginis, hordei, endiu. ℥iij. Miſc. pro ſyrupo.* Si deſideretur ſyr. comp. magis efficax; *addantur decocto, ſenæ ʒij.* Hi autem ſyrupi compoſiti, exhibendi ſunt poſt primam purgationem, id eſt, inter primam & vltimam purgationem, vt ſit interuallum 8. aut 10. dierum. Exhibeantur diebus alternis: intermediis vero diebus, propter caliditatem purgantium & luis, poteritis exhibere decocta e refrigerantibus, *e cichoraceis, & ſimilibus.* Si enim corpus ægre ferat medicamenta calida, expedit alternis diebus vti ſero lactis. Præterea eo die quo purgans ſumitur, decoctum ligni intermittendum eſt: ne natura eodem tempore diuerſis motibus affligatur. *Purgantia.*

CAPVT VIII.

De medicamentis Gallico morbo propriis; tum Alterantibus, tum Vacuantibus: & primo de eorum viribus.

DIctum hactenus eſt de medicamentis totum reſpicientibus: ſequuntur ea quæ reſpiciunt luem: & hæc ſunt Alterantia, aut Vacuantia. Alterantia, alterant qualitate Recondita, vel Euidente. Si recondita; reſpiciunt luis peccatũ ſecundum formam: ſi euidenti; aduerſantur lui, vt peccat ſecundum putredinem, caliditatem, lentorem, & quandoq; duritiem. Vacuantia, vacuant, vel impellendo expultricem, vel roborando expultricem, vel attrahendo, idque aut ratione caloris, aut ratione ſimilitudinis. Quæ attrahunt ratione ſimilitudinis, inimica ſunt homini, & amica lui: ideoq; iis non eſt vtendum, niſi ſumma ſit neceſſitas: potius autem reliquis vtendum. Porro materiæ alteran- *Medicamẽta reſpiciẽtia Luem. Alterantia & Vacuantia.*

tes & vacuantes, ſunt: *guaiacum, ſalſa, china, ſaſſafras, hydrargyrum & antimonium.*

Guaiacum. *Guaiacum*, ſecundum formam ſimile eſt naturæ humanæ: eſt ſimile facultati alteratrici, facitque vt hęc melius agat in materias morbificas, ſimile etiam eſt facultati expultrici. Calidum & ſiccum eſt in gradu ſecundo: tenue eſt, ita tamen, vt etiam particeps ſit alicuius craſſitiei, ad differētiam ſalſæ: eſt etiam pingue, acre, & bene odoratum. Ex his facultates guaiaci facile colligi poſſunt: quia enim formam habet naturæ humanæ ſimilem, ſua alteratione ita roborat alteratricem (: nō enim luem alterat:) vt alteratrix robuſta reddita, adimat luis actum ſecundum: vt licet non euacuetur lues, operari tamen nequeat: ſicut & adamas magneti actum ſecundum adimit. Præterea guaiacum per formam ſuam, ita roborat expultricem, vt luem expellat (: guaiacum non expellit.) Tum guaiacum propter calorem, habet vim reſoluendi, & imminuendi luem: per ſiccitatem corrigit putredinem: per tenuitatem attenuat: per pinguedinem emollit, quin etiam nutrit: per amaritudinem abſtergit: per acrimoniam irritat expultricem: per ſuauem odorem, ſpiritus reficit. Notandum autem corticem eſſe ſicciorem, & magis conferre quam lignum, ſi lues eſt vehementioris putredinis: in reliquis lignum eſt anteponendum cortici.

Sarſa parigilia. *Salſa parilla* ſecundum formam ſimilis eſt naturæ humanæ: in qualitatibus actiuis eſt temperata, nequaquam calida; quia nec ſalſa eſt, nec amara, nec odorata, & quod magis, nec dulcis: vt hinc pateat, ſi a temperie recedat, potius ad frigidum vergere: ſicca autem eſt in fine ſecundi, id eſt, in tertia ſecundi gradus manſione; nam euidentiſſime ſiccat, vt ad tertium pene gradum accedere videatur. Præterea eſt medicamentū tenuiſſimum, & quidem ita tenue, vt nullius aſtrictionis ſit particeps, ad differētiam guaiaci: habet enim omnes partes tenuiſſimas & vniformes. Caret pinguedine, amaritudine, acrimonia: odoris etiam expers eſt. Ex his facultates ſalſæ colligi poſſunt. Secundū formam, ſalſa poſtponenda eſt guaiaco: licet enim forma vtriuſq; ſimilis ſit naturæ humanæ; guaiaci tamē forma maioris eſt actiuitatis, & facultatem naturalem magis roborat. Quoad temperiem; ſalſa in qualitatibus actiuis magis eſt efficax, & magis luis caliditatem caſtigat, quam guaiacum; imo guaiaci calor, potius auget calorem luis. Ratione ſiccitatis, ſalſa magis iuuat, quam guaiacum, quia magis corrigit luis putredinem, eſt enim ſiccior. Salſa etiam propter tenuitatem guaiaco eſt anteponenda: citius enim luem penetrat, vt ſit vehiculum ligni: vnde quidam recte in doloribus Gallicis intenſioribus, potius occurrunt ſalſa, quam guaiaco. Quatenus autem expers eſt aſtrictionis;

ctionis; nocet calido ventriculi innato, videlicet diſſipando: vnde quidam nugantur ſalſam inimicam eſſe ventriculo ratione formæ. Quatenus caret pinguedine; non emollit, nec nutrit. Prout caret amaritudine & acrimonia; nec abſtergit, nec irritat expultricem: vt & ſic guaiaco ſit poſtponenda. Poſtremo cum ſit citra odorem; ſpiritus non recreat.

China ſecundum formam ſimilis eſt naturæ humanæ, quamuis ſit poſtponenda guaiaco. In actiuis qualitatibus eſt temperata, quia nec ſalſa, nec amara, nec acris; ſubobſcura tamen dulcedine donata videtur, qua cū ſalſa careat, fit vt minus ad frigidum vergat china, quam ſalſa. Sicca eſt in primo: vnde corpora emaciata eam melius ferunt. Tenuis eſt; ita tamen vt etiam alicuius denſitatis ſit particeps, ad differentiam ſalſæ. Eſt pinguis (.dum bona eſt.) citra amaritudinem, acrimoniam & odorem. Hinc ratione formæ, guaiacum eſt valentius alexipharmacum, quam china: ſalſa tamen & china, æquales eſſe videntur. China per temperiem in actiuis qualitatibus, corrigit luis caliditatem; minus tamen quam ſalſa. Per ſiccitatem corrigit luis putredinem; ſed minus quam guaiacum, minus etiā quam ſalſa. Propter conſiſtentiam minus penetrat, quam ſalſa; quæ tenuitate vincit reliqua omnia. Per pinguedinem magis emollit, & magis nutrit; vt hac ratione omnibus reliquis alexipharmacis anteponatur. Quatenus amaritudine, acrimonia & odore caret; poſtponenda eſt ligno. *China.*

Saſſafras, ſecundum formam, eſt medicamentum ſimile naturæ humanæ: calidum & ſiccum in fine ſecundi, tenue, non pingue, leuiter amarum, acrius ligno, & ligno etiam odoratius. Minus ergo roborat facultatem naturalem, quam guaiacum: quia ratione formę amicum quidem eſt naturæ humanæ; non tamen ita vt guaiacum. Per caliditatem reſoluit; ſed nocet augendo calorem luis. Per ſiccitatem ſtrenue corrigit putredinem. Per tenuitatem attenuat, & penetrat. Cum autem pinguedine careat, non alit, nec emollit. Per amaritudinem detergit, ſed minus quam guaiacum. Per acrimoniam irritat expultricem. Per odorem, ſpiritus reficit. Ratione ergo ſiccitatis & odoris, ligno anteponitur. *Saſſafras.*

Hydrargyrum venenum eſt, & ſecundum formam humanæ naturæ aduerſatur. Secundum temperiem frigidum eſt, non ſiccum. Id inprimis explicandum, qua ratione luem veneream euacuet. Non id facit per modū attractionis: licet enim applicetur & inungatur cruribus; per os tamen fit euacuatio. Statuendum ergo quod fiat per modum impulſionis (.non enim datur tertium.) Expultricem ergo partium facultatem, hydrargyro vel roborari, vel irritari neceſſe eſt; hydrargyrum autem quia venenum eſt, non roborat, ſed irritat: ſimilia roborāt, vt guaiacum, &c. Sic ergo hy- *Hydrargyrū ad luem cōtumaciſſimam efficacius eſt prædictis. Sæpe autem vnctus non admittit.*

drargyrum & facultati expultrici infenſum eſt, & potiſſimũ neruoſis partibus, propter temperamentum frigidum, quo facultas ipſius, ceu inſtrumento, calidum innatum exiguum neruorum, facile oppugnare poteſt. Hinc practici in malis neruorum, non vtuntur hydrargyro ad luem Veneris expugnandum. Hinc etiam omnes artifices, qui hydrargyrum tractant, licet natura robuſti ſint, neceſſario tamen ſecundum neruos afficiuntur, & vt plurimum poſt 3 vel 4 annos, tremoribus, & aliis neruorũ noxis corripiuntur. Cum ergo hydrargyrum, expultrici potiſſimum neruorum maxime ſit infenſum, neruique a cerebro ducant originem: fit vt hydrargyrũ ſua forma, mediante frigiditate, ita agat in neruos, vt & cerebrum compatiatur. Vi ſcilicet frigiditatis hydrargyri, lues ad caput ſurſum impellitur, per modum repercuſſionis; & dum ſic perducitur in caput, nõ in ſubſtantiam cerebri; cerebrum, ob ſuum robur, non permittit ſuſcipi frigidũ: vnde expultrix cerebri (: quæ ſanitatis tempore cerebri excrementa craſſa per os euacuat:) valde irritata ſurgit, & nõ ſenſim, ſed magno impetu, materiam ad fauces, ad venas linguæ, & ad gingiuas propellit, vt per os excernatur; vnde etiam tumor illarum partium ſequitur.

Stibium. *Antimonium* vehementer purgat, per vomitum & ſeceſſum: ſed quantum ego experientia colligere potui, rariſſime luem ſuperat. Vt, mea ſententia, ab eius vſu in lue prorſus ſit deſiſtendum.

CAPVT IX. *De vſu guaiaci.*

Vſus prædictor. medicamentorum. PORro edocendum videtur, quomodo & Guaiacum, & Hydrargyrũ, vſurpari debeant. De Guaiaco quinque dicenda: primum, quomodo cum reliquis medicamentis miſcendum: ſecundo, quæ debeat eſſe quantitas: tertio, quis modus: quarto, quando hoc medicamentum

I. ſit exhibendum: quinto, vbi adminiſtrandum. Quæ ergo cum ligno *per-*

Quæ cum ligno ſint permiſcenda. *miſcentur*, vel ſunt Adiuuantia, quæ faciunt, vt guaiacum cito vincat luem: vel Corrigentia, quæ faciunt, vt tuto & cum iucunditate vincat. Adiuuantia, ſunt Alexipharmaca, vel Non ſunt: & vtraque reſpiciunt aut Luem, aut

Adiuuãtia alexipharmaca. *1. Ratione luis.* Subiectum luis. In lue, varia ſunt vitia. Formæ luis, ita aduerſatur ligni forma, vt ad roborandum ſimpliciter expultricem, quo luem expellat, cæteris alexipharmacis non habeat opus; nil enim maioris eſt actiuitatis, quam guaiacum. Sed quatenus euacuatio non fit ſimpliciter, verum ad loca determinata; varia miſceri poſſunt iuuantia, prout expultrix euacuationem tentat, eaque diminuta eſt. Si enim natura tentet vacuationem

diminu-

diminutam per aluum; poſſunt lenientia, & leuiter ſoluentia miſceri, vt ſcilicet cum decocto exhibeantur, *mellis roſ. ſol. vel ſyr. de polypod.* ℥ ij. Nec eſt, vt quis dicat, hunc eſſe motum contrarium: falſiſſimum enim eſt, quod nonnulli pro axiomate habent, guaiacum expellere luem per ſudorem: roborat quippe expultricem cuiuſlibet partis, & proinde etiam expultricem ventriculi, ac inteſtinorum. Quod ſi ex aluo concluſa, & ſudore, cognoſcamus expultricem ad partes cutaneas expellere: non debemus ſoluentia cum guaiaco miſcere, ſed ſudorifera; *vt carduum benedictum*. Sic cauſa lotii, ſunt miſcenda *ſem. melon. adiantum, capillus Veneris, ceterach, fenic. aniſum*. Et hæc de vitio luis ſecundum formam. Ratione putredinis, cum guaiaco miſceri poſſunt, *ipſius cortex, ſalſa, ſaſſafras*. Ratione caloris, lentoris, interdum etiam craſſitiei, ac duritiei, diligentes nos eſſe oportet. Ob luis calorem, miſcetur *ſalſa, & china*. Ob lentorem, guaiacum non eget miſtione cæterorum; magis enim reliquis eſt amarum. Ob craſſitiem, quæ interdum adeſt, miſcentur *ſalſa & ſaſſafras*: Ob duritiem miſcetur *china*. Hęc de adiuuantibus, luem reſpicientibus. Quoad ſubiectum luis: ſi hoc ſit proximum, verbi gratia ventriculus, aut iecur; guaiacum non eget aliis; ſed tenuitate propria, in luis ſedem permeare poteſt: at ſi remotum ſit ſubiectum; miſcentur *ſalſa & ſaſſafras*; vt ſi lues in capite ſedem habeat. Hæc de adiuuantibus alexipharmacis. *2 Ratione ſubiecti.*

Sunt vero & alia adiuuantia, non alexipharmaca, quæ ſpectant vel Luē, vel Subiectum luis. In lue hic non conſideramus formam; quia hanc ſola alexipharmaca reſpiciunt. Propter putredinem igitur, cum alexipharmacis poſſunt miſceri *quinquefolium & adiantum*. Si lues ſit calidior; miſcebimus *cichorium, endiuiam, cichoracea, ſonchum*. Si intenſa ſit viſciditas; amariora miſcenda, *vt ſcordium & praſſium* (: male fit, quod hæc non ſint apud omnes in vſu.) Ob craſſitiem miſcebitur *radix filicis maris*, quæ maxime attenuat. Ratione duritiei, cum alexiteriis decoquenda *glycyrrhiza, althaea, malua, &c. licet etiam vti ammoniaco*, quod quidem non miſcetur cum decocto, ſed permiſcetur cum guaiaco, dum in puluere datur. *Adiuuātia, non alexipharmaca.* 1.

Cæterum iuuantia non alexipharmaca, quæ ſubiectum luis ſpectant; pro huius varietate variant. Si enim luis ſubiectum ſit ventriculus; miſcebuntur cum alexipharmacis, *coriandrum, myrrha, abſinthium*: quod ars medendi docet, quamuis apud pleroſque non ſit in vſu. Si iecur ſit ſedes; & ſit calidius, quod ſæpe contingit; miſcebimus *cichoracea, hepaticam, aquam communem, nec improbantur aqua deſtillata organis vitreis*: ſi autem frigidius ſit; vt interdum contingit (. imminet enim quandoque hy- 2.

drops.) miſcebimus *agrimoniam, & loco aquæ vinum.* Quidam enim lue affecti, obiere hydrope, aliisve morbis, ob medicorum negligentiam. Si lien ſit ſedes; miſcentur *ceterach, phyllitis, cappares*; poſſumus etiam in lienis tumore, cum decocto guaiaci miſcere *vini chalybeati ſemunciam.* Si cerebrum ſit ſedes; miſcebimus *betonicam, maioranam, ſtæchadem, ſaluiam, hyſſopum, odorata, vt portionem cinamomi, & niſi quid prohibeat, etiam vinum*: nam & in oculorum dolore, ſecundum Hippocratem, vinum meracum prodeſt, quia producitur ad caput. Si vterus ſit ſedes; miſcebimus *adiantum, matricariam, artemiſiam, origanum, pulegium: & niſi quid ſit quod calida prohibeat, etiam myrrha vtemur, eo modo, quo ſupra ammoniaco.*

Corrigẽtia. Hæc de adiuuantibus. Corrigentia reſpiciunt noxas, quæ e guaiaco imminent. Forma eius, cum ſit ſimilis, non indiget aliquo corrigente. Ratione caloris, ſi lues ſit calidior, vt ſi ſit febris, vel calida iecoris intemperies; miſcebimus *ſalſam, & chinam, item aquam, cichoracea, hordeum, &c.* quæ guaiaci calorem attemperant. Siccitas guaiaci prodeſt ratione putredinis: nocere autem poteſt in lue melancholica, ſi patiens ſicciorem habet ventriculum, ſi patiens ſecundum totum corpus ſit exſiccatus, quod non ſemel obſeruaui: corrigi ergo debet *permiſtione buglοſſi, boraginis, malua, potiſſimum carne pulli, vituli, vel caponis.* Ratione tenuitatis, & pinguedinis, non poteſt nocere: & proinde hac ratione non eget corrigente. Si patiens ipſius amaritudinem perferre nequeat; miſcebuntur *paſſulæ, liquiritia.* Acrimonia eget corrigentibus: quæ in caliditate iam propoſita ſunt. Ratione odoris, non eget corrigente. Et ſic patet, quomodo cum guaiaco reliqua medicamenta ſint miſcenda.

Formulæ. Guaiaci decoctum cum aqua. Porro formulæ medicamentorum contra luem, tripliciter componi poſſunt: cum Aqua, cum Iure, & cum Vino. Cum aqua ſic. ℞ *guaiaci, ſeu ſcobis guaiaci* ℔ ß. *corticis guaiaci, ſalſæ, ana* ℥ ij. *chinæ* ℥ j ß. *aquæ fontis* ℔ xij. *fiat infuſio per diem naturalem: deinde fiat decoctio, ad conſumtionem dimidii, pro ſyrupo.* Deinde ℞ *quod reſiduum eſt, e colatura primi decocti, aquæ* ℔ *xviij. fiat infuſio per tres vel quatuor horas, & fiat decoctio ad conſumtionem tertiæ partis, pro potu.* Reliqua adiuuantia, vel corrigentia, ſi iucunda ſint; ſimul cum alexipharmacis decoqui poſſunt, antequam fiat decoctio pro potione: ita tamen, vt quæ longiorem coctionem non ferre poſſunt, circa decoctionis finem imponantur; ſi contra, a principio. Hinc, cum fit decocti colatura, paſſulæ imponendæ ſunt in petia, vt exprimendo decoctum tranſeat per paſſulas.

Si ve-

Cautio de ingratis, decocto permiſcendis.

Si vero quæ miſcentur ſint ingrata; tunc duplex ſeruari modus poteſt. Primum enim ſi illa ingrata ſint herbæ potiſſimum virides, quæ corruptionis ſyrupi cauſa eſſe poſſunt, vt *borago, bugl. meliſſa, endiu.* coqui debēt cum portione ſyrupi, non cum toto decocto. 1. Guaiaci enim decoctum coquitur ad remanentiam librarum vj. quæ in triduum ſufficiunt; quo tempore facile decoctum putreſceret, ſi herbæ virides ſimul eſſent incoctæ. Proinde e ſex libris decocti, poſſumus ſumere ℔ j. & dum, verbi gratia, mane hoc decoctum calefit, vt exhibeatur, poſſunt herbæ imponi. 2. Alter modus hic eſt: Si ingrata miſcenda, non ſint cauſa putrefactionis decocti, veluti herbæ exſiccatæ; tunc coquatur guaiacum in ℔ xij. aquæ, ad conſumtionē ℔ iij. vt videlicet ſuperſint ℔ viiij. non vj. poſtea fiat colatura. Hinc ſumatur reſiduum guaiaci, ſalſæ, & reliquorum alexipharmacorum: atq; cum aqua fiat potio. Deniq; accipiantur illæ ℔ viiij. quæ erant præparatæ pro ſyrupo (:non pro potu:) illisq; imponantur herbæ illæ ingratæ, & fiat decoctio ad conſumtionem tertiæ partis: tunc enim remanebunt ℔ vj. quibus vti oportet pro ſyrupo. Sic ergo, dum potio medicamenta illa ingrata non ſuſcipit, iucunda parari poteſt. Hæc de decocto cum aqua.

Decoctio guaiaci cum iure.

At vero cum iure ſic præſcribetur: *℞. guaiaci, chinæ, an. ℥ j ß. ſalſæ ℥ j. aquæ ℔ vj. fiat infuſio per 24. horas: deinde adde carnis pulli ℥ j. fiat decoctio ad conſumt. med etatis.* Potus præſcribendus, vt ſupra: *℞. quod reſiduum eſt: aquæ ℔ x. fiat decoctio ad conſumt. ℔ iij. pro potu.*

Hic notandum, & alexipharmacorum & aquæ, minorem eſſe quantitatem in hac recepta, quam in præcedente; quia facile corrumpitur ratione carnis: ita vt tempore calidiore, ea ſaltem quantitate ſit hoc medicamentum præſcribendum, quæ vnum in diem ſufficiat.

Secundo notandum, cum in carnis vſu, reſpiciamus ad corporis maciem; ſalſæ (vtpote plus iuſto ſiccantis) minorem eſſe doſin: qua de cauſa etiam guaiacum non excedit doſin chinæ; quæ, vt pinguior, guaiaco hic eſt anteponenda.

Tertio obſeruandum: cum quidam ægri non poſſint iure pro potu vti; carnem eſſe poſt potum demum incoquendam; vt etiam prius de herbis iniucundis dictum eſt. Cæterum aduertere etiam oportet, non eſſe faciendam decoctionem in iure: nam cum opus ſit longa decoctione, ſyrupus, vel decoctum illud, ſalſum euaderet.

Decoctio guaiaci cum vino.

Cum vino alexipharmaca ita exhiberi poterunt: *℞. guaiaci ℥ viiij. corticis ℥ iij. ſalſæ, ſaſſafras an. ℥ j. aqu. ℔ xij. poſt infuſionem ſufficientis aquæ fiat decoctio ad conſumtionem duarum tertiarum, vt ſcilicet remaneant ℔ iiij.*

Deinde adde vini generoſi ℔ *iiſ.* & *fiat lenis decoctio (vinum enim non debet diu coqui) deinde cola, exprimendo, pro ſyrupo.* Pro potu: ℞ *. quod reſiduum eſt, decoquatur in aqua* ℔ *xvj. ad conſumtionem dimidii: deinde addantur vini* ℔ *iij. Miſceantur pro potu.*

Hæc ſufficiant de miſtione guaiaci, & cum alexipharmacis, & cum aliis medicamentis. Vnde etiam patet, qua ratione ſalſa & china, cum reliquis miſceri queant: verbi gratia, de ſalſa: ℞ *. ſalſæ* ℔ ß. *coriandri* ℥ ß. *aquæ* ℔ *x. fiat decoctio ad conſumtionem dimidii, pro ſyrupo.* Hic coriandrum corrigit ſalſam; quæ cum omnis ſit expers aſtrictionis, ventriculo nocet.

Formula ſalſa exhibenda.

II. Doſis ſyrupi.

Alterum, quod ſupra explicandum propoſuimus, eſt de quantitate. Syrupi ergo doſis eſt ab ℥ iij. ad ℔ j. Errant, qui & mane & ſero decocti ℥ vij. exhibent: maior enim dari quantitas debet ante prandium, quam ante cœnam: ſi mane dantur ℥ vij. ante cœnam dabuntur ℥ v. Ratio eſt, quia inter prandium & ſyrupum veſpertinum eſt minus interuallum, quam inter cœnam & ſyrupum matutinum: verbi gratia, ſyrupum exhibemus hora decima, prandium eſt hora decimaquarta: ſecundum ſyrupum hora vigeſimaprima, cœnæ hora vigeſimaquarta: vnde ſpatium eſt horarum decem. Doſis autem pulueris guaiaci & reliquorum, eſt a ℈ j. ad ℈ iiij. hoc modo: ℞ *. pulueris guaiaci, ſalſæ an.* ℈ *ij. betonicæ* ℈ *j. cum ſyrup. de beton. fiant pilulæ: quæ duabus vicibus exhiberi poſſunt.* Betonica hic imponitur: quia ſupponimus fomitem & ſubiectum luis venereæ eſſe caput.

Doſis pulueris.

III. Modus vtendi.

Tertium explicandorum caput, eſt de modo vtendi. Si luis paſſio requirat, vt guaiacum efficaciter agat: non modo in forma liquida, ſed etiam conſiſtente exhibere oportet: ideo ſimul pilulæ, vel electaria e guaiaco confecta, exhibeantur cum decocto. Præſtat etiam tunc actu calidum exhibere decoctum: ſic enim melius prouocat ſudorem, melius penetrat, melius venas ingreditur, melius agit in facultatem alteratricem, & expultricem. Circa ſudorem notandum, vt prouocetur *vel pannis calidis, vel cucurbitis repletis aqua*, quæ ſub axillis applicentur; res certa eſt: aqua commode decoquitur cum reſiduo potionis: licet vti *tegulis, hypocauſtis vulgatis; maxime etiam probatur nouum illud inſtrumentum ligneum*. Experientia compertum habeo, melius alio modo quoſdam ſudare, quam alio: propterea varios pono modos. Quod ſi lues ſit melancholica, & corpus aliqua e parte vergat ad ſiccitatem; præſtat ſudorem prouocare *aqua dulci*, quæ actu ſit calida. Inprimis autem tenendum; vt non ſtatim poſt aſſumtum decoctum, ſed per horam poſt, ſudor prouocetur: ne-

Ad ſudorem facilius prolieiendum.

tur: neceſſe enim eſt, medicamentum aliquantiſper in ventriculo morari, vt deducatur ad actum. Id etiam obſeruandum, vt panni, qui inficiuntur ſudore, non ſimpliciter ſiccentur ſub radiis Solis, igniſve beneficio, ſed neceſſarium eſt lauare, vt lues illa per ſudorem extracta, e toto deleatur.

Quarto, quoad Quando agendum; ſciendum, decoctum dari debere, dum eſt præſentia luis, & nihil prohibet. Lues præſens eſſe poteſt, per 30. 40. 60. aut plures etiam dies: ad minimum ergo decoctum exhiberi debet per 40. dies: Quod ſi lues perſeueret, nos etiam in decoctis perſeuerabimus: ſed poſt dies 50. ſufficit ſemel in die exhibere: poſt 60. dies, ſi ſumme pertinax ſit malum, impoſſibile eſt tandiu homines in cubiculis detineri: vnde ſingulo mane exhibebimus quoddam electarium, per horas 4. ante prandium. *IIII. Quando agendũ.* *Electaria in malo contumaci.*

Si ergo corpus ſit calidius, vel iecoris calidioris: *℞. ſalſæ ℥j ß. ligni guaiaci ℥ ß. pulu. ſonchi ʒ vj. hepatis lupi ℥j. conſeruæ cichoraceæ ℔ ij ß. cum ſyrupo de ſtœchade, fiat electarium: doſis a ʒ ij. ad ℥j.* Hic ſalſa & lignum, reſpiciunt luem: ſonchus, cichorium, hepar lupi, reſpiciunt iecur calidum: hoc enim electarium potiſſimum probatur in lue venerea, cuius fomes eſt iecur. Conſerua in hoc medicamento imponitur ad ℔ ij ß. nam pro qualibet pulueris drachma, conſeruæ vncia eſſe debet: ſunt autem ʒ xxx. ergo & vnciæ conſeruæ erunt triginta, id eſt, ℔ ij ß. Si corpus ſit frigidius: *℞. guaiaci ℥j ß. corticum ligni ſalſæ an. ℥ ß. pulueris agri[illegible] ʒ vj. hepatis lupi, mithridatii antiqui, cypheos an. ʒ iij. conſeruæ e fo[illegible]ibus agrimoniæ ℔ iij. cum ſyrup. de agrimon. fiat electarium; cuius doſis ſit, vt ſupra.* *Electarium frigidius.* *Electarium calidum.*

Hæc de luis præſentia. Prohibere autem poſſunt vſum decocti, Materia morbifica, Cibi copia, & Virtus. Materia enim morbifica prius eſt vacuanda, & purgandum corpus, deinde alexipharmaca danda. Quamuis autem corpus mundatum ſit: cum tamen alia ſubinde generentur excrementa; niſi liberaliter natura vacuet, nos ea iuuabimus clyſmis, imo etiam ſoluentibus, exhibendo ſingulis decem diebus aliquod ſoluens, de quo ſuo loco diximus. *Quæ decocti vſum prohibeant.*

Deinde cibi copioſi præſentia prohibet: dandum ergo decoctum, per 4. vel ſaltem per 3. horas ante cibum. Virtus prohibet, non ratione qualitatis (: nam calidum innatum potius iuuatur a caliditate alexipharmacorum:) ſed ratione ſuæ ſubſtantiæ, quæ diſſoluitur, ſi iuſto diutius decoctum exhibeatur, ſique in aere calidiori. Falluntur ergo qui optimum exhibendi decocti tempus eſſe putant in media æſtate: virtus enim non

poteſt perferre diſſolutionem & aeris calidi, & guaiaci: potiſſimum quia decoctum dari non poteſt, niſi patiens ſoluentibus vtatur, quæ & ipſa calidum diſſipant. Aer frigidior, quamuis ſudorem inhibere videatur ratione qualitatis; poteſt tamen calidis corrigi, ne tanta fiat τοῦ ἐμφύτου θερμοῦ diſſolutio, quanta in æſtate: præterea etiam non ſemper ſudor prouocandus in vſu ligni, ſed facultatis expultricis motus attendendus; alexipharmaca quippe omnium partium expultricem roborant. Temperatus quidem aer, ad ligni vſum, commodiſſimus eſt: minus tamen virtus æſtate, quam aliis temporibus ſuſtinere poteſt.

V. Vbi agendum. Quinto, vbi agendum, indicatur a luis ſubſiſtentia. Si enim lues ſit in partibus internis, per os medicamentum exhibendum. Si in crure, cruri applicandum remedium, &c.

Hæc igitur de guaiaci vſu dicta ſufficiant.

CAPVT X.

De Præparatione & vſu Argenti viui ad morbum Gallicum, forma inunctionis, & ſuffitus.

Hydrargyri præparatio. Adiuuantia. SI lues iam dictis medicamentis vinci nequit, ſumma vrgente neceſſitate, ad *Hydrargyrum* confugiendum. Hoc eget adiuuante & corrigente. Ratione formæ hydrargyrum non eget ſimili iuuante: eſt enim forma venefica, quæ non augenda: nec tamen oportet ea addere, quæ formam habent prorſus diſſimilem; hæc enim non adiuuant, ſed impediunt. Iuuantia ergo non a tota forma, ſed manifeſtis qualitatibus hydrargyrum iuuabunt: tales qualitates ſunt, tenuitas, acrimonia, amaritudo. Per tenuitatem ammiſtorum, vis hydrargyri penetrat; frigida enim opus habent penetratione. Amara iuuant, vt fiat luis deterſio. Acria irritant expultricem. Huiuſmodi ſunt *caſtorium*, *baccæ lauri*, *baccæ iuniperi*, *horumq; olea*. Datur etiam adiuuans per craſſitiem, nimirum *cera*, quæ ſua conſiſtentia facit, ne hydrargyrum fluat, ſed magis cuti hæreat, & efficacius agat: ne tamen cera lædat, poteſt ablui *decocto baccarum lauri*, *vel praſſii*.

Corrigentia. Corrigentia non ſolum qualitate manifeſta, ſed etiam tota forma concurrunt: vt *ſalina hominis ieiuni*, *quæ hydrargyrum exſtingui ſolet*; *præterea antidoti*, *theriaca & mithridatium*. Frigiditatem hydrargyri corrigunt, calida, pinguia, odorata: Hydrargyrum enim frigidum eget ca-

eget calidis, quæ vim reſoluendi habent, vt magis penetret: talia ſunt, *olea e baccis lauri, & baccis iuniperi, vinum, theriaca, mithridatium.* Pinguia miſcenda ſunt, ne e violenta hydrargyri actione, & vſu horum medicamentorum, nerui plus iuſto ſiccentur, aut etiam partes motui voluntario deſtinatæ, quæ copioſo egent humore oblinente: hoc præſtat *axungia ſuilla*; prætérquam quod ſua conſiſtentia facit, vt permaneat hydrargyrum. Denique odorata ſunt permiſcenda, *vt aromata, & præſertim crocus:* ſpiritus enim ratione veneni facile læduntur, quos odore grato crocus reficit; petit etiam caput (: vnde eum in capitis dolore fugiendum ſuadet Galenus, cap. 1. lib. 2. *κ τόπ.*) & proinde hydragyri quoque adiuuans & vehiculum eſt, quod caput petere in curatione volumus. Hæc autem copia mediocri cum hydrargyro miſcenda, ne eius vim exſtinguant. Notandum autem medicos vti inunctione & ſuffumigio. Suffumigium, quia partes petit ſpiritales, minus eſt tutum: poteſt tamen vſurpari, ſi patiens ſit robuſtus ſecundum thoracem, ſeu pulmones, & malum ſit pertinaciſſimũ: ſuffumigium enim efficacius eſt inunctione: quia vapores per os nareſque inſpirati, cerebrum petunt, vt ad expulſionem inſurgat. Formula inunctionis hæc eſſe poteſt: *♃. hydrargyri ſaliua ieiuni exſtincti* ℔ß. *axungiæ ſuillæ* ℥iij. *miſce ſumma cum diligentia per horam: deinde adde olei laurini, de iunipero, viperini ana* ℥j. *miſce per ſemihoram: poſt, adde puluer. caſtorii* ʒiij. *baccarum iuniperi, baccarum lauri, ana* ʒij. *Et hic puluis ſenſim miſcendo aſpergatur: dein adde croci* ℈ß. *ceræ lotæ vino maluatico* ℥j. *miſce per duas horas.* Suffumigium erit huiuſmodi: *♃. hydrargyri præcipitati, ſublimati, ſandarachæ Græcorum, auripigmenti, ana* ℥ß. *baccarum lauri, baccarum iuniperi, ana* ℈iiij. *cum reſina terebinthina, diluta in decocto baccarum lauri, fiat paſta pro ſuffumigio.*

Inũctio magis tuta eſt ſuffumigio.

Inunctionis formula.

Suffumigiĩ formula.

Hæc de hydrargyri compoſitione: ſequitur recta eius adminiſtratio: Primum ergo, quoad *Quantum agendum*; e propoſita inunctione ſumenda, modo vncia vna, modo duæ, modo tres, prout actio luis eſt vehementior. *De modo.* Oportet hoc medicamentum actu eſſe calidum: debetque inunctio fieri fricando, ab inferis ad ſuperna: ſic enim per poros vis medicamenti facilius ingreditur; contraria frictione pori potius clauduntur: frictio fiet cheirothecis, non manibus nudis. Calidius autem medicamentum erit, frictioq; vehementior, quo luis paſſio eſt difficilior. Vt vero penetret medicamentum, neceſſe eſt, vt actu calidum ſeruetur: quare partibus inunctis applicabuntur petiæ lineæ, & intus immittenda ſtupa, confecta e cannabe. Quoad *quando*: ſi præſens eſt lues, & nil prohibeat; inunctio fieri debet ſemel, bis, ter, &c. non tamen vltra ſeptem vices: ſi enim

Vſus hydrargyri.

Quantum.

Quomodo.

Quando.

tum non exſpuit, nulla ſpes reſtat. Per luem præſentem, intelligimus eam, quæ ſimul cum præſentia indicat, id eſt, quæ nondum cedit, nec euacuatur: quod ſi enim quis exſpuere incipiat, poſt ſecundam inunctionem, ſufficit ter inungere; quia illa lues etſi præſens ſit, expurgatur tamen, neque noua eget inunctione. Prohibere poteſt inunctionem, materia totum replens corpus, quæ facit, vt hydrargyri vis permeare nequeat; vnde in artubus manet, & interdum, ad vſque medullam oſſium ingreditur: Prius ergo corpus purgare oportet, & efficere, vt quotidie fluat aluus. Prohibet etiam materia replens ventriculum: vnde vnctio fieri debet per quatuor horas ante prandium, priore cibo bene concocto: Hinc recte practici quotidie clyſmis vtuntur ſi æger non excernit. Prohibet denique virtus debilis, & ſecundum partes, & ſecundum totum. Secundum partes; dum, verbi gratia, adeſt vlcus, aut morbus aliquis in partibus oris: quod ſi harum partium affectus aliquis non amplius præſens ſit, ſed prægreſſus, ſi quidem ortum traxit e lue venerea, vt vlcus linguæ, oris, labiorũ, non prohibet inunctionem, quia non adeſt imbecillitas, quæ prohibeat: ſi vero quis, non detentus lue venerea, obnoxius ſit anginæ, & poſtea lue corripiatur; nequaquam eſt inungendus, excitaretur enim angina. Neruorum quoque virtus inunctionem prohibet: ſi enim lue affecti, vel laborent, vel ſaltem obnoxii ſint ſtupori, paralyſi, vel doloribus articulorum (: qui tamen non ſint gallici:) prohibetur inunctio: alias enim e toto vis neruorum adimeretur. Virtus totius prohibet, quando adeſt febris, ſiue ſit venerea, ſiue non. Si patiens non febricitet, facta autem inunctione febris ſequatur: non eſt pergendum. Macies prohibet, ceu ſignum virtutis debilis ſecundum totum: item pulſus debilis: item, ſi patiens eſt puer, non enim ferre poteſt inunctionem, adeſtque neruorum infirmitas: ſenes etiam eam non queunt ferre. Quoad *vbi agendum*, oportet inungere artus, citra articulos, inter articulum & articulum.

Quid prohibeat inunctionem.

Vbi.

Facta inunctione (: ne hæc noceat:) videndum, num euacuatio ſuccedat, nec ne. Si ſuccedat; patiens iubebitur *aurum detinere in ore:* hydrargyrum enim ab expultrice capitis in os protuſum, auro adhæret, ob συμπάθειαν quandam, vnde oris partes non ita inficit. Præterea, quia vi huius inunctionis, totus aër cubiculi inficitur; ne hunc prauum aërem æger inſpiret, odoratis corrigendus eſt, vt potius ad calidum vergat; parteſque inunctæ tectæ atque calidæ ſeruentur, quemadmodum dictum eſt. Dum vacuatio facta eſt mediocris, cognoſcimus hydrargyrum penetraſſe: proinde artubus occurrendum, ne partes neruoſæ afficiantur: abluantur artus *vino maluatico*, vel quotidie, vel ſaltem alternis diebus. At ſi copioſior facta.

Quid poſt inunctionem faciendum, ſi euacuatio ſequatur.

Artus vt roborandi.

facta ſit euacuatio, artus fouendi *vino, cũ lacte alterato*; *vngendi etiam artus ſunt melle, vna cũ caſtorio, vel oleo de caſtorio.* Tandem abſoluta purgatione, probatur *balneum ſecundum totum corpus, ex aqua communi, alterata cũ ſalnia, beton. calamintha mont. iua, dictamno Cret.* erit balneũ ita calidũ, vt ſudet æger. Si forte corpus ſit ſiccius; vngantur artus *oleo de caſtorio, confecto in duplici vaſe, cum vino.* Conſulo etiam, *vt oleo addatis magnas antidotos*, imitatione Galeni, qui poſt opii adminiſtrationem calidis vtitur, vt vitium, ab opio excitatum, deleat. Idem quoque de ſuffumigio eſt ſtatuendum. Hac inunctione, quæ hydrargyri nocumentum corrigit, non ſolum vngendi artus, ſecundum articulos, parteſque reliquas, ſed etiam ſpinæ medulla, & vertebræ. Hac de cauſa etiam aſſumendæ ſunt *magna antidoti, cum conſeruis capitalibus, & foliis auri. Verbi gratia, ℞. mithrid. antiqui ʒij. fol. auri N° vij. conſerua e floribus roriſmar. beton. ana ℥j. cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electarium: cuius doſis ʒij. vel iij.* Quod ſi oris partes ob vacuationem afficiantur, vt oris ſequantur vlcera; tunc *e cornu cerui, ſcabioſa, quinquefolio, virga aurea, & foliis auri paretur puluis, qui partibus vlceratis applicetur.* Si vlcus ita aperiatur, vt ſanguis copioſus effluat, e cuius effluxu immodico, periculum immineat; ſumatur *puluis roſarum, cum puluere myrtillorum & ſumach, ad ℈ß. excipiantur ſucco plantaginis, & intra os immittantur.* Hæc de medicamentis, quæ adminiſtranda ſunt, cum vacuatio per os ſuccedit. *Electarium roborans.* *Oris vlcera.*

Si autem non fiat euacuatio; vtendum eſt medicamentis, quæ hydrargyrum e corpore trahant: vnde probatur medicamentum, cuius virtute copioſus erumpat ſudor: tale eſt *hypocauſtum, & balneum*, ita actu calidũ, vt ſudorem prouocet. Vt autem ſudor efficaciter magis proliciatur, aqua balnei alteranda eſt medicamentis calidis, de quibus ſupra, potiſſimum *calamintha mont. carduo ſancto, dictamn. Cret.* Balneum ſæpius eſt repetendum. Qui balnea non ferunt; iis artus inungantur (: quamuis etiam poſt balneum probetur inunctio artuum, vertebrarum, & omnium articulorum :) *cum oleis de caſtorio, de coſto, in duplici vaſe decoctis, cum vino, & rebus iam propoſitis calidis & aromatibus; decoquantur ad vini conſumtionem: poſt colaturam, miſceatur cera lota vino maluatico generoſo, addantur folia auri*: formula erit talis: *℞. oleorum de caſtorio, de coſto, ana ℥iij. vini aromatici ℔ß. dictamni Cret. calamintha montana, carduus ſancti, guaiaci, ana ʒiij. cinnamomi, macis, ana ʒj. vrgente neceſſitate ſinapi ℈ij: contundenda contundantur craſſo modo, & fiat infuſio per duodecim horas: deinde fiat coctio in vaſe duplici, ad conſumtionem vini: poſtea cola, & ſerua hoc oleum in vaſe vitreo. Deinde recipe huius olei ℥jß. fol. auri N°. vij.* *Si nõ ſequitur euacuatio; quomodo argentum viuum e corpore protrahendum.* *Inunctio præſtantiſſima.*

cera lota vino generoſo ℥iij. Miſce ad ignem, & ſufficiat pro vnica vice. Inunctio cum hoc oleo, eſt præſtantiſſima, ideoque ſæpius iteranda: antequam autem fiat, partes inungendæ, potiſſimum articuli, foueantur *vino maluatico* calente, vt roboretur calidum innatum, iam aliqua e partem ale affectum vi hydrargyri: poſt fotum & ſiccationem fiat inunctio. Hæc de materia medicinali, reſpiciente & Totum corpus, & Luis virulentiam.

CAPVT XI.

De curatione ſymptomaticorum luis Gallicæ affectuum.

Medicamẽta reſpicientia Effecta luis.

SVPEREST, vt dicamus de medicamentis, quæ Morbos, & Symptomata, ſeu effecta luis venereæ reſpiciunt. Inter morbos recenſuimus febres, caſum dentium, bubones, gummata, verrucas, puſtulas, caries, oſſium corruptionem, vlcera reliqua, rhagadas. Inter ſymptomata; dolores, tinnitum, gonorrhoeam, depilationem.

Febris.

Febris ergo ſi non ſit Gallica, vt ſi e guaiaci decocto ſubſequatur febris; primum febri occurrendum intermiſſo decocto; vt in febrium doctrina propoſuimus. At ſi febris ſit ob luem venefica; lues primum tollenda: tunc enim febris tolli non poteſt, niſi exhibeantur alexipharmaca. Hic autem cum totius, tum luis habenda eſt ratio. Non enim tuto lui occurrere poſſumus, niſi prius totum ſit expurgatum, & febris remota. Ratione totius ergo primum ſecanda vena, niſi febris ſit hectica. Cęterum, febris gratia, omnia quæ adhibentur erunt mediocria: Verbi gratia, ſi febris ſit putrida, non vtemur *pilulis cochiis cum helleboro*, quibus vteremur, niſi coniuncta eſſet febris, &c. Ratione luis, alexipharmaca debent eſſe mitiora, dum adeſt febris, quæ a lue prodit, præſertim ſi ſit hectica: in qua hectica *non improbo ſalſam, ſed magis probo chinam*, quia non ita ſiccat & miſcere oportet *cichoracea, bugloſſum, lactucam, & præterea carnem: non licet vti cortice, non guaiaco, non ſaſſafras.* Exſiſtente etiam hac febre, ſudorem prouocare non licet, quia virtus non permittit, ſed requiritur *balneum* moderate calidum: licetque totum inungere, *oleis amygd. violaceo, permiſta aliqua portione decocti, vel ſalſæ, vel chinæ, imo etiam guaiaci*, ſed in parua copia. Ratio eſt: nam beneficio balnei fit attractio alimenti ad partem; beneficio viſciditatis fit appoſitio alimẽti, & agglutinatio; a moderata caliditate olei amygdalini, & frigiditate olei violacei, intemperies febrilis corrigitur, vt fiat aſſimilatio; vi guaiaci, medicamenta penetrãt ad oſſa, caliditas guaiaci luem euocat, guaiacum roborat expultricem, vt ſic eodem tempore & lues &

lies & febris amoueantur. Hic occurrit dubium: cum enim alexiphar- *Dubium.* maca lui ſint aduerſa; ſi guaiacum partibus externis applicetur, videri poſſet, luem ad interiora retrocedere? Reſponſio: alexipharmaca roborant facultatem expultricem, quæ, ſi, verbi gratia, in capite vlcerato exiſtat, luem expellit per locos decentes, non intro, ſed foras: vnde practici in vlceribus, & malis externis, recte cum medicamentis reliquis alexipharmaca miſcent; ſed rationem forſitan ignorant.

Quoad caſum dentium; oportet detergere materiam illam, quę in cau- *Caſus dentium.* ſa eſt, vt gingiuæ abradantur. Maxime igitur probatur *oleum e ſulphure, cum oxymelite ſcillitico, & puluere guaiaci:* poſtea etiam roborare & aſtringere oportet; vnde probatur *medicamentum compoſitum e maſtiche, nucibus cupreſſi, gallis immaturis, puluere plantagin. roſ. hypociſtid. probatur etiam vinum auſterum, cum aqua roſac. & ſucco plantagin. & modico vel guaiaci, vel reliquorum alexipharmacorum.*

Bubones celerrime ad ſuppurationem ſunt producendi: ſi perduci ne- *Bubones.* queunt, per illam partem molienda eſt luis euacuatio; licet bubo non moliatur. Si ergo in inguine apparet tumor; natura iuuanda eſt, applicata ventoſa, cum flamma, citra ſcarificationem: deinde apertio procuranda *cum althæa, adipe ſuillo, farina hordei ſeu frumenti, oleis lil. alb. amygd. dulcium: ex his fiat cataplaſma: vel applicetur diachylum magnum.* Si materia ſuppuretur; non exſpectanda eſt integra & abſoluta ſuppuratio, ſed apoſtema immaturum eſt aperiendum, vt quam citiſſime egrediatur virulentia: & facta apertione, foramen diu (: per dies quadraginta, vel etiam ſexaginta:) apertum detineatur, turunda, parata *cum melle & alexipharmacis.* Quod ſi præſente tumore, materia admodum ſit rebellis, nec ſuppurari incipiat; cauſticum applicandum: deinde, ſi eſchara virtute *butyri* corrumpatur ac putreſcat, ea amota (: vt in fonticulis fieri ſolet:) imponenda eſt *pilula, confecta e cicere, vel potius e medulla ſambuci: aut conficiatur pilula e cera, non ſimplici, ſed diligenter lota in decocto guaiaci, cui permiſta ſit portio ſinapi, colocynthidis, ſi lues videatur pituitoſa; portio ſcammonii, ſi bilioſa; veratri, ſi melancholica. Non ſolum autem hoc decocto ceram lauare licet; ſed etiam puluerem e propoſitis parare poſſumus, & cum cera hac lota conficere pilulam, quæ ſane medicamentum efficaciſſimum.*

Materia gummatum eſt dura & craſſa: eget mollientibus & attenuan- *Gummata.* tibus: ſi ergo intro exhibentur medicamenta, cum decocto miſcebimus *althæam, & ſalſam augebimus.* Extra applicabimus *medullas, adipes emollientes, ammoniacum, bdellium, radices althææ, radices cucumeris agreſtis, ſed cum alexipharmacis: probatur etiam diachylum cum gummis: probatur caſeus an-*

tiquus cum axungia ſuilla, vt liceat etiam colocynthidem & veratrum imponere. Vrgente neceſſitate ad *præcipitatum* oportet confugere, & ad apertionem cum cauſtico: locuſque teneatur apertus.

Verruca. Verrucæ, ſi ligaturam admittant, ligandæ ſerico: & cum per ligaturam verruca eſt exſtirpata, radici etiam proſpiciendũ; vnde radix verrucæ madefaciẽda eſt *aqua alterata cũ alumine & cortice guaiaci.* Si verruca ſit plena, eamque habeat conformationem, vt non poſſit ligari; imitantes Aëtium, primũ admouebimus *ammoniacum cum aceto, deinde aquam ardentem, in qua macerata ſint althææ,* ad emollitionem, *guaiacum, quin & (: vſu exigente:) præcipitatum, ſquama æris, calx exſtincta cum oleo viperino: quidam addũt puluerem verrucæ pro maximo ſecreto; addi etiam poteſt ſal mineralis.* Quia autem ob horum medicamentorum caliditatem, phlegmones imminet periculum; ideo ad arcendum inflammationem, circumcirca, & ſupra propoſita medicamenta admoueatur *vnguentum de ceruſſa.*

Puſtulæ in ore. Puſtulæ, ſi oris partes affligunt; illæ partes fouendæ ſunt *decocto guaiaci,* quod patiens aſſumit: ſi dolor illis ſit iunctus; prodeſt *ſerum lactis chalybeatum;* ſiccat enim, & dolorem mitigat. Si puſtulæ ſerpant; *ſero chalybeato addantur plantago, roſa.* Si feruor annexus ſit; *ſero chalybeato addatur hordeum & lactuca.* Si puſtulæ ſint putrilaginoſæ; addantur *ſero lactis, ſcabioſa, cornu cerui, alumen rochæ: vt pro quauis ſeri vncia, miſceantur ſcabioſæ & reliquorum, a ℈. v. ad x.*

In aliis partibus. Si puſtulæ in aliis ſint partibus; locus affectus oblinẽdus eſt *ſpuma decocti e guaiaco, poſſumus etiam addere ſcabioſam & ariſtolochiam rotundam:* ſi contumaces ſint puſtulæ; aſcendendum *ad præcipitatum:* ſi dolor vrget, addendum *ſeuum hircinum, ſerum lactis chalybeatum.* Verum huiuſmodi puſtulæ ſæpe decocti ſolius virtute exſtirpantur.

Caries. In carie, oportet ſiccare, *cum puluere tutiæ, cum puluere lithargyri, cũ puluere cort. guaiaci; ſuperponitur vnguentum e tutia.* Si plurimæ ſint ſordes, imponatur *Ægyptiacum, oleum e chalcantho. potiſſimum probatur præcipitatum, ſuperponatur vnguentum de ceruſſa,* ne oboriatur inflammatio. Poſt mundificationem, ſufficit *petia, madefacta in guaiaco, & vnguentũ de tutia.*

Oſſis corruptio. Quoad corruptionem oſſium; quamprimum ad fortiora veniendum. Si ergo os corruptum eſt detectum; vti oportet *oleo e ſulphure, e chalcantho, ferro candente,* ſi citra periculum poteſt adminiſtrari: ne autem oboriatur inflammatio, imponatur *vnguentum de ceruſſa, quod magis probo, quam linimentum ſimplex,* quia recipit *ſolatrum,* calido innato maxime aduerſum. Vbi exſtirpata eſt lues; oportet replere, agglutinare, cicatrice obducere.

Vlcera. Quantum ad reliqua vlcera, pari ratione curantur: id potiſſimum obſeruandum,

ſeruandum, vt cum reliquis medicamentis iungantur alexipharmaca, quorum beneficio expultrix loci affecti roboratur, vt virulentiam expellat.

Rhagades ſæpe adimuntur beneficio *decocti*: ſi non cedant, fouendæ partes *guaiaco, ſcabioſa, ſcordio, quinquefolio*: ſi durities annexa eſt, addatur *althea, malua, calx exſtincta cum adipe gallinæ, ammoniaco*. Si admodum vehemens ſit lues, vt non cedat; probatur inunctio *ex hydrargyro*, qualis propoſita fuit: poteſt adhiberi *præcipitatum*: licet ſuffumigare partes affectas, volas manuum & pedum. Poteſtis etiam hoc vti, quod admodum eſt vtile: *℞. hydrargyri ſaliua exſtincti ℥iij. pulu. guaiaci ℥ij. ſcabioſæ, ſcordii ana ℥j. ceræ lotæ decocto ſcordii ℥iij: miſce pro linimento.* *Rhagades ſeu fiſſuræ.*

Quoad dolorem; ratione Luis, oportet vti alexipharmacis: in internis medicamentis, augenda eſt doſis *ſalſæ*: extra, ratione Luis, partes fouendæ *guaiaco*, quod ad roborandum expultricem efficacius eſt, quam ſalſa. Ratione Doloris, oportet occurrere dolori, & reſpicere tum ad cauſam, tum ad dolorem, vt habet rationem ſymptomatis. Quoad interna igitur; *china* doſis augēda, magis enim poteſt ad mitigandū dolorem, quā ſalſa & guaiacum: permiſcenda etiam *althea, malua*, quandoque aſcendendum ad *Mithridatium recens, in quo ſc. opii viget facultas*. Extra parti dolenti applicetur medicamentum confectū *ex anetho, malua, althea, meliloto, fœnugræco*. Reſpectu doloris, non luis, probatur medicamentū, paratum *ex adipibus, e lacte cū pane: probatur etiam omentū vituli vel caſtrati, quod ſit calefactū cum propoſitis medicamētis: nequaquā autem opiū in partib. externis vſurpandum.* *Dolores.*

In tinnitu aurium, corpore & capite expurgato, vtendum *oleo deſtillato e guaiaco, cum adipe anſerino: probatur Elixir cum oleo amygd. amar.* Vehementioribus vti oportet, quia aures ſuſtinent medicamenta fortiſſima, & quia malum pertinaciſſimum: his ergo medicamentis per aliquot menſes vtendum. *Tinnitus.*

Gonorrhoea ſi non cedit decocto guaiaci poſt viginti dies; aliis vtendum. Intus, *℞. ſem. lactucæ, viticis, cannabis, ana ℈ij. pulu. ſalſæ ℥j. conſeruæ e nymphæa ℥iij. e betonica ℥j. cum ſyrupo de capill. Veneris fiat electarium, cuius doſis a ℥j. ad ℥ß. ante ſyrupum matutinum.* Hic betonica & capil. Veneris, vſurpantur pro vehiculo reliquorum. Extra oportet peritonæo applicare medicamentum, *confectum ex oleo maſtichino, quod ſit decoctum in vaſe duplici, cum vino auſtero, addito thure, adiectis nucibus cupreſſi, & gallis; facta decoctione, per expreſſionem fiat olei colatura. Ad ſingulas huius olei vncias, addatur ceræ ℥iß. lotæ vino auſtero potiſſimum alterato cum guaiaco.* *Gonorrhoea gallica.*

In depilatione, abradantur pili Luna creſcente: & nihil proſus applicetur primis quindecem diebus, quibus decoctum bibitur, licet vrgeant *Depilatio & pruritus.*

ægri: ſæpe enim ſolius decocti vi reſurgunt pili. Poſt dies quindecim poteſt aliquid applicari; id tamen non ſit aſtringēns, ne lues cohibeatur. Vtemur aliquo roborante, craſſæ ſubſtantiæ, ſine aſtrictione: vnde caput abluatur *lixiuio moderato, confecto cum abrotano, cum furfuribus: poteſt is aſcendere ad radices cannarum, eas in lixiuio decoquendo: poteſt etiam incoqui ſcabioſa, fumaria.* Si ægros exerceat pruritus, addatur *hordeum.* Si coniuncta ſit ariditas, addatur *malua.* Hæc autem inunctio in depilatione probatur: ℞. *olei amygd. dul.* ℥j. *decocti guaiaci* ℥ij. *abrotani* ʒj. *thapſiæ* ʒß. *fiat decoctio in duplici vaſe, ad conſumtionem decocti: deinde cola, & adde faui mellis* ℥ß. *oui vitellum, olei e caryophyllis non deſtillati.* ʒjß. *Miſce.* Efficaciſſimum etiam eſt *oleum e fauo mellis, oleum e vitellis ouorum.* Semper tamen miſcenda ſunt alexipharmaca. Hæc de medicamentis.

CAPVT XII.

De victus ratione in lue Venerea.

Aër.

SEQVITVR Diæta. Aër probatur calidus, in cubiculo propter ſudorem, ac διαπνοὴν ἄδηλον. Errant ergo, qui ægris permittunt, vt cubiculo egrediantur; impeditur enim tranſpiratio. Victus, tempore purgationis ſit mediocris, & potius vergat ad pleniorem: pro ſtatu corporis debet eſſe medicinalis, vt in corpore bilioſo refrigerans, &c. potus *vinum aquoſum.* Contra, ſi corpus ſit frigidius, vt in ſenili ætate, tempore frigido, ante purgationem ſit *vini potus,* victus non refrigerans. Tempore autem medicationis, quo decoctum aſſumitur, & quo hydrargyrum adminiſtratur, alia opus eſt victus ratione. Quoad decoctum; cibus circa primos & vltimos dies, minus tenuis eſſe debet; nec de extremo in extremum eſt tranſeundum ſine medio: tempore autem interiecto abſtinere oportet a carnibus; vt ſi æger decoctum ſumat per quadraginta dies; decem primis & poſtremis diebus caro conceditur; per viginti dies medios non conceditur, niſi vires ſint debiles, vt in hecticis. Probantur etiam tunc *amygd. dulces, paſſulæ, piſtacia. Panis interdum conuenit mediocriter coctus;* ſi ventriculus eſt debilis, ſi corpus obſtructionibus obnoxium, ſi corpus emaciatum & hecticum, ſi lues ſit melancholica. Aliquando *panis aſſatus, ſeu bis coctus* dari poteſt. Licet hic a Galeno vbi de alimentorum purorum facultatibus agit, c. 2. l. 1. exigui nutrimenti, & difficilis coctionis ſtatuatur. Vnde & a nonnullis, ſed immerito, damnatur: cum hoc loco non ſaltem alimenti, ſed etiam medicinæ gerat vicem. Proinde ſi vētriculus ſit robuſtus; ſi non

Cibus & potus, tempore purgationis.

Victus, tempore quo decoctum aſſumitur.

ſi non ſit periculum obſtructionum; ſi corpus non ſit emaciatum; ſi lues maiori e parte ſit pituitoſa; non modo panis biſcoctus prodeſt; ſed interdum etiam prodeſt panem conficere cum aqua, alterata alexipharmacis; item dare pilulas ex alexipharmacis ilico ante cibum, vt ſic alimentum e toto reddatur medicinale, & aduerſarium lui venereæ. Non ſemper ergo reprehendi debent, qui in lue panem biſcoctum, ſeu aſſatū exhibent. *Carnibus* etiam modo aſſis vtendum, modo elixis; his in lue melancholica, illis in pituitoſa. Quoad *modum:* Cibis alterantibus, modo calidis, modo frigidis vtendum; pro varia corporis ægri conſtitutione. Cibus in prandio parcior, quam in cœna: ratio eſt, quia bis in die ſyrupum exhibere oportet, vnde propter maius interuallum, inter cœnam & ſyrupum matutinum, cibus maiori quantitate aſſumi poteſt. Potus eſt *ſecundum decoctum*, quod modo paratur cum aqua, modo cum vino, modo cum carnis iure. Hæc obſeruanda, dum exhibetur decoctum. Cum hydrargyri inunctionem amminiſtramus, eo tempore, quo homo poteſt maſticare, dentur *carnes, panis, vinum aquoſum*, non forte (vt quidam nebulones) poſt inunctionem enim imminet oris inflammatio. Dum vero homo maſticare non poteſt, detur *contuſum, deſtillatum; vitetur vinum*, quia actu eſt inflammatio, eſtq; periculum ne patientes ſuffocentur: dum incipiunt maſticare, poſſumus exhibere *carnem, vinum*. Quoad *ſomnum*, dormiant ægri per horam poſt aſſumtum ſyrupum, nec ilico ſudent. *Aluus* fluat quotidie, ne luis impediatur expulſio. *Motus* tum corporis, tum animi, ſint potius citra mediocritatem: ὅκου γὰρ λιμὸς, οὐ δεῖ πονέειν, aphor. 16. ſect. 2.

Victus, tempore vſus hydrargyri.

Somnus.

Euacuatio.

Exercitiu.

Et hæc dicta ſint de luis venereæ curatione: quæ licet malum ſit pertinaciſſimum, e toto tamen expugnari poteſt; ſi quæ attulimus, ſtudioſe peragantur. Nec vos laborum ac diligentiæ pœniteat, in malo hoc frequenti & peræque luctoſiſſimo: dixerim quippe citra iactantiam, me e Gallicæ luis curatione vltra octodecim millia coronatorum lucratum eſſe.

Concluſio.

PRACTICÆ MEDICINÆ Liber Sextus; DE FEBRIBVS, IN GENERE ET SPECIE.

CAPVT I.

De Febris eſſentia & ſignis, in genere: vbi quædam ea de re dubia ſoluuntur.

Methodus Auicennæ.

IN doctrina febrium Auicennam ſequemur, in prima fen libri Quarti. Agit autem primum de Febri in genere. 2. de Ephemera. 3. de Putridis. 4. de Hecticis. 5. de Peſtilentibus. 6. de Variolis & morbillis. 7. de Febribus apoſtematum. 8. de Febribus poſitis. 9. de Recidiua.

Febriũ doctri. eſt vel
- generalis. 1.
- ſpecialis: Febris eſt
  - primaria
    - ſimplex
      - principalis
        - non peſtilens orta e
          - contentis
            - tenuioribus: Ephemera. 2.
            - craſſioribus: Putrida. 3.
          - cõtinentibus: Hectica. 4.
        - Peſtilens: tum
          - ipſa febris. 5.
          - comitãtia febrim. 6.
      - Symptomatica. 7.
    - Compoſita. 8.
  - Recidiua. 9.

Definitio. Febris eſt calor extraneus accenſus in corde.

Modus generationis. Generatur autem febris dum cauſa calefaciens corpori occurrit, & in cor agit, vt cor ponat in calefacto eſſe, vel ſecundum ſpiritus, vel ſecundum hu-

dum humores, vel ſecundum ſolida. Dum enim aliquod horum in calefacto eſſe poſitum eſt; calidum inſitum cordis redditur igneum; eaque caliditas calidi ignei communicatur ſpiritui vitali, & ſanguini, per venas & arterias: hincque partibus ſimilaribus totius corporis ita confertur, vt hæ non modo ſecundum calidum inſitum, ſed etiam ſecundum temperiem afficiantur: temperies enim degenerat in intemperiem igneam: vnde & naturales totius actiones læduntur, labefactata alteratrice ob morbum calidum. Calor autem igneus generatur in corde, vel Labefactata alteratrice cordis, in hectica: vel ob Errorem externum, in reliquis febribus; excipitur ſolum febris peſtilens, in qua cordis ſolida ſubſtantia morbo afficitur.

Febris eſt calor.] Cum in corde ſint quatuor ſubſtantiæ; ſpiritus vitalis, ſanguis, ſolida ſubſtantia, & calidum innatum: Auicennas hic per calorem, intelligit eum, qui ad ſubſtantiam calidi innati pertinet; non ad ſpiritum vitalem, ſanguinem, aut ſolida: Loquitur enim de febri in genere, id eſt, de calore in facto eſſe, in omni febri. Calor autem hic eſt accidens, non ſubſtantia: quia calor febrilis communicatur e corde toti corpori: ſubſtantia autem calidi innati (: cui calor ille igneus ceu ſubiecto inhæret:) non deſerit cor: proinde ſola ipſius qualitas corpori communicatur. *Explicatio definitionis. Calor.*

Extraneus.] Nec enim hic calor eſt ſecundum naturam: remanet tamen ſemper aliquis gradus calidi naturalis. *Calor præter naturã.*

Accenſus.] Id eſt, non imminutus eſt calor, ſed auctus. Ita tamen vt ſemper gradus caliditatis ſecundum naturam ſuperſit: alias enim homo viuere non poſſet, ſi vinculum animæ, id eſt, calidum innatum, toto genere eſſet præter naturam. Hinc Auerrhoes cap. 3. lib. 3. collectan. ait, febrem eſſe calorem compoſitum e naturali & extraneo.

In corde.] Licet enim calidum innatum in qualibet ſit corporis parte: non tamen eſt febris, niſi calor toti corpori communicetur: quod a nulla parte fieri poteſt, præterquam a corde. Per cor autem intelligit partes cordis viuentes; non ſpiritus, aut ſanguinem, ſed ſolidam cordis ſubſtantiam. In omni enim febre accenſus eſt calor natiuus cordis, & poſitus in calefacto eſſe: at ſolida cordis ſubſtantia in quadam febre ſolum incaleſcit; in quadam vero ponitur in calefacto eſſe, vt in hectica. *In corde omnis febris.*

Pergit Auicennas. *Et procedens a corde, mediantibus ſpiritu & ſanguine, per venas & arterias, in totum corpus.*] Quoniam febris eſt morbus communis totius corporis: non ſufficit dicere, quod febris ſit calor accenſus in corde: ſed addendum, communicari vniuerſo corpori: idq; per ſpiritum & *Calor cordis communicatur toti.*

ſanguinem; repente, non paullatim, per partem poſt partem: quem tranſmiſſionis modum Galenus cap. 2. lib. de cauſ. morb. attingit. Hinc etiam Galenus cap. 7. lib. 1. de criſ. ait febrem eſſe paſſionē venoſi generis; quod non ratione febrium putridarum dictum eſt, vt multi perperam ſentiunt: ſed in genere, ratione omnis febris.

Addit: *Et inflammatur in ea inflammatione; non vt caliditas iræ & laboris, cum non vltimatur; ſed ita, vt ſit impreſſa, & noceat operationibus naturalibus.*] Calor cordis toti corpori celeriter impertitur, duobus modis: primum, vt calor præter naturam toti impertiatur, qui non ſit morboſus, ſed adhuc perſiſtat intra limites ſanitatis; vt in ira: ſecundo, vt calor ſit morboſus, vltimatus, operationem lædens; vt in febri. Cum autem febris ſit intemperies totius; neceſſe eſt primum lædi functiones naturales, quarum organum præcipuum eſt temperamentum, quod ad partes ſimilares pertinet.

Febris primū lædit operationes naturales.

E dictis ergo tota erit febris definitio: quod ſit *calor præter naturam, accenſus in corde, & hinc ad totum procedens, lædens operationes naturales.*

Febris definitio cauſalis.

Reſtant proprietates, quæ febris naturam conſequuntur: eas igitur e definitione deducemus. Febris eſt calor igneus cordis: neceſſario igitur ſequitur reſpiratio frequens: & exſpiratio calida. Quatenus hic calor per arterias communicatur; pulſus ſequitur celer. Prout fertur per venas; ſequitur aliqua in lotio mutatio, vt ad flauum vergat colorem: niſi aliquid hoc prohibeat, nimirum crudorum ſuccorum exſuperantia, aut offenſio meatuum vrinæ, aut aſſumta. Tandem, quatenus hic calor impertitur toti; ſequitur calor mordax. Hæc ergo ſigna poſſunt eſſe febris in genere.

Febrium ſigna communia.

Obiectiones quædam diluuntur.

I. *Contra totam finitionem. In accidentis perfecta definitione, debet eſſe cauſa formalis, loco generis: ſubiectum, & cauſa efficiens, loco differentiæ. At ab Auicenna cauſa efficiens loco generis ponitur, non loco differentiæ: nam calor igneus in corde accenſus eſt cauſa efficiens febris; formalis autem cauſa, eſt intemperies calida totius: vt cor ſit ſubiectum cauſæ efficientis, totum corpus ſubiectum cauſæ formalis. Peccauit ergo Auicennas.* Reſponſio. Auicennas hic non tradit formalem definitionem, in qua prior lex locum habet, ſed cauſalem: reſpicit enim tanquam Medicus, ad id quod magis indicat. Hinc tamen facile definitio formalis colligi poteſt: *Febris eſt intemperies calida totius, lædens actiones naturales, producta a calore igneo cordis.*

A'πορία. Cur Auicennas febrē definiat per cauſam efficientem, loco generis.

Febris finitio formalis.

II. *Contra partes definitionis. Num febris ſit calor? In febre ſyncopali ſtatuit Auicen-*

Auicennas pulſum eſſe tardum & rarum: qui frigiditatem cordis arguit? Reſponſio. Si febris cum ſyncope iungitur; pulſum ab vtraq; mutari oportet; & magis a ſyncope, quia hæc febre eſt multo vehementior. *Praeterea in febricitantibus morti propinquis, exſpiratio ſolet eſſe frigida?* Reſponſio: hoc fit ob cordis refrigerationem: & proinde etiam pulmones refrigerantur. Circa mortem autem affectus febrilis (:ſicut omnes etiam alii affectus:) mutatur in frigidum, & cor frigida intemperie afficitur: tex. penult. ſect. 4. lib. 6. epid. etiamſi febris ardentiſſima præceſſerit. Hinc Galenus ait, in tumoribus calidis, ſi partes liuidæ fiant, tum degenerare in frigidos, cap. 2. lib. 2. ad Glauc.

Omnis febris in caloris genere ſubſiſtit.
1.
2.

Quaeritur etiam num calor in febre ſit vnica qualitas, an multiplex: cum ſit ſecundum naturam, & conſeruans; item praeter naturam, & deſtruens? Reſponſio: Febris eſt vna calida intemperies calidi innati cordis: quæ tamen conflata eſt e pluribus gradibus: quorum quidam ſunt præter, quidam ſecundum naturam; illi deſtruunt, hi conſeruant & concoquunt. Vnde etiam medici duos habent ſcopos, nimirum conſeruationem gradus ſecundum naturam, & deſtructionem gradus præter naturam.

Gradus caloris in febre, ſecundũ & praeter naturam.

Dubitatur, num cor ſit ſubiectum cauſae efficientis, vt cap. 4. lib. 1. de differ. feb. ſtatuitur. Contra enim facere videtur, quod lib. 11. meth. dicitur, in omni febre cor affici ſimili intemperie, cum ea febre, in qua cor primo afficitur. At vbi cor primum eſt calefactum, eſt morbus in corde. Si ergo in reliquis febribus eſt ſimilis affectus; in omni febre eſt morbus in corde: & proinde cor ſubiectum eſt cauſae formalis, non efficientis? Reſponſio. Cum ſolida cordis ſubſtantia afficitur, intemperies calida morboſa eſt, vt in toto: at in reliquis febribus ſimilis eſt intemperies, ſcilicet in qualitate, non in eo, vt ſit morboſa: licet enim actiones cordis, vt pulſus, &c. in iis lædantur, id tamen non fit ob morbum, ſed ob errorem externum, id eſt, ob calidum innatum igneum; quod calidum innatum igneum, numeratur inter errores externos, quia eſt extra partis conſtitutionem.

Num cor ſit ſubiectũ cauſa efficientis.

Ambigitur, num totum corpus ſit ſubiectum febris? Si enim partes ſimilares totius ſunt in calefacto eſſe, & non in fieri: ſequi videtur omnem febrem eſſe hecticam? Reſponſio. Caliditas morboſa in facto eſſe, vel in habitu eſt, vt in Hectica; vel in habitudine, vt in Ephemeris & Putridis. Et proinde licet in omni febre partes ſolidæ ſint in calefacto eſſe: quia tamen iſta caliditas, non ſemper eſt in habitu; non inde euinci poteſt omnem febrem eſſe hecticam. Vnde etiam Galenus cap. 1. lib. 8. meth. febrem ἑκτικὴν & χρονικὴν diſtinguit. *Secunda ratio contra idem eſt, e cap. 5. lib. de inaequal. intemperie, In putridis, ait, ſolida non ſunt calida in facto eſſe; alias enim actio cuiuslibet par-*

Num totum corpus ſit ſubiectum febris.

Alia ratio ſoluitur.

ticulæ læderetur; cum tamen quædam actiones non lædantur, vt conſtat. Reſponſio. In hecticis febribus eſt intemperies æqualis; vnde in his æqualiter læditur actio omnium particularum corporis: quia morbus ſcilicet in omni corporis parte exſiſtit. In ephemera autẽ & putrida, eſt intemperies inæqualis (*:non ratione diuerſarum qualitatum, quando eodem tempore, corpus ſecundum aliquas partes calidum eſt, ſecundum aliquas frigidum, aut partim ſiccum, partim humidum; cap.6.lib: de cauſ. morb. ſed ratione eiuſdem qualitatis calidæ, quæ in vna parte intenſior eſt, quam in alia, & in vna parte morboſa eſſe poteſt, in alia non morboſa:*) & proinde in aliqua parte eſt ſanitas, in aliqua morbus; vnde in his febribus quarundam, non omnium actionum, ſequitur læſio. Hinc fit in ephemeris & putridis eſſe doloré, quoniam vna pars violenter in reliquam agit; nullum, autem eſſe doloré in hecticis, quia violenta & dolorifica actio non fit ab ęquali, ſed a proportione maioris inæqualitatis. Vnde concluditur, totum corpus febri ſubiectum eſſe: ita tamen, vt modo æqualiter, modo inæqualiter ſit affectum.

Num febris neceſſario affectus ſit ſiccus.

Vocatur etiam in diſceptationem, num febris affectus ſit tantum calidus: an vero calidus & ſiccus ſimul: id eſt, nũ ſit affectus ſimplex, an compoſitus? Et videtur compoſitus: quia conueniunt refrigerantia & humectantia, cap. vlt. lib. 8. meth. & cap. 14. lib. 9. meth. quia etiam expreſſe id aſſeritur com. aph. 16. ſect. 1. & cap. 3. lib. 1. de temper. Reſponſio: febris neceſſario eſt morbus calidus, interdũ etiam ſiccus: nec enim in ephemera, febris eſt morbus ſiccus: nam tum ſiccus dicitur morbus, cum ſiccitas eſt in facto eſſe; quæ ſane difficillime remouetur: at facile pellitur ephemera. Hinc Galenus cap. 2. lib. de cauſ. morb. febres recenſet inter morbos calidos ſimplices. Hinc etiam cap. 1. lib. 6. de loc. aff. idem ait, in febribus cauſis iecur affici dyſcraſia calida, ſæpe etiam ſicca, non tamen ſemper. Febris enim ſemper eſt calidum vitium, in facto eſſe, & caliditate morboſa: eſt etiam vitium ſiccũ, ſed non ſemper in facto eſſe, nec ſemper ſiccitate morboſa. Omnis quidem febris indicat refrigerans & humectans: ſed refrigerans ſemper eſt indicatum curatorium: humectans, eſt curatorium, ſi ſiccitas eſt morboſa; præſeruatorium vero, ſi non eſt morboſa ſiccitas.

CAPVT II.

De Cauſis febrium primitiuis.

Αἴτια προκαταρκτικά.

CAVSÆ primitiuæ febris, e cap. 3. lib. 1. de diff. febr. vel Neceſſario, vel Non neceſſario occurrũt. *Neceſſario occurrunt*, ſex res non naturales: vt ſunt aer, cibus & potus, ſomnus & vigilia, inanitio & repletio, motus & quies,

quies, animi accidentia. Quantum ad aerem: Galenus ait, febres fieri propter frigiditatem, propter ardorem Solis, propter aerem peſtilentẽ, propter aerem corporis febricitantis, quem exſpirat, vt in febre peſtilenti, in phthiſi. Reſpiciens ad cibum, & quidem ipſius copiã; propoſuit crapulam: reſpiciens ad qualitatem; propoſuit prauoſ cibos. Reſpiciens ad potum; propoſuit ebrietatẽ. Ratione ſomni & vigiliarũ; vigilias propoſuit. Ratione inanitionis & repletionis; propoſuit cruditatẽ. Ratione motus; propoſuit laborẽ. Ratione quietis; propoſuit exercitia ſolita intermiſſa. Ratione animi affectuũ; propoſuit iram & triſtitiã. Cauſæ *non neceſſario occurrẽtes*, ſunt medicamenta, venena, materiæ cheirurgicæ, præter rationẽ vſurpata.

Ab his ergo cauſis calor in corde præter naturam excitatur, *ratione vel Motus, vel Caloris*. E triſtitia quidem a ſolo motu; ex ira, a motu, & a calore. Porro *motus* pertinet vel ad Animã, vt in ira, triſtitia: vel ad Corpus, vt in labore: motu animi primum cor incaleſcit, deinde corpus: motu corporis, primum muſculi incaleſcunt, deinde cor: & calor ille muſculorum non eſt febris, niſi quatenus cordi cõmunicatus, ab hoc in vniuerſum corpus deriuatur. *Calor*, ſeu cauſa calefaciens, vel Ingreditur corpus, vel Non ingreditur. Ingrediens ſubſtantia calida, calorem ſane auget: vt ſunt cibi, potiones, medicamenta, venena calida. Calefaciens autem citra motũ, & citra ingreſſum in corpus, vel Extrinſecus adhæret corpori, vt contactus Solis, ignis, medicamenti calidi: vel iam In corpore reperitur; & hoc vel detinet calidum, ne effluat; vel propter putredinem, calorem auget; quæ materia putreſcens, ſi calorem ſimplicem cordi communicat, producit ephemeram; ſi vaporem putridum, generat putridam. Et hinc apparet, quomodo 5. modi generationis caloris, a Galeno propoſiti (*nimirum motus, adheſio rei calidæ, detentio calidi effluxus, miſtio calidæ ſubſtantiæ, putredo:*) dichotomia Platonica comprehendi queant.

Quomodo his cauſis febris excitetur. ca. 2 li. de cau. mor. cap. 3. lib. 1. de diff feb.

CAPVT III.

De Diuiſione febrium: & primum de Differentiis Principalibus.

AVICENNAS duobus modis febres diuidit, primum ſecundum Aliorum ſententiam, deinde ſecundum Propriã. Alii enim diuidebant febres in Principales, quæ non ab alio morbo oriuntur, & in Accidentales, quas falſo putabãt nõ eſſe morbos, ſed ſaltẽ ſymptomata. Reiicit hãc diuiſionẽ Auic. quia omnis febris eſt morbus: deinde quia nõ eſt eſſentialis. A Gal, tamẽ admittitur, aph. 66. & 73. ſec. 4. & aph. 42. ſec. 7. Quia negari nõ

Diuiſio veterum, in Principales, & Accidentales.

poteſt, alias febres eſſe principales, alias non principales, vt quæ ſequuntur inflammationes & obſtructiones partium. Improbatur eadem cap. 5. lib. de diff. morb. quia non eſt petita a principalibus differentiis. Admittit tamen Auicennas febres accidentales, tanquam morbos: & ait, febres abſceſſuum, & obſtructionum eſſe accidẽtales. Quod tamen poſtremum abſurdum videtur. *Si enim febris ex obſtructione orta, eſt accidentalis: tum omnis putrida eſt accidentalis, quia pendet & fouetur ab obſtructione, cap. 9. lib. 1. meth.* Reſponſio. Obſtructio vaſorum, ſi conſideratur extra viſcera, febrem principalem excitat: ſi intra viſcera, eſt accidentalis febris, quæ ab obſtructione, & morbo alicuius viſceris fouetur: & hæc febris correſpondet febri apoſtematis.

Obiectio cõtra Auicennam.

Diuiſiones Auicennæ.

Poſtea Auicennas diuidit febres e mente propria: primum per differentias principales, deinde per non principales. In quibus omnibus ſecundum Galenum cap. 1. lib. 1. de diff. febr. & cap. 1. lib. 5. ad Glauc. procedendum a ſummo genere, per ſubalterna, ad ſpecialiſſima. Principales differentiæ a febris eſſentia ſunt deſumendæ, quatenus ſcilicet eſt febris: non principales autem a febre, quatenus eſt morbus.

Principales differentiæ, a calore.

Principales ergo differentiæ ſumuntur a febris eſſentia, id eſt, a calore: qui lib. 1. de diff. feb. trib. modis capitur: primum vt ſecundum magis & minus differt: ſecundo, vt differt ratione ſubiecti. Tertio, vt differt ratione modi ipſius motus. Quia enim tribus modis quodlibet vitium vehemens dici poteſt; propterea his tribus modis Galenus diſtinxit calorem. Prima vehementia, eſt *eſſentiæ* eius, quod eſt præter naturam; in qua eſſentia perpendimus receſſum a naturali ſtatu: vnde quo maior eſt receſſus, eo vitium eſt vehementius: Ratione huius vehementiæ Galenus calorem febrilem diſtinxit ſecundum magis & minus. Hinc febris ardens eſt vehemens: quia calor intenſus, & magnus receſſus a ſtatu naturali. Hectica eſt debilis, quia calor debilis. Alia vehementia eſt *dignitatis*: quæ etſi ex alio etiam deſumi poſſit, pertinet tamen hic ad ſubiectum: quo enim pars ſubiecta, in qua vitium reſidet, eſt nobilior; eo vitium vehementius. Sic inflammatio in pede eſt debilis, in hepate vehemens. Hac etiam ratione calor febrilis diſtinguitur, prout viget, vel in ſpiritibus vitalibus cordis, vel in humoribus, vel in partibus ſolidis. Hinc hectica vehementior eſt putrida & ephemera. Tertia vehementia eſt *facultatis* corpus regentis: vt ſi dolor ſit inſignis, eſt vehementia eſſentiæ: & quidem ſi fit in ore ventriculi, eſt vehementia dignitatis: & ſi coniuncta eſt ſyncope, eſt vehementia facultatis. Et hinc differunt febres ſecundum modum motus caloris: qui modus motus nil eſt aliud, quam tranſitus velox aut tardus de vno ſubiecto in aliud.

Sic in

Sic in hectica, calor febrilis agens in ſolidam cordis ſubſtantiam; progreſſu temporis poteſt etiam in humores & ſpiritus agere. Et in ephemera, calor primum agens in ſpiritus; poteſt etiam in humores & ſolidam ſubſtantiam agere. Hic igitur modus motus vel eſt Velox, cum calor tranſit a ſubiecto craſſo ad tenue: vel Tardus, ſi a ſubiecto tenui ad craſſum tranſit. Hinc hectica reliquis eſt vehementior, ratione facultatis corpus regentis, ratione modi motus, quia tranſitus fit velocior, a ſolidis, ad ſpiritus & humores. Nec tamen hinc ſequitur omnem hecticam neceſſario ephemeram & putridam habere coniunctam: quia hectica febris ſua vehementia agit in ſpiritus & humores, non vt cor ponat in calefacto eſſe (: tunc enim febres ephemeræ & putridæ orirentur:) ſed vt ſpiritus & humores a facultate regi nequeant, quod indicant, ſyncope, exuſtio ſpirituum, pulſus inæqualitas.

Ad hæc fundamenta reuocari poſſunt febrium diuiſiones ab Hippocrate inſtitutæ. text. 29. ſectio. 1. lib. 6. epidem. *Febres aliæ manui mordaces, aliæ mites.* Hæ differentiæ pertinent ad calorem maiorem, vnde febris mordax; & minorem, vnde mitis. Tactus enim hic ad calorem, id eſt, febris eſſentiam nos deducit. *Deinde febres aliæ ſunt aridæ, ſalſuginoſæ, πεμφιγώδεις, id eſt, flatu plenæ, tactui humectæ.* Hic auctor reſpexit ad vehementiam dignitatis, id eſt, ad differentiam caloris a ſubiecto. Per febres enim aridas, intelligit hecticas. Per ſalſuginoſas intelligit putridas: humoribus enim accenſis, fit effluxus ad partes cutaneas, vnde quaſi ſalſa quædam tangi videntur. Per πεμφιγώδεις intelligit peſtilentes, quas aſpectu horribiles eſſe dicit. Per humectas, intelligit ephemeras, quæ in ſpiritu, id eſt, ſubſtantia vaporoſa conſiſtunt. *Praterea ait Hippocrates, alias febres eſſe valde rubras, alias pallidas, alias liuidas, &c.* Et hoc ait ratione facultatis corpus regentis: calor enim hic ſignum eſt vehementiæ facultatis regentis. Febres enim rubræ ſunt, in quibus licet ſanguinem vacuare ad animi deliquium, quia vires tolerant, non concidunt. Febris ergo hæc rubra, non eſt vehemens, ſed debilis, ratione facultatis regentis. Liuidæ ſunt febres, in quibus eſt defectus ſanguinis & calidi innati, vt ſunt febres in ſyncope.

Differentia febriũ Hippocratica. *I.* *II.* *III.*

Et hactenus de differentiis principalibus. Sequitur vt agamus de differentiis minus principalibus: prius tamen generalia quædam de MORBO præmittemus. *Tranſitio.*

CAPVT IIII.

De morbi definitione generalia quædam proponuntur ad ſequentem doctrinam ſcitu neceſſaria.

QVONIAM differentiæ febrium non principales, ſeu communiores, ſumuntur a morbo in genere, locus hic poſtulat, paucis morbi naturã vt explicemus: quoniam ferme omnes hactenus multum hac in re ſunt alucinati. Definitio igitur morbi triplex eſſe poteſt: quia ad operationem edendum tria concurrunt. Primum *facultas, qua* corpus operatur: & hoc præcipuum eſt. Deinde *ſuppoſitum, quod* operatur: vnde non pupilla, non vita videt, ſed oculus. Tertio *inſtrumentum, cum quo, ſeu quo mediante* facultas agit: & hoc licet multiplex eſſe poſſit, præcipuum tamen locum obtinet cõſtitutio, id eſt, intemperies, compoſitio, & vnitas: reliqua omnia, quæ extra conſtitutionem ſunt, habẽt rationem erroris externi. Quod ſi ergo hæc tria, id eſt, facultas, ſuppoſitum & conſtitutio bene ſe habeant; tum bona fit actio: ſi male; actio læditur. Et ſicut ad bonã actionem neceſſe eſt, vt omnia tria bene habeant: ita ad malam, omnia tria male habeant, neceſſe eſt. Differentia tamen eſt: quia in ſanitate requiritur nõ tãtum facultas bona, & ſuppoſitũ bene diſpoſitum, ſed etiam quælibet conſtitutio bona, id eſt, temperies, compoſitio & vnitas: at in morbo vt lædatur operatio, eſt quidẽ neceſſarium, vt male habeat facultas, vt male diſponatur ſuppoſitũ, vt non bona ſit conſtitutio; non tamen requiritur, vt quælibet cõſtitutio reddatur mala, ſed ſufficit ad malam operationem, vel intẽperies, vel mala cõpoſitio, vel ſoluta vnitas. Si igitur reſpicimus ad facultatem; definitur morbus, *læſio facultatis, ſeu impotẽtia agendi*: & hac ratione omnis morbus erit in ſecunda qualitatis ſpecie. Si reſpicimus ad offenſam ſuppoſiti; *morbus eſt diſpoſitio præter naturam, lædens operationes*: qua ratione omnis morbus eſt in prima ſpecie qualitatis. Si reſpicimus ad conſtitutionem; *morbus eſt conſtitutio præter naturam, lædens operationes*: & hoc modo morbus nõ poteſt ad certũ genus reuocari, quia cõſtitutio non eſt genus vniuocum, ſed analogũ, cuius analogata in diuerſis reponuntur generibus: vt intẽperies ad qualitatẽ refertur, magnitudo ad quantitatis prædicamentum. Hinc ergo colligitur morbũ eſſe læſionẽ facultatis: diſpoſitionem præter naturã: & cõſtitutionem præt. nat.

Definitio morbi triplex eſſe poteſt. *Tres cauſæ operationis.* *Tam ſanitatẽ, quam morbum tribus conſtare.* 1. *Finitio.* 2. 3.

Deinceps morbi materia & forma inueſtiganda. Sicut enim ſubſtantiæ compoſitæ ſunt e materia & forma, id eſt, ex potentia & actu: ita etiã accidentia e materia conſtãt & forma. Et ſicut materia & forma ſubſtantiæ, etiam

Morbi forma & materia.

niam ipſæ ſunt ſubſtantię: ita materia & forma accidentium, ſunt accidentia. E ſubſtantia enim & accidente non poteſt fieri vnum per ſe. Morbi igitur materia(*: non in qua, id eſt, ſubiectum, ſed e qua, id eſt, cauſa, quæ eſt imperfectio: cum prior materia in qua, accidentibus tribuat perfectionem:*) ſeu potentia, eſt læſio facultatis(*: non enim eſt cauſa formalis:*) Ratio eſt, quia hæc potentia perficienda eſt: ac dependet immediate a mala diſpoſitione ſubiecti: & diſpoſitio ſuppoſiti, habet rationem potentiæ, reſpectu conſtitutionis: vt conſtitutio mala in morbo ſit forma, bona in ſanitate. Conſtitutio autem mala eſt forma: quia perficit, & veluti dat eſſe diſpoſitioni præter naturam, & læſioni facultatis: vt, quamprimum ponitur conſtitutio præter naturam, neceſſario etiã ponatur diſpoſitio præter naturam, & læſio facultatis. Et propterea conſtitutio eſt id, quod primo & per ſe lædit actionẽ: eſt enim præcipuum inſtrumentũ, & immediatum: ex hac deinde neceſſario dependet diſpoſitio præter naturã: ex hac rurſus neceſſario depẽdet læſio facultatis. Facultas quidẽ principaliter concurrit ad actionem obeundũ: non tñ immediate, ſed mediãte inſtrumẽto, nim. conſtitutione. *Materia eſt læſio facultatis: forma eſt mala cõſtitutio.*

Licet igitur dictum ſit, morbũ tribus modis poſſe definiri: potiſſimum tamen per conſtitutionem definiri debet: hæc enim eſt forma & actus. Et ſic etiam Galenus in l. de diff. morb. definit morbum. *Conſtitutio ergo morbi genus eſt*, nimirum actus, ſeu perfectio, tum diſpoſitionis præter naturam, tum læſionis facultatis. Addit *præter naturam*; ad differentiam conſtitutionis ſecundum naturam; non ad differẽtiam diſpoſitionis præter naturam, aut læſionis facultatis. Alii etiam addunt in morbi finitione; *primo & per ſe lædens operationes:* Quod ineptiſſimum. Si enim hæ particulæ ſunt diſtinguentes & determinantes genus; oportet eſſe aliam diſpoſitionem præter naturam, quæ non primo læderet operationes: itemq; aliam, quæ nec primo, nec per ſe læderet actiones: quod tamẽ falſum eſt: quia omnis conſtitutio præter naturam primum & per ſe lædit operationem. Neque eſt quod aliquis dicat: *in hydrope lædi ſanguificationem a morbo frigido iecoris, quem, verbi gratia, produxerit frigidus lienis morbus; & propterea ſanguificationem non immediate a morbo frigido lienis eſſe læſam?* Reſponſio. Conſtitutio hic non ſumitur pro morbo, ſed pro cauſa alterius morbi: nam pro morbo, immediate læditur actio lienis, non hepatis. Galenus nunquam ait, morbum eſſe conſtitutionem primo & per ſe lædentem operationes: licet dicat, eſſe affectum primo & per ſe lædentem, &c. Affectus enim vox generalis eſt, poteſtque eſſe error externus, cauſa morbifica. *Morbus per conſtitutionem definiendus.* *Præter naturam.* *Περιττολογία quorundam in morbi definitione.* *Obiectio.*

Quare ita morbus definiendus eſt, quod ſit conſtitutio prẹter naturam, *lædens ſenſibiliter operationes*. Et hæc differentia eſt neceſſaria: Conſtitutio *Vera morbi differentia: in finitione vſurpanda.*

1. enim eſt quædam præter naturam, quæ tamen intra latitudinem ſanitatis ſubſiſtit: vnde etiã c.4.l.4.de temp. int ẽperies datur & ſanitatis, & ægritudinis. Adiectione igitur illa conſtitutio nõ morboſa, præter tamen naturã, remouetur: vt etiam docet Gal.c.8.& c.88.art.paru.& c.vlt.l.2.de fac.nat.
2. Præterea explicata definitione morbi formali: quia tamen forma hæc eſt accidens, quod aliqua perfectione eget, quæ ſubiectum eſt: ideo ad hoc
3. addendum in definitione, quod morbus ſit conſtitutio præter naturam ſenſibiliter lædens operationes *corporis vita præditi.* Tandem etiam, in finitione accidentium requiritur cauſa efficiens, ad differẽtiam formæ ſubſtantialis, hæc enim materiæ ineſt ſine vllo medio, nec pendet ab externa aliqua cauſa, vt ſimul ſit eſſentia, & cauſa rei in ſubſtãtia. Accidẽs vero producitur ab externa cauſa, quæ ab eſſentia accidentis diuerſa eſt: nec igitur animus acquieſcit in cognitione quiditatis accidentis, niſi etiam cognoſcat cauſam quiditatis, quæ eſt cauſa efficiens. Duplex autem morbi cauſa efficiens: antecedens, & continens. Antecedens eſt, quæ producit conſtitutionem ex vſu: ita vt cauſa remota, conſtitutio tamen iam producta non ſtatim remoueatur: vt pituita in ventriculo excitans dyſcraſiam frigidam: hic licet humor frigidus remoueatur, morbus tamen frigidus manet, & eſt ex vſu; opus enim eſt præterea calidis medicamentis. Continens, ſeu contentiua cauſa, eſt quæ producit conſtitutionem non ex vſu: ita vt cauſa hac remota, ſponte effectum cedat: ſic enim inflammatio eſt morbus, nimirum aucta magnitudo, quæ tamen ita producitur a ſanguine, vt hoc euacuato, ſponte tumor diſſipetur, nec præterea quicquam ſit agendum.

Morbi cauſa interior efficiẽs duplex.

Abſolutiſſima ergo hæc erit morbi definitio: *Morbus eſt conſtitutio præter naturam, lædens ſenſibiliter operationes corporis viuentis, producta a cauſa morbifica.*

Perfecta morbi definitio.

CAPVT V.

De minus principalibus, ſeu communibus Febrium differentiis.

IN propoſita morbi definitione tria continentur, Forma, Subiectum, & Cauſa efficiens: a quibus communes febris differentiæ ſumi poſſunt. Quantum igitur attinet conſtitutionem præter naturam, lędentem actiones; duo communia locum habent: primum, vt conſtitutio Eſt; deinde, vt conſtitutio Agit. Si perpendimus conſtitutionem vt Eſt: tunc vel perpendimus Tempus, in quo eſt: vel Modum ſecundum quem eſt. Si tempus; Febres aliæ Nouæ, aliæ Antiquæ. Modum con-

Differentiæ communes.

1. Conſtitutio præter naturam.

dum conſideramus vel Citra relationem ad alias res præter naturam, vel Cum relatione. Si citra relationem; Febris dicitur eſſe in Habitu, vel in Habitudine: quæ differentiæ ponuntur cap.1.lib.8.meth. Si modus eſſendi cum relatione perpenditur; Febris alia dicitur Simplex, alia Compoſita: cap.3.lib.2.de differ.febr. Compoſitæ febres rurſus, vel ipſæ ſunt inter ſe compoſitæ; vel cum aliis rebus præter naturam: ca.14.li.1.ad Glauc. Si inuicem componuntur: tunc vel hecticæ ſunt cum ephemeris, vel cū aliis putridis: vt in ſpeciali doctrina febrium compoſitarūm dicetur. Aliæ res præter naturam, quæ cum febribus nonnunquam coniunguntur, ſunt vel morbus, vt dyſcraſia, mala compoſitio, ſoluta vnitas; vel ſymptoma. (*: Galenus cap.4.lib.3.de criſ.ait, cum acutis morbis neceſſario coniungi vel febres, ſynochos, vel continuas bilioſas. Vbi loquitur de morbis acutis ſecundum propriam naturam, qui habent materiam velocis motus, vel ſanguinem, vel bilem: non autem loquitur de acutis ratione loci & partis affecta, vt eſt apoplexia, quæ non neceſſario febrem habet adiunctam, cum tamen ſit morbus acutiſſimus:*) Symptoma autem, quod cum febre coniungitur, non eſt quodlibet, ſed vehemens tantum, & quod rationem habet cauſæ, tex.69.li.4.de vict.acut. & vtile indicat: vt ſi cum febre bis, aut ſemel appareat ſingultus, non ſtatim dicendum, hanc febrem eſſe coniunctam cum ſingultu: oportet enim vt aliquantiſper perſeueret. Sic cōiungitur febris cum actione læſa, vt cum paralyſi, cum ſyncope: aut cum excunte mutato, vt cum fluxu alui, cum ſuppreſſione menſium: aut cum qualitate mutata, vt cum inſigni frigiditate: vnde & Auicennas in hoc cap.ait, febres alias eſſe calidas, alias frigidas. Hæc de conſtitutione, prout eſt.

Quantum ad conſtitutionem, quatenus agit; in hac operatione conſideramus vel Tempus, vel Vehementiam. Si tempus; febris eſt breuis, vel longa. Si vim actionis, febris eſt Salubris, vel Inſalubris. *2. lædens operationes.*

Ratione ſubiecti, id eſt, corporis humani viuentis; febris eſt Proportionata, vt cauſus in corpore calido & ſicco: vel Non proportionata, vt cauſus in corpore frigido & humido. *3. corporis viuentis.* Quantum ad cauſam effectricem, quæ ſecundum propriam naturam agit; ſumuntur differentiæ, vel a propria natura, ſeu idea cauſæ, vel a læſione ipſius cauſæ. *4. producta a cauſa morbifica.* Quantum ad ideam, cauſa efficiens, vel eſt Febris, vel quid Aliud a febre. Vnde etiam illæ differentiæ, quod Febris dicitur Incipiens, vel Non incipiens: verbi gratia, ſi febris hectica fiat e calidioribus medicamentis, eſt hectica incipiens: ſi fiat e putrida, aut ex ephemera, dicitur febris hectica non incipiens. Quoad læſionem cauſæ; dicimus cauſam antecedentem ita lædere, vt læſio vel ſit Communis, vel Non Communis: vnde febres dicuntur Populares, vel

Sporadicæ. Et communes ſubdiuiduntur: quia ſunt vel Endemiæ, vel Epidemiæ: hæ quando læſio communis fit in tota regione; illæ quando in certa vrbe: cap. 2. 3. 4. lib. 1. de differ. febr. & circa initium libr. 1. epidem.

CAPVT VI.

Soluuntur quædam dubia, circa diuiſionem febrium.

Synochus putredinis expers, ad ephemeram pertinet.

QVÆRITVR, *num præter tria prima febrium genera, detur quartum. Videtur enim, primum ſynochus non putris, ad nullã trium primarum ſpecierum referri poſſe: nam putrida non eſt; nec etiam ephemera, quia vltra diem durat.* Reſponſio; e ca. 1. & 2. lib. 9. meth. ephemera bifariam ſumi poteſt; primum vt ephemera eſt & re, & nomine; calefacti enim ſunt ſpiritus, ſi rem ſpectes; & diem non excedit, nomen ſi vrgeas: ſecundo, vt eſt ephemera re, non nomine: & huiuſmodi eſt ſynochus ſine putredine, quæ fit ob ſanguinis feruorem, quo ſpiritus cordis inflammantur.

Peſtis eſt putrida.

Iſtud etiam agitatur. peſtis quo referenda ſit; cum a quibuſdam febris a tota ſubſtantia dicatur? Reſponſio; peſtis eſt putrida; differt autem a putrida non peſtilenti ratione cauſæ antecedentis, nõ ratione formæ: q̃a cauſa antecedens in peſtilenti febre, eſt materia venefica, quæ a materia reliquarũ putridarum differt per excellentiam putredinis, quæ excellentia facit, vt hæc materia euadat venefica.

Chylus in ventriculo putreſcens, facit febrẽ putridam.

Quidam etiam aiunt, chylum, in ventriculo putreſcentem, excitare febrem? Reſponderi autem poteſt, febrem illã eſſe putridam: e chylo enim putrefacto, vapores putres cor petunt; vnde cordis humores ponuntur in calefacto eſſe; & ſic fit putrida.

Vehemẽtia triplex.

Dubitatur, num febris vehemens, maligna, mali moris, & inſalubris, coincidat, nec ne? Hoc vt ſoluatur, ſcire oportet, quid nam ſit vitium vehemens malignum, mali moris, inſalubre. Vitium igitur vehemens eſt vitium præter naturam, vehementer agens in virtutem. Vehementia autem eſt triplex. cap. 15. & 16. l. de conſtit. art. & c. 12. l. 7. meth. Eſſentiæ, Dignita-
1. tis, Facultatis. Ratio numeri eſt: nam dum vitium vehementer agit in fa-
2. cultatem, facultas vel Reſiſtit, vel Cedit. Si reſiſtit; vitium lædit vel ſimpliciter, vnde oritur vehementia eſſentiæ: vel in reſpectu ad præſtantiam,

actionis;

actionis; vnde vehementia dignitatis ortum trahit. Et hæc vehementia dignitatis duplex eſt: aut enim reſpicimus Præcipuū facultatis inſtrumentum, quod eſt temperies; aut Partem, in quā fit actio: priori modo vehemens eſt dyſcraſia, poſteriori; vitium partis magis præſtantis. Si facultas cedit; oritur vehementia ratione facultatis: vt ſi tumor paruus ſit in ventriculo, cum ſyncope; hic tumor ratione eſſentiæ eſt debilis, magnitudo enim modice elata eſt: ratione dignitatis eſt vehemens, quia eſt in parte, quæ proximum habet conſenſum cum parte principe: ratione facultatis etiam vehemens eſt, quia inflammatio ita lædit, vt excitet ſyncopen. Per facultatem autem intelligimus & eam quę totum corpus, & eam quæ partem determinatam regit. Totum corpus regens facultas, ad tria præcipùe viſcera pertinet, cerebrum nimirum, cor, & hepar: item ad communia organa, neruos ſcilicet, arterias & venas. Signa autem vehementiæ ratione facultatis, pulcre explicat Galenus cap. 14. l. 1. ad Glauc. Vehementia enim facult. animalis, cognoſcitur e motu voluntario debilitato, item e delirio, quoties nimirum hæc vitia fiunt ob cerebri intemperiem: ſi enim motus imminuatur ob anguſtiam, vt in epilepſia, paralyſi &c. tunc motus ablatus non eſt ſignum vehementiæ facultatis. Vehementia facultatis vitalis cognoſcitur e pulſi debili. Vehementia fac. naturalis cognoſcitur e reiectione ſanguinis, primum tenuioris. Deinde etiam craſſioris. Alia etiam eſt vehementia facultatis quæ partem regit determinatam: vnde humorem malignum proponit Galenus, qui erodit, & putrefacit: vt abraſio partis ſignum ſit vehementiæ facultatis regentis partem determinatam. Porro vehementia non tantum pertinet ad morbum, ſed etiam ad cauſam morbificam, & ad ſymptomata: non enim morbus tantum vehementer lædit, ſed etiam cauſa & ſymptoma, vt colligitur e cap. 9. l. 8 meth. Vehementiam morborum proponit Galenus cap. 11. l. 7. meth. & cap. 3. l. 1. de criſibus, vbi morbi magnitudinem, & mores proponit: per magnitudinem morbi, intelligit vehementiam eſſentiæ & dignitatis; per mores intelligit vehementiam facultatis. Sic cauſa morbi tripliciter vehemens eſt, cap. 12. l. 7. meth. & com. aph. 43. ſect. 4. nam poteſt & magis recedere a naturali ſtatu, & eſſe in parte præſtanti, & lædere facultatem. Idem de ſymptomatis eſt ſtatuendum: vt ſi dolor inſignis in ore ſit ventriculi, excitans ſyncopen.

Vehemētia etiā in cauſis & ſymptomatis locū habet.

Vitium malignum vocatur, a Galeno interdum, quod vehemens eſt ratione eſſentiæ; interdum, & magis proprie, quod vehemens eſt ratione facultatis. Vitium mali moris etiam proprie intelligitur, quod vehemens eſt ratione facultatis.

Malignum, & [illegible].

Non ſemper hectica aliis febribus ſuccedit.

Quæritur, *num hectica incipiens detur: cum ſemper ſpiritus prius & humores, quam ſolida caleſieri queant.* Sciendum ergo, poſſe interdum hecticam ſtatim ab initio prehendere: nam pro maiori vel minori reſiſtentia paſſi, quandoq; vnum, quandoque alterum afficitur: ſi enim in corde humor ſit frigidi, & ſolida calida; tum probabile eſt, ſolida prius affici a cauſa calefaciente; cap. 1. 7. & 8. lib. 1. de diff. febr. cap. 5. libr. 10. meth. At hoc raro fit.

CAPVT VII.

De corporibus præparatis ad febres.

Apti ad febres.

GALENVS ad febrem putridam diſpoſita eſſe ait corpora calida & humida, ad ephemeram, calida & ſicca. cap. 7. lib. 8. meth. Et his cap. 8. lib. 8. meth. addit corpora calida tantum, & ſicca tantum; vtpote in quibus ſpiritus facile inflammantur: demum & corpora temperata, quæ ſymbolica ſunt, contra, quam frigida & humida, frigidaq; & ſicca: poſtremo addit, reliqua temperamenta non ita facile vexari tentarique febribus. Corpora autem frigida & humida, item frigida & ſicca, non facile febribus corripiuntur, quia frigidum maxime reſiſtit cauſæ calefacienti. *Dubitatur autem, quomodo aphoriſm. 16. ſectio. 3. dici videatur, corpora frigida & humida maxime febribus eſſe obnoxia?* Reſponſio. Ibi humida tantum proponuntur: quæ abſque dubio ſatis ſunt obnoxia febribus putridis. Videatur commentar. 22. ſectio. 3. lib. 3. epidem.

CAPVT VIII.

De Horis, ſeu Temporibus febrium.

HACTENVS de Idea & Magnitudine febris: ſequitur de eius Motu; qui cognoſci nequit, ſine temporum & horarum doctrina: vnde iam de temporibus febrium dicendi locus eſſe videtur. Proponemus igitur primum eſſentiam temporum; ſecundo differentias; tertio rationem tempora cognoſcendi, vt appareat in quibus febribus reperiantur.

Tēpus quid.

Tempus ſumitur dupliciter, e ca. 35. l. ad Thraſybulum: primo pro tempore materiei remedii, id eſt, pro quando agēdum: deinde pro parte ipſius

morbi,

morbi,de quo iam loquimur. Hoc tempus definitur a Galene c.35.& 37. l. ad Thraſyb. ꝙ ſit *motio cauſarum in corpore febricitante.* Vbi notandum tempus duob. modis accipi poſſe, nim. ſecundum ſuum eſſe vel formale, vel materiale. Secundũ eſſe formale,tempus non eſt motus , ſed numerus motus ſecundũ prius & poſterius;numerat́ n.ab anima,a qua ita dependet, vt extra eã eſſe non poſſit. Secundũ eſſe materiale,dependet,a continuitate & ſucceſſione , & proinde a motu : & ſic eſſe ſuum non in anima habet, ſed extra animam,vt ſit quippiã reale extra animam. Et hoc poſtremo modo Galenus definiuit. Per cauſas autem in hac definitione Galenus intelligit id omne, ꝙ habet vim agendi& lędendi;vt eſt nõ tantum cauſa morbifica,ſed etiã morbus & ſymptoma, in quibus omnib⁹ tẽpus locum habet.

De temporum differentiis, dierumque medicorum computatione.

TEmpora ſunt 4,vt docetur c.2.l.1.de totius morbi tẽporibus:nim. Principium,Augmentũ,Status,Declinatio. Et hęc tempora,vel ſunt Vniuerſalia, ſeu cõmunia , q̃ perpenduntur ratione totius febris: vel Particularia, ſeu determinata, q̃ perpenduntur in acceſſionibus , ſeu periodis febrium. *Temporum febris partitio.* Tempora igitur vniuerſalia pertinent ad tria,quoniã etiam tria ſunt pręter naturã:ad febrẽ,cauſam febris,& ſymptomata,qa hæc tria habent rationẽ lædentis. Vnde apparet tempora nõ ſumi ratione intenſionis & remiſſionis rerũ præter naturã:nam in omni hectica a principio ad finẽ,febris parua,remiſſa & æqualis permanet,nec intenditur. *Tempora definiuntur actione febris & natura.* Oportet igit́ vt tempora capiantur ab actione febris;vt *principiũ* febris ſit,dum febris agere incipit, & eo tempore actio eſt ita remiſſa , & læſio ita exigua , vt natura nondum reagat. *Augmentum* eſt,dum febris magis lædit , ita vt virtus reagere incipiat. *Status* eſt,dum ſumma eſt actio inter febrem eſt naturam. *Declinatio* eſt , dum imminuitur actio & læſio febris , ita vt virtus ſuperet. Dum dicitur febris agere,per febrem intelligitur , vel cauſa efficiens, vt calor accenſus in corde: vel cauſa formalis , vt dyſcraſia calida partium ſimilarium viuentium totius corporis. *Febris quo inſtrumento agat.* Sic etiam virtus , ſeu natura , ſeu facultas,in reagendo duplici vtitur inſtrumento:nimirum ratione cordis & cauſæ efficientis,vtitur calido innato cordis:ratione formæ , vtitur temperie partium ſimilarium corporis. *Natura vt reagat.* Pugna igitur febris & naturæ, eſt inter gradus caloris ſecundum naturam,& caloris præter naturã:in declinatione enim v.g. ita vincit natura, vt prorſus deleantur omnes gradus præter naturam, & cauſæ efficientis febris.& cauſæ formalis.

Vnde principiũ numerationis dierum ſit petendum. *Quæritur autem vnde incipere debeamus numerare dies febris.* Reſpondendũ e c.5.l.5.Aetii, numerandos eſſe dies, ab illo tempore, quo ſenſibiliter læduntur operationes, id eſt quo patiens eget decubitu, non autem quo decumbit: multi enim licet egeant decubitu, non tamen decumbunt.

Dies medicorum. Porro de *die medicorũ* notandum eſt, eum eſſe breuiorem vulgari: nam 20. dies vulgares, conſtituunt medicos dies 21. Galenus n. c.9.l.3. de dieb. decretoriis, ait, menſem lunarẽ eſſe coniungẽdũ cum menſe apparitionis: q̃a corpora febricitantia potiſſ. afficiuntur ſecundũ mutationem ptinentẽ ad hos menſes. At menſis lunaris habet dies 27. horas 8. menſis apparitionis habet dies 26. horas 12. Ideo ſi duo hi menſes vniantur, fiunt D. 53. H. 20. vt vnus menſis habeat dimidiũ, nimirum D. 26. H. 22. Septenarius igitur medicorum abſoluitur ſpatio 6. dierum vulgarium, & hor. 17.$\frac{1}{7}$: vt tres ſeptenarii medici, abſoluantur diebus 20. vulgaribus, & hor. 4 $\frac{1}{7}$. dies enim medicus conſtat horis vulgaribus 22 $\frac{6}{7}$. id eſt ſcrup. primis 51 $\frac{1}{7}$: ita vt a ſingulis diebus vulgaribus paullo plus vna hora ſit detrahendum.

D. med.	D. vulg.	D. med.	H.
21 — ſunt	20. — Ergo	1 continet	22.51'.25".

24. H.

1
68
480 (H. 22. $\frac{18}{21}$ | $\frac{6}{7}$ — 60 — 360 (51' $\frac{3}{7}$ &c.
211
2 | 7 — 1 — 77

Principiũ. *Principium* febris totius (:non paroxyſmi:) tribus modis dicitur, cap. 19. l. 1. criſ. primum pro morbi inſultu: ſecundo pro tribus primis diebus, ſicut accipiebat Theſſalus: tertio pro quarta morbi parte, ſicut nos in præſentia capimus. Hoc principium determinatur per cruditatem, materia enim cruda in virtutem agit, virtus autem ſeu calor non reagit. Et quidem ſi cruditas eſt exacta(:cap. 17. l. 1. criſ.) prima principii pars eſt: ſi nõ exacta, id eſt, ſi aliqua leuicula fit coctio, eſt ſecunda pars principii. *Augmentũ.* *Augmentum* eſt, quando natura euidenter agit in materiam morbificam, id eſt, quando coctio euidenter apparet, ita vt humores vel coquantur, vel corrumpantur; tunc enim pugna eſt euidens inter materiam & calorem. *Status.* *Status* eſt, dum ſumma eſt pugna inter naturam & materiam, vt tum perfecta ſit vel coctio, vel corruptio. *Declinatio.* *Declinatio* eſt, quando materia non modo exacte cocta eſt, ſed etiam aliqua e parte euacuata: ad declinationem enim tantum pertinet materia concocta, nequaquam autem corrupta.

Obiici

Obiici autem hic poſſet, cur Galenus dicat l. 3. de criſ. in declinatione materiam eſſe coctam: parum tamen materiæ ſupereſſe, quæ nondum ſit cocta? Obiectio.

Reſponſio. In ſtatu eſt neceſſariũ, vt materia ſit exacte cocta; non tamen neceſſariũ eſt, vt ſemper tota ſit exacte cocta: quia non ſemper eſt homogenea, alia enim tenuior, alia craſſior eſt: ſufficit igitur ad conſtituendum ſtatum, vt materia perfecte ſit cocta ſecundum maiorem ſui partem. Morbus interim nõ redditur periculoſus ratione materiæ, ſeu portionis nondum coctæ, quia eſt declinatio: ſed poteſt tamen excitare nouum morbum, a quo periculum immineat; ſic enim a reliquiis recidiuæ fiunt. Et hæc de temporibus vniuerſalibus, quæ pertinent ad totam febrem, & ad materiam totius febris, & ad ſymptomata, quæ comitantur febrem a principio vſque ad finem, prout ſymptomata incipiunt, augentur, conſiſtunt, & declinant.

Particularia tempora, non pertinent ad totam febrem, ſed ad periodos. *Periodus autem eſt tempus intenſionis & remiſſionis, cum febris ab eodem ad idem redit*: vt, febris incipit verbi gratia hora 10: redibit ergo hora 10. Et, febris incipit cum rigore: redibit ergo cum rigore. In periodo autem clauditur *Typus: qui nil aliud eſt, quam ordo intenſionis & remiſſionis comprehenſus a periodo.* Typus autem eſt Primus, vel Secundus: conſiſtens, vel Mobilis: Simplex, vel Compoſitus. Primus typus eſt, quando in periodo breuis eſt acceſſio, & longa remiſſio, ſecundus contra: vt v. g. typus primus ſit quatridianus, in quo breuis acceſſio, longa remiſſio: typus ſecundus, ſit quotidianus. &c. Typus conſiſtens eſt, qui ſeruat eandem horam: Mobilis contra, qui vel anticipat, vel poſtponit. Simplex eſt, qui pertinet ad vnicam tantum febris ſpeciem; compoſitus, contra.

Particul. tempora.

Periodus.

Typus.

Tempora vniuerſalia in ſingulis febribus declarantur.

NOn a. eadem temporum ratio eſt in omnibus febribus. Nam in febrib. materia quandoq; mouetur a venis extra venas; quandoq; non mouetur, ſed quieſcit. *In febribus igitur intermittentibus, in quibus primum materia mouetur de loco ad locum*, ſunt 6. tempora (. cap. 4. & 6. l. de morb. temp.) nimirum principium, inæqualitas, incrementum, ſtatus, declinatio, & integritas, ſeu interuallum. Tota enim periodus diuiditur in acceſſionem, quæ pars eſt deterior; & remiſſionem, quæ be-

Tempora febr. intermittentiũ, in quibus materia de loco ad locũ mouetur.

1. Principiũ nignior:ad acceſſionem pertinent 4. priora tempora; ad remiſſionē duo poſteriora. Principiũ eſt, quando materia incipit moueri, & natura nondũ cœpit agere in materiam. Alucinatus ergo fuit Fernelius, & recte ab Altimaro reprehenditur, ꝙ dixit, rigorē eſſe principium acceſſionis; eſt n. tantum ſignũ principii; quoniam ſi adeſt frigus, vel rigor, eſt principiũ piodi: c.3.& 4 l.de tot.morb.temp. Quod ſi rigor eſſet principium; tunc in omni principio acceſſionis neceſſario eſſet febris: ꝙ tamen falſum eſt. Nec tamen Altimarus recte loquitur, ꝗ voluit rigorē non eſſe principiũ febris, ſed acceſſionis. Nam Galē. c.39.l.4. acut. vict. inquit: dũ frigus eſt, nō oportet cibare, nam febris iñinet: ſi imminet: nondum igitur eius principiũ. Et in l.de inæq. intemperie ait; rigorē eſſe, dum materia nondũ putruit: ꝙ ſi materia nondum eſt putrida, febris etiam nondũ eſt. Sic 2.c.10.l. meth. ait, febrem inuadere cum horrore: ſi principium febris eſt cum horrore; ergo

2. Inæqualitas. horror non eſt principium. Inæqualitas, ſeu ἀνωμαλία eſt, quando materia incipit putreſcere, ita vt putridæ fuligines cor petant, calorq; febrilis extra cor diffundatur; & dum expanditur febrilis calor, natura aggrediatur

3. Augmentum. pugnam aduerſus materiam. Augmentum eſt, cum calor æqualiter eſt expanſus per omnes partes, gradus vero intenditur, virtus reagit in materiā

4. Status. morbificam. Status eſt cum in calore febrili omnibus modis eſt æqualitas, id eſt, quando calor & expanſus eſt per omnes partes, & ſeruat eundem

5. Declinatio. gradum. Declinatio eſt, quando eſt inæqualitas in calore ſecundũ gradum, id eſt calor minuitur, & natura vincit: & proinde e Galeno penult. text. l. 1. de ratione vict. ob victoriam naturæ calor febrilis deſerit cor, & inuadit extrema, ac pedes: propterea cibandus eo tempore eſt, calore ad pe-

6. Integritas. des deſcendente. Integritas, ſeu interuallum eſt, quando febris non adeſt. Hæc tamen 6. tempora, ad 4. poſſunt reſtringi: nam inæqualitas ſecundum partem priorem reducitur ad principium; ſecundum poſteriorem, ad augmentum: Integritas vero non eſt tempus febris, ſed periodi; & propterea Galenus cap. 11. l. 1. ad Glauc. admittebat, vt patientes quartanam febrem in interuallo propria obirent munera, ſe que exercerēt; quod non eſſet morbus eo tempore. Et hæc de febre intermittente, in qua materia mouetur de loco ad locum.

Tempora febr. intermittentiũ, in quib materia non mouetur de loco ad locũ. *Datur vero etiam febris intermittens, in qua materia non mouetur de loco ad locum, ſed retinetur in parte.* Galenus enim cap. vlt. l. 2. de diff. feb. ait, interdum in corporis parte eſſe imbecillitatem, vt non modo generentur ſuperfluitates, ſed etiā vt hæ expelli nequeant: neceſſario igitur putreſcunt: & propterea fit febris putrida; quæ deducitur ad intermiſſionem, euacuata materia. Quia vero adhuc perſiſtit, imbecillitas in parte; neceſſario ad-

rio ad-

rio adhuc regenerantur ſuperfluitates; quæ cum non poſſint expelli, putreſcunt, & aliam acceſſionem generant. In his ergo febribus principium eſt, cum ſuperfluitas incipit putreſcere, & tum in parte calor accenditur ratione putredinis, cuius caloris vi ad hanc partem fit fluxio a reliquis partibus: & proinde hoc tempore partes reliquæ, priuatæ calore & ſanguine, refrigerantur; vt hæc, refrigeratio ſit priuatiua, non poſitiua. Augmentum eſt, cum a materia putrida fuligines putridæ cor petunt, ita vt accenſi ſint humores cordis, & calidum innatum cordis ſit redditum igneum: vnde calor febrilis in totum tranſmiſſus eſt: & hoc tempore natura in febrem agit, & natura partis agit in materiam. Status eſt, dum ad ſummum feruoris perducta eſt materia, & ſumma eſt pugna inter calorem & materiam. Declinatio eſt, ſi natura ſuperat, & euacuatur materia in hac victoria; & hoc quidē ſpecie ſudoris, ſi materia eſt tenuior, expultrix robuſtior, pori cutis rariores: ſi contra, euacuatio fit forma vaporis. Facta euacuatione non eſt amplius febris, ſed integritas.

(Margin: 1. — 2. — 3 — 4)

Continuæ febres ad integritatem nunquam deueniunt. Et hæ vel non habent tempora particularia, vel habent. Non habent tempora particularia, in quibus materia non mouetur, ſed putreſcit in magnis vaſis, citra motum; & hæ abſoluuntur vnica tantū acceſſione, nec habent periodos. Habent autem tempora particularia eæ febres continuæ, in quibus materia mouetur, & motus eſt in venis. Motus vero hic, vel eſt ad venas remotiſſimas, & tunc quinque illa tempora, princip. inæqualitas &c. ſatis ſunt euidentia & diſtincta: vel ad venas non ita remotas, & tunc tempora non ita ſunt diſtincta, ſed principium, inæqualitas, & augmentum, confunduntur.

Tempora, febrium cōtinuarum.

Porro *in febribus hecticis* tempora perpendenda ſunt tātum ratione eſſentiæ febris: non autem ratione ſymptomatum, quia cum febris hectica ſuapte natura ſit debilis, debilia etiā ſunt ſymptomata, vt horum tempora nō ſint perpendenda: nec etiā ratione materiæ tempora ſunt perpendenda, quia hectica non fouetur a materia propria, vt tertiana. Deſumenda igitur tempora ab eſſentia, non ratione gradus febris, qui ſemper idem eſt; ſed ratione actionis in humiditatem roridam cordis: cap. 9. l. 1. de diff. febr. Principium ergo eſt, dum calor febrilis ita agit in humiditatem roridam cordis, vt eam plus iuſto calefaciat, ſed nondum incipiat conſumere. Augmentum eſt, quando incipit conſumere: & hoc tempore natura incipit reagere. In ſtatu, eſt ſumma pugna, & facta eſt conſumtio humiditatis roridæ, quæ fieri poteſt in hac febre ſalubri. Declinatio eſt, quando humiditas rorida incipit reſtaurari, propterea quod natura vincit.

Tempora febris hecticæ.

(Margin: 1. — 2, — 3. — 4.)

In hac ergo febre virtus ſeu id quod agit, non eſt humiditas rorida(, hæc enim patitur, conſumitur, reſtauratur:)ſed facultas naturalis reſidens in corde, quæ calido innato cordis, & temperamento cordis, vtitur pro inſtrumentis, ſecundum gradus naturales. Febris autem eſſentia, per gradus non naturales aduerſatur humiditati roridæ, inflammando & conſumendo.

Tempora febris ephemera exquiſita. *In febre ephemera, quæ & re & nomine talis eſt*, non poſſunt ſumi tempora a materia, quia nulla eſt: nec a ſymptomatibus, quia hęc ſatis ſunt debilia: nec ab eſſentia ſeu forma ephemeræ, q̄ eſt morbus calidus in toto, non habens permanentiam ex vſu. Capienda ergo ſunt tempora ephemeræ ab eius eſſentia, quatenus hæc pertinet non ad cauſam formalem, ſed ad efficientem: cauſa autem efficiens, erat ſpiritus vitalis, primo in corde accenſus, qui calidum cordis reddit igneum: tempora ergo capi debent, ab hoc calore igneo reddito vt, vel incipit, vel augetur, vel conſiſtit, vel ſuperatur.

Tempora ſynochi imputris. *In febre, quæ re tantum, non autem nomine eſt ephemera, id eſt in ſynocho nō putri*, tēpora capiunt ab eſſentia, a materia, & a ſymptomatib⁹: & ab eſſentia, tum ratione formæ, tum ratione cauſæ efficientis; vt e ſuperius dictis patet. A materia; quatenus hæc febris producitur ab excrementis ichoroſis, a ſanguine calidiore non putrefacto. A ſymptomatis; dum hæc incipiunt, intenduntur, conſiſtunt, & remittunt. Et hæc de temporibus vniuerſalibus in febribus ſalubribus.

Tempora vniuerſalia febrium inſalubrium. *In febribus inſalubribus & lethalibus*, non reperiuntur omnia tempora; non enim in iis eſt declinatio, quia in declinatione nemo moritur. Habēt ergo interdum tria tempora; interdum duo: quandoq; vnum tantum: prout mors fit vel in principio, vel augmento, vel ſtatu. cap. 1. l. de tot. morb. tempor. In principio quidem fit mors, ſi febris ſit valde vehemens, & virtus maxime imbecilla: ſi autem non ſit tanta vehementia, nec tanta virtutis imbecillitas; æger in augmento moritur: ſi adhuc minor; in ſtatu: cap. 2. l. 1. de criſibus.

De temporibus febrium particularibus.

ET hactenus dictum ſit, quomodo tempora vniuerſalia in febribus reperiantur. Deinceps docendum, quomodo particularia reperiantur, & in ſalubribus, & in inſalubribus. Quoad *ſalubres:* & primum quoad hecticas; in his non reperiuntur tempora particularia. In ephemeris autem aliquibus

bus reperiuntur:etiam ſi multi nō ſine maximo errore hoc negent:in quibuſdam enim ſunt acceſſiones non duæ tantum,ſed etiam vſq; ad ſeptem. c. 3. l. 10. meth. neceſſe ergo eſt,vt in his etiam ſint tempora particularia, quæ pertinent ad materiam morbificam. Quoad putridas febres,hæ ſunt Intermittentes,vel Continuæ.In intermittentibus reperiuntur 6.tempora. Continuæ vel ſunt Continentes, vel Continuæ proportionatæ. Continentes non habent tempora particularia,ſed tantum vniuerſalia; quia vna tantum acceſſione abſoluuntur. Continuæ proportionatæ,ſi materia putreſcit in venis remotiſſimis,habent 5. tempora particularia;ſi in venis non ita remotis, 4. *Tempora particularia in febribus ſalubribus.*

Quantum ad febres *inſalubres*;hæ poſſunt habere tempora 4, vel 3, vel 2,vel 1, vt docetur cap. 9. l. 3. de criſ. Occidunt enim potiſſ. in principio, dum materia eſt vel copioſior, vel craſſior: vel coniuncta eſt magna inflãmatio:occidunt etiã in augmẽto & ſtatu, dum vehementia rerũ pter naturam eſt mitior:occidũt deniq; in declinatione,propter virtutis imbecillitatem;quæ quamuis potuerit reſiſtere vehementiæ rerũ præter naturam per tria tempora,ob imbecillitatem tamen diſſoluitur habitus,id eſt ſubſtantia calidi innati,vnde mors in declinatione. *Tempora particularia in febribus inſalubribus.*

Dubia quædam circa febrium tempora diſcutiuntur

Quæritur autẽ de temporibus tum Vniuerſalibus,tum Particularibus,num coincidant ea,quæ a materia, ſymptomatibus, & eſſentia ſumuntur? Hoc ad curationem multũ facit.De vniuerſalibus.Si conferatur eſſentia febris, cũ materia,quæ fuit in cauſa febris,&cum ſymptomatib⁹ pathognomonicis; tum tempora coincidunt:vt eodẽ tempore ſit principium ratione eſſentiæ,ratione materiæ,& ratione ſymptomatũ. Ratio eſt: nam quoad materiam;ab hac efficitur & fouetur febris,vt dum vis materiæ eſt debilis, etiã febris ſit debilis. Hic tamen notandum, paritatem eſſe ſeruandam ratione copiæ materiæ,& eſſentiæ ipſius febris:nam in ſynocho decreſcente ratione materiæ non eſt declinatio,ſicuti ratione febris,quæ decreſcit: & ratio eſt, quia non ſeruatur paritas materiæ, cum hæc euacuetur;non tamen eſt declinatio ratione materiæ, quia materia non eſt concocta & victa. *Quando coincidant tempora vniuerſalia, ab eſſentia, cauſa,& ſymptomatibus ſumta*

Quoad ſymptomata pathognomica; horum etiam tempora coincidunt cum eſſentia febris: quia febrem, vt vmbra corpus ſe-

quuntur. *Obiectio. Quomodo igitur ait Galenus com. 29. aph. ſect. 2. in ſtatu fortiora eſſe ſymptomata: morbum a. ſiquidem ſalubris ſit, mitiorē?* Reſponſio: in ſtatu morbus eſt vehementior, ratione eſſentiæ: & ſic etiā ſymptomata in ſtatu ſunt vehemētia, ratione eſſentiæ: ſed ratione facultatis regentis, fieri poteſt vt ſymptomata tunc ſint mitia. Sic etiā t. vlt. l. 3. de vict. acut. dicit, affectū eſſe mitiorē, id eſt debilem, ſcilicet ratione facultatis: ſymptomata autem fortiora, id eſt intenſiora, ſcilicet ratione eſſentiæ.

Quando nō coincidāt tēpora vniuerſalia. Quod ſi vero conferatur febris, cū materia noua, & ſymptomatibus nō pathognomonicis; tempora nō coincidunt. Ratio eſt: nam materia noua agere incipit, dum morbus eſt in augmento: ſimiliter ſymptomata non neceſſario dependent a febre, vt propterea non habeant idem tempus.

Tempora particularia num coincidant. Similiter ſtatuendum eſt de temporibus particularibus, quod ratione eſſentiæ nō coincidant: nam materia in acceſſione primum facit rigorem, antequam febrem efficiat: proinde aliud eſt tempus febris, aliud materiæ.

Nū in omni febri ſalubri, ſint 4. tempora. *Controuertitur etiam, num in omni febri ſalubri reperiantur 4. tempora.* Reſponſio. Affirmatur a Galeno cap. 1. l. de tot. morb. temporibus: & c. 7. & 17. l. 1. de criſ. ita vt etiā in detruncatione colli reperiantur. *Obucitur autem quod Galenus c. 2. l. de tot. morb. temp. ait, quæ in inſtāti generantur, vt febris, carere principio?* At reſpondendum, principiū eſſentiæ, non capiendum a febre, vt generatur: producitur enim veluti in inſtanti: ſed ab eſſentia febris, vt eſt genita febris, ita vt incipiat agere: hoc enim eſt principium. *Obucitur etiā e cap. 47. l. ad Thraſyb. acutos morbos, quamprimum inuadunt, ad ſummum aſcendere, & proinde carere augmento?* Reſpondendum, e c. 4. l. de morb. temp. in morbis ſalubribus 4. reperiri tempora, ſed non ſemper ex vſu, quia interdum celerrime pertranſeunt, nec ſatis ſemper perdurant: vt cōtingit in acutis. *Obucitur deniq., ex eodem loco proxime citato, nim. c. 47. l. ad Thraſ. morbos qui indicantur, carere declinatione?* Reſpondendum: omnes morbos ſalubres habere 4. tempora, niſi præſidio vel naturæ, vel artis tollantur: vnde Galenus c. 9. l. 3. de criſ. ait, morbos carere declinatione ob criſes repentinas.

Num quis mori queat, in declinatione vniuerſali. *Quæritur, num mors contingere poſſit in declinatione vniuerſali.* Negatur cap. 5. & 9. l. de criſ. vnde & Hippocrates aph. 45. ſect. 2. l. 1. epid. ait, coctionem polliceri ſecuritatem: & ratio eſt, quia natura ſuperat, & victrix eſt. *Obucitur tamen: homo poteſt mori in declinatione particulari. Et etiā in vniuerſali. Reſponſio conſequentia: nā virtus eſt fortior in principio vniuerſali, in quo eſt declinatio particularis.* Reſponſio. In declinatione vniuerſali, natura iam victrix eſt, & ſuperauit; non a. agit & ſuperat. Contra vero in particulari declinatione materia morbifica ratione totius nondum eſt victa. No-

ta. Notandum autem hoc loco, quod ſi materia ſit heterogenea; tum ratione portionis crudæ, mortem poſſe contingere, etiam in declinatione vniuerſali: non támen fit mors in declinatione huius morbi, ſed in alio tempore morbi noui ſubſequentis, ſeu recidiuæ. *Obiicitur etiam e text.67.lib.3.prognoſtic.in peripneumonia non ſufficere coctionem, ſed etiam exſpuitione opus eſſe: poſſe enim ægrum mori, etiam facta coctione, id eſt, in declinatione, niſi exſpuatur.* Reſponſio. Periculum mortis non impendet ratione huius morbi, ſed alterius ſuccedentis; materia enim excrementitia, licet cocta ſit, niſi exſpuatur, corrumpitur, nouumque facit morbum, in quo (:ante tamen noui huius morbi declinationem:) æger moritur. *Obiicitur etiam e capit.4.libr.de temp.tot.morbi; in detruncatione ceruicis reperiri quatuor tempora, & tamen eſſe mortem?* Reſpondeo. Ratione detruncantis ſunt quatuor tempora, hic enim (:quia motus fit ſucceſſiue:) incipit & deſinit: at ratione ſolutæ vnitatis præter naturam, hæc in principio interficit. *Obiicitur deniq; e cap.4.lib.9.meth. in ſynocho decreſcente hominem poſſe mori?* Reſponſio. In ſynocho decreſcente eſt declinatio, ſed ratione febris eſſentiæ, non autem ratione materiæ; hæc poteſt eſſe in principio, augmento. Sicut etiam Auicen. ait, hominem poſſe mori in declinatione variolarum; quia eſt declinatio ratione variolarum, non tamen ratione morbi & febris.

Signa temporum Vniuerſalium.

SIGNA temporum vniuerſalium potiſſimum referuntur ab Auicenn. ad Statum. Proponuntur autem duodecim. I. *Idea, ſeu ſpecies morbi,* quæ potiſſimum per motum ſignificat ſtatum futurum: velox enim motus, ſignificat ſtatum cito futurum; tardus, tardum. Diximus ideam potiſſimum ſignificare per motum: nam ſignificat etiã per vehementiam: vt febris vehemens ſecundum eſſentiam: qualis eſt ardens, ſignificat cito ſtatum futurum. Sic morbus vehemẽs ratione dignitatis, vt inflammatio pulmonum, indicat cito ſtatum futurum. Sic morbus vehemens ratione facultatis regentis, vt febris peſtilens, ſignificat cito futurum ſtatum. II. *Signum eſt motus ægritudinis, ratione acceſſionum:* paroxyſmi enim breues, ſignificant ſtatum proximum: longi, longinquum. Quod ſi febris prorſus nullos habeat paroxiſmos, vt continua; indicatur ſtatus omnino proximus. III. *Signum eſt Figura:* Si enim facies, vna cum hypochondriis cito extenuetur; tum indicatur febris acuta, & velocis motus: ſi autem corpus non minuitur; ſecundum comment. aphoriſm. 28. ſectio. 2. ſignum eſt longitudinis; quia

1. ſpecies morbi.

2. acceſſiões longa, breues

3. Figura.

hoc fit ob cutem denſam, aut humorem craſſum. Notandum, hoc ſignum in febre tantum vehementi locum habere: nam in ephemera, licet hæc breuis ſit, non tamen mutatur figura.

4. virtus. *IV. Signum eſt virtus*: ſi enim virtus cito fiat debilis; indicatur morbus acutus, & velocis motus. *V. Signum eſt tempus anni, & ætas* ſi enim hæc vergăt ad caliditatem; indicant materiam calidam, & breuitatem morbi: ſi ad frigiditatem; contra. *Huc etiam pertinet cœli ſtatus, regio, conſuetudo, inſtitutum vitæ. Eadem etiam ratio eſt menſis, ac diei.* Aetius enim c. 161. ſerm. 3. l. 1. menſem lunarem diuidit in 4. ſeptimanas; e quibus prima a nouilunio aſſimilatur veri, & febres quæ in ea incipiunt, non ſunt admodum longæ: altera aſſimilatur æſtati, & febres huius ſunt breuiores: tertia quæ incipit a plenilunio, aſſimilatur autumno, & febres parit longiores: quarta aſſimilatur hyemi, & febres huius adhuc longiores. Sic & dies aphor. 15. ſect. 1. l. 6. epid. diuiditur in 4. partes: in tempus matutinum, quod veri aſſimilatur; in meridiem, quæ æſtati; in veſperam, quæ autumno; in noctem, quæ hyemi. Hinc nocturnæ febres ſunt longiores diurnis, quia nox aſſimilatur hyemi: quod verum eſt ratione humorum; interdiu enim mouentur humores calidiores, noctu frigidiores. At ratione præſidiorum, diurnæ febres ſunt diuturniores nocturnis, ſecundum aph. 6. ſect. 3. l. 1. epid. quia materiæ præſidiorum noctu non commode amminiſtrari poſſunt. Vt enim hoc ſignum valeat, oportet eſſe paritatem in copia & quantitate materiæ: nam ſi æſtate febris fiat a materia copioſa & frigida, hyeme, a non copioſa & calida: tũ certe febris hyemalis erit breuior. Oportet etiam febres eſſe eiuſdẽ ſpeciei: vt febris amilioſa æſtiua, breuior eſt biliosa hyemali: fieri tamẽ poteſt vt biliosa hyemalis, ſit breuior quotidiana æſtiua. Oportet etiam febrẽ fieri a materia: nã ſimplex intemperies calida, ſine materia dubio procul longior eſt in æſtate, quam in hyeme. Poſtremo oportet materiam eſſe excrementitiam, non alimentalem: nam materia alimentalis in hyeme citius concoquitur.

6. pulſus. *VI. Signum, eſt pulſus frequens, velox, magnus*: indicatur febris acuta & velocis motus. *VII. Signum eſt rigor*: Si enim febres incipiunt cum rigore, ſunt longiores: rigor enim ſignificat materiam eſſe minus vehementem, ratione facultatis, quia computruerit extra venas. Rigoris autem abſentia, ſignificat materiam putreſcere in venis, & vehementiorem eſſe; ratione dignitatis, & ratione facultatis, ideoq; breuiorem: ratione dignitatis, quia materia eſt in venis: ratione facultatis, quia facultas non poteſt expellere extra venas. Rigor etiam præſens, ſi ſit breuior, febrem indicat breuiorem: eſt enim a materia pauca.

7. rigor.

XII.

IIX. ſignum eſt hora acceſſionis: Si enim febris incipit eadem hora, ſignificatur longa; Si anticipat; ſiquidem anticipatio eſt inæqualis, ſignificatur augmentum, ſi æqualis, ſtatus. Si poſtponit, indicatur declinatio. Locum autem habet non quælibet anticipatio, ſed quæ effatu digna eſt: cap. 3 l. 1. de criſ. *8. hora acceſſionis.*

IX. ſignũ, vehementia ſymptomatũ in acceſſionibus: ſi enim ſymptomata intenduntur, ſignificatur augmẽtum: ſi remittuntur, declinatio: ſymptomatum enim vehementia; indicat vehementiam materiæ morbificæ, & hinc motum velocem. *9. vehementia ſymptomatum.*

X. ſignum, longitudo & breuitas acceſſionum: Si enim acceſſio poſterior, longior eſt priori, indicatur augmentum: ſi contra, declinatio. *10. duratio acceſſionũ.*

XI. diſpoſitio euacuationis : Si enim in priori acceſſione fiat euacuatio per ſudorem, & ſuccedens acceſſio ſit vel æque longa cum priori, vel etiam longior; indicatur febris longa, & materia copioſa. *XII. ſignum, coctio & cruditas, in vrina.* In lotio ergo ſunt ſigna cruditatis, coctionis, vel corruptionis: eaque debilia, euidentia, vel perfecta. In cruda vrina, ſubſtantia eſt tenuis; color albus; nulla contenta. In coctione debili, lotium tenue; color ab albo ad rufum vergens; contentum aliquod in lotio. In euidenti coctione, lotium aliquam habet craſſitiem; color magis accedit ad rufum; in vrina conſpicitur nebula. In coctione perfecta, lotium habet mediocrem craſſitiem: colorem rufum, vel ſubflauum; rufum in corporibus temperatis, ſubflauum in calidioribus & bilioſis: hypoſtaſis lotii alba, læuis, æqualis. Debilis corruptio ſignificatur lotio tenui; colore ſubnigro; contentum nullum adeſt. Corruptio euidens ſi ſit, lotium e parte euadit craſſum; nigredo augetur; nebula conſpicitur, non albicans, quemadmodum in coctione, ſed liueſcens, & ſubnigricans. Si perfecta eſt corruptio; tota lotii ſubſtantia eſt nigra, & cum ſedimento nigro. Ex his igitur ſignis coctionis & cruditatis Galenus cap. 16. l. 1. de criſ. pronuntiat: ſi vrina aquoſa permaneat, indicari ſtatum longinquum; ſignificat enim materiam maxima cum difficultate concoqui. Quod ſi autem poſt cruditatẽ appareant ſigna coctionis, bonum: ſi corruptionis, lethale. Methodus autem Auicennæ Semeiotica, hæc eſt: *11. diſpoſitio euacuationis. 12. coctio. & cruditas.*

- *Signa temporum vniuerſaliū ſunt vel*
  - *pathognomonica, reſpicientia vel*
    - *motum*
      - *1. totius morbi: vt eſt morbi ſpecies.*
      - *2. acceſſionum, vt longit. & breuitas acceſſionum ſingularum.*
    - *vehementiam*
      - *morbi ratione*
        - *3. eſſentia: vt eſt Figura.*
        - *4 facultatis: vt eſt Virtus.*
      - *materia*
        - *totius febris ratione.*
          - *eſſentia: vbi poſſumus perpendere*
            - *5. cauſas, vt ſunt ætas, ambiēs, anni tēpus: quatenus enim hæc ad calidum vergunt, ſunt in cauſa vt generetur materia calidior, quæ eſt vehemēs ratiōe eſſentiæ.*
            - *6. effecta: pulſus magis vel minus vehemens.*
          - *7. dignitatis: vt eſt rigor, qui ſignificat materiam extra venas putreſcere: & abſentia rigoris, ſignificat in venis putreſcere.*
        - *acceſſionum, vbi ſumūtur ſigna ex*
          - *8. hora acceſſionis.*
          - *9 vehemētia ſymptomatum in acceſſionibus.*
          - *10 longitudine & breuitate acceſſionum inuicem collatarum.*
  - *Superuenientia: quæ reſpiciunt materiam vel*
    - *11 acceſſionū. Euacuatio, quæ fit in paroxiſmis.*
    - *12. totius febris. Coctio & cruditas.*

Sequitur de ſignis indicantibus tempora particularia.

Principii ſigna.

PRINCIPIVM indicatur e pulſu coarctato, propter materiam ſuffocantem: vt pulſus ita coarctatus, ſit tardus ſecundum diaſtolē, rarus ſecundum internam quietem, quæ diaſtolen præcedit: præterea velox ſecundum ſyſtolen, & frequens ſecundum externam quietem, quæ ſyſtolen præcedit. Maior n. neceſſitas eſt in expellendo, quā in attrahendo: & propterea velocitas ac frequentia magis pertinet ad ſyſtolen. Secundo indicatur principium particulare, e colore plumbeo, ſubliuido, frigore extremorum, pedum, manuum, narium, &c. calor enim cum ſpiritu & ſanguine, ad partes interiores reuocatur. Tertio indicatur e pigritia: nam partes motui voluntario deſtinatæ, ſenſuque tactus præditæ, aliqua e parte moleſtantur a materia morbifica; & eo magis, quo magis mouentur. Quarto indicatur principium ex anguſtia, id eſt, triſtitia & dolore; idque propter rigorem horroremque. Quinto, indicatur e ſomno profundo: inter initia facile dormiunt ægri: dum enim calor ad cor retrahitur, cerebrum aliquantiſper refrigeratur. Sexto indicatur, quod ægri vix palpebras alleuare poſſunt: quia, vt in tertio dictum eſt ſigno, materia mouetur extra, & partes moleſtat.

Septi-

Septimo indicatur, quod in ore ſaliua exſuperat: nam in principio acceſſionis fit concuſſio, rigor & horror, ſecundum partes oris: cuius ratione materia ſaliualis exprimitur, quæ reſidet in glandulis circa linguæ radicem. Octauo, tuſſis moleſtat plerumque: quia tenuis portio illius humiditatis ſaliualis ad principium tracheiæ protruditur; vnde tuſſis ſicca. Nono, æger in principio & ſtatu, magis cruciatur, quam in augmento: nam in incremento nec calor eſt ſummus, vt in ſtatu; nec ita concentratur, ſicuti in principio. Et hæc ſunt ſigna principii particularis *præſentis*. Ad præcognoſcendum autem principium particulare *futurum*; obſeruare oportet horam præcedentis paroxiſmi: vt ſi ſecundus paroxyſmus anticipet per duas horas, probabile eſt tertium paroxyſmum poſſe anticipare per duas horas: capite ſeptimo, libro ſecundo, de diff. febr. *Augmentum* indicatur e pulſu magno, frequenti, & calore expanſo ad omnes partes. *Status* indicatur e ſummo calore, eoque conſiſtente, qui nec augeatur, nec minuatur: item, e vehementia ſymptomatum: & e pulſu maiori, veloci, frequentiori, quam fuerit antea. *Declinatio* indicatur e remiſſo calore: pulſus pene ad naturalem accedit: adeſt ſudor, & tandem febris eradicatio: & hæc quidem vera ſunt in declinatione ſalubri. Interdum vero etiam in declinatione mortali, eſt quædam diſpoſitio, ſimilis diſpoſitioni ſalubri: hæc tamen a ſalubri diſtinguetur e pulſu, capite nono, libro tertio, de criſ. Si enim calor febrilis remittit; pulſus tamen ad naturalem non accedit (: vt in ſalutari declinatione:) ſed contra fit debilis, magiſque inæqualis, ac inordinatus; cum declinatio eſt læthalis.

Augmenti ſign. *Status ſigna.* *Declinationis ſigna tu vera, tum falſa.*

CAPVT IX. *De ephemera febre.*

Ephemeræ ſæpe, in morbos graues & incurabiles tranſeunt, ſi negligatur earum curatio: capite vltimo, libro octauo, meth. cap. ſecundo, libro primo, ad Glauc. Vocantur ephemeræ, quoniam non pertranſeunt diem; com. aph. 55. ſectio. 4. & capite ſecundo, libro decimo, meth. quippe cum calor ipſarum in ſubſtantia tantum ſpirituoſa ſubſiſtat. Ephemera autem eſt febris producta a ſpiritibus vitalibus præter naturam excalfactis. Modus generationis eſt talis: Cauſa calefaciens, primum in calefacto eſſe conſtituit ſpiritus vitales, in corde exſiſtentes. Licet enim interdum cauſa calefaciens ſit primitiua, quæ alia parte prius calefaciat, quam cor; quemadmodum radii Solares primum calefaciunt caput: illa tamen caliditas, a parte excalfacta impertitur cordi,

Nomen. *Definitio.* *Modus generationis.*

vt ſpiritus vitales cordis inprimis ponãtur in calefacto eſſe: vnde calidum cordis innatum redditur igneum: hincque toti calor communicatur.

De cauſis ephemerarum.

Cauſa ephemera.

De cauſis ephemeræ Galenus diligenter loquitur, cap. 2. lib. primo, ad Glauc. & capite vltimo, libro ſecundo, de criſ. & capite ſecundo atque 5. lib. 8. meth. Cauſa igitur morbifica, vel per Motum, vel per Calorem, vel per Vtrumque agit: vt ſupra cap. 2. diximus. Per calorem agens, agit vel Actu, vel Potentia: item, per Se, vel ex Accidente. Et hæc cauſa eſt Primitiua, vel Antecedens: pertinetque (:cap. 85. art. par.) ad aſſumenda, facienda, retinenda, extrinſecus occurrentia. Aſſumenda excedunt copia, vel qualitate. Facienda excedunt, vel deficiunt. Extrinſecus occurrentia hic perpenduntur, quatenus nimis calefaciunt. Quæ retinentur; ea vel euacuantur cum debeant retineri; vel retinentur, cum debeant euacuari. Ad hæc ergo capita reſpiciens Auicennas: quantum ad facienda; proponit laborem, iram, triſtitiam. Quoad aſſumenda; crapulam, ebrietatem, &c. Quoad extrinſecus occurrentia; dolorem, apoſtema externum, id eſt, bubonem. Quoad retinenda; obſtructionem, quæ tamen adeo magna non eſt, vt in putridis febribus. Notandum autem, quod ait, proprium eſſe ephemerarum, non fieri a cauſa antecedente, ſed a primitiua. Id quod Galenus capite ſeptimo, libro primo, de differ. febr. non quidem proprium, ſed inſeparabile facit ephemeræ. *Hoc tamen videtur dubium eſſe: nam Galenus capite quarto, libro octauo, meth. proponit ephemeram ex obſtructione, quæ non fit a cauſa externa, ſed ab antecedente. Et hanc capite primo, libro nono, meth. & capite ſecundo, libro decimo, meth. ait, ſolui vnica die, vt ſit & re & nomine ephemera.* Reſponſio. Ephemera, vel re & nomine talis eſt, vel re tantum. Re & nomine, quando diem non tranſcendit, calorque in ſpiritibus eſt accenſus. Hæc duplex eſt: altera exacte exquiſita, altera non exacte exquiſita. Exacte exquiſita eſt, quam Galenus cap. vlt. lib. 8. meth. & cap. 8. lib. 5. meth. ait, non eſſe in fieri, ſed in facto eſſe, vt hectica, id eſt, non foueri a cauſa interna. Non exacte exquiſita eſt, quæ fit ex obſtructione ita exigua, vt diem non pertranſeat: & hæc a cauſa antecedenti fieri poteſt. Ephemera re tantum, eſt febris ſynochus ſine putredine: calor enim eius accenſus eſt in ſpiritibus: ſed tamen diem tranſit: & hæc quoque fieri poteſt a cauſa antecedente. Loquitur ergo Auicennas, de exquiſita exacte.

Num ephemera cauſã habeat Antecedentem.

De

De ſignis ephemerarum.

Auicennas ſeptem proponit ſigna. I. eſt, quod ephemera exacte exquiſita non fit a cauſa antecedente, ſed a primitiua. *I. Cauſa.* II. ſignum eſt, quod non incipit cum coarctatione pulſus, vt putridæ: *II. Modus inuadendi.* quia in ephemera non fit concentratio caloris & ſanguinis, ſicuti in putridis. Præterea, vt plurimum (: non tamen ſemper:) inuadit ſine rigore, pigritia, ſomno, &c. quæ in inuaſionibus aliarum febrium apparent: Cauſa huius eſt; quod non adeſt materia, quæ per partes ſenſitiuas mouetur, vt in putridis. III. ſignum *III. Caliditas.* eſt calor mitis, parum mordax. capite ſeptimo, libro primo, de diff. febr. reſidet enim in ſubiecto vaporoſo. Et hic in quibuſdam ephemeris, primo contactu mitis apparet, vt in ephemera ab ebrietate: in quibuſdam, vt in ephemera ex ardore ſolis, cutis calor primum apparet mordax, deinde fit mitis, quoniam procedit e ſpiritibus. IIII. ſignum eſt, quod in vrina *IIII. Vrina.* primo die apparet concoctio, vrinaque rufa eſt, ſeu bene colorata. capite ſeptimo, libro primo, diff. feb. capite 2. libro primo, ad Glauc. cap. 13. lib. 2. de criſibus.

Vt autem horum ſymptomatum ratio reddi poſſit, lotii natura paucis explicanda. *De natura lotii in genere.* Lotium igitur eſt excrementum tenue, genitum e portione aquoſa eorum quæ per os ſunt aſſumta. Eſt igitur ſeroſum hoc & aquoſum excrementum chylificationis: & conficitur in ventriculo: formam autem *Vrina formam recipit venis.* vrinæ, vt nimirũ dicatur excrementum ſanguinis, ſuſcipit in venis cauæ vltra ſimum iecoris, non in venis portæ ad cauum iecoris. In venis autem, dum coquunt, duplex ſegregatur excrementum; alterum tenue, craſſum alterum. Tenue, eſt bilis excrementitia, quæ genita in iecinoris parte ſima, non fuit expurgata per veſicam felleam: *Calor vrinæ.* & propterea in venas perducta, beneficio caloris venarum miſcetur cum excremento ſeroſo: vt hoc, licet in ventriculo album fuerit genitum, in venis tamen cauæ, ob miſtionem bilis excrementitię, reddatur coloratum, ſubflauum, ſubrufum. Craſſum excrementum venarum, eſt portio, quæ non exacte miſcetur cum excremento ſeroſo; *Hypoſtaſis vrinæ.* & propterea degenerat in contentum, nebulam, hypoſtaſin. Quod ſi ergo nullum ſit vitium in aſſumtis, in ventriculo, in hepate, in venis; generatur lotium optimum: *Vrina optima.* ſubſtantia eius mediocriter erit craſſa: color vel ſubrufus in frigidioribus corporibus; vel ſubflauus in calidioribus: ſedimẽtum album, læue, æquale. Optimum etiam mingitur lotium iam generatum, ſi nullum ſit vitium in partibus per quas pertranſit, vt in renibus, in veſica, in meatu vrinario.

Ratio redditur vrina in ephemera. His ergo ſic breuiter explicatis; cum in ephemera vitium ſit in ſpiritibus, non in reliquis partibus: recte dixit Galenus, vrinam in ephemeris ſimilem eſſe, naturali vt exigua admodũ ſit mutatio: magis tamen eſſe coloratam, quam ſecundum naturam, quia calor febrilis per venas diffunditur. Hoc autem verum eſt de ephemera, quatenus eſt ephemera: ſi enim aliquid connectatur, quod lædat partes prius propoſitas; mutatio etiam in vrina fiet: vt ſi ephemera ſit e cruditate, lotium euadet craſſius.

V. pulſus. V. ſignum eſt pulſus bonus, ſine ſignis inflammationis, non inæqualis in vna arteriæ compulſione, vel leuiter ſaltem inæqualis, qui ſoluta febre ſtatim ad naturalem redeat: id quod proprium & inſeparabile eſt ephemerarum. capite ſecundo, libro primo, ad Glauc. Addit Galenus capite ſeptimo, libro tertio, de præſag. e pulſ. pulſum ephemeræ mutari in magnitudine, celeritate, & crebritate, vt fiat magnus atque vehemens. Præterea ait capite ſeptimo, libro primo, de diff. febr. inſeparabile & proprium eſſe ephemeræ, quod pulſus ad magnitudinem & celeritatem effatu dignam accedit, quod frequentia a proportione deficit ſecundum exteriorem quietem, vt nullo modo ſyſtole ad celeritatem tendat, vel (: ſi hoc aliquando contingat:) ita leuiter, vt vix percipiatur. Pulſus etiam ephemeræ dicitur æqualis, mollis, ordinatus. capite decimo tertio, libro ſecundo, de criſ.

Digreſſio ad generalẽ doctrinam de PVLSIBVS. *Vt autem tum hæc, tum quæ in reliquis febribus de pulſu afferemus, recte intelligi queant; doctrina pulſuum paulo altius repetenda fuerit.* Quare docebimus quid pulſus, quot eius differẽtiæ, quæ differentiarum cauſæ, & quomodo cognoſcantur.

Pulſus quid? Pulſus eſt motus dilatationis & contractionis arteriarum, procedens a vi pulſifica, vt ſeruetur calor inſitus partium. Per partes, intelligo omnes, excepto corde: ſic enim Galenus, capite duodecimo, libro decimo ſexto, de vſu part. ait, arterias propterea inſeri partibus, vt ſeruent caloris ſymmetriam in omnibus præterquam in corde: id quod arteriæ motu efficiunt; cuius beneficio calidum innatum nec diſſoluitur, nec ſuffocatur, nec igneſcit.

Differentiæ pulſus. Ex his differentiæ pulſuum facile patent. Pulſus enim vel conſideratur Abſolute; vel Reſpectiue, collatione ad alios pulſus facta. Si abſolute conſideratur, differentiæ ſumi poſſunt, a Forma, a Subiecto, & a Cauſa efficiente (: non a fine, qui ſemper eſt vnicus:). *1. a Forma.* Forma pulſus, eſt motus geminus, ſcilicet dilatationis, & contractionis, in tempore factus. Quatenus

tenus ergo pulſus fit in tempore; pulſus eſt vel Moderatus, qui fit in tempore moderato: vel Immoderatus, qui fit in tempore nō moderato: & hic eſt Velox, aut Tardus. Quatenus motus eſt geminus, neceſſe eſt intermediam eſſe quietem: hinc pulſus vel eſt Moderatus ſecundum quietem, vel Immoderatus, prout quies vel moderata eſt, vel immoderata: & Immoderatus ſecundum quietem, eſt Rarus, vel Frequens. Rarus eſt, cum inter quietem & quietem eſt longum interuallum: frequens, ſi breue. Subiectum pulſus ſunt arteriæ. Arteria autem duobus modis poteſt conſiderari: primo, vt Corpus: ſecundo, vt Genitum a facultate generatrice. Arteria, vt corpus conſiderata, tribus conſtat dimenſionibus. Dimenſiones autem vel Seorſim conſiderantur; Longitudo, Latitudo, Profunditas, ſeu altitudo: vel Coniunctim. Ratione longitudinis, pulſus eſt Moderatus, vel Immoderatus: & hic Longus, vel Breuis. Ratione latitudinis, pulſus eſt Moderatus, vel Immoderatus: & hic Latus, vel Anguſtus. Ratione profunditatis, pulſus eſt Moderatus, vel Immoderatus: & hic Altus, vel Humilis. Si dimenſiones ſimul ſumantur; tum pulſus, vel eſt Moderatus ſecundum corpus & quantitatem arteriæ, vel Immoderatus: & hic Magnus, vel Paruus. Secundo modo arteria conſideratur vt corpus genitum a facultate generatrice. Generatrix autem agit per Alteratricem, aut per Formatricem. Si per alteratricem; tunc tribuit arteriæ Temperiem, & Conſequentia temperiem. A temperie non ſumuntur pulſus differentiæ: niſi quis velit dicere, pulſum eſſe Calidum, aut Frigidū. Conſequuntur temperiem durities, & mollities: vnde pulſus vel Moderatus dicitur ſecundum id quod temperiem conſequitur, vel Immoderatus: & hic Durus, vel Mollis. Formatrix porro arteriam efficit vel magis, vel minus cauam: vnde pulſus vel Moderatus ſecundum cauitatem, vel Immoderatus: & hic Plenus, vel Vacuus. Cauſa effectrix pulſus eſt facultas naturalis: attractrix quidem, in dilatatione arteriarū; expultrix vero in contractione. Et hæ facultates concurrunt, vt influunt a corde, adiuuante tamen calido inſito ipſarum arteriarum. Hinc ergo pulſus, vel eſt Moderatus ſecundū facultatem ſeu cauſam efficientem, vel Immoderatus: & hic Vehemens, vel Debilis. Hæc de pulſu abſolute cōſiderato. In pulſu autem reſpectiue conſiderato, perpendimus Æqualitatem, Ordinem, & Rhythmum ſeu proportionem. Hinc pulſus Æqualis, vel Inæqualis: Ordinatus, vel Inordinatus (: *notetur, inæqualitatem comprehendi poſſe, & in vno pulſu, & in pluribus: ordinem autem neceſſario in pluribus, non in vno tantum.*) Proportionatus, vel Improportionatus.

Tempus motus.

Quies.

2. A Subiecto.

Dimenſio arteriæ.

Arteriæ duritiei & mollities.

Arteria cauitas.

3. A cauſa efficiente.

Pulſus relatè conſiderati.

Sequitur, vt de cauſis differentiarum pulſus agamus. E pulſus finitione

patet, ad producendum pulſum tria concurrere: nempe facultatem, inſtrumentum, & vſum: hæc enim tria ſi eundem ſeruant ſtatum, pulſus non mutantur: contra autem mutatur pulſus, ſi hæc tria mutentur. Facultas autem mutatur, quando idem robur non ſeruat: inſtrumentum mutatur, ſi non ſit æque obediens facultati: vſus mutatur, ſi vel excedat, vel deficiat. Cauſæ autem mutantes facultatem, inſtrumentum, vel vſum, ſunt Naturales, vel Non naturales. Naturales mutant iam propoſita citra violentiã. Non naturales mutant cum violentia: & hæ vel Intra ſanitatis limites adhuc conſiſtunt; quæ mutant cum quadam violentia, ſed leuiore: vel Excedunt latitudinem ſanitatis, & morboſæ ſunt; quæ magna violentia mutãt, vt pulſus fiant naturalibus diſſimilimi. Naturales cauſæ ſunt, ætas, habitus corporis gracilis, vel quadratus, geſtatio vteri, &c. Non naturales cauſæ, intra tamen ſanitatis latitudinem, ſunt cibus largior, parcior: potus copioſior, magis exiguus, calidior, frigidior: balneum calidius, frigidius: exercitatio cum virtutis tolerantia, &c. Morbificæ cauſæ pulſus mutantes, vim vitalem Diſſoluunt, aut Grauant. Diſſoluunt; inedia, morbi prauitas, ſyncope, dolor, vacuatio. Grauant; cauſa morbifica, & organorum tumor. Ex his differentiarum propoſitarum cauſas facile reddere poſſumus. Primum enim quoad differentias a forma: velox pulſus fit, ſi vſus excedat, id eſt, ſi calor intendatur, ſi augeatur copia vaporis fuliginoſi aut fumoſi: calor reſpicit diaſtolen, vapor ſyſtolen. Frequens eandem habet cauſam, nempe calorem & vaporem: in hoc tamen facultas non eſt ita robuſta, vt in veloci: hinc frequentia ſupplet, quia magnitudine & velocitate non poteſt. Rarus contra, e lege oppoſitorum fit, ſi vſus deficit, & facultas non eſt vegeta. Quoad differentias a ſubiecto: in pulſu a dimenſionibus ſufficit ſcire cauſas pulſus magni & parui. Magnus fit, ſi arteria eſt mollis, facultas robuſta, vſus excellens: paruus contra. Durus fit, ſi arteria eſt durior: mollis, ſi mollior. Plenus fit, ſi facultas eſt robuſta, arteria capax, & particeps ſpiritus ſanguiniſque copioſi. Quoad differentias a cauſa efficiente: Vehemens fit, ſi facultas ſit robuſta: debilis contra. Pulſuum relate ſumtorum cauſæ etiã reddi poſſunt e dictis. Inæqualis enim fit pulſus, ſi arteria anguſta, inſignis durities, vel mollities; facultas admodum imbecillis, vel reſoluta, vel ſuffocata. Vſus ſolus, citra mutationem in arteria, & facultate, vix poteſt pulſum inæqualẽ reddere; niſi mutatio fiat a contrario, vt dum adeſt ira ſimul cum timore. Inordinatus fit a cauſis pulſum inæqualem producentibus, ſed iis maioribus & efficacioribus. Improportionatus pulſus, vel ſine rhythmo, fit ab vſu mutato. Rhythmus autem nil aliud eſt, quam proportio quædam inter diaſtolen & ſyſtolen, ſecundũ motum,

Cauſæ differentiarum pulſuum.

motum, ac ſecundum quietem. Differētia autem magna eſt, inter pulſum æqualem & proportionatum: æqualis enim pulſus, neceſſario requirit æquale tempus motus & quietis; rhythmus autē modo æquale tempus motus & quietis, modo inæquale, admittit. Exempli gratia in pueritia pulſus eſt proportionatus, ſi in ſyſtole & diaſtole ſit æqualitas ſecundum motum & quietem. At in adoleſcentia diaſtole magis viget, multoq; magis in iuuentute: hinc in iuuētute pulſus velox ſecundum diaſtolen & ſyſtolen, eſt improportionatus: & ſic videtis, quomodo pulſus æqualis eſſe poſſit ſine rhythmo. In ætate conſiſtēte, diaſtole minus eſt velox. In ſenectute rhythmi proportio requirit, vt ſyſtole adhuc velocior ſit diaſtole. Horum autē cauſa eſt: quia in pueritia calor & vapor æqualiter vigent: in adoleſcentia magis calor: in iuuentute calor eſt acrior: in ætate conſiſtēte fuligines abundant: in ſenectute calor minuitur. Vt tandē proportionis cauſa ſit, vſus ſecundum naturam, ſecundum ætates: quotieſcunq; enim in his fit mutatio, mutatur proportio.

Tandē reſtat, vt quomodo pulſus cognoſcendi ſint, edoceamus. Quoad differentias formales: pulſus velox cognoſcitur, ſi digitus cum impetu percutiatur; tardus contra. Frequēs eſt, ſi aduertimus arteriam cito vel redire, vel fugere, ſed citra impetum, niſi cum frequētia iuncta ſit velocitas: rarus contra. Quoad differentias a ſubiecto: Magnus eſt, dum arteriam tribus digitis tangentes, obſeruamus motum arteriæ excedere illos digitos: ſi paruus fuerit, tangentibus videbitur ceu filum tenue. Durus, percutit digitum, inſtar corporis duri: mollis contra. Plenus eſt, ſi digitus percuti videatur a corpore repleto. Quoad differentias a cauſa efficiente: in Vehemente pulſu, digitus vehementer percutitur, & ſi cōprimatur arteria, non cedit: debilis contra. Quoad pulſus reſpectiuos: in æquali nulla percipitur mutatio, vel in vno pulſu, vel in pluribus: at ſi fuerit inæqualis, mutatio deprehenditur. Ordinatus nullam habet mutationē: inordinatus habet mutationem in pluribus pulſibus. Num autem pulſus ſit cum rhythmo, nec ne; non ita facile comprehendi poteſt: colligitur tñ, ſi pulſus præter naturā ſit inæqualis, ſi item inordinatus, eum neceſſario etiam eſſe ſine rhythmo. *Nota ſigna que pulſuū.*

Et hæc de pulſibus Simplicibus: breuiter iam etiam de Compoſitis diſſerendum eſt. Hecticus pulſus eſt, qui ſemper ſimilis manet, eſt que compoſitus e frequenti, paruo, & imbecilli: Cauſa eius eſt facultas imbecillis. Differt a reliquis pulſibus compoſitis: quod neq; inæqualis eſt, neq; inordinatus. Myurus, vel meiurus, id eſt, decurtatus, ſeu mutilus, eſt paruus & debilis: & hic duplex eſt, Reciprocus, & Nō reciprocus: Meiurus reciprocus eſt, dum reuertitur, magnus; & huius cauſa eſt facultas minus debilis: *De compoſitis pulſibus.*

Non reciprocus eſt, cum paruus exſiſtens, manet paruus; & huius cauſa eſt facultas imbecillior: ideoq; hic peior eſt, quam reciprocus. Deficiens eſt pulſus, qui prorſus euaneſcit; vnde minor eſt & imbecillior meiuro: Et ſi contingat, vt pulſus deficiens ſit non reciprocus; deterrimus eſt. Serrinus eſt, in quo digitus videtur à ſerra ſecari, c. 10. lib. 2. de criſ. fit per inflammationem loci neruoſi. Vndoſus eſt pulſus, in quo arteria in modum vndę aſſurgit inæqualiter; vt modo ſit altus, modo humilis, non admodũ magnus & vehemens: Huius cauſa eſt vitium, ꝙ pertinet ad inſtrumentum, non ad facultatem. Vermiculans, præter ictum inſtar vndæ eſt admodum creber, paruus, debilis: Huius cauſa eſt virtus imbecillis. Formicans peior eſt vermiculante: & propterea eſt crebrior, minor, debilior, & annexã habet tarditatem: indicium eſt virtutis admodũ proſtratæ. Conuulſiuus eſt inæqualis in ſede arterię, vt arteria ſolum ex vtriſq; terminis conuelli videat, veluti quædam corda intenſa: vnde eſt pulſus durus & paruus. Vibratus eſt inæqualis in ſede arteriæ: partes tamẽ arteriæ quædam ſurſum, quædã deorſum mouentur, vt hic pulſus magis inæqualis ſit, quam conuulſiuus. Intermittens eſt inæqualis, & potiſſimum in raritate: huius cauſa eſt facultas, potius oppreſſa, quam reſoluta. Intercurrẽs eſt inæqualis in crebritate: huius cauſa eſt facultas oppreſſa, ſed minus quam in intermittente pulſu. Capriſans (: ita dictus, ꝙ capras imitetur:) eſt, in quo dum motum arteriarum deſiiſſe putamus, e tempore velocius quam prius mouentur: vt ſit inæqualis potiſſimũ ſcđm velocitatẽ & vehemẽtiã: cuius cauſa eſt facultas oppreſſa.

Redditur ratio pulſuum in diariis febribus.

Ex his ergo quæ hactenus dicta ſunt, facile rationem reddere poſſumus pulſuum in ephemeris. Primum ergo dictum fuit, pulſum eſſe naturalem, & inæqualitatis expertem: in ephemera enim nõ eſt putredo, non eſt materia facultati noxia: vt ſi aliqua ſit inæqualitas in vno pulſu, eſt ꝙ diaſtole velocior exſiſtit: & hæc tamen inæqualitas omnino eſt exigua, & ſoluta febre prorſus euaneſcit. Dictum etiam eſt, pulſum mutari ad magnitudinẽ, celeritatem, & crebritatem. *At oppoſitum videtur aſſerere Galenus c. vlt. l. 2. de criſ. vbi ait, commune eſſe omnibus ephemeris, pulſum ad paruitatem & frequentiam promoueri, & nonnunquam ad magnitudinẽ.* Vbi ſic legere oportet Galenum; ꝙ commune ſit ephemeris, pulſum ad magnitudinem & celeritatem promoueri; nonnunquam tamen ad frequentiam: ſicut etiã ſcripſit c. 7. l. 1. de diff. febr. Nam in ephemeris in ſolo vſu eſt exceſſus, magis ratione caloris, quam vaporis: vt propterea in ephemeris pulſus primum mutetur ratione magnitudinis, ſecũdo ratione velocitatis, tertio interdũ, ſed non ſemper, ratione frequentiæ, quando ſcilicet in ephemera ſummus eſt exceſſus, & virtus non eſt admodum robuſta (: notetur autem ꝙ velocitas &

tas &

tas & frequentia pertineant ad diaſtolen.) Cur autem pulſus in ephemera ſit æqualis, mollis, ordinatus; e iam dictis euidens eſt. Durus tamen interdum eſſe poteſt, nō per ſe, ſed ratione annexi; vt ſi ephemera fiat a cauſa vehementer ſiccante: c. 7. l. 1. de diff. febr. Hinc patet ephemeram indicari e pulſu fere naturali, aliquantiſper velociori, frequenti, magno, nō duro, vehementi, vix inæquali & ordinato.

VI ſignum ephemeræ, eſt ſpecies ſeu idea febris: ab initio enim leuiter toleratur diaria: augmentum non pertranſit duas horas: in ſtatu nō eſt inſignis feruor, nec vehementia ſymptomata: deſinit ſpatio 24 horarū, cum modico ſudore, aut rore, aut vapore. *Dubitatur autem quomodo ephemera terminetur per ſudorem; cum in hac febre non ſit materia, ſeu humor?* Reſponſio: Seroſum excrementum, tertiæ coctionis, q; vehiculum eſt ſanguinis, in ſano corpore inſenſibiliter tranſpirat: at in ephemera mutatur in ſudorem, rorem, vel vaporem. VII ſignum eſt alteratio (: quæ fit ab extrinſecus occurrentibus:) modo iuuans, modo lædens: vulgo hæc ſigna vocant iuuantia & lædentia; attamen proprie a iuuantibus & lædentibus non capiuntur ſigna, ſed ab alteratione. Indicatur ergo ephemera e balneo, ſi iuuat, ita vt non ſuccedat horror inſolitus: ad differentiam putridarum: c. 2. l. 1. ad Glauc. ratio eſt, quoniam in ephemera non ſunt humores, qui balneo liquentur, & hinc in partes ſenſitiuas fluant.

VI. Idea febris.

VII. Alteratio iuuans, & lædens.

De tranſitu Diariæ in alias febres.

Cæterum oportet etiam cognoſcere, quomodo ephemera in alias febres permutetur. Id autem fit ob errorē medici, vel ægri, c. 2. l. 1. ad Glauc. maxime ob diætam, eamq; non tam largam, quam tenuiorem. Corpus enim calidum & ſiccū, laborans ephemera, ſi vtatur inedia; tunc ephemera, ſecundum Auicen. tranſit in hecticam incenſiuam, id eſt, quæ vehemens eſt, non quidem ratione eſſentiæ (: quia hectica eſt debilis & puſilla, vt ſupra diximus:) ſed ratione facultatis, quæ in corpore calido & ſicco nō reſiſtit, ſed cedit, vt celerrime fiat maraſmus torridus. Hectica autem fit ob inediam; quia hæc materiam acriorem, calidiorem, & ſicciorem reddit: nam per inediam, cum calidum innatum, quod nunquam eſt otioſum, nō queat agere in alimentum abſens, agit in obiectum præſens, nimirum in ſanguinem, & excrementum, vt propterea hoc obiectum reddatur acrius, & bilis pallida vertatur in flauam, flaua in vitellinam: & lotiū hinc redditur magis coloratū, tempore inediæ c. 12. l. 1. de criſ. c. 1. l. 14. meth. c. 1. l. de venę ſect. ad Eraſiſt. In alias etiam febres mutatur ephemera, ſi nō adhibeamus materias aperientes: nam quia prohibetur tranſpiratio, fit putredo. Facile

Ephemera in alias febres permutatio vt in hecticam.

Mutatio ephemeræ in putridam.

Signa per mutationis. autem cognoſcitur hæc ephemeræ permutatio e modo declinationis: Si enim declinatio fiat citra omnem euacuationem, item ſi ſit lõga, difficilis, pulſus perſeueret præter naturam, ſymptomata protrahantur; indicatur mutatio in alias febres. In quam autem febrem fiat permutatio, e propriis ſignis cuiuſque ſpeciei apparet.

CAPVT X.

De Indicationibus ephemeræ: deque Prognoſtico, & Materiis remediorum.

Indicantia tria. INdicationes ephemeræ ſumuntur a febre, cauſa, & virtute: quæ a febre ſumuntur, primum habent locum ratione inuentionis: quæ a virtute, ratione dignitatis: quæ a cauſa, ratione exſecutionis. Quod vero Gal. c. vlt. l. 8. meth. ait, *in ephemeris raro indicationes capi a viribus*; id nõ abſolute, ſed reſpectiue eſt intelligendum, ratione reliquorum indicantium: virtus em̃ quia plerunq; in ephemeris robuſta eſt, deſpici ſolet: abſolute tamen in omni ephemera eſt conſiderãda. Notandum etiam eſt, ephemeram exacte exquiſitam, carere cauſa interna; & proinde requirere ſimplicem ſanationem: c. 1. l. 10. meth. vnde in hac febri indicatio a cauſa non ſumitur.

I. Febris. *Dubium.* Febris igitur indicat refrigerantia & humectantia, ſiue actu, ſiue poteſtate; ſiue per ſe, ſiue per accidens. *Dubitatur autem num indicatio refrigerandi & humectandi ſit curatoria, an præſeruatoria? Febris enim ephemera, euaneſcit ad remotionem feruoris ſpirituum: vnde cum refrigeratio indicetur a ſpiritibus cordis, & non a toto corpore, indicatio videtur eſſe præſeruatiua, non curatiua?* Reſponſio. Indicatio quæ capitur a ſpiritu calefacto, eſt curatiua: alias defendi non poſſet Galeni fundamentum, ephemeræ ideam eſſe morbum calidum, cum feruore ſpirituum. Sicut enim in pleuritide, c. 4 l. 3. de criſibus, ſanguis actu inflammationem producens, id eſt, cauſa contẽtiua, indicationem curatiuam præbet, quia reſpicit ideam (: vnde vt ſanguis minuitur, ita magnitudo etiam minuitur:) pari ratione in ephemera ſpiritus accenſus præbet indicationem curatiuam. Ab idea enim ephemerę ſumit indicatio refrigerandi; quæ idea nõ ſimplex eſt, ſed compoſita e morbo & cauſa contentiua. Breuiter: ab idea ſumitur curatiua indicatio: vt patet in pleuritide, c. 4. l. 3. de criſibus: at ſpiritus calfacti, pertinent ad ephemeræ ideam; his enim refrigeratis, febris euaneſcit. E ſpiritibus ſumitur indicatio curatiua.

II. Virtus. Virtus, id eſt, natura, ſeu ſubſtantia quanta & qualis, indicat alimentum ratione quantitatis & qualitatis. Virtus autem alimentum indicat bifariã: primo

primo vt virtus ab alimento conſeruatur, & ſic indicat alimētum bonum, ſecundum quantitatem, & qualitatē: altero modo, vt virtus agit in alimentum, & ſic virtus debilis indicat εὔπεπτα, quæ facile cedunt. Cū igitur ephemera lædat organum facultatis coctricis, opus eſt alimento quod cędat.

Cauſa in ephemera non exacta, eſt indicans præſeruatorium, & indicat ſui ablationem. *III. Cauſa.*

Indicationes ephemeræ, quatenus hæc mutatur in alias febres, ſumunt a cauſa. Hæc autem cauſa eſt materia, vel ſeroſa, vel humoroſa, ſiue ſit plenitudo, ſiue cacochymia; vt opus ſit euacuatione: neceſſariū ergo eſt aperire poros; ne in alias ephemera tranſeat febres. *Indicatio ephemeræ, quæ in alias febres mutatur.*

De Præſagio.

Prędictos ſcopos facile implere poſſumus, quia virtus eſt robuſta, & febris debilis: præterea in ephemera non adeſt vehemētia cauſæ & ſymptomatum; & propterea motus breuis eſt, facileq; tollitur morbus, niſi committatur error. *Prognoſtica.*

De materiis remediorum, in ephemera.

In cibo Auicennas proponit, primum alimenti vires: ſecundo materiã: tertio vſum. Quantum ad alimenti vires: proponit alimentum & nutriens tantum; deinde & nutriēs & ſimul vacuãs. Cibus enim vim habet nutriendi, quatenus aſſimilatur: hic enim & roborat corpus, id eſt, partes viuentes, quæ nutriuntur; & auget calorem, ſeu ſubſtantiam calidi innati. c. 2. l. 3. de temperam. Cibus autem medicinalis, vel vacuat, vel alterat, pręter vim alimentalem. Pro diuerſitate autem cauſæ cibus variat: nam in ephemera e labore, probatur cibus augēs, ratione virtutis: in ephemera ex obſtructione, probatur cibus minuens, ratione materiæ morbificæ. Laudat autem Auicennas *panem infuſum in aqua, addito vino,* vt magis penetret: & hunc cibum iubet exhiberi in ephemera, quæ cum horrore inuadit. Multi medici putauerūt hanc eſſe putridam, indeq; innumeros errores in praxi admiſerunt. Ephemera enim cum horrore inuadens, eſt, quæ corripit corpora bilioſa: quoniam in his corporibus, dum patiūtur inediam, calidum innatum intenſe agēs in ſuccum alimentalē, hunc reddit mordacem, qui vbi in partes extimas tranſmittitur, in cauſa eſt horroris (& hanc febrē de tertio in tertium acceſſiones habere Gal. ait, c. 4. l. 10. meth.) Quoniam autē fit horror, cutis ſtipatur (: rigor enim omnis cutē ſtipat, vt infra c. 14. probabimus:) vnde fuligines non egrediūtur, ſed cor petunt: & hinc fit febris, quæ eſt ephemera, quia nō habet locum putredo. Sic igitur Gal. c. 5. l. 10. meth. diſtinguit febrē putridã, a febre q̃ fit ꝓpter mordacitatē ſucci excal- *1. Cibi facultates.* *2. Cibi materia.* *Ephemera inuadens cum horrore.*

Examen cibi medicinalis Auicen. facti & acris redditi, a calido ingenito corporis bilioſi. In ꝓpoſito aūt cibo medicinali, e pane, cū vino & aqua: panis eſt baſis, q̃ nō eget correctione: Qm̃ enim febris inuadens cū horrore, fit in corpore calido & ſicco, q̃ inediā eſt paſſū; neceſſario deficit ſuccus alimētalis: & ꝓpterea op⁹ eſt alimēto boni ſucci. Deinde, q̃a calidū innatū in hac febre ſuccos attenuat, opus eſt alimēto mediocris craſſitudinis: cui⁹ materia potiſſimū eſt panis. c. 26. l. 3. de fac. alim. Qm̃ aūt nō tantū alimēto, ſed etiā refrigeratione op⁹ eſt in hac febre; panis vero nō refrigerat: addit̃ adiuuās frigidū, ad baſin, cui⁹ materia eſt aqua. Præterea quia etiā cita & veloci op⁹ eſt refectione, & panis nō ita velociter penetrat: op⁹ eſt adiuuāte, cui⁹ materia eſt vinū. *Dubitatur autem hic, cur Gal. c. 3. l. 10. meth. in ephemera cū horrore, in gracili corpore, probet halicā integrā, ex aqua calida, cū granis mali punici? hic. n. cibus nō eſt facilis digeſtionis?* *Dubium de cibo coctu difficili.* Rñſio. Auicennas ꝓpoſuit panē cū vino, id eſt, cibū facilis digeſtionis; q̃a reſpexit ad nutritionē toti⁹ corporis. Galen. aūt reſpicit ad imminētem ſyncopē, in ſtomacho bilioſo, de quo ibi loquit̃: reſpicit ergo ad vētriculū, & nō ad totū corpus, vt Auicēnas. *Alind dubium, de vino.* *Cōtrouertitur quoq; de vino: nā Gal. c. 3. l. 10. meth. in ephemera cū horrore vinū exhibet ſolū die vndecimo, propter ſyncopen.* Rñſio. Galen⁹ nō exhibet vinū niſi vndecimo, rōe potus: Auicennas aūt ante exhibet vinū, nō rōe potus, ſed rōe cōdimenti, & adiuuātis baſin. In putridis aūt vinū nō debet exhiberi, vt a quibuſdā fit, ꝓpter hāc Galeni auctoritatē, male intellectā. *3. Quando cibandum, in diaria.* Quoad *vſum,* Auicēnas ꝓponit *Quādo cibandū,* vt magis neceſſariū: & ait, cibū in declinatione ephemeræ dandum eſſe. Excipit̃ autē ephemera cū horrore in corpore bilioſo: nā in hac febre in principio cib⁹ eſt dādus, ne ſuccedat ſyncope: vnde Galen. beneficio panis cum vino exhibiti, & horrorē, & febrē prohibuit: c. 3. & 4. l. 10. meth. Qm̃ igit̃ hæc febris cū horrore inuadit de tertio in tertiū, prodeſt ante horrorē cibare; aut etiā, ſi illud tēpus iam ſit neglectū, imminente horrore: vel, ſi & hoc tēpus ſit neglectū, exhibēd⁹ eſt cibus poſt horrorē, decreſcēte paroxyſmo: nec exſpectāda integritas. Rō eſt: q̃a p̃ſentia indicātis vehementioris cibū flagitat, etiā imminēte acceſſione, aut horrore p̃ſente: vel enim ſyncope ſeq̃t̃, vel febris fit moleſtior: fit aūt moleſtior, q̃a niſi cib⁹ exhibeatur, calidū innatū efficaci⁹ agit in ſuccū, eūq; reddit acriorē ac mordaciorē, vnde febris intēdit̃. Hoc etiā loco in principio nō adeſt aliquod prohibens, quia nec adeſt materia q̃ prohibeat (: vt in febrib. putridis:) nec febris prohibet, q̃ tū imminēte acceſſione, tū tēpore horroris nōdū adeſt, & nōdū eſt febris. At poſt horrorē febris ſubſeq̃t̃; & ꝓpea ꝓhibet cibū in augmēto, ac in ſtatu; pmittit aūt in declinatione: nā in augmēto & ſtatu, p febrē organū facultatis coctricis ita eſt læſū, vt cibū nō regat: ſec⁹ aūt in declinatiōe.

Præterea

Præterea etiam *aquam frigidam* probat Auicennas: eiuſque & vires & vſum proponit. Quantum ad vires: aqua datur vt medicamentum; deinde etiam pro potione. Vt medicamentum datur, quatenus refrigerat ſpiritus vehementer accenſos, in periculo hecticę. c. 5. lib. 10. meth. potiſ. quia virtus permittit, nec eſt materia quæ prohibeat. Frigida pro potu nō copioſe ſumenda, dum viſcera ſunt debilia: vnde Galenus capite tertio, libro decimo, meth. in corpore cal. & ſicco, *vinum*, exhibet poſt diem vndecimum, quia ante vndecimum prohibetur vinum a feruore in ſpiritibus, propter hecticam. *Vinum autem dum exhibetur, aquoſum erit:* cap. 5. lib. 8. methodi. Quoad vſum; Auicennas frigidam non prohibet in principio; nam virtus eſt fortis. *Aqua frigida.*

Proponit etiam *balneum aquæ dulcis*; quod vim habet refrigerandi, humectandi, vacuandi, ſenſibiliter & inſenſibiliter, poroſq; aperiendi: idque præſtat balneum, ratione variarum ſuarum partium, cap. 10. lib. 10. meth. Quatuor autem ſunt partes principales: aer calidus, ſolium calidæ, ſolium frigidæ, ſudatorium: quibus licet etiam inunctionem addere, tanquā partem minus principalem. *Aer*, calefacit, laxat, fundit, vacuat. *Solium calidæ moderate*, vim habet moderate calfaciendi & humectandi. *Solium mediocriter frigidæ*, refrigerat mediocriter, denſat, prohibet diſſolutionem ſubſtantiæ calidi inſiti. In *ſudatario*, ſudor adhærens abluitur. *Inunctio* ſi fiat tantum in fundendo & leniendo, citra frictionem, ſtipat: vnde Galenus capite ſecundo, libro octauo, metho. in ephemera e cutis denſitate, vtitur oleo cum blandiſſima frictione. Hinc igitur Galenus capite tertio, libro primo, ad Glauc. balneum ſecundum aerem probat, in ephemera e cutis denſitate, & in ephemera ex inflāmatione inguinum: in reliquis aūt quam primum ab aere recedendum ſuadet, quia non eſt opus euacuatione. Solium calidæ, probatur in omni ephemera; humectat enim & attemperat calorem febrilem, acreſque vapores euocat. Solium frigidæ, non probatur in ephemera e bubone: neque in ephemera e denſitate. Sudoris deterſio probatur in ephemera, vbi locum habet aer balnei. Poſtremo inunctio, ſi fiat cum oleo tenui: verbi gratia, chamæmelino, probatur in ephemera e denſitate: contra, in ephemera e labore improbatur, quia non eſt opus euacuatione. Notandum autem ne aliquid prohibeat: veluti materiæ copia, vt in ephemera e nauſeabunda ſatietate: qualitas, vt in ephemera ex obſtructione; in ephemera cum catarrho frigido: motus, vt in ephemera cum alui fluore. Debet autem balneum in declinatione adminiſtrari. *Balneum, eiuſq; partes vide ſup. pag 127.*

Quin etiam in genere Auicēnas *frictiones proponit*: quæ vel molles ſunt, *Frictiones.*

& habent vim aperiendi; vel duræ & aſperæ, & habent vim ſtipandi. Longa etiam efficacius agit, quam breuis. Probatur autem frictio in ephemera ex obſtructione, & e repletione, nō in ea quæ eſt ex inanitione. Galenus tamen c. 3. lib. 1. ad Glauc. in omni ephemera frictiones molles vſurpat: interdum cum panno reſiccato, quæ ſiccant & euacuant; vt in ephemera, quæ eget euacuatione: interdum cum panno madefacto, manibus inunctis iis quæ poros aperiunt, vt humor olei vel aquæ ingrediatur & humectet, in ephemera e vapore, & ab euacuatione. Conueniunt autem frictiones tempore balnei, & poſt balneum.

Euacuatio totius. Poſtremo *euacuatio totius* probatur in ephemera ex obſtructione, e nauſeabunda ſatietate, & ſoliditate, id eſt, repletione vel ſanguinis, vel alterius ſucci. Licet igitur in ephemeris, quandoque ſecare venam, quandoque purgante medicamento vti: dum ſcilicet ſuccus vehementer peccat, putridáq; minatur. Vtimur ergo illis remediis vehemētibus: non q̃ ephemera ſit vehemens, ſed quod humor vehemens ſit. Et hæc de ephemeris.

CAPVT XI.

De definitione & cauſis febris putridæ: ſimul de Putredinis natura in genere.

AVicennas de Putridis loquitur in genere, & in ſpecie. In genere, primū agit de indicationibus, ſecūdo, de ſignis, tertio, de indicatis & materiebus. Hoc autem primum caput in quatuor partes diuidi poteſt: primum enim agit de cauſis putredinis: ſecundo, de loco in quo viget cauſa putredinis; ibi, *& quandoq; putredo communis toti*, &c. tertio, de numero humorum putreſcentium; ibi, *& humor recipiens putredinem, &c.* primo, de differentiis putridarum febrium, vt capiuntur a materia & loco; ibi, *& putredo choleræ facit tertianam, &c.*

Quomodo generatur putrida. c. 5. l. 1. de diff. feb. Modus, quo generatur febris putrida, hic eſt: A ſucco putreſcente vapor putridus eleuatus cor petit: & humores cordis accēdit, ponitq; in calefacto eſſe: vnde deinceps calidū cordis innatum redditur igneum: & hinc calor extraneus præter naturam impertitur toti corpori: & tunc eſt febris.

Putrida quid? Putrida igitur febris, eſt febris, producta ab humore cordis primū calefacto, citra putrefactionem. Dicitur *ab humore cordis, &c.* propter differentiam ephemeræ & hecticæ. Dicitur *citra putrefactionem*; ad differentiam putridæ peſtilentis: putreſcunt enim humores extra cor, non in corde, niſi in febre peſtilenti.

Quoniam

Quoniam febris putridæ cauſa, eſt humor putridus,&corruptus;de *pu-
tredine* erit dicendum: & primum de *generatione humorum*, quæ putredi-
ni opponitur. Sic enim contraria ſeſe mutuo explicant. Oporter igitur co- *De genera-*
gnoſcere, quęnam ſit materia, e qua humor generatur: ſecundo quodnam *tione humo-*
ſit agens: tertio, quodnam ſit opus. Materia humorum e qua, eſt cibus, *rum.*
vt in chylum mutatur. c.4. lib.8. de placit. Agens eſt hepar, ad quod totum 1.
hæc actio perfecta pertinet, ratione propriæ compoſitionis ipſius: actio 2.
autem eadem, quatenus nõ conſideratur vt perfecta, ſed vt incipiens; tunc
concurrit hepar per propriã carnẽ, & proinde per tẽperiem propriæ car-
nis, non per compoſitionem, & per calidum inſitum, quod habet permi-
ſtum ſpiritum naturalem. Tertio, humor eſt opus, particeps ſanguinis, & 3.
vtriuſq; bilis: lib. 1. de natura humana. Notandũ autem Galenum hoc loco
excipere pituitam: licet enim hæc in maſſa humorum etiam contineatur,
c.4. l.8. de plac. & tex. 23. l. 1. de natura humana; tñ pituitæ efficiens non
eſt hepar, ſed ventriculus. Hinc c.8. lib.2. de fac. natural. dum proponit he-
par, quatenus calore ſuo producit humores, non meminit pituitæ. E tri-
bus his ſuccis, ſanguineus eſt ſolum alimentalis: reliqui & alimentales, &
excrementitii. Quoniam enim a quatuor humoribus conſtamus, & gene-
ramur; ex his etiam nutrimur: c.8. lib.1. de elementis. c.2. & 4. l.2. de elem.
Etſi autem omnes ſucci ſint alimentales: ſuccus tamẽ ſanguineus primum
locũ obtinet, c.4. li.2. de elementis. quia calidũ innatum, cum ſpiritibus, e
ſolo ſanguine regeneratur: vnde hic tam naturæ eſt familiaris, vt in *ὑπερκα-
θάρσει* ad extremum retineatur: text. 30. lib. 1. de natura humana.

Iam etiam miſti generationẽ, quæ putredini opponitur, tradere opor- *Generatio*
tet. Ariſtoteles libro 4. meteor. ait, miſtum generari, quotiescunque ele- *miſti.*
mẽta miſcentur. Sed quomodo miſcentur? Calidum habet rationẽ agen-
tis, humidum habet rationem paſſi: vtrumq; tamen eget adiuuante; cali-
dum nimirum eget frigido, vt temperetur, ne abſumat & diſſipet humi-
dum; frigidum igitur ad miſti generationem ſecundario concurrit. Humi-
dum præterea eget ſicco, quo firmetur & ſtabiliatur, vt actionem calidi
retineat. Miſti ergo generatio fit a calido, per frigidum temperato, quod
calidum agit in humidum, ſicci beneficio ſtabile redditum.

Putredo & corruptio miſti, contraria eſt generationi: & fit dum miſti *Corruptio*
elementa diſſoluuntur: vnde elemẽta in generatione & corruptione con- *corporis mi-*
trario ſe modo habẽt. Calidum enim nec terminat humidum, nec termi- *ſti.*
num gradumq; ſuum ſeruat: frigidum non temperat calidum, ſed exſtin-
guit: humidum a ſicco non ſeruatur, ſed ſeparatur & egreditur, vt corpus
putridũ foris humidum appareat, tandemq; remaneat portio ſicca; omnis

enim putredo tendit ac degenerat in terram, vel in fimum, vel in ſitum; idque pro diuerſitate miſti putreſcentis: vt in cadauere humano, cum putreſcunt primum ſucci, in circumferentia cadaueris apparet ſitus: cum putreſcunt partes carnoſæ, apparet fimus: tandem cum oſſa putreſcunt, fit cinis & terra. Cum autẽ putredo fiat, quod calidum a frigido exſtinguatur, & humidum a ſicco ſeparetur: cauſa horum reddenda. Ait igitur Ariſtoteles frigidum in miſto exſtinguere calidum, quoniam calidum miſti imminuitur, frigidum autem ſuum retinet gradum, nec minuitur. Calidum autem miſti imminuitur, ab ambiente calidiore: vt quemadmodum magna flamma exiguam ad ſe allicit, ita ambiens calidius, miſti caliditatem ad ſe trahit, vnde miſti calidum minuitur. Deinde vero vt calidum miſti, attrahitur ab ambiente calidiore; ita ſimul educitur humidum; vnde humidi & ſicci fit ſeparatio. Quoniam igitur calidum minuitur a frigido, & educitur etiam ab aliena caliditate, ſcilicet ambientis: recte dixit Ariſtoteles, calidum & frigidum eſſe cauſas effectrices putredinis; & putredinẽ eſſe communem paſſionem, frigiditatis propriæ (: quæ exſtinguit calorem proprium:) & caloris ambientis. Dum autem ait Philoſophus, putredinem eſſe interitum proprii caloris, in quouis humore, ab externo calore factum: reſpicit ad omnem putredinem, tam ſecũdum totum, quam ſecundũ partem; tam naturalem, quam præter naturam. Quamuis illa definitio nõ ſit integra: proponit enim tantũ modum, quo miſtum, antequam putreſcit, a proprio ſtatu recedit. Putredinis autem finitio hæc eſſe poteſt: quod ſit corruptio miſti ſecundum totam ſubſtantiam, procedẽs a frigiditate propria, vna cum calore ambientis. Dicitur *corruptio*, id eſt, motus ad nõ eſſe, in miſto iam putrefacto. Galenus autem cap. 8. lib. 11. meth. ait eſſe mutationem ad corruptelam; reſpiciens videlicet ad miſtum ſemiputridum. Additur, *corruptio miſti*: ad diſcrimen corruptionis elementi, quæ non eſt putredo, ſed tantum corruptio: ſolum enim miſtum eſt obnoxium putredini: & elementum ſi putreſcit, tãtum in ratione miſti putreſcit, quatenus admittit ſubſtantiam vaporoſam, e quatuor elementis conſtantem. Additur, *ſecundum totam ſubſtantiam*: vt putredo diſtinguatur a corruptione animati: cum enim animal moritur, eſt corruptio miſti, ſed non ſecundum totam ſubſtantiam; manet enim cadauer, quod deinde putreſcit. Corruptio ergo miſti, quatenus hoc eſt animatum, fit, quãdo diſſoluitur ſubſtantia calidi primogeniti, quod vinculum eſt animæ cum corpore. Per totam autem ſubſtantiam, intelligi oportet partes corporis putreſcentis: ſi enim in Socrate putreſcit vna libra ſanguinis; non totus putreſcit Socrates, ſed tota libra ſanguinis. Similiter dum aqua putreſcit; non tota putreſcit, ſed tota

Cauſa effi. putred.

Putredo quid.
1. Motus. Corruptio: motus ad corruptionẽ.
2. Mobile.

Putredine res corrumpitur ſecũdũ totam ſubſtantiam.

tota ſubſtantia illius portionis impuræ. Hoc modo vinum, cum in acetum mutatur, non totum putreſcit, ſed pars humidior, ſeu ichoroſa: vnde in locis nonnullis vinum decoqui ſolet, vt abſumatur humor, qui cauſa eſſe poſſet corruptionis & putredinis. Cum autem finis putredinis ſit terra, fimus, vel ſitus: in aceto ſitus reperitur. Proinde acetum licet frigidum ſit, obtinet tamen etiam quandam caliditatem, cap. 19. lib. 1. ſimpl. Frigidum eſt, quia propria vini caliditas eſt imminuta; vt acetum dicatur vinũ mortuum, cap. 17. lib. 1. Calidum vero ſtatuitur, quoniam portio ichoroſa putreſcit; cuius finis eſt ſitus, qui cum aceto miſcetur: & cum hic ſit calidus, fit vt acetum alicuius caloris ſit particeps. Acetum ergo propria natura eſt frigidum: e putredine tamen alienam caliditatem eſt adeptum. c. 2. lib. 4. ſimpl. Cæterum, quoniam putredo eſt corruptio proprii caloris, in vnoquoque humido; ita vt fiat iactura caliditatis & humiditatis miſti, totaque corrumpatur ſubſtantia: breuiter iam de Calido, & Humido dicendum. Calidum eſt quod patitur in putredine: & illud calidum eſt in miſto, quatenus eſt miſtum: non enim eſt calidum quod ingenitum vocatur, & per mortem diſſoluitur; cum hoc pertineat ad miſtum, nõ quatenus miſtum, ſed quatenus animatum eſt. Calor ergo ab Ariſtotele proprius dicitur, qui eſt in miſto; ad differentiam eius qui eſt extra miſtum. Humidum, in quo calor corrumpitur, eſt cuiuſlibet miſti; ſiue hoc reperiatur in elemento, ſiue in alio miſto, eoq; aut animato, aut inanimato. Elementa putreſcunt, quatenus redduntur impura a miſto vaporoſo, quod putreſcere poteſt: excipitur ignis, c. 4. li. 5. de gen. animal. Metalla etiã putreſcere poſſunt, quia ſunt miſta: ſed difficulter, propter denſitatem. Hæc de ſubiecto. Quoad cauſam efficientem; dictũ eſt, *putredinem produci a frigiditate propria, vna cũ calore ambientis.* Et hoc dicitur, ad differẽtiam combuſtionis, quæ etiam eſt corruptio miſti ſecundũ totã ſubſtantiam: ſed hic calor naturalis miſti, vincitur a calore igneo; in putredine autẽ a frigido & a calore ambientis. Per ἀλλοτρίαν θερμότητα enim Ariſtoteles intelligit calorem ambientis: vnde addit, tẽpore frigido miſta minus putreſcere: calor enim ambientis tũ eſt exiguus: putredo autem non producitur, niſi ambientis calor ſit intenſior, alias enim internum calorem euocare nequit. Hinc ignis non putreſcit; quia nil reperitur extra ignem, quod ſit igne calidius. Miſtum etiam ꝙ mouetur magis ſeruatur a putredine: propter motum enim miſti calor ambientis fit languidior. Hinc magna Ariſtoteles ait a putredine vindicari: quia calorem habent validiorem. Hinc etiam proble. 15. ſect. 5. ait, ꝙ putreſcit, calidius inter initia euadere, aſſcititio calore: quod & Galenus probat, *c. 6.* l. 2. de temper. Eadẽ quoq; de cauſa in prohibita trãſpiratione fit putredo:

ἡ οἰκεία θερμότης.

ἐν ὑγρῷ.

3. Mouens.

Adiuuantes cauſæ putredinis. quia calor fit intenſior. Hæ ergo duæ putredinis cauſæ ſunt primæ & neceſſariæ: frigiditas propria, & calor alienus. Præter has vero etiam cauſæ quędã ſunt adiuuantes: vt ſi ſanguis in parte collectus, a natura non regitur, nec diſſlatur, putreſcit, c.9.l.2.de febr. Sic etiã immobilitas auget putredinẽ: quia per quietẽ corporis putreſcẽtis calor putrefaciens efficacius agit, ſect. 1.l.3.epid. Perpetua autem cauſa adiuuans putredinis, eſt calor aſſcititius impreſſus in miſto putreſcente: vnde pro vi cauſarum, miſtum, citius, vel tardius, magis vel minus, putreſcit.

Differentiæ putredinis. Putredinis differentiæ ſumuntur a Mobili, & Mouente. A mobili: putredo eſt vel ſecundum Totum, vel ſecundũ Partem. Secundũ totum; dum totum cadauer putreſcit. Secundum partem; cum verbi gratia pomum, ſecundũ dimidium putreſcit. A mouente: mouens agit vel e lege naturæ, vt dum cadauer putreſcit, & dicitur putredo naturalis: vel citra legẽ naturæ, & dicitur putredo præternaturam. Et hæc in genere de Putredine dicta ſunto.

De cauſis febrium putridarum.

Cum putredo humoris, ſit corruptio humoris ſecundum totã ſubſtantiam, a frigiditate propria, vna cũ calore ambientis: cauſas putredinis humorũ oportet ſumere, ab humore, & ab ambiente, id eſt, a mobili & mouente. Mobile, ſeu paſſum, eſt humor putredini aptus: qui fit e cibis humi-

I. *Cã putredinis in cibis.* dis. Humiditas hæc ciborum eſt Naturalis, vel Aſſcititia. Naturalis; eſt Alimentalis, vel Excrementitia: hæc magis, illa minus putredini apta. Alimẽtalis humiditas eſt, qualis eſt in *lacte*. Excrementitia, eſt Naturalis, vel Præter naturam. Naturalis eſt Seroſa, vel Humoroſa. Seroſa; cũ maior cibi portio mutatur in excrementũ ſeroſum: vt in *fructibus humidioribus, horariis, fugacibus*. Humoroſa eſt in fructibus qui mutantur in ſuccum crudum; vt ſunt *cucumeres*. Humiditas excrementitia præter naturam, nõ eſt aquoſa, nec cruda, ſed praua: vt in cibo malo ſecundũ ſubſtantiam, in *braſſica ſcilicet. fungis, &c.* Humiditas aſſcititia cõſideratur in cibo, vel Ante aſſumtionem, vel Dũ aſſumitur. Ante aſſumtionem, eſt humiditas, quæ prodit a malitia artificii: vt Auicennas vocat: Malitia autem artificii multiplex eſt: perpenditur enim ratione cibi Simplicis, vel Compoſiti. Ratione ſimplicis; dũ frumentum, hordeum, & alia, quæ ſua natura bonæ ſunt humiditatis, non recte ſeruãtur: ſed ob malum artificium vitiantur. Ratione cibi cõpoſiti; dũ coqui cibos male miſcent, vt ratione huius miſtionis generẽtur humores, qui facile putreſcunt. Humiditas aſſcititia dũ cibus aſſumitur, prodit ex importuna ciborũ exhibitione; vt dum vel cibus ingeritur, priore

prlore nondũ cõcoćto; quæ malitia horæ ab Auicenna dicitur: vel δύσπεπτα cibi prius quã εὔπεπτα aſſumuntur, vt caro bouina ante lac; quæ malitia ordinis eſt Auicennæ. Hæc de vitio ciborũ. De ſapore & odore nihil dictum eſt: quia non ſunt cauſæ, ſed ſigna cibi putreſcibilis. Quod de cibis dictũ, de potu etiã intelligendum; vt de vino corrupto, de aqua fecul ta, &c. Cauſæ putredinis humorũ, quæ ſumũtur a mouente, id eſt, ab aere ambiente ſunt duplices: ambiens enim redditur intenſior, propter cauſam Internam, vel Externã, vt eſt aer peſtilentiæ, lacunarũ. Interna, eſt obſtructio: huius cauſa eſt humor, peccans Copia, vel Qualitate, craſſitie nimirũ aut ſiccitate. Humorũ autẽ cauſæ ſunt Generantes, vel Detinentes. Generantes ſunt Internæ, vel Externæ. Internæ generant materiã vel Copioſam, vel Craſſam, vel Viſcidam. Copioſam; hepar calidũ & humidum. Craſſam & viſcidam; ventriculus frigidior; maxime ſi hepatis iuncta ſit caliditas: ab hepate enim calidiore iuſto citius attrahitur chylus. Externę quoq; vel generant materiam copioſam; vt aer temperatus, copioſus cibus & potus, ſomnus, quies, vel craſſam & viſcidã; vt aer frigidus, cibus frigidus, ſimilis potio, ſomnus, quies, medicamenta frigida. Detinentes cauſę ſunt habitus denſus, temperamentũ frigidum, cibi aſtringentes, vt cydonium, meſpila, &c. cibi cõditi aſtringẽtibus, omphacio, &c, potus aſtringẽs, aluus aſtricta, ſomnus, quies, medicamenta aſtringẽtia. Hæ obſtructionis ſunt cauſæ. Cæterum obſtructio interdũ ſola eſt, interdum cauſam habet adiuuantem. Obſtructio ſola concurrit, dum prohibetur tranſpiratio, ſeu euentatio. Cauſa adiuuans eſt vel Materia genita quæ agit, vel Cibus crudus. Si materia agit, tunc hæc actio, ſeu hic motus pendet, vel e faciendis, vt dũ fit motus poſt nauſeabundam ſatietatem: vel e foris incidentibus, vt e balneo, ſolis ardore: vel ex aſſumendis, vt dum aſſumũtur calida ſuper repletionem. Si cibus ſit crudus & incoctus, pendet e dimiſſione cautelæ: vt ſi quis ſolitus ſit ſcuto tegere ventriculum, & dimittat; tunc enim ventriculus nõ poteſt cibum concoquere. Hæ ſunt cauſæ, quæ poſſũt humores putrefacere. Notandum vero humores putreſcere interdum cum prohibita tranſpiratione, interdum ſine prohibita tranſpiratione. At in febré putrida ſemper neceſſe eſt prohibitam eſſe tranſpirationem: alias enim humoris putreſcentis fuligines cor non peterent, ſed egrederentur.

Cauſa putredinis ab ambiente ſumta.

In loco, de quo fit putredo.

Putredo vel in omnibus venis vel in certa parte.

Putredo fit vel in Toto, vel in Parte. In toto; cum materia putreſcit in omnibus venis. In parte; dũ humoris putreſcentis origo pertinet ad mem-

brum determinatum: vnde illud membrum nominatur Focus putredinis, c. vlt. lib. 2. de diff. feb. cap. 4. & 20. lib. 11. meth. Cæterum membrum determinatum euadit fomes putredinis, quoniam præter naturam repletur. Repletur autem præter naturam, quoniam vel ſuſcipit, vel Attrahit, c. vlt. de diff. feb. lib. 2. Suſcipit propter debilitatem. Attrahit autem propter Caliditatem, aut dolorem. Doloris autem cauſa præcipua, vel eſt Senſus exquiſitus, vel Cauſa dolorifica.

De numero humorum putreſcentium.

Humores 4. poſſunt putrere.

Deinceps Auicennas tradit putredinis differẽtias, deſumtas ab humore putreſcente. Cum autẽ humores quatuor poſſint putreſcere, bilis, pituita, melancholia, ſanguis: ob id quatuor ſunt differentiæ putredinis. Hoc loco notandũ, in ſuccis eſſe portionẽ & alimentalem, & excrementitiam. Alimentalẽ Gale. proponit c. vlt. l. de inæq. intẽp. & t. 18. l. 1. de natura humana. Excrementitia patet in bile, pituita & melancholia. Sanguis autem ſi ſe habeat ſecundum naturam, tunc portionem ſolũ alimentalem obtinet: ſin præter naturã ſanguis ſit affectus, etiam excrementitiam obtinere poteſt, quæ eſt ichor, e quo febrem oriri putridam infra demonſtrabimus.

Ichorem eſſe quid diſtinctum a lotio.

De ichore autem quædam breuiter admonebimus. Eſſe autẽ ichorem teſtatur Galenus c. 4. l. 1. prorhet. ait enim ſerum bilis atræ, miſceri cũ excremento ſeroſo: vbi ſerum bilis atræ, id eſt, ichorem, diſtinguit ab excrementis ſeroſis, id eſt, a lotio. Item, c. 9. lib. 1. de tuend. ſan. ait, ſanguinem optimum, nec ſeroſo, nec aquoſo liquore eſſe permiſtum: vbi ſerum diſtinguitur ab aquoſo humore, id eſt, ab ichore. Et aph. 37. ſect. 2. l. 6. epid. ſanguinem ichoroſum proponit.

Ichor omnis præter naturam.

Ichoris cauſa.

Sciendum autẽ ichorem ſemper eſſe præter naturam: vnde Galenus loco cit. monet, cũ omnis ſanguis ichoroſus ſit malus, ab Hippocrate vocari quandoq; bonum, id eſt, minus malũ. Hinc t. 4. l. 1. de nat. hum. ait, ichorem generari in morbis grauibus. Dicit autem Galen. ca. 2. lib. de tum. præt. naturam, ichorem eſſe tenuiorem ſanguine, & generari e ſanguine, a calore inflammatorio. Vnde & Philoſophus ca. 4. li. 2. de par. an. dicit, ſaniem eſſe portionem dilutam, ſiue aquoſam ſanguinis: & addit, quod ſit pars vel nondum concocta, vel corrupta: quibus ſignificat, ſaniem ſeu ichorem, eſſe partem ſanguinis aquoſam, frigidam, nõ concoctam, quæ a calore coquente vel vincitur, & in ſanguinem vertitur, vel nõ vincitur, & in ſerum, id eſt, in ichorẽ mutatur. Et ſic manifeſte ichor diſcernitur a lotio; quod non eſt materia corrupta, nec in ſanguinem põt mutari.

Ichoris vox impropriè vſurpata.

Impropriè autẽ Galen. ichoris voce vtitur, c. 13. l. 3. de natural. fac. vbi

vbi ait, ventriculum in inedia excrementis impleri, quæ ſint ſanies billioſa, pituitoſa, & ſeroſa, id eſt, ichor bilis, pituitæ, & lotium ſeu ſerum. Quoniam enim ſemper ventriculus tẽpore famis hæc excrementa attrahit; neceſſe eſt, vt ſemper in corpore noſtro, ſecundum naturam generentur. At ichor eſt contra naturam. Ergo non loquitur de veris ichoribus. Quod ſi quis dicat veros ichores eſſe ſecundum naturã: quęſo, cur igitur ichor ſanguinis & melancholię non etiam generatur, & a ventriculo per inedias attrahitur? Licet autem per famem attrahatur ſerũ, & pars tenuior pituitæ, itemque bilis; non tamen a ventriculo attrahitur ſanguis: quia excrementa tantum in fame trahuntur ad ventriculum, nõ autẽ alimenta: at portio ſanguinis tenuior, nõ eſt excrementitia. Nec melancholia attrahitur, quæ ob craſſitiem non ita trahi poteſt, vt bilis: & præterea excrementum melancholicum eſt adhuc alimentale, ſaltem cauſa lienis; excrementum autem billioſum nulla e parte eſt alimentale. Conſtitutum ergo ſit, ichorem eſſe excrementum pręter naturã, prodiens e tenui portione cuiuſlibet humoris. Sicut autẽ humor accipitur & pro aggregato quatuor humorũ, & pro vnico tantum humore: ita ichor primum eſt maſſa ichoroſa; quæ põt eſſe ſanguinea, bilioſa, &c. deinde eſt ichor ſanguineus, pituitoſus, bilioſus, melancholicus. *Ichor quid, & quotuplex.*

CAPVT XII.

De differentiis putridarum febrium.

IN hac capitis parte Auicennas febres diſtinguit. 1. ab idea, ſeu ſpecie humoris. 2, a loco in quo materia putreſcit. 3, a materia acceſſionis. 4, a vehementia dignitatis, eſſentiæ & facultatis.

Quemadmodum igitur quatuor ſunt ideæ humorum; ita etiam quatuor ſunt ſpecies febriũ putridarum: ſcilicet bilioſa, ſang. pit. melancholica. *Hic vero dubitatur, cur Gal. c. 8. & 9. l. 2. de diff. febr. ſanguineam febrem omittat?* Rñſio. Si quęritur de numero febrium putridarũ; tunc neceſſario quatuor ſpecies putridarũ conſtituuntur; negari enim nõ põt ſanguinem putreſcere; quod etiam Gal. fatetur, c. 5. l. de cur. per venæ ſect. At ſi quæſtio eſt de numero periodorũ, tres tantum ſunt differentiæ; cum ſanguis non obtineat propriam periodum, vt ait Galen. c. 9. l. 2. de criſ. Et huc reſpicit Galenus ſi quando 3 ſpecies putridæ proponit. *I. Diff. ab idea humorum. Obiectio.*

Sequuntur differentiæ a loco. Per locum intelligitur ſedes, in qua putreſcit humor faciens febrem; non autem focus, ſeu fomes. Ait ergo Auicennas, materiam putreſcere vel In venis, vnde oriuntur febres Cõtinuæ: vel Extra venas, vnde Intermittentes. Sanguis quidem ſaltem in venis pu- *II Diff. a loco.*

treſcit:contra reliqui ſucci,& in venis, & extra putreſcere poſſunt. Intermittentium ſunt 3 ſpecies, Pituitoſa, Biliofa, Melancholica. Continuæ ſubdiuiduntur,ratione Venarum,& ratione Materiæ. Ratione venarum; materia putreſcit in Omnibus venis, vel ſaltē Plurimis, ſeu proximis cordi,& prodeunt febres continuæ,continentes,quæ ab Auicenna concluſæ nuncupātur: aut contra putreſcit materia Non in venis omnibus,vel proximis cordi,& oriuntur continuæ proportionales. Ratione materiæ, datur continua ſanguinea,pituitoſa,biliofa,melancholica. Porro febres continentes ſunt in triplici differentia:nam ſi ęqualiter ſe habent,dicūtur Nomotonæ,ſi inæqualiter,& quidem ſi augentur, dicuntur Epacmaſticæ ; ſi decreſcunt,Paracmaſticæ dicuntur. Continuæ etiam proportionatæ ſunt triplices;cap.2.lib.2.de diff.feb.primum genus pertinet ad bilem, & dicitur tertiana continua proportionata. Secundum genus pertinet ad bilem & pituitam,& quotidie inuadit,ſed acceſſiones ſunt diſſimiles,quia febris ſimplex non eſt. Tertium genus pertinet ad melancholiam, & ad quartanas.

Obiectio, humores in venis non putreſcere. *Alexander autem c.2.l.12.aduerſus hanc Galeni differentiam affirmat,humores in venis potius comburi,quā putreſcere.Si enim putreſcerent,ait, generarentur in venis animalia,quæ aliquando per vrinas excernerentur?* Reſponſio. Animalia non poſſunt generari, niſi miſtum putreſcens paulatim putreſcat: at humores in venis repente putreſcunt.

Num materia intermittentium extra venas putreſcat, an intra? *Dubitatur,num materia,quæ a venis extra mittitur,putreſcat in venis, an potius extra?* Alexander loco citato inquit; in febribus intermittentibus materiam putreſcere in venis:quod inde probat,quia in intermittentibus indicia ſumimus a lotio; lotium autem indicat putredinem in venis. Reſponſio. In intermittentibus materia putreſcit extra venas: id quod rigor, quandoque apparens,indicat: dum enim rigor fit,nondum eſt febris,quia materia nondum eſt putrida. Ergo extra venas putret. Lotium vero indicat ſaltem materiæ diſpoſitionem ad putredinem.Hæc de differ.a loco.

III. Diff. a materia acceſſionis.vbi quædā prius explicātur. Quantum attinet ad differentias a materia acceſſionis deſumtas; quædam prius de acceſſionibus & periodis dicenda ſunt.De acceſſione dicendum;primo,cur inuadat?ſecundo,cur inuadat cum rigore,horrore,frigore,vel inæqualitate,vel ſine his?Periodus vero perpendenda ratione principii,& ratione finis. Ratione principii,explicandum;primo,cur febris redeat? ſecundo,cur alia velocius,alia tardius reuertatur? tertio,cur reuertatur ſtatutis diebus,vt pituitoſa quotidie? quarto,cur redeat quandoque eadem hora,quandoque diuerſa? Ratione finis declarandum,cur quædā acceſſio longiore tempore,quædam breuiore perducatur ad finem.

Primum

Cauſa inuaſionis in non periodicis.

Primum igitur, *quantum ad cauſas inuaſionis*; e c.vlt. lib. 1. de diff. febr. aduertere oportet, an febris habeat periodos, nec ne? Si enim nullos habet reditus, tum vnicam tantum habet acceſſionem, in qua nulla corporis pars præ aliis determinate læſa eſt; ſed male ſe habent humores, in vaſis vel omnibus, vel plurimis, vel proximis: vt duret febris, quo diu perſeuerat putredo, vel calor febrilis. In febribus autem quæ periodos habent, offenſum eſt membrum determinatũ; idque modo vnicum, modo multiplex. Vnicum; ſi materia non fluit de vno loco ad alium: multiplex, contra. Si ergo febris fiat citra fluxionem; tunc pars determinate læſa dupliciter afficitur: primum enim ſuperfluitates generat, deinde eas non poteſt expellere, vnde neceſſario putreſcunt. Hinc ergo colligitur aduerſus pleroſque, in intermittentibus citra fluxionem, non moueri materiã extra venas. Vnde etiam Gal. c. 7. l. de trem. ait: in febre ardente, bilem contineri in vaſis; in tertiana vero intermittente, vel per carnes moueri, vel per carnes a natura expurgari; tanquam copioſior humor in ipſis carnibus ſit creatus. Generantur autem ſuperfluitates, vel læſa facultate partis ob intemperiẽ, vel ob errorem externum, id eſt, ob vitioſum alimentum. Pars non expellit genitas ſuperfluitates, vel expultrice labefactata ob intemperiem, vel impedita ob anguſtiam, aut ob errorem externum, id eſt, ob materię copiã, craſſitiem, aut viſciditatem. Si multiplex læditur membrum, materia de loco in locum fluit. Fluxio autem fit per modum trãſmiſſionis, vel attractionis. Tranſmittens membrum neceſſario robuſtius eſt ſuſcipiente: vt expultrix inſurgat ad expellendum. Inſurgit autem excitata vel copia, vel qualitate, vel vtraq;. Hoc tamẽ membrum tranſmittens, quatenus ſuperfluitates generat, obtinet aliquam imbecillitatem: & in febribus potiſſimũ eſſe ſolet, ventriculus, iecur, lien, cerebrum. Suſcipiens membrum imbecillius eſt tranſmittente: inq; hoc potiſſimũ viget frigiditas, humiditas, raritas, ignobilitas. c. 1. l. 2. ad Glauc. In attractione, aliud membrũ eſt a quo fit attractio, aliud attrahẽs. Quoad locũ a quo fit attractio; pro varia ei' diſpoſitione, variæ ſpecies materiæ attrahuntur: vt a iecore calido & humido, fit attractio ſanguinis: a iecore calido & ſicco, fit attractio bilis, &c. Attrahens, ratione caloris, vel doloris attrahit.

Cauſa inuaſionis in periodicis eiuſque 1. citra fluxionem.

aut

2. cum fluxione.

Cur aũt acceſſio inuadat cũ rigore, vel ſine rigore (: quod ſecũdo loco erat propoſitum:) id Auicẽnas infra proprio explicat capite. De quo nos cap. 14. 2.

Tertio, cur febris redeat; facile explicatur ex aph. 63. ſect. 4. Si enim finita acceſſione nullum relinquatur vitiũ, in mẽbro; non reuertitur acceſſio: ſi relinquitur, cõtra. Differẽtia aũt eſt inter primã acceſſionẽ & ſubſequẽtes, ratione materiæ putreſcentis: vt colligitur e c. vlt. l. 2. de diff. feb. In prima 3.

Cauſa periodi.

enim acceſſione, materia quæ putreſcit eſt vnica, vt exempli gratia in tertiana eſt bilis flaua. At in acceſſionib. ſequentib. materia quæ putreſcit eſt triplex: vna eſt præcipua, vt materia biliosa, in tertiana: ſecunda eſt ſuperfluitas putrida relicta in præcedente acceſſione in parte, id eſt, extra venas: tertia eſt ſanguis, confluens a reliquis partib. in partes debiliores, qui etiá putreſcit, quoniam & reliquiis putridis miſcetur, & in parté detruſus non difflatur. Huc igitur reſpiciens Gal. c. 15. li. 11. meth. ait ſaluberrimum eſſe, in omni putrida, tam continua, quam intermittente, ſanguinem mittere: cognouit nimirum etiam in intermittentibus peccare ſanguinem.

4. *Quarto quæritur, Cur acceſſiones velocius, aut tardius redeant?* Reſpóſio. Si plures febres coniunctæ ſint, vt tertiana & quotidiana: frequentior fit acceſſio. Cauſa autem cur plures febres coniungantur, peti poteſt e c. vlt. l. 2. de diff. feb. Nam ſi acceſſio fiat per modum attractionis; tum pars attrahens imbecillior redditur, vt putreſcant & excrementa, & ſanguis; vnde febris accenditur a priore diuerſa: quare febre ſimplici perſeuerante; & duplices & triplices oriri poſſunt febres. *In febribus autem ſimplicibus quæritur, cur pituitoſa citius redeat, tardius biliosa & melancholica?* Plato in Timæo reſpiciens motum, ait, febres continuas fieri ex igne pituitoſas ex aëre, hic enim celerius mouetur quam aqua: bilioſas ex aqua: melancholicas e terra. Sed nos veras cauſas inueſtigabimus. Acceſſiones redeunt, quoniam noua materia putreſcit: ideo citi⁹ redit acceſſio, ſi materia adeſt quæ citius putreſcit. At in febre pituitoſa, cauſæ putredinis ſunt validiores, minus in bilioſa, adhuc minus in melancholica. Pituitoſa igit̃ citius redit, &c. Cauſæ autem facilioris putredinis ſunt in copia, & qualitate materiæ: materia vero quædam regeneratur, quędam in priori acceſſione relinquitur.

Cauſa frequentia periodorum.

Cur pituitoſa citius redeat, quã bilioſa & melancholica.

1. Copia materia quæ generatur.

Quantum ad *materiam pituitoſam*, & primũ eam quæ regenerat̃: hæc citi⁹ regeneratur, q̃ bilis & melancholia, in ea copia, vt nouã poſſit acceſſioné cauſare: nam pituita fit e portione ciborũ frigida, humida & viſcida; & producit̃ a vẽtriculi calore, q̃ lóge remiſſior eſt calore hepatis. Hinc fit vt hui⁹ materię portio exigua diſſoluat̃, qa & mobile viſcidũ eſt, & mouẽs eſt calor remiſſus: copioſa igit̃ relinquit̃. *Bilis* generat̃ & in vẽtriculo, & in hepate; vt in febre bilioſa docebim⁹. Si in vẽtriculo; eſt bilis porracea, c. 6. l. 2. de temper. & fit e cibis calidiorib⁹: agẽs aũt eſt vẽtriculi calor, ſed iuſto intenſior. Hinc fit, vt nõ tã celeriter (: vt in pituita:) iuſta bilis copia queat colligi, q̃ febrẽ excitet: maior. n. fit diſſolutio, qa & mobile eſt calidũ, & mouẽs eſt vehemẽs. Si bilis in hepate gignat̃: materia e qua, eſt pars tenuior ipſius chymi; agẽs eſt calor hepatis, q intẽſior eſt calore vẽtriculi, a quo pituita pducit̃: Hinc fit materiæ diſſolutio, vt tã cito cumulari nequeat, qm̃dm pituita.

Melan-

Melancholia denique fit e chymi portione craſſa: quæ eſt admodum exigua; in chylo enim craſſa quæ ſunt, in feces abeunt: agens eſt hepatis calor, qui intenſior eſt calore ventriculi. Hinc fit vt melancholia ſufficiens ad febrem excitandũ, longiſſimo tempore regeneretur: materia enim e qua fieri debet, eſt exigua; ratione vero caloris fit aliqua diſſolutio. Quantum ad qualitatem materiæ: pituita eſt frigida, humida, viſcida, quandoque craſſa: bilis eſt calida, ſicca, tenuis: melancholia, frigida, ſicca, craſſa. Hinc, licet bilis ratione caloris & tenuitatis magis ſit fluxilis quam pituita: quia tamen tardius regeneratur, ideo tardius etiam acceſſionem facit. Vt melancholia omnibus modis tardius moueatur, quoniam cum exigua eſt, tum frigida & craſſa. Portio autem relicta in priore acceſſione, vocatur inquinamentum: c.7.& 10.l.3. de pulſ. Hoc inquinamentum in febre pituitoſa eſt copioſius, quam in bilioſa, & melancholica: c.4.l.2.de diff.febr. Cum ergo in acceſſione febris pituitoſæ, non parum inquinamenti relinquatur; feſtinat ſecunda acceſſio.

2. Qualitas.

3. Reliquiæ.

Quinto quæritur, Cur ſtatutis diebus febres reuertantur: pituitoſa quotidie; bilioſa die tertio; melancholica quarto? Reſponſio. Cauſa nulla alia adeſt, quam propria humorum natura. Vnde ſi humor aliam naturam ſuſcipit; acceſſio etiam variatur: c.vlt.l.2. de diff.febr. vt dum bilis flaua mutatur in atrã; ſicut prius acceſſiones erãt die tertio, ita deinde quarto reuertuntur.

V. Cauſa fixorum periodorum.

Sexto quæritur, cur acceſſiones modo cum ordine, modo ſine ordine reuertantur? Vbi ſciendũ inordinationem in paroxyſmis dupliciter ſumi poſſe: primũ, vt paroxyſmi anticipant, vel poſtponunt: ſecũdo, vt paroxyſmus primo erat triduanus, poſt euaſit quatriduanus. Si primo modo ſumatur inordinatio: cauſa eſt in humoribus, in mẽbris, in materiis auxiliorũ. Humor enim, ſi eadem copia, & qualitate, eodem tempore regeneratur; acceſſiones ſeruant ordinem: ſin minus, cõtra: ſi enim materia citius regeneratur, acceſſio anticipat; ſi tardius, poſtponit. Quoad membra; ſi acceſſio fuerit
citra fluxionem, paroxyſmus ordinem ſeruat, ſi membrum ſeruat eandem 1.
diſpoſitionem: at ſi euadat imbecillius, paroxyſmus anticipat. Si acceſſio ſit 2.
cum fluxione materiæ: & fluxio fiat per tranſmiſſionem; ordinem ſeruat paroxyſmus, quandiu in membro mandante & ſuſcipiente ſimilis manet diſpoſitio: at ſi, verbi gratia, in membro mandante ſenſus exquiſitior euadit, acceſſio anticipat; ſi contra, poſtponit. Quod ſi per attractionem fiat fluxio, non mutatur ordo, ſi pars attrahens ſeruet eundem ſtatum & caliditatis & doloris: at ſi calor intendatur, acceſſio anticipat. Materiæ auxilio- 3.
rum ſi non mutentur, ſeruatur ordo in paroxyſmis: at ſi febricitans vtatur cibis copioſioribus, vel calidioribus, anticipat acceſſio. Secundo autem

VI. Cauſa ordinis & inordinationis paroxyſmorum

Cur paroxyſmi anticipet, vel poſtponant.

Cur paroxyſmi mutetur ſpecies. modo ſi ſumatur inordinatio: eius cauſa eſt mutatio humoris, febrem efficientis: mutatio autem illa fit dupliciter, primo cum vnus humor in alium tranſmittatur, vt bilis flaua in atram: deinde, ſi alius atq; alius humor tranſmittitur, vt ſi prius bilis tranſmiſſa eſt, & poſtea tranſmittatur pituita. Et vtraque hæc mutatio fieri poteſt a cauſa & interna & externa. Ab interna; verbi gratia, dum iecur, calidius redditum, bilem flauam mutat in atram: item, dum in febre biliosâ, ventriculus frigidus gignit pituitam, vt e tertiana fiat quotidiana. Ab externa; verbi gratia, dum e victu calidiore & medicamentis calidioribus, bilis flaua mutatur in atram: Item, dum e cibo frigido, & medicamentis frigidis, non amplius bilis, ſed pituita generatur.

VII. *Cauſa breuitatis, & longitudinis acceſſionum.* *Septimo, & poſtremo quæritur, cur acceſſiones modo longiores ſint, modo breuiores?* Reſpõdetur e c. 3. 5. & vlt. l. 2. de diff. feb. cauſam eſſe in materia, virtute, & habitu corporis. Materia enim eſt cauſa longitudinis, ſi ſit copioſa, frigida, craſſa, viſcida: breuitatis, ſi pauca, calida, tenuis; nam citius diſſipatur. *(hic Galen. motum & quietem Auicennæ cõprehendit.)* Virtus ſi robuſta ſit, breui tempore materiam expurgare poteſt, vnde breuis acceſſio: cõtra debilis, longam acceſſionem efficit. *(hic Galenus ſenſum exquiſitum Auicennæ complectitur.)* Habitus corporis denſior, eſt in cauſa longitudinis acceſſionum: rarior breuitatis. Cauſis ergo longitudinis concurrentibus; interdum adeo longa eſt acceſſio, vt, licet febris ſit intermittens, dicatur tamen continua, non quidem ſimpliciter, ſed continua per ſubingreſſum. *Cõtinua per ſubingreſſum.*

Num in intermittentibus materia ſemper mittatur a venis, extra venas. Verum, antequam progrediamur; explicandum eſt, *an materia in febribus intermittẽtibus ſemper tranſmittatur a venis extra venas:* quod vt cognoſcatur ad curationẽ per eſt neceſſariũ. Communis plerorumq; eſt opinio, ſemper materiã e venis extra ferri. At hi errant: nã c. vlt. l. 2. de diff. feb. interdum acceſſio fit per tranſmiſſionem, vt materia in meſaraicis, tanquam in foco reſideat. *Communis opinio reiicitur.* Quod ſi igitur communis illa opinio vera eſſet: materia tranſmitteretur primũ a meſaraicis, quæ ſunt debiliores, ad mẽbra robuſtiora, nim. in iecur, & hinc in magna vaſa, & hinc in venas quæ collocatæ ſunt in ambitu totius, & tandẽ extra venas. Quod tamen fieri nequit: cum in fluxione, quæ fit per tranſmiſſionẽ, neceſſarium ſit, vt pars mittat ad debiliorẽ, non ad fortiorem. *Fernelii ſententia.* Alia Fernelii eſt opinio, qui voluit intermittẽtium originem eſſe circa pręcordia, ventriculũ, diaphragma, cauã hepatis, lienem, pancreas, omentũ, & meſenterium. Has partes ait membranas obtinere ſenſu præditas, & neruos a ſexto pari cerebri prodeuntes: vt proinde his partibus, exquiſite ſentiẽtibus, totũ corpus compatiatur, & ꝓ vbertate, acrimonia & impetu materiæ, rigor, horror, vel frigus producatur. Quẽadmodum igitur, inquit idem, dũ pars vlcerata pũgitur, fit horror: ita

etiam

etiam in intermittẽtibus fit, dum partes αἰσθητικαὶ a materia morbifica moleſtantur. Sed cõtra Ferneliũ ratio eſt demonſtratiua: Si enim focus materiæ eſt in parte, ſenſu exquiſito prædita; tũc in omni intermittẽte eſſet dolor, & grauitas circa præcordia: ꝙ falſum. Verum quidem eſt in pũctione vlceratæ partis, totum corpus horrore affici; cuius rationẽ ſuo loco afferemus: ſed cũ illa punctio in parte vlcerata dolorẽ excitet acerbũ, videtur in intermittentibus etiã, cum materia morbifica pungit præcordia, dolorem in his eſſe neceſſariũ, cuius ratione horror totius oboriatur. Veruntamen quoniã Fernelius vir fuit ſummæ auctoritatis; nõ abs re fuerit, fundamẽta eius præcipua penitus euertere. Primũ ergo fundamentum eſſe poteſt: *Si materia in intermittẽtibus a venis extra mittitur: tũ in qualibet febre materia peccabit in venis. Conſequẽs falſum: ergo & antecedẽs.* Reſpõſio. Hoc argumẽtum pugnat ſaltẽ contra cõmunem opinionẽ, quod in omni intermittẽte materia tranſmittatur a venis: quam & nos reiecimus: nam in aliqua intermittente, a præcordiis ad totum tranſmittitur. Alterum Fernelii fundamentum: *Impoſſibile eſt, tam cito materiam in venis exſiſtentem ſeparari a ſanguine, & ad extrema depelli?* Reſponſio. Datur quædam intermittens, in qua materia e venis expellitur: verum illa tranſmiſſio non fit ita ſubito: ſed principium durat etiam per horas. Quantum vero ad frigiditatem quæ ſubito fit: dicendum, illam non fieri a materia, quæ extra venas tranſmittitur, non enim eſt frigiditas poſitiua, ſed priuatiua. De quibus terminis infra. Tertium argumentum Fernelii: *Quartana continua eſt rariſſima: propterea quod materia melancholica raro in venis putreſcit. Quoniam autem quartanæ intermittentes ſunt frequentiſſimæ, & diu durant: neceſſe eſt earum materiam, quæ ſane copioſa ſit oportet, non eſſe in venis, nec e venis extra mitti?* Reſpõſio. Quartana cõtinua raro cõtingit, quia melãcholia raro putreſcit in venis: idq; ea de cauſa, ꝙ melancholia in venis abundãs, eſt excrementũ, nõ alimentũ, & quidẽ excrementũ præter naturã, etiã bilioſo excrimento malignius. c. vlt. l. 2. de fac. nat. hinc fit vt e venis expellatur, & proinde raro in venis putreſcat. Verũ quõniã interdum copioſa melancholia & generatur, & colligitur (: vt in propr. cap. demonſtrabimus:) fit vt tunc etiã ad ambitũ totius tranſmittatur, & quartanas intermittẽtes, diuq; durãtes faciat.

Confutatio.

Pugnatur contra Fernelii rationes.

1. Ratio.

2. Ratio.

3. Ratio.

NB.

Concludatur igitur febrem intermittentem eſſe, vel Sine fluxione, vel Cum fluxione. Sine fluxione; vt cum excitatur a materia in vẽtriculo genita & putreſcente: atque hæc ſolis lenientibus curatur. Cum fluxione; ſi materia e venis extra mittitur, vel interdum per alios fluit ductus: hunc Galen. reſpiciens c. 6. l. 2. de criſ. ait, materiam intermittentium deferri vel per venas, vel per totum corpus.

Differentia febrium a materia acceſſionis.

4 Differentia a vehementia. Sequútur differentiæ a vehemētia. Aliæ febres ſunt vehemētiores, aliæ debiliores, ratione dignitatis, eſſentiæ, vel facultatis. Ratione dignitatis; ſi materia putreſcat in venis, vt in continuis: ratione eſſentiæ; ſi febris valde accendit, vt in ardente: ratione facultatis; ſi pulſus ſit imbecillis, prætorquam in principio paroxyſmorum.

CAPVT XIII.

De ſignis putridarum febrium.

ABSOLVTA doctrina, de eſſentia generica & ſpecifica febrium putridarum; de Signis agit Auicennas: indicationes enim capiuntur ab eſſentia nota: nota autem fit eſſentia per ſigna. De his ergo quatuor tradit. I. agit de ſignis febrium putridarum in genere, quatenus ſcilicet hæ ab ephemera & hectica diſtinguuntur. II. de ſignis continuæ febris, quatenus hæc ab intermittente diſtinguitur. III. de ſignis, quæ indicant quomodo & differant, & conueniant putridæ. IIII. de ſignificationibus accidentium febrium.

I. Signum a cauſa. Primum generale ſignum febris putridæ eſt, quod non oriatur e cauſa primitiua, ſed ex antecedente. Et hoc ſignum ſoli putridæ conuenit, non autem omni: c.7.l.1.de diff.feb. quædā enim putridæ ab externa fiunt cauſa. De ephemera ex obſtructione, quæ nō exacte exquiſita eſt, Auicen. hic non loquitur: hæc enim ex antecedēte cauſa oritur. Nec ſermo ipſi eſt de hectica, quæ fit ex vlcere pulmonis: confert enim putridam, cū hectica incipiente ante alios morbos. *II. Pulſus, reſpiratio.* Alterum ſignum, a pulſu & reſpiratione ſumitur: putridarum inſeparabile indicium eſt ſyſtoles velocitas, c.7.l.1. de diff. feb. & ratio eſt, quia adſunt fuligines putridæ, quæ neceſſario ſunt expurgandæ. Hoc autem intelligendum eſt, dum febris perſeuerat: nā dum putrida intermittit, & ad integritatē perducitur (: quod in quibuſdam fit:) tum diaſtoles potius adeſt velocitas, non ſyſtoles. Putrida igitur febris indicatur ex inæqualitate pulſus febrilis: nam in hac calidū innatum cordis magis igneū redditum eſt, quā in ephemera; vnde in pulſu ephemeratum inæqualitas febrilis prorſus diſſoluitur. Pulſui etiā par eſt reſpiratio: nam *III. Calor totius.* exſpiratio eſt velox. Tertium ſignū a calore totius corporis ſumitur: qui mordax eſt, non ſuauis, vt in ephemeris. Et hoc ſignum putridis conuenit inſeparabiliter: c.7.l.1. de diff.feb. Per mordacem autem calorē intelligit Galenus fumoſum & fuliginoſum; ad differentiam caloris flammei, qui in ephemeris & hecticis locū habet. Dari autē talē calorem triplicē, oſtendit *Tranſitio.* Gal.c.1.l.3.de præſag.e pulſ. Hactenus de ſignis, quæ putridā reſpiciunt, quatenus

quatenus eſt febris, id eſt, quatenus inuadit, quatenus eſt vitium cordis, quatenus eſt morbus totius. Deinceps ſigna tradit, quæ reſpiciunt putridam, vt fit a materia. Quartum igitur ſignum, eſt corporis præcedens diſpoſitio ad febrem putridam, quæ ſoli, ſed non omni conuenit: in quibuſdam enim putridis præcedit laſſitudo, pandiculatio, oſcitatio, anhelitus conſtrictio, venarum hypochondriacarum tenſio, capitis dolor & pulſatio, &c. quæ reperiuntur in febribus, in quibus materia mouetur de loco ad locũ. Quintum ſignũ eſt frequentia pulſus: pulſus coarctatus, id eſt, ſubmerſus & paruus: interdum magnus & vehemens, non admodum velox. Ratio eſt: quia in putrida facultas a materia opprimitur: præterea dum materia incaleſcit, pulſus fit frequens: dum facultas inſurgit ad expellendum, pulſus fit magnus & vehemens. Cum ergo hinc pateat pulſum eſſe inæqualem: Galenus cap. 7. lib. 1. de diff. feb. dixit, pulſus inæqualitatẽ in principio & augmento, ſignum eſſe putridarum proprium quidem, ſed non inſeparabile, quia ſoli putridæ, ſed non omni conuenit. Soli putridæ conuenit, ſcilicet reſpectu ephemeræ & hecticæ: nam alias etiam vitioſis humoribus in ventriculo collectis, pulſus oritur inæqualitas. Licet vero pulſus inæqualis fiat a materia putreſcente, quæ in omni putrida reperitur: in quadam tamen putrida, pulſus non eſt inæqualis; vt in tertiana exquiſita, cuius materia adeo tenuis eſt, vt facultatem non oneret. Sextum ſignum, eſt diuerſitas caloris in principio & augmento: calor enim non ſemper eſt flammeus. Et hoc ſoli putridæ conuenit, ſed non omni: in tertiana enim propter leuitatem materiæ non euidenter apparet. Septimum ſignum, eſt, quod fiat euacuatio in prima periodo, ad differentiam ephemeræ: quia enim putrida febris a materia producitur, hæc per ſudorem copioſum vacuatur. Excipitur tertiana intermittens, propter leuitatem materiæ. Octauum ſignum, eſt augmentum non permiſtum, non proportionatum, non ſimile, prolixum. Non permiſtum eſt illud augmentum, quod diſſimile eſt principio; ad differentiam augmenti ephemerarum: indicat vero materiam, cuius actio in principio diuerſa eſt, ab actione in augmento. Non proportionatũ eſt, dum finis augmenti, diſſimilis eſt principio augmenti; ad differentiam augmenti ephemerarum: & hoc indicat materiam, cuius diuerſa eſt actio in principio & fine augmenti. Non ſimile eſt, dum calor in principio eſt fumoſus, in augmento fuliginoſus & flammeus; ad differentiam augmenti ephemerarum, in quibus calor ſemper eſt flammeus. Longum autem eſt augmentum; ad differentiam ephemerarum, in quibus vltra 2. horas non durat: proinde ſignificat materiã quæ cito & æqualiter non accenditur. Sequuntur deinceps ſigna reſpicientia materiam ta-

IIII. Corporis diſpoſitio ad putridam.

V. Pulſus inæqualis.

VI. Calor inæqualis in principio & augmento.

VII. Euacuatio in prima periodo.

VIII. Ab augmento.

Tranſitio.

IX Signū. tione loci in quo putreſcit. Febris ergo intermittens diſtinguitur ab ephe-
mera, quia incipit cum rigore, aut horrore; & vt plurimū terminatur cum
ſudore, & habet periodos determinatas. Continua diſtinguitur ab ephe-
mera: quia vel incipit cum tepore, ſi fuerit proportionata; vel ſine tepore,
ſi continens. Diſſimilitudo etiam continuæ & ephemeræ iudicatur ex vri-
na, e pulſu, e terminatione & quiete ſymptomatum. Sequuntur ſigna in-
dicantia vehementiam maiorem in putridis, quam in reliquis: vt ſunt quæ
X. Signum, a vehementia morbi. indicant primum maiorem vehementiam febris; ſitis, dolor capitis, nigre-
do linguæ, impotentia quieſcendi: quæ proueniunt a ſummo calore, cuius
cauſa eſt materia putrida. Vehementia putridæ febris ratione facultatis in-
dicatur; e pulſu modo magno, modo forti, modo paruo, modo debili; quia
materia putrida diuerſimode agit in cordis humores: & hæc dicuntur ad
differentiam ephemeræ, in qua pulſus ſemper eſt robuſtus: atq; ad diffe-
rentiam hecticæ, in qua dum pulſus euadit debilis, poſtea non amplius fit
XI. Signum, a vehementia materiæ. robuſtus. Vehementia materiæ indicatur, ratione facultatis, e pulſu ma-
gno, inæquali, in quo ſyſtole eſt velocior: lotium in principio crudum, aut
parum coctum.

Continuæ ſigna. II. Traduntur ſigna febris continuæ, quatenus hæc ab intermittente
diſtinguitur. Pulſus continuarum eſt intenſior quam intermittentium.
1. Tempus excedit 24. horas: cap. 5. & 8. lib. 1. ad Glauc. In principio conti-
2. nuæ nō apparet rigor, vel horror, qui in intermittentibus eſt euidens: nam
3. rigor fit, dum materia tranſmittitur ad venas remotiores. Vnde in conti-
nua exquiſita non eſt rigor *ſui ratione*, id eſt, quatenus eſt continua, huius
enim materia in venis eſt: accidit tamen, vt, dum materia a venis magnis ad
paruas & remotiſſimas tranſmittitur, portio quædam extra venas mitta-
tur; at hoc nō fit ratione continuæ: in intermittentibus vero rigor fit pro-
pria intermittentis ratione. Non tamen ſemper in intermittentibus fit ri-
gor: quia interdum materia adeo eſt benigna & exigua, vt debili ſuo motu
rigorem efficere nequeat. Quod ſi rigor ſit longus & intenſus, indicat fe-
brem cōtinuam per ſubingreſſum: ſin exiguus & breuis, indicat vere con-
4. tinuam proportionatā, cuius materia in venis remotis putreſcit. Augmēti
ſymptomata variāt in putridis: modo enim intendūtur, modo minuuntur.

Signa differentiarū ab humoribus. III. pars huius capitis continet ſigna differentiarum, a 4. ſpeciebus de-
ſumtarum. Diuiditur autem in 4. membra. Primum traduntur ſigna, qui-
bus diſcernuntur 4. ſpecies febris, bilioſa, ſanguinea, pituitoſa, melancho-
lica. Secundo traduntur ſigna, quibus conueniunt. Tertio traditur docu-
mentū cauſa tactus. Quarto traditur documentū cauſa vehemētiæ. *Bilioſa*
igitur febris indicatur e motu; mouetur enim e tertio in tertiū; niſi ſit adu-
ſta, id.

ſta,ideſt, ardens, vel cōtinens, quæ vnica acceſſione abſoluitur. Deinde in bilioſa pura,eſt celiditas acuta,magna,mordicas: acuta, id eſt, quæ cito expanditur, propter materiam tenuem, cum exquiſite pura bilioſa, non habeat permiſtam pituitam, vel melancholiam. Tertio bilioſa pura indicatur,quod ſit ſalubris,id eſt,eſt debilis ratione facultatis. Quarto habet motum breuē: nam bilioſa pura intermittens, raro pertranſit ſeptimā periodum,continua vero hebdomade finitur. *Sanguinea* indicatur, quia vere eſt continua, non per ſubingreſſum. Calor etiam vehemens eſt in ſanguine, cum lenitate; non mordicans, vt in bilioſa. Motus velox eſt: perducitur enim ad ſtatum in quarto. *Pituitoſa* pura intermittens quotidie mouetur: calor eſt lenis, motus tardus, ob frigidam materiam facultas non parum læditur, quia integritatis tempus eſt admodum exiguum. Continua pituitoſa potius eſt debilisq́; quam vehemens, vt aliquo modo hecticæ ſit ſimilis: differt tamen ab ea,quod in pituitoſa pulſus eſt mollis. Pituitoſa etiam pura diſtinguitur a non pura, ſeu notha: hæc enim minorem habet paroxyſmum & breuiorem, ob bilis permiſtionem cum pituita: quod ſi vero pituitæ non bilis, ſed melancholia permiſceatur, contra iudicandum eſt. *Melancholica* non eſt acuta,ſed longa, propter frigus: virtus etiam tolerat ob longitudinem interualli.

Commune porro eſt quartanæ, tertianæ & continuæ & intermittenti, vt terminentur vomitu, alui ſolutione, per ſudorem, per vrinam: ſiq; febris ſit ardens, etiam per hæmorrhagiam narium. *Conuenientia.*

Tertio Auicennas proponit documentum ratione motus. Tarditas & velocitas motus referenda eſt ad totam febrem. Nam ratione partis fieri poteſt, vt febris breuis habeat principium longum, aut aliam partem longam:vt in tertianā intermittente,longius tempus eſt principium: in febre concluſa,id eſt,continente longius tempus eſt ſtatus:in bilioſa proportionata, eſt declinatio, in quotidiana, eſt ſtatus & declinatio: ſimiliterq; in quartana. *Præceptum de tarditate & velocitate motus.*

Poſtremo traditur præceptum cauſa vehementiæ. In curatione non eſt committendus error:alias febris ſalubris euadit lethalis. *Præceptū de curatione.*

In IIII. capitis parte Auicennas ſignorum applicationem tradit: & ex ſignis deducit nos in cognitionem ſignatorum, pertinentium ad putridas febres. Ea autem hic breuiter ob oculos ponere placuit. *Signorū applicatio.*

Signa febris alia ſunt

- 1. præcedentia,
  - 1. præterita
    - 1. Extra corpus; vt regimen antecedens: ſic ars deſtinata lanarum lotioni indicat putridam.
    - 2. Intra corpus
      - 1. Secundum naturam; Temperamentum, habitus corporis. Si enim præceſſit temperamentum calidum & humidum, habitus carnoſus; ſignificatur febris ſanguinea.
      - 2. Præter naturā; vt morbi & ſymptomata, Si enim vomitus pituitæ prę-ceſſit; indicatur febris pituitoſa.
  - 2. præſentia.
    - 1. Extra corpus; vt præſens regio, anni tempus, præſens conſtitutio: ſi verbi gratia ad calorem vergant; ſignificant febrem bilioſam & vehementem.
    - 2. Intra corpus ratione
      - 1. Continentium; vt ætas, complexio: ſic ætas iuuenilis, temperies calidior, ſignificat febrem bilioſam: eo vehemētiorem, quo gradus caloris in temperie eſt intenſior.
      - 2. Contentorum, nimirum excrementorum, quæ copia, aut qualitate expultricem irritant ad expellendum. Hæc autem ſigna ſunt, pulſus, vrina, alui deiectio, hæmorrhagia narium. Verbi gratia pulſus velocior, vrina flaua, indicant febrem bilioſam.
- 2. ſequentia
  - 1.
    - 1. Immediate, vt actio: verbi gratia, ſitis, pulſus inæqualis, dolor, &c.
    - 2. Mediate: & hæc pertinent vel ad
      - 1. Contenta: vt ſunt exeuntia, verbi gratia, ſudor.
      - 2. Continentia: vt ſunt, verbi gratia, calor, color, forma, figura, &c.
  - 2.
    - 1. Neceſſario, idque vel ratione
      - 1. Totius febris: vt eſt diſpoſitio febris: verbi gratia, ſi adeſt calor admodum mordax, inæqualis; putrida indicatur.
      - 2. Paroxyſmorum: acceſſio enim triduana, indicat febrem bilioſam.
    - 2. Non neceſſario
      - 1. Indifferentia, ſeu non coniuncta: vt fames, vel inappetentia, &c.
      - 2. Determinata, ſeu coniuncta: verbi gratia, dolor, ſitis, indicat febrem bilioſam delirium & inquietudo, indicant febrem mali moris.

CAPVT

CAPVT XIIII.

De Rigore.

ANTEQVAM ad curationem putridarum accedat Auicennas, prius de Rigore agit. Nos ergo in hac doctrina ita procedemus, vt exponamus. 1. modum generationis rigoris. 2. definitionem rigoris. 3. diſcrimen rigoris & cognatorum ſymptomatum. 4. rigoris differentias. 5. omnia febribus applicabimus. *De rigore quid tradendum.*

Galenus cap. 6. & 7. lib. de rigore, voluit rigorem fieri a materia frigida, a calida, præterea dum vlcus irritatur, item dum inflammatio mutatur in abſceſſum, præterea cum occurrit obiectum aliquod horrendum, vel ſecundum viſum, vel ſecundum auditum. Videndum ergo quæ ſit communis cauſa. Idq; vt appareat; modum generationis rigoris ita deſcribemus. Ad rigorem generandũ, neceſſe eſt vt corpori occurrat aliquod noxium, vi cuius corporis partes, deſtinatę motui voluntario & ſenſui tactus, refrigerentur; vt refrigerationis iudicium in ſenſu fiat; & tanta etiam refrigerationis in dictis partibus ſit violentia, vt frigus ipſarum calido natiuo cordis communicetur; quod deinde cum impetu reconcentretur & expandatur, & hinc rurſus concentretur & expandatur: hunc enim caloris curſum & recurſum, ſequitur partium ſenſitiuarum expulſio, facultate nimirum expultrice a cauſa noxia irritata, & a cordis calore adiuta, ea violentia, vt fiat concuſſio, motus prauus, & rigor totius corporis. *Cauſa rigoris.* *Modus generationis.*

Hinc rigor nil aliud eſt, quam vibratio totius corporis, dependens ab expultrice, irritata a frigiditate, mediante cordis calore refrigerato. Forma rigoris eſt *vibratio*, id eſt, motus deprauatus, ſeu numeroſus & denſus, propter breuitatem quietis, & celer, propter impetum. cap. 1. & 2. lib. 2. de cauſ. ſympt. Quatenus ergo rigor dicitur vibratio, diſtinguitur a motu ablato & diminuto; item a motu palpitationis, qui numeroſus aut denſus non eſt. Subiectum rigoris eſt *totum corpus*. Et hinc rigor ab horrore diſtinguitur, cuius ſubiectum non eſt totum corpus, ſed ſolum cutis. Per totum intelligimus partes externas, id eſt, cutim, partes carnoſas, partes muſculorum, cum vicinis partibus neruoſis: vt viſcera excludantur. Hinc Galenus cap. 5. lib. 2. de cauſ. ſympt. ait in rigore muſculos omnes vibrari, & cum his articulos, vt fiant extenſiones & inflexiones præter voluntatem. *Rigor quid.* *Forma rigoris.* *Subiectum rigoris.*

Efficiens principale, eſt *facultas expultrix*; ad differentiam conuulſionis legitimæ, quæ non eſt motus expultricis. cap. 6. & in fine lib. 2. de cauſ. ſymp. Notandum autem in motu prauo concurrere interdum ſolam cau- *Cauſa efficiens rigoris.*

ſam morbificam, vt in legitima conuulſione; interdum ſolam naturã, vt in ſternutatione; interdũ vtramq; vt in tremore. De rigore vero Gal.c.2.l.2. de cauſ.ſympt.dito dicit; primum, eum inſtar tremoris, eſſe motũ miſtum, & naturæ & cauſæ morbificæ: ſecundo ſubdit, in rigore motũ omnem eſſe expultricis. Dum igitur inquit, rigorem eſſe motũ ſolius naturæ: intelligit ſolam naturã concurrere ad vibrationẽ efficiendum. At dum ait, rigorem eſſe motum miſtum; intelligit adeſſe expultricẽ, & præterea cauſam morbificã, quæ expultricem irritat. Expultrix porro irritatur, tum a frigiditate, tum ab aliis cauſis: ita tamen vt in omni rigore frigiditas ſit neceſſaria. Frigiditas hæc eſt, de qua Gal.c.6.l.de inæq.intemperie loquitur: vbi ait, rigorem produci ab inæquali intemperie, id eſt, ab extremorum frigiditate, vt agit in cor calidum. Hanc frigiditatem vehementem eſſe oportet, quæ repellat, & cum violentia atq; dolore agat. Hinc enim c.6.l.de rig. Gal. ait, ſi homo in aquam frigidam coniiciatur, eum non rigere, niſi diu moretur. Præterea hæc frigiditas non ſolum eſt poſitiua, ſed poteſt etiam eſſe priuatiua: vnde c.7.l.de rig. Gal.ait, in tertiana eſſe rigorẽ, quoniam humor motu vehementi per ſentientia corpora deferatur; vnde ſanguis & calor in viſcera refugiant, vt extrema frigida reddantur. Frigiditatis autem illius cauſa eſt Interna, vel Externa, c.7.l. de rig. fit enim a frigore externo, & a corporis diſpoſitione, vt in febribus. Cauſa interna eſt materia vitioſa; idq; vel propria ratione, vel ratione loci in quo colligitur. Vitium autem triplex eſt, Copia, Qualitas, Motus. Copia requiritur; quoniam omne agens agit in determinata quãtitate: & quo copioſius, eo magis agit. Quoad qualitatem non debet eſſe materia mitis: vnde Gal.c.5.l.2.de criſ.proponit materiam mordacem, ſiue ſit calida, ſiue frigida. Id tamen verum eſt, materiam frigidam eſſe cauſam frigiditatis poſitiuæ; calidam priuatiuæ: vt teſtatur Gal.c.6.l.de rigore. Quoad motum; hunc proponens Gal.c.5.l.2. de cauſ.ſympt.inquit, rigorem fieri a materia commota, & agitata: & c.6.l. de rigor.ait, non fieri rigorem, niſi materia cum impetu feratur. Externæ cauſæ variæ ſunt, cap.3.lib.2. de criſ.& cap.6.lib.de rigore: nimirum aqua frigida, medicamentum calidum vlceri applicitum, ratione cuius fit dolor, vnde calor refugit ad viſcera, vt in partibus extimis ſit frigiditas priuatiua. Ad cauſas etiam externas pertinet, obiectum viſus & auditus, quod tamen ita vehemens eſſe oportet, vt timorem efficiat, cuius ratione calor intro reuocetur, & exteriora calore priuata refrigerentur. Cæterum cauſa rigoris inſtrumentalis, eſt calidum innatum influens cordis: vnde rigor affectus calid. natiui cap.6. lib. de rigor. dicitur. & cap.7. lib. eiuſd. Galenus ait, calidum innatum in rigore fieri veluti inſtrumentum facultatis expul-

Expultrix irritatur a frigore vehementi.

Frigiditatis cauſa.

1.

2.

Inſtrumentũ expultricis est calidũ natiuũ.

expultricis: ait, *veluti*; nam præcipuum inſtrumentum cuiuslibet partis eſt temperamentum, & ſpiritus inſitus; hæc tamen a calore cordis influente iuuantur.

Cum autem rigor ſit affectus calidi natiui refrigerati: inueſtigare oportet, quis nam ſit hic caloris affectus. Galenus cap. 6. lib. de rig. ait, natiuum calorem, inſtar flammæ, 4. modis affici poſſe: primum ob materiæ defectum: ſecundo, dum in ſole ſplendor contabeſcit: tertio, dum a lignorum copia ſuffocatur: quartoq́, dum a copioſa aqua exſtinguitur. Ratio horum 4. modorum inde pendet; quod calidum innatum eſt ſubſtantia per ſe & ſemper mobilis: vnde tria locum habent in calido innato, Subſtantia, Qualitas, & Motus. Ad ſubſtantiam pertinet illud vitium, quod dicitur inanitio ſubſtantiæ. Ad qualitatem, ſeu calorem pertinet læſio a frigido. Motus autem calidi natiui duplex eſt, intra & extra: cuius ratione duplex occurrit vitium; alterum, quotieſcunq; extra ab immodico calore diſſoluitur calidum innatum; alterum, dum intus a materia opprimitur, ſicuti flamma a copioſis lignis. In rigore vero calidum innatum lęditur tantum ſecundum qualitatem; non ſecundum ſubſtantiam, aut motum. Si ergo calidum cordis in rigore afficitur ſecundũ caliditatem; igitur læditur a frigido: nil enim læditur, quam calor influens, & proinde pura qualitas. Notandum autem hunc calorem in rigore reddi vaporoſum: quia calor influens illiditur in ea, quæ obſiſtunt, quæ ſane vertuntur in vaporẽ. Dum ergo calor influens euadit vaporoſus, efficacius percutitur, & efficacius percutit: vnde fit, vt rigor ab initio ſit remiſſior, mox autem reddatur intenſior.

Calor natiuus 4. modis afficitur.

In rigore calidũ nat. tãtum læditur ſecundũ qualitatem.

Expoſita rigoris definitione: tertio iam loco ſequitur, vt rigorem a cognatis ſymptomatis diſcernamus: nimirum ab horrore, inæqualitate, & frigore. *Horror* igitur (cap. 6. lib. de rigor.) eſt ſenſus frigiditatis cum dolore, & cum concuſſione cutis, reliquo non moto corpore: vnde horror eſt vibratio ſolius cutis, non totius corporis; dependens ab eadem cauſa, a qua & rigor. Hinc, cum in horrore extrema refrigerentur; Galenus lib. 11. meth. ait, horrorem, ob cutis conſtipationem, febres & augere ſi iam factæ ſint, & nouas quoq; excitare. *Inæqualitas*, quam Auicennas fractionem vocat, eſt, dum quis in corpore inæqualitatem ſentit, quam verbis explicare neſcit: eſt igitur via ad horrorem, nimirum vibratio admodum remiſſa ſolius cutis. *Frigus* eſt ſenſus frigiditatis citra dolorẽ: Auicennas vocat frigus purum. Eſt autem ſenſus frigiditatis partium extimarum, dependens a qualitate tactili, citra ſolutionem vnitatis refrigerante. Ab his igitur rigor facile diſcernitur. Conueniũt enim inęqualitas, horror, & rigor, quatenus fiunt ab excrementis mordacibus, tanquam a cauſa interna, vt in

Rigoris, & cognatorum ſymptomatũ diſcrimen.

Collatio.

putridis febribus: differunt autẽ & ratione excrementorũ, vt agunt; & ratione partium, vt patiuntur ab excrementis. Excrementa differunt copia, morſu, & motu: partes, vt patiuntur, differunt virtute, ſenſu tactus, & motu. Vnde quoad excrementa, ſi horum vitia ſint debiliora, id eſt, ſi ſint pauca, parum mordacia, & debilis motus, fit inæqualitas: ſi validiora, horror: ſi adhuc validiora, rigor. Quoad partes: ſi minus ſunt diſpoſitæ, fit inæqualitas: ſi magis ad patiendum diſpoſitæ, fit horror: ſi maxime, rigor. In maiori enim quanto, maior virtus: mordaciora, efficacius ſtimulant: motus velocior, eſt cauſa ſymptomatis vehementioris; hinc rigor vehementiſſimus a bile, quia frigidi ſucci nõ poſſunt ita eſſe tenues, vt vehementiſſime moueantur. Virtus imbecilla facile patitur; contra corpus robuſtũ, quod bene habet & ſecundũ temperiẽ & ſecundũ calidum inſitũ: Senſus acutus, qui eſt in corpore prædito neruis magnis & mollibus, facile patitur; ratione magnitudinis neruorũ, ſpiritus animalis radii copioſiores diſtribuũtur; ratione mollitiei, qualitas tactilis efficacius agit: Motus quo maior, eo facilius partes rigent. Quantum ad frigus attinet, ſi intelligatur illud frigus, quod reliqua ſymptomata conſequitur, fit ab eadem cauſa, ſed remiſſiore: vnde primum fit frigus, mox horror, tandem rigor. Si accipiatur frigus purum, hoc eſt frigus poſitiuum; fit hoc a materia frigida, quæ citra vnitatis ſolutionem refrigerat.

Inæqualitas. Reſtat poſtremo, vt quæ iam dicta ſunt febribus applicentur. Inæqualitas igitur, ſi cæteri affectus non ſubſequantur, reperitur in continuis proportionatis: ſi vero reliqui ſuccedant, tum reperitur in illis febribus, in quibus reliqui exſiſtunt affectus ſimiles. *Horror.* Horror, cap. 8. lib. 2. de diff. febr. reperitur in quotidiana, niſi materia ad ſummum attenuetur: item in tertiana notha. *Rigor.* Rigor, cap. 6. lib. de rig. reperitur in quotidiana, tertiana, quartana, intermittentibus, ſed in principio acceſſionis: in febre ardenti reperitur in fine, aphor. 58. ſect. 4. Diſcrimen tamen a Galeno ſtatuitur, cap. 7. lib. de rig. quia rigor in quotidiana eſt longus, non magnus, niſi corpus vehementer agitetur: in tertiana eſt cum ſenſu punctionis; in quartana cum ſenſu frigiditatis, ac ſi quis per loca admodũ frigida iter faciat. *Frigus.* Frigus priuatiuum reperitur in febribus putridis mali moris: poſitiuum, in quotidiana intermittente e dulci pituita, cap. 4. lib. 2. de criſ. & cap. 8. lib. 2. de feb. diff. reperitur etiam in quotidiana continua, cap. 8. lib. 2. de feb. vbi Galenus vult, in hemitritæo eſſe frigus, ratione quotidianæ cõtinuæ; quia materia pituitoſa exigua extra venas propellitur, cum præſertim in hemitritæo bilis poſſit pituitæ eſſe vehiculum. Reperitur etiam frigus in primis quartanarum acceſſionibus.

CAPVT

CAPVT XV.

De curatione putridarum in genere: & primum de Præſidiis.

AVICENNAS ad curationem accedens, materias adiuuantium proponit: reſpicitque ad materiam morbificam in hoc ſeptimo capite: ad virtutem in octauo & nono: ad febris vehementiam in decimo: ad ſymptomata, in pluribus ſequentibus capitibus. Nos autem in explicatione huius capitis tractabimus, I. de Indicationibus, II. de materia cheirurgica & medicinali. III. de materia diætetica. *Tranſitio.*

De indicationibus in putridis.

In putridis triplex eſt indicatio: Vitalis, Curatoria, & Præſeruatoria. Indicans vitale dirigitur ad cuſtodiam animæ, vt operetur; operatur autem per organa, quæ ſunt partes viuentes, itemque ſpiritus inſiti & influentes: vnde ab his indicatio vitalis ſumitur, non autem ab humidioribus, vel a ſanguine; hic enim animæ organum non eſt, ſed opus ſanguificæ facultatis. Sanguis tamen vitioſus, quatenus rationem ſubit cauſæ morbificæ, eſt indicans. Prout autem virtutis cuſtodia multiplex eſt, pro eo etiam indicata vitalia variant. Alia enim ſunt generica, nimirum quantitas & qualitas: alia ſpecifica, certa menſura, & apta qualitas: alia determinata, cibus, potus, ſpiritus: c.5.l.11. meth. materia vero eſt panis, &c. & proxima ſanguis, roridaque humiditas. Indicans curatorium, eſt cauſa continens ex vſu, & quidem cauſa vel læſę facultatis, vel læſę functionis: vt in morbo læditur, actio ob læſionem facultatis, facultas læditur ob intemperiem: quia tamen læſio facultatis eſt cauſa continens non ex vſu; ab ea non ſumitur indicatio, ſed a cauſa quæ læſionem efficit, ſi modo hæc alicuius ſit momenti: in phlegmone enim magnitudo eſt læſio facultatis, ſed nihil vtile poteſt indicare; vnde in phlegmone indicatio curatiua ſumitur a ſanguine influxo, & a morbo calido, hæc enim phlegmonis ideam, a qua indicatio capitur, conſtituunt. Sic putridæ febris idea conſtituitur a morbo calido, & a caliditate in humoribus cordis, quæ eſt cauſa continens ex vſu: ab his ergo ſumitur indicatio curatoria. Indicans præſeruatorium, præcipue ſunt humores: poteſt eſſe dyſcraſia, quæ humores generat: item lumbrici, calculi. In putridis igitur ab humoribus ſumitur indicatio prophylactica: non quidem a vitiis humorum, in ſubſtantia, quantitate, qualitate, &

Indicans vitale. *Indicans curatorium.* *Indicãs præſeruatoriũ.*

motu locali. Si enim (:quoad ſubſtantiam:) humor prorſus corrumpitur: indicatur totalis euacuatio: vt ſi ſanguis mutatur in bilem excremétitiam, vel putreſcit. Quantitas deficiens, vel excedens, in dicat additionem, vel imminutionem. Qualitas prima vel ſecunda mutata, indicat contraria. E motu, ſi non fit, oritur indicatio mouendi: ſi motus male fit; & quidem ſi imminutus eſt, oritur indicatio adiuuandi: ſi deprauatus, retrahendi, vel coercendi. Et hæ ſunt indicationes genericæ & ſpecificæ: determinatæ autem indicantur a ſpecie materiæ, & a definito gradu vitii materiæ: vt ſi ſanguis abundat ad libram vnam, indicatur minuens ſanguinem, & quidem ad libram unam. Et ſic indicatio præſeruatoria capitur a materia. Sumitur deinde etiam a ſymptomatibus, prout hæc rationẽ habent cauſę.

Indicationes in putridis, vnde oriantur. His ita poſitis, in febribus putridis indicatio ſumitur a viribus, febre, & cauſa. c. 8. & 10. l. 11. meth. Virtus roborantia indicat: vt ſuperet putredinẽ, & ſuccos concoquat. A febri oritur indicatio & curatoria, & præſeruatoria. Curatoria; vt portio febris facta curetur: præſeruatoria; vt portio, quæ eſt in generatione, prohibeatur. Curatio fit per refrigerantia; & per eradicãtia materiã omnino putrefactã. Præſeruatio reſpicit patiẽs, vel agens. Patiens, eſt humor qui incipit putrefieri: idque interdum fit, quia humidus eſt, vnde oritur indicatio ſiccandi; ſemper vero dum humor putreſcit, calidior euadit, vnde oritur indicatio refrigerandi Quoad agens, hoc vel eſt principale & immediatum, vel ſine qua nõ & mediatum. Principale, eſt calor extraneus, intenſior calore naturali humoris putreſcentis: hinc indicatio oritur refrigerandi. Agens ſine quo non, eſt quod impedit transſpirationem caloris: & hoc eſt vel denſitas, vnde indicatio rarefaciendi; vel conſtrictio, vnde indicatio fundendi; vel obſtructio, quæ vel facta eſt, vel eſt in fieri: ſi facta eſt, ipſa obſtructio nil indicat quod ſit ex vſu; materia autem actu obſtruens, vtile indicat; quæ ſi copia peccat, minuenda; ſi craſſitie, attenuanda; ſi viſciditate, detergenda: ſi autem obſtructio ſit in fieri, indicans in corpore quidẽ exſiſtit, ſed extra locum obſtructum, in quem tamen poteſt confluere: vnde huius cauſa opus eſt affluxum obſtruentium ſuccorum compeſcere: hinc cũ ſuccus fluens ſit multiplex, indicatio etiam multiplex oritur: verbi gratia, ſi ſit ſanguis, euacuandus; ſi vero ſit ſuccus a ſanguine diuerſus, & quidem ſupra iecur ſubſiſtat, indicat purgans: & ſi ſuccus, non ſit præparatus, indicat præparans: ſi infra iecur ſubſiſtat ſuccus, lenienda eſt aluus. Hinc igitur ſcopi in putrida febre ſunt, *alui lenitio, ſanguinis euacuatio, ſucci nõ ſanguinei præparatio, purgatio, materiæ obſtruentis minutio, attenuatio, deterſio, caloris putridi refrigeratio, materiæ putreſcentis refrigeratio, & exſiccatio, materiæ putrefacta era-*

Concluſio indicationum.

ſtæ eradicatio, febris factæ refrigeratio, virtutis corroboratio. Et hæc de indicantibus.

De prognoſticis in doctrina ſpeciali tradendum.

CAPVT XVI.

De materia cheirurgica: & primum de Phlebotomia.

PRACTICI tria conſiderare ſolent: indicans, indicatum, & materiam indicati. Sic ſanguis eſt indicans; euacuatio ſanguinis, eſt indicatum: venæſectio, eſt materia indicati. *Venæſectio igitur eſt materia remedii indicati a vitio vehementi, per ſe ſenſibiliter & confertim ſanguinẽ vacuans, & ex accidente refrigerans.* Venæſectio indicatur a vitio vehementi ſanguineo: breui enim tempore vacuat, quod in affectibus vehementibus eſt neceſſarium. cap. 6. lib. de venæſect. contra Eraſiſtr. c. 10. l. de curat. per venæſect. Facultates venæſectionis duæ ſunt: vacuare, & refrigerare. Vacuat enim ſanguinem, per ſe; ad differentiam victus tenuis, qui per accidens vacuat: ſenſibiliter; ad differentiam frictionis: confertim; ad differentiam & propoſitarum materierum, & maxime ad differentiam cucurbitularum, & hirudinum. Dum igitur confertim vacuat venæſectio, ſimul impetum & curſum largitur humoribus in venis exſiſtentibus. Deinde etiam alterat phlebotomia, dum per accidens corpus refrigerat, detracto ſanguine: com. aph. 23. ſect. 1.

Præſagia.

Venæſectio quid.

Facultates venæſectionis.

1.

2.

3.

Deinceps explicandum, quid requirat venæſectio, vt materia remedii: & quid requirat, quatenus vehementer agit: id eſt, quidnam venæſectionem indicet, & quid eandem vel permittat, vel prohibeat. Sicut igitur omnis materia remedii ſupponit aliquod indicans: ita etiam *venæſectio indicatur a vitio vehementi, quod vel ad ſanguinem pertinet, vel ad morbum calidũ.* Sanguis, vt morbificus eſt, indicat remedium, remouens vitiũ ſanguinis: & hoc eſt remedium genericum. Vitium autem ſanguinis pertinet vel ad ſubſtantiam, vel ad quantitatem, vel qualitatem, vel vbi: & de his quatuor vitiis, prædicatur vitium genericũ; e quatuor autem vitiis ſpecialibus nullum de altero prædicatur. Indicans ergo genericum eſt vehemens vitium ſanguinis; non autem plenitudo, vt alogi quidã tradunt. Licet autem vitium ſanguinis quadruplex eſſe poſſit; excluditur tamen qualitas, in venæſectione: ſi enim ſanguis ſimpliciter eſt calidus, indicat refrigerãs, cuius materia potius eſt medicamentum ſimpliciter refrigerãs, quã venæſectio quæ vacuãdo refrigerat. Tria autẽ reliqua vitia indicant venæſectionem.

Venæſectionem indicantia.

1 *Vitium ſanguinis in ſubſtãtia, quãtitate, & motu, indicat venæſectionem.*

Nam ratione ſubſtantię, ſi ſanguis propriam qualitatem non ſeruet, vt valere amplius nequeat, putreſcit: vnde educendus eſt (*: NB. qualitas hic ſumitur, ceu ſignum ſanguinis corrupti:*) c. 11. l. 9. meth. Secundo, ſanguis euadit inutilis in plethora, quoad vaſa, & quoad vires: indicat igitur remedium minuens; cuius materia venæſectio. Tertio, ſanguinis impetus, indicat remedium retrahens & reuulſorium: cuius materia eſt venæſectio. c. 11. l. de venæſect. Quarto, ſi morbus aliquis ſit vehementer calidus, eique non ſit annexum aliquod ſanguinis vitium, e tribus iam propoſitis; tutius eſt refrigerare medicamentis: at ſi eſt annexum vitium ſanguinis; locum habet venæſectio, quę tunc materia eſt remedii præſeruatorii & curatorii ſimul, ratione ſanguinis; atque curatorii, ratione morbi calidi. Dum igitur Galenus inter ſcopos venæſectionis proponit morbi magnitudinem; non de indicante loquitur, ſed de ſigno, quod vitium ſanguinis vehemens detegit: ſicut enim in ſanis, validæ tenſiones vel grauitatis ſenſus, ſignificant vitium ſanguinis vehemens; nimirum plethoram ad vaſa, vel ad vires: ita in ægris morbus vehemens, ſignificat vitium vehemens ſanguinis, & ſic non eſt indicans, ſed ſignum. Hactenus quid requirat venæſectio vt materia indicati.

Morbus vehementer calidus, cum vitio ſanguinis, indicat venæſectionem.

Morbi magnitudo, non indicat venæſectionē.

Porro venæſectio, quatenus vehementer agit; conuertim euacuat, ſpiritusque exhaurit: vnde *neceſſario virtus robuſta requiritur, quæ venæſectionem permittat: oportet autem vires & iam eſſe præſentes, & tales etiam quæ poſt venam apertam poſſint ſufficere.* Vires de quibus hic loquimur, pertinent ad quantitatem & qualitatem partium viuentium & ſpirituum; maxime tamē ad partes ſpermaticas & principales (: hinc Gal. præcipue ad cor reſpicit pulſum explorās c. 6. & 13. l. de venęſect.) Vnde, ſi imbecillitas ſit ſecundum partes ſeminales, vt in pueris (: in quibus ſubſtantia partium ſeminalium, & ſubſtātia calidi innati facile diſſoluitur:) etiamſi virtus ſecundum carnem & ſpiritus, ſit robuſta; prohibetur tamen venæſectio. At ſi robur aſſit ſecundum partes ſeminales, vena eſt ſecanda: nam imbecillitas ſecundum partes carnoſas nō prohibet venæſectionem, vnde mulieri emaciatæ aperta eſt vena, aph. 29. ſect. 3. l. 6. epid. Spirituum etiam imbecillitas, ſi fiat ob nimiam concentrationem non prohibet phlebotomiam: vnde Galenus text. 23. 82. & 111. l. 4. de ratione vict. in ſyncope, e cōcentratione, venam ſecat. Si autem imbecillitas ſit in ſpiritibus, quia nimium diſſoluuntur; hæc venæſectionem prohibet: vnde Galenus c. 13. l. 5. meth. in muliere affecta ſputo ſanguinis propter ieiunium, non ſecat venam: nam in diſſolutione, ſpiritus & ſecundum motum, & ſecundum quantitatem patiuntur; in concentratione vero tantum ſecundum motum.

Phlebotomiam permittentia, nimirū, Vires.

Ad vir-

Ad virtutem autem omnia reliqua prohibentia referri poſſunt, vt ætas, ambiens, &c. *Ætas* enim florida ſolum admittit phlebotomiam, id eſt, quæ media eſt inter pueritiam & ſenectutem, ſeu annum decimūquartum & ſeptuageſimum: in hac enim ætate virtus bene ſe habet, ſecundum omnes ſpecies ſubſtantiæ, id eſt, & ſecundum partes viuētes, & ſecundū ſpiritus, ſecūdum copiam & qualitatem: hæc ergo virtus robuſta eſt ante & poſt venæſectionem. Puerilis ætas prohibet venæſectionē: licet enim ante venæſectionem virtus ſit robuſta, ſecundum omnes ſubſtantias, ratione quantitatis & qualitatis; tamen poſt phlebotomiam ſuccumbit & diſſoluitur calidum innatū promtiſſime, propter humiditatem & mollitiem, ac propter temperamenti caliditatem. c. 19. l. 4. de ratione vict. Ætas ſenilis prohibet venæſectionem: quia in hac etiā ante venæſectionem virtus eſt debilis: partium enim viuentium & ſpirituum quātitas eſt exigua, & qualitas eſt immoderata frigiditas: vnde & per venæſectionem, quæ & vacuat & refrigerat, virtus neceſſario concidit. *Succorum crudorum copia*, & ipſa quoque virtutis debilis eſt ſignum: indeque venæſectionē impedit. c. 13. l. de venæſect. Per ſuccum vero crudum non intelligimus bilioſum, melancholicum, pituitoſum, aquoſum (: qualis in hydrope:) nam his exſiſtentibus poſſunt dari vehementia purgantia, quæ poſtulant virtutem robuſtam: ſed intelligimus (: c. vlt. l. de plen.) ſuccum craſſiorem pituitoſo, albicante (: vnde etiam corpus albicans:) & minus flatulentum, qualis in vrinis ſubſidet; & hic generatur in voracitate, crapula, otio, vel etiam cum cibus bonus non tandiu detinetur in ventriculo, vt in bonum chylum verti queat, ſicut vi balnei contingit. Diſtinguatur autem ſuccus crudus a pituitoſo: nam hic neceſſario generatur, e chyli portione analoga, poteſtq; mutari in pituitam excrementitiā atque alimentalem, hæc vero in ſanguinem pituitoſum, qui partes frigidas & exſangues nutrit: & ſic, pituita dominante, virtus poteſt eſſe robuſta. Succus crudus non neceſſario generatur; & generatur e cibi portione non ſolum pituitoſa, ſed ex ea quæ in bonum ſanguinem mutari deberet: vnde ex eius abundantia, ſanguinis defectus arguitur; quo deficiente, virtus, alimento priuata, ſuccumbit, corpusque refrigeratur: & hinc in copia ſuccorum crudorum virtus patitur ſecundum quantitatem, & qualitatem. Tandem *aër circumfuſus, regio, & anni tempus*, ad virtutem, ceu ſigna, referri poſſunt: ſi enim aër admodum calidus aut frigidus eſt, prohibet venæſectionem, cap. 14. libro 1. ad Glauc. cap. 20. lib. de venæſect. In calido ergo aëre, ſignificatur virtus imbecillis in futurum; quæ ſcilicet vacuationem & ſectionis venæ, & aëris calidioris perferre nequeat: in frigidiore autem aëre, virtus non poteſt

Omnia reliqua prohibentia ad virtutem referuntur, ceu ſigna.

1. Ætas.

2 Crudorum ſuccorum copia.

3. Aër ambiens.

ferre phlebotomiam; quia non fert refrigerationem & venæſectionis, & aëris.

Concluſio. Hactenus igitur patet, venæſectionem eſſe materiam remedii, indicati a ſanguinis vitio ſecundum ſubſtantiam, quantitatem, & motum, atque a vehementi caliditate; permittique a virtute robuſta.

Recta adminiſtratio phlebotomiæ. *Vena in omnibus putridis ſecanda: quia ſanguis peccat in omni putrida.* Sequitur *de recta adminiſtratione venæſectionis, id eſt, quantum, quomodo, quando, & vbi vena ſecanda:* quæ indicantur ab eſſentia reſpectiua, nimirum ab actione, paſſione, præſentia, & ſubſiſtentia; prout hæc eſſentiam indicantis ſubſequuntur. Explicādus autem hic eſt locus Galeni c. 15. l. 11. meth. cur ſaluberrimum eſſe dicat, in omnibus putridis aperire venam, niſi ætas & vires prohibeant: Ratio autem eſt, quia primum corpus refrigeratur: deinde vacuatur ſanguis, qui in omni putrida rationem habet materiæ morbificæ: hac tamen diſtinctione, vt habeat rationem cauſæ principalis in febribus ſanguineis; cauſæ ſine qua non, in febribus non ſanguineis; nam in tertiana, verbi gratia, quia bilis non poteſt vacuari citra corporis calefactionem, oportet ſanguinem vacuare, ne incaleſcat & corrumpatur; vel habet rationem cauſæ adiuuantis, quatenus in periodo febrium, ad focum, & partem imbecillam confluit, c. vlt. l. 2. de diff. feb.

Quantitas duplex. Quantitas vel reſpicit Quid agendum, vel vſum. Primo modo ſumitur cap. 9. lib. de venæſectio. vbi dicitur, vacuationis quantitatem indicari a

1\. morbo vehemēti, virtute, ætate, &c. per quantitatem hic intelligitur copia ſanguinis, quæ eſt ℔j. vel ℔ij. &c. vt libra ſanguinis indicet quid agen-

2\. dum, id eſt remedium vacuans libram ſanguinis. Secundo modo ſumitur cap. 12. & 21. lib. de venæſect. quando ſcilicet quæritur, num libra ſanguinis vacuanda ſit vna vice, an pluribus.

Quantum agendum. *Quantum igitur agendum*, indicatur a maiori vel minori actiuitate indicantis: & permittitur a virtute magis vel minus robuſta. Hinc in continuis, ſanguis paucioribus vicibus eſt detrahēdus: in his enim ſanguis peccat in maiori quantitate, & eius maior eſt actiuitas. Vnde cap. 16. l. de venæſect. & aph. 23. ſect. 1. & cap. 4. lib. 9. meth. in febribus vehementiſſimis ſanguis vacuatur vnica vice, ad leipothimiam vſque. Sed neceſſe eſt, vt virtus valida hoc permittat. Secus enim tutius eſt quantitatem partiri: c. 7. l. de venæſect. contra Eraſiſtrat. & hoc potiſſimum in reliquis putridis ſeruandum, vnde Galenus cap. 14. l. 11. meth. in putridis non vacuat ſanguinem ea quantitate qua eſt auctus, ne intempeſtiue nutrire cogamur. Et hinc in putridis magis ad virtutem eſt reſpiciendum, quam in cæteris morbis: præſertim quia venæſectio, nec obſtructionē a materia craſſa, viſcida, copioſa, perfecte tollit, nec putredinē aufert: cum ergo relinquatur

portio

portio materiæ putreſcentis, opus eſt virtute, quæ & concoquendo, & vacuando materiam vincat.

Modus agēdi, indicatur a vehementia reſiſtentię, & conſiſtit in foramine ampliore, aut arctiore: per amplius egreditur ſanguis craſſior, & vitalis ſpiritus copioſior. Permittitur autem a viribus. In febre igitur melancholica, ratione materiæ foramen amplum indicatur. *Quomodo agendum.*

Quando agendum, id eſt, dies & hora venæſectionis, indicatur a pręſentia indicātis vehemētioris; ſiue hoc ſit res præter naturā, id eſt, cauſa, morbus, ſymptoma; ſiue virtus: vrgens enim eſt vehementius, magisq; poteſt, ſicut etiam cauſa potior affectu eſt. Diem igitur quod attinet, perpendere oportet vitiū ſanguinis, vehementiā ſucci crudi, vehemētiam materiæ acceſſionum, & vehementiam ſymptomatum *(:hic omittitur vis febris & virtutis: febris enim a venæſectione per accidens tollitur: virtus vero ſi robuſta ſit, permittit; ſi debilis, prohibet: dū ergo prohibetur venæſectio, quid opus eſt de vſu verba facere?)* In putridis igitur quāprimū vena eſt ſecanda, niſi aliquod etiam propoſitis prohibeat. Quo autē ſanguis eſt vehemētior, eo citius ſecanda eſt vena: vnde aph. 3. ſect. 1. ob imminens periculū, ſtatim Hippoc. venā aperit. Et Gal. c. 4. l. 9. meth. in ſynocho putrida ſtatim venā tundit; ad differentiam ſynochi ſine putredine. Ratio eſt, c. 2. l. 10. meth. quia vires in dies fiunt debiliores. At vero præſentia ſuccorum crudorū, & materiæ acceſſionum, ac vehementiū ſymptomatū, conferenda eſt cum ſanguinis vehementia. Succus enim crudus vtplurimum magis vrget, quā ſanguis: interdū tamen & ſanguis magis poteſt. Si etenim crudus ſuccus, id eſt, cibus nō concoctus, qui reſidet in primis viis, infra hepar (:ad differentiam crudi ſucci vltra hepar:) ſit copioſus, & ſanguis non ſit inſignis vehemētiæ; tum ſuccus crudus magis poteſt: nā c. 5. l. 4. de tuen. ſan. phlebotomia materiam per iecur in totū corpus diſtribuit, quę noxa maior eſt, quā vtilitas e detracto ſanguine. Hinc c. 14. l. 11. meth. ait mittendū ſanguinē, ſi vētris abſit cruditas. Et c. 5. l. 9. meth. itēq; c. 20. l. de venęſect. ait, ſi pręcedat cibi cruditas, differendā eſſe venæſectionē, dum cibus concoquatur. Quod ſi tñ ſanguis vehementer vrgeat, etiā ante coctionē ſecanda vena. Materia acceſſionis magis vrget quam ſanguis: vena enim ſecanda die mitiori, non circa exacerbationem: in die acceſſionis materia morbifica magis poteſt ad prohibendum, quam ſanguis ad indicandum; cum natura vim & materiæ, & venæſectionis perferre nequeat. Symptomatis vehementibus occurrendum ante venæſectionem, niſi per ipſam venæſectionem remoueri queant: vnde Auicennas ait, ſi vacuare vis, prius dolorem ſeda, niſi hic per venæſectionem cedat. Hinc etiam Galenus cap. 14. l. 1. ad Glauc. primum

Quo die vena ſit tundenda.

Marginal: 1. 2. 3. 4.

occurrit ori ventriculi, ante venæſectionem. Conſtitutum igitur ſit, In putridis prima die venam eſſe ſecandam: niſi aliquid cogat differe; quod nil eſt aliud, quam ſuccus crudus, materia acceſſionis, & ſymptoma vrgens, non cedens venæſectioni. Quod ſi vero neceſſarium ſit venæſectionem bis terue iterare: id in euacuatione eodem die faciendum; in reuulſione diuerſis: in euacuatione enim reſpicimus ad vitium in quanto; in reuulſione ad vitium in motu: magis autem poteſt vitiũ in quãto. Hinc in angina, omnibuſque affectibus inflammatoriis, item in febribus putridis ſanguineis, eodem die venæſectio iteranda; in non ſanguineis febribus diuerſis diebus, prout videlicet regeneratur ſanguis peccans ſubſtãtia, vel quantitate. Poſtremo, quoad horam: dum inſignis eſt vehementia ſanguinis; vena qualibet hora ſecanda. Vnde Galenus c. 12. & 21. de venæſectio. in febre acutiſſima qualibet hora ſecuit. Quod ſi obſtet, cibus, vel chyli excrementum craſſum, vel ſymptomatis vehementia; tunc cibus prius eſt concoquendus: feces primum vacuandæ ſunt clyſmo: ſymptomatum denique vehementia fugienda: vnde in intermittentibus, hora venæſectionis procul ab acceſſione erit; in continuis proportionatis, hora erit remiſſionis; in continentibus, hora mitior.

Num venæſectio eodem die, an diuerſis repetẽda.

Qua hora vena incidenda.

Vbi. Secanda autem eſt baſilica dextra in putridis, niſi ſit febris melancholica, in qua baſilica ſiniſtra aperienda. c. 11. l. 1. ad Glauc. licet enim ſanguis in toto affligat, ita vt per quamlibet venam euacuari poſſe videatur, quædam tamen partes præcipuum locum obtinent: nam in febribus ſanguineis, ſanguis fomentum habet a iecore; in pituitoſa & biliosa febre, ſanguis pendet a iecore. Hæ ergo venæ in putridis ſecandæ ſunt, niſi aliquid impediat, nimirum vel virtus vel pars affecta. Virtus quippe in febre diuturna, ſi non ſit valde robuſta; tutius eſt, ſecare venas remotas & exiles; vt ſaluatellam, quæ eſt inter annularem, & minimũ digitum: vel eam quæ inter pollicem & indicem eſt. Nec huius venæſectio prorſus a Galeno improbatur: c. 14. l. de venæſectio. ibi enim reſpicit ad largam euacuationem, quæ per ſaluatellam fieri nequit. Quoad partem affectam; ſi, verbi gratia, febris putrida foueatur a ſanguine menſtruo retento; tunc vena pedis ſecanda, non brachii: Item, ſi caput ſit affectum; humeraria externa aperienda, imo vena frontis. Et ſic de reliquis.

Quanã vena tundenda. c. 16. l. de venæſect.

De Cucurbitulis, cum ſcarificatione.

Cucurbitula ſcarificata eſt materia, per ſe ſenſibiliter, ſed paullatim vacuans ſanguinem, & ex accidente refrigerans. Et ſi vero paullatim vacuet; poteſt tamen

Cucurbitula, quid.

tamen totum corpus vacuare: vnde Galenus cap.4. lib.4. de tuen.ſan. dicit, eam cum venæ ſectione idem valere: quod etiam affirmat cap.10. eiuſ. lib.cap.11.lib. de venæ ſectio. & cap.5. lib.13. meth. differt igitur tantum a venæ ſectione, quod non confertim, ſed paullatim euacuet. Hinc venæ ſectioni ſcarificatio proxima eſſe dicitur, com.aphor.17.ſectio.2. & Auicennas vocat vicariam phlebotomiæ. Porro cucurbitula ſcarificata, vacuat vel Totum, ſi ſit numeroſa, mediocriter profunda, ſiq; ſæpius applicetur: vel Partem, ſi contra. Vt autem etiam craſſus effluat ſanguis, ſecundum Auicennæ præceptum, cap.de ventoſis, oportet balneare, & vnam horam morari. Quamobrem in praxi hoc obſeruandum, vt ſpongia madefacta in aqua dulci tepida locus foueatur, quo ſanguis attenuetur & fundatur. Addit Auicennas ſcarificationem venæ ſectioni anteponendam eſſe: & magis conferre ad mundificandam cutim: ſcarificatio enim primum e venis capillaribus vacuat, quæ deinde a proximis trahunt, vt ab intimis etiam fiat euacuatio: at venæ ſectio niſi repetatur, cutem non mundat; vt tradit Galenus cap.penult.lib.4.de tuen.ſan. Hæc de facultatibus cucurbitulæ. *Facultates cucurbitulæ.*

Cucurbitula ſcarificata, quatenus vicaria eſt venæſectionis, *indicatur a vitio vehementi ſanguinis.* Licet enim hoc vitium primum indicet vehemens remedium, & confertim vacuans: quia tamen virtus minus robuſta exſiſtens, non tolerat; quærenda eſt materia minori vehementia agens, & longiori tempore vacuans (*: ita ſi propter vires, non licet vti medicamentis, verbi gratia, frigidis in eo gradu, quem indicat ventriculus calidus; tunc moderatus refrigerandus ventriculus, ſed longiori tempore, cap. 8. lib. 7. meth.*) Quatenus autem cucurbitula propria ratione vſurpatur, *indicatur a ſanguinis vitio non ita vehementi.* *Quid indicet cucurbitulam.*

De vſu, ſeu recta adminiſtratione cucurbitularũ. Quoad *quantum agendum:* Si ſanguis eſt actiuitatis vehementis, vtpote dum ſcarificatio eſt vicaria phlebotomiæ, licet ſanguinem peccantem vna vice educere: ſi contra, pluribus. *Modus* reſpicit reſiſtentiam, quæ pendet e copia & craſſitie. Ratione craſſitiei, partes aqua tepida fouendæ, ratione copiæ, adminiſtrandæ ſunt cucurbitulæ magnæ, numeroſæ, ſæpius repetitæ; punctiones etiam erunt numeroſæ, & mediocriter profundæ. Sic enim ſanguis copioſus & craſſus vacuatur. *Quando*, indicatur dum præſens eſt indicans, nilq; prohibet. Primum ergo ſecanda eſt vena, ſi vires permittunt: deinde, in putridis febribus, perſeuerante ſanguinis vitio, dum vires non permittunt, vel ſanguinis peccatum minuitur, ſcarificatione vtendum. *Quoad vbi:* in febribus putridis cucurbitulæ ſcarificatæ non ſunt applicandæ dorſo: ratio, nam febris producitur a calore igneo cordis; huius au- *Vſus. Quantum. Quomodo. Quando. Vbi.*

tem domicilium eſt thorax; quem, vt partem affectam, inter initia turbaſ re non licet. Hinc Galenus cap. 19. lib. de venæ ſectio. iubet partem affectam ante totius vacuationem non eſſe vacuandam: ideoq; capite affecto, per crura molienda eſt euacuatio. Pari conſil. cap. 17. lib. 11. meth. in inflammatione thoracis & pulmonis, cum non expediat reprimere materiã morbificam, ſed foras trahere; non concedit Galenus vt cucurbitulæ thoraci applicentur, ante totius vacuationem; quia ſcilicet materiam e toto ad pulmonem trahunt, ſiue cum, ſiue ſine ſcarificatione adhibeantur. Cucurbitulæ igitur in putridis, cum Oribaſio, applicandæ ſunt partibus ignobilioribus. Vnde Auicennas cap. de ventoſis, ait, ſi cruribus applicentur cucurbitulæ ſcarificatæ, eas vicarias eſſe venæ ſectionis: at quoniam crurum imbecillitas, interdum non admittit ſcarificationem, addit Auicennas, applicatas natibus, & caput, & totum corpus vacuare. Præterea vero Auicennas ait, ventoſas ſupra alchael, id eſt, inter duas ſpatulas poſitas, vicem gerere ſectionis baſilicæ: cum igitur in putridis baſilica ſit aperienda, quidam hac ducti auctoritate, male dorſo applicant cucurbitulas. Sciendum ergo locum hunc Auicennæ verum eſſe in morbis ſanguineis pectoris; in quibus cucurbitula ſanguinem vacuat deriuando, vt in pleuritide: non autem valere in morbis, in quibus per baſilicam totum corpus vacuatur. Hinc in febribus, cum non vrgeat ſanguis in thorace; tutius eſt applicare cucurbitulas partibus remotis, nimirum cruribus, ſecundum Aetium cap. de ſcarificatione: cui ſententiæ accedens Galen. com. aphor. 17. ſect. 2. ſtatuit tibiarum ſcarificationem proximam eſſe venæ ſectioni: & cap. 4. ac 10. lib. 4. de tuen. ſan. iubet vel venam incidere, vel malleolos ſcarificare, non dorſum. Hæc de cucurbitula, vt eſt vicaria venæ ſectionis.

Cap 1 fen 4. lib. 1.

Error quorundam.

Vſus cucurbitulæ per ſe & primario requiſita.

Quo vero ad *cucurbitulam ſcarificatam, quæ accipitur propria ratione*, nõ vt vicaria; hæc probatur dum ſanguinis vitium non eſt vehemens: & reſpicit euacuationem, vel totius, vel certæ partis. Si primo modo; oportet ſcarificare partes infernas. Si ſecundo modo, id eſt, ſi ſcarificatio adminiſtretur pro euacuatione partis; toto prius vacuato, cucurbitula variis partibus applicari poteſt, prout variant partes affectæ: verbi gratia ſi exanthemata ſint in dorſo, dorſum ſcarificandum. At notandum, in muliere prægnante, cucurbitulas, gratia euacuationis totius, nec partibus infernis, nec dorſo, ſed brachiis applicandas eſſe. Et hæc de cucurbitulis.

De Hirudinibus.

Hirudines quid; earũq; facultas.

Hirudines ſunt materia, quæ pungendo aperiunt ora venarum; vnde per ſe ſenſibiliter, ſed paullatim ſanguinem vacuant, inſtar cucurbitulæ ſcarificatæ.

Diffe-

Differunt a venæ ſectione; quod totum vacuant, ſed longiori tempore: ſicut etiam apertio hæmorrhoidum: cap.4. lib.4. de tuen. ſan. Differunt a cucurbitulis; quod vacuant minori moleſtia. Interdum ergo cucurbitulis, interdum potius hirudinibus vtendum, cauſa alicuius priuati, pertinentis ad ægrum: verbi gratia. Si vires non admittunt phlebotomiam, nec homo aſſuetus ſit ſanguinem per hæmorrhoides vacuare, vel ſi circa hæmorrhoides ſint vlcera; expedit potius crura ſcarificare. Contra, ſi ſuppreſſa ſit hæmorrhoidum vacuatio, cruraq; male affecta; hirudinibus potius vtendum. Vacuatur autem per hirudines is potiſſimum ſanguis, qui in illis exſiſtit venis, quibus hirudines applicantur: inde conſequitur vacuatio ſanguinis, contenti in reliquis venis, ſiue is ſit tenuis, ſiue craſſus. Quidam tamen craſſum ſanguinem egredi negant, cum hirudo exiguum faciat foramen. His reſpondeo, foramen illud a ſanguinis impetu dilatari poſſe: aut, ſi non amplietur, attamen, ſi locus ſpongia foueatur, vt Oribaſius iubet cap.16. lib.7. med. collect. craſſum ſanguinem attenuari, & per foramen exiguum egredi, dico: quod frequentiſſime experientia comprobaui. *Quinam ſanguis per hirudines vacuetur.*

Quoad *vſum*; hic idem eſt cum cucurbitulis: ſufficit quædam proponere circa *vbi agendum*. In putridis ergo febribus; ſi hirudines applicantur gratia totius; tunc applicabuntur hæmorrhoidibus, cruribus, brachiis, & quidem brachiis potiſſimum in muliere prægnante, magis enim in his probantur hirudines, quam cucurbitulæ ſcarificatæ, & ſæpe experimur, citra abortum ſanguinem fuiſſe euacuatum. Ratione partis ſi applicentur; vt variæ ſunt partes repletæ, ita variis partibus applicandæ; verbi gratia cauſa capitis, applicabuntur poſt aures, item temporibus, naribus, quandoq; etiam linguæ. *Vſus. Vbi agendum.*

Cæterum *hæmorrhoides* variis materiebus aperiri poſſunt: vt frictione cum foliis ficus, cum pannis aſperis, item ſcarificatione crurum, & ſectione venarum crurum: cap. vlt. lib. de hirudin. Galeni. item cap. 10. & 19. lib. de venæ ſectione. Ratio eſt; dum enim hæmorrhoidum fluxus ſupprimitur, ſanguis, qui deorſum fluere deberet, ſurſum mouetur; quod ſi igitur hirudinibus, ſectioneq; & ſcarificatione crurum deorſum moueatur; facile impetum recuperare poteſt. Verum differentia eſt inter hæc aperientia: nam hirudo eſt materia remedii ſpecifici & determinati; trahit enim ſanguinem deorſum, & determinate ad hæmorrhoidas: venæ ſectio autem & crurum ſcarificatio, ſunt materia remedii ſolum ſpecifici, non determinati; trahuntur enim tantum deorſum. Vnde, ſi maior neceſſitas eſt aperiendi hæmorrhoidas, vtendum materia remedii & ſpecifici & determinati. *Hæmorrhoidũ apertio.*

Per hæmorrhoides vacuatur ſanguis & melancholicus, & bilioſus.

Quæritur autem num per hæmorrhoidas ſaltem vacuetur ſanguis melancholicus & craſſus, an vero etiam bilioſus & tenuis? Reſpondeo, vtrumq; vacuari. Primum, probo de melancholico: nam Hippocrates aph. vlt. ſect. 6. lib. 6. epid. dicit hæmorrhoidas ſanguifluas, prohibere incipientem atram bilem, & ſanare durum lienem: & aphor. 11. ſect. 6. ait, hæmorrhoidas ſuperuenientes melancholicis, eſſe bonum, quia euacuetur ſanguis craſſus: quod etiam Galenus aſſerit com. aphor. 21. ſect. 6. Secundo, bilioſum etiam ſanguinem apertis hæmorrhoidibus vacuari probo: nam per ora venarum quilibet ſanguis egreditur, imo craſſiore facilius prodit tenuior: vnde miror eos, qui hoc adeo manifeſtum negant. Hac de cauſa Hippocrates, tex. 37. ſect. 3. lib. 6. epid. ait, hæmorrhoidibus laborantes, non corripi morbo laterali, neq; peripneumonia, neq; phagedænis, & aliis morbis, quorum quidam producuntur a ſanguine bilioſo. Per hæmorrhoidas ergo vacuatur ſanguis non tantum in febribus melancholicis, ſed etiam in bilioſis. Hinc, dum ſanguis bilioſus impetum habet in caput, vt immineat delirium phreniticũ; per hæmorrhoidas licebit ſanguinem bilioſum euacuare. Vt autem componatur pugna, quæ videtur eſſe inter propoſitas auctoritates, dicendum; ſanguinem per hæmorrhoidas vacuari, vel naturaliter, vel non naturaliter: naturaliter quidem ſanguis craſſus, non tenuis, & proinde hæmorrhoides ſuppreſſæ aperiuntur, vt ſanguis craſſus vacuetur: Et ſic intelligendus eſt Hippocrates aphor. 11. & 21. ſect. 6. præſertim cum Galenus aphor. 11. ſect. 6. dicat, venas hæmorrhoidales aptas eſſe *natura*, vt euacuent ſanguinẽ craſſum. Non naturalis autem vacuatio poteſt eſſe ſanguinis cuiuslibet, id eſt, tenuis, & craſſi: quomodo Galenus loquitur, aphor. 37. ſect. 3. lib. 6. epid. Et hæc de materia cheirurgica.

CAPVT XVII.

De materia Medicinali: & primum, de Lenientibus per os, ſeu de Vomitoriis blandis.

Quid deinceps agendũ.

MATERIA medicinalis eſt Vacuans, & Alterans. Cum autem in febribus putridis reſpiciendum ſit, & ad Materiam morbificam, & ad Partes viuentes: primo nos loquemur de medicamentis, quæ propter materiam morbificam vſurpantur: ſecundo de iis, quæ partem, ipſamq; febrim reſpiciunt: infra cap. 20. Materiam morbificam igitur hic conſideramus aliam a ſanguine: nam ſanguinem potiſſimũ reſpicimus in doctrina de materia cheirurgica, quam iam abſoluimus.

Materia

Materia proinde morbifica, alia a ſanguine, & per conſequens excrementitia, eſt Prima, vel Secunda: prima hæret in primis viis citra iecur; ſecunda vltra hepar ſubſiſtit. Prima ſuperfluitas cauſa copiæ indicat vacuās, ſeu minuens, quod determinate vocatur *Leniens*. Cum autem prima ſuperfluitas triplex ſit (:in febribus ſcilicet putridis, nō in omnibus morbis:) ſcilicet pituitoſa, bilioſa, fecalis: hinc fit, vt lenieſ etiā triplex indicetur, reſpiciens nimirū ſuperfluitatem, vel pituitoſam, vel bilioſam, vel fecalē: & hinc etiā triplex materia remedii, quæ vim habet vacuādi primas ſupfluitates. Cęterum hoc leniens duplex eſt: vacuat enim aut per Os, aut per Aluum. Ratio eſt: quia licet materiæ vitiū (:aph. 21. ſect. 1.) pertineat ad corruptionem, auctionē, imminutionem, alterationē, & lationē; in præſentia tamen vitium perpenditur tantū ſecundū lationem: Primę ergo ſuperfluitatis latio, vel Non fit, vel Male fit. Si latio nō fit, ſed ſuperfluitas detinetur, indicatur mouens; idq; determinate mouens vel ſurſum ad os, quod dicit' *Vomitorium*, vel deorſum ad aluum, & dicitur *Leniens aluum*. Hæc autem remedia determinata indicantur a materiæ inclinatione: in genere enim materiæ quies, indicat mouens; ſed inclinatio, indicat motum determinatum, ratione termini ad quem. Inclinatio autem ſeu propenſio, num ſurſum ſit, vel deorſum, cognoſcitur e ſignis pręteritis: verbi gratia ſi ſuppreſſa ſit conſueta vacuatio per vomitum, cognoſcitur inclinatio ad ſuperiora. Et hæc inclinatio, eſt bona, vel mala: bona verbi gratia ſi ſolitus eſt homo pituitam per vomitum facile euacuare; contra, mala, ſi cum difficultate, & prauis ſymptomatibus, vt cum ſyncope &c. vnde inclinatio mala per ſuperius, indicat vacuans per inferius; & bona per ſuperius, indicat vacuās per ſuperius. Quod ſi primæ ſuperfluitatis latio fiat, id eſt, ſi prima ſuperfluitas moueatur, & quidem bene; motus hic adiuuandus: ſin male, retrahendus. Bene mouetur, ſi fertur ad loca decētia, ſed debiliter, ita vt materia tota nō euacuetur: vnde hic motus non vt omnino bonus, ſed vt imbecillis, indicat iuuantia: cō. aph. 21. ſect. 1. Male mouetur, ſi ad loca non decentia fert' materia, vt ad partes principes, ad loca quæ effluxu carent, verbi gratia ad cor, pulmones, thoracem. Eſt vero & alius motus omnibus numeris bon⁹; cum humor per loca vergit conferentia, vt vniuerſa materia per optimam criſin vacuetur: com. aph. 20. ſect. 1. Sunt aūt loca conferentia, dum vacuatio confert, & virtus ſuſtinet, verbi gratia inteſtina, ventriculus, veſica, vterus, cutis, pori, palatum, nares. Conſtitutum igitur ſit, *leniens vomitorium indicari a materia, quatenus habet inclinationem ad ſuperiora imminutā* (: ad differentiam lenientis per aluum; ꝙ indicatur a prima ſuperfluitate, quatenus inclinationem habet ad inferiora imminutam.:)

Materia in primis viis indicat Leniens, per os, & aluum.

Inclinatio materiæ ſine motu.

Inclinatio materiæ cū motu.

Vomitoriū, a quo indicetur.

Vomitoria differentia. Cæterum materia vomitoria licet in genere triplex ſit, Vehemens, Debilis, Mediocris: hic tamen, quia verba ſaltem facimus de vomitorio leniente, non de vomitorio purgante; omiſſis vehementibus, ſaltem debilia & mediocria proponemus: quæ vtraque in putridis probantur, pro materiæ copia, qualitate, & inclinatione ad os: nam materia copioſior, frigidior, craſſior, viſcidior, & inclinationem ſine motu obtinens; vomitorium poſcit mediocre; quæ contra, debile.

Formula, ſeu quantũ. Debile vomitorium fit *ex aqua hordei, e iure pulli, aceto, vel ſyrupo acetoſo*. Si mediocre deſideratur, additur *oxymeli ſimplex ſuccus raphani*. Exempli gratia debile vomitorium hoc erit: ℞ *iuris pulli* ℥ *x. ſyr. acetoſi ſimpl.* ℥ *ij. doſis ab* ℥ *viij. ad* ℥ *xij*. Mediocre ſic præſcribetur: ℞ *oxym. ſimpl.* ℥ ij. *ſucci raphani* ℥ j ß. *iuris pulli* ℥ xiiij. *pulueris cymini*, g̃ *v*. In hoc vomitorio, baſis eſt *ius pulli*, quod copia aggrauat expultricem, vt expellat. Quoniam auté hoc vomitorium debet eſſe mediocre, ob ſuperfluitatem viſcidam & craſſam: certe ius pulli ſufficere nequit, quod vim detergendi & incidendi nó habet: propterea adiuuans additur, nimirum *oxymeli*, quod attenuat ac detergit. Adiuuat etiam baſin *ſuccus raphani*, qui ratione aliquius acrimoniæ irritat ſopitam expultricem. *Cyminum* & iuuantis & corrigentis habet rationem: iuuantis, quia attenuat, & quia etiá ſatis ingratum ac iniucundum eſt (: *vomitoriis enim ſunt addenda, quæ ingratum habent ſaporem: ſi enim iucunda addantur, expultrix non inſurgit ad expellendum, ſed potius viget attractrix, & retentrix: vnde hoc in loco cinamomum, quia gratum eſt, non additur, licet attenuandi vim habeat*:) corrigétis rationem poteſt habere, ſi verbi gratia ventriculus ſit frigidior, qui ab oxymelite frigido lædi queat, huic frigiditati occurrimus cymino; quod etiam flatus, qui interdum vigét, diſcutit. Hæc quoad quantum agendum. *Modum agendi* quod attinet; oportet vomitorium adminiſtrari & liquidũm, & tepidum: nam ratione tepiditatis euadit iniucundum: vnde humoris inclinatio abolita excitatur, & imminuta intenditur. Quoad *quando agendum*: vtendum vomitorio, dum ſuperfluitas reperitur in ventriculo, & nihil prohibet. Quare interdũ pluribus diebus vtendum vomitorio, ſi pluribus diebus perſeueret præſentia materiæ. Hora opportuna eſt, qua ventriculus non eſt famelicus; nam tũc viget expultrix: præterea hora opportuna debet eſſe tepidior: nam expultrix ea hora citra diſſolutionem calidi innati expellit. *Vbi agendum*, patet.

Quomodo.

Quando.

De Lenientibus aluum.

Leniens aluũ quas habeat vires. *Materia medicinalis aluum leniens, habet vim per inferiora vacuandi primas ſuperfluitates vltra iecur exiſtentes, citra attractionem*: eæ autem ſuperfluitates

ſuitates pertinent ad ventriculũ, ad meſaraicas, ad inteſtina tenuia & craſſa. Porro, vt medicamentum aluum moueat, oportet eſſe humidum, lubricum, acre vel ſalſum: his enim qualitatib. venter ad excernendum irritatur. c. 45. l. 2. de fac. alim. & c. 24. l. 1. de fac. alim. Si autem medicamentũ ſimplex tale non ſit, quod has omnes qualitates obtineat; miſcemus plura: vt pro humiditate, miſcemus *aquam vel ius*: pro lubricitate, *oleum, butyrum*: pro acrimonia, *aromata, mel*. pro ſalſedine, *ſalem*.

Differentia eſt inter lenientia: quod acriora, & magis ſalſa, ſunt efficaciora: quib. vtendum, ſi materia eſt copioſa, frigida, craſſa, viſcida, ſi inclinationem ſine motu obtinet. Hinc in febribus pituitoſis & melancholicis fortiora locum habent; in ſanguineis, & billioſis, mitiora. Applicationis etiam ratione differunt materiæ lenientes: pro varia enim materiæ ſubſiſtentia, adminiſtrantur vel per Os, ſi materia contineatur in ventriculo, in meſenterio, in inteſtinis ſupernis; vel per Inferiora, ſi in craſſis inteſtinis. *Differentia a viribus, et loco adminiſtrandi.*

Medicamenta ergo per os exhibenda, quæ aluum leniunt, ſunt aut Debiliora, vt *ſyrupus roſarum ſolutiuus, ſyrupus violarum ſolutiuus, manna, caſſia, tamarind., diaprunum non ſolutiuum, ſerum lactis*: aut Efficaciora, vt *mel roſatum ſolutiuum, mel violatum ſolutiuum, hiera ſimplex*. de quorum nonnullis, breuiter quædam admonebimus: nimirum de manna, caſſia, tamarindis, ſero lactis, hieræque ſpeciebus. *Mannam* Galenus proponit c. 39. lib. 3. de fac. alim. habet autem vim vacuandi ſuperfluitates tenues: ſed ob dulcedinem mutatur in bilem, dum ventriculus vel eſt calidior, vel eſt repletus ſuccis calidioribus: dulcia enim dum a calido patiuntur, amareſcũt, & hinc in bilem conuertuntur. In huiuſmodi ergo ventriculo manna eſt corrigenda *endiuia, ſoncho, cichorio, acetoſa, &c.* *Caſſia* excedit vires mannæ: nam vacuat ſuperfluitates & tenues, & mediocriter etiam craſſas. Præterea, quia moderate calida eſt, refrigerat, obtundit acrimoniam, humectat, habetque portiones alimentales, ſed facile in flatus vertitur, qui extẽdendo dolores inſignes excitant. Caſſia ergo antequam exhibeatur eſt decoquenda, ſecundum Rhaſim c. 83. li. 9. ad Almanſ. coctione enim diſſoluitur portio, quæ in flatus mutari poſſet: quod idem euenit in hordeo, fabis, &c. quæ portionem flatulentam deponunt, ſi coquantur: coquit autẽ Rhaſis caſſiam *cum ſucco cichorii*. Quod ſi caſſia exhibeatur non cocta, corrigenda eſt *aniſo, feniculo, ſeminibus citri, &c.* quæ craſſo modo ſunt cõtundenda (: *nam ea tantum tenuiſſime pulueriſari debent, quæ ad loca longinqua debent penetrare. c. 7. l. 4. de tuen. ſan. alia vero ruditer ſunt contundenda. Hinc ſpecies diaſpolitici, nitrum, cyminum. piper, ruta, ſi in puluerem terantur, pronocabunt lotium; ſin ruditer contundantur, mouebunt aluum. Idem teſta-* *Materia ab alui lenientium.* *Manna.* *Caſſia.*

Tamarindi. *tur Auicennæ c.5.tract.1.l.2.)* *Tamarindi*, ſecundum Meſuem, vacuant ſuperfluitates tenues, bilioſas, & refrigerant: vnde in febribus bilioſis, & valde calidis probantur. Neque aſtringunt tamarindi: alias eorum vſus in putridis febribus non eſſet ita tutus. Aluum mouent, non aſtringendo, vel comprimendo, ſed lubricando: quia pingues ſunt, participes dulcedinis & aciditatis; expertes acerbitatis & auſteritatis, qui ſapores ſunt aſtringentes. Hinc Meſues myrobalanos, quæ comprimendo vacuant, corrigit lenientibus, inter quæ etiam tamarindos recenſet.

Serum lactis. *Serum lactis* habet vim attenuandi, & aluum mouendi. Vacuat, ratione humiditatis, quæ cauſa principalis eſt; & quia etiam particeps eſt qualitatis acris; id quod ſeri generatio teſtatur. Eſt enim ſerum excrementum tenue primæ coctionis; genitum in ventriculo; ex aſſumtorum portione aquoſa, excrementitia; frigida & humida: acrimoniam vero acquirit in iecinore, propter amiſtioné paucæ bilis excrementitiæ. Hoc ſeroſum excrementum defert ſanguiné in mammas: vbi lac fit, conſtans triplici ſubſtantia, cap.15.li.3.de fac.alim. Vix autem alit ſerum, quia pene totum eſt excrementitium: vnde Galenus c.10.l.1.ad Glauc.pro victu tenui, ſerum lactis proponit. Laudatur ſerum caprinum, vel vaccinum, permiſtum cum medicamento aliquo leniente.

Hiera picra. *Hiera* non excedit meſenterium c.11.l.7.meth. habet tamen vim calefaciendi, ſiccandi, vacuandi materias viſcidas & craſſas. Vis quidem hierę purgans, non pertranſit iecur, vt Gal.ait: attamen experientia comprobatum eſt, vim eius aperienté iecur tranſire; hieræ.n.ſpecies, prouocãt menſtrua. Hiera igit͛ probat͛ ſolũ in intermittentib. pituitoſis: & eſt corrigenda cum frigidis, vt *caſſia*, & ſimilib. Cæterũ in praxi notandum, ꝙ tamé pauci obſeruant, hieram ab initio ea ratione exhibendã, vt non tranſeat vltra iecur: quia nõ licet inter initia, agitare materias vltra iecur; maxime in febribus putridis: vnde pharmacopoeis iniungendũ, vt ſpẽs hieræ conficiãt cũ mẽtis ruditer contuſis, non tenuiſſime pulueriſatis, inter putridarũ initia.

Doſis lenientium: ſupra pag.10. Sequit͛ de *Vſu* lenientiũ: & primũ de *Quantũ agendũ*. Doſis ſyrupi roſati ſol. & ſyr.viol.ſol.põt aſcẽdere ad ℔ ß. Mellis aũt roſacei ſol.ad ℥ v.mellis viol.ſol.ad ℥ v ß.mãnæ ad ℥ iiij.caſſię, tamarindorũ, diapruni nõ ſol.ad ℥ ij. ſeri ad ℔ v.vnde Gal.c.15.l.3.de alim.ait, veteres ad aluum vacuandã, plurimo vſos fuiſſe ſero: ſecus aũt ſtatuendũ de ſero, ꝙ gratia alterationis exhibetur, de quo ſuo loco. Doſis hieræ ſpecierũ, nõ trãſcendat ʒ j ß.in febrib. putridis, in quibꝰ, cũ ſola hiera vti nõ liceat, nõ põt ita copioſa exhiberi: in aliis tñ morbis etiã vltra ʒ iij dari põt; vnde Aëtiꝰ c.68.l.16.in vteri ſtrãgulatu, ad integrã alui ductioné ſpec.hierę ℥ ß exhibet. Tandé circa lenié̃tiũ doſin obſeruet͛, vt in leniẽtib. ſimꝰ liberaliores, in purgãtib. admodũ auari.

Exigente

Formulæ. *Materia tenuis calida.*

Exigente igitur re, ſequentia præſcribi poſſunt. Si prima ſuperfluitas ſit ſummæ actiuitatis, itéq; tenuis, & billioſa: *♃ ſyr. roſ. ſol. ℥v. decocti endiuiæ, vel acetoſæ parum: fiat potio breuis.* Vel hoc modo: *♃ ſyr. roſ. ſol. ℥iij. ſeri lactis caprini, optime depurati parum: fiat potio breuis:* cui patiens ſuperbibat, *ſeri optime depurati ℔ iij.* & hæc cauſa eſt, quod ſyr. roſ. ſol. tantum ℥iij. præſcripſimus. Vel: *♃ mannæ elect. ʒiiij ſeri vt ſupra præparati parum. fiat potio breuis:* Vel: *♃ florum caſſiæ nouiter extractæ ʒvij. pulpæ tamarindorum ℥ß. mannæ electæ ʒiij. & ſi contingat, vt patiens ſit obnoxius flatibus, addatur ſeminum citri mundatorum ℈ß. Miſc. & cum ſaccharo fiant boli.*

Materia tenuis, aquoſa.

Si prima ſuperfluitas ſit quidem tenuis, ſed non calida & bilioſa, verum aquoſa: & præſertim ſi ventriculus febricitantis fuerit frigidior; ita præſcribendum: *♃ ſyr. roſ. ſol. ℥v. iuris pulli parum, fiat potio breuis.*

Materia craſſa calida.

Si prima ſuperfluitas ſit calida, non tenuis: *♃ mellis roſ. ſol. ℥vß.* (: non vtimur ſyr. roſ. ſol. quia ſuperfluitas eſt craſſa, non tenuis:) *deinde, cum materia ſit calida, addimus vel endiuiæ, vel ſeri parum, fiat potio breuis.* Vel: *♃ florum caſſiæ nouiter extractæ ʒx. pulpæ tamarindorũ. mannæ electæ. ana ʒij. cum ſaccharo fiãt boli.*

Materia craſſa, frigida.

Si ſuperfluitas craſſa ſit & frigida: *♃ mellis roſ. ſol. ℥vß. iuris pulli parum, fiat potio breuis.* Vel: *♃ flor. caſſiæ nouiter extractæ ℥ß. mannæ electæ ℥j. aniſorum rudиter contuſorum ℈j. cum ſaccharo, fiant boli.*

Materia craſſior & pituit.

Si ſuperfluitates ſint craſſiores, quales in febribus pituiroſis dominari ſolent: *♃ ſpecierum hieræ ℈iiij. florum caſſiæ nouiter extractæ ℥j. mannæ electæ ℥ß. cum ſaccharo fiant boli.* Vel ad eandem materiam: *♃ ſpecierum hieræ ʒj.* (: eſt baſis:) *caſſiæ nouiter extractæ ʒiij.* (: quæ corrigit, refrigeratione; & iuuat lubricitate:) *Miſ. cum ſaccharo fiant boli.* Quibus febricitans ſuperbibat hoc medicamentum: *♃ mellis roſ. ſol. ℥iijß. iuris pulli parum. Miſ. & fiat potio breuis.* Mel baſis eſt: ius adiuuans, & vehiculum. Ob hanc potionem de pondere hieræ & caſſiæ aliquid in bolis detraximus.

Quomodo.

Modum agendi, indicat ſuperfluitatis reſiſtentia, niſi aliquid prohibeat. Si ergo materia fuerit craſſior, & maioris reſiſtentiæ; prodeſt leniente vti forma boli, qui diutius in ventriculo moratur, & efficacius agit: ſi contra, forma potionis. Additum eſt, niſi aliquid prohibeat: verbi gratia, ſi febricitans non poteſt bolum deuorare, cogimur potionem dare. De hiera notandum, quod boli forma ſit exhibenda, ne nimium iniucunda ſit aſſumtio, propter amaritudinem.

Quando.

Tempus agendi, indicat ſuperfluitas præſens citra hepar, & præſertim ſupra craſſa inteſtina; niſi aliquid prohibeat. Lenientia igitur & primis diebus danda febricitantibus; & ſequentibus, ſi procedente febre aliæ ſuperfluitates primæ generentur. Quod prohibet, præter virtutem, eſt ci-

bus in ventriculo exſiſtens, qui prius eſt concoquendus. Prohibet etiam materia actu cauſans paroxyſmum: vnde leniens non eſt exhibendum in die acceſſionis, vel prope acceſſionem. Ad hæc prohibet in ſignis vehementia, tum ſanguinis, tum cacochymiæ: dum enim inſignis eſt vehementia ſanguinis, leniens non eſt exhibendum, ſed ilico vena ſecanda, præmiſſo tantum clyſtere: ſi autem cacochymia turgeat, & proinde ſit inſignis vehementiæ, non eſt leniens dandum; ſed ſtatim purgans. Et hæc de medicamentis per os exhibendis, cum materia in primis viis ſubſiſtit ſupra craſſa inteſtina.

Leniẽtia per inferiora adminiſtrãda. Quod ſi materia ſit in craſſis inteſtinis, nimirum ſuperfluitas fecalis: medicamenta per inferiora ſunt adminiſtranda: & vel liquida immittenda ſunt inſtrumento aliquo, vt Clyſteres: vel ſolida imponenda, vt Suppoſitoria. *Clyſter, eiuſque facultates.* *Clyſteres* ſunt vehementiores ſuppoſitoriis, & virtutem poſtulant robuſtiorem. Vacuant primas ſuperfluitates, citra nocumentum ventriculi; ad differentiam lenientium, quæ per os exhibentur. Exonerant autem inteſtina craſſa, & his vacuatis, materia tenuium inteſtinorum deſcendit. Non probantur hic vehementes, ſed mediocres, & debiles: quia ſermo eſt de materia non purgante, ſed leniente. Debiles conficiuntur *Materia clyſmi.* *e malua, violis, beta, hordeo, quæ poſſunt decoqui in aqua, vel iure: probatur etiam ſuccus betæ, oleum commune, butyrum, ſerum, ſaccharum rubrum, oui vitellus.* Mediocribus clyſmis præbent materiam, *furfures, linozoſtis, huius ſuccus, mel roſatum, electarium lenitiuum, hiera, oleum chamæmelinum, ſal.* *Formula.* Doſis vltra puerilem ætatem poteſt aſcendere ad ℔ ij. Debilis ergo clyſmi hæc erit formula: ℞ *ſacchari rubri* ℥ ij ß. *olei communis* ℥ iij. *ſucci betæ* ℥ j. *oui vitellum, ſalis communis* ℈ ß. *decocti hordei, maluarum, violarum* ℔ j. Clyſter mediocris: ℞ *mellis roſati* ℥ iij. *electarii lenit.* ℥ j. *ſucci betæ* ℥ ij. *olei chamæmelin.* ℥ iij. *oui vitellum, ſalis* ʒ j. *decocti furfurum* ℔ j. *Miſ. pro clyſmo.* Et hæc de quantitate. *Quomodo.* *Modus adminiſtrandi*, non pertinet ad inſtrumentum e ligno, vel alia materia, ſed ad medicamenta, quæ magis, vel minus calida iniiciuntur; item, magis vel minus fluida vſurpantur. Si enim materia fuerit frigidior, & viſcidior; medicamenta etiam magis minusve calida & fluida erunt. Notandum tamen, vt ſint calida moderate, quo detineri queant. *Quando.* Quoad *quando agendum*: vti oportet clyſmis, dum inteſtina ſunt repleta: niſi prohibeat, vel cibus iam aſſumtus, vel acceſſionis materia: hora ergo paroxyſmi non eſt iniiciendus clyſter; quia virtus non poteſt ſuſtinere moleſtiam & acceſſionis, & clyſteris. Notandum tamen, ſi forte contingat, vt tempore acceſſionis materia petat os ventriculi; nos cogi etiam in acceſſione clyſteribus

vti

vti, quia materia illa magis poteſt: ſed propter virtutem patientes e lecto non ſurgent, quia in ſyncopen inciderent. Hora ſit ante cibum.

Suppoſitoria etiam lenitionis gratia fiant e melle & ſale. *Vſus* patet, e traditis de clyſteribus. Notandum tamen circa *quando agendum*, vſurpanda eſſe ſuppoſitoria etiam poſt clyſteres, dum e clyſmo non fit lenitio. *Glandes.*

CAPVT XVIII.

De præparantibus, ſeu Concoquentibus.

HActenus dictum eſt de medicamentis, quæ reſpiciunt materiam citra hepar exſiſtentem: iam dicendum de medicamentis, quæ reſpiciunt materiam vltra hepar. Et hæc medicamenta ſunt Præparantia, ac Purgantia. *Præparantia, ſeu concoquentia* diriguntur ad materiam febris putridæ, quæ cruda commode non vacuatur; contra, concocta cedit pharmaco. De *Coctione* igitur, & *Cruditate* quædam dicenda ſunt. Miſtum animatum (: vt Ariſtoteles docet libro quarto meteor.) & generatur & conſeruatur: generatur generatione; conſeruatur coctione. Conſeruatio autem duplex: vna ſecundum ſpeciem, quæ fit ea coctione, quam Ariſtoteles Maturitatem vocat, & huius opus eſt ſemen, cuius virtute fit generatio alterius ſimilis: altera conſeruatio eſt ſecundum indiuiduum, quæ fit per Coctionem, vnicam quidem ratione finis, id eſt, conſeruationis indiuidui; at duplicem ratione efficientis; nam vt fit a calore naturali inſito, dicitur Elixatio; vt fit a calore naturali aſſcititio, vocatur Aſſatio. Coctioni autem opponitur cruditas: cuius item tres ſunt ſpecies, Immaturitas, Leuis coctio, Frixio, ſeu toſtio. *Coctio* igitur non artificioſa (: de qua Ariſtoteles agit, gratia facilioris doctrinæ:) ſed *quæ fit in animali, nil aliud eſt, quam perfectio miſti perfectibilis, profecta a calore naturali & proprio coquentis, cauſa ſuæ conſeruationis.* *Forma* igitur coctionis eſt perfectio, id eſt, deductio e potentia ad actum, ex imperfecto ad perfectum. Licet aũt miſtum mutetur ſecundum ſubſtantiam, quantitatem, qualitatẽ, & vbi: hæc tamen perfectio coctionis pertinet ad ſubſtantiam & qualitatem; vt concoctio ſit motus miſtus e mutatione in ſubſtantia, & motu in qualitate. In coctione enim eſt mutatio ſecundum ſubſtantiam; quia cibus mutatur in ſubſtantiam partis vel ſanguineæ, vel ſeminalis. Eſt etiam motus ſecundum qualitatem; nam mutationem in ſubſtantia præcedit alteratio; vnde Galenus commen. 4.

Tranſitio.

Præparãtia.

De coctione & cruditate.

Coctio quid.

lib. 4. de ratione vict. ait, quæ coquuntur euadere craſſiora. Et Galenus capite quarto, libro ſecundo, de fac. natural. coctionem quæ ad ſubſtantiam & qualitatem pertinet, diſtinguit a chyloſi & hæmatoſi: ait enim coctionem eſſe alterationem & mutationem alimenti in propriam qualitatem corporis nutriendi: ſanguificationem autem tantum eſſe alterationem, non perfectam coctionem. Reſpexit autem Galenus capite quarto, libro ſecundo, de fac. natural. & aph. 44. ſectione ſecunda, libro primo, epid. ad coctionem ſpecificam: videlicet cauſa conſeruationis indiuidui, non ſpeciei. *Subiectum* ſeu mobile, quod afficitur motu & mutatione, eſt miſtum perfectibile, non perfectum, capax tamen perfectionis: ſi enim non eſt capax perfectionis, non coquitur; vt in homine ferrum. Hoc miſtum Ariſtoteles vocat oppoſitum paſſiuum, id eſt, aptum admittere motum & mutationem. *Cauſa efficiens* eſt calor naturalis, ad differentiam caloris præter naturam, qui cauſa eſt cruditatis & corruptionis; qui etiam calor proprius eſt partis concoquentis, id eſt, temperiem eius complet, ad differentiam non proprii, cuiuſmodi eſt calor balnei, qui etiam ad coctionem concurrit, tanquam adiuuans extrinſecum: proprius tamen calor eſt cauſa præcipua, ideoque in definitione ponitur. Hinc etiam Galenus cap. 4. li. 2. de natural. fac. ait, coctionem fieri a calore innato, & iuuari a materia mediocriter calida, cuiuſmodi eſt balneum. *Finis* eſt conſeruatio concoquentis, & ſecundum ſpeciem, & ſecundum indiuiduum. Ex his facile colligitur, quod *cruditas ſit imperfectio miſti perfectibilis, a calore proprio diminuto coquentis*. *Forma* cruditatis eſt miſtio ſecundum qualitatem & ſubſtantiam: miſtum enim hoc non eſt aptum ad conſeruationem, vel ſpeciei, vel indiuidui; ita vt perſeuerante cruditate, concoquens deducatur ad infœcunditatem, & diſſipetur. *Subiectum* eſt miſtum perfectibile, ſeu oppoſitum patibile: quod in genere & coctioni & cruditati ſubiicitur. *Efficiens cauſa* eſt calor proprius diminutus, id eſt, calor proprius coquentis, qui tamen a naturali recedit, ac fit præter naturam, ratione defectus; vt in ſenectute, & frigidis corporibus. *Fine* ac bono caret cruditas; tendit enim ad malum.

Cruditas quid?

Coctionis ſpecies.

Porro concoctio, vel recipit Speciem, & dicitur Maturatio: vel Indiuiduum, & retinet nomen generis, diciturq; Cõcoctio, quæ fit per modum Elixationis, vel Aſſationis. Vnde colligitur quod *maturitas ſit cõcoctio miſti ſeminalis, cauſa conſeruationis coquentis, ſecundũ ſpeciem.* Forma eſt concoctio, id eſt, perfectio in qualitate & ſubſtãtia, prodiens a calore naturali & proprio. Subiectum, eſt miſtũ perfectibile quidem, ſed ſeminale; ad differentiam alimentalis, quod eſt ſubiectum in elixatione & aſſatione. Quoniam

1. Maturitas quid?

niam ergo miſtum in maturatione mutatur ſecundum qualitatem & ſubſtantiam, vt euadat ſemen perfectum, quo cõcoquens ſecundum ſpeciem conſeruatur: patet maturitatẽ non tantum in fructibus locum habere (: vt quidam philoſophaſtri imaginãtur:) ſed etiam in animalibus, quæ in teſtibus ſemen conficiunt. Vnde Ariſtoteles exempli ſaltẽ gratia maturitatem applicat fructibus, facilioris doctrinæ cauſa: & ſubdit, in cæteris ẽt rebus, ſcilicet animatis, ſimile perfectionis genus cõprehendi. *Elixatio & aſſatio, ſunt cõcoctio miſti alimentalis, propter conſeruationẽ indiuidui:* vnde Galenus ad has duas coctionis ſpecies reſpiciens, aph. 44. ſect. 2. li. 1. epid. ait, cõcoctionem eſſe deductionẽ coctibilis, id eſt, miſti alimentalis in ſubſtantiam coquentis. Hæc autem concoctio fit per modũ Elixationis, vel Aſſationis. Elixatio differt ab aſſatione ſolum per cauſam efficientem. Nam *elixatio eſt concoctio miſti alimentalis, a calido humido:* & ſimilis eſt elixationi artificiali, cuius ſubiectum eſt ſubſtantia humida aquea. *Aſſatio eſt concoctio miſti alimentalis, prodiens a calore, tum ſicco, tum alieno:* & ſic diſtinguitur ab elixatione, quæ fit a calore humido, & natiuo. Quæritur autem cum aſſatio ſit concoctio: quomodo fiat a calore alieno? Reſpondendum, aſſationem neceſſario fieri a calore naturali ad differentiam caloris præter naturam: at hic calor naturalis & proprius corporis concoquentis, vel natiuus eſt & inſitus, vel aſſcititius: commen. aph. 22. ſectione 1. natiuus quidem viget in primis ætatibus, quæ participes ſunt humiditatis; vnde calor iſte naturalis eſt cauſa elixationis: aſſcititius autem viget ætate progrediente, cum humiditas minuitur, & qualitas caloris intenditur; vnde hic calor naturalis, ſed aſſcititius cauſa eſt aſſationis; & a Philoſopho propter exiguam humiditatem vocatur ſiccus; quia vero aſſcititius eſt, vocatur alienus. Sciendum autem in calore & natiuo & aſſcititio vim eſſe abſumendi, vt propterea omnia quæ coquuntur fiant craſſiora. At in elixatione partes internæ ſunt ſicciores externis: contra in aſſatione, externæ ſunt ſicciores internis, quia in aſſatione meatus contrahuntur, vt humor inſitus effluere prohibeatur. Hinc etiam ſpecies cruditatis facile cognoſcuntur. Nam *immaturitas eſt cruditas materiæ ſeminalis, prodiens a calore imminuto:* ſiue (: vt Philoſophus ait:) calor propria ratione exiguus ſit, ſiue humor maturandus exſuperet. *Leuis coctio, elixationi oppoſita, eſt cruditas materiæ alimentalis, prodiens a calore natiuo diminuto, propter frigiditatem & humiditatem.* Vnde notandum, ſi hæc frigiditas & humiditas pertineat ad elixans, fieri leuem coctionem læſa facultate; vt dum ventriculus eſt affectus morbo frigido & humido: ſin vero pertineat ad id quod elixatur, fit hæc cruditas ob errorem externum; verbi gratia, dum

Concoctio ſpecialis, cõtra maturitatẽ diſtincta, quid?

2. Elixatio quid?

3. Aſſatio quid?

Cruditatis ſpecies.
1. Immaturitas.
2. Leuis coctio.

3. Frixio.

cibi frigidiores & humidiores copioſi ingeruntur. *Frixio denique ſeu toſtio, quæ opponitur aſſationi, eſt cruditas materiæ alimentalis, prodiens a calore aſſcititio diminuto, qui non poteſt æqualiter alimentum conficere.* Imminuitur autem vel propria ratione, vel ratione alimenti humidioris: vt apparet in frixione arte facta. Toſtio igitur fit, aut propter exterioris ignis tenuitatem; aut propter aquæ vim, qua res aſſanda abundat.

De coctione materiæ morbificæ.

Ex his ergo nunc ſtatuendum, ad quam ſpeciem pertineat *coctio humoris morbifici.* Sciendum ergo, quod ad nullam e propoſitis ſpeciebus redigi poſſit: materia enim morbifica concoquitur, nec generationis, nec nutritionis gratia, ſed vt purgetur: non eſt igitur legitima coctio, ſed concoctio metaphorica, qualis eſt in tuberculis, pituita, &c. Hanc tamen metaphoricam coctionem Philoſophus ob ſimilitudinem mauult ad maturitatem referre, quam ad elixationem, vel aſſationem. Sicut enim in maturitate, id eſt, in coctione materiæ ſeminalis, minor portio mutatur in ſubſtantiam vel teſtium, vel vaſorum ſeminalium; maior vero in ſemen perfectum, quo ſpecies conſeruetur: ita in coctione materiæ morbificæ, minor portio vertitur in alimentum, & ſubſtantiam partis; maior in excrementum purgandum, ſed tamen mitius. Contra in elixatione & aſſatione, id eſt, in coctione materiæ alimentalis, maior portio vertitur in alimentum.

Maturatio humoris morbifici quid?

Maturitas igitur metaphorice accepta, eſt concoctio innati humoris materiæ morbificæ. prodiens a calore naturali; vt cedat pharmaco attrahenti, & naturæ expellenti. Forma, eſt perfectio & concoctio: quæ poteſt tum ad ſubſtantiam & qualitatem, tum ad qualitatem tantum pertinere. Ad ſubſtantiam & qualitatem, cauſa portionis alimentalis, quæ euadit alimentum coquentis. Ad qualitatem tantum, cauſa portionis excrementitiæ: quamuis enim mitior materia excrementitia; tamen remanet adhuc materia excrementitia, vt ſit purganda. *Subiectum* huius concoctionis eſt innatus humor materiæ morbificæ, id eſt, portio alimentalis: materia enim morbifica in corpore viuente, vix expers eſſe poteſt portionis alimentalis. Vnde Galenus aph. 44. ſectione ſecunda, libro primo, epid. ait, maturitatem eſſe concoctionem eorum, quæ ſunt præter naturam: & addit differentiam coctionis materiæ præter naturam, & ſecundũ naturam: ſi enim materia ſit ſecundum naturam, maxima pars cõcoquitur, & minima eſt ſemicocta: contra ſi materia ſit præter naturã, quod aſſimilatur exiguum eſt, plurimum autem ſemicoctum. Ariſtoteles igitur reſpiciens ad vtramq; portionem, ait, in maturatione materiæ morbificæ, partem concoquentẽ alia ad ſe trahere, nimirum partem alimentalem; alia expellere, nimirum partẽ excrementitiam: quod etiã de excretione poſt coctionem

ſcribit

ſcribit Gale.com.aph.22.ſect.1. *Cauſa efficiens* maturationis materiæ morbificæ, eſt calor naturalis. Sic Galenus ait, c.4.l.2. de fac.nat. concoctionem & alterationem alimenti, & excrementi, fieri a calore innato: & t.22. li.2. de ratione vict. ait, coctionem materiæ morbificæ, fieri a calore non ſicco, ſed humido & vaporoſo, qui in animalibus iuuetur a materia mediocriter calida, id eſt, a balneo, &c. calor enim vt moderatus, adiuuatur a ſimili.

Notandum autem varia eſſe, quæ coctioné materiæ morbificæ iuuant: nimirũ calidiora, frigidiora, incraſſantia, attenuantia. Materia enim morbifica conſideratur, vel quatenus cõcoquitur, vel quatenus eſt concocta. Primo modo conſiderata, vt concoquitur, permiſtam habet portioné alimentalem: & hæc materia, vt cruda, requirit moderate calida, quo craſſior euadat: quatenus auté impedimenta habet, coctionem prohibentia, alia eaq; varia requirit medicamenta. Impedimenta illa pertinét ad qualitates primas vel ſecundas. Ad primas, materiæ caliditas, aut frigiditas: vnde refrigerantia, vel calefacientia miſcenda. Hac ratione pituitam Galen. cõcoqui dicit a calore febrili, com.aph.57.ſect.4. Ad ſecundas qualitates pertinet materiæ craſſities & tenuitas: vnde modo incraſſantia, modo attenuantia miſcenda (: omnis quidem coctio fit incraſſando: ſed ratione impedimentorum, interdum oportet craſſefacere, interdũ ſubtiliare.) Altero autem modo conſiderata materia morbifica, prout concocta eſt, & ſeparata per maturitatem a portione alimentali: hæc materia nequaquá eſt incraſſanda. Vnde Galenus t.23.li.3. prognoſt. ait, corporis humores tenuiores paratiſſimos eſſe ad excretionem: & com.aph.24.ſect.1. inquit, humorem purgandum fluxioni paratum, id eſt, tenuem eſſe debere. Hac diſtinctione, loca Galeni in ſpecie pugnantia, vere conciliari poſſunt. Et hæc de coctione materiæ morbificæ.

Concoquentium facultas.

Materia concocta non eſt incraſſanda.

De materiis medicinalibus, quæ materias morbificas concoquunt, in doctrina ſpeciali dicendum. Duo tamen ſunt maxime communia medicamenta, quibus in omni fere putrida febri vti licet: nimirum *ſyrupus acetoſus ſimplex, & oxymeli ſimplex*. Syrupus conficitur *ex aqua, ſaccharo & aceto:* habetque vim refrigerádi, detergendi, incidendi, attenuandi. Dum refrigerat; remittit calorem putredinalem, & infringit feruoré excrementi calidi. Incidendo, pituidam viſcidam, friabilem reddit. Detergendo, pituitam viſcidam remouet a parietibus vaſorum. Attenuando, præparat pituitam & melancholiam craſſam. Siccitate non nocet, quia ex aqua conficitur: imo ſiccitate prodeſt, quia imminuit materiæ humiditatem, quæ in cauſa eſt facilioris putredinis: vbi tamen ſiccitatis timor eſt, hic ſyrupus exhibetur cũ diluto humectante. Frigore etiam ſuo non nocet pituitæ fri-

Materiæ coquentes.

Syrupus acetoſus ſimplex.

gidæ: ſyrupi enim huius frigiditas remiſſa eſt; & præterea calidiora in for-
Oxymeli. mulis miſceri poſſunt. *Oxymeli compoſitum eſt, ex aqua, aceto, & melle.* Stre-
nue deterget, nec febres accendit. c.4.l.8.meth. Quòd ſi febris vehemen-
tior ſit, expedit diluere: vnde ſecundum Galenum t.30.l.3.de ratione vict.
oxymeli parum aceti habens ſitim ſedat, mellisque noxam inhibet. Hæc
duo medicamenta in eo conueniunt, quod vigilias faciant: vnde in putri-
dis febribus, ſi vigiliæ ſunt pertinaces, his vel non vtendum, vel in exigua
copia, admiſtis aliis. Præterea etiam conueniunt, quod ratione aceti læ-
dunt inteſtina dyſenteriæ obnoxia. t.32.lib.3. de ratione vict. Differunt
autem ratione mellis, quod ſaccharo calidius eſt: vnde in febribus vehe-
Quibus diluendi ſyrupi. mentioribus potius ſyrupo acetoſo, quam oxymelite vtendum. *Ius pulli,*
calorem habet admodum ſimilem calori naturali: vnde in putridis febri-
bus ſyrupi diluendi ſunt iure pulli; quia hoc materiam morbificam attem-
perat, caloremque naturalem iuuat. Poſſunt etiam alii liquores cum ſyru-
pis miſceri, parati e coquentibus, per Deſtillationem, Decoctionem & In-
fuſionem. Deſtillatio fit in vaſe plumbeo, figlino, vel vitreo: beneficio vel
ſolius ignis, vel ignis cum aqua. Decoctio fit vel ſimpliciter, vel in vaſe du-
plici. Infuſio, eſt leuis, vel inſignis. Deſtillatio in vaſe plumbeo non proba-
tur, abraditur enim portio plumbea, quæ nocet: probatur in vaſe figlino,
& potiſſimũ in vitreo, maxime in balneo Mariæ. Decoctio inſtitui debet a
perito pharmacopœo, vt quę citius coquuntur, tardius iniiciantur: & ma-
gis probatur in vaſe duplici, ore vaſis occluſo. Infuſio maxime omniũ pro-
batur: vnde Meſue, c.de myrobal.ait, medicamenta magis fieri aperientia
per infuſionem, quam per decoctionem. Inſignis autem eſt infuſio, ſi ſim-
plicia infundantur in diluto actu calido; & dilutum, quantum fieri poteſt,
calidum ſeruetur: ſecus enim leuis eſt infuſio, & potius madefactio.

Quantum. De *Vſu.* Syruporum doſis eſt ab ℥iii.ad ℥vi. Vt, ℞ *ſyr. acetoſi ſimpl.*
℥ii. iuris pulli ℥iiii. Miſc. pro ſyrupo. Sciendum autem doſin variari,
pro actiuitate materiæ morbificæ. Actiuitas autem maior eſt, primum in
maiori copia materiæ: deinde etiam maior eſt actiuitas, in materia excre-
mentitia, ſeparata a materia alimentali (:ad differentiam materię morbifi-
cæ: permiſtæ cum materia alimentali:) & hæc proinde ſtatim præparanda,
& euacuanda eſt; alias peior redditur: qua de cauſa recidiuæ etiam peiores
Quomodo. ſolẽt eſſe, morbo priore. *Modus* ſyruporum, pertinet ad qualitates primas
& ſecundas. Ad primas: verbi gratia, bilis, vt reſiſtit ratione caliditatis; in-
dicat ſyrupũ actu frigidum exhibendum: pituita cõtra. Perpetuo tñ requi-
runtur etiam permittentia: vt, ventriculus interdum ꝓhibet actu frigida.
Quoad ſecũdas qualitates, exhibemus ſyrupos magis vel minus liquidos:
item

item medicamenta exhibentur forma pulueris, trochiſcorum, electarii; ſi ſcilicet materia præparanda eſt inſignis reſiſtentiæ, vt contingit in febrib. diuturnis pituitoſis. Notandum autem cum ſyrupi exhibentur, vel cum diluto, vel ſine diluto; item dulces, aut alterius ſaporis; hoc non pertinere ad methodum medendi, ſed ad compoſitionem medicamentorum: diluta enim miſcentur, vt ſint vehicula ſyruporum: ſic ius pulli vehit ſyrupum acetoſum: dulcia autem miſcentur, propter ſyrupi iniucundum ſaporem.

Quoad *Quando agendum*: Exhibendi ſunt ſyrupi, dum præſens eſt materia concoquenda, & præparanda: niſi aliquid prohibeat. Primum ergo exhibendi ſunt cauſa materiæ morbificæ, miſtæ cum alimentali. Deinde exhibendi ſunt cauſa materiæ morbificæ ſeparatæ ab alimentali. Porro prohibens, eſt prima ſuperfluitas; plenitudo totius; portio materiæ excrementitiæ ſeparatæ ab alimẽtali; & quandoq; virtus imbecillis. Dum enim prima ſuperfluitas eſt præſens; timendum, ne per ſyrupos vltra hepar deferatur, vnde obſtructiones augerentur: quare primo lenienda aluus, dein ſyrupi exhibendi. In plenitudine totius, primum ſanguis eſt euacuãdus, ne a ſyrupis agitetur; neve ab his, ſi calidi ſint, putredo oriatur. Portio materiæ excremẽtitiæ ſeparata ab alimentali, magis poteſt ad indicandum purgans; quam materia morbifica miſta cum alimentali poſſit, ad indicandũ concoctionem: quare in febribus putridis, in quibus per vices eſt concoquenda materia; vna die oportet intermittere ſyrupos, & exhibere purgãs, cuius beneficio portio excrementitia ſecreta ab alimẽtali euacuetur. Virtus deniq; nimium debilis, interdum cogit medicũ, vt cibum exhibeat ſingulis quatuor horis; vt non poſſint dari ſyrupi: vbi tamen medicus prudẽs, iura alterata præbet, quibus & nutrit, & ſimul concoquit. Hora, omnis eſſe poteſt, qua præſens eſt materia coquenda: niſi quid prohibeat; nimirum, cibus, materia acceſſionis, aut virtus. Cibum enim aſſumtum prius concoqui oportet: deinde exhibendus eſt ſyrupus: vnde Gal. t. 35. l. 3. de ratione vict. ſyrupos exhibebat ante cibum. In acceſſionum principio, ſyrupi non ſunt dandi, ſed ante acceſſionem: vnde Hipp. t. 40. li. 3. de ratione vict. nolebat aquam eſſe exhibendam dum pedes frigent, id eſt, in principio acceſſionis, quia virt⁹ nimis defatigatur a materia acceſſionis. Virtus prohibet, dum eſt debilis, verbi gratia propter vigilias; vt non liceat febricitantem excitare a ſomno, propter materiæ concoctionem. — *Quando.*

CAPVT XIX.

De medicamentis Purgantibus.

Hactenus de medicamentis preparantib. ſequitur de purgantib. *Medi* — *Purgãs quid*

camentum purgans eſt illud, quod poteſt euacuare materiam ſeparatam ab alimentali: ſeu, purgans eſt materia remedii, indicati a cacochymia. c. 11. l. de plenitud. Breuiter ergo dicendum de cacochymiæ ſpeciebus, vehementia, & latione, ſeu inclinatione. Species cacochymiæ tres ſunt, Pituitoſa, Bilioſa, & Melancholica: vnde indicatur vomitorium, ſoluens, diureticum, ſudoriferum, vacuans vel pituitam, vel bilem, vel melancholiam. Deinde, cacochymia, quo vehementior, eo & purgans vehementius ſit oportet. Inclinatio cacochymiæ quadruplex eſt, c. 9. li. 11. meth. nimirum ad Ventriculum, Aluum, Renes, & Poros cutis: vnde indicatur remedium vomitoriũ, ſoluens, diureticum, ſudoriferum.

Purgantium differentia e cacochymia.

I. De Vomitoriis.

Quando per vomitũ vacuare liceat.

1 Ratiõe inclinationis materiæ.

Cacochymiæ inclinatio vel abolita eſt, vel imminuta: ſi eſt abolita, reuocanda & excitanda, niſi cacochymiæ vitium ſit in ſubſtantia, id eſt, niſi ſit putrida: materia enim putrida, nõ habens inclinationem, per os ventriculi non eſt deducenda. Si materia habeat inclinationem, ſed imminutam; hęc iuuanda: ita vt etiam putrida materia, quæ ſponte impetũ habet ad os ventriculi, vomitum prouocandum ſuadeat: quia enim inclinationem habet ad os ventriculi, non detinetur tamdiu vt lædere queat os ventriculi, ſed illico pertranſit: quod aperte Gal. c. 9. l. 11. meth. affirmat. Præterea ſi abolita ſit inclinatio; cacochymia exſiſtens, in locis ſuperioribus, quæ vias habent ſurſum, per ſuperiora eſt purganda; in partibus inferioribus, quæ vias habent deorſum, per inferiora educenda eſt. Verbi gratia ſi pituita eſt genita in ventriculo, & nullam habet inclinationem, per vomitũ eſt educenda: quod ſi inclinationem habeat ad inferiora, vacuanda eſt per aluũ. Hinc facile conciliari poſſunt loca quæ pugnare videntur: Hippoc. enim aph. 4. ſect. 4. ait, æſtate per ſuperna, hyeme per inferna eſſe euacuandum: contrarium vero iubet auctor l. de ſalub. diæta, com. 15. Vbi dicendum, Hippoc. reſpexiſſe ad inclinationem materiæ imminutam: bilis enim per æſtatem in iecinore genita, inclinationem habet imminutam ad ſuperiora; ideoq; vomitu vacuãda: pituita autem per hyemem in ventriculo genita, inclinationem habet imminutam ad inferiora; ideoq; per ſedẽ purganda. Auctor vero l. de ſalubri diæta, reſpexit ad inclinationẽ abolitam: bilis enim æſtate genita, in parte inferiore, nimirum hepate, nullamq; ad os habens inclinationem, per aluũ euacuanda: pituita vero hyeme genita in ventriculo, parte ſuperiori, nullã habens ad aluũ inclinationẽ, per ſuperna eſt euacuanda.

2. Ratione loci.

Conciliatio Hippocratis, & auctoris l. de ſal. diæta.

Permittẽtia vomitoriũ.

Semper aũt hic permittentia oportet ſupponere: ſi eñ virtus ſit debilis, omne purgans prohibetur: ſic e morbo graciles, nullã ferunt purgationẽ: aph. 35.

aph.35,ſect.2.natura aũt graciles,& facile vomẽtes p ſupnã purgãdi ſunt.

De vomitoriorum varietate,in doctrina febrium ſpeciali agetur. Num autem valentioribus,an debilioribus vti debeamus,ita æſtimandũ. Si materia euacuanda eſt putrida,validiorib.non vtendum: quia putrida non vacuatur per vomitum,niſi habeat inclinationẽ;quod ſi ergo inclinationem habet,facile & leui medicamento euacuari poteſt. Si materia non eſt putrida,vehementioribus vti licet; præſertim ſi non aſſit inclinatio(:quæ in materia non putri,non eſt neceſſaria:) vnde in quartana *album veratrum* adhibetur.De vſu vomitoriorum cap.17.ſatis dictum eſt. *Quando valentioribus opus ſit vomitoriis.*

II. De Soluentibus.

Medicamenta per aluum purgantia,varia ſunt,pro cacochymiæ ſpecie: de quibus in doctrina febrium ſpeciali.Hoc in genere obſeruandũ,e c.11. l.2.de alim.cum ſoluens acre ſit,& calidum,in putridis febribus,a validioribus abſtinendum eſſe;præſertim in continuis,& continentibus. Quoad *quantum agendum*;a ſumma doſi recedere tutius eſt. Purgantium *modus*, eſt potio,validior bolus,adhuc validior pilulæ:quib.pro materiæ reſiſtentia vtendum.Reſpicere tamen oportet ad prohibentia. Si enim febris ſit admodum vehemens; cauendum eſt a forma boli, & maxime pilularum; quoniam medicamenta purgantia in his formis plus iuſto calefaciunt.Qđ ſi ægrotans non poſſit medicamenta aſſumere,niſi in forma pilularũ: tum poſt pilulas deuoratas,aliquod decoctum refrigerãs propinabimus,verbi gratia ℥ v,vel ℥ vj *ſeri lactis, aut aquæ hordeaceæ, vel iuris alterati cũ endiuia.* *A vehementibus ſoluentibus cauendum. Quantum. Quomodo.*

Quoad *quando agendum:* & primum,quo die purgans exhibendũ ſit;mox in quæſtione,de minoratione materiæ explicabitur.Quoad horam:pharmacum interdum exhibetur per quinq; aut ſex horas ante cibum;interdũ per ſemihoram tantũ: ſemper tamen hora eſſe debet,qua cibi aſſumti ſint concocti,& infra ventriculum diſtributi:ratio petitur e c.13.l.2.de ratione vict.pharmacum enim tria requirit:primum,vt e potentia in actum ducatur,ab alteratrice: deinde, vt ab expultrice diſtribuatur ac deferatur ad materiã purgandã:tertio,vt materia purganda ab expultrice pellatur a circumferentia ad centrũ, quam expultricẽ iuuat pharmacũ, & per facultatẽ acrem irritantẽ,& per facultatẽ attrahentẽ.Quia igitur poſt aſſumtũ pharmacum ventriculus exercetur & agitatur,dum medicamentũ e potẽtia ad actum deducitur,itemq; dum diſtribuit:patet,cibũ tunc oblatũ,duo incurrere incõmoda:primũ enim virtus agitatur,quæ eodẽ tempore deberet,& expellere materiã attractã,& retinere cibum:deinde ob cibi præſentiã vis pharmaci exſoluit,vt nõ ſuccedat purgatio,quemadmodũ deberet. Si er- *Quando.*

go virtus permittat, pharmacum detur per 6 horas ante cibum: ſin minus, detur ſaltē per mediā horam ante paſtū, quemadmodū Hippoc. præbuit, t. 12. l. 2. de ratione vict. (: nunq̃ vna cum cibo:) & tunc cibus ſit tenuis, vt *cremor ptiſanæ*. Pharmacum porro ſui præſentia non prorſus prohibet ſomnum: quia in ſomno facilius de potētia ad actū deducitur: diſtributionē aūt pharmaci ſomnus impedit, quā promouent vigiliæ. Quod ſi pharmacum ſit debile, ait Auicennas, quarta, primi, c. 5. æger non indormiat: alias enim natura coquet medicamentum. *Vbi agendum*, patet, ratione ſubſiſtentiæ, nimirū per os medicamentū eſſe offerendū, niſi id ventriculi aliqd vitiū prohibeat: tunc enī per ſedē lenientia medicamēta ſunt iniiciēda: &, ſi æger nō admittat clyſinos, licebit vmbilico applicare *vnguentum Agrippæ, aut de cyclamino, ſeu artanita*, vt ſic cacochymia euacuetur.

Pharmaco ſuperdormire licet.

Vbi agendū.

III. *De Diureticis.*

Diuretica calida & ſicca.

Medicamenta quæ per lotium euacuant materiam morbificā, id faciūt qualitatib. primis, vel ſecūdis. Primis; calore, ſiccitate, humiditate. De calore & ſiccitate Gal. agit c. 13. l. 5. ſimpl. quib. qualitatib. etiā tenuitas (: qualitas ſecunda:) iuncta eſt, qua ſanguis attenuatur, funditʳ, & portio ſeroſa a craſſa ſeparatur. Tale ergo medicamentū eſt calidum in tertio, tenuis ſubſtantiæ, & acre: vt *ſemen apii, petroſelini fæniculi, dauci, ammios &c.* Quæ per humiditatem agunt, ſunt valde aquoſa: vt *fructus humidiores, ſemina melonum:* ſic c. 6. l. 2. de alim. Gal. ait, *cucumeres minus humidos eſſe peponibus, ideoque minus vrinam mouere.* Hæc autem humiditas, tenuis & aquoſa vt ſit oportet: tali enim humiditate renes gaudent; vnde ad renes fluens, materias morbificas ſecum defert. Diuretica etiam quędam agūt per qualitates ſecundas: vt *hordeum, ceterach.* Semina frigida tum maiora, tum minora, humiditate & tenuitate lotium prouocant: vt *ſemina cucurbitæ, cucumeris, melonum.* Ex his igitur variis diureticis, in febre continente, dum putredo totum corpus occupat, probātur, quæ citra valentē calorē & ſiccitatē lotium prouocare poſſunt: vt *cremor ptiſanæ, mulſa, oxymeli, apomeli, apii radix decocta in aqua potabili.* c. 9. l. 11. meth. Sed dubitatur *quare apium proponatur inter ea, quæ non vehementer calefaciunt? cum tamen c. 13. l. 5. ſimpl. apium dicatur valenter calefacere: & propterea c. 4. l. 8 meth. in febrib. improbatur mulſa cum apio, calefacit enim vt vinum.* Reſponſio. Apium lib. 11. meth. proponitur in aqua: vbi non ita calefacit, ac in mulſa, l. 8. meth. Deinde l. 11. meth. radices apii proponuntur. at l. 8. meth. & l. 5. ſimpl. de apii ſemine inſtituitur ſermo. Dubitatur, etiam, *quare in febribus putridis, non vtamur diureticis ſolum frigidis?* Reſponſio. Quoniam materia putrefacta

Humida.

Quandō diuretica in febribus locū habeant.

Apiū proponitur inter nō vehementer calefacientia.

Cur in febribus diureticis permiſceātur calida.

cta quamprimum euacuanda eſt: at quæ tantum ſunt frigida, non ſunt ita efficacia, ſicuti quæ moderate ſunt calida, vt *radix apii, vel petroſelini in aqua*. Vnde prout calor febrilis maior, aut minor eſt; pro eo, magis aut minus calida, eaque in maiori aut minori doſi miſceri poſſunt.

Quoad *vſum*; & primum ad *Quantum agendum*, id in praxi obſeruandum, vt diuretica exhibeantur in maiore doſi, quam præparantia; & proinde vſque ad ℥ x. ſecundum hanc formulam: ℞ *capillorum Veneris viridium. fol. betonicæ, ceterach, ana P. j. rad. petroſelini* ℥ ß. *aquæ hordeaceæ, alterata cũ liquiritia* ℥ vij. *fiat infuſio ſuff. aq. & facta expreſſione adde, ſyr. aceto ſi ſimpl.* ℥ j ß. *ſeminum melonum* ℥ ij. *Miſc. per diuretico.* Quoad *modum*: diuretica actu calida, non frigida ſunt amminiſtranda. Efficaciora redduntur, ſi pulueres propoſitorum ſimplicium miſceantur in aqua hordeacea. *Quantum.* *Quomodo.*

Quoad *quando*. Diureticis vtendum non eſt primis diebus, dum materia cruda eſt; alias enim non vacuatur, ſed ſolum agitatur a diureticis: l. 1. ad Glauc. in cura febris pituitoſæ. Hora autem qualibet exhiberi poſſunt, niſi quid impediat, nimirum cibus. Hic enim prohibet diuretica medicinalia, non alimentalia, quæ cum cibis miſceri poſſunt. Diuretica ſiquidem medicinalia, vt *betonica, ceterach*, quia ventriculo non ſunt familiaria, tamdiu in ventriculo non detinentur, donec cibus concoquatur, ſed cibum crudum ſecum ducunt. Alimentalia vero, vt *ſemina melonum, radices petroſelini, aſparagi*, ob familiaritatem in ventriculo detinentur, donec cibus aſſumtus coquatur. *Quando.*

IV. De euacuantibus per poros cutis.

Vacuantia per meatus cutis ſunt, quæ materiam morbificam a centro ad circumferentiam mouent: idque vel Impellendo, vel Attrahendo. Quæ impellendo mouent, habent naturam diureticorum: eadem enim materia & lotium, & ſudorem poteſt ciere: c. 9. l. 11. meth. Lotium quidem; ſi renes ſint calidiores, cutis denſa, ſi materia reſidet in conuexo hepatis, & inclinationem habet ad renes. Sudorem contra, ſi renes ſunt frigidi, pori cutis rari, ſi materia reſideat in venis cuti proximis, & inclinationem habeat ad cutim. Horum igitur materia patet e iam dictis. Attrahentia autem ſunt, quæ moderate calefaciendo, cutim rarefaciunt, vt *chamæmelum, balneum tepidum*, c. 9. lib. 11. meth. Vnde *oleo chamæmelino* vti licet, quod non conſtipat, vt quidam dicunt, qui ratione viſciditatis omnia olea ſtipare exiſtimant: ſunt enim quædam olea laxantia, vt *Sabinum*, cap. 2. lib. 8. meth. Hinc & Auicennas probat inunctionem cum *oleo chamæmelino*, & vtitur frictione *cum vino albo, & aqua tepida*. *Impellentia, & attrahentia.*

Balneum in putridis. *Balneum* in putridis ſumme vtile eſſe poteſt; ſed iam in vſu non eſt, dubio procul cum detrimento ægrotantium. Galenus cap. 10. lib. 11. meth. balneum in putridis, omnibus materiebus anteponit: quia vacuantia per aluum, vrinam, ſudorem, ſunt calida; balneum autem minus calidũ. Probat item balneum in putridis, cap. 7. li. de marcore, ſiue putridæ ſint ſolæ, ſiue cum hecticis. Præterea c. 20. l. 11. meth. ait, balneum in putridis iuuare: quia humor abunde vacuatur, & calor febrilis tranſpirat; balneum enim excrementa humida & fuliginoſa educit. At notandum ex eodem cap. 20. li. 11. meth. balneum materiam morbificam trudere ad articulos, id eſt, ad partes ignobiles, humores liquando, & vias dilatando: vnde cauendum, ne febricitantes ſint obnoxii doloribus articulorum, ita vt ſint ſenſus exquiſitioris; virtus enim præ nimio dolore ſuccumberet. Prohibetur autem balneum, ſecundum Galenum loco citato, ſi adeſt imbecillitas viſceris alicuius principalis, vel conſentientis cum principali.

Quomodo. Quoad *modum*. Galenus ca. 10. l. 10. meth. ait, in febribus quæ oriuntur ex inflammatione, vel putredine, probari balneum caloris moderati; tepidum ſcilicet non actu frigidum: in hecticis autem febribus probari balneum actu frigidum: ratio eſt: quia in hectica opus eſt refrigeratione; in putrida opus eſt, vt materia per cutim euacuetur. c. 10. lib. 11. meth.

Quando. Quoad *quando agendum*. Balneo vtendum, dum materia per cutim vacuanda eſt præſens, & non adeſt prohibens. Prohibet febris vehemens: cap. 20. l. 11. meth. tunc enim balneo in declinatione vti licet, non in ſtatu. Præterea prohibet materia copioſa, cruda, c. 10. l. 11. meth. & hinc c. 7. l. de marc. vult, balneum eſſe adminiſtrãdum poſt materiæ concoctionem. Sed notandum, quod ca. 9. l. 11. meth. Galenus ait, ſi febris ſit vehemens, vt eſt continens, nõ eſſe vtendum vino, lauacro, nec inunctione cutim rarefaciente. Ratio eſt: quia febris vehemens habet rationem vrgentis, cum calidum innatum & ſecundum ſubſtantiam conſumat, & ſecundum motum extra moueat, ac diſſipet: vnde, ſi adhiberentur rarefacientia, calidum innatum prorſus euaneſceret. Obiicere hic quis poſſet inunctionem reſoluentem Aëtii, *ex oleo, aqua & nitro*; qua practici in febribus malignis & continentibus vtuntur. Reſponſio: in febribus malignis, accedentibus ad febrem peſtilentem, optimum eſt, vti inunctione Aetii, quæ materiã morbi veneficam vacuat: licet enim hic & febris vehemens ſit ratione eſſentiæ, quia intenſiſſima; & materia vehemẽs ratione eſſentiæ, quia maligna, pluimumq; a naturali ſtatu recedit: magis tamen poteſt vehementia materiæ quam febris: quia niſi materia hæc vacuetur, imminet etiã vehementia facultatis, nimirum caſus virtutis. Cæterũ Aetius ita occurrit materiæ, vt in-

Inunctio Aetii in febrib. malignis infra cap. 32.

vt interim febrim non omnino negligat: quare propter materiã, vtitur nitro; ꝓpter febrẽ, miſcet aquã. Q̃d ſi aũt materia nõ ſit maligna; tunc febris vehementia magis poteſt: quo reſpiciẽs Gale. c. 9. l. 11. meth. prohibet inunctionem. Tempus autem inunctionis ſit hora ante cibum.

Recta adminiſtratio impellentium.

De iis quæ impulſione euacuant, hoc notandũ eſt; vt, cũ per os exhibeãtur, in maiori *doſi* adminiſtrẽtur, q̃ diuretica, nimirũ ad ℔ j. *Modus* ſit, vt actu dẽtur calida. *Tempus*, vt dentur poſt diuretica, deinde, vt prius exhibeãtur impellentia, poſt attrahentia; materia enim in gibbo hepatis exſiſtens, primo eſt vacuãda diureticis; deinde vtendũ impellentibus, quę materiam attenuãt, & in vaporẽ mutant; poſtremo attrahentib. quæ tantũ attrahũt.

Appendix: de tempore exhibendorum ſoluentium.

Purgãtium, quãdo adeſt indicans & abeſt prohibens.

Quãdo purgantia exhiberi debeãt, breuiter Hipp. ꝓponit, aph. 22. ſect. 1. inquiens Πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινεῖν, μὴ ὠμά. μηδὲ ἐν ἀρχῇσιν, ἢν μὴ ὀργᾷ. τὰ δὲ πλεῖστα οὐκ ὀργᾷ. Quibus verbis ſtatuit materiã morbificã eſſe purgandã, dum adeſt indicans ita vehemens, vt nihil prohibeat. Prohibens autem eſt Virtus, & Materia. De virtute Hippoc. nil dicit: quia cõmunis eſt, in adminiſtratione cuiuſlibet materiæ. Proponit igitur ſolũ materiam, quæ nõ eſt ſanguis, ſed materia excremẽtitia præter naturã; quæ vel concocta eſt, vel cruda: item, vel turgens, vel non turgens. Hæc igit᷑ materia vel Similia indicat, vel Diſſimilia. Similia, ſi per omnia indicat purgans, vt materia morbifica concocta: hæc enim quatenus eſt excrementitia, indicat purgans; quatenus concocta, nõ prohibet, ſed potius permittit. Diſſimilia; ſi e parte indicat purgans, e parte prohibet: vbi vires interdũ magis prohibent purgãs, interdũ magis indicant. Primum enim ſi materia cruda eſt; vires magis prohibent, q̃ materia excrementitia indicet purgans. Deinde, ſi materia eſt turgens & furioſa; vires magis indicãt purgans, q̃ prohibeant: q̃a materia turgens magis poteſt ad indicandum, q̃ cruda ad prohibendũ. Furioſa enim materia vrget: quoniã ex ea periculũ imminet, ne in partẽ aliquã ruat principem. Poſtremo addit Hippoc. plurimũ vero nõ turget. Vbi medicos monet, vt, licet raro turgeat materia, nõ tamẽ raro purgantib. vtantur, ſed frequẽter. Nam reperiunt᷑ materiæ, quæ magis vrgent, q̃ materia furioſa, id eſt, maius periculum portendunt; & per conſequens etiã magis indicãt purgans. Tales autem materiæ ſunt & Venenatæ, & Actu ad partem aliquam principẽ ruentes. Venenata enim materia, celerrime cor occupare, & hominẽ interficere poteſt: magis ergo poteſt, q̃ furioſa, & proinde ſtatim purganda; præſertim ſi talis ſit venefica qualitas, quæ alterantib. nõ cedat. Hinc Gal. c. 4. l. 1. de diff. feb. & l. 8. meth. ait in peſtilentia illos ſanitati reſtitutos eſſe, qui per vomitum, & alui fluxũ ſint purgati. At aph. 57. ſect. 3. l. 3. epidẽ.

Indicans, eſt materia præter naturã, cocta.

Prohibẽs eſt cruditas, ni turgeat materia.

Materia venenata, & partem principem petẽs, magis indicat, quã turgens.

1. Venenata materia.

Obiectio.

inquit, in conſtitutione peſtilenti, cum alui fluxu, neminem eſſe ſanatum. Vbi ſciendum, non contigiſſe mortem, e fluxu alui; ſed e copia crudorum humorum, cum quibus virtus conſiſtere nequit. Nec etiam obſtat, quod apho. 22. ſect. 4. dicitur, bilem atram, morbis incipientibus exeuntem, lethalem eſſe: hæc enim bilis atra non eſt veneſica, nec furioſa, nec impetu petit partem principalem; ſed cruda eſt, & permiſta cum materia alimentali. Quamobrem ſi indicantium eſt diſſenſio, e duobus malis, minus eſt eligendum. Materiam quidem crudam, non purgare ab initio, ſed exſpectare coctionem, & declinationem, bonum eſt: attamen ſi turgens eſt, aut veneſica; neceſſe eſt, vt vel crudam educamus, vel declinationem exſpectantes mortem ab illa materia illatam videamus. Minus ergo timenda eſt noxa cruditatis, quam veneni, καὶ τοῦ ὀργασμοῦ. Secundo, materia, quæ euidentem habet impetum in partem præcipuam, id eſt, quę actu ad partem principem mouetur; magis vrget, quam furioſa, in qua ſolum imminet impetus in partem principalem. Hinc Galenus cap. 8. lib. de venæ ſectione; ait, incipiente inflammatione, ſi ſuſpicemur inflammationem fore magnam; curationem auſpicandã eſſe a vacuatione, id eſt, phlebotomia, aut purgante (: *ecce, purgat inter initia:*) ne materia impetum habẽs ad partem, magnã inflãmationem ſuſcitet: nec enim præparantia, ſi ea ante purgans dare vellemus, inflammationem prohibere poſſunt: & facta iam inflammatione, non amplius tutum eſt purgare; materia enim collecta & impacta, non cedit pharmaco. Cæterum, expedit etiam purgare materiam, dum habet impetum ad partem non principem, quæ tamen cum principali conſentit. Hinc cap. 2. lib. 6. meth. Galenus in punctura nerui, ſuccum vitioſum protinus purgat, non exſpectat coctionem; priuſquã enim abſoluatur coctio, cerebrum traheretur in conſenſum, homoq; moreretur.

Obiectio alia.

2. Materia actu partem principem petens.

3. Materia petens partẽ principi conſentientem.

Num materia iecur petens purganda.

Dubitatio autem hic oritur: *nam Galenus dum incipit inflammatio hepatis, non vtitur pharmaco: cum tamen materia impetũ habeat in partẽ principẽ?* Reſponſio. Ea materia, quatenus eſt excrementitia, indicat purgans: quatenus cruda, prohibet: quatenus impetum habet in iecur, indicat purgãs, ſed tale quod retrahit. Cum autem omne purgans attrahat ad hepar, fit vt in inflammatione iecoris purgãs prohibeatur. Longiſſime enim materiã a parte affecta retrahere oportet, non ad partem attrahere. Vnde quoq; in principio inflãmationis oculi Gal. purgat; q̃a ſic materia ab oculis retrahit.

Breuis ἀνακεφαλαίωσις

Vt autem breuiter totum comprehendamus negotium, ſic ſtatuendũ. Materia morboſa alia a ſanguine, vel eſt Cocta, vel Cruda. Si cocta; purganda. Si cruda; vel Non admittit coctionem, vel Admittit. Si non admittit; ea cruditas non prohibet purgans: vt in aſcite aquã liceat ex abdomine

euacua-

euacuare, etiam non coctam, quia coctionem omnem reſpuit. Si materia cruda coctionem admittit; vel Venenata eſt, vel Veneni expers. Si venenata; ilico purganda. Si materia cruda eſt expers veneni; vel Quieſcit, vel mouetur. Si quieſcit; primo concoquenda eſt, deinde purganda. Si mouetur: tunc terminus ad quem vel Latet, vel Patet. Si latet, vt in materia furioſa; ilico ante coctionem materia hæc purganda. Si patet; tunc impetus fit ad loca vel Conuenientia, vel Non conuenientia. Si ad conuenientia; tunc iuuandus eſt, & primum materia coquenda, deinde purganda. Si ad non conuenientia loca fiat impetus, id eſt, ad partem vel principem, vel conſentientem principi; cohibendus eſt impetus, id eſt, materia ilico purganda eſt, neglecta concoctione: niſi purgantis vi, impetus augeatur, vt dum materia iecur petit, vbi a purgante deſiſtendum.

CAPVT XX.

De medicamentis alterantibus.

Ateriam medicinalem, cap. 17. in duo ſumma diuiſimus genera, nimirum in materias Vacuantes, de quibus hactenus: & in Alterantes, de quibus iam pauca. Alterantibus vtimur cauſa partium viuentium: de quibus in doctrina ſpeciali febrium agemus accurate: nunc de eorũ vſu & applicatione paucula ſubnectemus. *Tranſitio.*

Galenus igitur, cap. 3. lib. 12. meth. ait, non vtendum eſſe perfuſionibus antequam ſuperfluitates magna e parte coctæ ſint & euacuatæ: nec ſola admouenda eſſe relaxantia, ſed *abſinthium* addendũ, niſi febris ſit magna. E quibus colligimus, topica nõ debere vſurpari, toto corpore repleto; nam vel laxant & trahunt a toto corpore, vel aſtringunt, & cogunt materiam. Obiter quoque colligitur, in febribus ardentibus non eſſe vtendum *abſinthio*; ſufficit oleum maſtichinum; de quo alibi. *Topicis non vtendũ, toto repleto.*

Quod *quantum agendum*: Cum vna vncia conſeruæ ſufficit permiſcere ſpecierum ℈ß, ad ℈j, præſertim æſtate: nam hyeme ad ʒß. licet a[illegible]dere. Exempli gratia, ♃ *conſerua cichoracea, ex acido citri, ana* ℥ß. *ſpecierum diarhod. abb.* ℈ ß. *Miſc. pro duabus vicibus. Modus agendi* multiplex eſſe poteſt: alterantibus enim vti poſſumus & liquidis, & conſiſtentibus, vt forma boli, pilularum, &c. item, dum extra applicantur, licet vti inunctionibus, linimentis, vnguentis, emplaſtris, ceratis, fomentis, ſacculis, ſtillicidio, &c. *Tempus* applicandi alterantia, eſt, cum præſens eſt indicans, & nihil impedit: potiſſimum autem impedit materiæ præſentia. Vnde Auicennas probat trochiſcos refrigerantes, poſt coctionem & vacuationem *Quantum.* *Quomodo.* *Quando.*

materiæ: id quod Galenus etiam iubet, cap. 15. & 16. lib. 11. metho. item, cap. 14. lib. 1. ad Glauc. *Vbi agendum* variat, pro variatione partium alterandarum: modo enim medicamenta ſunt applicanda ventriculo, modo alteri parti.

Vbi.

CAPVT XXI.

De materia diætetica in febribus.

Ratio numeri ſex rerum non naturalium.

Res non naturales, ſeu materia diætetica diriguntur ad cuſtodiam virtutis: quæ duo poſtulat, vt ſunt:

- *1. obiectum, ſeu alimentum.*
  - *ſpirituum, Aer.*
  - *partium vitalium, Cibus, cuius vehiculum Potus.*
- *2. facultas agens in obiectũ, id eſt, vis coctrix, quæ requirit cõmoderationẽ omnium functionum, quatenus diriguntur ad coctricẽ. Functiones autẽ ſunt, vel.*
  - *1. cõmunes naturæ & animæ, vt*
    - *Somnus qui cõcoquit.*
    - *Vigilia, quæ digerit.* c. 3. l. 12. meth.
  - *2. determinata*
    - *1. naturæ, vt*
      - *expulſio, per quam fit Inanitio.*
      - *attractio, & retentio, quibus fit Repletio.*
    - *animæ*
      - *ſine cognitione, vt*
        - *Quies: per quam calor concentratur, vt detineat, & cõcoquat.*
        - *Motus: per quem fit diſtributio in partes.*
      - *cũ cognitiõe, vt animi accidẽtia: in quorũ commoderatione calidum innatum, nec diſſipatur, nec omnio concentratur.*

De Aere.

Aer eſt materia, tũ alimenti, tum remedii.

Aer in febre putrida ſumitur, vt materia iuuans: & habet rationem vel Alimenti, vel Remedii. Vt materia alimenti indicatur a virtute: vnde Galenus c. 3. lib. 11. meth. ait, virtutis ſubſtãtiam ſpirituoſam, cuſtodiri reſpiratione & tranſpiratione: quod idem affirmat c. 5. li. 12. meth. Vt materia remedii, indicatur a re pręter naturã, c. 14. l. 9. meth. Quare cognoſcendũ, qualis aer in putridis febribus ſit vſurpandus. Cũ ergo tria ſint, quæ in putridis agendorum indicationẽ præbent, virtus, cauſa febris, & febris ipſa: c. 1. l. 10. meth. quantum attinet ad virtutem; aer debet eſſe purus, nõ putridus

Quis aer cõueniat in putridis.

dus & infectus, c. 5. l. 12. meth. Quoad cauſam; ſi hæc ſit materia putrida: quæ calida eſt & humida (: ratione enim humoris fit putredo; & ratione putredinis materia illa euadit calidior:) egemus refrigeratione & perſpiratione, c. 8. l. 11. meth. ideoq; inſpiratio debet eſſe aeris frigidi & ſicci (: hoc accipe de aere qui reſpiratione in corpus ingreditur:) aer autem qui extra adminiſtratur, debet eſſe temperatus; calidior enim febrem auget; frigidus poros cutis denſat, & tranſpirationem impedit. Si materia non ſit putrida; varius probatur aer, pro diſcrimine materiæ morbificæ, verbi gratia, ſi materia ſit biliosa; aere opus eſt frigido & humido: & ſic de reliquis. Ratione febris, aer eligi debet frigidus & humidus.

Cum igitur conſtet, aerem in putridis debere eſſe purum, frigidum, ſiccum, temperatum, non aſtringentem, non denſantem, frigidum & humidum: ſi aer præſens talis ſit, ſeruandus: ſin minus, arte talis eſt parandus, c. 8. l. 10. meth. verbi gratia, impurus redditur purus, beneficio *roſarum, aqua roſacea, aqua violacea, ſucco citri, aurantii, &c.* hic enim aer inſpiratus, roborat ſpiritus, & materiam putridam iuuat, maxime ſi alteretur *aceto*. Non inſpiratus, ſed extra occurrens aer, erit temperatus: vnde febricitans non debet corpus nudum aeri exponere, nō debet brachia, & pedes detegere. Hac ratione virtutis, & cauſæ. Ratione febris; ſi aer ſit calidior, eligi debent ędes ſubterraneæ, ad boream ſpectantes, hominum frequētia arcenda, nam & hæc aerem calidiorem reddit: ſolum aſpergendum eſt frigidis, & irrorandum: vnde *folia vitis, nymphaea* probantur, &c. de quibus in febribus hecticis, cap. 28.

Aer artificioſe, vt alterandus.

De Cibo: & primum, vt eſt alimentum.

Cibus eſt materia primum alimenti, ratione virtutis, & dicitur materia vitalis: deinde remedii, idq; vel ratione materiæ morbificæ, & dicitur materia præſeruatoria; vel ratione febris, & dicitur materia curatoria. Materia cibi, quatenus eſt alimentum, & ad virtutem dirigitur, ſumitur e plantis & animalibus: ca. 39. li. 3. de alim. e quibus modo materia e plantis, modo ex animalibus magis laudatur. Nam c. 2. l. 8. meth. olera & fructus poſtponuntur ouis, & carnibus; quia in his plurimum alimentum, exiguum excrementum; in illis contra. At c. 26. lib. 3. de alim. quædam animalia poſtponuntur quibuſdam plantis; vt piſces pani. Probatur etiam caro pullorum, caporum, hœdorum, vitulorum, phaſianorum: perdices & francolini omnibus anteponuntur, vt & auiculæ montanæ. Sed quoniam diſcrimen eſt, circa *carnes, oua & piſces*, de his breuiter dicendum.

Cibus tripliciter cōſideratur.

Alimentorum differentia.

Carnis differentia. Diſcrimen inter *carnes* ſumitur a ſpecie, a partibus, a vi teſtium, ab ætate, ab alimento, a loco, a vitæ inſtituto, & præparatione, c. 2. 19. & 21. lib. 3. de alimen. Quoad *ſpeciem*; Suilla caro generat ſanguinem optimum & copioſum, nullumque alimentum magis nutrit. Bouina minus eſt lenta, ſed craſſior, vt gignat ſanguinem melancholicum. Ouilla eſt ſucci deterioris. Caprilla etiam mutatur in ſuccum vitioſum. Volucria minus alunt, ſed facilioris ſunt coctionis, quam greſſilia. Et, ſi inter ſe comparentur, caro turdorum, merularum, eſt durior carne perdicum & attagenarum (: ſunt francolini:) Adhuc durior eſt caro turturum, & palumborum, anatum: phaſianorum autem caro ſimilis eſt gallinarum carni, ſed ſuauior. Pauonum caro eſt durior. Quoad *partes*; Carnoſæ vertuntur in ſanguinem bonum: neruoſæ in pituitoſum. Viſcera laudatorum animalium, generant ſanguinem meliorem. Hepar anſerum (: quod optime norunt Ibræi:) eſt iucundiſſimum, boni & copioſi nutrimenti. Alæ etiam anſerum ſunt facilis coctionis: his tamen alæ gallinarum anteponuntur. His antecellunt gallorum teſticuli, qui gignunt ſuccum bonum, copioſum, facile coquuntur. Teſtes contra ſuum, boum, capri, ſunt mali ſucci, & difficilis coctionis. capite ſeptimo, libro tertio, aliment. Quoad *vim teſtium*; prout hæc magis viget, pro eo caro peior redditur: vnde caro caſtratorum ſuauior eſt, & non infecta. Quoad *ætatem*; Carnes animalium augeſcentium ſunt præſtantiores, quam eorum quæ florentis ſunt ætatis: his adhuc peiores ſunt carnes animalium nouellorum & ſeniorum; hæ enim duræ, ſiccæ, neruoſæ, difficilis coctionis, exigui alimenti; illæ mucoſæ, ſcatentes humiditate excrementitia, ſed facile deſcendunt, ac proinde ſua lubricitate ad aluum aſtrictam proſunt. Quoad *alimentum*; Bonum alimentum in cauſa eſt, vt bonæ ſint carnes: praua edulia, contra. Quoad *locum*; Quæ in ſtagnis, & locis paluſtribus degunt, carnes habent humidiores, excrementitias, difficilis coctionis: contra, quæ in montibus degunt. Quoad *vitæ inſtitutum*; animalia domeſtica ſunt humidiora: ſylueſtria contra. Quoad *præparationem*; hæc ſpectant vel coctionem, vel ea quæ iniiciuntur. Coctio eſt aſſatio, elixatio, frixio: elixatio vel ſimplex eſt, vel in patinis. Carnes aſſæ & frixæ, habent vim ſiccandi: elixæ ſimpliciter, humectant: elixæ in patinis, medio modo ſe habent. Pro variis autem iniectis, carnes varias nanciſcuntur facultates, vt ſi aromata iniiciantur, carnes habent vim ſiccandi. Et ſic de reliquis.

2. a præparatione.

OVORVM differentia. Quoad *OVA*; horum differentiæ ſumuntur, a ſpecie animalium, a tempore, & coctione. capite 22. libro tertio, alimen. Gallinarum enim & phaſia-

phaſianarum oua ſunt præſtantiſſima: praua ſunt anſerum. Ratione *temporis*; recentiora ſunt meliora. Ratione *coctionis*; perpenditur vel Gradus, vel Modus coctionis. Gradus; quatenus magis, vel minus coquuntur: hinc ſorbilia minus nutriunt: dura difficulter coquuntur: tremula, id eſt, medio modo ſe habentia inter ſorbilia & dura, optime nutriunt, nec ſunt difficilis coctionis. Quoad modum coctionis; oua elixantur, aſſantur in cineribus, friguntur in ſartagine, & ſuffocantur, quando ſcilicet coquuntur in vaſe obturato foramine. Tremula optima ſunt, & præcipue ſuffocata: ſecundum locum tenent elixa: tertium quæ coquuntur in cineribus: peſſima ſunt frixa. Notandum autem oua ſorbilia eſſe eligenda, dum volumus vt aluus fluat, & ventriculus non eſt nauſeabundus: vbi autem nauſea vexatur ventriculus, maxime a ſorbilibus cauendum.

Quoad *Piſces*; ſaxatiles optimi ſunt; cap. 28. & 30. lib. 3. alim. generant enim ſanguinem mediocrem: & huiuſmodi piſces perpetuo ſunt boni; nec enim mutant alimentum, nec locum, nec vtuntur aquis dulcibus. At coctio eſt quadruplex: nam elixantur, friguntur, aſſantur in craticulis, & in patinis. Elixatio bona eſt: frixio & aſſatio probantur in ſanis: coctio in patinis eſt cauſa cruditatis. Febricitantes ergo potiſſimum vti debent elixis: quia in febribus egemus cibis facilis coctionis, cum in iis ſemper coctio lædatur. cap. 8. lib. 2. de facult. natural. Et hæc de materiis ciborum, vt reſpiciunt virtutem. *Piſces.*

De Cibo medicinali, vt reſpicit materiam morbificam.

Cibvs reſpiciens materiam morbificam, eſt indicatum non vitale, ſed præſeruatorium. In putridis autem materia morbifica eſt Putrida, vel Non eſt putrida. Si ſit putrida; probantur cibi refrigerantes & ſiccantes, non humectantes: vt *ſuccus aurantii maturi, endiuia, acetoſa, acetum, acetoſitas citri*. Hic autẽ quædam de aceto, & acetoſitate citri dicenda ſunt. *Acetum* eſt potentia frigidũ, tenuiſſimum: quia tamen iunctam habet aliquam caliditatem & ſiccitatẽ, ideo, ſi refrigerare & humectare volumus, *aquam* miſcere debemus, ea copia, vt bibi poſſit: dum autem exſiccare volumus, non humectare; acetum exhibere debemus, non cum frigida, ſed potius cum acido citri: Quoad *acidum citri*; de toto fructu breuiter diſſeremus. Galenus cap. 37. lib. 2. alim. malum citrium perpendit Theorice, & Practice. In theoria habet Phyſiologiam, Semeioticam, Pathologicã. In phyſiologica parte, proponit Structuram & Facultates. Quoad ſtructurã, tres

Qualis cibus conueniat ſi materia ſit putrida.

Acetum.

Malum Medicũ: cuius exemplo ratio ſimplicia tractandi docetur.

partes deſcribit, tegumentum, carnem, ſuccum: ſemen ibi omittit, quia loquitur de citrio, vt habet rationem alimenti; ſemen autem nec alimentum eſt, nec condimentum alimenti. Quoad facultates; tegumentum eſt aromaticum, ſuauis odoris & ſaporis, ſuauem obtinet acrimoniam, & difficulter coquitur: pars media nec acida eſt, nec acris: intima eſt acida. Semeioticam partem inſinuat Galenus, cum ait; per duritiem & calloſitatem nos cognoſcere, tegumentum eſſe difficilis coctionis. Pathologicam ſupponit, ex alibi dictis: verbi gratia, ſi malum citrium ſit putrefactum, euadit cauſa morbifica: & ſic pertinet ad παθολογίαν. Quoad practicam partem; addit Galenus, corticem eſſe vtilem in ratione alimenti, quamuis difficulter coquatur: partem intimam coniici in acetum imbecille, vt reddatur acrius: carnem comedi cum aceto & garo, id eſt, ſale, vt ſaporis hebetudo imminuatur, & fiat ſapor acutus.

Qualis conueniat cibus in materia nō putrida.
1. Ratione vitii materia.
2. Ratione vehementia materia; qua indicatur a morbo acuto.

Si materia non ſit putrida, oportet perpendere & vitium huius materiæ, & vitii effectum, id eſt, febrem. Vitium materiæ multiplex eſſe poteſt, prout multiplex eſt materia in febribus; verbi gratia, ſi materia ſit biliosa, probatur cibus refrigerans & humectans. In genere autem cum putrida ab obſtructione oriatur, probatur cibus attenuans, detergens; vt *ſemina melonum, ptiſana hordeacea:* Vitari autem debent, *caro agnina, anates, anguillæ, &c.* Si conſideratur materia, vt efficit febrem magis vel minus acutam: opus etiam eſt cibo magis vel minus minuente. Victus enim minuens indicatur a materia, non a virtute: materia enim morbifica, indicat euacuationem; cuius remedii materia eſt cibus, per accidens vacuans: ſi namque reſolutio quæ fit a calore, & reparatio quæ fit ab alimento, ſint æquales; virtus ſeruatur, & eundem retinet ſtatum: ſi autem cibi portio minuatur; calor naturalis agit in materiam morbificam, & illam diſſipat. Si victus parum minuit, dicitur Tenuis: ſi multum, Tenuiſſimus. Et vterq; ſubdiuiditur. Tenuis enim vel eſt Simpliciter tenuis; cuius materia eſt *ptiſana hordeacea integra:* vel Exquiſite tenuis; cuius materia eſt *cremor hordei, in moderata copia.* Tenuiſſimus vel Non in extremo eſt; cuius materia eſt *mulſa:* vel In extremo; cuius materia eſt *oxymeli.* De inedia breuiter dicemus.

Inedia.

Inedia eſt priuatio: ſola exſiſtens non vacuat, nec per ſe, nec per accidens, niſi longo tempore: oportet ergo cum ea coniungi, vel acrem calorem, vel corporis motum: & hinc animalia in latebris degentia, non vacuantur; quia ſola eſt inedia, non adeſt acris caliditas, neq; motus. Inedia igitur neq; indicatum eſt, neq; indicati materia; ſed ſequitur per conſecutionem quandam: vt virtus indicat alimentum; materia morbi vehementiſſima prohibet: quod ſi ergo virtus robuſta ſit, materiæ indicatio præualet,

ualet, id eſt, alimentum prorſus prohibetur, vnde ſubſequitur cibi abſtinentia: non aliter atq; ſi ſanguis vehemens, phlebotomiam indicet, virtus vero debilis eam prohibeat; tum enim per quandam conſecutioné emergit abſtinentia a venæ ſectione.

De cibo medicinali, quatenus a febre indicatur.

Cibus a febre indicatur refrigerans & humectans. Materia ſumitur ab oleribus, a fructibus, a granis. Quoad olera, probatur *cichorium domeſticum (: agreſte enim recte a Galeno improbatur lib. de cib. boni & mal. ſucci :) probatur etiam borago, bugloſſa, lactuca: cum his carnes coqui poſſunt: licet etiam hac aqua incoquere, & condire oleo atq; aceto.* *Cibus, qui febris indicat.* *Olera.*

Fructus omnino ſunt vitandi, quia facile corrumpuntur: quidam tamen cauſa appetitus probantur, vt *pruna, ceraſa, poma, pyra*, ſed non aſtringentia: neq; improbantur in febribus *amygdala dulces*, nam attenuant & detergũt, c. 29. l. 2. alim. nec deſpiciendæ *paſſula dulces*, quæ ſtomachum non diſſoluunt, nec aluum ſubducunt, ſed contemperant, mediocriter abſtergunt, & exiguam oris ventriculi mordicationem obtundunt, c. 10. l. 2. alim. vnde paſſulæ dulces aluum non mouent, ſicuti falſo quidam credũt, niſi addantur quæ poſſunt lubricare. *Cucurbita* propter ſuccum aqueum, tenuem, refrigerant & humectant, ſed parum alunt, facile ſubſident, nec ægre coquuntur, niſi corrumpantur, id quod fit, ob vitioſam præparationem, aut ſuccum prauum in ventriculo febricitantis coaceruatum, aut ſi nimis diu in ventriculo hæreant. *Pepones* ſunt illi fructus, quorum caro prope ſemen eſt iniucunda: ſunt frigidi, & valde humidi, cum vi deterſoria, quæ magis viget in ſeminibus. c. 4. l. 2. alim. *Melopepones* ſunt illi fructus, quorum caro, ſemen continens, eſt iucunda, & eſculenta, vt qui Clodiæ naſcuntur c. 5. l. 2. alim. & huius quoq; claſſis eſt *anguria*, cuius caro, ſemen cõtinens, eſitatur: melopepones minus humidi ſunt, quam pepones, nec ita praui ſucci, minus mouent vrinam, tardius deſcendunt, nec ita celeriter in ventriculo corrumpuntur. Vnde colligitur febricitantibus potius melopepones & angurias, quam pepones concedi poſſe. *Fructus.*

Quantum grana attinet; breuiter de *Tritico, Halica, & Hordeo* agemus. *Triticum* denſum, eſt alimenti copioſioris: Rarum, habet copioſius excrementum furfuraceum. Panes varie inde conficiuntur: puri enim fermento egent copioſo, & inſigni ſubactione, nec ſtatim poſt ſubactionem ſunt coquendi, & præterea diu ſuntaſſandi: contra, panes furfuracei, egent fermento pauciori, ſubactione leuiori, aſſatione breuiori. Addit Galenus, eum panem facile concoqui, & diſtribui, qui plurimum fer- *Grana.* *Triticum.*

mentatus & ſubactus eſt, & moderato igne æqualiter coctus, & aſſatus (*:ignis enim ardentior, primo occurſu partem extra indurat, vt intus crudum permaneat. Vnde obiter colligitur, plurimum eos errare, qui in lue venerea panem aſſatum, ſeu biſcoctum exhibent; qui ſane in lue non conuenit, niſi ventriculus ſit robuſtus, & corpus nec obſtructum, nec emaciatum, cum talis panis exigui ſit alimenti, & ægre diſtribuatur:*) Panis furfuraceus parum nutrit, ſed vim habet detergendi & lubricandi: cap. 12. lib. 1. alim. In febribus probatur panis lotus, qui minus alit, & non obſtruit, cap. 5. lib. 1. alim. eſtq; in medio calefacientium, & refrigerantium, cap. 9. lib. 1. alim. Eſt autem panis lotus, qui in fruſta diuiditur, inq; frigidum ſæpe immergitur. *Halica* eſt alimenti copioſi & lenti: ideoq; nocet in hepatis obſtructione, & dum calculi eſt ſuſpicio. cap. 6. lib. 1. alim. Poteſt autem mitigare vehementem ventriculi mordicationem, maxime ſi coquatur, & coletur, vt cremor hordei. Iuuat etiam in ſuperflua alui deiectione, cap. 3. lib. 12. meth. *Hordeum* eſt frigidum & ſiccum in primo gradu, lib. 7. ſimpl. Et cap. 9. lib. 1. alim. ait; ſiue ex hordeo fiat panis, ſiue ptiſana, ſiue polenta, vim habere refrigerandi; pro varia autem præparatione, hordeum modo ſiccare, modo humectare: habet vim ſiccãdi, ſi frigatur; humectat, ſi fiat ptiſana; vnde cap. 1. lib. 1. alim. dicitur, hordeum elixatione humidum, & natura frigidum eſſe. Quoniam vero *ptiſana hordeacea* magni eſt vſus, eius præparatio enarranda erit. Galenus lib. de ptiſ. & cap. 9. lib. 1. alim. hordeũ primo coquit igne valido, vt in tumorẽ attollatur, & hinc flatus diſſipentur: ſecundo coquit lento igne, æqualiter, ne portio alimentalis diſſoluatur: tertio, coquit ad conſiſtentiam chyli, ſeu cremoris: ſi enim ſuperflua fiat decoctio, hordeũ redditur viſcidum, quod facile obſtruit. Cæterum Galenus cap. 9. lib. 1. alim. hordei decocto quædam ammiſcet. In principio enim dum incipit concoqui; miſcet ea, quæ ad tumefactionem hordei conferunt, vt *oleum, anethum, porrum, &c.* Cum intumuit hordeum; addit ea, quæ concoctionem faciunt æquabilẽ, vt *acetum*, quod incidendo portiones craſſas æquales reddit tenuibus. Cum hordeum exacte coctum eſt; ſub tempus edendi, immiſcet *ſalem tenuem*, qui vim habet attenuandi, & detergendi; ne cremor ſit craſſior aut viſcidior. Ex hoc coctionis modo, prodit liquor moderate humidus, ſitim arcens, refrigerans & humectans; lentus, læuis, continuus, lubricus, vnde aluum ſeruat lubricã; abluens, detergens, aperiens, nõ aſtringens, nec tormina gignens. Porro cum hordeo in febribus miſceri poſſunt, & alimenta, & condimenta. c. 18. l. 1. ali. Alimenta; vt *carnes probæ*, quo ptiſana magis nutriat. Cõdimenta, cauſa ſuauitatis, & alterationis: verbi gratia propter attenuationẽ & deterſionẽ miſcetur *oxymeli*: propter refrigera-

Halica. *Hordeum.* *Ptiſana vt præparãda.* *Vires ptiſanæ.* *Ptiſana magis compoſita.*

frigerationē & humectationē *lactuca*: propter lotii prouocationē, *ſemina melonū*: propter viſciditatē *ſal*, in ſanis quidē miſceri poteſt, ſed in febribus a ſale abſtinendum. De aqua dubitatur, quādo hordeo ſit affundenda? Si a principio affundatur aqua, quæ ad finem vſque ſufficiat; periculum eſt, ne longa decoctione ſalſa reddatur: quod etiam in optima aqua, diu decocta, fieri ſolet; c.32.l.3. alim. Quod ſi affundatur ea copia in principio, vt ſufficiat pro tumefactione: & hac abiecta, mox noua infundatur, quæ ad finem ſufficiat: tum fiet iactura ſucci alimentalis, quē hordeum in aquam ſolet deponere: c.44.l.2. alim. c.32.l.3. alim. Quare a principio aqua eſt eſt affundenda, quæ ſufficiat pro tumefactione: deinde relicta portione illa exigua, addenda noua alqua, vt ſufficiat ad perfectam concoctionem. Quod ſi vero, ptiſanam abicantem quis deſideret; is aquam poſt tumefactionem abiiciat: & cauſa nutritionis carnem addat. *Aqua, quādo affundenda.*

De recta ciborum adminiſtratione.

QVOAD *quantum agendum:* Si cibus ſumatur pro alimento: virtute debili exſiſtente in febricitantibus, plus cibi dandum: virtus autem robuſta, deſpicienda eſt. Si cibus ſumatur pro materia remedii; tunc pro vehemētia materiæ morbificæ & febris, cibi copioſiores exhibendi: verbi gratia, ſi materia ſit calidior, ſi febris intenſior; augeri debet doſis *aceti, acetoſæ, & ſimilium.* Hinc Galenus com.aph.17. ſect. 1 ait, dum corrupta eſt materia, cibos copioſiores eſſe exhibendos ſcilicet medicinales, non alimentales: impura enim corpora (aph. 10. ſect 2.) quo magis nutriuntur, eo magis læduntur. Cæterum ſi opus ſit cibo medicato copioſo: virtute exſiſtente robuſta, dari debet multum, & raro; ſi contra, parum & ſæpe. *Modus* capitur ab indicante, vt reſiſtit cibo. Hinc cibus alimentalis, ſi virtus debilis ſit, liquidus debet exhiberi, forma contuſi, deſtillati. Cibus autem medicinalis modo actu calidus, modo actu frigidus datur: calidus, ſi materia ſit pituitoſa; frigidus, ſi biliofa. Quoad *quando agendum:* Cibus alimentalis indicatur a virtute, prohibetur a materia morbifica: dabitur ergo quādo virtus magis poteſt, nimirum ſemper in declinatione, vt plurimum vero in principio (:loquimur hic de temporibus vniuerſalibus:) contra in augmento & ſtatu, res præter naturam plus poſſunt. Declaratio: in declinatione res præter naturam ſuperatæ ſunt; virtus autem ob pugnam præcedentium temporum debilis, refectione indiget: in principio virtus ſeruanda eſt, vt ad ſtatum perdurare queat; & tunc etiam res præter naturam ſunt leuiores, ac minus poſſunt. Dictum eſt, virtutem *vtplurimum* in prin-

Quantum. *Quomodo.* *Quando.* *De temporibus vniuerſalibus.* *In declinatione & principio virtus popoſcit cibum.*

cipio magis poſſe, quam materiam: nam interdum materia plus poteſt; ſi nimirum, licet in principio non admodum agat actu, magnam tamen potentiam habeat ad agendum, ita vt immineat vitium vehemens, & pene incurabile: tunc enim indicat victum minuentem, & tenuem. Vnde Auic. Paulus, Meſues, in principio paralyſeos (morbi longi:) victum probãt tenuiſſimum: nam periculum eſt, ne materia deducatur ad neruos, & paralyſis fiat incurabilis. Eodemq; cõſilio Hippoc. t. 48. & 49. l. de fract. in principio luxationis magni articuli, prohibet cibũ, quamuis ſit morbus diuturnus. In augmento & ſtatu, magis poſſunt res præter naturam, quam virtus; idque vt plurimum; nam interdum virtus debilis magis poteſt, dum nim. virtutis ſubſtantia diſſoluitur; verbi gratia, in pleuritide, ſi materia in augmẽto copioſa per tuſſim euacuetur, ita diſſoluitur virtus, vt magis cibum indicet, quam materia eundem prohibeat, maxime quia materia morbifica euacuatur. Cibus, vt materia exſiſtit remedii; in augmento, & potiſſimum in ſtatu, maiore doſi exhibendus, iſque & vacuans, & alterans: tunc enim res præter naturam ſunt vehementiores. In ſtatu igitur cauſa vacuationis, probatur victus tenuiſſimus: cauſa alterationis, maior copia ciborum alterantium, *lactucæ, acetoſæ, &c.* Hactenus de temporibus vniuerſalibus. Quoad particularia tempora; prohibetur cibus, & a materia quæ replet totum corpus, & a materia quæ eſt cauſa acceſſionis. Vnde Galen. l. de ptiſ. reſpiciens ad materiam, replentem totum, cum eadem die ſit vena ſecanda, & cibus exhibendus, iubet primum venam eſſe ſecandã. Reſpiciens vero ad materiam, quæ acceſſionis cauſa eſt; cum Hippoc. aph. 11. ſect. 1. in acceſſionibus a cibo abſtinendum eſſe ait. Hora cibandi ita ediſcenda. Si febris ſit intermittens, & interuallum longum obtineat: poſſumus exhibere cibum per quatuor, quinque, aut ſex horas, ante acceſſionem; virtus enim adeſt indicans, & nil prohibet. Si vero intermittẽs breue habeat interuallum; cibus exhibendus vel in ſtatu, vel imminente acceſſione: vt modo vna hora, modo alia ſit eligenda, prout virtus magis poteſt: ſi enim virtus reſoluitur, virtus magis poteſt, & propterea imminente acceſſione dandus cibus: ſi autem virtus ſuffocatur, materia morbifica magis poteſt, & proinde circa ſtatum cibus exhibendus. In febre continua proportionata, eligenda eſt hora minoris afflictionis; hac enim materia minus poteſt. In non proportionata, id eſt continenti, ſecundum cap. 5. l. 11. meth. eligenda eſt hora, qua æger facilius cibum ſuſtinere poteſt: hæc autem eſt hora diei tepidior, & hora conſueta tempore ſanitatis.

In augmento & ſtatu res præter naturã prohibent cibũ

Quando cibus medicinalis dãdus.

De temporibus particularibus.

Hora cibandi.

Circa cibos dubitatio oritur. Nam Galenus t. 35. l. 3. de ratione vict. ait, cibos multiplices, & facultate diſſimiles, ventris perturbationem facere; vt oxymeli non

Dubium de varietate ciborum.

*non ſit exhibendum, niſi ingeſtus cremor hordei prius ſit coctus: Attamen pra-
ctici exhibent ptiſanam cum amygdalis, cum contuſo: imo eodem prandio, exhi-
bent, ouum, panatellam, carnes*. Reſponſio. Ex quæ exhibẽtur, vel omnia ha- Auen.
bẽt rationem cibi: vel vnum habet rationem cibi, reliqua condimenti, ſeu
opſonii. Id quod habet rationem condimẽti, licet cibis permiſcere: nã ali-
mentũ ſeruat vires proprias, & virtute cõdimenti, redditur iucundius gu-
ſtui, ac olfactui, & efficacius cõtra materiã. Hinc Gal. l. 1. ad Glauc. in tertia-
na notha, probat *ptiſanam, cum pipere:* quare & *oxymeli*, prout habet ratio-
nem condimenti, in parua ſc. copia, ad ℥ß. (nam ratione cibi poteſt dari ad
℥iij. & ℥iiij.) Si vero omnia quæ miſcẽtur rationem habent alimenti; tunc
febris vel eſt breuis, vel longa. Si breuis præſtat cibũ ſimplicem exhibere;
vel ſaltem permiſcere cibos facultatis ſimilis (*: nõ cremorem ptiſanæ, qui eſt
materia victus tenuis, & oxymeli, quod eſt materia victus tenuiſſimi.*) Cæte-
rum, ſi in febre acuta virtus ſit debilior: eodem prandio licet exhibere *cre-
morem ptiſanæ, cum deſtillato:* quia hæc nõ ſunt adeo diſſimilia facultatibus,
vt ventrem perturbare poſſint: alimentum enim ex his cibis permiſtum,
nutrit ratione deſtillati, cõtuſi; refrigerat & humectat, ratione *hordei*; præ-
terea lotiũ poteſt prouocare, ratione *ſeminum melonũ*; & ſomnũ inducere,
ſi miſceantur *amygdalæ*. Si febris ſit chronica; optimum eſt cibos exhibe-
re pauciores: ſed tamen quia morbus eſt lõgus, ægrique aſſueti, ac nauſea-
bundi; plures cibos offerre cogimur; vt *oua. panatellam, carnes, ſinctus*.

De Potu.

Potus eſt cibi vehiculum: & conſideratur, ratione virtutis, materiæ, &
febris. Quoad virtutẽ; potus probatur purus: cuius materia eſt *aqua*, quæ
interdũ nutrit, & *vinum*, quod ſemper nutrit. Aqua cruda, quoniam craſſa,
diutius moratur, & in bilioſo vẽtriculo amareſcit: t. 40. l. 3. de ratione vict.
proinde coqui debet, vt euadat tenuior, & bonũ cibi vehiculũ: non nutrit
autẽ aqua, niſi decoquatur cũ *carne, vel miſceatur ſaccharũ, aut mel.* Vinum
probatur purũ, non recens, tenuis ſubſtantiæ, confectũ e bonis & maturis
vuis, puri odoris & ſaporis, album vel rubrum, nam rubrũ eſt craſſum, ſicut
& dulce craſſum eſt; t. 2. l. 3. de ratione vict. aquoſum probatur, quod ca-
put non lædit, & vrinas mouet; c. 4. l. 12. meth. Ratione materiæ morbifi-
cæ, ſi hæc ſit putrida, laudatur potus refrigerans & ſiccans: vt *aqua cũ ace-
to, cum acido citri*. Si materia non ſit putrida, varius conuenit potus, pro diſ-
crimine materiæ: verbi gratia, in materia pituitoſa. prodeſt *aqua cum mel-
le, cum cinamomo*. Ratione febris, conuenit *aq. hordei, cum iulepo violaceo.*

Vinum igitur & aqua, in ratione potus maxime locum habent: vinum

Quando vinum conueniat febricitantibus. enim potiſſimum indicatur a virtute, & cauſa; aqua potiſſimum indicatur a febre. Videndum ergo quinam potus conueniat febricitantibus. Quoad
1\. *virtutem*; ſi hæc ſit robuſta, vinum non eſt dandum: quia febris magis poteſt ad prohibēdum; c.6.l.7.meth. Hinc, cum febris magis poſſit in principio, augmento, & ſtatu, virtus autem in declinatione: vinum exhibendum eſt in declinatione. Aqua autem ſi propinetur, non debet alterari *calamintha, origano, &c.* quia ſic nimis calefaceret, vt vinum. c.4.l.8. meth. Si debilis eſt virtus; vel debilis eſt per ſuffocationem, vel per reſolutionem: ſi per ſuffocationem; hæc fit ab humore vel tantum copioſo, vel copioſo & crudo. Si ſuffocatio fiat a ſucco tantum copioſo; minus poteſt virtus, vnde c.14.l.1.ad Glauc. a vino prorſus abſtinet Galenus, in hoc caſu. Si virtus ſit reſoluta, & hæc reſolutio pertingat ad ſolida, non eſt vinum dandum; vnde in maraſmo torrido, vino Galenus interdicit. l.de marc.c. vlt. Si reſolutio pertineat ad ſpiritus; vinum eſt dandum, quia virtus magis
2\. poteſt ad indicandum. Quoad febrem; hæc eſt vehemens, aut mediocris. Si vehemens eſt, & acuta, in qua appareant ſymptomata ſecundum caput, vel ſaltem ſuſpicio delirii; penitus a vino vinoſo, & a vino aquoſo ſincero abſtinendum: & danda eſt vel aqua; vel vinum aquoſum, non ſincerum, ſed aqua permiſtum, ſi videlicet virtus debilis ſit, vt magis poſſit, quam materia petens caput: t.41.l.3.de ratione vict. Galen.c.3.l.8.meth. Et tunc etiam ad prohibendam vini euaporationem, frigida ſuperbibenda. Si mediocris ſit febris; moderate vinum exhibendum, niſi aliquid prohibeat: diligenter enim perpendēda ſunt, virtus, materia morbifica, febris & ſymptomata: ſi ergo virtus non ſit robuſta, materia concocta, febris moderata, nec ſymptomata prohibeant, verbi gratia, capitis grauitas, aut delirium, &c. vinum eſt dandum, ſed aquoſum, quod febricitantibus minori noxa datur, quam reliqua. c.3.l.8 meth. tex. 4. & 7. & 41. l.3. de ratione vict: qui poſtremus locus, a multis male intellectus, plurimis cauſa fuit exitii. Quo-
3\. ad materiam morbificā; febris vel eſt continua, vel intermittens. Si continua; materia cruda prohibet vinum: prohibet item materia concocta, ſi ſit copioſa: nō copioſa, permittit vinum aquoſum, niſi febris vehementia prohibeat. In intermittente, vinum prohibetur tantum a materia cruda, non a cocta (vt in continua.) Vnde Galenus c.9.l.1.ad Glauc. ait, a vino eſſe abſtinendum antequam materia concoquatur; quod verum eſt, ſi febris eſt intermittens, & longum habet interuallum, vt eſt exquiſita tertiana & quartana: ſecus ſtatuendum eſt in febre tertiana notha, & quotidiana, quia breue eſt interuallum. Hæc de cibo & potu.

Dereli-

De reliquis rebus non naturalibus.

Reliqua ad viuendi rationem pertinentia, manifeſta ſunt. Cõſtat enim ſomnum probari moderatum, & non in principio acceſſionum: aph. 1. ſect. 2. Aluus erit lubrica ſeruanda. Quieſcant febricitantes in lecto: præterquam in quartana. Spes ſit ſalutis. &c.

CAPVT XXII.

De febribus putridis in ſpecie; & primum de febribus bilioſis.

HACTENVS putridarum febrium doctrina generalis: ſpecialis ſequitur. Speciales autem febres quatuor ſunt, Bilioſa, Sanguinea, Pituitoſa, Melancholica. *Bilioſa febris, eſt febris putrida, quæ producitur a bile putreſcente.* Cauſæ bilem generantes ſunt, calida intemperies, præſertim hepatis, interdum etiam ventriculi, præterea victus calidior, medicamentũ calidius. Differentiæ ſumũtur a Materia, & Loco. A materia; vt bilis eſt vel aliměntalis, vel excrementitia: excrementitia poteſt eſſe, pallida, flaua, vitellina, porracea, æruginoſa, cœrulea: vt teſtatur Gal. aph. 14. ſect. 5. l 6. epid. Porracea bilis generatur in ventriculo, ex cibis calidioribus & praui ſucci: c. 6. l. 2. de temperam. Additur a Galeno bilis rubra. t. 4. l. 1. de natura humana, quæ tamen nihil aliud eſt, quam ichor ſanguinis, quod etiam colligitur e c. 2. de atra bile. Pallida ergo bilis minus eſt calida: cœrulea calidiſſima. Quoad differentias a loco: materia bilioſa putreſcit vel extra venas, vel in venis: vnde oriuntur febres Intermittentes vel Continuæ. Primum ergo de bilioſa intermittente. *Bilioſa febris.* *Cauſa.* *Differentia.*

De tertiana intermittente exquiſita.

Tertiana intermittens exquiſita, eſt febris putrida, producta a bile ſincera, extra venas putreſcente. Dicitur, *a bile ſincera*; ad differentiã bilis miſtæ cum aliis humoribus: & dicitur *extra venas*; ad differentiã tertianæ continuæ. *Definitio.*

Cauſa bilem generans, eſt Error externus, vel Intemperies calida. *Cauſa.*

Differentiæ capiuntur a Materia & Loco: vt colligere licet e Galeno, c. 8. l. 2. de diff. feb. aph. 5. ſect. 3. l. 1. epid. aph. 23. ſect. 2. l. 6. epid. A materia ſi capiantur; tum vel a Copia, vel a Qualitate ſumuntur. A copia; ſi bilis eſt exigua, fit tertiana exquiſita exacte, quæ nõ excedit 12. horas: ſi copioſa, fit tertiana, quæ ſimpliciter tertiana vocatur, & hæc ad differentiã prioris excedit horas 12. vt paroxyſmus perduret vſque ad horam vigeſimam: *Differentia.* *1. A materia.*

ſi maxima bilis ſit copia, oritur tertiana extenſa vocata, cuius acceſſio poteſt produci, vſque ad 40. horas. A qualitate ſumuntur differentiæ, vt bilis magis vel minus eſt calida: minus calida, eſt pallida; calidior eſt flaua; dein vitellina, porracea, æruginoſa; calidiſſima cœrulea. Hæc autem febris, de qua nos loquimur, a quacunque fiat bile, ſemper eſt exquiſita, non notha.

2. A loco. A loco ſumuntur differentiæ, vt materia prodit vel a iecinore, ſeu venis proximis hepati, vel a veſica fellea, vel a ventriculo; quamuis vt plurimum prodeat ab hepate. Vnde, vt locus eſt vel vnicus, vel multiplex; ita etiam febris prodit ſimplex, duplex, vel triplex. Duæ vocantur tertianæ, dum ab vno foco vno die, ab alio, alio die, prodit materia: duplex autem vocatur febris, ſi materia a duplici foco eodem die prodeat.

Signa. Febris hæc cognoſcitur, non vt febris, nec vt putrida, quia hæc ſigna ſuo loco fuerunt propoſita; ſed cognoſcenda eſt, vt fit a bile. Signa ergo omnia vergunt ad calidum & ſiccum: quare & cauſæ externæ, vt victus calidior, medicamenta calidiora; & cauſæ internæ, vt temperamentum calidum & ſiccum hepatis; & ſymptomata, vt rigor cum ſenſu punctionis & caliditatis; ſitis; excrementa omnia bilioſa, lotium bilioſum. Signa differentiarum a materiæ copia: minor copia indicatur a paroxyſmo, qui non pertranſit duodecim horas: maior, cum paroxyſmus durat ad horam vigeſimam: maxima, cum protrahitur ad horas quadrageſimas. Differentiæ a materiæ qualitate, cognoſcuntur e vehementia ſymptomatum: vt ſi bilis ſit calidiſſima, quemadmodum cœrulea, omnia ſymptomata vehementiſſima ſunt: cognoſcuntur etiam ex exeuntibus mutatis: verbi gratia, ſi euomatur bilis porracea, ſtatuendum eſt, a bile porracea febrem oriri, &c. Differentiæ a loco, ſic noſcuntur: ſi vnicus ſit focus, febris eſt ſimplex: ſi focus duplex, eſt febris duplex. Quis vero ſit locus, num ſcilicet ventriculus, an hepar; cognoſcitur e ſignis, quæ illarum partium affectiones indicant: de quibus ſuo loco.

Indicationes. Indicationes hic non ſumuntur a febre, nec a putrida; de his enim alibi dictum; ſed a bile. Bilis ergo per contrarium eſt alteranda, & vacuanda. Virtutis indicatio patet alibi.

Prognoſtica. Quoad ἀκίνδυνον: Tertiana intermittens periculo vacat, aph. 5. ſect. 3. l. 1. epidem. & aph. 43. ſect. 4. nam febris non eſt admodum vehemens, ratione eſſentiæ, quia eſt intermittens; materia morbifica non eſt admodũ vehemẽs, ratione benignitatis, nã putreſcit extra venas: nec adeſt vehementia, ratione facultatis, cũ virtus reſiſtat. At differẽtia eſt, ratione materiæ & loci. Quoad materiam copioſior & calidior, eſt peior: vt ſi fiat a bile cœrulea. Quoad locum; ſi iecur eſt focus, peior: ſic, ſi plures ſunt fomites, peius.

Materiæ

Materiæ remediorum. Primum cheirurgica. In hac febre conuenit ve- *Venæſectio.*
næſectio; peccat enim ſanguis, vel vt ſine quo non, vel ſaltem vt habet ra-
tionem adiuuantis: quemadmodũ ſupra e Galeno c.vlt.l.2. de diff.feb.di-
ximus. Virtus autem in exquiſita exacte prohibet venæſectionem: vnde
Galenus l.1.ad Glauc.c.proprio.de cura tertianæ intermittentis exquiſitæ,
non ſecat venam: hæc enim febris neceſſario fit, anni tempore calido, re-
gione calida, conſtitutione calida & ſicca; quibus exſiſtẽtibus, virtutem
debilem eſſe, neceſſe eſt, vt venæſectionem ſuſtinere nequeat. In reliquis
autem febribus exquiſitis, ſed non exacte, licet venam ſecare: cum nihil
prohibeat. Vſus venæſectionis, patet alibi.

Sequitur materia medicinalis. Primum leniẽtia: ℞. *flor.caſſ.nou.extract.* *Lenientia.*
℥j. *pulpæ tamarind.* ʒiij. *mannæ electæ* ʒij. *Miſc. & cũ ſaccharo fiant boli.* (No-
tandũ, hic nõ proponi calida, quia febris eſt tertiana exquiſita, a bile ſince-
ra.) Si patiens cupiat leniens in potu. ℞. *ſyr. roſ. ſolut. viol. ſol, mannæ electæ,*
ana ℥jß. *decocti hordei, cum* ʒiij. *pulpæ tamarindorũ, q.ſ. Miſc. fiat potio breuis.*

Quoad præparantia: ℞. *decocti hordei, alterati endiuia, acetoſa & lactuca,*
℥vj. *pro ſyrupo.*

Notandum, *ſaccharum* & dulcia hic non proponi; quia in corpore bi- *Præparãtia.*
lioſo dulcia facile bileſcunt. Præterea notandum, ſi in febre propoſita bi-
lis ſit calidior, cuiuſmodi eſt vitellina, porracea, æruginoſa; addendam eſſe
lactucam in decocto iam præſcripto, maiore copia; ita vt quãtitas lactucæ
excedat quantitatẽ endiuiæ: adiungenda etiam tunc eſt *nymphæa*. Prodeſt
etiã pro præparatione materiæ292 bilioſæ vti ℔j. *ſeri caprini, optime depurati,*
cum ſucci endiuiæ, vel etiã lactucæ vſq; ad ℥j. Vſus ſyruporũ e generalib. patet.

Quoad electiue purgantia. ℞. *flor. caſſ. nou. extra.* ʒvij. *rhab. el. puluerisa-* *Purgantia.*
ti ℈iiij. *mannæ el.* ʒij. *Miſ. & cum ſaccharo fiant boli.* In hoc medicamento
ponitur rhab. quod bilem trahit: miſcetur caſſia, quia alias rhab. nimis ca-
leſacit: beneficio mannæ, facilius & citius fit purgatio. Purgans in modum
potionis: ℞. *rhab. electi, minutim inciſi, non puluerisati* ʒjß. *fiat infuſio in de-*
cocto hordei: & facta diligenti expreſſione, adde mannæ el. ſyr. roſ. ſol. ana ℥ij.
Miſ. & fiat potio breuis. Obiter hic notandum, non corrigi rhab. hoc in
loco ſpica, ſchœnantho, vel vino aromatico: quia verſamur in curatione
tertianæ exquiſitæ: vbi a calidis abſtinere oportet.

Quoad alterantia, ſeu refrigerantia; his vti licet. Intus, & Extra. Intus, *Alterantia.*
℞. *ſeri lactis caprini, optime depurati* ℔j. *emulſionis ſem. melonum,* ʒij. Licet
autem loco emulſionis ſem. melon. vti ℥j. *ſucci endiuiæ.* Et ſi intenſior
ſit caliditas, licet admiſcere ℥ß. *ſucci lactucæ.* Notandum hic non proponi
ſaccharum roſaceum, conſeruam cichoraceam, &c. quia propter ſaccharum

LIIIII 2

in hac febre exquiſita non approbantur. Extra: ℞. *ſucci endiuiæ, ſucci lactucæ, ana* ℥j. *aceti* ʒij. *Miſ. & applicentur hepati.* Pro ventriculo: ℞. *ſucci cichorii* ℥jß. *aceti* ʒij. *olei maſtich.* ℥ß. admiſta hic vides calida; non item in iecore; quia ventriculi calor exiguus.

Diæta. Quoad materiam diæteticam: Si febricitans non ſit delicatus, ſatis eſt vti *cremore ptiſanæ hordeaceæ.* Delicatis autem licet exhibere *lactucam, cucurbitas, anguriam, oua, piſces ſaxatiles, carnes volucrum pullorum, &c.* Poſſunt etiam concedi *fructus, vt poma, pyra, pruna.* Alexander etiam in hac febre concedebat *perſica, carnes peponum, & maxime melopeponum*, præſertim vbi ſitis vrget. Sed fructus parce dandi, ſaltem ad deguſtandum. Quoad potum: Galenus l. 1. ad Glauc. delicatis concedit *vinum aquoſum tenue*, in exigua quantitate, dum morbus incipit concoqui; in maiori quantitate, dum morbus prope eſt vt ſoluatur, nimirum in declinatione: ratio eſt, quia virtus eo tempore indicat, & materia non prohibet: at ante declinationem tutius eſt, vti *aqua.*

De tertiana intermittente nótha.

Definitio. *Tertiana intermittens notha, ſpuria, ſeu non exquiſita* (: quia fit e bile non ſincera:) *eſt febris putrida, producta a bile miſta prædominante, putreſcente extra venas.* Proponitur in hac febre *bilis*; vt diſtinguatur a ſanguinea: proponitur *bilis miſta*; vt diſtinguatur ab exquiſita, quæ fit a bile ſincera. Notandum autem in hac ſpuria, non modo bilem oportere eſſe coniunctam cum alio humore, ſed miſtam: Si enim, verbi gratia, fiat febris e pituita & bile, non exacte miſtis, erunt duæ febres, vna bilioſa, altera pituitoſa; vt in hemitritæo: at vbi exacta miſtio eſt facta, febris eſt ſimplex, ſed ſpuria. Additur in definitione, *prædominante:* nam ſi, verbi gratia, bilis cum pituita miſceatur, vt pituita prædominetur omnibus modis, id eſt, & ratione quãtitatis, & ratione vigoris, febris erit pituitoſa, non tertiana. *Extra venas*, dictũ fuit, ad differentiam, bilioſæ nothæ continuæ. Porro miſtio bilis fit interdum cum humore omnibus modis contrario, nimirum cũ pituita, quæ frigida eſt & humida; vnde conſtituitur tertiana notha exacte, de qua loquitur Galenus l. 1. ad Glauc. c. proprio (*:non loquitur ibi de qualibet notha, quod non cognoſcens Alexander, temere Galenum redarguit:*) interdum vero bilis miſcetur cum humore non prorſus contrario, nim. cum melãcholia, quæ frigida eſt & ſicca; vnde producitur tertiana nótha, ſed non exacte.

Cauſæ. Cauſæ febris, & putredinis patent e generalibus. Cauſæ generantes bilem propoſitæ fuerunt in febre bilioſa exquiſita. Cauſæ aliorum humorum pituitæ & melancholiæ, proponentur ſuo loco.

Bilis

Bilis miſta eſt cum Pituita, vel cum Melancholia: præterea miſta eſt vel eum Vnica tantum materia, vel cum Vtraq;. *Differentia.*

Signa indicantia bilem, propoſita fuerunt in biliosa exquiſita. Signa pituitæ & melancholiæ patebunt ſuo loco. *Signa.*

Indicationes dirigi debent ad humorem, & intemperiem membrorum affectorum. Quoad humorem, ſeu materiam, quæ eſt bilis permiſta pituitæ, aut melancholiæ; indicatur alterans & purgans. Quoad dyſcraſiam; indicatur alterans per contrarium; verbi gratia ratione pituitæ, quæ generari poteſt a ventriculo frigido & humido, oritur indicatio calefaciendi & ſiccandi: aut ſi ventriculus exſiſtat ſiccus, humectandi. Præterea ratione bilis & melancholiæ, oportet iecur refrigerare; quia iecur calidius, generat humorem bilioſum, & melancholicum. *Indicationes.*

Vt hæc febris intermittens eſt, vacat periculo. At ob miſtionem bilis cum pituita, vel melancholia, longiori tempore curatur. *Prognoſtica.*

Sanguis ſi mittendus videtur, ab initio ſtatim ſecanda vena: cap. 10. li. 1. ad Glauc. nam virtus ab initio robuſtior eſt, & phlebotomiam permittit. *Vena ſectio.*

Leniens eſſe poteſt huiuſmodi: *℞. mellis roſ. ſol. ſyr. roſ. ſol. an. ℥ ij ß. iuris pulli parum, fiat potio breuis.* Hic mel roſ. ſol. proponitur cauſa materiæ pituitoſæ; ſyr. roſ. ſol. propter bilem: diſſoluuntur autem in iure; quia in hac febre ventriculus, pituitæ auctor, non ita ſuſtinet aquam: vnde ius potius probatur. Bolus fiet hoc modo. ℞. flor. caſſ. nou. ext. ℥ j. mannæ el. ʒ ij. ſpecierum hieræ ſimplicis ʒ j ß. Miſ. & cum ſaccharo fiant boli. Hiera ponitur cauſa pituitæ. *Lenientia.*

Præparans bilem pituitæ permiſtam: *℞. ſyr. de cich. ſimpl. mellis roſati an. ℥ j. decocti cichorii, betonicæ ℥ iij. Miſ. pro ſyrupo.* Si autē bilis ſit permiſta melancholiæ: *℞. ſyr. de endiu. de boragine, an. ℥ j. decocti cichorii, borag. ℥ iij ß.* Dum autem febris hæc progreditur, aſcendere oportet ad ſyrupos valentiores, id eſt, magis detergentes & attenuantes: vt, *℞. ſyr. de cich. comp. Byzantini, de 2. rad. an. ℥ ß. decocti endiuiæ, petroſelini, feniculi, meliſſæ ℥ iiij. Miſ. pro ſyrupo.* *Præparatio.*

Purgantia: ſi bilis miſta ſit cum pituita: *℞. rhab. el. ℈ iiij. agarici trochiſcati ʒ j. fiat infuſio in decocto endiuiæ & betonicæ, ſufficiente autem & facta diligenti expreſſione, adde mannæ elect. mellis roſ. ſol. an. ℥ ij. Miſ. & fiat potio breuis.* Et hoc ſeruandum, ſi bilis eſt copioſior pituita. Purgans etiam exhibetur in infuſione, hac formula: *℞. rhab. el. ʒ j. agarici ʒ j ß. infundantur in decocto cichorii & betonicæ: deinde facta diligenti expreſſione adde, mellis roſ. ſol. mannæ el. an. ℥ j ß. fiat potio breuis.* Notetur hic doſin agarici maiorem eſſe, quam rhab. licet in hac febre bilis prædominetur: nam *Purgantia.*

interdum non ratione quantitatis, ſed ſolum ratione vigoris prædominatur: & propterea doſis agarici debet eſſe maior. Boli forma eſt talis: ℞ *flor. caſſ. recens tracta* ℥ j. *mannæ el.* ʒ ij. *pulu. rhab. electi, agarici trochiſc. an.* ʒ j. *Miſ. & cum ſaccharo fiant boli.*

II. Si bilis miſta ſit cum melancholia: ℞ *rhab. el.* ℈ iiij. *fiat infuſio in decocto fructuum, cum* ʒ iij. *foliorum ſenæ, &* ʒ j. *paſſularum: & facta diligenti expreſſione, adde ſyr. roſ. ſol. mannæ el. an.* ℥ ij. *Miſ. & fiat potio breuis.* Notetur in hoc medicamento non eſſe agaricum, nec mel roſ. quia non peccat pituita. Bolus: ℞ *elect. lenit. flor. caſſ. nou. ext. an.* ℥ ß. *confect. Hamech* ʒ ij. *rhab. electi* ℈ ij. *cum ſaccharo fiant boli.*

Roborantia. Medicamenta roborantia, reſpiciunt hepar calidum, vt generat bilem, vel melancholiam: & reſpiciunt ventriculum frigidum, vt generat pituitam. Quare ſi intus medicamentum eſt aſſumendum: ℞ *conſeruæ e flor. cich. conſeruæ beton. an.* ℥ j. *ſpec. diarh. abb. aromatici roſ. an.* ℈ j. *Miſ. & poterimus exhibere a* ʒ ij. *ad* ʒ vj. *pro ſingulis vicibus.* Alterans extra admouendum, cauſa ventriculi: ℞ *ol. maſtichini* ℥ j. *ſpec. arom. roſ.* ℈ j. *ceræ* ʒ j. *Miſ. ad ignem.* Cauſa hepatis: ℞ *ſucci cich.* ℥ j ß. *aceti* ʒ ij. *ſpec. diarh. abb.* ℈ j. *Miſ.* Modus adminiſtrandi patet e doctrina generali: verbi gratia, medicamentum cauſa ventriculi magis actu calidum eſſe vſurpandum.

Victus. Quoad materiam diæteticam; Cibus debet eſſe mediocris: nam febris non eſt breuis. Debet eſſe refrigerans, propter bilem: calefaciens, propter pituitam: humectans, propter melancholiam. Parabitur ergo *ptiſana, endiuia, acetoſa*, ratione bilis: *addetur oxymeli, vel piper ruditer contuſum, petroſelinum*, propter pituitam: addetur cibis *borago, bugl. meliſſa*, ratione melancholiæ. Potus erit *aqua cum oxymelite*: probatur etiam *aqua ſaccharata, aqua cum boragine*, præſertim cauſa melancholiæ: nec *ius* improbatur. *Vinum* in declinatione conceditur: nam in hac febre prohibet materia cruda, prohibet etiam febris, quia breue habet interuallum.

CAPVT XXXIII.

De tertiana Continua, primum exquiſita; deinde notha.

Definitio. B*ılioſa continua exquiſita, eſt febris putrida, producta a bile ſincera, in venis putreſcente.* Bilis hæc ſincera, & non permiſta cum alia ſpecie materiæ, eſt alimentalis, vel excrementitia: excrementitia eſt humoroſa, vel

ichoro-

ichoroſa: vt colligitur e tex. 1. & 13. lib. 4. de ratione vict. aphor. 59. ſect. 4. cap. 3. & 6. lib. 2. de criſibus. Cauſæ bilem generantes, ſunt calefacientes & exſiccantes; vt dictum eſt in tertiana intermittente exquiſita: Differentia eſt; quia in continua, cauſæ & internæ, & externæ ſunt vehementiores. *Cauſa.*

Differentiæ ſumuntur a Materia & Loco. A materia; vt eſt alimentalis, vel excrementitia: & excrementitia, vel humoroſa, vel ichoroſa. Sed notandum tertianam continuam exquiſitam exacte, ſeu exquiſitiſſimam, fieri e bile flaua excrementitia humoroſa; in quam bilem omnes cauſas, & internas & externas conſpirare oportet: vnde ſi febris fiat a bile vitellina, æruginoſa, vel cœrulea, febres fiunt billioſæ continuæ, ſed non exacte exquiſitæ; hæ autem dicuntur febres *Colliquatiuæ*, ob inſignem caliditatem. Differentiæ a loco, ſeu venis: Venæ ſunt vel proximæ cordi, vel remotæ: & remotæ vel admodum ſunt remotæ, vel medio modo ſe habent: vnde, ſi venæ ſint proximæ, vehemens eſt caliditas, vt calor vniuerſus ad interiora confugiat, vt interiora vrantur, exteriora algeant: & hæ febres dicuntur *Leipyriæ*. *Differentia.*

Signa bilem indicantia, propoſita ſunt in bilioſa intermittente: ſed in hac febre ſunt intenſiora: vt, pulſus eſt velocior, ſitis magis moleſta, vigiliæ magis contumaces, &c. Signa indicantia bilem in venis putreſcentem, ſunt, abſentia rigoris, non adeſt ſudor, non integritas ſeu interuallum. Signa differentiarum a materia: ſi materia bilioſa ſit alimentalis; cognoſcitur e difficili tolerantia, ægri vix ſe mouere poſſunt. Si materia ſit excrementitia ichoroſa; cognoſcitur e facili tolerantia; quæ non erit ita facilis, ſi materia excrementitia ſit humoroſa, & præſertim ſi ſit calidior, cuiuſmodi eſt bilis vitellina & reliquæ. Signa differentiarum a loco: Si materia putreſcat in venis omnibus; cognoſcitur, quia vnica eſt acceſſio; & hæc febris dicitur *ardens exquiſita*. Si materia putreſcat in venis tantum remotioribus; cognoſcitur, quia eſt febris continua proportionata, id eſt, quæ habet plures acceſſiones, proportione reſpondentes tertianæ intermittenti. Si materia putreſcat in venis mediis; erit febris continua proportionata, quæ accedit ad continentem, ſatisq; conuenit cum exquiſita, & *communiter dicitur febris ardens*. Si materia putreſcat in venis circa aliquod viſcus, *(: NB. facit enim ad curam:)* vt circa iecur; in ea parte ſumma eſt noxa, ægrotantes circa iecur percipiunt inſignem feruorem. *Signa.*

INDICATIONES reſpiciunt bilem: quare oportet alterare & vacuare. *Indicationes.*

Prognoſticũ. Continua febris periculoſa eſt, aphor. 43. ſect. 4. adeſt enim vehementia & febris, & materiæ, & ſymptomatum. Febris eſt vehemens ratione eſſentiæ; quia maxime calida & ſicca. Materia eſt vehemens ratione dignitatis; quia putreſcit in venis: materia etiam vehemens eſt ratione eſſentiæ; quia valde eſt calida. Symptomata ſemper vehementia ſunt ratione eſſentiæ: interdum etiam vehementia ſunt ratione dignitatis & facultatis, vt facultas non ferat, ſed cedat, & periculum augeatur. Ratione differentiarum a materia; perículoſior eſt febris, ſi materia ſit alimentalis: & ſi materia ſit excrementitia, periculoſior eſt humoroſa, minus periculoſa ichoroſa. Materia etiam, quo calidior (:vt ſi ſit æruginoſa:) eo magis auget periculum. Ratione differentiarum a loco; periculoſior eſt, ſi materia putreſcat in venis cordi proximis. Intenditur periculum, ſi vires debiliores.

Vena ſectio. Ebullitio cholericorũ Auic. ca. 20. fen 4. lib. 1. & cap. 42. tr. 2. fen 1. lib. 4. Vide enarr 2. lib. 2. Valleriol. Circa materiam cheirurgicam: Cum bilis peccet in venis, neceſſario ſanguis incaleſcit, vt poſſit putreſcere: quare ſanguis vacuandus, niſi per venam ſectam immineat periculum *ebullitionis cholericorum*: nam tunc phlebotomia mortis eſſet cauſa. Hoc autem periculum imminet, dum bilis putreſcit in venis, non totius corporis, ſed alicuius partis determinatæ: tunc enim poſt venam ſectam, deducitur in venas communes totius, quarum ſanguis iam eſt imminutus: dum ergo bilis poſt venæ ſectionem petit venas communes, miſcetur cum exiguo ſanguine, qui reſtat; & ſic poſt venæ ſectionem maior copia bilis reperitur in venis, quam ante venæ ſectionem: vnde neceſſario fit ebullitio cholericorum.

Lenientia. Leniens: *℞. flor. caſſ. non. ext.* ʒ *x. pulpæ tamarind.* ℥ ß. *mannæ el.* ʒ *ij. Miſ. & cum ſaccharo fiat bol.* Vel: *℞. ſyr. roſ. ſolutiui, mannæ el. an.* ℥ *iij. aquæ hordei, cum* ʒ *ij. pulpæ tamarindorum, parum: fiat potio breuis.* Notandum hanc doſin eſſe magnam; quia ſumma eſt actio bilis: vnde Auicennas vult, has febres in principio lenificationem fortiorem, id eſt, lenientia in magna doſi poſtulare.

Præparãtia. Præparetur hoc modo: *℞. aquæ hordeaceæ, alterata ſoncho, lactuca, nymphæa (& papauere interdum)* ℥ *viij.* Hic non imponimus *ſaccharum*, quia bileſceret. Aſcendimus ad *nymphæam, papauer*, quotieſcunque fit a bile æruginoſa feruente :vt exhibere liceat hos ſyrupos actu frigidos; & bis in die.

Purgantia. Purgans in continua non debet eſſe acre: vnde medicamenta non ſunt conficienda *e ſcammonio.* Si ergo febris fuerit bilioſa proportionata, hoc medicamentum præſcribetur: *℞. rhab. el.* ℈ *iiij. infundantur in ſero lactis caprini, optime depurato, & alterato lactuca; & facta diligẽti expreſſione, adde ſyr. roſ. ſol. mannæ el. ſucci roſ. an.* ℥ *j* ß. *Miſ. & fiat potio breuis.* Bolus: *℞. pul-*

ueris

ueris rhab. electi ʒ j flor. caſſ. nou. extracta ʒ vij. pulpæ tamarind. ʒ ij. mannæ el. ʒ j ß cum ſaccharo fiant bols: & iubeatur patiens poſt deuoratos bolos, ſeri ℔ j. ſuperbibere.

Si febris biliosa ſit continens, non tantum a *ſcammonio*, ſed etiam a *rhab.* abſtinendum: vt colligitur e tex. 11. lib. 2. de ratione vict. ratio eſt, quia hæc febris eſt feruidiſſima. Quare ℞. *manna el. ℥ iij. ſeri lactis caprini, optime depurati, parum; fiat potio breuis: deinde iubeatur patiens ſuperbibere ſeri ℔ iiij.* Vel etiam loco propoſiti medicamenti licet exhibere *frigidam*, cap. 5. lib. 9. meth. hæc enim bilis feruorem exſtinguit, & huius etiam beneficio bilis euacuatur. Sic ergo frigida eſt materia remedii, indicati & a bile, & a febre; quin & a ſiti, quæ in hac febre vrget. In febre igitur ardente, de qua nunc loquimur, maxime prodeſt potus frigidæ, vt admonet Galenus tex. 12. lib. 4. de ratione vict. ſed oportet, vt virtus permittat, quemadmodum Galenus ſcribit cap. 5. lib. 9. meth. & cap. 9. lib. 11. meth. Prohibetur autem frigida, a virtute debili; deinde ab indicante, quod contrarium frigidæ, id eſt, calidum & ſiccum remedium poſtulat; vt eſt verbi gratia, materia frigida, materia etiã calida, ſed impacta (: quæ vacuari nequit, niſi medicamento calefaciente, & attenuante:) vt contingit in inflammatione. Sed notandum, febris vehementiam interdum adeo eſſe inſignem, vt magis poſſit ad indicandum frigidam, quam materia impacta ad prohibendum. Quod cognoſcens Aetius, ad vtrumque indicans reſpicit, & probat frigidam fractam, verbi gratia, ſi miſceatur *aquæ calidæ quincta pars, cum frigida*: vnde etiam expedit dare *aquam decoctam hordei, vel anguriæ*. Quoad vſum, & primum *quantum agendum*: ſi frigida exhibeatur cauſa totius febris; æger maximam copiam hauriet, quantum poteſt: cap. 5. lib. 9. meth. ſi vero detur non cauſa totius febris, ſed ratione alicuius ſymptomatis, vt ſitis ratione; debet exhiberi ea copia, quam homo vno hauſtu haurire poteſt: tex. 43. lib. 1. de ratione vict. Et ſic hæ auctoritates facile conciliantur. Quoad *modum*: aqua exhiberi debet actu frigida, niſi aliquid prohibeat, capite 5. libro 9. method. Quoad *quando* agendum: frigida exhibenda eſt, dum materia eſt concocta. capite 5. libro 9. method. Et, ſi febris ſit inſignis caliditatis, ſufficit coctio mediocris, non integra, cap. 16. lib. 9. meth. nam ſi, exſiſtente febre inſigni, exſpectare velimus exactam coctionem, homo corripietur febre hectica.

Frigida potus in febr. continenti.

Quoad medicinas alterantes. Refrigerantia probantur, maxime, ſi aqua non eſt exhibita. Medicamentum ergo intro dandum, tale eſſe poteſt: ℞. *ſeri ℔ j ß. ſucci lactucæ ℥ j. Miſc.* Vel: ℞. *aquæ hordei ℔ j. ſucci en-*

Alterantia.

Mmmmmm

diuia ℥ ß. *nymphaea* ʒ ij. *Miſc. & fiat potio.* Vt hinc colligatur, non eſſe dulcia miſcenda: nec ſemper benedictis illis conſeruis eſſe vtendum. Extra vſurpari poteſt hoc: ℞. *ſucci endiu. lactuca, pampinorum vitis, cucurbita, an.* ℥ ß. *acetoſitatis citri* ʒ ij. *(: cauſa penetrationis:) Miſc.* Hoc medicamentum applicandum eſt hepati: ſed prætereа etiam thoraci, propter hecticam imminentem.

Victus. Quoad materiam diæteticam. Aer admodum frigidus probatur: quare aqua frigidiſſima prope os ægri ponenda, vt aerem illum refrigeratum inſpiret. Cibus debet eſſe frigidus & humidus: vt *piſana cum lactuca.* Potus ſit *aqua.* Reliqua ſunt manifeſta.

De Tertiana continua notha.

Definitio. *Bilioſa continua notha, eſt febris putrida, procedens a bile miſta prædominante, putreſcente in venis.*

Differentia. Differentiæ ſumuntur a materia & loco. A materia; vt dictum eſt de tertiana intermittente notha, eodem prorſus modo. A loco; vt dictum eſt de continua exquiſita.

Signa. Quoad Signa; hæc patent, quatenus eſt febris, quatenus putrida, & quatenus continua. Quoad materiam bilioſam permiſtam: & hæc ſigna patent ex doctrina nothæ intermittentis.

Indicationes. Indicationes etiam manifeſtæ ſunt: ſiue ſumantur a virtute, ſiue a febre; ſiue a materia permiſta: nam de indicatione huius materiæ, locuti ſumus in tertiana intermittente notha.

Prognoſticũ. Febris hæc periculoſa eſt, quia eſt continua, in qua materia putreſcit in venis.

Vena ſectio. Quoad materiam cheirurgicam. Cum vena ſecanda ſit in notha intermittente; cap. 10. lib. 1. ad Glauc. multo magis in continua febre vena eſt ſecanda.

Pharmacеia. Materia medicinalis eadem probatur, quæ propoſita fuit in notha intermittente. Differentia eſt, quod in hac febre probentur & minus calida, & magis frigida; quoniam febris eſt continua. Et idem de diæta dicendum.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

De Febre Sanguinea.

PER febrem ſanguineam, intelligimus omnem ſanguineam, excepta peſtilenti; de qua ſuo loco. *Febris ergo ſanguinea eſt febris procedens a ſanguine peccante in venis, citra venenoſitatem* (: non dico citra malignitatem:) In definitione hac communi, non dicimus, quod ſit febris putrida: quia quædam ſanguinea non eſt putrida. Dicimus, *procedens a ſanguine*; ad differentiam aliorum humorũ. Addimus, *peccante*; ſcilicet & ratione putredinis, & citra putredinem. Per ſanguinẽ autem hic intelligimus & maſſam ſanguineam, & quartum ſuccum: vt colligitur ex aphor. 3. ſect. 1. cap. 9. lib. 2. de diff. feb. & cap. 12. lib. 2. de criſ. Maſſa autem ſanguinea, vel Efferueſcit tantum, vel Putreſcit. Efferueſcit Remiſſe, vel Intenſe. Si feruor remiſſus ſit; oritur febris ſanguinea, quæ *Synochus ſine putredine* dicitur. Si intenſus ſit feruor, neceſſario generantur ichores, & portiones quædam excrementitiæ, putredini obnoxiæ, quæ putreſcunt; vnde fit febris ſanguinea, quæ *Synochus cum putredine* dicitur. Si vero maſſa ſanguinea putreſcat; fit febris ſanguinea, quæ dicitur *Synochus peſtilens*: de qua in præſentia non loquimur. Porro ſuccus ille quartus, vel Feruet tantum, vel Putreſcit. Feruet Remiſſe, vel Intenſe. Si feruor eſt remiſſus; tum febris imminet. Si intenſus; tunc quartus ille ſuccus, degenerat in materias excrementitias, vt aliæ febris ſpecies oriantur: verbi gratia, ſi ob inſignem feruorem ſanguinis, portio tenuis degeneret in bilem flauam, fit febris biliosa, non ſanguinea, &c. At, ſi quartus putreſcat; putredo vel eſt remiſſa, vel intenſa. Si remiſſa; ſanguis putreſcit ſub forma ſanguinis: & tunc febris fit *ſanguinea, qua tamen vocatur febris quodammodo biliosa*, propter ſimilitudinem; eſt tamen ſanguinea. Si putredo ſit intenſa; tunc ſanguis degenerat in excrementum, vt fiat febris non ſanguinea, ſed alterius ſpeciei.

Definitio. *Febris ſanguinea ſpecies.* *Maſſa ſanguinea.* *Succus quartus.*

Dictum etiam fuit in definitione, ſanguinem putreſcere *in venis*: vt pateret febrem ſanguineam eſſe febrem continuam; & diſtingui a febre, quæ fit ex inflammatione. Poſtremo addidimus, *citra venenoſitatem*; vt hanc febrem diſtingueremus a peſtilenti.

Cauſæ ſanguinem generantes, ſunt calefacientes, & humectantes: vt, hepar calidum & humidum; cibi calidi & humidi, itemq; boni & copioſi ſucci; potus vini; otium, &c. *Cauſæ ſanguinis.*

diuia ℥ ß. *nymphaa* ʒ ij. *Miſc. & fiat potio.* Vt hinc colligatur, non eſſe dulcia miſcenda: nec ſemper benedictis illis conſeruis eſſe vtendum. Extra vſurpari poteſt hoc: ℞. *ſucci endiu. lactuca, pampinorum vitis, cucurbita, an.* ℥ ß. *acetoſitatis citri* ʒ ij. *(: cauſa penetrationis:) Miſc.* Hoc medicamentum applicandum eſt hepati: ſed præterea etiam thoraci, propter hecticam imminentem.

Victus. Quoad materiam diæteticam. Aer admodum frigidus probatur: quare aqua frigidiſſima prope os ægri ponenda, vt aerem illum refrigeratum inſpiret. Cibus debet eſſe frigidus & humidus: vt *ptiſana cum lactuca.* Potus ſit *aqua.* Reliqua ſunt manifeſta.

De Tertiana continua notha.

Definitio. *Bilioſa continua notha, eſt febris putrida, procedens a bile miſta prædominante, putreſcente in venis.*

Differentia. Differentiæ ſumuntur a materia & loco. A materia; vt dictum eſt de tertiana intermittente notha, eodem prorſus modo. A loco; vt dictum eſt de continua exquiſita.

Signa. Quoad Signa; hæc patent, quatenus eſt febris, quatenus putrida, & quatenus continua. Quoad materiam bilioſam permiſtam: & hæc ſigna patent ex doctrina nothæ intermittentis.

Indicationes. Indicationes etiam manifeſtæ ſunt: ſiue ſumantur a virtute, ſiue a febre; ſiue a materia permiſta: nam de indicatione huius materiæ, locuti ſumus in tertiana intermittente notha.

Prognoſticū. Febris hæc periculoſa eſt, quia eſt continua, in qua materia putreſcit in venis.

Vena ſectio. Quoad materiam cheirurgicam. Cum vena ſecanda ſit in notha intermittente; cap. 10. lib. 1. ad Glauc. multo magis in continua febre vena eſt ſecanda.

Pharmacia. Materia medicinalis eadem probatur, quæ propoſita fuit in notha intermittente. Differentia eſt, quod in hac febre probentur & minus calida, & magis frigida; quoniam febris eſt continua. Et idem de diæta dicendum.

CAPVT

CAPVT XXIIII.

De Febre Sanguinea.

PER febrem ſanguineam, intelligimus omnem ſanguineam, excepta peſtilenti; de qua ſuo loco. *Febris ergo ſanguinea eſt febris procedens a ſanguine peccante in venis, citra venenoſitatem* (: non dico citra malignitatem:) In definitione hac communi, non dicimus, quod ſit febris putrida: quia quædam ſanguĩnea non eſt putrida. Dicimus, *procedens a ſanguine*; ad differentiam aliorum humorũ. Addimus, *peccante*; ſcilicet & ratione putredinis, & citra putredinem. Per ſanguinẽ autem hic intelligimus & maſſam ſanguineam, & quartum ſuccum: vt colligitur ex aphor. 3. ſect. 1. cap. 9. lib. 2. de diff. feb. & cap. 12. lib. 2. de criſ. Maſſa autem ſanguinea, vel Efferueſcit tantum, vel Putreſcit. Efferueſcit Remiſſe, vel Intenſe. Si feruor remiſſus ſit; oritur febris ſanguinea, quæ *Synochus ſine putredine* dicitur. Si intenſus ſit feruor, neceſſario generantur ichores, & portiones quædam excrementitiæ, putredini obnoxiæ, quæ putreſcunt; vnde fit febris ſanguinea, quæ *Synochus cum putredine* dicitur. Si vero maſſa ſanguinea putreſcat; fit febris ſanguinea, quæ dicitur *Synochus peſtilens:* de qua in præſentia non loquimur. Porro ſuccus ille quartus, vel Feruet tantum, vel Putreſcit. Feruet Remiſſe, vel Intenſe. Si feruor eſt remiſſus; tum febris imminet. Si intenſus; tunc quartus ille ſuccus, degenerat in materias excrementitias, vt aliæ febris ſpecies oriantur: verbi gratia, ſi ob inſignem feruorem ſanguinis, portio tenuis degeneret in bilem flauam, fit febris biliosa, non ſanguinea, &c. At, ſi quartus putreſcat; putredo vel eſt remiſſa, vel intenſa. Si remiſſa; ſanguis putreſcit ſub forma ſanguinis: & tunc febris fit *ſanguinea, qua tamen vocatur febris quodammodo biliosa*, propter ſimilitudinem; eſt tamen ſanguinea. Si putredo ſit intenſa; tunc ſanguis degenerat in excrementum, vt fiat febris non ſanguinea, ſed alterius ſpeciei.

Definitio.

Febris ſanguinea ſpecies.

Maſſa ſanguinea.

Succus quartus.

Dictum etiam fuit in definitione, ſanguinem putreſcere *in venis:* vt pateret febrem ſanguineam eſſe febrem continuam; & diſtingui a febre, quæ fit ex inflammatione. Poſtremo addidimus, *citra venenoſitatem*; vt hanc febrem diſtingueremus a peſtilenti.

Cauſæ ſanguinem generantes, ſunt calefacientes, & humectantes: vt, hepar calidum & humidum; cibi calidi & humidi, itemq; boni & copioſi ſucci; potus vini; otium, &c.

Cauſa ſanguinis.

Differentia. Differentiæ ſumuntur a Materia,& Loco. A materia; Sanguis vel accipitur pro maſſa,vnde ſynochus Cum putredine,& Sine putredine:vel pro quarto ſucco,vnde febris ſanguinea,quodammodo vel bilioſa,vel melancholica. A loco: Sanguis peccat in venis vel Totius, vel Partis. Si totius; vel in magnis venis,vnde ſynochus oritur;vel in paruis, vnde oritur febris ſanguinea proportionata. Sic in parte eſt febris, quæ oritur ex inflammatione; de qua alibi.

Signa. Signa febris ſanguineæ in genere ſunt, quæ indicant ſanguinem peccantem: vt ſunt, pulſus magnus, plenus, velox; caliditas mitis, non valde mordax. cap.3. lib.9. meth. cap.9. lib.2. de diff. febr. Præterea ſigna ſunt ſanguineæ febris, cauſæ generantes ſanguinem; vt hepar calidum & humidum; victus, producens copioſum ſanguinem. Signa differentiarum a materia: ſi materia ſit maſſa ſanguinea; cognoſcitur inde, quod febris eſt ſynochus,ſeu continens,non habens acceſſiones, præter vnicam. Hæc eſt putrida,vel non putrida. Si putrida; lotium a naturali eſt mutatum, pulſus inæqualis, calor in toto mordax; quemadmodum de putridis in genere dictum eſt: Si hæc ſigna non aſſint,ſynochus eſt ſine putredine. Si materia eſt quartus ſuccus; cognoſcitur inde, quod febris eſt proportionata, plures habens acceſſiones. Signa differentiarum a loco: Si ſanguis putreſcat in magnis vaſis; cognoſcitur inde, quod vnica eſt acceſſio: ſi in paruis; cognoſcitur e pluribus acceſſionibus.

Indicationes. Quoad indicationes: ſanguis alterandus, id eſt, refrigerandus; & vacuandus.

Prognoſtica. Febris ſanguinea non eſt lethalis: quia ratione ſanguinis, non eſt vehementia inſignis penes eſſentiam: vel enim feruor eſt, vel leuis putredo: dum vero inſignis eſt putredo, febris oritur peſtilens, de qua iam non agimus. Cæterum febris ſanguinea eſt minus periculoſa; ſi efferueſcat ſanguis; & præſertim ſi feruor non ſit inſignis, vt in ſynocho ſine putredine. Si ad copiam materiæ reſpicimus; ſynochus increſcens, minus tuta eſt, quam decreſcens, & homotona: portio enim putreſcens excedit portionem quæ reſoluitur. Cæterum,ſi recte vſurpentur materiæ,febris hæc vincitur:ſin minus,interficit.

Vena ſectio. Quoad materiam cheirurgicam; ſi phlebotomia omittatur, ſummum imminet diſcrimen, capite 4. lib. 1. meth. nam ſanguinis vitium eſt vehemens. Quare etiam ad leipothymiam (*: non ad ſyncopen:*) confertim ſanguis eſt vacuandus: quia virtus in hac febre admodum eſt robuſta. Reliqua adminiſtratio patet e generalibus.

Leniens. Materiæ medicinales probantur, quales in febribus bilioſis. Vnde leniens

niens medicamentum ſit: ℞. *flor. caſſ. nou. ext.* ℥j *pulpæ tamarind.* ℨiiij *mannæ el.* ℨij. *cum ſaccharo fiant boli.*

Præparans eſſe poteſt: ℞. *ſyr. acetoſi, ſyr. de ſucco acetoſæ, ana* ℨv. *decocti acetoſæ, hordei, lupulorum,* ℥iiij. *Miſc.* *Præparans.*

Medicamentum purgans, ſit leniens modo propoſitum: niſi contingat, vt ſanguis mutetur vel in bilem, vel in melancholiam: tunc enim addere licet, propter bilem quidem, *rhabarb.* propter melancholiam vero, *ſenam.* *Purgans.*

Medicamentum alterans (: ſecundum Galen. c. 5. l. 9. meth.) debet eſſe *frigida*, ſi venæſectio eſt prætermiſſa. At ſi ſecta fuit vena, refrigerantibus vti licet remiſſioribus, vt *ſerum lactis, cum ſucco endiuiæ, & reliquis*, de quibus in febre bilioſa. *Alterans.*

Quoad materiam diæteticam; cum ſanguis ſit copioſus & calidior: ob id probatur victus minuens, & refrigerans: vnde cibi alterandi, quemadmodum in bilioſa febre dictum eſt. *Diæta.*

CAPVT XXV.

De Febre Pituitoſa.

PER febrem pituitoſam, intelligimus omnem febrem pituitoſam, exceptà pituitoſa ſyncopali; de qua ſuo loco. *Febris autem pituitoſa eſt febris putrida, procedens a pituita putreſcente.* Pituita eſt Alimentalis, vel Excrementitia. Alimentalis, eſt portio chyli frigida & humida, quæ in ſanguinis penuria, in ſanguinem mutari poteſt. Et hæc alimentalis pituita putreſcere poteſt, vel vt alimentalis, vel vt excrementitia. Si putreſcat, vt alimentalis; oritur febris *pituitoſa continua*, e pituita dulci. Quod ſi pituita alimentalis, antequam putreſcit, euadat excrementitia; variæ prodeunt febres, *& continuæ, & intermittentes*: prout alimentalis pituita in variam excrementitiã mutatur. Mutatur vero a cauſa calefaciente, aut refrigerante. Calefaciens, pituitam alimentalem mutat in ſalſam: ſiue hoc fiat per putredinem; ſiue per admiſtionem ſalſæ ſeroſæque humiditatis; ſiue, vt Auiccennas ait, ob permiſtionem amaræ bilis: omnibus enim his modis, vapor calidus & exuſtus, cum materia aquea permiſcetur, quæ vera ſalſi ſaporis cauſa eſt ſecundum Philoſophum. Ob putredinem ſalſa fit pituita: quoniam calor putredinalis, agens in pituitam nondum ſalſam, producit vapores exuſtos, qui cum portione aquea permiſcentur. Deinde citra putredinem ſalſa fit pituita: quando ſeroſa humiditas ſalſa, pituitæ non ſalſæ permiſcetur: genita autem eſt illa ſalſa humiditas a calore, qui in ſeroſam *Definitio.* *Pituita alimentalis vt putreſcat.* *c. 6 l. 2. de diff. feb.*

humiditatem agens, produxit vapores exuſtos; hi deinde miſti cum aquoſa portione humiditaris, ſeroſitatem illam ſalſam reddiderunt. Ita etiam amara bilis, permiſta pituitæ, calore ſuo in pituitam agens, producit vapores exuſtos, qui cum portione aquoſa pituitę miſti, cauſa ſunt ſalſedinis. Sic igitur pituita ſalſa, quæ ſecũdum Alexandrum eſt calida, & ſicca, a cauſa calida generatur. Secundo pituita alimentalis a cauſa refrigerante mutatur in acidam, imo ſi intenſum ſit frigus in acidam vitream. Hæc de pituita alimentali. Excrementitia pituita, vel generatur in ventriculo, & proprie pituita dicitur: vel in cerebro, & vocatur mucus pituitoſus: vel etiam in neruoſis partibus, cap. 4. lib. 13. meth. quæ impropriepituita vocatur. Pituita in ventriculo, vel cerebro genita, febris cauſa eſſe poteſt: non item, quæ in partibus neruoſis gignitur. Cæterum, pituita hæc excrementitia, vel eſt naturalis, vel præter naturam. Naturalis expers inſignis qualitatis, eſt inſipida inſtar aquæ, vel ſubdulcis *(: non dulcis: nam hæc eſt alimentalis:)* Pituita excrementitia præter naturam, particeps eſt qualitatis effatu dignæ: nimirum caliditatis, vt ſalſa pituita: vel frigiditatis, vt acida, & vitrea. text. 31. lib. 1. de nat. hum. cap. 2. lib. de atra bile, cap. vltim. lib. 2. de fac. natural. Gypſeam omittimus, quia non eſt cauſa febris. Hinc ergo colligere poſſumus, pituitam calidam & ſalſam, produci a calore, qui viget vel in capite, vel in hepate, vel, quod rarum eſt, in ventriculo: pituitam vero frigidam, ſalſedinis expertem generari a cauſa frigida, quæ in capite, aut ventriculo viget, maxime ſi prægreſſus ſit victus pituitoſus, id eſt, frigidus & humidus.

Excrementitia pituita vt ſit febris cauſa.

Hoc loco dubium quoddam diſſoluẽdum, de pituita, quam Hippocrates hyeme generari aſſerit, tex. 31. lib. 1. de nat. hum. Contra vero aphoriſmo 15. ſect. 1. hyeme ventres natura calidiſſimos eſſe ait: vt proinde potius ſanguis, quam pituita hyeme produci videatur? Reſponſio. Hyeme quidem calor natiuus ventriculi, copioſus eſt ſecundum ſubſtantiam, quoniam non diſſoluitur, niſi aliquot violentum occurrat: nihilominus pituita admodum copioſa hyeme reperitur, ob tres cauſas. Prima, quia hyeme copioſa generatur: nam homines tunc veſcuntur cibis pituitoſis, & bibunt vinum recens, quę omnia materia ſunt pituitæ generandæ. Secunda, cauſa eſt, quia pituita hyeme genita, non mutatur in ſanguinem, ſicuti aliis anni temporibus: mutatio in ſanguinem, fit in hepate & venis: at frigus hyeme penetrat ad iecur, & potiſſimum ad venas: ac proinde pituita iam genita non poteſt ita mutari in ſanguinem. Tertia cauſa eſt, quia pituita hyeme non poteſt diſſolui, vt æſtate; pori enim corporis ſunt ſtipati. Vnde hyeme copioſa pituita viget.

Cur hyeme copioſa pituita reperiatur: cum tamen κοιλίαι θερμόταται. c. 8. l. de atra bile.

Differen-

Differentiæ ſumuntur a Materia, & Loco. Materia eſt Alimentalis, vel Excrementitia: Alimentalis eſt dulcis. Excrementitia eſt Naturalis, vt inſipida: vel Pręter naturam, quę aut Calida, vt ſalſa; aut Frigida, vt acida & vitrea. Febris tamen exquiſitiſſima, fit e pituita naturali excrementitia. Differentiæ a loco. Pituita putreſcit Extra venas, vel In venis: & hinc febris pituitoſa, eſt intermittens, vel continua. Quod ſi continua febris pituitoſa producatur a pituita ſalſa, vocatur *cauſus nothus*. *Differentiæ.*

Pituitoſa febris indicatur in genere, in cauſis internis & externis, pituitá generátibus: c.4.l.2.de diff.feb.c.5.l.1.ad Glauc.de quib.ſupra. Praterea indicatur ex exeuntibus pituitoſis, vt e vomitu pituitoſo, ſimiliq; alui deiectione, &c. Signa differentiarũ. Si ſalſa ſit pituita; ſigna ſunt caliditatẽ indicátia, vt ſitis: adeſt etiá vomitus ſalſæ pituitæ. Si pituita ſit acida; ſigna ſunt frigiditatis, vomitus materiæ acidæ. Si pituita ſit vitrea; ſigna ſunt frigoris intẽſi, v. g. ſigna admodum frigidi ventriculi, vomitus pituitæ vitreæ, ſimilisque alui deiectio. Quoad differẽrias a loco. Si pituita putreſcat in venis; ſigna ſunt febris cõtinuæ, de quibus ſuo loco: ſi extra venas; ſigna ſunt intermittẽtis de quibus etiá in doctrina generali egimus. Cæterũ febris continua, a pituita ſubdulci, vel inſipida, ab Auicen. *Latica* dicitur, ſimilisq; eſt hecticæ: ne igitur medici decipiátur, has ita ab inuicẽ diſtinguere oportet: in latica ſingulis dieb. aliqua intẽſio obſeruat; & cutis nõ euadit arida, vt in hectica, ſed albicãs, & ſubtumida, rõe pituitæ: ptęrea ẽt ſigna pituitę aſſunt. *Signa.*

Pituita eſt alteranda, & vacuanda. Alterantia, ſunt calefacientia: exceptis iis, quæ ſalſam pituitá alterant refrigerando, quatenus eſt calida; alterantia dein ſunt attenuantia, & detergẽtia, ratione craſſitiei, & viſciditatis. *Indicationes.*

Pituitoſa febris, non eſt prorſus ſalubris: & potius diuturna, quã breuis; vnde longo tẽpore potius expugnatur. At periculum maius eſt, minusve; ratione materiæ, & loci. Quoad materiã: minus eſt periculoſa, quæ fit a pituita inſipida: magis periculoſa, quæ a ſalſa, vel acida. Lõgiori tẽpore curatur, quæ fit a pituita acida, maxime ſi etiá ſit vitrea: c.6.l.2.de diff.feb.in vitrea.n. eſt inſignis vehemẽtia eſſentiæ. Quoad locũ: magis periculoſa eſt, ſi materia putreſcat in venis, quã ſi extra: additur. n. vehemẽtia dignitatis. *Prognoſtica.*

Venæſectionem Galen.c.12.l.1.ad Glauc, non proponit, quia non conuenit, in quotidiana exacte exquiſita (: de qua ibi Galenus loquitur:) nam in hac febre neceſſe eſt, vt omnes cauſæ in vnã pituitam dirigantur; vt nimirum aër ſit frigidus, tempus hyemis, conſtitutio frigida, & regio frigida: quibus exſiſtentibus, virtus venæſectionem permittere non poteſt; vt e doctrina generali patet. Quod ſi febris non ſit exacte exquiſita; licet venam ſecare. Vſus e generalibus patet. *Phlebotomia.*

Leniens, ſi pituita non ſit ſalſa: *℞. mellis roſ. ſol. ʒvß. iuris parum: fiat potio breuis.* Si pituita ſit ſalſa: *℞. flor. caſſ. nou. extr. ℥j. mannæ electæ ʒß. aniſorum ruditer contuſorum ℥ vij. Miſc. cum ſaccharo fiant boli.* Si pituita ſit acida, & febris intermittens: *℞ ſpecierũ hieræ ʒß. cum melle roſ. ſol. fiãt boli.*

Præparantia. Præparans, ſi pituita ſit ſalſa: *℞. ſyr. de cich. ſimpl. de beton. ana ℥j. decocti cich. beton. ℥iij. Miſc. pro ſyrupo.* Si pituita ſit frigida: *℞. oxymellitis ſimpl. ſyr. de beton. mellis roſ. ana ʒß. iuris alterati cum beton. mentha, & cich. ratione febris, ℥iij. Miſce pro ſyrupo.* Si frigidior ſit pituita; vtendum eſt ſyrupis compoſitis, hoc modo: *℞. ſyr. de beton. compoſiti, oxymellitis ſcillitici, ana ʒß. ſyr. de ſtœch. ʒvj. decocti petroſelini, feniculi, hyſſopi, cichorii propter febrem, ℥iijß. Miſ. pro ſyrupo.*

Purgantia. Purgans, ſi pituita ſit ſalſa: *℞. agar. trochiſcati ℈iiij. infundatur in ſuff. q. decocti betonicæ & cichorii: & facta diligenti expreſſione, adde, mellis roſ. ſol. ℥iijß.* Bolus, ad pituitam ſalſam: *℞. agar. trochiſc. ℈iiij. flor. caſſiæ, propter ſalſam pituitam, ℥j. mannæ el. ʒij. Miſc. & cum ſaccharo fiant boli.* Si pituita non ſit ſalſa: & primum ſit fuerit inſipida: *℞. agar. trochiſc. ℈iiij. diaphœn. ſeu electuarii de dactylis ʒiij. propter febrem: flor. caſſ. nou. ext. ʒvij. Miſ. cum ſaccharo fiant boli.* Si pituita fuerit acida: *℞. agar. trochiſcati ʒß. fiat infuſio ſufficiẽtis aquæ in decocto ſtœch. & facta diligenti expreſſione, adde diaphœn. ʒijß. mellis roſ. ſol. ℥iij. Miſc. & fiat potio breuis.* Poterimus etiam vti hoc medicamento: *℞. pil. coch. ʒjß. maſtichinarum ʒß. cum melle roſ. ſol. formentur pil. vj.* poſt aſſumtas has pilulas, patiens ſuperbibet *ius alteratum cichorio, ratione febris.*

Roborantia. Medicamentum roborans reſpicere debet non tam febrem, quam partes generantes pituitam. Quare cauſa ſalſæ pituitæ, hepar calidius eget refrigerantibus: cauſa pituitæ inſipidæ & acidæ, ventriculus atque caput poſtulant calefacientia. Ratione igitur ſalſæ pituitæ, huiuſmodi medicamentum intus vſurpari poteſt: *℞. conſeruæ cich. ℥j. conſ. betonicæ ʒß. ſpecierum diarrhod. alb. ℈ß. Miſce pro tribus vicibus.* Extra hoc applicabitur: *℞. ſucci cich. ʒvj. ſucci abſinth. ʒiij. aceti gratia penetrationis ʒj. Miſce & applicetur hepati.* Cauſa autem pituitæ frigidæ, medicamentũ hoc intus exhibeatur: *℞. conſer beton. dianthos ana ℥j. ſpecierum diatrionpiper. diacalaminth. ana ℥vij. Miſce & ſat erit pro quatuor vicibus.* Probantur etiam *magnæ antidoti* in hac febre, nimirum *theriaca, & mithridatium.* Si medicamentum extra eſt adhibendum, cauſa ventriculi, *℞. oleorum de ſpica, de abſinth. maſtichini, de nuce moſchata, ana ʒß. pulueris macis, nucis moſchatæ, caryophyll. ana ℥v. ceræ lotæ vino maluatico ʒj. Miſce & applicetur ventriculo;* dummodo ventriculus non modo ſit frigidus, ſed etiam humidus: nam,

dus: nam ſi ſiccitas dominetur, ab hoc medicamento, abſtinendum: ſed de his potius dicendum in affectibus ventriculi. Cauſa capitis ℞ *puluerum beton. ſtœch. hyſſopi ana* ℈ß. *Applicetur hic puluis ſuturæ coronali; & ſuperponatur ceratum de betonica, vel etiam ceratum ſacrum.* Diæta ad proportionem reſpondeat.

CAPVT XXVI.

De febre Syncopali.

Febris pituitoſa, non modo ea eſt, de qua iam diximus, ſed etiam ſyncopalis, quæ & pituitoſa, & interdum etiam billioſa eſt. Sic autem vocatur, quia ſyncope vel adeſt, vel imminet. *Febris ergo ſyncopalis, eſt febris putrida, procedens a materia, vehementer lædente os ventriculi.* Hæc materia eſt pituitoſa & bilioſa. c. 2. 3. 4. 5. l. 12. meth. Materia pituitoſa, eſt pituita copioſa, craſſa, cruda, quæ aliquando coctionem non admittit: eſt item ſuccus crudus, qui improprie pituita dicitur: & ſecundum Auicennã interdum eſt pituita tenuis, ſed raro. Cauſæ generantes patent e febre pituitoſa. Materia bilioſa eſt bilis flaua, dein etiam, quæ deterior, vitellina, æruginoſa, cœrulea: poteſtque materia bilioſa, tum craſſa eſſe, tum tenuis. Cauſæ generantes patent e febre bilioſa. Additur in definitione, materiã illam *vehementer lædere os ventriculi, vt cor in conſenſum trahatur*: e vehementi enim oris ventriculi læſione, ſpiritus modo diſſoluuntur, modo alterantur, modo vtrumq; patiuntur: vnde leipothymia, vel ſyncope oritur. *Definitio, & cauſa.*

Differentiæ ſumuntur a materia: quæ eſt Pituita, vel Bilis: quarum vtraque vel craſſa, vel tenuis. Si materia eſt craſſa; dicitur *ſyncopalis humoroſa*: quæ ſi fit a pituita craſſa, dicitur exquiſita exacte. Si materia eſt tenuis; dicitur *ſyncopalis minuta*: quę, ſi fiat a bile tenui, exquiſita exacte dicitur: at ſi fiat pituita a tenui, nequaquam dicitur exquiſita exacte. *Differentiæ.*

Febris ſyncopalis facile cognoſcitur: quia vel imminet, vel adeſt leipothymia, aut ſyncope: ægri noxam percipiunt ſecundum ventriculum. Signa differentiarum, ſunt ſigna indicantia pituitam, vel bilem: de quibus ſuo loco dictum fuit. *Signa.*

Indicationes ſumuntur a materia, vt eſt alteranda, & vacuanda. Alteratio eſt multiplex: nam materia cruda eſt concoquenda: frigida pituita, calefacienda: materia bilis refrigerãda: materia craſſa humoroſa, attenuanda: materia tenuis quæ peccat in febre ſyncopali minuta, craſſefacienda. Et in hac febre virtus potiſſimum ſecundum ſpiritus cuſtodienda. *Indicationes.*

Prognoſtica. Periculoſa eſt hæc febris: nam adeſt vehementia materiæ, & ratione eſſentiæ, quia admodum recedit a naturali ſtatu: & ratione dignitatis, quia afficitur os ventriculi: & ratione facultatis, propter deliquiũ animi. Quoad ſyncopalem humoroſam; periculoſior eſt, quæ fit a pituita admodum copioſa. c. 3. l. 12. meth. Quod ſi crudus ſuccus ea cruditate affectus ſit, vt coctionem nõ admittat: febris hæc eſt mortalis: quia id quod eſt præter naturam, eſt vehementiſſimum, & virtus debilis. Si non ſit tanta copia materiæ; aliqua ſalutis ſpes eſſe poteſt, quamuis hæc materia cruda non admittat coctionem: ratio eſt quia, dum hęc materia ſumme cruda, eſt exigua, natura admittit alimentum; non autem, ſi ſit copioſa: & præterea, materia cruda exigua, licet non admittat coctioné cauſa nutritionis; attamen præparationé quãdam & maturationé admittit, vt poſſit expelli. Vnde nõ eſt e toto deſperandum. Syncopalis vero minuta, curationem admittit: c. vlt. l. 12. meth. quamuis producatur etiam a materia æruginoſa; niſi virtus ſit admodum imbecillis, vel aliqua ſit inflammatio in viſceribus: tunc enim mors prædici poteſt.

Venæ ſectio. Quoad materam cheirurgicam: nõ conuenit venæſectio: quia adeſt cacochymia, ſuccus crudus, & virtus eſt debilis. *Frictio.* In ſyncopali autem humoroſa, probatur *frictio*, tanquã materia euacuans. c. 3. l. 12. meth. primũ frictio debet eſſe ſicca, linteis mediocriter aſperis: poſtea oleo relaxante, vt *anethino*, fricare oportet. Frictio ſtatim in principio fieri debet: vacuatione enim opus eſt in hac febre; cuius materia eſt frictio: aliam enim vacuationis materiã hic vſurpare non licet. Frictio debet adminiſtrari ſuperne deorſum: & primo fricãda crura, ſecundo brachia, tertio ſpina dorſi: deinde artus, id eſt brachia, crura, rurſus ſpina, & vltimo artus: a frictione ergo artuũ incipiendum, & in ea deſinendũ. Hæc frictio in febre ſyncopali minuta improbatur: vt teſtatur Galenus c. 6. l. 12. meth. Non ergo in qualibet ſyncopali fricare licet.

Lenientia. Quoad materiam medicinalem: in ſyncopali humoroſa probantur lenientia, infra adminiſtrata: tutiusque eſt *ſuppoſitoriis vti quam clyſteribus*: e qua vero materia parentur, dictum eſt in doctrina generali. Lenientia autem per os exhiberi non poſſunt, quia os ventriculi non permittit.

Præparantia. Præparantia nõ ſeorſim, ſed vna cum cibis danda: verbi gratia ſi velimus *oxymeli* exhibere, cum *cremore hordei* exhibemus.

Purgantia. Purgans nequaquam dandum: permearet enim per os ventriculi, excitaretq; ſyncopen, ſi non adeſſet, & mortem inferret.

Roborantia Roborantiã ventriculũ, locum habent: quorũ materia, in ſyncopali humoroſa, eſt *oleũ de abſinthio*. Non tamẽ illico 1. die, vt q̃dam faciunt, ventriculus

culus eſt inungendus,ſed p̄cedere debent frictiones,& materiam magna e parte concoctā & euacuatā eſſe oportet. In ſyncopali minuta,ꝓbatur medicamentū adſtringens,c.6.l.12.meth. cuiuſmodi eſt *oleum melinū*. Ad inhibendū ſudorē,q in hac febre copioſus eſſe ſolet;inſpergere oportet puluerē,paratū e *roſis*. Vnde Auicē. inungebat pect⁹ *cū ſantalis & aqua roſacea*.

Diæta: in ſyncopali humoroſa.

Quoad materiā diæteticā;in ſyncopali humoroſa, ꝓbatur aer tēperat⁹; in minuta refrigerans & adſtringens,ac ꝓinde alteratus *roſis, cydoniis, foliis cydoniorū, foliis myrti*.c.3.& 6.l.12.meth. Quod cibum attinet;in ſyncopali humoroſa, ꝓbatur *mulſa cum hyſſopo*. Quod ſi æger ab hoc cibo abhorreat, Galen⁹ ꝓbat *cremorē hordei, cum oxymelite*.Galen. etiam admonet, ſi forte pulſus fiat imbecillior;exhibendū eſſe *panē,e vino diluto,aquoſo*,niſi prohibeat inflamatio:hac n. pręſente,actū eſt. NB. *Mulſa* probatur minus cocta,ſi alu⁹ eſt ſtiptica,vel ſaltē non fluit immoderate:magis a. cocta,dū alu⁹ immodice fluit,hæc n. magis nutrit,& aluū non ſubducit.Quod ſi plus iuſto alui fluxus vigeat;loco mulſæ ꝓbatur *cremor hordei* , vel potius *cremor halicæ*. Circa *oxymeli* notandū,e c.3.l.12. meth.illud æſtiuo tempore actu frigidum eſſe exhibendum, licet patiens aſſuetus ſit vti calidis actu:contra hyeme actu calidū oxymeli dandum eſt,licet cōſuetudo ſit frigidorū actu, vbi Galen.aerē magis reſpicit,q̄ conſuetudinem:ratio eſt;quia in hac febre aer calidior rationē habet cauſę morbificæ,liquat n.materiā,quemadmodum aer frigidus vim habet cogendi:dum vero aer calidior crudū humorē liquat,p̄iculum imminet,ne materia liquata,pulmones& cor petat.Cibus a. in ſyncopali minuta conuenit,qui nō facile diſſipatur,vt *ſorbitio ex halica:mala punica,pyra,vitelli ouorum,teſticuli gallorum,cerebrum ſuillum,ſed diligenter aſſatum*. Potus ſit *vinum aquoſum*,actu frigidum. Reliqua patēt e doctrina generali.

mulſa. *oxymel.* *In ſyncopali minuta.*

CAPVT XXVII.

De febre quartana; & cognatis aliis.

Definitio.

FEbris quartana,ſeu melancholica,eſt febris putrida,procedens a bile nigra putreſcente Bilis nigra,eſt Melancholica, Sanguinea, Cholerica, & Pituitoſa. Nigra bilis melancholica, eſt Alimentalis,vel Excrementitia. Alimentalis,eſt quartus ſuccus maſſæ ſanguineæ,vergens ad frigidū & ſiccum:vt propterea ſit alimentum oſſium, partium frigidarum , & ſiccarum. Excrementitia,eſt Naturalis, vel Præter naturam. Naturalis,eſt excrementum craſſum hepatis,e quo producitur *quartana exquiſita exacte*.Præter naturā nigra bilis,generat' ex alimentali,& ex excremētitia:ſi vis

Bilis nigra quadruplex 1.

exurens ſit remiſſa, generatur excrementum, quod melancholia dicitur; ſi intenſa, oritur excrementum, quod atra bilis nuncupatur. Bilis nigra ſanguinea, fit e ſangu ne: eius nimirum portione vel tenuiore vel craſſiore. Si e portione tenuiore; primum fit bilis flaua, mox atra. Si e portione craſſiore; exuſtio vel remiſſa eſt, vel intenſa: ſi remiſſa, fit melancholia, excremẽtum ſi intenſa fit, atra bilis. Bilis nigra cholerica, fit e flaua bile, & vocatur, atra bilis. Bilis nigra phlegmatica, ab Auicenna propoſita, non fit e quolibet phlegmate, ſed e ſalſo; hoc enim primum degenerat in flauam bilem, deinde in atram; vt colligitur e cap. 2. l. 4. ſimpl. & aph. 42. ſect. 7.

Cauſa. Cauſæ in hac febre cõcurrunt calefacientes & ſiccantes; vt vel generant melancholiam, vel humores aſſant; & modo in melancholiam mutant, ſi ſint remiſſiores; modo in atram bilem, ſi ſint calidiores; ſiue hæ ſint internæ, ſiue externæ.

Differentiæ. Differentiæ ſumuntur a Materia, & Loco. Materia, ſeu bilis nigra, eſt melancholica, ſanguinea, bilioſa, pituitoſa. A loco: materia putreſcit in venis, aut extra venas: vnde febris continua, vel intermittens.

Signa. Febris hæc in genere facilime cognoſcitur. Nam præter periodos quatriduanas, cauſæ generãtes melancholiam, vel præceſſerunt, vel ſunt præſentes. Signa differentiarum: ſi fit a materia melancholica, omnia ſunt mitiora: ſi ab atra bile, intenſiora. An vero ſit melancholica, ſanguinea, bilioſa, pituitoſa; cognoſcitur e ſignis, indicantibus dominium huius vel illius humoris.

Indicationes. Indicationes monſtrant alterantia, & vacuantia. Alterantia, modo calefaciunt & humectant, ſi materia ſit melancholica: modo refrigerant & humectant, ſi materia ſit bilis atra. Cum autem quælibet materia, ſiue melancholica, ſiue bilis atra, ſit craſſa: ſemper etiam oportet attenuare.

Prognoſtica. Prognoſtica variant pro vi differentiarum. Quoad differentias igitur a materia: ſalubris eſt febris, ſi materia ſit melancholica; nam vehementia eſſentiæ eſt remiſſa. t. 4. ſ. 3. l. 1. epid. Si materia ſit atrabilaria, febris eſt admodum periculoſa; quia maxima eſſentiæ vehementia. Quoniam vero materia melancholica eſt craſſa, in cauſa eſt longitudinis; vnde quartana per annos durare poteſt. Quoad differentias a loco: intermittens non eſt periculoſa ratione dignitatis loci; continua contra (*non loquor hic de vehementia febris, ſed cauſa: alias enim ratione febris, quartana etiam intermittens, ſatis periculoſa eſſe poteſt.*

Phlebotomia. Venæſectio probatur in quartana continua, in intermittente exquiſita exacte (. ſecundum Galenum l. 1. ad Glauc. c. de cura quartanæ exquiſitæ exacte.) in melancholica ſanguinea. Non autem ita probatur venæ ſectio in quar-

in quartana phlegmatica,& minus in bilioſa; nã cacochymia potius viget. Notandum vero (. & hoc potiſſ. in intermittente exquiſita exacte.) tum demum venam aperiendam eſſe, cum ſanguis melancholicus reperitur in venis pertinentibus ad totum corpus: ſi enim bilioſus ſanguis, in venis totius corporis reſideat, melancholicus vero in venis circa hepar; vena nequaquam tundenda. Hoc vero vt cognoſcamus, poſt venam ſectam obſeruare debemus, quisnam ſanguis effluat: ſi egrediatur niger & melancholicus, permittamus effluere: ſi flauus egrediatur, ſtatim ſupprimere oportet; indicat enim ſanguinem melancholicum non reſidere in venis totius; vnde per venam ſectam copia eius non minueretur, ſed eius vires potius intenderentur, detracto humore contrario. De adminiſtratione venæ ſectionis, & de apertione venarum hæmorrhoidalium, in generali doctrina dictum.

Medicamentum leniens, in quartana melancholica non atrabilaria: ♃ *elect. lenitiui ʒx. manna el. ʒij. cum ſaccharo fiant boli.* Si febris melancholica ſit ſanguinea: *♃ flor. caſſ. nou. ext. elect. lenit. ana ʒv. manna el. ʒii. cũ ſaccharo fiãt boli.* Notandum in priore formula, caſſiam non proponi, qa in quartana non ſanguinea, color tam inſignis non eſt, vt in ſanguinea, in qua caſſiæ flos refrigerantes miſceri debent. In quartana pituitoſa. ♃ *flo. caſſ. nou. tr. ℥j. ſpecierum hiera ʒiß. manna el. ʒij cum ſaccharo fiãt boli.* Hic ſpecies hieræ reſpiciunt ſuperfluitatem pituitoſam, quæ habẽt rationem materiæ antecedentis: caſſia eſt corrigens, quia materia pituitoſa putreſcens, verſa eſt in atram bilem, valde calidam. Potio in eadem ♃ *mellis roſ. ſol. ℥iiii. mellis viol. ſol. ℥iß. iuris, alterati boragine, parum, fiat potio breuis.* In quartana bilioſa ♃ *flor. caſſ. nou. ext. ʒx. manna el. ʒii. cum ſaccharo fiãt boli.* Species hieræ non adduntur, neque electarium lenitiuum, propter feruorem materiæ bilioſæ, & atrabilariæ. Potio in eadem. ♃ *ſyr. viol. ſol. manna el. ana ℥iß. decocti endiuiæ, boraginis, parum: fiat potio breuis.* Lenientia.

Præparans in quartana melancholica: ♃ *ſyr. de borag. de liquiritia, de lupulis, ana ʒß. decocti borag. meliſſæ, ceterach ℥iii. Miſ. pro ſyrupo.* In quartana pituitoſa; ♃ *oxymelitis ſimplicis, ſyr. de ſucco bugloſſæ ana ℥i. decocti beton. meliſſæ, borag. ℥iii. Miſ. pro ſyrupo.* Hic betonica & oxymeli proponuntur propter pituitam: in priori recepta non proponuntur; quia illa reſpicit febrem quartanam melancholicam. In quartana bilioſa ♃ *ſyr. violati, ſ. de pomis ſimpl. ana ʒvi. decocti hord. endiu. lactucæ (. non vtimur betonica.) ℥iiii. Miſ. pro ſyrupo.* Hic violis, hordeo, lactuca vtimur, quia materia eſt atra bilis, humor calidus & ſiccus. Præparãtia.

Purgans, ſeu vacuans medicamentum vacuat Senſibiliter, vel Inſenſibi- *Vacuantia ſenſibiliter.*

liter. Vacuans ſenſibiliter,in quartana melancholica ℞ *corticum radicum hellebori nigri ℈iiii. feniculi, cinamomi (.correctionis gratia ana ℥ v. fiat infuſio in decocto ceterach , & cichor. cum ʒii. fol. ſenæ & ʒi. paſſul. dulcium & facta diligenti expreſſione , adde mannæ el. ſyrup. de polypodio ana ℥iß. Miſ. & fiat potio breuis.* Bolus in eadem : *Recipe electarii lenitiui ℥i. conſ. Hamech. mannæ el. ana ʒii. Miſ. & cum ſaccharo fiant boli. Albo veratro* non vtimur:quia nimis eſt periculoſum medicamentum. In quartana pituitoſa : *Recipe agar. troch. ℈iiii: fiat infuſio in decocto beton. cum ʒiii. fol. ſenæ, & ʒi. paſſul. & facta diligenti expreſſione , adde mellis roſ. ſol. ʒiiß. Miſ. & fiat potio.* Vel: *Recipe agar. troch: ʒi. electarii len. ʒvii. mannæ el. ʒii. cum ſaccharo fiant boli.* In quartana bilioſa: *Recipe rhab. electi ℈iiii. fiat infuſio in decoctione endiuiæ ; cum ʒiiß. fol. ſenæ, & ʒi. paſſul. & facta diligenti expreſſione , adde mannæ el. ſyrupi de polyp. ana ℥iß. Miſ. & fiat potio breuis: cui patiens ſuperbibat ℔iß. ſeri lactis caprini, optime depurati:*& hoc ob febrem immenſam,cuius materia atrabilaria;& ob iecur calidius. Bolus in eadem: *Recipe pulu. rhab. el. ʒi. (.ratione bilis.) confectionis Hamech (.ratione atra bilis.) ʒii. flor. caſſiæ ʒvii (.vt attemperetur medicamentorum propoſitorum caliditas) mannæ el. ʒiv. cum ſaccharo, fiāt boli.* Cum autem febris valde ſit calida,non ſufficit caſſiam adiicere,ſed prodeſt etiam,vt patiens ſuperbibat ℔ß. *ſeri.*

Vacuantia inſenſibiliter.

Medicamentum vacuans inſenſibiliter,eſt calidum,ſiccum,tenuis ſubſtantiæ cuiusmodi eſt *diatrionpipereon , diaſpermaton,quod fit e pipere,ruta cymino & nitro.* Huius claſſis eſt medicamentum , quod conficitur *e feniculo, petroſelino , & ſimilibus.* quorum forma eſt exiguæ actiuitatis , ad differentiam magnarum antidotorum , quarum forma eſt magnæ actiuitatis.

Notandum autem hæc medicamenta inſenſibiliter vacuantia,in quartana atrabilaria nequaquam vſurpari debere : Galenus enim ea proponit in melancholica exquiſita. Præterea dum hæc medicamenta adminiſtrantur,oportet miſcere *boraginem , bugloſſam* &c. Vt: *Recipe diatrionpipereon ℈ii: deinde patiens ſuperbibat, decocti borag. vel bugloſſæ, vel cich. ad ʒiiii.* Quod ſi febris melancholica (.non atrabilaria .) ſit contumax vt ſæpe fit , probatur *radix chinæ cum boragine decocta* : patientes autem dum hoc decoctū aſſumunt,ſudare debent.

De theriaca, & mithridatio.

At vero hic notandum , medicamenta magnę actiuitatis ſecundum formam, vt eſt *Theriaca , & Mithridatium*, non probari , niſi poſt concoctionem materiæ , & aliquam etiam materiæ euacuationem , quod de reliquis nō eſt ſtatuendum; verbi gratia poſſumus vti diatrionpiper. &c.

& aliis

& aliis, quorũ forma nõ eſt magnę actiuitatis, ante theriacã, & mithridatiũ: vnde Galenus magnas antidotos tam cito exhiberi prohibet, ne e quartana ſimplici, fiat duplex, vel triplex; ex intermittente, continua; ne augeantur obſtructiones, febresq; intendantur; quando ſcilicet ob ſummam actiuitatem, materia cum impetu plus iuſto agitatur. *Alterantia.*

Medicamenta alterantia duorum ſunt generũ. I. Calefacientia, ratione ventriculi generantis pituitã; & ratione lienis, qui frigiditate affectus excrementum melancholicum exacte nec ſuſcipit, nec regere poteſt: probantur igitur in quartana melancholica & pituitoſa. E. G. *Recipe conſerua beton. dianth. ſacchari boraginacei ana* ℥ß. *Miſ. pro tribus vicibus.* II. Refrigerantia, cauſa iecinoris calidioris, quæ probantur in quartana bilioſa & atrabilaria: verbi gratia *Recipe ſacchari violati* ℥ß. *& æger ſuperbibat* ℔i. *ſeri: vel* ℔ß. *aqua hordeacea, alterata endiuia, & quandoque lactuca.*

Diæta.

Diæta medicamentis proportione reſpondere debet. Victus igitur erit mediocris, quia longa eſt quartana. Cæterum, modo debet eſſe calefaciens, vt in quartana melancholica, & pituitoſa; modo refrigerans, vt in bilioſa. *Vinum* probatur in melancholica & pituitoſa: non in bilioſa & atrabilaria. Reliqua patent.

De Febribus Quinctanis, Sextanis, Septimanis, Nonanis.

Quartanis affines.

FEbres quinctanæ, ſextanæ, ſeptimanæ, & nonanæ, referuntur ad quartanam melancholicam, eandemque admittunt curationem. Notandum autem quinctanam fieri ab atrabile; reliquas non ab atra, ſed a materia melancholica: vnde quinctana febris deterior eſt, & maxime periculoſa, quoniam maior eſt vehementia eſſentiæ. com. 2. 7. 9. ſect. 3. l. 1. epidẽ.

CAPVT XXIIX.

De febribus Hecticis.

HActenus de febrib. putridis egimus: ſequuntur Hecticæ. Hectica a. febris, ſecundum Gal. c. 7. l. 1. de diff. feb. dicitur, quia habitũ corporis ita comprehendit, vt ſi progrediatur, ad differentiã reliquarũ febrium, euadat morbus in habitu. *Hectica igitur eſt febris, pro-* *Nomen.*

Definitio. *ducta a primaria acceſſione ſolidorum cordis, citra venenoſitatem.* Hæc definitio eſt explicanda, e cap. 1. & 9. l. 1. de diff. feb. Quatenus igitur hectica dicitur *febris*; neceſſe eſt, vt ſit morbus calid⁹ in toto, & in facto eſſe, q tamē modo eſt in habitu, modo in habitudine. Errant igitur vehementer, q credunt omnem hecticam eſſe morbū calidū in habitu: nam morbus in habitu, ad differentiam morbi in habitudine, ſemper eſt difficilis curatu; at datur hectica, quæ inter initia facile curatur. Ergo etiam datur hectica in habitudine. Additur in finitione: *producta a primaria acceſſione ſolidæ ſubſtantiæ cordis*: ad differentiā ephemeræ, quæ fit a primaria accenſione ſpirituum; & putridæ, quæ producitur a primaria accenſione humorum: at in hectica, cor afficitur morbo, ſeu intemperie morboſa: vnde in hectica cordis actiones læduntur, læſa facultate; in ephemera & putrida tantum ob errorem externum. Hic morbus calidus in corde, modo eſt in habitudine, modo in habitu: ſi eſt in habitudine; virtus cordis nondū patitur, quia hoc tempore ſubſtantia virtutis cordis nondum eſt imminuta, ſed ſolum calefacta: vnde etiam facilis eſt curationis. Per *primariam accenſionem*, intelligimus principalem, non primam in tempore. Nam cor modo primo afficitur, vt ſi hectica fiat ex ira: modo cor non primo afficitur, vt ſi fiat hectica ex inflammatione ventriculi, pulmonisve vlcere, c. 8. l. 10. meth. Quia ergo prima accenſio non ſemper ad cor ſpectat, principalis autem ſemper; ideo hæc in finitione propoſita eſt.

Non omnis hectica eſt morbus calidus in habitu.

Differentia, hectica, ephemera, putrida.

Cauſa. Cauſæ, quæ efficiunt principalem illam accenſionem, ſunt calefacientes, & exſiccantes, ſed *citra venenoſitatem* (*ad differentiam febris peſtilentis, quæ etiam eſt morbus in corde, ſed producitur a cauſa venefica.*) Cauſæ igitur hæc calefaciens & ſiccans, citra venenoſitatem, eſt Interna, vel Externa. Interna, eſt ſoboles ſeu effectus morbi Cōmunis, vel Determinati. Communis morbi ſoboles eſt, nimirum febris, ſiue hæc ſit ephemera hecticam producens, ſiue putrida diuturna, & potiſſimum febris ardens. Eſt autem effectus morbi determinati, verbi gratia empyematis, vlceris pulmonis, inflammationis diuturnæ pleraturumq; partium, vt ventriculi, inteſtini, coli, renum. &c. Præterea alui fluxus in cauſa eſſe poteſt, maxime ſi febrem habeat annexam. Externæ cauſæ, ſunt medicamenta calefacientia & ſiccantia, plus iuſto vacuantia: viuendi ratio ſimilis: ira etiam non infimum locum obtinet.

Effectus caloris in febre hectica: nimia abſumtio humiditatis roridæ carnoſæ & primigeniæ.

Explicandum iam eſt, quomodo principalis accenſio, id eſt calor febrilis, agat, tum in cor, tum in partes ſimilares extra cor. Sciendum igitur, e cap. 6, l. 7. meth. & c. vlt. l. 10. meth. humiditates partium ſimilarium, extra venas exſiſtere; ad differentiam quartæ humiditatis, quæ reſidet in venis

nis capillaribus. Hæc partiũ ſimilarium humiditas, extra venas exſiſtens, in duplici eſt differentia: nam vel Mutatur, vel Non mutatur. Humiditas quæ mutatur, eſt humiditas rorida, quæ conuerti & mutari poteſt in alias humiditates. Humiditas, quę non mutatur, vel eſt Sanguinea, vel Spermatica. Sanguinea, eſt humiditas adipoſa, ſeu carnoſa. Seminalis, eſt humiditas radicalis, quæ conſeruat vitæ radicem, ſcilicet calidum primogenitum. In has ergo tres humiditates, quæ & in corde, & extra cor reperiuntur, agit calor febris hecticæ. Quoad cor: calor febrilis primum agit, in humiditatem cordis roridam, eamque feruidam, ſeu efferueſcentem reddit: deinde eandem incipit conſumere: poſtremo eam prorſus abſumit. cap. 9. libro primo, de differ. febr. At extra cor (: *quoniam vltimum quod ſiccatur, eſt cor:*) primum, dum calor febrilis humiditatem roridam cordis feruidam reddit; hoc eodem tempore conſumit humiditatem roridam partium ſimilarium extra cor: poſtea, cum calor febrilis incipit abſumere humiditatem roridam cordis; hoc eodem tempore abſumit humiditatem carnoſam extra cor: poſtremo, dum febrili calore, cordis rorida humiditas conſumta eſt; iam conſumitur radicalis humiditas, non in corde, ſed extra cor.

Differentiæ capiendæ ſunt a Calore cordis, ab Humiditate, & Cauſis efficientibus. A calore; vt eſt in Habitudine, vel Habitu. Ab humiditate: vt cordis humiditas rorida, vel Efferueſcit, vel Incipit abſumi, vel Conſumta eſt, vt in maraſmo, ſiue hectica tabida. A cauſis: vt cauſæ ſunt Internæ vel Externæ: item, cauſæ ſunt Morbi, vel Non morbi: vnde datur hectica incipiens, & non incipiens, vt Galenus teſtatur, capite octauo, lib. 1. de diff. febr. *Differentia.*

Hectica febris *in genere* cognoſcitur, e calore mordaci, quia calor febrilis ſolidas partes afficit; vt hic calor potiſſimũ ſentiatur in corpore arteriæ, etiam poſt balneum: c. 9. l. 1. de diff. febr. Calor etiãdebilis eſt: nam hectica eſt parua ratione eſſentiæ, quoniam ſolida (: ad differentiam humorum:) eundem ſtatum ſeruant, & in corde, & extra, libro tertio, de præſag. e pulſ. Tum etiam calor eſt æqualis; quia non adeſt materia, quæ accendatur, nec ſpiritus accẽduntur, ſed ſolida, quæ æqualiter afficiuntur, licet primo in habitudine, deinde in habitu. Præterea hectica in genere cognoſcitur, quod caliditas pertinens ad cor, per vnam vel alteram horam a cibo augetur & intenditur: idque hac ratione: nam propter calorem febrilem in corde, rorida humiditas efferueſcit, & procedente febre incipit etiam abſumi: ob hanc igitur neceſſitatem, dum cibus eſt aſſumtus, portio liquidior & tenuior, antequam totus cibus in iecur diſtribuatur, *1. Signa generalia.* 2. 3. 4.

perducitur in cor, ad reſtaurandum id quod abſumitur, vnde calor cordis augetur, vt calor fiat inæqualis, & per conſequens fit ſenſus caliditatis (: *vbi enim inæqualitas, ibi ſenſus caliditatis:*) alias autem hectici calorem febrilem non ſentiunt, ob caloris æqualitatem: cap. 5. lib. 1. de inæq. intempe.

5. Inſuper hæc febris cognoſcitur, ſi cauſæ febris hecticæ, vel præceſſerunt, vel præſentes ſunt: vt ſi vlcus eſt in pulmone, &c. Hectica igitur in genere facile cognoſcitur, etiam in principio: falſumque illud vulgatum eſt axioma, hecticam in principio facilis eſſe curationis, ſed difficilis cognitionis: nec enim hæc Galeni eſt ſententia, capite nono, libro primo, de diff. febr. vbi ſtatuit hecticam, cui putrida annexa eſt, difficulter cognoſci in principio; eam vero quæ ſola eſt, facilis eſſe cognitionis.

Hectica etiã ab intio facile cognoſcitur.

1. Signa *differentiarum*, & primum *a calore:* Si calor ſit in habitudine; præſentia ſunt ſigna ephemerarum, capite nono, libro primo, de differ. febr. quare pulſus non eſt debilis (: *vt male quidam volunt, hecticam indicari eſt pulſu debili: hoc non eſt verum in principio, dum calor eſt in habitudine:*) quia ſcilicet virtus nondum aliquid eſt paſſa: febrem hectici tunc ſentiunt aliquo modo; ſed vix. Si autem calor ſit in habitu; ægri non ſentiunt febrem (: ſecundum Auerr. commen. 53. lib. 4. collect.) & pulſum habent debilem, quia

Signa differentiarum.

2. ſcilicet virtus a calore in habitu maxime patitur. Secundo, ſigna differentiarum *ab humiditate.* Si rorida humiditas efferueſcat; ſunt ſigna, quæ diximus iam comitari calorem in habitudine: ſi rorida cordis humiditas incipiat abſumi; tunc pulſus eſt debilis, & calor magis mordax, corpus emaciari incipit, quia iam extra cor conſumitur humiditas ſanguinea, id eſt, adipoſa, ſeu carnoſa. Si denique rorida cordis humiditas ſit conſumta; pulſus non modo debilis eſt, ſed etiam durus, ob ſiccitatem; & æger

3. nil niſi oſſa & cutis eſſe videtur. Tertio, ſigna differentiarum *a cauſis:* num hectica ſit incipiens, vel ex aliis morbis orta; cognoſcitur e propriis ſignis: Exempli gratia; ſi corpus donatum ſit calido & ſicco temperamento, & febris ardens præegreſſa fuerit; facile cognoſcimus, præſentem febrem eſſe hecticam, quæ ex ardente febre duxerit originem.

Indicatiões. Indicationes per ſe ſumuntur a febre, & virtute: febris indicat refrigerantia & humectantia: virtus indicat alimentum. Ex accidenti autem interdum capiendæ ſunt indicationes a materia, quæ impedimento eſſe poteſt, quo minus & febri, & virtuti occurrere poſſimus: hæc autem ſunt corporis excrementa, quæ ob id ſui euacuationem indicant.

Prognoſtica. Prognoſtica variant ratione differentiarum: Icciro quoad differentias a calore; hectica in habitudine facile curatur, quia non adeſt vehementia ratione facultatis: in habitu, contra. Quoad differentias ab humiditate

midltate

miditate cordis rorida: ſi hæc humiditas tantum efferueſcat, febris facile curatur: ſi incipiat abſumi, cum difficultate tollitur: ſi ſit conſumta, e toto curari nequit; cum enim hæc febris ſit morbus calidus & ſiccus, curari poteſt vt morbus calidus, non autem poteſt curari vt ſiccus; dum enim partium humiditas radicalis ſeu ſeminalis conſumitur, vſque adeo labefactata eſt illarum partium facultas alteratrix, vt nullo pacto ſemen poſſit regenerari, quod ſufficiat ad reparandum humiditatem ſeminalem deperditam. Quoad differentias a cauſis: ſi hectica fiat ab vlcere pulmonis, eſt incurabilis, etiam in principio, id eſt, quando calor eſt in habitudine, ſeu quando ſolum efferueſcit humiditas; cauſa enim incurabilis eſt, nimirum vlcus pulmonis.

Quoad materiam cheirurgicam; venæ ſectio non probatur in hac febre: quia potius defectus eſt ſanguinis. *Venæſectio.*

Medicamenta interdum probantur, dum ſcilicet excrementa in corpore redundant: cæterum ſint lenientia, non purgantia; quæ cum acria ſint, calefaciunt & ſiccant, ideoque faciunt vt habitudo in habitum tranſeat. Vti ergo poſſumus *caſſia, manna, ſyr. roſ. ſol. ſpecies hiera* vitandæ ſunt. Propoſita autem medicamenta, ſi adminiſtrantur in potione, cum iure diſſolui debent. Clyſteres ſimiliter parentur *ex oleo & iure*. Præparantia hic locum non habent, nec purgantia: quia febris eſt immaterialis. Si gratia vacuationis medicamentum ſit repetendum: id ſemper leniens erit, nunquam ſoluens. *Lenientia.*

Alterans vſurpatur Intus, & Extra. Intus: ſi corpus bilioſum ſit; dulcia ſunt fugienda, quia bileſcunt, Si corpus non ſit bilioſum; probatur *ſaccharum roſaceum*, quia refrigerat & humectat. Cæterum in quolibet corpore hectica laborante, ſiue bilioſum ſit, ſiue non bilioſum, probatur *decoctum hordei, lactucæ*; *probatur* ℔j. *ſeri optime depurati, cum ſucco lactucæ*. Præterea etiam probatur *frigida ad* ℔iij, dum febris eſt in habitudine, vel dum incipit eſſe in habitu, vt immineat maraſmus: non ergo differenda eſt exhibitio frigidæ; nam quo citius exhibetur, eo magis efficax eſt, ad expugnandum febrem, & virtus eſt robuſtior, & proinde magis permittens. Alterans, quod extra adminiſtratur, poteſt eſſe *balneum aquæ dulcis*: quod primo tepidum eſt adminiſtrandum, deinde frigidum, ita vt ne ſudent ægri: vtimur enim balneo, non vt vacuante, ſed vt alterante, id eſt, refrigerante & humectante. Vt vero alimentum, balnei beneficio attractum, non diſſipetur; præter balneum frigidæ, probatur etiam *inunctio*, quæ fiat ſecundum artus, & ſecundũ thoracẽ. Secundũ artus, licet corpus inungere *oleo amygdalino, violaceo & vino* *Alterantia interna.* *Externa alterantia.*

ſubdulci, vel poſca aquoſa, quæ ad penetrationem largitur, & refrigerat atque humectat. Sic ergo poſſumus præſcribere: ℞ *ol. amygd. dulc. violacei, ana* ℥ß. *poſca aquoſa* ℨij. *Miſc.* Ne autem inunctione ægri lædantur, oportet pharmacopœo iniungere, vt oleum amygd. ſine igne conficiat, ſi modo humectare debet. Ad thoracem hoc probatur: ℞ *ol. violacei, ſucci lactuca ana* ℥ß. *cauſa penetrationis, poſca diluta, vel acetoſitatis citri* ℨj. *Miſc.* Probatur etiam *infrigidans Galeni*, maxime in principio. dum torida humiditas efferueſcit. Quare non exſpectandum, vt progrediatur malum; ſed tempeſtiue occurrendum.

Diata. Quantum ad diætam: aer ſit frigidus & humidus. Cibus ſit augens, non minuens; quia deficit alimentum: præterea ſit optimi ſucci, facilis concoctionis & diſtributionis: itemque ſit refrigerans ac humectans. Optimæ igitur carnes, & reliqua proba cibaria condienda ſunt *ſeminibus melonum, cucurbita, lactuca, boragine.* Probatur *lac optimum, vt eſt humanum, deinde aſininũ, & caprillum*; niſi aſſit prohibens, nimirũ materia febris putridæ, materia catarrhi frigidi, materia catarrhi copioſi, dolor capitis, materia tendens hypochondria; quibus præſentibus, lac cum maximo detrimento datur. Quod ſi æger frigidum habeat ventriculum lacti miſcere poſſumus $\frac{1}{10}$ vel $\frac{1}{12}$ *ſacchari: vt ſi exhibentur lactis* ℥jß. *permiſceatur ſacchari* ℨj. Quoad lactis *vſum.* Exhiberi poteſt ab ℥ij. vſque ad ℥x. quæ doſis nõ excedenda: c. 10. l. 10. Quoad *modum*: lac exhibendũ actu calidum. *Tempus exhibendi*, eſt ante ſomnum, & ante cibum; cibus dari non debet, niſi lac prius ſit concoctum. Potus, contra pleroſq; practicos, non erit *vinum*, hoc enim habitudinem in habitum mutat: vnde & Galenus cap. vlt. lib. de marcor. vinum improbat, in hectica tabida. In maraſmo quidem ſyncopoſo probat; ſed id tantum propter reſolutionem ſpirituum, vinum enim celerrime reficere poteſt ſpiritus, qui ſane cita egent refectione. Hæc ergo de hecticis.

Lac.

CAPVT XXIX.

De Febris Peſtiferæ Definitione, Cauſis, Differentiis, Signis.

Nomen. PEr febrẽ Peſtilentẽ intelligim⁹ febrẽ quę citiſſ pt interficere; & intelligimus febrẽ cõtagioſam, ſiue fiat ex aere, ſiue ex aliis cauſis, quomodocunq;. Sic ergo accepta, nihil aliud eſt, quã *febris, producta a veneno calido putrefactiuo.* Cum dicimus, ꝙ ſit *febris*; febrem peſtilentẽ a peſte diſtinguimus, quæ interdũ eſſe põt ſine febre, dum vitium partes exteriores afficit,

Definitio.

nec

nec cordi communicatur: vt colligitur e balneo, aph. 25. & 57. ſect. 3. lib. 3. epidem. & lib. 9. ſimpl. cap. de bol. Arm. Dicimus, *producta a veneno:* ad differentiam reliquarum febrium, quæ non ſunt peſtilentes. Addimus, *a veneno calido:* ad diſcrimen morbi venefici frigidi. Tandem adiungimus, *putrefactiuo:* ad differentiam morbi venefici calidi, nõ putrefactiui, vt contingere ſolet vi arſenici.

Iam vero confirmandum ratione & auctoritate, in febre peſtilenti, eſſe venenũ calidum & putrefactiuum. Ratio. *Venenum* eſt, quod, licet copioſum non ſit, cito tamen poteſt interficere: at talis eſt materia febris peſtilentis. Ergo eſt venenum. *Calidum* autem eſt hoc venenum, quia habet effectum calidum, ſcilicet febrem. Eſt etiam *putrefactiuum*, quia producit febrem putridam & contagioſam. Auctoritate quoq; hæc confirmantur. Quod ſit *venenum*, teſtatur Gal. cõ. 4. l. 2. de nat. hum. vbi dicit, in euaporationibus quandoq; affici corpora, potius ſubſtantiæ proprietate, quã nuda qualitate; innuens, vehementem formæ actiuitatẽ, & proinde vim veneficam. Hoc venenum eſſe *calidum*, idem ſtatuit, aph. 29. ſect. 1. l. 1. epidem. cum ait, in febre peſtilenti interiora exuri. Venenum hoc eſſe *putrefactiuum*, fatetur Galenus c. 5. l. 1. de diff. febr. vbi ait, omnem febrem peſtilentem fieri a putredine.

In peſtilenti febre eſſe venenum calidum & putrefactiuũ.

Intelligendum autem eſt, *quomodo iam dictum venenũ concurrat ad producendum febrem peſtilentem.* Concurrit ergo quatenus vehementer agit in cor: obtinet enim formam magnæ actiuitatis; vt, licet inſtrumentum, id eſt, calor non ſit vehemens, nihilominus vehemens noxa imprimatur. Quoniam autem cor conſtat ſpiritibus, humoribus, & ſolidis: videndum, quidnam hæc tria a peſtifero veneno patiantur. *Spiritus* in genere affici poſſunt, ſecundum ſubſtantiam, vel qualitatem. c. 5. li. 12. meth. ſecundum ſubſtantiam, dum corrumpuntur, quoniã nimis vel diffunduntur, vel concentrantur: ſecundum qualitatem, dum alterantur, id eſt, incaleſcunt, aut refrigerantur, id quod fit ab alterante, cuius forma eſt magnæ, vel exiguæ actiuitatis. Cæterum ſpiritus putreſcere non poſſunt: nam, vt aliquid putreſcat, oportet continens eſſe calidius; vnde ignis non putreſcit, quia igne nihil calidius: deinde requiritur etiam, vt id, quod debet putreſcere, euadat impurum; vnde aer, aqua, terra, non putreſcunt, niſi ſecundum partẽ euadant impura: at ſpiritus cordis vitales, non admittunt impuritatem, id eſt, humiditatem putredinis capacem: putreſcere igitur nequeũt. Quamobrẽ ſtatuendum, venenũ peſtilens ita agere in ſpiritus vitales, vt eos vehementer calefaciat, vnde calidum cordis innatum redditur igneũ, & hoc deinde primum in ſpiritus agens, ephemeram producit peſtilentem, quę putrida

Quomodo venenum peſtilens in cor agat.

Spiritus vt afficiantur in febre peſtifera.

NB.

etiam eſt,ſed non formaliter,verum ratione cauſæ efficientis, quatenus a veneno putrefactiuo producitur. Notandum vero hãc febrem neceſſario degenerare in putridam vel hecticam;quia venenũ,non ſolum in ſpiritus, ſed etiam in humores ac ſolida agit:qua de cauſa Galenus non meminit febris ephemeræ peſtilentis. Quoad *humores cordis*;hi vel tantum a veneno calefiunt,dum ſcilicet humores extra cor putreſcunt, & ab his vapores prodeunt,qui cordis humores tantum in calefacto eſſe ponunt, ſed nõ putrefaciunt:vel ſimul etiam putreſcunt, dum nimirum inſignis eſt vis veneni, & potiſſimum dum inſpiratur, nam ilico perducitur in cor, vt humores cordis & calefiant & putreſcant. *Solida vero cordis* ab hoc veneno ſemp afficiuntur intemperie calida morboſa (: *ad differentiam febris putridæ non peſtilentis, quæ licet ardens ſit, ſolida tamen non afficit dyſcraſia calida morboſa, vt peſtilens:*) ꝙ Gal.docet,c.3.l.3.de præſag.e pulſ.ratioq; eſt; quoniam venenum formam habet magnæ actiuitatis,ita vt efficaciter agat, & ſolidam quoq; cordis ſubſtantiam morbo afficiat; qui tamen morbus calidus, non ſemper eſt in habitu,ſed primo etiam in habitudine eſſe poteſt: hinc ergo peſtilẽs hectica oritur. Notandum vero ſolida cordis calefieri quidem,nõ autem putreſcere:quia ſic vita ſtare non poſſet.c.2.l.5.de loc.aff. Ad hæc tria reſpiciens Auicennas,ait,aerem peſtilentẽ corrumpere complexionẽ ſpiritus cordis,id eſt,calefacere ſpiritus: deinde putrefacere, ꝙ circundat ſpiritum,id eſt,humores: tertio accendere calorem præter naturam, ſcilicet in ſolidis:quarto,hunc calorẽ diffundi in corpus,id eſt,excitari febrẽ.

Humores vt afficiantur a veneno peſt. — *Solida, vt afficiãtur a veneno peſt.* — *c.1.tr.4.fen.1.lib.4.*

Cauſæ veneni peſtiferi.

Porro de *origine veneni peſtilentis* agendum: de qua Gal. c.3.& 4.l.1.de diff.feb.& ab initio l.1.epid.& c.3.l.3. de præſag. e pulſu. Venenum ergo peſtilens,vel Extrinſecus accedit,vel In corpore generatur. *Extrinſecus* accedit,aer,cibus,potus, ſeminarium contagii, & venenum putrefactiuum.

1. Externa.

1\. *Aer peſtilens*,eſt cauſa febris peſtilentis exquiſitæ, non omnis febris peſtilentis,vt multi credunt. Aer autem euadit peſtilens,dum mutatur,non ſecundum qualitatem ſolum,ſed ſecundum ſubſtantiam, vt vel ſuſcipiat vaporem veneficum,vel putreſcat. Vaporem veneficũ quilibet aer ſuſcipere poteſt;calidus,humidus,frigidus,ſiccus. Putreſcit autem nõ quiuis aer,ſed tantum calidus,ac humidus:vt ait Gal.ab initio l.1.epid.& ab init.ſect.3.l.3.epid. Cæterum inficitur aer,a cauſis Infernis,vel Supernis. Ab infernis cauſis infectus aer,eſt Concluſus,vel Liber. Cõcluſus;vt aer carcerum,ſepulchrorum,putei diu occluſi. Si liber ſit aer;venti vel Dominãtur,vel Nõ dominantur. Si dominantur venti; hi vel Ferunt venenũ peſtilens,vel Nõ ferunt. Deferre poſſunt,venti quilibet,non tantũ auſtrini. Si venti venenũ non ſecum vehũt,ſed alio modo excitant,tantũ ſunt auſtrales:quia hi aerẽ calidio-

calidiorem & humidiorẽ reddere poſſunt. Si venti non dominantur, tunc vapor peſtilens, quem aer ſuſcipit, prodit a propinquis, nimirũ ab Elementis, vel Miſtis. Ab elementis; vt cũ putreſcit aqua proxima, vel terra: omnia enim elementa ſecundum partem poſſunt putreſcere, excepto igne. A miſtis; v.g. a cadaueribus non combuſtis, a pannis peſtilenti veneno infectis. Hæ ſunt cauſæ infernę. Supernæ cauſæ, aerem inficientes, ſunt certi ſiderũ aſpectus; quorũ cauſa certo tempore aer humectatur, & putreſcit. Quoad *cibum, & potum*; producitur febris peſtilens, dum cibi putreſcunt, dum aqua eſt putrida quæ bibitur, vt contingere ſolet tempore caritatis annonæ, & in præliis. *Seminarium peſtilens*, eſt materia quæ dã pannis inhærens, inuiſibilis; ſunt autẽ reliquiæ miſti inſigniter putrefacti: & eſt potius ſitus, quam terra, aut fimus. Tale fuit ſeminariũ, ꝙ viguit Venetiis, locisq; proximis, & in hac etiam ciuitate, ante decennium. *Venenum calidum putrefactiuum*, vel inſpiratur, agitq, per vaporẽ; ideoq; primum in cor agit: vel cũ eſculentis ingreditur, & primum agit in ventriculum, hepar, venas, deinde in cor. Quodnam autem hoc ſit venenum, impium eſt docere: ideo nõ exſpectabitis. Hactenus de veneno, ꝙ extrinſecus accedit. Illud autẽ ꝙ *in corpore gignitur*, nihil aliud eſt, quam excrementũ veneficum: de cuius generatione in doctrina venenorum agemus. Notandum vero hoc excrementum non totum eſſe veneficum, ſed habere etiam portionem aliquam excrementitiam non veneficam; ſecundum veneficam tamen portionẽ agere, calefaciendo & putrefaciendo ſuccos vicinos, tum excremẽtitios, tum alimentales, modo extra cor, modo in corde: vnde febris oritur peſtilens.

2. *3.* *μίασμα.* *Anno Chriſti 1576.* *4.* *II. Interna.*

Differentiæ ſumuntur a Febre, & a Veneno. A febre: peſtilens febris eſt vel Putrida, vel Hectica: ephemera omittitur, quia neceſſario ſtatim in putridam, vel hecticam degenerat. Differentiæ a veneno, ſumuntur tum ab eius Specie; tum a Cauſa efficiente. A ſpecie: vt veneni ſpecies eſt, aer, cibus, potus, ſeminarium, venenum externum, excremẽtum in corpore. Ab efficiente: vt venenum generatur vel extra corpus, vel in corpore. *Differentiæ.*

Signa alia ſunt febris peſtiferæ imminentis, alia præſentis. Signa febris *imminentis*, ſumuntur e corporis diſpoſitione, & pręſentia cauſarum. Si enim corpus ſit impurum, aut imbecille ex aliqua euacuatione, facile inficiť tempore peſtilentiæ. Quomodo autem cognoſcantur præſentes cauſæ, infra docebimus. *Signa imminentis febris*

Præſens autem febris, in genere indicatur, ſi cauſæ ſunt præſentes, & homo febricitat, & virtus robur non ſeruat; quoniam cor morbo afficitur calido, quo nec in ephemeris, nec in putridis non peſtilentialibus afficitur. *Signa præſentis febris, in genere.*

Signa differentiarum a febre. Putrida peſtilentis ſigna proponit Gal. c. 1. *Putrida.*

l.de cibis boni & mali ſucci.c.3.& 4.l.3.de præſ.e pul.c.8.l.de inæq.intēp. aph.48.ſect.4.& aph.57.ſect.3.li.3.epid.& aph.19.ſect.1.li.6.epid.& l.9. ſimpl.c.de terra Samia.& c.4.l.de atra bile. Ea autem ſunt: delirium,ſitis, ſenſus inſignis feruoris,vt æger intus vri videatur: venenum enim calidū, vapores mittit in caput,vnde delirium;in os ventriculi,vnde ſitis; in viſcera,vnde vri videntur.Indicatur etiam febris putrida,ex anhelitu magno & frequenti: nam ſucci vehemēter putreſcunt. Item ex impotentia quieſcendi;vnde loco conſiſtere non poſſunt; quia materia peſtilens turbat partes muſculoſas. Indicatur etiam e vigiliis:e pulſu plerunq; frequenti & paruo, quia virtus plerunq; eſt debilis:ex excremētis,cum fœtore, & colliquatione;fœtoris cauſa eſt ſumma putredo;colliquationis cauſa eſt calor intēſus, præſertim quatenus inſtrumentum eſt formæ magnæ actiuitatis.Nō ſemper autem quæ excernuntur,ſunt cum fœtore & colliquatione;ſed dum aluus eſt lubrica. Adeſt etiam tepiditas extremorū: nam intro calor refugit: adſunt vibices, & maculæ citra tumorē,puſtulæ,carbunculi,bubones,parotides,tumores circa axillas,vlcera maligna, & potiſſimū oris inflammatio,ob euaporationem. *Hectica* indicatur ex anhelitu fœtido: nam in hectica peſtilenti cordis facultas ita ſuccumbit, vt ſuccos regere nequeat; quare putreſcunt. Indicatur etiam e pulſu debili: nam in hectica peſtilēti, morbus celerrime,& neceſſario eſt in habitu, non in habitudine tantum. Pulſus autem ſecundum velocitatem & frequētiam non multū mutatur, in hectica peſtilenti,quæ fit ab initio;non in omni: in tali em̄ hectica,cordis contenta ſunt frigidiora,& continentia calidiora,vt propterea in peſtilentiali conſtitutione, continentia, tanquam magis diſpoſita,primum accendātur,fiatq; potius febris hectica,quam putrida.c.3.l.3.de præſ.e pulſ. hinc ratione contentorum cordis,quæ,ꝙ frigidiora ſint continētibus,primo non afficiuntur,pulſus deberet eſſe rarus & tardus;ratione autem continentium,quæ calidiora ſunt,deberet eſſe velox & frequens:proinde medius eſt inter rarum & frequentem,interq; tardum & velocem, vt hac ratione ſimilis videatur pulſui ſanorum;differt autē ꝙ medius non ſit ſecundum debilitatem & vehementiam,ſecūdum paruitatem & magnitudinē; eſt enim debilis & paruus,quia maxime languet facultas. Indicatur etiam hectica,ꝙ æger febrem non ſentit: præterea lotium non mutatur,quia vitium non eſt in ſuccis:calor etiā in hac febre eſt acris, ſed debilis, & æqualis:vt ſupra quoq; de febre hectica retulimus.

Hectica.

Signa ſpecierū veneni.

Signa differentiarum a veneni tum ſpecie, tum cauſa efficiente, ſequuntur. *Aer* cognoſcitur eſſe peſtilens,cum aues nidos relinquunt, & animalia pleraque e putri materia generantur,eaq; admodum ſunt frequentia: item ſi

panis,

panis, caro, aut quippiam ſimile, aeri expoſitũ, iuſto citius putreſcat. Cum autem aer ſit peſtilens propter vapores, aut propter putredinẽ: cognoſcit peſtilens eſſe propter vapores; quando nõ apparet humidus, nõ craſſus, nõ turbulentus; vapor enim peſtilens aerem non craſſefacit: cognoſcitur aũt peſtilens propter putredinem; cum aer apparet humidus ac turbulẽtus, vt Sol exoriens vix deprehendatur. Cum deinde inficiatur aer, a cauſis ſupernis, vel infernis: ſi ſit cauſa ſuperna; cognoſcitur inde, quod prægreſſa eſt conſtitutio calida & humida, cõſtitutio pluuioſa. Si cauſa ſit inferna; facile apparet, vtrum aer ſit concluſus, an apertus: & ſi eſt apertus ac liber; facile ſcire poſſum⁹, num aer infectus ſit propter ventos; venti enim ſeipſos manifeſtant. Si venti ferant peſtilentiã; non ſunt neceſſario auſtrales, ſpirãt vero e loco peſtilentiali, & aer non eſt turbidus. Si autem venti nõ deferãt vapores peſtilentiales; id cognoſcitur, quia neceſſario ſunt venti auſtrales, & aer apparet humidus, ac turbidus. Quod ſi venti nulli ſpirent; vapor veneficus prodit ex elementis, aut miſtis. Si ex elementis; & primum ſi ex aqua; hæc eſt pinguis, & tactu tepida, vireſcens, multiplicantur ranæ, & alia animalia e putri materia in aqua orta, piſces etiã quandoq; moriũtur. Si e terra procedit vapor; cognoſcitur inde, quod terra euadit ſterilis præter conſuetudinem, vigent terræmotus, animalia cauernas fugiunt. Si vapor e miſtis procedat; cognoſcitur, quia miſta ſunt præſentia, ſiue ſint cadauera, ſiue panni infecti copioſi. Quoad *cibum, & potum*; facile poſſumus intelligere, num febricitãs vſus ſit cibis aut potionibus corruptis & putrefactis. Quoad *ſeminarium*; cognoſcitur, ſi febris oborta eſt propter indumenta. *Venenum externum* non ita facile cognoſcit', quia clam & doloſe ab hominibus perfidis adminiſtrat': at ex aliarum cauſarũ abſentia coniectari licet, venenũ extrinſec⁹ datũ eſſe. *Excrementũ* cognoſcit'; ſi ſigna aliarũ ſpecierũ nõ aſſint; & potiſs. ſi ante febrẽ corp⁹ erat cacochymicũ, & male diſpoſitũ.

Quoad *veneni cauſas*, an venenum extra, vel intra corpus ſit genitũ; cognoſcitur, ſi cauſæ externæ præceſſerunt, vel non prçceſſerunt: id quod aſſidentes indicare poſſunt. *Signa cauſarum.*

CAPVT XXX.

De ratione Præcauendi febrem peſtilentem.

INdicationes aliæ ſunt Præſeruatoriæ, aliæ Curatoriæ. Quando ergo febris peſtilens imminet: indicantur præſidia, quorum beneficio corpus munitur, ne afficiatur a veneno peſtilenti. Cum autem indicatio ſumatur ab eo quod eſt intra corpus, non extra: hic etiam deſumetur a Veneno in corpore exſiſtẽte, & ab ipſo Corpore: ita vt & ve- *Indicationes præſeruatoria.*

nenum non agat in corpus, & corpus non patiatur a veneno (*: Medici occurrunt quidem aeri, vnde nemora comburuntur de Hipp. ſententia: non tamē propterea, ſumitur indicatio ab aere, nam hoc eſt extra medendi methodum, vt*
1. *in differentia generali de methodo diximus.*) *Venenum* quodlibet, cum toto genere præter naturam ſit, indicat eradicans. Quoad corpus: perpendere
2. oportet tum Contenta, tum Continentia. Quoad *contenta* pro vario vitio contentorum, variæ oriuntur indicationes: ſi enim contentum peccet ſecundum ſubſtantiam, indicat eradicans: ſi ſecundum quantitatē, minuens, &c. Sic etiam pro varia ſpecie contentorum, oriuntur variæ indicationes, ſed determinatæ: v.g. ſi contentum copia peccans, eſt ſanguis, hic minuen-
3. dus, &c. Continentia pertinent, vel ad Totum corpus, vel ad Cor. Si continentia *ad totum* pertineant; reſpicimus vel ad complexionē, vnde ſi humidius eſt corpus, oritur indicatio exſiccādi: vel ad conformationem, vn-
4. de ſi denſus eſt corporis habitus, indicatio oritur rarefaciendi. Quantū *cor* attinet, licet in corde multa reperiantur, vt anima, facultas, vtriuſq; domicilium, & inſtrumentum: nullum tamen ex iis vim habet indicandi, præter domicilium & inſtrumenta; per domicilium intelligo propriā cordis ſubſtantiam, peculiari proportione donatam; per organa vero cordis conſtitutionem, & potiſſimum temperamentū cum calido innato, & ſpiritu vitali. In præſentia aūt remedia potiſſimum reſpiciunt proportionē ſubſtantiæ cordis, & temperiē: ſi em̄ hæc bene habent, nō eſt indigentia calidi innati, vel ſpiritus vitalis. Cordis ergo proportio indicat remediū, cuius propria ſubſtātia ſit domiciliū facultatis, cuiuſq; forma adeo inſignis ſit actiuitatis, vt cordi humano robur addat, vireſq; largiat᷑ ſupra facultates humani corporis, & ſupra venenū; ne cor a veneno opprimatur, ſed illud potius expellat. Complexio cordis, ſi bona, ſeruanda: ſi improba, bona efficiēda. Hinc Auicennas c.4. tract. 1. l. 2. ait: *theriacæ* proprietatem eſſe, temperare membri eſſentiam, id eſt propriā ſubſtantiā, ſeu proportionē; & cōplexionem quoq; eius mēbri tēperare. In materia ergo remedii, rōe cordis, duo ſunt neceſſaria; primum propria ſubſtantia, vt domicilium maioris actiuitatis, deinde complexio.

Prognoſticū prophylacticum. Prognoſticū ſumi debet e conditione veneni, & corporis. Si enim ſumma ſit vis veneni, corpus reſiſtere non poteſt, niſi fugam arripiat. Si contra, ſperare oportet, poſſe præſeruari. Verbi gratia. Si aër ſit vehementer putrefactus, corpus humidius, impurum, denſum; præſeruari non poteſt. Si contra; poteſt præſeruari.

Materia chirurgica. Quoad materiam chirurgicam; in ſanguinis abundantia probatur venę ſectio, ſi virtus eam admittat: Sin minus, conueniunt hirudines, cucurbi-

tulæ ſcarificatæ. Probantur etiam fonticuli in brachiis, vel cruribus, vt aſſidua fiat euacuatio.

Materia medicinalis, & inprimis leniens, varia eſt adminiſtranda, prout varia eſt prima ſuperfluitas. Cauendum autem eſt ab humidioribus, vt a *caſſia, a ſyr. roſ. ſol.* Auicennas probat *pilulas ex aloe, myrrha, & croco*: euacuant enim primas ſuperfluitates, habent vim exſiccandi, & ſuffragantur proportioni cordis: exhibebat quotidie ʒ j. vos frequenter poteritis exhibere. *Lenientia.*

Præparantia etiam varianda, pro varietate contentorum. Cauſæ pituitæ, probantur calida, vt *betonica, myrrhis, ruta, ſemina citri, &c.* quibus tamen in curatione nequaquam vti licet; febris enim prohibet calida. Cauendum autem ab aſtringentibus, cuiuſmodi eſt *aqua agreſta & cætera.* licet enim Auicennas probet aquam agreſtæ, & aſtringentia; is tamen ibi non reſpexit ad materiæ præparationem, ſed ad diſſolutionem calidi innati. *Præparãtia.*

Purgantia multiplicia eſſe poſſunt, prout materia variat. Notandum autem in præſeruatione exſpectandam eſſe concoctionem; in curatione nequaquam; cum venenum præſens ſit, & tuto purgationem differre nõ queamus: quamprimum ergo purgandum. Quoniam vero interdum imminente febre peſtifera, venenum actu in corpore reperitur: exhiberi poteſt medicamentum vacuans inſenſibiliter, quod venenum e corpore attrahat, & a tota forma, & ratione caliditatis. Formula talis eſſe poteſt, quã nonnulli pro ſecreto habent: ℞ *arſenici* ℥ j. *dictamni Cretici, ſinapi, cinamomi ana* ʒ x. *ambræ odoratæ, benzoini, ana* ʒ v. *Miſ. & fiat ſacculus, qui debet applicari ſub axillis.* Hic baſis eſt arſenicum: reliqua ſunt adiuuantia: quatenus enim ſunt tenuis ſubſtantiæ, vehiculum ſunt arſenici; quatenus calida, attrahunt extra ad circumferentiam; odorata ſunt corrigentia, vt cinamomum, ambra, aſa odorata. *Purgantia.*

Alterantia, quatenus agunt a tota forma, reſpiciunt proportionem & ſubſtantiam cordis: quatenus autem calida ſunt vel frigida, reſpiciũt complexionem cordis. Si enim corpus v.g. eſt frigidius, cauſa vel temperaměti, vel ætatis, vel aeris, &c. probantur calida: & contra, frigida. Quæ ergo agũt a tota forma, ſi ſint calida, iis frigida miſcere oportet, quando corpus præſeruandum eſt calidius. Calida autem ſunt, tum ſimplicia, tum compoſita. Simplicia ſunt, *angelica, carduus benedictus, cortex, citri, ſemina citri, dictamnus Creticus, myrrhis, ſcorzonaria (: aliqui enim habent pro ſecreto:) meliſſa, cortex ligni aloes, moſchus, ambra odorata, benzoinum, trifolium, betonica, pimpinella, ſaſſafras (: quod admirabile:) Zedoaria.* *Alterantia* *Calida.*

Compoſitum medicamentum hoc eſſe poteſt: ℞ *pulu. fol. rutæ* ʒ xx. *nucum* ʒ ij. *ſalis, caricarum, ana* ʒ v. *Doſis eſt à* ʒ j. *ad* ℥ ß. Inter compoſita etiam laudantur, *diamoſchu, galliæ moſchatæ, magnæ antidoti.*

Frigida. Quoad frigida; probantur *acidum citri, acetoſa, ſuccus quinquefolii, aurum, margaritæ, caphura, corallia, hyacinthus, ſantali, bolus Arme. terra ſigillata.* Notandum autem in his medicamentis miſcendis, calida eſſe temperanda frigidis aſtringentibus permiſtis, nimirum *margaritis, ſantalis, coralliis*; quæ aſtringendo calidi innati diſſolutionem impediunt, quam calidiora facere poſſunt.

Calida temperanda.

Formulæ calidorum. Quoad *vſum* horum medicamentorum. Exempli gratia. Calidum intus adminiſtrandum: ℞ *conſeruæ e beton. flor. roriſmar. ana* ℥ j ß. *Mithridatii antiqui* ʒ iij. *pulueris myrrhidis, ſcorzonariæ, ſaſſafras, ligni aloes, fol. rutæ, Zedoariæ, ana* ℈ j. *galliæ moſchatæ* ℈ ß. *cum ſyrupo de corticibus citri, fiat electuarium, cuius doſis ſit à* ʒ j ß. *ad* vj. Calidum extra adminiſtrandum: ℞ *Mithridatii antiqui, theriacæ antiquæ ana* ʒ j. *pulueris ſaſſafras, dictamni Cretici, Zedoariæ, ana* ℈ ß. *galliæ moſchatæ* g̃ v. *vini aromatici parum. Miſc. & applicetur regioni cordis.* Vel: ℞ *myrrhidis, dictamni Cretici, ſaſſafras, cardui benedicti, ligni aloes, Zedoariæ, pimpinellæ, corticis citri ana* ʒ ij, *croci* ℈ ß. *galliæ moſchatæ, moſchi odorati, ambræ odoratæ, ana* g̃ v. *Miſc. & fiat culcitra, vel ſacculus, quem continuo ægri geſtabunt, applicitum regioni iecinoris, & cordis.* Intus etiam licebit vti *ſcorzonaria condita.* Et extra non improbatur *oleum Magni Ducis, quod potiſſimum fit e magnis antidotis, & hyperico.*

Formulæ frigidorum. Frigida medicamenta intus adhibenda: ℞ *ſeri lactis caprini, vel vaccini, optime depurati* ℔ j. *ſucci citri* ℥ ß. *Miſc.* quotidie poteſt exhiberi in præſeruatione. Vel: ℞ *aquæ extractæ ex fabis viridibus* ℔ ß. *ſucci acetoſæ* ℥ ß. *Miſc.* Vel: ℞ *conſ. ex acetoſa, ex acido citri ana* ℥ ij. *fol. auri numero* vij. *margaritarum, trium ſantalorum ana* g̃ vij. *Miſc. doſis à* ʒ ij. *ad* ℥ j. Frigida extra admouenda: ℞ *fol. aurantii, citri, limonis, roſarum, acetoſæ, ana P.* j. *caphuræ* ℈ j. *trium ſant.* ʒ ß. *Miſc. fiant culcitra.* Prodeſt etiam applicare cordi, *ſuccum citri, ſuccum acetoſæ, & aquam roſ. ad* ℥ ß. *cum aceti* ʒ ij. *Puluis lapidis beZoar ad* g̃ v. *probatur.*

Victus ratio Quod diætam attinet; *Aer* alterandus eſt; calidior enim non corrigendus frigidis; & frigidus calidis, quę fuere propoſita. Aer autem multis modis poteſt alterari, potiſſimum tamen pilulis, ſeu pomis, quæ pro olfactu manibus verſantur: Exempli gratia tempore calidiore: ℞ *flor ſiccatorum citri, limonis, aurãtii, nymphææ, roſarũ, ſantalorũ, an.* ʒ ß. *corticis mali citrii* ʒ j ß. *ambræ odoratæ* g̃ v *tragacãthæ* ʒ ij. *Cum aqua roſ. vel aceto fiat pila, ſeu pomũ.*

Tempore

Tempore autem frigidiore: ℞ *nucis moſchatæ, macis, ſaſſafras, caryophyll. ligni aloes. ſtyracis calamitæ ana ℈j. benzoin ℈ß. moſchi g̃ vij. ambræ g̃ iij. ladani ʒiij. cum aqua cinamomi, vel vino aromatico, fiat paſta, pro pila, ſeu pomo.* In prima recepta non proponitur moſchus, nec benzoin, quæ calidiora ſunt; ſed ſola ambra, quæ minus eſt calida. Quoad *cibum* in præſeruatiõe, ſi corpus ſit repletum, probatur cibus minuens: ſi vero ſit inanitum, augens cibus conuenit: oportet vero cibum condire frigidis & ſiccis, vt *aceto, acetoſa, acido citri, ſucco aurantiorum, limonum*; & niſi immineat obſtructio, vel aſſit alui fluxus, licet etiam cibos condire *omphacio, agreſta, granatis.* Cibus ergo his refrigerantibus & ſiccantibus conditur, vt mutetur in humorem non facile putreſcibilem. Si eſculenta ſint vitioſa, vt tempore caritatis annonæ, vel ſi aer ſit peſtilens; tunc carnes priuſquam coquantur, macerãdæ ſunt *in aceto, vel omphacio, cum exiguo ſale: mox ex aqua abluendæ, vt ſal remoueatur: & deinde coquendæ ſunt, ac cõdiendæ, vt ſupra propoſuimus. Potus* cibis reſpondere debet: notandum id ſolum, potum hic eſſe adminiſtrandum (:de Auicennæ ſententia:) ne homo ſitiat; quia ſitis corpus accendit, taleque corpus accenſum, a veneno peſtifero calido promtius afficitur: hacque de cauſa potus etiam calior improbatur. Cauendum eſt ab immodico *motu* & corporis, & animi: ne corpus incaleſcat.

CAPVT XXXI.

De curatione Febris Peſtiferæ.

HActenus προφυλακτικὰ febris peſtilentis: ſequuntur θεραπευτικά. *Præſidia.*
Indicationes ergo Curatoriæ ſumuntur a Febre, a Cauſa & Virtute. Indicationes a *febre* patent e doctrina generali. Quantum ad *cauſam* febris peſtilentis; ea eſt vel materia, in quam agit venenum, vel eſt venenum. Materia vel eſt putrefacta, vel imminet ne putreſcat. Putrefacta indicat eradicans, quod a ſpecie materiæ determinatur; verbi gratia, bilis putrefacta, indicat eradicans bilem. Si autem immineat ne materia putreſcat; ratione copiæ indicat minuens; ratione qualitatis indicat ſiccans: nam materia copioſa & humidior facilime patitur a veneno putrefactiuo. Quoad venenum peſtilens; vt venenum, indicat eradicans, & a tota forma alterans, nimirũ alexipharmacum: vt calidum, indicat refrigerans: vt putrefactiuum, nil indicat; dum enim vacuatur, & a tota forma alteratur, & refrigeratur venenum, dum item occurritur materiæ putreſcibili; venenum putreſcere non poteſt: ideoque vt putrefa-

ctiuum non indicat. Quoad *virtutem*; Virtus totius indicat alimentum: virtus cordis requirit bozoarticum per proportionem.

Prognoſtica. Febris peſtilens multos ſolet perimere.& cito. aph.20. ſectione tertia, libro tertio,epid. nam inſignem habet vehementiam eſſentiæ, quia adeſt exuſtio: & vehementiam dignitatis, quia exuſtio eſt intus, & afficiuntur ſolida cordis: poſtremo vehemẽtiam facultatis,nam virtus facile ſuccumbit.Proinde, ſi perpendimus febriũ differẽtias: hectica peſtilens eſt prorſus incurabilis.capite 3.lib.3. de præſ. pulſ. Cauſa febris peſtilentis,vehemens eſt ratione,quia materia eſt venefica,toto genere pręter naturam,& prætereà ſummæ actiuitatis(*: calculus renalis etiam eſt toto genere præter naturam, ſed non eſt ſummæ actiuitatis:*) adeſt etiam vehemẽtia dignitatis,hæc enim cauſa cor petit: eſt vehemẽtia facultatis,quia vi huius cauſæ promte virtus ſuccumbit. Quoad ſymptomata; hæc quoq; in febre peſtilenti omnibus modis ſunt vehementia. Quoad virtutem,hęc vt plurimum debilis euadit. In hac ſalutis vnica ſpes eſt ſita, ſi nimirum robuſta ſit,vt excrementum veneficum poſſit expellere: c.12.li.5.meth.aph.20.ſect.3.lib.3. epid. Maximum ergo ſalutis indicium eſt, ſi virtus ita eſt robuſta,vt materiam ad partes extimas detrudat.

Venæſectio. Quoad materiam cheirurgicam. *Venæſectio* locũ habet,ſi ſanguis peccet; nam vitium vehemens eſt in hac febre: ſi ſanguis non peccet,non eſt tundenda vena. Hinc Galenus venam ſecat,aph.26.ſect.3.lib.1.epid. vbi ſermo eſt de Critone, repleto ſanguine: non autem ſecat venam, cap.1.l. de cibis bon.& mal.ſucci,vbi reſpicit ad ánnonam, cuius cauſa adeſt cacochymia .Verum ſi vena eſt aperienda,præter ſanguinis vitium,etiam permittentia oportet adeſſe: vt in doctrina generali diximus. Vſus venæſectionis e generalibus patet: vnicum ſaltem notandum: in putrida peſtilenti ilico, prima hora venam eſſe ſecandam, quia ſtatim virtus concidit: hac de cauſa Hippocrates aph.26.ſect.3.li.1.epid.non ſecuit venam,quia ab initio non acceſſerat; æger proinde tertio die obiit. Quoad *cucurbitulas*; ſi vſurpentur loco venæſectionis, ſecundum Oribaſium partibus infernis ſunt applicandæ: ſi vſurpentur cauſa ſymptomatum, vt vibicum, macularum, aut puſtularum, ſunt adminiſtrandæ poſt totius euacuationem, poſſuntque non tantum partibus infernis, ſed etiam aliis, vt dorſo, applicari. Reliqua patent e doctrina generali: vbi & de hirudinibus.

Cucurbitulæ.

Lenientia. Medicamenta lenientia per os,non probantur ante venęſectionẽ,nam ſtatim vena eſt ſecanda, vt nulla mora interponatur: nec probantur poſt

venæ-

venæſectionem, quia tunc purgante, nō leniente opus eſt, in febre nimirum peſtilenti contagioſa, de qua iam loquimur. Sufficit ergo in hac febre quamprimum tali clyſmo vti, ante venæſectionem: ℞ *mellis roſ.* ℥ *iij. elect. de pſyllio* ℥ß. *olei communis* ℥ *iiij. ſalis communis* ʒj. *iuris alterati furfuribus & malua* ℔ *j. Miſc. pro clyſtere.*

Præparantia non probantur, quia materia eſt venefica, quæ non præparanda, ſed ilico expurganda: niſi forte contingat, vt febris peſtilens mutetur in non peſtilentem; tunc enim materia non eſt venefica, & poteſt præparari medicamentis, de quibus in febrium doctrina ſpeciali diximus. *Præparātia.*

Vacuantia, vacuant per Vomitum, per Aluum, per Veſicam, per Cutim. Vomitorium non probatur, niſi febris peſtilens oriatur e veneno aſſumto: vnde ℞ *ſucci raphani* ℥ *j. oxymelitis ſimpl.* ℥ *ij. butyri recentis* ℥ *iij. iuris pinguis* ℥ *viij. Miſc. pro vomitorio:* cuius beneficio & acrimonia veneni aſſumti attemperabitur, & venenum ipſum vacuabitur. *Vacuantia.* *Vomitoria.*

Quoad medicamentum per aluum vacuans, vtendum eſt validioribus, propter venenum peſtilens. Hinc cauſa bilis, oportet vti *dacrydio, non rhab. tantum.* Cauſa pituitæ, oportet vti *colocynthide, non agarico, ſed trochiſcis albandal.* Cauſa melancholiæ, oportet vti *helleboro nigro, non ſufficit ſena.* Vnde quidam in Germania pro maximo ſecreto habent *pilulas Comitum de Solms, quæ nil ſunt aliud, quam pilulæ de euphorbio,* vt accepi ab vno ex generoſis illis Comitibus. E quibus intelligitur, ad vehementiſſima eſſe confugiendum. Cæterum propter febris feruorem, miſcenda ſunt refrigerantia: ſi enim medicamentum datur in bolo, addenda *caſſia:* ſi in potione, miſcendum *ſerum:* ſi in pilulis, *ſerum eſt ſuperbibendum.* Verbi gratia, pro purgatione bilis: ℞ *dacrydii* ℈ß. *flor. caſſ. non. extr.* ℥ j. *cum ſaccharo fiant boli.* Pro purgatione pituitæ: ℞ *pilu. cochiarum, de euph. ana* ʒß. *maſtichinarum* ℈ j. *cum ſucco citri fiant pil. numero v. & æger ſuperbibat* ℔ *ij. ſeri.* Pro melancholiæ purgatione, ℞ *pilu. cochiarum cum helleboro preparatarum, fœtidarum ana* ʒß. *de fumaria* ℈ j. *cum ſyrupo de pomis fiat pilulæ, numero v. & æger ſuperbibat ſeri* ℔ *ij.* Cæterum hæc medicamenta ſtatim poſt venæſectionem exhibenda ſunt, id eſt, intra horas decem aut duodecim a venæſectione: materia enim venefica, magis vrget, quam turgens: quod etiam in doctrina generali eſt explicatum. Vnde Auicennas ait; incoandum eſſe a venæſectione vel pharmaco. *Purgantia.* *Huius generis eſt pulvis Georgii Wirth. in epiſt. Langii.*

Quoad medicamentum vacuans per veſicam; probantur frigida (:non calida:) vt *ſerum, hordeum, capillus Veneris, ſemina frigida:* de quibus in do- *Diuretica.*

ctrina generali. Maxime probatur *aqua extracta e ſiliquis fabarũ, vna cum fabis.* *Vſus:* hæc medicamenta poſt venæ ſectionem & purgationem adminiſtranda.

Attrahētia foras. Medicamenta vacuantia per cutim, non debent per os exhiberi: alias enim caliditas χυλικὴ fit ἑκτική. Tantum ergo extra ſunt adminiſtranda, vt venenum foras trahant. Attrahunt autem vel per Similitudinem, vel per Caliditatem, vel per Vtramq;. Ratione ſimilitudinis, ſeu formæ, quæ magnam habet actiuitatem, attrahit *arſenicum*, de quo in præſeruatione. Attrahens ratione caloris; vel attrahit citra excitationem veſicæ, vel excitando veſicam. *Supr.c.19.* Citra excitationem veſicæ attrahit *inunctio Aetii: ℞ olei communis, aquæ communis ana ℥iij. nitri ℥iij. Miſc. & fiat inunctio ſecundũ totum corpus.* Quod ſi extrema ſint frigidiora, loco olei communis vti poteſtis, *oleo anethino ad ℥iiij. & aqua ad ℥j. & nitro ad ℥ß.* Veſicantia, id eſt, quæ attrahunt excitando veſicam, maxime probantur: vnde Galenus c. 12. lib. 5. meth. omnes fere euaſiſſe ſcribit, quibus ſcatebat corpus vlceribus. Hæc autem medicamenta confici poſſunt e *ranunculo, flammula Iouis, allio, & potiſſimum e cantharidibus. Verbi gratia. ℞ cantharidum præparatarum ʒiij. ſinapi ℈j. fermenti ʒjß. cum aceto ſcillitico fiat paſta pro veſicatorio.* Huic veſicatorio ſuperimponi debet *diachylon ſimplex, vel cum gummi*; vt nimirum veſicatorium detineri queat (: eſt enim per 24. horas detinẽdum:) Poſtea remota veſica, applicetur *butyrum*: & deinde *ceratum ſacrum* per aliquot dies: debetque artubus applicari. Nec hoc medicamentum nocet calefaciendo, vt quidam ſomniant; nam per accidens refrigerat: neq; etiam proprietate nocet, nam cantharides primum agunt in veſicam, quod nocumentum vt ſubito apparet, ita ſubito ei poſſumus occurrere. Cauteria in curatione non habent locum; quia operantur poſt 8. dies: probantur autem in præſeruatione. Medicamentum denique attrahens, ratione & ſimilitudinis, & caliditatis, *eſt oleum viperinũ, & potiſſimum oleum Magni Ducis.* Cæterum quæ operantur ratione ſimilitudinis, efficaciora euadunt, ſi addatur *arſenicum:* hoc enim per ſimilitudinẽ validiſſime attrahit.

Alterantia. Quoad medicamentum roborans, ſeu alterans: hoc alterat vel Qualitate manifeſta, vel Tota forma. Si manifeſta qualitate; probatur alterans frigidum, quia febris eſt calida, & venenum etiam peſtilens eſt calidum. Si tota forma agit, habet organum Frigidum aut Calidum. Quod habet organum frigidum, probatur; omnibus enim modis iuuat: quod organum habet calidum, improbatur. *Theriaca.* Vnde *theriaca* improbatur, quia habet formam magnæ actiuitatis, calefacit vehementer, caloremque cordis χυλικὸν, facit ἑκτικόν: & hoc maxime, quia neceſſarium eſt, vt in magna quantitate

exhibeatur,

exhibeatur,& bis in die, ob veneni præſentiam, c.1.lib.1.de antid. Hinc Auicennas in præſeruatione probat magnas antidotos, in curatione vero ſaltem proponit refrigerantia: vnde aerem & cibum frigidis ſaltem corrigit,& non calidis: metuit etiam calorem ſacchari: vnde multo magis theriacæ calor formidandus. Obiectio. *Scribitur cap.16.l.de ther.ad Piſonem, theriacam etiam peſte correptis mederi?* Reſponſio: primum liber ille non eſt Galeni: deinde locus ille recte eſt intelligendus: hoc modo: Si theriaca exhibeatur ante febrem peſtilentem, eam in cauſa eſſe, vt vel homo nō corripiatur, vel ſaltem correptus non ita lædatur. Porro probatur theriaca in peſte actu exſiſtente, ſed ſine febre. Nec improbatur in aliis febribus non peſtilentibus; c.7.& 16.lib.1.de antid. vnde probatur in quartana intermittente. Auicennas alterantia hæc probat: *aquam frigidam copioſam, trochiſcos de caphura, ſerum lactis cū aceto, & aqua roſacea, item aquam cum aceto: præterea ſuccos refrigerantes ſine ſaccharo (: metuit enim calorem ſacchari:) vt ſuccum cichorii, endiuiæ, ſonchi, præſertim acetoſæ & citri.* Huius loci etiam ſunt, *folia auri, margarita, cornu cerui, hyacinthus, ſuccus quinquefolii: nam ſiccant, citra calorem, & ſunt bezoartica.* Quamobrem ℞ *fol. auri, nu. 3. cornu cerui* ℈ j. *lapidis bezoar* g̃ *xv. hyacinthi* ℈ ß. *margarit.* g̃ *vij. ſucci citri quantum ſufficit, & redigantur in formam pilularum, vel boli:* diſtribuatur in portiones 4. vel 5. tot vicibus aſſumendas, bis in die, idque vel ilico ante cibum, vel per horas quatuor ante cibum. Extra probantur frigida, ſed citra aſtrictionem: vnde ℞ *aquæ acetoſæ* ℥ iij. *acidi citri, aceti ana* ℥ iij. *Miſc. & applicetur cordi.*

Quoad diætam. Aer frigidis eſt alterandus. Cibus condiatur *aceto, acetoſa, acido citri, ſucco limon. arantiorum, vt cibus euadat refrigerans & ſiccans.* Potus nequaquam ſit *vinum*, niſi ſyncope vrgeat; ſed *aqua, vel ius, alteratum propoſitis.* Diæta.

PRACTICÆ MEDICINÆ Liber Septimus;

DE VENENIS.

CAPVT I.

De Nomine & Definitione Veneni: tum quo modo in corpus agat.

Propoſitio tractãdorũ. IN Veneni natura explicanda, breuiter ac perſpicue ita progrediemur. 1. agemus de nomine ſeu voce Veneni. 2. de Eſſentia. 3. de Differentiis & Speciebus. 4. de Signis, quibus deprehendi venena poſſunt. 5. de Præſidiis ſeu indicationibus. 6. de Prognoſticis. 7. de Materiis præſidiorum. 8. His in genere ita traditis, quaſdam etiam Venenorum ſpecies explicabimus; nimirum præſtantiores, vt ſunt, Napellus, Anacardus, Opium, Veratrum album, Cantharides, Canina rabies, &c.

Nomen. *Venenum vt diſtet ab alimẽto & medicamento.* Quantum ad Nomen, notanda eſt differentia, inter alimentum, medicamentum, & venenum; e cap. 4. lib. 3. de temperam. Alimentum enim eſt miſtum quod ſecundum totam ſubſtantiam (: *& proinde etiam ſecundũ qualitates; nã vbi forma amittitur, etiã temperies perit* :) vincitur a corpore noſtro (: *ſi decenti quantitate ſumatur; multũ enim copioſum non vincitur* :) vt in ſubſtantiam corporis noſtri tranſeat. Medicamentum eſt miſtum, quod ſecundum quamlibet qualitatẽ mutatur & alteratur a corpore noſtro. Venenum eſt miſtum, quod nequaquam ſecundum ſubſtantiam mu-

tatur

Quomõ Gala. dicat medicamẽtum vinci a corpore.

tatur a corpore noſtro, ſicq; corpus noſtrum lædit. *Dubitari autem poteſt, quare medicamentum hic definiatur, quod a corpore alteretur: cũ tamen medicamentum potiùs alteret ipſum corpus, vt lactuca refrigerat, quatenus eſt medicamentum. c. 1. lib. 1. de alim.* Reſpondendum, Galen. li. 1. de alim. agere de vi medicamenti erga corpus, id eſt, de facultate eius, qua in corpus agere poteſt; hac enim actione vincuntur cauſæ morbificæ. At l. 3. de temp. docetur de vi humanæ naturæ erga alimentum, medicamẽtum, & venenum: vbi alimentum vincitur ſecundum totã ſubſtantiam, medicamentũ ſecundum omnem qualitatem, venenum nec ſecundum ſubſtãtiam, nec ſecundum qualitatem vincitur, ſed hoc potius vincit corpus (: *Notandum hic per naturã Galenum intelligere & ſubſtantiam, & temperiem, quæ e quatuor qualitatibus elementorum conſurgit: ſubſtantia autem iſta nihil eſt aliud niſi forma ſubſtantialis; non materia, quæ nihil agit. Hinc functiones manifeſtæ ſunt, quæ a temperamento prodeunt; conſtat enim num temperies ſit cal. frig. &c. functiones autẽ occultæ, quæ a forma prodeunt:*) Vt autem intelligatur, quomodo medicamentũ a corpore vincatur, hæc conſideranda ſunt. Miſta, quæ cum natura humana conferuntur, habent formã ſimilem, vel diſſimilem: & vtraq; habent agendi facultatẽ vel infimam, vel ſummam, vel mediocrem.

Gradus agendi efficaciæ miſtorum.

1. forma ſimilis.

Miſtum ergo formæ ſimilis, ſed minimæ actiuitatis, vincitur a natura humana ſecundum formam, quia hæc maioris eſt actiuitatis: & hoc miſtum dicitur alimentum. Si forma ſimilis ſit actiuitatis ſummæ; non poteſt vinci a corpore: & hæc in minima doſi prodeſt, in maxima obeſt, id eſt, rationem habet veneni: huiuſmodi ſunt omnia Bezoartica, id eſt, alexipharmaca, & alexiteria. Si forma ſimilis ſit facultatis moderatæ; tum interdum vincitur quoad actũ ſecundum, id eſt, ſecundũ accidens; eſt enim medicamentum: (: ſolum autẽ alimentum ſecũdum actũ primum:) interdũ non vincitur, & tunc iuuat, quia forma ſimilis eſt.

2. forma diſſimilis.

Miſtũ formæ diſſimilis nullũ ſecundum actum primũ vincitur, ſed tm̃ quoad ſecundum. Forma ergo illa diſſimilis, ſi ſit minimæ facultatis; vincitur a natura humana: ſicuti etiã vincitur magnes ab adamante, vt ferrum nõ trahat. Forma diſſimilis, ſi ſit ſummæ actiuitatis; vincit naturam humanam, & eſt venenum. Si forma diſſimilis ſit facultatis mediocris; modo vincit, modo vincitur. Dictum ergo eſt a Galeno, medicamentum vinci ſecundũ omnem qualitatem, id eſt, remitti & refringi; ad differentiam alimenti, quod ſecundum ſubſtantiam vincitur; & veneni, ꝙ ſecundum nullam qualitatẽ vincitur, ſed vincit. (: *Diſtat venenum a medicamento deleterio: Venenum habet formam diſſimilem naturæ humanæ, & interficit in doſi ſumma, minima, mediocri: nec vnquam poteſt eſſe medicamentum. Sed medicamenta deleteria formam habent ſimilem, & in mi-*

Differentia veneni, & medicamẽti deleterii.

nima doſi iuuant, in ſumma interficiunt, quia ſunt ſummæ actiuitatis: & hæc venena ſunt peſſima, quia ob ſimilitudinem iucunda ſunt, ac interficiunt ſine vllo ſigno.)

In qua ſignificatiōe vox veneni hic vſurpetur.

Veneni porro vocem hic non ita accipimus, vt Dioſcorides libro 6. vbi omnia, quę in copia immodica interficere poſſunt, venena nominat: vt vinum, muſtum, crocum, &c. Nec etiam loquimur de veneno, quod eſt extra corpus humanum, & ſic eſt res naturalis; ſed quod reperitur in corpore, in id agit, præter naturam eſt, ac cauſa morbifica.

Definitio. I. Ven. eſt qualitas.

Venenum ergo ita acceptum *eſt qualitas corruptiua confertim cordis hominis.* Genus eſt *qualitas*: quia hoc omni veneno competit: & quidē hæc qualitas interdum pura & ſincera eſt, interdum vero neceſſario in ſubſtantia. Venenum, quod ſit pura qualitas, eſt in baſiliſco (: vt colligitur e l. de ther. ad Piſon.) qui ſolo intuitu hominem interficit, id eſt, ſincera qualitate, nō ſubſtantia. Sic Auicennas ait, eſſe ſerpentem, qui, ſi ab homine haſta percutiatur, hominem interimat, dum ſcilicet per medium illud lignum, qualitatem veneficam brachio hominis communicat, quæ deinde cor petit.

Obiectio.

Obiici autem hic poteſt, quod Galenus capite 19. lib. 3. ſimpl. ait, frigida venena agere quantitate; calida qualitate? Reſponſio. Galenus id propterea dicit, quia frigida venena in minima doſi non corrumpunt corpus, ſed a corpore vincuntur, & ſecundum portionē alimentalem in alimentū vertuntur. c. 4. l. 3. de temperam. atq; ſic ratione quantitatis debent interficere, quia hæc ſubiectū eſt qualitatis copioſioris, & quia in maiore quāto eſt maior virtus, non quod a quanto procedat actio.

Calida venena maioris ſunt actiuitatis, quā frigida.

Calida autem venena in ſumma, minima, & mediocri doſi interficiunt (: *non tamē ſi dentur infra minimam; quia cuiuslibet medicamēti determinata eſt doſis, ſic* $\frac{1}{100}$ *ſcintillæ ignis non calefacit, &c.*) Et licet in calido etiam veneno ſint portiōnes alimentales; non tamen vinci poſſunt a natura humana, ob ſummam admiſti veneni actiuitatem, quod abradit & putrefacit, antequam in alimentum vertatur: quod in frigido nō fit.

Toto genere præter naturam, dupliciter dicitur.

Hinc calida venena toto genere præter naturā ſunt, & quidē ſimpliciter, id eſt, in qualibet doſi: frigida toto genere præter naturā ſunt, id eſt, ſecundū genus, ſpeciem & indiuiduum; ſed non ſimpliciter, verum ſecundū quid, id eſt, ſecundū doſin ſummam & mediocrem.

Venena calida interdū iuuant.

Venena autē calida, licet toto genere & ſimpliciter ſint præter naturam; interdum tamen corpus humanum non corrumpunt, ſed iuuant: primo, quando alias materias permiſcemus, nimiam actiuitatem tollentes; vt ſi cū cantharidibus miſcentur ea quæ acrimoniam auferunt. Secūndo, cum exhibentur infra minimam doſin. Sic ergo patet *venenum non agere, niſi per inſignem qualitatem*: com. 75. ſect. 3. lib. 3. epid. Galen.

Sequitur

Venefica qualitatis differentia.

Sequitur, vt explicemus quænam ſit illa qualitas. Eſt ergo Euidens, vel Recondita. cap. 4. lib. 3. de temperam. Auicen. lib. 2. fen. 1. tract. 4. Auer. 5. coll. 22. Euidens; calor, frigus, &c. Recondita, vel Diſſimilis eſt corpori humano, vt in venenis toto genere præter naturam & abſolute, vt in napello: vel Similis, vt in iis quæ toto genere præter naturam ſunt, ſecundum quid; & hæc rurſus vel eſt Alterans, vt in bezoarticis, in theriaca; vel Attrahens, vt in purgantibus.

Subiectum qualitatis venefica extra corpus humanum.

Deinceps de *ſubiecto* huius qualitatis. Venenū igitur generatur vel Extra corpus, vel In corpore. Extra corpus, ex Elementis, vel Miſtis. Ex elementis, iiſque impuris, omnibus, præter ignem, qui calore omne venenum abſumit: huius qualitatis ſubiectum eſt vapor, ab aqua, aere, vel terra procedens. E miſtis ortum venenum, vel ex Inanimatis, vel Animatis oritur. Ex inanimatis, vt mineralibus: cuius ſubiectum eſt ſubſtantia miſti inanimati, eaque vel terreſtris, vel aquoſa, vel vaporoſa: terreſtris, quando miſta in puluerem minimum rediguntur: aquoſa, quando a peſtiferis humoribus extrahitur humiditas aquoſa, & oleaginoſa: vnde hæc ſubſtantia humida aquoſa in vaporem vertitur. Ex his, puluis tardius interficit, quia non tam facile penetrat; vapor celerius. Venenum e miſtis animatis eſt vel e Plantis, vel Animalibus. Quod e plantis oritur, ſubiectum triplex habet; puluerem, aquam, vaporem: & hoc, cæteris paribus, magis eſt mortiferum, quam quod ex inanimatis ſumitur. Venenum ex animalibus ortum, ſubiectum habet interdum brutum, interdum hominem. Si brutum ſubiicitur; interdum pars terreſtris, interdum aquoſa, modo vaporoſa ſubiicitur: terreſtris, vt caro, quæ vel per ſe, vel ex accidente eſt venefica; per ſe, vt caro Scorpii; ex accidente, vt caro animalis, a venenato animali demorſi (: N B. *non omnium animalium carnes ſunt venenata, licet venenum ſuſcipiant: vt, cum cerui & apri vulnerantur ſagittis venenatis, carnes non redduntur venefica, ſed excrementa: venenum autem per ablutionem & decoctionem carnium e toto exſtinguitur, vt carnes tuto comedi poſſint. Sic etiam galli naſi corpios comedunt, quia vincunt portionem alimentalem, cum habeant fortiorem ventriculum, quam homo: conficiunt enim fabas, & cibaria quadā cruda qua homo non, vel difficulter coquit: veneficam autem portionem, tanquam excrementitiam expellunt. Longo tamen vſu, carnes etiam ab alimentis inficiuntur, vt docet Galen. l. 11. ſimpl. c. de viperarum carne.*) Hominis deniq; ſubſtantia veneno ſubiicitur, quoties impertitur ſola qualitas, vt a baſiliſco, &c. lib. de ther. ad Piſon. hui⁹ qualitatis ſubiectū eſt aer, dum extrinſec⁹ accedit. Et hoc venenū, q̄ ab aīalib; pcedit, cęteris parib. deterrimū eſt.

Carnes animalium non protinus ab alimentis venenatis inficiuntur, aut a venenata cruditatione.

Venenū etiam interdū in humano corpore generatur cō. 17. ſect. 2. l. 1.

prothet.& cõ.75.ſect.3.l.3.epid. Huius materia poteſt eſſe Contentũ,&
Continens.Contentum;& excrementũ & alimentũ:vt ſanguis meſtru⁹,
ſemẽ,materia alimentalis.c.5.li.6.de loc.aff. Continẽs;vt partes ſolidæ,in
quas calor putredinalis & veneficus etiã agere poteſt.c.5.l.21.mcdi. Cau-
ſa efficiens eſt calor,non ſimpliciter alterans,ſed corrumpens,& nouã for

Corruptiões in quib. miſtum non diſſoluitur.

mam,humanæ contrariã,introducens. Niſi.n.forma ſit cõtraria,nõ eſt ve-
nenũ.Sic in corruptione naturali,ſi bonus cibus corrũpitur,id eſt,interit,
& in chylũ cõuertit; noua qdẽ inducit forma:inter hãc tamẽ & præceden
tem,nõ eſt cõtrarietas,ſed ſimilitudo;& altera ſolũ maioris,altera minoris
1. eſt actiuitatis:vt in carne & ſanguine patet: caro.n.fit e ſanguine,nõ cõtra;
qa maior eſt actiuitas in forma carnis,q̃ ſanguinis.Sed neq; venenũ ſtatim
2. eſt in corruptione præter naturã:vt dum ſanguis mutat in bilẽ flauã,id eſt,
in excrementũ ſimile naturali;licet nõ poſſit nutrire, eſt.n.maioris actiui-
tatis,q̃ vt a calore corporis vinci queat: forma tñ nondũ eſt cõtraria. Præ-
3. terea in corruptione præter naturã dum ſanguis mutat in excrementũ p̃-
ter naturã;ſemp lædit,nõ ſemp aũt eſt venenũ:vt bilis vitellina,æruginoſa,
atra,nõ ſemp eſt venenũ;quia adhuc cedit medicamẽtis attrahẽtib.ob for-
mæ ſimilitudinẽ. Si vero quæ corrũpunt formã acquirũt naturæ humanæ

Contenti venenati ſubiectum & cauſa efficiens.

contrariã,tunc demũ ſunt venena. Si ergo *contentũ* euadit veneficũ; tunc
eius ſubiectũ ſemper eſt excrementũ. Agẽs vero modo in cõtento eſt;vt ſi
qs mordet a cane rabido,tũc excrementũ veneficũ,etiã reliqua excremen
ta in ſuã naturã conuertit: modo in cõtinente;vt in febre peſtilẽti,dũ calor
partiũ ſolidarum reddit igne⁹ p̃ter naturã: modo & in cõtento & in conti-
nente;vt dum homo rabie corripit,& calor eſt igneus in cõtentis & parti-
bus ſolidis(:*N. Venenũ caninũ magis eſt peſtilẽs,quã ſimile canino,quod in ho-*

Continentis venenati ſubiectum.

mine generatur: illud.n.contagioſum,hoc autẽ non.) Si autẽ *cõtinens* eſt vene-
ficum;ſubiectum veneni eſt cõtinẽs, vt in ſphacelo, a quo aſcendẽs vapor,
& cor petẽs,homines celerrime interimit. Totum tñ corp⁹,quãdiu homo
viuit,nõ põt eſſe veneficum,ſeu ſubiectum veneni ſcdm totum;& proin-
de falſum eſt,quod qdã dicunt,puellã illã napello nutritã, ſcdm totũ corp⁹,
euaſiſſe veneficã. Puella.n. ab initio vſa eſt napello in exigua copia,& den-
ſim aſſueuit eius vſui; vt progreſſu ætatis ob conſuetudinẽ,ſemp minus ab
eo paſſa fuerit(:a conſuetis.n.nõ fit paſſio:) vnde napelli portionẽ alimen-
talem,in ſubſtantiã partis conuertit, manente adhuc in finibus ſpeciẽ hu-
manæ;portionem vero veneficam expulit, tum per alias vias, tum per os,
vnde etiam oſculo homines interfecit: ipſam tamẽ puellam illud venenũ
non læſit,propter proprietatem & conſuetudinem. Obiectio: *Simile ge-
nerat ſimile:caro ergo carnem gignit,non venenum!* Reſponſio: hoc verũ eſt,
niſi

niſi aliquod occurrat impedimentum, vel in obiecto, vel in agente.

Hactenus de veneno intra corpus generato, per corruptionem, in qua nulla fit miſti diſſolutio: ſequitur de ea corruptione, in qua miſtū diſſoluitur in fimum, terram, ac cineres: id quod fit per *putredinem*. Putredo autē duplex eſt: alia naturalis, alia præter naturam. Naturalis; quando miſtū quod putreſcit non calidius ſed potius frigidius euadit. li. 4. meteor. Ariſtot. hic enī ambientis calor non eſt admodum intenſus, nec in miſto putreſcente imprimitur, ſed natiuus calor euocatur, vt miſtū in fimū abeat. c. 9. li. 2. de diff. febr. Putredo præter naturam eſt, quādo miſtum quod putreſcit redditur calidius, & fit per exuſtionem, vel ſuperaſſationem, a calore intenſo, vt miſtum in cinerem degeneret. In vtraq; aūt putredine quidam ſunt gradus, ita vt nō omnis putredo venefica ſit, ſed tantum ſumma putredo. In febre enim pituitoſa. v. g. humor adhuc ſeruat formā pituitę, ſeu formā nondum veneficam, quæ agarico poteſt ob ſimilitudinem euacuari: at ſi pituita ita putreſcat, vt venefica euadat; tunc prorſus corrumpitur, & nouā induit formā; nec agarico educi poteſt, ſed ſaltem diureticis, ſudorem cientibus, vel calidis attrahentib. ad extimas corporis partes. Putredo igitur magis vel minus eſt praua ratione loci in quo generat, ratione materiæ, & ratione cauſæ efficientis. Ratione loci, dum putreſcens in venis putreſcit, peius eſt, q̄ extra venas. Ratione materiæ; ſi materia alimentalis putreſcit, deterius eſt, q̄ ſi excrementitia: vnde deterius venenum e ſemine, quam e ſanguine menſtruo, c. 4. l. 6. de loc. aff. natura enim magis tuetur alimentū, quam excrementum, & proinde ſi natura amplius tueri nequit, ſed deſerere cogitur, neceſſe eſt, calorem præter naturam eſſe admodum potētem, ac proinde venenum inde fieri magis deleterium. Ratione agentis; quo hoc potentius, eo peius venenum generatur.

Corruptio, in qua miſtū diſſoluitur, id eſt, putredo.

Non omnis putredo eſt venefica: alias enim omnis putrida febris eſſet venenata.

Quanam putredo malignior.

Altera definitionis particula eſt, *corruptiua*. Venenum enim hominis complexionem corrumpit. Vnde improprie loquuntur, qui vel torpedinem, vel gallicam virulentiam, veneficā eſſe dicunt: licet enim in his qualitas ſit, corpori noſtro infenſa; venefica tamen nō eſt, q̄a non interficit: qualitas enim torpedinis potiſſimum infenſa eſt facultati animali; qualitas luis gallicæ facultati naturali; qualitas veneni, facultati vitali atq; cordi. Venenum ergo nō ſimpliciter alterat, ſed corrumpit; ita vt ii etiam periclitētur, qui tractant cadauera eorum, qui venenum aſſumſerunt. Vnde Plato in Phœdro refert, quod corpora eorum, qui ad ſupplicium deſtinati venenū aſſumebant, ante venenum, non poſt aſſumtum, lauari ſolita: ne ſcilicet & homines qui lauabant interficerentur.

II.

Venenum omne poteſt interficere hominem.

Modus quo venenum hominem corrumpit, explicatur c. 18. l. 3. ſimpl.

nimirum quod ſimili qualitate corpus afficiat; calidum caliditate, frigidũ frigiditate, a toto forma agens ſuo etiam modo: venenum ergo calefaciendo, vel refrigerando corrumpit, id eſt, calorem natiuum diſſoluit, vel extinguit; medicamenta autem ſimpliciter alterant. Licet vero quædam venena dicantur calida vel frigida; omnia tamen tota forma cõtraria ſunt, & a tota forma agunt, vt corpus ſimili affectione afficiant: vi enim veneni abolentur actus ſecundi facultatum, & ita imminuũtur, vt tandem vigeant actus ſecundi ſeu operationes veneni.

Veneni paſſio, ſeu e potentia in actum deductio.

Sic igitur venena agunt: modo explicandum eſt, quid ea ipſa a corporibus patiantur, & quomodo e potentia in actum deducantur. Hoc Galen. c.3.l.3.de temper. explicat. Omne miſtum, ait, eſt alimentale, vel non. Si eſt alimentale; vel a corpore vincitur, vel non. Si vincitur, ita deducitur e potentia in actum, vt conuertatur in ſubſtantiam partis, & augeat ſubſtantiam caloris natiui: vnde omnia miſta alimentalia calefaciunt, ſiue ſint calida, vt caro columbarum, ſiue frigida, vt *lactuca*. Si miſtum alimentale nõ vincitur a colore humano; tunc hoc alimentum ſecundum vnam rationẽ ſemper refrigerat corpus: ſecundum alteram, interdum conſeruat calorẽ natiuum, aliquando minuit, aliquando intendit. Declaro hæc. Secundum primam rationem, dum alimentum non vincitur; non fit nutritio & reparatio ſubſtantiæ caloris: minuitur ergo calor, & proinde corpus refrigeratur. Secundum alteram rationem, accipimus calorem, non ratione ſubiecti & ſubſtantiæ, ſed ratione qualitatis. Quod ſi ergo alimentum temperatum eſt, & non vincitur, ſed vincit, ac proinde agit; conſeruat caloris natiui qualitatem: nec enim auget, nec imminuit, quia eſt temperatum. Si alimentum ſit frigidum, nec vincatur; imminuit qualitatem caloris, & refrigerat. Si alimentum calidius non vincatur, vt *allium, cepa, &c.* auget calorem. Miſtum non alimentale, agit frigiditate, caliditate, vel tota forma. Quod frigiditate agit, id eſt, ꝙ potentia frigidum eſt, nil patitur a calore noſtro, nec de potentia in actum ducitur. c.3.& 4.lib.3. de temper. etiamſi enim actu calidum exhibeatur, caliditas tamen illa ſponte diſſipatur, nõ vi caloris natiui. Quod calore agit, id eſt, ꝙ poteſtate calidum eſt, ſiue ſimpliciter calefaciat, ſiue etiã abradat & putrefaciat; dum actu frigidũ exhibet, a calore humano alteratur, ac de potentia in actum ducitur (:*Obiectio: ſupra dictum fuit medicamentum alterari & vinci a corpore, venenũ non: quomodo ergo hic dicitur quod venenũ a corpore alteretur? Reſpõſio: ibi per alterationẽ intelligitur exacta victoria, & ſic venenũ alterationes quaſdam ſuſcipere quidẽ põt, vinci aũt a corpore nequit:*) In eo ꝙ tota forma agit, ſimilis eſt ratio: formæ enim organum, modo caliditas eſt, modo frigiditas.

1. Alimentũ vt alteretur

2. Venenum vt a corpore alteretur.

Obiectio:

Obiectio: dictum eſt, frigidum a corpore non pati. At contra Galenus cap. 20. lib. 3. de ſimpl. ait, commune eſſe cuilibet medicamento, vt patiatur a corpore: imo frigidum magis patitur, quam calidum, hoc enim ſua ſponte ad partes remotas penetrare poteſt; illud non, niſi per modum quendam aſcititium? Reſponſio. Secundum primas qualitates, medicamentum calidum patitur a corpore, frigidum non patitur. Secundum qualitates ſecundas, tum alteratiuas, tum motiuas, calidum a corpore nil patitur, ſed frigidum (: & hoc modo loquitur Galenus lib. 3. de ſimpl. vbi facultates medicamentorum conſiderat, quæ non tantum a primis, ſed etiam a ſecundis qualitatibus proficiſcuntur.) Quantum ad alteratiuas; vt medicamentum agat, oportet in vaporem abire, quod calidum inſito calore præſtare poteſt, nec corporis calore ad id eſt opus: frigidum autem per ſe in vaporem verti nequit, reſiſtit enim euaporationi, ac proinde corporis calore opus habet. Quoad motiuas; calidum proprio calore mouetur, & ad corporis partes etiam remotas deducitur: frigidum vero alieno calore opus habet; quia frigus per ſe quietis eſt cauſa. *Frigidum a corpore patitur, & non patitur.*

Tertia definitionis particula eſt de tēpore quo fit corruptio. Dictum igitur eſt venenū *confertim & celerrime corrumpere*; ſpatio diei 1. vel 2. vel ad ſummum 3. ſecundum Galenum tex. 75. ſect. 3. lib. 3. epid. Vnde febris hectica & putrida, licet cor corrumpat, non tamen eſt venenum, quia non confertim corrumpit. Nec venefica etiam erat aura illa frigida, c. 7. l. 3. de loc. aff. quæ puero (: antequam remedia adhiberentur :) quotidie epilepſiam concitabat. Confertim autem venenum agere, duæ ſunt cauſæ: primum vis & actiuitas veneni inſignis, qua celeriter ſanguinem, carnem, & & cor inficit: ſecundo, diſpoſitio animalis, quæ talis eſt, vt facilime vis intenſa toti corpori impertiatur, c. 16. l. 3. ſimpl. ſi quis enim tempore frigidiore, digitum in aquam frigidam immittat, repente tota manus refrigeratur, confertim etiā totum brachium, totumque corpus. Venenum ergo, quando in cor cœpit agere; hoc celerrime corrumpit: quando vero nondum cœpit agere, ſed in via adhuc eſt, & ad cor perducitur; modo longius, modo citius interficit, quia modo cito, modo longiore tēpore ad cor perducitur, ob copiam, diſpoſitionem viarum, & craſſitiem. Copia enim & quantitas, niſi debita ſit, venenum cor non petit: ſic qui a cane rabido morſi ſunt, non moriuntur, niſi poſt quatuor aut quinq; menſes: interim ſenſim illud venenum ſe multiplicat, & vbi ad debitam quantitatem redactum eſt, cor petit, & iugulat. In corporis diſpoſitione, ſi viæ ſint aſtrictæ, non ita facile permeat venenum. Sic quando venenum craſſum eſt, vt opium, vel non interficit, quia non penetrare poteſt; vel ſerius interficit, *3. Venenum confertim corrumpit.* *Venenū, modo citius, modo tardius ad cor perducitur.*

Quomodo a veneno corrũpatur cor. ſi ope vini attenuetur. Dicendum vero etiam eſt, qua ratione a veneno cor corrumpatur. Homo moritur, ob inſignem cordis intemperiem: c. 8. l. 3. ſimpl. Cor autem afficitur, quia diſſipatur ipſius calor, ſecundum vnum aliquem ipſius motum (*: cordis enim calor duplici conſeruatur motu, quorum vnus eſt ſurſum, alter deorſum: & quamprimum vnus motus deficit, illico etiam alter deficit, vt homo pereat.:*) Venenum calidum, tollit motum deorſum: frigidum, tollit motum ſurſum, deprimit enim ad inferiora. Si venenum agat tota forma; hæc vel ſimilis eſt, vel diſſimilis: ſi ſimilis; tollitur motus deorſum, quia hoc venenum agit ad ſimilitudinem magnæ flammæ, quæ in minorem flammam agit. Si diſſimilis; tollitur motus ſurſum, hoc enim venenum, ad ſimilitudinem veneni frigidi, exſtinguit calorem naturalem.

4. Venenum afficit cor, mediate, aut immediate. Quarta finitionis pars eſt *cor*: omne enim venenum habet proprietatem cordi aduerſam. Afficitur autem cor vel immediate, ſi venenum non reſpicit aliam partem determinatam, præter cor, vt *cicuta, napellus*: vel mediate, cum venenum partem determinatam reſpicit, & per mediam iſtam partem cor afficit; ſic *lepus marinus* pulmones corrumpit, & per hos medios, etiam cor: *cantharides* veſicam, & per hanc, cor.

5 Cor hominis. Quincta finitionis pars eſt, quod venenũ corrumpat *cor hominis:* multa enim miſta homini venenum ſunt, aliis animalibus alimentum: vt cicuta ſturnis alimentum eſt, homini venenum. Et hæc de veneni definitione.

CAPVT II.

De Speciebus, & Differentiis Venenorum.

Differentia venenorum vnde ſumenda. DIFFERENTIAS venenorum tradituri, tantum de Simplicibus, quæ a natura fiunt, loquemur, non de propoſitis, quæ arte fiunt. Differentiæ autem ſumuntur a Veneno vt eſt agens, & a Corpore humano vt eſt patiens. In veneno autem tria cõſiderantur, primum id quod producit venenum: ſecundo natura veneni, id eſt, materia & forma: tertio, id quod eſt productum. Ab his igitur fontibus ſumendæ ſunt differentiæ.

I. A cauſa efficiente. Quantum igitur ad cauſam efficientem; venenum gignitur In corpore, vel Extra. In corpore; vel In venis, vel Extra venas. In venis, Simile eſt canino, Peſtilens, Putrefactum. Extra venas, eſt ſanguis grumeſcens. Si venenum generatur extra corpus; tunc procedit ex Elementis, vel Miſtis. Ex elementis impuris, *aëre, aqua, terra*; vt fit in febre peſtilente. Si e miſtis; vel ex imperfecte miſtis, vt *e glacie veneno affecta*; vel perfecte miſtis, iiſq; aut inani-

Inanimatis, vt *arſenicum*; aut animatis, plantis nimirum vel animalibus: plantis, vt *e napello*: animalibus, vt *e cane rabido, ſcorpio, &c.*

Differentiæ a materia in qua, id eſt, a ſubiecto. Subiectum qualitatis veneficæ, eſt Indeterminatum, aut Determinatum. Indeterminatum; cuius qualitas ſpiritalis eſt, & modo vnum, modo aliud ſubiectum occupat, vt qualitas quæ procedit *a baſiliſco, & a ſerpente per haſtam.* Determinatum; cum qualitas materialis proprium habet ſubiectum, nec alteri ſubiecto impertitur: vt *venenum caninum* pro ſubiecto habet contentum excrementum, quod in cane reperitur. *II. A ſubiecto.*

Forma veneni, id eſt, qualitas, eſt Euidens, aut Recondita. Euidens, calida, frigida, humida, ſicca. Recondita eſt Alteratoria, vel Purgatoria. A caliditate igitur procedunt venena calida: de quibus c. 18. 19. 22. l. 3. ſimpl. Calidum autem venenum aliud eſt ſimpliciter calefaciens, vt *euphorbium*: aliud etiam attrahens, vt *arſenicum*: aliud corroſiuum, vel putrefaciens. Diſcrimen inter hæc eſt: nam ſimpliciter calefacientia venena non ſunt viſcida: at quæ abradũt, vel putrefaciunt, viſcida ſunt, & craſſioris ſubſtantiæ. Difficilius enim ſoluitur continuum, quam introducatur dyſcraſia: & propterea abradentia diutius in corpore manere oportet, quod fit viſciditatis ope, quam calefacientia ſimpliciter. Corrodentia etiam ac putrefacientia a ſe inuicem diſtinguuntur: illa enim agunt in continentia tantum, & craſſioris ſunt ſubſtantiæ: hæc etiam in contenta agunt, & ſubſtantiæ ſunt tenuioris. Putrefaciens etiam varium exſiſtit: nam interdum introducit calidam dyſcraſiam: interdum putrefactionem præter naturam, vt ſi admodum eſt calidum, quemadmodum venenum caninum & peſtilens: interdum introducit putrefactionẽ ſimilem naturali, in qua quod putreſcit refrigeratur, vt ſi venenum remiſſe calidum eſt, quemadmodum *fungus putrefactiuus (: Vide l. 2. ſimpl. vbi fungi frig. & hum. ſtatuuntur; in putrefactiuis tamen miſta portio calida aſſeritur.)* Hæc de veneno calido. *III. A forma: & IIII. A veneno iam producto. Calidum venenum.*

Frigidum venenum, vt colligitur e can. 2. Auicennæ, vel interficit refrigerando, & inducendo cordi frigidam intemperiem; vnde cordis actio auffertur: vel interficit per mediantem malam cõpoſitionem, id eſt, anguſtiã viarum. Refrigerãdo interficit *ſemen hyoſcyami, mandragoræ, ſuccus papaueris*; quoties confertim in cor producuntur: ſi enim diutius in corpore morantur, tum ita alterari poſſunt, vt ſecundum portiones alimentales vertantur in alimentum. Quoniã igitur venenum cito ad cor perduci debet: fit vt a veneno frigido promtius interficiatur corpus calidius, quã frigidum: vi enim caloris venenũ frigidum attenuatur, facilius mouetur, venæ ſunt latiores, cor etiã ob calorẽ attrahit. Hinc Galenus dicebat *opium* potiſſimũ inter- *Frigidum.* *c. 2. l. 3. ſimp.*

ficere, quoties poſt ipſius aſſumtionem bibitur *vinum nec copioſum, nec generoſum*: vino enim opium attenuatur, viæ recludũtur: At copioſum & generoſum vinum, plus iuſto excalfacit, & frigiditatem opii e toto vincit. Hinc *cicuta* alimentum eſt ſturnis, homini venenum: in hoc enim viæ latiores ſunt, vt cicuta citius ad cor perducatur; in illis viæ ſunt anguſtæ, vt diutius in corpore hæreat, & ſecundum portionem alimentalem in ſubſtantiam ſturni vertatur. Nec hoc repugnat hiſtoriæ de vetula Athenienſi, quæ citra noxam cicutam comedit: hoc enim e conſuetudine factum eſt: nam primo in exigua copia comedit, deinde ſenſim in maiore, ita vt conſuetudine aliam quaſi naturam contraxerit. Venenum frigidum per mediam anguſtiam interficiens, eſt *plumbum vſtum*: & hoc quoniam craſſioris eſt ſubſtantię, & aſtringens, hominem calidiorem celerius quam frigidiorem iugulat. Siccum venenum, interficit vel exſiccando ſimpliciter, vt *calx viua, venenum caninum*: vel abradendo, vt *realgar*. Et hoc etiam corpus calidius citius interficit; tum quia ob caliditatem citius ad cor ducitur, tum quia cum calidiore temperamento facilius & frequentius ſicca, quam humida intemperies coniungitur. Venenum humidum eſt, quod interficit per mediã intemperiem humidam, nõ putrefaciendo. Vnde hiſtoria illius ſerpentis, cuius morſu tacta erat cutis & carnes, vſque ad oſſa, vt marcor ſecutus fuerit; huc non pertinet: ſunt enim effectus illi putredinis ac putrefacientium venenorum, non humidorum, ſed calidorũ. Tale ergo venenum reddit corpus humidius, humiditate non alimentali (vt in athletis:) ſed excrementitia, quæ obſidet partium & præcipue corpus poroſitates, & hinc calorem cordis exſtinguit. Hoc autem miſtum non tantum venenum eſſe oportet, ſed etiam neceſſe eſt, vt talem adeptum ſit ſubſtantiam, vt facile ducatur ad cor: & tale eſt *argentum viuum*, quod facile permeat, ita vt in internis oſſium partibus repertum ſit, poſt diſſectionem eorum qui hydrargyro inuncti fuerant.

Siccum.

Hæc de manifeſta qualitate venenorum. Recondita eſt Alteratoria, vel Purgatoria. Alteratoria eſt Similis, vel Diſſimilis. Simile miſtum eſt, quod e toto eſt Bezoarticum, vel ferme e toto, vt *theriaca*, quæ in ampliore doſi interficit, ad ſimilitudinem magnæ flammæ. Diſſimile miſtum, quod tota forma eſt contrarium, vt *napellus*. Purgatoria ſeu attrahens qualitas conſtituit medicamenta purgantia. Purgantia attrahunt ſanguinem, vel alios ſuccos. Quæ ſanguinem trahunt, admodum ſunt venefica, nec vlli hominum cognita: quidam enim qui hoc vſus erat veneno, ligatis oculis ad ſupplicium ducebatur, ne hoc peſtiferum aliis patefaceret; vt Galenus prodidit memoriæ. Purgantia reliquos ſuccos, duplicitet

Recondita & alterans venenis qualitas.

Purgatoria.

duplicitèr redduntur venefica, primo, ſi nimis intenſa & violenta eſt eorum actio, vt in *veratro albo*, quod interficere poteſt, licet non euacuet humores. Secundo, dum immodicam ſuccorum quantitatem alliciunt, in ſuperpurgatione, vnde poſtremo etiam ſanguis vacuatur, & homo perit: hoc vitium non tantum committi poteſt a vehementi medicamento, *vt a veratro albo; ſed etiam a mediocri, vt ab agarico, a rhabarbaro.*

Porro doctrina purgantium magni eſt momenti, & diligenter tradenda. Omne purgans attrahit ratione ſimilitudinis, id eſt, propter ſimilem proprietatem cum proprietate humoris euacuandi: vnde proprietas purgantium, ſimilis eſt proprietati corporis humani: humor enim qui a purgante attrahitur, non ſemper eſt veneficus, ſed ſæpe excrementitius vel ſecundum, vel præter naturam: tale autem excrementum naturale, corpori noſtro eſt ſimile, & quoq; ſalutare (*: niſi in quanto vel quali peccet:*) quare etiam purgans hoc excremẽtum ſimile eſt corpori noſtro. Purgantia medicamenta, ſecundum Galen. cap. 24. & 25. lib. 3. ſimpl. alia habent permiſtas portiones alimentales nullas veneficas, vt *ſyrupus roſ. ſolut. caſſia, & forte etiam rhabarb.* quæ ſi non purgant, ſed a corpore vincuntur, mutantur in humorem familiarem, & in alimentum; vt rhabarbarum in ſanguinem bilioſum: alia permiſtas habent portiones veneficas (*: hæc tamen non attrahunt ratione portionis veneficæ, quæ diſſimilis eſt corpori noſtro, ſed ratione ammiſtæ portionis alimentalis:*) vt *ſcammonium, turbith, colocynthis, vtrumq; veratrum*; & hæc ſi non purgant, corrumpuntur in corpore; & generatur materia venefica; nec enim portio alimentalis, propter portionem veneficam vinci poteſt.

Purgantia attrahũt ratione ſimilitudinis.

Purgantia alia benigna, alia maligna.

Hic autem dubia quædam ſoluenda ſunt. Primum: *num in purgantibus ſit portio ſimilis proprietati corporis humani, ſeu humorum?* Negatur hoc: primum, quia Galenus in lib. quos purg. &c. ait, ſi medicamentum detur corpori ſano, non fieri euacuationem, ſed colliquationes: ſi non fit euacuatio, & tamen omnis generis humores in corpore ſano exiſtunt; medicamentum ſane non trahit ob ſimilitudinem: alias enim in corpore ſano etiam traheret? Reſponſio. Purgatio hic nulla ſequitur, non quod ſoluens ſimile non ſit humori, ſed quia materia humorem gratum non expellit, ſed eum retinet, & medicamento ſoluenti refragatur: vnde colliquationes fiunt, & difficiles purgationes. Secundo ſic negatur: Theriaca inhibet vim purgantium, ob proprietatem ſuam, quæ diſſimilis eſt proprietati medicamenti, eſt autem ſimilis proprietati corporis noſtri: Quod ſi theriaca ſimilis eſt corpori noſtro, & diſſimilis medicamento; quomodo medicamentum ſimile erit corpori noſtro? Reſponſio: theriacæ proprietas

Num purgãtia ſimilia ſint corpori humano.

1.

2.

maximæ eſt actiuitatis, & agit tam in veneficam, quam in ſimilem medicamenti proprietatem, eiuſq; actus ſecundos tollit; ſicut magna flamma diſſipat minorem: maior enim actiuitas minorem ſuperat.

Proprietas medicamẽti efficacior: quam humoris.

Dubitatur etiam, *quænam proprietas maioris ſit actiuitatis, medicamentine, an vero humoris?* Et ratio eſſe videtur, proprietatem in humore eſſe efficaciorem, quia humoris maior eſt quantitas; in maiori autem quanto vis maior. Reſponſio: medicamenti vis maior eſt: nam attractio fit ratione alicuius indigentiæ: ſicut caro ſanguinem attrahit, quia eget ſanguine, non contra. Sic magnes eſt quaſi rudimentum ferri, & attrahit ferrum, non attrahitur a ferro. Rhabarb. eſt quoddam bilis rudimentum: & propterea bilem attrahit, non attrahitur a bile. Vt autem hæc rectius intelligantur, & vt Galeni ſententia defendi queat contra Auicennam, (: qui ait, *ſi attractio fieret propter ſimile: tunc ferrum attrahi potius a ferro, quam a magnete:*) ſciendum proprietatem eſſe triplicem: genericam, ſpecificam, & indiuidualem. Generica, vt animalis. Specifica, vt humana, equina, gallinacea, &c. Indiuidualis, vel determinati indiuidui, vt Socratis; vel partis determinatæ, vt iecoris, cordis, &c. Iam proprietas ſimilis in ſimilem debiliorem agit, non eadem in eandem: vt proprietas animalis, non agit in proprietatem animalis, ſed plantæ. Proprietas humana, non agit in humanam, ſed in bouinam, gallinaceam, &c. Proprietas indiuidualis Socratis, non agit in proprietatem indiuidualem Socratis, ſed in proprietatem indiuidualem alterius indiuidui. Proprietas iecoris non agit in proprietatem iecoris, ſed in proprietatem lienis, oſſis, &c. in eodem indiuiduo: vnde omnium partium conſpiratio, & conſenſus mutuus.

Idem nõ attrahit idẽ: ſed ſimile trahit ſimile c. 19. 4. fen 4. lib. 1.

Quænã purgantia ſint venefica.

Quæritur, *num omnia purgantia ſint venefica?* quod Galenus aſſerere videtur com. 12. libro 2. de vict. ratione. Vt hoc diſſolui queat, notandum, purgantia alia eſſe vehementia, alia debilia. Vehementia ſunt, quæ cum impetu attrahunt, & a partibus remotis, & tollunt impedimenta, quæ purgationem tardare poſſunt: Si enim impedimentum eſt in humore craſſo & viſcido; medicamenta ob calorem & amaritudinem attenuant ac detergunt: Si in viis eſt obſtructio a craſſis & viſcidis humoribus; medicamenta hos detergunt: ſi expultrix ſopita ſit: excitatur medicamenti mordacitate & malignitate. Et hæc vehementia purgantia ſunt venefica: de quibus etiam Hippocrates & Galenus loco citato loquuntur, vt *de peplo, de veratro, &c.* Debilia purgantia ſunt, quæ attrahunt a proximis, nec impedimenta remouere poſſunt. Et hæc non ſunt venefica: nihilominus & hæc corrigenda ſunt, propter os ventriculi,

quod

quod ſincera purgantia ferre nequit. capite vltim. libro 3. de ſimplic.

Denique cognoſcendum, *quomodo pharmaca ſint venena:* nimirum dum non caſtigata, & in maiore doſi exhibentur: tunc enim fit ὑπερκάθαρσις, id eſt, ſanguis euacuatur, & mors ſequitur, ob diſſipationem caloris vitalis. Cur autem fiat ſuperpurgatio, patet e fine libri 2. de elementis. vbi dicitur, & in nutritione & in purgatione fieri attractionem non modo conuenientis, ſed etiam noxii. Vt in nutritione, ſi caro ſit temperata, & ſanguis frigidior, caro etiam optima attrahit ſanguinem frigidiorem. Sic in purgatione, principaliter quidem attrahitur humor familiaris: ſed in ſuperpurgatione, cum ſuccus familiaris attractus eſt, trahitur humor qui promtius euacuatur, id eſt, qui magis eſt fluxilis, & ſimul magis familiaris humori qui primo fuit attractus. Vt, ſi rhabarbaro bilis educatur, poſt bilem vacuabitur pituita (*: licet enim ſanguis magis ſit fluxilis, pituita tamen magis familiaris eſt ſucco bilioſo, quam ſanguis, ac proinde prius educitur:*) mox melancholia, quæ minus eſt fluxilis quam pituita, & licet craſſior ſit ac minus fluxilis, quam ſanguis, prius tamen euacuatur, quia familiarior eſt ſucco bilioſo, & pituitoſo, quã ſanguis; quia illi ſucci ſunt excrementitii: poſtremo ſanguis euacuatur, qui ſuccus eſt alimentalis. Hic tamen notandum in ſuperpurgatione a ſcammonio non omnem prorſus vacuari bilem, antequam ſanguis effluat, ſed maximam ſaltem eius partem: vita enim ſine 4. ſuccis ſtare non poteſt, com. 3 5. libro 1. de natura humana. Præterea ſuperpurgatio non tantum fit propter pharmaci attractionem; ſed potius propter læſam retentionem & expulſionem: cap. 27. & vlt. lib. 3. ſimplic. Quia enim in ſuperpurgatione, ſuccus familiaris eductus eſt; non reſtat alius familiaris medicamento ſuccus, ac proin maxima e parte ceſſat attractio, quia agens non agit, niſi adſit patiens. Fit ergo tunc ſuperpurgatio læſa retentione & expulſione: læditur autem facultas retentrix ob morbum vaſorum, qui vel in via eſt, vel in intemperie. In via vaſorum, id eſt, in nimia apertione orificiorum, propter copiam & impetũ materiæ expurgatæ. In intemperie, & præſertim frigida, quia in ὑπερκαθάρσει partes corporis ita fatigantur, vt calor hebeſcat, & vaſa refrigerata langueant, nec ſuccos detinere queant. Læditur ergo expulſio, non læſa facultate ſed ob errorem externum: qui ſumitur e praua qualitate, ſeu acrimonia medicamenti purgantis. Hæc de venenorum differentiis, quæ e cauſa efficiente formali, & materiali deſumuntur. Auicennas etiam a corpore patiente ſumit differentias: quæ facile e dictis patebunt.

Quomodo pharmaca interficiant.

Quo ordine humores in ὑπερκαθάρσει educantur.

Alia ſuperpurgationis cauſa.

CAPVT III.

De ſignis Venenorum.

Signa veneni in genere. VENENVM *in genere* modo facile, modo difficulter cognoſcitur. Facile; ſi in corpore agit, vt appareant ſymptomata venefica, ſyncope ſtomachi, anxietas, pallor totius corporis, pulſus imbecillis, &c. Difficulter; ſi venenum non agit, ſed otiatur, quia eſt in minima copia, & in partibus remotis: & tunc conſiderandæ ſunt cauſæ prægreſſæ, ac diſpoſitio patientis. Cauſæ prægreſſæ, ſi forinſecus accedit venenum: vt ſi quis a cane rabido ſit demorſus, facile ſuſpicamur venenum latitare: Ita ſi quis cum inimicis, & veneficis verſatus eſt. Diſpoſitio patientis; ſi intus venenum latitat; quoties corpus eſt inſalubre, vſum eſt prauis cibis, dum eſt ſuppreſſa conſueta euacuatio vel ſeminis, vel ſanguinis.

Num genitū ſit in corpore, an extra. Signa *differentiarum:* & primum num *in corpore venenum ſit genitum, an extrinſecus acceſſerit?* Si igitur homo ſanus repente moriatur, cadauer fœteat; liueſcat præter conſuetudinem cadaueris, foris acceſſit venenum: ſi vero corpus inſalubre fuit refertum prauis ſuccis, & euacuatio conſueta fuit cohibita, venenum intus genitum ipſum iugulauit: vt Galenus docet cap. penult. lib. 6. de loc. aff. In corpore viuente eadem eſt ratio.

Num in venis, an extra venas. Si in corpore genitum eſt venenum; vel Extra venas, vel In venis. Si *extra venas*; an a ſanguine grumeſcente, in cauitatibus, vt ventriculo, veſica; confugiendum ad ſigna particularia, de quibus in doctrina de ſanguine grumeſcente. Si *in venis*; hæc ſigna non aderunt, ſed potius erunt ſigna febris peſtilentis, prægreſſa eſt ſuppreſſio ſeminis, vel ſanguinis menſtrui.

Num ab elementis, an e miſtis. Si extra corpus generatum eſt venenum; vel ab elementis procedit, vel a miſtis. Si *ab elementis*; ſigna ſunt impuritatis elementorum, de quibus in febre peſtilenti. Si *e miſtis*; facile cognoſci poteſt, an procedat e miſtis animantis: modo clam non ſit exhibitum; hoc enim cognoſcere fere eſt impoſſibile.

Signa ſubiectorum veneni. Hactenus de ſignis differentiarum a cauſa efficiente: ſequitur de ſignis differentiarum *a cauſa materiali, id eſt, a ſubiecto veneni.* Ratione igitur ſubiecti, veneni qualitas eſt ſpiritalis, vel corporea. *Spiritalis* cognoſcitur, ſi aliquis afficitur poſt ſerpentem haſta percuſſum, item poſt aſpectum baſiliſci, & quoties præſens fuit animal, quod qualitatem veneficam ſpiritalem impertiri poteſt. *Corporea* qualitas eſt terreſtris, aquea, vaporoſa. Terreſtris;

ſtris; ſi venenum in puluere eſt exhibitum: aquea; ſi in diluto & deſtillato: vaporoſa; ſi homo ſolo odore afficitur.

Sequuntur ſigna differentiarum *a cauſa formali*. Venenum calidum, ſimpliciter calefaciens, indicatur, cum patiens feruorem in capite ſentit; afficitur ſiti, & corpus tactui calidum apparet, venæ turgentes conſpiciuntur, a calido enim veneno ſanguis funditur, vnde etiam oculi rubent. Venenum calidum corroſiuum, indicatur ex inſigni ventriculi dolore. Putrefaciens indicatur e graui & iniucundo corporis odore: ructus enim & anhelitus ſunt fœtidi. Putrefactiuum autem modo intenſe, modo remiſſe calidum eſt: ſi intenſe, ſigna erunt intenſæ caliditatis. Frigidum ſimpliciter refrigerans, cognoſcitur e ſomno profundo, ſtupore, abſentia ſitis, e frigiditate totius corporis. Frigidum conſtipans, ſeu anguſtans, adiunctam etiam habet difficultatem anhelitus. De ſicco & humido, nil Auicennas: nec enim hæc facile dantur, niſi caliditas, vel frigiditas aſſit. Siccum tamen a macie & tabe indicatur. Humidum ex inſigni corporis imbecillitate, vt ſtatim corpus iuſto grauius euadat: ob nimiam enim humiditatē ligamenta laxentur, vt membra quaſi oneroſa fiant.

Signa qualitatis manifeſta veneni.

Hæc de qualitate manifeſta. Abdita eſt alterans, vel purgans. *Alterans*, eſt ſimilis corpori, vel diſſimilis. Si ſimile ſit quod exhibetur, vt theriaca, tunc (licet alias ſalutare eſſet:) peſtiferum euadit, quia datur in maiori doſi, quam oportet, & hoc exhibitum eſt, vel a plebeio, ab empeirico, vel a medico indocto. Si autem a docto daretur: cognoſci non poſſet, cordis enim proprietatem diſſipat, propter ſummam actiuitatem; ſicut magna flamma minorem exſtinguit: & minus adhuc cognoſci poſſet, ſi nec ſit amarum, nec ingrati odoris; vt homo pereat, antequam ſciamus venenum eſſe in corpore, & poſt mortem nulla veneni apparent veſtigia. Alterans qualitas diſſimilis cognoſcitur; quia mutatur pulſus, fit ſyncope, erumpunt ſudores frigidi, præſertim in fronte, maxime ſi napellus aſſumatur.

Signa qualitatis alterantis.

Qualitas *purgatoria*. Si purgatur ſanguis, facile cognoſcitur: huius generis tamen venenum nemini notum, hoc ſeculo. Si purgans materia alios attrahat ſuccos; bifariam nocet: intenſiue, id eſt, actione violenta; & extenſiue, id eſt, actione immodica. Si lædit intenſiue; fiunt tormina, conuulſiones, nec corpora euacuantur. Si extenſiue; inſignis fit euacuatio.

Signa purgatoria qualitatis.

A *diſpoſitione corporis* etiam ſumuntur differētiæ, quæ facile cognoſcūtur: Si enim venenum agit in totū corpus; non eſt noxa aliqua in membro particulari. Si agit in partē determinatā; noxa inprimis in parte illa percipitur: verbi gratia, ſi cantharides aſſumātur, patiens noxā ſentiet in veſica.

Signa differentiarum a corporis diſpoſitione.

Ssssss.

Concluſio ſignorum.

Hoc igitur modo prima venenorum genera cognoſcuntur. De ſpeciebus enim ſpecialiſſimis, in capitibus propriis agendum erit. Monet autem Auicennas, indicia e viſu, olfactu, & ſapore ſumi poſſe: e viſu, vt ſi quis euomat hydrargyrum: ex olfactu, ſi quis percipiat odorem opii: e ſapore, eadem ratione.

CAPVT IIII.

De præſidiis venenorum.

Præſidia venenorũ, vnde ſumenda.

AGENVS iam de curatione veneni in genere: ſpecialia ſuum in locum ſeruantes. Præſidia igitur ab eſſentia veneni ſumenda ſunt. Et quoniam venenum eſt qualitas corruptiua cordis hominis: neceſſario indicationes præſidiorum ſumuntur a qualitate, a corde, & ab homine.

1. A veneno.

Præſidia quæ ſumuntur a veneno, ſeu veneni qualitate, ſunt alterantia vel euacuantia, vt colligitur e cap. 7. lib. 3. de loc. aff. & cap. 6. lib. 13. meth. & cap. 18. lib. 5. ſimpl. Alterantia ſunt, modo calida, modo frigida, modo a proprietate occulta iuuant; prout varia eſt veneni qualitas. Nos potiſſimum agemus de alterantibus per qualitatem reconditam. Auicennas remedium bezoarticum ita definit, cap. 4. fen 1. lib. 2. Albezoar eſt remedium, quod pro ſua proprietate conſeruat ſanitatem & virtutem in ſpiritu, vt veneni noxam a ſe expellat. Vnde colligitur bezoarticum habere proprietatem ſimilem proprietati corporis humani. Patet etiam hinc bezoarticum exſtirpare venenum, non quod agat in venenum, ſed quia agit in corpus humanum, & illud roborat, vt veneno expellendo ſufficere queat. Et ſic venenum a bezoartico quaſi per accidens curatur: bezoarticum enim non agit in venenum, ſed per ſimilem proprietatem (: quæ tamen maioris eſt actiuitatis:) corpus immutat, vt huius actus ſecundus, vi veneni iam deperditus, reuocetur. Hinc Galenus cap. 18. lib. 5. ſimpl. ait bezoartica obtinere mediam quandam naturam, inter corpus humanum & venenum: vt, quæ eſt proportio corporis humani ad bezoarticum, eadem ſit bezoartici ad venenum. Quo dicto ſignificat ita adminiſtrandas eſſe antidotos, ne ſi largiore doſi exhibeantur, maxima ſua actiuitate corpus lædant. Sicut enim bezoarticum vinci non debet a veneno: ita etiam corpus a bezoartico vinci non debet. Ait etiam loc. cit. bezoarticum eſſe medium inter medicamentum, & venenum: medicamentum enim iuuat, venenum interficit; bezoarticum iuuat ſi recte adminiſtretur, & interficit, ſi non recte, ſed in maiore doſi exhibeatur. Præſidia euacuantia explicantur.

Alterantia.

Bezoarticũ quid?

Bezoarticũ per accidẽs, & mediate in venenum agit.

Bezoartica ſunt media inter venena, & corpus humanum.

cantur. cap. 18. lib. 5. ſimpl. & hæc vacuant qualitate vel manifeſta, vel recondita. Manifeſta qualitas attrahit, vel calefaciendo ſimpliciter, vel ſimul abradendo & corrodendo cuticulam, atq; excitando veſicas. Simpliciter calefaciens, eſt remedium calidum, & tenuis ſubſtantiæ, quod venenum e profundis, id eſt, a centro ad circumferentiam attrahit. Corrodens & abradens, eſt calidum & craſſæ ſubſtantiæ, cuius ope parti adhæret; vnde abradit, doloremq; excitat: Et ſic vacuatio fit non tantum per attractionem caloris & doloris, ſed etiam per modum receptionis, quia pars redditur imbecillis, & proinde apta ad recipiendum. Occulta qualitas vacuat non per expulſionem, ſed per attractionem, propter proprietatem, ſimilem proprietati veneni: vnde Galenus ait, omne venenum vacuari a medicamentis extrinſecus applicatis. Quod tamen dictum non ita eſt intelligendum, tanquam venena ſemper ſint applicanda, & nunquam exhibenda: nam & cantharides, & hydrargyrum vtiliter nonnunquam exhibentur: tutius tamen eſt, venena applicare, quam exhibere. Venena autem applicanda ſunt, non aduerſiſſima corpori humano, quæ interficerent: ſed quæ mediam quandam naturam habent inter corpus humanum, & venenum; vt eſt *caro viperæ, caro ſcorpii:* quæ media ſunt ratione actiuitatis & ſimilitudinis, non enim ſunt ſummæ actiuitatis, vt *arſenicum*, nec proprietatis vel omnino ſimilis, vel admodum diſſimilis. *Euacuantia manifeſta.* *Occulta.*

Hæc de præſidiis quæ a veneno ſumuntur. A corde languente indicatur remedium cor roborans: & hoc vel euidens eſt, vel occultum. Euidens eſt, quod cordis calorem & complexionem conſeruat. Reconditum eſt, quod cordis proprietatem reſpicit: & eſt bezoarticum. Bezoarticum autem requiritur, veneno & præſente, & imminente. Si præſens eſt venenum; tum bezoarticum requiritur, ratione & ipſius veneni, & proprietatis cordis. A veneno enim requiritur aliquid, quod proprietatem veneno habeat contrariam, vt virtute huius remedii, ab expultrice cordis venenum expellatur. Cordis autem proprietas poſtulat remedium ſimile, quo roboretur, ad reſiſtendum proprietati veneni. Quatenus ergo bezoarticum requiritur a veneno, eſt præſeruatorium: quatenus requiritur a proprietate cordis, eſt vitale. Si immineat venenum, in aere peſtilenti, vel ab hoſtibus; requiritur bezoarticum, quod cor ita roboret, vt ſi forte ingruat venenum, homo non pereat. Bezoarticum igitur ſanitatis etiam tempore requiritur a proprietate cordis (*non a veneno, quod præſens non eſt; cum tamen indicatio a præſenti ſumatur:*) tanquam remedium vitale. *II. Præſidia a corde indicata.*

Alucinatus ergo AVERROES eſt, qui materiam bezoarticam *Dubium ex Auerroe.*

tempore ſanitatis non admittit: nam & experientiam habet repugnantem, & rationem. Si enim bezoatticum exhibitum, præſente veneno, non diſſipat cordis proprietatem; multo minus abſente veneno deſtruet: nam cum venenum in cor agat, ſi in bezoartico facultas eſt diſſipandi cordis proprietatem, adhuc magis deſtruetur ambabus cauſis coniunctis, quam ſi vna tantum adeſt. Sed forte excuſari poteſt Auerroes, hoc modo: Bezoarticum duplex eſt: alterum maximæ actiuitatis, præditum tamen proprietate ſimili proprietati cordis e toto; vt eſt *confectio Mithridatica*, quæ ſanis etiam dari poteſt. Alterum non eſt tantæ actiuitatis, & habet proprietatem mediam inter corpus & venenum; qualis eſt *caro viperæ, & ſcorpii*, extracto inde veneno: & hæc tempore ſanitatis præter rationem exhibentur: de quibus etiam locutum eſſe Auerroem vero eſt ſimile.

III. Præſidia a toto ſumta. Præſidia etiam a toto ſumuntur. Nam repletio corporis prohibet, quo minus tuto & feſtinanter liceat venenum expellere, cap. 7. lib. 3. de loc. aff. Quare ſi corporis repletio eſt æqualis; indicat remedium euacuans: ſi inæqualis; purgatorium, ſeu electiue ducens.

CAPVT V.

De prognoſticis venenorum.

PRIMVM proponemus prognoſtica differentiarum a cauſa formali & materiali: nec enim cauſæ efficientes hic perpenduntur. Secundo ſigna trademus lethalia, e quibus ſciamus, num homines ſanitati poſſint reſtitui, nec ne.

Prognoſtica differentiarum a ſubiecto. Quantum ergo ad differentias a ſubiecto; qualitas ſpiritalis eſt efficaciſſima, præcipue quia non habet determinatum ſubiectum, & momento per corpus in cor irruit, nihil quod reſiſtat inueniens. Non eſt tamen omnino deſperandum: inuenitur enim remediũ, cor ita roborans, vt qualitas illa ſpiritalis diſſoluatur, ſicut tenebræ diſſipãtur a lumine Solis. Qualitas materialis, ſi ſubiectum ſit determinatum, minus eſt periculoſa, & præſertim ſi ſubiectum ſit terreſtre: magis periculoſa, ſi ſubiectum ſit aqueum: adhuc magis, ſi aereum; celerrime enim homines per prauos odores intereunt.

Prognoſtica differentiarum a cauſa formali. Quantum ad cauſam formalem. Venenum agens a tota forma eſt magis periculoſum, quam manifeſta agens qualitate: in corde enim duo ſunt, complexio & proprietas: complexio ſtante vita mutari poteſt: proprietas, maxime penes motũ, mutari nequit; quamprimum enim admitur actus proprietatis, id eſt, motus, homo ſtatim moritur; quia mors nihil eſt aliud,

illud quam quies & immmobilitas cordis. Inter venena autem à tota forma, illud magis eſt peſtiferum, quod eſt maioris actiuitatis. Qualitas manifeſta in genere, prout inſtrumentum eſt maioris, vel minoris actiuitatis, pro eo etiam vehementiores habet operationes. Non ſolum enim numerus graduum, ſed etiam vis & vehementia (: quæ a forma ſubſtantiali procedit :) attendi debet : opium enim venenum eſt, non aqua; quia frigiditas aquæ eſt organum formæ elementaris minimæ actiuitatis; frigiditas autem opii, eſt organum formæ miſti, quæ forma corpori noſtro eſt contraria. Sic euphorbium eſt venenum, non ſinapi; licet vtrumq; in quarto ſit calidum. (: *Vt autem melius hæc intelligantur, paullo erunt altius repetenda. Forma miſti, eſt Similis corpori humano, vel Diſſimilis. Si ſimilis, eſt Actiua, vel Paſſiua. Paſſiua; cum miſtum illud eſt alimentale, nam alimentum patitur a corpore. Quo fit, vt qualitas, quæ eſt organum formæ minimæ actiuitatis, parum etiã agat. Hinc theriaca calida in primo, magis calfacit quam piper vel ſinapi, quæ calida ſunt in quarto, & pueris piper dare poſſumus, non theriacam: caliditas enim piperis & ſinapi eſt organum formæ alimentalis paſſiuæ: caliditas autem theriacæ, eſt organum formæ quidem ſimilis, ſed ſummæ actiuitatis, cui corpus cedit, non reſiſtit, vt calor in habitum corporis imprimatur. Idem de forma diſſimili, ſeu venefica ſtatuendum. Licet enim omne venenum corpori humano a toto formæ ſit contrarium: hæc tamen forma interdum eſt ſummæ actiuitatis, interdum minima, interdum mediocris. Hinc venena, quæ formam habent maximæ actiuitatis, homines interficiunt: etſi in calido, frig. hum. ſicco non ſit ſummus exceſſus: vt eſt napellus. Venena autem quæ exiguã habent actiuitatẽ, non dicũtur agere à tota forma, ſed per manifeſtas qualitates intenſas, vt euphorbium, opium, &c. quæ tamen ipſa non interficerent, niſi organa eſſent formæ contrariæ. Hinc ergo patet, in venenis manifeſta qualitate agentibus, vim & actionem vehementem, ſeu veneficam, dependere e qualitatibus, quatenus ſunt organa formæ contrariæ*) Præterea ſiue venena ſint calida, ſiue frigida; celerius nocent corpori calido, quam frigido: in calido enim vis ipſorum citius ad cor perducitur. Calida & frigida venena magis ſunt periculoſa, quam humida & ſicca; quia illa maioris ſunt actiuitatis, ſi venena calida cum frigidis comparemus, cæteris paribus, calida magis ſunt periculoſa; vt cito, & in exigua quantitate homines iugulare poſſint: Frigida vero a natura ſuperari poſſunt; vt alimentales portiones in alimentum vertantur, venæficæ extra corpus protrudantur.

Prognoſticum qualitatis manifeſtæ.

Qualitates venenorum agũt pro ratione formæ ſuæ, magis vel minus efficacis.

Aliud prognoſticum.

Aliud.

Signa lethalia ſunt ſequẽtia ſymptomata, quæ de ſalute hominis deſperandum eſſe indicant, ſecundum Auicennam c.4. I. Syncope, quæ cor inſigniter affici oſtendit. II. Si pupilla occultatur, indicat vehementer lædi

Signa lethalia.

cerebrum, ob conſenſum cum corde: cor enim ſi læditur, ſpiritus vitalis exſtinguitur: hic cum materia ſit ſpiritus animalis, animalem etiã languere neceſſe eſt; vnde inſignis in pupilla fit mutatio. III. oculorum rubor, ob noxam cordis, ita cerebrum lædi arguit, vt ſanguinem continere non valens, in oculos defluere ſinat. IIII. Si lingua intra os detineri nequit: quoniam ita languet cerebrum, vt partes relaxentur. V. Si pulſus cadit, & non percipitur, maxima cordis noxa eſt. VI. Sudor frigidus ſignificat maximam imbecillitatem ſecundum omnes corporis partes, ita vt partes alimentum proprium non poſſint continere, vnde humiditas alimentalis erumpit. Quod ſi ergo hæc conſpiciantur ſigna; ſpes ſalutis nulla relinquitur: contra, ſi non appareant.

CAPVT VI.

De materiis præſidiorum.

Cito agendum.

PROPONEMVS materias cheirurgicas, medicinales & diæteticas, in genere: in quibus etiam rectam adminiſtrationem, quantum licet in curatione generica patefaciemus. Commune autem eſt cuilibet materię circa rectam adminiſtrationem ſeu *Quando agendum*, vt adhibeatur celerrime, antequam cor a veneno petatur.

1. Materia cheirurgica. Phlebotomia.

Materia cheirurgica ſunt Venæſectio, Fonticuli, Veſicatoria. Venæſectio locum habet in veneno calido, ſi corpus ſit refertum ſanguine, qui vi veneni neceſſario acrior & feruidior eſt redditus: quinetiam funditur ſic ſanguis, & fuſus ampliorem occupat locum, vnde venæ apparent turgidæ. Si ergo hoc indicans principale adeſt, & virtus vel coindicat, vel ſaltem permittit; vena eſt aperienda: quæ & per ſe confert, & per accidens, totum corporis habitum refrigerando. In veneno autem frigido a tota forma, licet corpus indigeat venæſectione; hæc tamen adminiſtrari non debet: veneno enim frigido adeo repente corpus refrigeratur, vt virtus nequaquã poſſit ſuſtinere venæſectionem; geminaretur enim refrigeratio.

Fonticuli.

Cauteria etiam probantur, quibus corpus ab excrementis mundatur, vt non tantopere a veneno lædatur. Probantur autem potius pro præſeruatione ante venenum, quam poſt, id eſt, in aëre peſtilenti: potius ante febrem, quam tempore febris: item potius ante ſumtum venenum, quam poſt: ratio eſt, quia fonticuli non euacuant ſuperfluitates, niſi poſt remotionem cruſtæ, quæ excitatur vel ab igne, vel a cauſtico; at hic cito opus eſt auxilio. Poſt venenum tamen, non omnino negligenda ſunt cauteria,

ſi modo

ſi modo venenum non ſit admodum copioſum: vt inter initia morſus canis, dum venenum adhuc eſt exiguum. Notãdum etiam, vt quamprimum eſchara remoueatur, primo aut ſecũdo die: alias tamẽ in morbis chronicis ſolent demũ remouere die octauo, aut quintodecimo, aut etiã vigeſimo.

Veſicatoria, ſpatio trium aut quatuor horarum, euocant venenum. *Veſicatoria.*

Cum Auicenna etiam licet vti ligaturis, frictionibus, cucurbitulis ſiccis: vt venenum retrahatur a corde, in partes ignobiles.

Materiæ medicinales proponuntur a Galeno c. 18. l. 5. ſimpl. Sunt autem vel Euacuantes (: quo pertinent Epiſpaſtica, id eſt, attractoria, ratione vel caloris, vel ſimilitudinis:) vel Alterantes. De euacuantibus primum dicendum: quia hæc & ſubſtantiam, & vim veneni tollunt: alterantia vero ſubſtantiam non adimunt: Prius ergo de remedio efficaciori, id eſt, de vacuante. Vacuans, aut ratione Copiæ vacuat, aut ratione Qualitatis. Vacuante ratione copiæ, vti poſſumus in quocunque veneno, ſiue cognito, ſiue incognito: c. 7. l. 2. de antidot. Eſt autem medicamentum *hydrelæum* dictum: vnde hoc vti poſſumus: ℞. *aquæ* ℥x. *olei maturi vel communis, vel amygd. dulc.* ℥iij. *Miſc.* Hoc medicamentum per vomitum euacuat, & qualitate ſua omnem veneni vim attemperat, ſiue calidum ſit, ſiue frigidum; accedit enim ad temperiem. Præterea efficit hoc medicamẽtum, vt venenum in corpore exſiſtens non ita facile poſſit partibus adhærere, nec abradere queat, licet ſit corroſiuum. Sic etiam ſi corporis pars hoc inungatur, nulla ab adhibitis veſicatoriis (: vt a cantharidibus:) fiet corroſio, quia prohibet ſubſtantia oleaginoſa, & pinguis. Oportet autem hoc medicamentum in magna copia dare, ad ℥iiij. vel xv. ſumma enim cum ſit veneni actio, ſummam etiam exhibere doſin conuenit. Oportet etiam dare quamprimum: quia nihil prohibet, & adeſt præſentia indicantis vrgentis. Pluribus etiam vicibus hydrelæum eſt dandum, bis aut ter, in ſumma doſi, donec venenum ſit vacuatum. Sed quia venenum aliquando in ventriculo reſidet, aliquando in inteſtinis; propterea Auicennas hydrelæo etiam alia ammiſcet, quæ per inferiora venenum educunt: nimirum *ſemen lini mercurialis decoctum, cinerem e vitis confectum ramentis*. Advertendum etiam, an aliquid noxii poſt vomitum ſuccedat, vel propter venenum, vel propter vomitorium. Si vis veneni ſit noxia, poſt vomitum probat Auicennas *exhibitionem lactis, vel crudi potius butyri.* Si vomitorium lædat, ita vt maximus ipſius impetus, ac violentus motus, inflammationem œſophagi excitet: conuenit exhibere *lac refrigeratum, aquam hordei, imo oleum roſaceum frigidum*. Quod ſi venenum in infimis ſubſiſtat partibus, probatur purgans per inferiora, ne id tamen ſit veneficum.

4 Materia medicinales.

Vacuantia. Primum expellentia.

I. Ratione copiæ hydrelæum.

Noxa a vomitu vt ſuccurrendum.

Purgatio per inferiora.

Maxime autem laudatur *agaricus*, qui portiones habet bezoarticas, & alexiterias: euacuat autem venenum non per ſe, ſed per accidens; per ſe enim ob proprietatem ſimilem pituitæ, attrahit ſuccos pituitoſos, & ſic ex accidente venenum etiam euacuat. Semper tamen obſeruandum, vt purgans medicamentum exhibeatur, quod humori in corpore redundāti reſpondeat. Optimum etiam eſt ſecundum Auicen. confugere ad clyſteres, acres quidem, ſi in ſuperioribus inteſtinis venenū hæret (: vt ſic a partibus longinquis attrahant:) mites vero ſi in inferioribus. Nunquam tamen, ſiue in ſuperioribus ſiue inferioribus inteſtinis venenum contineatur, a pinguibus oleaginoſis deſiſtendum; quæ ſcilicet veneno tranſeunti occurrunt, ne inteſtinis adhæreat, ſed facile præterlabatur.

Clyſmi.

2. Ratione qualitatis vacuantia, ſeu trahentia.

Calida attrahentia.

Hæc de iis, quæ ratione copiæ vacuant. Sunt etiam nōnulla, quæ potius qualitate, quam quantitate euacuant; non expellendo, ſed attrahendo. Attractio fit qualitate vel Manifeſta, vt caliditate; vel Occulta, ſed ſimili. Quantum ad caliditatem, Galen. c. 7. l. 3. de loc. aff. probat *medicamentum e thapſia, ſinapi, ſimo columbino:* Quæ tamen medicamenta probantur, quoties venenum non eſt in ventriculo, id eſt, ſi non eſt per os exhibitum, ſed potius applicitum aut ingreſſum per morſum alicuius animalis: tūc enim propter ſubſiſtentiā, per partē demorſam venenum educitur. Quod ſi exhibitum venenū in ventriculum commearit, & hinc in venas; ſubſiſtentia nō amplius eſt in parte determinata, ſed in toto corpore: vnde calefaciētia toti corpori applicamus, quę venenū a centro ad circūferentiam attrahāt: & huius generis eſt *balneū aquæ dulcis calidioris*; quod vna cū bezoarticis vſurpari poteſt. Eodem etiā modo cōfert *ſi magna animalia, vt equi, boues, &c. diſcindantur, & in horum ventres patientes collocentur*, hoc enim in viris principibus experientia comprobatum eſt. Quantum ad qualitatem occultā, ſeu ea quæ ratione ſimilitudinis attrahunt; videndū num venenum ſit in corpore, nec ne? Interdum enim licet venenum nondū ſit in corpore, vtimur tamen materia vacuante, quæ mediā habet naturā inter corpus & venenum. c. 18. l. 5. ſimpl. & proinde tutius hæc applicantur, quam exhibentur: quale eſt hoc, quod axillis applicatur: ℞: *arſenici* ℥j. *dictamni Cretici* ℈j. *ſinapi, cinamomi ana* ℈ß. *moſchi, ſiue ambræ* g̃iiij. Ratio huius medicamenti eſt talis: Arſenicum admodum efficax eſt venenum: cum autem opus ſit materia, quæ nec a toto ſit venefica, nec corpori omnino ſimilis (: alias enim non attraheret venenū:) propterea arſenicū corrigimus, ea tamē ratione, ne ipſius operatio, id eſt, attractio impediatur: miſcemus ergo dictamnū, ſinapi, cinamom. moſchū, quæ proprietates corpori noſtro ſimiles habēt, & e parte vim arſenici deleteriam ſummam corrigunt, nō tamen omni-

Ratione ſimilitudinis attrahētia; primum ſi venenum nondum eſt præſens.

non omnino adimunt; quia in parua quantitate miſcentur, quia etiam calida ſunt, id eſt, tractionem iuuātia. *Obiectio. Indicatio ſumitur a præſenti: Si venenum nondum eſt in corpore, quomodo indicatur arſenicum?* Reſpon. In aëre peſtilenti, vbi venenum imminet, vtimur arſenico, tanquā materia remedii requiſiti a veneno præſenti, licet nondum ſit in corpore: ope enim arſenici, cum venenum in corpus ingreditur, euocatur & attrahitur extra corpus. Quod ſi venenum actu eſt in corpore, vel Ignotū eſt, vel Notum. Si ignotum: vtimur arſenico, ex aliqua parte tamē caſtigato, quod ratione ſimilitudinis, & vehemētis attractionis, quodlibet venenum poteſt attrahere. Notum venenum vel agit tota Forma, vel manifeſta Qualitate: & in hoc ſatius eſt vti determinata materia: vt, ſi quis morſus eſſet a ſcorpio, ſatius eſſe ſcorpium applicare, quam arſenicum: ſi a vipera, carnem viperæ: ſi a cane rabido, ventres cantharidum. *Dubitatur autem, qua ratione ſcorpius morſui proprio vtilitatē præſtet?* Reſpondetur: ante ſcorpii applicationem, venenum cum impetu in cor ruit: poſt applicationē vero, venenum illud e corpore trahitur; ne amplius ad cor ruat: attrahens enim vis magis eſt efficax in ſcorpio, quā in eius veneno: ſicut etiam alias caro trahit ſanguinem, non contra. Errant igitur, qui negāt ſcorpium ſuum venenum extrahere; quod ſimile trahat ſimile, non idem, idem. Hic enim non eſt identitas, ſed ſimilitudo, cum duo ſint miſta, Caro ſcorpii, & Venenum contentum, non continens: caro igitur proprietate ſimili attrahit venenum. Vnde etiam fit, vt in ſcorpii morſu, idem ſcorpius probetur, a quo patiens eſt morſus, quia per morſum maxima e parte venenum eſt imminutum: cuius argumētum eſt etiam hoc, quod ſi ſcorpius duo mordeat indiuidua, magis primum afficitur, quam ſecundum, quia ab initio venenum magis copioſum eſt ac deleterium. Cum vero ſcorpius præſens non eſt, probatur *ol. e ſcorpiis*, quod ſimilitudinem habet carnis, ac mediam naturā inter corpus & venenum. Quoniam vero ſecundum Auic. in carnibus viperæ & ſcorpii, debilis attrahendi vis eſt, cum mediam naturā habeant inter corpus & venena: iis ſemper addenda ſunt calida, attractionem promouētia, vt *ſinapi, euphorbium*. Hæc autem attrahentia, aliquando applicanda ſunt parti demorſæ, aliquando axillis, interdum vtriſque; ſumta indicatione a veneni ſubſiſtētia. Si enim venenum per os ſit exhibitum; tunc quoniam facile fieri poteſt, vt venenum in corde habeat ſubſiſtentiam, medicamēta ſunt axillis applicanda. Si homo ab animali venefico morſus fuerit; tunc inter initia parti demorſæ medicamenta applicanda: ſi morſus recens non ſit; tunc medicamenta & parti demorſæ, & axillis applicanda; temporis enim progreſſu, cor petit venenū: vnde duplex ſubſtentia veneni, duplicem et-

Prophylactica, vnde indicentur.

Attrahentia venenū, actu in corpore exſiſtēs.

Quomodo ſcorpius morſui proprio medeatur.

Carni viperæ, & ſcorpii, calida ſunt addenda.

Cui parti applicanda ſint, quæ attrahunt venenum.

Tttttt 3

iam applicationis locum indicat. Et hæc de materia medicinali vacuante.

Alterantia bezoartica.

Alterãtia medicamenta, vel alterant per qualitates Reconditas, vel per Manifeſtas. Primum autem agendũ de his, quæ agunt per qualitates recõditas: his .n. vti licet, non tantum ad venena a tota forma agentia, ſed ad ea etiã, quæ qualitate euidenti agunt, vt *opium*, quoniã hæc quoque formam habent contrariã. Agentia igitur a tota forma, ſi venenum in corpore non adeſt, ſunt materia remedii præſeruatorii, & requirũtur a proprietate contraria veneno: ſi autem in corpore ſit venenũ, ſunt materia remedii vitalis, & requiruntur a proprietate cordis. Hæc autem medicamenta, ſiue venenum exhibitum ſit notum, ſiue ignotum, ſunt materia remedii bezoardici.

De Theriaca & mithridatio.

Præſtantiſſima autem proponuntur alexiteria & alexipharmaca *Theriaca, & Mithridatium* c. 1. l. 1. de antid. c. 1. l. 2. de antid. a Galeno, & c. 4. ab Auicenna. De horum vſu pauca dicenda, quia multi medici peccant. Theriaca ſuperat mithridatium in vno veneno viperino: in morſu enim viperæ vtilius theriaca, quam mithridatium exhibetur. In reliquis autem venenis (: præter calida:) mithridatium vtilius quam theriaca datur: vt ſi venenum eſt incognitum, non tamen viperinum; ſi agit a tota forma; ſi agit frigiditate.

Theriaca & mithridatio in venenis calidis non eſt vtendum.

In venenis calidis manifeſta qualitate agentibus, nec theriaca, nec mithridatio vtendum: illa tamẽ minus nocet, quam hoc: quia theriaca non excedit primum gradum calidi, mithridatium ad ſecundũ aſcendit. Quod autem theriaca & mithridatium, in venenis impenſe calidis ſint peſtifera, ita patet: Venenum manifeſta agens caliditate, vehementer corpus calefacit: theriaca autem & mithridatium vehementiſſime etiam calefaciunt; licet enim theriaca in primo tantum gradu ſit calida, magis tamen calorem in corpore imprimere poteſt, quam cinamomum quod in tertio eſt calidum, quia caliditas cinamomi eſt organum formæ minimæ actiuitatis. Neque admodum prodeſt theriaca ratione formæ diſſimilis: quia ſermo hic eſt de veneno calido, cuius forma eſt minimæ actiuitatis, & proin opus non habet, vt per formam theriacæ maximæ actiuitatis expugnetur.

In febribus peſtiferis, nõ ſunt danda theriaca, & mithridat.

Hinc ſequitur maxime eos errare, qui in febribus peſtilentibus theriacam exhibent, ac mithridatium: in febre enim peſtilenti adeſt venenum calidum putrefactiuum, interiora exurens, vt frigeant exteriora, cuius etiam vi ſolida cordis ſubſtantia (: ad differentiarum aliarum febrium putridarum:) eſt poſita in calefacto eſſe, ſed in habitudine, non in habitu. Dum autem theriaca exhibetur, caliditas illa in habitudine firmatur; habitumque contrahit: vt neceſſario febris peſtilens degeneret in hecticam, & homines moriantur, etiamſi optima fuerit theriaca. Auicennas etiam c. 4. alias habet materias, quæ venenis tota forma aduerſantur, & eas quidem non ratione,

ſtione, ſed experientia inuentas & comprobatas. Ex Galeni igitur ſententia c.7.l.2.de antid.probatur *medicamentum confectũ e caricis:* ſi quis enim hoc ieiuno ſumat ſtomacho, is a veneno vix vincitur. Conficitur autem *e caricis, nucibus, ruta, exiguo ſale. Doſis a ʒij. ad ℥ß.* prout veneni actio magis vel minus eſt vehemens. *Zedoaria* etiam omnibus modis veneno aduerſatur. Proſunt quoque *ſemina napi ſilueſtris, ad ʒij. cum maluatico exhibita. Semen citrii ad ʒij. cum maluatico datur:* vt vinum ſit materia vehiculi, cuius gratia citius cor roboratur. *Crocus ſecundum Auicennam ſpiritus viuificat, dilatat, ſolidat: ad doſin tamen ʒiij. iugulat:* quia licet proprietatem habeat proprietati cordis ſimilem, tantæ tamen eſt actiuitatis, vt in nimia copia exhibitus, inſtar magnæ flammæ ſpiritus & calorem vitalem diſſipet. Poſtremo Auicennas proponit medicamentum efficax, *e ſucco & radicibus laſerpitii (: conferunt proprietate, & odorata ſunt:) e ſemine abſinthii ſantonici (: eſt cordiale:) cum melle (: vt conſiſtentiam acquirat, & præterea vt medicamentum euadat iucundum:) & exhibet cum aqua, cum decocto pomorũ (: eſt enim hæc materia cordialis, & cæterorum etiã caliditatem attemperat.)* Moderni hæc quinque ſimplicia proponunt, non contemnenda: *hypericum, vincetoxicum, helenium, ariſtolochiam longam, & herbam quam vocant dragoncellum. Valet plurimum cornu cerui, & vnicornu: item lapis qui bezoar dicitur Auicennæ. Smaragdum nonnulli pro ſecreto habent, & exhibent ad ℈ij.*

Theriaca ruſticorum.

Sequitur, vt agamus de ratione adminiſtrandi hæc medicamenta, ſiue ſint euacuantia, ſiue alterantia. Medicamenta quæ per ſpiritalem qualitatem operantur promtiſſime iuuant: ſed talia inuenta nondum ſunt. Dicunt quidam *adamantem orientalem*, ſiniſtro alligatum brachio, omne venenum ſuperare: ſed hoc experientiæ non reſpondet. Potius ergo medicamenta adminiſtranda ſunt in puluere, in ſubſtantia aquoſa, maxime autem in aëria, vt quam citiſſime expellatur venenum. Parandum igitur *deſtillatum e magnis antidotis, theriaca & mithridatio: vnde oleum illud Magni Ducis non eſt contemnendum,* præſertim cum experientia teſtetur vim illud contra venena habere maximam. Subſtantia autem illa eſt oleaginoſa, quæ dum applicatur corpori, ilico in vaporem vertitur. Medicamentum autem hoc efficaciſſimum redditur, ſi *ambra & moſchus* miſceantur, quæ facile in vaporem abeunt: oleis deſtillatis etiam aliquid *caphura* addendum, hęc enim cordialis eſt & theriacalis media, & promtiſſime in aërem reſoluitur, & ſic facit vt etiam oleum facile in vaporem vertatur; præterea quoque caliditatem olei nimiã frangit. Proin ſi oleum illud calidius perferre corpus nõ queat, miſcenda caphura: ſi vero facile admit-

Modus adminiſtrãdi.

Oleũ e theriaca & mithridatio.

tat, loco caphuræ, ambra & moſchus miſcenda, vt vi hac calidiſſima fœliciter expugnentur venena. *Quantum agendum.* Obſeruandum quoq; eſt, ſi venenum actu ſit in corpore: antidotis in magna doſi, vt quinctupla, vel quadrupla proportione eſſe exhibendas: hoc enim requirit & præſens venenum, & proprietas cordis: Secus, ſi nondum ſit in corpore, quia tunc proprietas cordis ſolum indicat. Præterea ſi actu venenum ſit in corpore, exhibemus quotidie, & bis etiam de die; quia ſumma eſt veneni actio. Et ſane præſentia veneni tantum apud Auicennam potuit, vt vomitorio antidotos adiunxerit; eodem videlicet tempore vacuans & alterans. *Antidoti vomitoriis, non purgantibus miſceri poſſunt.* Notandum tamen vomitoriis quidem theriacam eſſe addendam, V. g. *oleo & aqua permiſtis*: at ſi *rhabarb. agaricus, vel aliud ſoluens* exhibeatur, theriaca miſcenda nõ erit, quia hæc tractionem ſoluentium impedit: tutius ſit prius dare purgantia, quæ non quidẽ ſimilitudine trahunt venenum, ſed hoc tamẽ per viam conſecutionis cum materia excrementitia vacuãt: deinde veneno magna e parte educto, licet antidotos exhibere; quarũ vi e toto vincatur venenũ.

3. Materia διαιτητικῆ.

Quoad materiam *διαιτητικῶ*, Auicen. c. 4. improbat *Aerem* concluſum, probat autem odoratum, & alteratum ſuauibus odoribus, quibus ſpiritus reficiuntur.

Victus in prophylaxi.

De victu. Si venenum nondum eſt in corpore, Auicen. maxime probat victum pleniorem, pro præſeruatione a veneno, ſi timor eſt, ne venenum exhibeatur: a cibo enim copioſo vis veneni frãgitur, & facile prouocatur vomitus, quo vna cũ cibis venenum expellitur: cibo etiã pleniore meatus venarum replentur, vt corpus tam facile veneno non ſit peruium. Fieri etiam poteſt, vt e variis cibis, aliquis donatus ſit facultate bezoartica. In victu tenui, omnia ſunt contraria. Quãtum ad victus qualitatem, ante venenũ aſſumtũ, fugienda ſunt cibaria & potiones, in quibus eſt vapor & odor euidens: dum enim vtimur dulcibus, ſalitis, acribus, odoratis, nõ facile percipitur venenũ ammiſtum. Monendi ergo ſunt homines, ſi ſuſpicio eſt de veneno, vt antequã cibos deglutiant, prius optime maſticent, & deguſtẽt. Summa etiã cauendum eſt diligentia, ne cibi inficiantur: quod multis modis accidere poteſt: v. g. ſi inter decoquendum e tecto in lebetem ſcorpii decidũt; aut ſi in dolia viperę (quæ vino maxime delectãtur) ingrediũtur.

Victus in veneno actu præſente.

Quod ſi venenum iam ſit exhibitum; vires cito reficiendæ *aqua carnis & vino*. Si tamen venenum per manifeſtam caliditatem agat; a vino abſtinendũ, & aqua carnis adminiſtranda, correcta tamen refrigerãtibus, nim. *acetoſa, acido citri*, in quibus etiam vis ineſt bezoartica. Homines etiam poſt venenum nequaquam dormiant, c. 7. l. 2. de antid. Gal. Frictionibus & aliis quoque materiis veneno eſt occurrendum. De quibus hęc ſufficiant.

Dubitatio

Dubitatio hic de Vino viperino diſſoluenda eſt. Dioſcorides enim mortiferum eſſe dicit. At Galenus lib. 11. ſimpl. cap. de vipera, ſalutare eſſe ait, quod experientia in pluribus elephantiacis comprobauit. Galeni etiam ſententiæ Auicennas cap. de lepra ſuffragatur. Vt autem dubio huic occurratur, ſciendum per vinum viperinum intelligi vinum; in quo exſtincta ſit vipera. In hoc vino duo reperiuntur: *venenum peſſimum, & caro viperæ.* Venenum, proprietatem habet cordi hominis aduerſam: proprietatem tamen habet ſimilem proprietati alterius miſti, nimirum virulentiæ elephanticæ. Sicut enim ſimilitudo eſt inter magnetem & ferrum; ita etiam inter venenum viperinum & elephantiaſin. Fortior tamen eſt proprietas elephanticæ virulentiæ, remiſſior veneni: vnde virulentia elephantica venenum attrahit, non contra. Carnes viperinæ vim habent diſcutiendi, digerendi, diſſoluendi, expellendi materias in cute exſiſtentes: vnde carnes viperinæ in affectibus cutaneis admodum ſunt vtiles. Venenum igitur viperinum præditum eſt facultate & veneni viperini, & carnis viperinæ. Dum igitur elephantico exhibetur: venenum trahitur ad partes cutaneas a virulentia illa elephantica. Confluens autem venenum ad partes extimas, ὄχημα ſimul eſt & vehiculum illius facultatis, quæ in carne eſt viperina: Carnis ergo qualitas a veneno viperino delata ad exteriores partes, agit in virulentiam illam, digerendo, diſcutiendo, attenuando, vt e toto expellatur elephantiaſis. Quod ſi autem hoc vinum exhibeatur corpori non læſo, ſiue venenum in corpore ſit, ſiue non; ſemper mortiferum eſt: non enim tunc a partibus cutaneis attrahitur, ſed in cor impetu ruens, necem affert. *Vitium viperinũ quomodo elephãticis proſit.*

CAPVT VII.

De veneni quibuſdam ſpeciebus: & primum de Napello.

ABSOLVTA doctrina venenorum communi; ad ſpecialia accedemus. Venenum ergo procedit a miſtis, vel inanimatis, vt *arſenicum:* vel animatis. Animata illa, ſunt plantæ, vel animalia. Plantarum venena vel agunt ſecundum qualitates manifeſtas, nimirum vel caliditatem, vt *anacardus*, vel frigiditatem, vt *opium:* aut agunt ſecundum qualitates reconditas, easq; vel alterantes, vt *Napellus*, vel purgatorias, vt *veratrum album.* Venenum porro ex animalibus profectum duplex eſt: aut enim ipſum animal exhibetur, vt *cantharides*; aut venenum per morſum communicatur, vt in *rabie canina.* Nobis igitur ſufficiat agere de *Napello,* *Tranſitio.*

Anacardo, Opio, Veratro albo, Cantharidibus, & Veneno canino.

Natura napelli. *Napellus* eſt planta venefica vtraq; qualitate, & recondita & manifeſta: a tota enim forma ſumme homini aduerſatur, ita vt exhibitus ad ℥ ß. altero, aut primo etiam die interficiat. In ſummo etiam calidus eſt & ſiccus. Eſt autem venenum tam dirum, vt ſagittis hoc veneno tinctis vulnerata animalia, vi veneni, non vulneris, obeant. Auicennas napellum in lepra & morphæa conferre ait: vbi procul dubio, non ſincero, ſed caſtigato vtitur: vel etiam fieri poteſt, vt Auicennas eo in loco per napellum intelligat non venenum, ſed plantam illam, quæ prope radicem napelli naſcitur, & mus napelli dici poteſt, quæ ſimpliciter non eſt venenum. Vtcunq; hæc ſe habeant, a napello in medicina prorſus abſtinendum.

Vide animaduerſiones Fuchſii, & Mathioli, in hũc Auicennæ locum.

Mus napelli: pro quo muſcam legunt Angli Botanici.

Signa. Cognoſcitur napellum fuiſſe exhibitum, ſi tumor inflammatorius labia, os, frontem, oculos corripit, vt oculi præ magnitudine in loco deſtinato non contineantur. Lingua etiam intumeſcens, in ore detineri nequit. Totum quin etiam corpus tumore afficitur: nam cum venenum hoc ſumme calidum ſit & ſiccum, fit vt ſanguis fundatur, agiteturq;, vt ſpatio ampliore ſit opus, vnde tumores exſiſtunt. Oriuntur præterea vertigines & epilepſiæ: ob calidi huius veneni euaporationem in caput. Syncope ſequitur, & crura collabuntur: quia venenum eſt ſummæ actiuitatis, tota forma cordi inimicum, vt omnes vires frangat.

Præſidia. Venenum hoc, vt ſubſtantia, indicat remedium vacuans: ratione autem qualitatis & proprietatis, requirit bezoarticum: ob euidentem qualitatem, indicat refrigerans, & humectans.

Prognoſtica. Huius autem veneni ſumma eſt vis; vt, niſi diligenter occurramus, celerrime interficiat. Et ſi forte feſtinanter non iugulet, periculum impendet vel febris hecticæ, vel phthiſis: ratio, cum enim napellus celerrime interficiat, occurrendum eſt remediis, quæ occulta proprietate aduerſantur, hæc enim vt plurimum ſunt calida; quibus tollitur quidem vis recondita, non autem operatio quæ a manifeſtis prodit qualitatibus: vnde napellus ſua caliditate, in ſolidis partibus cordis imprimit calorem in habitu, a quo hectica febris. Deinde cum napellus ſit calidus, & erodens; pulmones erodendo phthiſin facit. Cito igitur & ſumma cum prudentia veneno huic occurrendum.

Materia præſidiorum. Expellentia remedia. Materia medicinalis vel Euacuans eſt, vel Alterans. Euacuans eſt Expellens, vel Attrahens. *De expellente.* Auicennas proponit vomitoria *e decocto napi, & vino, cum butyro, cum decocto corticum glandium.* In hoc autem vomitorio reſpicit, non tantum ad napelli ſubſtantiam, ſed omnes etiam eius qualitates. Subſtantiam reſpiciens, proponit vomitorium,

id eſt,

id eſt, euacuans. Cortex glandium, vim habet aſtringendi, ideoque vomitum non promouet, ſed tardat potius: adhibetur vero alia de cauſa, ſcilicet, ne venenum adeo repente ad cor tranſeat; ne etiam lac & butyrum, vias nimium laxent & aperiant. Qualitatem occultam reſpicit ſemen napi, & cortex etiam glandis: in his enim eſt vis bezoartica: miſceri etiam vomitorio poteſt aliquid theriacæ, vt ſimul vtamur materia vomitorii, & intercipientis, & bezoartici. Euidentes qualitates reſpiciunt lac & butyrum; quæ ſiccitatem, calorem, & inſignem acrimoniam huius veneni obtundunt. Decoctio etiam fit ſeminum & corticum in aqua, quæ vim habet refrigerandi. Hinc ergo diſcimus, eodem tempore exhibenda eſſe medicamenta, omnibus numeris contraria veneno: maxime vbi potens eſt.

Attrahentia præſidia.

Attrahens remedium eſt oleum viperinum, e ſcorpiis: nec improbo oleum Mathioli e ſcorpiis deſtillatum. Prodeſt etiam oleum Magni Ducis, applicatum arteriis manuum & pedum: axillis etiam ſi cor infici incipiat, temporum arteriis, ſi vertigines & epilepſia aſſint.

Alterantes materia.

Materia alterantes reſpiciunt qualitatem Reconditam, vel Manifeſtam. Quantum ad reconditam; probantur *magna antidoti, theriaca, Zedoaria, beZoar, vel huius loco poteſt exhiberi* ʒ j. *diambra, aut diamoſchu.* Notandum tamen, ſiue exhibeatur theriaca, ſiue Zedoaria, ſiue diamoſchu, aut aliud calorificum, ſemper miſcenda eſſe refrigerantia, quæ tamen ſint bezoartica: alias enim hectica vel phthiſis metuenda. Probat etiam Auicennas *quendam murem e genere ſoricis, qui frequenter in agro Tridentino reperitur: datur caro & puluis: efficacius eſſet deſtillatum, non amplius ligatum a ſubſtantia terreſtri:* Sed hic minus vix capi & comprehendi poteſt.

Muſca napello victitantes.

Num tuto vti queamus muſcis napelli.

Medicamentum bonum eſt, quod conficitur *e muſcis illis magnis, quæ nutriuntur napello. Nec improbatur planta, prope radicem napelli orta, quæ anthora dicitur:* radicis huius pulueriſatæ dari poteſt ʒ ß. & ʒ j. eſt enim alexipharmacum napelli. Dubitatur autem *qua ratione tuto aſſumi queant muſcæ quæ napello aluntur, & planta illa:* ratione alimenti enim eſt ſimilitudo inter muſcas & napellum: & quoniam inter hominem & napellum eſt diſſimilitudo, inter hominem quoque & muſcas erit diſſimilitudo. *Reſponſio.* In napello partes aliæ ſunt alimentales, aliæ veneficæ. Secundum partes igitur quaſdam alimentales, ſimilis eſt proprietas muſcis cum proprietate napelli: in hac tamen ſimilitudine proprietas muſcarum fortior eſt, vt muſcæ napellum vincant, & partes alimentales in ſuam ſubſtantiam mutent. Quantum ad portiones veneficas

napelli, hę muſcis ſunt contrariæ; verum quia in muſcis eſt ſumma vis, partes alimentales vincuntur, & veneficæ expelluntur, vt muſcæ veneno careant, & proprietate ſua efficaciſſima, dum exhibentur, napelli venenum expellere & ſuperare queant.

CAPVT VIII.

De Anacardo.

Natura anacardi. PER *anacardum* intelligimus non corticem, vel ſemen, ſed liquorem qui inter corticem & ſemen reſidet: qui e ſententia Auicennæ lib. 2. & 4. eſt venenum per manifeſtas qualitates, calorem nimirum & ſiccitatem in quarto gradu. *Diſcrimen caloris in ſinapi, napello, anacardo.* Cum autem *& ſinapi, & napellus, & anacardus*, ſint miſta in ordine quarto calida: differentia horum notanda eſt. Caliditas enim in ſinapi eſt organum formæ alimentalis, hoc eſt, formæ ſimilis humanæ naturæ: caliditas ergo non eſt venefica. Calor in anacardo & napello, eſt organum formæ diſſimilis, & proinde veneficus eſt calor: diſcrimen tamen in eo eſt, quod forma napelli eſt ſummæ actiuitatis; vnde napellus eſt venenum ſecundum qualitatem manifeſtam & reconditam: anacardi autem forma eſt minoris actiuitatis; vnde anacardus venenum ſtatuitur, non vtraq; qualitate, ſed euidente ſolum.

Signa. Indicatur e feruore in ore, gula, ventriculo, e febre acuta. Eſt enim anacardus in ſummo calidus, vnde calidos habet effectus.

Præſidia. Subſtantia igitur anacardi eſt euacuanda: oportet etiam refrigerare & humectare bezoarticis, vt forma diſſimilis, etiamſi minimæ ſit actiuitatis, e toto tamen opprimatur.

Prognoſtica. Celerrime autem oportet occurrere: alias enim homines obeunt, ratione tum febris acutæ, tum delirii.

Materia medica. Proinde Auicennas vomitorium probat *e lacte, butyro, iurib. pinguibus*: vt ſimul & euacuetur venenum, & eius immodica caliditas ac ſiccitas reprimatur; quam ad rem laudat *aquam hordei, aquam lactucæ, oleū violarum, inſeſſionem in frigidam.* Suadet, vt nō tantum vtamur potentia, ſed actu etiam frigidis: quia hoc venenum non ita prompte cedit, ob inſignem caliditatem & ſiccitatem. Auicennas autem non proponit materias attrahentes ad circumferentiam: immodicus enim huius veneni calor prohibet. A proprietate conferunt bezoartica, vt *nuces*: ſi quis enim anacardum cum nuce maſticet, non læditur, niſi in maxima copia ſit anacardus. Probantur etiam *grana pini*, quæ proprietate ſua anacardo aduerſantur.

Vtile

Vtile denique eſt *oleum illud, quod conficitur e ſemine Anacardi.* Naturæ ergo mirum in anacardo eſt opus: portio enim eius alia venefica eſt, alia bezoartica.

CAPVT IX.

De Opio, & Meconio.

OPium, ſecundum Galenum c.7.l.2.de antid. eſt lacryma & liquor, qui extrahitur e capitibus papaueris ſylueſtris. *Meconium* vero ſuccus eſt, qui extrahitur non modo e capite papaueris ſylueſtris, ſed etiam e foliis, dum ex vniuerſa planta contuſa, ſuccus exprimitur. Vtrumque frigidum eſt in quarto gradu: meconium quidem in principio quarti, opium vltra principium: ita vt differant tantum ſecundum magis & minus. Natura autem opii mirabilis eſt: habet enim vim inducendi ſomnum profundum: præterea etiam excitat pruritum inſignem, adeo vt homines excitentur a ſomno profundo: inſuper etiam ſenſum inſignis amaritudinis infert. Qua ergo de cauſa hi effectus diuerſi ab opio proficiſcuntur? annon enim ſomnus profundus frigidi; pruritus vero & amaritudo calidi ſunt effectus? Dicendum ergo opium ſubſtantias habere diuerſas: ſicut etiam lac & ſanguis. Opium enim habet partes frigidas, & craſſas; habet etiam partes calidas & tenues. Vnde ſi exhibetur opium, partes illæ calidæ, ad tenuitatem, facilius expelluntur, præſertim quia ſunt veneficæ, & ad ſimilitudinem carnis viperinæ ſponte feruntur in habitum corporis, vnde pruritus producitur. Partes autem frigidæ, quia ſunt craſſæ, in centro cōmorantur; vt niſi aſſit vehiculum, non ita facile partes illæ ad cor perducantur. Hinc qui opium exhibent vt interficiant, miſcent vinum, aut aromata: nec enim portiones opii calidæ poſſunt eſſe vehiculum frigidarum, quia vt veneficæ expelluntur, irritantes expultricē; & ſponte etiam inſtar viperinæ carnis ad circumferentiam mouentur: at vinum & aromata poſſunt eſſe vehicula, quia non expelluntur a natura, ſed potius a iecore & corde attrahuntur.

Opii & meconium vt differant.

Opii vt partes, ita etiā effectus diuerſi.

Vehiculum partium opii frigidarum.

Quæritur autem cum opium habeat partes & calidas & frigidas: cur frigidum ſaltem eſſe dicatur, & non potius calidum; præſertim quia forma partium calidarum eſt venefica: & quia opium excitat pruritum, inſigniter ſane erit calidum? Reſponſio. Frigidæ opii partes & quantitate plures ſunt, & qualitate ſeu gradu intenſiores, quam calidæ: frigidæ enim in quarto ſunt gradu, calidæ in tertio. Licet autem forma vtraque ſit diſſimilis; quia tamen vtraque etiam non eſt ſummæ ſed remiſſæ actiuitatis, & altera tantū

Opium non poteſt calidum dici.

qualitas in ſummo; fit vt ſecundum ſolas partes frigidas opium dicatur venenum. Nec etiam opium poteſt eſſe medicamentum calidum: medicamentum enim dicitur, quatenus iuuat: iuuat autem refrigerando, non calefaciendo; itemque interficit ſuffocando & exſtinguendo calorem natiuum.

Signa. Signa opii ſunt ſomnus profundus, & pruritus inſignis: illo a reliquis venenis calidis, hoc a reliquis frigidis diſtinguitur. Partes enim calidæ, dum expelluntur ad ambitum corporis, pruritum excitant.

Præſidia. Subſtantia opii vacuanda. Qualitas euidens contrarium requirit, occulta vero bezoarticum.

Prognoſticũ. Celerrime agendum: alias ita imprimit ſuas qualitates, vt non cedat.

Materia præſid. cheirurgica. Materiæ præſidiorum cheirurgicæ ſunt, & medicinales. Cheirurgicæ ſunt frictiones vehementes inſtitutæ aſperis linteis, manibus inunctis oleo de caſtorio, cum ſapone acerrimo. Vtendum etiam ligaturis vehementer adſtringentibus, cucurbitulis cum magna flamma, citra ſcarificationem, vt fiat euacuatio a ſuperficie cutis.

Materia medicinalis, eſt Euacuans, & Alterans. *Euacuans*, eſt Expellens, vel Attrahens. Expellens eſt vomitorium: ſecundum Auicennam. Galenus autem cap. 7. l. 1. de antid. *ad meconium exhibet olea, oxymeli: ad opium, quod frigidius eſt, exhibet vinum meracum plurimum*, vt ſic ſimul & alteretur per calorem, & euacuetur vomitu per magnam vini copiam. Quando autem homines vomere nequeunt, aut etiam ſi ad inteſtina deſcendit opium, probantur clyſteres, fortes quidem ſecundum Auicennam & Dioſcoridem: ſecundum Galenum autem fortes in meconio, mites in opio.

Conciliatio Dioſcor. & Galen. *Quæ diſcrepantia ita ſolui poteſt*: medioeribus & fortibus clyſmis in meconio vti licet, & in opio; vtriusque enim veneni ſubſtantia ſatis eſt rebellis: ſed in meconio expedit tantum vti acribus; in opio interdum acribus, interdum etiam mitioribus, qui acrimoniam partium opii calidarum attemperare queant. Attrahens materia eſt oleum valde calidum, & tenuis ſubſtantiæ, vt penetret, quale eſt *oleum de caſtorio & euphorbio*, quibus corpus inungendum. Aliquando tamen eſſet tutius vti *balneo aquæ dulcis*, aliqua tamen e parte calido, vt acrimonia partium calidarum temperetur, & propter colorem venenum euocetur.

Alterantia. *Alterantia* per qualitat. manifeſtas: probatur *medicamentum e ſatureia, origano, cinamomo*: deinde etiam probantur ob partes calidas, *acetoſa, lac caprinum, ius pingue v. g. cum adipe vituli.* Bezoarticum eſt *Caſtoreum, piper, crocus, aſa odorata, theriaca, mithridatium.* Et ſi pruritus plus iuſto infeſtet, expedit *cum magnis antidotis miſcere conſeruas refrigerantes.*

CAPVT

CAPVT X.

De albo veratro.

IN *albo veratro* vis lethalis duplex eſt: primum, vt nimia violentia attrahit: ſecundo, vt ſuperpurgationem facit. Subſtantia eius duplex eſt: altera ſimilis, diſſimilis altera: vtraque tamen venefica. Similis eſt, qua determinatus ſuccus ſcilicet melancholia, ratione ſimilitudinis attrahitur: & hæc venefica eſt propter immodicam actiuitatẽ: tanto enim impetu humor attrahitur, vt homines ſtrangulentur. Diſſimilis eſt etiã portio in veratro albo, quia eſt purgans validiſſimũ: & quia dum non euacuat, non in alimentum vertitur, ſed in venenũ, & cauſa eſt, vt ſucci corrumpantur. Qualitate calidum & ſiccum eſt in ſecunda manſione tertii gradus. *Natura albi hellebori.*

Si exhibitum eſt album veratrum, nondum tamen purgat cognoſcitur inde, quod patientes aſſerunt, ſenſibiliter ſe percipere, violenter a capite & partibus remotis attrahi materiam; vt conuulſiones ſuccedant, anhelitus difficiles, & veluti ſuffocari videantur. Adeo enim vehementer albus helleborus attrahit, vt quandoque cum impetu tanto confluant ſucci, vt ob viarum occluſionem non fiat purgatio, ſed propoſita potius oriantur ſymptomata. Si vero exhibitum veratrum purget; manifeſta eſt ſuperpurgatio, & copioſa euacuatio, quam difficulter ægri ferunt, vnde animi defectus & ſyncope oritur. *Signa.*

Cum autem albus helleborus, violenter ſuccos attrahat per venas, & tantopere viribus noceat, vt interdum mors ſequatur: præſidia igitur a tribus ſumenda: primum a veneno: ſecundo, a viis per quas materia fuit attracta: tertio a viribus. Quantum ad venenum; ſubſtantia indicat euacuans. Qualitas recondita diſſimilis, indicat bezoarticum. Qualitas recondita ſimilis, quæ ſcilicet ſuccum melancholicum attrahit, quatenus violenter attrahit, requirit medicamentum contrarium; quatenus autẽ a circumferentia ad centrũ attrahit, requirit diureticum, tanquã deriuatorium; & ſudoriferum, tanquam reuulſorium. Qualitas euidens, indicat refrigerans & humectans. Quantum ad vias; quia mors ſuccedit, in ſuperpurgatione, eo quod viæ nimis recludantur; indicatur adſtringens, & claudens. Virtus denique indicat ſui cuſtodiam: & virtus cordis, cordiale requirit. *Præſidia.*

Hellebori vis ſumma eſt: vnde conuulſio oritur. Quod ſi conuulſio fiat ab inanitione, deſperandum. Si autem fiat ob affectum oris ventri- *Prognoſtica.*

li, & neruorum, ita vt facultas non ob inanitionem lædatur, ſed ob errorem externum; tum occurri quidem malo poteſt, ſed difficulter: maxime ſi ſanguis egrediatur, ſi ſyncope ſuccedat, ſi cadat pulſus.

Materia præſidiorũ. primũ cheirurgica.

Materia cheiurgica. Venæ ſectionem Dioſc. & Auicennas in tractatibus de venenis, non proponunt. At Auicennas quarta, primi cap. 8. ait: ſi pharmacum ſoluens exhibeatur, & non ſuccedat euacuatio, ſed ſymptomata ſequantur vehementia, præſertim circa ſuperiores partes, tunc neceſſariam eſſe venæ ſectionem: quia adeſt principale indicans, nimirum ſanguis vi vehementi affectus; adeſt etiam virtus permittens, alias enim pharmacum dari non potuiſſet. Dum igitur corpus eſt robuſtum licet nõ ſit pharmacum, ſed potius cacochymum; poteſt tamen affici plenitudine determinata, quæ inflammationem efficiat. Virtus autem interdum adeſſe poteſt, vt dum helleborus a medico exhibetur, in doſi maiuſcula, & minus correctus, ob ignorantiã: interdum autẽ virtus nõ adeſt, vt dum a carnifice propinatur, hoc fine, vt vires collabantur, vnde tunc venæſectio locum non habet. Cum igitur hic ſermo fiat de helleboro albo, vt de veneno, non licet cum Auicenna venam ſecare: ſed vtendum calidis frictionibus, ligaturis vehementibus, cucurbitulis ſine ſcarificatione cum magna flamma.

Materia medicinalis Euacuans.

Materia medicinalis multiplex eſt. Ratione ſubſtantiæ veneni eſt euacuans, interdum per ſuperius, interdum per inferius: prout veratrum vel in ventriculo, vel in inteſtinis reſidet: & hoc potiſſimum intelligitur, dum in ὑπερκαθάρσει non egreditur ſanguis. Vomitorium poteſt eſſe *oleum cum aqua tepida* Si educere volumus per inferiora, vti debemus lubricis, deterſoriis & comprimentibus. Hinc probatur *aqua hordeacea*, *oleum amygdal.* Subſtantiam veratri detergunt *mulſa, decoctum caricarum*, *ſaccharum rubrum.* Si deterſa eſt; tum propinanda, quæ vim habent comprimendi, vt *myrobalani*, *tamarindi.* Clyſmi etiam proſunt, maxime ſi non fit purgatio (: dum enim perfidi homines veratrum exhibent, purgatio fieri nequit, quia corpus non eſt præparatum.) clyſter autem fieri debet ex eclegmate ſequenti: *Recipe radicularum hellebori albi*, ℔i. *aquæ fontis* ℔iiiß. *fiat infuſio per triduum: deinde fiat decoctio ad conſiſtentiam eclegmatis.* Quod ſi eclegma non adſit, nec etiam tres dies exſpectare liceat; breuiori temporis ſpatio fieri poterit infuſio, nimirũ hora vna *ſi pro* ℔i. *veratri, accipiamus aquæ* ℔iß. Et hoc eclegmate in modum clyſmi vtemur, cum aqua ſufficiente diluto. Poſſumus etiam hoc eclegma vlterius coquere, vt formam accipiat ſuppoſitorii: eſt enim efficaciſſimum remedium.

ſequun-

Sequuntur medicamenta, quæ reſpiciunt hellebori albi qualitatem. Ratione ergo qualitatis occultæ diſſimilis, nil præſtantius *theriaca:* quæ, ſi bona eſt, actum ſecundum cuiuslibet purgantis adimit. Ratione qualitatis occultæ ſimilis, quatenus nimis vehementer attrahit, probatur theriaca, ad hanc violentiam compeſcendum: theriacæ enim proprietas fortior eſt proprietate veratri. Auicennas etiam & Dioſc. laudant *puluerem e floribus nymphææ*, qui proprietate quadam violentiæ hellebori albi aduerſatur. Quatenus autem qualitas occulta ſimilis ad centrum trahit, vtendum diureticis & ſudoriferis: vnde Auicennas proponit *capillum veneris*, *feniculum*, *petroſelinum*, *ſemen melonum*. Sudorem cient *balnea ſicca calida*. Ratione qualitatis manifeſtæ, refrigerantia & humectantia ex vſu ſunt: *vt nymphæa, lactuca, malua, hordeum, viola &c.* Ob vias proponuntur adſtringentia, *vt rhus opſoniorum, roſa, cydon.* quibus poſt euacuationem materiæ noxiæ ſeu veneni vtendum; dum ſcilicet ſanguis euacuatur, qui ſalutaris eſt materia.

CAPVT XI.

De cantharidibus.

IN *Cantharidibus* partes quædam ſunt veneficæ, vt venter; quædam alexiteriæ, vt partes, alæ, caput. Quamdiu autem cantharides viuunt, vires vna animalis forma ita ligantur, vt altera pars in detrimentum alterius agere nequeat: nec enim alæ ventri, nec venter alis officit. Dum autem obierunt cantharides, partes illæ deſtitutæ vinculo, & priuatæ forma illa communi, ſecundum vires proprias operantur. *Cantharidum partes duæ.*

In *ventre* ſubſtantia ſeu forma eſt venefica, aduerſaria proprietati humanæ, & præſertim veſicæ: licet autem cantharides partibus extimis applicentur, vt occipitio, manibus, pedibus; interdum tamen patientes ſanguinem mingunt: cantharides enim ſponte vi ſua deleteria ad veſicam feruntur. Cantharides ſunt calidæ & ſiccæ in quarto. Et licet ventris forma ſit venefica, quia tamen non eſt ſummæ actiuitatis, vt in napello; ideo ventres non annumerātur venenis a tota forma, ſed calidis tantum venenis. Quoniam autem venenum calidum, aliud corrodens eſt, aliud non corrodens: hoc venenum eſt corrodens: vnde ventris ſubſtantia potius craſſa, quam tenuis arguitur, e c. 22. & 23. l. 3. ſimp. *De ventre. ergma.* *Qualitas.*

Extremitates cantharidum. In *partibus alexiteriis* ſubſtantia & forma eſt ſimilis corpori noſtro, maxime veſicæ (*. hinc recte medici, qui vtuntur veſicatoriis, non applicant extremitates, ſed tantum ventres.*) Proprietas autem harum extremitatum eſt ſummæ actiuitatis, alias non poſſent ſuperare proprietatem ventris; cum omnis actio fiat in proprietate maioris inæqualitatis, præſertim in venenis: & proinde etiam vehementior eſt proprietas in extremitatibus, quam in veſica; vnde liquet, veſicam non attrahere proprietate ſua extremitates, ſed in extremitatibus eſſe vim, qua ſponte in veſicam perducuntur. Calidæ ſunt & ſiccæ extremitates in tertio & ſubſtantia ſunt tenui.

Signa. Exhibitas eſſe cantharides cognoſcitur, e feruore circa veſicam oborto, ex ardore lotii, e mictu ſanguinis, e vertigine, delirio, tandem e ſyncope.

Præſidia. Subſtantia euacuanda eſt. Qualitas euidens, indicat refrigerantia & humectantia. Occulta qualitas requirit alexiteria veſicæ propria.

Prognoſticũ. Quoniam vero venenum eſt corroſiuum, antequam abradat occurrendum: ſi enim facta eſt abraſio, difficilis eſt curatio. cap. 22. & 23. l. 3. ſimpl. Galeni.

Materia medicinalis. Euacuans præſidium poteſt eſſe vomitorium, clyſter, balneum aquæ calidæ: vt venenum hoc omnibus modis per vomitum, aluum, poros cutis educatur: Præcedat autem vomitorium, quia tutius eſt, vt venenum

1\. euacuetur, antequam deſcendat. Notandum autem cum venenum ſit calidum, a calidis abſtinendum eſſe: & proinde vomitorium atque clyſteres conficiantur *e lacte, aqua hordei, & ſimilibus refrigerantibus.*

2\. Ratione qualitatis euidentis, vtimur *lacte, ſero lactis cum portulaca, ſeminibusque frigidis maioribus, & minoribus*, vt ſic & veneni exſtinguamus calorem, & veſicæ occurramus. Vtimur etiam diureticis, quorum vi venenum reſidens in veſica exſtinguitur: quod fit inſeſſione in decocto aliquo refrigerante *ex hordeo, lactuca, portulaca.* Expedit etiam *lac*

3\. *& ſerum in veſicam intromittere.* Poſtremo probantur alexiteria, vt *oleum liliorum, & quod efficacius, oleum cydon. Dioſcorides maxime laudat theriacam & mithridatium*, quia conficiuntur e pluribus ſimplicibus, vt rationi ſit conſentaneum, eſſe aliquas proprietates, ſimiles proprietati veſicæ: ſemper tamen refrigerantia miſcenda; quia venenum hoc eſt calidum. Vnde multum probantur *ſemina alkekengi: & extremitates duarum cantharidum cum lacte tute exhiberi poſſunt.*

CAPVT

CAPVT XII.

De rabie canina.

V*Enenum caninum* Galenus com. 17. ſect. 2. l. 1. prorhet. vocat hydrophobiam: quod tamen nomen veneno canino ab initio non conuenit, ſed longe poſt. Auicen. c. 7. l. 4. ait: rabiē canis eſſe conuerſionem ſuę complexionis ad melancholiā malignam & venenoſam. Vnde nil aliud intelligit per venenū caninum, quā inquinamentum atrabilare. Eſt inquinamentū; quia affectus eſt contagioſus: & ꝓinde adeſt putredo. Eſt a. hoc inquinamentū non fimoſum, ſed cinerulentum; quia ſuccus putreſcens redditur calidior, & ꝓducitur ab inſigni caliditate, vt in atram vertatur bilem, quæ aſſata putreſcit. Subſtantia ſeu forma huius veneni eſt diſſimilis, non tamen ſummæ actiuitatis: & proinde non eſt venenum a tota forma, quia nec ſyncope tam facile oritur, nec ſudores frigidi erumpunt, vt in venenis a tota forma fieri ſolet. Temperamentum eſt igneum, calidum & ſiccum. cap. de cancris, l. 11. ſimpl. comm. 17. ſect. 2. l. 1. prorhet. Et ſane venenum hoc ordine quarto eſſe calidum, teſtatur experientia: cum enim diſſectum eſſet monachi cuiuſdam cadauer, tria notanda apparuerunt: primo, nulla aderat humiditas aquoſa in pericardio, tota erat conſumta ab hoc igneo veneno. Secundo, ſinus cordis conſpiciebantur aridi, & ſanguine prorſus deſtituti. Tertio, in pericardio portio quædam fuit obſeruata ferme combuſta, & in puluerem redacta. In definitione ergo ſua Auicennas non proponit naturā & eſſentiā huius veneni, ſed effectus, qui ab hoc veneno in corpore humano & canis ꝓducuntur. Per cōplexionem melancholicā, hic nō intelligit temperamentum, q̄ a contento, id eſt a ſucco melancholico, q̄ frigidus & ſiccus eſt, ꝓducitur (l. 2. de temperam. Gal.) ſed eam cōplexionem melancholicā, q̄ generare poteſt ſuccū melancholicū atrabilarem, calidū & ſiccum. Complexionē a. hanc Auicen. malignam ſtatuit, id eſt contumacē in habitu, quæ maxima cum difficultate amoueatur: vnde etiam vlcera cacoethe: ratio: quia caliditas in habitum imprimitur, cum qualitates ſint ſummæ actiuitatis, & organa etiam ſint formæ contrariæ.

Natura veneni canini.

Temperies.

Hiſtoria rabie interempti.

Senſit autem Auicennas huiuſmodi venena non in continentia ſolum agere, ſed etiam in contenta: ait enim: accidit creaturæ vt varietur, & accidit eius complexioni vt alteretur. Inſinuans igitur actionem huius veneni in contenta, ait, accidere creaturæ vt varietur. Per creaturam intelligit

Venenū caninū agit in contenta, & continentia

ſuccos: ſic enim ſanguis cum iecore collatus, creatura eſt; iecur, creator. Per variationem intelligit, non alterationem ſolum, ſed mutationem formæ & corruptionem. Iſta autem corruptio duplex eſt, primum citra diſſolutionem miſti; cum ſanguis veneno canino corrumpitur, & mutatur in atrabilatem: ſecundo cum diſſolutione miſti; quando ſanguis veneno ita corrumpitur, vt putreſcat, & in cinerulentum inquinamentum diſſoluatur. Reſpiciens autem ad complexionem continentium, ait, accidere complexioni vt alteretur.

Gen ratio veneni canini in cane. Hoc inquinamentum, hoc opus, in cane ſequitur actionem læſam, idest coctionem canis. Hæc autem læditur (.cap. 1. l. 3. de ſymp. cauſ.) vel læſa facultate, vel ob errorem externum. Læditur & labefactatur facultas ob intemperiem calidã & ſiccam: & hoc potiſſimum accidit cani, animali ſatis calido & ſicco, vt facile eius caliditas & ſiccitas incrementum ſumat, & ita hoc venenum producatur. Hoc igitur fieri poteſt, impedita facultate ob obſtructionem, qua plus iuſto calor accenditur. Error etiam externus facultatem lædit; quem duplicem Auicennas proponit: nimirum aerem, cibum, & potum. Aere enim tum calido, tum frigido, ſucci redduntur atrabilarii & venefici: calore enim ſucci, accenduntur; frigore ſtipantur corpora, vt ſucci, qui vacuari nequeunt, inflammentur. Huc reſpicientes Dioſc. Aetius, Paullus, aiunt rabiem hanc potiſſimum inuadere æſtate & hyeme: oculos enim hi dirigunt ad generationem huius veneni, & rabiem incipientem. At Auicennas, non tantum de incipiente, ſed etiam inualeſcente loquens, addit ver & autumnum, quibus rabies vigere ſolet: vere enim commouentur ſucci hyeme geniti: & qui æſtate procreati ſunt, ſuccedente autumno non poſſunt diſſlari, vnde rabies excitatur. Quoad cibum & potum; ait Auicen. produci hoc venenum, ſi canis ſanguinem putrefactum ſorbeat, aut carnes putridas deuoret.

Generatio veneni canini in homine. Idem dicendum de ortu huius veneni in homine. Quoad læſam facultatem; differentia eſt inter hominem & canem, quod in hoc frequentius generatur, quoniam caliditas canis facilius intenditur. Præterea venenum caninum magis eſt deleterium, quam quod interdum in homine ob intemperiem calidiorem generatur. Quantum ad errorem externũ potiſſimum in homine gignitur hoc venenum ob præſentiam virulentiæ caninæ, per morſum illatæ, quæ initio exiguæ eſt copiæ, poſtea vero agens in ſanguinem, eum in ſuam naturam conuertit: vnde fit, vt a cane rabido demorſi, modo poſt menſem primũ, modo poſt 6. modo etiã elapſo anno, rabidi fiant: quod fit ob variam corporis conditionem. Si enim v. g. canis eiaculetur virulentiam copioſam & admodum acrem, per morſum; & homo

mo qui mordet corpus habeat bilioſum, prędítum ſuccis calidis, qui facile atrabilarii euadũt: tunc breui tẽpore, etiã vno mẽſe, homo rabidus euadit.

Virulentia hæc inter initia, dum adhuc pauca eſt, & a corde remota, nõ agit in cor, & proinde ſigna rabiei nondum vlla apparent. Cognoſcitur tñ venenum eſſe in corpore hominis a cane demorſi; primũ e ſignis rabiei in cane, qui momordit, apparẽ tib. c. 16. l. de ther. ad Piſ. Si enim canis eſt gracilis, ſi oculos habet flãmeos, toruos & ſqualidos, ſi linguã ore cõtinere nõ poteſt, ſi huc & illuc vagatur, aurib⁹ pendulis, caput deorſum inclinãs, vmbram ſuam allatrans, ſpumã ore oſtendens, ſolus currẽs, aliis canib. fugientibus, indiſcriminatim homines mordere tentans: facile apparet canẽ eſſe rabidum, & proin hominem etiam demorſum contagio eſſe infectũ. Pręterea alia quoq; ſecundum Paulum & Aetium ſunt experimenta: Dum enim vulnus adhuc eſt recens, ſumantur nuces, & contuſę applicentur vulneri, detineanturq; per noctem integram, & exhibeantur gallinis, vt deuorent Si enim ab harum eſu pereunt, venenum latere patebit. Panis etiam ſecundum Aetium applicandus eſt vulneri, vt ſanguine inficiatur, & tunc cani exhibẽdus: quod ſi canis nec comedere, nec olfacere velit, in corpore venenum eſſe ſtatuendum.

Signa veneni adhuc in corpore latitantis.

Canis rabidi indicia.

Si venenum copioſum eſt, progreſſu temporis vehementer agit, & cor occupat; & tunc ſigna ſunt euidentiſſima, quorũ ratio reddi fere nulla poteſt: timent ergo aquam, & omnem humiditatem, licet aqua non ſit præſens: interdum intenditur timor, & oritur imaginatio canis; interdum nõ intenditur, ſed patientes euadunt nauſeabundi, adeo vt maxima cum difficultate aquam hauriant: & tandem cum aquam bibunt, illico ſtrangulantur, & pereunt. Ratio ergo videtur talis afferri poſſe, e c. 16. l. 2. de ther. ad Piſ. In rabie canina, ob nimiam ſiccitatem, eſt indigẽtia, & proinde quoq; deſiderium humidi: ſed quia rabidi mente ſunt alienati, humiditatem deſpiciunt, & ob delirium auerſantur id quod iuuare poſſet. Vt autem hæc melius intelligantur, quædam ſunt explicanda. *I. Cur homines rabie affecti timeant.* Reſponſio. Id fit propter abundantiam ſucci atrabilarii, a quo vapor ater, melancholicus, ad cerebrum fertur, & ſpiritum animalem tenebricoſum reddit, vnde actio læditur, ob errorem externum, id eſt, ob ſpiritum animalem, tenebricoſum redditum. *II. Cur potius aquam timeant, quam aliud obiectum?* Reſponſio: quia adeſt indigentia humidi: vt propterea ſpecies humida aquæ in cerebrum imprimatur. *III. Cur, ſi aqua affertur, quandoque intendatur timor; & quandoque nauſeabundi euadant?* Reſponſio. Si aqua præſens non eſt, timent: præſente ergo aqua magis augetur timor, dum oculis obiicitur. Interdũ eſt recordatio morſus, vt ima-

Signa veneni copioſi, id manifeſto agentis.

Cur rabidi aquam timeant.

ginentur adeſſe canem. Nauſeabundi autem euadunt, quia os ventriculi a veneno afficitur, vnde in ore ventriculi ſenſus quidam triſtis excitatur, qui impertitur ſenſui interiori, eſtque in cauſa, vt a cerebro impertiatur vis illa appetens infeſta & noxia: vnde quemadmodum ſi ori ventriculi vis animalis a cerebro recte offertur, bonus fit appetitus, cui famulatur attractrix ventriculi; ita dum vitiata offertur facultas appetens a cerebro, nauſea fit, cui expultrix famulatur: inde fit, vt aquam hauſtam rurſus euomant.

IV. Qua ratione Auicennas dicat, rabidos aquam bibentes perire. Galenus vero aſſerat, aquam rabidos iuuare poſſe, ab ipſis tamen reſpui? Reſponsio. Rabies canina, vel eſt inter initia, vel in progreſſu. Si eſt in initio; aquæ potus iuuare poteſt. Si in progreſſu, & timor perdurat; tunc e potu aquæ homines pereunt, quia ſpiritus vitalis e toto ferme eſt diſſipatus, vt facile & celerrime exſtinguatur.

Indicatiões. In præſidiis inueniendis, oportet reſpicere ad Venenum, & ad Corpus, quod venenum admittit. Veneni ſubſtantia eſt euacuanda. Forma requirit bezoartium ſeu alexiterium: quod feliciter cum vacuantibus coniungitur: niſi enim operatio venefica adimatur, in corpus agit venenum, nec ita facile cedit vacuantibus. Manifeſtæ veneni qualitates, indicant refrigerans & humectans. Præter venenum, oportet perpendere corpus rabie affectum: in quo ratio habenda & Contentorum, & Continentiũ. Quantum ad Contenta; oportet toti occurrere: vnde indicatur remedium euacuans, præſertim ſuccum atrabilarium. Quoad Continentia; intemperies calida ſiccaque, indicat refrigerans & humectans: proprietas autem cordis, requirit medicamentum Cordiale.

Prognoſtica Hoc malum curari poteſt, ſi homo nondum rabie eſt affectus: poteſt enim venenum exſtirpari, & cordis proprietas roborari. Sed ſi homo rabie afficitur, & adeſt timor aquæ; etiamſi omnia adhibeantur, curari nequit. Mentio fit duorũ qui ſint ſanitati reſtituti: ſed Aëtius inquit, hos non fuiſſe demorſos a cane, ſed ab alio homine: & hi interdum curari poſſunt, etiam cum incipit aquæ timor.

Venæ ſectio. Materia chirurgica. In morſu canis rabidi, & cuiuſcunq; animalis venefici, optimũ eſt venã ſecare, ſi corpus ſit repletum, & venenum ſit diſperſum: neq; ſit tale venenũ, quod ratione ſimilitudinis facile ab alio veneno attrahatur; tũc enim venæ ſectione nõ eſt opus; vt in morſu ſcorpii, cui ſanando applicatur ſcorpius. Non aũt oportet ſecare venã primo die, ſed cũ iam venenum diſperſum eſt, ob abſentiam medicorum qui inhibere debebant. Ab initio autem venenum in parte vulnerata hærens, indicat euocationem ad ſuperficiem: quod ſi tunc ſecetur vena, introducitur venenum.

Laudan-

Laudantur etiam cucurbitulæ & hirudines. Ampliandum eſt vulnus. Vicinæ partes ſcarificandæ ſunt, vt ſanguis egrediatur, & cũ eo venenum. Locus ferro inurendus, & eſchara celerrime amouenda, vt cito euocetur venenum: id quod ſpatio bidui poſſumus aſſequi, vt etiam magnam eſcharam euellamus, dum frequenter applicamus butyrum adeo calefactum, quantum patiens ſuſtinere poteſt. Apertus autem locus per 40. dies ſeruandus eſt. Quod ſi pars demorſa ſit exquiſiti ſenſus, hæc adhiberi nequeunt: ſed partibus vicinis non demorſis, quæ facilius ferre poſſunt, prædicta ſunt adhibenda: parti autem demorſæ, mitia applicari poſſunt medicamenta, de quibus in materia medicinali. Cum demorſus miniſtrum habere poteſt, qui ore exſugat venenum, id non eſt improbandum: eſt autem pium, vt fiat citra detrimentũ miniſtri: fiet autem citra noxam, ſi vlcuſcula in ore nulla apparent: & præterea os ipſius fouendum eſt oleo, quod venenũ hærere nõ permittit. Vlcus autem ſatis diu apertum eſt detinendum. *Cucurbitula: ſcarificatio.* *Exſuctio oris.*

Materiæ medicinales ſunt Euacuantes, & Alterantes. Euacuans, eſt Expellens vel Attrahens. Expellens eſt, quod proprietate recondita ita roborat proprietatem corporis noſtri, calorẽ & ſpiritum, vt hoc venenum facile expellatur. Huius farinæ eſt *medicamentũ e cancris fluiatilibus vſtis, & puluerisatis.* E cancris, puta, cauda deſtitutis, qui vulgo Mollucci dicuntur: Exhibetur hoc ad quantitatem magni cochlearis, quoties primis diebus occurrimus: ſi vero non primis diebus, eſt exhibendũ ad duo cochlearia. Probatur quoque *alyſſum: item, coagulum catuli adhuc lactentis. Ficus ſylueſtris cortex ad* ℥j. *Magna etiam laudantur antidoti, præſertim cum aqua acetoſa exhibita.* Hęc tamen medicamenta nõ ſunt exhibenda, quando homo iam rabie afficitur, ſed ante illud tempus, & quamprimum, niſi quod impediat. *Pharmaceia.* *Expellentia.*

Attrahens, qualitate Occulta, aut Manifeſta attrahit. Occulta qualitas, ſimilis eſt vel humoribus, vel veneno canino. Humores enim dum purgãtibus euacuantur, ſimul etiam venenum educitur: vnde probantur *catapotia ex helleboro, elaterium, veratrum album: item, vehementiſsima medicamenta, vt antimonium.* Et ſi corpus nõ ſit ita robuſtum, vt hæc ferre queat, fiant medicamenta *e ſena, polypodio, epithymo, helleboro nigro.* Hæc autem ab initio vſurpanda non ſunt, quia materia eſt cruda, & venenum tantum eſt in parte demorſa. Poſt tres autem dies (: *ſemper enim præſentia indicantis eſt reſpicienda:*) ſi venenum per corpus ſparſum eſt, pharmacum exhibẽdum, etiamſi materia nec cocta ſit, nec turgeat. Attrahunt etiam quædam ſimilitudine cum veneno canino; nimirum *medicamentum e ventre cantharidum, cum aquali portione lentium excorticatarum: quod ad* ℈ß. *per plures dies* *Attrahentia.* 1. 2.

exhibendum, quia præſentia indicantis per plures dies perſeuerat: prodeſt autem hac ratione: cum enim medicamentum ad veſicam perducitur, attrahit venenum, & id cum ſanguine excernit, mictu cruento. Inter initia quoque *cantharides loco demorſo applicandæ: & præcipitatum quoque applicari poteſt: vt etiam hepar canis rabidi.*

3. Quædam denique manifeſta qualitate attrahunt. Vnde per initia, dum patientes ratione loci affecti nolunt admittere cantharides, poſſumus *animalia viua nuper diſſecta, parti applicare, vt catulos, columbas, gallinas:* hoc enim calore virulentia euocatur, & dolor mitigatur. Vel hoc imponatur: ℞ *cineris cancr. fluuiat. allii, menthæ, gentianæ ariſtolochiæ rotundæ ana ℥ ij. bacc. lauri, boli Arm. ana ℥ j. cum ſucco menthæ fiat emplaſtrum.* Progreſſu etiam temporis, cū venenum per corpus diſperſum eſt, probatur *balneum aquæ dulcis calentis*, vt aperiantur pori, & venenum euacuetur.

Alterantia. Materiæ alterantes, agunt qualitate Occulta, aut Manifeſta. Occulta, quæ modo ſunt propoſita, quæ vincunt calorem corporis & ſpiritus, vt venenum expellatur. Talia poſſunt eſſe materiæ expellentes & roborantes: *vt ſerum, aqua fabrorum, aqua acetoſæ & lactucæ.* Hæ aquæ facile ægris dari poſſunt, ante timorem aquæ: at cum timoris iam adeſt principium, inſciis ægris danda: quare vas aqua repletum ſit occluſum: & arte etiam poteſt confici vas, in cuius parte ſuperiori ſit vinum, in poſteriori aqua, vt ſic decipiantur. Bibere autem poterunt aquam per fiſtulam longam, vt ſic aquam non intueantur.

Victus. De diæta pauca dicenda. Obeſt victus tenuis, quia ſucci redduntur acriores & maligniores: ſit igitur mediocris. Cibi interdum acriores, interdum mitiores conueniunt: vnde ſecundum Aetium inter initia *allium* exhiberi poteſt, non autem temporis progreſſu, ſic enim venenum redderetur efficacius. A potu *vini* abſtinendum. Progrediente malo etiam a *theriaca* deſiſtendum: & potius refrigerantibus vtendum. Inter initia, poſt triduum, aut quatriduum exhibito pharmaco, & ſecta vena, probatur *agrimonia*, quæ contra virulentiam caninam plurimum valet.

FINIS.

INDEX

INDEX
RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN
Practica Medicina HIERONYMI CAPIVACCII contentorum.

Serie Alphabetica conſcriptus.

A.

AGaricus partes habet alexipharmacas. 1070
Agendi efficacia, ſeu actiuitas in miſtis maior, vel minor. 1049
Agglutinantia: vide, vlcus agglut.
Αἱμωδία. 346.349
ἄγνον σωματικόν. 361
Akilus Auicennæ. 311
Albugo oculi. 302
Albugo vt tingenda. 305
Albuginei humoris in oculo vitia. 311
Album profluuium. 810
Alchaſi, affectus oculi. 267
Alchatrab Auicennæ. 113
Alex. Tralliani lapſus. 1010
Alexander notatur, quod temere Galenũ reprehenderit. 237
Alkalkangi Auicennæ ad hydropen. 690
Alexipharmaca. 525
Alexipharmaca roborant expultricem omnium partium: nec tantum ſudoribus virulentiam exigunt. 5 0
Alexipharmaca ſanitatis etiam tempore locum habent. 1065.1066
Alexipharmaca nimia doſi rationem habent veneni. 1049.1058.1061.1064
Alexipharmaca roborãtia cor. 1065.1072
Alexipharmacum medium eſt inter corpus & venenum. 1064
Alexipharmacum quid. 1064
Alexipharmacum primo in corpus agit, non in venenum. 1064
Alexipharmacorum natura. 702
Algiehar Auicennæ. 302
Alimenta venenata longo vſu carnes animalium inficiunt. 1051
Alimentales portiones veneno admiſtæ, aliquando vincuntur, aliquando non 1050
Alimẽti e potentia in actũ deductio. 1054
Alimentorum differentiæ. 997
Alimentum vincitur ſolum ſecundum actum primum. 1049
Alimentum quid. 1048
Alintiſar Auicennæ. 276
Abdominis muſculorum inflammatio. 716
Abdominis perforatio: vide παρακέντησις.
Abortus cauſſæ. 844. curatio. 847. diff. & ſigna 845. indicationes & prognoſtica. 846
Abortum facientia. 841
Abortum prohibentia. 848
Abſceſſus e phlegmone. 506
Abſceſſus internos rumpentia. 513.446
Accidentia quoque conſtant materia & forma. 908
Acetum, vinum eſt mortuum. 943
Acetum in arthritide vitandum. 866
Acetum neruis inimicum. 210. 391.795
Acetum ad ſitim. 558
Acetum ledit vterum. 795
Acetum vigilias inducit. 58
Acetum an in cephalalgia conueniat. 57

Acetum diuerſis conſtat partibus. 999. 943
Acetum in alui fluxu vitandum. 648
Achores. 15
Acida famem intendunt. 545
Acinus. 228
Actus ſecundus ſæpe remouetur, manente primo. 340.543
Acutæ febris indicia. 923
Adamas orientalis geſtatus ad venena. 1073.
Aer auri ingenitus. 330.331.332
Aer in phlebotomia conſideratur vt ſignum virtutis. 967.
Aer peſtilens. 1036.1038
Aer quis conueniat in febribus putridis. 996
Aetii locus difficilis. 853
Ægilops. 311
Ætas conſideratur vt ſignum virium. 967
Affectio circularis in vertigine. 131
Affectio ignea ſpirituum in mania. 121
Affectio primaria, & per eſſentiam, non ſunt idem. 99
Angor: vide, cardialgia.
Anguria. 1001
Anguſtiæ ſpecies & cauſſæ. 138. 165. 166. 180.198.374.441.601.781.
Anhelatio difficilis. 374
Aniuden Auicennæ. 446
Animalis facultas redditur viſoria in cryſtallino. 319
Animi deliquium. 431
Anodyna dolorifica. 37.45.66.
Anodyna ſtupefacientia & opiata. 38.46. 185.255.256.348.394.403.587.618.649. 6?0.804.868
Anodyna calida digerentia. 39.47.393. 616.869
Anodyna humectantia. 809
Anodyna frigida non opiata. 256.348
Anodyna, calidum natiuum ſeruantia. 38.47.271.393.616.659.
Anodynum in genere. 37.385.616.864.
ἀνορεξία: vide, inappetentia
ἀντιάδες. 228
Antidoti vide, alexipharmaca.
Antimonium ad arthritidem. 882
Antimonium in melancholia. 116
Antimonium raro & vix luem curat veneream. 884
ἀπεψία. 554
Apium epilepſiam concitat. 154.163
Apoplexia per conſenſum datur. 166
Apoplexia. 164. & eius cauſſæ. 165. curatio 171. definitio. 164. differētiæ & ſigna. 162. indicatiões & prognoſtica. 168
Apoplexiæ diſtinctio a cognatis affectibus. 167
Apoſtema: vide, abſceſſus.
Appetitus naturalis. 528
Appetitus quotuplex. 528
Appetitus animalis, ſeu ſentiens. 528
Appetitum, & ſenſum ſuctionis obtundentia. 543
Apri dens ad pleuritidem. 394
Aqua carnis inſtaurans. 587
Aqua in aſcite vbi, cur, & quomodo colligatur. 672
Aqua inter cutem: vide, hydrops.
Allium an ſitim excitet. 625
Allium theriaca ruſticorum. 625
Allium appoſitum exulcerat, aſſumtum nequaquam. 71
Aloe non vtendum venis actu reſeratis. 412
Aloe aperit orificia venarum. 412
Alopecia. 2.
Altarfati Auicennæ. 296
Alterantia in lue Venerea. 882
Altimarus notatur. 645. 669. 681. 682. 146. 851.
Alui conſtipatio. 602
Alui profluuium: vide, fluxus.
Alucinatio eorum, qui ephemeram cum horrore inuadentem putridam ſtatuunt. 9?7. 938.
Alucinatio quorundam in morbo definiendo 9?9.
Alucinatio practicorum in deſignanda externa pleuritide. 384
Alucinatio multorum circa diabetē. 738
Alucinatio eorum qui reſolutis pinearũ copiam imperant. 210
Alucinatio multorum circa catochũ. 186

Alucina-

Alucinatio ſtatuentium omnem hecti-cam eſſe morbum calidum in habitu. 1030
Alucinatio vulgaris, hecticam incipientem facile curari, difficulter cognoſci. 1031.1032
Alucinatio eorum qui dorſo adhibent ſcarificationes in febribus putridis. 971.993
Alucinatio multorum de loco vnde materia intermittentium tranſmittitur. 952.953
Amara necant lumbricos. 632
ἀμαύρωσις. 321.322.323
ἀμβλυωπία. 321.322.323
Amentia: vide, ratiocinatio læſa.
Anacardina confectio. 130.209
ἀνατρέμωσις. 372.407.654.797
Anaſarca. 662. eius cauſſæ. 673
Anchilops. 311
Aneuriſma. 428
Angina. 352. &c. curatio. 356
Angina exquiſita & notha. 353
Aqua oculi: vide, ſuffuſio.
Aquæ frigidæ vſus, in ephemera, in febre continenti. 1015.939
Aquam hydropicorum exſiccantia, & abſorbentia. 667
Aquam hydropicorum vacuantia. 662. 669.814
Ardens febris. 1013
Areæ. 2. harum curatio. 7
Argemon affectus oculi. 267
Argenterius notatur. 670.738
Argentum viuum: vide, hydrargyrum.
Arquatus: vide, icterus.
Arſenicum geſtatum, contra peſtem. 1041.1046.1070
Arteriotomia. 42.139.255
Arthritis 860. &c eius cauſſæ 861. curatio 865. differentiæ 862. indicationes & prognoſtica. 864. ſigna. 863
Arthritis catarrhalis. 227
Arthritis tophacea incurabilis. 865
Arthritis fit repletis ligamentis. 861
Arthritis quando admittat purgantia. 867
Artes conſtituuntur memoria, ſenſu & mente. 17
Articulos roborantia. 869
Articulorum dolor: vide, arthritis.
Artus læduntur inunctione hydrargyri: vtque ſuccurrendum. 872
Aſcarides. 630
Aſcites 662. eius cauſſæ. 671
Aſpaſia, meretricum fucus. 817
Aſſatio. 983
Aſthma. 375
Aſtringentia in malis ventriculi a quo indicentur 459. vſus eorum. 472.474. 586.587.593
Aſtringentia. 415.525
Aſtringētia vt valeant contra calculū 748
Aſtringentia. 648.657.803.817
Attenuantia 698.711.726.730.731.867
Atheroma. 312
Atrophia oculi. 314
Attractio ventriculi læſa. 559
Attrahentia per cutis meatus in febribus putridis. 991.992.
Attrahentia venenum e profundo. 1070. 1071
Attractio fit deriuatione & reuulſione. 78
Attractio non fit ab eodem, ſed a ſimili 1060.
Auditus læſio 328. &c. cauſſa efficiens & definitio. ib. curatio. 335. differentiæ, & ſigna 332. indicationes 334. prognoſtica. 335
Auerroes Galenum impugnans confutatus. 104
Auerroes de alexiteriis ſano non exhibendis. 1065.1066
Augmentum febris. 915.916.918
Auicennæ codex emendatur. 723
Auicennæ laus. 318
Aulunum Auicennæ. 265.267
Aurigo: vide, icterus.
Auribus inſtillandum ad oculi dolorem. 256.
Auris nomine quid intelligatur. 228
Auris pars præcipua eſt neruus expanſus. 328

B.

Balani: vide ſuppoſitoria
Balnea ſulphurea ad tremorē 195. in menſiū ſtillicidio 809. ad arthritidem. 896
Balneum aquæ dulcis, in Melancholia 117. 119. in mania 124. in epilepſia 164. in tremore 195. in ſpaſmo 219. in catarrho 239. in ſicca dyſcraſia cryſtallini. 317. in cal. & ſicc. dyſcraſia ventriculi. 476. in cholera 591. in colica 617. in aluí fluxu 648. in iſtero 707. in menſibus ſuppreſſis. 794
Balneum cum vino medicato paratum in paralyſi 209. in ſpaſmo. 220
Balneum ex oleo in ſpaſmo. 219
Balneum e lacte in ſpaſmo. 219
Balneum in ephemera 939. 117
Balnei partes. 939. 117
Balneum in hectica. 1053
Balneum in putrida febre. 992
Balneum ſiccum in paralyſi. 200
Balnei vſus in materia venenata 170
Barba alba ſegnes in exercenda venere indicat. 765
Baſiliſci venenum eſt qualitas ſincera. 1050
Bechica: vide, expectorantia.
Bezoar. 1073. 1042. 1046. 1047. 1076. 1077
Bezoartica: vide alexipharmaca.
βήξ. 359
Bilis nigra quadruplex. 1025
Biliosa febris. 1007. 1016
Bilis abundantis ſigna. 437
Bilis quo tempore educenda. 116
Βόθριον, oculi affectus. 266
Bubones Gallici. 895
Bubones interdum luem Gallicam penitus eradicant. 879
Βούλιμος vide, fames vaccina
Βραδυπεψία. 554
Braſſica ebrietatem arcet. 57

C.

Cachexia 669 eius ſigna 676. indicationes. 677. prognoſtica. 679. curatio. 682
Cacochymiam præparantia & purgātia. 15
Cæcitas nocturna. 323
Calculus inteſtinorum. 608
Calculus renum. 738. &c. curatio. 742
Calculum comminuentia. 744
Calculi natura & cauſſæ. 739
Calefacere tutius eſt quā refrigerare. 461
Calidam intemperiem corrigentia. 48. 86. 119. 184. 237. 326. 336. 349. 472. 544
Calidi innati vitia ſecundum qualitatem & quantitatem. 199
Caliditas cur venenata in euphorbio, non in ſinapi. 1062
Calidum innatum quot modis lædatur. 519
Calidum inſitum differt a temperamento. 508
Calidum innatum ratione operationis dignius eſt ſpiritu animali. 133
Calidum innatum cerebri. 126
Caligo, ob corneæ craſſitiem & humiditatem. 321
Calor innatus, & ſpiritus innatus ſunt idem. 668
Calor in febre. 908
Calor natiuus quatuor modis lædi poteſt. 9 8
Caluitium. 2. eius curatio. 11
Cancer ſuppurari nequit. 516
Cancri fluuiatiles ad morſum carnis rabidi. 1089
Cancroſus cerebri tumor. 98
Caninum venenum ſeipſum multiplicat. 1155
Canis rabidi indicia. 1087
Canities. 1.14
Cantharides ad fœtum mortuum eiiciēdum. 851
Cantharides ad iſchuriam hydropicorum. 688
Capilli vt fului ac nitidi faciendi. 15
Capillorum color vitiatus. 13
Capillorum defluuiū. 2. huius curatio. 10
Capillorum defluuium in lue Gallica. 10
Capillorum defectus. 2
Capillorum tinctura. 13. 14

Capitalia, ſeu capiti appropriata: vide, cephalica.
Capitis affectus externi. 2
Capitis affectus inter 23
Capitis dolor. 2. eius curatio. 41
Capitis dolor ab aere vel ventis. 26
Capitis dolor ex ebrietate 57.62
Capitis dolor ex odoribus 62
Capitis intemperies vt curanda 48
Caput vacuantia. 53.54.84
Cardiaca. 518
Cardialgia 517 &c. cauſæ 519. curatio 524. differentiæ 520 indicationes 522. prognoſtica 523. ſigna 521.
Caries in lue Gallica. 896
Caro magis nutrit quam panis. 221
Carnem generantia in vlcere. 269. 272. in lacrymalis penuria. 309. in vlcere ventriculi. 516
Carnes animalium telis venenatis vulneratorum, tuto edi nonnunquam poſſunt. 1051
Carnis differentiæ. 998
Carus communiter dictus. 175.
Carus proprie dictus 179. &c.
Caro detentus num ſentiat. 180
Caſſia. 977
Caſtratorum carnes ſuauiores. 838
Catalepſis vide, catochus.
Cataphora ſomnolenta. 175
Cataphora vigil phrenitica. 186
Cataphora vigil pigra & non pigra. 186
Cataracta. vide, ſuffuſio.
Catarrhale profluuium 641
Catarrhoſi vix ſunt ſplenetici 230 233
Catarrhus 225 &c eius cauſæ 228. curatio 234. definitio 225. differentiæ & ſigna 230. indicationes 231. prognoſtica. 233
Catarrhus fit etiam ab intemperie calida. 229
Catarrhus ſequitur malam coctionem cerebri. 228
Catarrhus morborum plurium parens. 233.
Catharetica medicamenta. 311
Catochus nothus interdum coma vigil dicitur. 186.187
Catochus notus miſtus eſt ex inflammatione phrenitica & lethargica 188
Catochus exquiſitus. 186. &c.
Catochi exquiſiti & nothi diſcrimen 187.
Catochi & tetani diſcrimen. 187
Cauſa continens morborum. 361
Cauſus exquiſitus. 1013. nothus. 1012
Cauteria vide, fonticuli.
Cauterii & veſicatorij differentia. 684
Cephalalgia: vide, capitis dolor.
Cephalica medicamenta 62. 65. 145. 162. 163.
Ceratum quid. 60
Cerebrale profluuium. 641
Cerebrum fœtus e qua materia. 825
Cerebrum eſt frigidiſsimum membrorum principalium. 176
Cerebrum eſt ſedes facultatis animalis. 176.
Cerebri ventriculi ſinguli ſingulis functionibus deſtinati. 72
Cerebri facultates tres ſunt determinatę. 126.
Cerebri facultates interiores ſedibus diſcluſæ ſunt. 73
Cerebri craſſum excrementum. 226
κέρχνος. 359
Chalybis præparati vſus in melancholia. 318.
Chalybis limatura. 707.711 726.730.
Chateman Auicennæ, affectus oculi. 267
Cheiragra. 860 862
Chemoſis oculi. 248
Chinæ natura & facultates. 883
Cholera, vel cholirica. 588. &c. curatio. 592.
Cholera arida. 589
Chylificatio læſa 554. &c. eius cauſa. 555. curatio. 564
Chyloſus fluxus. 640
Chylus quid. 554
Cibi faſtidium vide, inappetentia.
Cibi putredini apti. 944
Ciborum recta in febribus putridis adminiſtratio. &c. 1003

Ciborum varietas fugienda. 1004
Ciborum mala præparatio. 944
Cibus medicinalis in febribus putridis. 999. &c.
Cibus quando exhibendus in ephemera. 918.
Cicatrix oculi. 302
Cicatricem inducentia. 270. 272
Cicatriſans in vlceribus internis non habet locum. 420
Cicuta ſturnis alimentum, homini venenum. 1058
Cinamomi aqua ſeu decoctum in caput euaporat. 163
Citrii mali conſideratio. 999
Κίττα. 540: vide, pica.
Clyſmi acres, num irritare poſſint apoplecticos. 173
Clyſteres lenientes in febribus. 980
Cocta vacuanda. 993
Coeundi impotentia. 763
Cœliaca. 649
Cœna parcior eſſe debet prandio in vitiis capitis. 163
Cogitationis domicilium 72
Cognitio alia cum, alia ſine diſcurſu. 127
Κοίλωμα, oculi affectus. 266. 267
Coitus ſecundum naturam vt fiat. 763
Coles: vide, penis.
Colica catarrhalis. 227
Colica: vide, inteſtinorum dolor.
Colicæ appropriata remedia. 624
Colicæ a conſtipatione alui curatio. 624
Colicæ ab inflammatione curatio. 623
Colicæ bilioſæ curatio. 623
Colicæ & nephritidis diagnoſis. 607
Colicæ pituitoſæ curatio. 621
Colicæ flatulentæ curatio. 619
Color e miſtione elementorum extra oculum ſaltem conſpicitur. 321
Color e miſtione lucis & tenebrarum etiam intra oculum generatur, & conſpicitur. 321
Colliquantes febres. 1013
Colliquatiuus fluxus. 641
Collyria anodyna opiata, in ophthalmia. 255.
Collyria anodyna non opiata, frigida. 253. 272.
Collyria ad vlcera oculorum. 272
Collyria aſtringētia, in proptoſi ex vlcere 272. in proptoſi vueę. 274. in mydriaſi. 278. in ſugillatione, 298. in expreſſione oculi. 316
Collyria attenuantia & detergentia in ſuffuſione. 295. in albugine 303. 304. in corneæ craſſitie. 327
Collyria attrahentia, nim. acria & rareſacientia, in φθίσει pupillæ, 280. nimia in atrophia. 315
Collyria calida digerentia. 257. 326
Collyria carnem ſuperfluam eradicantia, in pterygio. 30. in encanthide. 311
Collyria cicatriſantia, in vlcere. 272. in rhoeade. 309
Collyria, dolore vrgente, non ſunt excipienda aceto. 274
Collyria ex opio quando locum habeant. 255. 256.
Collyria emollientia, in cicatrice. 303
Collyria humectantia in mydriaſi. 278. in φθίσει. 280. in ſiccitate cryſtallini. 327
Collyria, in metu phlegmones, non ſunt excipienda vino. 274
Collyria incraſſantia, in ſuffuſione quæ deponi debet. 296
Collyria intercipientia fluxum in lippitudine. 258. in epiphora. 307
Collyria mundificantia, in ophthalmia. 257. in vlcere corneæ. 272
Collyria reprimentia fluxum, in lippitudine. 259
Collyria reſoluentia in lippitudine 260. in hypopyo. 275. in mydriaſi. 278. in ſugillatione 298. in vitioſo colore corneæ. 327
Collyria ſiccantia, in veſica corneæ. 265. in φθίσει 280. in epiphora. 308. in humiditate cryſtallini. 326.
Collyria viſum acuentia, ex aſtringentibus. 2 9
Collyrium album. 2 5
Coma proprie dictum. 175
Coma vigil. 185

Cōbuſtionis & putredinis diſtinctio. 943
Comitialis morbus: vide, epilepſia.
Cōplexio eſt vnica qualitas ſecunda. 448
Comtoria facultas.1.
Conceptio ſecundum naturam. 818
Conceptionis factæ ſigna. 829
Conceptionis vitia. 776.818
Concocta materia nō eſt incraſſanda. 985
Concoctio ventriculi corrupta. 555
Concoctio ventriculi tarda. 554
Concoctio ventriculi læſa: vide, chyliſicatio læſa.
Concoctio in corpore animalis, quid. 981
eius ſpecies 982
Concoctio materiæ morbificæ. 984
Concoquentia: vide præparantia.
Concupiſcibilis facultas: vide, appetitus.
Congelatio: vide, catochus.
Conſtitutio cerebri. 127
Contenta vrinæ. 929
Continens febris, & eius ſpecies. 948
Continua febris per ſubingreſſum. 952
Continuarum febrium ſubdiuiſio. 998
Continui ſolutio non eſt morbus. 382
Continui ſolutio duplex. 26.382
Contracta membra a ligamentis, differūt a conuulſis, quæ ſcil. a neruis contrahuntur. 211
Conuulſio. 211 & c. cauſæ ib. curatio 219. definitio. 211. differētiæ 215. indicationes & ſigna 216. prognoſtica. 217
Conuulſio eſt motus inuoluntarius. 211
Cōuulſio eſt mot. prauus, nō ablatus. 147
Conuulſio canina. 215. 221. &c.
Conuulſio e repletione. 212. ex inanitione. 213
Conuulſio flatulenta φυσώδης. 214
Conuulſio puerorum vt ſananda. 221
Conuulſionis legitimæ tantum duę ſunt ſpecies. 215
Cor pro ventriculi orificio. 517
Cor fœtus e qua materia. 825
Cor eſt ſedes facultatis cōmuniſſimæ. 176
Cor quomodo Ariſtoteli ſit origo functionum animalium. 716
Cor quatuor conſtat ſubſtantiis. 901
Cor eſt radix ſomni. 716
Cordialia. 820.330
Cordis calor motu ſurſum & deorſum conſeruatur. 1056
Cordis dolor: vide, cardialgia.
Cordis mot. deprauatus: vide, palpitatio.
Cordis palpitatio vide palpitatio.
Cordis proprietas, ſeu proportio mutari nequit, citra vitæ diſpendium. 1066
Cordis ſolida nō putreſcunt viuo animali. 1036
Cordis temperies mutari poteſt, viuo animali. 1066
Coryza. 217
Coxendicis dolor. 860.863
Crampe, σπασμὸς φυσώδης. 214
Craſis eſt præcipuum inſtrumentum facultatis naturalis. 448
Criticus fluxus quando ſiſtendus. 343
Crocomagma. 48
Crocus necat immodico vſu. 1073
Cruda non vacuanda, ni turgeant. 998
Cruditas quid 982. eius ſpecies. 983
Cruditas humorum eſt ſignum virtutis debilis. 907
Cruditas ventriculi. 554
Cryſtallini humoris morbi. 319
Cucūeris agreſtis radix ad hydropē. 690
Cucurbitulæ. 43.83.205.219.236.215.395. 411.615.683.742.788.801.807.866.
Cucurbitulæ in putridis febrib. nō ſunt dorſo applicandæ. 971
Cucurbitularum recta adminiſtratio. 971
Cucurbitulæ facultates. 971
Cucurbitulæ. 970
Cucurbitulas indicantia. 971
Cucurbitula magna adhibita, in phrenitide 83. in hęmorrh. nariū 343. in hęmoptoe 412. in ſtomachi inflāmatione 507 in vomitu 585. in cholera 591. in colica 615. in alui fluxu 646. in hydr. 666.683
Cutis e carne creatur. 270
Cutis vera regenerari nequit. 270
Cynanche. 354
Cyphoeides. 657

D.

Declinatio febris. 915.916.918
Declinatio morbi vera & quaſi. 917
Declinationem morbi attingēs nemo moritur. 920.918

Decoctio artificioſe inſtituenda. 986
Definitio formalis & cauſalis. 902
Deglutitio læſa. 439. &c. curatio 445
Deglutitio ſecundum naturam. 439
Deglutitioni facilitandæ comparatum inſtrumentum. 358
Deleteria in doſi ſumma tantum perimunt. 1050
Deliriū ex affecto diaphragmate. 67. 74
Delirium melancholicum. vide, melancholia.
Dentes euellentia medicamenta. 350
Dentes qua cautione extrahendi. 348
Dentes vnde ſentiant. 345
Dentium affectus. 344
Dentium caſus in lue venerea. 895
Dentium dolor. 345. curatio. 347
Dentium dolori appropriata. 350
Dentium hebetudo. 351
Dentium mobilitas. 351
Dentium nigror. 352
Dentium ortus difficilis. 344 &c.
Dentium perforatio. 350
Dentium præſeruatio. 345
Dentitio. 344
Depilatio Gallica. 897
Deriuatio. 79
Deſtillatio in vaſe plumbeo improbatur. 986.
Deſtillatio: vide, catarrhus.
Detentio vide, catochus.
Dextra corporis pars robuſtior eſt ſiniſtra. 827
Diabetes. 732. &c. curatio. 736
Diacorallium ad arthritidem. 867
Diacodeion vſus in deſtillatione ad pulmones. 238. in tuſſi. 370
Diacydonites diacrydiatum. 544
Diadictamnum emplaſtrum. 684
Diæta febrium putridarum. 996
Διαίρεσις. 342. 407. 654. 797
Διαπήδησις. 342. 407. 653. 797
Diaphoretica: vide, diſcutientia.
Διαφθορὰ ventriculi. 555
Diaria febris. vide, ephemera.
Diarrhoea. 640
Diarrhoea catarrhalis. 227
Diaſatyrion diureticum. 734
Diei & anni partium in febrib. collatio. 924.
Dierum medicorum computatio. 916
Dies medicorum. 916
Differentiæ affectuum non ſunt petendę a coniunctis. 266. 453
Digerentia: vide, diſcutientia.
Diſcurſus: vide, ratio.
Diſcutientium materię. 59. 85. 117. 118. 174. 208. 120. 224. 357. 398. 471. 477. 511. 575. 619. 722. 868.
Dolor capitis. 23. &c.
Dolor dolorem ſedat. 46
Dolor e quo ſymptomatum genere. 25
Dolor eſt actio & paſſio. 25
Dolor thoracis: vide, thoracis dolor.
Dolor, num moueat ad centrum, an ad circumferentiam. 523
Dolor refertur in ſenſum internum. 381
Dolores luis Gallicæ. 897
Dolorem mitigans: vide, anodynum in genere.
Doloris differentiæ. 30. &c. ſigna 34. indicationes 36. prognoſtica. 40
Doloris cauſa efficiens 26. 29. 382. 519. 599
Doloris generatio. 24. 381
Dormientibus calor intro vocatur. 176
Doſis minima & ipſa definita eſt. 1050
Diuretica. 648. 657. 721. 744. 745. 758. 814.
Diuretica in peſte. 1045
Diureticorum vſus in febribus putridis. 990. 991.
Dropax. 93
Dulcia facile accenduntur & bileſcunt. 880.
Duritiei cauſæ. 492. 499
Dyſenteria. 653. 654
Dyſuria. 750

E.

Ebrietas vt præcauenda. 553
Ebullitio cholericorum Auicennæ. 13. 1014.
Eclegmata. 397
Ἐκπιεσμός. 125

Ἐκφρα-

Ἐκφρακτικὰ: vide, obſtructiões expedientia
Efficiens cauſa in medica definitione. 24
Elaterii vſus in aſthmate 378. in hydrope. 662. 690. in iliaca 611. in abortu. 848
Elementa vt concurrant ad generationē miſtorum. 941
Elementum non putreſcit, niſi ſub ratione miſti. 942. 943. 1035
Elemētorū diſſolutio, miſti eſt corruptio.
Elephantiaſeos Alexipharmaca. 763
Elephantiaſis vino viperino expugnatur 1075.
Elixatio. 983
Emollientia præſidia triplicia. 479
Emollentia habent vim reſoluendi. 509
Emollientium materiæ. 509. 711. 726. 731. 841. 863.
Emollientium materiæ. 59
Emplaſtrum quidnam dicatur. 60
Emplaſticum indicatur in methodo cōponendi, non medendi. 502
Empyema. 400 &c. curatio. 402
Encanthis. 310
Ephemera peſtilens. 10 5
Ephemera inuadens cum horrore, non eſt putrida. 937
Ephemera febris. 927
Ephemera febris duorū generū. 912. 928
Ephemera re tantum eſt ſynochus imputris. 928
Ephemera num etiā a cauſa interna oriri queat. 928. 954
Ephemeræ ſigna. 927
Ephemeræ indicationes. 936. prognoſtica. 937. curatio, ibid.
Ephemerę trāſitus in alias febres. 935. 936
Ephemerarum cauſæ. 928
Ephialtes vide, incubus.
Ἐπίκρασις in venæ ſectione. 235
Epiphora. 305
Epiphora catarrhalis. 227
Epilepſia per conſenſum. 151
Epilepſia 145. eius cauſæ 149. curatio 161. definitio 146. differentiæ 154. indicationes 157. prognoſtica 158. ſigna 156.
Epilepſia media eſt inter carum & apoplexiam. 149
Epilepſia non ſemper fit ab obſtructione. 154
Epilepſia non eſt conuulſio legitima. 147
Epilepſia per eſſentiam. 149
Epilepſiæ appropriata. 162
Epilepticos excitantia. 161
Ἐπιπλοΐς. 346
Errhina. 56
Errhina in affectibus oculorum debent eſſe mitiſſima. 257
Error vide, alucinatio.
Eryſipelas externum. 69. internum. 70
Eryſipelas cutaneum non fit a flauabile ſincera. 71. 490
Eryſipelas quando phlebotomiā admittat. 82
Ethmoeidis oſſis obſtructionē tollētia 340
Εὐαισθησία ſigni habet rationem, non indicantis. 459
Εὐαισθησίαν tollentia. 352
Exanthemata in cute capitis. 15
Excremēta duo cuiuslibet coctionis. 126
Excrementū coctionis venarū triplex. 558
Excremētū coctionis vētriculi triplex 596
Excremētū coctionis venarū duplex. 929
Expectorantia 370. 379. 397. 414
Exornatoria pars medicinæ. 1. 303
Expulſio ventriculi læſa. 561
Expultrix ēt citra ſenſum tactus agit. 173
Extrahentia venenum in peſte. 1046

F.

FAbæ in ſomnia pariunt. 183
Faciem ſplendidam reddentia. 15
Facultas animalis influens & non influens. 96
Facultas animæ eſt organum incorporeum. 133
Facultas principalis cerebri, quomodo vtatur ſpiritu animali. 96
Facultas non operatur, niſi determinata. 126.
Facultates determinantur ſeu reſtringūtur proportione inſtrumentorum. 126
Facultates ſimpliciter neceſſariæ ad vitā ſunt quatuor. 528
Facultatis vnius vnica tantum eſt functio. 126

Fames canina 540. curatio. 545
Fames eſt appetitus calidi & ſicci. 529. 532
Fames eſt ſymptoma ad actiones attinẽs. 532.
Fames morboſa. 528. &c. eius cauſæ 532. curatio 543. differentiæ & ſigna 540. indicationes & prognoſtica. 542
Fames quomodo ſit cauſa vertiginis. 136
Fames vaccina. 540. curatio. 547
Famis naturalis generatio. 530
Faſtidium cibi: vide, inappetentia.
Fatuitas: vide, ratiocinatio læſa.
Faucium inflammatio: vide, angina.
Faui. 15. 16
Febribus qui facile prehendantur. 914
Febricitantis calor p.n. & ſecundũ naturam ſubiecto num vnus ſit. 903
Febrilis calor num ſiccitatem habeat cõiunctam. 904
Febris catarrhalis, latica. 227
Febris quid 960. 962
Febris generatio. 900
Febris animam agentis mutatur in affectum frigidum. 903
Febris curat apoplexiam. 171
Febris curat paralyſin: vnde excitatur cõfectione anacardina. 209
Febris e chylo in vẽtriculo putreſcẽte. 912
Febris Gallica. 844
Febris hectica ab vlcere pulmonum. 418
Febris indicat refrigerans & humectans. 904.
Febris omnis caloris genere continetur. 903.
Febris ſubiectum. 903
Febris tollit ſpaſmum e repletione. 217
Febrium cauſæ euidentes. 904. 905
Febrium differentiæ. 900. 905. 907. 910
Febrium ſigna communia. 902
Febrium tempora medica. 914
Fellis differentiæ, ratione acrimoniæ. 296
Fœmina mare calidior, Hippocrati. 778
Fernelius refellitur. 738. 740. 824. 832. 862
Fernelius de origine intermittentiũ confutatur. 952. 953
Ferrum candens ad apoplexiam, pro capite inurendo. 172
Ficus in cute capitis. 16
Finis in definitione medica. 24
Flatus etiam generantur a calore fortiori. 770
Flatuum indicia. 457
Fluor muliebris ſeu vterinus. 810
Fluxio: vide, catarrhus.
Fluxus alui in genere 640. &c. cauſæ 641. curatio 645. differentiæ & ſigna 642. indicationes 643. prognoſtica. 644
Fluxus alui ſanguinolentus. 653. &c. eius cauſæ. ib. curatio 657. differentiæ & ſigna. 654. indicationes 655. prognoſtica 656.
Fœcunditatis ſigna. 828
Fœtus alimentum in vtero. 826
Fœtus formatio. 824
Fœtus formationis quatuor tẽpora. 825
Fœtus inuolucra tria. 824
Fœtus in vtero mortui ſigna. 846
Fœtus numeroſi ſigna. 830
Fœtus parenti ſimilis, vel diſſimilis. 826
Fœtus vnicus vel multiplex vnde. 825
Fœtum excludentia. 847. 850. 851
Fomenta in pleuritide. 390
Formationis fœtus principium. 824
Formatricis facultatis ſubiectum. 836
Formicalis ruptura corneæ. 273
Foſſula, affectus oculi. 266. 267
Fonticuli 44. 206. 236. 422. 666. 693. 684. 719. 866.
Fonticuli in lue Gallica. 879
Fonticulorum vſus ad venena. 1068
Frictiones. 939. 1024
Frictiones. 43. 109. 436. 592. 616
Frigida caute applicanda præcordiis. 473
Frigidæ perfuſio in ſpaſmo. 220
Frigidam intemperiem corrigentia 48. 119. 130. 209. 295. 326. 336. 349. 473. 544.
Frigiditas venenata in opio, non in aqua. 1067.
Frigus in febribus. 962
Friſimelica calculum ano excreuit. 601
Functiones cerebri principes, tria requirunt. 126
Furfures. 18
Furor: vide, mania.

Galenus

G.

GAlenus notatur. 833
Galeni locus difficilis, de mydriaſi. 277.
Galli decrepiti ius. 624
Gallica lues facultati naturali aduerſatur nec venefica proprie dici poteſt. 1053
Gallinæ venena ſumunt innoxie. 1051
Garab Auicennæ. 311
Gargariſmi. 55.224
Gauaſſetius confutatur. 453
Gemelli, cur ſexus eiuſdẽ, vel diuerſi. 827
Generatrix facultas eſt inſita in calido primigenio, nec ſpectat ad vterum 484
Generatrix, quomodo ſit robuſta, vel debilis. 485
Generatricis faculeatis ſubiectum. 485
Genus quando formæ, & quando materiæ rationem habeat. 24
Gingiuæ ſanguinolentæ. 349
Glandes: vide ſuppoſitoria.
Glaucedo, ſeu glaucoma. 319
Glaucopis. 319
Glycy medicamentum. 524
Gnoſtica 665.679. ſigna 663 676
Gonagra. 860.863
Gonorrhoea. 760 &c.
Gonorrhoea catarrhalis. 227
Gonorrhoea Gallica. 874. 897
Gracilitas, quid a macie, ſeu atrophia diſtet. 55
Grauedo. 221
Grumos ſanguinis ſoluẽtia. 414. 586. 751
Guaiaci natura & facultates. 882
Guaiaci vſus ad melancholiã. 119. ad obſtructionẽ neruorum opticorũ. 32[illegible] ad tremorẽ 195. ad aſthma. 360. ad arthritidem. 867
Guaiaci decoctum cum aqua 886. cum iure, cum vino. 887
Guaiacum nõ eſt ſudoriferum primario, ſed roborat naturam quibuſcunq; viis vacuantem. 885
Guaiaco quæ permiſcenda 881. 885
Guaiaci vſus ad luem Venereã. 884. 885.
Gulæ ſitus. 445
Guloſi cur non augeantur. 479
Gummata Gallica. 895
Gutta ſerena. 322. vt curanda. 327

H.

HÆmoptoe: vide, ſputum ſanguinis.
Hæmorrhagia narium. 341. &c. cauſæ, diff. ſigna 342. curatio. 342
Hæmorrhagia critica & ſymptomatica. 341. 342. 408.
Hæmorrhoidalis fluxus. 654
Hæmorrhoides vacuant ſanguinem melancholium & biliosum. 974
Hæmorrhoides commode fluunt atrabile vexatis. 118
Hæmorrhoides num aperiendæ, ſuppreſſis menſibus. 789
Hæmorrhoidum apertio. 973
Halica. 1002
Handacocha. 196
Hectica febris. 1029. &c. 1030
Hectica febris eſt immaterialis. 1033
Hectica peſtilens. 1036
Hectica non ſemper aliis febribus ſuccedit. 914
Hecticæ gradus. 1030. 1031
Hellebori nigri vſus. 115. 145
Helleborus albus in melancholia 116. in obliuione. 130
Helleborus albũ ſpaſmũ inducit. 213. 215
Hepar fœtus e qua materia generetur. 825
Hepar in hydrope ſemper afficitur per eſſentiam. 670
Hepar in hydrope ſemper laborat dyſcraſia frigida. 670
Hepar inueſtientis membranæ inflammatio. 716
Hepar totum cauſa eſt perfectæ ſanguificationis. 941
Hepatica ſeu hepati appropriata 667. 696
Hepaticus fluxus. 655
Hepatis affectus. 661. &c.
Hepatis & ſplenis affectuũ diſcrimẽ. 724
Hepatis imbecillitas, ſeu affectio hepatica. 669. eius ſigna 675. indicationes. 67[illegible]. prognoſtica. 679. curatio. 681
Hepatis inflammatio. 713. curatio. 719
Hepatis intemperies 668. eius differentiæ 674. ſigna. 675. indicationes. 677. prognoſtica. 679. curatio. 681

Hepatis obſtructio. 691. &c. cauſæ. ibid. curatio 695. differentiæ & ſigna. 692. indicationes & prognoſtica. 694
Hepatis obſtructio cum intemperie vt curanda. 696. 697
Hepatis ſcirrhus. 708. &c. curatio. 710
Hepatis ſima per aluum, gibba per lotiū vacuanda. 710
Hepatis vlcus. 712
Hepatis vlcus ſanatum. 713
Herculeus morbus: vide, epilepſia.
Hiera Alexandri. 206
Hieræ e Colocynthide doſis. 130
Hiera picra. 978
Hiera picra obeſt ventriculo calido. 467
Hieræ magnæ ſeu compoſitæ. 790
Hieræ ſpecies menſes mouent, nec prægnantibus dandæ. 5:6 790
Hippocrates contra Galenum defenditur. 241
Hippocratis locus difficilis de curanda pleuritide. 388
Hircinus odor in puberibus vnde. 858
Hirudines. 972
Hirudines. 42. 808
Hordeum. 1002
Humida dyſcraſia omnium facilime curatur. 462
Humidam intemperiē emendantia. 130. 131. 280. 326. 351. 474.
Humidum excedere poteſt quantitate & qualitate. 451
Humores conſtant parte alimentali, & excrementitia, ſanguine excepto. 946
Humores partis ſimilaris. 450
Humores nū in venis etiā putreſcāt. 948
Humores oēs putredini ſunt obnoxii. 946
Humores tres partium ſimilarium extra venas. 1030
Humorū corporis generatio & cauſæ. 941.
Humorū invenis aggregatum quot conſtet partibus. 941
Hydragoga: vide, aquam hydropicorum vacuantia.
Hydrargyri natura & facultates. 883
Hydrargyri inunctio, quæ tutior eſt ſuffumigio. 891
Hydrargyri ſuffumigium. 891
Hydrargyri vſus ad luem Gallicam. 890
Hydrargyri vſum diſſuadentia. 892
Hydrargyrum corrigentia. 890
Hydrargyrum cum auro habet συμπάθειαν. 892
Hydrargyrum medullas penetrans. 1018
Hydrargyrum neruos lædit. 852
Hydrargyrum per os exhiberi poteſt. 624
Hydrargyrū vt e corpore eorum, qui ſine effectu, inuncti fuerūt, prolectādū. 893
Hydrelæum pro vomitorio, in materia venenata. 1069
Hydrocephalus. 244. &c.
Hydrops. 661. &c. 670. &c. cauſæ 661. 670. curatio 661. 682. definitio 661. 670. differētiæ 663. 674. indicationes 664. 678
prohydrops capitis: vide, hydrocephal.
Hydrops exquiſitus & nothus. 670
Hydrops pulmonis. 669. 679
Hydrops, quinam periculoſior. 680
Hydrops ſpurius ratione συντήξεως in febribus. 675
Hydrotica: vide, ſudorifera.
Hymen membrana. 59
Hypercatharſeos cauſæ. 1061
Hypercatharſi eueniente, quo ordine humores vacuentur. 1061
Hypercatharſi oboriente, ſanguis poſtremo vacuatur. 941. 1061
Hypercatharſis etiam a mediocrib. purgantibus oriri poteſt. 1059
Hypnotica: vide, anodyna ſtupefaciētia.
Hypochondriaca: vide, melancholia.
Hypoſarca: vide, anaſarca.
Hyſtericæ mulieres. 851
Ἧλος, affectus oculi. 273

I.

Ichor quid: eiusque natura, cauſæ & generatio. 946. 947
Ichor improprie ita dictus. 946
Ichoris & ſeri diſtinctio. 653
Icterus. 700. &c. curatio. 706
Icterus criticus. 705
Icterus flauus & niger. 700. 704
Ἰδιοπαθείας, & συμπαθείας διάγνωσις 36
Iecur: vide, hepar.

Ignis

Ignis venenum calore abſumit. 1040. 1051

Ileos ſtranguriæ ſuperueniens: vbi difficultas Hippocratea. 605

Iliaca: vide, inteſtinorum dolor.

Iliacæ pilulæ Rhaſis. 621

Imaginatrix pro parte animæ ſumta, imaginatur & rec[illegible]atur. 128

Imaginatrix etiam [illegible]dicat & contemplatur. 127

Imbecillitas ventriculi. 448

Impellentia per cutis poros in febribus putridis. 991. 992

Impotentia coeundi. 763

Impulſio. 78

Inæqualitas, horrori affinis. 916

Inappetentia 540. curatio. 543

Incubi affectio comprimens & aggrauans, cur. 141.

Incubus. 141. &c.

Indicans verum non niſi vnum indicat. 78.

Indicatio non ſumitur ab aere. 1040

Indicatio vitalis. 963

Indicatio curatoria. 963

Indicatio non ſumitur a læſa facultate, ſed a cauſſa. 963

Indicatio præſeruatoria. 963

Indicatio prophylactici vnde petatur. 1071

Indicatio curatiua ſumitur ab idea: quæ modo ſimplex eſt, modo compoſita e morbo & continente cauſſa. 936. 963

Inedia. 1000

Inediæ tempora ventriculus excrementa attrahit. 947

Infarctu liberantia: vide, obſtructiones expedientia.

Inflammatio hepatis purgans non admittit. 994

Inflammatio cerebri meningum. 69

Inflammatio modo tumore, modo intemperie definitur. 69

Inflammatio quo ordine topicis curanda. 85

Inflammatio oculi: vide, ophthalmia.

Inflatio ventriculi. 489

Infuſione vires ſimplicium vt extrahãtur. 986.

Inſtrumentorum actio a forma magis vel minus efficaci regitur. 1067

Inſtrumentum pręcipuum cuiuſque partis eſt craſis, & ſpiritus inſitus. 961

Intemperiei ſpecies. 452

Intemperies quatenus doloris cauſſa ſit. 27

Intemperies eſt indicans modo curatorium, modo præſeruatorium. 77

Intemperies ex vſu, & non ex vſu. 148

Intemperies cum & ſine materia. 453

Intercipientia. 79. 139. 162. 238. 258. 307. 369. 413

Intermittens febris, pituitoſa, bilioſa, melancholica. 948

Intermittentium materia num ſemper e venis tranſmittatur. 952

Intermittentium febrium materia num putreſcat extra venas, an intra. 948

Inteſtina chylum diſtribuunt, & amplius excoquunt. 595

Inteſtina non attrahunt a ventriculo. 595

Inteſtinorum affectus. 595. &c.

Inteſtinorum dolor 598. &c. eius cauſſæ 559. curatio 614. differentiæ 606. indicationes 611. prognoſtica 612. ſigna 607

Inteſtinorum dolores quinam ſint atrociores. 604

Inteſtinorum natura & vſus. 595

Inunctio Aetii ad febres malignas. 1289. 1046

Inunctio proprie quæ vocetur. 60

Ira vitalem ſpiritum accendit. 131

Iſchias 860. 863

Iſchuria. 750. 754. curatio 753. 757

Iudicium læditur a frigido. 128

Ius carnis longa decoctione ſalſum redditur. 887

K.

KArabitus Arabum. 668

Καρδιωγμός. 427. 516

[illegible] affectuum. 913

L.

Labiorum & oris ventriculi conſenſus. 161
Lac oculis dolentibus commodum. 256
Lac ſiticuloſis noxium. 481
Lactis vſus in phthiſi 423. in ſiccavētriculi intemperie 480. 482. in macie ob profluuium album. 818
Lactis vſus in hectica. 1034
Lacrymarum cauſſa in mœſtitia, lætitia, ira. 305
Lacrymalis carnis imminutio. 309
Lacrymalis carnis imminentia nimia. 310.
Lacrymalium apoſtema. 311
Lacrymarum effluxus. 305
Lætificans compoſitio. 120
Læuitas inteſtinorum: vide, leienteria.
Lambitiua: vide, eclegmata.
Lapides in veſicula bilis. 701
Lapis: vide, calculus.
Latica febris, & quid ab hectica diſtet. 1021
Lenientia aluum. 976. 977. 978
Lenientia, in lue Venerea. 880
Leienteria 640. 649. &c. curatio. 652
Leipothymia. 431
Leipyriæ febres. 1013
Lepus marinus pulmones corrūpit. 1056
Lethargus nothus. 87
Lethargus 87. &c. eius cauſſæ 87. curatio 91. diffinitio 87. differentiæ 89. indicationes, & prognoſtica. 90. ſigna. 89.
λευκωμα oculi. 302
Lien vehementiora fert auxilia, quam hepar. 725
Lieni appropriata. 725
Lienis & hepatis affectuum diſcrimen 724.
Lienis ſchirrhus. 715. &c. 717. &c.
Ligaturæ. 43. 436. 592. 616. 801
Linimenti nominē quid audiendum veniat. 60
Lippitudo. vide, ophthalmia.
Lithiaſis: vide, calculus.
Lotium: vide, vrina.
Lue Venerea detenti quam diætam obſeruare debeant. 898
Lues Venerea e qua materia generetur. 872
Lues Venerea extrinſecus omnis accedit. 870.
Lues Ven. non niſi alexipharmacis expugnari poteſt. 871
Lues venerea contumax, vt curanda alexipharmacis, forma electarii adhibendis. 889
Lues venerea 870. &c. eius cauſſæ. ibid. curatio, differentię 87[illegible]. indicatiões 87[illegible]. prognoſtica 871. ſigna 874.
Luis venereæ effecta. 871
Luis venereæ ſedes. 872
Luis Gallicæ ſymptomatibus vt occurrendum. 894
Luluma Auicennæ. 266. 267
Lumbrici inteſtinorum 626. &c. eorum cauſſæ 627. curatio 630. differentiæ 630. indicationes 632. prognoſtica 633. ſigna. 631
Lumbrici generantur in variis corporis partibus. 628
Lumbrici num in ventriculo generentur 628.
Lumbricorum materia. 628
Lumbricos necantia. 637. allicientia 638. expellentia. ibid.
Lumbricus quid. 627
Luſcioſitas. 328
Luxatio vertebrarum ſpinæ quando poſſit excitare paralyſin. 202

M.

Maciei & gracilitatis diſcrimen. 555
Macies: vide, tabes.
Macies oculi. 314
Macies e ſenio. 418
Macies ex intemperie frigida & ſicca 418.
Macula oculi. 296
Malacia 540. vide, pica.
Malignitas affectuum 913
Mania, &c. 120. eius diffinitio & cauſſæ. 121. curatio 123

Manna

Manna. 977
Malum, oculi affectus. 273
Maſticatoria. 55.224.348.
Maſticatoria non conueniunt in dolore dentium. 348
Materia furioſa petẽs partem principem, vel conſentientem principi, ſtatim vacuanda. 993.994.
Materia quomodo pertineat ad eſſentiã intemperiei. 453
Matrix: vide vterus.
Maturatio: vide concoctio.
Maturitas. 982
Medicamentum quid. 1048
Medicamentum & vincitur a corpore, & vincit. 1049
Melancholia 94. &c. eius cauſſæ & definitio. ib. curatio 112. differentiæ 102. indicationes. 106. prognoſtica. 109. ſigna. 104
Melãcholia hypochondriaca non admittit ſectionem venæ cubiti. 113
Melancholia per conſenſum a toto. 100
Melancholia per conſenſum a toto reſpondet quartanæ exquiſitæ. 115
Melancholia per eſſentiam num admittat venæ ſectionem. 112
Melancholiæ copioſæ indicia. 457
Melancholiæ hypochondriacæ cauſſæ. 100. curatio 113. indicationes 108. prognoſtica 112. ſigna 106
Melancholica materia ab initio non eſt agitanda fortibus. 116
Melancholicam materiam generãtia. 101
Melancholici humoris ſpecies & qualitates. 99
Melancholici quo tempore purgandi. 116
Melancholici nonnunquam ſanantur abiecta medicina. 116
Meliceris. 312
Meliceris in capitis cute. 16
Melopepones. 1001
Memoratrix facultas. 127
Memoratrix etiam iudicat 127
Memoria læditur ratione poſterioris cerebri. 126
Memoria parum firma, indicat cerebrum humidum. 125.127
Memoriæ detrimentum. 125.&c.
Memoriæ ſedes, 72
Menſes decolores. 810
Menſes immodici. 796. &c. horum cauſſæ. ib. curatio. 800. diff. & ſigna 797. indicationes & prognoſtica 799
Menſes mouentia, horumque recta adminiſtratio. 792 841
Menſes quando fluere incipiant. 778. & deſinant. 779
Menſes quibus viis prægnantibus fluere queant. 829
Menſis lunaris & apparitionis. 919
Menſis lunaris cum anni partibus comparatio in febribus. 924
Menſium periodi cauſſæ. 779
Menſium ſtillicidium. 805. &cæt. curatio. 806.
Menſtruæ purgationis vitia. 776
Menſtrui ſanguinis & natura & vſus 777 778
Menſtrui ſuppreſſio 776. &c. eius cauſſæ 780. curatio 786. definitio 777. differentiæ & ſigna 782. indicationes & prognoſtica 784
Mentis ſedes. 96
Meſenterii inflammatio. 716
Metalla quia denſa, difficulter putreſcũt 943
Metallorum præparatio vt fiant magis attenuantia. 118
Methodus tradendi affectuum p.n. & cognitionem, & curationem. 23.458.
μῦλος, affectus oculi. 273
Mictio imminuta & ablata. 749
Mictio num ſit actio voluntaria. 749
Mictio naturalis vt fiat. 749
Miſti corporis ex elementis generatio 941
Miſti corruptio & putredo. 941
Mithridatii temperies. 1072
Mithridatiũ non conuenit in veneno calido, nec in febre peſtifera. 1072.1073
Mola. 839. &c.
Monſtroſus fœtus 835. &c. curatio 838
Monſtrum non eſt error naturæ. 836
Morbi definitio. 360. 361. 908. 910

Morbi forma & materia. 908
Morbi ſpeciem conſtituentia, pertinent ad eſſentiam morbi. 453
Morbus Gallicus: vide, lues venerea.
Morbus in quo prædicamento. 908.361
Mors accidit ob inſignem cordis intemperiem. 1056
Mors eſt immobilitas cordis. 1066 1067
Morbus ſacer: vide, epilepſia.
Morbus totius inſtrumenti, vel primo, vel ex accidente. 72
Morſus cordis. 427.518
Mortis & putredinis diſtinctio. 942
Motus eſt actio & paſſio. 381
Motus febris tardus aut velox. 921
Mucus. 226
Mulier cur non fiat amphidexia. 317
Mulſa in iuuenibus bileſcit. 163
Mundificantia: vide, vlcus mund.
Muſcæ napello victitantes. 1077
Muſculi faciei. 322
Muſculi oculum mouentes. 317
Muſculus oculum firmans. 315 317
Mydriaſis. 276
μυοκέφαλον. 273
Myringa Barbarorum. 330
μυωπία. 322
μυωπίς. 320

N.

NApelli mus. 1076
Napello nutrita virgo. 1052
Napellus. 1076.&c.
Naturales actiones ſemper læduntur affecto organo. 556
Nauſea. 567.576.&c.
Nebula, oculi affectus. 302
Nerui auditorii denſitas. 329
Nerui in catocho afficiuntur ſecundum partem medullarem & membraneam. 187
Nerui in paralyſi afficiuntur ſecundum partem medullarem. 187.202
Nerui in ſpaſmo afficiuntur ſecundum partem membraneam. 187.202
Nerui motiui duriores ſũt ſentientib. 187
Nerui pars medullaris & membranea. 187
Nerui quo magis recedunt a cerebro, eo duriores. 192
Neruis appropriata medicamina. 194. 209.
Nephritidis & colicæ dignotio. 607
Nigredo vnde. 584
Nigredo ſanguinis, vnde. 101
Nubes, affectus oculi. 267
Nutricum purgandarum ratio, gratia infantum. 161
Nymphæa eſt albi veratri alexiterium. 1083
Nyctalops. 318

O.

OBliuio: vide, memoriæ detrimentum.
Obſtrictiones expedientia. 698.707
Obſtructionis a vapore conſideratio. 134 142.149
Obſtructionum cauſſæ. 945
Ocularium medicamentorum mordacitas & aſperitas corrigenda. 258
Oculi conturbatio 2 8
Oculi debilitas, ob raritatẽ cryſtallini. 320.
Oculi exitus. 315
Oculi expreſſio. 315
Oculi imminutio, Celſi. 314
Oculi inflammatio: vide, ophthalmia.
Oculi inflammationem reprimentia. 258 reſoluentia. 262
Oculi ſani indicia. 251
Oculi vacillatio. 348
Oculi vlcus coronale. 2 7
Oculis adhærentia vt detergenda. 257
Oculis appropriata. 261
Oculorum affectus. 247.&c.
Oculorum affectibus ſudor coactus noxius, quia caput replet. 928
Odontalgia: vide, dentium dolor.
Odofatus: vide. olfactus.
Odoratus vt fiat. 337
Odorum ingratorum delectatio, vnde. 338.
Oedema poſcit etiam adſtringentia cum reſoluentibus. 511
Oeſophagi inflammatio ex impetuoſa vomi-

vomitione. 1049
Oeſophagi ſitus, vbi topica applicanda indicet. 445
Oleum dormire facit. 179
Oleum pretioſum Magni Ducis Hetruriæ. 1042.1046.1073.1077
Oleum oculis inimicum, quia mordax. 256.
Oleum ſcorpionum Matthioli. 1077
Oleum viperinum in peſte. 1046
Olfactus læſus. 337. &c. cauſſæ & differentiæ 338. definitio 337. curatio 340. indicationes, & prognoſtica. 339. ſigna. 338.
Olfactus organum principale ſunt carūculæ mamillares. 338
Omenti vis anodyna. 394
Operationes manifeſtæ prodeunt a crali, occultæ a forma. 1049
Operationis tres cauſſæ. 908.
Ophiaſis. 2
Opiata. 46
Opiata quando purgantibus miſcenda. 619.
Opiata quoq; conuulſionem inuehunt. 213
Opiata ſuffuſionis cauſſa. 292
Opiſthotonus. 215
Opii correctio. 1382
Opii vehiculum nequeunt eſſe partes calidæ permiſtæ. 1079
Opium, &c. 1079
Opium calidum dici nequit. 1079
Opium diuerſis conſtat partibus, vnde varii effectus. 1079
Opium in tuſſi vitandum. 369.394
Opium promtius agit, ſi parum vini non generoſi ſuperbibatur. 1057. 1079. 1080
Ophthalmia 248. &c. eius cauſſæ & definitio ibid. curatio 254 differentiæ 249 indicationes & prognoſtica 253. ſigna. 252.
Ophthalmia exquiſita & notha. 248
Ophthalmiæ in ſuffuſionē mutatio. 292
Ophthalmica: vide. oculis appropriata.
Opticorum obſtructio vt curanda. 327
Orbicularis affectio oculi. 273
Oris tortura: vide, conuulſio canina.
Oris ventriculi dolor: vide, cardialgia.
Oris vlcera poſt hydrargyri vſum, vt ſananda. 893
Orthopnoea. 378
Oſſis corruptio in lue venerea. 896
Ouorum differentiæ. 998
Oxymelitis compoſiti vires. 956
Oxyrrhodini vſus in apoplexia, cum cautione. 173. in epilepſia. 162.
Oxyrrhodinum. 58.86
Ozæna 338. curatio 348

P.

Palati ſitus. 56
Palpitatio cordis. 425. &cæt. curatio 429
Palpitatio legitima eſt a flatu. 427
Palpitatio legitima & notha. 426
Panis aſſus in lue Gallica. 804
Panis aſſus ſeu bis coctus num conueniat lue Gallica affectis. 898
Panis bis coctus in lue venerea. 1002
Panis delectus. 1001.1002
Papauer rhoeas, ad pleuritidem. 394
Papaueris vſus in deſtillatione ad pectus. 238.370
παρεγχύματος. 666.683
Paracynanche. 354
Paralyſis linguæ num fieri queat a melancholia. 104
Paralyſis 200. &c. cauſſæ 201. curatio 205. definitio 200. differentiæ & ſigna 201. indicationes & prognoſtica. 204
Paralyſis per eſſentiam & per conſenſum. 201
Paralyſis non fit ab intemperie calida vel ſicca. 201
Paralyſeos ſubiectum eſt muſculus. 201
Paraſynanche. 354.
παρίσθμια. 2.8
παρεγγοτις. 321
Paroxyſmi ſpecies nonnunquam mutatur. 952
Paroxyſmi cur ſtatis reuertantur diebus. 956.

Paroxyſmi cur anticipent, vel poſtponant 951
Paroxyſmi primi & ſequentium differentiæ. 949
Paroxyſmorum febrilium cauſſæ. 949
Paroxyſmorum duratio vnde æſtimanda 952.
Partium corporis humani diuiſio. 775
Partus difficilis 848. &c. cauſſæ 849. curatio 850
Partus ſecundum naturam. 842
Partus octimeſtris non eſt vitalis. 843
παρουλίς. 346
Paſſulæ aluum non mouent. 1001
Paſſulæ laxatiuæ. 115
Parturitionis vitia. 776. 842
Pedicularis morbus 20
Pediculorum ortus & cauſſæ. 21
Penis erectio. 763. 766
Pepones. 1001
Perforatio thoracis in empyemate. 432
Periodorum febrilium frequentia, vnde. 950.
Periodorum febrilium cauſſæ. 945
Periodus febris. 947
Peripneumonia. 433. &c.
Peritia. 128
Peſtem præcauentia remedia. 1041. &c.
Peſtilens febris ab humoribus in corde putreſcentibus. 940
Peſtilens febris roborãtia frigida admittit, non calida. 1047
Peſtilens venenum in corpore genitum. 1041.
Peſtilens venenum vt agat in ſpiritus, humores & ſolida cordis. 1035
Peſtilens febris 1035. cauſſæ 1036. differentiæ 1037. ſigna ibid.
Prophylaxis. 1043. curatio 1049. 1041
Peſtilens febris omnis fit a putredine. 1035
Peſtilentis veneni origo. 1036
Peſtis e quo ſit febrium genere. 912
Peſtis nonnunquam poteſt eſſe ſine febre. 1034
Peſtis Veneta. 1037
Phlebotomia: vide venæ ſectio.
Phlyctæna: vide, veſica corneæ.
Phrenitis. 66. &c.
Phrenitis exquiſita eſt cum delirio perpetuo & febre. 66
Phrenitis tumultuoſa & hectica. 68
Phrenitis ferina. 73
Phrenitidis cauſſæ 67. curatio 82. definitio 67. differentiæ 72. generatio 66. indicationes 76. prognoſtica. 79. ſigna 73.
Phtheiriaſis. 20
Phthiſis: 417. &c cauſſæ 418. curatio 422. differentiæ & ſigna 419. indicationes 420. prognoſtica. 421.
Phthiſis ſpuria, e deſtillatione. 420
Pica. 540. curatio. 546.
Pilorum cauſſæ & generatio. 13
Pilorum denigratio. 14
Pilorum exceſſus. 12
Pilorum incrementum prohibentia. 13.
Pilorum tardus ortus. 11
Pilos attenuantia. 13
Pilos exſtirpantia. 12
Pilulę de euphorbio ad peſtem. 1341
Pilulæ peſtilentiales Arabum. 1337
Pilulæ de plumbo. 624
Pilularum fœtidarum doſis. 206
Pineæ craſſi ſunt ſucci. 210
Pineæ purgantes. 624
Piſcium vſus in febribus 999
Pituita acida, vitrea. 1019. 1020
Pituita proprie dicta & improprie. 1019. 1020.
Pituita lacrymalis. 249
Pituita vnde fiat ſalſa. 1019
Pituita cur hyeme copioſa reperiatur. 1020.
Pituita inſipida & ſub dulcis. 1020.
Pituita gypſea non excitat febrem. 1020
Pituita generatur in ventriculo & cerebro. 494
Pituitæ differentiæ: & quomodo hæc putreſcens febrim excitet. 1019. 1020.
Pituitæ curſus, Celſo. 303

Pituitæ

Pituitæ efficiens non eſt hepar ſed ventriculus. 941
Pituitæ redundantis ſigna. 457
Pituitoſa febris. 1019
Pituitoſa febris cur reliquis citius redeat. 910
Pituitoſus mucus. 1020
Pleuritis dextra ad nothas coſtas. 717.
Pleuritis quando venæ ſectionem, quando purgans flagitet. 388
Pleuritis tactu foris dolens, eſt ab inflammatione perioſtii. 384
Pleuritidi appropriata. 394
Pleuritidis cauſſæ. 383
Pneumonica. 372.380. 405. 424
Podagra. 860.863
Polypus. 338. curatio. 304
Porrigo. 18
Potus febribus putridis conueniens. 1005.
Præfocatæ ab vtero, quomodo ſine reſpiratione viuere queant. 170.854.
Præfocatio ab vtero 851. &c. cauſſæ 852. curatio 856. diff. & ſigna 854. indicationes & prognoſt. 855.
Præparantia in prophylaxi febris peſtiferæ locum habent, non in curatione. 1337.1341.
Præparantia in lue venerea. 880
Præparantibus quomodo vtendum 986 987.
Præparantium facultates. 985
Præparantia humores. 51.52.469
Priapiſmus. 769 &c curatio 772.
Principium febris. 915.916.917
Procidentia rhagocidis. 273
Procreatrix vide, generatrix.
Profluuium: vide fluxus.
Prognoſtica vnde ſumantur. 40
Prognoſticandi ars in quibus ſita. 79
Proportio diſſimilarium partium pendet a compoſitione. 126
Proportio ſimularium partium pendet a miſtione elementorum. 126.
Proprietas compoſitionis quid. 126
[illegible] 173. 638.
Pruritus in lue venerea. 898
Pſilothra. 18
Pſydracia. 18
Ptarmica. 244.436
πτερύγιον. 299
Ptiſana vt præparanda. 1002
Pueri retentricem facultatem habent debilem. 560
Puerorum præſeruatio a ſtraboſitate. 318
Pulmonis inflammatio. 403.&c.
Pulmonibus appropriata. 372.380.406.
Pulſifica facultas eſt naturalis, non voluntaria. 426
Pulſuum cognitio. 918
Pulſuum cauſſæ in ſpecie. 938
Pulſuum differentiæ 930.931.
Pulſus ephemerarum cauſſæ. 934
Pulſus in genere quibus de cauſis mutetur. 932
Pulſus trium concurſu producitur. 931. 932.
Pulſus quid. 930
Punctio hydropicorum. 664.686
Punctio, in ſuffuſione. 295
Pupillæ tabes. 279
Pupillæ dilatatio, ſeu effuſio. 276
Pupillæ profunditas. 314
Pupillæ conſtrictio. 279
Purgamenta partus quamdiu durent. 843.
Purgamenta partus retenta, vim habent exitioſam. 785
Purgantia. 51.470.
Purgantia attrahunt ratione ſimilitudinis. 1059
Purgantia foris applicanda. 990
Purgantia habent miſtas partes alimentales, & quædam etiam veneficas. 1059
Purgantia cum aliis miſta & fermentata, poſſunt vltra ſummam doſin exhiberi. 206
Purgantia in alui fluxu. 647.652.658
Purgantia in lue venerea. 881
Purgantia in peſte valida requirũtur 1348
Purgantia materiam lumbricorum. 636

Purgantia per aluum quando eum guaiaco poſſint miſceri. 885
Purgantia quando exhibenda. 993
Purgantis maior eſt efficacia quam humoris qui trahitur. 1000
Purganti quando indormire liceat. 993
Purgantis medicamenti definitio & differentiæ. 987
Purgantium vſus in febribus. 989
Purgantia non omnia ſunt venefica. 1060
Purgantia num ſint ſimilia corpori humano. 1059
Purgantia quomodo reddantur venefica. 1058. 1059. 1063
Purgatio materiæ veneficæ per inferiora. 1069
Puris euacuatio. 506
Puris generatio eſt maturitas quædam. 500
Puris optimi notæ. 495
Puris collectio in oculo. 274
Purulentus fluxus. 648
Pus e thorace purgantia. 403
Pus mouentia: vide, ſuppurantia.
Pus legitimum & ſpurium. 400
Pus omne calidum eſt. 402
Pus quid, a quo, & quomodo generetur. 490. 494
Puſtula corneæ: vide, veſica corneæ.
Puſtulæ Gallicæ in ore & aliis partibus. 856.
Putredini minus vel magis obnoxia. 943. 944
Putredinis differentiæ. 944
Putredinis febrilis locus ſeu fomes. 945
Putredinis gradus. 1053
Putredinis humorum cauſſæ. 944
Putredo. 941. 942
Putredo aſtringentibus augetur. 963
Putredo deſinit in terram, fimum, vel ſitum. 942
Putredo eſt inanimatorum. 942
Putredo naturalis & præter naturam. 1053
Putredo non omnis eſt venefica. 1053
Putreſcens fit calidius, aſcititio calore. 923. 924
Putrida peſtilens. 1036
Putrida febris ſemper habet iunctā tranſpirationem prohibitam. 945
Putridæ febris differentiæ ab idea humorū 947. putridæ febris cauſſæ 944. curatio 96. definitio & generatio 940. differētiæ 944. indicatiões 963 ſigna. 954
Putrida eſt continua, vel intermittens. 947. 948

Q

Qualitas alia materialis, alia ſpiritalis. 151. 182. 214
Qualitates manifeſtæ veneficæ ſunt ratione formæ contrariæ, cuius organa ipſæ ſunt. 1067
Quartana continua cur rariſſima. 953
Quantitas prima & non prima. 488
Quantitas materiæ auxiliorum eſt duplex. 968
Quantitas nihil operatur. 1050
Quartana febris. 1025
Quies non indicat ex vſu. 460
Quies, ſeu immobilitas membri triplex. 201.
Quinctana febris. 1029

R.

Rabidi cur aquam timeant. 1870
Rabidi fiunt a morſu, modo citius, modo tardius. 1086
Rabies canina. 1580. &c.
Ratio læditur ratione mediæ cerebri partis. 126
Ratiocinatio læſa. 125. &c.
Raucedo. 228
Receptio ſpecierum læditur a ſicco. 128
Regius morbus: vide, icterus.
Relaxantia nocent ventriculo. 480
Renibus appropriata 745
Renum affectus. 732. &c.
Renum vlcus 746. &c. curatio. 748
Repellentia. 47. 348. 357. 507. 708. 728

Repellentia in tumoribus internis non debent eſſe acria. 507
Repellentia thoraci caute admouenda. 96.
Reprimens dirigitur ad materiam fluentem & fluxam. 78
Repellentia non cõueniunt in motu critico. 57
Reprimens non eſt indicatum. 78
Reprimentia: vide, repellentia.
Res non naturales. 996
Reſoluentia: vide, diſcutientia.
Reſolutio neruorum: vide, paralyſis.
Reſpiratio deprauata 173. &c. eius cauſæ. ib. curatio 177 differentiæ 374. indicationes & prognoſtica 376 ſigna. 375
Reſpiratio eſt actio voluntaria. 749
Reſpiratio ſecundum naturam 373
Reſpirationis læſæ quatuor differentiæ. 169.
Reſpirationis organa. 373
Reſpiratio vnde ſeruetur in apoplexia. 161.
Reſolutio omnium partium eſt apoplexia. 200
Retentio ſpecierum læditur ab humido. 128.
Retentio ventriculi læſa. 560
Retractionis modi. 78
Reuulſio. 72
Reuulſio ſpectat materiam quę nondum fluxit. 56
Rhabarbari vſus. 695
Rhagades luis Gallicæ. 897
Ῥῆξις. 273
Rhoeas. 308
Rhyas. 308
Rhythmus in pulſu quid. 932
Rigor in febribus. 959. &c.
Rigoris cauſa eſt ſola explutrix. 170
Rigoris & cognatorum ſymptomatum diſcrimen. 961
Riſus Sardonius: vide, conuulſio canina.
Rob granatorum. 593
Roſarum conſerua ad phthiſin. 424
Rubia non mouet menſes. 792
Rubrificantia. 8. 119. 145. 209
Ruptura corneæ. 293

S.

Salſedinis cauſa. 494
Saltus Auicennæ, crampe. 214
Saluatellæ ſectio in chronicis morbis. 83
Sanguificatricis organum. 661
Sanguificatricis ſedes. 662
Sanguinea febris. 948 1017
Sanguinea febris proportionata. 1017. 1018.
Sanguinem concretum diſſecantia. 414
Sanguinis exſuperantis notæ. 456
Sanguinis fluxum ſiſtentia. 344
Sanguinis ſputum: vide, ſputum ſang.
Sanguinis fluxus e naribus: vide, hæmorrhagia narium.
Sanguis menſtruus: vide menſtr. ſanguis
Sanguis naturę theſaurus. 941. 1061
Saphati Arabum. 16
Sarcoma 338. curatio. 340
Sarſæ parillæ decoctum in ſcirrho hepatis. 718
Sarſæ pariglię natura & facultates. 882
Sarſæ parillæ decoctũ vt parandum. 888
Saſſafraſiæ Indicæ natura & facultates 883.
Satyriaſis: vide, priapiſmus.
Scammonium offendit ventriculum. 544
Scarificatio: vide, cucurbitulæ.
Scientia. 128
Scilla, & inde compoſita, ad epilepſiam. 162.
Scorpius morſui proprio medetur. 1092. 1071.
Σκίτωμα. 116
Sebel Arabum. 299
Sectio abſceſſus ad pus educendum. 506
Sectio thoracis in empyemate 402
Semen ab vtroq; ſexu emittitur. 820
Semen fœcundum quid, & quibus conſtet partibus. 819
Semen mulieris in coitu effunditur in vteri ceruicem, & fundum. 822
Semen vnde decidatur. 820
Seminarium peſtilens. 1037
Seminis effluuium: vide, gonorrhoea.

Seminis eiaculatio. 822
Seminis generatio, quam requirat complexionem & ætatem. 821
Seminis in coitu eiaculatio. 763.767
Seminis potentia & vis. 823
Senibus cornea rugoſa redditur. 321
Septica medicamenta. 311
Senſus communis qua cerebri parte vigeat. 72
Senſus, ratione receptionis eſt paſſio. 147
Sepultura in apoplecticis quando tardāda. 170
Seri & ichoris diſtinctio. 683
Serum in ventriculo generatur. 592
Serum lactis. 978
Setaceum in ſuffuſione. 295. in læſo auditu 336. in hydrope. 666 695
Sexus in vtero quibus notis deprehendatur. 819
Sibare Auicennæ. 66
Sibilus. 331.334
Sicca intemperies triplex. 450
Siccam intemperiē tollentia. 49.119. 124. 184.278.303 317.319.380.475.
Sief. vide, collyrium.
Signa non capiantur à iuuantibus & lædentibus, ſed ab horum effectu ſeu alteratione. 935
Signorum medicorum fontes. 2.9
Signum medicum quid. 249
Signū ſumitur a cauſa & effectu. 250. 251
Singultus. 565. & c. eius cauſſæ 566. curatio 574. differentiæ 571. indicationes & ſigna. 572. prognoſtica. 573
Singultus eſt motus ſolius expultricis. 142.
Singultus tres ſpecies. 216
Singultum ſedantia. 574.575
Siniſtræ partis affectus ſunt vehementiores ratione facultatis. 193
Sirſen calidum Auicennæ. 66
Sitis pulmonum quæ. 367
Sitis eſt appetitus frigidi & humidi. 529
Sitis morboſa. 548. &c. eius cauſæ. ib. curatio. 551
Sitim fallentia. 552
Spaſmus non proportionatus ad materiam. 213
Soluentia: vide, purgantia.
Somni cauſa finalis. 177
Somni cauſa eſt vapor condenſatus anguſtans. 176
Somni ſecundum naturam cauſæ. 175
Somni tempore ceſſant principes functiones. 176
Somni tempore quis decubitus conueniat. 139
Somni tempore quis decubitus probetur. 364
Somnus durans poſt ſuccos confectos eſt morbificus. 176
Somnus eſt affectio partis ſenſitiuæ. 175
Somnus replet caput. 139
Somnus præter naturam. 175
Sonus duplici via perduci poteſt ad ſenſorium auditus. 333
Soporifera: vide, anodyna ſtupefaciētia.
opiata: vide, anodyna ſtupefacientia.
Stupefacientia: vide anodyna Stupefacientia.
Spaſma quid. 211
Spaſmus: vide, conuulſio.
Spaſmus cynicus: vide conuulſio canina.
Spaſmus non ſenſatus. 155
Spaſmus ſiccus Auicennæ, ab alijs prætermiſſus. 213
Spermaticæ partes interdū reparari poſſunt. 821
Sphacelus vt interimat hominem. 1058
Spiritus animalis qua ratione ad auditū concurrat. 329
Spiritus animalis tenebricoſus in melancholia. 94
Spiritus animalis num etiam reperiatur in anteriori cerebro. 96
Spiritus eſt inſtrumentum corporeum functionum ſenſitiuarum. 133
Spiritus non poſſunt putreſcere. 872
Spiritus partes habet igneas & aerias. 98
Spiritus putreſcere non poſſunt. 1035
Spiritus reſoluuntur, vel ſuffocantur. 431
Spiritus reſoluti, vel oppreſsi. 96. 967. 1035.
Spiritus ſunt inſtrumenta facultatū. 96
Spiritus vitalis tenebricoſus in melancholia. 98

Spiritus

Spiritus vt reficiendi. 527
Spirituum qui ad viſionem concurrunt vitia. 322
Splen: vide, lien.
Spuitio cruenta: vide ſputum ſanguinis.
Spumæ cauſa. 171.409
Spumoſus ſanguis à ſolo pulmone prodit. 409
Sputum ſanguinis. 405. &c. cauſæ 406. curatio 411. differentiæ 407. indicationes, & prognoſtica. 410. ſigna. 408
σταφύλη. 228
σταφύλωμα, oculi affectus. 273
Status febris. 915. 916. 918. Steatoma. 312
Stercoralis fluxus. 610
Sterilitas 830. &c. eius cauſæ, ibid. curatio 835 ſigna. 828. 834
Sternutamentum. 240. &c.
Sternutatio eſt ſymptoma præter naturam. 240. 242
Sternutatio virtutem robuſtam indicat 243.
Sternutationem cohibentia. 244
Sternutationis commoda, & noxæ. 243
Sternutatoria. 244. 436
Stertoris cauſa. 369. 376
Stillicidia. 237
Stillicidia pro ventriculo. 474. 475. &c.
Stillicidum in colica. 617
Stomachale oleum calidum compoſitū. 474.
Stomachica: vide, ventriculo appropriata
Stomachus: vide, ventriculus.
Strabiſmus. 215
Strabiſmus. 317
Stranguria. 750. 759. curatio. 760
Stridor. 215
Stultitia. vide, ratiocinatio læſa.
Stupefacientia nocent oculis. 255
Stupidum membrum dum mouetur dolet, alias non. 199
Stupor. 196. &c.
Stupor dentium. 346. 349
Stupor exquiſitus non eſt niſi in neruo. 197.
Stupor num a melancholia fieri queat. 184.
Stuporis & tremoris eadem curatio. 200
Subeth. 195
Subiectum aliud formæ, aliud efficientis. 72
Subſurdities. 318
Sudor frigidus in ſyncope vnde. 433
Sudor vt compeſcendus in cardialgia. 526. 528.
Sudorem prolectandi modi varii. 880
Sudorifera. 689
Suffocatio ex aſthmate vt prohibenda. 380.
Suffuſio ſanguinis in oculo. 196
Suffuſio oculi, 280. &c. eius definitio & cauſæ ibid. curatio. 295. differentiæ & ſigna. 292. indicationes & prognoſtica. 294.
Suffuſio morbus in numero, & in via. 281
Suffuſionis ſpuriȩ & exquiſitæ diſtinctio. 291.
Sugillatio oculi. 296
Superfluitates. 50. 466. 467
Suppoſitoria in febribus. 981
Suppuratio in thorace. 400. &c.
Suppuratio, affectus oculi. 274
Suppurantia vnde indicentur. 500
Suppurantis temperamentum. 500. 501
Suppurantium materiæ. 512. 722
Suppuratorium tenue, & viſcidum. 271
Surditas. 328
Syncopalis febris. 1023. &c.
Syncope. 431
Syncope pertinet ad vim pulſificam, non ad facultatem vitalem. 432
Syncopen patientes excitantia. 430
Symptoma primum & ſecundum. 406. 641.
Synanche. 354
Synochus imputris ephemeris annumeratur. 912. 1017
Synochus cum putredine. 1017
Synochus peſtilens. 1017
Σύντηξις. 641. 77
Syrinx, ad calculum. 713
Syrupi acetoſi ſimpl. vires. 985
Syrupi quomodo in febribus diluendi. 986.

T.

Tabes: vide, phthiſis.
Tactus organum, aliud recipiens, aliud iudicans. 382
Tactus ſenſorium. 518
Tamarindi. 976
Τάραξις ὀφθαλμοῦ. 248
Teneſmus. 653.654.660
Τεκμήριον. 249
Tempora particularia. 917
Tempora febrium ſingularium. 917. 918. &c.
Tempora febrium vniuerſalia. 915
Temporum febris partitio. 915
Temporum differentiæ. 916.917.918
Temporũ particularium in febribus cognitio. 926
Temporum vniuerſaliũ in febribus cognitio. 923
Tempus medicum quid. 914.915
Tempus anni conſideratur in venæſectione vt ſignum virtutis. 967
Tenebræ pauorem incutiunt. 95
Tenebricoſa affectio in melancholia. 95. 326
Tertiana intermittẽs exquiſita. 1007. &c.
notha. 1010 6. &c.
Tertiana ſimplex vel multiplex. 1007. 1008.
Tertiana duplex, & tertianæ duæ, vt differant. 1007.1008
Tertiana continua exquiſita. 1012. &c.
notha. 1016
Teſtes ſemen elaborant. 829. tetanus. 215
Theriaca non debet miſceri purgantibus 1074.
Theriaca e caricis, ruta, &c. 1073
Theriaca cur magis calefaciat quam piper, ſinapi. 1067
Theriaca in febre peſtifera reijcitur, licet in prophylaxi, inq; peſte ſine febre probetur. 1071, 1047.1048
Theriaca in febribus caute danda. 118
Theriaca inconueniens ad venenum calidum. 1072
Theriaca temperat membrorum omniũ complexiones. 1040
Theriaca vim purgantium compeſcit. 1083.1069.
Theriacæ temperies. 1072
Thermæ factitiæ ſulphureæ. 48
Thoracis affectus. 359
Thoracis dolor 381. &c. cauſæ 382. curatio 388 differentiæ, & ſigna 383. indicationes 385. prognoſtica. 387
Tinca. 85
Tinnitus. 331.334
Tinnitus aurium in lue Gallica. 897
Topica non debent vſurpari toto repleto. 925
Torpedo aduerſatur facultati animali, nec proprie eſt benefica. 1055
Torpor. 196. &c.
Torpor & paralyſis differunt magnitudine. 197.202
Torporis & tremoris diſcrimen. 197
Tranſmiſsio noxiorum ſemper fit ad partes debiliores. 912
Trãſpiratio interdum ſola ad vitam ſufficit, ſine reſpiratione, 170
Tranſpoſitio non eſt indicatum, ſed modus euacuationis. 275
Tremor. 89 &c huius cauſſæ. 190. curatio 194 definitio. 189. differentiæ 191. ſigna & indicationes 192. prognoſtica. 193.
Tremor cordis: vide. palpitatio,
Tremor minatur paralyſin. 193
Τρισμός. 215
Triticum. 1001
Trochiſci Amarici. 587
Trochiſci de charta combuſta 629
Trochiſci de olibano. 593
Tuberculi in aſthmate curatio. 380
Tumor eſt morbus compoſitus. 489
Tumor eſt interdum morbus, interdum ſymptoma. 69.661.670
Tumor neceſſario eſt morbus in intemperie; non ſemper in mala compoſitione. 69
Tumor ventriculi: vide, ventric.
Tumores calidi lueſcentes degenerant in frigidus. 903
Tumoris ſpecies. 488

Tumorum

Tumorum cauſæ. 489
Tuſſis morboſa. 359. &c. eius cauſæ 363. curatio, & prognoſtica. 369. definitio. 362. differentiæ & ſigna 366. indicationes. 368
Tuſſis eſt accidens naturale. 362
Tuſſis ſicca, arida. 364
Tuſſis vt generetur. 361
Tympanites ventriculi. 489
Tympanites 662. eius cauſſæ. 674
Typus febris. 917

V.

VAcuātia primā corporis ſuꝑfluitatē.
Vacuantia in lue Venerea 882
Vacuantia per poros cutis in febribus putridis. 991
Vacuationem indicantia, per os, aut per aluum. 975. 676
Vapor obſtruens. 134. 142. 149
Vardenegi Auicennæ. 248
Vehementia triplex affectuum. 907. 912
Vehementia affectuum triplex. 79
Vena in febribus quæ tundenda. 970
Vena quo die & hora ſecanda. 969. 970.
Venæ ſectæ foramen amplius, vel arctius. 969.
Veneficæ qualitatis differentiæ. 1051
Venæſectio. 42. 82. 171. 205. 219. 234. 254. 388. 411. 435. 464. 615. 657. 665. 681. 682. 742. 784. 800. 806. 856. 865.
Venæſectio abſoluitur ſimul, vel partite. 968.
Venæſectio ad leipothymiam. 968
Venæſectio in prægnantibus. 847
Venęſectio in omnibus putridis febribus conuenit. 957. 958
Venæſectio in veneno calido, non in frigido locum habet. 1068
Venæſectio in lue venerea. 879
Venæſectio non indicatur a morbi magnitudine. 966
Venæſectio quando in febre peſtilenti locum habeat. 1337. 1340
Venæſectio quid eiusq; facultates. 965
Venæſectio tentatiua in melancholia. 113
Venæſectione quantum ſanguinis demēdum. 968
Venæſectionem indicantia. 965
Venæſectionem permittentiā. 966
Venæſectionis iteratio, quo die commoda. 970
Venæſectionis recta adminiſtratio. 968
Venena agunt tota forma. 1054
Venena calida. 1057. frigida 1057. ſicca 1058. humida. 1058
Venena calida efficacius operantur quam frigida. 1050
Venena etiam peſſima, nonnunquā iuuare poſſunt. 1050
Venena frigida, quomodo dicantur agere quantitate. 1050
Venena quænam magis periculoſa. 1067
Venena ſanguinem attrahentia ignota. 1058. 1063.
Venena vt vacuanda. 1065
Venenata materia, celerrime vacuanda. 993.
Veneni acrimoniam obtundentia. 1069
Veneni forma contraria eſt formæ humanæ. 1049. 1052
Veneni & deleterii medicamenti diſcrimen. 1049
Veneni nomine quid veniat intelligendum. 1049. 1050
Veneni notæ, quibus ſignis lethales deprehendantur. 1067. 1068
Veneni præſeruatio requirit victum pleniorem. 1074
Veneno non indormiendum. 1074
Venenorum alexiteria probata. 1073
Venenorum differentiæ. 1056
Venenorum indicationes. 1064
Venenorum indicia. 1062
Venenum quid. 1050
Venenum a corpore nō poteſt vinci. 1054
Venenum calidum putrefactum peſtem ſuſcitans. 1037
Venenum celeriter agit. 1055
Venenum citam deſiderat opem. 1068
Venenum citius interficit corpus calidū, quam frigidum. 1057
Venenum e brutis. 1051
Venenum e corpore foras trahētia. 1070
Venenum e mineralibus. 1051

Venenum ex elementis. 1051
Venenum e plantis. 1051
Venenum in homine generatum. 1051
Venenum modo citius, modo tardius ad cor perducitur. 1055
Venenum omne aduerſatur cordi & facultati vitali. 1055.1056
Venenum omne eſt qualitas, vel pura, vel in ſubſtantia. 1050
Venenum quandoque latitat. 1052
Venenum ſub qualibet doſi poteſt interficere. 1049
Venenum venereum eſt calidum. 871
Venenum vt a corpore alteretur. 1054
Venenum vt corrumpat cor. 1056
Venenum vt vacuandum. 1069.&c.
Venerem ſtimulantia. 766.767.768
Venereorum impotentia 763
Ventoſæ: vide cucurbitulæ.
Ventriculi affectus. 447
Ventriculi intemperies. 447. &c. cauſæ 448. curatio 466. differentiæ 452. indicationes 457. prognoſtica. 460. ſigna 454.
Ventriculi tumor. 488. &c. cauſæ 489. curatio 506. differentiæ & ſigna 495. indicationes 498. prognoſtica. 502
Ventriculi paruitas 483. &c. eius cauſæ. 484. curatio. 487
Ventriculi ſubuerſio. 572
Ventriculi quaſi tremor. 567
Ventriculi vlcus. 513. curatio. 516
Ventriculo appropriata. 479
Ventriculum roborantia. 546
Ventriculus male affectus contrarium appetit. 5 8
Ventris imi affectus. 438
Ventris medij affectus. 359
Vermes, & vermicularis morbus vide, lumbrici.
Vermium in inteſtinis generatio. 597
Verrucæ Gallicæ 896
Vertiginoſi cur concidant. 131.132
Vertigo. 131.&c. huius cauſæ 133. curatio. 138. definitio 132. differentiæ & ſigna 136. indicationes & prognoſtica. 137
Vertigo fit tantū ob errorem externum. 113.
Vertigo minatur epilepſiam & apoplexiam. 137
Vertigo tenebricoſa. 136
Veſica corneæ. 263 &c.
Veſicæ vrinariæ affectus. 749.&c.
Veſicatoria. 44.666.683.729
Veſicatoria, ad venena. 1069
Veſicatoria in peſte. 1342
Veternus: vide, lethargus.
Vibratio ventriculi. 567
Vigiliæ morboſæ. 181 &c.
Vigiliæ vires proſternunt. 184
Vigiliæ dependent ab effuſione ſpirituū animaliū ad organa ſenſus & motus 182
Vigiliarum tempore calor naturalis immodice foras mouetur. 182
Vini vſus in capitis dolore. 65. in phrenitide 86. in mania 125. in vertigine 140. in epilepſia 1 3. in paralyſi 210. in ſpaſmo 221. in catarrho 238. in ophthalmia 262. in hæmorrhagia narium 344. in pleuritide 399. in hæmoptoe. 4 7. in phthiſi 424. in ſyncope 437. in cardialgia 527. in cholera 594. in colica 626. in alui fluxu ſanguinolento 661. in hepatis phlegmone. 723. in ſcirrho lienis. 727. in priapiſmo 774.
Vini commoda. 163
Vini faſtidium vt conciliandum. 553
Vinum ad dolores oculorum. 8 6
Vinum coctura fit magis durabile. 943
Vinum defert materias in neruos. 220
Vinum quando concedatur in febribus ephemeris 939. in hecticis 1034. in peſte. 1047. in putridis. 1006
Vinum quando concedi queat in curatione luis Gallicæ. 893
Viperæ morſu ſanguis mutatur in bilem. 701
Viperę morſus theriacę vſu potius, quam mithridatii curatur. 1072
Viperæ vino delectantur. 1074
Viperinæ carnis facultates. 1075
Viperini vini vſus ad lepram. 1075

Vires conſiderantur in partibus carnoſis, & potiſſimum in ſpermaticis. 966
Vires vnde & quomodo æſtimandæ. 856.
Virginitas certo deprehendi nequit. 858.
Viriditas oculi Auicennæ. 319
Virilitas extincta. 763
Virium diſſolutio. 431 &c.
Virtutis vnde ſigna ſumenda. 967
Vitriolatis quãdo intro poſſimus vti. 508
Viſio obſcura. 321. 323
Viſio læſa, citra morbum euidentem. 318 definitio & cauſſæ 319 curatio 326. differentiæ & ſigna. 323. indicationes & prognoſtica 325
Viſus cur remota minora iudicet. 275
Viſus imaginatio Auicennæ. 321
Viſus alucinatio. 321
Viſus deſtructio. 321. 322
Vitalis facultas eſt alteratrix cordis. 432
Vitrioli oleũ, in vngue oculi 301. in encãthride 311. in ſanguinis ſputo. 415. in phthiſi 424.
Vlcera gallicæ luis. 896
Vlceris curãdi tres ſcopi, qui a natura explentur. 268. 421.
Vlceris ſanationem impedientia. 268. 515
Vlcerum differentiæ. 26
Vlcerum indicationes in genere. 267. 516
Vlcus agglutinantia. 270. 272. 415. 423. 517. 659. 748.
Vlcus corneæ tunicæ. 265. &c.
Vlcus mũdificantia. 423. 516. 638. 713. 748
Vlcus pulmonis: vide, phthiſis.
Vlcus nõ madefaciendum niſi vino 270
Vnguentum quid nominis. 60
Vnguis oculi. 299
Vngula, oculi affectus. 266. 267. 299
Vocis grauis & acutæ cauſa. 858
Vocis mutatio in pubertate. 858
Voluptas rei venereæ. 823
Vomitiones ſinceræ deteriores. 583
Vomitoria. 975. 988. 989
Vomitoria. 50. 174. 524. 549. 544. 583. 648. 866.
Vomitoria in materia venenata. 1069
Vomitorium in peſte. 1341
Vomitum cohibentia. 586.
Vomitus 576. &c. eius cauſſę 577. curatio. 585.
Vomitus bilis a cerebri vulnere. 580. 181
Vomitus naturæ opus, & præter naturã 577.
Vomitus criticus & ſymptomaticus 582.
Vomitus violentus ſi œſophagi phlegmonem excitet, vt occurrendũ. 1069
Vrina quæ optima. 929
Vrina quid. 929
Vrina formam recipit in venis. 929
Vrina vnde coloretur. 829
Vrina coctionem vel cruditatem indicans. 925
Vrina in ephemeris naturali ſimilis eſt. 930. (1038
Vrina in hectica peſtifera non mutatur.
Vrinæ hypoſtaſis vnde. 929
Vrinæ ſtillicidium: vide, ſtranguria.
Vrinę potus ad hydropem. 689
Vſtio in aſthmate 377 in empyemate. 402
Vteri affectus. 778
Vteri ſitus vitioſus quas cauſas habeat 832
Vteri ſtrãgulatus: vide p̃focatio ab vtero.
Vterinum profluuium. 810
Vterum purgantia. 817
Vterum roborantia. 835
Vterus fœminæ non habet cellulas, inſtar brutorum. 825
Vua & vueatio, oculi affectus. 273
ὑπόπυον. 274
ὑπόσφαγμα. 296
ὑπόχυμα, ὑπόχυσις: vide, ſuffuſio.
ὑπόχυσις αἱματώδης. 296
ὑπώπιον. 296

Z.

ZAara Auicennæ. 182

FINIS.

OPERARVM FESTINATIONE deprauata, vt emendanda.

PAg. 2 lin. 18. eſt 5.5.793.1. autem, pro enim. 8.28. anſeris. 9 14. colorem. 13.4. permiſtis. 17.37 20.8. qua 21.13. tantam. lin. 17 proinde. 22 32 perſicaria. 26.23. Auerrhoes. 29. l exedente. 30.6 at, pro aut. 32.4. qui. 38.18. tantum. 40. 15. agendum. 4. 2. in marg. a cauſſa doloris. 42.38. poſt. lin. 25 materiam 45. 23. ſubſiſtentia 47.22. craſis 54.30. oxym. ſcill. 62. 11. anethinum. 68. 20. tex. 76 6 vbi; 85.11.35 37. digerentia. 86.26. alibi 128 37. memoria, pro obliuio. 139 34. plantagin. 176.13 collectan. lin. 24. interiùs lin 36. comedat. 207.23.3iiii. 229.33. compoſitionem 2‑9 37. inæqualitatem. 311.31. ruptus. 313. 24 ſi os ſit. 314.5 promouere. 322 11. vt non 330.14.19. myringa 380 24 pectoralibus. 383 5. abradendo. 414 35 modum. 429 30 quia 446 23. aſſumuntur. 4 0.503.504 505. 516 in marg. prognoſtica, pro prima. 474.24. eſſe, pro omne. 486. 20 generatricis. 508.5 ſiccant. 513 15. agglutinantibus. 522.30. miſcere. 528.2 aſſumere. 529 32 circumferentiam. 549.24. incaleſcunt. 554.12 coctione 556. 24. numeri, pro noſtri. 562. in marg. Signa, pro ſecunda 680 25. prauum 694. in marg. dele, differẽtia. 699 20. vehiculi. 725. in marg. dele, generatio 746. l. paſta 765.27. theriacalis intus; & extra vſus 821.14. calore. 837.7. ſpeciem. 855.34 ſemine 859.5. hymenem. lin 28 ſanguis. 861.34 tamen. 889. 30 eam. fol. 145. lin. vlt. l. putrefacere. Cætera Lector beneuolus etiam non admonitus facile obſeruabit.

BIBLIOTECA NAZ.
ROMA

1105

Cav. G. DI GIACOMO
Restauro del Libro Antico
PESCARA
1973

Digitized by Google

Digitized by Google